ECA NAZ.
Emanuele III
X
G
7
POLI

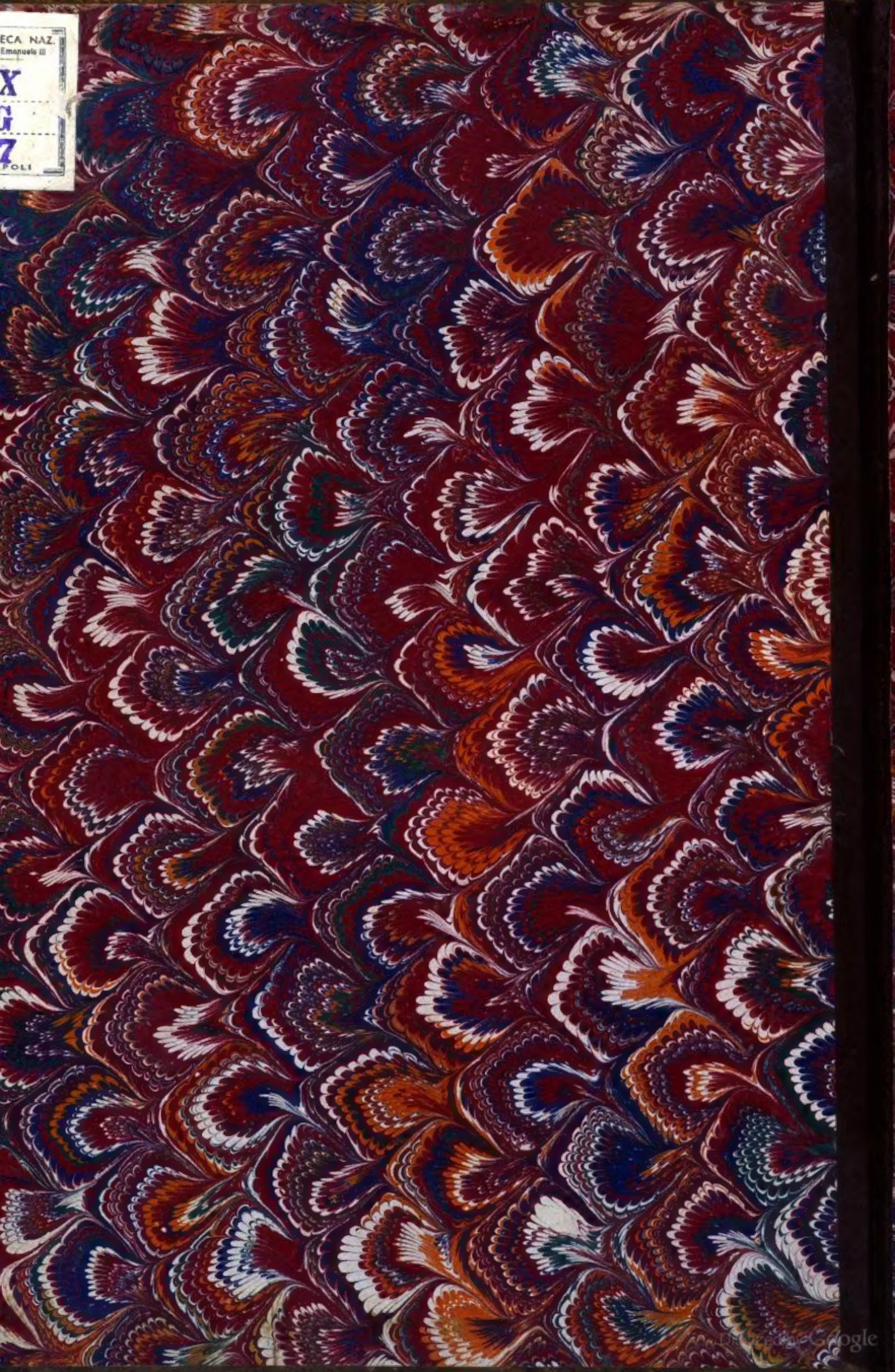

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DISPUTATIONUM
ROBERTI
BELLARMINI
POLITIANI. S. J.
S. R. E. CARDINALIS.
DE
CONTROVERSIIS
CHRISTIANÆ FIDEI
ADVERSUS HUJUS TEMPORIS HÆRETICOS.

Tomus Secundus,

CONTROVERSIAS QUATUOR GENERALES COMPLECTENS.

EDITIO ULTIMA JUXTA VENETAM ANNI MDXCIX.
Correctionibus tamen & additionibus Auctoris in fine, nec non Indicibus locupletissimis nobilitata.

Accesserunt coronidi hujus Secundi Tomi Opuscula recenter addita, quorum seriem ibidem videre licebit.

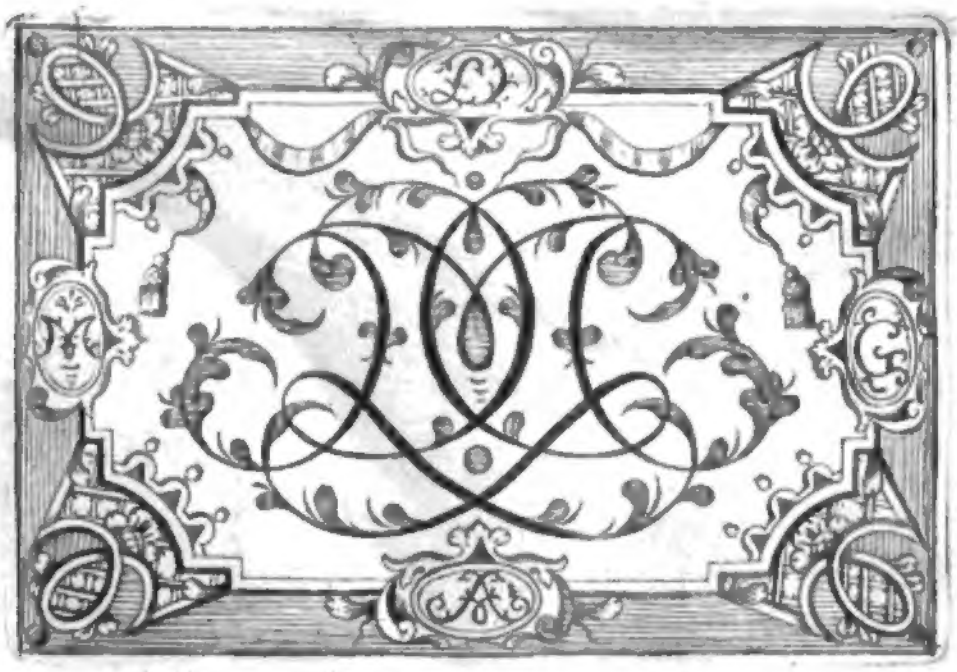

NAPOLI

VENETIIS, MDCCXXI.
Apud JOANNEM MALACHINUM, sub Signo S. IGNATII.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRIMA
CONTROVERSIA
GENERALIS,

DE

CONCILIIS,
ET ECCLESIA Mmilitante.

QUATUOR LIBRIS COMPREHENSA.

Digitized by Google

INDEX LIBRORUM
SECUNDI TOMI.

Primæ Controverſiæ generalis.

DE CONCILIIS, ET ECCLESIA.

LIBER I. De natura & cauſis Concilii.
II. De poteſtate Conciliorum.
III. De Eccleſiæ natura & proprietatibus.
IV. De notis veræ Eccleſiæ.

Secundæ Controverſię generalis.

DE MEMBRIS ECCLESIÆ.

LIBER I. De Clericis & Sacerdotibus.
II. De Monachis & Religioſis cæteris.
III. De Laicis, ac potiſſimùm de Magiſtratu politico.

Tertiæ Controverſiæ generalis.

DE ECCLESIÀ, QUÆ PURGATUR IN LOCIS SUBTERRANEIS.

LIBER I. De Purgatorio; an ſit.
II. De loco, tempore, pœnis, & aliis, quæ ad Purgatorium pertinent.

Quartæ Controverſiæ generalis.

DE ECCLESIA, QUÆ TRIUMPHAT IN COELIS.

LIBER I. De beatitudine & cultu Sanctorum.
II. De eorum reliquiis & imaginibus.
III. De Baſilicis, feſtis diebus, aliiſque rebus, quibus Sanctorum memoria à mortalibus colitur.

Digitized by Google

INDEX LIBRORUM
ET CAPITUM.
LIBER PRIMUS.

De Conciliis, & Eccleſia.

PRÆFATIO.

CAP. I. ORDO diſputationis.
II. Qui ſcripſerint de Conciliis.
III. De nomine Concilii & origine.
IV. Partitio Conciliorum duplex.
V. Concilia generalia approbata.
VI. Concilia generalia reprobata.
VII. Concilia partim confirmata, partim reprobata.
VIII. De concilio nec manifeſtè probato, nec manifeſtè reprobato.
IX. De utilitate, vel etiam neceſſitate celebrandorum Conciliorum.
X. Concilia generalia utilia eſſe, & ſuo quodam modo neceſſaria, non tamen abſolutè & ſimpliciter.
CAP. XI. Concilia Epiſcoporum aliqua ſimpliciter eſſe neceſſaria.
XII. Cujus ſit congregare Concilia.
XIII. Solvuntur argumenta adverſariorum.
XIV. Explicantur dubitationes quædam.
XV. Quinam ſint ad Concilium convocandi.
XVI. Solvuntur objectiones adverſariorum.
XVII. Quot Epiſcopi requirantur ad generale Concilium.
XVIII. Epiſcopos in Conciliis non Conſiliarios, ſed Judices eſſe.
XIX. Cujus ſit generali Concilio præſidere.
XX. Solvuntur argumenta adverſariorum.
XXI. Explicantur conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

LIBER SECUNDUS.

De Conciliorum auctoritate.

CAP. I. ARgumenta & partitio hujus libri.
II. Concilia generalia à Pontifice confirmata, errare non poſſe, ex Scripturis demonſtratur.
III. Idem probatur ex Patribus.
IV. Idem oſtenditur argumentis à ratione ductis.
V. Concilia particularia, à Pontifice approbata, errare non poſſe.
VI. Solvuntur argumenta ex Scripturis deprompta.
VII. Solvuntur argumenta petita ex teſtimonio veterum Patrum.
VIII. Solvuntur argumenta ex Conciliorum erratis.
IX. Solvitur objectio ducta ex ratione.
X. Concilia particularia, non probata à ſummo Pontifice, non omnino certam fidem facere.
CAP. XI. Concilia generalia, ante confirmationem ſummi Pontificis, errare poſſe, niſi Patres in definiendo ſequantur Pontificis inſtructionem.
XII. An ſit major auctoritas Concilii, quàm Scripturæ.
XIII. An Concilium ſit ſupra Pontificem.
XIV. Explicantur opiniones diverſæ.
XV. Summum Pontificem caput eſſe totius Eccleſiæ.
XVI. Non eſſe in Concilio ſummam poteſtatem.
XVII. Summum Pontificem abſolutè eſſe ſupra Concilia.
XVIII. Pontificem non poſſe ſubjicere ſeipſum ſententiæ coactivæ Conciliorum.
XIX. Solvuntur argumenta adverſariorum.

Digitized by Google

LIBER TERTIUS.

De Ecclesia militante toto orbe diffusa.

CAP. I. De nomine Ecclesiæ.
II. De definitione Ecclesiæ.
III. De non baptizatis.
IV. De Hæreticis & Apostatis.
V. De Schismaticis.
VI. De excommunicatis.
VII. De prædestinatis.
VIII. De non perfectis.
IX. De magnis peccatoribus.
X. De infidelibus occultis.
XI. Proponitur altera controversia; An Ecclesia sit semper visibilis, sive, an errare & deficere possit.
CAP. XII. Ecclesiam esse visibilem.
XIII. Ecclesiam visibilem non posse deficere.
XIV. Ecclesiam non posse errare.
XV. Solvuntur argumenta, quibus astruitur Ecclesia invisibilis.
XVI. Solvuntur argumenta, quibus adversarii probant, Ecclesiam posse deficere.
XVII. Solvuntur argumenta, quibus adversarii probant, Pastores Ecclesiæ omnes simul errare posse.

LIBER QUARTUS.

De notis Ecclesiæ.

CAP. I. Tractationem de notis Ecclesiæ utilissimam esse.
II. Refellitur sententia hæreticorum.
III. Proponuntur veræ notæ Ecclesiæ.
IV. Explicatur prima NOTA.
V. NOTA secunda.
VI. NOTA tertia.
VII. NOTA quarta.
VIII. NOTA quinta.
CAP. IX. NOTA sexta.
X. NOTA septima.
XI. NOTA octava.
XII. NOTA nona.
XIII. NOTA decima.
XIV. NOTA undecima.
XV. NOTA duodecima.
XVI. NOTA decimatertia.
XVII. NOTA decimaquarta.
XVIII. NOTA decimaquinta.

Digitized by Google

LIBER PRIMUS
DE
CONCILIIS,
ET
ECCLESIA.

PRÆFATIO.

SACRORUM Conciliorum auctoritatem, quæ ſemper in Eccleſia magna fuit, adverſus multiplices hæreticorum fraudes & calumnias, his libris pro viribus defenſurus, antequam ad rem ipſam aggrediar, pauca quædam putavi eſſe dicenda de ſumma atque incredibili calliditate, quam ad hanc elevandam auctoritatem Satanæ adminiſtri noſtris temporibus adhibuerunt. Etenim quoniam ſacroſancta Conciliorum auctoritas in Eccleſia Catholica, ut par erat, ſemper eminuit, & ſæpè in maximis rerum perturbationibus ad diſſipandas errorum tenebras, quaſi fulgor quidam ſalutaris illuxit, non exiſtimavit hoſtis humani generis poſſe diutius ſe diſcordias in Eccleſia ſerere, & ſchiſmata, atque hæreſes conſervare & propagare, niſi judicia Eccleſiaſtica de medio tolleret; & cathedram illam everteret, ex qua Chriſtus ipſe per homines ſonans, & judicans, omnes fidei controverſias, liteſque componit.

Itaque Lutheranos excitavit homines, ut ad fallendum paratos, ita projectos ad mentiendum; qui quidem, cùm initio nullo modo fieri poſſe crederent, ut ſummus Pontifex ad indicendum generale Concilium adduceretur, coeperunt ipſi magna contentione ſimul & Pontificem graviter accuſare, & adverſus eundem Pontificem Concilii generalis opem implorare. Ita enim fore arbitrabantur, ut & quæcumque vellent ſcelera atque flagitia, quamvis falſa & incredibilia, de Pontifice liberè ſpargere, & eum apud omnes Chriſtianas nationes reum maximorum criminum facere ſibi liceret, & ipſi interim non Eccleſiæ hoſtes eſſe, ut re ipſa erant, ſed viri amantes pietatis, fideique Zelum habere, quippe qui Concilii auctoritatem agnoſcerent, ab omnibus judicarentur. Quocirca tot, & tam atrocibus calumniis, & maledictis, & voce, & literis Chriſti vicarium oneraverunt, ut permultis, magniſque nationibus planè perſuaſerint, eum non Chriſtianum præſulem, ſed Chriſti juratum hoſtem, atque adeò ipſum verum, & propriè dictum Antichriſtum eſſe.

Orationem certè immenſam ſuſciperem, ſi ea mendacia percenſere vellem, quibus hæretici hujus temporis in omnibus penè libris, & ſermonibus ſuis Apoſtolicæ ſedis Pontificem impudentiſſimè aſperſerunt, unum ſolum aut alterum exempli cauſa attingam. Martinus Lutherus in libro de Eccleſia propè extremum: *Papa*, inquit, *Scripturam ſacram, in cœno, & pulvere ſepeliit, & doctrinam Chriſtianam penè integram delevit*. Exſtat libellus de primatu Papæ ſcriptus nomine totius Synodi Smalchaldicæ, auctore, ut arbitror, Philippo, quo in libro, præclara illa Synodus Lutheranorum ab hoc mendacio exorditur: *Papa*, inquit, *arrogat ſibi auctoritatem condendi leges de cultibus, de mutatione Sacramento-*

Digitized by Google

mentorum, de doctrina, & vult ſuos articulos, ſua decreta, ſuas leges exiſtimari pares legibus divinis. Et infrà: *Arrogat ſibi Papa divinam auctoritatem, quia ſumit ſibi jus mutandi doctrinam Chriſti, & cultus à Deo inſtitutos, & ſuam doctrinam, & ſuos cultus vult obſervari tamquam divina.*

At quod Sacramentum, quèm cultum à Deo inſtitutum, quem doctrinæ articulum Papa mutavit? Et quis ille Pontifex fuit, qui ſuas leges divinis legibus exæquavit? An non videmus quotidie Pontificias leges, vel ab iiſdem, qui tulerunt, vel à ſucceſſoribus, ſi tempus id poſtulet, abrogari? Quæ verò divina lex ab ullo unquam Pontifice legitur abrogata? Sed nolo in ejuſmodi nugis tempus amittere. Hoc affirmo, ſimilibus mendaciis plenos eſſe libros Lutheranorum, eaque apud illos, non ut res ſaltem dubias, ſed ut oracula certiſſima literis, & ſermone omnium celebrari. Qui tamen initio, ut dicebam, ne omnino alieni ab Eccleſia Catholica eſſe viderentur, quanto plus auctoritatis detrahebant Pontifici, tanto amplius Concilio tribuebant. Exſtat Lutheri ipſius ad generale Concilium provocatio. Exſtant comitia imperialia, Auguſtana, Norimbergenſia, Spirenſia, Ratisbonenſia, Wormatienſia, aliaque nonnulla, in quibus Lutherani generale Concilium ſæpius poſtularunt.

At ne fortè moleſtum ſit, ſi tempus in tam variis tot comitiorum actis recitandis conteramus, proferam tibi, Lector, ipſorum proteſtantium teſtimonium, quod ad initium ejus libri, qui *Proteſtatio adverſus Concilium Tridentinum inſcribitur*, continetur: *Profitemur*, inquiunt, *ac proteſtamur nos adhærere, ac ſemper adhæſiſſe proteſtationi, & appellationi R. Patris D. Lutheri ab injuſtiſſimo, violentiſſimoque judicio Pontificis, ac omnium ejus factionis judicium, ac liberum Chriſtianum, legitimum, ac in Spiritu Sancto congregatum Concilium. Qui proceſſus proteſtatio, & appellatio fuit poſtea unanimiter, ac multoties à noſtris Eccleſiis renovatus, & in aliquot etiam imperialibus conventibus ab omnibus ſtatibus comprobatus.* Hæc ipſorum ſunt verba, quibus, ut vides, affirmant, Lutherum primò, deinde Eccleſias ſuas, poſtremò etiam Principes, ſibi addictos, à Pontificis ſententia ad Concilii judicium ſæpius appellaſſe.

Sed quamdiu exiſtimas, in ſententia iſta expetendi Concilii permanſerint? Quandiu nullum futurum eſſe Concilium ſperaverunt. Nam ſimul ac Paulus Pontifex ejus nominis Tertius, Concilium generale ad Tridentum indixit, & ejuſdem Concilii fundamenta jaci, & initia quædam apparere cœperunt, continuò illi mutata ſententia, vel potiùs, quam antè ſimulaverant, apertè prodita, Concilium improbare, à Conciliis appellare, nec ſolùm recentia, ſed etiam vetera omnia reprehendere? & ipſum Tridentinum, vixdum inchoatum, invectivis, cenſuris, proteſtationibus, calumniis quoque, & mendaciis opprimere ſtuduerunt, ut ſi fieri poſſet, priùs Concilium illud hæreticorum aſtutia ſolveretur, quàm Catholicorum diligentia coaleſceret.

Ita verò eſſe, ut dico, teſtes mihi ſunt omnes, qui legerunt librum de Conciliis à Luthero illo ipſo tempore conſcriptum, libellum Philippi Melanchthonis de cauſis, cur Lutherani ad Concilium non acceſſerint; librum Proteſtationis 34. Miniſtrorum: librum Illyrici de norma, ac praxi Concilii: Denique Martini Kemnitii examen Tridentini Concilii, Conſilium Caroli Molinæi ſuper eodem non admittendo Concilio; antidotum Joannis Calvini contra ejuſdem venena Concilii. Sed operæ pretium erit ex iſtis ipſis, quos nominavimus, auctoribus, aliquid proponere, ut ex eorum verbis & teſtimonio cognoſcas, quanti fiant ab illis Eccleſiæ Concilia, quæ paulò ante tantoperè flagitaverant.

Igitur Martinus Lutherus, cùm fama accepiſſet, indictum eſſe Concilium, continuò arrepto calamo, librum confecit, atque inſcripſit, de Conciliis: cre-

do,

do, ut ageret Deo gratias, & Ecclesiæ gratularetur, atque omnes ad Concilium invitaret. Nihil minus; summa enim libri est, nihil esse opus Conciliis, cùm etiam vetera illa sanctissima & celeberrima erraverint, & quilibet Parochi, & Ludimagistri non minus possint in Ecclesia, quàm quævis maxima, & numerosissima Concilia. Orditur à Concilio illo sine controversia antiquissimo & sanctissimo, quod Apostoli Hierosolymis celebraverunt; & quoniam in eo Concilio Apostoli decreverunt abstinendum esse à sanguine, & suffocato, ad has angustias nos redigit, ut vel ab his cibis nos abstineamus, vel apertè fateamur, liberum esse Concilio summo ac primo non obedire. Deinde, graviter exponit quanta calamitas esset, non vesci deinceps capreis, leporibus, cervis, cuniculis, anseribus, turdis, cæterisque aviculis, & quod miserius est, abstinere lucanicis, aliisque farciminibus, & jusculis etiam quibusdam, quæ non solùm pipere condiuntur, sed etiam sanguine (ut ipse loquitur, qui ista bene norat) vel liquido tinguntur, vel crasso, & coagulato infarciuntur.

Quia verò tam gravis jactura nullo modo subeunda Luthero esse videbatur, inde effecit, non esse Apostolico decreto obtemperandum. Ex quo rursum ita concluśit; ergo liberum est nobis omnia alia Concilia relinquere, & sic liberi sumus ab omnibus Conciliis. Præclarè omnino: quasi verò quia non tenemur ea Concilii lege, quæ solùm ad tempus data fuerat, jam nullis aliis Conciliorum legibus teneamur.

Pergit deinde ad Nicænum I. Concilium, cujus in Ecclesia Catholica semper summa auctoritas fuit, ac de canonibus ejus Concilii loquens: *Hi omnes*, inquit, *articuli, fœnum, stramen, ligna, stipulæ fuerunt*. Et infrà: *De illis ligneis articulis reliquiæ manserunt, quasi aliqui titiones, nempe articulus de festo Paschatis*. Hic nimirum est honor, quem habet Lutherus antiquissimo & celeberrimo Concilio, ut ejus decreta ligna, fœnum, stipulas, titiones appellet. Sed parum esset, si tantùm non necessarios, ac supervacaneos eos canones diceret, & non etiam periculosos, impossibiles, inter se contrarios, ac pugnantes esse contenderet. Quia enim vetat Concilium, ne qui se abscíderunt, sacris Ordinibus initientur, & simul imperat hominibus sacratis, ne ullam omnino domi suæ fœminam habeant, præter matrem aut sororem: *Hìc prorsus*, inquit Lutherus, *non intelligo sanctum Spiritum in hoc Concilio, si illi pro idoneis non sunt reputandi in ministerio Ecclesiastico, qui seipsos castrant ad vitanda libidinum incendia; & rursus illi etiam non sunt idonei, qui ad evincendos carnis stimulos habent, aut ducunt uxores; quo res tandem cadet? An debebit Episcopus, aut Concionator illum intolerabilem ardorem, & æstum amoris illiciti sustinere, & neque conjugio, neque castratione se ab his periculis liberare?* Quasi verò, Luthere, nihil sit medium, inter conjugium & castrationem. Quo pacto igitur, Paulus, Joannes, Jacobus, Apostoli cæteri, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, & quid enumero singulos homines? quo pacto, inquam, tot millia Sanctorum, neque se ipsi abscíderunt, & tamen usque ad vitæ finem uxoribus caruerunt? nimirum precibus, jejuniis, labore assiduo, non membrorum abscissione glorioſa certamina superantur.

Sed audiamus, quàm honorificè de hoc eodem Nicæno Concilio sub finem hujus loci loquatur Lutherus: *An verò*, inquit, *nihil aliud est negotii Spiritui Sancto in Conciliis, quàm ut impossibilibus, periculosis, non necessariis legibus suos ministros obstringat, & oneret?* Quæ cùm ita sint, vides certè, Lector, quanti faciat Lutherus Conciliorum auctoritatem, cùm decreta Nicæni Concilii, quo nullum est magis à Patribus omnibus laudatum, lignea, non necessaria, periculosa, impossibilia, inter se pugnantia, ac demum stramen, fœnum, stipulas, titiones ore impudentissimo appellare non vereatur. Quid, quòd omnia Concilia

lia ita extenuat, ut cum eis Parochorum induſtriam, & Ludimagiſtrorum auctoritatem comparet? *Putaſne*, inquit, *adeò eſſe tenue, aut anguſtum officium Parochi, aut Ludimoderatoris, ut non poſſint aliqua ex parte conferri ad Concilia? Dicam & quiddam ampliùs, majus lumen accedit doctrinæ Chriſtianæ ex Catechiſmo puerili, quam ex omnibus Conciliis.* Et infrà: *Et quid opus eſt verbis, etiam ſi omnium Synodorum decreta poſſent per infundibulum demitti in tuum corpus, tamen nondum eſſes Chriſtianus, quia nimis parum conferunt.* Egregia ſanè concluſio, & digna tam gravi Theologo, qui paulò ante tam ſeriò videbatur Concilii generalis judicium appellare. Omitto quod dicit de II. III. & IV. Synodo, cùm ſimilia ſint prioribus, & ego brevitati ſtudeam.

Venio igitur ad ea mendacia, quæ ad extènuandam Concilii Tridentini auctoritatem adverſarii ſine ullo pudore effutiunt, nec tamen omnia, nec etiam plurima, id enim infiniti operis eſſet, ſed pauca de multis proferam: *Illi Sycophantæ*, inquit Lutherus in libro de Conciliis, *qui paraſitantur Papæ, adeò ſunt dementati, ut hoc paradoxum audaciſſimè defendant, Concilia poteſtatem habere condendi novos articulos fidei, & mutandi veteres.* At qui ſunt iſti Sycophantæ? Cur nemo nominatur? Ubi, quando, quo teſte dixerunt, aut ſcripſerunt, poſſe à Conciliis fidei articulos immutari?

Matthias Illyricus in libro de norma, ac praxi Concilii Tridentini: *Clamant illi*, inquit, *Concilii ſcilicet Patres, Eccleſiam, ideſt, Pontificem cum ſuis ſpiritualibus eſſe ſupra Scripturam; & Papam poſſe ex plenitudine poteſtatis contra Apoſtolum, & totum vetus Teſtamentum diſpenſare.* Hæc ille. Sed exſtat Concilium, legatur diligenter, nuſquam invenientur ejuſmodi portenta.

Martinus Kemnitius in examine Concilii Tridentini, ita dives mendaciorum eſt, ut quatuor ſententiolis, quinque mendacia comprehenderit; *Dicunt*, inquit, *Patres, videlicet Concilii, quòd Papa habeat voluntatem pro ratione, in his, quæ vult; quòd poſſit formam Sacramentorum ab Apoſtolis traditam immutare, quòd contra epiſtolas Pauli poſſit ſtatuere, quòd diſpenſare poſſit contra quatuor prima Concilia, & contra verba Evangelii.* Quis crederet tam impudentes homines reperiri potuiſſe, qui de Tridentino Concilio tam audacter mentirentur, cùm & ipſius acta paſſim legantur, & adhuc vivant plerique eorum, qui ipſi per ſe Concilio interfuerunt?

Sed reſtat adhuc aliud ſplendidum omnino, & ſæpiùs repetitum adverſariorum mendacium. Multis de cauſis Lutherani Hoſium Cardinalem, virum æterna memoria dignum, implacabili odio perſequuntur, ſed eò præcipuè, quòd Legatus Apoſtolicæ ſedis Concilio Tridentino præſederit, atque eidem Concilio induſtria & ſapientia ſua non parum ornamenti, atque etiam emolumenti contulerit. Ut igitur ſimul, & Legati, & Synodi auctoritatem deprimerent, verba quædam, quæ is Cardinalis in libro de expreſſo verbo Dei, nomine Schuvenckfeldii hæreſiarchæ protulerat, & ideò protulerat, ut indicaret, quàm tetri errores ex Lutherana hæreſi, quaſi venanti fructus ex corrupta radice pullulaſſent; illa, inquam, verba, tamquam ſi Cardinalis ipſius ſententiam continerent, boni iſti viri magna cum execratione ubique diſſeminaverunt; ac primùm in lib. Proteſtationis 34. Miniſtrorum, ita legimus: *Sed jam audiamus iſtius glorioſi gubernatoris præſentis conciliabuli verba, quomodo, & ſecundùm quam regulam ille cum ſuis ſodalibus velit de Eccleſia, & religionis controverſiis judicare, & ſtatuere: ſic enim in blaſphemia verba erumpit, inquiens: Nos verò Dei de cœlo ſententiam exſpectabimus, ac tum iſtos pro ſua, non Scripturarum ſententia dimicantes, tum ipſas etiam Scripturas faceſſere jubebimus. Non oportet Legis, aut Scripturæ eſſe peritum, ſed à Deo doctum. Vanus eſt labor, qui Scripturæ impenditur. Scriptura enim creatura eſt, & egenum quoddam elementum; nec convenit*

Chri-

Chriſtiano nimium creaturæ addictum eſſe. Quibus recitatis ſubjiciunt Proteſtantes: *Hæc iſte nefarius Antichriſti Cardinalis Legatus, & impii conciliabuli Gubernator, contra viventem Deum blaſphemat.*

Illyricus verò in libro de norma & praxi Concilii Tridentini, poſteaquam illa eadem verba ex libro Cardinalis deprompta repetivit, ita illi bene precatus eſt: *Dominus* Jeſus, inquit, *obſtruat igne infernali iſta blaſphema ora Antichriſti, & ejus mancipiorum, & vindicet gloriam ab eorum tyrannide.* Quid tibi videtur, candide Lector, an non eſt ſcelus inauditum, & audacia planè incredibilis in cauſa tam atroci, & tam perſpicua tam impudenter mentiri? Eſt in manibus liber, nec ulla eſt in verbis ejus obſcuritas, & ſi teſtimonium auctoris requiritur, ego ipſe doctiſſimum illum ſenem aliquando dicentem audivi: *Ego ita ſentirem? ego talia ſcriberem? ſi mea illa verba eſſent, verè dignus eſſem, qui in medio foro cremarer.* Et placuit tamen non uni, aut duobus, ſed triginta quatuor ſimul Miniſtris verba illa optimi viri in alienum ſenſum ita detorquere, ut quæ Scuvenckfeldii ſunt, Cardinalis ipſius eſſe crederentur; qui mihi ſimiliter feciſſe videntur, ac ſi aliquis modo contenderet illa blaſphema verba Judæorum de Chriſto: *Ecce homo vorax, & potator vini, non eſt hic homo à Deo, qui Sabbathum non cuſtodit, reus eſt mortis, tolle, tolle, crucifige eum*; atque alia his ſimilia, non eſſe verba Judæorum, ſed Matthæi, aut Joannis, quòd in eorum Evangeliis reperiantur. Habes igitur, quàm parvi æſtiment Concilia adverſarii, & quot fraudibus, & calumniis eorum auctoritatem elevare conentur, qui tamen paucis antè annis generale Concilium, tamquam unicum remedium præſentium diſſidiorum expetere videbantur.

Sed dicet aliquis fortaſſe, optabant illi quidem, atque optant etiam nunc generale Concilium, ſed non ejuſmodi, quale Tridentinum fuit. Ita eſt, optant illi generale Concilium, ſed quale numquam fuit. Explicat enim conditiones Concilii Philippus Melanchthon in eo libello, quem inſcripſit, de cauſis cur Lutherani ad Concilium non acceſſerint; ſed potiſſimum duæ ſunt. Altera, ut jus ſuffragii etiam deciſivi habeant omnes homines docti, ſive ſacerdotes, ſive laici ſint; quod eſt in Eccleſia Chriſti ad hunc diem inauditum. Nec talis Concilii ullum exemplum proferent, præſertim, cùm doctos homines vocent, qui dum loquuntur, aut ſcribunt, aliquot verba Græca, aut Hebraica, Latinis admiſcent. Altera conditio eſt, ut detur ab Imperatore ſalvus conductus, non ſolùm perſonis, ſed etiam cauſæ, hoc eſt, ut nec perſonæ poſſint puniri, ſi nolint obtemperare Concilio, nec fides, & confeſſio Lutheranorum poſſit damnari, etiamſi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint; quæ conditio & cum ſuperiore apertiſſimè pugnat, & eſt ipſa per ſe inepta & ridicula. Nam, ſi nec perſonæ, nec ſententiæ damnari poſſunt, nihil omnino in Concilio decernetur.

Quorſum igitur attinebat petere, ut etiam laici ſuffragium habeant deciſivum, ſi nihil eſt in Concilio decidendum? Et quorſum tot ſumptus, tot pericula, tot labores in Concilio congregando? Quorſum ex toto orbe terrarum Epiſcopi, & Doctores vexantur, ut ad Concilium veniant? Quorſum tot dies in quæſtionibus fidei proponendis, diſcutiendis, definiendis conſumuntur: ſi poſteaquam ſunt omnia parata, adhuc licet unicuique Concilii decretum in controverſiam revocare? Neque Philippus Melanchthon ſolus hoc docet, docuit ante eum Martinus Lutherus, docuere poſt eum Joannes Calvinus, Joannes Brentius, Martinus Kemnitius, Lutherani & Calviniſtæ omnes; *Caput*, inquit, Lutherus art. 115. ex quingentis articulis, *hoc Evangelium, quia neque Papa, neque Conciliis, neque ulli hominum commiſſum eſt, ut concludat, quid ſit fides. Ideò debeo dicere, Papa tu concluſiſti cum Conciliis, nunc habeo ego judicium, an acceptare*

queam,

queam, nèene. Et Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 9. §. 8. *Quoties*, inquit, *Concilii alicujus decretum profertur, expendi primum diligenter velim, quo tempore habitum ſit, qua de cauſa habitum, & quo conſilio, quales homines interfuerint; deinde illud ipſum, de quo agitur, ad Scripturæ amuſſim examinari, idque in eum modum, ut Concilii definitio pondus ſuum habeat, ſitque inſtar præjudicii; neque tamen examen, quod dixi, impediat.*

Itaque vult Calvinus, Concilii ſententiam, præjudicium, non judicium eſſe, deque ea ſententia poſſe, ac debere quoſcumque, & maximè privatos homines judicare. Quod idem aliis verbis Kemnitius, Brentius, & cæteri omnes docent. Quid verò eſt hoc aliud, quàm nolle judicium ullum fieri? Nolle controverſias unquam finiri? Nolle pacem & concordiam, ſed bella, ſchiſmata, diſſenſiones, lites vigere perpetuò? Sed bene habet; niſi aliud dicerent, faciliùs laterent: hæretici certè non haberentur. Nunc verò ita ſe produnt, ut planè nunc ſint cæci, qui eos hæreticos eſſe non vident; nam cùm hæreſis ab electione dicatur, nulla eſt nota clarior, nullum certius ſignum hominis hæretici, quàm cùm Eccleſiaſtico judicio non acquieſcit; ſed ipſe ſibi eſt dux, ipſe judex, ipſe dogma proprium eligit, quod ſequatur. Fidei, obedientia comes eſt, mater humilitas. Hæreſeos ſoror, contumacia, mater ſuperbia eſt.

Quæ cùm ita ſint, noſtræ jam partes erunt, ut quantum operæ, induſtriæ, laboris in Eccleſiaſtica auctoritate labefactanda hoſtes fidei ponunt, tantum nos in eadem aſſerenda, ac vindicanda ponamus; & quoniam ea in ſummo Pontifice, & Epiſcoporum Conciliis præcipuè cernitur, & nos jam de Pontifice quinque libris, pro ingenii noſtri tenuitate, diſſeruimus, nunc de Conciliis, quanta maxima poterimus claritate, Deo duce, atque auſpice diſſeremus.

D E

Digitized by Google

DE CONCILIIS ET ECCLESIA,

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Ordo Disputationis.

DISSERUIMUS hactenus de Capite militantis Ecclesiæ; nunc de ipsa Ecclesia differendum erit. Quia verò Ecclesia bifariam considerari potest, ut in Conciliis congregata cernitur, & ut toto Orbe terrarum diffusa est; propterea nos quoque primùm de Conciliis, tum de ipsa Ecclesia disputabimus. Præponimus autem disputationem de Conciliis disputationi de Ecclesia, licèt Ordo naturæ contrà suadere videretur, quoniam disputatio de Conciliis magis connexa est cum disputatione de summo Pontifice, quæ jam præcessit, quàm disputatio de Ecclesia.

Igitur controversia de Conciliis duabus in rebus posita est, in definitione legitimi Concilii, & in ejusdem Concilii auctoritate; Hæretici enim hujus temporis fingunt novam formam Conciliorum, & iis deinde nullam ferè tribuunt auctoritatem. Nos tamen his duabus partibus addemus tertiam.

Itaque in tres partes dividetur universa disputatio. In prima præmittemus quædam, quæ ipsi disputationi quasi aditum aperiant; qui scripserint de hac materia, quid sit Concilium, quotuplex, quot, & quæ hactenus celebrata sint: quæ omnia tractabimus sine contentione ad modum simplicis narrationis. In secunda definiemus, quid propriè postulet natura legitimi Concilii; ubi tractabitur de materia, forma, fine, & efficiente Conciliorum, necnon de iis, quæ adversarii requirunt in Conciliis. In tertia disseremus de auctoritate Conciliorum, tum absolutè, tum etiam per comparationem ad Scripturæ, & summi Pontificis auctoritatem.

CAPUT II.

Qui scripserint de Conciliis.

UT igitur ordiamur à primo; de hac materia tractant in primis libri ipsi Conciliorum, qui tamen negligenter conservati sunt, & multis vitiis scatent, quæ corrigenda sunt ex Veterum lectione; deinde multa extant in decretis Gratiani, Ivonis, Burchardi, Martini Bracarensis; item pauca quædam legi possunt apud Hilarium lib. de Synod. Isidorum lib. 6. Etymolog. cap. 16. Bedam in lib. de sex ætat. in Constantino IV. Freculphum in fine Chron. Joan. Psellum & Photium lib. de septem Synod.

Præter hos Veteres scripserunt multi Recentiorum, ut Thomas Waldensis lib. 2. doctrinal. Fid. cap. 26. & 27. Joannes de Turrecremata lib. 3. Sum. de Eccles. Joannes Gerson in tractatibus variis de potest. Eccles. & Concil. Dionysius Carthusianus in lib. tribus de Concil. Joannes Eckius in Enchir. Jodocus Clichtovæus in defens. Concil. Senon. & Jodocus Tiletanus in defens. Concil. Trid. Joannes Cochlæus in lib. de Concil. Joannes Roffensis cont. artic. Lutheri 28. & 29. Cajetanus in Opusc. Albertus Pighius lib. 6. hierarch. Ecclesiast. Cardinalis Hosius in explanat. Symb. cap. 24. & lib. 2. cont. prolegom. Brentii, Petrus à Soto in defens. suæ Confess. cont. Brentium; Joannes Antonius Delphinus lib. 2. de Eccles. Melchior Canus lib. 2. de Loc. Theolog. Hugo in opere inscripto, Synodia Hugonia; item Jacobatius in opere de Concil. & Gaspar Villalpandæus in disputat. novem pro Concil. Trid. Alphonsus à Castro lib. 4. de hæres. Gulielmus Lindanus lib. 3. cap. 7. Panopl. Evang.

CAPUT III.

De nomine Concilii & origine.

PORRÒ Concilii nomine idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis; nam quemadmodum cùm oritur controversia in Republi-

Digitized by Google

ta, conveniunt in unum Principes Regni, vel Magiſtratus, ac ſtatuunt quid facto opus ſit: ita in Eccleſia cùm oritur Controverſia aliqua de religione, conveniunt Præſules Eccleſiarum, & ſimul collatis ſententiis, ſtatuunt quod bonum videtur. Ita actum videmus Act. 15. ubi primùm cœperunt Concilia Chriſtiana celebrari, ac deinceps ſingulis ætatibus.

Hanc autem originem Conciliorum, etſi Albertus Pighius lib. 6. de cœleſt. hierarch. cap. 1. contendat eſſe planè humanam, & naturali ratione excogitatam, probabilius tamen eſt divinam eſſe. Nam Concilium Chalcedonenſe in epiſt. ad Leonem, & VI. Synodus, act. 17. & Cœleſtinus Papa in epiſt. ad Conc. Epheſ. & Conc. Tolet. III. non procul ab initio, docent, Concilia eſſe demonſtrata à Chriſto in illis verbis Matth. 18. *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic ego in medio illorum ſum.*

Deinde, credibile eſt, Apoſtolos, qui pleni erant Spiritu ſancto, nonniſi ipſo Spiritu ſancto admonente primum Concilium congregaſſe; unde etiam dicunt: *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis*, Act. 15. Præterea, etſi ratio naturalis dictat, ut in rebus dubiis Princeps conſulat homines peritos; tamen ut ſoli Epiſcopi convocentur, & ii non ſint conſiliarii, ſed judices, non videtur ſolius humanæ rationis inventum. Denique certum eſt, Conciliorum celebrationem, quæ omnibus ſæculis in Eccleſia fuit, de Apoſtolica traditione deſcendere: Apoſtolicas verò traditiones ego quidem humana inventa appellare non auderem. Sed hactenus de origine. Nunc de nominibus uno verbo.

Nomen Latinum Concilii, invenitur paſſim in Teſtamento veteri & novo, pro congregationibus Judæorum, ſed Græcè nomen, ideſt, σύνοδος, non invenitur in Scripturis, ubi enim Latinè legimus Concilium, in Græco textu ubique eſt σύνεδριον vel συναγωγὴ invenitur autem nomen Synodi primùm in canonibus Apoſtolorum can. 38. ubi jubentur Epiſcopi ſingulis annis bis Concilia celebrare: deinde invenitur apud Euſebium lib. 5. hiſt. cap. 23. ac deinceps in omnibus Auctoribus.

CAPUT IV.

Partitio Conciliorum duplex.

SUnt autem quatuor genera Conciliorum: quædam enim ſunt generalia, quædam nationalia, quædam provincialia, & quædam dioeceſana. Membrorum trium primorum meminit Auguſtinus lib. 2. de Bapt. cont. Donatiſt. cap. 3. ubi dicit, Concilia provinciarum, vel etiam majora qualia ſunt regionum, emendari à Conciliis plenariis. Ultimi membri meminit Concilium Toletanum IV. cap. 25.

Generalia dicuntur ea, quibus intereſſe poſſunt & debent Epiſcopi totius Orbis, niſi legitimè impediantur, & quibus nemo rectè præſidet, niſi ſummus Pontifex, aut alius ejus nomine: inde enim dicuntur œcumenica, ideſt, Orbis terræ Concilia.

Nationalia dicuntur, in quibus conveniunt Archiepiſcopi, & Epiſcopi unius regni, vel nationis, quibus præeſt aliquis Patriarcha, vel Primas, qualia ſunt multa Concilia Romana, Toletana, & Africana, de quibus illud notandum eſt, ea, licèt ſint revera diſtincta à generalibus & provincialibus, tamen utrorumque nominibus interdum appellari.

Vocantur enim ſæpè Concilia Univerſalia, ut patet ex Conciliis Romanis ſub Symmacho, ubi ſemper dicitur: *Symmachus Concilio generali Præſidens*; & tamen aderant ſolùm Epiſcopi Italiæ. Sic in Concilio Toletano III. cap. 18. dicitur: *Præcipit hac ſancta, & univerſalis Synodus*; & tamen ſolùm aderant Epiſcopi Hiſpaniæ. Idem patet ex Concilio IV. Carthaginenſi. Dicuntur ergo iſta generalia, ſive univerſalia, quia ſunt generalia in eo regno, non autem abſolutè. Dicuntur autem provincialia iſta eadem à Gratiano dist. 3. can. Porrò; quia certis provinciis co[illegible]nentur, non autem ad omnes Chriſtianos pertin[illegible] ſicut verè generalia.

Provincialia dicuntur, in quibus conveniunt tantùm Epiſcopi unius provinciæ, quibus præeſt Archiepiſcopus, ſive Metropolitanus; & hujus generis ſunt plurima in tomis Conciliorum. De his videtur loqui VII. Synodus act. 3. cùm ait, ſe amplecti etiam deciſiones localium Conciliorum.

Dioeceſana ſunt, in quibus conveniunt tantùm Presbyteri unius Epiſcopatus, & iis Epiſcopus præeſt: cujus generis pauciſſima exſtant, nec immeritò; nam vix dici poſſunt Concilia, cùm in eis ordinariè nullus ſit, qui juriſdictionem habeat, præter unum Epiſcopum qui præeſt.

Altera partitio Conciliorum complectitur item quatuor membra: quædam enim ſunt ab Apoſtolica Sede approbata atque ab Eccleſia univerſa recepta; quædam omnino reprobata; quædam partim approbata, partim reprobata; quædam nec approbata, nec reprobata. Quod membrum poſtremum in Conciliis particularibus potiſſimum locum habet.

CAPUT V.

Concilia generalia approbata.

COncilia generalia approbata numerantur huenſque decem & octo. Primum eſt Nicænum, quod quidem celebratum eſt ab anno Domini 327. uſque ad annum 330. qui fuit annus 15. Sylveſtri Papæ, & viceſimus Conſtantini Imperatoris; convenerunt Epiſcopi 318. è quibus erant Patriarchæ, Alexander Alexandrinus, Euſtatius Antiochenus, Macarius Hieroſolymitanus, & Metrophanes Conſtantinopolitanus; quamvis hi duo poſtremi non erant eo tempore Patriarchæ, ſed diu poſtea eam dignitatem adepti ſunt. Quidam etiam Metrophanem non per ſe, ſed per Legatum Alexandrum, qui poſtea ei ſucceſſit in Epiſcopatu adfuiſſe volunt. Vide Metaphraſtem in Orat. de rebus geſt. apud Nicæam. Ac duæ potiſſimùm controverſiæ definitæ ſunt: una de die Paſchatis: altera de Divinitate Chriſti adverſus hæreſim Arianorum, ipſo Ario Principe hæreſeos poſt annos decem in latrinis dum alvum purgaret fœdè defuncto.

Sed quia hæc omnia in dubium revocari poſſent propter diſcrepantes Scriptorum ſententias, paucis ſingula demonſtranda ſunt. Primùm, de tempore Concilii mira eſt opinionum varietas, ſed veritas noſtræ ſententiæ hac ratione confirmari poteſt. Conſtat, Concilium Nicænum finem accepiſſe anno 20. Imperii Conſtantini. Id enim ſcribit Euſebius lib. 3. de vita Conſtantini, & Socrates lib. 1. hiſtor. cap. 12. cœpit autem Conſtantinus imperare anno Chriſti 311. ut ex Chronico S. Hieronymi, ex Gregorio Haloandro, aliiſque Chronologis patet. Efficitur igitur, ut anno Chriſti 330. fuerit annus Conſtantini 20. & finis Nicæni Concilii.

Item inchoatum eſt Concilium Paulino, & Juliano conſulibus, ut Socrates refert lib. 1. cap. 9. aliàs 13. & Nicephorus lib. 8. cap. 26. Duravit autem annis 3. ut idem Nicephorus ibidem teſtatur. Porrò conſulatum Paulini, & Juliani Caſſiodorus annotavit anno 17. Conſtantini, ex quo ſequitur finitum Concilium

lium fuiſſe anno 20. ejuſdem; proinde inchoatum anno Chriſti 327. finitum anno 330. Sanè Onuphrius Panuinus, quia conſulatum Paulini, & Juliani ponit anno Chriſti 325. hoc ipſo anno ponit initium Synodi Nicænæ.

Deinde incidiſſe Concilii tempus in Sylveſtri Pontificatum, non Sylveſtri & Julii, ut Photius docet [illegible]b. de ſeprem Synodis, vel Julii ſolius, ut Sozomenus ſcribit lib. 1. cap. 16. & ex Sozomeno Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 7. §. 1. & Joachimus Camerarius in hiſtoria Nicænæ Synodi, ubi ſe diligentiſſimum ſcriptorum veterum lectorem fuiſſe affirmat, facilè demonſtrari poteſt. Nam, ut ſuprà diximus anno 20. Conſtantini, finis Concilio impoſitus eſt, quod etiam fatetur Camerarius lib. cit. Sylveſter autem creatus eſt Pontifex anno ſexto Conſtantini, ut ex Chronico Euſebii, ac Hieronymi patet, & ſedit in Apoſtolica ſede ſupra 20. annos, ut Damaſus, Onuphrius, & omnes omnino ſcriptores teſtantur. Igitur annus 20. Conſtantini, & finis Nicæni Concilii in Sylveſtri Pontificatum neceſſariò incidit.

Præterea Milthiades Sylveſtri prædeceſſor ſedit eodem Conſtantino imperante, ut teſtantur Optatus lib. 1. contra Parmenian. & Auguſtinus in epiſt. 162. & 165. & ipſe etiam Conſtantinus apud Euſebium lib. 10. hiſt. cap. 5. non igitur potuit Sylveſter niſi poſt inchoatum Conſtantini imperium Apoſtolicam ſedem adipiſci. Tenuit autem eam omnium conſenſu ſupra 20. annos. Ergo 20. anno Conſtantini, qui fuit poſtremus Nicæni Concilii, non Julius, ſed Sylveſter Apoſtolicam ſedem moderabatur. Quare rectè Damaſus in Pontificali, Hieronymus in Chronico, Theodoretus lib. 1. hiſt. cap. 3. ſexta Synodus act. 18. & Concilium Florentinum ſeſſ. 3. aliique permulti auctores Nicænam Synodum Sylveſtri Papæ temporibus factam eſſe ſcripſerunt.

De numero Epiſcoporum, qui eidem Concilio interfuerunt, videntur eſſe ſententiæ variæ. Nam Euſebius lib. 3. de vita Conſtantini dicit conveniſſe Epiſcopos ſupra 250. Athanaſius lib. de ſententia Nicænæ Synodi ait, fuiſſe Epiſcopos plus minus 300. Euſtathius apud Theodoretum lib. 1. cap. 8. hiſt. dicit numeratos ſupra 270. Sozomenus lib. 1. cap. 16. ponit circiter 310. Vera tamen, & communis, ſententia eſt, fuiſſe 318. Nam Epiphanius hæreſi 69. ſcripſit, uſque ad ſua tempora fuiſſe conſervata nomina ſingulorum Epiſcoporum, & fuiſſe præcisè 318. Hilarius quoque in lib. de Synodis prope extremum, & Ambroſius præfatione librorum de fide, myſticum & ſacrum dicunt eſſe numerum Patrum Concilii Nicæni, & multò antea præfiguratum in illis 318. militibus, quibus Abraham victoriam de quinque regibus reportavit. Denique Hieronymus in Chronico, Sulpitius lib. 2. hiſt. Theodoretus lib. 1. cap. 7. & omnes alii conſtanter hunc numerum ponunt.

Jam verò duas fuiſſe cauſas ejus Concilii: quæſtionem videlicet de Paſchate, & quæſtionem de Chriſti Divinitate, teſtantur Euſebius lib. 3. de vita Conſtantini, Athanaſius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ, & Epiphanius hæreſi 70. quæ eſt Audianorum.

Denique, utrum Nicænum Concilium ante mortem probroſam Arii celebratum ſit, non eſt omnino certum. Epiphanius enim hæreſi 69. apertè ſcribit, Concilium poſt mortem Arii celebratum fuiſſe: at contrarium ſcribunt hiſtorici. Ruffinus lib. 10. cap. 13. Socrates lib. 1. cap. 19. & 25. & cæteri. Neque poſſunt hæ ſententiæ conciliari, ſi dicamus duos Arios fuiſſe, ut ſignificat Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſtoriæ. Nam etiamſi duo Arii fuerint, unus tamen eſt ille, qui periit in latrinis. Hunc autem ipſum Epiphanius ante Concilium, Ruffinus & cæteri poſt Concilium ponunt. Et ſanè videntur hiſtorici melius ſenſiſſe, præſertim cùm in V. Synodo tractatum ſit, an liceat hæreticos poſt mortem damnare quod certè in dubium venire non potuiſſet, ſi Arium jam mortuum Synodus Nicæna damnaſſet. Sed res non eſt tanti momenti, ut propterea oporteat nos plus temporis in ea conſumere.

Secunda Synodus eſt Conſtantinopolitana, quæ celebrata eſt adverſus Macedonium, negantem Spiritus ſancti divinitatem, Theodoſio ſeniore Imperatore, ac Damaſo ſummo Pontifice. Convenerant autem Epiſcopi ex diverſis provinciis 150. è quibus Patriarchæ fuerunt Nectarius Conſtantinopolitanus, Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus, & Cyrillus Hieroſolymitanus.

Porrò tempus Synodi hujus ſecundæ incidit, Proſpero teſte in Chronico, in Conſulatum Gratiani & Theodoſii Auguſtorum, hoc eſt, in annum Domini 383. vel in annum ſequentem, ut vult Socrates, qui lib. 5. hiſt. cap. 8. ſcribit, Concilium conveniſſe Coſſ. Syagrio & Eucherio, hoc eſt in annum 384. vel ſi rationem Onuphrii ſequaris, in annum 381. quos ex eodem Proſpero & Caſſiodoro, & aliis conſtat Conſulatum geſſiſſe poſt conſulatum Gratiani & Auguſti. Pſellus in libro de ſeptem Synodis ponit intervallum annorum 56. inter primam & ſecundam Synodum. Si autem ad numerum annorum 327. quo tempore diximus inchoatam fuiſſe Synodum primam, addas numerum annorum 56. efficies numerum annorum 383. qui eſt numerus, quem Proſper in Chronico adnotavit.

Eſt verò animadvertendum, in hoc Concilio, neminem adfuiſſe ex Provinciis Occidentalibus. Siquidem Damaſus Papa Romæ coegerat Synodum Occidentalium, atque ad eum locum invitaverat Epiſcopos, qui Conſtantinopoli convenerant, ut eo modo Romæ celebraretur Concilium pleniſſimum; ſed quia patres Orientales juſtis de cauſis Romam venire non potuerunt, accepit Damaſus excuſationem eorum, & animis ac ſententiis duæ illæ Synodi conjunctæ ſunt, ac ſi una & eadem fuiſſent. Atque propter hujuſmodi conjunctionem habita eſt Synodus Conſtantinopolitana una ex Oecumenicis & legitimis Synodis. Vide Theodoretum lib. 5. hiſt. cap. 9. & 10.

Tertia Synodus eſt Epheſina I. quæ coacta eſt Theodoſio juniore Imperatore, & Celeſtino I. ſummo Pontifice; Convenerunt Epiſcopi 200. Ex quibus Patriarchæ fuerunt Cyrillus Alexandrinus, qui locum etiam Romani Pontificis obtinebat, Joannes Antiochenus, & Juvenalis Hieroſolymitanus; quamquam Joannes, quia, ſe adhuc in itinere conſtituto, Concilii decretum factum fuerat, initio diſſentire cœpit à Cyrillo, poſtea tamen reconciliati ſunt, atque idem ſenſerunt. Cauſa Concilii fuit Neſtorii Epiſcopi Conſtantinopolitani nova hæreſis, quæ Chriſtum in duas perſonas dividebat.

Celebratum verò Concilium eſt Baſſo & Antiocho Conſulibus, ut Proſper in Chronico, & Socrates lib. 7. cap. 34. indicarunt; Is autem erat annus Domini 434. Quid ſequuti ſint Pſellus, qui ponit ſolum intervallum annorum 40. inter ſecundam & tertiam Synodum, & Onuphrius, qui adnotavit hanc Synodum celebratam anno Domini 430. Coſſ. Theodoſio decimumtertium, & Valentiniano tertium, non poſſum dicere, præſertim cùm in ipſa Synodo tom. 2. cap. 1. diſertis verbis legamus Synodum inchoatam poſt Conſulatum Theodoſii decimumtertium, & Valentiniani tertium, nec ignorare potuerit Onuphrius, non eſſe idem Coſſ. Theodoſio decimumtertium, & Valenti-

tiniano tertium, & poſt conſulatum Theodoſii decimumtertium & Valentiniani tertium.

Adde, quòd Vincentius Lyrinenſis in lib. de profanis vocum novitatibus propè extremum, qui ipſo tempore vixit, ita loquitur: *Ante triennium fermè in Aſia apud Epheſum celebratum Concilium eſt, viris clariſſimis Baſſo, Antiochoque Conſulibus.* Quid clarius? De tota hac Synodo vide Liberatum in Breviario cap. 5. 6. 7. 8. & ſequentibus, Socratem lib. 7. cap. 34. Evagrium lib. 1. cap. 4. & ipſam Synodum nuper ex Græco in Latinum ſermonem converſam, ac tomis duobus comprehenſam.

Quarta Synodus eſt Chalcedonenſis, quæ collecta eſt adverſum hæreſim Eutychetis Archimandritæ, quæ unam tantùm in Chriſto naturam aſſerebat poſt incarnationem. Acta verò eſt hæc Synodus Leone I. Pontifice Maximo, & Martiano Auguſto, Conſulatu ejuſdem Martiani, ut ipſum Concilium teſtatur act. 1. Incidit autem is Martiani Conſulatus in annum Chriſti 454. juxta computum Matthæi Palmerii, & Gregorii Haloandri, vel 452. juxta Marianum Scotum & Sigebertum, vel 451. juxta Onuphrium in lib. de Romanis Pontificib. Pſellus 30. annos interponit inter tertiam & quartam Synodum; ſed is, ut ſuperiori numero detraxit annos decem, ac poſuit 40. pro 50. ita nunc addidit annos decem, ac poſuit triginta pro viginti, niſi ſit error Librariorum. Porrò Epiſcopi adfuerunt 630. ex quibus erant Patriarchæ, Dioſcorus Alexandrinus, qui tamen mox ejectus eſt, Maximus Antiochenus, Anatholius Conſtantinopolitanus, & Juvenalis Hieroſolymitanus. Vide Liberatum in Breviario cap. 11. & ſequentibus, & Evagrium lib. 2. hiſtor. cap. 2. 3. & 4.

Quinta Synodus generalis non eſt, ut multi putant, ea quæ ſub Agapeto & Menna celebrata eſt, quæque in ſecundo tomo Conciliorum ſub nomine quintæ Synodi quatuor actionibus continetur; ſiquidem illa particularis fuit, & quintam Synodum anteceſſit, ut diſertis verbis docent Joannes Zonaras in vita Juſtiniani, & Nicephorus lib. 17. cap. 9.

Coacta eſt autem quinta Synodus vera apud Conſtantinopolim, Vigilio ſummo Pontifice, & Juſtiniano ſeniore Imperatore, anno duodecimo poſt Conſulatum Baſilii, ut initio ejuſdem Synodi legimus, qui eſt annus Dominicæ incarnationis 553. vel 556. juxta Pſellum, qui annis 102. vult poſteriorem eſſe quintam Synodum quarta. Convenerunt Epiſcopi 165. ut idem Pſellus tradit; è quibus erant Patriarchæ Eutychius Conſtantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domninus Antiochenus, & Euſtochius Hieroſolymitanus, qui tamen non per ſe, ſed per Legatos interfuit. Summus autem Pontifex, nec per ſe, nec per Legatos interfuit. Synodum tamen per libellum confirmavit, ut Nicephorus ſcribit lib. 17. cap. 27.

Cauſa congregandi Concilii fuit Origenis hæreſis, quæ tunc invaleſcebat. Itaque damnatus eſt Origenes, & ſimul Dydimus & Evagrius ejus ſectatores: necnon Theodori Mopſueſteni, & Theodoreti Cirenſis ſcripta, & epiſtola, quæ dicebatur Ibæ ad Marim Perſam. Vide de hac Synodo Zonaram loco citato, Nicephorum lib. 17. cap. 27. S. Gregorium lib. 1. epiſt. 24. Evagrium lib. 4. cap. 38. & Liberatum in Breviario cap. 23. & 24. tametſi quæ Liberatus dicit, valde cautè legenda ſunt; aut enim non ſunt ipſius, aut ipſe falſa aliqua relatione deceptus fuit. Certè non congruunt cum aliorum Catholicorum Patrum narrationibus.

Sexta Synodus celebrata eſt apud Conſtantinopolim anno duodecimo Conſtantini IV. teſte Paulo Diacono in vita ejuſdem, qui quidem erat annus Domini 681. vel 685. juxta Pſellum, qui annos 129. ponit inter quintam & ſextam Synodum. Quod verò in ipſo Concilio paſſim adſcribitur annus 28. ejuſdem Conſtantini, non eſt error Typographorum, ut cenſet Illyricus Cent. 7. cap. 9. Nam etſi non imperavit Conſtantinus poſt mortem patris, niſi annis 17. tamen imperavit etiam annis multis cum patre ſuo, ut Zonaras ſignificavit, dum ipſum ait ab ipſo patre coronatum fuiſſe ante diſceſſum in Siciliam. Itaque Concilium numerat annos Conſtantini à prima coronatione. Paulus verò Diaconus à morte Conſtantis patris Conſtantini.

Convenerunt Epiſcopi 289. ut idem Paulus Diaconus teſtatur, & conſentit numerus, qui habetur in VII. Synodo act. 3. Beda tamen in lib. de ſex ætatibus, propè finem, Rhegino lib. 1. Ado Viennenſis, & Freculphus in Chronico, ſolùm centum quinquaginta Patres numerant. Patriarchæ fuerunt duo, Georgius Conſtantinopolitanus, & Macarius Antiochenus. Nam Alexandrinæ & Hieroſolymitanæ Eccleſiarum ſolùm Legati quidam adfuerunt. Summus quoque Pontifex Agatho per Legatos ſuos interfuit, & præſedit. In ea Synodo damnata eſt hæreſis eorum, qui unam tantùm in Chriſto voluntatem eſſe volebant. Vide de hac Synodo præter citatos auctores, Albertum Pighium in Diatriba, & Franciſcum Turrianum in Apologia pro VI. & VII. Synodo. Albertus enim has duas Synodos ſextam & ſeptimam, ut modò extant, adulterinas, & ſuppoſititias eſſe concedit. Contra Turrianus veras & germanas eſſe docet. Quid nobis verius videatur in lib. 4. de Pontifice cap. 11. jam explicavimus.

Septima Synodus apud Nicæam congregata eſt anno VIII. Conſtantini & Irenæ, ut ſcribunt Paulus Diaconus lib. 23. rerum Romanarum, & Cedrenus in compendio hiſtoriarum. Fuit autem is annus Chriſti 781. ſi Paulo Diacono credimus, vel 786. ſi credimus Cedreno. Onuphrius ponit annum Conſtantini X. & Chriſti 789. Pſellus annos duntaxat 60. inter ſextam & ſeptimam Synodum eſſe volunt; quod nullo modo cum veritate cohæret. Ideo quidam mendum eſſe putant Librariorum, ac Pſellum ipſum annos centum ſcripſiſſe. Convenerunt Epiſcopi, ut idem Pſellus habet 350. è quibus Patriarcha unus fuit Tharaſius Conſtantinopolitanus, cæterorum Patriarcharum ſolum Legati adfuerunt. Adrianus Papa per Legatos ſuos præſedit, ac una cum reliqua Synodo eos damnavit, qui ſacras Chriſti & Sanctorum imagines omni honore ſpoliabant. De hac Synodo vide, ſi placet, quæ nos diſſeruimus, cùm ageremus de Concilio Francofordienſi, in diſputatione de cultu imaginum.

Octava Synodus eſt Concilium IV. Conſtantinopolitanum, quod celebratum eſt Adriano II. ſummo Pontifice, & Baſilio Auguſto, anno tertio ejuſdem Baſilii, ut in ipſa Synodo acta prima ſignificant, qui annus erat Domini 870. Convenerunt Epiſcopi 383. è quibus unus Patriarcha Photius, ac deinde Ignatius Conſtantinopolitanus, cæteri per Legatos adfuerunt.

Eſt autem hoc loco animadvertendum, tres Synodos in cauſa Photii Conſtantinopoli celebratas. Una tempore Nicolai I. Pontificis, & Michaelis Imperatoris celebrata eſt, in qua depoſitus fuit Ignatius, & ordinatus Photius; cujus Synodi meminit Zonaras in vita Michaelis; nec eſt dubium, hanc fuiſſe Profanam Synodum, ut patet ex epiſtolis Nicolai I. & Adriani II.

Altera Synodus eſt ea, quam nos diximus octavam, quæ exſtat, quamvis imperfecta, in tomis Conciliorum, in qua depoſito Photio, iterum reſti-

tutus

tutus eſt Ignatius, atque hujus Synodi meminit Zonaras in vita Baſilii Imperatoris.

Tertia eſt ea, quam tempore ejuſdem Baſilii celebravit per Legatos ſuos Joannes VIII. Adriani ſucceſſor, in qua Synodo, defuncto jam Ignatio, iterum reſtitutus eſt Photius; &, ſi vera ſunt, quæ Græci dicunt in Concilio Florentino ſeſſ. 6. & quæ refert ex hac Synodo Franciſcus Turrianus in lib. de actis VI. VII. & VIII. Synodi, reſciſſa planè acta præcedentis Synodi, ſub Adriano; quin etiam ſtatutum, ut tolleretur de Symbolo illa particula (Filioque) ſed id nullam habet veriſimilitudinem. Ideirco facilè mihi perſuadeo, aut eſſe omnia conficta, quæ dicuntur de Joanne VIII. ut S. Antoninus docet in Summa hiſtoriali part. 3. tit. 22. cap. 13. §. 10. aut certè verum quidem eſſe, Photium à Joanne VIII. per Legatos reſtitutum in ſedem Conſtantinopolitanam poſt mortem Ignatii; at cætera ſuppoſititia, & adulterina eſſe, & à Græcis conficta, ut ex Manuele Calleca Turrianus oſtendit lib. citato.

Confirmor autem in hac ſententia, tum quia Zonaras meminit quidem reſtitutionis Photii, non autem abrogationis Concilii VIII. nec ablationis illius particulæ (*Filioque*) ex Symbolo; tum etiam, quia Græci in Concilio Florentino ſeſſ. 6. non agnoſcunt pro Synodo Oecumenica Concilium illud ſub Joanne VIII. etſi illis multum prodeſſe potuiſſet, ſi legitimum & germanum Concilium fuiſſet. Atque hactenus de Conciliis Orientalibus, nunc addemus breviter Occidentalia.

Nonum Concilium eſt Lateranenſe Primum, Epiſcoporum 900. & amplius, anno 1123. contra Saracenos, pro recuperanda terra ſancta, tempore Calliſti II. & Henrici V. Imperatoris. Platina, Onuphrius. Non exſtat.

Decimum eſt Lateranenſe II. Epiſcoporum mille, anno 1139. contra Antipapas, & pro jure Cleri, tempore Innocentii II. & Lotharii Imperatoris. Platina, Onuphrius. Non exſtat.

Undecimum eſt Lateranenſe III. Epiſcoporum ferè 300. pro reformatione Eccleſiæ, & contra Waldenſes, anno 1180. tempore Alexandri III. & Friderici I. Imperatoris. Platina, Onuphrius, item Gulielmus Tyrius, qui interfuit lib. 20. de bello ſacro c. 26.

Duodecimum eſt Lateranenſe IV. Patrum 1283. ex quibus erant Epiſcopi 1573. anno 1215. contra varias hæreſes, & pro terra ſancta, tempore Innocentii III. & Friderici II. Matthæus Palmerius, Onuphrius, Platina.

Tertiumdecimum eſt Lugdunenſe Primum, anno 1245. contra Imperatorem Fridericum, & pro terra ſancta, tempore Innocentii IV. & Friderici II. Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exſtant hujus Concilii aliqua decreta in Sexto decretalium.

Decimumquartum eſt Lugdunenſe II. Patrum ferè mille, ex quibus Epiſcopi erant 500. anno 1274. contra errorem Græcorum, tempore Greg. X. & Rodulphi Imperatoris. Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exſtant ex hoc Concilio quædam in Sexto decretalium.

Decimumquintum eſt Viennenſe, Epiſcoporum 300. anno 1311. contra varias hæreſes, tempore Clementis V. & Henrici VII. Imperatoris. Palmerius, Platina, Onuphrius. Exſtant ex hoc Concilio decreta, quæ dicuntur Clementinæ.

Decimumſextum eſt Florentinum, (Omitto Piſanum, Conſtantienſe, & Baſileenſe de quibus poſtea) anno 1439. Patrum 141. qui ſubſcripſerunt, & multorum aliorum, qui ante ſubſcriptionem diſceſſerant; ut in fine Concilii annotatur, contra errores Græcorum, tempore Eugenii IV. & Alberti Imperatoris. Matth. Palmerius, Platina.

Decimumſeptimum eſt Lateranenſe V. Patrum 114. contra ſchiſmata, & pro variis negotiis, tempore Julii II. & Leonis X. & Maximiliani Imperatoris, cœpit anno 1512. finem habuit 1517.

Decimumoctavum eſt Tridentinum, anno 1545. inchoatum, anno 1563. finitum contra hæreſes Lutheranorum, tempore Pauli III. Julii III. ac Pii IV. & Caroli V. ac Ferdinandi Imperatorum. Numerus Patrum his verbis deſcribitur à Gaſpare Villalpandæo, diſputatione quinta de Concilio Tridentino. *Adſunt*, inquit, *ſex Cardinales, quatuor Legati, Patriarchæ tres, Archiepiſcopi triginta duo, Epiſcopi ducenti viginticto, Abbates quinque, Generales ordinum miniſtri ſeptem, Epiſcoporum procuratores plurimi.*

Ex his Conciliis nullum eſt, quod non ſit à Pontifice probatum, & à Catholicis recipiatur; nam de primis octo Conciliis patet ex decreto diſt. 16. can. Sancta octo. De novem ſequentibus Synodis, ex eo patet eſſe probatas, quòd in eis præfuerit ſummus Pontifex. De ultima patet ex confirmatione Pii IV. At Græci tantum recipiunt prima ſeptem Concilia, ut notum eſt ex Concilio Florent. ſeſſ. 5. & 6. Lutherani autem tantùm recipiunt prima ſex, ut patet ex Magdeburgenſibus Centur. 8. cap. 9. & Centur. 9. cap. 9. Eutychiani, qui adhuc inveniuntur in Aſia, tantùm recipiunt prima tria. Neſtoriani, qui etiam in Oriente reliqui ſunt, tantùm recipiunt prima duo. Trinitarii, qui in Hungaria & Polonia nunc verſantur, nullum recipiunt.

CAPUT VI.

Concilia generalia reprobata.

PRimum generale reprobatum, eſt Concilium Antiochenum anno 345. in anno quinto Conſtantii, ut dicitur à Socrate lib. 2. cap. 5. & Sozomeno lib. 3. cap. 5. in quo damnatus eſt Athanaſius, & via patefacta ad everſionem Concilii Nicæni Primi.

Notandum eſt autem, à ſumma Conciliorum, & ab aliis confundi hoc Concilium cum aliis quibuſdam. Sex enim fuerunt Concilia Antiochena. Primum & ſecundum contra Paulum Samoſatenum, tempore Dionyſii Papæ, circa annum 269. Vide Euſebium lib. 7. hiſt. cap. 23. 24. 25. & 26. Tertium Arianorum, tempore Julii I. anno 345. ut ſuprà diximus. Quartum eſt Macedonianorum pro ſua hæreſi anno 367. tempore Liberii Papæ. Hieronymus in Chronico. Quintum eſt Catholicum provinciale Epiſcoporum 30. cujus canones 25. habentur in tom. 1. Conciliorum. Videtur fuiſſe tempore Joviani, & Liberii. Vide Sozomenum lib. 6. cap. 4. Sextum eſt inſertum act. 14. Concilii Chalcedonenſis.

Secundum generale eſt Mediolanenſe Epiſcoporum pluſquam 300. anno 354. tempore ejuſdem Conſtantii, in quo etiam obliquè fides Catholica damnata eſt. Ruffinus lib. 10. cap. 20. Socrates lib. 2. cap. 29.

Tertium generale eſt Ariminenſe Epiſcoporum 600. ſub eodem Conſtantio anno 363. ut notat Hieronymus in Chronico, in quo ſublatum eſt de Symbolo nomen ὁμοούσιος: hujus Concilii fuit quaſi pars quædam Seleucienſe in Oriente. Vide Auguſtinum lib. 3. contra Maximinum cap. 14. Hieronymum contra Luciferianos. Ambroſium epiſt. 32. Ruffinum lib. 10. cap. 21. Socratem lib. 2. cap. 29. Baſilium epiſtol. 52. ad Athanaſium.

Quartum eſt Epheſinum II. tempore Theodoſii junioris anno 449. in quo, factione Dioſcori, occi-

ſus eſt S. Flavianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus; & Legati Romani Pontificis Leonis fugati, ac demum hæreſis Eutychiana confirmata. Reprobata eſt hæc Synodus à Leone in epiſtola ad Clerum & populum Conſtantinopolitanum; Item ad Theodoſium; Item ad Pulcheriam, quæ ſunt 22. 23. 24. 25. & Vide Breviarium Liberati cap. 12. & Evagrium lib. 1. cap. 9. & 10.

Quintum eſt Concilium Conſtantinopolitanum ſub Leone Iſauro contra ſacras imagines anno 730. qui fuit tertiusdecimus imperii ejuſdem. Concilium eſt reprobatum: Nam non interfuit ullus Patriarcharum, excepto S. Germano, qui tamen non conſenſit, & ideo à ſua ſede Conſtantinopolitana dejectus eſt.

Sextum eſt Concilium Conſtantinopolitanum ſub Conſtantino Copronymo, & anno 755. Convenerunt autem Epiſcopi 338. ſed nullus adfuit Patriarcharum, excepto Pſeudoepiſcopo Conſtantinopolitano. Definitum eſt in Concilio, abolendas eſſe Chriſti & Sanctorum imagines. Reprobatum eſt hoc Concilium in VII. Synodo act. 6. Vide de his duobus Conciliis Conſtantinopolitanis Paulum Diaconum lib. 21. & 22. rerum Romanarum, & Zonaram in annalibus.

Illud etiam obſervabis, hanc Synodum falsò à nonnullis vocari tertiam Epheſinam, ut ab auctore ſummæ Conciliorum in principio VII. Synodi, & à Sixto Senenſi lib. 5. bibliothecæ ſanctæ annotat. 247. Nam omnes antiqui eam vocant Conſtantinopolitanam, & id ipſum clariſſimè patet ex iſto ipſo Concilio, quod inſertum legitur in VII. Synodo act. 6. Cauſa erroris videtur fuiſſe, quia iſti profanæ Synodo præſedit Theodoſius Epiſcopus Epheſinus.

Septimum eſt Concilium Piſanum anno 1511. congregatum ab Imperatore & Rege Galliæ, & aliquot Cardinalib. contra Julium II. & reprobatum paulò poſt in Concilio Lateranenſi ſub Julio II. ſeſſ. 2. & 3.

Octavum numerari poteſt Concilium Wittembergenſe, quod Lutherani generale vocant 300. Paſtorum præſide Luthero anno 1536. Vide Cochlæum in actis Lutheri, & Surium in commentario rerum in orbe geſtarum anno 1536.

CAPUT VII.

Concilia partim confirmata, partim reprobata.

PRimum generale partim confirmatum, partim reprobatum eſt Sardicenſe Concilium, Epiſcoporum 376. anno Domini 351. tempore Conſtantii & Julii I. ex quibus 300. Epiſcopi Occidentales fidem Catholicam confirmarunt, quam exponit Hilarius in lib. de Synodis, reliqui 76. Epiſcopi Orientales fidem Arianam ſcripſerunt. Vide Socratem lib. 2. cap. 16. Sozomenum lib. 3. hiſt. cap. 10. & 11. & Theodoretum lib. 2. cap. 7. & 8.

Secundum eſt Concilium Syrmienſe, quod celebratum eſt annis quinque poſt Sardicenſe, hoc eſt, anno Domini 356. Liberio ſummo Pontifice, & Conſtantio Imperatore. In hoc enim Concilio duæ formulæ fidei diſſentientes inter ſe editæ ſunt. Unam compoſuit Græcè Marcus Arethuſius, qui poſtea ſub Juliano illuſtre martyrium pertulit, quæ quidem ea eſſe videtur, quam Hilarius in lib. de Synodis propè extremum, ut Catholicam explicat. Alteram alii compoſuerunt Latinè plenam aperta blaſphemia, quam Hilarius reprehendit in lib. de Synodis, non procul ab initio. In eodem etiam Concilio Photini hæreſis damnata eſt, quam damnationem omnes Eccleſiæ probaverunt. Vide Socratem lib. 1. cap. 24. & ſeq. & Sozomenum lib. 4. cap. 5. & 6. vide etiam Epiphanium hæreſi 71. qui tamen in eo lapſus videtur, quòd Sardicam pro Syrmio acceperit.

Tertium eſt Concilium Quiniſextum, in quo continentur canones Trullani. Sciendum eſt enim ex Tharaſio diſputante in ſeptima Synodo action. 4. ſextam Synodum, quæ tempore Conſtantini IV. celebrata eſt, nullos canones ediduſſe, ſed poſt annos aliquot tempore Juſtiniani Epiſcopos reduſſe Conſtantinopolim, & in Palatio, quod dicitur Trullum 102. canones ediduſſe, qui dicuntur Trullani, & à Balſamone vocatur Concilium Quiniſextum, quia non eſt hæc Synodus quinta nec ſexta, ſed canones addidit quintæ & ſextæ Synodo.

Quo tempore hæc Synodus habita ſit, non eſt adeo certum. Nam Theophanes quidam hiſtoricus, quem citat Franciſcus Turrianus in libro de VI. Synodo, docet celebratam hanc Synodum anno 27. à veræ ſextæ Synodi diſſolutione, nimirum anno ſecundo Imperii Juſtiniani inſtaurati. At Tharaſius in VII. Synodo act. 4. & Epiphanius in eadem Synodo act. 6. tomo 1. dicunt poſt quinque annos à diſſolutione Concilii hos canones editos: quod certè probabilius mihi videtur, nam alioqui non video, quæ fuerit illa erratica Synodus Conſtantinopoli à Juſtiniano habita, tempore Sergii Papæ, & quam idem Papa reprobavit, teſte Beda libro de ſex ætatibus; Paulo Diacono lib. 6. cap. 4. Othone Friſingenſi lib. 5. cap. 13. Rheginone lib. 1. & Adone Viennenſi in Chronico: nam in anno 27. à diſſolutione Concilii ſexti, non ſedebat Sergius, ſed Conſtantinus Papa. Et certè Beda, & Tharaſius antiquiores Theophane ſunt. Quin etiam Beda ipſo tempore vixit, quo Sergius Papa ſedebat.

Hos ergo canones dicimus partim reprobatos, quia non interfuit ſummus Pontifex, nec per ſe, nec per legatos, dum iſti canones fierent. Et apertè Sergius Papa, qui tunc ſedebat reprobavit erraticam iſtam Synodum, ut ait Beda in lib. de ſex ætatibus in Juſtiniano. Partim autem approbatos, quia etſi canones illi ex ſe nullam vim habeant, tamen aliqui poſtea probati ſunt à Pontifice, aut aliis legitimis Conciliis, qualis eſt can. 82. de pingendis imaginibus, receptus ab Adriano Papa, & VII. Synodo, ut patet ex ipſa ſeptima Synodo act. 2. & 4. Vide quæ differimus adverſus hanc Synodum Quiniſextam lib. 2. de ſummo Pontifice cap. 18.

Quartum eſt Concilium Francfordienſe, quod celebratum eſt anno 794. juxta Rheginonem lib. 2. Adriano I. Pontifice, & Carolo Magno Rege Francorum. Quod Concilium ab Adriano confirmatum fuit, quantum ad eam partem, in qua definitur Chriſtum non eſſe Filium Dei adoptivum, & ab eodem reprobatur, quantum ad alteram partem, in qua ex errore damnatur ſeptima Synodus. Vide quæ nos diximus in 2. lib. de Conciliis cap. 9.

Quintum eſt Concilium Conſtantienſe Patrum ferè mille, ex quibus Epiſcopi amplius 300. anno 1414. inchoatum ſub Joanne XXIII. & anno 1418. finitum ſub Martino V. & Sigiſmundo Imperatore. Plat. Palmerius dicit, quòd hoc Concilium quantum ad primas ſeſſiones, ubi definit Concilium eſſe ſupra Papam, reprobatum eſt in Concilio Florentino, & Lateranenſi ultimo: quantum ad ultimas ſeſſiones, & ea omnia quæ probavit Martinus V. ab omnibus Catholicis recipitur.

Sextum eſt Concilium Baſileenſe inchoatum anno 1431. & continuatum Baſileæ, ac deinde Lauſannæ uſque ad annum 1449. quo tempore ceſſit Nicolao V. Pontifici, tam Concilium, quàm Papa Felix V. in ſchiſ-

in ſchiſmate ab ipſo Concilio creatus. Vide acta Concilii, & Bullam annexam Nicolai V. Pontificis. Hujus Concilii nihil eſt ratum & probatum, niſi quædam diſpoſitiones circa beneficia Eccleſiaſtica, quæ à Concilio factæ fuerant, quas (pacis & unitatis gratia) Nicolaus prædictus approbavit. Concilium verò ipſum reprobatur in Concilio Lateranenſi ultimo, ſeſſ. 11.

CAPUT VIII.

De Concilio nec manifeſtè probato, nec manifeſtè reprobato.

GEnerale nec approbatum, nec reprobatum, videtur eſſe Concilium Piſanum, quod anno 1409. depoſuit Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Alexandrum V. Siquidem S. Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 5. §. 2. & 3. ſummæ hiſtorialis, aſſerit, conciliabulum illegitimum, non verum Eccleſiæ Concilium fuiſſe, & eventus idem oſtendiſſe videtur. Coactum enim Concilium fuit ad ſchiſma tollendum, & tamen illud non ſuſtulit, ſed auxit. Si autem ſine dubio fuiſſet reprobatum, etiam ſine dubio Alexander VI. ſe non ſextum, ſed quintum appellaſſet. Adde, quod eſt fermè communis opinio, Alexandrum, & qui ei ſucceſſit, Joannem fuiſſe veros Pontifices. At certè ex tribus, qui tum ſe pro Pontificibus gerebant, iſti maximè ut veri Pontifices colebantur. Hæc de generalibus.

De Conciliis particularibus vide tomos Conciliorum, & Gratiani decretum diſt. 16. canon. ſexta Synodus, & diſt. 20. canon. de libellis. Item Chronicon Onuphrii, & ſecundum librum Chronographiæ Genebrardi.

CAPUT IX.

De utilitate vel etiam neceſſitate celebrandorum Conciliorum.

HIs igitur præmiſſis, explicanda ſunt ea, quibus legitima Concilia conſtant. Ea verò ad quatuor cauſas reduci poſſunt, ad finem, efficientem, materiam, & formam Conciliorum. Ac ut à fine, quæ prima cauſarum eſt, incipiamus, Primùm exponendæ breviter erunt cauſæ, ob quas Concilia celebrari ſolent; deinde ex iis judicandum erit, utrum Conciliorum congregatio ſit neceſſaria, an ſolùm utilis. Porrò cauſæ præcipuæ, ob quas Concilia celebrantur, ſex numerari ſolent.

Prima cauſa eſt hæreſis nova, ideſt, numquam antea judicata, propter quam cauſam coacta ſunt prima ſeptem generalia Concilia. Semper enim Eccleſia tanti fecit periculum novarum hæreſum, ut non putaverit aliter poſſe reſiſti, quàm ſi omnes aut certè permulti Principes Eccleſiarum conjunctis viribus, & quaſi agmine facto irruerent in hoſtes fidei.

Secunda eſt ſchiſma inter Romanos Pontifices. Hac enim de cauſa celebratum eſt Concilium tempore Cornelii. Item aliud tempore Damaſi, & rurſum alia temporibus Symmachi, Innocentii II. & Alexandri III. & Piſanum, atque Conſtantienſe temporibus Gregorii XII. & Benedicti XIII. nullum enim eſt potentius remedium, Concilio, ut ſæpiſſimè probatum eſt.

Tertia eſt, reſiſtentia communi hoſti totius Eccleſiæ. Hoc modo coacta ſunt Concilia ab Urbano II. Callixto II. Eugenio III. aliiſque Pontificibus pro bello contra Saracenos. Item ad deponendum Imperatorem celebrata ſunt Concilia à Gregorio III. contra Leonem III. Iconomachum; à Gregorio VII. contra Henricum IV. ab Innocentio IV. contra Federicum II.

Quarta cauſa eſt ſuſpicio hæreſis in Romano Pontifice, ſi fortè accideret, vel etiam tyrannis incorrigibilis; tunc enim deberet congregari generale Concilium, vel ad deponendum Pontificem, ſi inveniretur hæreticus, vel certè ad admonendum, ſi in moribus videretur incorrigibilis: nam ut dicitur in VIII. Synodo, act. ultim. can. 21. debent generalia Concilia cognoſcere controverſias circa Romanum Pontificem exortas, non tamen audacter in eum ſententiam ferre. Ob iſtam cauſam legimus celebratum Concilium Sinueſſanum in cauſa S. Marcellini, & Romana Concilia in cauſa Damaſi, Sixti III. & Symmachi, & Leonis III. & IV. quorum nullus à Concilio damnatus fuit, ſed Marcellinus ſibi ipſe coram Concilio pœnitentiam injunxit, reliqui ſe purgaverunt. Vide Platinam, & tomos Conciliorum.

Quinta cauſa eſt, dubitatio de electione Romani Pontificis. Si enim Cardinales non poſſent, aut non vellent Pontificem creare, aut certè omnes ſimul perirent; aut aliunde fieret verè dubium, ad quos pertineret ejuſmodi electio, ad Concilium generale ſpectaret decernere de electione futuri Pontificis, quamquam non eſt veriſimile id aliquando eventurum.

Sexta eſt reformatio generalis abuſuum & vitiorum, quæ in Eccleſiam irrepunt; tametſi enim ſolus Pontifex poteſt leges toti Eccleſiæ præſcribere, tamen longè ſuavius res agitur cùm approbante Concilio generali ſummus Pontifex ejuſmodi leges præſcribit. Hinc videmus omnia ferè generalia Concilia canones edidiſſe de reformatione. Vide Joan. de Turrecremata lib. 3. cap. 9. & 10.

CAPUT X.

Concilia generalia utilia eſſe, & ſuo quodam modo neceſſaria, non tamen abſolutè, & ſimpliciter.

EX his cauſis, ob quæ Concilia congregari diximus, facile erit judicare, ſintne modo utilia, an etiam planè neceſſaria Concilia ad Eccleſiæ conſervationem. Et quidem de generalibus Conciliis ita ſtatuo, ejuſmodi Conciliorum convocationes utiliſſimas & ſuo quodam modo neceſſarias, non tamen abſolutè, & ſimpliciter neceſſarias eſſe. Id quod mihi facilè perſuadeo, Primùm ex eo, quòd primis 300. annis caruit Eccleſia Conciliis generalibus nec tamen periit. Quemadmodum enim annis illis 300. Eccleſia ſine Conciliis generalibus incolumis manſit, ſic etiam potuiſſet ſine dubio aliis 300. & rurſum aliis 600. atque aliis mille permanere; nam non defuerunt illo etiam tempore multæ hæreſes, multa ſchiſmata, multa vitia, atque abuſus, quæ tamen omnia Eccleſiam Catholicam, tametſi Conciliorum generalium præſidio deſtitutam, opprimere non potuerunt.

Denique accedit etiam illud, quòd nulla ex enumeratis cauſis generale Concilium abſolutè neceſſarium eſſe convincit. Nam primùm emendatio vitiorum & abuſuum, (ut à poſtrema cauſa incipiamus) fieri poteſt ſatis commodè, tum per leges ſummi Pontificis, tum per Conciliorum provincialium decreta, licèt ſuavius id fiat, ut diximus, per Concilia generalia.

Illa autem cauſa de electione ſummi Pontificis fieri non poteſt, ſi moraliter, non Metaphyſicè loquimur,

mur, ut unquam uſu veniat. Quis enim credat futurum aliquando, ut Cardinales, aut non velint, aut non poſſint creare Pontificem? Quod ſi etiam id accideret, vix dubium eſſe poſſet, ad quos pertineret electio. Nam cùm Romanus Epiſcopatus evectus ſit ad ſummum Eccleſiæ Pontificatum, eorum ſine dubio eſt, ſummum Pontificem eligere, quorum eſt Romanum Epiſcopum eligere. Quorum autem ſit Romanum Epiſcopum eligere, non magis dubium eſſe poſſet remotis Pontificum conſtitutionibus, quàm ad quos pertineat aliarum civitatum Epiſcopos eligere. Sed de hac re alibi dicendum erit.

Illud conſtat, propter ejuſmodi cauſam nullum hactenus Concilium generale convocatum eſſe. Quod idem de quarta cauſa dici poteſt. Nam propter ſuſpiciones de doctrina, & vita Pontificum, nunquam convenerunt, niſi provincialia, aut nationalia concilia. Nec ſanè videtur majori Concilio opus eſſe; nam dum eſt verè Pontifex, non poteſt ab ullo Concilio judicari, niſi fortè tribuat ipſe Concilio poteſtatem examinandi cauſam ſuam, & ſententiam diſcretivam, non tamen coactivam ferendi. Hanc autem poteſtatem æquè poteſt Papa tribuere Concilio particulari, atque univerſali.

Jam verò tertia cauſa duplici nomine non exigit neceſſariò generale Concilium; primùm, quia non eſt abſolutè neceſſarium, ut communi hoſti, qualis eſt Turca, reſiſtatur. Si enim Eccleſia conſervari potuit ſub immaniſſimis perſecutionibus Neronis, Domitiani, Decii, Diocletiani, cur non poſſet etiam ſub perſequutione Turcarum? Deinde quis non videt etiam ſine generali Concilio poſſe bellum indici communi hoſti, quemadmodum ſæpe factum eſt?

Denique nec primam, aut ſecundam cauſam neceſſariò poſtulare Concilii generalis convocationem, teſtantur præterita tempora. Nam ſi ad extinguendas ſeptem hæreſes celebrata ſunt ſeptem Concilia generalia, pluſquam centum hæreſes extinctæ ſunt a ſola Apoſtolica ſede, cooperantibus Conciliis particularibus & ſi unum ſchiſma ſublatum eſt per generale Concilium Conſtantienſe, ſchiſmata ſupra quinque & viginti ſine Concilio generali ſublata ſunt.

At S. Auguſtinus lib. 4. contra duas Epiſtolas Pelagianorum, cap. 12. affirmat, paucas quaſdam hæreſes fuiſſe, ad quas ſuperandas neceſſarium fuerit Concilium plenarium Occidentis, & Orientis. Sanctus quoque Leo in epiſt. 43. ad Martianum, laudat Martianum Auguſtum, quòd Synodum generalem à ſe poſtulatam etiam ipſe neceſſariam judicaverit.

S. Iſidorus in præfatione Conciliorum ſcribit, ante Conſtantini tempora, Chriſtianam Eccleſiam in varias hæreſes diviſam fuiſſe, quod propter Imperatorum perſecutiones non liceret Epiſcopis Concilia celebrare: ubi ſine dubio de generalibus Conciliis loquitur. Conſtat enim ante tempora Conſtantini, multa Concilia particularia celebrata fuiſſe. Quare velle videtur Iſidorus, Concilia generalia ſimpliciter eſſe neceſſaria ad hæreſes extirpandas.

Item S. Eugenius Epiſcopus Carthaginenſis, ut Victor teſtis eſt, lib. ſecundo de perſecutione Wandalica, cùm urgeretur à Rege Hunerico, ut de fide cum Arianis Epiſcopis conferret, reſpondit, cauſam fidei communem eſſe toti Catholicæ Eccleſiæ, proinde convocandos eſſe Epiſcopos ex omnibus Eccleſiæ partibus, ac præcipuè ſignificandam rem totam eſſe Eccleſiæ Romanæ, quæ caput eſt omnium Eccleſiarum. Qua reſponſione ſignificavit Eugenius, ad explicandas quæſtiones fidei Concilium generale omnino neceſſarium eſſe.

Denique, antiqua illa quæſtio, eſſentne rebaptizandi ab hæreticis baptizati? numquam finiri potuit, donec acceſſit ſententia Concilii generalis, etiamſi multæ præceſſiſſent Conciliorum particularium, & ſedis Apoſtolicæ definitiones. Videtur igitur ad controverſias fidei terminandas ſimpliciter neceſſaria Synodus generalis. De qua re ſic loquitur S. Auguſtinus lib. 1. de Baptiſ. contra Donatiſtas, cap. 7. *Quæſtionis*, inquit, *hujus obſcuritas prioribus Eccleſiæ temporibus ante ſchiſma Donati magnos viros, & magna charitate præditos Patres, Epiſcopos ita inter ſe compulit, ſalva pace, diſcepture, & fluctuare, ut diu Conciliorum in ſuis quibuſque regionibus diverſa ſtatuta mutaverint, donec plenario totius orbis Concilio, quod ſalubertimè ſentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur.* Et cap. 18. *Hoc*, inquit, *de Baptiſmo piè credamus quod univerſa Eccleſia à ſacrilegio ſchiſmatis remota cuſtodit. In qua tamen, ſi aliud alii, & aliud alii, adhuc de iſta quæſtione, ſalva pace, ſentirent, donec univerſali Concilio unum aliquid eliquatum ſincerumque placuiſſet, humanæ infirmitatis errorem excuſaret charitas unitatis.* Et lib. 2. cap. 4. *Necnos*, inquit, *tale aliquid auderemus aſſerere, niſi univerſa Eccleſia concordiſſima auctoritate firmati, cui & ipſe ſine dubio cederet, ſi jam illo tempore quæſtionis hujus veritas eliquata, & declarata per plenarium Concilium ſolidaretur.* Hæc Auguſtinus.

Sed ad primum teſtimonium Auguſtini, non eſt difficile reſpondere; nec enim docet Auguſtinus, Concilia generalia ullo unquam tempore fuiſſe ſimpliciter neceſſaria, ſed ſolùm neceſſaria quodammodo, hoc eſt, ut ſuavius, & maturius pax Eccleſiis redderetur. Si quidem Auguſtinus quo in loco ſcripſit, ad hæreſim quandam, hoceſt, Arianam comprimendam, neceſſarium fuiſſe Concilium generale, in eodem ſcripſit, hæreſim Pelagianam, aliaſque plurimas ſine Concilio generali comprimi potuiſſe. Si autem quæras, quare magis eguerit generali Concilio cauſa Arianorum, quàm Pelagianorum, non reſpondebit Auguſtinus, quia obſcurior fuerit quæſtio ab Arianis in Eccleſiam introducta, quàm à Pelagianis; id enim non videtur eſſe verum, cùm multò plura & clariora ſint in Scripturis teſtimonia pro divinitate Chriſti adverſus Arianos, quàm pro peccato originali adverſus Pelagianos: ſed quia Pelagianorum hæreſis, Deo ſic volente ac diſponente, brevi damnata fuit ab univerſa Eccleſia, cùm ſumma pace & conſenſione id ipſum decreverint Apoſtolica ſedes Romæ, Concilia Orientalium in Palæſtina, & occidentalium in Africa. Hæreſis autem Ariana multos Epiſcopos patronos ab ipſo ſuo exordio habere cœpit, qui non videbantur facilè quieturi, niſi ſumma totius Eccleſiæ Auctoritate obruerentur. Itaque ad hæreſim Pelagianam extinguendam non fuit neceſſarium generale Concilium, neceſſarium autem fuit ad extinguendam hæreſim Arianam; quoniam illa commodè, & facilè ab Apoſtolica ſede, cooperantibus Conciliis provincialibus variorum locorum, compreſſa eſt; hæc autem etſi tandem ab eadem Apoſtolica Sede, & provincialibus Conciliis comprimi potuiſſet, non tamen æquè commodè ac facilè.

Idem ad teſtimonium S. Leonis reſponderi poteſt. Judicavit enim S. Leo, neceſſarium Concilium generale Chalcedonenſe, ut ejus auctoritate deſtrui poſſet id, quod perperam egerat Concilium generale Epheſinum ſecundum. At hanc non fuiſſe abſolutam neceſſitatem, ſed aliqualem duntaxat, perſpicuum eſt ex Concilii Ariminenſis irritatione. Fuit enim Ariminenſe Concilium generale, & frequentiſſimum, ac longè celebrius Epheſino ſecundo, & tamen à Pontifice Damaſo ſine ullius generalis Concilii præſidio irritatum fuit. De qua re vide epiſtolam Damaſi ad Epiſcopos Illyrici, & epiſt. 52. Baſilii ad Athanaſium.

Eodem modo exponere coginur teſtimonium Iſidori;

dori; nam quod ipſe ait, ante Conſtantini imperium Eccleſiam divitam fuiſſe in varias hæreſes, quia non dabatur Epiſcopis facultas congregandorum Conciliorum, & eo modo plebium docendarum: ſi abſolutè intelligatur, apertiſſimè falſum eſt. Nam & ante tempora Conſtantini plurimæ hæreſes ſunt à Conciliis Epiſcoporum penitus ſublatæ, & extinctæ, & poſt tempora Conſtantini, non defuerunt hæreſes novæ, quæ Eccleſiam longiſſimo tempore vexaverunt. Certè Neſtorianæ, & Eutychianæ hæreſes numquam penitus eradicari potuerunt, & tamen poſt Conſtantini tempora exortæ ſunt, & in iis extirpandis Concilia generalia ſæpius laborarunt. Id igitur ſolum Iſidorus ſignificare voluit, tempore Conſtantini Concilia generalia celebrari cœpiſſe, atque eam rem ad comprimendas hæreſes utiliſſimam exſtitiſſe.

Jam verò quid S. Eugenius ſibi voluerit, explicat ibidem Victor Uticenſis. Scribit enim Eugenium mentionem feciſſe Concilii generalis, & tranſmarinarum Eccleſiarum, cùm vocaretur ad conferendum de fide cum Arianis; non quòd non eſſent in Africa viri doctiſſimi, qui tutò poſſent committi cum Epiſcopis Arianis, ſed quòd exiſtimabat tranſmarinos doctores, ſi in Africam veniſſent, liberius acturos cauſam fidei, cùm non eſſent ſubjecti Regi Wandalorum, cui Africani Epiſcopi ſubjecti erant. Nec tamen mentitus eſt Eugenius, cùm ait, cauſam fidei eſſe communem, & ſe non poſſe ſine tranſmarinis Epiſcopis cauſam illam ſuſcipere; nam etſi abſolutè licebat ei conferre cum Arianis de fide, ut ſæpe aliàs in eadem regione contulerant Catholici cum Donatiſtis, tamen non expediebat eo tempore, & proinde nec licebat ſine manifeſto periculo. Itaque verè non poterat Eugenius ſine tranſmarinis collegis provinciam illam ſuſcipere, non quia deerat auctoritas, ſed quia deerat opportunitas; nec iniquitas, ſed prudentia fuit, Tyranni illius petitionem ſententiæ ambiguitate eludere.

Reſtat Ultima illa objectio, de Baptiſmo hæreticorum, quæ ſolvitur duobus modis. Primum enim fortaſſe non eſt verum, quod Auguſtinus putabat, quæſtionem illam non potuiſſe finiri ante Concilii generalis ſententiam. Nam Concilium generale primum fuit Nicænum tempore Conſtantini celebratum. Scribit autem S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, illos ipſos Epiſcopos, qui cum Cypriano decreverant hæreticos eſſe rebaptizandos, poſtea contrarium proculiſſe decretum. Ex quo colligitur, eos Epiſcopos tandem ſententiæ Stephani Romani Pontificis acquieviſſe, qui tamen omnes mortui ſunt ante tempora Nicæni Concilii.

Idem quoque Hieronymus in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ſcribit Dionyſium Alexandrinum in ſententiam Cypriani de rebaptizatione conceſſiſſe; quod etiam indicat Euſebius lib. 7. hiſt. cap. 4. & tamen conſtat eundem Dionyſium paulò poſt mutaſſe ſententiam, nec fuiſſe auſum rebaptizare quendam hominem, quem certò conſtabat ab hæreticis baptizatum, ut idem refert Euſebius lib. 7. hiſt. cap. 8. Quid, quod ipſe etiam Auguſtinus in epiſtola 48. ad Vincentium ſuſpicatur Cyprianum retractaſſe ſententiam ſuam? Itaque probabile eſt, etiam ante Nicænum Concilium, auctoritate ſedis Apoſtolicæ, quæſtionem illam apud omnes Catholicos fuiſſe finitam. Sed etiamſi quæſtio finita non fuiſſet uſque ad Concilii plenarii determinationem, ut Auguſtinus dicit, non tamen inde colligere oporteret, non potuiſſe finiri; nam licèt Apoſtolicæ ſedi cooperantibus provincialibus Conciliis controverſiam illam finiendi auctoritas non deeſſet, maluerunt tamen ſancti illi Pontifices differre in tempus aliud magis opportunum abſolutam determinationem ejus quæſtionis, quàm tot magnos viros ab Eccleſia ſeparare. Quæ verò temporis opportunitas non antè ſe obtulit, quàm cùm Nicænum Concilium celebraretur; idcirco Auguſtinus toties repetit, in Concilio plenario orbis terræ, quæſtionem illam tandem eſſe finitam.

At, inquies, Stephanus Papa, congregato Concilio quodam particulari, juſſit non rebaptizari, & excommunicandos cenſuit eos, qui rebaptizarent, ut ſcribit Dionyſius Alexandrinus, Euſebio teſte lib. 7. hiſt. cap. 4. & Auguſtinus lib. de unico Baptiſmo, cap. 14. Igitur quæſtionem Papa cum particulari ſuo Concilio finire voluit, nec potuit. Proinde neceſſaria videntur omnino Concilia generalia.

Reſpondeo, ut lib. 4. de Pontifice, cap. 7. jam antè reſpondi, Stephanum quidem juſſiſſe, ne ii rebaptizarentur, qui eſſent ab hæreticis baptizati, ac cenſuiſſe etiam rebaptizatores eſſe excommunicandos, non tamen re ipſa illos excommunicaſſe, id quod manifeſtè colligitur ex multis antiquis auctoribus. Nam ipſe in primis Cyprianus in epiſtola ad Pompejum non ait, Stephanum excommunicaſſe, ſed excommunicandos putaſſe, qui contrà facerent: *Sacerdotes*, inquit, *Dei veritatem, Chriſti, & Eccleſiæ unitatem tuentes abſtinendos putat*. Et in epiſtola ad Jubajanum dicit, ſe cum collegis ſuis contrarium ſentientibus pacem habere: quod certè non diceret, ſi aut ab illis ipſe excommunicatus fuiſſet, aut ipſe eos excommunicaſſet: *Nos*, inquit, *quantum in nobis eſt, propter hæreticos, cum collegis, & Coepiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus divinam concordiam, & dominicam pacem tenemus*.

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos de Cypriano ſic loquitur: *In communione eorum permanſit, qui ſententia ſuæ contrairerant*. Auguſtinus lib. 1. de Baptiſmo, cap. 7. dicit magnos viros, & Eccleſiæ Patres atque Epiſcopos, hoceſt, Stephanum, & Cyprianum, ſalva pace, & charitate diſſenſiſſe. Pacianus epiſt. 2. ad Sympronianum: *Cyprianus*, inquit, *in concordia omnium, in pace communis, in confeſſorum grege paſſus eſt*. Vincentius Lyrinenſis in ſuo libello: *O rerum*, inquit, *nova conversio, auctores ejuſdem opinionis, Catholici; conſectatores verò, hæretici judicantur. Abſolvuntur magiſtri, condemnantur diſcipuli, conſcriptores librorum filii regni erunt; aſſertores verò gehennæ ſuſcipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium, & Epiſcoporum, & Martyrum hunen beatiſſimum Cyprianum, cum cæteris collegis ſuis in æternum dubitet regnaturum eſſe cum Chriſto? aut quis contrà tam ſacrilegus, qui Donatiſtas & cæteras peſtes, quæ illius auctoritate Concilia rebaptizare ſe jactitant, in ſempiternum negat arſuros eſſe cum Diabolo?*

CAPUT XI.

Concilia Epiſcoporum aliqua ſimpliciter eſſe neceſſaria.

QUamvis autem generalia Concilia, non ſint abſolutè neceſſaria, tamen Concilia aliqua, ſive generalia, ſive particularia ſint, omnino neceſſaria eſſe ad bonam Eccleſiæ gubernationem, vix in quæſtionem revocari poſſe dubito: Nam ſi *neceſſe eſt, ut veniant ſcandala*, ut ait Dominus, Matth. 18. & *oportet hæreſes eſſe*, ut Apoſtolus ait, 1. Cor. 11. certè neceſſe eſt etiam, ut in Eccleſia ſit certum aliquod judicium, quo & ſcandala tolli, & hæreſes damnari poſſint, alioqui brevi tempore Eccleſia univerſa in partes ſcinderetur & periret; Nam *omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur*, Matth. 12.

Etſi verò ſummus Pontifex judex eſt, vice Chriſti,

ſti, omnium controverſiarum, eique obtemperare debet fraternitas univerſa, ut Cyprianus loquitur lib. 1. epiſt. 3. & nos in libris de Pontifice multis argumentorum generibus demonſtravimus; tamen non debet Pontifex in controverſiis fidei dijudicandis, aut ſolo ſuo judicio fidere, aut expectare divinam revelationem, ſed adhibere diligentiam, quantam res tanta poſtulat, & ordinaria media; & tum demum expectare aſſiſtentiam Spiritus ſancti, & directionem divinam.

Porrò medium ordinarium, ac proinde neceſſarium eſſe Concilium, magnum, aut parvum, unum vel plura, prout ipſe judicaverit, facilè probari poteſt.

Primùm ex divina illa promiſſione, Matth. 18. *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic ſum in medio eorum*. Hunc enim locum de Conciliis intelligit Synodus Chalcedonenſis in epiſt. ad Leonem, & aliæ Synodi, quas in ſequenti libro adferemus.

Secundò, ex facto Apoſtolorum, qui cùm poſſent etiam ſeorſim ſinguli definire controverſias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium, & à Chriſto ipſo demonſtratum, non ſine Concilio controverſiam de legalibus Antiochiæ exortam definire voluerunt, Act. 15.

Tertiò, ex conſuetudine totius Eccleſiæ, atque omnium ſeculorum. Semper enim fuit in Eccleſia iſta conſuetudo, ut ad res dubias explicandas Concilia Epiſcoporum haberentur. Et ipſi etiam Romani Pontifices nullam unquam hæreſim novam ſine novo Concilio damnaverunt, ut cognoſcere poterit, qui vel tomos Conciliorum, vel hiſtorias Eccleſiaſticas evolvere voluerit. Quod autem ſemper, & ab omnibus factum eſt, quis negare audebit, ordinarium dici poſſe, & revera eſſe?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. Cyprianus lib. 2. epiſt. 1. ad Stephanum: *Neceſſe*, inquit, *habuimus convenientibus in unum pluribus ſacerdotibus cogere, & celebrare Concilium*. Gelaſius in tom. de vinc. anathem. *Si præceſſit*, inquit, *conſenſus Pontificis, deceatur à quibus, & ubi ille ſit geſtus, ſi ſecundùm Eccleſiæ regulam celebratus, ſi paterna traditione profectus, ſi majorum more prolatus, ſi competenti examinatione depromptus, ubi proculdubio requirendum eſt, ſi ſynodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, & depulſione Catholici, quia nova eſt cauſa, fieri certiſſimum eſt*.

Denique, Concilium Toletanum XI. in ipſa præfatione multis verbis demonſtrat Conciliorum in Eccleſia neceſſitatem. Sed illa ſumma eſt, ſi Concilia deſint, neceſſe eſſe, ut omnia vitiis, & erroribus continuò repleantur. Itaque etſi poſſet Deus per abſolutam potentiam ſuam Eccleſiam ſine Conciliis conſervare: tamen ſecundùm ordinariam providentiam ejus, neceſſaria Concilia ſunt ad bonam Eccleſiæ gubernationem.

CAPUT XII.

Cujus ſit congregare Concilia.

EXpoſuimus de fine, nunc de cauſa efficiente explicemus, oportet. Igitur convenit inter nos, & adverſarios Concilia Dioeceſana ab Epiſcopo; Provincialia ab Archiepiſcopo; Nationalia à Patriarcha, vel primate convocari debere. Id enim cum Auguſtino epiſt. 217. ad Victorinum, Catholici omnes verum eſſe fatentur. Idem fatetur Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 7. §. 8. & Illyricus Cent. 4. cap. 7. col. 534.

At de Concilio generali maxima controverſia eſt; ſi quidem Catholici, munus convocandi Concilia generalia ad Romanum Pontificem propriè pertinere volunt, ſic tamen, ut poſſit etiam alius, Pontifice conſentiente, Concilium indicere, quin etiam ſatis ſit, ſi indictionem factam, ipſe poſtea ratam habeat, & confirmet. At ſi nec ipſe indicat Concilium, nec aliquis alius de ejus mandato, vel conſenſu, nec ipſe ſaltem approbet indictionem, illud non Concilium, ſed conciliabulum fore.

Hæretici autem hujus temporis eam auctoritatem Imperatori attribuunt. Ita diſertè Lutherus lib. de Conciliis pag. 58. ubi etiam dicit, ideo vocari Concilia univerſalia, quia ab univerſali omnium domino Imperatore cogebantur. Carolus Molinæus in conſilio de Concilio Tridentino non recipiendo §. 6. inde probat non eſſe recipiendum Tridentinum Concilium, quia non ab Imperatore, ſed à Pontifice indictum fuit. Item libellus Proteſtantium, quo rationem reddunt, cur ad Concilium Tridentinum non venerint. Idem docent Calvinus & Magdeburgenſes loco notato: necnon Brentius in Prolegomenis contra Petrum à Soto, & ante hos omnes Nilus in lib. de primatu Papæ.

Eſſe autem revera Pontificis, non Imperatoris congregare Synodum generalem, primò demonſtrari poteſt ex divinis literis; nam Concilium Eccleſiæ non eſt legitimum: niſi congregetur in nomine Chriſti, ut dicitur Matth. 18. & Calvinus admittit lib. 4. Inſtit. cap. 9. §. 1. & 2. congregari autem in nomine Chriſti, nihil videtur eſſe aliud, quàm congregari auctoritate Chriſti, hoc eſt, ab eo, qui à Chriſto habeat congregandi auctoritatem. Nam quod Calvinus dicit, congregari in nomine Chriſti, eſſe ita congregari, ut ſolus Chriſtus præſideat, & nullum collegam habeat, ſed omnes ſubjectos, nec eſt ſecundùm Scripturas, nec eſt nota ſufficiens ad diſcernenda legitima Concilia: non eſt inquam, ſecundùm Scripturas; nam in Scripturis, illud, *In nomine*, ubique ferè accipitur pro eo, quod eſt ex auctoritate, ut Marci ult. *In nomine meo dæmonia ejicient*. Joan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei*. Matth. 7. *Nonne in nomine tuo prophetavimus?* Actor. 4. *In qua virtute, aut in quo nomine hoc feciſtis?* Nec ullus fortaſſe occurret locus, ubi aliquid facere in nomine Chriſti ſignificet Chriſtum habere præſidem ſine collega. Sed quidquid de hoc ſit, illud eſt certum, non poſſe hac nota diſcerni legitima Concilia, nam verum quidem eſt in legitimo Concilio oportere Chriſtum ita præſidere, ut nullus ſit ei collega, ſed omnes ſubjecti; At quis judicabit? Quis diſcernet, an Chriſtus ita præſideat cùm cogitur Concilium, an non? Nec enim Chriſtus viſibili forma in Conciliis præſidet.

Reſpondet Calvinus, facilè id poſſe diſcerni; tunc enim Chriſtum ſine collega præſidere, cùm totum conſeſſum verbo, & ſpiritu ſuo moderatur; hoc eſt, cùm nihil de ſuo capite, ſed omnia ſecundùm Scripturæ regulam Epiſcopi definiunt.

At hoc ipſum eſt ambiguum, & obſcurum, nam & adverſarii in ſuis Conciliis, & Catholici in ſuis affirmant, ſe nihil ex proprio capite comminiſci, ſed omnia ex divinis literis depromere. Quis igitur judicabit, utri verum Concilium faciant? Quare ſi congregari in nomine Chriſti, eſt Chriſtum præſidem habere, ut Calvinus exponit, fieri non poteſt, ut legitima Concilia à non legitimis ulla ratione diſcernamus. Maneat igitur quòd diximus, congregari in nomine Chriſti, nihil aliud eſſe, quàm ab eo congregari, qui habet à Chriſto auctoritatem congregandi.

Porrò, Chriſtus cùm in cœlum aſcendit, ac viſibilem ſuam præſentiam Eccleſiæ abſtulit, non commiſit Eccleſiam gubernandam, ac proinde etiam congregandam Tyberio, qui tunc imperabat, ſed Petro Apoſtolo, cui dixit: *Paſce oves meas*. Igitur qui

congre-

congregantur ab eo, qui Petro ſuccedit, in nomine Chriſti congregantur, non autem ii, qui ab eo congregantur, qui ſuccedit Tyberio. Adhæc, Petrus & qui Petro legitimè ſuccedit, Paſtor eſt omnium Chriſti ovium, proinde etiam Regum, Imperatorum, Sacerdotum; omnes enim comprehendit, qui nihil excepit, cùm ait: Simon Joannis, paſce oves meas. Unde S. Leo ſerm. 3. anniverſario ſuæ aſſumptionis: *De toto*, inquit, *mundo unus Petrus eligitur, qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apoſtolis, cunctis Eccleſiæ Patribus præponatur, ut quamvis in populo Dei multi Sacerdotes ſint, multique Paſtores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Chriſtus.* At quis non videt ovi ne conveniat congregare Paſtores, an Paſtori congregare oves? Igitur cùm Pontifex paſtor ſit, Imperator ovis, non ad Imperatorem, ſed ad Pontificem ſpectabit munus Concilia Epiſcopalia convocandi.

Secundò, Concilium generale ab eo indici debet ex auctoritate, qui poteſt omnes cogere; at nullus unquam Imperatorum totam Eccleſiam ſubjectam habuit, etiam quoad actiones civiles, ut eam habet Pontifex quoad actiones ſpirituales: nam Imperatores latiſſimè dominabantur tempore B. Leonis, & B. Proſperi, & tamen tunc major erat orbis Chriſtianus ſubjectus Papæ, quàm orbis Romanus ſubjectus Imperatori. Sic enim loquitur S. Leo ſerm. 1. de SS. Petro & Paulo *Per ſacram B. Petri ſedem caput orbis effecta* (Roma) *latiùs præſidet religione divina, quàm dominatione terrena.* Et Proſper libro de ingratis ita canit.

Sedet Roma Petri, quæ paſtoralis honoris,
Facta caput mundo, quidquid non poſſidet armis,
Religione tenet.

Nunc autem Imperator, vix unius provinciæ Epiſcopos ad Concilium cogere poſſet, nec enim Itali, Hiſpani, Galli Imperatori ſubjiciuntur, ſed habent ſuos proprios Reges, vel Principes temporales. Quid ſi nullus eſſet Imperator, immò etiam nullus Princeps Chriſtianus, num ideo Concilia fieri non poſſent?

Tertiò, Concilia provincialia indicuntur à Metropolitano, & nationalia à Primate vel Patriarcha, ut ſuprà oſtendimus, etiam teſtimonio adverſariorum, igitur Concilia generalia non ab Imperatore, ſed à ſummo Pontifice indicenda ſunt. Nam ſi Imperator indicere deberet generalia Concilia, deberet Rex, aut Dux, aut Magiſtratus civilis indicere Concilia provincialia, vel nationalia. Ut enim ſe habet Imperator orbis terrarum ad Concilium generale, ita ſe habet Rex aut Dux unius provinciæ ad Concilium illius provinciæ, vel nationis: quemadmodum igitur fatentur Concilia provincialia non convocari à Principe illius provinciæ politico, ſed ab Eccleſiaſtico, cur non eadem ratione fatentur, Concilia generalia non debere cogi à principe totius orbis terræ politico, ſed ab Eccleſiaſtico? Eſſe autem Papam Romanum totius orbis Chriſtiani Eccleſiaſticum Principem, paulò antè ex magno Leone audivimus, & nos in libris de Pontifice ſuſiſſimè demonſtravimus.

Adde, quòd etiam ſi non eſſet Romanus Pontifex, verus Princeps, & Monarcha Eccleſiaſticus, ut nos docemus, ſed eſſet ſolùm primæ ſedis Epiſcopus, ſeu primus inter primarios Patriarchas, ut Nilus exiſtimat; adhuc ad eum pertineret jus indicendi Concilia generalia. Primates enim non imperant propriè aliis Epiſcopis, & tamen quia primum locum inter Epiſcopos nationis ſuæ tenent, jure ſuo Concilia nationalia indicere poſſunt. Nam ideo Metropolitanus indicit Synodum provincialem, quia toti provinciæ præeſt, at ſummus Pontifex toti orbi præeſt, ut patet ex Leone ſerm. 3. de anniverſario die aſſumptionis ſuæ ad Pontificatum, & epiſt. 84. ad Anaſtaſium in fine.

Quartò probatur, ex illo antiquiſſimo canone, quo ſtatuitur præter ſententiam Romani Pontificis non poſſe Concilia celebrari: hunc enim canonem Apoſtolicum eſſe ſcribit B. Marcellus Papa in epiſtola ad Epiſcopos Antiochenæ provinciæ. Eundem renovavit Concilium Nicænum I. ut teſtatur Synodus Alexandrina in epiſtola ad Felicem, & Julius I. in epiſt. ad Epiſcopos Orientales, cujus meminerunt Socrates lib. 2. cap. 13. Sozomenus lib. 3. cap. 9. & Nicephorus lib. 9. cap. 5. Si ergo ſine Romani Pontificis conſenſu non licet Concilia celebrare, ſequitur ejus potiſſimum eſſe illa convocare.

Calvinus reſpondet loco notato, ex illo canone id ſolum effici, debuiſſe vocari ad Synodum etiam Romanum Pontificem, quia erat unus ex præcipuis Patriarchis. At ſi ita eſſet, tunc etiam potuiſſet fieri canon, ne præter conſenſum Epiſcopi Alexandrini, vel Antiocheni cogeretur Concilium; nam iſti etiam erant præcipui Patriarchæ, & Romano Pontifici æquales, vel majores ſecundùm Calvinum.

Magdeburgenſes Centur. 4. cap. 7. col. 533. aliam excogitarunt ſolutionem. Dicunt enim verba Socratis non ſignificare, præter Romani Pontificis ſententiam non debere celebrari Concilia, ſed non debere Eccleſias dedicari. Sic enim in Græco habetur, *μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας.* At falluntur Magdeburgenſes, nam *κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας*, non poteſt ſignificare, dedicare templa, ſed canonicum cœtum convocare, ſive Concilium indicere, quomodo loquuntur Marcellus, & Julius Pontifices, qui Latinè videntur ſcripſiſſe, & quomodo in Socrate, & Sozomeno Latinè vertit Caſſiodorus in hiſtoria Tripartita lib. 4. cap. 9. & 19. quomodo etiam intellexit Nicephorus lib. 9. cap. 5.

Sed clariſſimè res tota ex epiſtola Julii, quam Socrates adducit, demonſtrari poteſt: ſiquidem in ea epiſtola Julius reprehendit Orientales, quòd ſine ſuo conſenſu Concilium Antiochiæ celebraſſent. Rationem autem reddere volens, cur meritò eos reprehenderet, iſtum canonem in medium adducit. Vel igitur canon de Concilii celebratione intelligi debet, vel ſtultum ſanè fuiſſe Julium neceſſe eſt: utrum autem horum ſit verius, quis non videt? Adde, quòd nullus veterum meminit ejuſmodi canonis, quo prohibentur Eccleſiæ dedicari præter ſententiam Romani Pontificis; immò nec fuit unquam, nec eſt nunc uſus in Eccleſia iſtius canonis.

Quintò probatur, ex Concilio Chalcedonenſi act. 1. ubi Dioſcorus Alexandrinus jubetur non ſedere inter Epiſcopos, eò quòd Synodum facere auſus fuiſſet ſine auctoritate Apoſtolicæ ſedis: *Quod*, inquit, *nunquam licuit, nunquam factum eſt.* Simile quid habemus in Concilio VII. generali, act. 6. ubi irritum judicatum eſt Concilium quoddam Conſtantinopolitanum, quia ſine conſenſu Romani Pontificis coactum fuiſſet ab Imperatore.

Sextò probatur, ex Concilio Romano IV. ſub Symmacho, in quo cùm Rex Theodoricus diceret ſe Synodum convocaſſe, ut judicaretur cauſa Symmachi Papæ: Reſponderunt Epiſcopi omnes, à Papa, non à Rege debuiſſe vocari Synodum, etiamſi Papa accuſaretur. Rex verò ait, ſe ex voluntate, & conſenſu Pontificis Synodum convocaſſe; Epiſcopi verò non priùs acquieverunt, quàm Rex literas Pontificis proferret, & Pontifex ipſe præſens teſtaretur ita eſſe.

Septimo probatur, teſtimonio antiquorum Pontificum. B. Leo epiſtola ad Turbium, quæ eſt 93. c. 17. *Dedimus*, inquit, *literas ad fratres, & Coepiſcopos noſtros, eiſque Concilium Synodi generalis indiximus.* Pelagius II.

gius II. in epiſt. 1. ad Orientales : *Generalium Synodorum convocandi auctoritas Apoſtolicæ Sedi B. Petri ſingulari privilegio tradita eſt*. Sixtus III. qui & Pelagium, & Leonem præceſſit, in epiſtola ad Orientales : *Valentinianus*, inquit, *Auguſtus noſtra auctoritate Synodum convocavit*. Adrianus II. in epiſtola ad Baſilium Imperatorem quæ lecta eſt in VIII. Synodo, act. 1. *Volumus*, inquit, *per tuæ pietatis induſtriam Conſtantinopoli numeroſum convocari Concilium*.

His accedat Valentinianus Imperator, qui cum ab Epiſcopis rogaretur, ut permitteret eis Concilium celebrare, reſpondit, ut refert Sozomenus lib. 6. cap. 7. *Mihi, qui ſum in ſorte plebis, fas non eſt talia curioſius perſcrutari, ſacerdotes, quibus iſta cura ſunt, quocunque voluerint loco conveniant*. Accedant ultimò multi alii Canones, qui habentur diſt. 17. & plurimæ rationes, quas facit Joannes de Turrecremata lib. 3. cap. 6. & Concilium Lateranenſe ultimum ſub Leone X. ſeſſ. 11. ubi aſſeritur, Romani Pontificis eſſe, generalia Concilia indicere : quod decretum factum eſt uno anno, antequam Lutherana hæreſis naſceretur.

CAPUT XIII.

Solvuntur argumenta adverſariorum.

SUpereſt argumenta ſolvere, ex quibus etiam magis confirmabitur veritas. Argumenta Calvini, & Magdeburgenſium ſumuntur ex indictionibus primorum generalium Conciliorum, quæ ab Imperatoribus, non à Pontificibus indicta fuere. De Nicæno I. ait Ruffinus lib. 10. hiſt. cap. 1. *Tum Conſtantinus apud urbem Nicænam Epiſcopale Concilium convocat*. Conſtantinopolitanum I. teſtatur Theodoretus lib. 5. hiſtor. cap. 9. à Theodoſio Seniore indictum fuiſſe. Epheſinum I. teſtatur Evagrius lib. 1. cap. 2. hiſt. nutu Theodoſii junioris conveniſſe. Chalcedonenſe, teſtatur B. Leo epiſt. 43. & aliis nonnullis, à Martiano Imperatore imperatum. Sardicenſe quoque ab Imperatore Conſtantio indictum, teſtatur Theodoretus lib. 2. cap. 4.

Confirmatur hoc argumentum à Nilo teſtimonio S. Leonis I. Is enim in epiſt. 42. ad Theodoſium Auguſtum ſupplicat Imperatori, ut jubeat intra Italiam provinciale convocari Concilium. Confirmant idem argumentum Magdeburgenſes teſtimonio Liberii Papæ, qui apud Theodoretum lib. 2. cap. 16. conceſſit, in Imperatoris poteſtate eſſe convocare Concilia. Confirmat rurſum Carolus Molinæus in conſilio de non recipiendis decretis Concilii Tridentini, §. 6. teſtimonio S. Hieronymi lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum, ubi loquens de Synodo quadam, ſic Hieronymus ait : *Dic, quis Imperator hanc Synodum juſſerit convocari?* Addamus quartam confirmationem, ex eo, quòd ſimul cœperunt eſſe Imperatores Chriſtiani, & cogi generalia Concilia; ſi enim abſque Imperatoribus celebrari poſſunt, cur primis trecentis annis nulla celebrata fuerunt?

Ad hæc reſpondeo primò, iſta argumenta poſſe à nobis meritò contemni, nam adverſarii noſtri nolunt argumenta peti efficacia ex traditionibus, aut conſuetudine Eccleſiæ, ſed ſolùm ex divinis literis; iſta autem argumenta omnia petita ſunt ex mera traditione, & praxi Eccleſiaſtica ſine ullo Scripturæ teſtimonio. Secundò dico, poſſe nos opponere conſuetudinem conſuetudini; ſi enim quatuor aut quinque Concilia Imperatores indixerunt, plura quàm duodecim indixerunt Pontifices, ut adverſarii etiam fatentur. Tertiò dico, nullum eſſe Concilium generale Catholicum à ſolo Imperatore indictum, id-

A eſt, ſine conſenſu, & auctoritate Romani Pontificis, id quod breviter de illis quinque ſingillatim oſtendo.

Ac primùm de Nicæno I. legimus in ſexta Synodo, act. 18. Conſtantinum, & Sylveſtrum magnam Synodum apud Nicæam congregaſſe. Damaſus quoque in Pontificali ſcribit, cum Sylveſtri conſenſu habitum eſſe in Nicæa Concilium. Et Ruffinus lib. 10. hiſtor. cap. 1. dicit Conſtantinum ex ſententia ſacerdotum Concilium indixiſſe. Ex quibus non ſolùm habemus quod volumus, ſed etiam obiter colligimus falſum eſſe, quod ait Pighius lib. 6. cap. 1. de Eccleſiaſtica hierarchia, Conciliorum generalium convocationem eſſe inventum magni Conſtantini; non enim

B hoc ipſe per ſe excogitavit, ſed ſacerdotum ſententiam ſequutus eſt.

De Conſtantinopolitano I. Theodoretus refert, Theodoſium non tam illud indixiſſe, quàm literas Pontificis Damaſi, quibus Concilium indicebatur, ad Epiſcopos miſiſſe. Sic enim ſcribunt Epiſcopi congregati in illo Concilio ad Damaſum Pontificem apud Theodoretum lib. 5. hiſt. cap. 9. *Mandato*, inquiunt, *literarum ſuperiore anno à veſtra reverentia ad ſanctiſſimum Imperatorem Theodoſium miſſarum, ad iter duntaxat Conſtantinopolim uſque faciendum nos præparavimus*.

Licèt ergo Theodoſius indixerat Concilium, tamen indixit ex mandato Apoſtolicarum literarum. C Quare in VI. Synodo act. 18. Patres dicunt, Theodoſium & Damaſum obſtitiſſe Macedonio per ſecundam Synodum, ſicut paulò antè dixerat, Conſtantinum & Sylveſtrum coegiſſe primam Synodum ut obſiſterent Ario.

De Epheſino I. Proſper in Chronico indicat Synodum Epheſinam factam eſſe Cyrilli induſtria, & Cœleſtini auctoritate. Conſtat etiam ex Evagrio lib. 1. cap. 4. & ex epiſtola Cœleſtini ad Cyrillum, quæ habetur inter opera Cyrilli, & ex Photio in lib. de ſeptem Synodis, Cyrillum profectum eſſe ad Concilium tanquam legatum Apoſtolicæ ſedis, quod eſt argumentum certum eam Synodum non ſine conſenſu Pontificis coactam eſſe.

D De Chalcedonenſi patet ex epiſt. Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonenſe : in qua Imperator indicturus Concilium, rogat Pontificem, ut ipſe veniat, & Concilium faciat, vel ſi nolit venire, per literas ſignificet, quid agi velit : & in fine concludit, ſe ſcripturum ad omnes Epiſcopos, ut ad certum locum conveniant : *Et qua Chriſtianorum*, inquit, *religioni, atque Catholicæ fidei proſint, ſicut ſanctitas tua ſecundùm Eccleſiaſticas regulas definiret, ſua diſpoſitione declarent*. Extat etiam inter epiſtolas ad Chalcedonenſe Concilium pertinentes, quædam epiſt. Epiſcoporum ſecundæ Meſiæ ad Leonem Imperatorem, ubi

E ſic ajunt : *In Chalcedonenſium civitate multi ſancti Epiſcopi convenerunt per juſſionem Leonis Romani Pontificis, qui verè caput eſt Epiſcoporum*.

Denique Gelaſius in epiſtola ad Epiſcopos Dardaniæ, dicit, ſolam Apoſtolicam ſedem, ut Synodus Chalcedonenſis fieret, ſua auctoritate decreviſſe. Ubi Magdeburgenſium lapſus notandus eſt, qui Centur. 5. cap. 7. col. 786. non intelligentes quid illud (ſola) excluderet, putaverunt excludi Imperatorem, & ideo vociferantur Gelaſium eſſe impudenter mentitum. Sed Gelaſius per (ſola) non excludi Imperatorem, ſed alias ſedes Epiſcopales. Non enim ſedes Alexandrina, vel Antiochena, vel Hieroſolymitana, aut etiam Conſtantinopolitana, ſed ſola Romana ſedes eam Synodum fieri voluit, & re ipſa effecit, quanquam non ſine ope pii Imperatoris Martiani.

De

De Sardicenſi Concilio, quod à Julio Papa indictum fuerit, poteſt intelligi ex Socrate lib. 2. cap. 16. ubi dicit, Orientales Epiſcopos culpam abſentiæ ſuæ à Sardicenſi Concilio in Julium Epiſcopum Romanum contuliſſe, eò quòd nimis anguſtum tempus præſcriptum eſſet. Ex quo apparet, non ab Imperatore ſolo, ſed etiam à Julio Pontifice, & ab eo potiſſimum Concilium indictum.

Habemus ergo prima illa Concilia ab Imperatoribus indicta fuiſſe, ſed ex Pontificum ſententia, & conſenſu. Cur autem tunc non ſolus Pontifex indixerit, ut poſtea factum eſt, ratio non erat, quia ſine auctoritate Imperatoris Concilium coactum, non eſſet futurum ratum apud Chriſtianos, ut ſommiant adverſarii, cùm apertè dicat Athanaſius in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes: *Quando unquam judicium Eccleſiæ ab Imperatore auctoritatem habuit?* Sed propter multas alias juſtiſſimas cauſas; quarum prima erat, quia tunc adhuc vigebat lex illa Imperialis antiqua, quæ prohibebat omnia collegia, & frequentes hominum conventus ſine Imperatoris auctoritate, eò quòd meruerent Imperatores, ne ſeditio aliqua fieret, Vide l. 1. ff. de collegiis illicitis, & l. conventicula, C. de Epiſcopis, & Clericis.

Secunda, quia etiam ſi lex illa non fuiſſet, cùm Imperatores eo tempore in magna pace orbis terræ imperarent, non poterat fieri Concilium niſi in aliqua urbe Imperiali, nulla autem ratio ſinit, ut in aliquo loco ex toto orbe conventus fiat ſine licentia Domini illius loci, ſicut etiam modò, ſi Concilium non fieret in terris Pontificis, ſed in Gallia, Hiſpania, vel Germania, ſine dubio peteretur conſenſus ejus, cujus eſt illa civitas, vel provincia.

Tertia, quia eo tempore Concilia generalia fiebant ſumptibus publicis, præſertim quoad tranſvectiones Epiſcoporum ad locum Concilii; vehebantur enim equis, aut vehiculis civitatum, ſine diſpendio Eccleſiarum, ut conſtat ex lib. 3. de vita Conſtantini. Ubi etiam Euſebius addit, toto tempore Concilii Imperatoris ſumptibus omnes Epiſcopos vixiſſe. Idem etiam patet ex Theodoreto lib. 2. cap. 16. ubi cùm Liberius peteret generale Concilium, reſpondit quidam, non ſufficere cenſum publicum ſubvectioni Epiſcoporum. Item ex epiſt. Conſtantini IV. ad Pontificem Romanum, quæ habetur initio ſextæ Synodi, idem patet.

Quarta ratio eſt, quia eo tempore Pontifex etſi in ſpiritualibus eſſet caput omnium etiam Imperatorum, tamen in temporalibus ſubjiciebat ſe Imperatoribus, & ideo non poterat invito Imperatore aliquid agere; & cùm tantum debuiſſet petere ab Imperatore auxilium ad convocandam Synodum, vel ut permitteret Synodum convocari, tamen quia Dominum ſuum temporalem eum de facto agnoſcebat, ſupplicabat, ut juberet convocari Synodum. At poſt illa tempora iſtæ omnes cauſæ mutatæ ſunt, nam nec illa lex nunc viget, nec Imperatores in toto orbe dominantur, nec ſumptibus publicis fiunt Concilia, nec ſunt Gentiles, qui impedire poſſint, & Pontifex, qui eſt caput in ſpiritualibus, non eſt ſubjectus in temporalibus, cùm etiam ipſe in ſuis provinciis ſit Princeps ſupremus temporalis, ſicut ſunt Reges & Principes alii, id quod divina providentia factum eſt, ut Pontifex liberè munus ſuum exequi poſſit.

Ad primam confirmationem ex Nilo, cujus librum in Latinam linguam Illyricus vertit, reſpondeo, duas fraudes in eo teſtimonio S. Leonis, quod ipſi proferunt, ineſſe; unam Nili, alteram Illyrici. Nam S. Leo in epiſt. 24. & 25. ad Theodoſium diſertis verbis petit generale Concilium: *Generalem*, inquit, *Synodum jubeatis intra Italiam celebrari*. Nilus autem A hanc ſententiam Græcè referens, pro generalem poſuit ἴδιαν, ideſt, propriam ſeu ſpecialem, cùm dicere debuiſſet οἰκουμενικὴν. Et quia verbum illud Nili ἴδιαν potuiſſet in bonum ſenſum exponi, ut ſignificaret Synodum ſpecialem, ideſt, ſpecialii de cauſa congregatam, Illyricus ad tollendam omnem ambiguitatem, illud Nili ἴδιαν vertit *provincialem*, ut neceſſariò cogeremur intelligere Synodum non generalem, ſed particularem, à S. Leone poſtulatam ab Imperatore.

At refellitur iſta fraus, tum ex verbis Leonis jam citatis, tum etiam ex epiſtola Valentiniani ad eundem Theodoſium, quæ habetur inter præambulas ad Concilium Chalcedonenſe, ubi Valentinianus de B eodem Concilio loquens dicit, S. Leonem voluiſſe intra Italiam ex toto orbe Epiſcopos convenire. Denique illa ipſa epiſtola Leonis ad Theodoſium, qua Concilium intra Italiam poſtulatur, nomine Synodi provincialis Romæ jam convocatæ ſcripta eſt; ſic enim habet inſcriptio: *Leo Epiſcopus, & Sancta Synodus, quæ in urbe Roma convenit Theodoſio ſemper Auguſto*. Si ergo Leo Synodum provincialem jam intra Italiam convocaverat, cur id ab Imperatore poſtularetur? Cur autem generalem Synodum ab Imperatore peteret, jam dictum eſt.

Ad alteram confirmationem dico, mentiri Magdeburgenſes, cùm dicunt, Liberium conceſſiſſe Imperatori poteſtatem convocandi Synodum, ideſt, agnoviſſe illam poteſtatem propriam eſſe Imperatoris, C ut ipſi intelligunt. Nam in toto illo Dialogo Liberii cum Imperatore, nulla mentio fit hujus quæſtionis: cujus ſit convocare Synodum; ſed tantùm Liberius petit ab Imperatore potentiſſimo, & Ariano, ac proinde ſibi infeſto, ut fieret Synodus, quia ſciebat invito Imperatore fieri non poſſe.

Ad tertiam confirmationem dico, Hieronymum illud dicere, quia revera tunc ob cauſas dictas Imperatores Synodos convocabant, licèt non ſine conſenſu Pontificum.

Ad quartam confirmationem dico, ante Conſtantinum non eſſe facta ulla generalia Concilia, non quia deeſſet auctoritas, ſed quia deerat opportunitas; D nec enim Chriſtianis licebat ex multis provinciis in unum locum convenire propter aſſiduas perſecutiones, ut adnotavit Iſidorus lib. 6. Etymolog. cap. 16.

CAPUT XIV.

Explicantur dubitationes quædam.

PRæter hæc argumenta hæreticorum ſolent Catholici quædam dubia proponere. Unum, an non liceat Concilium indici ab alio, quàm à Papa, quando ſit neceſſarium Eccleſiæ, & tamen Papa nolit illud indicere. Alterum, an non liceat Concilium indici ab alio quàm à Papa, quando Papa non E debeat illud indicere, eò quòd ſit hæreticus vel ſchiſmaticus. Tertium dubium, an non liceat Concilium indici ab alio, quam à Papa, quando Papa non poſſet illud indicere, eò quòd eſſet captivus apud infideles, vel mortuus, vel inſanus effectus, aut renunciaſſet.

Ad primum reſpondet Turrecremata lib. 3. cap. 8. vix eſſe poſſibilem eum caſum; non enim credibile eſt, ullum Pontificem fore tam malum, qui non velit Concilium celebrari, ſi apertè conſtet id eſſe neceſſarium Eccleſiæ conſervationi. Quod ſi etiam ipſe ex ſe talis eſſet, tamen Deus, qui Eccleſiam conſervat, ſine dubio, vel ejus mentem mutaret, vel eum de medio tolleret. Dicit ſecundò, ſi nihil horum fieret, poſſe eum haberi tanquam ſuſpectum de hæreſi;

hæreſi; nam ut dicitur diſt. 83. can. Error, & aliis ſequentibus, qui errori manifeſto non reſiſtit, cùm poſſit & debeat, eum approbare cenſetur.

Ad ſecundum & tertium reſpondeo, in nullo caſu ſine Pontificis auctoritate poſſe convocari verum, & perfectum Concilium; de quali hìc nos diſputamus, quod videlicet auctoritatem habet definiendi quæſtiones fidei. Præcipua enim auctoritas eſt in capite, ſive in Petro, cui imperatum eſt, ut confirmet fratres ſuos, & ideo etiam pro eo Dominus oravit, ne deficeret fides ejus, Luc. 22. Poterit tamen in illis duobus caſibus congregari Concilium imperfectum, quod ſufficiet ad providendum Eccleſiæ de capite. Eccleſia enim ſine dubio habet auctoritatem providendi ſibi de capite, quamvis non poſſit ſine capite ſtatuere de multis, de quibus poteſt cum capite, ut rectè docet Cajetanus in opuſculo de poteſtate Papæ c. 15. & 16. & multò antè Preſbyteri Romanæ Eccleſiæ in epiſtola ad Cyprianum, quæ eſt 7. lib. 2. in operibus Cypriani. Porrò Concilium iſtud imperfectum, fieri poterit, ſi vel indicatur à collegio Cardinalium, vel ipſi per ſe Epiſcopi in locum unum conveniant.

CAPUT XV.

Quinam ſint ad Concilium convocandi.

DIſſeruimus hactenus de cauſa finali, & efficiente Conciliorum; nunc de his, ex quibus Concilia præcipuè conſtant, quia quaſi materia dici poſſunt, diſſerendum eſt. Sunt autem initio annotanda duo. Unum eſt, Eccleſiam univerſam quatuor contineri hominum generibus; ſunt enim aliqui clerici, aliqui laici, & rurſum ex clericis, alii prælati, alii non prælati, item ex laicis alii principes, alii privati: Hæc diſtinctio, tametſi ex parte ab hæreticis hujus temporis non recipiatur, tamen ex parte etiam recipitur; nam illi etiam fatentur eſſe quoſdam certos homines dedicatos miniſterio Verbi, quibus ex officio convenit docere, & paſcere populum, quos ipſi miniſtros vocant, & rurſum inter eos alios eſſe majores, quos vocant ſuperintendentes, alios minores, quos tantùm miniſtros appellant.

Alterum eſt, in Conciliis multis de cauſis aliquos intereſſe poſſe: alii enim interſunt, ut judices, qui dicuntur habere ſuffragium deciſivum, alii ut diſputando examinent difficultates, qui dicuntur habere ſuffragium conſultivum: alii ut miniſtrent, quales ſunt notarii, cuſtodes, & alii, ut defendant Concilium, & dent operam, ut intus & extra omnia ſint pacata. Quæſtio igitur eſt, qui ſint ex illis quatuor hominum generibus vocandi ad Concilium, & qua de cauſa.

Adverſarii noſtri duo dicunt. Primum, ex omni genere hominum debere intereſſe eos, qui eruditi ſunt, & omnes debere eſſe judices, atque habere ſuffragium deciſivum, quidquid ſit de aliis muneribus. Ita diſertè ſcribit Lutherus in lib. de Conciliis par. 2. pag. 264. ubi vult ex omnibus locis debere congregari ad 300. homines doctos in ſacra Scriptura. Idem ſcribunt Proteſtantes in eo libro, quem inſcripſerunt; Cauſa cur Electores, & cæteri Confeſſioni Auguſtanæ addicti, ad Concilium Tridentinum non accedant. Poſtquam enim dixerant, primam cauſam eſſe, quia Concilium fuerat indictum à Pontifice, ponunt ſecundam cauſam, quia in eo non habuerant ſuffragium niſi Cardinales, Epiſcopi, Abbates, & Generales ordinum, cùm debuiſſent omnes viri docti etiam laici ſuffragium habere deciſivum. Idem prorſus docet Carolus Molinæus in ſuo conſilio de Concil. Trident. non recipiendo, §. 28. Idem Magdeburgenſes Cent. 1. lib. 2. cap. 9. col. 548. ubi explicant hiſtoriam Concilii Apoſtolorum, de quo Actor. 15. & dicunt in eo Concilio, poſtquam dictæ ſunt ſententiæ, à tota Eccleſia collata fuiſſe ſuffragia, & omnium judicio definitum, hominem juſtificari ſola fide ſine operibus.

Secundò dicunt, Concilium Eccleſiæ non conſtare niſi ex verè piis, & electis, id quod apertè docet Brentius in Confeſſione Wirtenbergenſi, capite de Conciliis, ubi poſtquam dixerat Concilia debere cedere Scripturis, reddit rationem, quia de Scripturis certi ſumus, quænam ſint, & quòd ſint infallibilis veritatis; at de Conciliis non item, quia non quilibet coetus hominum eſt vera Eccleſia, cùm non omnium ſit fides, neque omnes ſint electi. Idem etiam tenentur dicere Confeſſioniſtæ & Calviniſtæ, qui, ut infra videbimus, ſolos electos & ſanctos ad Eccleſiam pertinere volunt, & certè Concilium Eccleſiæ nonniſi ex hominibus Eccleſiæ conſtat.

At Catholicorum ſententia eſt, ſolos Prælatos majores eoſque omnes, ideſt, Epiſcopos in Conciliis generalibus & provincialibus habere jus ſuffragii deciſivi ordinariè, ex privilegio autem & conſuetudine, etiam Cardinales, Abbates, & Generales ordinum, licèt Epiſcopi non ſint; Ex Presbyteris autem & aliis Clericis minoribus tantùm vocari aliquos viros doctos, qui juvent in diſputando, vel aliis miniſteriis; Principes autem vocari, tum ut Concilium defendant, tum ut teſtes & conſcii decretorum Concilii, poſtea tranſgreſſores & contumaces pœnis corporalibus puniant. Denique, ex privatis Laicis tantùm vocari aliquos, qui videantur utiles, vel neceſſarii ad aliquod miniſterium Concilii. Hanc ſententiam eſſe Catholicorum, patet, tum ex perſonis, quæ interfuerunt Concilio Tridentino, tum ex Joanne de Turrecremata lib. 3. cap. 12. & 15. & aliis catholicis Auctoribus.

Nunc ad probationem accedamus ſententiæ noſtræ & refutationem contrariæ. Ac primùm ſententia illa poſterior non eget refutatione, tum quòd refutanda ſit in quæſtione de Eccleſiæ definitione, tum etiam, quòd tam falſa ſit, ut ſeipſam deſtruat; nam quod dicit, Concilium conſtare ex electis & ſanctis, affirmat aliquod eſſe Concilium, & nullum eſſe Concilium; nam ponit eſſe Concilium, dum explicat, ex quibus hominibus conſtet; Immò Brentius adeo præſupponit eſſe, ut dicat, magnam eſſe auctoritatem Conciliorum; & tamen cum dicit ex electis conſtare, cogitur dicere, nullum eſſe Concilium. Concilium enim facere, eſt homines inter ſe conjungi & coire in unum, electi autem in hoc mundo non poſſunt inter ſe conjungi, cùm nemo ſciat, quinam ſint electi. Quod ſi qui adverſariorum non requirunt in veris Eccleſiæ membris electionem, requirunt tamen internam fidem ac pietatem, ac proinde non poterunt unquam oſtendere ullum Concilium, quod certò dici poſſit Chriſtianum Concilium, cùm internam fidem ac pietatem in aliis nemo videat.

Prior autem ſententia refellenda nunc eſt, ac primò, ratione deſumpta ex Scriptura ſancta. Definire in Conciliis ea, quæ ſunt credenda, vel agenda, proprium eſt munus paſtorum; id enim propriè eſt paſcere; eſt enim docere, & docere ita, ut teneantur alii credere. Porrò docere, eſſe paſcere, patet Hierem. 3. *Dabo vobis paſtores ſecundùm cor meum, & paſcent vos ſcientia, & doctrina*. Item ad Epheſ. 4. *Alios autem paſtores & doctores*. Ubi notat Hieronymus in hunc locum, & Auguſtinus epiſt. 59. ad Paulinum, conjunctum eſſe nomen paſtoris cum nomine doctoris, quia proprium eſt paſtorum docere. At non ſunt paſtores laici, nec Eccleſiaſtici quicunque,

ſed

ſed ſoli Epiſcopi; ſic enim leginus Actor. 20. *Attendite vobis & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Et Joan. ult. Petro dicitur: *Paſce oves meas.*

Si quis autem contendat, omnes Chriſtianos eſſe Epiſcopos, & quod dictum eſt Petro, omnibus Chriſtianis eſſe dictum; is demonſtrare debebit, quinam ſint illi, qui in Eccleſia dicuntur oves. Si enim omnes ſint Paſtores, ubi oves? Quod ſi quidam ſunt Paſtores, ideſt, Epiſcopi, & quidam oves, ideſt, Laici, & ſoli Paſtores in Conciliis convenire debent, ut definiant, quæ ſint bona paſcua, quæ verò noxia; certè ſequitur, non Laicorum, ſed Sacerdotum eſſe Concilia. Adde, quòd Philippus in Locis, cap. de numero Sacramentorum, & Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 14. §. 20. ponunt ordinationem Paſtorum, qui dedicantur ad paſcendum, ideſt, docendum populum, inter Sacramenta Eccleſiæ. Et apertè dicit Calvinus, hoc Sacramentum non eſſe commune toti Eccleſiæ, ſed tantùm quibuſdam, qui per illud initiantur. Proinde ex eorum confeſſione, Laici non ordinati non ſunt paſtores, ſed oves tantùm; ergo non convenit eis docere, præſertim ea auctoritate, ut fit in Conciliis.

Probatur ſecundò, teſtimoniis veterum. Prima Concilia in Eccleſia celebrata fuerunt tempore Victoris Papæ, ſuper quæſtione Paſchatis; de iis ſic loquitur Euſebius lib. 5. hiſt. cap. 23. *Ob quam cauſam*, inquit, *conventus Epiſcoporum, & Concilia per ſingulas quaſque provincias convocantur.* Hæc ille. Qui non quorumvis eruditorum, ſed Epiſcoporum dicit congregata eſſe Concilia. Quod idem docent Cyprianus in initio epiſtolæ ad Jubajan. Hilarius lib. de Synodis, Ambroſius epiſt. 32. Hieronymus lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum, Auguſtinus epiſt. 119. Leo epiſt. 16. & ſeq. Ruffinus lib. 10. hiſt. cap. 1. Athanaſius in epiſt. ad ſolitariam vitam agentes, aliique Patres, qui paſſim aſſerunt, Concilia Epiſcoporum eſſe.

Præterea Theodoſius junior in epiſt. ad Epheſinam Synodum, quæ exſtat in 1. tomo ejus Concilii c. 32. *Illicitum eſt*, inquit, *eum, qui non ſit in ordine ſanctiſſimorum Epiſcoporum, Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus.* Pulcheria quoque Imperatrix in epiſt. ad Strategum Bithyniæ, quæ habetur ante Concilium Chalcedonenſe, juſſit, ut Clerici, Monachi, & Laici, etiam vi repellerentur à Concilio, exceptis paucis illis, quos Epiſcopi ſecum duxerant. In Concilio Chalcedonenſi, act. 1. cùm ad Martinum Archimandritam mitteretur, ut ſubſcriberet, reſpondit, non eſſe ſuum, ſed Epiſcoporum tantùm ſubſcribere. Et in eodem Concilio cùm pro Dioſcoro Monachi & Laici ingreſſi eſſent, ſæpiùs Patres clamarunt: *Mitte foras ſuperfluos, Concilium Epiſcoporum eſt.*

Tertiò probatur ex Conciliis hactenus celebratis: nam omnium Conciliorum decreta ab Epiſcopis ſolis facta eſſe, patet ex ſubſcriptionibus, ubique enim inveniuntur ſoli Epiſcopi ſubſcripſiſſe, exceptis paucis generalibus, quibus Imperator etiam ſubſcripſit, ſed alia forma, quàm Epiſcopi. Epiſcopi enim definiendo ut Judices, Imperatores conſentiendo ſubſcripſerunt; & quibuſdam etiam pauciſſimis, ut Florentino, Lateranenſi, & Tridentino, quibus ſubſcripſerunt Abbates, & Generales Ordinum. Cæteri, quamvis optimi & doctiſſimi eſſent, numquam ſunt admiſſi, niſi ad conſultandum, excepto Concilio Baſileenſi, ubi Presbyteri admiſſi ſunt ad ſuffragium deciſivum, ſed perperam & contra morem omnis antiquitatis. Nec illud Concilium fuit legitimum, ut ſuprà diximus.

Quartò probatur rationibus; nam in primis negotia Eccleſiaſtica & publica, à perſonis Eccleſiaſticis & publicis tractanda ſunt, ut notum eſt; tales autem ſoli ſunt Epiſcopi. Deinde, ſi omnes homines docti admitti deberent, vel nunquam eſſent Concilia generalia, quia vix poſſent omnes docti totius Eccleſiæ convocari; vel ſi tandem congregarentur, eſſet impoſſibile regere tale Concilium, propter nimiam multitudinem. Præterea tùnc ſine dubio plures eſſent in Concilio inferiores, quàm ſuperiores; & proinde tunc verè vinceret major ſententia meliorem, & in Eccleſia regerentur ſuperiores ab inferioribus, non è contrario, quod abſurdiſſimum eſt. Item ſi ita eſſet, tunc facilè poſſet unus Princeps, in cujus regione fit Concilium, definire quidquid vellet; poſſet enim facillimè colligere omnes Presbyteros & doctos homines ſuæ provinciæ, & in Concilium introducere id, quod non poſſent alii Principes, qui longè abeſſent. Denique, nulla eſt Reſpublica, quæ ratione naturali docente, non habeat aliquem ordinem in comitiis, ita ut non quicumque de plebe, ſed tantùm Principes & capita cæterorum, locum & ſuffragium habeant.

CAPUT XVI.

Solvuntur objectiones adverſariorum.

AT objicitur primò à Proteſtantibus in libello, qui inſcribitur, Cauſa &c. teſtimonium Lucæ, Act. 15. ubi S. Lucas loquens de primo Concilio Apoſtolorum, ait: *Convenerunt Apoſtoli & Seniores videre de verbo hoc.* Et infrà: *Tunc placuit Apoſtolis, & Senioribus cum omni Eccleſia*; ubi videmus, non ſolùm Apoſtolos, ſed etiam Presbyteros & Laicos in primo Concilio adfuiſſe.

Reſpondeo, in iſto Concilio interfuiſſe Apoſtolos, tanquam judices, ad definiendum, Presbyteros autem ad conſultandum; plebem autem non eſſe vocatam, ſed tamen adfuiſſe, & conſenſiſſe, non quidem definiendo, vel diſputando, ſed tantùm audiendo, & non reclamando; quod ita eſſe probatur dupliciter. Primùm, ex conſuetudine Eccleſiæ, quæ eſt optima Scripturarum interpres; nam cùm in omnibus Conciliis, quæ poſt Apoſtolica tempora ſunt celebrata, hunc ordinem obſervatum eſſe conſtet, ut ſoli Epiſcopi fuerint judices, licèt præſentes adfuerint multi alii, vel Clerici, vel Laici, idem omnino in Apoſtolico Concilio ſervatum eſſe credere debemus. Nec enim Eccleſia univerſa, ac præſertim primis illis temporibus, ab Apoſtolorum exemplo & traditione diſceſſiſſet.

Deinde, hoc idem ex ipſo contextu demonſtrari poteſt: nam quòd Apoſtoli & Presbyteri tantùm vocati ſint, patet ex eo, quod ibi dicitur: *Convenerunt Apoſtoli & Seniores videre de verbo hoc*; ubi nulla mentio fit plebis. Deinde, quòd tam Apoſtoli, quàm Seniores loquuti ſint, donec diſcutiebatur controverſia, colligitur ex verbis illis: *Et cùm magna diſquiſitio fieret*; quod verò poſt diſputationem, in qua Apoſtoli & Presbyteri loquuti erant, ſoli Apoſtoli ſententias definitivas dixerint, patet ex eo, quod ſoli Petrus, Paulus, Barnabas, & Jacobus introducuntur à Luca loquentes. Et quod nulli alii ſententias dixerint, patet ex continuatione textus; nam poſt Petri ſententiam, mox ſubditur: *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebat Paulum & Barnabam.* Deinde ſubditur: *Et poſtquam tacuerunt*, nimirum Paulus & Barnabas, *reſpondit Jacobus dicens*, & mox finita Jacobi oratione ſubjungitur: *Tunc placuit Apoſtolis &c.*

Itaque mendacium eſt, quod Magdeburgenſes dicunt, omnes qui ibi erant, ſententiam ſuam dixiſſe,

ſe, quod autem ſequitur: *Placuit Apoſtolis & Senioribus cum omni Eccleſia*, intelligitur de conſenſu tacito, qui debet dari ab omnibus, qui ſunt in Concilio. Vide Concilium Carthaginenſe in operibus Cypriani; nam etiam in eo Concilio adfuerunt cum Epiſcopis etiam Presbyteri, Diaconi, & Laici permulti, & tamen ſoli Epiſcopi ſententias dixerunt.

Secundò, objiciunt iidem ibidem: Concilium generale univerſam Eccleſiam repræſentat, ergo debent eſſe ibi homines ex *omni* genere, ideſt, Epiſcopi, Presbyteri, Principes, Privati, Clerici, Laici &c.

Reſpondeo, multis modis poſſe aliquid repræſentari, ſed optimum modum eſſe, quo per Principes repræſentantur populi. Sicut enim in comitiis generalibus multorum ſtatuum congregari ſolent conſules vel domini civitatum, ſic in comitiis Eccleſiæ generalibus congregantur omnes Epiſcopi: nam quilibet Epiſcopus perſonam gerit ſuæ Eccleſiæ, ut patet ex Cypriano lib. 4. epiſt. 9. ubi dicit, Eccleſiam eſſe in Epiſcopo. Quare Euſebius lib. 3. de vita Conſtantini, Concilium Epiſcoporum 318. vocat conventum orbis terrarum. Et Auguſtinus lib. 1. de Baptiſmo, cap. 18. ejuſdem Concilii Epiſcoporum conſenſum, vocat totius Eccleſiæ conſenſum.

Tertiò, objiciunt iidem ibidem: communis cauſa communibus votis & viribus juvanda eſt, ſed cauſa fidei eſt communis omnibus Chriſtianis; nec enim minus fides ad Laicos, quàm ad Clericos pertinet; igitur ad Concilia etiam Laici convocandi ſunt. Reſpondeo: cauſam fidei ad omnes pertinere, ſed diverſo modo; nam ad Prælatos pertinet, ut doctores; ad cæteros, ut diſcipulos; ſicut in bello cauſa victoriæ ad totum exercitum pertinet, tamen ducum eſt præcipere & ducere exercitum, cæterorum pugnare.

Si quis objiciat illa verba Nicolai I. in epiſtola ad Michaelem, quæ habentur etiam diſt. 96. can. Ubinam: *Ubinam*, inquit, *legiſtis, Imperatores anteceſſores veſtros ſynodalibus conventibus interfuiſſe, niſi fortè in quibuſdam, ubi de Fide tractatum eſt, qua universalis eſt, qua omnium communis, qua non ſolùm ad Clericos, verùm etiam ad Laicos, & omnes omnino pertinet Chriſtianos?* Reſponderi poteſt, Nicolaum ex eo, quòd fides communis eſt omnibus, rectè collegiſſe, Imperatorem debere intereſſe, non quidem ut Judicem, ſed ut eum, cui incumbit defendere communem fidem edictis ac legibus, & ſi oporteat, etiam gladio.

Quartò, objiciunt iidem, & Carolus Molinæus locis notatis, necnon Brentius in Confeſſione Wirtembergica, cap. de Conciliis, & Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegomenorum, cap. 6. ſæpè unius hominis etiam Laici ſententia præpoſita eſt ſententiæ totius Concilii, quia Scripturæ auctoritate magis munita erat, & ſine dubio etiam deinceps præponenda eſt; Ergo debent ad Concilium vocari etiam Laici, & quicumque alii.

Antecedens probant, primò ex Gratiano 36. q. 2. can. ult. ubi legimus Hieronymi auctoritatem, Scriptura ſacra munitam, toti Concilio generali præjudicaſſe. Secundò, ex Panormitano in cap. Significaſti, de electione, & ex Joanne Gerſone par. 1. de examinatione doctrinarum: quorum ille dicit, unius privati ſententiam præponendam eſſe ſententiæ Papæ, ſi ille privatus moveatur melioribus auctoritatibus Teſtamenti veteris & novi; iſte autem docet, quemcumque hominem doctum poſſe & debere toti Concilio reſiſtere, ſi videat illud ex malitia, vel ignorantia errare.

Confirmatur hoc argumentum, quia ratio, cur Epiſcopi præcipuè vocentur, eſt, quia exiſtimantur eſſe doctiores cæteris; ſi ergo multi Laici inveniantur doctiores Epiſcopis, vel æquè docti, cur non vocabuntur ad Concilium?

A Reſpondeo ad primum: ſententiam unius privati poſſe anteponi ſententiæ Concilii generalis ante definitionem, dum cauſa diſcutitur; in diſcuſſione enim eruditio, non auctoritas perſonæ primas tenet; præterea etiam poſt definitionem, quando conſtat, Concilium fuiſſe illegitimum: at nullo modo poſt definitionem Concilii legitimi.

Ad illud ex Gratiano, dico primò, mentiri Hermannum, cùm ait, ſecundùm Gratianum anteponi Hieronymum Concilio generali; non enim de generali, ſed de particulari loquitur Gratianus. Secundò dico, illa verba, quæ Gratianus Hieronymo tribuit, nuſquam inveniri in operibus Hieronymi, nec videri ejus verba. Tertiò dico, Gratianum eo loco
B lapſum eſſe. Non enim pugnant Hieronymus, & Concilium, ut Gratianus putavit. Hieronymus enim tantùm dixit, ſecundùm legem veterem licuiſſe raptori ducere in uxorem mulierem à ſe raptam, ſi pater ejus conſentiat; Concilium autem ſtatuit, ut non obſtante lege illa veteri, quæ judicialis eſt, & Chriſtianos non obligat, non liceat raptori in uxorem ducere eam, quam rapuit.

Ad illud ex Panormitano & Gerſone, dico primò, eos loqui conditionaliter, ſicut Apoſtolus, cùm ait ad Galat. 1. *Si nos, aut Angelus de cœlo evangelizet &c.* Sicut ergo ex conditionali ſententia Apoſtoli non licet colligere, ergo Apoſtoli & Angeli poterant Evangelizare aliquid contrarium Evangelio Chriſti, ita
C quoque ex eo, quod Panormitanus & Gerſon dicunt, licere unicuique reſiſtere Concilio, aut Papæ, ſi eos errare videat; non licere colligere, ergo abſolutè Concilia & Pontifices errare poſſunt, & ideo privati homines ad Concilia vocandi ſunt. Dico ſecundò, eos loqui de reſiſtentia, quæ poteſt fieri Concilio vel Papæ, tempore diſcuſſionis ante deciſionem, vel etiam poſtea, quando Concilium eſt illegitimum.

Ad confirmationem dico, Epiſcopos quidem debere eligi quàm doctiſſimos & optimos, tamen eos auctoritatem judicandi habere, non quia docti ſunt, ſed quia ſunt perſonæ publicæ, ideſt, Principes habentes Eccleſiaſticam juriſdictionem; quemadmodum etiam in Principibus & Judicibus ſæcularibus, requiritur quidem juriſprudentia & probitas, tamen non
D propterea licebit privato homini meliori, & doctiori deturbare Principem, aut Judicem de ſua ſede, & eam occupare.

Quartò, objicit Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegomenor. cap. 10. multa veterum teſtimonia, quòd coram populo tanquam judice cauſæ fidei diſputatæ ſint. Sic enim diſputarunt Apoſtolus Petrus & Simon Magus, apud Clementem lib. 1. & 2. Recognitionum; Archelaus Epiſcopus & Manichæus, apud Epiphanium hæreſi 56. Sylveſter Papa & Judæi, apud Zonaram in vita Conſtantini; Athanaſius & Arius, apud Vigilium Epiſcopum Tridentinum; Auguſtinus & Maximinus, apud Auguſtinum lib. 1.
E cap. 1. cont. Maximin. Quod etiam in Nicæno Concilio multi fuerint Laici docti & eloquentes, patet ex Nicephoro lib. 8. cap. 14. Denique, quòd populus ſit judex, diſertè habet Ambroſius in epiſt. 32. ubi ſic loquitur: *Cauſam fidei*, inquit, *in Eccleſia agendam quis ambigat? Si quis confidit, huc veniat.* Et paulò poſt: *Iſte populus judicat, cujus in corde lex divina eſt, non humana: Lex non atramento ſcripta, ſed Spiritu Dei vivi.* Et infrà: *Sed Auxentius*, inquit, *certus non ignaros vos eſſe fidei, veſtrum refugit examen.*

Pro ſolutione duo notanda ſunt. Primò, duplex eſſe judicium, publicum & privatum. Publicum eſt, quod profertur à publico judice cum auctoritate, ita ut teneantur cæteri illi judicio acquieſcere. Privatum eſt, ea ſententia, quam quiſque eligit ut veram, ſed neminem obligat; quomodo in diſputationibus Theo-

logo-

logorum & Philosophorum, auditores sunt Judices; audita enim utraque parte eligunt quod volunt, sed neminem cogere possunt, ut similiter sentiat.

Nota secundò, judicium publicum in causa fidei numquam esse tributum populo, judicium autem privatum aliquando esse tributum etiam à piis & sanctis hominibus; sed tunc solùm, cùm aliud fieri non potuit: tenentur enim populi sequi judicium pastorum suorum; tamen quando hæretici impunè versantur cum Catholicis, & multos seducunt, expedit quandoque publicas disputationes coram populo cum eis inire, & relinquere judicium populo, ut sequatur, quos viderit melioribus rationibus niti: quomodo fecit Helias lib. 3. Reg. cap. 18. qui cùm non posset aliter revocare populum à cultu Baal, instituit certamen cum Prophetis Baal, præsente populo, & ait: *Qui exaudierit per ignem, ille sit Deus. Si Dominus est Deus, sequimini illum, si Baal est Deus, sequimini eum.*

His notatis, dico ad illa omnia loca, in illis disputationibus datum esse populo judicium privatum, non publicum, & hoc quia non poterat aliter fieri. Id quod ex illa epist. 32. Ambrosii intelligi potest. Sic enim ait: *Veniant planè si qui sunt, ad Ecclesiam, audiant cum populo, non ut quisquam judex resideat; sed unusquisque de suo affectu habeat examen, & eligat quem sequatur.* Ubi vides negari populo judicium publicum, tribui privatum. Cur autem tribueretur privatum, causa erat, quia tunc Mediolani Imperator Arianis favebat, nec poterat aliud obtineri. Hoc in genere ad illa omnia loca dici potest. In particulari autem, ad illud de Nicæno Concilio, sciendum est, Laicos non esse vocatos, nec interfuisse actis Concilii; sed per se venisse, ut extra Concilium disputarent cum Episcopis, quos audierant ex toto orbe eò convenisse. Vide Ruffinum lib. 10. cap. 3.

CAPUT XVII.

Quot Episcopi requirantur ad generale Concilium.

PRæter hæc argumenta hæreticorum, movent Catholici unum dubium de his, qui interesse debent in Concilio; nam vel ad generale Concilium faciendum requiruntur omnes Episcopi totius orbis, vel aliqui tantùm; si omnes, nullum fuit ergo hactenus Concilium generale, neque etiam videtur deinceps futurum; si aliqui tantùm, quinam illi sunt? non enim videtur major ratio de uno, quàm de alio.

Respondeo, non posse istam quæstionem solvi melius, quàm ex consuetudine Ecclesiæ, & ex iis Conciliis, quæ omnium consensu generalia fuerunt, qualia sunt quatuor prima. Ex consuetudine autem Ecclesiæ colligimus quatuor conditiones & sufficere & requiri ad generale Concilium. Prima est, ut evocatio sit generalis, ita ut innotescat omnibus majoribus Christianis provinciis. Id enim constat semper fuisse servatum, adeò ut septima Synodus, act. 6. ideò judicaverit Concilium Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale, quia non exiit sonus ejus in omnem terram.

Secunda, ut ex Episcopis nullus excludatur, undecumque veniat, modò constet eum esse Episcopum & non excommunicatum.

Tertia, ut adsint per se, vel per alios, quatuor præcipui Patriarchæ, præter summum Pontificem, videlicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, quia istis suberant omnes alii Episcopi. Id patet tum ex usu, tum ex VII. Synodo, act. 6. ubi censetur, Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale Concilium, quia non habuit Patriarchas: & in VIII. Synodo, act. 9. recipitur cum gaudio Vicarius Patriarchæ Alexandrini, tanquam sine illo aliquid defuisset Synodi plenitudini. Potrò hæc tertia non omnino necessaria, sed tantùm ad bene esse judicabatur; nam Synodus tertia sine Patriarcha Antiocheno damnavit Nestorium Constantinopolitanum; & Synodus Chalcedonensis, sine Patriarcha Alexandrino omnia ferè concluſit; & nunc non sunt necessarii isti Patriarchæ, quia hæretici vel certè schismatici sunt.

Quarta, ut saltem ex majori parte Christianarum provinciarum aliqui adveniant, & si quidem Concilium fit in Oriente, semper visum est sufficere, si ex provinciis omnibus Orientis Episcopi conveniant multi; ex toto autem Occidente mittantur aliqui à summo Pontifice, qui suppleant aliorum locum. Et econtrario, si celebretur in occidente, conveniant, ex omnibus provinciis Occidentis multi; ex Oriente autem pauci aliqui veniant nomine aliorum. Sic in Concilio Nicæno I. ex Occidente solùm fuerunt duo Presbyteri missi ex Italia, unus Episcopus ex Gallia, unus ex Hispania, unus ex Africa. In Concilio II. & III. nulli fuerunt ex Occidente, sed tamen Pontifices Damasus & Cœlestinus Concilia illa confirmarunt, nomine suo, & aliorum Episcoporum Occidentis, quos ipsi Romæ collegerant. In Concilio IV. solùm fuerunt legati Leonis, & præterea misit ipse consensum aliorum Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, & Italiæ, qui in suis provinciis celebratis Conciliis ad Leonem scripserant, se in omnibus sententiam ejus sequi. Vide tomos Conciliorum.

Econtrario verò ad Concilia Occidentis, ut Lateranense sub Innocentio III. Lugdunense, sub Gregorio X. Viennense, sub Clemente V. ac nuper Tridentinum venerunt Episcopi frequentes ex toto Occidente, ex Oriente verò pauci quidam dumtaxat. Ex quo sequitur, posse interdum Concilia nationalia esse multò majora generalibus, quoad numerum Episcoporum, & tamen minora quoad auctoritatem; nam Concilium II. tantùm habuit 150. Episcopos ex variis provinciis, & nationibus, & Concilium Carthaginense nationale ex sola Africa, tempore B. Augustini, habuit Episcopos 217. ut refert Prosper in Chronico anni 420.

CAPUT XVIII.

Episcopos in Conciliis non Consiliarios, sed Judices esse.

SEquitur postrema quæstio de forma Conciliorum, quæ tamen bipartita erit. Primò namque explicandum occurrit, an Concilia habeant formam judicii, an tantùm inquisitionis. Secundò, hoc definito, quòd habeant formam judicii, quis debeat esse ordo inter judices; ut enim in corpore forma dicitur figura, sive ordo omnium membrorum suo loco positorum, ita in cœtu hominum forma dicitur ordo quidam, quo præest, qui debet præesse, subest, qui debet subesse. Est ergo prima pars quæstionis: An Concilium sit verum judicium, & Episcopi veri judices, ita ut standum sit eorum sententiæ, quia ipsi sic statuerunt, quomodo statur sententiæ Prætoris in causis politicis: an verò tantùm sit inquisitio quædam, & tantum valeat decretum Concilii,

lil, quantum valet ejus ratio; quomodo loquimur de deciſionibus Doctorum, quas vel in ſcholis, vel in ſuis commentariis faciunt.

Hæretici hujus temporis in hoc ferè omnes conveniunt, quòd Concilium non ſit, niſi inquiſitio, & quòd ſolus Chriſtus, & verbum ejus ſcriptum habeat ſuffragium deciſivum, & ideo dicunt, non eſſe attendendum numerum ſuffragiorum, & ſæpe magis ſequendum unum, qui pro ſe Scripturam adferat, quàm totum reliquum Concilium. Et inde etiam deducunt, licere unicuique examinare decreta Concilii, & recipere, vel non recipere, ut voluerit. Ita Lutherus docet in aſſertione artic. 29. & apud Cochlæum in quingentis articulis art. 115. Idem vult Calvinus lib. 4. cap. 9. §. 8. Inſtitut. Idem ſcribit Brentius in Confeſſione Wirtembergica, c. de Scriptura, & cap. de Conciliis. Kemnitius quoque in Examine 4. ſeſs. Concilii Tridentini, paſſim Catholicos reprehendit, quòd tribuant Epiſcopis prætoriam auctoritatem judicandi de controverſiis.

Denique, libellus Proteſtantium, ubi explicant cauſas cur ad Concilium non venerint, diſertè docet, non debere in Concilio conveniri, ut votis & ſuffragiis quæſtiones definiantur, ſed ut inter tam multos aliquis reperiatur, qui ex Scriptura oſtendat, quid ſequendum ſit, & aliquem talem præponendum Concilio numeroſiſſimo, etiamſi arenarum numerum vinceret. Hac ſententia oſtendunt hæretici, quàm parvi faciant Concilia, & quod verè nihil aliud cupiant, quàm quæſtiones nunquam finiri.

Nos ergo dicimus, conſeſſum Epiſcoporum in Conciliis legitimis eſſe verum Judicum conſeſſum, & eorum decreta & leges neceſſariò ſequendas. Probatur primò tribus Scripturis. Prima eſt Deuter. 17. ubi jubentur, qui dubia habent, recurrere ad Sacerdotum Concilia, &: *Qui non obedierit eorum ſententiæ, morte condemnetur*. Secunda Matth. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus*. Hic enim locus, etſi varias explicationes admittat, tamen cùm Concilium legitimum omnium conſenſu maximè propriè dici poſſit Eccleſia, non poteſt ullo modo rejici hæc explicatio, qua aſſerimus, Dominum juſſiſſe ut ſententiæ legitimi Concilii obediamus. Tertia Act. 15. & 16. ubi Paulus pertranſiens civitates varias, præcipiebat eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis in Concilio Hieroſolymitano. De quo Concilio tria notanda ſunt.

Primum eſt, in eo Concilio non ex Scripturis, ſed ad ſuffragia Apoſtolorum definitam eſſe quæſtionem. Non enim quæſtio erat, ut adverſarii fingunt, an ſola fides juſtificet, ſed an circumciſio, & cæteræ legales cæremoniæ eſſent neceſſariæ Chriſtianis. Id quod manifeſtè colligitur tum ex occaſione Synodi, de qua ſic loquitur S. Lucas, Act. 15. *Surrexerunt quidam de hæreſi Phariſæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque ſervare legem Moyſi. Convenerunt que Apoſtoli & Seniores videre de verbo hoc &c.* Tum ex epiſtola Concilii, in qua nihil mandatur, niſi abſtinentia à ſanguine, ſuffocato, & immolaticiis, & liberantur Gentes ab omnibus aliis Judaicis cæremoniis. Certè autem nihil horum in Scripturis habebatur; ubi enim, quæſo, ſcriptum erat, ut Gentes non ſervarent legalia, excepto, mandato de abſtinentia à ſanguine, ſuffocato, & immolaticiis?

Alterum eſt notandum, Apoſtolorum ſententiam non fuiſſe permiſſam examini diſcipulorum, ſed ſimpliciter imperatum fuiſſe, ut obedirent, ut clariſſimè conſtat ex locis citatis Act. 15. & 16. quare adverſarii, qui Conciliorum ſententiam examinari volunt ab unoquoque homine privato, cum Scripturâ manifeſtiſſimè pugnant.

Tertium eſt, Concilii Apoſtolici definitionem, veram legem fuiſſe obligantem in conſcientia. De qua re ſuprà diſſeruimus in quarto libro de Pontifice. Et ſanè id ſatis Lucas oſtendit cùm modò præcepta, modò decreta, & dogmata appellat.

Secundò, probatur ex ipſis Conciliis; nam Concilia omnia dicunt anathema non obtemperantibus; vocant ſua decreta canones, ſive leges Eccleſiaſticas, cùm ſubſcribunt, Epiſcopi dicunt: *Ego N. definiens ſubſcripſi*. Præterea in Concilio Chalcedonenſi, act. 4. cùm decem Epiſcopi Ægyptii nollent acquieſcere, judicio majoris partis, pro hæreticis habebantur. Quæ omnia ſunt apertiſſima argumenta, quòd Concilia ſint vera judicia.

Probatur tertiò; nam ſi non eſſet in Conciliis agendum ſuffragiis, ſed diſputationibus tantùm, perperam fieret, ut ſoli Epiſcopi ſententiam ferrent, cùm munus diſputandi ſit hominum eruditorum, ſive ſint Epiſcopi, ſive non. Cujus contrarium jam ſuprà oſtendimus. Fruſtrà etiam vocarentur Epiſcopi aliqui rudes, & ſimplices, quales aliquos fuiſſe in Concilio Nicæno ſcribit Ruffinus lib. 10. hiſt. cap. 3. Adde, quòd Proteſtantes in illo ſuo libello apertè ſecum pugnant; nam in eo libello docent, debere etiam Laicos cum Epiſcopis habere ſuffragium deciſivum; & ibidem paulò poſt dicunt, non debere in Conciliis aliquid definiri ex multitudine ſuffragiorum, ſed tantùm ex teſtimoniis Scripturarum. Multa alia adferemus poſtea, cùm diſputabimus, an Concilia poſſint errare?

At objiciunt exemplum Paphnutii, qui apud Socratem lib. 1. cap. 8. & Sozomenum lib. 1. cap. 22. toti Concilio Nicæno volenti prohibere Sacerdotibus uſum uxorum, ſolus liberè reſtitit, & prævaluit. Lutherus artic. 115. ex quingentis, apud Cochlæum in ſeptícipite, cap. 34. *Res*, inquit, *eſt inſana, quòd Concilia concludere & ſtatuere volunt, quid credendum ſit; cùm ſæpe nullus vir ibi ſit, qui divinum Spiritum, vel modicum olfecerit, ſicut contigit in Concilio Nicæno, ubi tractabant & volebant leges condere ſuper ſtatu Eccleſiaſtico, ne eſſent in Matrimonio. Ibi jam omnes erant falſi; tunc procedebat unus tantùm homo Paphnutius, & refutavit hoc totum, dixit: Non ita, hoc non eſt Chriſtianum, tunc totum Concilium oportuit ab iſta concluſione deſiſtere.*

Reſpondeo Primò: incertam eſſe hanc narrationem, cùm ejus non meminerint antiquiores, Euſebius, Athanaſius, Epiphanius, Ruffinus &c. Secundò, ſi vera ſit narratio, Paphnutium ante definitionem Concilii reſtitiſſe, ut ipſimet auctores teſtantur, proinde hoc exemplum non eſſe ad propoſitum. Tertiò dico, Paphnutium non allegaſſe Scripturam, ſed ſolùm auctoritate ſua contendiſſe, & idcireo, judicio adverſariorum, non debuiſſe audiri. Quartò addo, Paphnutium ſolum cupiviſſe, non interdici uſum uxorum iis, qui eas habebant; tamen hortatum eſſe Synodum, ut ſeverè interdiceret Sacerdotibus & Monachis, ne poſt ſacram Ordinationem, vel Profeſſionem uxores ducerent, ut ibidem Socrates & Sozomenus teſtantur. Ex quo mirum eſt, ſi non confundantur Lutherani, qui contra Paphnutii ſententiam uxores ducunt, etiamſi Monachi & Sacerdotes fuerint.

Addo poſtremò, Concilium ſtatuiſſe planè contrarium ejus, quod iſti ex Paphnutio referunt. Nam ſtatuit can. 3. ne in domibus Sacerdotum ſint ullæ fœminæ, præter matrem, ſororem vel anitam. Unde Epiphanius hæreſi 59. dicit, eſſe contra canones ut Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus liberos gignat. Quocirca Lutherus more ſuo ſecum pugnans,

in

in lib. de Conciliis parte prima, apertè dicit: Concilium Nicænum prohibuiſſe Sacerdotibus uſum uxorum, ac ſe non intelligere Spiritum ſanctum in eo Concilio, cùm, & caſtrationem prohibeat, & contubernium fœminarum.

Objiciunt ſecundò aliqui Catholici; Si omnes Epiſcopi eſſent Judices, teneretur Pontifex, qui Concilio præſidet, in decretis faciendis ſequi majorem partem Epiſcoporum; at falſum eſt, cùm Damaſus irritaverit acta Concilii Ariminenſis, quibus major pars Epiſcoporum conſenſerat, ut patet ex epiſt. Damaſi ad Epiſcopos Illyrici, & Leo irritaverit quoddam decretum Concilii Chalcedonenſis, cui etiam major pars Concilii aſſenſerat, ut ipſe Leo teſtatur epiſt. 53. 54. & 55.

Reſpondeo primò, nunquam fortaſſe adhuc acciditſſe, ut Pontifex ſequeretur minorem partem in Concilio, quando remota fraude & dolo, ſententias dixerunt. Quod dico propter Concilia Ariminenſe & Chalcedonenſe, quæ fraude non caruerunt; nam in Ariminenſi deceptos fuiſſe Catholicos verbi Græci obſcuritate, teſtatur Ruffinus lib. 10. c. 21. in Chalcedonenſi autem fuiſſe fraudem, patet ex act. 16. ejus Concilii, ubi Vicarii Romani Pontificis conqueruntur, quod ſe abſentibus fraudulenter factum eſſet illud decretum.

Dico ſecundò, Præſidem Concilii, ut Præſidem, debere ſequi in decreto formando majorem partem ſuffragiorum, tamen Pontificem, non ut Præſidem, ſed ut Principem Eccleſiæ ſummum poſſe retractare illud judicium; & conſequenter, ſi ipſe ſit Præſes Concilii, poſſe, non ut Præſidem, ſed ut Principem ſummum, non ſequi majorem partem, quemadmodum in temporalibus judiciis debet Præſes à Rege conſtitutus, ſequi majorem partem Judicum, tamen Rex, tanquam Superior, poteſt totum judicium irritare. Et hoc maximè locum habet in Pontifice, cujus eſt confirmare, & dirigere fratres ſuos, & ad hoc habet aſſiſtentiam Spiritus ſancti, ne erret, juxta illud Lucæ 22. *Rogavi pro te &c.* Vide Joannem de Turrecremata lib. 3. cap. 63. & 64. & Canum lib. 5. cap. 5. quæſt. 2.

CAPUT XIX.

Cujus ſit generali Concilio præſidere.

ALtera pars quæſtionis eſt; An debeat aliquis præſidere, & quis ille ſit. Hæretici noſtri temporis docent, ordinarium Præſidem Conciliorum debere eſſe Imperatorem, vel aliquem ab eo miſſum, vel ſi nullum ipſe mittat, debere ab ipſa Synodo conſtitui. Et re ipſa, dicunt, in Conciliis generalibus antiquis non præfuiſſe ferè unquam Romanum Pontificem, ſed vel Imperatorem, aut ejus Legatos, vel antiquiorem Patriarcham, aut Epiſcopum ejus loci, ubi fiebat Concilium: ita docent Magdeburgenſes Cent. 4. cap. 7. col. 536. Calvinus lib. 4. Inſtit. c. 7. §. 1 & 2. Carolus Molinæus in conſilio de Concilio Trident. non recipiendo, §. 4. ubi apertè mentitur, cùm ait, Legatos Pontificis poſt omnes Epiſcopos in Conciliis ſemper ſediſſe, cùm in nullo Concilio inveniantur ultimo loco ſediſſe. Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegomen. cap. 8. & Brentius in Prolegom. contra Petrum à Soto.

Catholici omnes id munus proprium eſſe docent ſummi Pontificis, ut per ſe vel per Legatos Synodo præſideat, & tanquam ſupremus Judex omnia moderetur. Dicimus autem, per ſe vel per Legatos, quia ſummus Pontifex numquam interfuit Conciliis Orientalibus per ſe, neque id factum eſt caſu, ſed certa ratione, ut patet ex epiſtola Leonis 17. ad Theodoſium, & 47. ad Concilium Chalcedonenſe, ubi dicit, ſe non venire ad Synodum, quoniam id non patitur conſuetudo, nec ulla prædeceſſorum habet de hac re exempla.

Adde, quòd Vigilius Papa erat Conſtantinopoli, cùm fieret in ea civitate Concilium V. generale, & tamen noluit intereſſe, ſed per libellum confirmavit acta Concilii, ut ſcribit Photius in lib. de ſeptem Synodis. Ipſi etiam Imperatores cùm indicebant Concilia, alios omnes Epiſcopos per edictum præcipiendo vocabant, Romanum autem invitabant, ut dignaretur venire, ſi ei placeret, ut patet ex epiſtola Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonenſe. Quæ autem ſit ratio hujus rei, incertum eſt. Joannes de Turrecremata lib. 3. cap. 11. ponit aliquot rationes, quæ mihi non multùm probantur.

Ego ſuſpicor, has duas fuiſſe cauſas inter alias unam, quia non videbatur convenire, ut caput ſequeretur membra, cùm potiùs membra ſequi debeant caput; itaque propterea interfuit Papa Conciliis Romanis, & quibuſdam aliis, quæ ipſe convocavit ad ſe, ideſt, ad locum, ubi ipſe erat, non autem voluit, neque debuit ire ad Concilia alibi congregata.

Altera ratio eſt, quia in Conciliis Orientalibus ſemper interfuit Imperator, aut aliquis ejus Legatus: & quamvis nec Imperator, nec Legatus ejus præſideret Concilio propriè ut Judex, tamen præſidebat ſaltem quoad locum materialem; & etiamſi ſummus Pontifex ibi fuiſſet, adhuc voluiſſent illi eo modo præſidere, ut patet ex Concilio Florentino, in initio, ubi Græci omnino contendebant, ut in ſummo loco ſederet eorum Imperator, & ſummum Pontificem præcederet. At quamvis utcumque tolerabile ſit, ut Principes ſeculares in Concilio ſedeant ante alios Epiſcopos, tamen nullo modo convenit, ut ante ipſum ſummum Pontificem. Ne ergo vel hoc tolerandum eſſet, vel tumultus excitaretur, non ibat ad ea Concilia, ſed Legatos tantùm mittebat.

Sed his omiſſis, ad ſummum Pontificem jure pertinere præſidentiam in Conciliis generalibus, probatur. Primò, ratione ex Scriptura petita. Summus Pontifex eſt paſtor & pater Eccleſiæ univerſæ, adeò ut etiam Epiſcopi, & Principes omnes, reſpectu ſummi Pontificis, oves & filii dicantur, ut notum eſt ex illo Joannis ultimo *Paſce oves meas*. Et confirmatur ex eo, quòd Concilia vocant Pontificem patrem, & ipſe vocat Epiſcopos in Conciliis congregatos, aliquando filios, ut patet ex Theodoreto lib. 5. hiſt. cap. 10. ubi Damaſus reſpondens Epiſcopis Concilii ſecundi generalis, ſic incipit: *Quod*, inquit, *Apoſtolicæ ſedi debitam reverentiam exhibetis, vobis ipſis magno honori eſt filii honoratiſſimi*. Item ex epiſtola Concilii Antiocheni ad Julium, quæ ſic incipit: *Domino beatiſſimo & honorabili patri Julio &c.* Et Stephanus Archiepiſcopus Carthaginenſis, cum tribus Conciliis ita ſcribunt: *Domino beatiſſimo & ſancto patri Patrum Damaſo &c.* Et Concilium Chalcedonenſe in epiſtola ad Leonem: *Rogamus*, inquiunt, *tuis decretis, noſtrum honora judicium, ut firmitas tua, filiis, quod decet, adimpleat*. At quis, quæſo, ambigere poteſt, utrum patres filiis, & paſtores ovibus præſidere debeant, an filii patribus, & oves paſtoribus?

Secundò, probatur ex Concilio Apoſtolico, act. 15. in quo Petrum præſediſſe affirmat Hieronymus in epiſtola ad Auguſtinum, quæ eſt 11. inter epiſtolas Auguſtini; & idem ex eo colligitur, quòd Petrus primus ſurgit, primus loquitur, primus quæſtionem definit,

finit, & omnes, ut Hieronymus dixit, ſententiam ejus ſequuntur.

Probatur tertiò, *ex actis octo generalium Conciliorum*; nam quòd in aliis Romanus Pontifex præfuerit, etiam adverſarii fatentur. Primum generale fuit Nicænum: de Præſide hujus Concilii, quatuor ſunt opiniones. Aliqui volunt præſediſſe Imperatorem; ita Brentius. Alii Euſtathium Antiochenum; ita Magdeburgenſes loco notato, & Lutherus in lib. de Conciliis par. 2. Alii Athanaſium; ita Calvinus loco etiam notato. Alii Hoſium Epiſcopum, & Vitum ac Vincentium Presbyteros Legatos Romani Pontificis.

Prima opinio falſiſſima eſt. Nam in primis Conſtantinus poſt omnes Epiſcopos ſubſcripſit, ut teſtatur Baſilius Imperator in fine VIII. Synodi; at Præſes primo loco ſubſcripſit. Deinde Conſtantinus non auſus eſt ſedere, niſi in ſede humiliori, quàm eſſent Epiſcoporum, & annuentibus Epiſcopis, ut colligitur ex Theodoreto lib. 1, cap. 7. hiſt. & Euſebio lib. 3. de vita Conſtantini. Præterea, Conſtantinus in ipſo Concilio profeſſus eſt, ſe debere ab Epiſcopis judicari, eiſque ſubjectum eſſe, non præpoſitum, ut ſcribit Ruffinus lib. 10. cap. 2. Quomodo igitur non ſecum ipſe pugnaſſet, ſi in Epiſcopali judicio præſidere voluiſſet?

Ad hæc Ambroſius epiſt. 32. dicit, Conſtantinum in Concilio Nicæno, non ſe feciſſe judicem, ſed liberum reliquiſſe judicium Sacerdotibus. Item Athanaſius in ſecunda Apologia dicit, non poſſe haberi Synodum, in qua non Epiſcopus, ſed Comes aliquis præſederit. Et in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, arguit vehementer Conſtantium, quòd in Conciliis primas partes tenere vellet: *Si*, inquit, *judicium Epiſcoporum eſt, quid cum eo commune habet Imperator?* Et in præcedentibus refert Hoſium ſcripſiſſe eidem Conſtantio: *Ne*, inquit, *nobis in hoc genere præcipe, ſed ea potius à nobis diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nobis ea, quæ ſunt Eccleſiæ, concredidit.* Et non procul à fine: *Quis enim*, inquit, *videns eum in deſernendo principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere judiciis Eccleſiaſticis, non meritò dicat, illum eum ipſum abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt?* Ubi apertè vocat Conſtantium Antichriſtum, quia auſus eſt præſidere in judicio Eccleſiaſtico. Scribit quoque Svidas in vita Leontii, quòd cùm Leontius Conſtantium in Concilio præſidentem & loquentem videret, dixit ad eum, mirari ſe, quòd ille propriorum negligens, ideſt, bellorum, aliorumque civilium negotiorum, ſe in alienis, ideſt, Eccleſiaſticis, tam curioſum præberet. At certè nec Athanaſius, nec Hoſius, nec Leontius reprehendiſſent in Conſtantio, quòd Synodis præſidere voluiſſet, ſi antea pater ejus Conſtantinus in Concilio Nicæno præſediſſet.

Quòd Euſtathius non fuerit præſes, probatur primò, quia in ſubſcriptione Euſtathius non invenitur primus, nec ſecundus, nec tertius, ſed inter alios inferiùs poſitus. Secundò, quia cùm eſſet in Concilio Alexander, Alexandrinus Epiſcopus, Antiocheno major & dignior, nulla ratio ſinebat, ut ipſe præcederet.

At inquiunt Magdeburgenſes, apud Euſebium lib. 3. de vita Conſtantini, legimus eum, qui primus ſedebat à dextris Imperatoris, orationem habuiſſe de laudibus Imperatoris: Eum autem, qui orationem habuit, conſtat, fuiſſe Euſtathium, ex Theodoreto lib. 1. hiſt. cap. 7. Reſpondeo, Euſtathium fuiſſe primum dextri ordinis Epiſcoporum, ut Euſebius dicit, non tamen primum immediatè poſt Imperatorem. Conſtat enim ex Athanaſio in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, Hoſium fuiſſe Principem ejus Concilii, & proinde ante Euſtathium ſediſſe.

Itaque (ſi conjectare licet) tres ordines ſedium erant in Concilio; unus à dextris, alter à ſiniſtris, & tertius in capite aulæ totius, & quidem in hoc tertio ſedebat medius Imperator inter Epiſcopos Hoſium Legatum Pontificis, & Alexandrum Epiſcopum Alexandrinum, necnon Vitum & Vincentium Legatos item Apoſtolicos. Deinde primus ordinis ejus, qui erat à dextris, ſedebat Euſtathius Epiſcopus Antiochenus. Alterius autem ordinis, qui erat à ſiniſtris, ſedebat primus Macharius Epiſcopus Hieroſolymæ; atque hac ratione ſervabatur ordo dignitatis inter primarios Patriarchas; quem certè valde probabile eſt ſervatum fuiſſe in ea Synodo, vel certè, ſi id placet, reſpondere poſſumus, Euſtathio datum eſſe locum digniorem ob antiquitatis & ſanctitatis ejus meritum, ſed non propterea eum Concilio præſediſſe. Nam alioquin Imperator præſediſſet in Concilio IV. & VI. qui in ſummo loco ſedebat. Itaque non tam ex loco, quàm ex ſubſcriptione colligenda eſt præſidentia; ſæpe enim honoris gratia ille ſedet primus, qui revera primum locum non tenet.

Quod verò Athanaſius non fuerit præſes, vix eget probatione, ſolus enim Calvinus, & ſine ulla ratione id aſſerit; & præterea conſtat, Athanaſium tunc fuiſſe Diaconum, & iviſſe ad Concilium cum Epiſcopo ſuo Alexandro, & nec ſediſſe, nec ſubſcripſiſſe. Vide Ruffinum lib. 10. hiſt. cap. 14. & Sulpitium lib. 2. ſacræ hiſtoriæ, Gregorium Nazianzenum oratione in Athanaſium, & ipſum Athanaſium in ſecunda Apologia. Porrò Diaconum ſedere, nedum præſidere in Synodo Epiſcoporum, niſi locum teneat Epiſcopi ſui, eſt omnino inauditum. Non autem tenebat locum Epiſcopi Athanaſius, cùm Epiſcopus ipſe Alexander adeſſet præſens. Denique inter ſubſcriptiones invenitur quidem ſubſcriptio Alexandrini Epiſcopi Alexandri, proximè poſita poſt ſubſcriptionem Romanorum Presbyterorum, at ſubſcriptio Athanaſii nuſquam reperitur.

Quòd ergo præſides fuerint Legati Pontificis Epiſcopus Hoſius, Vitus & Vincentius Presbyteri, probatur primò, ex ſubſcriptionibus. Hi enim tres primi omnium ſubſcripſerunt. Secundò, ex Cedreno in compendio hiſtoriarum, & Photio in libro de ſeptem Synodis, qui dicunt Sylveſtrum per ſuos Legatos Concilio Nicæno auctoritatem contuliſſe. Tertiò, ex Athanaſio in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, ubi dicit, Hoſium Principem fuiſſe in eo Concilio, & ipſum eſſe, qui compoſuit Symbolum, quod dicitur Nicænum. Cùm autem Hoſius fuerit ſimplex Epiſcopus, & proinde inferior omnibus Patriarchis, qui erant in eo Concilio, ſine dubio nunquam habuiſſet primum locum, niſi vicem geſſiſſet Romani Pontificis. Itaque in præfatione quadam Concilii Sardicenſis, quæ habetur in primo tomo Conciliorum, & fortaſſe eſt Dionyſii Exigui, viri doctiſſimi, diſertis verbis habetur, Hoſium Cordubenſem in Nicæno Concilio Legatum egiſſe Romani Pontificis; quòd etiam ex Codice Græco intelligi poteſt, qui in Vaticana Bibliotheca habetur; cujus teſtimonium vide in lib. 2. de Concilio Nicæno, edito ab Alphonſo Piſano, Societatis Jeſu, Coloniæ anno M. D. LXXXI.

Secundum Concilium generale fuit Conſtantinopolitanum I. in quo conſtat non præſediſſe Imperatorem, ſed tantùm miſiſſe ad Epiſcopos literas Romani Pontificis, quibus ad Concilium vocabantur, ut patet ex epiſtola Concilii ad Damaſum, apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. Conſtat etiam non præſediſſe Romanum Pontificem, ſed Nectarium Epiſcopum

copum Conſtantinopolitanum: cujus rei cauſa eſt, quia Romanus Pontifex non interfuit, nec per ſe, nec per Legatos. Pontifex enim Damaſus convocaverat quidem Epiſcopos Orientis Conſtantinopolim, ſed ex eo loco poſtea volebat eos Romam venire, ubi ipſe coegerat Synodum Epiſcoporum Occidentalium, ut Romæ fieret pleniſſimum Concilium. Cæterùm Orientales excuſaverunt ſe juſtas ob cauſas, & conjunxerunt ſe animis, & ſententiis cum Occidentalibus, non autem præſentia corporali. Vide epiſtolas Damaſi ad Concilium Conſtantinopolitanum, & Concilii ad Damaſum, apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. & 10. Quod autem, ſi Damaſus adfuiſſet, ſine dubio præſediſſet, patet ex eiſdem epiſtolis, ubi illi Damaſum, ut caput ſuum agnoſcunt, & ipſe filios eos vocat.

Tertium Concilium fuit Epheſinum I. in quo certum eſt, non præſediſſe Imperatorem, ſed Romanum Pontificem per Legatos ſuos. Quod non Imperator, nec aliquis nomine ejus, patet ex epiſtola ipſius, videlicet Theodoſii Junioris ad Synodum Epheſinam, quæ habetur tomo 1. ejus Concilii cap. 32. ubi dicit, ſe miſiſſe Candidianum Comitem, ad Concilium, non ut miſceret ſe quæſtionibus Eccleſiaſticis, ſed ad Synodi defenſionem. Vide epiſtolam Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem. Quòd Romanus Pontifex Cœleſtinus præſederit per Legatum ſuum S. Cyrillum, teſtantur omnes hiſtorici; Evagrius lib. 1. cap. 4. Photius in libro de ſeptem Synodis, Proſper in Chronico, Nicephorus lib. 14. cap. 34. & Liberatus Abbas in Breviario cap. 15. Denique Juſtinianus in Edicto, & Nicolaus I. in Epiſtola ad Michaelem, & ipſe Cœleſtinus in Epiſtola ad Cyrillum, quæ exſtat in hac Synodo, tom. 1. cap. 16. & inter opera Cyrilli.

At Calvinus reſpondet, Cœleſtinum aliquo artificio quæſiviſſe ſaltem nomen præſidentiæ, cùm rem habere non poſſet, & ideo cùm mitteret illuc ſuos, Cyrillo, qui alioqui præfuturus erat, vices ſuas delegaſſe, ut ſaltem per illum præſidere videretur.

At figmentum iſtud Calvini, quod ſine ulla ratione profert, facilè refellitur. Primùm, ex Proſpero, qui dicit, Neſtorio præcipuè reſtitiſſe Cyrilli induſtriam, & Cœleſtini auctoritatem. Secundò, ex epiſtola Cœleſtini, qua videmus mandari Cyrillo vices Romani Pontificis, multò antè, quàm Legati cæteri mitterentur. Tertiò, ex Nicæphoro loco notato, qui dicit, adeò magni feciſſe Orientales hoc privilegium, datum Cyrillo à Cœleſtino, ut deinceps Cyrillus mitram, & nomen Papæ, atque ut judex orbis univerſi appellaretur, acceperit, & hæc ornamenta etiam ad ſucceſſores tranſmiſerit. Quartò, ex epiſtola Cyrilli ad Conſtantinopolitanos, in qua dicit, quòd ſi Neſtorius intra terminum à ſancto Cœleſtino Papa præſcriptum, non reſipuerit, communione Eccleſiæ privabitur. Quintò, ex ipſa Synodo, quæ ut refert Evagrius lib. 1. cap. 4. & ex ipſa ſententia, quæ habetur tomo 2. cap. 10. hujus Synodi, cum damnationem in Neſtorium pronunciare vellet, præmiſit ſe cùm aliis Eccleſiæ canonibus, tum præcipuè literis Papæ Cœleſtini, neceſſariò compulſum ad tam ſeveram ſententiam. Denique, extat epiſtola Synodi ad Cœleſtinum, in qua reſervant judicio ipſius Cœleſtini cauſam Joannis Epiſcopi Antiocheni, ut ipſe in eum ſententiam ferat. Quæ omnia ſunt certa argumenta, quòd Cœleſtinus re ipſa fuerit Præſes & Princeps in eo Concilio.

Quartum Concilium eſt Chalcedonenſe, in quo initio, ideſt, in prima actione, Imperator Martianus interfuit, & ſedit primo loco, non tamen præſedit, ut Judex, ut ipſemet teſtatus eſt in oratione ad Synodum, quæ exſtat act. 1. ubi ait, ſe veniſſe ad confirmandam fidem, ſicut olim fecerat Conſtantinus Magnus, ideſt, non veniſſe ad explicandam fidem, & controverſias judicandas; ſed ad hoc, ut fides à Concilio explicata, firma, ac tuta conſiſteret, defenſa videlicet Imperatoris ope & auctoritate. Interfuerunt denique nomine Imperatoris in aliis actionibus quidam Judices ſeculares, qui non erant Judices controverſiarum fidei, ſed tantùm, an omnia fierent legitimè, ſine vi, & fraude, & tumultibus. Quia enim in Concilio Epheſino II. Dioſcorus Epiſcopus militibus introductis, vi coegerat Epiſcopos ad ſubſcribendum: In hoc Concilio interfuerunt vel Imperator, vel Vicarii ejus ad impediendam violentiam. Id quod ex toto Concilio apparet; nunquam enim ſententiam ferunt, nunquam ſubſcribunt, & in omnibus ſententiis Epiſcoporum acquieſcunt.

Præfuerunt autem revera ut Judices Eccleſiaſtici, Legati Leonis Papæ. Ipſi enim in omnibus actionibus primi nominantur, primi ſedent, primi loquuntur, primi ſubſcribunt, ipſi ſententiam definitivam in Dioſcorum proferunt, nomine Papæ & totius Concilii action. 3. his verbis: *Sanctiſſimus ac beatiſſimus Papa caput univerſalis Eccleſiæ Leo per nos Legatos ſuos, ſancta Synodo conſentiente, Petri Apoſtoli præditus dignitate, qui Eccleſiæ fundamentum, & petra fidei & cœleſtis regni janitor nuncupatur, Epiſcopali dignitate Dioſcorum nudavit & ab omni ſacerdotali opere fecit exterrem.* Denique B. Leo & Concilium totum id fatentur. Leo epiſt. 47. ad Concilium Chalcedonenſe, ſic ait: *In his*, inquit, *fratribus Paſchaſino & Lucentio Epiſcopis, Bonifacio & Baſilio Presbyteris, qui ab Apoſtolica ſede directi ſunt, me Synodo veſtra fraternitas exiſtimet præſidere.* Concilium Chalcedonenſe in epiſtola ad Leonem, quæ habetur act. 3. in quibuſdam exemplarib. in aliis poſt finem Concilii: *Quibus*, Epiſcopis Concilii, *tu quidem ſicut membris caput præeras in his, qui tuum tenebant ordinem, benevolentiam præferens. Imperatores verò ad ornandum decentiſſimè præſidebant &c.*

Calvinus reſpondet, in hoc quidem Concilio præſediſſe Legatos Pontificis Romani; ſed ex privilegio Imperatoris, quod extorſerat Leo Papa: *Cùm enim fieret Concilium Epheſinum ſecundum*, inquit Calvinus, *non eſt auſus Leo petere primam ſedem in Concilio, ſed miſit Legatos, & paſſus eſt eos ſubeſſe Dioſcoro Alexandrino Epiſcopo Præſidi. Quia verò res malè ceſſit, & Dioſcorus non rectè navim gubernavit, Leo, illa occaſione accepta, petiit ab Imperatore, ut permitteret aliud Concilium fieri, cui Legati ſui præeſſent. Imperator, quia videbat, non eſſe in Oriente ullas idoneas Epiſcopos tanto oneri, ex defectu perſonarum, permiſit Romanis Legatis præſidentiam.*

Hæc hiſtoria, quam Calvinus ſine ulla probatione recitat, plena eſt mendaciis; nam in primis, quòd Leo non ſit auſus petere primam ſedem in Concilio Epheſino, mendacium eſt. Scribit enim Liberatus in Breviario cap. 12. Legatos Romani Pontificis noluiſſe in Concilio ſedere, cùm vidiſſent præſidere Dioſcorum, & non datam ſanctæ ſedi Romanæ præſeſſionem. Porrò Dioſcorum extorſiſſe contra fas ab Imperatore præſidentiam illam, ſcribunt Zonaras in vita Theodoſii, & Evagrius lib. 1. cap. 10. Unde etiam Leo epiſt. 24. 25. & 26. ad Theodoſium & Pulcheriam, frequenter repetit, Dioſcorum in ea Synodo ſibi vendicaſſe principatum. Ubi etiam teſtatur, Flavianum Epiſcopum Conſtantinopolitanum appellaſſe à Concilio illo ad Apoſtolicam ſedem, & libellum appellationis tradidiſſe Legatis Roma-

Romanis: Quomodo ergo non auderet Leo in eo Concilio præſidentiam petere, à quo ad ſe, tanquam ad majorem, appellabatur? Deinde, quòd Leo petierit ab Imperatore, ut ſui Legati præeſſent in Synodo Chalcedonenſi, & quòd Imperator id conceſſerit defectu perſonarum Orientalium, mendacia impudentiſſima ſunt; nihil enim tale ab ullo narrat. Immò videmus Leonem Legatos miſiſſe abſolutè, ut præſiderent, nullius conſenſu petito, nedum venia vel permiſſione.

Quintum Concilium fuit Conſtantinopolitanum II. in eo præſedit non Menas, (ut falsò Calvinus docet) Concilium enim à Mena celebratum, non generale, ſed particulare fuit, ut ſuprà demonſtravimus; ſed Eutychius, Menæ ſucceſſor, qui tamen agnovit, & profeſſus eſt, præſidentiam debitam fuiſſe Romano Pontifici, ſi is intereſſe Concilio voluiſſet. Unde Zonaras in vita Juſtiniani: *Sub hoc*, inquit, *quintum Concilium eſt coactum centum ſexaginta quinque Epiſcoporum, quorum Princeps fuit Vigilius Papa Romanus.* Et *ipſe* Eutychius Patriarcha in Epiſtola ad Vigilium, quæ habetur in fine primæ collationis quintæ Synodi: *Petimus*, inquit, *præſidente nobis veſtra Beatitudine de tribus capitulis quari & conferri.* Quæ verba Patriarchæ Eutychii non ſolùm mendacium Calvini refellunt, qui ſcripſit Menam in eo Concilio præſediſſe, ſed etiam alterum Illyrici, qui Centur. 6. cap. 9. colum. 509. aſſeruit, Vigilium Papam noluiſſe Synodo intereſſe, ne cogeretur ſecundus Eutychio aſſidere. At qui hoc timere potuit, cùm ipſe Eutychius præſidentiam illi offerret?

Sextum Concilium fuit Conſtantinopolitanum III. in eo Præſides fuerunt Legati Agathonis Romani Pontificis, Petrus & Georgius Presbyteri, ac Joannes Diaconus. Id enim affirmat Zonaras in vita Conſtantini IV. & præterea ex ipſa Synodo patet, ubi in ſingulis actionibus iſti primi omnium nominantur, loquuntur, ſubſcribunt. Interfuit in hac Synodo etiam Imperator Conſtantinus, cum nonnullis viris illuſtribus, & præſedit, ideſt, primo loco ſedit, ſed non fuit ullo modo Judex, aut formaliter Præſes, nam nullam ſententiam tulit, & ultimus omnium ſubſcripſit, non definiens, ſed conſentiens.

Septimum Concilium eſt Nicænum II. in quo ſine controverſia Præſides fuerunt Legati Papæ Adriani I. Petrus Archipresbyter, & Petrus Abbas ſancti Sabæ. Iſti enim primi nominantur, & primi ſubſcribunt. Imperator nihil in hac Synodo egiſſe legitur.

Octavum Concilium eſt Conſtantinopolitanum IV. in quo etiam ſine controverſia Legati Adriani II. præſederunt, videlicet Donatus & Stephanus Epiſcopi, & Marinus Diaconus, qui primi nominantur, & ſubſcribunt, & in ipſa prima actione rogati à Concilio, ut oſtenderent literas Papæ, quibus daretur eis præſidentia, mox exhibuerunt literas Adriani. Denique, ad finem Concilii ita ſubſcribit primus: *Ego Donatus Dei gratia Epiſcopus Oſtienſis, locum obtinens Domini mei Adriani univerſalis Papæ, huic ſanctæ & univerſali Synodo præſidens, omnia, quæ ſuperius leguntur, promulgavi, & manu propria ſubſcripſi.* Imperator autem Baſilius adfuit quidem, ſed in fine Concilii apertè teſtatus eſt longa oratione, non eſſe ſuum, nec ullius hominis Laici, miſcere ſe Eccleſiaſticis judiciis. Et tandem ſubſcripſit poſt omnes Patriarchas non definiens, ſed ſuſcipiens, & conſentiens, præfatus etiam antea ſe debuiſſe ſubſcribere poſt omnes Epiſcopos, ut olim fecerunt Conſtantinus, Theodoſius, & Martianus; tamen ſe ſubſcripſiſſe immediatè poſt Patriarchas, quia tali eum honore Epiſcopi afficere voluerunt.

Si ergo his addamus reliqua generalia Concilia, in quibus omnibus ſine controverſia Pontifex Romanus præſedit, habebimus ex continua Eccleſiæ conſuetudine, propriè ad Romanum Pontificem pertinere munus in Conciliis generalibus præſidendi. De cæteris, quæ ad formam pertinent Conciliorum, ut de ordine, quo cæteri ſedere debent, de veſtibus Epiſcoporum in Synodo; de modo procedendi, &c. vide Joannem de Turrecremata lib. 3. cap. 26. & 27. & Concilium Toletanum IV. cap. 3. Toletanum XI. cap. 1. & initium Conciliorum Conſtantienſis & Baſileenſis.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta adverſariorum.

ARgumenta Calvini ſumuntur à praxi Eccleſiæ. Proponit enim quinque Concilia, in quibus Pontifex Romanus non præfuit. Videlicet Nicænum, cui præfuit Athanaſius; Quintum generale, cui præfuit Menas; Epheſinum ſecundum, cui præfuit Dioſcorus; Carthaginenſe ſextum, cui præfuit Aurelius, etiam ſi adeſſent Legati Pontificis; & Aquilejenſe, cui non Damaſus, ſed Ambroſius præſedit. Sed ad prima tria jam eſt reſponſum.

Ad Quartum dico, ſolùm in generali Concilio debere neceſſariò Romanum Pontificem præſidere; in provincialibus enim, vel nationalibus, qualia ſunt omnia Carthaginenſia, non negamus deberi præſidentiam Archiepiſcopo, vel primati ejus loci. Porrò Legati Romani Pontificis non fuerunt ad illud Concilium miſſi, ut præſiderent, ſed ut quædam tractarent cum eo Concilio nomine Romanæ Eccleſiæ.

Ad Quintum dico, argumentum conflari ex duobus mendaciis Calvini, quæ ſunt major & minor, propoſitio; ex quibus quid poteſt colligi, niſi mendacium? Primum mendacium eſt, quòd Aquilejenſe Concilium fuerit generale; nam primò, ſi fuiſſet generale, fuiſſet ſecundum, & proinde Conſtantinopolitanum, quod poſtea ſequutum eſt, non fuiſſet ſecundum, ſed tertium. Deinde vix interfuerunt Epiſcopi 30. qui certè non ſufficiunt ad generalem Synodum faciendam. Denique, in epiſtola hujus Concilii ad Imperatorem, dicunt Patres, non fuiſſe opus congregare Concilium generale, ſed abundè ſatis fuiſſe ad id, pro quo vocati erant, paucos illos Epiſcopos, præſertim cùm eſſent ex variis provinciis Occidentis. Itaque Concilium fuit provinciale, ſed adjutum etiam aliquot Legatis quarundam aliarum provinciarum.

Secundum mendacium eſt, quòd Ambroſius præſederit: nam primus nominatur Valerianus Epiſcopus Aquilejenſis, ſecundus Ambroſius Mediolanenſis: quod eſt argumentum, Valeriano datum eſſe primum locum. Neque his repugnat, quod Ambroſius in eo Concilio ferè ſolus diſputat cum hæreticis; munus enim diſputandi non Præſidi, ſed Epiſcopo doctiſſimo demandari ſolet.

Brentius argumenta petit ex Teſtamento veteri, in quo conſtat præcipuos Judices, etiam in rebus ſpiritualibus, fuiſſe Principes, ſive Reges, ut patet de Moſe, Joſue, Davide, Salomone, Ezechia, Joſia. Accedit, quòd Deus commiſit Principibus cuſtodiam legis divinæ, ut dicitur Roman. 13. *Si malè egeris, time; non enim ſine cauſa gladium portat.* Ergo Principum eſt judicare de lege Dei, quomodo ſit

do ſit ſervanda, & punire tranſgreſſores. Sed hoc argumentum jam eſt à nobis ſolutum in lib. 3. de verbo Dei, & in lib. 1. de Pontifice. Quia tamen non piguit adverſarios eadem argumenta ſæpiùs repetere, nec nos pigebit ſolutiones quoque ſæpiùs repetere.

Reſpondeo igitur primò, Moſem non ſolùm Principem, ſed etiam ſummum Sacerdotem fuiſſe, ut patet ex Pſalm. 98. *Moſes & Aaron in Sacerdotibus ejus:* Joſue autem, Davidem, Salomonem, & aliquos alios non ſolùm Reges, ſed etiam prophetas fuiſſe, quibus Deus quædam extraordinariè committebat, quæ ad Sacerdotes alioquin ex officio ſpectabant: Hoc modo Salomon Rex amovit Abiathar à ſacerdotio, & conſtituit Sadoc pro eo, 3. Reg. 2. id enim fecit, non ut Rex, ſed ut Propheta ex divina inſpiratione; Unde ſubjungitur ibidem cauſa. *Ut impleretur ſermo Domini, quem loquutus eſt ſuper domum Heli, in Silo.* Sed non propter iſta extraordinaria, delenda eſt ex Deut. cap. 17. lex illa generalis, qua jubentur omnes in dubiis circa legem recurrere ad Sacerdotes: neque illa Malachiæ 2. *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus.*

Dico ſecundo, alios Reges Synagogæ, qui boni fuerunt, nunquam ſe miſcuiſſe in negotiis ſacerdotalibus ejus, & ſi quando ſe miſcuerunt, punitos fuiſſe, ut patet de Rege Joſaphat optimo, qui 2. Paralipom. 19. apertè diſtinguit officia, & dicit: *Amarias Sacerdos & Pontifex in omnibus, quæ ad Deum pertinent, præſidebit: Porrò Zabadias, qui eſt dux in domo Juda, ſuper ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* Econtrariò autem Ozias Rex, 2. Paralip. 26. cùm Sacerdotis officium uſurpare voluiſſet, mox à Deo percuſſus, leproſus factus eſt, & permanſit uſque ad mortem.

Ad confirmationem dico, Reges eſſe cuſtodes Legis divinæ, ſed non interpretes, & proinde ad eorum officium pertinere, ut legibus & edictis ſuis jubeant eam fidem teneri, quam Sacerdotes tenendam docent, & hæreticos ab Eccleſia judicatos coercent pœnis temporalibus, ut Auguſtinus docet in epiſt. 48. 50. & 166. Et pii Imperatores Conſtantinus, Theodoſius, Martianus, aliique id ſæpè fecerunt, ut patet ex l. Cunctos populos, C. de ſumma Trinitate & fide Catholica, & ex toto titulo de hæreticis in eodem Codice.

Argumenta Hermanni ſumuntur ex variis exemplis veterum. Primum eſt ex diſputatione Athanaſii cum Ario, præſidente Probo judice, homine laico, & nondum Chriſtiano, quem Imperator Conſtantius deputaverat, quæ quidem exſtat imperfecta in operibus Athanaſii, ſed perfecta in operibus Vigilii Epiſcopi Tridentini, qui floruit circa annum Domini 500.

Reſpondeo, nunquam fuiſſe talem diſputationem re ipſa habitam: ſed Vigilium eam compoſuiſſe per modum Dialogi: ut eo modo ſcriberet contra Arianos, ut ipſemet fatetur lib. 5. contra Eutychen, non procul ab initio; Et præterea res ipſa clamat; nam diſputatio habetur inter quatuor homines, Sabellium, Arium, Photinum, & Athanaſium tunc Epiſcopum, ut patet ex epiſtola Imperatoris, quæ initio diſputationis fingitur miſſa ad Probum: At Sabellius obiit antequam ullus ex aliis tribus orbi innoteſceret, ut patet ex Euſebio lib. 7. hiſtor. cap. 5. Arius quoque obiit tempore Conſtantini, antequam Conſtantius regnare inciperet, ut patet ex Socrat. lib. 1. cap. 25. ergo non potuit cum Athanaſio congredi, tempore Conſtantii, ut hic fingitur. Quod verò quidam dicunt, duos fuiſſe Arios, & cum poſteriore tamen diſputaſſe Athanaſium, refellitur ex ipſomet Vigilio qui initio hujus diſputationis apertè teſtatur, ſe loqui de illo Ario, qui Arianam hæreſim primus excogitavit.

Sed Dices, etiamſi Dialogus ſit fictus, tamen apparet, non eſſe viſum abſurdum Vigilio, ſi judex laicus præeſſet diſputationi de religione. Reſpondeo, Vigilium ita Dialogum compoſuiſſe, ut oſtenderet tantam eſſe vim Catholicæ veritatis, ut etiam ſub judice non Chriſtiano vincere poſſit.

Secundum exemplum eſt deſumptum ex Zonara in vita Conſtantini, ubi legimus, ad petitionem Helenæ, quæ conabatur pertrahere Conſtantinum filium à fide Chriſti ad Judaiſmum, diſputaſſe Sylveſtrum cum Judæis coram quibuſdam ſenatoribus, tanquam judicibus, ex mandato Conſtantini.

Reſpondeo, videri incertam iſtam narrationem, omnes enim veteres Helenam laudant ut fœminam Chriſtianiſſimam. Et non ſolùm Catholici, ſed etiam Magdeburgenſes Cent. 4. col. 694. rident hanc narrationem, ut fabuloſam; & ex Chronico Euſebii colligitur anno 325. lignum crucis Dominicæ ab Helena inventum, & Marianus Scotus ſub annum 327. ſcribit illam diſputationem incidiſſe opera Helenæ, tunc Chriſtum perſequentis, quæ nullo modo cohærent.

Tertium exemplum ſumitur ex Optato Mileviſano, & Auguſtino, qui multis in locis ſcribunt, Donatiſtas in cauſa Cæciliani ab Imperatore judice poſtulaſſe; Imperatorem autem dediſſe eis Romanum Epiſcopum cum aliis quibuſdam Epiſcopis, ſed eos appellaſſe, & ab Imperatore accepiſſe alios judices in Gallia, quos rurſum appellantes Imperator ipſe judicavit. Ergo ſummus Judex in cauſis Epiſcoporum eſt Imperator.

Reſpondeo, bene habet quod hæretici argumentantur ex geſtis hæreticorum majorum ſuorum; nam quod malè fecerint recurrendo ad Imperatorem tanquam Judicem, & quod pejus fecerint rurſum ad eum appellando, Optatus, Auguſtinus & Imperator ipſe teſtes ſunt. Auguſtinus epiſt. 48. dicit, hinc meritò reprehendit Donatiſtas, quòd apud Imperatorem accuſaverint Cæcilianum, cùm potiùs eum apud Epiſcopos Tranſmarinos convincere debuiſſent. Et ibidem addit, Imperatorem ordinatius egiſſe, qui Donatiſtas, ad ſe venientes, remiſit ad judicium Milthiadis Romani Epiſcopi.

Optatus lib. 1. contra Parmen. refert, Imperatorem ſic exclamaſſe: *O rabida furoris audacia, ſicut in cauſis Gentilium fieri ſolet, appellationem interpoſuerunt.* Item Auguſtinus in epiſtol. 162. *Qua in re*, inquit, *quemadmodum deteſtetur illas Conſtantinus adversùs. Atque utinam, ut eis ipſe ceſſit, ut de illa cauſa poſt Epiſcopos judicaret, à ſanctis Antiſtitibus veniam poſtea petiturus, ſic & illis aliquando cederent veritati.* Ubi vides Conſtantinum ægrè tuliſſe ad ſe appellari, & judicaſſe poſt Epiſcopos coactum, ut vel ſic frangeret furorem Donatiſtarum, cùm viderent ſe ab omnibus condemnari: & præterea intellexiſſe Conſtantinum, ſe non poſſe jure ſuo judicare, ſed tantùm ea ſpe, quòd poſtea Epiſcopi veniam illi darent, à quibus eam petiturus erat. Quæ autem fuerit mens Conſtantini extra hos articulos neceſſitatis, patet ex Ruffino lib. 10. hiſt. cap. 2. ubi aſſeruit ſe debere judicari ab Epiſcopis, non eos judicare.

Quartum exemplum eſt ſumptum ex Breviculo collationum circa principium, ubi ſic Auguſtinus loquitur: *Cùm Catholici Epiſcopi & partis Donati, juſſu Imperatoris diſputando inter ſe geſtis apud Tribunum & Notarium Marcellinum cognitorem habitis, contuliſſent &c.* Et in fine Breviculi aſſerit, Marcellinum, ut judicem, ſententiam tuliſſe pro Catholicis contra Donatiſtas.

Quintum exemplum ſumitur ex Sozomeno lib. 4. cap. 5. & ex Epiphanio hæreſi 17. qui ſcribunt Photinum petiiſſe & impetraſſe ab Imperatore judices, coram quibus cauſam ſuam ageret.

Reſpondeo ad quartum exemplum, ex doctrina ipſius Auguſtini, collationem illam cum Donatiſtis extraordinariam, & quadam neceſſitate ſuſceptam fuiſſe: Nam ut ſcribit idem Auguſtinus lib. 3. contra Julianum, cap. 1. cùm Pelagiani vellent opera Imperatoris cogere Catholicos ad collationem eo modo, quo antea Catholici coegerant Donatiſtas: Auguſtinus reſpondit, Catholicos eam collationem modo extraordinario cum Donatiſtis neceſſariò habuiſſe, eò quod illi totam Africam infeſtarent, nec poſſent aliter reprimi, vel ad Concilium cogi, niſi per temporales poteſtates, ut tunc factum eſt.

Dico præterea illud judicium non fuiſſe tale, quale eſt de quo nos agimus. Non enim ita judicavit Marcellinus, ut ejus ſententia totam Eccleſiam obligaverit, ſed tantùm ut repreſſerit audaciam Donatiſtarum; ſententia enim Marcellini fuit Donatiſtas ita à Catholicis confutatos, ut non habuerint quod reſpondere poſſent. Sicut etiam cum Auguſtinus diſputavit cum Paſcentio Ariano, arbitro Laurentio, ut patet ex epiſt. Auguſtini 174. & 178. ſententia Laurentii non faciebat rem de fide, ſed tantùm valebat ad confuſionem Paſcentii, qui victus pronunciabatur; & idem dicendum eſt de diſputatione Photini hæretici, & de ſimilibus diſputationibus. Nunquam enim in Eccleſia habitæ ſunt pro legitimis definitionibus, qualia ſunt decreta Conciliorum.

Sextum exemplum ſumptum eſt ex Socrate lib. 5. cap. 10. & Sozomeno lib. 7. cap. 12. ubi legimus, Imperatorem Theodoſium juſſiſſe, ut ſinguli Principes variarum religionum, ideſt, Catholici, Ariani, Eunomiani adferrent ad ſe ſcriptam formulam fidei ſuæ. Quod cùm factum eſſet, Imperatorem impensè Deum oraſſe, ut animum ſuum dirigeret in vera fide eligenda, & tum demum lectis omnibus confeſſionibus ſolam Catholicam approbaſſe, & eam ſervari juſſiſſe.

Reſpondeo, Theodoſium non ſuſcepiſſe aliquam novam controverſiam definiendam, neque ſe judicem ullo modo feciſſe in cauſa fidei. Quod patet primo, quia illa quæſtio jam definita erat in Concilio Nicæno, cujus ipſe adeo ſtrenuus ſectator erat, ut noluerit baptizari ab Epiſcopo Theſſalonicenſi, niſi priùs intelligeret eum eſſe fidei Nicænæ; ut eſt apud Socratem lib. 5. cap. 6. non ergo dubitare potuit, an eſſet verior fides Ariana, an fides Catholica. Secundò, quia Ambroſius in ep. 32. dicit, non eſſe Imperatorum in cauſa fidei judicare; & hoc probat teſtimonio Conſtantini, Valentiniani ſenioris, & Theodoſii. Item in Concilio Aquilejenſi, idem Ambroſius dicit, Imperatorem Theodoſium libertum reliquiſſe judicium ſacerdotibus. Theodoſius igitur nihil judicavit in cauſa fidei, ſed tantùm legit ſectatorum confeſſiones, ut eis acquieſceret, eiſque ſatisfaceret, ne videretur eos inauditos ſine ratione damnare.

Quod autem ſcribit Socrates, Theodoſium à Deo per orationes poſtulaſſe, ut ſe dirigeret in eligenda fide, falſum eſſe arbitror: Nam cùm oraverit ſecretò, ut idem Socrates affirmat, quis poteſt ſcire, quid oraverit? Et præterea certum eſt eum non ſic oraſſe, quia ſic orando peccaſſet peccato infidelitatis, dubitando de fide, quam ſemel acceperat; Et tamen eum in hoc facto nihil peccaſſe, ſed laudabiliter egiſſe, omnes fatentur. Oravit igitur, non ut dirigeretur in eligenda fide, ſed ut dirigeretur in eo negotio, ne aliquid imprudenter ageret, & fortaſſe à Deo veniam petiit, quòd alienum jus occupare videretur; & ſimul oravit, ne deciperetur legendo confeſſiones tot hæreticorum.

Septimum exemplum ſumitur ex Theodoreto lib. 5. cap. 23. ubi legimus, quòd cùm Romani Pontifices nollent Flavianum eſſe Epiſcopum Antiochenum, tamen Theodoſius Imperator aliter judicavit, & juſſit Flavianum Antiochiæ eſſe Epiſcopum.

Reſpondeo, hanc hiſtoriam mirificè oſtendere Romani Pontificis primatum, & nihil planè obeſſe præſenti cauſæ. Dico igitur, Pontificem jure noluiſſe, ut Flavianus eſſet Epiſcopus, Imperatorem autem, quod fecit, ex potentia, non ex juſtitia feciſſe. Id quod probo, quia ut Socrates refert lib. 5. c. 5. cùm eſſet ſchiſma in Eccleſia Antiochena, & ſimul ſederent Meletius, & Paulinus, placuit tandem omnibus, ut ſimul ſederent; ſed cùm alter moreretur, alter ſolus Epiſcopus eſſet, nemine ſuccedente Epiſcopo mortuo; idque jurejurando confirmaverunt. At nihilominus mortuo Meletio in ejus locum Flavianus ſucceſſit, vivente adhuc Paulino, quod contra juramentum, & proinde illicitum fuiſſe, omnibus notum erat. Quid ergo mirum, ſi id Romano Pontifici Damaſo diſplicebat?

Quocirca S. Ambroſius in epiſt. 78. ad Theophilum Alexandrinum de hac re loquens, ſic ait: *Scribit Sanctitas tua, Flavianum ad Imperialium reſcriptorum ſuffragia remeaviſſe. Fruſtrà ergo tantorum ſacerdotum fuſus labor; iterum ad hujus ſeculi judicia revertendum.* Et infrà: *Sanè referendum arbitramur ad ſanctum fratrem noſtrum Romanæ Sacerdotem Eccleſiæ.* Præterea Chryſoſtomus quoque Antiochiæ non à Flaviano, ſed ab Evagrio, Paulini ſucceſſore, Presbyter ordinatus eſt, ut eſt apud Socratem lib. 6. cap. 3. quod ille nunquam paſſus eſſet, ſi Flavianum pro vero Epiſcopo habuiſſet. Item Theophilus Alexandrinus Epiſcopus, ut refert Socrates lib. 5. cap. 15. Romanum Pontificem per Legatum ſuum rogavit, ut Flaviano peccatum, quod admiſerat, dimitteret. Et ſimilem operam apud Pontificem poſtea navaſſe Chryſoſtomum, patet ex Sozomeno lib. 8. cap. 3. Ex quibus clariſſimum eſt, Flavianum peccaſſe, & judicem ejus ac ſuperiorem fuiſſe Romanum Pontificem. Item Hieronymus in epiſt. ad Damaſum, de nomine hypoſtaſis, loquens de eodem ſchiſmate, petit à Pontifice, cuinam eorum Epiſcoporum communicare debeat, & aſſerit ſe ei communicaturum, qui cum Romano Pontifice conjunctus ſit.

Præterea tres optimi & ſanctiſſimi Pontifices, Damaſus, Syricius, Anaſtaſius, ut ſcribit Theodoretus lib. 5. cap. 23. liberrimè in ea cauſa Imperatorem increparunt, ac dixerunt, eum quidem ſatis diligenter opprimere Tyrannos, qui contra ſe inſurgunt; at iis, qui contra Dei legem tyrannidem exercent, impunitatem concedere. Quam objurgationem, tam atrocem, nunquam certè Pontifices tam ſancti adhibuiſſent, niſi Imperatorem graviter errare vidiſſent. Quid, quòd Imperator ea objurgatione permotus, ut ibidem Theodoretus refert, non ſuccenſuit Romanis Pontificibus, ſed Flavianum bis Romam navigare juſſit, ut coram Pontifice ſe purgaret?

Denique, ut ibidem Theodoretus refert, etiam ſi Imperator de potentia, ut diximus, non de juſtitia, Flavianum Epiſcopum eſſe volebat, tamen nunquam finita eſt cauſa illa, neque Epiſcopi Occidentis, & Ægypti Flaviano communicare voluerunt, donec Evagrio jam mortuo Pontifex Romanus Flaviano delictum condonavit; & Legatos ejus ſe admiſſurum promiſit, & ipſe Epiſcopos illuſtriſſimos, & Presbyteros ac Diaconos Antiochenos, Legatos Romam miſit.

Habe-

Habemus ergo quid requiratur ad legitimum Concilium. Nunc breviter appendicis loco annectemus, quale Concilium requirant Proteſtantes in eo libro, quem inſcribunt? *Cauſa cur Electores, Principes, aliique addicti Confeſſioni Auguſtanæ ad Concilium Tridentinum non accedant.*

CAPUT XXI.

Refutantur conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

LUtherani, qui ſe Proteſtantes vocant, octo conditiones proponunt Concilii celebrandi; de quibus quoniam ſatis plenè diſſeruit Gaſpar Villalpandæus, nos eas breviſſimè refellemus.

Primò ergo requirunt, ut antequam fiat Synodus, irritentur omnia acta Concilii Tridentini. Secundò, ut Concilium fiat in Germania; eſt enim canon Eccleſiaſticus apud Cyprianum lib. 1. epiſt. 3. ut illic lites judicentur, ubi exortæ ſunt. Tertiò, ut Pontifex Romanus non indicat Concilium, nec ei præſit, ſed ſit altera pars litigantium, quandoquidem ipſe eſt qui accuſatur, & nemo debet ſimul eſſe judex, & pars. Quartò, ut ex ſola Scriptura divina ſententiæ ferantur, non ex traditionibus, vel canonibus. Quintò, ut deciſio non fiat penes ſuffragiorum pluralitatem, ſed ut juxta normam verbi divini pronuncietur. Sextò, ut Romanus Pontifex abſolvat omnes Prælatos à juramento fidelitatis, quo ei obſtricti ſunt. Septimò, ut Theologi principum, ac ſtatuum Confeſſionis Auguſtanæ, non minus, quàm Epiſcopi in Concilio ſententias, ac voces deciſivas proferre permittantur. Octavò, ut detur ſalvus conductus ab Imperatore, non ſolùm perſonis, ſed etiam ipſi cauſæ principali, ideſt, ut nec perſonæ poſſint puniri, ſi nolint Concilio aſſentiri, nec fides, & Confeſſio Lutheranorum poſſint damnari, etiamſi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint. Cùm his conditionibus dicunt, ſe Concilium toto pectore optare, & hoc verè pium, & liberum Concilium ſe vocare.

Prima conditio eſt iniqua; quia nihil debet irritum haberi, niſi legitimo judicio damnatum. Concilium autem Tridentinum eſt quidem accuſatum ab hæreticis, ſed non damnatum in ullo legitimo judicio. Sicut ergo Concilium Epheſinum II. damnatum eſt in Concilio Chalcedonenſi, & Conſtantinopolitanum contra imagines damnatum eſt in ſeptima Synodo: ita Concilium Tridentinum ſi damnandum eſſet, deberet in alia Synodo examinari, & judicari, non autem ante Synodi judicium irritari.

Secunda conditio eſt etiam iniqua; ut enim Lutherani jure ſibi videntur petere, ut Concilium non fiat in Italia, ubi prævalent Catholici, ita Catholici jure poſtulare poſſunt, ut non fiat in Germania, ubi prævalent Lutherani, & ſanè non poterat locus eligi melior atque aptior, quàm Tridentum, quod eſt in finibus Germaniæ, & Italiæ, etiamſi Ethnici hominis judicio quæſtio iſta relinqueretur.

Ad canonem autem qui eſt apud Cyprianum dico, intelligi eum canonem de particularibus cauſis, ideſt, de criminibus particularium hominum, quæ debent judicari ubi ſunt commiſſa, quia ibi faciliùs teſtes inveniri poſſunt. At de cauſis fidei, quæ ad totam Eccleſiam pertinent, alia ratio eſt. Unde quæſtio exorta Antiochiæ de legalium ceſſatione, Hieroſolymæ in Concilio Apoſtolorum terminata eſt, Actor. 15. & hæreſis Ariana exorta Alexandriæ in Ægypto, judicata eſt Nicææ in Bithynia: hæreſis Neſtorii exorta Conſtantinopoli, damnata eſt Epheſi: hæreſis Eutychetis nata Conſtantinopoli, damnata Chalcedone: hæreſes Origeniſtarum, Didymi & Evagrii, in V. Synodo judicatæ ſunt apud Conſtantinopolim, ubi minimè natæ fuerant; hæreſis Monothelitarum, quæ nata erat Alexandriæ, Cyro auctore, damnata eſt primùm Romæ in Concilio S. Martini Papæ: deinde Conſtantinopoli in VI. Synodo. Denique hæreſis Iconoclaſtarum, quæ Conſtantinopoli vel exorta, vel mirificè aucta & confirmata fuerat, apud Nicæam Bithyniæ, & antea etiam Romæ in Concilio judicata & damnata eſt. Adde, quòd habuerunt etiam Lutherani in media Germania Concilia provincialia non pauca, ut Colonienſe, Moguntinum, & alia, in quibus damnati ſunt. Neque objicere debent adverſarii, iſta Concilia Papiſtarum fuiſſe; idem enim omnes hæretici objicere potuiſſent. Semper enim in Eccleſia id ſervatum eſt, ut controverſias judicarent Epiſcopi, qui tunc erant, & non propter novas quæſtiones novi crearentur Epiſcopi.

Tertia conditio iniqua eſt; qua Romanus Pontifex non poteſt privari jure ſuo indicendi Concilia, & eis præſidendi, in cujus poſſeſſione jam fuit per 1500. annos, niſi prius in legitimo judicio convincatur, non eſſe ſummus Pontifex. Quod verò dicunt, non debere eundem eſſe judicem, & partem; dico habere locum in privatis hominibus, non in Principe ſupremo. Princeps enim ſupremus donec non declaratur, vel judicatur legitimè excidiſſe à principatu, ſemper eſt ſummus Judex, etiamſi cum ipſo litigetur.

Itaque ſolent privati, qui cum Principe ſuo litigant, interdum appellare ab ipſo Principe malè informato, ad eundem melius informandum. Et confirmatur hoc ex antiquis hiſtoriis; nam cùm Marcellinus peccaſſet, & propter ipſum, Concilium congregatum fuiſſet, Epiſcopi omnes dixerunt, eum non poſſe ab ullo damnari, ſed ipſum debere eſſe judicem, & reum, ut refert Nicolaus I. in epiſtola ad Michaelem. Item Sixtus III. cùm accuſaretur de adulterio, Concilium congregavit Imperator, Pontifice conſentiente, ſed in eo Concilio nemo auſus eſt Pontificis cauſam diſcutere, niſi priùs ipſe dixiſſet, velle ſe ut cauſa diſcuteretur, etſi in ſuo arbitrio eſſet judicari, vel non judicari. Id patet tum ex actis Concilii, tum ex epiſtola ejuſdem Sixti ad Epiſcopos Orientis.

Denique in Concilio IV. Romano ſub Symmacho legimus, Epiſcopos omnes dixiſſe, Concilium non potuiſſe jure indici, niſi à Pontifice, etiamſi ipſe eſſet, qui accuſabatur. Adhæc, nonne Arius cum Alexandro de fide litigabat? & tamen in Concilio Nicæno ſedit Alexander, quia Epiſcopus erat, ut Judex. Item in tertia Synodo præſedit judicio Epiſcopali Cyrillus, qui tamen altera pars litigantium à Neſtorianis dicebatur. Ita quoque in IV. Synodo, præſederunt Legati Leonis, cùm tamen tota cauſa inter Leonem, & Dioſcorum verſaretur. Accedit, quòd Pontifex in Concilio non eſt ſolus judex, ſed habet multos collegas, ideſt, omnes Epiſcopos, qui ſi eum convincere poſſent de hæreſi, poſſent etiam eum judicare, & deponere, licèt invitum. Nihil ergo habent hæretici, cur conquerantur, ſi Romanus Pontifex Concilio præſedit antequam damnatus eſſet.

Quarta conditio iniqua eſt, quia non debent ſemel definita in dubium iterum revocari, juxta legem Martiani Imperatoris, l. nemo, C. de ſumma Trinitate, & fide Catholica. Conſtat autem in VII. Synodo generali definitum eſſe, traditiones non ſcriptas eſſe recipiendas. Quamvis autem iſta conditio ſit iniqua; poſſet tamen admitti, donec iterum

rum in Synodo legitimè non eſſet definitum, eas eſſe recipiendas pro verbo Dei: Hinc enim eſt, quod Tridentinum Concilium, antequam ad alia progrederetur, definivit Scripturas, & traditiones Apoſtolicas, pro verbo Dei recipiendas.

Quinta conditio tollit penitus formam Conciliorum, ut ſuprà oſtendimus, & propterea non poteſt fieri, ut aliquando ad finem controverſiarum deveniatur, niſi detur locus majori parti ſuffragiorum; cùm enim utraque pars proferat Scripturarum teſtimonia, quomodo poteſt cognoſci, quæ ſit Concilii ſententia, niſi colligantur ſuffragia, & plurium ſententia valeat?

Sexta conditio eſt iniqua, & impertinens: Iniqua, quia non debent inferiores liberari ab obedientia ſuperiorum, niſi priùs ille legitimè deponatur, vel declaretur non eſſe ſuperior. Quemadmodum iniquum eſſet, ut quotieſcunque fiunt Comitia Imperialia, Imperator deberet liberare à juramento fidelitatis omnes Principes ſibi ſubjectos: Quod autem non ſit novum, Epiſcopos juramentum obedientiæ præſtare Pontifici, patet ex B. Gregorio lib. 10. epiſt. 31. & ex cap. Significaſti, extra de electione. Item ex Concilio Toletano XI. cap. 10. Impertinens autem, quia iſtud juramentum non tollit Epiſcoporum liberta-

A tem, quæ in Conciliis neceſſaria eſt, jurant enim ſe fore obedientes ſummo Pontifici, quod intelligitur, donec Pontifex eſt, & dum jubet ea, quæ ſecundùm Deum, & ſacros canones jubere poteſt: ſed non jurant, ſe non dicturos, quod ſentiunt in Concilio, vel ſe non depoſituros eum, ſi hæreticum eſſe convincant.

Septima conditio, ſi intelligatur de voce propriè deciſiva in forma judicii, repugnat quintæ conditioni, & eſt contra formam omnium Conciliorum, ut ſuprà oſtendimus; ſi intelligatur impropriè, & vocetur vox deciſiva, Scriptura divina in teſtimonium alicujus ſententiæ in medium allata, conditio eſt æquiſſima, & nunquam negata Proteſtantibus, immò eis ter oblata in Concilio Tridentino, nimirum ſeſs. 13. 15. & 18.

B Ultima conditio pro prima parte, ideſt, quod attinet ad ſalvum conductum perſonarum, oblata eſt Proteſtantibus, ut patet ex iſdem locis Concilii Tridentini, ideſt, ſeſs. 13. 15. & 18. pro ſecunda parte eſt prorſus inepta, & ridicula; Eſt enim ac ſi apertè dixiſſent, volumus vexari Epiſcopos totius Chriſtiani orbis, & ſumptus facere, ac labores maximos pati, ut ad Concilium veniant, & tamen cùm venerint, nolumus quidquam ſtatui, neque lites unquam finiri.

LIBER

Digitized by Google

LIBER SECUNDUS
DE
CONCILIORUM
AUCTORITATE.

CAPUT PRIMUM.

Argumentum & partitio hujus libri.

DE Concilii definitione & cauſis hucuſque, pro inſtituti operis brevitate diſputatum eſt : reſtat auctoritas. Et quoniam tum ex ipſis Conciliis, quæ exſtant, tum ex lib. 4. de Pontifice conſtat, poſſe Concilia Epiſcopalia judicare controverſias, tum fidei, tum morum, quæ in Eccleſia pro tempore oriuntur, hac omiſſa quæſtione, illud ſolum explicandum ſuſcipiemus ; Sintne certa, & infallibilia Conciliorum judicia ?

Erit autem hæc de auctoritate Conciliorum diſputatio bipartita. Primùm enim conſideranda erit auctoritas Conciliorum abſolutè ; deinde comparata cum aliis ſimilibus principiis fidei, ideſt, cum Scriptura, Pontificiſque decretis.

De auctoritate abſolutè conſiderata duæ ſunt quæſtiones. Una, an Concilia à ſummo Pontifice confirmata poſſint errare. Altera, an Concilia à Pontifice nondum confirmata, ſed alioquin omnino legitima, errare poſſint. Nam de Conciliis reprobatis, vel partim probatis, partim reprobatis, nihil eſt quod dicamus, cùm illa ſine dubio erraverint, de iſtis autem idem ſit judicium, quod de aliis, quæ vel confirmata ſunt, vel reprobata.

CAPUT II.

Concilia generalia à Pontifice confirmata, errare non poſſe, ex Scripturis demonſtratur.

AC ut à Prima quæſtione principium faciamus, hæretici hujus temporis nullum Concilium eſſe volunt, quod errare non poſſit. Ita Lutherus aſſerit, art. 28. & 29. & in lib. de Conciliis. Brentius in Confeſſione Wirtembergenſi, cap. de Conciliis. Calvinus lib. 4. inſtit. cap. 9. §. 8. & in minori inſtitutione, cap. 8. §. 163. & ſeq. Catholici verò omnes conſtanter docent, Concilia generalia à ſummo Pontifice confirmata errare non poſſe, nec in fide explicanda, nec in tradendis morum præceptis toti Eccleſiæ communibus. De Conciliis verò particularibus videtur eſſe aliqua diſſentio inter Catholicos ; cùm enim iſtorum Conciliorum firmitas tota ferè pendeat ex firmitate Pontificis, ii qui dicunt Pontificem errare poſſe, conſequenter dicere debent, etiam ejuſmodi Concilia errare poſſe ; quæ ut faciliùs, & clariùs explicentur, duas propoſitiones conſtituemus.

Sit igitur prima propoſitio : *Fide Catholica tenendum eſt, Concilia generalia à ſummo Pontifice confirmata, errare non poſſe, nec in Fide, nec in moribus.* Probatur primò, teſtimoniis divinæ Scripturæ, quæ ad quatuor Claſſes reduci poſſunt. In prima, erunt teſtimonia propria ; in ſecunda, illa quæ probant Eccleſiam non poſſe errare ; in tertia, illa quæ probant Papam non poſſe errare ; in quarta, illa quæ probant Epiſcopos omnes, & Doctores Eccleſiæ non poſſe errare.

Teſtimonia propria ſunt tria. Primum eſt Matth. 18. *Ubi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic ſum in medio eorum.* Calvinus non adeò magni facit hoc teſtimonium, propterea quod ex eo videatur probari poſſe, etiam Concilium duorum hominum non poſſe errare. Sed is hoc teſtimonium non contemnet, qui obſervarit, argumentum ſumi non ſimpliciter ex his verbis, ſed ex his verbis continuatis cum ſuperioribus, & propterea addita argumentatione à minori ad majus. Dixerat enim antea Dominus de homine incorrigibili : *Dic Eccleſiæ, & ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi velut Ethnicus & publicanus.* At ne quis Eccleſiam, ſive congregationem Prælatorum contemnendam putaret, adjunxit continuò : *Amen dico vobis, quæcumque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo &c.*

Et ne quis dubitaret de aſſiſtentia Dei, quando Epiſcopi congregati aliquem damnant, vel abſolvunt, ſubjungit : *Ubi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego in medio illorum ſum.* Quorum verborum hæc ſententia eſt ; Si duo vel tres congregati in nomine meo, obtinent ſemper quod petunt à Deo, nimirum ſapientiam, & lumen quod ſufficit eis ad cognoſcenda ea, quæ ipſis neceſſaria ſunt, quantò magis Epiſcopi omnes congregati in nomine meo, ſemper obtinebunt, quod juſtè petunt, ideſt, ſapientiam, & lumen ad judicanda ea, quæ ad totam Eccleſiam dirigendam pertinent ?

Itaque ſive pauci, ſive multi, ſive privati, ſive Epiſcopi congregentur in nomine Chriſti, omnes habent Chriſtum præſentem, & adjuvantem, & obtinent quod eis convenit obtinere. Sed in congregatione paucorum & privatorum adeſt Chriſtus, ut eos adjuvet in rebus parvis, & privatis ; in congregatione autem Epiſcoporum adeſt, ut eos adjuvet in rebus magnis & publicis. Ita hunc locum exponit, & hoc argumento utitur Concilium Chalcedonenſe in epiſt. ad Leonem, quæ eſt poſt finem tertiæ actionis ejuſdem Concilii. Item ſexta Synodus, act. 17. Toletanum III. non procul ab initio. Item Innocentius Papa apud Gratian. diſt. 20. can. de quibus. Cœleſtinus in epiſt. ad Epheſinum Concilium I. & Cyrillus in expoſitione Symboli Nicæni circa principium.

Alter locus eſt Joan. 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* Et ne putemus hoc dici ſolis Apoſtolis, & non etiam ſucceſſoribus, cap. 14. apertè Dominus teſtatur Spiritum ſanctum manſurum cum Apoſtolis in æternum, ideſt, cum eis, & cum ſucceſſoribus perpetuò. At Epiſcopos ſeorſim exiſtentes non docet Spiritus ſanctus omnem veritatem, ergo

ergo saltem Episcopos omnes in unum congregatos docebit omnem veritatem. Et sanè cùm non sit in Ecclesia major aliqua cathedra, per quam Deus nos doceat, quàm summi Pontificis cathedra, adjuncto consensu generalis Concilii, si hæc etiam cathedra falli potest cùm universam Ecclesiam docet, nescio, quomodo vera sit illa promissio: *Docebit vos omnem veritatem.*

Tertius locus est Act. 15. ubi primum Concilium confidenter ait: *Visum est Spiritui sancto, & nobis.* Si autem illud Concilium, ex quo formam acceperunt omnia alia Concilia, asserit decreta sua, esse decreta Spiritus sancti, certè idem asserere possunt cætera legitima Concilia, quæ universæ Ecclesiæ regulas credendi, & operandi præscribunt. Illi enim Concilio adfuit Spiritus sanctus, quia id necesse erat pro Ecclesiæ conservatione; at non minus aliis temporibus novis hæresibus exorientibus id necessarium fuit, atque etiam erit.

Secunda Classis testimoniorum continet omnia illa loca, quibus probatur Ecclesiam non posse errare, neque in credendo, neque in docendo; qualia sunt illa: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam* Matth. 16. *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* Matthæi ultimo. *Ecclesia Dei vivi est columna & firmamentum veritatis* 1. Tim. 3. & similia.

Ex his enim locis manifestè colligitur, Concilia generalia probata non posse errare, idque duobus modis. Primò, quia tota auctoritas Ecclesiæ, formaliter non est nisi in Prælatis, sicut visus totius corporis formaliter est tantùm in capite; ergo idem est Ecclesiam non posse errare in definiendis rebus fidei, & Episcopos non posse errare. Atqui, ut diximus, singuli seorsum errare possunt, igitur congregati in unum errare non poterunt.

Secundò, Concilium generale repræsentat Ecclesiam universam, & proinde consensum habet Ecclesiæ universalis; quare si Ecclesia non potest errare, neque Concilium œcumenicum legitimum, & approbatum potest errare. Porrò à Concilio generali universam Ecclesiam repræsentari, Calvinus negat, sed facilè demonstrari potest. Nam in primis 3. Regum cap. 8. apertè vocatur tota Ecclesia Israel, cœtus principum, qui cum Salomone convenerant; nam nec fieri poterat, ut omnis Israel, qui superabat numerum mille millium hominum, esset in eo templo simul; & initio capitis legimus convenisse ad regem sacerdotes, & capita singularum tribuum.

Præterea Athanasius in epist. de Synodis Arimin. & Seleuciæ, & in epistol. ad Episcopos Africanos. Epiphanius in fine Ancoratus. Eusebius lib. 3. de vita Constantini. Augustinus lib. 1. contra Donatistas cap. 18. & lib. 2. cap. 4. & lib. 4. cap. 6. Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ. Gregorius lib. 1. epistol. 24. ad Joannem Eulogium, aliosque Patriarchas. Denique octava Synodus act. 5. vocant Concilium generale, conventum orbis terræ, vel consensum totius Ecclesiæ. Præterea Martinus V. in fine Concilii Constantiensis jubet interrogari suspectos de hæresi; An non credant, Concilium generale universam Ecclesiam repræsentare. Item B. Cyprianus lib. 4. epistol. 9. cùm ait, Ecclesiam esse in Episcopo, sine dubio intelligit in omnibus Episcopis esse omnes Ecclesias. Denique, si in quolibet regno sive republica, id quod senatus, sive comitia statuunt, totius regni vel reipublicæ dicitur, cur non idem dicatur de Ecclesiasticis decretis, quæ fiunt consensu omnium Episcoporum?

Tertia Classis testimoniorum continet illa loca omnia, quæ probant Romanum Pontificem non posse errare in fide; quale est illud Lucæ 22. *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*, & si quæ sunt alia; quæ alibi explicata sunt; ex his enim colligitur evidenter Concilium à Papa confirmatum errare non posse. Etsi enim sunt aliqui Catholici, qui existimant Pontificem errare posse, illi tamen dicunt tunc solùm posse errare, quando non adhibet omnem diligentiam: at cùm generale Concilium convocatur, sine dubio adhibet omnem diligentiam in re illa investiganda. Quid enim amplius facere potest? Ergo saltem tunc omnium consensu non errabit.

Quarta Classis testimoniorum continet illa loca, quæ docent Episcopos habendos esse, ut Pastores; audiendos, ut Magistros; sequendos, ut Duces: qualia sunt Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Heb. 13. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis.* Item illa, ubi dicuntur Rectores, vel Pastores Act. 20. & Ephes. 4. cùm enim illi jubentur pascere, nos jubemur eos sequi ad pascua: præsertim cùm ad eum finem dicantur ab Apostolo constituti in Ecclesia Pastores, ut non circumferamur omni vento doctrinæ. Item illa, quibus vocantur Doctores Matthæi ultimo: *Docete omnes Gentes.* Et 1. Timoth. 3. & ad Tit. 1. siquidem quo præcepto illi jubentur docere, eodem nos jubemur audire. Item illa ubi dicuntur speculatores: *Speculatorem domui Israel dedi te*, Ezechielis 33. quem locum de Episcopis exponunt Hieronymus, & Gregorius in Ezechielem. Quare non immeritò etiam dicuntur oculi Episcopi in Concilio Toletano VIII. cap. 4. & ab Ambrosio lib. de dignitate sacerdotali cap. 6. Et profectò si jubentur Episcopi tanquam speculatores & oculi nobis viam ostendere, & nos jubemur per eam viam incedere, quam illi nobis ostenderint. Denique illa, ubi Episcopi dicuntur patres, & cæteri dicuntur filii, ut Galat. 4. & 1. Joan. 2.

Ex quibus omnibus locis ita possumus ratiocinari; Si nos jubemur à Deo audire & sequi Episcopos, ut Præpositos, Pastores, Doctores, Speculatores, Patres, certè vel illi nos fallere non poterunt, vel nos poterimus culpam in Deum rejicere. At sine dubio singuli Episcopi errare possunt, & aliquando errant, & inter se quandoque dissentiunt, ut nesciamus, quisnam eorum sequendus sit; ergo saltem omnes simul, præsertim in nomine Domini congregati, quando uno ore nos docent, errare non poterunt.

CAPUT III.

Idem probatur ex Patribus.

Accedat secundò testimonium, & traditio veterum Patrum. Ecclesia, & Patres multa de Conciliis passim scribunt; unde constat, eos sensisse, Concilia generalia errare non posse. Affirmant primùm, Concilii Generalis sententiam esse in causa fidei ultimum Ecclesiæ judicium, à quo appellari non possit, quodque nullo modo irritari, vel retractari queat. Hinc autem apertissimè sequitur, ejusmodi Concilia non errare; nam alioquin iniquissimum esset cogere Christianos, ut non appellent ab eo judicio, quod erroneum esse potuit.

Porrò hæc prima sententia frequentissima est apud veteres. Athanasius in Epistola ad Epictetum, quam etiam recitat Epiphanius hæresi 77. miratur quomodo illi audeant quæstionem movere de rebus in Nicæno Concilio definitis, cùm non possint decreta ejusmodi Conciliorum mutari, nisi errando. Augustinus in epist. 162. dicit ultimum judicium Ecclesiæ esse generale Concilium. Leo epist. 50. ad Martianum, petit, ut semel definita in Conciliis generalibus

libus non retractentur. Id quod lege ſua ſanxit idem Martianus l. nemo, C. de ſumma Trinitate, & fide Catholica. Idem docet idem Leo epiſtol. 61. ad Concilium Chalcedonenſe, & epiſt. 62. ad Maximum Antiochenum. Item Gelaſius in epiſtola ad Epiſcopos Dardaniæ. Idem ſtatuitur in Concilio Epheſino circa finem, & in Concilio Chalcedonenſi act. 5. can. ult.

Secundò docent Patres & Concilia, eſſe hæreticos, & excommunicandos omnes, qui non acquieſcunt Conciliis plenariis. Ex quo manifeſtè ſequitur, eos putaſſe Concilia non poſſe errare. Atque in primis omnia Concilia generalia dicunt anathema contradicentibus, ut Athanaſius teſtatur de Nicæno in Epiſtola ad Epiſcopos Africæ, & de aliis patet in actis eorum.

Gregorius Nazianzenus in epiſtola priore ad Clidonium; cùm Apollinariſtæ negarent ſe eſſe hæreticos, & dicerent in concilio quodam Catholico receptos, ſic ait: *Oſtendant*, inquit, *hoc, & nos acquieſcemus, perſpicuum enim erit eos rectâ doctrinâ aſſentiri, nec enim ſe aliter res habere poteſt, ſi id conſequuti ſunt*. B. Leo epiſt. 78. ad Leonem Auguſtum, docet, non poſſe inter Catholicos computari eos, qui reſiſtunt Nicæno, vel Chalcedonenſi Concilio: & idem Leo epiſt. 77. ad Anatolium, jubet quendam Atticum Presbyterum, aut acquieſcere Chalcedonenſi Concilio, aut excommunicari. Baſilius epiſt. 78. in qua explicat fidem, docet ſuſpectis de hæreſi proponenda eſſe decreta Nicæni Concilii, inde enim apparebit hæretici ne illi ſint, an Catholici. Præterea Auguſtinus lib. 1. de Baptiſmo cap. 18. hac tantùm ratione excuſat de hæreſi Cyprianum, quòd adhuc eo tempore non extiterit generale Concilium, quo definiri potuiſſet quæſtio illa de Baptiſmo hæreticorum. Item Gregorius lib. 1. epiſt. 24. dicit anathema non recipientibus generalia concilia quinque, quæ ſola illo tempore celebrata erant.

Tertiò Patres docent, eſſe divina & à Spiritu ſancto edita decreta legitimorum generalium Conciliorum. Ex quo ſequitur, ut non poſſint eſſe obnoxia errori. Ita Conſtantinus in epiſt. ad Eccleſias apud Euſebium lib. 3. de vita Conſtantini vocat cœleſtia mandata Concilii Nicæni decreta. Athanaſius in epiſt. ad Epiſcopos Africanos: *Verbum*, inquit, *Domini per œcumenicam Nicæ Synodum manet in æternum*.

Gregorius Nazianzenus Orat. in Athanaſium, dicit ad Concilium generale Nicænum Epiſcopos à ſancto Spiritu congregatos. Cyrillus lib. 1. de Trinit. vocat decretum Concilii generalis Nicæni divinum, & ſanctiſſimum oraculum. Leo epiſt. 53. ad Anatolium, & 54. ad Martianum Imperatorem affirmat, Nicæni Concilii canones per ſanctum Spiritum ordinatos. Et epiſt. 37. ad Leonem Auguſtum aſſerit, Chalcedonenſe Concilium per Spiritum ſanctum congregatum fuiſſe. Gregorius lib. 1. epiſt. 24. affirmat, ſe venerari quatuor prima Concilia, ſicut quatuor Evangelia. Nicolaus I. in epiſt. ad Michaelem, decreta Conciliorum vocat divinitus inſpiratas ſententias. Denique Concilia ipſa affirmant, ſe in Spiritu ſancto congregata.

Quartò docent, potiùs eſſe moriendum, quàm recedendum à decretis generalium Conciliorum: ita Ambroſius epiſt. 32. *Sequor*, inquit, *tractatum Nicæni Concilii, à quo me nec mors, nec gladius poterit ſeparare*. Hilarius autem re ipſa exilium paſſus eſt propter Nicænam fidem, ut ipſe teſtatur in fine libri de Synodis; & Victor Africanus in libris tribus de Wandalica perſequutione deſcribit plurima celeberrima martyria Sanctorum, qui pro fide in Concilio generali explicata mortui ſunt. Hieronymus libro Luciferianos loquens de Athanaſio, Hilario, Euſebio, aliiſque ſanctis Confeſſoribus: *Quomodo poterant*, inquit, *adverſum Synodum Nicænam facere, propter quam exilia ſuſtinuerunt?*

CAPUT IV.

Idem oſtenditur argumentis à ratione ductis.

Accedat poſtremò etiam naturalis ratio. Primùm, ſi Concilia generalia poſſent errare, nullum eſſet in Eccleſia firmum judicium, quo controverſiæ componi, & unitas in Eccleſia ſervari poſſet; nihil enim eſt majus generali Concilio, legitimo, & approbato.

Secundò, ſi non eſſet infallibile judicium ejuſmodi Conciliorum, poſſent meritò revocari in dubium omnes damnatæ hæreſes. Diceret enim Arius erraſſe Nicænum Concilium; Macedonius, Conſtantinopolitanum; Neſtorius, Epheſinum; Euthyches, Chalcedonenſe.

Tertiò, nulla eſſet certitudo de multis ſacræ Scripturæ libris; nam de epiſtola ad Hebræos 2. Petri 2. & 3. Joannis, Jacobi, & Judæ, & de Apocalypſi, quos libros etiam Calviniſtæ recipiunt, tamdiu eſt dubitatum, donec à Concilio res declarata eſt.

Quartò, ſi omnia Concilia poſſent errare, illud certè ſequitur, ut omnia intolerabilem errorem admiſerint, ac proinde nullo honore digna ſint. Nam error intolerabilis eſt, proponere aliquid credendum, tanquam articulum fidei, de quo non conſtet, an ſit verum, vel falſum; at Concilia præcipua, ut Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Chalcedonenſe, ediderunt nova Symbola fidei, aut certè novas ſententias, quas voluerunt haberi tanquam articulos fidei; quis autem dicere audebit, illa Concilia quatuor intolerabilem errorem continere, nulloque honore digna eſſe, cùm ea videamus etiam ab adverſariis cum honore ſuſcipi, & non rarò in teſtimonium veræ doctrinæ adduci? Reſtat igitur, ut firma, & infallibilia eſſe credamus eorum judicia.

CAPUT V.

Concilia particularia, à Pontifice approbata, errare non poſſe.

Altera propoſitio: *Concilia particularia, à ſummo Pontifice confirmata in fide & moribus errare non poſſunt*. Hæc propoſitio non eſt æquè recepta, ac prior: illam nemo Catholicorum negat, hanc verò, non deſunt, qui negent. Itaque ea ſolùm de cauſa non affirmamus, hanc propoſitionem fide Catholica eſſe tenendam, quòd auctores, qui contrarium ſentiunt, nondum videamus ab Eccleſia damnatos pro hæreticis. Conſtat etiam ex Euſebio lib. 7. hiſtor. cap. 2. 3. & 4. Cornelium Papam cum nationali Concilio omnium Epiſcoporum Italiæ ſtatuiſſe, non debere hæreticos rebaptizari, & eandem ſententiam poſtea approbaſſe etiam Stephanum Papam, & juſſiſſe, ut hæretici non rebaptizarentur: Et ſimul conſtat ex eodem Euſebio ibidem, Cyprianum contrarium ſenſiſſe, & mordicus defendiſſe, id quod etiam ipſe fatetur in epiſtola ad Pompejum, ubi arguit Stephanum Papam erroris, & tamen Cyprianus ſemper eſt habitus in numero Catholicorum.

Sed quidquid de hoc ſit, de quo alibi diximus, cùm ageremus de Pontifice, certè temerarium, erroneum,

neum, & proximum hæreſi eſt, exiſtimare, Concilia particularia à Pontifice confirmata poſſe errare. Id quod primùm probatur argumentis illis, quibus ſuprà demonſtravimus, ſummum Pontificem in judicandis iis rebus quæ ad fidem, vel bonos mores pertinent, non poſſe errare. Si enim ſummus Pontifex errare non poteſt, certè nec Concilium, quamvis exiguum, ab illo comprobatum.

Secundò idem probatur ex eo, quòd ſi ejuſmodi Concilia errare poſſent, plurimæ hæreſes, quæ damnatæ ſunt à ſolis Conciliis particularibus, iterum revocari poſſent in dubium, ut Pelagianorum, Priſcillianiſtarum, Joviniani, & aliorum.

Tertiò, hactenus non eſt inventum aliquod Concilium ejuſmodi, quod erraverit.

Quartò, in VII. Synodo act. 3. & VIII. Synodo act. ult. can. 1. dicunt Patres ſe venerari, & recipere etiam localium Conciliorum decreta. Immò in eadem ſeptima Synodo vocantur ejuſmodi decreta divinitus inſpirata. Supereſt, ut argumenta adverſariorum proponamus, & diluamus.

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta ex Scripturis deprompta.

ADverſarii quatuor argumentorum genera nobis objiciunt. Unum ex Scripturis petunt. Alterum ex teſtimoniis Patrum. Tertium ex ipſis Conciliis, quæ vel cum aliis Conciliis, vel cum Scripturis non rarò pugnare videntur. Quartum ex naturali ratione. Sed primum nullas ferè habet vires, ideò breviſſimè refutabitur.

Objicit igitur Calvinus lib. 4. inſtit. cap. 9. §. 3. illa loca teſtamenti veteris, in quibus omnes Paſtores, & Sacerdotes, atque Prophetæ reprehenduntur non ſolùm improbitatis, ſed etiam ignorantiæ, & erroris. Quale eſt illud Iſa. 56. *Speculatores ejus cæci omnes, neque quidquam noverunt. Omnes canes muti, nec valent latrare, jacentes dormiunt, & amant dormitionem, & Paſtores ipſi nihil ſciunt, nec intelligunt.* Item illud Oſeæ 9. *Speculator Ephraim cum Deo, laqueus aucupis, odium in domo Dei.* Et illud Hier. 6. *A Propheta uſque ad Sacerdotem, quiſque ſectatur mendacium.* Et cap. 14. *Prophetæ mendacium prophetant in nomine meo.* Denique illud Ezech. 22. *Conjuratio Prophetarum in medio ejus ſicut leo rugiens, & qui rapit prædam. Sacerdotes ejus violarunt legem meam, & prophanaverunt ſancta mea.*

Sed hæc omnia tribus modis ſolvuntur. Primùm enim frequentiſſimum eſt in ſacris literis, ut propter aliquos malos reprehendantur omnes, propter aliquos bonos laudentur omnes, quo videlicet vehementior ſit tum vituperatio, tum commendatio. Annotavit id S. Auguſtinus lib. de unitate Eccleſiæ c. 12. & multa ex divinis literis exempla peti poſſent, ſed unum hoc loco ſufficiet. Scribit Apoſtolus ad Philip. c. 2. *Omnes quærunt quæ ſua ſunt, non quæ Jeſu Chriſti.* Et tamen c. 1. Jam dixerat quoſdam ex contentione, quoſdam ex charitate Chriſtum annunciare. Et c. 3. ait: *Imitatores mei eſtote, & obſervate eos, qui ita ambulant, ſicut habetis formam noſtram. Multi enim ambulant, quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti.* Et quæ ſequuntur. Si igitur quidam ex charitate Chriſtum annunciabant, & ambulabant ſecundùm Apoſtoli formam, ita ut etiam digni eſſent, quos Philippenſes imitarentur, & obſervarent; non igitur omnes quærebant, quæ ſua ſunt, & tamen ſuo quodam modo, ideſt, per figuram intellectionis, omnes quærebant, quæ ſua ſunt, ut Apoſtolus loquitur. Non igitur allata Scripturæ teſtimonia cogunt, ut intelligamus Paſtores, & Sacerdotes, & Prophetas Teſtamenti veteris aliquo tempore omnes ſimul mendaces, & ſceleratos fuiſſe, ſed tantùm aliquos.

Deinde cùm nihil horum dicatur in Concilium Sacerdotum, ſed in Paſtores, & Prophetas, qui ſeparatim populum decipiebant, non videntur ea teſtimonia ad rem noſtram facere. Alia enim ratio eſt Paſtorum in Concilio congregatorum publica auctoritate, & qui Dei nomine invocato quæſtiones diligenter excutiunt; alia verò diſperſorum, & qui dum in locis quiſque ſuis ſedent, proprio judicio indulgent. Quare eadem Scriptura, quæ tam frequenter in Paſtores malos invehitur, & à falſis Prophetis cavendum eſſe monet, eadem tamen eos, qui de aliqua re dubitant, ad Concilium Sacerdotum mittit, ac præcipit, ut id obſervent, quod dixerint ii, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus Deut. 17.

Denique etiamſi nihil horum haberemus, tamen non continuò liceret omnia, quæ dicuntur in Scripturis adverſus Prophetas, & Sacerdotes Teſtamenti veteris, illa omnia transferre ad Sacerdotes Teſtamenti novi, præſertim in Concilio congregatos; certiores enim, & majores promiſſiones Dei habet Eccleſia, quàm Synagoga. Nec enim de Synagoga uſquam legimus, quod de Eccleſia Chriſtus dicit, Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* Nec id quod Apoſtolus ait 1. Timoth. 3. Eam eſſe *columnam & firmamentum veritatis.* Neque de Caipha ſcriptum eſt, ſed de Petro: *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua* Lucæ 22.

Objicit ſecundò idem Calvinus ibidem §. 4. hæc loca Teſtamenti novi 2. Pet. 2. quemadmodum fuerunt in populo veteri Pſeudoprophetæ, ſic & inter vos erunt falſi doctores, ſectas perditionis inſinuantes. Act. 20. *Scio quòd poſt diſceſſum meum intrabunt in vos lupi rapaces, non parcentes gregi, & ex vobis ipſis erunt, qui loquentur perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe.* Matth. 24. *Et multi Pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos.*

At ſanè mirum eſt, ſi Calvinus dum hæc proponeret, non ad ſe ipſe oculos reflectebat, ac dicebat: Quid ſi ego ipſe unus ſim de numero horum infelicium Pſeudoprophetarum? Clariſſimè enim Chriſtus, Petrus, ac Paulus deſcribunt hæreticos ſub nomine falſorum Prophetarum, qui repugnantes doctrinæ, quæ per Epiſcopos, ordinaria ſucceſſione in Eccleſia præſidentes, conſervatur, ſectas non metuunt introducere, ut abducant diſcipulos poſt ſe, & faciant ſibi nomen in terra, ut alii Lutherani, alii Calviniſtæ nominentur. Tantum verò abeſt, ut de Conciliis Epiſcoporum intelligi debeant ea loca, quæ monent, ut à falſis Prophetis caveamus, ut potiùs ea de cauſa ordinaria Concilia fiant, ut falſi Prophetæ detegantur, & confutentur, & tanquam lupi rapaces ab ovili Chriſti procul arceantur.

CAPUT VII.

Solvuntur argumenta petita ex teſtimoniis veterum Patrum.

PRoferunt ſecundo loco Patrum teſtimonia. Ac primùm Calvinus adducit in medium S. Gregorium Nazianzenum, qui in epiſtola ad Procopium ita loquitur: *Ego, ſi vera ſcribere oportet, ita animo affectus ſum, ut omnia Epiſcoporum Concilia*

lia fugiam; quoniam nullius Concilii finem lætum, fauſtumque vidi, nec quod depulſionem malorum potiùs, quàm acceſſionem, & incrementum habuerit.

Reſpondeo, non negat Nazianzenus legitima Concilia certam fidem facere, ſed queritur ſuo tempore nullum Concilium fieri potuiſſe omni ex parte legitimum; id quod veriſſimum eſt. Nam Gregorii ætas incidit in tempus medium inter Concilium primum, & ſecundum generale, quo tempore plurima facta ſunt Concilia, quæ propter multitudinem Epiſcoporum, hæreticis faventium, infauſtum exitum habuerunt; qualia fuerunt Seleucienſe, Tirenſe, Ariminenſe, Mediolanenſe, Syrmienſe &c. Cùm ergo ſuo tempore tot vidiſſet mala Concilia, & nullum bonum, & tamen vocaretur à Procopio nomine Imperatoris ad Concilium quoddam, duas excuſationes adhibuit: unam, quòd deſperaret ſe legitimum Concilium eo tempore viſurum: alteram, eamque præcipuam, quòd morbo graviſſimo detineretur, ut quotidie putaret ſe moriturum. Confirmatur hæc ſolutio ex Baſilio, qui eodem tempore floruit, ideſt, poſt primum Concilium, & ante ſecundum. Et ſcribens in epiſt. 52. ad Athanaſium, dicit videri ſibi impoſſibile, ut eo tempore fieret legitimum Concilium, & ideò oportere ſcribi ad Romanum Pontificem, ut ipſe ſua auctoritate irritaret acta Concilii Ariminenſis.

Denique, quid ſenſerit Gregorius de legitimis Conciliis, perſpicuum eſt, tum ex ejus ſententiis ſupra citatis, tum etiam ex eo quo adeò ſtrenuus prædicator fuit Nicæni Concilii, ut templum, in quo ipſe Conſtantinopoli concionabatur, ἀναστασία, ideſt, reſurrectio vocarum ſit, quia ibi reſurrexerit opera Gregorii fides Nicæna, per Arianos antea quodammodo extincta, ut refert hiſtoria Tripartita lib. 9. cap. 9. tum denique, quia poſtea interfuit ipſe Concilio ſecundo generali, ut patet ex ſubſcriptione, & ex oratione, quam habuit ad 150. Patres.

Alterum teſtimonium eſt Auguſtini, qui lib. 3. contra Maximinum cap. 14. ait: *Nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminenſe, tanquam præjudicaturus, proferre Concilium, nec ego hujus auctoritate, nec tu illius detineris &c.*

Reſpondeo, Auguſtinum non velle dicere, non teneri ullo modo Maximinum auctoritate Concilii Nicæni, ſed non teneri in illa diſputatione, quia Auguſtinus id permittebat. Quia enim Maximinus objiciebat Nicæno Concilio Concilium Arimnenſe, & Auguſtino non videbatur operæpretium tunc tempus conſumere in oſtendendo Concilium Nicænum fuiſſe legitimum, & Ariminenſe illegitimum, cùm haberet meliora argumenta ex Scripturis, ait; nunc nec ego hujus, nec tu illius auctoritate teneris, ideſt, nolo nunc teneamur Conciliorum auctoritatibus. Omittamus Concilia, ad Scripturas veniamus. Quòd autem Auguſtinus alioqui putaverit, Concilium Nicænum ſummæ fuiſſe auctoritatis, & oportuiſſe omnes illi acquieſcere; patet ex verbis præcedentibus, ubi ſic ait: *Hoc eſt illud homouſion, quod in Concilio Nicæno adverſus hæreticos Arianos à Catholicis Patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum eſt &c.* Quid enim eſt veritas auctoritatis, niſi vera & certa auctoritas?

Aliud teſtimonium proferunt ex lib. 2. de Baptiſmo cap. 3. ubi Auguſtinus dicit, Concilia plenaria priora à poſterioribus emendari. Nec dici poteſt, eum loqui de plenariis impropriè, ideſt, nationalibus; nam paulò antè dixerat, Concilia regionalia, & provincialia debere cedere plenariis, & tunc ſubdit, inter ipſa plenaria, priora à poſterioribus emendari. Hic exultat Hermannus lib. 3. cap. 16. Prolegom. *Si enim*, inquit, *priora illa antiquiſſima, emendatione indigent, quot erroribus ſcatebunt iſta recentiora?*

Reſpondeo primò, fortè loqui Auguſtinum de Conciliis illegitimis, quæ per poſteriora legitima emendantur, ut accidit Concilio Epheſino II. quod in Chalcedonenſi emendatum eſt. Secundò dico, ſi de legitimis loquatur, agere eum de quæſtionibus facti, non juris. In qualibus quæſtionibus non dubium eſt, Concilium errare poſſe. Et certè Auguſtinus videtur de ejuſmodi quæſtionibus agere. Nam præcipua quæſtio Catholicorum cum Donatiſtis erat de Cæciliano, libros ne ſacros tradidiſſet hoſtibus fidei, an non? Poteſt etiam tertiò dici, ſi contendant adverſarii eum loqui de univerſalibus quæſtionibus, Concilia priora emendari per poſteriora, quoad præcepta morum, non quoad dogmata fidei; præcepta enim mutantur juxta temporum, locorum, & perſonarum mutationes, & illæ mutationes dicuntur emendationes, non quòd res mala eſſet eo tempore, quo eſt inſtituta, ſed quòd mala eſſe cœperit mutatis circumſtantiis. Utraque ſolutio ſatis confirmatur ex verbis Auguſtini, qui dicit tunc emendari Concilia; quando experimento aliquo aperitur, quod clauſum erat. Experimento enim aperiuntur quæſtiones de facto, vel de moribus, non quæſtiones juris univerſales.

Tertiò, profert Calvinus Leonem, qui epiſt. 53. ad Anatolium, & 54. ad Martianum, & 55. ad Pulcheriam, agnoſcit Chalcedonenſem Synodum legitimam fuiſſe, & tamen non dubitat ei attribuere ambitionem & inconſultam temeritatem; ergo putabat legitimum Concilium poſſe errare.

Reſpondeo, Concilium legitimum poſſe errare in his quæ non legitimè agit, & de facto erraſſe, quando ab Apoſtolica ſede reprobatur. Tale eſt id, de quo reprehenditur Concilium Chalcedonenſe à Leone. Ut enim patet ex ultima actione ejuſdem Concilii, & ex epiſt. 61. ejuſdem Leonis, quæ eſt ad Concilium Chalcedonenſe, decretum illud, quo anteponitur Epiſcopus Conſtantinopolitanus Alexandrino, & Antiocheno, factum eſt abſentibus Legatis Romanæ ſedis, non ſine fraude, & à Leone improbatum fuit, quia contrarium erat Nicæni Concilii conſtitutioni.

Ad hæc addit Hermannus lib. 3. cap. 13. Prolegomenorum, Iſidorum, qui apud Gratian. diſt. 50. can. Domino ſancto, aſſerit, cùm Concilia inter ſe diſſentiunt, ſtandum eſſe antiquioribus, magiſque probatis; quæ regula contraria eſt regulæ B. Auguſtini, qui poſteriora Concilia anteponebat prioribus, & præterea ex ea colligitur, Concilia inter ſe aliquando pugnare, & proinde aliqua eorum errare. Reſpondeo, Iſidorus loquitur de Conciliis, quorum non eſt certa auctoritas, quæ videlicet non ſunt à Pontifice expreſsè confirmata, quæ Concilia inter ſe pugnare poſſe, & errare, non negamus. Neque pugnat Iſidorus cum Auguſtino, nam Iſidorus loquitur de fidei doctrina, Auguſtinus de quæſtionibus facti, vel morum præceptis.

Lutherus in lib. de Conciliis pag. 54. probat Concilia inter ſe pugnare. Ex titulo decreti Gratiani, concordantia diſcordantiarum. Reſpondeo, loquitur de diſcordantiis apparentibus, non veris; nam ſi veræ eſſent, concordari non poſſent.

Addunt quidam alii ultimò Gratianum, qui d. 18. can. 1. dicit, Concilia Epiſcopalia eſſe invalida ad definiendum, & conſtituendum, non autem ad corrigendum. Reſpondeo, vocat epiſcopalia Concilia Gratianus, non quælibet Concilia, ſed tantùm provincialia. Illa enim propriè ſunt Epiſcopalia, in quibus ſoli Epiſcopi, non Archiepiſcopi, aut Patriar-

triarchæ conveniunt: Iſta autem Concilia ordinariè non inſtituuntur ad dogmata fidei conſtituenda; id enim proprium eſt generalium Conciliorum, ſed tantùm ad reſtituendam diſciplinam Eccleſiaſticam, & mores corrigendos. Itaque ex ſe, & ordinariè invalida ſunt ad conſtituenda dogmata fidei. Si tamen aliqua urgente neceſſitate definiant aliquid de fide, & eorum decretum à ſede Apoſtolica approbetur, nihil obſtat, quò minus valida eſſe poſſint.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta ex Conciliorum erratis.

ENumerant denique adverſarii errores Conciliorum, & præcipuè Hermannus lib. 3. cap. 15. & 16. Prolegomen., & lib. Proteſtantium, qui inſcribitur: *Cauſa cur electores &c.* Sed è maximo numero errorum, ſolùm tertia pars eget aliqua diſcuſſione. Trium enim generum errores in Conciliis adverſarii obſervarunt. Quoſdam errores veros & craſſos, ſed Conciliorum illegitimorum & à Pontificibus reprobatorum, ut Ariminenſis, Seleucienſis, Epheſini II. quos fruſtrà enumerant, cùm nihil faciant contra nos. Vide quæ diximus de Conciliis reprobatis, lib. 1. cap. 7. & 8.

Alios deinde errores non veros, ſed fictos Conciliorum legitimorum, & probatorum: Omnia enim quæ ipſi non probant, vocant errores. Hoc modo dicunt erraſſe Concilium Chalcedonenſe, in quo ſanctimoniales prohibentur votum continentiæ violare, & Concilium Carthaginenſe V. in quo ſtatuitur, ne altaria erigantur ſine reliquiis Martyrum. Sed dum hæc dicunt, aſſumunt quod probandum erat.

Alios denique errores obſervant in veris, legitimiſque Conciliis, qui revera ſpeciem aliquam erroris habere videntur, ideſt, ejuſmodi ſententias videntur continere, quæ & noſtro & illorum conſenſu judicantur erroneæ, atque hos dumtaxat examinare, & diluere debemus.

Primò loco Calvinus adducit Concilium 400. Prophetarum, qui omnes errarunt, ipſo Deo poteſtante ſe miſiſſe ſpiritum mendacem in ore ipſorum, 3. Regum 22. Sed quale, quæſo, Concilium illud fuit? Primùm non erant illi Prophetæ Domini; nam cùm 400. illi Prophetæ ſententias ſuas dixiſſent, legimus quæſiviſſe Regem Joſaphat à Rege Achab, an non eſſet aliquis Propheta Domini, per quem Dominus interrogari poſſet? Achab autem reſpondiſſe: *Remanſit unus, ſed ego odi illum.* Deinde Concilia, non Prophetarum, ſed ſacerdotum eſſe debent. Denique Concilium illud, ab Achab Rege non à ſummo Pontifice coactum fuit, proinde nihil mirum, ſi erravit.

Proponunt ſecundò Calvinus & Brentius Concilium Judæorum, præſide ſummo Pontifice Caipha, in quo excommunicati ſunt, qui confitebantur Jeſum eſſe Chriſtum, Joan. 9. & poſtea Chriſtus reus mortis judicatus eſt, Joan. 11. & Marc. 14.

Reſpondeo, quidam ajunt, quæſtionem fuiſſe de facto, non de jure, quam Concilium illud judicavit, videlicet, num Jeſus necandus eſſet; In ejuſmodi autem judiciis Concilia errare poſſe, non dubium eſt. At quæſtio illa etiam ſi de facto eſſet, tamen involvebat quæſtionem de fide graviſſimam, nimirum an Jeſus eſſet verus Meſſias, & Dei Filius, atque adeò Deus verus. Quocirca erravit in fide pernicioſiſſimè Caiphas cum univerſo Concilio, A cùm judicavit Jeſum blaſphemaſſe, qui ſe Dei filium appellaverat.

Alii dicunt, Pontificem, & Concilium erraſſe, quantum ad errorem propriæ mentis, non tamen erraſſe in ſententia, quam protulit. Verè enim Jeſus erat reus mortis, quia peccata noſtra in ſeipſo purganda ſuſceperat, & verè expedichat, eum mori pro populo. Quare Joan. cap. 11. dicit Caipham prophetaſſe. At licèt verba Caiphæ bonum ſenſum recipiant, non tamen omnia, cùm enim ait de Chriſto: *Blaſphemavit, quid adhuc egemus teſtibus?* Certè tunc non propheravit, ſed blaſphemavit.

Alii dicunt, Concilium illud erraſſe, quia non proceſſit ſecundùm morem legitimi judicii: ſed tumultuaria conſpiratione, ſubornatis falſis teſtibus, B Chriſtum damnavit. Id quod adeò notum erat omnibus, ut etiam Pilatus ſciret per invidiam eum fuiſſe traditum ſibi à Pontificibus, ut habemus Matth. 27. Atque hæc quidem reſponſio probabilis eſt. Quia tamen non eſt inferiorum judicare, an ſuperiores legitimè procedant, necne, niſi manifeſtiſſimè conſtet intolerabilem errorem committi; & credibile eſt, Deum non permiſſurum, ut Concilia, quibus ſummus Pontifex præſidet, non legitimè procedant: Ideò reſpondemus, Pontifices & Concilia Judæorum non potuiſſe errare antequam Chriſtus veniret, ſed eo præſente potuiſſe, immò fuiſſe prædictum erraturos Judæos, & Chriſtum negaturos, Iſai. 6. Daniel. 9. C & alibi. Sicut enim non eſt neceſſarium, ut Vicarius Papæ non poſſit errare, cùm ipſe Papa regat Eccleſiam, & ab errore defendat; Sic etiam non fuit neceſſarium, ut Pontifices Judæorum non poſſent errare, quando Chriſtus, ſummus totius Eccleſiæ Pontifex præſens aderat, & Eccleſiam per ſe adminiſtrabat.

Tertiò videtur Lutherus reprehendere Concilium Apoſtolorum, de quo Act. 15. dicit enim in aſſert. art. 29. Jacobum mutaſſe Petri ſententiam. Conſtat autem ſententiam Petri, qui judicaverat, non debere Gentes cogi ad legalia, fuiſſe bonam & veram; nam eam tuetur Paulus in tota epiſt. ad Galatas, ergo ſententia Jacobi, quam Synodus tota D ſequuta eſt, fuit mala, & falſa, quæ nimirum juſſit Gentes abſtinere à ſanguine, & ſuffocato, quod nihil aliud eſt, quàm judaizare. Item Lutherus in lib. de Conciliis, parte prima, multa dicit de hac lege Apoſtolorum, & quamvis non audet aſſerere fuiſſe malam, tamen inde probat, Concilium nihil prodeſſe, quia non poteſt defendi iſta lex, niſi dicamus Concilium non obligare.

Reſpondeo, non deſunt veteres, qui negent Concilium Apoſtolorum, quidquam præcepiſſe de abſtinentia ab eſu ſanguinis, & ſuffocatorum animalium.

Irenæus enim lib. 3. cap. 12. hunc locum bis adducens; ſemper omittit ſuffocatum, & nomine ſanguinis videtur intelligere homicidium. Cyprianus E lib. 3. ad Quirinum circa finem apertè dicit, Apoſtolos tantùm præcepiſſe, ut abſtinerent ab idololatria, fornicatione, & ſanguinis effuſione. Chryſoſtomus & Oecumenius in hunc locum, intelligunt per ſuffocatum homicidium. Nihilominus tamen in omnibus codicibus Græcis, & Latinis invenimus ſanguinem, & ſuffocatum, & conſtat ex Tertull. in Apologetico, cap. 9. & ex Concilio Gangrenſi, can. 2. per multos annos ſervatum in Eccleſia hoc præceptum, ita, ut non veſcerentur Chriſtiani ſanguine, nec ſuffocatis animalibus. Et præterea nulla erat ratio, cur Apoſtoli prohiberent homicidium; ſolùm enim voluerunt prohibere quædam, de quibus Gentiles dubitabant, an eſſent peccata, homicidium autem eſſe peccatum apud omnes ſemper in confeſſo fuit.

Reſpon-

Reſpondemus igitur, Apoſtolos in primis prohibuiſſe fornicationem, qua illa non videbatur peccatum Gentilibus, cùm nullis legibus puniretur; Deinde imperaſſe abſtinentiam ab immolatis ſimulacrorum, ſanguine, & ſuffocato, non ut legis veteris obſervantiam, ſed ut ſua, ideſt, Apoſtolica præcepta, idque in eum finem, ut facilius Eccleſia, ex Judæis, & Gentibus coaleſceret. Non enim potuiſſent in illis initiis Judæi ferre Gentilium ſocietatem, ſi eos viduſſent veſci carnibus immolatitiis, aut ſanguine, aut ſuffocato, à quibus illi valdè abhorrebant. Poſtea verò quàm Eccleſia crevit, & finis ille legis ceſſavit, lex etiam per ſe ceſſavit. De qua re ſic loquitur S. Auguſtinus lib. 32. contra Fauſtum cap. 13. *Si hoc tunc Apoſtoli præceperunt, ut ab animalium ſanguine abſtinerent Chriſtiani, ne præfocatis carnibus vescerentur, elegiſſe mihi videntur pro tempore rem facilem, & nequaquam obſervantibus onerosam, in qua cum Iſraelitis etiam Gentes propter angularem illum lapidem, duos parietes in ſe condentem, aliquid communiter obſervarent.* Et infrà : *Transacto verò illo tempore, quo illi duo parietes, unus ex Circumciſione, alter ex Præputio venientes, quamvis in angulari lapide concordarent, tamen ſuis quibuſdam proprietatibus diſtinctius eminebant: & ubi Eccleſia Gentium talis effecta eſt, ut in ea nullus Iſraelita carnalis appareat, quis jam hoc Chriſtianus obſervat, ut turdos, vel minutiores aviculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt, aut leporem non edat, ſi manu in cervice percuſſus, nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant, à cæteris irridentur.* Hæc ille.

Itaque, neque Concilium erravit neque Jacobus Petri ſententiam mutavit, ſed antequam res definiretur, putavit addendum ſententiæ Petri hoc præceptum poſitivum, & temporale, & poſtea ex communi ſententia res definita eſt. Vide Hieronymum in epiſtola ad Auguſtinum, quæ eſt 11. inter epiſtolas Auguſtini, ubi dicit, Jacobum, & omnes alios Petri ſententiæ acquieviſſe.

Quartò, proferunt Concilium Neocæſarienſe, confirmatum à Leone IV. diſt. 20. can. De libellis, & receptum in Concilio Nicæno I. ut dicitur in Concilio Florentino ſeſſ. 7. Nam in hoc Concilio can. 7. invenitur exploratus error, quo prohibentur ſecundæ nuptiæ : *Presbyterum* (inquit Concilium) *convivio ſecundarum nuptiarum intereſſe non debere, maximè cùm præcipiatur ſecundis nuptiis pœnitentiam tribuere.* Quis erit ergo Presbyter, qui, propter convivium, illis conſentiat nuptiis, quas tamen Paulus concedit 1. Cor. 7. *Si dormierit vir ejus, liberata eſt, cui vult nubat, tantùm in Domino!*

Reſpondeo, Concilium loqui de eo, qui duas ſimul uxores habet, ut exponit rectè Gloſſa 31. quæſt. 1. can. De his qui frequenter. Vel ſecundò dici poteſt, non prohiberi ſecundum Matrimonium, ſed ſolemnitatem ſecundi Matrimonii, cui ſolemnitati propriè convenit nomen nuptiarum. Celebritas enim nuptiarum tantùm ſemel in Eccleſia fieri conſuevit, nimirum quando Virgines conjunguntur, ut Iſidorus teſtatur lib. 2. de officiis cap. 19. ubi dicit, ſolùm in primis nuptiis dari annulum, & velum quoddam, partim album, partim rubeum, quod flammeum dicebatur; à quo velo nuptias dictas, quia nimirum eo velo obnubuntur capita novarum nuptarum, teſtatur Ambroſius lib. 1. de Abraham cap. 9. Canon igitur ille prohibet, ne Presbyter celebritati ſecundi Matrimonii interſit, quin potiùs pœnitentiam injungat iis, qui contra morem Eccleſiæ in ſecundo matrimonio ejuſmodi celebritatem adhibuerint.

Quintò, proferunt Nicænum Concilium primum, de quo Lutherus in libro de Conciliis part. 1. dicit, ſe non intelligere Spiritum ſanctum in iſto Concilio; nam in uno canone dicit, non eſſe idoneos ad Sacerdotium eos, qui ſe caſtraverunt; in altero prohibet, ne Sacerdotes habeant uxores, & tandem ita concludit pag. 92. *An verò nihil aliud eſt negotii Spiritui ſancto in Conciliis, quàm ut impoſſibilibus, periculoſis, non neceſſariis legibus ſuos miniſtros obſtringat, & oneret?* Ibidem Lutherus refert canonem erroneum Nicæni Concilii de rebaptizandis Paulianis, & ſimilem Concilii Iconii ex lib. 7. hiſtor. Euſebii cap. 6. Item Lutherus ibidem, Brentius, & Hermannus, damnatam eſſe militiam aſſerunt in eodem Concilio, quam tamen conſtat ex approbatione Joannis Baptiſtæ Luc. 3. eſſe licitam. Sic autem habet canon 11. Concilii : *Qui verè per Dei gratiam vocati primò quidem oſtenderunt fidem ſuam, depoſito militiæ cingulo, poſt hæc autem ad proprium vomitum reverſi ſunt, ut & pecunias darent, & ambirent redire rurſum ad militiam; iſti decem annis ſint inter pœnitentes, poſtquam triennio fuerint inter audientes, ideſt, Catechumenes.*

Reſpondeo, Concilium Nicænum tantæ ſemper apud omnes Patres fuiſſe auctoritatis, ut mirum ſit, Luthero in mentem venire potuiſſe, ut aliquid adverſum hoc Concilium ſcriberet. Sed nimirum ita oportuit hæreticos prodi, dum ea vituperant, quæ omnis Catholica Eccleſia ſemper probavit. Sed ad rem. Diſplicet Luthero injunctam Eccleſiaſticis viris legem continentiæ, ideoque Concilium erraſſe clamat. At nobis Lutherus errat, & verbo, & facto, non Concilium; de qua re propria inſtituetur ſuo loco diſputatio.

Quod autem reprehendit canonem de rebaptizandis Paulianis, ignorantiam ſuam prodit. Paulani enim, cùm purum hominem Chriſtum crederent, & Trinitatem apertè negarent, non baptizabant in nomine Trinitatis; proinde nec verè baptizabant. Porrò Concilium Iconii particulare fuit, & improbatum à ſummo Pontifice, ſicut Concilium Carthaginenſe ſub Cypriano celebratum, qualia Concilia nos minimè defendimus.

Jam quod attinet ad militiam, Nicæna Synodus non prohibet militiam, niſi quatenus aliquando ſignum eſt idololatriæ. Sciendum enim eſt, olim cingulum militiæ fuiſſe rem magni honoris, & etiam commodi, propter magna privilegia conceſſa militibus : & propterea antiquos illos Imperatores Ethnicos, tempore perſequutionis conſueviſſe auferre cingulum militiæ, & exauthorare eos, qui Chriſtiani inveniebantur, & fidem negare nolebant. Quod patet ex Euſebio lib. 8. hiſt. cap. 4. ubi dicit, initium perſequutionis Diocletiani cœpiſſe à Chriſtianis, quibus militia negabatur, niſi immolarent idolis. Et lib. 9. cap. 10. dicit, Licinium quoque initio ſuæ perſequutionis, Chriſtianos de Palatio, & de omni militia expuliſſe. Item ex Ruffino, qui lib. 10. hiſt. cap. 32. ubi de Juliano ait, militiæ cingulum non dari, niſi immolantibus, jubet; & lib. 11. c. 2. dicit, Valentinianum à Deo recepiſſe imperium, quia pro ejus fide, tempore Juliani, militiæ cingulum ſpreverat.

Quoniam ergo tunc quidam Chriſtiani milites ardore fidei cingulum abjiciebant, malentes potiùs ſine honore, quàm ſine fide vivere; deinde autem ſeducti à Diabolo, iterum ambiebant cingulum, parati fidem negare : ideò Concilium in hos tam ſeveram pœnitentiam conſtituit. Hæc ita eſſe patet; Primò, ex Theodoro Balſamone, & Zonara, qui ita expoſuerunt in commentariis horum canonum. Secundò, ex Ruffino, qui lib. 10. hiſt. cap. 6. enumerans canones Nicæni Concilii, hunc ita ponit : *Qui propter confeſſionem militiam abjecerant &c.* Tertiò ex ipſo canone; nam toto canone agitur de lapſis; &

primùm quidem de iis, qui ob metum vitæ, aut opum amittendarum lapsi fuerant, negando fidem injungit Concilium pœnitentiam decem annorum; deinde iis, qui militiam ambierant, quam pro fide contempserant, injungit tredecim annorum pœnitentiam, quia nimirum isti graviùs lapsi erant; priores enim simpliciter negaverant, isti autem post gratiam confessionis negaverant, in quo major ingratitudo erga Deum invenitur.

Sextò, profert Hermannus Concilium Arelatense II. in cujus secundo canone sic dicitur: *Assumi aliquem ad sacerdotium, in vinculo conjugii constitutum, nisi fuerit promissa conversio, non oportet.* Hìc duos errores notat Hermannus Hamelmannus. Unum, quòd non liceat Sacerdotibus uti suis uxoribus, cùm id sit contra Concilium Gangrense, in cujus can. 4. excommunicantur ii, qui nolunt interesse sacrificio, quod offertur à Presbytero conjugato. Est autem Gangrense Concilium receptum à Leone IV. dist. 20. canon. De libellis. Immò etiam contra Concilium Nicænum, in quo approbata est sententia Paphnutii, qui censuerat, non debere prohiberi Ecclesiasticos à consuetudine cum propriis uxoribus, ut patet ex Socrate lib. 1. cap. 8. ex quo sequitur, necessariò errare Concilium Arelatense, vel Concilium Gangrense, & Nicænum. Alterum errorem notat in illa voce *Conversio*, non enim convertimur nisi à malo; qui ergo jubet conjugatum converti, conjugium damnat, quæ est hæresis damnata in eodem Gangrensi Concilio can. 1.

Respondeo, illa Concilia non pugnare inter se, nec ullum eorum erasse; nam Concilium Gangrense edidit canones contra eos, qui putabant, nuptias, & esum carnium absolutè esse mala, & à Diabolo; quæ fuit hæresis Manichæi, & postea Eustathii Sebasteni, contra quem Gangrense Concilium celebratum est. Quia ergo hæretici isti ita horrebant nuptias, ut etiam Presbyteros, qui uxores habuerant, etiamsi jam eas non haberent (saltem quasi uxores) ferre non possent; ideo Concilium etiam istum canonem addendum putavit. Unde in ipso canone sic habemus: *Quicumque discernit, à Presbytero, qui uxorem habuit, quòd non oportet, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.* Ubi vides agi de eo, qui habuit uxorem, non qui habet.

Ad illud de Concilio Nicæno suprà respondimus, non fideliter narratam esse historiam à Socrate. Ac, ut alia nunc argumenta prætermittamus, id satis colligitur ex isto Concilio Arelatensi. Hoc enim Concilium celebratum est mox finito Nicæno Concilio, & in eo recepti sunt canones Nicæni, ut patet ex eo, quòd ferè omnes in hoc Concilio repetuntur. Cùm ergo etiam istum hìc inveniamus, sine dubio, vel hìc etiam fuit in Concilio Nicæno, vel saltem non est ei contrarius; nulli enim unquam Catholici repugnaverunt Nicæno Concilio.

Ad ultimum dico, conversionem non solùm dici à statu malo ad bonum, sed etiam à bono ad meliorem, quare Gregorius lib. 2. epist. 100. vocat conversionem, professionem Monachatus, & extat titulus in Jure canonico de conversione conjugatorum.

Septimò, profert Hermannus Hamelmannus Sirmiense Concilium, quod videtur receptum, quia damnata est in eo hæresis Photini, & tamen apertè in eo Concilio confirmata est hæresis Ariana. Idem dici potest de Sardicensi, quod receptum est à Leone IV. dist. 20. can. De libellis. Et tamen B. Augustinus lib. 3. contra Cresconium cap. 34. dicit: *Disce*, inquit, *quod nescis, Sardicense Concilium Arianorum fuit &c.*

Respondeo, hæc argumenta procedere ex ignorantia historiarum; multæ siquidem confessiones editæ sunt in Concilio Sirmiensi, præter Photini damnationem, aliæ Catholicæ, aliæ hæreticæ, ut nos suprà docuimus, & perspicuum est ex Hilario in lib. de Synodis. Sardicense autem mox in duas partes divisum fuit, & quidem una pars, quæ erat Occidentalium 300. Episcoporum, cum quibus etiam erant Legati Julii Papæ, pro fide Catholica & Athanasio restituendo fuit; ut patet ex Hilario lib. de Synodis, & ex Athanasio in Apologia secunda, atque hanc partem confirmavit Leo IV. Altera pars fuit Orientalium 70. Episcoporum, qui seorsim convenientes fidem Catholicam, & Athanasium damnaverunt. Et de hac loquitur Augustinus, qui etiam non videtur legisse aliud ex Concilio Sardicensi, quàm id, quod Orientales miserant ad Africam, ut unirent sibi Donatistas.

Octavò, profert idem Hermannus Hamelmannus Concilium Laodicænum, in cujus primo capite statuitur, ut secundùm indulgentiam reddatur communio iis, qui secundis nuptiis juncti sunt: Ex quo videtur, Concilium antea abstulisse communionem iis, qui secundò uxorem duxerant, & postea illam eis reddere condonando peccatum; id enim significat; secundùm indulgentiam.

Respondeo primò, fortasse loquitur Concilium de iis, qui in secundo Matrimonio adhubent solemnitatem, ut diximus de Concilio Neocæsarienſi. Secundò dico, Concilium non errasse, etiamsi loquatur de secundo Matrimonio, sed errorem potiùs correxisse; apparet enim ex hoc loco, aliquos Episcopos particulares, ex zelo, non secundùm scientiam, negasse communionem bigamis, quorum errorem Concilium corrigit, & jubet bigamis communionem restitui; nam etiam ideo initio canonis vocat nuptias bigamorum liberas & legitimas. Illud verò, *Secundùm indulgentiam*, sumptum est ex Paulo 1. Corinth. 7. qui ait, Usum conjugii se non imperare, sed indulgere. Ut ergo Paulus cùm ait, se indulgere usum conjugii, non vult dicere, se ignoscere peccatum, sed se concedere minus bonum, quamvis optaret majus bonum ab illis teneri; ita Concilium hoc dicit, se indulgere secundas nuptias, idest concedere, ut minus bonum, quamvis cuperet magis eligi viduitatem, quæ est bonum quoddam excellentius conjugio.

Nonò, profert Hermannus Hamelmannus Concilium secundum generale, in cujus can. 5. duo inveniuntur errores, pugnantes cum aliorum Conciliorum decretis, Unus est, quòd primatus Ecclesiasticus sit Romani Pontificis: Alter, quòd post Romanum Pontificem debeat esse immediatè Episcopus Constantinopolitanus; quæ duo iterum renovata sunt in Concilio Chalcedonensi act. ult. Primus error pugnat cum Concilio Nicæno, in cujus can. 7. tribuitur primatus Episcopo Hierosolymitano; & cum Concilio III. Carthaginensi cap. 26. ubi decernitur, neminem debere vocari Principem Sacerdotum, aut summum Sacerdotem. Secundus error pugnat cum Concilio Nicæno can. 6. ubi tribuitur secundus locus Alexandrino, tertius Antiocheno Episcopo, quem canonem frequenter citat Leo I. in epist. 53. 54. & 55.

Respondeo, primum non esse errorem, nec pugnare cum ullo Concilio. Quod autem adducit Hermannus ex can. 7. Concilii Nicæni, nihil valet. Ibi enim tribuitur Hierosolymitano Episcopo aliquis honor, non tamen primatus in omnem Ecclesiam. Immò apertè subjicitur in eo Concilio sedes Hierosolymitana, non solùm sedi Romanæ, Alexandrinæ, & Antiochenæ, sed etiam Cæsarensi, quæ Palæstinæ Metropolitana sedes erat, ut patet tum ex can. 6. & 7.

ipsius

ipsius Concilii, tum ex Leone locis notatis, & ex S. Hieronymo in epist. ad Pammachium de erroribus Joannis Hierosolymitani. Quod verò addit ex Concilio Carthaginensi, adhuc magis est impertinens; nam Concilium illud nationale fuit, nec ferebat leges universæ Ecclesiæ, sed tantùm Episcopis Africæ. Itaque non prohibuit, nec potuit prohibere, ne Romanus Pontifex diceretur Princeps Sacerdotum, vel summus Sacerdos, sed tantùm ne ita appellaretur ullus Metropolitanus Africæ.

Secundus error non propriè potest dici error, decretum enim illud de honore sedium, sicut à Concilio Nicæno factum fuerat, ita poterat ab alio simili Concilio mutari. Tamen quia sine justa ratione mutabatur à Concilio Constantinopolitano, & postea à Chalcedonensi Pontifices Romani Damasus & Leo illud probare noluerunt, neque eorum Pontificum temporibus decretum illud executioni mandatum est, ut patet ex Leone epist. 53. ad Anatolium, ubi loquens de decreto Concilii Constantinopolitani: *Frustrà*, inquit, *quorundam Episcoporum profertur consensus, cui tot annorum series negavit effectum*. Et in epist. 55. ad Pulcheriam, loquens de decreto Concilii Chalcedonensis: *Consensimus*, inquit, *Episcoporum, Canonum apud Nicæam conditorum, regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus*.

Decimò, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Carthaginense III. can. 47. ubi numerantur in canone Scripturarum aliquot libri Apocryphi, ut Tobias, Judith, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus, & Machabæi, contra auctoritatem Concilii Laodiceni cap. ultimo, ubi illi omnes libri rejiciuntur à canone.

Respondeo in primis. Concilium Carthaginense esse majoris auctoritatis, quàm Laodicenum; tum quia posterius, tum etiam quia nationale fuit, Episcoporum 44. & præterea confirmatum à Leone IV. dist. 20. can. De libellis: Laodicenum autem fuit provinciale Episcoporum 22. & non confirmatum à Pontifice. Itaque hic posset habere locum, quod ait Augustinus, Concilia priora emendari à posterioribus. Dico tamen secundò, neutrum Concilium erasse. Nam Concilium Laodicenum posuit in canone eos libros, de quibus Episcopi ejus Concilii certi erant, alios autem omisit, non quidem negans, eos esse canonicos, sed nolens rem dubiam definire; Concilium autem Carthaginense re magis discussa definivit id, quod prius Concilium reliquerat sub dubio.

Undecimò, profert Concilium Toletanum I. in cujus can. 17. scribitur, posse admitti ad communionem eum, qui concubinam habet, modò non sit uxoratus, & est hoc Concilium jussu Leonis I. celebratum, ut patet ex cap. 21. Respondeo, hoc loco concubinam vocari uxorem ductam sine dote, & externa solemnitate, ut rectè à Gratiano notatum est dist. 34. canon. Omnibus; quod est conforme Juri civili, ut patet ex Novella 18. Justiniani. Quomodo Genesis 25. Agar & Cethura dicuntur concubinæ Abrahæ, quæ tamen veræ uxores erant, ut patet ex Gen. 16. de Agar, & Gen. 25. de Cethura.

At objicies, quia beatus Leo, qui hoc Concilium fieri jussit, & probavit in epist. 92. ad Rusticum Narbonensem cap. 4. loquens de uxore & concubina, dicit, Concubinam non esse verè uxorem, neque conjunctionem cum ea esse Sacramentum, vel Matrimonium; & propterea eam mulierem, quæ nubit viro habenti concubinam, non peccare quasi nubat homini conjugato, quia vir habens concubinam, non potest vocari conjugatus. Respondeo, Leonem aliter accipere nomen concubinæ, quàm Patres ejus Concilii acceperint; ipse enim vocat concubinam eam, quæ assumitur ad consortium thori, sine mutuo consensu perpetuò vivendi. Concilium autem vocat concubinam eam, quæ ducitur cum eo consensu, sed privatim expresso, non per publica instrumenta.

At, inquies, si Leo fuit auctor hujus Concilii, quomodo absolutè negavit, concubinam dici posse uxorem? Respondeo, Leonem non fuisse auctorem totius Concilii, sed tantùm ultimi canonis. Initio enim Concilii, dicitur, Concilium hoc congregatum tempore Honorii & Arcadii Imperatorum, quo tempore nondum erat Pontifex Leo; ipse enim creatus est tempore Theodosii junioris, triginta tribus annis post mortem Arcadii, ut patet ex Chronico Prosperi. Deinde in ultimo capite ponitur quædam explicatio fidei, quæ dicitur facta jussu Leonis Papæ. Quæ non possunt cohærere, nisi dicamus Concilium Toletanum habitum fuisse ante tempora Leonis; sed postea, tempore Leonis, factam fuisse illam explicationem fidei, & annexam eidem Concilio, quia iidem Episcopi huic explicationi subscripserunt, qui antea in Concilio fuerant. Et certè magna conjectura hujus rei esse potest, quod videamus, ante illam explicationem fidei poni Episcoporum subscriptiones, quibus finitur Concilium; & deinde rursum alias eorundem subscriptiones post illam explicationem fidei. Itaque S. Leo non confirmavit, nisi ultimum illum canonem suo tempore factum.

Duodecimò, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Wormatiense, in cujus canone tertio invenitur exploratus error: Jubentur enim fures occulti explorari per sacræ Eucharistiæ perceptionem. Quem esse errorem docet beatus Thomas part. 3. quæst. 80. art. 6. ad 3. Respondeo, Concilium fuisse provinciale, non confirmatum, immò potius reprobatum, quoad illum canonem, à summis Pontificibus, ut ibidem B. Thomas ostendit.

Decimotertiò, proferunt alii canones VI. Synodi. Illi enim canones videntur recepti; nam Adrianus I. in epistola ad Tharasium, quæ est in secund. act. VII. Synodi, dicit, hos canones divinè & legaliter prædicatos. Item Nicolaus I. epist. ad Michaelem & Innocentius III. cap. A multis, extra de ætate ordinandorum, & VII. Synodus act. 2. 3. 4. 5. & 6. his canonibus utuntur. At inveniuntur in his canonibus magni errores. Nam can. 2. recipitur Concilium sub Cypriano de rebaptizandis hæreticis: quod erroneum fuisse probat Augustinus passim in libris septem de Baptismo. Item can. 72. judicantur irrita, & solvenda conjugia Catholicorum cum hæreticis, qui est expressus error; Etsi enim peccat Catholicus ducens hæreticam uxorem, & contrà; tamen Matrimonium est Sacramentum propter characterem Baptismi, quem hæreticus retinet, & ideo tale conjugium solvi non potest.

Respondeo, non solùm hos duos, sed etiam multos alios canones esse erroneos in istis canonibus, sed non sunt editi isti canones ab ullo legitimo & probato Concilio. Constat enim ex Tharasio in VII. Synodo act. 4. hos canones non esse editos à VI. Synodo, quæ fuit tempore Agathonis, & Constantini, sed post multos annos tempore Justiniani II. Imperatoris, cui Concilio non adfuit Romanus Pontifex, nec per se, nec per Legatos, neque postea Concilium confirmavit, sed apertè reprobavit, ut testatur Beda in lib. de sex ætatibus in Justiniano, & Paulus Diaconus in vita ejusdem Justiniani, & Platina in vita Sergii.

Ad verba Adriani respondeo, illum solùm recitare sententiam Tharasii, nec refellere, quia ille

can. 82. de picturis, utilis erat eo tempore ad quæstionem de qua agebatur. Ad Nicolaum respondeo, verba ejus esse pro nobis; dicit enim, se citare illum canonem Græcorum, quomodo Paulus citavit verba Echnicorum Poetarum. Ad Innocentium dico, eum nihil ibi definire de his canonibus, sed tantum citare unum canonem ex istis. Quòd autem citaverit nomine VI. Synodi, factum est, vel quia sic vocantur communiter, licèt verè non sint; vel quia Innocentius ex Gratiano dist. 32. can. Si quis, hunc canonem accepit; Gratianus autem sæpe in hac parte erravit, tribuens opera iis, quorum non sunt. Ad VII. Synodum dico, semper citari hos canones à privatis hominibus in ea Synodo inter disputandum, non tamen aliquid definiri à tota Synodo. Nam definitio Concilii habetur act. 7. tantùm; ibi autem nulla fit mentio horum canonum. Vide Franciscum Turrianum in libro de VI. Synodo, & ea quæ nos diximus de his canonibus tom. 1. lib. 2. de Pontif. cap. 14.

Proferunt decimoquartò Hermanus Hamelmannus lib. 3. prolegom. cap. ult. Calvinus lib. 1. instit. cap. 11. §. 14. & sequent. & lib. 4. cap. 9. §. 9. necnon Magdeburgenses Cent. 8. cap. 9. Synodum VII. Nicænam II. quam dicunt pugnare cum duobus Conciliis: uno priore, ideſt, Constantinopolitano, sub Constantino Copronymo; altero posteriore, Francofordiensi, sub Carolo Magno; ita ut sive sit sequenda regula beati Augustini lib. 2. de Baptismo cap. 3. qui vult priora Concilia à posterioribus emendari, sive regula sancti Isidori apud Gratianum distinct. 50. canone, Domino sancto, qui docet, antiquiora Concilia recentioribus anteponenda; necessarium sit hoc Nicænum esse rejiciendum.

Quòd pugnet Nicænum secundum cum antiquiore Constantinopolitano, patet ex ipso Nicæno II. act. 6. ubi fatentur Patres tempore superioris Imperatoris definitum fuisse in Concilio Constantinopolitano, imagines non esse ullo modo colendas; quòd verò pugnet cum Concilio Francofordiensi posteriore, in quo etiam legati Romani Pontificis fuerunt, probant adversarii. Primùm ex Adone, Aimonio, Abbate Urspergensi, Platina, aliisque historicis, qui ubi loquuntur de temporibus Caroli & Adriani, dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam VII. Synodum Græcorum, secundò, probant ex libris quatuor Caroli Magni; qui nuper prodierunt, ideſt, anno 1549. in eis enim libris Carolus Magnus totis viribus contra imagines & VII. Synodum pugnat, & ibidem legimus, hos ipsos libros in Francofordiensi Synodo approbatos.

Respondeo, Nicænam Synodum cum nullo legitimo Concilio pugnare. Ac primùm, quòd attinet ad Constantinopolitanum sub Imperatore Constantino Copronymo, constat illud non fuisse generale, nec legitimum ullo modo, cùm in eo non interfuerit Romanus Pontifex, nec per se, nec per Legatos: ut Joannes, Zonaras, & Cedrenus referunt in vita Constantini Copronymi, & idem fatentur Magdeburgenses Cent. 8. cap. 9. colum. 551. Sine Pontifice autem Romano non posse œcumenica Concilia celebrari, patet ex regula Nicæni Concilii, quæ est apud Socratem lib. 2. cap. 13. Quid, quòd nec adfuerunt tres alii præcipui Patriarchæ, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, ut ex eisdem Zonara, Cedreno, & Magdeburgensibus patet. Quomodo ergo generale Concilium dici potest, cui neque Oriens, neque Occidens, neque Meridies consensit, sed pauci duntaxat Episcopi ex Aquilone? Denique, quotquot exstant historici, tum Græci, ut Zonaras, Psellus, Photius, Nicetas, Cedrenus; tum Latini, ut Rhegino, Sigebertus, Ado, Paulus Diaconus, Urspergensis, atque permulti; omnes

A Concilium hoc vel apertè reprehendunt, vel inter Concilia Ecclesiæ non numerant.

De Concilio autem Francofordiensi, quo præcipuè nituntur adversarii, dico tria. Primò, quidquid illud Concilium definierit, non esse magni faciendum; nam sine dubio illi anteponendum est Concilium Nicænum II. quod certum est fuisse universalius, antiquius, & sine controversia à summo Pontifice approbatum. Nam constat ex ipso Concilio, adfuisse legatos Papæ Adriani, & rursum approbatum à Leone III. patet ex Ivone 4. part. cap. 147.

Dico secundò, si verum est quod dicunt Centuriatores Cent. 8. cap. 9. col. 639. nihil nobis eam Synodum obesse; nam ipsi dicunt, Synodo Francofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum & Legatos ejus. At certum est, Synodum, cui repugnat Rom. Pontifex, nullius esse auctoritatis, ut patet, tum ex Gelasio, in tomo de vinculo anathematum experientia. Nulla enim Synodus unquam habita est legitima, cui Rom. Pontifex repugnaverit. Quid, quòd ipsa Synodus Francofordiens. hoc ipsum docet, nam ut ex Carolinis libris patet, Synodus Francofordiens. decrevit, judicium ultimum controversiarum ad Romanum Pontificem pertinere, & hoc præcipuo argumento refellit Synodum septimam, quia existimavit sine auctoritate Romani Pontificis celebratam; Ergo Synodus Francofordiensis testimonio Magdeburgensium seipsam destruit.

C Præterea ibidem Magdeburgenses dicunt, Synodum Nicænam ab Adriano confirmatam, Concilium autem Francofordiense reprobat Synodum factam sine Papæ auctoritate; ergo judicio Magdeburgensium, non est Nicæna nostra, sed aliqua alia, quæ reprobatur in Concil. Francofordiensi. Denique, ibidem docent Magdeburgenses, in Synodo Francofordiensi non esse definitum, ut imagines tollantur è templis, sed ut in templis quidem maneant, at non adorentur. Cur ergo ipsi è templis imagines tollunt? cur frangunt? cur non servant Francofordiense decretum? Ex quo etiam refellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Concilio Francofordiensi decretum, ut imagines delerentur. At è contrario Synodus Francofordiensis, testimonio librorum Carolinorum, Hincmari, & ipsorum Magdeburgensium, anathema dixit iis, qui imagines delere volunt. Præterea, res ipsa idem ostendit; nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis enim resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, & Regis potentissimi? Non esse autem factum, certo certius est; nulli enim historici id referunt. Immò Jonas Aurelianensis, tanquam rem novam, & sacrilegam refert, quod Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

D

Tertiò dico, rem esse incertissimam, quid statutum sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi: nam antiqui auctores non sibi constant. Nam in primis ipsum decretum Francofordiense, quod citatur præfatione librorum Carolinorum, testatur in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Constantinopoli convenerat, & imagines adorari jusserat. Ubi cùm nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines. At cùm dicit, ibi decretum, ut imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

E

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ, pro imaginibus adorandis, ubi cùm nominat Constantinopolim, & dicit, à Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, videtur loqui de Synodo hæreticorum; cùm autem dicit in Bithynia, & pro imaginibus Synodum celebratam, videtur loqui de nostra

Nicæ-

Nicæna. Nam Nicæa eſt Metropolis Bithyniæ, Conſtantinopolis autem in Thracia eſt.

Jam verò Hincmarus Remenſis cap. 20. libri contrà Hincmarum Laudunenſem, qui ipſo ferè tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordienſi damnatam Synodum, quæ Nicææ convenerat, ſine Papæ auctoritate, ubi etiam duo contraria conjungit, ut patet. Aimonius lib. 4. cap. 85. de geſtis Francorum, & Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 793. ſcribunt, in Synodo Francofordienſi damnatam ſeptimam Synodum Græcorum, quæ convenerat Conſtantinopoli ſub Conſtantino & Irene. Ubi etiam ipſi contraria jungunt inter ſe. Multi autem hiſtorici recentiores dicunt, in Synodo Francofordienſi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Græci ſeptimam generalem dicebant. Ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis 2. lib. 1. Sabellicus lib. 8. Enneadis 8. Paulus Æmilius lib. 2. de geſtis Francorum.

Propter hanc confuſionem Alanus Copus Dialogo 4. & 5. docet, in Synodo Francofordienſi ſolùm damnatam Synodum Conſtantinopolitanam hæreticam, Nicænam autem non ſolùm non damnatam, ſed etiam confirmatam, quam ſententiam optarem eſſe veram, ſed tamen ſuſpicor eſſe falſam.

Primò, quia libri illi Carolini licèt falsò inſcribantur Carolo, ut dicemus, tamen ſine dubio ſcripti ſunt tempore Caroli, ut patet ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus I. & ſcripti videntur in Concilio Francofordienſi, & acta continere Synodi Francofordienſis. Id enim aſſerit Hincmarus ejus temporis auctor, & ipſi libri hoc præ ſe ferunt. Quòd autem Synodus, quæ in his libris refutatur, ſit verè Nicæna II. dubitari non poteſt, ſi legantur vel ipſi libri, vel Adriani reſponſio.

Secundò, quia auctores antiqui omnes conveniunt in hoc, quòd in Concilio Francofordienſi ſit reprobata Synodus VII. quæ decreverat, imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, & alii paſſim docent. Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum eſſe corruptos, ut Copus dicit, videtur mihi paulò durius.

Tertiò, quia ſi iſti auctores loquerentur de falſa VII. Synodo, ideſt, de Synodo Conſtantinopolitana contra imagines, certè meminiſſent etiam in ſuis hiſtoriis Synodi Nicænæ verè VII. At non meminerunt ullius Concilii VII. niſi iſtius, quod reprobatum dicunt. Neque obſtat, quòd libri Carolini, ut Abbas Urſpergenſis & Aimonius dicunt, reprobant Synodum Conſtantinopoli habita; Nam Abbas ſequutus eſt libros Carolinos, ut etiam Aimonius: auctor autem eorum librorum vel lapſu memoriæ, vel ex imperitia poſuit Conſtantinopoli pro Nicæna. Nam alioqui cùm dicat, Synodum celebratam in provincia Bythiniæ, ubi Nicæa eſt, non Conſtantinopolis, ſatis indicat, ſe de Nicæa loqui, & ſimiliter Abbas, & Aimonius cùm dicant, Synodum celebratam ſub Conſtantino & Irene, clarè demonſtrant ſe loqui de Nicæna Synodo, etiamſi per errorem nominent Conſtantinopolim.

Neque etiam obſtat, quòd Hincmarus & libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordienſi, fuiſſe coactam ſine auctoritate Papæ, quod eſt falſum de Nicæna, & verum de Conſtantinopolitana. Nam Hincmarus ſequutus eſt libros Carolinos, ut ipſe indicat; auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit, cum aliis multis, ut imponeret Synodo Francofordienſi, ut mox dicemus.

Neque obſtat ultimò, quod Platina, Blondus, Sabellicus, & Paulus Æmilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus. Nam in primis iſti omnes recentiores ſunt. Deinde, quod ipſi dicunt, non pugnat cum antiquorum hiſtoricorum dictis; Nam in Synodo Francofordienſi duæ Synodi reprobatæ fuerunt, nimirum Conſtantinopolitana contra imagines, & Nicæna pro imaginibus, ut patet ex libris Carolinis & ex Hincmaro, & fortaſſe hæc eſt cauſa, cur antiquorum hiſtoricorum aliqui nominent Nicæam, aliqui Conſtantinopolim, cùm dicunt, Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordienſi.

Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordienſi verè reprobatam Nicænam II. Synodum, ſed per errorem, & materialiter, eo modo prorſus, quo olim Synodus Ariminenſis damnavit homouſion. Nam auctor librorum Carolinorum impoſuit Synodo, duoque mendacia illi obtruſit. Unum mendacium fuit, in Synodo Nicæna, definitum fuiſſe, ut imagines adorarentur cultu latriæ. Alterum, decretum illud factum à Græcis ſine conſenſu Papæ Romani. His duobus mendaciis pro veritate habitis, Synodus Francofordienſis reprobavit, & meritò, Nicænam Synodum, tanquam profanam & illegitimam.

Quòd illa duo fuerint perſuaſa Concilio, patet ex ipſis libris Carolinis; nam in præfatione diſertè habetur hoc modo: *Allata eſt in medium*, (ſcilicet in Synodo Francofordienſi) *quæſtio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Conſtantinopoli fecerunt, in qua ſcriptum habebatur, ut qui imaginibus Sanctorum, ita ut Deifica Trinitati, ſervitium, aut adorationem non impenderet, anathema judicaretur. Qui ſupra, ſanctiſſimi Patres noſtri omnimodis orationem, & ſervitutem eis impendere renuentes, contempſerunt, atque conſentientes, condemnarunt.* Hæc ibi. In ipſo etiam opere introducitur Conſtantinus Epiſcopus Cypri, in Concilio Nicæno anathema dicens iis, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoratur ſanctiſſima Trinitas. En clarè primum mendacium.

Idem auctor clarè docet, ad ſummum Pontificem pertinere judicium controverſiarum fidei, & ideo Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod Pontificis auctoritate careat.

Præterea auctores illi antiqui, qui dicunt, reprobatam eſſe falſam Synodum, quæ decreverat, imagines eſſe adorandas, ſine dubio per illud Adorandas, intelligunt adorandas cultu latriæ; nam ipſi quoque docent, imagines eſſe venerandas, & tamen execrantur illam Synodum, quæ jubet imagines adorari. Ado in Chronico anni 696. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo Crucem oſculari, & adorari ſolitam, & etiam in Chronico anni 717. vocat imaginem venerandam, quam everterat Philippicus hæreticus, & reſtituerat Theodoſius Catholicus Imperator. Rhegino lib. 1. Chronici, ſub finem, agnoſcit Crucis adorationem; & deturbationem imaginum per Leonem Iconomachum factam, ſcelus appellat. Joannes Aventinus lib. 4. annalium, dicit, Carolo Magno Imperatore deſignato, imaginem ejus in templo ab omni populo veneratam, ipſo præſente. Abbas Urſpergenſis in Chronico, invehitur in Leonem Iſaurum, & Conſtantinum Copronymum, propter imaginum dejectionem, eoſque vocat impios, & Antichriſti præcurſores; & è contrario Gregorium Papam laudat, & ſanctum virum fuiſſe dicit, qui propter imagines Chriſti & Sanctorum Imperatorem excommunicavit.

Quòd autem verè mendacia ſint, quòd Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quòd decreverit imagines adorandas cultu latriæ, certiſſimum eſt; nam in ipſo Concilio Nicæno II. act. 2. recitantur epiſtolæ Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus ſemper primi ſubſcribunt Legati Romani; deinde quod ad cultum attinet, in 1. act. Baſilius Ancyranus, qui antea fuerat hæreticus, cùm reſipiſceret, & con-

& confeſſionem Catholicam ederet, toto Concilio audiente & probante, dixit ſe imagines quidem colere, non tamen latria, cùm ea ſoli debeatur Deo. Similiter Conſtantinus Epiſcopus Conſtantiæ Cypri in VII. Synodo act. 3. loquutus eſt. Similiter loquuntur etiam cæteri act. 4. & 7.

Neque mirum videri debet, quòd auctor librorum Carolinorum tam manifeſta mendacia obtruſerit Synodo Francofordienſi de Nicæna Synodo paulò antè habita; nam ſi nunc Magdeburgenſes & Calvinus ſcribere audent, nos colere imagines divinis honoribus planè, ut Deos, cùm tot libri Catholicorum, & ipſum generale Concilium Latinum, & in Germaniæ finibus Tridenti celebratum, diſertè clament contrarium; quid mirum, ſi idem confictum ſit de Synodo Græca, quam pauciſſimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

Si dicas, ergo ſaltem Concilium Francofordienſe, quod frequentiſſimum fuit & legitimum, errare potuit. Reſpondeo, potuit errare, & erravit non in juris, ſed in facti quæſtione, & præterea non mirum ſi errare potuit; nam non conſenſerunt Legati Romani, ut Magdeburgenſes dicunt. Papa autem non ſolùm non conſenſit, ſed etiam refutavit Francofordienſe decretum, ut patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, ubi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

Quod autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum cauſæ ſuæ conſtituunt; Dico, eos libros, neque eſſe Caroli, neque ejuſmodi, quibus ulla fide haberi poſſit.

Quòd Caroli non ſint, probatur primò, quia exſtat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri iſti accuratè refelluntur, ex quo Adriani libro perſpicuè intelligitur, libros iſtos ab aliquo hæretico compoſitos, & à Carolo ad Pontificem miſſos, ut eis reſponderet. Eſſe autem Adriani hunc librum, qui exſtat in 3. tom. Conciliorum, tum aliunde, tum etiam ex Ivone intelligi poteſt, qui multa ex hoc libro nomine Adriani in quartam partem ſui decreti tranſtulit.

Secundò, conſtat ex hiſtoriis Græcorum & Latinorum, ut Zonaræ, & Cedreni in vita Leonis Iſauri, necnon Pauli Diaconi in vita ejuſdem, Romanos Pontifices Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. defeciſſe à Græcis Imperatoribus, eos excommunicaſſe, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuiſſe, ſeque in tutelam Francorum contuliſſe, atque in eos tandem imperium tranſtuliſſe, ea de cauſa præcipuè, quòd Græci Imperatores hæreſi Iconomachorum patrocinarentur; cùm è contrario Francorum Reges in fide antiqua conſtantes eſſent. Quomodo ergo veriſimile eſt, Carolum Imperatorem eadem hæreſi laboraſſe, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem ſcripſiſſe? Sed verba Zonaræ audiamus: *Igitur*, inquit, *Papa Gregorius deſerta Imperatoris obedientia ob perverſam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cùm prius ſæpe dediſſet operam, ut Leonem per literas ab odio Dei revocaret, atque ad cultum ſacrarum imaginum reduceret*. Et infrà in vita Irenes: *Adriano veteris Romæ Papa mortuo, Leo ſuffectus eſt, vir revorendus & honorabilis, qui cùm ſe ad Carolum Francorum Regem contuliſſet, ab eo tempore Roma Franci patiti ſunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato*. Nam Papa Gregorius nihil ſibi rei eſſe voluit cum impiis Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ gubernatoribus & pacem cum Francis fecit.

Tertiò, ſcribit Jonas Aurelianenſis lib. 1. de Cultu imaginum (floruit autem Jonas tempore Ludovici Pii Caroli filii) Claudium Taurinenſem ejus hæreſis patronum toto tempore, quo vixit Carolus, nunquam fuiſſe auſum mutire. Idemque ibidem, virum piiſſimum, ac ſanctæ memoriæ Carolum Auguſtum appellat. Si ergo Iconomachi, vivente Carolo, non audebant hæreſim ſuam prædicare; ſi defenſores imaginum Carolum ut pium ac ſanctum venerabantur, quanta impudentia eſt, libros contra imagines Carolo attribuere?

Quartò, ſcribit Paulus Æmilius lib. 2. hiſt. Francorum, necnon Rhegino in Chronico, in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem, Caroli Magni patrem, Græcorum errorem contra ſacras imagines Imperatoris Græci Legatis præſentibus, confutaſſe; ex eodem quoque Paulo conſtat, non diu poſtea ad Concilium, quod Romæ Stephanus Papa celebravit contra eundem Græcorum errorem, miſiſſe Carolum Magnum Epiſcopos duodecim, ex præcipuis regni. Qua ergo audacia adverſarii Chriſtianiſſimum Principem in Iconoclaſtam transformare nituntur? præſertim cùm Paulo Æmilio in hac parte aſſentiantur Magdeburgenſes Cent. 8. cap. 9. col. 570.

Quintò, conſtat ex hiſtoricis omnibus, & ex ipſius Caroli epiſtolis, & carminibus; imò ex ipſis rebus geſtis, Carolum & Adrianum ſemper conjunctiſſimos fuiſſe. Exſtat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo non minus eleganter, quàm piè deſcriptum, apud Onophrium in additione ad Platinam, cujus hoc eſt initium.

Hic pater Eccleſiæ, Roma decus, inclytus auctor
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir, cui vita, Deus, pietas, lex, gloria Chriſtus;
Paſtor Apoſtolicus promptus ad omne bonum.

Et infrà:

Poſt patrem Carolus lachrymans hæc carmina ſcripſit,
Tu mihi dulcis amor, te modò plango pater.
Tu memor eſto mei, ſequitur te mens mea ſemper.
Cum Chriſto teneas regna beata poli.

Num credibile eſt igitur, Carolum alterius religionis ac fidei fuiſſe, quàm Adrianum? & in ipſum Adrianum tam acriter ſcripſiſſe, cùm eum tantopere coluerit, & poſt obitum laudarit?

Denique certum eſt, Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem & ingenioſum fuiſſe, libri autem iſti hominis barbari, imperiti, levis, ac penè ſtulti eſſe videntur. Nam Conſtantinopolim urbem notiſſimam in Bithynia eſſe dicit, cùm nemo neſciat eſſe in Thracia, niſi fortè quia frequentes ibi terræmotus fiunt, ſolum mutaverit. Deinde, Concilium pro cultu imaginum Conſtantinopoli celebratum aſſerit, cùm tamen Nicææ celebratum nemo ſit qui neſciat, niſi qui nihil legit. Et quod gravius eſt, per calumniam & mendacium multa tribuunt iſti libri Nicænis Patribus, quæ nunquam dixerunt, & interdum quæ adverſarii dixerant: quale eſt illud, quod Euchariſtia ſit imago corporis Chriſti, quod non ſolùm Patres Nicæni non defendunt, ut iſte auctor ſomniat, ſed etiam ex profeſſo refellunt. Unde accepit Calvinus alterius mendacii occaſionem. Quia enim Iconomachi dixerant, unam ſolùm imaginem adorandam, ideſt, Euchariſtiam, atque hoc dictum Pſeudo-Carolus Nicænæ Synodo tribuerat; Calvino placuit, ita rem totam immutare, ac dicere: *Cæterum ne ſuo ſolemni, plaudite, fabula careat, additur clauſula* (nimirum à Concilio Nicæno) *Gaudent & exultent, qui Chriſti habentes imaginem, ſacrificium illi offerunt*. Quod eſt mendacium impudentiſſimum. Concilium enim Nicænum tantum abeſt, ut voluerit imaginibus ſacrificium offerri, ut diſertè in act. 7. declaraverit, non veram latriam, ſed honorariam tantùm adorationem imaginibus deferri.

Accedat poſtremò, quòd liber iſte tanquam alter

Mel-

Melchiſedech, eſt ſine patre, ſine matre, ſine genealogia. Prodiit enim repentè in lucem nec ſcitur quando, aut ubi, aut quomodo, aut à quo repertus, nec habet nomen auctoris, nec impreſſoris, nec loci, ubi impreſſus eſt. Quæ ſunt omnia argumenta atque indicia fraudum. Sed eſto, ſit liber Caroli Magni, quid tandem adverſarii obtinebunt? prorſus nihil. Auctor enim hujus libri diſertè oppugnat omnia ferè dogmata Calviniſtarum; apertè enim docet, ad Romanum Pontificem pertinere ultimum judicium de controverſiis fidei, & eum non à Conciliis, ſed à Deo ipſo primatum habere. Idem vult exorciſmum adhiberi in Baptiſmo, templa dedicari certo ritu, orandum eſſe pro defunctis, Sanctos invocandos, reliquias venerandas, Chriſmatis, aquæ, ſaliſque benedicti uſum in Eccleſia retinendum; in Euchariſtia verè eſſe corpus Chriſti, idque adorandum, & tanquam verum ac proprium ſacrificium offerendum, quæ ſunt omnes exploratæ hæreſes apud adverſarios.

Si ergo volunt nos credere huic auctori, cùm docet Nicænam Synodum erraſſe, credant eidem ipſi, cùm aſſerit tam multa, quæ jam enumeravimus. Quod ſi etiam conſtaret, Carolum ipſum hunc librum ſcripſiſſe, & in omnibus cum Calviniſtis convenire, quid haberent aliud, quàm teſtimonium unius hominis laici, & mulieris? quod opponere velle Concilio generali Epiſcoporum, ſtultitia eſt manifeſta. Nam ut rectè ait Damaſcenus orat. 2. de imaginibus, Chriſtus non commiſit Eccleſiam Regibus & Imperatoribus, ſed Epiſcopis & Paſtoribus.

Decimoquinto, proferunt Concilia duo inter ſe contraria, quibus tamen præfuerunt Romani Pontifices. Nam Concilium Romanum ſub Stephano VII. irritavit omnia acta Formoſi Papæ prædeceſſoris ſui; deinde Concilium Ravennenſe ſub Joanne IX. irritavit acta Concilii ſub Stephano, & approbavit acta Formoſi. Vide Sigebertum in Chronico anni 903. Matth. Palmerium in Chronico anni 899. & Platinam in vitis horum Pontificum. Reſpondeo, quæſtionem fuiſſe de facto, ideſt, an Formoſus fuiſſet verus & legitimus Papa; & quia Stephanus malè informatus, cenſuit eum non fuiſſe Papam, acta ejus irritavit. Quia verò Joannes poſtea re melius inveſtigata, invenit contrarium, correxit errorem Concilii prioris, juxta regulam Auguſtini, qui dicit, Concilia priora aliquando emendari à poſterioribus, nimirum in hujuſmodi caſibus particularibus.

Decimoſexto, proferunt Concilium Romanum ſub Nicolao II. in quo definitum eſt, non ſolùm Sacramentum corporis Chriſti, ſed, & ipſum verum Chriſti corpus tractari, & frangi manibus Sacerdotum, & fidelium dentibus atteri, ut patet ex can. Ego Berengarius, de conſec. diſt. 2. At hic eſt error manifeſtus contra reſurrectionem gloriosam Chriſti, de qua dicit Apoſtolus: *Chriſtus reſurgens à mortuis, jam non moritur.* Rom. 6. Si enim corpus Chriſti verum frangitur, & teritur, certè corrumpitur & moritur.

Reſpondeo, numquam fuiſſe quæſtionem, an Chriſti corpus verè, ut eſt in ſe, frangeretur manibus, & dentibus tereretur; certum enim eſt & ſemper fuit, Chriſti corpus incorruptibile nunc exiſtens, non poſſe frangi & teri, niſi in ſigno ſive Sacramento, ita ut dicatur frangi ac teri, cùm ſignum ejus, ideſt ſpecies panis frangitur, & teritur. At quæſtio fuit, an ſignum, quod frangitur, & teritur, ſit nudum ſignum, an verò contineat Chriſti corpus revera, & quia Berengarius docuerat eſſe nudum ſignum, ideo Concilium conſtituens formam abjurationis hujus erroris, voluit eum dicere, non ſolùm Sacramentum, ſed etiam verum Chriſti corpus frangi, & teri; quorum verborum hic eſt ſenſus: non teritur, & frangitur nudum ſignum, ſed etiam verum Chriſti corpus, ideſt, ſed ſignum habens realiter conjunctum Chriſti corpus: ſive, ſed etiam verum Chriſti corpus ibi præſens exiſtens, frangitur, & teritur, non tamen in ſe, ſed in ſigno. Quomodo etiam intelligimus, cùm Chryſoſtomus homilia 83. in Matthæum, ait: *O quot*, inquit, *dicunt, vellem ejus formam, ejus calceamenta videre. Ipſum igitur vides, ipſum tangis, ipſum comedis.*

Decimoſeptimo, profert Hermannus Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. in quo definitum eſt, habendum eſſe pro articulo fidei, panem & vinum in Sacramento tranſubſtantiari in corpus & ſanguinem Chriſti; At in Concilio Epheſino dicitur anathema omnibus proferentibus aliud Symbolum.

Reſpondeo primò, Lateranenſe Concilium non compoſuiſſe ullum Symbolum, ſed tantùm definiviſſe unam quæſtionem de fide, ſicut fecerunt multa Concilia poſt Epheſinum. Secundò dico, Concilium Epheſinum dixiſſe anathema proferentibus aliud Symbolum, ideſt, contrarium Nicæno, non autem aliud, ideſt, novum, & explicatius. Tertiò dico Concilium Epheſinum prohibuiſſe novi Symboli compoſitionem Epiſcopis, & Conciliis particularibus, non autem ſummo Pontifici, aut Concilio generali; nemo enim in parem, vel majorem, habet præcipiendi auctoritatem.

Decimooctavo, proferunt Concilium Conſtantienſe & Baſileenſe, nam illud ſeſſ. 13. excommunicavit omnes communicantes ſub utraque ſpecie, iſtud autem conceſſit utramque ſpeciem Boemis. Reſpondeo, quidquid ſit de horum Conciliorum auctoritate, dico ea non pugnare inter ſe; nam Conſtantienſe excommunicat eos, qui communicant ſub utraque ſpecie ſine licentia Eccleſiæ. Sic enim intelliguntur præcepta majorum; non enim qui præcipit, privat ſe auctoritate diſpenſandi. Concilium autem Baſileenſe diſpenſavit cum Boemis, eiſque licentiam dedit communicandi ſub utraque ſpecie.

Ultimo, proferunt eadem Concilia Conſtantienſe & Baſileenſe, quæ ſtatuunt Concilium eſſe ſupra Papam, cujus contrarium habetur in Concilio Lateranenſi ſeſſ. 11. ſed de hac re infrà dicemus in fine hujus libri.

CAPUT IX.

Solvitur objectio, ducta ex ratione.

OBjiciunt poſtremò eam rationem. In omni cætu multitudinis ſæpe accidit, ut major pars vincat meliorem, igitur in Conciliis Eccleſiæ, ubi definiuntur omnia ad plura ſuffragia, facilè fieri poterit, ut contingat error. Deinde eſto, Concilia legitima non poſſint errare, tamen quis novit, an ullum fuerit unquam legitimum Concilium? Nec enim eſt Concilium legitimum, niſi Epiſcoporum fidelium; quis autem ſcire poteſt, an qui in Concilio conveniunt, habeant veram fidem, & veram ordinationem? Denique, in antiquis Conciliis conveniſſe Epiſcopos ex multis provinciis, quæſtionem propoſitam diligenter examinaſſe, ſubſcripſiſſe deinde ſponte ſua, non aliqua vi externa coactos, & alia ejuſdem generis feciſſe, quæ requiruntur ad legitima Concilia, unde novimus, niſi ex fide hiſtoricorum? At hiſtorici (divinis exceptis) non rarò mentiuntur, & certè non

firmam & infallibilem fidem faciunt. Reſtat igitur, tu Conciliorum decreta ſint omnia dubia.

Reſpondemus, in cœtibus humanis aliquando id accidere, ut major pars vincat meliorem: in Concilio autem Eccleſiæ, ubi Spiritus ſanctus præſidet: & ubi Chriſtus eſt in medio eorum, qui in nomine ipſius congregati ſunt, & ubi ille adeſt, cui dictum eſt ab ipſa Veritate: *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando converſus, confirma fratres tuos*; non eſt, quod tale aliquid timeatur. Nam etiamſi major pars reſiſtat meliori; ut factum eſt in Concilio Ariminenſi, & Epheſino II. tamen nunquam vincit; mox enim irritantur ejuſmodi Conciliorum acta ab eo, cui convenit ex officio fratres confirmare, quemadmodum in prædictis Conciliis Ariminenſi & Epheſino II. factum videmus.

Ad alteram objectionem reſpondeo, non eſſe neceſſarium, ut ſciamus Epiſcopos, qui ad Concilium conveniunt, habere veram fidem, & veram ordinationem, ſed ſatis eſſe, ſi non conſtet contrarium. Nam etiam ſi ſummus Pontifex, quod fieri non poſſe credimus, & omnes Epiſcopi, qui ad aliquod generale Concilium à ſummo Pontifice convocantur, eſſent corde hæretici, & ſola externa profeſſione Catholici, nec verè accepiſſent ſacri ordinis inviſibilem characterem, ſed nudam impoſitionem manuum; tamen certi ſumus, Deum nunquam permiſſurum, ut ejuſmodi Concilium in decretis ſuis formandis erraret: Aſſiſtit enim Concilio Spiritus ſanctus, non tam propter ipſum Concilium, quàm propter Eccleſiam univerſam, quæ divino præcepto tenetur, Epiſcoporum ſententiam non diſcutere, ſed venerari. Itaque ne erraret Eccleſia univerſa, divina providentia faceret, ut etiam Concilium illud Epiſcoporum fictorum, vellet, nollet, veriſſimam fidem Eccleſiæ ſequendam proponeret. Proinde, ut conventus aliquis Epiſcoporum legitimus ſit, & dicatur; id ſolum requiritur, ut Epiſcopi illi conveniant, qui in Eccleſia ordinariè præſident, & Epiſcopi veri, atque Catholici palàm ab omnibus habeantur, quidquid ſit de iis, quæ in cordibus eorum latent.

Quia tamen non ſolùm ſcimus Deo curæ eſſe ſalutem Eccleſiæ ſuæ, ſed etiam ex Scripturis didicimus, Dei providentiam ſuaviter omnia diſponere: propterea certò credimus, Deum non permiſſurum, ut in Concilio, quod ab Eccleſia legitimum creditur, conveniant Epiſcopi, aut omnes, aut pro majori parte non legitimi, aut non Catholici. Eſſet enim vehementer durum ac violentum (etſi non impoſſibile Deo, qui etiam per jumentum aliquando corripuit Prophetæ inſipientiam) ut Concilium totum hæreticorum, repugnante voluntate ac ſententia, decretum Catholicum conderet.

Ad poſtremam objectionem quidam reſpondent, ut Vega in Conc. Trid. lib. 3. cap. 39. Concilium eſſe legitimum, fide Catholica teneri à fidelibus, non quia id hiſtorici teſtantur, ſed quia ipſum Concilium hoc definivit; ſolent enim Concilia initio actorum definire, ſuum conventum eſſe legitimum, & in Spiritu ſancto congregatum.

At profectò non videtur hæc ſolida reſponſio; primùm, quia vetera Concilia non ſolebant initio teſtari, ſuum conventum eſſe legitimè, & in Spiritu ſancto congregatum; Concilia verò quædam poſteriora, ut Conſtantienſe, Baſileenſe, Lateranenſe, Tridentinum & alia, id quidem teſtantur, ſed non tanquam decretum aliquod ferment de fide. Nuſquam enim invenitur inter canones propriè dictos, alicujus Concilii aliquis canon, quo definiatur illud ipſum Concilium eſſe legitimum, à quo canones illi conditi ſunt. Secundò, aut conſtat nobis aliunde Concilium aliquod fuiſſe legitimum, dum definire vellet, ſe eſſe legitimum, aut non conſtat. Si conſtat, fruſtra conditur tale decretum; ſi non conſtat, jam de ipſo decreto dubitare incipiemus; ſi enim ambigo, an fuerit legitimum Concilium antequam definiret ſe eſſe legitimum, ambigo etiam, an non erraverit in eo ipſo decreto, quo ſe legitimum eſſe pronunciavit.

Alii igitur reſpondent, Concilium aliquod eſſe legitimum, iis, qui tunc adſunt præſentes, evidens eſſe poſſe ſine alia probatione. Vident enim conveniſſe in unum Epiſcopos, qui habentur ab omnibus veri Epiſcopi, & conveniſſe ex variis provinciis, & vocatos ab eo, qui habet auctoritatem, & ſi quid aliquid requiratur ad legitimum Concilium, id etiam videre poſſunt, nihil enim inviſibile, ut ſuprà diximus, requiritur. Poſteris autem, vel abſentibus, id ipſum eſt notum ex humana fide, ſed certiſſima, & quæ evidentiæ naturali aliquo modo comparari poſſit. Nam exempli gratia, Nicænum Concilium fuiſſe legitimum, non ſolùm unus aut alter hiſtoricus teſtatur, ſed multi & varii ſcriptores ejus temporis, & temporum conſequentium, & Eccleſia, quæ nunc eſt, idipſum aſſerit, nec eſt, aut fuit, qui contrarium ſentiat, aut ſenſerit.

Quare, quemadmodum fuiſſe quondam Conſulem Ciceronem, Julium Cæſarem Dictatorem, Octavianum cum Antonio prælio navali decertaſſe, & alia id genus, etſi ex fide humana pendeat, tamen adeò certa ſunt, ut evidentiam quandam habere videantur: Sic etiam Concilia Eccleſiæ, quæ nos legitima fuiſſe dicimus, tot habent teſtimonia omnium ætatum, ut nihil dubitationis in animis noſtris relinquant, quò minus credamus, talia fuiſſe, qualia dicuntur.

Quare cùm ex fide Catholica habeamus, Concilia legitima à ſummo Pontifice confirmata, non poſſe errare, & ex naturali evidentia, aut ex fide humana certiſſima ſciamus, Concilium Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum I. & alia ejuſmodi legitima, & à ſummo Pontifice approbata fuiſſe, id certè ſequitur, ut hujuſmodi Conciliorum decreta certa fide credamus. Vide, ſi placet, de hac re Melchiorem Canum lib. 6. de locis, cap. ult. in ſolutione decimi argumenti.

CAPUT X.

Concilia particularia, non probata à ſummo Pontifice, non omnino certam fidem facere.

SEquitur jam altera quæſtio, num videlicet Concilia à ſummo Pontifice non confirmata, certam fidem faciant, quæ non eſt controverſia inter Catholicos & hæreticos, & vix etiam inter Catholicos; ideo rem totam breviter explicabimus, ac primùm de Conciliis particularibus, deinde de generalibus agemus.

De provincialibus igitur duo ex communi ſententia Catholicorum aſſerimus, poſſe ejuſmodi Concilia abſolutè errare, tamen magnæ eſſe auctoritatis, ita ut temerarium ſit, eis non acquieſcere. Quod ejuſmodi Concilia poſſint errare, teſtis eſt Carthaginenſe Concilium ſub Cypriano, quod fuit nationale, celeberrimum, legitimum, Epiſcoporum 85. quorum plerique Martyres, aut Confeſſores erant, ut patet ex epiſtola Cypriani ad Jubajanum, & tamen erravit. Secundò, teſtis eſt quinta Synodus Romana ſub Symmacho, ubi legimus, Concilia provincialia, quia præſentiam Papæ non

non habent, valetudinem perdidiſſe. Tertiò, Proſper in Chronico anni 420. dicit, hæreſim Pelagianam à Concilio Africano 217. Epiſcoporum damnatam non prius ab Eccleſia totius orbis damnatam, quàm Zozimus Papa decreta Concilii illius probaſſet. Unde etiam Auguſtinus lib. 2. retract. cap. 50. non dicit, hæreſim Pelagianam à Conciliis Africanis, quæ particularia erant, damnatam, ſed à Pontificibus Innocentio, Zozimo, cooperantibus Africanis Conciliis. Quartò, cur Concilia generalia errare non poſſint, duplex eſt cauſa præcipua. Prima, quia Concilium generale totam Eccleſiam repræſentat, & ideo ipſo errante tota Eccleſia erraret. Secunda, quia Concilium generale non fit ſine ſummo Pontifice, pro quo Chriſtus oravit, ut non deficeret fides ejus: at nulla harum cauſarum locum habet in Concilio particulari.

Sed contrà objicies: nam cap. Ad abolendam, extra de hæreticis, excommunicantur omnes illi, qui judicantur hæretici ab Eccleſia Romana, vel à Concilio provinciali, aut diœceſano. Concilia igitur provincialia & diœceſana faciunt dogmata de fide, alioqui non eſſet hæreticus, qui ea negaret.

Reſpondeo: duobus modis poſſe judicari de hæreſi. Uno modo, de ipſa hæreſi ſecundùm ſe, & quaſi in abſtracto, ut cùm quæritur, an ſit hæreticum, hoc aut illud dicere. Altero modo, in ordine ad hominem hæreticum, ut cùm quæritur, an hic inciderit in hæreſim ab Eccleſia damnatam. Quamvis igitur Concilia provincialia, vel diœceſana, non poſſint dogmata fidei conſtituere, tamen poſſunt judicare, an aliquis inciderit in hæreſim manifeſtam, ſicut etiam judicant inquiſitores. Ad hunc finem collectum fuit Concilium Aquilejenſe tempore Ambroſii; nihil enim ibi definitum eſt, niſi Palladium quendam verum eſſe Arii diſcipulum, & de hoc videtur præcipuè agere caput illud, Ad abolendam, de hæreticis. Etſi enim hoc judicium non ſit infallibile, tamen ſufficit ad excommunicandum.

Præterea ſecundò dico, poſſe etiam Concilia particularia cenſere de hæreſi ſecundùm ſe, quando res eſt facilis, & in qua omnes ferè Doctores conveniunt; quomodo Concilium Antiochenum olim judicavit de hæreſi Pauli Samoſateni apud Euſebium lib. 7. hiſtor. cap. 24. convenerunt enim undique Epiſcopi, non tanquam ad rem dubiam, ſed tanquam ad manifeſtum lupum de ovili Chriſti ejiciendum. Etſi enim hoc judicium non ſit prorſus infallibile, tamen debent privati homines acquieſcere ejuſmodi judicio, etſi ſecus egerint, meritò excommunicantur, donec non judicaverit aliter Apoſtolica ſedes, vel Concilium univerſale.

Denique tertiò dico, poſſe etiam Concilia particularia definire dogmata verè dubia, & eorum decreta eſſe firma, ſi id faciant ex commiſſione Apoſtolicæ ſedis, ut fecerant Patres Concilii Arauſicani II. & Toletani I. tempore Leonis I. & Synodi Complutenſis, tempore Sixti IV. de quo vide ſummam Conciliorum. Vel ſaltem ſi deciſionem ſuam mittant ad Romanum Pontificem, & ab eo confirmationem accipiant; quomodo conſtat factum eſſe in Conciliis Milevitano & Carthaginenſi, ex Auguſtino epiſt. 90. 91. 92. 93. Immò credibile eſt, nullum Concilium particulare definiviſſe aliquid de fide, ſine approbatione Apoſtolicæ Sedis. De his omnibus intelligi poteſt illud cap. Ad abolendam.

Quod autem Concilium particulare non expreſsè confirmatum, faciat argumentum adeò probabile, ut temerarium ſit ei non acquieſcere, planum eſt. Primò, quia in VII. Synodo, act. 3. & in VIII. Synodo, act. ult. can. 1. honorantur Synodi locales, & ſuſcipiuntur, nec fit mentio ibi confirmatorum, vel non. Secundò, quia plurima horum Conciliorum, ut Toletana, Bracarenſia, Arelatenſia, Hiſpalenſia &c. videntur, ipſo uſu Eccleſiæ quodam nodo probata. Tertiò, quia ſi aliquot ſancti Patres caſu in eamdem ſententiam convenientes, faciunt argumentum probabile, quantò magis 40. aut 50. Epiſcopi ſimul convenientes, & invocato Spiritu Sancto, aliquid communi conſenſu ſtatuentes?

CAPUT XI.

Concilia generalia, ante confirmationem ſummi Pontificis, errare poſſe, niſi Patres in definiendo ſequantur Pontificis inſtructionem.

JAm verò de Conciliis univerſalibus variæ ſunt opiniones. Pariſienſes enim quidam, & illi omnes, qui docent, Concilium eſſe ſupra Papam, & aliqui præterea alii exiſtimant, Concilia generalia legitima non poſſe errare, etiam ante confirmationem Pontificis. Contrarium docent alii, ut Cajetanus in Apolog. par. 2. cap. 21. Turrecremata lib. 3. cap. 32. 33. 34. & 38.

Nota duo primò, Legatos aliquando mitti ad Concilium cum inſtructione Sedis Apoſtolicæ, ſicut legimus factum in Concilio IV. VI. & VII. aliquando ſine inſtructione, ut factum eſt in Concilio Tridentino; cujus ratio eſt, quia in illis primis Conciliis una tantùm quæſtio tractabatur, & ideo facilè poterat Pontifex explicare Legatis, quæ eſſet ſententia ſua de illa quæſtione. At in Concilio Tridentino, tot quæſtiones, & tam variæ tractandæ erant, ut non poſſet commodè ejuſmodi inſtructio haberi.

Secundò nota, poſſe quatuor modis contingere, ut fiat generalis Concilii definitio. Primò, ut Patres conſentiant, & definiant, diſſentientibus Legatis Apoſtolicæ Sedis. Secundò, ut definiant conſentientibus Legatis, ſed contra inſtructionem Pontificis agentibus. Tertiò, conſentientibus omnibus etiam Legatis, ſed qui non habuerunt certam inſtructionem. Quartò, conſentientibus omnibus cum Legatis habentibus & ſequentibus Papæ inſtructionem.

Ac de primo & ſecundo modo nulla eſt difficultas. Conſtat enim talia Concilia errare poſſe; nam in primis de facto erravit Concilium Epheſinum II. quod repugnantibus Legatis Papæ Leonis definire voluit, ut patet ex epiſt. B. Leonis 24. & 25. &c. Item Concilium Conſtantinopolitanum tempore Nicolai I. erravit, cùm Legati Nicolai contra inſtructionem Papæ egerint, ut patet ex epiſt. Nicolai ad Patriarchas, & cæteros Epiſcopos Orientis, & ex Zonara in vita Michaelis Imperatoris. Secundò, ejuſmodi Concilia, non ſolùm non confirmata, ſed etiam reprobata dici debent; idem enim eſt ſive Pontifex expreſsè Concilium reprobet, ſive Concilium agat contra Pontificis ſententiam. Conſtat autem Concilia reprobata à Pontifice nullam habere auctoritatem, ut multis exemplis oſtendit Gelaſius in tomo de Anathemate; & in epiſt. ad Epiſcopos Dardaniæ. Tertiò, non poſſunt dici legitima Concilia, quæ pugnant cum ſuo capite; & ſimiliter quando conſentiunt Legatis agentibus contra informationem, quia tunc Legati non agunt ut Legati, cùm non agant nomine Pontificis; diſertè enim D. Leo in epiſt. 45. ad Pulcheriam; & Agatho in epiſt. ad Imperatorem, quæ lecta eſt in VI. Synodo, act. 4. affirmant ſe non dare auctoritatem Legatis, niſi agant ſecundùm ſibi traditas regulas.

De

De tertio modo res est sub opinione. Ego tamen existimo tale Concilium posse errare, neque esse infallibile ejus judicium ante confirmationem Pontificis. Primò, quia sententia ejus Concilii non est ultimum judicium Ecclesiæ, & tamen si non posset errare, esset ultimum, & irretractabile judicium. Non esse autem ultimum judicium horum Conciliorum, planum est: nam ejusmodi Concilia ad Pontificem mittuntur, & Pontifex Concilium approbare potest, vel reprobare, ut patet ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ, & ex Nicolao in epist. ad Michaelem, & ex praxi Conciliorum petentium confirmationem; ac nominatim ex Bulla Pii IV. in qua confirmat Tridentinum Concilium, de qua re Turrecremata lib. 3. cap. 34.

Præterea secundò, firmitas Concilii nascitur ex consensione, & conjunctione corporis cum capite. At caput nondum aperuit sententiam suam; etsi enim Legati præsunt nomine Pontificis, tamen non sunt revera Pontifices, nec sciunt, quæ sit mens Pontificis, nec habent illud privilegium non errandi quod habet Pontifex.

Tertiò, Concilium Basileense, sess. 2. unà cum Legato Pontificis communi consensu statuit, Concilium esse supra Papam, quod certè nunc judicatur erroneum.

Quartò, potest errare Concilium, quod aliquid definit contra instructionem Pontificis, ut de facto erravit Concilium Constantinopolitanum consentientibus etiam errori Legatis Nicolai I. Ergo potest etiam errare, quando nulla habetur instructio; nam non tenentur Episcopi in Concilio sequi illam instructionem, alioqui non essent judices, neque essent libera suffragia.

At objiciunt, ejusmodi Concilium est generale legitimum, & universalem Ecclesiam repræsentans, ergo errare non potest. Respondet Canus, Concilium non posse errare eo modo, quo Ecclesia non potest errare, idest, sicut Ecclesia non potest errare in iis, in quibus omnes de Ecclesia conveniunt, sic etiam Concilium non potest errare in iis, in quibus omnes de Concilio conveniunt. At contrà; nam Ecclesia non potest errare quoad fidem personalem, & ideo in eo solùm non potest errare, in quo omnes conveniunt. At Concilium non potest errare, in judicio de Fide, idest, in decreto formando. Est autem verum decretum Concilii, quod fit à majori parte, alioqui nullum esset legitimum Concilii decretum, cùm semper aliqui dissentiant. Ergo Concilium absolutè dicitur errare, quando errat major pars, quæ format decretum. Quare alia ratione solvendam esse objectionem existimo.

Dico igitur, Concilium illud non posse errare, quod absolutè est generale, & Ecclesiam universalem perfectè repræsentat, ejusmodi autem Concilium non est, antequam adsit sententia summi Pontificis. Nam Episcopi cæteri repræsentant quidem corpus Ecclesiæ, & quod illi faciunt, corpus Ecclesiæ facere censetur: at Legati Papæ non ita repræsentant caput Ecclesiæ, idest, ipsum Papam, ut quod ipsi faciunt, absolutè censeatur fecisse Papa, alioqui nulla requireretur confirmatio; sed solùm repræsentant Pontificem, tamquam vicarii & internuncii ipsius, qui ad ipsum referre debeant, cùm oriuntur dubia, & sententiam ejus expectare, & exequi. Itaque tale Concilium cùm non repræsentet absolutè auctoritatem capitis, non nisi imperfectè totam Ecclesiam repræsentat.

Quod si quis omnino velit ejusmodi Concilium absolutè totam Ecclesiam repræsentare, is respondere poterit, Concilium generale non censeri prorsus absolutum, nisi post confirmationem Pontificis; cùm autem dicitur Concilium generale non posse errare, & ejus decreta certam fidem facere, id esse intelligendum, quando absolutum fuerit penitus, & ab omnibus obsignatum.

Objiciunt secundò, quod Concilia dicunt anathema contrarium sentientibus, antequam confirmentur. Respondeo: illa quidem dicere anathema, sed intelligere illud vim habiturum, si fuerit à Pontifice confirmatum, sicut quando Judex, à quo appellari potest, fert sententiam mortis in aliquem, intelligitur illum debere mori, nisi Princeps sententiam retractet.

De quarto modo vix dubium esse potest, videtur enim esse certum, tale Concilium non posse errare. Primùm enim in tali Concilio invenitur expressus consensus capitis, & membrorum, ac proinde totius Ecclesiæ, quæ sine dubio errare non potest. Neque obest, quod instructio illa à Pontifice data non videatur definitiva sententia Apostolicæ Sedis; nam quando Concilium consentit cum Pontificis sententia, formaturque decretum à Legatis nomine Pontificis, tunc incipit esse sententia definitiva, & ultima, non solùm Concilii, sed etiam Pontificis, neque potest Pontifex eam retractare; nam certò intelligit, sententiam suam fuisse à Deo, quando à Concilio approbatur, ut dicit B. Leo in epist. 63. ad Theodoretum: *Qua*, inquit, *Dominus noster prius ministerio definierat, universa fraternitatis irretractabili firmavit assensu, ut verè à se prodire offenderet, quod prius à prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis judicium recepisset, ut in hoc quoque capiti membra concordent &c.*

Quod ut melius intelligatur, sciendum est, Pontificem mittere solere Legatos instructos de sententia Apostolicæ Sedis cum ea conditione ut si Concilium consentiat judicio Apostolicæ sedis, formetur decretum, sin minus, differatur decreti formatio, donec Romanus Pontifex consultus respondeat. Id quod patet ex Concilio Chalcedonensi, nam act. 3. cùm Concilium consensisset judicio Pontificis circa depositionem Dioscori, mox Legati his verbis formaverunt decretum: *Sanctissimus ac beatissimus Papa, caput universalis Ecclesiæ, Leo, per nos Legatos suos, sancta Synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, ac petra fidei, & cælestis regni janitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorum nudavit, & ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.*

Deinde actione 16. cùm Concilium aliquid statuere vellet contra instructionem Pontificis, Legati dixerunt, debere priùs id significari Apostolicæ Sedi. Quando ergo Concilium definit aliquid, sequens expressam sententiam Pontificis, idem est, ac si confirmatum esset.

Accedit ad hæc, quod Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem, quæ habetur act. 3. dum petit confirmationem decretorum, apertè dicit, se scribere Pontifici, & petere confirmationem, quoniam præter decretum de Fide contra Dioscorum, alia etiam quædam statuerunt sine expressa Pontificis sententia. Itaque solùm petunt confirmationem eorum, quæ definierant præter Pontificis sententiam. Ipse etiam Leo in epist. 61. ad Concilium Chalcedonense, qua illud confirmat, indicat non fuisse opus sua confirmatione, nisi quia dubitabant aliqui, an revera cum ejus consensu factum fuisset decretum Concilii, qua etiam ratione confirmavit Pontifex multa alia similia Concilia, non quia errare potuerant, sed ut omnibus certùs constaret, quæ Legati egerant, verè ex mandato expresso Pontificis egisse.

Denique in ejusmodi Conciliis, non expectata alia confirmatione Pontificis, mox fit exequutio, idest,

est, damnantur, qui contrarium sentiunt, ut manifesti hæretici, & deponuntur ab Episcopatu, vel sacerdotio. Ita in Nicæno Concilio damnati sunt & in exilium acti sex Episcopi unà cum Ario, ut scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 5. in Ephesino Concilio damnatus, & depositus est Nestorius, ut Evagrius testatur lib. 1. cap. 4. In Chalcedonensi, act. 3. depositus est Dioscorus, & act. 4. decem Episcopi Ægypti judicantur hæretici, quia nolebant acquiescere decreto prolato, act. 3. in Concilio VI. actione 8. & 12. damnatur & deponitur, & in exilium ejicitur Macharius Patriarcha Antiochenus cum aliquot suis discipulis, & act. 15. damnatur & deponitur Polychronius Presbyter. At si Concilia ista ante confirmationem Pontificis errare potuissent, non fuissent illi manifesti hæretici, qui ante confirmationem resistebant.

CAPUT XII.

An sit major auctoritas Concilii, quàm Scriptura.

DIximus de auctoritate Conciliorum absolutè considerata; nunc de eadem dicendum est per comparationem ad alia fidei principia, idest, ad verbum Dei scriptum, (nam de traditionibus eadem est ratio) & ad Pontificem. Et quidem hæretici hujus temporis passim clamant, nos subjicere Scripturam Conciliis. Calvinus lib. 4. instit. cap. 9. §. 14. *Subjicere in eum modum*, inquit, *Dei oracula hominum censuræ, ut ideo rata sint, quia placuerint hominibus, blasphemia est indigna, quæ commemoretur.* Similia apud alios passim inveniuntur. Cæterùm hæc non nostra blasphemia, sed ipsorum impostura est. Catholici enim Scripturam sacram non subjiciunt, sed anteponunt Conciliis; neque in hoc ulla controversia est. Quod si interdum Catholici aliqui dicunt, scripturam pendere ab Ecclesia, sive à Concilio, non intelligunt quoad auctoritatem, & secundùm se, sed quoad explicationem, & quoad nos.

Observandum est igitur, multiplex esse discrimen inter Scripturam sacram, & Conciliorum decreta; ex quibus intelligitur, Scripturam præponi Conciliis. Primum est, quòd Scriptura est verbum Dei immediatè revelatum, & scriptum quodammodo Deo dictante, juxta illud 2. Pet. 1. *Spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines.* Et 2. Timot. 3. *Omnis Scriptura divinitus inspirata.* Quod tamen non sic intelligendum est, quasi semper scriptores sacri novas revelationes habuerint, & scripserint ea, quæ antea ignorabant: constat enim Evangelistas Matthæum & Joannem scripsisse ea, quæ viderunt; Marcum & Lucam ea, quæ audierunt, ut Lucas ipse fatetur initio Evangelii: *Sicut tradiderunt*, inquit, *nobis, qui ab initio ipsi viderunt.*

Dicuntur igitur Scriptores sacri habuisse immediatam revelationem, & scripsisse ipsius Dei verba, quia vel nova quædam & antea incognita eis revelabantur à Deo, juxta illud Psalm. 50. *Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi*; vel Deus immediatè inspirabat, & movebat scriptores ad scribenda ea, quæ viderant, vel audierant, & eos dirigebat, ne aliquo modo errarent. Ut enim dicitur verè epistola principis, quæ à principe dictatur, etiamsi is, qui eam scripsit, antea sciebat, quæ scripturus erat; ita dicitur, & est immediatum Dei verbum, quod scriptum est ab Evangelistis, Deo inspirante, & dirigente, licèt scripserint ea, quæ viderant, vel audierant. At Concilia non habent, neque scribunt immediatas revelationes, aut verba Dei, sed tantùm declarant, quodnam sit verbum Dei scriptum vel traditum, & quomodo intelligi debeat, & præterea ex eo per ratiocinationem deducunt conclusiones. Itaque Concilia cum definiunt, qui sint libri canonici & divini, non faciunt eos esse infallibilis veritatis, sed declarant solùm esse tales.

Sic etiam Concilium Tridentinum, sess. 13. cap. 1. cùm definit, verba illa: *Hoc est corpus meum*, intelligi propriè, non figuratè, non edit, sed declarat verbum Dei. Et cum Nicænum Concilium definivit Christum esse homousion Patri, deduxit conclusionem ex Scripturis, in quibus disertè continetur unum esse Deum, & Patrem esse Deum, ac Filium esse Deum; ex quibus sequitur necessariò Patrem, & Filium ejusdem esse substantiæ, & divinitatis. Et similiter Concilium sextum, cùm definivit, in Christo duas esse voluntates, divinam & humanam, deduxit conclusionem ex Scriptura, in qua habetur, Christum esse perfectum Deum, & perfectum hominem.

Alterum discrimen ex hoc primo oritur, & est, quia scriptores sacri non debuerunt multum laborare in suis libris edendis; satis enim erat, si laborarent scribendo, vel dictando, si edebant vaticinia; vel ad summum revocando ad memoriam, quæ viderant, vel audierant, & cogitarent verba, quibus ea scriberent, si scribebant historias, vel epistolas, vel aliquid simile. At Patres in Conciliis debent rem ipsam quærere, idest, conclusiones investigare, disputando, legendo, cogitando. Unde Actor. 15. legimus in primo Concilio magnam conquisitionem fuisse factam. Idem testatur de Nicæno Concilio Ruffinus lib. 10. cap. 5. hist. Ecclesiasticæ, quocirca Actor. 15. dicunt Patres Concilii: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, idest, Spiritu sancto nostram industriam & diligentiam adjuvante. At scriptores sacri soli Deo tribuunt ea, quæ scribunt, ac propterea tam sæpe repetebant Prophetæ illud: *Dicit Dominus.*

Tertium est, quòd in Scriptura nullus potest esse error, sive agatur de fide, sive de moribus, & sive affirmetur aliquid generale, & toti Ecclesiæ commune, sive aliquid particulare, & ad unum tantùm hominem pertinens; tam enim est certum & de fide, sine gratia Spiritus sancti neminem salvari, quàm Petrum, Paulum, Stephanum, & quosdam alios verè Spiritum sanctum habuisse & salvos esse; utrumque enim eadem Scriptura verissima testatur: at Concilia in judiciis particularibus errare possunt.

Quartum est, quòd in Scriptura non solùm sententiæ, sed etiam verba omnia, & singula ad fidem pertinent: Credimus enim nullum esse verbum in Scriptura frustrà, aut non rectè positum. At in Conciliis maxima pars actorum ad fidem non pertinet. Non enim sunt de fide disputationes quæ præmittuntur, neque rationes quæ adduntur, neque ea quæ ad explicandum & illustrandum adferuntur, sed tantùm ipsa nuda decreta, & ea non omnia, sed tantùm quæ proponuntur tanquam de fide. Interdum enim Concilia aliquid definiunt, non ut certum, sed ut probabile, ut Concilium Viennense, quod decrevit, tenendum ut probabilius, infantibus in Baptismo infundi gratiam & virtutes, ut habetur Clement. unic. de summ. Trinit. & Fide Catholica. Quando autem decretum proponitur, tanquam de Fide, facilè cognoscitur ex verbis Concilii; semper enim dicere solent, se explicare fidem Catholicam; vel hæreticos habendos, qui contrarium sentiunt; vel quod est communissimum, dicunt anathema, & ab Ecclesia excludunt eos, qui contrarium sentiunt: Quando autem nihil horum dicunt, non est certum rem esse de fide.

Denique, in ipsis decretis de fide, non verba, sed sensus tantùm ad fidem pertinet. Non enim est hæreti-

reticum dicere, in canonibus Conciliorum aliquod verbum esse supervacaneum, aut non rectè positum, nisi fortè de ipso verbo sit decretum formatum, ut cùm in Concilio Nicæno decreverunt recipiendam vocem ὁμοούσιον; & in Ephesino vocem θεοτόκον.

Quintum est, quòd Scriptura non eget approbatione Pontificis ut sit authentica, sed tantùm ut innotescat ejus auctoritas. At Concilia etiam legitima, & generalia non sunt rata nisi à Pontifice confirmentur, ut ostendimus quæstione superiori.

Sed objiciunt quidam, Gratianus d. 19. can. In canonicis, affirmat epistolas Pontificum decretales numerari debere inter Scripturas canonicas; & d. 20. can. Decretales, dicit Conciliorum canones ejusdem esse auctoritatis cum epistolis decretalibus; ergo etiam canones Conciliorum numerantur inter canonicas Scripturas. Non ergo Scripturæ præponuntur Conciliis. Præterea S. Gregorius lib. 1. epist. 24. dicit se venerari quatuor prima Concilia, ut quatuor libros Evangeliorum.

Respondeo ad Gratianum dupliciter. Primò, eum esse deceptum ex depravato codice, quem ipse habuit B. Augustini; tribuit enim illum canonem Augustino lib. 2. doctr. Christ. cap. 8. Codices autem veri, & emendati B. Augustini, non habent, ut Gratianus refert, sed longè aliter. Non enim Augustinus dicit epistolas eas esse Scripturam canonicam, quas Apostolica sedes dare, vel accipere solet, ut Gratianus legit, sed judicium de Scripturis sanctis pertinere ad Ecclesias, atque ad eas potissimùm, quæ Apostolicas sedes, vel epistolas accipere meruerunt, quales sunt Roma, in qua sedit Petrus, & ad quam scripsit Paulus; Ephesus, in qua sedit Joannes, & ad quam scripsit idem Paulus, & aliæ quædam.

Dico secundò, Gratianum, etiam hoc errore posito, non voluisse dicere, decreta Pontificum esse propriè Scripturas sacras, & canonicas, ut sunt Evangelia, vel Psalmi, sed esse Scripturas sacras, ut distinguantur à profanis, & canonicas, ut distinguantur à scriptis sacris Patrum, quæ non sunt regulæ, nec habent auctoritatem obligandi. Licèt enim canones Pontificum & Conciliorum distinguantur, & postponantur Scripturæ divinæ, tamen suo modo sunt, & dici possunt scripta sacra & canonica, quomodo septima Synodus, act. 3. vocat decreta Conciliorum *divinitus inspiratas* constitutiones. Immò Innocentius, cap. Cum Marthæ, extra de celebratione Missarum, vocat Scripturam sacram sententiam illam Augustini: *Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*, serm. 17. de verbis Apostoli. Quòd autem Gratianus senserit Conciliorum decreta non esse æquanda divinis Scripturis propriè dictis, patet ex 36. causa, q. 2. can. Placuit, ubi Hieronymi sententiam, quia munita erat testimonio divinæ Scripturæ, anteponit Concilii decreto.

Ad Gregorium respondeo, illud *sicut*, sonare similitudinem, non æqualitatem, ut illud Matth. 5. *Estote perfecti sicut Pater vester cælestis perfectus est*. Vel si æqualitatem sonet, dicendum erit, non comparari à Gregorio Concilia cum Evangeliis in omnibus, sed tantùm in ipsa certitudine eorum, quæ in Scripturis dicuntur, & in Conciliis definiuntur. Cùm enim utraque sint infallibilis veritatis, æquè certa dici possunt. Sed jam quandoquidem Concilia non sunt majoris auctoritatis, quàm Scripturæ, restat ut illud explicemus, utrum saltem majoris sit, Concilii œcumenici, quàm summi Pontificis auctoritas.

CAPUT XIII.

An Concilium sit supra Pontificem.

Quæstio hæc exorta est tempore Concilii Pisani, quia cùm duo Pontifices, qui simul sedebant in schismate, Gregorius XII. & Benedictus XIII. non viderentur seriò cogitare de tollendo schismate per spontaneam abdicationem, quemadmodum ante Pontificatum uterque voverat, & juraverat, Cardinales utriusque patris secessérunt Pisam, & tractare cœperunt, an sibi liceret invitis Pontificibus illis Concilium generale convocare, & eos Pontifices deponere. Meminit Antoninus hujus disputationis, quæ Florentiæ habita est, 3. par. sum. hist. tit. 22. cap. 5. §. 2.

Deinde, cùm paulò post fieret Concilium Constantiense, & Joannes XXIII. qui solus ad Concilium accesserat, à Concilio clàm discessisset, atque ita Concilium sine capite remansisset, tractare Patres cœperunt, an Concilium posset, invitum Pontificem judicare, & deponere. Sed maximè controversia crevit tempore Concilii Basileensis. Quia enim Eugenius Papa IV. Concilium Basileense inchoatum dissolvere volebat, & impedire, ne ulterius progrederetur, cœperunt Patres quærere, an tenerentur obedire Pontifici, an Pontifex potiùs teneretur obedire ipsis, ideſt, generali Concilio; & quoniam paulò ante viderant duos Pontifices Joannem XXIII. & Benedictum XIII. depositos fuisse per Concilium Constantiense, & sic impositum finem maximo schismati; cœperunt metuere, ne si Pontifex non teneatur obedire Concilio, iterum schisma renovaretur, & sine ullo remedio Ecclesia remaneret. Itaque hac occasione tunc plurimi in eam sententiam iverunt, ut Concilium esset supra Pontificem. Sed dum voluerunt schismatibus viam præcludere, ipsi novum schisma fecerunt, creato Pseudopapa Felice V. qui postea cognito errore, abdicavit se Pontificatu; & quamvis postea in Concilio Florentino, & Lateranensi ultimo videatur quæstio definita, tamen quia Florentinum Concilium, non ita expressè hoc definivit, & de Concilio Lateranensi, quod expressissimè rem definivit, nonnulli dubitant, an fuerit verè generale; ideò usque ad hanc diem quæstio supersest, etiam inter Catholicos.

Observandum est autem, duobus modis posse comparari Papam cum Concilio: Uno modo, ut sumatur ab una parte solus Papa verus, & indubitatus, ab altera Concilium generale, cui præsit Papa per se, vel per legatos, ita ut nihil definiatur sine consensu ipsius: Altero modo, ut sumatur ab una parte solus Papa, ab altera Concilium generale, cui Papa nec per se, nec per suos legatos præsit. Intelligo autem non præsidere per suos legatos, etiam quando legatus quidem ab eo missus præest Concilio, sed agit contra ipsius Pontificis voluntatem; tunc enim non est verè ejus legatus, licèt pro tali se gerat.

Quæstio præsens, licèt nonnullis videatur præcipuè versari circa priorem comparationem, quippe qui existimant Concilium sine Papa non esse verum Concilium, & proinde sine dubio Papam esse majorem tali Concilio; tamen revera quæstio præcipua est de Posteriore comparatione. Quod patet primò, quia ista quæstio introducta est propter Pontificum depositionem, ideſt, ad inquirendum, an Papa etiam invitus à Concilio judicari, damnari, & deponi posset. Ad hunc autem finem supervacanea est illa quæstio, an Concilium cum Papa, sit majus solo Papa; nam sive sit majus, sive minus, numquam judicabit, neque damnabit, neque deponet invitum Papam. Quomodo enim hoc illud Concilium faceret,

ret, quod nihil agit sine consensu Papæ? Num Papa ipse invitum volet judicari, & damnari?

Secundò, idem patet ex Concilio Basileensi; nam Basileenses Patres, qui definierunt Concilium esse supra Papam, suum Concilium Basileense asserebant esse supra Eugenium Papam, eo tempore, quo in Concilio neque Papa, neque ejus Legatus aderat. Quin etiam Papam omnibus modis repugnantem deponere aggressi sunt.

Hæc ergo est præcipua quæstio, & sola tractanda, nam ex hujus explicatione patebit etiam quid sit dicendum de priori. Qui enim docent, Papam esse supra Concilium sine ipso celebratum, iidem docent parem esse auctoritatem in solo Papa, & in Concilio cum Papa intensivè, licèt extensivè sit major in Concilio: & proinde non posse à tali Concilio Papam judicari, vel damnari, nec ejusmodi Concilii decretis eum obligari coactivè, sed tantùm directivè, & posse in eis dispensare, exceptis decretis de Fide, quæ immutabilia sunt. Ratio horum est, quia par in parem non habet potestatem. Qui verò docent, Concilium sine Papa esse suprà Papam, docent etiam consequenter, Concilium cum Papa esse supra Papam, & obligare Papam, tametsi ipsi iidem fatentur, posse Papam tamquam ministrum Ecclesiæ dispensare in præceptis Concilii generalis, sed si malè dispensaverit, posse corrigi & puniri postea à Concilio generali. Hac ergo prima comparatione omissa, sola secunda tractanda est.

CAPUT XIV.

Explicantur opiniones diversæ.

POrrò de proposita quæstione tres invenio Doctorum sententias. Prima est, Concilium esse supra Pontificem, id quod asserunt in primis omnes hæretici hujus temporis, & nominatim Hermannus Hamelmannus id probare conatur multis argumentis lib. 3. cap. 13. Prolegomenor. Idem asserit Cardinalis Cameracensis, Joannes Gerson, Jacobus Almainus, & alii nonnulli in suis tractatibus de potestate Ecclesiæ. Item Nicolaus Cusanus in tractatu de concordantia canonica lib. 2. cap. ult. Panormitanus in cap. Significasti, extra de elect. & ibidem Magister ejus Cardinalis Florentinus; item Abulensis in cap. 18. Matthæi, quæst. 108. & in defensorio trium conclusionum, & quidam alii.

Ut autem hæc sententia intelligatur, notandum est, duo esse fundamenta hujus opinionis. Primum est, Papam non esse propriè caput Ecclesiæ universæ simul congregatæ. Id quod non eodem modo intelligunt hæretici, & alii auctores. Hæretici enim volunt, Papam nullo modo esse caput Ecclesiæ totius, sed tantùm Episcopum suæ Ecclesiæ particularis, & ad summum, Patriarcham Occidentis.

At alii auctores citati docent, Papam esse caput & pastorem singulorum Christianorum, & singularum Ecclesiarum, si seorsim sumantur, non autem totius Ecclesiæ simul congregatæ in Concilio generali. Tunc enim Ecclesia accipit quasi formam quamdam corporis; & tota potestas, quæ erat sparsa in variis membris, ibi unitur, ita ut comparare Papam cum cæteris Christianis seorsum sumptis, sit comparare membrum nobilissimum cum minus nobili: At comparare Papam cum Concilio, sit comparare partem cum suo totò, & proinde minus cum majore.

Et ne dicamus, Concilium sine Papa non esse totum perfectum, sed corpus sine capite, addunt secundum fundamentum, quod est, supremam Ecclesiasticam potestatem esse tam in Concilio, quàm in Papa, sed in Concilio principalius, immediatius, & immobilius. Dicunt enim, Christum immediatè omnem potestatem solvendi & ligandi tribuisse Ecclesiæ; & cùm Ecclesia semper duret, immobiliter in ea semper manere hanc potestatem: quia tamen non potest Ecclesia semper congregata manere, & exercere per se hanc potestatem, instituit Christus summum Pontificem, tamquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclesiæ, & in eo posuit hanc potestatem summam, ut eam exerceat nomine Ecclesiæ.

Differunt inter se hi auctores, quòd aliqui ponunt hanc potestatem formaliter, & subjectivè in solo Pontifice, in Ecclesia autem ponunt eam ut in fine, quia est propter Ecclesiam, & ut in regulante, quia Ecclesiæ est regulare, & dirigere Papam, cùm ipsa non possit errare, Papa autem possit; ac denique ut in supplente, quia deficiente Papa propter mortem naturalem aut civilem, Ecclesia supplet ejus officium.

Alii verò volunt esse formaliter & subjectivè principaliter in Ecclesia, instrumentaliter in Pontifice. Conveniunt tamen in eo omnes, ut doceant esse hanc potestatem immediatè in Ecclesia, & proinde mortuo Papa, vel deposito, vel nolente adesse Concilio, Concilium non propterea esse corpus imperfectum, sed perfectum, & habere potestatem Papalem definiendi de fide, sanciendi leges, dandi indulgentias &c. Ex quibus deducunt, Concilium esse supra Papam, & posse ipsum judicare, & punire, & idem esse quærere, an Papa sit major Concilio, ac si quæreretur, an pars sit major suo toto.

Denique, volunt Papam esse in Ecclesia id, quod est Dux Venetiarum in Republica Veneta, vel Magister generalis in aliqua religione. Constat enim Ducem Venetum esse supra singulos magistratus, & supra singulos Senatores, & civitates Venetas, non tamen supra totum Senatum simul collectum. Et quando moritur Dux, certum est totam auctoritatem etiam Ducalem esse in Senatu. Quomodo etiam Magister generalis, est supra singulos religiosos, etiam priores, & provinciales, tamen non est supra congregationem generalem, cùm ei parere debeat, non imperare.

Secunda opinio est aliquorum Canonistarum, qui volunt Papam quidem esse supra Concilium, & à nemine judicari posse invitum, tamen posse ipsum sese subjicere Concilio, & dare illi supra se potestatem; & si hoc fecerit, acquiescere debere sententiæ Concilii, etiam si de ipsius depositione ageretur. Ita docet gloss. in can. Nos si incompetenter, 2. qu. 7. & in can. in Synodo, d. 63.

Ultima sententia est ferè communis, quòd videlicet Papa adeò sit supra Concilium, ut non possit etiam se subjicere ejus sententiæ, si propriè de sententia coactiva agatur. Hæc sententia videtur esse omnium Scholasticorum veterum, ut Alberti, B. Thom. B. Bonavent. Richardi, Paludani, & aliorum in 4. dist. 19. ubi de clavibus agitur, tametsi ex professo ipsi de hac re non disputarunt. Expressè autem hoc docent S. Antoninus 3. par. tit. 22. cap. 10. §. 4. summæ historialis, & 2. par. tit. 3. cap. 11. summæ Theologicæ, Joan. de Turrecremata lib. 2. cap. 93. & 104. summæ de Ecclesia; & in responsione ad oratores Basileenses de summi Pontificis & Concilii generalis auctorit. Alvarus Pelagius de planctu Ecclesiæ, lib. 1 art. 6. Dominicus Jacobatius lib. 10. de Concil. art. 7. in quo fusissimè quæstionem disputat, & solvit sexaginta tria argumenta adversariorum. Cardinalis Cajetanus in tractatu de comparatione Papæ, & Concilior. & in Apolog. pro tractatu prædicto. Albertus Pighius lib. 6. de hierarchia Ecclesiæ. Franciscus Ferrariensis in lib. 4. cont. Gentes, cap. 76. Augustinus de Ancona in tractatu de potest. Ecclesiæ, & Petrus

de

de Monte in lib. de poteſtate Papæ, & Concilii. Franciſcus Turrianus in tribus libris, quos de hac quæſtione ſcripſit; & Canoniſtæ ferè omnes in cap. Significaſti, de electione, & can. Si Papa, diſt. 40. Joannes Antonius Delphinus lib. 2. de Eccleſia, cap. ult. Thomas Campegius in tractatu de poteſt. Romani Pontificis, cap. 22. & ſeq. Nicolaus Sanderus lib. 7. de viſibil. Monarchia, ubi agit de Concilio Conſtantienſi, pag. 540.

CAPUT XV.

Summum Pontificem caput eſſe totius Eccleſiæ.

JAm verò, ut rei veritas declaretur, adferemus ac demonſtrabimus aliquot propoſitiones, quarum hæc ſit prima, *Romanus Pontifex eſt paſtor, & caput non ſolùm omnium Eccleſiarum particularium, ſed etiam totius univerſalis Eccleſiæ ſimul congregatæ, à Chriſto immediatè conſtitutus.* Hæc eſt contra primum fundamentum adverſariorum, quæ tametſi probata eſt fuſiſſimè in libris de Pontifice, tamen etiam hoc loco breviter probanda eſt.

Igitur probatur primò ex Scriptura. Petrus eſt fundamentum Eccleſiæ, à Chriſto poſitum, juxta illud: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, Matth. 16. proinde caput, ac paſtor. Nam quod eſt in domo fundamentum, eſt in corpore caput, & in grege paſtor. Ut enim fundamentum non pendet à domo, ſed domus à fundamento; ita etiam caput non pendet à corpore, ſed corpus à capite, & paſtor non pendet à grege, ſed grex à paſtore. Quod autem per Eccleſiam eo loco intelligatur Eccleſia univerſalis, etiam congregata, ut eſt generale Concilium, probatur ex cap. Matth. 18. ubi de eadem ſua Eccleſia Chriſtus dicit: *Si eos non audierit, dic Eccleſiæ.* Quo loco per Eccleſiam intelligunt adverſarii generale Concilium.

Præterea Eccleſia congregata, ſive Concilium propriiſſimè eſt Eccleſia Chriſti, ut etiam adverſarii concedunt: nam Eccleſia eſt congregatio fidelium, ergo quò magis fideles ſunt congregati & uniti, eò magis propriè ſunt Eccleſia; at ſtultum eſt, cùm aliquid de alio abſolutè pronunciatur, excipere id, quod propriiſſimè per illud ſignificatur. Ergo cùm Chriſtus dicit: *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, ſtultè excipitur Eccleſia univerſalis congregata, cùm ea propriſſimè ſit Eccleſia.

Denique, Eccleſia Chriſti ſemper eſt congregata formaliter, quia eſt unum regnum, una familia, unus grex, licèt diſperſa videatur quantum ad locum. Igitur, ſi Pontifex eſt Paſtor, & Caput Eccleſiæ, non certè diſperſæ, quæ nulla eſt, ſed congregatæ Eccleſiæ eſt paſtor, & caput. Idem habetur ex illo Joan. ult. *Paſce oves meas*. Nam etſi adverſarii dicunt, Dominum dixiſſe: *Paſce oves meas*; non Eccleſiam meam, tamen Eccleſia in Orat. de Pontifice ſic explicat: *Deus omnium fidelium paſtor & rector, qui famulum tuum N. Eccleſiæ tuæ præeſſe voluiſti.* Et præterea, vel Eccleſia congregata, ſive Concilium generale pertinet ad oves Chriſti, vel non; ſi pertinet, ergo Eccleſiæ congregatæ, & Concilii generalis paſtor eſt Petrus; ſi non pertinet, ergo Chriſtiani per congregationem deſinunt eſſe oves Chriſti, quod eſt abſurdiſſimum.

Secundò probatur ex Conciliis; nam Concilium Chalcedonenſe in epiſt. ad Leonem diſertis verbis fatetur, S. Leonem caput fuiſſe totius illius Concilii, quod fuit omnium maximum, & in quo tota Eccleſia congregata conſpiciebatur: *Quibus*, inquit, *tu quidem ut caput præerus.* Item Concilium Lugdunenſe, ut habetur cap. Ubi periculum, de elect. in 6. vocat Pontificem rectorem univerſalis Eccleſiæ, non igitur ſolùm particularium Eccleſiarum eſt rector. Similiter in Concil. Florentino definitum eſt, Pontificem eſſe totius Eccleſiæ caput, & accepiſſe à Domino pleniſſimam poteſtatem univerſalem Eccleſiam regendi. Concilium Conſtantienſe, ſeſſ. 15. damnavit hæreſim Joan. Huſs dicentis, non eſſe Papam caput Eccleſiæ.

Probatur tertiò rationibus. Primò, Papa eſt unum caput, ergo unius corporis caput, at Eccleſiæ particulares ſeorſim ſumptæ non ſunt unum corpus; ergo Papa eſt caput Eccleſiæ univerſalis. Secundò, Eccleſia univerſalis eſt unum corpus viſibile, ergo habere debet unum caput viſibile, alioquin videbitur monſtrum. At non eſt fingere aliud quàm Papam, ergo Papa caput eſt totius Eccleſiæ ſimul. Tertiò, Papa eſt immediatus vicarius Chriſti, ut habetur in Concilio Lugdunenſi, & Florentino citatis, necnon in Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8. ubi damnatur hæreſis Wicleſi dicentis, Papam non eſſe immediatum Chriſti vicarium. Neque id adverſarii negant; ergo præeſt iis omnibus loco Chriſti, quibus Chriſtus ipſe inviſibiliter præeſt, & quibus etiam præeſſet viſibiliter, ſi viſibiliter adeſſet: Chriſtus autem præeſt; & præeſſet viſibiliter, ſi adeſſet viſibiliter, non ſolùm Eccleſiis particularibus, ſed etiam toti Eccleſiæ univerſali, & generalibus Conciliis; igitur etiam Papa præeſt Eccleſiæ univerſali.

CAPUT XVI.

Non eſſe in Concilio ſummam poteſtatem.

SIt jam altera propoſitio: *Summa Poteſtas Eccleſiaſtica non eſt in Eccleſia, vel Concilio, remoto Papa, aut formaliter, aut ſuppletivè.* Hæc eſt contra alterum fundamentum adverſariorum; & quidem non eſſe formaliter in Eccleſia, vel in Concilio ſummam poteſtatem, qualis eſt in Papa, ex Scripturis apertè colligitur. Nam ſecundùm Scripturas Eccleſia non eſt Democratia, vel Ariſtocratia, ſed Monarchia, ſive regnum Chriſti, juxta illud Pſalm. 2. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus.* Et Lucæ 1. *Regni ejus non erit finis.* Et Joan. 18. non dixit Chriſtus cùm interrogaretur: *Ergo Rex es tu?* non ſum Rex, aut, regnum meum non eſt in hoc mundo, ſed ait: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*; ideſt, eſt quidem in hoc mundo, ſed non eſt tale regnum, quale tu putas, quale eſt Herodis, & ſimilium Regum. Denique, Scriptura paſſim vocat Chriſtum Regem, & Eccleſiam regnum ejus, ex quo ſequitur, ut ab uno regi debeat, non à multis ipſa Eccleſia, quemadmodum gubernantur omnia regna.

Quod autem non ſit ſuppletivè hæc auctoritas in Eccleſia, oſtenditur hac ratione. Non habet Eccleſia hanc auctoritatem à ſeipſa, nec ab alio; igitur nullo modo habet. Quod à ſeipſa non habeat, manifeſtè probat diſcrimen, quod eſt inter regnum Chriſti, & regna cætera; non enim eſt Eccleſia tale regnum, qualia ſunt regna hujus mundi, in quibus ſumma poteſtas eſt in rege, ſed à populo profecta, & derivata, & proinde radicaliter, & ſuppletivè eadem poteſtas eſt in regno. Nam in regno Chriſti ſumma poteſtas eſt in Chriſto, & non derivata ullo modo à populo. In regnis enim hominum, poteſtas regis eſt à populo, quia populus facit regem, qui alioquì eſſet homo privatus, ſicut cæteri; omnes enim homines naturaliter ſunt liberi, & æquales, nec poſſet unus cæteris imperare, niſi illi ſe ei ſubjicerent, & ſuper ſe poteſtatem ei concederent.

At

At Chriſtus eſt Deus & homo, & quatenus Deus, eſt naturaliter Dominus, & Rex omnium creaturarum; quatenus homo, habet à Deo omnem poteſtatem, nec ipſe ab Eccleſia factus eſt Rex, ſed ipſe potiùs fecit Eccleſiam eſſe ſuum regnum. Apoc. 5. *Feciſti nos Deo noſtro regnum*. Hinc eſt, quod in Scriptura, regnum Chriſti, quod eſt Eccleſia, ne putaretur tale, qualia ſunt cætera, comparatur etiam familiæ, Matth. 24. *Quis eſt fidelis ſervus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam*. Et Hebr. 3. Moſes erat fidelis in tota domo Dei tamquam ſervus, Chriſtus autem erat fidelis in tota domo ſua tamquam Dominus. Conſtat enim patrem familias non habere à familia ullam auctoritatem, ſed ex ſe; quia non ipſe à familia conſtituitur pater, ſed ipſe facit ſibi familiam gignendo filios, emendo ſervos. Unde paterfamilias, etiamſi peſſimus ſit, numquam poteſt à familia judicari, vel expelli, ſicut poteſt Rex quando degenerat in tyrannum. Comparatur etiam ovili, Joan. 10. Item corpori, & ſponſæ, Epheſ. 4. & 5. ut intelligamus, quod ſicut non accipit auctoritatem paſtor ab ovibus, nec caput à corpore, nec vir ab uxore, ita neque Chriſtus ab Eccleſia.

Ex his habemus Eccleſiam ex ſe nullam habere auctoritatem, ſed omnem eſſe in Chriſto, & iis, quibus Chriſtus eam communicavit. Quod autem non habeat ab alio, nimirum à Chriſto, probatur. Nam Chriſtus legitur quidem dediſſe Petro claves regni cœlorum, Matthæi 16. & eumdem præfeciſſe ovili ſuo, Joan. ult. Dedit etiam Apoſtolis cæteris poteſtatem prædicandi, baptizandi, peccata dimittendi, & alia quædam faciendi, quæ ad munus Epiſcopale ſpectant, ſed hanc poteſtatem Chriſtus ſingulis dedit, ita ut potuerit quiſque eorum illa omnia exercere ſine congregatione aliorum, ut notum eſt: At quod ipſi Eccleſiæ, ideſt, fidelium univerſitati in ſe, ideſt, ratione ſuæ totalitatis aliquid poteſtatis tribuerit, nuſquam legitur; immò è contrario legimus, præcipi populis, ut obediant, & ſubjaceant paſtoribus ſuis, Hebr. 13. & alibi. Quòd ſi Eccleſiæ univerſitati non eſt data ulla auctoritas, ergo neque Concilio generali, quatenus Eccleſiam univerſalem repræſentat. Ergo in Concilio non eſt auctoritas ſumma, ſive Papalis, ſed tantùm Epiſcopalis, ſeu Archiepiſcopalis, prout ſunt perſonæ, quæ ibi conveniunt. Siquidem ſumma, ſeu Papalis auctoritas non ponitur in Concilio ab adverſariis, niſi quatenus Concilium gerit vicem Eccleſiæ univerſæ. Si ergo Eccleſia univerſa, ſecluſo Papa, non habet Papalem auctoritatem, ergo multò minus Concilium habet.

Probatur ſecundò: nam ſi Concilium generale ſine perſona Papæ haberet Papalem auctoritatem formaliter, vel ſuppletivè, non indigeret confirmatione Papæ. Id autem eſt falſum. Conſtat enim omnia generalia Concilia Catholica confirmationem petiiſſe.

Tertiò: Concilium ſine Papa poteſt errare etiam in fidei decretis, ut patet in Concilio Sirmienſi, cui ſubſcripſit Hoſius; item Mediolanenſi, Ariminenſi, Epheſino II. Conſtantinopolitano ſub Juſtiniano II. Conſtantinopolitano ſub Leone Iſauro, & alio ſub Conſtantino Copronymo. At Concilium cum Papa non poteſt errare: ergo non poteſt ſine Papa omnia illa, quæ poteſt cum Papa. Neque poteſt reſponderi, erraſſe illa Concilia, quod non fuerint legitima, nam pleriſque nihil defuit, niſi Pontificis aſſenſus. Immò Epheſinum II. fuit omnino ſimile Baſileenſi, utrumque enim fuit indictum à Pontifice, in utroque adfuit legatus Pontificis circa initium, ab utroque receſſit paulò poſt Legatus Pontificis, in utroque fuit Pontifex excommunicatus, quæ omnia de Baſileenſi patent ex geſtis ejus ab Æneа Sylvio deſcriptis. De Epheſino autem patet ex epiſt. Leonis 12. 13. 15. 21. 22. & ex Concilio Chalcedonenſi, act. 3. & nihilominus erraſſe Concilium Epheſinum adverſarii negare non poſſunt.

Quartò, ſi in Eccleſia eſſet ſumma poteſtas principaliter, in Papa inſtrumentaliter, ut in miniſtro Eccleſiæ, ut ipſi dicunt, ſequeretur Papam non eſſe immediatum Chriſti vicarium, ſed mediatum; immediatè enim vicaria Chriſti eſſet Eccleſia, Papa autem eſſet immediatus vicarius Eccleſiæ, quod eſt expreſsè contra Concilium Conſtantienſe, ſeſſ. 8. ubi damnatur hæreſis Wicleſi, dicentis, non eſſe Pontificem immediatum Chriſti vicarium.

CAPUT XVII.

Summum Pontificem abſolutè eſſe ſupra Concilium.

TErtia propoſitio. *Summus Pontifex ſimpliciter & abſolutè eſt ſupra Eccleſiam univerſam, & ſupra Concilium generale, ita ut nullum in terris ſupra ſe judicium agnoſcat*. Hæc etiam eſt ferè de fide; & probatur primò ex duabus præcedentibus: nam ſi Papa eſt caput Eccleſiæ univerſæ, etiam ſimul congregatæ, & Eccleſia univerſa etiam ſimul congregata non habet ullam poteſtatem ratione ſuæ totalitatis; ſequitur Papam ſupra Concilium eſſe, & ſupra Eccleſiam, non contra.

Secundò probatur ratione, in Scripturis fundata; nam omnia nomina, quæ in Scripturis tribuuntur Chriſto, unde conſtat eum eſſe ſupra Eccleſiam, eadem omnia tribuuntur Pontifici. Ac primùm, Chriſtus eſt paterfamilias in domo ſua, quæ eſt Eccleſia, Pontifex in eadem eſt ſummus œconomus, ideſt, paterfamilias loco Chriſti, Lucæ 12. *Quis eſt fidelis diſpenſator, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam &c.* Hic enim per diſpenſatorem, ſive œconomum, ut Græcè habetur, intelligunt Epiſcopum. Ambroſius in hunc locum, & Hilarius, & Hieronymus in cap. 24. Matth. ubi ſimilis habetur ſententia. Et quamvis Patres non loquantur expreſsè de Epiſcopo Romano, tamen ſine dubio ſententia Scripturæ illa eſt; ut Epiſcopi particulares ſunt ſummi œconomi in ſuis Eccleſiis, ita eſſe Epiſcopum Romanum in Eccleſia univerſa. Unde Ambroſius in illud 1. Tim. 3. Ut ſcias quomodo te oporteat converſari in domo Dei &c. *Domus Dei*, inquit, *Eccleſia dicitur, cujus hodie rector eſt Damaſus*. Et Chryſoſtomus lib. 2. de ſacerdotio circa initium, hunc ipſum locum: *Quis eſt fidelis ſervus &c.* de Petro exponit.

Quod autem œconomus ſummus ſit ſupra familiam, & ab ea judicari, ac puniri non poſſit, patet ex hoc eodem loco, Dominus enim ait: *Quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam*. Et ibidem: *Quod ſi dixerit ſervus ille in corde ſuo, moram facit Dominus meus venire & ceperit percutere ſervos, & ancillas, edere, & bibere, & inebriari, veniet Dominus ſervi illius in die, qua non ſperat, & dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet*. Ubi vides Dominum ſervare ſuo judicio ſervum illum, & non committere judicio familiæ. Idem etiam docet uſus omnium familiarum; nulla enim familia eſt, in qua liceat inferioribus famulis etiam ſimul congregatis punire, vel expellere œconomum, etiamſi peſſimus ſit, id enim ad ſolum Dominum totius familiæ pertinet.

Alterum nomen Chriſti eſt Paſtor, Joannis 10. *Ego ſum Paſtor bonus &c.* Idem communicat Petro, Joan. ult. *Paſce oves meas*. Conſtat autem paſtorem ita præeſſe ovibus, ut nullo modo ab eis judicari poſſit.

Tertium eſt, Caput corporis Eccleſiæ, Epheſ. 4. idem communicat Petro, ut habemus in Concilio Chal-

Chalcedonenſi, act. 3. ubi legati ſententiam pronunciant in Dioſcorum, & in epiſt. Concilii ad Leonem. Porrò caput à membris regi, & non ea potiùs regere, contra naturam eſt, ſicut etiam eſt contra naturam, quod membra ſibi caput præcidant, eùm fortè graviter ægrotat.

Quartum eſt, Vir, ſeu ſponſus, Epheſ. 5. *Viri diligite uxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & tradidit ſeipſum pro ea &c.* Idem convenit Petro, nam in Concilio generali Lugdunenſi, ut habetur cap. Ubi periculum, de elect. in 6. loquens Concilium de electione Romani Pontificis: *Acceleret*, inquit, *utilis per neceſſaria totius mundi proviſio, ideneo celeriter eidem Eccleſiæ ſponſo dato*. Eſt autem contra Apoſtolum Epheſ. 5. & contra naturæ ordinem, ut ſponſa præſit ſponſo, & non potiùs ſubſit.

Probatur ſecundò ex verbis expreſſis Conciliorum, & Pontificum. Cùm enim controverſia iſta ſit de poteſtate Conciliorum, & Pontificum, ſi inter ſe Concilia & Pontifices conveniunt, quid opus eſt, ut nos litigemus? Primum ergo exſtat Concilium Sinueſſanum ſub Marcellino, in cujus fine legimus: *Prima ſedes à nemine judicabitur*. Paulò poſt exſtitit Concilium Romanum ſub Sylveſtro, in cujus ult. can. ſimiliter legimus: *Nemo judicabit primam ſedem*.

Præterea ex Concilio Chalcedonenſi colligitur Pontificem eſſe majorem Concilio, nam act. 3. recitantur multæ epiſtolæ ſcriptæ ex variis locis ad Concilium, quæ omnes ita incipiunt: *Sanctiſſimo & beatiſſimo univerſali Patriarchæ magnæ Romæ Leoni, & ſancto univerſali Concilio congregato in Chalcedonenſi civitate &c.* Nemo autem in toto Concilio fuit, qui reclamarit, ac dixerit, non debere anteponi Pontificem toti Concilio. Immò in fine illius actionis exſtat epiſtola Concilii ad eumdem Leonem, in qua eum, & caput, & patrem ſuum agnoſcunt. Præterea in eadem actione damnatus eſt Dioſcorus cum tota Synodo Epheſina II. tum ob alias cauſas, tum præcipuè quia judicare, & damnare auſus fuerat Romanum Pontificem Leonem. Ut enim Nicolaus I. ait in epiſtola ad Michaelem, non tam ob hæreſim damnatus eſt Dioſcorus, quàm ob horrendam præſumptionem, qua in ſummum Pontificem ſententiam dictare auſus fuerat. Ubi notandum, quòd ſi Dioſcorus, qui erat Patriarcha Alexandrinus, ideſt, primus poſt Romanum, cum generali Concilio non potuit ſine judicare Romanum Pontificem, certè ſequitur evidenter, **Concilium non eſſe ſupra Pontificem.** Cur enim non potuit Pontificem judicare, ſi erat ſupra ipſum, immò ejus judex, ut adverſarii volunt?

Item Concilium Romanum V. ſub Symmacho recepit, & approbavit tamquam ſua decreta, librum Ennodii Diaconi, in quo ſic legimus: *Aliorum hominum cauſas Deus voluit per homines terminari. Sedis iſtius præſulem ſuo fine quæſtione reſervavit arbitrio, voluit Petri Apoſtoli ſucceſſores cælo tantùm debere innocentiam*. In VIII. Synodo generali action. 7. legimus, Romanum Pontificem de omnium Eccleſiarum præſulibus judicaſſe; de eo verò neminem unquam judicaſſe; intellige, legitimè, ita ut fuerit receptum ab Eccleſia ejuſmodi judicium. Scribunt Platina in vita Leonis III. Paulus Æmilius lib. 3. hiſtoriæ Francorum, cùm Carolus Magnus Romam veniſſet ad cognoſcendam cauſam Leonis Pontificis, cui multa crimina objecta fuerant, & ſimul conveniſſet ingens Concilium Epiſcoporum, omnes Epiſcopos una voce clamaſſe, non licere ulli hominum judicare ſummum Pontificem, tum verò Carolum deſtituſſe à munere illo judicandi, & Leonem juramento ſeipſum purgaſſe.

Præterea Concil. Lateranenſe ſub Alexandro III. ut habetur cap. Licèt, extra de electione: *In Romana Eccleſia*, inquit, *aliquid ſpecialiter conſtituitur, quia non poterit ad ſuperiorem haberi recurſus*. Ubi Concilium docet, majori cautela debere eligi Romanum Pontificem, quàm alios Epiſcopos, quia ſi eligatur malus Epiſcopus, poteſt ille corrigi, & deponi per Romanum Pontificem; ſi autem eligatur malus Pontifex ſummus, non eſt remedium ullum, non enim habet ſuperiorem, à quo deponi poſſit. Item in Conſtantienſi Concilio edita eſt Bulla Martini V. ipſo approbante Concilio, in qua jubentur ſuſpecti de hæreſi interrogari, an non credant Romanum Pontificem habere in Eccleſia Dei ſupremam poteſtatem. At certè ſuprema eſt, qua nulla eſt major, & cui nulla æqualis.

Denique Lateranenſe ultimum ſub Leone X. ſeſſ. 11. diſertè & ex profeſſo docuit, Pontificem eſſe ſupra omnia Concilia, & reprobavit contrarium decretum, editum in Concilio Baſileenſi: *Solum*, inquit, *Romanum Pontificem, tamquam ſuper omnia Concilia auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac diſſolvendorum plenum jus, & poteſtatem habere, nedum ex ſacra Scriptura teſtimonio, dictis ſanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum, ſed propria etiam eorumdem Conciliorum confeſſione, manifeſtè conſtat*.

Ad hunc locum nihil poteſt reſponderi, niſi vel non fuiſſe Concilium generale, vel non fuiſſe ab Eccleſia receptum, vel non definiviſſe hoc, tamquam de fide. Sed non fuiſſe generale, vix dici poteſt; nàm etſi fuerunt Epiſcopi pauciſſimi, nam ad centum non pervenerunt; tamen Concilium omnibus patebat, & omnes vocari fuerant, & in eo ſummus Pontifex verus, & indubitatus præſidebat. Quod autem non fuerit receptum, ſaltem ab omnibus, parum refert, nam decreta Conciliorum non indigent approbatione populi, cùm ab eo non accipiant auctoritatem. Verum eſt quidem, decreta de moribus, ſi non recipiantur, & Pontifex conniveat, tandem conſuetudine abrogari: ſed hoc non accidit ex eo quòd indigeant populi approbatione, ſed quia decreta mutabilia ſunt; & cùm Pontifex videt longo tempore ea non ſervari, & tacet, cenſetur ipſe abrogare. At decreta de Fide immutabilia ſunt, nec poſſunt ullo modo abrogari, poſteaquam ſemel ſtatuta ſunt; tale autem eſt hoc, de quo agimus. Quod verò Concilium hoc rem iſtam non definierit, propriè, ut decretum fide Catholica tenendum, dubium eſt, & ideo non ſunt propriè hæretici, qui contrarium ſentiunt, ſed à temeritate magna excuſari non poſſunt.

Accedant jam tertiò Pontifices. Leo epiſt. 84. ad Anaſtaſium, in fine: *Magna*, inquit, *Dei diſpoſitione proviſum eſt, ne omnes ſibi omnia vendicarent, ſed eſſent in ſingulis provinciis ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia, & rurſum quidam in majoribus urbibus conſtituti ſollicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos, ad unum Petri ſedem univerſalis Eccleſiæ cura conflueret, ut nihil unquam à ſuo capite diſſideret*. Jam ſi cura univerſalis Eccleſiæ ad Petrum pertinet, certè etiam Concilii, quod univerſalis Eccleſiæ vicem gerit.

Gelaſius in epiſt. ad Epiſcopos Dardaniæ, *Cuncta*, inquit, *per mundum novit Eccleſia quod ſacroſancta Romana ſedes fas de omnibus habeat judicandi, nec cuique liceat de ejus judicare judicio*.

Nicolaus I. in epiſt. ad Michaelem, idem repetit: *Patet*, inquit, *profectò ſedis Apoſtolicæ, cujus auctoritate major non eſt, judicium, à nemine fore retractandum*.

Gregorius lib. 9. epiſt. 39. ad Theotiſtam patriciam: *Si*, inquit, *B. Petrus, cùm à fidelibus culparetur, auctoritatem, quam in ſanctam Eccleſiam acceperat, attendiſſet, reſpondere poterat: ut Paſtorem ſuum oves reprehendere non auderent. Sed ſi in querela fidelium aliquid*

quid de ſua poteſtate diceret, doctor manſuetudinis non fuiſſet; humili ergo eos ratione placavit.

Paſchalis Papa, ut habetur cap. Significaſti, extra de electione: *Ajunt*, inquit, *in Conciliis ſtatutum non inveniri, quaſi Romana Eccleſia legem Concilia ulla præfixerint, cùm omnia Concilia per Romanæ Eccleſiæ auctoritatem & facta ſint, & robur acceperint, & in eorum ſtatutis, Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas.*

Innocentius III. ſerm. 2. de conſecratione Pontificis: *In tantum*, inquit, *mihi fides neceſſaria eſt, ut enim de cæteris peccatis Deum judicem habeam, propter ſolum peccatum, quod in fide committitur poſſem ab Eccleſia judicari.*

Bonifacius VIII. in extravaganti, Viam ſanctam, titulo de majoritate, & obedientia: *Si deviat*, inquit, *terrena poteſtas, judicabitur à poteſtate ſpirituali, Si deviat ſpiritualis, minor à majori. Si verò ſuprema, à Deo ſolo, non ab homine poterit judicari.* Accedat teſtimonium S. Bonifacii Epiſcopi Moguntini, qui etiam ſi ſummus Pontifex non fuerit, fuit tamen ſummæ auctoritatis. Is ergo, ut habetur diſt. 40. can. ſi Papa: *Cunctos*, inquit, *judicaturus, à nemine eſt judicandus, niſi deprehendatur à fide devius.*

Probatur Quartò ex appellationibus à Concilio ad Papam; ſine controverſia enim ſemper à minore ad majorem appellatur. Appellari autem à Concilio ad Papam, non contrà, perſpicuum eſt, ex Gelaſio in epiſt. ad Epiſcopos Dardaniæ: *Ad ſedem*, inquit, *Apoſtolicam de qualibet mundi parte appellandum eſt, ab illa autem nemo eſt appellare permiſſus.*

Et ne putemus eum loqui de appellatione ab aliquo Epiſcopo, non à Concilio: ſubdit, ſæpe Romanos Pontifices ſolviſſe eos, quos iniquè Concilia ligaverant; cujus rei exſtant exempla clariſſima. Nam Athanaſius Epiſcopus Alexandrinus, & Paulus epiſcopus Conſtantinopolitanus, à Concilio depoſiti, ad Julium Papam appellaverunt, & ab eo in ſuas ſedes reſtituti ſunt, ut auctor eſt Sozomenus lib. 3. hiſt. cap. 7. ſimiliter Flavianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus appellavit à Concilio Epheſino II. generali, ad Leonem Papam, ut teſtatur Leo epiſt. 25. ad Theodoſium Auguſtum. Item Theodoretus Epiſcopus Cyri appellavit à Concilio eodem Epheſino II. ad eumdem Leonem, ut patet ex Liberato in Breviario, cap. 12. & ex ipſa epiſtola Theodoreti, quæ exſtat ad finem operum Leonis. Denique Joannes Chryſoſtomus à Concilio depoſitus appellavit ad Innocentium Papam, ut teſtatur Gelaſius, ubi ſuprà, & idem colligitur ex epiſtolis Chryſoſtomi ad Innocentium.

Probatur Quintò, ex approbatione & reprobatione Conciliorum; Nam omnia revocantur tandem ad examen Romani Pontificis, & quæ ille probat, recipiuntur, quæ improbat rejiciuntur, ut teſtatur Gelaſius in eadem epiſtola ad Epiſcopos Dardaniæ. Et quidem quod ad petitionem Conciliorum approbaverit Pontifex multa Concilia, patet ex geſtis ipſis Conciliorum, præcipuè I. II. III. IV. & VI.

Quod autem Pontifices aliquando Conciliorum decreta reprobaverint, quod eſt apertum ſignum ſuperioritatis, ex Baſilio patet, qui in epiſtola ad Athanaſium, quæ eſt 52. ſcribit, videri ſibi bonum, ut rogetur Romanus Epiſcopus, ut mittat aliquos in Græciam, qui ejus nomine irritent Concilium Ariminenſe. Ipſe etiam Damaſus in epiſtola ad Epiſcopos Illyrii reprobat Concilium illud. Similiter Leo in epiſt. 55. ad Pulcheriam: *Conſenſiones*, inquit, *Epiſcoporum, canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apoſtoli generali prorſus definitione caſſamus.* B.

Gregorius lib. 4. epiſt. 34. *Cuncta*, inquit, *acta illius Synodi, ſede contradicente Apoſtolica, ſoluta ſunt.*

CAPUT XVIII.

Pontificem non poſſe ſubjicere ſeipſum ſententiæ coactivæ Conciliorum.

QUarta propoſitio. *Summus Pontifex non poteſt committere, neque Concilio, neque ulli homini ſupra ſe judicium coactivum, ſed tantùm diſcretivum.* Nota, in judicio perfecto duo quædam reperiri. Primò, poteſtatem diſcutiendi cauſam, & diſcernendi ac judicandi quid agendum ſit. Secundò, poteſtatem cogendi eum, qui cecidit cauſa, ad obtemperandum ſententiæ contra ſe latæ. Utrumque invenitur in judice propriè dicto, qualis eſt princeps, vel prætor à principe conſtitutus. Primum autem ſolùm reperitur in arbitris, quorum ſententiæ etiam ſi teneantur homines ſtare ex jure naturæ, quia tenemur ſervare promiſſa; non tamen ex vi ſententiæ, quia non poſſunt arbitri cogere.

Jam ergo ſummus Pontifex non poteſt judicem propriè dictum ſupra ſe conſtituere, ſed tantùm quodammodo arbitros, quorum ſententiæ ſi non obtemperaverit, faciet quod non debet, non autem quod non poteſt.

Prima pars probatur. Primò, quia poteſtas Papæ ſuper omnes, eſt de jure divino, ut patet. At non poteſt Papa diſpenſare in jure divino. Secundò, quia non poteſt inferior committere alicui judicium reſervatum ſuperiori. Non enim poteſt Epiſcopus committere ſuo pœnitentiario, ut abſolvat in caſibus reſervatis Papæ. At judicium in cauſa Pontificis eſt reſervatum Deo, ut ſupra docuimus. Tertiò, quia ſequeretur Papam eſſe ſuperiorem, & non ſuperiorem, reſpectu ejuſdem, quæ eſt implicatio contradictionis. Id autem ſequi, hac ratione oſtenditur. Summus Pontifex, cùm ſe ac ſuam cauſam judicio alicujus committit, non deſinit eſſe Papa, ergo nec deſinit eſſe ſuperior quocumque Chriſtiano. At nihilominus non eſt ſuperior, ſed inferior, ſi cogi poteſt: erit igitur ſimul ſuperior, & non ſuperior.

Secunda pars patet ex Sixto III. Leone III. Symmacho, Leone IV. & aliis, qui cùm accuſarentur, cauſas ſuas in Concilio Epiſcoporum diſcuti voluerunt, ut patet ex can. Mandaſtis, & can. Auditum, 2. quæſt. 5. & ex Concilio IV. ſub Symmacho; quos tamen Epiſcopi judicare auſi non ſunt. Unde in Concilio IV. ſub Symmacho, omnes Epiſcopi cùm ſubſcribunt, affirmant, ſe totum judicium Deo relinquere.

CAPUT XIX.

Solvuntur argumenta adverſariorum.

SUpereſt argumenta ſolvere. Ac primum Hermannus lib. 3. cap. 12. Prolegomenorum objicit aliquot exempla veterum. Secundò argumenta quædam ex Gerſone. Tertiò aliud quoddam ex Concilio Baſileenſi.

Primum exemplum eſt Marcellini, qui in Concilio Sinueſſano ab Epiſcopis damnatus, & depoſitus fuit. Reſpondeo Primò, Marcellinum fuiſſe accuſatum de actu infidelitatis, in quo caſu poteſt Concilium diſcutere cauſam Pontificis, & ſi inveniat, revera eſſe infidelem, poteſt declarare eum eſſe extra Eccleſiam, & ſic damnare. Secundò dico, Epiſcopos quidem damnaſſe Marcellinum, ſed poſtea quàm ipſe primus ſe ipſe damnaverat, ideſt, abdi-

caverat se pontificatu, nam antea sæpe clamaverant: *Prima sedes à nemine judicabitur, tu reus, tu judex, nobis à nobis judicari &c.* Vide Nicolaum I. in epist. ad Michaelem.

Secundum Exemplum est Melchiadis Papæ, post cujus sententiam judicavit eandem causam Episcopus Arelatensis, ut testatur Augustinus in epist. 162. ad Glorium & Eleusium, ubi etiam addit Augustinus: *Ecce*, inquit, *putemus illos Episcopos, qui Romæ judicaverunt, non bonos judices fuisse. Restabat adhuc plenarium Ecclesia universa Concilium, ubi etiam cum ipsis judicibus causa posset agitari, Ut si malè judicasse convicti essent, eorum sententia solveretur.*

Respondeo ad illud de Episcopo Arelatensi ex eodem Augustino ibidem, eam causam iterum judicatam fuisse, non quia oporteret, sed quia voluit Imperator acquiescere Donatistis, petentibus aliud judicium, si fortè in duobus judiciis condemnati sanarentur. Ad illud de generali Concilio dico, Augustinum non conferre Papam sine Concilio, cum Concilio sine Papa, ut nos modò conferimus, sed conferre Concilium particulare, cui præsit Papa, cum Concilio generali, cui etiam præsit Papa. Potest autem sine dubio causa judicata à Pontifice in Concilio particulari, iterum ab eodem judicari in Concilio generali, præsertim in quæstionem facti, quæ pendet ex informationibus, & in qua errare potest Ecclesia, qualis erat quæstio, de qua tunc agebatur. Immò etiam ordinariè, indicto Concilio generali, olim fiebant Concilia particularia prius in singulis provinciis, & etiam Romæ, & deinde res definitæ in illis Conciliis particularibus iterum tractabantur in Concilio generali, & tunc dabatur ultima, & definitiva sententia à Pontifice, Concilio assentiente.

Tertium est Liberii, quem Imperator deposuit, & postea restituit in suam sedem, jubens, ut simul cum Felice Romæ Ecclesiam regeret, quod idem jussit Concilium Syrmiense literis datis ad Felicem, ut refert Sozomenus li. 4. c. 14. Respondeo, Imperatorem Arianum id fecisse injustè & tirannicè, quomodo etiam Nero Petrum & Paulum interfecit. Concilium autem Syrmiense non jussit, sed tantùm literas exhortatorias misit ad Felicem, ut patesceret secum simul fedère Liberium. Adde, quòd Concilium illud præcipuè Arianorum fuit, & nullius momenti.

Quartum est S. Leonis, cujus epistolam in Concilio Chalcedonensi multi Episcopi examinarunt, ut refert Evagrius lib. 2. cap. 18. & ipse etiam Leo epistol. 63. gloriatur epistolam suam à Concilio approbatam fuisse. Respondeo, hinc non sequi Concilium esse supra Papam; nam Leo epistolam suam miserat ad Concilium, non ut continentem ultimam, & definitivam sententiam, sed ut instructionem tantùm, qua adjuti Episcopi melius judicarent. Postea quam autem omnes consenserunt epistolæ Leonis, tum demum edita est definitio ultima nomine Pontificis, & Concilii. Hæc de exemplis.

Secundò, proponit argumenta Gersonis, ac primum est illud, Matth. 18. dicitur: *Si peccaverit in te frater tuus &c. dic Ecclesiæ*. Sed Papa est etiam frater noster, cùm sit Christianus, & dicere debeat, Pater noster qui es in cœlis; potest igitur Papa ad judicium Ecclesiæ vocari, proinde ab Ecclesia judicari, ac puniri potest. Non autem quidquam agit Ecclesia, nisi per prælatos suos, igitur à prælatorum Concilio, Papa judicari potest.

Respondeo, nomine Ecclesiæ, vel intelligi Episcopum, ut exponit hoc loco Chrysostomus, & Innocentius III. cap. Novit, extra, de judiciis, & praxis Ecclesiæ demonstrat; quotidie enim Episcopo denunciantur ii, de quibus Dominus ait: *Dic Ecclesiæ*; vel certè fidelium cœtum cum suo capite. Nam ut Cyprianus ait in epistola ad Florentium, quæ est nona lib. 4. *Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens*. Quare in quocumque Episcopatu deferendi sunt peccatores ad Ecclesiam, & Episcopum ejus loci, sed si is Episcopus peccet, non potest deferri ad eam Ecclesiam, nisi debeat deferri ad seipsum, cùm ipse sit caput ejusdem Ecclesiæ, sed deferendus est ad Ecclesiam aliquam altiorem, cui præest Archiepiscopus, vel Patriarcha: Si verò peccet Patriarcha, deferri non potest ad Ecclesiam suam, sed ad majorem, idest, ad Romanam Ecclesiam, vel generale Concilium, cui summus Pontifex præsidet: Quod si ipse summus Pontifex peccet, judicio Dei reservandus est, non enim est ulla Ecclesia, ad quam deferri possit, cùm sine ipso non inveniatur Ecclesia cum capite.

Sed iterum instant. Hæc verba, *dic Ecclesiæ*, dicta sunt Petro, ergo etiam Petrus, & ejus successor debet deferre peccatores aliquando ad Ecclesiam, debet igitur agnoscere tribunal Ecclesiæ quoddam suo majus.

Respondeo, quando hæc dicta sunt Petro, non fuisse eum adhuc Pontificem, sed hominem privatum, proinde illud ei dictum, quod iis convenit, qui superiorem aliquem agnoscunt. Addo præterea, suo quodam modo posse Pontificem hoc præceptum implere; Primùm enim debet eum, qui peccavit, corripere privatim; deinde adhibere testes; postremò dicere Ecclesiæ, idest, sibi ipsi, ut præsidi, & Ecclesiæ, cui ipse præest, idest, publicè eum excommunicare. Quomodo intellexit hunc locum B. Gregorius lib. 4. epist. 38. ad Joannem Constantinopolitanum Episcopum.

Argumentum Secundum; Papa est membrum Ecclesiæ, ergo est minor suo toto, quod est Ecclesia, & potest, & debet amputari, si inficiat Ecclesiam, quia de jure naturæ est ut membra inficientia totum corpus abscindantur.

Respondeo ad primam consequentiam, vel accipitur Ecclesia cum Papa, vel sine Papa, quando colligitur, ergo Papa ut membrum est minor Ecclesia, quæ est totum. Si accipiatur Ecclesia sine Papa, falsum est illam esse totum, non enim est totum, sed pars, & quidem major, quàm caput, magnitudine molis, minor autem magnitudine virtutis, sive auctoritatis, ut patet in quolibet corpore. Quod autem adversarii dicunt, auctoritatem capitis manere in Ecclesia suppletivè, jam est refutatum antea. Si autem accipiatur Ecclesia cum Papa, tunc, ut alias diximus, major est auctoritas Ecclesiæ extensivè, quàm Papæ solius: intensivè autem æqualis. Sicut ens ut comprehendit Deum & creaturas, non est majus bonum, quàm sit solus Deus intensivè, tametsi extensivè est majus, quia sunt plura bona. Sicut etiam Christus, ut homo, est caput homogeneum Ecclesiæ, & proinde pars ejus, & tamen non est major Ecclesia tota, quàm Christus solus.

At contra instant; Semper potentia agendi principalius est in toto, quàm in partibus, quæ sunt instrumenta totius; principaliùs enim dicitur homo videre, quàm oculus. Quare cùm Ecclesia incluso etiam Papa, sit quoddam totum, & Papa sit pars quædam, & instrumentum hujus totius, sequitur, principaliùs convenire ipsi Ecclesiæ summam potestatem Ecclesiasticam, quàm Papæ.

Respondeo, aliud esse judicium de corpore Ecclesiæ, & de corporibus naturalibus; Nam in corporibus naturalibus virtus procedit ab essentia ad potentias, ideo principaliùs dicitur totum agere, quàm ulla pars, seu potentia. At in corpore Ecclesiæ virtus non procedit ab essentia ad potentias, seu partes, sed ab extrin-

extrinseco. Papa enim, qui est caput Ecclesiæ, non habet ab Ecclesia, sed à Deo auctoritatem, & ideo principale agens non est Ecclesia, sed Deus. Secundò dici potest, principale agens in quolibet corpore semper esse ipsum suppositum, quod sustentat & movet omnia membra. Porrò suppositum corporis Ecclesiæ est Christus. Ut enim cùm dicimus, hoc est corpus Petri vel Pauli, illud Petri vel Pauli, sonat suppositum; ita cùm dicimus Ecclesia est corpus Christi, illud Christi sonat suppositum. Neque obstat quòd Christus sit etiam caput Ecclesiæ; nam Christus, ut influens in omnia membra, dicitur caput, ut autem sustentat & movet omnia, dici potest suppositum, & hoc modo concedimus, Papam esse instrumentum corporis Ecclesiæ, & quoddam minus ipso toto, ut nimirum in toto Christum ipsum, ut suppositum, includimus.

Ad alteram consequentiam posset dici. Primò, de jure naturæ esse, ut abscindantur membra putrida, sed excepto capite. Melius enim est habere caput putridum, quàm nullum. Sed hæc solutio parum valet; nam in corporibus naturalibus debet excipi caput, quia eo amputato, totum corpus moritur. At corpus Ecclesiæ non moritur moriente Papa; unde etiam videmus in Rebuspublicis temporalibus, si Rex degeneret in tyrannum, licèt sit caput Regni, tamen a populo deponi, & eligi alium. Dico ergo Secundò, in corpore naturali & Rebuspublicis temporalibus posse abscindi membra inficientia totum corpus, quia ab ipso corpore pendent, & vim habent: At non eadem ratio est corporis Ecclesiæ, cujus caput non à corpore, sed à Deo auctoritatem accepit, sicut etiam non licet familiæ deponere summum œconomum, licèt pessimum, quia non à familia, sed à Domino institutus est.

At, inquiunt, ergo sola Ecclesia sine remedio manet, si habet malum Pontificem, & poterit Pontifex impunè omnes vexare, & perdere, & nemo resistere poterit.

Respondeo, non mirum, si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus ejus præcipuè humana industria, sed divina protectione, cùm ejus Rex Deus sit. Itaque etiamsi Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, ut ipse remedium adhibeat: & certum est Deo fore curæ ejus salutem, qui talem Pontificem vel convertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat. Nec tamen hinc sequitur, non licere resistere Pontifici Ecclesiam destruenti; licet enim cum servata reverentia admonere, & modestè corripere, repugnare etiam vi & armis, si Ecclesiam destruere velit. Ad resistendum enim, & vim vi repellendam, non requiritur ulla auctoritas. Vide de hac re Joannem de Turrecremata, lib. 2. cap. 106.

Tertium argumentum Gersonis ab Hermanno relatum, sumitur ex Concilio Constantiensi. Concilium Constantiense sess. 4. definivit, Concilium generale habere à Christo immediatam auctoritatem, cui omnes obedire tenentur, etiamsi Papalis dignitatis existat. Vel hoc Concilium est approbatum, vel non: si est approbatum, ergo verum est, & recipiendum, quod definivit; si non, ergo perperam deposuit Joannem XXIII. Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Martinum V. cui postea omnes alii Pontifices successerunt. Adde, quòd Martinus V. Papa in ult. sess. confirmavit omnia decreta circa fidem hujus Concilii Constantiensis: hoc autem decretum ad fidem pertinere videtur.

Respondeo dupliciter. Primò, Concilium Constantiense esse legitimum & approbatum, sed non pugnare cum iis, quæ diximus. Non enim definivit absolutè, Concilia generalia habere à Christo potestatem supra Pontifices, sed tantùm in casu, ideſt, tempore schismatis, quando nescitur, quis sit verus Papa. Nam dubius Papa habetur pro non Papa, & proinde habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam. Ita Turrecremata, Campegius & Sanderus locis notatis.

Secundò, responderi potest, non fuisse Concilium Constantiense, cùm id asserunt hujusmodi, ut quæstiones de fide definire posset; nam inprimis non erat tunc generale Concilium, cùm tantùm adesset tertia pars Ecclesiæ, ideſt, ii tantùm Prælati, qui obediebant Joanni; nam qui obediebant Gregorio & Benedicto, repugnabant iis, quæ à Synodo fiebant. Deinde non aderat tunc certus Papa in Ecclesia, sine quo dubia de fide definiri non possunt; in Concilio autem nullus erat Papa. Joannes enim XXIII. qui Concilium inchoaverat, jam inde recesserat, cùm quarta sessio haberetur.

Neque verum est, quod Martinus V. confirmaverit hoc decretum. Ipse enim disertè dixit, se confirmare tantum ea decreta de fide, quæ facta erant concilialiter, ideſt, more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata: Constat autem hoc decretum sine ullo examine factum à Concilio Constantiensi. Itaque Martinus cùm confirmavit decreta de fide concilialiter concluſa, intelligebat tantùm de damnatione hæresum Wicleſi & Huſs.

Neque sequitur, si Concilium in hoc erravit, erraſſe etiam in deponendo Gregorio XII. Joanne XXIII. & Benedicto XIII. Nam etſi Concilium sine Papa non potest definire nova dogmata fidei, potest tamen judicare tempore schismatis, quis sit verus Papa, & providere Ecclesiæ de vero Pastore, quando is nullus, aut dubius est, & hoc est quod rectè fecit Concilium Constantiense. Adde, quòd Joannes & Gregorius non inviti depositi sunt; nam ipsi etiam sponte renunciarunt Papatui, ut patet ex actis Concilii Constantiensis sess. 12. & 14. Benedictus autem non cessit, sed post ejus obitum Clemens VIII. successor ipsius cessit Martino V. quem omnis Ecclesia ut verum Pontificem, venerabatur, id quod sufficit, ut Martinus esse posset verus Papa.

Ultimò, adfert Hermannus Concilium Basileense, quod sess. 33. definivit, fide Catholica esse credendum, Concilium esse supra Papam. Fuit autem hoc Concilium indictum à Martino V. ut habetur sess. 1. & deinde ab Eugenio declaratum sess. 16. legitimè continuatum à sua inchoatione. Denique à Nicolao V. confirmatum cum actibus suis.

Respondeo, Concilium Basileense legitimè inchoatum, sed illegitimè terminatum. Est autem mendacium expressum Hermanni, quòd sit confirmatum à Nicolao V. cum actibus suis. Nicolaus, enim ut apparet ex Bulla ejus, eidem Concilio annexa, solùm confirmavit ea, quæ egerat Concilium circa beneficia, & censuras Ecclesiasticas. Quæ autem definivit Concilium Basileense de sua auctoritate supra Pontificem, nullus Pontifex probavit, sed reprobavit ex professo in primis Eugenius Papa, ut patet ex Concilio Basileensi sess. 38. deinde Leo X. in Concilio Lateranensi ultimo sess. 11. item Ecclesia tota, quæ Eugenium à Basileensibus depositum, semper habuit pro vero Pontifice; denique Basileenses ipsi, & Papa Felix, quem ipsi creaverunt; Nam Papa Felix tandem cessit Nicolao Eugenii successori, & Basileenses qui Lausannam Concilium transtulerant, tandem sese Nicolao subjecerunt, ut in eadem Bulla Nicolaus testatur. Multa alia argumenta proponi, & solvi poterant, sed ea soluta sunt in libris de Pontifice. Vide etiam quæ diximus de Concilio Basileensi in libro proximè sequente cap. 16.

LIBER TERTIUS
DE
ECCLESIA MILITANTE
TOTO ORBE TERRARUM DIFFUSA.

CAPUT PRIMUM.

De nomine Ecclesiæ.

CONTROVERSIA de Ecclesia militante, multas habet partes. Primùm enim de ipsa secundùm se agendum erit; tum de membris ejus, hoc est, de Clericis, de Monachis, de Laicis. Rursum autem de Ecclesia militante secundùm se considerata, de qua nunc disputare aggredimur, tres sunt præcipuè controversiæ. Prima est, de nomine & definitione Ecclesiæ. Secunda, de qualitate, seu de visibilitate ejusdem. Tertia, de notis, quibus ea certò cognosci potest.

A prima nunc exordiemur; si tamen antea propter studiosos nomina eorum auctorum notaverimus, qui de Ecclesia scripserunt, seu potiùs eorum quorum nos libros legimus; nec enim omnes legimus. Igitur scripserunt de hoc argumento B. Augustin. lib. de unitate Ecclesiæ; B. Cyprianus librum ejusdem tituli, necnon Optatus lib. 6. contra Parmenianum. Ex recentioribus scripsit Thomas Waldensis tom. 1. lib. 2. doctrinæ fidei cap. 8. 9. 10. &c. Joan. de Turrecremata summam de Ecclesia; Joannes Driedo in lib. 4. de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 2. Albertus Pighius controversia 3. Cardinalis Hosius in confessione, in explicatione Symboli; & lib. 5. contra Prolegomena Brentii; Petrus à Soto 1. part. defensionis suæ contra Brentium. Joannes à Daventria in confut. 7. artic. Confessionis Augustanæ; Joannes Cochlæus Philippica 4. & in lib. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate: Joannes Eckius initio sui Enchiridii, Alphonsus à Castro lib. 6. cont. hæres. Melchior Canus lib. 4. de locis. Joannes Antonius Delphinus in libris trib. de Ecclesia. Joannes à Lovanio in explicat. Symboli, & omnes alii, qui Symbolum exposuerunt. Franciscus Turrianus in libris duobus de Ecclesia, & ordinat. Minist. Post quos, anno 1577. ineunte, nos hæc ipsa, quæ nunc emittimus in lucem in scholis disputavimus. A quo tempore scripsit etiam de eodem argumento Gregorius de Valentia in sua Analysi fidei Catholicæ part. 6. & scripserunt etiam alii, sed non vacavit per alias occupationes eorum libros evolvere.

Venio nunc ad propositam disputationem: Ac ut primùm de nomine, deinde de re ipsa dicamus, Ecclesiæ nomen est Græcum, deduciturque à verbo ἐκκαλέω, quod est evoco. Itaque Ecclesia est evocatio, sive cœtus vocatorum. Dicitur autem populus Dei cœtus vocatorum, quia nemo ad hunc populum se adjungit per se, & suo proprio instinctu, sed omnes quotquot veniunt, à Dei vocatione præveniuntur. Est enim vocatio primum beneficium, quod sancti à Deo recipiunt: *Quos vocavit*, inquit Apostolus Rom. 8. *hos justificavit: quos justificavit, hos & magnificavit*. Et Actor. 2. *Quoscumque advocaverit Dominus Deus noster*. Hinc toties Apostolus Christianos appellat vocatos, in omnibus ferè epistolis.

Sunt autem tria circa hoc nomen notanda. Primò, nomen Ecclesiæ cum aliquo adjuncto, posse & in bonam & in malam partem accipi; dicitur enim: *Ecclesia malignantium* Psalm. 25. Et, *Ecclesia Sanctorum* Psalm. 88. Absolutè autem positum hoc nomen, non intelligi nisi de Ecclesia Christi, excepto uno loco Act. 19. ubi de populo Ethnicorum dicitur: *Erat enim Ecclesia confusa*.

Secundò, nota cum Augustino in Psal. 81. in illud: *Deus stetit in Synagoga Deorum*: tametsi eadem sit Ecclesia veteris Testamenti & novi, quoad essentiam; tamen quia status Ecclesiæ novi Testamenti est longè excellentior, ideo etiam nomina esse distincta. Nam populus veteris Testamenti propriè dicitur Synagoga, idest, congregatio, populus novi Testamenti nusquam dicitur Synagoga, sed semper Ecclesia, idest, evocatio. Congregari enim commune est hominibus cum bestiis: at evocari proprium est hominum. Neque refert, quod populus Judæorum in Testamento veteri passim vocatur etiam Ecclesia: nam tam Synagoga, quàm Ecclesia apud Hebræos dicitur à congregando, עדה quod vertimus Synagoga, dicitur à יעד congregare. Similiter קהל, idest, Ecclesia, dicitur à קהל congregari. Itaque sunt nomina duo, sed idem prorsus significant.

Tertiò nota, quemadmodum civitas nunc significat cœtum hominum, nunc locum, in quo cœtus ille habitat, ita etiam Ecclesiam in Scripturis nunc significare cœtum fidelium, ut Rom. 16. *Salutant vos omnes Ecclesiæ Asiæ*, nunc locum ipsum, in quo fideles congregantur, ut Judith 6. *Omnis populus per totam noctem intra Ecclesiam oraverunt*, quamquam nos nunc solùm de Ecclesia, ut cœtum fidelium significat, disputamus.

CAPUT II.

De definitione Ecclesiæ.

HÆC de nomine. De re autem ipsa quinque sunt hæreticæ sententiæ. Prima, quòd Ecclesia sit prædestinatorum congregatio, ita ut soli, & omnes prædestinati sint de Ecclesia. Ita Joannes Wiclef apud Waldensem tom. 1. lib. 2. cap. 8. & 9. Joannes Huss art. 1. 2. 3. 5. 6. ut habetur in Concilio Constantiensi sess. 15. è quibus sic habetur articul. 5. *Præscitus etsi aliquando sit in gratia secundùm præsentem justitiam, tamen numquam est pars sanctæ Ecclesiæ, & prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licèt aliquando excidat à gratia adventitia, sed non à gratia prædestinationis.*

Secunda, quòd Ecclesia sit hominum perfectorum nullum peccatum habentium multitudo. Ita quondam Pelagiani, ut B. Augustinus refert lib. de hæres. cap. 88.

cap. 88. *In id etiam*, inquit, *progrediuntur, ut dicant, vitam juſtorum in hoc ſæculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Eccleſiam Chriſti in hac mortalitate perfici*. Eandem tribuit Anabaptiſtis hujus temporis Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 1. §. 13.

Tertia, quòd Eccleſia ſit juſtorum congregatio, ſeu potiùs eorum, qui numquam lapſi ſunt circa fidei confeſſionem. Diſtinguitur autem hæc à ſuperiore, quòd prior opinio quoslibet peccatores excludat, hæc autem non excludit, niſi inſignes peccatores. Ita ſenſerunt olim Novatiani, ut auctor eſt Cypr. lib. 4. epiſt. 2. & Donatiſtæ apud Auguſtinum lib. de hæreſ. cap. 69. exiſtimo enim falli Calvinum, ubi ſuprà & alios, qui putant, Novatianos & Donatiſtas excluſiſſe omne genus peccatorum. Clarè enim Cyprian. lib. 4. epiſt. 2. & Epiphanius in hæreſ. Catharorum, dicunt, eos retinuiſſe in Eccleſia fraudatores, mœchos, & ſimiles: ſolumque excluſiſſe eos, qui in perſequutione lapſi fuerant. Neque cum hoc pugnare videtur, quod habent Ambroſius lib. 1. de pœnit. cap. 1. & 2. & Theodor. lib. 3. de fabul. hæret. Novatianos ſuſtuliſſe poteſtatem remittendi peccata omnia, exceptis leviſſimis. Nam etiam ſi non abſolvebant graves peccatores, tamen in ſuo cœtu eos retinebant, niſi lapſi eſſent circa fidem. Et Auguſtinus lib. 3. cont. Parmenian. cap. 2. docet, Donatiſtas non horruiſſe omnia, ſed ſolùm quædam majora ſcelera, quale erat illud, quod objiciebant Catholicis, conſenſiſſe traditoribus divinorum librorum.

Quarta eſt Confeſſioniſtarum, qui etſi nomine damnent Pelagianos, Novatianos & Donatiſtas, tamen eorum ſententia compoſita eſt ex hæreſi Pelagianorum, & Novatianorum & Donatiſtarum. Docent enim primò cum Pelagianis non ſolùm Confeſſioniſtæ, ſed omnes Lutherani & Calviniſtæ, nullum eſſe peccatum veniale ex natura ſua, ſed omnia eſſe mortalia ex ſe, venialia autem ex miſericordia Dei, qui ea credentibus non imputat. Ita docuit Lutherus in aſſert. art. 32. Melanchthon in locis cap. de diſcrimine peccati mortalis & venialis. Calvinus lib. 2. Inſtit. cap. 8. §. 58. & 59.

Secundò, docet Confeſſio Auguſtana art. 7. Eccleſiam eſſe Sanctorum congregationem, qui verè credunt, & obediunt Deo. Et in Apologia Philippus conatur oſtendere, peccatores non pertinere ad Eccleſiam, niſi nomine. Similia docet Brentius in Prolegomenis, contra Petrum à Soto. Neque obſtat, quod & Philippus & Brentius ibidem dicunt, malos eſſe admixtos bonis; nam ipſi duas Eccleſias fingunt. Unam veram, & ad quam pertinent privilegia, quæ narrantur in Scripturis, & hanc eſſe Sanctorum congregationem, qui verè credunt, & obediunt Deo, & hanc non eſſe viſibilem, niſi oculis fidei. Alteram externam, quæ nomine tantùm eſt Eccleſia, & hanc eſſe congregationem hominum convenientium in doctrina fidei, & uſu Sacramentorum, & in hac bonos & malos inveniri. Itaque malos numquam volunt eſſe partes veræ Eccleſiæ, & proinde cautè Philippus non dicit, Eccleſiam conſtare ex malis & bonis, ſed dicit, malos admiſceri Eccleſiæ. Et Brentius dicit, malos eſſe aliquò modo in Eccleſia, ſed non de Eccleſia.

Lutherus in lib. de Conciliis & Eccleſia, primò dicit, Eccleſiam eſſe populum ſanctum Chriſtianum: &, ut oſtendat ſe loqui de ſanctitate ſingulorum membrorum, inde probat, Papam & Cardinales non eſſe de Eccleſia, quia ſancti non ſunt. Si ergo ſoli juſti ſunt partes veræ Eccleſiæ & omnia peccata, quantumvis levia, ſunt peccata mortalia, & faciunt hominem injuſtum; ſequitur ſolos perfectos & omni peccato carentes, eſſe de Eccleſia, quæ erat opinio Pelagianorum.

Tertiò, dicunt Confeſſioniſtæ, in quo etiam cum omnibus Lutheranis conveniunt, omnia opera hominis, etiam juſtificati, eſſe peccata mortalia. Id indicat Confeſſio Auguſtana art. 6. & 20. ſed clariùs Lutherus in aſſert. artic. 32. ex quo videtur ſequi, nullum hominem eſſe de Eccleſia. Nam ſi ſoli juſti ſunt de Eccleſia, & nulli ſunt omnino in mundo juſti, quippe cùm omnium hominum opera ſint peccata; quinam, quæſo, Eccleſiam facient? Sed ipſi rem totam facilè explicant, dum dicunt, opera quidem hominis juſti omnia eſſe peccata mortalia, ſed tamen non imputari, ſi adſit fides, & proinde eum, qui habet fidem, ſimul eſſe juſtiſſimum, & in omni opere peccare. In quo aliquo modo conveniunt Confeſſioniſtæ cum Donatiſtis & Novatianis. Ut enim illi non excludebant ab Eccleſia omnes peccatores, ſed tantùm eos, qui idololatriam commiſerant; ita iſti non omnes peccatores excludunt, ſed tantùm eos, qui non verè credunt: putant enim, ut diximus, nullum crimen imputari credentibus.

Quinta ſententia eſt quaſi conflata ex omnibus iſtis. Docet enim, Eccleſiam conſtare ex ſolis juſtis prædeſtinatis. Ita Calvinus, qui tria docet. Primò, fidem ſemel habitam, numquam in æternum perdi poſſe, & proinde omnem, qui habet fidem, neceſſariò eſſe prædeſtinatum. Id habet in Inſt. lib. 3. c. 2. §. 8. 9. 10. 11. quòd idem antea expreſsè docuerat Jovinianus apud Hieronymum lib. 2. contra Jovinianum. Secundò docet, veram Eccleſiam à ſolo Deo cognoſci poſſe, ejuſque fundamentum eſſe divinam electionem, quia nimirum conſtat ex fidelibus, qui neceſſariò ſunt de numero electorum. Id habet lib. 4. cap. 1. §. 2. & in minori Inſtitutione c. 8. §. 4. & ſeq. Tertiò docet, eſſe præterea quandam Eccleſiam externam, in qua ſint boni & mali &c. ut ſuprà dixerunt Confeſſioniſtæ. Id habet eodem libro & capite, in ſequentibus ſectionibus. Idem etiam ſentire videtur Bucerus, qui in lib. 1. de regno Chriſti c. 5. definit regnum Chriſti, procurationem ſalutis electorum Dei, quos Deus in terris colligit. Idem Tilmannus Heshuſius lib. de erroribus Pontificiorum, loco 12. & lib. 1. de Eccleſia cap. 3.

Noſtra autem ſententia eſt, Eccleſiam unam tantùm eſſe, non duas, & illam unam & veram eſſe cœtum hominum ejuſdem Chriſtianæ fidei profeſſione, & eorundem Sacramentorum communione colligatum, ſub regimine legitimorum paſtorum, ac præcipuè unius Chriſti in terris Vicarii Romani Pontificis. Ex qua definitione facilè colligi poteſt, qui homines ad Eccleſiam pertineant, qui verò ad eam non pertineant. Tres enim ſunt partes hujus definitionis. Profeſſio veræ fidei, Sacramentorum communio, & ſubjectio ad legitimum paſtorem Romanum Pontificem. Ratione primæ partis excluduntur omnes infideles tam qui numquam fuerunt in Eccleſia, ut Judæi, Turcæ, Pagani; tam qui fuerunt, & receſſerunt, ut hæretici & apoſtatæ. Ratione ſecundæ, excluduntur Catechumeni & excommunicati, quoniam illi non ſunt admiſſi ad Sacramentorum communionem, iſti ſunt dimiſſi. Ratione tertiæ, excluduntur ſchiſmatici, qui habent fidem & Sacramenta, ſed non ſubduntur legitimo paſtori, & ideò foris profitentur fidem, & Sacramenta percipiunt. Includuntur autem omnes alii, etiamſi reprobi, ſceleſti & impii ſint.

Atque hoc intereſt inter ſententiam noſtram, & alias omnes, quòd omnes aliæ requirunt internas virtutes ad conſtituendum aliquem in Eccleſia, & propterea Eccleſiam veram inviſibilem faciunt; nos autem, & credimus in Eccleſia inveniri omnes virtutes, Fidem, Spem, Charitatem, & cæteras; tamen ut aliquis aliquo modo dici poſſit pars veræ Eccleſiæ,

de qua Scripturæ loquuntur, non putamus requiri ullam internam virtutem, sed tantùm externam professionem fidei, & Sacramentorum communionem, quæ sensu ipso percipitur. Ecclesia enim est cœtus hominum ita visibilis, & palpabilis, ut est cœtus populi Romani, vel Regnum Galliæ, aut Respublica Venetorum.

Notandum autem est ex Augustino in breviculo collationis, collat. 3. Ecclesiam esse corpus vivum, in quo est anima & corpus, & quidem anima sunt interna dona Spiritus sancti, Fides, Spes, Charitas &c. Corpus sunt externa professio fidei, & communicatio Sacramentorum. Ex quo fit, ut quidam sint de anima & de corpore Ecclesiæ, & proinde uniti Christo capiti interius, & exterius; & tales sunt perfectissimè de Ecclesia; sunt enim quasi membra viva in corpore, quamvis etiam inter istos aliqui magis, aliqui minus vitam participent, & aliqui etiam solùm initium vitæ habeant, & quasi sensum, sed non motum, ut qui habent solam fidem sine charitate. Rursum aliqui sint de anima, & non de corpore, ut Catechumeni, vel excommunicati, si fidem & charitatem habeant, quod fieri potest. Denique, aliqui sint de corpore, & non de anima, ut qui nullam habent internam virtutem, & tamen spe, aut timore aliquo temporali profitentur fidem, & in Sacramentis communicant sub regimine pastorum & tales sunt sicut capilli, aut ungues, aut mali humores in corpore humano.

Definitio igitur nostra solùm comprehendit hunc ultimum modum existendi in Ecclesia, quia hic requiritur ut minimum; ut quis possit dici esse pars visibilis Ecclesiæ. Probandum igitur est ordine, non pertinere ad Ecclesiam non baptizatos, hæreticos, & apostatas, excommunicatos, & schismaticos. Deinde pertinere ad Ecclesiam non prædestinatos, non perfectos, peccatores etiam manifestos, infideles occultos, si habeant Sacramenta, professionem fidei, & subjectionem &c.

CAPUT III.

De non baptizatis.

DE infidelibus non baptizatis sine dubio Paulus loquitur 1. Cor. 5. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* Ubi generaliter eos omnes foris esse dicit, qui non dederunt nomina sua Christo per Baptismum, sed aliquas alias religiones sequuntur.

De Catechumenis est paulò major difficultas, quia sunt fideles, & salvari possunt, si moriantur in eo statu, & tamen extra Ecclesiam nemo salvatur, sicut nec extra arcam Noe, juxtà illud Concilii Lateranensis cap. 1. *Una est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur.* At nihilominus certum est, Catechumenos non esse in Ecclesia actu & propriè, sed tantùm in potentia, quomodo homo conceptus, sed nondum formatus, & natus, non dicitur homo, nisi in potentia. Nam legimus Actor. 2. *Qui ergo receperunt verbum, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.* Item Concilium Florentinum in instructione Armenorum, docet, homines fieri membra Christi, ac de corpore Ecclesiæ, cum baptizantur. Idem & Patres docent.

Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum Lavacrum dicit, Catechumenum esse in vestibulo pietatis, nec adhuc posse vocari fidelem, nisi intus ingrediatur per Baptismum. Joannes Chrysostomus hom. 24. in Joann. dicit Catechumenum alienum esse à fideli, & nihil habere commune cum eo, non civitatem, non mensam &c. Tertullian. lib. de præscriptionibus, reprehendit in hæreticis, quòd non distinguant Catechumenos à fidelibus. Cyrill. lib. 12. in Joan. cap. 50. docet, Catechumenos esse apud Christianos id, quod erant incircumcisi apud Judæos, qui propterea non poterant vesci agno Paschali. Augustinus tract. 4. in Joan. & alibi distinguit Catechumenos à fidelibus. Quod etiam alii Patres faciunt. Constat autem Ecclesiam esse fidelium congregationem.

Denique, Catechumeni non habent jus ad ulla Sacramenta, neque ad alia, quæ sunt communia universæ Ecclesiæ. Non igitur actu, & propriè sunt Catechumeni de Ecclesia. Quomodo igitur, inquies, salvantur, si sunt extra Ecclesiam? Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 74. apertè respondet, Catechumenos non salvari. Sed hoc nimis durum esse videtur. Certè Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani disertis verbis affirmat, Catechumenos posse salvari, de quorum numero Valentinianus erat, cum de hac vita migraret.

Alia igitur quærenda solutio est. Melchior Canus ait, Catechumenos posse salvari, quia etsi non sunt de Ecclesia, quæ propriè dicitur Christiana, sunt tamen de Ecclesia, quæ comprehendit omnes fideles ab Abel usque ad mundi consummationem. At non videtur satisfacere. Nam post Christi adventum nulla est vera Ecclesia, nisi illa quæ propriè dicitur Christiana; si ergo Catechumeni de ista non sunt, de nulla sunt. Respondeo igitur, quod dicitur, extra Ecclesiam neminem salvari, intelligi debere de iis, qui neque re ipsa, nec desiderio sunt de Ecclesia, sicut de Baptismo communiter loquuntur Theologi. Quoniam autem Catechumeni si non re, saltem voto sunt in Ecclesia, ideo salvari possunt. Neque repugnat similitudo arcæ Noe, extra quam nemo salvabatur, etiamsi voto in ea fuisset: nam similitudines non in omnibus conveniunt. Quocirca 1. Pet. 3. Baptismus comparatur Arcæ Noe, & tamen constat, sine Baptismo in re, aliquos salvari.

At, inquies, August. tract. 4. in Joan. dicit, Catechumenos esse in Ecclesia; Verum est, sed ibidem separat eos à fidelibus. Voluit ergo dicere, esse in Ecclesia non actu, sed potentia, quod idem ipse explicuit initio lib. 2. de Symbolo, ubi comparat Catechumenos hominibus conceptis, non natis.

CAPUT IV.

De Hæreticis & Apostatis.

HÆreticos & apostatas baptizatos, Alphonsus de Castro lib. 2. de justa hæreticorum punitione cap. 24. docet esse membra & partes Ecclesiæ, etiam si palàm falsam doctrinam profiteantur. Quæ sententia, ut est apertè falsa, ita facillimè refutari potest. Nam primò, Scriptura hoc indicat, cùm ait 1. Timoth. 1. Quidam circa fidem naufragaverunt. Quo loco per metaphoram naufragii, intelligit hæreticos fracta una parte navis Ecclesiæ, ex ea in mare excidisse: Quod etiam significatur illa parabola Domini de rete, quod præ multitudine scindebatur, Luc. 5. Præterea ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post unam & alteram correptionem devita, sciens, quia subversus est qui ejusmodi est, & delinquit cum sit proprio judicio condemnatus.* Ubi Apostolus Episcopo præcipit, ut hæreticum vitet, quod certè non juberet, si esset intra Ecclesiam. Debet enim pastor non vitare, sed curare eos, qui ad suum gregem pertinent. Et addit rationem, quia talis pertinax hæreticus est,

proptio

proprio judicio condemnatus, ideſt (ut Hieronymus exponit) non eſt ejectus ab Eccleſia per excommunicationem, ut multi alii peccatores, ſed ipſe ſeipſum ab Eccleſia ejecit. Item 1. Joan. 2. *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis*; ideſt, ex nobis exierunt, quia erant nobiſcum in eadem Eccleſia, ſed non erant ex nobis, ſecundùm divinam electionem, ut Auguſtinus exponit lib. de bono perſever. cap. 8.

Secundò, probatur hoc idem ex cap. 8. & 19. Concilii Nicæni, ubi hæretici dicuntur poſſe recipi in Eccleſiam, ſi redire velint, cum certis tamen conditionibus. Item ex Concilio Lateranenſi, unde conſtat cap. Firmiter, de ſumma Trinitate, & fide Catholica, ubi Eccleſia dicitur fidelium congregatio. Conſtat enim hæreticos nullo modo eſſe fideles.

Tertiò, ex Patribus, Irenæus lib. 3. cap. 3. dicit, Polycarpum multos hæreticos ad Eccleſiam converſiſſe: ex quo ſequitur, eos antea fuiſſe de Eccleſia egreſſos. Tertullianus lib. de præſcriptione dicit, Marcionem cùm ad Eccleſiam redire vellet, conditionem accepiſſe, ut cæteros, quos perverterat, Eccleſiæ reſtitueret. Cyprianus in epiſtola ad Jubajanum, dicit, hæreticos cùm ſint extra Eccleſiam, tamen vendicare ſibi Eccleſiæ auctoritatem more ſimiarum, quæ cùm homines non ſint, tamen homines videri volunt.

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, circa finem: *Sicubi audieris*, inquit, *eos qui dicuntur Chriſti, non à Domino Jeſu Chriſto, ſed à quo; nam alio nuncupari, ut puta Marcioniſtas, Valentinianos, Montenſes, ſive Campenſes, ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe Synagogam.* Auguſtinus lib. 4. contra Donatiſtas, cap. 10. dicit, interdum accidere, ut hæreticus, foris exiſtens, non agat contra Eccleſiam, & Catholicus intus exiſtens, contra Eccleſiam agat, &c. Et lib. de unitate Eccleſiæ, cap. 4. *Qui non credunt*, inquit, *Chriſtum in carne veniſſe de Virgine Maria, ex ſemine David, aut in corpore ipſo reſurrexiſſe, in quo crucifixus & ſepultus eſt, non utique ſunt in Eccleſia &c.*

Accedit poſtremò, quod cùm Eccleſia ſit multitudo unita (eſt enim populus quidam, ſive regnum, ſive corpus unum) & iſta unio præcipuè in profeſſione unius fidei, & earundem legum ac rituum obſervatione conſiſtat; nulla ratio permittit, ut eos de Eccleſiæ corpore eſſe dicamus, qui cum eo nullam omnino conjunctionem habent.

At contra objiciunt aliqui. Primò, quia Matth. 13. in parabola de zizaniis, in eodem agro inveniuntur tria, granum, paleæ, & zizania, quæ ſignificant bonos Catholicos, & malos Catholicos & hæreticos, ut Auguſtinus exponit quæſt. 11. ſuper Matthæum, & Hieronymus & Chryſoſtomus in hunc locum. Quòd autem ager ſit Eccleſia, docet Cyprianus lib. 3. epiſt. 3. & Auguſtinus lib. 2. contra Creſconium, cap. 34.

Reſpondeo, aliqui intelligunt per zizania non hæreticos, ſed homines malos, qui ſunt in Eccleſia: ita Cyprianus loco notato, & lib. 4. epiſtol. 2. & Auguſtinus ſæpè, non tam ex ſua ſententia quàm ex Cypriani mente loquens. Quòd autem Cyprianus per zizania non intelligat hæreticos, inde inteligi poteſt, quod in illis ipſis locis, ubi dicit zizania eſſe in Eccleſia, dicit, hæreticos non eſſe in Eccleſia, & præterea ex intentione Cypriani, qui in illis locis ſcribit contra Novatianos, qui nolebant admittere lapſos pœnitentes in Eccleſiam, metuentes, ne communicarent peccatis aliorum: quibus Cyprianus oſtendit ex parabola Domini, in Eccleſia non ſolùm eſſe homines fortes, ſed etiam imbecilles, qui aliquando labuntur, ſicut in agro ſimul cum frumento ſunt etiam zizania.

At licet hæc expoſitio non ſit contemnenda, neque nobis contraria, melius tamen reſpondetur cum Auguſtino quæſt. 11. ſuper Matthæum, per agrum non ſignificari Eccleſiam, ſed mundum univerſum. Dominus enim exponens parabolam ait, ager eſt mundus. Porrò nomine zizaniorum, etſi rectè intelliguntur hæretici, tamen fortè magis ad literam intelligeremus omnes malos in genere, ſive ſint hæretici, ſive non. Scopus enim parabolæ, eſt oſtendere ſemper in mundo futuros aliquos malos, nec poſſe ulla humana diligentia mundum purgari ante diem judicii. Unde Dominus ait, zizania eſſe filios nequam, & illos omnes, qui tandem in ignem æternum dejicientur.

Secundò, objiciunt illud 2. Timot. 2. *In magna domo ſunt vaſa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia.* Ubi nomine domus videtur Paulus intelligere Eccleſiam, & nomine vaſorum ligneorum & fictilium hæreticos. Dixerat enim paulò antè: *Quorum ſermo, ut cancer ſerpit, ex quibus eſt Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt.* Nomine autem domus intelligi Eccleſiam, docet Cyprian. lib. 3. epiſt. 3. & lib. 4. epiſt. 2. & Ambroſius in commentario hujus loci, & Auguſtinus lib. 2. de Baptiſmo, cap. 12.

Reſpondeo, varias hic eſſe veterum expoſitiones. Una eſt Græcorum, Chryſoſtomi, & Theophilacti, qui nomine domus non intelligunt Eccleſiam, ſed mundum, ſicut diximus de agro, in quo ſunt zizania. Altera eſt Latinorum, Cypriani, Ambroſii, Auguſtini, qui nomine domus intelligunt Eccleſiam; & licèt Auguſtinus & Ambroſius per vaſa lignea & fictilia velint ſignificari hæreticos; tamen Auguſtinus idem explicat lib. 3. de Baptiſmo, c. 19. quomodo ſit intelligendum, eos eſſe in Eccleſia, ubi dicit, eos eſſe in Eccleſia antequam per obſtinationem & pertinaciam ſeparentur, & ad hoc tempus reſpexiſſe Apoſtolum; ita ut non tam hæretici, quàm errantes dicantur eſſe in Eccleſia. Addit etiam, poſſe dici, eos eſſe in Eccleſia, poſtquam exierunt, propter Sacramentorum adminiſtrationem, quia etiam ipſi quædam Sacramenta verè adminiſtrant: quod eſt dicere, eos eſſe in Eccleſia ſecundùm aliquid, non ſimpliciter. Ambroſius autem accipit Eccleſiam largo modo, & magis vulgari, quàm proprio, prout videlicet eos omnes complectitur, qui quovis modo nominantur Chriſtiani. Ad quem modum Pagani dicere ſolent, in cœtu Chriſtianorum multas eſſe diſſentientes opiniones ac ſectas.

At ſecundùm Cyprianum (cujus expoſitionem veriorem puto) per vaſa lignea & fictilia non intelliguntur hæretici, ſed infirmi fideles, ac debiles, qui facilè ſeducuntur. Quod enim ait Apoſtolus: in magna domo ſunt vaſa aurea &c. non refertur ad illud, quorum ſermo, ut cancer ſerpit, ex quibus ſunt Hymenæus & Philetus; qui à veritate exciderunt ſed ad illud: Et ſubverterunt quorundam fidem. Vult enim Apoſtolus dicere, quòd ſi illi quoſdam ſubverterunt, non propterea periculum eſt, ne omnes ſubvertantur. Nam in Eccleſia ſunt fortes, & ſunt debiles, &c.

Sed, inquies, Auguſtinus, qui intelligit per vaſa lignea & fictilia hæreticos, dicit, ſe permotum ad hoc ſentiendum ex verbis Cypriani in epiſtola ad Antonianum, quæ eſt ſecunda lib. 4. Reſpondeo, Auguſtinum exiſtimaviſſe à Cypriano referri illa verba Apoſtoli: *In magna domo ſunt vaſa aurea &c.* ad illa *Quorum ſermo, ut cancer ſerpit*, ſicut ipſe referebat. Cæterùm Cypriani verba nihil tale ſonant; & ſanè Cyprianum non voluiſſe dicere, hæreticos eſſe in Eccleſia, patet ex eadem epiſtola, ubi apertè dicit,

dicit, Novatianum, quia hæreticus eſt, extra Eccleſiam eſſe.

Argumentum tertium, hæreticos Eccleſia judicare & punire poteſt, igitur ſunt intus: *Nam quid mihi eſt*, inquit, Paulus, 1. Corinth. 5. *de iis, qui foris ſunt, judicare?* Præterea hæretici retinent characterem Baptiſmi, & ſacerdotii, igitur ſunt Chriſtiani, & Sacerdotes.

Reſpondeo, hæreticos, licèt non ſint de Eccleſia, tamen debere eſſe, & proinde ad eam pertinere, ut oves ad ovile, unde fugerunt. Sicut ſolet dici, iſta ovis eſt illius ovilis, quando tamen vagatur extra ovile. Poteſt autem Eccleſia judicare de iis, qui re ipſa intus ſunt, vel certè eſſe debent, ſicut paſtor revera poteſt ovem, quæ extra ovile errat per montes, cogere iterum ad ovile: & Imperator poteſt deſertorem militiæ, qui transfugit ad caſtra hoſtium, vi cogere ad ſua caſtra, aut etiam ſuſpendere. Apoſtolus autem loquitur de iis, qui ita foris ſunt, ut nunquam fuerint intus.

Ad illud de charactere dico, hæreticos retinere extra Eccleſiam characteres illos indelebiles, ſicut retinent oves perditæ characterem inuſtum in dorſo, & deſertores militiæ ſigna militaria: ſed non propterea ſunt de Eccleſia, quia non ſufficiunt characteres illi ad conſtituendum aliquem in Eccleſia; alioqui etiam in inferno eſſet Eccleſia. Et tamen S. Thom. 3. part. quæſt. 8. art. 3. dicit, damnatos nec actu, nec potentia eſſe membra Chriſti. Præterea, non propriè unit character hominem cum capite, ſed eſt ſignum poteſtatis & unionis cujuſdam, & ideo in inferno, illo ſigno cognoſcentur, qui fuerunt membra Chriſti. Quòd autem non uniat, patet; nam non unit exterius, cùm ſit res inviſibilis: nec interius, cùm non ſit actus, nec habitus operativus. Unde B. Thomas primam unionem internam ponit in fide.

CAPUT V.

De Schiſmaticis.

DE Schiſmaticis nonnulli Catholicorum dubitant, an ſint de Eccleſia: immò eſſe eos de Eccleſia affirmat Alphonſus de Caſtro loco notato. Sed facile eſt contrarium ex ſacris literis, & Patrum traditione docere. Nam inprimis cùm dicitur Luc. 5. ſcindebatur autem rete, per ſciſſionem retis, & egreſſionem piſcium ex rete intelliguntur ſchiſmata Eccleſiæ & egreſſio hæreticorum & ſchiſmaticorum de Eccleſia, ut exponit Auguſtinus tract. 122. in Joannem.

Præterea Scriptura vocat Eccleſiam: *Unum ovile*, Joan. 10. *Unum corpus*, Rom. 12. *Unam ſponſam, unam amicam, unam columbam*, Cant. 6. Schiſma autem ſcindit id, quod erat unum in partes, ut patet ex ipſo nomine. Nam, σχίζειν ſcindere eſt, & σχισμὴ, ſciſſura: ergo ſchiſmatici non ſunt in Eccleſia, nec de Eccleſia. Nam pars, ſciſſa à corpore, non eſt amplius pars ejus corporis. Unde pulchrè Cyprianus lib. de unit. Eccleſiæ dicit, Eccleſiam ſignificari per veſtem Chriſti inconſutilem, quæ ſciſſa non fuit, ut intelligeremus Eccleſiam ſcindi poſſe, ſed non eo modo, quo ſcinduntur veſtes, ita ut omnes partes æquè maneant partes veſtis: ſed quomodo ſcinditur ramus ab arbore, qui ſtatim moritur, arbore vivente; & rivus à fonte, qui mox areſcit, fonte fluente; & radius à Sole, qui continuò deficit, Sole, ut erat permanente. Vel ſi contendas, partem ſciſſam ab Eccleſia, eſſe etiam Eccleſiam quandam, multas Eccleſias facies, quod eſt contra Scripturas paulò ante notatas.

Probatur ſecundò ex decretis Pelagii Papæ, qui ex profeſſo probat, ſchiſmaticos non eſſe de Eccleſia, 24. q. 1. can. pudenda, & can. ſchiſma. Accedit etiam teſtimonium totius Eccleſiæ, quæ in Paraſceve orat pro hæreticis, & ſchiſmaticis, ut eos Deus ad Eccleſiam Catholicam revocare dignetur. Quod certè non faceret, ſi eos in Eccleſia eſſe crederet. Huc etiam pertinet teſtimonium Catechiſmi Romani, cujus non eſt exigua auctoritas in Eccleſia Dei. Diſertis autem verbis Catechiſmus prædictus in explicatione Symboli Apoſtolici, ſchiſmaticos ab Eccleſia ſeparat.

Probatur tertiò ex Patribus. Irenæus lib. 4. c. 62. poſtaquam dixerat in ſuperioribus capitibus, virum ſpiritualem judicare omnes hæreticos & ſchiſmaticos, & enumeraverat in particulari multas hæreſes, & ſubjunxerat de ſchiſmate propriè dicto, concludit in ſumma: *Judicabit*, inquit, *omnes eos, qui ſunt extra veritatem, ideſt, extra Eccleſiam.* S. Cyprianus lib. 4. epiſt. 9. ad Florentinum Papianum: *Eccleſia*, inquit, *eſt plebs ſacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens, unde ſcire debes, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe &c.* At certè ſchiſmatici cum Epiſcopo non ſunt, igitur nec in Eccleſia ſunt.

Chryſoſtomus hom. 3. in epiſt. 1. ad Corinthios: *Schiſmatis*, inquit, *ſignificantia ſatis eos arguit, vel potius ſatis eſt ejus appellatio, quæ vehementer eos tangat. Non enim plures integræ partes factæ ſunt, ſed una periit. Siquidem integris Eccleſiis multas eas conſtituerent.* Et homil. 11. in epiſt. ad Epheſios docet, ſchiſmaticos ſimiles eſſe manui à corpore præciſæ, quæ mox deſinit eſſe membrum: & ibidem dicit, ſchiſmaticos in altera eſſe Eccleſia, licèt in fide & dogmatibus cum vera Chriſti Eccleſia conſentiant.

Hieronymus in cap. 1. Amos *Schiſmatici*, inquit, *ſeparant quidem deceptam multitudinem ab Eccleſia Dei; tamen hoc non faciunt crudelitate, qua hæretici &c.* Et in cap. 3. ad Tit. *Inter hæreſim*, inquit, *& ſchiſma hoc intereſſe arbitramur, quòd hæreſis perverſum dogma habeat: ſchiſma propter Epiſcopalem diſſenſionem ab Eccleſia pariter ſeparet.* Ubi nota illud: *Pariter* Auguſtinus lib. de Fide & Symbolo, cap. 10. *Credimus*, inquit, *& ſanctam Eccleſiam, utique Catholicam: non & hæretici, & ſchiſmatici congregationes ſuas Eccleſias vocant: ſed hæretici de Deo falſa ſentiendo ipſam fidem violant, ſchiſmatici autem diſceſſionibus iniquis à fraterna charitate diſſiliunt, quamvis ea credant, qua credimus. Quapropter nec hæreticus pertinet ad Eccleſiam Catholicam, quoniam diligit Deum, nec ſchiſmaticus, quoniam diligit proximum.*

Optatus lib. 1. contra Parmenianum, de ſchiſmaticis loquens: *Deſerta*, inquit, *matre Catholica, impii filii dum foras exurrunt, & ſe ſeparant, ut vos feciſtis, à radice matris Eccleſiæ invidia factibus amputati, errando rebelles abſcedunt.* Et lib. 2. comparat ſchiſmaticos cum ramis, rivulis, & radiis præciſis ab arbore, fonte, ſole. Fulgentius de fide ad Petrum, cap. 38. & 39. *Firmiſſimè tene*, inquit, *& minimè dubites, non ſolùm Paganos, ſed etiam Judæos, hæreticos, & ſchiſmaticos, qui extra Eccleſiam Catholicam, præſentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Denique idem habent Thomas Waldenſis to. 1. lib. 2. c. 9. doctrinalis fidei antiquæ, Joannes Driedo lib. 4. de Scripturis & dogmatibus Eccleſiaſticis, cap. 2. part. 2. & alii ex recentioribus.

Probatur ultimò ratione; nam de ratione Eccleſiæ eſt, ut ſit una unione membrorum inter ſe, & cum ſuo capite; hanc autem unionem ſchiſmaticus tollit, dum ſe à communione capitis, & aliorum membrorum ſeparat. Quod autem unitas eſſentialis Eccleſiæ conſiſtat in illa conjunctione membrorum inter ſe,

& cum

& cum capite, probatur: Nam multiplex unitas invenitur in Ecclesia. Prima est unitas ratione ejusdem principii, ideſt, Dei vocantis, Joan. 6. *Nemo venit ad me &c.* Secunda unitas ratione ejusdem ultimi finis, quod significatum est Matth. 20. in illo uno denario omnibus operantibus promisso. Tertia est ratione eorundem mediorum, ideſt, Fidei, Sacramentorum, Legum, juxta illud Ephes. 4. *Una Fides, unum Baptisma.* Quarta est ratione ejusdem Spiritus sancti, à quo tanquam externo & separato Rectore universa Ecclesia gubernatur 1. Cor. 12. *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Quinta est ratione ejusdem capitis, tanquam interni, & conjuncti Rectoris; omnis enim Ecclesia eidem Christo, & ejus Vicario tanquam capiti paret, Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam.* Et Joannis ultimo: *Simon Petre, pasce oves meas.* Sexta est ratione connexionis membrorum inter se, & præcipuè cum capite, ut est principale membrum, Roman. 12. *Unum corpus sumus, singuli autem alter alterius membra.*

Jam verò inter has unitates, illæ, quæ faciunt propriè Ecclesiam unam, sunt duæ ultimæ. Nam per primam, Ecclesia non tam est una, quàm ex uno. Per secundam, non tam est una, quàm ad unum. Per tertiam, non tam est una, quàm per unum. Per quartam, non tam est una, quàm sub uno. Per quintam & sextam, propriè est una, ideſt, unum corpus, unus populus, una societas. Schisma autem opponitur his unitatibus postremis; tunc enim est schisma, quando unum membrum non vult amplius esse membrum illius corporis, nec sub illo capite; quare tollit unitatem essentialem, atque Ecclesiam ipsam. Schismaticus igitur non est de Ecclesia.

At objiciunt primò, Ecclesia est Catholicorum congregatio, ut Papa Nicolaus definivit de consecrat. dist. 1. can. Ecclesia: At schismatici sunt Catholici, igitur sunt de Ecclesia. Respondeo primò, schismaticos etsi fidem Catholicam habeant, tamen non propriè dici Catholicos, nisi eam fidem in Ecclesia Catholica profiteantur, ut patet ex Augustino & Optato locis notatis. Secundò dico, non esse plenam definitionem Nicolai Papæ; neque eum voluisse definire Ecclesiam, sed tantùm excludere hæreticos ab Ecclesia. Sicut etiam Innocentius fecit, cùm ait, Ecclesiam esse fidelium congregationem cap. Firmiter, de summa Trinitate & Fide Catholica.

Secundò **objiciunt.** Schismatici etsi nolint subesse Pontifici, tamen **volunt** subesse Christo summo capiti; & licèt nolint **communicare** huic Ecclesiæ, quæ est in terris, tamen **volunt** communicare Ecclesiæ, quæ est in cœlis, quæ **est melior** pars Ecclesiæ. Non igitur tollunt Ecclesiæ **unitatem**, nec sunt absolutè extra Ecclesiam. Et **confirmatur** argumentum à simili. Nam si quis non vellet esse sub Episcopo suo particulari, nec communicare cum Ecclesia particulari, quæ sub illo Episcopo est, & tamen vellet esse sub Romano Pontifice, & communicare cum Ecclesia universali, is non posset dici esse extra Ecclesiam.

Respondeo, neminem posse, etiamsi velit, subesse Christo, & communicare cum Ecclesia cœlesti, qui non subest Pontifici, & non communicat cum Ecclesia militante. Christus enim ait: *Qui vos audit, me audit*, Lucæ 10. Et præterea, ut Christus est summum caput, quoad influxum interiorem; ipse enim influit in sua membra sensum & motum, ideſt, fidem & charitatem: ita Papa in Ecclesia militante est summum caput, quoad influxum exteriorem doctrinæ fidei & Sacramentorum. Ecclesia quoque triumphans unita est, imò potiùs una est cum militante, & proinde nemo potest velle separari ab una, quin separetur ab altera.

Ad confirmationem similiter respondeo, eum, qui separat se ab Ecclesia & Episcopo particulari, necessariò separari ab Ecclesia & Episcopo universali; nisi fortè ideò se aliquis separet ab Ecclesia & Episcopo particulari, quòd illa Ecclesia & ille Episcopus hæretici aut schismatici sint. Rectè enim Cyprianus lib. 4. epist. 9. *Frustra*, inquit, *sibi blandiuntur ii, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, cùm Ecclesia, quæ Catholica una est, scissa non sit, neque divisa, sed sit utique connexa, & cohærentium sibi invicem Sacerdotum glutino copulata.*

CAPUT VI.

De excommunicatis.

DE Excommunicatis, quòd in Ecclesia non sint, docent, Catechismus Romanus in explicatione Symboli; Thomas Waldensis tom. 1. lib. 2. cap. 9. doctr. fid. antiquæ; Joannes de Turrecremata lib. 1. cap. 3. Summæ de Ecclesia; Joannes Driedo lib. 4. cap. 2. part. 2. de Scriptura & dogmatibus Ecclesiasticis, & alii nonnulli. Et probatur primò ex illo Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Ubi Dominus de excommunicatis loquitur secundùm omnium expositionem. At Ethnici non sunt de Ecclesia. Item ex illo 1. Corinth. 5. *Cur non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestri, qui hoc opus fecit?* Et infrà: *Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Item. *Auferte malum ex vobismetipsis, &c.* Quibus omnibus verbis describit Apostolus, quid sit excommunicari. Jubet enim excommunicari eum, qui uxorem patris sui habuerat.

Secundò, probatur ex Jure canonico, 11. q. 3. can. Canonica: *Canonica instituta, & sanctorum Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores, auctoritate Dei & judicio sancti Spiritus, à gremio sanctæ matris Ecclesiæ, & à consortio totius Christianitatis eliminamus.*

Tertiò, ex Patribus, Eusebius lib. 5. hist. cap. 24. narrans, quemadmodum Victor Papa excommunicaverat omnes Asianos: *Literas*, inquit, *mittit, quibus omnes simul absque discretione ab Ecclesiastico fœdere segregaret.* Et infrà: *Irenæus*, inquit, *Victorem arguit, quod non rectè fecerit, abscindere à corporis unitate tot & tantas Ecclesias Dei.* Epiphanius hæres. 42. quæ est Marcionis, loquens de Marcione, qui antequam esset hæreticus, virginitatis professor erat, & tamen corrupit mulierem, quæ virginitatem quoque profitebatur, & ideo à patre suo excommunicatus fuit: *A' proprio*, inquit, *patre ab Ecclesia ejicitur. Erat enim pater ipsius propter excellentem pietatem illustris, & in Episcopatus ministerio honestè vivens perseverabat.*

Hylarius in cap. Matth. 18. in illud: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*, dicit, Deum sic egisse cum populo Israel, ut Christus monet agendum. Primò enim corripuit populum inter se & ipsum solum, quando apparuit illis cum majestate in monte Sinai. Secundò, adhibuit secum duos testes, ideſt, Legem & Prophetas. Tertiò, dixit Ecclesiæ, ideſt, misit Christum summum Præsulem Ecclesiæ, qui Judæos objurgaret. Ultimò, cùm illi Ecclesiæ Præsulem non audirent, neglexit eos ac deseruit, ut Ethnicos & Publicanos. Quibus verbis ostendit, fieri sicut Ethnicum & Publicanum, quod fit per excommunicationem, esse, ejici de populo Dei, &

non

non amplius à Deo gubernari peculiari illa providentia, qua gubernatur Ecclesia.

Chrysostomus & Theophylactus in hunc locum, exponunt, ejici de Ecclesia, quæ hic dicitur, fieri ut Ethnicum & Publicanum, Hieronymus in cap. 3. ad Tit. dicit, alios peccatores per Episcoporum excommunicationem propelli extra Ecclesiam, quò per seipsos sponte eunt hæretici & schismatici. Augustinus lib. de unit. Ecclesiæ, cap. ult. dicit, excommunicari esse visibiliter præcidi à corpore Ecclesiæ. Item lib. de correptione & gratia cap. 15. dicit, per excommunicationem separari ab ovibus sanis morbidam, ne per plures serpant dira contagia. Citatur etiam ex Augustino hæc sententia, 11. qu. 3. can. Omnis: *Omnis Christianus, qui à Sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? quia scilicet extra Ecclesiam Diabolus est, sicut in Ecclesia Christus.* Cui subscribit Anselmus, qui in cap. 5. 1. ad Cor. dicit, tradere hominem Satanæ, esse per excommunicationem eum de Ecclesia pellere.

Probatur ultimò ratione. Primò, per excommunicationem privantur homines omni commercio spirituali, quod habent homines Ecclesiæ inter se, ut docet Tertullian. in Apologetic. cap. 39. igitur non sunt amplius in cœtu Ecclesiæ. Quid enim est, civem aliquem privari civitate, nisi privari omni commercio, quod est inter homines illius civitatis? Secundò, excommunicatio eum locum habet in Ecclesia, quem pœna mortis habebat in Testamento veteri, & quem habet in temporalibus Rebuspublicis: at per mortem separantur homines planè à tota Republica. Augustinus qu. 39. in Deuter. *Hoc*, inquit, *nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio.* Ubi confert quod dicebatur Deuter. 24. *Auferes malum de medio tui*, cum eo, quod dicit Apostolus 1. Corinth. 5. *Auferte malum ex vobismetipsis.* Tertiò, nulla est pœna gravior, quam Ecclesia infligere possit, excommunicatione, ut B. Augustinus docet lib. de correptione & gratia c. 15. ergo per excommunicationem ejicitur homo de Ecclesia. Nam gravius est projici de Ecclesia, quàm quælibet pœna, quæ de manentibus in Ecclesia sumitur. Quartò, excommunicatio non potest ferri, nisi in contumaces, ut B. Augustinus docet lib. de vera relig. cap. 6. Et idem etiam omnes Theologi deducunt ex illo Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Igitur excommunicatio est ejectio de Ecclesia; si enim excommunicatio esset pœna aliqua infra ejectionem, ferretur etiam quandoque in homicidas, adulteros, & alios facinorosos, licèt non contumaces. Adde, quòd cùm absolvuntur excommunicati, dicitur: *Restitue te unitati Ecclesiæ, & membrorum participationi.* Quod signum est perspicuum, excommunicatum separatum fuisse ab Ecclesiæ unitate.

At contrà objiciunt. Primò, potest homo excommunicatus retinere Baptismum, fidei professionem, & subjectionem Prælatis legitimis, atque adeò esse amicus Dei, si nimirum sit injustè excommunicatus; potest etiam justè excommunicatus pœnitentiam agere, & habere illa tria antequam absolvatur; igitur in Ecclesia erit, etiam manens excommunicatus.

Respondeo, talem esse in Ecclesia animo, sive desiderio, quod sufficit illi ad salutem, non tamen esse corpore, sive externa communicatione, quæ propriè facit hominem esse de Ecclesia ista visibili, quæ est in terris. Augustinus lib. de vera religione cap. 6. *Sæpè etiam sunt divina providentia expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam, vel injuriam suam cùm patientissimè pro Ecclesia pace tulerint, neque ullas novitates, vel schismatis, vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quàm vero affectu, & quanta sinceritate charitatis Deo serviendum sit: Hos coronat in occulto Pater in occulto videns.*

Secundò objiciunt, quia Augustinus lib. contra Donatistas, post collationem cap. 20. dicit: *Neque enim à populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem pœnitendo locum redigimus.*

Respondeo, suspicor locum esse corruptum, & sic legendum esse: Neque enim à populo Dei non separamus. Nam statim sequitur: *Et ubi hoc facere, pacis & tranquillitatis Ecclesiæ gratia non permittimur, non tamen ideo Ecclesiam negligimus, sed toleramus quæ nolumus, ut perveniamus quò volumus, utentes cautela præcepti Dominici, ne cùm volumus ante tempus colligere zizania, simul eradicemus & triticum.* Quòd si locus hic non sit corruptus, responderi potest, per populum Dei hoc loco non intelligi solam Ecclesiam militantem, sed absolutè numerum omnium salvandorum, sive sint in Ecclesia, sive esse possint. Non enim per excommunicationem intendunt Pastores separare homines à numero salvandorum, sed potius ea correptione juvare eorum salutem.

Tertiò, excommunicatio est medicina quædam spiritualis instituta in utilitatem eorum, qui excommunicantur. Unde Apostolus 2. ad Thessal. ult. ait: *Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, ut fratrem.*

Respondeo, excommunicatio etiam si abscindit hominem ab Ecclesia, tamen non aufert potentiam, ut non possit iterum inseri in Ecclesiam is, qui præcisus est, si pœnitentiam agere velit. Idcirco Ecclesia per excommunicationem separat quosdam à suo corpore, sed in utilitatem eorum, quia cupit eos illa confusione humiliari, & humiliatos iterum in suum corpus recipere.

CAPUT VII.

De prædestinatis.

JAm verò, quòd non soli prædestinati, sed etiam reprobi ad Ecclesiam pertinere possint, contra Wiclefum, & Hus, & Calvinum, probatur primò ex parabolis Evangelicis apertissimis. Comparatur enim Ecclesia Matth. 3. areæ: *Permundabit*, inquit, *aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* Certè nomine areæ non potest intelligi, nisi Ecclesia, in qua tamen inveniuntur paleæ, quæ si comburentur igni inextinguibili, certè non significant electos. Item Matth. 13. comparatur sagenæ missæ in mare, ex omni genere piscium congreganti, quorum tandem aliqui mittuntur in caminum ignis, qui certè non erant de prædestinatis.

Item Matth. 22. comparatur convivio nuptiali, ad quod intraverunt boni & mali, & postea mali non habentes vestem nuptialem, projiciuntur in tenebras exteriores, & ideo concludit Dominus: *Multi sunt vocati, pauci verò electi*; idest, multi sunt in Ecclesia, quæ est evocatio quædam, sive cœtus vocatorum, qui tamen non sunt de electis. Item Matth. 25. comparatur decem virginibus quarum quinque prudentes intrabunt in die judicii cum sponso ad nuptias, quinque fatuæ excludentur. Et ibidem comparatur ovili, in quo sunt oves & hœdi, & illæ, Domino ipso explicante, significant electos, illi

iſti reprobos. Primæ ad Corinth. 5. Paulus jubet expelli de Eccleſia incæſtuoſum, & tamen non poterat illum facere reprobum ex prædeſtinato, imò nec volebat; nam ejecit illum, ut humiliatus rediret, & ſalvus fieret in die Domini, ut ibidem dicitur. Item 2. Timoth. 2. *In magna autem domo ſunt vaſa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia, quædam in gloriam, & quædam in contumeliam.* Nec dubium eſſe videtur, quin vaſa in gloriam ſint electi, vaſa in contumeliam reprobi, etiamſi in eadem domo ſint.

Confirmatur hoc idem ex Cypriano lib. 3. epiſt. 3. & lib. 4. epiſt. 2. qui aperuiſſimè docet, in eadem Eccleſia eſſe triticum, & zizania, & vaſa aurea, & lignea, cùm certum ſit, zizania comburenda, & lignea vaſa eſſe in contumeliam. Item ex Auguſtino, qui tract. 45. in Joan. *Secundùm præſcientiam*, inquit, *& prædeſtinationem, quàm multæ oves foris, quàm multi lupi intus?* Ubi prædeſtinatos multos dicit eſſe extra Eccleſiam, & reprobos multos intra Eccleſiam, quod idem repetit lib. 2. cont. Creſcon. cap. 34.

Accedant præterea exempla Pauli & Judæ. Nam Joannes Huſs dicebat, Paulum ſemper fuiſſe de Eccleſia, Judam nunquam fuiſſe de Eccleſia. Ipſe autem Paulus 1. Tim. 1. ad Gal. 1. & 1. Cor. 15. affirmat, ſe perſequutum eſſe Eccleſiam Dei, & idem de eo affirmat Luc. Act. 9. Quæro igitur, vel illa Eccleſia, quam Paulus perſequebatur, erat vera Dei Eccleſia, vel non: ſi vera, igitur Paulus aliquando non fuit membrum veræ Eccleſiæ. Quomodo enim erat de illa Eccleſia, quam totis viribus oppugnabat? Si non erat illa vera Eccleſia, ergo mentiuntur Paulus & Lucas, cùm eam abſolutè Dei Eccleſiam vocant.

Quare B. Auguſtinus ſer. 1. de converſione S. Pauli, rectè docet, Paulum, licèt prædeſtinatum, priùs fuiſſe lupum, deinde ovem. Et Chryſoſtomus hom. 6. in 2. ad Timoth. dicit, Paulum fuiſſe vas fictile, ſed eſſe verſum in aureum; & Judam fuiſſe vas aureum, ſed converſum in fictile. Porrò Judas reprobus erat, ut patet ex Actis Apoſtolorum primo, & tamen de vera Eccleſia aliquando fuit; Nam, ut dicitur ibidem, fuit Apoſtolus ex duodecim, & Epiſcopus vocatus à David Propheta Pſalm. 108. quæ non poſſunt eſſe vera, niſi aliquando de Eccleſia fuerit. Unde Auguſtinus in Pſ. 3. dicit, Judam filium Chriſti fuiſſe, & tamen perſequutum eſſe patrem ſuum, quomodo Abſalon perſequebatur Davidem. Et lib. de unitate Eccleſiæ cap. 13. dicit, Judam in Eccleſia fuiſſe, in qua erant cæteri Apoſtoli.

Accedat quoque ratio; nam ſi ſola prædeſtinatio facit hominem eſſe de Eccleſia, ſequitur, Turcas, Judæos, Hæreticos, & quoslibet impios, ſi prædeſtinati ſint, nunc eſſe de Eccleſia, & viva membra Chriſti: & contrà, quoslibet ſanctos & pios baptizatos, ſi non ſint prædeſtinati, non eſſe de Eccleſia, nec de corpore Chriſti: at utrumque eſt falſiſſimum & contra expreſſas Scripturas. Nam quòd non baptizati, & hæretici non ſint de Eccleſia, ſuprà oſtendimus: quòd autem impii non ſint viva membra, dicitur Rom. 8. *Qui Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus*, nimirum vivum membrum. Quod autem impii non habeant Spiritum Chriſti, ſed ſpiritum Diaboli, patet ex operibus eorum. Non enim ſunt patientes, caſti &c. quæ ſunt opera Spiritus; ſed ſunt adulteri, homicidæ, blaſphemi, &c. quæ ſunt opera carnis; ad Galatas 6. Econtrario autem, quòd omnes pii baptizati ſint membra Chriſti, habetur 1. Corinth. 12. *Omnes nos uno ſpiritu in unum corpus baptizati ſumus.* Et Galat. 3. *Omnes enim filii Dei eſtis per fidem in Chriſto Jeſu; quicumque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Et tamen non eſt credibile, omnes Corinthios & Galatas fuiſſe prædeſtinatos.

A Denique Auguſtinus in epiſt. ad Dardan. *In compagem*, inquit, *Chriſti tanquam in vivam ſtructuram templi Dei, quæ eſt Eccleſia, nati homines non ex operibus juſtitiæ, quæ fecerunt, ſed renaſcendo per gratiam transferuntur, tanquam de maſſa ruinæ ad ædificii firmamentum.* Et lib. 2. cont. Creſcon. cap. 21. oſtendens impios non pertinere ad membra viva Chriſti: *Abſit*, inquit, *ut intrare poſſint limites horti concluſi, cujus ille cuſtos eſt, qui non poteſt falli: qui tamen ſi confitentur, & corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti concluſi, tunc in membris unica columba numerantur.*

Probatur ultimò ex incommodis; nam ſi ſoli prædeſtinati eſſent de Eccleſia, omnia eſſent incerta.
B Nam nemo tunc cognoſceret fratres ſuos, & nec paſtores cognoſcerent oves ſuas, nec ab illis cognoſcerentur: cùm nemo ſciat qui ſint prædeſtinati. Et præterea nemo ſciret, quæ ſint veræ Scripturæ, quæ vera Sacramenta, quæ vera fides &c. omnia enim pendent ex teſtimonio veræ Eccleſiæ.

At contrà objiciunt, primò, illud Cant. 4. *Hortus concluſus, fons ſignatus, puteus aquæ viventis &c.* quæ ſine dubio dicuntur de Eccleſia; & tamen exponit Auguſtinus illa omnia de ſolis electis lib. 5. de baptiſmo cap. 27.

Reſpondeo primò, ſæpè Scripturam per figuram intellectionis attribuere aliquid toti, quod ſolùm convenit parti: ſicut Matth. 27. dicuntur latrones,
C qui erant cum Domino crucifixi, blaſphemaſſe contra eum, cùm tamen conſtet ex Luc. 23. unum tantùm eorum blaſphemaſſe. Philipp. 2. *Omnes quæ ſua ſunt quærunt.* Et tamen tales non erant permulti ſancti, qui tunc vivebant, & præcipuè Philippenſes. Secundò dico, quæ dicuntur in Canticis de ſponſa, non neceſſariò intelligenda eſſe de Eccleſia. Quidam enim ea intelligunt de Eccleſia, quidam de B. Virgine, quidam de qualibet anima perfecta, quod probabilius videtur, nam cap. 6. dicitur: *Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus. Una eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ.* Quo loco ſi per unicam illam ſponſam intelligas Eccleſiam, quid in-
D telliges per reginas, concubinas, & adoleſcentulas, quas omnes fovet ſponſus & diligit? Igitur per matrem intelligitur Eccleſia, per reginas, concubinas, & adoleſcentulas intelliguntur animæ imperfectiores, fideles tamen & bonæ. Dicitur enim cap. 1. *Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te.* At per unicam, perfectam, ſponſam, & columbam intelligitur anima perfecta. Sic etiam in eo quòd dicitur cap. 2. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.* Si per amicam intelligas Eccleſiam, quid intelliges per cæteras filias? num congregationem infidelium? Abſit. Loquitur igitur de anima perfecta, quæ inter multas peccatrices in eodem hortò Eccleſiæ commoratur. Auguſtinus epiſt. 48. *Dicuntur*, inquit, *ſpinæ*
E *propter malignitatem morum, dicuntur filiæ propter communionem Sacramentorum.*

Argumentum ſecundum. Arca Noe figura fuit Eccleſiæ, ut Auguſtinus docet lib. 5. de Baptiſmo c. ult. at in Arca non fuerunt niſi qui ſalvandi erant ex aquis, ergo in Eccleſia non ſunt niſi prædeſtinati.

Reſpondeo, ſimilitudines non in omnibus convenire; alioqui omnis baptizatus eſſet etiam prædeſtinatus, quia 1. Petr. 3. comparatur Baptiſmus Arcæ Noe, & non ſolùm boni, ſed etiam mali ſalvarentur, quia in Arca ſalvata ſunt animalia munda & immunda. In eo igitur Arca convenit cum Eccleſia, quòd ſicut extra Arcam nemo ſalvari potuit, ita nec extra Eccleſiam, ut Auguſtinus loco notato, Cyprianus lib. de unitate Eccleſiæ, & Hieronymus in epiſtola ad Damaſum, tr...

tribus hypoſtaſibus, docent. Nec eſt quærenda alia ſimilitudo.

Argumentum Tertium. Chriſtus non eſt caput, niſi ejus Eccleſiæ, quam ſalvabit, & quam exhibebit ſibi in die judicii glorioſam, non habentem maculam, aut rugam, ut dicitur Epheſ. 5. At ſoli prædeſtinati erunt ſalvi, & glorioſi, igitur ſoli prædeſtinati ad Eccleſiam Chriſti pertinent.

Reſpondeo, cùm dicitur, Chriſtus non eſt caput, niſi ejus Eccleſiæ, quam ſalvabit illud: *Ejus Eccleſiæ*, poteſt ſignificare, ejus partis Eccleſiæ, quam ſalvabit, & tunc propoſitio eſt falſa. Nam eſt caput totius corporis ſui, licèt quædam membra deſitura ſint eſſe membra, & in æternum peritura. Poteſt etiam ſignificare illud: *Ejus Eccleſiæ*, totam Eccleſiam, ut diſtinguitur ab aliis congregationibus infidelium, & tunc propoſitio eſt vera, ſed conſequentia eſt mala. Quamvis enim aliqua membra hujus Eccleſiæ non ſalventur, non propterea ſequitur, Chriſtum non ſalvare Eccleſiam ſuam, cujus eſt caput.

Argumentum Quartum. Corpus myſticum ſimile eſt corpori vero, ſed totum corpus Chriſti verum cum omnibus ſuis partibus ſalvum, & glorioſum eſt, igitur etiam corpus myſticum in omnibus ſuis membris & partibus ſalvari debet.

Reſpondeo primò, ſimilitudines non in omnibus convenire. Secundò, ſicut corpus Chriſti verum ſalvum eſt, & glorioſum, quoad omnes partes formales, non tamen quoad omnes materiales: fluebant enim & mutabantur in Chriſto partes materiales, ut in nobis fieri videmus: ita etiam corpus myſticum ſalvum futurum eſt, quoad omnes partes formales, quæ ſunt Apoſtoli, Prophetæ, Paſtores, Doctores &c. ex omni enim genere hominum aliqui ſalvantur, non tamen quoad omnes partes materiales, quæ ſunt homines ſingulares.

Argumentum Quintum. Eccleſia eſt unum ovile, Joan. 10. at oves non ſunt niſi prædeſtinati, ut Auguſtinus docet tract. 45. in Joan. igitur ſoli prædeſtinati, ſunt de Eccleſia.

Reſpondeo, nomen ovis in Scripturis interdum ſignificare ſolos prædeſtinatos, ut Matth. 25. ubi ſeparantur oves ab hœdis, & Joan. 10. *Oves meæ vocem meam audiunt*. Interdùm tamen ſignificare omnes in genere tam bonos, quàm malos, qui ſunt in Eccleſia, ut Joan. ult. *Paſce oves meas*. Et Pſal. 73. *Iratus eſt furor tuus ſuper oves paſcuæ tuæ*. Et Ezech. 34. deſcribuntur oves Dei, aliæ pingues, aliæ macilentæ, aliæ ſanæ, aliæ ægrotæ &c. Et quidem ſecundùm hanc ſignificationem argumentum non habet ullam vim. At ſecundùm priorem reſpondemus, in ovili non eſſe ſolas oves, ſed etiam hœdos, ut patet Matth. 25. ubi ſeparantur oves ab hœdis, cùm antea ſimul fuiſſent in eodem ovili. Ovile autem dicitur, etſi non ſolas oves contineat, à meliori parte. Quemadmodum Roma dicatur civitas, licèt etiam multos non cives complectatur.

Argumentum Sextum, Joan. 10. *Alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili*. Et Joan. 11. Jeſus *moriturus erat pro Gente, & non ſolùm pro Gente, ſed etiam ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum*. In quibus locis prædeſtinati dicuntur oves, & filii Dei, etiam cùm in erroribus Gentilitatis verſarentur. Quare prædeſtinati ſemper ſunt de Eccleſia. Item 2. Timoth. 2. *Firmum Dei fundamentum ſtat habens ſignaculum hoc, novit Dominus, qui ſunt ejus*. Et 1. Joan. 2. *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis, nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum*. Igitur etiam antequam exirent, non erant ex nobis, ſed videbantur eſſe. Et confirmatur ex Auguſtino libro de corrept. & gratia, cap. 9. ubi tractans loca citata, ſic ait: *Quidam*, inquit, *filii Dei, propter ſuſceptam* A *vel temporaliter gratiam, dicuntur à nobis, nec ſunt tamen à Deo*. Et infrà: *Ex nobis*, inquit, *exierunt, ſed non erant ex nobis, hoc eſt, & quando viuebantur in nobis, non erant ex nobis. Item, non erant filii, etiam quando videbantur in profeſſione, & nomine filiorum*. Et infrà: *Quia ergo non habuerunt perſeverantiam, ſicut non verè diſcipuli Chriſti, ita nec vere filii Dei fuerunt, etiam quando eſſe videbantur, & ita vocabantur*. Præterea lib. 3. doctrinæ Chriſtianæ, cap. 32. arguens Ticonium, qui vocaverat corpus Domini myſticum, ideſt, Eccleſiam, corpus bipertitum: *Non ita*, inquit, *debuit appellari. Non enim revera Domini corpus eſt quod cum illo non erit in æternum*.

Reſpondeo, notandas eſſe pro explicatione horum locorum duas diſtinctiones. Prima eſt, hominem poſſe dici Chriſti ovem, filium, membrum, B duobus modis; uno modo ſecundùm prædeſtinationem; altero modo ſecundum præſentem juſtitiam. Hæc diſtinctio habetur apud Paulum; nam Rom. 8. dicit: *Qui ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus*. Et tamen 2. Timoth. 2. dicit de prædeſtinatis: *Novit Dominus qui ſunt ejus*. Itaque unus, & idem poteſt eſſe Chriſti membrum, & non eſſe. Erit enim ejus, ſi ſit prædeſtinatus, & non erit ejus, ſi interim ſpiritum ejus non habeat. Idem docet Auguſtinus 4. lib. de Baptiſmo, cap. 3. *Secundùm præſcientiam*, inquit, *multi etiam qui apertè foris ſunt, & hæretici appellantur, multis & bonis Catholicis meliores ſunt*. Et tra- C ctat. 45. in Joan. *Secundùm præſcientiam*, inquit, *& prædeſtinationem quàm multæ oves foris ſunt quàm multi lupi intus?* Similia vide de bono perſever. cap. 8. de corrept. & gratia, cap. 9.

Intereſt autem inter hæc, quòd qui ſunt oves, aut filii, aut membra, ſolùm ſecundùm prædeſtinationem, non ſunt actu, ſed ſolùm potentia tales. Prædeſtinatio enim nihil ponit in homine, ſed eſt actus in ipſo Deo manens: At qui ſunt tales ſecundùm præſentem juſtitiam, ſunt actu & ſimpliciter tales, quia in ſe revera habent id, unde tales appellantur. Id quod apertè docet Auguſtinus tractat. 45. in Joan. *Quid eſt*, inquit, *quod dixi, quàm multæ oves foris? quàm multi luxuriantur, caſti futuri? quàm multi blaſphemant Chriſtum, crediturі in Chriſtum? & hi oves ſunt. Verum tamen modò alienam vocem audiunt, alienos ſequuntur. Item quàm multi intus laudant, blaſphematuri? caſti ſunt, fornicaturi? ſtant, caſuri? & non ſunt oves, de prædeſtinatis enim loquimur*. Hæc ille. Ubi vide, quomodo dicat, in futuro, *luxuriantur, caſti futuri &c.* nam eodem modo poteſt dici, foris ſunt, intus futuri, & ex hac diſtinctione ſatisfit illis locis Scripturæ adductis. Dicuntur enim ibi oves, & filii Dei quidam, qui adhuc non erant in Eccleſia, quia tales erant ſecundùm prædeſtinationem, & in potentia, non autem actu & ſimpliciter.

Pari ratione, cùm dicitur 2. Timoth. 2. *Novit Dominus, qui ſunt ejus*, ſermo eſt de illis, qui ſunt ejus E per prædeſtinationem, non autem de tota Eccleſia: Nam ibidem ſubjungit: *In magna autem domo ſunt vaſa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia*. Et ſimiliter dicuntur reprobi, qui exierunt de Eccleſia, non fuiſſe ex nobis, quia non fuerunt ex nobis ſecundùm prædeſtinationem, licèt fuerint ſecundùm Sacramentorum communionem. Quomodo etiam intelligi debet quod ait auctor operis imperfecti in Matthæum homil. 20. ubi dicit, eum, qui ab Eccleſia cadit, numquam fuiſſe Chriſtianum; intelligit enim ſecundum prædeſtinationem.

Altera diſtinctio eſt, poſſe aliquem dici verè filium Dei, aut membrum corporis Chriſti duobus modis; uno modo veritate eſſentiæ, ſive formæ, altero modo veritate finis, vel ut alii, dicunt; veri-

tate

tate permanentiæ. Veritate eſſentiæ, eſt filius Dei, qui habet charitatem, 1. Joannis 4. *Omnis qui diligit, ex Deo natus eſt.* Et ſimiliter veritate eſſentiæ eſt membrum Chriſti, qui de eodem ſpiritu vivit. 1. Corinth. 12. *In uno ſpiritu omnes vos in unum corpus baptizati eſtis.* At veritate finis dicitur filius Dei, qui aſſequetur hæreditatem; & qui non aſſequetur, videtur filius, ſed non eſt, finis enim filiationis eſt hæreditas: *Quòd ſi filius, & hæres per Deum*, Galat. 4. ſic etiam veritate finis eſt membrum, qui ſalvabitur, nam ad hoc univit ſibi Chriſtus Eccleſiam, tanquam corpus capiti, ut eam ſalvaret, ut dicitur Epheſ. 4. Itaque qui eſt in gratia, & tamen non eſt prædeſtinatus, eſt verè filius, & membrum veritate eſſentiæ; & non eſt verè filius, nec membrum veritate finis. Et contrà, qui non eſt in gratia, & tamen eſt prædeſtinatus, non eſt verè filius, nec membrum veritate eſſentiæ, & tamen eſt verè utrumque veritate finis. De prima veritate intelligitur illud: *Qui ſervat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.* 1. Joan. 2. de ſecunda intelligitur illud Joan. 8. *Si manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis.*

Quibus notatis, facilè intelligentur loca Auguſtini, ubi dicit, juſtos non prædeſtinatos non eſſe verè filios, nec membra. Loquitur enim de veritate finis, non de veritate eſſentiæ. Nam ipſe in iiſdem locis ſe explicat. Lib. de corrept. & gratia, cap. 9. poſtquam dixerat probos non prædeſtinatos non eſſe verè filios, ſubjungit: *Non quia juſtitiam ſimulaverunt, ſed quia in ea non permanſerunt.* Et lib. 3. doctrinæ Chriſtianæ, cap. 32. reddens rationem cur dixerit, non verè pertinere ad corpus Chriſti eos, qui cum illo non erunt in æternum: *Nunc*, inquit, *in uno ſunt, non tamen ſemper in uno erunt. Ipſe eſt quippe ille ſervus commemoratus in Evangelio, cujus Dominus cùm venerit, dividet eum, & partem ejus cum hypocritis ponet.*

CAPUT VIII.

De non perfectis.

NOn perfectos in Eccleſia, contra Pelagianorum & Anabaptiſtarum ſententiam, eſſe poſſe, facilè probari poteſt; nam ſi non eſſent in Eccleſia ii, qui habent aliquam imperfectionem, nulla fuiſſet; neque eſſet, neque futura eſſet Eccleſia in terris. Nam excepto Chriſto, & B. Virgine, qui ſoli non faciunt Eccleſiam, nulli ſunt, quamvis ſanctiſſimi in hac vita, qui non habeant aliqua venialia peccata, quæ tamen non tollunt juſtitiam, nec faciunt hominem Deo inimicum, ut Pelagiani putabant. Id quod teſtantur in primis divinæ literæ. Pſalm. 31. *Tu remiſiſti impietatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.* Quid eſt enim, *pro hac*, niſi pro remiſſione? Et ſanctus igitur eſt aliquis, & tamen habet, quod ſibi poſtulet remitti, 3. Reg. 8. *Nec enim eſt homo, qui non peccet.* Proverb. 24. *Septies in die cadet juſtus, & reſurget.* Eccleſ. 7. *Non eſt homo juſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Matth. 6. jubentur omnes dicere: *Dimitte nobis debita noſtra.* Jacobi 3. *In multis offendimus omnes.* 1. Joan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Quæ certè teſtimonia clariora ſunt, quàm ut explicatione ulla indigeant.

Item teſtatur Concilium Milevitanum, can. 7. & 8. ubi definitur, juſtos dicere, non ſolùm humiliter, ſed etiam veraciter, & non ſolùm pro aliis, ſed etiam pro ſe: *Dimitte nobis debita noſtra.*

Idem teſtantur veteres Patres, S. Cyprianus ſermone de eleemoſyna: *Quiſquis ſe inculpatum dixerit, aut ſuperbus, aut ſtultus eſt.* S. Gregorius Nazianzenus orat. 2. in Julianum: *Omni prorſus peccato vacare, ſupra humanæ naturæ modum Deus conſtituit.* B. Ambroſius ſerm. 16. in Pſalm. 118. *Non poteſt*, inquit, *hoc juſtus negare, quia nemo ſine peccato eſt.* B. Chryſoſtomus in Pſalm. 39. *Nec ex perfectis*, inquit, *univerſa conſtat Eccleſia, ſed habet etiam otio, & ſocordiæ deditos &c.* S. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos: *Juſtos*, inquit, *eſſe concedo, ſine omni autem peccato eſſe, non aſſentior.* Et lib. 3. ferè toto hoc idem probat, ubi tamen admittit, poſſe ad aliquod breviſſimum tempus eſſe hominem ſine omni peccato, non tamen diu.

B. Auguſtinus lib. de ſpiritu & litera, cap. ult. docet poſſe hominem ex privilegio Dei ſingulari vivere ſine omni peccato: tamen re ipſa neminem eſſe, qui ſic vivat, aut vixerit, excepto Chriſto. Idem dicit lib. de natura & gratia, cap. 36. ubi tamen excipit etiam B. Virginem, & epiſt. 89. & 95. & toto libro de perfect. juſtitiæ: ac demum lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagiani, cap. 14. *Nullus in Eccleſia*, inquit, *rectè poſſet ordinari miniſter, ſi dixiſſet Apoſtolus, ſi quis ſine peccato eſt, ubi dixit, ſi quis ſine crimine eſt; aut ſi dixiſſet, peccatum nullum habentes, ubi dixit, nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles ſunt ſine crimine, ſine peccato autem in hac vita neminem dixerim.* B. Gregorius lib. 21. Moralium, cap. 9. & in hac vita quidem multi ſine crimine; ſine peccato eſſe nullus valet.

Argumenta in contrarium multa ſunt, ſed non omnia hìc ſolvenda. Quæ enim adferuntur ad probandum, per quodlibet peccatum perdi juſtitiam; vel poſſe hominem vivere ſine omni peccato, non egebunt ſolutione, cùm paulò poſt oſtenderimus, in Eccleſia eſſe optimos, & peſſimos viros. Duo tantùm ſunt propria hujus loci. Unum ex Cant. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.* Alterum ex Epheſ. 5. *Ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujuſmodi.* Quem locum de Eccleſia Catholica hujus temporis intelligendum eſſe docet Concilium Toletanum VI. cap. 1. explicans enim confeſſionem fidei, loco illius, ſanctam Eccleſiam, ait, Eccleſiam ſine macula, aut ruga.

Reſpondeo ad Primum, ſive intelligatur illud de Eccleſia ratione unius partis tantùm, ideſt, ratione animarum juſtarum, ſive de anima perfecta, quod magis probo, animam juſtam dici totam pulchram, vel per hyperbolem, quæ familiaris eſt amantibus: vel quia anima juſta, & perfecta mortalibus caret peccatis, quæ propriè maculam relinquunt, & vitat venialia, quantum licet per humanam fragilitatem: & ſi quæ committit, mox delere ſtudet. Id enim etſi non eſt eſſe immaculatum ſimpliciter, eſt tamen immaculatum pro ſtatu hujus vitæ, ut Auguſtinus explicat libro de perfectione juſtitiæ. Quomodo etiam nemo eſt perfectus in hac vita abſolutè, & tamen multi in Scripturis dicuntur perfecti, quia erant tales pro ſtatu hujus vitæ Geneſ. 6. *Noe vir juſtus fuit, atque perfectus.* Philip. 3. *Quicumque perfecti ſumus, hoc ſentiamus.* Immò etiam dicuntur immaculati, qui ſine dubio venialibus non carent. Pſalm. 17. *Et ero immaculatus cum eo.* Pſalm. 118. *Beati immaculati in via.* Epheſ. 1. *Elegit nos in ipſo, ut eſſemus ſancti & immaculati in veritate.*

Ad Secundum dico, Primò intelligi poſſe de Eccleſia, non ut nunc eſt, ſed ut erit poſt reſurrectio-

ctionem: ut exponunt S. Hieronymus in cap. 31. Hieremiæ circa finem. S. Augustinus lib. de perfect. justit. & alibi: & B. Bernardus serm. 3. de festo omnium Sanctorum. Neque obstat Concilium Toletanum; nam etsi illa verba intellexit Concilium de Ecclesia hujus temporis, tamen non definivit, sic necessariò esse intelligenda. Dico tamen Secundò, probabilius esse quòd loquatur Apostolus de Ecclesia hujus temporis, sed tribuat per Synecdochen toti Ecclesiæ, quod uni parti convenit. Qui enim sunt nunc in Ecclesia justi, sunt gloriosi per gratiæ pulchritudinem, quæ est gloria inchoata: sunt sine macula, ut paulò antè expositum est, & sunt sine ruga, quia per Baptismum renovati sunt, depositoque vetere homine induerunt novum; rugæ enim signa sunt vetustatis. Ita hunc locum intelligunt, præter Concilium Toletanum jam citatum, Chrysostomus, Hieronymus, & Theophylactus in commentario.

CAPUT IX.

De magnis peccatoribus.

JAm verò in una vera & Catholica Christi Ecclesia non solùm imperfectos, sed etiam graves peccatores esse, & non solùm occultos, sed etiam manifestos, contra errorem Novatianorum, Donatistarum & Confessionistarum, probatur Primò ex parabolis Evangeliorum de area, de reti, de convivio nuptiali, de decem virginibus, & de ovili, suprà citatis, quibus Catholici ita confutarunt olim Donatistas, ut planè non invenerint ullo modo quà exirent, ut Augustinus refert in breviculo collationis, explicans collationem tertiæ diei.

Præterea sunt alia loca apertissima, Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade corripe eum &c. si eos non audierit, dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Hic negari non potest, quin sermo sit de vera Ecclesia: Nam Christus loquitur de Ecclesia sua, & in hac Ecclesia constat inveniri peccatores, & tales peccatores, qui sæpè non emendantur per correptionem fraternam, nec etiam adhibitis duobus testibus: & tamen in Ecclesia manent, donec ab ipsa Ecclesia per sententiam Prælati ejiciantur. Item Matth. 23. Dominus præcipit de præpositis malis, ut faciamus quod dicunt, non quod faciunt, & cap. 24. describit præpositum malum, qui percutit conservos, comedit, & bibit cum ebriosis &c. & dicit: *Veniet Dominus ejus in die, qua non sperat, & dividet eum, partemque ejus cum hypocritis ponet.* Ubi de præpositis Ecclesiæ agi docent Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, & alii in hunc locum. Item in epist. 1. ad Cor. cap. 1. Paulus dicit scribere se Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi; & mox ibidem subdit: *Significatum est mihi, quòd contentiones sunt inter vos &c.* Et cap. 5. *Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.* Quid hic dicent? non esse hanc veram Ecclesiam? At Apostolus dicit esse Ecclesiam Dei. Non fuisse istum peccatorem gravissimum, & manifestum? At Apostolus hoc dicit. Non fuisse in illa Ecclesia? At Apostolus jubet, ut expellant eum per excommunicationem. *Tollatur*, inquit, *de medio vestri &c.*

Præterea Apocal. 2. & 3. scribit Joannes septem Ecclesiis Asiæ, & ferè singulas reprehendit de rebus non levibus. Et notat Augustinus lib. 2. contra Parmenianum, cap. 10. non solùm Ecclesias, sed etiam præpositum reprehendi significatum per Angelum Sardensis Ecclesiæ: *Nomen*, inquit, *habes, quod vivas, sed mortuus es, esto vigilans &c.* Adde, quòd tempore Testamenti veteris, numquam defuerunt gravissima peccata in populo Dei, & tamen nusquam legimus, quòd Moses, aut Samuel, aut alii Prophetæ, qui diversis temporibus fuerunt, aut Maria, Anna, Elizabeth, Simeon, Zacharias, Joannes Baptista, & alii justi, quos Dominus invenit in populo Judæorum, separaverint se à reliquis pessimis hominibus, quantum ad templum, altare, sacrificia, & alia, quæ religionis sunt, ergo in eadem congregatione manebant boni & mali. Quod argumentum valde urget, & meritò S. August. in breviculo, collatione tertia.

Probatur Secundò ex testimonio Ecclesiæ Catholicæ, quæ erat tempore B. Augustini. Beatus Augustinus enim in breviculo collationum refert collationem celeberrimam Carthagine habitam inter 306. Episcopos Catholicos, quorum unus ipse erat, & 296. Episcopos Donatistas. Tot enim fuisse indicat Augustinus in collatione primæ diei. Deinde in collatione tertiæ diei refert, Donatistas coactos fateri, esse in Ecclesia bonos & malos, prolata à Catholicis illa parabola de reti, pisces bonos & malos congregante; sed duxisse adhuc Donatistas, tantùm occultos malos esse in Ecclesia; sicut in reti, dum est in mari, non discernuntur à piscatoribus pisces boni a malis, sed in littore discernuntur, & mox separantur. Ad hoc autem dicit respondisse Catholicos, propterea Ecclesiam comparatam etiam esse areæ, in qua discernuntur paleæ à frumento, immò magis apparent paleæ, quàm frumenta: & etiam Arcæ Noe, in qua etiam post egressum corvi, quo significantur hæretici, adhuc remanserunt palam animalia munda & immunda.

Addit etiam Augustinus, quòd cùm calumniarentur Donatistæ, Catholicos duas Ecclesias facere, unam in terris, quæ haberet bonos & malos, alteram in cœlis, quæ non haberet, nisi bonos; respondérunt Catholici, se non duas Ecclesias facere, sed distinguere duo tempora Ecclesiæ. *Eandem*, inquit, *ipsam unam, & sanctam Ecclesiam dixerunt nunc esse aliter, tunc aliter futuram, nunc habere malos mixtos, tunc non habituram, sicut non ideo duo Christi sunt, quia aliquando mortalis, aliquando immortalis fuerit Christus.* Quæ sunt notanda contra nostros Confessionistas & Calvinistas, qui duas Ecclesias fingunt.

Probatur Tertiò testimoniis Patrum. Cyprianus lib. 3. epist. 3. ad Maximum: *Impediri*, inquit, *non debet aut pdes, aut Charitas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus.* Gregorius Nazianzenus in orat. 1. Apologetica, ante medium, comparat Ecclesiam ingenti belluæ ex variis belluis compositæ, idest, magnis, parvis, feris, mitibus &c. ut ostendat maximum esse laborem Episcopi, qui regere debet tot hominum genera, perfectos, & imperfectos, bonos & malos. Chrysostomus multa similia dicit de peccatis eorum, qui ab Episcopis reguntur, lib. 3. de sacerdotio. Idem in Psalm. 39. in illud Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei &c. *Nec ex perfectis quidem universa constat Ecclesia, sed habet eos etiam, qui otio, & socordiæ se dedunt, mollemque, & dissolutam vitam amplectuntur, & libenter serviunt voluptatibus, & quoniam est unum corpus, tanquam ex una persona hæc, & illa pronunciat.*

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos ultra medium: *Arca Noe*, inquit, *Ecclesiæ typus fuit; ut in illa omnium animalium genera, ita & in hac universarum, & gentium, & morum homines sunt: ut ibi pardus, hœdi, lupus, & agni, ita & hic justi, & peccatores,*

res, id eſt, vaſa aurea, & argentea cum ligneis, & fictilibus commorantur. Auguſtinus in tract. 6. in Joan. *Nos*, inquit, *fatemur in Eccleſia Catholica, & bonos, & malos eſſe, ſed tanquam grana, & paleas.* Idem habet lib. 2. retractat. cap. 18. Libro poſt collationem cap. 7. & 20. Libro de unitate Eccleſiæ c. 13. lib. 18. de Civ. Dei cap. 49. & alibi. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 43. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, aream Dei eſſe Catholicam Eccleſiam, & intra eam uſque in finem ſæculi frumento mixtas paleas contineri, ideſt, bonis malos Sacramentorum communione miſceri.* Gregorius hom. 11. & 38. in Evangelia, docet, & probat multis argumentis, malos eſſe in Eccleſia.

Probatur ultimò ratione. Nam ſi ſoli boni eſſent in Eccleſia, fruſtrà eſſet Sacramentum pœnitentiæ, quod ſolis iis adminiſtratur, qui ſunt de Eccleſia. Præterea nemo certò ſciret, qui ſint de Eccleſia. Incertum eſt enim qui ſint revera boni, & qui non. Item mox atque prælati in aliquod peccatum incidiſſent, non eſſent amplius de Eccleſia, nec prælati, & proinde non oporteret eis amplius obedire. Et ſimiliter ſubditi mox atque peccarent, non eſſent amplius de grege; & proinde liceret paſtoribus curam eorum non agere; ex quo ſumma confuſio, & perturbatio oriretur.

At objiciunt primò Scripturam Iſai. 52. *Non adjiciet ultra, ut pertranſeat per te incircumciſus, & immundus.* Et ibidem: *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio ejus.* Quem locum exponens Apoſtolus 2. Corinth. 6. addit: *Et recipiam vos, dicit Dominus.* Itaque Deus in Eccleſiam non recipit, niſi eos, qui ſeparant ſe ab immundis, & peccatoribus. Et rationem reddit ibidem Paulus, dicens: *Quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate? quæ conventio Chriſti ad Belial?* 1. Cor. 10. *Unus panis, & unum corpus multi ſumus.* At panis non efficitur niſi ex frumento, non ex paleis, & frumento Roman. 8. *Qui ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus.* Et 1. Cor. 12. *In uno ſpiritu omnes nos in unum corpus baptizati ſumus.* Ergo qui non habet ſpiritum, ut ſunt omnes peccatores, non eſt membrum Chriſti. Si dicas, non eſt membrum vivum, tamen eſt membrum. Contrà, quia membrum mortuum non eſt membrum, niſi æquivocè. Ergo non eſt membrum verum, igitur non eſt membrum ſimpliciter.

Reſpondet ad primum B. Auguſt. lib. cont. Donatiſtas poſt collationem cap. 8. & 20. & in breviculo collationis tertiæ dici, intelligi de Eccleſia triumphante, quod dicitur: *Non adjiciet ultra, ut pertranſeat per te incircumciſus & immundus.* Et quod additur: *Recedite, exite &c.* Intelligi de ſeparatione, quæ debet fieri animo, & moribus, non autem corporali diſceſſione ab eodem templo, & Sacramentis &c.

At meliùs Cyrillus in hunc locum Iſaiæ, à quo non videtur Hieronymus multum diſcrepare, docet ſecundùm hiſtoricum ſenſum, agi de temporali perſequutione Judæorum, ut ſenſus ſit, cùm à captivitate redieris, non adjiciet ultra, ideſt, in longum tempus, aliquis infidelis perſequutor per terras tuas eas vaſtando, pertranſire: Secundùm myſticum autem ſenſum agi de Eccleſia, & prædicere Iſaiam, fore, ut portæ inferi non prævaleant adverſus eam. Incircumciſi enim, & immundi hoſtes Eccleſiæ præcipuè ſunt dæmones. Pari ratione quod ſequitur: *Recedite, recedite &c.* ſecundùm hiſtoricum ſenſum intelligitur de Judæis, quos hortatur Iſaias, ut exeant de Babylone cùm finitum fuerit tempus captivitatis: ſecundùm myſticum ſenſum intelligitur de Chriſtianis, qui debent poſt Baptiſmum ſeparari ab infidelium ritibus, templis, ſacrificiis, conjugiis, & cæteris rebus, quæ quoquo modo ad religionem pertinent. Et hoc modo intellexit hunc locum B. Paulus, & citavit 2. Corinth. 6. non enim de commercio cum quibuſvis peccatoribus, ſed ſolùm cum infidelibus agit: *Nolite jugum*, inquit, *ducere cum infidelibus quæ pars fideli cum infideli? Quis autem conſenſus templo Dei cum idolis?*

Ad illud de uno pane, qui ex ſolo tritico fit, reſpondeo, ſimilitudines non in omnibus convenire. In hoc autem conſiſtit ſimilitudo panis, & Eccleſiæ, ut Cyprianus explicat epiſt. 6. lib. 1. ad Magnum, & Irenæus lib. 3. c. 19. quòd ſicut ex multis granis per aquam fit unus panis, ita ex multis hominibus per aquam Baptiſmi, vel per Spiritum ſanctum, qui etiam dicitur aqua Ezechiel. 36. & alibi, fit unus populus Dei. Nemo enim eſt in Eccleſia, qui non ſit baptizatus, & non participet aliquod donum vel internum, vel externum Spiritus ſancti. Quanquam non eſt etiam verum, panem ſemper conſtare ex ſolo tritico. Interdum enim vel ex negligentia, vel ex malitia eorum, qui panem faciunt, admiſcentur etiam grana ſolu; ſicut in vino ſæpe ex malitia vendentium admiſcetur aqua. Denique idem oſtenditur ex ipſis verbis Pauli, nam dicit: *Unus panis, & unum corpus ſumus, qui de uno pane participamus.* At de uno participant boni & mali, alioqui non arguerentur à Paulo 1. Corinth. 11. qui indignè communicant.

Ad ultimum dico, malos non eſſe membra viva corporis Chriſti, & hoc ſignificari illis Scripturis. Ad id quod addebatur, igitur ſunt æquivocè membra &c. à multis ſolet concedi, malos non eſſe membra vera, nec ſimpliciter, corporis Eccleſiæ, ſed tantùm ſecundùm quid, & æquivocè. Ita Joannes de Turrecremata lib. 1. cap. 57. ubi id probat ex Alexandro de Ales, Hugone, & B. Thoma. Idem etiam docent Petrus à Soto, Melchior Canus, & alii, qui tamen etſi dicant malos non eſſe membra vera, dicunt nihilominus verè eſſe in Eccleſia, ſive in corpore Eccleſiæ, & eſſe ſimpliciter fideles, ſeu Chriſtianos. Neque enim ſola membra ſunt in corpore, ſed etiam humores, dentes, pili, & alia quæ non ſunt membra. Neque fideles aut Chriſtiani dicuntur tales à charitate, ſed à fide ſive à fidei profeſſione. At ſi ita eſt, ſequitur, Pontificem malum non eſſe caput Eccleſiæ: & alios Epiſcopos, ſi mali ſint, non eſſe capita ſuarum Eccleſiarum. Caput enim non eſt humor, aut pilus, ſed membrum, & quidem præcipuum: At hoc eſt contra Concilium Conſtantienſe, in quo ſeſſ. 15. damnatur error 22. Joannis Huſs, quo aſſerebat paſtorem malum eſſe æquivocè paſtorem, & error 30. quo aſſerebat prælatum malum non eſſe verè prælatum.

Reſpondeo igitur, membra poſſe conſiderari duobus modis: Uno modo, ut ſunt res quædam ſecundùm ſe, ſive ſecundùm eſſentiam, ac ſubſtantiam ſuam: alio modo, ut ſunt inſtrumenta operativa. Nam ex. gr. oculus hominis, & oculus bovis, ut ſunt ſubſtantiæ quædam differunt ſpecie, ratione diverſæ animæ. At inſtrumenta operativa, ſunt ejuſdem ſpeciei, quia idem habent objectum.

Dico igitur, Epiſcopum malum, Presbyterum malum, Doctorem malum, eſſe membra mortua, & proinde non vera, corporis Chriſti, quantum attinet ad rationem membri, ut eſt pars quædam vivi corporis: tamen eſſe veriſſima membra in ratione inſtrumenti, ideſt, Papam & Epiſcopos eſſe vera capita, Doctores veros oculos, ſeu veram linguam hujus corporis &c. & ratio eſt, quia membra conſtituuntur viva per charitatem, qua impii carent: At inſtrumenta operativa conſtituuntur per poteſtatem ſive ordinis, ſive juriſdictionis, quæ etiam ſine gratia

tia eſſe poteſt. Nam etſi in corpore naturali non poſſit membrum mortuum eſſe verum inſtrumentum operationis, tamen in corpore myſtico poteſt. In corpore enim naturali opera pendent ex bonitate inſtrumenti, quia anima non poteſt bene operari, niſi per bona inſtrumenta, nec opera vitæ exercere, niſi per inſtrumenta viva: at in corpore myſtico opera non pendent ex bonitate, aut vita inſtrumenti. Anima enim hujus corporis, ideſt, Spiritus ſanctus æquè bene operatur per inſtrumenta bona & mala, viva & mortua &c.

Objectio ſecunda. Eccleſia in Symbolo dicitur ſancta, igitur non conſtat, niſi ex ſanctis. Nec ſufficit, dicent, reſponſio eorum, qui dicunt Eccleſiam dici ſanctam, quia una pars eſt ſancta. Nam tunc etiam dici poſſet Eccleſia ſcelerata, quia una pars, immò major pars eſt ſcelerata.

Reſpondeo, Eccleſiam dici, & verè eſſe ſanctam, quia omnia, quæ ad ipſam conſtituendam pertinent, ſunt ſancta. Tria requiruntur ad Eccleſiam conſtituendam. Primò, Baptiſma, quod ſanctum eſſe nemo negare poteſt. Secundò, profeſſio Chriſtiana, ideſt, fidei, & morum, ſive dogmatum, & præceptorum Chriſtianorum; quam profeſſionem ſanctam eſſe, & ſolam ipſam eſſe ſanctam, certiſſimum eſt. Nec enim Judæorum, Turcarum, Ethnicorum, Hæreticorum profeſſio ſancta eſt, ſed ſolùm profeſſio Chriſtianorum. Tertiò, unio membrorum inter ſe, & cum capite, ſaltem externa, & quoad ea, quæ ad religionem pertinent; quæ unio etiam ſine dubio eſt ſancta. Dicitur etiam ſancta propter ſanctos, quos habet, & non propterea dici debet etiam ſcelerata: Nam denominatio fit à meliori; & præterea, quia habere ſanctos eſt proprium Eccleſiæ, quia ipſa ſola habet verè ſanctos: At habere malos non eſt proprium Eccleſiæ, id enim etiam aliis cœtibus convenit. Denique ſancta dici poteſt, quia tota eſt conſecrata Deo; & quia caput ejus Chriſtus, eſt ſanctus ſanctorum.

Objectio Tertia. Non habet Deum Patrem, qui Eccleſiam non habet matrem, ut Cyprianus docet lib. de unitate Eccleſiæ, & ſimiliter, non habet Eccleſiam matrem, qui Deum non habet patrem. Sed nulli improbi Deum habent patrem: *Nam qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei* Rom. 8. Et Joan. 8. dicitur improbis. *Vos ex patre Diabolo eſtis*. Et 1. Joan. 3. *In hoc ſunt manifeſti filii Dei, & filii Diaboli, omnis qui non eſt juſtus, non eſt ex Deo*. Ergo ſoli boni habent Eccleſiam matrem; ergo, ſoli boni ſunt in Eccleſia.

Reſpondeo cum Auguſtino lib. contra Adimantum cap. 5. nomen filii tribus modis accipi in Scripturis. Uno modo dicuntur filii ratione productionis, ſive illa ſit propriè generatio, ſive creatio, ſive regeneratio; ſic Dominus Chriſtus propriè dicitur Filius Dei, quia à Deo Patre generatus. Dicuntur etiam omnes homines filii ratione creationis. Deuteron. 32. *Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui fecit, & creavit te?* Necnon ratione novæ regenerationis dicuntur filii omnes juſti, & ſoli juſti, ut in locis notatis Rom. 8. & 1. Joan. 3. Secundò dicuntur filii aliqui ratione imitationis, quomodo Gal. 4. & Rom. 4. vocat Apoſtolus filios Abrahæ eos, qui fidem Abrahæ imitantur, & Matth. 5. *Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui vos oderunt, ut ſitis filii patris veſtri &c.* Et hoc modo ſoli boni ſunt filii Dei, mali omnes ſunt filii Diaboli, ut dicitur Joan. 8. & 1. Joan. 3. locis notatis. Tertiò modo dicuntur filii ratione doctrinæ, quomodo 1. Cor. 4. Apoſtolus vocat Corinthios filios, quia eos docuerat Evangelium, & Galat. 4. *Filioli mei*, inquit, *quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis*.

A Et hoc modo omnes qui ſunt in Eccleſia, ſunt filii Dei, & Eccleſiæ, quia tenent veram doctrinam Dei, & Eccleſiæ; tamen poſſunt eſſe boni & mali. Unde Iſai. 1. *Filios enutrivi, & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me*. Et Cant. 2. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*. Ubi filiæ dicuntur animæ Chriſtianæ, ſed malæ.

His notatis, ad argumentum reſpondetur, ſi de filiis doctrinæ agatur, falſam eſſe aſſumptionem; non enim eſt verum ſolos juſtos eſſe filios Dei, ſi ſolius doctrinæ ratio habeatur. Si verò agatur de filiis Dei per regenerationem, aut imitationem, malam eſſe poſtremam illam conſecutionem, ergo ſoli B boni ſunt in Eccleſia. In Eccleſia enim non ſunt ſoli filii, ſed etiam ſervi, quanquam iſti non manent in domo in æternum, filii manent in æternum Joannis 8. & hoc eſt ad mentem B. Cypriani. Is enim non voluit dicere, non eſſe in Eccleſia niſi filios, ſed non eſſe ullos filios extra Eccleſiam, ſicut non ſunt ulli boni extra, licèt ſint aliqui mali intus. Volebat enim terrere hæreticos & ſchiſmaticos, ac monere eos, ne putarent, ſe poſſe eſſe bonos, aut filios extra Eccleſiam.

Argumentum quartum ex Cypriano lib. 1. epiſt. 6. ad Magnum: *In Eccleſia Dei*, inquit, *non niſi concordes atque unanimes habitant, loquente in pſalmis Spiritu ſancto, & dicente, Deus, qui inhabitare facit unanimes in domo*: Ergo peccatores, qui cum aliis rixas, & contentiones movent, non ſunt in Eccleſia. C

Reſpondeo, loqui Cyprianum non de quacumque concordia, ſed de illa, quæ opponitur ſchiſmati propriè dicto; agit enim ibi de Novatianis ſchiſmaticis. Alioqui diſſenſiones alias in Eccleſia eſſe poſſe, & re ipſa ſæpè inveniri, teſtatur idem Cyprianus in ſermone de lapſis, ubi inter alia peccata, quæ erant in hominibus in Eccleſia, ponit etiam, odiis pertinacibus invicem diffidere.

Argumentum quintum ex Chryſoſtomo & Theophylacto in 2. Timoth. 2. ubi dicunt, illud: *In magna domo ſunt vaſa aurea &c.* non poſſe intelligi de Eccleſia, ſed de mundo, quia in Eccleſia, non ſunt vaſa, niſi aurea & argentea.

D Reſpondeo, non negant, malos eſſe poſſe in Eccleſia, ſed dicunt non eſſe neceſſarium, ut ſint in Eccleſia. Quia enim Apoſtolus dicit in magna domo ſunt vaſa aurea & argentea, fictilia & lignea, & notum eſt, in magna domo hæc omnia eſſe neceſſaria, ne quis putaret Eccleſiam non poſſe conſiſtere ſine malis, dicunt hi Patres: nomine domus non intelligi Eccleſiam, ſed mundum, nam Eccleſia non indiget malis: Imò quando erit in optimo ſtatu ſuo, ideſt, in cœlo, nullos habebit malos; At mundus ornatur ex malis, non quidem per ſe, ſed per accidens, ſi enim non eſſent mali, in mundo non exerceretur juſtorum patientia, nec Dei juſtitia.

Argumentum ſextum ex Hieronymo, qui in Commentar. ad Epheſ. 5. in illud, Eccleſia ſubjecta eſt Chriſto: *Eccleſia*, inquit, *Chriſti gloriſa eſt, non habens maculam, neque rugam, neque aliquid hujuſmodi, qui ergo peccator eſt, aut aliqua ſorde maculatus, de Eccleſia Chriſti non poteſt appellari, nec Chriſto ſubjectus dici*. E

Reſpondeo, ſignificat Hieronymus non poſſe malos de ea parte Eccleſiæ appellari, quæ ſolos perfectos continet; nam Hieronymus in cap. 1. ad Galat. exponens illud: *Paulus Apoſtolus &c. Eccleſiis Galatiæ*. Volens explicare, quomodo cohærerent inter ſe verba Apoſtoli, qui nunc totas Eccleſias videtur laudare, nunc totas vituperare, ac reprehendere, dixit Eccleſiam dupliciter accipi, ideſt, non duas eſſe Eccleſias, ſed de una diverſimodè Scripturas loqui; interdum enim tribuit Scriptura toti Eccleſiæ, id quod

eſt

est proprium perfectorum, ut carere macula, & ru-
ga, interdum id quod est proprium imperfectorum, A
ut peccare, & correptione indigere. Cùm ergo lau-
datur Ecclesia, respiciendum est ad eam partem, quæ
perfectos continet; cùm reprehenditur, ad eam quæ
continet imperfectos.

Argumentum septimum, Pacianus epist. 3. ad Sym-
pronianum dicit, in Ecclesia non esse maculam, aut
rugam, quia peccatores, donec non pœnitet eos vi-
tæ prioris, non sunt in Ecclesia, cùm autem pœni-
tet, jam sani sunt &c. Respondeo, non loquitur de
omnibus peccatoribus, sed solum peccatoribus, qui
in hæresim labuntur, nam antea dixerat, Ecclesiam
carere macula, & rugis, quia caret hæreticis.

Argumentum octavum ex Augustino, qui lib. 2. B
cont. Cresconium, cap. 21. *At per hoc*, inquit, *etiam
nesciente Ecclesia, propter malam, pollutamque conscien-
tiam damnati à Christo jam in corpore Christi non sunt,
quod est Ecclesia, quoniam non potest Christus habere mem-
bra damnata.* Similia habet lib. 2. contra Petilianum,
cap. ult. lib. 4. de Baptismo cap. 3. lib. 6. cap. 3. lib. 7.
cap. 49. 50. & 51. lib. de unit. Ecclesiæ cap. ult. lib. 3.
doctrinæ Christianæ, cap. 32. & alibi.

Respondeo, propter hæc loca non solùm Brentius
& Calvinus, sed etiam aliqui Catholici fingunt duas
Ecclesias, sed verè fingunt: nam nec Scripturæ, nec
Augustinus usquam meminerunt duarum Ecclesia-
rum, sed unius tantùm. Certè in breviculo collatio-
num, collat. 3. cum Donatistæ calumniarentur, Ca- C
tholicos duas Ecclesias facere, unam, quæ solos bo-
nos, aliam, quæ bonos cum malis contineret: re-
sponderunt Catholici, se numquam duas Ecclesias
somniasse, sed tantum distinguere partes, vel tempo-
ra Ecclesiæ; partes, quidem, quia aliter boni, aliter
mali ad Ecclesiam pertinent; boni enim sunt pars in-
terior, & quasi anima Ecclesiæ; mali sunt pars exte-
rior, & quasi corpus, & dabant exemplum de homi-
ne interiore, & exteriore, qui non sunt duo homi-
nes, sed duæ partes ejusdem hominis.

Tempora autem distinguentes dicebant, Ecclesiam
aliter esse nunc, aliter futuram post resurrectionem,
nunc enim habet bonos & malos, tunc non habe-
bit, nisi bonos; & ponebant exemplum de Christo, D
qui cùm semper sit idem, tamen ante resurrectionem
suam fuit mortalis & passibilis, postea immortalis &
impassibilis; quam doctrinam idem Augustinus alibi
sæpe confirmat, & variis similitudinibus explicat.
Nam lib. 7. cont. Donatist. cap. 51. dicit bonos sic es-
se in domo Dei, quæ est Ecclesia, ut ipsi sint domus
Dei constructa ex vivis lapidibus, malos sic esse in
eadem domo, ut ipsi tamen non sint domus. Et lib.
de unitate Ecclesiæ, cap. ult. dicit malos esse præci-
sos ab Ecclesia animo, non tamen corpore, quod
est dicere, pertinere ad hominem exteriorem Eccle-
siæ, non tamen ad interiorem. Et lib. 3. doctrinæ
Christianæ, cap. 32. explicans illud Cantic. 1. *Ni-* E
*gra sum, sed formosa, sicut tabernacula Cedar, sicut pel-
les Salomonis*; notat non esse dictum, nigra fui, seu
formosa sum, sed, nigra sum & formosa, quia ipsa
una & eadem Ecclesia nunc est nigra sicut taberna-
cula Cedar, propter peccatores, quos in se habet,
& simul est formosa sicut pelles Salomonis, idest,
sicut tentoria regis, propter bonos, quos in se ha-
bet.

Idem Augustin. tract. 3. in Joan. epist. docet, ma-
los esse quidem in Ecclesiæ corpore, non ut mem-
bra, sed ut humores corruptos, qui manent in pecto-
re, qui revera sunt in corpore, & tamen sunt etiam
verè separati à membris corporis. Ex his responde-
tur, quando Augustinus dicit malos non esse in Ec-
clesia, debere intelligi non esse eo modo quo sunt
boni, idest, non esse ut membra corporis viva.

Sed objicies, quia B. Augustinus lib. 3. de Baptis-
mo cap. 18. & lib. 1. cap. 21. & 22. & lib. 6. cap. 3.
& lib. 7. cap. 51. docet, solos sanctos esse illam Ec-
clesiam, quæ est fundata super petram, & cui datæ
sunt claves regni cœlorum, & de qua dicitur, si
Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus &
Publicanus.

Respondeo: Augustinum nihil aliud significare vo-
luisse, quàm omnia privilegia, quæ sunt à Deo con-
cessa Ecclesiæ universæ, propter solos sanctos con-
cessa esse, idest, in utilitatem, & commodum eo-
rum, qui salutem æternam consequuntur. Nam a-
lioqui idem Augustinus frequentissimè repetit, malos
etiam Christianos utiliter Sacramenta administrare,
ac proinde regenerare homines, solvere, ligare &c.
Itaque in tract. 5. in Joan. confert malos ministros
canali lapideo, per quem transit aqua ad areolas,
& cùm nihil ipse utilitatis acquirat, tamen causa
est, ut herbæ, & flores in areolis nascantur, & cre-
scant. Quod idem fusius docet lib. 2. cont. Par-
menianum cap. 10. & 11.

Objectio nona est Magdeburgensium Cent. 1. lib. 1.
cap. 4. col. 171. ubi ex Scripturis probant duas esse
Ecclesias, unam bonorum, aliam malorum. Si enim
distinguitur Matth. 5. justitia discipulorum à justitia
Pharisæorum; Matth. 6. distinguuntur pii ab hypo-
critis; Matth. 7. distinguitur cœtus euntium per
viam angustam, à cœtu euntium per viam latam;
& ibidem distinguitur domus fundata super petram,
à domo fundata super arenam. Constat autem Ec-
clesiam malorum non esse unam sanctam Christi
Ecclesiam; igitur vera Christi Ecclesia solos bonos
amplectitur.

Respondeo: in nullo horum locorum distingui
duas Ecclesias, sed solum diversas qualitates eorum,
qui in una, atque eadem Ecclesia sunt, quemadmo-
dum enim Matth. 13. distinguuntur boni pisces à ma-
lis; & tamen in eodem reti, quod Ecclesiam signifi-
cat, tam illi, quàm illi erant; ita quoque in eadem
Ecclesia, quæ constat professione ejusdem fidei, &
communicatione eorumdem Sacramentorum, quidam
sunt, qui ambulant per viam latam viziorum, qui-
dam per viam angustam virtutum, quidam sunt ve-
rè pii, quidam hypocritæ, quidam justitiam Pharisai-
cam, quidam Apostolicam sequuntur. Denique, qui-
dam sunt veluti domus fundata super petram, qui-
dam autem veluti domus fundata super arenam. Nec
enim hoc loco duæ domus duas Ecclesias significant,
nisi velimus tot Ecclesias facere, quot sunt homines,
sic enim Dominus ait: *Omnis ergo, qui audit verba
mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui
ædificavit domum suam supra petram &c.*

Objectio decima. Si Christi corpus Ecclesia est,
non possunt esse partes, ac membra hujus corporis,
in quibus Christus nihil operatur; nihil autem ope-
ratur in impiis & hypocritis; non igitur qui ejusmodi
sunt, ad Christi Ecclesiam pertinere possunt. Item
oportet omnino distinguere Christi regnum à regno
Diaboli, sed omnes impii ad regnum Diaboli perti-
nent; soli igitur pii pertinent ad regnum Christi,
quod est Ecclesia.

Respondeo: non esse necesse, ut Christus in om-
nibus suis membris aliquid operetur. Sunt enim
quædam membra mortua, & arida, quæ solùm ad-
hærent reliquis externa conjunctione. Et si autem
Christi regnum distinctum sit à regno Diaboli, pos-
sunt tamen idem homines ad utrumque regnum
pertinere; qui enim malis moribus præditi, in fide
Catholica, & conjunctione cum cæteris fidelibus per-
severant, ad regnum Christi pertinent, quantum
ad fidei professionem; ad regnum autem Diaboli,
quantum ad morum pervertitatem. Quare S. Augu-

stinus in Psal. 47. homines impios, qui sunt in Ecclesia, dicit esse filios, & alienos; filios propter formam pietatis, alienos propter amissionem virtutum.

CAPUT X.

De infidelibus occultis.

REstant postremò infideles occulti, ideſt ii, qui nec fidem internam, nec ullam Christianam virtutem habent, & tamen exterius propter temporale aliquod commodum fidem Catholicam profitentur, & communione Sacramentorum veris fidelibus permiscentur; quos quidem nullo modo ad veram Ecclesiam pertinere non solùm Confessionistæ & Calvinistæ docent, sed etiam aliqui ex Catholicis, quorum unus est Joan. de Turrecremata, lib. 4. de Ecclesia, par. 2. c. 20. Quamquam hic auctor nihil fortasse aliud dicere voluit, nisi requiri fidem, ut quis unitus dici possit interna unione corpori Christi, quod est Ecclesia, quod quidem verissimum est.

Nos tamen modum loquendi plurium sequimur, qui docent, eos, qui sola externa professione conjuncti sunt fidelibus cæteris, esse veras partes exteriores, atque adeo etiam membra, licèt arida, & mortua, corporis Ecclesiæ. Vide Thomam Waldensem tom. 1. lib. 2. cap. 9. num. 10. & cap. 11. num. 5. Joan. Driedonem lib. 4. de Ecclesiasticis Scripturis, & dogmatibus, cap. 2. par. 2. Petrum à Soto in Confessione Catholica, quam opposuit Confessioni Wirtembergensi cap. de Ecclesia, & cap. de Conciliis, & in Apologia pro eadem Confessione, par. 1. cap. 11. Hosium Cardinalem, lib. 3. cont. Prolegomena Brentii, & Melchiorem Canum lib. 4. de locis Theologicis, cap. ult. ad argumentum 12.

Ac primum hæc sententia demonstrari potest ex illis verbis Joannis: *Et nunc Antichristi multi facti sunt, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum*, 1. Joan. 2. Hoc enim loco Joannes de hæreticis loquitur, quos Antichristos vocat, & dicit eos, antequam exirent, non fuisse ex nobis, ideſt, non fuisse Catholicos animo ac voluntate, sed hæreticos, atque Antichristos, & tamen ex nobis exivisse, quia etsi non erant ex nobis, animo ac voluntate, erant tamen ex nobis externa professione. Sed postea quam se prodiderunt, & in apertum schisma proruperunt, jam desierunt omnibus modis esse ex nobis.

Et quamquam S. Augustinus aliquando illa verba: *Non erant ex nobis*, exponit de prædestinatione, tamen in commentario hujus loci exponit de hæreticis occultis. Sic enim ait Tract. 3. in epist. Joan. *Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, ideſt, ex Ecclesia exeunt, sed non exirent, si ex nobis essent. Antequam exirent ergo, non erant ex nobis, si antequam exirent, non erant ex nobis. Multi intus sunt, non exierunt, & tamen Antichristi sunt.* Et infrà: *Et qui intus sunt, certè sunt in Corpore Domini nostri Jesu Christi, quando adhuc curatur Corpus ipsius; & sanitas perfecta non erit, nisi in resurrectione mortuorum. Sic sunt in Corpore Christi, quomodo humores mali; quando evomuntur, tunc relevatur Corpus; sic & mali quando exeunt, tunc Ecclesia relevatur. Et dicit, quando eos evomit, atque projicit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est non erant ex me? non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebant cùm ineſſent.* Eodem modo exponit lib. 3. de Baptismo, cap. 19. & Tract. 61. in Joannem, quorum locorum verba infrà adferemus.

Secundò demonstratur hoc idem ex testimoniis eorum Patrum, qui communi consensu docent, eos, qui sunt extra Ecclesiam, nullam habere auctoritatem, aut jurisdictionem in Ecclesiam. Vide Cyprianum lib. 1. epist. 6. & lib. 2. epist. 1. Optatum lib. 1. cont. Parmenianum. Ambrosium lib. 1. de pœnitentia, cap. 2. Hieronymum in Dialogo contra Luciferianos. Augustinum in Enchirid. cap. 65. & Cœlestinum Papam in epist. ad Clerum Constantinopolitanum, & in altera ad Joan. Antiochenum, quæ habetur in 1. tom. Concilii Ephesini, cap. 18. & 19. & citantur etiam à Nicolao I. in epist. ad Michael.

Et sanè ipsa ratio manifestè hoc idem docet. Quo pacto enim cogitari, aut fingi etiam potest, ut is habeat jurisdictionem, & proinde sit caput Ecclesiæ, qui non est membrum Ecclesiæ? Quod enim unquam fuit caput, quod non fuerit membrum? Certum est autem, quidquid unus, aut alter senserit, occultum hæreticum, si Episcopus, aut etiam summus Pontifex esset, non amittere jurisdictionem, nec dignitatem, aut nomen capitis in Ecclesia, donec aut ipse se ab Ecclesia publicè separet, aut convictus hæreseos invitus separetur. Nam propterea Cœlestinus, & Nicolaus locis citatis dicunt, Episcopum hæreticum, ex quo hæreses prædicare cœpit, neminem potuisse solvere, vel ligare, quia nimirum antequam publicè prædicare inciperet, etiamsi corde jam concepisset errorem, adhuc poterat solvere & ligare. Quod item confirmatur ex can. Audivimus, 24. quæst. 1. ubi sic legimus: *Sin autem ex corde suo novam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit.* Adde, quòd si occulti hæretici nullam habere possent jurisdictionem, redderentur incerti omnes actus, qui ex jurisdictione dependent, quod non parum Ecclesiam universam perturbaret. Jam ergo si is, qui non est in Ecclesia, non potest habere auctoritatem in Ecclesiam, & hæreticus occultus habere potest, & aliquando re ipsa habet auctoritatem in Ecclesiam, certè hæreticus occultus esse potest in Ecclesia.

Tertiò idem probatur ex Origene, Augustino, & Gregorio. Origenes homil. 21. in Josue: *Etiam hic*, inquit, *in Hierusalem, ideſt, in Ecclesia sunt quidam Jebusæi, qui & fide, & actibus perversi sunt.* Nec dubium est, quin loquatur de occultis, nam statim adjungit: *Neque enim dicimus de iis, qui manifestè, & evidenter criminosi sunt, ut non de Ecclesia expellantur.*

Augustinus lib. 3. de Baptismo, cap. 19. *Hujus*, inquit, *fraternæ charitatis inimici, sive apertè foris sint, sive intus esse videantur, Pseudochristiani sunt, & Antichristi; inventis enim occasionibus foras exeunt. Sed etiamsi occasiones desint, cùm intus videntur, ab illa invisibili charitatis compage separati sunt.* Hæc Augustinus, qui cùm de occultis hæreticis dicit, eos videri esse in Ecclesia, non significat, eos non esse revera, sed non esse eo modo, quo esse videntur. Videntur enim esse uniti interna & externa conjunctione, membris cæteris, & tamen non sunt uniti, nisi conjunctione externa. Nam si revera nullo modo essent intus, sed tantùm esse viderentur, pari ratione, non verè exirent, quando apertè se produnt, sed exire viderentur. Augustinus autem dicit, inventis occasionibus foras exeunt, & addit, eos esse separatos quidem, etiam antequam exeant, sed ab invisibili charitatis compage, non ab externa Ecclesiæ communione. Quemadmodum intelligi debet etiam, quod idem Augustinus dicit, lib. 4. cap. 16. ubi dicit, hæreticos occultos separatos esse judicandos, licèt ipsi non exeant: loquitur enim de separatione interna, non de externa. Neque proprium est hoc apud Augustinum, hæreticis occultis, sed omnibus peccatoribus, quos Augustinus affirmat non esse in corpore Christi, ut patet ex locis citatis capite superiore. Pergit loco notato Augustin. *Unde*, inquit, *Joannes dixit*,

ex no-

ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis, non ait, quòd exeundo alieni facti ſunt, ſed quòd alieni erant, propter hoc eos exiſſe declaravit. Dicit & Apoſtolus Paulus, de quibuſdam, qui circa fidem aberraverant, in una magna domo eos fuiſſe, credo quòd nondum exierant.

Item lib. 4. cap. 10. *Aut ſi zizania*, inquit, *ſola dicenda ſunt, quæ uſque in finem in maligno errore perdurant, & foris multa frumenta ſunt, & intus multa zizania.* Quorum verborum hic videtur eſſe ſenſus, ut intelligamus, extra Eccleſiam eſſe multos manifeſtos hæreticos, qui tandem convertentur ad veram fidem; & intus in ipſa Eccleſia eſſe multos occultos hæreticos, qui numquam convertentur. Idem habet lib. 1. de civit. Dei, cap. 35. *Meminerit ſanè*, inquit, *in ipſis inimicis ſuis latere cives futuros, ſicut ex illorum numero etiam Dei civitas habet ſecum contexos communione Sacramentorum.* Ubi illud eſt obſervandum, de inimicis, qui ſunt extra Eccleſiam, Auguſtinum dixiſſe, eos eſſe cives futuros, quia modo non ſunt cives, ſed erunt tempore ſuo. At de inimicis, qui latent intra Eccleſiam, non dixiſſe inimicos futuros, ſed præſentes; jam enim ſunt in ipſa Eccleſia, cùm tamen pertineant ad numerum inimicorum.

Rurſum Tract. 61. in Joan. tractans illud Joan. 13. ubi legimus Chriſtum exeunte Juda turbatum fuiſſe: *Hoc nobis*, inquit, *Dominus ſignificare ſua turbatione dignatus eſt, quòd ſcilicet falſos fratres, & Dominici agri illa zizania, ita neceſſe eſt uſque ad meſſis tempus inter frumenta tolerari, ut quando ex eis aliqua ſeparari etiam ante meſſem urgens cauſa compellit, fieri hoc ſine Eccleſiæ perturbatione non poſſit. Hanc perturbationem ſanctorum ſuorum, per ſchiſmaticos, & hæreticos futuram, quodammodo pranuntians Dominus præfiguravit in ſeipſo, cùm exituro inde homine malo, & commixtionem frumenti, in qua diu fuerat toleratus, ſeparatione apertiſſima relicturo, turbatus eſt, non carne, ſed ſpiritu.* Et infrà declarat, quomodo Judas unus eſſet ex diſcipulis Domini, & tamen jam typum gereret hæreticorum: *Unus*, inquit, *numero, non merito; unus ſpecie, non virtute; commixtione corporali, non vinculo ſpirituali; carnis adjunctione, non cordis ſocius manſit.* Et infrà: *Utrumque verum eſt, & ex nobis, & non ex nobis, ſecundùm aliud ex nobis, ſecundùm aliud non ex nobis, ſecundùm communionem Sacramentorum ex nobis, ſecundùm ſuorum proprietatem criminum non ex nobis.* Item lib. de geſtis cum Emerito, cap. 1. *Quidam*, inquit, *adhuc corde poſiti in parte Donati præſentiam nobis exhibent corporalem, carne intus, ſpiritu foris.*

Denique in lib. de catechizandis rudibus cap. 17. diſtinguit tria genera Chriſtianorum, hæreticos occultos, malos Catholicos, bonos Catholicos: *Sunt*, inquit, *qui propterea volunt eſſe Chriſtiani, ut aut promereantur homines, à quibus temporalia commoda exſpectant, aut quia offendere nolunt, quos timent. Sed iſti reprobi ſunt, etſi ad tempus eos portet Eccleſia, ſicut area uſque ad tempus ventilationis paleam ſuſtinet. Si non ſe correxerint, & propter futuram ſempiternam requiem Chriſtiani eſſe cœperint, in fine ſeparabuntur. Nec ſibi blandiantur, quòd in area eſſe poſſunt cum frumento Dei: quia in horreo cum illo non erunt, ſed igni debito deſtinabuntur. Sunt etiam alii meliori quidem ſpe, ſed tamen non minore periculo, qui jam Deum timent, & non irrident Chriſtianum nomen, nec ſimulato corde intrant Eccleſiam Dei, ſed in iſta vita exſpectant felicitatem.* Ubi manifeſtè vides, ex collatione horum duorum generum hominum, primum illud eſſe eorum, qui Deum non timent, ſed irrident Chriſtianum nomen, & ficto corde intrant Eccleſiam, & tamen in ea ſunt, & manent, ac numerum faciunt, donec aperta diſceſſione non ſeparantur.

Gregorius lib. 13. moral. cap. 4. explicans illa verba, Job 16. Rugæ meæ teſtimonium dicunt contra me: *Quid*, inquit, *per rugas niſi duplicitas deſignatur? Rugæ itaque ſunt ſanctæ Eccleſiæ omnes, qui in ea dupliciter vivunt, quia fidem vocibus clamant, operibus denegant. Hi nimirum pacis tempore, quia hujus Mundi poteſtatibus eandem fidem honori eſſe conſpiciunt, fideles ſe eſſe mentiuntur. Sed cùm ſanctam Eccleſiam ſubita adverſitatis procella turbaverit, illico oſtendunt quod in perfida mente moliuntur.* Et infrà: *Sed quia nunc intra ſinum fidei multos etiam reprobos tenet, cùm tempus perſecutionis exarſerit, ipſos hoſtes patitur, quos prædicationis verbis alere ante videbatur. Dicat ergo, rugæ meæ teſtimonium dicunt contra me, ideſt, ipſi me inſequendo increpant, qui nunc in meo corpore poſiti duplicitatis ſuæ in ſe malitiam non emendant.* Et infrà: *Etiam pacis ſuæ tempore ſancta Eccleſia falſiloquium patitur, dum ſunt in ea multi, qui de æternitatis promiſſione diffidunt, & tamen ſe fideles eſſe mentiuntur, ſed cùm malitiæ tempus eruperit, is qui nunc metuens derogat ad contradicendum, ante faciem venit, quia verbis vera fidei apertis vocibus obſiſtit.*

Quartò probatur ratione, ac primùm ſimilitudo corporis humani id quod quærimus ſuadere poteſt. Eſt enim Eccleſia ſimilis corpori humano, ut Apoſtolus docet, Rom. 12. & 1. Cor. 12. in corpore autem humano multa ac varia eſſe videmus partium genera, ita ut quædam vivant & ſentiant, quædam vivant, non ſentiant, quædam nec vivant, nec ſentiant, ut notum eſt. Igitur in Eccleſia quoque nihil impedit, quo minus ſint aliqui, qui habeant fidem & charitatem, quidam ſolam fidem; quidam ne ipſam quidem fidem, ſed externam dumtaxat conjunctionem.

Deinde ſi ii, qui fide interna carent, non ſunt, nec eſſe poſſent in Eccleſia, nulla erit inter nos & hæreticos amplius quæſtio de Eccleſiæ viſibilitate, proinde (quod ego certè magni facio) ſupervacaneæ erunt tot eruditiſſimorum hominum diſputationes, quæ hactenus prodierunt. Omnes enim qui hactenus ſcripſerunt, id objiciunt Lutheranis, & Calviniſtis, quod Eccleſiam inviſibilem faciant. Nullam autem futuram amplius quæſtionem, ita probo.

Lutherani & Calviniſtæ ſigna viſibilia quædam & externa Eccleſiæ ſtatuunt, nimirum prædicationem verbi Dei, & Sacramentorum adminiſtrationem; & conſtanter docent, ubicumque hæc ſigna conſpiciuntur, ibi eſſe etiam veram Chriſti Eccleſiam. Quia tamen ſolos juſtos & pios ad Eccleſiam veram pertinere volunt, & nemo poteſt certò ſcire, qui ſunt verè juſti & pii inter tam multos qui juſtitiam & pietatem exterius præ ſe ferunt, cùm certum ſit multos ubique eſſe hypocritas, & falſos fratres: Ideireo noſtri rectè concludunt, eos facere Eccleſiam inviſibilem. Porrò Lutheranis & Calviniſtis juſtitia in ſola fide conſiſtit, idemque eſt apud eos, Eccleſiam eſſe cœtum juſtorum & piorum, & eſſe cœtum verè credentium. Quis non igitur videt, nos cum illis planè convenire, ſi omnes illos ab Eccleſia excludamus, qui veram fidem in corde non habent?

Ad hæc, neceſſe eſt, ut nobis certitudine infallibili conſtet, qui cœtus hominum ſit vera Chriſti Eccleſia; nam cùm Scripturæ traditiones, & omnia planè dogmata ex teſtimonio Eccleſiæ pendeant, niſi certiſſimi ſimus, quæ ſit vera Eccleſia, incerta erunt prorſus omnia. At non poteſt certitudine infallibili nobis conſtare, quæ ſit vera Eccleſia, ſi fides interna requiritur in quolibet membro, ſeu parte Eccleſiæ. Quis enim certò novit, in quibus ſit iſta fides? Non igitur fides, aut aliquid aliud inviſibile, & occultum requiritur, ut quis aliquo modo pertineat ad Eccleſiam.

Reſpondent quidam ad hoc argumentum dupliciter. Primò, ſatis certò poſſe cognoſci cœtum hominum fidelium, ita ut etiam videri dicatur, ſi effectus fidei conſpiciatur, qualis eſt proteſtatio & confeſſio fidei; nam etiam hominem verè & propriè videre dicimus, cùm tamen animum non videamus niſi in ſuis effectibus. Secundò addunt, non eſſe neceſſarium, ut conſtet nobis diſtinctè qui ſint illi homines, qui Eccleſiam faciunt, ſed ſatis eſſe ſi aſſignemus quemdam cœtum hominum, intra quem certò ſciamus, vel credamus eſſe omnes illos, qui ad Eccleſiam pertinent. Siquidem ſi cui oſtenderetur populus Romanus univerſus in foro, aut in theatro, ubi tamen eſſent etiam aliqui externi admixti, verè diceretur illum vidiſſe populum Romanum, tametſi diſcernere non potuiſſet Romanos ab externis.

Sed neutra ſolutio videtur ſatisfacere. Ac prior quidem facilè refellitur: nam cognitio illa ex effectibus non eſt certa, ſed conjecturalis. Neque exemplum hominis convincit, nam in primis effectus vitæ in homine naturales ſunt, & neceſſarii; effectus autem fidei liberi ſunt, ac voluntarii, proinde multò minus certi. Deinde nec ipſum hominem ita videmus, ut certitudine infallibili nobis conſtet, eum quem videmus eſſe hominem; ſiquidem fieri poteſt, ut cùm nos hominem videre credimus, Angelum, aut dæmonem videamus in forma humana. Certè Abraham, Loth, Tobias, & alii in teſtamento veteri non rarò homines eſſe crediderunt, qui Angeli erant? Nos autem infallibilem certitudinem de Eccleſia habere volumus qualem habemus, non de ipſo homine, ſed de figura, & externis coloribus ac lineamentis corporis humanis, in quorum viſione decipi non poſſumus.

Poſterior verò ſolutio multis de cauſis non ſatisfacit. Primò, quia poteſt fieri, ut adeo creſcat aliquando numerus hypocritarum, ut plures ſint hæretici occulti, quàm veri ac perfecti Catholici; tum autem non poſſet quiſquam verè dicere, hic cœtus eſt Eccleſia Chriſti; quandoquidem in eo cœtu, quem oſtendit, major pars ad Eccleſiam non pertinet, nec ipſe ſcit, qui ſint illi pauci qui Eccleſiam faciunt. Et quamvis ſperandum ſit, majorem partem eorum, qui profitentur fidem, eſſe ſinceros, id tamen non eſt certum.

Secundò, quia cùm nunquam tota Eccleſia in unum locum conveniat, ita ut poſſimus certò dicere, in hoc cœtu eſt Eccleſia, ſed ſparſa ſit per varia loca, & de nulla parte certi ſimus, an non ſit tota illa pars ſine vera fide, quocumque iverimus, ſemper erimus dubii, an communicemus cum vera Chriſti Eccleſia. Neque his repugnat, quod alibi ſcripſimus, Romanam Eccleſiam particularem non poſſe deſtrui vera fide; nam nec ipſa Romana Eccleſia particularis tota ſimul alicubi convenit, ſed ſparſim congregatur in variis baſilicis, quæ ſunt in Romana civitate, nec certò ſcimus certitudine infallibili in eo cœtu, ad quem nos fortè accedimus, non eſſe omnes ſine vera fide in corde.

Tertiò, quia poſſet etiam fieri, ut totum generale Concilium eſſet extra Eccleſiam; quid enim magnum eſſet, ſi inter tot millia profitentium Chriſti fidem, trecenti, vel quadringenti homines, qui ad Concilium conveniunt, fide vera carerent? Ita nimirum res alioqui notiſſimæ, & quas certiſſimas eſſe oportet, in dubium revocabuntur. Certè Brentius, ut in diſputatione de Conciliis annotavimus, ea ratione Conciliorum auctoritatem elevat, quia non ſumus certi, an ullus eorum Patrum fidem veram in corde habuerit, & proinde in Eccleſia Dei fuerit, non enim eſt columna & firmamentum veritatis falſa Eccleſia, ſed vera.

Quartò, quia ſi non ſcimus diſtinctè, qui ſint, qui Eccleſiam conſtituunt, non tam ſciemus, quæ ſit Eccleſia, quàm ubi ſit, ſeu potiùs ubi lateat Eccleſia, quod quidem non ſatis eſt ad Eccleſiæ viſibilitatem ſalvandam, de qua in ſequenti capite diſputandum erit. Sed jam quid aliqui objiciant, videamus.

Objiciunt primò, fundamentum & quaſi formam Eccleſiæ eſſe fidem, cùm legamus 1. Cor. 3. *Quaſi ſapiens architectus fundamentum poſui*. Et: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus*. Ad Epheſ. 2. *Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu*. Epheſ. 4. *Unus Deus, una Fides, unum Baptiſma*.

Reſpondeo: formam Eccleſiæ non eſſe fidem internam (niſi Eccleſiam inviſibilem habere velimus) ſed externam, ideſt, fidei confeſſionem. Id quod apertiſſimè docet S. Auguſtinus lib. 19. contra Fauſtum, cap. 11. & experientia idem teſtatur; illi enim admittuntur ad Eccleſiam, qui profitentur fidem. In locis autem allegatis fides non dicitur forma, vel fundamentum Eccleſiæ, ſed fundamentum juſtitiæ, vel doctrinæ, quæ eſt in Eccleſia. Adde, quòd Scripturæ, ſicut in Eccleſia ponunt fidem, ita etiam ponunt charitatem, & omnia dona Spiritus ſancti, & tamen nemo Catholicorum docet, non eſſe de Eccleſia eos qui charitate & donis Spiritus ſancti carent.

Objiciunt ſecundò, definitionem Concilii Lateranenſis, quæ habetur cap. Firmiter, de ſumma Trinit. & fide Catholica: una eſt fidelium univerſalis Eccleſia, extra quam nemo ſalvatur: cui ſimilis eſt definitio Nicolai Papæ, quæ habetur de conſecrat. d. 1. can. Eccleſia, Eccleſia eſt Catholicorum collectio, non ſunt autem fideles & Catholici, qui fidem in corde non habent, etſi eam ore profiteantur.

Reſpondeo, non eſſe has Eccleſiæ definitiones. Nam Concilium Lateranenſe ſolùm aſſerere voluit, Eccleſiam eſſe unam, non autem quid ſit Eccleſia, accuratè deſcribere. Appellavit autem Eccleſiam fidelium, quia hoc nomine diſtinguuntur Chriſtiani baptizati, tum ab iis, qui manifeſtè infideles ſunt, tum etiam à catechumenis. Propriè enim apud veteres catechumeni non dicebantur fideles, ut ſuprà oſtendimus. Itaque idem eſt, ac ſi Concilium dixiſſet, Chriſtianorum Eccleſia una eſt, non multæ. Adde ſecundò, poſſe etiam nomen fidelis accipi pro eo, qui fidem publicè profitetur, quemadmodum mox dicemus de nomine, Catholicus. Adde tertiò, veriſſimè etiam dici potuiſſe, Eccleſiam fidelium, ideſt eorum, qui veram fidem habent in corde, unam eſſe; Eccleſia enim præcipuè, & ex intentione fideles tantùm colligit; cùm autem admiſcentur aliqui ficti, & qui verè non credunt, id accidit præter intentionem Eccleſiæ. Si enim eos noſſe poſſet, numquam admitteret, aut caſu admiſſos continuò excluderet.

Porrò in verbis illis Nicolai Papæ: *Eccleſia eſt Catholicorum collectio*, neceſſariò cogimur dicere, vocari Catholicos eos, qui fidem Catholicam profitentur, quidquid ſit de fide interna. Jubet enim Nicolaus, ut non fiant Eccleſiæ, ideſt, ut ipſe exponit, Catholicorum collectiones, ſine nutu ſedis Apoſtolicæ. Planum autem eſt, non aliter fieri poſſe Catholicorum collectiones, quàm convocando in unum locum eos, qui habentur, & dicuntur Catholici, ideſt eos, qui publicè Catholicos ſe eſſe profitentur.

Objiciunt tertiò, teſtimonia Patrum, qui dicunt hæreticos non eſſe verè Chriſtianos, quales ſunt Tertullianus lib. de pudicitia. Cyprian. lib. 4. epiſt. 2. Athanaſius ſerm. 2. contra Arianos, & Auguſtinus lib. de gratia Chriſti c. 11. at Eccleſia Chriſti nonniſi Chriſtianorum eſſe poteſt; non igitur ad Eccleſiam

perti-

pertinent, qui veram fidem non habent. Reſpondeo: eos Patres loqui de manifeſtis hæreticis, qui nec in corde, nec in ore Chriſti fidem habent. Chriſtianus enim nomen eſt profeſſionis, & illi dicuntur Chriſtiani, qui Chriſti legem ac fidem publicè colunt ac ſequuntur.

Objiciunt quartò, ante Chriſti adventum non ſolùm Synagogam Judæorum ad Eccleſiam Dei pertinuiſſe, ſed omnes præterea Gentiles, qui per orbem terræ diſperſi, unum Deum ſincerè colebant. Ex quo videtur ſequi, ut fides ſit Eccleſiæ vinculum, & proinde qui fidem non habet, ad Eccleſiam non pertineat. Reſpondeo: omnibus ſæculis eos omnes & ſolos Eccleſiam Dei conſtituiſſe, qui ſimul colligati erant confeſſione & proteſtatione, ſive ea per ſacrificia, ſive alio modo fierent, unius fidei in unum Deum creatorem cœli & terræ.

Objiciunt ultimò. Potiſſima cauſa, cur in Eccleſiæ membris includuntur hæretici occulti, illa eſſe videtur, ut conſtet nobis infallibili certitudine, quinam cœtus hominum ſit Eccleſia: at hæc certitudo haberi nequit, etiamſi hæretici occulti ad Eccleſiam pertinere dicantur; quod his argumentis confirmatur.

Primò, non ſunt Eccleſiæ membra qui non ſunt baptizati; at nemo ſcit certò, qui ſint verè baptizati, tum quia character Baptiſmi eſt inviſibilis, tum etiam quia cùm exterior Baptiſmus exhibetur, pauci adſunt, qui videant, ac proinde cæteri fide humana contenti eſſe debent.

Secundò, Eccleſia non poteſt eſſe ſine Epiſcopis & Presbyteris, ut Hieronymus docet contra Luciferianos. At quis novit certò, qui ſint veri Epiſcopi & Presbyteri, cùm id pendeat ab intentione ordinantis, & à charactere inviſibili.

Tertiò, excommunicati non ſunt de Eccleſia, ut nos ſupra docuimus: at multi ſunt excommunicati occulti, nimirum excommunicati à jure ipſo facto, & non promulgati coram populo, ex quo cogimur dubitare, cùm aliquem videmus, ſitne ille de Eccleſia, an non?

Quartò, ſæpe accidit, aut certè accidere poteſt, ut hæretici manifeſti alicubi ſimulent ſe Catholicos, item Judæi, Turcæ, Pagani miſcent ſe fidelibus, & tamen aut ipſi de Eccleſia non erunt, aut Eccleſiam eſſe dicimus cœtum hæreticorum & Paganorum hypocritarum.

Reſpondeo ad primum, ad hoc, ut aliquis ſit de corpore Eccleſiæ, non requiri characterem, ſed externum Baptiſmum; nec externum Baptiſmum requiri, ut quis cenſeatur & ſit de Eccleſia, ſed tantùm ut admittatur. Si quis enim petit admitti ad Eccleſiam, id non fiet ſine Baptiſmo. Tamen ſi quis dicat ſe baptizatum, & non conſtet contrarium, admittetur ad Sacramenta cætera, & per hoc erit de corpore Eccleſiæ. Et ſignum hujus eſt, quia ſi poſtea innoteſcat, illum non fuiſſe baptizatum, ſiquidem culpa ipſius id ſit factum, expelletur de congregatione, nec recipietur, niſi poſt pœnitentiam baptizetur. At ſi non culpa ejus, non repelletur, ſed perficietur in eo, quod deerat, nec judicabitur non fuiſſe in Eccleſia, ſed judicabitur intraſſe aliunde, quàm per ordinariam portam. Unde Innocentius III. cap. Apoſtolicam, de Presbytero non baptizato, judicavit, Presbyterum non baptizatum verè fuiſſe in Eccleſia, & juſſit pro ejus anima offerri ſacrificium, ut pro aliis fidelibus. Et Dionyſius Alexandrinus, ut habemus lib. 7. cap. 8. hiſt. Eccleſ. judicavit quemdam fuiſſe verè in Eccleſia, quem conſtabat non verè baptizatum, ſed tantùm percepiſſe alia Sacramenta, ut baptizatum.

Hæc videtur fuiſſe ſententia Joan. Driedonis lib. 4. de ſcript. & dogm. Eccleſiaſt. cap. 2. part. 2. ubi ſic loquitur. *Omnes qui habentur, tanquam Sacramento fidei viſibiliter adſcripti Eccleſiæ, ſecundùm pacem quamdam corporaliter cum Chriſtiano populo converſantes, dicuntur eſſe in Eccleſia, donec vel judicio Eccleſiæ ſeparentur, vel ſua ſponte exeant, ipſam Eccleſiam contemnentes, & perſequentes.* Hæc ille. Qui ſatis apertè ſcribit, in Eccleſia eſſe non ſolùm omnes baptizatos, ſed omnes etiam illos, qui habentur pro baptizatis. Poſſet tamen etiam reſponderi, & melius, eos qui non ſunt baptizati, & tamen habentur pro baptizatis, eſſe de Eccleſia ſecundùm apparentiam exteriorem tantùm, ideſt, putativè, non verè. Nec tamen inde ſequitur, ut Eccleſia fiat inviſibilis: nam tametſi non poſſint aliqui probare ſe eſſe baptizatos, tamen plurimi probare poſſunt: & Baptiſmus natura ſua viſibilis eſt.

Ad ſecundum dico, poſſe in Epiſcopis duo conſiderari. Primò, quòd locum Chriſti teneant, & quòd propterea debeamus illis obedientiam, & quòd ipſi non poſſint nos decipere in iis, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem. Secundò, quòd habeant poteſtatem Ordinis, & Juriſdictionis. Si primo modo conſiderentur, certi ſumus certitudine infallibili, quòd iſti, quos videmus, ſint veri Epiſcopi & Paſtores noſtri. Nam ad hoc non requiritur, nec fides, nec character ordinis, nec legitima electio, ſed ſolùm, ut habeantur pro talibus ab Eccleſia. Cùm enim ſint Epiſcopi propter Eccleſiam, non contrà: Deus aſſiſtit eis, qui pro talibus habentur, ne errent in Eccleſia docenda. Itaque ſunt illi veri Epiſcopi, & Paſtores, non abſolutè: ſed quo ad illa tria quæ diximus. Quod eſt idem, ac ſi diceremus, eos non eſſe quidem in ſe veros Epiſcopos: tamen donec pro talibus habentur ab Eccleſia, deberi illis obedientiam, cùm conſcientia etiam erronea obliget: item tenere eos locum Chriſti, de facto non de jure, cùm re ipſa populum Chriſti nomine regant. Denique non poſſe ab illis Eccleſiam decipi, cùm Eccleſia non poſſit errare, & tamen eos teneatur ſequi, quos pro veris Paſtoribus habet. Quod poſtremum ſano modo accipiendum eſt; ſi videlicet hujuſmodi Epiſcopi in doctrina omnes conveniant, aut ſummi Pontifices ſint. Neque enim dubium eſt, quin Epiſcopi particulares, ſi ab aliis diſſideant, errare poſſint. Si ſecundo modo conſiderentur, non habemus certitudinem, niſi moralem, quòd iſti ſint veri Epiſcopi, quamquam certum eſt certitudine infallibili, quòd aliqui ſaltem ſint veri, alioqui Deus Eccleſiam deſeruiſſet. Sed ad hoc, ut teneamus Eccleſiam certam & conſpicuam, quantum ad capita & membra, ſufficit prima conſideratio.

Ad tertium dico, excommunicatos occultos eſſe de Eccleſia, numero, non merito; de facto, non de jure.

Ad quartum dico, in primis difficile eſſe, ut ejuſmodi homines non continuò detegantur, ſed tamen etiamſi longo tempore deludant Eccleſiam, nihil inde incommodi accidere poſſe: nam Eccleſia non eos numerat inter ſuos, niſi ratione profeſſionis externæ (nec enim de internis homines judicant) profeſſio autem illa externa ſanctiſſima eſt, licèt ab illis malè uſurpetur. Itaque ſunt illi de Eccleſiæ corpore, dum fidelibus junguntur eo vinculo profeſſionis & obedientiæ, quod Eccleſiam univerſam ligat, & in unum corpus redigit. Nec tamen ſequitur, Eccleſiam propterea eſſe cœtum hæreticorum, & Paganorum hypocritarum; nam etſi pauci quidam tales in Eccleſia ſunt, tamen certi ſumus certitudine Fidei divinæ, in eadem Eccleſia multos eſſe verè fideles, pios, & electos, quemadmodum etiam in corpore humano inveniuntur & ungues & capilli, qui

non vivunt, & nemo tamen inde colligit, corpus humanum nihil eſſe, niſi ungues & capillos. Atque hæc dicta ſunt juxta ſententiam Driedonis. Nam ſecundùm alteram ſententiam, quam nos paulò ante veriorem eſſe diximus, reſpondendum erit, Judæos, Turcas, Paganos, nec non manifeſtos Hæreticos, qui ſimulent ſe eſſe Chriſtianos & Catholicos non eſſe de Eccleſia, niſi ſecundùm apparentiam exteriorem & putativè, non verè. Neque inde ſequetur ut Eccleſia fiat inviſibilis: nam ſi fortè neceſſe ſit, cognoſcere, an ejuſmodi homines ſint Eccleſiæ Catholicæ membra, nec ne: cogi poterunt, ut oſtendant admiſſionem ſuam ad Eccleſiam, ideſt, ut probent ſe baptizatos, vel reconciliatos, quæ viſibilia, & ſenſibus externis expoſita ſunt. Alia verò ratio eſt de fide, aliſque internis virtutibus, quas qui in omnibus Eccleſiæ membris requirunt, ii faciunt Eccleſiam planè inviſibilem, & ſoli Deo notam, ut rectè Petrus à Soto Brentianis objecit.

CAPUT XI.

Proponitur altera controverſia: An Eccleſia ſit ſemper viſibilis, ſive, an errare & deficere poſſit.

EXplicuimus, quid ſit Eccleſia, nunc dicendum eſt, qualis ſit. Diſſenſio inter nos & hæreticos in tribus conſiſtit. Primùm enim illi dicunt, veram Eccleſiam eſſe inviſibilem, ſolique Deo cognitam. Quo loco nota ex Friderico Staphilo in prima Apolog. par. 3. Lutheranos initio Eccleſiam inviſibilem feciſſe; deinde tamen, cùm viderent abſurda, quæ inde ſequebantur, ſecreto conſilio ſtatuiſſe, ut Eccleſia viſibilis diceretur: Itaque cœperunt omnes docere, Eccleſiam eſſe viſibilem; ſed ſic tamen, ut nomine viſibilis, re inviſibilis eſſet.

Ac primùm, Lutherus in lib. de ſervo arbitrio, cùm ei Eraſmus objeciſſet, non eſſe credibile, Deum tam longo tempore deſeruiſſe Eccleſiam, reſpondit: Deum numquam deſeruiſſe Eccleſiam, ſed non eſſe Eccleſiam Chriſti illam, quæ vulgò dicitur Eccleſia, ideſt, Papam, Epiſcopos, Clericos, Monachos, & cæteram Catholicorum multitudinem; ſed Eccleſiam eſſe quoſdam paucos pios, quos, quaſi reliquias, Deus conſervat: Et ſemper hoc fuiſſe in mundo, ut vera Eccleſia non eſſet illa, quæ dicebatur Eccleſia; ſed pii quidam pauci. Et in lib. cont. Catharinum dicit, Eccleſiam eſſe ſpiritualem, & ſola fide perceptibilem. In lib. de abroganda Miſſa privata, par. 1. ſic loquitur idem Lutherus: *Quis*, inquit, *Eccleſiam nobis monſtrabit, cùm ſit occulta in Spiritu, & ſolum credatur? ſicut dicitur: Credo Eccleſiam ſanctam?*

Jam Magdeburgenſes Cent. 1. lib. 1. cap. 4. col. 170. definiunt, Eccleſiam cœtum viſibilem; tamen col. 171. diſtinguunt duas Eccleſias, & col. 178. dicunt, veram Eccleſiam eſſe cœtum exiguum plerumque; falſam verò, numeroſiſſimum, quia ad veram ſoli illi pertinent, qui intrant per portam anguſtam, ideſt, verè pii, quæ Eccleſia proinde ſit inviſibilis; & colum. 181. dicunt, tempore Chriſti fuiſſe de Eccleſia vera Paſtores, Magos, Zachariam, Simeonem, Mariam, Annam; non autem Pontifices & Sacerdotes, quia nimirum illi pii, iſti impii erant.

Philippus Melanchthon in locis, loco 12. qui eſt de Eccleſia, repetit aliquoties Eccleſiam eſſe viſibilem; tamen ibidem dicit, in controverſiis ſequendum eſſe verbum Dei juxta confeſſionem veræ Eccleſiæ; hanc autem veram Eccleſiam dicit non eſſe Pontifices & Sacerdotes, nec majorem partem Concilii, ſed quoſdam pios & electos à Deo illuminatos: & ibidem dicit, tempore Eliæ Eccleſiam veram fuiſſe Eliam, Heliſæum, & paucos alios illis adhærentes: non autem cæteram Judæorum multitudinem: Et tempore Chriſti Eccleſiam fuiſſe Zachariam, Simeonem, Mariam, Paſtores, quia nimirum pii erant.

Brentius in Confeſſione Wirtemberg. cap. de Conciliis, dicit, habere Eccleſiam Dei promiſſionem: tamen non eſſe ſtandum judicio Conciliorum, quia pauci ſunt ibi electi, & quia ſæpe major pars vincit meliorem. Et in Prolegomenis: *Vide*, inquit, *quod faciat* (Petrus à Soto) *Eccleſiam viſibilem, & ſenſibus corporeis perſpectam. Delendus igitur erit ille articulus Symboli Apoſtolici: Credo Eccleſiam ſanctam Catholicam, & erit ſic reponendus; Video & ſentio Eccleſiam ſanctam Catholicam.* Item Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 1. §. 7. *Bifariam*, inquit, *de Eccleſia ſacra litera loquuntur: interdum enim cùm Eccleſiam nominant, eam intelligunt, quæ eſt revera coram Deo &c.* Et infra de hac loquens: *Nobis*, inquit, *inviſibilem, ſolius Dei oculis conſpicuam, credere Eccleſiam neceſſe eſt.* Et §. 3. *Cæterùm*, inquit, *ad amplexandam eo modo Eccleſiæ unitatem, nihil opus eſt Eccleſiam ipſam oculis cernere, aut manibus palpare.*

Secundò docent, viſibilem Eccleſiam interdum ita errare in fide, & moribus, ut penitus deficiat: ita Calvinus in præfatione Inſtitut. *Sed non parùm*, inquit, *à vero aberrant, dum Eccleſiam non agnoſcunt, niſi quam præſenti oculo cernant.* Et infrà: *Fremunt*, inquit, *niſi Eccleſia digito ſemper oſtendatur.* Et infrà: *Quin potius*, inquit, *permittamus Deo, ut quando ipſe ſolus novit qui ſui ſunt, interdum etiam Eccleſiæ ſuæ exteriorem notitiam ab hominum aſpectu auferat.*

Tertiò docent, Eccleſiam veram, ideſt inviſibilem, non poſſe quidem deficere, nec errare in iis, quæ neceſſariò ad ſalutem pertinent, tamen in aliis errare poſſe: Ita Calvinus lib. 4. cap. 8. Inſtit. §. 13. & alibi. Nos contrarium aſſerimus, ac ſingula ſuis argumentis confirmabimus.

CAPUT XII.

Eccleſiam eſſe viſibilem.

PRimùm igitur, quòd vera Eccleſia ſit viſibilis, probatur primò ex Scripturis omnibus, ubicumque invenitur nomen Eccleſiæ: nam ſemper nomine Eccleſiæ viſibilis congregatio ſignificatur; nec unum ſaltem locum Calvinus proferre potuit, nec protulit, ubi hoc nomen tribueretur congregationi inviſibili. Certè cùm dicitur Num. 20. *Cur eduxiſtis Eccleſiam Domini in ſolitudinem?* Eccleſia vocatur populus ille notiſſimus Iſrael, qui exierat de Ægypto. Sic 3. Reg. 8. de viſibili Eccleſia manifeſtè loquitur Scriptura, cùm dicit: *Convertitque Rex faciem ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ Iſrael. Omnis enim Eccleſia Iſrael ſtabat.* Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Nomine petræ ſive intelligas Chriſtum aut fidei confeſſionem, ut hæretici volunt, ſive Petrum, ut nos credimus, ſemper fundamentum Eccleſiæ eſt aliquid ſenſibile ut patet, ac proinde Eccleſia ipſa eſt ſenſibilis, ſive viſibilis: nam eſſi nunc neque Chriſtum, neque Petrum videamus, tamen tunc uterque ſenſibus corporeis expoſitus erat ad videndum: & nunc uterque videtur, non in ſe, ſed in vicario, aut ſucceſſore ſuo: Sicut Regnum Neapolitanum non ideo eſt inviſibile, quia Rex abeſt, nam Rex videtur in ſuo Prorege, Matth. 18. *Dic Eccleſiæ, ſi Eccleſiam non audierit &c.*

Certè neutrum ſervari poſſet, ſi eſſet Eccleſia inviſi-

visibilis, Actor. 28. *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Quomodo poterant regere Ecclesiam, quam non noverant? Actor. 15. *Illi quidem deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem*. Et ibidem: *Cùm venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia*. Et c. 18. *Ascendit Paulus, & salutavit Ecclesiam*. Quomodo ista conveniunt Ecclesiæ invisibili? 1. Corinth. 15. Galat. 1. & Philipp. 3. Paulus dicit, se persecutum Ecclesiam Dei: at notum est, quos persequebatur, ex Actis Apostolor. cap. 9. Denique 1. Timoth. 3. *Hæc tibi scribo, fili Timothee, ut scias, quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi &c.* At sanè non poterat in ea conversari, nisi sciret, quænam esset.

Secundò, probatur ex aliis Scripturis, ubi non nominatur, sed tamen apertè describitur Ecclesia; Psalm. 18. *In Sole posuit tabernaculum suum*; exponit Augustinus tract. 2. in epist. Joannis; In manifesto posuit Ecclesiam suam, ut, sicut Sol non potest omnino latere, ita nec Ecclesia possit abscondi. Item Isaiæ 2. Daniel. 2. & Michææ 4. comparatur Ecclesia monti magno & conspicuo, qui nullo modo potest latere, secundùm communem expositionem Hieronymi in ea loca, & Augustini tract. 1. in epist. Joannis. Item illud Matth. 5. *Non potest civitas abscondi supra montem posita*. Augustinus lib. de unit. Ecclesiæ, cap. 14. & alibi passim exponit de Ecclesia. Denique parabolæ Evangelicæ de area, de reti, de ovili, de convivio &c. omnes ostendunt Ecclesiam veram, quæ est regnum cœlorum, esse visibilem.

Probatur tertiò, ex ipso ortu, & progressu Ecclesiæ; nam, ut omittamus statum Testamenti veteris, in quo adeò visibilis erat Ecclesia, ut in ipsa carne portarent visibile signum circumcisionis; in Testamento novo sine dubio Ecclesia Christiana tota erat in principio in Apostolis & discipulis Christi, qui adeo visibiles erant, ut super illos visibiliter Spiritus sanctus descenderit in die Pentecostes. Deinde istis additi sunt visibiliter una die homines ad tria millia, & rursum ad quinque millia, per fidei Confessionem & Baptismum, ut patet actor. 1. 2. 3. & 4. ac deinceps semper illi omnes, & soli habiti sunt de Ecclesia Christi, qui ad illos primos se adjunxerunt per Baptismum, & Confessionem fidei, & inde non recesserunt per hæreses, aut schismata, vel expulsi non sunt per excommunicationem.

Quartò, probatur ex ipsa ratione Ecclesiæ; Ecclesia enim est societas quædam, non Angelorum, neque animarum, sed hominum. Non autem dici potest societas hominum, nisi in externis, & visibilibus signis consistat; nam non est societas, nisi se agnoscant ii, qui dicuntur socii, non autem se possunt homines agnoscere, nisi societatis vincula sint externa & visibilia. Et confirmatur ex more omnium humanarum societatum; nam in militiam, in civitatem, in regnum, & alia similia non aliter homines adscribuntur, quàm signis visibilibus. Unde Augustinus lib. 19. cont. Faustum, cap. 11. *In nullum*, inquit, *nomen religionis, seu verum, seu falsum, congregari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel Sacramentorum visibilium consortio colligentur*.

Quintò, tempore Christi, ut volunt Philippus & Illyricus, Ecclesia solùm erat in Zacharia, Simeone, Anna, Maria, & paucis aliis piis, non autem in Pontificibus, & cætera multitudine Judæorum. At constat, quòd Zacharias, Simeon, & cæteri communicabant cum Pontificibus in templo, sacrificiis &c. Nam Zacharias in eodem templo sacrificabat. Anna ab eo templo non recedebat. Maria ibat singulis annis ad templum illud. Christus ipse mittebat leprosos ad Sacerdotes, & dicebat: *Quæ dicunt, facite*. Ergo, vel malè faciebant isti communicando falsæ Ecclesiæ; vel malè faciunt Lutherani non communicando nobiscum, & non obediendo Pontifici.

Sextò, probatur ex necessitate; nam tenemur omnes sub periculo æternæ mortis veræ Ecclesiæ nos adjungere, & in illa perseverare, idest, capiti ejus obedire, & cæteris membris communicare, ut patet ex Cypriano de simplicitate Prælator. Hieronymo in epist. 1. ad Damasum de nomine hypostasis, & Augustino lib. 4. de Baptismo, cap. 1. At hoc fieri non potest, si est Ecclesia invisibilis.

Septimò, ex dictis quæstione superiore; si enim Ecclesia est congregatio hominum utentium Sacramentis iisdem, & fidem Christi profitentium, sub regimine legitimorum pastorum, ut ibi probatum est, sequitur necessariò eam esse visibilem.

Ultimò, testimoniis veterum, Origenes homil. 30. in Matthæum, *Ecclesia*, inquit, *plena est fulgore ab Oriente usque ad Occidentem &c.* Cyprianus lib. de unit. Ecclesiæ: *Ecclesia*, inquit, *Domini luce perfusa, radios suos per orbem terrarum spargit &c.* Chrysostom. homil. 4. in cap. 6. Isaiæ: *Facilius est*, inquit, *Solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari*. Augustinus lib. 3. cont. epist. Parmeniani, cap. 5. *Nulla*, inquit, *est securitas unitatis, nisi ex promissis Dei, Ecclesia declarata, quæ supra montem, ut dictum est, constituta, abscondi non potest*. Tract. 1. in epist. Joan. *Numquid digito ostendimus Ecclesiam, fratres mei? Nonne aperta est?* Et Tract. 2. *Quid amplius dicturus sum, quàm cæci, qui tam magnum montem non vident? Qui contra lucernam, in candelabro positam, oculos claudunt?*

CAPUT XIII.

Ecclesiam visibilem non posse deficere.

JAm, quòd Ecclesia ista vera & visibilis non possit deficere, facilè probari potest. Notandum autem est, multos ex nostris tempus terere, dum probant absolutè Ecclesiam non posse deficere; nam Calvinus, & cæteri hæretici id concedunt; sed dicunt, intelligi debere de Ecclesia invisibili. Probare igitur volumus, Ecclesiam visibilem non posse deficere; & nomine Ecclesiæ non intelligimus unum, aut alterum hominem Christianum, sed multitudinem congregatam, in qua sint Prælati, & subditi.

Primùm, id ostenditur ex Scripturis, ubi apertè nominatur Ecclesia, Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam*. Cui similis est ille 1. Timoth. 3. *Ut scias, quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis*. In utroque loco agitur de Ecclesia visibili, ut ostendimus, & tamen audivimus ipsam veritatem asserentem, portas inferorum non prævaluturas contra eam Ecclesiam.

Secundò, ex aliis locis, ubi aperta est promissio sine nomine Ecclesiæ, Matth. ult. *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*. Quæ verba ad Ecclesiam visibilem dicta sunt, nimirum ad Apostolos, & discipulos cæteros, quos in die ascensionis suæ Dominus alloquutus est; & cùm illi homines non essent permansuri in corpore usque ad mundi consummationem, necesse est dicere hanc promissionem pertinere ad eorum successores. Itaque hunc locum de Ecclesiæ perpetua duratione intelligunt Leo I. in epist. 31. ad Pulcheriam Augustam, & Leo II. in epist. ad Constantinum Augustum.

Præterea Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas, alios Pastores,*

ret, & Doctores ad conſummationem Sanctorum in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatem Fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, & menſuram ætatis plenitudinis Chriſti; ubi Apoſtolus docet, manſura in Eccleſia iſta miniſteria paſtorum & doctorum, & continuam ædificationem corporis Chriſti, & proinde viſibilem Eccleſiam, uſque ad diem judicii. Nam quando ſola eſſet in mundo Eccleſia inviſibilis, non invenirentur iſta miniſteria, quæ non poſſunt exerceri, niſi ſe paſtores & oves agnoſcant. Et notandum, quòd licèt veteres intelligant hunc locum de ſpirituali menſura corporis myſtici; recentiores autem de corporali menſura corporum beatorum, quæ dicunt futura tantæ magnitudinis, quantæ fuerunt vel fuiſſent in perfecta ſua ætate; tamen omnes intelligunt hunc locum de noviſſimis diebus, quando complebitur numerus electorum. Vide Auguſtin. lib. 22. de civit. Dei cap. 15. 17. & 18. ubi utramque explicationem tangit.

Præterea Pſal. 47. *Deus fundavit eam in æternum*; id eſt, Eccleſiam ſuam, quæ eſt civitas ejus, & Auguſtinus exponit, & res ipſa clamat: nam totus Pſalmus eſt de fundatione Eccleſiæ Chriſtianæ, tamquam novæ & viſibilis civitatis. Incipit enim *Magnus Dominus & laudabilis nimis, in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus: Fundatur exultatione univerſa terra &c.* Item Iſ. 61. (quod caput intelligi de Eccleſia novi teſtamenti, docuit Chriſtus Lucæ 4. cùm in Synagoga citavit, & expoſuit de adventu ſuo initium hujus capitis: *Spiritus Domini ſuper me &c.*) ſic habetur: *Et fœdus perpetuum feriam eis: & ſcietur in Gentibus ſemen eorum, & germen eorum in medio populorum. Omnes qui viderint eos, cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen, cui benedixit Dominus.* Profectò tam eſt perſpicuus hic locus, ut expoſitione non egeat. Quomodo enim inviſibilis erit ille cœtus, de quo dicitur: *Omnes qui viderint eos, cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen, cui benedixit Dominus.*

Accedant tertiò teſtimonia ex parabolis, quibus omnium conſenſu ſignificatur Eccleſia: Area enim in qua ſunt grana & paleæ; & rete, in quo ſunt boni & mali piſces; & ager, in quo ſunt frumenta & zizania; & convivium, in quo ſunt boni & mali diſcumbentes; & ovile, in quo ſunt oves & hœdi, ſignificant Eccleſiam viſibilem, ut etiam hæretici fatentur. Nam Eccleſia inviſibilis non habet malos & bonos, ſed tantùm bonos, ſecundùm eorum ſententiam. At eædem parabolæ docent, iſtam Eccleſiam viſibilem numquam interituram uſque ad diem judicii; nam Matth. 3. dicitur: *Ipſe permundabit aream ſuam, & triticum congregabit in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili*; quod ſine dubio non fiet ante diem judicii. Et Matth. 13. dicitur: *Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem.* Et infrà: *Meſſis autem conſummatio ſæculi eſt.* Et infrà: *Sic erit in conſummatione ſæculi; exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio juſtorum &c.*

Quartò, probatur ex Scripturis, quæ loquuntur de regno Chriſti Pſalm. 88. *Thronus ejus ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis.* Ibidem: *Et ponam in ſæculum ſæculi ſemen ejus, & thronum ejus ſicut dies cœli.* Daniel. 2. *In diebus autem regnorum illorum ſuſcitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum non diſſipabitur: & Regnum ejus alteri populo non tradetur &c.* Et Lucæ 1. *Et Regni ejus non erit finis.* Iſta loca non poſſunt intelligi, niſi de vera & viſibili Chriſti Eccleſia numquam interitura. Nam Regnum Chriſti ſine dubio eſt vera ejus Eccleſia. Neque regnum dici poſſunt aliquot homines occulti, & diſperſi, & ſeparati ab invicem, qui ſe non noverunt, qualis eſt Eccleſia inviſibilis Lutheranorum. Regnum enim eſt multitudo hominum congregatorum, qui ſe invicem noverunt.

Præterea in Pſalm. 88. ubi dicitur Chriſti regnum æternum, dicitur etiam, quòd in eo ſint boni & mali, ac proinde, quòd Eccleſia ſit viſibilis: *Si autem dereliquerint filii ejus*, inquit, *legem meam, & juſtitias meas non cuſtodierint &c. Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum; miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo &c.* Quem locum pulchrè exponit de flagellis Eccleſiæ S. Cyprianus in ſerm. de lapſis. In illo etiam cap. 2. Dan. ubi dicitur, Regnum Chriſti perpetuum; legimus quoque illud, Regnum eſſe montem magnum implentem omnem terram, quem Iſaias cap. 2. & Mich. c. 4. vocabant montem manifeſtum, ſecundùm LXX.

Quintò, probatur teſtimoniis veterum: Origenes & Chryſoſtomus locis citatis id affirmant; ſed clarùs Auguſtinus, & Bernardus. Auguſtinus in Pſ. 101. concion. 2. diſputans contra Donatiſtas, qui totam Eccleſiam viſibilem periſſe dicebant, & in ſolis quibuſdam juſtis in Africa remanſiſſe: *Sed*, inquit, *illa Eccleſia, qua fuit omnium Gentium, jam non eſt, periit, hoc dicunt, qui in illa non ſunt. O impudentem vocem, illa non eſt, quia tu in illa non es. Vide, ne tu ideo non ſis, quia illa erit, etſi tu non ſis.* Et infrà Eccleſiam ita loquentem introducit: *Quandiu ero in iſto ſæculo? annuncia mihi, propter illos, qui dicunt, fuit, & jam non eſt, propter illos, qui dicunt: impleta ſunt ſcripturæ, crediderunt omnes gentes. Sed apoſtatavit, & periit Eccleſia de omnibus Gentibus; Et annunciavit, nec vacua fuit vox iſta. Quis annunciavit mihi, niſi ipſa via? Quando annunciavit? Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi.* Similia habet in Pſal. 147. & libro de unitate Eccleſiæ cap. 13. & 20. & alibi.

Neque reſponderi poteſt, loqui Auguſtinum de Eccleſia inviſibili; nam illam non periiſſe, nec perituram, Donatiſtæ admittebant, & ad ſe trahebant illud: *Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi*, ut Auguſtinus refert loco notato in Pſal. 101. Bernardus ſerm. 79. in Cant. in illud, Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ: *Ita eſt*, inquit, *& tunc, & deinceps non deficit gens Chriſtianum, nec fides de terra, nec charitas de Eccleſia. Venerunt flumina, flaverunt venti, & impegerunt in eam; & non cecidit, eò quòd fundata eſſet ſuper petram, petra autem erat Chriſtus. Itaque nec verboſitate Philoſophorum, nec cavillationibus hæreticorum, nec gladiis perſequutorum, potuit iſta, aut poterit aliquando ſeparari à charitate Dei &c.* Nec poſſunt hæc intelligi de Eccleſia inviſibili; nam illam non perſequuntur gladii tyrannorum, nec verboſitas Philoſophorum, nec cavillationes hæreticorum. Itaque viſibilis Eccleſia non deficiet. Accedat Vincentius Lyrinenſis, qui in ſuo commonitorio tanquam errorem graviſſimum reprehendit Neſtorii ſententiam, qui dicebat, totam Eccleſiam erraſſe in myſterio Incarnationis, eò quòd cæcos Doctores ſecuta eſſet.

Ultimò, probatur hoc idem naturali ratione. Primum enim ſi aliquando ſola maneret in mundo Eccleſia inviſibilis, aliquando etiam eſſet impoſſibilis ſalus iis, qui ſunt extra Eccleſiam. Nam non poſſunt ſalvari, niſi in Eccleſiam ingrediantur; quemadmodum tempore Noe peribant neceſſario, qui non habebant aditum ad arcam: at non poſſunt ingredi in Eccleſiam, quam ignorant, igitur non habent remedium.

Præterea, de ratione unius veræ Eccleſiæ eſt, ut ſit viſibilis, ergo ſi Eccleſia viſibilis perit, nulla vera Eccleſia remanet.

Denique, vel homines illi occulti, qui Eccleſiam inviſi-

invisibilem constituunt, profitentur palam fidem suam, & abstinent ab idolorum cultura, vel non; si profitentur, ergo non est Ecclesia invisibilis, sed maximè visibilis, sicut erat tempore Martyrum; si non profitentur, ergo nulla est Ecclesia; nam non est Ecclesia vera, in qua nulli sunt boni, & qui salventur; non autem sunt boni, nec salvantur, qui non confitentur fidem, sed ea in corde retenta, exterius profitentur perfidiam & idololatriam, cùm ad Roman. 10. dicat Apostolus: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Et Matth. 10. *Omnis, qui negaverit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo*. Ergo implicat contradictionem, Ecclesiam esse, & carere omnino forma visibili, nisi ponatur extra mundum, ubi numquam sit necessarium fidem confiteri.

CAPUT XIV.

Ecclesiam non posse errare.

SUperest ut probemus, Ecclesiam non posse errare ullo modo, etiam non apostatando à Deo. Est tamen priùs paulò diligentius explicanda sententia adversariorum, & nostra.

Calvinus igitur dicit, istam propositionem, *Ecclesia non potest errare*, esse veram, si intelligatur cum duplici restrictione. Prima est, si Ecclesia non proponat dogmata extra Scripturam, idest, si rejiciat traditiones non scriptas, & solùm proponat fideliter quæ habentur in Scripturis. Si autem quæras, an certi simus, quòd Ecclesia proponet semper fideliter, quæ sunt in Scripturis: Respondet, Ecclesiam semper proponere fideliter, quæ habentur in Scripturis, in rebus necessariis ad salutem, non tamen in aliis, ac proinde semper remanere in Ecclesia nævos aliquos errorum.

Secunda restrictio est, ut illud: *Ecclesia non potest errare*, intelligatur de sola Ecclesia universali, non autem extendatur ad Episcopos, qui sunt Ecclesia repræsentativè, ut nostri loquuntur; Quilibet enim Episcopus gerit personam suæ Ecclesiæ particularis, & proinde omnes Episcopi gerunt personam totius Ecclesiæ; ita habet Calvinus lib. 4. c. 8. §. 11. 12. 14. 15. majoris institutionis, & in minori institutione cap. 8. §. 146. 148. 149. & 150. ubi tamen mendaciter & fraudulenter explicans sententiam nostram, dicit, nos asserere, Ecclesiam non posse errare, sive utatur verbo Dei, sive non; cùm tamen ipse non ignoret, nos non loqui de verbo Dei absolutè, sed tantùm de verbo scripto, ac dicere, Ecclesiam non posse errare; sive proponat, quæ habentur in scripturis, sive dogmata extra scripturam.

Nostra igitur sententia est, Ecclesiam absolutè non posse errare, nec in rebus absolutè necessariis, nec in aliis, quæ credenda, vel facienda nobis proponit, sive habeantur expresè in Scripturis, sive non. Et cùm dicimus, Ecclesiam non posse errare, id intelligimus tam de universitate fidelium, quàm de universitate Episcoporum, ita ut sensus sit ejus propositionis, Ecclesia non potest errare, idest, id quod tenent omnes fideles tanquam de fide, necessariò est verum & de fide; & similiter id, quod docent omnes Episcopi, tanquam ad fidem pertinens, necessariò est verum & de fide.

His explicatis, probatur hæc veritas. Primò, de Ecclesia universa, ut continet omnes fideles, ac primùm ex illo 1. Timoth. 3. *Ecclesia Dei est columna & firmamentum veritatis*. Respondet Calvinus, Ecclesiam dici columnam & firmamentum veritatis, quia conservat tanquam fidissima custos prædicationem verbi Dei scripti, non quod in nulla re errare possit.

At contra, nam in primis hoc modo officinæ librariorum essent columnæ veritatis, quæ diligentissimè custodiunt omnes Scripturas. Deinde Apostolus non meminit hìc Scripturarum; sed simpliciter dicit, Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis. Præterea, multò amplius est, esse columnam, quàm simplicem custodem; nam columnæ innititur domus, & ea remota, cadit. Sic igitur Apostolus vocans Ecclesiam columnam veritatis, vult significare veritatem fidei, quoad nos niti Ecclesiæ auctoritate, & verum esse quidquid Ecclesia probat, falsum quidquid illa improbat. Adde, quòd etiam Ecclesia sint columna, quando non erant Scripturæ, ex quo sequitur, non dici columnam propter custodiam Scripturarum. Denique, si de custodia ageretur, melius arcæ, quam columnæ Paulus comparasset Ecclesiam; nec enim columnæ, sed arcæ libros custodiunt.

Præterea secundò, Ecclesia gubernatur à Christo, tanquam à capite sponso suo, & à Spiritu sancto, tanquam ab anima, ut patet Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius*. Et Ephes. 4. *Unum corpus, & unus Spiritus*; Ephes. 5. *Vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesiæ*. Ergo si Ecclesia in dogmatibus fidei, vel morum erraret, Christo & Spiritui sancto error tribueretur. Quocirca Joan. 16. Dominus ait: *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem*.

Respondit Calvinus, Christum & Spiritum sanctum docere Ecclesiam omnem veritatem simpliciter necessariam, semper tamen relinquere aliquem nævum. Neque sequitur, tribui propterea Christo, aut Spiritui sancto errorem, sicut eis non tribuitur ignorantia, quæ sine dubio aliqua est in Ecclesia.

Respondeo, sicut vir, qui est caput mulieris, non tenetur removere ab uxore omnem ignorantiam, tenetur tamen removere omnem errorem, ex quo magnum aliquod malum oriatur, licèt uxor excusetur per ignorantiam; ita etiam Christus tenetur removere omnem errorem ab Ecclesia, ex quo magnum oritur malum, talis autem est omnis error circa fidem. Nam magnum est malum, quod Ecclesia falsa fide Deum colat, cùm præcipuè cultus divinus in Fide, Spe, & Charitate consistat, ut Augustinus docet in Enchiridio, cap. 3.

Tertiò, obligamur sub anathematis pœna, credere Ecclesiæ in omnibus, ut patet Matth. 18. *Quòd si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus*: & Concilia omnia dicunt anathema non assentientibus Ecclesiæ decretis: At iniquum esset, sub tam gravi pœna obligari ad assentiendum rebus incertis, & interdum falsis.

Respondet Calvinus, ideo Christum jussisse, ut Ecclesiam audiremus, quia sciebat, Ecclesiam nihil docturam extra verbum Dei scriptum. At contra, nam, ut omittam plurima, quæ diximus in disputatione de traditionibus: vera Ecclesia docet, epistolam ad Romanos esse verbum Dei, epistolam ad Laodicenos non esse verbum Dei; & idem de Evangelio Marci & Nicodemi, & similibus dici potest, quæ nusquam scripta sunt, non igitur est verum, Ecclesiam nihil docere extra verbum Dei scriptum.

Quartò, Ecclesiam esse sanctam, docet Symbolum Apostolorum, ista autem sanctitas propriè in professione dogmatum consistit, ergo Christiana professio nihil continet, nisi sanctum, idest, verum, quoad fidei doctrinam, & justum, quoad præcepta morum. Et in hoc revera excellit omnibus professionibus Philosophorum, Ethnicorum, Judæo-

dæorum, Hæreticorum : Omnes enim habent dogmata aliqua falſa admiſta veris.

Quintò, ſi eſſet vera Calvini ſententia, maxima pars dogmatum fidei in dubium revocari poſſet ; nam multa ſunt de fide, quæ non ſunt abſolutè neceſſaria ad ſalutem. Sanè credere hiſtorias Teſtamenti veteris, vel Evangelia Marci & Lucæ eſſe canonica ſcripta, imo ullas eſſe divinas Scripturas, non eſt omnino neceſſarium ad ſalutem ; nam ſine hac fide multi ſalvati ſunt, antequam Scripturæ ſcriberentur, & poſtea tempore novi Teſtamenti, multæ barbaræ nationes ; de quibus ſcribit Irenæus lib. 3. cap. 4. At hoc eſt abſurdiſſimum, nec ullo modo admitteret Calvinus poſſe dubitari de Scripturis ; non igitur verum eſt, ſolùm in rebus neceſſariis ad ſalutem, Eccleſiam non poſſe errare.

Probatur ultimò ex Patribus, qui, ut ſuprà oſtendimus, in quæſtione de judice controverſiarum, omnes ad Eccleſiam provocant in quæſtionibus fidei quibuſcumque ; quod certè nullo modo facerent, ſi Eccleſiam falli poſſe exiſtimarent, Tertullianus libro de præſcript. *Age*, inquit, *omnes Eccleſiæ erraverint, nullam reſpexerit Spiritus ſanctus*. Auguſtinus lib. 1. contra Creſconium, cap. 33. *Scripturarum à nobis tenetur veritas, cùm id facimus, quod univerſa jam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum Scripturarum commendat auctoritas, ut quoniam ſancta Scriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit hujus obſcuritate quæſtionis, Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine ulla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat*. Et Epiſt. 118. *Diſputare contra id, quod univerſa Eccleſia ſentit, inſolentiſſimæ inſaniæ eſſe dicit*.

Jam quòd etiam Eccleſia repræſentativè non poſſit errare, probatur primò, quia ſi omnes Epiſcopi errarent, tota etiam Eccleſia erraret, quia tenentur populi ſequi ſuos Paſtores, dicente Domino Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit*, & Matth. 23. *Quæcumque dixerint, facite*. Secundò, ex epiſtola Concilii Epheſini ad Neſtorium, ubi cogitur Neſtorius, ſi Eccleſiæ ſatisfacere velit, juramento confirmare, ſe ita ſentire, ut ſentiunt Orientis & Occidentis Epiſcopi. Item ex Auguſtino lib. 1. de Baptiſmo cap. 18. vocat decretum Concilii generalis, Eccleſiæ univerſæ conſenſum : & merito, nam Eccleſia non docet nec decernit quidquam, niſi per ſuos Paſtores, ſicut quodlibet corpus per ſuum caput. Unde etiam 3. Reg. 8. congregatio Sacerdotum & Seniorum vocatur omnis Eccleſia Iſrael. Et Chryſoſtomus exponit illud Matth. 18. *Dic Eccleſiæ*, ideſt, *Prælato*. Sed de his plura in materia de Conciliis.

CAPUT XV.

Solvuntur argumenta, quibus adſtruitur Eccleſia inviſibilis.

SUpereſt, ut argumenta adverſariorum diluamus. Ac primùm, Eccleſiam eſſe inviſibilem, his teſtimoniis probant. Hierem. 31. *Dabo legem meam in cordibus eorum, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum*. Ubi Deus diſtinguit Eccleſiam novi Teſtamenti ab Eccleſia Teſtamenti veteris, quòd illa fuerit cœtus quidam externus, & propterea habuerit legem ſcriptam in tabulis externis, & lapideis ; iſta autem ſit populus quidam interior, & propterea legem habeat ſcriptam in cordibus. Idem habetur Lucæ 17. *Regnum Dei non venit cum obſervatione. Neque dicent ; Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim Regnum Dei intra vos eſt*. Et Joan. 4. *Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate*. Ergo Eccleſia novi Teſtamenti non conſiſtit in aliquo ſigno exteriore, nec eſt alligata locis & cæremoniis corporalibus. Et Heb. 12. Non *enim acceſſiſtis ad tractabilem montem, & acceſſibilem ignem, ſed ad Sion montem, & civitatem Dei viventis &c.* Ubi comparat Synagogam monti Sinai viſibili & tangibili, Eccleſiam autem monti Sion ſpirituali. Item 1. Petri 2. *Et ipſi tanquam lapides vivi ſuperædificamini domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias Deo* ; at hæc domus eſt Eccleſia. Denique Eccleſiam eſſe, eſt articulus fidei, ergo non videtur Eccleſia, ſed creditur.

Reſpondeo ad primum locum, Hieremiam non conferre Eccleſiam cum Synagoga, ſed Teſtamentum novum cum veteri, ut eo loco patet : & quamvis Teſtamentum novum propriè ſit charitas, quæ eſt lex in corde ſcripta, teſtamentum vetus propriè ſit doctrina exterior, ſive lex ſcripta in lapidibus, tamen non ſequitur, Eccleſiam novi Teſtamenti eſſe inviſibilem. Ut enim corpus cujuslibet animalis viſibile eſt, & tamen habet multa intus, quæ non videntur, ut cor, hepar, ſpiritus vitales, & ſimilia : ita Eccleſia viſibilis habet multa inviſibilia, Fidem, Spem, Charitatem &c. Et quamvis hæc dona inviſibilia, ſint neceſſaria in Eccleſia, & in ſola Eccleſia, non tamen in omnibus ejus partibus ; ſicut ſenſus eſt neceſſariò in animali, & ſolo animali, & tamen non eſt in omnibus ejus partibus.

Ad ſecundum dico, per Regnum Dei Lucæ 17. intelligi vel gratiam, per quam Deus nunc regnat in cordibus hominum, ut exponit Theophylactus, vel ipſum Chriſtum, ut Beda exponit ; loquitur enim eo loco Chriſtus de utroque ſuo adventu. Interrogaverant enim Phariſæi : *Quando veniet Regnum Dei*, ideſt Regnum Meſſiæ ? Dominus autem reſpondet, Meſſiam veniſſe, & rurſum etiam venturum in die judicii. Itaque de adventu primo ait : *Regnum Dei non veniet cum obſervatione ; ecce enim Regnum Dei intra vos eſt*, ideſt, jam advenit Meſſias, jam præſens eſt. De ſecundo ſubjungit. *Et dicent vobis : Ecce hic, aut ecce illic, nolite exire ; ſicut enim fulgur coruſcat de ſub cælo &c. ita erit adventus Filii hominis*.

Ad tertium dico, eo loco doceri, præcipuum cultum Dei in Eccleſia internum futurum, ſed non propterea ſequitur, Eccleſiam ipſam eſſe inviſibilem, ut jam diximus. Neque etiam ſequitur, omnem cultum externum eſſe rejiciendum, & externa templa eſſe deſtruenda. Dominus enim eo loco non agit de loco orationis, ſed de modo, & ritu. Si enim dicere voluiſſet, veros Dei cultores non amplius adoraturos Deum in Hieruſalem, neque in monte Garizim, falſum dixiſſet. Conſtat enim Petrum & Joannem, poſt acceptum Spiritum ſanctum, aſcendiſſe in templum Hieroſolymitanum ad horam orationis nonam, ut dicitur in actis Apoſtol. 3. Conſtat etiam, ſemper fuiſſe poſtea in Palæſtina Chriſtianos, qui Deum adoraverunt in Hieruſalem, & in monte Garizim, & ubicumque eos eſſe contingebat. Loquitur ergo de ritu adorandi, ſive orandi ; & ſenſus eſt, neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem, ideſt, neque ritu Samaritanorum, neque ritu Judæorum, ſed ritu Chriſtianorum adorabitis, qui ritus eſt adorare in ſpiritu & veritate. Quod duobus modis exponitur.

Chryſoſtomus, Cyrillus, & Euthymius in hunc locum, opponunt illud : *In ſpiritu*, cæremoniis Judæorum, quatenus corporales erant ; illud : *In veritate*, iſdem cæremoniis, quatenus figuræ & umbræ erant rerum futurarum. Theophylactus, D. Thomas,

mas, & Cajetanus opponunt illud : *In ſpiritu*, ritui Judæorum, qui præcipuè externus & corporalis erat; illud : *In veritate*, ritui Samaritanorum, qui falſus & erroneus erat; illi enim ſimul colebant Deum verum, & Deos falſos. Itaque Dominus dicit, ritum populi Chriſtiani fore præcipuè ſpiritualem, & ſimul verum ac purum ab omni errore, licèt ſpiritualis ritus non excludat corporales cæremonias, quatenus proſunt ad ſpiritualem cultum promovendum.

Ad quartum dico cum Chryſoſtomo, Theophylacto, D. Thoma, & aliis, Apoſtolum ibi per montem Sion ſpiritualem, & civitatem Dei viventis, non intelligere Eccleſiam militantem, ſed triumphantem, quæ ex beatis ſpiritibus conſtat. Confert enim Synagogam cum Eccleſia, ac dicit, homines Teſtamenti veteris acceſſiſſe ad montem Syna corporeum, ut aliquo modo per corporeas imagines ibi Deum viderent. At homines novi Teſtamenti acceſſiſſe non re, ſed ſpe, ad montem Sion ſpiritualem, ideſt, ad gloriam beatorum, ubi Deus videtur facie ad faciem. Unde ibidem ſubditur : *Et multorum millium Angelorum frequentiam, & ſpiritus juſtorum & perfectorum &c.*

Ad quintum reſpondeo, duobus modis dici aliquid ſpirituale. Uno modo, ſecundùm ſubſtantiam, quomodo Epheſ. 6. dicuntur *ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus*. Altero modo, ſecundùm ordinationem ad Spiritum, quia ordinatur aliquid ad ſpiritum, vel ſpiritus in eo dominatur. Quomodo 1. Corinth. 2. dicetur homo ſpiritualis, & 1. Corinth. 15. corpus ſpirituale, & 1. Petr. 2. vocantur hoſtiæ ſpirituales omnia bona opera, ut Eleemoſyna, & Jejunia. B. Petrus ergò cum dicit, Eccleſiam eſſe domum ſpiritualem, intelligit hoc ſecundo modo; vult enim, Eccleſiam non eſſe domum ex lignis & lapidibus, ſed ex hominibus Deo conſecratis ædificatam.

Ad ſextum poſſet dici, in Symbolo non poni tantùm, Credo Eccleſiam, ſed, *Credo ſanctam Eccleſiam*. Porrò ſanctitatem Eccleſiæ ſine dubio inviſibilem eſſe. Sed melius dico, in Eccleſia aliquid videri, & aliquid credi. Videmus enim eum cœtum hominum, qui eſt Eccleſia, ſed quòd ille cœtus ſit ipſa vera Chriſti Eccleſia, non videmus, ſed credimus. Vera enim Eccleſia eſt, quæ profitetur Chriſti fidem. Quis autem evidenter ſcit, noſtram fidem eſſe Chriſti? id quidem firma ac certiſſima fide credimus : ſed aliud eſt credere, aliud videre : immò ipſum credere definitur ab Apoſtolo, argumentum non apparentium.

Quod ut melius intelligatur, notandum eſt, omnem ſententiam de fide, naſci, vel ex duabus propoſitionibus de fide, & tunc totam concluſionem inevidentem eſſe; vel ex una de fide, altera evidenti; & tunc concluſionem partim eſſe evidentem, partim inevidentem. Talis eſt iſta concluſio: Iſti homines, qui nunc profitentur fidem ſub Romano Pontifice, ſunt Eccleſia Chriſti; nam oritur ex hoc ſyllogiſmo : Eccleſia Chriſti eſt cœtus hominum profitentium Chriſti fidem, ſub regimine legitimorum Paſtorum : ſed iſti qui ſubſunt hodie Romano Pontifici, ſunt talis cœtus; igitur ſunt Eccleſia Chriſti. In quo ſyllogiſmo major eſt de fide, & proinde inevidens. Minor eſt evidens; nam nihil ponimus in minore, quod non oculis, aut auribus percipiatur. Rectè ergo inde infertur concluſio partim evidens, & partim inevidens.

Denique, res illa, ſeu (ut logicè loquamur) incomplexum illud, de quo prædicatur Eccleſiæ ratio ac definitio, viſibile quiddam eſt : at complexum, ſeu connexio prædicati cum ſubjecto, ſola fide tenetur. Nec deſunt exempla, quibus hoc illuſtretur. Siquidem hominem illum, qui eſt Chriſtus Dei Filius, Apoſtoli videbant, & tamen illum eſſe Chriſtum Dei Filium, non videbant, ſed credebant : Unde Joan. 20. dictum eſt Thomæ : *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti*. Et in Symbolo dicimus : *Credo unum Baptiſma*, licèt videamus, & ſentiamus Baptiſma, ideſt, aquæ aſperſionem, & verborum prolationem. Non enim videmus, ſed credimus illam aquæ aſperſionem, & verborum prolationem eſſe Baptiſma Chriſti, ideſt, Sacramentum quoddam.

CAPUT XVI.

Solvuntur argumenta, quibus adverſarii probant, Eccleſiam poſſe deficere.

JAm quod Eccleſia poſſit deficere, & aliquando deficiat, probant his argumentis. Primò, initio mundi in ſolis Adamo & Eva Eccleſia tota conſiſtebat, ſaltem in virtute. At uterque fidem amiſit, & à Deo apoſtatavit, ut patet tum ex Geneſ. 3. tum ex Patribus, Ambroſio libro de Paradiſo cap. 6. Auguſtino Enchirid. cap. 45. & Proſpero lib. de gratia Dei, contra collatorem, ante medium.

Secundò, tempore Moſis tota Eccleſia à Deo apoſtatavit. Nam Aaron ſummus Pontifex propoſuit vitulum adorandum, & totus populus clamavit : *Hi ſunt Dii tui Iſrael*, Exod. 32.

Tertiò, tempore Heliæ tota Eccleſia viſibilis defecerat. Nam 3. Reg. 19. Helias dicit : *Relictus ſum ego ſolus. Et Dominus ad eum : Reliqui mihi ſeptem millia virorum in Iſrael, qui non curvaverunt genua ante Baal*, hos autem occultos fuiſſe non dubium eſt, cùm eos ne Helias quidem cognoſceret.

Quartò, ex Iſaiæ 1. *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognovit. A planta pedis uſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas*. Et Hierem. 2. *Confuſi ſunt domus Iſrael, ipſi & Reges eorum, Principes, & Sacerdotes, & Prophetæ eorum, dicentes ligno: Pater meus es tu. Quid vultis mecum judicio contendere? Omnes dereliquiſtis me, dicit Dominus*. Et 2. Paral. 15. *Tranſibunt dies multi in Iſrael ſine Deo vero, ſine Sacerdote, & Doctore, & ſine Lege*.

Quintò, prædictum eſt, Eccleſiam iſtam viſibilem ceſſaturam Daniel. 9. *Deficiet hoſtia, & ſacrificium*; Lucæ 18. *Filius hominis cùm venerit, putas inveniet fidem in terra*; 2. Theſſal. 2. *Niſi venerit diſceſſio primum, & revelatus fuerit homo peccati*. Itaque nobis Calvinus dictum eſſe exiſtimat id, quod legimus Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes : Templum Domini, templum Domini*. Ut enim antiqui illi Judæi non credebant Prophetis prædicentibus deſolationem, quia videbant ſe habere templum Domini, & externas cæremonias; ita nos gloriamur, quòd habeamus antiqua templa, Epiſcoporum ſucceſſiones, Apoſtolicam ſedem, & interim non attendimus ad Scripturas, quæ nobis deſolationem apertè prædicunt.

Sextò, Concilium Baſileenſe generale depoſuit Eugenium tanquam hæreticum, & omnes ei adhærentes, & elegit Felicem. Deinde tamen Concilio concluſo & ſoluto, iterum Eugenius in ſedem irrepſit ſine ulla canonica electione, & ab eo nati ſunt quotquot poſtea fuerunt Papæ, & Cardinales, & Epiſcopi; Ergo ſaltem ab eo tempore Eccleſia Romano Pontifici adhærens, non fuit vera Eccleſia, & cùm nulla fuerit alia viſibilis, ſequitur, viſibilem Eccleſiam periiſſe. Hoc argumentum Calvinus in præfatione Inſtitut. ponit in ultimo loco tanquam

fortiſſimum, & addit hæc verba : *Hic deprehenſi hæreant neceſſe eſt, aut igitur aliter Eccleſiam definiant, aut omnes à nobis ſchiſmatici habebuntur.*

Septimò, proferunt Patrum teſtimonia, ac primùm Hilarius libro contra Auxentium, circa finem : *Malè*, inquit, *vos parietum amor cepit; malè Eccleſiam Dei in tectis, ædificiisque veneramini, malè ſub his pacis nomen ingeritis; montes mihi, & lacus, & carceres, & voragines ſunt tutiores.* Ubi dicit, adeò ſuo tempore fuiſſe obſcuratam veram Eccleſiam, ut ſolùm in latebris & cavernis inveniretur. Deinde Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos de eodem tempore loquens : *Ingemuit*, inquit, *totus orbis, & ſe Arianum eſſe miratus eſt.* Item Baſilius epiſt. 69. & 70. & Bernardus ſerm. 33. in Cantica, ita deplorant vitia Prælatorum omnium ſui temporis, ut ſatis oſtendant, eo tempore omnes declinaſſe in viam ſuam, & nullam fuiſſe viſibilem Eccleſiam. Denique Chryſoſtomus homil. 49. in Matthæum, docet, interdum nullum eſſe viſibile ſignum, quo vera Eccleſia cognoſcatur, & ideo tunc ſolùm ad Scripturas eſſe recurrendum.

Reſpondeo ad primum, ſi primos parentes peccaſſe, eſt Eccleſiam defeciſſe, tunc non ſolùm viſibilem, ſed etiam inviſibilem Eccleſiam defeciſſe, quod eſt contra adverſarios. Dico ſecundò, tunc non fuiſſe Eccleſiam. Nec enim duo homines ſunt Eccleſia, ſed tantùm fuiſſe initium Eccleſiæ, & initium tam materiale, quàm formale. Nam Adam fuit principium Eccleſiæ materiale, quia primus omnium fuit de Eccleſia; fuit etiam formale principium, quia fuit caput ſive Doctor & Rector populi Dei, dum vixit. Porrò caput Eccleſiæ non poteſt quidem errare docendo falſam doctrinam, tamen poteſt errare malè vivendo, & malè etiam ſentiendo, ut privatus homo, atque hoc tantùm videmus accidiſſe Adamo; malè enim aliquando vixit, & fortè etiam malè de Deo ſenſit, tamen non malè docuit.

Ad ſecundum, de peccato Aaronis & populi in cultu vituli aurei, dico, eo tempore neque caput, neque corpus Eccleſiæ defeciſſe; nam caput erat ſolus Moſes, quem certum eſt non erraſſe. Aaron ſiquidem nondum erat Pontifex; nam poſtea factus eſt, ut patet Exodi 40. Non etiam corpus defecit, nam omnes Levitæ immunes fuerunt ab eo peccato, ut patet ex eodem trigeſimoſecundo capite, ubi Moſes dicit : *Si quis eſt Domini, jungatur mihi, congregatique ſunt ad eum omnes filii Levi.*

Ad tertium, de tempore Heliæ, negatur conſequentia & antecedens hujus argumenti. Conſequentia quidem, quia non eſt eadem ratio populi Judæorum & populi Chriſtianorum. Nam populus Judæorum non erat Eccleſia univerſalis, ut eſt populus Chriſtianorum, ſed particularis, & propterea etiam extra illum populum inveniebantur fideles & juſti, ut Melchiſedech, Job, & poſtea Cornelius, Centurio, & Eunuchus Candacis Reginæ, & alii nonnulli. Itaque etiamſi univerſa Synagoga Judæorum defeciſſet, non continuò omnis Eccleſia Dei in terris defeciſſet. Sed antecedens etiam negatur. Non enim oſtendi poteſt, unquam Synagogam Judæorum defeciſſe omnino uſque ad Chriſti adventum, quo tempore etiam non tam defecit, quàm mutata eſt in melius.

Ad illud ergo de Helia dico, Heliam non loqui de omni populo Judæorum, ſed ſolùm de illa parte, quæ ſubjecta erat Regi Samariæ. Conſtat enim ex eodem lib. 3. Regum, tempore Heliæ regnaſſe in Hieruſalem Aſa, & poſt eum Joſaphat optimos Reges, & ſub ipſis fuiſſe in Hieruſalem populum & Sacerdotes manifeſtiſſimè in vera religione perſiſtentes. Unde Dominus, cùm ait : *Reliqui mihi ſeptem millia virorum*, addidit ; *In Iſrael*. Iſrael enim tunc dicebantur ii, qui erant ſub Rege Samariæ, ſicut ii, qui erant ſub Rege Hieruſalem, dicebantur Judas. Ex quo apparet evidenter, deceptum eſſe Philippum Melanchthonem, qui in Locis communibus, cap. de Eccleſia, dicit, tempore Heliæ Eccleſiam fuiſſe in ſolo Helia, & Heliſæo, & paucis Sacerdotibus. Quem etiam in errore ſequutus eſt Calvinus præfatione Inſtitutionum, qui hoc argumento de Hælia præcipuè nititur.

Ad quartum reſpondet Auguſtinus libro de unitate Eccleſiæ cap. 12. & libro contra Donatiſtas, poſt collationem cap. 20. ubi docet, Prophetas & Apoſtolos interdum reprehendere univerſum populum, quaſi nemo ibi ſit bonus, cùm tamen permulti ſint boni, & è contrario interdum conſolari omnes, quaſi omnes ſint boni, cùm conſtet ibi multos eſſe malos Ezech. 3. dicitur : *Omnis domus Iſrael attrita fronte eſt, & duro corde.* Et tamen cap. 9. dicitur : *Signa Thau ſuper frontes virorum gementium, & dolentium ſuper cunctas abominationes, quæ fiunt in medio ejus.* Ad Galat. 3. *O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinavit non obedire veritati?* Et tamen cap. 6. ait : *Fratres, etſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis.* Ad illud ex Paralypomenon reſpondeo, inprimis ſolùm intelligi de regno Iſrael, non de regno Juda. Deinde fortaſſe loqui Scripturam de tempore, quod erat futurum poſt Meſſiæ adventum; Nunc enim tranſeunt dies multi in Iſrael ſine Deo, ſine Sacerdote, ſine Lege.

Ad quintum dico, nos non gloriari in templis, & ſucceſſione Epiſcoporum, & Apoſtolica ſede ſecundùm ſe, ſed propter Chriſti promiſſionem, qui ait : *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram &c. Et porta inferi non prævalebunt &c.* Qualem promiſſionem Judæi numquam habuerunt. Neque verum eſt, alicubi in Scripturis prædictam eſſe Eccleſiæ ruinam, ſed potius contrarium ubique. Quare ad illud Danielis, etſi Hilarius can. 25. in Matthæum, & Hypolitus, atque Apollinarius apud Hieronymum in cap. 9. Danielis, intelligunt eam prophetiam de tempore Antichriſti, tamen ſine dubio decepti ſunt. Loquitur enim Daniel apertiſſimè de everſione Hieruſalem, & ceſſatione ſacrificii Judæorum. Sic enim exponunt Chryſoſtomus, & Theophylactus, & Hieronymus in c. 24. Matthæi, Auguſtinus epiſt. 80. ad Eſychium, necnon Euſebius lib. 8. Evangel. demonſtr. cap. 2. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, Tertullianus libro contra Judæos cap. 5. aliàs 8. & communis opinio Hebræorum, ac Julius Africanus apud Hieronymum in cap. 9. Danielis.

Et hanc ſolutionem coguntur admittere hæretici. Nam ipſi dicunt, nunc eſſe tempora Antichriſti, & fuiſſe jam à multis ſæculis, & tamen non ceſſavit hoſtia & ſacrificium. Ergo debent intelligere hunc locum Danielis non de tempore Antichriſti, ſed de everſione Hieroſolymæ, quod ſanè ex Evangelio evidenter colligitur. Quod enim Matthæus cap. 24. ait : *Cùm videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto, qui legit intelligat. Tunc qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes.* Idem ſic expoſuit Lucas cap. 21. *Cùm videritis circumdari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote, quia appropinquavit deſolatio ejus; Tunc qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes.*

Ad illud Luc. 28. *Putas inveniet fidem in terra?* dico, Dominum non loqui de fide ſimpliciter, ſed de eximia quadam fide, quæ in paucis reperitur, & in pauciſſimis reperietur in ultimis diebus. Ita exponunt Hieronymus in Dial. contra Luciferianos, & Auguſti-

gustinus lib. de unitate Ecclesiæ c. 13. vel dicamus cum Theophylacto, loqui Dominum de fide absolutè, & velle dicere paucos futuros fideles tempore Antichristi, non tamen nullos, nec tam paucos, ut non faciant Ecclesiam.

Ad illud Pauli dico, discessionis nomine, vel intelligi ipsum Antichristum, ut Chrysost. Theodor. Oecumen. Theophyl. & August. lib. 20. de civitat. Dei cap. 19. exponunt, quem volunt appellatum discessionem per metonymiam, quia erit causa, ut multi discedant à Christo; vel defectionem à Romano imperio, ut Ambrosius, Sedulius, & Primasius exponunt, quæ est valde probabilis sententia: vel demum discessionem ab Ecclesia non generalem, sed particularem, idest, non omnium, sed multorum, vel omnium quidem, sed occultorum hæreticorum. Ut enim pulchrè exponebant quidam veteres apud August. lib. 20. de civit. Dei cap. 19. sicut modò multi, qui aliquandiu fuerunt in Ecclesia ficto animo, tandem apertè discedunt per manifestam hæresis professionem, ita veniente Antichristo, omnes prorsus, qui tunc invenientur in Ecclesia occulti hæretici, ab Ecclesia discedent, & Antichristo se adjungent.

Ad sextum dico, Basileense Concilium initio quidem fuisse legitimum. Nam & Legatus aderat Romani Pontificis, & Episcopi plurimi. At quo tempore Eugenium deposuit & Felicem elegit, non fuit Concilium Ecclesiæ, sed Conciliabulum schismaticum, seditiosum, & nullius prorsus auctoritatis. Sic enim appellatur in Concilio Lateranensi ultimo, sess. 11. & proinde Eugenius semper fuit verus Pontifex, & mendacium est apertissimum Calvini, qui dicit, hoc Concilium usque ad finem perdurasse in eadem auctoritate, & dignitate.

Nam in primis, quo tempore Concilium in Pontificem sententiam pronuntiare ausum est, non erat in Concilio Legatus Pontificis, & Episcopi præcipui omnes discesserant; sed Cardinalis quidam Aretinensis assumpserat sibi munus præsidendi, & quia Episcopi pauciſſimi erant, introduxerunt in Synodum ingentem multitudinem Presbyterorum, ita ut contra omnem formam antiquorum Conciliorum, non Episcoporum, sed Presbyterorum Synodus esset.

Deinde eodem tempore agebatur Florentiæ Concilium alterum, in quo præsidebat summus Pontifex, & cum eo sedebant Episcopi Latini & Græci sine comparatione plures, quàm essent Basileenses, & unà cum Episcopis aderat Imperator Græcorum, & Legatus Imperatoris Latinorum, ut nullo modo dubitari posset, utrum ex duobus esset verum Concilium Ecclesiæ generale.

Tertiò, Deus quoque sententiam suam dicere volens, tam horribili peste Basileam tunc affligebat, ut major pars eorum Patrum, qui ibi erant, vel extincti; vel secedere coacti fuerint. Quæ omnia refert Æneas Sylvius in historia Concilii Basileensis, cui ipse interfuit, & quam ediderunt nuper hæretici Basileenses, tanquam sibi faventem, propter damnatum Eugenium, cùm revera illis plurimùm noceat. Adde, quòd Concilium Basileense Lausannæ continuatum, subjecit se Nicolao, ut patet ex epistola Nicolai V.

Nunc ad loca Patrum. Ad Hilarium dico primò, id quod respondit olim August. epist. 48. Donatistis idem testimonium objicientibus, Ecclesiam quidem interdum obscurari multitudine scandalorum, sed ita tamen, ut etiam tunc in suis firmissimis emineat, sicut revera eo tempore, de quo loquitur Hilarius, eminebat Ecclesia in Julio, Athanasio, Hilario, Eusebio Vercellensi, ac deinde in Damaso, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, aliisque non paucis firmissimis, atque constantissimis Ecclesiæ columnis.

Dico secundò, Hilarium loqui eo loco tantùm de Ecclesia Mediolanensi, in qua multi simplices venerabantur Auxentium, ut Catholicum, cùm tamen esset Arianus. Nam mira calliditate agebat Auxentius, ut ab Arianis agnosceretur Arianus, & tamen à multis simplicibus crederetur Catholicus. Vult igitur Hilarius, non esse credendum Auxentio, etiamsi Episcopus videretur, & in templo concionaretur, & melius esse, in carceribus & spelunCis manere cum recta fide, quàm in templo Dei cum hæreticis.

Hoc autem, quod dicitur de una civitate, una Basilica, & uno Episcopo, non potest trahi ad Ecclesiam universam. Potest enim fieri, ut unus Episcopus in una urbe, & uno templo doceat hæresim, non tamen ut omnes Episcopi in omnibus urbibus & templis mundi totius idem faciant.

Ad locum Hieronymi respondeo, in verbis Hieronymi duas esse figuras; unam intellectionis, cùm ait: *Ingemuit orbis*; vocat enim orbem magnam partem orbis, non totum orbem; alteram abusionis, cùm ait *Arianum se esse miratus est*, vocat enim Arianos impropriè eos, qui per ignorantiam subscripserant hæresi. Loquitur enim de illa multitudine Episcoporum, qui ex toto orbe convenientes Arimini, ab Arianis decepti, decreverunt, tollendum esse nomen ὁμοούσιος, quod quid significaret, non intelligebant: qui sine dubio non fuerunt hæretici, nec errantes, nisi materialiter. Quemadmodum si quis nostrum blasphemam sententiam proferret lingua extranea, putans esse piam aliquam precationem, non propriè blasphemus dici posset: Quocirca iidem Episcopi, ut admoniti sunt, & fallaciam agnoverunt, continuò errorem etiam correxerunt, & cum lachrymis pœnitentiam egerunt blasphemiæ, licèt sola lingua prolatæ, & tum videlicet ingemuit orbis, & se Arianum esse miratus est.

Ad Basilium dico, eum non deplorare in illis epistolis vitia Catholicorum, sed miseriam Ecclesiæ, propter infestationem hæreticorum; Quæ enim dicuntur eo loco adversus Episcopos, non dicuntur adversus Episcopos Catholicos, ut Brentius putavit, sed adversus Episcopos Arianos.

Et sanè credibile est, Brentium non ex ignorantia, sed ex malitia peccasse. Nam ibidem, ut apud Episcopos Catholicos doceat non esse veram Ecclesiam, refert ex lib. 11. Ruffini hist. Ecclesiast. cap. 6. Mosem Eremitam sanctum noluisse ullo modo ordinari ab Episcopo Alexandrino, qui erat post Romanum Pontificem primarius Patriarcha.

At in eodem libro & capite Ruffinus dicit, illum Episcopum Alexandrinum fuisse Arianum, & sævissimum persecutorem Catholicorum, & propterea Mosem noluisse ab eo, sed ab aliquo Catholico ordinari; ita ut nulla ratione fraus & impudentia Brentii tegi, vel excusari queat.

Ad Bernardum dico, eum reprehendere vitia morum, non vitia doctrinæ, & non propterea credidisse, Episcopos illos malos non fuisse verè Episcopos. Ipse enim serm. 66. in Cantica refellit ex instituto Apostolico hæreticos, qui dicebant, Episcopos malos non esse Episcopos.

Ad Chrysostomum jam responsum est suprà, verba illa desumpta esse ex opere imperfecto, quod vel habet auctorem hæreticum Arianum, vel fuit ab hæreticis depravatum. Vide homil. 48. Ubi apertè vocat hæreticos homousianos.

CA-

CAPUT XVII.

Solvuntur argumenta, quibus adverſarii probant, paſtores Eccleſiæ omnes ſimul errare poſſe.

QUòd Eccleſia vel ſaltem omnes paſtores Eccleſiæ ſimul errare poſſint, probant primò, quia tempore Michææ, Prophetæ omnes, qui erant 400. excepto Michæa, erraverunt, ut patet lib. 3. Reg. 22. & proinde Eccleſia, quæ illos ſequebatur, ut debebat, decepta fuit. Secundò, Iſaiæ 56. *Speculatores ejus cæci omnes neſcierunt univerſi &c.* Tertiò, in paſſione Domini ſummus Sacerdos cum omnibus ſacerdotibus, & ſenioribus populi condemnaverunt Chriſtum eſſe reum mortis. Marc. 14. & totus etiam populus, à ſacerdotibus ſeductus, clamavit ad Pilatum: *Crucifige eum*. Marc. 15. Eodem tempore Apoſtoli omnes fidem amiſerunt; nam Dominus Marc. ult. *Exprobravit incredulitatem eorum, & duritiem cordis &c.* Et Matth. 26. ait: *Omnes vos ſcandalum patiemini in me.*

Adde, quòd non deſunt etiam Catholici, qui dicant in paſſione Domini non manſiſſe veram fidem, niſi in ſanctiſſima Virgine Maria, idque ſignificari credunt una illa candela, quæ ſola accenſa conſervatur, in triduo ante Paſcha in officio nocturno. Ita Alexander Alenſis 3. parte quæſt. ult. artic. 2. & Joannes de Turrecremata, lib. 1. de Eccleſia cap. 30. & lib. 3. cap. 61. Sed hæc ſatis levia ſunt, nec magno negotio refellentur.

Ad primum dico, illos 400. Prophetas manifeſtè fuiſſe Pſeudoprophetas, neque id ignoraſſe, vel ipſum Achab, qui eos conſulebat. Nam ibidem cùm diceret Rex Joſaphat: *Non eſt hic aliquis Propheta Domini, per quem interrogemus Dominum?* Reſpondit Achab: *Remanſit unus, ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi niſi malum*. Certè ſi quis nunc in media Saxonia conſuleret 400. Miniſtros Lutheranos de fide juſtificante, & poſtea unum Catholicum, non eſſet mirum, ſi major pàrs erraret. Et ſicut nunc non ſequitur totam Eccleſiam errare, etiam ſi errarent 400. Miniſtri Lutherani, quia præter Saxoniam, & vicina quædam loca, ſunt alia multa, ubi vera fides prædicatur, ita non ſequitur omnes Doctores Judæorum tempore Achab erraſſe, etiam ſi erraverint 400. Prophetæ, qui in Samaria erant. Nam præter eos Prophetas erant in Judæa multi alii prophetæ, & (quod potiſſimum eſt) erant ſacerdotes in Hieruſalem, quibus ex officio incumbebat reſpondere ad conſulta de lege Domini.

Ad ſecundum dico, verba illa Prophetarum eſſe figurata, & dirigi quidem ad omnes, non tamen revera intelligi debere de omnibus, ſed de multis, ut ſuprà diximus.

Ad tertium dico, Sacerdotes, & Pontifices non habuiſſe privilegium non errandi in docendo populo, niſi uſque ad tempora Chriſti, Chriſto autem præſente, & docente parum oberat illorum error. Immò hoc videtur prædictum per Hieremiam c. 18. cùm ait: *Peribit lex à ſacerdote, verbum à Propheta, conſilium à ſapiente*. Quamvis propter honorem ſacerdotii Deus providit, ut ſententia Pontificis Caiphæ in aliquo ſenſu, licèt à Caipha non intento, eſſet vera & juſta. Nam Joan. 11. dicitur, quia erat Pontifex anni illius, prophetavit, de qua re plura diximus in lib. 2. de Conciliis.

Quod ad populum attinet, qui clamavit: *Crucifige*, dico eum populum non fuiſſe omnes Judæos: ſed aliquos tantùm, & fortè minorem partem; nam in ipſa urbe Hieruſalem erat Nicodemus, & Joſeph ab Arimathia, & multi alii, quibus id diſplicebat, & extra Hieruſalem in tota reliqua Judæa, & in toto orbe terrarum erant plurimi Judæi diſperſi, qui nihil ſciebant de morte Chriſti, & proinde in vera fide, & religione permanebant.

Ad illud de Apoſtolis dico primò, Apoſtolos tunc non fuiſſe Epiſcopos niſi deſignatos, ut patet, ſed ſolùm partes Eccleſiæ materiales, quæ errare poſſunt, neque in eis ſolis Eccleſia conſiſtebat. Nam ſtatus Eccleſiæ Chriſtianæ cum obligatione ad ingrediendum in eam incepit in die Pentecoſtes, quando peractis omnibus myſteriis redemptionis cœperunt Apoſtoli in Hieruſalem publicè promulgare fidem Chriſti, & Baptiſma. Itaque etiam ſi Apoſtoli omnes tempore paſſionis Chriſti erraſſent circa fidem, nihil obfuiſſet eorum error Eccleſiæ univerſali.

Dico ſecundò, non eſſe probabile quòd Apoſtoli fidem amiſerint. Nam non leguntur reprehenſi, niſi de fide reſurrectionis, illam autem non potuerunt amittere, cùm eam non habuerint, niſi poſtquam Dominus reſurrexit; Etſi enim antea Chriſtus ſæpe illis prædicaverat ſe reſurrecturum, tamen ipſi putaverant eum loqui figuratè, & non intellexerant, neque crediderant. Siquidem Lucæ 18. cùm dixiſſet Dominus: *Occident eum, & tertia die reſurget*. Subjungit Lucas: *Et ipſi nihil horum intellexerunt, & erat verbum iſtud abſconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur*. Et Joan. 20. legimus, Petrum & Joannem, audito à Magdalena ſublatum eſſe corpus Domini de monumento, mox cucurriſſe ad monumentum, & viſis linteaminibus & ſudario credidiſſe, nimirum Chriſti corpus fuiſſe ab aliquo ſublatum: *Nam*, inquit, Joan. *nondum ſciebant Scripturas, quia oporteret eum à mortuis reſurgere*, ideſt, ideo crediderunt ab aliquo ſublatum, quia non ſciebant eum debuiſſe reſurgere. Præterea Lucæ 22. dictum eſt Petro; *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*. Quomodo igitur credibile erit eadem nocte fidem Petri defeciſſe, ita ut non ſaltem in corde ejus remaneret; nam quòd in ore non permanſerit certum eſt. Denique, Maria Magdalena ſumma charitate flagrabat in illo triduo, ut patet ex Joan. 19. & 20. at ſine fide non poteſt eſſe charitas, ergo non amiſerat Magdalena fidem in Chriſtum, quam antè habuerat, ergo non in ſola B. Virgine fides permanſit.

Quod autem dicitur Marci ultimo: *Exprobravit incredulitatem*, non ſignificat eos amiſiſſe fidem, quam habuerant, ſed tardos fuiſſe ad credendum quod nondum crediderant, quod quidem aliquod peccatum fuit, ſed non propriè infidelitatis. Illud verò Matth. 26. *Omnes vos ſcandalum patiemini in me in nocte iſta*, ſignificat peccatum, quod commiſerunt Apoſtoli fugiendo, & nimis timendo, & vacillando, etiam circa fidem, ex occaſione Dominicæ paſſionis; nec enim omnis vacillatio eſt infidelitas, ſed ſolùm vacillatio deliberata.

Miror autem Joannem de Turrecremata, qui propter argumentum leviſſimum de candela, dicit eſſe contra fidem univerſalis Eccleſiæ aſſerere non in ſola B. Virgine manſiſſe fidem in die paſſionis Domini. Nam Rupertus lib. 5. de divin. offic. c. 26. dicit ultimam candelam tempore ſuo conſueviſſe etiam extingui. Et addit cap. 28. illis tribus noctibus poſt omnia lumina extincta, iterum poſtea ex lapide novum ignem accendi ſolitum; & quidem per omnia lumina, quæ paulatim extinguebantur, ſignificari prophetas, quos diverſis ſæculis Judæi occiderunt, & illos occidentes ſibi ipſis tenebras mentis

tis faciebant : per ultimam verò ſignificari Chriſtum, quem cùm occiderunt, ſibi ipſis tenebras denſiſſimas pepererunt; Per novum autem lumen, quod ſingulis illis tribus noctibus ex lapide excutiebatur, ſignificari novum lumen Chriſtianorum, quod ex lapide Chriſto à Judæis percuſſo in mentibus noſtris ortum eſt.

Quod ſi neglecta conſuetudine, antiquæ Eccleſiæ vim faciant in eo uſu, qui nunc eſt, ultimam candelam non extinguendi : poteſt cum Abulenſi reſponderi quæſt. 14. prologi in Matthæum, per illam candelam ſignificari beatam Virginem, in qua ſola, ut piè creditur, fuit in illo triduo A fides explicita reſurrectionis. Ex quo tamen non ſequitur in aliis fuiſſe errorem, vel infidelitatem, quia non tenebantur credere explicitè reſurrectionem, niſi poſt legitimam ejus promulgationem, & probationem; & præſertim illi, qui aberant à Hieruſalem, & nihil de Chriſto audierant. Et ſanè videtur periculoſum dicere in ſola Virgine manſiſſe veram fidem; tum quia Eccleſia periiſſet, non enim una perſona poteſt dici Eccleſia, cùm Eccleſia ſit populus & regnum Dei; tum etiam quia tunc illi qui aberant à Hieruſalem, & uſque ad illud tempus habuerant veram fidem, mox illam amiſiſſent ſine ſua culpa.

LIBER

LIBER QUARTUS DE NOTIS ECCLESIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Tractationem de Notis Ecclesiæ utilissimam esse.

SUpereſt Controverſia de Notis veræ Eccleſiæ, quæ controverſia utiliſſima eſt; Omnes enim confitentur, in ſola vera Eccleſia eſſe veram fidem, veram peccatorum remiſſionem, veram ſpem ſalutis æternæ, adeo ut Cyprianus de ſimplicitate Prælatorum dicat: *Cum Deo manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei unanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi, vel objecti beſtiis animas ſuas ponant, non erit illa fidei corona, ſed pœna perfidiæ: occidi talis poteſt, coronari non poteſt.*

Similia docent omnes Patres, nec hæretici ea negant; Nam idcirco omnis hæreſis ad ſe ſolam trahit veram Eccleſiam, & alios omnes extra Eccleſiam ponit, ut his verbis Lactantius docet lib. 4. cap. ult. divinarum inſtitutionum: *Sola Catholica*, inquit, *Eccleſia eſt, quæ verum cultum retinet. Hic autem eſt fons veritatis, hoc eſt, domicilium fidei, hoc templum Dei, quo ſi quis non intraverit, vel à quo ſi quis exierit, à ſpe vitæ, ac ſalutis æternæ alienus eſt. Sed tamen ſinguli quique hæreticorum cœtus ſe potiſſimùm Chriſtianos, & ſuam eſſe Catholicam Eccleſiam putant.* Itaque ſi in hac controverſia conveniremus, reliquæ omnes facilè componerentur. Duo igitur tractanda ſunt. Primò refellenda ſententia hæreticorum hujus temporis de notis veræ Eccleſiæ. Secundò explicanda & defendenda ſententia Catholicorum.

CAPUT II.

Refellitur ſententia hæreticorum.

QUantum ad primum, Lutherus in libro de Conciliis & Eccleſia, in ultima parte libri proponit has ſeptem notas. Primò, veram, & incorruptam prædicationem Evangelii. II. Legitimam adminiſtrationem Baptiſmi. III. Legitimum uſum Euchariſtiæ. IV. Legitimum uſum clavium. V. Legitimam electionem miniſtrorum, qui doceant, & Sacramenta miniſtrent. VI. Orationem publicam, & Pſalmodiam, & Catechiſmum, ſed lingua, quæ intelligatur ab omnibus. VII. Myſterium crucis, ideſt, tribulationes intus & extra, ita ut intus ſit mœſtitia, puſillanimitas, terrores; foris, paupertas, contemptus, & ut habeantur ab hominibus hæretici, cacodæmones, catharmata.

Notandum verò eſt, Lutherum valde caviſſe, ne ullam notam reciperet earum quæ ſunt in Symbolo Conſtantinopolitano, cùm tamen omnia vetera Concilia per eas notas, maximè per Apoſtolicam Eccleſiam ſe diſcerni vellent ab omnibus ſectis.

A Porrò cæteri ſolent duas tantùm proponere, quæ complectuntur primas quinque notas Lutheri, ideſt, prædicationem ſinceram verbi Dei, & ſincerum uſum Sacramentorum; & ex his duabus quælibet ſecta probat apud ſe eſſe veram Eccleſiam. Ita docet Confeſſio Auguſtana, art. 6. & in Apologia ejuſdem; item Brentius in Confeſſione Wirtembergenſi capite de Eccleſia, & Joannes Calvinus in Inſtitut. lib. 4. cap. 1. §. 9. 10. & 11. Centuriatores, Cent. 1. lib. 1. cap. 4. col. 173. & 174. & Cent. 1. lib. 2. cap. 4. colum. 379. 380. & 381. his duabus addunt alias duas, quæ poſſunt reduci ad quintam, & ſeptimam Lutheri, ideſt, conſtantiam in confeſſione B fidei, ſive perſeverantiam; & obedientiam erga miniſtros verbi, quatenus verbum ipſum adminiſtrant.

Hæ notæ non ſunt ullo modo ſufficientes. Nam in primis non declarant, quæ ſit vera Eccleſia ſecundùm hæreticos, niſi probabiliter; non enim hinc ſcire poſſumus, qui ſint electi, vel juſti, & potiùs diſcimus, ubi lateat Eccleſia, quàm quæ ſit. Præterea, neque hoc ſufficienter declarat. Id quod de ſingulis facilè probari poteſt.

Ac primùm de prima, tribus rationibus. Primùm C enim, notæ debent eſſe propriæ, non communes. Si enim velim deſignare tibi certum hominem, quem numquam vidiſti, ut mox atque eum videris, diſcernas ab aliis, non debeo dicere, eſt quidam qui habet duos oculos, duas manus &c. nam hæc ſunt communia omnibus. Neque etiam debeo eum deſignare per notas, quæ licèt ſint ei propriæ ſecundùm rem, tamen non ſunt propriæ opinione aliorum, cùm multi ſibi illas vendicare ſoleant. Sic enim numquam ille, qui quæritur, inveniretur.

Jam verò ſincera prædicatio veritatis eſt nota communiſſima omnibus ſectis, ſaltem opinione ipſa- D rum. Nam vel debet eſſe prædicatio pura ab omni errore, vel ſolùm ab eſſentialibus, & fundamentalibus; Si detur primum, ex hac ipſa nota colligemus, apud nullos Lutheranorum eſſe Eccleſiam; nam ipſi fatentur ſuas Eccleſias non carere nævis. Lutherus libro de Eccleſia clarè dicit, verbum Dei eſſe notam, licèt aliàs magis, aliàs minus purè prædicetur; & Calvinus idem fatetur, lib. 4. Inſt. c. 1. §. 12. Si ſecundum, jam erit nota communis multis ſectis. Certè Lutherani, & Zvvingliani non diſſentiunt de fundamento præcipuo fidei, ut de Trinitate, & Incarnatione. Immò etiam Pelagiani veram Eccleſiam habuiſſent, qui in primariis articulis, antequam E Neſtorianos peperiſſent, non diſſentiebant. Unde etiam Cœleſtinus apud Auguſtinum lib. 2. de peccato originali cap. 22. hac ratione conabatur oſtendere ſe non eſſe extra Eccleſiam; & tamen Lutherani, & Calviniſtæ nullos magis execrantur, quàm Pelagianos; & nos immò potiſſimùm ponunt extra Eccleſiam, quia Pelagianos putant.

Præterea hoc ſecundo modo, etiamſi reipſa aliquibus non conveniat hæc nota, ut Anabaptiſtis, tamen omnibus convenit opinione ſua. Quæ enim ſecta unquam fuit, quæ non diceret ſe habere ſinceram prædicationem veritatis? Certè Auguſtinus lib. contra epiſtolam fundamenti cap. 4. dicit, Catholicam quidem Eccleſiam multis notis facilè cognoſci, ſed

Digitized by Google

ſed hæreticos nihil habere niſi veritatis pollicitationem, ideſt, quod apud ſe ſit vera, & ſincera prædicatio.

Secundò, Notæ debent eſſe notiores ea re, cujus ſunt notæ, alioqui enim non ſunt notæ, ſed ignotæ. Jam adverſarii non volunt ſolùm externam prædicationem verbi eſſe notam Eccleſiæ, ſed prædicationem, & receptionem. Ibi enim dicunt eſſe veram Eccleſiam, ubi prædicatur, auditur, & creditur verbum. At quis noſſe poteſt, ubi verè credatur verbum? Præterea etiam de externa prædicatione. Sine dubio notius eſt, quæ ſit vera Eccleſia, quàm quæ ſit vera prædicatio verbi; nam id ab Eccleſia diſcimus, ut Irenæus, Tertullianus, Auguſtinus, & omnes veteres docent.

Irenæus lib. 3. cap. 4. *Quid enim*, inquit, *& ſi de aliqua modica quæſtione diſceptatio orta fuiſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, & ab eis ſumere de præſenti quæſtione, quod certum & re liquidum eſt?* Tertullianus libro de præſcript. *Quid*, inquit, *prædicaverint Apoſtoli, quid illis Chriſtus revelaverit, & hic perſcribam non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt: ſi hæc ita ſunt, conſtat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, & matricibus, & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam, reliquam verò omnem de mendacio præjudicandam.*

Idem ratione oſtenditur; nam vera prædicatio, eſt prædicatio, & interpretatio veræ Scripturæ divinæ; Quæ ſit autem vera Scriptura, & quis ejus verus ſenſus, non poſſumus ſcire, niſi ex teſtimonio veræ Eccleſiæ, ut Auguſtinus docet, lib. contra epiſt. fundamenti, cap. 5. & lib. de utilitate credendi, c. 14. & ipſe quoque Brentius in Confeſſione Wirtembergenſi, cap. de Scriptura, qui confitetur Eccleſiam habere jus teſtificandi de vera Scriptura, & etiam interpretandi veram Scripturam; & Calvinus, lib. 4. cap. 1. §. 5. vult Eccleſiam eſſe fidelem cuſtodem verbi Dei, & Philippus in Locis, capite de Eccleſia, requirit teſtimonium veræ Eccleſiæ ad dirimendas lites. At prius debet eſſe notus cuſtos Theſauri, quàm Theſaurus; & Doctor, quàm doctrina, cùm à Doctore petatur doctrina, non contrà. Ergo potius Eccleſia eſt nota veræ prædicationis, quàm vera prædicatio ſit nota veræ Eccleſiæ.

Tertiò, veræ Notæ ſunt inſeparabiles à vera Eccleſia, ſed Eccleſiæ Corinthiorum: & Galatarum, ad quas ſcribebat Paulus, veræ Eccleſiæ erant, & tamen ibi non erat aliquando ſincera prædicatio verbi, ut ex Apoſtolo cognoſci poteſt, qui dicit ſe ſcribere Eccleſiis Dei, quæ ſunt Corinthi, vel in Galatia, 1. Corinth. 1. & Galat. 1. & tamen 1. Corinth. 15. arguuntur Corinthi, quòd docerent non eſſe futuram reſurrectionem, & Galatæ per totam ferè epiſtolam reprehenduntur, quòd docerent, ſervandam eſſe legem Moſis cum Evangelio.

Sed Dices, quomodo erant iſtæ veræ Eccleſiæ, cùm hæreſim docerent? Reſpondeo, aliud eſſe errare, & paratum eſſe ad diſcendum, & cùm didiceris, ad obediendum; aliud nolle diſcere, & cùm audieris veritatem, nolle acquieſcere. Neutrum horum eſſe poteſt in Eccleſia univerſali; in Eccleſia autem particulari eſſe poteſt illud primum, in neutra autem illud ſecundum, ſed ſolùm in Synagogis Satanæ, & Eccleſiis malignantium. Rurſum, eſſe poteſt pura doctrina ab omni errore in falſa Eccleſia; nam ſchiſmatici puri ut quondam Luciferiani & Donatiſtæ, initio integram habent doctrinam, & tamen ſunt extra Eccleſiam. Si dicant non habere integram doctrinam, quia doctrina vera docet manendum in veræ Eccleſiæ unitate: contrà; Nam ſchiſmatici credunt & docent oportere eſſe in vera Eccleſia, & obedire vero capiti, licèt non faciunt; & proinde non errant in fide, ſed deficiunt in charitate.

At Objiciunt pro hac nota Brentius, Philippus, & Calvinus quædam loca Scripturæ. Joan. 10. *Oves meæ vocem meam audiunt*: Ergo ibi eſt Eccleſia, ubi auditur verbum Dei. Item ad Epheſ. 5. *Mundans eam lavacro in verbo vitæ*. Eccleſia mundatur verbo, ergo ubicumque eſt verbum mundans, ibi eſt Eccleſia. Ita Philippus in Apologia. At Calvinus lib. 4. cap. 1. §. 9. contentus eſt illo Matth. 18. *Ubi ſunt duo vel tres &c.*

Brentius in confeſſione capite de Eccleſia, profert illud Joan. 10. *Illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt*. Et illud 15. cap. *Vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis*. Illa enim eſt Eccleſia, quæ eſt munda coram Deo. Et illud Rom. 1. *Evangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti*. Addit Chryſoſtomum hom. 49. in Matth. *Qui ergo vult cognoſcere, qua ſit vera Eccleſia Chriſti, unde cognoſcat, niſi tantummodo per Scripturas?* Et Auguſtinum epiſt. 166. *In Scripturis didicimus Chriſtum, in Scripturis didicimus Eccleſiam &c.* Item lib. de unitate Eccleſiæ, cap. 2. *Quæſtio inter nos verſatur, ubi ſit Eccleſia; quid ergo facturi ſumus in verbis noſtris eam quæſituri, an in verbis capitis ſui? puto quòd potius in illius verbis eam quærere debeamus, qui veritas eſt, & optimè novit corpus ſuum*. Et cap. 3. *Non audiamus, hæc dico, hæc dicis; ſed audiamus, hæc dicit Dominus*. Et infrà: *Nolo hominis documentis, ſed divinis oraculis ſanctam Eccleſiam demonſtrari.*

Reſpondeo. Primus locus non docet ubi ſit Eccleſia, ſed docet, qui ſint electi, nimirum qui corde perſeveranter audiunt, & retinent verbum, ut exponit Auguſtinus; Cùm autem non poſſit ſciri, qui corde audiant, non poteſt hæc eſſe viſibilis nota Eccleſiæ, ſed eſt nota unicuique ut ſaltem conjecturaliter cognoſcat ſuam electionem.

Secundus locus nihil probat; nam illa mundatio eſt inviſibilis, nec Paulus ibi vult docere, quæ ſit, vel ubi ſit Eccleſia, ſed quid boni Deus contulerit Eccleſiæ.

Tertius, non demonſtrat ubi ſit Eccleſia, ſed ubi ſit Chriſtus. Ubi enim eſt vera Eccleſia, ibi eſt Chriſtus: Præterea ſi congregari in nomine Chriſti ſit nota Eccleſiæ, certè non erit congregari quomodocumque in nomine Chriſti, ſic enim omnes hæreſes, & ſchiſmata congregantur in nomine Chriſti: ſed erit congregari ab illis, qui funguntur Chriſti auctoritate, quales ſunt Epiſcopi legitimè ordinati, & ſuccedentes aliis & aliis uſque ad Apoſtolos, quos Chriſtus primo reliquit loco ſuo. Et ſic iſta nota coincidit cum noſtris, de quibus poſtea.

Quartus locus nihil probat. Primò, quia ibi dicuntur Dii ſoli Principes, quibus Deus aliquid commiſit; id enim eſt fieri ad aliquem verbum Dei. Secundò, quia verbum Dei non facit Deos, ſi tantùm prædicetur, ſed ſi recipiatur, & credatur: At hoc inviſibile eſt, ut patet.

Quintus locus eſt ſimilis ſecundo, unde idem Brentius dicit, Eccleſiam eſſe mundam coram Deo, ideſt, non coram hominibus; & non advertit ex hac nota ſequi, illam fieri Deo manifeſtam, non nobis.

Sextus locus nihil probat; nam effectus Evangelii eſt inviſibilis.

Sed inſtat Calvinus. Verbum Dei eſt ferax, & ubicumque prædicatur, fructificat, ergo ubicumque prædicatur, ibi eſt aliqua Eccleſia.

Reſpondeo. Si quid probat hæc ratio, tantùm probat, ubi prædicatur, ibi eſſe aliquos bonos; ſed nos illos non novimus. Sed neque hoc probat; nam verbum Dei ſemper fructificat, cùm legitimè prædicatur,

catur, ideſt, à prædicatoribus miſſis ab ordinaria poteſtate: Alioqui videmus prædicari inter hæreticos variarum ſectarum ubi non fructificat niſi lolium. Ad locum Chryſoſtomi jam ſæpè reſpondimus. Ad loca Auguſtini reſpondeo, ex Scriptura probari, ubi ſit Eccleſia, non tamquam ex nota Eccleſiæ, ſed quia Scriptura docet, quæ ſint notæ dum docet, qualis illa ſit, ubi coperit, quomodo creverit.

Dices, ſaltem ſcriptura eſt notior, quàm Eccleſia, quandoquidem inde probatur Eccleſia.

Reſpondeo. Simpliciter Eccleſiam eſſe priorem, & notiorem, quàm ſit Scriptura. Nam Eccleſia fuit ante Scripturam, & ipſi data eſt Scriptura à Deo, & ipſa eam aliis tradit, & explicat: tamen aliquando ex hypotheſi Scripturam eſſe notiorem, quando videlicet Scriptura eſt recepta, & clarè loquitur, & oritur quæſtio de ipſa Eccleſia. Sicut interdum è contrario Eccleſia eſt recepta, & nota, & quæſtio oritur de Scriptura: & ſic unum probatur ex altero: verbi gratia quando diſputabatur de Baptiſmo hæreticorum, quia Scriptura obſcurè loquitur, & Eccleſia nota erat, Auguſtinus probabat ſecundùm Scripturas ratum eſſe Baptiſmum hæreticorum, quia Eccleſia illum habet pro rato. Contrà, cùm diſputabatur de Eccleſia, an eſſet in ſola Africa, quia Scripturæ receptæ & claræ erant, inde Auguſtinus probabat; & idem nos faciemus, cùm deducemus notas Eccleſiæ ex Scripturis, ſed non propterea Scriptura eſt ſimpliciter notior, quàm Eccleſia.

Secunda nota iiſdem argumentis refutatur. Nam Primò eam ſibi omnes vendicant: nam præter Catholicos, Calviniſtæ ideo ſeparati ſunt à Lutheranis cæteris, quod utrique putant, ſe ſolos habere verum Sacramentum Euchariſtiæ. Anabaptiſtæ autem ſeparati ſunt ab utriſque, quia ſe ſolos putant habere verum uſum Baptiſmi. Præterea Pelagiani habebant omnia Sacramenta, & ſimiliter omnes ſchiſmatici. Secundò, legitimus uſus Sacramentorum minus notus eſt, quàm ſit Eccleſia. Nam ille eſt legitimus Sacramentorum uſus, qui eſt conformis Scripturæ, ut ipſi docent: Scripturæ autem pendent ab Eccleſia, non contrà, ut ſæpè diximus. Tertiò, Eccleſia Corinthiorum erat vera Eccleſia, & tamen 1. Corinth. 11. reprehenduntur Corinthii, quòd non ſincerè tractarent præcipuum Sacramentorum, & ſimiliter Eccleſiæ Africanæ, quæ erant ſub Cypriano, & ſub illis 86. Epiſcopis, quorum ſententias ipſe refert in epiſtola ad Quirinum, veræ Eccleſiæ erant, ut beatus Auguſtinus lib. 6. cap. 7. de Baptiſmo, & beatus Hieronymus contra Luciferianos docent; & tamen non ſincerè tractabant Sacramentum Baptiſmi, ut iidem Hieronymus & Auguſtinus ibidem docent.

Tertia nota refutanda, eſt oratio & pſalmodia quæ eſt ſexta Lutherana. Refellitur autem, quia ſi loquatur de invocatione, quæ ex corde procedit, inviſibilis nota eſt, ſi de externa tamen invocatione & pſalmodia, eſt nota communiſſima. Nam hoc tempore omnes ſectæ, etiam Anabaptiſtarum, dicunt orationem Dominicam, & canunt Pſalmos lingua vulgari, & idem olim faciebant Ariani, ut refert Socrates lib. 6. c. 8. & Ambroſius de tradendis baſilicis. Immò hoc tempore nota veræ Eccleſiæ ferè dici poteſt, canere Pſalmos lingua Latina, quia hoc relictum videtur fermè ſoli antiquæ, & Catholicæ Eccleſiæ, quæ non mutatur quotidie, ut ſectæ hæreticorum.

Quarta nota refellenda, eſt ſeptima Lutherana, nimirum interna mœſtitia, puſillanimitas, externæ perſequutiones, & vocari hæretici. Ac de internis falſiſſima nota eſt, nam obſcuræ ſunt, ſi internæ ſunt. Item puſillanimitas eſt vitium, & Paulus ubique hortatur ad internam lætitiam, & dicit regnum Dei eſſe gaudium in Spiritu ſancto. Vide Rom. 14. Coloſſ. 3. Philipp. 4. Epheſ. 5. De externis non eſt nota perpetua; nam Eccleſia in principio & in fine paſſa eſt magnas anguſtias: at in medio florentiſſima fuit: & omnia prædicta ſunt. Vide Auguſtinum epiſt. 50.

Quinta nota eſt Centuriatorum, quòd ea ſit vera Eccleſia, in qua inveniuntur qui perſeverant in confeſſione fidei uſque ad mortem. Quæ refelletur Primò, quia non magis nota eſt confeſſio veræ fidei, quam vera Scripturæ prædicatio, & legitimus Sacramentorum uſus.

Secundò, quia ex hac nota colligeretur veram Eccleſiam non poſſe eſſe ullo modo apud Lutheranos. Ipſi enim dicunt, per multa ſecula ante Lutheri adventum ceſſaſſe confeſſionem veræ fidei, & Eccleſiam conſervatam in latebris, & fuiſſe prorſus inviſibilem, ergo Eccleſia Lutheranorum eſt nova, & proinde falſa.

Tertiò, quia hanc notam videmus in omnibus ſectis, & in nulla minus, quàm in cœtu Lutheranorum; nam in primis Eccleſia noſtra habet innumerabiles martyres, qui perſeverarunt conſtantiſſimè in confeſſione fidei; deinde Montaniſtæ valde gloriabantur de ſuis martyribus, ut patet tum ex Euſebio lib. 5. hiſt. cap. 18. tum ex Tertulliano in lib. de fuga in perſecutione, quem ſcripſit, cùm Montaniſta eſſet, contra Catholicos, objiciens eis quod malè facerent fugiendo.

Item Maſſaliani apud Epiphanium hæreſ. 80. ideo dicti ſunt etiam Martyriani, quia gloriabantur valde de numero martyrum ſuorum. Idem de Donatiſtis conſtat. S. Auguſtinus epiſt. 68. *Vivebant*, inquit, *ut latrones, honorabantur ut Martyres*. De Anabaptiſtis, qui erant tempore B. Bernardi, ſcribit ipſe ſerm. 66. in Cantica: *Mirabantur*, inquit, *aliqui quòd non modò patienter, ſed etiam læti ducerentur ad mortem*. De Adamitis ſcribit Æneas Sylvius lib. de hiſt. Boemorum, cap. 41. viros cum fœminis conjugibus ſuis lætos, atque canentes properare ſolitos ad ignem. Hoc verò tempore noſtro nemo ignorat in hac obſtinatione moriendi pro perfidia, primùm locum tenere Anabaptiſtas, ſecundum Calviniſtas, extremum ac penè nullum meros Lutheranos, qui tamen hanc notam veræ Eccleſiæ ſoli propo-

[illegible].

CAPUT III.

Proponuntur veræ Notæ Eccleſiæ.

His igitur notis breviter refutatis, reſtat ut veras notas proponamus. Eſt autem initio obſervandum, Eccleſiam Catholicam eſſe quaſi ſolem quendam, qui radios lucis clariſſimos ex omni parte diffundit, ut facillimè per eos cognoſci poſſit. Habet enim plurimas notas, ſive teſtimonia, ac ſigna, quæ eam diſcernunt ab omni falſa religione Paganorum, Judæorum, Hæreticorum: & non quidem efficiunt evidenter verum, ipſam eſſe veram Dei Eccleſiam; ſed tamen efficiunt id evidenter credibile; nec enim eſt idem evidenter verum, & evidenter credibile. Nam evidenter verum dicitur, quod vel in ſe, vel in ſuis principiis videtur; evidenter credibile illud dicitur, quod non videtur nec in ſe, nec in ſuis principiis, habet tamen tot, & tam gravia teſtimonia, ut quilibet vir ſapiens meritò id credere debeat; ut ſi judex videat hominem à latrone occidi, vel vulnerari læthaliter, & poſtea mori, habet evidentiam veritatis, quòd ille latro ſit homicida; ſi autem cædem fieri non videat, ſed habeat vi-

ginti

ginti teſtes viros graviſſimos, qui dicunt ſe vidiſſe, habet evidentiam credibilitatis.

Dicimus ergo, notas Eccleſiæ, quas adferemus, non facere evidentiam veritatis ſimpliciter, quia alioqui nulli invenirentur, qui id negarent, ſicut nemo invenitur, qui neget ſententias, quas Mathematici demonſtrant; ſed tamen efficiunt evidentiam credibilitatis, juxta illud Pſalm. 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis*. Apud eos autem, qui admittunt Scripturas divinas, & hiſtorias, ac Patrum veterum ſcripta, faciunt etiam evidentiam veritatis. Tametſi enim articulorum fidei veritas non poteſt nobis eſſe evidens abſolutè, tamen poteſt eſſe evidens ex hypotheſi, ideſt, ſuppoſita veritate Scripturarum. Quod enim à ſcriptura evidenter deducitur, B eſt evidenter verum, ſuppoſitis Scripturis.

Porrò hæ notæ à variis variè nominantur, & numerantur. B. Auguſtinus lib. contrà epiſt. fundamenti, cap. 4. ſex notas ponit. B. Hieronymus contra Luciferianos in fine, duas. Vincentius in ſuo commonitorio, tres.

Ex recentioribus Driedo lib. 4. cap. 2. part. 2. de Eccleſ. dogmat. & Petrus à Soto prima parte defenſionis, cap. 44. & ſequentibus, alias tres. Cardinalis Hoſius in explicatione ſymboli, quatuor. Nicolaus Sanderus lib. 8. de viſibili monarchia, cap. 50. alias ſex. Michael Medina lib. 2. de recta fide ponit decem: & lib. 7. cap. 26. addit undecimam. Cunerus Petri in libello de notis Eccleſiæ ponit (ni fallor) C duodecim, nec enim, cùm hæc ſcriberemus, libellum ejus habebamus in manibus.

Nos quindecim Notas proponemus, quæ, ſi quis velit, poterunt aliquo modo revocari ad illas quatuor, quæ communiter à recentioribus aſſignantur ex Symbolo Conſtantinopolitano, Unam, Sanctam, Catholicam, & Apoſtolicam.

CAPUT IV.

Explicatur prima Nota.

PRima Nota, eſt ipſum Catholicæ Eccleſiæ & Chriſtianorum nomen; nam, ut S. Auguſtinus docet lib. contra epiſt. fundamenti, cap. 4. etiam ſi D omnis hæreſis velit videri, & dici Catholica Eccleſia, tamen cùm interrogantur hæretici à paganis, ubi ad Catholicam conveniatur? nemo audet domum ſuam oſtendere, & Cyrillus catechef. 18. dicit: *Si iveris in aliquam urbem, non petas, ubi ſit Eccleſia, vel domus Dei; nam etiam hæretici dicunt ſe habere domum Dei, & Eccleſiam, ſed petas, ubi ſit Catholica Eccleſia; id enim nomen proprium eſt hujus ſanctæ Eccleſiæ matris omnium noſtrum, quaſi dicat, ſi hoc petas, nullus hæreticus ſuam Eccleſiam oſtendet.*

Pacianus in epiſtola ad Sympronianum, quæ eſt de nomine Catholico: *Certè*, inquit, *non eſt ab homine mutuatum, quod per ſæcula tanta non cecidit. Catholicum iſtud, nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum ſonat, nec hæreſes ſumit auctores.* Et infrà: *Chriſtianus mihi nomen eſt, Catholicus verò cognomen; illud me nuncupat, iſtud oſtendit.* Et ibidem pulchrè dicit, nomen Catholicum convenire capiti principali, & trunco illius arboris, unde multi rami variis temporibus excinduntur: ſectæ enim hæreticæ ſunt rami, ideſt, partes quædam ab arbore Eccleſiæ præciſæ; ipſa autem arbor, quæ ſua radice nititur, & ſemper eadem manet, & eſt quid totum, Catholica dicitur. Similiter nulla eſt hæreſis, quæ non accipiat nomen ab aliquo homine auctore ſuo, & nomen Chriſtianum iis relinquat, à quibus diſcedit. Sic 1. Corinth. 3. ſchiſmaticorum A alii dicebant: *Ego ſum Pauli, alii, ego Apollo, alii ego verò Cephæ.*

Juſtinus in Triphone: *Et ſunt*, inquit, *diſtincti cognominibus, denominati à quibuſdam viris, ut quiſque fuit auctor alicujus novæ doctrinæ. Ex iis alii vocantur Marcioniſtæ, alii Valentiniani, alii Baſilidiani, alii Saturniniani, alii alio vocabulo, quiſque à primo inventore ſui dogmatis.* Irenæus lib. 1. cap. 20. *Habent*, inquit, *& vocabula, à principe impiiſſima ſententiæ Simone dicti Simoniani.* Lactantius lib. 4. cap. 30. *Cùm Marcioniſta aut Ariani nominantur, Chriſtiani eſſe deſierunt, qui Chriſti nomine amiſſo, humana & externa vocabula induerunt.* Athanaſius ſerm. 2. contra Arianos: *Nionquam*, inquit, *populus ab Epiſcopis ſuis, ſed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certè à beatis Apoſtolis præceptoribus noſtris appellationes adepti non ſumus, ſed à Chriſto Chriſtiani ſumus, & nuncupamur. Illi verò qui alimde originem ſuæ fidei deducunt, meritò auctorum ſuorum cognomenta præ ſe ferunt. Quapropter cùm à Chriſto omnes Chriſtiani eſſemus, & diceremur, explоſus eſt Marcion inventor hæreſeos. Reliqui autem qui remanſerunt, Chriſtiani titulum retinuerunt: qui verò Marcionem ſequuti ſunt, non jam inde Chriſtiani, ſed Marcioniſtæ appellati ſunt. Ita quoque Valentinus, Baſilides, Manichæus & cæteri ſectatoribus ſuis nomina impertierunt.*

Chryſoſtomus homil. 33. in acta Apoſtolorum *Illi habent quoſdam à quibus appellantur: prout enim hæreſiarcha nomen, ita & ſecta vocatur, nobis autem nullus vir nomen dedit, ſed fides ipſa.*

Hieronymus contra Luciferianos in fine: *Sicubi audietis eos, qui dicuntur Chriſtiani, non à Domino Jeſu Chriſto, ſed à quoquo alio nuncupari, ut Marcioniſtas, Valentinianos; ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe Synagogam.* Jam ergo ſi nunc dicuntur alii Martiniſtæ, vel Lutherani, alii Zvvingliani, alii Calviniſtæ, &c. nos autem ab aliquo certo homine nemo unquam vocavit, conſtat noſtram ſolùm eſſe veram Eccleſiam.

At, inquiunt, vos vocamini paſſim, Papiſtæ, Romani, vel Romanenſes. Reſpondeo, etiam olim fuiſſe vocatos Catholicos homouſianos, ſed iſta ipſa nomina veritati atteſtantur. Non enim ſunt nomina alicujus novi auctoris, & hæreſiarchæ, ut ſunt ipſorum nomina: ſed homouſianus ſignificat eum, qui credit Filium Patri conſubſtantialem, quod eſt dogma veriſſimum. Papiſta deducitur à Papa, qualis fuit etiam Petrus, & Chriſtus ipſe, ut notum eſt, Romanus autem, & Romanenſis, etiam ante 1100. annos idem erat, quod Catholicus, ut patet ex Ambroſio in oratione de obitu Satyri. Adde, quod Chryſoſtomus hom. 33. in acta dicit, non eſſe malum ſi Catholici denominentur ab iis, qui Eccleſiam gubernant nomine Chriſti, modò non denominentur ab aliquo homine particulari, ſicut hæretici faciunt. Ubi videtur prævidiſſe nos vocandos quandoque Papiſtas. Adde, quòd non vocamur Papiſtæ, niſi à Lutheranis in Germania, & vicinis regionibus, non ſic autem vocamur in Græcia, Aſia, Africa, Indiis, ut interim omittam Italiam, & Hiſpaniam.

CAPUT V.

Nota ſecunda.

SEcunda Nota eſt Antiquitas; nam ſine dubio vera Eccleſia antiquior eſt, quàm falſa; Quemadmodum Deus antè fuit, quàm eſſet Diabolus. Quocirca Matth. 13. priùs ſeminatum legimus fuiſſe bonum ſemen, quàm zizania: & Eccleſia dicitur Catholica, quia omni tempore fuit, & ſimiliter dicitur

Apoſtolica, quia fundamenta ab Apoſtolis, & proinde antiquiſſima. Jam quòd noſtra Eccleſia ſit antiquior omnium paganorum conventiculis, immò quòd noſtra Scriptura ſit antiquior ipſis Dis Gentilium, demonſtrat Tertullianus in Apologetico, c. 19. & 20. & B. Auguſtinus lib. 18. de civitate Dei, c. 37. & 38. Quod autem noſtra Eccleſia, quam adverſarii Papiſticam vocant ſit illa ipſa quam Chriſtus inſtituit, & proinde vetuſtior omnibus ſectis hæreticorum, hac ratiocinatione concludi poteſt.

In omni inſigni mutatione religionis ſemper iſta ſex demonſtrari poſſunt. Primò, auctor ejus. II. dogma aliquod novum. III. tempus, quo cœpit. IV. locus ubi cœpit. V. quis eam oppugnaverit. VI. exiguus aliquis cœtus, qui paulatim aliis accedentibus creſcere cœperit: nam illa omnia invenimus in ipſa Chriſti Eccleſia, quæ tamen non fuit nova Eccleſia, ſed ſolùm mutatio quædam ſtatus Eccleſiæ ſecundùm Prophetarum prædictiones. Primo enim ſcimus, auctorem fuiſſe Chriſtum, unde Chriſtiani dicimur. Secundò cœpiſſe tunc explicitè credi nova dogmata Trinitatis, & Incarnationis. Tertiò cœpiſſe iſta prædicari anno 15. Imperii Tiberii Cæſaris. Quarto cœpiſſe in Judæa. Quinto mox oppugnatam fuiſſe hanc religionem à Scribis & Phariſæis, deinde à Gentilibus ſumma vi. Sexto ſcimus, initio fuiſſe multò pauciores Chriſtianos, quàm eſſent Judæi, cùm ſeparatio facta eſt. Si ergo in hac mutatione ſtatus ejuſdem Eccleſiæ illa ſex oſtendi poſſunt, multò magis eadem poterunt demonſtrari in quavis perfecta mutatione. Jam verò nos illa omnia, de ſingulis hæreticorum ſectis facillimè demonſtramus. Nihil autem horum adverſarii unquam de noſtra Eccleſia poſt Apoſtolica tempora demonſtrare potuerunt.

Ac ut exemplis rem illuſtremus. Arianorum auctorem ſcimus fuiſſe Arium quendam Presbyterum Alexandrinum. Neſtorianorum verò Neſtorium, Epiſcopum Conſtantinopolitanum. Lutheranorum autem Martinum Lutherum presbyterum, & Monachum ordinis ſancti Auguſtini.

Secundò ſcimus, quæ dogmata invenerint. Arius enim docuit Filium Dei eſſe creaturam. Neſtorius in Chriſto eſſe duas perſonas. Lutherus juſtificari homines per ſolam fidem ſpecialem, ideſt, per hoc ſolum, quod ſe juſtos putent: item negavit Euchariſtiam eſſe ſacrificium.

Tertiò ſcimus tempora. Cœpit enim Ariana hæreſis anno Domini 324. Neſtoriana anno 431. Lutheranorum anno 1517.

Quartò ſcimus loca. Cœpit Arianiſmus in Ægypto. Neſtoriana hæreſis in Thracia. Lutherana in Saxonia.

Quintò ſcimus, Arianos mox oppugnatos fuiſſe à Sylveſtro Pontifice, à Concilio Nicæno, ab Athanaſio, Hilario, & aliis. Neſtorianam à Pontifice Cœleſtino, Concilio Epheſino, Cyrillo, aliiſque permultis. Lutheranam à Leone X. Pontifice, à Concilio Tridentino, ab Academiis omnibus Catholicis, & Doctoribus plurimis.

Sextò ſcimus, initia harum hæreſum valde exigua fuiſſe, & multò plures initio ſeparationis ſine comparatione fuiſſe Catholicos toto orbe terrarum diffuſos quàm erant Ariani, Neſtoriani, vel Lutherani, quod ne ipſi quidem negant.

Quòd verò nihil horum de nobis oſtendere poſſint, perſpicuum eſt; nam Primò, numquam obiecerunt nobis auctorem noſtræ ſectæ, nec ab ullo particulari homine nos appellaverunt, quod certè libentiſſimè facerent ſi poſſent.

Secundò, numquam oſtenderunt primam originem ullius dogmatis noſtri; immò Centuriatores A in ſingulis Centuriis, cap. 4. circa finem, annotant, qui auctores defenderint noſtra dogmata, quæ nunc ipſi oppugnant, nec originem inveniunt, niſi tempore Apoſtolorum. Nam etiam Juſtinum, & Irenæum numerant inter noſtros fautores: quos conſtat proximè inſequutos Apoſtolorum tempora. Et c. 5. in ſingulis Centuriis enumerant omnes hæreſes cujuslibet ſæculi, & qui reſtiterint, nec unquam annotarunt aliquam hæreſim excogitatam à Romanis Pontificibus, ſed potius omnes hæreſes ab illis condemnatas. Nunc quidem nobis multas hæreſes objiciunt. Nam Tilmannus Heshuſius ſcribit librum de ſexcentis hæreſibus Papiſtarum, ſed illæ hæreſes, exceptis mendaciis Tilmanni, ſunt antiquiſſima dog- B mata, quod vel ex Centuriis, facillimè probari poſſet. Nam Illyricus noſtra dogmata in omnium Patrum libris invenit; ſed in Patribus vocat nævos, in nobis hæreſes, ſcilicet, hæc eſt aſtutia Adverſariorum; ut oſtendant nos eſſe extra Eccleſiam, noſtra dogmata vocant hæreſes: ut non videantur ipſi ſeparati ab Eccleſia Patrum, eadem dogmata in illis vocant nævos.

Tertiò, numquam deſignare potuerunt tempus certum noſtræ defectionis ab Eccleſia. Dicunt quidem poſt primos quingentos annos cœpiſſe valde invaleſcere hanc ſectam, tamen quando cœperit, abſolutè numquam dixerunt.

Quartò, numquam oſtenderunt, quo loco cœpe- C rit, nam poſt primos quingentos annos floruit Gregorius, cum quo totum orbem terrarum communicaſſe, ex epiſtolis ejus, quas ad omnes provincias mittit, cognoſci poteſt. Item poſt Gregorii obitum celebratum eſt Concilium VI. generale, ex quo manifeſtè colligitur, totum Orientem, & Occidentem, eo tempore cum Romano Pontifice, ut membra cum ſuo capite, conjuncta fuiſſe.

Quintò, numquam oſtenderunt, quis eam oppugnaverit, tamquam nuper ortam; & quæ Concilia contra eam celebrata fuerint. Objiciunt quidem Concilium Conſtantinopolitanum ſub Copronymo, quod videtur fuiſſe generale, & damnavit imagines, quas Romani defendebant. At non fuit hoc verum D generale Concilium, cùm non habuerit ullum verum Patriarcham. Præterea iſtud Concilium non damnavit dogma tunc exortum, ſed dogma antiquum, & in tota Eccleſia receptum; nam non ſtatuit, ut non reciperetur cultus imaginum, ſed ut aboleretur, & ut imagines è templo auferrentur. Vide Cedrenum, Zonaram, & Paulum Diaconum.

Sextò, non poteſt ullo modo oſtendi, quod unquam noſtra Eccleſia ſeparaverit ſe ab aliqua majore; ita ut qui adhærebant Romanæ ſedi, eſſent pauciſſimi, reliqui Chriſtiani multò plures; nam ex epiſtolis B. Gregorii, quas ſcribit ad Epiſcopos Orientis, Africæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ conſtat omnes ferè Chriſtianos cum eo communicaſſe.

Hoc argumento ab antiquitate ſemper uſi ſunt ve- E teres Patres contra hæreticos, ad oſtendendam veram Eccleſiam. Tertullianus libro de præſcript. *Qui eſtis vos*, inquit, *unde, & quando veniſtis? Ubi tandiu latuiſtis?* Optatus lib. 2. contra Parmenianum: *Veſtra*, inquit, *cathedræ originem oſtendite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vendicare.* Hilarius li. 6. de Trinitate ante medium. *Tardè mihi*, inquit, *hos piiſſimos Doctores ætas nunc hujus ſeculi protulit. Serò hos habuit fides mea, quam tu erudiſti, magiſtros, inauditis ego his omnibus in te credidi &c.* Hieronymus in epiſtol. ad Pammachium, & Oceanum: *Quiſquis*, inquit, *aſſertor es novorum dogmatum, quæſo te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris, quod antè neſcivimus? Uſque in hanc diem ſine veſtra iſta doctri-*

na Chri-

ne Chriſtianus mundus fuit. Et lib. contra Luciferianos in fine: *Ex hoc ipſo*, inquit, *quod poſterius inſtituti ſunt, eos ſe eſſe indicent, quos futuros Apoſtolus prænunciavit*. Denique Auguſtinus lib. contra epiſt. fundamenti, c. 4. antiquitatem inter notas Eccleſiæ ponit.

Ad hoc argumentum quatuor adferunt ſolutiones. Primò, reſpondet Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 2. §. 3. non poſſe ex antiquitate invictum argumentum duci. Nam Iſmael fuit ſenior quàm Iſaac, & tamen dictum eſt: ejice ancillam, & filium ejus. At Iſmael non fuit figura falſæ religionis, ſed ſolùm Teſtamenti veteris quod erat bonum, & à Deo: Sed quia ſtatus hominum ejus teſtamenti erat ſervorum, qui timore ducuntur, debuit ei ſuccedere teſtamentum novum perfectius, ad quod pertinent liberi, qui ducuntur amore. Galat. 4. *Scriptum eſt, quia Abraham duos filios habuit &c. quæ ſunt per allegoriam dicta, hæc enim ſunt duo Teſtamenta &c.*

Secundò dicunt, non poſſe oſtendi de noſtra Eccleſia, quo tempore, quo loco, per quem auctorem præcisè cœperit &c. non quòd revera non ſit nova, ſed quia non facta eſt ſimul iſta mutatio, ſed paulatim irrepſerunt errores non advertentibus, immò etiam dormientibus paſtoribus. At etiam aliæ mutationes non factæ ſunt ortæ ſimul, ſed paulatim, ut patet de Luthero, qui initio non negabat niſi indulgentias &c. & tamen ſcimus de ſingulis, quando, & quomodo ortæ ſint. Præterea Matth. 13. non dicuntur zizania nata dormientibus hominibus, ſed ſeminata dormientibus hominibus; mox autem nata apparuiſſe, & cognita fuiſſe. Quomodo igitur noſtræ hæreſes per mille fermè annos detectæ non ſunt? Sanè non ſolùm paſtores, ſed etiam Deus valde dormiviſſet, ſi per tot ſæcula numquam excitaſſet aliquem, qui iſtis erroribus reſiſteret. Et delendum eſſet ex Evangelio illud: *Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi*.

Tertiò dicunt, quòd licèt non poſſit oſtendi, quando cœperit initium hujus depravationis, tamen poſſe oſtendi, quando inſignis mutatio facta eſt. Nam initio anni 600. Papa in Antichriſtum apertè mutatus eſt, quando videlicet Romanus Pontifex obtinuit à Phoca Imperatore, ut caput Epiſcoporum diceretur, & quando aperuit Pantheon templum omnium Deorum. Ita docent Magdeburgenſes Centur. 7. cap. 1. & concordant plerique adverſariorum. Nam etiam Theodorus Bibliander in tabulis ſuæ Chronologiæ initio anni 600. ponit apparitionem Antichriſti, ideſt, Papæ; & Lutherus in ſupputatione temporum, vult S. Gregorium fuiſſe ultimum Papam; & paſſim Calviniſtæ, & Lutherani, uſque ad primos 500. vel 600. annos extendunt Eccleſiæ puritatem.

At in primis poſt annum 670. diu poſt tempora Phocæ celebratum eſt Concilium VI. generale, quod adverſarii ut ſacroſanctum recipiunt; ut patet tum ex aliis, tum ex Confeſſione Tigurinorum, & ex Centuriis Magdeburgenſium; In eo autem Concilio præcipuæ partes fuerunt Romani Pontificis Agathonis; Nam ejus ſententiam per legatos & epiſtolas ipſius explicatam, omnes ſequuti ſunt, ut etiam prolixè deſcribunt Centuriatores Cent. 7. cap. 9. Vel ergo Papa nondum erat Antichriſtus, vel tota Eccleſia, & ſanctum generale Concilium Antichriſtum venerata & ſequuta eſt.

Præterea falſum eſt, quòd Phocas primus tribuerit Romano Pontifici nomen capitis Eccleſiæ. Nam Juſtinianus ſenior, qui ferè centum annis fuit ante Phocam in epiſtola ad Joannem II. Papam diſertis verbis vocat eum caput omnium Eccleſiarum. Et hoc idem habetur in epiſtola ejuſdem Joannis II. reſponſiva ad Juſtinianum, ubi Papa repetit ſummam literarum Imperatoris, & habetur utraque epiſtola in Codice lib. 1. titul. 1. leg. 4. & 6. Nec id ignorabant Centuriatores. Nam Cent. 6. cap. 10. col. 670. meminerunt legis quartæ Codicis, quæ ex epiſtola Joannis Papæ ſumpta eſt. Itaque contra conſcientiam ſuam mentiuntur.

Præterea ante tempora Juſtiniani Concilium Chalcedonenſe in epiſt. ad Leonem vocat eum caput omnium Epiſcoporum. Et ipſe S. Leo ſerm. 1. de ſanctis Petro, & Paulo, ſic Romam alloquitur: *Per ſacram B. Petri ſedem caput orbis effecta latius præſides religione divina, quam dominatione terrena*. Et infrà, *Minus eſt, quod tibi bellicus labor ſubdidit, quàm quod pax Chriſtiana ſubjecit*. Phocas igitur non primus hoc nomen tribuit Romano Pontifici, ſed primus compeſcuit ſuperbiam Epiſcopi Conſtantinopolitani, qui ſe Romano Pontifici æquare volebat.

Ad illud de Eccleſia, quæ dicitur Pantheon, dico primò, argumentum eſſe contra adverſarios. Nam Dan. 11. legimus, Antichriſtum pugnaturum contra omnes Deos, & ſolùm in occulto adoraturum Deum Maozim. & 2. Theſſ. 2. dicitur elevaturum ſeipſum ſupra omne, quod dicitur Deus. Ergo ſi Papa aperuit templum omnibus Dis, hoc ipſo non eſt Antichriſtus. Præterea antequam templum Pantheon conſecraretur Deo in memoriam omnium Sanctorum, jam erant Romæ templa S. Petri, Pauli, Laurentii, Sebaſtiani &c.

Sed objicit Melanchthon in Confeſſione & Apolog. art. 21. invocationem Sanctorum non fuiſſe ante Gregorii tempora; ergo tunc cœpit. Reſpondeo, mendacium eſſe. Nam plurimi Patres, & in iis Ambroſius in lib. de viduis, meminerunt invocationis Sanctorum: ſed de Antichriſto, & invocatione Sanctorum ſuis locis fusè differemus.

Quartò, reſpondet Calvinus in præfat. Inſtit. ſuam Eccleſiam non eſſe novam, ſed antiquiſſimam; immò illam ipſam, quam Chriſtus fundavit, tamen non eſſe viſam per multa ſæcula, & nunc demum apparuiſſe. At contra eſt argumentum quod facit B. Auguſtinus contra Donatiſtas lib. 3. de Baptiſmo, cap. 2. aut iſta Eccleſia, quæ nunc apparuit, antea perierat, & nunc reſurrexit; aut non perierat, ſed tantùm latuerat, & nunc extulit caput. Non Primum, quia tunc non potuiſſent renaſci ipſi, ſi mater perierat. Si perit: *Unde ergo*, inquit, B. Auguſtinus, *Donatus apparuit? de qua terra germinavit? ex quo mari emerſit? de quo cœlo cecidit?* Et præterea falſæ erunt promiſſiones Chriſti, Matth. 16. *Portæ inferi non prævalebunt adverſus eam*. Et Matthæi ultimo: *Ego vobiſcum ſum uſque &c.* Non Secundum, quia tunc vel iſta Eccleſia latens profitebatur ſuam fidem, vel non profitebatur; ſi profitebatur, ergo non erat latens, ſed manifeſta: & ſi manifeſta, quomodo nemo advertebat? Quomodo non capiebantur, & coercebantur ab inquiſitoribus, qui longo tempore ante Lutheri ætatem eſſe cœperunt in Eccleſia? Quomodo nullum veſtigium, nulla memoria eorum exſtat? Si autem non profitebatur fidem, ſed verè & propriè latebat, (quam partem ipſi defendere coguntur) ergo illa non fuit Eccleſia, ac proinde nulla fuit in mundo vera Eccleſia. Nam ut ipſi dicunt, confeſſio fidei eſt nota veræ Eccleſiæ: & Rom. 10. *Ore confeſſio fit ad ſalutem*.

Præterea ſi ita eſt, quomodo apparente Luthero, & Calvino nemo fuit qui ſe illis adjungeret, niſi quos ipſi deceperunt? Si multi Lutherani, & Calviniſtæ latebant, debuiſſent multi prædicante Luthero, & Calvino mox cognoſcere ſocios ſuos, & ad eos currere etiam non vocati, at non ita factum eſt; Nam omnes ferè qui ſunt Lutherani, & Calviniſtæ, fatentur ſe antea fuiſſe ex noſtris, & nihil cogitaſſe de nova illa doctrina. Immò Lutherus ipſe

fatetur, ſe aliquando non fuiſſe Lutheranum, ſed Monachum Catholicum, & Miſſas celebraſſe per quindecim annos ſeriò, ac devotè. Vide librum de Miſſa angulari, vel Joannem Cochlæum in actis Lutheri anni 1534. Item lib. 2. Lutheri contra Zvvinglium, vel Septicipitem Joannis Cochlæi, cap. 24.

Denique, ſi ita Eccleſia latuiſſet, ut Calvinus dicit, ſequeretur Eccleſiam Chriſti fuiſſe pejorem, & miſeriorem omni ſecta hæretica, & ipſo etiam populo Judæorum poſt everſionem Hieroſolymæ; quod certè eſt blaſphemum, cùm Deus per Prophetas paſſim prædicet gloriam Eccleſiæ, & polliceatur ſe cum ea ſemper futurum. Quod illud ſequatur, patet; nam omnis hæretica ſecta habuit ſua templa, ſuos Epiſcopos, ſua Sacramenta. Et ſimiliter Judæi poſt everſam Hieruſalem ſemper habuerunt aliquas Synagogas, ubi liberè excercuerunt ſuas cæremonias, ut patet ex Gregorio li. 7. epiſt. 5. nec unquam coacti ſunt generaliter adorare Deos alienos. At Eccleſia, quam latentem fingit Calvinus, per annos ferè mille, nulla habuit templa, nulla ſacra, nullos Epiſcopos, nec habuit unum angulum terræ ubi liberè exerceret actus Religionis ſuæ, & quod pejus eſt, coacta eſt ſervire Diis alienis, adorare idola, ſacrilegiis communicare, quæ eſt horribilior, & longior captivitas, quàm unquam fuerit Judæorum; immò eſt iſta Eccleſia deformior ipſis ruinis Synagogæ.

CAPUT VI.

Nota tertia.

TErtia Nota eſt Duratio diuturna, nec unquam interrupta. Eccleſia enim dicitur Catholica, non ſolum quia ſemper fuit, ſed etiam quia ſemper erit, juxta illud Dan. 9. *Regnum quod in æternum non diſſipabitur*. Et Act. 5. *Si eſt ex hominibus Concilium hoc, aut opus, diſſolvetur; ſi verò ex Deo eſt, non poteritis diſſolvere*. De hæreticis autem S. Paulus dicit: *Sed ultra non proficient*. 2. Timoth. 3. & B. Cyprianus lib. 4. epiſtol. 2. dicit ſchiſmaticos ſemper inter initia fervere, incrementa verò habere non poſſe, ſed ſtatim cum prava ſua æmulatione deficere. Et B. Auguſtinus Pſalm. 57. in illud; Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens: *Non vos terreant*, inquit, *fratres quidam fluvii, qui dicuntur torrentes. Hyemalibus aquis implentur. Nolite timere: poſt paululum tranſit, decurrit aqua, ad tempus perſtrepit, mox ceſſabit. Diu ſtare non poſſunt. Multæ hæreſes jam emortuæ ſunt, cucurrerunt in rivis ſuis quantum potuerunt, decurrerunt: ſiccati ſunt rivi, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint*.

Jam verò conſtat Eccleſiam noſtram duraſſe ab initio mundi hucuſque. Vel ſi de ſtatu novi Teſtamenti loquamur, duraſſe à Chriſto hucuſque per 1577. annos, fruſtrà eam oppugnantibus primo Judæis, deinde paganis, ultimo hæreticis; nec ſolùm duraſſe, ſed etiam ex perſecutionibus creviſſe. Ut enim aquæ diluvii, palatia regum obruebant, atque deiciebant, arcam verò Noe ſemper magis ac magis attollebant, ita perſequutiones regna temporalia facilè deſtruunt, Chriſti regnum, quod eſt Eccleſia, non modò non deſtruunt, ſed etiam illuſtrant. Itaque Juſtinus in Triphone, dicit perſequutionem id eſſe Eccleſiæ, quod eſt vineis putatio; ut enim vineæ putatione ad ubertatem provocantur, ita quoque Eccleſia perſequutionibus creſcit: & Tertullianus cap. ult. Apologetici ſanguinem Martyrum elegantèr ſemen Chriſtianorum vocat, quod explicaſſe videtur Leo ſerm. 1. de SS. Petro & Paulo, cùm ait: *Non minuitur perſecutionibus Eccleſia, ſed augetur, & ſemper Dominicus ager ſegete ditiore veſtitur, dum grana, quæ ſingula cadunt, multiplicata naſcuntur*.

Quamvis autem hæretici hujus temporis non concedant noſtram Eccleſiam 1577. annis duraſſe, concedunt tamen duraſſe ſine ulla interruptione à Gregorio I. hucuſque, ideſt, annos ferè mille. Quod tempus etiam ſi ſolum eſſet, adhuc eſſet longius, quàm fuerit ætas ullius hæreſis. Sed tamen falſum eſt non diutius duraſſe; ipſi enim non poſſunt oſtendere per ullam hiſtoriam, aut veterum ſcripta, factam eſſe mutationem religionis in Eccleſia Romana tempore S. Gregorii.

Deinde noſtram Eccleſiam eſſe veram Eccleſiam probari poteſt etiam hoc argumento; nam ante Lutheri tempora, non erant in mundo, niſi hæ religiones, Paganiſmus, Judaiſmus, Mahumetiſmus, Græciſmus, Neſtorianiſmus, Huſſitarum hæreſis, & Romana Eccleſia. Sed certum eſt non fuiſſe veram Eccleſiam Chriſti apud ullam ex prædictis ſectis, ut etiam Lutherani fatentur, ergo fuit apud Romanam Eccleſiam, aut certè periit de mundo omnis vera, & viſibilis Eccleſia; quod non poſſe fieri, ſuprà docuimus. At verò ſectæ omnes hæreticæ brevi defecerunt præter eas, quæ nunc exortæ ſunt.

Refert Theodoretus in lib. de hæreticis fabulis, ſeptuaginta ſex diverſas hæreſes uſque ad ſua tempora exortas; & libro 3. ejuſdem operis teſtatur omnes illas extinctas fuiſſe, pauciſſimis exceptis. Auguſtinus in lib. de hæreſibus numerat 88. hæreſes, ex quibus plurimas periiſſe teſtatur in expoſitione Pſalm. 57. Nos numeramus uſque ad tempora Lutheri 200. hæreticorum diverſiſſimas familias: ex his autem non ſuperſunt, niſi reliquiæ quædam Neſtorianorum, & Eutychianorum in Oriente; & Huſſitarum in Boemia; reliquæ omnes funditus interierunt. Et mirabilis valde eſt in hac re providentia Dei, quòd fuerint hactenus uſque ad Lutheri tempora, ut minimum 200. hæreſiarchæ, quorum multi habuerunt multos Epiſcopos, multas Eccleſias, multos potentiſſimos Patronos, & Imperatores, & Reges, & ſcripſerunt libros innumerabiles, ut viderentur numquam poſſe deficere; & tamen ita defecerunt, ut jam non ſuperſint nec ipſi, nec libri eorum, nec dogmata, nec nomina, aut veſtigia ulla, niſi in libris Catholicorum. Itaque ſi Catholici non ſcripſiſſent eorum nomina in ſuis libris, neſciremus quidem eos fuiſſe unquam in hoc mundo.

Quàm firmis radicibus nixa videbatur hæreſis Ariana temporibus Athanaſii & Hilarii? At nunc ubi, quæſo, eſt? Evanuit velut pulvis, quem projicit ventus à facie terræ. Ante annos ducentos regnabat in Gallia hæreſis Albigenſium, quæ præter vires doctrinæ, magis abundabat copiis militum, & potentia, quàm nunc hæreſis Calviniſtarum, ut cognoſci poteſt ex lib. 6. Pauli Æmilii de rebus Gallorum; & tamen ubi nunc ſunt Albigenſes? Quotuſquiſque eſt, qui eos vel nominari audierit?

Porrò Lutherani vix nati areſcere cœperunt: cœpit regnum Lutheri anno 1517. ſed vix ſepeem annis pacificè regnavit. Nam anno 1525. ſurrexit Zvvinglius, & poſt duos alios annos ſurrexerunt Anabaptiſtæ, qui majorem partem Lutheranorum à Luthero ſeparatam ad ſe traxerunt. Qui verò manſerunt Lutherani, ita immutarunt Lutheri doctrinam, ut vix ulli jam inveniantur puri Lutherani. De quo graviter conqueritur Illyricus in præfationibus omnium Centuriarum.

Sed nec Zvvinglius diu regnavit. Nam anno 1538. ſurrexit Calvinus, qui ita brevi invaluit, ut vix pauca quædam oppida Helvetiorum Zvvinglianis reliquerit. Ipſi quoque Calviniſtæ per Libertinos in

Gal-

Gallia, per Trinitarios in Polonia, & Samoſatenos in Tranſylvania, quotidie magis ad paucitatem rediguntur.

Porrò Calvinus, ut erat ſagax, regnum ſuum non fore diuturnum prævidit & prædixit in præfatione Catechiſmi Genevenſis, quem ad Miniſtros in Friſia Orientali miſit: *De poſteritate*, inquit, *ego ſic ſum anxius, ut tamen vix cogitare audeam. Niſi enim mirabiliter Deus è cælo ſuccurrerit, videre mihi videor extremam barbariem impendere orbi. Atque utinam non paulò poſt ſentiant filii noſtri fuiſſe hoc verum potius vaticinium, quàm conjecturam.* Quæ Calvini anxietas ſatis apertè declarat ſectam ipſius rem eſſe planè humanam, non ſpiritu Dei, ſed induſtria quadam, atque artificio humano excogitatam, ac denique longiſſimè abeſſe à ſpiritu ejus, qui dixit: *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.*

Centuriatores quoque in præfatione ſecundæ Centuriæ idem vaticinantur de ſuo Lutheriſmo. *Maximæ*, inquiunt, *in doctrina variationes, & inclinationes impendere videntur; & ſic merentur hominum peccata, quæ ſunt indies atrociora. At tempora quidem Germanici Prophetæ Martini Lutheri, cujus voce & miniſterio lux Evangelii quaſi è tenebris Ægyptiacis revocata eſt, propemodum Apoſtolorum ætati reſpondent. Nunc verò ipſo ſublato, quaſi alteram Evangelii ætatem ingreſſi ſumus, ubi plures phanatiſmi incipiunt pullulare, & paulatim regnare.* Et in præfatione Cent. 5. poſtquam oſtenderunt præcipuos articulos de libero arbitrio, de fide juſtificante, de bonis operibus, non defendi amplius à Lutheranis plurimis Lutherice, ſed Papiſticè, ſubjungunt: *Periit jam, idque repentè, veritas patefacta. Philoſophia, Papiſmus & alia ſecte longè lateque in templo Dei primam cathedram occupant.*

Concludimus ergo cum S. Hieronymo in extremo Dialogo adverſus Luciferianos: *Brevem*, inquit, *aperiamque animi mei ſententiam proferam, in illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata, uſque ad diem hanc durat.* Et cum S. Auguſtino lib. de utilitate credendi, cap. 17. *Dubitabimus*, inquit, *nos illius Eccleſiæ concedere gremio, quæ ab Apoſtolica ſede per ſucceſſiones Epiſcoporum fruſtrà hæreticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit?*

CAPUT VII.

Nota quarta.

QUarta Nota eſt Amplitudo, ſive multitudo, & varietas credentium. Eccleſia enim verè Catholica non ſolùm debet amplecti omnia tempora, ſed etiam omnia loca, omnes nationes, omnia hominum genera. Sic enim explicat, quid ſit eſſe Catholicum, Vincentius Lyrinenſis in ſuo commonitorio, ubi dicit eos propriè eſſe Catholicos, qui tenent id, quod ſemper, quod ubique, quod ab omnibus creditum eſt. Et ſic prædictum erat Pſal. 2. *Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam, terminos terræ.* Et Pſal. 71. *Dominabitur à mari uſque ad mare &c.* Et Dominus ipſe Luc. ult. & act. 1. dicit prædicandum Evangelium in omnes gentes initio facto à Hieruſalem.

Sunt autem aliqua obſervanda, antequam ex hac Nota argumentum depromamus. Primum eſt ex Auguſtino lib. de unitate Eccleſiæ, cap. 6. & Beda in cap. 6. Cant. ut Eccleſia ſit Catholica, in primis requiri, ut non excludat ulla tempora, loca, vel hominum genera; in quo diſtinguitur à Sinagoga, quæ erat Eccleſia particularis, non Catholica, quia erat alligata uni tempori, ideſt, uſque ad adventum Meſſiæ, item uni loco, ideſt, templo Salomonis, extra quod non poterant ſacrificare; & uni familiæ, ideſt, filiis Jacob.

Secundò, nota ex Auguſtino epiſtol. 80. ad Heſychium, ut ſit Eccleſia Catholica, non requiri, ut ſit in omnibus locis totius mundi, ſed tantùm, ut innoteſcat omnibus provinciis, & in omnibus fructificet, ita ut in omnibus provinciis aliqui ſint de Eccleſia; Donec enim hoc fiat, non veniet dies Domini, ut patet ex Matth. 24.

Tertiò ex Driedone lib. 4. cap. 2. par. 2. de Eccleſ. dogmat. nota, non requiri, ut hoc fiat ſimul, ita ut uno tempore in omnibus provinciis neceſſariò eſſe oporteat aliquos fideles: ſatis enim eſt, ſi fiat ſucceſſivè. Ex quo id ſequitur, quòd ſi ſola una provincia retineret veram fidem, adhuc verè & propriè diceretur Eccleſia Catholica, dummodò clarè oſtenderetur, eam eſſe unam & eandem cum illa, quæ fuit aliquo tempore, vel diverſis in toto mundo, quemadmodum nunc quælibet Dioceſis dicitur Catholica, quia eſt continuata cum aliis, quæ faciunt unam Eccleſiam Catholicam.

At, inquies, hoc eſt incidere in errorem Petiliani, & Donatiſtarum, qui dicebant, Eccleſiam quidem fuiſſe in toto orbe, ſed poſtea periiſſe, ex omnibus provinciis, & in ſola Africa remanſiſſe, quos Auguſtinus reprehendit Pſalm. 101. conc. 2. Reſpondeo, Donatiſtas erraſſe in duobus. Primùm, quòd vellent, Eccleſiam tantùm fuiſſe in Africa, eo tempore, quo manifeſtè in toto mundo adhuc fructificabat. Secundò, quòd ſuam Eccleſiam Africanam non poterant continuare cum illa, quæ in toto orbe fuerat; nam in illa ſemper fuerunt boni & mali, ut Auguſtinus probat, ipſi autem non volebant niſi bonos.

Ultimò, nota, quod etſi Eccleſia non neceſſariò debuit ſimul eſſe in omnibus locis, tamen hoc tempore debet neceſſariò vel eſſe, vel fuiſſe in majori parte orbis terræ. Nam Eccleſia omnium conſenſu, etiam hæreticorum, jam ſenuit; ſi ergo in ſua adoleſcentia, & juventute non creviſſet, quomodo nunc in ſenectute creſceret? Oportet igitur, ut jam creverit, atque occupaverit, ſi non totum orbem terrarum, at certè magnam partem.

Jam verò noſtram Eccleſiam maximam partem orbis occupaſſe, & eſſe verè Catholicam, ita probatur. Nam tempore Apoſtolorum in toto mundo fructificare cœpit, ut Paulus dicit Col. 1. Item tempore Irenæi erat ſparſa per totum orbem, ideſt, per omnes provincias tunc cognitas, id quod ipſe refert lib. 1. cap. 3. Idem poſtea refert de ſuo tempore Tertullianus lib. contra Judæos, cap. 3. Idem poſtea Cyprianus lib. de unitate Eccleſiæ. Idem poſtea Athanaſius libr. de humanitate Verbi. Idem poſtea Chryſoſtomus & Hieronymus in cap. 24. Matth. & Auguſtinus in epiſt. 78. & 80. ad Heſychium, necnon Theodoretus in libr. de legibus, & Leo Magnus ſerm. 1. de ſanctis Petro & Paulo, ac S. Proſper, qui in lib. de ingratis, ita cecinit:

Sedes Roma Petri, quæ paſtoralis honoris.
Facta caput mundo, quidquid non poſſidet armis,
Religione tenet.

Sed hæc fortaſſe non negabunt adverſarii. At nos idem oſtendemus de poſterioribus temporibus. Tempore B. Gregorii Eccleſiam noſtram fuiſſe in toto orbe terrarum, planum eſt, ut ſuprà etiam adnotavimus ex epiſt. ipſius Gregorii ad Epiſcopos Orientis, Africæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Angliæ, Siciliæ. Item ex Beda in cap. 6. Canticorum, necnon ex Bernardo, qui diſputans coram Rege Siciliæ Rogerio, aſſerebat, Romano Pontifici ſuo tempore paruiſſe Orientem & Occidentem totum, item Franciam,

Germaniam, Angliam, Iberos, & plurimas barbaras nationes. Vide vitam S. Bernardi lib. 2. cap. 7.

Denique, noſtro tempore Eccleſia Romana præter Italiam & Hiſpaniam totam, præter Galliam ferè totam, præter Germaniam, Angliam, Poloniam, Boemiam, Hungariam, Græciam, Siriam, Æthiopiam, Ægyptum, in quibus multi inveniuntur Catholici, in ipſo novo orbe habet Eccleſias ſine admiſtione hæreticorum, in omnibus quatuor partibus mundi; ad Orientem, in Indiis; ad Occidentem, in America; ad Septentrionem, in Japonia; ad Meridiem, in Braſilia, & exteriore parte Africæ. At ſectæ hæreticæ numquam totum orbem, aut certè dimidiam ejus partem occuparunt.

Secta Mahumeti, cum hæreſibus Neſtorii, & Eutychetis, quæ adhuc vigent in Oriente, numquam ad Occidentem tranſierunt. Hæreſes autem Lutheranorum numquam tranſierunt mare, nec Aſiam, aut Africam, Ægyptum, aut Græciam viderunt. Ex quo intelligimus illuſtre eſſe mendacium, quod habetur in principio præfationis Concordiæ Lutheranorum, anno 1580. editæ: dicunt enim, Confeſſionem Auguſtanam in toto orbe terrarum percrebuiſſe, & in ore & ſermone omnium eſſe cœpiſſe. At ex tribus partibus orbis terræ, duæ majores, Aſia & Africa, nec nomen hujus Confeſſionis audierunt. In Europa multæ provinciæ: ut tota Græcia, Italia, Hiſpania, vel neſciunt quid ſit Confeſſio Auguſtana, vel execrantur; Gallia, Helvetia, & Britannia, non recipiunt, niſi nomine tenus; Immò rara eſt civitas, quæ ab una aliqua ſecta hæretica tota poſſideatur. Et quamvis videantur hæretici hoc tempore magnam partem Septentrionis obtinere, tamen non tenentur omnia illa loca ab una ſecta, ſed à plurimis, quæ inter ſe non minus pugnant, quàm nobiſcum.

Itaque pulchrè Auguſt. in lib. de paſtor. cap. 8. docet, Eccleſiam eſſe ubique, & hæreſim ubique. Sed Eccleſiam eſſe unam & eandem ubique, hæreſes autem non eaſdem, ſed diverſiſſimas, quæ ſe invicem non noverunt, & proinde nullam earum eſſe Catholicam. Quocirca rectè eas comparat ſarmentis præciſis, quæ ubi cadunt, cùm præciduntur, ibi manent. Cùm interim Eccleſia tanquam vitis viva, ubique palmites ſuos extendat. Hinc etiam ipſe paſſim hoc argumento utitur, ut lib. contra epiſt. fundamenti, cap. 4. & de utilitate credendi, cap. 14. & 17. & alibi.

Neque ſperare poſſunt hæretici, ſectam ſuam aliquando occupaturam eſſe totum orbem: Nam non debet nunc incipere Eccleſia creſcere, cùm jam ſenuerit, ut ſuprà diximus. Et ſi Auguſtinus abſurdiſſimum cenſuit, quod hæreſis Donatiſtarum poſt annum Domini 300. ex Carthagine eſſet propaganda in omnem terram, libro de unitate Eccleſiæ, cap. 14. & 15. quanto magis abſurdum erit nunc poſt annum 1577. Hæreſim Lutheranam vel Calvinianam ex Wirtemberga vel Geneva in omnem terram eſſe diffundendam?

CAPUT VIII.

Nota quinta.

QUinta Nota eſt Succeſſio Epiſcoporum in Romana Eccleſia ab Apoſtolis deducta uſque ad nos; hinc enim dicitur Apoſtolica. Ac propterea omnes veteres hac ſucceſſione, tanquam argumento evidentiſſimo uſi ſunt ad veram Eccleſiam oſtendendam. Irenæus lib. 3. c. 3. enumerat Epiſcopos Romanos à Petro, uſque ad Eleutherum, qui ſuo tempore ſedebat. Ac dicit, per hanc ſucceſſionem confundi omnes hæreticos. Tertullianus in lib. de præſcript. *Cedant*, inquit, *hæretici origines Eccleſiarum ſuarum, evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionem ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris habuerit auctorem & antecеſſorem. Hoc enim modo Romanorum Eccleſia Clementem à Petro ordinatum refert.* Confingant tale aliquid hærerici. Euſebius in hiſtoria & in Chronico, & Hieronymus ac Proſper, qui Chronicum Euſebii continuarunt, diligentiſſimè annotant ſucceſſionem Romanorum Epiſcoporum, ut inde continuatio Eccleſiæ manifeſta ſit. Epiphanius hæreſ. 27. quæ eſt Carpocratis, enumerat ordine Pontifices Romanos, & ſubjungit: *Et ne quis*, inquit, *miretur, quòd tam exactè ſingula recenſemus. Per hæc enim ſemper charitas oſtenditur.*

Optatus Milevitan. lib. 2. contra Parmenianum, enumerat omnes Romanos Pontifices à Petro uſque ad Syricium, qui tunc ſedebat, ut oſtendat non eſſe Eccleſiam apud Donatiſtas, qui per ſimilem ſucceſſionem ad Apoſtolos aſcendere non poterant, & ſubdit: *Vos*, inquit, *veſtræ cathedræ originem oſtendite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vendicare.*

Denique Auguſtinus in epiſt. 165. ad Generoſum, ad eumdem finem enumerat Pontifices Romanos à Petro uſque ad Anaſtaſium, qui tunc ſedebat. Et in Pſalmo contra partem Donati: *Numerate*, inquit, *Sacerdotes, vel ab ipſa ſede Petri, & in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſſerit, videte. Ipſe eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ.* Et lib. contra epiſt. fundamenti, cap. 4. *Tenet me*, inquit, *in Eccleſia ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oves ſuas Dominus commendavit, uſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum.*

Si ergo veteres tanti fecerunt ad veram Eccleſiam oſtendendam continuationem 12. vel 20. vel 40. Pontificum, quanti nos facere debemus continuationem non interruptam Pontificum 200. & amplius? præſertim cùm videamus deficere alias Apoſtolicas ſedes, Antiochenam, Alexandrinam, & Hieroſolymitanam, in quibus poſtquam à Perſis, vel Saracenis, ea loca Romanis adempta ſunt, quod accidit ante annos 900. aut nulla, aut obſcuriſſima fuit ſucceſſio. Et in ipſa urbe Roma toties mutatam eſſe formam temporalis dominii, nunc Imperatoribus, nunc Regibus Gothorum, nunc etiam Conſulibus, ſive juſtè, ſive injuſtè dominantibus, & ipſam urbem aliquoties everſam, & tamen ſedem Petri numquam defeciſſe, neque everſam fuiſſe, ſed immobilem ſemper permaniſſe.

Sed ut vis hujus argumenti melius intelligatur, aliqua notanda ſunt. Primum eſt, non poſſe ullo modo Eccleſiam eſſe ſine Paſtoribus & Epiſcopis, ut rectè docet Cypr. in epiſt. 9. lib. 4. ubi dicit, Eccleſiam eſſe plebem Epiſcopo adunatam, & Epiſcopum eſſe in Eccleſia, & Eccleſiam in Epiſcopo. Quare Hieron. lib. contra Luciferianos: *Eccleſia*, inquit, *non eſt, quæ non habet Sacerdotes.* Id quod apertè probatur ex Paulo Epheſ. 4. *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios Paſtores & Doctores ad conſummationem Sanctorum, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes &c.* Ubi docet Apoſtolos, futuros paſtores in Eccleſia uſque ad diem judicii; Tunc enim occurremus Domino in unitate fidei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Eſſe autem Epiſcopos Paſtores hujus gregis, docet idem Apoſtolus, apud Lucam Act. 20. *Attendite vobis & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Sed nec Lutherus id negat, quin potiùs in lib. de Eccl. & Conc. inter notas Eccleſiæ ponit,

nit, habere veros pastores. Ex quo sequitur, eam non esse veram Ecclesiam, quæ aut nullos, aut non veros habet pastores.

Nota secundò, illos solos in Ecclesia semper habitos fuisse veros Episcopos, qui ab Apostolis per legitimam successionem & ordinationem descendisse ostendebantur. Omnes autem alios fures & latrones, quippe qui non per ostium intrassent, sed ascendissent aliunde: Nam constat, Christum, à quo Ecclesia novi Testamenti cœpit, duodecim Apostolos tantùm elegisse Episcopos & Sacerdotes, & eis commisisse omnem auctoritatem pascendi & gubernandi Ecclesiam; Apostolos autem postea elegisse atque ordinasse alios Episcopos, & eis tradidisse similem potestatem, alios deinceps ordinandi: Id quod ex historiis non solùm antiquis Eusebii & similium, sed etiam ex ipsis Centuriis Magdeburgensium apertè ostenditur. Et hinc est quod Paulus, qui extra ordinem Apostolus à Christo post ascensionem in cœlum factus est; non fuisset agnitus in Ecclesia pro tali, nisi prius in Ecclesia baptizatus fuisset, & ab Apostolis dexteras accepisset; imò & ab illis ordinatus fuisset, ut patet ex act. 9. & 13. & Gal. 1. Itaque sicut in populo Testamenti veteris, qui per carnalem generationem propagabatur, nulli erant de populo illo Dei, nisi qui descendebant à duodecim filiis Jacob; nulli Sacerdotes, nisi qui descendebant à Levi per Aaron. Et idcircò diligentissimè tunc conservabantur genealogiæ, ut patet ex toto veteri Testamento: ita in populo Testamenti novi, qui spirituali generatione multiplicantur, nulli sunt Christiani, nisi per Apostolos, vel eorum successores, aut ab eis missos, conversi; nulli Episcopi, nisi qui eisdem legitimè succedunt, & ideo tam diligenter annotantur à nostris Episcoporum successiones.

Nota tertiò, duo requiri, ut aliquis Episcopus dicatur ab Apostolis legitimè descendere, & proinde esse legitimus Episcopus. Unum est successio, alterum est ordinatio. Quantum ad successionem, id requiritur, ut is qui verus Episcopus haberi cupit, succedat alicui Apostolo, quomodo Clemens successit Petro, & Polycarpus Joanni, vel certè ut succedat alicui, quem aliquis Apostolus fecerit Episcopum, quomodo Ignatius successit Evodio, & Anianus Marco, quos Petrus fecerat Episcopos, vel demum, si Episcopatus est novus, ut fiat Episcopus ab eo, qui habet Apostolicam auctoritatem, qui est solus Rom. Pontifex. Nam, ut B. Augustinus scribit in epist. 162. in Romana Ecclesia semper viguit Apostolicæ Cathedræ principatus.

Ratio hujus est, quia institutio novorum Episcoparuum non potest pertinere ad ullum, qui habeat definitam regionem, quales sunt Episcopi particulares, sed ad eum, qui toti Ecclesiæ præest, & cui propriè cura incumbit Ecclesiam propagandi, quales fuerunt omnes Apostoli. Petrus quidem ex officio, & cæteri ex delegatione, & quicumque aliter intrat, non est de Ecclesia Apostolica, cùm non possit ostendere originem suam ab Apostolis. Nec tamen ob id negamus, quin etiam Patriarchæ & Metropolitani aliquando possint novos Episcopatus erigere, quòd sanctum Athanasium in Oriente, & sanctum Bonifacium in Germania fecisse constat; modò à sede Apostolica facultatem habuerint.

Quantum ad ordinationem autem, requiritur, ut qui fit Episcopus, ordinetur à tribus Episcopis, qui & ipsi sint ab aliis ordinati, & illi ab aliis, donec ad Apostolos veniatur. Id clarè habetur Canon. 1. Apostolorum, ubi præcipitur, ut Episcopus ordinetur à duobus vel tribus Episcopis, idest, à duobus assistentibus Metropolitano, vel à pluribus.

A Item Anacletus epist. 2. docet, Jacobum ordinatum fuisse Episcopum Hierosolymæ, à Petro, Jacobo, & Joanne, & eodem modo à tribus, ut minimum, omnes alios ordinari debere. Idem habetur in Concilio Nicæno I. cap. 4. & in Carthag. IV. cap. 2. Immò Apostolus hoc ipsum indicat, cùm 1. Tim. 4. scribit: *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi cum impositione manuum Presbyterii:* Siquidem nomine Presbyterii intelligit cœtum Episcoporum, qui simul cum ordinante imponebant manus super caput ordinandi, ut exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Oecumenius: Neque mirum est, Episcoporum cœtum vocari Presbyterium; nomen enim Presbyteri commune erat olim Presbyteris & B Episcopis, ut patet ex epist. Irenæi ad Victorem, quæ est apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 24. Ubi Irenæus vocat Presbyteros Romanos Pontifices, Victorem, Anicetum, Pium, Telesphorum & Xystum. Itaque dubium esse non potest, quin requirantur ordinariè tres, ut minimum, Episcopi, ad novi Episcopi ordinationem, nisi fortè ex dispensatione cum uno Episcopo ordinante adsint Abbates infulati, qui vicem Episcoporum gerant, ut aliquando fieri solet ob Episcoporum raritatem.

Nota quartò, antiquos hæreticos consuevisse, ut plurimum Ecclesiam imitari in ordinatione Episcoporum, ut patet ex Cypriano 1. lib. epist. 3. & Augustin. epist. 165. & ideò sanctos Patres non reprehendisse in eis, nisi defectum successionis, & ex eo solùm probasse, eos non esse veros Episcopos, quippè qui ad Ecclesiam Apostolicam non pertinerent, cùm ab Apostolis per successionem non ducerent originem. Nostri autem temporis hæretici neutrum habent, idest, nec ordinationem, nec successionem, & propterea longè inverecundius, quàm ulli unquam alii hæretici, sibi nomen & munus Episcopi usurpant.

Ex quo argumentum insolubile sumitur hoc modo. Ecclesia non potest esse sine Episcopis, ut ostendimus. Apud Lutheranos non sunt Episcopi, nam non habent ordinationem, nec successionem ab Apostolis: igitur apud eos non est Ecclesia. Et quidem quòd nec Lutherus, qui habitus est Episcopus Wirtembergensis, nec Zwinglius, qui habitus est Episcopus Tigurinus, nec Oecolampadius, qui in ipso sepulchri Epitaphio vocatur primus Basileæ Episcopus, nec Calvinus, qui dictus est Episcopus Genevensis, nec ulli alii ordinati sint à tribus Episcopis, neque ex dispensatione ab uno, assistentibus Abbatibus, notissimum est, nec ipsi negant. Ergo saltem Patribus Nicæni & Carthaginensis Concilii, immò & ipsis Apostolis, qui statuerunt, Episcopum à tribus Episcopis debere ordinari, isti non sunt Episcopi, eisque convenit, quòd Cyprianus lib. de simplicitate Prælatorum ait: *si sunt, qui se ultro apud temerarios convenas sine divina dispositione præficiunt, qui se Præpositos sine ulla ordinationis lege constituunt, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt.*

Respondet Brentius: Nos legitimè vocati sumus à populo & magistratu, & ab eis Episcopatum accepimus, & non nos intrusimus. At contra; Nam hic non disputamus de electione Episcopi, quàm scimus variè variis temporibus celebratam. Constat enim Apostolos & veteres Romanos Pontifices, misisse Episcopos ad varias civitates, sine ullo consensu populorum requisito. Constat etiam, aliquando populum simul cum Clero Episcopum elegisse, aliquando solùm Clerum. Cæterùm quomodocumque fieret electio, semper fuit necessaria ordinatio, quam non populus, sed soli Episcopi, & quidem tres ut minimum, regulariter conferebant, quod nemo nescit,

ſcit, niſi qui nihil legit. Dicat ergo Lutherus, à quibus Epiſcopis ordinatus fuerit Antiſtes Virtembergenſis. Dicant etiam cæteri, à quibus fuerint ordinati: ſed nec dicunt, nec dicere poſſunt.

Deinde, quòd non ſucceſſerint in Epiſcopatu antiquis Epiſcopis, certiſſimum eſt, tum quia in omnibus urbibus, ubi iſti ſe fecerunt Epiſcopos, erant antea, & ſunt etiam modò in pleriſque locis Epiſcopi Catholici, qui legitimè ſucceſſerunt antiquis; non autem ſucceditur, niſi Epiſcopis defunctis, aut legitimè depoſitis. Tum etiam, quia ipſi fatentur, ſe primos eſſe earum urbium Epiſcopos. Certè Baſilicæ exſtat adhuc epitaphium ad ſepulchrum Oecolampadii, ubi dicitur, ut paulo antè notavi, & ego ipſe legi, non ſine riſu, Oecolampadius primus illius urbis Epiſcopus. De iſtis ergo dici poteſt, quod ait Cyprianus lib. 1. epiſt. 6. ad Magnum: *Novatianus*, inquit, *in Eccleſia non eſt, neque Epiſcopus computari poteſt, qui Apoſtolica traditione contempta, nemini ſuccedens, à ſeipſo ordinatus eſt*. Et infrà: *Aut paſtor haberi quomodo poteſt, qui manente vero paſtore, & in Eccleſia Dei ordinatione ſuccedanea, præſidente, nemini ſuccedens, & à ſeipſo incipiens, alienus ſit & profanus?* Et lib. 4. epiſt. 2. ad Antonianum: *Cornelius*, inquit, *Epiſcopus factus eſt, cùm Fabiani locus, ideſt, cùm locus Petri, & gradus cathedræ ſacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atque omnium noſtrum conſenſione firmato, quiſquis jam Epiſcopus fieri voluerit, foris ſit neceſſe eſt*. His ſimilia ſunt, quæ ſuprà diximus de ſucceſſione legitima, ex Irenæo, Tertulliano, Epiphanio, Optato & Auguſtino.

Sed objiciunt primò, Epiſcopi Papiſtæ deſeruerunt veram fidem, ergo non ſunt amplius Epiſcopi, ergo meritò poſſunt pii Miniſtri loca eorum occupare.

Reſpondeo ad hoc Brentii argumentum (admiſſo quòd ſit dubium, ubi ſit vera fides, quamquam apud nos certiſſimum eſt eſſe) Epiſcopos Catholicos, qui per tot ſæcula poſſederunt ſedes ſuas pacificè, non poſſe eis privari, niſi legitimè judicentur, & damnentur. Nam in omni controverſia melior eſt conditio poſſidentis. Conſtat autem, Epiſcopos Catholicos in nullo legitimo judicio eſſe damnatos. Quis enim eos damnavit, præter Lutheranos? At ipſi accuſatores ſunt, non judices. Quis enim eos conſtituit judices noſtros? Præterea etiam ſi noſtri jam damnati eſſent, non continuò illi ſuccedunt, cùm nemo eos Epiſcopos inſtituerit, qui habuerit inſtituendi Epiſcopos auctoritatem: nec veri ſint Epiſcopi cùm eos nemo ordinaverit, qui habuerit jus ordinandi, ut ſuprà oſtendimus.

Secundò, objicit Brentius ibidem, ideſt, in Prolegomenis contra Petrum à Soto. Caiphas legitimè ſucceſſit antiquis Pontificibus, & potuiſſet uſque ad Aaronem deducere majores ſuos, & tamen non petierunt Apoſtoli, ut à Caipha ordinarentur; ſed Caipha, & omnibus illis Pontificibus, qui legitimè ſuccedebant invitis, facti ſunt Epiſcopi & Pontifices ſine ulla ſucceſſione, ergo etiam modo cùm ordinarii Epiſcopi imitentur Caipham, licet ſine eorum ordinatione & ſucceſſione Epiſcopatum gerere.

Reſpondeo, ſacerdotium Aaronicum fuiſſe, temporale, & ſolùm duraſſe uſque ad inchoationem novi Teſtamenti; deinceps autem cœpiſſe ſacerdotium ſecundùm ordinem Melchiſedech à Chriſto inſtitutum, cujus ſacerdotii cùm primitiæ fuerint Apoſtoli, non debuerunt ſuccedere Caiphæ, ſed eſſe principium novi ſacerdotii, ut patet ex Pſalm. 109. *Tu es Sacerdos in æternum*; & ex cap. 7. ad Hebræos. Sicut ergo ab Aaron uſque ad Chriſtum non fuerunt veri Sacerdotes, niſi qui ſucceſſerunt Aaroni, ita ab Apoſtolis uſque ad finem mundi non erunt veri Sacerdotes, niſi qui Apoſtolis ſuccedent. Verum tamen eſt, quòd ut cum honore ſacerdotium Aaronicum deferretur ad ſepulturam, Apoſtoli illud honorabant, ut patet ex Cypriano lib. 1. epiſt. 3. ad Cornelium, & lib. 4. epiſt. 9. ad Florentium Pupianum, ubi adducit illud ex Act. 23. *Neſciebam fratres, quia Princeps Sacerdotum eſt*.

Tertiò, objicit Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 2. §. 2. & 3. cur non enumeremus etiam ſucceſſiones Epiſcoporum Africæ, Ægypti & totius Aſiæ; & reſpondet ipſemet nobis inſultans, quia periit ibi ſacroſancta iſta ſucceſſio.

Reſpondeo, vel Calvinus ex eo, quòd periit ſucceſſio in illis locis, vult concludere, non eſſe Eccleſiam, vel eſſe Eccleſiam; ſi Primum, pro nobis facit: Nam ſi ibi non eſt Eccleſia, quia ibi non eſt ſucceſſio, ergo hìc eſt Eccleſia, quia hìc eſt ſucceſſio. Si ſecundum, reſpondemus, eos qui ibi ad veram Eccleſiam pertinent, non poſſe quidem oſtendere ſucceſſionem continuam Epiſcoporum ſuorum particularium, ſed poſſe oſtendere ſucceſſionem continuam Epiſcoporum univerſalium, qui ſunt Romani Epiſcopi, quibus illi ſubjectos ſe eſſe fatentur. Hæc enim eſt cauſa, cur veteres Epiſcopi magis ſolliciti fuerint de ſucceſſione Romani Pontificis, quàm de ſua. Irenæus erat Epiſcopus Lugdunenſis in Gallia, Optatus, & Auguſtinus erant Epiſcopi in Africa, Epiphanius Salaminæ in Cypro, Euſebius Cæſareæ in Paleſtina, & tamen nullus eorum texere voluit ſuæ Eccleſiæ ſucceſſionem, ſed Romanæ tantùm Eccleſiæ. Satis enim illis videbatur oſtendere continuam ſucceſſionem in Eccleſia principali, cujus ipſi ſe membra eſſe gaudebant.

Quartò, objicit idem Calvinus. In Eccleſia Græca adhuc ſervatur ſucceſſio non interrupta Epiſcoporum, & tamen non eſt illa vera Eccleſia, ſecundùm opinionem noſtram, non igitur ſucceſſio eſt Nota veræ Eccleſiæ.

Reſpondeo primùm, non poſſe oſtendi in Eccleſia Græca certam ſucceſſionem; nam imprimis fatetur Calvinus, in Aſia, & Ægypto, & proinde Antiochiæ, Hieroſolymæ, & Alexandriæ interruptam fuiſſe ſucceſſionem; ſola reſtat Conſtantinopolitana Eccleſia ex Patriarchalibus, quæ non videtur unquam caruiſſe proprio Patriarcha. At Conſtantinopolitana Eccleſia non eſt Apoſtolica, nec oſtendit certam originem ab Apoſtolis; Tametſi enim Nicephorus Patriarcha in Chronologia conetur deducere ab Andrea Apoſtolo ſucceſſionem Epiſcoporum Bizantii, tamen nulli veteres id tradunt, nec unquam à Patribus Eccleſia Bizantina, ſive Conſtantinopolitana dicta eſt Apoſtolica, & Patres Concilii Conſtantinopolitani I. in epiſt. ad Damaſum Romanum Pontificem, apertè fatentur, Eccleſiam illam novellam eſſe. Itaque habet quidem Eccleſia Conſtantinopolitana qualemcumque ſucceſſionem à tempore Conſtantini hucuſque, non autem ab Apoſtolicis temporibus, quòd præcipuè quæritur.

Dico ſecundò, argumentum à ſucceſſione legitima adferri à nobis præcipuè ad probandum non eſſe Eccleſiam, ubi non eſt hæc ſucceſſio, quod quidem evidens eſt; ex quo tamen non colligitur neceſſariò, ubi eſſe Eccleſiam, ubi eſt ſucceſſio. Itaque hoc argumento probamus evidenter, non eſſe Eccleſiam apud Lutheranos. Quòd autem apud Græcos non ſit Eccleſia, probamus alio modo, quia nimirum convicti ſunt legitimè in tribus plenariis Conciliis, Lateranenſi, Lugdunenſi, & Florentino, de ſchiſmate & hæreſi: Ac præcipuè de hæreſi circa proceſſionem Spiritus ſancti à Filio, quam eſſe manifeſtam hæreſim, Lutherani & Calviniſtæ etiam confitentur.

Adde ultimò, quòd omnes Eccleſiæ illæ Patriarchales habuerunt per longa tempora Epiſcopos manifeſtos

niſeſtos hæreticos, & proinde interrupta eſt veterum Paſtorum ſucceſſio.

Quintò, objicit idem Calvinus, veteres Patres, qui oſtendunt Eccleſiam ex ſucceſſione Pontificum Romanorum, id facere, quia illis temporibus conſtabat non fuiſſe mutatam fidem & religionem in Eccleſia Romana; at nunc contrarium conſtat.

Reſpondeo, vel intelligit Calvinus, eo tempore conſtituſſe Catholicis tantùm, vel Catholicis ſimul & hæreticis, quod in Romana Eccleſia non eſſet mutata religio. Si primum aſſumat, nihil dicit, nam etiam hoc tempore Catholicis conſtat, non eſſe in Romana Eccleſia mutatam religionem. Si ſecundum aſſerat, apertè mentitur. Nulli enim fuiſſent hæretici, ſi ſemper omnes putaſſent, in Romana Eccleſia eſſe veram fidem. Præterea Donatiſtæ Romanam Eccleſiam oppugnabant, ut nunc faciunt Lutherani & Calviniſtæ.

Optatus lib. 2. cont. Parmenianum: *Unde eſt*, inquit, *quòd claves Regni vobis Donatiſta uſurpare contenditis, qui contra cathedram Petri veſtris præſumptionibus & audaciis ſacrilegio nitatis?* Et Auguſt. lib. 2. contra literas Petil. cap. 51. *Cathedra tibi quid fecit Eccleſia Romana, in qua Petrus ſedit, & in qua nunc Anaſtaſius ſedet? Cur appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicam?* Et tamen Optatus & Auguſtinus à ſucceſſione iſta contra Donatiſtas argumentantur, ut ſuprà diximus.

CAPUT IX.

Nota ſexta.

SExta Nota eſt conſpiratio in doctrina cum Eccleſia antiqua. Vera enim Eccleſia dicitur Apoſtolica teſte Tertull. lib. de præſcript. non ſolùm propter ſucceſſionem Epiſcoporum ab Apoſtolis, ſed etiam propter doctrinæ conſanguinitatem, ut ipſe loquitur, quia videlicet doctrinam retinet, quam Apoſtoli tradiderunt. Certum autem eſt, antiquam Eccleſiam primis quingentis annis veram Eccleſiam fuiſſe, & proinde Apoſtolicam doctrinam retinuiſſe. Quare laudatur Theodoſius Imperator à Sozomeno lib. 7. hiſt. cap. 12. quòd hac arte compeſcuerit hæreticos ſui temporis. Juſſit Principes ſectarum convenire, deinde petiit, an exiſtimarent, antiquos Patres, qui Eccleſiam rexerant ante diſſidium illud, quod tunc de religione ortum fuerat, rectè conſenſiſſe, & verè ſanctos & Apoſtolicos fuiſſe, quod cùm illi conceſſiſſent, ſubjunxit: *Examinemus ergo doctrinam veſtram ad illorum ſcripta, & ſi cum illis conſenſerit, retineatur, ſin minus, abjiciatur.*

Jam duobus modis poſſemus ex hac Nota probare noſtram eſſe veram Eccleſiam, non autem adverſariorum. Primò, proferendo ſententias veterum, quibus ſingula noſtra dogmata confirmaremus, adverſariorum refutaremus; ſed hic modus prolixiſſimus eſſet, & multis calumniis & objectionibus obnoxius. Altera via eſt brevior & certior, nimirum oſtendendo primùm ex confeſſione adverſariorum, noſtra dogmata eſſe doctrinam omnium veterum. Deinde, dogmata adverſariorum habita fuiſſe in Eccleſia antiqua pro exploratis hæreſibus. Sic enim conſtabit, doctrinam noſtram conſpirare cum doctrina veterum Catholicorum, doctrinam verò illorum conſpirare cum doctrina veterum hæreticorum.

Ac primùm Calvinus in ſua inſtitutione cum noſtra oppugnat, paſſim fatetur, ſe repugnare toti antiquitati: Ex quo ſequitur, noſtra eſſe omnino antiquitati conſentanea. Sic igitur ait lib. 2. cap. 2. §. 4. *Semper apud Latinos nomen liberi arbitrii exſtitit, apud*

A *Græcos verò αὐτεξούσιος vocabulum multo arrogantius.* Et infrà §. 8. *Ego verò neque ipſe hujuſmodi vocem uſurpare velim, & alios, ſi me conſulant, abſtinere optarim.* Ibidem dicit, omnes veteres, excepto Auguſtino, in hac re plus æquo extuliſſe humanas vires, & de libero arbitrio aut variaſſe, aut vacillaſſe, ut nihil certi ex eorum ſcriptis ſumi poſſit.

Ita profitetur, ſe nullum veterum, excepto Auguſtino, ſequuturum; & paulò poſt etiam Auguſtinum deſerit. Nam lib. 2. cap. 3. §. 7. reprehendit illam Auguſtini ſententiam, ex epiſt. 106. voluntatem noſtram cooperari gratiæ, non ut prævium, ſed ut pediſſequam, atqui, ait Calvinus, nec ut pediſſequam cooperari, ſed ſimpliciter totum fieri à gra-
B tia. Et lib. 3. cap. 11. §. 15. *At ne Auguſtini quidem*, inquit, *ſententia per omnia recipienda eſt, qui gratiam ad ſanctificationem refert, quia in vita novitatem regeneramur per ſpiritum.* Itaque in articulo de gratia & libero arbitrio fatetur Calvinus ſe toti antiquitati repugnare. Item lib. 2. cap. 14. §. 3. *Excuſari non poteſt veterum error*, inquit, *qui dum ad Mediatoris perſonam non attendunt, totius ferè doctrina, quæ in Evangelio Joannis legitur, jejunum obſervant ſenſum, ſeſeque implicant multiloquio.* Docet hoc loco Calvinus, Filium Dei ſubjectum eſſe Patri etiam ratione Divinitatis; & quia omnes veteres contrarium docent, ipſe ait, omnes erraſſe, neque eorum errorem excuſabilem eſſe.

C Item lib. 2. cap. 16. §. 9. *Fabula*, inquit, *de loco ſubterraneo, qui dicitur Limbus, tametſi magnos auctores habeat, tamen nihil aliud quàm fabula eſt.* Vocat magnos auctores, antiquos Patres; nam ſcholaſticos Doctores non ſolet appellare, niſi Sophiſtas.

Item lib. 3. cap. 3. §. 10. *Ab uno Auguſtino*, inquit, *ſumant Lectores, ſi quid de ſenſu antiquitatis habere volunt. Porrò inter illum & nos, hoc diſcriminis videri poteſt, quòd ipſe morbum concupiſcentiæ, tunc demum peccatum fieri docet, cùm appetitioni cedit voluntas; nos autem illud ipſum pro peccato habemus, quod aliqua omnino cupiditate contra legem Dei homo titillatur, immò ipſam pravitatem, quæ hujuſmodi cupiditates nobis generat, aſſerimus eſſe peccatum.* Hic apertè omnibus Pa-
D tribus ſe fatetur contrarium, atque ipſi etiam Auguſtino, in quæſtione de concupiſcentia, quæ præcipua quæſtio eſt. Nam ex hoc fundamento deducunt non eſſe in nobis veram juſtitiam, ſed tantùm imputativam, & nulla eſſe bona merita, imò omnia opera eſſe peccata.

Item lib. 3. cap. 4. §. 38. *Omnes ferè veteres*, inquit, *quorum libri exiſtunt, aut hac in parte lapſi ſunt, ubi de ſatisfactione agitur, aut nimis aſperè & durè loquuti ſunt.* Item lib. 3. cap. 5. §. 10. *Ante mille & trecentos annos uſu receptum fuit, ut precationes fierent pro defunctis. Sed veteres omnes, fateor, in errorem abrepti ſunt.* Item lib. 3. cap. 15. §. 2. *Uſi ſunt, fateor, paſſim vetuſti Doctores nomine meriti.* Et infrà dicit, peſſimè
E conſuluiſſe fidei ſinceritati, qui hoc nomen invenit. Item lib. 4. cap. 4. §. 10. *Peccavit antiquitas immodica ſeveritate, quòd plus requireret in Epiſcopo, quàm Paulus requirat, ac præſertim ſucceſſu temporis, cœlibatum.* Item lib. 4. cap. 12. §. 8. *Excuſari nullo modo poteſt immodica veterum auſteritas, quæ & prorſus Domini præſcripto diffidebat, & erat mirum in modum periculoſa, cùm peccatori pœnitentiam ſolemnem nunc in ſeptem, nunc in quatuor, nunc in tres annos, nunc in totam vitam inducerent.* Nota, Calvino ita videri hoc aſperum, quia ipſe putat, per fidem ſic juſtificari hominem, ut nihil penè luendum reſtet. Quod ſi verum eſſet, rectiſſimè accuſaret omnes veteres; proinde ſequitur ſententiam noſtram de pœna remanente poſt remiſſionem culpæ, judicio Calvini ſententiam eſſe omnium veterum.

Item

Item lib. 4. cap. 12. §. 20. *Non in totum excusare audeo veteres; qui & superstitionis quadam semina jecerint, & occasionem præbuerint tyrannidi, quæ postea exorta est, & tunc passim invaluerat, superstitiosa Quadragesimæ observatio, quia & vulgus eximium aliquod obsequium præstare se Deo in ea existimabat, & pastores eam commendabant pro sancta imitatione.* Et infrà: *Fuit igitur mera κενοζηλία & superstitionis plena, quod titulo ac colore imitationis Christi jejunium ordinabant.* Ibidem §. 23. *Quod Sacerdotibus interdictum fuit conjugium, id factum est impia tyrannide.* Quando autem fuerit interdictum, notat ipse in margine ponens: Syricius in epistola ad Episcopos Hispaniæ. Porrò Syricius ferè ante annos 1200. sedit. Et infrà subjungit de hac lege: *Hæc quæ videbantur reverentiam sacerdotio conciliare, magno plausu etiam antiquitus recepta esse fatetur.*

Idem lib. 4. cap. 15. §. 20. *Quod multis ab hinc seculis, adeoque ab ipso ferè Ecclesiæ exordio usu receptum video, ut in periculo mortis Laici baptizarent, si Minister in tempore non adesset, non video quàm firma ratione possit defendi.* Item lib. 4. cap. 18. §. 21. *Excusari non posse arbitror, veteres, quin aliquod in actionis modo peccaverint; imitati sunt enim Judaicum sacrificandi morem magis, quàm aut ordinaverit Christus, aut Evangelii ratio finebat.* Hæc Calvinus.

Jam Centuriatores in singulis centuriis ad finem 4. capitis, annotant, omnes ferè Doctores illius sæculi, docuisse ea dogmata, quæ nos hoc tempore tuemur, quæ ipsi nævos sanctorum Patrum vocant. Et quia de omnibus dicere nimis longum esset, annotabo solùm aliqua pauca ex 2. 3. 4. & 5. Centuriis.

In secunda ergo Centuria cap. 4. col. 59. de libero arbitrio, dicunt, id ab omnibus Patribus ejus sæculi concessum fuisse: *Eodem*, inquiunt, *modo Clemens liberum arbitrium ubique asserit, ut appareat in ejusmodi tenebris, non tantùm fuisse omnes ejus sæculi Doctores, verùm etiam in posteritatibus eas subinde crevisse & auctas esse.*

Notandum autem est, Lutheranos habere articulum de libero arbitrio pro fundamento totius suæ doctrinæ. Lutherus enim in assert. artic. 36. dicit, hunc articulum esse optimum, & summum rerum suarum, adeò ut articuli de Papatu, de Conciliis aliisque similibus rebus nugæ dici possint. Itaque in præcipua controversia, & in ipsa summa rei omnes veteres (testibus Magdeburgensibus) nobis favent. Deinde col. 60. *Doctrina*, inquiunt, *de justificatione negligentius & obscurius ab his Doctoribus tradita est, videlicet, non docent nos sola fide justificari.* Et Centur. 3. cap. 4. col. 83. *Videas*, inquiunt, *in Doctorum hujus sæculi scriptis, non obscura vestigia invocationis Sanctorum.* Et col. 85. *Martyrium immodicè extulerunt omnes hujus ætatis Doctores.* Nolunt enim Lutherani esse martyrium genus quoddam Baptismi, aut ullo modo expiari peccata per martyrium.

Centuria 4. col. 295. ponunt testimonia veterum ferè omnium illius sæculi, ut Athanasii, Basilii, Nazianzeni, Epiphanii, Ephrem, Ambrosii, & Prudentii, pro invocatione Sanctorum, quam ipsi tamen idololatriam vocant.

Centuria 5. col. 500. *Sicut*, inquit, *prioribus aliquot seculis doctrina de libero arbitrio depravata est, ita hoc etiam &c.* Et infrà: *Etiamsi autem interdum bene, & sanè videantur loqui, tamen tandem liberum arbitrium in rebus etiam spiritualibus in sua conversione statuunt.* Et col. 506. *Nimirum hæc ætas bonis hominum operibus adscripsit, id quod ex depravato articulo justificationis emanat &c.* Et statim citant omnium veterum illius sæculi, etiam Augustini, multa testimonia, quòd opera sint meritoria; quod ipsi pro magno errore habent.

Porrò eleganter adversus istos, qui omnes antiquos erasse dicunt, loquitur Tertull. lib. de præscripcionibus: *Age*, inquit, *nunc omnes Ecclesia erraverint; deceptus sit & Apostolus de testimonio suo reddendo quibusdam. Nullum respexerit Spiritus sanctus, ut eam in veritate deduceret, ad hoc missus à Christo, ad hoc postulatus de Patre, ut esset Doctor veritatis. Neglexerit officium Dei villicus, Christi Vicarius, finem Ecclesiæ aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos prædicabat. Et quid verisimile est, ut tot ac tantæ in unam fidem erraverint? .... Audeat ergo aliquis dicere, errasse eos, qui tradiderunt? Quoquo modo sit erratum, tandiu utique erravit error, quandiu hæresis non erant. Aliquos Marcionitas & Valentinianos liberanda veritas expectabat. Interea perperam evangelizabatur. Tot millia millium perperam sancta &c.*

Nunc ad alteram partem ut accedamus, præmittendum est, in Ecclesia antiqua illos errores habitos esse communiter ab omnibus pro exploratis & damnatis hæresibus, qui ponuntur in Catalogo hæresum ab Irenæo, Hieronymo, Epiphanio, Philastrio, Augustino, Theodoreto, Damasceno, aliisque probatis auctoribus: Nam illi cùm essent viri sancti & docti, numquam fuissent ausi, simpliciter in Catalogum hæreseon referre ea dogmata, de quibus in Ecclesia dubitari sciviſſent. Et præterea neminem legimus, qui unquam contradixerit his Patribus, tanquam qui non justè aliquem notassent hæreseos. Hoc præmisso, aggrediamur Catalogum.

Simoniani docebant, salvari homines secundùm gratiam Simonis, quem Deum faciebant, *& non secundùm opera justa*, inquit Irenæus lib. 1. cap. 20. Eunomiani similiter docebant, non posse homini ulla peccata nocere, modò fidem habeat, ut Augustinus testatur lib. de hæres. cap. 54. qui etiam lib. de fide & operibus cap. 14. dicit hanc hæresim de sola fide sufficiente ad salutem sine operibus ortam esse tempore Apostolorum, ex non intellecto Paulo, & propterea contra hanc hæresim stylum præcipuè direxisse alios Apostolos in suis epistolis, idest, Petrum, Joannem, Jacobum, & Judam. At hæc eadem est sententia omnium sectariorum hujus temporis.

Lutherus in lib. de captivitate Babylonica cap. de Eucharistia; *Non alia via*, inquit, *potest homo cum Deo convenire: aut agere, quàm per fidem; opera ille nihil curat.* Ibidem: *Tam dives est Christianus, ut non possit perire etiamsi velit, quantumcunque malè vivat, nisi nolit credere.* Etsi autem Calvinus, Brentius, & alii quidam conentur nonnihil temperare hanc sententiam, dum dicunt, opera bona esse necessaria; tanquam effectus fidei, tamen adhuc hærent in eodem errore; nam etiam posita ista necessitate, docent, opera non mereri ullo modo vitam æternam, etiamsi Deus ea requirat, tanquam testimonia fidei. Hæc autem erat ipsissima hæresis Simonis, qui dicebat, hominem salvari per gratiam, non per opera justa. Præterea posita illa necessitate operum, docent omnes sectarii: Si quis post omnia scelera patrata habeat actum fidei, nullum ei peccatum imputari, quod nihil est aliud, quàm quod Eunomius & Lutherus docent.

Deinde Florini hæresis fuit, Deum esse causam peccatorum, quam Irenæus apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 20. dicebat esse plus quàm hæresim, quam etiam tribuit Vincentius Lyrinensis in suo commonitorio Simoni Mago. Eandem sine ullo pudore docet Calvinus lib. 1. Instit. cap. 18. §. 2. *Non solùm permissu*, inquit, *sed etiam voluntate Dei, homines peccant, ita ut nihil ipsi deliberando agitent, nisi quod Deus apud se decreverit, & arcana directione constituit.* Et lib. 3. cap. 23.

cap. 23. §. 24. dicit Dei non ſolùm prævisione & permiſſione, ſed etiam voluntate in peccatum lapſum eſſe Adamum. Et infrà cap. 24. §. 14. *Quòd*, inquit, *aliqui verbum Dei audire contemnunt, ipſorum eſt pravitas, ſed in hanc pravitatem à Deo addicti ſunt, ut in eis potentiam ſuam, & ſeveritatem oſtendat.*

Idem apertè docuit Lutherus in lib. de ſervo arbitrio, ubi dicit: illud velle, quo Judas voluit Chriſtum prodere, fuiſſe opus Dei, nec fuiſſe in manu Judæ, aut ullius creaturæ, mutare illam voluntatem. Similiter docuit Petrus Martyr in Commentario cap. 2. lib. 1. Reg. & Philippus Melanchton in Commentario cap. 8. ad Romanos, ubi dicit, ita fuiſſe opus Dei Judæ proditionem, ac Pauli converſionem; quæ commentaria adeò dicuntur placuiſſe Luthero, ut diceret, Philippum ſecundum eſſe à Paulo: Hunc tamen errorem Philippus retractavit, tum in Locis, tum in Apologia art. 19. Confeſſionis Auguſtanæ.

III. Origenis hæreſis fuit perdidiſſe Adamum imaginem Dei, ad quam creatus fuerat, teſtis eſt Epiphanius hæreſ. 64. Idem docet Calvinus lib. 2. Inſtit. cap. 1. §. 5. *Per peccatum*, inquit, *primi hominis obliterata eſt cæleſtis imago.* Item Origenis fuit error, infernum nihil eſſe, niſi conſcientiæ horrorem, teſte Hieronymo in epiſt. ad Avitum. Idem docet Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. ult. §. ult.

IV. Peputiani hæretici, ut ait Auguſtinus lib. de hæreſ. cap. 27. tantùm dant mulieribus principatum, ut ſacerdotio quoque apud eos honorentur. Lutherus artic. 13. ex iis, quos Leo X. damnavit, dicit in Sacramento Pœnitentiæ æquè abſolvere poſſe mulierem, vel puerum, atque Epiſcopum, vel Papam; Et jam re ipſa Proteſtantibus in Anglia mulier quædam eſt ſummus Pontifex.

V. Proclus hæreticus apud Epiphanium hæreſ. 64. dicebat, peccatum in renatis ſemper vivere; concupiſcentiam enim verè eſſe peccatum, nec tolli per Baptiſmum, ſed ſopiri per fidem; Quod idem poſtea docuerunt Meſſaliani hæretici apud Theodoretum lib. 4. de hæreticis fabulis. Hæc eſt ipſiſſima ſententia Lutheri artic. 2. & 31. atque in aſſertionibus eorumdem articulorum. Item Philippi in locis communibus cap. De peccato originis, & Calvini lib. 4. Inſtit. cap. 15. §. 10.

VI. Novatianorum error præcipuus erat, non eſſe in Eccleſia poteſtatem reconciliandi homines Deo, niſi per Baptiſmum. Poſtea etiam addiderunt, non debere baptizatos inungi Chriſmate ab Epiſcopo. Ita refert Theodoret. lib. 3. de hæret. fabul. & S. Cornelius Papa apud Euſebium lib. 6. cap. 33. hiſt.

Quæ ſententia pro parte priore expreſsè Calviniſtarum eſt. Nam Calvinus lib. 4. Inſt. cap. 19. §. 17. ſic ait, nullum eſſe Pœnitentiæ Sacramentum, præter Baptiſmum: *Quod verò Hieronymus ait: Pœnitentiam eſſe ſecundam tabulam poſt naufragium; planè inopinum eſt, & excuſari non poteſt.* Pro altera parte eſt omnium Lutheranorum. Lutherus de captivitate Babylonica cap. de Euchariſtia, tria tantùm agnoſcit Sacramenta, Baptiſmum, Pœnitentiam, & Panem. Tamen infrà cap. de Extrema unctione, rejicit Pœnitentiam. Confeſſio Auguſtana art. 12. diſertè rejicit Confirmationem. Et Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 19. §. 5. & ſequent. dicit, Chriſma noſtrum eſſe oleum Diaboli mendaciis pollutum, & propterea Calviniſtæ ex illo ocreas ſuas inungunt, cùm poſſunt.

VII. Sabellius docuit, unam tantùm eſſe perſonam in Deo, non tres, teſtis Epiphanius hæreſ. 57. Idem docuit noſtro tempore Michael Servetus lib. 1. de Trinitate, ſine ullis ambagibus, & nunc ea ſententia in multis locis regnat.

VIII. Manichæorum, inquit Hieronymus in præfatione Dialogorum contra Pelagianos, *eſt, hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium.* Et Auguſtinus de hæreſ. cap. 46. *Peccatorum originem*, inquit, *non tribuunt Manichæi libero arbitrio.* Idem apertè ſectarii omnes. Lutherus art. 36. dicit, liberum arbitrium eſſe rem de ſolo titulo. In aſſertionibus autem ejuſdem articuli dicit, eſſe titulum ſine re, & omnia ex neceſſitate abſoluta evenire. Et propterea libro, quem ſcripſit contra liberum arbitrium in Eraſmum, nomen poſuit, de ſervo arbitrio. Calvinus lib. 2. Inſtit. cap. 2. 3. & 4. non permittit homini liberam electionem ulla in re, adeò ut ne ipſum quidem nomen tolerare poſſit. Hæc tamen eſt magis impius Calvinus Manichæo, quòd Manichæus Deo malo tribuat peccatorum originem, Calvinus Deo bono.

Manichæi præterea accuſabant paſſim Patres Teſtamenti veteris, ut Abraham, Sampſonem, Saram, Rebeccam, & ſimiles, ut Auguſtinus teſtatur lib. 22. contra Fauſtum, & duobus libris cont. Adverſarium Legis & Prophetarum. Idem fecit Calvinus. Nam lib. 3. cap. 2. §. 31. Inſtit. *Sara*, inquit, *multis modis peccavit, cùm ancillam viro ſuo ſuppoſuit. Rebecca verò variis fraudibus, & impoſturis Dei veritatem corrupit, cùm malo artificio filii benedictionem procurat, maritum decipit, filium mentiri cogit.* Item lib. 3. cap. 5. §. 8. *Superſtitione & præpoſtero zelo non caruit factum Judæ Machabæi, qui oblationem miſit pro mortuis in Hieruſalem.* Item lib. 3. cap. 14. §. 11. dicit, Abraham fuiſſe idololatram. Item lib. 3. cap. 20. §. 15. *In Sampſone*, inquit, *cùm ait: Robora me Domine &c. vitioſa cupiditas vindictæ dominata eſt.* Item lib. 4. c. 15. §. 22. poſteaquam docuerat, mulieri in nullo caſu licere baptizare, ſubdit: *Nec in exemplum trahi debet, quòd Sephora ſtulta mulier filium circumcidit, in quo multis modis graviter peccavit.*

IX. Donatiſtæ Eccleſiam ex ſolis juſtis conſtare volebant, atque inde deducebant, Eccleſiam viſibilem periiſſe de orbe terrarum, & in ſola Africa remanſiſſe, ut Auguſtinus docet lib. de unit. Eccleſiæ, cap. 12. Iidem Catholicos crudeliſſimè trucidabant, oderant præcipuè Monachos & Epiſcopos, quos Phariſæos vocabant, & in primis Epiſcopum Romanum, cujus ſedem cathedram peſtilentiæ appellabant, altaria frangebant, Eccleſias ſpoliabant, ſacros calices vendebant, Euchariſtiam canibus dabant, ſacrum Chriſma projiciebant, ut patet ex Auguſtino lib. 2. cont. Petilian. cap. 51. & 61. lib. 3. cap. 40. & epiſt. 163. & alibi. Idem ex Opato lib. 2. & 6. contra Parmenian.

Eandem eſſe doctrinam & vitam Calviniſtarum certum eſt, nam Eccleſiam ex ſolis bonis conſtare, docet Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 1. §. 7. quod etiam docet articul. 7. Confeſſionis Auguſtanæ. Eccleſiam viſibilem à multis ſæculis periiſſe, & nunc ſolùm eſſe in Septentrionalibus partibus, ubi ipſi ſunt, docent omnes, præcipuè Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 2. §. 2. Porrò nihil eorum, quæ blaſphemè, vel crudeliter, vel ſacrilegè dixerunt Donatiſtæ, vel egerunt in Catholicos, & Sacramenta, atque altaria &c. omiſiſſe Calviniſtas, ſed multò plura & majora dixiſſe, & egiſſe, patet ex hiſtoria Surii, & ex libro, qui nuper prodiit, qui inſcribitur; De furoribus Gallicis, & aliis auctoribus fide dignis.

X. Ariani docebant, Filium Dei eſſe Patre minorem, ut eſt apud Epiphanium hæreſ. 69. Deinde, iidem Ariani non recipiebant ullo modo traditiones non ſcriptas, ut docet Maximinus Epiſcopus Arianorum apud Auguſt. lib. 1. cap. 2. & ult. cont. Maximinum. Quam hæreſim poſtea imitati ſunt multi alii, ut Neſtorius, Dioſcorus, Eutyches, ut habetur in VII. Synodo, act. 1. Denique iidem Ariani

plura

plura & majora ſacrilegia patrarunt in Sacramenta, Altaria, Sacerdotes, Monachos, Sanctimoniales &c. quàm Donatiſtæ, ut patet ex Athanaſio in Apologia pro fuga ſua, Ruffino lib. 11. hiſt. cap. 3. Theodoreto lib. 4. hiſt. cap. 19. & 20. & Victore Uticenſi lib. 2. & 3. de Wandalica perſecutione.

Primum errorem Arianorum apertè docent hoc tempore multi, qui Tritheitæ dicuntur, ut agnoſci poteſt ex Protheſibus Valentini Gentilis. Quamvis autem Lutherus, Philippus, Calvinus, & ſimiles habeant Arium pro hæretico, tamen negare non poſſunt, quin in ſuis ſcriptis hujus erroris ſemina jecerint, unde poſtea orti iſti novi Ariani, quos ipſimet impugnant, ut nos demonſtravimus in præfat. libror. de Chriſto. Deinde alterum errorem docent omnes hujus temporis hæretici. Sectarii enim hujus temporis omnes traditiones rejiciunt, ut patet ex Brentio in Prolegomenis, Calvino lib. 4. Inſtitut. cap. 8. §. 8. & aliis. Porrò illa crudelia & ſacrilega facinora Arianorum, ſi tantùm nomina mutentur, ſunt illa ipſa, quæ Calviniſtæ paſſim factitant.

XI. Aeriani hæretici, teſte Epiphanio hæreſ. 75. & Auguſtino lib. de hæreſ. cap. 33. tres errores docuerunt: *Orare*, inquit Auguſtinus, *vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec ſtatuta ſolemniter celebranda eſſe jejunia, ſed cùm quiſque voluerit jejunandum, ne videatur eſſe ſub lege.* Denique, presbyterum ab Epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Addit Epiphanius, eos è contrario conſueviſſe feria ſexta, & in Quadrageſima, ac præcipuè in hebdomada ſancta veſci carnibus & ſi quando jejunare volebant, potiùs die Dominico, quàm alio die jejunare ſolitos.

Eadem docent & faciunt Calviniſtæ, & Lutherani ferè omnes. Calvinus inſtit. lib. 3. cap. 5. §. 6. 7. & ſequentib. diſputat ex profeſſo contra orationem pro defunctis. Idem lib. 4. cap. 12. §. 20. diſputat contra jejunium Quadrageſimæ, & ſuperſtitioſum vocat. Denique lib. 4. cap. 3. §. 8. inquit: *Epiſcoporum, ac Presbyterorum, Paſtorum, ac Miniſtrorum eadem fundtio & provincia eſt.* Centuriatores Cent. 4. cap. 5. col. 401. cùm in aliorum hæreticorum erroribus numerandis ſoleant omittere eos quos ſuos etiam eſſe agnoſcunt, cùm ad Aerium venerunt, quia videbant hos tres errores tantùm, tamquam proprios Aerii, ab Epiphanio & Auguſtino annotatos fuiſſe, non potuerunt eos omittere: Itaque poſuerunt illos quidem, ſed mox addiderunt, ſi nihil aliud ſit, hos non videri errores, ſed contrarios potiùs. Fatentur igitur, has tres ſententias ſibi cùm Aerio eſſe communes, neque negant, in antiqua Eccleſia pro damnatis hæreſibus habitas eſſe. Ex quo ſequitur, ut etiam Centuriatores, licèt tum nondum nati, antiquæ Eccleſiæ hæretici fuerint.

XII. Jovinianus, non poſſe peccare eſſeruit hominem poſt Baptiſmum, ſi verè baptizatus fuerit, ideſt, ſi revera fidem & gratiam Dei acceperit, deinde ciborum delectum, & jejunia non eſſe meritoria: præterea conjugium virginitati dignitate & merito æquari. Unde etiam aliquot Sanctimoniales ejus hortatu nupſerunt. Item præmia beatorum eſſe paria. Denique, B. Mariam in partu carnis virginitatem amiſiſſe: Ita referunt Hieronymus lib. 1. & 2. contra Jovinian. & Auguſtinus lib. de hæreſ. cap. 82.

Primus horum errorum eſt etiam Calvini, lib. 2. inſtit. cap. 2. §. 11. & 12. ubi dicit, veram fidem, quæ à gratia ſeparari nequit opinione ipſius, ſemel habitam, numquam amitti poſſe: & ideò non eſſe, niſi electorum.

Secundus ejuſdem Calvini eſt lib. 4. cap. 12. §. 19. ubi arguit omnes veteres, quòd laudaverint jejunium, quaſi eſſet meritorium. Idem error Joviniani habetur in Confeſſione Auguſtan. art. 24. & in locis Philippi, cap. De mortificatione.

Tertius eſt error Martini Lutheri in epithalamio, ubi exponens c. 7. primæ ad Corinth. quatuor comparationes facit. Prima eſt, caſtitatis cum Matrimonio abſolutè, & ſic fatetur caſtitatem eſſe nobilius donum. Secunda, caſtitatis cum Matrimonio coram Deo, & ſic dicit eſſe æqualia. Tertia, mulieris conjugatæ cum virgine, & ait: *Oportet admittamus mulierem conjugatam coram Deo præſtare virginibus.* Quarta, ſtatus conjugatorum cum ſtatu religioſorum & Eccleſiaſticorum profitentium cœlibatum; & dicit, ſtatum conjugatorum ex natura ſua eſſe ſpiritualem, divinum cœleſtem, & quaſi aurum: ſtatum verò cœlibum eſſe ſæcularem, terrenum, & quaſi lutum. Similia habet Confeſſio Auguſtana, art. 23. & Calvinus lib. 4. inſtit. cap. 13. §. 3. & ſequent. De his duobus erroribus Centuriatores, Centur. 4. cap. 5. col. 381. dicunt, perperam reprehendi Jovinianum, à Hieronymo & Auguſtino, cùm ipſi potiùs, ſi contrarium ſenſerunt, fuerint hæretici.

Quartus error Buceri ac Molinæi eſt. Hic enim Bucero auctore, in tertia unionis Evangelicæ parte affirmat, Jeſum naſcentem adaperuiſſe vulvam B. Mariæ.

Quintus eſt Lutheri in ſermone de natali B. Mariæ, & in commentario primæ epiſtolæ Petri, ubi dicit, omnes Chriſtianos eſſe æquè ſanctos ac juſtos, atque eſt mater Dei: Ex quo ſine dubio ſequitur, fore omnes æquè beatos.

XIII. Vigilantius multa etiam docuit. Primò, Sanctorum reliquias non eſſe venerandas. Secundò orationes mortuorum pro aliis non exaudiri; ex quo ſequitur, fruſtrà Sanctos invocari. Tertiò, Eccleſiaſticos debere eſſe uxoratos. Quartò, non expedire relinquere omnia & dare pauperibus, & ad religionem, relicto ſæculo, properare: Ita refert Hieronymus in libro contra Vigilantium.

Eadem omnia docent nunc ſectarii. Lutherus in ſermone de ſancta cruce dicit, reliquias Sanctorum eſſe fidelium ſeductionem, & ideo ſub terram penitus condi debere; Et in libro de abroganda Miſſa, parte 3. affirmat, non majorem eſſe Deo curam de ſancto ſepulchro Domini, quàm de bobus, de quibus Apoſtolus ait: *Numquid Deo eſt cura de bobus?* Idem Lutherus lib. de Euchariſtia ad Waldenſes dicit, ſtultam & pernicioſam eſſe Sanctorum invocationem. Idem in Epithalamio dicit, Matrimonium jure divino eſſe præceptum omnibus, etiam Eccleſiaſticis & Monachis, qui non ſentiunt ſe habere donum continentiæ. Vocat autem ipſe donum continentiæ, non gratiam, qua non conſentimus tentationibus carnalibus, ſed qua non tentamur, quale donum ferè nulli habent. Denique, idem ferè in lib. de votis monaſticis ex profeſſo dehortatur à religione, & ſolùm permittit, ut fœminæ 60. annorum, & viri 80. vel 100. annorum in monaſteriis maneant. Eadem docet Confeſſio Auguſtana; nam contra Sanctorum invocationes agit art. 21. contra Clericorum continentiam & Monachorum, art. 23.

Similiter Calvinus contra invocationem Sanctorum agit lib. 3. inſtit. cap. 20. §. 21. Ubi etiam dicit, Papiſtas in ſuis Litaniis, Hymnis & Proſis, in quibus Sanctis mortuis nihil non tribuunt, nullam Chriſti mentionem facere, quod eſt mendacium craſſiſſimum. Contra reliquiarum viſitationem agit, lib. 4. cap. 13. §. 7. & in lib. quem inſcripſit, Admonitionem de Reliquiis. Et reipſa Calviniſtæ combuſſerunt, & in flammam projecerunt corpora Sanctorum Irenæi, Martini, Hilarii, Bonaventuræ &c. Contra cœlibatum Clericorum, & Monachorum profeſſionem diſputat Calvinus lib. 4. cap. 12. & 13. totis capitibus.

Deni-

Denique Centuriatores non voluerunt numerare Vigilantium inter hæreticos, ſed ſcribunt de eo Centur. 4. cap. 8. col. 602. ubi dicunt fuiſſe contentionem inter duos ſanctos Presbyteros, ideſt, Vigilantium & Hieronymum de reliquiis, invocatione Sanctorum &c. ſed Hieronymum clamoribus tantùm egiſſe, Vigilantium autem ſolidis rationibus. Ubi etiam impudentiſſimè cenſuram quandam Eraſmi in librum Hieronymi contra Vigilantium tribuunt Gregorio, quaſi Gregorius deſideraſſet in Hieronymo modeſtiam. Sed de his aliàs.

XIV. Pelagiani duo inter alia docebant. Primò, non eſſe in hominibus peccatum originale, & præcipuè in filiis fidelium: Ita refert Auguſtinus lib. 6. cont. Julianum cap. 2. & 3. & lib. 4. ad Bonifacium c. 2. & 4. Secundò, per quodlibet peccatum, quamvis leviſſimum, perdi juſtitiam, ac proinde omne peccatum eſſe mortale. Ita refert B. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos. Primum horum diſertè docent Zvvinglius in lib. de Baptiſmo, Martinus Bucerus in cap. 3. Matthæi, & Calvinus lib. 4. Inſt. c. 15. §. 20. niſi quòd Zvvinglius negat ſimpliciter peccatum originale in quolibet homine, & tantùm vult miſerias quaſdam per Adamum nos contraxiſſe. Bucerus autem & Calvinus, ſolùm in filiis fidelium negant peccatum originale, quos dicunt Sanctos naſci, & ſalvari etiam ſine Baptiſmo. Errorem alterum docent omnes ſectarii. Lutherus aſſert. art. 32. Philippus in locis cap. de diſcrimine peccati mortalis & venialis, Calvinus lib. 2. Inſtit. cap. 8. §. 58. & lib. 3. cap. 4. §. 28. cæteri omnes omne peccatum natura ſua volunt eſſe mortale.

XV. Neſtoriani docuerunt, in Chriſto duas eſſe perſonas, & duas naturas; ita Theodoretus lib. 4. de hæret. fabulis. Idem omnes veteres contemnebant, teſte Vincentio Lyrinenſi, id quod egregiè præſtat Lutherus, Calvinus, & alii omnes; Errorem autem præcipuum Neſtorii docet hoc tempore Theodorus Beza ſive ex ignorantia, ſive ex malitia, qui in lib. de hypoſtatica duarum in Chriſto naturarum unione, dicit, ſe duas uniones hypoſtaticas in Chriſto ponere, unam animæ cum carne, alteram divinitatis cum humanitate.

XVI. Eodem tempore fuerunt aliqui, neſcio an etiam ipſi Neſtoriani eſſent, qui docuerunt, in Euchariſtia non manere corpus Chriſti, ſi ſervetur in alteram diem, quos Cyrillus in epiſt. ad Caloſirium Epiſcopum inſanire dicit. Hunc errorem rurſum excogitavit Bucerus, docens, in Euchariſtia non eſſe Chriſti corpus, niſi quando ſumitur. Vide Cochlæum tract. 8. lib. 3. Muſcellaneorum. Idem poſtea docuit Philippus Melanchthon in locis cap. de Cœna Domini, & Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 39.

XVII. Eutychiani docuerunt, unam eſſe in Chriſto naturam, ſicut unam perſonam; ita refert Theodoretus lib. 4. de hæret. fabulis. Eandem hoc tempore multi inſtaurarunt. In primis Gaſpar Swenckfeldius in lib. de Divina Majeſtate humanitatis Chriſti, aſſerit, poſt aſcenſionem Chriſti humanam ejus naturam converſam eſſe in divinam, & jam eſſe verum Deum, non creaturam. Idem, vel aliquid aliquanto pejus videtur ſenſiſſe Brentius, qui in ſermone de Aſcenſione Domini docet: Chriſti humanitatem ab ipſa incarnatione ſemper fuiſſe ubique. Idem docet Jacobus Smidelinus in diſputatione Tubingenſi cap. 34. de qua re vide libros noſtros de Chriſto.

XVIII. Xenajas Perſa primus palàm aſſeruit, Chriſti & Sanctorum imagines non eſſe venerandas: teſtis Nicephorus lib. 16. cap. 27. Idem nunc Calvinus lib. 1. Inſtit. cap. 11. toto. Ubi etiam §. 7. non vult ullo modo erigi ſignum crucis: in quo ſe fratrem Diaboli oſtendit, niſi quòd Diabolum ipſum impietate vincit. Diabolus enim crucem execratur, quia timet, & timendo honorat; Calvinus execratur, quia deſpicit, atque irridet. Ibi etiam §. 13. dicit, primis quingentis annis nullas fuiſſe imagines in templis Chriſtianorum, quod eſt inſigne mendacium, etiam ipſo Calvino teſte; Nam in præfat. Inſtit. dicit, Epiphanium in epiſt. ad Joannem Hieroſolymitanum ſcribere, ſe in templo vidiſſe imaginem Chriſti, aut neſcio cujus Sancti pendere: Et præterea Lactantius in carmine ad crucifixum, Baſilius in oratione in Barlaam, circa finem; Nyſſenus oratione in Theodorum, non procul ab initio; Paulinus Natali X. S. Felicis; Prudentius de S. Caſſiano; Evodius lib. 2. de miraculis S. Stephani; Athanaſius ad Antiochum q. 16. docent, ſuo tempore imagines Sanctorum fuiſſe in templis: iſtos autem omnes vixiſſe ante mille & centum annos, notiſſimum eſt. Adde, quod Nicephorus lib. 14. cap. 2. dicit, imaginem B. Mariæ à S. Luca depictam, poſitam fuiſſe in templo, quod Pulcheria ſoror Theodoſii Conſtantinopoli exſtruxit in honorem B. Virginis.

XIX. Lampetiani docuerunt, Monaſteria debere eſſe libera, ideſt, ſine votis perpetuis; ita refert Damaſcenus lib. de centum hæreſ. circa finem. Idem hoc tempore Lutherus, qui in lib. de votis monaſticis dicit, non poſſe voveri piè in Monaſteriis, niſi hac forma; Voveo caſtitatem, paupertatem, & obedientiam uſque ad mortem, liberè, ideſt, ut mutare poſſim, quando volo.

XX. Quorumdam, qui negabant, Euchariſtiam verè eſſe carnem Chriſti, & tantùm eſſe volebant figuram, ſeu imaginem corporis Chriſti; ita refertur in VII. Synodo act. 6. tom. 3. Et longè antea ex Ignatio idem refert Theodoretus in Dialogo, qui dicitur Impatibilis. Hanc hæreſim docent hoc tempore Zvvinglius in lib. de verbis Cœnæ Domini, & Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 12.

Habemus hactenus viginti Hæreſiarcharum hæreſes, quæ damnatæ ſunt ab Eccleſia, quæ fuit primis 700. annis, quas hæreſes cùm nos pro hæreſibus, adverſarii noſtri pro articulis fidei habeant, ſequitur noſtram doctrinam conſpirare cum doctrina antiquæ Eccleſiæ, Adverſariorum autem cum hæreſibus antiquis.

CAPUT X.

Nota ſeptima.

SEptima Nota eſt unio membrorum inter ſe, & cum capite; nam Eccleſiam eſſe unum corpus, unam ſponſam, unum ovile, paſſim Scripturæ docent, ad Rom. 12. Cantic. 6. Joan. 10. & in Symbolo Conſtantinopolitano, dicimus unam Eccleſiam. Præcipua autem unitas corporis conſiſtit in conjunctione membrorum cum capite, & inter ſe. De utraque unione dicendum eſt, & primùm de prima; Sed quoniam de capite Eccleſiæ, qui eſt Romanus Pontifex, alibi diſſeruimus, hìc ſolùm, aliquot in medium allatis teſtimoniis Patrum, oſtendemus, apud veteres ſemper fuiſſe habitam pro nota veræ Eccleſiæ conjunctionem cum Romano Pontifice.

Irenæus lib. 3. cap. 3. apertè dicit, ad Romanam Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſſe omnem convenire Eccleſiam, ideſt, eos, qui undique ſunt fideles. Cyprianus lib. 1. epiſt. 3. *Poſt iſta*, inquit, *adhuc inſuper Pſeudoepiſcopo ſibi ab hæreticis conſtituto, navigare audent, & ad Petri Cathedram atque Eccleſiam principalem, unde unitas ſacerdotalis exorta eſt, à ſchiſmaticis & profanis literas ferre,*

nec

nec cogitare eos eſſe Romanos, ad quos perfidia habere non poſſit acceſſum. Et lib. 4. epiſtol. 8. de Cathedra Romani Pontificis loquens: *Scimus*, inquit, *hortatos nos eſſe, ut Eccleſia Catholica matricem & radicem agnoſceremus, & teneremus.* Ambroſius in oratione de obitu Satyri: *Regavit*, inquit, *ſi cum Epiſcopis Catholicis, ideſt, ſi cum Eccleſia Romana conſentiret.*

Hieronymus in epiſt. ad Damaſum de hypoſtaſis nomine: *Hic*, inquit, *in tres partes ſciſſa Eccleſia, me ad ſe rapere feſtinat. Ego interim clamito: Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere ſe dicunt. Poſſem credere, ſi hoc unus aſſereret; nunc aut duo mentiuntur, aut omnes.* Et in epiſt. ſuperiori: *Ego*, inquit, *Beatitudini tuæ, ideſt, Cathedræ Petri communione conſocior: Super illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt; Si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. Non novi Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum. Quicunque tecum non colligit, ſpargit, ideſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt.* Et in epitaphio Marcellæ ſcribit, S. Athanaſium & ejus ſucceſſorem Petrum, Alexandrinos Epiſcopos, perſequutionem Arianæ hæreſeos declinantes, tanquam ad tutiſſimum ſuæ communionis portum, Romam confugiſſe.

Optatus lib. 2. contra Parmen. à principio per aliquas paginas, docet, veræ Eccleſiæ dotem primam, & præcipuam eſſe Cathedram Petri, quæ Romæ eſt, & inde probat, Donatiſtas non pertinere ad Eccleſiam veram, quia non eſſent conjuncti cum Syricio, qui tunc ſedebat in Cathedra Petri.

Auguſtinus in epiſt. 162. loquens de Ceciliano Epiſcopo: *Qui*, inquit, *poſſet non curare conſpirantem multitudinem inimicorum, cum ſe videret Romanæ Eccleſiæ, in qua ſemper Apoſtolica Cathedra vigut principatus, per communicatorias literas eſſe conjunctum?* Et in Pſal. cont. partem Donati: *Venite fratres, ſi vultis, ut inſeramini in vite. Dolor eſt, cùm vos videamus præciſos ita jacere: Numerate Sacerdotes, vel ab ipſa Petri ſede, in ordine illo Patrum quis, cui ſucceſſerit, videte: Ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperba inferorum portæ.* Leo epiſt. 87. ad Epiſcopos Viennenſis provinciæ: *Prædicationis*, inquit, *Evangelii Sacramentum ita Dominus ad omnium Apoſtolorum officium pertinere voluit, ut in beatiſſimo Petro Apoſtolorum omnium ſummo, principaliter collocaret, ut ab ipſo quodam capite dona ſua, velut in corpus omne diffunderet, ut exortem ſe myſterii intelligeret eſſe divini, qui auſus fuiſſet à Petri ſoliditate recedere.*

His adde experientiam; Videmus enim omnes illas Eccleſias, quæ ab iſto capite ſe diviſerunt, tanquam ramos præciſos à radice, continuò aruiſſe. Certè Eccleſiæ Aſiaticæ & Africanæ, quæ quondam ita florebant, vt numeroſiſſima Concilia celebrarent, & ſemper haberent multos homines, vel doctrina, vel ſanctitate, vel utroque Dei munere clariſſimos, ab eo tempore, quo à Romana Eccleſia ſchiſma fecerunt, nulla Concilia celebrarunt, nullos habuerunt homines fama ſanctitatis, aut doctrinæ toti orbi notos, & nunc in ſumma ignoratione verſantur.

Veniamus nunc ad conſenſionem membrorum inter ſe. Certum eſt, Concordiam eſſe ſignum Regni Dei, quod ſtare debet in æternum: Diſcordiam autem, Regni Diaboli, quod tandem ruere debet. Unde Matth. 12. *Omne Regnum in ſeipſum diviſum, deſolabitur.* Et 1. Corint. 14. *Non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis.* Et D. Auguſt. lib. 18. de Civit. Dei cap. 52. dicit, Diabolum cupiviſſe per hæreticos efficere, ut in Eccleſia Chriſti eſſent liberæ diſſenſiones, quomodo erant in Academiis Philoſophorum: ut ſicut illæ per multas diviſiones tandem intereunt, & ab invicem conſumuntur, ita fieret in Eccleſia.

A Jam ex hac nota clariſſimum eſt, noſtram Eccleſiam ſolam eſſe veram Dei Eccleſiam: Si quidem in noſtra Eccleſia in primis omnes Scriptores ſacri mirificè inter ſe conſentiunt, licèt fuerint homines diverſi, & in locis, temporibus, ac linguis diverſi ſcripſerint, quod pro re planè divina B. Auguſt. obſervat lib. 18. Civ. Dei cap. 41. Deinde omnia legitimorum Conciliorum & Pontificum decreta etiam in omnibus dogmatibus inter ſe conveniunt, licèt edita ſint à diverſis hominibus, diverſis locis, temporibus, occaſionibus, & contra diverſiſſimas, immò ſæpè contrarias hæreſes. Quod eſt apertum ſignum unius & ejuſdem Spiritus ſancti, hanc Eccleſiam gubernantis. Hoc autem eſſe verum, oſtendit diligentia hæ-
B reticorum, qui licèt omnia diligenter evolverint, tamen non invenerunt quidquam ullius momenti, quod reprehendere poſſent; ut in diſputatione de Conciliis oſtendimus.

Denique, nunc omnes Catholici, toto orbe diſperſi de omnibus dogmatibus fidei ſentiunt idem: Nec poſſunt aliter ſentire, cùm omnes ſubjiciant ſenſum ſuum ſenſui unius, & ejuſdem ſummi Paſtoris ex Cathedra Petri cum conſilio aliorum paſtorum Eccleſiam dirigentis.

Quòd autem nulla unquam fuerit ſecta Gentilium, vel Hæreticorum, in qua talis conſenſio eſſet; facilè poteſt oſtendi. Ac primum de Paganorum ſectis, docet Auguſtinus ſerm. 11. de verbis Do-
C mini, ad eamdem religionem apud eos Junonem, & Herculem, aliosque Deos inter ſe diſſidentes, & etiam belligerantes pertinuiſſe. De Philoſophis notum eſt omnibus adeò, ut Baſilius orat. 1. de opere ſex dierum dicat, non eſſe opus, ut nos pugnemus contra Philoſophos, cùm illi mutuis diſſentionibus ſufficiant ad ſuam ipſorum doctrinam evertendam: De quo etiam vide Theodoretum lib. de fide, & Auguſtinum lib. 18. de Civ. Dei cap. 41.

Eumdem fuiſſe morem omnium hæreticorum, certiſſimum eſt; Nam Irenæus lib. 1. cap. 21. & ſequentibus docet, hæreſim Simonis primi hæreſiarchæ mox diviſam, & inde natas eſſe ſectas Menandrianorum, Baſilidianorum, Saturninianorum &c. Item lib. 2.
D cap. 5. ſcribit de Valentinianis, quòd cùm eſſent plurimi, vix duo, aut tres inter ſe conveniebant in omnibus dogmatibus. De Donatiſtis ſcribit Auguſtinus lib. 1. de Baptiſmo cap. 6. hæreſim Donatiſtarum in multa minutiſſima fruſta conciſam fuiſſe ſuo tempore.

Marcioniſtas mox diviſos fuiſſe, & inde natos Lucianiſtas, Appellianos, & Severianos docet Epiphanius lib. 1. tom. 3. contra hæreſes. Montaniſtas diviſos eſſe in Pepuzianos, Artotyritas, Phrygaſtas &c. ſcribit Epiphanius lib. 2. tom. 1. Manichæos quoque in ſectas diviſas teſtatur Auguſtin. lib. de hæreſ. cap. 46. Meſſalianos autem diviſos in Martyrianos, Sathanianos, Entuſiaſtas, docent Epiphanius hæ-
E reſ. 80. Theodoretus lib. 4. de hæretic. fabul. Ariani mox diviſi ſunt in Acacianos, Macedonianos, Eunomianos, ut patet ex Ruffino lib. 10. hiſt. cap. 25. Idem etiam Ariani ſingulis ferè annis fidem mutabant, ut ſcribit Hilarius in utroque libro ad Conſtantium. Pari ratione Eutychiani ita diviſi fuerunt, ut omnes ferè ſectæ, quæ poſtea exſtiterunt in Oriente, ſint proles Eutychianorum, ut patet ex Evagrio lib. 3. & 4. hiſtor. & ex Damaſceno lib. de centum hæreſibus.

Denique noſtro tempore conſtat ex Friderico Staphylo in libello de Concordia diſcipulorum Lutheri, Lutheranos vixdum natos, dividi cœpiſſe in Anabaptiſtas, Confeſſioniſtas, & Sacramentarios; & rurſum ſingulas ſectas in alias & alias uſque ad 34. & hoc quidem tempore Staphyli; Nunc autem numeran-

tur

tur ferè 100. diverſiſſimæ ſectæ ab uno Luthero prodeuntes. Id quod fit magna providentia Dei; nam hoc modo hæreſes ſeipſas conſumunt; diviſio enim earum non eſt Mathematica, quæ procedit in infinitum. Unde Iſaiæ 19. dicitur: *Concurrere faciam Ægyptios adverſus Ægyptios*. Et Hilarius lib. 7. de Trinitate: *Bellum hæreticorum*, inquit, *pax eſt Eccleſiæ*.

Adde, quòd iidem etiam auctores hæretici ſecum non conſentiunt, quæ eſt certiſſima nota falſæ doctrinæ, ut ipſemet Lutherus ait in lib. de votis monaſticis: *Mendacia*, inquit, *certius dignoſcere non potes, niſi quando ſibimetipſis contraria ſunt. A Deo enim ita ordinatum eſt, ut impii ſemper ſeipſos confundant, & quòd mendacia non conſentent, ſed ſemper contra ſemetipſa teſtentur*. Porro Lutheri contradictiones innumeras collegit Joannes Cochlæus in Septicipite. Ubi ad finem adjecit 36. varias ſententias unius Lutheri de uno articulo, ideſt, de communione ſub utraque ſpecie. Confeſſionem quoque Auguſtanam, quam omnes pro ſacroſancta habent, ita immutarunt, & variè ediderunt, ut neſciant ipſi, quæ ſit vera Confeſſio Auguſtana, de qua re conſule Harmoniam Andreæ Fabritii Leodii, ubi videbis præter cætera editionem anni 30. & editionem anni 40. quarum una duplo eſt major altera.

Sed ad hoc argumentum adverſarii reſpondent ut poſſunt. Calvinus in primis in præfatione Inſtit. dicit, non eſſe mirum ſi ex religione ſua mox oriantur diviſiones, & ſectæ contrariæ. Nam id accidit etiam Eccleſiæ Apoſtolorum; Ex ea enim prodierunt Simoniani, Nicolaitæ &c. ſemper enim Diabolus, ubi videt bonum ſemen ſeminari, accedit, & ſuperſeminat zizania. Deinde, idem Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 13. §. 14. dicit, ex hac nota colligi, non eſſe apud nos veram Eccleſiam. Nam tot ſunt apud nos ſchiſmaticorum conventicula, & diviſiones, quot ſunt monaſteria. Olim enim Monachi vivebant quidem ſeparati ab aliis, ſed non percipiebant Sacramenta ſeparatim; immò concurrebant ad Eccleſias ordinariorum miniſtrorum, & ibi cum reliqua plebe ſacris intererant. Nunc autem ſingula monaſteria ſibi privarum altare erexerunt, & Sacramenta percipiunt ſeparati à populo Chriſtiano, quod etiam nominibus teſtantur, cùm alii Benedictini, alii Franciſcani, alii Dominicani dicantur. Tertiò addunt alii, plures apud nos eſſe ſectas, Thomiſtarum, Scotiſtarum, & ſimilium, quàm apud illos.

Reſpondeo ad primum, hoc eſſe diſcrimen inter diviſionem hæreticorum ab Eccleſia, & diviſionem ab aliqua hæreſi, quòd in Eccleſia Catholica invenitur certa regula componendarum controverſiarum, ideſt, ſententia ſummi Paſtoris, vel Concilii plenarii, & ideò non oritur ex doctrina Eccleſiæ diſſenſio, ſed ex ſola malitia Diaboli. Præterea undecunque oriatur, mox damnatur, & ejecto hæretico ſciſſura reſarcitur, nec ulterius in ipſa Eccleſia progreditur. At apud hæreticos non eſt ulla regula finiendarum controverſiarum. Quiſque enim ſe præponit aliis, & quiſque vult eſſe judex aliorum, & inde fit, ut ordinariè quælibet nova hæreſis ſtatim pariat alias, & alias, donec per multas diviſiones conſumatur, ita ut miraculum videatur, ſi aliqua hæreſis diutius duret. Itaque Eccleſiæ doctrina per ſe gignit unionem, & conjunctionem animorum: hæreſis verò per ſe, & ex propria ſua natura diviſiones, & ſchiſmata germinat. Cùm ergo videamus more aliarum hæreſium, ſectam Lutheranam mox diviſam fuiſſe in tam multas alias ſectas, & quotidie magis, & magis dividi, nec ſperari ab illis ullum finem diviſionum, meritò judicamus eos hæreticos, & tandem penitus interituram nomen Lutheranum.

Ad ſecundum argumentum dico, in primis eſſe mendacium Calvini, quòd antiqui Monachi non habuerint proprium altare, ſed acceperint Sacramenta in Eccleſiis ordinariorum parochorum. Nam Epiphanius in epiſtola ad Joannem Hieroſolym. teſtatur, ſe in Monaſterio S. Hieronymi ordinaſſe Presbyterum Paulinianum, qui in ipſo Monaſterio Sacramenta conficeret cæteris Monachis, quia S. Hieronymus præ humilitate nimia non audebat ſacrificia altaris offerre. Item Caſſianus collat. 18. quæ eſt Abbatis Pyamonis, cap. 15. narrat in ipſa Eremo habuiſſe Monachos ſuos Presbyteros, etiam Monachos, qui Sacramenta cæteris miniſtrabant. Auguſtinus lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 31. & 33. docet non ſolùm in ſolitudine, ſed etiam in urbibus ut Mediolani, & Romæ habuiſſe Monachos in ſuis cœnobiis præpoſitum Presbyterum; qui ſine dubio ideo Presbyter erat, ut in cœnobio Sacramenta conficeret, & non cogerentur Monachi egredi è Monaſteriis, ut irent ad Eccleſias. Denique Joannes Damaſcenus in hiſtoria de Barlaam & Joſaphat ſcribit, Barlaam Eremitam in ſua cella ſacrificium Miſſæ celebraſſe, præſente ſolùm miniſtro ſuo Joſaphat.

Dico ſecundò, ſchiſmaticum non fieri ullum propter diverſum altare materialiter, ſed formaliter; alioqui omnes parochi eſſent ſchiſmatici, quia habent diverſa altaria in eadem civitate. Et omnes Epiſcopi eſſent ſchiſmatici, quia habent altaria diverſa in civitatibus diverſis. Soli igitur illi ſchiſmatici ſunt, qui ita erigunt altare proprium, ut altare aliorum profanum cenſeant. Denique Monachos hujus temporis non eſſe ſchiſmaticos ex eo perſpicuum eſt, quòd parent uni ſummo Pontifici, ordinantur Presbyteri ab Epiſcopis ordinariis, denique frequentantur à populis. Porrò nomina illa Benedictinorum, Franciſcanorum, Dominicanorum deſumpta ſunt non ab auctore doctrinæ, ſed ab inſtitutore ſeverioris diſciplinæ, ut notum eſt.

Ad tertium dico, Thomiſtas & Scotiſtas non diſſentire, niſi in iis rebus, quæ ad fidem non pertinent, ut B. Auguſtinus dicit de diſſentionibus Doctorum ſui temporis lib. 1. contra Julianum; & propterea ſemper ſubjiciunt ſe, & ſua Eccleſiæ definitioni omnes Catholici. Proinde etſi verbis interdum pugnare videant, re tamen ipſa in rebus fidei omnes conveniunt; cùm omnes id unum credere ſe profiteantur, quod in Eccleſia Catholica Romana credendum eſſe judicatum fuerit.

At hæretici de rebus fidei præcipuis diſſentiunt, & unus habet alium pro hæretico, & tamen eundem Lutherum patrem agnoſcunt. De quo vide Hoſium, lib. 1. contra Brentium, & Caniſium in præfatione librorum Vegæ Coloniæ excuſorum. Neque id adverſarii inficiari ulla ratione poſſunt: Siquidem primò non negant, Anabaptiſtas hæreticos eſſe Lutheranis & Zvvinglianis, & contrà; & tamen ex eodem Luthero omnes prodierunt. Deinde Zvvingliani ſunt hæretici Lutheranis cæteris, ut patet ex teſtamento Brentii, & multis Lutheri libris. At Zvvingliani, & Calviniſtæ non audent Lutherum execrari, & tamen in rebus graviſſimis ab eo diſſentiunt, ut patet ex libris Calvini, Bezæ, Martyris, de cœna Domini, & de loco corporis Chriſti.

Rurſus inter Confeſſioniſtas Lutheranos, rigidi, & molles graviſſimè contendunt. Id apparet ex libris Joannis Wigandi, & Illyrici contra Georgium Majorem, & Philippum Melanchthonem, & horum contra illos. Centuriatores in præfatione 5. Centuriæ de ſe ſic ajunt: *Etſi ſunt aliqui adhuc Doctores Eccleſiæ Dei in variis locis diſperſi, tamen ii non tantùm à filiis hujus ſæculi, quibus hoc ſolenne eſt, ſed etiam à propriis ſynergis, & confratribus irridentur, moleſtantur, affliguntur, debilitantur, & frangantur, dum eos Stoi-*

eos, & ſeditioſos proclamant : dum ſeditionis, & hæreſim crimina eis impingunt.

Joannes Wigandus in lib. de error. Georgii Majoris : *Tu*, inquit, *Georgi, es ille vir, qui turbat Iſrael, non nos, qui te monemus de fœdis erroribus pugnantibus cum verbo Dei. Nam tu iſta zizania & tetros errores, in Eccleſia Dei libris editis, longè, lateque diſſeminas, ac plantas. Nos verò Eccleſiam Dei hortamur, ut in vera, & ſemel agnita, atque accepta puritate doctrinæ à Deo per ſalutare organum Lutherum perſtet.* Et infrà : *Non ſunt luna, neque linum, de quibus hic diſceptatur, ſed de graviſſimis doctrinæ Chriſtianæ capitibus, quæ à Majore, & aliis fœdè depravantur.* Et infrà poſt quartum errorem : *Major*, inquit, *ingenti audacia gloriatur, ſe ne pilum quidem de doctrina Lutheri diſceſſiſſe, & interim totam Lutheri doctrinam de ſervo arbitrio, reproba mente, & Diabolo in cathedra Lutheri ſedem attribuit.* Et infrà poſt ſeptimum errorem : *Hos pernicioſos errores*, inquit, *Majoris, vir Dei, Lutherus tum in ſcriptis ſuis, tum diſputationibus publicè refutavit, & exploſit.*

Præterea inter ipſos rigidos quæſtio graviſſima orta eſt de peccato originis ; Nam Illyricus contendit peccatum originis eſſe ſubſtantiam, & contrariam ſententiam vocat ſpectra Pelagiana. Contra verò Joannes Wigandus, Tilmannus Heshuſius, & alii ſcribunt contra Illyricum, ut contra manifeſtum Manichæum. Certè Heshuſius initio antidoti contra Illyricum, docet iſtam quæſtionem ad fundamenta fidei pertinere.

Denique ex eadem provincia Saxonia, intra decem annos prodierunt contradictoriæ ſententiæ publico nomine editæ, de re omnium graviſſima. Nam in Synodo Dreſdenſi, anno 1571. celebrata, communi conſenſu exploſerunt ſententiam Brentii, Illyrici, & aliorum de perſona Chriſti, & tamen illam ipſam ſententiam à ſe damnatam, anno 1580. in lib. Concordiæ publicè receperunt ; & tam Synodus, quàm Concordia Wittembergæ impreſſa ſunt, & ejuſdem Principis auctoritatem præ ſe ferunt.

CAPUT XI.

Nota octava.

OCtava Nota eſt Sanctitas doctrinæ. Vera enim Eccleſia non ſolùm eſt Catholica, Apoſtolica, una, ſed etiam ſancta, ut habet Symbolum Conſtantinopolitanum. Conſtat autem ſanctam dici Eccleſiam, quia profeſſio ejus eſt ſancta, nihil continens falſum quoad fidei doctrinam, nihil injuſtum quoad doctrinam morum. Unde in Pſalm. 18. appellatur lex Domini immaculata, teſtimonium fidele, præceptum Domini lucidum. Ex hac nota evidenter oſtenditur nullam eſſe veram Eccleſiam, niſi noſtram. Nulla enim eſt ſecta vel Paganorum, vel Philoſophorum, vel Judæorum, vel Turcarum, vel Hæreticorum, quæ non contineat aliquos exploratos errores, & rectæ rationi manifeſtè contrarios.

De Paganis multorum Deorum cultoribus oſtendit quàm abſurda, ac turpia ſenſerint Minutius Felix in Octavio, Arnobius lib. 4. 5. 6. & 7. contra Gentes ; & Auguſtinus lib. 7. de civitate Dei, per totum, nec ullus de hac re hoc tempore dubitat.

De Philoſophis antiquis idem docet Theodoretus in lib. de legibus, qui eſt nonus ad Græcos, ubi docet, Lycurgi legibus permitti adulteria : legibus Perſarum, permitti inceſtas nuptias cum matribus, filiabus, ſororibus : legibus Maſſagetarum, morituros & ſenes à propinquis devorari : legibus Tibarenorum, dejici ſenes ex altis turribus : legibus Hyrcanorum, projici cadavera hominum canibus : legibus Scytharum, cum mortuis ſepeliri vivos, qui ab eis dilecti fuerant : legibus Platonis, quæ viſæ ſunt omnium optimæ, horrenda vitia præſcribi, vel laudari, ut communionem uxorum, nefandam libidinem, extinctionem conceptuum, cædes infantium, & ſimilia.

De Mahumetanis idem patet ex Alcorano. Nam cap. 2. docet omnes ſalvari in ſuis legibus, ſi eas ſervent, Judæos, Chriſtianos, Turcas c. 5. 28. 47. 48. & aliis paſſim docet beatitudinem futuræ vitæ conſiſtere in cibo, & potu, & uxorum multitudine, nec unquam in toto Alcorano mentio fit actionum ſpiritualium viſionis, vel amoris Dei. Cap. 43. dicit Deum, & Angelos orare pro Mahumeto. Similia abſurdiſſima paſſim leguntur in Alcorano.

De Judæis, qui poſt Chriſti adventum ſcripſerunt, manifeſtum eſt ex libris ipſorum. Nam in primis in doctrina Thalmud, quæ eſt ipſorum verbum Dei non ſcriptum, inveniuntur innumerabiles errores, de quibus vide Sixtum Senenſem, lib. 2. Bibliothecæ ſanctæ. R. Salomon, quem Judæi maximi faciunt, in comment. cap. 2. Gen. in illud. *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, dicit Adamum cum omnibus beſtiis, & feris carnaliter congreſſum, nec potuiſſe libidinem explere quouſque ad Evæ amplexus pervenit, Idem in cap. 28. Numer. in illud : *In Kalendis autem offeretis holocauſtum Domino* ; ipſe legit, holocauſtum Domini, & dicit præceptum eſſe offerri holocauſtum in die novilunii pro peccato Dei, quod commiſit, cùm diminuit lumen lunæ. Quam fabulam narrat idem R. Salomon in caput 1. Geneſ. in illud : *Duo luminaria magna* ; Idem in caput 4. Deuteron. in illud : *Creavit Deus hominem*, dicit Adamum fuiſſe tam procerum, ut capite cœlum tangeret, dum eſſet in terra. Similia paſſim occurrunt in libris Judæorum.

De Hæreticis antiquis idem oſtendi poteſt. Nulla enim ferè fuit hæreſis, quæ non habuerit manifeſtos errores. Gnoſtici inter alia frequentari debere docebant ſcortationes, & luxuriam omnem exerceri, ramen vitari conceptum ; Et ſi conceptus caſu ſequebatur, extrahebant de utero prægnantis, & contuſum in mortario, ac melle & pipere conditum devorabant ; & hoc modo magnum Paſcha ſe celebrare dicebant : Ita refert Epiphanius hæreſi 26.

Carpocratiani docebant, teneri unumquemque ad omnia genera ſcelerum perpetranda, & ſi cùm moriebantur, non perpetraverant omnia, dicebant animas remitti ad corpora, idque toties, donec implerent ſcelerum menſuram, & hoc modo exponebant illud Evangelii. Non exies inde, donec reddideris noviſſimum quadrantem : Ita refert Epiph. hæreſ. 27.

Montaniſtæ ſacrificium efficiebant ex ſanguine anniculi infantis, quem minutis vulneribus æreis aciculis totum exprimebant incredibili crudelitate : Teſtis eſt Auguſtinus, hæreſ. 26.

Manichæi docebant, æquale peccatum eſſe præcidere folium de arbore, atque hominem interficere. Idem aſſerebant partes divinæ eſſentiæ teneri captivas à principibus tenebrarum, & ex iis aliquas liberari, alias in æternum damnandas : Auguſtinus hæreſ. 46.

Donatiſtæ, ut ſeipſos martyres facerent, de montibus ipſi ſe præcipitabant, vel aquis præfocabant, vel in ignem conjiciebant, vel mortem minabantur, & inferebant iis, qui eos occidere nollent : Teſtis Auguſtinus, epiſt. 50. & Theodoretus, lib. 4. de hæret. fabulis. Ejus generis infinita adduci poſſent.

Sectarii noſtri temporis docent, omnem hominem juſtificari ſola fide ſpeciali, qua quiſque certò credit, ſe propter Chriſtum coram Deo eſſe juſtum, quod cum quolibet paradoxo comparari poteſt. Non enim eſt id ſupra, vel præter rationem, ſed planè contra

omnem

omnem rationem. Quæro enim, cùm incipio credere me eſſe juſtum, vel ſum juſtus, vel injuſtus; ſi juſtus, igitur non juſtificor per fidem, qua credo, me eſſe juſtum, quia iſta fides eſt poſterior mea juſtitia; ſi injuſtus, ergo iſta fides eſt falſa, ergo non eſt fides divina juſtificans, niſi dicamus, homines juſtificari per mendacium.

Præterea Lutherani omnes, maximè ſpiritum precum, & invocationem extollunt, & tamen hæc fides tollit orationem Dominicam. Nam ſi certò credo, me nullum habere peccatum, mentior, ſi cum hac fide dico, dimitte nobis debita noſtra. Præterea Calviniſtæ Anabaptiſtas omnino damnant, nec cenſent poſſe eos juſtificari, nec ſalvari, niſi convertantur ab erroribus ſuis, & tamen ſciunt Anabaptiſtas certò credere ſe eſſe juſtos, ergo coguntur dicere eos ſimul & juſtos, & non juſtos eſſe.

Præter hoc dogma commune, ſinguli habent ſua propria dogmata, plena manifeſtæ abſurditatis. Anabaptiſtæ præter alia multa habent nocturna conventicula; in quibus nuptias caninas exercent, ut colligitur ex articulis eorum, quos Joannes Cochlæus refutavit, & apertè etiam propriis ſororibus jungunt. Art. 11. Anabaptiſtarum eſt: nemo debet publicè prædicare art. 17. poſt ſermonem fiat adhortatio, ut creſcant, & multiplicentur art. 19. licet fratri germanam ſororem in uxorem accipere.

Lutherani habent quaſi proprium errorem illum manifeſtiſſimum, quòd infantes, dum baptizantur, utantur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligant, quod in Synodo Wittembergenſi anno 1536. publicè definierant. Quod tamen apertè repugnat veritati, ut Auguſtinus epiſt. 57. ad Dardanum ſcribit, injuriam facere humanis ſenſibus, qui hoc dicunt. Quomodo enim credibile eſt infantem, qui plorat, & reluctatur quantum poteſt, dum abluitur, intelligere, quid agatur? Porrò Calviniſtæ habent tanquam propriam ſententiam illam, non modò pietati, ſed etiam rationi apertiſſimè repugnantem, quòd omnia abſoluta neceſſitate eveniant, quodque Deus ſit cauſa peccatorum, à qua Lutherani penè omnes jam diſceſſerunt.

At Eccleſia noſtra Catholica nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet, etſi multa ſupra rationem. Proinde ſola eſt abſolutè ſancta, eique ſoli convenit, quod in Symbolo dicimus: *Credo ſanctam Eccleſiam*: Quam rem oſtenderunt adverſus Paganos, Juſtinus in utraque Apologia, Tertullianus in Apologetic. cap. 36. & ſequentibus, Arnobius lib. 1. 2. & 3. contra Gentes, Minutius Felix in Octavio, Auguſtinus in libris de civitate Dei. Contra Paganos autem & hæreticos omnes, idem oſtendit accuratiſſimè B. Thomas in libris contra Gentes.

Concludamus igitur cum S. Auguſtino lib. 2. de civit. Dei cap. 28. *Nihil in Chriſtianæ Eccleſiis turpe, & flagitioſum ſpectandum, imitandumque proponitur; ubi veri Dei aut præcepta inſinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia poſtulantur.* Et lib. 22. cap. 7. *Perſuadebatur veritas morum conſuetudini, ſed non contraria rationi.*

CAPUT XII.

Nota nona.

NOna Nota eſt efficacia doctrinæ. Sola enim vera Eccleſia habet doctrinam, non ſolùm immaculatam, ſed etiam convertentem animas, ut dicitur Pſalm. 18. & ſermonem vivum penetrantem uſque ad diviſionem animæ, ac ſpiritus, Hebr. 4. Philoſophi antiqui tametſi magnam ſapientiam oſtentarent, & ſumma eloquentiæ leges ſuas populis ſuaderent, numquam tamen vel vicina oppida ad ſuas leges trahere potuerunt, ut docet Athanaſius lib. de humanitate verbi, & Theodoretus lib. de legibus. Quia non erant verba eorum verba viva, ſed mortua, non ſpiritus Dei, ſed ſpiritus hominum. Mahumetani autem traxerunt quidem multos, ſed terrore armorum, non vi, & efficacia doctrinæ. Quare ipſemet Mahumetus in Alcorano, cap. 18. & 19. docet bello cogendos homines ad fidem. Porrò hæretici numquam leguntur convertiſſe ullos Ethnicos, aut Judæos ad fidem, ſed ſolùm pervertiſſe Chriſtianos, quod etiam notavit Tertullianus in lib. de præſcript. hæret. *De verbi*, inquit, *adminiſtratione quid dicam? Cùm hoc ſit negotium illis non Ethnicos convertendi, ſed noſtras evertendi, noſtra ſuffodiunt, ut ſua ædificent &c.*

At, inquies, Freculphus in Chronico tomo 2. lib. 4. cap. 20. refert ab Arianis tempore Valentis Imperatoris totam gentem Gothorum à paganiſmo ad fidem converſam.

Reſpondeo, non ab Arianis Gothos eſſe converſos, ſed miſerè deceptos. Gothi enim cùm jam de finibus ſuis egreſſi ſub Romani Imperii auſpiciis militarent, & multa præclara de Chriſtianis audirent, ſua ſponte, nemine impellente, ab Imperatore petierunt Epiſcopos, à quibus docerentur, parati ad credendum quidquid eis diceretur. Imperator verò, quia Arianus erat, Arianos Epiſcopos miſit, atque ita Gothi miſerè decepti, cùm Chriſtiani fieri vellent, Ariani facti ſunt, non tamen ulla virtute, aut miraculis Arianorum. Quæ enim difficultas eſt inſtillare venenum homini parato ad illud ſumendum? Adde, quòd Freculphus non integrè hiſtoriam hanc refert; conſtat enim ex Socrate, lib. 4. cap. 27. Sozomeno, lib. 6. cap. 37. Theodoreto, lib. 4. cap. ult. majorem partem illorum Gothorum fuiſſe Chriſtianam, & Catholicam, & ab Arianis poſtea deceptam. Non igitur convertunt homines ad fidem hæretici, nec poſſunt. Nam hæretici habent quidem Scripturam, ſed non habent verum ſenſum Scripturarum, qui propriè eſt gladius ſpiritus. Verba enim non tam gladius, quàm vagina ſunt, qua gladius ſpiritus continetur. Cùm ergo illi non pugnent gladio, ſed vagina tantùm, quid mirum, ſi non ferunt corda infidelium? Neque etiam mirum eſt, quòd Catholicos pervertant, nam proni ſunt homines ad deſcenſum, ad viam latam & facilem, quam illi aperiunt. Et Deus id fieri ſinit propter ingratitudinem eorum, qui ſemel ſunt illuminati, & lumini accepto bonis operibus non reſpondent.

At Eccleſia verè ſancta, & Apoſtolica olim breviſſimo tempore per homines contemptibiles externa ſpecie, ſine armis, & ſine pompa verborum totum Mundum traxit, ideſt, homines magnos, parvos, doctos, indoctos, juvenes, ſenes, viros, fœminas; Et traxit, non ad delicias hujus ſæculi, ſed ad res credendas ſupra omnem rationem, & ad crucem, & anguſtias, & vitam perfectiſſimam repugnantem carni & ſanguini, & hæc omnia propter præmium nullum in hac vita, ſed ſolùm in futura. Et hoc ita perſuaſit, ut maluerint plurimi potiùs amittere omnes opes, honores, amicos, affines, & vitam ipſam, quàm Chriſti fidem; De quo vide Athanaſium, & Theodoretum locis notatis, & Auguſtinum lib. 22. de civit. Dei, cap. 5. Ubi ponit inter præcipua miracula, quòd pauci Apoſtoli ſola Verbi divini efficacia ſine eloquentia, aut armis totum mundum ſubegerint.

Deinde à tempore B. Gregorii uſque ad noſtra tempora converſos multos à noſtris probari poteſt teſtimonio adverſariorum. Nam quòd ſexto ſæculo

Juſſu B. Gregorii Anglos paganos non hæretici, qui tunc etiam non deerant, ſed Monachi Pontificii ad fidem Chriſti converterint, teſtantur Centuriatores, Cent. 6. cap. 2. col. 37.

Deinde tempore Cœlonis Papæ, S. Kilianus à Papa miſſus convertit Francones, ut dicunt ipſimet Centuriatores, Cent. 7. cap. 2. col. 31.

Deinde tempore Gregorii II. & Gregorii III. ac Zachariæ Pontificum converſa eſt magna pars Germaniæ ad fidem, non per hæreticos Iconomachos, quibus tunc mundus abundabat, ſed per S. Bonifacium Epiſcopum, & Martyrem, quem Papa Gregorius II. miſerat, ut fatentur Centuriatores, Cent. 8. c. 2. col. 20. ubi honorificè de eo loquuntur his verbis : *Hoc ſæculo poſtquam illuxit tempus, quod Dominus ſua miſericordia præfinivit, majori cum fructu res ſucceſſit. Nam excitavit Dominus Vinofridum, quem Romani dixerunt Bonifacium, cum ſuis collegis ad Eccleſiæ ſuæ in Germania propagationem, & opus manuum eorum ipſe gubernavit, & promovit &c.*

Hic erant obliti Centuriatores S. Bonifacium fuiſſe Papiſtam, propterea tam bene de eo loquuntur. Nam in præfatione ejuſdem Centuriæ Blaſphemi, & ingratiſſimi in ſuum Apoſtolum ſic loquuntur : *Hanc ad rem habet Papa ſuos dromones egregios, peritiſſimos ejuſmodi aucupiorum, audaces, temerarios, qui præmiis, & honoribus illecti, & irretiti, ſedulam operam in omnibus nationibus, & regnis navant.* Et infrà : *Talis fuit dromo, Bonifacius ille, Germanorum Apoſtolus dictus, qui in hoc ſummo ſtudio, arte, ac vi incubuit, ut univerſam Germaniam in poteſtatem Papæ Romani redigeret. Etſi autem in nonnullis locis Ethnicam idololatriam abolevisſe narratur, tamen religionem Chriſtianam non ſeminavit puram, & incorruptam.* Et infrà : *Ea fuit inſolentia inflatus iſte Pſeudoapoſtolus, ut non modò monitores omnes ex alto deſpiceret, verùm etiam apud tyrannum illum Romanum invidiosè deferret tanquam hæreticos, & turbatores Eccleſiæ &c.* Ecce quomodo tractant Apoſtolum Germaniæ, de quo omnes hiſtorici ejus temporis honorificentiſſimè loquuntur.

Deinde Centur. 9. cap. 2. col. 15. fatentur, Monachos Corbejenſes convertiſſe Wandalos, & col. 18. Fatentur Bulgaros, Sclavos, Polonos, Danos, Moravos, eo ſæculo converſos, ſubjectos fuiſſe Romanis Pontificibus : Ex quo apparet à Papiſtis fuiſſe converſos. Item Cent. 10. cap. 2. col. 18. & 19. plures reges, & populos ad fidem converſos docent opera Henrici I. Imperatoris, & Adalberti Boemorum, ac Methodii Moravorum Archipræſulum, quos omnes Papiſtas fuiſſe negare non poſſunt, cùm conſtet eos Pontificibus Romanis ſubjectos fuiſſe.

Denique Cent. 11. cap. 2. col. 27. docent, Hungaros magna ex parte hoc ſæculo converſos, & Epiſcopos illi genti datos, à Romano Pontifice confirmatos fuiſſe, petente hanc eorum confirmationem S. Stephano Hungarorum Rege nuper converſo.

Poſt illa tempora non defuerunt etiam in Eccleſia Catholica ſimiles converſiones, ſiquidem Adrianus Pontifex IV. ante ſuum Pontificatum ab Eugenio Papa miſſus, Norvegiam ad fidem convertit, ut Platina, aliique teſtantur; & ni fallor, ipſi etiam Centuriatores Centuria 12. quam unà cum 13. editam audio, ſed nondum vidi. Ab uno S. Vincentio ordinis Prædicatorum conſtat eſſe converſos ad fidem viginti quinque millia, partim Judæorum, partim Saracenorum, ut ſcribit B. Antoninus 3. parte hiſt. tit. 23. cap. 8. §. 4. qui floruit eadem ætate.

Denique, hoc noſtro ſæculo in novo orbe multa millia Gentilium Catholici converterunt. Judæorum quoque ſingulis annis convertuntur & baptizantur Romæ aliqui à Catholicis Pontifici Romano addicti, nec deſunt etiam Turcæ, qui tum Romæ, tum alibi à Catholicis convertantur. Lutherani verò vix unum aut alterum converterunt, cùm tamen comparent ſe cum Apoſtolis, & Evangeliſtis, & habeant in Germania plurimos Judæos, & in Polonia, & Hungaria viciniſſimos Turcas. Rectiſſimè igitur B. Auguſtinus lib. 13. contra Fauſtum, cap. 12. comparat hæreticos cum perdicibus, quæ congregant pullos, quos non pepererunt : cùm è contrario Eccleſia ſit columba fœcundiſſima, quæ quotidie parit novos pullos.

CAPUT XIII.

Nota decima.

DEcima Nota eſt Sanctitas vitæ auctorum, ſive primorum Patrum noſtræ religionis. Eccleſia enim vera non ſolùm habet doctrinam ſanctam, & efficacem, ſed etiam Doctores ſanctos, & ſignorum gloria clariſſimos. Nunc de probitate, poſtea de miraculis dicemus.

Jam ergo ſi quis conſideret magiſtros Eccleſiæ Catholicæ, primùm Patriarchas, & Prophetas, deinde Apoſtolos, tum Doctores, qui contra ſingulas hæreſes dimicarunt, denique inſtitutores ordinum religioſorum, inveniet omnes tam ſanctos, caſtos, pios, ſobrios fuiſſe, ut adverſarii nihil habeant, quod reprehendant, niſi nimiam ſanctitatem, ut B. Auguſtinus ait de Monachis ſui temporis, libro de moribus Eccleſiæ, cap. 31. & idem Auguſtinus lib. 2. in Julianum de Catholicis Doctoribus ait : *Iſti ſunt Epiſcopi, & Paſtores docti, graves, ſancti, veritatis acerrimi defenſores, qui Catholicam fidem in lacte ſuxerunt, in cibo ſumpſerunt, cujus lac, & cibum parvis, magniſque miniſtraverunt. Talibus poſt Apoſtolos ſancta Eccleſia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, paſtoribus, nutritoribus crevit.* Adde, quòd Bernardum, Dominicum, & Franciſcum, ſanctos fatentur fuiſſe, Lutherus cap. 2. libri de captivitate Babylonica, Philippus in Apolog. art. 5. & 27. & alii ex adverſariis.

At Ethnicorum Doctores fuerunt vel Poetæ leves, vel Philoſophi ſuperbi, utrique autem impuriſſimi. Nam præcipuos ſapientes Græcorum ſupra modum impudicos fuiſſe, adeo, ut etiam apud ſuos eſſent infames, præcipuè propter vitia contra naturam; teſtis eſt Athenæus lib. 13. cap. 27. & ex noſtris Theodoretus libro de legibus, & apertè etiam B. Paulus Rom. 1. Mahumeto autem nihil incontinentius fingi poteſt, nam ipſe in Alcorano cap. 43. dicit ſe à Deo privilegium accepiſſe conjungendi ſibi omnes fœminas, quas dilexiſſet, quamvis conſanguineæ eſſent.

De hæreſiarchis plurima dici poſſent, ſed unum eſt vitium omnibus commune, ſuperbia. Auguſtinus libro de paſtoribus cap. 8. *Diverſi locis*, inquit, *ſunt diverſæ, ſed una mater ſuperbia omnes genuit, ſicut una mater noſtra Catholica omnes Chriſtianos fideles toto orbe diffuſos.* Et certè nulla hæreſis invenitur ex intentione, & per ſe inventa, ſed per accidens ex aliqua mala occaſione, ut ſolent monſtra generari.

De Theobute primo omnium hæreticorum ſcribit his verbis Egeſippus apud Euſebium lib. 4. hiſt. c. 22. *Tunc*, inquit, *Eccleſia virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterinis verbi ſubreptione corrupta : ſed Theobuter quidam, quia repulſam meruit Epiſcopatus, cœpit initio perturbare omnia, & corrumpere.*

Poſt hunc ſurrexit Simon Magus, quem conſtat ex Act. 8. Epiſcopalem auctoritatem ambiviſſe, & data pecunia emere voluiſſe. Ubi verò excluſus fuit, hæreſim novam excogitaſſe, ut qui in Eccleſia non poterat, ſaltem extra eam principatum gereret.

Paulò

Paulò post Simonem exstitit Valentinus, de quo sic Tertullianus libro contra Valentinianos, non procul ab initio: *Speraverat*, inquit, *Episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat, & eloquio, sed alium ex martyrii prærogativa loci potiorem indignatus, de Ecclesia authentica regula abrupit, (ut solent animi pro prioratu exciti præsumptione ultionis accendi) &c.*

Exoritur deinde Marcion, de quo sic Epiphanius hæres. 42. circa initium: *Æmulatione*, inquit, *elatus Marcion, ubi non accepit præsidentiam, & ingressum Ecclesiæ, excogitat sibi ipsi consilium.* Et infrà: *Æmulatione*, inquit, *igitur commotus, & ad magnam indignationem, & superbiam elatus fissuram efficit, sibi ipsi hæresin erigens, ac dicens: Ego fundam Ecclesiam vestram, & mittam fissuram in ipsam in æternum, & revera fissuram immisit non parvam; sed non Ecclesiam fidit, verùm seipsum, & eos, qui ipsi obediunt.*

De Montano sic scribit Theodoretus lib. 3. de hæreticis fabul. *Is*, inquit, *ambitione, & primum locum obtinendi cupiditate motus, seipsum Paracletum vocavit &c.* De Novatiano idem scribit ex Cornelio in epist. ad Fabium lib. 6. hist. cap. 35. *Refert*, inquit, *quòd Episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hæc omnia deciderit*, Sabellius, inquit Epiphanius, hæres. 57. *ad majorem fastum ac dementiam delatus, seipsum dicit esse Mosen, & fratrem suum Aaronem.* Arius, ut ait Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabul. in principio: *Cùm esset relatus in numerum Presbyterorum Alexandrinæ Ecclesiæ, & magnum Alexandrum in pontificali cathedra sedentem videret, invidia stimulo percitus est; cumque adversus eum pugnæ committendæ materiam quæreret, occasionem invenit dogmatum impietatem.*

De hæresi Semiarianorum sic loquitur Epiphanius hæres. 73. *Itaque ad contentionem devenerunt*, inquit, *itidem rursus cum sodalibus suis, propter odia quædam & æmulationem humanam, rixantes inter se, & de principatu litigantes.* De Aerio idem Epiphanius hæres. 75. *Cùm autem*, inquit, *venisset Eustachius ad Episcopatum, Aerius magis concupiscebat, sed non pervenit ad ipsum. Hinc oritur æmulatio.*

Nestorium scribit Theodoretus lib. 4. hæret. fabularum, magnam partem ætatis egisse occupando favorem populi fusca veste, simulato pallore, compositis verbis, donec tandem ad Episcoparum pervenit. De Sabbatio item hæresiarcha scribit Socrates lib. 5. hist. cap. 20. *Quin etiam*, inquit, *adipiscendi Episcopatus desiderio flagrabat.* Joannem Wiclefum, quia Episcopus esse non potuit, hæresiarcham factum scribit Thomas Waldens. lib. 2. doct. fid. cap. 60.

Eodem modo sectas hujus temporis exortas esse ex ambitione, superbia, invidentia, odio, adversarii certè negare non possunt. Nam initium primum omnium hæresum hujus temporis constat fuisse invidentiam, & ambitionem Lutheri, ægrè ferentis munus promulgandarum indulgentiarum à sui ordinis Monachis, ad Monachos ordinis Prædicatorum translatum fuisse, ut scribit Joannes Cochlæus in actis Lutheri anno 1517. Unde (ut idem refert paulò post in actis anni 1519.) in prima disputatione, quæ Lipsiæ habita est inter Lutherum, & Eckium, exclamavit Lutherus: *Hæc causa nec propter Deum cepta est, nec propter Deum finietur.* Idem in epistola ad Argentinenses dicit, se libenter negaturum fuisse in Eucharistia esse corpus Christi, si Scripturæ non essent tam claræ, quia ea ratione videret se multum Papatui posse incommodare.

Idem in libro contra Regem Angliæ tanta superbia jactat se, & sua, ut dicat Reges, Principes, Pontifices &c. non esse dignos, qui solvant suarum corrigiam calceamentorum; & se pro sancto viro velle haberi, velint, nolint homines; & se non magni facere mille Cyprianos, & mille Augustinos. Et in libro de Missa angulari, ut Patrem suum esse ostenderet eum, qui est Rex super omnes filios superbiæ, dicit se à Diabolo doctum, quòd Missa esset res mala, & rationibus Diaboli convictum abolevisse Missam. Denique tantus fuit Lutheri fastus, ut etiam à suis tolerari non potuerit: Sic enim de eo scribit Conradus Gesnerus in universali sua Bibliotheca: *Illud*, inquit, *non est dissimulandum, virum esse Lutherum vehementis ingenii, impatientem, & qui nisi per omnia sibi consentientes ferre nesciat.* Et infrà: *Dominus faxit, ne contentione, & impudentia eris obfit Ecclesiæ suæ, cujus olim crepundia tam fœliciter promovit.*

Tigurini verò Ministri in responsione ad librum, quem inscripserat Lutherus contra Zwinglium, sic ajunt: *Prophetæ*, inquiunt, *& Apostoli Dei gloria, non privato honori, non suæ pertinaciæ, & superbiæ studebant. Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quàm minimùm verò amici, & paterni animi deprehenditur.* Similes sunt Lutheri discipuli omnes, è quorum libris si jactationes, mendacia, scommata, maledicta, convitia tollerentur, ex maximis voluminibus vix libelli perexigui effici possent.

Quod verò attinet ad populum, sunt quidem in Ecclesia Catholica plurimi mali, sed ex hæreticis nullus est bonus. Et quamquam res ipsa notissima est iis, qui norunt mores utrorumque, tamen non est contemnendum Lutheri testimonium ab ipsa veritate extortum. Is in postilla super Evangel. Dominicæ primæ Adventus sic ait: *Mundus in dies fit deterior, sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis avari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multoque deteriores, quàm fuerint in Papatu.* Hæc ille. Testimonium hoc verum est, cui non absimile est testimonium Jacobi Andreæ Smidelini in concione 4. super cap. 21. Lucæ, cujus concionum partem habes apud Petrum Canisium lib. 1. cap. 4. de corruptelis verbi Dei. Inter alia sic loquitur de Lutheranis suis Smidelinus: *Ut totus mundus agnoscat eos non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fidere, illorum etiam operum nullum exercent penitus. Jejunii loco comessationibus, & perpotationibus nocte dieque vacant. Ubi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt & excoriant. Precationes vertunt in juramenta, blasphemias, & divini nominis execrationes, idque tam perditè, ut Christus ne ab ipsis quidem Turcis hodie tantopere blasphemetur. Demum pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio, atque hoc universum vitæ genus ab illis Evangelicum dicitur institutum.* Hæc ille.

Addam & tertium testimonium Erasmi, qui & res eorum optimè noverat, & ab eorum doctrina non omnino abhorrere visus est. Is igitur in epistola ad Vulturium Neocomum, quam scripsit anno 1529. *Circumspice*, inquit, *populum istum Evangelicum, & observa, num minus illic indulgeatur luxui, libidini, & pecuniæ, quàm faciant ii, quos detestamini. Profer mihi, quem istud Evangelium ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt sepsis deteriores.* Vide, si placet, Joannem Cochlæum præfatione libri de actis & scriptis Martini Lutheri.

CAPUT XIV.

Nota undecima.

UNdecima Nota est Gloria miraculorum. Sunt autem duo fundamenta præmittenda. Unum, quòd miracula sint necessaria ad novam fidem, vel extraor-

extraordinariam miſſionem perſuadendam. Alterum, quòd ſint efficacia, & ſufficientia, nam ex priore deducemus non eſſe apud adverſarios veram Eccleſiam: ex poſteriore deducemus eam eſſe apud nos.

Quod igitur miracula ſint neceſſaria, probatur primo Scripturæ teſtimonio. Exod. 4. cùm Moſes mitteretur à Deo ad populum, ac diceret: *Non credent mihi, neque audient vocem meam.* Non reſpondit Deus, debent credere, velint nolint, ſed dedit illi poteſtatem faciendi miracula, & ait: *Ut credant, quòd apparuerit tibi Dominus &c.* Et in novo Teſtamento Matth. 10. *Euntes, prædicate dicentes: Appropinquavit regnum cœlorum, infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones ejicite.* Joan. 15. *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

Præterea qui mittitur, debet oſtendere teſtimonio ejus à quo mittitur, ſuam auctoritatem, alioqui nemo tenetur eum recipere. Omnis autem, qui mittitur ad prædicandum, vel mittitur à Deo per ordinarios prælatos, vel extraordinariè à ſolo Deo; & quidem qui mittitur per ordinarium Prælatum, debet oſtendere teſtimonium ordinarii Prælati, nimirum literas ejus ſigillo munitas; qui verò mittitur à ſolo Deo, debet oſtendere ſigillum Dei, quod nihil eſt aliud, quàm miraculum. Sic enim dicitur Marc. ult. *Illi verò profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis.* Et Heb. 2. *Conteſtante Deo ſignis, & virtutibus.*

Denique adeo eſt hoc verum, ut non ſolùm B. Auguſtinus lib. 22. de civit. Dei, cap. 8. dicat miracula fuiſſe neceſſaria, ut mundus crederet, ſed etiam Philippus Melanchthon id concedat, nam in cap. 3. Matth. dicit, quando magnæ ſunt tenebræ, vocari novos Doctores, & ſemper addi à Deo miracula, ut certò ſciamus à Deo eſſe miſſos.

Jam quod attinet ad ſecundum, quòd miraculum ſit teſtimonium ſufficiens, & ubi eſt verum miraculum, ibi ſit vera fides, facilè probari poteſt. Si quidem vera miracula non poſſunt fieri, niſi Dei virtute; dicitur enim miraculum, quod ſuperat vires omnium creaturarum, & ideo omnibus creaturis eſt mirabile, & propterea etiam in Scripturis dicuntur teſtimonia Dei, ut ſuprà vidimus. Quare, quod miraculo confirmatur, Dei teſtimonio confirmatur, Deus autem non poteſt eſſe teſtis mendacii, igitur quod miraculo confirmatur, verum ſit neceſſe eſt. Neque repugnat, quòd vera miracula non ſemper fiunt ad confirmandam fidem, ſed interdum ad illuſtrandam Sanctorum vitam; nam cùm miracula fiunt ad gloriam alicujus ſancti demonſtrandam, illa miracula oſtendunt eum hominem verè eſſe ſanctum. Cùm autem nemo ſit verè ſanctus ſine vera fide: *Quia juſtus ex fide vivit*, Hebr. 10. eadem miracula oſtendunt, & confirmant veram fidem.

His jactis fundamentis facile erit colligere apud Ethnicos, Turcas, Judæos, Hæreticos non eſſe veram fidem, nulla ſunt enim apud eos vera miracula, & tamen omnes illi novam doctrinam prædicant, & non ſunt miſſi ab ordinariis Prælatis.

De Paganis notum eſt, nam ſolùm leguntur quædam levia, quæ facillimè arte dæmonis fieri poſſunt, qualia ſunt quæ refert Valerius Maximus, lib. 8. de ſtatuis, de brutis loquentibus, deque Virgine Veſtali aquam cribro hauriente, & M. T. de augure, qui novacula coram ſcidit, libro 1. de divinatione. Quæ omnia quomodo à dæmonibus facillimè fierent, oſtendunt, Tertullianus in Apolog. cap. 22. & 23. & B. Auguſtinus lib. 10. de civitate Dei, cap. 16.

De Judæis poſt Chriſti adventum notum eſt, non habuiſſe eos ulla miracula, & id unum de piſcina, quod adhuc durabat Chriſto prædicante, poſtea interiiſſe.

De Mahumetanis teſtatur Damaſcenus lib. de centum hæreſ. circa finem, Mahumetum nullo teſtimonio probare potuiſſe ſuam legem. Et in Alcorano ipſe fatetur Chriſti miracula, ſibi gladium eſſe datum: tamen cap. 64. dicit, tantùm ſemel in luna neſcio quod miraculum feciſſe, non enim clarè explicat. Expoſitores autem dicunt aliquando lunam in duas partes fuiſſe diviſam, tunc Mahumetum eam in manus accepiſſe, & reparatam ad cœlum remiſiſſe, ſed neminem fuiſſe, qui videret hoc miraculum, niſi auctorem, ideſt, Mahumetum.

De falſis Prophetis, & Hæreticis non minus eſt certum, eos & ſæpe miracula facere conatos, & ſemper ſpe ſua eſſe fruſtratos. Nota eſt hiſtoria Prophetarum Baal, qui ignem de cœlo deducere voluerunt per invocationem Baal; nec tamen potuerunt: quod tamen verus Propheta Helias per invocationem veri Dei nullo negotio effecit. Vide libr. 3. Regum cap. 18.

Pari ratione deluſum Simonem Magum ſcribit Egeſippus lib. 3. de excidio Hieroſol. cap. 2. nam & mortuum excitare, & per aerem volare tentavit, ſed nihil ei ſucceſſit. Manichæum fruſtra conatum filio Regis ægrotanti ſanitatem afferre ſcribit Epiphanius hæreſi 66. Cyrolam Patriarcham Arianorum planè excæcaſſe miſerum quendam, qui ſe cæcum finxerat, & ab eo præſidium implorabat, ſcribit Gregorius Turonicus lib. 2. hiſtor. Francorum, cap. 3. Eunomianum quendam à S. Machario victum in contentione de ſuſcitatione hominis mortui, ſcribit Joannes Caſſianus collatione 15. cap. 3. Polychronium Monothelitam fruſtra ſudaſſe in excitatione alterius cujuſdam defuncti, teſtantur publica acta ſextæ Synodi, act. 15.

De Donatiſtis quòd contra ſe miracula fecerint, dum ampullam Chriſmatis projecerunt in ſaxa, quæ Angelica manu ſuſtentata frangi non potuit, & dum Euchariſtiam canibus dare voluerunt, & ipſi ab iiſdem canibus diſcerpti ſunt, ſcribit Optatus lib. 2. contra Parmenianum.

De Timotheo Æluro Eutychiano ſcribit Theodorus lector lib. 1. collectaneorum, per multas noctes cum habitu nigro indutum per cellas Monachorum diſcurriſſe, dicentem: ſe eſſe Angelum à Deo miſſum, ut illis ſignificaret, ne Proterio (is erat vir ſanctus, & Catholicus Epiſcopus Alexandriæ) communicarent; ſed ejus loco Timotheum Ælurum Epiſcopum deſignarent.

De quodam Iconomacho ſcribit Paulus Diaconus lib. ult. rerum Romanarum, eum in ſepulchro quodam incluſum, inde Conſtantinum Iconomachum laudibus in cœlum vehere cœpiſſe, ut nimirum ita quaſi mortuorum reſponſis hæreſis confirmaretur.

De noſtri ſæculi hæreticis idem omnino conſtat. Nam in primis Lutherus bis tentavit miraculum facere: voluit aliquando de quadam diſcipula ſua Diabolum ejicere, ſed periculum fuit, ne ipſe à dæmone occideretur. Vide Staphylum, qui interfuit, in abſoluta reſponſione.

Rurſum, (ut ſcribit Joannes Cochlæus in actis Lutheri anno 1523.) Neſenum in Albi miſerè ſubmerſum, ſpe miraculi Lutherus vanis immurmurationibus fruſtra in vitam revocare tentavit. Sed quamvis viventi miracula non ſucceſſerint, idem tamen poſt mortem miraculo inſigni claruit. Nam ejus cadaver cùm deferretur in media hyeme, quo tempore corpora mortua in multos dies conſervari ſolent,

lent, & eſſet incluſum in arca ſtannea optimè clauſa; ut Wittembergæ ſepeliretur, tam tetrum odorem ſpirare cœpit, ut nemo eum ferre potuerit. Proinde coacti fuerunt corpus relinquere in itinere. Vide hiſtoriolam de morte Lutheri, quæ ſolet annecti libro Cochlæi de vita, & actis ejuſdem Lutheri.

Aliud miraculum refert Felicianus Ninguarda in libro contra Annam Burgenſem, & Lindanus in Dubitantio, & Alanus Copus lib. 6. Dialogorum cujuſdam Miniſtri, qui in finibus Poloniæ & Hungariæ anno 1558. excitare voluit hominem, nomine Matthæum, quem ipſe perſuaſerat, ut ſe mortuum fingeret, & revera mortuum effecit. Simile narratur de Calvino ab iiſdem, ſed fuſius à Hieronymo Bolſeco in vita Calvini, cap. 13. ex quo hinc pauca inferere placuit.

Præterire, inquit, *non debeo vafram ejus, & ſubtilem machinationem, qua tum uſus eſt, cùm quendam, cui Bruleo nomen, & patria Oſtunum, in vitam revocare cogitaret, moliretur que, ut ſancti atque glorioſi Dei Prophetæ, miraculorumque patrateris nomen ſibi, & famam pararet. Hiſteria talis eſt; Is, quem dixi, Bruleus Oſtuno Genevam demigrarat, & cùm inops eſſet ipſe, & uxor ejus, Calvini gratiam aucupabantur, ut ei commendati, peculii pauperum fierent participes. Ei Calvinus vitæ ſubſidia benignè pollicetur, ſi ipſi contra ſuam operam ſibi non negarent ad rem quandam, quam per eos fieri vellet: ſed opus eſſe fide, & magna taciturnitate. Viciſſim illi ad id quod jubere vellet promptos ſe offerunt, & quemadmodum à Calvino inſtructus fuerat, miſer hic Bruleus morbum ſimulat. Miniſtri pro concione populo commendant, ut precibus juvarent, & eleemoſynis paupertati ſuccurrerent. Non diu poſt perſonam mortui induit; & mortuum ſe ſimulat. Hic Calvinus clam admonitus, quaſi tum omnium rerum ignarus deambulatum prodit; ſed comitatus magna caterva amicorum, poſtquàm eò ventum eſſet, ubi clamores, & ejulatus uxoris, qua miſellam, & deſolatam egregiè exprimebant, exaudiret, quidnam hoc eſſet, ſciſcitatus, demum ingreditur, ubi in gemma ipſe, & reliqua caterva prevaluitur, precibuſque alta voce profuſis Deum obteſtatur potentiam ſuam oſtendere & mortuo huic vitam reſtituere, gloriamque ſuam ſic univerſo populo declarare vellet, ſimulque manifeſtum facere ſe (Calvinum) peculiarem, ſibique gratum ſervum eſſe, & à ſe ad Evangelii ſui miniſterii atque Eccleſiæ reformationem ſingulariter, & verè vocatum. Poſt quas preces ad mortuum appropinquat, & miſeri hominis manu apprehenſa in Dei nomine imperat, ut ſe erigat. Repetit iterum, ſæpiuſque eoſdem ſermones voce etiam altius elevata. Quid fit? neque audit, neque loquitur, neque ſe commovet mortuus. Juſto enim Dei judicio, qui fucos, mendaciaque deteſtatur, is, qui ſe mortuum ſimulabat, verè eſſe mortuus repertus eſt. Et uxor, quidquid eum agitaret, quomodocumque impelleret, neque vocem extorquere, neque ut ſe commoveret, efficere potuit; ſed totus frigebat, rigebat totus. Quo animadverſo plorare, ululatus ſerè edere & ex animo capit uxor, & in Calvinum invecta, impoſterem eum, ſicarium, latronem, qui maritum interemiſſet, appellans, ex ordine rem, quo modo erat geſta, clara altaque voce expoſuit.* Et infrà: *Negent hoc quantum velint Calvini mancipia, expluratum & cognitum ſatis fuit, veritaſque rei probata, immò per ipſammet uxorem confirmata.*

Poſſumus ergo his opponere quod ait Tertullianus in libro de præſcript. *Si alium Deum prædicant, cur ejuſdem, rebus, & literis utuntur, contra quem prædicant? Si eundem, quomodo aliter? Alioqui probent ſe novos Apoſtolos: dicant Chriſtum iterùm deſcendiſſe, & dediſſe eis virtutem eadem ſigna edendi. Volo igitur*, inquit, *virtutes eorum proferre, niſi quòd agnoſco maximam virtutem eorum, qua Apoſtolos in perverſum æmulantur? Illi enim de mortuis ſuſcitabant, iſti de vivis mortuos faciunt.*

A Reſpondet Calvinus in præfat. inſtitut. & alii, nos injuriam eis facere, quòd ab eis miracula exigimus, cùm ipſi doctrinam antiquam, & innumeris miraculis ab Apoſtolis, & Martyribus confirmatam prædicent.

At contra; nam oſtendimus ſupra doctrinam eorum eſſe novam, & pugnantem cum tota antiquitate. Deinde conſtat eos ſaltem aliter docere, quàm doceant ordinarii paſtores Eccleſiæ; Conſtat etiam eos non miſſos ab ordinariis paſtoribus; ergo non tenemur eos recipere, nec tutò poſſumus, niſi ſuam miſſionem, & apoſtolatum probent divino teſtimonio.

Reſpondet, Joannem quoque Baptiſtam miſſum B extraordinariè, & tamen ſignum nullum feciſſe, ut dicitur Joan. 10.

At quamquam Joannes ipſe non fecit miracula, tamen in eo facta ſunt à Deo multa, & magna. Primùm quòd natus de anu, & ſterili: deinde quòd pater ejus obmutuit, & poſtea ſoluta eſt lingua ejus in nativitate filii, quòd in utero exultavit: quòd à puero in deſertis locis vixit. Luc. 1. Deinde Joannes erat filius Sacerdotis, & proinde Sacerdos, & ordinarius miniſter. Præterea nihil docuit contra communem doctrinam, neque ſe à cæteris ſacerdotibus, & populo ſeparavit. Et quamquam Principes, & Phariſæi eum odiſſent, quia Chriſtum prædicabat, tamen interrogati à Chriſto, Matt. 21. C quid ſentirent de Baptiſmo Joannis, non ſunt auſi illum improbare. Denique Joſephus lib. 18. antiquit. cap. 10. teſtatur Joannem à Judæis habitum inter præcipuos viros, juſtitiæ & probitatis cauſa. Unde mendacium eſt, quod Centuriatores dicunt, Cent. 1. lib. 1. cap. 10. col. 363. Joan. habitum à Sacerdotibus, & Phariſæis pro hæretico.

Veniamus nunc ad alteram partem, ac noſtram Eccleſiam eſſe veram Dei Eccleſiam demonſtremus ex miraculis, quæ ſingulis ætatibus habuit plurima, & teſtatiſſima: Ac primum de undecim primis ſæculis planum eſt ex XI. tomis hiſtor. Eccleſiaſticæ Magdeburgenſium. In ſingulis enim centuriis illis, c. 13. annotant ex auctoribus illorum temporum omnia D miracula, & in ſingulis ſæculis inveniunt miracula plurima in confirmationem dogmatum noſtrorum, ut confeſſionis Sacramentalis, reliquiarum, imaginum, Euchariſtiæ, Pontificatus, monachatus, invocationis ſanctorum &c. ipſi enim hos titulos ponunt. Et quamvis poſtea ſubjungant, illa omnia fuiſſe dæmonum illuſiones, vel falſas narrationes; tamen nihil aſſerunt, quo id probent, niſi quod ea miracula pugnant cum Evangelio Lutheri.

Proderit tamen breviter annotare, quomodo omnibus ſæculis Eccleſia miraculis claruerit, ut etiam nunc intelligamus eam eſſe veram Eccleſiam, quæ antiquæ ſimilis eſt, ideſt, in qua durat hoc donum. Primo ſæculo habemus miracula Chriſti, & Apoſtolorum in Evangeliis, & actis. E

Secundo ſæculo habemus miracula Chriſtianorum militum in exercitu M. Antonini, de quo vide Tertul. in lib. ad Scapulum, & in Apolog. cap. 5. Euſeb. lib. 5. hiſt. cap. 5. & Oroſ. lib. 7. hiſt. cap. 15. & ipſam epiſtolam Imperatoris, ad Juſtini opera adjunctam.

Tertio ſæculo habemus miracula Gregorii Thaumaturgi, de quibus vide Baſilium libro de Spiritu ſancto, cap. 29. Gregorium Nyſſenum in vita ejus. Hieronymum de viris illuſtribus, & Euſebium ex verſione Ruffini lib. 7. cap. 25.

Quarto ſæculo habemus miracula Antonii, Hilarionis, Martini, Nicolai, & aliorum, ſcripta ab Athanaſio, Hieronymo, Sulpitio, & aliis.

Quinto ſæculo habemus miracula plurima, quæ

deſcribit Auguſtinus facta ſuo tempore, lib. 22. de civitate Dei, cap. 8.

Sexto ſæculo habemus miracula, quæ narrat Gregorius in Dialogis, ubi narrat duo facta à Romanis Pontificibus, Joanne, & Agapeto, lib. 3. c. 2. & 3.

Septimo ſæculo miracula facta in Anglia à S. Auguſtino, & ſociis, de quibus Gregorius lib. 9. epiſt. 58. & Beda lib. 1. hiſt. cap. 31. Item ab Oſualdo Rege per lignum crucis lib. 3. cap. 2.

Octavo ſæculo miracula S. Cuthberti, & S. Joannis in Anglia, teſte Beda lib. 4. & 5. hiſt.

Nono ſæculo miracula Tharaſii, ſcripta ab Ignatio Nicæno. Item alia innumerabilia omnis generis facta in civitate Sueſſionenſi in translatione reliquiarum S. Sebaſtiani Martyris, quæ facta eſt anno Domini 826. De qua vide annales Francorum, ſcriptos ſumma fide ab auctore, qui illo ipſo tempore floruit.

Decimo ſæculo miracula S. Romualdi, ſcripta à B. Petro Damiani: Item Wenceslai Regis Boemorum, S. Udalrici, & S. Dunſtani, de quibus vide Surium.

Undecimo ſæculo miracula S. Eduardi Regis & Virginis, S. Anſelmi, Gregorii Papæ VII. & aliorum. Poſt illa undecim ſæcula.

Duodecimo ſæculo claruerunt in Eccleſia Catholica miraculis B. Malachias, & B. Bernardus. De Malachia Epiſcopo legato Pont. Rom. ſic ſcribit Bernardus in vita ejus, poſteaquam narravit multa ejus miracula: *Quo*, inquit, *antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? Si bene advertimus panca ipſa, quæ dicta ſunt, non prophetia defuit illi, non revelatio, non gratia ſanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorum ſuſcitatio.*

Beatus autem Bernardus Monachus, & pater Monachorum, ac Romanis Pontificibus addictiſſimus, pluribus miraculis claruit, quàm ullus Sanctorum, quorum vitæ ſcriptæ exſtant. Nam una die in Conſtantienſi diœceſi conſtat eum illuminaſſe cæcos undecim, curaſſe mancos decem, & claudos decem & octo, ut ſcribit Gotfridus, qui cum ipſo vixit, lib. 4. cap. 4. vitæ ejus. Et præterea omnes quinque libri pleniſſimi ſunt miraculis, ut difficile ſit eorum numerum inire.

Decimotertio ſæculo claruerunt in Eccleſia Catholica multi, ſed præcipuè B. Franciſcus, cujus vitam miraculis pleniſſimam ſcribit B. Bonaventura: Item B. Dominicus, cujus vita, etſi negligentius ſcripta fuit, tamen conſtat eum tres mortuos excitaſſe. Claruerunt eodem ſæculo miraculis B. Petrus Martyr, & B. Thomas ex ordine Prædicatorum, & B. Antonius, ac B. Bonaventura ex ordine Minorum, de quibus vide Antoninum 3. par. hiſt. tit. 23. & 24. & ad finem ejus ſæculi claruit miraculis plurimis S. Cœleſtinus V. Pontifex Romanus tam ante Pontificatum, quàm poſtea, ut ſcribit in ejus vita Petrus Cardinalis Cameracenſis.

Decimoquarto ſæculo claruerunt miraculis etiam multi, ſed præcipuè, S. Catharina Senenſis, S. Nicolaus Tolentinas, de quibus vide Antoninum, ubi ſuprà.

Decimoquinto ſæculo claruit S. Bernardinus, item S. Vincentius vivus, & mortuus miraculis plurimis, adeò ut B. Antoninus 3. parte hiſt. tit. 23. dicat, conſtare de 38. mortuis per eum excitatis. Idem B. Antoninus eodem ſæculo miraculis claruit, cujus vita exſtat apud Surium.

Denique hoc noſtro ſæculo claruit in primis S. Franciſcus de Paula plurimis miraculis, ut in Bulla Canonizationis ſcribit Leo X. Pont. quæ Bulla exſtat apud Surium. Claruit etiam in Indis omni genere miraculorum B. Pater Franciſcus Xaverius Societatis Jeſu Presbyter. Conſtat enim ex Indicis literis, quas ii, qui cum eo verſabantur, huc miſerunt, ab eo paralyticos, ſurdos, mutos, cæcos eſſe curatos, mortuum quoque ad vitam revocatum, & cum mortuus deferretur ad inſulam Goam ex Malacca, maris tempeſtatem ſedatam. Denique corpus ejus poſt 15. menſes à morte integerrimum, & ſuaviter olens repertum, cum tamen jacuiſſet per multos menſes calce obrutum; nec dubium eſt, quin uſque ad hanc diem integrum & incorruptum conſervetur.

Conferantur iſta cum Lutheri vita, & morte. Lutherus deſerit Monaſterium, ducit uxorem poſt votum continentiæ, bellum indicit Papæ; Franciſcus ingreditur ordinem religioſum, ſervat diligentiſſimè votum continentiæ: obligat ſe Papæ voto obedientiæ peculiari, & ab eo miſſus in extremas mundi oras proficiſcitur. Certè iſti contrariis itineribus incedunt, ut neceſſe ſit alterum eorum aberrare à recta via. Quis poterit melior eſſe judex, quàm Deus, qui ſcrutatur renes & corda? Quomodo autem potuit Deus apertiùs ſententiam ſuam explicare; quàm tribuendo uni donum ſingulare miraculorum, & conſervando corpus ejus præter naturæ ordinem perpetuò incorruptum, cùm interim alter ne unam quidem muſcam excitare potuerit, & corpus ejus præter naturæ etiam ordinem ſubitò putreſcere cœperit, idque in hyeme, quando gelu omnia rigebant, & ita putreſcere, ut intra arcam ſtanneam fœtor contineri nequiverit?

Meritò igitur Auguſtinus libro de utilitate credendi, cap. 17. & libro contra epiſtolam fundamenti, cap. 4. dicit, ſe teneri in Eccleſia vinculis miraculorum; & Richardus de S. Victore lib. 1. de Trinitate, cap. 2. audet dicere: *Domine, ſi error eſt quod credimus, à te decepti ſumus; iſta enim in nobis tot ſignis & prodigiis confirmata ſunt, quæ non niſi à te fieri potuerunt.*

Sed reſpondet Calvinus in præfatione Inſtitutionis, & Magdeburgenſes in ſingulis ferè Centuriis, miracula Sanctorum noſtrorum vel eſſe ficta, vel imaginaria, ideſt, vel non ita res contigiſſe, & falsò narrari ab hiſtoricis, vel ſi contigerunt, eſſe præſtigias dæmonum. Quocirca Magdeburgenſes Cent. 5. c. 10. col. 1393. dicunt, ſi vera ſunt, quæ de miraculis B. Martini ſcribit Sulpitius, B. Martinum ſine dubio fuiſſe necromanticum. Et quidem eſſe hæc miracula ficta, non probant, ſed dicunt ſolùm.

Fuiſſe autem dæmonum præſtigias, ex eo probare nituntur, quod vera miracula confirmant Evangelium, ut conſtat Marci ultimo; iſta autem evertunt Evangelium, & confirmant idololatriam, ideſt, reliquiarum, & imaginum cultum, Sanctorum invocationem, Miſſam, & alia id genus. Addunt ſecundò, ex miraculis non ſumi argumentum firmum ad probandam veram fidem, id quod probant quatuor argumentis. Primò, quia etiam Antichriſtus faciet ſigna, & prodigia magna, Matth. 24. Apocalyp. 13. & 2. Theſſal. 2.

Secundò, quia Auguſtinus tractatu 13. in Joan. dicit, non eſſe credendum Donatiſtis etiamſi miracula faciant; ubi per contemptum vocat eos mirabiliarios; & libro de unitate Eccleſiæ, cap. 16. poſtquam docuit non eſſe credendum miraculis Donatiſtarum, addit, nec etiam miraculis Catholicorum: *Quæcunque*, inquit, *talia in Catholica ſunt, ideo ſunt approbanda, quia in Catholica ſunt: non ideo ipſa manifeſtatur Eccleſia, quia hæc in ea ſunt.*

Tertiò, quia olim ad ſepulchrum Hieremiæ fiebant miracula, opera Dæmonum; quod inde patet, quia fiebant in eorum utilitatem, qui Hieremiam pro Deo, ſacrificiis, diviniſque honoribus colebant.

Quartò, quia ex Svetonio conſtat Veſpaſianum Imperatorem cæco lumen, & claudo greſſum aliquando reddidiſſe. Item ex Socrat. lib. 7. hiſt. cap. 17. proferunt Centuriatores Magdeburgenſes Cent. 5. cap. 13. col. 1463.

col. 1463. miraculum Pauli Epiſcopi Novatiani; nec tamen, inde colligere licet veram fuiſſe religionem, quam Veſpaſianus, aut Novatiani colebant.

Sed reſpondeamus ad ſingula. Ad primum cùm negant facta eſſe miracula, quæ à noſtris referuntur, Reſpondeo, impudentiſſimè negari. Stultum enim eſt credere potiùs Calvino, & Illyrico de hiſtoriis antiquis, quibus non interfuerunt, quàm Bernardo, Bonaventuræ, Antonino, qui interfuerunt. Præterea, ut S. Auguſtinus reſpondit, Paganis negantibus hiſtorias miraculorum noſtrorum lib. 10. de Civit. Dei, cap. 18. ſi liceat abſque ulla ratione negare facta olim miracula, peribit fides omnium librorum, & tolletur non ſolùm noſtra, ſed etiam omnis alia religio. Omnes enim, qui Dii habentur, operibus mirabilibus, à doctis viris conſcriptis, divinitatem ſuam, ſive veram, ſive falſam, mundo perſuaſerunt.

Ad ſecundum, cùm dicunt eſſe præſtigias Dæmonum, Reſpondeo, in primis hanc eſſe veterem calumniam; ſic enim Scribæ & Phariſæi loquebantur de miraculis Chriſti, Matth. 12. & Pagani de miraculis martyrum, quos magos, & necromanticos vocare ſolebant; Et Ariani, Eunomiani, Vigilantiani de miraculis Catholicorum, ut teſtantur Ambroſius in ſerm. de SS. Gervaſio & Prothaſio, Hieronym. cont. Vigilantium, & Victor lib. 2. de perſequut. Wandalica. Deinde nullam habet probabilitatem, quòd SS. Martinus, Franciſcus, & alii quidam, qui ſimpliciſſimi erant, magicâ arte uterentur.

Sed, inquiunt, iſta miracula evertunt Evangelium. Reſpondeo, verum eſt, ſed Calvini, non Chriſti; vel probent ipſi quod tam audacter affirmant. Nec minus facilè refelluntur illa argumenta poſtrema, quibus probant, miracula non facere certam fidem.

Ad primum reſpondeo, miracula Antichriſti fore mendacia, ut Apoſtolus dixit 2. Theſſal. 2. ideſt, non vera & ſolida, ſed apparentia, vel mirabilia hominibus, non tamen abſolutè miracula, qualia arte Dæmonis fieri poſſunt. Id patet ex Apocalypſis cap. 13. ubi pro maximis Antichriſti miraculis ponitur, quòd faciet ignem de cœlo deſcendere, & ut imago beſtiæ loquatur. Hæc autem facillima eſſe Diabolo, palàm eſt: At miracula Sanctorum ſunt illuminationes cæcorum, curationes claudorum, excitationes mortuorum: quæ non niſi ejus virtute fieri poſſunt, de quo canimus in Pſalmo 135. *Qui facit mirabilia magna ſolus.*

Ad ſecundum dico, miracula Donatiſtarum, quæ Auguſtinus contemnit, non fuiſſe miracula talia, qualia Sanctorum ſunt, ſed occultas quaſdam viſiones tantùm, quas ſine ullo teſte jactabant ſe vidiſſe; qualis fuit viſio Zvvinglii, qui in lib. qui inſcribitur ſubſidium de Euchariſtia, dicit ſe vidiſſe ſpiritum, ſed non potuiſſe diſcernere, eſſet ne albus, an niger; qualis eſt etiam viſio, quæ narratur in libro, qui inſcribitur querela, vel ſomnium Lutheri, ubi Lutherus narratur apparuiſſe quibuſdam Lutheranis, triſtique vultu conqueſtus, quod tam ſe, quàm doctrinam ſuam diſcipuli ſui brevi eſſent deſerturi. Itaque non ſine cauſa ea miracula S. Auguſtinus vocat fabulas.

Quod autem Auguſtinus maximi faciat vera miracula, patet ex lib. 22. de Civit. Dei, cap. 8. ubi contra Paganos adducit miracula maxima, facta ad reliquias Sanctorum, præcipuè Stephani Protomartyris.

Ad id, quod Auguſtinus dicit, Eccleſiam non demonſtrari ex miraculis, ſed ex ſcripturis, Reſpondeo, Auguſtinum contrario modo loqui in lib. cont. epiſt. fundamenti, cap. 4. & 5. ubi dicit, Eccleſiam demonſtrari ex miraculis, non ex Scripturis, immò Scripturas demonſtrari ex Eccleſia. Ne igitur ſecum pugnet, dicendum eſt, in utroque loco eum loqui ex hypotheſi. Quia enim Manichæi admittebant miracula, & negabant Scripturas (nam veterem dicebant eſſe à Diabolo, novam dicebant eſſe totam corruptam à falſariis) Auguſtinus in lib. cont. epiſtol. fundamenti Manichæorum, ex miraculis demonſtrat Eccleſiam, deinde ex Eccleſia demonſtrat Scripturam. Sed quia Donatiſtæ credebant Scripturæ tam veteri, quàm novæ, & jactabant ſuas viſiones, contemnentes miracula Eccleſiæ, ideo Auguſtinus cont. Donatiſtas alia via procedit, & ex Scripturis demonſtrat Eccleſiam, deinde per Eccleſiam vult judicari de miraculis.

Eſt autem obſervandum, rectè demonſtrari ex miraculis Eccleſiam, & ex Eccleſia miracula, ſed diverſo genere demonſtrationis; quemadmodum ex effectu demonſtratur cauſa, & ex cauſa effectus. Nam ex miraculis demonſtratur Eccleſia, non quoad evidentiam, vel certitudinem rei, ſed quoad evidentiam & certitudinem credibilitatis. Cujus rei ratio eſt, quia ante approbationem Eccleſiæ, non eſt evidens aut certum certitudine fidei de ullo miraculo, quod ſit verum miraculum; tamen eſt tale, ut evidenter faciat rem credibilem. Et quidem, quòd non ſit evidens, patet; quia tunc fides eſſet evidens; quòd non ſit certum certitudine fidei, patet, quia non conſtat nobis certitudine, cui non poſſit ſubeſſe falſum, illam non eſſe illuſionem Dæmonis. Dæmon enim etſi non poteſt facere verè miracula, tamen poteſt facere apparenter etiam maxima quæque.

Cur ergo (inquies) tenebantur credere Chriſto prædicanti, qui ejus miracula videbant? Reſpondeo, quia homo non poteſt ſalvari ſine fide Chriſti: & ideo tenetur accipere eam fidem, ut medium ad ſalutem ſuam neceſſarium. Noluit autem Deus obligare homines, ut crederent incredibilia, ſed ſolùm quando per miracula, & ſimilia motiva fides facta eſt credibilis: at ex Eccleſia demonſtratur miraculum, quoad certitudinem rei, quia, quando Eccleſia declarat miraculum factum, eſſe verum miraculum, certi ſumus ita eſſe.

Ad tertium dico, mendacium eſſe Calvini, quòd populi coluerint Hieremiam ſacrificiis, diviniſque honoribus. Nam nullum teſtem adducit hujus rei, niſi quòd in margine ponit (Hieronymus præfatione in Hieremiam.) Cæterùm, neque in præfatione Hieronymi in Hieremiam, à ſe translatum, neque in præfatione Commentariorum Hieremiæ ulla mentio fit hujus hiſtoriæ. Præterea exſtat alia quædam præfatiuncula in Bibliis Benedicti, Hieremiæ præfixa, ad quam videtur Calvinus reſpexiſſe. Sed ea non eſt Hieronymi, neque in ea fit mentio ſacrificiorum, divinorumque honorum; ſed ſolùm, quòd miracula facta ſint ad ſepulchrum ejus. Denique Epiphanius & Iſidorus in vita Hieremiæ, dicunt quidem miracula facta; ſed de ſacrificiis, diviniſque honoribus nihil dicunt.

Ad quartum reſpondeo, nec cæcum verè, nec verè claudum à Veſpaſiano eſſe curatum. Nam, ut ſcribit Cornelius Tacitus lib. 4. hiſt. interrogati Medici, an morbi duorum illorum curabiles eſſent; reſponderunt, eſſe curabiles; *Medici*, inquit, *varia diſſerere: huic non exeſam vim luminis, & rediturum, ſi pellantur obſtantia, illi elapſos in pravum artus, ſi ſalubris vis adhibeatur, poſſe integrari.* Igitur mirum non eſt, ſi morbi curabiles naturaliter, opera Diaboli curati fuerint. Adde, quòd, ut Tertullianus docet in Apologetico, cap. 22. credibile eſt totum illum morbum fuiſſe à Diabolo, qui inſidens in oculo unius, & alterius tibia, impediebat uſum eorum membrorum: idque eo fine, ut videretur ſanare, cùm deſineret nocere.

Ad poſtremum de miraculo Novatiani reſpondeo, miraculum factum eſſe non in confirmationem fidei Novatiani, ſed Catholici Baptiſmi. Id enim pro miraculo ſcribit Socrates, quod cùm ad Paulum Epiſcopum

ſcopum Novatianum veniſſet quidam Judæus impoſtor, ut ab eo baptizaretur, & apud ſe Baptiſmum irrideret, continuò tota ſacri fontis aqua evanuit. At non fuiſſe hoc miraculum Novatiani erroris, ſed veri Baptiſmi perſpicuum eſt ex eo, quod idem Socrates ſubjungit, cognitum paulò poſt fuiſſe, eum Judæum jam antea baptizatum ritu Catholico ab Attico Epiſcopo Conſtantinopolitano. Itaque Deus, quia noluit irrideri Baptiſmum, in Eccleſia ritè ſuſceptum, non permiſit impoſtorem Judæum ab hæretico Epiſcopo iterum baptizari.

CAPUT XV.

Nota duodecima.

DUodecima nota eſt lumen propheticum. Sicut enim Chriſtus Marci ult. promittit Eccleſiæ donum miraculorum, ita etiam Joel. 2. exponente Petro Act. 2. promittit donum prophetiæ, quod certè eſt maximum; cùm certum ſit, neminem cognoſcere futura contingentia, excepto Deo, Iſaiæ 41. *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia Dii eſtis vos.* Et è contrario Deut. 18. ponitur tamquam nota falſæ doctrinæ, ſi Propheta prædixerit aliquid, & non evenerit.

Jam apud Ethnicos & Hæreticos nulla fuerunt vera vaticinia, ſed multa falſa, niſi fortè fierent in teſtimonium noſtræ fidei, ut fuerunt vaticinia Sybillarum & Balaam. Etſi enim Ethnici habuerunt plurima oracula Apollinis, tamen illa, vel per ambages reſpondebant, quando ſcilicet Apollo non ſciebat revera, quid eſſet futurum; vel ea prædicebant, quæ Dæmones ipſi facturi erant; vel ea, quæ cœpta erant fieri, ignorantibus nuntiabant tamquam futura; vel demum ea prædicebant, quæ naturales habent cauſas nobis ignotas; illis autem notas propter majorem naturæ ſubtilitatem. De qua re vide S. Athanaſium, in vita S. Antonii, S. Auguſtinum lib. de divinatione Dæmonum, & Theodoretum lib. de oraculis.

Hæretici quoque, quotieſcumque aliquid prædicere voluerunt, decepti ſunt. Id patet de falſis Prophetis in Teſtamento veteri, 3. Reg. 22. Tempore autem novi Teſtamenti fuit olim Montanus, qui Propheta videri voluit cum duabus Prophetiſſis Priſca & Maximilla, & prædixerunt bella, & neſcio quæ alia tunc futura; ſed planè contrarium accidit, ut notat Euſebius lib. 5. hiſt. cap. 16. & 18.

Noſtris temporibus Lutherus, quem Lutherani conſtanter Prophetam Germanicum, & Heliam vocant, apud Cochlæum in actis Lutheri anni 1525. prædixit fore, ut, ſi ipſe adhuc per duos annos ſuam doctrinam prædicaret, evaneſcerent Papa, Cardinales, Epiſcopi, Monachi, Moniales, turres, campanæ, Miſſæ &c. & tamen prædicavit poſtea non duos, ſed ferè 22. annos; obiit enim anno 1546. & tamen non evanuerunt Papa, Cardinales, Epiſcopi, Monachi &c. Ibidem Cochlæus refert de Thoma Muncero, qui ſe Gedeonem vocabat, & infinitos ruſticos armaverat contra Principes Germaniæ, quòd prædixerit certam victoriam ſuis, & ſe in manica excepturum omnes globos tormentorum bellicorum, & tamen paulò poſt cæſi ſint ferè omnes ruſtici, & Thomas captus, & ſecuri percuſſus. Idem Cochlæus in actis Lutheri, anni 1533. ſcribit, tam conſtanter aſſeruiſſe Lutheranorum Prophetas, illo anno futurum diem ultimi judicii, & ipſum etiam diem deſignaſſe, ut multi nec arare, nec ſerere voluerint; qui tamen mendaces inventi ſunt.

At in Eccleſia Catholica præter Prophetas Teſtamenti veteris, & eos qui fuerunt primis quingentis annis à Chriſti adventu, ut Agabum, de quo Actor. 11. & Gregorium Thaumaturgum, de quo Baſilius lib. de Spiritu ſancto, cap. 29. & Antonium, de quo Athanaſius in ejus vita, & Abbatem Joannem, de quo Auguſtinus lib. 5. de Civit. Dei cap. 26. fuerunt etiam poſterioribus ſæculis, quibus juxta Lutheranos perierat apud Romanos Eccleſia, veri Prophetæ, & quidem Monachi, ac Romano Pontifici addicti. De S. Benedicto ita ſcribit Gregorius lib. 2. Dialog. c. 15. *Benedictus*, inquit, *Regem de ſuis ædibus increpavit, atque in paucis ſermonibus cuncta, quæ illi erant eventura, prænuntiavit dicens: Multa mala facis, multa mala feciſti, jam aliquando ab iniquitate conquieſce. Equidem Romam ingreſſurus es, mare tranſiturus, novem annis regnans, decimo morieris.* Quæ omnia completa ſe vidiſſe ibidem Gregorius teſtatur.

De S. Bernardo ſcribitur in ejus vita lib. 4. cap. 3. eum quatuor hominibus prædixiſſe converſionem, tribus de ea nihil cogitantibus, quarto etiam ab ea re alieniſſimo; Quæ omnia, ſicut prædixerat, evenerunt. Sed mirabile eſt prorſus, quod ibidem de nobili quodam viro narratur; nam cùm pro ejus converſione, ut S. Bernardus oraret, quidam illius filius peteret, reſpondit Sanctus: *Ne timeas, ego illum probatum Monachum in hac Claravalle ſepeliam.* Quot ſunt in hac una ſententia vaticinia? Nam & Monachum illum aliquando futurum, & in ordine monaſtico uſque ad mortem perſeveraturum, & ſanctè, ac piè diem extremum clauſurum, idque ante ipſum Bernardum, & in Claravalle, & ipſius Bernardi manibus ſepeliendum. Sex vaticinia ſunt inter ſe diverſa, & omnia tamen, nec ſine ſingulari Dei providentia, impleta. Sic enim auctor pergit: *Et perfectus*, inquit, *Monachus factus eſt, & à Patre ſancto (ſicut ipſe prædixerat) in Claravalle ſepultus: tamquam enim mori illo abſente non poſſet, quinque menſibus infirmatus, & celeberrimum, immò continuum reſponſum martis in ſeipſo habens, ſuſtinuit, donec Pater ſanctus rediret, qui, ut ejus promiſerat, eum traderet ſepulturæ.*

S. Franciſcus (ut ſcribit in ejus vita B. Bonaventura) cùm Chriſtianus exercitus certo die cum Saracenis pugnaturus eſſet, admonuit Duces, ne eo die pugnarent: ſibi enim à Deo revelatum, victoriam hoſtibus eo die ceſſuram. Sed cùm contemnerent Duces beati Franciſci monita, cæſi, fuſique ſunt Chriſtiani inaudita ſtrage. Addi poſſent multa alia ejuſdem generis; ferè enim nulli coluntur in Eccleſia ſancti homines, qui ſimul cum miraculis, non etiam hoc dono claruerint. Sed hæc pauca hoc loco ſufficient.

CAPUT XVI.

Nota decimatertia.

DEcimatertia Nota eſt Confeſſio adverſariorum. Tanta enim eſt vis veritatis, ut etiam adverſarios cogat interdum ſibi teſtimonium dare, juxta illud Deut. 32. *Non enim eſt Deus noſter, ut Dii eorum, & inimici noſtri ſunt judices.* Jam nuſquam inveniuntur Catholici laudaſſe, aut approbaſſe doctrinam, aut vitam ullorum Ethnicorum, aut hæreticorum: Scimus enim, unam tantùm eſſe veram fidem, & ſine ea nullam eſſe veram juſtitiam. Itaque nos conſtanter aſſerimus, errare omnes, qui doctrinam noſtram non ſequuntur. At non ſic de nobis loquuntur Pagani, Judæi, Turcæ, Hæretici.

De Paganis multa teſtimonia ſunt. Plinius II. in epiſt. ad Trajanum, lib. 10. epiſtolarum ſcribit Chriſtianos omnia vitia deteſtari, ſanctiſſimeque vivere, & hoc ſolum in eis poſſe reprehendi, quòd nimis facilè pro Deo ſuo vitam profundant, quodque horis

ante-

antelucanis ſurgant ad canendas laudes Chriſto. Tertullian. in Apologet. cap. 1. & 2. teſtatur, Paganos noluiſſe diſcuti cauſam Chriſtianorum, ſed damnari ſine diſcuſſione, quia ſciebant, ſe in eis nihil mali reperturos; & cap. 5. & 6. affirmat, eos Imperatores, qui ſunt habiti optimi, faviſſe Chriſtianis; ut M. Aurelium, Veſpaſianum, Antoninum Pium; eos autem perſequutiones moviſſe, qui ſunt habiti peſſimi, etiam ab ipſis Gentilibus, ut Neronem, & Domitianum.

Exſtat quoque epiſt. Marci Aurelii Imperatoris, in qua teſtatur, in Germania cùm per dies quinque ſiti laboraret exercitus, & eſſent Romani circumdati ab incredibili multitudine Germanorum, ut eſſet impoſſibile humanis viribus evadere; tunc ſe ad Deos patrios confugiſſe, ſed fruſtrà; deinde aliquot milites Chriſtianos, qui erant in exercitu, rogaſſe, ut etiam ipſi Deum ſuum orarent. Porrò vix illos in genua ad orationem procubuiſſe, cùm ſtatim de cœlo in Romanos quidem jucundiſſimus imber deſcendit; in hoſtes verò ignis & grando permixta: cujus epiſtolæ meminit Tertullianus in Apologet. cap. 5. & in lib. ad Scapulum, & nuper inventa eſt, & impreſſa in operibus Juſtini.

Denique, S. Antonium, S. Hilarionem, & S. Martinum fuiſſe honori & reverentiæ Paganis, ſcribunt Athanaſius, Hieronym. & Sulpitius, in eorum vitis.

De Judæis habemus in primis teſtimonium Joſephi lib. 18. antiquit. cap. 6. ubi affirmat, Chriſtum plus quàm hominem fuiſſe, & verè Meſſiam eſſe. Philo ſcripſit librum inſignem de laudibus eorum Chriſtianorum, qui ſub Marco Evangeliſta in Ægypto vivebant; quem librum ſcriptum de laude Chriſtianorum, non de ſecta aliqua Judaica, ut putant Centuriatores Cent. 1. lib. 2. cap. 3. col. 18. teſtatur Euſebius lib. 1. hiſtor. cap. 16. Epiphanius hæreſ. 29. Hieronymus de viris illuſtribus in Philone. Sozomenus lib. 1. cap. 12. & Beda præfatione in Marcum.

Mahumetus in Alcorano, cap. 2. docet, Chriſtianos ſalvari; & cap. 4. dicit, Chriſtum maximum eſſe Prophetarum, & ipſam Dei animam habere. Teſtatur quoque S. Bonaventura, Sultanum Ægypti, licèt Mahumetanum, in ſummo honore ac reverentia habuiſſe B. Franciſcum, quem tamen ſciebat Chriſtianum & Catholicum eſſe.

Idem de hæreticis dici poteſt. Nam B. Benedictum Catholicum à Rege Totila Ariano ſummo honore affectum, ut verum Dei ſervum & Prophetam, ſcribit S. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 15. Et Lutherus jam hæreticus exiſtens, ſic ſcribit in lib. contra Anabaptiſtas, qui in odium Papæ rejiciunt Baptiſmum parvulorum: *Nos*, inquit, *fatemur, ſub Papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani, immò omne bonum Chriſtianum, atque etiam illinc ad nos devenuiſſe. Quippe fatemur in Papatu verum eſſe Scripturam ſacram, verum Baptiſmum, verum Sacramentum Altaris, veras claves ad remiſſionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechiſmum, ut ſunt, oratio Dominica, decem Præcepta, articuli Fidei. Dico inſuper, ſub Papatu verum Chriſtianitatem, immò verum nucleum Chriſtianitatis eſſe.* Hæc ibi. Ubi ſi nobis nucleum tribuit, certè ſibi nihil ſervat, niſi corticem vel putamina.

Calvinus Inſtitut. cap. 10. §. 17. vocat Bernardum pium ſcriptorem. At certè Papiſta fuit Bernardus, & nemo eſt pius ſine vera fide. Philippus in Apologia art. 5. & 27. Confeſſionis Auguſtanæ, vocat ſanctos Bernardum, Dominicum, & Franciſcum, quod idem facit Lutherus in libro de abroganda Miſſa, prope finem. Item, ut ſcribit Cochlæus in actis Lutheri, anni 1531. cùm poſt multa prælia inter Catholicos & hæreticos Helveticos pax componeretur in 1. art. Concordiæ hæretici ſcribebant, ſe velle deinceps dimittere confœderatos ſuos quietos circa veram, indubitatam, & Catholicam fidem ſuam: Catholici autem ſcribebant, ſe velle dimittere confœderatos ſuos quietos circa fidem eorum; nihil verò addebant de vera, indubitata, vel Catholica.

CAPUT XVII.

Nota decimaquarta.

DEcimaquarta Nota eſt infœlix exitus, ſeu finis eorum, qui Eccleſiam oppugnant. Etſi enim Deus punit ſuos, & flagellat, tamen tandem projicit virgam in ignem. Deut. 32. *Laudate Gentes populum ejus, quia ſanguinem ſervorum ſuorum ulciſcetur, & vindictam retribuet in hoſtes eorum.*

De miſero fine Pharaonis, primi perſequutoris Eccleſiæ, legimus Exod. 14. de Dathan & Abiron primis ſchiſmaticis legimus Numer. 16. de Jezabel, 4. Reg. 9. De Antiocho, 2. Machab. 9. de Pilato, quòd ſeipſum interfecerit, ſcribit Euſebius lib. 2. hiſt. cap. 7. Et cap. ult. refert breviter cladem Judæorum, quàm Joſephus latè proſequitur in lib. de bello Judaico. De Herode Aſcalonita, qui obiit ſcatens vermibus cùm priùs occidiſſet uxorem, & filios, & ſeipſum occidere voluiſſet, ſcribit Joſephus lib. 17. antiquitat. cap. 9. De Herode Tetrarcha, quòd amiſſo regno, in exilium relegatus perpetuum, miſerrimè vixerit, ſcribit idem Joſephus lib. 18. cap. 14. De Filia Herodiadis, vide Nicephorum lib. 1. cap. 20. De Herode Agrippa vide Actor. 12. Neronem, Domitianum, & cæteros Imperatores, qui Chriſtianos perſequuti ſunt, omnes vel à ſeipſis, vel ab aliis crudeliter necatos, vel certè miſerè periiſſe, conſtat ex Chronicis & hiſtoriis omnibus. Nam Trajanus horrenda paralyſi, & ſimul hydropiſi extinctus eſt. Diocletianus Imperium depoſuit præ dolore, quòd Chriſtianos delere non poſſet. Galerius, Maximianus & Maximinus tam horrendis doloribus correpti ſunt, ut etiam Medici Ethnici dicerent, divinam eſſe plagam. Vide Euſebium in Chronico, & lib. 8. hiſtor. cap. ult. & lib. 9. cap. ult.

Veniamus ad Hæreſiarchas & Apoſtatas. Simon Magus cùm volare vellet, orationibus B. Petri dejectus, tibias fregit, & paulò poſt cum ſumma ignominia obiit: Egeſippus lib. 3. cap. 2. de excidio Hieroſolymitano, & Arnobius lib. 2. contra Gentes.

Excoriatus eſt à Rege Perſarum Manichæus vivus, non ob fidem, ſed quia filium Regis curaturus occidit: Epiphanius hæreſ. 66.

Montanus, Theodotus, & Prophetiſſæ eorum laqueis ſeipſos necaverunt. Euſebius lib. 5. hiſt. cap. 16. Donatiſtæ quidam cùm canibus Euchariſtiam projicerent, ab iiſdem canibus lacerati ſunt: Optatus lib. 2. contra Parmenianum.

Arius cùm in Eccleſiam intrare vellet, ſubito motu alvi ad latrinas publicas acceſſit, & ſimul cum excrementis inteſtina omnia & animam effudit: Teſtis Athanaſius orat. 1. contra Arianos, & Ruffinus lib. 10. hiſt. cap. 13.

Julianus Apoſtata divinitus occiſus, communi etiam caruit ſepultura; nam à terra ſponte aperta, abſorptum ſcribit Gregorius Nazianzenus orat. in Athanaſium, circa fin.

Valens Arianus, qui Juliano in perſequutione Chriſtianorum ſucceſſit, vivus à Gothis etiam Arianis crematus eſt: Ruffinus lib. 11. hiſtor. cap. 13.

Neſtorius lingua impia à vermibus conſumpta, miſerrimè interiit: Evagrius lib. 1. hiſt. cap. 7.

Hunericus Rex Wandalorum Arianus, & perſequutor Eccleſiæ, vermibus toto corpore ſcatens, conſumptus eſt: Victor lib. 3. extremo.

Ana-

Anaſtaſius Imperator, fautor hæreticorum Eutychianorum, fulmine ictus interiit, ut ſcribunt Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in ejus vita. Tempore Leonis Iconomachi, peſtilentia conſequuta combuſtionem imaginum in foro Conſtantinopolitano, trecenta millia hominum ſuſtulit Conſtantinopoli: Vide Chronica Matthæi Palmerii anno 1241. De Conſtantino Copronymo, vide Paulum Diaconum.

Lutherus morte repentina ſublatus eſt. Nam cùm veſperi opiparam cœnam ſumpſiſſet lætus, & ſanus, & facetiis ſuis omnes ad riſum provocaſſet, eadem nocte mortuus eſt: Vide Cochlæum in vita Lutheri.

Zvvinglius in bello contra Catholicos trucidatus eſt, & paulò poſt Baſileæ frater ejus ſpiritualis Oecolampadius, cùm veſperi ſanus cubitum iviſſet, manè inventus eſt ab uxore mortuus in lecto: Auctor Cochlæus in actis Lutheri anno 1531.

Andream Carolſtadium à Dæmone interfectum, Miniſtri Baſileenſes ſcribunt in Epiſtola, quam ediderunt de morte Carolſtadii.

Joannes Calvinus vermibus conſumptus, expiravit, ut Antiochus, Herodes, Maximinus, & Hunericus, teſtatur Hieronymus Bolſecus in ejus vita. Qui etiam addit, eum, dæmonibus invocatis, blaſphemantem & execrantem obiiſſe.

CAPUT XVIII.

Nota decimaquinta.

ULtima Nota eſt fœlicitas temporalis, divinitus iis collata, qui Eccleſiam defenderunt. Numquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhæſerunt, quin facillimè de hoſtibus triumpharent. Notæ ſunt in primis victoriæ in Teſtamento veteri Abrahæ, Moſis, Joſue, Gedeonis, Samuelis, Davidis, Ezechiæ, Joſiæ, Machabæorum. In teſtamento novo Conſtantinus, qui primus publicè ex Imperatoribus Eccleſiam defendit, eo ferè modo Maxentium vicit, quo Moſes Pharaonem. Vide Euſeb. lib. 9. hiſt. cap. 9. de eo ſic ait Auguſtin. lib. 5. de Civit. Dei, cap. 25. *Conſtantinum Imperatorem, non ſupplicantem dæmonibus, ſed ipſum verum Deum colentem, tantis terrenis implevit muneribus, quanta optare nullus auderet. Univerſum orbem Romanum unus Auguſtus tenuit, & defendit. In adminiſtrandis & gerendis bellis victorioſiſſimus fuit. In tyrannis opprimendis per omnia proſperatus eſt. Grandævus agritudine & ſenectute defunctus eſt, filios imperantes reliquit.*

De Theodoſio ſeniore ſcribit idem Auguſtinus ibidem, cap. 26. ei, quòd verè pius & Catholicus eſſet, adeò proſperè omnia ſucceſſiſſe, ut in prælis hoſtium tela in auctores, Deo agente, retorquerentur. Addit Theodoretus lib. 5. hiſt. cap. 24. ſanctos Joannem & Philippum Apoſtolos apparuiſſe in equis albis in eodem prælio pro Theodoſio Imperatore pugnantes.

De Honorio etiam planè Catholico, & Romano Pontifici addictiſſimo, ut patet ex ejus epiſtolis ad Bonifacium Papam, ſcribit Auguſtinus lib. 5. de Civit. Dei, cap. 23. ita Deum pro illo pugnaſſe, ut uno prælio multò amplius, quàm centum millia Gothorum proſternerentur, & Rex ipſe Radagaiſus cum filiis caperetur, & occideretur, ex Romanis ne uno quidem vulnerato, nedum extincto.

De Theodoſio juniore ſcribit Socrates lib. 7. hiſt. cap. 18. exercitu ejus pugnante cum Barbaris, & ipſo interim in urbe precibus apud Deum vacante, circiter centum millia Saracenorum, ab Angelis acta in Euphratem, miſerrimè periiſſe.

Juſtinianus ſenior, donec Catholicus fuit, fœliciſſimè imperavit, ita ut Italiam, Africam, aliaſque multas provincias Romano Imperio reſtituerit, ut patet ex Evagrio lib. 4. hiſtor. cap. 16. & ſeq. At, ubi hæreticus factus eſt, & edictum proponere voluit de ſua hæreſi recipienda, mox repentina morte ſublatus eſt, & Eccleſiam magno metu liberavit, ut idem Evagrius ſcribit lib. 4. cap. ult.

Heraclius quoque, ut ex Joanne Zonara, aliiſque hiſtoricis cognoſci poteſt, dum Catholicus eſſet, præclariſſimam victoriam de Perſis reportavit, & crucem Domini recepit, quando res Romanæ deſperatæ omnino eſſe videbantur. At cùm in hæreſim incidit Monothelitarum, omnia illi infœliciter ſucceſſerunt, & ipſe novo atque inaudito morbi genere extinctus eſt.

Conſtat item ex Græcorum hiſtoriis, Imperatores Orientis ab eo tempore, quo propter diſſidium circa imagines ſe ab Eccleſia Romana ſeparaverunt, ſemper in dies deterius ſe habuiſſe, donec tandem Imperium penitus amiſerunt. In Occidente verò ex Latinorum hiſtoriis manifeſtè colligitur, ſemper Imperatores magis, vel minus floruiſſe, ut magis, vel minus Romanæ Eccleſiæ addicti fuerunt.

Tempore Urbani II. ad annum Domini 1098. Chriſtiani in bello ſacro à Papa indicto pro recuperatione Hieroſolymæ, cùm eſſent Antiochiæ in ſumma deſperatione, eò quòd propè adeſſet infinitus exercitus Turcarum & Perſarum, & ipſi pauci eſſent, & diuturna fame propè enecti, ita ut etiam viri fortiſſimi baculis innixi incederent, nec equos haberent, niſi pauciſſimos, ita ut præcipuus Princeps Godefredus equo commodato uteretur, & multi Principes in aſinis equitare cogerentur, tandem Deus revelavit, ubi eſſet ſacra lancea, & ea prælata, in bello victoriam dedit, ita ut occiderint centum millia Turcarum, & ex ipſis vix quatuor millia ceciderint. Cecidit etiam ros divinitùs in illos, qui animis & corporibus vires addidit. Denique apparuerunt tres viri ſancti pro illis de cœlo pugnantes: Vide Paulum Æmilium lib. 4. Guilelmum Tyrium lib. 6. propè fin. & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem.

Tempore Innocentii III. in Gallia ab octo millibus Catholicorum cæſa ſunt uno prælio centum millia Albigenſium hæreticorum, ut ſcribit Æmilius lib. 6. hiſtoriæ Francorum.

Noſtris temporibus anno 1531. quinque prælia commiſerunt pro fide Catholici Helvetii cum hæreticis Helvetiis, & ſemper Catholici vicerunt, cùm tamen eſſent numero & armis multò inferiores: Vide Joan. Cochlæum in actis Lutheri, anni 1531.

Carolus V. miraculo divino victoriam retulit de Lutheranis anno 1547.

In Gallia quoque & Belgio multas victorias Catholici de hæreticis, non ſine miraculo, reportarunt. Immò vix unquam fuerunt hæretici ſuperiores, quando juſto prælio dimicatum eſt. Atque hæc de notis Eccleſiæ, & univerſa hac diſputatione pro inſtituta brevitate dicta ſint.

Finis quartæ Controverſiæ generalis.

LAUS DEO, VIRGINIQUE MATRI MARIÆ.

SECUN-

Digitized by Google

SECUNDA CONTROVERSIA GENERALIS, DE MEMBRIS ECCLESIÆ MILITANTIS.

TRIBUS LIBRIS EXPLICATA.

Digitized by Google

INDEX LIBRORUM ET CAPITUM.

LIBER PRIMUS

De Clericis.

PRÆFATIO.

Ordo Disputationis de Clericis.

CAP. I. *De nomine Clerici & Laici.*
II. *Proponitur quæstio de institutione Ministrorum Ecclesiæ.*
III. *Non pertinere ad populum jus ordinandi Pastores, sive Ministros.*
IV. *Non esse populi, sed Episcoporum vocare Ministros.*
V. *Electionem Ministrorum non fieri à solo Deo.*
VI. *Non decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari.*
VII. *Jus eligendi Pontificem, cæteroſque Ecclesiæ Ministros, non convenire populo jure divino.*
VIII. *Electionem Episcoporum, non pertinere jure divino ad Clerum, sed ad summum Pontificem.*
IX. *Rationem eligendi summum Pontificem, per solos Cardinales, esse omnium optimam.*
X. *Ad quos electio Summi Pontificis pertinet, si Cardinales nulli essent &c.*
XI. *De numero Ordinum Ecclesiasticorum.*
XII. *De antiquitate Ordinum.*
XIII. *De officiis Ministrorum.*
XIV. *De distinctione Episcopi & Presbyteri.*
XV. *Solvuntur objectiones.*
XVI. *De Cardinalibus.*
CAP. XVII. *De Chorepiscopis.*
XVIII. *De cælibatu Sacerdotum; sitne jure divino annexus sacris ordinibus cælibatus, an non?*
XIX. *Cælibatum jure Apostolico rectissimè annexum ordinibus sacris.*
XX. *Solvuntur argumenta Calvini.*
XXI. *Solvuntur argumenta Philippi.*
XXII. *Solvuntur argumenta Magdeburgensium.*
XXIII. *De bigamia.*
XXIV. *Solvuntur objectiones Lutheri.*
XXV. *De decimis.*
DUBIUM I. *An præceptum de solvendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.*
II. *An Laici pauperes teneantur decimas dare Clericis divitibus.*
III. *An excusari possint à peccato, qui nullas decimas solvunt, ubi non est consuetudo solvendi.*
IV. *Qua ratione ostendi possit, justum esse determinationem Ecclesiæ, quòd Christiani decimam partem suorum fructuum Ecclesiæ tribuant.*
CAP. XXVI. *De possessionibus, quæ dono Laicorum possidentur à Clericis.*
XXVII. *De donis sæcularibus.*
XXVIII. *An Clerici sint liberi à jugo potestatis sæcularis.*

LIBER SECUNDUS

De Monachis.

PRÆFATIO.

CAP. I. *De nomine Monasticæ.*
II. *De natura, sive definitione Religionis.*
III. *De variis Ordinibus Religiosorum.*
IV. *De confirmatione Religionum.*
V. *De origine Religionum.*
VI. *Mendacia deteguntur, & calumnia refutantur.*
VII. *Quid sit Consilium perfectionis?*
VIII. *Ponuntur varia sententiæ de Consiliis.*
IX. *Asseruntur Consilia Evangelica testimoniis Scripturæ.*
X. *Idem asseritur exemplis.*
XI. *Idem asseritur testimoniis Patrum.*
XII. *Idem confirmatur naturali ratione.*
XIII. *Solvuntur objectiones.*
CAP. XIV. *Explicatur nomen & definitio voti.*
XV. *Explicatur status quæstionis.*
XVI. *Omne quod fit ex voto, esse cultum Dei.*
XVII. *Non fuisse Judæorum proprium vota facere, sed cum Christianis id etiam esse commune.*
XVIII. *Solvuntur objectiones.*
XIX. *Non esse propriè votum promissionem, quæ fit in Baptismo.*
XX. *Paupertatem voluntariam rectè Deo voveri.*
XXI. *De voto obedientiæ.*
XXII. *Asseritur votum continentiæ ex illis verbis, Luc. 1. Quomodo fiet istud &c.*
XXIII. *Idem asseritur ex illis verbis, Matth. 19.*

Sunt

Digitized by Google

Sunt Eunuchi qui se castraverunt &c.
CAP.XXIV. *Idem asseritur ex verbis Apostoli, 1. ad Tim. 5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.*
XXV. *Idem asseritur ex Conciliis.*
XXVI. *Idem asseritur ex responsis Pontificum, & Imperatorum.*
XXVII. *Idem asseritur testimonio Patrum.*
XXVIII. *Idem asseritur ratione.*
XXIX. *Solvitur objectio prima adversariorum.*
XXX. *Solvitur secunda objectio.*
XXXI. *Solvitur tertia objectio.*
XXXII. *Solvitur quarta objectio ex ratione naturali.*
XXXIII. *Solvitur objectio quinta ex Conciliis.*
XXXIV. *Solvitur objectio sexta ex Patribus.*
XXXV. *Quòd juniores vovere possint.*
CAP.XXXVI. *Licere filiis ingredi Religionem parentibus invitis.*
XXXVII. *Licere conjugatis ex consensu vovere continentiam.*
XXXVIII. *Per vota solemnia solvi Matrimonium, non consummatum.*
XXXIX. *De Eremitis.*
XL. *De habitu & tonsura Monachorum.*
XLI. *Licere Monachis manibus laborare.*
XLII. *Non teneri Monachos ad laborem manuum.*
XLIII. *Licitum esse Monachis vivere ex bonis patrimonialibus in communi.*
XLIV. *Licitum esse Monachis vivere ex rebus sponte oblatis & donatis.*
XLV. *Licere Monachis ex mendicatione vivere.*
XLVI. *Solvuntur objectiones.*

LIBER TERTIUS

De Laicis, sive Sæcularibus.

CAP.I. *Ordo totius Disputationis.*
II. *Proponitur prima quæstio: An politica potestas sit bona, & Christianis licita.*
III. *Ex Scripturis asseritur politicus magistratus.*
IV. *Idem asseritur exemplis Sanctorum.*
V. *Idem asseritur ex fine principatus.*
VI. *Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.*
VII. *Idem asseritur ex antiquitate.*
VIII. *Principatum sive dominium in impiis esse posse.*
IX. *Proponitur quæstio de potestate magistratus.*
X. *Licere Christiano Principi leges condere.*
XI. *Legem civilem non minus obligare in conscientia, quàm legem divinam.*
XII. *Judicia publica exercere non esse illicitum Christianis.*
CAP.XIII. *Licere Christiano magistratui gladio punire perturbatores Reipublicæ.*
XIV. *Licere Christianis aliquando bella gerere.*
XV. *Quot sint, & quæ justi belli conditiones.*
XVI. *Licere bellum gerere Christianis contra Turcas.*
XVII. *Ad magistratum non pertinere judicium de Religione.*
XVIII. *Ad magistratum pertinere defensionem Religionis.*
XIX. *Non posse conciliari Catholicos cum hæreticis.*
XX. *Libros hæreticorum abolendos esse.*
XXI. *Posse hæreticos ab Ecclesia damnatos temporalibus pœnis, & etiam morte mulctari.*
XXII. *Solvuntur objectiones.*

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO
IN LIBROS TRES
DE
MEMBRIS ECCLESIÆ
MILITANTIS.

ECCLESIA CATHOLICA, optime Lector, uni trinoque Deo militans, atque, ut Scripturæ loquuntur, terribilis, velut caſtrorum acies ordinata, tribus potiſſimùm ordinibus militum, Chriſto auctore, diſtinguitur. Alii ſiquidem in hoc divino exercitu Clerici, alii Laici dicuntur. Quidam etiam ſunt, tum ex Clericis, tum ex Laicis, qui certis ſymbolis ac functione ab utriſque diſtincti, tertium ordinem faciunt, ac Regulares, ſive Monachi nominantur.

Ordo primus ac nobiliſſimus Clericorum vel Duces habet, vel Ducum ipſorum famulos & adminiſtros. Licèt enim Imperator Eccleſiæ primus ac ſummus, Chriſtus ipſe ſit, tamen quòd non ſolùm in terris, ſed etiam in cœlis, & apud inferos magnos exercitus habeat, quòdque ſolis cœleſtibus præſentiam ſuam, ut par eſt, aſpectabilem præbeat, Vicarium Imperatorem, ac Ducem exercitui, qui eſt in terris, Apoſtolum Petrum, ejuſque ſucceſſores ſummo cum imperio, & poteſtate præfecit. Ergo Romanus Pontifex hæres Apoſtolorum Principis, caſtra cœleſtia in terris ducit, Chriſtumque ipſum nobis mortalibus quodammodo repræſentat.

Proximi ſunt Epiſcopi, qui Tribunorum militarium locum ſortiti, imperant etiam ipſi, non totis caſtris, ſed agmini quiſque ſuo. Siquidem in partem ſollicitudinis, ut noſtri loquuntur, vocati ſunt, non in plenitudinem poteſtatis. Sub his Presbyteri, quos Parochos dicimus, quaſi quidam Centuriones ſingulis cohortibus præſunt; Diaconi, Subdiaconi, Lectores, atque Adminiſtri cæteri, vel ſigna atque aquilas gerunt, vel tubis, ac tympanis accedunt ad prælium, vel huc atque illuc celeriter diſcurrentes, mandata Imperatoris ac Ducum ad milites perferunt.

Porrò Laici, hoc eſt, populus ipſe fidelis, longè lateque toto campo diffuſus, atque adverſus Diabolum ſub Chriſti ſignis in acie conſtitutus, quaſi quadratum agmen efficit, atque ſtatarias legiones. Omnes enim in Baptiſmo ad Chriſti militiam nomen dederunt, ejuſque charactere inſigniti, Sacramentum perceperunt. Omnes per ſacram Confirmationem ad prælium inuncti, crucis ſigno muniti, atque armis cœleſtibus donati, inſtructique ſunt. Denique, omnes de menſa Domini opulentiſſimo commeatu, ampliſſimæque mercedis pignore in Euchariſtia percepto, bellum æternum Diabolo, atque omnibus ejus copiis indixerunt.

Jam verò Regulares ac Monachi, neque uno in loco degunt, neque iiſdem muneribus deſtinantur, ſed alii in montibus & turribus quaſi vigiles quidam perpetuo excubant, & clamore propè aſſiduo hoſtes exterrent; alii tanquam devoti milites ante ipſam aciem longè progrediuntur, caſtraque hoſtilia audacter infeſtant; quidam etiam ſunt, quos Anachoretas nominare ſolemus, qui divina quadam virtute præditi, ſeorſim à cæteris in aperto campo, lociſque

Digitized by Google

desertis ad singulare certamen hostem provocant, nec rarò eumdem Christi ope gloriosè prosternunt.

Hæc igitur est Ecclesia Dei vivi, hæc sunt castra Sanctorum, tribus militum ordinibus ab ipsa Dei sapientia divino planè consilio dispositа atque distincta, quæ quidem licèt adversus omnes hostiles acies insuperabilia atque invicta consistant, neque ullam sive humanam, sive diabolicam vim sub omnipotentis Imperatoris præsidio pertimescant: non tamen Satanas sibi ipse deest; circuit, quærit, observat, insidiatur, nullam nocendi elabi finit opportunitatem. Non potest ille Dei exercitum profligare, conatur tamen. Non sperat victoriam, at non definit lacessere. Non fundet unquam Christi copias, nec delebit, at confundere & perturbare novis ac variis stratagematum formis, & libris, & sermonibus hæreticorum, non cessat. Hinc enim hæretici hujus temporis planè omnes Clericos cum Laicis ita confundunt, ut ne nomen quidem Clericorum (de qua re paulò post agemus) supereſſe patiantur.

Designant illi quidem certos homines, quibus docendi munus, Sacramentorumque administrationem permittunt, quos etiam Ecclesiæ Ministros vocant. At eos nec populis cum potestate præesse, nec legibus continentiæ astringi, nec à tribunalibus politicis liberos esse volunt: Sed Laicorum more, jungere connubia, filios procreare, sæculi hujus negotia exercere, ad forum & judicia pertrahi, invitis etiam summis Antistitibus, jubent. Nam de consecratione, atque unctione Pontificum, de tiaris, infulis, pedis, de palliis, tunicisque sacratis, de corona capillorum, de reliquo apparatu, qui ad officium exornandum Ministrorum Dei, atque ad ornatum Ecclesiasticum à cultu profano distinguendum pertinet, nihil commemorare necesse est. Hæc enim omnia adeò confidenter aspernantur, ac de medio tollunt hæretici, ac si ea certissimis rationibus, cùm ne probabiles quidem attulerint, superstitionem redolere Judaicam demonstrassent. Monachos autem in universum omnes, sive Anachoretæ, sive Cœnobitæ illi sint, nec minus omnia Monastica instituta, ritus, vota, consuetudines, vestes, functiones, & ipsa etiam vocabula execrantur. Neque aliud esse vult Calvinus lib. 4. Instit. cap. 13. Monasteria Cœnobitarum, nisi lupanaria sceleratorum, vel conventicula schismaticorum: Anachoretas autem, Magdeburgenses Centuriatores Centur. 4. cap. 6. & 10. monstra quædam humana, vel ursos potiùs, ac Mysanthropos appellandos censuerunt.

Soli restant Laici, quibus etsi mirum in modum adulentur Lutherani, ut ea ratione major Clericis ac Monachis conflетur invidia, verumtamen adsunt Anabaptistæ, qui nec Laicis parcunt, dum jurisdictione magistratus, magistratibus urbes, urbibus genus humanum spoliant, atque ad eam formam regimen universum revocant, quæ non modò Reipublicæ ipsorum, sed ipsi etiam generi humano, si passim usu recipiatur, extremam ruinam, atque exitium possit afferre. Sed enim haud scio, plusne Laicis Anabaptistæ noceant vexando, ac detrahendo, an cumulando, & blandiendo Lutherani. Detrahunt illi populo Christiano politicam potestatem, sine qua salus Reipublicæ terrenæ in apertum discrimen, interitumque vocatur. Augent contra Lutherani eumdem populum etiam Ecclesiastica potestate, ut nimirum ducantur Pastores ab ovibus, & imperent Imperatoribus milites, atque interim pereat res Christiana, pereat Christi regnum, pereant animæ, quarum salutem propria vita, & sanguine Dei Filius emerat.

Quæ cùm ita sint, ad omnes pertinet, qui in Ecclesia Catholica Doctoris munere funguntur, impiis hæreticorum conatibus, vel Satanæ potiùs consiliis & furori occurrere, & omnes Ecclesiæ partes, omnia membra, omnes ordines pro viribus protegere, ac tueri. A nobis verò non modò charitas Christiana,

& onus à majoribus impoſitum flagitat, ſed etiam cogit ordo diſputationum, ut ad eas controverſias explicandas aggrediamur, quæ ſunt de tribus illis Eccleſiæ partibus, ideſt, Clericis, Laicis, Monachis, ab hæreticis hujus temporis excitatæ. Quando enim pro capite militantis Eccleſiæ, proque ipſa Eccleſia, tum in Conciliis congregata, tum etiam diffuſa toto orbe terrarum, pro noſtrarum virium tenuitate pugnaverimus: Illud unum eſt reliquum, ut pro membris ejuſdem Eccleſiæ, pro noſtra virili parte dimicemus, & Chriſto duce, atque imperatore, omnia hoſtium tela clypeo veritatis, & gladio verbi Dei diſcutiamus.

Ordo Diſputationis de Clericis.

IGitur diſputatio de Clericis (nam ab ea exordiendum eſſe, tum antiquitatis, tum etiam dignitatis ordo nos admonet) octo partibus continetur. Primùm enim, de ipſo nomine Clericorum differendum erit. Deinde, de vocatione, ſive electione ad ſacrum Miniſterium. Tertiò, de diſtinctione, numero & officio Miniſtrorum. Quartò, de cœlibatu hominum ſacratorum. Quintò, de ſolemnibus precibus, & laudibus, certis horis, certoque ordine concinendis. Sextò, de Eccleſiaſtica tonſura, vel raſura capillorum. Septimò, de poſſeſſione temporalium bonorum, ſive politico, ſive Eccleſiaſtico jure acquiſitorum. Octavò, de exceptione Clericorum à tribunalium civilium poteſtate. Nihil autem de Sacramento Ordinis, nihil item de Eccleſiaſtica juriſdictione hoc loco dicendum erit, quòd ea partim ad quæſtiones de Sacramentis, partim ad quæſtiones de Pontifice, & Conciliis pertinere videantur.

Digitized by Google

LIBER PRIMUS DE CLERICIS.

CAPUT PRIMUM.

De nomine Clerici & Laici.

QUID hæc nomina Clerici atque Laici sibi velint, nemini dubium esse puto. Tametsi enim Græcam originem habeant, tamen trita sunt, ac pervulgata. Quis enim ignorat idem esse λαὸν Græcis, quod populum Latinis? Idem illis, κλῆρον, quod sortem, sive hæreditatem nobis? Inde igitur laici dicti sunt quasi plebeji, ac populares, quibus nulla pars functionis Ecclesiasticæ demandata est; Clerici autem quasi Domini sors, & hæreditas, qui divino cultui consecrati, procurandæ religionis ac rerum sacrarum, Deo ipso jubente, providentiam, ac solicitudinem susceperunt: *Clericus*, inquit S. Hieronymus in epistola ad Nepot. *interpretetur primò vocabulum suum, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim κλῆρος Græcè, sors Latinè appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, ideſt, pars Clericorum est.* Cur autem hæreditas sortis nomine appelletur, illa ratio reddi solet, quòd hæreditas in plures sorte plerumque dividatur. Unde est illud Prophetæ Psal. 77. *Sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.*

Accedit quòd licèt ad unum aliquem hæreditas tota perveniat, id tamen non electione, sed sorte fit: Nascuntur enim ut plurimum, non fiunt hæredes. Quis autem laboravit, quis operam dedit, ut hujus potiùs quàm illius filius & hæres nasceretur? Atque huc Apostolus Paulus, Chrysostomo teste, respexit cùm ait, scribens ad Colos. *Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum.* Et rursus ad Ephes. *In quo nos sorte vocati sumus.* Non quòd (ut Lutherani volunt) æterna beatitudo nullis meritis acquiratur, sed quòd ad gratiam & adoptionem filiorum Dei sine ullo opere nostro vocemur. Falluntur enim Pelagiani, qui priores partes homini, posteriores verò Deo tribuunt in conversione ac pœnitentia peccatoris. Quomodo enim sorte vocamur, si nos ipsi Deum ullo nostro vel opere vel conatu præveniamus?

Nemo igitur gratiam invocat, nisi præventus à gratia; nemo eligit Deum, nisi priùs electus à Deo, nemo diligit, nisi priùs dilectus: Aversos ille convertit, errantes revocat, invenitur à non quærentibus, palàm apparet non interrogantibus. Qua tamen quod nobis sors est, Deo providentia, & prædestinatio est, propterea sapienter Apostolus simul jungit utrumque, cùm ait: *In quo nos sorte vocati sumus, prædestinati secundùm propositum voluntatis ejus.* Sed de his hactenus.

Habemus igitur quid Clericorum ac laicorum nomen significet. Hinc autem prima inter nos, & hæreticos quæstio nascitur, rectè ne, an secus, quidam inter Christianos Clerici, quidam laici nominentur. Lutherani enim & Calvinistæ tametsi minimè negant, quod ad rem attinet, ministerium verbi, & Sacramentorum non ex æquo ad omnes pertinere, & habent ipsi quoque suos quosdam Ministros & Pastores, sive (ut ipsi loquuntur) Superintendentes, quibus totam ferè religionis suæ curam permittunt: tamen quod eorum contentiones & schismata ab odio Clericorum, & Laicorum favore initium duxerint, & vocabulum Cleri non obscurè excellentiam quandam, ac dignitatem præ se ferre videatur, nullo modo ferunt, ut Ministri Ecclesiastici, Clerici; cæteri, laici appellentur.

Itaque Lutherus in lib. illo planè tartareo de abroganda Missa privata par. 1. tractans illud B. Petri; Non dominantes in Cleris: *Quod*, inquit, *nostra translatio habet, non dominantes in Cleris, interpretis incuria fuit, qua fecit, ut Clerum hoc loco intelligerent, quos nunc à laicis discrevit impia hominum traditio.* Et infrà: *Hoc dixisse contenti sumus, Christianum populum esse simplicem, in quo prorsus nulla secta, nulla differentia personarum, nullus clericus, nullus laicus, nullus mitratus, nullus rasus, nullus monachus esse debeat.* Et Calvinus in 4. lib. suæ Institut. cap. 4. §. 9. *Hæc*, inquit, *appellatio aut errore, aut certè ex prava affectione nata est, cùm tota Ecclesia clerus, ideſt, hæreditas Domini, à Petro dicatur.* Et in comment. cap. 5. prioris epistol. B. Petri: *Utinam*, inquit, *numquam Patribus venisset in mentem, ut hac voce uterentur.* Hæc illi. A quibus ego libenter quærerem, quo tempore, quo loco, quibus auctoribus hanc appellationem natam esse putent?

Si enim paucis antè annis, in angulo nescio quo, ab aliquo ambitioso, atque indocto artifice vocabulorum, fabricatam esse hanc vocem demonstrare possent Lutherani, possemus & nos vicissim facilè credere, ex errore, aut pravo affectu, aut etiam impia traditione natam esse: Sin autem ex divinis literis deprompta hæc appellatio, in ore omnium Conciliorum, omnium Patrum, totius Ecclesiæ, orbis terrarum universi, omnibus ætatibus, ac sæculis fuit, quis poterit satis hominum istorum audaciam, impudentiamque mirari?

Et quidem si de Conciliorum decretis, & sanctorum Patrum voluminibus agitur, non tam quærendum est, ubi Clericorum & laicorum nomen & distinctio habeatur, quàm ubi non habeatur. Ita passim in singulis propè paginis tum Patrum, tum Conciliorum veterum appellatio illa occurrit, quam ex errore, aut pravo affectu, vel impia traditione natam esse Lutherus & Calvinus affirmant.

Prodeat ex vetustis scriptoribus Tertullianus, qui non modò antiquissimus, sed etiam doctissimus fuit. Is igitur in lib. de Monogamia hoc modo loquitur: *Cùm extollimur*, inquit, *& inflamur adversus Clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo & Patri fecit. Cùm ad perequationem disciplina sacerdotalis provocamur, deponimus infulas, & impares sumus.* Et infrà: *Laicis verò quia Monogamia non convenit, cætera quoque aliena sunt.* Quid potuit clariùs adversus Lutherum & Calvinum Tertullianus dicere, quàm arrogantes ac superbos esse laicos, qui extolluntur, atque inflantur adversus Clericos? Sed fortasse singulorum hominum testimonium sine temeritate contemnitur.

Prodeat igitur, non ex hominibus singulis sed ex cœtibus hominum, Concilium I. Nicænum, Oecumenicum,

nicum, vetuſtiſſimum, frequentiſſimum, celeberrimum, cujuſque auctoritas tanta ſemper apud omnes veteres fuit, ut ab Euſebio lib. 3. de vita Conſtantini, & Auguſtino lib. 1. de Baptiſmo cap. 18. orbis terræ Concilium appelletur; ab Athanaſio in epiſtola ad Epiſcopos Africæ, & Leone epiſt. 53. ad Anatolium, cum oraculis Spiritus ſancti; à Gregorio verò lib. 1. epiſtol. 24. cum ipſo Evangelio conferatur. In ea igitur tanta Synodo, quam neque erroris, neque pravi affectus, multò etiam minus impietatis poſſumus reprehendere, niſi vitiorum eorumdem Eccleſiam totam, & orbem terræ univerſum reprehendamus: in ea, inquam, Synodo appellatio Clericorum in ſingulis ferè canonibus inculcatur. Sic habet Canon primus: *Si quis in agritudinem vel à Medicis ſectus, vel à Barbaris caſtratus eſt, placuit ut iſte permaneat in Clero. Si quis autem ſanus ſeipſum abſcidit, hic etiam ſi eſt in Clero, ceſſare debet, & ex hoc nullum talem oportet ordinare.* In II. verò can. III. VIII. in XVII. in XVIII. & XIX. nihil ferè tractatur aliud, quàm de ordinationibus Clericorum, quod in omnibus omnino Conciliis paſſim occurrit.

Quid, quòd in ipſis etiam Apoſtolorum canonibus à S. Clemente deſcriptis, diſtinctio, & nomen Clericorum, & laicorum non ſemel legitur? Can. XII. *Si quis cum damnato Clerico, ut cum Clerico, oraverit, damnetur.* Can. XIII. *Si quis Clericus aut laicus à communione ſuſpenſus &c.* Can. XV. *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum, relinquens propriam parochiam pergat ad aliam, hunc ulterius miniſtrare non patimur, præſertim ſi vocatus ab Epiſcopo redire contempſerit, veruntamen tanquam laicus ibi communicet.*

Quid hìc Calvinus & Lutherus dicent? Ignorabant Patres Nicæni, ignorabat Clemens Pontifex, ignorabant Apoſtoli Chriſtianum populum ſimplicem eſſe debere, ut nullus in eo Clericus nullus ſit laicus? An potiùs impia traditione, errore, pravoque affectu Eccleſiæ Miniſtris ejuſmodi nomen indiderunt?

At, inquiunt, non multum nos laboramus quod homines dicant; jamdudum enim valere juſſimus verba hominum. Verbum Dei proferatur ad medium, ſi controverſia finienda eſt. Videamus igitur quid habeat Verbum Dei, quamquam opus non eſſet, cùm de re conſtet, magnopere de nomine litigare. Apud Hieremiam cap. 12. ita Spiritus ſanctus loquitur: *Cleri eorum non proderunt eis.*

Ac ne fortè de iſtis ipſis verbis Dei litigandum ſit, profero teſtes omni exceptione majores, Origenem, Epiphanium, Hieronymum, qui non modò Scripturarum diligentiſſimi tractatores fuerunt, ſed etiam penè ſoli inter omnes Eccleſiæ Patres Hebraicæ linguæ, qua Hieremiæ volumen ſcriptum eſſe conſtat, ſcientiam habuerunt. Sic igitur Origenes hom. 7. in Hierem. exponit hæc verba, Cleri eorum non proderunt eis: *Hæc*, inquit, *ante me alii expoſuerunt, & quia non improbo interpretationem eorum, conſentiens eandem profero. Nos qui putamur aliquid eſſe, ideſt, qui in clericatus vobis ordine præſidemus, in tantum, ut quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant pervenire, moſſe debetis, non ſtatim in eo eſſe ſalvandos, quia Clerici ſumus; multi enim, & Presbyteri perent, & laici beatiſſimi reperiuntur.*

Sanctus autem Epiphanius ad initium ejus epiſtolæ, quam ad Joannem Epiſcopum Hieroſolymæ ſcripſit: *Oportebat*, inquit, *nos dilectiſſimè, clericatus honore non abuti in ſuperbiam, ſed cuſtodia mandatorum Dei, & obſervatione diligentiſſima hoc eſſe quod dicimur. Si enim ſacra Scriptura loquitur: Cleri eorum non proderunt eis, qua arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non ſolùm cogitatione & ſenſu, ſed etiam ſermone peccamus?*

Eodem modo S. Hieronymus in commentario hujus loci, *Dicitur*, inquit, *hoc & Eccleſiaſticis; Quid enim juvare poterit Epiſcopi nomen, & Presbyteri, vel reliqui ordo Eccleſiaſticus; cùm magis graventur dignitatibus ſuis, & potentes potenter tormenta patiantur?* Idem quoque Hieronymus in epiſt. ad Nepotianum: *Obſecro*, inquit, *te, & repetens iterum, iterumque monebo, ne officium clericatus, genus antiquæ militiæ putes, ideſt, ne lucra ſæculi in Chriſti quæras militia, ne plus habeas quàm quando Clericus eſſe cupiſti, & dicatur tibi, Cleri eorum non proderunt eis.* Habemus igitur verbum Dei, in quo, Origene, Epiphanio & Hieronymo teſtibus, Epiſcopi & Presbyteri, cæterique ordines Eccleſiaſtici, clerici nominantur.

Sed accedat poſtremò Dei ipſius graviſſimum teſtimonium, non ſolùm verbo prolatum, ſed etiam horribili quodam prodigio quaſi ſigillo proprio conſignatum. Quod enim hoc tempore Lutherus, & Calvinus adverſus Clericos clamant, idem olim Datan & Abyron adverſus Sacerdotes Teſtamenti veteris clamabant: *Sufficiat vobis*, ajebant illi Num. 16. *quòd omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus, cur elevamini ſuper populum Domini?* Quid verò Lutherus & Calvinus dicunt? Sufficiat vobis quod omnis Eccleſia clerus, ideſt, hæreditas Domini eſt, cur elevamini ſuper laicos? Cur ſoli vobis Cleri vocabulum uſurpatis?

At qualem exitum reperit contentio illa veterum ſchiſmaticorum? Acerbum omnino, & luctuoſum: Siquidem continuò, ut ſcriptura eodem loco narrat, ad imperium Domini, qui ſchiſmata, & ſeditiones adverſus miniſtros ſuos ferre non poteſt, *diruptа eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum devoravit illos cum uxoribus, cum liberis, cum tabernaculis, cunctiſque opibus, deſcenderuntque vivi in infernum, operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Hæc videlicet juſtiſſima pena illorum eſt, qui diverſos in Eccleſia gradus, ordinemque pulcherrimum, ab ipſa Dei ſapientia conſtitutum, confundere, ac perturbare nituntur, ut ad ea inferorum detrudantur loca, ubi umbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

Sed eorum objectiunculas, licèt frigidas, & jejunas, breviter diluamus. Chriſtianus populus, inquit Lutherus, ſimplex debet eſſe, ubi nemo ſit clericus, nemo laicus; nam ut Apoſtolus ait ad Galat. 3. *Non eſt Judæus, neque Græcus, non eſt ſervus neque liber, non eſt maſculus neque fœmina, omnes enim vos unum eſtis in Chriſto Jeſu.*

Unum & ſimplicem Chriſtianum populum eſſe debere, negari non poteſt, ſed intereſt qua unitate, qua ſimplicitate: *Unus Dominus*, inquit Apoſtolus ad Epheſ. 4. *una Fides, unum Baptiſma, unus Deus & Pater omnium.* Hæc eſt unitas, hæc ſimplicitas populi Chriſtiani, ut unius ſint omnes fidei, idem dicant, idem ſentiant omnes, nec ſint in eis ſchiſmata. Qua ſimplicitate cùm omnino careant Lutherani, quippè quibus tot penè ſunt ſectæ, quot civitates, tot ſymbola, quot capita, viderint ipſi quàm bene Chriſtianus populus dici poſſint.

Porrò diſtinctio Clericorum & laicorum cum hac ſimplicitate non magis pugnat, quàm pugnet membrorum diſtinctio cum corporis unitate. Unum eſt corpus humanum, nec tamen totum eſt oculus, nec totum eſt auris, nec totum manus, nec totum pedes, alioqui, ut verbis utar Apoſtoli, 1. Corinth. 12. *Si totum corpus oculus, ubi auditus? ſi totum auditus, ubi odoratus? & ſi eſſent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem ſunt membra, unum autem corpus.* Sic prorſus in Eccleſia alii

Clerici, alii Laici, alii Monachi sunt; & rursus Clericorum, alii Sacerdotes, alii Ministri; Laicorum alii Principes, alii privati; Monachorum alii anachoretæ, alii cœnobitæ. Sed hæc membrorum ac partium varietas est, corpus verò unum, quoniam unum omnes Dominum habemus, unam Fidem, unum Baptisma, unum Deum Patrem, unam Ecclesiam matrem, uno spiritu vivimus, uno pane nutrimur.

Neque verò his repugnant verba illa Pauli: *Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus neque fœmina.* Tametsi eadem ratione dicere potuisset, non est laicus, neque clericus. Neque enim illis verbis excludere voluit Apostolus ab Ecclesia diversitatem sexuum, nationum, conditionum, sed admonere, non ista esse quæ filios Dei faciant, sed fidem quæ per dilectionem operatur, sic enim ait: *Omnes vos filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu: Quicumque enim in Christo Jesu baptizati estis, Christum induistis: Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus neque fœmina.* Itaque nihil obest sexus, si adsit fides: nihil prodest, si absit; & laicus cum charitate, Dei filius est, & Clericus sine charitate mancipium Diaboli est. Sunt igitur in Ecclesia Clerici, sunt laici, sunt liberi, sunt servi, sunt masculi, sunt fœminæ: sed hæredes regni sempiterni, non istæ graduum, sive conditionum, sive sexuum differentiæ, sed fides cum spe & charitate constituit.

At B. Petrus in epistola sua priore cap. 5. totam Ecclesiam Clerum appellat, cùm ad Episcopos ait: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coactè, sed spontaneè, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Ex errore igitur, inquiunt, impiave traditione, aut pravo affectu ab honore Clerici nominis dejecti sunt laici.

Sed hæc objectio nec difficulter, nec uno modo solvitur. Primum omnino probabile est quod S. Hieronymus in epist. ad Nepotianum, & Oecumenius in commentario hujus epistolæ docent, Cleri appellationem hoc loco positam, non ad Ecclesiam universam, sed ad eos tantùm esse referendam, qui propriè Clerici vulgò nominantur. Tametsi enim ad Episcopi gregem tum Clerici, tum laici pertinent, tamen quia tanto majus periculum erat, ne Episcopi Clericis dominari vellent quàm laicis, quanto Clerici magis subjecti, atque obsequentes Episcopis, ut proprii eorum administri, ex ipsa sua professione debent esse, quàm laici, propterea B. Petrus Episcopos monet, ut universum quidem gregem diligenter pascant, sed in pascendis laicis caveant turpe lucrum, in Clericis regendis fugiant dominandi cupiditatem.

Adde, quòd nomen Cleri derivatum est ad Christianos à Judæis, & sine dubio S. Petrus alluśit ad Levitas Judæorum, qui Num. 18. & Deuter. 18. dicuntur esse de sorte Domini, & Dominus dicitur esse eorum sors & hæreditas, quia donavit eis quodammodo partem suam, ideśt, decimas, & oblationes filiorum Israel. Porrò Levitis non respondent in Ecclesia novi Testamenti omnes Christiani, sed soli sacerdotes, eorumque ministri. Petrus igitur nomine Cleri non omnes Christianos, sed solos ministros Ecclesiasticos intellexit.

Quòd si hæc interpretatio ab adversariis obstinatè rejiciatur, nihil est cur magnopere contendamus. Potest enim eadem appellatio Cleri diversa ratione cùm universæ Ecclesiæ, tum solis templi Ministris aptissimè convenire. Nam ut Ecclesia universa, sors atque hæreditas Christi est, quòd eam acquisierit sanguine suo, & simul tamen quædam certa Ecclesiæ portio, altaris ministerio consecrata, magis propria rationes sors, & hæreditas ejusdem Christi dici potest, non secus atque olim Synagoga Judæorum universa in libris Prophetarum passim hæreditas Domini vocabatur, quòd eam universam Deus ex Ægypto liberasset, & quodammodo redemisset, & tamen solam tribum Leviticam, quam rebus sacris præfecerat, speciali quadam ratione sortem suam & hæreditatem idem Dominus appellabat.

CAPUT II.

Proponitur quæstio de institutione ministrorum Ecclesiæ.

SEquitur altera quæstio de institutione Episcoporum, aliorumque Ecclesiæ Ministrorum, quæ sanè cùm gravissima, tum etiam utilissima est, non ad id modò, de quo agimus in præsentia, sed etiam ad veram Dei Ecclesiam cognoscendam. Illud autem initio præmittendum est; appellatione creationis Episcoporum tria contineri; electionem, ordinationem, & vocationem seu missionem. Electio nihil est aliud, quàm designatio certæ personæ ad Ecclesiasticam præfecturam. Ordinatio, sacra cæremonia est, qua certo ritu futurus Episcopus inungitur & consecratur. Missio seu vocatio jurisdictionem tribuit, ac re ipsa Pastorem, ac Præsulem facit.

Existit igitur inter nos & adversarios controversia, cui potissimùm jus sit in Ecclesia Episcopos creandi, ideśt, eligendi, vocandi, atque initiandi. Rursus observandum est, electionem multis ac variis modis fieri posse: Nam aut Deus solus elegit, quomodo Aaron, & Petrus electi fuere, aut Deus per homines. Cùm autem per homines Deus eligit, aut id facit naturali propagatione, quomodo filii Aaron, & nepotes olim ad sacerdotium perveniebant, aut certè voluntaria electione. Quòd si voluntaria electione, aut unius, qua ratione Clemens à Petro electus dicitur, aut plurium; & si plurium, aut populi, aut cleri, aut utriusque.

Sunt autem tres de hac tota quæstione sententiæ. Prima Joannis Wiclef, & Joannis Huss, qui teste Thoma Waldensi lib. 2. doctrin. fidei cap. 39. & 40. docebant, solius Dei munus esse eligere Pastores Ecclesiæ; quod soli pii, & prædestinati, Episcopi & Pastores esse possint, & solus Deus noverit, qui sint pii, & prædestinati. Vide in Concilio Constantiensi sess. 8. & 15. articulos horum hæreticorum.

Altera sententia est Martini Lutheri, Joannis Calvini, Matthiæ Illyrici, Joannis Brentii, Martini Kemnitii, aliorumque hujus temporis Sectariorum, qui electionem, & vocationem, jure divino ad Ecclesiam universam, hoc est, ad Clerum & Populum spectare volunt, ita prorsus ut sine populi consensu ac suffragio nemo legitimè electus, aut vocatus ad Episcopatum habeatur. Porrò ordinationem, quæ per manus impositionem fieri solet, solis Pastoribus tribuunt. Nec enim fieri posset ut totus populus manus imponeret, sed ita tamen ad solos Pastores munus hoc referunt, ut illi nomine totius Cleri ac Populi novis Pastoribus manus imponant, ac verè dici possit totus Clerus ac Populus non solùm eligere ac vocare Pastores, sed eosdem etiam initiare & ordinare. Sed verba ipsorum audiamus.

Martinus Lutherus in lib. de potestate Papæ: *Hunc ritum*, inquit, *per multas epistolas Cyprianus commemorat, semper suffragium populi, & judicium propinquorum Episcoporum, ita allegans, ut hanc ex Deo ordinationem esse cum fiducia pronunciet.* Et infrà: *Nec referre est necesse quanto felicius hodie is ritus divinus* servа-

ſervaretur, præſertim tot ſacerdotibus malis regnantibus, & invito populo impoſitis. Idem, fusè atque ex verbo Dei, ut ipſe jactat, in eo libro demonſtrat, quem inſcripſit de inſtituendis miniſtris, ad Boemos. Joannes Calvinus lib. 4. Inſtitut. Chriſtianæ cap. 3. §. 15. *Habemus*, inquit, *eſſe hanc legitimam ex verbo Dei miniſtri vocationem, ubi ex populi conſenſu & approbatione creantur, qui viſi fuerint idonei. Præeſſe autem electioni debere alios Paſtores, ne quid vel per levitatem, vel per mala ſtudia, vel per tumultum à multitudine peccetur.* Matthias Flaccius Illyricus præter eum librum, quem ſcripſit de electione Epiſcoporum, in quo totis viribus contendit, jus eligendi, atque inſtituendi Epiſcopos, neque ſummo Pontifici, neque Regibus, neque Canonicis permittendum, ſed multitudini fidelium, cui convenit jure divino, eſſe reſtituendum; ſcripſit etiam multa cum collegis ſuis Magdeburgenſibus Centuriatoribus in hiſtor. Eccleſ. Centur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 391. *Habet*, inquit, *Eccleſia in qualibet loco, hoc eſt, totus cœtus, tum, ut nunc vocamus, laicorum, tum clericorum conjunctim poteſtatem eligendi, vocandi, & ordinandi miniſtros idoneos.* Non diſſimilia ſunt quæ ſcribunt Joannes Brentius in Prolegomenis adverſus Petrum à Soto, & Martinus Kemnitius in Examine Concilii Tridentini in diſputatione de ordinis Sacramento. Hæc igitur eorum ſententia eſt, ex qua non obſcurè colligi putant, nullos eſſe apud nos Epiſcopos ritè vocatos, quòd jamdudum noſtri in Epiſcoporum electionibus plebem excluſerint à ferendo ſuffragio.

Contra autem Doctores Catholici ſumma conſenſione docent, jus Epiſcopos ordinandi ac vocandi ad plebem nullo modo pertinere poſſe; jus autem eligendi fuiſſe aliquando, & aliquo modo penes populum, ſed Pontificum conceſſione vel conniventia, non lege divina: Ex quo nos longè veriùs colligemus, nullam eſſe apud hæreticos veram ordinationem, nullam vocationem, nullam electionem, proinde, nullos Epiſcopos, nullam Eccleſiam. Ut autem hæc omnia diſtinctè, atque ordine demonſtremus, propoſitis aliquot ſententiis ſeu propoſitionibus, diſputabimus primùm de ordinatione, tum de vocatione, poſtremò de electione.

CAPUT III.

Non pertinere ad populum jus ordinandi Paſtores, ſive Miniſtros.

SIT igitur hæc prima noſtra propoſitio ſeu ſententia. *Ordinationem tum Epiſcoporum, tum aliorum Eccleſiæ Miniſtrorum, non ad plebem, ſed ad ſolos Epiſcopos pertinere.* Teſtantur id paſſim divinæ Scripturæ, teſtantur decreta Conciliorum, teſtantur veteres Patres, teſtantur denique nios populi Dei, & exempla maiorum. Aaronem, & filios ejus ſacerdotes primos Teſtamenti veteris, ſolus Moſes Sacerdos, & Pontifex ordinavit & conſecravit Levit. 8. Moſem autem Sacerdotem fuiſſe, teſtatur David in Pſalm. 98. *Moſes*, inquit, *& Aaron in ſacerdotibus ejus.* Teſtatur Philo lib. 3. extremo de vita Moſis: *Hæc*, inquit, *fuit vita, obituſque Moſis Regis, Legislatoris, Vatis & Pontificis.* Teſtatur Hieronymus lib. 1. in Jovinianum, teſtatur Auguſtinus in Commentario Pſalm. 98. teſtatur Gregorius Nazianzenus oratione ad Gregorium Nyſſenum, teſtatur denique S. Leo epiſt. 88. ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ.

In Teſtamento novo, ubicumque mentio fit manus impoſitionis, quo ritu etiam apud adverſarios ordinatio celebratur, ſemper ea Apoſtolis, cæteriſque Epiſcopis, nunquam verò plebi tribuitur. Actor. 6. Soli Apoſtoli per manus impoſitionem Diaconos ordinarunt 1. Timoth. 4. *Noli*, inquit Apoſtolus, *negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per impoſitionem manuum Presbyterii.* Quo loco Presbyterium, Epiſcoporum cœtum ſignificat, ut teſtantur omnes ferè interpretes, ac præſertim Græci, Chryſoſtomus, Theodoretus, Œcumenius, Theophylactus: *Non de Presbyteris*, inquit Chryſoſtomus, *hic loquitur, ſed de Epiſcopis, neque enim profectò Presbyteri ipſum ordinarunt.* Item in eodem loco loquitur Apoſtolus ad Epiſcopum: *Manus citò nemini impoſueris.* Ac rurſus 2. Timoth. 1. *Reſuſcites*, inquit, *gratiam, quæ data eſt tibi per impoſitionem manuum mearum.*

Itaque ex divinis literis ſatis probatur, munus ordinandi proprium eſſe Epiſcoporum. Quod idem ex plurimis Conciliorum decretis confirmari poſſet. Sed quoniam res eſt perſpicua & notiſſima, eum ſolum canonem hoc loco ad memoriam revocabo, quo Epiſcopum à tribus Epiſcopis ordinandum eſſe, definitum eſt, qui Canon primus eſt inter canones Apoſtolorum, & rurſus 4. eſt inter canones Concilii I. Nicæni, œcumenici, maximi, ac celeberrimi. Denique 12. eſt Concilii II. Carthaginenſis, trigeſimusnonus III. ſecundus IV. & quartus VI. Quæ Concilia etſi non œcumenica, ſed nationalia fuerint, fuere tamen frequentiſſima, & S. Auguſtini præſentia ac ſuffragio illuſtrata.

Accedat, quòd veteres Patres conſtanter docent, ſolius Epiſcopi eſſe initiare ſacris, ſive Presbyteros, ſive Diaconos, ſive ipſos etiam Epiſcopos, neque id ullo modo Presbyteris licere. Vide Epiphanium hæreſ. 75. quæ eſt Aerii. Joannem Chryſoſtomum cum cæteris Græcis in commentar. 3. & 4. cap. 1. epiſt. ad Timoth. Hieronymum in epiſtol. ad Evagrium. Auguſtinum in breviculo, collat. 3. cap. 5. Quòd ſi Presbyteris non licet Epiſcopos, aut Presbyteros ordinare, quod id munus ſolis Epiſcopis conveniat, quanto minus id clericis inferioris gradus, aut etiam laicis licebit?

Accedat poſtremò antiquiſſima, ac perpetua Eccleſiæ univerſæ conſuetudo, quæ optima juris interpres eſſe ſolet. Nam, ut verbis utar Evangelicis, à ſæculo non eſt auditum, ut Epiſcopum non Epiſcopus ordinaret. Neque hujuſce rei ullum unquam vel inſtitutum ex diſciplina, vel exemplum ex hiſtoriis, vel etiam uſurpatio ex hæretica licentia proferetur. Nam apud Lutheranos quoque & Calviniſtas, qui ritus Eccleſiaſticos penè omnes ſuſtulerunt, ii ſolùm manus imponunt, & Paſtores, ſeu Miniſtros faciunt, qui Paſtores & Epiſcopi, licèt revera non ſint, tamen haberi & appellari volunt. Quare quod attinet ad ordinationes, non Clerus, & populus univerſus, ſed ſoli Pontifices Epiſcopos & Presbyteros creant.

Sed, inquiunt: Etſi Clerus ac populus per ſe manus Epiſcopis non imponat, id tamen non eo fit, quòd deſit multitudini auctoritas, ſed quòd ad vitandam confuſionem, quæ neceſſariò exiſteret, ſi tot manus ſuper unius hominis caput imponendæ eſſent, viſum eſt melius ut paucis Paſtoribus ea cura demandaretur. Itaque auctoritas ordinandi miniſtros, totius multitudinis eſt, exequutio verò Paſtorum. Sed cùm Paſtores, quod faciunt, totius Cleri, ac populi auctoritate; & nomine faciant, ipſe etiam Clerus & populus ordinare, & conſecrare miniſtros dici poteſt.

At certè falluntur, vel fallere volunt adverſarii, dum ita ratiocinantur. Nam tribus modis poteſt intelligi, quod ipſi dicunt, auctoritate, ac nomine totius

Cleri, & populi à Paſtoribus ordinari Paſtores. Primum, quomodo nomine totius corporis lingua loquitur, oculi vident, aures audiunt, & de cæteris membris ad eumdem modum. Quod enim pars corporis facit, toti etiam corpori tribui ſolet, licèt reliquum corpus neque præſtet unquam, neque præſtare poſſit, quod eſt illius partis proprium. Videt oculis totus homo, ſed ita videt, ut nulla ratione queat lingua, manibus, pedibus, aliove membro videre. Quod ſi hoc modo vellent adverſarii ab univerſa multitudine per ſuos Paſtores ordinari miniſtros, non eſſet cum eis magnopere contendendum. Nihil enim poteſtatis vel auctoritatis in ipſa multitudine ponerent præter eam quam habent Paſtores, qui in membris, ac partibus ejuſdem multitudinis numerantur. Sed non id ſolum illi quærunt, neque hac moderatione contenti ſunt.

Altero igitur modo poteſt intelligi, auctoritate populi Antiſtites à Paſtoribus ordinari, ut videlicet in ipſo populo, remotis etiam omnibus Paſtoribus, ſit vera ordinandi poteſtas, neque aliud impediat, quo minus populus reipſa Paſtoribus manus imponat, quàm confuſio multitudinis; quomodo prætores in urbibus, auctoritate ac nomine Principis, pro tribunali ſedent, ac jus civibus dicunt. Ita enim prætor in jure dicendo locum Principis obtinet, ut poſſit tamen Princeps, ſi velit, per ſe jus dicere.

At neque hic modus adverſariis probari debet, ſi ipſi ſibi conſtare velint. Nam ſi ſola confuſio multitudinis impediret, quo minus populus ordinaret miniſtros, poſſet certè idem populus munus ordinandi paucis hominibus de ſuo corpore, ideſt, etiam non Paſtoribus demandare. At id non modò Conciliorum decretis, & perpetuæ conſuetudini, & omnium Patrum teſtimoniis, ſed etiam adverſariorum exemplis, & verbis, & ipſi rationi repugnat. Nam ut paulo antè diximus, in hæreticorum coetibus non quivis è populo, ſed ſoli Paſtores manus imponere ordinandis ita ſolent, ut ſi ſecus fiat, irrita cenſeatur ordinatio, & Joannes Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 3. §. 16. ita omnino faciendum eſſe ex Apoſtolorum conſuetudine his verbis docet: *Licèt nullum exſtet certum præceptum de manuum impoſitione, quia tamen fuiſſe in perpetuo uſu Apoſtolis videmus, illa tam accurata eorum obſervatio præcepti vice nobis eſſe debet.* Et infrà: *Hoc poſtremo habendum eſt, non univerſam multitudinem manus impoſuiſſe ſuis miniſtris, ſed ſolos paſtores.* Hæc ille. Et ſanè cùm poteſtas ordinis, quæ ad ordinandos miniſtros neceſſaria eſt, per ordinationem accipiatur, quis capere poteſt, ut vel populus univerſus, vel pauci de populo, nulla priùs ordinatione accepta, manus imponere, & ordinare miniſtros poſſint?

Reſtat igitur modus tertius, quo poſſit intelligi quod adverſarii dicunt, auctoritate multitudinis Paſtores à Paſtoribus ordinari, nimirum, licèt non habeat multitudo ordinis poteſtatem, habeat tamen juriſdictionis, & proinde jus Paſtoribus imperandi, ut certis hominibus à ſe deſignatis manus imponant.

Sed quoniam de hac poteſtate juriſdictionis, quam adverſarii populo tribuunt, in ſequenti capite diſputandum erit, nunc ſolùm ex iis quæ dicta ſunt, quæque ab adverſariis affirmantur, argumentum, ni fallor, indiſſolubile colligemus, Eccleſiam eos nullam habere. Eſt autem hoc argumentum. Non ſunt veri Paſtores, qui non ſunt per manus impoſitionem à veris Paſtoribus ordinati. Id Calvinus ex Apoſtolorum perpetua conſuetudine, quæ nobis pro lege, ut ipſe ait, eſſe debet, rectiſſimè collegit. Lutherus autem, Zvvinglius, Calvinus, & cæteri, qui Paſtores primi apud ſuos habentur, non fuerunt per manus impoſitionem à veris Paſtoribus ordinati. Nam ſi ſecus, à quibus obſecro? à ſuis ne? an à noſtris? Non à ſuis, ipſi enim ſunt primi, neque enim ante Lutherum ulli fuerunt Lutherani, neque ante Zvvinglium Zvvingliani, neque ante Calvinum Calviniſtæ, qui eos Paſtores ordinare poſſent. Non item à noſtris, ſiquidem in Eccleſia Catholica, unde receſſerunt, neque Lutherus, neque Zvvinglius, neque Calvinus Epiſcopi fuerunt, ſed tantùm Presbyteri. Porrò Presbyteri, qui Calvino Miniſtri ſunt, non Paſtores, non habent ordinandi poteſtatem: *Quid facit*, inquit Hieronymus in epiſtol. ad Evagrium, *excepta ordinatione Epiſcopus, quod Presbyter non faciat?* Et Calvinus Hieronymo ſubſcribens paulò antè dixit, à ſolis Paſtoribus, ideſt, Epiſcopis Miniſtros ordinari.

Adde etiam, quòd ordinationem Catholicam adverſarii nihil faciunt. Sic enim Calvinus de noſtra ordinatione loquitur lib. 4. Inſtit. cap. 5. §. 3. *Ordinatio autem nihil aliud eſt; quàm merum ludibrium.* Et Martinus Kemnitius loco notato, non magis ratas eſſe contendit hoc tempore Catholicorum Epiſcoporum ordinationes, quàm olim fuiſſe Apoſtolicis temporibus Annæ & Caiphæ Pontificum Judæorum.

Quòd ſi primi illi adverſariorum Epiſcopi & Paſtores, veri Paſtores & Epiſcopi non fuerunt, certè nec ſecundi, nec tertii, nec cæteri, qui primis illis ſucceſſerunt. At Eccleſia ſine Epiſcopis & Paſtoribus eſſe non poteſt, ut idem Calvinus verè affirmat lib. 4. Inſtit. cap. 3. §. 4. *Sequuntur*, inquit, *Paſtores & Doctores, quibus carere numquam poteſt Eccleſia.* Hæc ille. *Eſt enim Eccleſia*, ut S. Cyprianus eam definit in epiſt. 9. lib. 4. *plebs Epiſcopo adunata, & Paſtori ſuo grex adhærens.* Sequitur igitur, ut adverſarii, qui veros Epiſcopos, & Paſtores non habent neque veram Eccleſiam habeant.

Hoc argumento S. Hieronymus in Dialogo adverſus Luciferianos. Hilarium quendam hæreſiarcham apertiſſimè confutavit: *Hilarius*, inquit, *cùm Diaconus de Eccleſia receſſerit, ſoluſque, ut putat, turba ſit mundi, neque Euchariſtiam conficere poteſt, Epiſcopos & Presbyteros non habens, neque Baptiſma ſine Euchariſtia tradere. Et cùm jam homo mortuus ſit, cum homine pariter interiit & ſecta, quia poſt ſe nullum Clericum Diaconus potuit ordinare: Eccleſia autem non eſt quæ non habet Sacerdotes.*

Unum dumtaxat effugium invenit Calvinus; ſcribit enim lib. 4. Inſtit. cap. 3. §. 4. Eccleſia conſtituta, nonniſi à Paſtoribus Paſtores ordinandos eſſe. At cum Eccleſia vel primum conſtituitur, vel iterum renovatur, ac reſtituitur, ſolere Deum extraordinario modo excitare Apoſtolos & Evangeliſtas, in quorum numero ſe & Lutherum ſine dubio vult haberi: *Quamquam*, inquit, *non nego, quin Apoſtolos poſtea quoque, vel ſaltem eorum loco, Evangeliſtas interdum excitarit Deus, ut noſtro tempore factum eſt; Talibus enim, qui Eccleſiam ab Antichriſti defectione reduceret, opus fuit. Manus tamen ipſum nihilominus extraordinarium appello, qui in Eccleſiis ritè conſtitutis locum non habet.* Sed hoc miſerum eſt perfugium: Nam Eccleſia ſemel à Chriſto bene conſtituta non poteſt ruere, nec deficere ad Antichriſtum cùm non ſit fundata ſuper arenam, ſed ſupra firmam petram Matth. 16. Quocirca non eget novis Apoſtolis & architectis.

Deinde, ſi Lutherus & Calvinus novi Apoſtoli fuiſſent, veniſſent omninò cum ſignis, & miraculis Apoſtolorum, ſic enim veri Chriſti Apoſtoli legationem ſuam probaverunt. Alioqui cur potiùs Lutherum recipiemus, quàm Manichæum? Calvinum, quàm Arium? Eodem enim modo omnes venerunt. Adde, quòd primi Apoſtoli omnes per impoſitionem manuum ordinati fuerunt, Petrus quidem à Chriſto,

ſto, cæteri à Petro, ut Joannes de Turrecremata oſtendit lib. 2. cap. 32. & nos in primo libro de Pontifice cap. 23. docuimus, dum ſancti Petri prærogativas enumeràremus.

CAPUT IV.

Non eſſe populi, ſed Epiſcoporum, vocare Miniſtros.

SEquitur altera propoſitio. *Vocatio ſeu miſſio Miniſtrorum non ad populum pertinet, ſed ad Epiſcopos, & potiſſimùm ad ſummum Pontificem.* De hac propoſitione ſatis multa dicta ſunt in libro de Pontifice, ubi demonſtravimus Eccleſiaſticam juriſdictionem non eſſe in ipſo cœtu fidelium, ſed in capite, ideſt, in ſummo Pontifice, & ab eo ad Epiſcopos cæteros derivari. Probatur igitur hæc propoſitio primùm ex verbo Dei; legimus enim Petro collatam poteſtatem, Matth. 16. & Joan. 21. *Tibi dabo claves.* Et: *Paſce oves meas.* Et rurſus Apoſtolis Joan. 20. *Ego mitto vos.* Et: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Multitudini autem fidelium Chriſtus, auctor omnis Eccleſiaſticæ juriſdictionis, nihil unquam tribuiſſe legitur.

Deinde idem hoc probatur ex Apoſtolica conſuetudine. Nam Actor. 14. Paulus & Barnabas, Epiſcopi & Apoſtoli conſtituebant per civitates Presbyteros, & ad Titum 1. *Hujus rei gratia*, inquit, Apoſtolus, *reliqui te Cretæ, ut conſtituas per civitates Presbyteros, ſicut ego conſtitui tibi.* Et ipſi etiam Centuriatores Centuria 1. lib. 2. cap. 2. fatentur primos Epiſcopos poſt Apoſtolos ab Apoſtolis conſtituros.

Denique idem colligitur ex ſequentibus. Demonſtraturi enim ſumus paulò infrà, electionem Miniſtrorum populo non convenire; ex quo certè ſequitur majori ratione, vocationem eidem populo non convenire. Objectiones adverſariorum omnes ſimul tum refellentur, cùm de electione diſputabitur.

CAPUT V.

Electionem Miniſtrorum non fieri à ſolo Deo.

HIs igitur de ordinatione, & vocatione præmiſſis, ad electionem, de qua præcipua quæſtio eſt, veniamus: ſitque hæc tertia propoſitio. *Electio Miniſtrorum Eccleſiæ non fit à ſolo Deo.* Hæc propoſitio aſſeritur adverſus errores Joannis Wiclef. & Joannis Huſs, qui damnati ſunt in Concilio Conſtantienſi: nam ſeſſ. 8. damnatur hic articulus Wiclefi, qui eſt octavus: *Si Papa ſit præſcitus, & malus, non habet poteſtatem ſuper fideles.* Et rurſus iſte, qui eſt art. 40. quique ex octavo deducitur: *Electio Papæ à Cardinalibus, per Diabolum eſt introducta.* Seſſione autem 15. damnantur hi articuli Joannis Huſſ. Articulus 22. *Papa vel prælatus malus, & præſcitus, eſt æquivocè Paſtor.* Articulus 26. qui deducitur ex 22. *Non eo ipſo quo electores, vel major pars eorum conſenſerit viva voce ſecundùm ritus hominum in perſonam aliquam, eo ipſo illa perſona eſt legitimè electa: unde ſive electores bene, vel malè elegerint, operibus electi debemus credere.* Hæc ille.

Refellitur iſte error, ac ſententia noſtra comprobatur. Primùm exemplo ipſius Dei, qui non ſemper eligit prædeſtinatos ad gubernacula politica, vel Eccleſiaſtica. Nam 1. Reg. 10. Saulem Deus elegit, qui tamen poſtea reprobus fuit. Et Chriſtus Joannis 6. Judam elegit, quem conſtat minimè prædeſtinatum fuiſſe: *Nonne*, inquit, *ego vos duodecim elegi, & unus ex vobis Diabolus eſt.*

Secundò exemplis Apoſtolorum, qui Act. 6. elegerunt Diaconos, & inter eos Nicolaum, qui poſtea fuit hæreſiarcha. Ex quo apparet eos non laboraſſe in electione, eſſent ne prædeſtinati, an reprobi, quos eligebant, cùm ſatis intelligerent id ſciri non poſſe.

Tertiò ex Patribus. Origenes hom. 4. in lib. Judicum docet ac demonſtrat, ſepæ divinam providentiam ad punienda peccata populorum efficere, ut impii ſedeant ad gubernacula tum Regnorum, tum etiam Eccleſiarum. Chryſoſtomus autem hom. poſtrema in epiſt. ad Hebr. Auguſt. lib. 2. cap. 4. contra epiſtolam Parmeniani: & Bernardus ſerm. 66. in Cantica, docent, homines malos veros Epiſcopos eſſe poſſe ſi legitimè eligantur, id quod etiam confirmat S. Bernardus ex teſtimonio illo Joan. 11. de Caipha: *Cùm eſſet Pontifex anni illius prophetavit.* Fuit enim Caiphas, etſi iniquus & reprobus, tamen Pontifex, cùm ejus dignitatis gratia Deus ei dederit, ut prophetaret.

Quartò ratione. Si ſolus Deus eligeret Paſtores Eccleſiæ, aut id faceret ſola ſua voluntate, ſine ullo ſigno externo & viſibili, aut certè viſibili aliquo ſigno; ſi primum affirmetur, quid nobis ejuſmodi electio prodeſſet? Numquam enim ſciremus quis Eccleſiæ eſſet Paſtor; ſi ſecundum, aut ſignum illud eſſet prodigioſum, ac præter ordinem naturæ, ut columbæ deſcenſus, aut cœleſtis aliquis fulgor, aut certè loco ſigni accipiendæ eſſent ſortes, quomodo Apoſtoli Actor. 1. cupientes S. Matthiam eligi à ſolo Deo, ſortibus uſi ſunt. At prodigia illa columbæ, & luminis rariſſima eſſe ſolent; certè hoc tempore minimè ea videmus.

Sortibus autem uti, cùm humano conſilio res tranſigi poteſt, nullo modo licet. Nam aut ſortes exiſtimantur gubernari à caſu, aut à cœlo, aut à Diabolo, aut à Deo. Si à caſu, ſtultum eſt homines ratione præditos velle ſortibus eligere Paſtores ſuos, & committere fortunæ temeritati, quod poterant conſilii maturitate definire, ſi à cœlo, ſuperſtitionis vitium eſt uti ſortibus in ejuſmodi electionibus. Neque enim cœlum vim habet moderandi liberas actiones, quales ſunt jacere ſortes, vel educere: ſi à Diabolo, impium, & ſacrilegum eſt, rerum ſacrarum auctorem Diabolum facere: ſi denique à Deo, peccatum eſt tentationis Dei, expetere, atque expectare à Deo, ut ipſe ſortes dirigat, quando neque ipſe id ſe facturum promiſit, neque deeſt humanum conſilium. Quocirca Eccleſia rationem eligendi prælatos ſortibus, meritò improbavit, capite Eccleſia, extra de Sortilegiis. Quam rationem reprehendunt etiam Hieronymus in caput 1. Jonæ, & Beda in cap. 1. Actor.

At, inquies, Salomon Proverb. 16. aſſerit ſortes à Deo gubernari, cùm ait: *Sortes mittuntur in ſinu, à Domino autem temperantur.* Reſpondeo, Salomonem dicere voluiſſe omnia gubernari à divina providentia, etiamſi nobis planè caſu quodam fieri videantur, ut id, quod ſorte alicui contingit. Porrò divina providentia in ſortibus cernitur, non quòd ſemper qui ſorte eligitur ſit melior, ſed quòd ſive melior, ſive pejor ſit, non ſine Dei providentia eligatur; qualis providentia in omnibus aliis eventibus, quamvis maximè fortuitis, cernitur. Proinde non tollit iſta communis providentia caſum; neque facit ut melius ſit ſorte præpoſitos Eccleſiæ eligere, quàm ſuffragiis.

Neque his repugnat exemplum S. Matthiæ, qui ſorte

ſorte electus fuit. Nam in primis non fuerunt fortaſſe illæ ſortes propriè dictæ, ſed cœleſte aliquod lumen ſuper Matthiam à Deo effuſum, ut indicare videtur Dionyſius Areopagita de Eccleſ. hierarch. cap. 5. par. 3. Aut certè ſortes illæ veræ, ac propriæ fuerunt, ſed privilegium, atque inſpiratio Dei peculiaris cauſa fuit, cur iis Apoſtoli uterentur. Quia enim Apoſtoli cæteri à Chriſto electi fuerant, ne videretur S. Matthias cæteris inferior, voluit fortaſſe idem Chriſtus per ſe illum eligere. Itaque inſpiravit Apoſtolis, ut ſorte uterentur. Sed privilegium, ut Hieronymus notavit in caput 1. Jonæ, non debet trahi in exemplum ordinariarum electionum. Aut poſtremò ſine ullo privilegio ſortibus Apoſtoli in ea electione uti voluerunt, quod Matthias & Barſabas adeo eſſent pares ſanctitate, & doctrina, ut humano judicio diſcerni non poſſet uter præponendus eſſet. In ejuſmodi enim caſibus licitus eſt ſortium uſus, tum quia non tentatur Deus, cùm id ab eo exquiritur, quod humano judicio declarari non poteſt, tum quia nullum eſt periculum, quicumque ſorte exeat, etiamſi planè caſu exiret, quando pares ſunt, de quibus præficiendis agitur, & tollitur materia querimoniarum, nullique fit injuria.

Quapropter ſortibus utendum eſſe in ejuſmodi caſibus, docet S. Auguſt. lib. 1. doctrinæ Chriſtianæ, cap. 28. & in epiſt. 180. ad Honoratum. Quomodo apud Judæos ex multis ſacerdotibus ſorte eligebatur unus, qui certo tempore thus Domino adoleret; unde eſt illud Luc. 1. *Sorte exiit, ut Zacharias incenſum poneret &c.* Atque ad hunc ritum reſpexiſſe Apoſtolos in electione S. Matthiæ teſtantur Ambroſius in cap. 1. Lucæ, & Beda in cap. 1. Actor.

CAPUT VI.

Quarta Propoſitio.

NOn decuiſſe Chriſtianos Sacerdotes carnali ſucceſſione propagari. Confirmatur hæc ſententia Primum ex figura, quæ in lege naturæ præceſſit. Nam Melchiſedech, ſecundùm cujus ordinem Chriſtus & Chriſtiani ſacerdotes eſſe dicuntur, idcirco ſine patre, ſine matre, ſine genealogia fuiſſe deſcribitur ad Heb. 7. ut intelligeremus ſacerdotes Chriſtianos non debere naſci, ſed fieri.

Secundò idem probatur ex prophetia Iſaiæ 66. *Aſſumam*, inquit Dominus, *ex eis Sacerdotes, & Levitas*. In quem locum obſervat S. Hieronymus, ideo dixiſſe Prophetam: aſſumam ex eis, quia in Teſtamento novo, de quo apertiſſimè eo loco loquitur Iſaias, non erant Sacerdotes naſcituri ex una aliqua familia, ſed aſſumendi ex omnibus Gentibus.

Tertiò, idem probatur ex differentia Teſtamenti novi, ac veteris; ut enim in teſtamento veteri populus Dei propagabatur per carnalem generationem ex Jacob, in novo autem propagatur per ſpiritualem regenerationem ex Chriſto: ita quoque par erat ut in Teſtamento veteri Sacerdotes carnali ſucceſſione propagarentur, in novo autem ſpirituali electione aſſumerentur. Item quemadmodum ſacerdotium Aaronicum carnale fuit, quippe quod totum in bobus, & ovibus mactandis occupabatur, Chriſtianum autem ſacerdotium ſpirituale eſt, cùm in hoſtia ſpirituali, ac divina ſacrificanda occupetur, ſic etiam æquum erat, ut ſacerdotum propagatio in Teſtamento veteri carnalis, in novo, ſpiritualis eſſet. Adde, quòd illi uxores, & liberos habebant, proinde facilè potuit illa ratio inſtitui, ut parentibus filii ſuccederent, noſtri autem cœlibes eſſe debent, præſertim ſecundùm ritum Eccleſiæ purioris. Quare non poteſt ullo pacto fieri, ut ſacerdotium Chriſtianum ſucceſſionem carnalis generationis conſequatur.

Quartò idem probatur naturali ratione. Chriſtianæ enim Reipub. (quæ ſanè perfectiſſima eſt) perfectiſſima ratio convenit inſtituendi Miniſtros: At longè melior eſt ratio per electionem, quàm per generationem; nam ſi electio valeat, ſemper optimi, & doctiſſimi Paſtores præfici poſſunt Eccleſiis; ſi autem generatio locum habeat, cogemur non rarò pueros habere Epiſcopos, aut viros improbos, & imperitos.

Neque verò rectè objici poteſt, etiam nunc eligi ſæpe improbos, & imperitos, aut adoleſcentulos, ac penè pueros, id enim non accidit ex natura rei, ſed vitio eligentium, quod facilè emendari poteſt. At generatio naturaliter affert ſecum ejuſmodi incommoda, quæ nullum omnino remedium admittunt. Maneat igitur, melius eſſe Paſtores Eccleſiæ eligi, quàm naſci.

CAPUT VII.

Quinta Propoſitio.

JUs eligendi ſummum Pontificem, cateroſque Eccleſiæ Paſtores, & Miniſtros, non convenit populo jure divino. Sed ſi quid aliquando in hac re populus potuit, id totum habuit ex conventia, vel conceſſione Pontificum. Hæc Propoſitio propriè ſtatuitur adverſus Lutheranos & Calviniſtas. Et probatur Primo exemplo Aaronis, & teſtimonio B. Pauli; ſcribit enim Apoſtolus ad Hebr. 5. Neminem aſſumere ſibi debere honorem, niſi vocetur à Deo, tamquam Aaron; atqui Aaron à ſolo Moſe fuit electus in Pontificem; ſine ullo vel conſenſu, vel conſilio multitudinis.

Secundò idem probatur exemplo, & verbo Chriſti; Chriſtus enim Joan. 20. Apoſtolis ait: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*. Quocirca voluit, ut ea poteſtate, eaque ratione Apoſtoli gubernarent Eccleſiam, qua ipſe eam gubernaverat eo tempore, quo præſentiam ſuam mundo exhibuerat. At ipſe Apoſtolos primùm duodecim, ac deinde diſcipulos ſeptuaginta duos elegit, ſine conſilio, aut ſuffragio ullo multitudinis.

Tertiò ex jure divino tum naturali, tum etiam ſcripto; nam jure divino ſcripto Epiſcopi ſunt Paſtores populi, populi ſunt oves, Joan. ult. Act. 20. 1. Petr. 5. Ratio autem naturalis apertiſſimè docet, ovibus non convenire, ut paſcant, ac regant, ſed regantur, atque paſcantur. At eligere Paſtores, ad gubernationem & regimen pertinere certiſſimum eſt; non igitur populo convenit Paſtores eligere.

Objicies fortaſſe, quòd in terrena Republica populi dicantur oves, reges paſtores, & tamen regis electio ad populum ſpectet. Reſpondeo, aliam eſſe rationem terrenæ, aliam cœleſtis, ideſt, Chriſtianæ Reipublicæ. Nam in terrena Repub. naſcuntur omnes homines naturaliter liberi, & proinde poteſtatem politicam immediatè ipſe populus habet, donec eam in regem aliquem non tranſtulerit. At Chriſtiana Reſpublica numquam habuit ejuſmodi libertatem, ſiquidem cum ipſa natus eſt Rex & Paſtor ipſius, Chriſtus enim ſimul Eccleſiam inſtituit, & Petrum ei præfecit. Deinde populus in terrena Republica tunc ſolùm poteſt regem eligere, cùm rege caret: at Eccleſia numquam rege caret, ſemper enim Chriſtus vivit, ſemper etiam ſunt in Eccleſia Epiſcopi aliqui, qui Paſtores novos eligere & creare poſſunt.

Quarto idem probatur exemplo Apoſtolorum, qui Epiſco-

Epiſcopos paſſim eligebant ſine ullo ſuffragio multitudinis, ut vel ex eo conſtat, quòd Epiſcopos à ſe creatos mittebant ad populos abſentes, & infideles. Neque valet quidquam reſponſio Kemnitii, qui in Examine Tridentini Concilii in diſputatione de Sacramento ordinis ſcribit, Epiſcopos, quos Apoſtoli mittebant ad infideles, eligi ſolitos à plebe illius Eccleſiæ, ubi ordinabantur. Nam qui dicunt jure divino pertinere electiones ad populum, eam rationem reddunt, ne populus accipiat Paſtorem, quem neque novit, neque cupit. Proinde volunt jure divino pertinere ad populum Epiſcopi proprii, non alieni electionem. Deinde quo jure unus populus Epiſcopum alterius populi eligere poteſt? Denique unde probat Kemnitius, Epiſcopos, quos Apoſtoli mittebant, à populo ejus Eccleſiæ electos fuiſſe, ubi ordinabantur.

Quinto probatur eadem noſtra concluſio ex Conciliorum veterum decretis, ac I. Laodicenum Concilium can. 13. ſic habet: *Non eſt permittendum turbis electionem eorum facere, qui ſunt ad ſacerdotium promovendi.* Nec valet Calvini reſponſio, qui canonem iſtum ita interpretatur, ut velit non excludi eo canone turbas ab electione, ſed ſolùm conſtitui, ut non ſolæ turbæ eligant, ſed interſint etiam ſeniores. Cùm enim ſemper interfuerint ſeniores, nihil omnino Concilium ſtatuiſſet, ſi vera eſſet Calvini interpretatio.

Ad hæc in Concilio Martini Papæ apud Martinum Bracarenſem, cap. 1. decretorum ita legimus: Denique *Non licet populo electionem facere eorum, qui ad ſacerdotium promoventur, ſed in judicio Epiſcoporum ſit.* Item Concilium Nicænum II. can. 3. ſic habet: *Omnem electionem, quæ fit à magiſtratibus, Epiſcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, irritam manere. Oportet enim eum, qui eſt promovendus ad Epiſcopatum, ab Epiſcopis eligi.*

Denique Concilium IV. Conſtantinopolitanum quod eſt octavum generale, can. 28. *Sancta*, inquit, *& univerſalis Synodus definit, neminem laicorum Principum, vel potentum ſenſet inferre electioni, vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitani, aut cujuslibet Epiſcopi, præſertim cùm nullam in talibus poteſtatem, quemlibet potentum, vel cæterorum laicorum habere conveniat, ſed potius ſilere, ac attendere ſibi, uſque quò regulariter à collegio Eccleſia ſuſcipiat finem electio futuri Pontificis.*

Sexto idem probatur exemplis, ſeu teſtimoniis veterum, qui poſt Apoſtolos floruerunt. S. Hieronymus in epiſt. 85. ad Evagrium: *Alexandriæ*, inquit, *à Marco Evangeliſta uſque ad Heraclam, & Dionyſium Epiſcopos, Presbyteri ſemper unum ex ſe electum, in excelſiori gradu collocatum, Epiſcopum nominabant.* Hæc ille. Quo ſatis apertè docet Alexandriæ antiquiſſimis temporibus Epiſcopos non à populo, ſed à Presbyteris eligi ſolitos. Ruffinus lib. 10. hiſt. cap. 9. ſcribit, Frumentium à S. Athanaſio creatum Epiſcop : n Indorum, Indis ipſis ea de re nihil neque ſcientibus, neque cogitantibus. Epiphanius in epiſtola ad Joannem Epiſcopum Hieroſolymæ ſcribit à ſe Paulinianum, S. Hieronymi fratrem, Presbyterum ordinatum, & directum ad monaſterium, ut in eo fungeretur munere ſacerdotali, cùm tamen de ea re nihil ad ſe ejuſdem monaſterii fratres ſcripſiſſent. S. Auguſtinum Anglorum Apoſtolum B. Gregorius Epiſcopum deſignavit, atque ab Arelatenſi Epiſcopo ordinari juſſit, ſi Angli fidem reciperent, neque electionem, aut poſtulationem ullam Anglorum exſpectavit. Vide Bedam li. 1. hiſtoriæ gentis ſuæ. Beatus quoque Gregorius II. S. Bonifacium Germanis Epiſcopum ordinavit nihil ea de re ſcientibus, cogitantibuſve Germanis. Vide ipſius vitam nuper editam, atque ejuſmodi exempla plurima poſſent afferri.

Septimo idem probatur ex incommodis, quæ popularem electionem conſequuntur. Primum, populares imperiti ſunt, nec poſſunt etiamſi maximè velint, judicare an aliquis ſit idoneus ſacerdotio nec ne. Valentinianus Auguſtus, ut refert Theodoretus lib. 4. hiſt. cap. 6. cùm ad eum deferretur ab Epiſcopis electio Epiſcopi Mediolanenſis, reſpondit: *Major res eſt, quàm ut nobis conveniat, vos autem gratia divina præditi, & illius ſplendore fulgentes melius eligetis.* Hæc ille. At quantò magis id poſſet, ac deberet dicere imperita multitudo, ſi ſaperet? Quo pacto enim, quæſo, judicabunt mercatores, agricolæ, cæmentarii, cæterique opifices, num quis habeat eruditionem, & prudentiam Epiſcopo neceſſariam?

Deinde, ſi populus jus habeat eligendi, neceſſe erit, ut ſemper ii præficiantur quos præfici cupient pejores, & ſtultiores; nam major pars vincet, plures autem ſunt in qualibet civitate mali, quàm boni, plures ſtulti, quàm ſapientes. Quare S. Chryſoſtomus lib. 3. de ſacerdotio graviter queritur, quòd ſuo tempore Epiſcoporum electiones in manu populi eſſent, ac dicit non eſſe mirandum, ſi peſſimi quique præficiantur & optimi viri interim negligantur, cùm eorum ſit eligere, qui nihil norunt niſi de rebus temporalibus judicare.

Denique, electio popularis obnoxia eſt tumultibus, ac ſeditionibus, ut S. Auguſtinus dicit in epiſt. 110. & 225. ubi refert hiſtoriam turbulentiſſimæ commotionis popularis in electione Piniani. Ruffinus quoque lib. 11. hiſt. cap. 11. narrans diſſenſionem populi Mediolanenſis in Epiſcopo deſignando. *Diſſentio*, inquit, *gravis & periculoſa urbi propria maturum parabat exitium.* Sed inſignis contentio præter cæteras fuit in electione S. Damaſi, tanto enim ardore animi partes concurrerunt, ut in quodam templo 137. homines necarent, ut ſcribunt Ammianus Marcellinus lib. 27. Hieronymus in Chronico, & Ruffinus lib. 11. hiſt. cap. 10.

At, inquit Calvinus, ſi tam eſt incommoda hæc ratio eligendi, cur eam veteres patiebantur? Quòd ergo eam non tollerent è medio, argumento eſt non potuiſſe tolli, propterea, quòd eſſet jure divino conſtituta.

Reſpondeo, eam rationem eligendi ad ſuffragia populi, paulatim in Eccleſiam irrepſiſſe, proinde debuiſſe etiam paulatim ſuaviterque de medio tolli; initio enim, hoc eſt, Apoſtolicis temporibus, inſciente populo, Paſtores eligebantur. Deinde cœpit populus adhiberi ad teſtimonium dandum de vita, & moribus eligendi. Unde eſt illud Tertulliani in Apolog. cap. 39. *Præſunt probati quique ſeniores, honorem iſtum non pretio ſed teſtimonio adepti.* Tum ut populi magis diligerent ſuos Epiſcopos, cœpti ſunt ii tantùm ordinari, quos populus poſtulaſſet. Unde eſt illud S. Leonis in epiſt. 87. vel 89. *Exſpectarentur vota civium, teſtimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio Clericorum, qua in ſacerdotium ſolent ordinationibus ab his, qui norunt Patrum regulas, cuſtodiri.* Ubi S. Leo populis tribuit vota, ideſt, deſideria, & teſtimonia, Clericis autem electionem.

Tandem obtinuit in quibuſdam locis conſuetudo, ut etiam jus ſuffragii ſibi populus uſurparet, ut intelligi poteſt ex lib. 3. Chryſoſtomi de ſacerdotio. Sed poſteaquam hoc aliquandiu toleratum eſt, & apparuit ejus rei confuſio, & indigniras, tum etiam paulatim ſublata eſt populo electio & poſtulatio, ſolumque relictum eſt teſtimonium vitæ & morum. Nam etiam nunc ordinantur Epiſcopi & Presbyteri coram populo, & Epiſcopus, qui ordines collaturus

rus est, per Diaconum populum alloquitur, ac petit, ut si quis est, qui aliquid habeat adversus ordinandos, accedat, & dicat. Supereſt argumenta ſolvere.

Matthias Illyricus in lib. de electione Epiſcoporum collegit omnia fermè argumenta, quæ à Luthero, Brentio, Calvino, & aliis excogitata fuerant. Sex autem primo loco ex verbo Dei argumenta depromit. Primum ejuſmodi eſt: Claves regni cœlorum non ſoli Papæ aut Epiſcopis, ſed toti Eccleſiæ datæ ſunt. Nam quòd dicitur, Matth. 16. *Tibi dabo claves &c.* S. Auguſtinus tract. 124. in Joan. interpretatur dictum eſſe Petro, ut is perſonam gerebat Eccleſiæ. Præterea Matth. 18. toti multitudini dicitur: *Quæcumque alligaveritis ſuper terram &c.* Illis enim hoc dicitur, quibus dicitur paulò ante: *Si peccaverit in te frater tuus, vade corripe eum &c.* At nomine clavium ſignificatur omnis poteſtas Eccleſiaſtica, igitur tota multitudo fidelium poteſtatem habet à Chriſto eligendi & vocandi, atque etiam ordinandi Miniſtros.

Reſpondeo, de hoc argumento multa diximus in 1. lib. de Pontifice; idcirco paucis hoc loco rem totam expediemus. Igitur verba illa Matth. 16. *Tibi dabo claves*, ſententiæ noſtræ manifeſtè favent, neque illi repugnat S. Auguſtini interpretatio. Nam propterea S. Auguſtinus dicit, Apoſtolum Petrum in perſona totius Eccleſiæ accepiſſe claves, quia in totius Eccleſiæ commodum & utilitatem eas accepit, & etiam quia non ipſe ſolus illis uſurus erat, ſed tranſmiſſurus ad ſucceſſores, & communicaturus cum aliis omnibus Epiſcopis & Presbyteris.

In altero autem loco: *Quæcumque alligaveritis &c.* promittitur Eccleſiæ poteſtas ligandi & ſolvendi, ſed quæ in Prælatis ſit, non in reliqua multitudine. Verè enim dicitur Eccleſia ſolvere & ligare, quia Prælati ejus ſolvunt & ligant, quemadmodum dicitur homo loqui & videre, licèt non niſi lingua loquatur, & oculis videat. Id autem ita eſſe, ex ipſo illo loco deducitur; nam poſteaquam juſſerat, ut qui correptione fraterna, adhibitis etiam duobus aut tribus teſtibus, non moveretur, deferretur ad Eccleſiam, & ne quis Eccleſiæ tribunal contemnendum putaret, adjecit eam promiſſionem: *Quæcumque alligaveritis &c.* quare illi Eccleſiæ dicitur: *Quæcumque alligaveritis*, de qua dictum eſt: *Die Eccleſiæ*.

Illud autem: *Die Eccleſiæ*, exponitur à Chryſoſtomo in commentario ejus loci, ac ſi dictum eſſet: Die Prælato Eccleſiæ; Cæteri quoque Doctores per Eccleſiam eo loco poſitam intelligunt Prælatum, aut Concilium Prælatorum: & uſus Eccleſiæ idem confirmat. Semper enim qui ad Eccleſiam deferuntur, ad Epiſcopum aut Concilium deferuntur. Secundùm argumentum tale eſt: Imperat Dominus, Joan. 10. ut non audiamus vocem alienorum. Et rurſus Matt. 7. ut fugiamus falſos Prophetas, & Apoſtolus ad Galat. 1. jubet anathematizari eos, qui docent aliquid præter Evangelium: Igitur populus Chriſtianus divinum habet mandatum, quo tenetur bonos Paſtores quærere & vocare, & pernicioſos rejicere.

Reſpondeo, populum debere quidem diſcernere verum à falſo Propheta, ſed non alia regula, quàm diligenter attendendo, an is, qui prædicat, dicat contraria iis, quæ dicebantur à prædeceſſoribus, vel iis, quæ dicuntur ab aliis ordinariis Paſtoribus, & præſertim ab Apoſtolica ſede, & Eccleſia principali; nam imperatum eſt populo, ut audiat Paſtores ſuos. Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit*. Et Matt. 23. *Quæ dicunt facite*. Non igitur debet populus judicare ſuum Paſtorem niſi nova audiat, & à doctrina aliorum Paſtorum aliena.

Præterea, hoc eſt quod Paulus monet ad Gal. 1. ut anathematizemus, qui docent nova, & contraria iis, quæ antea evangelizata ſunt. Adde, quòd populus cùm ſit rudis, non poteſt aliter judicare de doctrina Paſtoris. Si enim per ſe poſſet judicare, non egeret prædicatoribus: ex quo deducitur, debuiſſe hominibus hujus temporis ſuſpectam eſſe doctrinam Lutheri, Calvini, & ſimilium, qui per ſe veniebant, & prædicabant nova & pugnantia cum doctrina omnium Paſtorum Eccleſiæ. Nam cùm Paſtor ordinarius & aliquis alius qui prædicat non vocatus, contraria docent, debet omnino populus Paſtorem ſuum potiùs ſequi, quàm illum alterum, qui non eſt Paſtor, etiamſi fortè contingeret, ut Paſtor erraret. Nam cùm ipſe populus non poſſit de ea re judicare, cur non potiùs credet illi, cui juſſus eſt obedire? Quanquam non eſt credibile, Deum permiſſurum, ut ordinarius Paſtor ita erret, ut decipiat ſimplicem populum; facilè enim apparet, an doceat contraria cæteris Paſtoribus.

Obſervandum eſt præterea, populum poſſe quidem ea regula, quam poſuimus, internoſcere verum Prophetam à falſo, ſed non propterea poſſe falſum Paſtorem, ſi ſit Epiſcopus, deponere, & alium ejus loco ſubſtituere. Nam Dominus & Apoſtolus tantùm jubent, ut falſi Prophetæ non audiantur à populo: non autem ut populus eos deponat. Et certè uſus Eccleſiæ ſemper hoc habuit, ut hæretici Epiſcopi à Conciliis Epiſcoporum, vel à ſummis Pontificibus deponerentur. Ex his ſecundum argumentum manet ſolutum.

Tertium argumentum eſt hoc: Epiſcopi non ſunt Domini, ſed miniſtri Eccleſiæ, 1. Cor. 3. & 1. Pet. 5. Et præterea Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis, 1. Tim. 3. Igitur ſummum tribunal eſt penes Eccleſiam, non penes Epiſcopos, proinde ipſe poteſt eligere & vocare Miniſtros.

Reſpondeo, Epiſcopos eſſe Miniſtros Eccleſiæ, quia pro ea laborant, non illi obediendo, ſed eam regendo, eique præſidendo, ut aliàs diximus. Duplex enim eſt genus Miniſtrorum, cùm alii ſerviant obediendo, ut mancipia; alii imperando, ut pædagogi, & omnis magiſtratus; porrò Epiſcopos ſervire populis regendo & imperando, patet Actor. 20. & ad Hebr. 13. Eſt autem Eccleſia columna veritatis, quia ſemper audit Petrum, pro quo Dominus oravit, ne deficeret fides ejus.

Argumentum Quartum ſumunt ex Actor. 1. ubi non ſoli Apoſtoli, ſed tota Eccleſia elegit Matthiam & Barſabam, ut ex eis Deus unum aſſumeret.

Reſpondeo cum Chryſoſtomo in hunc locum, id factum eſſe ex conceſſione Petri, non ex neceſſitate: *Quid*, inquit Chryſoſtomus, *an non licebat ipſi Petro eligere? licebat, & quidem maximè. Verùm id non fecit, ne cui videretur gratificari*. Præterea illa non tam electio fuit, quàm poſtulatio quædam, qua cupiverunt à Deo aliquem eligi in locum Judæ. Denique ab exemplo uno non deducitur aliquid eſſe de jure divino. Nos quidem efficaciter probamus, non eſſe de jure divino, ut populus eligat, quando exemplis oſtendimus, aliquando, ſine populi ſuffragio Epiſcopos fuiſſe electos, quia non poteſt rectè fieri contra jus divinum. At non efficaciter probamus eſſe de jure divino id omne, quod aliquando factum legimus.

Quintum argumentum ex Actor. 6. ubi de multitudine credentium dicitur: *Et elegerunt Stephanum &c.*

Reſpondeo Primò, ab hoc exemplo non probari, id eſſe de jure divino. Secundò dico, id etiam eſſe tributum populo ex conceſſione Apoſtolorum, ut Lucas ipſe apertè teſtatur. Tertiò dico, locum hunc non eſſe ad propoſitum: Nos enim agimus de electione Paſtorum, qui præficiuntur Eccleſiæ regen-

legendæ; isti autem Diaconi erant præficiendi men- A
sis.

Argumentum Sextum actor. 14. *Et cum constituissent illis per singulas civitates Presbyteros*, verbum Græcum χειροτονήσαντες, significat, cùm elegissent per suffragia. Nam χειροτονέω est quasi χέιρας τείνω, idest, manus tendo, seu attollo in signum suffragii; ut enim constat ex M. T. in oratione pro Flacco, signum suffragii apud Græcos erat, attollere manus. Cùm ergo Paulus & Barnabas elegerint Episcopos ad suffragia populi, manifestum est, eos præfuisse quidem electioni, sed non solos elegisse.

Respondeo ad hoc argumentum, quod est præcipuum fundamentum Illyrici, Calvini, Kemnitii, B
& aliorum, verbum χειροτονέω tria significare posse. Primò, eligere per suffragia, ut ratio ipsa etymologiæ docet, & usus etiam profanorum auctorum.

Secundò, eligere ac decernere quocumque id fiat modo: Nam etiam si etymologia ab extensione manuum sumpta sit, tamen derivatur postea verbum ad omnem electionem & sanctionem, ut multis aliis verbis accidit. Nam Actor. 1. Lucas dicit. *Cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.* Græcè καὶ συγκατεψηφίσθη, idest, suffragiis additus est. Nam ψηφίζεσθαι est dare suffragium, & ψῆφισμα est ipsum suffragium, & tamen B. Matthias non suffragiis, sed sorte electus est. Itaque ψηφίζεσθαι eo loco accipitur pro cooptare, quocum- C
que modo id fiat, & Act. 10. *Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo.* Græcè, ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς πρὸ κεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Nec tamen Deus suffragiis elegit, quibus ostenderet Christum redivivum.

Tertiò, significat apud Ecclesiasticos, ordinare per manuum impositionem. Nam Chrysostomus hom. 14. in Acta, exponens illud: *Et cùm orassent, imposuerunt illis manus.* Sic ait: τοῦτο γὰρ ἐστὶ χειροτονία. Et hom. 10. in 1. Tim. quærit, cur Apostolus, cùm præcepit de Episcopis, transit ad Diaconos, omissis Presbyteris: & respondet, quia Episcopi & Presbyteri sunt iidem, nisi quòd Episcopi ordinant, Pres- D
byteri non ordinant. τὸν γὰρ χειροτονίαν μόνη ἀναβεβήκασι. Eodem modo Concilium Nicænum in epist. ad Alexandrinos apud Theodoretum lib. 1. hist. cap. 9. utitur voce χειροτονία, pro ordinatione: si igitur accipiamus illud Actor. 14. χειροτονήσαντες, secundo modo, vel tertio, argumentum solutum est; si autem accipiamus primo modo, tunc notandum est, χειροτονεῖν, non significare eligere per suffragia ab aliis data, sede eligere proprio suffragio, ut patet ex etymologia, & ex usu auctorum. Nam Demosthenes in oratione contra Timocratem, tribuit populo χειροτονεῖν. Sic enim ait: ὁ δῆμος τὰς ἰμὰς γνώμας περὶ ἰσωτηρίας τῆς πόλεως ἐχειρότονε. Similiter Cicero in oratione pro Flacco, de populo dicit; Porrexerunt manus, plephisma natum est. Cùm ergo Lucas dicit E
de Paulo & Barnaba χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, non vult dicere, Paulum, & Barnabam ad suffragia populi creasse Episcopos, sed ad suffragia propria tantùm, nisi velint adversarii illud, χειροτονήσαντες referri ad populum, repugnante tota sententia Scripturæ. Nam de quibus dicitur: cùm constituissent Presbyteros, de iisdem dicitur: *Commendaverunt illos Deo, in quem crediderant*, quæ sine controversia ad Apostolos tantùm referuntur.

Argumentum Septimum sumunt Lutherus, Calvinus, Kemnitius, & Illyricus ex Cypriano, qui lib. 1. epist. 4. sic ait; *Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore præposito separare se debet, nec ad sacrilegi Sacerdotis sacrificia miscere, quando ipsa maximè habeat potestatem, vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos refutandi, quod & ipsum videmus de divina auctoritate descendere, ut Sacerdos plebe præsente, sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur &c.*

Respondeo dupliciter. Primò, Cyprianum non velle dicere, descendere ex jure divino, ut Episcopus à populo eligatur, sed ab exemplis divinis, ut patet ex sequentibus. Nam probare volens, hoc descendere de divina auctoritate, probat solùm tribus exemplis Scripturarum; quia nimirum Eleazarus, Numer. 20. coram populo ordinatus est, & similiter Matthias, Act. 1. & septem Diaconi, Actor. 6. At exempla scripturarum non faciunt rem esse de jure divino, sed præcepta Dei sunt, quæ hoc faciunt.

Secundò dico, Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones Sacerdotum, nisi ut ferant testimonium de vita & moribus ordinandorum, quod etiam nunc servatur in Ecclesia Catholica. Dicit autem Cyprianus, populum habere potestatem eligendi, & suffragium ferendi, quia potest dicere, si quid noverit boni vel mali de ordinando, & sic testimonio suo efficere, ut eligatur, vel non eligatur. Itaque habet populus, secundùm Cypriani sententiam, potestatem eligendi & suffragandi per testimonium, non per calculum, more testis, non judicis. Id quod ex eodem loco perspicuum fieri potest; dicit enim debere in Ecclesia eligi Episcopum, quomodo Scriptura docet fuisse electum Eleazarum. At scriptura Num. 20. dicit, Eleazarum electum à Mose, & nihil tribuit populo, nisi coram eo fuisse Eleazarum electum; Et Cyprianus explicans hoc, ait: *Coram omni Synagoga jubet Deus constitui Sacerdotem, id est, instrui, & ostendit ordinationes sacerdotales, non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe præsente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur.* Et infrà: *Propter quod diligenter de traditione divina & Apostolica observatione servandum est, & tenendum, quod apud nos quoque, & fere per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur, plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissimè novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit.*

Argumentum Octavum sumit Illyricus ex Nicæno Concilio. Nam in epist. ejusdem Concilii ad Alexandrinos, apud Theodoretum lib. 1. cap. 9. hist. habentur hæc verba: *Dignum est, vos potestatem habere, & eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui Clero sunt digni, & absolutè facere omnia secundùm leges & sanctiones Ecclesiæ. Si quem verò contigerit requiescere in Ecclesia, tunc provehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodo si videantur digni, & populus eos elegerit, condecerente simul & designante maximè Alexandrina civitatis Episcopo.*

Respondeo, ex hoc testimonio nihil aliud colligi posse, nisi jam tum cœpisse consuetudinem, ut populus electioni admisceretur, quod nos minimè negamus. Non autem inde colligitur, id esse de jure divino, quod adversariis erat probandum. Sed notanda est hoc loco duplex fraus Illyrici. Nam Concilium Nicænum initio hujus testimonii ab Illyrico citati, non loquitur de plebe, sed de Episcopis, atque illos dicit habere debere potestatem eligendi, & omnia faciendi secundùm Ecclesiæ sanctiones: Illyricus autem sic pervertit, & immutavit verba, ut videatur Concilium tribuere plebi omnem potestatem gubernandi Ecclesiam. Deinde ad finem ejus testimonii Concilium dicit debere eligi Episcopum à populo, sed confirmari electionem

ab Epis-

ab Episcopo Alexandrino (nam de Episcopis Ægypti agitur) & proinde tribuit Concilium præcipuam auctoritatem Episcopo in electionibus. Illyricus autem immutavit verba, ut videretur, Episcopus nihil ampliùs posse, quàm populus. Vide totum locum.

Argumentum Nonum Illyrici, Calvini & Kemnitii, sumitur ex epistola Concilii II. generalis ad Damasum, quam refert Theodoretus lib. 5. hist. cap. 9. ubi sic legimus; *Reverendissimum & Deo amabilem Nectarium Episcopum ordinavimus coram universali Concilio cum omni concordia, sub aspectu etiam Dei amabilis Imperatoris Theodosii, universique Cleri, cuncta decernente pariter civitate.* Similia profert Calvinus ex Leone epist. 89. & Gregorio lib. 2. epist. cap. 69. Addit Kemnitius unum testimonium ex Ambrosio lib. 10. epist. 82. & alia, quæ non ex fontibus citat, sed ex decreto Gratiani, dist. 23. 24. 62. 63. 65. 67. & 8. quæst. 1. can. Licet. multa etiam ejusdem generis citat Illyricus in suo libro de electione Episcoporum.

Respondeo Primò, ex nullo horum testimoniorum colligi, esse de jure divino, ut populus eligat. Secundò, in his omnibus, uno vel altero exceptis, nullam fieri mentionem electionis, sed solùm postulationis vel testimonii, Tertiò, nos non negare, quin aliquando populus elegerit, sicut etiam nunc in quibusdam locis eligunt Reges, sed id juris habere eos, vel habuisse ex concessione Pontificum, non ex jure divino. Ex quibus apparet, quàm splendidè mentiatur Calvinus lib. 4. Instit. cap. 5. §. 2. cùm dicit ritum eligendi Episcopos sine suffragio populi, pugnare cum verbo Dei, & cum multis Conciliorum decretis, quæ statuerunt, irritam esse electionem si aliter fiat. Nam nec ullum verbum Dei attulit, nec ullum Concilii decretum, nec ullum afferri potest, in quo habeatur quod ipse dicit.

Argumentum Decimum Illyrici, sumitur à consuetudine Ecclesiæ. Dicit enim, fuisse usum istum in Ecclesia per annos ferè 1300. & solùm à tempore Friderici II. qui obiit anno 1250. introductum, ut Laici excluderentur ab electione. Probat autem, quòd tamdiu duraverit consuetudo eligendi ad suffragia populi, ex Gregorio IX: qui sedit tempore Friderici. Exstat enim in decretalibus epistolis à Gregorio IX. editis, tit. de electione, cap. Messana, mentio hujus rei, necnon in epistola ejusdem Gregorii ad Episcopum Bremensem, apud Krantium lib. 8. Metropolis, cap. 3. Denique ita concludit Illyricus hoc argumentum. Quare nullum prorsus est dubium, quin electio ante annos 300. & deinceps quoque aliquandiu à Laicis citra omnem controversiam sit factitata.

Respondeo, Illyricum egregiè mentiri. Nam in primis, Apostolorum tempore, & deinceps multis annis nihil potuit in electionibus populus, nisi testimonium vitæ dare, ut ex suprà dictis patet. Deinde consequentibus sæculis irrepsit plebs ad suffragia, sed nec tam longo tempore, nec citra controversiam, ut Illyricus dicit. Nam Gregorius IX. in epist. citata ad Bremensem Episcopum clarissimè dicit, Canonicorum fuisse electionem, licèt accesserint etiam vota, idest, desideria & postulationes populi.

Porrò caput Messana, est contra ipsum Illyricum; nam in eo capite prohibetur severissimè, ne Laici eligant. *Edicto*, inquit Honorius, *perpetuo prohibemus, ne per Laicos cum Canonicis Pontificis electio præsumatur. Quod si fortè præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem, non obstante contraria consuetudine, quæ dici debet potiùs corruptela.* Hæc ille. Non igitur citra controversiam Laici ante annos trecentos eligebant. Præterea, electio Alexandri III. ante annos 150. per solos Cardinales facta est, ut cognosci potest ex Radevico lib. 2. de rebus gestis Friderici I. cap. 50. & sequentibus. Item electio Gregorii VII. ante annos quingentos, per solos Cardinales facta est, ut patet ex decreto electionis illius apud Platinam. Denique, quomodo citra controversiam usque ad annum 1200. Laici elegerunt? cùm, ut suprà citavimus, Concilium octavum ante annos 700. & Concilium septimum ante annos 800. & Concilium Martini Papæ ante annos 900. & Concilium Laodicenum ante annos 1200. interdixerint, ne Laici eligant.

Argumentum Undecimum est ejusdem Illyrici, qui politicas rationes quasdam profert, sed ineptissimas; qualis illa est, quòd Canonici & Monachi ferè semper eligant Episcopos, aut Abbates Papistas, rarò aut numquam Lutheranos. Scilicet, valde expediret Ecclesiis & Monasteriis, ut ab iis gubernarentur, qui nihil oderunt magis, quàm Clericos & Monachos. Addit etiam, valde esse incommodum, quòd cùm Episcopi & Abbates Germaniæ sint etiam Principes temporales, à sex tantùm aut octo interdum hominibus eligantur; quasi Imperator non sit Princeps longè major, qui tamen à sex tantùm aut septem Electoribus creatur.

CAPUT VIII.

Sexta Propositio.

ELectio *Episcoporum non pertinet jure divino ad Clerum, sed ad Summum Pontificem, ut vel ipse eligat, vel præscribat eligendi modum.*

Probatur Primò, quoniam ex Evangelio nihil aliud habemus, nisi Ecclesiam universam sancto Petro esse commissam, Joan. ult. Itaque ad illum pertinet, providere Christianis de iis, qui curam eorum gerant. Deinde, si ad Clerum pertineret electio jure divino, ad totum Clerum pertineret. Non enim jus divinum definivit, ut hi potiùs, quàm illi ex Clericis eligant; at non omnibus Clericis convenire electionem, satis probatur ex eo, quòd eadem ferè incommoda acciderent ob multitudinem Clericorum, quæ accidebant in electione populari. Quocirca multis jam sæculis soli Clerici primarii eligunt, quod tamen fieri non potuisset, si jure divino omnes Clerici electores fuissent. Denique, S. Petrus, qui jus divinum certè non ignorabat, non solùm in Ecclesia Romana successorem sibi delegit Clementem, neque exspectavit, ut is à Clericis eligeretur, sed etiam ad plurimas provincias Episcopos misit. Vide Damasum in Pontificali, Innocentium I. in epist. ad Decentium, & Joannem III. in epistola ad Germanos. Vide etiam de tota re Cajetanum de potestate Papæ & Concilii, cap. 13.

CAPUT IX.

Septima Propositio.

RAtio *eligendi Summum Pontificem per solos Cardinales, est omnium optima, & meritò conservanda, etsi absolutè posset Pontifex eam mutare, si vellet.*

Secunda pars est evidens, quia de jure positivo est, ut Cardinales eligant. Probatur prima pars hujus conclusionis, Primò, inductione. Non debet Pontifex creari per sortes, nec per carnalem successionem, nec per solius prædecessoris nominationem, nec ad suffragia populi, nec ad suffragia totius Cleri, ut jam probatum est, ergo ad suffragia primorum ex Clero: Tales sunt Cardinales; sunt enim præcipui

pui Episcopi, Presbyteri, & Diaconi Romanæ Ecclesiæ.

Secundò, nulli melius judicare possunt, qualis debeat esse Episcopus eligendus, quàm ii, qui sunt Episcopi Conciliarii, & cum eo Ecclesiam regunt, & optimè norunt Ecclesiastica negotia; tales sunt Cardinales, igitur ad eos rectissimè pertinebit electio.

Tertiò, ex duratione; nulla enim forma electionis diu durare potuit, præter istam per solos Cardinales. Constat enim ab anno 1179. usque ad hoc tempus per annos 400. semper electos Pontifices à duabus partibus Cardinalium, juxta decretum Alexandri III. promulgatum in Concilio Lateranensi, ut habemus cap. Licet, extra de electione, nec tamen tunc cœpit electio fieri per solos Cardinales, sed diu antea videtur incœpisse. Nam in illo cap. Licet, Alexander III. apertè indicat, jam antè cœpisse morem istum, ut soli Cardinales eligerent, & solùm se constituere, ut non sufficiat major pars Cardinalium, sed requirantur duæ partes. Porrò ante hoc tempus per 1100. annos, 17. mutationes inveniuntur in electione Romani Pontificis, ut quidam annotarunt.

Quartò probatur experientia, quia numquam fuerunt pauciora schismata, quàm hoc tempore. Annotavit Onuphrius in lib. de Pontificibus Romanis, schismata 29. in Ecclesia Romana, ex quibus 26. fuerunt usque ad Alexandrum; toto reliquo tempore solùm tria; ex quibus etiam tribus unum solum accidit vitio Cardinalium, nimirum illud, quod factum est tempore Urbani VI. Nam illud alterum, quod accidit tempore Joannis XXII. ab Imperatore Ludovico IV. excitatum est; postremum verò temporibus Eugenii à Concilio Basileensi.

Quintò probatur; nam hæc forma eligendi temperata est ex omnibus aliis bonis & legitimis formis; sciendum est enim quinque modis præcipuè consuevisse eligi Episcopos. Primus modus fuit, ut ipse summus Pontifex per se eligeret, qui modus præsertim servabatur olim in novis Episcopatibus erigendis, novisque Episcopis mittendis.

Secundus modus fuit, ut Episcopum eligerent Episcopi omnes ejusdem provinciæ, vel major eorum pars, postulato tamen testimonio, & consensu Cleri & populi ejus loci, cui Episcopus dabatur: & eodem modo eligebantur Metropolitani, & Patriarchæ, & ipse summus Pontifex, nimirum ab Episcopis vicinis, seu provincialibus. Et hic modus antiquissimus fuit, & duravit satis diu. De hoc modo loquitur Cyprianus lib. 1. epist. 4. *Apud nos*, inquit, *& ferè per universas provincias tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissimè novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit.* Idem lib. 4. epist. 2. testatur, Cornelium Papam electum fuisse à plurimis Episcopis, de testimonio & suffragiis totius Cleri & populi. De eodem modo legimus in Concilio Nicæno, can. 4. Episcopum debere constitui ab omnibus Episcopis provinciæ, & si id fieri nequit, saltem per literas debere haberi consensum absentium omnium, vel majoris partis, ut exponit can. 6. ejusdem Concilii. Idem habetur in Concilio Antiocheno, canon. 19. & in decretis collectis à Martino Bracarensi, cap. 3.

Tertius modus fuit, ut eligeret Clerus & populus civitatis. Hic modus fuit in usu tempore Chrysostomi, Ambrosii, Augustini, Leonis, Gregorii, ut patet ex locis suprà citatis.

Quartus modus fuit, ut Imperatores & Reges, vel soli, vel cum Clero & populo eligerent. Constat enim, Justinianum seniorem post recuperatam Italiam, noluisse quemquam creari Romanum Pontificem, sine sua approbatione, quod servatum est usque ad Constantinum IV. qui juri suorum prædecessorum in hac parte cessit, ut ex Platina, & aliis cognosci potest. Constat item, Carolo Magno jus eligendi Romanum Pontificem & alios Episcopos concessum ab Adriano I. & deinde simile jus concessum Othoni à Leone VIII. ut patet ex Gratiano distinct. 63. can. Adrianus, & can. in Synodo.

Quintus modus fuit, ut soli Canonici, idest, primarii Clerici Episcopum eligerent, qui modus servatur à longo tempore in multis Germaniæ locis.

Ex his quinque formis Prima non potest reperiri in electione summi Pontificis, quia non expedit, ut prædecessor eligat successorem. Reperitur tamen aliquo modo, quatenus hæc forma electionis ab ipsius Pontificis decreto manavit. Secunda reperitur in hac forma, quantum ad id, quod erat in ea præcipuum; nam eligunt nunc Episcopi vicini, ut tunc eligebant, nimirum sex Episcopi Cardinales. Tertia non reperitur, quia erat omnium maximè incommoda, ut suprà ostendimus. Quarta non reperitur etiam, quia quòd Imperatores se miscuerint electioni, factum est vel vi, & quasi tyrannide Imperatorum, ut quando Græci Imperatores nolebant creari Pontificem sine suo jussu, immò etiam nisi pecuniariam summam accepissent; quam consuetudinem tyrannicam fuisse affirmat S. Gregorius in commentario Psalm. 4. pœnitentialis; vel quia Pontifices ipsi id necessarium judicabant ad Ecclesiæ defensionem, ut quando Carolo Magno & Othoni id Pontifices concesserunt. At nunc nec Imperatores tyrannicè se ingerunt electioni, nec id requiritur ad Ecclesiæ defensionem. Immò etiam vix invenitur aliquis pius Imperator, qui hoc jure sibi concesso uti voluerit, & è contrario exstat aperta renunciatio huic juri facta à Ludovico Caroli filio, can. Ego Ludovicus, dist. 63. & ab Othone I. can. Constitutio, eadem distinctione. Quinta denique reperitur; nam quòd sunt Canonici in aliis urbibus, id sunt Presbyteri & Diaconi Cardinales in urbe.

CAPUT X.

Octava Propositio.

Si nulla exstaret pontificia constitutio de electione summi Pontificis; vel casu aliquo omnes electores à jure designati, idest, omnes Cardinales simul perirent, jus electionis ad Episcopos vicinos & Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Episcoporum.

In hac propositione non videntur omnes convenire. Quidam enim existimant, secluso jure positivo, jus eligendi devolvi ad Concilium Episcoporum, ut Cajetanus tractat. de potestate Papæ & Concilii, cap. 13. & 21. & Franciscus Victoria relect. 2. quæst. 2. de potestate Ecclesiæ. Alii, ut refert Sylvester verbo Excommunicatio, 9. §. 3. docet, ad Clerum Romanum pertinere jus eligendi in illo casu. Sed conciliari possunt hæ duæ opiniones. Nam ad Episcoporum Concilium pertinet sine dubio primaria auctoritas eligendi in illo casu; siquidem, mortuo Pontifice, non est in Ecclesia ulla major auctoritas, quàm generalis Concilii: & si Pontifex non esset Episcopus Romanus, nec alicujus particularis loci, sed solùm generalis Pastor totius Ecclesiæ, ad Episcopos pertineret, vel eligere successorem, vel designare electores: tamen postea quam unitus est Pontificatus orbis

Epis-

Episcopatui urbis, immediata auctoritas eligendi in illo casu deberet ab Episcopis totius orbis permitti Episcopis vicinis, & Clericis Romanæ Ecclesiæ, quod probatur dupliciter.

Primò, quia ab omnibus Episcopis vicinis, & Clericis Romanis translatum est jus eligendi ad Cardinales, qui sunt quædam pars Episcoporum & Clericorum Romanæ Ecclesiæ; ergo Cardinalibus deficientibus deberet redire jus eligendi ad omnes Episcopos & Clericos Romanæ Ecclesiæ.

Secundò, quia hæc est antiquissima consuetudo, ut ex Cypriano suprà ostendimus, ut Episcopum tam Romanum, quàm alios eligant Episcopi vicini, præsente Clero. Nec unquam est auditum, quòd Episcopi, aut Archiepiscopi totius orbis convenirent ad electionem summi Pontificis, nisi in casu, in quo dubitatur, qui sint legitimi electores. Hoc enim dubium à Concilio generali explicari debet, ut factum est in Concilio Constantiensi.

CAPUT XI.

De numero Ordinum Ecclesiasticorum.

SEquitur tertia Quæstio de distinctione Clericorum, seu Ministrorum Ecclesiæ; quæ sanè quæstio tribus in rebus posita est. Dissentimus enim ab adversariis de numero, de antiquitate, & de officio Clericorum. Ac, ut à numero incipiamus, Joannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 4. & cap. 19. & Martinus Kemnitius in Examine 23. sess. Concilii Tridentini, reprehendunt numerum septenarium ordinum, quem Catholici passim asserunt, ac docent, tres tantùm esse veros ordines, Episcoporum, quos ipsi Pastores libentius vocant, Presbyterorum, quos Seniores, vel Doctores, vel Ministros verbi appellant, & Diaconorum.

Ex cæteris ordinibus simpliciter auferunt ordinem Exorcistæ, reliquos agnoscunt quidem, sed neque ordines esse volunt, neque certo numero contineri. Dicunt enim, Lectores, Acolythos, Ostiarios, & similes, fuisse ministros quosdam, quos pastores liberè assumebant pro necessitate Ecclesiæ, ideſt, plures aut pauciores, prout Ecclesiæ magnitudo, aut parvitas requirebat. Id verò probant ex eo, quòd variè à Patribus isti ordines numerantur. Et quidem Calvinus lib. 4. cap. 4. §. 1. Hieronymum producit testem, qui in comment. cap. 19. Isaiæ, quinque ordines numerat, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Fideles & Catechumenos.

Kemnitius autem testes producit; Primò, Dionysium Areopagitam, qui in 5. cap. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, tres tantùm facit ordines, Pontificum, Sacerdotum & Ministrorum. Secundò, Canones Apostolorum, ubi numerantur quinque ordines, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Lectorum & Cantorum. Tertiò, Ambrosium, qui in comment. cap. 4. ad Ephes. numerat etiam quinque, sed loco Cantorum ponit Exorcistas. Quartò, Ignatium in epistola ad Antiochenos, & Epiphanium in fine Panarii, qui plures numerat, quàm septem; addunt enim *xerocuras*, ideſt, laborantes. Addit etiam Ignatius Confessores. Quintò, Canonistas, qui apud Gratianum dist. 23. & 25. addunt Psalmistam: *Non igitur*, inquit Kemnitius, *Catholicum dogma est, de septem illis ordinibus*. Hæc illi.

Porrò Catholici certum ac statum numerum esse volunt eorum, qui propriè ordines Clericorum nominantur. Est autem observandum, duobus modis accipi solere apud auctores ordinem Ecclesiasticum; Uno modo propriè; alio modo communiter. Propriè illi dicuntur ordines, qui certo ritu sacro & solemni conferuntur ab Episcopo, & ad certum ministerium sacrificio divino exhibendum referuntur. Qua ratione septem dumtaxat ordines numerantur, videlicet, Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolythus, Lector, Exorcista, & Ostiarius. Etsi enim Episcopus & Presbyter distinguuntur, tamen quantum ad sacrificium, idem omnino ministerium exhibent, proinde unum ordinem, non duos faciunt, sicut etiam Lector, & Cantor, seu Psalmista.

Quare Cornelius Papa in epistola ad Fabianum apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, in Ecclesia Romana suo tempore, ideſt, ante annos 1300. fuisse Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos XLII. Exorcistas cum Lectoribus, & Ostiariis LII. ubi nullam facit mentionem Cantorum, vel laborantium, vel aliorum quos alii numerant, quia nimirum illi nec habent propriam ordinationem, nec referuntur distincta ratione ad sacrificium.

In Concilio item Roman. sub Sylvestro cap. 3. numerantur iidem septem ordines. In Concilio autem Carthag. IV. can. 2. & sequentibus, præter ordines jam nominatos in epist. S. Cornelii, & in Concilio Roman. additur ultimo loco Psalmista, seu Cantor, sed ibidem Concilium monet: Psalmistam non ordinari ab Episcopo, sed etiam sine licentia Episcopi, sola jussione Presbyteri, posse officium canendi suscipere. Isidorus lib. 7. Etymol. cap. 12. & in epist. ad Ludisredum; Rabanus lib. 1. de instit. Cleric. c. 6. & sequent. Amalarius lib. 2. de officiis Ecclesiast. c. 7. & sequen. Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis par. 3. cap. 5. eosdem septem ordines numerant, & explicant; Idem facit Magister sent. quem omnes Theologi sequuntur in 4. dist. 24.

Denique eosdem numerat Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Tridentinum sess. 23. cap. 2. & Ecclesiæ usus idem testatur; non enim alii ordines præter istos conferri solent: Nam prima tonsura non est ordo, cùm nullum habeat officium annexum, sed est præparatio ad ordines, ut Catechismus ad Christianismum.

Communiter autem dicuntur ordines illi omnes, qui quomodocumque dedicantur divinis obsequiis, etiam si non referantur ad sacrificium. Et hoc modo etiam Monachi, virgines, & viduæ Deo sacratæ, necnon laborantes in sepeliendis defunctis, ordines aliquando dicuntur à Patribus: Nam de ordinatione Monachi scribit Dionysius c. 6. Ecclesiast. Hierarch. de ordine verò laborantium in sepeliendis mortuis, Epiphanius in Compendiaria doctrina. Habebatur enim actio quædam religiosa, sepultura mortuorum. De ordine Diaconissarum, virginum, aut viduarum, quæ serviebant Ecclesiæ in instructione mulierum, quæ baptizandæ erant, idem Epiphanius ibidem.

Ex his autem facile erit explicare loca, quæ ab adversariis afferuntur contra numerum septenarium ordinum. Ac primùm ad locum Hieronymi, à Calvino adductum, Respondeo, S. Hieronym. eo loco non loqui de ordinibus Clericorum, sed de ordinibus Christianorum; ideò ponit primo loco Clericos, deinde Laicos, quos fideles vocat, ultimo Catechumenos. Porrò ex Clericis nominat tres tantùm, ideſt, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, quia volebat perficere numerum quinarium; Explicabat enim illud Isaiæ: *Erunt quinque civitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaanitide*, ac per eas civitates Ecclesiam Christianam intelligi volebat. Itaque ad perficiendum quinarium numerum, ex omnibus Clericis tres primos posuit, in quibus omnes alii continentur, quos idem Hieronymus alibi distinctè ponit:

nit: Nam Subdiaconorum meminit in epiſt. 91. in primis verbis, Acolythorum meminit ac Lectorum in epiſt. 2. ad Nepotianum: Denique Exorciſtarum & Oſtiariorum in commentar. cap. 2. epiſtolæ ad Titum in poſtremis verbis.

Ad locum Dionyſii, à Kemnitio productum, reſpondeo, Dionyſium non voluiſſe exponere numerum ordinum, ſed numerum Hierarchiarum. Tres enim ſunt Hierarchiæ in Eccleſia militante, ut etiam tres ſunt in Eccleſia triumphante; Prima eſt Pontificum; Secunda Sacerdotum; Tertia Diaconorum. Diaconi enim, etiamſi miniſtri dicantur & ſunt, ſi comparentur ad Sacerdotes; tamen ſunt etiam Principes & Præſules, ſi comparentur ad plebem, & ideo dicuntur Hierarchæ. Ordines autem inferiores non præſunt populis, ſed tantùm miniſtrant Diaconis & Sacerdotibus.

Quòd autem Diaconi præſint, docent Ignatius in epiſt. ad Trallianos: *Subjecti*, inquit, *eſtote Epiſcopo, ſimiliter & Presbyteris, atque Diaconis*. Item Hieronymus in cap. 2. ad Titum: *Non ſolùm*, inquit, *Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi debent magnopere providere, ut cunctum populum, cui præſident, converſatione, ſermone, ac ſcientia præcedant, verùm & inferior gradus, Exorciſta, Lectores, Æditui, & omnes omnino, qui domui Dei ſervunt*. Docet id etiam Joannes Chryſoſtom. qui homil. 83. in Matth. Diacono ſuadens, ut Imperatorem arceat à communione, ſi indignè adeat: *Cohibe*, inquit, *& coerce, majorem tu illo habes poteſtatem*. Et hæc etiam ratio eſt, cur Epiſcopi ordinariè aſſumerent ex Presbyteris, aut Diaconis Eccleſiæ, non ex inferioribus ordinibus, ut patet ex Leone epiſt. 84. ad Anaſtaſium, cap. 6. quam etiam puto cauſam eſſe, cur in Romana Eccleſia ſoli Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi ſint Cardinales.

Ad locum ex Canonibus Apoſtolorum, Reſpondeo, Clementem in canonibus Apoſtolorum nuſquam voluiſſe omnes ordines numerare, ſed data occaſione, modò unum, modò alium ordinem nominaſſe. Eumdem autem Clementem plures ordines agnoviſſe, perſpicuum eſt ex can. 15. ubi dicit: *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum &c.*

Ad teſtimonium Ambroſii reſpondeo, Ambroſium in commentar. cap. 4. ad Epheſios, ſolùm quinque ordinum mentionem feciſſe, quia volebat de ordinibus explicare verba illa Pauli. Alios dedit Apoſtolos, alios Prophetas, alios Evangeliſtas, alios Paſtores & Doctores, & quia Paulus ſolùm quinque nomina poſuit, idcirco conatus eſt etiam ipſe quinque ordines numerare. Itaque per Apoſtolos intellexit Epiſcopos, per Prophetas Presbyteros, per Evangeliſtas Diaconos, per Paſtores Lectores, per Doctores, vel, ut ipſe legit, Magiſtros, Exorciſtas.

Ad teſtimonium Ignatii & Epiphanii reſpondeo, illos Patres numeraſſe non ſolùm ordines propriè dictos, ſed etiam alios.

Ad teſtimonia Canoniſtarum reſpondeo, illos facere novem ordines, quia diſtinguunt Epiſcopum à Presbytero, & Lectorem à Cantore, quod Theologi non faciunt, ſed in re non eſt diſſenſio. Theologi enim ſolùm conſiderant ordines, ut ſe habent ad ſacrificium, quomodo (ut diximus) Epiſcopus & Presbyter, Lector & Cantor non diſtinguuntur. Canoniſtæ autem conſiderant ordines, ut Hierarchiam conſtituunt, & idcirco rectè diſtinguunt Epiſcopum à Presbytero, atque hæc de primo.

CAPUT XII.

De antiquitate Ordinum.

JOannes Calvinus, de Ordinum, præcipuè minorum, antiquitate ita loquitur lib. 4. Inſtitution. cap. 19. §. 27. *Primitiva*, inquit, *Eccleſia incogniti fuerunt, & multis poſtea annis excogitati*. Sed falſam eſſe hanc Calvini ſententiam teſtantur Clemens & Ignatius, Apoſtolorum diſcipuli: Uterque enim eorum Ordinum meminit. Clemens lib. 8. conſtitut. Omnium ferè Ordinum etiam minorum ritus declarat. Ignatius autem in epiſt. ad Antiochenſes ita concludit: *Salute*, inquit, *ſanctum Presbyterum veſtrum, ſalute ſanctos Diaconos, ſalute Subdiaconos, Lectores, Cantores, Oſtiarios, Laborantes, Exorciſtas*.

Adhæc, tempore S. Cypriani omnes ordines erant in Eccleſia, nec tamen tunc cœperunt. Nam ut de re antiqua, & ubique recepta loquuntur auctores illius temporis, qui ſanè non multum aberant ab Apoſtolicis temporibus. Cyprianus lib. 2. epiſt. 10. *Exemplaria*, inquit, *eadem nunc quoque per Mettium Hypodiaconum à me miſſum, & Nicephorum Acolythum tranſmiſi*. Lib. 2. epiſt. 5. & lib. 4. epiſt. 5. ſcribit ſe ordinaſſe Lectores Aurelium, & Celerinum. Lib. 5. epiſt. 14. *Presbyter*, inquit, *de Clero, & Exorciſta, & Lector Lucianus ſcripſit*.

Eodem tempore ſcripſit epiſtolam S. Cornelius ad Fabianum Antiochenum, ex qua hæc ſunt verba apud Euſebium lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 33. *Is ergo qui Evangelium vendicabat, neſciebat in Eccleſia Catholica unum Epiſcopum eſſe debere, ubi videbat eſſe Presbyteros 46. Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptem, Acolythos 42. Exorciſtas, & Lectores cum Oſtiariis 52.* Omitto Concilium Laodicenum, can. 24. & Carthaginenſe IV. can. 2. & ſeq. in quibus omnium Ordinum mentio fit, quorum hoc celebratum eſt ante annos 1100. illud ante annos 1200. ex quibus ſatis colligitur rem eſſe longè antiquiorem, quàm putet Calvinus.

CAPUT XIII.

De officiis Miniſtrorum.

REſtat officium, in quo etiam non parum à nobis Kemnitius, & Calvinus diſſentiunt. Dicamus de ſingulis ſeorſim. Exordium in Eccleſia ſumitur à prima tonſura, quæ quidem non eſt ordo, cùm nullum habeat certum officium annexum: ſed eſt quædam diſpoſitio, ac præparatio ad Ordines. Profitentur enim ſe ordinibus initiandos, & à ſæculi negotiis ad militiam Eccleſiaſticam tranſituros, qui ita tondentur. Porrò de ritu tonſuræ & raſuræ erit infrà propria diſputatio.

Primus igitur ordo, Oſtiariorum eſt, de quo Ordine ferè convenimus. Fatetur enim Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 4. §. 9. Officium Oſtiariorum apud veteres fuiſſe aperire, & claudere fores Eccleſiæ, proinde curam habere ipſius templi. Cæterùm poſtea libro eodem, cap. 19. §. 27. reprehendit, quod ſolemni ritu Oſtiarios ordinent Epiſcopi apud nos. Exiſtimat enim ipſe non eſſe certum ordinem Eccleſiaſticum, ſed officium tantùm, quale eſt eorum, qui Janitores ſunt in profanis domibus. At nihil ipſe affert, quo ſententiam ſuam probet. Nos autem habemus teſtimonia ſuprà citata, in quibus Oſtiariorum Ordo inter Ordines Eccleſiæ numeratur. Ac præterea in Concil. Carthaginenſi IV. can. 9. præſcribitur forma, & ritus ordi-

ordinandorum Oſtiariorum, & eſt ille ipſe, quo nunc utitur Eccleſia: *Oſtiarius*, inquit Concilium, *cum ordinatur poſtquam ab Archidiacono inſtructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat converſari, ad ſuggeſtionem Archidiaconi tradat ei Epiſcopus claves Eccleſiæ de Altario dicens: Sic age quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clavibus recluduntur.* Itaque Calvinus dum hæc ridet, non ſolùm modernos Papiſtas, ut ipſe loquitur, ridet, ſed etiam Eccleſiam Catholicam, quæ eſt, & quæ erat in Chriſto ante annos 1100.

Secundus eſt ordo Lectorum, quorum officium erat legere ex pulpito in Eccleſia quidquid legendum erat ex utroque Teſtamento; Nam etiam Evangelia legi à Lectoribus conſueviſſe teſtatur Cyprianus lib. 2. epiſt. 5. ubi loquens de Aurelio ordinato Lectore: *Nihil*, inquit, *magis congruit voci, quæ Dominum gloriosa prædicatione confeſſa eſt, quàm celebrandis divinis lectionibus perſonare, & poſt ſublimia verba, quæ Chriſti martyrium proloquuta ſunt, Evangelium legere, unde martyres ſunt.* Hæc ille. Credibile tamen eſt, Lectoris officium non fuiſſe, ut legeret Evangelium tempore ſacrificii, (id enim Diaconorum fuiſſe paulò poſt oſtendemus) ſed ſolùm extra illud tempus.

Calvinus fatetur quidem hoc fuiſſe officium Lectorum, lib. 4. cap. 4. Inſtitut. §. 9. Sed dicit non fuiſſe gradum, neque ordinem certum in Eccleſia, ſed ſolùm ſolitos Epiſcopos quibuſdam ex domeſticis ſuis miniſtris injungere, ut in Eccleſia legerent Scripturas, ut eo modo innoteſcerent plebi, & diſcerent ferre conſpectum hominum.

At non ſolùm Concilium Carthaginenſe IV. can. 8. præſcribit ritum ſolemnem ordinandi Lectores, ſed etiam S. Cyprianus lib. 2. epiſt. 5. lib. 3. epiſt. 22. & lib. 4. epiſt. 5. apertè ſignificat, Lectoratum fuiſſe ordinem, & gradum in Eccleſia; nam paſſim vocat gradum, & honorem Eccleſiaſticum. Item dicit, Celerinum initio ex humilitate refugiſſe cum gradum, ſed tandem divina revelatione admonitum acquieviſſe. Ad hæc excuſat multis verbis, quòd quoſdam ordinaverit Lectores, urgente neceſſitate ſine conſilio, & conſenſu expreſſo Cleri. Denique dicit, ſe priùs quemdam, Saturum nomine, feciſſe Clero proximum, quod ei permiſiſſet in Paſchate legere in Eccleſia, cùm ordinatus non eſſet: deinde verò eum in Clerum cooptaſſe, atque ad ordinem Lectoris promoviſſe. Ubi vides aliud eſſe legere in Eccleſia, quod ſolùm Calvinus agnoſcit, aliud verò promoveri ad ordinem Lectoris.

Tertius ordo Exorciſtarum eſt, ad quorum officium pertinet exorciſmos Eccleſiæ legere ſuper Energumenos, & eo modo præparare illos, ut ſacrificii divini participes fieri poſſint. Olim ſiquidem, quia frequentiſſimè dæmones pellebantur de corporibus humanis, concurrebant plurimi Energumeni ad Eccleſiam, ita ut eſſent quaſi greges Energumenorum, ac propterea iſte ordo inſtitutus fuit.

Fuiſſe revera ordinem certum Eccleſiaſticum Exorciſtarum, & non ſolùm donum, & gratiam gratis datam, ut vult Calvinus, paret ex teſtimoniis ſuprà citatis, Ignatii in epiſt. ad Antiochenos, Cornelii Papæ in epiſt. ad Fabianum, apud Euſebium lib. 6. hiſtor. cap. 33. & Cypriani lib. 5. epiſtola 14. Concilii Romani ſub Sylveſtro can. 3. & Concilii Laodiceni can. 24. ubi Exorciſtæ inter ordines numerantur; ſed præcipuè id oſtenditur ex Concilio Carthaginenſi IV. can. 7. ubi ſic legimus: *Exorciſta cum ordinatur, accipiat de manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt Exorciſmi, dicente ſibi Epiſcopo: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manum ſuper Energumenum, ſive baptizatum, ſive catechumenum.* Concilium item Laodicenum can. 26. prohibet, ne quis exorcizet neque publicè, neque privatim, niſi ab Epiſcopo ad eum ordinem provectus ſit.

Ex quibus Conciliis intelligimus, quàm apertè mentiatur Calvinus, cùm ait lib. 4. Inſtitut. cap. 19. §. 24. *Fingitur illis Exorciſtis poteſtas data imponendi manus ſuper Energumenos.* Quomodo enim fingimus, quod ex tam antiquis Conciliis comprobamus? Adde etiam teſtimonium Sulpitii, qui in lib. de vita D. Martini cap. 4. ita ſcribit: *Tentavit Hilarius impoſito Diaconis officio ſibi Martinum arctiùs implicare, & miniſterio vincire divino, ſed cùm ſæpiſſimè reſtitiſſet, indignum ſe eſſe vociferans, intellexit vir altioris ingenii, hoc enim modo poſſe conſtringi, ſi id ei officii imponeret, in quo quidam locus injuriæ videretur. Itaque Exorciſtam eum eſſe præcepit, quam ille ordinationem, ne deſpexiſſe tanquam humiliorem videretur, non repudiavit.*

Quartus ordo Acolythorum eſt, quorum id eſt proprium, ut cum cereo accenſo ſequantur Diaconum ad locum Evangelii, & urceolos, atque ampullas ad ſacrificium præparent, ac Subdiacono porrigant. Inde enim dictus eſt Acolythus, quaſi pediſequus ab ἀκολουθέω, quod eſt ſequor, & etiam ceroferarius à geſtando cereo.

Hîc verò Calvinus riſum tenere non poteſt; ſic enim ait lib. 4. Inſtitut. cap. 19. §. 23. *Sed*, inquit, *in primis ſpectabilis eſt argutia, qua in Acolythi nomine Philoſophantur, ceroferarium appellantes, verbo, ut arbitror, magico, certè inaudito Gentibus ac linguis omnibus.* Et ſuprà cap. 4. §. 9. *Vocabant*, inquit, *Acolythos, qui Epiſcopo in domeſticis obſequiis adeſſent, eumque perpetuò comitarentur, primùm honoris cauſa, deinde ne qua ſuſpicio oriretur.* Hæc ille. Itaque vult Acolythos nihil aliud olim fuiſſe, niſi Epiſcoporum quaſi Cubicularios. At ipſe quidem nullo teſte probat quod dicit, proinde viderit ipſe, an non finxerit Acolythi officium ex capite ſuo. Nos autem Acolytharum ordinem fuiſſe, & gradum Eccleſiaſticum, probamus ex teſtimoniis plurimis ſuprà citatis, Cornelii, Cypriani, Concilii Romani, & Concilii Carthaginenſis.

Porrò ad officium ejus pertinuiſſe cereos, & urceolos, quæ Calvinus ridet, teſtatur Concilium Carthaginenſe IV. can. 6. *Acolythus*, inquit Concilium, *cùm ordinatur, ab Epiſcopo quidem doceatur, qualiter in officio ſuo agere debeat, ſed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ lumina manciparі. Accipiat & urceolum vacuum, ad ſuggerendum vinum in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti.* Hæc ibi. Ubi etiam vides nomen ceroferarii non eſſe magicum, neque omnibus Gentibus, & linguis inauditum, niſi tot ſanctos Patres, & cum eis D. Auguſtinum, qui Concilio intererat, Magos, & nullius Gentis aut linguæ homines eſſe velis. Idem quoque nomen eſt apud Iſidorum lib. 7. etymolog. cap. 12. apud Amalarium lib. 2. cap. 10. apud Rabanum lib. 1. de inſtitut. Clericorum, cap. 9. apud Hugonem lib. 2. de Sacramentis, par. 3. cap. 5. & apud alios multos, qui nec Magi erant, nec nullius Gentis aut linguæ.

Quintus ordo Subdiaconorum eſt, ad cujus officium propriè pertinet miniſtrare Diacono in ſacrificio, ac propterea dum ordinatur, accipit calicem vacuum, & patenam, ut habemus in Concilio Carthaginenſi IV. can. 5. & in Concilio Toletano IV. can. 27. Ejuſdem eſt epiſtolas B. Pauli ad Miſſam legere, ut Concilium Remenſe can. 4. docet. Meminerunt hujus ordinis omnes auctores ſuprà citati. Proinde falſum eſt, quod ſcribit Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 4. §. 5. Subdiaconorum officium nil aliud fuiſſe,

fuisse, nisi juvare Diaconos in eleemosynis distribuendis, pauperibusque curandis.

Sextus ordo Diaconorum est, quos oblationibus colligendis, & opibus Ecclesiæ administrandis præpositos fuisse, inter Catholicos & hæreticos constat; id enim testantur Acta Apostolorum cap. 6. Idem patet ex Leone in sermone de S. Laurentio. Ex quo officio fortasse factum est olim, ut Diaconi insolescerent adversus Presbyteros: semper enim officia pecuniaria adamata præ cæteris fuisse videntur. Reprehendunt Diaconorum arrogantiam Concilia nonnulla, Nicænum can. 14. Laodicenum can. 20. & Toletanum IV. can. 38. Item Patres, Cyprian. lib. 3. epist. 9. Hieronymus in epist. 85. ad Evagrium, & lib. 14. in Ezechielem exponens caput 48. & Bernardus lib. 4. de considerat.

Sed præter hoc officium habebant etiam Diaconi alia nonnulla, quæ adversarii non agnoscunt. Primò, Diaconorum erat Sacerdoti sacrificanti assistere, ac ministrare, & populo distribuere Eucharistiam: ac propter sacrum hoc ministerium, potissimùm sacram ordinationem accipiunt. Videmus enim Actor. 6. per impositionem manuum ordinari Diaconos, qua sacra cæremonia non est credibile Apostolos usuros fuisse, si solum ministerium mensarum Diaconis committere voluissent; antea enim viduæ ministrabant mensis, nec tamen certo ritu ordinabantur.

Præterea Clemens lib. 2. cap. 14. Constitut. significat Diaconos Sacerdoti ministrare solitos in sacrificii oblatione: quod etiam apertè docet Cyprianus in serm. 6. qui est de lapsis. Idem cognoscimus ex historia sancti Laurentii apud Ambrosium lib. 1. de officiis cap. 41. Inducit enim sanctum Laurentium sic loquentem ad D. Sixtum: *Quò progrederis sine filio pater? Quo sacerdos sancte sine Diacono properas? Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consuevevas.* Et infrà: *Cui commisisti consummandorum consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* Idem patet ex Liturgia Chrysostomi, & ex homil. 83. super Matthæum. Idem ex S. Gregorio, qui in epistola ad Leandrum, quæ præfigitur libris ejus in Job, nihil aliud Diaconatum, nisi sacri altaris ministerium vocat: Denique Isidorus, Rabanus, Amalarius, Hugo, & alii suprà citati, qui describunt officia omnium ordinum, hoc docent, quod nos diximus.

Secundò, Diaconorum erat tempore sacrificii Evangelium legere: Id testatur præter supradictos auctores S. Hieronymus in epist. 48. ad Sabinianum: *Tu*, inquit, *exanguis & pallidus, ut suspicione omni careres, Evangelium Christi, quasi Diaconus lectitabas.* Testatur etiam S. Gregorius in Synodo Romana, quæ habetur lib. 4. epist. cap. 88. ubi prohibet, ne Diaconi cantent in Ecclesia, excepto Evangelio, tempore sacrificii. Idem etiam testantur Concilia antiqua, Vasense can. 4. & Remense can. 5.

Tertiò, Diaconorum erat baptizare, prædicare, reconciliare publicos pœnitentes, Eucharistiam deferre, & præbere laicis, ac breviter omnia facere, quæ Episcopi & Presbyteri faciunt, excepta consecratione corporis Domini, & ordinatione Clericorum, & aliis officiis, quæ requirunt potestatem ordinis. Nam Diaconos baptizare posse, patet exemplo Philippi Diaconi, Actor. 8. unde Tertullianus in lib. de Baptismo: *Jus*, inquit, *dandi Baptismum summus Sacerdos habet, dehinc etiam Presbyteri, & Diaconi.* Posse item Diaconos prædicare docet exemplum Stephani & Philippi Diaconorum, Actor. 7. & 8. Item exemplum S. Vincentii Martyris, qui cùm Diaconus esset, prædicabat tamen, ut Augustinus testatur serm. 2. de S. Vincentio.

Denique Gregorius lib. 4. epist. cap. 88. docet, ad Diaconum etiam pertinere officium prædicationis, & ipsum etiam Gregorium adhuc Diaconum prædicasse testatur Joannes Diaconus in ejus vita lib. 1. cap. 41. Rursus Diaconos aliquando reconciliare solitos pœnitentes in absentia Episcopi, & Presbyterorum, docet Cyprianus lib. 3. epist. 17. Item Eucharistiam præbere laicis in absentia Presbyterorum posse Diaconos, docet Concilium Nicænum can. 14. Testatur item Justinus in Apologia secunda extrema, Diaconos deferre solitos Eucharistiam ad absentes.

Est tamen observandum, hæc omnia, ac præcipuè officium prædicandi, propria Episcoporum esse, ita ut ne Presbyteris quidem prædicare liceat, nisi ex Episcopi mandato, aut consensu. Episcopi enim propriè Apostolis succedunt, Apostoli autem sunt, qui Actor. 6. dicunt: *Non est bonum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.* Scribit etiam Possidius in vita B. Augustini cap. 5. Valerium Episcopum concessisse S. Augustino Presbytero suo prædicandi potestatem, eò quòd ipse cùm Græcus esset, minus commodè Latino populo prædicare posset. Legimus quoque in Concil. Vasensi II. can. 2. factam ab Episcoporum Concilio Presbyteris potestatem prædicandi. Ibidem præcipitur etiam ut Diaconi, quando non est Presbyter, qui prædicet verbum, Homilias sanctorum Patrum loco concionis recitent.

Septimus ordo, Sacerdotum est, de quo gravis controversia inter nos & hæreticos versatur, quæ in sequenti capite disputanda est.

CAPUT XIV.

De distinctione Episcopi & Presbyteri.

EXistit igitur quæstio: *Sitne Presbyter idem omnino quod Episcopus, ac præsertim jure divino.* Fuit antiqua hæresis Aerii teste Epiphanio hæresi 75. & Augustino lib. de hæresibus, cap. 53. nihil interesse inter Episcopum & Presbyterum; quam hæresim propterea ille videtur excogitasse, ut se ipse consolaretur, quòd Episcopus factus non esset, ut apertè significat Epiphanius. Eamdem hæresim postea sequutus est Joannes Wiclefus teste Thoma Waldensi lib. 2. doctrin. fidei, artic. 3. cap. 60. & nostris temporibus Lutherani & Calvinistæ. Siquidem Joannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 4. §. 2. sic loquitur: *Quibus docendi munus injunctum erat, eos omnes nominabant Presbyteros. Illi ex suo numero in singulis civitatibus unum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi, ne ex æqualitate, ut fieri solet, dissidia nascerentur. Neque tamen sic honore, & dignitate superior erat Episcopus, ut dominium in collegas haberet, sed quas partes habet consul in senatu, ut referat de negotiis, consulendo, monendo, hortando, aliis præeat, auctoritate sua totam actionem regat, & quod decretum communi consilio fuerit, exequatur. Id muneris sustinebat Episcopus in Presbyterorum cœtu; atque idipsum pro temporum necessitate fuisse humano consensu inductum, fatentur ipsi veteres.* Hæc ille. Non dissimilia habent Martinus Kemnitius in examine sess. 23. Concil. Tridentini. Necnon & Erasmus annotat. ad 4. caput 1. ad Timotheum.

At Ecclesia Catholica distinctionem agnoscit, ac docet jure divino Episcopatum Presbyterio majorem esse, tum ordinis potestate, tùm etiam jurisdictione: sic enim loquitur Concilium Trident. sess. 23. cap. 4. *Proinde sacrosancta Synodus declarat præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum*

locum ſucceſſerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipuè pertinere, & poſitos, ſicut Apoſtolus ait, à Spiritu ſancto regere Eccleſiam Dei, eoſque Presbyteris ſuperiores eſſe &c. Et canon. 6. *Si quis dixerit in Eccleſia Catholica non eſſe hierarchiam divina ordinatione inſtitutam, quæ conſtat ex Epiſcopis, Presbyteris, & Miniſtris, anathema ſit.* Et can. 7. *Si quis dixerit Epiſcopos non eſſe Presbyteris ſuperiores &c. anathema ſit.* Eamdem ſententiam docent, & defendunt Theologi Doctores apud Magiſtrum in lib. 4. ſentent. diſt. 24. & S. Thom. in 2. 2. quæſt. 184. artic. 6.

Nos igitur omiſſa illa quæſtione, quæ ad diſputationem de Sacramentis pertinet; Sitne unus ordo, unumve Sacramentum Epiſcopatus, & Presbyterii, aut duo: tria demonſtrare conabimur. Primò, jure divino majorem eſſe Epiſcopum Presbytero, quod attinet ad ordinis poteſtatem. Secundò, majorem eſſe etiam quantum ad juriſdictionem. Tertiò, Epiſcopos in veteri Eccleſia non fuiſſe in cœtu Presbyterorum, quaſi Conſules in ſenatu, ſed quaſi Reges ac Principes in cœtu Conſiliariorum.

Quod ad primum attinet, facilè probari poteſt, Epiſcopum majorem eſſe Presbytero, quantum ad ordinis poteſtatem, idque jure divino. Nam ſolus Epiſcopus ordinare poteſt Presbyteros, & eo modo generare Patres Eccleſiæ; ut Epiphanius ratiocinatur adverſus Aerium. Presbyteri autem ordinare non poſſunt, ſed ſolùm baptizare, & eo modo filios Eccleſiæ generare. Id autem ita eſſe docet Damaſus in epiſt. 3. Item Concilium Antiochenum cap. 10. & Ancyranum canone 12. Epiphanius hæreſi 75. Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius, in 3. & 4. cap. 1. ad Timotheum. Item S. Hieronym. in epiſt. 85. ad Evagrium: *Quid facit, inquit, Epiſcopus excepta ordinatione, quod Presbyter non faciat?* Denique S. Leo epiſt. 88. idem docet, & Eccleſiæ conſuetudo. Numquam enim eſt auditum, quòd Presbyteri Presbyteros, aut Diaconos, nedum Epiſcopos ordinaverint.

Eſſe autem ex jure divino, ut ſoli Epiſcopi ordinent, inde colligitur, quòd habebatur irritum, ſi quid in ea re feciſſent, qui veri Epiſcopi non erant. Sic enim ſcribit Gregorius III. in epiſt. ad Bonifacium: *Presbyteri, quos reperiſti, ſi incogniti fuerint viri illi, qui ordinant, & dubium eſt eos Epiſcopos fuiſſe, aut qui eos ordinaverint, ſi bonæ actionis, utrique Catholici ſint, & ipſi Presbyteri in miniſterio Chriſti. De ſancta lege edocti, ab Epiſcopo ſuo benedictionem Presbyteratus ſuſcipiant, & conſecrentur, & ſic miniſterio ſacro fungantur.* Et ante eum Damaſus in epiſt. 3. loquens de Chorepiſcopis, qui cùm ſolùm Presbyteri eſſent, Pontificum more ordinare audebant: *Vacuum, inquit, eſt & inane, quidquid in prædicto ſacerdotii ſummi egerunt miniſterio.* At certè ſi jure divino Presbyteri ex ipſa ſua ordinatione, ideſt, ex charactere ſuo ſacerdotali haberent, ut ordinare poſſent, non eſſet irritum quod facerent, tametſi prohibente Eccleſia facerent. Præterea cùm ordinatio Sacramentum ſit (ut etiam Calvinus admittit) & Sacramenta omnia à Deo ſint inſtituta, certè qui major eſt ordinis poteſtate, quæ per Sacramentum ordinationis accipitur, is quoque major ſit ex divina inſtitutione neceſſe eſt.

Idem argumentum fieri poteſt ex confirmatione baptizatorum, & templorum atque altarium conſecratione. Conſtat enim ſolos Epiſcopos, ut ordinarios Miniſtros, confirmationis Sacramentum poſſe conferre, necnon templa & altaria conſecrare, neque id Presbyteris licere, ut S. Leo docet in epiſt. ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ, & ante eum Damaſus in epiſt. 3. de Chorepiſcopis, & ante utrumque Dionyſius cap. 4. & 5. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, ubi dicit ſolum Epiſcopum divina ordinatione Chriſma conſecrare. Quin etiam videmus Actor. 8. Apoſtolos ipſos, quibus Epiſcopi ſuccedunt, miſſos, ut per manus impoſitionem darent Spiritum ſanctum jam baptizatis.

Quod ad ſecundum attinet de poteſtate juriſdictionis, Epiſcopos jure divino Presbyteris eſſe majores. Probamus primò ex figura Teſtamenti veteris, quamquam hoc argumentum, ut etiam ſequens de diſtinctione Apoſtolorum & diſcipulorum, probat etiam de poteſtate ordinis. Nam in Teſtamento veteri erat unus ſummus Sacerdos Aaron, & qui ei ſuccedebant. Erant præterea minores Sacerdotes, omnes videlicet filii Aaron, & qui ab illis deſcendebant. Ac denique erant Levitæ cæteri, qui à Levi originem ducebant, ſed non per Aaronem. Conſtat autem jure divino fuiſſe diſtinctos hos tres gradus, Pontificum, Sacerdotum, & Levitarum; ita ut Pontifex major eſſet Sacerdotibus, & Sacerdotes Levitis; nam & conſecrationes eorum diſtinctæ erant, & veſtes, & officia, ut patet Exod. 28. & 40. Levit. 8. & Numeri 3. 4. & 20.

Quòd autem juriſdictio penes Pontificem eſſet, non autem penes cœtum minorum Sacerdotum, patet ex lib. Deuteronom. cap. 17. *Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex ſententia judicis moriatur.* Quod etiam fatentur Centuriatores Magdeburgenſ. Centur. 1. lib. 1. cap. 7. colum. 257. *In Eccleſia, inquiunt, populi Judaici unus tantùm erat lege divina Sacerdos ſummus, quem omnes cogebantur agnoſcere, eique parere.* Idem quoque fatetur Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 6. §. 2. *Illic, inquit, unum Antiſtitem præfecit, quem omnes reſpicerent, quò melius in unitate continerentur.* At Epiſcopi id ſunt in Eccleſia, quod erant Pontifices in teſtamento veteri, id Presbyteri apud nos, quod illic minores Sacerdotes, ut etiam id Diaconi noſtri, quod illorum Levitæ, ut docent Damaſus in epiſt. 3. de Chorepiſcopis, Hieronymus in epiſt. ad Evagrium 85. Leo epiſt. ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ 88. Concilium Hiſpalenſe II. can. 7. & alii permulti graviſſimi auctores.

Et ſanè nulla ratio permittit, ut diſtinctior fuerit hierarchia in Teſtamento veteri, quàm in novo cùm illud umbræ, iſtud imagini comparetur ab Apoſtolo ad Hebr. 10. Sequitur igitur, ut ſicut in Teſtamento veteri jure divino Pontifices Sacerdotibus minoribus auctoritate præſtabant, ita etiam Epiſcopi in Eccleſia Presbyteris præſtent.

Secundò, probatur hoc idem ex diſtinctione Apoſtolorum & diſcipulorum LXX. Nam Epiſcopos Apoſtolis ſuccedere, Presbyteros autem ſeptuaginta diſcipulis, docent conſtanter omnes Patres. Vide Concilium Neocæſarienſe can. 13. Damaſum in epiſt. 3. de Chorepiſcopis, Anacletum epiſt. 2. Hieronymum in epiſt. ad Marcellam de erroribus Montani, Auguſtinum tract. in Pſalm. 44. Leonem epiſt. 88. Iſidorum lib. 2. de divinis officiis, Bedam in cap. 10. Lucæ, & alios. Porrò Apoſtolos jure divino majores fuiſſe diſcipulis ſeptuaginta, ſatis apertè colligitur. Primùm, ex inſtitutione diſtincta, & diverſa. Apoſtolos enim ſolùm duodecim Dominus eſſe voluit, Lucæ cap. 6. & eos ſemper ferè ſecum habebat, ac privatim inſtituebat; Diſcipulos autem LXXII. Lucæ 10. inſtituit. Præterea Joan. 20. ſolis Apoſtolis dixit: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.* Denique Actor. 1. Cùm ex Judæ apoſtaſia numerus duodenarius imminutus eſſet, aſſumptus eſt Matthias, nec ſine ſolemni quadam cæremonia, cùm tamen eſſet ille antea ex numero diſcipulorum.

Tertiò, probatur hoc idem ex illis Domini verbis

bis Matthæi 24. *Fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam.* Hæc enim verba S. Hilarius & cæteri Patres in hunc locum, de Epiſcopis dicta eſſe volunt; Ex quo intelligimus, ipſo Domino inſtituente, Epiſcoporum propriam eſſe curam, & gubernationem Eccleſiæ, quò etiam pertinet locus ille Actorum 20. *Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei.*

Quartò, probatur ex antiquitate; nam ſi jure humano Epiſcopi Presbyteris præeſſent, inveniretur certè principium aliquod hujus inſtitutionis poſt Apoſtolica tempora. At ipſo tempore Apoſtolorum is erat Eccleſiæ uſus, ut Presbyteri Epiſcopis ſubeſſent; nam 1. Timoth. 5. Apoſtolus ita ſcribit: *Adverſus Presbyterum accuſationem noli recipere, niſi ſub duobus, aut tribus teſtibus.* Ubi videmus Epiſcopum Apoſtolorum tempore judicem Presbyterorum, proinde verum Principem, ac ſuperiorem.

Item Ignatius Apoſtolorum diſcipulus in epiſt. ad Philadelphienſes ita ſcribit: *Boni ſunt Sacerdotes, & ſermonis Miniſtri, melior autem eſt Pontifex, cui credita ſunt ſancta Sanctorum, cui ſoli commiſſa ſunt ſecreta Dei.* Clemens quoque Ignatii æqualis, in Apoſtolorum canonibus canon. 40. *Presbyteri*, inquit, *& Diaconi præter Epiſcopum nihil agere pertentent; nam Domini populus illi commiſſus eſt, & pro animabus eorum hic redditurus eſt rationem.* Denique Dionyſius Areopagita Pauli Apoſtoli diſcipulus cap. 5. Eccleſiaſt. hierarch. deſcribens hierarchiam divinitus inſtitutam; primo loco Pontifices, ſecundo Sacerdotes, tertio Miniſtros ponit. Irenæus, qui proximus Apoſtolicis temporibus fuit, lib. 3. cap. 3. *Habemus*, inquit, *annumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi, & ſucceſſores eorum. Nam ſi recondita myſteria ſciſſent Apoſtoli, quæ ſeorſum & latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maximè traderent ea, quibus etiam ipſas Eccleſias committebant &c.* Ubi Epiſcopis dicit commiſſas eſſe Eccleſias, ut Apoſtolorum ſucceſſoribus. Tertullianus antiquiſſimus Latinorum, in libro de baptiſmo: *Jus habet*, inquit, *dandi Baptiſmum ſummus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus, dehinc Presbyteri, & Diaconi, ſed non ſine Epiſcopi facultate.*

Quantum ad tertium, quòd Epiſcoporum auctoritas non ſit in cœtu Presbyterorum, quaſi Conſulis in ſenatu, ſed ut Principis in Concilio Conſiliariorum ſibi ſubjectorum, primùm colligitur ex teſtimoniis jam citatis B. Pauli, in epiſt. ad Timotheum, Clementis, Irenæi, Tertulliani, deinde ex Conciliis. Omnia ſiquidem Concilia, tum generalia, tum provincialia, etiam antiquiſſima, quorum meminit Euſebius, lib. 5. hiſtor. cap. 23. & 25. à ſolis Epiſcopis celebrata ſunt.

Conſtat autem in Conciliis maximè exerceri jurisdictionem, cùm leges in eis ponantur, & pœnæ prævaricatoribus decernantur. Item ex eo, quod multis in locis legimus, Presbyteros ab Epiſcopis excommunicatos, nuſquam autem Epiſcopos à Presbyteris. Vide Concilium II. Carthaginenſe, can. 8. & 9. Denique ex eo, quòd ſoli Epiſcopi ſolium, ſive thronum habent in Eccleſia, quod eſt poteſtatis indicium, unde & imperare Principum more dicuntur à Patribus. Vide Chryſoſt. in lib. de ſacerdotio, Ambr. in lib. de dignitate ſacerdotali, & Gregor. Nazianz. in oratione ad Principem iraſcentem, & populum timore perculſum. Sed jam objectiones diluamus.

CAPUT XV.

Solvuntur objectiones.

PRimo loco objiciunt teſtimonium B. Pauli, ex quo iidem videntur eſſe Epiſcopi & Presbyteri, Philip. 1. *Paulus & Timotheus ſervi Jeſu Chriſti, omnibus ſanctis, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis & Diaconibus.* Certè hoc loco Presbyteri dicuntur Epiſcopi; non enim in una urbe multi fuiſſent Epiſcopi, ſi Epiſcopi nomen ſummum aliquem Sacerdotem ſignificaret. Deinde quare non dixit Paulus, cum Epiſcopo, Præsbyteris, & Diaconibus, ſi Presbyteri ab Epiſcopis eo tempore diſtinguebantur.

Reſpondeo. Ambroſii commentarius non refert illud cum Epiſcopis & Diaconibus, ad eos quibus ſcribitur, ſed ad eos qui ſcribunt, ita ut Epiſcopi hoc loco dicantur Paulus & Timotheus, & hic ſit ſenſus: *Paulus & Timotheus ſervi Jeſu Chriſti, omnibus ſanctis, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis*, ideſt, cum Paulo & Timotheo, & eorum Diaconibus, gratia vobis, & pax &c. Sed nimis dura expoſitio videtur.

Epiphanius in lib. de hæreſibus, hæreſi ſeptuageſimaquinta, dicit Paulum ita ſcribere ſolitum, quod eo tempore ob miniſtrorum penuriam multis in locis non eſſent Presbyteri ulli, ſed Epiſcopi ſoli cum Diaconibus. Poſſunt enim Epiſcopi etiam Presbyterorum officio fungi. At hæc Epiphanii explicatio tum haberet locum, ſi Paulus diceret, cum Epiſcopo & Diaconibus, aut ſi non ad unam civitatem, ſed ad multas ſimul ſcriberet: Sed cùm ipſe ad unam urbem Philippenſem ſcribat, & dicat ſe ſcribere ad Epiſcopos & Diaconos; quomodo, quæſo, illa explicatio locum habere poteſt? Si enim in una urbe multi Epiſcopi eſſe poterant, quantò facilius unus Epiſcopus, & aliquot Presbyteri.

Theodoretus in commentario hujus loci, & fuſiùs in cap. 3. primæ ad Timotheum ſcribit, Apoſtolorum tempore veros Epiſcopos, non Epiſcopos, ſed Apoſtolos dici ſolitos. Presbyteros autem Epiſcopi nomine tunc appellari conſueviſſe. Nam ad Romanos 16. Paulus Andronicum Apoſtolum vocat, & Philipp. 2. Epaphroditum Apoſtolum Philippenſium appellat, qui videlicet Epiſcopi erant. Poſtea tamen omiſſo Apoſtoli nomine, Epiſcopos ſolùm Epiſcopos, Presbyteros autem ſolùm Presbyteros appellari cœpiſſe. Quæ obſervatio Theodoreti ſi vera ſit, non ſolùm objectioni deſumptæ ex hoc loco, ſed etiam ex omnibus aliis locis ſatisfacit; ſemper enim dicere poterimus, Paulum nomine Epiſcoporum Presbyteros accepiſſe.

Facilior eſt ſancti Joannis Chryſoſtomi & aliorum multorum commentarius, qui docent, Apoſtolorum tempore nomina illa, Epiſcopus & Presbyter, communia fuiſſe omnibus Sacerdotibus, tam majoribus, quos nunc Epiſcopos dicimus, quàm minoribus, quos Presbyteros appellamus, licèt res ipſæ & poteſtates diſtinctæ eſſent. Itaque Paulum nomine Epiſcoporum complexum eſſe omnes Sacerdotes, ut hic ſit ſenſus: *Paulus & Timotheus ſervi Jeſu Chriſti, omnibus ſanctis, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis & Diaconibus*, ideſt, cum Sacerdotibus, & eorum Miniſtris?

Adde, quòd videtur B. Paulus univerſum Clerum ſalutare voluiſſe, ſed ne cogeretur ſingulos ordines numerare, generatim id fecit. Omnes enim ordines ad duo primaria genera revocantur, ad Sacerdotes, & Miniſtros, quorum illud ſubdividitur in duas ſpecies analogas, in ſummos Sacerdotes, & ſimplices Sacerdotes: iſtud verò in ſex alias ſpecies, in Dia-

Diaconos, Subdiaconos, Acolythos, Lectores, Exorcistas, & Ostiarios. Quamvis autem nunc nomen Episcopi tantùm principali analogato, ideſt, ſummo Sacerdoti, tribui ſoleat, & nomen Diaconi, tantùm principali miniſtro, tamen convenit ſuo modo nomen Epiſcopi minoribus etiam Sacerdotibus; nam & illi ſuperintendunt, & regunt populum ſaltem in foro conſcientiæ, & ex delegatione Epiſcopi, & nomen Diaconi convenit ſuo modo ordinibus etiam inferioribus, cùm omnes miniſtrent Sacerdoti?

Altera objectio ſumitur ex cap. 1. epiſt. ad Titum, ubi ſic Apoſtolus loquitur: *Hujus rei gratia reliqui te Creta, ut conſtituas per civitates Presbyteros, ſicut ego diſpoſui tibi.* Et paulò infrà: *Oportet enim Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe &c.* quo loco videmus Presbyteros Epiſcopos eſſe. Sed eadem adhiberi poteſt reſponſio, quæ ad locum ſuperiorem adhibita eſt; Nomina enim eo tempore communia erant.

Tertia objectio ſumitur ex 3. cap. prioris epiſt. ad Timoth. ubi B. Paulus poſteaquam præcepta quædam Epiſcopis dederat, continuò Presbyteris omiſſis tranſit ad Diaconos. Quare videtur pro iiſdem habuiſſe Epiſcopos & Presbyteros. Reſpondeo: B. Paulum generatim inſtruere voluiſſe Clerum univerſum, ac propterea ſub nomine Epiſcoporum comprehendiſſe etiam Presbyteros, ſub nomine Diaconorum omnes inferiores Miniſtros; eadem enim præcepta omnibus conveniebant.

Quarta objectio ex cap. 4. prioris ad Timoth. ubi Paulus ait: *Noli negligere gratiam Dei, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per impoſitionem manuum Presbyterii.* Ex quo loco Kemnitius affirmat, S. Hieronymum demonſtraſſe, poſſe Epiſcopum à Presbyteris ordinari: proinde nihil intereſſe inter Epiſcopum & Presbyterum. Sed impudenter mentitur Kemnitius. Nam S. Hieronymus in epiſt. ad Evagrium (quam Kemnitius citat) diſertis verbis affirmat Presbyteros ordinare non poſſe: *Quid facit*, inquit, *Epiſcopus, excepta ordinatione, quod non etiam faciat Presbyter?* Adduxit autem S. Hieronymus locum illum Apoſtoli, ut oſtenderet Epiſcopos in Scripturis interdum appellari Presbyteros. Sic enim expoſuit verba illa: *Per impoſitionem manuum Presbyterii*, ac ſi dictum eſſet, per impoſitionem manuum, qua Presbyteratum accepiſti, cùm tamen conſtet, Timotheum non Presbyterum ſimplicem, ſed Epiſcopum fuiſſe. Quo modo etiam expoſuit Anſelmus, & quidam alii Latini, & ipſe etiam Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 3. extremo. Quamquam nobis verior videtur Græcorum expoſitio, qui nomine Presbyterii intelligunt chorum, ſive cœtum Presbyterorum, ideſt, Epiſcoporum, qui novo Epiſcopo manus imponunt; ſic enim exponunt Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius.

Quinta objectio ex cap. 20. Actor. ubi B. Paulus mittens Epheſum, vocavit ad ſe majores natu Eccleſiæ, ideſt, Presbyteros, & tamen dum eos alloquitur, Epiſcopos appellat, dicens: *Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei.* Item ex cap. 5. prioris epiſtolæ B. Petri, ubi Petrus Presbyteros ſic alloquitur: *Seniores, qui in vobis ſunt, obſecro conſenior & teſtis Chriſti paſſionum &c. Paſcite, qui in vobis eſt gregem Dei, providentes non coacte &c.* Ubi illud *Seniores* in Græco textu eſt πρεσβυτέρους, illud autem *Providentes*, in Græco eſt ἐπισκοποῦντες. Denique ex epiſt. 2. & 3. S. Joannis, in quibus Apoſtolus ſe Presbyterum vocat, cum ſine ulla dubitatione Epiſcopus fuerit. Sed ad hæc omnia uno verbo reſpondetur. Nomina eo tempore fuiſſe communia, & propterea in his omnibus locis veros etiam Epiſcopos Presbyteros appellari. His addunt Patrum teſtimonia.

Eſt igitur ſexta objectio ex S. Hieronymo, qui in comment. 1. cap. epiſt. ad Titum ita ſcribit: *Idem eſt Presbyter qui Epiſcopus, & antequam Diaboli inſtinctu ſtudia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephæ, communi Presbyterorum conſilio Eccleſiæ gubernabantur. Poſtquam verò unuſquiſque eos, quos baptizaverat, ſuos putabat eſſe, non Chriſti, in toto orbe decretum eſt, ut unus de Presbyteris electus ſuperponeretur cæteris, ad quem omnis Eccleſiæ cura pertineret, & ſchiſmatum ſemina tollerentur.* Et infrà: *Sicut ergo Presbyteri ſciunt ſe ex Eccleſiæ conſuetudine, ei, qui ſibi præpoſitus fuerit, eſſe ſubjectos, ita Epiſcopi noverint, ſe magis conſuetudine, quàm diſpoſitionis Dominicæ veritate Presbyteris eſſe majores, & in commune debere Eccleſiam regere.* Similia habet idem Hieronymus in epiſt. 85. ad Evagrium.

Hæc S. Hieronymi verba aliqui piè interpretari conantur, ut S. Thomas, qui in 2. 2. qu. 184. artic. 6. ſcribit, Hieronymum loqui ſolùm de nominibus Epiſcopi & Presbyteri, non de ipſa re. At certè verba illa citata: *Communi Presbyterorum conſilio Eccleſia gubernabantur.* Et illa: *Magis conſuetudine, quàm diſpoſitionis Dominicæ veritate Presbyteris eſſe majores, &c.* aliud ſignificant quàm ſolam communitatem vocabulorum.

Joan. Antonius Delphinus, lib. 2. de Eccleſia docet, ex Hieronym. ſententia initio naſcentis Eccleſiæ omnes Presbyteros fuiſſe Epiſcopos. Non quòd idem ſit Epiſcopatus & Presbyteratus, ſed quòd utraque dignitas omnibus Sacerdotibus primo illo tempore daretur. Deinde autem ad ſchiſmata evitanda cœpiſſe aliquos ſolùm Presbyteros ordinari, & hoc modo ex Eccleſiæ conſuetudine factum eſſe, ut Epiſcopi majores Presbyteris eſſent.

At hæc etiam ſolutio non plenè ſatisfacit. Sanctus enim Hieronymus tueri conatur Presbyterorum dignitatem, qualis erat ſuo tempore adverſus inſolentiam Diaconorum, ut patet ex epiſt. ad Evagrium. Inde autem demonſtrare nititur dignitatem Presbyterorum eſſe maximam, quòd eadem ſit cum Epiſcopali. Nihil autem ad hoc probandum afferret, ſi ſolùm doceret primos Presbyteros, ideò fuiſſe Epiſcopis pares, quòd haberent etiam Epiſcopalem poteſtatem, nec eſſent ſimplices Presbyteri. Deinde, ſi ideò primi Presbyteri fuiſſent pares Epiſcopis, quia eſſent etiam ipſi veri Epiſcopi: diſtinctio, quæ ex Hieronymi ſententia poſtea exorta eſt, inde accidiſſet, quòd aliqui ſimplicem Presbyteratum in ordinatione poſtea accepiſſent. At S. Hieronymus contrarium ſignificat, docet enim: Epiſcopatum eſſe novum, & ex Eccleſiæ conſuetudine, non ſimplicem Presbyteratum; ſic enim ipſe ait: *Communi Presbyterorum conſilio Eccleſia gubernabantur, poſtquam verò unuſquiſque &c.*

Michael Medina in lib. 1. de ſacrorum hominum origine, & continentia, cap. 5. affirmat S. Hieronymum idem omnino cum Aerianis ſenſiſſe, neque ſolum Hieronymum in ea hæreſi fuiſſe, ſed etiam Ambroſium, Auguſtinum, Sedulium, Primaſium, Chryſoſtomum, Theodoretum, Oecumenium, & Theophylactum. *Atque ita*, inquit Medina, *iſti viri alioqui ſanctiſſimi, & ſanctarum Scripturarum conſultiſſimi, quorum tamen ſententiam priùs in Aerio, deinde in VValdenſibus, poſtremò in Joanne VViclefo damnavit Eccleſia.* Et infrà: *Ergo in Hieronymo, & Græcis illis Patribus olim propter eorum honorem, & reverentiam hæc ſententia aut diſſimulabatur, aut tolerabatur in illis: contra in hæreticis, quòd in aliis quoque multis ab Eccleſia declinarent, tamquam hæretica ſemper eſt damnata.* Hæc ille.

Cæterùm hæc Medinæ ſententia (ut leviſſimè dicam) valde eſt inconſiderata. Nam primùm injuriam facit tot clariſſimis Patribus, quos ſine ulla cauſa,

cauſa, ut mox oſtendam, Arianos facit. Deinde injuriam facit Eccleſiæ, quam acceptionis perſonarum nota inurit. Nam cùm omnes citati auctores poſt Arium vixerint, cur, quæſo, Eccleſia unam atque eandem ſententiam in Ario damnavit, in Patribus toleravit? Nonne Ario potiùs ignoſcendum fuit, qui ante definitionem Eccleſiæ peccaſſe videbatur, quàm Patribus illis, qui damnatam jam hæreſim ſequuti ſunt? Denique injuriam facit communi cauſæ Doctorum Catholicorum. Qua enim fronte ſanctos Patres adverſus hæreticos adferemus, ſi eam ſententiam ab Eccleſia damnatam dixerimus, quæ omnes ferè Patres, tum Græci, tum Latini docuerunt.

At (inquit Medina) *VValdenſes hæretici Hieronymi teſtimonia utebantur, idem igitur illi, & Hieronymus ſenſerunt.* Egregium profectò argumentum. Hoc modo concludere licebit etiam, idem ſentire Lutherum, & Paulum. Nam Pauli teſtimoniis paſſim utitur Lutherus. Mentiuntur igitur Waldenſes, cùm Hieronymum auctorem ſequi ſe dicunt.

Sed inſtat Medina, Aerius non ignorabat, ſecundùm Eccleſiæ leges Epiſcopum Presbytero eſſe majorem, ſed jure divino pares eſſe affirmabat. Quare cùm Hieronymus apertiſſimè dicat, non Dominicæ diſpoſitionis veritate, ſed ſola conſuetudine Eccleſiaſtica Epiſcopos majores Presbyteris eſſe, nihil omnino inter Aerii & Hieronymi ſententiam intereſſe videtur.

Reſpondeo: tantum diſtare Hieronymum ab Ario, quantum Catholicus ab hæretico, & cœlum ab inferis diſtat. Nam in primis S. Hieronymus ubique agnoſcit Epiſcopum eſſe majorem Presbytero, quantum ad ordinis poteſtatem, & hoc ſine dubio jure divino, ut patet ex epiſt. ad Evagrium, ubi ſic ait: *Quid facit Epiſcopus, excepta ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter?* At Aerius diſcrimen non agnoſcebat, ut ex Epiphanio poteſt intelligi, hæreſi 75.

Deinde quantum ad poteſtatem juriſdictionis, Aerius, ut etiam Lutherani & Calviniſtæ, non modò negabat jure divino majorem eſſe Epiſcopum Presbytero, ſed etiam contendebat non rectè facere Eccleſiam, quæ Epiſcopos Presbyteris anteponat. At S. Hieronymus, etſi jure divino agnoſcere non videtur diſcrimen inter juriſdictionem Epiſcopi & Presbyteri, tamen agnoſcit hoc ipſum diſcrimen tanquam legitimè, immò & neceſſariò ad ſchiſmata vitanda ab Apoſtolis introductum. Non enim vult S. Hieronymus ante paucos annos ex temporum corruptela natum eſſe Epiſcoporum principatum, ſed ab eo tempore, quo cœpit dici in Eccleſia: *Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ*; quæ verba Apoſtoli Pauli ſunt, 1. Corinth. 1. Proinde in ipſis Eccleſiæ primordiis, cùm adhuc viverent Apoſtoli, in toto orbe ab ipſis Apoſtolis, Eccleſias tum regentibus, vult S. Hieronymus juriſdictionem Eccleſiaſticam ad Epiſcopos eſſe delatam. Itaque nihil commune eſt Aerio & Hieronymo. Neque ullo modo credibile eſt S. Hieronymum Aerii ſententiam fuiſſe ſequutum, quam ſciebat jam à S. Epiphanio refutatam.

Eſt autem hoc loco obſervandum, S. Hieronymum in illa ſua ſententia non adeo conſtantem videri, ut valdè probabile ſit eum non omnino certum fuiſſe. Docuit enim in explicatione capitis primi ad Titum, conſuetudinem, quæ Epiſcopos Presbyteris antepoſuit, cœpiſſe ab eo tempore, quo dictum eſt: *Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ*, & tamen Presbyteros Epiſcopis pares eſſe colligere nititur ex epiſtola ad Titum, & ad Philippenſes, & ex epiſtolis Petri & Joannis, quæ ſcriptæ ſunt poſt epiſtolam priorem ad Corinthios, ubi illa verba habentur: *Ego ſum Pauli, ego Apollo &c.* Deinde in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Jacobo, dicit Jacobum continuò à Chriſti aſcenſione ordinatum Epiſcopum Hieroſolymorum. Non igitur fuit unquam illud tempus, quo Eccleſiæ ſine Epiſcopis à Presbyteris gubernabantur.

Præterea idem Hieronym. in epiſt. ad Evagrium, comparat Epiſcopum Aaroni, Presbyteros filiis Aaronis. Et in epiſt. ad Marcellam de erroribus Montani, Epiſcopos Apoſtolis ſuccedere dicit. At certè Aaron jure divino major erat ordine, & juriſdictione, filiis ſuis, & Apoſtoli omnibus aliis Chriſti diſcipulis.

Denique in lib. 1. adverſus Jovinianum, idem Hieronymus affirmat ab ipſo Chriſto unum electum ex duodecim, ideſt, Petrum, *ut capite conſtituto, ſchiſmatum tolleretur occaſio.* At ſi Chriſtus voluit inter ipſos Apoſtolos unum eminere, cur non credemus etiam voluiſſe eum, ut inter Presbyteros unus emineret? Ac de S. Hieronymo ſatis, ut etiam de Anſelmo & Sedulio, qui in commentario cap. 1. epiſtolæ ad Titum, ad verbum Hieronymi ſententiam retulerunt.

Septima objectio ſumitur ex Ambroſio, qui in commentar. cap. 4. ad Epheſios ita ſcribit: *Timotheum Epiſcopum à ſe creatum, Presbyterum vocat, quia primi Presbyteri Epiſcopi appellabantur, ut recedente eo, ſequens ei ſuccederet. Denique apud Ægyptum Presbyteri conſignant, ſi præſens non ſit Epiſcopus. Sed quia cœperunt ſequentes Presbyteri indigni inveniri ad primatus tenendos, immutata eſt ratio, proſpiciente Concilio, ut non ordo, ſed meritum crearet Epiſcopum, multorum ſacerdotum judicio conſtitutum &c.*

Sed hic locus non habet difficultatem. Nam (ut interim omittam, commentaria illa non videri ab Ambroſio edita) auctor eorum commentariorum loquitur ſolùm de ratione ſucceſſionis Epiſcoporum, ac docet, initio naſcentis Eccleſiæ, antiquiſſimum Presbyterum conſueviſſe ordinari Epiſcopum, eoque mortuo ſuccedere ſolitum, ſine alia electione, antiquiſſimum item Presbyterum. Sed non negat auctor iſte primum illum Presbyterum, cùm Epiſcopo ſuccedebat, debuiſſe iterum conſecrari, & novam poteſtatem ac juriſdictionem accipere. Neque ſemel idem auctor clariſſimè docet, multum intereſſe inter Epiſcopum, & Presbyterum; nam in eodem commentar. cap. 4. ad Epheſios ſic ait: *In Epiſcopo omnes ordines ſunt, quia primus Sacerdos eſt, hoc eſt, Princeps eſt Sacerdotum.* Et in cap. 3. prioris ad Timotheum: *Epiſcopi*, inquit, *& Presbyteri una ordinatio eſt, uterque enim Sacerdos eſt, ſed Epiſcopus primus eſt, ut omnis Epiſcopus Presbyter ſit, non tamen omnis Presbyter Epiſcopus. Hic enim Epiſcopus eſt, qui inter Presbyteros primus eſt. Denique Timotheum Presbyterum ordinatum ſignificat, ſed, quia ante ſe alterum non habebat, Epiſcopus erat, unde, & quemadmodum Epiſcopum ordinet, oſtendit: Neque enim fas erat, aut licebat, ut inferior ordinaret majorem; nemo enim tribuit quod non accepit.* Hæc ille. Ubi vides majorem eſſe Epiſcopum Presbytero, & ideo à Presbytero Epiſcopum ordinari non poſſe, quòd Presbyter non habeat Epiſcopalem ordinationem.

Octava objectio ex Chryſoſtomo in commentar. cap. 3. prioris ad Timoth. ubi ſic legimus homil. 11. *Inter Epiſcopum atque Presbyterum intereſt fermè nihil, quippe & Presbyteris Eccleſiæ cura permiſſa eſt, & quæ de Epiſcopis dixit, ea etiam Presbyteris congruunt. Sola quippe ordinatione ſuperiores illi ſunt, atque hoc tantùm plusquam Presbyteri habere videntur.* Idem docent, & verbis ferè iiſdem, Primaſius, Theophylactus, & Oecumenius, in commentar. ejuſdem loci.

Reſpondeo, ex iſtis ipſis verbis apertè colligi, majores

jores esse Episcopos Presbyteris, cùm Episcopi ordinare possint, Presbyteri non possint, ut auctores citati una voce testantur.

At, inquies, saltem quoad jurisdictionem pares sunt Episcopis Presbyteri, quandoquidem nihil habent Episcopi, quod Presbyteri non habeant, excepta ordinatione. Respondeo: hos auctores cum nihil tribuunt Episcopo, quod non sit cum Presbyteris commune, excepta ordinatione, loqui de iis rebus, quæ nullo modo Presbyteris conveniunt. Tale autem nihil est, nisi ordinatio præcipuè Sacerdotum. Nam potestas jurisdictionis, ex commissione Episcopi, potest etiam Presbyteris convenire, immò etiam confirmare baptizatos possunt Presbyteri ex dispensatione. At ordinatio Sacerdotum ita propria Episcoporum est, ut nullo modo Presbyteris permitti possit.

Quod autem Chrysostomus senserit, Apostolorum tempore Episcopum à Presbytero distinctum fuisse, colligitur etiam ex homil. 1. in epist. ad Philippenses, ubi exponens illud, cum Episcopis, & Diaconibus: *Quid*, inquit, *hoc sibi vult? Itane unius civitatis plures erant Episcopi? Nequaquam; sed hoc titulo designat Presbyteros; tunc enim temporis adhuc vocabulum erat commune.*

Nona objectio ex Theodoreto, qui in Commentar. cap. 1. ad Philippenses aliquoties repetit, Presbyteros fuisse, quos Paulus Episcopos appellat. Sed hoc jam antea explicatum est. Theodoretus enim docet quidem, olim Presbyteros Episcoporum nomen habuisse: sed ibidem addit veros Episcopos nomine Apostolorum, eo tempore appellari solitos, ita ut semper & re & nomine majores fuerint Episcopi Presbyteris, ex sententia Theodoreti. Quare idem auctor in cap. 3. prioris ad Timotheum ita scribit: *Sed tamen, etiamsi Presbyteris has leges constituit divinus Apostolus, clarum est, quòd has leges oportet primos servare Episcopos, ut qui sint majorem dignitatem assequuti.*

Decima objectio ex Augustino, qui in epist. 19. ad Hieronymum sic ait: *Quamvis enim secundùm honorum vocabula, quæ jam Ecclesia usus obtinuit, Episcopatus Presbyteris major sit, in multis rebus tamen Augustinus Hieronymo minor est.*

Respondeo, illud: *Jam obtinuit*, non opponi tempori antiquo ipsius Ecclesiæ, sed tempori quod fuit ante exortum Ecclesiæ nostræ Christianæ. Itaque non est sensus, olim Episcopi & Præsbyteri erant æquales, sed jam usus obtinuit, ut Episcopatus Presbyterio major sit. Sed hic est sensus: Ante Christiana tempora, nomina ista, Episcopus & Presbyter, non erant honoris vocabula, sed officii, aut ætatis, nunc autem honoris ac dignitatis nomina sunt, & secundùm hæc nomina Augustinus Hieronymo major est, quamvis aliis multis nominibus Augustinus Hieronymo minor sit.

Undecima objectio. Presbyteri succedunt Apostolis non minus quàm Episcopi, ut patet ex Clemente, lib. 2. constit. cap. 32. & Ignatio in epist. ad Smyrnenses. Non igitur sunt Presbyteri Episcopis inferiores.

Respondeo: Episcopos & Presbyteros variis modis à Patribus comparari, sed semper servata proportione, & distinctione. Aliquando dicunt Episcopum tenere locum Dei, Presbyterum locum Christi, Diaconum locum Apostolorum. Ita Clemens lib. 2. constitut. cap. 30. & Ignatius in epist. ad Trallianos. Aliquando Episcopo dant locum Christi, Presbyteris locum Apostolorum, Diaconis locum Discipulorum LXXII. Ita Clemens loco cit. lib. 2. cap. 32. & Ignatius ad Smyrnenses. Aliquando Episcopis dant locum Apostolorum, Presbyteris locum LXXII. Discipulorum, ut Patres suprà citati.

Duodecima objectio: Christus Presbyteros ordinavit in cœna, ut Catholici omnes docent: at Episcopos nusquam legitur ordinasse. Non igitur Episcopatus jure divino est introductus. Respondeo: à Christo B. Petrum ordinatum fuisse Episcopum, à B. Petro Jacobum & Joannem, ab his tribus cæteros Apostolos, ut in lib. 1. de summo Pontifice suprà ostendimus.

CAPUT XVI.

De Cardinalibus.

DE Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ pauca quædam addenda sunt, ut Joanni Calvino etiam de hoc ordine Clericorum breviter respondeamus. Dicemus autem primò, de antiquitate, & significatione nominis Cardinalium. Secundò, de antiquitate, & varietate officii Cardinalium. Tertiò, de comparatione Cardinalium cum Episcopis: Hæc enim tria Calvinus attingit, lib. 4. Instit. cap. 7. §. 30.

Si quis autem plura cognoscere velit, legat ex Theologis Alvarum Pelagium, lib. 2. de planctu Ecclesiæ, art. 16. Augustin. Triumphum in summa de potest. Ecclesiæ, quæst. 102. Thomam Waldensem, lib. 2. doctrinalis fidei, art. 3. cap. 54. Joan. de Turrecremata, lib. 1. summæ de Ecclesia, cap. 81. 82. 83. & 84. S. Antoninum in summa Theologica, 3. part. tit. 21. Joan. Antonium Delphinum, lib. 2. de Ecclesia. Ex Canonistis, Andream Barbatium in tract. de præstantia Cardinalium ad Bessarionem, Martinum Laudensem in tract. de Cardinalibus, Dominicum Jacobarium, lib. 1. de Conciliis, art. 12. & Joannem Hieronymum Albanum in lib. de Cardinalibus. Ex Historicis, Onuphrium Panuinum in libello de Episcopatibus, Titulis, & Diaconiis Cardinalium.

Ut igitur à primo incipiamus, Calvinus loco notato, ante Gregorii tempora dicit se non legisse nomen Cardinalium: At in Concilio Romano sub Sylvestro can. 6. legimus septem fuisse Diaconos Cardinales in Romana Ecclesia. Præcessit autem Sylvester Gregorium annis ferè trecentis; neque tamen tunc primum cœpit hoc nomen. Non enim Concilium illud instituit Cardinales, sed solùm jussit ut præter Cardinales Diaconos Romanæ Ecclesiæ, essent etiam duo Diaconi ad examen Parœciarum.

Porrò nomen Cardinalis idem ferè significare videtur quod Principalis, sive is à quo alii pendent, ut à cardine ostia dependere solent. Hinc enim & virtutes Cardinales, & venti Cardinales, & puncta cœli Cardinalia dici solent, & Augustin. lib. 1. de Baptismo, cap. 6. Primarios Donatistas, Cardinales Donatistas appellavit. Cur autem Electores Pontificis Cardinales dicantur, non omnes explicant eodem modo.

Calvinus loco notato docet, hoc nomen tempore sancti Gregorii proprium fuisse Episcoporum, proinde non rectè nunc tribui Presbyteris & Diaconis, aut solis Episcopis Romanæ Curiæ: *Hic titulus*, inquit, *Gregorii ætate in solos Episcopos competebat. Nam quoties meminit Cardinalium, non Romanæ Ecclesiæ, sed aliis quibuslibet eos attribuit, ut in summa nihil aliud sit sacerdos Cardinalis, quàm Episcopus.* Hæc ille. At Calvinus in exploratum errorem incidit; nam S. Gregorius lib. 5. epist. 11. ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum meminit Diaconorum Cardinalium, & lib. 11. epist. 34. ad Joannem Episcopum Syracusanum meminit Presbyterorum Cardinalium, & Joan. Diaconus lib. 3. vitæ S. Gregorii cap. 7. enumerat Episcopos, quos S. Gregorius

ex

ex Presbyteris Cardinalibus fecerat. Non igitur verum est, idem esse apud Gregorium, Episcopum & Cardinalem.

Leo IX. Pont. Max. in epistola ad Michaelem, cap. 32. dicit, Clericos Romanæ Ecclesiæ Cardinales vocari, quòd summo Pontifici proximè adhæreant, qui est velut cardo totius Ecclesiæ. Nam ut in cardine ostium vertitur, & regitur, ac sustentatur, sic etiam à summi Pontificis providentia, & firmitate tota Ecclesia pendet. Hæc verò explicatio rectè docet, cur Cardinales Romanæ Ecclesiæ dicantur præ cæteris, & per Antonomasiam Cardinales, at non explicat cur simpliciter dicantur Cardinales, cùm constet etiam alibi esse, & fuisse qui dicerentur Cardinales, ut patet ex Gregorio, locis citatis, lib. 5. epist. 11. & lib. 11. epist. 34. & ex Concilio Meldensi, canon. 54.

Onuphrius in libro de Cardinalium titulis existimat, Presbyteros & Diaconos Cardinales dictos esse eos, qui præerant aliis Presbyteris vel Diaconis ejusdem Ecclesiæ, quasi principales Presbyteri, vel Diaconi in illa Ecclesia; erant enim plures Presbyteri in eadem Ecclesia, sed Præses tantùm dicebatur Cardinalis.

Hæc Onuphrii explicatio non videtur vera. Nam in eodem titulo plures erant aliquando Cardinales, ut patet ex Synodo S. Gregorii, quæ habetur lib. 4. regist. cap. 88. ubi ponuntur subscriptiones Presbyterorum Cardinalium, & inter eas tres inveniuntur tituli sanctæ Balbinæ, duo sancti Damasi, duo sancti Sylvestri, duo sanctorum Apostolorum. Non igitur is tantùm Cardinalis dicebatur, qui præerat titulo. Præterea, tempore S. Sylvestri, septem tantùm Romæ erant Diaconi Cardinales; nam adhuc recens erat eo tempore Canon 14. Concilii Neocæsariensis, ubi definitur, in qualibet civitate, quamvis magna, septem tantùm debere esse Diaconos, & tamen illi omnes Romæ dicebantur Cardinales, ut patet ex Concilio Romano sub Sylvestro can. 6. Non igitur Diaconus Cardinalis erat, qui præerat aliis Diaconis ejusdem Ecclesiæ. Adde postremò, quòd juxta hanc Onuphrii explicationem, nulla ratio reddi posset, cur dicerentur quidam Episcopi Cardinales; Non enim dici possunt Episcopi Cardinales, quòd præsint aliis Episcopis suæ diœcesis, sicut Presbyter Cardinalis, quòd præsit Presbyteris sui tituli, nam non sunt in una diœcesi plures Episcopi.

Existimo igitur nomen Cardinalis primò impositum esse loco, & à loco derivatum ad personas. Dicebantur enim tituli Cardinales, quædam Ecclesiæ principales, ubi Baptisma conferebatur; & dicebantur Ecclesiæ vel tituli Cardinales, ad differentiam aliorum locorum sacrorum minus principalium. Inde autem Presbyter, qui eam Ecclesiam regebat, dicebatur Presbyter Cardinalis. Pari ratione Diaconiæ Cardinales erant loca quædam principalia in urbe distincta juxta numerum regionum, & qui in eis residebant Diaconi, dicebantur Cardinales Diaconi, ab Ecclesia videlicet Cardinali, quam tenebant. Sic etiam postmodum dicti sunt Episcopatus Cardinales; Et inde Episcopi Cardinales sex illi, qui ad eligendum Pontificem conveniebant, & eidem Pontifici à Consiliis erant præter cæteros orbis Christiani Episcopos.

Quòd autem à loco cœperit hoc nomen, cognosci potest ex Concilio Meldensi, can. 54. ubi sic legimus, ut titulos Cardinales in urbibus, vel suburbiis constitutos Episcopus canonicè ordinet, & disponat. Item ex Joan. Diacono in vita S. Gregorii, lib. 3. cap. 11. ubi sic ait: *Cardinales violenter in Parœciis ordinatos forensibus, in pristinum Cardinem Gregorius revocabat*. Ubi Cardinem vocat Cardinalem titulum sive Ecclesiam. Ac de nomine quidem hactenus. Si quis autem velit cognoscere nomina, & numerum titulorum, Diaconiarum, & Episcopatuum Cardinalium, Onuphrium consulat in libro de Cardinalibus.

Jam de officio, & officii antiquitate breviter dicamus. Tria sunt officia Cardinalium. Primum est commune cum Episcopis, Presbyteris & Diaconis cæteris; omnes enim Cardinales, aut Episcopale, aut Presbyterale, aut Diaconale officium habent: Alterum officium est summum Pontificem eligere: Postremum eidem Pontifici perpetuò assistere, eumque in regenda universa Ecclesia consilio, & industria adjuvare. Ex his officiis primum negari non potest, quin sit antiquissimum. Neque id negat Calvinus; quin potiùs hoc solum agnoscit, sic enim scribit loco citato, lib. 4. cap. 7. §. 30. *Et sanè nihil officii tunc habebant, nisi ut in doctrina & Sacramentorum administratione Episcopo adessent ac subessent*. Hæc ille.

At Calvinus secum pugnare mihi videtur; nam eodem lib. 4. Institut. cap. 4. §. 2. docet, antiquissimis temporibus eum fuisse usum in Ecclesia, ut Presbyteri eligerent Episcopum, & eum illo ita Ecclesiam communi consilio regerent, ut nihil plus Episcopus haberet in cœtu Presbyterorum, quàm Consul in Senatu: *Presbyteri*, inquit, *ex suo numero unum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi*. Et infrà: *Quas partes habet Consul in senatu, eas habet Episcopus in Presbyterorum cœtu*. Hæc ille. Quod si verum est, certè sequitur, ut quod nunc Romæ Cardinales faciunt, dum Episcopum ex suo numero eligunt, aut tanquam senatores quidam Ecclesiastici cum eo Ecclesiam regunt, antiquissimum sit ac proinde omnia tria officia sint antiquissima.

Est autem hoc loco observandum. Omnia quidem tria Cardinalium officia esse antiquissima, & ab ipso tempore Apostolorum inchoata, sed tamen non esse æquè antiquum, ut soli Cardinales duobus officiis posterioribus fungantur. Nam à tempore Apostolorum per multos annos, immò etiam per aliquot sæcula, quia pauci erant Presbyteri, & Diaconi, omnes simul ad electionem Episcopi, & ad Concilia vocabantur, neque erat opus tunc distinguere à Cardinalibus non Cardinales, sicut etiam in aliis Ecclesiis non distinguebantur Canonici à non Canonicis. Quare Cyprianus cùm aliquoties scribat ad Romanum Clerum, non scribit ad solos Cardinales, sed ad omnes Presbyteros & Diaconos Romanæ Ecclesiæ; & similiter illi cùm Cypriano respondent, Presbyteri & Diaconi omnes respondent. Vide lib. 2. epist. 7. & lib. 3. epist. 5. & 21.

Deinde autem cùm crevisset multitudo Cleri, vocabantur quidem omnes ad electionem faciendam, sed non omnes ad concilia vocabantur, sed aliqui principales, qui Romæ, & aliis quibusdam in locis Cardinales dicebantur. Id constat ex Synodo Gregorii, lib. 4. regisiri, cap. 88. Nam solùm Concilio interfuerunt ex Presbyteris XXXIV. & ii Titulares omnes, ideſt, Cardinales. Certum autem est, tunc Romæ fuisse multò plures Presbyteros, quàm XXXIV. Nam si tempore sancti Cornelii circa annum Domini 250. in medio persequutionum, regnantibus idololatris, tamen erant Romæ XLVI. Presbyteri, ut ex epistola ejusdem Cornelii refert Eusebius, lib. 6. histor. cap. 33. certè multo plures erant tempore sancti Gregorii, circa annum Domini 600. quando nullus in urbe erat Paganus. Denique, postremis quingentis annis neque ad Concilia, neque ad electionem admissi sunt omnes Clerici, quòd nimis multi essent, sed soli Cardinales, ut

suprà

ſuprà oſtendimus, cùm de vocatione Miniſtrorum ageremus.

Quantum ad tertium, de comparatione Cardinalium cum Epiſcopis, fusè tractant ſuprà citati auctores, ſed in hoc tamen ferè omnes conveniunt, quòd ſi conſideremus ordinis poteſtatem, major ſit Epiſcopus Presbytero, vel Diacono Cardinali. Nam Epiſcopus ordinat Presbyteros, confirmat baptizatos, alìaque id genus facit, quæ Cardinales Presbyteri, vel Diaconi facere non poſſunt. Qua etiam ratione ſummus Pontifex Epiſcopum ſe vocat, non Cardinalem, & Epiſcopos omnes appellat venerabiles fratres, Cardinales autem dilectos filios, quomodo vocat etiam Laicos.

Pari ratione, ſi conſideremus juriſdictionem in propriam Eccleſiam, ideſt, Epiſcopi in ſuam Diœceſim, & Cardinalis in ſuum titulum, aut Diconiam, major eſt Epiſcopus Cardinali Presbytero, vel Diacono. Nam in primis major eſt ordinariò Diœceſis Epiſcopi, quàm titulus Cardinalis; ac præterea Epiſcopus in ſua Diœceſi ampliſſimam habet juriſdictionem tanquam proprius & ordinarius Paſtor, ferendi leges, diſpenſandi, puniendi, indulgendi &c. At Cardinalis Presbyter & Diaconus, cùm in ſuo titulo ſit veluti Parochus, Epiſcopo ſubjectus, nihil poteſt, niſi quantum Epiſcopus ei permiſerit.

At ſi conſideremus regimen Eccleſiæ univerſalis, major eſt Cardinalis Presbyter, vel Diaconus Epiſcopo non Cardinali. Nam Epiſcopi ſimplices numquam adhibentur ad regimen univerſalis Eccleſiæ, niſi rariſſimè, ideſt, cùm ad generale Concilium convocantur. At Cardinales ferè quotidie præſtò ſunt Pontifici, neque ullum negotium majoris momenti ſine eorum Concilio peragitur. Et quia hinc fit, ut Epiſcopi à Cardinalibus, ut ſummi Pontificis cooperatoribus, judicentur, creentur, deponantur, non autem contra Cardinales ab Epiſcopis; propterea abſolutè Cardinalis Epiſcopum non Cardinalem præcedit. Atque hanc rationem ut præcipuam affert etiam Eugenius Pontifex IV. in epiſtola ad Archiepiſcopum Cantuarienſem, quæ exſtat apud Dominicum Jacobatium, lib. 1. de Conciliis, art. 12. Et ante Eugenium S. Bernardus lib. 4. de conſideratione, de Cardinalibus loquens: *Veniamus*, inquit, *ad collaterales, & coadiutores tuos. Hi ſeduli tui, hi intimi tui.* Et infrà: *An non eligendi de toto orbe, orbem judicaturi?* Et in epiſt. 188. ad Cardinales ſcripta: *Nulli dubium*, inquit, *quin ad vos ſpecialiter ſpectet tollere ſcandala de regno Dei, ſurgentes ſuccidere ſpinas, ſedare querelas.* Et infrà: *Agite pro loco, quem tenetis, pro dignitate, qua polletis, pro poteſtate, quam accepiſtis &c.* ubi apertiſſimè agnoſcit S. Bernardus majorem in Cardinalibus, quam in Epiſcopis poteſtatem.

Sed occurrit Calvinus loco notato, lib. 4. cap. 7. §. 30. & objicit tria teſtimonia: *Video*, inquit Calvinus, *fuiſſe tunc Epiſcopis minores, quos nunc longè antecellunt. Notum eſt illud Auguſtini epiſtola decimanona ad Hieronymum: quamquam ſecundum honorum vocabula, quæ jam Eccleſiæ uſus obtinuit, Epiſcopatus Presbyterio major ſit, tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt. Hic certè Romanæ Eccleſiæ Presbyterum ab aliis minimè diſcernit, ſed omnes ex æquo poſtponit Epiſcopis. Idque conſque fuit obſervatum, ut in Conciſio Carthaginenſi, cùm duo adeſſent Legati Romanæ ſedis, unus Epiſcopus, ſecundus Presbyter, hic in ultimum locum rejectus fuerit. Verùm ne nimis vetera proſequamur, exſtat Concilium ſub Gregorio habitum Romæ, in quo Presbyteri ultimo loco ſedent, & ſeorſum ſubſcribunt, Diaconi locum nullum in ſubſcriptione habent.* Hæc ille.

Sed Auguſtini teſtimonium ad rem non facit; non enim negamus Epiſcopatum Presbyterio majorem eſſe, ſed dicimus, Presbyterum Cardinalem Epiſcopo non Cardinali eſſe majorem, non quòd Presbyter ſit major Epiſcopo, ſed quòd Cardinalis major ſit non Cardinali. Nam alioquì Epiſcopus Cardinalis Presbyterum Cardinalem, & Presbyter Cardinalis Diaconum Cardinalem ſemper præcedit.

At, inquit Calvinus, *Auguſtinus non queritur Presbyterum, ſed Hieronymum Presbyterum Romanæ Eccleſiæ Epiſcopo poſtponit.*

Reſpondeo, S. Hieronymum non Romanæ Eccleſiæ, ſed Antiochenæ Presbyterum fuiſſe; id enim ipſe teſtatur in epiſt. 61. ad Pammachium, de erroribus Joannis Hieroſolymæ Epiſcopi. Neque repugnat quòd ipſe aliquando Romæ fuerit, & Damaſum Pontificem juverit in epiſtolis ſcribendis, ut ipſe teſtatur in Epiſtola ad Ageruchiam de Monogamia. Nam etſi Romæ fuerit, non tamen habuit Romæ titulum aliquem proprium, ſive Eccleſiam regendam, ut Cardinales habent; Quocirca cùm jam Roma rediiſſet, & in Syria degeret, quando ſcripſit epiſtolam ad Pammachium adverſus Joannem Hieroſolymitanum, non tamen ait, ſe Romanum, ſed Antiochenum Presbyterum fuiſſe. Et ſanè, ſi potuiſſet verè dicere, ſe Romanæ Eccleſiæ Presbyterum Cardinalem eſſe, vel fuiſſe, libenter dixiſſet. Cupiebat enim Joanni Epiſcopo Hieroſolymæ demonſtrare, ſe Presbyterum fuiſſe majoris cujuſdam Eccleſiæ, quàm Hieroſolymitana eſſet; & proinde ſe non reliquiſſe ſuam Eccleſiam, ut in Eccleſia Hieroſolymitana aliquid quæreret: *Ob id*, inquit, *& ego Antiochiam, & ille Conſtantinopolim, urbes celeberrimas, deſeruimus, non ut te in populis prædicantem laudaremus, ſed ut in agris & in ſolitudine adoleſcentiæ peccata deflentes, Chriſti in nos miſericordiam deflecteremus.* Hæc illæ. Cùm igitur conſtet, ſemper Romanam Eccleſiam Antiochenæ prælatam fuiſſe, certè ſanctus Hieronymus libenter dixiſſet, ſi id verè dicere potuiſſet, ob id & ego Romam, & ille Conſtantinopolim &c.

Neque etiam teſtimonium Concilii VI. Carthaginenſis valde eſt ad rem. Nam etſi in eo Concilio Presbyter Romanus ſederit poſt Epiſcopos, tamen in Concilio Nicæno, in Epheſino, in Calcedonenſi, in VI. VII. & VIII. Synodo generali. Romani Presbyteri ſederunt ante Epiſcopos. Sed quamquam hæc ita ſe habeant fateor tamen, olim Epiſcopos quoſcumque prælatos fuiſſe Cardinalibus non Epiſcopis, immò etiam Cardinalatum gradum fuiſſe ad Epiſcopatum, ut Onuphrius rectè docet in libro de Cardinalibus, & apertiſſimè colligitur ex lib. 1. cap. 7. vitæ S. Gregorii.

Poſtea tamen mutatus eſt ordo, & cœpti ſunt Cardinales Epiſcopis anteponi, & Epiſcopatus gradus eſſe ad Cardinalatum; cujus mutationis duplex ratio aſſignari poteſt. Una, quòd ad ſolos Cardinales devoluta ſit electio ſummi Pontificis. Nam quo tempore Pontifices eligebant Clerus & populus, non eſt mirum, ſi non tanti fierent Cardinales. At poſteaquam cœperunt ſoli ipſi eligere, & etiam ſoli ipſi, ut plurimum, eligi, non ſine cauſa cœpit dignitas Cardinalitia pluris fieri, quàm antea.

Altera cauſa eſt, quòd ſoli Cardinales cœperint adeſſe ſummo Pontifici in Conſiliis. Nam antea Cardinales neque ſoli, neque primarii Conſiliarii Pontificis erant; ſiquidem primis ſexcentis, vel octingentis annis, ſummi Pontifices ad graviora negotia Eccleſiæ dijudicanda cogebant Concilia nationalia Epiſcoporum Italiæ, quibus Conciliis intererant quidem Cardinales Presbyteri, ſed tamen primus locus Epiſcoporum erat. Id cognoſci poteſt ex tomis Concilio-

ciliorum, ubi plurima inveniuntur Concilia Romana, ſive Lateranenſia, celebrata ab anno Domini 300. ad 800.

Quocirca non erat ratio, cur eo tempore Cardinales Presbyteri Epiſcopis anteponerentur, cùm eo tempore non minus, immò magis Pontificem juvarent in Eccleſia univerſali regenda Epiſcopi, quàm Cardinales. At poſtea creverunt negotia Eccleſiæ Romanæ, præſertim cùm acceſſiſſet principatus temporalis, tempore Pipini & Caroli Magni: proinde egebat ſummus Pontifex Conſiliariorum ope multò ſæpius, quàm antea. Neque poterat tam ſæpe convocare Concilia Epiſcoporum, quàm neceſſe erat, Concilia enim vix tertio quoque anno cogi poterant, Pontifex autem quolibet anno ſæpius egebat Conſilio. Itaque uſu docente, & neceſſitate cogente his poſtremis annis ſexcentis vel ſeptingentis coeperunt paulatim omitti Concilia Epiſcopalia, & res tota redigi ad ſenatum Cardinalium. Potuiſſe autem hoc fieri, & rectè factum eſſe, in dubium revocari non poteſt; nam non tenetur Pontifex hos potiùs, quàm illos in Conſilium adhibere.

Deinde, hac ratione multa commoda conſequuta ſunt. Primum, quòd habeat nunc ſummus Pontifex ſenatum in promptu, ita ut poſſit etiam ſingulis diebus, ſi velit, de rebus graviſſimis deliberare. Alterum, quòd hoc fiat ſine detrimento Eccleſiarum particularium. Nec enim poſſent Concilia Epiſcoporum ſæpe cogi ſine detrimento Eccleſiarum, quibus abſentia Paſtorum pernicioſa eſt. Tertium, quòd habeat Conſiliarios magis inſtructos, & exercitatos, cùm hæc ſola & aſſiduè tractent. Facta autem legitimè hac mutatione concilii Pontificii ab Epiſcopis, & Cardinalibus ad ſolos Cardinales; mirum eſſe non debet, ſi etiam facta eſt mutatio dignitatum.

Sed placet, ad finem hujus loci repugnantiam verborum Calvini in extrema diſputatione cap. 7. lib. 4. Inſtitut. annotare. Nam in ultimo paragrapho miratur Cardinalium amplitudinem: *Neſcio*, inquit, *qui factum ſit, ut ita ſubitò in tantam amplitudinem emerſerint*. Et mox infrà: *Nunc adeò mutata ſors eſt, ut facti ſint Regum, & Cæſarum cognati. Nec dubium eſt, quin unà cum ſuo capite ſenſum creverint, donec ad hoc dignitatis faſtigium evecti fuerunt*. Hæc ille. Qui tamen continuò ſubjungit contrarium: *Impleri*, inquit, *in illis oportuit quod de talibus ait Malachias. Vos receſſiſtis de via, & offendere feciſtis in lege plurimos; propterea ecce ego dedi vos contemptibiles & viles omni populo*. At quomodo, quæſo, iſta cohærent, ut in ſummum faſtigium amplitudinis creverint Cardinales, ita ut Regum ac Cæſarum cognati facti ſint & tamen contemptibiles ac viles evaſerint omni populo? Sed de his ſatis.

CAPUT XVII.

De Chorepiſcopis.

DIximus de diſtinctione & officio Clericorum eorum, qui etiam hoc tempore locum ſuum habent in Eccleſia; nunc addendum viſum eſt aliquid de Chorepiſcopis, quorum nomen & officium olim in uſu erat, nunc autem penè interiiſſe videtur.

Igitur Chorepiſcopi dicebantur olim presbyteri quidam, qui in pagis, aut oppidulis curam animarum gerebant loco Epiſcoporum, ut nunc ferè Parochi faciunt. Dicebantur autem Chorepiſcopi, vel, ut Damaſus indicat in epiſt. 3. quaſi villarum Epiſcopi. Nam χώρα Græcè oppidum ac regionem ſignificat. Vel potiùs, ut Concilium Neocæſarienſe canone 13. & Antiochenum can. 8. docent, quaſi Vicarii Epiſcopi, vel Vicarii Epiſcoporum, ſeu loco Epiſcoporum conſtituti; χώρα enim locum etiam ſignificare poteſt. Porrò ejuſmodi Chorepiſcopi non poterant Presbyteros & Diaconos ordinare, nec Chriſmate fidelium frontes inungere, nec templa, aut altaria conſecrare. Cætera ferè omnia præſtare poterant, quæ præſtant Epiſcopi, ut cognoſci poteſt ex Concilio Ancyrano, can. 12. & Antiocheno, can. 10. & Hiſpalenſi II. can. 7. item ex Damaſo in epiſt. 3. Leone epiſt. 86. aliàs 88. & Joanne III. in epiſtola ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ.

Sed quæſtio hoc loco occurrit. An Subdiaconos ordinare Chorepiſcopis aliquando licuerit. Nam in Concilio Antiocheno can. 10. id eis licuiſſe diſertis verbis aſſeritur. Contrà autem, id eis minimè licuiſſe, Damaſus Papa in epiſt. 3. æquè diſertis verbis affirmat; Concilia & Pontifices cæteri ſuprà citati negant licere Chorepiſcopis Presbyteros vel Diaconos ordinare; de Subdiaconis, cæteriſque ordinibus nihil expreſsè dicunt.

Reſpondeo, quoſdam fuiſſe Chorepiſcopos, qui verè Epiſcopalem conſecrationem acceperant, ſed Chorepiſcopi dicebantur, quòd non haberent propriam Eccleſiam, ſed in aliena Diœceſi miniſtrarent, quales ſunt hoc tempore Epiſcopi quidam Titulares, qui & Suffraganei dici ſolent. Alios verò Chorepiſcopos fuiſſe, qui nihil aliud, niſi Presbyteri eſſent, ſed, ut diximus, in pagis, ac villis, ſeu etiam oppidulis, Epiſcopum aliquo modo repræſentarent. De prioribus loqui videtur Concilium Antiochenum, ut etiam Damaſus annotavit in epiſt. 3. nam ita incipit Canon: *Chorepiſcopi, qui manus impoſitionem ab Epiſcopis acceperunt, &, ut Epiſcopi, ſunt ordinati &c.* ubi non de omnibus Chorepiſcopis loquitur Concilium, ſed de illis tantùm, qui à pluribus Epiſcopis, ritu Pontificum ſunt conſecrati. Præterea in eodem canone Concilium non ſolùm his Chorepiſcopis permittit, ut Subdiaconos abſolutè ordinent, ſed etiam ut Presbyteros & Diaconos ordinare poſſint, ſi id Epiſcopus loci permiſerit, ex quo certè ſequitur eos, Chorepiſcopos veros Epiſcopos fuiſſe.

Porrò in fine illius canonis, ubi legimus (*Chorepiſcopus ab Epiſcopo loci ordinandus eſt*) non de iiſdem Chorepiſcopis agitur, ſed de illo altero genere. Voluit enim Concilium legem ſtatuere, ut deinceps Chorepiſcopus ordinetur ab uno Epiſcopo, & proinde Presbyter ſit, non Epiſcopus. De quo genere Chorepiſcoporum loquitur Damaſus in epiſt. 3. cùm dicit, non licere Chorepiſcopis ordinare Subdiaconos.

Cætera autem Concilia & Patres, qui negant, Chorepiſcopis licere ordinare Diaconos, & de ſubdiaconis nihil dicunt, videntur nomine Diaconorum etiam Subdiaconos accepiſſe, cùm ſit uterque ſacer ordo, & ſæpe apud veteres eodem nomine appellentur. Quòd ſi evidenter oſtendi poſſit, conceſſum aliquando fuiſſe Chorepiſcopis ſecundi generis, ut Subdiaconos ordinarent; dicendum erit, id fuiſſe privilegium & diſpenſationem quandam, qualis etiam fuit quibuſdam in locis, ut presbyteri, abſente Epiſcopo, Confirmationis Sacramentum exhiberent, ut Ambroſius ſcribit de Sacerdotibus Ægypti, in commentario cap. 4. epiſtolæ ad Epheſios. Atque hæc de diſtinctione & officio Clericorum.

CA-

CAPUT. XVIII.

De cœlibatu Sacerdotum; Sitne jure divino annexus ſacris ordinibus cœlibatus, an non?

SEquitur quarta Diſputatio, quæ eſt de cœlibatu, ſeu continentia hominum ſacratorum, quæ quidem trimembris erit. Primùm enim explicandum occurrit, ſitne jure divino annexus cœlibatus ordinibus ſacris. Deinde, ſi conſtiterit non ita eſſe, utrum ſaltem jure Apoſtolico, ac rectiſſimè, id factum ſit. Poſtremò, num Digami Apoſtolica lege arceantur à ſacris ordinibus.

Ac, ut à primo incipiamus, Joannes Major in 4. diſt. 24. quæſt. 2. de jure divino eſſe putavit, quòd votum Sacerdotum ſolemne ſit, ac proinde indiſpenſabile eſſe. Idem ferè docuit Clichtovæus lib. de continentia Sacerdotum, cap. 4. & ſequentibus, ubi duo dicit, quæ neſcio, an inter ſe bene cohæreant. Unum eſt, de jure divino eſſe, ut qui eſt ſacris ordinibus initiatus, non poſſit uxorem ducere, neque in hoc ullam diſpenſationem cadere poſſe. Alterum eſt, eos, qui uxores duxerunt, non poſſe ſacris ordinibus initiari, niſi deinceps continere velint, eſſe præceptum Eccleſiæ, & à Syricio Papa primùm editum, nec unquam ab Eccleſia Orientali receptum fuiſſe. Itaque licuiſſe in tota Eccleſia Sacerdotibus uti uxoribus, quas ante ordines duxerant, uſque ad tempora Syricii; in Eccleſia autem Orientali, & nunc licere, & ſemper licuiſſe.

At B. Thomas in 2. 2. quæſt. 88. artic. 11. diſertè docet, votum continentiæ eſſe annexum ordinibus ſacris ex ſolo Eccleſiæ decreto, ac proinde diſpenſabile eſſe. Idem docet Cajetanus in opuſculis, tom. 1. tract. 27. & Sotus lib. 7. de juſtitia, quæſt. 6. artic. 2. ubi etiam docet, quod ego veriſſimum puto, decretum hoc, quo votum eſt annexum ordinibus, non quidem propriè divinum eſſe, ſed tamen eſſe Apoſtolicum, & in tota Eccleſia à temporibus Apoſtolorum, longo tempore eſſe ſervatum. Sed quia hoc multis rationibus in ſequenti capite contra hæreticos confirmabimus, nunc ſolùm breviter probandum eſt, non jure divino, ſed humano dumtaxat prohibitum eſſe conjugium Sacerdotibus, & proinde in hoc diſpenſari poſſe.

Probatur primò, ex altero eorum, quæ Clichtovæus aſſerit: non eſt de jure divino, ut conjugati, ſi ordinentur, ab uxoribus ſuis abſtineant; igitur neque eſt de jure divino, ut Sacerdotes non ducant uxores. Nam matrimonium non pugnat cum ordinibus ratione eſſentiæ ſuæ, ſed ratione officii ſeu exercitii conjugalis; ſi enim Deus prohibuiſſet Sacerdotibus conjugium, certè prohibuiſſet propter actum conjugalem, qui hominem reddit totum carnalem, & ineptum ad divina; necnon propter ſollicitudinem domus, & liberorum, quæ plurimas parit diſtractiones, non autem propter ſolum Sacramentum conjugii, vel propter contractum matrimonii, qui celebratur ſolo conſenſu animorum, & eſt res breviſſima & honeſtiſſima. Si ergo licuit Sacerdotibus jure divino habere uxores, quas ante ordinationem duxerant, & eis uti maritorum more: Cur, quæſo, non licuiſſet etiam poſt ordinationem ducere? Adde, quòd rationes, quas Clichtovæus pro ſe adducit, omnes ſumuntur à puritate munerum ſacerdotalium, cui certè non repugnat, uxorem ducere, vel duxiſſe, ſed ei cohabitare.

A Non eſſe autem jure divino prohibitum, ne Sacerdotes utantur uxoribus, quas duxerant ante ordinem, conceditur à Clichtovæo. Sed propter quoſdam alios, qui de ea re dubitant, probatur apertiſſimè ex eo, quòd Eccleſia Romana multis jam ſæculis permiſit Græcis Sacerdotibus uſum uxorum, quas ante ordinationem duxerant, ut patet ex capit. Cùm olim, de Clericis conjugatis. Adde Gregorii teſtimonium, lib. 1. epiſt. 42. ubi permittit Subdiaconis, ut liberè utantur uxoribus ſuis, quas duxerant ante ordinationem, licèt prohibeat deinceps ejuſmodi ordinari, niſi continentiam voveant.

Secundò probatur, quia in tota Scriptura nullum tale exſtat præceptum. Nam in Teſtamento veteri
B Sacerdotibus licitum erat uxores ducere. In novo autem nihil de hac re Dominus loquutus eſt. Apoſtolus quidem in epiſtolis ad Timotheum, & Titum, jubet Epiſcopos & Diaconos eligi caſtos, ſed quod Apoſtolus præcipit, non divinum, ſed Apoſtolicum præceptum eſt, de quo poſtea agemus.

Proferunt illi ex Deuter. cap. 33. benedictionem Moſis, in qua dicitur Levitis, ideſt, ut ipſi exponunt, de Sacerdotibus Chriſtianis. Qui dixerunt patri ſuo & matri. Neſcio vos & filios ignoraverunt. At iſtud, divinum vaticinium, non divinum præceptum eſt; ſive enim lege divina, ſive humana fiat, ut Sacerdotes uxoribus careant, impletur vaticinium Moſis.

C Proferunt deinde illud Chriſti Lucæ 21. *Videte, ne graventur corda veſtra crapula, & ebrietate, & curis hujus mundi*: quod ad Sacerdotes præcipuè ſpectare teſtatur Leo, ſerm. 8. de jejunio decimi menſis. Sed in hoc apertè falluntur, qui hoc argumentum adducunt. Nam Leo in iſto ipſo loco ad omnes fideles, Chriſti præceptum pertinere dicit; ſed ad nos præcipuè, quibus dies Domini jam eſt vicinior. Deinde, cùm Paulus 1. Timoth. 3. jubet Epiſcopum eligi: *Qui domui ſuæ bene præſit, & filios habeat ſubditos in omni caſtitate*; nec tamen contraria Chriſto doceat: certè non jubet Chriſtus ulli, ne habeat curam uxoris ac liberorum, ſed ne gravetur nimia ſollicitudine.

At inquiunt, ratio naturalis dictat, miniſterium
D puriſſimum à continentibus eſſe peragendum. Reſpondeo, dictare id quidem rationem, ſed ut rem convenientem, non ut omnino neceſſariam.

Tertiò probatur, ex Concilio Ancyrano, cap. 10. ubi dicitur poſſe Diaconos cum licentia Epiſcopi uxores ducere, etiam poſt ſuſceptum Diaconatum; ergo non eſt de jure divino; nec enim Epiſcopi in jure divino diſpenſant. Eſtque hoc Concilium antiquiſſimum, & confirmatum à Leone Papa, diſt. 20. can. de libellis. Accedat poſtremò, quòd Concilia, & Patres in ſequenti capite producendi, paſſim teſtantur, hanc legem eſſe Eccleſiaſticam; quod etiam legimus in Concilio Tridentino, ſeſſ. 24. can. 9.

CAPUT XIX.

Cœlibatum jure Apoſtolico rectiſſimè annexum ordinibus ſacris.

JAm vero de altera quæſtione; An rectè factum
E ſit, ut cœlibatus perpetuus ſacris ordinibus annecteretur, duo ſunt refutandi errores; unus Græcorum, alter Lutheranorum. Prior error eſt; Oportere Clericos, antequam ordines ſacros ſuſcipiant, uxores ducere, quia poſt ſacros ordines ſuſceptos, non licet id facere, & nimis magno periculo fornicandi ſe exponit, qui ſine uxore vivit.

Hujus erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum, unum ex ſeptem primis Diaconis. Sed quidquid de

hoc

hoc ſit, conſtat, Vigilantium hunc errorem expreſsè docuiſſe; de quo ſic B. Hieronymus initio lib. contra Vigilantium: *Pro nefas*, inquit, *Epiſcopos ſui ſceleris dicitur habere conſortes, ſi tamen Epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinant Diaconos, niſi prius uxores duxerint, nulli cælibi credentes pudicitiam.* Hunc errorem receperunt Patres Concilii Trullani, circa annum Domini 700. ut patet ex can. 13. ubi profana illa Synodus damnat nominatim canones Romanæ Eccleſiæ, & contrarium ſtatuit, nimirum ut Clerici ante Subdiaconatum uxores ducant, & cum eis vivant poſtea, in ſacris ordinibus conſtituti. Tempore hujus Synodi cœpit mos Græcorum, qui nunc eſt. Auctus autem eſt & confirmatus tempore Leonis IX. quando diſſidium Græcorum à Latinis maximè crevit in multis aliis articulis. Unde exſtat liber Humberti Cardinalis eo tempore ſcriptus de hac re, contra Nicetam Abbatem, qui hunc morem Græcorum tunc acerrimè defendebat.

Poſterior error longè gravior eſt. Non ſolùm licere ante ordinationem, ſed etiam poſt ordinationem, uxorem ducere. Hujus erroris fundamenta quædam jecit Jovinianus, qui docuit, virginitatem non præſtare matrimonio; inde enim ſequebatur, fruſtrà Sacerdotes velle carere uxoribus. Unde etiam quædam Sanctimoniales, Joviniano audito, nupſerunt, ut B. Auguſtinus refert lib. de hæreſibus, cap. 82. Hæc tamen hæreſis mox extincta fuit, nec uſque ad deceptionem alicujus Sacerdotis pervenit, ut ibidem Auguſtinus ait.

Primus autem qui docuit apertè, licere poſt ordinationem uxorem ducere, fuit Joannes Wicleſus, ut refert Thomas Waldenſis tom. 2. de Sacramentis, cap. 128. & 129. & tom. 3. de Sacramentalibus, c. 66. & 67. Eum ſequuti ſunt Lutherus in lib. de abroganda Miſſa privata, Pomeranus in lib. de conjugio Epiſcoporum, Magdeburgenſes in Centuriis ſingulis, cap. 7. & nominatim Centuria 11. cap. 7. col. 389. ubi dicunt, hanc eſſe hæreſim maximè peſtiferam omnium, quæ unquam Chriſtianum regnum perturbarunt. Item Beza, & Martyr in primam ad Corinthios 7. Philippus Melanchthon in Confeſſione Auguſtana, art. 23. & in Apologia ejuſdem articuli, Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 12. §. 23. Brentius in Confeſſione Wirtembergenſi, capite de conjugio; Præterea Eraſmus in declamatione de laudibus matrimonii, utile eſſe judicat, ſi Sacerdotibus jus conjugii concedatur, & idem ſenſiſſe videtur Panormitanus, Catholicus alioqui & doctus auctor, in cap. Cùm olim, de Clericis conjugatis. Audio Kemnitium in tertia parte Examinis Concilii Tridentini, de cœlibatu Sacerdotum copiosè tractaſſe, ſed eum librum nondum videre potui. Ac ſi ex aliis ejus operibus conjectura facienda eſt, nihil aut parum admodum addet ad ea, quæ Centuriatores & Calvinus collegerunt.

Contra hos errores probandum nobis eſt, votum continentiæ annexum eſſe ordinibus ſacris, ita ut nec ducere uxores, nec uxoribus antea ductis uti liceat poſt ordinationem; poſitivo quidem jure, ſed antiquiſſimo & æquiſſimo, & quod nullo modo expediat, ut hoc tempore relaxetur.

Probatur primò, Scripturis; ac primùm Paulus in epiſt. ad Titum, cap. 1. *Oportet*, inquit, *eſſe Epiſcopum hoſpitalem, benignum, ſobrium, juſtum, ſanctum, continentem.* Ubi notandum pro eo, quod nos habemus ſobrium, Græcè eſſe σώφρονα, quod, ut Hieronymus in hunc locum dicit, ambiguum eſt, & prudentem, ſobrium, caſtum ſignificare poteſt; hoc autem loco ſignificat caſtum. Quia verò caſtitas etiam conjugatis communis eſt, ideo Apoſtolus addit etiam, *continentem*; quod ibidem B. Hieronymus exponit ab uxoris amplexibus. Idem in epiſt. 2. ad Tim. cap. 2. *Labora*, inquit, *ſicut bonus miles Chriſti Jeſu, nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus.* Hìc Apoſtolus Epiſcopo præcipit, ut ſtrenuè militet Deo; deinde dicit, non poſſe eum bene militare Deo, ſi ſe implicaverit negotiis ſæcularibus, qualia certè eſſe nuptias, nemo negare poteſt. Nam, ut S. Baſilius pulchrè docet in procemio conſtitutionum Monaſticarum: *Nuptiæ pedica ſunt.* Idem Apoſtolus 1. ad Corinthios 7. jubet, conjugatos vacare ex conſenſu ad tempus ab opere nuptiarum, ut orationi inſtare poſſint; Ex quo per bonam conſequentiam deducit B. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, & lib. 1. in Jovinianum, eum præcipere Epiſcopis, & aliis hominibus ſacratis, ut perpetuò à nuptiarum opere vacent, cùm quotidie orationi inſiſtere debeant. Quo eodem argumento ex hoc loco utuntur Origenes homil. 23. in Numer. & Epiphanius hæreſi Catharorum.

Præterea in veteri Teſtamento, continentiam ab uxoribus videmus in primis fuiſſe requiſitam in iis, qui Deo propinquaturi, vel rem aliquam ſanctam tractaturi erant. Nam Exod. 12. præcipitur, ut comeſturi Agnum Paſchalem renes ſuos accingerent, quo ſignificabatur, ut Gregorius exponit homil. 22. ſuper Evangel. debere eos carnis voluptatem edomare, qui Agnum Paſchalem comedunt. Exod. 19. cùm populus legem à Deo acceptarus eſſet, ait illis Moſes: *Eſtote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus veſtris.* Quo teſtimonio utitur Ambroſius lib. 1. de officiis, cap. ultimo, ad probandam continentiam Clericorum.

Item Exod. 28. præcipit Deus, ut Aaron & filii ejus cùm ingrederentur tabernaculum, fœminalibus lineis à renibus uſque ad fœmora tecti eſſent; quo exponit Beda, lib. 3. de tabernaculo cap. 9. ſignificatum eſſe, debere Sacerdotes novi Teſtamenti aut virgines eſſe, aut contracta cum uxoribus fœdera diſſolviſſe. Item 1. Reg. 21. noluit Achimelech Sacerdos dare Davidi panes propoſitionis comedendos, niſi priùs intellexiſſet, eum ab uxore aliquamdiu ſe continuiſſe. Ex quo deducit B. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, perpetuam requiri in Sacerdotibus continentiam, etiam ab uxoribus, qui corpus Chriſti, quod illo pane propoſitionis ſignificabatur, conficiunt, edunt, aliiſque tradunt.

Denique ex lib. 1. Paralip. cap. 24. & Lucæ 1. colligitur, Sacerdotes veteris Teſtamenti per vices ſuas miniſtrare ſolitos, & toto eo tempore, quo miniſtrabant in tabernaculo, à domo & uxore abfuiſſe. Ex quo deducunt Syricius Papa in epiſtola ad Himericum, & Innocentius I. in epiſtola ad Victricium, necnon Beda in cap. 1. Lucæ, quòd ſi illi tempore, quo miniſtrabant, ab uxoribus abſtinebant, omnino decere, ut Sacerdotes noſtri, qui non per vices, ſed ſemper miniſtrant, ſemper ab uxoribus ſe contineant.

Hoc ultimum argumentum ſolvere conatur Calvinus, lib. 4. cap. 12. §. 25. ac dicit, Sacerdotes Leviticos ἀντιτύπους Chriſti fuiſſe, ideſt, figuram Chriſti geſſiſſe, & quia Chriſti excellentiam & ſanctitatem exactè referre non poterant, juſſos fuiſſe ultra humanum morem ſe purificare. Nunc autem id neceſſarium non eſſe, cùm per Chriſti adventum figuræ, atque umbræ ceſſaverint.

At ſolutio parum valet. Nam ſicut Levitici Sacerdotes, Chriſti venturi figuram gerebant, ita nunc Sacerdotes Chriſtiani Chriſtum, qui venit, repræſentant. Sacerdos enim, dum ſacra myſteria peragit, Chriſti perſonam ſuſtinet, & propterea ſacrificans, non dicit: Hoc eſt corpus Chriſti, ſed: Hoc eſt corpus meum. Ipſe enim Chriſtum eo loco agit;

id quod

id quod etiam vestium sacrarum ornatus designat. Deinde, non est illa primaria causa, cur Sacerdotes Levitici deberent abstinere ab uxoribus, quia gerebant Christi figuram, sed quia Domino ministrabant. Exodi 19. *Sacerdotes, qui accedunt ad Deum, sanctificentur, ne percutiat eos*. Nam alioqui David semper erat Christi figura, & tamen tunc solum jussus est abstinere ab uxore, quando panem sanctum comesturus erat, ut diximus. Denique, si illi, quia Christum significabant, debuerunt ultra humanum modum se purificare, quantò magis purificari debebunt, qui Christum ipsum quotidie tractant.

Probatur secundò, testimonus Conciliorum antiquorum totius Ecclesiæ. Ac primùm Ecclesiæ Orientalis. Habemus Concilium Ancyranum celebratum ante annos 1200. can. 10. ubi dicitur: Diaconos qui in ipsa ordinatione non protestantur se velle uxorem habere, non posse post ordinationem eam ducere; Si autem protestentur, posse ducere, quia tunc censetur Episcopus cum eis dispensasse. Item Concilium Neocæsariense paulò post celebratum, cap. 1. *Presbyter*, inquit, *si uxorem duxerit, ordine suo moveatur*. Concilium Nicænum I. can. 3. interdicit Episcopo, Presbytero, & Diacono ne domi mulierem ullam habeat præter matrem, sororem, amitam. Nulla uxoris mentio fit, quæ tamen primo loco poni debuit, si cum ea habitare liceret. Item, cur prohibetur Clericis cohabitatio mulierum, si uxorati esse possunt? Nonne uxores ancillas habere possunt in eadem domo? Denique Synodus Trullana, can. 6. prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi post ordinationem suam, uxorem ducant, & can. 48. præcipit, ut Episcopus non cohabitet uxori.

Ecclesiæ Africanæ habemus insigne testimonium. Concilium enim Carthaginense II. can. 2. *Omnibus placet*, inquit, *ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam ab uxoribus se abstineant*. Et ratio ibi redditur: *Ut quod*, inquiunt, *Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus*. Hoc testimonium non solùm refellit Lutheranos, sed etiam eos ex Catholicis, qui volunt hoc decretum de sacerdotum continentia à Syricio incœpisse. Isti enim Patres ab Apostolis incœpisse dicunt. Item Concilium Carthaginense V. can. 3. & Concilium Africanum, can. 37. idem constituunt.

Ecclesiæ Italicæ habemus Concilium Romanum sub Sylvestro I. quod canon. 8. prohibet Subdiaconis, ne uxores ullo modo ducere audeant.

Ecclesiæ Gallicæ habemus Concilium Arelatense II. ante annos 1700. celebratum; in quo can. 2. cavetur, ne ullus conjugatus, ad sacerdotium admittatur, nisi continentiam ab uxore promiserit. Item Concilium Turonense I. canone 1. & 2. & Turonense II. canone 20. Agathense, cap. 9. & Aurelianense III. can. 2. *Ut nullus*, inquit, *Clericorum à Subdiacono & suprà, propria, si fortè jam habeat, misceatur uxori*.

Ecclesiæ Hispanicæ habemus Concilium Eliberitinum ante tempora Syricii, can. 33. *Placuit*, inquit, *in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis abstinere se à conjugibus, & non generare filios*. Toletanum II. cap. 1. & Toletanum IV. cap. 26. & Toletanum VIII. cap. 6. etiam Subdiaconis usum uxorum prohibeat.

Denique Ecclesiæ Germanicæ habemus Concilium Aquisgranense tempore Ludovici I. cap. 6. Concilium Wormaciense, cap. 9. *Placuit*, inquit, *ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abstineant se ab uxoribus, & non generent filios*. Denique Concilium Moguntinum tempore Arnulphi Imperatoris, cap. 10. statuit, ut nulla penitus mulier, ne soror quidem; aut mater, cum Ecclesiasticis habitare permittatur.

Ex his apparet mendacium esse apertissimum, quod Philippus dicit in ipsa Confessione Augustana, art. 23. cui tot Principes subscripserunt, in Germania ante annos 400. primùm esse legem cœlibatus impositam Clericis. Nam Concilia citata, sunt in Germania ante annos 700. celebrata, vel etiam amplius. Nec minus mendacium est, quod in Apologia dicit, legem de cœlibatu Clericorum in nullo Concilio reperiri, sed à solo Romano Pontifice contra Synodorum sententiam inductam esse.

Probatur tertiò, testimoniis veterum Pontificum. Clemens I. in Canonibus Apostolorum, can. 27. *Inneptiis autem qui ad Clerum provecti sunt, præcipimus, ut si voluerint, uxores accipiant, sed lectores, cantoresque tantummodo*. Quod autem de lectoribus, & cantoribus dicitur, idem de aliis minoribus ordinibus intelligitur, cùm sit omnium eadem ratio, Calixtus I. apud Gratianum, dist. 27. can. Presbyteris: *Presbyteris*, inquit, *Diaconis, Subdiaconis, & Monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdicimus*. Syricius in epistola ad Himericum, cap. 7. (quod etiam Calvinus fatetur) prohibet cum uxore commercium iis qui sunt in sacris. Idem paulò post confirmavit Innocentius I. in epistola ad Victricium, cap. 9. & in epist. ad Exuperium, cap. 1. Idem Leo I. in epist. 82. ad Anastasium Episcopum Thessalonicæ, cap. 4. & in epist. 90. ad Rusticum Narbonensem, cap. 3. Idem Gregorius I. in epist. 42. lib. 1. & epist. 34. libri 3. Idem Zacharias Papa in epist. ultima, ad Bonifacium Episcopum Germaniæ, ante annos 800. Unde etiam apparet clarius Philippi mendacium.

Sed placet verba referre Leonis I. in epist. ad Anastasium, quia non solùm Lutheranos, sed etiam Græcos, evidenter coarguunt. Ad Græcos enim scribit hoc modo: *Omnium*, inquit, *Sacerdotum tam excellens est electio, ut hæc, quæ in aliis membris Ecclesiæ vacant à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cùm enim extra Clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, ut & qui habent, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares & innupti. Quòd si in hoc ordine, qui quartus exstat à capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo, vel in secundo, tertiove servandum est, ne aut Levitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate uxoria, necdum frænasse detegitur?* His adde expressa testimonia veterum Imperatorum, quæ exstant Codice de Episcopis, & Clericis, leg. eum qui, & sequentibus, item in Authenticis de Monachis.

Probatur quartò, testimoniis veterum Patrum Græcorum & Latinorum. Origenes homil. 23. in librum Numeri: *Certum est*, inquit, *quia impeditur sacrificium indesinens iis, qui conjugalibus necessitatibus serviunt, unde videtur mihi quòd illius solius est offerre sacrificium, qui indesinenti & perpetua se devoverit castitati*. Eusebius lib. 1. demonstrat. Evang. cap. 9. *Verumtamen*, inquit, *eos qui sacrati sint atque in Dei ministerio, cultuque occupati, continere deinceps seipsos à commercio uxoris decet &c.*

Epiphanius ad finem operis contra hæreses: *Sanctum*, inquit, *sacerdotium ex virginibus, ut plurimum, aut ex solitariis, aut si hi ad ministerium non sufficerint, de his qui se à propriis uxoribus continent, & si quis ab initio continens viduus fuerit, habere potest locum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi*. Item hæresi 59. quæ est Catharorum? *Sed*, inquit, *& adhuc viventem*

& li-

& liberos gignentem unius uxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum: maxime ubi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiaconos: At hoc non est juxta Canonem, sed juxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit.

Chrysostomus homil. 2. de patientia Job: *Dixit*, inquit, *unius uxoris virum, non ea ratione, ut id nunc in Ecclesia observetur; oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse.* Gregorius Nyssenus libro de virginitate cap. ult. *Quomodo*, inquit, *Dei sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, ut munus offerres, unctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne sacra impurus faciat? Ac si Deum tibi apparere expetis, quid in causa est cur Mosem non audias, qui populo edicit, ut à nuptiis purus sit, quo Dei aspectum comprehendat?* Cyrillus Catechesi 12. *Si*, inquit, *qui apud Jesum bene fungitur sacerdotio, abstinet à muliere: ipse Jesus quomodo ex viro, & muliere proditurus esset?* Oecumenius in cap. 3. primæ ad Timoth. in illud; Unius uxoris virum: *Non statuit*, inquit, *ut ab uxore pendeat Episcopus, aut uxorem necessariò habeat, sed si fiat*, inquit, *è mandatis, non fit saltem bigamus, ita tamen ut vocatus ad Episcopi munus, illud compleat; quòd qui habent uxores, sint tanquam non habentes.*

Jam ex Latinis. Cyprianus, sive quicumque est auctor, in lib. de singularitate Clericorum, affirmat sibi à Domino revelatum, non debere Clericos domi suæ habere mulieres; id quod etiam toto eo libro probat. Neque obstat, quod in extremo libro (ut Petrus Martyr notavit) sic loquitur: *Si quis habet matrem, vel filiam, vel sororem, vel conjugem, vel cognatam, sic habeat, ut nulla ancilla interfit &c.* Nam loquitur de conjuge, quæ simul voverit continentiam. Similis habetur locus in Concilio II. Arelatensi, can. 3. *Si quis de Clericis à gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Alioqui si Cyprianus uxorem Clericis concederet, qua uti liceret, pugnaret cum toto suo libro, & cum ipso titulo: *De singularitate Clericorum.*

Ambrosius lib. 1. de officiis, cap. ult. *Inoffensum*, inquit, *exhibendum, & immaculatum ministerium, nec ullo conjugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio conjugali, sacri ministerii gratiam recepistis. Quod ideo non prætervoi, quia in plerisque abditioribus locis, cùm ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios suscepernnt.* Idem in epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem: *Habentem*, inquit, *filios, dicit Apostolus, non facientem &c.* Et in cap. 1. epist. 1. ad Timotheum: *Deinceps*, inquit, *ab usu fœmina cohibentur &c.*

Hieronymus lib. in Vigilantium circa initium: *Quid facient*, inquit, *Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt?* Idem in fine Apologiæ pro libris contra Jovinianum: *Episcopi*, inquit, *Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium pudici.*

Augustinus lib. 2. de adulterinis conjugiis, cap. 20. *Salemus*, inquit, *eis proponere continentiam Clericorum, qui plerumque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inviti, eamque susceptam usque ad debitum finem, Domino adjuvante perducunt.* Vide totum locum. Auctor quæstionum veteris & novi testamenti, qui non est Augustinus, ut titulus præfefert, sed aliquis antiquior, quæstione ultima sub finem: *Si licet*, inquit, *& bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet uxores habere?* Et prolixè causam reddit.

Gregorius præter decreta suprà citata lib. 6. cap. 1. in lib. Regum, errare dicit eos, qui propter verbum Pauli: *Unusquisque uxorem suam habeat*, putant licere Ecclesiasticis uxores habere. Gregorius Turonicus lib. 4. hist. cap. 4. refert quendam Comitem, qui dimissa uxore fuerat sacris initiatus, quia postea ad uxorem redire voluit, ab omnibus Episcopis excommunicatum fuisse.

Isidorus lib. 2. de officiis divinis, cap. 10. *Placuit*, inquit, *sanctis Patribus, ut qui sacra mysteria contrectant, casti sint, & continentes ab uxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi.* Hæc de Subdiaconis dicit. Similia docet de Diaconis, & Presbyteris cap. 5. & 8. Ex quibus locis intelligi possunt ea verba capitis secundi: *Castimoniam corporis perpetuò servent, aut unius matrimonii vinculo fœderentur.* Hæc enim dicuntur de Clericis in universum, tum majoribus, tum minoribus. Debent enim omnes Clerici aut perpetuo esse continentes, si majoribus ordinibus initiati sint, aut unius matrimonii vinculo copulari, si minoribus.

B. Anselmus in epist. 8. asserit rectè à Gregorio VII. prohibitum fuisse, ne ulli interessent Sacris sacerdotum conjugatorum. Beda lib. 3. de tabernaculo, c. 9. *Nemo potest*, inquit, *vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum uxore matrimonii fœdera solverit.* Denique, ut recentiores omittam, Arator Subdiaconus Vigilii Papæ ante annos 1000. in lib. in Acta Apostolorum cap. 30. postea quam explicuit rationem, cur sacerdotibus veteris legis permitteretur, ut solùm ad tempus ab uxoribus se continerent, subdit:

Ecclesia nunc alma videt sine fine pudicos
Pontifices jubet esse suos &c.

His testimoniis accedant exempla eorundem. Nam à tempore Apostolorum, omnes Episcopi, Presbyteri, aliique Ecclesiastici, quorum vitas habemus, & quos unquam laudatos audivimus, continentes fuerunt, neque ullum exemplum probati viri in contrarium afferri potest. Magdeburgenses quidem diligentissimè quæsierunt omnibus sæculis aliquos, qui uxorem duxerint post susceptos ordines, & multa exempla proferunt, Centuria 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. initio capitis septimi, sed nullum eorum aliquid valet. Nam vel exempla illa debent intelligi de uxoribus, quas antea duxerant, ut de Gregorio, patre Gregorii Nazianzeni, vel intelliguntur de minoribus Clericis, ut quod proferunt ex Concilio Toletano IV. cap. 42. vel sunt exempla eorum qui reprehenduntur, ut quæ proferunt ex epistola Zachariæ ad Bonifacium, vel sunt expressa mendacia, ut cùm dicunt Cent. 5. cap. 7. Presbyteros Macedoniæ duxisse uxores, teste Innocentio I. epist. 22. nihil enim tale Innocentius dicit. Philippus in lib. de cœlibatu ad Regem Angliæ, probat veteres Episcopos matrimonio usos ex epist. Polycratis, apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 24. scribit enim Polycrates septem ex parentibus suis fuisse Episcopos, seque octavum esse. At deceptus Philippus est ex versione Ruffini. Græca enim vox συγγενῶν, quæ est apud Eusebium, non parentes, sed cognatos significat. Sed fac esse parentes, num propterea sequitur eos in Episcopatu matrimonio usos?

Ex hac autem tanta nube testium tria deducuntur. Primò, errare Clictovæum & alios, qui putant legem continentiæ impositam Clericis primùm à Syricio. Nam Clemens, Origenes, Eusebius, Epiphanius, & aliqua Concilia citata, antiquiora sunt Syricio. Secundò, morem Græcorum, quem nunc habent, non fuisse primis sexcentis annis, ut patet ex

iisdem

iisdem auctoribus, necnon ex Chrysostomo, Hieronymo, & Leone locis citatis. Tertiò, mendacium esse, & quidem impudentissimum Calvini lib. 4. instit. cap. 12. §. 25. ubi dicit omnes veteres Patres approbasse conjugium in ordine Episcopali. Nam Patres plurimi citati, & Concilia plurima contrarium statuunt, & nullum exemplum in contrarium adferri potest.

Probatur jam quintò ratione; cùm enim conjugium vehementer impediat Ecclesiastica munera, æquum fuit, ut sacerdotibus, aliisque sacratis hominibus conjugia prohiberentur, nam Ecclesiasticorum munera sunt sacrificare, orare, docere, exhortari, Sacramenta ministrare, curam pauperum gerere, & similia, quæ ritè exerceri non possunt, ut Apostolus ad Titum c. 1. docet, nisi sacerdos sit hospitalis, benignus, sobrius, justus, sanctus, continens, doctus.

Jam verò matrimonium impedit in primis, ut Hieronymus dicit lib. 1. in Jovinianum, munus sacrificandi, quia summa quædam puritas, & sanctitas in eo requiritur, ut Chrysostomus explicat lib. 6. de sacerdotio. In actu verò conjugii negari non potest, quin admixta sit quædam impuritas & pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata sit. Quamvis enim Calvinus, loco notato, vociferetur contra Syricium, qui conjugium sacerdotum pollutionem vocavit, tamen non solùm conjugium sacerdotum, quod sacrilegium est, non conjugium, sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam, & turpitudine non exerceri, satis testatur rebellio membrorum, & verecundia humana in illo actu, quæ secretum semper quærit, ut notavit B. Augustinus lib. 14. de civitate Dei, cap. 17.

Deinde, impedit studium orationis, & lectionis, in quo assiduè sacerdos versari debet. Oratio enim requirit mentem elevatam, purgatam, & tranquillam; actus autem conjugii, ut B. Augustinus docet lib. 14. de civit. Dei, cap. 16. maximè hebetat aciem mentis, & deprimit ad inferiora, & perturbat & animam ipsam carnalem quodammodo facit.

Tertiò, impedit efficaciam prædicationis, ut Ambrosius docet lib. 1. de officiis cap. ultim. quomodo enim efficaciter exhortabitur viduas & virgines, qui liberis perpetuò operam dat?

Quartò, impedit curam pastoralem, nam qui uxorem, & liberos habet, de illis semper cogitat, & affectus, quo oves suas prosequi deberet, in uxore & filiis totus consumitur, & tamen (ut Ambrosius docet lib. 1. de officiis, cap. 7.) plus diligendi essent filii spirituales, quàm carnales.

Quintò, impedit curam pauperum, & illam hospitalitatem, & benignitatem, quam Apostolus tantopere commendat; nam qui uxorem, & liberos habet, debet eis thesaurizare, & raro inveniuntur conjugati qui superfluum habeant. Adde, quòd cùm Clericus non possit filiis relinquere beneficia, & tamen omnis Pater cupiat bene prospectum filiis suis, cogerentur esse avarissimi, & vendere Sacramenta.

Sextò, impediret Sacramentorum administrationem; tunc enim vix distinguerentur Clerici à Laicis, & esset sicut populus, sic sacerdos. Quod experientia testatur; nam tempore Gregori VII. cùm in Germania cœpissent sacerdotes uxores ducere, tantus contemptus Sacramentorum sequutus est, ut passim Laici Sacramenta administrarent, ut Joannes Nauclerus, & alii referunt. Itaque meritò D. Epiphanius hæresi 59. dicit, propter honorem sacerdotii necessariam esse continentiam. Superest argumenta solvere. Ac primùm solvam argumenta Calvini eodem ordine quo ipse proponit.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta Calvini.

ARgumentum primum. Deus reliquit matrimonium liberum, ergo nulli homini licuit id prohibere, & confirmatur ex Apostolo 1. Timoth. 4. ubi notam hæreticorum esse dicit prohibere nuptias.

Respondeo, concedimus totum argumentum; neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aut cogit ullum ad cœlibatum absolutè suscipiendum, sed solùm requirit eam conditionem in iis, qui initiari volunt sacris mysteriis, quam si quis nolit accipere, potest non accipere, sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere judicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ecclesiasticis fieri. Ad locum Apostoli dicimus cum Hieronymo libr. 1. in Jovinianum, & Augustino libr. 30. contra Faustum, cap. 4. & 6. Ambrosio, Chrysostomo, aliisque in hunc locum, notari ab Apostolo eos, qui absolutè nuptias ut malas prohibebant, quales fuerunt Tatianus, Marcion, & Manichæus.

Sed fortè objiciunt, quia Apostolus dicit id futurum in novissimis diebus. Respondeo, novissimos dies intelligi totam hanc ultimam ætatem, quæ est à Christo usque ad judicium. Nam Apostolus ait: *Nos summus in quos fines sæculorum devenerunt.* 1. Cor. 10. Et: *Filioli novissima hora est.* 1. Joan. 2. Adde, quòd vox Græca non est ἐσχάτοις sed ὑστέροις, idest, non in ultimis, sed in posterioribus temporibus. Neque id negare possunt adversarii, nisi velint Manichæos & Encratitas ab Apostolo notatos non fuisse, qui tamen apertissimè nuptias prohibebant. Nec enim illi in ultimis temporibus fuerunt.

Sed objicit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu, & votis monasticis, sanctum Augustinum, qui lib. 2. de moribus Manichæorum, cap. 18. & in epist. 74. ad Deuterium, testatur Manichæos non prohibuisse nuptias nisi electis suis, qui erant apud eos quasi Sacerdotes, & Monachi: & tamen dicit eos notari ab Apostolo, cùm ait, doctrinam esse dæmoniorum, prohibitionem nuptiarum.

Respondeo. Idem Augustinus lib. 30. contra Faustum, cap. 6. scribit, à Manichæis interdictas nuptias simpliciter, quia etsi eas permittebant auditoribus suis, id faciebant, quia non poterant aliud obtinere: *Nec ideo*, inquit, *vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes, aut non valentes, salva amicitia toleratis.* Hæc ille. Nos autem non solum toleramus Christianos conjugatos, sed etiam laudamus. Ac propterea Manichæi auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem, ut tamen conceptum, & liberorum procreationem cavendam esse monerent. Quod est nuptias apertissimè detestari. Catholici autem ideo potissimum nuptias laudant, quòd ad procreationem liberorum a Deo institutæ fuisse noscantur.

Argumentum secundum. Apostolus 1. Timoth. 3. & Tit. 1. cùm absoluti Episcopi ideam exprimeret, inter reliquas dotes, & virtutes, quas in eo requirebat, ausus est conjugium ponere: ait enim, unius uxoris virum esse eligendum.

Respondeo, falsissimum est, quod Apostolus inter dotes, aut virtutes absoluti Episcopi ponat conjugium: ad quod probandum sufficere deberet, quòd quotquot Sanctissimi Episcopi hactenus fuerunt, omnes continentes fuerunt, ut suprà diximus: quos certè nullo modo credibile est, aut non intellexisse verba Pauli, aut ei obtemperare noluisse. Præterea

cùm

eùm idem Paulus, 1. Corinth. 7. hortetur ad continentiam, & dicat bonum esse innupeis & viduis, ut sic permaneant, &: *Qui nubit bene facit, qui non nubit melius facit*; quomodo credibile est eundem Paulum inter dotes, & virtutes Episcopi posuisse ut uxorem habeat? Adde, quòd non solùm Chrysostomus & alii Patres in hunc locum docent, Paulum non tulisse legem, ut episcopi habeant uxores, sed solùm ut non habeant, vel habuerint plures quàm unam: sed etiam Martinus Lutherus in propositionibus de digamia contendit ista verba: *Unius uxoris virum*, esse accipienda negativè, non positivè, ita ut non teneatur Episcopus habere unam, sed teneatur non habere plures fœminas unà cum uxore.

At, inquit Calvinus, Paulus ibidem, ubi descripserat quales debeant esse Episcopi & Diaconi, describit etiam quales debeant esse eorum uxores. Respondeo, Paulum, ubi dicit: *Mulieres simpliciter pudica &c.* vel loqui de mulieribus generatim, ut Ambrosius exponit, vel de Diaconissis, quæ viduæ erant; ut Chrysostomus & Theophylactus docent, vel si loquatur de uxoribus Episcoporum, & Diaconorum, loqui de uxoribus, quas acceperant ante ordinationem, non quas postea acceperuti essent.

Argumentum Tertium. Apostolus Heb. 13. citra exceptionem securè pronunciat, honorabile esse inter omnes conjugium: Cur non etiam inter Sacerdotes?

Respondeo, argumentum facilè in ipsum retorqueri posse, si enim conjugia omnium sunt honorabilia, etiam conjugia consanguineorum in primo aut secundo gradu erunt honorabilia, & conjugia adolescentium injussu parentum contracta, erunt honorabilia, quæ tamen Calvinus improbat libro 4. capite 19. §. 37. instit. Dico igitur, tribus modis posse exponi illud, *In omnibus*, Græcè *ἐν πᾶσι*. Primò, ut in omnibus, idem sit, quod omni ex parte, ideſt, conjugium honorabile est in omnibus, quæ conjugii sunt, sive Sacramentum, sive fidem, sive prolem contideres: ita Oecumenius in hunc locum. Secundò, ut omnibus, significet apud omnes, ideſt, nemo debet conjugium reprehendere, etiamsi virginitatem ipse profiteatur; ita videtur accepisse Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. Denique, in omnibus, ideſt, in omnibus legitimè conjunctis, quicumque illi sint, sive senes, sive juvenes, sive nobiles, sive obscuri, sive Græci, sive Hebræi &c. Ita Theophylactus in hunc locum, & hæc videtur magis literalis expositio, sed parum refert.

Argumentum Quartum. Apostoli exemplo suo docuerunt, nullius, quamvis excellentis functionis sanctitate, indignum esse conjugium, nam eos uxores non tolùm habuisse, sed etiam circumduxisse testatur Paulus 1. Corinth. 9. cui loco etiam addi potest illud Philipp. ult. *Rogo te etiam Germane compar adjuva illas &c.* Posset enim commodè verti, Germana conjux, quod Græcè scriptum est.

Respondeo, non esse omnino certum, qui ex Apostolis uxorem habuerint, & qui non habuerint. Tertullianus libro de Monogamia, & Hieronymus libro 1. in Jovinianum existimant præter Petrum, cujus socrum in Evangelio legimus, nullum alium Apostolorum uxorem habuisse. S. Ignatius in epistola ad Philadelphienses dicit, Petrum & Paulum, & reliquos Apostolos conjugatos fuisse, excepto Joanne, quamquam in Vaticano codice, & quibusdam aliis vetustis non habetur nomen Pauli. Clemens quoque Alexandrinus libro 3. Stromatum circa medium, aliquos Apostolorum, & nominatim Paulum uxorem habuisse asserit ex locis citatis. Sed quidquid de hoc sit, certum est eos ex Apostolis, qui uxorem habuerunt, postquam vocati à Christo fuerunt, officio conjugali renunciasse, ut beatus Hieronymus docet lib. 1. in Jovinianum, & satis colligitur ex cap. 10. Matth. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Statim enim Dominus explicans, quid sit relinquere omnia; adjicit: *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem &c.*

Ad locum igitur illum 1. Cor. 9. ubi dicitur: *Numquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Dico Apostolum non de uxoribus, sed de piis fœminis loqui, quæ sequebantur Apostolos, & eis ministrabant, sicut etiam Dominum sequebantur Lucæ 8. Ita ferè omnes Græci & Latini exponunt, ut Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophilactus, Ambrosius, Haymo, & alii in hunc locum. Necnon Tertullianus libro de Monogamia, B. Hieronymus libro 1. in Jovinianum, B. Augustinus libro de opere Monachorum, capit. 4. & 5. & certè proprietas linguæ Græcæ hoc satis ostendit. Nam dicit *ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν*, sine ullo articulo. Si enim de uxore loqueretur, diceret: *τὴν γυναῖκα*; uxor enim certa quædam mulier est. Adde, quòd Clemens Alexandrinus, qui unus ex veteribus exposuit hunc locum de uxoribus Apostolorum, ibidem addit; quòd etsi uxores erant, tamen cessaverat inter eos conjugale officium, & loco sororum, non loco uxorum ab Apostolis habebantur, quod nobis sufficit contra hæreticos.

Occurrit Petrus Martyr in cap. 9. primæ ad Corinth. ubi probat tripliciter Apostolum loqui de uxoribus. Primò, quia alioqui non diceret, sorores mulieres, sed sorores tantùm, cùm constet omnem sororem esse mulierem. Secundò, quia non diceret, potestatem circumducendi mulierem, quod sonat auctoritatem, sed diceret consuevisse mulieres sequi, ut legimus Luc. 8. Tertiò, quia si illæ mulieres aluissent Apostolos ex suis facultatibus, falsum esset quòd Apostoli accepissent sumptus à populis, ergo loquitur de uxoribus, quæ sequebantur Apostolos viros suos, & non eos alebant, sed ab eis alebantur ex sumptibus populorum.

Ad Primum dico, sic vocari sorores mulieres, sicut Act. 1. dicuntur viri fratres, nisi quòd Paulus, ut sæpè solet, mutavit ordinem, & dixit sororem mulierem, pro mulierem sororem. Ad Secundum dico, potestatem, de qua Paulus loquitur, non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi, si sequi vellent, vel si in mulieres erat potestas, dicam, Apostolos habuisse auctoritatem in eas mulieres, non virorum in uxores, sed doctorum in discipulas. Ad Tertium dico vel eas mulieres non fuisse divites, & non ministrasse pecunias, sed obsequium tantùm, accipientes pecunias à populis, quibus Apostoli prædicabant, vel fuisse divites, & aluisse Apostolos, sed non semper fuisse cum Apostolis, & ideo Apostolos aliquando fuisse nutritos à populis, aliquando ab illis mulieribus.

Ad locum ex Phil. 4. dico duo. Primò, non de uxore Pauli hic agi, sed de viro aliquo, quem Paulus vocat Germanum comparem, seu conjugem, aut conjugalem, *σύζυγος* enim significat eum, qui idem jugum trahit. Vocat autem eum conjugem, vel quia erat maritus alicujus ex fœminis antea nominatis, ideſt, Evodiæ aut Synthiches, ut Chrysostomus & Theophylactus dicunt, vel quia erat socius suus in Evangelii prædicatione, ut Theodoretus, & Haymo docent; vel certè est nomen proprium viri, ut vult Oecumenius.

Quòd autem ita sit, ideſt, quòd non loquatur de uxore, suadent hæ rationes. Prima, quia plurima

veterum asserunt Paulum non habuisse uxorem, ut Hieronymus in epistola ad Eustochium de virginitate. Hilarius in Psalm. 127. Augustinus libro de gratia, & libero arbitrio, cap. 4. Epiphanius hæresi 58. Valesiorum, Ambrosius in c. 7. prioris ad Corinth. & in exhortatione ad virgines, Tertullianus in utroque libro ad uxorem. Item Chrysost. Theodoretus, aliique veteres omnes in hunc locum, excepto Clemente Alexandrino. Secunda, quia, ut Theophylactus notavit, si de uxore loqueretur, non diceret γύναι, sed in genere fœminino γύναιον. Non enim tam politus erat Apostolus ut Atticismis uteretur. Tertia, quia, ut dicit Oecumenius, non est credibile uxorem Pauli habitasse Philippis, & non potiùs in Judæa, vel certè in Tarso Ciliciæ, unde Paulus oriundus erat. Quarta, quia, ut Ambrosius notavit in 1. Corinth. 7. Paulus adolescens à Domino vocatus est, quo tempore non est credibile eum uxorem habuisse, & certum est postea non accepisse. Quinta, quia, ut notavit Theodoretus, Paulus 1. Corinth. 7. ponit se inter eos qui non habebant uxores: *In nuptis, & viduis*, inquit, *dico, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego; Quod si non se continent, nubant*. At epistola ad Corinthios scripta est ante epistolam ad Philippenses, ut idem Theodoretus ostendit in præfatione commentarii in epistolas. Igitur vel Paulus accepit uxorem postquam scripserat ad Corinthios, quod est incredibile, aut non habuit uxorem cùm scriberet ad Philippenses.

Dico Secundo, quòd si constaret Paulum loqui de uxore sua, tamen certum etiam nobis esse deberet, eum ab uxore separatum fuisse, quoad thorum. Quòd enim Paulus vitam continentem duxerit cùm Evangelium prædicabat, evidenter deducit ex 1. Corinth. 7. B. Augustinus libro de gratia & libero arbitrio, cap. 4.

Argumentum Quintum & ultimum Calvini sumitur ex historia Socratis lib. 1. cap. 8. & Sozomeni lib. 1. cap. 22. ubi dicunt, quòd cùm Nicænum Concilium legem ferre vellet, ne liceret Clericis cum uxoribus suis dormire, surrexit Paphnutius confessor, & Synodus tota in ejus sententiam ivit, & continentiam ab uxore in arbitrio cujusque reliquit.

Respondeo, hoc testimonium aliquid habere momenti pro sententia Græcorum, sed nullum penitus pro errore Lutheranorum. Nam uterque auctor in eodem loco testatur Paphnutium adjecisse, bonum sibi videri ut secundum antiquos Canones prohibeatur Clericis, ne post ordinationem ullo modo uxores ducant, sed solùm permittantur uti illis, quas ante ordinationem acceperunt. Nonne hoc totum contra Lutheranos est, qui post sacerdotium uxores ducunt?

At neque pro Græcorum errore magnum est præsidium in hoc testimonio Socratis, & Sozomeni. Nam vel totum est falsum quod isti de Paphnutio tradunt, vel certè (quod magis credo) tale aliquid tunc accidit, sed non bene ab istis narratum est. Fortasse voluerunt Patres Concilii graviores pœnas constituere in Clericos incontinentes, quales tunc aliquos fuisse ex Epiphanio, & Ambrosio locis notatis intelligi potest, & Paphnutius suasit non esse id faciendum.

At quòd Concilium statuerit, continentiam esse relinquendam in arbitrio Clericorum nullam habet apparentiam, nec debet illis auctoribus credi. Primo, quia Sozomeni historia à S. Gregorio reprobatur, lib. 6. epist. 31. *Quia*, inquit Gregorius, *multa mentitur*. Socrates autem, ut omittam cætera, lib. 5. suæ historiæ, cap. 21. tria clara mendacia dicit. Primò: licuisse suo tempore unicuique celebrare Pascha quando vellet, nec de hac re Ecclesiam aliquid certi statuisse. At constat, Nicænam Synodum statuisse ut Pascha semper celebraretur prima Dominica post quartamdecimam lunam primi mensis; cujus Canonis meminerunt Epiphanius hæres. 70. Audianorum, & Ambrosius lib. 10. epistola 83. Eusebius in vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ. Secundò dicit, in Romana Ecclesia non jejunari ante Pascha, nisi tres hebdomadas, & tamen vocari Quadragesimam. At S. Leo, qui eodem tempore vixit, quo Socrates, sermone 4. de Quadragesima dicit, Romæ jejunari XL. dies, & idem dicit Gregorius hom. 16. in Evangelia, & certissimum est. Tertiò dicit, Romæ non jejunari in Sabbatis, cùm tamen contrarium sit certum ex Augustino epistol. 86. & 118. ad Januarium. Si ergo in historia sui temporis Socrates tam apertè mentitur, vel certè refert quæ non scit, quæ fides adhiberi illi potest in historia Concilii Nicæni, quod annis plusquam centum ante ejus ætatem celebratum est?

Præterea, historia ista de Paphnutio manifestè pugnat cum verbis Epiphanii contra hæres. 59. ubi ait, esse contra Canones Ecclesiasticos, quòd Sacerdos vel Diaconus liberos gignat; & cum verbis Hieronymi libro contra Vigilantium, ubi dicit in Oriente & Ægypto non esse licitum Sacerdotibus & Diaconis uxoribus uti, quod sanè falsum est, si Nicæna Synodus, in Oriente paulò ante celebrata, uxorum usum illis concessit. Vel ergo Epiphanius, & Hieronymus, vel Socrates, & Sozomenus mentiuntur. At certè magis credendum est Epiphanio, & Hieronymo viris sanctis, & qui vicini fuerunt temporibus Concilii Nicæni, quàm Socrati, & Sozomeno hæreticis, & multò recentioribus.

Deinde, quomodo cohæret illa narratio de Paphnutio cum canone tertio Concilii Nicæni, ubi prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne ullam domi mulierem habeant, præter matrem, sororem, amitam? Et hoc argumento convictus Lutherus, in lib. de Conciliis parte prima dicit, Patres Concilii noluisse sequi sententiam Paphnutii, quamvis etiam contrarium Lutherus alibi scripserit.

Denique, qui fieri potest, ut nec Ruffinus, qui multa de Concilio Nicæno & Paphnutio scripsit lib. 1. historiæ Ecclesiasticæ, nec ullus alius ex veteribus ante Socratem hujus rei meminerit, nec ullum vestigium tantæ rei in actis Concilii exstet? Quod autem quidam dicunt, Suidam, qui hujus rei meminit in Vita Paphnutii, fuisse paulò post tempora Constantini, apertè falsum est; nam Suidas aliquot sæculis Socrate posterior est, quippe qui scribit etiam vitam Joannis Damasceni.

CAPUT XXI.

Solvuntur argumenta Philippi.

NUnc ad argumenta Philippi veniamus. Argumentum Primum. Conjugium est de jure divino. Gen. 1. *Crescite & multiplicamini*: Et de jure naturæ, ut patet ex naturali appetitu generandi; at jus divinum & naturæ non potest tolli ulla humana lege, ergo &c. Et confirmatur. Nam sicut nemo potest obligari à se, vel ab alio ad non comedendum, quia hoc esset contra naturalem inclinationem conservandi individuum, ita nemo potest obligari à se vel ab alio ad non ducendam uxorem, quia id esset contra naturalem inclinationem conservandi speciem.

Respon-

Reſpondeo, verbum Domini non præceptum ſonare, ſed naturæ inſtitutionem exprimere. Nam etiam avibus, & brutis animantibus ibidem Deus dixit: *Creſcite & multiplicamini*; quibus tamen nihil propriè præcipi poteſt. Præceptum autem naturale eſſe de conjugio ineundo, concedi poteſt, ſed quia eſt affirmativum, non obligat niſi in caſu neceſſitatis, ideſt, quando periculum immineret, ne humanum genus periret. Et per hoc reſpondetur ad confirmationem.

Nam ſicut non tenemur comedere, niſi quando periculum eſt, ne pereat individuum, ita non tenemur ducere uxorem, niſi quando periculum eſſet, ne ſpecies humana periret. Ad quod reſpicientes Patres dixerunt, illud: *Creſcite & multiplicamini*, tunc fuiſſe præceptum ſingulis hominibus, quando terra erat vacua, ut in exordio mundi, & mox à diluvio. Nunc autem cùm terra plena ſit, cœlum eſſe replendum, quod melius continendo, quàm nubendo fit; Etſi enim hanc ſolutionem Philippus ridet, tamen eſt Tertulliani lib. de Monogamia ante medium, Cypriani lib. de Habitu Virginum, Hieronymi lib. 1. in Jovinianum, & Auguſtini de ſancta Virginitate, cap. 9. & ipſe textus hoc docet; nam poſtquam Deus dixit: *Creſcite & multiplicamini*, ſubdit, quaſi rationem reddens: *Et replete terram*. Itaque tunc ſolùm vim præcepti illa verba habent, cùm terra eſt vacua. Denique, ſi Philippus vult jure divino & naturali quocumque tempore teneri homines omnes ad conjugium, injuriam facit Chriſto, Mariæ, Joanni, innumeriſque aliis ſanctiſſimis viris, qui ſine uxore vixerunt.

Argumentum Secundum. Apoſtolus præcipit omnibus, qui donum continentiæ non habent, ut nubant, 1. Cor. 7. *Propter fornicationem autem unuſquiſque uxorem ſuam habeat.*

Reſpondeo, Apoſtolum loqui de conjugatis, qui cùm in Paganiſmo uxores duxiſſent, poſt converſionem ad fidem, dubitabant an deberent uxoribus uti; iis enim reſpondet, ut unuſquiſque uxorem ſuam retineat, & conjugale debitum invicem reddant. Ita Tertullianus lib. de Monogamia, & B. Hieronymus li. 1. in Jovinianum, & patet ex ſequentibus. Nam paulò poſt addit: *Dico autem non nuptis, & viduis, bonum eſt eis ſi ſic permanſerint.* Et: *Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem.*

Adde etiam, non eſſe hoc præceptum Apoſtoli, ſed conſilium, vel permiſſionem potiùs, ſicut illa ejuſdem capitis: *Si non ſe continet, nubat, & ſi nupſerit virgo, non peccavit &c.* Eſt enim ſenſus Apoſtoli, ut Hieronymus ibidem & Chryſoſtomus, & Ambroſius, & alii in hunc locum exponunt: Bonum eſt mulierem non tangere, & vel uxorem non ducere, vel poſt eam ductam ex conſenſu ab officio conjugali abſtinere; tamen ſi timetis fornicationem, bene facitis uxori adhærendo, quia melius eſt carere perfectione virginitatis, quàm incidere in flagitia fornicationum.

Adde tertiò, hæc omnia dici iis, qui votum continentiæ non habent. Qui enim voverunt continentiam, iis non dicitur: *Unuſquiſque uxorem ſuam habeat, & virgo ſi nupſerit, non peccavit.* Sed dicitur: *Redde altiſſimo vota tua.* Et: *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.* Hanc exceptionem diſertè ponunt Hieronymus lib. 1. in Jovinianum in illud; *Si nupſerit virgo non peccavit.* Chryſoſtomus in commentario ejuſdem loci. Epiphanius hæreſi 61. eadem verba exponens. Item Auguſtinus in Pſalm. 83. tractans eadem verba: & Gregorius lib. 6. cap. 1. in lib. Regum, tractans illud: *Unuſquiſque uxorem ſuam habeat.*

Argumentum Tertium. Lex pontificia, quæ cœlibatum ſacerdotio adjunxit, diſſentit à Conciliis antiquis, proinde iniqua cenſenda eſt. Quæ autem ſint illa Concilia, ipſe non dixit. Nos tamen adducamus quæcumque adduci poſſunt. Primo eſt Canon Apoſtolorum ſextus: *Epiſcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam obtentu religionis abjiciat.*

Secundò eſt Canon Concilii Gangrenſis quartus: *Quicumque diſcernit à Presbytero, qui uxorem habuit, quòd non oporteat eo miniſtrante de oblatione percipere, anathema ſit.*

Tertiò eſt Canon 13. ſextæ Synodi, qui diſertè reprobat morem Romanæ Eccleſiæ, quo jubentur profiteri continentiam, qui ſacris initiantur.

Quartò eſt Canon 3. Concilii V. Carthaginenſis, in quo ſtatuitur, ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi ſe abſtineant ab uxoribus in propriis terminis, ideſt, in ordine vicis ſuæ, ut exponunt Trullani Patres Canone jam citato.

Quintò eſt Canon Aliter, diſtinctio. 31. ubi Stephanus Papa dicit, in Orientali Eccleſia Eccleſiaſticos viros matrimoniis copulari, nec eum morem reprehendit. Ergo falſum eſt, quod ſæpè diximus, numquam eſſe auditum quòd licuerit poſt ſacram ordinationem uxorem ducere.

Ultimò eſt Canon B. Auguſtini 35. quæſt. 1. cancùm igitur, ubi dicitur: *Eccleſia, poſt Apoſtolica inſtituta, quædam conſilia perfectionis addidit, utpotè de continentia Clericorum &c.* Ergo hoc, conſilium, non præceptum eſt. Hæc fortè ſunt omnia quæ ex jure Canonico pro ſententia hæreticorum adduci poſſunt.

Ad Primum reſpondet Hubertus Cardinalis in lib. contra Nicetam, & habetur hæc reſponſio ſub nomine Leonis IX. diſt. 31. can. Omnino, Apoſtolos juſſiſſe ut non abjiciant Clerici uxores à cura ſua, & ſi reliquerint quoad thorum, debent enim adhuc eas alere, & eis in omnibus providere. Id quod expoſuit Concilium Trullanum can. 48. ubi dicitur; quòd Epiſcopi uxor debet in monaſterio aliquo degere, & providentia Epiſcopi viri ſui frui. Necnon Concilium Turonenſe II. can. 8. ubi dicitur, quòd Epiſcopus conjugatus debet habere uxorem ut ſororem, & ejus curam gerere, abſque tamen ulla ſuſpicione carnalis commercii. Adde, quòd iſte ipſe Canon pro nobis facit; nam Græca vox pro qua habemus (religionis) eſt εὐλαβείας, quæ cautionem propriè ſignificat. Itaque ſenſus eſt, Epiſcopus aut Presbyter nequaquam prætextu cautionis uxorem abjiciat, ideſt, ne curam uxoris dimittat, eo prætextu quòd tenetur ab ea ſe continere.

Ad Secundùm dico, anathema dici eis, qui putant matrimonium ex ſe eſſe malum, & propterea exiſtimant non licere ſacra facere ei qui uxorem habuit, etiamſi ab illa ſe contineat. Id ita eſſe, patet, tum quia in ipſo primo Canone dicitur anathema iis, qui putant nuptias abſolutè eſſe malas, & in hoc canone quarto non dicitur, qui uxorem habet, ſed qui uxorem habuit.

Ad Tertium dico illos Canones non eſſe ullius approbati Concilii. Nam vera ſexta Synodus nullos Canones edidit, ut patet ex VII. Synodo, actione 4. & 5. Sed poſt VI. Synodum quidam Epiſcopi convenerunt Conſtantinopoli, & in palatio Imperatoris Juſtiniani II. quod Trullum dicebatur, Canones iſtos ediderunt nomine ſextæ Synodi. Cæterùm hos Canones non ſolùm nullus Romanus Pontifex probavit, ſed etiam apertè improbavit Sergius Papa, qui tunc ſedebat, ut Beda ſcribit, in lib. de ſex ætatibus in Juſtiniano, & Paulus Diaconus lib. 8. capit. 9. de Rebus Romanis. Vocat autem Beda erraticam Synodum cœtum illorum Patrum, qui hos cano-

canones ediderunt. Adde, quòd etiamsi isti Canones aliquid valerent, nihil tamen juvarent causam Lutheranorum, non enim permittunt, ut ulli Clerico post sacrorum ordinum susceptionem liceat uxorem ducere, quod Lutherani faciunt, sed solùm ut liceat uti uxore ante ordinem ducta, & hoc etiam non permittunt Episcopis, sed solùm inferioribus Clericis, ut patet ex can. 6. 12. & 48.

Ad Quartum dico, verba Latina Concilii non esse, in propriis terminis, sed secundùm priorum statuta, vel, secundùm propria statuta, ideſt, secundùm legem conditam in Conciliis prioribus Carthaginensibus, ac præcipuè in II. Carthaginensi can. 2. Græci autem hæc verba malè intelligentes verterunt, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Quamquam etiam hæc ipsa Græca verba non malè reddi possent, secundùm proprias definitiones. Sed cùm Latinum sit Concilium, non Græcum, non multum laborandum est de Græca lectione. Prohiberi autem in hoc Concilio omnem usum uxorum sacris hominibus, patet ex Augustino li. 2. de adulterinis conjugiis, cap. 20. qui Augustinus illi Concilio interfuit. Item ex eo quòd iste Canon loquitur eodem modo de Episcopis, & de aliis. At Patres Trullani non permittunt Episcopos misceri unquam suis uxoribus.

Ad Quintum dico Primùm, Canonem illum fortè nullius esse auctoritatis; nam nec dicit Gratianus quotus sit Stephanus ille, qui eum Canonem edidit, cùm plurimi fuerint Pontifices ejus nominis, nec ullius Stephani epistola exstat, ubi ille Canon habeatur. Dico Secundò, absque ullo dubio auctorem ejus Canonis, cùm dicit Orientales Clericos matrimonio copulari, non velle dicere, uxores ducunt, sed matrimoniale officium exercent, ut glossa explicat. Nam cùm certum sit ex Conciliis plurimis, & ex ipsa praxi, & confessione Græcorum, numquam fuisse licitum, nec nunc haberi licitum in Græcia, ut in sacris existentes, ducant uxores, vel ille Stephanus falsum dicit, vel tantùm intelligit, ut nos diximus, matrimonio copulantur, ideſt, matrimonii copulam exercent. Porrò hoc ipsum etsi Romana Ecclesia non probat, & abusum esse judicat, tamen permittit Græcis; & si errorem alium non haberent, facilè pax componeretur.

Ad Ultimum dico, ea verba non esse B. Augustini sed Gratiani, qui sua verba cum verbis B. Augustini continuavit, ut sæpè facere solet. Legantur apud Augustinum lib. 15. de civitate Dei, c. 16. Præterea quod Gratianus dicit, bonum sensum habet; cùm enim ait Ecclesiam addidisse quædam consilia perfectionis, & in eis numerat continentiam Clericorum, vult dicere, Ecclesiam imposuisse Clericis continentiam præcepto servandam, quæ alioqui solùm erat consilium perfectionis. Nec enim credibile est tam ineptum fuisse Gratianum, ut putaverit continentiam non fuisse consilium perfectionis ante Ecclesiæ definitionem.

Alium Canonem profert Petrus Martyr in lib. de Cœlibatu, & votis, ex epistola 87. aliàs 85. S. Leonis, ubi sic legimus: *Dicente enim Apostolo, ut inter alias Christianissimi regulas is Episcopus ordinetur, quem unius uxoris virum fuisse aut esse constaret, tam sacra semper est habita ista præceptio, ut jam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur servanda conditio: ne fortè illa priusquam in matrimonium ejus veniret, qui alium non habuisset uxorem, alterius viri esset experta consortium.* Ex hoc loco duo deducit Martyr, posse fieri Episcopum, non solùm qui habuerit, sed etiam qui habeat unam uxorem: & posse Episcopum uxorem ducere, si non habeat. At mira est impudentia hujus hominis; Nam idem Leo in epist. 84. ad Anastasium capit. 3. & 4. disertis verbis jubet, Episcopum ita unius uxoris virum esse posse, ut tamen ab illa perpetuò se contineat. Quod verò in quibusdam exemplaribus legitur: *De muliere sacerdotis eligenda*, mendum est manifestum. Sic enim legi debet, & legitur in codicibus melioribus: *De muliere sacerdotis eligendi.*

Argumentum Quartum Philippi. Continentia res est difficillima, nec omnibus datur; ut patet Matt. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc.* Ergo non debuit ita indifferenter omnibus Clericis imponi. Respondeo, sicut non omnium est donum continentiæ, ita nec omnes debent esse sacerdotes, sed solùm ii, qui videntur hoc donum habere.

Sed Dices. Quid si aliquis putet se posse continere & postea experiatur se non posse, quando ordines accepit?

Respondeo, illos habere donum continentiæ, qui volunt, & cupiunt continere: quibus autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere si ipsi velint. Proinde nemo potest dicere se non habere donum, quod se habere putabat; nam illa voluntas continendi propter Deum est ipsum donum continentiæ. Ad hæc, nonne etiam conjugati sæpè coguntur, vel propter absentiam, vel propter ægritudinem longissimam conjugis, abstinere se ab uxore? & tamen non licet eis aliam uxorem ducere, quantumvis ardantur æstu libidinis. Quod exemplum affert D. Augustinus lib. 2. de adulterinis conjugiis, c. 19. & 20. contra eos, qui contra jus uxorem ducunt eo prætextu, quòd continere non possint.

Adde, quòd nemo est, qui continere non possit si velit, ut docent Patres, Tertullianus in fine lib. de Monogamia, Nazianzenus orat. 31. Basilius de Virgin. ultra medium, Chrysostomus & Hieronymus in cap. 19. Matth. & Augustinus lib. 6. confess. c. 11. Sed oportet remedia necessaria non negligere, quæ tria sunt; oratio, jejunium, & periculorum evitatio. Nam tentatio carnis vel oritur ex suggestione dæmonis, ut patet in Antonio, Hilarione, Benedicto, & similibus, qui in eremo, & perpetuis jejuniis viventes, tamen tentabantur, & tunc necessaria est oratio, quia dæmon fortior nobis est, nec possumus eum vincere nisi auxilio fortioris, qui est Deus: propter hoc dicitur Sapient. 8. *Nemo potest esse continens nisi Deus det.* Vel oritur ex abundantia cibi & potus; nam cùm natura accepit quod sufficit ad nutritionem reliquum convertitur in materiam generationis, inde nascitur pruritus carnis; & contra hoc necessarium est jejunium, ut carnis terat superbiam, potus cibique pareitas. Vel denique oritur ex aspectu, & colloquio fœminarum; nam res visæ vel auditæ, si naturæ conveniant imaginationem naturaliter movent, & imaginatio appetitum. Hinc tot leges Conciliorum prohibentium Clericis fœminarum contubernium; de quo etiam vide Basilium c. 3. Monast. const.

Cùm igitur Lutherani hæc tria abjecerint, videlicet, orationem Canonicarum horarum, jejunia omnia, & etiam feria 6. carnibus vescantur, ac demum quisque domi suæ mulierem habere velit, quid mirum si continere non possint? Certè Lutherus ipse in singulis prandiis & cœnis, largissimè epulabatur, & unum sextarium vini dulcis hauriebat, ut est in epistola quadam ad finem operis Joannis Cochlæi de Vita Lutheri.

Argumentum Quintum & ultimum. Cœlibatus iste Clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis, & Ecclesiam scandalis replet.

Respondeo, falsum esse, quòd cœlibatus ista pariat, sed abusus est cœlibatus, qui ista parit. Apostolus enim 1. Cor. 7. fructus cœlibatus esse dicit, cogitare quæ Dei sunt, sanctum esse corpore & spiritu, sine intermissione Domino assidere: Non igitur usus,

uſus, ſed abuſus cœlibatus prodigioſas libidines parit. Si autem propter abuſus res bonæ tollendæ eſſent, cœlum & terra etiam tollenda eſſent, quia eis quidam abutuntur, putantes eſſe Deos; necnon Decalogus tollendus eſſet, & omnia Sacramenta, quia etiam eis multi abutuntur. Ita reſpondet Gregorius Nazianzenus orat. in Baſilium non procul à principio, illis qui execrantur Philoſophiam naturalem, & ſcripta gentilium, propterea quod quidam eis abutuntur. Nec tamen admittimus tot eſſe concubinarios, & impuros inter Eccleſiaſticos, quot hæretici dicunt, qui omnes alios ex ſe metientes, nullos putant eſſe caſtos. Certè plurimi ſunt qui quotidie celebrant, & de quibus nulla mala ſuſpicio auditur.

Præter hæc argumenta reſpondendum videtur etiam querimoniæ Philippi: *Olim*, inquit, *Canones ſuſpendebant ſacerdotes, qui uxores duxiſſent, ab officio, vos autem ſuſpenditis ab arboribus.*

Reſpondeo in primis, hinc ſequi Lutherum, & alios qui poſt ſacerdotium uxores duxerunt, ſuſpenſos fuiſſe ab officio ex ſententia veterum Canonum, & ideo cùm officio fungi voluerint, & tamen conjuges retinere, rebelles & contumaces fuiſſe adverſus Eccleſiam, ac proinde meritò ab arboribus ſuſpendi potuiſſe. Dico præterea, Canones veteris Eccleſiæ, alios mitiores, alios ſeveriores fuiſſe; Nam Concilium Neocæſarienſe canon. 1. jubet Presbyterum ordine moveri, ſi uxorem ducat; at Concilium Toletanum II. canon. 1. jubet ſacerdotem, qui uxorem duxit, ut ſacrilegii reum ab Eccleſia haberi extraneum, & Toletanum VIII. canon. 6. jubet ejuſmodi homines recludi in monaſteriis ut ibidem ſub gravibus pœnitentiæ oneribus uſque ad finem vitæ degant. Adde ultimò, Presbyteros numquam in Eccleſia tam ſeverè puniri; quia uxores ducunt, ut Philippus dicit: ſed quia poſt votum ſolemne ducunt, & proinde non uxores, ſed concubinas ſub conjugii nomine ducunt, & matrimonium ſimul ac ſacerdotium polluunt; cui intemperantiæ cùm etiam hæreſim addunt, ac dicunt; vota non eſſe ſervanda, quid mirum ſi digni ſunt, qui ab arboribus ſuſpendantur.

Addamus Hieronymi teſtimonium lib. 1. adverſus Jovinianum: *Certè confiteris*, inquit, *non poſſe eſſe Epiſcopum qui in Epiſcopatu filios faciat, alioquin ſi deprehenſus fuerit, non quaſi vir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur.* Hæc ille. Porrò adulterii pœnam Hieronymi tempore, & quidem ordinariam, fuiſſe ultimum ſupplicium, patet ex epiſt. 49. ejuſdem Hieronymi, de muliere ſepties icta; & ex li. 1. contra Jovinianum, ubi ſic ait: *Quotidie mechorum ſanguis effunditur, & inter ipſas leges, ſecures, ac tribunalia, flagrans libido dominatur.* Quare Hieronymi ſententia, Epiſcopi liberis operam dantes, non ſolùm ſuſpendi poſſunt ab officio, ſed etiam, ut adulteri, capite cædi. Sed jam ad Magdeburgenſes veniamus.

CAPUT XXII.

Solvuntur argumenta Magdeburgenſium.

MAgdeburgenſes Cent. 9. cap. 10. col. 540. 541. & 542. colligunt decem argumenta contra cœlibatum Clericorum ex una epiſtola S. Udalrici Epiſcopi Auguſtani ad Nicolaum Papam 2. quæ nuper excuſa eſt Baſileæ, & inſerta in illo opere, quod inſcribitur, Orthodoxologia ſanctorum Patrum. Sed ex iis argumentis novem ſunt eadem cum illis, quæ jam ſolvimus, à Calvino & Melanchthone propoſita, unum ſolùm ſolvendum ſupereſt, quod ſumitur ex quadam miſerabili narratione. Scribit enim iſte ſanctus Udalricus hanc hiſtoriam: *Beatus Gregorius Magnus Papa I. aliquando ſuo quodam decreto uxores ſacerdotibus ademit. Deinde paulò poſt cum idem Gregorius juſſiſſet ex piſcina ſua piſces aliquot capi, piſcatores pro piſcibus ſex millia capitum infantium ſuffocatorum repererunt; quam eadem infantium cùm intelligeret S. Gregorius ex occultis fornicationibus vel adulteriis ſacerdotum natam eſſe, continuò revocavit decretum, & peccatum ſuum dignis pœnitentiæ fructibus purgavit.* Hanc narrationem, quia vehementer odioſam reddit legem de cœlibatu Clericorum, ſæpè alibi inculcant iidem Magdeburgenſes, ut Centuria 6. cap. 7. colum. 388. & cap. 10. colum. 686.

Reſpondeo Primò, ſi quid valet hujus ſancti Udalrici auctoritas, ea magis premi Lutheranos, quàm nos. Nam in hac epiſtola fatetur, Romanum Pontificem eſſe caput omnium, & ei ab omnibus deberi obedientiam. Item aſſerit, Pontificem debere cogere Presbyteros & Monachos, ne ullo modo uxorem ducant, & ſi duxerint poſt votum continentiæ, debere ſeparari.

Dico Secundò, eam epiſtolam videri confictam; & confictam ab aliquo imperito defenſore conjugii Eccleſiaſticorum. Nam in primis tempora nullo modo cohærent: nam S. Udalricus creatus eſt Epiſcopus anno Domini 924. ut Hermannus Contractus & Abbas Urſpergenſis docent, vel anno 903. ut dicitur ſcriptum eſſe in Chronico Auguſtanæ Eccleſiæ; Nicolaus autem Papa I. obiit anno 867. ut Onuphrius annotavit in libro de Romanis Pontificibus: Non ergo potuit ſcribere Epiſcopus Udalricus ad Papam Nicolaum, qui jamdudum obierat.

Dicent, ſcripſit fortaſſe antequam fieret Epiſcopus. At in principio epiſtolæ ſe Epiſcopum vocat; præterea conveniunt auctores, S. Udalricum 83. annos vixiſſe, 50. in Epiſcopatu, & 33. ante Epiſcopatum; ex quo ſequitur eum natum eſſe anno Domini 870. vel 891. juxta alios, ergo inter obitum Nicolai, & ortum Udalrici ſunt anni ut minimum tres; nam ſecundùm alios ſunt 24. Niſi ergo ſcripſerit ipſe antequam naſceretur, vel ad Nicolaum poſt ejus mortem, non poteſt eſſe epiſtola S. Udalrici ad Nicolaum.

Dicent: non eſſe Nicolaum I. ſed II. ad quem ſcribit S. Udalricus. At id minus fieri potuit; nam obiit S. Udalricus ferè circiter centum annis ante initium Pontificatus Nicolai II. obiit enim S. Udalricus anno 953. vel 974. & Nicolaus II. creatus eſt Papa anno 1059.

Dicent fortaſſe, duos eſſe Udalricos Epiſcopos Auguſtanos. Unum enim ponunt Magdeburgenſes Centuria 9. cap. 10. col. 540. alterum Centur. 10. cap. 10. col. 602. Sed priorem illum confinxerunt ipſi Centuriatores; non enim aliunde probant illum aliquando extitiſſe quàm ex epiſtola ad Nicolaum. Munſterus enim lib. 3. de Germania Catalogum recenſens Epiſcoporum Auguſtanorum, nullum Huldericum vel Udalricum ponit ante S. Udalricum, qui vixit poſt tempora Nicolai, ut ſuprà oſtendimus. Quocirca Magdeburgenſes illius prioris Hulderici, à ſe conficti, neque patriam, neque parentes indicant, neque auctorem ullum citant, qui de ejus Epiſcopatu teſtetur, ut in aliis facere ſolent.

Præterea, quod iſte auctor dicit S. Gregorium ademiſſe uxores ſacerdotibus, falſum eſt, & magis adhuc falſum quod reſciderit hujuſmodi decretum. Quòd verò in piſcina Gregorii ſex millia capitum ſint inventa, falſiſſimum. Nec enim ullum exſtat veſtigium harum rerum in omnibus B. Gregorii operibus.

ribus. Immò ipſe lib. 1. epiſt. 42. meminit decreti ſui prædeceſſoris, qui juſſerat, Subdiaconos Siculos ſeparari ab uxoribus, & vivere cœlibes, ut reliqui Subdiaconi in totâ Eccleſia vivebant, & ibidem temperat rigorem decreti. Jubet enim permitti uxores Subdiaconis, qui eas duxerant ante ordinationem, ſed non ordinari rurſum alios niſi priùs voverent continentiam. Itaque nihil ipſe novi ſtatuit, ſed ſolùm mitigavit rigorem ſententiæ ſui prædeceſſoris.

Præterea, ſi ex decreto Gregorii nata eſt illa cædes ſex millium infantium, certè in Sicilia nata eſt, ad quam ſolùm pertinet Gregorii decretum. Quomodo autem verſimile eſt pauciſſimos Subdiaconos Siciliæ breviſſimo tempore ſex millia infantium genuiſſe? Et quomodo illa ſex millia capitum ex Sicilia in Romanam piſcinam Gregorii ſaltaverunt? Quomodo autem intellectum eſt illa eſſe capita filiorum Clericorum, non Laicorum? Denique cur de hiſtoria tam admiranda nihil ſcripſit Joan. Diaconus, Beda, Sigebertus, Ado, Freculphus, aliique tam multi? Itaque non immeritò ſuſpicatur Staphilus, hanc epiſtolam confictam ſub nomine S. Udalrici, in reſponſione ad fictas diſſenſiones, quas inter Catholicos eſſe falsò criminatur Illyricus, qui etiam addit Auguſtæ inter opera S. Udalrici, nullam ſyllabam de hac re exſtare.

De tota hac diſputatione, vide Michaelem Medinam in libris quinque de continentia hominum ſacrorum, Claudium Eſpenceum in libris ejuſdem argumenti, Jodocum Clictovæum in libro de cœlibatu Sacerdotum, Hoſium in Dialogo de hac re, Ajalam de traditionibus parte tertia, Didacum Payvam libro ultimo, Joannem Cochlæum de votis contra Calvinum, Alphonſum à Caſtro lib. 13. de hæreſibus, verbo Sacerdotium, hæreſi 4. Albertum Pighium controverſia 15. Vide etiam ſolutiones aliorum argumentorum, quæ huc etiam referri potuiſſent, infrà lib. 2. de Monachis, cap. 29. & ſequentibus.

CAPUT XXIII.

De Digamia.

POſtrema reſtat quæſtio, num Apoſtolica lege prohibitum ſit, ne qui poſt primæ uxoris obitum alteram duxit, ad ſacros ordines admittatur. Tota autem controverſia de verbis illis beati Pauli eſt: *Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris virum.* Et rurſum: *Diaconi ſint unius uxoris viri*, 1. Timoth. 3. & Tit. 1. Tres autem ejus loci expoſitiones præcipuè reperiuntur.

Prima Lutheri eſt in libro de captivitate Babylonica, capite de ordinis Sacramento, & fuſiùs in propoſitionibus de digamia Epiſcoporum, ubi docet, B. Paulum illis verbis ſolùm prohibuiſſe ſcortationem, & adulteria, & ſenſus ſit: *Oportet Epiſcopum eſſe unius uxoris virum*, ideſt, oportet Epiſcopum ſola uxore legitima, ſive una, ſive pluribus eſſe contentum, non indulgere ſcortationibus; ita ut vocabulum viri, non ſignificet maritum, ſed aliquid commune ad maritum, & adulterum, & addit, non modò non eſſe prohibitam à Paulo pluralitatem uxorum ſucceſſivè, ſed neque ſimul, uſi forte apud Gentiles propter ſcandalum; nam apud Judæos, ubi erat conſuetudo plures uxores ducendi, non exiſtimat Lutherus interdictum fuiſſe Chriſtianis Epiſcopis multas ſimul uxores habere.

Altera ſententia eſt aliorum, qui exiſtimant à Paulo prohiberi multitudinem plurium uxorum ſimul, non tamen ſucceſſivè. Ita docent Magdeburgenſes, etſi alioqui rigidi Lutherani eſſe ſoleant, Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 451. & 452. & Calvinus in cap. 3. prioris ad Timoth. & in caput 1. epiſtolæ ad Titum.

Tertia ſententia Catholicæ Eccleſiæ eſt, quæ ſemper verba illa B. Pauli ita intelligenda eſſe docuit, ut prohibitum ſit ſacris ordinibus initiare eos, qui quovis modo bigami fuerint. Quam ſententiam probare poſſumus tribus argumentis.

Primo ex cap. 5. prioris ad Timotheum, ubi de viduis legimus: *Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor.* Ex hoc enim loco refellitur in primis Lutheri ſententia; nam eadem phraſi dicitur, unius viri uxor, & unius uxoris vir: certum autem eſt illud: *Unius viri uxor*, non poſſe ſignificare, ut vidua non fuerit adultera, vel ſcortatrix; nam ſcortum non dicitur uxor, ſi ad adulterum aut ſcortatorem referatur, ſed adultera, vel meretrix. Deinde continentia ab adulterio & ſcortatione, non ſolùm requiritur in muliere quo tempore vir ejus vivit, ſed etiam poſtea dum in viduitate degit, & tamen Paulus non loquitur hoc loco niſi de tempore quo vir ejus viduæ vivebat; non enim dicitur uxor unius viri fuiſſe, niſi quando virum habebat. Igitur illis verbis: *Quæ fuerit unius viri uxor*, non poteſt ſignificari ut eligatur vidua quæ non fuerit ſcortatrix, aut adultera, ſed quæ unum ſolum maritum habuerit.

Ex eodem loco refellitur etiam ſententia Centuriatorum, Calvini, Pomerani, & aliorum, qui volunt Paulum prohibuiſſe, ne habeat Epiſcopus vel Diaconus duas ſimul uxores. Nam (ut diximus) eadem phraſi, & in eadem epiſtola, & ab eodem Apoſtolo jubetur eſſe Epiſcopus unius uxoris vir, & vidua unius viri uxor. At nulla ratio permittit, ut Paulus jubere voluerit, ne vidua eligatur, quæ fuerit uxor multorum virorum ſimul; id enim fruſtrà Paulus juſſiſſet, cùm nuſquam, & nunquam fuerit ejuſmodi uſus, ut una mulier eſſet plurium virorum uxor. Habuerunt quondam Judæi multas uxores, ut etiam nunc habent Turcæ, at numquam eſt auditum, ut una mulier plures maritos habuerit. Nam ut ait S. Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 12. Cur unus vir haberet plures uxores, ratio erat, ut plures filii naſcerentur; at cur una mulier ſit uxor plurium virorum, nulla eſſe poteſt ratio; non enim pariet mulier niſi ſemel in anno, ſive habeat unum, ſive centum viros, immò meretrices nullos pariunt ordinariè.

Altera ratio ducitur ex tempore, quo hæc Paulus ſcripſit; nam eo tempore non erat conſuetudo, neque apud Judæos, neque apud Gentiles, & multò minus apud Chriſtianos, ut unus vir duas ſimul uxores haberet; proinde quod non fiebat, non erat cur tam ſeriò prohiberetur. Et quidem quod ad Gentiles attinet, ſatis patet ex eo quòd in Imperio Romano, quo tunc orbis terrarum regebatur, ſemper infamis & prohibita fuit polygamia plurium uxorum ſimul. Vide ff. de his qui notantur infamia lege prima. Item, Codice de inceſtis nuptiis, L. neminem, & ad L. Juliam, de adulteriis, L. cum qui; Tametſi enim leges iſtæ paulò poſteriores ſint Apoſtolicis temporibus, tamen indicant prohibitionem polygamiæ, multò eſſe antiquiorem.

Primus, qui publica lege conceſſit polygamiam plurium uxorum ſimul, fuit Valentinianus ſenior, ut Socrates refert lib. 4. cap. 26. Sed non diu ea lex duravit, cùm conſtaret, Imperatorem non alia de cauſa eam legem tuliſſe, quam ut tegeret intemperantiam ſuam.

Quod

Quod verò attinet ad Christianos, necnon etiam Judæos, ex Testamento novo facilè colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, ut quis duas uxores haberet; semper enim de conjuge in numero singulari loquitur Scriptura Testamenti novi. Matth. 5. *Qui dimiserit uxorem suam.* Cap. 19. *Si licet homini dimittere uxorem suam.* Et ibidem: *Omnis, qui reliquerit domum, vel agros, aut patrem, aut matrem, aut uxorem &c.* Luc. 14. *Qui non odit patrem, & matrem, & uxorem, & filios &c.* 1. Corinth. 7. *Unusquisque suam uxorem habeat.* Item: *Alligatus es uxori, noli quærere solutionem; solutus es ab uxore, noli quærere uxorem.* Ad Ephes. 5. *Unusquisque uxorem suam, sicut seipsum diligat.* Quin etiam Lucæ 1. legimus, Zachariam uxore sterili usque ad senectutem permanente, non tamen superduxisse alteram, quod haud dubiè fecisset, si eo tempore id fieri licuisset. Scribit quidem Josephus lib. 17. antiquit. cap. 2. Herodi Regi novem uxores fuisse: At privati homines etiam apud Judæos jamdudum desierant plures uxores accipere.

Tertia ratio est auctoritas Patrum, qui semper hunc locum de monogamia ita intellexerunt, ut non liceat eum Episcopum vel Diaconum creari, qui duas uxores, etiam diversis temporibus, habuerit. Tertullianus lib. 1. ad uxorem: *Quantum fidei detrahunt, quantum obstrepent sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli declarat, cùm digamos non sinit præsidere, cùm viduam allegi in ordinationem, nisi univiram non concedit.* Neque dubium est, quin per digamos intelligat eos, qui duas uxores habuerunt, non simul, sed unam post alteram; nam de hac digamia in toto libro loquitur. Hortatur enim uxorem suam, ut se mortuo non ineat secundas nuptias. Similia habet in lib. de monogamia, & in libro de exhortatione castitatis. Neque his repugnat, quod idem Tertullianus in libro de monogamia Catholicis objicit, digamiam Sacerdotum: *Quot*, inquit, *ex digamia præsident apud vos?* Nam vel aliqui digami ex dispensatione præsidebant: vel certè aliqui, qui alteram habuerant ante Baptismum, qui multorum opinione non habebantur digami, etsi apud alios, in quibus Tertullianus erat, digami censerentur: vel tandem vitio & abusu id fiebat; nec enim defendimus, numquam esse factum id quod fieri non debere dicimus.

Epiphanius hæres. 59. Catharorum: *Quæ ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum, ea æqualiter ferri ad omnes putaverunt, cùm audierint, quòd oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, continentem similiter & Diaconum, & Presbyterum. Revera enim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi adventum eos, qui à nuptiis, mortua ipsorum uxore, secundis nuptiis conjuncti sunt, propter excellentem sacerdotii honorem, ac dignitatem, & hac certè sancta Dei Ecclesia cum sinceritate observat.* Hæc ille. Ubi apertissimè loquitur de digamia plurium uxorum successiva, cùm eos digamos appellet, qui mortua uxore, aliam ducunt, & cùm Catharos reprehendat, qui ex hoc loco Pauli etiam Laicis interdicebant secundas nuptias.

Ambrosius lib. 10. epist. 82. ad Ecclesiam Vercellens. tractans hunc locum Pauli: Unius uxoris vir: *Qui*, inquit, *conjugium iteraverit, culpam non habet coinquinati, sed prærogativa exuitur Sacerdotis.* Hæc ille. Ubi apertissimè rejicit Lutheri atque Calvini sententiam, qui volunt ab Apostolo prohiberi vel duas simul uxores, vel adulteria; hæc enim qui admittunt, culpam habent coinquinati, & non solùm prærogativa exuuntur Sacerdotis. Similia habet Ambrosius lib. 1. de officiis, cap. ult. & lib. de dignitate sacerdotali, cap. 4.

Hieronymus in commentario primi capitis epistolæ ad Titum, per unius uxoris virum monogamum intelligit. Quòd autem monogami nomine intelligat eum, qui nec simul, nec successivè plures habuerit, perspicuum est ex illis verbis: *Apostolus*, inquit, *de Episcopis & Presbyteris hæc præcipiens utique in cæteris relaxavit, non quòd hortetur ad secunda matrimonia, sed quòd necessitati carnis indulgeat.* Hæc ille. At certè non indulget Apostolus Laicis ut fornicentur, aut duas simul uxores ducant, sed solùm, ut uxore defuncta, iterum ineant matrimonium; Igitur hoc ipsum Sacerdotibus prohibet, ne plures etiam successivè uxores habeant.

S. Augustinus lib. de bono conjugali, cap. 18. tractans hunc locum; Unius uxoris vir: *Non absurdè*, inquit, *visum est, eum qui excessit uxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quandam Sacramenti amisisse non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam.* Hæc ille. Ubi cùm dicit, numerum singularem uxorum excedere, impedimentum esse ordinationis, nec tamen esse peccatum, apertè indicat, se loqui de multitudine uxorum non uno tempore, sed diverso. Nam eodem tempore plures uxores habere Christiano nullo modo licet ex Augustini sententia: sic enim loquitur idem Augustinus libr. 20. contra Faustum, cap. 47. *Quid*, inquit, *tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis uxoribus, objicitur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur. Si morem, illo tempore, atque in illis terris hoc facultabatur, si præceptum, nulla lege prohibebatur; nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia, & moribus & legibus non licet?* Idem quoque habet in libro de bono conjugali, cap. 7. & lib. 3. de doctrina Christiana, cap. duodecimo.

Sanctus Joannes Chrysostomus hom. 2. in epist. ad Titum: *Castigat*, inquit, *hoc ipso etiam impudicos, dum non eos permittit post secundas nuptias ad Ecclesiæ regimen, dignitatemque Pastoris assumi; nam qui defuncta uxori benevolentiam nullam servasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ præceptor esse optimus poterit? Nostis enim profectò omnes, quòd etsi per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res accusationibus patet. Nullam ergo occasionem præbere subjectis præsulem vult.* Hæc ille. Ubi clarissimè significat, unius uxoris virum à B. Paulo dici eum, qui post obitum primæ uxoris, secundam non duxit, quo modo exponunt etiam cæteri, tum Græci, ut Theophilactus & Oecumenius, tum Latini, Sedulius, Anselmus, Primasius, Haymo, S. Thomas, & cæteri in comment. hujus loci. Idem etiam disertis verbis docent veteres summi, sanctissimique Pontifices; Syricius in epist. 1. ad Hemericum, cap. 11. Leo I. in epist. 85. aliàs 88. ad Episcopos Africæ, cap. 1. Gelasius I. in epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutii, & Siciliæ, cap. 5. Hilarius in Concilio Romano; & Innocentius in epist. 22. Unus est Theodoretus, quantum legere potui, ex omni numero veterum, qui per unius uxoris virum intellexerit eum, qui duas aut plures simul uxores non habet; ita enim exponit in commentario cap. 3. prioris epistolæ ad Timotheum; sed non est tanta ejus auctoritas, ut tot sanctis Pontificibus, & omnibus aliis Patribus anteponi debeat.

His accedit Quarto & ultimo totius Ecclesiæ consuetudo. Nam, ut Innocentius scribit in epist. 22. cap. 1. in toto Oriente & Occidente hoc servabatur, quod etiam nunc servari videmus, ut bigami non ordinentur. Neque solùm ubique, sed etiam semper hoc servatum esse, planum esse potest ex Leone epist. 88. ad Afros, ubi dicit, semper hoc esse servatum; necnon ex eo, quòd hujus rei mentio fit in

Canonibus Apoſtolorum, can. 17. & 18. & in antiquiſſimis Conciliis, ut Neocæſarienſi, can. 8. & Nicænum I. teſte Ambroſio in epiſt. 82. Deinceps etiam ſemper eſſe ſervatum, patet ex decreto Gratiani, diſt. 26. & ex decretalium volumine, tit. de digamis, ubi multa ponuntur teſtimonia Pontificum, & Patrum diverſarum ætatum: Quod autem ſemper & ubique ſervatum eſt, ſine dubitatione ulla ab Apoſtolica traditione deſcendit.

CAPUT XXIV.

Solvuntur objectiones Lutheri.

SEd jam ad argumenta Lutheri reſpondeamus. Prima Objectio. Apoſtolus jubet, Epiſcopum eligi irreprehenſibilem, ſive, ut ad Titum loquitur, ſine crimine, quod eſt Græcè ἀνέγκλητος. Is autem eſt ejuſmodi, qui non poteſt palàm argui alicujus criminis. Explicavit verò ſtatim Apoſtolus, quæ ſint crimina, quibus carere debet Epiſcopus, & ait: *Unius uxoris vir, filios habens fideles*. Igitur unius uxoris vir, non ſignificat monogamiam, quæ opponitur poligamiæ plurium uxorum ſucceſſivè, quæ numquam fuit crimen, ſed eam, quæ opponitur fornicationi & adulterio, quæ vera ſunt crimina.

Reſpondeo, poteſt hoc loco nomine criminis non ſolùm peccatum intelligi, ſed quidquid ab hominibus reprehendi ſolet; neque enim ſola peccata reprehenduntur, ſed etiam ea, quæ ſignum præbent incontinentiæ, aut alterius vitii: talem autem eſſe quamlibet bigamiam certiſſimum eſt. Nam idcirco in Concilio Neocæſarienſi, can. 7. prohibentur Sacerdotes intereſſe nuptiis digamorum, & etiam apud Gentiles bigami Pontifices eſſe non poterant, ut Tertullianus refert, lib. 1. ad uxorem, & Servius in illud 4. Æneidos.

Huic uni forſan potui ſuccumbere culpæ.

Culpa, inquit, *propter antiquum ritum, quo repellebantur à ſacerdotio bis nupti.*

Apoſtolus igitur vult, Epiſcopum nullius rei, quæ malam ſpeciem præ ſe ferat, apud homines poſſe notari, & ideo monogamum eſſe jubet. Ita hunc locum Chryſoſtomus exponit; poſſumus tamen nomine criminis intelligere etiam peccatum grave ac læthale, ut vult S. Auguſtinus tract. 41. in Joannem, & lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 14. ſed ſi ita accipiamus nomen criminis, non debemus exponere verba ſequentia B. Pauli, quaſi iis explicetur quid ſit, eſſe irreprehenſibilem, ſive ſine crimine; Sed ita, ut eis declaretur, Epiſcopum non ſolùm ſine crimine eſſe debere, ſed etiam multis præclaris dotibus ornatum, ut monogamia, ſobrietate, doctrina &c.

Secunda Objectio. Si Epiſcopus monogamus eſſe deberet, aut ratio hujus rei eſſet moralis, videlicet ob majorem continentiam, aut certè ſpiritualis ſive myſtica, videlicet ob ſignificationem conjugii unius Chriſti cum una Eccleſia; at neutrum dici poteſt. Nam ſi ratio eſſet moralis, multò magis requireretur in Epiſcopo ne eſſet adulter, aut concubinarius, quàm ne eſſet bigamus, & tamen videmus adulteros, & concubinarios non repelli à ſacerdotio, digamos autem repelli; Si verò ratio ſit myſtica, multa ſequuntur abſurda. Nam in primis cæteræ dotes Epiſcoporum, quæ à Paulo numerantur, omnes ſunt morales, ut ſobrietas, & hoſpitalitas, doctrina, & cæteræ. Cur non etiam iſta erit moralis: unius uxoris vir?

Secundò, ſi ideo Epiſcopus debet eſſe monogamus, quia ejus conjugium ſignificat matrimonium Chriſti cum Eccleſia, igitur etiam Laici debebunt eſſe monogami, quia eorum quoque conjugium ſignificat Chriſti conjugium.

Tertiò, ſi illa eſt ratio, igitur debebit Epiſcopus ducere virginem, & eam ſemper virginem conſervare; ita enim Chriſtus fecit.

Quartò, debebit Epiſcopus priorem uxorem repudiare, & poſteriori adhærere. Nam Chriſtus, Synagoga repudiata, adhæſit Eccleſiæ, quocirca Epiſcopus, ut Chriſtum imitetur, non monogamus, ſed bigamus erit.

Quintò, debebit idem Epiſcopus neceſſariò uxorem habere, eaque ne ad punctum quidem temporis carere; Chriſtus enim Eccleſia ſponſa ſua numquam caret.

Reſpondeo, rationem, cur Epiſcopi, Presbiteri, & Diaconi debeant eſſe monogami, partim eſſe moralem, partim myſticam; tametſi enim multæ rationes reddi ſolent à Patribus, tamen omnes revocantur ad duas illas in argumento adverſarii notatas. Una igitur cauſa eſt moralis, videlicet minor ſuſpicio incontinentiæ, ſive perfectior continentia. Hanc reddit Tertullianus locis citatis, & Chryſoſtomus in commentario locorum S. Pauli; atque ad hanc revocatur cauſa, quam reddit Epiphanius hæreſi 59. ubi dicit, monogamum eſſe debere Epiſcopum ob excellentiam ſacerdotii. Ad eamdem revocari poteſt ea, quam reddit Ambroſius, libr. 1. de officiis, cap. ult. ubi dicit, monogamum eſſe debere Epiſcopum, ut liberiùs hortari poſſit homines ad continentiam.

Altera cauſa eſt myſtica, videlicet perfecta ſignificatio conjugii Chriſti cum Eccleſia, qui enim ſecundam uxorem duxit, ſignificat quidem conjugio ſuo Chriſti conjugium, ſed non ita perfectè, ut is, qui unam ſolam habuit; non enim ſignificat, Chriſtum ita eſſe unius Eccleſiæ ſponſum, ut numquam habuerit aliam.

Dices, peccat igitur, qui ſecundam uxorem ducit; nam falſum ſignificat, Chriſtum videlicet plurium eſſe ſponſum Eccleſiarum. Reſpondeo, id non ſequi. Nam ſecundæ nuptiæ non ſunt inſtitutæ ad ſignificandum, Chriſtum bis maritum eſſe, ideoque id non ſignificant, quamquam nec ſignificant eum eſſe ita unum unius, ut non habuerit aliam, ſed ſimpliciter ſignificant ipſam conjunctionem unius cum una præſenti, quidquid fuerit de præterito. Itaque nuptiæ digamorum nihil falſi ſignificant, ſed carent quadam perfectione ſignificationis, quam habent nuptiæ monogamorum. Atque hanc cauſam reddunt ſanctus Auguſtinus libro de bono conjugali, cap. 18. & ſanctus Leo in epiſt. 88. ad Afros, & huc etiam pertinet ratio illa Epiphanii de excellentia ſacerdotii.

Ut igitur reſpondeamus ad ſingulas partes objectionis; Si ratio, inquiunt, moralis eſt, igitur majori ratione prohibentur adulteria & concubinatus, quàm digamia.

Reſpondeo, prohiberi quidem etiam iſta, non enim volunt adulteros, aut concubinarios Epiſcopos eligi, qui juſſit eligi homines ſine crimine, irreprehenſibiles, ſobrios, caſtos &c. ſed tamen negamus magis iſta prohiberi, quàm digamiam in Epiſcopo deligendo. Nam iſta prohibentur una ſolum ratione, & ea non primaria: digamia verò duabus rationibus prohibetur. Quòd autem primaria ratio non ſit illa moralis, ob ſignum incontinentiæ, ſed altera myſtica ob ſignificationem, patet ex eo, quòd digami cenſentur etiam illi, qui unam uxorem habuerunt, ſed viduam, vel alio modo corruptam, ut conſtat ex citatis locis canonum Apoſtolorum,

Con-

Concilii Neocæſarienſis, Innocentii, Leonis, & aliorum, ac præterea etiamſi longè turpior ſit concubinatus, quàm digamia, tamen digamia ex natura ſua ſignum eſt incontinentiæ magis diuturnæ, firmiuſque inhærentis.

Ad primum alterius partis reſpondeo, rectè monogamiam numerari cum cæteris moralibus dotibus, tum quia etiam ipſa eſt moralis dos, tum etiam quia nihil incommodi habet, numerare dotem myſticam cum moralibus, cùm omnes Epiſcopo neceſſariæ ſint.

Ad ſecundum, negamus id ſequi, ut etiam Laici debeant eſſe monogami. Non enim neceſſe eſt, ut Laici ea perfectione ſint præditi, qua præditi eſſe debent Epiſcopi; Quare ſatis eſt, ſi matrimonium Laicorum ſignificet conjugium Chriſti cum Eccleſia, licèt non ſignificet illud, ut eſt unius cum una, ut ſupra diximus.

Ad tertium, negamus etiam ſequi, ut Epiſcopus debeat uxorem ſemper virginem ſervaſſe. Nam Chriſti ſponſa Eccleſia duo privilegia habet; nam & virgo eſt, juxta illud 2. Corinth. 11. *Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto*; & ſimul fœcundiſſima eſt, & plurimos quotidie filios parit per lavacrum regenerationis. Duo autem iſta privilegia ſimul, nullum conjugium humanum repræſentare poteſt, illo excepto, quod fuit inter B. Virginem & S. Joſephum. Idcircò ſatis eſt, ſi Epiſcopi conjugium, alterum eorum ſignificet, nimirum aut fœcunditatem Eccleſiæ, ſi filios ex uxore habuerit, aut virginitatem, ſi fortè uxorem virginem conſervavit, ut aliqui ſancti viri fecerunt.

Ad quartum, negamus, Chriſtum repudiaſſe unquam ſponſam ſuam, ut acciperet aliam. Nam Chriſtus, ut homo, non accepit unquam, niſi unam ſponſam, ideſt, Eccleſiam Chriſtianam, quam ipſe ex latere ſuo perfoſſo ſibi formavit, ut quondam Adam, unam Evam ex latere ſuo eductam, uxorem accepit. Idem verò Chriſtus, ut Deus, ab initio mundi Eccleſiam ſibi conjunxit in matrimonium, neque unquam eam dimiſit. Etſi enim videtur Chriſtus repudiaſſe Synagogam, quia ſunt hoc tempore Judæi ſine Deo, & quia B. Paulus ad Galat. 4. exponit de Teſtamento veteri illud Geneſ. 21. *Ejice ancillam, & filium ejus*. Tamen revera Eccleſiam Teſtamenti veteris Chriſtus non repudiavit, ſed renovavit, & pulchram reddidit, & ex ancilla liberam fecit, & hoc modo ejecit ancillam, ideſt, ſtatum illum ſervilem. Quomodo ſi aliquis ancillam uxorem acciperet, ac poſt aliquantum temporis eam liberaret. Quare B. Paulus ad Rom. 11. *Numquid*, inquit, *Deus repulit populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum. Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit &c.* Itaque ſolùm pars quædam obſtinatorum Judæorum receſſit ab unitate veræ Synagogæ: reliqui manſerunt; & per eos continuatum eſt conjugium Chriſti cum Eccleſia.

Ad quintum, negamus, Epiſcopum ſemper ac neceſſariò uxorem habere debere; imò melius facturum dicimus, ſi numquam uxorem duxerit. Nam cùm Chriſtus & virgo & maritus ſit, ſi Epiſcopus uxorem non habeat, Chriſtum virginem repræſentabit, ſi uxorem habeat, Chriſti conjugium ſignificabit. Itaque monogamia in Epiſcopo requiritur, ſi conjugatus fuerit, non abſolutè.

Tertia Objectio, quòd Paulus ait, 1. Timoth. 3. Epiſcopum eſſe oportere unius uxoris virum; ſimile eſt ei, quod idem ait, 1. Corinth. 7. *Unuſquiſque uxorem ſuam habeat*. At in his poſterioribus verbis non prohibentur ſecundæ nuptiæ, ſed adulteria, & ſcortationes.

Reſpondeo, probandam eſſe Luthero propoſitionem argumenti; non enim ſunt omnino ſimiles duæ illæ ſententiæ. Nam in priori determinatur numerus conjugii, cùm unius uxoris mentio fit; in poſteriore non determinatur; habebit enim verè unuſquiſque ſuam uxorem, ſi legitimam conjugem habeat, etiamſi fortè non ſit prima, ſed ſecunda.

Sed inſtat Lutherus, & probat ſententias illas eſſe ſimiles. Nam, 1. Timoth. 3. Paulus ait: *Diaconi ſint unius uxoris viri*, ubi illud; *Unius*, non poteſt determinare numerum, alioqui ſenſus eſſet, ut multi Diaconi unam uxorem communem haberent. Ponitur igitur illa vox, *Unius*, pro, Solius, ut ſenſus ſit, Diaconi ſolius uxoris ſuæ viri ſint, non mulierum cæterarum. At indigna eſt objectio, cui reſpondeatur. Quis enim non intelligit illud: *Diaconi ſint unius uxoris viri*; divisè accipi debere, non conjunctè? Iſte igitur ſenſus eſt; Diaconi, ideſt, quilibet Diaconus ſit unius uxoris vir.

Quarta Objectio. Apoſtolus Paulus 1. Corinth. 7. ſe in numero viduorum ponit, & tamen 1. ad Corinth. 9. ait: *An non habemus poteſtatem ſororem uxorem circumducendi, ſicut Apoſteli, & fratres Domini, & Cephas?* Poterat igitur Paulus, licèt viduus eſſet, uxorem ducere; quomodo enim potuiſſet ſororem uxorem circumducere, ſi non potuiſſet eam priùs ducere.

Reſpondeo, hoc argumentum multis modis peccare. Primùm enim B. Paulus non ſe inter viduos numerat, ſed inter eos, qui uxore carebant, ſive eam numquam accepiſſent, ſive jam amiſiſſent: *Innuptis*, inquit, *& viduis dico, quia bonum eſt, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego*. Deinde, non dicit idem Apoſtolus, habere ſe poteſtatem ſororem uxorem circumducendi, ſed ſororem mulierem, ut interpretes omnes tradunt de qua re ſuperiore quæſtione diſputavimus.

Objectio quinta. Poterat Paulus, ſi voluiſſet, apertè dicere, Epiſcopum debere eſſe monogamum, ergo cùm non dixerit, Epiſcopum debere eſſe monogamum, ſed unius uxoris virum, cogere voluit Lectores, ut intelligerent verba ſua, non de ſingularitate nuptiarum, quod ſonat nomen monogamiæ, ſed de ſingularitate mulieris, quod ſignificat illud: *Unius uxoris vir*. Non igitur interdicit Epiſcopo B. Paulus ſecundas nuptias, ſed aliarum mulierum commercium, præter commercium legitimæ uxoris.

Reſpondeo, ſi ita cavillari liceat, numquam finiendas quæſtiones: Dixit Apoſtolus, quod intelligeretur; non debuit omnes loquendi formas excutere. Adde vocem, *Monogamus*, apud Græcos non eſſe in uſu, ſed à Latinis primùm uſurpari cœptam, etſi ex Græcis vocibus compoſitam. Proinde non eſſe mirum, ſi Paulus, qui Græcè ſcripſit, ea non fuerit uſus. Adde etiam, hanc ipſam vocem, licèt propriè ab unis nuptiis deductam, tamen uſitatè etiam accipi pro eo, qui habet unam uxorem, ſive ea prima fuerit, ſive ſecunda; ex quo ſequitur, ut idem omnino ſit Monogamus, quod unius uxoris vir.

Sexta objectio. Ambroſius lib. de dignit. ſacerdotali cap. 4. illa verba: *Unius uxoris vir*, expoſuit de conjugio ſpirituali Epiſcopi cum Eccleſia, atque ait, Apoſtolum id jubere, ut Epiſcopus unam Eccleſiam regat, non multas. Non igitur, ſi Ambroſio credimus, interdicitur Sacerdotibus digamia.

Hieronymus quoque in epiſtola ad Oceanum, defendit acerrimè Carterium Hiſpanum Epiſcopum, qui duas uxores habuerat, & ad legem Apoſtoli, in quam peccaſſe Epiſcopus ille accuſabatur, reſpondet: poſſe illud: *Unius uxoris vir*, multis modis intelligi. Nam primùm hic poteſt eſſe ſenſus. Sit Epiſcopus

copus unius uxoris vir, ideſt, unam habeat uno tempore, & licèt ea mortua alteram ducat, numquam tamen ſimul habeat duas. Deinde etiam, nomine uxoris accipi poteſt Eccleſia, ut ille ſit unius uxoris vir, qui uni præpoſitus Eccleſiæ eſt. Et rurſus, nomine uxoris mulier poteſt accipi, ut idem ſit unius uxoris vir, quod unius mulieris vir, ut non tam ſecundæ nuptiæ, quàm multarum ſimul mulierum commercium prohibeatur.

Addere poſſumus teſtimonium S. Auguſtini lib. de bono conjugali cap. 18. ubi opponit Sacerdotem Teſtamenti veteris, qui multas uxores habere poterat, Sacerdoti Teſtamenti novi, qui unam ſolùm habere poteſt. At ille multas ſimul habere poterat, igitur iſte plures uno tempore habere prohibetur, non autem unam poſt alteram.

Ad Ambroſii teſtimonium facile erit reſpondere, ſiquidem ipſe in illo ipſo loco, qui nobis objicitur, ſcribit, ad literam prohiberi digamiam uxorum Sacerdotibus. Myſticè autem poſſe etiam exponi de digamia Eccleſiarum; quocirca idem Ambroſius in epiſtol. 82. & lib. 1. de officiis cap. ult. & in comment. in Paulum, non meminit hujus myſticæ expoſitionis, ſed exponit ſimpliciter de vera Monogamia.

Ad Hieronymi verò, ut reſpondeamus, obſervandum eſt, controverſiam fuiſſe inter veteres Patres; An qui unam uxorem habuit ante Baptiſmum eaque mortua, alteram duxit poſt Baptiſmum, bigamus cenſendus eſſet, nec ne? Nam S. Hieronymus in epiſtola ad Oceanum contendit, ejuſmodi hominem non eſſe bigamum, propterea quòd per Baptiſmum ſit factus novus homo ex veteri, & nihil ei nocere poſſit eorum, quæ fecit ante Baptiſmum. Et ſanè huic ſententiæ multum favet can. 17. Apoſtolorum, qui diſertè prohibet Epiſcopum fieri, qui poſt Baptiſmum bis nuptias celebravit.

Contrà verò, Ambroſius, Innocentius, & Auguſtinus locis citatis contendunt, omnino habendum bigamum, qui duas uxores habuit, ſive ante Baptiſmum, ſive poſt Baptiſmum. Nam Baptiſma diluit peccata, non ſolvit conjugia; & renovat hominem, quantum ad vetuſtatem vitiorum, non quantum ad ea, quæ rectè ſe habent. Atque hæc ſententia tandem prævaluit, & ab univerſa Eccleſia recepta eſt. Neque obſtat canon Apoſtolicus; fortaſſe enim eo tempore propter hominum paucitatem diſpenſabant Apoſtoli cum illis, qui ante Baptiſmum uxorem unam, vel plures habuerant, modò non habuiſſent plures poſt Baptiſmum. Neque enim eſt hoc præceptum Apoſtoli omnino indiſpenſabile. Hieronymus igitur non defendit Epiſcopum polygamum, nec docet, à B. Paulo permiſſam polygamiam Sacerdotibus, ſed ſolùm contendit, eum, qui unam tantùm uxorem habuit, poſt Baptiſmum non eſſe polygamum, licèt habuerit alteram ante Baptiſmum.

Et quamvis idem Hieronymus tres illas expoſitiones loci Paulini adducat, quæ in objectione propoſitæ ſunt, non tamen eas approbat, ut veras & germanas. Nam primam illam de polygamia plurium uxorum ſimul, dicit ſe adducere, ut malo cuneo malum nodum ſcindat. Alteram de polygamia Eccleſiarum, dicit eſſe coactam, & duram expoſitionem: *Quidam*, inquit, *coactè interpretantur uxores pro Eccleſus, viros pro Epiſcopis.* Denique tertiam illam de viro unius mulieris, & ſimul duas ſuperiores, rejicit apertiſſimè, cùm ſic ait: *Hæc univerſa proferimus, non quo vera & ſimplici intelligentia reſiſtamus, ſed ut doceamus te Scripturas ſanctas ſic intelligere, ut ſcripta ſunt, nec evacuare Baptiſmum Salvatoris, & totum patibuli Sacramentum irritum face-*

re. Hæc ille. Ubi tres illas expoſitiones uni ſimplici & veræ opponit; Quam autem vocet ſimplicem & veram, intelligi poteſt ex commentario ejus ad cap. 1. epiſt. ad Titum, ubi ſimpliciter exponit, unius uxoris virum eſſe eum, qui poſt obitum primæ uxoris, ſecundam non duxit.

Ad locum Auguſtini reſpondeo, antitheſim ſacerdotum Teſtamenti veteris, & novi, in eo ſolùm poſitam eſſe, quòd illi habuerunt plures uxores, iſti unam; non autem in eo, quòd illi habuerunt plures ſimul, iſti non plures ſimul, id quod ex duobus colligi poteſt: Nam Auguſtinus dicit, ideò Sacerdotes novi Teſtamenti non poſſe habere plures uxores, quia ſignificant Chriſti conjugium cum una Eccleſia; at Eccleſia una eſt omnino, non una poſt alteram. Deinde idem Auguſtinus ibidem dicit, non eſſe peccatum, habere nunc duas uxores, ſed tamen eſſe impedimentum ordinationis. At habere duas ſimul tempore novi Teſtamenti, peccatum eſſe, idem Auguſtinus docet lib. de bono conjug. cap. 7. Igitur cùm dicit, Sacerdotem Teſtamenti novi non poſſe habere, niſi unam uxorem, intelligit, nec ſimul, nec ſucceſſivè.

Septima objectio noſtra eſt, ut res meliùs intelligatur, ſi bigamia prohibita eſſet Sacerdotibus ob defectum ſignificationis, certè bigamus eſſet, qui plures uxores legitimas habuiſſet, licèt cum una tantùm matrimonium conſummaſſet; nam matrimonium integrum eſt & perfectum etiam ſine copula conjugali. At contrarium definit jus canonicum cap. Debitum de bigamis.

Ad hæc, illa ſola bigamia prohibita eſſet, quæ ex duobus veris matrimoniis conſtaret, at non ita eſt; nam cap. Nuper, de bigamis, cenſentur bigami etiam illi, qui unam uxorem legitimè duxerunt, & alteram non legitimè, cùm tamen poſterius non fuerit verum matrimonium. Immò etiam qui poſt votum ſolemne unam uxorem ducunt, bigami cenſentur, & illi quoque, qui fornicariam ducunt, licèt unam. Ubi nullo modo fingere licet duo matrimonia, niſi quis fornicationem matrimonium appellet. Et confirmatur; Nam ſi vir fornicarius ducat uxorem virginem, non eſt bigamus; ſi verò vir caſtus ducat fornicariam, bigamus eſt: Non igitur fundamentum bigamiæ eſt defectus ſignificationis; nam in hoc paria ſunt illa conjugia, in quibus aut vir, aut mulier fornicationem admiſit.

Reſpondeo, tres ſunt ſpecies bigamiæ, ut interpretes juris Canonici rectè docent in titulum de digamis. Prima ſpecies eſt digamia vera & propria, ea videlicet, quæ ex duobus veris matrimoniis oritur. Contingit autem tribus modis hæc digamia. Primò, ex parte viri tantùm, cùm vir habuit duas veras uxores. Secundò, ex parte uxoris tantùm, cùm uxor habuit duos veros maritos. Tertiò, ex parte utriuſque, cùm viduus viduam ducit; & de hac ſpecie nulla dubitatio eſt. Conſtat enim, ſemper in ea defectum ſignificationis adeſſe, cùm aut vir non ſit unus unius, aut uxor non ſit una unius.

Secunda ſpecies eſt digamia interpretativa, ideſt, quæ verè ex natura rei non eſt digamia, ſed juris interpretatione habetur ac reputatur digamia. Contingit autem hæc digamia quotieſcumque aliquis ducit ſecundam uxorem, aut uxor ſecundum virum de facto, non de jure, ſive primum conjugium de jure, ſive tamen de facto fuerit, ut patet ex tit. de digam. Licèt enim hic non ſit verè defectus ſignificationis, tamen Eccleſia extendit pœnam bigamorum etiam ad iſtos, & fortè S. Paulus, cùm ait: *Epiſcopi ſint unius uxoris viri*, intelligi voluit id de jure, vel de facto, ita ut interdixerit, ne quis ordinetur, qui fuerit plurium uxorum vir, ſive de jure, ſive de facto.

Tertiâ

Tertia ſpecies eſt digamia metaphorica, ideſt, quæ conſurgit ex duplici conjugio, quorum alterum non verum, ſed metaphoricum fuerit. Sic enim Ancyranum Concilium can. 19. inter digamos haberi jubet eos, qui poſt votum continentiæ ad matrimonium tranſierunt: ſiquidem votum continentiæ genus eſt matrimonii animæ cum Deo, licèt metaphoricum. Porrò iſti prohibentur ordinari, non quia verè bigami ſint, ſed quia Eccleſia pœnam bigamorum ad eos extendere voluit.

Ex his primùm reſpondeo, bigamiam non oriri, niſi ex matrimonio conſummato. Nam, ut rectè dicit Innocentius Papa c. Debitum, de digamis, Matrimonium ratum, ſed non conſummatum ſignificat conjunctionem Dei cum anima per gratiam; Matrimonium autem conſummatum ſignificat conjunctionem Chriſti cum Eccleſia per naturæ conformitatem. Nam Apoſtolus ad Epheſ. 5. tum dixit: *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico, in Chriſto & in Eccleſia*, cùm paulo antè dixiſſet: *Erunt duo in carne una*. Bigamia verò naſcitur ex defectu ſignificationis conjugii Chriſti cum Eccleſia, non Dei cum anima.

Ad id verò, quòd objiciebatur de bigamia eorum, qui habuerunt plures uxores de facto, non de jure, jam reſponſum eſt in explicatione ſpecierum bigamiæ.

Ad illud verò de eo, qui ducit fornicariam, quidam reſpondent, ideò bigamum eſſe, qui ducit fornicariam, licèt bigamus non ſit fornicarius, qui ducit virginem, quia Epiſcopus repræſentat Eccleſiam, ſponſa Epiſcopi repræſentat Chriſtum; conſtat autem, in ipſa Eccleſia non deeſſe aliquas corruptelas, in Chriſto verò nihil ejuſmodi eſſe poſſe. At hæc ſolutio pugnat cum Apoſtolo Paulo, qui ad Epheſ. comparat virum cum Chriſto, & ſponſam cum Eccleſia: *Viri*, inquit, *diligite uxores veſtras, ſicut Chriſtus Eccleſiam*. Alii, in quibus eſt Dominicus à Soto in 4. ſent. diſt. 27. q. 3. art. 1. dicunt, cauſam illius diſcriminis eſſe, quia matrimonium ſumit ſpeciem ſuam à termino ad quem, ac proinde matrimonium viri tunc ſolùm vitiatur, cùm in uxore eſt vitium; illa enim eſt terminus ad quem, reſpectu viri. Et contrà, quando vitium eſt in viro, tunc vitiatur matrimonium ex parte uxoris, & ſi illa eſſet capax ordinationis, fieret irregularis, ſi nuberet viro fornicario.

At hæc ſolutio acutior, quàm verior eſſe videtur; nam ſi ex termino ad quem, tantùm naſceretur bigamia, certè qui duceret ſecundam uxorem virginem, non eſſet bigamus; nam in ejuſmodi matrimonio nullum eſt vitium in termino ad quem, ſed totum eſt in termino à quo, ideſt, in ipſo viro, qui bis matrimonium contrahit: atqui nulla eſt magis propria bigamia, quàm ducere duas uxores, licèt virgines. Sicut igitur æquè oritur bigamia, ſi viduus ducat virginem, & ſi virgo ducat viduum; ut patet, ita quoque bigamia eſſet, cùm vir fornicarius ducit virginem, ſi bigamia eſſet, cùm vir caſtus ducit fornicariam.

Reſpondeo igitur, prohibitum eſſe ne ordinetur, qui ducit fornicariam, non quòd ea ſit bigamia, neque ob illud Apoſtoli præceptum: *Unius uxoris vir*, ſed quia ſic placuit Eccleſiæ ob dignitatem ſacerdotii: Nam indignum eſt tam gravi perſona matrimonium cum fornicaria, non autem indignum eſt viro fornicario, ſi uxorem virginem ducat; Eſſe autem hujus rei cauſam, non bigamiam, ſed dignitatem ſacerdotii, ex eo probari poteſt, quod can. 18. Apoſtolorum, ubi prohibetur ſacerdos fieri qui duxit fornicariam; prohibetur etiam is fieri ſacerdos, qui duxit ancillam, vel comœdiarum actricem, ubi nullum locum habet bigamia, ſed ſola infamia. Atque hæc de cœlibatu dicta ſufficiant.

Sequerentur nunc diſputationes, quinta & ſexta videlicet; quinta de horis canonicis, & ſexta de ritu tonſuræ, ſive raſuræ Clericorum; ſed quia de horis canonicis in diſputatione de oratione commodiùs tractari poterit, de ritu verò tonſuræ differemus in ſequenti libro, qui erit de Monachis, nunc ad ſeptimam diſputationem nos conferemus.

CAPUT XXV.

De decimis.

SEptima quæſtio erat de temporalibus bonis Clericorum; Sunt autem tria bonorum genera, de quibus ambigi poteſt, an Clericis conveniant. Primò loco ſunt decimæ, quæ debentur Clericis ex juſtitia. Secundò, ſunt, agri, domus, ac poſſeſſiones cæteræ, quas dono Laicorum, maximè Principum, Eccleſia poſſidet. Tertiò, ſunt bona, quæ habentur titulo planè ſæculari, ut hæreditate paterna, emptione, venditione &c. de ſingulis ordine dicemus. Ac primùm, de decimis quatuor invenio errores.

Primus error fuit Joan. Wicleſi, qui, ut refert Wald. lib. 2. doctrinalis fidei art. 3. cap. 64. & 65. docebat decimas eſſe puras eleemoſynas, & nullo jure deberi Sacerdotibus. Eundem errorem ſequuntur hodie Anabaptiſtæ, Trinitarii: Nam in libello, quem ediderunt anno 1568. Albæ Juliæ de Antitheſibus veri & falſi Chriſti, tertiam Antitheſin faciunt hanc: *Falſus Chriſtus, ſicut ipſe eſt Deus æternus, & ditiſſimus, ſic dedit ſuis Sacerdotibus decimas, & multa bona temporalia. Chriſtus autem verus, qui homo temporalis, & pauper fuit, pauperes etiam vult Miniſtros.*

Error eſt manifeſtus, facilè enim doceri poteſt, eſſe de jure naturæ & divino, quòd aliquid ſolvant Laici Sacerdotibus, & præterea de jure Eccleſiaſtico, ut id quod ſolvitur ſit pars decima. Quod ſit de jure naturæ, probatur: Nam certè ratio dictat, ut iis, qui pro populo laborant, populus alimenta præbeat: Unde enim deducimus deberi Regibus tributa, & militibus ſtipendia, & judicibus, aliiſque miniſtris publicis ſalaria, inde etiam deducere poſſumus, deberi ſacerdotibus decimas, vel aliquid earum loco. Itaque tempore legis naturæ videmus Abraham dediſſe decimas Melchiſedecho ſacerdoti, qui tunc erat Geneſ. 14. In quem locum ſcribens Chryſoſtomus hom. 35. in Geneſ. dicit Abrahamum hoc facto Doctorem noſtrum fuiſſe, ac monuiſſe quid nos facere debeamus.

Quòd autem de jure divino ſit, probatur ex utroque Teſtamento, ac primùm Levit. ult. Num. 18. Malach. 3. & alibi, Deus juſſit decimas Levitis dari, quæ quidem præcepta licèt non obligent Chriſtianos, ut judicialia erant, obligant tamen quatenus moralia, ideſt, quòd pars aliqua fructuum ſit Sacerdotibus danda; Id enim apertè docet Clemens lib. 2. conſtitut. Apoſtol. cap. 29. 38. & 39. & lib. 8. cap. 36. ubi dicit, etſi Chriſtiani ſint liberi à cæremoniis legis veteris, non tamen à decimis, & oblationibus, imò nunc magis teneri ad hæc omnia Chriſtianos, cùm debeat eorum juſtitia abundare plus quàm Scribarum & Phariſæorum.

Item B. Hieronymus in cap. Malach. 3. ſic ait: *Quod*, inquit, *de decimis, primitiiſque diximus, quæ olim dabantur à populo Sacerdotibus, atque Levitis, in Eccleſia quoque populi intelligite, quibus præceptum eſt non ſolùm decimas, & primitias dare, ſed & vendere omnia quæ habent, & dare pauperibus. Quod ſi facere nolunt, ſaltem Judæorum imitentur exordia, ut pauperibus partem demus ex toto, & Sacerdotibus ac Levitis honorem debitum deferamus: quod qui non fecerit, Deum*

fran-

fraudare, & supplantare convincitur. Ubi tamen nota, quòd etsi B. Hieronymus dicat esse præceptum, vendere omnia, & dare pauperibus tamen intelligit esse præceptum non absolutè, sicut de solvendis decimis, sed si quis perfectus esse velit; nam de isto subdit: *Quod si facere nolumus &c.* De decimis autem dicit: *Quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare convincitur*.

Item B. Augustinus serm. 219. de tempore eundem locum Malachiæ tractans: *Deus*, inquit, *qui dignatus est totum dare, decimam à nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam; sic enim per Prophetam ipse promisit, dicens: Inferte omnem decimam in horreis meis, ut sit cibus in domo mea, & probate me in hit, dicit Dominus*. Fortè non est B. Augustini iste sermo, tamen insignis est sine dubio, & antiqui alicujus Patris; nam inde tanquam ex Augustin. multa sunt adscripta in decreto 16. q. 1.

Item B. Gregorius hom. 16. in Evangelia: *Sicut*, inquit, *offerre in lege jubemini fratres carissimi decimas rerum, ita ei offerre contendite, & decimas dierum*. Deinde in Testamento novo habemus Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*. In quem locum Hieronymus & Augustinus lib. 50. homil. hom. 48. dicunt præcipere Dominum, ut reddantur Cæsari tributa, & Deo decimæ. Præterea Matth. 10. *Dignus est operarius mercede sua* 1. Corinth. 9. *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt, & qui altari deserviunt, cum altari participant: Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere*. Et ibidem: *Quis militat suis stipendis unquam; Et si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?*

De quo loco tractans Augustinus tract. in Ps. 146. & inde exponens illa verba Psalmi: *Qui parat terræ pluviam, producens in montibus fœnum*, dicit populos, qui tanquam terra accipiunt pluviam doctrinæ à Sacerdotibus, debere illis producere fœnum temporalium bonorum: *Accipe*, inquit, *pluviam, & da fœnum; etenim ista omnia, quæ Ecclesia ad necessitates servientium Deo dantur à divitibus, quid sunt nisi fœnum?* Et infrà: *Debetur pluviæ fructus, debetur servo cibus, sicut Dominus ait: Manducate quæ ab ipsis sunt; & ne putarent aliquid de suo donare; dignus est, inquit, operarius mercede sua*. Et infrà: *Excine aliquam partem reddituum tuorum; decimas vis, decimas excinè, quamquam parum sit; dictum est enim, quia Pharisæi decimas dabant, & quid ait Dominus? Nisi abundaverit justitia vestra plus quàm Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum*.

Nota, tempore B. Augustini multos in Africa non consuevisse decimas solvere, sicut modò in quibusdam aliis partibus, & ideò eos B. Augustinum ad decimas cohortari, sicut etiam facit hom. 48. ex lib. 50. homiliarum: *Majores nostri*, inquit, *ideò copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. Modò autem quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci: Nolumus partiri cum Deo decimas, modò autem totum tollitur*.

Superest, ut jura Ecclesiastica proferamus. Ac primùm multa sunt antiqua Concilia, in quibus id apertè præcipitur, ut Aurelianense I. cap. 17. ante annos mille. Item Matisconense II. cap. 5. eodem sæculo celebratum, dicit leges divinas de solvendis decimis longis temporibus in Ecclesia custoditas, etiam deinceps esse custodiendas. Forojulienſe cap. ult. idem habet. Moguntinum tempore Caroli Magni cap. 38. Moguntinum sub Rabano, cap. 10. Moguntinum tempore Imperatoris Arnulphi, cap. 17. excommunicari jubet eos, qui decimas dare neglexerint. Remense, cap. 38. tempore Caroli Magni, Valentinum tempore Lotharii, cap. 10. Arelatense IV. cap. 9. Cabilonense II. cap. 19. Metense cap. 2. Triburiense, c. 13. quæ omnia ante annos 700. vel 800. vel mille acta sunt.

Præterea sunt Concilia generalia, Lateranense sub Innocentio III. cap. 53. 54. 55. & 56. statuit, ut decimæ ante tributa, & census persolvantur, & alia quædam in Concilio Viennensi, ut habetur in Clement. Cupientes, de pœnis, excommunicantur ipso facto religiosi, qui in concione aliquid dicunt, unde retrahunt populum à solvendis decimis. Concilium Constantiense, sess. 8. damnavit articulum Wicleſi, quòd decimæ sint puræ eleemosynæ. Ac demum Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 12. docet solutionem decimarum debitam esse Deo; & jubet ut excommunicentur, qui eas subtrahunt, aut ne ab aliis detur impediunt, nec debere absolvi, donec integrè restituant. His accedant plurima decreta Pontificum summorum, quæ habentur 16. qu. 1. & 7. & extra de decimis, necnon in Sexto & Clementinis, & extravagantibus eodem titulo.

Alter error est ejusdem Wicleſi, quòd scilicet decimæ non modò sint puræ eleemosynæ, sed etiam nullo modo dandæ sint malis Sacerdotibus. Existimavit enim Wicleſus, eum qui eleemosynam facit peccatori, in peccato jus communicare. De quo errore plura dicemus in tractatu de eleemosyna: nunc breviter refellitur error præsens. Primò, ex illa Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*. Ubi ita S. Hieron. scribit: *Quod ait*, inquit, *reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, nummum, tributum, & pecuniam; & quæ sunt Dei, Deo, decimas, primitias, & oblationes, ac victimas sentiamus*. Ac certum est tempore Domini non solum Cæsarem impium, & infidelem, sed etiam Sacerdotes improbissimos, ac depravatissimos fuisse. Secundò ex Innocentio III. in epist. ad Episcopum Vercellensem, & habetur cap. Tua nos, de decimis: *Pretextu*, inquit, *nequitiæ Clericorum nequeunt decimas, nisi quibus ex mandato divino debentur, pro suo arbitrio erogare, cùm nulli sit licitum aliena cuique concedere præter Domini voluntatem*. Denique tertiò, quia decimæ non dantur Clericis, quia boni sunt, sed quia Clerici sunt, sicut tributa dantur Regibus, non quia probi, sed quia Reges.

Tertius error est quorumdam, qui dicuntur Fraticelli, sive Pseudoapostoli, qui inter alios errores, quos refert Joannes Turrecremata lib. 4. par. 2. cap. 37. Summæ, docebant non posse percipere decimas eos, qui non vivunt in paupertate more Apostolorum; error est sine ullo fundamento; Nam ratio, cur debeantur Clericis decimæ, est, quia laborant in populi utilitatem: Hæc autem ratio non minus in divite quàm in paupere inveniri potest; Accedit quòd Dominus Matth. 22. jussit dari decimas Sacerdotibus Judæorum, qui in paupertate non vivebant.

Quartus error est multorum Canonistarum, qui contendunt decimas, etiam quoad determinationem quantitatis, esse de jure divino; nec posse ulla humana lege aut consuetudine aliam statui quantitatem. Ita Glos. in cap. 1. de decimis, in Sexto, Innocentius in Rubric. de decimis, Panormitanus in cap. In aliquibus, de decimis, & Hostiensis in sua summa tit. de decimis, §. 7. quos alii ferè omnes sequuntur. Argumentum eorum est, quia plurimi Canones, ac præsertim cap. In aliquibus, de decimis, dicunt decimas deberi jure divino. At sine ullo dubio error est manifestus, ut non solùm Theologi omnes, sed etiam ex Canonistis docent Sylvest. verbo decima, qu. 4. & Navarrus cap. 21. nu. 28. nec semel tantùm, sed bis peccant multi Canonistarum; semel, quia

falsum

falſum defendunt: Iterum, quia damnant ferè hæreſeos omnes Theologos, qui contrarium ſentiunt; cùm è contrario ipſorum ſententia facillimè convinci poſſit erroris.

Probatur igitur præceptum de ſolvendis decimis, quantum ad determinationem talis quantitatis non eſſe nunc de jure divino. Tale præceptum nuſquam invenitur Chriſtianis impoſitum, nec in nova, nec in veteri lege; & quòd non in nova, patet; quòd non in veteri, probatur; nam præceptum legis veteris, quoad illam determinationem, non erat morale, nec propriè cæremoniale, ſed judiciale, ut Alexander docet 3. par. quæſt. 51. in 3. & B. Thomas in 2-2. quæſt. 87. artic. 1. quos omnes Theologi ſequuntur.

Quòd non ſit morale, patet, quia moralia ſemper obligaverunt, lex autem de decimis non fuit ante tempora Moſis; Nec ratio dictat, ut ſacerdoti dentur decem partes, ſed ut detur quantum ſatis eſt ad ejus ſuſtentationem. Unde Geneſ. 28. Jacob vovit ſe daturum decimas Deo omnium quæ poſſideret, ſi Deus eum dirigeret in via &c. At impium fuiſſet vovere decimas cum tali conditione, ſi abſolutè fuiſſet obligatus eas ſolvere. Præterea ſi moralis fuiſſet iſta determinatio decimarum, certè etiam morale eſſet præceptum, quod ibidem additur, ut qui decimas habent, nullum aliud patrimonium habeant, atque ita jure divino tenerentur Clerici dimittere patrimonium.

Quòd autem non ſit propriè cæremoniale, ſed judiciale, probatur. Nam non ordinatur immediatè ad colendum Deum, ſed ad æquitatem inter homines conſtituendam. Ideo enim juſſit Deus dari decimam partem omnium bonorum Levitis, non octavam aut viceſimam, ut eſſet proportio inter opes Levitarum, & aliorum. Erat enim familia Levi una ex duodecim tribubus Iſrael, vel potiùs ex tredecim; nam etiamſi duodecim fuerint filii Iſrael, tamen Joſeph duas tribus fecit, ideſt, Ephraim, & Manaſſe, & ſecundùm æquitatem tertiam decimam partem bonorum habere debuiſſent, tamen quia erant cæteris nobiliores, & quia Deus prævidebat, non defuturos tranſgreſſores, qui non integrè ſolverent, idcirco attribuit eis partem decimam, ideſt, amplius quàm cæteris, ut ſic ad æqualitatem veniretur, non obſtantibus tranſgreſſoribus.

Neque obſtat quod Innocentius Papa c. Tua nos, de decimis, dicit decimas Deum requirere ad profeſſionem ſupremi dominii. Ex quo videtur ſequi, quòd ſit præceptum cæremoniale; nam non dantur decimæ immediatè, & per ſe ad hunc finem, ut profiteantur, qui eas dant, ſe agnoſcere ſupremum dominium Dei, ſicut faciunt qui ſacrificium offerunt, ſed ſolùm mediatè, & per aliud, quia nimirum dantur Deo per ſuos miniſtros; dantur enim Sacerdotibus ut miniſtris Dei. Conſtat autem ex fide Catholica legem veterem poſt Chriſti adventum eſſe abrogatam, quatenus poſitiva erat ut Apoſtolus Gal. 3. Epheſ. 2. Hebr. 7. & alibi diſertè docet, & idem confirmat decretalis unica, de purificatione poſt partum, quam Canoniſtæ ignorare non poſſunt. Non igitur lex illa de ſolvenda decima parte bonorum, cùm ſit judicialis ad Chriſtianos pertinet, ex vi Teſtamenti veteris.

Ad Argumentum ipſorum reſpondemus, quòd cum ſacri Canones dicunt, jure divino deberi decimas, tribus modis intelligi poſſunt. Uno modo, ut ſenſus ſit, deberi jure divino quoad ſubſtantiam, non quoad quantitatem, ſive jure divino addita Eccleſiæ determinatione, ſicut dicimus feſta jure divino ſanctificanda eſſe etiam nunc: & hoc modo intellige Concilium Matiſconenſe II. cap. 5. ubi dicit, legem divinam de ſolvendis decimis eſſe ſervandam.

Altero modo, ut ſit ſenſus, Deum impoſuiſſe decimas Chriſtianis non verbo, ſed exemplo. Nam dum eas Judæis impoſuit, ſimul oſtendit, quid etiam Chriſtianos facere par eſſet; Quomodo quidem Patres dicunt, quadrageſimam indictam eſſe à Domino, quia nimirum exemplo nos docuit jejunare quadrageſimam. Vide Ambroſium ſerm. 36.

Tertio modo, ut ſit ſenſus, deberi jure divino, ideſt, juxta determinationem quantitatis, quæ habetur in jure divino, quamquam non ex vi juris divini, ſed ex vi juris Eccleſiaſtici; & hoc modo intelligi debent verba capitis, in aliquibus, de decimis, quæ talia ſunt: *Illa quippe decima neceſſariò ſolvenda ſunt, quæ debentur ex lege divina, vel loci conſuetudine approbata.* Eſt enim ſenſus. Illæ decimæ neceſſariò ſolvendæ ſunt, quæ debentur, vel juxta quantitatem lege divina determinatam, quam Eccleſia innovavit; ut ſit, ubi ſolvuntur integræ decimæ; vel juxta quantitatem conſuetudine loci determinatam, ut ſit, ubi ſolvitur minus quàm decima, & tamen vocatur decima. Et nota ex hoc textu, quo Canoniſtæ maximè nituntur, ſumi argumentum optimum contra ipſos; Si enim decimæ quoad quantitatem deberentur jure divino, ubique integræ ſolvendæ eſſent, nec diceret textus iſte, alicubi debere ſolvi juxta conſuetudinem. Atque hæc de erroribus. Sequitur ut dubia quædam explicemus.

DUBIUM PRIMUM.

An præceptum de ſolvendis decimis poſſit contraria conſuetudine abrogari.

RESpondeo, certum eſt, præceptum de ſolvendis decimis, qua parte divinum & naturale eſt, non poſſe ulla lege humana vel conſuetudine contraria aboleri. Ac proinde certum eſt, Eccleſiam habere jus petendi decimas, etiam ubi conſuetudo eſt ut non ſolvantur; In hoc enim omnes Theologi & Canoniſtæ conveniunt. Dubium autem eſt, an præceptum de decimis, quatenus poſitivum, & humanum eſt, poſſit mutari conſuetudine. Sotus lib. 9. quæſt. 4. art. 1. de juſtitia, dicit non poſſe, & hanc putat mentem eſſe B. Thomæ.

Contrarium puto verum cum Sylveſtro, verbo Decima, quæſt. 4. & Navarro cap. 21. num. 28. Nec dubito hanc eſſe mentem B. Thomæ; Nam B. Thomas in 2-2. quæſt. 87. artic. 1. docet, præceptum de decimis, quatenus humanum eſt, poſſe ab Eccleſia mutari, ita ut teneatur populus non decimam, ſed duodecimam, vel octavam ſolvere. At non minorem vim habet conſuetudo legitimè præſcripta, quàm lex quælibet humana, ut, cum cæteris, docet ipſe etiam Sotus lib. 1. quæſt. 7. artic. 2. de juſtitia. Præterea B. Thomas quodlibet 2. art. 8. poſteaquam docuit conſuetudine numquam abrogari legem de ſolvendis decimis, ſubjungit rationem, quia lex iſta divina & naturalis eſt. Ergo B. Thomas non negat legem de decimis, quatenus Eccleſiaſtica eſt, poſſe mutari conſuetudine, ſed ſolùm quatenus naturalis & divina eſt.

His accedit cap. In aliquibus, de decimis, ubi dicitur ſolvendas eſſe decimas ſecundùm determinationem aut legis divinæ, aut conſuetudinis approbatæ. Hic tamen obſervandum eſt, quòd ſicut conſuetudo tollit legem, ita lex tollit conſuetudinem, ſi juſtis cauſis feratur ab eo, qui habet auctoritatem. Itaque ubi nunc eſt conſuetudo ſolvendi ſolùm tricesimam

ſimam aut quinquageſimam, loco decimæ, non tenentur ſolvere quidquam ampliùs; Tamen ſi nunc Pontifex, aut Concilium juſtis de cauſis iterum legem ferat, ut integræ decimæ ſolvantur ubique, non obſtante conſuetudine, ſine dubio tenerentur omnes ſolvere; ſicut omnium judicio tenentur ſolvere, qui in eis locis agunt, ubi non eſt conſuetudo ſolvendi minus, quàm decimam.

DUBIUM II.

An Laici pauperes teneantur decimas dare Clericis divitibus.

RAtio dubitationis eſt, quia ſicut laicus tenetur alere Sacerdotem, quia Sacerdos eſt, ita Sacerdos tenetur alere laicum, quia pauper eſt.

Reſpondet B. Thomas quodlib. 6. art. 10. ſine dubio debere pauperem laicum dare decimas Clerico diviti, quia obligatio decimarum ad juſtitiam commutativam pertinet, in qua non conſideratur conditio perſonæ, ſed æqualitas rei ad rem; qui enim v. gr. emit, debet ſolvere quantum res valet, ſive ipſe ſit dives, ſive pauper. Neque argumentum in contrarium valet, quia non tenetur Clericus hunc pauperem potiùs alere, quàm alium.

DUBIUM III.

An excuſari poſſint à peccato, qui nullas decimas ſolvunt, ubi non eſt conſuetudo ſolvendi.

REſpondeo, tribus modis peccare poſſe, qui nullas decimas ſolvunt, ut Sylveſter, ubi ſuprà, & alii docent. Primò, ſi Eccleſia propter defectum decimarum notabiliter patiatur, tunc enim ſive ipſa decimas petat, ſive non, tenetur populus omnino ei providere. Secundò, ſi Eccleſia jure petat decimas, ſive egeat notabiliter, ſive non, tenetur populus ſolvere, etiamſi conſueverit non ſolvere. Tertiò, ſi populus eo animo eſſet, ut non ſolveret, etiamſi juſtiſſimè eas à ſe peti intelligeret.

Extra hos caſus ſine ullo dubio excuſantur, quia, ut B. Thomas dicit, Eccleſia dum non petit decimas, cenſetur eas condonare; non autem peccat, qui non ſolvit debitum ſibi condonatum. Alioqui Apoſtolus peccare feciſſet Corinthios, qui ſtipendia ſibi debita ab eis accipere nolebat, ne impedimentum poneret Evangelio 1. Cor. 9. S. etiam Auguſtinus in peccato foviſſet populum ſuum, quem ad ſolvendas decimas non cogebat, etiamſi hortaretur, ut patet ex tract. in Pſ. 146. & ex hom. 48. ex 50. homiliis.

DUBIUM IV.

Qua ratione oſtendi poſſit, juſtam eſſe determinationem Eccleſiæ, quòd Chriſtiani decimam partem ſuorum fructuum Eccleſiæ tribuant.

NON diſputamus, an hoc ſit juſtum, quia Eccleſia ſtatuit; id enim inſolentiſſimæ inſaniæ eſſet, ut B. Auguſtinus ſcripſit in epiſt. 118. ſed qua ratione id eſſe juſtum oſtendi poſſit. Nam in veteri lege ideò juſtum erat, quia Levitæ erant pars duodecima, vel tertiadecima totius populi Hebræorum. At Clerus in nova lege non videtur centeſima pars Chriſtianorum; qua igitur æquitate decimam partem habere debet omnium bonorum, quæ ſunt in orbe Chriſtiano? Cajetanus in 2. 2. qu. 87. reſpondet, ſe non poſſe aliam rationem reddere, quàm ideò juſtum eſſe, ut Clerus habeat decimam partem, quia debet pauperes alere, qui ſine ullo numero ſunt? Sed quamvis hæc ratio optima ſit, cùm videamus canones paſſim id præcipere, ut Clerici ex decimis alant pauperes, tamen non eſt hæc ſola ratio, cur juſtæ ſint decimæ.

Primum enim non eſt verum Levitas fuiſſe tertiamdecimam partem populi Judaici, & noſtrum Clerum non eſſe centeſimam partem populi Chriſtiani; Nam Hebræi numerati ſine Levitis Num. 1. erant ſexcenta tria millia, quingenti quinquaginta, & non numerabantur pueri ante annos viginti, neque ſenes; nam cum his ſine dubio erant plus quàm duplo plures, ideſt, circiter mille millia, & trecenta millia. Levitæ autem omnes ab infante uſque ad ſenem numerantur Numer. 3. vigintiduo millia tantùm. Jam igitur addendo Levitas cæteris Hebræis, & dividendo totum numerum per vigintiduo millia, efficiuntur partes diviſæ ſexaginta, ergo Levitæ non erant pars tertiadecima, ſed vix ſexageſima totius populi. Porrò Clerus Chriſtianorum fortè major eſt, quàm ſexageſima pars Chriſtiani populi. Nulla eſt enim ferè ampla familia, ex qua non ſit aliquis Eccleſiaſticus, & nullus eſt pagus, ubi non ſit templum unum, aut plura, & aliquot Sacerdotes.

Deinde, Chriſtianus Clerus majoribus laboribus & ſumptibus obnoxius eſt, quàm tribus Levitica erat apud Judæos, ut omittam dignitatem ſacerdotii noſtri incomparabiliter majorem quàm ſacerdotii Aaronici. Tunc unum erat templum, unus Pontifex, & pauci quidam Sacerdotes ex ſola familia Aaron, qui per vices in templo miniſtrabant, reliqui omnes erant turba famulorum. At nunc ſunt innumera templa conſervanda ſumptibus Eccleſiæ, ſunt etiam plurimi Epiſcopi, & Prælati, necnon innumeri Sacerdotes, qui docti eſſe debent, & proinde multum in ſtudiis ex patrimonio ſuo inſumere, & poſtea non per vices, ſed perpetuò Eccleſiæ miniſteriis adeſſe, quos certè honeſtè pro ſtatus ſui conditione vivere oportet ex Eccleſiæ bonis.

His accedit, quòd multi ſunt liberi à ſolvendis decimis, multi ex malitia non ſolvunt, aut certè non plenè & fideliter. Sæpè etiam Reges & Principes non ſolùm non ſolvunt, ſed etiam impetrant ab Eccleſia decimarum partem in ſubſidium belli, aliorumque publicorum ſumptuum.

Denique, cùm populus Chriſtianus debeat eſſe perfectior, quàm Judaicus, ut dicitur Matth. 5. ſi ille decimam ſuorum bonorum dabat Deo, cur non tantundem ſaltem faciet Chriſtianus? Itaque verum eſt quod loco notato dicit B. Thomas, hanc determinationem Eccleſiæ reſpectu populi eſſe humaniorem ac benigniorem, quàm rigor juſtitiæ abſolutæ pateretur.

CAPUT XXVI.

De poſſeſſionibus, quæ dono Laicorum poſſidentur à Clericis.

DE poſſeſſionibus Eccleſiaſticis fuit error Joannis Wicleſi, apud Thomam Waldenſem lib. 4. doctrin. fidei artic. 3. qui docebat non licere Clericis habere ullas poſſeſſiones, & peccaſſe tam qui eas donaverunt Eccleſiæ quàm qui eas receperunt. Fundamenta ejus hæc ſunt. Primum, quia Sacerdotes Teſtamenti veteris prohibebantur habere poſſeſſiones,

nes, ut patet Numer. 18. *Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hæreditas tua.* Item Deut. 10. *Quamobrem non habuit Levi partem, nec poſſeſſionem cum fratribus ſuis, quia ipſe Dominus poſſeſſio ejus eſt.* Et Joſue 13. *Tribui autem Levi non dedit poſſeſſionem, quoniam Dominus Deus Iſrael ipſe poſſeſſio ejus.*

Secundus, quia Matth. 10. Dominus jubet Apoſtolis, ut nihil poſſideant, non pecuniam, non duas tunicas &c. Ibidem dicit: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Chriſtus autem nullam poſſeſſionem habuit. Item Luc. 14. *Niſi quis renunciaverit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* At certè diſcipuli Chriſti Clerici omnes eſſe debent.

At hunc errorem manifeſtum eſſe, probatur. Primò, de Sacerdotibus, & Levitis Teſtamenti veteris: Nam etſi in partitione terræ non erant habituri agros, & vineas, erant habituri tamen & poſſeſſuri urbes ad habitandum, & ſuburbana ad alenda pecora. Poterant etiam agros & vineas emere, & etiam ex oblationibus populi habere, ut modo habet Eccleſia: Nam Numer. 35. dicitur: *Præcipe filiis Iſrael, ut dent Levitis de poſſeſſionibus ſuis urbes ad habitandum, & ſuburbana earum per circuitum, quæ à muris civitatum forinſecus per circuitum mille paſſuum ſpatio tendentur.* Et Joſue 21. id legimus impletum.

Neque obſtat quòd Lyranus in Numer. 35. dicit eas urbes fuiſſe Sacerdotum, quoad uſum, dominium autem earum fuiſſe penes alios. Et probat de Hebron, quæ data eſt Sacerdotibus, Joſue 21. & tamen dominus ejus erat Caleb de tribu Juda, Joſue 14. Hoc non obſtat: Nam Lyranus fallitur, ut patet ex Levit. 25. ubi legimus urbes & ſuburbana Sacerdotum eſſe eorum poſſeſſionem, & poſſe illas vendere, & redimere domos, ut alii faciebant, & de Hebron legimus Joſue 21. ſolos, agros & vineas, quæ erant in territorio Hebron, fuiſſe Caleb, urbem autem & ſuburbana Sacerdotum. Item Levit. ult. præcipitur, ut ſi quis agrum Domino voverit, eum Sacerdotes poſſideant. 3. Reg. 2. dicit Rex Abiathar Sacerdoti: *Vade ad agrum tuum.* Item Hieremias Sacerdos erat, & tamen Hierem. 32. ſcribit ipſemet ſe emiſſe ac poſſediſſe agrum, qui fuerat patruelis ſui. Et Actor. 4. legimus Barnabam fuiſſe Levitam, & vendidiſſe agrum quem habebat.

Ex his facile eſt reſpondere ad primum argumentum Wicleſi. Quando enim Scriptura dicit, Sacerdotes non debuiſſe habere quidquam, ſed Dominum eſſe eorum hæreditatem, vult dicere non debuiſſe eos habere quidquam more aliorum, tanquam filios Jacob, & ex paterna hæreditate: ſed ſolùm habere debuiſſe ea, quæ debebantur Deo, cujus ipſi miniſtri erant; & ſic factum eſt; Nam tota terra Palæſtinæ quaſi quædam hæreditas diviſa fuit in duodecim partes pro numero tribuum, excluſa omnino tribu Levi, quæ erat decimatertia.

Nam etſi duodecim tantùm fuerint filii Jacob, tribus tamen fuerunt XIII. quia Joſeph duas tribus faciebat, nimirum Ephraim & Manaſſe. Deinde terra jam diviſa, & Levi exhæredato, Deus voluit ſibi tanquam proprio Regi Judæorum dari loco tributi decimam partem omnium fructuum, & 48. civitates cum ſuburbanis ſuis, & hæc omnia donavit ipſe Levitis; Quæ portio Levitarum, ut ſuprà diximus, major fuit quacumque portione aliarum tribuum; Nam habuerunt decimam partem, cùm ipſi vix eſſent ſexageſima pars totius populi, & hoc ſignificant illa verba: *Ego Dominus hæreditas Levitarum ſum.* Ubi nota miram Dei providentiam erga Sacerdotes; Jacob exhæredavit filium Levi, propter peccatum ipſius, ut patet Geneſ. 49. *Dividam illos in Jacob, & diſpergam eos in Iſrael.* Deus autem ratam habuit ſententiam Iſraelis, ſed eam implevit cum ſummo honore Levitarum, & totius populi utilitate; Nam dedit ipſe Levitis ſuam hæreditatem, & totus populus maximum commodum inde conſequutus eſt. Si enim fuiſſent Levitæ colle-cti in unum locum, ut erant aliæ tribus, non potuiſſent omnes populi facilè ab eis doceri: diſperſi autem in omnes tribus, facilè omnibus adeſſe, eoſque inſtruere in lege domini potuerunt.

Probatur jam hoc idem de Sacerdotibus novi Teſtamenti: Nam etſi in Scripturis nihil legimus de poſſeſſionibus Eccleſiarum, legimus tamen in antiquiſſimis Pontificum, & Conciliorum decretis, & in libris ſanctorum Patrum. Pius Papa I. in epiſt. 2. dicit, ſacrilegium eſſe, qui Eccleſiæ prædia & donaria diripit. Urbanus I. in epiſt. ad omnes Epiſcopos dicit, initio Eccleſiæ conſueviſſe pios homines vendere poſſeſſiones, & pretium donare Eccleſiis. Deinde tamen judicatum eſſe commodius, ſi poſſeſſiones ipſæ donarentur Eccleſiæ, ut eo modo non ſolùm præſentibus, ſed etiam futuris provideretur.

Sunt etiam Concilia omnium Eccleſiarum, quæ prohibent alienari poſſeſſiones Eccleſiæ, & earum curam Epiſcopo committunt. Vide Concilium Antiochenum, cap. 25. & Ancyranum, cap. 15. Item Concilium Carthaginenſe IV. cap. 32. & Carthaginenſe V. c. 4. Item Concilium Hiſpalenſe I. cap. 1. Toletanum IV. canon 32. & 68. Item Agathenſe cap. 49. & 51. Item Moguntinum ſub Arnulpho Imperatore c. 12. Denique Romanum VI. ſub Symmacho. Præterea meminerunt Eccleſiaſticarum poſſeſſionum Ambroſius epiſt. 32. Chryſoſtomus hom. 37. ad populum Antiochenum: Auguſtinus ſerm. 1. & 2. De communi vita Clericorum: Proſper lib. 2. De vita contemplativa cap. 9. Gregorius lib. 4. epiſt. 33. & alii Patres paſſim.

Ad illud Matth. 10. *Nihil tuleritis in via &c.* Reſpondeo, illa verba dici Apoſtolis pro eo tempore, quo in itinere erant futuri in terra promiſſionis, ante Chriſti paſſionem; tunc enim ut expeditiores eſſent, non debuerunt ferre ſecum quidquam, præſertim cùm neque pauperum, neque Eccleſiarum tunc curam haberent. At ubi cœperunt Apoſtoli poſt Chriſti Aſcenſionem figere ſedes in certis locis, & habere curam Eccleſiarum, & pauperum, non timuerunt recipere bona temporalia, ut patet Act. 4. 5. & 6. ubi Apoſtoli recipiebant multas pecunias, ut inde alerent & ſe, & alios.

Ad illud: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum*, Reſpondeo, Dominum loqui eo loco de tribulationibus, à quibus non fuerunt immunes Apoſtoli, cum eorum Dominus, & magiſter multa paſſus ſit; Neque eſſe ditiorem, eſt eſſe majorem, ſed potius minorem; Nam apud Deum ille eſt major, qui eſt melior; melior autem eſt, qui eſt pauperior, cùm Dominus dicat: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes &c.* Matth. 19.

Ad poſtremum reſpondet Auguſtinus epiſt. 5. ad Marcellinum, Dominum loqui de præparatione mentis. Nam ibidem explicans quid ſit renunciare omnibus, dicit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & uxorem, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Et tamen non tenemur, nec poſſumus, parentes, filios, uxorem, & multò minus vitam odiſſe, niſi in præparatione animi.

CA-

CAPUT XXVII.

De bonis ſæcularibus.

QUantum ad tertium de ſæcularibus bonis, Thomas Waldenſis lib. 4. doct. fidei art. 3. cap. 42. docet, Clericos debere bona propria vel erogare pauperibus, vel in commune ponere, & probat aliquot ſententiis Patrum, qui non permittunt Clericis, ut habeant ulla bona propria, qualia ſunt patrimonialia, ſed ſolùm bona communia, nimirum Eccleſiaſtica. Origenes hom. 16. in Geneſ. exponens cap. 47. de ſacerdotibus Pharaonis. Hieronymus in epiſt. ad Nepotianum de vita Clericorum, ubi dicit Clericum, qui habet partem in terra, non futurum partem Domini, nec Dominum partem ejus. Similia & duriora habet B. Bernardus in declamatione ſuper illud Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia: *Clericus*, inquit, *qui habet partem in terra, non habebit partem in cælo.*

Verumtamen certum eſt, non obligari Clericos propter Clericatum ad dimittendum patrimonium. Probatur primò Scriptura: Nam 1. Timoth. 3. jubet Apoſtolus eligi *Epiſcopum hoſpitalem, & qui domui ſuæ bene præſit, & filios ſubditos habeat.* At hæc omnia præſupponunt divitias proprias. Præterea Philemon habuit ſervum, & dives erat, ut apparet ex epiſtola ad Philemonem, & tamen Epiſcopus erat, ut Hieronymus & Anſelmus docent in eam epiſtolam; Hieronymus enim vocat eum Evangeliſtam, Anſelmus verò nominatim Epiſcopum.

Præterea Euſebius lib. 3. hiſtor. cap. 19. ſcribit de conſanguineis Domini, quòd habuerint poſſeſſiones quaſdam, licèt modicas, ex paterna hæreditate, & tamen fuerint Eccleſiæ Duces, ideſt, Epiſcopi. Item can. 40. Apoſtolorum ſic ait: *Sint manifeſta res Epiſcopi, ſi tamen habet proprias, & manifeſta Dominica, ut poteſtatem habeat de propriis morientis Epiſcopus, ſicut voluerit, & quibus voluerit derelinquere.* Idem habet Concilium Agathenſe canon 48. & Martinus Bracarenſis, can. 15. ſuorum decretorum, & Hiſpalenſe Concilium I. can. 1.

Præterea Ambroſius in epiſt. 33. ad Marcellinam, dicit ſe, cùm rogaretur ut Eccleſiam unam Arianis traderet, obtuliſſe patrimonium ſuum, patrimonium autem Chriſti ſe tradere noluiſſe. B. Auguſtinus ſerm. 1. de moribus Clericorum, dicit eos Clericos, qui profeſſi fuerant vitam communem, ſi poſtea reſiliant à propoſito, & propria habere velint, graviter peccare propter voti violationem: Ubi indicat alios Clericos, qui non voverunt vitam communem poſſe habere propria. B. Proſper lib. 2. de Vita Contemplativa cap. 12. dicit ſine ullo peccato poſſe Clericum vivere ex proprio patrimonio.

Ad locum Origenis, Hieronymi & Bernardi reſp nderi poteſt, loqui eos de illis Clericis, qui dant operam augendis opibus, & non contenti rebus neceſſariis, etiam ſuperflua retinent. Illi enim propriè dicuntur habere, vel quærere poſſeſſionem in terra, qui non contenti victu, & veſtitu, ſemper flagrant habendi cupiditate. Certè Hieronymus cùm dicit Clericum non debere quidquam in terra poſſidere, addit: Ut *poſſit*, inquit, *cum Propheta dicere, pars mea Dominus, & ut ſit verus Levita.* At Propheta David, qui ait: *Pars mea Dominus*, Rex ditiſſimus erat, & ſimiliter veri Levitæ divites erant externis opibus, ſed non affectu.

Poſſet autem dubitari, an qui bona patrimonialia habet, poſſit ſimul bona Eccleſiaſtica habere? Nam S. Proſper lib. 2. de Vita Contemplat. cap. 9. 10. 11. & 12. docet non poſſe Clericum ſine graviſſimo peccato vivere ex bonis Eccleſiaſticis ſi habeat bona propria, unde ſufficienter alatur, & probat hac ratione: Bona Eccleſiaſtica non dantur Clericis in præmium laboris, ſed ſolùm, ut ſuſtententur, & neceſſaria ad vitam habeant, quia præmium laboris eſt vita æterna, & ſimonia eſſet dare ſpiritualia pro temporalibus. Et confirmatur ex can. 41. Apoſtolorum, ubi dicitur, ut Epiſcopus accipiat ex bonis Eccleſiæ pro ſua ſuſtentatione ſi tamen indiget: Et idem reperitur in Concilio Antiocheno cap. 25. quare qui ex patrimonio vivit, nec eget ſuſtentatione, non poteſt percipere fructus bonorum Eccleſiaſticorum. At contrarium docet Gloſſa, & Joannes de Turrecremata in can. Clericos, 1. q. 2. & ratio eſt, quia Matth. 10. dicitur: *Dignus eſt operarius mercede ſua*, & 1. Corinth. 9. *Quis militat ſuis ſtipendiis unquam?* Ergo poteſt Clericus laborans pro Eccleſia percipere alimenta, & parcere ſuis propriis rebus. Adde, quòd praxis eſt, & fuit pro hac opinione ſecunda, nam B. Proſper loco notato dicit ſententiam ſuam viſam eſſe duram permultis, & ideò duram, quia nova eſſet. Itaque etiam tunc plurimi Clerici patrimonium ſuum ſervabant, & nihilominus portionem decimarum habere volebant.

Ex his opinionibus prima eſt tutior, etſi ſecunda forſaſſe eſt verior, niſi hoc modo concilientur, ut dicamus S. Proſperum loqui de illis, qui planè ſufficientem habent ſuſtentationem ex patrimonio, aut beneficio, tunc enim alterum eſt ſuperfluum, & proinde pauperibus debitum. Alios verò auctores loqui de illis, qui neque ex patrimonio, neque ex beneficio ſufficientem omnino ſuſtentationem habent; hi enim utrumque retinere poſſunt, modò ex utroque nihil accipiant ultra ſuſtentationem decentem, juxta conditionem propriı ſtatus. Quod enim verè ſuperfluum eſt, dandum eſſe pauperibus, Theologi communiter docent. Vide quæ ſcripſimus in 3. tom. lib. ult. cap. 7.

CAPUT XXVIII.

An Clerici ſint liberi à jugo poteſtatis ſæcularis.

POſtrema reſtat quæſtio de libertate Eccleſiaſtica, de qua in hac ultima editione paulo fuſius diſputare inſtitui, quod animadverterim his proximis annis non defuiſſe, qui teſtimoniis hujus libri abuti voluerint ad oppugnandum Eccleſiaſticam libertatem.

Primum igitur Hæretici permulti contendunt, Clericos tum majores, tum minores, jure ſubjectos eſſe debere ſæculari poteſtati tum in ſolvendis tributis, tum in judiciis & cauſis. Marſilius de Padua, & Joannes de Janduno docuerunt, ipſum etiam Chriſtum non fuiſſe liberum à ſolvendis tributis, & quod fecit Matth. 17. cùm tributum ſolvit, id feciſſe non voluntate, ſed neceſſitate. Ita refert Joan. de Turrecr. lib. 4. Summ. de Eccleſ. par. 2. cap. 37.

Joannes Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 11. §. 15. docet, Clericos omnes, præterquam in Cauſis merè Eccleſiaſticis ſubjectos eſſe debere legibus, & tribunalibus ſæcularium Magiſtratuum. Idem docet Petrus Martyr in cap. 17. ad Romanos, ubi etiam addit, Principes non potuiſſe concedere Clericis privilegium, ut non ſubjicerentur Magiſtratibus politicis, cùm id ſit contra jus divinum. Et ideò non obſtante conceſſione Principum, debere Clericos ſubjectos eſſe Magiſtratibus ſæcularibus. Joannes Brentius in Prolegomenis, & Melanchthon in Locis cap. de Magiſtratu,

giſtratu, in rebus etiam & cauſis Eccleſiaſticis ſubjiciunt Clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nonnulli cenſent, jure divino liberos eſſe Clericos, & eorum bona à poteſtate Principum ſæcularium. Ita docet Gloſſa, & nonnulli ex Canoniſtis in can. Si Imperator, diſt. 96. & in cap. Quamquam, de Cenſibus in 6. & ex Theologis Joannes Driedonus lib. 1. de libertate Chriſtiana cap. 9. Nonnulli verò exiſtimant, Clericos liberos eſſe partim jure divino, partim jure humano, ideſt, in cauſis eccleſiaſticis, & ſpiritualibus jure divino; in aliis, jure humano. In his videntur eſſe Franciſcus Victoria de poteſtate Eccleſiæ, Relect. 1. quæſt. ult. Dominicus à Soto in 4. diſt. 25. quæſt. 2. art. 2. Joannes Medina in Codice de Reſtitutione quæſt. 15. & ex Canoniſtis Didacus Covarruvias in lib. practicarum quæſtionum cap. 31.

Sit igitur prima propoſitio. *In cauſis Eccleſiaſticis liberi ſunt Clerici jure divino à ſæcularium Principum poteſtate.* Vocantur cauſæ Eccleſiaſticæ, quarum cognitio non pendet à legibus civilibus, ſed ab Evangelio, vel à Canonibus Pontificum, aut Conciliorum, quales ſunt controverſiæ de fide, de Sacramentis, & aliæ id genus.

Probatur primùm ex divinis literis. Nam ex doctrina ſcripturarum ſanctarum Regimen Eccleſiaſticum eſt diſtinctum à politico, & illo etiam ſublimius, ut à nobis demonſtratum eſt in lib. 1. de ſummo Pontifice cap. 7. & lib. 5. cap. 7. Ergo cauſæ Eccleſiaſticæ judicari non debent à Politicis Magiſtratibus. Præterea ſecundùm ſcripturas tota auctoritas regendi Eccleſiam à Chriſto commiſſa eſt Apoſtolis, & præcipuè Petro: ergo in rebus Eccleſiaſticis Laici omnes, etiam Principes, ſunt oves, & ſubditi, non Paſtores, & Judices, ut locis notatis demonſtratum eſt.

Secundò probatur ex Conciliis. Nam in Milevitano, can. 13. & Matiſconenſi, can. 8. Clerici graviter puniuntur, ſi cauſam Eccleſiæ ad Imperatoris terreni judicium deferant.

Tertiò ex Patribus. Severus Sulpitius in lib. 2. ſacræ hiſtoriæ refert S. Martinum aliquando exclamaſſe, novum eſſe, & inauditum nefas, ut cauſam Eccleſiæ Judex ſæculi judicaret. Item S. Ambroſius in epiſt. 78. ad Theophilum, & S. Auguſtinus in epiſt. 162. reprehendunt eos, qui cauſas Eccleſiæ terrenis Judicibus judicandas exponunt.

Quartò ex Apoſtolorum exemplo. Apoſtoli enim Eccleſias gubernaverunt, quo tempore nulli erant Principes Chriſtiani, proinde numquam ad eos cauſam Eccleſiæ judicandam detulerunt. Et ſi Apoſtolus Paulus 1. Cor. 6. jubet lites etiam civiles Chriſtianorum non deferri ad judicium Ethnicorum, quo modo permiſiſſet ad eos deferri lites Eccleſiaſticas? Ultimò ex Juſtiniano ſeniore Imperatore, qui idem affirmat Novella 83.

Secunda propoſitio, *Non ſunt exempti Clerici ab obligatione legum civilium, quæ non repugnant ſacris Canonibus, vel officio clericali.* Loquimur hic potiſſimùm de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in commerciis temporalibus, ut cùm Princeps, vel Magiſtratus conſtituit pretia rebus venalibus, vel jubet noctu neminem incedere cum armis, vel ſine lumine, vel non aſportare frumentum extra provinciam, & his ſimilia. Nec volumus dicere, his legibus teneri Clericos obligatione coactiva, ſed ſolum directiva, niſi eædem leges ab Eccleſia approbatæ fuerint. Quòd ſi de iiſdem temporalibus rebus diſpoſuiſſet etiam lex Eccleſiaſtica, eam ſequi deberent Clerici, & tunc legem civilem ne directivè quidem obſervare tenerentur.

Probatur igitur Clericos ad obſervationem legum civilium directivè teneri in defectum legis Eccleſiaſticæ. Nam Clerici præterquam quòd Clerici ſunt, ſunt etiam cives, & partes quædam Reipublicæ politicæ: igitur ut tales, vivere debent civilibus legibus. Non ſunt autem aliæ, ut nunc ponimus, niſi quæ à politico Magiſtratu ſunt latæ: igitur illas Clerici ſervare debent, alioqui magna perturbatio, & confuſio in Republica oriretur, ſi Clerici non ſervarent civiles leges in commerciis civilibus, & humanis.

Secundò probatur ex confeſſione Pontificum, & Imperatorum. Nicolaus I. in epiſt. ad Michaelem prope finem dicit, Deum diviſiſſe Pontificiam auctoritatem ab Imperiali, ut & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro curſu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur. Imperator Valentinianus in epiſt. ad Epiſcopos Aſiæ, quam refert Theodoretus lib. 4. hiſt. cap. 7. ſcribit, probos Epiſcopos non ſolùm Dei, ſed etiam Regum legibus obtemperare. Denique S. Joannes Chryſoſtomus in cap. 13. ad Romanos, dicit Chriſti Evangelio non tolli politicas leges, & ideo debere etiam ſacerdotes & Monachos eis parere.

Tertia propoſitio. *Non poſſunt Clerici à judice ſæculari judicari, etiam ſi leges civiles non ſervent.* Probatur primò ex Concilio Chalcedonenſi can. 9. ubi ſic legimus: *Si Clericus adverſus Clericum habet negotium, non relinquat Epiſcopum ſuum, & ad ſæcularia judicia non recurrat.* Concilium Agathenſe can. 32. adhuc clariùs in hæc verba loquitur, *Clericum nullus præſumat apud ſæcularem Judicem, Epiſcopo non permittente, pulſare.* Idem habent Concilium Carthaginenſe tertiùm can. 9. Toletanum tertium can. 13. Matiſconenſe can. 8.

Secundò probatur ex Imperatorum Conſtitutionibus. Nam eximit Juſtinianus Clericos & Monachos à ſæculari judicio in Novellis 79. 83. & 123. quamquam non eximit in cauſis criminalibus, ſed in civilibus tantùm: in criminalibus autem vult à Prætore cognoſci cauſam, non tamen condemnari Clericum, niſi priùs ab Epiſcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica ſimpliciter eximit Clericos in omnibus cauſis tum civilibus, tum criminalibus, & perſpicuum eſt ex epiſtola Caji Papæ ad Felicem Epiſcopum, item ex epiſt. 2. Marcellini, & ex lib. 11. Regiſtri S. Gregorii epiſt. 14. ad Joannem Defenſorem. Debet autem lex Civilis cedere legi Canonicæ, cùm poſſit ſummus Pontifex Imperatori præcipere in iis præſertim, quæ ad Eccleſiam pertinent.

Tertiò probatur ratione. Nam omnino abſurdum eſt, ut ovis Paſtorem ſuum quocumque modo judicare præſumat. Itaque non ſine magna laude refert Ruffinus lib. 10. hiſt. cap. 2. & poſt eum B. Gregorius lib. 4. epiſt. 75. vocem illam Conſtantini ad Epiſcopos, *Vos Dii eſtis à ſummo Deo conſtituti, æquum non eſt, ut homo judicet Deos.*

At objicit Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 11. §. 15. epiſtolam Conſtantini Imperat. ad Nicomedienſes, quam refert Theodoretus lib. 1. hiſtor. cap. 20. ubi dicit Conſtantinus ſe Euſebium Epiſcopum Nicomedienſem in exilium ejeciſſe, & ſubjungit, *Si quis Epiſcoporum inconſultè tumultuatus ſit, miniſtri Dei, hoc eſt, mea executione illius audacia coercebitur.*

Reſpondeo, more ſolito Calvinum imponere ſimplicibus. Nam Conſtantinus in illa epiſtola ſcribit, ſe quidem ejeciſſe in exilium Euſebium Epiſcopum, ſed addit, eum ante fuiſſe à *Nicæno* Concilio depoſitum ab Epiſcopatu propter hæreſim. Nos autem non negamus, quin debeat Magiſtratus ſæcularis

punire Clericos, quando ab Ecclesia damnantur, & degradantur, & Judicibus sæcularibus traduntur. Verba autem Constantini, quæ Calvinus subjungit, ab ipso depravata sunt. Non enim minatur eo loco pœnam Constantinus Episcopis, sed Laicis; dicit enim se graviter animadversurum in plebem Nicomediensem, si iterum redire velit ad Episcopos Hæreticos, à Concilio generali damnatos, & non acquiescat suscipere probum & Catholicum Antistitem. Hæc enim sunt verba ejus, *Sin autem quisquam* (non dicit, Episcoporum, ut Calvinus addidit) *temeritate & audacia accensus, eas Ecclesia pestes, idest, Episcopos Arianos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opera ac diligentia Ministri Dei, hoc est, mea, pœnas sua insciția dabit.*

Objicit secundò Petrus Martyr. *Jure divino subjecta est omnis anima sublimioribus potestatibus, idest, Regibus, ut constat ex epist. ad Rom. cap. 13. Ergo non potuerunt Reges eximere ullos Christianos à sua potestate. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse ullum eximi à potestate Papæ, quia jure divino omnes homines subjiciuntur Papæ.*

Respondeo, nihil ea ratiocinatione concludi, quamvis enim jure divino sit omnis anima potestatibus sublimioribus subjecta, ac per hoc etiam Regibus dum sublimiores potestates sunt: tamen fieri potest, ut qui nunc est sublimior potestas, paulò post non sit, ut si ipse subjiciat alteri partem sui regni, vel jure belli, aut alio justo titulo Regnum, vel Regni partem amittat. Quoniam ergo Clericos partim ipsi Principes subjecerunt in omnibus causis, etiam temporalibus & civilibus Episcopis suis: & postremo summus Pontifex Clericos omnes exemit à subjectione Principum sæcularium, sequitur, ut respectu clericorum non sint Principes, superiores potestates, ac proinde non teneantur Clerici Principibus parere neque jure humano, neque jure divino, nisi quantum ad leges quasdam directivas ut diximus.

Ad confirmationem respondeo, non esse eandem rationem Pontificatus, & Regnorum. Nam Regna non sunt immediatè à Deo instituta, sed ab hominibus, & ideo ab hominibus mutari possunt in alias regiminis formas: Pontificatus autem à Deo immediatè est institutus, & ideo non potest ab hominibus immutari.

Quarta propositio; *Bona Clericorum tam Ecclesiastica, quam sæcularia libera sunt, ac merito esse debent à tributis Principum sæcularium.* Quod libera sint de facto, perspicuum est ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. part. 1. cap. 19. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 46. Item ex cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitut. ex cap. Quamquam, de cens. in 6. ex Extravaganti, Quod olim, de immunit. Eccles. Item ex cap. Quia nonnulli, & cap. Clericis, de Immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principum, quæ habentur in Codice Theodosiano, lib. 16. tit. 2. lege 16. & 26. & in Codice Justiniani, lege sancimus, de sacrosanctis Ecclesiis, & in lib. 10. hist. Eusebii cap. 7. ex versione Christophorsoni. Ubi tamen est observandum, ante Justiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, ut etiam indicat S. Hieronymus in commentario ad cap. 17. Matthæi: non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionum, ut colligitur ex Sancto Ambrosio in oratione de tradendis Basilicis, ubi dicit, *Agri Ecclesia solvunt tributum*; & ex Theodoreto lib. 4. hist. cap. 7. ubi scribit, Valentinianum seniorem in epistola ad Episcopos Asiæ illa verba posuisse, *Boni Episcopi tributa pensitant Regibus.*

A

B

C

D

E

Quod autem hæc exemptio jure facta sit, & quo jure, humano ne solùm, an etiam divino, in sequentibus propositionibus exponemus.

Objicit adversus hanc propositionem Marsilius de Padua exemplum Christi, qui tributum solvit, ut habemus Matth. 17. Sed facilis est responsio. Christus enim solvit tributum, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi potest. Nam cùm dictum esset Petro ab iis, qui exigebant tributum. *Magister vester non solvit didrachma?* Dominus Petro ait, *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filiis suis, an ab alienis?* Respondit Simon, *ab alienis.* Ait Dominus, *ergo liberi sunt filii. Sed ut non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore ejus invenies staterem, illum sumens da eis pro me, & pro te.* Duæ sunt autem interpretationes ejus loci; *Ergo liberi sunt filii*; & secundùm utramque rectissimè Dominus ostendit, se liberum fuisse à tributo solvendo. Prior expositio est Sancti Hilarii, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnibus filiis Israel Exod. 30. in usum templi, quod tributum propriè erat didrachma. Et secundùm hanc expositionem, quæ verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est: Reges terræ non exigunt tributum à filiis suis, sed ab alienis: igitur neque Rex cœli exiget tributum à me, qui sum ejus proprius & naturalis filius. Posterior interpretatio est S. Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Cæsari solvebatur, exponit; quæ sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod solvebatur Cæsari, tempore Christi, non erat didrachma, sed denarius, ut perspicuum est ex cap. 22. Matth. *Ostendite mihi numisma Census. At illi obtulerunt ei denarium.* Neque potest ulla solida ratione demonstrari, consuevisse didrachmi tributum Cæsari solvi, nisi post Christi Ascensionem in cœlum; scribit enim Josephus in lib. 7. de bello Judaico cap. 26. post eversum templum, à Vespasiano Imperatore, institutum fuisse, ut tributum didrachmi, quod Judæi omnes templo solvebant singulis annis, deinceps in Capitolium deferretur. Sed tamen ex hac etiam sententia rectè colligitur, Christum non fuisse ullius tributi debitorem, quamvis enim non esset filius Cæsaris, qui tributum, juxta hanc sententiam, exigebat: erat tamen filius Dei, cujus Ministri sunt omnes Reges, & Principes terræ, ut legimus Sap. 6. & Rom. 13. neque debent Ministri Regis à Filio Regis tributum petere. Præterea tributa solvuntur Regibus ratione vitæ hujus corporalis, timoribus, & periculis obnoxiæ, ut S. Thomas docet in 2. 2. q. 104. art. 6. ad primum. Et ideo justi etiam homines, licèt secundùm animam liberi sint à servitute peccati, tamen ratione corporis, cujus redemptionem adhuc expectant, ut ait Apostolus ad Rom. 8. subjecti sunt tributis, & potestati civili. At Christus non solùm secundùm animam, sed etiam secundùm corpus liber erat, non servus; neque redemptionem, sed solam Resurrectionem corporis expectabat; carebat enim omni morbo concupiscentiæ, & omni lege peccati, neque periculis, aut injuriis obnoxius erat, nisi quantum ipse permittebat. *Oblatus est*, inquit Isaias c. 53. *quia ipse voluit.* Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat; & merito damnata est, ut hæretica, sententia Marsilii Paduani à Joanne XXII. Pontifice in Extravaganti, Licet, quam refert Joan. de Turrecremata lib. 4 Summæ de Ecclesia, part. 2. cap. 37.

Quinta propositio, *Exceptis Clericorum in rebus politicis tum quo ad personas, tum quo ad bona introducta est jure humano pariter & divino.* Et quidem quòd jure humano introducta sit, patet ex iis testimoniis, quæ

quæ attulimus in tertia, & quarta propositione probanda. Quòd autem sit etiam introducta jure divino, probandum est hoc loco. Sed antea tamen observandum est, nos per jus divinum non intelligere præceptum Dei propriè dictum, quod extet expressè in sacris literis: sed quod ab exemplis vel testimoniis testamenti veteris, vel novi per quandam similitudinem deduci possit. Atque hinc fortasse conciliari poterunt Theologorum, & Juris peritorum sententiæ. Illi enim cùm negant, exemptionem Clericorum esse juris divini, præceptum divinum propriè dictum expressè in scripturis extare negant: isti verò cùm affirmant, eandem exemptionem esse juris divini, id solùm affirmant, quod Theologi minimè negant, deduci per similitudinem ab exemplis, & testimoniis sacræ scripturæ, Deum voluisse, ut Clerici, & ipsorum bona libera essent à potestate, & jurisdictione Laicorum.

Certè Geminianus, Ancharanus, & alii insignes Doctores, exponentes caput, Quamquam, de Censibus in 6. notant, in eo capitulo haberi textum expressum, quo immunitas Ecclesiasticorum dicatur esse juris divini. Sed quomodo id sit intelligendum, à Glossa petendum esse monent. Glossa verò in idem caput, docet, esse juris divini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Josephi Patriarchæ, qui exemit sacerdotes Ægyptiorum Gen. 47. & Artaxerxis Regis Persarum, qui exemit sacerdotes Israeliticos 1. Esdræ 7. Nam ut rectè ait Alexander Pontifex in Concilio Lateranensi, unde extat cap. Non minus, de immunit. Eccles. *Non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum, quàm fuerit tempore Pharaonis.*

His igitur notatis, probatur nostra propositio, primò testimoniis scripturæ divinæ. Nam præter loca jam citata ex Genesi, & ex libro Esdræ, habemus alia duo non minus illustria. Siquidem in lib. Numerorum cap. 3. Deus non semel, sed sæpius repetit, Levitas propriè suos esse, atque eos sibi ex omni populo delegisse. Et in eodem loco dono dari jubet omnes Levitas Aaroni, & filiis ejus, ideſt, summo sacerdoti, & successoribus ejus. Quos enim sibi ipse delegit ad ministerium templi, rerumque sacrarum, soli Pontifici, qui locum Dei repræsentabat in terris, subjectos esse voluit, ac per hoc à jurisdictione terrenorum Principum liberavit. Constat autem id esse nunc in Ecclesia Clericos, quod erant Levitæ in testamento veteri, & Pontificem Christianorum non minoris esse auctoritatis, sed longè majoris in Ecclesia Christi, quàm fuerit Aaron in Synagoga Judæorum. *Nunc* (inquit S. Leo serm. 8. de passione Domini) *& ordo clarior Levitarum, & dignitas amplior Seniorum, & sacratior unctio Sacerdotum.*

Sequitur igitur ut quemadmodum in testamento veteri liberi erant Levitæ jure divino à potestate Principum sæcularium: ita sint etiam clerici in testamento novo.

Alius locus est is, quem suprà tractavimus ex cap. 17. Matth. *ergo liberi sunt filii.* Nam cùm filii Regum à tributis eximuntur, non ipsorum personæ tantùm, sed etiam servi, & Ministri; atque adeo ipsorum familiæ à tributis eximuntur. Certum est autem Clericos omnes propriè ad familiam Christi, qui filius est Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse, cùm ait Petro; *Ut autem non scandalizemus eos, fumens stateram da illis pro me, & pro te;* quasi diceret, & se & familiam suam, cujus Præfectus erat Petrus, liberos à tributis esse debere. Quod etiam intellexisse videtur S. Hieronymus in commentario ejus loci, cùm dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non solvere; & S. Augustinus lib. 1. quæst. Evangel. quæst. 23. cùm scribit, in omni Regno terreno non esse vectigales filios Regni illius, sub quo sunt omnia Regna terræ.

Secundò probatur eadem propositio ex testimoniis sacrorum Canonum. Concilium Tridentinum Generale nostris temporibus celebratum sess. 25. cap. 20. de Reformatione, sic loquitur, *Ecclesia & personarum Ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus instituta est.* Concilium Colonienſe paulò ante ipsam Tridentinam Synodum celebratum, part. 9. cap. 20. *Immunitas*, inquit, *Ecclesiastica vetustissima res est, jure pariter divino & humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est, primum ut Clerici eorumque possessiones à vectigalibus & tributis, aliisque muneribus laicis libera sint, deinde ne rei criminis ad Ecclesiam confugientes inde extrahantur.* Concilium Lateranense sub Leone X. celebratum, sess. 9. *Cum à jure*, inquit, *tam divino, quàm humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes, & singulas constitutiones*; & Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 43. *Nimis* (inquit) *de jure divino quidam Laici usurpare conantur, cùm viros Ecclesiasticos nihil temporale obtinentes ab eis ad præstanda sibi fidelitatis juramenta compellunt.* Bonifacius VIII. in capit. Quamquam, de censibus in 6. tanquam de re nota & explorata loquitur, cùm ait, jure divino & humano Clericos & eorum bona libera esse à sæcularium potestate. Joannes item VIII. Can. si Imperator. dist. 96. *Non à legibus* (inquit) *publicis, non à potestatibus sæculi, sed à Pontificibus & Sacerdotibus Omnipotens Deus Christiana Religionis Clericos & Sacerdotes voluit ordinari, & discuti.* Et quod de personis affirmat Joannes Pontifex, affirmavit multò ante Simmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de bonis Ecclesiasticis. *Solis* (inquit) *sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesiæ indiscussè à Deo cura commissa est.* His addi potest Innocentius IV. Pontifex, quamvis non ut Pontifex, sed ut Doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. de Majoritate & obedientia posteaquam docuerat, Clericos exemptos fuisse à potestate Laicorum per summum Pontificem Imperatore consentiente, addidit, hanc non esse plenam exemptionem, & ideo dicendum esse, clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Hoc testimonium Innocentii ea de causa addendum putavi, quoniam Covarruvias in lib. practicarum quæstionum cap. 31. scribit, prædictum Pontificem in loco à nobis citato affirmasse, exemptionem Clericorum non esse juris divini, quod falsum esse verba citata palam ostendunt, & ante nos in hanc eandem sententiam Innocentium allegavit Panormitanus in cap. Nimis, de jurejurando ubi etiam idem auctor rectè refellit eos, qui per jus divinum intelligunt jus Canonicum. Et fortasse ad ejusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non utitur vocibus juris divini, & humani, quæ possent trahi ad significandum jus Canonicum, & civile, sed ait, *ordinatione divina, & Ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesiæ, & personarum ecclesiasticarum fuisse institutam.*

CAPUT XXIX.

An exemptio Clericorum sit juris divini naturalis.

DIssentimus hactenus de jure divino positivo; nunc de jure naturali differendum est, quod planè divinum esse in dubium revocari non potest, cùm jus naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explica-

plicare incipiam, an ad hoc jus pertineat exemptio Clericorum, diſtinguendi ſunt gradus juris naturalis. Tres enim ſunt gradus naturalium præceptorum. Primus eſt eorum, quæ ita perſpicuè ſunt impreſſa in cordibus hominum, ut ſolo lumine rationis, ſine ulla diſciplina vel arte, imò ſine novo diſcurſu rationis judicentur ab omnibus juſta; talia ſunt prima quædam principia, ut bonum eſſe appetendum, malum fugiendum, conſervandam vitam cibo & potu, propagandam & educandam ſobolem ad conſervandum genus humanum, Deum eſſe colendum, non eſſe faciendum alteri quod tibi non vis fieri. Hæc maximè propriè ſunt præcepta juris naturæ, de quibus ita loquitur Sanctus Ambroſius in epiſt. 71. ad Irenæum, *Lex natura, quam Deus ſingulorum infudit pectoribus, non ſcribitur, ſed innaſcitur, nec aliqua percipitur lectione, ſed profluo quodam natura fonte in ſingulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur*; & Sanctus Hieronymus in epiſt. ad Algaſiam quæſt. 8. *Lex, quæ in corde ſcribitur, omnes continet nationes; & nullius hominum eſt, qui hanc legem neſciat. Et idcirco, juſtum judicium Dei eſt ſcribentis in corde humani generis, quod tibi fieri noluerit, alteri ne feceris*; & Sanctus Auguſtinus in tract. Pſalmi 57. *Manu formatoris noſtri in ipſis cordibus noſtris veritas ſcripſit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permiſſus eſt, ut eſſet unde judicarentur & quibus lex non eſſet data*. Nec diſſentiunt Græci, ut Chryſoſtomus hom. 54. in Geneſim, nec Scholaſtici, ut S. Thomas in 1. 2. quæſt. 94. art. 2. neque enim ipſa jura, ut patet ex can. Jus naturale diſtinct. 1. & l. 1. ff. de juſt. & jure. Secundus gradus eſt eorum præceptorum, quæ deducuntur ex illis primis principiis, tanquam concluſiones proximæ, & quaſi naturaliter fluentes per facilem, evidentem, & neceſſariam conſequentiam, ut non ſit opus arte vel diſciplina, ſed ſimplici diſcurſu, qualem omnes homines habere poſſunt: talia ſunt omnia præcepta decalogi. Nam ex illo principio, in corde omnium impreſſo, Deum eſſe colendum, ſequitur continuo non eſſe colenda idola, neque eſſe peierandum. Ex illo altero principio, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, ſequitur non eſſe occidendum, non eſſe mœchandum, non eſſe furandum &c. Et ſanè aliqua hujus generis præcepta aliquando ob nimiam hominum excæcationem deleta ſunt de cordibus hominum, ut patet ex lib. 6. Cæſaris de bello Gallico, ubi legimus apud Germanos furtum non fuiſſe vitium, ſed virtutem; & ex Sancto Hieronymo lib. 2. in Jovinianum & ex Theodoreto lib. 9. ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ à populis quibuſdam, & etiam à Legislatoribus eorum tanquam licita & juſta approbabantur. Sed quamvis ejuſmodi præcepta à nonnullis ignorarentur, verè tamen & propriè ad jus divinum naturale pertinent, ut docet S. Thomas in 1. 2. quæſt. 94. art. 5. & q. 100. art. 8. ubi ſcribit, in præceptis Decalogi, quia ſunt propriè juris naturalis, nullam cadere poſſe diſpenſationem. Et certè ſicut ea, quæ deducuntur per neceſſariam conſequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non poſſunt negari, quin articuli ipſi negentur: ita quæ deducuntur per neceſſariam conſequentiam ex primis principiis juris naturalis, pertinent etiam ad jus naturale, quia non poſſunt deſtrui, quin deſtruatur natura. Tertius gradus præceptorum naturalium eſt eorum, quæ deducuntur quidem ex principiis juris naturæ, ſed per conſequentiam non abſolutè neceſſariam, nec omnino evidentem, & ideo egent humana conſtitutione. Et hæc ſunt quæ Theologi propriè referunt ad jus gentium, & ea diſtinguunt à jure civili, quod jus civile non deducatur ex jure naturæ per modum concluſionis, deductæ ex principiis, ſed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur à jure naturæ. Quæ doctrina eſt Sancti Thomæ in 1. 2. quæſt. 95. art. 2. & 4. & quamvis idem S. Thomas in prædicta q. 95. art. 4. Iſidorum ſequutus dicat, jus gentium eſſe ſpeciem juris poſitivi; contra verò in 2. 2. q. 57. art. 3. & clariùs lect. 12. in lib. 5. Ethic. dicat eſſe ſpeciem juris naturalis, & alleget Jureconſultos veteres, qui *jus naturale aliud eſſe docebant, quod eſt commune omnibus animalibus, aliud quod eſt commune omnibus hominibus*; tamen non pugnat ipſe ſecum, nec Iſidorus cum Jureconſultis pugnat. Nam & idem S. Thomas in 1. 2. q. 95. art. 4. ad primum, ſcribit jus gentium eſt aliquo modo naturale, & aliquo modo poſitivum, ac per hoc eſt medium inter jus naturale purum & jus civile. Jus enim naturale purum eſt illud, quod nullo modo pendet ex humana conſtitutione; jus civile autem quod ex ſola hominum conſtitutione pendet, & ideo purè poſitivum dici poteſt. Jus verò gentium partim eſt naturale, partim poſitivum, quia pendet quidem ab humana conſtitutione, ideſt, à conſenſu omnium gentium, ſed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magiſtratus particularis. Ex quo ſequitur, ut ea quæ ſunt de jure gentium, quia ſunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeantur quia ſunt mala: contra autem quæ ſunt de jure civili, quia ſunt purè poſitiva, ideo ſine mala, quia prohibentur. Rurſus, ſequitur, ut ea quæ ſunt de jure gentium, quia ſunt aliquo modo naturalia, non poſſint à Principibus vel Magiſtratibus abrogari, vel immutari: contra autem, quæ ſunt de jure civili, quia ſunt purè poſitiva, ſicut à Principe, vel Magiſtratu conſtituuntur, ita poſſe à Magiſtratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendum videtur. Exemptionem Eccleſiaſticorum non pertinere ad primum, vel ſecundum naturalium præceptorum gradum, nec tamen eſſe juris tantùm poſitivi ſive canonici, ſive civilis, ſed referendam eſſe ad tertium gradum præceptorum juris naturæ, ſive, quod idem eſt, ad jus gentium. Hæc mihi videtur eſſe ſententia ferè omnium Theologorum, & Canoniſtarum, & in re non arbitror diſſentire Joannem Driedonem, qui in lib. 1. de libertate Chriſtiana cap. 9. cum Canoniſtis dicit, exemptionem Clericorum eſſe juris divini naturalis, à Victoria in Relectione prima de poteſtate Eccleſiæ q. ult. & Soto in 4. ſentent. diſt. 25. q. 2. qui dicunt, eſſe juris humani, ac poſitivi. Nam Joannes Driedo non dicit eſſe juris naturalis, quia ſit primum aliquod principium juris naturæ, aut concluſio proxima, & quaſi naturaliter deducta ex primis principiis, ſed dicit eſſe juris naturalis, quia eſt omnino conformis, & conſentanea rationi naturali. Victoria verò, & Sotus negant eſſe juris divini naturalis, quia per jus naturale intelligunt jus purè naturale, quo modo etiam negat idem Sotus jus gentium eſſe naturale; tamen iidem auctores, & maximè Sotus, addunt hanc exemptionem eſſe omnino conſentaneam rationi, & ipſi naturæ. Neque dicere volunt ſolùm, eſſe rationabilem, ideſt, non contrariam rationi, ſic enim nihil dirimerent, cùm omnis juſta lex etiam purè poſitiva non debeat eſſe contraria rationi, ſed dicere volunt, eſſe deductam ut concluſionem ex jure naturæ, & vim habere ex jure naturæ, & ideo addunt, in hanc exemptionem conſenſiſſe omnes gentes, ac propterea non poſſe mutari, vel abrogari à Regibus & Principibus, etiamſi omnes ſimul conjuncti eam abrogare conentur. Neque diſſentit S. Thomas, licèt in comment. ad c. 13. ad Rom. ſcripſerit, Clericos privilegio Principum liberos eſſe à tributis; nam in eodem loco addit, id factum eſſe ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur ſententiam probare poſſumus his argumen-

gumentis. Primò ex consuetudine omnium gentium, quod enim ubique fit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus communis est, constat apud Hebræos, Levitas fuisse liberos à tributis ex cap. 30. Exod. & c. 1. Numer. Constat apud Ægyptios sub Rege Pharaone sacerdotes fuisse exemptos, ex cap. 47. Gen. Constat idem de sacerdotibus Hebræorum sub Rege Artaxerse ex lib. 1. Esdræ cap. 7. Idem cognosci potest de sacerdotibus Gentilium ex Aristotele in lib. 2. Oeconom. ex Cæsare lib. 6. de bello Gallico, ex Plutarcho in Camillo, & ex aliis. Apud Christianos Imperator Constantinus, qui primus fuit Imperator apertè Christianus, continuò natura docente ecclesiasticos immunes à communibus Reip. oneribus declaravit, ut patet ex epistola ejus ad Avilinum apud Eusebium lib. 10. hist. eccles. cap. 7. quod idem multi alii Imperatores fecerunt. Et notanda sunt verba Justiniani l. sancimus 2. C. de sacrosanct. eccles. Nam ubi exemisset Ecclesias, ait: *Cur enim non faciamus discrimen inter res divinas & humanas; & cur non competens prærogativa cœlesti favori conservetur?* Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitrariam, & liberam, sed debitam, & necessariam.

Alterum argumentum ducitur à similitudine, quam potestas ecclesiastica, & sæcularis habent cum anima & corpore humano. Nam (ut ostendimus in lib. 5. de Summo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hugone de S. Victore, aliisque insignibus auctoribus) non potest melius intelligi quo modo, se habeat potestas ecclesiastica ad sæcularem, quàm ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem; Spiritus autem ita se habet ad carnem, ut quamvis non impediat actiones ejus, cùm bene se habent, eam tamen regat, & moderetur, & aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire judicat. Contra verò, caro nullum habet imperium in spiritum, neque eum ulla in re dirigere, vel judicare, vel coercere potest. Sic igitur potestas ecclesiastica, quæ spiritualis est, ac per hoc naturaliter sæculari superior, sæcularem potestatem, cùm opus est, dirigere, judicare, & coercere potest; ipsam vero à sæculari dirigi, vel judicari, vel coerceri nulla ratione permittitur. Tertiò probatur ex nominibus Patris, & Pastoris, quibus tum in sacris literis, & in libris sanctorum Patrum, tum ex communi Christianorum consuetudine sacerdotes ornantur. Natura enim docet, ut filii parentibus obediant, atque ab iis se corrigi æquo animo ferant, non autem ipsi parentibus imperare, eosque corrigere, vel judicare velint. Multo etiam magis eadem duce & magistra natura oves à Pastoribus reguntur & gubernantur, & quando aberrant, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam; & planè contra naturam esset, si ovis Pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti potest à nomine & officio Clericorum, Clerici enim sunt ministri Dei, consecrati ad obsequium solius Dei, atque ad hoc ipsum ab universo populo Deo oblati, unde & Clerici dicuntur tanquam ad sortem Domini pertinentes, ut S. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianum. Certè autem in ea, quæ sunt oblata & consecrata Deo, & quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullum jus habere possunt Principes sæculi. Id quod & lumen rationis ostendit, & Deus ipse in scripturis Sanctis non obscurè tradit, cùm ait Levitici ult. *Quicquid semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.* Quis autem dicere audeat, jus esse profano homini in ea, quæ sancta sanctorum, idest, sanctissima dici meruerunt? Qua ratione bona etiam temporalia Clericorum, bona dominica propriè dicuntur in cap. 4. Apostolico, & ideo tanquam Deo sacra jurisdictioni Laicorum subjecta esse non possunt. Quintum argumentum ducitur à signis, & prodigiis, quæ non rarò Deus ostendit in eos, qui Ecclesiarum immunitatem violare præsumpserunt. De qua re multa legi possunt apud Tilmannum Bredembachium in lib. 5. sacrarum collationum. Sed extat insigne testimonium Basilii Porphirogeniti, Græcorum Imperatoris apud Balsamonem in Nomocanone Photii, in commentario canonis primi synodi Constantinopolitanæ primæ, & secundæ, quam nos Latini octavam synodum appellamus. Refert enim idem Basilius causam omnium calamitatum ejus temporis in legem quandam Nicephori Phocæ prædecessoris sui contra Ecclesiæ libertatem latam. *Ex quo*, inquit, *Lex ista robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitæ nostræ contigit, sed potiùs è contrario nullum omnino genus calamitatis defuit.* Itaque legem illam meritò irritam esse voluit, ac penitus abrogavit.

CAPUT XXX.

Solvuntur argumenta contraria.

SEd operæ pretium erit ad eas objectiones breviter respondere, quas Didacus Covatruvias loco citato, & Joannes Medina in Codice de Restitution. q. 15. (qui liberius aliis auctoribus loquuti sunt,) in medium protulerunt. Objiciunt ergo primò, nullam extare legem divinam qua Clerici eximantur à jurisdictione Principum Laicorum. Sed jam ostendimus extare non pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum ad probandum jure divino clericos liberos esse à jurisdictione Principum sæcularium. Neque obstat, quod testamentum vetus abrogatum jam sit per testamentum novum. Nam tametsi abrogata sint cæremonialia, judicialiaque præcepta: non tamen sunt abrogata moralia, idest, quæ continent vel declarant jus naturæ. Et præterea cùm cæremoniæ Judæorum figuræ fuerint rerum nostrarum, ut Apostolus docet 1. Cor. 10. Gal. 4. & Hebr. 7. non malè ducimus argumenta per similitudinem à ritibus Judaicis. Denique non sola testimonia scripturæ veteris, sed etiam rationes ex jure naturæ depromptas adduximus, jus autem naturæ non humanum, sed divinum est, cùm ab ipsius naturæ auctore manaverit. Secundò objiciunt leges multas Justiniani ex Codice, & Authenticis, ex quibus cognosci potest, olim Clericos Imperatoris jurisdictioni fuisse subjectos. Sed facilis est responsio. Nam si hoc argumentum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus ecclesiasticis & spiritualibus non esse liberos Clericos jure divino à potestate Principum Laicorum: constat enim non solùm ex Codice & Authenticis, sed multo magis ex Nomocanone Photii, non paucas leges Justiniani de rebus planè ecclesiasticis, & spiritualibus disponere. Covarruvias autem, & Medina, ut etiam omnes Theologi & Canonistæ, summo consensu docent in rebus Ecclesiasticis, & spiritualibus liberos esse Clericos à Potestate Principum sæculi jure divino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere leges illas procedere de facto non de jure, & toleratas aliquando à summis Pontificibus, numquam autem approbatas. Non tamen negaverim, multas quoque esse civiles leges Imperatorum, quas non minus Clerici, quàm Laici sequi debeant. Ecclesia enim pro cursu temporalium tantummodo rerum, ut loquitur Nicolaus I. Papa in epistola ad Michaelem, Imperialibus utitur legibus. Quod idem habemus in multis Canonibus distinctionis decimæ apud Gratianum, & capite 1. de novi oper. nunciat. & alibi. Quæ tamen omnia intel-

intelligi debent de iis legibus, quæ non ſunt contrariæ Eccleſiaſticæ libertati, & quo ad directionem, non quo ad coactionem, ac denique cùm adſunt aliæ conditiones, quas notant Doctores, ac præſertim Felinus in cap. Eccleſia S. Mariæ, de conſtit. quæſt. 1. Tertiò obiciunt exemplum Apoſtoli Pauli, qui cùm eſſet Præſul eccleſiaſticus, non timuit appellare Cæſarem, atque ab eo judicari ſe debere liberè confiteri, ut S. Lucas refert Act. 25. Sed hanc objectionem Covarruvias omnino debuiſſet omittere; Nam B. Paulus, ut conſtat ex cap. ult. Actorum, coactus eſt appellare Cæſarem, oppreſſus videlicet calumniis Judæorum, & injuſtitia Præſidis Romani, qui ſolum Cæſarem ſupremum Judicem agnoſcebant. Itaque ipſe quoque de facto ſaltem, ſi non de jure, Cæſarem Judicem agnoſcere debuit, nec ſine riſu exceptus fuiſſet, ſi B. Petri ſupremi Principis ac Judicis ſui coram Gentilibus, vel Judæis mentionem facere voluiſſet.

Quartò obiciunt teſtimonia Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli. Scribit enim B. Petrus in epiſt. priore cap. 2. *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi tanquam præcellenti, ſive Ducibus tanquam ab eo miſſis*; & B. Paulus in epiſt. ad Rom. cap. 13. *Omnis, inquit anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* In quem locum ſcribit S. Joannes Chryſoſtomus, hæc dici non tantùm Laicis, ſed etiam Clericis, & Monachis, & ipſis etiam Apoſtolis & Evangeliſtis. Reſpondeo, ſententias Apoſtolorum generales eſſe. Quamvis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniam eo tempore valde neceſſarium erat diligenter monere Chriſtianos, ut Regibus obedirent, ne Fidei prædicatio impediretur, tamen abſolutè verba illa tam B. Petri, quam B. Pauli nihil aliud ſignificant, niſi debere omnes homines ſuis legitimis ſuperioribus ſubditos eſſe, eiſque debitam obedientiam exhibere. Quare non poteſt ex his teſtimoniis Apoſtolicis probari Clericos Principibus ſæculi, vel ipſorum legibus obtemperare debere, niſi priùs probetur, Reges ſæculi eſſe legitimos ſuperiores, & Judices Clericorum. Quod certè probari non poterit niſi probetur, oves Paſtoribus, filios parentibus, & temporalia ſpiritualibus præeminere. Nec tamen Chryſoſtomo contradicimus. Quamvis enim judicem proprium Clericorum, & Monachorum ſolum Pontificem eſſe dicamus, tamen fatemur, Reges, non ſolùm Laicorum, ſed etiam Clericorum, & Monachorum Reges eſſe. Unde etiam non ſine cauſa in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Imperatore noſtro. Nam cùm Reges bella gerant non ſolùm pro Laicis, ſed etiam pro Clericis, & Monachis, proque omnium pace, & tranquillitate invigilent, debetur eis ab omnibus honor, juxta illud B. Petri, 1. epiſt. cap. 2. *Regem honorificate.* Debetur etiam obedientia, cùm eorum leges non ſunt contrariæ ſacris Canonibus, & cùm de rebus iiſdem nulla exſtet canonica diſpoſitio. Ac demum quoad directionem ut ſupra diximus, non ad coactionem. Præter hæc argumenta objicit Joannes Medina loc. cit. quædam alia, quæ Covarruvias fortaſſe, ut leviora prætermittenda putavit. Sed nos ea quoque breviter diluamus. Ait igitur Medina in lege naturæ primogenitos omnes fuiſſe ſacerdotes, nec tamen exemptos à majorum ſuorum poteſtate. Item in lege ſcripta Levitas, quibus nunc ſuccedunt Clerici, non ſolùm Aaroni Pontifici ſubjectos fuiſſe, ſed etiam Moſi, qui Princeps erat civilis totius populi Judæorum. In lege quoque evangelica Chriſtum ipſum, qui caput erat omnium ſacerdotum, Pilato ſubjectum fuiſſe, juxta illud. *Non haberes poteſtatem in me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper.* Joan. 19. Denique ita ratiocinatur Medina: Lex evangelica, Baptiſmus, ordo clericalis, non liberant jure divino à debitis antea contractis, ut à debito ſervitutis, à debito pecuniario, à debito conjugali, ergo nec à debito ſubjectionis & obedientiæ civilis, ſed clerici ante clericatum ſubjecti erant poteſtati & juriſdictioni Principum, & Magiſtratuum ſæcularium, non igitur liberi ſunt jure divino ab eadem poteſtate, & juriſdictione poſt Clericatum. Sed ad hæc omnia facilis eſt & expedita reſponſio. Nam de primogenitis in lege naturæ non probavit Medina eos Civilibus Magiſtratibus fuiſſe ſubjectos. Nos autem probare poſſumus, non fuiſſe; quoniam iidem Primogeniti ſacerdotes & Principes eſſe ſolebant, docet S. Hieronymus in quæſtionibus. Hæbraicis ad cap. 49. Geneſ. quæ eſt etiam communis Hebræorum ſententia, & exprimitur ab ipſa Paraphraſi. Caldaica eodem loco in benedictione Ruben. Porro Moſes, cui ſubjecti erant Levitæ, non ſolùm Princeps civilis totius populi, ſed etiam ſummus ſacerdos erat, & Aarone major, quamvis extraordinaria poteſtate. Unde dicitur in Pſal. 98. Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus ejus; & novimus Aaron à Moſe conſecratum; & denique teſtatur Philo in extremo libro de vita Moſis fuiſſe Moſen Pontificem, Regem, & legislatorem Hebræorum. Quid igitur mirum, ſi Levitæ Moyſi ſubjecti erant, non minus quàm Aaroni, cùm Moſes non minus quàm Aaron ſacerdotio fungeretur. Chriſtum autem Pilato ſubjectum fuiſſe de facto ſolum, non de jure certiſſimum eſt. Et poteſtas deſuper data, quam in Pilato Chriſtus agnoſcit, non poteſtas judiciaria, ſed permiſſio intelligenda eſt, ut Sancti Patres docent, Chryſoſtomus & Cyrillus; de qua Dominus ait Luc. 22. hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Et certè ferendum non eſſet, ſi Medina cum Marſilio Paduano Chriſtum, Dei filium naturalem, Principibus terrenis jure ſubjectum fuiſſe dicere vellet. Ratiocinatio denique ejuſdem Medinæ aut nihil probat, aut plus quàm ipſe velit probat. Nam ſi paria ſunt eximere à debito ſervitutis, vel pecuniario, vel uxorio; & eximere à debito ſubjectionis, & obedientiæ civilis: ſicut non poteſt ſummus Pontifex eximere homines Chriſtianos à debito ſervitutis, vel pecuniario, vel uxorio ſine conſenſu partis, quoniam alioquin injuriam facere videretur; ita non potuiſſet idem ſummus Pontifex eximere Clericos à juriſdictione Principum ſæcularium, ſine ipſorum conſenſu. Atque hoc eſt contra omnes Theologos, à quibus nec ipſe Medina diſſentit. Non igitur ſunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non rectè concludit. Ratio verò diſcriminis inter illa debita hæc eſt, quòd majus omnino ſit vinculum inter creditorem & debitorem, Dominum & ſervum, virum & uxorem; quàm inter Principem, vel Magiſtratum & civem. Itaque clericatus non eximit à debitis illis prioris generis, & ideo non poterit fieri Clericus is, qui ſervus eſt, niſi priùs à Domino liberetur, neque is qui eſt alligatus uxori, niſi uxor conſentiat, & ipſa quoque votum continentiæ emittat, neque is qui tantum pecuniæ debet, ut reſtituere nequeat, ſi Clericus fiat, niſi à creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit à ſubjectione civili, & transfert in ſubjectionem eccleſiaſticam etiam non conſentiente, vel repugnante ſuperiore civili; quoniam unuſquiſque circa ſtatum propriæ perſonæ liber eſt, ſicut poteſt relinquere patrem & matrem, & adhærere uxori, juxta verbum Domini Matth. 19. ita poteſt relinquere Principem ſæculi, & in ſortem Domini tranſire, atque ad Dei ſervitutem accedere, ſeque totum Epiſcopo in clericatu, vel Abbati in Monaſtica profeſſione committere. At, inquit Medina, lex evangelica, & Baptiſmus non eximunt à juriſdictione civili, igitur neque eximit Clericatus. Reſponſ-

pondeo, non esse eandem rationem legis evangelicæ & Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nam lex Evangelica, & Baptismus non excludunt, immò necessarium esse volunt Principatum civilem, ut adversus Anabaptistas nos alio loco probavimus. At Clericatus, ut etiam Monachatus, non posset suo munere rectè fungi, nisi liber esset & immunis à jurisdictione civili; & ordo ipse naturæ pervertetur, si Pastores ovibus, parentes filiis, & spiritualia corporalibus subjicienda sint. At, inquies, injuria fiet Principibus si invitis suo jure priventur, quod in clericos ante clericatum habebant. Respondeo, nullam ipsis injuriam fieri, quia qui jure suo utitur, nullam facit injuriam. Utitur autem jure suo, qui eligit statum quem sibi magis convenientem esse censet, quamvis per accidens sequatur, ut Princeps subdito suo privetur. Nam etsi quis justa de causa domicilium suum in aliam civitatem, vel provinciam transferat, desinet subditus esse priori Principi, nec tamen injuriam illi fecisse videbitur. Ultima objectio Medinæ illa est, quòd non repugnet rationi, ut homines addicti obsequio Dei & spiritualibus functionibus subsint in rebus temporalibus, & civilibus Regi, vel Magistratui sæculari. Ex quo sequitur, ut si exempti sint, id facta sit concessione Principum, non jure divino. Addi potest confirmatio ad hoc argumentum, ut nihil difficultatis subterfugere videamur. Nam sicut Princeps sæcularis, ut Christianus & in rebus spiritualibus est ovis, & filius sacerdotum: ita è contrario sacerdotes ut cives, & in rebus temporalibus videntur posse dici oves, & quasi filii Principum sæcularium. Item quia una tantùm est Ecclesia, continens Clericos & Laicos, & Ecclesiæ caput est summus Pontifex, ideo subsunt omnes eidem summo Pontifici tum Clerici, tum Laici, igitur eodem modo quoniam una est civitas continens Laicos, & Clericos, & civitatis caput est Princeps sæcularis, ideo subjecti debent esse omnes tam Laici, quam Clerici Principi sæculari in iis, quæ pertinent ad bonum regimen civitatis. Respondeo, hoc argumento probari, exemptionem clericorum, non esse de jure naturæ primario, quod nos supra in duos gradus distinximus, sed esse de jure naturæ secundario, quod etiam jus gentium appellari diximus. Nam ut S. Thomas rectè docet in 2.2. quæst. 57. art. 3. jus naturæ primarium respicit rem absolutè consideratam, jus naturæ secundarium, sive jus gentium respicit rem in ordine ad certum finem, & ideo pendet ex discursu rationis. Licèt igitur non repugnat rationi absolutè, ut clericus subsit in rebus civilibus Principi sæculari; tamen repugnat in ordine ad officium Clericorum rite administrandum. Nam ut alia omittam, turpissimum esset ut etiam Sotus annotavit, si Magistratus Episcopum corrigere, vel punire posset, à quo ipse corrigendus, & puniendus est. Et quis ferret, si hodie sacerdos ad suum Tribunal Magistratum vocaret, eras autem Magistratus vocaret sacerdotem ad suum? Et nonne omnis reverentia, quam necessario debent Laici sacerdotibus, periret, si eos pro imperio coercere possent? Hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docente constituit, ut ubique sacerdotes immunes essent à jurisdictione Principum Laicorum. Ad primam confirmationem respondeo, Principem quidem ovem, ac filium spiritualem sacerdotis esse: sed sacerdotem nullo modo filium vel ovem Principis dici posse: quoniam sacerdotes, & omnes clerici suum habent Principem spiritualem, à quo non in spiritualibus solùm, sed etiam in temporalibus reguntur. Neque fieri potest, ut duos agnoscant Principes in rebus temporalibus, cùm, juxta Evangelium, nemo possit duobus Dominis servire. Ad alteram confirmationem respondeo, Ecclesiam verè unam tantùm esse, & nullo modo duas, civitatem autem unam esse materialiter, & duas formaliter. Nam Ecclesia continet omnes Christianos Catholicos, sive sint Clerici, sive Laici. Si quis autem consideret cœtum Laicorum, non ut Christiani sunt, sed ut cives, vel quocumque alio modo, is cœtus Ecclesia dici non potest. Non igitur duæ fingi possunt Ecclesiæ, ac multo minus esse. At cœtus Laicorum, & cœtus Clericorum formaliter duæ civitates dici possunt, quoniam in ipsis etiam temporalibus rebus diversas leges habent, diversum Principem, diversa tribunalia, & tamen materialiter unam quoque civitatem faciunt, quia unam Urbem inhabitant, & sub ejusdem Principis protectione vivunt, qui sicut pro labore, ac sollicitudine, quam pro communi bono suscipit, à Laicis tributa recipit, ita recipit à Clericis auxilia longè majora publicarum precum, & sacrificiorum ad Deum.

Digitized by Google

LIBER SECUNDUS
DE
MONACHIS.

PRÆFATIO.

DISSERUIMUS Libro ſuperiore de Epiſcopis, & Clericis, ideſt, de prima & nobiliſſima parte corporis Eccleſiaſtici. Sequitur, ut de altera parte Eccleſiæ, hoc eſt, de iis hominibus differamus, qui Evangelica Chriſti ſequuti conſilia, vitæ genus arctioris, ac ſublimioris inſtituunt, quàm aut lex divina, vel humana præſcribat, aut etiam multorum mortalium infirmitas patiatur. De quo hominum genere diſputationem ingrediar, ſi pauca priùs de hujus ipſius diſputationis utilitate, vel potiùs neceſſitate, dixero.

Quamquam enim monaſtica vitæ inſtituta, non ad omnes Chriſtianos pertinent, defenſio tamen tam magnæ, & tam excellentis partis Catholicæ noſtræ Eccleſiæ, ad eos omnes communiter pertinet, qui Chriſtianam Rempublicam ſalvam cupiunt. Hæretici enim dum hanc partem petunt, ac ut monaſticen vituperent, portentoſa mendacia quotidie de Monachis fingunt, & quacumque oblata occaſione in Monachos invehuntur, atque eos in odium vulgi rapiunt, & primarios Antichriſti ſatellites vocant, non eò certè ſpectant, ut ordines ſolùm hominum religioſorum disjiciant, monaſticenque de medio tollant, ſed ut Eccleſiam totam hac ratione perturbent, ac lædant, eamque (ſi fieri poſſit) à fundamentis evertant. Intelligunt enim, ſi contra Monachos cauſam obtinuerint, ideſt, ſi populo Chriſtiano perſuaſerint, non à Chriſto inſtitutos, ſed à malo dæmone excogitatos ordines religioſorum fuiſſe, ſe continuò id effecturos, ut univerſa Eccleſia, quæ una voce & conſenſu tot jam ſæculis monaſticen approbavit, vano errore deluſa, pro Chriſto Antichriſtum coluiſſe, & à rectæ fidei, veræque doctrinæ tramite quàm longiſſimè aberraſſe videatur.

Neque verò novum eſt hoc hæreticorum adverſus Monachos bellum, neque recens mali dæmonis artificium, per monaſticæ vitæ oppugnationem Eccleſiam univerſam petere. Sicut enim quotquot fuerunt unquam pii ſcriptores, tum ſermonibus, tum ſcriptis libris, hoc genus vitæ laudibus in cœlum tollere conati ſunt, ſic nulli ferè unquam hæretici exſtiterunt, qui vel nomen Monachorum patienter audire potuerint: *Quando vos* (inquit B. Auguſtinus in Pſalm. 132.) *rectè hæreticis de Circumcellionibus inſultare cœperitis, ut erubeſcendo ſanentur: illi vobis inſultant de Monachis. Primò, ſi comparandi ſunt, vos videte, quid opus eſt, ut verbis noſtris comparentur ebrioſi cum ſobriis, præcipites cum conſideratis, furentes cum ſimplicibus, vagantes cum congregatis? Sed tamen dicere conſueverunt, quid ſibi vult nomen Monachorum? Quantò meliùs dicimus nos, quid ſibi vult nomen Circumcellionum?* Et rurſus, de Petiliano hæreticorum principe, idem Auguſtinus lib. adverſus Petilianum 3. cap. 40. *Deinceps*, inquit, *perrexit ore maledico in vituperationem monaſteriorum & Monachorum, arguens etiam me, quòd hoc genus vitæ à me fuerit inſtitutum.*

Jam verò ARIANI tanto furore bacchabantur in Monachos, ut ipſas etiam deſertiſſimas ſolitudines, locaque maximè abdita & recondita penetrarent, ut

Mona-

Digitized by Google

Monachos quærerent, raperent, atque occiderent. Sic enim de Lucio Epiſcopo Ariano ſcribit Ruffinus lib. hiſt. 11. cap. 3. *Inde*, inquit, *ad monaſteria furoris ſui arma convertit, vaſtat eremum, & bella quieſcentibus indicit. Ter mille ſimul, aut eò amplius, viros per totam ſolitudinem ſecreta, & ſolitaria habitatione diſperſos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum ac peditum manum. Tribunos, Præpoſitos, & bellorum Duces, tamquam adverſus Barbaros pugnaturus, elegit. Qui cùm veniſſent, novam belli ſpeciem vident, hoſtes ſuos gladiis objectare cervices, & nihil aliud dicere, niſi, Amice, ad quid veniſti?* De Valente Imperatore pariter Ariano in Chronico B. Hieronymus annotavit, uſque adeò illum odiſſe Monachos, ut lege lata, Monachos omnes aut arma ſumere, militeſque fieri, aut fuſtibus cædi, mactarique decreverit.

Sed nimis longum eſſet, ſi omnia veterum hæreticorum, ac præſertim Imperatoris Conſtantini Copronymi, & cæterorum veterum Iconomachorum in ſanctos illos Monachos, aut improbè dicta, aut crudeliter facta commemorarem. Quid igitur, ut ad poſteriora tempora deſcendamus, Joannes Wiclef de Religioſorum ordinibus ſenſit? Nempe omnes ad unum à Diabolo in Eccleſiam introductos, & Auguſtinum, Benedictum, Bernardum ad inferos eſſe damnatos, niſi pœnitentiam egerint, quòd Monachi, & Patres Monachorum fuerint. Sic enim habent articuli ejus poſtremi in Concilio apud Conſtantiam reprobati. Quid Martinus Lutherus? Nonne tertio quoque verbo in omnibus ſcriptis ſuis, quæ ſanè quamplurima exſtant, monaſticen lacerat? At, ut alia prætermittam, quæ ſuo loco poſtea afferentur, certè in Epithalamio illo ſuo, plus quàm credi poſſit, obſcœno & ſordido, quod in caput ſeptimum epiſtolæ prioris ad Corinthios ſcripſit, qui cœlibem vitam in monaſteriis ducunt, eos omnes idolo Moloch corpora ſua cremare confirmat. Et in eodem libro, ſtatum religionis nihil valere, ſed Ethnicum, terrenum, ſæcularem, ac veluti lutum eſſe dicit, cùm è contrario ſtatum conjugii ſpiritualem, cœleſtem, divinum, atque aureum eſſe prædicet. Joannes Calvinus libro Inſtitutionum 4. cap. 13. rem totam breviter ita definit, ut eſſe velit monaſteria lupanaria; vota monaſtica retia Satanæ; Monachos omnes ſophyſtas cucullatos, qui ab Eccleſia diſſenſionem fecerint, & ſe totos Diabolo conſecraverint. Philippus Melanchthon in Apologia pro Confeſſione Auguſtana, articulo de votis, vota atque opera Monachorum nunc obſervationes fatuas, nunc hypocriticas ſimulationes, nunc etiam traditiones Phariſaicas atque Mahumeticas vocat. Magdeburgenſes Centuriatores in 10. cap. 4. Cent. poſteaquam multorum veterum Eremitarum vitas & res geſtas breviter deſcripſerunt, in hæc verba ſermonem claudunt: *Sed quis*, inquiunt, *non hæc hominum monſtra execretur, ut inimicos humanæ ſocietatis, & contra totam ſecundam tabulam delinquentes?* Ut illud interim omittam, quòd partem non modicam ingentium illorum voluminum in Monachorum vituperatione conſumunt, quos ubique hypocriſis, ubique ſuperſtitionis, ubique impietatis accuſant.

Sed quid, obſecro, Lutheranos in tam apertum, tamque implacabile bellum contra Monachos impulit? Quid eis Monachi nocuerunt? quid rapuerunt? quid illis debent? Nonne, ſi ſaperent, ingentes gratias potiùs regno Monachorum, ut ipſi vocant, agere deberent? Ex quo nimirum Apoſtolus ille Germanicus, tertius Helias, totque alii illuſtres Prophetæ, atque Evangeliſtæ, tamquam ex equo Trojano prodierunt. Unde enim habent Lutherum, Pomeranum, Bucerum, Pellicanum, Munſterum, Menium, Muſculum, Miconium, Oecolampadium, Martyrem, Ochinum? Nonne ex monaſteriis? Quamquam ſi verum fateri volumus, non monaſteria tot nobis hæreticos pepererunt, ſed ipſa potiùs peſtis hæreſeos monaſteriorum deſertores fecit.

Sed

Sed quid miramur, ſi filii tenebrarum lucem religionis æquis oculis intueri non queunt: ſi deſertores militiæ, caſtra Sanctorum oderunt: ſi fugitivi ac perfidi, ſtantes in acie commilitones ſuos exhorrent; ſi denique principis tenebrarum, primique cœleſtis militiæ deſertoris ac transfugæ, diſcipuli ejus ac filii, opera imitantur? *Nam* (ut apud Athanaſium magnus ait Antonius) *omnes quidem Chriſtianos Diabolus odit, ſed probos Monachos, Chriſtique virgines tolerare nullo modo poteſt*. Hinc illæ voces Abbatis Sereni apud Caſſianum Collat. 7. cap. 23. *In ipſis*, inquit, *cœnobiis, in quibus commorabantur octo, vel decem, ita Dæmonum atrocitas graſſabatur, & frequentes, ac ſenſibiles ſentiebantur aggreſſus, ut non auderent omnes pariter noctibus obdormire, ſed viciſſim aliis deguſtantibus ſomnum, alii vigilias celebrantes, Pſalmis & orationibus, ſeu lectionibus inhærebant, cumque illos ad ſoporem natura neceſſitas invitaret, expergefactis ad eorum, qui dormituri erant, cuſtodiam, ſimiliter excubia tradebantur.*

Habetis, quid hæretici tam veteres, quàm recentes, & quid ipſe etiam pater eorum Diabolus de Monachis cenſeat. Nunc de iiſdem quid cenſeant Patres, quid etiam Chriſtus & Deus, meritò à me requiri, atque exſpectari video. Sed quoniam plurima hujus generis teſtimonia in ipſa Diſputatione ſæpius nobis erunt neceſſariò afferenda, nunc duobus tantùm duorum clariſſimorum utriuſque Eccleſiæ luminum teſtimoniis contentus, rem totam, quam breviſſimè fieri poterit, expediam. Prodeat igitur in primis totius Græciæ eximium decus S. Joannes Chryſoſtomus. Is enim & pro vitæ monaſticæ defenſione tribus integris libris acerrimè decertavit, & ubique ſolitudines, ac Monaſteria ita ſplendidè, magnificèque laudat, ut illa Regnis atque Imperiis, & ipſi etiam Paradiſo, ac Cœlo non dubitet anteponere. Denique homil. 8. in Matthæum: *Si quis*, inquit, *nunc ad Ægypti veniat ſolitudines, paradiſo prorſus omnem illum eremum videbit digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus. Eſt enim cernere tota illa regione diffuſum exercitum Chriſti, & admirabilem illum regium gregem, virtutumque cœleſtium converſationem in terris micantem. Atque hæc non in viris ſolùm, verùm etiam in fœminis ſplendere conſpicias. Non ita variis aſtrorum choris cœlum refulget, ut Ægyptus innumeris Monachorum, ac virginum diſtinguitur, atque illuſtratur habitaculis*. Quanta eſt hæc laus? & à quanto viro, quanta verborum majeſtate profecta? Sed jam B. Auguſtinum totius occidentis clariſſimum lumen audiamus.

Is igitur in libro de moribus Eccleſiæ primo, cap. 31. Monachorum vitam, tum Eremitarum, tum Cœnobitarum, Manichæis perfectionem jactantibus objiciens: *Nihil*, inquit, *de iis dicam, qui ſecretiſſimi penitus ab omni hominum conſpectu, pane ſolo, qui eis per certa intervalla temporum affertur, & aqua contenti, deſertiſſimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæſerunt, & ejus pulchritudinis contemplatione beatiſſimi, qua niſi Sanctorum intellectu percipi non poteſt; Nihil*, inquam, *de his loquar; videntur enim nonnullis res humanas plus quàm oporteret, deſeruiſſe, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus proſit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non ſinimur. Sed hìc diſputare longum & ſupervacaneum puto. Nam hoc tam excellens faſtigium ſanctitatis, cui non ſua ſponte mirandum, & honorandum videtur, oratione noſtra videri qui poteſt? Sed ſi hoc excedat noſtram tolerantiam, quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis atque deſertis mundi hujus illecebris, in communem vitam caſtiſſimam ſanctiſſimamque congregati, ſimul ætatem agunt, viventes in orationibus, in lectionibus, in diſputationibus. Nulla ſuperbia tumidi, nulla pervicacia turbulenti, nulla invidentia lividi: ſed modeſti, verecundi, pacati, concordiſſimam vitam & intenſiſſimam in Deum, gratiſſimum ipſi munus offerunt, à quo iſta poſſe meruerunt. Nemo quidquam poſſidet proprium, nemo cuiquam oneroſus eſt. Patres verò non ſolùm ſanctiſſimi moribus, ſed etiam divina doc-*

trina

ctrina excellentiſſimi, nulla ſuperbia conſulunt his, quos filios vocant, magna ſua in jubendo auctoritate, magna eorum in obtemperando voluntate. Ac demum poſt alia multa finem faciens, ait: *Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc inſtitutum ſi laudare velim, neque dignè valeo, & vereor, ne judicare videar, per ſeipſum tantummodo expoſitum placere non poſſe, ſi ſuper narratoris ſimplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putavero.* Quàm diſſimilia ſunt hæc verba Catholicorum Patrum iis, quæ ex Luthero & Calvino paulò ante recitavimus? Nimirum, hìc fides, ibi perfidia; hìc ſapientia, ibi ſtultitia; hìc gravitas, ibi furor; hìc Deus, ibi Diabolus loquebatur.

Neque verò Deus per voces & ſcripta ſolùm Catholicorum Patrum, ſed etiam ipſe per ſe ſanctitati, atque præſtantiæ ordinum Religioſorum teſtimonium tulit. Quid enim de hoc vitæ genere Deus cenſeat, teſtantur in primis divinæ illæ, ampliſſimæque promiſſiones, quæ partim in Prophetis, partim in Evangeliis exſtant, quibus (Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18. Iſaiæ 56.) centuplum in hoc ſæculo, ſedes honoraria in judicio, locus & nomen in regno cœlorum majus, atque nobilius, quàm filiorum & filiarum ſit, hujus diſciplinæ cultoribus Dominus pollicetur. Teſtantur deinde hoc idem divina ſigna, atque prodigia. Certè enim poſt Apoſtolica tempora ſplendore maximorum ſignorum, judicio orbis terræ, ſemper clariſſimi habiti ſunt magnus Antonius, uterque Macharius, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciſcus, Dominicus. At ii omnes ſine controverſia profeſſione Monachi fuerunt.

Quantæ igitur, & quàm projectæ eſt audaciæ, ſanctiſſima inſtituta, à Deo ipſo, de cœlo ſignis, atque prodigiis clamante, & approbante, confirmata, adhuc tamen animis obfirmatis contemnere, improbare, rejicere, conſpuere, lacerare? Ut interim omittam, quòd hæc ipſa inſtituta longè ante Helias & Joannes adumbrarunt, Chriſtus conſuluit, Apoſtoli coluerunt, Sancti ferè omnes adamarunt. Exceptis enim ſacris Martyribus, rari omnino in numerum Sanctorum relati leguntur, qui ex Monaſteriis non prodierint. Ut mihi jam monaſticæ vitæ approbatio inter eas notas ac ſymbola, quibus Eccleſiam Catholicam ab omnium hæreticorum conventiculis internoſcimus, atque diſtinguimus, principem locum tenere, clariſſimèque eminere videantur. Quod ſanctus ille Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopus Petrus probè intellexit, cum auctore Theodoreto lib. hiſt. 4. cap. 20. ex eo potiſſimùm demonſtravit, Lucium quemdam non Epiſcopum, non Catholicum, ſed hæreticum, hoſtem, lupum, & invaſorem eſſe, quòd eum nulli Monachi de more Eccleſiæ ſacros Hymnos concinentes, ad ſolium Pontificale deduxerint. Exiſtimabat enim magnus ille Pontifex, ita partem veræ Eccleſiæ eſſe ordines Monachorum, ut Epiſcopus Eccleſiæ haberi non poſſet, qui ſecum Monachos habere noluiſſet.

Quæ cùm ita ſint, intelligi profectò facilè poteſt, ita cauſam Monachorum cum Eccleſiæ cauſa eſſe conjunctam, ut nemo unquam Eccleſiæ hoſtis fuerit, qui non bellum eodem tempore Monachis omnibus indixerit. Quare à nobis mater noſtra Eccleſia Catholica petere mihi videtur, ne nos ab hoſtibus diligentia, ſtudioque vinci patiamur, ſed quantum illi dies ac noctes legendo & ſcribendo laborant, ut aliquod Eccleſiæ, vel ejus partibus ac membris detrimentum afferant, tantum nos opera, & laboris in omnibus Eccleſiæ partibus ſartis tectiſque conſervandis collocemus; præſertim cùm nos apud Deum clariſſima juſtitiæ, fideique corona, illos pœna ſola perfidiæ, atque ſcelerum apud inferos maneat. Nunc ad rem ipſam propiùs accedamus.

Omnis hæc de Monachis Diſputatio ſeptem præcipuis capitibus, ſive quæſtionibus continetur. Quibus quæſtionibus una eademque opera explicabuntur nomina, origo, natura, partes, proprietates, & actiones vitæ religioſæ; &

ſimul

ſimul ad ea omnia reſpondebitur, quæ adverſarii noſtri in Monachis & eorum ordinibus reprehendunt.

Prima igitur quæſtio erit de origine, ratione, & varietate Religionum. Nec enim verentur adverſarii, aſſerere, ordines Religioſorum, rem eſſe recèns in Eccleſia invectam, & idem eſſe dicere: Ego ſum ordinis B. Auguſtini, ego Benedicti, ego Dominici, ego Franciſci, ac dicere: Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ: quod Apoſtolus in Corinthiis graviſſimè reprehendit, ut etiam illos propterea ſeditionis, ſchiſmatis, atque hæreſeos notare non vereatur.

Secunda quæſtio erit de conſiliis Evangelicis, quæ ſunt quaſi baſes & fundamenta totius monaſtici ædificii. Horrent enim hæretici ad vocem conſiliorum, & operum ſupererogationis, tanquam ad ingentem blaſphemiam. Id quod neceſſariò faciunt; cum enim arbitrentur ipſi, præcepta divina non poſſe à quoquam, tametſi juſtiſſimo, unquam impleri, non poſſunt non vehementer mirari, cùm nos dicere audiunt, veros Religioſos non ſolùm præcepta, ſed etiam conſilia adimplere, & plus facere, quàm Deus præcepit.

Tertia quæſtio erit de votis monaſticis. Cùm enim adverſarii putent, nihil Deo placere, niſi quod ipſe fieri juſſit, omnia vota, quæ de rebus à Deo non imperatis ſuſcipiuntur, tanquam ſuperſtitioſa, & inania reprehendunt. Immò apertè votum continentiæ ſacrificium idoli Moloch, votum paupertatis meram ſtultitiam, votum obedientiæ ſummam temeritatem eſſe volunt.

Quarta quæſtio erit de votis, quæ filii invitis parentibus, & conjuges invito altero conjuge, aliquando ſuſcipiunt. Nam cùm Deus mandaverit, honorari parentes, & non ſeparari quos Deus conjunxit, graviter nos accuſant, quòd filios invitis parentibus Monachos fieri patiamur, & matrimonia, licèt nondum conſummata, tamen rata & firma, propter monaſticam profeſſionem diſſolvamus.

Quinta, de ſolitudine, & ſumma vitæ ſeveritate Eremitarum. Eremitas enim adverſarii urſos ac miſanthropos vocant propter ſolitudinem: propter eam autem ſeveritatem, qua plurimi eorum numquam cilicium exuebant, ſolis radicibus veſcebantur, humi cubantes ſomnum breviſſimum capiebant: nonnulli etiam integris hebdomadibus jejunabant: alii ferreis catenis ſe onerabant: quidam in editis columnis perpetuò conſiſtebant; eos omnes execrantur tanquam ſui ipſorum homicidas, & illius Apoſtolici præcepti tranſgreſſores: *Habeto honorem corpori*; quo præcepto nullum ipſi religioſius ac ſanctius colunt.

Sexta, de habitu & tonſura. Miram enim ſuperſtitionem in eo poſitam eſſe credunt, quòd Monachi ſemper idem veſtimenti genus, eadem forma, eodem colore, eadem magnitudine gerant, & eodem ſemper modo, qui ſunt ejuſdem ordinis, tondantur.

Septima, de opere Monachorum. Exiſtimant enim adverſarii, de natura & ratione veræ monaſticæ profeſſionis eſſe, ut Monachi omnes labore manuum victum quærant, & idcirco eos omnes, qui id non faciunt, tanquam ſuæ ipſius profeſſionis corruptores, falſoſque ac degeneres Monachos arguunt, & malum & illicitum eſſe docent, tam ſponte ſua ad mendacitatem devenire, quàm mendicatione victum colligere.

Scripſerunt de hoc argumento S. Joannes Chryſoſtomus in tribus libris contra vituperatores vitæ monaſticæ; Joannes Caſſianus in libris de inſtitutis Cœnobiorum; Albertus Magnus in defenſorio mendicantium; B. Thomas in opuſculo 19. quod eſt contra impugnantes religionem; B. Bonaventura in Apologia pauperum, & libro de paupertate Chriſti; Thomas Waldenſis lib. 3. & 4. de doctrina fidei, & de ſacramentalibus, tit. 9. Albertus Pighius controver-

ſia 14. Alphonſus Virveſius Philippica 20. Alphonſus à Caſtro in libris contra hæreſes, verbo Mendicitas, verbo Monachus, & verbo Votum; Joannes Bunderius in ſuo Compendio concertationum, titulo 34. Conradus Kœllim in everſione Epithalamii Lutherani; Joannes à Daventria in refutatione Confeſſionis Auguſtanæ; Joannes Eckius in Enchiridio, & in concluſionibus de votis; Franciſcus Orantius lib. 5. de locis Catholicis; Gaſpar Schatzgerus lib. 1. cap. ult. & lib. 2. cap. 1. ſuarum Controverſiarum; Joannes Hoffmeiſterus contra art. 27. Confeſſionis Auguſtanæ; Jacobus Latomus libro de Monachorum inſtitutis & votis; Joannes Cochlæus libro de votis, & in diſcuſſione artic. 27. Confeſſionis Auguſtanæ; Jodocus Clictovæus lib. 3. Antilutheri; Alanus Copus Dialogo 2. Matthæus Galenus de origine Monaſtices; Richardus Cœnomannus in antidoto ad cenſuram Eraſmi in regulam S. Auguſtini; Franciſcus Turrianus libris duobus de votis monaſticis; Guglielmus Lindanus lib. 4. cap. 98. Panopliæ.

CAPUT PRIMUM.

De nomine Monaſtices.

EXplicaturus igitur primo loco naturam, partitionem, atque ortum Religionum, & ſimul hæreticorum mendacia, & calumnias refutaturus, à nomine, ut par eſt, exordiar. Nomina apud Græcos quinque inveniuntur. Vocant enim profeſſorem hujus vitæ θεραπευτὴν, ἄσκητὴν, ἱκέτην, φιλόσοφον, μοναχὸν: Latini retinuerunt ultimum Græcum vocabulum, & addiderunt regularem, & religioſum. θεραπευτὴς ſignificat cultorem. Utitur hoc nomine Dionyſius, cap. 6. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, ubi dicit ab Apoſtolis fuiſſe Monachos vocatos θεραπευτὰς, eò quòd ipſi purè præter cæteros Deum colant. Utitur eodem nomine Philo initio libri de vita contemplativa ſupplicum, ubi dicit, eos vocari θεραπευτὰς, vel quòd Deum diligentiſſimè colant, vel quòd animas ſuas colant, & curent à morbis vitiorum; nam θεραπευτὴς ſignificat & cultorem & medicum. ἄσκητὴς ſignificat pugilem ſive exercitatorem, quo nomine paſſim utitur Baſilius, qui etiam ſermones ſuos de rebus monaſticis vocat aſceticos. Dicuntur autem Monachi pugiles, vel exercitatores, quia totum eorum officium deberet eſſe virtutum palæſtra, cùm alii homines exerceant ſe in bello, in mercatura &c. ἱκέτης ſupplicem ſignificat, quo nomine utitur Philo, qui librum de vita Monachorum ſui temporis, inſcripſit de vita contemplativa ſupplicum. Dicuntur autem ſupplices à præcipuo munere, quod eſt orare, & laudare Deum.

Philoſophi dicuntur Monachi paſſim à Chryſoſtomo in libris contra vituperatores vitæ monaſticæ, & à Nilo, qui librum ſuum de monaſtice, inſcripſit de Chriſtiana Philoſophia. Dicuntur autem Monachi Philoſophi, ut Nilus indicat, quia eum locum tenent apud Chriſtianos, quem Philoſophi apud Ethnicos. Philoſophi enim dicebantur apud Ethnicos, homines quidam ſeveri contemptores rerum temporalium, & toti ſapientiæ ſtudio dediti. Nomen Monachi frequentiſſimum eſt apud omnes Patres Græcos & Latinos. Quid autem ſignificet, non eodem modo explicatur ab omnibus.

B. Hieronymus in epiſt. ad Heliodorum, videtur velle nomen Monachi propriiſſimè convenire eremitis, qui ſoli habitabant: *Interpretare*, inquit, *vocabulum Monachi, hoc eſt, unum; quid facis in turba, qui ſolus es?* At non ita eſſe, tum ex eo cognoſci poteſt, quod eremitæ cœperunt à Paulo primo eremita, ipſo Hieronymo auctore in ejus vita. Nomen autem Monachi invenitur apud Dionyſium Areopagitam, qui ferè 300. annis Paulum primum eremitam anteceſſit, tum ex eo, quòd omnes veteres, & ipſe etiam Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium de ſervanda virginitate nomen Monachi tam eremitis, quàm cœnobitis volunt eſſe commune.

B. Auguſtinus in Pſalm. 132. exponens illud: *Ecce quàm bonum & quàm jucundum habitare fratres in unum*; dicit hoc dulciſſimum canticum excitaſſe homines, & de ſæcularibus Monachos feciſſe, nihilque aliud ſignificare Monachum, quàm hominem in tali unitate, & communitate cum aliis ejuſdem inſtituti viventem, ut cum illis omnibus unum cor habeat, & unum, ac ſolum hominem faciat. Secundùm quam ſignificationem nomen Monachi ſolis cœnobitis conveniret. At veriſſima explicatio hujus nominis eſt apud Caſſianum & Dionyſium. Scribit enim Caſſianus collat. 18. Abbatis Pyamonis, cap. 5. inde Monachos dictos, quod à conjugiis abſtinerent, & à parentum ſe conſortio, ac mundi hujus converſatione ſecernerent, ut nimirum ſoli Deo per contemplationem inhærerent. Quod idem tradit Dionyſius cap. 6. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, ubi dicit, Monachos appellari, quod rebus diviſibilibus relictis, Monadi, id-eſt, Divinitati ſoli placere contenderent.

Ex quo ſequitur, propriè Monachos non eſſe, niſi eos religioſos, qui ſoli vitæ contemplativæ dant operam, quales ſunt Caſſinenſes, Ciſtercienſes, Carthuſiani, Camaldulenſes, atque alii id genus. Quod intelligentes S. Thomas, S. Bonaventura, & alii Doctores poſteriores, non vocant Monachos, Dominicanos & Franciſcanos, & ſimiles, qui non ſoli contemplationi inſiſtunt, ſed in actione verſantur, juvantes Epiſcopos & Clericos in concionibus, & Sacramentis, ſed regulares, vel religioſos appellant. Regulares quidem, quòd certæ regulæ vivendi addicti ſint, quo nomine paſſim utuntur Concilia. Religioſos autem, quòd ſe totos Dei obſequio mancipaverint, ut rectè explicat B. Thomas 2. 2. quæſt. 186. artic. 1. Religio enim eſt virtus, qua Deo debitum cultum exhibemus. Quare ſicut omnes probi Chriſtiani dici poſſunt religioſi, ſi Deo ſerviant, ut eorum vocatio requirit: ita illi per antonomaſiam dicuntur religioſi, qui nulli rei ſerviunt, nili Deo. Et licèt hoc nomen videatur novum, tamen revera eſt

omnium

omnium antiquiſſimum ; reſpondet enim propriè illi Græco, θεραπευτὴς, quo Dionyſium, & Philonem uſos fuiſſe docuimus. Hæc de nomine.

CAPUT II.

De naturâ, ſive definitione Religionis.

QUantum ad rem attinet, Religio, ut hìc à nobis accipitur, ſic definiri poteſt : Religio ſtatus eſt hominum ad perfectionem Chriſtianam per paupertatis, continentiæ, & obedientiæ vota tendentium.

Sunt autem hoc loco annotanda quædam. Primum illud eſt, veram perfectionem in charitate conſiſtere ; perfectio enim uniuſcujuſque rei in eo poſita eſt, ut fini ſuo ultimo quàm arctiſſimè conjungatur. Finis autem hominis Deus eſt, charitas verò maximè unit hominem cum Deo, juxta illud 1. Joan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. Et Coloſs. 3. *Charitas eſt vinculum perfectionis*, ideſt vinculum, quod ligans hominem cum Deo, hominem reddit perfectum : vel (ut Chryſoſtomus exponit) vinculum quod ligans, & continens in homine omnes virtutes, hominem reddit perfectum. Ut enim ſpiritus humanus ligat, & continet omnes humores, & partes alioqui dilapſuras, ita Spiritus ſanctus inhabitans corda noſtra per charitatem continet omnes virtutes alioqui facilè dilapſuras. Quod etiam idem Apoſtolus oſtendit, cùm ait 1. Cor. 13. *Charitas patiens eſt, benigna eſt*, & quæ ſequuntur.

Itaque Irenæus lib. 5. ante med. exponens illud Apoſtoli 1. Theſſal. ult. *Ut integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus conſervetur* ; dicit hominem perfectum tribus conſtare, corpore, anima, & Spiritu Sancto inhabitante per charitatem. Ut enim ſi deſit ei corpus, vel anima, erit imperfectus in genere naturæ : ita ſi deſit charitas, erit imperfectus in genere moris. Quo modo locum illum Pauli intelligunt etiam ferè omnes Græci, Chryſoſtomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, & cum eis Hieronymus in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. ult. Denique quòd charitas ſit Chriſtiana perfectio ex eo patet, quòd ad eam omnia referuntur. Matth. 22. *In his duobus mandatis univerſa lex &c.* 1. Timoth. 1. *Finis præcepti charitas*.

Nota ſecundò, ex B. Thoma in opuſc. de perfectione, quatuor eſſe gradus charitatis, proinde etiam quatuor eſſe gradus perfectionis ; dicitur enim perfectum id, cui nihil deeſt in ordine ad aliquem finem. Quare, non repugnat aliquid eſſe perfectum, & imperfectum, ſi comparetur ad diverſos gradus, ſeu etiam fines.

Primus gradus eſt Charitatis diligere Deum quantum eſt diligibilis, ideſt, infinito amore. Qui gradus ſoli Deo convenit, & idcirco ſolus Deus in ordine ad iſtum gradum perfectus eſt. Angeli, & omnes Sancti ſunt imperfecti. Quamquam hæc imperfectio non eſt propriè dicenda privatio, aut vitium, ſed pura quædam negatio.

Secundus gradus eſt, diligere Deum, non quantum eſt diligibilis, ſed quantum poteſt creatura diligere, ita ut ſemper actu de Deo cogitet, & ſine intermiſſione in eum per affectum feratur, & ne primos quidem motus cupiditatis ſentiat contra Deum. In hoc gradu verſantur beati, quorum comparatione omnes alii ſunt imperfecti. Quare Phil. 3. Apoſtolus, qui dixerat : *Quicumque perfecti ſumus, hoc ſentiamus*. Idem ait : *Non quòd jam acceperim, aut jam perfectus ſim*.

Tertius gradus eſt, diligere Deum, non quantum eſt diligibilis, nec quantum poteſt creatura quælibet, abſolutè diligere, ſed quantum poteſt creatura mortalis, quæ à ſe removit omnia divini amoris impedimenta, & totam ſe Dei obſequio conſecravit. Qui in hoc gradu verſantur, imperfecti ſunt reſpectu beatorum, ſed perfecti reſpectu aliorum hominum, etiam juſtorum & piorum. Et hæc eſt perfectio, de qua loquuntur Theologi, cùm dicunt, ſtatum Epiſcoporum eſſe ſtatum perfectionis adeptæ, & ſtatum religioſorum eſſe ſtatum perfectionis acquirendæ. Hoc enim intereſt inter Epiſcopos & religioſos, quòd religioſi non tenentur continuò eſſe perfecti, ſed tantùm aſpirare ad perfectionem. Verſantur enim in exercitatione virtutis, & remotione impedimentorum. At Epiſcopi deberent eſſe perfecti, ideſt, ad eum gradum charitatis perveniſſe, ad quem religioſi per ſua vota, & exercitia tendunt. Propterea in definitione diximus, religionem eſſe ſtatum hominum ad perfectionem tendentium.

Quartus gradus eſt, diligere Deum, non quantum eſt diligibilis, non quantum poteſt creatura vel abſolutè, vel in hac vita diligere, ſed tamen ita, ut nihil æquè, aut magis, quam Deum diligat, ideſt, nihil admittat contrarium divinæ dilectioni. Et hic gradus præceptus eſt omnibus, & quamdam habet perfectionem, licèt reſpectu ſuperiorum ſit imperfectus. Unde 1. Joan. 2. dicitur : *Qui ſervat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt*. Et tamen Matth. 19. Dominus ei, qui dicebat ſe omnia præcepta ſervaſſe, ait : *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia &c.* Loquitur enim Joannes de iſto quarto gradu : Dominus autem de tertio, de quo nos in definitione religionis, & in tota hac diſputatione agemus.

Nota tertiò, inſtrumenta aptiſſima, atque utiliſſima ad hanc perfectionem acquirendam, eſſe illas tres virtutes, paupertatem, continentiam, & obedientiam ; nam ut quis perfectè Deum diligat, debet & ſe totum Deo tradere, & omnia impedimenta removere. Utrumque conſequimur per has virtutes. Tradimus enim Deo nos tot modis, quando tradimus animum, corpus, & res externas ; nihil enim habemus aliud. Tradimus autem animum per obedientiam, corpus per continentiam, res externas per paupertatem. Item per has virtutes removentur omnia impedimenta divini amoris : *Radix* enim *omnium malorum eſt cupiditas*, 1. Tim. 6. quemadmodum : *Radix omnium bonorum eſt charitas*, ut Auguſtinus adjungit ſerm. 12. de verbis Domini.

Omnis autem mala cupiditas ad tria capita revocatur, ad luxuriam, avaritiam, ſuperbiam : quod & auctoritate, & ratione probatur. Nam 1. Joan. 2. dicitur : *Quidquid eſt in Mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ*. Ratione, quia in homine duplex eſt appetitus, concupiſcibilis & iraſcibilis, ille appetit bonum abſolutè, iſte bonum arduum. Rurſum ille prior duplex eſt, naturalis & animalis.

Naturalis appetit ea bona, quæ ſunt neceſſaria ad naturam conſervandam tam in individuo, ut cibum & potum, quàm in ſpecie, ut actum generationis. Qui appetitus cùm eſt inordinatus, dicitur incontinentia, & à Joanne concupiſcentia carnis. Animalis appetitus dicitur ille, quo appetimus ea, quæ ſunt bona ſecundùm exiſtimationem, ut pecunias, veſtes, lapides pretioſos & ſimilia, quæ non appetuntur à beſtiis, quibus non ineſt appetitus niſi naturalis, & hic appetitus cùm eſt inordinatus, dicitur avaritia, vel curioſitas, & à Joanne concupiſcentia oculorum.

Denique appetitus iraſcibilis appetit excellentiam quæ apprehenditur ut res maximè ardua, & cùm eſt inordinatus, dicitur à Joanne ſuperbia vitæ. Hos igitur tres fontes impedimentorum obſtruunt tres illæ

virtu-

virtutes, concupiſcentiam carnis continentia, concupiſcentiam oculorum paupertas, ſuperbiam vitæ obedientia.

Nota quartò, non ſufficere ad religionem has tres virtutes, niſi accedat votum, ideſt, ſacra promiſſio Deo facta, qua quis obſtringat ſe perpetuò ita victurum. Religio enim eſt ſtatus quidam: ſtatus autem ſignificat rem immobilem & perpetuam. Quare fieri poterit, ut aliquis ſit perfectus, & tamen non ſit in ſtatu profectionis, quemadmodum è contrario non rarò accidit, ut multi tam Epiſcopi, quàm religioſi ſint in ſtatu perfectionis, & non ſint perfecti. Ex his poterit tota definitio ſatis intelligi.

CAPUT III.

De variis Ordinibus Religioſorum.

QUantum ad tertium, veteres duo tantùm agnoſcunt genera religioſorum; unum Anachoretarum, ſive Eremitarum; alterum Cœnobitarum. Ita enim docet Hieronymus in epiſt. ad Euſtoch. de Virginitate, Auguſtin. lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 31. & Caſſianus collat. 18. cap. 4. Itaque errat Iſidorus lib. 2. de divinis officiis cap. 15. ubi tria facit genera Monachorum, Eremitas, Anachoretas, Cœnobitas; nam iidem ſunt anachoretæ & eremitæ.

Addit quidem Hieronymus tertium genus, & Caſſianus tertium & quartum, ſed illa non ſunt verè genera religioſorum, ſed quædam relaxationes & corruptiones religionum. Nam tertium genus vocant eorum, qui in cœnobiis vivunt, ſed adhuc aliquas proprias retinent facultates, nec in omnibus obtemperant præpoſitis; quæ ſine dubio eſt corruptio vitæ cœnobiticæ. Quartum genus vocant eorum, qui ex monaſteriis ad eremum tranſeunt, non ut ſanctiùs, ſed ut liberiùs vivant, nimirum excuſſo jugo ſuperiorum, & legum cœnobiticarum, quæ eſt corruptio vitæ eremiticæ. Quare iſta duo à Patribus vocantur deterrima genera Monachorum. Poſſumus nos cum B. Thoma, & Scholaſticis paulò plenius & ſubtilius explicare formas, & genera religionum juxta fines, ad quos inſtituuntur. Omnis igitur religio ad perfectionem charitatis refertur, ut dictum eſt.

Poſſumus autem tribus modis Deum diligere, eique ſervire: Uno modo, per contemplationem ipſum Deum in ſe diligendo, eique inhærendo: Alio modo, per actionem Deo in membris ejus ſerviendo, ut alendo pauperes, ſuſcipiendo peregrinos &c. Tertio modo, per utrumque ſimul Deo obſequium præſtando, ideſt, per contemplationem, quæ in actionem prodeat, ſive per actionem, quæ neceſſario requirat contemplationem. Quod faciunt, qui concionibus, & Sacramentorum adminiſtratione populo ſerviunt.

Juxta hos fines tria ſunt genera religionum. Unum earum, quæ profitentur vitam contemplativam ſolùm, quod genus in multas formas dividi poteſt juxta varias conſtitutiones & regulas, quas ſequuntur. Alii enim ſequuntur inſtituta S. Antonii, alii S. Pachomii, alii S. Baſilii, alii S. Benedicti, alii S. Romualdi, alii S. Brunonis &c.

Alterum genus eſt earum religionum, quæ profitentur vitam activam, quod in tot formas dividitur, quot ſunt opera charitatis. Quidam enim militando, atque Eccleſiam armis protegendo ſerviunt Deo. Quales ſunt equites Hieroſolymitani, S. Jacobi, S. Joannis, & alii quidam ægrotos curando in Xenodochiis, quidam mortuos ſepeliendo, & alii aliis rationibus dum in proximos benevolentiam oſtendunt, Deo gratum obſequium præſtant.

Tertium genus eſt eorum, qui profitentur vitam mixtam, quod etiam in varias formas dividitur juxta varias eorum inſtitutiones. Quidam enim ſequuntur regulam S. Auguſtini, quidam S. Dominici, quidam S. Franciſci &c.

Quòd autem hæc ordinum varietas fuerit, in uſu in veteri Eccleſia, & utiliſſima ſit, facilè probari poteſt. Nam, ut ex Hieronymo, Auguſtino, Caſſiano locis notatis patet, ſemper fuerunt tam eremitæ, quàm cœnobitæ, qui vitam contemplativam profiterentur. Quod etiam fuerint, qui vitam activam exercerent, patet ex Caſſiano collat. 14. quæ eſt prima Abbatis Neſtoris cap. 4. ubi dicit, ex religioſis ſui temporis alios dediſſe operam contemplationi, alios curando Xenodochio, alios alendis pauperibus, alios miſerorum ſuſcipiendo patrocinio &c. Quòd denique fuerint, qui vitam mixtam ſequerentur, perſpicuum eſt tum ex eodem Caſſiano ibidem, ubi dicit, quoſdam etiam religioſos dediſſe operam inſtruendis & docendis imperitis, tum ex B. Auguſtino, qui in duobus ſermonibus de communi vita Clericorum aſſerit, ſe inſtituiſſe in ſuo Epiſcopatu religionem regularium Clericorum.

Quòd autem in his tribus generibus religionum multæ eſſent diverſitates, juxta varias obſervationes, & ritus vivendi, docet Epiphanius in fine librorum contra hæreſes, ubi dicit, quoſdam religioſos ex inſtituto ſui ordinis abſtinuiſſe à carnibus, alios etiam ab ovis, alios etiam à piſcibus, alios etiam à pane. Rurſum, quoſdam nudis pedibus ambulaſſe, alios ſaccum interius geſtaſſe, alios humi cubaſſe &c.

Jam verò quòd hæc varietas inſtitutorum in eadem fidei conſenſione nihil obſit Chriſtianæ religioni, ſed potiùs valde proſit, hinc intelligi poteſt, quòd hac ratione proviſum eſt omni hominum generi, ut nemo ſit, qui velit ad perfectionem tendere, & non poſſit. Varia enim ſunt hominum ingenia, variæ propenſiones, nec pares omnibus vires. Unus diligit ſolitudinem, alius gaudet frequentia; unus libenter orat, alius libentius legit, vel operatur &c. Si ergo omnis religio requireret ſolitudinem, vel omnis communionem & frequentiam, aut ſi omnis religio abſtinentiam à carnibus indiceret, vel nulla indiceret &c. pauci admodum religioſi eſſe poſſent. Nunc autem in tanta varietate religionum poteſt omnibus ſatisfieri.

Altera ratio eſſe poteſt, quia cùm omnis ordo initio ferveat, ac multos homines excitet ad pietatem; paulatim autem poſtea fervorem illum remittat, Deus ſubinde novos ordines excitando, quaſi perpetuò fervorem in Eccleſia ſua nunc per hos, nunc per illos conſervat. Certè ſi quis legat vitam, & res geſtas ſanctorum Antonii, Benedicti, Bernardi, Brunonis, Franciſci, Dominici, & aliorum, qui aut novos ordines inſtituerunt, aut veteres jam penè collapſos reſtituerunt, is fatebitur eſſe veriſſimum, quod diximus de mirifico ardore in ſtudium pietatis, & multorum hominum converſione à peccatis ad Deum per novos ordines religioſos.

CAPUT IV.

De confirmatione Religionum.

ORitur hoc loco brevis quædam dubitatio, an religionum inſtitutio libera ſit, an verò egeat ſummi Pontificis confirmatione, ſed facilis eſt ſolutio. Duo ſiquidem in omni religione inveniuntur; eſſentia ipſa religionis, quæ in tribus votis ſita eſt; & determinatio illius eſſentiæ ad certum modum vivendi.

vendi. Et quidem eſſentia religionum in Evangelio fundamentum habet, ut paulò poſt demonſtraturi ſumus: proinde ex hac parte non egent religiones Pontificum approbatione. Modus autem ille varius, quo tria vota ſuſcipi poſſunt, non ita perſpicuè in Evangelio elucet, & non parum ex prudentia, & directione humana pendet. Quare Pontificis confirmatione indigere poteſt, & nunc re ipſa, propter jus poſitivum novas religiones prohibens, omnino indiget. Itaque Antonius, Baſilius, Auguſtinus, Benedictus, auctores religionum fuerunt, nec ullam leguntur à Pontifice approbationem quæſiviſſe, propterea quod nondum exſtaret jus Eccleſiaſticum id præcipiens. Condendi autem novi juris hæc fuit occaſio.

Ad annum Domini circiter 1170. pauperes de Lugduno ordinem quemdam religioſum inſtituerunt, ſed multis admixtis ſuperſtitionibus, & hæreſibus. Quocirca à Lucio III. Alexandri III. ſucceſſore hæreſeos damnati fuerunt, & ſecta eorum reprobata, ut ſcribit Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 1212. Illi verò poſtmodum, ideſt, tempore Innocentii III. ſedem Apoſtolicam adeuntes diu inſtiterunt, ut idem auctor ait, ut reconciliarentur, & religio ipſorum confirmaretur, nec tamen impetrarunt.

Inde igitur factum eſt, ut B. Franciſcus, & B. Dominicus volentes ſimiliter novos ordines inſtituere, & metuentes, ne ſibi accideret, quod videbant accidiſſe Waldenſibus, noluerunt confidere ſuo judicio, ſed à Pontifice confirmationem petiverunt, & impetraverunt. Paulò autem poſt in Concilio Lateranenſi generali conſiderans Innocentius III. periculum, quod imminebat Eccleſiæ, ſi unicuique liceret novam religionem excogitare, prohibuit, ne deinceps ullus novus ordo inſtitueretur, nimirum ſine approbatione Apoſtolicæ Sedis, ut habemus cap. fin. de Relig. dom. Quod decretum renovavit Gregorius X. in Concilio Lugdunenſi, ut habemus cap. Unico, de Relig. dom. *in 6.* Atque hinc cœpit eſſe neceſſarium, quod antea erat liberum.

CAPUT V.

De origine Religionum.

QUod ad quartum attinet de origine, adverſarii tria docent. Primò, religiones incœpiſſe demum quarto ſæculo, ideſt, poſt annum Chriſti 300. primoſque auctores fuiſſe Antonium, Macharium, & ſimiles. Ita docent Magdeburgenſes Centur. 4. c. 6. col. 464. *Cœpit*, inquiunt, *hoc ſeculo primùm monaſteria &c.* Idem repetunt ſæpiſſimè.

Secundò, religiones cœpiſſe partim caſu, partim errore, partim prava imitatione. Centur. 4. cap. 6. col. 470. dicunt Magdeburgenſes, non ſponte ſua ad ſolitudinem conceſſiſſe primos eremitas, ſed caſu quodam, nimirum, ut fugerent perſequutionem. Id, quod ſcribit de Paulo primo eremita B. Hieronymus in ejus vita, & Sozomenus lib. 1. cap. 13. iidem autem Magdeburgenſes Cent. 5. cap. 6. col. 700. *Cœpit*, inquiunt, *monachatus partim obſcuratione doctrinæ de juſtificatione, & veris cultibus Dei, partim ex pravæ æmulatione Eſſenorum.*

Tertiò, addunt Philippus in Apologia pro art. 27. Confeſſionis Auguſtanæ, & Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 13. §. 10. fuiſſe quidem apud veteres quarti & quinti ſæculi aliquos Monachos, ſed eos, qui nunc ſunt, nihil cum illis habere commune, & ideo verè dici poſſe, monacharum, qualis nunc eſt, rem novam, & recentem eſſe.

Nos ergo primò oſtendemus religioſam vitam diu ante quartum ſæculum incœpiſſe. Secundò, originem ejus non fuiſſe caſum, vel errorem, vel pravam imitationem, ſed perfectionis deſiderium. Tertiò, religiones, quæ nunc ſunt, eaſdem eſſe quoad eſſentiam cum iis, quæ erant temporibus antiquiſſimis. Dicimus itaque primùm vitam religioſam adeo eſſe antiquam, ut quædam ejus adumbratio fuerit in lege naturæ ante diluvium: major quædam expreſſio in lege Moſis: perfectio autem Apoſtolorum tempore.

Habemus in primis Geneſ. 4. de Enos: *Iſte cœpit invocare nomen Domini*. Ex quo loco colligunt auctores, hunc Enos inſtituiſſe peculiarem aliquem cultum, & ſublimiorem, quàm eſſet religio vulgi: nam ante Enos certè etiam Adam, & Abel, & Seth Deum invocaverunt: & tamen iſte dicitur primus cœpiſſe invocare nomen Domini. Vide de hac re Waldenſem lib. 3. doctr. fidei, art. 1. cap. 1.

Habemus deinde Num. 6. vota Nazaræorum, qui ſeipſos Domino conſecrabant; ad quorum exemplum etiam in Eccleſia quoſdam ſeipſos totos divino cultui devovere ſcribit Origenes hom. 11. in Levitic.

Habemus deinde in eodem Teſtamento veteri, Heliam & Heliſæum, ac filios Prophetarum ſine uxoribus, & divitiis in hoc mundo vixiſſe. De quibus B. Hieronymus in epiſtola ad Ruſticum, quæ eſt ordine quarta: *Filii Prophetarum*, inquit, *quos Monachos in veteri Teſtamento legimus, ædificabant ſibi caſulas, propè fluenta Jordanis; & turbis urbium derelictis, polenta, & herbis agreſtibus victitabant*. Et epiſt. 13. ad Paulinum, de Monachis loquens: *Noſter princeps*, inquit, *Helias, noſter Heliſæus, noſtri duces filii Prophetarum, qui habitabant in agris, & ſolitudinibus, & faciebant ſibi tabernacula propè fluenta Jordanis*.

Habemus etiam Hierem. 35. inſignem commendationem nepotum Rechab, qui cùm eis pater, ſive avus præcepiſſet, ut domos non ædificarent, agros non ſeminarent, vineas non plantarent, vinum nunquam biberent, vitam duriſſimam quaſi extra mundum agerent, omnia diligentiſſimè obſervarunt. Quos etiam Monachorum noſtrorum figuram geſſiſſe ſcribit Hieronymus in eadem ad Paulinum epiſtola.

Denique Joannem Baptiſtam Monachorum, & eremitarum principem fuiſſe, ſcribunt ferè omnes Patres. Nazianzenus orat. in Baſilium, S. Baſilium, quia Monachus fuerat, cum Joanne Baptiſta comparat. Chryſoſtomus hom. 1. in Marcum, *Sicut*, inquit, *Sacerdotum principes ſunt Apoſtoli, ſic Monachorum princeps Joannes Baptiſta eſt*. Hieronymus ad Euſtochium de ſervanda virginitate, de eremitis differens: *Hujus vitæ*, inquit, *auctor Paulus, illuſtrator Antonius, & ut ad ſuperiora conſcendam, princeps Joannes Baptiſta*. Idem docent Caſſianus collat. 18. cap. 6. Sozomenus lib. 1. hiſt. cap. 12. Iſidorus lib. 2. de divinis officiis cap. 15. & B. Bernardus ſerm. de excellentia Joannis Baptiſtæ.

Veniamus ad novum teſtamentum, & oſtendemus ante annum 300. fuiſſe Monachos in Eccleſia. Primum id probatur ex Athanaſio in vita B. Antonii, ubi Athanaſius docet, ante Antonium non fuiſſe quidem eremitas, ſed tamen Monachos fuiſſe, qui in agris, civitatibus vicinis, monaſteria ſua conſtituebant: & Antonium, cùm is Monachus fieri vellet, ad ſenem quemdam acceſſiſſe, qui ab ineunte ætate monaſticen exercuerat. Ex quo ſequitur & B. Antonium non fuiſſe primum Monachum, & ante annum Domini 300. fuiſſe Monachos; nam Antonius floruit initio IV. ſæculi; anno enim 300. erat annorum 40. ut colligitur ex Chronico Hieronymi,

& ta-

& tamen ipso adolescente inveniebantur multi Monachi senes.

Quoniam autem Magdeburgenses Cent. 4. cap. 10. col. 1306. subdubitant, an hæc vita sit ab Athanasio scripta, facilè id probari potest: Nam scripsisse Athanasium vitam Antonii, testantur Nazianzenus, in Athanasio, Hieronymus de viris illustribus in Antonio, in Evagrio, & in Athanasio, Ruffinus lib. 1. hist. cap. 8. Augustinus lib. 8. Confess. cap. 6. Paulinus in vita Ambrosii, Palladius in historia Lausiaca, cap. 8. & Socrates lib. 4. c. 18. Quòd autem hæc ipsa, quam habemus, sit illa ipsa Athanasii, patet ex eo, quòd est revera insigne volumen, ut Hieronymus dicit fuisse librum illum Athanasii; Item continet plurima illa miracula, quorum meminit Augustinus. Præterea recenset historiam illam de anima Ammonis, quam Palladius, & Socrates ex libro Athanasii de vita Antonii referunt. Denique nihil in contrarium afferunt Centuriatores, nisi judicium suum; stultum autem est sine ulla ratione, vel conjectura, vel auctoritate id in controversiam vocare, de quo nemo dubitat.

Probatur secundò ex Damaso, qui in vita Dionysii Papæ scribit, hunc ipsum Dionysium ex Monacho ad Pontificatum assumptum fuisse. Constat autem ex Chronico Eusebii, Dionysium Romæ sedisse anno Domini 266. non ergo Monachi coeperunt post annum Domini 300.

Tertiò probatur ex Cypriano & Tertulliano, qui etiam antiquiores Dionysio Papa fuerunt. Scribit enim Tertullianus librum de velandis virginibus, & Cyprianus Tertullianum sequutus scribit librum ejusdem argumenti, quem de habitu virginum inscripsit. Uterque autem loquitur de virginibus religiosis, & per solemnem professionem Deo consecratis. Nam Tertullianus distinguit in eo lib. inter virgines mundi, idest, seculares, & virgines Dei, idest, sanctimoniales, de quibus ait: *O sacrilega manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt! Quid pejus aliquis persequutor fecisset, si hoc à virgine electum cognovisset?* Et infrà, eas alloquens: *Nupsisti*, inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam &c.* Similia habet Cyprianus.

Quartò, probatur ex Dionysio Areopagita, Tertulliano antiquiore; is enim epistolam scribit ad Demophilum Monachum, & libro de Eccles. hierarch. cap. 6. prolixè explicat monasticæ professionis formam.

Fatentur Magdeburgenses verè de Monachis scribere auctorem ejus libri, sed eum negant esse Dionysium Pauli Apostoli discipulum, Centur. 1. lib. 2. cap. 10. colum. 624. quod idem negant Laurentius Valla, & Erasmus in annotat. ad cap. 17. Act. Item Lutherus, Calvinus, & omnes hæretici. At opera ista nomine Dionysii citant tres veteres Pontifices, Gregorius I. hom. 34. in Evangelia, Martinus I. in Concilio Romano, & Agatho in epistola ad Imperatorem Constantinum IV. Item Nicolaus Papa I. in epistola ad Michaelem Imperatorem citat epistolam S. Dionysii Areopagitæ, ad Demophilum Monachum. Item duo generalia Concilia VI. actor. 4. & VII. canon. 2. Præterea Doctores plurimi, ut S. Maximus, qui annotationes scripsit in Dionysium, Sophronius Patriarcha Hierosolymæ in oratione pulcherrima, quæ habetur act. 11. sextæ Synodi, Damascenus lib. 1. cap. 12. de fide, Euthymius Panopliæ part. 1. tit. 2. Anastasius Bibliothecarius in epistola ad Carolum Calvum, Hilduinus in epistola ad Ludovicum Pium, & alii posteriores omnes. Non est autem ullo modo verisimile tot Patres non potuisse videre id, quod nunc Valla, & Erasmus vidisse se dicunt.

Deinde sic possumus ratiocinari: Auctor horum librorum non potest esse recentior, quàm sit B. Gregorius, ut notum est, cùm à Gregorio ipso citetur. Rursum non potest esse recentior, quàm sit Hieronymus: Nam Gregorius eum citans vocat antiquum, & venerabilem patrem, non autem vocaret antiquum hominem, suo sæculo proximum. Non potest etiam floruisse paulo antè Hieronymum, idest, IV. sæculo: Nam sine dubio tunc Hieronymus posuisset eum inter scriptores Ecclesiasticos; non enim potuisset ignorare scriptorem, qui sua memoria extitisset. Et præterea notus fuisset eadem ratione Ambrosio, Augustino, Chrysostomo, aliisque Patribus, quibus tamen incognitus fuit, quantum ex eorum operibus colligi potest. Quare necesse est, ut Anastasius dicit, auctorem esse antiquissimum, & suppressum fuisse ab hæreticis, ac tandem Romæ repertum fuisse tempore Beati Gregorii, vel paulò ante.

Ex quo solvitur argumentum Vallæ, Erasmi, & Centuriatorum, qui hoc utuntur tanquam præcipuo argumento, quod Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, & maximè Hieronymus numquam citent hos libros. Hoc enim argumentum eorum nobis maximè favet: Nam cùm isti Patres non citent hæc opera, signum est auctorem hunc non extitisse ipsorum tempore, & cùm constet ex Gregorio eum non esse illis posteriorem, sequitur necessariò esse longè antiquiorem. Unde etiam Valla testatur, plurimos viros doctissimos sensisse hæc opera non esse quidem Dionysii Areopagitæ, sed tamen auctoris ferè æquè antiqui, nimirum Apollinaris Hierapolitæ, vel, ut alii volunt, Dionysii Corinthii, quorum uterque floruit anno Domini 174. ut Eusebius testatur in Chronico. Hoc autem etsi non est verum, tamen nobis sufficit ad asserendam antiquitatem monastices.

Quintò probatur ex Philone Judæo, qui etiam Dionysio Areopagita fuit antiquior. Philo igitur in lib. de vita contemplativa supplicum, prolixè admodum describit vitam, & mores Monachorum, & sacrarum virginum, quos instituit in Ægypto S. Marcus Evangelista, ubi apertè ponit professionem continentiæ, & pauperratis, jejuniorum, psalmodiæ &c.

Magdeburgenses Centur. 1. lib. 2. cap. 3. pag. 18. fatentur Philonem hæc scripsisse, sed eum non esse loquutum de Christianis, sed de Essenis, quæ erat secta Judæorum omnino similis nostris religionibus. Hoc autem non probant alia ratione, nisi quia nondum Christiani talia exercitia habuerunt. Quòd si eis objiciamus, hoc esse petere principium, respondebunt, ut solent, nos agere sophistas.

Probemus igitur breviter non dialectica ratiocinatione, sed testimoniis Patrum, Philonem de Christianis esse loquutum. In primis Eusebius lib. 2. histor. cap. 16. dicit Philonem Romæ S. Petrum vidisse, atque ejus adhæsisse colloquiis, verbum Dei prædicantis, & eorum vitam, qui in monasteriis degunt, luculenter scripsisse. Item Epiphanius hæresi 29. quæ est Nazaræorum, de hoc libro Philonis loquens: *Monasteria ipsorum*, inquit, *in vicinia circa Mariam paludem recensens, non de aliis narravit, quàm de Christianis.*

Præterea Hieronymus de vir. illustr. in Philone, posteaquam docuit Philonem de Christianis esse loquutum, subjungit: *Ex quo apparet*, inquit, *talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, qualem nunc Monachi esse nituntur, & cupiunt.* Præterea Cassianus lib. 2. c. 5. de institutis cœnobiorum asserit, à S. Marco Ægyptios Monachos accepisse primam vivendi nor-

normam. Id quod non potest Cassianus didicisse, nisi ex hoc libro Plutonis. Idem asserunt diserris verbis; Beda Prologo in Marcum, Sozomenus lib. 1. cap. 12. & Nicephorus lib. 2. cap. 15.

Dicet fortassis aliquis, similia narrat de Essenis Josephus lib. 2. de bello Judaico cap. 7. & lib. 18. antiq. cap. 2. iis, quæ narrat Philo. Constat autem Josephum de Judæis loqui, cùm affirmet tres esse Judæorum sectas, Pharisæorum, Sadducæorum, Essenorum.

Respondeo, duas esse de loco isto Josephi opiniones. Quidam enim asserunt non loqui de eisdem Josephum & Philonem. Nam Josephus lib. 18. antiq. cap. 2. asserit Essenorum sectam antiquam apud Judæos fuisse: Philo autem indicat se loqui de disciplina suo tempore exorta. Præterea multa tribuuntur Essenis à Josepho, quæ sunt manifestè erronea & superstitiosa, quorum nihil tribuit Philo suis therapeutis. Unde S. Nilus initio Asceticorum suorum, asserit Essenos (de quibus videlicet Josephus loquitur) habuisse quidem mores similes moribus Monachorum, sed quia fide in Christum caruerunt, nihil eis profuisse sanctos mores.

Alii docent tam Philonem, quàm Josephum de Christianis loqui, quibus favere videtur B. Hieronymus in epist. ad Eustochium de servanda virginitate, ubi de Monachis loquens: *Tales*, inquit, *Philo, Platonici sermonis imitator, tales Josephus, Graecus Livius, in secunda Judaica captivitatis historia, Essenos refert*. Quam sententiam tuetur Matthæus Galenus lib. de orig. Monastices cap. 5. & ad ea, quæ objiciuntur ab aliis, de erroribus, quos tribuit Josephus Essenis, & de eorum antiquitate, respondet, Josephum non fuisse consequutum exactè mysteria nostrorum Monachorum, & ideò frequenter lapsum esse, & eos confudisse cum antiquis Judæis. Fuerunt enim tria genera ejusdem ferè nominis, nimirum Esseni Samaritani, de quibus Epiphanius hæresi 10. Item Esseni Judæi, de quibus Epiphanius hæresi 19. quos tamen ipse Ossenos vocat. Denique Esseni Christiani, ex Judæis conversi, quos Epiphanius Esseos, vel Jesseos vocat hæresi 29. Credibile igitur est, Josephum confudisse nostros Jesseos cum suis Essenis, præsertim cùm eo tempore Christiani pro Judæis haberentur. Utraque solutio probabilis est.

Sextò probatur ex Apostolorum exemplo, qui verè primi fuerunt Monachi Christiani; nam quòd vitam cœnobiticam instituerint, ubi essent omnia communia, patet ex actis Apostolorum cap. 4. Quòd ea ratio vivendi non fuerit omnium Christianorum, sed eorum tantùm, qui volebant perfectiùs vivere, patet ex c. 5. Act. ubi cùm Ananias fraudasset de pretio agri, & decipere voluisset Apostolos, audivit à S. Petro: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Quòd etiam voto ad eam perfectionem se obligarint Apostoli, docet Augustinus lib. 17. de Civ. Dei cap. 4. *Hoc votum*, inquit, *potentissimi voverant &c.* Quòd denique ab Apostolorum exemplo coeperint religiones, testantur plurimi Patres, ut Eusebius lib. 2. hist. cap. 16. Hieronymus de viris illustribus in Philone, Augustinus serm. 2. de vita communi Clericorum, Possidius in vita Augustini, Isidorus lib. 2. de offic. cap. 15. Denique Cassianus collat. 18. cap. 5. *Itaque*, inquit, *cœnobitarum disciplina à tempore praedicationis Apostolicæ sumpsit exordium*.

At Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 506. objiciunt Chrysostomum, qui hom. 25. in epist. ad Hebræos: *Neque vestigium*, inquit, *Monachi tunc erat, sed omnia ad seculares loquebatur B. Paulus*.

Respondeo, Chrysostomum loqui solùm de Ecclesia Corinthiorum. Exponit enim illa verba Pauli 1. Corinth. 5. *Si quis frater nominatur in vobis &c.* ac dicit Paulum nomine fratris non intelligere solos Monachos, sed quoslibet fideles, quia tunc ne vestigium quidem erat Monachi apud Corinthios. At non propterea sequitur, non fuisse tunc Monachos in Palæstina, & in Ægypto. Quod autem Chrysostomus non neget Apostolorum tempore fuisse Monachos, patet ex plurimis ejus testimoniis. Nam hom. 17. ad populum de monastice loquens: *Tanti est*, inquit, *Philosophia à Christo introducta*. Certè si Christus introduxit monasticen, jam erat tempore Pauli Apostoli. Hom. 11. in acta dicit, Monachos sic vivere, ut olim initio Ecclesiæ vivebant fideles omnes, in Hierusalem. Item hom. 69. in Matth. dicit Monachos etiam habitu imitari Apostolos. Denique lib. 3. cont. vituper. vitæ monasticæ, non procul à fine, asserit ea ab Apostolis impleta, quæ nunc à Monachis implentur.

Nunc quod attinet ad secundum, non occasione persequutionum, & casu exortam esse vitam monasticam, facilè demonstrabitur. Nam de cœnobitis non est dubium, cùm exstiterint ante omnes persequutiones. De eremitis idem probatur; nam etsi Paulus primus Eremita occasione persequutionis solitudinem colere cœperit, tamen Antonius non tali occasione cœpit, sed solo studio vitæ purioris, ut ex Athanasio in ejus vita perspicuum est. Vita autem Eremitica non à Paulo, sed ab Antonio introducta est; etsi enim Paulus primus omnium in Eremo vixerit, tamen non habuit ipse discipulos, nec fuit notus, nisi paulo antè mortem. Antonius autem verè princeps Eremitarum dici debet, quippè qui nec ab alio didicit, & ipse docuit omnes. Quare rectè Hieronymus in vita Pauli dicit, Antonium meritò vocari auctorem vitæ Eremiticæ, non tam quòd ipse omnes præcesserit, quàm quòd ab ipso omnium incitata sint studia. Quocirca uterque dici potest primus Eremita, Paulus quidem tempore, Antonius autem magisterio.

Quòd etiam causa instituendæ vitæ religiosæ non fuerit obscuratio doctrinæ de justificatione; vel prava Essenorum imitatio, ex iis, quæ diximus, manifestum est: Nam auctores religionum fuerunt primùm Apostoli, ac deinde Antonius, Basilius, Augustinus doctissimi, & sanctissimi homines, quos non possumus ignorantiæ, & pravæ æmulationis accusare. Nam Basilium fuisse auctorem cujusdam ordinis monastici testatur Nazianzenus in ejus vita: Augustinus verò à se institutum monasticum ordinem fatetur lib. 3. contra literas Petiliani c. 40. Certè autem inter Græcos vix invenietur aliquis Basilio doctior, ut nec Augustino inter Latinos.

Quantum ad tertium, quòd essentia monastices eadem sit nostrorum, & antiquorum Monachorum, plurimis testimoniis probari posset, quæ postea afferentur in disputatione de votis. Nunc, quia Calvinus, & Melanchthon per antiquos Monachos intelligunt eos, qui erant tempore sanctorum Augustini, & Basilii, ex his duobus probemus sententiam nostram.

Essentia vitæ religiosæ in tribus illis virtutibus, obedientia, paupertate, castitate, ab omnibus hujus temporis religiosis constituitur. Idem fiebat ab antiquis: Nam Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ cap. 31. vitam cœnobitarum explicans; Primùm ait, eos spretis mundi hujus illecebris in vitam castissimam, & sanctissimam congregari. Secundò addit, à nullo quidquam possideri proprium. Tertiò adjungit, Patres nulla superbia confulere iis, quos filios vocant, magna sua in jubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.

Basilius

Basilius autem in præfatione constitutionum monasticarum, de monacho futuro sic loquitur: *Nuptias*, inquit, *veluti compedes fugit, his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, ut neque facultas ipsi sit conversionis ad nuptias.* Item c. 22. constitutionum, de obedientia fusissimè disputat, ac tandem concludit, ita oportere Monachos obedire præposito, ut oves pastori, atque ut instrumentum fabro: *Non curiosè*, inquit, *investigando præcepta, ubi peccato fuerint pura, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea quæ sunt demandata.* Denique cap. ult. disserit de paupertate, ac docet, Monachum ab omni prorsus privata rerum materialium possessione liberum esse debere.

Porrò fuisse olim etiam cucullas, & reliquum habitum monasticum, necnon psalmodiam, jejunia, ciborum delectum, aliaque id genus instituta, cognosci potest, tum ex Epiphanio in compendiaria doctrina, tum ex Joanne Cassiano in libris de institutis cœnobiorum.

CAPUT VI.

Mendacia deteguntur, & calumniæ refutantur.

QUantum ad quintam partem quæstionis, referemus breviter mendacia quædam manifesta, vel absurdissimas sententias trium præcipuorum hujus temporis Hæresiarcharum, Lutheri, Melanchthonis, Calvini, quas in disputationibus suis contra monasticen protulerunt; horum enim mendaciorum refutatio plus valet ad eos confundendos, quàm multa subtilissima argumenta.

Lutherus igitur in Epithalamio. Primò asserit, mulieres nonnisi ad matrimonium creatas fuisse. At si ita est, non igitur in cœlo ullæ erunt mulieres, ubi non nubent, neque nubentur, & incidemus in hæresim Origenistarum, qui in futuro sæculo negant futuram sexuum distinctionem, quam Hieronymus refellit in epistola contra errores Joannis Hierosolymitani. Frustrà etiam fuerunt in hoc mundo tot millia sanctissimarum virginum, si mulier non est ad aliud creata, quàm ad nuptias.

Secundò dicit, idem esse consultare, sit ne ducenda uxor, & sit ne comedendum, & bibendum. At de priore omnes sapientes consultant, etiam Ethnici, ut patet ex Gellio lib. 1. cap. 5. de posteriore, soli stulti, vel ne stulti quidem.

Tertiò dicit, Mosem præcepisse omnibus Judæis matrimonium, ita ut nullo modo licuerit in veteri Testamento carere uxore. Quomodo igitur Helias, Heliseus, Hieremias, Joannes Baptista uxoribus caruerunt? Caruisse enim probat Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum. Sed Lutherus hoc præceptum non in divinis literis reperit, sed ex Rabinorum delirus sumpsit. Nam R. Salomon in cap. 9. Gen. vult esse reum homicidii, qui liberis non dat operam, & R. David Kimhi in cap. 56. Isaiæ ait, sententiam esse antiquorum Judæorum, eum qui non relinquit filium, esse tanquam excommunicatum à Deo.

Quartò dicit, & sæpissimè repetit, & inculcat Paulum, cùm ait, se potuisse circumducere sororem mulierem 1. Corinth. 9. voluisse dicere, se potuisse ducere uxorem, quasi περιάγειν & γαμεῖν, idem significent, quæ est imperitia, vel malitia intolerabilis.

Quintò dicit, virginitatem quidem præstare conjugio, tamen mulierem conjugatam meliorem esse coram Deo, quàm sit virgo; quæ quàm bene cohæreant, ipse viderit. Certè aliter loquitur B. Augustinus lib. de sancta virginitate cap. 31. *Cùm ergo*, inquit, *perpetua continentia professores se conjugatis comparantes, secundùm Scripturas compererint eos infra esse, & opere, & mercede, & voto, & præmio, statim veniat in mentem quod scriptum est: Quanto major es, tanto humilia te in omnibus.*

Idem Lutherus lib. de votis monasticis. Primò dicit, Ecclesiam primitivam, & novum Testamentum in totum ignorasse vovendæ cujusque rei usum. At B. Mariam vovisse continentiam docet Augustinus de sancta virginitate cap. 4. *Quomodo*, inquit, *ait Maria, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vovisset.* Vovisse etiam Apostolos, aliosque multos in primitiva Ecclesia, paupertatem, & continentiam, infrà ostendemus in quæstione de votis. Imò Lutherus ipse in hoc ipso libro paulò inferiùs dicit. In Baptismo omnes Christianos verè vovere omnia præcepta. At hoc votum primitiva Ecclesia non ignoravit, nisi etiam Baptismum ignoraverit.

Secundò dicit, formam vovendi hanc esse debere, si piè vovendum sit: Voveo castitatem, paupertatem & obedientiam usque ad mortem liberè, idest, ut mutare possim quando volo. At si usque ad mortem continentiam polliceris, quomodo liberè? si liberè, quomodo usque ad mortem?

Tertiò dicit, Christum numquam consuluisse virginitatem, sed ab ea potiùs deterruisse, & Apostolum, cùm ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*, voluisse dicere, non consulo, sed absterreo. Quid ista glossa præclarius? Adde quod idem Lutherus in assertione articuli 30. ait nullum esse consilium Evangelicum, nisi unum virginitatis.

Quartò dicit, unam viram non esse meliorem alia coram Deo, sed omnia paria, cum Joviniano; & quia noverat à B. Hieronymo Jovinianum confutatum, dicit Hieronymum ut placeret amicis ea dixisse, & Scripturæ loca inconsideratè undique corrasisse, & ea ad suum propositum detorsisse: *Ne dicam*, inquit, *depravasse.* Et Jovinianum ab eo non solida eruditione, sed sola auctoritate sua superatum, & tandem concludit: *Quis scit si Hieronymus hac parte fuerit unus illorum de quibus in Ezechiele dicit Dominus: Propheta cùm erraverit, & mendacium loquutus fuerit, ego Dominus decepi Prophetam illum?* At Augustinus epistol. 29. ad Hieronymum, libros Hieronymi contra Jovinianum vocat suavissimam, præclarissimamque disputationem, & epist. 28. Joviniani librum vaniloquia nominat.

Quintò dicit, optimam formam religionum futuram, si ad professionem nemo admittatur ante annum 70. vel 80. At hoc absurdissimum est, & indignum quod refellatur. Certè Hieronymus in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis, de cœnobitis loquens: *Senibus*, inquit, *& parvulis sæpè fit prandium, ut aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens.* Ex quibus verbis duo colligimus; unum, fuisse tempore S. Hieronymi in monasteriis homines omnium ætatum, senes, pueros, & mediæ ætatis viros; alterum, minus aptos esse ad labores monasteriorum homines nimium senes, aut nimium juvenes, quandoquidem oporteat his prandia præbere, jejunantibus cæteris.

Philippus Melanchthon in confessione Augustana art. 27. & in Apologia ejusdem articuli. Primò dicit, tempore S. Augustini monasteria fuisse libera collegia, non astricta ullis votis. At Augustinus in Psal. 75. ait: *Nemo positus in Monasterio frater dicat, recedo de Monasterio, neque enim soli, qui sunt in monasterio, perventuri sunt ad regnum cœlorum, & illi, qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent.* Re-

ſpondetur ei, ſed illi non voverunt, tu vovisti. Et in Pſal. 99. de Apoſtatis ait: *Dum non perſeveraverit implere quod vovit, ſit deſertor tam ſancti propoſiti, & reus voti non redditi.*

Secundò dicit, monaſteria olim fuiſſe ſcholas ſacrarum literarum, & aliarum diſciplinarum. At Baſilius in conſtitutionibus monaſticis, Caſſianus de inſtitutis cœnobiorum, Hieronymus in epiſt. ad Ruſticum, & in alia ad Paulinum de inſtitutione Monachi, Auguſtinus lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 31. aliique veteres dum deſcribunt inſtituta monaſteriorum, memmerunt orationis, jejuniorum, pſalmodiæ, continentiæ, obedientiæ, paupertatis. De ſcholis literarum, & dialecticæ aliarumque diſciplinarum ne verbum quidem.

Tertiò dicit, S. Bernardum & Franciſcum ob ſolam corporis utilitatem religionem ſuſcepiſſe; corporis verò utilitatem vocat carere impedimentis conjugii, curis liberorum educandorum, & ſimilibus, quæ quidem non immeritò ad corporis quandam utilitatem pertinere dicuntur. Sed quòd S. Franciſcus nudis pedibus ambularet, una ſola tunica, eaque cilicina, & aſperrima uteretur, humi cubaret, totas noctes vigilaret, ferè ſemper jejunaret, pane ſolo, & aqua, ut plurimùm ſuſtentaretur, quis niſi inſanus ad corporis utilitatem referret? Porrò S. Bernardus non ſolùm duriſſimè vixit, ſed etiam ſer. 30. in Cantic. & alibi paſſim apertè docet, non eſſe Monachi, ſed Medici, corporis utilitatem & bonam habitudinem curare, Monachi verò eſſe ſpiritus utilitatem quærere, & carnem crucifigere, & corpus caſtigare, ut ſpiritus vivat, & valeat.

Quartò dicit, monachatum eſſe nuper inventum; quod quantum ſit mendacium, jam à nobis demonſtratum eſt, cùm ab Apoſtolorum tempore eum deduxerimus. Præterea libenter diſcerem, quid vocet Philippus, Nuper: nam etiamſi negat Apoſtolorum tempore fuiſſe Monachos, & rurſum aſſerit Monachos noſtros non eſſe ſimiles iis, qui fuerunt Auguſtini tempore, tamen non negat, nec poteſt negare, quin ſaltem monachatus, qui nunc eſt, cœperit à tempore S. Benedicti; id enim Lutherani omnes admittunt, cùm videant adhuc exſtare, & ſervari regulas ab ipſo conditas, & habitari monaſteria, quæ ipſe fundavit. At S. Benedictus ante annos mille floruit. Niſi ergo apud Philippum mille anni ſint, ut dies unus, juxta Scripturas, viderit ipſe quàm ſit verum, nuper cœpiſſe monachatum.

Quintò dicit, nos aſſerere vitam monaſticam mereri juſtificationem, & remiſſionem peccatorum, & applicatam aliis eos ſalvare, & longè meliorem eſſe ipſo Baptiſmo. At hæc mera calumnia eſt, nulli enim Catholici ita docuerunt unquam. Dicimus quidem opera religionis, ideſt, caſtè vivere, nihil proprii retinere, obedire majoribus, bona eſſe opera, & meritoria vitæ æternæ, ſi à juſtis fiant, & conducere ad ſatisfactionem pro peccatis, ſicut cætera omnia bona opera; at mereri juſtificationem nullus dicit.

Dicimus etiam, poſſe religioſos facere alios homines participes ſuorum bonorum operum, ut poſſunt omnes alii fideles; eſt enim communicatio inter membra ejuſdem corporis: At poſſe Monachum ſalvare alios ſuis operibus, ideſt, mereri illis gratiam, vel gloriam, nemo Catholicus dixit unquam.

Denique dicimus, inter Baptiſmum, & profeſſionem religionis eſſe quandam ſimilitudinem; quòd ſicut in Baptiſmo renunciamus Diabolo; & incipimus novam vitam, ita per profeſſionem religionis renunciamus ſæculo, & multis licitis voluptatibus, & incipimus novam vitam; & ſicut in Baptiſmo remittuntur perfectè omnia peccata, quoad culpam & pœnam, ita in profeſſione religioſa, quando debita intentione ſuſcipitur, piè creditur remitti omnis pœna temporalis, pro qua alioqui ſatisfaciendum eſſet, etiam culpa remiſſa; non tamen propterea anteponimus, vel æquamus Baptiſmo profeſſionem monaſticam; Baptiſmus enim non ſolùm pœnam, ſed etiam culpam tollit, idque certò ſcimus; profeſſio autem monaſtica non tollit culpam, ſed ſolam pœnam, & hoc ipſum non certò aſſerimus, ſed piè credimus, neque eſt hoc noſtrum inventum. Nàm in primis teſtatur Athanaſius in vita Antonii, B. Antonium in viſione audiviſſe ſanctos Angelos dicentes, omnia peccata ſibi remiſſa fuiſſe, quando monaſticam vitam ſuſcepit.

B. Hieronymus in epiſt. 25. de obitu Bleſillæ: *Cùm*, inquit, *propitio Chriſto ante quatuor fermè menſes ſecundo quodam modo ſe propoſiti Baptiſmo laverit, & ita deinceps vixerit, ut calcato mundo ſemper monaſterium cogitaverit.*

B. Bernardus lib. de præcepto, & diſpenſatione non procul à fine: *Audire*, inquit, *& hoc vultis à me unde inter cætera pœnitentiæ inſtituta monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogativam, ut ſecundum Baptiſma nuncupetur, arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac ſingularem excellentiam vitæ ſpiritualis, quæ præeminens univerſis vitæ humanæ generibus, hujuſcemodi converſatio profeſſores, & amatores ſuos Angelis ſimiles, diſſimiles hominibus facit; immò divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Chriſto inſtar Baptiſmi, & quaſi denique ſecundo baptizamur, dum per id, quod mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, Chriſtum induimus, complantati demùm ſimilitudini mortis ejus &c.* Et ſerm. 30. in Cantica, laborem monaſticum martyrii genus eſſe dicit; nemo autem ignorat martyrium genus eſſe Baptiſmi. Denique etiam B. Thomas 2. 2. quæſt. ult. artic. 30. docet rectè credi per monaſticam profeſſionem ſatisfieri pro omnibus peccatis, & eſſe hanc profeſſionem alterum Baptiſma.

Idem Melanchthon in locis communibus capite de diſcrimine conſiliorum & præceptorum dicit. Primò, deplorandam eſſe noſtram cæcitatem, quòd mendicitatem, aut ſimile opus non mandatum, ornemus majoribus titulis, quàm legem divinam, cùm nullum opus poſſit cogitari majus, quàm quod in primo præcepto flagitatur: *Diliges Dominum Deum tuum &c.*

Ad hanc calumniam breviter reſpondemus, neminem eſſe Catholicorum, qui ſimpliciter præponat conſilia præceptis. Immò B. Thomas in 2. 2. q. 184. artic. 3. contrarium docet; vult enim perfectionem Chriſtianam eſſentialiter conſiſtere in obſervatione præceptorum, inſtrumentaliter in obſervatione conſiliorum.

Poſſumus tamen anteponere conſilia præceptis tribus modis. Primò, comparando ſingula conſilia non cuicumque præcepto, ſed præceptis illis, quæ verſantur circa eandem materiam; v. gr. circa materiam externorum operum verſatur præceptum: *Non furaberis*; circa eandem verſatur conſilium: *Vende omnia, & da pauperibus*; certum eſt, conſilium hoc eſſe perfectius præcepto, non furaberis. Similiter conſilium virginitatis perfectius eſt præcepto: *Non mœchaberis*, & ſic de aliis.

Secundò, comparando non conſilia cum præceptis, ſed ſtatum hominum ſervantium præcepta & conſilia, cum ſtatu eorum, qui ſola obſervant præcepta. Neque enim dubitari poteſt, quin ſit res longè melior, & perfectior ſtatus prior poſteriore, quandoquidem ille iſtum includit, non contrà. Unde Dominus ei, qui dicebat ſervaſſe ſe omnia præcepta, dixit: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes &c.*

Tertiò,

Tertiò, comparando consilia cum quolibet præcepto, etiam cum illo: *Diliges Dominum Deum tuum*; sed considerando in consiliis non opera externa consiliorum, sed charitatem, quam præsupponunt, & ad quam ducunt, illo enim præcepto, *Diliges Dominum Deum tuum*, non præcipitur charitas infinita, sed certus quidam gradus, nimirum tanta charitas, ut per eam nihil Deo æques vel anteponas. At major gradus charitatis requiritur, ut propter Deum renuncies omnibus opibus, & voluptatibus alioqui licitis; dicit enim Augustinus ser. 18. de verbis Apostoli de virginibus loquens: *Major amor majus imposuit onus.*

Secundò dicit Melanchthon, falsò nos putare legem Dei tantùm de externa disciplina concionari, ut illa lege: *Non occides*, prohiberi injustam cædem, non autem privatam cupiditatem vindictæ, malevolentiam, injusta odia &c. & hoc deducit ex eo, quòd non putamus esse peccata primos motus concupiscentiæ, quibus non consentimus. In qua re ter ipse peccat. Primò, quod mentitur nos non agnoscere pro peccatis nisi externa opera, quod est tam ingens mendacium, ut ferè fit incredibile. Secundò, quòd hoc deducit ex eo, quòd docemus involuntarios motus animi non esse peccata, quasi nulli sint actus interni nisi involuntarii. Tertiò, quòd hoc ipse asserit, nimirum involuntarios motus esse peccata, imò etiam naturalem propensionem, & naturales potentias, quibus caro concupiscit contra spiritum, vult esse peccata, quod est contra omnem rationem. Nomine enim peccati omnes intelligunt actum malum, & voluntarium, unde B. Augustinus in extremo lib. de perfectione justitiæ, dicit, eum, qui nullo modo consentit illicitis motibus concupiscentiæ, etiamsi eos sentiat, non debere dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, sed solùm quod sequitur: *Ne nos inducas in tentationem.*

Jam Calvinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 3. dicit nos pollutionem vocare conjugium, quod Deus instituit. Mendacium est. Nos enim quod Deus instituit vocamus Sacramentum, & magnum Sacramentum cum Paulo, non pollutionem. At concupiscentiam, & membrorum inobedientiam, quam Deus non instituit, & sine qua tamen non consummatur conjugium, vocamus pollutionem, & morbum, qui non peccatum sit, sed ex peccato natus sit. Vide Augustinum de nuptiis, & concupiscentia.

Secundò, dicit ibidem §. 8. olim pios homines, qui Monachi fiebant, nihil aliud intendisse, quàm ut se monastica disciplina ad Ecclesiæ gubernationem præpararent: quod est mendacium contumeliosum in omnes sanctos, qui ex monasteriis ad Episcopatum vocati sunt, qui, si Calvino credimus, ambitiosissimi fuerunt, cùm econtrariò constet eos omnes invitos ex Monachis Episcopos factos. Certè B. Augustinus ser. 1. de communi vita Clericorum affirmat se Monachum non Episcopum esse voluisse, & ideò numquam iviisse ad loca, quæ Episcopo carebant, ne fortè ibi Episcopus esse cogeretur. Chrysostomus & Basilius quàm vehementer fugerint Episcopatum, ut perpetuò in monasterio viverent, ex lib. Chrysostomi de sacerdotio facilè potest intelligi. Hieronymus in epistol. ad Pammachium contra Joannem Hierosolymæ Episcopum, asserit se invitum à Paulino Episcopo Presbyterum esse creatum, cùm non Presbyter, sed Monachus tantùm esse decrevisset, Gregorius in epistola ad Leandrum, quæ habetur initio Moralium, miserabiliter deplorat casum suum, quòd cum elegisset perpetuò vivere in monasterio, tamen compulsus fuisset Pontificatum suscipere.

Et quoniam Calvinus pro se adducit epist. 81. Augustini ad Monachos insulæ Capratiæ, cùm tamen locus, quem adducit, magis nobis, quàm illi faveat, ipsum locum proferamus: *Vos autem fratres*, inquit, *exhortamur in Domino, ut propositum vestrum custodiatis, & usque in finem perseveretis, ac, si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo, nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiæ præponatis, cui parturienti, si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non inveniretis.* Ex hoc loco probat Calvinus, consuevisse olim, ex monasteriis Episcopos & Clericos aliquando peti, ex quo vult esse consequens, eos, qui Monachi fiebant, ideò fieri solitos, ut se ad Episcopatum, & similia Ecclesiastica munera præpararent: Sed hoc non esse consequens, nemo non videt, & verba illa Augustini contrarium indicant. Nam in primis si Monachi illi insulæ Capratiæ se præparabant ad Ecclesiastica munera, quid opus fuit eos hortari, ne recusarent ea munera, si quando ad ea vocarentur? Deinde, cur Augustinus eos hortatur, ut propositum suum custodiant, & usque in finem perseverent, si non erant ibi perpetuò mansuri, sed solùm ad tempus, donec videlicet se præparassent Ecclesiastico ministerio?

Tertiò, dicit ibidem §. 10. Augustinum cùm legitimum monachatum nobis deformat, omnem rigidam exactionem voluisse abesse earum rerum, quæ nobis verbo Domini liberæ relinquuntur. Hoc mendacium esse, patet ex locis suprà allegatis ex Augustino in Ps. 75. & 99. & aliis infrà citandis.

Quartò, dicit ibidem, Augustinum requirere in Monachis, ut omnia sua instituta referant ad eam pietatem, quam Deus omnibus commendavit, ideſt, ad charitatem Dei & proximi; nostros autem Monachos nescio quam novam pietatem sibi finxisse, cujus meditatione sint omnibus perfectiores. Hoc quoque mendacium est, & solùm verè dicit Calvinus, nescio quam novam pietatem &c. Verè enim nescit, quam novam pietatem Monachi finxerint; nihil enim finxerunt novi, cùm omnibus suis votis nihil aliud cupiant, quàm perfici in charitate. Quòd verò monastica vita sit perfectior vita sæcularium, quod tantopere exhorret Calvinus, Augustinus apertissimè docet in epist. 89. q. 4. ad Hilarium, ubi sic ait: *Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dicit: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata; hic autem: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes &c.*

Quintò, dicit ibidem §. 11. vitam monasticam nusquam esse vel una syllaba à Domino approbatam. Hoc mendacium refellit Augustinus loco jam citato, & Chrysostomus hom. 17. ad populum: *Tanti est*, inquit, *Philosophia à Christo introducta.*

Sextò, dicit §. 12. nulli unquam veterum venisse in mentem, dicere Christum aliquid consuluisse, sed omnes una voce clamare, nullam penitus vocem à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum. Hoc impudentissimum est mendacium; ipse enim nullum adduxit testem ad suam sententiam confirmandam. Nos autem in sequenti quæstione adducemus omnes veteres, qui revera una voce clamant, multa esse consilia Evangelica. Nunc sufficiat locus Augustini citatus.

Septimò, dicit ibidem, Monachos, ut videantur aliis perfectiores, promittere se consilia Evangelica servaturos, de non jurando, de inimicis diligendis, de non appetenda vindicta. At neque ista ulli Monachi vovent, & nos ea non consilia, sed præcepta esse dicimus.

Octavò, dicit §. 14. Patres toto pectore abhorruisse ab illa blasphemia & sacrilego dogmate, quo

profeſſio monaſtica ſecundum Baptiſma nominatur. At nos oſtendimus, Athanaſium, Hieronymum, Bernardum, Thomam, non abhorruiſſe ab illa ſententia. Ipſe verò pro ſe nullum adduxit.

Nonò, dicit ibidem, tempore Auguſtini veros Monachos totos ſe ad charitatem proximi accommodaviſſe, noſtros autem à tota Eccleſia diſceſſionem feciſſe. Id verò probat dupliciter. Primò, quia veteres Monachi ad eandem Eccleſiam cum cæteris Chriſtianis conveniebant, & cum iiſdem Sacramenta participabant; noſtri autem proprias habent Eccleſias, propria altaria &c. Secundò, quia 1. Corinth. 1. Apoſtolus vocat ſchiſmaticos eos, qui dicebant: *Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ*; At Monachi dicunt; Ego ſum Auguſtini, ego Benedicti, ego Franciſci.

Hic eſt mendacium duplex: Nam in primis falſum eſt, veteres Monachos non habuiſſe proprias Eccleſias, Altaria, Sacramenta: Nam olim tam Eremitæ, quàm Cœnobitæ ferè omnes extra urbes procul à reliquis hominibus habitabant, & quia non poterant ad Eccleſias Epiſcoporum vel Parochorum convenire, habebant ſingula monaſteria ſuum Abbatem, Presbyterum, à quo Sacramenta percipiebant. Id manifeſtè indicat Auguſtinus tum lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 31. & 33. tum in epiſt. 81. ad Eudoxium Presbyterum, & Abbatem in inſula Capraria; item Epiphanius in epiſt. ad Joannem Hieroſolymitanum, ubi dicit, ſe ordinaſſe Paulinianum Presbyterum monaſterii Bethleemitici, quia S. Hieronymus ejus monaſterii Præpoſitus, præ nimia humilitate non audebat Sacramenta fratribus miniſtrare. Idem apparet ex collationibus Caſſiani ferè omnibus, ac præcipuè 18. cap. 15.

Deinde, falſum eſt Monachos noſtros diſceſſionem feciſſe ab Eccleſia, cùm videamus, eos eumdem Pontificem agnoſcere, quem reliqua Eccleſia; ab iiſdem Epiſcopis ordinari, à quibus cæteri Clerici; denique eidem populo communicare, cui cæteri Chriſtiani. Si autem, quia habent Eccleſias, & altaria, ſchiſmatici eſſent, eſſent etiam ſchiſmatici omnes Parochi; nulla enim eſt parœcia, quæ non habeat Eccleſiam, & altaria diſtincta ab Eccleſia, & altaribus aliarum parœciarum.

Ultimò falſum eſt, eodem ſenſu, Monachos dicere: Ego ſum Auguſtini, ego ſum Benedicti, quo Corinthii dicebant: Ego ſum Pauli, ego Apollo; Iſti enim in duobus errabant, dicendo: Ego ſum Pauli, ego Apollo. Primò, quia putabant, vim Sacramenti Baptiſmi pendere à probitate baptizantis, & ideò gloriabantur, ſe filios eſſe ſpirituales excellentium virorum, ut exponit Auguſtinus tract. 5. in Joann. & alibi. Et patet primò ex verbis ſequentibus: *Num Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* Secundò ex eo, quòd toto illo capite, & tribus ſequentibus, ad hunc errorem tollendum, Paulus docet, Apoſtolos ſolùm eſſe miniſtros Chriſti, Chriſtum autem eſſe, qui verè, & ex poteſtate omnia facit, & ideò Deum elegiſſe indoctos & viles, per quos mundum converteret, ne ſalus ab hominibus pendere videretur. Tertiò ex eo, quòd hinc intelligimus, quomodo verè ſchiſmata facerent, qui dicebant: Ego ſum Pauli, ego Apollo; nam tot Baptiſmata faciebant, quot erant baptizatores, & proinde tot fides & Eccleſias.

Secundò errabant, quòd temerè judicabant de prædicatoribus ſuis, & alios aliis præferebant, ut patet ex illis verbis cap. 4. *Nolite ante tempus judicare &c. Mihi autem pro minimo eſt, ut à vobis judicer &c.* At Monachi cùm dicunt: Ego ſum Auguſtini, ego Benedicti, ſolùm hoc dicunt ad diſtinctionem ordinum indicandam. Quòd ſi aliqui ex ſimplicioribus religioſis interdum contendunt pro gloria ſuorum Ducum, & B. Franciſcum propter ſtigmata B. Dominico anteponunt, vel econtrariò, malè faciunt, & incidunt in poſteriorem reprehenſionem Apoſtoli, ſed nec iſti propterea ſchiſmatici ſunt, nec oportet propter paucos idiotas, univerſos ordines religioſorum infamare.

Decimò dicit, §. 19. olim nefas fuiſſe, mulierem admittere ad votum continentiæ ante annum 60. Sed aliud indicat ſumma illa ſollicitudo veterum, Cypriani, Chryſoſtomi, Ambroſii, Hieronymi, in ſacris virginibus cuſtodiendis; ſi enim Sanctimoniales omnes excederent annum 60. non magna cuſtodia indigeret earum pudicitia.

CAPUT VII.

Quid ſit Conſilium perfectionis.

SEquitur nunc quæſtio de conſiliis perfectionis, quam ſecundo loco tractandam propoſuimus. Ac primùm explicandum erit, quid ſit conſilium perfectionis, & in quo differat à præcepto. Secundò, quid ſentiant hæretici, & quid Catholici. Tertiò, probanda veritas. Quartò, ſolvenda argumenta.

Quantum ad primum, conſilium perfectionis vocamus opus bonum, à Chriſto nobis non imperatum, ſed demonſtratum; non mandatum, ſed commendatum. Differt autem à præcepto ex parte materiæ, ex parte ſubjecti, ex parte formæ, ex parte finis. Ex parte materiæ dupliciter. Primò, quia materia præcepti eſt facilior, conſilii difficilior; illa enim ſumpta eſt ex principiis naturæ, hæc ſuperat quodammodo naturam: Nam ad ſervandam conjugi fidem natura inclinat, at non ita ad abſtinendum à conjugio. Ambroſius lib. 1. de virgin. *Quis*, inquit, *humano eam poſſit ingenio comprehendere, quam nec natura ſuis incluſit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod ſupra uſum naturæ ſit? E cœlo accerſivit, quod imitaretur in terris.* Et Hieronymus, ſive quicumque fuit auctor, ſermone de aſſumptione: *Profectò*, inquit, *in carne præter carnem vivere non terrena vita eſt, ſed cœleſtis.*

Secundò, quia materia præcepti bona eſt, conſilii melior & perfectior, loquendo de præceptis, quæ circa eandem materiam verſantur, circa quam verſantur conſilia; conſilium enim includit præceptum, & aliquid ſupra præceptum addit. Auguſtinus ſer. 18. de verbis Apoſtoli; *Illa autem*, inquit, *amantes, quibus terrena nuptia viluerunt, qua terrenos amplexus non deſiderâverunt, uſque adeò acceptarunt præceptum, ut non recuſarent conſilium; ut plus placerent, plus ſe ornaverunt.*

Ex parte ſubjecti differunt conſilia & præcepta, quòd præceptum commune ſit omnibus, conſilium non item. Auguſtinus ſer. 61. de tempore: *De virginitate dicitur: Qui poteſt capere, capiat; de juſtitia non dicitur: Qui poteſt facere, faciat, ſed: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum exſcindetur, & in ignem mittetur.*

Ex parte formæ, quòd præceptum vi ſua obliget, conſilium in arbitrio hominis poſitum ſit. Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium de ſervanda virginitate: *Ubi conſilium, ibi offerentis arbitrium, ubi præceptum datur, ibi neceſſitas eſt ſervientis.* Et Auguſtinus de ſancta virginitate cap. 30. *Neque enim*, inquit, *ſicut non mœchaberis, non occides, ita dici poteſt, non nubes; illa exiguntur, iſta offeruntur: ſi fiant iſta, laudantur; niſi fiant illa, damnantur.*

Ex parte finis, ſive effectus, quòd præceptum obſervatum habet præmium, non obſervatum habet pœnam:

pœnam : Consilium autem si non servetur, nullam habet pœnam, & si servetur, majus habet præmium. Augustinus de sancta virginitate, cap. 14. *Præcepto quisquis non obtemperat reus est debitor pœnæ.* Et infrà : *Sed quoniam devitatis remissisve peccatis, adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda; cui consequendæ, parum est, liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voveatur, quod non sit erimus non vovisse, sed vovisse ac reddidisse sit laudis : Consilium, inquit Apostolus, do &c.*

CAPUT VIII.

Ponuntur variæ sententiæ de Consiliis.

QUantum ad secundum, quatuor sunt de hac re sententiæ, tres falsæ, una vera. Quidam enim volunt ea, quæ nos vocamus consilia, ut voluntariam paupertatem, & continentiam, non esse consilia, sed præcepta. Alii, non esse consilia nec præcepta, sed res indifferentes. Alii, non esse consilia nec præcepta, sed mala & prohibita. Alii denique, esse consilia.

Prima opinio est vetustissima eorum, qui se Apostolicos dicebant, qui, teste Epiphanio hæresi 61. & Augustino hæresi 40. affirmabant, non posse salvari eos, qui non viverent in cœlibatu, & paupertate, more Apostolorum. Idem, ex parte, docuerunt Encratitæ, auctore Tatiano, S. Justini discipulo, qui docebant omnes Christianos debere à nuptiis abstinere, & cœlibes vivere, ut Irenæus testatur lib. 1. c. 30. Item Pelagiani, qui teste Augustino, epist. 89. & 106. negabant spem salutis iis, qui non renunciarent actu omnibus quæ possidebant. Quod idem aut sensit, aut sentire se simulavit Julianus Apostata; nam, teste, Nazianzeno orat. 1. in Julianum, lege lata decrevit, ne Christiani ulla se ratione defenderent, etiamsi spoliarentur, vel occiderentur injustè, & rationem legis reddens, dicebat: velle se Christianos cogere, ut Evangelium observarent, quo præceptum esset, ut Christiani nihil possiderent, & percutienti unam maxillam, alteram præberent.

Secunda opinio fuit Joviniani, Vigilantii, Lampetianorum. Jovinianus enim docuit, nullum esse consilium, neque præceptum continentiæ, cùm ejusdem meriti sint virgines & conjugatæ, ut Hieronymus lib. 1. in Jovinianum, & Augustinus hæresi 82. testes sunt. Vigilantius idem asseruit de paupertate; nam, ut Hieronymus refert in libro contra Vigilantium, asserebat ille melius esse opes suas possidere; & ex iis Eleemosynas facere, quàm omnia simul dimittere, Lampetiani idem senserunt de obedientia; nam, ut scribit Damascenus hæresi 98. volebant Lampetiani, Monachos in cœnobiis liberos esse debere, nec pendere ex præpositi alicujus arbitrio.

Tertia opinio est Joannis Wicleſi, & Lutheranorum, qui primi cœperunt religiones ut malas, vituperare. Joannes Wiclef articul. 21. in Concilio Constantiensi, sess. 8. dicit, eos qui ingrediuntur religiones eo ipso reddi ineptos ad servanda mandata Dei, ex quo sequitur, continentiam, obedientiam, & paupertatem religiosam non consuli à Deo, sed prohiberi. Lutherus in epithalamio, & libro de votis monasticis. Philippus in locis communibus, cap. de discrimine præcepti & consilii, & in Apologia Confessionis Augustanæ, artic. 27. Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis monasticis. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 13. Brentius in Confessione Wirtembergica, capite de votis monasticis, & alii hæretici in genere docent, nullum esse consilium Evangelicum. Quamvis enim Lutherus in assertione art. 30. admiserit unum continuum, ideſt, virginitatem, tamen revocavit postea sententiam in epithalamio.

In particulari tria dicunt. Primò, vitam pauperem & cœlibem ducere sub obedientia Prælati, esse meram impietatem & superstitionem, si id fiat ad colendum Deum, ideſt, si quis putet hæc placere Deo; & esse per se meritoria. Secundò dicunt, voluntariam paupertatem, & obedientiam exhibitam ei, cui alioqui non debetur, si non assumatur ad colendum Deum, non esse quidem impiam, tamen esse stultam, & inanem, & prorsus malam. Satis enim esse, ferre pauperiem, quam necessitas adfert, & obedire parentibus & magistratibus. Tertiò dicunt, continentiam, si non assumatur cum opinione cultus, sed ut instrumentum ad expeditius obeunda munera Evangelii, esse bonam & laudabilem, & sic laudari ab Apostolo, 1. Corinth. 7. tamen non esse possibilem, nisi illis, qui sciunt, se habere peculiare Dei donum, quod tam rarum esse volunt, ut Lutherus in epithalamio dicat, neminem posse continere, nisi divino miraculo. Et ubi est unus continens, ibi esse plus quàm centum millia, quibus matrimonium necessarium sit.

Quarta sententia est Catholicorum omnium, multa esse verè & propriè consilia Evangelica, sed præcipuè tria; Continentiam, Obedientiam, & Paupertatem, quæ nec sint præcepta, nec indifferentia, sed Deo grata, & ab illo commendata.

CAPUT IX.

Asseruntur Consilia Evangelica testimoniis Scripturæ.

QUæ sententia ut ad tertium veniamus, probatur primò, Scripturis. Secundò, exemplis primitivæ Ecclesiæ. Tertiò, testimoniis veterum. Quartò, rationibus.

Primum testimonium est Isaiæ 56. *Non dicat Eunuchus. Ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis : qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & servaverint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus nomen æternum dabo eis, quod non peribit.*

Quòd hic agatur de continentibus voluntariis, non de abscissis, vel sic natis, qui necessariò continent, docent Hieronymus & Cyrillus in hunc locum, Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 24. & Basilius in libro de vera virginitate. Ambrosius in exhortatione ad virgines, & Gregorius 3. parte pastoralis, cap. 29. & patet ex præmio, quod Eunuchis promittitur. Nec enim ulla ratio est, cur abscissis vel natis Eunuchis promittatur major gloria, quàm sit filiorum & filiarum Dei. Addit autem subtiliter Augustinus. Si quis contendat, Isaiam loqui de veris Eunuchis, adhuc juvari causam nostram; nam si Eunuchis, qui continent se, quia non possunt aliud facere, promittitur major gloria, quàm junctis conjugatis : certè majore ratione promittitur iis, qui se continebunt, etiamsi possent non continere.

Est autem hoc loco observandum illud nomen : *Melius à filiis & filiabus*; posse habere alium etiam sensum, videlicet, ut intelligamus promitti aliquid melius, quàm fuissent filii & filiæ, nam verba Hebræa שֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת, ideſt, nomen bonum præ filiis & filiabus optimè recipiunt hunc sensum, dabo illis qui carent liberis aliquid melius, quàm sit habere

re liberos, & ſic etiam verterunt 70. Interpretes: τέκνα ὀνομάζων χρείττω ὑιῶν, καὶ θυγατέρων. Et recidit in idem cum ſuperiore ſententia; Nam ſemper anteponuntur continentes conjugatis, cùm iſti liberos, illi melius aliquid habituri ſint.

Quòd autem continentia Eunuchorum hoc loco non imperetur, ſed conſulatur, docent iidem auctores, & probat Hieronymus ex illis verbis: *Qui elegerint quæ ego volui*. Illi enim dicuntur eligere, qui non coguntur præcepto. Itaque ſenſus eſt; Qui elegerint quæ ego volui, ideſt, qui tranſcendentes ea, quæ præcepi accommodans me humanæ imbecillitati, ſponte ſua elegerint perfectiora, quæ ego cupio & vellem. Præterea idem patet ex eo, quòd qui Eunuchi non ſunt, etſi poſtponuntur Eunuchis, tamen non excluduntur à regno cœlorum, imò filii & filiæ vocantur; Ergo non tenentur omnes eſſe Eunuchi, ergo non eſt præceptum.

Quòd autem continentia non ſolùm ſit utilis in hac vita, ut adverſarii dicunt, ſed ſit verè meritoria gloriæ ſingularis, quod tanquam blaſphemiam horrent, patet ex illis verbis: *Nomen æternum dabo eis, quod non peribit*, quod ſic exponit Auguſtinus de ſancta virginitate cap. 25. *Quid*, inquit, *tergiverſaris impia cæcitas? Quid temporalem tantummodò vitalitatem promittis continentibus Sanctis? Nomen æternum dabo eis. Et ſi fortè hic ipſum æternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco, nec unquam deerit, quid quæris ampliùs? Quid dicis ampliùs? æternum hoc nomen, quidquid illud eſt, Spadonibus Dei, quod utique gloriam quandam propriam excellentemque ſignificat, non erit commune cum multis, quamvis in eodem regno, & in eadem domo conſtitutis: Nam ideò fortaſſe & nomen dictum eſt, quod eos, quibus datur, diſtinguat à cæteris.*

Sed occurrit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu & votis monaſticis, ac probat, Iſaiam loqui de veris Eunuchis, qui erant apud Judæos: Nam quia eo tempore magna fœlicitas erat, habere multam prolem, dicit, Deum voluiſſe conſolari Eunuchos, atque illis idcircò pollicitum ſe habiturum eos meliore in loco, quàm filios & filias, ideſt, quàm Iſraelitas reliquos, qui non cuſtodiunt legem divinam, ſi tamen ipſi eamdem legem diligenter obſervaverint.

At hæc expoſitio facilè refelli poteſt. Primò, quia contraria eſt antiquis, ſanctiſſimis, ac doctiſſimis Patribus, Baſilio, Cyrillo, Ambroſio, Hieronymo, Auguſtino, Gregorio, quibus in re dubia multò tutius credi poteſt, quàm uni Apoſtatæ, qui mavult Rabinos Judæorum, quàm ſanctos Patres Eccleſiæ ſequi.

Secundò, quia abſurdè Petrus Martyr per filios Dei, quibus anteponuntur Eunuchi, intelligit Iſraelitas malos: Nam vel dicuntur filii Dei Iſraelitæ mali quatenus Iſraelitæ, vel quatenus mali, non quatenus Iſraelitæ, quia etiam Eunuchi erant Iſraelitæ, & proinde filii; quocirca inepta eſſet collatio: non etiam dicuntur filii, quatenus mali, quia homo, quà malus eſt, non ex Deo, ſed ex Diabolo eſt: Quare per filios conjugati fideles & boni intelliguntur, qui etiam locum bonum habent in domo Dei, ſed eis anteponuntur virgines, & continentes, qui locum meliorem habent, ideſt, locum ſponſæ.

Tertiò, quia hoc loco Deus pollicetur Eunuchis nomen æternum, ideſt, celebrem famam, eamque numquam interituram, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Oſtendat igitur Petrus Martyr, qui ſint illi Eunuchi, in quibus impletum ſit hoc vaticinium; certè non inveniet carne abſciſſos valde celebratos. At nos proferre poſſumus exercitum innumerabilem Sanctorum, & ſanctarum Virginum, quorum laudibus pleni ſunt libri ſanctorum Patrum.

A Itaque ipſa vaticinii hujus tam manifeſta impletio in ſanctis Virginibus ſatis eſſe deberet ad excludendam carnalem & Judaicam illam ſententiam de carnalibus Eunuchis.

Secundum teſtimonium Sap. 3. *Felix ſterilis, & incoinquinata, quæ neſcivit thorum in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum, & Spado, qui non operatus eſt per manus ſuas iniquitatem, nec cogitavit contra Deum nequiſſima, dabitur enim ei fides donum electum* (ideſt, donum quoddam ſingulare, reſpondens fidelitati ipſius) *& ſors in templo Dei. Bonorum enim laborum glorioſus eſt fructus, & quæ non concidit radix ſapientiæ.* Quem locum ſimilem eſſe ſuperiori, docet Hieronymus, ubi ſuprà.

B Tertium teſtimonium Matt. 13. ubi Dominus comparat regnum cœlorum, ideſt, Eccleſiam, terræ bonæ, cujus una pars reddebat fructum centeſimum, alia ſexageſimum, alia trigeſimum. Quem locum exponentes Cyprianus de habitu virginum, Hieronymus lib. 1. in Jovinianum, & Auguſtinus de ſancta virginitate cap. 44. & 45. docent, ea parabola diſtingui meritum caſti conjugii, viduitatis & virginitatis. Ex quo apparet, continentiam virginalem eſſe majus bonum, & magis meritorium apud Deum, quàm ſit caſtitas conjugalis, ac proinde eſſe conſilium divinum; quod enim Deus non præcipit, & tamen commendat, & anteponit aliis rebus, ſine dubio conſulit.

C Quartum eſt Matth. 19. cùm Apoſtoli dixiſſent: *Non expedit nubere*, Dominus ait: *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt, ſunt enim Eunuchi, qui de matris utero ſic nati ſunt, & ſunt Eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus, & ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere, capiat.* Hìc non dari præceptum de continentia, patet ex ſuperioribus; Nam initio hujus capitis Dominus approbavit nuptias, dicens: *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*; ergo non prohibet hoc loco nuptias, ergo non præcipit continentiam. Idem patet ex ſequentibus. *Qui poteſt capere capiat*: Nam, ut eleganter ait Auguſtinus ſerm. 61. de tempore, de præceptis juſtitiæ non poteſt dici: Qui poteſt facere, faciat, ſed omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excindetur. Quod autem conſilium detur, patet ex eo, quòd cùm Apoſtoli dixiſſent: Non expedit nubere, Dominus non ait: Imò verò expedit, ſed ait; *Non omnes capiunt verbum hoc; qui poteſt capere, capiat*; ideſt, verum dixiſtis, nuptias non expedire, nam impediunt potiùs; tamen non omnes hoc intelligunt, ſed qui poteſt aſſequi, non omittat. Quòd denique continentia non ſolùm conferat corporalem utilitatem, ſed præmium habeat in cœlo, patet ex illo: *Sunt Eunuchi, qui caſtraverunt ſe propter regnum cœlorum.*

D At adverſarii, ac in primis Petrus Martyr in lib. de cœlibatu & votis, illud, *Propter regnum cœlorum*, exponunt propter Evangelium expeditiùs prædicandum. Contrà autem eſt omnium Patrum expoſitio. Cyprianus lib. de habitu virginum: *Nec ornari jam*, inquit, *aut placere alii, quàm Domino ſuo ſtudeant, à quo & mercedem virginitatis expectant, dicente ipſo: Sunt enim Spadones, qui ſe caſtraverunt propter regnum Dei &c.* Ubi regnum Dei exponit Cyprianus virginitatis mercedem: non ergo ſignificat prædicationem Evangelii, præſertim cùm Cyprianus de mulieribus virginibus loquatur, quæ non poſſunt prædicare Evangelium. Hilarius in hunc locum, illud: *Propter regnum cœlorum*; exponit, ſpe regni cœleſtis quod ad Evangelii prædicationem referri non poteſt.

E Chryſoſtomus in hunc locum alloquens Eunuchum ſpiritualem: *Gratias*, inquit, *age Deo, quia magna*

magna præmia, rutilantesque coronas habebis, si ita vivet, quemadmodum sine aliquo illi præmio.

Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum; *Proponit*, inquit, *Agonothetis præmium, invitat ad cursum, tenet in manu virginitatis bravium, ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit veniat, & bibat, qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum, sed qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincet, ille satiabitur.*

Denique, Augustinus de sancta virginitate, c. 24. *Christo*, inquit, *laudanti eos, qui se castraverunt, non propter hoc factum, sed propter regnum Cœlorum, Christianus contradicat, affirmans hoc præsenti vitæ esse utile, non futuræ &c.* vide similia apud Bedam & Anselmum in commentario hujus loci.

Quintum est ibidem, ubi adolescenti dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* Quòd hìc non detur præceptum, sed consilium, patet ex ipsa consequentia verborum: nam interroganti: *Quid faciam, ut salvus fiam?* Dominus respondit: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Ubi ostendit, mandatorum observationem sufficere ad salutem; ac deinde subjungit: *Si vis perfectus esse*, idest, si non es contentus vita æterna, sed aspiras ad excellentem gradum in ipsa vita æterna: *Vade, vende omnia.*

Præterea, si hoc esset præceptum, certè esset præceptum charitatis, at non est; nam charitas non requirit, nisi ut diligamus proximum, sicut nos ipsos; ergo non requirit, ut demus omnia nostra proximis, & nobis nihil servemus, sed satisfacimus ei præcepto, si partim demus, partim retineamus. Quod autem dare omnia mereatur insigne præmium, patet ex illis verbis: *Et habebis thesaurum in cœlo.* Sed occurrunt quinque expositiones refellendæ.

Prima est S. Hieronymi & Bedæ in hunc locum, ubi docent, juvenem istum non voto discentis, sed animo tentantis ad Dominum accessisse. Ex quo posset aliquis colligere, Dominum quoque non seriò respondisse, sed ironicè. Refellit Chrysostomus hanc sententiam. Primò, quia nullus Evangelista hunc adolescentem reprehendit, cùm tres hanc historiam scribant, nimirum Matthæus cap. 19. Marcus cap. 10. Lucas cap. 18. Secundò, quia Dominus lenissimè cum eo locutus est, cùm alioqui tentatores aliter excipere soleat. Tertiò, quia non abiisset tristis audito verbo Domini, nisi revera seriò perfectionem desideràsset.

Adde, quòd Dominus *intuitus eum, dilexit illum*, ut ait Marcus. Dominus autem non diligit hypocritas. Ergo B. Hieronymus memoria lapsus est; existimavit enim, hunc juvenem eundem esse cum illo Pharisæo tentatore, de quo Marc. 14. nam hunc locum Marci allegat, cùm tamen Marcus distinguat unum ab altero, ut patet ex cap. 10. & 14. Quare Hieronymus quæst. 1. ad Hedibiam, & libro contra Vigilantium, hunc locum expendens, longè aliter exponit. Similiter memoria lapsus est Erasmus, qui in annotatione ad hunc locum scribit, à Chrysostomo hunc adolescentem tanquam tentatorem accusari, cùm è contrario potiùs Chrysostomus eum defendat. Beda quoque in commentario ad cap. 10. Marci, apertè mutat sententiam, ac docet falli eos, qui putant hunc adolescentem animo tentantis accessisse.

Altera expositio est Joannis Calvini lib. 4. Instit. cap. 13. §. 13. qui primò demonstrat, Dominum non potuisse constituere perfectionem in vèndendis omnibus rebus, cum Apostolus 1. Corinth. 13. dicat: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Et ad Coloss. 3. dicat, charitatem esse vinculum perfectionis. Deinde explicat ipse locum hunc, ac dicit, adolescentem illum, qui dixerat: *Omnia hæc servavi à juventute mea*, mentitum fuisse, & ideo Christum ei dixisse. *Vade, vende omnia quæ habes*, non ut eum ad hoc faciendum hortaretur, sed ut proposito illi mandato, quod implere non posset, disceret, se esse mentitum; quomodo si jactanti se scire omnia, diceremus: explica igitur nobis, quot sint stellæ in cœlo, vel grana arenæ in littore maris; Quòd autem ille juvenis non servaverit omina mandata, probat Calvinus, quia unum ex mandatis est, diligere Deum ex toto corde: qui autem diligit ex toto corde, paratus est omnia dimittere propter Deum; Nec efficitur tristis, si ei dicatur à Deo, ut dimittat omnia, iste autem juvenis, audito Christi verbo, tristis effectus est.

Eadem est expositio Petri Martyris in libro de cœlibatu & votis, ubi addit etiam hoc argumentum: Dominus ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia &c.* at perfectio omnibus imperatur Matth. 5. *Estote perfecti*; igitur non consilium, sed præceptum fuit huic adolescenti, vendere omnia.

At errare Petrum Martyrem & Calvinum, probatur Primo ex cap. 10. Marc. ubi legimus: *Dominus autem intuitus eum, dilexit eum.* Dominus autem non diligit mendaces, igitur credibile est, eum vera dixisse. Neque argumentum Calvini concludit; nam qui diligit ex toto corde, non tenetur facere omnia, quæ Deus consulit, sed solùm quæ præcipit. Hic autem Dominum non præcipere, sed consulere, jam probatum est: & rursus probari potest; nam Dominus non absolutè dixit: *Vende omnia*, sed sub conditione: *Si vis perfectus esse.*

At, inquiunt, tenebatur esse perfectus, cùm sit præceptum: *Perfecti estote*, Matth. 5. igitur tenebatur etiam vendere omnia. Sed contrà, nam in primis jam suprà ostendimus, perfectionem hoc loco positam, non esse præcepti, cùm distinguatur ab observatione legis, de qua dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

Neque obstat illud Matth. 5. *Estote perfecti*; nam varia sunt genera perfectionis, ut diximus suprà capit. 2. Quædam enim est perfectio necessaria ad salutem, quæ consistit in plena observatione mandatorum; quædam est perfectio major, quæ necessaria est non ad salutem simpliciter, sed ad excellentiorem gradum gloriæ in regno cœlorum, & hæc consistit in observatione consiliorum. De priore igitur perfectione loquitur Dominus Matth. 5. de posteriore hoc loco. Id quod rursus hoc modo probatur, nam si hæc perfectio esset præcepti, certè tenerentur omnes Christiani vendere omnia sua, nam ad præcepta omnia omnes tenentur.

Respondet Martyr, hoc præceptum vendendi omnia datum esse solùm huic adolescenti, & proinde, illi fuisse necessarium ad perfectionem, non autem aliis; ille enim est perfectus, qui Deo jubenti obedit.

At contra, sicut cùm Dominus ait: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*; indicavit, servare mandata esse medium ad vitam æternam omnibus hominibus. Sic etiam cùm ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia*; indicavit, vendere omnia esse medium ad perfectionem omnibus hominibus, & non solùm illi adolescenti. Præterea, idem probamus ex testimoniis veterum sanctorum Patrum, qui docent, Dominum hoc loco non imperasse, sed tantùm hortatum esse, & consuluisse, tanquam perfectionem, vendere omnia, & dare pauperibus.

Ambrosius lib. de viduis, ultra medium: *Ut intelligas*, inquit, *distantiam præcepti, atque consilii, illum recordetur, cui in Evangelio ante præscribitur, ne homicidium*

dium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat; præceptum enim ibi est, ubi est pœna peccati. At verò cùm se præcepta legis memorasset implesse, consilium ei datur, ut vendat omnia, & sequatur Dominum; hæc enim non pro præcepto dantur, sed pro consilio deferuntur.

Hieronymus lib. contra Vigilantium: *Quod autem asseris eos melius facere, qui utuntur rebus suis & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus dividunt, quàm eos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non à me, sed à Domino respondebitur: si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, & naviculam, & rete dimittit. Iste quem tu laudas, secundus & tertius gradus est, quem & nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis & tertiis præferenda.*

Augustinus epist. 89. quæst. 4. *Viderit*, inquit, *ille juvenis quemadmodum ille legis mandata servaverit, veruntamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit, si vis venire ad vitam, serva mandata; hic autem, si vis perfectus esse, vade, vende omnia &c.* Chrysostomus in hunc locum: *Ut alliciatur*, inquit, *ingentem ei mercedem futuram ostendit, & voluntati ejus omnia relinquit.*

Idem probatur ex verbis sequentibus; nam cùm Petrus vidisset adolescentem audito hoc consilio abiisse tristem, dixit Domino: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te; quid ergo erit nobis?* quasi diceret, ecce nos fecimus quod iste juvenis facere noluit, quid ergo nobis dabis? Cui interrogationi, si vera est Martyris & Calvini sententia, Dominus respondere debuit, nihil vobis dabo, nam soli illi juveni, & illi non seriò loquutus sum, sed solùm ea dixi, ut juvenis ille intelligeret se fuisse mentitum. At non ita respondit, sed ait: *Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me in regeneratione &c.* Et ne putemus solis Apostolis hæc promitti, audiamus Augustinum epistola 89. quæst. 4. hunc locum exponentem: *Qui*, inquit, *illius perfectionis de vendendis rebus suis consilium tam grande, tamque præclarum non receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus furientem Christum pavernnt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter judicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer judicandi.*

Ad argumentum Calvini ex Apostolo, respondeo, desertionem omnium rerum posse dupliciter considerari; uno modo secundùm se, altero modo ut est actus imperatus dilectionis. Primo modo, desertio omnium rerum non est perfectio, sed tamen est instrumentum ad perfectionem, & sic possumus exponere verba Domini: *Si vis perfectus esse, vende omnia*, ideſt, sume hoc instrumentum & acquires perfectionem; quia tamen hæc desertio rerum, si absque charitate sit, non salvat hominem, ideo dicitur non prodesse, ab Apostolo, 1. Cor. 13. Secundo modo desertio ipsa potest dici perfectio, sive opus perfectionis, quia includit gradum quemdam eximium charitatis, & de hac etiam potest intelligi verbum Domini, ut sensus sit, si vis esse perfectus, vende omnia; nam hinc apparebit te habere perfectam charitatem.

Tertia expositio est Pelagianorum; qui illud: *Si vis esse perfectus*, explicabant, si vis ut tibi nihil desit ad consequendam salutem; ille enim est perfectus, cui nihil deest, & hoc probabant ex illis verbis Domini, Marc. 10. *Unum tibi deest*; & ex verbis adolescentis, Matth. 19. *Quid adhuc mihi deest?* quasi diceret, servavi ista præcepta Decalogi à Mose tradita; num aliquid aliud faciendum est? cui respondit Dominus, Marc. 10. *Unum tibi deest, vade, vende omnia &c.*

A At falsam esse hanc expositionem, docet Augustinus epist. 89. quæst. 4. ex illis verbis 1. Tim. 6. *Divitibus hujus sæculi præcipe, non superbè sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo. Bene faciant divites; sint in operibus bonis, facilè tribuant &c. Puto*, inquit Augustin. *quòd ista præcipiens, divites instruebat, non fallebat Apostolus, qui non ait, præcipe divitibus hujus Mundi, ut vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & sequantur Dominum, sed non superbè sapere &c.*

Cùm ergo Dominus ait: *Si vis perfectus esse*, non loquitur de perfectione necessaria ad salutem, sed de alia quadam majore. Et cùm ait: *Unum tibi deest*, non vult dicere ad salutem consequendam, sed ad
B perfectionem istam majorem. Et similiter ille juvenis dicens: *Quid adhuc mihi deest?* non intelligit ad salutem simpliciter assequendam; jam enim audierat responsum: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*; sed intelligit ad salutem facilius, & perfectiùs assequendam, q. d. quid possem adhuc facere utile ad vitam æternam? Quòd si quis admittere velit juvenem petivisse, an aliquid sibi deesset simpliciter ad salutem, dicere poterit à Domino fuisse responsum, nihil ei deesse ad salutem; non enim Dominus ait: *Unum tibi deest, vende omnia*; sed: *Si vis perfectus esse, unum tibi deest*, ut patet ex verbis Matthæi, & Marci simul junctis, q. d. nihil tibi deest ad salutem simpliciter assequendam, sed, si vis perfectus esse,
C unum tibi deest &c.

Quarta expositio est Gulielmi de sancto amore, contra quem scribit B. Thomas opusc. 19. qui dicebat verba ista Domini debere intelligi secundùm animi præparationem, & verum præceptum continere, sicut illa Matth. 5. *Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe illi & alteram*; quod præceptum est, sed intelligit in animi præparatione, ut Augustinus exponit in epist. 5. ad Marcellinum. Eodem modo videtur intelligere hunc locum Melanchthon in locis communibus, cap. de paupertate.

At hæc quoque falsa expositio est, nam exempla Domini, & Sanctorum sunt optima commentaria Scripturarum. Videmus autem Dominum, cùm fuit
D in maxilla percussus, Joan. 18. non vertisse alteram, sed dixisse: *Cur me cædis?* Et similiter Apostolum, cùm esset in maxilla percussus, Act. 23. non vertisse alteram, sed dixisse: *Percutiat te Deus paries dealbate*. Ex quibus exemplis evidenter colligit Augustinus in epist. 5. illud esse præceptum, sed intelligi in præparatione animi. At verò consilium de relinquendis omnibus rebus, Dominus, & Apostoli, & Sancti plurimi non in præparatione animi retinuerunt, sed re ipsa & factis impleverunt, Luc. 9. de se Dominus ait: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*. Et Matth. 19. Apostoli dicunt: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*. Et de S. Anton.
E scribit Athanasius, quod cùm audisset in Ecclesia legi hoc Evangelium: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia*, eum mox à Deo edoctum de vero sensu eorum verborum, omnia vendidisse & dedisse pauperibus. Ex quo apparet de reali desertione omnium facultatum hunc locum esse intelligendum.

Præterea illud præceptum de maxilla præbenda percussori, non potest impleri re ipsa sine damno proximi, & offensione Dei, & ideo intelligimus præcipi solùm patientiam, non autem ut re ipsa offeramus alteram maxillam. At vendere omnia, & dare pauperibus, sine ullius damno fieri potest; nemini enim facit injuriam, qui res suas donat pauperibus: idcirco intelligimus hoc consilium re ipsa implendum.

Quinta expositio falsa, est Osiandri, qui, ut refert

fert Alphonſus Virueſius Philippica 20. admiſit hoc eſſe verè conſilium Evangelicum, ſed non eſſe datum niſi juveni illi, cum quo Chriſtus loquebatur.

At Contra; Nam in primis non dixit Chriſtus illa verba adoleſcenti quomodocumque, ſed cum conditione, ſi vellet eſſe perfectus, ergo conſilium illi datum, omnibus fidelibus qui volunt eſſe perfecti, datur, juxta illud Matth. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate*. Præterea quæ Chriſtus dixit alicui ut Principi, accipiuntur dicta omnibus Principibus; ut: *Paſce oves meas*, Joan. 21. ergo etiam quæ dixit uni ut privatæ perſonæ, intelliguntur dicta omnibus privatis perſonis. Præterea quòd Chriſtus hæc dixerit omnibus, patet ex intelligentia Apoſtolorum, qui hæc ſibi etiam dicta crediderunt, dicentes: *Ecce nos reliquimus omnia*. Et ex approbatione Domini dicentis: *Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis &c.* Adhæc, ut ſuprà diximus, ſimillimæ ſententiæ ſunt, & ab eodem, atque eidem dictæ: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. Et: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia &c.* At prior dicta eſt omnibus, cur non etiam poſterior? Denique S. Antonius teſte B. Athanaſio, & S. Franciſcus teſte B. Bonaventura, ſibi dictum putaverunt: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia*. Quod idem pluribus aliis teſtibus probare poſſemus: Non igitur ſoli illi juveni datum eſt conſilium hoc.

Sextum teſtimonium eſt ibidem de obedientia, ubi Dominus ait: *Et ſequere me*; nam quòd hæc ſequela ſit conſilium, patet, quia dicitur ei ſoli; Qui vult eſſe perfectus, & cui dictum eſt: *Vende omnia quæ habes*. Quod autem illo: *Sequere me*, ſignificetur obedientia, probatur dupliciter. Primò, quia ſequi Chriſtum eſt imitari Chriſtum; Chriſtus autem *factus eſt obediens uſque ad mortem*, Philipp. 2. Secundò, quia Matth. 16. explicat ipſe Chriſtus quid ſit ſequi ſe dicens: *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me*. Quod ultimum, eſt explicatio ſuperiorum, ut ſenſus ſit, Qui vult poſt me venire, ideſt, me ſequi, abneget ſe, & tollat crucem ſuam, & ſic ſequetur me. Porrò abnegare ſe, nihil eſt aliud quàm valedicere ſuo judicio, & ſuis affectibus & accommodare ſe alterius judicio, & voluntati.

Dicet aliquis: Abnegare ſe, eſt quidem obedire, ſed hoc loco agitur de obedientia quæ neceſſariò debetur Deo, non quæ ſponte exhibetur homini, ſequitur enim, Qui amat animam ſuam, perdet eam.

Reſpondeo, hoc loco agi de obedientia, quæ neceſſariò debetur Deo; tamen hinc deduci etiam conſilium religioſæ obedientiæ. Nam hinc habemus, ſequi Chriſtum, eſſe abnegare ſeipſum, ideſt, alterius voluntati ſeipſum ſubjicere. Habemus autem ex aliis locis duplicem eſſe Chriſti ſequelam: unam communem, & neceſſariam omnibus fidelibus, de qua hìc agitur, ideſt, Matth. 16. & Luc. 9. & rurſum aliam quæ ſolis iis conſulitur, qui volunt eſſe perfecti, de qua agitur Matth. 19. & Lucæ 18. Ergo neceſſe eſt duplicem eſſe abnegationem ſui, ideſt, obedientiam, unam communem & neceſſariam omnibus, quæ conſiſtit in obediendo in iis rebus tantùm, quæ ſunt neceſſariæ ad ſalutem: alteram majorem, & univerſaliorem, quæ conſiſtit in obediendo in omnibus rebus, etiam non neceſſariis, modò peccata non ſint: qualis obedientia laudatur in Rechabitis Hierem. 35. qui obedierunt patri ſuo in iis, in quibus non tenebantur.

Septimum teſtimonium eſt 1. Corinth. 7. ubi multis modis proponitur conſilium continentiæ. *Bonum eſt*, inquit Paulus, *mulierem non tangere*. Item: *Bonum eſt homini ſic eſſe*. Item: *Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem*. Item: *Dico autem innuptis, & viduis, bonum eſt ſi ſic permanſerint, ſicut & ego*. Item: *Volo omnes vos eſſe ſicut me ipſum*, ideſt, continentes, ſic enim omnes veteres exponunt. Item: *De virginibus præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſequutus à Domino ut ſim fidelis*. Ubi indicat Apoſtolus conſilium hoc non eſſe humanum, ſed divinum: dicit enim ſe conſilium dare, non ut hominem politicum, ſed ut fidelem miniſtrum Dei. Item: *Qui matrimonio jungit virginem ſuam, bene facit, & qui non jungit, melius facit*. Denique de vidua: *Cui vult nubat, tantùm in Domino; beatior autem erit ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium; puto autem, quòd & ego ſpiritum Dei habeam*: ubi rurſum vides tribui conſilium hoc Spiritui ſancto.

Ad hæc loca reſpondent adverſarii tripliciter. Prima ſolutio eſt Lutheri in epithalamio, ubi dicit, Apoſtolum hoc loco non conſulere, ſed diſſuadere continentiam; Et probat ex eo quòd Apoſtolus in hoc capite laudationi continentiæ admiſcet neceſſitatem matrimonii; nam poſtquam dixit: *Bonum eſt homini mulierem non tangere*, ſtatim ſubjungit: *Propter fornicationem autem unuſquiſque ſuam uxorem habeat*; quaſi velit dicere, ego quidem vellem hortari ad continentiam, quæ ſanè præclarum quiddam eſt, tamen non ſinit me hoc facere periculum fornicandi. Idem ferè docet Calvinus in commentario hujus loci; ait enim ſimilem eſſe Pauli ſententiam: *Bonum eſt homini mulierem non tangere*: huic ſententiæ, bonum eſſet homini non comedere, neque bibere, ſi fieri poſſet; ſed quia non poteſt fieri ſine miraculo, ideo, unuſquiſque comedat, & bibat.

At Contra; nam in primis verba Pauli apertiſſima ſunt; Non enim dicit bonum eſſet, ſed: *Bonum eſt*; non ait conſilium dare vellem, ſed: *Conſilium do &c.* Deinde Patres omnes ſic exponunt. Vide Chryſoſtomum & alios in hunc locum. Ambroſium libro de viduis propè finem. Hieronymum lib. 1. in Jovinianum, & Auguſtinum libro de ſancta virginitate, cap. 13. & ſequentibus. Ex quibus Auguſtinus, quaſi prævidiſſet, unum ex ſuis Auguſtinianis apoſtatis dicturum, Apoſtolum hoc loco hortari ad nuptias, & deterrere à continentia, diſertè ſcripſit contrarium, ſic enim ait, cap. 16. *Hoc modo*, inquit, *exhortatur ad virginitatem, continentiamque perpetuam, ut aliquantùlum à nuptiis etiam deterreret*.

Præterea, ſi ita eſt difficile continere, ut iſti dicunt, & exemplo oſtendunt, cùm nulli apud eos contineant: certè Paulus ineptiſſimus fuit, qui rem impoſſibilem tantopere laudavit. Et patebit abſurditas hujus rei, ſi quis applicet omnia verba Pauli ad exemplum Calvini. Nonne enim ridiculus fuiſſet Apoſtolus, ſi diciſſet, bonum eſt non comedere? Item, cares cibo, noli quærere cibum? Item, de non comedendo præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, ut nemo comedat? Item, qui comedit, bene facit; qui non comedit, melius facit? Item, non peccat qui comedit, quod vult facit, beatior erit ſi non comederit? Non igitur de re impoſſibili loquitur Paulus.

Per illud autem: *Propter fornicationem autem unuſquiſque ſuam uxorem habeat*, non monet Apoſtolus, ut unuſquiſque, cui ineſt aliquod periculum fornicandi, uxorem ducat: nam tunc omnes omnino deberent uxorem ducere, nullo excepto, cùm tamen Lutherus ipſe excipiat eos, qui habent donum continentiæ. Nam etiam illis ineſt periculum fornicandi,

randi, cùm poſſint donum illud amittere, & vinci aliquando à tentatione, ſed monet, ut qui uxorem duxerunt, illam retineant, & quicumque eſt fornicaturus, uxorem potiùs ducat, ſicut infrà dicit: *Qui non ſe continet, nubat.*

Altera expoſitio eſt Petri Martyris in hunc locum, ubi opponit his verbis Pauli: *Bonum eſt homini mulierem non tangere*, ideſt, ſine uxore eſſe, illa verba Dei Geneſ. 2. *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, ideſt, non eſt bonum hominem ſine uxore eſſe. Et quia non debet pugnare Paulus cum Deo, dicit Paulum loqui ſolùm de illis, qui certi ſunt ſe habere continentiæ donum, Deum autem, de omnibus illis qui hoc dono carent. Et quoniam rariſſimi, aut nulli ſunt, qui certò ſciant ſe habere hoc donum, inde vult inferre, bonum eſſe, ut omnes ducant uxores.

At utrinque errat; Nam quòd Deus non loquatur de iis, qui hoc dono carent, patet; nam ea verba loquutus eſt Deus ante peccatum Adæ, quo tempore Adam ſine ullo dubio carebat mala concupiſcentia, & habebat cum cæteris virtutibus etiam donum continentiæ, ita ut poſſet continere, ſi opus eſſet.

Quòd autem Paulus non loquatur de iis ſolùm, qui habent donum continentiæ, ſed abſolutè pronunciet, bonum eſſe viro mulierem non tangere, patet etiam; nam etſi non omnes habent hoc donum, tamen omnes poſſunt habere, ſi à Deo illud petant, & proinde omnibus poteſt convenire Pauli conſilium. Nam ſi ita hoc donum eſſet à Deo, ut nullo modo eſſet in noſtra poteſtate continere, & non continere, ſicut non eſt in noſtra poteſtate prophetare, quod exemplum affert Calvinus in commentario hujus capitis, abſurdè Paulus diceret: *Conſilium autem do*. Et: *Quod vult, faciat*; non enim ulla eſt conſultatio, aut electio de eo, quod non eſt in noſtra poteſtate. Quis enim, niſi ſtultus, conſultaret, an vellet prophetare, vel non prophetare?

Item, idem B. Paulus ibidem dicit, etiam continentiam conjugalem eſſe donum Dei, & non dari omnibus: *Unuſquiſque*, inquit, *donum ſuum habet ex Deo, unus quidem ſic, alius autem ſic*. Peto igitur, qui non habet donum continentiæ conjugalis, quid aget? Num licebit ei fornicari? Reſpondebunt: non licere fornicari, quia etſi non habet donum continentiæ, tamen habebit, ſi à Deo petat. Idem ego dicam de continentia virginali. Verba igitur Dei & Pauli aliter concordanda ſunt. Deus loquitur de bono ſpeciei, Paulus de bono individui. Item, Deus loquitur pro eo tempore, quo mundus erat vacuus, Paulus pro eo, quo mundus eſt plenus. Denique, Deus loquitur de bono, quod refertur ad vitam temporalem, Paulus autem de bono, quod refertur ad vitam æternam, ut jam probabimus.

Eſt ergo Tertia ſolutio, quòd Paulus ſive ſuadeat continentiam, ſive non, ſolùm illam laudet tanquam utilem ad aliud, non autem ut per ſe Deo gratam & meritoriam: Hanc autem utilitatem non eodem modo exponunt; Nam Lutherus in Epithalamio non agnoſcit aliam utilitatem quàm temporalem, quia nimirum liberat à curis, & afflictionibus multis, quæ neceſſariò ſunt annexæ matrimonio: *Vult*, inquit, *S. Paulus hoc verbum ſpiritualiter intelligi, ubi ait, bonum eſt homini mulierem non tangere, ut hoc bonum non ſit dictum de merito coram Deo, ſicut hactenus textus ille etiam à S. Hieronymo eſt expoſitus, ſed dictum eſt, de temporali bono, commodo, & quiete in hac vita, quibus homo caſtus antecellit conjugatos; ſiquidem is, qui ſine conjugio caſtè vivit, ab his moleſtiis, & tribulationibus, quæ in matrimoniali ſtatu ſunt, liber eſt.*

At Melanchthon in locis, cap. De caſtitate, Martyr in hunc locum Apoſtoli, & alii non ſolùm hanc utilitatem temporalem agnoſcunt, ſed etiam aliquam ſpiritualem, quòd nimirum qui uxore carent, expeditiores ſunt ad orandum, prædicandum &c. Nos autem præter has duas agnoſcimus tertiam, nimirum ad placendum Deo, & præmia maxima promerenda. Et quidem ad refellendum Lutherum ſufficere deberet, quòd idem omnino ſenſerat Jovinianus, quem his verbis refellit Auguſtinus, libro de ſancta virginitate, cap. 23. *Unde*, inquit, *mirabiliter deſipiunt, qui putant hujus continentia bonum non eſſe neceſſarium propter regnum cœlorum, ſed propter præſens ſæculum, quod ſcilicet conjugia terrenis curis pluribus, atque arctioribus diſtendantur, qua moleſtia virgines, & continentes carent &c.*

At, inquiunt, Apoſtolus dicit: *Arbitror hoc bonum eſſe propter præſentem neceſſitatem*. Et infrà: *Tribulationes tamen carnis habebunt hujuſmodi.*

Reſpondeo, illud *Propter præſentem*, vel, ut nos legimus: *Inſtantem neceſſitatem*, non ſignificare propter præſentes moleſtias fugiendas, ſed propter temporis brevitatem, quia Dominus propè eſt, & dies illi propinquant, de quibus dicitur: *Væ prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus*. Matth. 24. ut exponit Hieronymus, libro contra Helvidium, libr. 1. contra Jovinianum, & in epiſt. ad Euſtochium de virginitate, & patet ex Apoſtolo hoc loco, qui quaſi explicans quid ſit præſens neceſſitas, ait: *Tempus breve eſt*, & rurſum: *Præterit enim figura hujus mundi*. Illud autem: *Tribulationes tamen carnis habebunt hujuſmodi*, intelligitur quidem de afflictione temporali, quam patiuntur conjugati, ſed non ad eam ſolam fugiendam, docet B. Paulus bonam eſſe continentiam: Immò, ut pulchrè exponit Hieronymus, lib. 1. contra Jovinianum, ne quis putaret, conjugatos eſſe quidem inferiores virginibus quantum ad ſpiritualia, ſed tamen eſſe fœliciores quantum ad carnalia, ideo addit eos etiam miſeros eſſe quoad carnalia, & propterea nullam eſſe cauſam ambigendi, ſitne melius continere an nubere.

Jam verò contra Philippum, & Martyrem, ſunt in hoc ipſo capite duo vel tria loca. Primus eſt: *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo, ut ſit ſancta, & corpore, & ſpiritu*. Ubi Apoſtolus dicit, virginitatem eſſe ſanctitatem corporis, & ſpiritus, & per eam nos placere Deo; ſenſus enim eſt, ſicut mulier conjugata cogitat, quomodo ſe pulchram conſervet, ut ſic placeat viro ſuo, ſic virgo cogitat, quomodo ſervet corporis integritatem, & ſanctitatem, ut per eam placeat Deo. Hieronymus lib. 1. contra Jovin. hoc exponens: *Illa*, inquit, *virginitas hoſtia Chriſti eſt, cujus nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculavit*: ubi vides virginitatem hoſtiam Dei nominari; proinde rem eſſe, qua colitur Deus, & quæ placet Deo.

Secundus eſt: *Non ut laqueum vobis injiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi*: ubi Apoſtolus dicit, continentiam & per ſe honeſtam, ac decoram eſſe, & proinde Deo caram, & ſimul utilem ad aliud, ideſt, ad orandum ſine intermiſſione.

Tertius eſt: *Beatior autem erit ſi ſic permanſerit*, ideſt, ut exponit Ambroſius, dignior in futuro ſæculo.

Accedat Ultimò Auguſtinus libro de ſancta virginitate, cap. 14. ubi ſic ait: *Quoniam adeunda eſt vita æterna, in qua eſt quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, ſed quibuſdam ibi tribuenda, cui conſequendæ non ſatis eſt liberatum eſſe à peccato, niſi ipſi liberatori voveatur aliquid quod non ſit criminis non voviſſe, ſed voviſſe ac reddidiſſe ſit laudis, ideo aut Apoſtolus: Conſilium autem do.*

Octavum

Octavum teſtimonium eſt, 1. Corinth. 9. quo toto capite Paulus conatur oſtendere, ſe plus feciſſe quàm ſibi eſſet præceptum & propterea ſingularem gloriam apud Deum meruiſſe. Nam cùm Dominus ordinaſſet iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere, Paulus maluit gratis Evangelium prædicare, & ſic facere opus ſupererogationis: *Melius*, inquit, *eſt mihi mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet. Nam etſi evangelizavero, non eſt mihi gloria; neceſſitas enim mihi incumbit: Va enim mihi eſt, ſi non evangelizavero. Qua eſt ergo merces mea? ut Evangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Evangelium.*

Reſpondet Petrus Martyr in commentario hujus loci, Paulum non loqui de opere ſupererogationis, ſed de opere debito coram Deo, licèt non debito ſecundùm judicium hominum, & ideo etiam nomine gloriæ vult intelligi gloriationem coram hominibus, non coram Dei tribunali. Et probat tripliciter. Primò, quia Paulus ait: *Melius eſt mihi mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet*. At pro opere non neceſſario, quale eſt ſupererogationis, nemo debet mortem ſubire, ſed ſolùm pro neceſſario, ergo loquitur de opere neceſſario coram Deo; ex quo tamen ſequitur gloriatio coram hominibus, qui illud opus judicare poſſunt non neceſſarium.

Secundò, quia Paulus deſperat de mercede, niſi hoc opus faciat, ait enim: *Et ſi evangelizavero non eſt mihi gloria*, ideſt, ſi prædicavero accipiendo ſumptus à populo, nihil lucrabor: Unde ſequitur? *Qua eſt ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans ſine ſumptu ponam Evangelium*; ergo loquitur de opere debito, quod niſi fiat, perditur tota merces.

Tertiò, quia dicit, ut non abutar poteſtate mea; & ne quod offendiculum ponam Evangelio Chriſti; At abuti poteſtate, & offendiculum ponere Evangelio, peccatum eſt. Itaque concludit Martyr, Apoſtolum Paulum graviter peccaturum fuiſſe ſi accepiſſet ſumptus à populo, quia hoc modo impediviſſet curſum Evangelii.

In hac explicatione duo ſunt errores Martyris. Primus, quòd per gloriam, quam ſibi tribuit Paulus, intelligit gloriationem coram hominibus, non coram Deo. Nam in primis B. Auguſt. lib. de opere Monachorum cap. 10. contrarium ſcribit his verbis: *Bonum eſt magis mihi mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet. Quam gloriam? niſi quam habere voluit apud Deum in Chriſto*: hæc Auguſt. Ubi vide quàm apertè Martyri contradicat. Deinde verba Pauli apertè oſtendunt, eum loqui de gloria apud Deum, ideſt, de merito cujuſdam excellentis gloriæ, quam exſpectabat opere iſto ſupererogationis; nam infrà, id quod vocavit gloriam, vocat mercedem. *Qua eſt ergo merces mea &c.* At certè non exſpectabat Paulus mercedem ab hominibus, ſed à Deo. Denique ſi Paulus gloriaretur coram hominibus, quaſi de opere indebito, quod tamen re vera coram Deo debitum eſſet, falsò gloriaretur, quod quis dicat, niſi fortè aliquis Petrus Pſeudomartyr?

Secundus error eſt, quòd dicat Paulum peccaturum fuiſſe, ſi accepiſſet ſumptus à populo, & proinde opus ejus fuiſſe debitum, non ſupererogationis. Nam in primis Paulus in toto iſto capite nihil aliud agit, quàm ut probet ſibi licuiſſe vivere ex populi ſumptibus; id enim probat, Primò, exemplo aliorum Apoſtolorum. Secundò, exemplis militum, Paſtorum, Agricolarum. Tertiò, ex lege Moſi. Quartò, ex Chriſti ordinatione. Quintò, ex ipſa natura.

Præterea ita expoſuerunt omnes Patres, Chryſoſtomus in hunc locum: *Qua*, inquit, *ſupra præceptum ſunt multa, ſecundùm hoc dictum, mercedem conſequuntur; quæ autem ſub præcepto continentur, non itidem*. Ambroſius bis repetit Paulum ſibi licita illicita feciſſe. Auguſtinus libro de opere Monachorum, cap. 5. *Adieverat*, inquit, *ſtabularius, ad quem vulneratus ille perductus eſt, ſi quid ampliùs erogaveris, in redeundo reddam tibi: amplius ergo erogabat Paulus, qui fuit, ut ipſe teſtatur, ſumptibus militabat*. Denique Apoſtoli cæteri ſumptus à populis accipiebant, ut hìc Paulus dicit, nec eſt verisimile eos peccaſſe, ergo nec Paulus peccaſſet accipiendo.

Reſpondet Martyr, non eſſe eandem rationem Pauli, & aliorum; nam alii non habuerunt Pſeudoapoſtolos æmulos, ut habuit Paulus. At hoc nihil valet; nam alioqui non rectè probaret exemplo aliorum Apoſtolorum B. Paulus ſe potuiſſe ali à populo. Reſponderi enim potuiſſet, non eſſe eandem rationem aliorum Apoſtolorum, & ſuam. Deinde Paulus non abſtinuit ab accipiendis ſumptibus propter Pſeudoapoſtolos, ſed ne gravaret populos, ut ipſe dicit, 1. Theſſal. 2. & 2. Theſſal. 3. Immò propter Pſeudoapoſtolos debuiſſet potiùs accipere ſumptus. Illi enim de hoc Paulum accuſabant, ut Cajetanus bene animadvertit, quod Paulus non videretur verus Apoſtolus, cùm non viveret more aliorum Apoſtolorum. Quocirca ille in toto iſto capite probat ſe eſſe verum Apoſtolum, & ſe poſſe accipere ſumptus ſi velit.

Ad Primum argumentum dico, falſum eſſe, non licere mori pro opere ſupererogationis; quot enim ſacræ virgines occiſæ ſunt, quia nuptias recuſaverunt.

Ad Secundum reſpondet Anſelmus in hunc locum, Paulum deſperare de gloria, ſi ſolùm evangelizet propter alimenta temporalia. Poſſumus ſecundò & meliùs dicere, Paulum cùm ait: *Si evangelizavero non eſt mihi gloria &c.* non deſperare de gloria ſimpliciter, ſed de gloria quadam ſingulari, quæ debetur operi ſupererogationis, ut exponit Chryſoſtomus.

Ad Tertium dico cum Chryſoſtomo homil. 8. de pœnitentia, & cum Oecumenio & Theophylacto in hunc locum, Paulum accepiſſe nomen abuſus pro vehementi uſu; voluit enim dicere, ne quantum poſſum utar poteſtate mea. Neque eſt hoc novum; nam alii etiam auctores tum ſacri, tum profani utuntur hac voce in bonam partem. Tria enim ſignificat vox καταχράομαι, & Latinè, abutor. Primò, uti re aliqua contra ejus inſtitutionem, & hoc malum eſt. Secundò, uti præter inſtitutionem, & hoc non eſt malum; unde eſt figura κατάχρησις. S. Paulinus epiſt. 11. ad Severum: *Itaque*, inquit, *prompto filii Imperatoris aſſenſu mater Auguſta patefactis ad opera ſancta theſauris toto abuſa fiſco eſt*. Tertiò, uti ſimpliciter, ut apud Platonem epiſt. 8. & alios auctores.

Quòd autem ait: *Ne quod offendiculum ponam*, dico ibi offendiculum non ſignificare ſcandalum, ſed interruptionem, eſt enim Græcè ἐγκοπὴν. Metuebat enim Paulus, ut aliqui avariores, ne deberent alere concionatores, ab Evangelio retardarentur; hic autem metus poterat communis eſſe Paulo cum cæteris Apoſtolis, qui tamen hoc non obſtante, ſumptus à populo capiebant. Ex quo intelligimus non fuiſſe peccatum accipere ſumptus à populo, etiamſi inde ſequeretur aliqua retardatio curſus Evangelii; nam illa retardatio non oriebatur culpa Apoſtolorum, qui utebantur jure ſuo, ſed culpa auditorum. Tamen B. Paulus maluit pati famem, & laborem, quàm ut ullo modo Evangelii curſus retardaretur.

Adde poſtremò quod ſi illa verba: *Ut non abutar poteſtate mea*, & illa: *Ne offendiculum ponam*, ſignificarent Paulum peccaturum fuiſſe, ſi à populo ſumptus accepiſſet, ſequeretur eum non potuiſſe apud homi-

homines gloriari tamquam de opere indebito. Nam si ipse dicit se debuisse illud facere, idque hominibus dicit, quomodo gloriatur se feciſſe opus indebitum? Ergo Petrus Martyr secum ipse pugnat, dum docet, Paulum gloriari apud homines de opere indebito; & tamen inducit eundem Paulum dicentem, se debuisse illud opus facere, & peccaturum nisi fecisset.

Nonum testimonium est Apoc. 14. ubi legimus: *Nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadraginta quatuor millia; hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt, & sequuntur Agnum quocunque ierit.* Ex quo testimonio apparet, singulare præmium habere virgines, quandoquidem canunt canticum, quod nulli alii Beatorum canere possunt.

Respondent Magdeburgens. Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 454. hunc locum debere intelligi mysticè de iis, qui non sunt maculati idololatria, quæ vocatur fornicatio Babylonis, meretricis magnæ.

At contra. Nam in primis Joannes indicat paucos quosdam fuisse istos virgines, qui soli canticum illud dicere poterant; pauci enim sunt centum quadraginta quatuor millia, si cum illa turba magna Sanctorum comparentur, quæ præ multitudine numerari non poterat, quam idem Joannes vidit Apocal. cap. 7. At major pars Sanctorum immunis fuit ab idololatria, ut notum est. Prætera Joannes non diceret, cum mulieribus non sunt coinquinati, sed cum muliere, si intelligeret de fornicatione Babylonis.

Denique Patres de veris virginibus exponunt, Primasius, Beda, Oecumenius, & Anselmus in hunc locum, Hier. libro contra Helvidium in fine, Greg. 3. parte pastoralis, cap. 29. & Augustinus de S. Virginitate, cap. 27. & sequentibus, qui inter cætera sic ait: cap. 29. *Videbit vos cætera multitudo fidelium, qua Agnum ad hoc sequi non valet: videbit nec invidebit, & collatando vobis quod in se non habet, habebit in vobis. Nam & illud canticum novum, proprium vestrum, dicere non poterit, audire autem poterit, & delectari vestro tam excellenti bono, sed vos qui & dicetis, & audietis, quia & hoc quod dicetis, à vobis audietis, fœlicius exultabitis, jucundiusque regnabitis.* Hæc de Scripturis.

CAPUT X.

Idem asseritur exemplis.

SEcundo probatur exemplis primitivæ Ecclesiæ. Nam constat mox initio nascentis Ecclesiæ plurimos cœpisse colere continentiam, & vitam communem, rebus omnibus divenditis, quod in testamento veteri rarissimum fuerat. Nec potuit ejus novitatis alia esse causa nisi prædicatio Christi, & Apostolorum. Actor. 4. legimus, quotquot erant possessores agrorum & domorum, iis venditis, pretia attulisse ad pedes Apostolorum. Unde hoc? nisi quia audierant Dominum id consuluisse.

Porrò continentiam tam multi certatim arripiebant, ut Actor. 21. legamus, unum Philippum quatuor filias habuisse, & omnes virgines fuisse, quas certè non ad tempus aliquot virgines credere debemus, sed perpetuò, & ex electione; refert enim id Lucas tamquam aliquid magnum, quòd videlicet uni homini essent quatuor filiæ virgines. At quid magni est habere quatuor filias virgines, quæ ubi maturæ fuerint, nupturæ sint? Adde, quòd Euseb. lib. 3. hist. cap. 30. ex Policrate docet, filias Philippi in virginitate consenuisse.

Præterea Philo Judæus in lib. de vita contemplativa, testatur plurimos suo tempore, ideſt, initio Ecclesiæ, vitam communem & cœlibem duxisse; ait enim, talia hominum collegia fuisse in multis orbis terræ partibus, tam apud Græcos, quàm apud barbaros, sed præcipuè in Ægypto. Justinus ex Græcis fermè antiquissimus in Apologia secunda ante medium ait, apud nullam gentem ita coli cœlibatum, ut apud Christianos, ubi sunt plurimi utriusque sexus usque ad senectutem in virginitate permanentes. Quod idem scribit Tertullianus antiquissimus Latinorum in Apologetico, cap. 9.

CAPUT XI.

Idem asseritur testimoniis Patrum.

TErtio probatur ex clarissimis Patrum testimoniis, tum Græcorum, tum Latinorum; & quia testibus abundamus, omittam eos, quorum testimonia hæretici non recipiunt, ut Dionysium, & Ignatium, & similes.

Origenes in cap. 15. ad Rom. *Ea*, inquit, *quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis. Verbi causa: Virginitas non ex debito solvitur, neque enim per præceptum expetitur, sed suprà debitum offertur.*

Eusebius lib. 1. demonst. Evang. cap. 8. *Quocirca*, inquit, *in Ecclesia Dei duo modi vivendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, & soli divino cultui, ex immensa rerum cœlestium amore addictus, & talis quidem existit in Christianismo perfecta vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior, hic & modesto conjugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & justè militantibus, quæ sint agenda describit, agros quoque & mercaturam adjuncta religione non negligit, & his quidem secundus pietatis attributus est gradus.* Et quòd uterque vitæ modus à Christo sit institutus, initio capitis apertè docuit.

Athanasius in lib. de Humanitate Verbi, ultra medium: *Quis*, inquit, *hominum, vel post mortem, vel in vita auctor servandæ virginitatis fuit? at non contrà arbitratus est, eam virtutem præstari non posse? Attamen Salvator noster, & omnium Rex Christus, tantum valuit in hujusmodi præceptis, ut pueri nondum maturi legum disciplina, virginitatem, quæ supra legem est, profiteantur.* Nota, vocari hic præcepta, non leges obligantes, sed institutiones, & doctrinam, alioqui pugnaret ipse secum, cùm & præceptum vocat, & supra legem esse dicit.

Basilius in libr. de Virginitate, ultra medium: *Voluit enim Dominus*, inquit, *non præceptum esse ipsum virginitatis rectè factum, sed insigne animæ, virtutis studiosæ ex propria ac libera potestate, id quod supra mandatum, & supra naturam est, à seipsa perpetrantis.*

Epiphanius, hæres. 48. *Gaudet quidem*, nimirum Ecclesia, *his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, virginitatem exercere diligunt, verum unas nuptias honorat &c.*

Joannes Chrysostomus homil. 8. de pœnitentia: *Nequaquam*, inquit, *Dominum incuses, haud mandat impossibilia, multi & ipsa superant mandata.* Et infrà, posteaquam exempla posuit de continentia & paupertate, ait in persona Dei: *Non cogo, non gravo, sed proficientem quidem coronabo; non proficientem non puniro.*

Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum, ultra medium: *Quomodo*, inquit, *illud non animadvertis omnium sapientissime & ingeniosissime, atque ad virtutum arcem & verticem Christianos coarctans, qui in legibus nostris alia parendi necessitate imponunt, nec sine peri-*

ne periculo praetermitti poſſunt, alia non neceſſitate conſtringunt, ſed in electione, & voluntate poſita ſunt, ac proinde hanc rationem habent, ut qui ea cuſtodierint, honore, & praemiis exornentur, qui autem minus ea expleverint, nihil periculi pertimeſcant.

Jam ex Latinis. Cyprianus lib. de Habitu virginum, prope finem: *Neque hoc jubet Dominus*, inquit, *ſed hortatur, neque jugum neceſſitatis imponit, quando manet voluntatis arbitrium liberum: ſed cùm habitationes multas apud Patrem ſuum eſſe dicat, melioris habitaculi hoſpitia demonſtrat. Habitacula iſta meliora vos petitis, carnis deſideria caſtrantes, majoris gratiae praemium in caeleſtibus obtinetis.*

Ambroſius lib. de Viduis, ultra medium: *Qui praeceptum*, inquit, *impleverint, dicere poſſunt, ſervi inutiles ſumus, quod debuimus facere, facimus; Hoc virgo non dicit, non dicit ille, qui bona ſua vendidit.* Et infrà, *Ideo ergo praeceptum non datur, conſilium datur; praeceptum enim caſtitatis eſt, conſilium integritatis.*

Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum; *Proponit Agonotheta praemium, invitat ad curſum, tenet in manu virginitatis bravium, oſtendit puriſſimum fontem, & clamitat: Si quis ſitit, veniat, & bibat; non dicit, velitis nolitis, bibendum vobis eſt, atque currendum; ſed qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincet, ille ſatiabitur, & ideo plus amat virgines Chriſtus, quia ſponte tribuunt, quod ſibi non fuerat imperatum, majoriſque gratia eſt offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.*

Gregorius lib. 15. Moralium cap. 5. *Electi*, inquit, *nonnunquam plus ſtudent agere, quàm eis dignatus eſt Dominus jubere; carnis enim virginitas nequaquam juſſa eſt, ſed tantùm laudata; Nam ſi illa juberetur, nemorum conjugium jam culpa crederetur; & tamen multi virtute virginitatis pollent, ut videlicet plus impendant obſequio, quàm acceperunt praecepto.* Haec ille. Vide etiam tertia parte paſtoralis, cap. 28. & 29.

Auguſtinus lib. de Sancta Virginitate cap. 30. loquens de praeceptis & conſiliis: *In illis*, inquit, *Dominus debitum imperat vobis, in his autem, ſi quid amplius ſupererogaveritis, in redeundo reddet vobis.* Et ſerm. 18. de verbis Apoſtoli: *Ambierunt*, inquit, *virgines illam majorem pulchritudinem cordis ſui, tanquam dicerent: quid jubes? ne adultera ſimus? Hoc praecipis? amando te plus facimus, quàm praecipis.* Et in Enchirid. capit. 121. *Quacumque*, inquit, *mandat Deus, ex quibus unum eſt, Non moechaberis; & quaecumque non jubentur, ſed ſpeciali conſilio monentur, ex quibus unum eſt, Bonum eſt homini mulierem non tangere, tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum, & in hoc ſaeculo, & in futuro.* Ex his apparet, quanto mendacio Calvinus dicat, lib. 4. Inſtit. cap. 13. §. 12. nulli veterum veniſſe in mentem; quòd Chriſtus aliquid conſuluerit.

CAPUT XII.

Idem confirmatur naturali ratione.

ULtimo probatur ratione deſumpta, tum ex corporibus naturalibus, tum ex politicis Rebuſpublicis. Videmus enim in qualibet re naturali, duplicem eſſe perfectionem: unam neceſſariam ad eſſe, alteram ad bene eſſe: unam, ſine qua rei natura non eſt perfecta, alteram, ſine qua non eſt ornata; homo ſi habeat animam & corpus, perfectus eſt, quod ad naturam attinet, etiamſi alioqui deformis, & imperitus, atque improbus ſit. At cùm eſt elegans, politicus, formoſus, doctus, probus, aliam quandam habet perfectionem; ergo eodem modo homo Chriſtianus duplicem habere debet perfectionem: unam neceſſariam ad eſſe, ideſt, per quam ſit verè filius Dei, & haeres regni, quae conſiſtit in praeceptorum obſervatione: alioqui enim non eſſet Chriſtus bonus legislator, ſi legem tuliſſet, quae non perficeret hominem Chriſtianum: alteram neceſſariam ad bene eſſe, quae conſiſtit in conſiliis.

Videmus item in omnibus bene inſtitutis Rebuſpublicis praeter praemia, & poenas conſtitutas ſervantibus, aut tranſgredientibus leges, eſſe etiam praemia quaedam decreta heroicis operibus. Hinc apud Romanos praeter ſtipendia debita militibus, non violantibus militiae diſciplinam, fuiſſe etiam coronas civicas, ovationes, ſupplicationes, ac triumphos decretos factis heroicis, ut omnes noverunt. Ita ergo non abhorret à ratione, immò potiùs conforme eſt rationi, ut praeter vitam aeternam promiſſam obſervatoribus legis divinae, ſint etiam certa praemia, & ſingulares honores pro iis, qui non ſolùm Dei legem ſervant, ſed etiam virtutes heroicas oſtendunt.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones.

IN contrarium ſunt argumenta tria Pelagianorum, & 14. Calviniſtarum, quae diligenter collegit ex Calvino & aliis Petrus Martyr in comment. 1. ad Corinth. 9.

Primum eſt, Matth. 19. Dominus ait: *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum caelorum; illud eſt impoſſibile, igitur & hoc.* Reſpondeo cum Auguſtino epiſt. 89. quaeſt. 4. in eodem loco eſſe ſolutionem; nam Dominus ait: *Quod impoſſibile eſt apud homines, poſſibile eſt apud Deum.*

Sed inſtant, ideo poſſibile apud Deum dici, quia Deus per Evangelium ſuum docuit vendere omnia, & dare pauperibus; quod qui fecerit, poterit intrare in regnum coelorum. Reſpondeo, ſi ita eſſet, tunc eſſet etiam poſſibile apud homines. Nam etiam Ethnici Philoſophi potuerunt abjicere omnes facultates, ut de Crate Thebano, & de Antiſthene refert B. Hieronymus in epiſt. 26. ad Pammachium de obitu Paulinae uxoris. Sicut etiam apud homines poſſibile eſt camelum intrare per foramen acus, ſi deſinat eſſe camelus, & redigatur ad ſubtilitatem ſetae. Chriſtus autem dicit: Id quod impoſſibile eſt hominibus, poſſibile eſſe Deo, ideſt, introducere camelum, exiſtentem camelum, per foramen acus, & divitem, exiſtentem divitem, in regnum coelorum; poteſt ergo dives ſalvari, ſi gratia Dei adjutus bene utatur divitiis.

Secundum argumentum Lucae 14. *Niſi quis renunciaverit omnibus, qua poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Reſpondeo cum Auguſtino, epiſt. 5. & epiſtol. 89. quaeſt. 4. loqui Dominum de praeparatione animi; nam paulò ante inter ea, quibus renunciare oportet, numeravit Dominus uxorem, & propriam animam.

Tertiò, Matth. 5. *Eſtote perfecti*, dicitur omnibus Chriſtianis; at qui vult perfectus eſſe, debet omnia vendere, & dare pauperibus, Matth. 19. ergo &c. Reſpondeo, in primo loco agi de perfectione neceſſaria, in ſecundo de perfectione utili, ſunt enim varii gradus charitatis, ut aliàs expoſitum eſt.

Argumentum Primum Petri Martyris tale eſt. Deus jubet ſe diligi ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus; unde nihil ſupereſt non debitum quod agamus; quidquid enim agimus, corde, anima, mente, ac viribus agimus, quare omnia noſtra Deo ſunt obſtricta. Auguſtinus libr. 1. doctr.

doctr. Christ. cap. 22. *Cùm autem*, inquit, *ait toto corde, tota mente, tota anima, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat.*

Ad hæc, præceptum dilectionis, ut etiam præceptum non concupiscendi, in hac vita impleri non posse, Augustinus affirmat lib. de spiritu & litera cap. ult. *Ad illam*, inquit, *vitam jam immortalem pertinet, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: ad hanc autem, non regnet peccatum in vestro mortali corpore: ad illam, non concupisces, ad istam, post concupiscentias tuas non eas.* Et in lib. de perfectione justitiæ ante medium: *In qua plenitudine charitatis, nimirum in patria, præceptum illud implebitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; nam cùm est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo frenetur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus.*

Adde etiam S. Bernardum, & B. Thomam. Nam Bernardus serm. 50. in Cantic. *Si placet*, inquit, *tibi magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas & tu mihi, quod minimè in vita ista ab aliquo hominum possit, vel potuerit adimpleri.* S. Thomas in 2. 2. quæst. 44. art. 6. dicit, in hac vita præceptum dilectionis imperfectè impleri: & quæst. 184. art. 3. dicit, hoc præcepto ita imperari dilectionem sine mensura, ut nullus gradus charitatis remaneat, qui sit in consilio. Quare si in hac vita præceptum primum numquam perfectè implere possumus, certè multò minus possumus amplius facere, quàm sit nobis præceptum.

Respondeo; Vis argumenti principalis potissimùm in duobus posita est. Primò, in illa enumeratione potentiarum cordis, animæ, mentis, virium omnium. Secundò, in illa particula: *Ex toto*. Hinc enim videtur colligi debere, nihil omnino posse hominem propter Deum facere, sive corde, sive corpore, quod non teneatur facere. Ostendam igitur neutra ex parte argumentum concludere.

Quod attinet ad illam enumerationem, quidam ex Patribus existimarunt, illa omnia esse diversa, & ideo conati sunt distinctionem eorum ostendere, ut videlicet anima significet partem animæ vegetativæ, cor sentientem, mens intelligentem, vel aliquid ejusmodi. Vide Gregorium Nyssenum in libro de creatione hominis cap. 8. Theophylactum & Anselmum in commentariis cap. 22. Matthæi. Augustinum lib. 1. doctrinæ Christianæ cap. 22. Bernardum ser. 20. in Cantica, & S. Thomam in 2. 2. quæst. 44. artic. 5.

Sed simplicior & Scripturæ conformior est eorum sententia, qui docent ista omnia idem significare, & more Scripturæ multa, & varia nomina poni ad rem eandem explicandam, majoris expressionis gratia. Itaque idem esse, diligere corde, & diligere anima, & diligere mente, nimirum diligere verè, sincerè, non fictè, non simulatè. Nam in primis Hilarius, Hieronymus, & Chrysostomus, in commentario ad cap. 22. Matthæi, & Ambrosius ad cap. 10. Lucæ, ubi hoc præceptum explicant, nihil omnino de distinctione harum vocum tradunt.

Deinde Matthæus cap. 22. Marcus cap. 12. & Lucas cap. 10. referunt præceptum dilectionis ex libro Deuteronomii cap. 6. & tamen nullus horum auctorum convenit in numero, & ordine harum vocum cum altero, quod est evidens argumentum, nihil esse mysterii in illa enumeratione. Moses dixerat: *Diliges ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine tua.* Matthæus posuit: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente.* Marcus: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ex tota virtute.* Lucas: *Ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & ex tota mente.*

Præterea 3. Regum 14. de Davide dicitur, quòd sequutus sit Dominum in toto corde suo; de Josia autem 4. Regum 23. dicitur, quòd sequutus sit Dominum in toto corde, tota anima, & tota virtute, nec tamen ullus auderet Josiam Davidi anteponere; Item Moses requirit Deut. 4. ut homo quærat Deum in toto corde, & in tota anima, si eum invenire desiderat: At Samuel 1. Regum 7. solùm requirit, ut Deus quæratur in toto corde. Apparet igitur illis omnibus verbis id unum imperari, ut Deum sincerè diligamus.

Porrò illa verba: *Ex omnibus viribus*, non significant ex omnibus potentiis animæ, sed omni virtute, & quod vulgò dicimus, pro viribus; nam in Græcis codicibus nihil est aliud nisi ἐξ ὅλης ἰσχύος, quod tamen interpres nunc vertit ex omni virtute, nunc ex omni fortitudine, nunc ex omnibus viribus. Quare ineptè Lutherus in assert. art. 31. contendit, hoc præceptum impleri non posse, quia una quædam ex viribus animæ, nimirum appetitus sensitivus, non diligit Deum, cùm tamen diligere jubeamur Deum ex omnibus viribus. Sed etiam si juxta priorem expositionem enumerarentur variæ potentiæ animæ, ac juberemur illas omnes exercere ad gloriam Dei, adhuc nihil adversarii obtinerent. Quoniam enim præceptum hoc affirmativum est, ideo dicendum esset solùm præcipi, ut exerceremus eas potentias propter Deum, quando id necessitas gloriæ ejus procurandæ requireret, alio autem tempore si id fieret, opus esset consilii, & supererogationis.

Jam verò quantum ad illam particulam: *Ex toto*, sunt etiam duæ Patrum expositiones; Una est sanctorum, Augustini, Bernardi, & Thomæ, locis notatis, qui docent illud: *Ex toto*, significare, imperari nobis hoc mandato omnes gradus charitatis, quos vel in hoc mundo, vel in alio habere possumus, ita ut semper Deum amemus, & non sit in nobis ullus motus cupiditatis, neque voluntarius, neque involuntarius, cum Dei amore pugnans; ex quo rectè deducunt hoc mandatum in hac vita perfectè impleri non posse. Quæ sententia non pugnat cum sententia nostra, de consiliis Evangelicis, tametsi non videtur admodum conformis sacris literis. Quòd autem non pugnet cum sententia nostra, ex eo patet, quòd idem Patres affirmant, hoc præceptum, licèt non possit perfectè impleri in hac vita, non tamen facere prævaricatores, si non implecatur.

Ut autem id intelligatur, observandum est duobus modis posse aliquid præcipi: Uno modo, ut solùm indicetur id quod faciendum est: Alio modo, ut indicetur præcepto id quod faciendum est, & finis, cujus gratia id faciendum est. Si dicat Imperator militibus, pugnate adversus illam urbem, solùm indicat id quod faciendum est: si verò dicat, capite illam urbem, indicat quod faciendum est, & finem etiam illius operis; idem enim est, ac si diceret, pugnate ad hunc finem, ut urbem capiatis. Interest autem multum inter hos duos modos præcipiendi; nam cùm præcipitur priore modo, prævaricator est, qui non facit id totum quod præcipitur: cùm verò præcipitur posteriore modo, non est prævaricator, qui non facit id totum, quod præcipitur, sed is tamen prævaricator est, qui non facit id, quod indicatur per modum medii ad finem. Præceptum enim propriè non obligat, quatenus indicat finem, sed solùm quatenus præcipit medium. Itaque si dicat Imperator, pugnate, peccant milites, si non pugnent; si verò dixerit, capite urbem, non peccant si urbem non capiant, modò pugnent, ac pugnando dent operam ut illam capiant.

Patres

Patres igitur ſuprà citati, Auguſtinus, Bernardus, Thomas, exiſtimant hoc præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, ſimul imperari medium, & indicari finem; & ideo docent, non poſſe impleri perfectè hoc præceptum in hac vita, & tamen non eſſe prævaricatorem, qui non perfectè illud implet. Auguſtinus de ſpiritu & litera, cap. ultim. poſteaquam dixerat, non poſſe impleri hoc mandatum in hac vita, addidit: *Sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum eſt, ut admoneremur, quid fide expoſcere, quò ſpem præmittere debeamus.* Et infrà: *Neque enim ſi eſſe vendum poteſt tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plena perfectaque debetur, jam culpa deputandum eſt &c.* Et lib. de perfectione juſtitiæ: Cur, inquit, *non præciperetur homini iſta perfectio, quamvis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, ſi quò currendum eſt neſciatur; quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur?* Et ad finem ejuſdem libri docet idem Auguſtinus, motus involuntarios concupiſcentiæ, licèt hoc præcepto prohibiti ſint, tamen adeò non eſſe peccata, ut non ſit opus dicere pro eis: *Dimitte nobis debita noſtra.*

S. Bernardus ſerm. 50. in Cantica: *Nec latuit*, inquit, *præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires, ſed judicavit utile ex hoc ipſo ſua illos inſufficientia admoneri, & ut ſcirent ſanè, ad quem juſtitia finem niti pro viribus oporteret; Ergo mandando impoſſibilia non prævaricatores homines fecit, ſed humiles.* Sic etiam B. Thomas ſolùm docet, hoc præceptum imperfectè ſervari, quatenus indicat finem, & in eodem ſenſu dicit, nullum gradum dilectionis eſſe in conſilio, ſed omnes in præcepto, quatenus videlicet hoc præceptum continet & medium, & finem. Nihil enim addi poteſt ad eam dilectionem, quæ ut finis proponitur; finis enim fine menſura appetitur. Quare in eodem loco S. Thomas affirmat, nullum eſſe peccatum, non implere hoc præceptum in tota ſua latitudine, ſed ſatis eſſe ſi aliquo modo obſervetur.

Quocirca remanet jam ſuus locus conſiliis etiam circa hoc præceptum. Nam etiamſi nihil poſſim addere huic præcepto, quatenus indicat finem, tamen poſſum addere quatenus indicat medium: & ſi non pecco, ex ſententia ſancti Thomæ, ſi non amem Deum, niſi uno gradu amoris, certè non teneor in rigore ampliùs amare; implicat enim contradictionem, quòd non peccem, non faciendo quod facere teneor; ergo ſi addam alterum gradum amoris, amo plus quàm teneor, atque eo modo facio actum ſupererogationis, & conſilii.

Demonſtravimus igitur, ſententiam iſtam Patrum, non eſſe contrariam ſententiæ noſtræ de conſiliis Evangelicis. Quòd autem hæc ſententia non ſit conformis divinis literis, mox oſtendemus. Eſt igitur alia ſententia, illud: *Ex toto corde*, non ſignificare omnes actus cordis, vel omnem intentionem poſſibilem, ita ut imperetur, ut nihil corde agamus, niſi Deum diligere, idque ſumma vehementia amoris, ſed ſolùm ut amemus Deum præcipuo amore, nihilque illi in amore anteponamus, vel æquemus, ac proinde ſolùm in hoc præcepto contineatur id, quod faciendum eſt, non etiam finis ob quem faciendum eſt. Ex quo ſequuntur ſex quaſi corollaria.

Primum eſt, huic præcepto adverſari omnia peccata mortalia, quia in omni peccato mortali anteponitur creatura creatori. Secundum, huic præcepto non adverſari amorem honeſtum affinium, & amicorum, licèt non referatur actu in Deum, quia non tenemur Deum ſolum amare, ſed eum præcipuè. Tertium, non adverſari peccata venialia eidem præcepto, quia peccata venialia non mutant ultimum finem. Quartum, non adverſari eidem præcepto motus involuntarios concupiſcentiæ, etiamſi rerum alioqui graviſſimarum, ut infidelitatis, blaſphemiæ, adulterii &c. nam cùm charitas Dei ſit in voluntate, non adverſantur ei, niſi motus voluntarii. Quintum, hoc præceptum perfectè in hac vita ſervari poſſe, quia non exigit, niſi ut amemus Deum plus quàm creaturas. Sextum, poſſe Deum ex toto corde magis & minus diligi; qui enim propter Deum abſtinet ſe à licitis, magis diligit, quàm qui ſolùm ſe abſtinet ab illicitis, & tamen uterque diligit toto corde.

Quòd autem hæc explicatio ſit verior, & Scripturis conformior, quàm ſuperior, multis modis probari poteſt. Primò, quia in Scripturis paſſim ita accipitur illa vox: *Totum*, vel *omnis*, ut Matth. 2. *Turbatus eſt Herodes, & omnis Hieroſolyma cum illo.* Et Actor. 2. *Tota confunditur Hieruſalem.* In his enim locis ſignificatur, magnam partem eorum, qui erant in Hieruſalem turbatos fuiſſe, non autem omnes omnino, & tamen ſimpliciter Scriptura dicit: *Omnis Hieroſolyma turbata eſt.* Et: *Tota confunditur Hieruſalem.* Sic etiam Gen. 31. dicit Jacob: *Scitis, quòd totis viribus ſervierim patri veſtro;* & tamen multa alia eodem tempore Jacob fecerat. 2. Reg. 15. *Toto corde univerſus Iſrael ſequitur Abſalom*, aliaque id genus frequentiſſimè inveniuntur. Scriptura enim utitur ſæpè communibus phraſibus. Vulgo autem abſolutè dicimus: Totus ſum in hac re, vel totis viribus hoc agam, cùm tamen nihil aliud ſignificare velimus, niſi præcipua cura, ac ſtudio nos incumbere.

Secundò, Scriptura docet hoc præceptum eſſe facile, ac præſupponit ſervari poſſe, quod tamen non eſſet verum, ſi in hac vita impleri non poſſet. Deuteron. 10. *Et nunc Iſrael quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi ut timeas Dominum Deum tuum, & diligas eum, ac ſervias ei in toto corde tuo, & in tota anima tua.* Et cap. 13. *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam ſit, utrum diligatis eum in toto corde veſtro, & in tota anima veſtra, an non.* Lucæ 10. quærenti juriſperito: *Quid faciendo vitam æternam poſſidebo? Dominus reſpondit: In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis? ait ille: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Et Dominus: Hoc fac, & vives.* Certè hæc omnia præſupponunt mandatum hoc in hac vita impleri poſſe, alioqui in promptu fuiſſet reprehenſio.

Tertiò, promiſit Deus ſe facturum, ut tempore novi Teſtamenti diligatur in toto corde, tota anima &c. Igitur aut Deus, quod eſſe non poteſt, mentitus eſt, aut hoc mandatum in hac vita ſimpliciter adimpletur. Deuteronom. 30. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor ſeminis tui, ut diligas eum in toto corde, & in tota anima, ut poſſis vivere.* Hieremiæ 24. *Dabo eis cor, ut ſciant me, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum, quia revertentur ad me in toto corde ſuo.*

Quartò, multi hoc mandatum impleverunt; igitur in hac vita impleri poteſt. Deuteron. 30. *Gaudebit Dominus in te, ſicut gaviſus eſt in Patribus tuis, ſi tamen reverteris ad eum in toto corde tuo, & in tota anima tua.* 3. Reg. 14. *Non fuiſti ſicut ſervus meus David, qui cuſtodivit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo.* Eccleſiaſt. 47. *De omni corde ſuo laudavit Dominum, & dilexit eum, qui fecit illum.* 4. Regum 23. *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & in univerſa virtute ſua, juxta omnem legem Moyſi.* Pſalm. 118. *In toto corde meo exquiſivi te.*

Accedat poſtremò conſenſus Patrum, qui nihil impoſſibile nobis à Deo mandatum eſſe docent. Vi-

de Origenem homil. 9. in Josue ; Basilium in illud : *Attende tibi* ; Hilarium in illud Psal. 118. *Latum mandatum tuum nimis* ; Hieronymum lib. 3. contra Pelagianos, & Augustinum lib. de natura & gratia, c. 69. qui auctor non solùm in genere dicit, Deum nihil impossibile præcepisse, sed etiam in specie de mandato dilectionis : *Quomodo*, inquit, *est grave, cùm sit dilectionis mandatum ?* Et in Psal. 56. de hoc ipso mandato : *Neque enim*, inquit, *imperaret hoc Deus, ut faceremus, si impossibile judicaret, ut ab homine fieret.* Ubi videtur Augustinus aut mutasse, aut certè explicavisse priorem sententiam. Bernardus etiam sermon. 50. in Cantica, etsi exposuit hoc mandatum uno modo de dilectione, quæ hìc perfectè haberi non potest, tamen magis propendet in sententiam hanc posteriorem, quam etiam sequitur Bonavent. in 3. dist. 27. art. 2. quæst. ult. & plerique Doctores in eadem distinct.

Argumentum secundum. Dominus ait Matth. 7. de lege sua : *Quàm angusta porta est, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam.* Quomodo ergo non errant, qui eam tam latam & facilem prædicant, ut etiam dicant, posse hominem plus facere, quàm lex exigat?

Respondeo : idem Dominus ait de lege sua Matth. 11. *Jugum meum suave est, & onus meum leve.* Et David de lege Domini sub eadem metaphora Ps. 118. *Latum mandatum tuum nimis.* Et Apostolus 1. Joan. 5. *Et mandata ejus gravia non sunt.* Quare lex Domini difficilis est, & facilis : difficilis ex natura sua, quia difficile est attingere medium, in quo virtus consistit, facile verò est aberrare à scopo ; difficilior etiam redditur ex naturæ corruptione ; difficile enim est avaro facere eleemosynam, luxurioso continere &c. At facilis est habenti gratiam & charitatem ; gratia enim & naturam sanat, & dirigit, atque inclinat ad medium attingendum ; ut etiam difficile est homini pingui, & onusto ingredi portam etiam utcumque latam, at homini tenui, & nudo non est difficile ingredi portam, etiam utcumque angustam. Unde S. Leo serm. 5. de Epiphania : *Nihil*, inquit, *arduum est humilibus, nihil asperum mitibus.* Et B. Augustin. lib. de natura & gratia, cap. 69. *Omnia*, inquit, *sunt facilia charitati.* Et David Psal. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum* ; certè autem qui currit, cùm solùm ambulare teneatur, plus facit, quàm ei imperatum sit.

Argumentum tertium. In opere nostro semper aliquid deest : ergo numquam implemus legem : ergo multò minùs possumus facere opera supererogationis. Probatur antecedens, quia Paulus ad Rom. 7. dicit, *se mente servire legi Dei, carne autem legi peccati* ; & Job *verebatur omnia opera sua*, Job 9. & Isaias cap. 64. vocat *pannum menstruatæ omnes justitias nostras* ; & David clamat Psal. 142. *ne intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.*

Respondeo : negandum esse antecedens ; nam si nullo modo legem servare possemus, mentiretur Joannes, cùm ait : *Et mandata ejus gravia non sunt*, 1. Joan. 5. & Dominus, cùm ait Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, juvenem illum non docuisset, sed delusisset, ac si dixisset : si vis in cœlum ascendere, fac tibi remigium alarum, & vola per aerem. Immò sequeretur hominem numquam peccare ; non enim peccat qui non facit quod non potest, & Deus esset omni Tyranno iniquior, & crudelior, quippe qui tributum peteret quod nemo posset solvere, & hoc ab amicis suis peteret. Adde quòd Basilius oratione in illud : *Attende tibi*, dicit impium esse asserere, aliquid impossibile Deum præcepisse, quod idem docent omnes Patres.

A Ad primum ergo locum dico, Paulum loqui de motibus concupiscentiæ involuntariis, qui non peccata, sed pœnæ sunt.

Ad secundum dico, contrarium inde elici, ideo enim Job verebatur omnia sua opera, quia metuebat ne aliquid in eis imperfectionis misceret ; illi autem propriè metuunt, qui vident posse vitari malum quod metuunt ; semper enim conjuncta sunt spes, & metus ; qui enim certò sciunt non posse vitari, desperant & dolent potiùs quàm metuunt. Unde B. Gregorius in hunc locum scribens, ait : *Ipsa bona nostra, quia insidiantis culpa evasere gladium nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc rectè dicitur : Verebar omnia opera mea.* B

Ad tertium dico cum Hieronymo ibidem, Prophetam loqui in persona gravissimorum peccatorum, qui si qua opera bona faciebant, saltem moraliter, ea inquinabant admixtione multorum criminum ; Nos autem non de peccatoribus, sed de justis loquimur, cùm dicimus homines posse legem servare, & etiam amplius facere. Nec tamen admittimus omnia opera peccatoris necessariò esse peccata ; nam Isaias non comparat opera peccatorum sordibus, sed panno sordidato, in quo sunt partes nitidæ, & partes maculatæ.

Ad ultimum dico, cum Augustino lib. de perfectione justor. Hieronym. in epist. ad Ctesiphontem, & Gregorio in hunc Psalmum, non posse hominem justificari coram Deo, quia nemo est, qui non habeat peccata venialia, quæ tamen non impediunt quin homo sit justus, & multa opera bona faciat, etiam supererogationis ; non enim dicit David, non justificabitur omne opus, sed omnis vivens ; vel dicendum cum Arnobio, Hilario, Hieronymo, & Euthymio in hunc locum, non posse ullum justificari si comparetur cum Deo ; tam sublimis enim est Dei justitia, ut ejus comparatione omnis hominum & Angelorum justitia, injustitia videatur, sicut candela accensa coram sole, non lucere, sed umbram facere videtur. C

Argumentum quartum. Verba Christi Lucæ 17. inquit Martyr : *Cùm feceritis hæc omnia, dicite, servi inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus*, istud commentum prorsus excludunt, & confirmatur : nam servus quidquid est, Domini est, & quidquid facit, Domino facere tenetur. D

Respondeo : Petrum non egisse hoc loco fidelem martyrem, nam omisit ea verba, in quibus latebat solutio. Non enim Dominus ait, cùm feceritis omnia, dicite, servi inutiles sumus &c. Sed, *cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* Unde Ambrosius lib. de Viduis : *Hoc*, inquit, *virgo non dicit, hoc non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita exspectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait :* E *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te ; quid ergo erit nobis ? Non enim quasi inutilis servus, quod debuit facere, fecisse se dicit, sed quasi utilis Domino, qui commissa sibi talenta quæstus multiplicavit usuris, mercedem fidei, atque virtutis, bene sibi conscius meritorumque securus, exspectat.* Adde quòd Dominus non ait, servi inutiles estis, sed dicite, *servi inutiles sumus* ; vult enim nos humiles esse & non jactare nostra merita, sed ipse tamen postea dicit : *Euge serve bone & fidelis* ; inutilem autem servum vocabit eum dumtaxat, qui præceptis non obedierit, ut patet Matth. 24. in parabola de talentis : *Inutilem*, inquit, *servum projicite in tenebras exteriores.*

Ad confirmationem, fateor, servum, quidquid est, Domini esse, & quidquid agit, in lucrum Domini cedere. At non inde sequitur ex debito eum facere quid-

quidquid facit: quid enim si velit sibi de somno concesso aliquid subtrahere, ut pro Domino suo aliquid agat, nonne plus faciet quàm tenetur?

Argumentum quintum. Jubemur quotidie dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*: ergo numquam facimus quantum debemus: ergo multò minus facimus plus quàm debemus. Respondeo, quotidie nos Deo dicere: *Dimitte nobis debita nostra*, propter peccata venialia, quibus in hac vita aut numquam, aut rarò caremus, quibus tamen non obstantibus, & justi esse, & supererogationis opera facere possumus.

Argumentum sextum. Apostoli Matth. 19. non solùm non cogitaverunt de operibus supererogationis, sed etiam de ipsa salute dubitarunt, dicentes: *Quis poterit salvus esse?* Quibus Dominus non ait, non solùm salvi esse, sed etiam supererogare potestis, sed ait: *Quod impossibile est hominibus, possibile est apud Deum*. Respondeo, apud homines impossibile esse & salvari, & opera supererogationis facere; apud Deum utrumque esse possibile.

Argumentum septimum. Hieremias dicit: *Maledictus qui facit opus Dei negligenter*, cap. 48. Nemo autem est, cui non subrepat aliqua negligentia: ergo nemo satisfacit debito suo erga Deum. Respondeo, loquitur de negligentia gravi, quæ amicitiam Dei tollat, unde in Hebræo רמיה fraudem potiùs, quàm negligentiam significat; sicut Hieronymus etiam vertit.

Argumentum octavum. Christus ait: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut ego dilexi vos*, Joann. 13. At Christus sic nos dilexit, ut pro nobis sit mortuus; ergo & nos debemus pro fratribus animas ponere, ut concludit Joannes, 1. Joan. 3. at hæc est summa charitas, cui nihil addi potest: *Majorem enim charitatem nemo habet, quàm ut animam quis ponat pro amicis suis*, Joan. 13. Ergo nullus remanet locus consiliis, & operibus supererogationis. Respondeo, non tenemur animas ponere pro fratribus, nisi quando id necessarium est ad eorum salutem æternam; si ergo id faciamus, cùm non est necessarium, sed utile tantùm, opus consilii & supererogationis faciemus: & similiter si proximo benefaciam, quando non est in extrema vel gravi necessitate, opus facio supererogationis.

Argumentum nonum. Jubet Deus Deuteron. 4. nihil addi præceptis suis; malè ergo adduntur consilia. Respondeo: jubet Deus nihil addi præcepto, quod ipsum corrumpat, non autem aliquid, quod ipsum perficiat; consilia autem perficiunt, non corrumpunt præcepta, ut patet. Vide plura, si libet, de hoc argumento in lib. 4. de Pontifice, cap. 17.

Argumentum decimum. Ita sumus Deo obligati, ut non possimus unquam facere, quantum debemus: ergo numquam supererogamus. Antecedens patet; nam quidquid habemus boni, ab illo habemus: ergo omnia nostra sunt ei debita, & si millies pro Deo vitam ponemus, numquam tamen reddemus ei aliquid æquale.

Respondeo: argumentum probat, potuisse Deum à nobis exigere quidquid possumus, non tamen voluisse. Constat enim ex divinis literis, Deum pro sua benignitate imposuisse nobis jugum suave, & onus leve. Præterea probat hoc argumentum, numquam hominem posse facere plus quàm debet, immò etiam nec quantum debet, si consideremus beneficia Dei nobis collata; numquam enim ei reddemus æquale; & tamen possumus facere plus quàm debemus, si consideremus legem nobis à Deo impositam, & proinde possumus facere plus quàm revera facere teneamur; nam etsi non possimus superare, aut æquare Dei beneficia nostris operibus, tamen non propterea rei efficimur, quia non tenemur id præstare, sed id solùm, quod Deus imperavit.

Argumentum undecimum. Ad Philipp. 4. dicitur: *Quod reliquum est, fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque honesta, quæcumque justa, quæcumque pura, quæcumque accommoda, quæcumque bonæ nominis, si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc facite, & Deus pacis erit vobiscum. Inveniant*, inquit Petrus Martyr, *isti acuti homines, quod huic præcepto Pauli superaddi possit*. Respondeo, hæc omnia debere accipi negativè, ut sensus sit. Nihil cogitetis, neque agatis, nisi quod justum est, quod verum, quod pudicum &c. Et hoc modo multa possunt superaddi affirmativa; alioqui si juberet Paulus, ut omnia, quæ sunt vera cogitaremus, deberemus cogitare, non solùm omnem Scripturam sanctam, sed etiam totam Philosophiam, ac præsertim Mathematicas demonstrationes, quæ verissimæ sunt.

Argumentum duodecimum. Te, inquit, interrogo, an possis aliquid facere ultra legem, vel non? si non potes, convenimus; si potes, ergo teneris id facere. Nam lex requirit omnes tuas vires, & quidquid potes: ergo implicat contradictionem, quòd possis ultra legem aliquid facere. Respondeo, nego, legem requirere omnes vires, & quidquid possumus, solùm enim requirit, ut impleamus, quod præcipitur, sive nobis superent vires, sive non. Alioqui 1. ad Corinthios 7. Paulus non potuisset dicere de homine soluto: *Quod vult, faciat: non peccat, si nubat*. Sic enim argumentabor: aut ille potest continere, aut non; si non, ergo tenetur nubere, ut Calvinus & Martyr docent; si potest, ergo tenetur continere; lex enim requirit quidquid possumus: ergo numquam datur tempus, quo liceat dicere: *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat*.

Argumentum decimumtertium. Non caret superbia & arrogantia infinita, ut dicas, te plus facere, quàm tenearis, & Christo fit injuria non vulgaris, qui frustrà dicetur mortuus; si valuisses legem præstare, aut plus efficere, quàm in illa præceptum fuerit.

Respondeo: non timuisse istam superbiam infinitam illas virgines, quæ, teste Augustino, serm. 18. de verbis Apostoli, dixerunt: Amando te plus facimus, quàm præcipis: neque illos omnes Patres, quos suprà citavimus. Sed hoc revera non caret superbia infinita, propter tam debiles ratiunculas opponere se omnibus sacris Doctoribus, immò & ipsi Scripturæ, quod Petrus Martyr facit. Illud autem de Christo est manifesta calumnia; non enim dicimus, posse hominem suis viribus, aut sine Christi gratia legem servare, vel aliquid superaddere.

Argumentum decimumquartum. Nolle Deum plus amare, si plus possis, gravissimum peccatum est: ergo nihil potes superaddere, quod non debeas. Probatur antecedens; primò, quia negat Deum esse summum bonum, qui non vult eum amare quantum potest; secundò, quia abutitur Dei dono, qui potest plus diligere, & non vult; nam posse plus diligere sine dubio Dei donum est. Adde, quòd qui talentum abscondit, à Deo punitus est, Matth. 25. & peccatum est ingratitudinis, nolle facere quod potes pro eo, cui non potes referre paria.

Respondeo, nolle plus amare si plus possis, esse peccatum, si ex contemptu id fiat, vel si necessitas exigat majorem illum amorem; vel si id fiat ex superbia, quasi putes te satis esse perfectum; vel denique si ex accidia & pigritia nolis ullo modo amplius proficere. Id enim repugnat statui viatoris, at si velis quidem plus diligere & proficere, sed juxta conditionem & gradum tuum, etiamsi nolis ad altiorem statum ascendere, quamvis possis, non peccas. Verbi gr.

cui est imperatum, ut proficiscatur Venetias, si in media via consistat, & nolit progredi, peccat: At si velit progredi, sed per viam communem, non per compendia; & si velit in ipsa via ambulare, non currere, non peccat.

Igitur ad primum dico, illum negare Deum esse summum bonum, saltem factis, qui non vult eum summo amore diligere, idest, super omnia alia: qui autem diligit Deum super omnia, ille Deum habet pro summo bono, etiamsi eum non tam ardenter amet, quàm fortè posset, vel non faciat pro eo omnia, quæ posset. Alioqui semper essemus perplexi, immò etiam semper peccaremus; quantumvis enim ardenter Deum diligamus, semper tamen videmur paulò ardentiùs posse diligere, si paulò ampliùs conemur.

Ad secundum dico, illum abuti Dei dono, qui eo non utitur quando est necessarium; qui autem paratus est eo uti, si necessarium sit, etiamsi numquam forte usque utatur, non dicitur eo abuti. Nam ille, cui Paulus dicit 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat*, sine dubio potuit continere, & tamen ei dicitur: *Non peccat, si nubat*. Et B. Augustinus de bono conjugali cap. 21. dicit: Abrahamum habuisse donum continentiæ, non minus, quàm Joannes habuerit, ita ut potuerit semper continere, & tamen numquam continuisse, ne in extrema quidem senectute: & Joannem Evangelistam habuisse donum patiendi martyrium, non minus quàm Petrum: & tamen non exercuisse illud donum, ut fecit Petrus: Accusare autem Abrahamum, vel Joannem, quasi donis Dei abusi sint, extremæ dementiæ est.

Ad illud de ingratitudine dico, non esse ingratum benefactori eum, qui benefactori adest, cùm necessitas ejus id postulat, aut cùm ipse operam nostram requirit, & qui voluntati ejus satisfacit. Porrò Deus contentus est ut legem ejus servemus, neque aliud à nobis requirit, etiamsi possimus plura præstare.

Ad illud de talentis dico, servum illum fuisse damnatum, quia habuerat præceptum negotiandi: quomodo nunc qui habet talentum concionandi, & simul habet præceptum, & quia est Episcopus, punietur, si non concionetur. At qui habet idem talentum, sed non habet præceptum, non punietur, ut patet de sancto Antonio &c.

CAPUT XIV.

Explicatur nomen, & definitio voti.

SEquitur Disputatio tertia, quæ est de votis monasticis, cujus disputationis sex erunt partes. Primùm enim exponemus breviter nomen, & definitionem voti. Deinde, explicabimus sententiam adversariorum. Tertiò, probabimus omne quod fit ex voto esse cultum Dei. Quartò, vota non esse propria Judæorum, sed etiam à Christianis rectè fieri ostendemus. Quintò, de rebus præceptis, qualis est promissio facta in Baptismo, non solere propriè fieri vota. Sextò, de rebus non præceptis, ac nominatim de continentia, paupertate, & obedientia, vota rectè fieri demonstrabimus.

Quoad primum, nomen voti apud Latinos ambiguum est; significat enim promissionem & orationem, ac desiderium; dicimus enim, suscepi votum continentiæ, idest, promisi Deo continentiam; item, pro voto mihi continentia succedit, idest, ut desiderabam, & vota pro continentia Deo fudi, idest, precatus sum à Deo continentiam. Apud Græcos non est idem nomen pro voto, & oratione, tamen sunt duo affinia nomina; nam εὐχὴ significat votum, προσευχὴ, orationem. Apud Hebræos voti & orationis nomina nullam habent affinitatem; votum enim dicitur נֶדֶר orario תְּפִלָּה cujus rei ea est ratio, quod apud Græcos & Latinos, cùm hæc nomina inventa sunt, non erat ulla vera pietas, & ideo nihil homines Deo, vel Diis vovebant, nisi ad id, quod desiderabant impetrandum, & propterea semper votis annectebant preces, juxta illud Virgilii Æneidos 6. *Cessat in vota precesque*.

Hinc igitur Græci, ut observavit Gregorius Nyssenus orat. 2. orationem Dominicam, vocaverunt orationem προσευχὴν, quia post votum fiebat, quod vocabant εὐχὴν. Latini autem (ut diximus) eodem nomine promissionem Deo factam, & preces ad Deum appellabant. At Hebræi, quia Deum piè colebant, & absoluta etiam vota facere consueverant sine ulla relatione ad preces, ut nos quoque Christiani facimus, propterea propriis & diversis nominibus, hæc duo nominabant.

Potest autem definiri votum: *Religiosa promissio alicujus excellentioris boni, Deo facta libera voluntate*. Promissio dicitur, quasi contractus quidam inter Deum & hominem. Nec enim sufficit ad votum, proposuisse ac statuisse aliquid facere, nisi etiam promittatur; votum enim includit obligationem unius ad alterum; non enim obligat votum solùm ratione veritatis, idest, quia tenetur qui vovit, verum facere quod dixit, sed etiam ratione fidelitatis, quia tenetur alteri fidem datam servare. Hæc autem obligatio non potest nasci ex proposito solo, quod quis apud se concipit, sed necessariò promissionem requirit. Religiosa dicitur, ut significetur, cujus virtutis actus sit votum, nimirum religionis.

Est autem observandum, in voto semper esse duas actiones, alteram materialem, alteram formalem. Materialis est, de qua fit votum, ut jejunare, sacrificare &c. Formalis est ipsa promissio jejunandi, vel sacrificandi, & promissionis adimpletio. Quare formalis actio semper est actus religionis; materialis autem interdum est religionis, ut si quis voveat quotidie sacra facere, interdum alterius virtutis, ut si quis voveat sexta feria semper jejunare. Excellentioris boni dicitur, ut determinetur materia voti, nec enim voveri potest, nisi id, quod melius sit facere, quàm omittere.

Ex quo perspicuum est, quinque rerum genera excludi à materia voti. Primò, peccata, ut cùm Judæi voverunt se occisuros Paulum, Actor. 23. nam vovere peccata, non est Deo munus promittere, sed minari. Secundò, opera indifferentia, ut non ire ad forum; non enim potest Deo placere, quod est vanum, & inutile: *Displicet enim ei stulta promissio*, Eccles. 5. Tertiò, opera impossibilia, ut si quis voveat se profecturum in Hierusalem sine navi. Quartò, opera necessaria, ut si quis voveat se moriturum quando placuerit Deo. Quintò, opera bona, quæ tamen majora bona impediunt, ut si quis voveat se ducturum uxorem. Quamquam hoc ipsum certo tempore, ac certæ personæ potest esse melius facere, quàm omittere: proinde tum erit legitima voti materia, etsi absolutè contrà judicandum sit.

Deo Facta dicitur, ut intelligamus, vota differre à juramentis, licèt utraque sint actus religionis, & in materia ferè conveniant; vota enim fiunt Deo, juramenta hominibus per Deum. Non autem hinc excluduntur vota, quæ fiunt sanctis; nam vel ea sunt vota materialiter, non formaliter, ut quidam docent, qui existimant in votis Sanctorum duas esse promissiones; unam Sanctis, quibus aliquid promittitur; alteram Deo, cui promittitur adimpletio promissionis factæ Sanctis, & hanc solam propriè votum esse dicunt; vel (quod verius puto) vota fiunt verè Sanctis,

ctis, sed ut Sancti sunt, ideſt, ut excellentiſſimo modo participant Dei naturam & gloriam, de qua re diſputavimus in lib. 3. de Eccleſia triumphante cap. 10.

Addimus ultimò, Libera voluntate, ut diſtinguatur votum à lege communi; votum enim eſt lex quædam privata, & obligat more legis, ſed lex communis obligat etiam nolentem, & invitum; votum autem eſt lex, quam nos ipſi nobis ferimus, & proinde non obligat, niſi eum, qui ſponte votum fecerit, & hinc non habentur rata vota facta ante uſum rationis, nec ea, quæ propter ignorantiam, aut metum cenſentur involuntaria.

CAPUT XV.

Explicatur ſtatus quæſtionis.

JAm verò, ut breviter explicemus, quibus in rebus ab adverſariis diſſentiamus. Lutheri & Calvini ſententia eadem eſſe videtur; uterque enim tria quædam de votis docet. Primum, vota ad colendum Deum non poſſe fieri, niſi de rebus præceptis, proinde unum eſſe commune votum fidelium, promiſſionem illam, quam facimus in Baptiſmo.

Secundum, vota de rebus à Deo non præceptis poſſe fieri, ſi non ad colendum Deum, aut ſatisfaciendum pro peccatis, ſed ad negotia hujus vitæ expeditiùs peragenda, aut ad vitanda peccata, aut ad alios bonos fines fiant: exempli cauſa docet Calvinus, eum, qui ſæpè in vitium ebrietatis labitur, rectè facturum, ſi voveat, ſe triduo aquam bibiturum, ſi iterum inciderit in ebrietatem; quomodo etiam exiſtimat, Apoſtolorum tempore viduas quaſdam voviſſe continentiam, ut expeditiùs fungerentur munere Diaconiſſarum.

Tertium, vota Monachorum impia, irrita, & omnino ſolvenda eſſe, quòd fiant cum opinione cultus, & tamen de iis rebus ſint, quas Deus nuſquam præcepit. Hæc omnia Lutherus docet in lib. de votis monaſticis, & Calvinus lib. 4. Inſtitutionum cap. 13. Nec diſſimilia docent Confeſſio Auguſtana artic. 27. & Confeſſio Wirtembergenſis, cap. de votis monaſticis.

Petrus Martyr in lib. de Cœlibatu & votis monaſticis, duo dicit pugnantia cum doctrina Lutheri & Calvini. Primum eſt, vota in Teſtamento veteri fieri potuiſſe, ut etiam ſacrificia & cæremonias cæteras; in novo teſtamento fieri non poſſe, cùm ſint abrogata cum reliquis Judaicis cæremoniis. Secundum eſt, promiſſionem, quæ fit in Baptiſmo, non eſſe votum; in tertio dicto cum Luthero & Calvino concordat.

CAPUT XVI.

Omne quod fit ex voto, eſſe cultum Dei.

UT igitur ad diſputationes veniamus, ſtatuo hanc propoſitionem: *Omne quod fit ex voto, etiamſi alioqui non ſit à Deo præceptum, verè & propriè eſt cultus Dei.* Hæc propoſitio eſt contra Lutherum & Calvinum, qui vota de rebus non præceptis, docent non poſſe fieri ad colendum Deum; quaſi aliqua eſſe poſſint vera vota, quæ non ſint cultus Dei. Probo igitur poſitam aſſertionem.

Primò, vovere eſt actus religionis, ergo & reddere ſive implere votum eſt actus religionis, ſive fiat de re præcepta, ſive non præcepta. Probatur antecedens ex illo Iſaiæ 15. *In illo die cognoſcent Ægyptii Dominum, & colent eum in hoſtiis & muneribus, & vota vovebunt, & ſolvent.* Ubi poſteriora ſunt explicationes priorum; vota enim munera ſunt. Præterea hæc eſt natura voti, ut rem alioqui non ordinatam ad Dei cultum, ordinet ad cultum Dei, juxta illud Deuter. 12. *Quidquid ſanctificaveris & voveris &c.* Denique, fatetur Calvinus lib. 4. cap. 13. §. 2. vovere eſſe officium religionis. Probatur jam conſequentia; nam promittere & ſolvere, ad eamdem virtutem pertinent; ſed per id, quod fit ex voto, etiamſi non præceptum, impletur votum: ergo per id colitur Deus.

Secundò, omne votum eſt promiſſio Deo facta, ut etiam Calvinus docet initio cap. 13. lib. 4. Inſtit. ergo votum quodcumque implere, eſt fidem Deo ſervare; at ſervare Deo fidem, eſt Deum immediatè colere & honorare; ſicut è contrario fidem ei non ſervare, eſt injuriam illi facere: ergo cujuslibet voti impletio cultus Dei eſt.

Tertiò, omne juramentum eſt cultus Dei, etiamſi fiat de re non præcepta; ut, ſi quis juret, ſe non bibiturum vinum, ut Calvinus ipſe affirmat lib. 2. cap. 8. §. 23. Inſtitutionum: ergo & votum de re eadem erit cultus Dei. Probatur conſequentia: nam adeò ſimilia ſunt juramenta & vota, ut in Scripturis ſæpe juramentum pro voto accipiatur, ut patet Numer. 30. *Si mulier*, inquit Scriptura, *habens virum voverit aliquid, & verbum de ore egrediens, animam ejus obligaverit juramento, voti rea erit, reddet quod promiſit &c.* Præterea, ſicut per juramentum de re non præcepta facienda, honoramus Deum, quia proteſtamur, eum eſſe immutabilem veritatem, & veritatis aſſertorem; ita per votum de re non præcepta, ſed tamen bona, Deum honoramus, quia proteſtamur ei, ut ſummo bono, placere actus virtutum.

Quartò, ſolvere ex voto aliquid non præceptum, ſed tamen bonum, falſis Diis, eſt peccatum, & non aliud, quàm idololatriæ: ergo ſolvere Deo vero ex voto rem eamdem, erit actus latriæ.

Quintò, ſi quis voveat abſtinere per triduum à vino, & non faciat, ſine dubio peccat: at non peccat peccato intemperantiæ; non enim eſt actus neceſſarius temperantiæ abſtinere à vino: ergo peccat, quia Deum afficit injuria, non ſervando illi fidem: ergo ſi abſtineat, Deum honorat.

Sextò, omni actu virtutis etiam non præcepto, nec ex voto facto, ſed facto tamen propter Deum, colitur Deus: ergo multò magis, ſi is actus fiat ex voto, eo Deus coletur. Probatur antecedens. Primò, Scripturæ teſtimonio: nam Lucæ 2. dicitur Anna ſerviſſe Deo jejuniis & orationibus, & eſt verbum λατρεύουσα, quod propriè cultum ſignificat, Philippen. 2. *Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis in odorem ſuavitatis, hoſtiam placentem & acceptabilem Deo.* Hebr. ult. *Beneficentiæ & communicationis nolite obliviſci; talibus enim hoſtiis promeretur Deus.* Jacobi 1. *Religio munda apud Deum eſt viſitare pupillos & viduas &c.* Quæ omnia intelliguntur etiam de Eleemoſyna non præcepta.

Secundò, ex Patribus. Nam Tertullianus lib. de Reſurrect. carnis, ait: *Nam ſacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, jejunia, & ſeras, & aridas eſcas, & appendices hujus officii ſordes. Caro de proprio ſuo incommodo inſtauratur, virginitas quoque, & viduitas, & modeſta in occulto matrimonii diſſimulatio, & una notitia ejus, de bonis carnis Deo adolentur.* Epiphanius hæreſ. 48. virginitatem, & abdicationem rerum vocat approbatum Dei cultum. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum: *Illa*, inquit, *virginitas hoſtia eſt Chriſto, cujus nec animum cogitatio, nec carnem libido maculavit.* Auguſtinus lib. de bono viduitatis, cap. 9. de continentia loquens: *Nulla*, inquit, *Chriſto ſubtrahatur oblatio &c.* Et lib. 10. de Civit. Dei, cap. 6. ſa-

ærificium vocat omne opus bonum propter Deum factum; certum autem est, sacrificium propriè cultum esse Dei.

Septimò, votum de re præcepta non est verum & proprium votum, nisi quatenus res illa concipitur ut non præcepta, ut paulò post ostendemus; igitur vel votum de re non præcepta cultus Dei est, vel nullum votum est cultus Dei, sed hoc est falsum, ergo illud verum.

Octavò, si votum de re non præcepta, non est cultus Dei: ergo nec ipsum vovere absolutè est cultus Dei; nam ipsum vovere nusquam est præceptum. At hoc est contra ipsum Calvinum, qui docet, vovere esse actum religionis.

Nonò, probatur exemplis Scripturarum. Nam primum votum legitur, Genes. 28. *Votum vovit Jacob, si fuerit Dominus mecum &c. erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi, vocabitur domus Dei, cunctorumque quæ dederit mihi, decimas offeram tibi.* Quòd hoc sit votum de re non præcepta, patet, quia alioqui peccasset Jacob faciendo votum conditionatum de re præcepta. Quòd autem hoc votum fuerit factum ad colendum Deum, patet, nam habere lapidem pro domo Dei, idest pro ara, & offerre decimas, sunt actus religionis. Aliud votum fuit Davidis de exstruendo templo, de quo Psalm. 131. *Votum vovit Deo Jacob &c.* quòd hoc votum fuerit de re non præcepta, patet ex lib. 2. Regum, cap. 7. ubi Deus audito hoc voto Davidis, & laudata ejus voluntate, dicit se non præcepisse, ut sibi fieret templum, nec velle fieri à Davide. Quòd autem David hoc loco voluerit colere Deum, patet, quia exstruere templum est actus religionis.

Denique omnia vota, quæ leguntur in Scripturis, Levitic. 27. Num. 6. & 30. Deuteron. 12. & 23. vota erant de rebus non præceptis, ut ex ipsis locis patet, & tamen quòd placerent Deo, patet, quia severissimè illorum solutionem exigebat: *Si votum voveris*, inquit Deuter. 23. *non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus; & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum: si nolueris polliceri, absque peccato eris.* Ubi clarè vides, votum liberè factum, à Deo severè exigi.

Sed solvamus argumentum illorum. Sic igitur argumentantur: Omnis cultus voluntarius, idest, quem Deus non præcepit, Deo placere non potest; ergo non debet fieri votum de re non præcepta ad colendum Deum. Probatur antecedens; nam Coloss. 2. Apostolus reprehendit omnem ἐθελοθρησκίαν, sic enim est in Græco, quod noster interpres vertit, superstitionem, & Rom. 14. ait: *Quod non est ex fide, peccatum est.* Quibus verbis indicat, peccatum esse id aggredi, quod fides ex verbo Dei concepta non ostendit, qualiter à Deo æstimetur; tales autem sunt omnes cultus voluntarii.

Ad illud, ad Colossens. 2. de ἐθελοθρησκίᾳ, quidam respondent, Paulum eo loco non accipere in malam partem cultum voluntarium, sed in bonam; tamen quia vulgata editio vertit, superstitionem, & Hieronymus in epist. ad Algasiam, quæst. 10. Augustinus in epist. 59. ad Paulinum, quæst. 7. Ambrosius, Theodoretus, Oecumenius, & alii omnes in hunc locum, accipiunt eam vocem pro simulata religione, dicendum est, Apostolum hoc loco voluntarium cultum appellare non eas actiones, quæ non sunt à Deo præceptæ, id enim repugnaret plurimis Scripturarum testimoniis, ut jam probavimus, sed eas, quæ nec à Deo probatæ, vel commendatæ sunt, nec revera ex natura sua sunt materia cultus, sed sunt res inanes, & tamen ab aliquibus usurpantur quasi essent cultus; quales sunt qui dicuntur superstitiosi cultus, ut cùm aliqui ponunt religionem in numero lotionum, ut Judæi olim faciebant, & Turcæ hoc tempore faciunt, qui putant valde se colere Deum, si toto corpore sæpius loto ad orandum accedant; loquitur enim Apostolus de iis, qui se abstinebant à cibis quibusdam, tamquam natura sua immundis, & in eo ponebant religionem, si tales cibos numquam attingerent.

Ad illud ex Rom. 14. dico, cum communi expositione veterum, fidem accipi pro conscientia, ut sensus sit, peccatum esse id omne, quod fit contra conscientiam. Sed admissa etiam Calvini expositione, non video, qua ratione inde colligatur, non placere Deo cultus, quos ipse non præcepit; nam fides ex verbo Dei concepta, non ostendit solùm placere Deo, quæ ipse præcepit, sed etiam quæ ipse consuluit; & quæ neque præcepit, neque consuluit, sed tamen ex se bona sunt: ut patet ex infinitis locis, ubi jubet sibi reddi vota sponte facta.

CAPUT XVII.

Non fuisse Judeorum proprium vota facere, sed cum Christianis etiam id esse commune.

REfellenda nunc est Petri Martyris sententia, qui in libro de votis & cœlibatu contra Smithæum adversus omnes, tùm Catholicos, tum hæreticos, omnia omnino vota Christianis interdicit: *Quare*, inquit, *ut alia cæremonia per Christum sublatæ sunt, ita & vovendi ratio debet facessere.* Et infrà: *Quare votum, licèt antiquitus potuerit usui esse, cùm ad legis cæremonias pertineret, modò explosum est.*

Hæc sententia primò refellitur ex illa prædictione, Isaiæ 19. *Colent enim in hostiis & muneribus, & vota vovebunt Domino, & solvent.* Hæc enim de Christianis prædicta esse, S. Hieronymus, S. Cyrillus, & cæteri omnes in commentario hujus loci apertissimè docent.

Respondet Martyr, hæc quidem de Christianis dici, sed per vota & hostias non intelligi vera vota, veraque hostias, sed cultum spiritalem & Christianum. Dicit enim, Isaiam, cùm Judæis loqueretur, per ea, quibus tunc Deus colebatur, explicare voluisse cultum postea futurum; non enim aliter Judæos intellecturos fuisse, quæ dicebantur.

Sed refellitur hæc solutio; nam in primis etiamsi non habeamus easdem hostias, neque eadem vota, quæ Judæi habuerunt, tamen si nulla haberemus, malè explicuisset Isaias cultum Christianum per hostias & vota; non enim explicatur aliquid per id, quod nullo modo ei simile est. Longè meliùs explicuisset per contradictorium, si dixisset: Non colent hostiis, nec vota vovebunt; tunc enim omnes intellexissent cultum quidem futurum, sed non qualis tunc erat. Præterea expositio ista Petri Martyris non potest probari, nisi assumatur ut certum id, quod est in quæstione. Nam si petas ab eo, cur illa verba: *Vota vovebunt, & solvent*, exponere velit metaphoricè potiùs, quàm propriè, nihil aliud respondebit, nisi quia propriè exponi non possunt, cùm apud Christianos nulla essent futura vota. At hoc est, de quo contendimus: An Christiani sint vota facturi, & cùm ille neget, nos asseramus, quis non videt verbum Dei nobis favere, cùm de Christianis dicat: *Vota vovebunt, & solvent.*

Secundò, idem probatur ex illa exhortatione Ps. 75. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro &c.* tametsi enim Petrus Martyr contendat, hæc Judæis tantùm dici, tamen longè aliud docent sancti Patres, ex quibus

bus B. Auguſtinus hunc locum ita enarrat, non Judæis, ſed Chriſtianis loquens: *Quiſque quod poteſt vovcat, & reddat, non ſitis pigri ad vovendum; non enim viribus veſtris implebitis.*

Tertiò, idem probatur ex illis verbis B. Pauli prioris epiſtolæ ad Timotheum cap. 5. ubi de viduis quibuſdam dicit: *Cùm luxuriata fuerint in Chriſto, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco per primam fidem omnes omnino interpretes, tum Græci, tum Latini, intelligunt votum continentiæ. Sanctus Auguſtinus in Pſalm. 75. *Quid eſt*, inquit, *primam fidem irritam fecerunt? voverunt, & non reddiderunt.* Sed de hoc loco infrà fusè diſſeremus, nunc ſolùm innuiſſe ſufficiat. Omnia quoque teſtimonia & argumenta, quæ proferemus, ad probandum vota monaſtica eſſe licita, huc etiam referri poſſent.

Ultimò, votum non eſt cæremonia Judaica, nulla igitur cauſa eſt cur ſolis Judæis, & non etiam Chriſtianis liceat vovere; nam in primis vovendi actus ſola mente perfici poteſt. Tametſi enim ore quoque vovere ſolemus, tamen etiam ſine ulla voce ſolo cordis motu votum emitti poteſt: cæremoniæ autem omnes res ſunt exteriores & ſenſibiles, ut notum eſt; non igitur vota ad cæremonias, ſed ad internum cultum pertinent. Deinde, licèt vota cæremoniæ eſſent, non continuò Judaicæ eſſent; multæ enim ſunt cæremoniæ omni hominum generi, & omni religioni communes, ut genua flectere ad orandum, manus attollere, cœlum aſpicere, tundere pectus. Et denique, illæ ſolæ dicuntur propriè Judaicæ cæremoniæ, quæ vel à Moſe ſunt inſtitutæ, vel Chriſtum venturum ſignificabant, quamvis ante Moſem cœperint; & proinde Chriſto adveniente ceſſaverunt.

Porrò vota non cœperunt à Moſe; nam Jacob Patriarcha *votum vovit*, Geneſ. 28. longè antequam Moſes naſceretur; neque vota ad Chriſtum venturum ſignificandum inſtituta ſunt. Quid enim habent cum Chriſto venturo vota jejuniorum, continentiæ, eleemoſynarum, & ſimilia? Nec demum cum Moſe ceſſarunt. Nam licèt in Eccleſia Chriſti poſt Evangelii plenam promulgationem ceſſaverit circumciſio, ſacrificia ovium ac boum, & alia id genus, tamen vota nunquam ceſſarunt, ut patet vel ex uno loco ſancti Auguſtini: ſiquidem in illud Pſalm. 75. *Vovete, & reddite*, ſic ait de Chriſtianis ſui temporis. *Alius vovet Deo caſtitatem conjugalem, ut præter uxorem non noverit aliam. Alii etiam vovent, etſi experti tale conjugium, ultra nihil tale pati, nihil tale concupiſcere, aut ſuſtinere, & ipſi voverunt aliquid majus, quàm illi. Alii virginitatem ipſam ab ineunte ætate vovent, ut nihil tale vel experiantur, quale illi experti ſunt, & reliquerunt; & iſti voverunt plurimum. Alii vovent, domum ſuam eſſe hoſpitalem omnibus ſanctis advenientibus, magnum votum vovent. Alius vovet, relinquere omnia ſua, diſtribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in ſocietatem Sanctorum, magnum votum vovit.* Hæc ille.

Ac ne fortè reſpondeatur, vovendi cæremoniam eſſe jure abrogatam, ſed non facto, ac non defuiſſe qui voverint, ſed eos feciſſe, quod non licebat: conſiderandum eſt, non qualeſcumque homines, ſed doctiſſimos & ſanctiſſimos, ut Auguſtinum, Baſilium, Hieronymum, Bernardum, alioſque permultos vota voviſſe, & laudaſſe, quorum teſtimonia poſtea afferentur. Nunc Auguſtinum ſufficere poſſe putavi, præſertim cùm id adverſarius noſter non neget.

Reſpondet enim Martyr, non eſſe curandum, quod homines, etiamſi inculpati, & ſine controverſia Deo grati, fecerint, quia non illorum vita, ſed verbum Dei eſt regula noſtræ fidei. Quod quidem accepit Martyr à Luthero, qui in libro de abroganda Miſſa fuſiſſimè docet, non eſſe cogitandum, quid Sancti fecerint, ſed quid facere debuerint ſecundum regulam verbi Dei.

At quomodo, quæſo, poteſt fieri, ut inculpati & Deo grati fuerint, qui vota frequentarunt in Chriſti Eccleſia, ſi vota ad cæremonias Judaicas pertinent? Certè, ſi qui hoc tempore, vel circumciſionem, vel Sabbathum, vel ſacrificia cruenta publicè celebrarent, nullo modo inculpati, & grati Deo eſſe poſſent, præſertim ſi nulla ignorantia laborarent. Si ergo vota ſimilia ſunt circumciſioni, & ſacrificiis cruentis, ut Martyr affirmat, quomodo inculpati, & grati Deo fuerunt Baſilius, Auguſtinus, Bernardus, & alii doctiſſimi viri, qui vota fecerunt, & aliis facienda ſuaſerunt?

Deinde non eſt noſtra quæſtio, verbum Dei ne, an exempla Sanctorum pro regula fidei & morum habere debeamus, ſed utri verbum Dei melius intellexerint: Petrus Martyr, Calvinus, Lutherus, & ſimiles homines, an viri illi, quos ſanctiſſimos, & doctiſſimos fuiſſe utrique confitemur: exempla enim Sanctorum non repugnant verbo Dei, ſed explicant, aut declarant, ideo & Apoſtolus dicebat: *Imitatores mei eſtote*. Et Chriſtus, Matth. 5. viros ſanctos comparat lucernæ poſitæ ſuper candelabrum, quæ lucet omnibus, qui in domo ſunt. Neque huic veritati repugnat, quod etiam ſancti interdum labuntur, ut patet de ebrietate Noe, de adulterio Davidis, de ſimulatione B. Petri, quam Paulus reprehendit; non enim omnia facta Sanctorum imitanda eſſe dicimus, ſed ea ſolùm, quæ neque pugnant apertè cum regula fidei, neque inveniuntur vel à Scriptura, vel ab aliis ſanctis viris reprehenſa, ſed contrà potius à piis & doctis paſſim laudata. Ejuſmodi autem eſſe vota, nemo negare poteſt, niſi qui vel nihil legerit, vel nihil credat.

CAPUT XVIII.

Solvuntur objectiones.

SEd audiamus nunc objectiones Petri Martyris, ut videamus, an habuerit aliquam, ſi non juſtam, ſaltem probabilem cauſam recedendi à communi ſententia omnium penè tum Catholicorum, tum hæreticorum.

Objectio prima. In Teſtamento veteri frequens eſt mentio votorum, in novo ne nominatur quidem votum, niſi cùm ſermo eſt de votis Judaicis, ut Actor. 21. igitur vota ad cæremonias Judaicas pertinent.

Reſpondeo, nomen voti in Teſtamento novo non habetur, res tamen habetur, ut oſtendimus ex Apoſtolo, & infrà clariùs oſtendemus. Sed etiamſi non haberetur, ſufficerent teſtimonia veteris Teſtamenti cum uſu & explicatione Eccleſiæ. Moralia enim præcepta, vel documenta Scripturæ veteris, non minus ad Chriſtianos, quàm ad Judæos pertinent; idcirco enim aſſiduè in Eccleſia leguntur Pſalmi, quòd pleni ſint moralibus documentis.

Et ſanè, ſi Martyris argumentum valeret aliquid, concluderet etiam, uſuram Chriſtianis non eſſe prohibitam; nam uſura in Pſalmis, & Prophetis paſſim prohibetur, in Teſtamento novo non legitur prohibita ſub nomine uſuræ, colligitur quidem uſuræ prohibitio ex illo loco: *Mutuum date, nihil inde ſperantes*, Lucæ 6. ſed multò obſcurius, quàm votum colligatur ex illis verbis Pauli, quia primam fidem irritam fecerunt. Nam iſta verba omnes Patres,

de voto intelligunt, illa non omnes intelligunt de usura; nam S. Basilius in Commentario Psalm. 14. S. Ambrosius in lib. de Tobia cap. 16. S. Hieronymus in Commentar. in Ezechiel. cap. 18. & aliqui recentiores contendunt in illis verbis non prohiberi usuram, sed consilium dari divitibus, ut dent mutuo sine ulla spe sortem ipsam recuperandi.

Si igitur usura jure divino prohibita est Christianis, licèt expresè eiusmodi prohibitio non habeatur nisi in veteri Testamento, quanto magis religio vovendi licita erit Christianis, cùm & res, & nomen voti in Testamento veteri, res autem in novo expresè contineatur?

Secunda objectio. Quotquot fidem Christi profitemur, eo ipso toti sumus illi obstricti; quid igitur voto nos rursus ei tradimus? Ridiculus porrò haberetur filius, qui tabulis obsignatis atque testibus vellet sese patriæ potestati subdere. Idcirco qui vota nuncupant, aut se fateantur non esse Dei, aut intelligant quàm vovendo stultè agant, dum, quemadmodum dicitur, actum agunt. Lege cavit Deus, ne Israelitæ primogenita ex pecoribus sibi voverent, non alia sanè ratione, nisi quòd jure sibi debebantur. Propterea cùm nos jam Christi membra simus, & Deo omnibus modis obstricti, non minus quàm primogenita antiquitus erant, non est permittendum ut voveamus. Hæc ille.

Respondeo dupliciter. Primò, retorquendo argumentum; nam quemadmodum Christiani Deo sunt obstricti ratione creationis, & redemptionis, sic etiam Judæi obstricti erant Deo ratione creationis, & liberationis de Ægypto, igitur etiam illi vovere non poterant, ne actum agerent.

Respondet Petrus Martyr, nos quidem vovere non posse, quia non solùm Deo obstricti sumus, sed etiam scimus obstrictos nos esse luce jam Evangelii coruscante; illi autem vovere poterant, & debebant, ut admonerentur hac veluti pædagogia perpetuo debito se, ac sua omnia Deo obstricta esse.

At nullo negotio hæc solutio refelli potest; nam qui apud Judæos vovebant, non erant solùm imperiti aliqui homines, sed etiam Prophetæ sapientissimi, qui melius noverant debitum nostrum cum Deo, quàm ulli nostrum sciant. David Propheta sapientissimus: *Votum vovit Deo Jacob*, Psalm. 131. & Principes ad vovendum hortatus est, lib. 1. Paralip. cap. 29. ubi hæc addidit, ut os obstrueret Petro Martyri, judicans se & suos non ignorare omnia esse Dei: *Quis*, inquit, *ego, & quis populus tuus, ut possimus tibi hæc universa promittere? Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*. Præterea, si Judæi hoc ignorassent, non potuissent per vota hujus debiti admoneri, sed potius contrarium ex sua vovendi consuetudine colligere potuissent; nam si non possumus vovere Deo, quæ ipsius sunt, qui vovet, admonetur se aliquid habere quod non sit Dei. Itaque pædagogiam valde malam Deus Judæis tribuisset, si esset vera Martyris sententia. Voluisset enim eos assuescere faciendis votis, ut admonerentur omnia esse Deo obstricta, & interim contrarium eveniret.

Respondeo secundò ad argumentum directè, nos & omnia nostra Deo esse debita & obstricta in hoc sensu, quòd omnia ab illo accepimus, & ejus beneficio retinemus, & proinde potest ille, si velit, omnia repetere, & nos tenemur quidquid ille jusserit facere. Tamen quia ille multa nobis libera reliquit, in quibus possumus pro arbitrio, hoc aut illud facere, ideirco multa sunt Dei & nostra simul; Dei, quia ejus beneficio illa habemus; nostra, quia possumus pro arbitrio de illis disponere, dummodo non contra Deum. Quocirca quando vovemus, & offerimus aliquid Deo, de rebus ejus damus; & tamen verè damus, quia res illæ etiam nostræ erant, & potuissemus non dare. Unde Concilium Arausicanum can. 11. *Nemo*, inquit, *quidquam Domino rectè voverit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur, quæ de manu tua accepimus, damus tibi*.

Ad illud exemplum filiifamilias, qui ridiculus esset si tabulis obsignatis se subdere vellet patri, Respondeo: filiumfamilias ridiculam fore si tabulis obsignatis se patri subdere vellet in iis rebus, in quibus necessariò parere tenetur, & de quibus imperium patris jam habet; at non fore ridiculum si in iis rebus se subdat, in quibus alioqui sui juris erat. Nec enim parentes possunt omnia quæ volunt filiis imperare, & in iis etiam quæ possunt, sæpe non imperant, sed dant filiis optionem; exempli causa, liberum est filiis uxorem ducere, vel non ducere, nec possunt in ea re à parentibus cogi, si tamen quis patri polliceatur se facturum in eo negotio, quod is imperaverit, tenebitur stare promissis.

Ad illud autem de primogenitis pecorum, quæ Deo voveri non poterant, quia Dei erant, Respondeo, hoc ipsum sententiæ nostræ favere; nam ideo primogenita pecorum voveri non poterant; reliqua autem voveri poterant, tametsi omnia Dei sint: (*Domini enim est terra, & plenitudo ejus*, Psalm. 23.) quia Deus Levit. 27. non reliquerat Judæis liberam dispositionem primogenitorum, ut reliquerat rerum cæterarum. Sic igitur & nos non vovemus ea quæ non sunt in nostra potestate, sed ea solùm, quæ Deus libera nobis reliquit.

Sed instat Petrus Martyr. Nihil est liberum, nihil indifferens in particulari, licèt in genere dicantur quædam ἀδιάφορα, quia nec omnibus, nec omni tempore conveniunt. Nam cùm aliquid occurrit expetendum, vel rejiciendum, aut illud repugnat saluti propriæ vel aliorum, & necessariò rejiciendum est; aut conducit saluti propriæ vel aliorum, & necessariò expetendum est, si verè Deum & proximum diligimus.

Respondeo, falsum esse membrum hoc postremum; non enim necessariò expetendum est, quod conducit saluti propriæ vel aliorum, alioqui non diceret Dominus, Deut. 23. *Si nolueris polliceri, absque peccato eris*. Neque Apostolus diceret, 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat*. Qui enim potest sine peccato facere quod voluerit, ideſt, nubere, aut non nubere; vovere, aut non vovere, certè nec necessariò cogitur expetere nuptias, aut votum, nec necessariò illa rejicere. Illud ergo solum necessariò est expetendum, quod necessarium est ad salutem; quod verò utile est, non necessarium, utiliter quoque, non necessariò expetitur.

Objectio tertia. Libertas Evangelica, in qua nos Dominus constituit, minuitur per vota; non igitur Christianis licet vovere. Antecedens probatur; nam Christus libertatem esse voluit genera vitæ, quod nec omnibus, nec omni tempore conveniant. Qui autem vovent unum genus vitæ, necessarium sibi illud faciunt, ut jam non possint ad aliud transire. Item, Christus nos à lege exonerare constituit, qui autem vovent, se magis ac magis impediunt legibus. Cur, inquit Martyr, non se liberos servant? Si nolunt rectè agere, nisi lege adigantur, se magis ad servitutem legis, quam ad regnum gratiæ & fidei pertinere declarant.

Respondeo primò, retorquendo argumentum; nam si Christus libera esse voluit genera vitæ, cur ipsi se legibus matrimonii adstringunt? Nec minus enim impedit conjugium à cœlibatu, quàm votum cœlibatus à conjugio. Deinde, si Deus liberos nos à legibus esse voluit, & genera vitæ libera nobis reliquit,

liquit, quid eſt quod paulò ante Martyr dicebat, nihil eſſe liberum, nihil indifferens, ſed omnia omnino aut præcepta, aut prohibita? Itaque prædicant verbo libertatem Evangelicam, & interim imponunt legem importabilem, & qualem nullus unquam tyrannus impoſuit.

Secundò reſpondeo, libertatem Evangelicam non eſſe libertatem (ut illi ſomniant) à lege, ſed à peccato, Rom. 6. *Liberati à peccato ſervi facti eſtis juſtitiæ*: Item à cæremoniis Judaicis quæ erant umbræ futurorum, ac demum à timore, & ſervitute, non autem ab obligatione legis; qui enim charitate, quæ eſt propriè gratia Teſtamenti novi, & libertas Evangelica, præditus eſt, lege quidem tenetur, ſed non eſt ſub lege, quia libenter implet legem. Sed de hac re alibi ſæpe tractavimus.

Objectio quarta. Qui vovet, injuriam Deo facit; nam in primis repugnat illi, faciens neceſſaria quæ ille voluit eſſe libera. Deinde arguit Deum vel inſipientiæ, vel invidiæ; nam voto ſe obligat ad unum genus vitæ, ut eo modo perfectior evadat; quaſi Deus, qui eum ad illud vitæ genus non obligavit, aut non ſciverit ei tam bene proſpicere, ut ipſe ſibi proſpexit, aut certè inviderit illi iſtam majorem perfectionem.

Reſpondeo, nullam fieri Deo injuriam per vota, quia ipſe voluit eſſe libera genera vitæ negativè (ut ſic loquar) non affirmativè, ideſt, noluit obligare, ſed reliquit in arbitrio noſtro, ut quiſque ad quod vellet ſe obligaret. Quòd itaque non obligaverit nos, benignitas ejus fuit; quòd verò per vota ipſi nos obligemus ad id, quod illi gratius eſſe ſcimus, gratitudo, & pietas eſt. Et ſicut non pugnant benignitas Domini, & gratitudo ſervi, ſic etiam non pugnat quòd nobis neceſſaria faciamus, quæ libera Deus nobis reliquit. Neque inſipientiæ aut invidiæ illum arguimus; nam quod facimus, ejus conſilio, & admonitione facimus; etſi enim non imperavit nobis majorem illam perfectionem, ad quam per vota tendimus, conſuluit tamen, & admonuit, ut ad eam aſpiraremus. De qua re paulò poſt agemus.

CAPUT XIX.

Non eſſe propriè votum promiſſionem, quæ fit in Baptiſmo.

SEquitur ordine quinta pars diſputationis, in qua refellenda eſt ſententia Lutheri & Calvini, quòd promiſſio, quæ fit in Baptiſmo, votum propriè dici debeat. Sunt autem quædam antea prænotanda. Primum eſt, quæſtionem eſſe inter Theologos, num res à Deo imperatæ ſub votum propriè cadere poſſint. Quidam enim id negant, ut S. Thomas, & S. Bonaventura in 4. diſtinct. 38. Alii verò affirmant, ut recentiores quidam, Dominicus à Soto lib. 7. de juſtitia, & jure, quæſt. 1. art. 3. & Alphonſus à Caſtro lib. 1. de lege pœnali, cap. 10.

Sed conciliari poſſunt hæ ſententiæ. Nam duobus modis fieri poteſt votum de re præcepta, uno modo cum intentione ſe obligandi, etiamſi res illa præcepta non eſſet; alio modo cum intentione ſolùm acceptandi, & teſtificandi obligationem, quæ antea erat. Priore modo loquuntur auctores poſteriores, & rectè docent res etiam à Deo imperatas, propriè poſſe voveri ſi concipiantur ut liberæ, & qui vovet, intendat ad eas ſe obligare nova obligatione; nam qui cœlibatum Deo vovit, non minus propriè cenſetur ſacrilegus ſi fornicetur, quàm ſi nubat. Ex quo ſequitur, non fornicari eſſe etiam materiam voti propriè dicti, licèt alioqui præceptum ſit; pari ratione qui poſt votum paupertatis furatur, non minus ſacrilegus eſt, quàm ſi res ſuas, quas jam dimiſerat, reperat: ex quo intelligimus non furari, quod præceptum eſt, poſſe ſub votum cadere, ut res ſuas dimittere, quod non eſt præceptum, ſed conſilium. Vide S. Thomam in 2. 2. quæſt. 186. art. 10. ubi admittit religioſos bis peccare ſi furentur, aut fornicentur, quod & contra legem communem, & contra votum proprium delinquant.

Poſteriore modo loquuntur auctores priores, qui rectè docent, res præceptas non cadere propriè ſub votum, ſi accipiantur ut præceptæ, ideſt, ſi quis dum eas recipit ſe facturum, nihil novi promittit, ſed ſolùm agnoſcit & recipit obligationem, quam lex ipſa ſecum affert; qualis fuit illa promiſſio Hebræorum, Exod. 19. *Cuncta quæ locutus eſt Dominus, faciemus*. Ubi enim non eſt intentio novæ obligationis, nullum eſſe votum propriè dictum conſtat.

Secundo loco prænotandum eſt, in Baptiſmo omnes Chriſtianos promittere ſe legem Dei ſervaturos, atque ex eo tempore abrenunciare Diabolo, & pompis ejus; id enim & ritus Baptiſmi teſtatur, & Patres apertiſſimè docent, ut Tertullianus libro de corona militis, S. Cyprianus lib. 1. epiſt. 5. S. Baſilius lib. de Spiritu ſancto, cap. 27. S. Hieronymus in Apologia prima contra Ruffinum prope finem. S. Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſion. cap. 33. S. Gregorius homil. 29. in Evangelia, & Beda lib. 3. hiſtor. Anglorum, cap. 19.

Quæſtio igitur eſt; An ea promiſſio ſit ſolùm quædam teſtificatio, & acceptatio obligationis, quam lex Dei ſecum affert, proinde non appellanda votum, niſi fortè impropriè, & largo modo: An verò ſit nova promiſſio novam obligationem includens, atque adeo votum propriè dictum. Martinus enim Lutherus in lib. de votis monaſticis, & Joannes Calvinus lib. 4. inſtit. cap. 13. §. 6. votum primarium eſſe docent promiſſionem illam, quam facimus in Baptiſmo, cujus contrarium affirmat communis ſententia Theologorum, in quarto ſententiarum, diſtinctione 38. Quæ ſententia quoniam veriſſima eſt, his argumentis confirmari poteſt.

Primùm, vota, ut in Scripturis accipiuntur, ſpontanea ac voluntaria, non neceſſaria eſſe debent. Sic enim legimus Deuteronom. 23. *Si votum voveris, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, ſi nolueris polliceri abſque peccato eris*. At promiſſio, quæ fit in Baptiſmo, neceſſaria eſt, neque de illa poteſt dici, ſi nolueris polliceri, abſque peccato eris. Omnes enim ad Baptiſmum ſuſcipiendum divina lege obligantur, neque Baptiſmus ſine illa promiſſione ab Eccleſia datur.

Secundò, vota parvulorum à parentibus edita, rata non ſunt, niſi ab ipſis, quorum nomine facta ſunt, poſtmodum in ætate adulta confirmentur. Id enim docet Sanctus Bernardus in epiſt. 1. ad Robertum, & apertiſſima ratio id ipſum confirmat; quia votum eſt lex particularis, quam ſibi quiſque imponit, ſi vult, ac proinde voluntatem propriam neceſſariò exigit. At promiſſio quæ fit in Baptiſmo parvulos obligat, ita ut poſtea, velint nolint, cogantur eam habere ratam etiamſi non per ſe, ſed per alios eam ediderint. Igitur non ex voto, ſed aliunde vim habet obligatio quæ ſuſcipitur in Baptiſmo.

Tertiò, ſi ea promiſſio votum eſſet propriè dictum, omnia Chriſtianorum peccata eſſent duplicia, quia contra legem, & contra votum; omnia eſſent ſacrilegia, quia contra voti religionem; nec minus peccaret ſæcularis fornicando, aut furando, quàm religioſus, ut patet. At hæc omnia communi fidelium ſen-

ſententiæ, ac judicio repugnant, non igitur illa promiſſio votum eſt propriè dictum.

Quartò, illa promiſſio quæ ſit in Baptiſmo, ſi votum eſſet, certè aut explicitè, aut implicitè voti obligationem contineret. At non explicitè continet, nec enim fideles dum baptizantur explicitam intentionem habent, aut habere debent ſe obligandi, niſi quantum ex ipſis Dei legibus obligantur. Quòd autem nec implicitam obligationem contineat, ita probatur; ſi eſſet implicitum votum in Baptiſmo, aut eſſet ex lege Eccleſiæ annectente hoc votum Baptiſmo, quomodo adjunctum eſt votum continentiæ Sacramento ordinis, (talis autem Eccleſiæ lex nuſquam exſtat) aut eſſet ex natura ipſa religionis Chriſtianæ, ut quemadmodum connexa ſunt vota monaſtica ordinibus religioſis, ita etiam annexum eſſet Chriſtianæ religioni votum renunciandi Diabolo, & pompis, atque operibus ejus. Sed neque hoc dici poteſt; nam religio Chriſtiana cùm ſit omnibus neceſſaria, vincula habere debuit, divinas leges, quæ neceſſariò ab omnibus ſervandæ ſunt: ordines verò religioſi, quia non neceſſitatis, ſed voluntatis ſunt, vincula quoque non neceſſaria, ſed voluntaria habent, qualia ſunt omnia vota propriè dicta.

Accedat poſtremò, quòd cùm non ſit ullo modo neceſſarium, neque etiam admodum utile de iis rebus, quæ ſunt in præcepto, vota facere, non eſt credibile Deum, aut Eccleſiam voluiſſe, ut omnes fideles ad ejuſmodi vota facienda obligarentur. Non eſſe autem admodum utile de rebus iis, ad quas ex lege obligati ſumus, vota facere, niſi fortè ea vota coincidant cum votis de rebus non præceptis, ex eo præſpicuum eſt, quòd vota de rebus non præceptis ideo laudabiliter fiunt, præter alias cauſas, ut homo eo modo firmius, & ſtabilius perſeveret in bono opere jam concepto, qui enim ſe liberos cernunt, facilè mutant propoſitum bonum. Cùm igitur ad opera legis facienda ſatis ligati ſimus ex ipſa lege, non opus eſt nova vincula quærere, ne occaſionem gravius peccandi nobis ipſi ſine magna utilitate procuremus.

Objectiones, quæ contrà fieri ſolent, facilè ſolvi poſſunt. Prima objectio. Chriſtiani gravius peccant, & puniuntur cùm non ſervant legem Dei, quàm Ethnici vel Judæi: Igitur aliquam habent obligationem, quam illi non habent. Reſpondeo, gravius peccant, & puniuntur Chriſtiani, quia magis ingrati ſunt, & melius noverunt Domini voluntatem; non autem quia habeant aliam obligationem, quia tunc non ſolùm gravius peccarent, ſed etiam bis peccarent.

Secunda objectio. S. Auguſtinus in Pſal. 75. *Vovete*, inquit, *& reddite Domino Deo veſtro omnes communiter. Quid debemus vovere? credere in illum, ſperare ab illo vitam æternam, bene vivere ſecundùm communem modum; eſt enim quidam modus communis omnibus furtum non facere, adulterium non facere, non amare violentiam, non ſuperbire, non hominem occidere, non odiſſe fratrem, non adverſus aliquem texere perniciem, hoc totum omnes vovere debemus*. Hæc ille. Reſpondeo, accipit S. Auguſtinus, eo loco nomen voti largo & communi modo, ut non ſolùm comprehendat vota propriè dicta, ſed etiam quamlibet aliam promiſſionem, quamvis talis acceptio voti non facilè in ſcripturis inveniatur.

Tertia objectio. Eccleſia eos, qui promiſerunt in Baptiſmo Chriſti legem ſe ſervaturos, cogit ut eam ſervent: non autem cogit Ethnicos, & Judæos, qui id non promiſerunt; igitur obligatio quædam naſcitur ex promiſſione, quam non adfert ſecum ipſa lex, proinde illa promiſſio verum votum eſſe videtur. Reſpondeo, cogit Eccleſia Chriſtianos baptizatos, ut ſervent legem Chriſti, non tam ex eorum promiſſione, quàm ex eo; quòd per Baptiſmum facti ſunt membra, & filii Eccleſiæ; omne enim membrum ſubjectum eſſe debet capiti, & omnis filius parenti jure naturæ ſubjicitur.

CAPUT XX.

Paupertatem voluntariam rectè Deo voveri.

Reſtat pars quæſtionis poſtrema, in qua, ut promiſimus, tria vota monaſtica defendenda ſunt. Incipiemus à voto paupertatis, inde ad votum obedientiæ, poſtremò ad votum continentiæ, de quo potiſſima quæſtio eſt, veniemus.

Igitur paupertatem voluntariam rectè ſuſcipi, ac Deo voveri, primò probatur ex illis verbis Matth. 5. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum*. Ubi notandum eſt, pauperes in Scriptura tribus modis accipi ſolere. Primò dicuntur pauperes, qui ſunt afflicti, ut Pſalm. 24. *Unicus, & pauper ſum ego, tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt*. Secundò dicuntur pauperes, qui ſunt humiles, ut Iſaiæ ultimò: *Ad quem reſpiciam niſi ad pauperculum, & contritum, & trementem ſermones meos?* Tertiò dicuntur pauperes propriè, qui non ſunt divites, idque tribus modis, aut actu, ſed non affectu, aut affectu, ſed non actu, aut actu ſimul, & affectu.

Quinque igitur exiſtunt hujus loci expoſitiones. Prima eſt Calvini in hunc locum, qui per pauperes intelligit afflictos. Sed hæc expoſitio non eſt germana; nam coincideret tunc hæc prima beatitudo cum tertia: *Beati qui lugent*; aut cum ultima: *Beati qui perſecutionem patiuntur*. Et præterea non eſt expoſitio Patrum, ac demum Lucæ 6. Dominus pauperibus divites opponit.

Secunda expoſitio eſt Chryſoſtomi in commentario hujus loci, & Auguſtini lib. 1. de ſermone Domini in monte, qui per pauperes intelligunt humiles; quæ expoſitio vera quidem eſt, ſed non primariò intenta, ut paulò poſt oſtendemus.

Tertia eſſe poſſet, ut beati dicantur illi, qui ſunt pauperes actu, non affectu, ſed hæc falſa expoſitio eſt, & à Patribus reprehenditur; non enim beati, ſed miſeri ſunt iſti pauperes. Quocirca Dominus addidit, *ſpiritu*, ideſt, voluntate, & electione, nec qualicumque voluntate, ſed ſpirituali, ut notat S. Bernardus ſerm. 1. de feſto omnium Sanctorum. Fuerunt enim etiam Philoſophi quidam voluntate pauperes, ſed non ſpiritu pauperes, quia non propter Deum, ſed propter curioſitatem amarunt paupertatem.

Quarta expoſitio eſſe poſſet, quòd beati dicantur pauperes affectu, licèt non actu. Hæc vera eſt, ſed non eſt præcipuè intenta, ut mox oſtendam.

Eſt igitur quinta, ut beati dicantur, qui propter Deum ſponte eligunt paupertatem, & proinde etiam humilitatem; & pauperes ſpiritu hoc loco nominari eos, qui ſunt voluntariè pauperes, & proinde etiam humiles; nam ut plurimum divitiæ elationem, paupertas humilitatem gignit. Ita exponunt B. Ambroſius in cap. 6. Lucæ B. Gregorius Nyſſenus, B. Hieronymus, & venerabilis Beda in cap. 5. Matthæi, necnon S. Leo I. in ſermone de illis verbis Domini Matth. 5. qui paupertatis voluntariæ, & humilitatis ſimul meminerunt. Item Chromatii, & Anſelmi in hunc locum, Baſilii quæſt. 205. Bernardi ſerm. 1. de feſto omnium Sanctorum, & recentiorum, ut Abulenſis, Lyrani, Cajetani, Janſenii, & aliorum, qui de paupertate voluntaria, & actuali exponunt, & rectè; nam in primis verbum Græcum πτωχὸς, mendicum

dicum propriè ſignificat; ut etiam Latina vox pauper, non humilem propriè, ſed egenum ſignificare ſolet.

Deinde præmium illud (*Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum*) propriiſſimè reſpondet veræ paupertati. Præterea Luc. 6. Pauperes, qui beati eſſe dicuntur, non ſuperbis, ſed divitibus opponuntur; ſic enim paulò poſt ſubjungit Dominus: *Væ vobis divitibus*. Denique Chriſtus actu & affectu pauper fuit, & docuit ſine dubio id quod ipſe fecit. Præterea ſæpius divitias periculoſas eſſe dixit; nam Matth. 13. comparavit ſpinis, quæ ſuffocant ſementem, & Marci 10. *Quàm difficilè*, inquit, *qui pecunias habent, intrabunt in regnum cœlorum*. Et: *Facilius eſt camelum intrare per foramen acus, quàm divitem in regnum cœlorum*.

Hinc ergo ſic argumentari poſſumus pro voto paupertatis. Id omne Deo rectè vovetur, quod ex ejus teſtimonio ſcimus eſſe bonum, & illi gratum, ſed paupertas voluntaria teſtimonio Chriſti bona eſt & Deo grata, cùm beati dicantur ejuſmodi pauperes, & illi promittatur regnum cœlorum in præmium, igitur ejuſmodi paupertas Deo rectiſſimè vovetur.

Secundum teſtimonium eſt Matth. 19. ubi Dominus ait: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo*. Et ibidem: *Ecce, nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? &c.* Quod enim hìc detur conſilium veræ abdicationis facultatum, ſuprà demonſtravimus in diſputatione de Conſiliis Evangelicis. Quod autem hinc ſequatur, poſſe voveri paupertatem, patet ex argumento paulò antè facto. Et præterea ex utroque teſtimonio non ſolùm colligitur paupertatem rectè voveri poſſe, quod tamen ad rem noſtram ſufficit, ſed etiam colligitur hortatum eſſe Dominum ad vovendam hanc paupertatem; parum enim prodeſſet dare omnia pauperibus, & fieri pauperem ſpiritu, ſi quis paulò poſt iterum rediret ad lucra, & opes comparandas. Quocirca ſancti Patres intellexerunt his teſtimoniis commendari paupertatem perfectam, quæ ſuſcipitur cum propoſito, & voto ſemper ita permanendi.

Itaque S. Auguſtinus in epiſt. 89. quæſt. 4. & in Pſalm. 103. concione 3. totum hunc locum refert ad profeſſionem monaſticam; & S. Bernardus in declamatione ſuper hunc locum Evangelii: *Hæc*, inquit, *ſunt verba, quæ contemptum mundi in univerſo mundo, & voluntariam perſuaſere paupertatem. Hæc ſunt quæ Monachis clauſtra replent, deſerta Anachoretis.*

Tertiò teſtimonium eſt Actor. 4. ubi ſic legimus: *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una, nec quiſquam eorum quæ poſſidebat aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia.* Quòd autem ex voto ita viverent primi illi Chriſtiani in Hieruſalem, docet S. Auguſtinus ſerm. 1. de communi vita Clericorum, ubi dicit, idipſum ſe cum ſuis facere voluiſſe, quod primos Chriſtianos feciſſe teſtantur Acta Apoſtolorum jam citata, & tamen ibidem ſæpius repetit, neminì licere in tali vita habere proprium, idque ex profeſſione facta Deo. Sic enim loquitur de quodam Presbytero ſuo, qui contra profeſſionem aliquid retinuerat, & inde teſtamentum cùm moreretur fecerat: *O dolor*, inquit, *illius ſocietatis, è fructus natus non de arbore, quam plantavit Dominus! Sed Eccleſiam ſcripſit hæredem. Nolo numerare iſta; non amo amaritudinis fructum, ego illum Deo quærebam; Deo ſocietatem profeſſus erat, hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, teſtamentum non faceret.*

Quartum teſtimonium eſt Actor. 5. ubi Ananias & Sapphira uxor ejus, cùm vitam communem profiteri velle viderentur, & tamen aliquid proprii ſibi clam retinuiſſent, continuò ab Apoſtolo Petro detecti & increpati, atque à Deo inviſibiliter percuſſi interierunt. Hic Petrus Martyr in lib. de Votis dicit, ſe nullum votum videre; peccatum enim Ananiæ & Sapphiræ fuiſſe mendacium, ambitionem, avaritiam, & hypocriſim, non autem voti violationem, ſeu ſacrilegium. Sed facilè poſſumus oſtendere, primò ex circumſtantiis loci hujus, deinde ex teſtimoniis Patrum, Ananiam & Sapphiram voviſſe, & tanquam ſacrilegii reos eſſe punitos.

Quòd igitur Ananias & Sapphira voverint vitam illam communem, colligitur ex illis verbis: *Fraudavit de pretio agri, conſcia uxore ſua*. Non enim fraudaſſe diceretur, niſi rem jam obligatam promiſſione, ſubripuiſſet. Quòd autem rem non præceptam voverint, patet ex illis verbis: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate?* Quòd denique votum illud Deo factum eſſet, & proinde ejus violatio ſacrilegium fuerit, teſtantur verba illa: *Ananiа, cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui ſancto, & fraudare de pretio agri?* Quid enim eſt mentiri Spiritui ſancto, niſi fallere fidem datam Spiritui ſancto?

Poſſet quidem utcumque dici mentitus Spiritui ſancto, ſi mendacium tantum ſancto Petro dixiſſet, in quo ſine dubio erat Spiritus ſanctus: tamen nemo negare poteſt, quin magis propriè dicatur mentiri Spiritui ſancto, qui promittit aliquid Deo, & non ſervat, quàm qui mentitur homini alicui ſancto. Præterea ſeveriſſima illa pœna, quam Deus ipſe continuò ſumpſit de Anania & Sapphira, omnino clamat majus illud peccatum fuiſſe, quàm ſimplicis mendacii, & avaritiæ, & ambitionis, atque hypocriſis; quomodo enim potuit puniri culpa illa atrocius? Itaque ſine dubio ſacrilegium fuit, quod eo modo puniri meruit.

Accedat jam communis expoſitio Patrum. S. Joannes Chryſoſtomus, homil. 12. in Acta Apoſtolorum: *Quare*, inquit, *hoc feciſti? voluiſti habere? oportebat initio habere, & non promittere. Nunc autem poſtquam conſecraſti, majus ſacrilegium commiſiſti; qui enim aliena rapit, forſan alienarum rerum deſiderio rapit. Tibi autem licebat tua retinere, cur igitur ſacra feciſti ea, & poſtea accepiſti?*

S. Hieronymus in epiſtola ad Demetriadem, quæ eſt octava primi Tomi: *Ananiæ*, inquit, *& Sapphira diſpenſatores timidi, immò corde duplici, & ideo condemnati, quia poſt votum obtulerunt quaſi ſua, & non ejus, cui ſemel ea voverant, partemque ſibi jam aliena ſubſtantia reſervaverunt.*

S. Auguſtinus ſerm. 27. de verbis Apoſtoli: *Dum*, inquit, *ex eo quod promiſerat, partem ſubtraxit, ſacrilegii ſimul condemnatur, & fraudis.* Et ſerm. 10. aliàs 12. de diverſis, in editione Lovanienſi: *Si Deo*, inquit, *diſplicuit detrahere de pecunia quam voverant Deo, quomodo iraſcitur quando vovetur caſtitas, & non exhibetur?* Et infrà: *Poteſt igitur virgini ſanctimoniali nubenti dici quod ait Petrus de pecunia: Virginitas tua nunquid non manens tibi manebat, & antequam eam voveres in tua fuerat poteſtate?*

S. Fulgentius in epiſtola de debito conjugali, c. 8. *Quàm*, inquit, *ſit malum, quamque ſollicitè fugiendum, ſi quis de hoc quod Deo voverit, aut retinere, aut rapere aliquid mortifera prevaricatione pertentet; exemplo ſunt Ananias & Sapphira.*

S. Gregorius lib. 1. epiſt. 33. ad Venantium: *Ananias*, inquit, *Deo pecunias voverat, quas poſtea victus perſuaſione Diaboli ſubtraxit, ſed qua morte mulctatus eſt ſcis.*

Arator lib. 1. in Acta Apoſtolorum hunc locum enarrans, ſic ait:

— Sed quod mutata voluntas
Falſi crimen habet: cumque eſt jam cassio voti
Stare decet, nec velle prius violare ſequenti, &c.

Occu-

Oecumenius in commentario hujus loci aliquoties sacrilegium vocat Ananiæ peccatum. Beda in eundem locum dicit, ab Ananiæ exemplo natum esse deterrimum illud Monachorum genus, quod Sarabaitarum dicitur, qui sub vita, & professione monastica, aliquid proprii retinere volunt. Atque hæc de Scripturis pro voto paupertatis.

Confirmari potest hoc idem ex traditione Patrum. S. Urbanus Papa I. in epistola sua decretali: *Quicunque vestrum*, inquit, *vitam communem suscepit, & vovit se nihil proprium habere, videat ne pollicitationem suam irritam faciat.* S. Basilius in constitutionibus monasticis, cap. ult. dicit, Monachum salutem animæ perdere, & furem esse, atque alterum Judam, si quid privati possideat. At cur ita, quæso, si nulla est promissio, nullum votum?

S. Hieronymus in epist. 22. ad Eustochium de virginitate, scribit adeo arctam fuisse in Monachis sui temporis professionem paupertatis, ut nemini liceret vel necessaria petere; tametsi vigilabat præpositorum diligentia, ne cui aliquod necessarium deesset: *Quia*, inquit, *non licèt dicere cuiquam, tunicam, & sagum, textaque juncis strata non habeo. Ille ita universa moderatur, ut nemo quid postulet, nemo non habeat.* Ibidem scribit, aliquando in monasterio quodam Nitriæ repertum fuisse Monachum jam moriturum, qui nescio quot solidos sibi retinuerat. Quocirca placuisse Macario, Isidoro, aliisque sanctis congregatis in unum, ut cum mortuo pecuniæ infoderentur, clamantibus omnibus, pecunia tua tecum sit in perditionem. Quod idem postea in simili casu fecisse S. Gregorium, scribit Joan. Diaconus, lib. 1. cap. 15. Vita B. Gregorii, & ipse etiam Gregorius, lib. 4. Dialogorum, cap. 55.

S. Augustinus in Psal. 25. *Alius*, inquit, *vovet relinquere omnia, & ire in communem vitam, in societatem Sanctorum; magnum votum vovit.* Et lib. 17. de civit. Dei, cap. 4. *Dicerent*, inquit, *potentes illi, ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Hoc votum potentissimi voverant, sed unde hoc eis, nisi ab illo, de quo hìc continuò dictum est, dans votum voventi?*

Joannes Cassianus lib. 4. de institutis renuntiantium, cap. 13. *Illam*, inquit, *virtutem inter cæteras eorum institutiones vel commemorare superfluum puto, quòd scilicet nulli cistellam, nulli peculiarem sportellam liceat possidere, nec tale aliquid, quod velut proprium retinens suo debeat communire fenaculo.* Et c. 33. de hac ipsa renunciatione perfecta loquens: *Sicut*, inquit, *immensa gloria fideliter servientibus Deo, ac secundùm regulæ institutionem ei adhærentibus repromittitur in futurum, ita pœnæ gravissimæ præparantur his, qui tepidè eam, negligenterque fuerint exequuti, & secundùm hoc quod professi sunt, vel quòd ab hominibus esse creduntur, fructus etiam congruos sanctitatis eidem exhibere neglexerint; melius est enim secundùm Scripturæ sententiam non vovere quemquam, quàm vovere, & non reddere.*

Adde etiam Concilium Aurelianense I. can. 21. ubi graviter Monachi puniri jubentur, qui contrà professionem suam aliquid proprii possidere voluerint.

Contrà paupertatis votum una est objectio Joannis Brentii in Confessione Wirtembergica, cap. de votis monasticis. Aut is, qui vovet, est pauper conditione, aut dives: si pauper est, nihil habet quod possit vovere se relicturum aut daturum, sed debet ferre patienter crucem sibi à Domino impositam; Quam si præterea vovet, idem facit ac si in morbo voveret se ægrotaturum; qui est furor, non pietas: si autem dives est, aut vovet ponere omnia in commune, aut dare omnia pauperibus propter majus meritum, & vivere deinceps ex eleemosynis: si primum, nihil aliud agit, quàm providere sibi de certiore, & copiosiore victu, quod est fugere, non amare paupertatem: si secundum, peccat contra fidem, & charitatem; contra fidem, quia unus est mediator Dei & hominum, qui nobis omnia meruit, cui facit injuriam, qui suis propriis operibus mereri se arbitratur; contra charitatem autem, quia charitas præcipit ne sine necessitate molesti simus proximo nostra mendicatione.

Respondeo ad primum membrum, etiam pauperes rectè vovere, & multum dare, dant enim id omne quod acquirere possent. Augustinus epist. 89. quæst. 4. *Neque*, inquit, *mihi minus imputabitur, quia dives non fui. Nam nec Apostoli, qui primi hoc fecerunt, divites fuerunt: sed totum mundum dimittit, qui, & quod habet, & quod optat habere, dimittit.* Neque est simile votum ægritudinis voto paupertatis; nam Christus dicit: *Beati pauperes*, non beati ægroti, Matth. 5. Et: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ possides, & da pauperibus*, Matth. 19. non autem si vis perfectus esse, projice sanitatem, cura ut ægrotes. Denique tenemur, si possumus, sanare ægritudinem, ne nostræ mortis causa fuisse videamur: at direscere nemo tenetur.

Ad secundum membrum dico, ponere omnia in commune, esse verè amare paupertatem; nam ille verè est pauper, qui nullius rei est Dominus, qui nihil habet quod vendere, donare, permutare, destruere possit, & quam aliam paupertatem elegerunt primi Christiani, nisi istam qua nemo aliquid diceret suum, sed essent illis omnia communia? Actor. 4.

Ad tertium; Nego esse contra fidem, dare omnia sua pauperibus propter majus meritum, alioqui Christus aliquid contra fidem consuluisset, cùm ait: *Vende omnia quæ possides, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo*, Matth. 19. Non enim pugnant merita nostra cum Christi meritis, sed ex illis potiùs ut effectus ex causa promanant; nam sine Christi meritis nulla sunt nostra merita. Ille enim, præter alia, etiam potentiam merendi nobis acquisivit merito mortis suæ. Nego etiam esse contra charitatem proximi mendicare; quandoquidem neminem cogunt dare eleemosynam mendicantes, sed potiùs occasionem divitibus præbent comparandi sibi regnum cœlorum. Sed de hoc infrà latiùs.

CAPUT XXI.

De voto obedientiæ.

JAm verò obedientiam religiosam rectè voveri Deo, his rationibus probari potest. Primò, grata est Deo obedientia etiam in iis rebus, quas ipse non præcepit. Nam Hieremiæ 35. laudantur, & remunerantur à Deo filii Jonadab, qui, ut obedirent patri suo, non bibebant vinum, non serebant agros, non habebant domos, sed habitabant perpetuò in tentoriis: omne autem quod Deo gratum est, voveri illi potest, igitur obedientia, etiam alioqui non debita, Deo voveri potest.

Respondet Petrus Martyr in lib. de votis, nihil indebitum fecisse filios Jonadab. Nam etiamsi Deus non jusserat illis, ut non biberent vinum, nec sererent agros, nec domos inhabitarent, jusserat tamen ut parenti obedirent, ac proinde illi, dum patri obedierunt, id solum fecerunt, quod facere divino præcepto tenebantur.

Sed refellitur hæc solutio. Primò, ex testimonio Rabani, qui in commentario hujus loci dicit, filios Jonadab plus fecisse, quàm lex divina præciperet.

Secundò, ex ipso textu Hieremiæ; nam Deus eo loco exemplo filiorum Jonadab reprehendit populum suum, quod illi obedierint voci unius hominis,

ipse

ipſe autem voci ipſius Dei obedire noluerit. Firmaverunt, inquit, filii Jonadab, filii Rechab præceptum patris ſui, quod præceperat eis, populus autem iſte non obedivit mihi. Quæ Domini ratio planè frigeret, ſi filii Jonadab divino præcepto obſtricti fuiſſent obedire patri ſuo in rebus illis, ut non biberent vinum &c. tunc enim nulla eſſet antitheſis inter Deum & creaturam; nam & filii Jonadab obediviſſent Deo, & filii Iſrael non obediviſſent Deo.

Tertiò, idem colligitur ex laude & remuneratione divina; non enim tantopere Deus laudaſſet filios Jonadab, niſi aliquid ſingulare feciſſent.

Poſtremò, idipſum ratio manifeſta ſuadet. Nam etiamſi tenentur filii obedire parentibus, non tamen tenentur obedire in omnibus rebus, poſtquam ad annos pubertatis pervenerint. Eſt enim unuſquiſque ſui juris in deligendo ſtatu, & genere vitæ, alioqui nihil intereſſet inter ſervos, & liberos, ſi ſemper, & omnibus in rebus filii in patris poteſtate eſſent.

Quod verò B. Paulus ait Coloſſ. 3. *Filii obedite parentibus per omnia*. Vel ita intelligi debet, ut illud (*Per omnia*) ſignificet per omnia ad quæ ſe extendit patria poteſtas, ut rectè docet S. Thomas in 2. 2. quæſt. 104. art. 5. quemadmodum ſi quis diceret, oportere milites obedire Imperatori per omnia, exponendum eſſet per omnia, quæ ad militiam pertinent. Vel certè tenentur filii per omnia parentibus obedire, ſed dum parvuli ſunt; nam ut dicitur ad Galat. 4. *Quanto tempore hæres parvulus eſt, nihil differt à ſervo*; & Dominus ipſe parentibus ſubditus erat cùm puer eſſet, ut legimus, Luc. 2.

Secunda ratio ex Teſtamento novo ſumi poteſt. Nam, ut ſuprà diximus in diſputatione de conſiliis conſilium perfectionis eſt ſequi Dominum perfectè abnegando ſeipſum, ut colligitur ex illo Matth. 16. *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me*; nam etſi in præparatione animi abnegare ſeipſum præceptum ſit, cùm ibidem Dominus addat, qui enim voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet eam: tamen extra articulum neceſſitatis abnegare ſeipſum perfectè, & omnibus in rebus ſubjiciendo judicium, & voluntatem ſuam alterius judicio, & voluntati, non eſt præceptum, ſed conſilium. Ideo enim Matth. 19. dicitur: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia &c. & veni, ſequere me.*

Porrò, perfecta ſequela Domini, quæ in abnegatione ſui ipſius, ideſt, in perfecta obedientia conſiſtit, neceſſariò includit votum, quo quis ita ſeipſum abneget, ut non poſſit retrocedere; non enim perfecta eſt abnegatio ſui, obedire alteri ad tempus, & paulò poſt non obedire. Quocirca Dominus ibidem addidit: *Et tollat Crucem ſuam*: ſiquidem ut eleganter monet Joannes Caſſianus, lib. 4. de inſtitutis cœnobiorum, cap. 35. verus, ac perfectus Monachus ſimulis crucifixo eſſe debet; qui enim cruci affixus eſt, non ſolùm non ambulat quò vult, nec facit, quod vult; ſed nec poteſt ambulare, aut operari, niſi ab alio moveatur.

Tertia ratio; rectè faciunt homines, qui cupientes vitam communem agere, communi conſenſu eligunt ſibi aliquem in præpoſitum. Id enim & recta ratio ſuadet, & Scriptura etiam monet, Proverb. 3. cùm dicit: *Ne innitaris prudentiæ tuæ*. Rurſus, propoſito conſtituto, bonum eſt, & Deo gratum, ut illi obediatur, cùm ſcriptum ſit: *Qui vos audit, me audit*, Luc. 10. Et: *Obedite præpoſitis veſtris*, Hebr. 13. At omne quod Deo placere conſtat teſtimonio ipſius, rectè voveri poteſt, ut adverſarii concedunt: poterit igitur obedientia exhibenda præpoſito, à nobis ipſis electo, & cui alioqui obedire non teneremur, rectè voveri.

A Quarta ratio ex uſu antiquæ Eccleſiæ. Certum eſt apud veteres ſanctos obedientiam monaſticam in uſu fuiſſe. Nam S. Baſilius in conſtitut. monaſticis, c. 22. *Nunc*, inquit, *rurſus ſermonem de obedientiâ exercebimus, oſtendentes quantam obedientiam ab exercitationibus erga præfectum exacta doctrina ratio exigat &c.* Et toto capite de obedientia diſſerit, ac docet, debere Monachum præpoſito parere, & non diſcutere quid ſit quod præcipitur, modo non ſit manifeſtè peccatum, ac breviter talem ſe exhibere præpoſito, quales ſunt oves ad paſtorem, & inſtrumenta ad opificem comparata. Nec illud omittit, neceſſarium eſſe Monachis, perfectè obedire præpoſitis, & alioqui à ſalute æterna eos excidere, idem docet Caſſianus, B lib. 4. de inſtitutis cœnobiorum, cap. 23. & ſequentibus.

S. Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, deſcribens inſtituta Monachorum: *Prima*, inquit, *apud eos confœderatio eſt, obedire majoribus.* Et in epiſt. ad Ruſticum Monachum: *Per hæc omnia*, inquit, *ad illud tendit oratio, ut doceam te non tuo arbitrio dimittendum, ſed vivere debere in monaſterio ſub unius diſciplina patris, conſortioque multorum.* Et infrà: *Non facias quod vis, comedas quod juberis, veſtiare quod acceperis.* Et infrà: *Præpoſitum monaſterii timeas ut Dominum, diligas ut parentem, credas tibi ſalutare quidquid ille præceperit, nec de majorum ſententia judices, cujus officii eſt obedire, & implere quæ* C *juſſa ſunt.*

Sulpitius in Dialogo primo de virtutibus ſancti Martini, de Monachis diſſerens: *Præcipua*, inquit, *ibi virtus, & prima, eſt obedientia; neque aliter advenienti ad monaſterium Abbatis ſuſcipitur, quàm qui tentatus prius fuerit, & probatus, nullum unquam recuſaturus, quamlibet arduum ac difficile, indignumque tolleratu Abbatis imperium.*

S. Auguſtinus lib. 1. de moribus Eccleſiæ, cap. 31. *Hi verò Patres*, inquit, *nulla ſuperbia conſulunt iis, quos filios vocant, magna ſua in jubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.* Hæc ille. Ejuſmodi autem teſtimonia plurima afferre poſſemus, ſi opus eſſet.

D Reſpondebunt fortaſſe, obedientiam quidem in uſu fuiſſe apud veteres Monachos, ſed votum obedientiæ non item. At Joannes Caſſianus lib. 4. de inſtitutis renunciantium, cap. 33. voti & profeſſionis nominatim meminit, ubi diſſerit de obſervatione monaſticarum inſtitutionum, quarum primaria de obedientia erat, verba ejus capite ſuperiore citavimus.

Item S. Gregorius homil. 20. in Ezechielem: *Cùm*, inquit, *quis ſuum aliquid Deo vovet, & aliquid non vovet, ſacrificium eſt, cùm verò omne quod habet, omne quod vivit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo voverit, holocauſtum eſt.* Hæc ille. Ubi de votis monaſticis loquitur, quibus homo nihil ſibi retinet, E ac ne judicium quidem, quod Deo non offerat.

Denique S. Auguſtinus in Pſalm. 75. *Nemo*, inquit, *poſitus in monaſterio frater dicat, recedo de monaſterio; neque enim ſoli qui ſunt in monaſterio perventuri ſunt ad regnum cœlorum, & illi qui ibi non ſunt ad Deum non pertinent. Reſpondetur ei, ſed illi non voverunt, tu voviſti.* Et in Pſal. 99. *Dum non perſeveraverit implere quod vovit, fit deſertor tam ſancti propoſiti, & reus voti non reddîti.*

Accedant poſtremò miracula, quæ Deus ad confirmandum obedientiam monaſticam non rarò oſtendit. Scribit Sulpitius in primo Dialogo de virtutibus ſancti Martini duo miracula his verbis: *Duo vobis referam incredibilis obedientiæ admodum magna miracula, licèt ſuppetant plura recolenti, ſed ad excitandam virtutum æmulationem, cui pauca non ſufficiunt,*

multa

multa non proderunt. Ergo cùm quidam ſæculi actibus abdicatis, monaſterium magna diſpoſitionis ingreſſurus, cœpiſſet rogare, Abbas ei cœpit multa proponere, graves eſſe iſtius diſciplinæ labores, ſua verò dura imperia, quæ nullus facilè valeret implere patientia. Aliud potiùs monaſterium, ubi faciliùs legibus viveretur, expeteret; non tentaret aggredi quod implere non poſſet. Ille verò nihil his terroribus permoveri, ſed magis ita omnem obedientiam polliceri, ut ſi eum Abbas in ignem ire præciperet, non recuſaret intrare. Quam illius profeſſionem ubi magiſter accepit, non cunctatur probare profitentem. Caſu clibanus prope ardebat, qui multo igne ſuccenſus coquendis panibus parabatur. Exundabat abruptis flamma fornacibus, & intra camini illius concava totis habenis regnabat incendium. Hoc igitur advenam illum jubet magiſter intrare, nec diſtulit parere præcepto, mediis flammas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide victa, velut illis quondam Hebræis pueris ceſſere venienti; ſuperata natura eſt, fugit incendium, & qui putabatur arſurus, velut frigido rore perfuſus ſeipſe miratus eſt. Sed quid mirum, ſi tuum Chriſte tyronem ignis ille non attigit, ut nec Abbatem pigeret dura mandaſſe, nec diſcipulum pœniteret imperio paruiſſe? Qui eo die quo advenerat dum tentaretur infirmus, perfectus inventus eſt, meritò felix, meritò glorioſus, probatus obedientia, glorificatus eſt paſſione.

In eodem autem monaſterio factum id, quod dicturus ſum, recenti memoria ferebatur. Quidam itidem ad eundem Abbatem recipiendus advenerat, cùm prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam. Caſu Abbas ſloracinam virgam jampridem aridam manu gerebat, hanc ſolo fixit, atque illi advenæ id operis imponit, ut tandiu virgulæ aquam irriguam miniſtraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridum in ſolo arente viviſceret. Subjectus advenæ duræ legis imperio aquam propriis humeris quotidie convehebat, quæ à nullo flumine per duo ferè millia petebatur, jamque emenſo anni ſpatio labor non ceſſabat operantis, & de fructu operis ſpes eſſe non poterat, tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoque annus vanum laborem jam affecti fratris eludit. Tertiò demum ſuccedentium temporum labente curriculo, cùm neque noctu, neque interdiu aquarius ille ceſſaret operator, virga floruit. Ego ipſam ex illa virgula arbuſculam, quæ hodie quoque intra atrium monaſterii eſt ramis virentibus, vidi, quæ quaſi in teſtimonium manens, quantum obedientia meruit, & quantum fides poſſit, oſtendit. Hæc ille.

Alia non diſſimilia narrat S. Gregorius lib. 2. Dialogorum, cap. 7. de S. Mauro, qui ad Abbatis imperium ſuper aquas ambulavit; & Joannes Caſſianus lib. 4. de inſtitutis renunciantium, cap. 23. de Abbate Joanne, qui propter obedientiæ virtutem ad prophetiæ gratiam ſublimatus, ſic univerſo claruit orbi, ut etiam regibus mundi hujus merito ſuo redderetur illuſtris.

Sed occurrunt ſolvendæ objectiones. Prima Lutheri eſt in lib. de votis monaſticis, ubi hoc modo ratiocinatur. Scriptura jubet, ut omnibus hominibus obediamus, Philip. 2. *Superiores invicem arbitrantes*. Et 1. Petri 2. *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum*. Igitur obligare ſe ad obediendum uni ſoli præpoſito, contra Scripturam eſt; idem enim eſt ac ſi quis ita voveret; Deus voveo tibi nolle me ſecundùm Evangelium tuum omnibus ſubjici, ſed tantum uni majori.

Reſpondeo, Apoſtolum Paulum eo loco non velle ut omnes habeamus tamquam principes, quibus parere teneamur, ſed ut omnes judicemus nobis eſſe ſuperiores, ideſt, meliores, & ſanctiores; commendat enim humilitatem, ut ipſa verba ejus indicant: *Per humilitatem invicem ſuperiores arbitrantes*. Adde, quòd ſi vellet Apoſtolus, ut omnibus obediremus; rem planè impoſſibilem vellet; ſi enim omnes omnibus obedire debent, nulli erunt qui jubeant, & nulli qui obediant. Porrò S. Petrus per omnem humanam creaturam, intelligit omnem hominem poteſtate imperandi prædictum. Sic enim explicat ipſe ſe: *Sive*, inquit, *regi tanquam præcellenti, ſive ducibus tanquam ab eo miſſis*.

Secunda objectio eſt ejuſdem Lutheri in eodem loco. Præpoſitus monaſterii liber eſt ab obedientia, quam voverat ſine alia diſpenſatione, igitur ſignum eſt, votum illud non obligare coram Deo. Reſpondeo, in eo, qui eligitur in præpoſitum, remanere obligationem voti, licet per accidens ceſſet exercitium illius voti, quia deeſt materia: cujus ſignum eſt, quia ſi is qui nunc eſt præpoſitus privetur officio, iterum tenebitur ad obedientiam, etiamſi novum aliquod votum non faciat. Vide S. Thomam in 2. 2. quæſt. 88. art. 11. & quæſt. 186. art. 5.

Tertia eſt Petri Martyris in comment. ad cap. 7. prioris ad Corin. Vetat B. Paulus, ne Chriſtiani ſervos ſe faciant, cùm ait: *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſervi hominum*. Non igitur licet votum obedientiæ facere. Quid enim hoc eſt aliud, quàm ſponte ſua ſe in ſervitutem Abbatibus tradere?

At facilis reſponſio eſt; non enim B. Paulus prohibet ſervitutem, quæ hominibus exhibetur, ſed id prohibet, ne hominibus propter ipſos homines potiſſimum, ſed propter Deum ſerviatur, id quod expoſuit clariùs ad Coloſſ. 3. ubi ſic ait: *Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes Dominum. Quodcumque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus, ſcientes quod à Domino recipietis retributionem hæreditatis. Domino Chriſto ſervite*. Quocirca S. Paulinus etſi non ignorabat Apoſtolum dixiſſe: *Nolite fieri ſervi hominum*; tamen ſeipſum vendidit, ut filium viduæ redimeret, quod S. Gregorius cùm laude ejus refert, lib. 3. Dialogorum, cap. 1.

Sed inquit Petrus Martyr, S. Paulinus ex charitate erga proximum ſeipſum vendidit, quod autem ex charitate fit, rectè fit. Quaſi verò perfecti Monachi ex cupiditate, & non ex charitate erga Deum, ſe Abbatibus, aliiſque Præpoſitis ſponte ſubjiciant. Sed de obedientia hactenus.

CAPUT XXII.

Aſſeritur votum continentiæ ex illis verbis Lucæ primo; Quomodo fiet iſtud? &c.

VEnio tandem ad votum continentiæ; quod primùm Scripturæ teſtimoniis, deinde Conciliorum, & Eccleſiæ totius conſenſu; tertiò Pontificum, & Imperatorum decretis ac legibus; quartò Patrum Græcorum, & Latinorum traditione; poſtremò naturali etiam ratione confirmare pro viribus nitar.

Primum igitur teſtimonium ſit illud Luc. 1. *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Quibus verbis Virgo ſanctiſſima ſignificat impedimentum ſe habere, quo minus filium concipere & parere poſſet: impedimentum autem illud non aliud eſſe potuit, quàm votum continentiæ jam emiſſum. Illa enim verba: *Virum non cognoſco*, non ſignificant jam actu non cognoſco, ſed non licet mihi cognoſcere, alioqui ineptiſſima interrogatio fuiſſet, cùm poſſet ſtatim reſponderi, etſi nunc virum non cognoſcis, tamen paulò poſt cognoſces. Itaque ſicut dicimus in Quadrageſima. Ego non veſcor carnibus, ideſt, non licet mihi hoc tempore carnibus veſci; ſic B. Virgo dixit:

dixit : *Virum non cognoſco*, ideſt, prohibeor virum cognoſcere. Cur autem prohiberetur, nulla ratio poteſt reddi, niſi votum; nam & virum habebat, & juvenis erat; nec eſt credibile ſterilem, aut impotentem fuiſſe, vel certè id ipſa nondum ſcire poterat cùm ad virum nondum perveniſſet. Nec denique prohibebatur virum cognoſcere lege aliqua communi, ut notum eſt, igitur lege particulari, ideſt, voto.

Idem confirmatur ex Patribus. S. Gregorius Nyſſenus in oratione de nativitate Domini : *Nam*, inquit, *ſi nuptiarum cauſa aſſumpta erat à Joſepho, quomodo Angelum de partu prædicentem, quaſi re nova atque inſolita obſtupefacta, adverſata eſſet? cùm prorſus ſperaret ſe quoque ipſam aliquando juxta legem naturæ matrem eſſe futuram? Sed quoniam Deo dicatam, & conſecratam carnem, veluti ſanctum quoddam donarium, intactam ſervari oportebat, propterea etiamſi Angelus ſis, inquit, ac de cœlo veneris, etiamſi ſupra hominem ſit id quod apparet, attamen ut virum cognoſcam, fieri non poteſt. Qui mater ero abſque viro? Joſephum enim ſponſum quidem novi, virum autem non cognoſco.*

S. Auguſtinus lib. de ſancta virginitate, cap. 4. *Ipſa quoque*, inquit, *virginitas ejus gratior, & acceptior, quia non eam conceptus Chriſtus viro violaturo, quam conſervaret, ipſe præripuit, ſed priuſquam conciperetur, jam Deo dicatam, de qua naſceretur, elegit. Hoc indicant verba, quæ ſibi futum annuncianti Angelo Mariæ reddidit. Quomodo, inquit, fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Quod profectò non diceret, niſi Deo virginem ſe antè voviſſet. Sed quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro juſto, non violenter ablaturo, ſed potiùs contra violentos cuſtodituro, quod illa jam noverat.*

Beda in cap. 1. Lucæ: *Propoſitum*, inquit, *ſuæ mentis reverenter expoſuit, vitam videlicet virginalem ſe ducere decreviſſe. Quæ, quia prima fœminarum tanta ſe virtuti mancipare curavit, jure ſingulari præ cæteris fœminis beatitate meruit excellere.*

S. Anſelmus lib. de excellentia virginis, cap. 4. *Virgo*, inquit, *& tenera, & delicata, regali ſtirpe progenita, & ſpecioſiſſima, totam intentionem ſuam, totum amorem ſuum, totum ſtudium ſuum ad hoc intendit, ut corpus, & animam ſuam Deo virginitate perpetua conſecraret.*

Rupertus lib. 3. in Cantica. *Votum*, inquit, *egregium prima Deo voviſti, votum virginitatis.*

Denique S. Bernardus ſerm. 4. ſuper Miſſus eſt : *Non dubitat*, inquit, *de facto, ſed modum requirit, & ordinem : nec enim quærit, an fiet iſtud, ſed quomodo; quaſi dicat, cùm ſciat Dominus meus teſtis conſcientiæ meæ, votum eſſe ancillæ ſuæ non cognoſcere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat iſtud? ſi oportuerit me frangere votum ut pariam filium, & gaudeo de filio, & doleo de voto.* Et in ſerm. Signum magnum : *In libertate ſpiritus legis Moſaicæ decreta tranſcendens, illibatam Deo corporis ſimul & Spiritus ſanctimoniam vovit. Probat enim propoſiti inviolabile fundamentum, quod tam conſtanter promittenti filium Angelo reſpondit, quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Accedat conſenſus Theologorum apud Magiſtrum in 4. lib. ſententiarum, diſt. 30.

Sed videamus quid ad hæc adverſarii reſpondeant. Joannes Calvinus in commentario hujus loci apud Marloratum, tria dicit reprehenſione digna. Primò, accuſat Beatiſſimam Virginem, quòd malignè reſtrinxerit Dei potentiam : *Videtur*, inquit, *ſancta Virgo non minus malignè reſtringere Dei potentiam, quàm prius Zacharias : quod enim præter communem naturæ ordinem eſt, impoſſibile eſſe colligit. Sic enim ratiocinatur : virum non cognoſco, quî credam igitur futurum quod nuncias? Nec verò magnopere laborandum eſt, ut eam purgemus ab omni vitio.* Hæc ille.

Cujus ſanè verba ſatis indicant impietatem ejus, & quàm nihil ei commune ſit cum ſanctis Patribus. Nam S. Ambroſius, S. Bernardus, Beda venerabilis, & alii in hunc locum diſertis verbis monent, illud : *Quomodo fiet iſtud?* non fuiſſe dubitantis, ſed quærentis, ac diſcere cupientis modum quo res illa futura erat, quæ cum ipſius voto pugnare videbatur. Deinde, quomodo credibile eſt eam malignè reſtringere voluiſſe Dei potentiam, quæ erat gratia plena, & cum qua Dominus ipſe ſingulari modo ſemper aderat, ut Angelus paulò antè dixerat. Denique ſi non minus malignè S. Virgo potentiam Dei reſtrinxit, quàm antè Zacharias, cur non æquè punita fuit? Certè Zacharias ab Angelo ob incredulitatem, & verbis caſtigatus, & amiſſæ loquelæ ſupplicio punitus fuit. Beatiſſima Virgo ne minimo quidem verbulo reprehenſa. At ſi idem utriuſque peccatum, cur non & pœna eadem fuit?

Secundò, Calvinus accuſat Patres, qui votum virginitatis ex his verbis colligunt : *Quòd autem*, inquit, *ex hoc loco occaſionem quidam ſumpſerunt, ut dicerent virginem habuiſſe votum perpetuæ virginitatis, quod alioqui ſupervacanea fuiſſet iſta reſponſio, nimis infirmum eſt, immò abſurdum, ac ridiculum. Exiſtimabimus ne Virginem paſſam fuiſſe marito ſe collocari, ut eum luderet? Fuiſſet profectò perfidia, gravi reprehenſione digna, ſi ſanctum conjugii fœdus non ſine Dei ludibrio ſprevuiſſet.*

Hîc etiam deſideramus Calvini modeſtiam. Quale enim eſt, ut abſurdum & ridiculum dicat, quod aſſeritur à Nyſſeno, Auguſtino, Beda, Bernardo, Anſelmo, Ruperto, & ab omni ſchola Theologorum? Porrò argumentum ejus duobus modis ſolvitur. Primùm negando conſequentiam, quidquid ſit de antecedente : nam etiamſi daremus B. Virginem cum Joſepho conjugium contraxiſſe animo conſummandi matrimonium, ut Calvinus annotatione in cap. 1. Lucæ, Beza ibidem, Bucerus in cap. 1. Matthæi, Martyr in libro de cœlibatu & votis monaſticis, & Centuriatores, Centur. 1. lib. 1. cap. 10. falsò docent, adhuc tamen non ſequeretur, eam, cùm dixit : *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* non habuiſſe votum virginitatis; potuit enim hoc votum emiſiſſe poſt conjugii celebrationem, & tamen ante Angelicam ſalutationem, ut S. Thomas docet, 3. parte quæſt. 28. artic. 4. ita ut primùm nuptiæ celebratæ ſint, deinde antequam ad matrimonii conſummationem veniretur, B. Virgo votum virginitatis emiſerit, ipſo S. Joſepho conſentiente, &, ut piè creditur, etiam ſimul vovente.

Addo tamen ſecundò, B. Virginem numquam habuiſſe explicitum animum conſummandi matrimonium, ac proinde falſum eſſe etiam antecedens argumenti adverſariorum : nam alioqui non eſſet Virgo animo, ſed ſolùm carne. Nec tamen impeditum fuit verum matrimonium ex perpetua voluntate continendi, nec luſit virum ſuum, neque conjugium perfidè S. Virgo ſprevit, ut blaſphemat Calvinus; nam cùm matrimonium iniit, dedit viro abſolutam poteſtatem in corpus ſuum, ita ut verè licuerit S. Joſepho, ſi voluiſſet, cum B. Virgine matrimonium conſummare, id enim requiritur, & ſufficit ad eſſentiam veri conjugii; tamen quia ſciebat ipſa, divina revelatione edocta, numquam S. Joſephum id expetiturum, idcirco poterat habere, & habebat explicitam voluntatem ſemper continendi, in qua voluntate propriè virginitas conſiſtit. Et quamvis S. Thomas non admittat votum abſolutum virginitatis in B. Virgine ante deſponſationem, Scotus tamen admittit in 4. diſtinct. 30. quæſt. 2. & ante Scotum Albertus Magnus in libro de laudibus Virginis, & ante Albertum Sancti Patres, Gregorius Nyſſenus, & Auguſtinus locis notatis diſertis verbis docent, B. Virginem

nem voviſſe ante deſponſationem; neque video cur id votum pugnet cum veri conjugii celebratione, poſita revelatione, quam omnes Theologi ponunt, qua Beatæ Virgini revelatum fuit, numquam S. Joſephum debitum conjugale expetiturum.

At, inquiunt quidam, non poteſt, qui per votum ſe Deo tradidit, per nuptias ſe alteri tradere. Unde & Apoſtolus 1. Timoth. 5. dicit eas, quæ poſt votum nubere volebant, damnationem habere; *Quia primam fidem irritam fecerunt*. Reſpondeo, eum, qui vovit continentiam, non poſſe jam ſe alteri tradere cum periculo violandi voti; nam de hujuſmodi perſonis Apoſtolus loquitur, & ratio ipſa hoc docet. At ſi adſit certitudo infallibilis voti numquam violandi, non repugnat, ut qui eſt unius ſe tradat etiam alteri in diverſo genere nuptiarum, alioqui non poſſent conjuges ex communi conſenſu vovere continentiam, quod tamen admittunt omnes Thologi; nam ejuſmodi conjuges ſe tradunt Deo per votum, & tamen ſunt invicem obligati per matrimonium.

Tertiò, Calvinus reſpondet noſtro & Patrum argumento, quo probamus, Virginem voviſſe virginitatem, quia alioqui ineptè reſpondiſſet Angelo: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Solvendum*, inquit, *eſt objectum, quòd Virgo in futurum tempus reſpiciat, ideoque ſignificet, nullum ſibi fore cohabitationem cum viro. Hæc verò conjectura & probabilis eſt, & ſimplex, quòd rei magnitudo, vel potiùs majeſtas virginem perculerit, ut ſenſus omnes admiratione ligatos haberet ac conſtrictos; cùm audit naſciturum eſſe Dei Filium, aliquid non vulgare concipit; atque hæc ratio eſt cur coitum virilem excludat. Hinc attonita exclamat: Quomodo fiet iſtud?* Hæc ille. Ad quem modum exponit etiam Theodorus Beza.

Sed primùm, ſi ſola conjectura Calvinus nititur, cur deſerit Patrum Theologorum omnium auctoritatem? An tutum ſit ob conjecturam unam repugnare omnibus Patribus; ipſe viderit. Deinde improbabilis & longè petita illa conjectura eſt. Nam primum quod occurrit ei, cui filius promittitur, eſt naturalis modus generandi. Proinde omnino credibile eſt, ſanctam Virginem, cùm ſibi filium promitti audivit, non ſtatim cogitaſſe filium illum ſine opera viri naſciturum, ſed more, & ordine communi, & naturali. Neque obſtat quòd ab Angelo promittebatur, & magnus futurus dicebatur; nam ſæpè aliàs Angeli nunciaverunt filiorum magnorum generationem, ut Abrahæ Geneſ. 18. Manuæ Jud. 13. Zachariæ Luc. 1. & tamen omnes naturali generatione naſcituri erant.

Deinde Virgo ſanctiſſima humillima erat, propterea non eſt credibile ſtatim eam cogitaſſe ſe fore Meſſiæ matrem, & virginem illam; de quo ſcriptum erat, Iſaiæ 7. *Ecce virgo concipiet*. Immò etiam valde probabile eſt eam non ſciviſſe Meſſiæ matrem virginem futuram, non enim id notum erat vulgo apud Judæos; nam prophetiæ obſcuræ erant, & paucis intellectæ antequam implerentur. Præterea, Virgo ſancta curioſa non erat, idcirco ſi ſciviſſet, ut Calvinus dicit, ſe virginem parituram, numquam dixiſſet, quomodo fiet iſtud? id enim fuiſſet velle indagare divina myſteria ſine neceſſitate, quod pertinet ad curioſitatem.

Ad hæc, Angeli reſponſio ſatis aperrè docet, quid Beata Virgo quæſierit: ſiquidem nihil aliud Angelus reſpondet, niſi illam, ſine viri opera, ſolius Spiritus ſancti virtute concepturam & parituram.

Denique ſancti Patres ita hunc locum intellexerunt, ac præter eos, quos ſuprà citavimus, S. Athanaſius in ſermone de ſanctiſſima Deipara: *Quin*, inquit, *& hic hæſitat Virgo, utpote ad naturam reſpiciens, & de Joſepho cogitans, cui nupta erat, ad An-*

A *gelum tale reſponſum dedit: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco.*

Sed jam Calvino dimiſſo Petrum Martyrem audiamus. Is in lib. de cœlibatu & votis, tria quædam affert ad hunc locum Evangelii explicandum. Primò dicit, non cohærere matrimonium virginis cum voto virginitatis. Sed hoc jam ſolutum eſt.

Secundò dicit non poſſe colligi votum ex illis verbis: *Quoniam virum non cognoſco*, niſi more Anaxagoræ quodlibet faciamus ex quolibet, & probat ex aliis ſimilibus locutionibus; nam Exod. 6. Moſes dixit: *Quomodo audiet me Pharao, cùm ſim labiis incircumciſus?* Et tamen non inde rectè colligeremus, Moſem voviſſe labiorum incircumciſionem. Et Nicodemus dixit, Joan. 3. *Quomodo poteſt homo naſci* B *cùm ſit ſenex?* Et tamen quis inde colligat Nicodemum voviſſe ſenectutem?

Sed hæc nimis frigida ſunt; nam incircumciſio labiorum, & ſenectus, non pendent ex libero arbitrio, & ideò impedimentum afferunt, ſive ad loquendum, ſive ad naſcendum, quod non poteſt tolli ab homine. Quocirca prudenter dixit Moſes: *Quomodo audiet me Pharao, cùm ſim labiis incircumciſus?* Et Nicodemus: *Quomodo poteſt homo naſci cùm ſit ſenex?* etiamſi nec ille voverit incircumciſionem labiorum, nec iſte ſenectutem: quia ſine tali voto impedimentum habebant, ille ad loquendum, & iſte ad naſcendum, quod per ſe removere non C poterant. At virum cognoſcere, mulieri conjugatæ in arbitrio poſitum eſt; idcirco ineptè reſpondit Sancta Maria: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco*, ſi nulla lege prohibebatur virum cognoſcere: conſtat autem, eam non fuiſſe prohibitam lege communi; ſequitur igitur, ut prohibita fuerit lege privata, ideſt, voto.

Tertiò, conatur ſolvere hoc noſtrum argumentum, atque ait, Beatam Virginem etiamſi votum non fecerit, tamen prudenter interrogaſſe: *Prudens*, inquit, *famè Virginis noſtra interrogatio, quia ſi conceptus & partus, qui ei prædicebatur, ordinaria uſitataque ratione futurus eſſet, dixit hoc obſtare, quòd viro nondum admiſceretur; ſi verò extra ordinem, ac ſupra naturam, de modo cupit edoceri*. Hæc ille. D

Sed fruſtrà laborat; nam ſi naturali & ordinaria via conceptus futurus erat, non prudenter, ſed ſtultiſſimè dixiſſet hoc obſtare, quòd nondum viro admiſceretur. Nam non promittebatur ei conceptus præſens, aut præteritus, ſed futurus: *Ecce*, inquit, *concipies, & paries*. Ad futurum autem conceptum non requirebatur, ut virum cognoſceret, aut cognoviſſet, ſed ut cognoſcere poſſet, ac vellet in futurum; quare nulla omnino ſponſa, niſi fortè amens, à prædicente aliquo conceptum quæreret, Quomodo fiet iſtud, cùm virum nondum cognoverim; reſponderetur enim ei, ſi nondum cognoviſti, poſtea cognoſces. Si autem ſupra naturam conceptus E Virginis futurus erat, adhuc imprudenter dixiſſet: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Idem enim eſt, ac ſi dixiſſet: Quomodo poteſt fieri, ut Virgo pariam, cùm virum non cognoverim; quæ non minus ſtulta interrogatio eſt, quàm ſi quis diceret: Quomodo poteſt ignis calefacere, cùm non ſit frigidus? Veriſſima igitur eſt ſententia Patrum, & Theologorum, rectiſſimè colligi ex interrogatione Beatæ Virginis votum perpetuæ continentiæ.

CA-

CAPUT XXIII.

Idem asseritur ex illis verbis Matth. 19. Sunt Eunuchi, qui se castraverunt &c.

ALterum testimonium pro voto continentiæ est, Matth. 19. ubi Dominus quosdam esse dicit *Eunuchos, qui se castraverunt propter regnum cælorum*. Et addit cohortationem: *Qui potest capere, capiat*. Ipsa enim Eunuchorum appellatio perspicuè indicat votum. Non enim est Eunuchus, qui solùm continet, sed qui non potest non continere. Eunuchi autem, de quibus hic agitur, non coguntur continere ex vitio naturæ; nam ab his eos Christus ipse sejunxit. Neque coguntur lege aliqua communi (nulla enim lex est prohibens nuptias absolutè) igitur id solum remanet, ut non possint ex lege particulari spontè assumpta, idest, ex voto. Idem etiam colligitur ex illo verbo: *Qui se castraverunt*; nam si Dominus loqueretur de his, qui sine ullo voto coelibes vivunt, diceret, qui se castrant quotidie, non qui se castraverunt; cùm ergo dixerit, qui se castraverunt, significat eos unica actione voluntaria imputasse sibi omnem facultatem contrahendi nuptias. Et confirmatur explicatio hæc ex Patribus.

S. Epiphanius hæresi 58. Valesiorum: *Quinam*, inquit, *hi fuerint, qui se castraverunt propter regnum cælorum, quàm generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes; & denique virgines?* Et infrà, *post ipsos verò*, Apostolos, *quot millia in mundo solitariam vitam agentes, & à monasteriis, & virgineis conventibus hujus certaminis gloriam abstulerunt*. Hæc ille. Qui dum affirmat, castrare seipsum propter regnum cœlorum id esse, quod Monachi & sacræ Virgines faciunt, apertè significat, castrationem hanc non simplicem continentiam, sed continentiam Deo devotam significare.

S. Hieronymus in commentario hujus loci: *Unusquisque*, inquit, *consideret vires suas, utrum possit virginalia implere præcepta*. Hæc ille. At quæ sunt præcepta virginalia, nisi obligatio non nubendi, quæ sine voto nulla est? Et lib. 1. in Jovinianum dicit, eos castrare seipsos, qui templum se Deo puriſſimum, & holocaustum acceptissimum offerunt; ubi quoque non solùm cœlibatum, sed cœlibatum Deo devotum & sacratum, castrationem vocat.

S. Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 30. alludens ad hunc locum, ubi Dominus de castratione ista voluntaria ait: *Qui potest capere, capiat. Vos etiam*, inquit, *qui hoc nondum vovistis, qui potestis capere, capite*.

Sanctus Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. *Quisquis*, inquit, *seipsum castraverit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo voverit &c.* ubi illud (Et) ad explicationem pertinere, non dubium est.

Sed occurrit Petrus Martyr in lib. suo de cœlibatu & votis, ac docet, ex hoc loco non posse votum continentiæ statui; nam Apostoli, quibus Dominus respondit per illam similitudinem Eunuchorum, tantùm dixerunt: *Si ita est causa cum uxore, non expedit nubere*; non autem dixerunt, expedit vovere continentiam. Quare Dominus si ad propositum respondere voluit, non de voto, sed de utilitate & incommodis conjugii differere debuit; ergo per Eunuchos, qui se castrant propter regnum cœlorum, intelligit eos, quibus ex peculiari Dei dono expedit non nubere, ut expeditiùs Evangelium prædicent. Addit etiam Martyr, non oportere vim facere in metaphora Eunuchorum, sed in scopo præcipuo ipsius parabolæ; quemadmodum in parabola de villico iniquitatis, etsi ducatur similitudo ab eo qui ex bonis alienis sibi fecit amicos: non tamen Christus intendit hoc docere, ut ex bonis alienis eleemosynas faciamus.

At frustrà laborat Petrus Martyr, ut verba Domini satis aperta & dilucida obscuret & pervertat; ac in multis errat. Primùm, quantum ad scopum horum verborum; nam etiamsi Apostoli non loquerentur de voto, sed solùm quærerent, an expediret nubere, Dominus tamen aliquid perfectius eis ostendit, & sic confirmavit non expedire nubere, ut etiam adderet, expedire, voto se obligare ad non nubendum, ut patet ex metaphora Eunuchorum & castrationis.

Secundò errat, cùm ait, non esse vim faciendam in vocibus istis, quòd in parabolis non omnia ponantur ad significandum. Errat, inquam, nam licèt in parabolis esse possint interdum quædam partes, quæ nihil significant, sed ponantur solùm ad explendam narrationem, tamen in verbis Evangelii, de quibus agimus, nulla est parabola, sed solùm duo verba metaphorica, nimirum, nomen, Eunuchi, & nomen, Castrationis; quæ verba nisi aptam similitudinem contineant, tota Christi oratio inepta redditur. Non continent autem illa verba aptam similitudinem, nisi illi, qui dicuntur metaphoricè Eunuchi, habeant voluntariam necessitatem continendi, sicut Eunuchi propriè dicti habent naturalem continendi necessitatem.

Tertiò deinde errat Martyr, quia licèt in parabolis prolixis possit aliqua pars nihil significare, tamen id in quo parabola præcipuè consistit, non potest non significare, nisi ineptissima sit parabola. Jam verò in verbis Evangelii, de quibus nunc agimus, si parabola esset, ea præcipuè in vocibus (Eunuchi & Castrationis) consisteret, ut patet, ac proinde meritò in his vocibus vis facienda esset.

Errat Quartò in exemplo, quod affert de villico iniquitatis. Nam non existimat aliquid significare, quòd villicus ille ex alienis bonis sibi amicos fecerit, cùm tamen in hoc maximè parabola consistat; vult enim nos Dominus docere, ut quemadmodum ille villicus ex bonis Domini sui multa largiendo, sibi multos amicos comparavit: ita & nos ex bonis Domini nostri, ideſt, Dei, cujus sunt omnia quæ habemus, Eleemosynas faciendo multos amicos in cœlo faciamus. Hoc solum interest, quòd ille peccabat bona Domini sui largiendo, quia contra ejus voluntatem largiebatur, & idcircò dicitur villicus iniquitatis; nos autem non peccamus bona Domini nostri largiendo, quia hoc ipsum ei vehementer placet, ut bona sua liberaliter erogemus, cùm nullum ipse ex hac largitione dispendium patiatur. Et sanè vehementer accendit ad Eleemosynam faciendum ista cogitatio, quòd opes nostræ res sint alienæ, ideſt, Dei, & tamen ex ejusmodi alienis rebus possimus nobis regnum cœlorum comparare.

Postremò errat Petrus Martyr, quòd existimet, hic solùm continentiam laudari, ut liber à cura uxoris & liberorum, faciliùs possit Evangelium prædicare; quem errorem suprà refutavimus disputatione de consiliis Evangelicis. Hic unum duntaxat S. Augustini testimonium addam, lib. de sancta virginitate cap. 23. *Quid*, inquit, *veracius, quid lucidius dici potuit, Christus dicit, Veritas dicit, Virtus & Sapientia Dei dicit, eos qui pio proposito ab uxore ducenda se continuerint, castrare se propter regnum cælorum: & contrà, humana vanitas impia temeritate contendit, eos, qui hoc faciunt, præsentem tantummodò necessitatem molestiarum conjugalium devitare: in regno cælorum amplius quidquam cæteris nihil habere*. Hæc ille.

CAPUT XXIV.

Idem asseritur ex verbis Apostoli 1. ad Tim. 5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.

TErtius locus pro continentiæ voto habetur in epistola priore ad Timoth. cap. 5. ubi hoc modo Apostolus loquitur: *Adolescentiores viduas devita, cùm enim luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*: quo loco per primam fidem nihil aliud intelligi potest, nisi continentiæ votum, ut omnes omnino veteres intellexerunt. Nam cùm Apostolus dicat, eas primam fidem irritam facere, quæ nubere volunt, necessariò colligimus eum loqui de fide servandæ continentiæ, quæ per nuptias violatur.

Ista autem fides servandæ continentiæ, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali; non potest esse fides data carnali marito; illa enim tamdiu durat, quamdiu maritus vivit; mortuo autem viro, soluta est mulier, & cui vult, nubere potest, ut Apostolus ait ad Roman. 7. & 1. Cor. 7. Igitur sequitur, ut hoc loco fides, quæ per nuptias irrita fieri dicitur, sit fides data spirituali sponso Christo. Non potest autem hæc fides, Christo data, esse simplex propositum, seu voluntas continendi sine promissione ac voto; tum quia simplex propositum non habet relationem ad aliud, nec fides dici potest; unde non irritatur fides, cùm mutatur propositum; tum etiam quia propositum sæpe licet sine ulla culpa mutare. Apostolus autem absolutè dicit eas damnationem habere, quia fidem irritam faciunt; sequitur igitur, ut fides hoc loco votum significet. Ex quo sequitur, votum perpetuæ continentiæ non esse impossibile, nec illicitum, quia nullum tunc fuisset peccatum illud violare.

Ita exposuit Concilium Carthaginense IV. can. 104. Si quæ viduæ quantumlibet in minoribus annis positæ, se devoverint Domino, & veste laicali abjecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias sæculares transierint, secundùm Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino voverunt, irritam facere ausæ sunt. Hæc sententia est 214. Episcoporum, qui in hoc Concilio interfuerunt. Idem habetur in Concilio Toletano IV. cap. 55. ubi 70. Episcopi fuerunt.

Ita exponunt etiam tres summi sanctique Pontifices; Clemens lib. 3. const. cap. 1. & 2. Innocentius I. in epist. 2. cap. 13. & Gelasius I. in epist. 1. cap. 23. Ita etiam Tertullianus in libro de Monogamia, non procul à fine; Basilius in lib. de virginitate, parum ultra medium; Hieronymus lib. 1. in Jovinianum, & in cap. 44. Ezechielis; Epiphanius hær. 48. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 23. & libro de bono viduitatis, cap. 8. & 9. & in Psalm. 75. Fulgentius in epist. 1. Præterea omnes expositores hujus loci, tum Græci, ut Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius; tum Latini, ut Ambrosius, Primasius, Beda, Haymo, Sedulius, Anselmus & alii.

Ad hunc locum multi respondere conati sunt, ac primùm Lutherus in lib. de votis monasticis, contendit, per primam fidem non posse intelligi votum, eò quòd nusquam alibi in Scripturis votum dicatur fides. Vult autem ipse per primam fidem intelligi fidem Christianam, quam perdiderunt viduæ illæ, quæ ut facilìs nubere illis liceret, defecerunt à fide Christiana ad Judaismum, vel Paganismum, & confirmat hanc explicationem suam duabus rationibus. Primò, quia de his viduis Apostolus dicit, eas abiisse retrò post Satanam. Secundò, quia dicit, eas luxuriatas esse adversus Christum; nam & abire post Satanam, & luxuriari adversus Christum, nihil videntur significare aliud, quàm Apostasiam à fide Christi.

Sed hæc nova explicatio facilè refellitur. Nam etsi fides nusquam alibi significat votum, tamen multis in locis significat promissionem, sive constantiam in promissione servanda, quorum utrumque ad votum pertinere certum est, cùm votum promissio quædam sit. Genes. 44. *Ego hunc in fidem meam recepi*. Ad Rom. 3. *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit?* Sic igitur hoc loco fides promissionem, seu pactum significare potest. Quòd autem non solùm possit, sed etiam debeat fides hoc loco pro pacto ac voto accipi, non pro fide Christiana, qua Deo credimus, colligitur ex illo verbo adjuncto (*irritam fecerunt*:) nam fides, qua Deo credimus, non rectè dicitur irritari, sed amitti, vel corrumpi: pacta autem & vota propriissimè irritari dicuntur. Deut. 30. *Si quis Domino votum voverit, non faciet irritum verbum suum*. Psalm. 88. *Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita*.

Deinde, nulla causa erat, cur viduæ illæ, si non voverant continentiam, non possent nubere, nisi deficerent ad Judæos, aut Paganos: Quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos? An, non Apostolus 1. Cor. 7. apertè permiserat, ut viduæ iterum nuberent, modò in Domino, idest, inter Christianos? Neque Lutheri rationes concludunt; nam abire post Satanam, non solùm contingit per apostasiam, sed per omne peccatum mortale, luxuriari autem contra Christum, non potest significare defectionem à Christi fide, sed scortari in injuriam Christi. Nam Apostolus dicit, eas viduas priùs luxuriari in Christum, & postea nubere velle: Lutherus autem dicit, eas nubere velle, & propterea deficere à Christo: ergo cogitur fateri, non esse idem luxuriari & deficere.

Ad eundem locum tres solutiones Calvinus affert. Primò dicit, Apostolum nomine primæ fidei accipere fidem in Baptismo datam, quam istæ viduæ irritam fecerunt lasciviendo, & scortando.

At solutio parum valet. Nam præterquam quòd adversatur omnibus veteribus citatis, apertè Apostolus dicit, eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt nubere volendo, nulla autem mulier in Baptismo promittit se non esse nupturam. Si ergo non voverant continentiam, cur damnantur, si nubere velint? Quòd autem Apostolus hoc loco ait: *Cùm luxuriata fuerint in Christo*; aliqui intelligunt de spiritalibus deliciis, ut sit sensus: Posteaquam deliciis spiritalibus in domo Dei abundarunt, ingratæ sponso cœlesti terrenas appetunt nuptias; ita Tertullianus de Monogamia, & Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 74. Alii intelligunt de temporalium rerum affluentia, ut sit sensus; Posteaquam in domo Dei Ecclesiæ sumptibus ad satietatem pastæ fuerint, nubere volunt; ita Theodoretus & B. Thomas in hunc locum. Alii, ut Chrysostomus hoc loco, & Hieronymus in epistola ad Ageruchiam de Monogamia, intelligunt de fornicatione, ut sit sensus; Postquam in injuriam sponsi sui Christi fornicatæ fuerint etiam hoc addunt, ut nubere velint.

Sed quocumque modo accipiatur illud: *Cùm luxuriata fuerint, nubere volunt*; semper argumentum nostrum suum robur habet. Nam si de scortatione non accipiatur illud; *Postquam luxuriatæ fuerint*, constat solum reprehendi quod nubere velint contra votum. Si autem accipiatur de scortatione, tunc non solùm non reprehendi, sed etiam laudari deberent, si à scortatione ad honestum conjugium transire vellent.

Non

Non igitur primam fidem vocat Apoſtolus fidem Baptiſmi, ſed fidem voti, cui reſpondet, tamquam ſecunda, fides matrimonii ineundi; idem enim eſt, ac ſi diceret, poſt fidem Chriſto datam, volunt fidem mortali marito dare, & primam illam irritam facere. Adde, quòd etiamſi de fide in Baptiſmo data Apoſtolus loqueretur, adhuc nihil pro hæreticis concluderetur. Nam in Baptiſmo promiſimus legem Dei nos ſervaturos; lex autem paſſim id inculcat, vota eſſe reddenda. Itaque etiam hoc verum eſt, eas viduas, quæ poſt votum nubere volunt, votum violando, fidem in Baptiſmo Deo datam irritam facere.

Altera ſolutio Calvini eſt, viduas illas, de quibus Apoſtolus loquitur promiſiſſe continentiam, & hanc promiſſionem irritam feciſſe, cùm nubere voluerunt, ſed tamen non potuiſſe id promittere, niſi eas, quæ exceſſerant annum ſexageſimum, & jam non ampliùs aptæ erant conjugio. Dicit enim Apoſtolus: *Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum*. Itaque nihil ex hoc loco deduci poſſe pro voto Sanctimonialium, quæ etiam in flore ætatis continentiam profitentur. Hæc etiam ſolutio nihil ſolidi habet; nam etſi Apoſtolus jubeat, viduam eligi annorum ſexaginta, tamen non vetulas, ſed adoleſcentiores accuſat, quòd primam fidem irritam fecerint volendo nubere.

Si igitur verum eſt quod Calvinus ait, non poſſe juniorem continentiam vovere, cur Apoſtolus eas reprehendit? Præterea dico Apoſtolum, cùm ait: *Vidua eligatur non minus annorum ſexaginta*. Et: *Adoleſcentiores viduas devita*, ideſt, non eas eligas, non loqui de admiſſione ad votum continentiæ, ſed vel de electione ad quandam præfecturam & ordinem Diaconiſſæ, ut exponunt Tertullianus libro de velandis virginibus, & lib. 1. ad uxorem, & quidam alii: vel, quod probabilius eſt, de admiſſione ad numerum earum viduarum quæ ab Eccleſia alebantur, ut Chryſoſtomus & Ambroſius in hunc locum, & Hieronymus in epiſtola ad Salvinam, exponunt; verbum enim *Eligatur*, Græcè καταλεγέσθω, in Catalogum adſcribi & numerari ſignificat.

Nolebat autem Apoſtolus, viduas minores annis ſexaginta ab Eccleſia ali, ut beatus Hieronymus loco notato docet, quia juniores poſſunt labore ſuo victum ſibi comparare: & præterea, quia juniores difficiliùs conſervantur in pudicitia, & turpius erat, aliquam earum viduarum, quæ ab Epiſcopo alebantur & regebantur, labi, quàm aliquam aliam, ideò eas valde probatas eſſe volebat, & quibus nullum periculum incontinentiæ timeretur.

Tertia ſolutio eſt, quòd iſta promiſſio continentiæ, quam viduæ faciebant, non erat propriè votum Deo factum ad eum colendum, ſed erat promiſſio facta Eccleſiæ ad expeditiùs miniſtrandum iis, quibus ex officio Diaconiſſarum debebant, quomodo ſi aliqua cupiens recipi in ancillam, promittat ſe non cogitaturam de nuptiis, ut liberiùs ſervire poſſit.

Hæc ſolutio minimè omnium quadrat; nam præterquam, quòd Patres citati dicunt, eas Deo verè voviſſe, ſi votum Deo factum reſcindi poteſt, ac debet (ut Calvinus dicit) ab eo, qui ſtimulis carnis agitatus, continere non poteſt, quantò magis reſcindi poterit promiſſio facta Eccleſiæ? Cur ergo iſtas adoleſcentiores Apoſtolus damnat, quia nubere volunt?

Sed, inquiunt, non damnat, quia nubere volunt, ſed quia fidem Eccleſiæ datam irritam fecerunt ſcortando. At contra; nam Apoſtolus in præſenti dicit: *Habentes damnationem*; ergo debet culpa præſens damnationi præſenti reſpondere: ſcortatio autem jam præterierat, & ex ſententia Calvini emendata fuerat per novam voluntatem honeſti conjugii; Sic enim loquitur Apoſtolus: *Cùm luxuriata fuerint, nubere volunt*; non igitur damnantur, quia luxuriatæ fuerint, ſed quia nubere volunt, quod eſt præſens. Cur autem damnantur quia nubere volunt, niſi quia continentiam voverunt, & ſic nubere volendo, primam fidem irritam fecerunt?

Sed inſtant rurſus, quia ibidem Apoſtolus dicit: *Volo juniores nubere*; non ergo approbat vota juniorum. At vide hujus loci explicationem infrà cap. 30.

Jam verò Petrus Martyr in lib. de cœlibatu & votis, poſt repetitionem eorum, quæ ex Luthero & Calvino jam protulimus, & refutavimus, duo adfert nova. Primùm dicit, hunc locum eſſe ambiguum, & poſſe variis modis exponi, proinde nihil ſolidi hinc adferri poſſe ad confirmanda dogmata.

Reſpondeo, non poſſe rectè ambiguum vocari eum locum, quem omnes interpretes, qui quidem ante noſtras lites exortas exſtiterunt, uno modo expoſuerunt: alioqui nihil erit non ambiguum. Nihil enim eſt tam apertè dictum, quod non poſſit à contentioſis ambiguum fieri. Addo præterea, ex locis ambiguis dogmata ſtabiliri, & confirmari poſſe, quando acceſſit explicatio Eccleſiæ per Concilia approbata, aut per communem Patrum conſenſum; nam alioqui nihil omnino habebimus certi, ut revera nihil hæretici certi habent; nam, ut diximus, nihil eſt in Scripturis, quod non poſſit exponi variis modis, ſi velimus contentioſè agere. Quòd ſi addas præterea, ex ejuſmodi ambiguis locis dogmata fidei confirmari non poſſe, nullum omnino habebimus dogma. Exempli cauſa, Chriſtum eſſe Deum, negant hodie in Tranſylvania permulti, & omnia loca Scripturæ, quibus id nos probamus, illi variis modis exponunt; ergo ſi Petro Martyri credimus, non erit dogma fidei, Chriſtum eſſe Deum, atque hoc idem de omnibus aliis articulis facilè poſſet oſtendi.

Secundò, Petrus Martyr contendit illud: *Habentes damnationem*: non ſignificare pœnam, quæ peccato reſpondeat coram Deo, ſed ſolùm quandam infamiam apud homines. Etſi enim illæ, quæ promiſerant Eccleſiæ caſtas ſe futuras non peccent nubendo, immò bene faciant cùm Paulus dixerit: *Melius eſt nubere, quàm uri* 1. Corinth. 7. tamen ſubeunt quandam notam levitatis, quod non perſeverent in eo, quod cœperant.

Porrò id non aliter probat, quàm auctoritate Martini Buceri, qui vocem illam κρίμα, quam noſter interpres damnationem interpretatus eſt, ambiguam eſſe docuit, & interdum accipi pro accuſatione coram hominibus.

At nos Bucero opponimus in primis omnes Patres ſuprà citatos, qui damnationem æternam coram Deo habere dicunt viduas, quæ poſt votum nubere volunt. Opponimus deinde ipſum Apoſtolum Paulum, qui ubique illa voce utitur ad ſignificandam damnationem coram Deo & hominibus, pro crimine magno & manifeſto, ad Rom. 3. *Quorum damnatio, τὸ κρίμα, manifeſta eſt*, appellat damnationem judicium Dei contra illos, qui blaſphemabant, ac mentiebantur Apoſtolum dicere, *Faciamus mala, ut eveniant bona*. Et ad Rom. 13. *Qui autem reſiſtunt Dei ordinationi, ipſi ſibi damnationem, κρίμα, acquirunt*. Certè autem, qui Deo reſiſtunt damnationem habent coram Deo, & non coram hominibus tantùm.

Denique, Joannes etiam cap. 3. non ſemel, ſed ter utitur verbo (κρίμα) in hac ſignificatione: *Non venit*, inquit, *filius hominis, ut judicet mundum ſed ut ſalvetur mundus per ipſum*. Ubi illud, ἵνα κρίνῃ (ut judicet) non ſignificat judicium diſcuſſionis, ſed damnationis. Eſt enim ſenſus: Non venit, ut ſententiam damnationis ferat adverſus mundum, ſed contrà potiùs, abſolutionis. Sic etiam paulò poſt: *Qui credit*,

dit, non judicatur, ideſt, non damnatur, *qui autem non credit, jam judicatus eſt*, ideſt, manifeſta eſt ſententia damnationis, quam habebit, etiamſi nondum pronunciata ſit. Viderint igitur Bucerus & Martyr, ubi legerint κρίμα, non ſignificare damnationem coram Deo.

Præterea, quare, quæſo, viduæ illæ, ſi nullo voto obſtrictæ erant, infames fuiſſent apud homines, ſi nubere voluiſſent? Si non erat turpe (ut ipſi dicunt) Epiſcopo uxorem habere, & ea mortua, rurſus aliam, & aliam ducere, & in ipſo Epiſcopatu filios procreare, cur turpe fuiſſet viduæ, quæ continere non poterat, nubere? Et ſi nec infamiam, nec levitatem, nec turpitudinem eſſe volunt hoc tempore Monachis & Sanctimonialibus, poſt ſolemne votum continentiæ, ad matrimonium tranſire; quomodo audent dicere, fuiſſe infame, ac turpe viduis illis velle nubere, cùm nullam haberent non nubendi obligationem.

CAPUT XXV.

Idem aſſeritur ex Conciliis.

NUnc ſecundò probanda eſt noſtra ſententia teſtimonio omnium Eccleſiarum, quod ex Conciliis antiquis facilè haberi poterit. Judicium Eccleſiæ Orientalis, patet ex Concilio Ancyrano can. 18. *Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati ſunt, profeſſione contempta, inter digamos habeantur*. Item ex Concilio Chalcedonenſi generali can. 16. *Virginem, quæ ſe Domino conſecravit, ſimiliter & Monachum, non licere nuptialia jura contrahere, quòd ſi hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur*.

Judicium Eccleſiæ Africanæ, patet in Concilio Carthaginenſi III. cap. 33. ubi præcipitur, ut ſacræ Virgines in monaſteriis diligentiſſimè cuſtodiantur. Et in Concilio Carthaginenſi IV. cap. ult. ut ſuprà citatum eſt.

Judicium Eccleſiæ Hiſpanicæ, patet in Concilio Toletano IV. cap. 55. *Duo ſunt genera viduarum, ſæculares & ſanctimoniales*. Et paulò infrà: *Eæ ſi ad nuptias tranſierint, juxta Apoſtolum, non ſine damnatione erunt, quia ſe primùm Deo voventes, poſtea caſtitatis propoſitum abjecerunt*.

Judicium Eccleſiæ Gallicæ, patet in Concilio Turonenſi II. cap. 16. ante annos mille celebrato: *Si qui in monaſterio converſi ſunt, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi, nec, quod abſit, ullus eorum conjugem ducere, & ſi uxorem duxerit, excommunicetur, & de uxoris malè ſociata conſortio etiam judicis auxilio ſeparetur. Quòd ſi judex ad hoc ſolatium dare noluerit, excommunicetur. Qui infelix Monachus tali conjunctione fœdatus, ſi per cujuſcumque patrocinium ſe conatus fuerit defenſare, & is, qui in hac pertinacitate perdurat, & illi, qui eum exceperint defenſandum ab Eccleſia ſegregentur, donec revertatur ad ſepta monaſterii, & indictam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, & poſt ſatisfactionem revertatur ad gratiam*.

Judicium Eccleſiæ Germanicæ, patet ex Concilio Moguntinenſi, tempore Arnulphi Imperatoris, capite ultimo: *Quæ propoſitum caſtitatis aſſumpſerint, aut monaſterii clauſtris regulariter conſtringantur, aut domi manentes, caſtitatem ſuæ profeſſionis integerrimè cuſtodiant*. Ibidem confirmatur decretum 13. Concilii Elibertini, & ſextum Colonienſis Concilii, ſub Carolo Craſſo, in quibus ſtatutum fuit, ut Virgines ſacræ, ſi ſemel votum violaverint, pactumque virginitatis perdiderint, ſolùm in fine vitæ communionem percipiant: ſi autem libidini diu ſervierint, ne in fine quidem eam accipiant. Multa item de vita Monachorum & Sanctimonialium habentur in Concilio Moguntino, ſub Rabano.

Judicium Eccleſiæ Italicæ patet ex Concilio Romano ſub Sylveſtro can. 10. ubi prohibetur Epiſcopus benedicere virginem, quæ nuptias aliquando expetiit, niſi diu fuerit ejus pudicitia probata. Et ex Concilio Forojulienſi, tempore Caroli Magni: *Item placuit de feminis cujuſcumque conditionis, puellis ſcilicet vel viduis, quæ virginitatis, ſive continentiæ propoſitum ſpontaneè pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ ſignum nigram veſtem, quaſi religioſam: ſicut antiquus mos fuit in his regionibus, inductæ fuerint, licèt non à Sacerdote ſacratæ, in hoc tamen propoſito eas perpetim perſeverare mandamus. Si verò poſtea, ſive clanculò, ſeu publicè nupſerint, dignis quidem mundano judicio corporalibus coercita vindictis, ſegregentur ab invicem, & agant cunctis diebus vitæ ſuæ pœnitentiam &c.*

CAPUT XXVI.

Idem aſſeritur ex reſponſis Pontificum & Imperatorum.

TErtiò, probanda eſt reſponſis aliquot veterum & ſanctorum Pontificum. Ac primùm Clemens lib. 3. Conſtitut. Apoſtol. c. 1. *Quare*, inquit, *oportet non temerè facere profeſſionem, ſed cum conſilio & conſideratione. Præſtat enim, eam non vovere, quàm vovere, & non reddere*. De viduis loquitur.

Syricius epiſt. 1. cap. 6. dicit, nec publicas leges, nec jura Eccleſiaſtica ullo modo permittere Monachis vel Sanctimonialibus nuptias poſt votum.

Innocentius I. epiſtol. 2. cap. 12. dicit, eas, quæ poſt votum nupſerunt, eſſe adulteras Chriſti, ideſt, ſacrilegas.

Leo I. epiſtola ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum; quæ eſt 90. cap. 13. *Propoſitum*, inquit, *Monachi proprio arbitrio & voluntate ſuſceptum, deſeri non poteſt abſque peccato. Quod enim quis vovit Deo, debet & reddere*. Idem dicit capite ſequenti de Sanctimonialibus.

Gelaſius epiſt. 1. cap. 22. *Virginibus*, inquit *ſacris temerè ſe quoſdam ſociare cognovimus, & poſt dicatum Deo propoſitum inceſta fœdera ſacrilegaque miſcere, quos protinus æquum eſt à ſacra communione detrudi, & niſi per publicam, probatamque pœnitentiam omnino non recipi &c.* Idem cap. 23. dicit, viduas etiam peccare, ſi poſt votum nubant.

Denique, Gregorius I. lib. 1. epiſt. 33. ad Venantium: *Conſidera*, inquit, *quanto periculo in divino judicio dignus eris, qui temetipſum Deo omnipotenti, cui ſub monachali habitu devoveras, ſubtraxiſti &c.* Et epiſt. 40. ad Anthemium, jubet Monachos, ſi uxores ducant, debere ſeparari, & remitti ad monaſteria.

His accedant reſponſa etiam Principum politicorum. Scribit enim Euſebius lib. 4. de vita Conſtantini, fuiſſe abrogatam à Conſtantino antiquam legem Romanorum, qua privabantur ſucceſſione hæreditaria homines ſteriles, vel orbati liberis. Cauſam autem abrogationis ſcribit fuiſſe propter eos, qui religionis & pietatis gratia ex voto cœlibatum colebant, ne videretur lex politica pietatem velle punire. Rurſus, cùm tempore Juliani Apoſtatæ cœpiſſent quidam ſacras Virgines in conjugium petere, Jovinianus Imperator Chriſtianus, qui Juliano ſucceſſit, legem tulit, ut capite plecteretur, qui ſacram Virginem, vel ad conjugium petere, vel etiam impudicè aſpicere deprehenſus fuiſſet. Scribit hanc hiſtoriam Sozomenus lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 3. & exſtat adhuc ea lex in Codice, L. Si quis, de Epiſcopis

pis & Clericis. Quæ lex si hoc tempore observata fuisset, Martinus Lutherus, cum non paucis ex suis, justissimè caput amisisset.

CAPUT XXVII.

Idem asseritur testimonio Patrum.

QUartò probanda est testimoniis Patrum. S. Ignatius epist. ad Tharsenses jubet honorari virgines Deo sacras: & epist. ad Antiochenses *Virgines*, inquit, *agnoscant cui se consecraverunt*.

Dionysius Eccles. hierarch. cap. 6. part. 2. describens ritum, quo initiabantur Monachi, dicit eos publicè in Ecclesia promittere, se renunciare vitæ divisibili, ideſt, vitæ sæculari; sæcularis enim divisus est, ut Apostolus dicit 1. Corinth. 7. cùm partim de Deo, partim de uxore cogitet.

Martialis epist. ad Tholosanos, capite octavo dicit se Valeriæ virgini persuasisse, ut virginitatem suam Deo voveret, quod etiam Iphigeniæ suasisse Matthæum scribit Abdias in ejus vita, & Theclæ Beatum Paulum scribit S. Ambrosius lib. 2. de virginibus, & Flaviæ Domitillæ sanctum Clementem scribit Beda in martyrologio die 7. Maji, cujus etiam meminit Eusebius in Chronico.

Tertullianus lib. de velandis virginibus: *O sacrilega manus*, inquit, *qua dicatum Deo habitum detrahere potuerunt, quid pejus aliquis persecutor fecisset, si hoc à virgine electum cognovisset?* Et in fine libri: *Nupsisti*, inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam*. Et ibidem: *Quid*, inquit, *faciet ipsum continentia votum &c.* Et lib. de Monogamia, ultra medium: *Habentes*, inquit, *judicium, quòd primam fidem rescinderunt, illum videlicet, à qua, in viduitate inventa, & professa eam, noluerint perseverare*.

Clemens Alexandrinus Strom. 3. initio: *Est ergo*, inquit, *continentia, corporis despicientia convenienter pactis conventis cum Deo initis*. Et in fine libri: *Dominus*, inquit, *dixit, qui uxorem duxit, non repudiet eam; qui non duxit non ducat; qui autem professus est se nunquam ducturum, sine uxore perseveret*.

Origenes hom. 23. in Numeros: *Unde*, inquit, *mihi videtur illius solius esse indesinens offerre sacrificium qui se indesinenti, & perpetua devoverit continentia*.

Hilarius in Psalm. 64. *Deo ergo*, inquit, *vovenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, jejunii tolerantia*.

Eusebius lib. 4. de vita Constantini: *Castitatem*, inquit, *virginalemque modestiam amplexata quadam, corpus, & animum consecravere Deo*. Et infrà de Constantino: *Virgineum*, inquit, *chorum tantùm non adorabat, illic habitare Deum, cui se puellæ devoverant, arbitrabatur*.

S. Cyprianus li. 1. epist. 11. ad Pomponium: *Christus*, inquit, *Dominus & Judex noster, cùm virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam, jacere cum altero cernat, quàm indignatur, & irascitur, & quas penas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur?* Et infrà, *Qua*, inquit, *hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est*. Et lib. de habitu virginum: *Qui*, inquit, *se Christo dicaverint, & tam carnem quàm mentem Deo devoverint, apud Sum consummatum magno præmio destinatum*.

S. Athanasius in lib. de Humanitate Verbi dicit, etiam pueros virginitatem suo tempore profiteri solitos: & in Apologia pro fuga sua meminit sacrarum virginum, quas Ariani petulantissimè vexaverunt. Quod fusiùs scribit Petrus, Athanasii successor, in epistola quadam, quæ exstat apud Theodoretum lib. 4. hist. Eccl. cap. 20. 21. 22. Idem Athanasius in lib. de virginitate: *Postquam*, inquit, *continentiam professa es, corpus tuum sanctificasti*.

S. Basilius in procœmio constitut. monast. *Itaque*, inquit, *qui à mundi vinculis liber esse cupit, nuptias velut pedicas quasdam fugit; his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, ut neque facultas ipsi sit conversionis ad nuptias*. Et epist. ult. quæ est ad virginem lapsam: *Et quia*, inquit, *impius in profundum collapsus mala de cetero contemnit, etiam ipsa abnegas ad verum sponsum pacta, neque esse virgo, neque unquam promisisse clamas. Revoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo, & Angelis, & hominibus. Revoca in memoriam venerandam congregationem, & sacrum virginum chorum. Quot literas ad Sanctos sæpè exarasti, per quas pro te orare petiisti, non ut nuptias humanas, immò ignominiosam corruptionem assequereris, sed ut à Domino Jesu non excideres &c.* Idem lib. de Virginitate parum à medio: *Cùm*, inquit, *virginitatem Domino professa sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinita ac devicta stupri scelus honesto conjugii nomine obtegere cupiunt*. Et paulò ante: *Horrendo*, inquit, *sacrilegio Christi sponsæ adulter efficitur*. Et paulò infra: *Nam quod solemne*, inquit, *legitimumque connubium sponsus ille* (Christus) *occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conventa cum illo, & præterea processus ipse testatur, hujusmodi quippe nobilitata viro processit in publicum &c.* Idem in quæstionibus fusè explicatis, quæst. 14. & 15. multa de voto solemni Monachorum disputat.

S. Gregorius Nazianzenus oratione de obitu patris sui ultra medium: *Ut enim*, inquit, *nos Deo vovimus, si discrimen effugeremus, ita periculo defuncti, nosmetipsos obtulimus &c.* Gregorius enim, ut ipse poemate de vita sua scribit, à matre Deo consecratus fuerat, antequam nasceretur, & ipse postea, cùm in mari periclitaretur, iterum votum continentiæ, & religionis emisit, quod etiam servavit.

S. Optatus Milevitanus li. 6. contra Parmenianum: *Spirituale*, inquit, *hoc genus nubendi est; in nuptias sponsi jam venerant voluntate ex professione sua &c.*

Sanctus Epiphanius hær. 61. Apostolicorum: *Tradiderunt*, inquit, *sancti Dei Apostoli, peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias converti*. Et infrà: *Si*, inquit, *qua vidua fuit, ac Deo dicata, & postea nupsit, judicium & condemnationem habebit, quòd primam fidem rejecit; quantò magis qua Deo dicata virgo fuit, & nupsit, contra Christum laserviit, & majorem fidem rejecit, & judicium habebit?* Et hær. 48. Montanistarum: *Gaudet*, inquit, *Deus verbum his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & virginitatem, & continentiam exercere deligunt &c.* Vides cultum vocari professionem continentiæ.

Sanctus Joannes Chrysostomus hom. 15. in priorem ad Timotheum: *Et vidua*, inquit, *in viduitatis professione Christo consentit, ideſt, Christo nubit*. Et infrà: *Cùm*, inquit, *illi se devoverint, nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, fidem pactum dicit*. Et homil. 14. prolixissimè describit, ac miris laudibus prædicat monasticam professionem, sed clarissimè epist. 6. ad Theodorum lapsum: *Honorabiles*, inquit, *nuptiæ, sed te etiam servare non convenit privilegia nuptiarum, quamvis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud pejus existimo &c.*

Sulpitius in vita S. Martini ante medium? *Arborius*, inquit, *vir sancti admodum & fidelis ingenii, cùm filia ejus gravissimus quartanæ febris æstibus ureretur, epistolam Martini, quæ casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ in ipso accessu ardoris inserit, statimque fugata febris est; Quæ res apud Arborium tantum valuit, ut statim puellam Deo voveret, & perpetuæ virginitati dicaret;*

caret; profectusque ad Martinum, puellam ei præsens obtulit, neque ab alio eam, quàm à Martino, habitu virginitatis impositio, passus est consecrari.

Ruffinus lib. 10. histor. cap. 8. dicit, Hierosolymis fuisse insigne monasterium sacrarum virginum, quibus Helena mater Constantini suis manibus ministrare in mensa aliquando solebat.

Sanctus Ambrosius lib. 3. de virginibus, ante medium: *Initiatas*, inquit, *sacris mysteriis, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Utinam potuissem revocare nupturas, utinam potuissem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, ut sacratæ virgines, à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? & quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre?* Et infrà: *Discite*, inquit, *quantas Alexandrina, totinsque Orientis, & Africana Ecclesia, quotannis sacrare consueverint; pauciores hic homines prodeunt, quàm illic virgines consecrantur.* Similia passim repetit.

B. Hieronymus in epist. ad Sabinianum, *Moris est*, inquit, *in Ægypti & Syria monasteriis, ut tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo voverint, & sæculo renuntiantes, omnes delicias sæculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant defecandum, non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessura capite, sed ligato pariter, ac velato.* Plena sunt scripta sancti hujus viri testimoniis, pro castitatis voto, & professione, adeò ut Petrus Martyr dicat, nullum esse ex Patribus, qui magis dogmati ipsorum adversetur, quàm Hieronymus.

S. Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugiis c. 24. *Quod*, inquit, *cuiquam, antequam vovisset, licebat, cum id se nunquam facturum voverit, non licebit: si tamen id voverit, quod vovendum fuit, sicut est perpetua virginitas &c.* Et in Psalm. 75. *Nescio*, inquit, *qua castimonialis nubere voluit. Quid voluit? quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? mali planè, quare? quia voverat Domino Deo suo.* Idem ibidem: *Quid*, inquit, *ait Apostolus de quibusdam, quæ voverunt, & non reddiderunt? Habentes*, inquit, *damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est primam fidem irritam fecerunt? Voverunt & non reddiderunt.*

S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 42. *Eis*, inquit, *qui sive conjugati, sive à conjugio liberi, continentiam Deo voverunt, admodum est damnabile, si vel illi conjugale opus voluerint appetere, quo se non accessuros, vel illi repetere, à quo recessuros, illi libera, illi communi professi sunt voluntate.* Idem S. Fulgentius in epist. 1. cap. 6. *Non peccat*, inquit, *virgo nubens, si virginitatem Deo prinsquam nuberet in corde non vovit.* Et epist. 3. cap. 4. *Hic est*, inquit, *unigenitus Dei Filius, unigenitus etiam virginis Filius, unus omnium sacrarum virginum sponsus, sancta virginitatis fructus, decus, & munus, quem corporaliter sancta virginitas peperit, cui spiritualiter sancta virginitas nubit, à quo sancta virginitas fecundatur, ut perseveret intacta: à quo decoratur, ut permaneat pulchra; à quo coronatur, ut regnet perenniter gloriosa. Quapropter bonum depositum custodi, & meritum tanti boni, quod ut haberes, Deus dedit, & ut Deo voveres, ipse fecit.*

Ad hæc omnia Conciliorum, Pontificum, & Patrum testimonia, tres adfert responsiones Petrus Martyr ad finem libri. Primò dicit, omnia ista humana esse testimonia, nec esse Christiani hominis officium provocare à testimoniis Dei ad testimonia hominum: *Quod*, inquit, *ad alterum attinet de judicio Patrum, quoniam adversarii nostri, & in hac causa, & in aliis controversiis semper provocare solent ad eos, pronuncio mihi non videri hominis esse Christiani ad hominum judicia provocare à Scripturis Dei. Hoc enim est injuriam facere Spiritui sancto; nam fides est ex auditu, auditus autem ex verbo Dei, non ex Patribus.* Hæc ille. Ubi etiam fusissimè probat, non esse provocandum à Scriptura ad Patres.

Sed dum hæc dicit, ipse mihi provocare videtur à candore ad impudentiam, à veritate ad mendacium; Non enim Catholici Doctores provocarunt unquam à Scriptura ad Patres, sed in Scripturæ intelligentia à judicio paucorum seditiosorum, ad judicium multorum sapientissimorum, & optimorum virorum, vel etiam à judicio partis ad judicium aliorum, qui partes non sint. Ut enim in humanis litibus cùm duo contendunt, & judicem aliquem appellant, non provocant à lege ad judicem, sed à parte litigante ad judicem. Et si rursus judex non satisfaciat, provocant iterum non à lege, sed ab uno judice ad alium, donec veniatur ad aliquem, à quo provocari non possit. Ita quoque in Ecclesia cùm oriuntur lites, inspiciuntur leges divinæ, quæ ab omnibus recipiuntur. Quòd si lis non finiatur, quæritur judex, non quòd Scripturæ non credatur, sed quòd de ipsa Scriptura quæstio sit. Itaque provocamus ab explicatione adversarii litigantis, ad arbitrium sapientium, & peritorum, qui ante litem exortam floruerunt. Quòd si illi inter se fortasse non conveniant, provocamus ad Ecclesiæ totius judicium, idest, ad summi Pastoris, vel generalis Concilii definitionem.

Quòd si quis adhuc velit ab illo judice ad Scripturam provocare, idem facit, ac si quis in humanis litibus à Prætore provocaret ad legem; quod ridiculum esset, cùm nihil sit aliud provocare à Prætore ad legem, quando de sensu legis quæstio est, quàm provocare à sententia publici judicis ad suum proprium, privatumque judicium.

At, inquit Petrus, etiam Patres omnes, & Concilia, licèt inter se optimè consentiant, errare possunt, nisi cum verbo Dei consentiant. Respondeo, id quidem esse verum, sed assumptionem, quæ subticetur, esse falsam, nimirum posse omnes Patres, aut Concilia legitima & approbata, cum verbo Dei non consentire. Exempla autem, quæ ipse adfert, nihil aliud probat, nisi posse Patres singulos seorsim, & Concilia illegitima, & reprobata errare. Concilium enim II. Ephesinum, & Constantinopolitanum sub Leone Iconomacho, quorum exempla Martyr adducit, nemo nescit qualia fuerint.

Altera ejus responsio est. Patres quidem id asserere, quod nos dicimus, sed non esse audiendos, quòd non habuerint justam causam id asserendi: *Certè*, inquit, *ut quod verum est fateamur, eos in hac causa habemus iniquiores. Statim enim ab Apostolorum temporibus nimium tribui cœptum est cælibatui, quibus autem de causis id factum sit, suprà multis verbis docuimus.* Hæc ille.

Docuit autem suprà, quatuor esse causas, cur initio Ecclesiæ cœperit coli cœlibatus: *Cur tanto*, inquit, *in pretio virginitas fuerit, causa una esse potest, quòd Christus dixerit, esse Eunuchos, qui se castraverunt propter regnum cœlorum, & in eam sententiam permulta Paulus habet in septimo capite prioris ad Corinth. Hæc sanè Patres semper habuerunt in ore, sed eos cogitare oportuit, quemadmodum essent accipienda.* Et infrà, Altera *causa est, quòd illo tempore graves erant persecutiones omnibus in locis, minùs autem molestum est in persecutione, si quis solus fugiat, quàm si cogatur sollicitus esse de uxore & liberis.* Tertia *causa est, quia illis temporibus Christiana religio gravi laborabat infamia; cùm enim coeris antelucanis, & in tenebris metu Principum ad hymnos & synaxes convenirent, populus capit suspicari illos uti inter se promiscuo concubitu, & nefaria libidine &c.* Et infrà: *Atque ea gratia magnum numerum alebant virginum & cælibum.* Quarta *causa est, quia bona pars eorum, qui accesserunt ad Christum, erat Ethnicorum. At illi maximè semper suspiciebant virginitatem & cælibatum.*

Hìc

Hìc nos reſpondemus, Primam cauſam eſſe præcipuam, & veriſſimam, nimirum verba Chriſti, & Apoſtoli. Quod autem addit Martyr, ſanctos Patres debuiſſe cogitare, quemadmodum illa eſſent accipienda, coincidit cum reſponſione ſuperiori. Id enim eſt quærere, utris tandem magis credendum ſit in eorum locorum explicatione, Patribus ne antiquiſſimis, & ſantiſſimis, & doctiſſimis, an Luthero, & Calvino. Sed certè non video quomodo ambigi poſſit de hac re; nam ſi ſtatim ab Apoſtolis, ut Martyr dicit, floruerunt Patres illi, profectò Apoſtolos ipſos audire & conſulere potuerunt: ac proinde longè melius verba illorum intelligere, quàm iſti, qui mille & quingentis annis poſt Apoſtolos fuerunt.

Secunda, & Tertia cauſa potuerunt quidem momentum aliquod habere ad ſuadendam continentiam, ſed non fuiſſe cauſas præcipuas hujus rei, facilè probamus. Primò, quia Patres, dum laudant, & ſuadent continentiam, & continentiæ votum, numquam adferunt iſtas cauſas, ſed verba Chriſti, Apoſtolorum, & Prophetarum. Quocirca ipſe etiam Petrus Martyr fatetur, ſemper Patribus fuiſſe in ore verba Chriſti, & Pauli, nec attulit ullum teſtimonium alicujus veteris, qui ſcripſerit ſuſpiciendum eſſe, vel ſuſcipiendum cœlibatum ob fugam in perſecutione, aut ob refellendam calumniam Ethnicorum. Secundò, ſi iſtæ fuiſſent cauſæ præcipuæ, jamdudum ceſſaſſet admiratio cœlibatus; nam cauſæ illæ breviſſimo tempore durarunt: Non autem ita eſt, ſed ſemper magis & magis in Eccleſia floruit, & viguit honor continentiæ Deo ſacratæ ac devotæ.

Quarta cauſa falſiſſima eſt, cùm conſtet cœlibatum in Eccleſia non à Gentilibus, ſed à Judæis cœpiſſe. Siquidem Chriſtus ipſe virgo, mater ejus virgo, Joannes virgo, Apoſtoli omnes poſt vocationem ſuam continentes, ex Judæis, non ex Gentibus nati fuerant. Illi etiam primi Chriſtiani, qui in Ægypto continentiam colebant, de quibus ſcribit Philo in lib. de vita contemplativa ſupplicum, ex Judaiſmo, non ex Paganiſmo, ad Eccleſiam venerant.

Adde, quòd Petrus Martyr contrarium ſcripſit in commentario ad cap. 7. prioris ad Corinthios, ubi ſic ait: *Neque judicamus de cœlibatu, quòd ſit in præſenti, ut hactenus erat in Judaiſmo, & apud Ethnicos, parum honeſtus. Scribit enim Cicero de legibus, Cœlibes eſſe prohibento. Chriſtus hanc ignominiam cœlibatus amovit &c.*

Porrò Gentilium teſtimonia adferuntur quidem interdum à Patribus, ſed ita adferuntur, vt Apoſtolus quondam citavit Aratum Poetam Act. 17. & Menandrum 1. Corinth. 15. nimirum non ut in ejuſmodi teſtimoniis ponatur firmamentum dogmatum fidei, ſed ut oſtendatur cœlibatus non pugnare contra naturam, & rationem, & ut Chriſtiani erubeſcant, ſi in iis quæ ad virtutem pertinent, inveniantur Ethnicis inferiores. Hoc modo S. Hieronymus in libris adverſus Jovinianum, poſtquam multis Scripturæ teſtimoniis cœlibatum confirmavit, producit etiam Ethnicorum teſtimonia & exempla.

Tertia reſponſio Petri Martyris conſtat ex aliquot Patrum teſtimoniis, quæ cum voto continentiæ pugnare videntur. Sed ea paulò poſt adferemus, ubi ad objectiones adverſariorum diſſolvendas pervenerimus.

CAPUT XXVIII.

Idem aſſeritur ratione.

NUnc tandem, ut ad poſtremum genus argumentorum veniamus, duplici ratione, in Scripturis, & Patrum teſtimoniis fundata, id ipſum breviter confirmabimus. Prima ratio ex dignitate continentiæ, ſecunda ex utilitate vovendi ſumetur. Primùm igitur id omne Deo rectè vovetur, quod eſt illi gratius ſi fiat, quàm ſi non fiat. Ejuſmodi autem continentia eſt, cùm longè excellat conjugio, & cum fornicatione ne comparari quidem debeat; poterit igitur rectè continentia Deo voveri. Aſſumptio, quæ ſola negari ſolet, paucis confirmanda eſt. Quia verò Lutherus in Epithalamio cavillatur, virginitatem quidem præſtare conjugio, ſed non item vitam cœlibem vitæ conjugali: Argumenta adferemus de vita ipſa, & ſtatu cœlibum. Ac primùm Scriptura divina clamat 1. Cor. 7. *Igitur qui matrimonio jungit virginem ſuam, bene facit, & qui non jungit, melius facit.* Et infrà: *Cui vult nubat, tantùm in Domino; beatior autem erit, ſi ſic permanſerit.* Huc etiam pertinent alia teſtimonia, quæ attulimus ſuprà in diſputatione de conſiliis.

Jam verò Patres paſſim perfectam vitam hanc eſſe dicunt. Cyprianus lib. de habitu virginum, virginum cœtum eſſe dicit illuſtriorem portionem gregis Chriſti. Et ibidem: *Magna*, inquit, *vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum caſtitatis.* Dionyſius de Eccleſiaſtica hierarch. c. 6. part. 2. *Sacerdos*, inquit, *perfectiſſimam ei vitam exponit, ei videlicet, qui monaſticam vitam profitetur.* Euſebius lib. 1. cap. 8. demonſt. Evangel. *Et talis*, inquit, *exiſtit in Chriſtianiſmo perfecta vita modus.* Baſilius c. 18. monaſticarum conſtitutionum, & Gregorius Nazianzenus in oratione de obitu S. Baſilii, vitam perfectam, immò etiam perfectiſſimam appellant, monaſticen. Joannes Chryſoſtomus lib. 3. adverſus vituperatores vitæ monaſticæ, eandem vitam appellat perfectionis culmen, virtutiſque faſtigium.

Hieronymus in epiſt. 1. ad Heliodorum: *Tu perfectum te fore pollicitus es, nam quando relicta militia Chriſti caſtraſti propter regna cœlorum, quid aliud quàm perfectam ſecutus es vitam?* Auguſtinus libe. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 31. *Jam*, inquit, *accipite perfectorum Chriſtianorum, quibus ſumma caſtitas non laudanda ſolùm, ſed etiam capeſſenda viſa eſt, mores & continentiam ſingularem.* Et de ſancta virginitate c. 52. *Pergite*, inquit, *virgines Dei, via ſublimitatis, pede humilitatis.*

Sulpitius in 2. Dialogo: *Beata ſpecies*, inquit, *& Deo digna, nihil enim virginitati eſt comparandum.* Idem quoque Patres ſummo conſenſu vitam virginum, angelicam vitam eſſe docent, vitam verò conjugalem, vitam hominum. Ambroſius lib. 1. de virginibus: *Nemo miretur, ſi Angelis comparentur, quæ Angelorum Domino copulantur.* Cyrillus catecheſi 12. *Non ignoremus caſtitatis gloriam, Angelica enim eſt corona, & ſupra hominem hæc perfectio.*

Nazianzenus in carmine de virginitate:

Salve virginitas divino tradita dono,
Mater inoffenſæ vitæ, bona maxima fundens,
Chriſti pars & ſpiritibus ſociata ſupernis,
Ignaris thalami.

Athanaſius lib. de Virginitate extremo, his titulis virginitatem celebrat: *O virginitas opulentia indeficiens, corona immarceſſibilis, templum Dei, domicilium Spiritus ſancti, margarita ſpecioſa, undiquè inconſpicua, gaudium Prophetarum, gloriatio Apoſtolorum, Angelo-*

gelorum vita, Sanctorum corona. Vide præterea, ſi placet, de comparatione virginum cum Angelis, Hieronymum in epiſt. 8. ad Demetriadem, Auguſtinum de ſancta virginitate cap. 13. Chryſoſtomum hom. 18. in Geneſim, Baſilium in lib. de virginitate, Fulgentium in epiſt. 3. ad Probam, Damaſcenum lib. 4. cap. 25. Iſidorum lib. 2. de ſummo bono.

Hic verò mirè iraſcitur Petrus Martyr; nam in lib. de cœlibatu, & votis recitat ſententiam Athanaſii ſuprà citatam, & ait: *Sunt hæc hyperbolis plena, neque ad amuſſim veritatis conſiſtunt. Apoſtoli ſanè conjugati habuerunt, & Prophetæ, quomodo ergo virginitas eſt illis gaudium, & corona? Quid præterea cum virginitate commune habent Angeli, quandoquidem corpore carent? Unde non magis illi virgines queunt dici, quàm ſi quis lapidem cæcum appellet*. Hæc ille. Sed quid mirum, ſi non placent porcis margaritæ?

Quòd autem falſi accuſat Athanaſium Petrus, quòd dixerit, continentiam gaudium eſſe Prophetarum, & gloriam Apoſtolorum, refellitur facillimè ex S. Hieronymo, qui in epiſt. 22. ad Euſtochium ſic ait: *Virgo Helias, Heliſeus virgo, virgines filii Prophetarum. Hieremia dicitur, & tu ne accipias uxorem*. Hæc ille: Quis verò neſcit Joannem Baptiſtam, & Prophetam, & virginem fuiſſe? ex Apoſtolis Joannem certò ſcimus virginem fuiſſe. Quod idem de Paulo idem Hieronymus affirmat loco citato, & de Apoſtolis omnibus in Apologia pro libris contra Jovinianum: *Apoſtoli*, inquit, *aut virgines, aut poſt nuptias continentes*. Ad hos ergo Apoſtolos, & Prophetas reſpiciens Athanaſius, verè & propriè, non falsò & hyperbolicè locutus eſt.

Quòd autem reprehendit Petrus comparationem virginum cum Angelis, non ſolùm Athanaſio, ſed omnibus aliis Patribus, & ipſi etiam Chriſto injuriam facit, qui Matth. 22. ait: *In reſurrectione, neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo*. Cui credemus jam, Petro Martyri neganti eos, qui non nubunt, ſimiles eſſe Angelis, an Chriſto id ipſum aſſerenti?

At, inquit, Angelis non magis convenit non nubere, quàm lapidi non videre. Ita eſt, ſed tamen ſicut eum, qui valdè cæcus, aut ſurdus, aut mutus eſt, lapidi, & trunco, non ineptè comparamus; ſic etiam eos, qui continentia & puritate excellunt, rectiſſimè Angelis ſimiles facimus; nam alioqui nec vultum habent Angeli; & tamen non timuit S. Lucas dicere Act. 6. *Viderunt vultum Stephani, ſicut vultum Angeli*. Atque hæc de prima ratione. Addo aliam rationem ex parte ipſius voti. Melius eſt & Deo gratius ex voto aliquid facere, quàm ſine voto; igitur non ſolùm licet, ſed etiam expedit continentiam vovere. Antecedens his argumentis confirmatur.

Primò, Scriptura hortatur ad vovendum Pſal. 75. *Vovete, & reddite*. Quo teſtimonio permotus S. Auguſtinus, multis in locis ad vovendum hortatur, ut in epiſt. 45. ad Armentarium, epiſt. 89. ad Hilarium epiſt. 143. ad Julianum, in lib. de bono viduitatis cap. 19. in lib. de ſancta virginitate cap. 29. & 30. in Pſalm. 75. 99. & alibi. At ſi melius eſſet abſque voto operari, deciperet nos Spiritus Sanctus, quod nullo modo fieri poteſt: igitur melius eſt operari ex voto.

Secundò, opus eò melius eſt, ac Deo gratius, quò ex pluribus, aut ex majori virtute procedit: continere ſine voto, eſt temperantiæ, continere ex voto eſt actus ſimul temperantiæ & religionis, quæ quidem religio temperantia ipſa longè eſt nobilior: igitur continere ex voto melius, & Deo gratius eſt, quàm ſine voto. Itaque S. Auguſtinus in lib. de ſancta virginitate cap. 8. *Nulla*, inquit, *fœcunditas ſanctæ virginitati etiam carnis comparari poteſt; neque enim & ipſa, quia virginitas eſt, ſed quia Deo dicata eſt, honoratur, qua licet in carne ſervetur, ſpiritus tamen religione ac devotione ſervatur, ac per hoc ſpiritualis eſt etiam virginitas corporis, quam vovet ac ſervat continentia pietatis*.

Tertiò, quod fit ex voto, majori charitate & liberalitate fit, quàm quod ſine voto. Qui enim ſine voto aliquid facit, opus dumtaxat offert Deo; qui autem vovet atque ex voto facit, & opus, & facultatem offert. Quod explicat S. Anſelmus in lib. de ſimilitudinibus cap. 84. his verbis: *Plus donat, qui arborem cum fructibus, quàm qui ſolos fructus donat*.

Quartò, melius eſt, quod fit ex voluntate confirmata in bonum, quàm quod fit ſine ejuſmodi firmitate, ſicut pejus eſt peccare ex voluntate obfirmata ad malum, quàm ex fragilitate. Et quemadmodum qui peccant ex voluntate confirmata in malum, ſimiles ſunt damnatis: ita qui operantur ex voluntate confirmata in bono, ſimiles ſunt beatis.

Quintò, qui vovet, non ſolùm id lucratur, quod diximus, quod excellentius opus facit, ſed etiam munit ſeipſum adverſus tentationes Diaboli, & humanam fragilitatem, ac mutabilitatem. Homines enim in iis rebus, ad quas non ſunt alligati vinculis legum, etiam ſi optimæ ſint, & utiliſſimæ, facilè mutant propoſitum, Diabolo inſtigante: & etiam ſine Diaboli artibus, ex propria mutabilitate. Quocirca videmus in rebus humanis ſæpè requiri juramenta, ut alligetur voluntas, ne facilè mutari poſſit. Ita milites, magiſtratus, ſponſi, atque alii id genus jurare coguntur, non autem ſolis verbis ſe facturos quod debent polliceri. Hinc S. Auguſtinus epiſt. 45. ad Armentarium: *Non te*, inquit, *voviſſe pœniteat, immò gaude jam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet*. Et infrà: *Felix neceſſitas, quæ ad meliora compellit*.

CAPUT XXIX.

Solvitur objectio prima adverſariorum.

REſtat nunc, ut objectiones adverſariorum ſolvamus. Prima objectio communis eſt omnibus & ſumitur ab illis Scripturis, quæ docent, opera bona non ex neceſſitate, quam tamen ſecum adferunt vota, ſed voluntariè, ac liberè eſſe facienda: Id enim eſt melius, & laudabilius, & Deo etiam acceptius, quod eſt magis voluntarium, & liberum, ac proinde minus neceſſarium. Pſalm. 53. *Voluntariè ſacrificabo tibi* 1. Corinth. 7. *Non ut laqueum vobis injiciam*, ideſt, horror ad continentiam; ſed non ad votum 2. Corinth. 9. *Unuſquiſque prout deſtinavit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus*. Et ad Philemonem: *Ne veluti ex neceſſitate bonum tuum ſit, ſed voluntarium*. S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum, ante medium: *Et ideò plus amat virgines Chriſtus quia ſponte tribuunt, quod ſibi non fuerat imperatum: majoriſque gratiæ eſt offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris*. Et S. Proſper lib. 2. de vita contemplativa cap. ult. *Sic abſtinere, vel jejunare debemus, ut non nos neceſſitati jejunandi ſubdamus, ne jam non devoti, ſed inviti, rem voluntariam faciamus*.

Reſpondeo, triplicem eſſe libertatem, ac triplicem item neceſſitatem. Unam ex parte debiti, ſive debitum oriatur ex præcepto, ſive ex voto, ſive aliunde. Id enim dicimur liberè facere, quod non tenemur facere, id verò neceſſariò, quod tenemur. Alteram ex parte naturalis determinationis voluntatis. Illa enim dicimur liberè facere, in quibus non habe-

habemus voluntatem determinatam ad unum : atque hæc libertas eſt, quæ propriè dicitur liberum arbitrium. Tertiam ex parte coactionis, ſive ea ſit abſoluta coactio, ut cùm quis trahitur vi, quò ire non vult, ſive ſit moralis quædam, & quaſi conditionata coactio, ut cùm quis nollet aliquid facere, & non libenter facit, facit tamen coactus timore aliquo humano, aut ſervili.

Ex his prima libertas non eſt neceſſaria ad opus laudabile, aut Deo gratum faciendum : Neque contraria neceſſitas pugnat cum laude & merito operis boni, quia potius contrà, ut oſtendimus, iſta neceſſitas auget laudem operis boni. Semper enim niſi aliunde ſit impedimentum, melius eſt opus ex præcepto, quàm non ex præcepto, ex voto quàm non ex voto. Altera illa libertas neceſſaria eſt ad laudem boni operis, ſed ea æquè reperitur in opere, quod fit ex præcepto aut voto, & in opere omnibus modis indebito; Nam etiamſi quis millies voverit aliquid, poterit tamen ex arbitrii libertate votum non reddere, & peccare. Tertia libertas eſt item neceſſaria ad laudem boni operis, ſed neque ipſa repugnat præcepto, & multò minus voto. Poteſt enim fieri, ut quis tanta alacritate, & promptitudine exequatur opera præcepta, quanta alius opera non præcepta. Unde David dicebat Pſal. 118. *In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus divitiis.* Et : *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo.*

Pari ratione fieri poteſt, immò ordinariè fit, ut quod fit ex voto, fiat libentius, & promptius, quàm quod fit ſine voto. Votum enim ex ſe lætitiam gignit, cùm ex magna charitate procedat, juxta illud 1. Paral. ult. *Lætatus eſt populus, cùm vota ſponte promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino.* Quòd ſi aliqui cum triſtitia ſolvunt, quod voverunt, id accidit ex vitio hominum, non ex natura voti; nec tamen etiam tunc melius eſt quod fit ſine voto, quàm ex voto : Nam, ut S. Thomas docet in opuſcul. 18. quod eſt de perfectione cap. 12. poteſt tribus modis quis ſe habere in ſolvendo voto.

Uno modo, ut libenter faciat id, ad quod tenetur ex voto, & quia res ipſa placet, & quia votum placet; Et tunc ſine dubio magis meretur, quàm alius, qui æquè libenter illud idem operatur ſine voto.

Altero modo, ut invitus faciat rem illam, quam vovit, tamen libenter impleat votum; ut ſi is, qui vovit jejunium, incipiat non amare jejunium, & proinde cùm difficultate, & triſtitia jejunet, adeò ut ſi eſſet ſui juris, non voveret jejunium : tamen quia jam vovit, & placet ei vehementer ſervare Deo fidem datam, propterea prompto & alacri animo ſuperet eam difficultatem, ut impleat votum. Atque hic etiam magis meretur quàm alius, qui ſine voto libenter jejunet; ut enim excellentior eſt religio, quàm temperantia, ita melius eſt implere votum libenter, quod eſt religionis, quàm libenter jejunare, quod eſt temperantiæ.

Tertio modo poteſt fieri, ut quis adeò doleat ſe voviſſe, ut non velit amplius ſervare votum; ſed quia hoc eſt ſimpliciter malum, non poteſt conferri cum bono.

Ex his ad ea teſtimonia, quæ contrà protulimus, facile eſt reſpondere. Ad illud Pſalm. 53. *Voluntariè ſacrificabo.* Reſpondeo, illud, *voluntariè*, opponi triſtitiæ, & coactioni, non autem neceſſitati, quæ oritur ex voto, aut præcepto.

Ad illud 1. Cor. 7. *Non ut laqueum vobis injiciam* : quibus verbis apertiſſimè demonſtrari exiſtimat Petrus Martyr prohibita eſſe vota, reſpondeo, *laqueum*, appellari neceſſitatem, quæ detinet invitum, non autem quamlibet neceſſitatem. Proinde vota eſſe laqueos illis, qui temerè voverunt, vel qui coacti ſunt ab aliis vovere, cùm ipſi nihil tale cuperent : Quemadmodum etiam nuptiæ laquei dici poſſunt iis, qui temerè ducunt uxorem; & eo modo alligant ſe alicui, cum qua vivere non poſſunt, & inde occaſionem accipiunt cum aliis fornicandi. Eſt igitur ſenſus Apoſtoli : Exhortor vos ad continentiam, ſed ita tamen, ut non cogam invitos, nec ſuadeam temerè eam accipere, & vovere, & quod eſſet laqueus animarum, ſed ut oſtendam id, quod eſt per ſe honeſtum, & utiliſſimum; ut quibus Dominus hujus rei deſiderium inſpiraverit, illi accipiant, & voveant.

Quòd autem laqueus hoc loco non dicatur votum, aut neceſſitas abſolutè, ſed, ut diximus, votum ab invito, aut temerè ſuſceptum, teſtatur S. Auguſtinus lib. de bono viduitatis cap. 5. qui ſic exponit : *Non ut laqueum vobis injiciam, ideſt, non ut vos cogam*, & S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum : *Non imponit*, inquit, *nobis Apoſtolus laqueum, nec cogit eſſe, quod nolumus.* Similiter exponunt commentaria in hunc locum Theodoreti, Theophylacti, Anſelmi, & aliorum.

Accedit ipſa laquei metaphora; non enim laqueus dicitur funis ligans, & tenens hominem, ne fortè cadat; ſed funis vi detinens, & ad capiendum, & ad perdendum expoſitus. Denique Sapiens Prov. 20. idipſum diſertis verbis expoſuit : *Ruina*, inquit, *eſt homini devotare Sanctos, & poſt vota retractare.* Ubi pro eo, quod Hieronymus vertit, ruina in Hebræo eſt מוקש, quòd propriè laqueum ſignificat : Nam יקש illaqueare eſt, יקוש auceps dicitur, unde verterunt ſeptuagmta interpretes, παγίς, ideſt laqueus; nec malè Hieronymus vertit ruinam, quia finis proprius laquei caſus & ruina eſt. Igitur juxta Salomonem laqueus, & ruina eſt, non abſolutè vovere, ſed vovere, & poſt votum retractare, quod accidit iis, qui temerè aut inviti vovent. Iſti enim voto, ut laqueo quodam tenentur coacti, & occaſionem accipiunt gravius delinquendi.

Ad illud 1. Corinth. 9. *Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate*, reſpondeo, hoc loco appellari neceſſitatem, non legem, aut votum, ſed humanam neceſſitatem, quæ cogit homines facere, quod non vellent. Loquitur enim de iis, qui eleemoſynas faciunt inviti, quia videlicet erubeſcunt non facere, quod alii faciunt, ne judicentur avari; aut non audent negare petenti magno alicui viro, qualis erat ipſe Paulus, pro egenis. De hac neceſſitate loqui B. Paulum teſtantur verba ſequentia : *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Neceſſitas enim quæ ex humano timore naſcitur, hilaritati opponitur, non autem neceſſitas voti quæ oritur ex charitate. Idem reſpondendum eſt ad alium locum ex epiſtola ad Philemonem.

Ad teſtimonium autem S. Hieronymi lib. 1. in Jovinianum, ubi dicit majoris gratiæ eſſe offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris, reſpondeo, S. Hieronymum loqui de opere illo, quod exigitur ratione præcepti, non de eo, quod exigitur ratione voti. Nam multum intereſt inter legem & votum, quod ad rem præſentem pertinet; qui enim facit opus non imperatum ulla lege, etſi non facit opus laudabilius, quatenus facit opus non imperatum, immò, ut ſuprà diximus, cæteris paribus, melius ſit opus imperatum, quàm non imperatum facere, tamen tribus de cauſis, ut plurimum, facit opus laudabilius.

Primò, quia res non imperatæ ſunt plerumque nobiliores ſecundùm ſe, quàm res imperatæ; Deus enim minora imperavit, majora conſuluit. At hoc non habet locum in votis; non enim minora fiunt ex voto, majora ſine voto, ſed econtrariò, perfectiſ-

fectiſſima enim quæque opera voveri poſſunt, & ſolent.

Secundò, quia ſemper, qui facit opera non imperata, ex charitate, ſicut oportet, facit etiam omnia opera imperata: atque ita plus dat, quàm ille, qui facit ſoltìm opera imperata; includuntur enim præcepta in conſiliis, non contrà. Sed neque hoc in votis locum habet; non enim qui facit aliquid ſine voto, continuò implet etiam omnia vota.

Tertiò, quia ut plurimum major promptitudo requiritur ad opus non imperatum aggrediendum, quàm ad opus imperatum, ut notum eſt; ac propterea ratione majoris promptitudinis opus non imperatum majoris gratiæ eſt, ut Hieronymus dicit, quàm opus imperatum. At de voto hoc dici non poteſt; nam etſi major promptitudo fortè requiratur ad aggrediendum novum opus, ad quod non tenemur ullo modo, quàm ad opera ordinaria facienda, ad quæ tenemur ex voto: tamen major illa promptitudo ſuperatur ab alia quadam adhuc majore, quæ neceſſaria fuit ad votum ipſum faciendum. Cùm enim votum ſponte offeratur, & ſit res ardua, & difficilis, multò major promptitudo requiritur ad votum faciendum, quàm ad faciendum aliquid ſine voto.

Ad teſtimonium S. Proſperi ex lib. 2. de vita contemplativa cap. ult. ubi dicit, ſic eſſe abſtinendum, ut non nos neceſſitati ſubdamus, reſpondeo, neceſſitatem, de qua S. Proſper loquitur, non eſſe neceſſitatem legis, aut voti, ſed neceſſitatem timoris humani, quæ triſtitiam gignit; ideò enim ſubjungit idem auctor: *Ne non devoti, ſed inviti rem voluntariam faciamus.*

CAPUT XXX.

Solvitur ſecunda objectio.

ALteram objectionem ducunt ex illis Scripturæ teſtimoniis, quæ apertè imperant matrimonium iis, qui ſtimulum carnis patiuntur. Hinc enim ſequitur, votum continentiæ perpetuæ temerarium eſſe, & proinde illicitum, cùm nemo ſciat quamdiu ſine ejuſmodi ſtimulis vivere queat 1. Corinth. 7. *Qui non ſe continent, nubant; melius eſt enim nubere, quàm uri.* Ibidem: *Propter fornicationem unuſquiſque ſuam uxorem habeat.* Huc etiam maximè facit illud 1. Timoth. 5. *Volo juniores nubere, matresfamilias eſſe, filios procreare.* Contra quod præceptum ii peccare videntur, qui puellis continentiæ votum ſuadent, aut permittunt.

Reſpondeo ad hoc argumentum tribus modis. Primùm aſſero, in nullo horum locorum vocari ad nuptias ab Apoſtolo eos, qui tentantur ſtimulis carnis, ſed eos, qui incontinenter vivunt, ita, ut flagitiis ſe polluant. Secundò aſſero, eos, qui incontinenter vivunt, non vocari abſoluto imperio ad nuptias, ſed ſolùm oſtendi eis remedium quoddam facile, & quaſi portum, quò ſe recipiant; ſic tamen ut liberum eis relinquatur ad majora aſpirare. Tertiò aſſero, hoc ipſum ſive conſilium, ſive permiſſionem, ſive remedium non dari ab Apoſtolo iis, qui voverunt continentiam, ſed ſolùm hominibus ſolutis, & liberis.

Ac ut de primo priùs dicamus, ſciendum eſt, adverſarios exiſtimare nuptias eſſe neceſſarias jure divino iis, qui uruntur. Per uſtionem autem intelligunt tentationes carnis non breves & leves, ſed graves & diuturnas, quæ conſcientiam turbant, licèt eis non conſentiatur. Ita docet Lutherus in Epithalamio, ubi etiam graviter accuſat S. Hieronymum, quòd conjugium non inierit, cùm ipſemet fateatur in epiſt. 22. ad Euſtochium, ſe graviſſimis, & diuturnis ardoribus carnis vexatum fuiſſe: Imò etiam eò Lutherus progreditur, ut S. Hieronymum propterea hæreſis Pelagianæ accuſet, quaſi videlicet ſenſerit propriis viribus, ſine dono Dei poſſe aliquem vincere tentationes. Quæ tamen eſt manifeſta calumnia, cùm ibidem Hieronymus dicat ſe precibus ad Deum aſſiduè inſtare ſolitum pro victoria obtinenda contra tentationes.

Sed de uſtione cum Luthero conveniunt Calvinus, & Petrus Martyr in commentario 1. Cor. 7. diſtinguit enim Calvinus tria genera tentationum carnis. Unum, quod ita tentat, ut vincat, & hoc eſſe dicit peſſimum genus uſtionis, quod veriſſimum eſt. Alterum, quod ita tentat, ut ſtatim acriter repellatur, ita ut intus jacula non penetrent, nec ulla mentis perturbatio oriatur, & has tentationes fatetur non propriè vocari uſtiones, & propter has non eſſe nuptias neceſſarias, quod etiam libenter concedimus. Tertium genus eſſe dicit medium, cùm quis videlicet tentationi non plenè conſenſerit, tamen jacula intus penetrant, & ſentitur carnis delectatio & mentis perturbatio; & has tentationes propriè uſtiones eſſe dicit, & qui eas habent, eos affirmat certa lege cirari ab Apoſtolo ad matrimonium, ita ut peccent non nubendo.

Ubi eſt obſervandum, Calvinum non ſine fraude dixiſſe, tertium genus tentationis eſſe cùm quis plenè non conſentit, licèt jacula intus penetrent; nam ad rem obſcurandam poſuit, plenè; cùm vellet dicere, tertium genus eſſe, cùm quis nullo modo conſentit, & tamen ſentit acres ſtimulos carnis. Qui enim conſentit, ſive plenè, ſive non plenè, ad primum genus pertinet ſecundùm eorum ſententiam, cùm non agnoſcant diſcrimen peccati mortalis, & venialis, ſed omnem motum carnis, quantumvis involuntarium, doceant eſſe mortale peccatum.

Immò hoc eſt fundamentum præcipuum, ex quo deducunt eos, qui graviter tentantur, debere neceſſariò uxorem ducere, quia, ut Lutherus in Epithalamio docet, non ſunt certamina caſtitatis ſimilia aliis certaminibus, qui enim tolerat famem, aut ſitim, aut alia id genus, non peccat; at æſtus libidinis ſine peccato eſſe non poteſt, cùm ſit prohibitus omnis motus concupiſcentiæ. In quo fundamento Calvinus, Petrus Martyr, & omnes alii conveniunt. Sed & fundamentum ipſum eſt putridum, & ædificium, quod ſuperextruunt, facilè dejici poteſt.

Ac de fundamento quidem alibi diſputandum erit, nunc S. Pauli & Auguſtini teſtimonium ſufficiat Rom. 7. *Si quod nolo, facio, jam non ego operor illud.* Quis capiat, mihi eſſe peccatum, quod ego non operor? Auguſtinus lib. 1. de Civ. Dei cap. 25. *Quòd ſi illa concupiſcentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter voluntatis legem, quaſi lege ſua movetur, quantò magis abſque culpa eſt in corpore non conſentientis, ſi abſque culpa eſt in corpore dormientis?* Sed de hoc alibi. Nunc ad rem præſentem venientes, aſſerimus ab Apoſtolo vocari homines ad matrimonium non ob ſolas tentationes, ſive ſenſum, ſed ob conſenſum libidinis, & per uſtionem, non tentationes, ſed incontinentiam, & flagitia interpretamur, ut hic ſit ſenſus verborum Apoſtoli; qui omnino decrevit, aut fornicari, aut nubere, is bene facit ſi nubat, quia melius eſt nubere, quàm uri, ideſt, quàm fornicari.

Probamus hanc noſtram expoſitionem. Primò, ex antecedentibus verbis; dicturus enim Apoſtolus: *Melius eſt nubere, quàm uri*, præmiſit: *Si non ſe continent.*

tinent, nubant. Ubi per uſtionem exponit ipſemet Paulus incontinentiam: Nam cauſam reddit cur debeant nubere qui non ſe continent, quòd videlicet melius ſit nubere, quàm uri, ideſt, quàm non continere; conſtat autem incontinentiam non tentationem, ſed flagitium ſignificare.

Secundò idem patet ex illis verbis ejuſdem capitis: *Bonum eſt homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem unuſquiſque ſuam uxorem habeat*. Ubi non dicit Apoſtolus, propter tentationem fugiendam, ſed propter fornicationem fugiendam quiſque ſuam uxorem habeat, ideſt, non ſi tentaris, ſed ſi fornicaturus es, uxorem potiùs habeas.

Tertiò idem probatur ex illis verbis: *Iterum revertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram*. Ubi etiam non propter ſimplicem tentationem jubet, ut conjuges debitum invicem reddant, ſed propter incontinentiam. Idem igitur ſignificat apud Apoſtolum uſtio, quod incontinentia.

Quartò ex illo 1. Timoth. 5. *Volo juniores nubere*, cauſam enim reddit non tentationem, ſed incontinentiam: *Nullam*, inquit, *dare occaſionem adverſario maledicti cauſa*, ideſt, ne demus occaſionem Gentilibus maledicendi vitam, & mores Chriſtianorum: non autem poſſunt maledicere adverſarii Chriſtianis ob occultas tentationes, ſed ob manifeſta flagitia. Unde mox ſubjungit: *Jam enim quadam abierunt poſt Satanam*.

Quintò idem probari poteſt exemplo ipſius Apoſtoli 2. Corinth. 12. *Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ Angelus Satanæ, qui me colaphizet: propter quod ter Dominum rogavi, ut auferretur à me*. Nec eſt verum quod dicit Petrus Martyr in lib. de coelibatu, & votis, Apoſtolum impetraſſe gratiam, qua nec laberetur, nec graviter vexaretur, ipſe enim Apoſtolus contrarium dicit, ſe videlicet non impetraſſe quod petebat, ut auferretur ſtimulus carnis. Ait enim: *Et reſpondit mihi Dominus, ſufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*. Unde S. Auguſtinus tract. 7. in Joan. & ſerm. 53. de verbis Domini, & alibi ſæpe, hoc Pauli exemplum adfert, cùm oſtendere vult Deum ſæpe utiliter non exaudire ſuorum orationes. Itaque Apoſtolus tentabatur magnis & diuturnis ſtimulis carnis, & tamen uxorem non ducebat: non igitur tentari eſt uri, alioqui Paulus ſuo ipſius judicio damnatus eſſet.

Sed addit Petrus Martyr, hunc locum Apoſtoli non neceſſariò de tentatione carnali eſſe intelligendum, cum Chryſoſtomus per ſtimulum carnis dolorem capitis intelligat; alii verò perſequutiones, quas patiebatur.

At hæc nimis magna negligentia, vel impudentia eſt, cùm Chryſoſtomus, necnon Theodoretus, Oecumenius, & Theophylactus diſertis verbis refellant eos, qui per ſtimulum carnis dolorem capitis interpretantur. Illud quidem eſt verum, hos Patres referre hunc locum ad perſecutiones; tamen S. Auguſtinus in Pſal. 58. concione 2. contendit, ſtimulum carnis aliquid ſignificare, quod verecundiam, & pudorem adferat, & quod nemo de tanto Apoſtolo dicere auſus fuiſſet, niſi ipſe hoc de ſe confiteri non erubuiſſet. At certè nullus eſt pudor, dolores capitis, aut perſecutiones confiteri.

Unde etiam Theophylactus, licèt exponat de perſecutionibus, tamen addit, ſatius eſſe exponere de tentatione carnis: *Vel*, inquit, *quod ſatius eſt, Veneris incitamenta, quibus maximè urgebatur, expreſſit*. Quomodo etiam exponi poſſe docent Sedulius, Anſelmus, & Thomas in commentario; quod idem ſuadet metaphora colaphizationis; ut enim colaphus, non tam lædit carnem, quàm pudorem injicit animo, ita carnalis tentatio, cui non conſentitur, ruborem potiùs, quàm detrimentum adfert. Denique adeo videtur jam recepta hæc expoſitio, ut vulgo tentationes carnales, ſtimulus carnis dici ſoleant.

Sed quia hic locus non omnino convincit, cùm variis modis à Patribus exponatur, ſunt alia duo magis perſpicua 1. Corinth. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo*. Et Rom. 7. *Ego ipſe mente ſervio legi Dei, carne autem legi peccati*. Et: *Non quod volo bonum, hoc ago, ſed quod nolo malum*. Et: *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*.

Quæ loca non modò S. Auguſtinus multis in locis, ac præcipuè lib. 2. retract. cap. 1. & lib. 6. in Julianum cap. 11. contendit de ipſo Paulo, & aliis juſtis hominibus intelligenda eſſe: ſed etiam Lutherus in aſſert. 2. articuli omnino affirmat non poſſe aliter intelligi, & probat ex laboribus omnium Sanctorum & nominatim S. Hieronymi in ſuperandis graviſſimis carnis tentationibus: *Quid*, inquit, *in vita omnium Sanctorum legimus, quàm labores, vigilias, orationes, jejunia, quibus veluti machinis ſpiritualibus pugnaverunt adverſus carnem, & concupiſcentias corporis proprii? Quis eorum non gemit? non accuſat, non laborat in carne ſua, & in concupiſcentiis ſuis? Cùm ergo in his omnibus videamus illas auctoritates, caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & condelector legi Dei ſecundùm interiorem hominem, video autem aliam legem &c. qua cauſa eſt, ut hæc Apoſtolum velimus non in ſua, ſed in impiorum perſona dicere, quæ in perſonis piiſſimorum videmus vivaciſſimis ſtudiis geri?* Et infrà: *Quoties ergo S. Hieronymus de incendiis libidinum conqueritur, etiam tum cum multo jejunio, & labore contra eam pugnaret, hoc eſt, dum eſſet non modò baptizatus, ſed & ſanctiſſimus?* Hæc ille. Qui ut veriſſimè iſta dicit, ita manifeſtè repugnat iis, quæ docuit de S. Hieronymo in Epithalamio. Hic enim eum cum Paulo jungit, & cum omnibus ſanctis, concupiſcentiæ ſtrenuè repugnantibus, ex quo ſequitur, ut vel apud Paulum 1. Corinth. 7. uri non ſit tentari, ſed labi in ſcelera: vel Paulus, & omnes Sancti uſtionem paſſi ſint, ac proinde contra Deum peccaverint, quòd matrimonium non inierint.

Accedunt ſextò teſtimonia Patrum. Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromatum in ipſo principio, Baſilidis Hæreſiarchæ ſectatoribus tribuit eam explicationem, quam nunc adverſarii amplectuntur: *Et illud*, inquit, *melius eſt nubere, quàm uri, ajunt dicere Apoſtolum, ne animam tuam in ignem injicias, noctu, & interdiu reſiſtens, & timens, ne à continentia excidas; nam cùm in reſiſtendo occupata fuerit anima, à ſpe eſt diviſa. Apprehende ergo*, inquit his verbis Iſidorus in moralibus, *robuſtam mulierem, ne à Dei gratia avellaris, & cùm ignem in femine excreveris, cum bona eres conſcientia*. Et paulò poſt: *Has voces*, inquit, *adduxi ad Baſilidianos reprehendendos &c.* Commentarius, qui Ambroſio tribuitur, in hunc locum: *Cùm*, inquit, *voluntas calori carnis conſentit, uritur; nam deſideria pati, & non vinci, illuſtris viri eſt, & perfecti*.

S. Hieronymus in Apologia pro libris contra Jovinianum: *Si autem*, inquit, *ſe continere non poſſunt, & ardorem libidinis non tam continentia volunt quàm fornicatione reſtinguere, melius eſt nubere, quàm uri, id eſt, melius eſt maritum ducere, quàm fornicari*. Hæc ille. S. Auguſtinus lib. de ſancta virginitate cap. 34. *Melius*, inquit, *nuberent, quàm urerentur, ideſt, quàm occultæ flammæ concupiſcentiæ in ipſa concupiſcentiæ vaſtarentur, quas pœnitet profeſſionis, & piget confeſſionis*. Idem S. Auguſtinus lib. de bono conjugali c. 10. *Mihi*, inquit, *videtur hoc tempore ſolos eos, qui ſe non continent, conjugari oportere, ſecundùm illam ejuſdem Apo-*

Apoſtoli ſententiam : Quòd ſi ſe non continent, nubant; melius eſt enim nubere, quàm uri.

Porrò Chryſoſtomus viſus eſt Petro Martyri de tentatione ſola hunc locum intellexiſſe, ſed non ita eſt; ſic enim Chryſoſtomus breviſſimè expoſuit : *Significat Apoſtolus quanta ſit concupiſcentiæ tyrannis. Hoc autem eſt quod dicit, ſi magnam violentiam pateris, & libidine incenderis, laboribus te & ſudoribus libera, ne quando decidas.* Hæc ille. Ubi uſtionem interpretatur tentationem, quæ ad flagitium omnino perduceret, nimirum accedente ad æſtum concupiſcentiæ animi infirmitate; id enim ſignificant illæ voces : *Tyrannis, violentia, & ne decidas.* Itaque ſenſus eſt juxta Chryſoſtomum, ſi animo imbecillo es, & vis tentationis ita urget, ut omnino ſis fornicaturus, præſtat, ut nubas; quem ſenſum clariùs expreſſit in lib. de virginit. Et Chryſoſtomum ſequutus Theodoretus ita expreſſit : *Uſtionem*, inquit, *non vocat cupiditatis moleſtiam, ſed animæ mancipationem, & ad id quod eſt deterius inclinationem. Quod autem dicit, eſt ejuſmodi : melius quidem eſt, & vos quibus conjugalis conſuetudo nondum obtigit, & vos qui conjuncti quidem fuiſtis, ſed morte eſtis disjuncti, eligere continentiam. Sin autem cupiditatis impetum ferre non poteſtis, ſed ad hoc ſuſtinendum certamen imbecilla animo eſtis, quàm ad ea, quæ pulchra, & honeſta ſunt, non habetis alacre, & ardens animi propoſitum, nulla lex prohibet, quo minus matrimonium contrahatis.* Hæc ille.

Denique, ut omittam cæteros, S. Thomas in commentario hujus loci, non ſolùm affirmat uſtionem hoc loco incontinentiam ſignificare, ſed etiam id confirmat ex ipſa vocis proprietate. Uri enim non calere ſignificat, quod tentatis convenit, ſed calore labefactari, ac detrimentum pati, quod minimè convenit iis, qui ſimpliciter tentantur, ſed iis, qui tentationibus ſuperantur. Atque hinc Scriptura 1. Pet. 1. Eccleſ. 2. Sap. 3. & alibi comparat juſtos in tentationibus poſitos auro, quod per ignem probatur : aurum enim in igne probari dicitur, non comburi, licèt valde incaleſcat, quia detrimentum non patitur : paleam verò incaleſcere, & comburi, quia planè corrumpitur.

Alteram nunc ſolutionem addam, tametſi enim per uſtionem Apoſtolus tentationem ſignificaret, adhuc tamen nihil adverſarii obtinerent : Nam in nullo eorum locorum, quos ipſi citant, invenitur verum præceptum nubendi, ſed ſola permiſſio : falſumque eſt quod Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 13. §. 17. dicit, certa lege citari ad conjugium eos, qui uruntur. Primùm enim forma loquendi non eſt imperativa : Nam non ait Apoſtolus, qui non continetis, nubite, ſed : *Qui non ſe continent, nubant*; nec ait, propter fornicationem ducite uxorem, ſed : *Uxorem habeat &c.*

Deinde ratio, quam Apoſtolus reddit, nimirum : *Melius eſt nubere, quàm uri*, ſatis indicat, verba Apoſtoli, non præceptum, ſed permiſſionem continere. Ut enim Chryſoſtomus notat, Apoſtolus rationes adjungit, ne videatur legislatio, id quod ipſe dixit : Ac præterea ratio ipſa non concludit, neceſſarium eſſe matrimonium, ſed licitum, & permiſſum : Nam etſi melius eſt nubere, quàm uri, tamen eſt quoddam tertium melius utroque, ideſt, continere, & uſtionem inedia & lachrymis reſtinguere. Quomodo, ſi quis diceret, qui non vult pugnare, fugiat, quia melius eſt fugere, quàm occidi, is non imperaret, ſed permitteret fugam; non enim prohiberet pugnare, & vincere, quod eſt melius, quàm fugere, vel occidi.

Tertiò, ſicut Apoſtolus ait : *Qui non ſe continent, nubant.* Ita dixit : *Iterum revertimini in idipſum*, ut enim monuit incontinentes ſolutos, ut nuberent, ob periculum fornicationis, ſic etiam monuit conjugatos incontinentes, ut poſt aliquam feriationem ab opere conjugali, iterum redeant ad opus coniugale, ob periculum adulterii. At his verbis poſterioribus nihil Apoſtolus imperavit, ſed ſolùm permiſit; ſic enim ſubjunxit : *Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium*; igitur in verbis quoque prioribus, nullum imperium, ſed ſola indulgentia, ac permiſſio eſt.

Ex quo intelligimus, etiam in illis verbis : *Unuſquiſque uxorem ſuam habeat*, nullum eſſe præceptum : Nam aut loquitur de illis, qui jam uxores duxerunt, ut vult S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum, & rectè, quia ſequitur paulò poſt : *Dico autem innuptis, & viduis, bonum eſt ſi ſic permanſerint*; aut loquitur de illis, qui non duxerant, ut Petrus Martyr contendit : ſi de iis qui duxerant, tunc ſenſus erit : *Unuſquiſque uxorem ſuam habeat*, ideſt, retineat etiam quoad thorum, ſed juxta indulgentiam, non juxta imperium, idem enim eſt : *Iterum revertimini in idipſum : & unuſquiſque ſuam uxorem habeat*, quoad thorum : ſi verò de iis loquitur, qui non duxerunt, idem erit, Unuſquiſque uxorem ducat ob fornicationem, &, qui non ſe continent, nubant, quod jam oſtendimus, permiſſionem, non legem ſonare. Imò à majori ducitur argumentum : Nam ſi, ubi eſt adulterii periculum, Paulus non imperat opus conjugale, ſed permittit; multò magis non imperabit ubi eſt periculum ſolius fornicationis.

Quartò, ſi ullum eſſet præceptum matrimonii in verbis Pauli, maximè eſſet in illis 1. Timoth. 5. *Volo juniores nubere*, at nullum ibi eſſe præceptum facilè probari poteſt. Nam in primis pugnaret cum illis verbis ejuſdem Apoſtoli 1. Corinth. 7. *Volo omnes eſſe ſicut meipſum*, ideſt, continentes; iſta enim apertiſſimè pugnant, volo omnes continere, & volo quoſdam nubere. Idem enim eſt ac ſi diceret, volo omnes continere, & non volo omnes continere. Neutrum igitur Apoſtolus jubet, ſed abſolutè optat, unum, ideſt, omnes continere, & tamen alterum permittit cedens infirmitati quorundam, ideſt, nubere. Præterea non ſolùm Paulus dixit : *Volo juniores nubere*, ſed addit : *Filios procreare, matresfamilias eſſe &c.* Si ergo cùm ait : *Volo juniores nubere*, imperat nuptias, etiam cùm ait volo eas *Filios procreare, & matresfamilias eſſe*, imperat, ut liberos habeant, proinde ſi ſteriles fuerint, peccabunt in Apoſtolicam legem. Quod ſanè nemo niſi ſtultus concederet.

Addo ultimò teſtimonia Patrum. Ac locum quidem illum : *Qui non ſe continent, nubant*, jam audivimus Theodoretum ita exponentem, nulla lex prohibet, quò minus matrimonium contrahatis; quod idem & alii docent. Locum autem iſtum : *Volo juniores nubere*, ita exponit Chryſoſtomus : *Volo quia ipſæ volunt.* Et infrà : *An verò matrimonium præcipit? abſit. Sed neque prohibet.* Et infrà : *Prohibet igitur ab hujuſmodi viduis, atque deterret, non quòd adoleſcentulas eſſe viduas nolit, ſed quòd adulteras fieri vetet.*

S. Ambroſius utrumque locum exponit ſimul in lib. de viduis : *Non puto*, inquit, *quod juniores revocandas putarit à viduitatis affectu, maximè cùm dixerit : Melius eſt nubere, quàm uri : Nam utique pro remedio nuptias ſuaſit, ut peritura ſanetur, non pro electione præſcripſit, caſta & continens quod ſequatur.* Et in fine libri : *Sed nec viduæ præceptum accipit, ſed conſilium.* S. Hieronymus in epiſt. 11. ad Ageruchiam de Monogamia : *Ubi*, inquit, *Apoſtolus alterum matrimonium, cùm ait : Volo juniores nubere, præferens digamiam fornicationi, ſecundùm indulgentiam dumtaxat, non ſecundùm imperium.* S. Auguſtinus lib. de bono viduitatis cap. 8. *Quod*, inquit, *dicit : Volo juniores nubere,*

bere, nuptiarum bonum Apoſtolica ſobrietate, & auctoritate commendat; non proverandi officium etiam eis, qua continentia bonum capiunt, tanquam ad obſequelam legis imponit. Et paulò ante: *Idem dixerunt de illo loco, qui non ſe continent, nubant, nimirum remedium oſtendi, non legem figi.*

Sed adferamus nunc tandem ſolutionem tertiam. Dico igitur, iſta omnia, quæ ex Apoſtolo adverſarii objiciunt, ſive permiſſionem ſonent, ut nos probavimus, ſive præceptum, ut ipſi volunt, pertinere ſolùm ad homines liberos, non autem ad eos, qui votis jam obligati ſunt. Nam de ea quæ habet votum continentiæ, non poteſt rectè dici: *Qua non ſe continet, nubat; melius eſt nubere, quàm uri.* Nam utrumque eſt malum, & nubere, & uri; imò pejus eſt nubere, quidquid reclament adverſarii, præſertim ei, quæ habet votum ſolemne.

Nam quæ uritur, aut non peccat ſi uſtio ſolùm tentationem ſignificat; aut peccat ſolùm contra temperantiam, & contra votum, ſi fornicationem ſignificat: quæ verò nubit poſt ſolemne votum, peccat contra temperantiam, contra votum, & contra ipſum conjugium, cùm ſub nomine conjugii tegat perpetuum ſacrilegium. Quæ autem nubit poſt votum ſimplex, illa verum matrimonium contrahit, tamen aliquo modo magis peccat, quàm quæ fornicatur, quia reddit ſe impotentem ad ſervandum votum, quod non facit, quæ fornicatur.

Secundò, ei, quæ virum habet, & ſive, quòd ille perpetuò ægrotet, ſive quòd perpetuò abſit, non poteſt ab eo debitum conjugale petere, etiamſi graviſſimè uratur, non poteſt dici, ſi non ſe continet, nubat; melius eſt nubere, quàm uri. Sed neceſſariò dicendum illi eſt, ut ſervet fidem conjugi, & orationibus & jejuniis pugnet contra uſtionem. Id quod ne adverſarii quidem negare auderent. Non igitur Apoſtolus ea verba dixit omnibus, qui uruntur, ſed ſolùm iis, qui ſoluti, ac liberi ſunt: & ſi ligati cenſentur ii, qui fidem conjugi dederunt, cur non ii, qui dederunt Deo?

Tertiò, ex Patribus S. Ambroſius ad virginem lapſam cap. 5. *Dicit aliquis*, inquit, *melius eſt nubere, quàm uri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Cæterùm, qua ſe ſpopondit Chriſto, & ſanctum velamen accepit, jam nupſit, jam immortali junCta eſt viro. Etiam ſi voluerit nubere communi lege connubii, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur.*

S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum: *Si nupſerit*, inquit, *virgo non peccavit, non illa virgo qua ſemet Dei cultui dedicavit; harum enim ſi qua nupſerit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit; virgines enim qua poſt conſecrationem nupſerint, non tam adultera ſunt, quàm inceſta.*

S. Auguſtinus lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. 15. *Illis*, inquit, *qui ſe non continent, utique expedit nubere, & quod licet, expedit: qua autem voverint continentiam, nec licet, nec expedit.* Et lib. de bono viduitatis cap. 8. *Proinde*, inquit, *qua ſe non continent, nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voveant, quod niſi reddant, jure damnantur.*

Gregorius in lib. paſtorali par. 3. admonitionis 28. *Scriptum eſt*, inquit, *melius eſt nubere, quàm uri, ſine culpa quippè ad conjugium veniunt, ſi tamen necdum meliora voverunt.*

S. Joannes Chryſoſtomus in lib. de virgin. cap. 39. *Vidua*, inquit, *omnino ſi voluerit, poteſtatem nubendi facit, at eam, qua conjuge mortuo ſe in ſequens tempus Deo conſecrarit, ſi poſtea nupſerit, vehementer accuſat, ut quæ fidem Deo datam poſt fefellerit. Non his ergo, ſed illis dixit, ſi ſe non continent, nubant; melius eſt enim nubere, quàm uri.* Idem Chryſoſtomus hom. 19. in priorem ad Corinthios, exponens illud; *Si nupſerit virgo, non peccavit: Non de ea*, inquit, *quæ ſibi elegerit virginitatem loquitur, quippè quæ jam peccavit.* Quod idem habent Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius in eumdem locum, & Epiphanius hæreſ. 61.

CAPUT XXXI.

Solvitur tertia objectio.

OBjectio tertia, eaque omnium graviſſima, ſumitur ab iis locis, qui docent, continentiam eſſe donum Dei, quod non omnibus detur. Quod argumentum etſi ſolvimus breviter in diſputatione de cœlibatu ſacerdotum, hoc tamen loco accuratiùs ſolvendum eſt. Loca præcipua ſunt quatuor Sapient. 8. *Nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det.* Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt.* Et infrà. *Qui poteſt capere, capiat.* 1. Corinth. 7. *Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum, ſed unuſquiſque proprium donum habet ex Deo, unus ſic, alius autem ſic.* Et infrà: *Qui ſtatuit in corde ſuo firmus non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſua voluntatis, & hoc judicavit in corde ſuo ſervare virginem ſuam, bene facit.* Quem locum tractans S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum dicit, quoſdam habere neceſſitatem nubendi, aut ſcortandi.

Ex his locis ita argumentantur: Nemo debet vovere, niſi id, quod certò ſcit ſe poſſe ſolvere; alioqui exponit ſe periculo violandi votum, & proinde temerè vovet, & Deum offendit: *Diſplicet enim illi infidelis, & ſtulta promiſſio.* Eccleſ. 5. At nemo poteſt certò ſcire, an poterit perpetuò continere, cùm id non poſſit ſine dono Dei, nec poſſit ulla ratione ſcire, an habeat illud donum, & multò minus an ſit perpetuò habiturus, ut Scripturæ allatæ oſtendunt; nemo igitur poteſt, niſi temerè, & imprudenter, perpetuam continentiam vovere. Ex qua ratione illud etiam deducunt, eos, qui jam voverunt, poſſe, ac debere votum ſuum reſcindere, quia ea, quæ non ſunt in noſtra poteſtate, non ſunt materia voti.

Addit Petrus Martyr ſimilitudinem. Si quis enim voverit ſe perpetuò miniſtraturum pauperibus, ac deinde paulò poſt in morbum incidat, certè non tenebitur voto ſuo, quia quod erat ei poſſibile cùm vovit, jam illi impoſſibile factum eſt; igitur & ille, qui continentiam vovit, ſi incidat in morbum concupiſcentiæ, non tenebitur amplius voto ſuo. Neque ſatis eſt dicere, poſſe iſtum orare Deum, ac petere continentiam: Nam etiam, qui ægrotat corpore, poſſet orare Deum, & petere ſanitatem, & tamen ſi non impetrat, ut ſæpè accidit, liber à voto ſuo eſt.

Reſpondemus, continentiam, & donum eſſe Dei, & tamen in arbitrio, & poteſtate hominis poſitam, quorum alterum adverſarii affirmant, alterum negant. Eſt igitur obſervandum, nulla eſſe genera donorum Dei. Quædam enim dantur homini ſine ejus cooperatione, qualia ſunt robur, ſanitas, pulchritudo, prophetiæ, linguarum aut miraculorum gratia, & omnes habitus, quos Deus infundit, & hæc ſtultum eſſet aſſerere eſſe in noſtra poteſtate, aut pendere ex humana electione, ita, ut poſſit ea habere quicumque velit: Atque ad hoc genus donorum revocant adverſarii continentiam; diſertis enim verbis Petrus Martyr dicit: *Idem eſſe, ſtatuere an velis continere, & an velis prophetare.*

Aliud genus doni conſiſtit in auxilio divino, ſine

quo

quo non faceremus id, quod cum eo auxilio facimus, ſic enim credere, ſperare, diligere, perſeverare, patientem eſſe, vincere tentationes dicuntur, & ſunt veriſſima Dei dona, quia niſi Deus gratia ſua nos præveniret excitando, & adjuvaret dirigendo, protegendo, & cooperando, nihil boni faceremus; & tamen iſta ipſa opera pendent ab electione humana, & ſunt in noſtra poteſtate, quia Deus licèt juvet, non tamen cogit, neque neceſſitat; & licèt homo ſine Dei auxilio non poſſit quidquam boni facere, abſolutè tamen dicitur poſſe, quia ſufficiens auxilium, ut quis operetur, aut ſaltem, ut poſſit majus auxilium petere, numquam deeſt, alioqui non peccarent homines non credendo, non ſperando &c. Ad hoc genus donorum continentiam pertinere dicimus.

Ubi præterea eſt notandum, quòd ſicut circa fidem, pœnitentiam, perſeverantiam, alioſque actus bonos, ita etiam circa continentiam duplex gratia, ſive auxilium diſtingui ſolet; Unum ſufficiens, quod omnibus datur ſaltem pro loco, & tempore; quo auxilio non tam fit ut operemur, quàm ut operari poſſimus; Aliud autem efficax, quo re ipſa operamur. Atque hoc poſterius eſt donum ſingulare, quod non omnibus datur; ſoli enim illi donum fidei habent, qui re ipſa credunt, ſoli illi donum habent perſeverantiæ, qui re ipſa perſeverant, ſoli illi donum habent continentiæ, qui reipſa continent, quos notum eſt non eſſe multos, nedum omnes, & de hoc dicitur: *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt.* Et ſimul eſt verum, omnes, qui volunt, poſſe continere, quia ſufficiens auxilium ad continendum, aut ad gratiam impetrandam nulli denegetur. Sicut etiam de fide ſcriptum eſt: *Non omnium eſt fides* 2. Theſſ. 3. & tamen omnes credere poſſunt ſi volunt, cùm prædicatur Evangelium, alioqui non peccarent, qui non crederent. Quid interſit inter hæc auxilia, non eſt hujus loci explicare, ſed in diſputatione de gratia, & libero arbitrio, ſi Deus annuerit, explicabitur.

His jam notatis, probandum eſt, continentiam donum Dei eſſe, & tamen in arbitrio noſtro poſitam. Quòd ſit donum Dei, Scripturæ allatæ clariſſimè oſtendunt, nec adverſarii id negant: quòd autem ſit in poteſtate noſtra, præveniente, ut diximus, & comitante gratia, his argumentis confirmamus.

Primò teſtimoniis earumdem Scripturarum: nam Matth. 19. illa verba: *Sunt eunuchi, qui ſe caſtraverunt propter regnum cœlorum*, apertè indicant arbitrii libertatem. Si enim continentia ita eſſet donum Dei, ut ab hominis electione non penderet, dicendum fuiſſet, ſunt eunuchi, qui ſunt facti à Deo, non autem, qui ſe caſtraverunt: Ideo enim de abſciſſis dicitur, ſunt enim eunuchi, qui ſunt facti ab hominibus, non autem qui ſe caſtraverunt, quia illa abſciſſio eſt opus alienum, non proprium. Præterea, ſi donum continentiæ ſimile eſt dono prophetiæ, linguarum, ſanitatis, atque aliis ejuſmodi, cur non dicimus, ſunt Prophetæ, qui ſe ipſos Prophetas fecerunt, ſicut dicimus, ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt?

Secundò illa verba: *Qui poteſt capere, capiat*, cohortationem ad continentiam habent, ut, præter ſanctos Patres, etiam Petrus Martyr teſtatur in lib. de cœlibatu & votis. Sic etiam illa verba Pauli prioris epiſt. ad Corinth. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do*, cohortationem continent, eodem interprete Petro Martyre. At quis, rogo, ſapiens hortaretur unquam ad id, quod non eſt in poteſtate? Num, quis unquam hortatus eſt homines, ut Prophetæ fiant, aut robuſti ex debilibus, proceri ex parvis, formoſi ex deformibus?

Sed, inquit Martyr, *iſta cohortationes dantur iis tantùm, qui donum Dei habent*. Contra; qui donum habent, ipſorum ſententia, non poſſunt non continere. Scribit enim Martinus Bucerus, qui Petro Martyri inſtar oraculi eſſe ſolet, in illud Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt.* Sicut valde famelicus non poteſt non avidè cibum ſumere, ſi offeratur ei: ſic non poſſe non continere ab uxore ducenda, qui donum id à Deo ſuſceperit. Si igitur, qui donum non habent, non poſſunt continere; qui habent, non poſſunt non continere; qui ſunt illi, quos Chriſtus & Apoſtolus ejus ad continentiam cohortantur?

Tertiò, illa verba 1. ad Corinth. 7. *Quod vult, faciat; non peccat, ſi nubat*; liberam homini optionem dant eligendi conjugium, aut cœlibatum; Quomodo ergo non eſt in arbitrio hominis poſitum, ut contineat, ſi velit? Non enim de rebus impoſſibilibus ulla deliberatio eſſe poteſt.

Quartò, continentes, ac cœlibes in Scripturis laudantur, & præmiis afficiuntur, ut ſatis probatum eſt in diſputatione de conſiliis Evangelicis, ex teſtimonio Iſa. 56. de Eunuchis, quibus promittitur, *nomen melius, quàm filiis & filiabus*. Et ex Apocalyp. cap. 14. ubi *Virgines cantant canticum novum, quod nemo alius cantare poteſt*. Et ex illo Sap. 3. *Bonorum laborum gloriosus eſt fructus &c.* At nullum præmium, nullam laudem merentur opera, quæ non ſunt in noſtra poteſtate, ut omnes conſentiunt: Nec enim præmio afficiuntur, qui prophetant, qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui dæmones ejiciunt, quia hæc ſolius Dei dona ſunt: igitur continentia non ſolùm eſt donum Dei, ſed etiam libera hominis actio.

Quintò, à ſimili, non minus donum Dei eſt credere, quàm continere. Nam de fide ſcriptum eſt: Joan. 6. *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater traxerit eum*. Et in Actis Apoſtolorum cap. 13. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam*. Et ad Ephel. 2. *Gratia eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt*. Ad Philipp. 1. *Vobis datum eſt, ut in eum credatis*. Et 2. ad Theſſ. ult. *Non omnium eſt fides*. At nihilominus credere poſſunt omnes, qui volunt, & rectè hortamur omnes ad fidem, & ſine ulla temeritate promittunt omnes in Baptiſmo, ſe fidem Chriſtianam conſervaturos uſque ad mortem: igitur & continere poſſunt omnes, qui volunt, & rectè hortamur omnes ad continentiam; & ſine temeritate multi promittunt Deo, ſe continentiam perpetuam ſervaturos.

Reſpondent, diſcrimen eſſe inter fidem & continentiam, quòd illa ſit neceſſaria ad ſalutem, hæc non item. Unde monere ſolemus, ut facit S. Hieronymus in comment. cap. 19. Matth. ut quiſque exploret vires ſuas, antequam voveat continentiam, non autem monemus, ut quiſque exploret vires ſuas antequam credat.

At facilè hoc refellitur; nam potiſſima cauſa, cur votum continentiæ temerarium aſſeritur ab adverſariis, non eſt, quia continentia non ſit res neceſſaria, ſed quia res impoſſibilis, ſine peculiari Dei dono, quod non omnibus datur. Alioqui multa non neceſſaria ſine ulla temeritate vovere poſſunt, ut notum eſt. Si igitur hæc potiſſima cauſa æquè locum habet in fide atque in continentia, ut ex Scripturis demonſtravimus, cur temerè promittitur continentia, & non temerè promittitur fides?

Adde, quòd non eſt verum, debere eum, qui vult vovere continentiam, explorare vires ſuas, & non debere explorare vires ſuas, qui vult fidem

Chri-

Christianam amplecti. Nam Dominus Luc. 14. monet eos, qui volunt ad se venire, ideſt, legem ac fidem ſuam ſuſcipere, ut imitentur eos, qui volunt turrim ædificare, qui priùs computant, ſi habent ſumptus ad perficiendum; necnon eos, qui bellum geſturi ſunt, qui prius cogitant, ſi poſſint cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit. Unde & Eccleſia explorat Catechumenos, an habeant plenum & ſtabile propoſitum perſeverandi in fide & lege Chriſtiana, quia pejus eſt à fide deficere, quàm fidem numquam recipere. Ad quem finem ex antiquiſſima conſuetudine in Quadrageſima fiunt aliquot ſcrutinia Catechumenorum, qui in Paſchate baptizandi ſunt. De quibus vide, ſi placet, Alcuinum in lib. de officiis divinis cap. de Sabbatho ſancto.

Hoc ſolùm intereſt inter fidem & continentiam, quòd, qui explorans vires ſuas, non judicat ſe habere ſufficientes vires ad continendum, poteſt nubere, quia continentia non eſt neceſſaria ad ſalutem, quamquam etiam poteſt procurare vires majores per orationem; qui autem judicat, ſe non habere ſufficientes vires ad perſeverandum in fide & lege Chriſti, is non poteſt propterea licitè non amplecti fidem & legem Chriſti, quæ neceſſaria eſt, ſed debet vires majores à Deo petere, quas ſine dubio habebit, ſi fideliter petat.

Sextò, probatur ex abſurdo, quod ex adverſariorum ſententia ſequitur. Nam ſi continere non poſſint omnes, qui volunt, ſequitur, multis hominibus nullum peccatum eſſe fornicari aut mœchari. Nam ſi quis, antequam uxorem ducat, graviſſimè urgeatur ſtimulis carnis, & donum continentiæ fortè non habeat, quid aget? fornicabiturne impunè? *Habet*, inquiunt, *paratum remedium, ducat uxorem*. Sed quid, ſi non ſtatim inveniat? Nec enim uno die contrahuntur matrimonia, imò multi menſes plerumque intercedunt inter ſponſalia, & nuptias. Ad hæc, ſi jam duxit, ſed fortè abeſt procul ab ea, ut ſæpè contingit, aut ea morbo gravi, & diuturno laborat, ita ut non liceat viro debitum petere conjugale, quid aget? mœchabiturne, ſi fortè uritur, & donum continentiæ ſe habere non videt? *Non licet*, inquiunt, *mœchari: idcirco, qui ejuſmodi eſt, pro continentia dono Deum exoret; non enim negabit ille, quod fideliter petit.*

Sed cur, quæſo, non idem facere poterit, qui continentiam vovit, ſi fortè uratur, & donum ſe habere non videat? Reſpondent, magnum eſſe diſcrimen inter continentiam ab adulterio, vel fornicatione, & continentiam ab uxore. Illa enim neceſſaria eſt, & à Deo imperata, idcircò numquam Deus eam petentibus negat. At continentia ab uxore nec neceſſaria eſt, nec imperata; ideò non ſemper conceditur, etiamſi petatur. Addit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu & votis, cœlibatum non eſſe petendum à Deo abſolutè, ſed ſolùm ſub conditione, ſi expediat ad majorem ejus gloriam, ſicut petimus ſanitatem, opes, & ſimilia, quæ non ſunt neceſſaria ad ſalutem. Joannes Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 13. §. 17. dicit, noſtrum non eſſe fiduciam habere obtinendi à Deo ſpecialis doni, quale eſt cœlibatus. Martinus Bucerus in cap. 19. Matthæi, clarè affirmat, non eſſe petendum cœlibatum à Deo ab iis, qui neſciunt, an Deus velit illum eis dare. Ratio autem eorum eſt, quia oratio debet naſci ex fide, fides autem niti debet promiſſione Dei; promiſſio verò nulla eſt, qua cœlibatum perpetuum alicui certò promiſerit. Ita impii & impuri iſti homines, non modò cœlibatum oppugnant, ſed etiam viam ſibi, & aliis ad eum præcludunt.

Sed facilè eſt ratiunculas iſtas refellere: Nam etſi promiſſio particularis deeſt, ſufficit tamen promiſſio generalis: *Petite & accipietis* Luc. 11. Et: *Si quid petetis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, Joan. 14. 15. & 16. Alioqui enim, ſi requireretur particularis promiſſio, nec Fides, nec Spes, nec Dilectio, nec Continentia conjugalis, nec alia virtus peti poſſet: nuſquam enim exſtant promiſſiones horum donorum in particulari.

Porrò generales promiſſiones requirunt quidem certas conditiones: non enim quod quiſque petit, ſemper impetrat, cùm ſæpè contingat minus utilia, & minus bona peti, quæ Deum nullo modo dare conveniat: ſed conditio, quæ requiritur, non eſt, ut adverſarii fingunt, ut res, quæ petitur, ſit neceſſaria ad ſalutem, vel imperata. Id enim nulla ratione, vel auctoritate confirmant, ſed eſt, ut id, quod petimus, ſit ſecundùm ejus voluntatem; ſic enim docet nos S. Joannes in epiſt. 1. cap. 5. Hæc eſt fiducia, quam habemus ad Deum, quia quodcumque petierimus ſecundùm ejus voluntatem audit nos. Non ſolùm autem eſt ſecundùm ejus voluntatem id, quod eſt neceſſarium ad ſalutem, ſed etiam id, quod eſt utile, & utilius, quàm ejus oppoſitum; neque id ſolùm, quod ipſe imperavit, ſed etiam quod conſuluit, & laudavit, & cui præmium maximum promiſit. Talem autem eſſe cœlibatum, ſuprà multis docuimus.

Sanctus Auguſtinus tract. 102. in Joannem, explicans quid ſit, quod Deus petentibus in nomine Chriſti non negat, dicit eſſe id, quod conducit ad æternam ſalutem, nec addit, oportere eſſe neceſſarium, aut imperatum.

Probatur ultimò, cœlibatum eſſe in poteſtate noſtra, Dei gratia adjuvante, ex teſtimoniis Patrum. Tertullianus lib. de Monogamia, propè finem, explicans locum illum, Non omnes capiunt verbum hoc: *Elige*, inquit, *quod bonum eſt; ſi non potes eſt quia non vis. Poſſe enim ſi velis, oſtendit, quia tuo arbitrio utrumque reliquit.*

Origenes in commentario ejuſdem loci: *Qui vult*, inquit, *capere verbum, quod de caſtitate poſitum eſt, petat: credens dicenti, & accipiet, non dubitans de illo, quod dictum eſt: Omnis qui petit, accipit.* Hieronymus in eundem locum: *His*, inquit, *datum eſt, qui petierunt, qui voluerunt, qui, ut acciperent, laboraverunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens invenit, & pulſanti aperietur.* Gregorius Nazianzenus orat. 31. in hoc Evangelii cap. de tribus Eunuchorum generibus: *Cùm audis*, inquit, *quibus datum eſt, adde, datum eſſe iis, qui volunt, & aſſentiuntur.*

Ambroſius lib. 3. de virginibus: *Dominus*, inquit, *qui ſciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis, non omnes, inquit, capiunt verbum iſtud.* Et lib. de viduis: *Sunt*, inquit, *Spadones, qui ſe caſtraverunt propter regnum cœlorum; ſed hoc non omnibus imperatur, ſed ab omnibus flagitatur.* Et inſtrà: *Scit Creator omnium affectus eſſe varios ſingulorum, & ideò præmiis virtutem provocavit, non infirmitatem vinculis obligavit.* Hæc ille. Ubi vides, continentiam omnibus prædicari, ab omnibus flagitari, nimirum, ſi ipſi velint præmia ejus conſequi.

Joannes Chryſoſtomus in comment. ejuſdem loci: *His*, inquit, *datum eſt, qui ſponte id eligunt; quod ideò dixit, ut oſtenderet ſuperiore nobis auxilio opus eſſe, quod quidem omnibus paratum eſt, ſi volumus in hac luctâ evadere ſuperiores.*

Auguſtinus in Pſalm. 137. in illud, Votum vovit Deo Jacob: *Ipſe David*, inquit, *vovit, tanquam in poteſtate habens, & rogat Deum, ut impleat, quod vovit; eſt devotus voventis, ſed eſt humilitas deprecantis. Nemo præſumat viribus ſuis reddere, quod vovit. Qui te hortatur ut voveas, ipſe adjuvat, ut reddas.*

Et

Ex lib. 6. Confeſs. cap. 11. *Utique daret*, inquit, *ni-mirum continentiam, ſi gemitu interno pulſarem aures tuas.* Denique, idem Auguſtinus lib. 2. de adulterinis conjugiis, cap. 10. 13. & 20. ex profeſſo docet, poſſibilem eſſe continentiam omnibus, etiam illis, qui nihil de ea cogitantes, in ejus ſervandæ neceſſitatem inciderunt. Quod idem adhuc fuſiùs docet Baſilius in lib. de virginit. ultra medium. Ex his ad loca Scripturæ, initio poſita, facile erit reſpondere.

Ille igitur locus primus Sap. 8. *Nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det*, de continentia in genere accipi debet, ut non ſolùm virginalem, aut vidualem, ſed etiam conjugalem comprehendit. Is enim, qui hæc verba dicit, Salomon eſt, qui quidem non virgo, aut viduus, ſed maritus erat, ac proinde maritalem continentiam à Deo petebat. Quocirca non habemus ex hoc loco, continentiam ita eſſe donum Dei, ut non poſſit eſſe omnibus communis. Nam etiam ex adverſariorum ſententia, continentia conjugalis ab omnibus haberi poteſt, modò eam à Deo petant; idcircò enim ſequitur: *Adii Deum, & deprecatus ſum.*

Ille alius locus Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt*, majore explicatione indiget. Adverſarii contendunt illud, *Non omnes capiunt*, hunc habere ſenſum: Non omnes ſunt capaces continentiæ ab uxore, ſed ii ſoli, qui habent peculiare donum. Ex quo ſequitur, ut qui non habent donum, verè non poſſint continere. Colligunt verò hunc ſenſum ex voce Græca χωροῦσι; nam χωρέω, non ſignificat capere, ideſt, apprehendere, quomodo dicimus cape librum, cape pileum, ſed capere, ideſt, capacem eſſe, quomodo dicimus, hydria hæc tantum aquæ capit, ut metretam unam, vel alteram, ut Evangelium loquitur.

At fallumtur adverſarii ambiguitate hujus vocis. Nam verbum χωρέω, & Latinum capio, interdum ſignificat naturalem potentiam ad capiendum, quam qui non habent, dicuntur propriè incapaces; interdum tamen ſignificat actualem, ſeu voluntariam capacitatem, quæ ex libero arbitrio pendet, & qui eam non habent, non dicuntur incapaces, ſed dicuntur non capere. Exempli gratia, locus anguſtus rectè dicitur incapax multarum rerum, & ſimiliter pueri, qui nondum apti ſunt naturaliter ad fraudes nectendas, dicuntur doli incapaces. At qui aliquid non intelligit, quia non attendit, aut quia non eſt qui eum doceat, is non dicitur incapax, tametſi nondum capiat, quod dicitur. Et ſimiliter qui conſilium aliquod non admittit, quia ab alio jam eſt perſuaſus ad aliud, dicitur quidem non capere illud conſilium, non tamen non eſſe capax, ſive non poſſe illud admittere, ſi velit. Et in hac ſignificatione accipitur hoc loco; ſignificat enim non omnes intelligere practicè, ideſt, non admittere, non perſuaderi, non approbare quod dictum eſt, non expedit nubere.

Quod autem hoc ita ſit, probatur primò, quia ſi capere hoc loco ſignificaret eſſe capacem, ineptè Dominus addidiſſet: *Qui poteſt capere, capiat.* His enim verbis adhortatur Dominus ad continentiam, ut Petrus Martyr fatetur, & omnes interpretes docent. At qualis adhortatio eſt, qui poteſt eſſe capax, ſit capax? Præterea, ſi de capacitate hìc ageretur, & vellet Dominus, ut adverſarii contendunt, oſtendere, non omnes eſſe capaces continentiæ, ac proinde illis neceſſarium eſſe nubere, ratio illa (ſunt enim Eunuchi, qui de matris utero ſic nati ſunt &c.) nihil planè ad rem faceret, immò contrarium potiùs probaret. Nam ſi dicas, quidam continent vitio naturæ, ut frigidi; quidam aliena crudelitate, ut ab hominibus caſtrati; quidam propria voluntate, ut qui propter Dei cultum cœlibes vivunt, non ergo omnes poſſunt continere: certè non rectiùs colliges, quàm ſi diceres: Quidam vi tracti currunt, alii currunt ſponte, non igitur omnes poſſunt currere. At contra rectiſſimè colligeres: Multi neceſſitate continent, multi voluntate; igitur credibile eſt, omnes continere poſſe, ſi velint.

Quocirca S. Joannes Chryſoſtomus in commentario hujus loci rectè docet, Chriſtum per hanc ſimilitudinem Eunuchorum probare voluiſſe, facile & utile eſſe abſtinere à nuptiis, & proinde non rectè judicare eos, qui non capiunt, ideſt, non ſuſcipiunt & approbant verbum hoc. Nam ſi multi abſtinent, ſine ulla ſpe majoris boni, ut Eunuchi corporales, quantò facilius erit abſtinere propoſita ſpe excellentiſſimi præmii & fulgidiſſimæ coronæ? Adde ultimò teſtimonia Patrum, quæ paulò ante citata ſunt.

Illud autem: *Qui poteſt capere, capiat*, duobus modis poteſt exponi. Primo, ut loquatur Dominus de potentia proxima, quam non habent, niſi illi, quibus jam Dominus inſpiravit deſiderium efficax continendi, ut ſenſus ſit: *Qui poteſt capere, capiat*, ideſt, qui Dei dono ſentiunt ſibi intus perſuaderi, ut contineant, approbent verbum hoc. Ita videntur hoc dictum intellexiſſe Hieronymus in hunc locum, & Auguſtinus lib. 2. de adulterinis conjugiis cap. 19. ſed non debet hinc deduci, ergo non omnes poſſunt continere. Nam etiamſi non omnes habent potentiam proximam, tamen habent remotam, & poſſunt, ſi velint, precibus impetrare potentiam proximam, ideſt, vires ad continendum: ſicut de fide dicitur Joan. 6. *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater traxerit eum.* Addi enim poteſt: Qui poteſt venire, veniat, ideſt, qui trahitur, veniat; qui autem non trahitur, oret, ut trahatur.

Secundo, dici poteſt, hunc locum habere eundem ſenſum cum illo Matth. 13. *Qui habet aures audiendi, audiat*, non enim vult Dominus dicere, non omnes habere aures, ſed monet omnes, ut utantur facultate, quam habent. Quomodo ſolemus dicere: Qui habet oculos, videat; qui habet mentem, judicet; ſic igitur & hoc loco Dominus dicit: *Qui poteſt capere, capiat*, ideſt, qui habet mentem & judicium ſanum, intelligat, judicet, approbet verbum hoc, quod dictum eſt: *Non expedit nubere.*

Jam verò tertius locus: *Unuſquiſque proprium donum habet ex Deo, unus ſic, alius autem ſic*, 1. Cor. 7. non habet difficultatem; nam Apoſtolus vocat donum Dei non ſolùm continentiam virginalem, ſed etiam conjugalem. Donum enim Dei eſt, quòd aliqui eligant virginitatem, & ſimiliter, quòd aliqui eligant matrimonium, & in eo caſtè perſeverent. Sed quomodo cum his cohæreat, quòd in poteſtate noſtra ſit continere, & caſtè vivere, jam antea expoſuimus.

Poſtremus locus non facit ad propoſitum: Nam cùm Paulus ait: *Qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc judicavit in corde ſuo ſervare virginem ſuam, bene facit*: dupliciter accipi poteſt nomen Virginis. Uno modo, pro ipſa virginitate, ut accepit S. Hieronym. lib. 1. in Jovinianum. Alio modo, pro filia virgine, ut exponit Epiphanius hæreſ. 61. Item comment. Ambroſii, Theodoreti, Theophylacti, & aliorum ferè omnium.

Prima expoſitio non eſt probabilis, eſt enim inauditum, ut virgo accipiatur pro virginitate. Neque in hac re quæſtionem habemus cum adverſariis: Nam Joannes Calvinus, Petrus Martyr, Eraſmus, & alii in hunc locum, per virginem, filiam virginem intelligunt, non virginitatem. Si tamen admitteretur prior illa expoſitio, per neceſſitatem non oporteret intelligere neceſſitatem abſolutam conjugii,

ſed

ſed conditionatam. Nam, ut eo loco S. Hieronymus dicit, qui nolunt continere, illis neceſſe eſt, aut uxorem ducere, aut ſcortari, abſolutè tamen neutrum eſt neceſſarium. Si verò accipiatur expoſitio poſterior, quæ vera & germana eſt, per neceſſitatem non erit opus accipere neceſſitatem conjugii, ob carentiam doni continentiæ, de qua neceſſitate hìc agimus; ſed neceſſitatem extrinſecam, quæ ad rem præſentem non pertinet. Dicitur enim pater habere neceſſitatem jungendi filiam matrimonio, ſi ipſa nolit vivere in cœlibatu, vel, ſi ipſe ſervus ſit, & cogatur à Domino filiam elocare: & contrà dicitur, habere neceſſitatem ſervandi filiam virginem, ſi vel ipſa nolit nubere (neque enim ad id cogi poteſt) vel ſi non inveniatur, qui eam velit. Sed ſi nulla talis neceſſitas adſit, liberum erit patri ſtatuere de filia, ut voluerit: ſed ſi jungat eam matrimonio, bene faciet, ſi non jungat melius faciet, ut Apoſtolus ibidem ſcribit. Hæc de locis ſcripturæ propoſitis.

Ad eam verò ſimilitudinem, quam Petrus Martyr poſuit de eo, qui vovit miniſtrare ægrotis, & poſtea non fecit, quòd in morbum ipſe inciderit, reſpondetur, non eſſe ſimile hoc votum voto continentiæ. Primùm enim, ille non peccat non implendo votum, quia voluntatem habet promptam & paratam ad votum implendum, non enim vult ægrotare, ſed cogitur. At qui ob morbum concupiſcentiæ ducit uxorem poſt votum, is non habet voluntatem implendi votum, ſed habet contrariam, ideſt, non implendi; implicat enim contradictionem, quòd quis velit continere, ut vovit, & velit uxorem ducere.

Deinde, ægritudo corporalis non pendet à voluntate ægrotantis, incontinentia verò pendet. Non enim poteſt rectè dici; Nemo ægrotat, niſi qui vult. At rectiſſimè dicitur; Nemo fornicatur, niſi qui vult. Obediunt enim membra corporis ad nutum voluntatis.

Denique, ſanitas corporalis non eſt bonum abſolutè petendum, quia ſæpè melior eſt ægritudo ad vitam æternam conſequendam, quàm ſanitas. Unde nullum exſtat conſilium Evangelicum de tuenda ſanitate, propter regnum cœlorum. At continentia abſolutè peti poteſt, & infallibiliter conceditur, ſi aliunde non ſit defectus in oratione, quia eſt bonum ad vitam æternam longè utilius, quàm matrimonium, & propterea conſulitur & commendatur paſſim in Scripturis.

CAPUT XXXII.

Solvitur quarta objectio ex ratione naturali.

DIluendæ ſunt objectiones, quas adverſarii ſumunt ex variis incommodis, quæ videntur naſci ex cœlibatu. Prima ratio. Cœlibatus naturæ ipſi repugnare videtur, quæ fruſtrà ſexuum diverſitatem & vim generativam moluta erit in homine, ſi melius eſt cœlibem eſſe, quàm conjugatum.

Hæc ratio Joviniani eſt, & jam olim à S. Hieronymo lib. 1. in Jovinianum, refutata. Sed quia rurſus à Luthero in ſermone de matrimonio, & ab Eraſmo, in Encomio matrimonii revocata in lucem eſt, reſpondemus, non eſſe fruſtrà vim generativam, & ſexuum diverſitatem, etiam ſi permulti ea non utantur. Ea ſiquidem, quæ propter bonum ſpeciei inſtituta ſunt, non dicuntur fruſtrà, ſi à quibuſdam individuis exerceantur, etiam ſi à multis aliis non exerceantur, alioqui enim omnes herbæ, omniaque poma cum feminibus naſcuntur, & tamen pauciſſima ex ei ſeruntur.

Secunda ratio. Si omnes continerent, mundus periret: non igitur oportet omnibus continentiam prædicari.

Reſpondent Patres, non eſſe periculum, ut omnes continere velint; ſemper enim plures erunt imperfecti, quàm perfecti, & ideo oportere omnibus prædicari, ut ſaltem pauci id faciant. S. Hieronymus lib. in Jovinianum: *At dices*, inquit, *Si omnes virgines fuerint, quomodo ſtabit genus humanum? Noli metuere, ne omnes virgines fiant. Difficilis res eſt virginitas, & ideo rara, quia difficilis.*

Aliam ſolutionem adfert S. Auguſtinus, cap. 10. de bono conjugali: *Novi quoſdam, qui murmurent, Quid ſi omnes velint ab omni concubitu abſtinere, unde ſubſiſtet genus humanum? Utinam omnes hoc vellent! Multò citius Dei civitas compleretur, & acceleraretur terminus ſæculi.* Hæc ille. Quod etiam clariùs docet libro de bono viduitatis, cap. 23. unde & Apoſtolus dixit in priori epiſt. ad Corint. 7. *Volo omnes eſſe, ſicut meipſum*, ideſt, cœlibes. Quod certè non dixiſſet, ſi non liceret omnibus cœlibatum eligere, etiamſi mundus finiendus eſſet.

Ex quo intelligimus, non eſſe certam opinionem eorum, qui dicunt, ſi ſoli eſſent in mundo Monachi & Sanctimoniales, debere eos conjungi matrimonio ad ſpeciem conſervandam. Poſſent enim ejuſmodi credere mundi finem adeſſe, ac proinde non tenerentur votum violare, ut ſpeciem propagarent. Si tamen quis defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, teneri ad conjugium homines in extrema illa neceſſitate conſervandi generis humani, non eſſet cur votum timeret. Vota enim non poſſunt præſcribere contra legem divinam.

Tertia ratio. Ex cœlibatu tot Monachorum, Sacerdotum, & Sanctimonialium, lædituir Chriſtiana Reſpublica, ſiquidem minuitur numerus Chriſtianorum, nec poteſt commodè reſiſti multitudini infidelium.

Reſpondet S. Ambroſius lib. 3. de virginibus: *Nonnullos*, inquit, *dixiſſe audivi, quòd perierit mundus, defecit genus humanum, conjugia labefactata ſunt. Quero, quis tandem quæſivit uxorem, qui non invenerit?* & cætera, quæ apud eum legere poteris. Sed certè hoc tempore, ſi qua cauſa eſt paucitatis Chriſtianorum, & multitudinis infidelium, ea non cœlibatus, ſed monogamia eſt. Turcæ ſiquidem habent etiam ſuos quoſdam religioſos, qui cœlibes eſſe coguntur; ſed ideo valde multiplicantur, quòd plures ſimul uxores habeant. Non puto autem adverſarios tam eſſe cæcos, ut velint etiam contra Chriſti legem introducere polygamiam.

Porrò cauſa, cur Chriſtiani plerumque viribus inferiores ſint, cùm eſt adverſus Turcas pugnandum, non eſt paucitas hominum, ſed diſcordia Principum Chriſtianorum. Alioqui enim Magnus Alexander exiguum exercitum habuit, ſed obedientem & ſtrenuum, ideo totum orbem terrarum brevi ſubegit. Romani quoque non multitudine, ſed arte & diſciplina vincebant. Denique, tempore Caroli Magni res Chriſtiana mirabiliter floruit, & tamen plurimi tunc erant Sacerdotes, Monachi, & Sanctimoniales, qui cœlibatum colebant.

Quarta ratio. Ex cœlibatu perpetuo non rarò morbi oriuntur, qui non aliter curari poſſunt, quàm opere conjugali: igitur temerè vovetur ejuſmodi cœlibatus. Poteſt enim ac debet in ejuſmodi caſibus votum frangi, ut vitæ conſulatur. Reſpondeo, nullos morbos ex continentia, ſed ex crapula, & incontinentia omnes, aut ferè omnes naſci.

Sed quid ſi morbus aliunde contractus uſu conjugii curari poſſet, & aliter non poſſet? Reſpondet S. Bonaventura in 4. diſt. 38. art. 2. q. ult. nullo mo-

do licere ob periculum morbi, vel mortis, votum continentiæ violare. Primò, quia nullus est morbus, qui non possit alia ratione curari, ut medici periti & pii de hac re consulti respondent. Secundò, quia etiamsi non posset aliter morbus curari, quàm voti violatione, melior est virtus continentiæ, quàm aliqua prolixitas vitæ corporalis; nam qui dant operam literis, & sacris meditationibus præsertim si vitæ asperitatem adjungant, ferè certò sciunt se minuere sibi ipsis vitam, & tamen rectè possunt sapientiæ, & pietatis accessionem anteponere paucis annis vitæ corporalis.

Dices, si jejunii lex, aut votum, corporis valetudini vehementer noceat, potest ac debet non servari; cur igitur non idem dicatur de voto continentiæ.

Respondeo, non esse eandem rationem jejunii & continentiæ; nam cibus ordinatur per se ad salutem individui: idcirco illo non uti cùm necesse est ad salutem conservandam, vitium est, non virtus, proinde nec voti materia. At conjugii actus non ordinatur per se ad salutem individui, immò potiùs nocet. Quod si quando prodesse posset, solùm esset per accidens, neque id omnino certò. Non autem licet propter incertum, & per accidens, omittere voti implementum, quæ certò, & per se bona est, & simule est, si quis me velit occidere, nisi furtum faciam. Non enim licet furari, etiamsi alioqui teneat servare vitam, nam furtum non est medium per se institutum ad vitam servandam, sed solùm per accidens prodesset ex mala alterius voluntate. Refert Martinus Cromerus lib. 29. de rebus Polonicis, Casimirum quendam regis filium miraculis post obitum claruisse, qui maluerat mori, quàm fœminæ admisceri, ut ei medici suadebant. Vide de hoc argumento plura apud Michaelem Medinam lib. 4. de continentia, controversia 4.

Quinta ratio. Propensio ad gignendam prolem naturalis est & bona, quippe quæ etiam in natura integra fuisset, & in omnibus animantibus est. At impedire naturalem, ac bonam propensionem, quod faciunt qui cœlibatum perpetuò colunt, peccatum est, cùm id nihil sit aliud, quàm naturæ, ac Deo ipsi, qui naturam instituit reluctari. Igitur non licet cœlibatum perpetuò colere illis, qui propensionem ad gignendum sentiunt. Atque hæc est ratio, ob quam Lutherus in sermone de matrimonio dicere ausus est, non esse præceptum, sed plus quàm præceptum, illud: *Crescite, & multiplicamini*, Genes. 1.

Respondet Michael Medina lib. 4. de continentia, capit. 11. impedire alterum ne operetur juxta naturalem propensionem, ut si quis cogat aliquem perpetuò continere, peccatum esse; non autem esse peccatum impedire in seipso naturalem propensionem, ut si quis sponte sua perpetuò contineat: quia jus, & injuria ad alterum referuntur; nec enim aliquis propriè sibi ipse injuriam facere potest.

At si ita est, cur peccatum erit occidere seipsum? Certè B. Thomas in 2. 2. quæst. 64. art. 5. ideo affirmat peccatum esse, seipsum occidere, quod sit contra naturæ propensionem: & si peccatum est occidere se, quia id pugnat cum naturali propensione, cur non erit peccatum nolle filios procreare, cùm id etiam pugnet cum naturali propensione? Franciscus Victoria in relectione de homicidio, & Dominicus à Soto lib. 5. de justitia & jure, quæst. 1. art. 5. respondet propensionem ad generandum esse quidem naturalem, tamen non convenire homini, ut homo est, sed ut convenit cum bestiis. At propensionem ad vivendum, & naturalem esse, & convenire homini ut homo est; propterea peccatum esse seipsum occidere, quod id sit contra propensionem hominis naturalem, at non generare non esse peccatum, quod non sit contra propensionem propriè humanam.

Sed non videtur hæc responsio plenè satisfacere; nam si propensio ad generandum non est propriè humana, quia est homini communis cum bestiis, certè multò minus propensio ad vivendum erit propriè humana, cùm sit homini communis cum omnibus viventibus. Dicent fortasse, generare convenire homini ratione corporis tantùm, vivere autem ratione corporis, & ratione animæ. At hoc loco non disserimus nisi de vita corporali; præterea ipsum vivere, & esse, nonne commune est cum aliis rebus? Deinde si occidere seipsum esset peccatum, quia est contra naturalem hominis propensionem: certè etiam velle occidi ab alio & optare mortem, esset peccatum, quia id etiam est contra hominis propensionem naturalem; nam Joan. 21. Petro dicitur: *Cùm senueris, alius cinget te, & ducet quò tu non vis*. Et 2. Cor. 5. Paulus ait: *Cupimus non spoliari, sed supervestiri*: Et tamen quis dixerit peccasse eundem Paulum, cùm ait: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo*, Philipp. 1. & S. Ignatium, cùm (ut ipse scribit in epistola ad Romanos) fumino ardore cuperet à bestus devorari?

Denique constat, consilium esse sanctissimum, cùm quis invadtur à latrone, & non potest mortem evadere, nisi latronem occidendo, ut mortem potiùs oppetat, quàm inferat, etiamsi id maximè videatur contra naturæ inclinationem.

Respondeo igitur, duplicem esse hominis inclinationem naturalem; unam in rem absolutè, & secundum se consideratam; alteram in rem consideratam cum omnibus circumstantiis. Nam si consideres mortem secundùm se, morbum, jejunium, atque alia id genus, naturaliter abhorrebis; at si consideres mortem, morbum & similia, ut materiam patientiæ, ut viam ad cœlum, ut occasionem glorificandi Deum, jam incipies affici & appetere. Quia verò posterior propensio sola est verè, ac propriè humana, quia est secundùm rectum judicium rationis, ideo contra illam facere peccatum est. Est enim id pugnare cum ratione, atque ideo cum ipso jure naturæ, & cum Deo auctore naturæ.

Porrò cœlibatus etsi est contra priorem inclinationem, non tamen contra posteriorem, immò conformis est posteriori illi inclinationi quia est medium ad purius, & ferventius amandum Deum. At occisio sui ipsius est contra utramque inclinationem, nisi fortè à Deo præcipiatur: Ideireo numquam licet semetipsum occidere, nisi Deus jubeat; nam si Deus jubeat, poterit appeti ut medium ad majus bonum, ideest, ad implendam Dei voluntatem, & gratiam ejus promerendam: *Melior est enim misericordia Domini super vitas*. Psalm. 62. At extra hunc casum numquam potest esse medium ad majus bonum; nam bona omnia vel corporalia, vel spiritualia sunt; corporalium fundamentum est vita, idcirco fieri non potest, ut occisio sit medium ad majus bonum corporale; spiritualia verò sunt actus liberi arbitrii, proinde à voluntate pendent, nec est ullum ejusmodi bonum, quod non possit haberi sine sui ipsius occisione.

Sexta ratio. Virginitas non est virtus, sed res omnino indifferens; nam virtutes per se expetuntur, virginitas autem non est bona, nec appetibilis, nisi relata ad illud, ideest, ad Deum purius orandum & colendum. Præterea virtutibus omnibus contraria sunt vitia, virginitati autem nullum opponitur vitium, non igitur virginitas materia voti esse potest.

Respondeo, virginitatem absolutè consideratam, ut solum dicit negationem quamdam conjugii, non esse

esse virtutem : sed eandem, ut est perfecta quædam refrænatio concupiscentiæ, & proinde medium ad melius, ac purius Deum colendum, omnino esse virtutem; immò ut S. Fulgentius notavit in epist. 3. cap. 4. adeo virtus est virginitas, ut à virtute nomen acceperit. Quomodo etiam mortem appetere absolutè non est virtus, tamen mortem appetere ad fidem, vel patriam defendendam, virtus est fortitudinis. Verum est tamen virginitatem antequam Deo per votum consecretur, non esse virtutem specialem, & ideo non habere contrarium vitium. Est enim, si absque voto consideretur, actus quidam perfectus, & heroicus temperantiæ, & idcirco non vitium illi opponitur, sed aliquid minus bonum. Vitia enim opponuntur actibus necessariis virtutum, B non autem actibus perfectis, & heroicis. Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 152.

Septima ratio est Erasmi in colloquio Proci & Puellæ, ubi petulantissimè loquitur : Pomarium melius est, quod post flores fructus parturit; vitis melior, quæ amplexa palum, vel ulmum, uvis gravida est, quàm quæ humi jacens computrescit; rosa fœlicior, quæ manu hominis atteritur, delectans interim oculos, & nares, quàm quæ senescit in frutice; vinum fœlicius, quod bibitur antequam acescat. Ex quibus illud efficere contendit, ut conjugium melius, magisque expetendum videatur, quàm cœlibatus. Illud etiam addit, unam virginem si nubat, posse multas virgines parere, proinde si virginitas placet, C non posse nuptias virginum displicere, quod hoc ipsum, quod tantopere placet, cum fœnore reddunt.

Sed ejusmodi argumenta talia sunt, qualia equi & canes, si loqui possent, proponerent, quippe qui nihil melius noverunt corporis delicijs. At Christianos quales-cumque, quibus regnum cœlorum patria est, vita præsens exilium, auctor Christus virgo de virgine, & virginitatis prædicator, mirum est potuisse eo modo argumentari. Nam virgo Christiana non habet flores sine fructibus, immò fructum habet centesimum, cùm conjugium non habeat nisi tricesimum, ut Patres colligunt ex cap. 13. Matth. unde S. Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 8. *Nulla*, inquit, *carnis fœcunditas sanctæ virginitati, etiam carnis, potest comparari*. Et S. Ambrosius lib. 1. de virginibus : *Conferamus*, inquit, *bona mulierum cum ultimis virginum, jactet licèt fœcundo se mulier nobilis partu &c.* Et sanctus quoque Hieronymus in epist. ad Demetriadem, & epist. 22. ad Eustochium, idem argumentum fusè diluit.

Sed Erasmus non habuit fortè oculos, quibus fructus virginum conspici possunt : *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus*, 1. Corinth. 2. Pari ratione non est virgo Christiana vitis humi jacens, & putrescens, sed est ulmo nobilissimæ adhærens, Christo desponsa, ejusque spiritu gravida, ut pulchrè docet S. Fulgentius in epist. 3. ad Probam, cap. 4.

Denique, virgo Christiana non est rosa in frutice senescens, aut vinum acescens, sed perpetuò florens, & vigens. Conjugia enim marcescunt, & acescunt, quippe quæ finem habitura sunt : virginitatis autem flos hic incipit, & in futura vita perficitur, ubi nemo nubit, sed omnes sunt velut Angeli Dei.

Porrò, quod addit Erasmus, ex nuptiis virgines nasci, eleganter refellit S. Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 10. *Nam*, inquit, *ne illo quidem debent continentium meritis se conferre conjugia, quòd ex eis virgines procreantur. Hoc enim non conjugii bonum est, sed naturæ, quæ sic divinitus instituta est, ut quilibet humani utriusque sexus concubitu sive ordinato, & honesto, sive turpi, & illicito, nulla fœmina, nisi virgo nascatur.* A *Ita fit ut virgo nascatur etiam de stupro, sacra autem virgo nec de conjugio.* Hæc ille.

CAPUT XXXIII.

Solvitur objectio quinta ex Conciliis.

OBjiciunt adversarii quoque testimonia Conciliorum & Patrum, quæ tamen nullo negotio solvi poterunt. Primum testimonium est Concilii Ancyrani, can. 19. *Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati sunt, professione contempta, inter bigamos habentur*. Hoc testimonium profert Joannes Brentius in prolegomenis contra Petrum à Soto, ut inde probet matrimonium post votum non esse peccatum, cùm constet digamiam peccatum non esse. Sed malè Joannes Brentius ratiocinatur; nam Concilium non docet, eos, qui ducunt uxorem post votum, verè esse digamos, sed in pœnam peccati facit eos inhabiles ad sacerdotium, ac si digami essent. Ex eo autem quòd ejusmodi homines à Concilio puniuntur, non potest colligi eos non peccasse, sed contrà potiùs peccasse, pœna enim culpam sequitur; & cùm ipsum Concilium dicat eos prævaricatos esse promissionem, & professionem contempsisse, is tantùm dicere poterit eos non peccasse, qui prævaricationem & contemptum peccata esse negare audebit.

At, inquit Petrus Martyr, in lib. de cœlibatu, & votis, Concilium hoc non diremit matrimonium contractum post votum, nec alia pœna affecit, quàm ut digamia reputaretur.

Respondeo, Concilium non diremisse matrimonium, quia nullum erat quod dirimi posset. Nec enim Concilium dicit eos matrimonium contraxisse, sed solùm prævaricatos promissionem suam, quod tam fornicatione, quàm nuptiis fieri potuit. Quòd si etiam nuptiæ fuerint veræ illorum, & propterea nec dirimendæ, quod etiam nunc servamus in iis, qui post votum simplex uxorem ducunt, an propterea licuit ex Concilii sententia iis, qui voverunt continentiam, nuptiis copulari? Quàm multa malè fiunt, D quæ tamen facta tenent? Certè si nullum esset peccatum ita copulari, non punirentur à Concilio, qui id fecerunt : siquidem apud adversarios, ubi nullum est crimen votum continentiæ violare, non solùm non arcentur à ministerio qui ex Monachis mariti facti sunt, sed ipsi propè soli vocantur ad ministerium.

Secundum testimonium est Concilii Gangrensis, can. 9. & 10. ubi damnantur, qui continentiam professi, nuptias execrantur, aut despiciunt conjugatos.

Respondeo, Joannem Brentium in Confessione Wirtembergensi capite de votis, & Petrum Martyrem in lib. de cœlibatu & votis, dum hos Canones proferunt, impudentiam suam ostendere. Nihil enim isti Canones docent, nisi nuptias non esse malas, E licèt votum continentiæ sit melius; & continentiæ professores humiles esse debere, non superbos. Quod ipsum fusè docet S. Augustinus in ultimis aliquot capitibus libri de sancta virginitate, sed Canones ipsos audiamus. Canon IX. *Si quis vel virginitatem, vel continentiam professus tanquam abominabiles nuptias judicat, & non propter hoc solum, quod continentia, & virginitatis bonum sanctum propositum est, anathema sit.* Canon X. *Si quis propter Deum virginitatem professus, in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit, anathema sit.* Quid hìc legitur, quod non Catholici omnes libentissimè audiamus & amplectamur?

Tertium testimonium est Concilii Chalcedonensis can. 16. *Si qua se virgo Deo dedicaverit, similiter*

& Monachus, non licere eis jungi nuptiis; si verò inventi fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Statuimus verò posse in eis fieri humanitatem, si ita probaverit loci Episcopus.

Ex hoc loco colligit Petrus Martyr potuisse permitti ab Episcopo connubia Monachorum, & Sanctimonialium. At non hoc dicit Canon, immò apertè negat posse conjungi ejusmodi personas. Humanitas porrò illa, de qua loquitur Concilium, non est indulgentia nuptiarum, sed absolutio ab excommunicatione. Cùm enim statuat Concilium perpetuum anathema in ejusmodi apostatas, permittit tamen, ut Episcopus etiam ante mortis articulum anathema tollat, si nimirum illi ad pœnitentiam venerint, & à malè contracto connubio discesserint, ut exponit Concilium Triburiense, can. 23. Nunc ad Patrum testimonia veniamus, quæ à Brentio, Calvino, Illyrico, sed potissimùm à Petro Martyre collecta sunt.

CAPUT XXXIV.

Solvitur objectio sexta ex Patribus.

PRimus ex Patribus est Petrus cum omnibus Apostolis, excepto Joanne: *Sumemus*, inquit Petrus Martyr, *principium ab Apostolis; nam quodammodo sunt Patres Patrum. Illi autem quamvis essent sanctissimi, tamen non aspernati sunt conjugia. Immò si credimus Ambrosio, omnes habuerunt uxores præter Joannem & Paulum.* Et infrà: *Quamquam ita Ambrosium cito hoc loco, non ut prorsus concedam in eam sententiam: unde enim sciebat ille, Paulum non habuisse uxorem?*

Respondeo, qui ex Apostolis uxorem habuerint, & qui non habuerint, ex Scripturis certò constare non posse, excepto solo Petro, cujus socrum legimus Matth. 8. Joannem tamen virginem fuisse nemo dubitavit unquam. Idem de Paulo, & Apostolis cæteris probabiliter docet Hieronymus lib. 1. contrà Jovinianum. Sed quidquid de hoc sit, illud nobis satis est, & Petrum, & Apostolos omnes, post vocationem à Christo, continentes fuisse. *Sed*, inquit Petrus Martyr, *solent dicere, Apostolos, postquam venissent ad Christum, repudiasse quodammodo uxores, & ab illarum consortio abstinuisse. Qui ista dicunt, sua tantùm dicunt, nihil probant; immò absurdè, & sine ratione dicunt; nam nisi intercessisset adulterium, nullo modo licuit discedere ab uxoribus. Nec Christus venit in mundum facere divortia, sed potiùs monet, ut quod Deus conjunxit, homo non separet.* Hæc ille. Nos verò non dicimus ab Apostolis repudiatas uxores, quod Christus prohibet Matth. 19. sed ex consensu abstinuisse à commercio conjugali. Nec enim S. Joseph ideo repudiasse dicendus est Beatissimam conjugem suam, quia eam numquam cognoverit. Non enim carnalis copula, sed consensio animorum conjugium facit.

Porrò Apostolos omnes post vocationem renunciasse officio conjugali, non tantùm dicimus, sed etiam probamus. Nam cùm Petrus dixisset Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia*, Dominus addidit: *Omnis, qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Ubi satis apertè inter omnia illa, quæ legimus Apostolos reliquisse, videmus etiam conjuges numerari. Quòd si relinqui non potest uxor, quin repudietur, accuset igitur Petrus Martyr Christum, qui præmium tam grande uxores relinquentibus pollicetur. Adde, quod non nos primi docemus, Apostolos cœlibes post vocationem vixisse. Docuit id Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum; docuit S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum; docuerunt alii ferè omnes, nec ullus Catholicorum umquam contradixit.

Secundo loco ponit Petrus Martyr Ignatium, qui in epistola ad Philadelphienses dicit, non esse detrahendum nuptiis, quòd Patriarchæ, Prophetæ & Apostoli Mariti fuerunt. Respondeo, de Apostolis jam diximus, eos habuisse uxores, sed post vocationem mutasse illas in sorores, ut Clemens Alexandrinus loquitur. Patriarchæ & Prophetæ tempori & statui legis veteris serviebant. Quamquam, ut nonnulli Prophetæ, ut Isaias & Ezechiel, exemplo docuerunt non esse detrahendum nuptiis, ut rectè Ignatius monet, sic alii item Prophetæ, ut Helias, & Hieremias exemplum continentiæ præbuerunt.

Tertio ponit Justinum, qui in Apologia 2. meminit continentiæ, sed non meminit voti. Respondeo, quid hoc ad rem? Num ideo vovere non licet, quia Justinus non meminit voti?

Quarto ponit Dionysium Corinthium, qui in epistola ad Gnosios, teste Eusebio lib. 4. histor. cap. 23. monet Pinytum Episcopum Gnosiorum, ne compellat fratres ad servandam continentiam. Respondeo, quis nostrum contradicit? Sed num quia non licet cogere fratres ad continentiam, non licebit etiam sponte illam suscipere?

Quinto profert Irenæum, qui lib. 1. cap. 9. meminit uxoris Diaconi cujusdam; & cap. 31. dicit, Tatianum hæresiarcham æquasse matrimonium scortationi. Addit Petrus Martyr: *Et quid aliud nostri facimus adversarii? Immò isti matrimonium ministrorum statuunt esse adulterio & scortatione deteriùs; quid est consentire cum Tatiano, si hoc non est?*

Respondeo, quid est ineptire, vel potiùs impudenter mentiri, si hoc non est? Num ideo votum continentiæ illicitum erit, quia Diaconus quidam uxorem habuit? Et unde probas Diaconum illum ab uxore non continuisse post sacrum ordinem susceptum? Porrò Tatianus vera & legitima matrimonia damnabat, & ideo hæreticus erat; nos sacrorum ministrorum conjugia, non conjugia legitima, sed sacrilegia conjugii nomine tecta esse ostendimus, & ideo reprehendimus. Alioqui si Tatianum sectatur quicumque conjugia illegitima non commendat, Tatianum etiam sectari dicetur, qui conjugium parentis cum filia non probaverit. Itaque S. Augustinus, qui Tatiani hæresim optimè noverat, eamque damnaverat in lib. de hæresibus, cap. 25. idem tamen conjugia, quæ post votum contrahuntur, pejora adulteriis esse affirmat in libro de bono viduitatis, cap. 11.

Sexto loco profert Clementem Alexandrinum, qui in primo libro pædagogi, cap. 10. dicit, Christianos debere, aut matrimonium contrahere, aut purè vivere, si non contrahant. Hinc enim colligit Petrus Martyr eos, qui non purè vivunt ex Monachis & Sacerdotibus, debere matrimonium contrahere. At cur non potiùs colligit, debere eos mutare vitam, & mores emendare, & sic purè, & castè vivere, & votum suum Domino reddere? *Sed*, inquit Martyr, *idem Clemens in lib. 3. Stromatum dicit, Paulum habuisse uxorem, Petrum, ac Philippum liberos genuisse.*

Respondeo, sed ibidem dicit, ante vocationem ad Apostolatum ista facta esse, postea verò ab Apostolis uxores habitas loco sororum, non loco uxorum. Attexit deinde longissimam disputationem ejusdem Clementis contra eos, qui nuptias damnant. Sed omnia sunt παρεργα, neque aliud probant nisi inopiam, qua ipse premitur, testimoniorum, quæ ad rem faciant.

Septimo transit ad Tertullianum, ac primùm fatetur multa in Tertulliano esse pro Papistis, sed non

non eſſe fidem habendam Tertulliano, quòd hæreticus fuerit, & ſecundas nuptias prohibuerit. Sed facilè hoc refellitur; nam etiamſi hæreticus fuerit, non tamen unquam à veteribus reprehenditur, quòd votum continentiæ aſſeruerit, ſed ob alios errores, quos S. Auguſtinus notavit lib. de hæreſibus, cap. 86.

Deinde Petrus Martyr mentiri audet, in libro de velandis virginibus Tertullianum tractare, an ſolæ nuptæ debeant velato capite ingredi Eccleſiam, an etiam virgines, non autem loqui de velo, ſeu habitu ſacrarum virginum. Sed adeo manifeſtè mentitur, ut non ſit opus, niſi librum ipſum legere. Scribit enim adverſus virgines ſæculares, quæ cùm nudo capite incederent, ægrè ferebant, virgines ſacras tectas, & velatas procedere, & adferebant in argumentum, quòd Apoſtolus 1. Corinth. 11. mulieres velari juſſerit, de virginibus autem nihil dixerit: *Ambiunt*, inquit, *virgines hominum, adverſus virgines Dei*. Et infrà: *Scandalizantur*, inquit, *quia aliter aliæ incedunt, & malunt ſcandalizari, quàm provocari*. Et infrà: *O ſacrilega manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt*. Et infrà: *Nupſiſti Chriſto, illi tradidiſti carnem tuam, illi ſponſaſti maturitatem tuam, incede ſecundùm ſponſi tui voluntatem. Chriſtus eſt qui & alienas ſponſas & maritatas velari jubet; neque multo magis ſuas*. Denique liber S. Cypriani de habitu virginum ex libro Tertulliani expreſſus, ſatis apertè docet, de quibus virginibus Tertullianus loquatur.

Sed habet Petrus Martyr ex Tertulliano inſigne teſtimonium contra nos; nam in lib. de monogamia, tractans locum illum 1. Timoth. 5. *Volo juniores nubere*, ita loquitur: *Ad eas dirigit, quales ſupra denotat, juvenculas viduas, quæ in viduitate deprehenſa, & aliquandiu affectata, poſtquam in deliciis habuerunt Chriſtum, nubere volunt habentes judicium, quòd primam fidem reſciderunt, illam videlicet, à qua in viduitate inventa, & profeſſa eam, non perſeverant. Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem ſuſceptæ viduitatis poſtea reſcindant. Ex his verbis*, inquit Martyr, *alterutrum horum omnino intelligendum eſt, vel Paulum velle eas nubere, quamvis veriſſent, idque magis Tertullianus videtur ſentire, vel ſi non de viduis, quæ profeſſæ ſint, ſed de ſimilibus agatur, tamen Paulum eas quoque velle nubere, ne poſtea fidem datam reſcindant. Hæc quoque ſententia contra adverſarios noſtros facit; nam illi juvenculas, & penè puellas permittunt vovere, & in periculum incurrere.*

Reſpondeo, priorem ſenſum nullo modo admittunt verba Tertulliani. Illa enim verba, *Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem ſuſcepta viduitatis poſtea reſcindant*, apertiſſimè monent eum loqui de illis, quæ nondum voverunt. Nam quæ ſemel voverunt, & fidem primam reſciderunt, quomodo poſſunt nubere, ne primam fidem reſcindant, cùm jam eam reſciderint? & cùm ipſum nubere, ſit primam fidem reſcindere? Tertullianus enim interpretatur primam fidem reſcindere, non perſeverare in profeſſione viduitatis.

At, inquit Martyr, *Paulus dicens: Volo juniores nubere, dirigit ſermonem ad eas, quæ primam fidem irritam fecerunt, ut Tertullianus dicit; vult igitur Apoſtolus, ex interpretatione Tertulliani eas nubere, quæ jam voverant*. Reſpondeo, dirigere ſermonem ad eas quæ voverant, nihil aliud eſt, quàm eas reſpicere, & ex earum ruina aliis proſpicere de remedio, ut verba ſequentia apertiſſimè docent. Quod verò attinet ad poſteriorem ſenſum, fatemur velle Apoſtolum juvenculas nubere, ſed ut ſuprà ex Patribus oſtendimus, non omnes juvenculas, ſed eas tantùm quæ continere nolunt. Omitto hic mendacia reliqua Pe-

A tri Martyris; cùm dicit nos matrimonium impurum, & ſpurcum appellare: & alia id genus, quorum Deo rationem in judicio reddet.

Octavo loco ponit Origenem, in cujus libris nihil invenit pro ſe, niſi quòd loca quædam pro ſe facere interpretatur, quia non faciant contra ſe, nimirum, ubi Origenes non vituperat nuptias, & multò magis ubi aliquid dicit in laudem nuptiarum. Ita profert multa ex commentariis Origenis in cap. 12. ad Roman. & in c. 19. & 23. Matthæi. Sed nihil omnino eſt quod ad rem faciat; nos enim nuptias longè magis honoramus, quàm adverſarii faciant, cùm Sacramentum Chriſti eſſe doceamus, quod illi pertinaciſſimè negant, & civilem contractum ſolùm in B nuptiis agnoſcant.

Nono venit ad Cyprianum, qui lib. 1. epiſt. 11. ad Pomponium ita ſcribit de quibuſdam virginibus, quæ poſteaquam ſe Deo dicaverant, cum maſculis cubare repertæ fuerant: *Quòd ſi ex fide ſe Chriſto dicaverunt, pudicè, & caſtè ſine ulla fabula perſeverent, ita fortes, & ſtabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perſeverare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt ut nubant, quàm in ignem delictis ſuis cadant.*

Hunc locum non Petrus Martyr ſolùm, ſed etiam Calvinus, Brentius, aliique ex adverſariis objecerunt. Refellit quoque Petrus Martyr aliquot ſolutiones parùm congruas, ut oſtenderet argumentum planè eſſe inſolubile. Sed reſponſio plana, & facilis in promptu eſt. Sanctus enim Cyprianus eo modo C loquitur, quo Sanctus Paulus 1. Timoth. 5. nimirum occaſione quarumdam virginum, quæ parùm honeſtè ſe gerebant poſt votum continentiæ, monet alias, ut ſi non habent firmum propoſitum perſeverandi, non voveant, ſed nubant. Hic igitur ſenſus eſt verborum Cypriani: *Quòd ſi ex fide ſe Chriſto dicaverunt, pudicè & caſtè ſine ulla fabula perſeverent. Si autem perſeverare nolunt, aut non poſſunt*, ideſt, ſi dum de voto faciendo deliberant, cogitant ſe non perſeveraturas, melius eſt ut nubant, quàm in ignem delictis ſuis cadant.

Eſſe autem hunc ſenſum eorum verborum probari poteſt. Primò, quia S. Cyprianus virginibus illis ſub disjunctione concedit, ut nubant, ſi perſeverare nolunt, aut non poſſunt. Proinde concedit, ut nubant, ſi tantùm nolint perſeverare, etiamſi alioqui poſſint. At poſt votum licitum eſſe nubere ei, qui perſeverare poteſt, ne Calvinus quidem, aut Petrus Martyr affirmaret.

Secundò, de ſacris virginibus in eadem epiſtola idem Cyprianus dicit, eas graviſſimè peccare ſi alicui viro miſceantur; & non mariti, ſed Chriſti adulteras eſſe: *Si ſuperveniens*, inquit, *maritus ſponſam ſuam jacentem cum altero videat nonne indignatur, & fremit? & per zeli dolorem fortaſſis & gladium in manus ſumit? Quid Chriſtus Dominus & Judex noſter cùm virginem ſuam ſibi dicatam, & ſanctitati ſuæ deſtinatam jacere cum altero cernit, quàm indignatur, & iraſcitur. Et quas pœnas inceſtis ejuſmodi conjunctionibus comminatur?* Hæc ille. Non ergo Cyprianus potuit ejuſmodi virginibus Deo dicatis nuptias permittere, niſi inceſtam conjunctionem & manifeſtam Dei offenſionem, ſeipſo teſte, permittere vellet. Quis verò credat tam ſtultum Cyprianum fuiſſe, ut ſciens, & prudens graviſſima crimina permitteret?

Tertiò, de virginibus Deo dicatis, quæ jam lapſæ fuerant, in eadem epiſtola jubet ut ſeparentur, idque aliquoties repetit, & ne ſemel quidem admonet, poſſe eas cum ſtupratoribus ſuis, aut cum aliis inire matrimonium: *Quod ſi*, inquit, *obſtinatæ perſeverant, nec ſe ab invicem ſeparant, ſciant ſe cum hac ſua impudica obſtinatione numquam à nobis admitti in Eccleſiam poſſe &c.* Igitur cùm ſuprà monebat, ut nube-

rent, non de iis loquebatur, quæ jam voverant, ſed de iis, quæ adhuc ſui juris erant.

Urget Petrus Martyr illud verbum : *Aut non poſſunt*, quaſi aliquæ ſint quæ abſolutè non poſſint continere, etiamſi velint. Sed hoc ſuprà explicatum eſt. Sic enim Cyprianus loquitur, quomodo Chriſtus ipſe, cùm ait, qui poteſt capere, capiat. Illi enim dicuntur velle, & non poſſe, qui deſiderant continere, ſed non plena, & perfecta voluntate. Proinde deſunt illis vires efficaces ad continendum, quas tamen vires, ſi vellent in oratione laborare, non difficulter acquirerent. Alium locum ex libro de ſingularitate Clericorum, in diſputatione de cœlibatu ſacerdotum explicavimus.

Decimo ponit Euſebium Cæſarienſem, ex quo tamen nihil adfert niſi conjecturam quandam, quod conſecratio virginum ſolemnis cœperit tempore Conſtantini Imperatoris, antea verò non fuerit. Conjectura hæc eſt, quòd lib. 4. de vita Conſtantini, poſteaquam narraverat, Conſtantini decreto abrogatam fuiſſe legem veterem, quæ privabat hæreditate eos, qui liberos non habebant, continuò ſubjecerit Euſebius, mulieres ad perpetuam virginitatem ſe Deo conſecraſſe, necnon ad ſacerdotium Dei. At hæc conjectura nititur manifeſto mendacio. Non enim Euſebius ſubjecit de virginum conſecratione poſt narrationem de abrogata lege, ſed præmittit tamquam rationem legis abrogatæ. Dicit enim, Conſtantinum legem illam abrogaſſe, quia multi viri, multæque fœminæ liberis carebant, non ob impotentiam generandi, ſed quia ob immenſum amorem numinis, perpetuum cœlibatum profitebantur.

Undecimo loco Athanaſium ponit, ſed ne ſyllabam quidem unam pro ſe invenire potuit. Idcirco ſolùm attulit loca quædam contra ſe, & reſpondit, non eſſe Athanaſium audiendum, non eſſe tolerandum, nimis multum ſibi ſumpſiſſe hunc patrem. Centuriatores cent. 4. cap. 4. col. 267. & c. 6. col. 466. & cap. 7. col. 486. proferunt unum Athanaſii teſtimonium ex epiſtola ad Dracontium, ubi dicit, ſe noviſſe Epiſcopos & Monachos, qui filios genuerint.

Reſpondeo, nos etiam noviſſe permultos Monachos, qui ſimul etiam Epiſcopi dici volebant, & filios genuerunt, nimirum Lutherum, Bucerum, Martyrem, Ochinum, Oecolampadium, Wigandum, & alios. Athanaſius enim eo loco reprehendit Epiſcopos & Monachos perditè viventes, ac dicit, nonnullos reperiri, qui filios genuerint. Nam alioqui id illicitum fuiſſe ex ſententia Athanaſii, patet ex cohortatione ad Monachos, ubi inter alia impedimenta monaſticæ vitæ ponit, alligatum eſſe uxori, aut filiis impeditum.

Duodecimo loco ponit Baſilium, quem ab eruditione, & doctrina magnum appellatum fuiſſe dicit. Profert autem unum teſtimonium ex libro de virginitate, ubi Baſilius arguit ſacras virgines, quæ perditè & flagitiosè vivunt, ac dicit, longè eſſe præſtabilius ſi viros habeant, illiſque ſubjectæ ſint, & officium conjugale, ut decet, exerceant : *Nihil*, inquit Martyr, *pro nobis dici potuit aptius.*

Reſpondeo, non monet Baſilius, ut ſacræ virgines, quæ flagitiosè vivunt, relicta profeſſione nubant, ſed dicit, melius fuiſſe futurum, ſi nupſiſſent antequam voverent. Melius enim eſt in ſtatu humiliore ſalvari, quàm in ſublimi damnari. Id ita eſſe planum eſt tum ex illis verbis : *Nam ſi abjecta viri jugo, & ad vitam, ad quam conſervandæ domus, & procreandorum liberorum gratia, facta eſt inutilis, & profeſſæ virginitati pudenda futura eſt, tota res damni plena eſt. Et longè præſtabilius eſſet ipſam viro conjunctam ad vitam gubernari &c.* Ubi vides nuptias ſuaderi, non ei, quæ vovit, ſed ei, quæ profeſſæ virginitati pudenda futura eſt; tum ex eodem libro, ubi Baſilius fuſiſſimè probat, ſacras virgines non poſſe ullo modo nubere : *Virginitatem*, inquit, *profeſſa, deinde à carnis voluptatibus incitata, ſcortationis peccatum nuptiarum nomine velare volunt, non ignorantes, opinor, etiam ſi ignorantiam fimulent, quòd quæ ſponſi ſui dexteram præterit; neque hujus eſt ſponſa, quem illegitimè reliquit, neque illius, cui ſeipſam per affectum vitioſum adjunxit, juxta legem uxor reperiri poteſt.* Et infrà : *Ne decipiat ſeipſum, quod peccatum ipſi pro nuptiis reputabitur.* Et infrà : *Non enim locum apud ipſum habebit nuptiarum prætextus.*

At, inquit Martyr, *Baſilius cùm hæc ſcripſit, oblitus erat ſui.* Sed quis credat virum tam admirabilem, qui ab eruditione magni nomen invenit, in eodem libro tam apertè ſecum pugnare, nec potuiſſe tres paginas ſcribere, quin obliviſceretur ſui ? Omitto quæ deinde attexit Martyr in reprehenſionem S. Baſilii ; non enim hìc quærimus, an rectè dixerit, ſed an dixerit id, de quo agimus. Quamquam etiam ad refutationem calumniarum, & ratiuncularum Martyris, ſatis eſt ſcire, illum fuiſſe verè magnum Baſilium, iſtum eſſe Petrum falsò Martyrem appellatum. Adfert aliud teſtimonium ex quæſt. 15. ſusè explicata, ſed ad rem non pertinet, & à nobis paulò infrà refutabitur in diſputatione de votis filiorum invitis parentibus editis.

Decimotertio ponit Gregorium Nazianzenum, ex quo nihil adferre potuit contra nos. Tantùm adfert multa, quæ dicit pro ſe facere, quia non faciunt contra ſe nimirum ubi Nazianzenus ſcribit nuptias eſſe bonas. Adfert etiam multa, quæ dicit ſe non probare, ut quòd Nazianzenus dicat virginitatem homines Angelis aggregare, nuptias perturbationis, virginitatem ſplendoris indicium eſſe, continentiam in arbitrio poſitam, ita ut poſſint continere omnes, qui volunt. Hæc Martyr admittere ſe non poſſe dicit, ſed non multum refert quid ipſe admittat, modò Nazianzenus à Catholicis faciat.

Decimoquarto ponit Hilarium, ex quo unum dumtaxat locum habere potuit, quem nobis obiceret. In reliquis Hilarium rejicit cum cæteris Patribus, qui Papiſtis nimis apertè favent. Teſtimonium igitur contra nos profert Martyr ex commentario Hilarii in cap. 19. Matth. ubi ſic loquitur : *Nobis circa Eunuchos ſermo ſit & voluntas; & in uno poſuit naturam, in altero neceſſitatem, & in tertio voluntatem. Naturam in eo qui ita naſcitur, neceſſitatem in eo, qui ita factus eſt, voluntatem in illo, qui ſpe regni cœleſtis talis eſſe decreverit, cui nos ſimiles efficit, ſi tamen poſſimus, admonet. Ecce*, inquit Martyr, *is non inquit, ſi tamen velimus; ſed, ſi poſſimus, rationem habens virium unuſcujuſque noſtrum.*

Reſpondeo, nihil Hilarius addit ad verbum Domini : *Qui poteſt capere, capiat.* De quo loco ſatis multa diximus. Neque negamus habendam eſſe virium rationem, & eos non debere ſeipſos caſtrare ob regnum cœlorum, qui nondum vires habere ſe ſentiunt ad continendum, & qui proinde non poſſunt. Tamen addimus, eos, qui vires nondum habent, & modò non poſſunt, poſſe tamen per orationem vires acquirere, quibus poſtmodum poterunt ſi voluerint.

Alium locum ex Hilario proferunt Magdeburgenſes, Cent. 4. cap. 4. col. 300. ubi poſtquam poſuerunt encomia virginitatis ex Athanaſio, ita ſubjungunt : *Contra hanc ſuperſtitioſam opinionem videtur Hilarius in Pſal. 64. loqui; Cernimus nudis Philoſophos algere corporibus. Ipſe etiam conjugiorum uſu Magiſtri abſtinent, hæretici ficco panis cibo vivunt. Sed quis tandem otioſi hujus propoſiti profectus? Totum hoc inane, & ridiculum eſt, & cum ipſis ſuperſtitionis cauſis miſerabile. Deo ergo vovenda ſunt contemptus corporis, caſtitatis cuſtodia,*

jejunî tolerantia. Vota enim tantùm Eccleſiaſtica religionis utilia ſunt, quæ cum & dignis Deo cautionibus & propoſita in Eccleſia obſervantiis ſtudio probantur.

Ex his verbis Magdeburgenſes collegiſſe videntur, vovendum eſſe corporis contemptum, ſed non extremum illum uſque ad nuditatem, & algorem; vovendam caſtitatem, ſed conjugalem, non virginalem; vovenda jejunia, ſed non ardua illa, quibus nonnulli ſolo pane vivunt. At non hoc Hilarius dicit, ſed monet, continentiam, jejunia, corporis contemptum, extra Eccleſiam nihil prodeſſe, multum autem prodeſſe ſi in Eccleſia propter Deum ſuſcipiantur, ipſique Deo voveantur. Explicat enim illa verba Pſalmi: *Tibi reddetur votum in Hieruſalem.* Et vim facit in illis vocibus: *Tibi*, & *in Hieruſalem*, ideſt, Deo, & in Eccleſia. Atque inde ſuperſtitioſa vocat continentiam, & jejunia Gentilium, quia non Deo; & hæreticorum, quia non in Eccleſia offerantur. Quocirca Petrus Martyr ex hoc loco Hilarii colligit, Hilarium ſenſiſſe, votum cœlibatus debere fieri ad placendum Deo. Sed addit, ſibi hanc Hilarii ſententiam non probari.

Decimoquintò ponit Epiphanium, ex quo duo teſtimonia profert, unum ex lib. de hæreſib. hæreſi 48. ubi ſic legimus, *Nos verò non neceſſitatem imponimus, verùm cum bono conſilio admonemus, exhortantes eum qui poteſt, non autem neceſſitatem imponimus non potenti, neque rejicimus ipſum à vita.*

Ex his verbis arguit Catholicos Petrus Martyr quòd imponant neceſſitatem cœlibatus, quia non admittunt ad ſacros ordines niſi cœlibes: Et rurſus, quòd dicant omnes poſſe continere, ſi velint; quorum utrumque reprobat Epiphanius. Sed de hoc poſteriore jam ſæpè diximus, quomodo verum ſit quoſdam poſſe, & non poſſe continere. Nam non poſſunt, dum non habent donum, & tamen poſſunt abſolutè, quia poſſunt donum petere & habere. Et tamen interim non negamus, quin malè faciant, qui vovent eo tempore, quo ſe donum non habere ſentiunt, & pejus etiam faciunt, qui ejuſmodi homines impellunt, aut etiam cogunt ad vovendum. De priore autem, manifeſta calumnia eſt; nam etſi non admittimus ad ſacros ordines, niſi cœlibes, tamen ſicut non cogimus ad ordines ſuſcipiendos, ita nec ad cœlibatum profitendum.

Itaque idem ipſe Epiphanius, qui neminem vult cogi ad cœlibatum, affirmat non debere admitti ad ſacros ordines niſi cœlibes. Sic enim loquitur Epiphanius hæreſi 59. *Revera non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti adventum eos, qui mortua ſua uxore ſecundis nuptiis conjuncti ſunt, propter excellentem ſacerdotii honorem & dignitatem; ſed & adhuc liberos gignentem unius uxoris virum non ſuſcipit, ſed eum, qui ſe ab una continuit, aut in viduitate vivit, Diaconum, & Presbyterum, & Epiſcopum, & Hypodiaconum.*

Aliud teſtimonium proferunt, tum Petrus Martyr, tum etiam Joannes Brentius ex eodem libro hæreſi 61. ubi ſic legimus: *Melius eſt lapſum à curſu palam ſibi uxorem ſumere ſecundùm legem & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & non quotidie jaculis ſauciari.*

Reſpondeo primò, Epiphanius videtur dicere, minus malum eſſe nubere poſt votum, quàm occultè & aſſiduè ſcortari: non tamen dicit, non eſſe malum nubere poſt votum, quod adverſarii dicunt, & de quo noſtra controverſia eſt. Nam in eodem loco paulò antè Epiphanius ſic ait: *Sancti Apoſtoli tradiderunt, peccatum eſſe poſt decretam virginitatem converti ad nuptias.* Et paulò poſt, monet illud Pauli: *Si nupſerit virgo, non peccavit*, intelligi debere de ea quæ nondum eſt dicata Deo. Et infrà, illud 1. Timoth. 5. *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt*, dicit maximè pertinere ad virgines, quæ nubere volunt poſt votum.

Denique ipſe etiam Petrus Martyr, fatetur Epiphanium nobiſcum facere: *Numquam*, inquit, *aſſerui, Epiphanium facere mecum, quòd dicat eſſe peccatum matrimonium inire, poſt votum editum.* Et infrà: *In eo itaque mecum non convenit Epiphanius; ſed tamen in eo quòd illas nuptias, & veras eſſe dicat, & licitas.* Hæc ille. Qui manifeſtè ſecum pugnat, vel Epiphanium falsò pugnare ſecum ipſum aſſerit. Nam peccatum eſſe nuptias inire poſt votum, & nuptias eſſe licitas poſt votum pugnantia ſunt: utrumque tribuit Martyr Epiphanio, qui tamen conſtanter primum aſſerit ſemper, alterum numquam.

Secundò dico, probabile eſſe, Epiphanium non voluiſſe etiam dicere, minus malum eſſe nubere poſt votum, quàm ſcortari, ſed hortatum eſſe ad nuptias eos, qui ſine voto perſeverabant in cœlibatu, & tamen flagitioſè vivebant; nam in eo loco diſtinguit duo genera virginum. Unum eorum, qui ex electione, & profeſſione, ac voto virgines erant, & de his ſæpius repetit, non licere ſine graviſſimo crimine poſt dicatam Deo virginitatem converti ad nuptias. Alterum eorum, qui tempore adoleſcentiæ non invenerunt commodas nuptias, & ideo quaſi neceſſariò permanſerant toto eo tempore cœlibes, deinde cùm jam provecti eſſent ætate, erubeſcebant converti ad nuptias, atque idcirco cœlibes permanere decreverant: interim tamen occultè ſcortabantur, & coram hominibus virgines erant, coram Deo nequaquam. Hos ergo hortatur, ut agant pœnitentiam propter amiſſam per fornicationem virginitatem, & ad matrimonium confugiant, magiſque timeant Dei condemnationem quàm hominum judicia.

Itaque cùm ait Epiphanius: *Melius eſt unum peccatum habere, quàm multa*, non vult dicere, melius eſt peccare ſemel nubendo poſt votum, quàm ſæpius ſcortari, ſed melius eſſe poſt unam fornicationem tranſire ad nuptias, quàm cœlibem manendo exponere ſe periculo aſſiduè ſcortandi. Et cùm hortatur eum, qui à curſu lapſus eſt, ut uxorem accipiat, non vocat curſum votum cœlibatus, ſed ipſum cœlibatum, quem ille longo tempore liberè ſervaverat, & poſtea per fornicationem corruperat. Hoc dico valde eſſe probabile, tum quia verba Epiphanii hunc ſenſum patiuntur, tum etiam quia non eſt credibile Epiphanium hortari voluiſſe ad id, quod ipſe fatetur eſſe contra Apoſtolicas ſanctiones.

Decimoſextò proponit Petrus Martyr Chryſoſtomum, ex quo nihil adfert, niſi laudes nuptiarum, quæ nihil cauſæ noſtræ officiunt. Sed Magdeburgenſes Cent. 5. cap. 4. col. 444. producunt teſtimonium Chryſoſtomi ex oratione de cohabitatione regularium mulierum cum viris, ubi hortatur virgines ſacras, ut potiùs apertè nubant, quàm cum viris ita cohabitent: *Nam illas nuptias*, inquit, *neque Deus condemnat, neque homines reprehendunt. Honeſta enim res eſt, neminem offendens, neminem lædens. Virginitas autem illa cum viris pluſquam ſtuprum ipſum ab omnibus arguitur.*

At non ſatis fideliter hæc verba Magdeburgenſes retulerunt. Siquidem omiſerunt ea, quæ proximè præcedunt; ex quibus apertiſſimè colligitur, Chryſoſtomum loqui de nuptiis, quæ votum præcedunt, non de iis, quæ illud ſequuntur. Sic ait: *Nam ſi habere cohabitatores concupiſcis, non oportebat virginitatem eligere ſed ad nuptias tranſeundum erat. Multò enim melius ſic nupſiſſe, quàm illo modo virginem profiteri, fuiſſes; nam illas nuptias neque Deus condemnat &c.* Et infrà: *Si concupiſcunt virum, & nuptias, quis prohibebat, & libertatem adimebat, ne hoc facerent?* Hæc ille. Loquitur ergo Chryſoſtomus, quomodo Cyprianus, &

Basilius loquebantur, de eo, quod debuisset fieri ante votum, non de eo, quod post votum fieri debuit. Idem enim Chrysostomus in epist. 6. ad Theodorum, disertè dicit matrimonium post vota monastica non matrimonium, sed quid adulterio pejus esse.

Exstat apud Chrysostomum alius locus, qui contra vota obici potuisset, quamvis eum non legerim ab aliquo adversariorum notatum fuisse, lib. 3. adversus vituperatores vitæ monasticæ, sub finem ita loquitur Chrysostomus: *Ergo ne intempestivè liberos nostros ab deserti commeratione revocemus, verùm studii cœlestis disciplinam in eis solidam permittamus, altisque radicibus arbusta firmari, & sive decem annos, sive etiam viginti nutrienda illi sint in monasterio, non perturbemus.* Ex his verbis colligi videtur, non fuisse Monachos votis adstrictos, aut certè vota ipsa libera fuisse Chrysostomi ætate, quandoquidem domum ex monasterio redire poterant.

Respondeo: duo erant genera hominum, qui in monasteriis eo tempore vivebant. Alii enim monasticen profitebantur, & hi votis adstricti erant, nec redire poterant ad negotia sæcularia. Alii solùm ad tempus in Monasteriis degebant, non tam ut Monachi fierent, quàm ut in pietate, & virtutibus exercerentur. Hi verò nullis votis alligati erant, & cùm volebant abire ex monasterio, poterant. De his ergo posterioribus hoc loco Chrysostomus loquitur. Quod etiam ex eo cognosci potest, quòd omnes cives hortatur, ut ad monasteria filios suos mittant, necnon, ut ipsi etiam, licèt conjugati, eò se conferant, ibique aliquandiu commorentur. De prioribus loquitur S. Basilius cap. 21. Constitutionum, ubi multis rationibus ostendit non licere Monacho domum redire. Ipse etiam Chrysostomus in epist. 6. ad Theodorum: *Equidem fleo*, inquit, *non quòd paternarum rerum sollicitudinem geras, sed quòd negligendo calcaveris quicquid antè de pectore Christo spoponderas. Ad hæc inhorresco, his angor, & crucior; propter ista formido non immeritò. Ut enim non objicitur desertio militiæ, non militanti; ita is, qui semel cœperit esse miles, cùm deseruisse detegitur, pœna ultima dignus judicatur.* Item Theophylactus in cap. 8. Matth. *Si autem*, inquit, *illi neque patrem sepelire licuit, væ his, qui monasticen professi ad mundana regrediuntur negotia.*

Decimoseptimò ponit Petrus Martyr Ambrosium, ex quo quia nihil adferre potuit contra vota continentiæ, invehitur in ejus libros de virginibus planè aureos & dulcissimos. Dicit Ambrosium sibi ipsum non constare, quòd nunc doceat virginitatem non imperari, sed consuli; nunc verò ipse idem eam imperet, cùm prohibeat virgines Deo sacratas nubere. Sed non intelligit iste falsus Martyr carnali amore cæcatus, neque quod loquatur, neque de quibus affirmet. Aliud enim est imperare virginitatem, aliud eam exigere ab eo, qui sponte se obligavit. Denique libros illos de virginibus, qui tantopere displicent Petro Martyri, S. Hieronymus mirificè laudat in epist. 22. ad Eustochium.

Decimooctavò ponit Hieronymum, ex quo unum locum profert ex epist. 8. ad Demetriadem. Deinde acerbè satis reprehendit libros S. Hieronymi adversus Jovinianum. Sed posteriori objectioni sat est opponere S. Augustinum, qui in epist. 29. ad Hieronymum, libros illos contra Jovinianum suavissimam & præclarissimam disputationem appellat. Necnon ipsum Hieronymum, qui in Apologia pro libris suis contrà Jovinianum, eas calumnias, quas nunc Petrus Martyr profert, jam antè refutavit.

Porrò testimonium in epist. ad Demetriadem, hoc est: *Sanctum virginum propositum, & cœlestis, Angelorumque familiæ gloriam, quarumdam non tenet se agentium nomen infamat, quibus apertè dicendum est, ut aut nubant, si se non possunt continere, aut contineant, si nolunt nubere. Hæc verba*, inquit Martyr, *non possunt intelligi de iis qui nondum voverint. Quia nemo honestat aliquem ordinem nisi fuerit in illum adscriptus. Nullus turpi vita infamasset Apostolos, nisi inter eos fuisset annumeratus.*

Respondeo, loquitur S. Hieronymus de ancillis sacrarum virginum nobilium. Erant enim quædam virgines sacræ fœminæ nobilissimæ, quæ domi suæ vivebant, & multis ancillis comitatæ procedebant. Sæpè autem fiebat, ut aliquæ ancillarum, quæ quidem nullum habebant votum, parùm pudicè vivendo dominas infamarent. Sic enim pergit ibidem Hieronymus post verba citata: *Digna res risu, immò planctu, incedentibus dominis, ancilla virgo procedit ornatior, ut pronima consuetudine quam incomptam videris, dominam suspiceris.* Et paulò superiùs: *Mores enim, & studia dominarum plerumque ex ancillarum & comitum moribus judicantur.*

Porrò ancillas virginum sacrarum non fuisse omnes sacras virgines, perspicuum est ex epist. 22. ad Eustochium; ubi monet virginem Eustochium, ut ex ancillis, si quas habeat ejusdem propositi, eas magis honoret, & ad mensam suam adhibeat, ut earum honor aliarum sit invitatio. Ubi etiam addit hæc verba de ancillis, quas dixerat invitandas ad continentiam ex aliarum honore. *Si qua dissimulat, & servitutem refugit, illi Apostolum legito, melius est nubere, quàm uri.* Ubi docet, esse quidem provocandas ancillas ad propositum continentiæ, sed non esse cogendas.

Aliud testimonium ex Hieronymo proferri potuisset; sic enim loquitur ad sacram virginem in epist. 47. de vitando suspecto contubernio: *Si virgo es, quid times diligentem custodiam? si corrupta, cur non palàm nubis?* Esse autem virginem sacram, quam alloquitur, patet ex verbis illis ejusdem epistolæ: *Non tibi displiceat ejus conversatio, quæ te sponso tuo virginem consecravit.*

Respondeo, loquitur Hieronymus de quadam virgine, quæ non in monasterio publicè professa fuerat (nam in eadem epistola hortatur eam, ut se conferat ad monasterium) sed privatim voverat continentiam, ut eo tempore multæ facere solebant; ac deinde relicta matre vidua, juveni cuidam adhæserat, & cum eo vivebat non sine suspicione impudicitiæ. Hanc ergo Hieronymus monet, ut potiùs apertè nubat, quàm perpetuò cum aliorum scandalo impudicè vivat. Neque ita hoc monet, quasi peccatum non sit, quod adversarii volunt, nubere post votum, sed quia minus peccatum sit, & prudentia ac ratio doceat, ex duobus malis minus esse eligendum. Quod autem S. Hieronymus malum esse putet, nubere post votum, non negat Petrus Martyr, cùm id millies repetat S. Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum, & alus in locis, sed præterea id ipsum habemus hoc loco; nam postquam dixerat: *Si corrupta es, cur non palàm nubis?* Ita subjungit: *Neque verò hoc dico, quod post peccatum tollam pœnitentiam, ut quod malè cœpit, male perseveret, sed quòd desperem in istiusmodi copula divortium.* Hoc est, non hortor ut nubas, quia cupiam in eo, quod malè cœpisti fornicando, malè perseveres nubendo, & non potiùs cupiam pœnitentiam, & emendationem; sed quia despero te posse separari à viro, ideo malo, quod minus est malum, ut maneto adhæreas, non fornicario.

Est autem hoc loco observandum, nuptias post votum simplex, de quo Hieronymus loquitur, licèt sine peccato contrahi nequeant, tamen veras nuptias esse; & ideo aliquo modo minus malum esse, nube-

nubere post votum ejusmodi, quàm assiduè fornicari, tum ob fidem conjugii, tum ob prolem legitimam, tum ob alia bona: tamen etiam aliquo modo, ut nos suprà diximus, est majus malum sic nubere, quàm fornicari, quia, qui ita nubit, reddit se inhabilem ad votum servandum, quod non facit, qui fornicatur.

Decimonono ponit Augustinum, quem in primis fatetur adversari sibi, & suis Lutheranis apertissimè; sic enim ait: *Hæc omnia votorum genera, ideſt, virginum, viduarum, conjugatarum, vult Augustinus & firma, & valida esse, itaut gravissimè peccent, qui post ea nuncupata, matrimonia contraxerint.* Et post testimonia allata subjungit: *Ista vir Dei scribit, ut homo deceptus.*

At cur non sit verisimilius decipi Martyrem, quàm illum virum Dei, qui etiam adversarius testibus doctissimus atque sanctissimus fuit? Adfert deinde duo loca pro se. Unum ex libro de sancta virginitate, cap. 40. & 41. ubi Augustinus dicit, impossibile esse, aut valde difficile intelligere, cur Deus uni det continentiæ donum, alteri non det. Ex quo loco colligit Martyr, non posse omnes qui volunt, hoc donum habere. Si enim omnes qui volunt, haberent donum, non esset difficile intelligere, cur uni daretur, alteri non daretur. Causa enim esset, quia unus vult, alius non vult.

Alterum testimonium sumitur ex lib. de bono viduitatis cap. 9. & 10. & ex epist. 70. ad Bonifacium, ubi S. Augustinus docet, nuptias post votum ratas esse, ac veras, nec debere dissolvi.

Tertium testimonium addit Brentius ex lib. de bono conjugali, cap. 21. ubi S. Augustinus non audet anteponere virginitatem sancti Joannis, conjugio Abrahæ.

Addo ego quartum testimonium ex lib. de sancta virginit. cap. 34. ubi sic loquitur S. Augustinus de virginibus quibusdam sacris: Hæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impunè non possunt, quæ melius nuberent, quàm urerentur.

Respondeo ad primum testimonium, & dico, S. Augustinum loqui de dono continentiæ, non quo fit, ut aliquis continere possit, quod nemini negari diximus, sed quo fit, ut re ipsa aliquis contineat; quod non datur, nisi iis, quibus Deus dandum esse judicaverit. Neque est hoc proprium dono continentiæ, sed commune cum dono fidei, dilectionis, perseverantiæ, aliisque donis ejusdem generis. Siquidem omnes justi verè perseverare possunt, si velint, & tamen impossibile est intelligere, cur Deus uni justo det perseverantiæ donum, ita ut reipsa infallibiliter perseveret, alium cadere sinat, nec det ei eam gratiam, qua efficaciter perseveret: lib. de spiritu & litera cap. 34. *Jam si ad illam profunditatem*, inquit, *scrutandam quisquam me coarctet, cur hic ita suadetur, ut persuadeatur, alteri non item, duo interim occurrunt quæ respondere libeat: O altitudo divitiarum.* Et: *Non est iniquitas apud Deum.* Sed de his alibi disputandum est.

Ad secundum dico, Augustinum voluisse quidem nuptias post votum esse veras nuptias, sed simul asseruisse (quod Petrus Martyr non negat) gravissimè peccare eas, quæ post votum nubunt; sic enim ait lib. de bono viduitat. cap. 9. *Damnantur tales viduæ, non quia conjugalem fidem posteriùs inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt.* Et cap. 11. *Non possum dicere à proposito meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse, non conjugia, sed planè non dubitaverim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, qua vovetur Deo, adulteriis esse pejores.* Hæc ille. Itaque testimonium Augustini nihil efficit contra id, quod nunc defendimus, non licere nubere post votum.

Sed instat Petrus Martyr: In eo saltem contradicitis Augustino, quòd matrimonia Monachorum & Sanctimonialium irrita esse decernitis.

Respondeo: convenit inter Theologos, matrimonium post votum simplex continentiæ illicitum quidem esse, tamen ratum, nec dirimendum: post votum solemne nullum esse. Sic enim Innocentius I. docet in epist. 2. & post eum Gelasius in epist. 1. ac Toletanum Concilium I. can. 16. Utrum autem post solemne votum, nullum sit matrimonium jure divino & naturali, an solùm jure Ecclesiastico, quæstio est. Nam Albertus, B. Thomas, B. Bonaventura, Richardus, & Durandus in 4. dist. 38. & Dominicus à Soto lib. 7. de justitia & jure, quæst. 2. art. 5. volunt jure divino, ac naturali matrimonium nullum esse, si post votum solemne contrahatur. Atque hi dicerent S. Augustinum de voto simplici tantùm esse locutum, non de solemni, ut etiam S. Hieronym. in epist. 47. de vitando suspecto contubernio. Contrà verò, S. Basilium in lib. de virginit. & Chrysostomum in epist. 6. ad Theodorum, de voto solemni.

At Scotus & Paludanus in 4. dist. 38. & Cajetanus in 22. q. 88. art. 7. & omnis schola Jureconsultorum, ut refert Panormitanus in cap. Rursus. Qui Clerici vel voventes, asserunt solo jure Ecclesiastico matrimonium irritum esse, quod post votum solemne contrahitur. Atque hi Augustinum & Hieronymum, vel de voto simplici locutos esse dicerent, vel de solemni secundùm regulas juris divini ac naturalis. Decretum enim Ecclesiasticum, quo inhabiles fiunt ad matrimonium, qui votum habent solemne, ad eorum notitiam non pervenisse. Utraque sententia probabilis est; nec est nostræ considerationis hoc loco quæstionem istam definire.

Ad tertium dico, S. Augustinum eo loco non conferre virginitatem cum conjugio absolutè, sed virginitatem unius personæ cum conjugio alterius personæ. Etsi enim absolutè virginitas longè excellat conjugio, ut Augustinus, cùm alibi sæpè, tum in ipso libro de bono conjugali, cap. 23. affirmat: tamen potest fieri, ut virginitas conjuncta sit in uno homine cum minore charitate, humilitate, aliisque virtutibus, quàm conjugium in altero homine. Idcirco non possumus anteponere virginem conjugato, nisi constet in cæteris virtutibus illos esse pares.

Ad quartum dico, S. Augustinum eo modo esse locutum, quo S. Hieronymus in epist. 47. minimum malum esse apertè nubere ei, qui simplex votum habet, quàm perpetuò occultè fornicari.

Vicesimo adducit Leonem, ex cujus operibus unum testimonium profert ex epist. 87. alias 85. ad Episcopos Africæ, ubi Leo ita loquitur: *Dicente Apostolo, ut inter alias Christianissimi regulas is Episcopus ordinetur, quem unius uxoris virum fuisse, aut esse constaret, tam sacra semper habita est ista præceptio, ut etiam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur servanda conditio.* Videtur enim hic dicere S. Leo, non modò posse Episcopum ordinari, qui uxorem habuerit, sed etiam qui habeat; & præterea posse Episcopum, qui non habet uxorem, eam ducere, si voluerit.

Sed ad hoc testimonium jam respondi in disputatione de cœlibatu sacerdotum. Admittimus enim Episcopum fieri posse, qui uxorem habeat, modò ab ea se continere deinceps velit. Posse autem Episcopum uxorem ducere numquam sensit, vel scripsit S. Leo; siquidem in codicibus emendationibus non habetur: *De nubere sacerdotis eligenda*, sed, *de muliere sacerdotis eligenda*. Jubet enim S. Leo, ut non solùm arceatur à sacerdotio, qui plures uxores habuit, sed etiam is qui unam habuit, quæ tamen alterius antea fuerit. Consule epist. 84. ad Anastasium, ubi

duer-

diſertis verbis Leo docet, non modò Epiſcopum, ſed etiam Presbyterum, Diaconum & Subdiaconum debere innuptum eſſe, vel continentem.

Poſtremo loco adducit Petrus Martyr Gregorium I. qui lib. 1. epiſt. 42. ita ſcribit: *Ante triennium enim Eccleſiarum Siciliæ Subdiaconi prohibiti fuerunt, ut more Romanæ Eccleſiæ ſuis uxoribus non miſcerentur, quod mihi durum atque incompetens* (impium pro incompetens, Petrus Martyr legere maluit ad rem exaggerandam) *videtur, ut qui uſum continentiæ non invenit, neque caſtitatem promiſit, compellatur à ſua uxore ſeparari, atque hoc, quod abſit, in deterius cadat.* Ex his multa deducit Martyr, quæ adverſus Catholicos pugnare videntur.

Primum eſt, Romanum Pontificem, qui prohibuerat, ne Subdiaconi Siciliæ ſuis uxoribus miſcerentur, feciſſe contra Nicænam Synodum, quæ Paphnutio auctore decrevit, non eſſe Clericis prohibendum propriæ uxoris commercium. At fabulam iſtam Paphnutianam in diſputatione de cœlibatu ſacerdotum evidenter, ut arbitror, confutavimus. Præterea, ſi unus Romanus Pontifex præceptum paulò durius, & incompetens, ut S. Gregorius dicit, impoſuit, mox illud à ſucceſſore temperatum fuit.

Secundum eſt, non fuiſſe eo tempore votum annexum ſacro ordini. Gregorius enim dicit, durum ſibi eſſe viſum, ut Subdiaconi caſtitatem tenere cogerentur, qui non promiſerant. At ſi in Sicilia Subdiaconi non vovebant, num alibi uſquam vovebant? Immò abuſus erat, quòd in Sicilia non voverent. Atque idcirco ibi S. Gregorius jubet, moneri Epiſcopos, ut nullum ordinent Subdiaconum, qui non antea continentiam voveat.

Tertium eſt, tyrannidem hanc à Romana Eccleſia cœpiſſe, in Orientali autem ſeu Græca Eccleſia ejuſmodi uſum non fuiſſe. Sed mendacium apertiſſimum eſt, non fuiſſe uſum continentiæ Subdiaconorum, atque ordinum etiam ſuperiorum in Orientali & Græca Eccleſia ante tempora S. Gregorii. Contrarium enim diſertis verbis docet Epiphanius hæreſi 59. Hieronymus lib. in Vigilantium. Leo epiſt. 84. & alii quos ſuprà citavimus in diſputatione de cœlibatu ſacerdotum.

Quartum eſt, Gregorium, licèt admodum ſuperſtitioſum, vidiſſe tamen hoc eſſe durum, & alienum à pietate, & moderari conatum, non tamen potuiſſe quantum volebat, ob canones & decreta. Sed quòd ſanctiſſimum virum admodum ſuperſtitioſum Petrus Martyr vocat, facit more ſuo. Quòd ait eum vidiſſe hoc eſſe alienum à pietate, mentitur, ut ſolet. Non enim impium, ſed incompetens Gregorius eſſe dixerat prædeceſſoris ſui decretum. Quòd addit S. Gregorium moderari conatum canones prædeceſſorum, ſed non tantum feciſſe quantum voluiſſet, planè divinat, vel ſomniat potiùs. Gregorius enim, ut ſumma poteſtate, ita etiam ſumma libertate utebatur in iis, quæ ad Dei honorem, & Eccleſiæ utilitatem pertinere videbat.

Adferunt alii quidam adhuc unum teſtimonium ex Gelaſio Papa. Is enim epiſt. 1. ad Epiſcopos Lucaniæ, cap. 23. de viduis, quæ continentiam voverant, loquens, ait: *Nos talibus nullum laqueum debemus injicere, ſed ſolùm adhortationes præmii ſempiterni, pœnaſque proponere divini judicii, & ut noſtra ſit abſoluta conſcientia, & illarum pro ſe rationem Deo reddat intentio.* Hæc ille.

Reſpondeo: laqueus, de quo Gelaſius loquitur, non eſt, ut adverſarii credunt, nuptiarum prohibitio iis quæ voverant, ſed iis quæ non voverant. Nam antè dixerat Gelaſius eas, quæ voverunt, non poſſe nubere ſine peccato: *Sicut*, inquit, *ſi ſe continere non poterant, ſecundùm Apoſtolum nullatenus nubere vetabantur: ſic habita ſecum deliberatione, promiſſam Deo pudicitiæ fidem debent cuſtodire.* Vult igitur Gelaſius non debere cogi viduas ad vovendum, ſed exponenda illis eſſe, & præmia ſi voveant, & reddant, & ſupplicia ſi voveant, & non reddant.

CAPUT XXXV.

Quòd juniores vovere poſſint.

SEquitur diſputatio quarta de iis, qui vota monaſtica ſuſpicere, ac nuncupare poſſunt. Quatuor ſunt genera perſonarum, quibus præ cæteris adverſarii negant facultatem hujuſmodi vota ſuſcipiendi. Primò, juniores. Secundò, filiifamilias invitis parentibus. Tertiò, conjuges ex conſenſu mutuo. Quartò, conjuges ante matrimonium conſummatum, invito altero conjuge.

De primo, Lutherus lib. de votis monaſticis ait, non oportere viros admittere ad vota monaſtica, niſi poſt annum 70. vel 80. Similiter in Confeſſione Auguſtana, art. 27. conqueritur, quòd pueri permittantur fieri religioſi. Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 15. §. 19. dicit olim nefas fuiſſe ante annum 60. admittere fœminam ad votum continentiæ. Martyr in lib. de cœlibatu, & votis eamdem querimoniam renovat. Probant ex illis verbis 1. Tim. 5. *Adoleſcentiores viduas devita*, vel ut eſt in Græco παραιτοῦ rejice, &, *Volo juniores nubere, matresfamilias eſſe* &c. poſſumus addere duos veteres Canones; nam Concilium Romanum ſub Sylveſtro, can. 10. prohibet velari ſanctimoniales ante annum 72. & beatus Gregorius lib. 3. epiſt. 11. vetat ſanctimonialem velari ante annum 60.

At his non obſtantibus dicimus duo. Primò ad vota ſuſcipienda continentiæ, obedientiæ, & paupertatis, requiri quidem eam ætatem, in qua ſit uſus liberi arbitrii; ſed ubi is adfuerit, in quacumque ætate licere talia vota nuncupare. Probatur primò Scriptura, Thren. 3. *Bonum eſt viro, cùm portaverit jugum ab adoleſcentia ſua.* Matth. 19. *Sinite parvulos venire ad me.*

Secundò exemplis: nam Joannes Baptiſta à pueritia receſſit in eremum, Luc. 1. B. Maria adoleſcentula vovit perpetuam continentiam, ut ſuprà demonſtravimus, B. Antonius, Paulus I. Eremita, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciſcus, aliique permulti in adoleſcentia Monachi facti ſunt, ut patet ex Athanaſio, Hieronymo, Gregorio & Bonaventura, in eorum ſanctorum vitis. Pari ratione omnes ferè ſanctæ Virgines, quas Eccleſia publicè colit, adoleſcentulæ voverant continentiam, ut Thecla, Agnes, Cecilia, Agatha, Lucia, Clara, Catharina, & aliæ propemodum infinitæ.

Tertiò probatur ex Patribus. Athanaſius de humanitate Verbi, dicit etiam pueros virginitatem profiteri doctos eſſe à Chriſto. Baſilius in quæſtionibus diffusè explicatis, quæſt. 15. diſputat in qua ætate recipiendi ſint homines ad vota monaſtica, & reſpondet, in prima ætate eſſe recipiendos pueros ad monaſterium, ſed non eſſe admittendos ad profeſſionem, niſi ubi cœperint liberum habere uſum rationis. Ambroſius lib. 3. de virginibus: *Non ergo*, inquit, *ætas rejicitur florentior, ſed animus examinatur. Ac certè Theclam non ſenectus, ſed virtus probavit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo, perfecta ſit Chriſto? Nec mireris in adoleſcentulis profeſſionem, cùm legeris in parvulis paſſionem. An dubitamus ſi eum uſque ad continentiam ſequatur adoleſcentia, quem uſque ad mortem confitetur infantia?*

Hie-

Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium de virginit. docet, in cœnobiis fuiſſe ſuo tempore homines omnis ætatis, pueros, viros, ſenes. Auguſtin. de ſancta virginit. cap. 36. *Sed*, inquit, *reſpice agmina virginum, puerorum, puellarumque ſanctarum. In Eccleſia tua eruditum eſt hoc genus, illic tibi à maternis uberibus pullulavit, nomen tuum ad loquendum linguam ſolvit, nomen tuum volut lac infantiæ ſuæ ſuxit infuſum. Non poteſt quiſquam ex hoc numero dicere, qui prius fui blaſphemus, & perſecutor; Immò etiam quod non juſſiſti, ſed tantummodo volentibus arripiendum propoſuiſti dicens, qui poteſt capere capiat, arripuerunt, voverunt, & propter regnum cœlorum ſeipſos, non quia minatus es, ſed quia hortatus es, caſtraverunt.*

Secundò dicimus ad profeſſionem publicam, expetendam etiam eam ætatem, quam leges Eccleſiæ præſcribunt, quæ pro temporum & locorum diverſitate variæ extiterunt. Nam Concilium Cæſarauguſtanum, cap. ult. & Agathenſe can. 13. jubebant exſpectari annum 40. antequam mulieres publicam profeſſionem emitterent. Concilium autem Carthaginenſe III. can. 4. jubebat exſpectari annum 25. Quod expoſitum eſt in Concilio Mileviano can. 26. debere intelligi, niſi aliqua neceſſitas cogat ante illud tempus virginem velari. B. Gregorius lib. 1. epiſt. 48. in inſulis ubi eſt moleſtior habitatio, jubet ne recipiatur aliquis ad monaſticam profeſſionem ante annum 18. ex quo rectè deducunt canoniſtæ, in aliis locis poſſe recipi in minori ætate, nimirum anno 14. quam ætatem definiunt multi canones, ut cap. Ad noſtram, & cap. Significarum, extra de regularibus.

Porrò Concilium Trullanum, can. 40. & Concilium Triburienſe, can. 24. permittunt profeſſionem etiam ante annum 12, ſed noſtro tempore Concilium Tridentinum, ſeſſ. 25. cap. 15. ſtatuit profeſſionem non debere fieri ante annum 16. quam ætatem etiam olim definierat S. Baſilius, ut teſtatur Concilium Trullanum cap. 40. ex quibus apparet numquam in Eccleſia fuiſſe conſuetudinem, aut legem, ut exſpectaretur annus 60. vel 80.

Ad argumenta. Illud Apoſtoli: *Adoleſcentiores devita*, ſeu reſice, intelligitur à numero earum viduarum, quas Eccleſia alebat, non à voto continentiæ. Solùm enim anus 60. annorum, quæ ſerpſas alere non poterant, volut Apoſtolus nutriri ſumptibus Eccleſiæ.

At, inquit Petrus Martyr, ſi juniores arcebat Paulus à convictu earum viduarum, quas alebat Eccleſia propter periculum incontinentiæ, cur non ob eandem cauſam arcendæ ſunt à voto? Reſpondeo, quæ alebantur ab Eccleſia, vovebant etiam continentiam, turpius autem fuiſſet deficere à voto aliquam ex iis, quæ publicè alebantur ab Eccleſia, quàm ex aliis; idcirco nolebat Apoſtolus recipi juniores ad numerum earum, quæ ab Eccleſia alebantur. Illis autem verbis: *Volo juniores nubere*, opponimus aliud, volo; ex 1. Cor. 7. *Volo omnes eſſe ſicut meipſum*, ideſt, continentes. Cùm enim iſtæ voluntates contrariæ ſint, oportet dicere neutrum adferre præceptum, & abſolutè quidem Apoſtolum cupiviſſe, ut omnes continerent, tamen quia nonnullæ bonum propoſitum deſeruerant, cœpiſſe optare, ut juniores quæ non viderentur perſeveraturæ, potiùs nuberent, quàm voverent. Vide quæ de hoc loco diximus ſuprà cap. 30.

Ad illud Concilii Romani dico primò, locum eſſe corruptum, & intelligibilem, & fortaſſe multò minorem annorum numerum debere poni pro 72. Dico ſecundò, loqui Concilium non de omnibus virginibus, ſed de illis ſolùm quæ antequam profiterentur, viros petierunt, ut ipſa verba Concilii indicant, illæ enim diutius quàm cæteræ probandæ videntur.

Ad Gregorium dico, eum loqui de ſola Abbatiſſa. Sic enim ait: *Juvenculas Abbatiſſas fieri vehementiſſimè prohibemus. Nullam igitur fraternitas tua, niſi ſexagenariam virginem, cujus ætas hoc, atque mores exegerint, velari permittat.*

CAPUT XXXVI.

Licere filiis ingredi Religionem parentibus invitis.

DE ſecundo, an videlicet filii invitis parentibus fieri poſſint religioſi, Lutherus in lib. de votis monaſticis dicit, non poſſe filios, quamvis maximæ ætatis ſint, ingredi religionem ſine conſenſu parentum, ſi adhuc ſuperſint. Idem docent Magdeburgenſes Cent. 4. cap. 10. col. 1304. & Cent. 6. cap. 6. col. 354. & Martyr in lib. de cœlibatu, & votis. Ratio eorum prima eſt, quia præceptum de obediendo parentibus, in omni ætate obligat, & ſicut non licet ulli vovere, quòd non obediet parentibus, ita non licet vovere aliquid eis invitis. Secundò, quia uxor non poteſt ingredi religionem ſine conſenſu viri, nec ſervus ſine conſenſu domini, ergo nec filii ſine conſenſu patris, & confirmatur ex Concilio Gangrenſi, cap. 16. *Quicumque filii à parentibus prætextu divini cultus abſcedunt, nec debitam reverentiam dependunt illis, anathema ſint.* Contrarium docet B. Thomas in 2. 2. quæſt. 88. art. 8. ad 2. & antea idem probaverat exemplo ſuo, quippe invitis & repugnantibus matre & fratribus, ordinem Prædicatorum profeſſus eſt.

Nos breviter reſpondemus, licere filiis invitis parentibus ad religionem tranſire, duabus ſervatis conditionibus. Una, ut ad annos pubertatis pervenerint. Porrò pubertas in viris eſt anno 14. ut habemus cap. 1. de regularib. in 6. in fœminis anno 12. ut habemus can. puella, 20. qu. 2. Altera conditio eſt, ut parentes non ſint in tali neceſſitate, ut ſine filiorum auxilio vivere non poſſint. Tunc enim tenentur ex præcepto Dei, parentibus adeſſe.

Probatur jam hæc ſententia, primò Scripturis. Etſi enim hoc Scripturæ diſertè non docent, tamen eis valde conforme eſt. Geneſ. 12. *Egredere de domo tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Deuter. 33. *Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ: Neſcio vos; & fratribus ſuis: Ignoro illos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſervaverunt.* Ubi Moſes in laudibus Levitarum ponit, quòd parentes & fratres deſeruerint, ut Deo liberiùs vacarent. Unde gloſſa interlinearis exponit, qui dixerunt: neſcio vos, patri & matri curſum mentis impedientibus. Item Pſal. 44. *Obliviſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet Rex decorem tuum.* Item Matth. 10. *Qui amat patrem vel matrem plus quàm me, non eſt me dignus.* Et Lucæ 9. non permiſit Dominus eum, quem vocabat, ut iret domum ad ſalutandum, vel ad ſepeliendum parentem.

Secundò ſacris canonibus; nam in Concilio Toletano X. cap. ult. *Parentibus*, inquit, *filios religioni tradere non amplius, quàm uſque ad quartumdecimum eorum ætatis annum licentia poterit eſſe. Poſtea verò, an cum voluntate parentum, an ſuæ devotionis ſit ſolitarium votum, erit filiis licitum religionis aſſumere cultum.* Item 20. quæſt. 2. can. Puella, qui ſumptus eſt ex Concilio Triburienſi, can. 24. *Puella*, inquit, *ſi ante duodecimum ætatis annum ſponte ſua velamen ſibi ſacrum aſſumpſerit, poſſunt ſtatim parentes vel tutores id factum irritum facere ſi voluerint. Si verò in fortiori ætate adoleſcen-*

lescentula, vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi. Item cap. Cùm virum, de regularib., Clemens III. loquens de puella nubili: *Tunc*, inquit, *quia liberum habet arbitrium in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.*

Tertiò, testimoniis Patrum. Chrysostomus in fine lib. 3. contra vituperat. vitæ monasticæ: *Sin autem*, inquit, alloquens parentes, *vos contenderitis, filii quidem si fuerint egregia virtute præditi, etiamsi nolueritis, ad hanc pervenient Philosophiam monasticam, sempiternisque gaudiis fruentur: Vos autem infinitos vobis ipsis cruciatus congeretis.* Idem homil. 84. in Joan. *Cùm spiritualia*, inquit, *impediunt parentes, nec agnoscendi quidem sunt.* Similia habet in cap. 6. epist. ad Ephes. in illud: *Filii obedite parentibus in Domino*; vult enim additum esse, *in Domino*, quia non debemus eis parere, cùm pietatem impediunt.

Theophylactus in cap. 19. Joann. in illud: Ecce mater tua; *Oportet*, inquit, *quidem parentibus ad pietatem obsistentibus non parere; non obsistentibus autem omni cura servire.*

Ambrosius lib. 3. de virginitate loquens de illis, quæ invitis parentibus profitebantur, non arguit ipsas, sed eorum parentes, qui vim facere conabantur, quos dicit esse pejores Gentilibus, qui filias præmiis ad virginitatem invitabant: *Illic præmiis*, inquit, *revocantur à nuptiis: hic ad nuptias coarctabuntur injuriis? Illic violentia fit ut capiantur? hic fiet violentia ne profiteantur? Et potest esse patientia Sacerdotum, ut non vel morte oblata, si ita necesse est, integritatis sacrificium vendicent?*

Hieronymus in epist. de suspecto contub. *Si quis*, inquit, *te corripit, quòd sis Christiana, quòd sis Virgo, non cures qua matrem deseruerit, ut in monasterio inter virgines viveres: talis detractio laus tua est. Item crudelitas ista pietas est, illum enim præfers matri, quem præferre juberis & animæ tuæ.* Idem ad Heliodorum, quæ prima est omnium: *Licet*, inquit, *parvulus ex collo pendeat nepos, licèt sparso crine, & scissis vestibus ubera, quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater jaceat, percalcato perge patre, siccisque oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.* Idem in vita Malchi testatur, eum, cùm à parentibus ad nuptias minis & blanditiis cogeretur, eis invitis, ad monasterium se contulisse.

Augustinus in epist. 38. ad Letum, qui à matre impediebatur, ne ad vitam perfectam sequeretur: *Sed quid*, inquit, *dicit, aut quid allegat? fortè decem illos menses, quibus viscera ejus oneràsti, & dolores parturitionis, ac labores educationis? Hoc hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris, ut in vitam æternam invenias eam. Hoc memento, ut oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es, si turris fundamenta posuisti.*

Gregorius Turonicus in vita Leobardi & Pappulæ, laudat eos, quod tam ille, quàm illa, invitis parentibus, monasticam professionem susceperint. Gregorius homil. 37. in Evangelia, in illud: Qui non odit patrem &c. *Quos*, inquit, *adversarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo nescimus.*

Denique B. Bernardus epist. 3. quam scribit nomine Heliæ Monachi ad parentes ejus: *Sola*, inquit, *causa, quæ non licet obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit, qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Si verè me, ut boni, & pii parentes diligitis, quid me Patri omnium Deo placere satagentem inquietatis, & ab ejus servitio, cui servire regnare est, retrahere tentatis? Verùm nunc cognosco, quia inimici hominis domestici ejus. In hoc vobis obedire non debeo, in hoc non agnosco vos parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad meum atque vestrum, immò universorum Patrem. Alioqui quid mihi & vobis? quid à vobis habeo, nisi peccatum, & miseriam &c.*

Quartò, probatur ratione B. Ambrosii lib. de virginibus: *Cui licet*, inquit, *maritum eligere, cur non licet Deum præferre?* An licet filiis parentibus invitis, matrimonium contrahere, cur non etiam liceat jisdem invitis continentiam profiteri? Præterea licet viro, uxore invita, ad religionem transire, quando matrimonium de præsenti quidem contractum erat, sed nondum consummatum, ut habemus c. Verum, & c. Ex publico, de conversione conjugatorum: ergo multò magis licebit invito patre. Præterea quilibet ingenuus post annos pubertatis est juris sui, quantum ad ea, quæ ad personam & statum suum pertinent. In hoc enim differunt servi à liberis. Denique, magis obediendum est Deo, quàm hominibus, Act. 5. Deus autem consulit perfectam vitam, Matth. 19. omnibus in genere, & in particulari interna inspiratione vocat quosdam: ergo si parentes resistant, audiendi non sunt.

Neque argumenta in contrarium vim ullam habent. Primum est, Deus jubet obedire parentibus, & eos honorare. Ephes. 6.

Respondeo: parentibus duo à filiis deberi, obedientiam, & honorem, idest, temporalia subsidia. Quantum ad primum, dico ex Chrysostomi, Theophylacti, Hieronymi, & aliorum expositione in eum locum, ideo Apostolum addidisse, *in Domino*, ut intelligamus, non esse eis obediendum, nisi in iis, quæ non impediunt pietatem. Quantum ad alterum, dico, præceptum illud, ut alia omnia affirmativa, non obligare, nisi in casu necessitatis, cùm videlicet pater sine filii opera vivere non potest. Si enim vel dives sit, vel habeat alios, à quibus alatur, filius non tenetur ei adesse, ut expressè docet Luc. 9. Dominus cùm ait: *Sine mortuos sepelire mortuos suos.* Nam ut Theophylactus exponit, qui dixerat: *Sine, ut vadam, & sepeliam patrem meum*, non dicere voluit: Pater meus mortuus est, debeo eum sepelire; sed, sine ut maneam cum patre meo, usque ad mortem ejus; cùm autem obierit, & eum sepeliero, tunc sequar te.

Secundum argumentum erat: Uxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec servus sine consensu domini; igitur nec filius sine consensu patris.

Respondeo: vir non habet corporis sui potestatem, sed uxor, ut dicitur 1. Cor. 7. & ideo non potest vir de persona sua disponere sine consensu uxoris. Filii autem, quoad personam suam, liberi sunt post annos pubertatis. Unde B. Augustinus, qui epist. 36. ad Letum docuit posse filios invitis parentibus sequi perfectionem; idem in epist. 199. ad Ediciam, docet, uxorem id facere non posse sine consensu viri. Pari ratione servus non habet personæ suæ potestatem, sed dominus ejus: ideo de ea disponere non potest. Addit B. Thomas 2. 2. quæst. 189. art. 6. quod cùm subjectio servilis sit pœna peccati, non autem subjectio filialis, non mirum videri debet, si servis adimitur aliquid, quod antea eis competebat, & id non adimitur filiis.

Argumentum tertium ex Concilio Gangrensi, cap. 16. Respondeo: fuisse eo tempore quosdam, qui malè intelligentes verba Domini, Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & uxorem, & filios &c.* prætextu Evangelii relinquebant non solùm parentes, sed etiam uxorem, & liberos, nec eorum ullam curam gerebant, etiamsi maximè indigerent. Hos ergo Synodus anathemati subjicit. Unde cap. 14. anathema dicit conjugibus deserentibus conjuges. Et cap. 15. parentibus deserentibus filios, & cap. 16. filiis negligentibus parentes.

Ex

Ex quo apparet, nihil facere hoc decretum contra religioſos, qui parentibus adſunt, ſi eorum præſentia neceſſariò indigeant. Si autem non indigeant neceſſariò, abſunt quidem corpore ab eis, tamen eos juvant quomodo religioſos decet, nimirum precibus apud Deum. Nam etiam filii ſæculares non eodem modo juvant parentes, ſed alii conſilio, alii artificio, alii opibus, prout convenit ſtatui uniuſcujuſque.

Addit quartum argumentum Petrus Martyr ex Baſilio quæſt. 15. fusè explicata, ubi filios dicit non eſſe recipiendos ad monaſticam diſciplinam, niſi à parentibus offerantur. Reſpondeo: loquitur S. Baſilius de filiis, qui ob minorem ætatem adhuc ſubſunt in omnibus patriæ poteſtati, id quod textus Baſilii loquitur apertiſſimè: *Eos*, inquit, *qui ſub parentibus ſunt, dum ab illis ipſis adducuntur, coram multis teſtibus ſuſcipiemus.*

CAPUT XXXVII.

Licere conjugatis ex conſenſu vovere continentiam.

DE tertio, an liceat conjugatis ex conſenſu mutuo ſuſcipere vota perpetuæ continentiæ. Negat hoc diſertis verbis Petrus Martyr in commentar. 1. Cor. 7. & probat ex verbis Pauli: *Nolite fraudare invicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, ut vacetis orationi, & iterum revertimini in idipſum.* Ubi Paulus ſolùm ad tempus concedit vacationem ab uſu conjugali. Idem docent Magdeburgenſes Cent. 4. cap. 10. col. 1304. ubi accuſant Malchum Monachum, tamquam matrimonii contemptorem, quia ex conſenſu perpetuo abſtinuit ab uxore, quam duxerat in captivitate ſua. Ubi obiter notanda eſt imperitia, vel nequitia ipſorum. Nam, ut Hieronymus ſcribit in vita Malchi, cogebatur Malchus à Barbaris ducere in uxorem mulierem quamdam, quæ virum habebat; cùm igitur non poſſet ſine peccato adulterii illam accipere, ſimulavit nuptias, ut mortem evaderet, & illam pro ſorore habuit, & tamen Magdeburgenſes illum reprehendunt, quòd illi mulieri miſceri noluerit.

At hic error impudentiſſimus eſt; & probo primò ex ipſo Pauli loco: nam Paulus poſtquam ait: *Iterum revertimini in idipſum*, ſubdit: *Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium.* Ubi illud: *Secundùm indulgentiam*, non poteſt referri ad illud: *Nolite fraudare invicem.* Ibi enim locum habet imperium, non indulgentia; neque ad illud: *Niſi ex conſenſu ad tempus, ut vacetis orationi.* Nam abſtinere ad tempus ex conſenſu propter orationem, non eget indulgentia. Id enim dicimur indulgere quod non libenter concedimus, ſed quaſi coacti. Paulus autem maximè cupiebat, ut continerent, cùm dicat: *Cupio omnes eſſe ſicut meipſum*; ergo illud, ſecundùm indulgentiam, refertur ad illud: *Iterum revertimini in idipſum.* Id enim Paulus non libenter concedit, ſed indulget propter incontinentiam illorum; quomodo exponunt Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum. Auguſtinus lib. 1. contra Julianum, cap. 21. Ambroſius, Theodoretus, & alii in hunc locum. Ergo qui perpetuò continent ab uxore ex conſenſu, rem gratiſſimam Paulo faciunt; tantum abeſt, ut ipſe id prohibuerit.

Secundò, probatur ex Patribus, Baſilius in quæſtionibus diffusè explicatis, quæſt. 12. *Eos*, inquit, *qui in conjugio matrimonii ad talem vitam accedunt, percunctari oportet, an ex conſenſu hoc faciant &c.* Epiphanius hæreſi 59. & Hieronymus lib. contra Vigilantium dicunt, conjugatos non conſueviſſe ſacris initiari, niſi continentiam perpetuam ab uxore promitterent. Quod idem ſtatuit Concilium Arelatenſe II. can. 2. Idem quoque S. Hieronymus in epiſt. 14. ad Celantiam, arguit eam fœminam, quòd ſine conſenſu viri continentiam voviſſet.

Auguſtinus in epiſtola ad Ediciam, quæ eſt 199. *Quod*, inquit, *Deo pari conſenſu ambo voveratis, perſeveranter uſque in finem reddere ambo debuiſtis. A quo propoſito ſi lapſus eſt ille, tu ſaltem conſtantiſſimè perſevera.* Et epiſt. 45. ad Arment. & Paulinam: *Ambo*, inquit, *Deo reddite, quod ambo voviſtis.* Et infrà: *Sit veſter conſenſus oblatio ad ſupernum altare Creatoris &c.* Et ſuprà: *Nunc verò quia tenetur apud Deum ſponſio tua, non te ad magnam juſtitiam invito, ſed à magna iniquitate deterreo.* Idem Auguſtinus in epiſt. 32. ad Paulinum, laudat eum, quòd cum Theraſia conjuge ſua continentiæ votum ſuſceperit. Ipſe etiam S. Paulinus epiſt. 3. ad Aprum, mirificè eum laudat, quòd cum uxore perpetuam continentiam Deo voverat.

Gregorius lib. 9. epiſtola 39. ad Theotiſtam patriciam: *Si verò*, inquit, *utriſque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accuſare, quando certum eſt, quod omnipotens Deus, qui munera conceſſit, mixtura non prohibuit?* Theodoretus lib. 4. hiſt. cap. 13. laudat Pelagium Laodicenſem Epiſcopum, quòd prima die nuptiarum, cùm ipſe juvenis juvenem ſponſam accepiſſet, ei perſuaſerit, ut ſimul continentiam voverent. Hilarius Arelatenſis in epiſt. ad Auguſtinum, quæ præponitur libris de prædeſtinat. *Sciat*, inquit, *ſanctitas tua, fratrem meum cum matrona ſua ex conſenſu perfectam Deo continentiam devoviſſe. Unde rogamus ſanctitatem tuam, ut orare digneris, quo hoc ipſum in eis Dominus confirmare & cuſtodire dignetur.*

Probatur tertiò, exemplis eorum, quos rectè feciſſe, quòd ex conſenſu continentiam voverint, nullo modo negari poteſt, cùm ſancti fuerint, & miraculis claruerint. Primum exemplum eſt Mariæ & Joſeph. Quòd enim veri conjuges fuerint, patet ex Evangelio Matth. 1. *Joſeph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Et: *Joſeph vir ejus, cùm eſſet juſtus &c.* quòd autem ex conſenſu perpetuo continuerint, certum eſt. Fuit enim error Helvidii à tota Eccleſia damnatus, quòd B. Maria non fuerit ſemper virgo. Unde B. Auguſtinus de conſenſu Evangeliſtarum, lib. 2. cap. 1. *Hoc exemplo*, inquit, *magnificè inſinuatur fidelibus conjugatis, etiam ſervata pari conſenſu continentia, poſſe permanere conjugium, non permixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis affectu.* Neque hoc exemplum adverſarii negare poſſunt.

Nam Centuriatores Cent. 1. lib. 1. c. 10. col. 366. dicunt, Joſephum & Mariam ita verum conjugium contraxiſſe, ut voluerint, ſtatuto tempore, more aliorum conjugum liberos procreare. Quod etiam docet Martinus Bucerus in c. 1. Matth. Petrus Martyr in lib. contra Smithæum de cœlib. & Calvinus in 1. cap. Luc. Id autem etſi blaſphemum eſt, cùm B. Mariam virginitate animi, quæ ſola virtus eſt, ſpoliare nitatur, tamen in eo nobis deſervit, quòd hinc habemus non poſſe negare hæreticos, quin veri conjuges fuerint Maria & Joſeph. Porrò idem Centuriatores Centur. 4. cap. 5. col. 405. dicunt errorem Helvidii eſſe, dicere B. Mariam aliquando cum Joſepho viro ſuo rem habuiſſe: nec poſſunt dicere, B. Mariam, invito Joſepho, continuiſſe, nec è contrario, cùm uterque ſanctiſſimus fuerit.

Secundum exemplum eſt Ammonis Monachi, qui cum uxore virgine ex conſenſu ſemper virgo permanſit, teſte Palladio in hiſtoria Lauſiaca, cap. 8. & quòd hoc Deo placuerit, ex eo manifeſtè colligitur, quòd ejus animam S. Antonius in cœlum ab

Ange-

Angelis deferri cum ſumma gloria vidit, ut Athanaſius refert in vita S. Antonii. A

Tertium exemplum eſt apud Caſſianum Collat. 14. cap. 7. ubi refert, Laicum quemdam, quia cum uxore ſua, ex conſenſu continentiam virginalem colebat, adeò claruiſſe, ut Dæmonem quemdam ferociſſimum, quem S. Joannes Abbas expellere ab obſeſſo corpore non potuerat, ipſe ſola ſua præſentia mox expulerit.

Quartum eſt S. Paulini & Tharaſiæ uxoris, qui ex conſenſu votum perpetuæ continentiæ ſuſceperunt. De quo vide epiſt. 32. Auguſtini ad Paulinum.

Quintum eſt S. Maturiani & Maximæ uxoris, de quo vide Victorem lib. 1. de perſecutione Wandalica. B

Sextum eſt apud Gregorium Turonicum de gloria Confeſſorum, cap. 32. ubi refert, quòd cùm ex duobus conjugibus, qui ſemper ex conſenſu caſtè vixerant, altera mortua eſſet, alter in hæc verba prorupit: *Gratias tibi ago, omnipotens Conditor, quòd hanc puellam, ſicut eam tradidiſti impollutam, & ab omni voluptatis contagio puram, ita tibi reſtituo. Illa verò etiamſi mortua eſſet, ſubridens ait: Sile vir Dei, quia non eſt neceſſe proloqui noſtrum, nemine interrogante, ſecretum.*

Septimum eſt S. Eduardi Angliæ Regis, de quo Surius tom. 1. ex antiquo manuſcripto refert, quòd cùm unà cum uxore virgo permanſiſſet, multis miraculis claruit, & poſt annos centum à morte, inventus eſt omnino integer, adeò ut ne barba quidem illi, quæ prolixa & cana fuerat, decidiſſet. C

Octavum eſt S. Henrici I. Imperatoris, ſed ſecundi Regis, & Kunegundis uxoris ejus, qui ſimiliter ex conſenſu virgines permanſerunt, & miraculis claruerunt, adeò ut vomerem candentem ſine læſione calcaverit S. Kunegundis in teſtimonium virginitatis, de quibus vide Krantzium lib. 3. cap. 32. ſuæ Saxoniæ.

Nonum eſt Petri Urſeoli Ducis Venetorum, apud Volaterranum lib. 4. qui cum uxore ex conſenſu caſtè vivens, miraculis illuſtris fuit.

Decimum eſt S. Catharinæ Suecæ, quæ cum viro ſuo virgo permanſit, & miraculis claruit. Volaterranus lib. 22. D

Undecimum Boleslai Pudici Polonorum Regis, de quo ſic canit Clemens Janicius Polon.

Conjuge conſenuit cum virgine virgo maritus,
Addictus ſtudiis caſta Diana tuis.

Duodecimum eſt Alphonſi II. Regis Caſtellæ, de quo ſimilia refert Volaterranus lib. 2. quòd nimirum miraculis claruerit, & ab uxore perpetuò ſe continuerit.

Probatur ultimò ratione. Nam tota cauſa, cur non liceat viro profiteri continentiam, eſt, quia non habet poteſtatem corporis ſui; & nemo poteſt rem alienam donare invito domino. At iſta cauſa ceſſat, cùm ex conſenſu fit votum. E

Adde poſtremò, quòd ſolùm contrà objici poteſt illud Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*. Sed hoc facilè ſolvitur; nam non ſolvitur conjugium per votum continentiæ. Unde Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini, cap. 25. *Beatiora*, inquit, *ſanè conjugia judicanda ſunt, quæ ſine filiis procreatis, ſive etiam iſta terrena prole contempta, continentiam inter ſe pari conſenſu ſervare potuerint; quod neque contra illud præceptum ſit, quo Dominus dimitti conjugem vetat, & illud ſervatur quod ait Apoſtolus: Reliquum eſt, ut qui habent uxores, tanquam non habentes ſint.*

CAPUT XXXVIII.

Per vota ſolemnia ſolvi Matrimonium ratum, non conſummatum.

DE quarto duo ſunt errores extremi. Unus eſt Martini Kemnitii contra ſeſſ. 24. Concilii Tridentini can. 6. & Magdeburgenſium, qui docent, matrimonium ſive ſit ratum & conſummatum, ſive ſit ratum tantùm, non poſſe ſolvi per monaſticam profeſſionem. Ita docent Centur. 1. lib. 2. cap. 12. col. 637. idem docet Eraſmus in cap. 7. 1. ad Corint. & in eamdem ſententiam propendet ex Catholicis Claudius Eſpencæus lib. 6. cap. 4. de continent. ſuntque pro hac ſententia graviſſima argumenta. Nam Matth. 19. & 1. Cor. 7. matrimonium inſolubile eſſe pronunciatur: quòd autem hoc de rato dicatur, patet primò, quia matrimonium ratum non differt à conſummato ulla eſſentiali differentia; copula enim carnalis actus quidam eſt conjugii, non eſſentia conjugii. Secundò, matrimonium ratum eſt verum Sacramentum, ſignificans Chriſti & Eccleſiæ unionem inſeparabilem, ergo indiſſolubile. Præterea Tertiò, per matrimonium ratum dat vir uxori poteſtatem corporis ſui: ergo non poteſt invita uxore continentiam Deo vovere.

Alter error eſt in altero extremo, quòd nimirum matrimonium etiam conſummatum diſſolvatur per ingreſſum in religionem. Ita decrevit Juſtinianus C. de Epiſc. & Cler. l. finali; & refert hanc legem Gregorius lib. 9. epiſt. 39. pro qua ſententia adduci ſolet Baſilius in quæſtionibus fuſiùs explicatis, q. 12. ubi videtur dicere, virum, qui non poteſt ab uxore impetrare conſenſum tranſeundi ad religionem, poſſe ea invita id facere; adducitur etiam exemplum Theonæ Abbatis, de quo Caſſianus col. 21. cap. 9. ſcribit, quòd cùm per quinque annos cum uxore vixiſſet, ac deinde Monachus fieri vellet, & ab uxore licentiam non impetraret, illa invita, matrimonium ſolvit, & Monachus factus eſt. Et cap. 10. ſcribit idem Caſſianus, non debere hoc factum reprehendi, cùm iſte Theonas Apoſtolicis miraculis poſtea claruerit, & à plurimis magnis Patribus factum ejus collaudatum fuerit.

At nihilominus Eccleſiæ ſententia eſt in medio; nimirum matrimonium ratum ſolvi per monaſticam profeſſionem, non autem matrimonium conſummatum. Id habemus cap. Ex publico, & cap. Ex parte tua, & cap. Verum, de converſione conjugat. & 27. quæſt. 2. can. deſponſatam, aliiſque multis canonibus ibidem; quibus acceſſit Tridentini Concilii, ſeſſ. 24. can. 6. ubi dicitur: *Si quis dixerit matrimonium ratum, non conſummatum, per ſolemnem religionis profeſſionem alterius conjugum non dirimi, anathema ſit.*

Probatur ergo ſecunda pars hujus ſententiæ contra ſecundum errorem. Primò, ex ipſa Scriptura: nam quod Chriſtus ait: *Quos Deus conjunxit, homo non ſeparet*. Et: *Qui dimiſerit uxorem, facit eam mœchari*. Matth. 19. & quod ait Apoſtolus 1. Corint. 7. *Iis qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, mulierem à viro non diſcedere &c.* in aliquo matrimonio locum habere debet, ergo ſaltem in matrimonio conſummato; ſi enim in hoc non habet locum, in nullo habebit. Secundò, ex Patribus: nam Hieronymus in epiſt. 14. ad Celantiam, arguit eam, quòd ſine licentia viri continentiam voviſſet. Item Auguſtinus epiſt. 45. ad Armentarium, & in epiſtola 199. ad Ediciam, diſertè docet, non licere conjugi, invito conjuge, vovere continentiam, & ſi id faciat,

faciat, debere cogi, ut, voto non obſtante, viro ſuo debitum reddat. Idem docet Gregorius lib. 9. epiſt. 39. ad Theoctiſtum, ubi reprehendit legem civilem, quæ permittit contrarium. Idem prohibent VIII. Synodus & Nicolaus I. in epiſt. ad Carolum Regem, aliaque Conciliorum & Pontificum decreta apud Gratianum 27. quæſt. 2. necnon in decretalibus tit. de converſ. conjugatorum.

Ad teſtimonium Baſilii reſpondeo, fortaſſe loqui eum de matrimonio rato, ſed nondum conſummato. Quod ſi ita eſt, ſententia ejus nobis apertiſſimè favet. Sin autem de conſummato fortè loquatur, dico tria habere eo loco Baſilium. Primum enim aſſerit, conjugatum venientem ad monaſticen, debere interrogari, an conſenſum uxoris obtinuerit: *Vir enim non habet poteſtatem corporis ſui, ſed uxor*, ut Apoſtolus ait 1. Cor. 7. Deinde addit Baſilius, ſi conjunx repugnet, ac reſiſtat, oportere audire Domini vocem: *Qui non odit patrem, matrem, uxorem &c. non eſt me dignus*. Quæ duo inter ſe pugnare videntur. Sed addit tertiò, ſæpè accidiſſe, ut orationibus à Deo impetratum ſit, ut conjux morbo correpta, conſenſum præbere cogeretur.

Videtur ergo S. Baſilius velle, ut conjugatus, ſi Monachus fieri velit, primùm conſenſum uxoris quærat: ſi impetrare non poteſt, oret Deum, & lachrymis & jejuniis inſtet, quo id etiam uxori perſuadeatur, ac tum demum obtento conſenſu Monachus fiat. Sic enim & Apoſtolo obediet, dum non ſine conſenſu conjugem relinquit, & Chriſto etiam parebit, dum uxoris amorem Chriſti amori poſtponit. Exemplum habemus in fratre & ſorore S. Bernardi. Nam & ille ab uxore, & illa à marito orationum inſtantia conſenſum obtinuit, quem antea impetrare non poterant. Vide lib. 1. cap. 4. & 6. vitæ S. Bernardi.

Ad exemplum Caſſiani dico, eſſe illud unum ex iis factis Sanctorum, quæ ſunt admiranda, non imitanda. Credendum enim eſt, peculiari Spiritus ſancti admonitu id factum eſſe, præter communem ordinem, ac legem, quandoquidem ille tot claruit poſtea ſignis & virtutibus.

Probatur altera pars contra alterum errorem. Primò, teſtimoniis Eccleſiæ ſuprà citatis; etſi enim adverſarii ea non recipiunt, tamen cùm nulla ipſi in contrarium adferant, recta ratio docet, potiùs credendum eſſe tot ſanctis Pontificibus, & uni generali Concilio, quàm ſimplici inficiationi paucorum hominum.

Secundò probatur exemplis Sanctorum. Ac primum, quòd ſanctam Theclam ante matrimonii conſummationem S. Paulus à nuptiis revocaverit, teſtatur Epiphanius hæreſi 78. & Ambroſius lib. 2. de virginibus.

Secundum exemplum eſt S. Alexii, qui prima nocte nuptiarum uxorem intactam relinquens, peregrè profectus eſt, caſtamque vitam perpetuò duxit: ita refert Simeon Metaphraſtes in ejus vita, cujus hiſtoria totius Eccleſiæ à multis ſæculis celebratione confirmata eſt.

Tertium exemplum eſt S. Euphraſiæ, de qua ſimilia refert idem Simeon Metaphraſtes.

Quartum eſt S. Ceciliæ, quæ, teſte eodem Metaphraſte, prima nocte nuptiarum negavit viro ſuo Valeriano conjugale debitum, quia numerum continenter vivere volebat.

Quintum eſt apud Auguſtinum lib. 8. Confeſs. cap. 6. ubi ſcribit, duos milites, lecta Antonii vita, mox vota monaſtica ſuſcepiſſe, relictis ſponſis, quas habebant: illas verò cùm id cognoviſſent, ſimiliter feciſſe. Nec refert quòd ab Auguſtino dicantur ſponſæ, non uxores; nam ſæpiſſimè Veteres ſponſas & ſponſos vocant uſque ad conſummationem matrimonii, atque exinde maritos & uxores. Sic accipitur nomen ſponſæ in cap. Ex publico, & cap. Cariſſimus, & cap. Ex parte tua, extra de converſione conjugatorum; & eodem modo Auguſtinus lib. 8. Confeſs. cap. 3. *Inſtitutum eſt*, inquit, *ut ſponſæ jam pactæ, non citò tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam non ſuſpiravit ſponſus dilatam*. Præterea adverſarii non ſolùm uxores, ſed etiam ſponſas futuras, negant poſſe dimitti propter vota monaſtica.

Sextum eſt S. Leobardi, qui, teſte Gregorio Turonenſi, rupit fœdera nuptialia cum honeſta puella inita, & invitis parentibus Monachus factus eſt.

Septimum eſt apud Gregorium lib. Dialog. 3. c. 14. ubi dicit, Gregoriam ſacram virginem, nuptiis jam conſtitutis, ad Eccleſiam confugiſſe, & ſanctimonialis vitæ habitum petiſſe, ac impetraſſe.

Probatur ultimò, duplici ratione. Prima eſt, quia ratio ipſa docet, ſemper eſſe licitum tranſire de ſtatu minus perfecto ad perfectiorem, ſi id poſſit fieri ſine ullius detrimento. At ſtatus conjugii eſt imperfectior ſtatu religionis: ergo poterit ab uno ad alium fieri tranſitus, quando id fiat ſine ullius detrimento: fit autem ſine ullius detrimento, quando matrimonium eſt ratum, ſed non conſummatum. Nam cùm matrimonium eſt conſummatum, duplex detrimentum oritur, ſi dirimatur; unum proli jam natæ, vel conceptæ, quæ non poterit tam bene educari; alterum ipſi conjugi, quæ manet ligata, nec poteſt alteri nubere, & quando etiam poſſet, non tam commodè, cùm non ſit amplius virgo. At nihil horum invenitur in matrimonio non conſummato. Ibi enim nulla eſt proles, & uxor poteſt alteri nubere, & æquè bene, atque antea, cùm adhuc ſit virgo, & nihil infamiæ incurrat ex hujuſmodi repudio, ut notum eſt.

Dices: at injuria illi fit, cùm ſpoliatur invita re ſua. Reſpondeo: tenetur conſentire marito volenti perfectiores nuptias ſine ulla comparatione inire, cùm id facere poſſit ſine ſui incommodo, poteſt autem cogi ut faciat, quod tenetur facere.

Dices rurſum: ſi hæc ratio valeret quidquam, probaret non ſolùm propter monaſticam profeſſionem matrimonium ratum dirimi, ſed etiam propter ſacrorum ordinum ſuſceptionem, ac præcipuè propter epiſcopalem dignitatem, cùm etiam ſacro ordini ſit annexum ſolemne votum continentiæ, & ſtatus Epiſcoporum ſit perfectior ſtatu religioſorum. At non dirimitur matrimonium ratum propter ordinis ſacri ſuſceptionem, ut Joannes XXII. definivit in Extravaganti, Antiquæ concertat. de voto. Reſpondeo: non eſſe ſimilia; nam monaſticæ profeſſioni repugnat per ſe, & ex natura rei conjugium, non autem repugnat per ſe, & ex natura rei ordini ſacro, ſed ex ſolo decreto Eccleſiæ.

Secunda ratio eſt: nam in matrimonio duplex invenitur vinculum; unum ſpirituale, quod ex ſolo conſenſu naſcitur; alterum carnale, quod naſcitur ex copula; ſed illud carnale dirimitur per mortem corporalem, ut patet ex 1. Corinth. 7. ergo vinculum ſpirituale diruni debet per mortem ſpiritualem & civilem: talis eſt monaſtica profeſſio, qua homo toti mundo quodam modo moritur. Et ex hac etiam ratione patet, cur non dirimatur tale matrimonium per ordinem ſacrum; nam ſacer ordo non requirit mortem illam ſpiritualem ſeu civilem, qua quis opibus & propriæ voluntati renunciet.

Ad argumenta duplex eſt ſolutio. Una communis Theologorum, quam præcipuè Sotus explicat in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 4. quod tam inſolubile ſit matrimonium tantum ratum, quam conſummatum; & tunc ad illa omnia argumenta reſpondent, ea pro-

probare optimè matrimonium ratum non posse dirimi ab homine, ideſt, humana ulla auctoritate, ſed tamen non probare, quin poſſit dirimi à Deo; Deum autem eſſe qui dirimit, cùm ſponſum vocat ad religionem.

Dices: unde habemus, quòd Deus dirimat matrimonia rata, & non dirimat etiam conſummata per vocationem ad religionem, cùm certum ſit, Deum omnia poſſe dirimere? Reſpondeo, ſcimus ex Eccleſiæ declaratione.

Altera ſolutio eſt communis Canoniſtarum, quam etiam ſequitur Cajetan. in opuſculis tom. 1. tract. 28. qui docent, matrimonium conſummatum non eſſe ſolubile, niſi à Deo: matrimonium autem ratum tantùm eſſe ſolubile auctoritate Pontificis, & etiam ſine illa auctoritate, ſolvi per ingreſſum in religionem; & tunc ad argumentum ex verbis Domini Matthæi 19. *Quos Deus conjunxit, homo non ſeparet*; reſpondent, ea verba intelligi ſolùm de matrimonio conſummato. Nam hæc verba non ſunt dicta à Domino, niſi poſtquam dixerat: *Erunt duo in carne una*, quod non fit, niſi per copulam carnalem. Et ſic docet exponi debere hunc textum Alexander III. cap. Ex publico, de converſione conjugatorum.

Ad primam rationem reſpondent, matrimonium ratum & conſummatum non differre ſolùm accidentaliter, ideſt, ut rem operantem, & non operantem, ut vult prima opinio; nec tamen differre propriè eſſentialiter, quaſi deſit matrimonio rato altera pars eſſentiæ, quomodo differunt homo & anima, ſed differre, ſicut perfectum & imperfectum, ſicut differunt homo, cui non deeſt ulla pars integralis, & homo mancus, ſurdus vel cæcus: id, quod ipſa verba oſtendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum, & non conſummatum, ſi nihil ei deeſt, niſi operatio, ſive effectus? Et cur non dicitur etiam ſacerdotium ratum, & non conſummatum, antequam Presbyter incipiat exercere ſacros ordines?

Porrò id, quod deeſt matrimonio rato, eſt id, quod facit illud ſolubile. Nam Sacramentum matrimonii triplicem habet ſignificationem. Primò, ſignificat gratiam inviſibilem, ſive conjunctionem Chriſti cum anima. Secundò, conjunctionem Chriſti cum Eccleſia per charitatem. Tertiò, conjunctionem Chriſti cum Eccleſia per naturæ conformitatem. Ex quibus matrimonium ratum habet ſolam primam, ut docet S. Thomas in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 2. ad 1. & Innocentius III. cap. Debitum, de bigamis. Quæ ſignificatio ſufficit ad conſtituendum verum Sacramentum, ſed ea non facit matrimonium inſolubile; nam illa conjunctio Chriſti cum anima non eſt inſolubilis, ut patet.

Matrimonium autem conſummatum habet alias duas, ut patet ex Paulo, Epheſ. 5. qui non dixit: *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*, niſi poſtquam dixerat: *Erunt duo in carne una*, quod certè fit per copulam. Et confirmatur hoc totum ex eo, quòd ſi matrimonium ratum, non conſummatum, ſignificaret unionem Chriſti cum Eccleſia, ſequeretur eſſe digamum, qui duo matrimonia rata contraxit, licèt unum tantùm, aut nullum conſummaverit, quod eſt contra cap. Debitum, de digamis. Sequela patet; nam digamia contrahitur ex defectu ſignificationis unius Chriſti cum una Eccleſia, quam non habet, qui cum duabus contraxit.

Ad ſecundam rationem dico, matrimonium ratum eſſe verum Sacramentum, ſed non perfectum, quoad omnem ſignificationem.

Ad tertiam dico. Primò, eos, qui dant ſeipſos uxori, ſemper intelligere, ſe dare cum ea conditione, niſi vocentur à Deo ad ſpirituales nuptias. Secundò, non teneri conjugem ad ſolvendum ejuſmodi debitum cum detrimento boni ſpiritualis ſui, quando id poteſt fieri ſine ullo detrimento alterius conjugis, ut in præſenti accidit. Utraque ſolutio eſt bona, ſed hæc poſterior eſt conformior decretis & factis Pontificum, qui de facto diſpenſant in matrimonio rato, non conſummato. Præterea, prima opinio nititur teſtimonio Nicolai, 27. quæſt. 2. can. Scripſit, ubi dicit, Deum eſſe, qui ſolvit matrimonium, cùm aliquem vocat ad religionem). At hoc fundamentum non eſt ſolidum, quia Nicolaus loquitur de matrimonio conſummato, & intelligit illud ſolvi, quoad thorum, non quoad vinculum.

CAPUT XXXIX.

De Eremitis.

SEquitur diſputatio quinta de Eremitis. Eremitarum inſtitutum præ cæteris religionibus graviſſimè reprehendunt Magdeburgenſes Centur. 4. & 5. cap. 6. & 10. necnon Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 13. §. 16.

Duo ſunt autem, quæ reprehendunt, ſolitudinem, & vitæ ſeveritatem. Solitudine dicunt eos peccaſſe dupliciter contra proximum. Primò, quòd quaſi odio humani generis in ſolitudines receſſerint, contra illud Matth. 24. *Ecce in deſerto eſt, nolite exire*. Et Hebr. 10. *Non deſerentes collectionem noſtram*. Secundò, quòd illa officia charitatis deſeruerint, quæ Deus mandavit, contra illud Hebr. 10. *Adjuvemus nos invicem*.

Vitæ ſeveritate dicunt eos peccaſſe in ſeipſos. Primò, quòd ſe expoſuerint multis periculis, & tentationibus, ſine Dei mandato, contra illud Matth. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum*. Et ideo in pœnam peccati Deus permiſerit eos vexari variis modis à Diabolo, ut de Antonio & Hilarione patet. Secundò, quòd ſui ipſorum fuerint homicidæ, nimiis jejuniis, ciliciis, aliiſque ſponte ſuſceptis afflictationibus, contra illud Exod. 20. *Non occides*. Et Coloſſ. 2. *Habeto honorem corpori*. Tertiò, quòd ſtulto labore ſeipſos vexaverint, in rebus ridiculis & fatuis ponentes religionem, ut patet de Simeone, qui in altiſſima columna more avis plurimos annos vixit, in quo apparuiſſe dicunt miram Diaboli faſcinationem & illuſionem.

At vitam Eremiticam ſanctam & perfectam, & Deo gratam eſſe probatur. Primò, teſtimonio Scripturæ, quæ vehementer laudat Heliam, & Joannem, qui Eremitarum Principes fuerunt, ſive ſolitudinem, ſive aſperitatem vitæ conſideres; nam de Joanne dicit Matth. 11. *Inter natos mulierum non ſurrexit major Joanne*. Helias autem quantus fuerit, vel ex eo patet, quòd in laudibus Joannis, Angelus poſuerit, futurum illum ſimilem Heliæ: *ipſe*, inquit, *præcedet in ſpiritu, & virtute Heliæ*, Luc. 1. Porrò Helias ut plurimùm verſabatur in monte Carmelo, & pilis induebatur, zona pellicea præcinctus, ut dicitur 4. Reg. 1. Similiter Joannes vixit in deſerto ab infantia ad finem uſque vitæ, & pilis Camelorum induebatur, præcinctus zona pellicea, victuſque ejus erant locuſtæ & mel ſylveſtre, ut dicitur Luc. 1. & Matth. 3. Quocirca veteres Patres Heliam & Joannem Eremitas & Principes Eremitarum faciunt, ut Baſilius in epiſtola ad Chilonem; Nazianzenus in Apologia poſtquam ex fuga reduiſſet; Chryſoſto-

ſoſtomus hom. 69. in Matth. Hieronymus partim in epiſt. ad Paulinum de inſtitutione Monachi, partim in epiſt. ad Euſtochium de virginit. Caſſianus Collat. 18. cap. 6. Sozomenus lib. 1. hiſt. cap. 12. Theophylactus in primum caput Luc. Iſidorus lib. 2. c. 15. de officiis divinis.

Ad hoc argumentum reſpondent, ac præcipuè de Joanne docent, eum numquam fuiſſe in vera eremo, nec tam aſpero victu, & veſtitu uſum, ut nos dicimus. Magdeburgenſes Cent. 1. lib. 1. cap. 6. colum. 248. dicunt, Joannem prædicaſſe in deſerto, eſſe accipiendum per Synecdochen, quia nimirum prædicabat in oppidis adjacentibus deſerto, & cap. 10. col. 357. dicunt, Joannem habitaſſe cum ſuis parentibus, ſed dictum habitaſſe in deſerto, quia domus parentum ejus erat in montanis Judææ, qui locus vulgo dicebatur deſertum, ob montes, & ſterilitatem, quamquam plurima ibi oppida & pagi exiſterent, ſimiliter exponunt Bucerus & Zvvinglius in cap. 3. Matth.

Rurſus Centuriatores ibidem col. 356. dicunt, veſtem Joannis fuiſſe quidem ex pilis cameli, ſed tamen bene contextam, & talem, qualibus ordinariè utebantur homines ejus loci, quod idem ait Bucerus in cap. 3. Matth. Addit verò in eundem locum Chytræus, fuiſſe veſtem ſimilem illis, quas undulatas vocamus; vel Italicè, dici ciambellotto, quibus certè nobiles nunc utuntur, non ruſtici.

Denique Centuriatores col. 364. dicunt, locuſtas Joannis fuiſſe genus cancrorum, ideſt, optimorum piſcium, quos piſcatores projiciebant tamquam in lege prohibitos, ſed Joannem illos manducare ſolitum Evangelica libertate. Quod idem ſenſit Melanchthon in concione de Joanne Baptiſta, & aliquot alii in cap. 3. Matth.

Hos errores refellit accuratè Petrus Caniſius lib. 1. de corruptelis verbi Dei cap. 2. 3. & 4. Ac primum in veriſſimo deſerto fuiſſe Joannem, probat Caniſius. Primò, quia vox deſertum, quæ in Scriptura frequentiſſima eſt, ſemper accipitur pro vero deſerto.

Secundò probat, nam Lucæ 1. dicitur, erat in deſertis uſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael; ergo non viderunt illum Iſraelitæ uſque ad annum ejus 30. quo nimirum ſe oſtendere, & prædicare cœpit, ergo toto illo tempore non habitavit in domo parentum, vel in oppidis, & pagis, ſed in veriſſima eremo.

Tertiò ex illis verbis Luc. 3. *Factum eſt verbum Domini ſuper Joannem Zachariæ filium in deſerto, & venit in omnem regionem Jordanis, prædicans Baptiſmum pœnitentiæ.* Ubi notandum eſt, eam regionem Jordanis, ubi Joannes prædicabat, fuiſſe etiam deſertam. Sic enim ait Matth. cap. 3. de re eadem loquens: *In diebus illis venit Joannes Baptiſta, in deſerto prædicans Baptiſmum pœnitentiæ*, ergo Joannes venit à deſerto in deſertum: Sed priùs illud deſertum ubi manſit Joannes, antequam prædicare inciperet, adeò erat deſertum, ut ejus comparatione illud alterum non videretur deſertum: Nam alioqui cur Lucas diceret, venit à deſerto in regionem, ſi hæc regio erat æquè deſerta? Itaque vera eſt Euthimii ſententia, qui in cap. 3. Matth. docet, duplex fuiſſe in Judæa deſertum; unum interius, quo nimirum nemo, aut rariſſimi penetrabant; alterum exterius, ubi non habitabant quidem homines, tamen per illud ſæpiùs iter faciebant: ac Joannem quidem uſque ad annum 30. fuiſſe in interiori deſerto, deinde poſtremo vitæ ſuæ anno in deſerto exteriori.

Poſſumus addere quartam rationem ex dubitatione Judæorum, qui Joan. 1. petunt à Joanne, quis ipſe ſit, num Helias, an aliquis alius. Si enim A verſatus fuiſſet ſemper in domo parentum, certè ſciviſſent illum eſſe Joannem filium Zachariæ, & Eliſabeth. At quia per tot annos latuerat, videlicet ab infantia, uſque ad annos triginta; nemo erat qui eum agnoſceret, & ideò petunt: *Tu quis es?* & quia videbant eum veſtitum eo modo, quo Scriptura teſtatur indui conſueviſſe Heliam, & ſimul ſciebant rediturum Heliam ante Chriſti adventum, ideò quærunt: *Helias es tu?*

Accedunt ultimò teſtimonia Patrum. Euſebius libro 9. demonſtrationum Evangel. cap. 5. *Procedebat*, inquit, *ex deſerto inuſitatum indutus habitum, omnemque communem hominum conſuetudinem declinans; nam neque in vicum ullum, neque in urbem, neque in* B *communem aliquem virorum cœtum commeabat.* Et infrà: *Repentè*, inquit, *neſcio, unde à latebris ſolitudinis prodeuntem, & poſt prædicationem rurſus in ſolitudinem, & latebras recedentem, ſine cibo, ſine potu, abhorrentem à multitudine, meritò obſtupeſcebant, & ne hominem quidem illum eſſe arbitrabantur.*

Hieronymus in epiſt. 4. ad Ruſticum: *Joannes*, inquit, *Baptiſta ſanctam habuit matrem, Pontificiſque filius fuit, & tamen nec patris affectu, nec matris opibus vincebatur, ut in domo parentum cum periculo viveret caſtitatis. Vivebat in eremo, & oculis deſiderantibus Chriſtum nihil aliud dignabatur aſpicere.* Accedant teſtimonia ſuprà citata, quæ Joannem Eremitarum principem faciunt.

C Jam verò de Joannis veſte, quòd non fuerit ex panno, nec ullo modo mollis, ac delicata, patet ex illis verbis Domini Matth. 11. *Quid exiſtis in deſertum videre? hominem mollibus veſtitum? ecce qui mollibus veſtiuntur in domibus regum ſunt.* Unde Chryſoſtomus hom. 10. in Matth. dicit Joannis veſtem compunctioni, & pœnitentiæ accommodatam fuiſſe, & ibidem ait, fuiſſe cilicinam ad mundi contemptum indicandum. Sanctus quoque Bernardus in ſerm. de S. Joanne Baptiſta: *Venit*, inquit, *Joannes non manducans, nec bibens, planè nec veſtiens, ſicut enim non eſt locuſta cibus niſi aliquorum fortè irrationabilium animalium, ſic nec pilus cameli hominum eſt indumentum.* Hæc ille. Et cur quæſo ſanctus Evan- D geliſta tam ſollicitè nobis Joannis veſtem deſcripſit, ſi ea communis, & ordinaria erat? Cur veſtem Chriſti non etiam deſcripſerunt Evangeliſtæ, ſi perſonæ & non ipſius veſtis ratio habebatur?

Porrò de victu, quòd locuſtæ illæ non fuerint piſces delicati, ſed aut veræ locuſtæ, quæ ſunt minuta animantia, vel certè herbarum ſummitates, patet primò, quia Græca vox ἀκρίδες nihil aliud ſignificare poteſt, ut Euthymius docet. Secundò, quia Chriſtus Lucæ 7. ait: *Venit Joannes non manducans, neque bibens*, ideſt, uſque adeò tenui cibo, & potu utens, ut nullo uti videatur. Tertiò, quia ſic exponunt omnes Patres, quos vide apud Caniſium.

Probatur Secundò vitæ eremiticæ inſtitutum ex E teſtimoniis ſanctorum Patrum, qui uno conſenſu illud approbant. Baſilius in epiſtol. ad Chilonen, Martyrio comparat vitam ſolitariam, & ſolvit omnes objectiones, quæ contra Eremitas fieri poſſunt ſimiliter in epiſt. 1. ad Gregorium Theologum de utilitate ſolitudinis multa diſputat. Nazianzenus in Apologia pro fuga ſua vocat cœleſtem vitam Eremitarum, & in epiſt. ad Hellenium refert mira quædam de Eremitis ſui temporis, ut quòd aliqui numquam homines videant, aliqui integris viginti diebus cibo abſtineant. Refert etiam de quodam, quod toto anno in oratione ſteterit, & ne tantillum quidem obdormierit, cui reliquias exigui cibi vicinus corvus adferebat. Poſtquam autem hæc, & ſimilia retulit, ſubjungit: *Talis eſt Chriſti pars, talis paſſionum Chriſti ſocius, quem ipſe è terra ad Patrem*

defert: religionis, inquam, Chriſtiana columen, populi decus, mundi fundamentum, cum cœleſtibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans.

Epiphanius in compendiaria doctrina, inter ea, quæ in Eccleſia Catholica ſervantur ſine præcepto, primo loco ponit virginitatem, ſecundo ſolitudinem, quibus adjungit abſtinentiam à carnibus, ovis, piſcibus, & ab ipſo etiam pane, & vino, humi cubationem, ſacci geſtationem, & ſimilia.

Chryſoſtomus paſſim prædicat laudes Eremi, ut hom. 8. in Matth. ubi ſic ait: *Si quis nunc ad Ægypti veniat ſolitudinem, paradiſo prorſus omnem illam Eremum videbit digniorem, & innumeros Angelorum choros in corporibus fulgere mortalibus &c.* Similia habet hom. 69. & 70. in Matth. & hom. 14. in priorem ad Timotheum.

Hieronymus in epiſt. 1. ad Heliodorum: *O deſertum*, inquit, *Chriſti floribus vernans, ô ſolitudo, in qua illi naſcuntur lapides, de quibus in Apocalypſi civitas magni Regis exſtruitur, ô Eremus familiarius Deo gaudens &c.* Idem in epiſt. ad Euſtochium de virginit. dicit, eos, qui ex cœnobiis ad Eremum tamquam ad vitam perfectiorem profugiunt, nihil ſecum ferre ad cibum, niſi panem, & ſalem.

Auguſtinus lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 31. miris laudibus effert Eremitas: *Nihil*, inquit, *de iis dicam qui ſecretiſſimi penitus ab omni hominum conſpectu, pane ſolo, & aqua contenti deſertiſſimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæſerunt, & ejus pulchritudinis contemplatione beatiſſimi, quæ niſi Sanctorum intellectu percipi non poteſt.* Et infrà: *Hoc tam excellens faſtigium ſanctitatis, cui non ſua ſponte mirandum, & honorandum videtur, oratione noſtra videri quò poteſt?*

His adde Juſtiniani novellam conſtitutionem 133. ubi ſic ait: *Solitaria vita, atque in ea contemplatio res planè ſacra eſt, & quæ ſuapte natura animas ad Deum adducat, neque iis tantùm, qui eam incolunt commodet, ſed etiam omnibus aliis &c.*

Tertio probatur rationibus. Prima ratio ſumitur ab effectu, videmus enim magnam partem veterum Eremitarum evaſiſſe viros perfectiſſimos & miraculis clariſſimos, cujus rei teſtes produci poſſunt illi omnes qui ſcripſerunt vitas & res geſtas Eremitarum, ut Athanaſius in vita Antonii, Hieronymus in vita Pauli & Hilarionis, Palladius in hiſtoria Lauſiaca, Caſſianus in Collationibus, Theodoretus in hiſtoria religioſa, Sozomenus lib. 1. hiſt. cap. 12. 13. & 14. lib. 3. cap. 13. & lib. 6. cap. 28. & ſequent. Ruffinus lib. 2. hiſt. c. 3. & 4. Evagrius lib. 1. c. 21. & lib. 1. c. 7. Ac ut de cæteris nunc taceam, certè Paulum I. Eremitam Deus non paviſſet annis 60. mittens ei per corvum ſingulis diebus dimidium panem; neque Antonius vidiſſet animam ejus ad chorum Apoſtolorum in cœlum deferri, neque Leones illi ſepulchrum effodiſſent, niſi ſumma illius ſolitudo centum ferè annorum, & maximè vitæ auſteritas Deo placuiſſent.

Secunda ratio, vita Eremitica eſt culmen & faſtigium vitæ religioſæ. Nam omnes ferè Patres docent, ad vitam Eremiticam non debere quemquam tranſire, niſi priùs diligenter in cœnobio ſe exercuerit, propterea quòd Eremus non adferat perfectionem, ſed præſupponat. B. Hieronymus in epiſt. ad Ruſticum 1. Caſſianus Collat. 10. cap. 3. Auguſtinus lib. 1. de moribus Eccleſiæ, cap. 3. Benedictus in Regula cap. 1. Bernardus ſerm. 3. de circumciſione; & hæc fortaſſe eſt cauſa cur liceat omnibus ferè religioſis tranſire ad ordinem Carthuſienſium, quia nimirum vita illorum eſt ſolitaria, & prorſus perfectorum. Cùm igitur vita Eremitica perfectiſſima ſit, non poteſt Deo non eſſe grata; ſupra enim oſtenſum eſt, vitam perfectam adeò placere Deo, ut rectiſſimè voveri poſſit.

Tertia ratio, auſteritas, & ſolitudo ſunt optima media ad optimum finem. Nam finis auſteræ & ſolitariæ vitæ eſt contemplatio Dei, rerumque cœleſtium, ut patet ex Caſſiano Collat. 19. quæ eſt de fine vitæ Eremiticæ; eam autem optimam partem Dominus vocat Luc. 10. Medium autem ad contemplationem omnium optimum, eſt habere animum collectum, & intentum; cui rei mirum in modum deſervit ſolitudo, quæ omnem ſtrepitum rerum, quæ animum diſtrahere poſſent, procul arcet. Hinc Dominus quotieſcumque orare volebat, pergebat in montes, & loca deſerta. Luc. 5. *Ipſe autem ſecedebat in deſertum, & orabat.* Moyſi quoque Exod. 24. cùm Deus loqui vellet, juſſit ut ſolus aſcenderet in montis verticem, & caliginem intraret, nimirum ut nihil videre poſſet, quod animum ejus à Deo avocaret. Scribit etiam B. Hieronymus lib. 2. contra Jovinianum, adeò hoc eſſe verum, ut etiam multi Philoſophi ductu naturæ in deſertis habitaverint, & quidam etiam ſibi oculos eruerint, ut ſine diſtractione contemplari poſſent.

Idem de jejunio, & reliqua vitæ ſeveritate dici poteſt. Nam quòd jejunium medium ſit optimum ad orationem, patet ex eo, quòd in Scriptura ubique jungitur orationi. Tob. 12. *Bona eſt oratio cum jejunio.* Matth. 17. *Hoc genus non ejicitur niſi in oratione, & jejunio.* Luc. 2. *Hæc non diſcedebat à templo, jejuniis, & obſecrationibus ſerviens nocte, & die.* 1. Corinth. 7. *Ut vacetis orationi, & jejunio:* & Chryſoſtomus hom. 1. in Gen. dicit jejunium eſſe animæ inſtar alarum ut ſurſum ferri, & ſumma contemplari queat. Similia habet Athanaſius in lib. de virginitate, & Baſilius orat. 1. de jejunio: & quiſque experitur, cùm caro viget & floret, & in deliciis agit, animum quoque fieri quodammodo carnalem & terrenum, & magis de luxuria quàm de ſapientia cogitare.

Quocirca etiam Plato locum peſtilentem elegit, ubi verſaretur & doceret, ut ait Hieronymus lib. 2. contra Jovinianum, ut diſcipuli ſui nihil amarent niſi ſapientiam; Et ibidem refert Pythagoræos vitaſſe non ſolùm urbes, ſed etiam hortos, & omnia loca, quæ voluptatem adferunt; ne animi molleſcerent, & à ſtudio ſapientiæ retardarentur. Similia docet de ſacerdotibus Ægyptiorum, qui ut vacarent contemplationi ſyderum, neque uxores habebant, neque ullum propinquorum videbant, & cibo tenuiſſimo utebantur. Scribit etiam Galenus in exhortatione medicinæ, animas hominum, voluptatibus deditorum, *in multo ſanguine* tamquam in luto demerſas nihil ſubtile, & cœleſte contemplari poſſe.

Quamquam ſancti illi Eremitæ, non ſolùm propter contemplationem ita ſeverè vivebant, ſed etiam aliis juſtiſſimis de cauſis. Primò, quia loci natura id exigebat, nec enim poterant, etiamſi voluiſſent, eas commoditates vitæ in deſerto reperire, quæ in urbibus reperiuntur. Et hæc eſt cauſa cur Paulus primus Eremita foliis palmarum indueretur, & fructibus ejuſdem arboris aleretur, quia nimirum, nihil aliud ibi erat; & ſimiliter cur Joannes locuſtis & melle ſylveſtri viveret, quia ejuſmodi rebus illa eremus abundabat, ut Hieronymus docet lib. 2. contra Jovinianum.

Secundò, quia occupati deliciis animi, partim obliviſcebantur corporis, ut de Joanne Abbate refert Caſſianus Collat. 19. cap. 4. qui non recordabatur, an pridiè comediſſet necne: partim etiam ægrè ferebant iſtam corporis ſervitutem, & ideò quò rariùs, & breviùs poterant neceſſitati corporeæ ſatisfacere,

facere, eò ſe fœliciores putabant, ut Philo ſcribit de primis illis Monachis, in lib. de vita contemplativa ſupplicum. Multi enim propter aviditatem ſpiritualium epularum vix quinto aut ſexto quoque die corpus reficiebant.

Tertiò, quia noverant Deo gratiſſimam eſſe victoriam cupiditatum, & patientiæ exercitationem. Quia enim caro ſemper concupiſcit contra ſpiritum, placet Deo, ut ſpiritus ſemper concupiſcat adverſus carnem. Unde Tertullianus, feras & aridas eſcas, & reliquam corporis afflictionem ſacrificium Deo gratiſſimum eſſe dicit, libro de reſurrectione carnis.

Quartò, ad fructus dignos pœnitentiæ peragendos, & pro peccatis ſatisfaciendum. Sancti enim qui ſeriò juſtitiam eſuriunt, leves culpas graviter vindicare ſolent. Et hæc eſt una ex præcipuis cauſis, cur Joannes Baptiſta tam ſeverè vixerit: Nam etſi ipſe nulla fortaſſe peccata omnino voluntaria habuerit, cum ſcriptum ſit ne levi ſaltem maculare vitam famine poſſet, tamen quia miſſus à Deo fuerat, ut pœnitentiam prædicaret, voluit exemplo, & verbo eam prædicare, idcircò, ut Chryſoſtomus dicit hom. 10. in Matth. veſtem habuit compunctioni & pœnitentiæ accommodatam. Ex his facile jam erit ad argumenta reſpondere.

Ad primum argumentum reſpondeo, Eremitas non odio humani generis, ſed ſtudio purioris vitæ concedere in ſolitudinem. Unde Auguſtinus lib. 1. de moribus Eccleſiæ Catholicæ cap. 31. *Quid eſt*, inquit, *quod vident qui non poſſunt homines non diligere, & tamen poſſunt homines non videre: Profectò illud quidquid eſt, præſtantius eſt rebus humanis, cujus contemplatione poteſt homo ſine homine vivere.* Itaque licèt peccet contra genus humanum, qui odit ſocietatem, non tamen peccat qui ſine odio ſolitarius manet.

Locus autem Evangelii: *Nolite exire*, ad literam de adventu Antichriſti intelligitur. Myſticum autem deſertum, & penetralia ſignificant Ethnicorum & Hæreticorum falſa dogmata, ut Origenes, Hieronymus & Beda ſcribunt in cap. 24. Matth. Hæretici enim Chriſtum invenire volunt in quibuſdam ſenſibus Scripturarum planè inviis, & deſertis, quos ſancti Patres ne à longè quidem ſalutaverunt. Qualis eſt hic ipſe ſenſus horum verborum: *Nolite exire*. Quis enim unquam cogitaſſet per hæc verba prohiberi vitam Eremiticam, & tamen Magdeburgenſes: *Ecce hic eſt Chriſtus*, in hoc deſerto, in hoc ſenſu recondito, eſt vera verbi divini intelligentia.

Ad illud Hebr. 10. *Non deſerentes collectionem noſtram*, dico Paulum accuſare eos, qui ex odio, vel invidentia non conveniebant in Eccleſiam, quia nimirum non habebant eum locum, quem cupiviſſent, & ideò ſeorſim cum paucis conventicula faciebant. Unde Theodoretus, & Oecumenius notant Paulum per collectionem intelligere conſenſionem animorum. Adde, quòd etiam Eremitæ, exceptis pauciſſimis, ad Eccleſiam in ipſa eremo ſimul conveniebant, ut nunc etiam Carthuſianos, & Camaldulenſes facere videmus.

Ad ſecundum argumentum reſpondeo cum Auguſtino lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 31. ubi ille ſic ait: *Videntur nonnullis* (Anachoretæ) *plusquam oporteret deſeruiſſe res humanas, non conſiderantibus quantum nobis eorum animus in orationibus proſit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non ſinimur.* Unde & Juſtinianus loco citato dicit, imperium, militiam, agros ipſos, & quidquid boni habent homines ſæculares, per orationes conſervari ſanctorum Eremitarum.

Dices, non ſola oratio eſt opus charitatis à Deo præceptum, ſed multa alia, ut Eleemoſyna, viſitatio ægrotorum, conſilium, inſtructio &c. quæ Eremitæ non modò non præſtant, ſed etiam impotentes ſe reddunt ad ea præſtanda. Reſpondeo, ad opera charitatis non obligantur homines privati, niſi quando ſe offert occaſio. Hoc enim intereſt inter Prælatos, & non Prælatos, quòd illi tenentur ex officio inquirere, an populi ſibi crediti aliqua re indigeant: At iſti non tenentur quærere, ſed ſolùm oblata occaſione facere aliis, quod ſibi fieri volunt. Et quamquam ex intentione facere ſe impotentem ad ea opera præſtanda, ſit peccatum, ut ſi quis ideò ſemper maneat domi, ne ulli pauperi occurrat: tamen ſi præter intentionem id accidat, non eſt peccatum.

Ad tertium dico, exponere ſe periculo, non eſſe peccatum, alioqui non liceret navigare, nec præliari &c. Sed peccatum eſſe temerè exponere ſe periculo; quod faceret qui ſine juſta cauſa, & conſcius ſuæ debilitatis & nuditatis, cum viro forti, & armato congredi vellet; & ſimiliter in rebus ſpiritualibus, qui ſolitudinem peteret ſine cauſa, ideſt, ſine propoſito purioris vitæ, & non priùs in cœnobio edoctus eſſet pugnare cum Diabolo, ut Patres citati docent, niſi fortaſſe extraordinariè Deus aliquem vocet, ut conſtat de Paulo primo Eremita, & aliis quibuſdam.

Ad quartum, dico, adeò ſanctos Eremitas non fuiſſe ſui homicidas, ut etiam diutiſſimè vixerint: Nam Paulus primus Eremita vixit annos 113. Antonius 105. cæteri ferè omnes admodum ſenes fuerunt, ut ex collationibus Caſſiani colligitur. Oſtendit etiam B. Hieronymus lib. 2. contra Jovinianum, ex Hypocrate, & Galeno, conducere ſanitati jejunium, quod idem ex Antiphane medico doctiſſimo, demonſtrat Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi cap. 1.

Ad illud autem Coloſſ. 2. *Habeto honorem corpori*, eſt duplex ſolutio. Una ſecundùm Auguſtini explicationem in epiſt. 59. ad Paulinum, ubi ſic explicat, quæ videntur quidem rationem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione, & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis, ideſt, videtur abſtinentia iſtorum habere quaſdam rationes ſapientiæ, licèt ſuperſtitioſa ſit, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & caſtigandum corpus, non autem ad honorandum vel ſaturandum. Hæc enim bona eſſent, ſi non fierent ſuperſtitioſè: Nam & Paulus ait: *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo* 1. Corinth. 9.

Altera explicatio eſt Hieronymi in epiſtola ad Algaſiam, & Chryſoſtomi in hunc locum, qui dicunt reprehendi eos, qui corpus non honorant. Porrò honor corpori debitus id requirit, ut non ſubtrahantur ei neceſſaria, neque ſine utilitate vel neceſſitate affligatur. Eremitæ autem affligebantur quidem, ſed magna cum utilitate, nec tamen neceſſaria ſibi ſubtrahebant, ut patet ex longiſſima vita ipſorum; Nam etſi interdum neceſſaria ſibi ipſi ſubtrahere videbantur, ut cùm jejunabant multis diebus ſine ullo cibo, tamen quia vires ad hoc faciendum ex divino beneficio habebant, non erat illis ejuſmodi cibus neceſſarius.

Ad quintum ſufficit Apologia Theodoreti in hiſtoria religioſa cap. 26. ubi duobus modis defendit factum Simeonis. Primò, quia id non fecit ſponte, ſed quaſi coactus, cùm enim plurimi ad eum confluerent, eumque certatim tangerent, ut curarentur à languoribus ſuis, vel certè, ut ſanctitatem aliquam inde perciperent, ille indignum ſe judicans tanto honore, & ſimul ægrè ferens tantam diſtra-

ctionem, & impedimentum ab oratione, excogitavit rationem illam in columna vivendi, quo nemo attingere posset.

Secundò dicit, id eum fecisse instinctu Spiritus sancti, qui voluit novo illo spectaculo singularissimæ pœnitentiæ, & patientiæ excitare torporem hominum, quemadmodum quondam Prophetas suos Deus quædam facere præcepit, quæ stulta videntur: Nam Isaiam jussit nudum prorsus incedere per civitatem Isaiæ 20. Hieremiam catena lignea sponte sua circumdatum, Hierem. 28. Ezechielem comedere panem in fimo bovino coctum, & per dies 390. dormire super latus sinistrum, & per 40. super dextrum. Ezech. 4. & caput, ac barbam radere, & pilos in medio foro in statera ponderare, & unam partem cremare, alteram concidere gladio, tertiam dispergere in ventum, aliam ligare in summitate pallii. Ezech. 5. denique Joannem Baptistam jussit habitare cum bestiis, indui pilis camelorum, & vesci locustis.

Quòd autem verè Simeon iste Dei instinctu in columna habitaverit, probat Theodoretus ex vita ejus miraculis clarissima, & ex conversione innumerabilium hominum, qui per eum Christiani facti sunt. Nam hic erat ordo vitæ ejus, tota nocte, & magna diei parte, ideſt, usque ad horam nonam orabat. Deinde verba faciebat ad eos, qui illum invisebant; invisebant autem tam multi, ut via quæ ad illum ducebat propter continuum euntium & redeuntium hominum concursum, perenne quoddam flumen videretur. Porrò his concionibus multa millia Ethnicorum ad Baptismum adduxit, sæpè etiam Judæos & Hæreticos confutavit. Post concionem curabat ægrotos, qui ordinariè adferebantur; Tanta autem erat fama nominis ejus propter miracula, ut ex toto orbe terrarum eò concurreretur, ex Armenia, Perside, Scythia, Æthiopia, Arabia, Hispania, Gallia, Britannia.

Romæ verò in omnium officinarum vestibulis, & porticibus imagines ejus visebantur, quibus Romani sibi præsidium, & opem parabant. Post curationes dirimebat lites, plurimi enim ad illam columnam, tanquam ad summum tribunal contentiones suas, & discordias dijudicandas adferebant. Multa futura prædixit, quæ suo tempore impleta fuisse idem Theodoretus ibidem affirmat. Jejunabat integram Quadragesimam sine ullo cibo & potu, idque plusquam per annos 28. continuavit. Denique, cùm jam mortuus esset, adhuc stabat cadaver ejus immotum, & erectum in columna, quemadmodum cùm vivebat, & post sepulturam miracula creberrima tam ad loculum reliquiarum, quàm ad ipsam columnam fiebant. Porrò harum rerum mirum silentium apud Magdeburgenses; nimirum hinc facilè evanuissent omnes ipsorum objectiones.

CAPUT XL.

De habitu & tonsura Monachorum.

SEquitur Disputatio sexta de habitu, & tonsura, de quibus duo explicanda sunt. Primò, antiquitas harum cæremoniarum. Secundò, ratio earum: Nam Magdeburgenses Centur. 4. cap. 6. colum. 467. loquentes de habitu, & tonsura Monachorum, dicunt esse res superstitiosas, & non conformes Scripturæ, nec usui purioris Ecclesiæ. Calvinus quoque lib. 4. Instit. cap. 19. §. 27. videtur indicare, cœpisse usum tonsuræ tempore Augustini, causam autem fuisse dicit, quia eo tempore soli homines effœminati, & delicati alebant comam: non autem videbatur permittendum Clericis, & Monachis, ut id facerent, quod soli faciebant lasciviores, & molliores; postea verò corruptioribus temporibus excogitata esse mysteria, & significationes.

Quidam verò Hortensius Landus librum scripsit de persecutione Barbarorum, ubi multa dicit contra tonsuram Monachorum. Et ne videatur sine Scriptura loqui, profert aliquot Scripturas Testamenti veteris. Prima est Levitic. 19. ubi Dominus ait: *Non attondebitis comam in rotundum.* Cui similis est locus Hierem. 9. ubi Dominus dicit, se dispersurum omnes circumtonsos in comam. Tertia est Levit. 21. ubi de Sacerdotibus dicitur: *Non radent caput, nec barbam.* Quarta est Ezech. 44. ubi idem habetur. Quinta in epist. Hieremiæ apud Baruch cap. ult. ubi Hieremias ridet idolorum Sacerdotes, habentes caput, & barbam rasam.

Quantùm igitur ad vestes, quòd antiquissimum sit institutum, ut qui profitentur mundi contemptum, & pœnitentiam, singulari & notabili habitu induantur, patet primò ex Dionysio cap. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, ubi de professione Monachi loquens ita ait: *Sacerdos*, inquit, *signo crucis eum consignatum tondet; omnique vest. detracta eum alia induit &c.* Eusebius lib. 2. hist. cap. 24. scribit ex Egesippo Jacobum Apostolum fratrem Domini numquam induisse laneam vestem, sed sola syndone linea usum.

Athanasius in lib. de virginit. ante medium, docet sanctimonialem, ut fuscam vestem & vilem gerat. Basilius epist. 1. ad Gregorium multa dicit de habitu Monachi, & similiter in quæstionibus fusè explicatis, q. 22. Chrysostomus hom. 69. in Matth. dicit, Monachos habitu imitari Heliam, & Joannem, & lib. de comparatione Regis & Monachi dicit, Monachum uno tantùm amictu, instituto suo conformi, uti solere.

Palladius in hist. Lausiaca cap. 41. dicit etiam virgines sanctimoniales suo tempore cucullis uti consuevisse. Tertullianus lib. de velandis virginibus meminit habitus Deo dicati, quo utebantur sanctimoniales.

Ambrosius lib. 6. epist. 36. de Paulino loquens, qui ex magno viro in sæculo, & nobili senatore Monachus factus fuerat, & eo facto multos gentilium senatorum offenderat: *Et cùm ipsi*, inquit, *capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra: si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestem mutaverit, indignum facinus appellant.*

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum Monachum: *Vidi quosdam*, inquit, *qui postquam renunciavere sæculo, vestimentis duntaxat, & voces professione, non rebus, nihil de conversatione pristina mutaverunt.* Epist. 13. ad Paulinum: *Tunicam*, inquit, *mutas cum animo &c.* Et epist. 15. ad Marcellam: *Tunicam fusciorem*, inquit, *induta se repentè Domino consecravit.* Epist. 22. ad Eustochium de virginitate omnium cœnobitarum eundem fuisse habitum dicit, nimirum tunicam & sagum, quibus in vita Hilarionis addit cucullam, dicit enim vestes ejus fuisse, tunicam saccam, palliolum, & cucullam. Epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ loquens de sanctimonialibus: *Usus*, inquit, *omnium habitus, linteamine ad tegendas solùm manus utebantur.*

Augustinus lib. 6. contra Faustum cap. 9. dicit, peccatum esse, si vel sanctimonialis gerat ornamenta nuptarum, vel nuptæ speciem virginum vestibus referant; & in epist. 199. ad Ediciam indicat, fuscam vestem fuisse tunc insigne continentiam profitentium.

Gregorius lib. 2. Dialogorum cap. 1. meminit, habitus

bitus Monachi, & lib. 3. cap. 14. meminit habitus ſanctimonialis; denique Caſſianus totum primum librum de inſtitutis cœnobiorum conſumit, in explicando habitu Monachorum, docens eos præſcriptum habitum profeſſioni congruentem à majoribus accepiſſe. Adde duo Concilia; Nam Gangrenſe can. 12. reprehendit eos Monachos, qui ob habitum ſuperbiebant, & contemnebant alios Chriſtianos, qui communibus veſtibus utebantur. Concilium Carthaginen. IV. can. 104. diſtinguit habitum laicalem ab habitu religioſo. De habitu Clericorum, vide Chryſoſt. homil. 83. in Matth. & Hieronym. lib. 1. contra Pelagianos, ubi meminerunt candidæ veſtis. Item Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, ubi memnit ſacræ tunicæ, quæ utimur in myſterio Chriſti.

Jam quod attinet ad rationem habitus monaſtici, ea redditur ab iiſdem Patribus: Nam cur veſtem mutet Monachus futurus, rationem eſſe dicit Dionyſius, cap. 6. Eccleſ. hierarch. ut ſignificetur vitæ mutatio. Cur proprio, & certo utantur religioſi veſtium genere, rationes duas reddit Baſilius quæſt. 22. ex diffusè explicatis. Prima ratio eſt ad deſignandam propriam profeſſionem. Si enim convenit, ut aliter veſtiantur ſenatores, aliter milites, aliter nobiles, aliter ruſtici, & ſi Paulus 1. Corin. 11. jubet virum aperto capite orare ad ſignificandam poteſtatem, mulierem verò velato ad ſignificandam ſubjectionem. Cur non conveniet religioſo certam veſtem deferre ad ſignificandum ſtatum ſuum? Secunda ratio eſt, ut religioſi ſaltem inviti cogantur rectè vivere. Si non haberent certum habitum, non internoſcerentur ab aliis: At nunc ab omnibus ſtatim cognoſcuntur & obſervantur, & ſi quid agant contra ſuam profeſſionem, ab omnibus notantur, & reprehenduntur.

Cur utantur cucullis, rationem eſſe dicit Caſſianus loco notato, ad deſignandam ſimplicitatem, innocentiamque infantilem, ad quam Monachi redire cupiunt. Infantes enim dum adhuc in faſciis, & ſinu nutricis verſantur, velis quibuſdam quaſi cucullis teguntur. Cur autem veſte horrida, ut ſacco, aut certè ſimplici, & vili utantur, cauſam reddunt Hieronymus, & Caſſianus locis notatis; tum ad agendam pœnitentiam, tum ad mundi contemptum demonſtrandum. Nam ſaccos, & aſperas veſtes, habitum eſſe pœnitentium Scriptura teſtatur, cùm inducit Achab pœnitentem ſacco indutum 3. Regum cap. 21. & Heliam veſte piloſa tectum, 4. Regum 1. & Ninivitas ſacco veſtitos, Jonæ 3. & Joannem pilis camelorum utentem, Matth. 3. & denique multos alios: *Circumeuntes in melotis, & in pellibus caprinis*, Hebr. 11.

Quia tamen poteſt quis & bene, & malè uti veſte inuſitata, ideſt, inſigniter contempta, vel horrida, monet ſapienter B. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte cap. 19. ut ex ſola veſte neminem judicemus, ſed ex aliis ejus operibus diſcamus, utrum id faciat contemptu ſuperflui cultus, an ambitione aliqua, & ſimulatione ſanctitatis. Poteſt enim ſub ovina pelle lupus latere, nec tamen debet ovis deponere pellem ſuam, quia ſub ea aliquando lupus deliteſcit.

Nunc ad tonſuræ antiquitatem oſtendendam, habemus in primis Dionyſium eodem cap. 6. Eccleſ. hierarch. ubi clarè dicit, Monachum futurum primùm tonderi. Deinde, indui alia veſte, priore abjecta. Habemus deinde Anicetum in epiſtola ad Gallos, ubi jubet radi caput in modum ſphæræ.

Tertiò, Athanaſium in lib. de virginit. Palladium in hiſt. Lauſiaca cap. 41. & Hieron. in epiſt. ad Sabinianum Diaconum, qui teſtantur etiam ſanctimoniales tonderi conſueviſſe.

Quartò, Epiphanium hæreſ. 80. & Auguſtinum de opere Monachorum cap. ult. qui acriter reprehendunt quoſdam Monachos crinitos, qui tonderi more aliorum nolebant.

Quintò, Hieronymum & Auguſtinum qui coronæ ſacerdotalis meminerunt. Hieronymus in epiſtola ad Auguſtinum, quæ eſt 26. inter epiſt. Auguſtini: *Fratres tuos Dominum meum Alipium, & Dominum meum Evodium, ut meo nomine ſalutes precor coronam tuam.* Auguſtinus in epiſtola ad Proclinianum Epiſcopum 147. *Per coronam noſtram nos adjurant veſtri, per coronam veſtram vos adjurant noſtri &c.*

Sextò, Iſidorum lib. 2. de offic. divinis cap. 4. & Bedam lib. 5. hiſt. Anglorum cap. 22. quorum prior ab Apoſtolis dicit inſtitutam eſſe tonſuram & coronam Clericorum, & Monachorum; poſterior dicit S. Petrum omnium primum geſtaſſe coronam capillorum, toto reliquo capite detonſo, & ad ejus imitationem omnes Clericos & Monachos idem ſuſcepiſſe.

Septimò, Juſtinianum, qui in Authenticis collat. 7. tit. 5. cap. 2. & 3. diſtinguit tonſuram Monachorum novitiorum, quam Laicorum tonſuram vocat, à tonſura profeſſorum.

Octavò, Concilia; Nam Concilium Carthaginenſ. IV. can. 44. prohibet Clericos alere comam aut barbam. Concil. Tolet. IV. can. 40. jubet, ut omnes Clerici toto capite detonſo, ſolum circulum capillorum ſupra aures relinquant. Ex quo appareret, olim eandem fuiſſe coronam Clericorum & Monachorum: ſed Monachi quidem ſervarunt antiquam conſuetudinem, Clerici verò magna ex parte illam mutaverunt.

Ut autem ad rationem tonſuræ veniamus. Primùm, falſa eſt Calvini ratio; Nam quòd tempore Auguſtini non ſolùm aliqui diſſoluti comam geſtarent, ſed multi alii probi homines, idque ſine peccato facerent, ex eo patet, quòd pœnitentes jubebantur tondere caput in ſignum doloris, & pœnitentiæ, ut patet ex Concil. Agathenſi can. 11. & Toletano III. can. 12. & præterea non ſolùm Clerici, & Monachi tondebantur, ſed ita tondebantur, ut corona capillorum appareret, quod certè non erat in communi uſu Laicorum.

Alia ratio redditur ab Iſidoro lib. 2. de officiis divinis cap. 4. quòd nimirum Monachi tondebantur ad imitationem Nazaræorum, qui in die conſecrationis ſuæ tondebantur, ut dicitur Num. 6. Nazaræi enim ſunt Monachi Teſtamenti veteris. At hæc ratio non mihi probatur, ſiquidem Nazaræi tunc ſolùm tondebantur, cùm deſinebant eſſe Nazaræi, inſigneque illorum erat longa cæſaries, ut ex eodem cap. 6. Numeri patet. Immò Epiphanius hæreſ. 80. probat Monachos noſtros debere eſſe tonſos, quia gerere comam longam, eſt proprium Nazaræorum Teſtamenti veteris. Sicut etiam Auguſtinus lib. de opere Monachorum, prope finem dicit, Patres Teſtamenti veteris meritò geſtaſſe longos capillos, quia myſteria redemptionis nondum revelata erant. Idem enim ſignificabant velamen poſitum in facie Moſis, & coma longa Sanctorum. At nunc poſtea quàm Chriſtus apparuit, convenit, ut qui Chriſto ſunt conſecrati, contrarium ſignificent ablatione comarum, & hæc poteſt eſſe ratio prima noſtræ tonſuræ.

Secundam reddit Beda lib. 5. hiſt. cap. 22. ad exprimendam imaginem ſpineæ coronæ Chriſti; ut enim omnes Chriſtiani ſigno communi crucis ornantur, ita par erat, ut Clerici & Monachi, qui ſpecialius Chriſtum pati entem imitari vellent, ſpeciali ſigno ornarentur.

Tertiam & quartam rationem reddunt Iſidorus lib. 2.

lib. 2. cap. 4. de officiis divinis, Rabanus lib. 1. de inſtit. Clericorum cap. 3. & Hugo lib. 2. de Sacramentis part. 3. cap. 1. dicunt enim tonderi capillos, qui ſunt ſuperfluæ quædam corporis partes ad ſignificandum, debere Clericos & Monachos omnia ſuperflua, & præcipuè vitioſas cupiditates amputare, ut ſic maneat vertex, ideſt, animus liber, & apertus divinis contemplationibus, & illuſtrationibus. Et rurſum ſic tonderi dicunt, ut relinquatur circulus capillorum, ad ſignificandam regiam coronam, quandoquidem ſervire Deo, regnare eſt.

Quintam reddit Dionyſius cap. 6. Eccleſ. hierarch. ut ſignificetur illa nudatione capitis, vita pura & aperta, non fucata ulla ſpecie, quam Monachus exhibere debet.

Poſſet addi ſexta ratio tonſuræ Monachorum, nimirum ut ſignum eſſet pœnitentiæ, & converſionis: Nam ut antè diximus, pœnitentes olim nonniſi tonſi recipiebantur. Porrò tonſuræ Sanctimonialium rationem moralem reddit Hieronymus in epiſt. ad Sabinianum, quia nimirum non lavabant unquam, nec ungebant caput, & periculum erat, ne à parvis animalibus, quæ inter cutem & crines oriuntur, & concretis ſordibus opprimerentur. Quamquam negari non poteſt, quin etiam id fiat ad contemptum mundi demonſtrandum; ſolent enim fœminæ capillos plurimi facere.

Eſt autem hoc loco obſervandum, olim non tam raſuram, quàm tonſuram fuiſſe in uſu. Tondebantur enim demiſsè quidem, ſed ita tamen, ut cutis tecta maneret. Id apparet ex Clemente Alexandrino lib. 3. Pædag. cap. 11. *Sed pili*, inquit, *tondendi ſunt, non novacula, ſed tonſorum forficibus*. Item ex Optato Milevitano, qui lib. contra Parmenianum arguit Donatiſtas, quòd Catholicis Sacerdotibus, per vim capita raſerint: *Docete*, inquit, *ubi vobis mandatum ſit, radere capita Sacerdotibus, cùm econtrariò tot ſint exempla propoſita, fieri non debere*. Item ex Hieronymo in cap. 44. Ezechielis, ubi dicit, Sacerdotes non debere comam alere, nec tamen radi, ſed ita tonderi, ut cutis tecta maneat. Denique Dionyſius, Epiphanius, Hieronymus, Athanaſius, Palladius, Auguſtinus, Iſidorus, Beda, & Concilia Carthaginenſe & Toletanum nuſquam nominant raſuram, ſed ſolam tonſuram. Unus eſt Anicetus Papa, qui, ut dixi, raſuræ meminit, ſed non eſt ea epiſtola prorſus indubitata, fortè enim falſum titulum præfefert. Nec tamen propterea reprehendimus uſum hujus temporis, quo Monachi & Clerici raduntur; Nam nec unquam fuit prohibitum radi, & præterea ejuſmodi cæremoniæ, pro temporum & locorum diverſitate, variari poſſunt.

Ad argumenta Hortenſii reſpondemus, in primis præcepta illa eſſe cæremonialia, & propterea non magis obligare, quàm obligent circumciſio, ſacrificia &c. Dico præterea primum & ſecundum locum ex Levit. 19. & Hierem. 9. nihil concludere; nam ut rectè notavit Iſichius in hunc locum, tondere comam in rotundum, non eſt comam ſcindere, ſed ornare. Itaque prohibebat Deus Judæis, ne comam rotundam efficerent; quod certè Monachi non faciunt, qui comam radunt, uno circulo capillorum excepto. Neque hoc Deus abſolutè prohibebat, ſed ſolùm propter intentionem malam, nimirum ne hoc facerent in cultum dæmonis, ut eo tempore & in iis locis gentiles faciebant, ut notant Theodoretus quæſt. 28. in Leviticum, & Iſichius, ac Radulphus in hunc locum.

Ad tertium Levit. 21. dico, ibi non præcipi Sacerdoti, ne radat caput abſolutè, ſed ne radat in morte alicujus propinqui ſui, in ſignum doloris. Voluit enim Deus Sacerdotes eſſe cæteris conſtantiores.

Ad quartum Ezech. 44. dico, Sacerdotibus Judæorum fuiſſe prohibitam raſuram, non quòd in ſe mala ſit, ſed ne viderentur ſimiles Sacerdotibus gentilium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raſo idolis ſacrificabant, ut ex epiſt. Hieremiæ apparet. Quòd ex ſe non eſſet malum, patet, quia Ezechiel, qui Sacerdos erat, jubetur à Deo radi. Ezechel. 5. & præterea Num. 6. Nazaræus completo tempore conſecrationis ſuæ jubetur radi. Unde Paulo dicit Jacobus Actor. 21. *Sunt nobis viri quatuor, habentes votum ſuper ſe, his ergo aſſumptis ſanctifica te cum illis, & radant capita ſua*. Solùm ergo propter viciniam idololatrarum prohibebantur Sacerdotes Judæorum radi. Quæ fortè cauſa erat, cur Optati, Hieronymi, & Ambroſii tempore Chriſtiani Sacerdotes non raderentur, ſed tonderentur: Nam adhuc ipſorum tempore erant Sacerdotes Iſidis, qui caput radebant, ut Ambroſius epiſt. 36. & Hieronymus in cap. 44. Ezechielis teſtantur. Poſteaquam autem illa cauſa ceſſavit, nihil abſurdi faciunt, qui ad aliquid ſacrum ſignificandum caput radunt.

Ad ultimum dico, Hieremiam non ridere illos Sacerdotes, quia radebant caput, & barbam, ſed quia id faciebant in honorem Deorum ligneorum, qui non poterant remunerari cultores ſuos.

CAPUT XLI.

Licere Monachis manibus laborare.

REſtat poſtremò Diſputatio de ratione vivendi, ſive de opere corporali Monachorum. Sunt autem quatuor modi vivendi apud homines religioſos. Vel enim vivunt ex labore proprio, vendentes aliquid, & ementes aliud: vel vivunt ex bonis ſuis communibus, ideſt, ex bonis quæ religioſi ipſi ad monaſterium adferunt, & in commune conſtituunt: vel ex bonis relictis ac donatis à piis viris, vel ex mendicatione.

De ſingulis dicendum eſt. Ac primum, de primo duo fuerunt extremi errores. Unus eorum, qui dicebant non licere religioſis operari, & laborare pro victu, ſed debere eos confidere in Dei providentia, & vivere ex alienis laboribus; hujus erroris fuerunt Meſſaliani, ſive Euchitæ, apud Epiphanium hæreſ. 80. & rurſus quidam apud Carthaginem, teſte Auguſt. lib. 2. retract. cap. 21.

Alter error fuit Gulielmi de ſancto amore, & poſtea Joann. Wicleſi apud Thomam Waldenſem lib. 4. doctr. fidei antiquæ art. 2. cap. 22. & Joan. Calvini lib. 4. inſtit. cap. 13. §. 10. qui docent teneri Monachos ex proprio labore vivere, quamquam Gulielmus non omnes religioſos obligabat ad laborandum manibus, ſed eos ſolùm qui non habent bona ſtabilia in communi. Primus error natus eſt ex duobus locis Scripturæ malè intellectis, nimirum Matth. 6. *Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ, dicentes, quid manducabimus &c.* Et Joan. 6. *Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam*. Refellit hunc errorem Auguſt. in lib. de opere Monachorum, ex verbis Apoſtoli 2. Theſſalonic. 2. ubi & ſe laboraſſe, & operatum dicit, ne quemquam gravaret, & alios monet, ut operentur, & laborent.

Quia verò reſpondebant hæretici illi, B. Paulum loqui de opere ſpirituali, ideſt, de oratione & exhortatione; notanda ſunt alia loca, ubi expreſsè ponitur labor manuum, Actor. 20. *Ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt, miniſtraverunt manus iſtæ*. Ad Epheſ. 4. *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus ſuis.*

1. Theſ-

2. Theſſal. 4. *Operamini manibus veſtris*. Ad hæc, ut acutè notavit Auguſtin. idem Apoſtolus 1. Cor. 9. dicit ſe operatum, cùm tamen liceret ſibi ſecundùm Domini ordinationem non operari. At certè non licebat ei ſecundùm Domini ordinationem non concionari, & non orare. Ait enim: *Si non evangelizavero, væ mihi, &c.* Loquitur igitur de corporali labore, cùm dicit ſe laboraſſe, cum tamen non teneretur.

Ad verba illa Domini contra citata, reſpondeo, non prohiberi illis verbis moderatam ſollicitudinem quærendi cibum proprio labore, ſed immoderatam & ſuperfluam. Poteſt autem tribus modis eſſe immoderata ſollicitudo. Primò, ratione finis, ut ſi quis quærat cibum præcipua intentione, quaſi ſit B ille ultimus finis, ut faciunt qui evangelizant, ut comedant; cùm deberent comedere, ut evangelizent. Atque hoc reprehendit Dominus Matth. 6. cùm ait: *Primùm quærite regnum Dei &c.* Et Joan. 6. *Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam*, ideſt, primaria intentione quærite cibum ſpiritualem, ſecundaria corporalem.

Secundò, ratione diffidentiæ immoderata eſt ſollicitudo, ut cùm quis adeò ſollicitus eſt de rebus temporalibus, ut vix poſſit credere ſibi Deum adfuturum in illis acquirendis, etiamſi adhibeat ipſe quoque ſuum laborem. Et hoc reprehendit Dominus cùm ait Matth. 6. *Nolite ſolliciti eſſe &c.* vult enim C perſuadere fidelibus confidentiam in Deum; Et ſanè perſuadet efficaciſſimis argumentis; Nam ſi Deus, inquit, paſcit aves, & veſtit lilia, quæ eum non norunt, imò etiam providet Gentilibus, qui eum blaſphemant, quomodo vobis cultoribus ſuis poterit deeſſe? Et ſi vobis corpus & animum donavit, quæ majora ſunt; quomodo credibile eſt non daturum cibum & veſtes quæ ſunt minora?

Tertiò, immoderata eſt ſollicitudo ratione temporis, ut cùm quis hodie ſollicitus eſt pro ea re, pro qua ſatis tempeſtivè cras inciperet ſollicitus eſſe, & hoc reprehendit Dominus cùm ait ibidem: *Nolite ſolliciti eſſe de craſtino. Sufficit diei malitia ſua.* Ubi notandum, non reprehendi providentiam parandi neceſſaria pro tempore futuro, alioqui peccaſſet D Joſeph Geneſ. 41. qui recondidit frumenta pro futura ſterilitate: etiam Dominus ipſe habebat loculos, ut emeret cibos, Joan. 13. Itaque vocatur ſollicitudo de craſtino, & mala eſt illa, quæ non convenit præſenti tempori ſecundùm rectam rationem.

CAPUT XLII.

Non teneri Monachos ad laborem manuum.

SEcundus error tria affert præcipua fundamenta. Unum ex Apoſtolo, qui Epheſ. 4. 1. Theſſal. 4. E & 2. Theſſalon. 3. præcipit Chriſtianis, ut ex labore manuum victum quærant; ex quibus locis tale argumentum duci poteſt: vel illa verba B. Pauli continent præceptum neceſſitatis, vel conſilium perfectionis, ſi primum, ergo tenentur laborare etiam religioſi; ſi ſecundum, ergo tenentur ſaltem religioſi, illorum enim eſt viam perfectionis & conſiliorum tenere.

Secundum fundamentum eſt ex Auguſtino, qui in lib. de opere Monachorum dicit, religioſos teneri ad hoc Apoſtoli præceptum implendum, nec excuſari per occupationes ſpirituales. Sic enim ait cap. 17. *Quid*, inquit, *agant, qui operari corporaliter nolunt, aut rei vacent, ſcire deſidero. Orationibus, inquiunt, & Pſalmis, & lectioni, & verbo Dei. Sancta planè vita,* A *& in Chriſti ſuavitate laudabilis: ſed ſi ab his avocandi non ſumus, nec manducandum eſt, nec ipſa eſca quotidie præparanda, ut poſſint apponi & aſſumi. Si autem ad iſta vocare ſervus Dei certis intervallis temporis ipſius infirmitatis humanæ neceſſitas cogit, cur non & Apoſtolicis præceptis obſervandis aliquas partes temporum deputamus? Citius enim exanditur una obedientis oratio, quàm decem millia contemptoris.*

Tertium fundamentum eſt ex conſuetudine omnium antiquarum religionum: Nam Epiphanius hæreſ. 80. Hieronym. epiſt. 4. ad Ruſticum, Aug. lib. 1. de moribus Eccleſ. cap. 31. Caſſian. lib. 2. cap. 3. & lib. 3. cap. 2. de inſtitutis cœnobiorum, docent omnia monaſteria bene inſtituta, ſecundùm Apoſtoli legem manibus laborare.

His non obſtantibus, reſpondemus cum B. Thoma in opuſculo 19. & in 2. 2. quæſt. 187. art. 3. & B. Bonaventura in lib. de paupertate Chriſti, & in Apologia pauperum: ad victum labore manuum quærendum non magis teneri Monachos, quàm ſæculares, & probatur primò, vel laborare manibus eſt præceptum, vel conſilium. Si primum, omnes obligat, tam ſæculares, quàm religioſos. Præcepta enim dantur omnibus; omnibus enim dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Si ſecundum, ergo nemo tenetur laborare manibus, niſi qui ſponte ad hujus conſilii obſervationem ſe obligaverit; talis enim eſt natura omnium conſiliorum: Ergo religioſi qui id conſilium non receperunt, non tenentur manibus laborare. Non enim tenentur religioſi ad omnia conſilia, ſed ſolum ad illa, quæ ſponte ſuſcipiunt.

Secundò, ſi tenerentur religioſi laborare manibus magis quam ſæculares, aut id eſſet ex præcepto naturali, aut ex poſitivo: neutrum autem dici poteſt; quòd enim non ex poſitivo, patet, quia nullum tale exſtat: quòd non ex naturali, probatur. Nam præceptum de laborando, ut eſt naturale, dupliciter obligat, uno modo abſolutè, alio modo in certo caſu. Primo modo non obligat ſingulos, ſed Rempublicam, ut patet, debent enim in ea alii eſſe opifices, alii agricolæ, alii medici, alii judices &c. & ex hac parte non convenit religioſis laborare manibus, illi enim officium habent in Republica orandi, & pſallendi, & ſimilia faciendi. Secundo modo tenentur quidem ſinguli hoc præcepto, ſed non minus ſæculares, quàm religioſi; nam omnes caſus, in quibus obligantur ſinguli laborare manibus, non minus accidere poſſunt ſæcularibus, quàm religioſis; ver. gr. unus, & præcipuus caſus eſt, ſi quis nihil habeat unde vivat, nec poſſit licitè habere, niſi operando. Alius caſus eſt, ſi quis teneatur providere alteri de cibo, & non poſſit licitè eum invenire niſi operando. Tertius eſt, ſi quis non poſſit otium fugere, vel tentationes carnales ſuperare, niſi operando corporaliter. At omnes tam religioſi, quàm ſæculares tenentur providere, ne moriantur fame, & otium fugere, ac ſuperare tentationes. Omnes igitur tenentur eodem modo laborare.

Tertiò probatur ex illis ipſis argumentis, quæ contra nos proferuntur. Nam in primis Apoſtolus, in illis locis non ſcribit Monachis, ſed ſæcularibus ut patet, & præcipuè juxta opinionem adverſariorum, qui docent nondum illo tempore cœpiſſe religiones. Deinde Apoſtolus in illis locis numquam præcipit operari abſolutè, ſed ſolùm ad evitandum furtum, vel ſcandalum, vel otium: Nam Epheſ. 4. ait: *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus ſuis.* Et 1. Theſſal. 4. poſteaquam dixerat, ut operarentur, ſubjungit rationem: *Ut honeſtè ambuletis ad eos qui foris ſunt, & nullius aliquid deſideretis.* Ubi illud, *deſideretis*, non ſignificat concupiſcatis, ſed careatis. Sic enim eſt in Græco ἵνα μηδενὸς χρείαν

χαίαν ἔχητε, ideſt, & nullius indigentiam habeatis. Scandalizabantur enim infideles, cùm videbant Chriſtianos ex alienis bonis velle vivere. Et 2. Theſſ. 3. poſtquam dixerat: *Qui non laborat, non manducet.* Subdit: *Audivimus enim quoſdam inter vos inquietos eſſe, nihil operantes, ſed curiosè agentes.* Qui ergo poſſunt furtum evitare & ſcandalum, & otium, alio modo quàm corporaliter operando, eos Paulus non obligat corporaliter operari.

Jam verò B Auguſtinus in illo lib. de opere Monachorum, ſolùm obligat ad operandum manibus illos, qui antequam religioſi fierent, ex labore manuum vivebant, & nunc idem facere poſſunt, ſine impedimento majoris boni, & tamen ex otio, & pigritia nolunt; Nam cap. 21. excipit religioſos, qui Eccleſiaſtica miniſteria exercent, quales ſunt hoc tempore omnes mendicantes. Sic enim ait: *Si Evangeliſta*, inquit, *ſunt, ſi miniſtri altaris, ſi diſpenſatores Sacramentorum, bene ſibi iſtam non arrogant, ſed planè vendicant poteſtatem, nimirum vivendi ex facultatibus populi.*

Dices, poteſtas petendi ſumptus à populo, non eſt data niſi ordinariis paſtoribus: alioqui poſſent religioſi accipere decimas, quod eſt falſum, & contra canones multos, ut ex Clementina prima de decimis perſpicuum eſt.

Reſpondeo, quidquid de hoc ſit, quod poſtea videbimus, ſatis nobis eſt, quòd Auguſtinus hoc dicat, de cujus ſententia diſputamus. Et præterea ſive religioſi prædicantes, & Sacramenta miniſtrantes, poſſint, ex juſtitia ſumptus petere, ſive non poſſint, ſatis eſt quòd licitè poſſint petere ſaltem ex charitate, & accipere corporalia; ſicut ipſi ex charitate miniſtrant ſpiritualia, & populus accipit. Adde etiam, quòd religioſi hujuſmodi rectè dici poſſunt operari manibus ſuis. Operari enim manibus eſt operari corporaliter, ſive id fiat manibus, ſive pedibus, ſive lingua, ſive alio modo: Appellatur autem opus corporale, opus manuum, quia manus eſt inſtrumentum præcipuum, quo operamur. Unde etiam aurigæ, & nautæ, & curſores, & vigiles dicuntur operari manibus, quia corporaliter exercentur, licèt non minùs pedibus quàm manibus in ſuo opere utantur. Qui ergo canunt in choro, publicè concionantur, docent, confeſſiones audiunt, planè manibus laborare dici poſſunt.

Itaque ſoli contemplativi, qui ſibi ipſis vacant, manibus non laborant. Inter illos autem excipit Auguſtinus ab obligatione laborandi illos omnes, qui in ſæculo divites fuerunt, & bona ſua pauperibus dederunt. Illis enim debet Eccleſia victum, & veſtitum, quandoquidem omnia ſua ipſi Eccleſiæ in ejus pauperibus dederunt. Sic enim ait de iſtis loquens cap. 25. *Si & ipſi*, inquit, *aliquid manibus operentur, ut pigris ex vita humiliore, & ab hac exercitatione venientibus auferant excuſationem, multò miſericordius agunt, quàm cum omnia ſua indigentibus diviſerunt. Quod quidem ſi habent, quis audeat cogere?* & c. 21. tales multos fuiſſe dicit in Hieruſalem, qui quoniam omnia ſua pauperibus dederant, quando tempore famis egebant, non ſunt coacta operari manibus, ſed eorum inopia eleemoſynis Græcorum ſuſtentata eſt Act. 11. Soli ergo remanent illi religioſi, qui in ſæculo vivebant ex opificio, & in religione ſibi ſolis vacant, non populo. Hos Auguſt. obligat ad laborandum.

Sed nec iſtos obligat abſolutè, ſed ſolùm quando, ſi operentur, non impedientur à majori bono, & ſi non operentur perniciosè otioſi erunt. Nam ſi aliquis talis poſſit perpetuò orare, aut legere, & velit id facere, & inveniat qui eum in tali opere verſantem gratis alat, cur non poterit id facere? Nam hoc modo vixit per triennium B. Benedictus, ut Gregorius teſtatur lib. 1. dialog. c. 1. & tota vita ſua B. Alexius, ut in ejus vita ſcribit Simeon Metaphraſtes.

Unde Auguſtinus cap. 17. ejuſdem libri, ubi dicit Monachos non debere excuſari ab opere manuum per orationem, pſalmodiam, lectionem, & verbum Dei, clariſſimè indicat ſe loqui non de oratione aſſidua, nec de continua, & publica pſalmodia, lectione, concione, quæ totum hominem occupant, ſed oratione, pſalmodia, lectione, & exhortatione privata, & rara, quæ multum otii relinquant. Et c. 21. dicit ſe reprehendere illos Monachos, qui ex conditione ſervili ad monaſterium veniunt, ut vitam inopem, & laboriosam fugiant, & vacui paſcantur ac veſtiantur, & inſuper honorentur, ab iis, à quibus contemni conterique conſueverant. De quibus etiam dicit cap. 25. *Nullo modo decet, ut in ea vita, ubi ſunt ſenatores laborioſi, ibi fiant opifices otioſi, & quò veniunt relictis deliciis ſuis, qui fuerant prædiorum Domini, ibi ſint ruſtici delicati.* Et cap. 28. ait: *Offendite*, inquit, *hominibus non vos in otio facilem victum, ſed per anguſtam & arctam portam regnum Dei quærere.*

Ad argumentum tertium de conſuetudine antiquorum monaſteriorum dico, Monachos illos fuiſſe obligatos operari manibus ex propriis regulis ſuis. Cur autem ejuſmodi regulam conſtituerint, cauſa eſt duplex. Una, quia non poterant aliter ſuſtentari, nam nec habebant prædia, & poſſeſſiones ſibi relictas, ut nunc habent multi Monachi, & eleemoſynas à populo petere, nec audebant, cùm populo non ſervirent, nec ullo modo id ſuffeciſſet: Nam uno in loco, ſub uno Abbate degebant terna ut minimum hominum millia, ut Auguſtinus refert lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 31.

Altera ratio eſt, quia illi Monachi cùm non eſſent Clerici, ſed Laici omnes, excepto Abbate, non erant ſatis occupati, & ideo ad fugiendum otium neceſſarium erat illis laborare. Hieronymus in epiſtol. ad Ruſticum: *Ægyptiorum monaſteria hunc morem tenent, ut nullum abſque operis labore ſuſcipiant, non tam propter victus neceſſitatem, quàm propter animæ ſalutem, ne vagetur perniciosis cogitationibus mens &c.* Nec tamen abſolutè eſt verum omnes antiquos religioſos manibus laboraſſe. Sic enim ſcribit de monaſterio S. Martini Sulpitius in vita S. Martini cap. 7. *Nemo ibi quidquam proprium habebat; omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere, ut pleriſque Monachis moris eſt, quidquam licebat. Ars ibi, exceptis ſcriptoribus, nulla habebatur. Cui tamen operi minor atas deputabatur; majores orationi vacabant.* Hæc ille. Ubi vides ſolos juniores laboraſſe manibus, eoſque non ad victum quærendum (nam nihil eis vendere licebat, ſed vivebant ex bonis, quæ attulerant) ſed ad otium fugiendum. Sed nec primi Monachi ſub Apoſtolis in Hieruſalem, aut in Ægypto operabantur manibus, ut patet Actor. 3. & 4. & ex lib. Philonis de vita contemplativa.

CAPUT XLIII.

Licitum eſſe Monachis vivere ex bonis patrimonialibus in communi.

DE ſecundo modo vivendi nulla poteſt eſſe dubitatio; nam in primis talis fuit vita primorum religioſorum ſub Apoſtolis cap. 4. Act. unuſquiſque enim adferebat pretia ſuarum rerum Apoſtolis, & inde dividebatur cuique, ſicut cuique opus erat. Deinde talis etiam fuit uſus antiquorum monaſteriorum, ut reciperent, ſi quid ii in commune dare volebant, qui Monachi fiebant, ut patet ex Auguſtino,

no, in epiſt. 109. ad Sanctimoniales, ubi ſic ait: *Qua aliquid habebant in ſæculo, quando ingreſſa ſunt monaſterium, libenter volunt illud eſſe commune.* Item ſerm. 2. de communi vita Clericorum: *Vivunt*, inquit, *nobiſcum in ſocietate communi, & nemo eos diſtinguit ab eis, qui aliquid attulerunt.* Et lib. de opere Monachorum cap. 25. ideo dicit, divites non teneri ad opus manuum, quia monaſterio ſua bona contulerunt.

B. Benedictus, ut in vita S. Placidi legitur: *Bona, quæ fuerant Monachorum ſuorum, non finebat aliò derivari, quàm ad ſua monaſteria, ut inde multos Dei ſervos alere poſſet.* B. Bernardus epiſt. 1. ad Robertum: *Offenditur*, inquit, *terra, quæ cum illo, & pro illo dicitur data fuiſſe.*

Denique hinc natæ ſunt illæ leges Juſtiniani, in Authenticis coll. 1. conſt. 5. §. illud quoque, & coll. 9. conſt. 15. §. Si qua mulier. In quibus ſtatuitur, bona eorum, qui Monachi fiunt, eo ipſo ad monaſteria, quæ illi ingrediuntur, pertinere. Quamquam hoc tempore multæ religiones huic privilegio renunciarunt.

CAPUT XLIV.

Licitum eſſe Monachis vivere ex rebus ſponte oblatis & donatis.

DE Tertio modo nulla quæſtio eſſe deberet, nam B. Auguſtinus in Pſalm. 103. conc. 3. explicans illud: *Cedri, quas plantavit, illic paſſeres nidificabunt*; dicit cedros eſſe homines potentes, & divites; paſſeres autem eſſe religioſos pauperes: nidificare verò paſſeres in cedris, ſignificare, quòd religioſorum monaſteria à divitibus hujus ſæculi eriguntur, & ſuſtentantur: *Cedri Libani*, inquit, *nobiles & divites, excelſi hujus ſæculi, quando cum timore audiunt: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, attendunt res ſuas, villas ſuas, & omnes ſuperfluas copias, quibus videntur excelſi, & præbent illas ſervis Dei, dant hortos, ædificant Eccleſias, monaſteria, colligunt paſſeres, ut in cedris Libani nidificent.* Hieronymus in epiſt. 27. ad Euſtochium de obitu Paulæ, laudat ſanctam Paulam, quòd ex rebus ſuis quatuor monaſteria ædificaſſet, & ſuſtentaſſet, unum Monachorum, & tria ſacrarum virginum. Gregorius Papa, ut lib. 1. cap. 5. & 6. vitæ ejus ſcribit Joan. Diaconus ex patrimonio ſuo ſeptem monaſteria erexit, & ſingulis prædia, & poſſeſſiones attribuit, ſex in Sicilia, unum Romæ. Similia exempla Caroli Magni. Caroli IV. Henrici II. & aliorum optimorum Principum, plurima adferri poſſent.

CAPUT XLV.

Licere Monachis ex mendicatione vivere.

DE Quarto præcipua eſt difficultas. Oppugnaverunt enim acerrimè ordines mendicantium. Primò, Gulielmus de ſancto amore apud Antoninum part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. ſummæ Theologicæ. Secundò, Deſiderius Longobardus apud Beatum Thomam in opuſculo 19. Tertiò, Gyraldus de Abbatis vide apud Bonavent. initio Apologiæ pauperum, Quartò, Joannes Wiclef apud Waldenſem lib. 4. art. 2. doctrinalis fidei. Quintò, Richardus Epiſcopus Armacanus ſerm. 4. Ultimò, Lutherus artic. ult. & Brentius in Confeſſ. Wurtemberg. cap. de votis monaſticis, qui omnes docent, eſſe extra ſtatum ſalutis eos, qui redigunt ſeipſos ſponte ad mendicitatem, tum quòd exponunt ſe evidenti periculo moriendi fame, tum quòd non liceat eis, niſi fortè ægrotent, eleemoſynas petere, quæ debentur ſolùm iis, qui ſeipſos juvare nequeunt, tum denique quòd lex divina & humana reprehendat, & prohibeat voluntariam mendicitatem.

At nihilominus vitam religioſorum mendicantium tamquam ſanctam, & perfectam approbarunt multi ſummi Pontifices; ut Innocentius III. teſte Bonavent. Honorius III. Gregorius IX. Innocentius IV. Alexander IV. & Nicolaus IV. ut refert Joannes XXII. in Extravaganti, Quia quorundam, de verborum ſignificatione, necnon Concilium Lugdunenſe generale, ut refert Nicolaus IV. c. Exut, de verborum ſignificatione in 6. & Conſtantienſe, ſeſſione 8.

Rectè autem fuiſſe hanc vitam approbatam, oſtendimus ſequentibus rationibus. Primò, exemplo Domini, nam Dominus non habuit poſſeſſiones, neque proprias, neque communes, ut patet ex illo Luc. 9. *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput ſuum reclinet.* Et quòd non operaretur manibus, ſed ex eleemoſynis fidelium vixerit, patet ex illo Lucæ 6. *Mulieres aliquæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.* Item ex tota ejus vita, ſiquidem natus eſt in domo aliena, vixit in domibus & ex rebus alienis; nunc enim prandebat apud Martham, nunc apud Simonem leproſum, nunc apud Zachæum, nunc in domo Petri, nunc in domo Matthæi; equitavit in jumento alieno; fecit ultimam cœnam in domo aliena; ſepultus eſt in ſepulchro alieno. Unde Pſalm. 39. dicit, *Ego autem mendicus ſum & pauper.* Et Pſalm. 108. *Quia perſecutus eſt hominem inopem & mendicum.* Quibus in locis eſt vox אביון quæ habetur etiam Deuteron. 15. ubi dicitur: *Non erit in te mendicus.* Quem locum pro ſe adferunt, qui dicunt, illicitam eſſe mendicitatem. Et certum eſt utrumque Pſalmum de Chriſto intelligi; nam priorem allegat Paulus ad Hebræos 9. de Chriſto: *In capite libri ſcriptum eſt de me &c.* Et poſteriorem allegat Petrus, Actor. 1. *Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum, Epiſcopatum ejus accipiat alter &c.* Item 2. Corinth. 8. *Propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet dives.* Græcè ἐπτώχευσεν, ſignificat enim πτωχεύω, mendicare, unde apud Homerum Odiſſ. 17. δαῖτα πτωχεύειν, prandium mendicare.

Ad hoc reſpondet Armacanus, Chriſtum fuiſſe pauperem, ſed non mendicum, & pauperem non amore paupertatis, ſed quia reſtrictio dominii ejus id exigebat. Dicit enim Chriſtum ſucceſſiſſe Adamo in dominio originali, cui repugnabat tam habere proprium, quàm mendicare; Adamus enim in ſtatu innocentiæ fuit Dominus omnium bonorum terrenorum, ſed ita tamen, ut non poſſet accipere in uſum ſuum, niſi neceſſaria, nec ſibi aliquid appropriare; diviſio enim nata eſt poſt peccatum. Itaque in ſtatu innocentiæ non fuiſſent propriæ divitiæ, nec tamen fuiſſent ulli egeni, vel mendici. Quoniam ergo Chriſtus natus eſt cum juſtitia originali, habuit etiam tale dominium, quale Adam, & ideo repugnabat illi habere proprium, & ſimul repugnabat mendicare: cùm omnia eſſent ſua, quantum ad uſum, tamen fuit reſtrictum dominium ejus, quia debuit eſſe ſub lege; & ſic fuit pauper, quia non potuit uti ſuo naturali dominio, obſtante lege civili.

Hæc omnia ſunt contra apertas Scripturas. Et primùm quòd Chriſtus verè fuerit mendicus, & caruerit non ſolùm uſu, ſed etiam dominio temporali rerum terrenarum, patet, quia dominium illud originale in bona communia, periit per diviſionem rerum juſtè introductam. Nec Dominus accepit dominium politicum more humano, licèt dominium divinum ſemper habuerit. Itaque fuit verè mendicus, ut

ut ex Pſalmis, & ex Apoſtolo oſtendimus. Fuit etiam verè Dominus, ſaltem in commun cum ſuis diſcipulis, eorum bonorum, quæ illi ut mendico donabantur. Quod enim Chriſtus acceperit dominium civile, & proprietatem, ſaltem in communi cum Apoſtolis, earum pecuniarum, quæ ſibi donabantur, patet ex Joan. 12. ubi dicitur Judas fur, quia uſurpabat ſibi pecunias loculorum Chriſti. At ſi Chriſtus non habebat proprietatem, nec dominium civile, non erat furtum illud Judæ; nam per ſolum dominium naturale non magis pertinebant ad Chriſtum illæ pecuniæ, quàm aliæ res omnes.

Denique, quòd Chriſtus amore paupertatis, & non ex reſtrictione dominii fuerit mendicus, planum eſt; Nam quis illum coegit fieri ſub lege? Nonne ſponte id ipſe elegit? Quod certè poterat non eligere, ſi odiſſet paupertatem. Præterea etiam exiſtens ſub lege, nonne poterat facilè diteſcere ſi voluiſſet? Nonne turbæ illum Regem facere voluerunt? Cur ergo non habuit, ubi caput reclinaret, & ſponte non habuit, ſi non amabat paupertatem? Denique cur Paulus 2. Cor. 8. vocat iſtam gratiam Domini, ſi non ex amore, ſed ex neceſſitate fuit egenus?

Dicit Secundò Armacanus, Si Chriſtus mendicaſſet, non propterea licere nobis mendicare. Eſſet enim hoc ponendum inter opera admiranda, non imitanda, ſicut quod jejunaverit 40. diebus ſine ullo cibo. At mendicare, ſine ullo miraculo fieri poteſt, ut experientia docet; jejunare autem ſine omni cibo, non poteſt ſine miraculo. Ad hæc, non conſulit Chriſtus, ut ſe imitaremur jejunando ſine omni cibo, conſuluit autem ut ſe imitaremur mendicando, cùm ait Matthæi 19. *Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me.*

Secundò probatur, exemplo Apoſtolorum; nam illi omnia dimiſerunt, Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Nec habuerunt poſſeſſiones in communi, ut patet Matthæi 18. *Nolite poſſidere aurum, neque argentum in zonis, nec duas tunicas &c.* Nec operabantur manibus, ſed vivebant ex liberalitate eorum, quibus prædicabant, ut patet ex eodem capite 10. Matthæi, & 1. Corinth. 9. Talis autem eſt vita mendicantium. Unde Sanctus Franciſcus, qui cum Sancto Dominico primus auctor fuit hujus inſtituti, pro regula ſuſcepit decimum caput Matthæi.

Ad hoc reſpondent, Primò, vitam illam Apoſtolorum fuiſſe à Chriſto inſtitutam ad tempus tantùm, nimirum dum in Judæa prædicabat ante ſuam paſſionem; nam Lucæ 22. Dominus revocavit iſta præcepta, dicens: *Quando miſi vos ſine ſaculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? ſed nunc qui habet ſaculum tollat ſimiliter & peram.* Unde & loculos cum pecuniis habuit extremo tempore, ut patet Joan. 12. & 13. ex quo apparet, jam tunc abrogaſſe quæ dixerat Matth. 10. *Nolite poſſidere aurum &c.* Secundò objiciunt, hoc fuiſſe præceptum, non conſilium Evangelicum, proinde non pertinere ad mendicantes, qui ſe dicunt conſilium ſequi. Tertiò, Apoſtoli ex Domini ordinatione ex juſtitia petebant a populo victum, ut patet ex illo Matth. 10. *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Et ex 1. Corinth. 9. *Quis militat ſuis ſtipendiis unquam?* ergo non mendicabant. At noſtri mendicantes non petunt, nec petere poſſunt victum ex juſtitia.

Ad Primum reſpondeo, ſive ad tempus ſive non ad tempus vitam illam Chriſtus inſtituerit, inde rectiſſimè colligi, eſſe licitam, & ſanctam, & imitatione dignißimam eam vitam, niſi fortè Chriſtus ad tempus vitam illicitam inſtituerit. Præterea non eſt verum, Chriſtum revocaſſe unquam illam inſtitutionem quoad modum vivendi: revocavit quidem id quod dixerat: *in viam Gentium ne abieritis.* At illa documenta de non poſſidendis pecuniis in zona &c. numquam revocavit, ut patet ex 1. Cor. 9. Quando autem ait Lucæ 22. *Nunc qui habet ſaculum, tollat ſimiliter & peram &c.* non jubet ut hoc faciant, ſed prædicit illis, tempore paſſionis ſuæ futuros eos in tali timore, & perturbatione, in quali ſunt ii, qui non fidunt ulli amico, & ideo ſibipſis proſpiciunt, & tunicam vendunt, ut gladium emant. Neque loculi Dominici repugnant illis verbis: *Nolite poſſidere aurum &c.* Nam, ut Nicolaus exponit in cap. Ex us, de verborum ſignificatione, in Sexto, Dominus utramque vitam exemplo ſuo approbare voluit, nimirum illam quæ nihil habet, neque in particulari, neque in communi, excepto ſimplici uſu rerum donatarum: & rurſum illam, quæ aliquid habet ſaltem in communi; ſed unam inſtituendo, non deſtruxit alteram.

Ad Secundum dico, illa verba non eſſe præcepta, ſed conſilia & inſtructionem ex parte Apoſtolorum, & aliorum prædicatorum, & ſimul eſſe ordinationem, & præceptum, ex parte populorum, ut patet ex declaratione Pauli 1. Corinth. 9. ubi dicit, Dominum ordinaſſe, ut qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivant. Ex quo colligit, teneri populum ad alendos Evangeliſtas, & ſimul dicit, ſe non uſum fuiſſe hac poteſtate: ex quo patet, non fuiſſe præceptum prædicatoribus, ut viverent ex populi ſumptibus.

Ad Tertium dico, Apoſtolos ex Domini ordinatione potuiſſe aliquando ex juſtitia petere à populo ſumptus, aliquando ex æquitate, aliquando ex ſola charitate. Pro quo nota ex Ariſtot. lib. 8. Ethicor. cap. 13. duplicem eſſe juſtitiam; unam legitimam, alteram moralem. Legitima dicitur, quando ex lege, aut pacto unus cogitur alteri aliquid ſolvere. Moralis dicitur, quando ſine pacto, aut lege unus laborat pro alio, ita ut conſurgat obligatio quædam compenſandi laborem, ſed tamen non poſſit eum compellere ad ejuſmodi compenſationem. Jam Dominus ordinavit eos qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere.

Hæc ordinatio reſpectu fidelis populi & ordinariorum paſtorum, eſt præceptum juſtitiæ in rigore; quando enim conſtituitur aliquis paſtor, poteſt populus eum cogere ad ſpiritualia miniſtranda, & Paſtor poteſt cogere populum ad temporalia danda, & hoc modo poterant Apoſtoli tamquam Epiſcopi cogere Chriſtianos ad ſumptus faciendos; At reſpectu populi infidelis, vel paſtoris non ordinarii, illa ordinatio non inducit rigorem juſtitiæ, ſed quamdam æquitatem, ſeu moralem juſtitiam, & hoc modo Apoſtoli quando prædicabant Judæis ipſo Chriſto vivente, non poterant cogere populum ad ſumptus faciendos; nam nec populus ſuſceperat Evangelium, & Apoſtoli nondum erant Paſtores ordinarii; nam adhuc tenebantur Judæi agnoſcere Sacerdotes Aaronicos, & eis decimas ſolvere. Itaque Apoſtoli accipiebant ſumptus ex morali juſtitia, vel petebant ex charitate.

Jam religioſi mendicantes, qui mittuntur à ſummo Pontifice ad prædicandum & Sacramenta miniſtranda poterant facere pactum cum ipſo Pontifice, vel cum populo de ſumptibus accipiendis, & tunc ex rigore juſtitiæ illos petiſſent. Poterant etiam mitti a Pontifice eo modo, quo Chriſtus miſit Apoſtolos ad Judæos, antequam lex vetus ceſſaſſet, nimirum ut ex quadam æquitate peterent ſumptus; nam *dignus eſt operarius mercede ſua*, & qui Evangelium annunciat, de Evangelio vivere debet. Non enim Chriſtus dixit, qui eſt ordinarius Evangeliſta dignus eſt mercede ſua, ſed *dignus eſt operarius*, ideſt, quicumque id operatur licitè,

dignus

dignus eſt mercede ſua: & hæc fuit expreſſa ſententia Auguſtini de opere Monachorum, capite 21. Viſum tamen eſt melius tam Pontifici mittenti, quàm ipſis qui mittuntur, ut non peterent ullo modo ex juſtitia, vel æquitate, ſed ſolùm ex charitate, ſicut ipſi non ex debito, ſed ex charitate miniſtrant ſpiritualia.

Tertio & Ultimo probatur ex eventu, nam hoc genus vitæ innumeris ſignis, & prodigiis confirmatum eſt, quæ Deus edidit per Sanctos Franciſcum, & Dominicum, auctores hujus vitæ, deinde ab eo tempore converſio gentilium, confutatio hæreticorum, pietas populi Chriſtiani, conſervatio Theologiæ, & innumera alia bona ordinibus mendicantium maxima ex parte accepta referenda ſunt.

CAPUT XLVI.

Solvuntur objectiones.

AT in contrarium objiciunt plurima argumenta, ſed omnia reducuntur ad ſex. Primum eſt, quia mendicitas jure divino, & humano prohibita eſt; nam de jure divino patet Deuteron. 15. *Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos*. De humano patet ex C. de mendicantibus validis lib. 11. cap. 25.

Reſpondeo, quantum ad legem divinam, ſine dubio non prohiberi ea lege mendicationem vel mendicitatem, cùm in eodem capite habeatur: *Non deerunt pauperes in terra tua &c.* Nec valet reſponſio Lyrani, qui dicit, in prioribus verbis prohiberi publicos mendicantes, in poſterioribus verò agi de pauperibus, qui etſi indigent aliorum auxilio, tamen non debent mendicare, ſed debet eis à divitibus provideri. Non valet iſta ſolutio; nam utrobique eſt ידל quod propriè ſignificat mendicum, & ad verbum verti poterant, non deerunt mendici in terra tua, ſicut ſuprà dixerat: *Mendicus non erit inter vos*. Et præterea apud Judæos multi erant mendici, ut patet Lucæ 16. de Lazaro, Lucæ 18. de cæco ſecus viam mendicante, Joan. 9. de alio cæco mendicante, Actor. 3. de claudo mendicante ad portam templi ſpecioſam.

Ad illa igitur verba: *Non erit mendicus inter vos*, reſpondeo dupliciter. Primò, illis verbis non prohiberi mendicitatem, ſed promitti tantam ubertatem rerum, ut nullus ſit futurus mendicus; qui ſenſus maximè convenit Hebræo textui, ſequitur enim immediatè: *Quia benedicet tibi Dominus Deus tuus*. Neque repugnat hæc promiſſio illis verbis: *Non deerit mendicus in terra tua &c.* Nam promiſſio erat conditionata. Sic enim ſequitur poſt illam promiſſionem; *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & cuſtodieris univerſa, quæ juſſit*. Et quoniam ſciebat Deus iſtam conditionem non ſervandam, prædicit, numquam defuturos mendicos, & monet, ut illis benefaciant.

Secundò dicit poſſet cum B. Thoma in opuſculo contra impugnantes religionem, hac lege prohiberi mendicationem, non ex parte mendicantium, ſed ex parte divitum. Non enim Deus prohibet pauperibus mendicationem, cùm infrà dicat, non deerunt mendici, ſed præcipit divitibus, ut quantum eſt in ſe, provideant ita pauperum neceſſitatibus, ut nulli cogantur mendicare. Melior eſt tamen prior ſolutio; nam ſi Dominus juſſiſſet divitibus ut non paterentur mendicos, peccaſſent divites in populo Judæorum, qui revera permittebant mendicos tempore Chriſti, & tamen numquam de hoc reprehenſi leguntur à Chriſto, neque ab Apoſtolis. Præterea, ſi Dominus ibi prohibuit divitibus, ne permitterent mendicos, quomodo ibidem præcipit divitibus, ut mendicis eleemoſynam faciant? Porrò lex civilis loquitur de illis, qui mendicant, ut otioſè vivant, vel ut lucrentur &c. cùm nullam adferant populo utilitatem. Unde ibidem inertes dicuntur.

Argumentum Secundum. Scriptura paſſim deteſtatur mendicitatem, ut cauſam multorum malorum Proverb. 30. dixit ille cum quo eſt Deus: *Mendicitatem & divitias ne dederis mihi, tribue tantùm victui meo neceſſaria, ne fortè ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & perjurem nomen Dei mei*. Eccleſiaſt. 17. *Propter inopiam multi deliquerunt*. Pſalm. 36. *Non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem*. Pſalm. 108. *Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent*.

Reſpondeo, loquuntur hæc loca de involuntaria mendicitate; qui enim mendicat coactus, & animum habet ad opes, ille facilè furatur, & peierat &c. Quamquam ad primum locum poſſunt dari duæ aliæ ſolutiones. Prima eſt, ſapientem loqui in perſona infirmorum, quales ſunt plurimi in Eccleſia. Illis enim nocent nimiæ opes, & ſimiliter nimia egeſtas. Viris autem perfectis qui ſciunt cum Paulo abundare, & penuriam pati, tam opes plurimæ, quàm etiam ſumma egeſtas ſunt inſtrumenta virtutum, ut patet de Job, qui utrumque expertus eſt. Unde Chryſoſtomus homil. 18. in epiſt. ad Hebræos, & Ambroſius ſerm. 8. in Pſalm. 118. dicunt, hæc verba Salomonis convenire hominibus Teſtamenti veteris, quia imperfecti erant.

Secunda ſolutio eſt, à ſapiente hoc loco reculari non quamlibet mendicitatem, ſed illam ſolùm, quæ eſt expoſita periculo, qualis non eſt religioſorum mendicantium; illi enim certò ſciunt ſibi non defutura neceſſaria, tum ob Chriſti promiſſionem, Matthæi 19. *Centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*; & Marci 10. *Centies tantum nunc in tempore hoc*: tum ob populi devotionem, à quo non dubitant ſe recepturos temporalia, cùm ei miniſtrent ſpiritualia. Immò videntur religioſi ad literam petere, quod ſapiens petit; nec enim volunt divitias, & ideo eas relinquunt, nec tamen volunt mendicitatem periculoſam, qua moriantur fame, & ideo dicunt, tribue tantùm victui meo neceſſaria.

Illud autem Pſalm. 36. *Non vidi juſtum &c.* difficile eſt; nam Elias juſtus erat, & tamen quærebat panem, cùm diceret viduæ: *Adfer mihi, obſecro, buccellam in manu tua*, 3. Regum 17. & David quæſivit panem ab Achimelech, 1. Reg. 21. & Lazarus quærebat micas panis, Lucæ 16. Hieronymus & Auguſtinus exponunt de pane ſpirituali. Cajetanus & Lyranus dicunt loqui Pſalmum de eo quod fit ut plurimum. Titelmannus optimè dicit debere referri illud *derelictum*, etiam ad *ſemen quærens panem*, ut ſit ſenſus: non vidi juſtum derelictum, neque ſemen ejus quærens panem, derelictum. Vel certè ibi quærere, non ſignificat quærere quomodocumque, ſed quærere cum anxietate & labore, ut illi faciunt, qui diu quærunt, & vix inveniunt. Unde in Hebræo eſt verbum in Piel בקש quod ſignificat quærere diligenter.

Argumentum Tertium. Opes moderatæ neceſſariæ ſunt, vel ſaltem valdè utiles ad vitam beatam & perfectam in hac vita ducendam; nam Eccleſiaſtæ 7. dicitur: *Melior eſt ſapientia cum divitiis, & utilior videntibus ſolem: ſicut enim protegit ſapientia, ſic protegit & pecunia*. Actor. 20. *Beatius eſt dare, quàm accipere*. Et Ariſt. lib. 1. Ethic. cap. 8. dicit opes eſſe neceſſarias ad fœlicitatem.

Reſpondeo, opes & egeſtatem habere ſua commoda

da & incommoda, nam opes prosunt, quia materiam præbet liberalitatis, & quia liberant à sollicitudine quærendi victum, tamen obsunt quatenus adferunt magnam sollicitudinem eas conservandi, & dispensandi: Contrà, paupertas prodest, quatenus præbet materiam patientiæ, & liberat à sollicitudine conservandi, & distribuendi pecunias; sed obest, quatenus affert sollicitudinem quærendi victum. Verùm omnibus consideratis, videtur esse majus bonum, quod adfert voluntaria paupertas, quàm id, quod adferunt divitiæ; & minus malum, quod paupertatem comitatur, quàm id, quod comitatur divitias, & præsertim iis, qui ex officio evangelizare, & Sacramenta ministrare debent. Et propterea Dominus Apostolis ejusmodi vitam consuluit, Matth. 10. & ipsi etiam Apostoli, Actor. 6. testantur, se non parum impediri à verbo Dei, & oratione, si opes Christianorum dispensare debeant.

Ad illud autem Ecclesiastæ respondeo, non voluisse eum dicere, meliorem esse sapientiam cum divitiis, quàm sine divitiis, sed meliorem esse sapientiam cum divitiis, quàm sine sapientia divitias. Ita Titelmannus, & rectè; nam in Hebræo non habetur melior, sed bona est sapientia cum divitiis: quod non potest dici, quia sit mala sine divitiis, sed quia sine ipsa malæ sunt divitiæ, & hoc probat, cùm ait: *Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia.* Sed in hoc differunt, quòd sapientia vitam tribuit possessori suo, quasi dicat, etsi pecunia protegit in hoc mundo à multis afflictionibus: tamen sola sapientia vitam præbet, & ideo sine sapientia parum aut nihil prosunt divitiæ.

Ad illud Actor. 20. dico: cæteris paribus, beatius esse dare omnia sua simul propter Christum, & accipere postea aliquid modicum, quàm parum dare, & nihil accipere; & similiter beatius esse accipere temporalia, ut possit expeditè, & commodè dare spiritualia, quàm nihil accipiendo impediri à spiritualibus dandis.

Ad locum Aristotelis respondeo. Primùm, loqui eum de humana fœlicitate, quæ multis rebus indiget; nam fœlicitas Christiana, nec ipsa in se eget ullis terrenis opibus, cùm tota in Dei visione consistat, nec ad eam adipiscendam valde necessariæ sunt opes, cùm meliùs humilitate & patientia, quàm opibus ad regnum perveniatur æternum. Deinde addo, loqui Aristotelem de homine politico, qui in civitate vivere, & uxorem ac liberos habere, & Rempublicam unà cum aliis gerere velit. Ejusmodi autem hominibus negari non potest, quin opes necessariæ sint. Si quis autem velit sibi soli vivere, & contemplationi vacare, huic certè Aristoteles opes necessarias esse minimè judicabit, modò is habeat unde vivat sine dispendio contemplationis.

Argumentum Quartum. Redigere se ad extremam inopiam est vitium; nam virtus consistit in medio, vitia in extremis, sed dare aliquid est medium, nihil dare est extremum. Præterea confirmatur ex Paulo 2. Cor. 8. *Si voluntas prompta est, secundùm id quod habet, accepta est, non secundùm id, quod non habet. Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.*

Respondeo, medium in virtutibus, excepta justitia, non considerari penes ipsas res absolutè, sed cum ordine ad rationem, & omnes circumstantias. Verbi gratia, non est medium in temperantia, comedere unum panem, & extrema comedere duos, aut nullum; sed medium est tantum panis accipere, quantum ratio dictat tibi hoc tempore convenire; unde quod tibi est medium, alteri erit extremum. Sic ergo dare omnia, extremum est & vitiosum homini patrifamilias, qui ex officio alere debet uxorem, filios, servos &c. At ei, qui statuit mundo renunciare, & soli orationi & prædicationi instare, planè medium est omnia dare: & extrema erunt dare aliquid solum, & nihil dare, & per hoc solvitur confirmatio; nam Paulus alloquitur homines seculares uxoratos &c.

Dices; dare omnia vel est medium ei, qui vult mundo renunciare, ante votum; vel solùm post votum: si ante votum, ergo peccabit ille, si non det omnia, etiamsi nullum habeat votum paupertatis; nam medio virtutis opponuntur extrema vitiorum: si solùm post votum, ergo mendicitas non potest voveri; nam nihil rectè vovetur, nisi quod ex se jam est virtutis actus. Respondeo, consilia Evangelica ante votum, non esse actus specialium virtutum, sed esse actus perfectos virtutum communium, ut liberalitatis, castitatis, obedientiæ. Porrò actibus perfectis non opponuntur actus vitiosi, sed actus minùs perfecti; & medium actus perfecti, non habet extrema vitiosa, sed extrema minùs perfecta, at post votum iidem actus jam sunt actus necessarii specialium virtutum, quibus opponuntur vera vitia specialia.

Argumentum Quintum. Qui se sponte redigit ad mendicitatem, exponit se periculo fame moriendi, tentatque Deum, cùm sibi ipsi auferat media ordinaria ad vitam conservandam, nec potest dicere, panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Nam ei responderet Dominus, quid à me petis panem, cùm tibi dederim antea, & tu illum abjeceris?

Respondeo, ille diceretur exponere se tali periculo, qui omnia sua daret, quando probabiliter sciret, nihil se postea inventurum: at religiosi certam spem in Deo ponunt sibi nihil defuturum, quandoquidem Christus, id promisit, & experientia longa idem testatur. Neque tentant Deum: nam medium ordinarium ad vitam est cibus & potus, sive sit proprius, sive donatus ab alio: ille ergo rejicit media ordinaria, qui aut non vult comedere, aut non vult panem accipere, nisi per miraculum, ut illis accidit, de quibus Cassianus coll. 2. cap. 6. Nec prohibetur dicere, panem nostrum &c. Immò ipsi maximè hoc dicere possunt, quandoquidem sibi nihil retinuerunt, ut Christum sequerentur. Si enim dicat aliquis Rex civi opulento, relinque hìc tuas possessiones & veni mecum ad bellum: certè ille jure poterit à Rege petere panem quotidianum.

Argumentum Sextum. Religiosi mendicantes, injuriam faciunt veris pauperibus: nam Lucæ 14. dicitur: *Cùm facis prandium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, qui non habent retribuere tibi, & beatus eris. Hoc loco*, inquit Armacanus, *Dominus non jubet vocari pauperes quoscumque, sed pauperes debiles, claudos, vel cæcos, neque etiam debiles quoscumque, sed debiles pauperes: nam pauperes non debiles, possunt retribuere laborando: debiles non pauperes, possunt retribuere pecunias dando.* Præterea, ordo charitatis postulat, ut semper detur eleemosyna magis egenti, magis autem egent pauperes debiles, quàm fortes, quales sunt religiosi, non igitur licet religiosis eleemosynas petere nisi fortè ægrotent.

Respondeo, si argumentum aliquid concluderet, non soli religiosi mendicantes, sed etiam omnes Clerici & Monachi, qui ex possessionibus vivunt, & non sunt debiles, claudi, vel cæci peccarent: nam possessiones donatæ monasteriis, & Ecclesiis, quid sunt aliud quàm eleemosynæ? Ridiculum autem est, non fraudari pauperes à Clericis & Monachis, qui accipiunt in eleemosynam redditus multorum millium aureorum, & fraudari à mendicantibus, qui accipiunt unum panem.

Ad locum ergo Evangelii dico, Dominum velle vocari pauperes, sive sint debiles, sive non: legendum

dum eſt enim cum diſtinctione, vocа pauperes, debiles &c. Nam Apoſtolus Actor. 24. dicit, ſe attuliſſe eleemoſynam pauperibus Chriſtianis, qui erant in Hieruſalem, quos certum eſt non fuiſſe omnes cæcos, vel claudos. Et cùm Dominus ait: *Veta eos qui non habent retribuere tibi*, non intelligit eos, qui nullo modo poſſunt retribuere, tales enim nulli ferè ſunt: nam etiam pauperes claudi poſſunt retribuere aliquod obſequium, ſed intelligit eos, qui non poſſunt reinvitare ad ſimile convivium, vel commodè aliquid donare, & proinde à quibus nihil ſperari ſolet. Sic enim ait: *Noli*, inquit, *vocare amicos & vicinos divites, ne fortè ipſi te reinvitent, & fiat tibi retributio*. Porrò, pauperes omnes, etiam qui validi ſunt, & ſuis laboribus victum quærunt, tales ſunt, ut non poſſint retribuere: nam cùm vix ſufficiant ſibi, quomodo poterunt convivio divites excipere, aut eis munera largiri?

Ad illam rationem dico, cæteris paribus dandam eſſe eleemoſynam ſemper magis indigenti, alioqui magis danda eſt propinquiori, & meliori, & cui debetur ex juſtitia &c. Porrò, tribus de cauſis poteſt fieri, ut ſit danda eleemoſyna potiùs religioſo minus indigenti, quàm non religioſo magis indigenti: ex Hieronymò in fine libri contra Vigilantium.

Primò, ſi is dederit verè omnia ſua pauperibus: debetur enim illi victus ex bonis pauperum, non ſolùm ex charitate, ſed etiam aliquo modo ex juſtitia.

Secundò, ſi laboret pro populo concionando, ſacra faciendo &c. nam & huic debetur aliquo modo ex juſtitia, licèt is non petat, niſi ex charitate.

Tertiò, ratione perfectionis monaſticæ: nam danda eſt ſemper eleemoſyna potiùs meliori. Quia verò non poſſumus judicare de internis, danda eſt potiùs profitenti majorem ſanctitatem, quàm profitenti minorem, quando non conſtat de mala vita religioſi. Excipitur tamen ſemper extrema neceſſitas cujuſcumque pauperis: illa enim ſemper præponitur minori neceſſitati.

LIBER

Digitized by Google

LIBER TERTIUS
DE LAICIS
SIVE
SÆCULARIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Ordo totius Disputationis.

DIsseruimus de duobus membris Ecclesiæ, ideſt, Clericis, & Monachis, supereſt ut dicamus de tertio, ideſt, de Laicis, sive sæcularibus, & simul de membris ab Ecclesia præcisis, ideſt, de hæreticis, quæ omnia ad disputationem de Magistratu politico revocari possunt.

Tota hæc Disputatio sex quæstionibus continetur. Primùm enim, de ipsa politica potestate agendum est. Deinde, de officio ejus in rebus politicis. Tertiò, de officio ejus in causa religionis.

De Primo sunt quæstiones duæ. Prima, An ista potestas sit res bona, & proinde Christianis licita. Secunda, An per peccatum amittatur.

De Secundo sunt duæ quæstiones. Prima, de officio Magistratus in conservanda Republica ab improbitate civium per leges, & judicia, tam civilia, quàm criminalia, ideſt; An liceat Christianis leges condere, judicia exercere, & gladio ferire noxios, qui sunt actus proprii Magistratus. Secunda, de officio Magistratus in protegenda Repub. ab hostibus externis, ideſt; An liceat Christianis bella gerere, & huic addemus quasi corollarium propter Lutherum; An liceat bellare contra Turcas.

De Tertio sunt aliæ duæ quæstiones. Prima, An ad Magistratum pertineat cura religionis; An verò permittere possit, ut quisque credat, ut voluerit. Secunda, An Magistratus debeat hæreticos ab Ecclesia judicatos & damnatos punire, tam in libris eorum, quàm in facultatibus, & in personis, etiam usque ad mortem.

CAPUT II.

Proponitur prima quæstio, An politica potestas sit bona, & Christianis licita.

ESt una ex præcipuis hæresibus Anabaptistarum, & Trinitariorum hujus temporis, Non licere Christianis gerere Magistratus, nec debere esse ullo modo inter Christianos prætoria, tribunalia, judicia, jus gladii &c. Ministri, qui in Transylvania, Trinitatem, & Incarnationem, & parvulorum Baptismum oppugnant, ediderunt anno 1568. Albæ Juliæ, Antitheses Christi veri & falsi; quarum septima est, Christum falsum habere in sua Ecclesia Reges, Principes, Magistratus, gladios; Christum verum nihil tale in sua Ecclesia pati posse.

A Argumenta eorum hæc sunt, vel certè esse possunt. Primum, ex Scriptura, Matth. 7. *Reges Gentium, à quibus accipiunt tributa &c. ergo liberi sunt filii.* Et Lucæ 22. *Reges Gentium dominantur eorum: non sic erit inter vos.* Rom. 13. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* 1. Corinth. 7. *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.* 2. Corinth. 8. *Unus Dominus.* Ephes. 4. *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma, unus Deus.*

Secundum, ab exemplis; nam plerique Principum abutuntur potentia, & non solùm non prosunt, sed etiam obsunt Reipublicæ ut patet in ipso initio mundi de Cain, Genes. 4. de filiis Principum, Genes. 6. qui accipientes varias uxores, corrupti sunt omni scelere, & eorum causa postea venit diluvium. Item de Nemrod, Pharaone, Nabuchodonosor, & de Saul, Roboam, & cæteris; nam post divisionem regni, ex Regibus Israel nullus fuit bonus.

B Tertium, à fine; nam Magistratus permissus fuit Judæis propter imperfectionem temporis, erant enim pueri Judæi, & ideo regi debebant ab alio, ut patet Galat. 4. At nos viri sumus perfecti, & unctio docet nos de omnibus.

C Quartum, ab efficiente; nam ista potestas non est à Deo introducta, sed ab hominibus tyrannicè usurpata; Quis enim fecit Nemrod Regem? quis Nabuchodonosor? quis Ninum? quis Alexandrum? quis Julium Cæsarem? quis alios? Hinc laudatur ille pirata, qui respondit Alexandro: ego quia cum parvo ligno discurro, pyrata dicor; tu quia cum magna classe orbem terrarum spolias, Imperator diceris. Augustinus lib. 4. civit. cap. 4. ex Marc. Tull. lib. 3. de Republica.

D Quintum, ab origine. Nam Deus creavit hominem liberum, & per peccatum introducta est subjectio; ergo cùm à peccato per Christum liberati simus, etiam à subjectione esse debemus. Antecedens patet; nam Genes. 1. non dicitur: Dominamini hominibus, sed: *Dominamini piscibus maris &c.* Item mulier nunc non subjicitur viro, nisi politica subjectione, tamen hæc subjectio per peccatum introducta est, ut patet Genes. 3. *Sub viri potestate eris*; & præterea ante diluvium primus, qui condidit civitatem, & inchoavit regnum politicum, fuit Cain, ut ex Genes. 4. deducit Augustinus lib. 15. civit. Dei
E cap. 1. post diluvium primus fuit Nemrod, Gen. 10.

Denique id clarè docent Patres. Augustinus libro 19. de civit. Dei c. 15. rationalem factum ad imaginem suam, noluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori. Inde primi justi, pastores magis pecorum, quàm Reges hominum constituti sunt; ut hinc etiam insinuaret Deus, quid ordo postularet creaturarum, & quid meritum exigeret peccatorum. Gregorius libro 21. moral. cap. 11. Omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine, alios aliis dispensatio occulta postponit. Ipsa autem diversitas,

Digitized by Google

sitas, quæ accessit ex vitio, rectè est divinis judiciis ordinata, ut quia omnis homo iter vitæ non æquè graditur, alter regatur ab altero; simulia habet in Pastorali, part. 2. cap. 6.

Hanc hæresim non solùm Catholici omnes execrantur, ac præcipuè B. Thom. in opus. 20. & omnes Philosophi, sed etiam Philippus Melanchthon in locis cap. de civili Magistratu, & Joan. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 20. acerrimè, & fusissimè oppugnant, & Lutherus ipse in visit. Saxonica, etsi ab ipsius verbis in Babyl. Captivitate cap. de Baptismo, occasionem sumpserunt Anabaptistæ.

Nos eam quinque argumentis refellemus; nam tot etiam sunt adversariorum fundamenta. Primò, ex Scripturis. Secundò, ex exemplis Sanctorum. Tertiò, ex fine seu necessitate. Quartò, ex causa efficiente. Quintò, ex origine.

CAPUT III.

Ex Scripturis asseritur politicus Magistratus.

QUantum ad Primum, Scriptura Testamenti veteris plena est testimoniis. Exod. 22. Judices populi à Deo ipso vocantur Dii, sicut etiam Psalm. 81. *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat*; cuius vocabuli rationem explicat Josaphat, 2. Paralip. 19. ubi dicit judices, non hominum, sed Dei judicia exercere, idest, loco Dei judicare, Et similiter Deuter. 1. monet Moses judices populi, ut justè judicent quia Dei judicium est; & Christus Joan. 10. *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, quem Pater sanctificavit, & misit in mundum &c.* Ubi Christus vult dicere; Si Principes Deus vocat Deos, quia ad illos mandatum divinum factum est, ut judicent loco suo, cur non magis, &c. non enim quadrat quòd alii dicunt, vocatos Deos eos omnes, quibus Deus loquutus est. Si ergo Principes vocantur Dii, quia locum Dei tenent, non potest reprehendi munus Principum, nisi reprehendatur Dei ipsius munus.

Præterea Deuteron. 17. describit Moses leges Regi futuro, & in lib. Judicum cap. ult. in ultimis verbis reddere volens Spiritus sanctus causam omnium malorum, quæ acciderunt illo tempore, dicit: *In diebus illis non erat Rex in Israel, sed unusquisque, quod bonum sibi videbatur, hoc faciebat.* In eodem libro Judicum, & in libro Regum passim habemus Deum excitasse Israeli Judices, aut Principes, per quos populum liberaret, Prov. 8. *Per me Reges regnant.*

Respondent Anabaptistæ, Judæis fuisse permissos Magistratus propter imperfectionem: ac aliam rationem esse Testamenti novi.

At contrà; nam in primis Prophetæ prædixerunt omnes Reges terræ servituros Christo, & Ecclesiæ: quod non potest fieri, nisi in Ecclesia sint Reges. Psalm. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram, apprehendite disciplinam*; secundum Hebræum נַשְּׁקוּ בַר osculamini filium, in eodem Psalmo Scriptura vocat Messiam; item Psalm. 71. *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes servient ei.* Isaiæ 60. *Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Et cap. 49. *Erunt Reges nutricii tui, & Reginæ nutrices tuæ vultu in terra demisso adorabunt te, & pulveres pedum tuorum lingent*; quod certè impletum videmus in Constantino, Theodosio, Carolo Magno, & aliis, qui adoraverunt sepulchra Apostolorum, & Martyrum, & Ecclesias ditaverunt, & protexerunt.

Præterea, Christus, prædicans Evangelium regni, inter alia dixit: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari*, Matth. 22. & Paulus Roman. 13. jubet, ut *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non enim est potestas, nisi à Deo &c.* Et ibidem ter repetit, Principes sæculares, quibus tributa redduntur, esse ministros Dei. Quo loco utitur etiam Irenæus lib. 4. cap. 70. Item 1. Timoth. 2. jubet Apostolus nominatim orari pro Regibus. Quo loco utitur Tertullianus in Apologet. cap. 31. quia calumniabantur Ethnici Christianos, quòd Magistratibus nollent parere; Ac certè si Evangelium non ferret Magistratum, oporteret orare pro destructione Regum & Principum. Ad Titum 3. *Admone illos principibus & potestatibus subditos esse*: & 1. Petri 2. *Deum timete, Regem honorificate.*

Sed respondent, ex his testimoniis probari, oportere nos parere Regi Ethnico, non autem licere Christianis regna possidere, & Magistratus gerere. Quibus nos respondemus, Primum, non esse mirum in Testamento novo non fieri multam mentionem magistratuum; nam Christus non venit constituere regnum politicum, sed regnum spirituale, & cœleste; & similiter Apostoli in hoc regno spirituali commendando, & propagando occupati fuerunt: politicum reliquerunt, ut antea erat.

Addimus præterea, Licèt non expressè Scriptura novi Testamenti approbet in Ecclesia magistratum politicum, tamen evidenter colligi ex adductis testimoniis; nam si Christianis licet subesse Regi Ethnico, cur non potiùs Regi Christiano? & si licet Christiano subesse, cur non præesse? cùm subesse videatur magis contra libertatem Evangelicam, quàm præesse.

Denique, si Christianæ libertati repugnaret subjectio, vel præfectura civilis, magis repugnaret Ecclesiastica, quia Christiana libertas magis pertinet ad Christianum, ut est civis Ecclesiæ, quàm ut est civis mundi: At non repugnat Christianæ libertati præfectura, vel subjectio Ecclesiastica, ut patet ex illo Matth. 24. *Quis putas est fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Et ex illo Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine*. Et ex illo Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris*. Neque igitur repugnat præfectura, vel subjectio politica. Atque hinc solvitur primum argumentum contrà allatum.

Ad Primum ergo dicendum est, Christum eo loco de seipso tantùm loqui, & rectissimè probare se, quia Filius Dei summi Regis esset, non fuisse obligatum solvere tributum ulli Principi, alioqui ipse idem jussit reddi censum Cæsari, Matth. 22. & Apostolus Rom. 13. *Cui tributum*, inquit, *tributum &c.*

Ad Secundum, eo loco Christus instituit Ecclesiasticum Magistratum, & eum distinguit à politico, & à politico corrupto, cui pompæ, superbia, fastus, annexa esse solent, qualem etiam politicum Magistratum, si intelligamus prohibitum esse Christianis, nihil absurdi dicemus, ibi enim non reprehenditur regnum, sed modus regnandi.

Ad Tertium, non vult Paulus dicere, non sinatis vos obligari ulla lege, sed solvite maturè omnia debita; præcedit enim: *Reddite omnibus debita, cui tributum &c.* Et quia solius amoris debitum numquam ita reddi potest, quin semper teneamur amare, ideo ait: *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.*

Ad Quartum dico, fieri servum hominis eo loco significare servire homini propter hominem tantùm, nam alioqui ibidem Paulus hortatur servos, ut etiam si possint fieri liberi, tamen magis eligant servitutem: & Galat. 5. *Servite*, inquit, *invicem.*

Ad Ultimum dico, ibi nomen Domini propriè accipi, quomodo non convenit nisi Deo; nec propterea tolluntur Reges, & Principes, qui non propriè domini

domini ſunt, ſed miniſtri Dei, qui unus verus eſt Dominus, nullus enim eſt titulus major. Nam verus Dominus duas habet conditiones, quæ nulli creaturæ conveniunt. Una eſt, ut poſſit pro libito uti re, cujus eſt Dominus, & eam augere, minuere, mutare, annihilare &c. Altera, ut nulli ſerviat, id eſt, nulla re indigeat, ſed ſeipſo ſufficiat ad omnia; ut rectè notat Auguſtinus lib. 8. de Geneſ. cap. 11. & deducit ex Pſalm. 15. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quia bonorum meorum non eges*; nam in Hebræo eſt, dixi Domino, Dominus meus יְהוָה & hinc eſt quod LXX. interpretes ubique nomen proprium Dei יְהוָה reddiderunt per κύριος, & Hieronymus per Dominum: hinc etiam Auguſtus, ut Tertullianus refert in Apologet. cap. 34. numquam ſe Dominum appellari paſſus eſt, quòd intelligeret hunc titulum ſoli Deo convenire, & è contrario reprehenditur à Svetonio incredibilis arrogantiæ Domitianus, quòd in Amphitheatro ſibi acclamari libenter audiret: *Domino, & Domina faliciter*: & quod juberet de ſe ſcribi: *Dominus, & Deus noſter, ſic fieri jubet*.

CAPUT IV.

Idem aſſeritur exemplis Sanctorum.

SEcunda ratio ſumitur ab exemplis; nam ſi res mala eſſet principatus, numquam viri ſancti eum geſſiſſent; at habemus in Scriptura plurima exempla ſanctorum Principum, ut Melchiſedech Regis Salem, Joſephi Patriarchæ, qui toti Ægypto utiliſſimè præfuit, Moyſis, Joſue, omnium ferè Judicum, Davidis, Salomonis, Ezechiæ, Joſaphat, Joſiæ, Danielis, Mardochæi, Nehemiæ, Machabæorum, & aliorum.

In Teſtamento novo videmus Joan. 4. Regulum credidiſſe in Chriſtum, nec tamen juſſum renunciare principatui; & ſimiliter Actor. 13. Proconſulem converſum à Paulo, non propterea, depoſuiſſe magiſtratum. Videmus deinde à S. Fabiano Papa, & Martyre, & à tota Eccleſia admiſſum fuiſſe Philippum Imperatorem, nec illi imperatum, ut deponeret imperium, ut ex hiſtoria Euſebii *lib. 6. cap. 25.* colligitur.

Quòd autem non ſit in Teſtamento novo major copia exemplorum, ratio eſt, quia Deus voluit Eccleſiam ſuam inchoare ab hominibus pauperibus, & vilibus ut dicitur 1. Cor. 1. ne putaretur augmentum Eccleſiæ opus humanum, ſi favore Principum creviſſet: immò è contrario voluit Deus primis 300. annis, ut Eccleſia totis viribus oppugnaretur ab Imperatoribus totius mundi, ut inde oſtenderet, opus ſuum eſſe Eccleſiam, & plus poſſe illam patiendo, quàm poſſent illi cruciando.

Unde Auguſtinus in epiſt. 50. dicit Deum voluiſſe primo tempore impleri illam partem Pſalmi 2. *Aſſiterunt Reges terræ &c.* Deinde ſequenti tempore illam aliam: *Et nunc Reges intelligite*: ſicut revera impletum videmus in Conſtantino, & ſucceſſoribus ejus; ſiquidem videmus Conſtantinum divinitus edoctum, & vocatum à Deo ſingulari miraculo, ut Euſebius refert lib. 1. de vita Conſtantini. At ſi res mala eſſet principatus, quare Chriſtus ipſe Conſtantinum ad Eccleſiam vocaſſet? Ubi nota obiter diſſonantiam circa hanc hiſtoriam; nam in hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebii à Ruffino verſa lib. 9. cap. 9. habetur Conſtantinum per ſoporem vidiſſe ſignum crucis in cœlo, & deinde Angelos ei dixiſſe: *In hoc vince*; At lib. 1. de vita Conſtantini Euſebius refert, in itinere eum corporeis oculis vidiſſe ſupra ſolem ſignum crucis cum illis literis: *In hoc vince*; & idem ſignum à toto exercitu conſpectum, & noctu poſtea ei apparuiſſe Chriſtum, qui myſterium explicuerit, atque hæc omnia ſe ab ipſo Conſtantino coram audiviſſe. Itaque veriſimile eſt quod in hiſtoria habetur à Ruffino additum fuiſſe. Alia plurima exempla addi poſſent Joviani, Gratiani, Theodoſii junioris & ſenioris, Caroli Magni, Ludovici Pii, Othonis I. S. Henrici Imperatoris, S. Ludovici Regis Francorum, aliorumque multorum, qui vel in Britannia, vel in Hungaria, vel in Boemia, vel in aliis regionibus ſanctiſſimè regnaverunt. Ad argumentum in contrarium dico Primò, falſum eſſe Principes ut plurimùm eſſe malos; hic enim non agimus de regno particulari, ſed de politico principatu in genere, qualis Princeps fuit Abraham, & alii; ſicut ergo fuerunt mali Principes, Cain, Nemrod, Ninus, Pharao, Saul, Hieroboam, & alii Reges Iſrael; ita è contrario fuerunt boni Principes, Adam, Noè, Abraham, Iſaac, Jacob, Joſeph, Moyſes, Joſue, omnes ferè Judices, & plurimi Reges Juda.

Secundò dico, exempla malorum Principum non probare malum eſſe principatum, ſæpe enim mali abutuntur rebus bonis, at exempla bonorum rectè probant, principatum eſſe bonum, quia homines boni non utuntur rebus malis. Præterea, etiam Principes mali plus proſunt ſæpè, quàm obſint, ut Patet de Saule, Salomone, & aliis. Denique utilius eſt Reipub. malum Principem habere, quàm nullum, ubi enim nullus eſt, non poteſt diu conſiſtere Reſpublica, dicente Salomone Proverb. 11. *Ubi non eſt gubernator, corruet populus*; & ubi eſt, licèt malus, conſervatur unitas populi. Vide Beatum Thomam in opuſc. 20. cap. 6. lib. 1.

Tertiò dico, quòd in Regibus Iſrael nullus fuerit bonus, ad inſignem Dei providentiam pertinere; Deus enim id permittere voluit, quia rebellio illa Iſraelitarum à tribu Juda, ſignificabat ſchiſmata Hæreticorum ab Eccleſia, ut Eucherius docet in fine lib. 3. ſuper libro Regum: ſicut enim inter Catholicos ſunt boni, & mali; at inter Hæreticos nullus poteſt eſſe bonus, ita quoque inter Reges Juda multi fuerunt boni, multi etiam mali. Ex Regibus Iſrael nullus omnino inventus eſt bonus.

CAPUT V.

Idem aſſeritur ex fine principatus.

TErtia ratio ducitur à fine. Principatus politicus adeò naturalis, & neceſſarius eſt humano generi, ut tolli non poſſit quin natura ipſa deſtruatur. Hominis enim natura eſt, ut ſit animal ſociabile; nam bruta quidem ſunt à natura ita inſtructa, ut poſſint ſibi ſingula ſufficere, homo autem tam multis rebus indiget, ut ſolus vivere nullo modo poſſit. Nam bruta naſcuntur veſtita, & armata, & æſtimativam habent ita determinatam ad omnia, quæ ſibi conveniunt, ut naturaliter ſine ullo doctore ſtatim noverint nidos ædificare, alimenta quærere, & medicinam etiam ſibiipſis facere; at homo naſcitur ſine veſtibus, ſine domo, ſine alimentis, omnium rerum egenus; & quamquam habet manus, & rationem, quibus omnia inſtrumenta parare poteſt, tamen ſingula longum tempus requirunt, & adeò longum, ut ſit impoſſibile ſibi unum hominem ſufficere ad omnia; præſertim cùm naſcamur rudes, & artes magis doctrina, quàm experientia diſcantur; ergo neceſſe eſt, ut ſimul vivamus, & unus alium juvet.

Præterea, etiamſi quiſque ſufficeret ſibi ad vivendum, tamen numquam ſufficeret ad protegendum ſe

ab

ab impetu ferarum, & latronum, ſed ad hoc neceſſe eſt convenire, & collatis viribus reſiſtere; & licèt ſufficeret ſibi etiam contra hoſtes, tamen ſemper maneret rudis, & expers ſapientiæ, & juſtitiæ, multarumque aliarum virtutum, cùm tamen ad hoc nati ſimus, ut mentem & voluntatem præcipuè exerceamus. Nam ſcientiæ, & artes longo tempore, & à multis inventæ ſunt, & ſine doctore percipi non poſſunt: juſtitia autem non niſi in ſocietate exerceri poteſt, cùm ſit virtus conſtituens æquitatem inter plures.

Denique, donum loquendi, & audiendi, id eſt, percipiendi diſtinctè verba, quorſum homini collatum eſt, ſi debeat ſolitarius vivere? Itaque rectè Ariſtoteles lib. 1. politicorum, cap. 2. dicit, hominem natura civile eſſe animal, magis quàm ſint apes, & grues, & quæcumque animalia, & ſi quis ſolitarius vivat aut eſſe beſtiam, aut Deum, ideſt, aut minus, aut majus homine, neque id eſt contra Eremitas noſtros. Nam qui penitus ſolitarii vixerunt, ut Paulus primus Eremita, Maria Magdalena, Maria Ægyptiaca, & ſi qui ſunt alii, dici poſſunt aliquid amplius homine habuiſſe, non natura, ſed gratia; nam non ſine miraculo alebantur à Deo, ut notum eſt; Cæteri autem etſi in ſolitudine degerent, tamen frequentes ſimul convenicbant, & Abbatibus ſuis ſubjecti erant, ut in diſputatione de Monachis demonſtravimus.

Jam verò, ſi natura humana ſocialem vitam requirit, certè requirit etiam regimen, & rectorem; nam impoſſibile eſt multitudinem diu conſiſtere, niſi ſit, qui eam contineat, & cui ſit curæ bonum commune: ſicut in unoquoque noſtrum niſi eſſet anima quæ contineret & conjungeret partes, & potentias, & elementa contraria, ex quibus conſtamus, ſtatim omnia ſolverentur. Unde Proverb. 11. *Ubi non eſt gubernator, populus corruet.* Deinde ſocietas eſt multitudo ordinata, non enim dicitur ſocietas multitudo confuſa, & diſperſa; ordo autem quid aliud eſt, quàm ſeries quædam inferiorum & ſuperiorum? Neceſſariò igitur rectores habendi ſunt, ſi ſocietas futura eſt.

Ex hac ratione ſolvitur tertium argumentum Anabaptiſtarum; falſum enim aſſumunt, cùm dicunt, regimen politicum permiſſum Judæis ob imperfectionem eorum, nobis autem non convenire, quia unctio docet nos de omnibus: nam unctio hoc in primis docet eſſe neceſſarium, habere rectorem; nec ſufficit ſcire omnia, ſed oportet etiam multa facere, & parare, quæ non poſſumus ſine aliorum auxilio.

Et præterea hinc deducitur falſum eſſe, quod M. T. dicit in primo de inventione, fuiſſe olim tempus, quo homines vagarentur more beſtiarum, deinde à ſapiente quodam, & eloquente homine vi eloquentiæ perſuaſos convenire, & ſimul vivere. Quod idem etiam hoc tempore dicere ſolent quicumque eloquentiam laudandam ſuſcipiunt. At revera numquam fuit, nec eſſe potuit, tale tempus. Nam Adam ſapientiſſimus fuit, & ſine dubio non permiſit homines vagari more beſtiarum, & Cain filius ejus ædificavit etiam civitatem materialem: ante Cain, & Adam nulli fuerunt. Sed non mirum Ciceronem & alios Ethnicos talia dicere; nam Ethnici quia putabant mundum fuiſſe ab æterno, & tamen videbant omnes artes eſſe novas, & non exiſtare memoriam niſi paucorum annorum, inde ſuſpicati ſunt, longiſſimo tempore homines vixiſſe more ferarum, & ſolùm exiſtare memoriam rerum geſtarum ab eo tempore, quo cœperunt homines ſimul degere. Sed Chriſtiani, qui ex teſtimonio Dei didicerunt, mundum creatum fuiſſe ante annos nondum ſexies mil-

lenos, & primos homines urbes continuò habere cœpiſſe, mirum profectò eſt, cur dicere audeant, longiſſimo tempore homines ſine rectore, & ſine civitatibus more ferarum vixiſſe.

CAPUT VI.

Idem aſſeritur ratione ducta ab efficiente.

QUarta ratio ab efficiente ſumitur: nam certum eſt politicam poteſtatem à Deo eſſe, à quo non niſi res bonæ, & licitæ procedunt. Id quod probat Auguſtinus in toto ferè 4. & 5. libro de civit. Dei; Nam ſapientia Dei clamat Proverb. 8. *Per me Reges regnant.* Et infrà: *Per me Principes imperant.* Et Daniel. 2. *Deus cœli, regnum & imperium dedit tibi &c.* Et Daniel. 4. *Cum beſtiis, ferisque erit habitatio tua, fœnum, ut bos, comedes, & rore cœli infunderis, ſeptem quoque tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias quòd dominetur excelſus ſuper regnum hominum, & cuicumque voluerit, det illud.*

Sed hìc obſervanda ſunt aliqua. Primò, politicam poteſtatem in univerſum conſideratam, non deſcendendo in particulari ad Monarchiam, Ariſtocratiam, vel Democratiam, immediatè eſſe à ſolo Deo: nam conſequitur neceſſariò naturam hominis, proinde eſſe ab illo, qui fecit naturam hominis. Præterea hæc poteſtas eſt de jure naturæ, non enim pendet ex conſenſu hominum: nam velint, nolint, debent regi ab aliquo, niſi velint perire humanum genus, quod eſt contra naturæ inclinationem. At jus naturæ eſt jus divinum, jure igitur divino introducta eſt gubernatio; & hoc videtur propriè velle Apoſtolus, cùm dicit Roman. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.*

Secundò nota, hanc poteſtatem immediatè eſſe tamquam in ſubjecto, in tota multitudine: nam hæc poteſtas eſt de jure divino. At jus divinum nulli homini particulari dedit hanc poteſtatem: ergo dedit multitudini. Præterea ſublato jure poſitivo, non eſt major ratio cur ex multis æqualibus unus potiùs, quàm alius dominetur. Igitur poteſtas totius eſt multitudinis. Denique humana ſocietas debet eſſe perfecta Reſpublica: ergo debet habere poteſtatem ſeipſam conſervandi, & proinde puniendi perturbatores pacis &c.

Tertiò nota, hanc poteſtatem transferri à multitudine in unum vel plures eodem jure naturæ: nam Reſpublica non poteſt per ſeipſam exercere hanc poteſtatem: ergo tenetur eam transferre in aliquem unum, vel aliquos paucos; & hoc modo poteſtas principum in genere conſiderata, eſt etiam de jure naturæ & divino, nec poſſet genus humanum, etiamſi totum ſimul conveniret, contrarium ſtatuere, nimirum, ut nulli eſſent principes vel rectores.

Quartò nota, in particulari ſingulas ſpecies regiminis eſſe de jure gentium, non de jure naturæ, nam pendet à conſenſu multitudinis, conſtituere ſuper ſe regem vel conſules, vel alios magiſtratus, ut patet: & ſi cauſa legitima adſit, poteſt multitudo mutare regnum in Ariſtocratiam aut Dimocratiam, & è contrario, ut Romæ factum legimus.

Quintò nota, ex dictis ſequi, hanc poteſtatem in particulari eſſe quidem à Deo, ſed mediante conſilio, & electione humana, ut alia omnia, quæ ad jus gentium pertinent. Jus enim gentium eſt quaſi concluſio deducta ex jure naturæ per humanum diſcurſum. Ex quo colliguntur duæ differentiæ inter poteſtatem politicam, & Eccleſiaſticam; una ex parte ſubjecti, nam politica eſt in multitudine, Eccleſiaſtica in uno homine tamquam in ſubjecto immedia-

tè ; altera ex parte efficientis, quòd politica univerſa conſiderata eſt de jure divino, in particulari conſiderata eſt de jure gentium ; Eccleſiaſtica omnibus modis eſt de jure divino, & immediatè à Deo.

Ex his ad argumentum quartum Anabaptiſtarum reſpondeo, Primò : Argumentum ſolùm probare de regno in particulari, non de ipſo principatu in univerſum, nos autem hoc loco principatum in univerſum, non certam aliquam ejus formam conſtituere volumus. Adde ſecundò, ſæpiſſimè regna eſſe juſta & injuſta ; à Deo, & non à Deo ; nam ex parte ipſorum occupantium & invadentium, regna ſunt latrocinia, & injuſta, & proinde non à Deo ; tamen ex parte divinæ providentiæ, quæ utitur mala intentione hominum, & illam ordinat vel ad peccata punienda, vel remuneranda bona opera, vel ad alios bonos fines, regna illa ſunt juſta, & legitima. Deus enim interdum admirabili ratione providentiæ ſuæ, ita quibuſdam regna admit, quibuſdam largitur, ut & qui regno cadit, juſtiſſimè cadat, nec tamen juſtè poſſideat, qui regnum invadit, daturus etiam ipſe ſuo tempore illius invaſionis juſtiſſimas pœnas. Ac longè alia ratione Deus filiis Iſrael Palæſtinam tradidit poſſidendam, quàm illam eamdem vel Salmanaſar, vel Nabuchodonoſor poſtea tradiderit. Siquidem filii Iſrael, duce Joſue, laudabili obedientia cum Palæſtinis pugnabant, illiſque ad internecionem deletis, terras eorum ſibi vendicabant. Salmanaſar verò, & Nabuchodonoſor, deteſtabili ſacrilegio, Dei populum captivum ducebant ; neque enim imperio Dei, ſed pravæ ſuæ cupiditati obſequi volebant, tametſi Deus ipſis etiam ignorantibus utebatur ad id quod juſtiſſimè fieri volebat.

Explicant hanc rem accuratè S. Auguſtin. lib. de gratia, & libero arbit. cap. 20. & 21. & Hugo Victorinus lib. 1. de Sacramentis, par. 1. cap. 29. nec deſunt ſcripturarum teſtimonia. Nam Iſaiæ 10. ſic legimus : *Aſſur virga furoris mei, & baculus ipſe eſt, in manu eorum indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat ſpolia, & diripiat præclam, & ponam illum in conculcationem, quaſi lutum platearum ; ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor ejus non ita exiſtimabit &c.* Ubi loquitur de Salmanaſar, & Sennacherib, qui animo iniquo occupaverunt regiones Iſrael ; tamen Deus illis neſcientibus uſus eſt eorum opera ad puniendum Iſraelitas.

Sic Iſaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa regum vertam. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo &c. propter ſervum meum Jacob, & Iſrael electum meum ; & vocavi te nomine tuo, aſſimilavi te, & non cognoviſti me.* Ex quo loco appareret Cyrum acquiſiviſſe ſibi Monarchiam ex cupiditate dominandi, & non propter Dei obſequium : & tamen Deum illi affuiſſe, & Monarchiam, quam quærebat, illi dediſſe, ut ipſe liberaret populum Iſrael de Babylonica captivitate.

Hierem. 27. *Ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis ſervi mei ; Inſuper & beſtias agri dedi ei, ut ſerviant illi, & ſervient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus, donec veniat tempus terræ ejus, & ipſius, & ſervient ei gentes multæ, & reges magni. Gens autem, & regnum, quod non ſervierit Nabuchodonoſor regi Babylonis, & quicumque non curvaverit collum ſuum ſub jugo regis Babylonis, in gladio & in fame & in peſte viſitabo ſuper gentem illam, ait Dominus omnipotens.* Et tamen quis dubitat, quin Nabuchodonoſor mala intentione ſubjecerit ſibi tot regna ?

Ezechiel quoque ait, cap. 29. *Nabuchodonoſor Rex Babylonis ſervire fecit exercitum ſuum ſervitute magna adverſus Tyrum, & merces non eſt reddita ei de Tyro pro ſervitute, qua ſervivit mihi adverſus eam.* Et infrà : *Dedi ei terram Ægypti pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.*

Sic Romani non propter Deum, ſed cupiditate gloriæ quærebant Monarchiam, ut B. Auguſt. oſtendit prolixè lib. 5. civit. Dei cap. 12. & tamen Deus Monarchiam ei donavit, tum, ut mercedem redderet bonis eorum operibus moralibus, ut idem Auguſtin. docet lib. 5. cap. 15. civit. Dei, tum etiam, ut per unionem omnium Gentium ſub uno principatu pararetur via Evangelicæ prædicationi, ut B. Leo dicit ſerm. 1. de SS. Petro & Paulo.

Adde tamen, quòd etiamſi initio, qui regna conſtituerunt, fuerint invaſores, ut plurimum : tamen ſucceſſu temporis fiunt vel ipſi, vel ſucceſſores eorum legitimi Principes, quia populi paulatim conſentiunt. Hoc modo regnum Francorum nunc omnium conſenſu legitimum eſt, licèt initio Franci injuſtè Gallias occupaverint. Atque idem dici poteſt de regno Hiſpanico, quod ab invaſione Gothorum cœpit ; & de regno Anglorum, quod cœpit ab injuſta occupatione Angloſaxonum ; & de ipſo Imperio Romano, quod à Julio Cæſare patriæ oppreſſore conſtitutum eſt ; quod tamen poſtea adeo legitimum eſſe cœpit, ut Dominus dixerit Matth. 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari &c.*

CAPUT VII.

Idem aſſeritur ex antiquitate.

QUinta ratio ſumitur ab origine ; Nam etſi ſubjectio ſervilis cœpit poſt peccatum Adæ, tamen politicus principatus fuiſſet etiam in ſtatu innocentiæ ; & probatur primò, quia etiam tunc homo fuiſſet naturaliter animal civile, & ſociale, ac proinde rectore opus habuiſſet.

Secundò, ex ipſa creatione ; Nam ideo Deus fecit mulierem ex viro, & non creavit ſimul multos viros, ſed unum tantùm, ex quo omnes alii naſcerentur ; ut indicaret ordinem & præfecturam, quam inter homines eſſe volebat, ut Chryſoſtom. obſervat homil. 34. in 1. ad Corinth.

Tertiò, quia in illo ſtatu fuiſſet diſparitas ſexuum, ſtatuum, ingeniorum, ſapientiæ & probitatis : ergo & præfectura ac ſubjectio ; nam in humana ſocietate debuit eſſe ordo. Rectus autem ordo poſtulat, ut inferior à ſuperiore regatur, fœmina à viro, junior à ſeniore, minus ſapiens à ſapientiore, & minus bonus à meliore : quòd autem hæ diverſitates tunc etiam locum habuiſſent, ſic oſtendi poteſt.

In illo ſtatu fuiſſet generatio, ut patet Geneſ. 1. *Creſcite, & multiplicamini* : ergo & ſexus diſparitas, quæ neceſſariò præcedit generationem, & diſparitas ætatum, quæ neceſſariò ſequitur generationem, & diſparitas ſapientiæ & probitatis, quæ ſequitur ætatum diſparitatem ; non enim fuiſſent nati homines perfecti in illo ſtatu, ſed debuiſſent paulatim diſcere, & proficere. Fuiſſent quidem omnes nati in gratia Dei, & cum majori cognitione, quàm nunc, ut Auguſtinus docet lib. 1. de Baptiſmo parvulorum, c. 38. at ſine dubio non fuiſſent tam perfecti, quàm adulti ; & inter ipſos adultos poterant per liberum arbitrium alii magis, alii minus applicari ad diſcendum.

Denique ingeniorum varietas oritur ex varietate corporum ; fuiſſent autem tunc corpora varia magnitudine, forma, robore, & ſimilibus, ut patet, quia illa corpora non erant exempta à legibus naturæ, & egebant cibo, aeris inſpiratione, cœlorum influ-

influxibus; fuiſſet igitur etiam tunc ingeniorum diverſitas. Vide B. Thomam 1. par. quæſt. 96. & 105.

Quartò, inter Angelos eſt præfectura, & ſubjectio, cur ergo inter homines non fuiſſet in ſtatu innocentiæ? Certè Beelzebub dicitur princeps Dæmoniorum, Matth. 12. qui ſanè principatum non acquiſivit peccando, ſed retinuit, quem antè habebat in eos Angelos, qui eum ſequuti ſunt. Et Apocalyp. cap. 12. dicitur: *Michael, & Angeli ejus*. Denique Dionyſius cap. 9. cœleſtis Hierarchiæ, dicit primam Hierarchiam Angelorum præeſſe, & imperare ſecundæ, & ſecundam tertiæ. Et B. Gregor. homil. 34. in Evangel. dicit, nomina Principatuum & Dominationum in Angelis, apertè ſignificare, quòd alii aliis præſint.

Ex his ad argumentum quintum reſpondetur, non pugnare libertatem, in qua creati ſumus, cum politica ſubjectione, ſed ſolùm cum deſpotica, ideſt, cum vera & propria ſervitute. Differt autem politica ſubjectio à ſervili, quòd ſubjectus ſerviliter eſt, & operatur propter alium; ſubjectus politicè, eſt, & operatur propter ſe; ſervus regitur non in ſui, ſed in domini ſui commodum; civis regitur in commodum ſuum, non in commodum magiſtratus; ſicut è contrario Princeps politicus, dum regit populum, non ſuam, ſed populi utilitatem quærit, Tyrannus autem, & Dominus, non populi, ſed ſuam quærit, ut Ariſtot. docet, lib. 8. de morib. cap. 10. Itaque revera ſi ulla eſt ſervitus in politico principatu, magis propriè ſervus dici debet qui præeſt, quàm qui ſubjectus eſt, ut docet Auguſtinus lib. 19. civitat. cap. 14. & hoc ad literam ſignificat illud Domini, Matth. 20. *Qui voluerit inter vos primus fieri, erit omnium ſervus*; quomodo Epiſcopi ſervos ſe plebium ſuarum, & ſummus Pontifex ſervum ſervorum Dei ſe nominat.

Ad primum locum ex cap. 1. Geneſ. dico, ibi agi de principatu deſpotico; ſic enim dominari debuit homo piſcibus maris, & volatilibus cœli, aliiſque animantibus.

Ad ſecundum dico, mulierem tam ante peccatum, quàm poſt, ſociam & ſubjectam eſſe viro, ſociam in generatione, ſubjectam in gubernatione. Illud autem: *Sub viri poteſtate eris*, non ſignificat quamcumque ſubjectionem, ſed involuntariam, & cum triſtitia ac timore, qualem ut plurimum experiuntur mulieres conjugatæ; ita docet B. Auguſtinus lib. 11. Geneſ. cap. 37. *Neque enim*, inquit, *& ante peccatum aliter factam fuiſſe, decet credere, mulierem, niſi ut vir ei dominaretur, & ad eum ipſa ſerviendo converteretur, ſed rectè accipi poteſt hanc ſervitutem ſignificatam, quæ conjugum conditionis eſt potiùs, quàm delictionis.*

Ad tertium fateor, Cain primùm ædificaſſe materialem civitatem, ſed non propterea ſequitur ibi cœpiſſe politicum regimen; nam etiam ſine civitate materiali poteſt eſſe Reſpublica & Principatus; neque negari poteſt, quin Adamo ſubjecti fuerint filii & nepotes ejus.

Ad quartum dico, Auguſtinum loqui de ſervitute propriè dicta, ut ex toto illo capite patet; ubi inter alia ſic ait: *Conditio ſervitutis jure intelligitur impoſita peccatori &c.* Neque obſtat quod Auguſtinus ibidem dicit, quòd primi juſti, paſtores, magis pecorum, quàm Reges hominum conſtituti ſunt, ut hinc etiam inſinuaret Deus, quid poſtularet ordo creaturarum, & quid exigat meritum peccatorum; nam hoc loco reſpicit ad abuſum nominis regii, quod interdum accipiatur pro deſpotico principatu; nam ut idem Auguſtinus ait lib. 5. de civit. Dei cap. 12. Rex dicitur à regendo, & conſulendo, non à regnando atque dominando; & hoc modo Abraham, Iſaac, & Jacob Reges dici potuiſſent: tamen quia faſtus humanus Regem dici putat à regnando & dominando, unde eſt illud Domini, Luc. 22. *Reges Gentium dominantur eorum*, ideo primi juſti, paſtores pecorum potiùs, quàm Reges hominum dicti ſunt.

Ad quintum dico, Gregorium non loqui de principatu politico ſimpliciter, ſed adjuncto metu, & triſtitia, & timore &c. quæ per peccatum invecta ſunt; & cùm ait, omnes homines natura eſſe æquales, & per peccatum fieri inæquales, & ideo unum ab altero regi debere, non intelligit homines natura eſſe æquales ſapientia vel gratia, ſed æquales in eſſentia & ſpecie humana; ex qua æqualitate rectè colligitur, non debere unum alteri dominari, quomodo homo dominatur beſtiis, ſed ſolùm debere unum ab altero regi politicè. Unde ibidem ſubdit: *Nam contra naturam ſuperbire, eſt ab æqualibus velle timeri*; Quia verò peccatores per peccatum ſimiles fiunt beſtiis, & degenerant ab ea naturæ integritate, in qua creati fuerant; ideo ibidem Gregorius dicit rectè poſt peccatum unum alteri dominari cœpiſſe; cum terrore minando & puniendo, quod in ſtatu innocentiæ non fuiſſet.

CAPUT VIII.

Principatum ſive dominium in impiis eſſe poſſe.

QUod ſecundo loco propoſuimus, videlicet principatum in impiis eſſe poſſe, facilè probare poterimus. Ac primum occurrit error Armacani, qui lib. 10. quæſtionum Armenicarum, cap. 4. docet, titulum præcipuum dominiorum eſſe gratiam Dei, ſive juſtitiam & charitatem: alios autem titulos omnes in hoc fundari, & qui juſtitia & gratia Dei carent, nullum habere verum dominium. Eundem errorem eodem tempore docuit Joannes Wiclef, quem refellit optimè Thomas Waldenſis lib. 2. doctrinalis fidei, cap. 81. & ſeq. uſque in finem libri, & poſtmodum errorem eundem aſſeruit Joannes Huſs, ut patet ex Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 15.

Argumenta eorum erant tria. Primum ex Scriptura Oſee 8. *Ipſi regnaverunt, & non ex me, Principes exſtiterunt, & non cognovi, argentum ſuum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola, ut interirent*. Ubi Dominus improbat dominia improborum Regum, & dicit, ſe non dediſſe ea illis, & cauſam reddit, quia idola ſibi fecerunt. Secundum argumentum ex illo Eccleſ. 10. *Regnum à Gente in Gentem transfertur propter injuſtitias*. Argumentum tertium, ex ratione, quia non eſt dominium, niſi à Deo, Deus autem nullo modo conferret dominia improbis, tum quia hoſtes ejus ſunt; tum etiam, quia videretur approbare abuſum; abutuntur enim omnes impii ſua poteſtate.

Hic error facilè refellitur. Primò, Scripturis Sapient. 6. *A Domino data eſt poteſtas vobis, & cùm eſſetis miniſtri regni illius, non rectè judicaſtis &c.* Iſaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro &c.* Hieremiæ 27. *Ego dedi*, inquit Dominus, *omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis &c.* Et Daniel. 2. *Tu es Rex Regum, & Deus cœli dedit regnum tibi &c.* Et Roman. 13. & 1. Pet. 2. Apoſtoli Petrus & Paulus docent, Regum poteſtatem eſſe à Deo, & illis obediendum, cùm tamen nulli tunc eſſent Reges, niſi infideles.

Secundò, ex Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8. & 15. ubi hunc errorem Eccleſia damnavit.

Tertiò, ex Auguſtino, qui lib. 5. de civit. Dei, cap. 21. *Quæ cum ita ſint*, inquit, *non tribuamus dandis*

regni atque imperii potestatem, nisi Deo vero, qui dat felicitatem in regno cœlorum solis piis, regnum verò terrenum & piis & impiis, sicut ei placet, cui nihil injustè placet. Et infrà: *Qui dedit*, inquit, *Mario, ipse & Cæsari, qui Augusto, ipse & Neroni, qui Vespasiano vel patri, vel filio, suavissimis imperatoribus, ipse & Domitiano crudelissimo, & ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano, ipse & Apostatæ Juliano.*

Quartò, ratione: Nam dominii fundamentum non est gratia, sed natura; homo enim quia factus est ad imaginem Dei, proinde mente ac ratione preditus est, ideo dominatur rebus inferioribus, ut ex 1. cap. Genes. deduci potest: at naturâ in infidelibus manet, licèt gratia careant, igitur & dominia vera habere possunt. Ad hæc cùm gratia & justitia sit occultissima, & nemo sciat de se, vel de alio, an sit verè justus, si gratia esset titulus dominiorum, sequeretur, nullum dominium esse certum. Ex quo nasceretur incredibilis confusio & perturbatio inter homines. Neque argumenta eorum aliquid concludunt.

Ad primum dico, illis verbis non improbari à Deo Reges malos, sed improbari, quòd Judæi voluerint habere Regem, cùm Deus esset Rex eorum; nam, ut exponit B. Hieronymus, in hoc cap. 8. explicat Oseæ causas, propter quas populus Israel tradendus erat in captivitatem, & unam dicit esse, quia voluerunt habere Regem; alteram, quòd fecerunt sibi idola. Quòd autem valde peccaverint, volentes Regem habere, perspicuum est ex lib. 1. Reg. cap. 12. ubi post electum Saulem in Regem, Samuel sic ait ad populum: *State & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est hodie? Invocabo Dominum, & dabit voces & pluvias; & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos Regem.*

Ad secundum dico, transferri regna de Gente in Gentem propter injustitiam, quia Deus propter peccata Regum sæpè donat victoriam hostibus eorum, sed non propterea eo ipso, quòd peccant, jus regni amiserunt.

Ad tertium dico, Dei benignitatem decere, ut etiam hostibus suis benefaciat, ut legimus in Evangelio Matth. 5. *Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.* Neque propterea approbat abusum. Non enim donat regna impiis, ut eis abutantur, sed vel ut beneficentia ejus invitati convertantur à peccatis suis, ut B. Hieronymus exposuit in illud Isai. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro: Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, ut scias, quia ego Dominus &c.* vel ut remuneret quædam benefacta eorum, ut B. Augustinus docet lib. 5. de civit. Dei, cap. 15. vel denique, quia interdum hoc merentur peccata populorum, ut idem August. docet lib. 5. de civit. Dei, cap. 19. ex illo Job 34. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Idem tamen Augustin. lib. 19. de civit. Dei, cap. 21. dicit, apud infideles non posse esse justitiam, nec jura, nec verum populum, aut Rempubl. &c. sed vocat veram justitiam, & vera jura, quæ ducunt ad vitam æternam. Vide lib. 5. in Julian. cap. 3.

CAPUT IX.

Proponitur quæstio de potestate magistratus.

SEquitur tertia quæstio: Liceatne Christiano magistratui leges condere, judicia exercere, & punire improbos. Sunt autem duo errores refellendi. Primus est Waldensium & Anabaptistarum, qui hæc omnia negant. Argumenta verò eorum sunt, quòd legum obligatio tollat Christianam libertatem; judicia autem prohibeantur, Matth. 5. *Si quis voluerit tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dei & pallium.* Et 1. Corinth. 6. *Delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos; cur non magis fraudem patimini? Quare non magis injuriam accipitis?* Denique punire gladio interdictum videtur Christianis, Matth. 5. *Dictum est antiquis, oculum pro oculo, dentem pro dente, ego autem dico vobis non resistere malo;* constat autem in lege veteri non fuisse permissum, nisi magistratui, pœnam talionis inferre: ergo hoc ipsum Christus prohibet, qui etiam Matth. 26. ait: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

Secundus error Calvini est, qui etsi lib. 4. Institut. cap. 20. probat contra Anabaptistas, in Ecclesia debere esse leges civiles, judicia & gladium, tamen lib. 4. Institut. cap. 10. §. 5. asserit leges civiles non obligare in conscientia: quod ante illum docuerat Joannes Gerson de vita spirituali lect. 4. & Almain de potestate Ecclesiastica quæst. 1. cap. 10. Rationes hæ sunt.

Prima, quia potestas politica est temporalis: ergo nihil ei cum conscientia. Secunda, quia finis legum civilium est pax externa. Tertia, quia Princeps non judicat de internis. Quarta, quia Princeps non potest inferre pœnam spiritualem: ergo nec ad illam obligare. Quinta, quia Princeps non potest absolvere, ergo nec ligare. Sexta, quia bis puniretur idem peccatum, semel hic, semel in alio sæculo. Septima, quia Princeps ut plurimum non intendit obligare ad culpam. Octava, quia potiùs debemus prævaricari gravissimam legem civilem, quàm levissimam divinam, ut illam de non mentiendo officiosè; at ista non obligat, nisi ad venialem culpam: ergo illa ad nihil obligat; nam si obligaret ad peccatum, præcipuè mortale, oporteret potiùs cavere mortale, quàm veniale.

CAPUT X.

Prima Propositio.

LIcet *Christiano Principi leges condere*. Probatur; nam in primis proprium est Principis leges condere, juxta illud Proverb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt.* Et Isaiæ 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legifer noster*; nam Regis est jubere, & jubendo dirigere. Porrò lex est ipsa jussio & regula: ergo si Christiani esse possunt Principes, certè etiam possunt leges condere; & confirmatur ex Augustino lib. 19. de civit. Dei cap. 17. *Civitas*, inquit, *cœlestis, dum apud terrenam civitatem, vel ut captivam vitam suæ peregrinationis agit jam promissione redemptionis, & dono spirituali, tanquam pignore accepto, legibus terrenæ civitatis, quibus hæc administrantur, quæ sustentandæ mortali vitæ accommodata sunt, obtemperare non dubitat.* Et infrà: *Hæc ergo cœlestis civitas dum peregrinatur in terra, ex omnibus gentibus cives evocat, atque in omnibus linguis peregrinam colligit societatem, non curans quidquid in moribus, legibus,*

gibus, inſtitutiſque diverſum eſt, quibus pax terrena vel conquiritur, vel tenetur, nihil eorum reſcindens, vel deſtruens, immò etiam ſervans, ac ſequens.

Secundò probatur ex neceſſitate legum civilium. Chriſtiani ex eo quòd Chriſtiani ſunt, non deſinunt eſſe homines & cives, & proinde membra Reipublicæ temporalis: ergo debent habere regulam aliquam actionum ſuarum humanarum, qua dirigantur in commerciis, & conſuetudine cum aliis hominibus. Non ſufficit autem lex naturalis, quia ſolùm principia generalia oſtendit, neque ad particularia deſcendit. Non ſufficit etiam lex Evangelica, quia illa tractat ſolùm de rebus divinis & cœleſtibus, ut notum eſt: lex autem divina politica Teſtamenti veteris jam ceſſavit, ſolùm enim conveniebat uni illi populo Judæorum, & in illo ſtatu: ergo neceſſaria eſt alia aliqua regula humana, nimirum arbitrium Principis, aut lex civilis auctoritate Principis conſtituta. Et quamquam arbitrium Principis aliquo modo ſufficere poſſit, quando Princeps eſt ſapiens, & populus exiguus; tamen abſolutè neceſſe eſt, populum regi legibus, non ſolo arbitrio Principis, ſi rectè regi debeat. Quòd interdum ſufficiat arbitrium Principis, patet, quia antiquiora ſunt regna, quàm leges. Juſtinus lib. 1. hiſtor. dicit, olim populos ſine ullis legibus, ſolo Principum arbitrio, gubernari ſolitos; & ex Livio lib. 3. conſtat, Romanam Rempublicam ad annos 300. ſine legibus gubernatam. Denique antiquiſſimus legislator vel eſt Moſes, ut Joſephus contendit in 2. lib. contra Appionem, vel certè Phoroneus, qui 300. annis Moſe fuit antiquior, ut Euſebius in Chron. & Auguſtin. lib. 18. civit. Dei cap. 3. docent. Atqui ante Phoroneum conſtituta ſunt regna Aſſyriorum, Argivorum, Ægyptiorum, & aliorum.

Quòd autem melius ſit regi populum legibus, quàm ſolo Principis arbitrio, immò quod ſit hoc aliquo modo neceſſarium, affirmat Ariſtotel. lib. 3. polit. cap. 11. Et probatur primò, quia facilius eſt invenire unum vel duos bonos & ſapientes, quàm plurimos. Si Reſpubl. debeat regi arbitrio boni Principis, indigebit infinitis bonis Principibus, quorum unus alteri ſuccedat; at ſi gubernetur legibus, ſufficit ſemel fuiſſe aliquos, vel unum ſapientem, qui legem fecerit.

Secundò, qui leges condunt multi ſunt; & diligenter eas examinant; at Princeps eſt unus, & ſæpè repentè judicare debet.

Tertiò, qui leges fecerunt, ſine amore & odio judicarunt: nam de rebus abſentibus judicarunt. Princeps de præſentibus judicat, ubi locum habent amici, propinqui, munera, terrores &c. unde judicium legum eſt judicium ſolius rationis, judicium hominis eſt judicium rationis & libidinis, ideſt, hominis & beſtiæ.

Quartò, judicium Principis etiamſi rectiſſimum ſit, vix unquam caret ſuſpicione, invidia, querelis, maledictis; at judicium legis his omnibus caret, quippe quòd ſcitur non poſſe corrumpi muneribus.

Quintò, gubernatio per leges poteſt longiſſimo tempore eadem perſeverare; at judicia hominum ſæpè mutantur.

Sextò, gubernatio per leges poteſt reduci ad artem, & facilior effici; non autem gubernatio ad arbitrium hominis.

Septimò, melior eſt gubernatio Principis per ſe, quàm per vicarios; at gubernatio ſine legibus neceſſariò requirit multos vicarios, qui omnes ad arbitrium ſuum judicent; quando autem per leges gubernatur, ipſe Princeps omnia per ſe judicare cenſetur, tùm ejus legibus judicetur.

Tertiò probatur; nam ſi non liceret Principi Chriſtiano legibus obligare populum, id eſſet propter libertatem Chriſtianam, ſed hoc dici non poteſt. Nam tantùm abeſt, ut lex opponatur libertati Chriſtianæ, ut potiùs opponatur ſervituti contrariæ eidem libertati, id quod oſtendo ex ipſa natura libertatis Chriſtianæ: nam libertas Chriſtiana opponitur ſervituti peccati, Joan. 8. *Amen, amen dico vobis, qui facit peccatum, ſervus eſt peccati, ſervus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternum; ſi ergo vos Filius liberaverit, verè liberi eritis.* Et Rom. 6. *Liberati à peccato, ſervi facti eſtis juſtitiæ.* Vocatur autem hæc juſtificatio à peccato libertas quædam, quia qui in peccato eſt, donec non liberatur per gratiam, non poteſt velle bonum ordinatum ad vitam æternam; habet quidem liberum arbitrium, quia poteſt ex pluribus malis eligere unum, & etiam eligere bonum morale; at eligere bonum divinum non poteſt, niſi ſaltem liberari incipiat per Dei gratiam prævenientem, quia captivus tenetur à Diabolo ad ipſius voluntatem, ut dicitur 2. Timoth. 2. at liberum arbitrium liberatum per gratiam poteſt bonum divinum velle, & facere. Sed major adhuc libertas erat in ſtatu innocentiæ, quia tunc homo poterat nullum unquam velle malum, quod nunc etiam juſti non poſſunt; maxima autem erit in cœlo, ubi non poterimus velle ullum malum.

Itaque triplex eſt gradus libertatis, ſicut etiam triplex gradus vitæ corporalis. Primus eſt Beatorum, qui ſic poterunt vivere, ut non poſſint mori, & ſic poterunt bene agere, ut non poſſint peccare.

Secundus fuit Adami & Evæ in ſtatu innocentiæ, qui ſic poterant vivere, ut poſſent etiam numquam mori, & ſic poterant bene agere, ut poſſent etiam numquam peccare.

Tertius noſter, qui ſic poſſumus vivere, ut non poſſimus aliquando non mori: & ſic poſſumus bene agere, ut non poſſimus non peccare ſaltem venialiter. Infra hos tres gradus non eſt quartus, niſi non vivere, & non bene agere, qui gradus ad damnatos pertinet. Vide Auguſt. lib. de corrept. & grat. cap. 11. Cùm ergo libertas conſiſtat in eo, ut poſſimus eligere bonum, & rejicere malum, manifeſtum eſt, legem non pugnare cum libertate; non enim impedit, quò minus poſſimus eligere bonum, & rejicere malum, ſed contra potiùs juvat: nam præbet materiam exercendæ libertatis. At ſervituti rectè opponi dici poteſt lex, quia non poteſt impleri à ſervo peccati. Unde Paulus Rom. 3. *Quid ergo*, inquit, *legem deſtruimus per fidem? abſit, ſed legem ſtatuimus.* Vide Auguſtin. de ſpiritu & litera, cap. 30.

Probatur ſecundò hoc idem. Lex divina non pugnat cum libertate: ergo nec lex humana. Antecedens patet, nam Adam liber creatus eſt, & tamen lex ei impoſita fuit, ut non veſceretur ligno ſcientiæ boni & mali, Geneſ. 2. Probatur conſequentia; nam lex divina & humana quoad obligationem ſunt omnino æquales, ut patebit in ſeq. capite.

CAPUT XI.

Secunda Propoſitio.

Lex civilis non minus obligat in conſcientia, quàm lex divina, etſi minus firma & ſtabilis ſit hac, quàm illa. Explico, lex divina & humana differunt quoad firmitatem, quia divina non poteſt abrogari ab homine, humana poteſt; at quoad obligationem non differunt, utraque enim obligat in conſcientia, nunc ad mortale, nunc ad veniale peccatum pro rerum ipſarum gravitate; ita ut nulla ſit melior regula ad diſcernendum, utrum lex humana obliget ad mortale, an ad veniale, quàm cogitare legem illam

esse divinam, & videre, si divina esset, quomodo obligaret.

Probatur primò, vis obligativa est de essentia legis, ut dictum est lib. 4. de Pontifice, cap. 16. & obligare est effectus necessarius legis: ergo omnis lex & à quocumque feratur, sive à Deo, sive ab Angelo, sive ab homine, & homine sive Episcopo, sive rege, sive patre, eodem modo obligat. Probatur consequentia à simili, nam quia hominis essentia est, rationale esse, & propria passio esse risibilem, omnis homo est rationalis & risibilis, sive sit creatus à solo Deo, ut Adam, sive à Deo ex alio homine, ut Eva, sive ab hominibus genitus, ut Cain. Antecedens patet, nam lex est regula morum; regulæ autem proprium est intrinsecè ita dirigere, ut recessus ab ipsa sit peccatum in moribus, sicut recessus à regula in naturalibus dicitur peccatum naturæ, ut sunt monstra, & recessus à regula in artibus est peccatum artis.

Ubi notandum est, quòd sicut res cæteræ, quoad existentiam, pendent ab agente, non quoad essentiam, essentiæ enim sunt æternæ; sunt enim quædam participationes possibiles divinæ essentiæ: ita etiam lex, quoad existentiam, pendet à legislatore; non enim erit lex, nisi dictetur ab eo, qui habet auctoritatem. At quoad essentiam non pendet; quòd enim lex obliget est quid æternum, & immutabile, & participatio quædam legis æternæ Dei, qui est prima & summa regula; & hoc videtur voluisse dicere B. Augustin. lib. 22. contra Faustum, cap. 27. cùm ait: *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum, contra æternam Dei legem*. Nam sive quis prævaricetur legem naturalem, sive positivam, sive divinam, sive humanam, semper peccat contra legem æternam, quia omnis lex est legis æternæ participatio. Et quamquam non potest fieri, ut aliqua vera lex non sit à Deo, cùm lex non possit condi, nisi ab habente potestatem, & non sit potestas nisi à Deo, Roman. 13. tamen si (per impossibile) esset lex non à Deo, adhuc obligaret ad culpam, sicut si (per impossibile) homo existeret non factus à Deo, adhuc esset rationalis.

Probatur secundò; nam si lex obligaret solùm quia divina, omnes leges divinæ æqualiter obligarent, ut patet; nam eadem esset ratio obligationis in omnibus. At hoc est falsum: nam magis obligat lex, non occides, quàm lex, non furaberis; & magis lex, non furaberis, quàm lex, non mentieris; & lex, non mentieris, quàm lex, non loqueris verbum otiosum.

Præterea tertiò, ostensivè, illa lex divina magis obligat, cujus violatio est magis contraria fini legis, idest, charitati; ideo enim pejus est occidere quàm furari, quia magis contra charitatem; & ideo mortale est mentiri perniciosè, veniale est mentiri officiosè, quia illud est contra charitatem; hoc verò præter charitatem: sed lex humana etiam habet pro fine charitatem, & ordinat media ad hunc finem; quod enim ait Apostol. 1. Tim. 1. *Finis præcepti est charitas*, de omni præcepto intelligitur, & patet, nam lex civilis justa, semper est vel conclusio, vel determinatio legis divinæ moralis: ergo habent eundem finem, & solùm in hoc videntur differre, quòd lex humana dirigit actus humanos in ordine ad actus externos dilectionis, idest, ad pacem & conservationem Reipublicæ; lex autem divina dirigit etiam in ordine ad internos actus charitatis: igitur eadem est ratio legis divinæ & humanæ, quod attinet ad obligationem.

Sed objicies: si ex natura rei, & ex ordine ad charitatem sumitur gravitas peccati, superfluæ sunt leges, nam æquè obligamur ante legem, ac post legem ad id fugiendum, quod natura sua lædit charitatem, & ad id faciendum, quod est necessarium ad conservandam charitatem.

Respondeo, negatur consequentia: nam si lex non adsit generaliter aliquid præcipiens, aut prohibens, multa quæ sunt mala uni, non erunt alteri mala, v. g. si lex non sit, quæ prohibeat gestare arma, erit malum gestare arma ei, qui facilè provocatur ad iram, & qui habet inimicos, quibus cupit nocere: at non erit malum homini pacifico, & qui solùm cupit seipsum defendere. Tamen si id lex prohibeat, jam est malum omnibus; lex enim non debet respicere, quid huic aut illi sit bonum vel malum, sed quid profit, aut obsit Reipublicæ. Præterea plurima sunt necessaria vel noxia bono communi, quæ tamen non sunt bona vel mala ulli in particulari, nisi lege præcipiantur, vel prohibeantur: v. g. tributum necessarium est Regi, tamen si lex non adsit, non est necessarium ut ego solvam; nam parum prodest meum solius tributum Regi, neque ad me pertinet videre, quibus rebus indigeat Respublica, & sic possent omnes dicere. Similiter noxium est Reipublicæ exportari aurum ex provincia, at non est noxium notabiliter, quòd ego solus exportem meum aurum, & sic omnes dicere possent; Lex ergo necessaria est, quæ generaliter præcipiens & prohibens, publicæ utilitati prospiciat.

Quartò, lex divina positiva ideo obligat ad peccatum, quia constituit actum, quem præcipit in genere virtutis, cùm ante non esset: nam si Judæus non ex contemptu, sed ex cibi appetitu moderatè comedisset carnem suillam in lege prohibitam, sine dubio peccasset, non autem peccasset formaliter contra obedientiam, quia non ex contemptu, ergo contra temperantiam; at moderatè vesci carne suilla, ex se non est contra temperantiam, sed res quædam indifferens, ergo lex fuit, quæ illam abstinentiam fecit actum temperantiæ necessarium. At hoc idem videmus in lege humana: nam lex divina non alia de causa facit esse actum virtutis eum, qui ex se erat indifferens, nisi quia est regula morum ab eo posita, qui habuit auctoritatem præcipiendi. Sed homo etiam potest præcipere, & regulas morum constituere, ut suprà ostendimus; potest igitur homo lege sua constituere actum, alioqui indifferentem, in genere virtutis: proinde pares sunt lex divina & humana, quoad obligationem.

Quintò, lex divina & humana ita differunt, ut lex Regis & Proregis, sive lex Pontificis & ejus Legati. At istæ obligant eodem modo, & solùm differunt firmitate, ergo & illæ. Propositio patet, nam Scripturæ passim testantur, Reges esse ministros Dei, & ab illo habere auctoritatem, & loco ejus judicare, Proverb. 8. Sap. 6. Rom. 13. 1. Pet. 2. Assumptio etiam patet, nam auctoritas Proregis est à Rege, & Legati à Papa; & experientia idem testatur, & confirmatur ex sanctis Patribus Augustino & Bernardo. Augustinus in titulum Psal. 70. *Ubi*, inquit, *hoc jubet pater, quod contra Dominum non fit, sic audiendus est, quomodo Deus &c.* Certum autem est, majorem esse Regis, quàm patris auctoritatem, ut idem Augustinus dicit serm. 6. de verbis Domini. Bernardus tract. de præcept. & dispensat. *Sive Deus, sive homo vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari profectò obsequendum est cura, pari reverentia deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipit homo*; ubi clarè dicit, differre leges ex parte materiæ, non autem ex parte præcipientium.

At objicies: nam B. Bernardus ibidem loquens de mandatis hominum, dicit, jussa sine culpa non negliguntur, sine crimine non contemnuntur, ubique enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est: ubi videtur dicere, legem humanam numquam obligare ad culpam mortalem, nisi ratione contemptus. Respondeo: loquitur de præceptis

ptis rerum levium, in talibus enim non potest esse crimen, nisi ratione contemptus. Nec enim possunt Prælati pro arbitrio obligare ad culpam mortalem.

Sextò probatur, quia videtur implicare contradictionem, posse Principes obligare ad pœnam, & non ad culpam, si quidem culpa & pœna relativa sunt. Et B. Augustinus dicit lib. 1. retract. cap. 9. *Omnis pœna si justa est, pœna peccati est.* Et in epist. 105. & alibi, Deum ipsum fore injustum asserit, si quemquam damnaret innoxium. Quomodo igitur possunt Principes damnare ad mortem eos, qui leges suas prævaricantur, si illi nihil peccaverunt? si culpam in conscientia non contraxerunt?

Dices: quomodo ergo Regulæ quorumdam religiosorum obligant ad pœnam, & non ad culpam? Respondeo: obligant non per modum legis, sed per modum conventionis & pacti, ut leges purè pœnales. Nec illa est propriè pœna, sed pœnalis afflictio suscepta in auxilium spiritus.

Septimò & ultimò ex doctrina Apostolorum; nam Roman. 13. Paulus multis modis id asserit. Primò, cùm ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non enim est potestas, nisi à Deo.* Secundò, cùm ait: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Tertiò, cùm ait: *Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Id enim de æterna damnatione exponunt Patres Græci & Latini in hunc locum. Quartò, cùm ait: *Ideo necessitate subditi estote.* Quintò, cùm ait: *Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Sextò, cùm ait: *Ministri enim Dei sunt.* 1. Pet. 2. *Subjecti estote propter Deum*, ideſt, non solùm timore pœnæ. Ad argumenta in contrarium.

Ad primum, secundum, & tertium respondeo, ex eo, quòd potestas politica est temporalis, & ejus finis est pax exterior, & homo non judicat de internis, rectè colligi, eam non posse obligare, nisi ad actus temporales & exteriores; non autem non posse obligare in conscientia: nam etsi ista regula dirigat actus exteriores, tamen quia regula est, ab ipsa deviare, peccare est.

Dices: quomodo potest lex, vel potestas temporalis producere effectum spiritualem, ideſt, ligare conscientiam? Respondeo: licèt potestas politica & ejus lex dicantur temporales ratione objecti, quia versantur circa temporalia, & exteriora; tamen in se res sunt spirituales. Præterea, ligare conscientiam non est aliquid efficere in rem spiritualem, sed solùm imperare alteri, & sic imperare, ut si is non obediat, peccet, & testimonio propriæ conscientiæ intelligat, vel intelligere possit, se peccare. Itaque quicumque potest jubere, potest ligare conscientiam, etiamsi is de internis non judicet, nec scrutetur conscientiam alterius.

Ad quartum & quintum dico, Principem non posse inferre pœnam spiritualem & æternam, nec posse dimittere ejusmodi pœnam, & tamen posse obligare ad illam; quia id facit auctoritate Dei, qui ei concessit unum, & non alterum; sicut si Rex permitteret Proregi obligare subditos ad pœnam capitis, & tamen non permitteret ei per se exercere justitiam, vel condonare supplicium. Vel dicendum est, legem politicam obligare ad pœnam æternam, non ut est lex hominis, sed ut est lex ministri Dei. Qui enim ministrum Dei offendit, simul etiam Deum ipsum offendit; quocirca si (per impossibile) Deus non esset in rerum natura, & tamen lex politica similiter per impossibile extaret aliqua, illa obligaret in conscientia, & ejus prævaricatio peccatum esset, sed nulla sequeretur prævaricatorem pœna spiritualis aut æterna damnatio.

Ad sextum dico, non esse absurdum, idem peccatum puniri à pluribus, & pluribus in locis, quando plures offendit, sicut videmus homicidis sæpè abscindi manus in eo loco, ubi cædem patrarunt, & deinde in loco publicæ justitiæ abscindi caput.

Ad septimum dico, ex intentione legislatoris pendere; an velit revera imperare, & veram legem condere, an verò solùm ostendere quid agendum sit, sine alio imperio: sed si velit seriò imperare, & veram legem condere, non est in ejus potestate impedire, quin lex obliget ad mortale, aut veniale, pro rei magnitudine.

Ad ultimum dico, quòd legi divinæ cedat humana, quando simul servari nequeunt, non esse causam, quia humana non obliget ad peccatum, sed quia lex humana minus firmiter statuta est; in tali enim casu definit esse lex, & proinde etiam obligare. Vide quæ diximus in lib. 4. de Pontifice; & præterea Joannem Driedonem in 3. lib. de libertate Christiana; Adrianum quodlib. 6. Franciscum Victoriam in relectione de potestate civili; Alphonsum à Castro, lib. 1. de potestate legis pœnalis, cap. 4. & Dominicum à Soto, lib. 1. quæst. 6. art. 4. de justitia & jure.

CAPUT XII.

Tertia Propositio.

Judicia publica exercere non est illicitum Christianis. Probatur Primò, quia proprium est Principis judicare. Scriptura enim ferè conjungere solet Regem & Judicem, Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram.* Isaiæ 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Judex noster.* Hieremiæ 23. *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet judicium & justitiam in terra.* Si ergo licet Christianis habere Principem, cur non & Judicem?

Secundò, quia nihil prodessent leges, si nulla esse deberent judicia: at leges tolli non debent, ut suprà ostensum est, igitur nec judicia.

Tertiò, Scriptura utriusque Testamenti judicia admittit; sic enim legimus Deut. 16. *Judices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, ut judicent populum justo judicio.* 1. Corinth. 6. *Secularia judicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad judicandum; sic non est sapiens quisquam in vobis, qui judicare possit fratrem suum?* Ubi Apostolus monet Corinthios, ut in iis causis, in quibus non tenebantur necessariò adire tribunalia Gentilium, constituerent inter se judicem.

Neque difficile erit argumenta solvere, quæ initio posita sunt. Ad illa igitur verba Matth. 5. *Si quis voluerit tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, relinque illi & pallium.* Respondeo cum S. Augustino in epist. 5. ad Marcellinum, ea solùm intelligi debere secundùm animi præparationem: nam ibidem Dominus ait: *Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe illi & alteram.* Et tamen idem ipse Dominus Joann. 18. percussus in maxilla, non præbuit alteram, sed dixit: *Cur me cædis?* Quo exemplo docuit, quemadmodum præcepta intelligenda sint.

Ad verba Apostoli 1. Corint. 6. *Delictum est in vobis &c.* dico primò, vocem *Delictum*, Græcè esse ἥττημα, quod non peccatum, sed imperfectionem significat, & sic exponit Theodoretus. Dico secundò, si delictum significet peccatum, ut exponunt Chrysostomus & Ambrosius in hunc locum, & Augustin. in Enchirid. cap. 78. & lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 15. & conc. 24. in Psalm. 118. dico, inquam, vocari delictum, non quòd in se peccatum sit, sed quia ut plurimùm non caret peccato, vel ratione finis, ut quando litigatur ex avaritia, vel ratione

tione medii, ut quando litigatur cum odio, rancore, jurgiis, vel ratione injuſtitiæ, ut quando miſcentur doli & fraudes, vel ratione ſcandali, ut accidebat Corinthiis, qui cum offendiculo Gentilium litigabant. Dico tertiò, non reprehendi judicia ex parte judicis, ſed ex parte litigantium. Itaque etiamſi peccatum eſſet litigare, non tamen peccatum eſſet judicare; judicia enim finem imponunt litibus, quod eſt bonum.

CAPUT XIII.

Quarta Propoſitio.

Licet Chriſtiano magiſtratui gladio punire perturbatores publica quietis. Probatur primò Scripturis; nam in lege naturæ, Moſis, & Evangelica habemus præcepta, & exempla hujus rei. Nam Geneſ. 9. Deus ait: *Qui effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius.* Quæ verba non poſſunt ſonare prædictionem, quia prædictio hujuſmodi ſæpè eſſet falſa, ſed ordinationem & præceptum. Unde Chaldaica paraphraſis vertit: *Qui effuderit ſanguinem cum teſtibus, ex ſententia judicis fundetur ſanguis illius.* Geneſ. 38. dixit Judas: *Producite eam, ut comburatur.* Ubi Judas Patriarcha tamquam princeps familiæ adjudicavit adulteram ad ignis ſupplicium.

In lege Moſis plurima ſunt præcepta, & exempla. Exod. 21. *Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur.* Et ipſe Moſes, Joſue, Samuel, David, Helias, aliique SS. viri plurimos occiderunt. Matth. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quæ verba non poſſunt rectè intelligi, niſi hoc modo: Omnis, qui cædem injuſtam fecerit, debet à magiſtratu pariter occidi. Reprehendit enim Dominus Petrum, non quòd juſta defenſio ſit illicita, ſed quòd non tam ſe aut Dominum defendere, quàm injuriam Domino factam ulciſci vellet, cùm tamen ipſe non haberet publicam auctoritatem, ut rectè exponunt Auguſt. tract. 112. in Joan. & Cyrill. lib. 11. in Joan. cap. 35. præterea Rom. 13. *Si malè egeris, time; non enim ſine cauſa gladium portat, miniſter enim Dei eſt.* Apoſtolus dicit datum gladium à Deo principibus contra facinoroſos: ergo ſi in Eccleſia tales reperiantur, cur gladio feriri non poterunt?

Secundò probatur ex Patrum teſtimoniis. Innocentius I. in epiſt. 3. ad Exuperium, cap. 3. interrogatus, an poſt Baptiſmum liceret magiſtratui gladio animadvertere in ſontes? Reſpondet, omnino licere. Hilarius in can. 32. ſive in cap. 26. Matth. dicit licere occidere in duobus caſibus, nimirum ſi quis judicis fungatur officio, aut in ſui defenſionem utatur gladio. Hieronymus in cap. 22. Hieremiæ: *Homicidas*, inquit, *& ſacrilegos, & venenarios punire non eſt effuſio ſanguinis, ſed legum miniſterium.* Auguſtin. lib. 1. de civit. Dei, cap. 21. *Nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum eſt: Non occides, qui perſonam gerentes publica poteſtatis ſceleratos morte punierunt.*

Ultimò probatur ratione: Nam ad bonum principem, cui bonum commune tuendum commiſſum eſt, pertinet impedire, ne partes, quæ ſunt propter totum, illud corrumpant, & ideo ſi non poteſt omnes partes integras ſervare, potiùs debet unam partem amputare, quàm ſinere ut bonum commune pereat; ſicut agricolæ amputant ramos & ſarmenta, quæ officiunt viti, vel arbori, & medicus amputat membra, quæ totum corpus inficere poſſent.

Ad rationem Anabaptiſtarum ex Matth. 5. *Oculum pro oculo &c.* duæ ſunt ſolutiones. Una, quòd lex vetus, quia dabatur hominibus imperfectis, permiſerit vindictæ appetitum, & ſolùm præceperit ne major expeteretur quàm fuerit injuria, non quòd petere vindictam ſit licitum, ſed quòd ſit minus malum expetere moderatam, quàm immoderatam: porrò Chriſtum, qui perfectiores inſtruebat, hanc permiſſionem ſuſtuliſſe. Ita Auguſt. lib. 1. de ſerm. in monte, c. 35. & contra Adimantum, cap. 8. & idem ſentit Chryſoſtomus & Hilarius in hunc locum; ſed quia in Levit. cap. 19. prohibetur vindicta: *Ne quæras ultionem.* Et in Eccleſ. cap. 28. legimus: *Qui vindicari vult, à Domino inveniet vindictam*; rectiùs forſaſſe reſpondebimus cum S. Thoma, & S. Bonaventura, & aliis nonnullis in 3. Sentent. diſt. 30. Dominum, cùm ait: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, oculum pro oculo &c.* non reprehendere legem illam, nec prohibere magiſtratum infligentem pœnam talionis, ſed reprehendere pravam Phariſæorum expoſitionem, & prohibere privatis hominibus deſiderium, & poſtulationem vindictæ. Deus enim Exod. 21. & Levit. 24. ſanctam legem conſtituit, ut magiſtratus pœna talionis afficiat ſceleratos; Phariſæi inde deducebant, licere privatis hominibus appetere vindictam; ſicut ex eo quod lex dicebat: *Diliges amicum tuum*, deducebant licere odiſſe inimicos; Chriſtus autem docet, iſtas eſſe legis corruptiones, & oportere diligere etiam inimicos, & non reſiſtere malo, ſed potiùs paratos nos eſſe debere, ſi opus ſit, ad vertendam alteram maxillam ei, qui unam percuſſerit. Et quòd alloquatur Dominus privatos homines, patet ex iis, quæ ſequuntur. Sic enim Dominus ait: *Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſerit in maxillam unam &c.*

Eſt autem obſervandum, cùm dicitur, *non reſiſtere malo*, non prohiberi juſtam defenſionem, ſed repercuſſionem; jubet enim Chriſtus, ne ferias eum qui te percuſſit, ut Theophylactus rectè docet. Ille autem dicitur ferire, qui ferit ut noceat, non ille qui ferit ut ſe tueatur; ac breviter non defenſio ſed vindicta prohibetur, juxta illud Rom. 12. *Non vos defendentes chariſſimi*, ideſt, non vos ulciſcentes. Sic enim eſt in Græco, ἐκδικοῦντες, unde ſequitur: *Sed date locum iræ, ſcriptum eſt enim: Mihi vindictam, & ego retribuam.* Sed nec ipſa vindicta ſimpliciter prohibetur, ſi petatur à legitimo judice, & petatur ad bonum finem, nimirum, vel quia ſpes eſt emendandum hac pœna malefactorem, vel quia non aliter poſſet reprimi, & impediri ejus malitia, & pergeret nocere, ſi impunitus dimitteretur; ſolùm ergo prohibetur vindicta, quam privati homines per ſe exercere volunt, & quam petunt à judice ex deſiderio nocendi inimico, & ſatisfaciendi propriæ iracundiæ, atque odio.

CAPUT XIV.

Licere Chriſtianis aliquando bella gerere.

SEquitur quæſtio quarta, quæ eſt de bello. Continet autem hæc diſputatio partes tres. Primùm enim demonſtrandum erit, licita eſſe aliquando Chriſtianis bella. Secundò, explicandæ cauſæ juſti belli. Tertiò, propter Lutherum, probandum erit rectè Chriſtianos adverſus Turcas arma ſumere.

Ac ut à primo incipiamus, antiqua hæreſis fuit Manichæorum, qui bellum ex natura ſua illicitum aſſerebant, & ideo Moſem, Joſue, Davidem, & cæteros veteris Teſtamenti Patres, qui bella geſſerunt, tamquam impios accuſabant, ut B. Auguſtinus refert lib. 22. cont. Fauſtum, cap. 74. & ſeq. Eandem hæreſim noſtro ſæculo aliqui excitarunt; ac in pri-

mis

mis Eraſmus cùm alibi, tum præcipuè in annotationibus ad cap. 3. & 22. Luc. prolixa diſputatione contendit bellum eſſe unum ex malis, quæ tolerantur, & veteribus Judæis à Deo permiſſum, Chriſtianis autem à Chriſto & Apoſtolis interdictum.

Cornelius quoque Agrippa in libro de vanitate ſcientiarum, cap. 79. artem bellandi à Chriſto prohibitam eſſe affirmat. Idem etiam ſequutus eſt Joannes Ferus lib. 4. commentariorum in Matthæum, exponens illud 26. cap. *Qui acceperit gladium, gladio peribit*. Idem docent Anabaptiſtæ, ut teſtatur Melanchthon in locis Theologicis, capite de Magiſtratu. Idem etiam tribuit Joanni Oecolampadio Alphonſus à Caſtro, verbo bellum, quod mirum mihi videtur, cùm Zvvinglius ejus collega adeo probarit bellum, ut in prælio pugnans perierit, & ſimiliter Calvinus lib. 4. inſtitut. cap. 20. & Melanchthon, ubi ſuprà, & cæteri hæretici hujus temporis, verbo & opere doceant eſſe bellandum.

Nos autem, ut ſemper docuit Eccleſia tota & verbis & exemplis, dicimus bellum ex natura ſua non eſſe illicitum, & non ſolùm Judæis, ſed etiam Chriſtianis fas eſſe bellum gerere, modo conditiones ſerventur, de quibus poſtea dicemus. Id quod probatur Scripturæ teſtimonio, Judicum 3. *Hæ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Iſraelem, & cunctos qui non noverant bella Chanaanæorum, & poſtea diſcerent filii eorum certare cum hoſtibus, & habere conſuetudinem præliandi*. Hæc ſanè verba non permiſſionem, ſed abſolutam Dei voluntatem oſtendunt. Item 1. Reg. 15. *Hæc dicit Dominus exercituum, recenſui quæcunque fecit Amalech Iſraeli; nunc ergo vade & percute Amalech, & demolire univerſa ejus. Non parcas ei &c.* Hìc etiam non permiſſionem, ſed præceptum videmus, & ſimilium plenum eſt Teſtamentum vetus. Item Luc. 3. *Interrogabant eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris*. Anabaptiſtæ apud Melanchthonem dicunt Joannem permiſiſſe bellum Judæis, ut imperfectis: Chriſtum autem longè aliter docuiſſe.

At contra; nam Joannes præparabat viam Domino, non ergo debuit permittere id quod Chriſtus mox abiaturus erat; nam nec illi potuiſſent uti ea conceſſione, cùm eodem anno venerit Chriſtus, & prohibuerit bellum, ut ipſi volunt; & præterea poterant ſuſpicari homines Chriſtum & Joannem non convenire inter ſe, quod abſurdiſſimum fuiſſet. Reſpondet aliter Eraſmus, hæc dici militibus, non ut ea ſervantes bene viverent, ſed ut minus malè viverent, ut videtur etiam explicare Theophylactus.

At contra; nam Joannes præmiſerat: *Facite fructus dignos pœnitentiæ, & omnis arbor non faciens fructum bonum, in ignem mittetur &c.* Inde compuncti publicani & milites petierunt, quis eſſet fructus bonus, quem facere deberent: vel ergo Joannes eos decepit, vel poſſunt milites ſalvari, ſi ſervent quod Joannes illis præcepit.

Ad Theophylactum dico duo. Primò, eum non dicere bellum eſſe malum, ſed ſolùm dicere Joannem hortatum eſſe turbas, quæ erant innocentes, ad opera bona, ideſt, ad communicanda bona ſua cum alus: Publicanos autem & milites, qui non erant capaces hujus perfectionis, & non poterant facere bonum ſupererogationis, hortatum eſſe ut deſiſterent à malo. Putavit enim Theophylactus dare tunicam non habenti, ei qui habet duas, eſſe opus conſilii, & ſupererogationis, alioqui non vocaret turbas, quibus hoc dicitur, innocentes, nec diſtingueret hoc opus tamquam bonum à malo, nam ſi præceptum ſit non retinere duas tunicas, retinere erit malum.

Dico ſecundò, Theophylactum non rectè exponere hunc locum; nam vocat turbas innocentes, quibus Joannes dicit: *Genimina viperarum*; Et: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*. Et præterea habere duas tunicas, eſt retinere ſuperflua, ut Hieronymus dicit quæſt. 1. ad Hedibiam, peccatum autem eſt retinere ſuperflua. Præterea Matth. 22. Dominus docuit tributum Cæſari eſſe ſolvendum; at certum eſt tributum non deberi Regibus, niſi ut poſſint alere milites in defenſionem Reipub. quod exponit Apoſtolus Rom. 13. *Ideo*, inquit, *& tributa præſtatis, miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſervientes*, nimirum, ut gladio puniant perturbatores publicæ pacis, id enim præmiſerat: *Non ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram*.

Probatur ſecundò exemplis Sanctorum, qui bella geſſerunt; nam ſi bellum eſſet malum, certè à Sanctis non gereretur. In veteri Teſtamento Abraham, Moſem, Joſuæ, Gedeonem, Samſonem, Davidem, Joſiam, Machabæos magna cum laude bella geſſiſſe legimus. In novo Teſtamento Matth. 8. Centurio cùm diceret Chriſto: *Habeo ſub me milites, & dico huic, vade, & vadit &c.* ejus fidem Dominus laudavit, non ut militiam deſereret præcepit. Actor. 10. Cornelius item Centurio dicitur, *Vir juſtus, & timens Deum*. Ita ut etiam Angelum videre meruerit, nec poſtea cùm à S. Petro viam ſalutis doceretur, dictum eſt ei, ut militiam deſereret.

Deinde poſt Chriſti in cœlum aſcenſionem ſemper fuiſſe Chriſtianos, aliquos verè Sanctos & Deo gratos in militia, etiam ſub Ethnicis principibus, docet Tertullianus in Apologet. c. 5. ubi refert miraculum inſigne à Chriſtianis militibus factum, cùm ſub M. Aurelio in Germania bellum gererent; qui certè vel non militaſſent, ſi hoc eſſet malum, vel ſi militaſſent non ita Deo grati fuiſſent, ut etiam miracula facere poſſent. Vide hiſtor. Euſebii lib. 8. cap. 4. & lib. 9. cap. 10. Docet etiam Baſilius in oratione de laudibus 40. militum Martyrum, fuiſſe multos Sanctorum in caſtris gentilium Imperatorum, & ſimiliter Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum ultra medium. Denique Conſtantinum, Theodoſium, Valentinianum, Carolum Magnum, S. Ludovicum Regem Galliæ. S. Mauritium cum ſua legione Thebæorum, alioſque plurimos SS. Chriſtianos bella geſſiſſe conſtat, quos S. Epiſcopi numquam reprehenderunt, immò Theodoſius conſulebat de eventu belli Joannem Abbatem, ut Auguſtin. refert lib. 5. de civit. Dei, cap. 26.

Tertiò probatur, quia Deus ſæpè juſta bella adjuvat, quod nullo modo faceret, ſi bellum eſſet illicitum; nam mala permitti poſſunt, ſed non etiam ad ea facienda auxilium dari. Gen. 14. Abrahæ, cùm debellaſſet quatuor reges cum ſolis 318. famulis ſuis, dictum eſt à Melchiſedech: *Benedictus Deus excelſus, qui protegente hoſtes in manibus tuis ſunt*. Exod. 17. ad preces Moſis Deus dedit victoriam Hebræis contra Amalech. Joſue. 10. pugnante Joſue ſol ſtetit, & Dominus pluebat de cœlo lapides magnos, & plures occidit Deus lapidibus grandinis, quàm filii Iſrael haſtis, & gladus. 2. Machab. 10. Angeli in ſpecie equitum pro Machabæis pugnabant, & cap. 15. legimus Deum non ſecundùm armorum potentiam, ſed prout ipſi placet, dare dignis victoriam.

Conſtantinum Dei auxilio miraculis evidenter oſtenſis, viciſſe in bellis teſtatur Euſebius in vita Conſtantini, & lib. 9. hiſt. c. 9. Cum Theodoſio S. Joannem; & S. Philippum Apoſtolos palàm pugnaſſe contra hoſtes ejus teſtatur Theodoretus lib. 5. hiſt. c. 24.

pro

Digitized by Google

pro Theodoſio juniore pugnaſſe Angelos contra Saracenos ſcribit Socrates lib. 7. cap. 18. De Clodoveo vide Gregorium Turonicum, lib. 2. hiſt. Francorum, cap. 30. Honorii exercitum divino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retuliſſe, ſcribit B. Auguſtinus lib. 5. de civit. Dei, cap. 23. innumerabilia exempla ſimilia referri poſſent.

Probatur quartò ratione; Licet Reipub. defendere cives ſuos ab internis hoſtibus pacis, eos necando variis generibus ſuppliciorum, ergo etiam licebit bello atque armis, quando alia via non poteſt, defendere eoſdem ſuos cives ab hoſtibus externis: quia ut poſſint conſervari Reſpublicæ, neceſſarium eſt ut omnes hoſtes tam internos, quàm externos arcere poſſint; & cùm hoc ſit jus naturæ, nullo modo credibile eſt, per Evangelium eſſe ſublatum.

Probatur ultimò teſtimoniis Patrum. Tertullianus in Apolog. cap. 42. *Navigamus*, inquit, *& nos vobiſcum, & militamus, & ruſticamur, & mercamur.*

S. Gregorius Nazianzenus orat. 3. de pace: *Licèt*, inquit, *utriuſque temporis habenda ſit ratio, quandoquidem juxta illius legem, atque auctoritatem præclarè interdum bellum ſuſcipitur, quamdiu tamen licet, propenſiores ad pacem eſſe debemus, hoc enim ſublimius eſt, & divinius.*

S. Joannes Chryſoſtomus homil. in Evang. de nuptiis, Joan. 2. ex variis: *Militiam*, inquit, *pratexis, & dicis, non poſſum eſſe pius: Centurio nonne miles erat, nihilque nocuit illum ſua militia?*

B. Ambroſius ſerm. 7. *Non militare, delictum eſt, ſed propter prædam militare, peccatum eſt.* Et lib. 1. de officiis, cap. 40. & 41. numerat inter virtutes, bellicam fortitudinem, & eam noſtris non defuiſſe multis exemplis probat. Item in oratione de obitu Theodoſii, vehementer Theodoſium à laude bellica commendat.

B. Auguſtinus epiſt. 5. ad Marcellinum: *Nam ſi Chriſtiana diſciplina*, inquit, *omnia bella culparet, hoc potiùs militibus conſilium ſalutis petentibus in Evangelio diceretur, ut abjicerent arma, ſeque militia omnino ſubtraherent: dictum eſt autem, neminem concuſſeritis, nulli calumniam feceritis, ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum. Quibus proprium ſtipendium ſufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit.* Et epiſt. 205. aliàs 207. ad Bonifacium: *Noli*, inquit, *putare neminem Deo placere poſſe, qui armis bellicis miniſtrat &c.* Idem docet lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. & ſequent. & libr. 6. quæſtionum in Joſue quæſt. 10.

B. Gregorius lib. 1. epiſt. cap. 72. ad Gennadium: *Sicut*, inquit, *excellentiam veſtram hoſtilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet eam inimicis Eccleſiæ ejus omni vivacitate mentis, & corporis obviare &c.* Et cap. 73. *Si non ex fidei merito, ex Chriſtiana religionis gratia, tanta excellentia veſtra bellicorum actuum proſperitas eveniret, non ſummopere miranda fuerat, ſed cum futuras (Deo largiente) victorias non carnali providentia, ſed magis orationibus prævenitis, fit ut hoc in ſtuporem veniat, quòd gloria veſtra non terreno conſilio, ſed Deo deſuper largiente deſcendat.*

Gregorius Turonicus, lib. 5. hiſt. cap. 1. *Utinam & vos, ô Reges, in his prælia, in quibus parentes veſtri, exercetis, ut gentes veſtra pace contenta veſtris viribus premerentur.*

B. Bernardus in ſerm. ad milites, cap. 3. *At verò Chriſti milites*, inquit, *ſecuri præliantur prælia Domini ſui, nequaquam metuentes, aut de hoſtium cede peccatum, aut de ſua nece periculum, quandoquidem mors pro Chriſto vel ferenda, vel inferenda, & nihil habeat criminis, & plurimum gloriæ mereatur.*

At contrà objiciunt. Primò Scripturas, ac primùm Deut. 32. *Mea eſt ultio, & ego retribuam.* Et Rom. 12. *Non vos defendentes chariſſimi; ſcriptum eſt enim, mihi vindictam, & ego retribuam.* Reſpondeo, vindictam, quam exercent publicæ perſonæ, rectè vocari vindictam Dei, Dei enim miniſtri ſunt in hoc ipſum ſervientes, unde Paulus poſtquam dixerat in fine cap. 12. ad Rom. *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Subdit in principio cap. 13. *Si malè egeris, time, non enim ſine cauſa gladium portat, miniſter enim Dei eſt, vindex in iram ei, qui malè agit.*

Addunt deinde illud Iſaiæ 2. *Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium*, quæ de tempore Chriſtiano prædicta ſunt. Reſpondeo, ſolùm hoc loco prædicitur altiſſima pax futura, eo tempore, quo naſceretur Chriſtus, ut B. Hieronymus exponit, & impletum eſſe ſcimus tempore Auguſti Cæſaris. Illud enim (ultra) non ſignificat, in æternum, ſed in longum tempus. Præterea etiamſi non eſſet hoc impletum, nihil inde concluderetur; nam non prohibet Iſaias bellum, ſi ſint hoſtes, qui nos infeſtent, ſed prædicit futurum, ut nulli ſint hoſtes. Donec igitur ſunt hoſtes, etiam bellum geri poteſt. Poteſt etiam dici prædictum eſſe regnum Chriſti fore regnum pacificum, quandoquidem non eſt de hoc mundo, nec temporalia curat, & in hoc diſtingui à regno Judaico, quod bello, & cædibus firmandum, & conſervandum fuit.

Denique objiciunt illa verba Matth. 5. *Si quis te percuſſerit in unam maxillam, præbe ei & alteram: & diligite inimicos veſtros: benefacite his, qui vos oderunt.* Et Matth. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quibus ſimilia ſunt illa Rom. 12. *Nulli malum pro malo reddentes, & non voſmetipſos vindicantes chariſſimi &c.*

Reſpondeo, eadem argumenta objeciſſe Julianum apoſtatam olim Chriſtianis, ut Gregorius Nazianzenus refert oratione prima in Julianum, procul à medio. Dicimus autem primò, hæc omnia, ſive præcepta, ſive conſilia dari privatis hominibus; non enim Dominus vel Apoſtolus præcipit judici, ut non puniat eum, qui alteri fecit injuriam, ſed præcipit unicuique, ut proprias injurias æquo animo ferat: bellum autem ad publicam juſtitiam, non ad privatam vindictam pertinet: & ſicut dilectio inimici, ad quam omnes tenentur, non impedit judicem, aut carnificem ab officio ſuo; ita etiam non impedit milites & Imperatores à ſuo.

Dico præterea, etiam privatis hæc non ſemper eſſe præcepta, ſed interdum præcepta, interdum conſilia; præcepta ſunt ſemper in animi præparatione, ita ut ſit homo paratus præbere alteram maxillam, & auferenti tunicam dare etiam pallium potiùs, quàm Deum offendere, ſed re ipſa hoc præſtare præceptum eſt, quando neceſſitas honoris Dei id exigit, aliàs ſolùm eſt conſilium, & aliquando ne conſilium quidem, ut ſi ex eo quòd præbeam alteram maxillam nulla ſequitur utilitas, niſi quòd ille iterum peccat. Ita reſpondent Gregorius Nazianzenus loco notato, & Auguſtinus epiſt. 5. ad Marcellinum.

Secundò objici poſſunt tria decreta Eccleſiæ. Primum eſt in Concilio Nicæno, can. 11. ubi graviſſima injungitur pœnitentia iis, qui militiam, cui renunciaverant, repetierint. Secundum eſt in epiſtola B. Leonis 90. ad Ruſticum, & habetur etiam canon. Contrarium, de pœnit. diſtinct. 5. *Contrarium*, inquit Leo, *eſt Eccleſiaſticis regulis poſt pœnitentia actionem redire ad militiam ſecularem.* Et infrà: *Non eſt liber à Diaboli laqueis, qui ſe militiæ mundanæ voluerit implicare.* Tertium eſt Gregorii, eadem diſtinct. canone, Falſas, ubi dicitur eos, qui exerceut

cent negotium quod ſine peccato non poteſt exerceri, non eſſe capaces pœnitentiæ, niſi negotio ejuſmodi renuncient, & ponit Gregorius exemplum de milite.

Reſpondeo ad primum, agi de iis, qui ob confeſſionem fidei privati fuerant cingulo militari à Diocletiano, vel à Licinio, & poſtea repetebant cingulum, parati negare fidem. Vide Zonaram, & Balſamonem in eum canonem, & Ruffinum lib. 10. hiſt. cap. 6. & quæ nos ſcripſimus de hac re lib. 2. de Conciliis, cap. 8.

Ad ſecundum & tertium dico, agi de iis, qui occaſione militiæ multa peccata commiſerant, quique propterea pœnitentiam egerant. Iſti enim malè faciunt, ſi ad militiam redeunt, in qua experti ſunt, ſe ſine peccato vivere non poſſe, non ex vitio militiæ, ſed ex proprio, & tunc præcipuè malè faciunt, quando imperatum eis fuerat à ſacerdote, ne ad militiam redirent. Et quod revera iſti canones non prohibeant abſolutè militiam, patet ex fine illius canonis, Falſas, ubi poſteaquam dictum fuerat malè facere eos, qui poſt pœnitentiam ad militiam redeunt, ſubditur, niſi conſilio religioſorum Epiſcoporum pro defendenda juſtitia.

Tertiò objiciuntur ab Eraſmo plura loca Patrum, quibus addimus duo, unum Tertulliani, alterum Hieronymi. Tertullianus lib. de corona militis, ultra medium, quærit an Chriſtiano militia conveniat? & reſpondet: *Credimus ne*, inquit, *humanum Sacramentum divino ſuperinduci licere? & in alium Dominum reſpondere poſt Chriſtum? licebit in gladio converſari, Domino pronunciante, gladio periturum, qui gladio fuerit uſus? & pratio operabitur filius pacis, cui nec litigare conveniet?*

Reſpondeo, Tertullianum non damnare militiam tamquam per ſe malam. Quod patet primò, ex locis ſuprà citatis, ex Apologetico cap. 5. & 42.

Secundò, quia in hoc libro de corona militis fatetur eos, qui milites erant ante Baptiſmum, poſſe manere milites etiam poſt Baptiſmum, & ſolùm docet non debere ad militiam accedere poſt Baptiſmum eum qui liber eſt: *Planè*, inquit, *ſi quos militia præventos fides poſterior invenit, alia conditio eſt, ut eorum, quos Joannes admittebat ad lavacrum, ut Centurionum fideliſſimorum, quem Chriſtus probat, & quem Petrus catechizat, dum tamen ſuſcepta fide, atque ſignata, aut deferendum ſtatim ſit, ut multis actum, aut omnibus modis cavillandum, ne quid adverſus Deum committatur.*

Tertiò patet, quia cauſæ præcipuæ, quas reddit, cur Chriſtiani non debeant militare, ſunt propter periculum idololatriæ, tunc enim omnes ferè principes Gentiles erant. Itaque per accidens judicabat Tertullianus malum eſſe bellum eo tempore: *Excubabit*, inquit, *pro templis, quibus renunciavit? & cumabit illic ubi Apoſtolo non placet? & quos interdiu exorciſmis fugavit, noctibus defenſabit? vexillum quoque portabit emulum Chriſto &c.* Porrò aliæ rationes ejus ſuprà poſitæ ſolùm congruentiæ ſunt, ut patet.

Hieronymus in epiſt. ad Ageruchiam de Monogamia: *Olim*, inquit, *bellatoribus dicebatur, accinge gladium tuum ſuper femur tuum potentiſſimè: nunc Petro dicitur, converte gladium tuum in vaginam &c.* Reſpondeo, vult dicere, in Teſtamento veteri bella fuiſſe imperata à Deo, & neceſſaria ad terram promiſſionis capiendam, & conſervandam: in Teſtamento novo non eſſe imperata bella, ſed potiùs pacem, quia ad regnum cœlorum acquirendum non ſunt arma neceſſaria. Non tamen hinc ſequitur, non poſſe Chriſtianos, ut cives temporalis Reipubl. bella gerere cum iis, à quibus injuriam acceperunt.

Præter hæc objicit Eraſmus aliquot alios Patres, ac primùm Origenem, qui lib. 2. cont. Celſum paulò ante medium dicit, Chriſtum omnia bella ſuſtuliſſe; & tractat. 7. in Matth. exponens obiter illud Luc. 22. *Qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat gladium.* Dicit perniciоſum eſſe hunc locum iis qui carnaliter eum intelligunt, qui revera putant eſſe tunicam vendendam ad emendum gladium.

Reſpondeo: in priore loco nihil eſſe pro Eraſmo; cùm enim Origenes dicit, Chriſtum ſuſtuliſſe omnia bella, non intelligit Chriſtum prohibuiſſe bella, ſed providentia ſua generalem pacem mundo attuliſſe tempore nativitatis ſuæ. Immò ibidem aliquid eſt contra Eraſmum: dicit enim Origenes, propterea Dei providentia factum eſſe, ut veniente Chriſto omnia Romano Imperatori ſubjecta eſſent, quia ſi multi fuiſſent Reges, neceſſaria etiam fuiſſent bella, quibus alii aliorum injurias propulſarent. In poſteriore etiam loco nihil dicitur contra bellum; fatemur enim non ita craſsè verba Domini intelligenda, ut debeat unuſquiſque neceſſariò vendere tunicam, & emere gladium, ſed ſolùm modo illo loquendi Dominum explicare voluiſſe, in talibus anguſtiis, & neceſſitate Apoſtolos futuros tempore paſſionis, qualem patiuntur ii, qui ut ſe defendant, vendunt tunicam, & emunt gladium.

Sed quid hinc colligitur contra bellum? An quia Dominus hoc loco non juſſit, ut Apoſtoli verè gladios emerent, ideo intelligetur prohibuiſſe bellum? quod item Origenes ait homil. 15. in Joſue, non eſſe Chriſtianis carnalia bella peragenda, ſignificat militiam Chriſtianam ſub Imperatore Chriſto non eſſe carnalem contra homines, ut fuit militia Judæorum ſub Joſue, ſed ſpiritualem contra Dæmones, non tamen hinc ſequitur non licere Chriſtianis, ut ſunt cives politicæ Reipubl. bella gerere.

Ad eundem modum ſolvuntur, quæ Eraſmus aſſert ex Chryſoſtomo, Baſilio, & Theophylacto ex catena B. Thomæ in cap. 22. Lucæ, ſolùm enim docent non juſſiſſe Apoſtolis, ut verè gladios emerent.

Deinde objicit Ambroſium, qui lib. 10. in Lucam exponens illud: Qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium: *O Domine*, inquit, *cur emere me jubes gladium, qui ferire me prohibes? cur haberi præcipis, quem vetas promi? niſi fortè ut ſit parata defenſio, non ultio neceſſaria, & videar potuiſſe vindicari, ſed noluiſſe; Lex tamen referire non vetat, & ideo fortaſſe Petro duos gladios offerenti, ſat eſt, dicis, quaſi licuerit uſque ad Evangelium, ut ſit in lege æquitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio.* Reſpondeo primò, nihil hoc loco dici de bello, quod publica auctoritate exercetur, ſed de privata defenſione, vel ultione. Secundò dico etiam privatam defenſionem, ſecundùm Ambroſii ſententiam, non pertinere ad prohibitionem præcepti, ſed ad perfectionem conſilii, ut illa verba clarè indicant, ut ſit in lege æquitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio.

Item objicit Eraſmus Auguſtinum, quem dicit non ſibi conſtare, & ſi alicubi belli patrocinium ſuſceperit, tamen alibi contra bellum ſcripſiſſe; nam in Pſalm. 37. ſcribit: *Non orare debemus, ut moriantur inimici, ſed ut corrigantur.* Et epiſt. 5. ad Marcellinum multa ſcribit contra bellum, in epiſt. verò 158. & alibi ſupplicat eidem Marcellino, ut hæreticos Donatiſtas citra ſanguinem puniat.

Reſpondeo: videtur Eraſmus pueros putaſſe, cum quibus agebat, quid enim hæc ad propoſitum faciunt? nam in Pſalm. 37. reprehendit odium inimici, quo aliqui Deum orant pro morte inimicorum. Quis autem negat eſſe malum optare mortem inimico ex odio, & cupiditate vindictæ? Tamen optare mortem

tem inimico, & etiam inferre, ſecundùm ordinem juſtitiæ malum non eſt, ſi fiat non odio hominis, ſed amore juſtitiæ, & communis boni. In epiſtola verò 5. nihil eſt contra bellum, ſed potiùs pro bello, ut ſuprà citavimus, nec ſcio quid Eraſmus ſomniaverit. In epiſt. 158. ſupplicat judici pro vita ſceleratorum, qui jam tenebantur captivi, & crimen fatebantur, quod Epiſcopi etiam modò facere ſolent. Sed quid hoc ad bellum? Num quicumque ſupplicat, ne latro aliquis ſuſpendatur, continuò bellum prohibet?

Objicit etiam exemplum S. Martini, qui ut Sulpitius in ejus vita refert, Juliano Imperatori dixit: *Donativum tuum militaturus accipiat, ego Chriſtianus ſum, mihi pugnare non licet.* Reſpondeo, non ſatis fideliter verba S. Martini Eraſmus retulit, non enim ait: *Ego Chriſtianus ſum, mihi pugnare non licet*, ſed, *hactenus militavi tibi, nunc patere ut militem Deo, Chriſti ego miles ſum, mihi pugnare non licet*; quibus verbis non ſignificavit ſe tantùm eſſe Chriſtianum, ſed etiam voto, & propoſito Monachum: id ſignificat illud, patere ut militem Deo, &, Chriſti ego miles ſum. Unde paulò antè Sulpitius ſcripſerat, S. Martinum poſt Baptiſmum ſuſceptum adhuc duos annos militaſſe, non quòd non cuperet ſtatim ſæculo renunciare, ſed quia tribunus militum, cui ipſe contubernalis erat, promiſerat ſe etiam exacto tribunatu ſæculo valedicturum, ideſt, cum ipſo Monachum futurum. Itaque non Chriſtiano, ſed Monacho bellum interdictum aſſeruit, cùm ipſe Chriſtianus exiſtens duos jam annos militaviſſet.

Poſtremò ſic Eraſmus inſtat, arma Eccleſiæ ſunt gladius verbi Dei, ſcutum fidei, galea ſalutis, lorica juſtitiæ, jacula orationum, ut Apoſtolus docet ad Epheſ. 6. non ergo ferro & armis Chriſtiani pugnare debent.

Reſpondeo primò, Apoſtolus non deſcribit bellum contra homines, ſed contra dæmones, ut patet ibidem: *Non eſt nobis colluctatio &c.* Secundò dico, præcipua Chriſtianorum arma eſſe fidem & orationem, ſed non propterea etiam arma ferrea non eſſe neceſſaria; nam Exodi 17. legimus Moſe orante, & Joſue pugnante victoriam Iſraeli à Deo donatam contra Amalec; & Machabæos ſcimus orationibus, & armis pugnaviſſe, & Auguſtinus ſcribit ad Bonifacium, epiſt. 194. *Arripe manibus arma, oratio aures pulſet auctoris.* Et eidem Bonifacio ſcribit epiſt. 205. aliàs 207. *Alii pro vobis orando pugnant contra inviſibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra viſibiles barbaros.*

At, inquiunt, bellum opponitur paci, ſed pax eſt bona, & effectus charitatis, igitur malum eſt bellum. Reſpondeo, bellum ſic paci opponi, ut ſit etiam medium ad pacem, ſed hoc intereſſe inter bellum juſtum & injuſtum, quòd bellum injuſtum opponitur paci bonæ, & ducit ad pacem malam, & ideo tale bellum vitioſum eſt: at bellum juſtum opponitur paci malæ, & ducit ad pacem bonam, ſicut vulnera Chirurgi contraria ſunt ſanitati malæ, & imperfectæ quam habent ægroti, ſed ad bonam & perfectam ſanitatem, tamquam ad finem perducunt.

CAPUT XV.

Quot ſint, & quæ juſti belli conditiones.

BElli juſti conditiones quatuor numerare ſolent, qui hæc tractant. Auctoritatem legitimam, cauſam juſtam, intentionem bonam, & modum convenientem. Sed de ſingulis ſeorſim dicendum eſt.

A Prima igitur conditio eſt auctoritas legitima, dicit enim S. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, cap. 75. *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas, atque conſilium penes principem ſit, exequendi autem juſſa bellica miniſterium milites debeant paci, ſalutique communi.* Et ratio idem probat; nam privati homines, & qui ſuperiorem habent, ſi ab aliquo injurias accipiant, poſſunt ad ſuperiorem confugere, atque ab eo judicium petere. At principes ſi ab aliis principibus aliquid patiantur, non habent commune aliquod tribunal, ad quod illos accuſent, & ideo licet ei bello injurias publicas propulſare.

B Reſidet autem hæc auctoritas indicendi belli, ſecundùm communem ſententiam, in omnibus, principibus, & populis, qui in temporalibus ſuperiorem non habent, quales ſunt Reges omnes; item Reſpub. Venetorum & ſimiles &c. Item nonnulli Duces & Comites, qui nulli ſubſunt in temporalibus: non autem Duces & Comites, qui ſubſunt regibus immediatè; qui enim ſubſunt aliis, non ſunt per ſe capita Reipub. ſed potiùs membra. Nota tamen hanc auctoritatem non requiri ad bellum defenſivum, ſed ſolùm ad offenſivum; nam defendere ſe unicuique licet, non ſolùm principi, ſed etiam privato, at indicere bellum, & invadere hoſtem, ſolius eſt ſupremi capitis.

C Secunda conditio eſt cauſa juſta, non enim ſine cauſa bellum indici poteſt, nec etiam propter quodcumque peccatum, ſed tantùm propter injuriam propulſandam. Ita B. Auguſtin. quæſt. 10. in Joſue: *Juſta bella*, inquit, *definiri ſolent, quæ ulciſcuntur injurias, ſi qua gens vel civitas, quæ bello petenda eſt, vel vindicare neglexit, quod à ſuis improbe factum eſt, vel reddere, quod per injuriam ablatum eſt.* Ratio autem hujus eſt, quia princeps non eſt judex, niſi hominum ſibi ſubditorum, ergo non poteſt quæcumque peccata aliorum hominum punire, ſed ſolùm ea, quæ cædunt in detrimentum populi ſibi ſubjecti; nam etſi non eſt judex ordinarius aliorum, eſt tamen defenſor ſuorum, & ratione hujus neceſſitatis efficitur etiam quodammodo judex eorum, qui ſuis injuriam fecerunt, ita ut poſſit eos gladio punire.

D Eſt verò obſervandum cauſam belli debere eſſe non levem, neque dubiam, ſed magnam & certam, ne fortè plus incommodi bellum afferat, quàm ſit utilitas, quæ inde ſperatur. Si autem dubia ſit diſtinguendum eſt de principe, & militibus; nam princeps ipſe ſine dubio peccat; nam bellum eſt actus juſtitiæ punitivæ, injuſtum eſt autem punire aliquem cauſa nondum probata: milites autem non peccant niſi conſtaret certò bellum eſſe illicitum: debent enim ſubditi parere ſuperiori, nec debent diſcutere imperia ejus, ſed potiùs præſumere debent principem ſuum bonam cauſam habere, niſi manifeſtè contrarium noverint; ſicut etiam cùm dubia eſt culpa alicujus particularis, peccat judex, E qui eum damnat, non carnifex, qui damnatum occidit; non enim tenetur carnifex diſcutere ſententiam judicis, ita docet Bonifacius Papa in Sexto, de regulis juris, regula 25. *Quod quis*, inquit, *mandato facit judicis, dolo facere non videtur, cùm habeat parere neceſſe.* Et B. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, cap. 75. *Hoc etiam*, inquit, *fit ut vir juſtus, ſi fortè ſub rege ſacrilego militet, rectè poſſit illo jubente bellare, civica pacis ordinem ſervans, cui quod jubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt, vel utrum ſit, certum non eſt, ita ut fortaſſe reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi.*

Nota tamen hoc intelligi de militibus, qui ſunt obligati ei principi, qui bellum gerit, quales ſunt ſubdi-

ſubditi ejus, & etiam ii, qui ordinarium ab eo ſtipendium habent etiam tempore pacis, non autem de aliis qui aliunde adveniunt cùm eſt bellandum; Qui enim non ſunt obligati militare, non poſſunt tuta conſcientia ad bellum accedere, niſi ſciant bellum eſſe juſtum; Qui autem nihil cogitant, ſed parati ſunt militare, ſive bellum ſit juſtum, ſive non, modò ſtipendium habeant, ii in ſtatu damnationis verſantur.

Tertia conditio eſt intentio bona. Nam cùm finis belli ſit pax & tranquillitas publica, non licet bellum ſuſcipere propter alium finem. Unde graviter peccant tam reges, quàm milites, qui vel ut noceant alicui, vel ut imperium dilatent, vel ut exerceant fortitudinem bellicam, vel alia de cauſa bellum ſuſcipiunt, quàm propter commune bonum, etiamſi auctoritas legitima, & cauſa juſta non deſint, ita Beatus Auguſtinus in epiſt. ad Bonifacium comitem, quæ eſt 207. aliàs 5. *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellum neceſſitas, ut liberet Deus à neceſſitate, & conſervet in pace. Non enim pax quæritur ut bellum geratur, ſed bellum geritur ut pax acquiratur. Eſto ergo etiam bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis unitatem vincendo perducas.* Et lib. 22. contra Fauſtum, cap. 74. *Nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſimilia, hæc ſunt, quæ in bello jure culpantur.*

Sunt autem duo notanda. Primò, quoniam bellum eſt medium quoddam ad pacem, ſed valde grave & periculoſum, ideo non eſſe mox inferendum bellum, cùm cauſa exiſtit, ſed eſſe priùs procurandam pacem aliis rationibus facilioribus, nimirum pacificè petendo ab hoſtibus debitam ſatisfactionem. Deuteron. 20. *Si quando acceſſeris ad expugnandam civitatem, offeres ei primùm pacem &c.* Et B. Auguſtinus epiſt. 207. ad Bonifacium: *Pacem habere debet voluntas, bellum neceſſitas.*

Sed quæret aliquis, quid ſi hoſtis nolit initio ſatisfacere, ſed paulò poſt bello jam inchoato petat pacem, & ſatisfactionem offerat, an tenebitur alter à bello ceſſare. Cajetanus verbo, Bellum, dicit, quod non tenetur ceſſare, quando bellum jam eſt inchoatum, quamquam teneretur antea quàm inchoaretur, acceptare ſatisfactionem. Sed (meliori judicio ſalvo) dicendum videtur, quòd ex juſtitia numquam tenetur, qui habet juſtam cauſam, acceptare ſatisfactionem nec ante bellum inchoatum, nec poſtea: tamen ex charitate utroque tempore tenetur; niſi per accidens aliud expediat. Prioris ratio eſt, quia princeps habens juſtam cauſam belli, gerit perſonam judicis reſpectu alterius principis, qui injuriam fecit, judex autem non tenetur ex juſtitia condonare mortem reo, etiamſi offerat ſatisfactionem, quamquam poſſit condonare ex miſericordia, ſi ſit ſupremus judex, verbi gratia, Rex non tenetur donare vitam furi, etiamſi reſtituat, etſi ex miſericordia poteſt. Ratio poſterioris eſt, quia bellum eſt graviſſimum ſupplicium, & quo non ſolùm punitur qui peccavit, ſed etiam per accidens multi innocentes involvuntur: ideo Chriſtiana charitas ſemper id videtur exigere ut à bello ceſſetur, quando qui nocuit debitam ſatisfactionem offert, niſi fortè per accidens aliud expediat, ideſt, niſi talis ſit hoſtis contra quem pugnatur, ut bono communi expediat eum vel ſubjectum eſſe alteri, vel funditus interire, quales erant Amorrhæi, quos Deus juſſit penitus deleri, Deuter. 20.

Secundò notandum, differre hanc tertiam conditionem à duabus primis, quòd illæ ſi deſint, faciunt bellum eſſe injuſtum, hæc verò ſi deſit, facit bellum eſſe malum, ſed non injuſtum propriè. Qui enim ſine auctoritate vel ſine juſta cauſa bellum movet, non ſolùm contra charitatem, ſed etiam contra juſtitiam peccat, & non tam eſt miles, quàm latro: qui verò auctoritatem, & cauſam juſtam habet, & tamen amore vindictæ vel augendi imperii, vel propter alium finem malum bellat, non agit contra juſtitiam, ſed ſolùm contra charitatem, nec eſt latro, ſed malus miles.

Ex quo deducitur, quòd cùm ſolùm deeſt hæc tertia conditio, non tenentur milites, nec reges ad ullam reſtitutionem, ſed ſolùm ad pœnitentiam: cùm autem deeſt prima vel ſecunda, tenentur omnes ad reſtitutionem damni illati, niſi excuſentur ignorantia invincibili. Ignorantia enim craſſa, & culpabilis ſicut à peccato non excuſat, ita nec à reſtitutione, ut habemus capite finali, de injuriis & damno dato. Qui autem laborat ignorantia invincibili, non tenetur reſtituere donec ea ignorantia laborat; at cum cognoverit bellum fuiſſe injuſtum, tenetur reſtituere, non damnum tempore belli illatum, ſed ſi quid habet alienum ex illo bello: & ſi nihil habet in ſpecie, ſed tamen rebus venditis factus eſt ditior, tenetur reſtituere tantum, quantum eſt ditior factus; nam res aliena retineri non poteſt, etiamſi propter ignorantiam ſine peccato acquiſita ſit, ſed reddi debet vel Domino ſi ſcitur, vel pauperibus.

Quarta conditio eſt, modus debitus, qui in eo præcipuè conſiſtit, ut nulli innocenti noceatur, quod explicuit Joannes Baptiſta Luc. 3. *Neminem concutiatis, nulli calumniam faciatis, contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* Quibus verbis prohibet injurias, quas milites inferre ſolent innocentibus aut vi, aut fraude, vel in perſona, vel in bonis. Cùm dicit: *Neminem concutiatis*, prohibet injuriam, quæ aperta violentia infertur perſonæ, ut cùm ruſticos cædunt, niſi ad nutum obediant. Cùm dicit: *Nemini calumniam faciatis*, prohibet injuriam, quæ fraudibus, & calumnia infertur, ut cùm dicunt aliquem eſſe proditorem vel hoſtem, etiamſi contrarium noverint eſſe verum, & eo nomine vel ipſi eum ſpoliant, aut occidunt, vel deferunt ad ducem, vel præfectos, cùm verò addit: *Contenti eſtote ſtipendiis veſtris*, prohibet injuriam, quæ alicui non in perſona, ſed in bonis infertur, ut cùm furantur, & rapiunt undecumque poſſunt, vel etiam exigunt, & extorquent ab iis à quibus non debent.

Eſt autem obſervandum, tria eſſe genera perſonarum, quibus milites damnum inferre non poſſunt ſecundùm regulam Joannis Baptiſtæ. Primum eſt eorum omnium, qui ad Rempub. hoſtium non pertinent. Ex quo excuſari non poſſunt milites, qui damnum inferunt civibus, aut ruſticis amicis, apud quos hoſpitantur, vel per quorum loca tranſeunt. Neque excuſantur ſi dicant, ſibi ſtipendia non ſolvi; nam non propterea illis obligata ſunt bona privatorum civium, neque luere debet pœnam civis, aut ruſticus, ſi rex aut dux peccat non ſolvendo ſtipendia militibus, niſi fortè juſta de cauſa damnati ſint homines alicujus loci ad hanc pœnam, ut milites alant, quod tamen rarus accidit.

Secundum eſt quorundam, qui etſi aliquo modo ad Rempub. hoſtium pertinent, tamen excipiuntur capite Innovamus, de tregua, & pace, ubi ſic dicitur; Innovamus, ut Presbyteri, Monachi, converſi, peregrini, mercatores, ruſtici, euntes, vel redeuntes, vel in agricultura exiſtentes, & animalia, quibus arant, & ſemina portant ad agrum, congrua ſecuritate lætentur. Ubi nomine mercatorum non videntur intelligi ii, qui in civitate hoſtium reſident, & ſunt pars quædam civitatis, ſed ſolùm ii, qui tranſeunt, vel ad nundinas veniunt, qui non ſunt pars civitatis.

Tertium genus eſt hominum ineptorum ad bellum,

lum, quales ſunt pueri, ſenes, mulieres : tales enim, etſi capi & ſpoliari poſſunt, quia ſunt pars civitatis, tamen occidi juſtè non poſſunt, niſi fortè caſu & per accidens occidantur : ut cùm miles jaculatur in cuneum hoſtium, & fortè occidit puerum, aut mulierem, aut etiam ſacerdotem, non peccat, ſed tunc peccat, cùm ex intentione occidit, & poteſt, ſi velit, non occidere. Nam & ratio naturalis hoc docet, & etiam Deus hoc jubebat Hebræis Deuter. 20. nimirum ut parcerent parvulis & mulieribus, & Theodoſius graviter ab Ambroſio reprehenſus fuit, quod cùm punire vellet Theſſalonicenſes, ſine delectu obvios quoſque necari juſſit, ut refert Theodoretus lib. 5. hiſt. cap. 17. & 18. Quod ſi Moſes aliquando juſſit etiam mulieres, & parvulos occidi, ut patet Deuter. 2. & 3. & alibi, non propterea id etiam noſtris militibus licet, nam ille Dei revelatione clarè cognoſcebat Deum ſic velle, cui nemo dicere poteſt, cur ita facis?

CAPUT XVI.

Licere bellum gerere Chriſtianis contra Turcas.

JAm verò quæſtio de bello contra Turcas omitti potuiſſet, niſi Lutherus inter alia ſua paradoxa etiam hoc protuliſſet, ac defendere conatus eſſet, non licere Chriſtianis contra Turcas bellum gerere, ut patet ex art. 34. in Bulla Leonis damnato. Luthero videtur aſſentiri Theodorus Bibliander in Chronologia tabul. 13. ubi ſic ait : *Urbanus, ſeu potiùs turbo ſæviſſimus, à ſpiritu malo homicidiis gaudente impulſus, bellum pro recuperanda Judæa commovit.*

Eſt autem obſervandum, Lutherum non negare bellum contra Turcas eſſe licitum, quia putet in genere omne bellum eſſe illicitum; nam in aſſertione ejuſdem articuli ſuadet bellum contra Pontificem, quem Turciſſimum Turcam eſſe dicit; neque quia exiſtimet non habere Chriſtianos juſtam cauſam; conſtat enim omnibus Turcas nullo jure occupaſſe regna Chriſtianorum, & quotidie plura occupare velle. Conſtat etiam eum extinguere cupere omnem religionem, & dare omnem operam, ut homines ex Chriſtianis fiant Mahumetani. Denique conſtat & antiquos Pontifices, ut Urbanum II. Paſchalem II. Eugenium III. & alios multos, necnon generalia Concilia, ut Lateranenſe, Lugdunenſe, Viennenſe, & alia, generale bellum indixiſſe Mahumetanis, & S. Bernardum, alioſque ſanctos viros concionibus publicis excitaſſe populos ad hoc bellum, & ſermonem miraculis confirmaſſe, ut ipſemet B. Bernardus modeſtè indicat initio libri 2. de conſideratione, nec aliquid horum Lutherus negat; ſed ſunt aliæ tres cauſæ cur ſenſerit non licere contra Turcas bellare.

Prima, quia voluntas Dei eſſe videtur, ut à Turcis, tamquam flagello quodam puniamur, neque licet nobis Dei voluntati reſiſtere, quòd autem iſta ſit voluntas Dei, probat in aſſertione art. 34. ab experientia, quæ docuit hactenus nihil Chriſtianis profuiſſe bellum contra Turcas.

Sed hæc prima cauſa parum valet; nam etſi voluntas Dei ſit ut peccata noſtra per Turcam puniantur, tamen non eſt voluntas Dei, ut Turcæ non reſiſtamus, immò voluntas ejus eſt ut reſiſtamus; id quod ex fine probatur. Non enim Deus permittit Turcam in nos ſævire ut pereamus, ſed ut convertamur, tunc autem ad converſionem perducimur, cùm Turcæ nos oppugnanti reſiſtere conamur, reſiſtendo laboramus, laborando noſtram infirmitatem agnoſcimus, atque inde ad Deum toto corde revertimur, & ejus auxilium imploramus. Itaque ex fine, quo Deus permittit Turcam in nos ſævire, ſequitur manifeſtè ipſum velle ut Turcæ reſiſtamus. Præterea, ita flagellum Dei eſt bellum Turcæ, ſicut peſtis, fames, hæreſis, fomes peccati, & ſimilia; nemo autem tam eſt ſtultus, qui ideo putet non eſſe quærenda medicamenta contra peſtem, neque terram colendam, ne moriamur fame, neque hæreſi & fomiti reſiſtendum.

Neque verum eſt quod Lutherus dicit, experientiam docere nihil nobis prodeſſe bellum contra Turcas; nam ut omittam plurimas victorias de Turcis relatas, certè cùm primùm arma illata ſunt in terram promiſſionis, fœliciſſimo eventu Hieruſalem à noſtris recuperata fuit, & regnaverunt Chriſtiani annis 88. & ſemper plura, & plura recuperabant, donec oriri cœperunt inter ipſos Chriſtianos Principes contentiones, quemadmodum & nunc Turca plura occupat ob diſcordiam noſtrorum, quàm ſua virtute, & harum diſcordiarum potiſſima cauſa fuit Lutherus ipſe. Nam ut ex Joanne Cochlæo patet in actis Lutheri anni 1526. Hungaria periit, quia Germani à rege Hungariæ vocati in auxilium, maluerunt Luthero parere tunc concionanti contra bellum in Turcas, quàm cogitare quid bonum commune poſtularet. Saltem hoc boni habet bellum, quòd impeditur Turca ne tantum noceat quantum vellet. Niſi enim hactenus cum eo pugnatum eſſet, jamdudum ille omnia obtineret.

Secunda cauſa ejus eſt, quia Eccleſiæ utilior eſt tribulatio, & perſequutio, quàm victoria, & tranquillitas; unde in ſermone de matrimonio reprehendit Eccleſiæ conſuetudinem, qua orat pro pace, & quiete, cùm potiùs pro tribulationibus orandum eſſet. Sed reſpondemus; tribulationem, & perſequutionem eſſe quidem utilem, ſed periculoſam, & ideo non expetendam, ſed tolerandam, cùm aliter fieri non poteſt. Unde Matth. 6. jubemur orare : *Et ne nos inducas in tentationem.* Et 1. Tim. 2. Apoſtolus jubet orare pro regibus, ut quietam, & tranquillam vitam agamus. Et B. Auguſtinus lib. 10. Confeſſionis, cap. 28. dicit, miſerias tolerandas, non amandas, nec deſiderandas, & petendas.

Tertia cauſa, eaque præcipua fuiſſe videtur, odium Pontificis, tanto enim odio Pontificem aliquando Lutherus perſequebatur, ut planè optaret videre Turcam occupantem omnia regna Chriſtianorum, ut ſaltem eo modo nomen Pontificis extingueretur. Neque hoc fuiſſe votum, ac deſiderium ejus, nos divinamus, ſed ex verbis ejus colligimus, nam in libro ad nobilitatem Germaniæ, cap. 25. dicit, nullum eſſe pulchrius regimen uſquam, quàm apud Turcas, qui legibus Alcorani gubernantur, nullum autem turpius, quàm apud Chriſtianos, qui jure canonico, & civili reguntur. Et in aſſertione articuli 34. dicit, Pontificem, & Pontificios eſſe multò pejores, & truculentiores Turcis, & ſtultum eſſe pugnare pro pejoribus Turcis contra meliores, & in epiſtola quadam contra duo mandata Imperialia : *Oro*, inquit, *cunctos pios Chriſtianos, ne ullo modo ſequantur, vel in militiam ire, vel dare aliquid contra Turcas, quandoquidem Turca decies prudentior, probiorque eſt, quàm ſunt Principes noſtri.* Quibus verbis quid aliud ſuadere conatus eſt, quàm eſſe juvandos Turcas contra Chriſtianos?

Sed hæc ſententia tantam abſurditatem, & impietatem continet, ut ipſe idem Lutherus poſtea, cùm ille ardor nonnihil deferbuiſſet, planè contrarium ſcripſerit. Sic enim ait in libro de viſitatione Saxonica? *Clamant*, inquit, *aliqui prædicatores temerariè, non reſiſtendum eſſe Turcæ. Hic ſermo ſeditioſus eſt, qui neque ferri, neque permitti debet. Tenentur igi-*

tur

tur poteſtates reſiſtere Turcis, qui non ſolùm cupiunt provincias devaſtare, uxores ac liberos violare, & interficere, verùm etiam jura provincia, cultum Dei, omnemque ordinationem bonam abrogare ac tollere. Idcirco debent Princip. ob id præcipuè belligerare &c. Et ibidem: *Multò*, inquit, *tolerabilius foret viro bono videre filiorum ſuorum interitum, quàm Turcicis eos moribus imbui: Turca enim nullam prorſus honeſtatem vel ſciunt, vel curant.* Hæc ille.

CAPUT XVII.

Ad magiſtratum non pertinere judicium de Religione.

QUinta ſequitur quæſtio de officio magiſtratus politici in cauſa religionis. Tres in hac parte ſunt errores. Primus eorum, qui nimis multum tribuunt magiſtratibus, ut Brentii in Prolegomenis, Philippi in locis, capite de magiſtratu, & aliorum, qui reges eſſe volunt non ſolùm cuſtodes & defenſores religionis, ſed etiam judices & magiſtros. Dicunt enim ad eos, ut ad præcipua Eccleſiæ membra pertinere, judicare controverſias fidei, præſidere Conciliis generalibus conſtituere miniſtros, & paſtores, & ſimilia.

In quem errorem multa diſputavimus in controverſiis de judice controverſiarum, de ſummo Pontifice, & de Conciliis; ubi oſtendimus reges habere primum locum inter Chriſtianos, ut Chriſtiani homines ſunt, ideſt, ut ſunt cives terrenæ civitatis, non ut ſunt cives Sanctorum, & domeſtici Dei, ac ut Eccleſiæ membra ſunt. Sic enim primum locum habent Epiſcopi, & præcipuè ſummus Pontifex, ſecundum Presbyteri, tertium Diaconi, aliique miniſtri Eccleſiaſtici, ultimum Laici, inter quos etiam Reges & Principes numerantur.

Unde Chryſoſtomus homil. 83. in Matthæum alloquens Diaconos: *Si Dux quiſpiam, ſi Conſul ipſe, ſi is, qui diademate ornatur, indignè adeat, cohibe, & coerce, majorem in illo habet poteſtatem.* Et Gelaſius in epiſt. ad Anaſtaſium Imperatorem: *Noſti*, inquit, *fili clementiſſime, quòd licèt præſideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen præſulibus divinarum devotus colla ſubmittis, atque ab eis cauſas tuæ ſalutis exſpectas, inque ſumendis cœleſtibus Sacramentis, eiſque ut competit diſponendis, ſubdi te debere cognoſcis religionis ordine potiùs, quàm præeſſe. Noſti itaque inter hæc ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam redigi poſſe voluntatem.*

Denique, Chriſtus Eccleſiam regendam Petro & Epiſcopis commiſit, non Tiberio, & ejus præfectis, & per annos 300. ſine ullis regibus Chriſtianis, exceptis pauciſſimis, qui vel breviſſimo tempore imperarunt, ut Philippus Cæſar, vel ſolùm in aliqua provincia, ut Lucius Rex Britannorum, Eccleſia à ſolis Epiſcopis & Presbyteris optimè gubernata eſt. Vide cætera locis citatis.

CAPUT XVIII.

Ad magiſtratum pertinere defenſionem Religionis.

SEcundus error eſt aliorum, qui ad alterum extremum deflectentes, docent reges debere curare Rempublicam ſuam, & pacem publicam; de religione autem non curare, ſed permittere ſingulis ut ſentiant prout voluerint, & vivant ut voluerint, modò non perturbent pacem publicam. In hoc errore fuerunt olim Ethnici, qui omnes religiones approbabant, & omnium Philoſophorum ſectas admittebant, ut Auguſt. dicit lib. 18. de civit. Dei cap. 51. unde beatus Leo ſerm. 1. de SS. Petro & Paulo. *Hæc autem civitas*, inquit, *ignorans ſuæ provectionis auctorem, cùm penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium ſervichat erroribus, & magnum ſibi videbatur aſſumpſiſſe religionem, quia nullam reſpuebat falſitatem.* Et Themiſtius Philoſophus, ut refert Socrates lib. 4. hiſt. c. 27. Valenti Imperatori perſuadere conatus eſt, Deo gratam eſſe ſectarum varietatem, dum ita pluribus modis colitur; & pluris fit, dum difficiliùs cognoſcitur. Item hæreſiarcha quidam nomine Rethor apud Auguſtinum libro de hæreſibus, cap. 72. omnes ſectas veras eſſe docuit.

Denique, hanc libertatem voluerunt & obtinuerunt Germani anno 1526. quando Principes Imperii Spiræ congregati fuerunt: & nunc idem ferunt in Flandria petere; quorum argumenta quatuor præcipuè ſunt. Unum, quòd fides ſit libera. Alterum, quòd ſit donum Dei. Tertium, quòd experientia doceat cogendo nihil profici. Quartum, quòd Chriſtiani ſemper Judæos toleraverint, cùm tamen Chriſti hoſtes ſint.

At hic error pernicioſiſſimus eſt, & ſine dubio tenentur Principes Chriſtiani non permittere ſubditis ſuis libertatem credendi, ſed dare operam, ut ea fides ſervetur, quam Epiſcopi Catholici, & præcipuè ſummus Pontifex docet eſſe tenendam. Probatur primò Scriptura, Proverb. 20. *Rex qui ſedet in ſolio judicii, diſſipat omne malum intuitu ſuo.* Item: *Diſſipat impios Rex ſapiens.* Porrò impios eſſe hæreticos negari non poteſt. Item Pſalm. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram, ſervite Domino in timore.*

Auguſtinus epiſt. 50. *Aliter ſervit*, inquit, *Rex Deo, quia homo eſt, aliter quia Rex eſt; quia homo eſt, ei ſervit vivendo fideliter; quia verò etiam Rex eſt, ſervit, leges juſta præcipientes, & contraria prohibentes, convenienti vigore ſanciendo: ſicut ſervivit Ezechias, lucos & templa idolorum deſtruendo: ſicut ſervivit Rex Joſias, talia & ipſe faciendo: ſicut ſervivit Rex Ninivitarum, univerſam civitatem ad placandum Dominum compellendo: ſicut ſervivit Darius, idolum frangendum in poteſtatem Danieli dando: ſicut ſervivit Nabuchodonoſor, omnes in regno ſuo poſitos à blaſphemando Deo lege terribili prohibendo.* Et ibidem ſubjungit: *Quis mente ſobrius Regibus dicat, Nolite curare in regno veſtro, à quo teneatur, vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri? Non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit eſſe ſive religioſus, ſive ſacrilegus; quibus non poteſt dici: Non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit eſſe pudicus, quis impudicus.*

Præterea in teſtamento novo Apoc. 2. reprehenditur Angelus Pergami, quòd haberet apud ſe aliquos tenentes doctrinam Nicolaitarum, & Angelus Thiatyræ, quòd permitteret Jezabel ſeducere ſervos Dei. Ex quibus colligitur, noxiam eſſe Eccleſiæ, mixtionem hæreticorum cum Catholicis. Roman. 16. jubentur Chriſtiani declinare hæreticos. Galat. 5. *Utinam*, inquit, *abſcindantur*, Tit. 1. *Increpa illos durè ut ſani ſint in fide*, ergo Reges, qui ſunt Eccleſiæ nutricii, Iſaiæ 49. non debent permittere iſtam confuſionem.

Secundò probatur teſtimoniis Pontificum & Imperatorum. Leo epiſt. 75. ad Leonem Auguſtum: *Debes*, inquit, *Imperator inconcuſſe advertere regiam poteſtatem tibi non ſolùm ad mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam, ut auſus nefarios comprimendo, & quæ bene ſunt ſtatuta, defendas, & veram pacem his, quæ ſunt turbata, reſtituas.* Anaſtaſius II. Papa in epiſt. ad Anaſtaſium Imperatorem:

Hoc,

Hoc, inquit, *præcipuè insonuo ſerenitati tuæ, ut cùm cauſa Alexandrinorum patuerint piiſſimis auribus veſtris, ad Catholicam & ſinceram fidem eos auctoritate, ſapientia, divinisque veſtris mandatis redire faciatis*. Similia habet Gregorius lib. 9. epiſt. 60. ad Regem Angliæ, lib. 11. epiſt. 44. ad Leontiam Auguſtam. Similia habet Agatho in epiſtola ad Conſtantinum IV.

Porrò Imperatores pii idem ſenſerunt; nam Theodoſius L. cunctos populos, C. de ſumma Trinitate, & fide Catholica, radicitus evulſit libertatem credendi, quam aliqui Principes permiſerant, ac juſſit omnes credere eo modo, quo Romanus Pontifex docet eſſe credendum. Valentinianum juniorem laudat Ambroſius in oratione funebri, quòd Romæ repetenti antiquam libertatem in religione, ut colere poſſet ſacrificiis Deos, fortiſſimè reſtiterit. Similiter Martianus C. eodem, L. Nemo, ſeverè prohibet, ne quis ea, quæ ſunt in Conciliis Epiſcoporum definita, revolvat, aut de iis publicè diſputare præſumat.

Conſtantinus Magnus initio quidem imperii permiſit libertatem religionis omnibus, ut patet ex Hiſtoria Euſebii lib. 10. cap. 5. tamen poſtea juſſit claudi templa idolorum, & ſolam Chriſtianam religionem vigere, ut Optatus refert lib. 2. contrà Parmen. quem filii ſunt imitati, Conſtans & Conſtantinus, ut Auguſtinus refert epiſt. 166. & (apud Ruffinum lib. 10. cap. 5.) exilium minatus eſt Conſtantinus iis omnibus qui non acquieſcerent Nicæni Concilii definitioni.

Qui libertatem credendi conceſſerunt, tres inveniuntur. Jovianus, qui tamen ne Catholicos cum hæreticis miſceret, graviter admonitus eſt à Concilio Antiocheno, ut ſcribit Socrates lib. 3. capite 21. Valens Imperator Arianus omnibus hæreticis & Ethnicis liberam permiſit religionem, ut ſcribit Theodoretus, lib. 4. cap. 22. Denique Julianus Apoſtata, qui ideò permiſit libertatem, quia ſic ſperabat poſſe interire Chriſtianiſmum; ſic enim ait Auguſtinus epiſt. 166. aliàs 165. *Julianus*, inquit, *deſertor Chriſti & inimicus, hæreticis libertatem perditionis permiſit, & tunc Baſilicas hæreticis reddidit, quando templa Dæmoniis; eo modo putans, Chriſtianum nomen poſſe perire de terris, ſi unitati Eccleſiæ, de qua lapſus fuerat, invideret, & ſacrilegas diſſenſiones liberas eſſe permitteret*.

Probatur tertiò rationibus. Primò, poteſtas temporalis & ſpiritualis in Eccleſia non ſunt res diſjunctæ & ſeparatæ, ut duo regna politica, ſed ſunt conjunctæ, ita ut unum corpus faciant; vel potiùs ita ſe habent, ut corpus & anima in uno homine, eſt enim poteſtas ſpiritualis quaſi anima, & temporalis quaſi corpus, ut Nazianzenus docet in oratione ad populum timore perculſum, ergo debet poteſtas temporalis ſpirituali ſervire, eamque ab hoſtibus ſuis protegere ac defendere, ac (ut B. Gregorius ait, lib. 2. epiſt. 61.) terrenum regnum cœleſti famulari; ſed Eccleſiæ exitialis eſt hæc libertas; nam vinculum Eccleſiæ eſt unius fidei confeſſio, ad Epheſ. 4. *Una fides*, & ideò diſſenſio in fide, Eccleſiæ eſt diſſolutio. Debent igitur Principes hanc libertatem nullo modo permittere, ſi fungi munere ſuo volunt.

Secundò, quando apud Judæos vera religio florebat, non poterant Reges permittere libertatem religionis, ergo multò minus debent permittere Reges Chriſtiani; non enim minus ordinata debet eſſe Eccleſia, quàm fuerit Synagoga. Antecedens patet Deuter. 17. ubi ex ſententia judicis politici jubentur occidi, qui non obediunt Sacerdoti. Et cap. 18. Pſeudoprophetæ ſimiliter exterminari jubentur; & idem patet exemplis, quæ affert Auguſtin. epiſt. 50. de Ezechia, Joſaphat, Joſia, & aliis piis Regibus, qui deſtruebant lucos, & templa idolorum, & ſeverè puniebant idolatras, & populum ad cultum veri Dei compellebant. Quòd autem paulò ante Chriſti tempora cœperint permitti variæ hæreſes, ac præcipuè Sadducæorum, qui negabant reſurrectionem, non eſt mirum, quia Synagoga tunc ad interitum propinquabat, nec habebat Regem verè Judæum, qui iſta curaret, ſed Idumæum Herodem, Pontifices autem nihil poterant.

Tertiò, libertas credendi pernicioſa eſt, etiam temporali bono regnorum, & publicæ paci, ut patet primùm ex Gregorio lib. 4. epiſt. 32. ubi dicit, Reipub. civilis incolumitatem, ex Eccleſiæ pace pendere. Deinde ratione; nam ubi ſervatur fides & obedientia Deo, ibi etiam ſervatur Principi; nam fides ipſa hoc docet & exigit. Item diſſenſio in fide parit animorum & voluntatum diſſenſiones: omne autem regnum in ſeipſum diviſum, deſolabitur; & experientia noſtri temporis adeò manifeſtè hoc oſtendit, ut fruſtrà id probare nitamur.

Quartò, libertas credendi pernicioſa eſt illis ipſis, quibus conceditur; nam libertas credendi nihil eſt aliud, quàm libertas errandi, & errandi in re omnium periculoſiſſima; nam fides vera non eſt niſi una, Epheſ. 4. *Una fides*, ergo libertas ab iſta una fide recedendi, eſt libertas in errorum baratrum ruendi. Sicut ergo ſalubriter non permittitur ovibus libertas vagandi per montes, & ſalubriter non liberatur gubernaculo, nec ſinitur liberè à quolibet vento circumferri navis; ita quoque ſalubriter non conceditur populis libertas credendi, poſteaquam uni veræ fidei ſe adjunxerunt. Argumenta ſolventur in ſequenti Quæſtione.

CAPUT XIX.

Non poſſe conciliari Catholicos cum hæreticis.

TErtius error eſt Georgii Caſſandri in libro de officio pii viri, ubi docet, debere Principes invenire rationem pacis inter Catholicos, Lutheranos, Calviniſtas &c. Sed interim dum non inveniunt, debere permittere unicuique ſuam fidem, modò omnes recipiant Scripturam & Symbolum Apoſtolicum. Sic enim omnes ſunt vera Eccleſiæ membra, licèt in particularibus dogmatibus diſſentiant. Similia docuerunt olim pacificantes, auctore Zenone Imperatore, de qua re vide Evagrium, lib. 3. cap. 14. & 30. Item Apelles, qui apud Euſebium lib. 5. hiſt. cap. 13. dicebat, non eſſe diſcutiendam rationem fidei, ſed ſat eſſe credere in crucifixum. Hic eſt manifeſtus error, & contra eum ſcripſit ex Catholicis Doctoribus Joannes à Lovanio, ex hæreticis Joannes Calvinus.

Poteſt autem facilè refelli hæc ſententia; primùm enim, non poſſunt Catholici, Lutherani, & Calviniſtæ eo modo conciliari; nam in ipſo Symbolo non convenimus, exempli gratia, per articulum: *Deſcendit ad inferos*, diverſiſſima intelligimus; nos enim credimus, Chriſti animam à corpore ſeparatam, ſecundùm ſubſtantiam ſuam deſcendiſſe ad limbum Patrum; hæreticorum alii volunt deſcendiſſe Chriſtum ad inferos, nihil eſſe aliud, quàm ſepultum fuiſſe; alii paſſum dolores inferni. Similiter articulum: *Credo ſanctam Eccleſiam*, diverſis modis intelligimus. Et illud etiam: *Sanctorum communionem*; nam de ſingulis Sacramentis ſunt controverſiæ. Denique de illo: *Remiſſionem peccatorum*, maximè diſſentimus.

Dicet

Dicet Cassander, sat est, quòd omnes fateamur, Symbolum esse verum, & illud recipimus.

Contrà; primò, Symbolum unum est, & non in verbis, sed in sensu est fides; non ergo habemus idem Symbolum, si in explicatione dissidemus. Præterea si sufficeret verba Symboli recipere, nulli ferè veterum hæreticorum jure damnati fuissent. Nam Ariani, Novatiani, Nestoriani, & alii ferè omnes verba Symboli Apostolici recipiebant, sed quia in sensu dissensio erat, ideo damnati, & ab Ecclesia Catholica ejecti fuerunt.

Secundò, fundamentum Cassandri est falsum; non enim possunt vera membra Ecclesiæ vocari Lutherani & Calvinistæ, etiamsi in Symbolo nobiscum convenirent; nam præter illam fidem requiritur subjectio ad legitimum caput Ecclesiæ à Christo constitutum, & communicatio cum aliis membris; Ecclesia enim est unum corpus visibile, & proinde caput & membra habet visibilia, nec potest dici membrum, quod à capite & corpore reliquo separatum est. Certè Aerius, etiam quoad sensum in Symbolo conveniebat cum Catholicis, tamen quia nolebat subesse Episcopo, & cæteris membris communicare, ab Epiphanio & Augustino in Catalogo hæreticorum ponitur, & Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit, Novatianum esse extra Ecclesiam, quia non volebat subjici Pontifici Cornelio, etiamsi nullam aliam hæresim introduxisset.

Tertiò, Cassander ita disputat, quasi inter Catholicos, Lutheranos, & Calvinistas solùm dissensiones sint de ritibus & cæremoniis humanis; at multa dogmata sunt maximi momenti, in quibus dissentimus, quæque non habentur expressè in Symbolo, & propter quæ nulla pax sperari potest inter Catholicos, & Lutheranos. Nam verbi gratia, nos dicimus, Missam esse divinissimum cultum Dei; illi dicunt esse horrendam idololatriam: similiter invocare Sanctos nobis est pietas, illis impietas &c.

Quartò, sancti Patres docuerunt nos, ut non solùm fidei Symbolum, sed etiam omnia alia dogmata fidei, licèt minuta videantur, inviolata servemus, nec propter hæreticos ullo modo immutari patiamur, Galat. 2. Paulus dicit, se nec ad horam cedere voluisse falsis fratribus. Et cùm olim Ariani peterent à Catholicis, ut saltem unam vocem omitterent, quæ non habetur in Scriptura, nec in Symbolo Apostolorum, vel unam literam immutarent, idest, non dicerent ὁμοούσιον, sed ὁμοιούσιον, & si hoc fieret, pacem pollicerentur. Catholici noluerunt, & Imperatori scripserunt, nefarium esse de rebus jam definitis aliquid immutare; & si quid justarum sanctionum fuerit immutatum, non propterea pacem futuram; nec enim apud eos pacem esse posse, qui pacis jura nescirent. Vide Theodoretum lib. 2. hist. cap. 18. & 19. vel Trip. lib. 5. cap. 21. & 33. & hoc verùm esse patet in Concilio Ariminensi; nam cùm simpliciores Catholici ab Arianis decepti, nomen ὁμοούσιον, tollendum esse decrevissent, mox Ariani toto orbe terrarum prædicaverunt, se vicisse; & non contenti sustulisse vocem ὁμοούσιον, & pro ea substituisse ὁμοιούσιον, paulò post ipsum ὁμοιούσιον, in ἑτεροούσιον, idest, dissimilis substantiæ, transformarunt, ut Theodoretus refert, lib. 2. hist. cap. 21.

Hinc Basilius roganti Præfecto Valentis Imperatoris, ut tempori pareret, & non tot Ecclesias, propter parvam dogmatum subtilitatem, vexari pateretur, respondit: *Qui divinis imbuti sunt eloquiis, corrumpere de divinis dogmatibus, ne unam quidem syllabam patiuntur, sed pro his, si contingat, omnes etiam mortis species amplectuntur.* Vide Theodoretum lib. 4. cap. 17. Historiæ Ecclesiasticæ. Eadem constantia prædicti fuerunt Eustathius & Sylvanus, quibus cùm Imperator exilium minaretur, nisi vocem ὁμοούσιον, abrogarent, responderunt, potestatem habes puniendi, non tamen nos Patrum statuta destruimus. Vide hist. Tripar. lib. 5. cap. 24.

Denique Gelasius in epistola ad Euphemianum, petenti hæretico, ut Papa eis condescenderet, idest, aliquid remitteret de religione Catholica, pacis gratia, eleganter ejus petitionem irrisit. *Cum autem, inquit, dicis, condescendere nos debere vobiscum: interim jam vos descendere, aut descendisse monstratis. Unde quaso, vel quò ista descensio est? Utique ex superiore quodam loco ad inferiora quæque depositas, à Catholica, Apostolicaque communione ad hæreticam, damnatamque prolapsos videtis, cognoscitis, non negatis: sed etiam in superiore manentes sede, vultis impelli, condescendere nos vobiscum invitatis ad ima de summis; nos coascendere vos nobiscum rogamus ad summa de imis.*

Quintò, non potest liberum esse credere in uno quolibet dogmate, quin eadem ratione liberum esse debeat in omnibus, etiam in iis, quæ in Symbolo Apostolico continentur; nam una est regula fidei indubitata, & certa in omnibus quæ creduntur, nimirum verbum Dei per Ecclesiam explicatum. Si ergo credo Ecclesiæ tradenti mihi Symbolum Apostolorum, quod non scio aliunde esse Apostolorum, nisi quia Ecclesia dicit; eadem ratione credere debeo Sanctos invocandos, quia eadem Ecclesia hoc dicit, vel si hoc possim non credere, eadem ratione possum non credere, Symbolum illud esse Apostolorum.

Sextò, opinio ista Cassandri nova est, & ab ipso primùm excogitata, ut ipse initio fatetur, suspecta igitur haberi debet. Ut enim pulchrè docet Vincentius Lyrinensis in suo opusculo contra profanas novitates, suspicione carere non potest, quod novum est; cùm vera fides una sit, & antiquissima.

Septimò, ista opinio facit veram Ecclesiam omnino occultam & invisibilem; immò ex solis adulatoribus & simulatoribus conflatam; nam Cassander dicit, ad veram Ecclesiam requiri duo, fidem in Christum, & pacem cum hominibus, & inde deducit eos, qui hostiliter infectantur Catholicos, & Lutheranos, non esse de Ecclesia, sed eos solùm, qui cum omnibus pacem habent: ergo illi, qui sunt de Ecclesia, non possunt esse nisi occulti, & qui cum Catholicis simulant se hostes Lutheranorum, & cum Lutheranis hostes Catholicorum; nam Catholici non patiuntur in suo grege ullos, qui ostendant ullo signo externo, se favere Lutheranis: inter Lutheranos quoque, etsi permittuntur in iisdem provinciis omnes sectæ, tamen nulla secta in suo grege patitur amicos aliarum sectarum, ut notum est: ergo isti pii, & pacifici viri necessariò sunt omnes ficti & simulati, aliud ore profitentes, aliud in corde celantes, & similes Herodi, qui cum Ethnicis erat Ethnicus, cum Judæis Judæus; nam & Cæsari templa erexit, & simul Deo vero, ut Josephus refert lib. 15. Antiquit. cap. 13. & 14.

Adde, quod fatetur Cassander, suos istos collegas esse paucos & occultos, sed hinc apparet, eos non posse Ecclesiam constituere; nam Ecclesia est manifesta & visibilis adeò, ut à Domino, Matth. 5. dicatur civitas supra montem posita. Denique, vera Ecclesia sine Pastoribus esse non potest, ad Ephesios 4. isti autem homines occulti nullos pastores habent, nec habere possunt, dum ita manent occulti; proinde nullam Ecclesiam habent.

CAPUT XX.

Libros hæreticorum abolendos esse.

POstrema restat quæstio de pœnis hæreticorum, quas post Ecclesiæ judicium & declarationem, Principes politici infligere possunt ac debent. Incipiemus autem à libris eorum, ac breviter ostendemus, libros hæreticorum jure interdici, & exuri. Id igitur Probatur Primò ex antiqua & perpetua consuetudine, non solùm Christianorum, sed etiam Ethnicorum.

Primò, refert Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. quòd cùm Romæ reperti fuissent libri quidam, qui nonnihil videbantur solvere religionem, Prætor Urbanus, ex auctoritate Senatus, in conspectu populi eos cremavit. Marcus Tullius lib. 1. de natura Deorum refert, Protagoram Abderitem, quòd libros noxios religioni scripsisset, Athenienſium jussu, urbe atque agro exterminatum, librosque ejus in concione combustos.

Deinde, tempore Apostolorum, refert Lucas Actor. 19. multos ab Apostolis conversos, libros curiosos & vanos contulisse, & combussisse coram omnibus: & Clemens lib. 1. constitut. Apostol. cap. 7. dicit, Apostolos prohibuisse initio fidelibus libros Gentilium, & falsorum Prophetarum. Scribit etiam Eusebius lib. 7. histor. cap. 6. Dionysium Episcopum Alexandrinum, qui floruit circa annum 250. à fidelibus reprehensum, quòd libros hæreticorum legeret.

Consequente postea tempore crevit zelus fidelium contra libros hæreticorum; Nam Nicænum Concilium libros Arii igni adjudicavit, ut Nicephorus testatur lib. 8. cap. 18. & Constantinus id exequutioni mandari jussit, proposita pœna capitis, si quis libros Arii occultasset, ut patet ex epistola ejus apud Socratem lib. 1. cap. 6. & Nicephorum lib. 8. cap. 25. Scribit etiam Socrates lib. 1. cap. 24. Marcellum Ancyranum damnatum fuisse, quòd libros suorum errorum comburere noluisset; non enim recipiebantur ad pœnitentiam hæretici, nisi priùs libros suos combussissent.

Circa eadem tempora Epiphanius in Synodo Cypri coacta, vetuit libros Origenis legi, ut Socrates lib. 6. cap. 9. historiæ refert, & Concilium Carthaginense IV. can. 16. permittit solis Episcopis, ut tempore necessitatis libros hæreticorum legant. Non diu postea cum Nestorii hæresis in Concilio Ephesino damnata fuisset, libri quoque Nestorii in eodem Concilio interdicti fuere, & à Theodosio Imperatore exuri jussi, ut Liberatus refert cap. 10. Breviarii, & extat adhuc lex Theodosii, L. Damnato, C. de hæreticis. Circa idem tempus prodiit lex Honorii & Theodosii, qua jubentur Mathematici omnes suos libros, in quibus aliquid est adversum Catholicæ religioni, in oculis Episcoporum cremare, L. Mathematicos, C. de Episcopali audientia. Pari ratione in Concilio Chalcedonensi damnantur libri Eutychetis, & ab Imperatoribus Valentiniano & Martiano severa lege prohibetur, ne ullus eos legere, aut habere audeat, sed omnes diligentissimè quæsiti crementur, ut patet ex Concilio Chalcedonensi Actor. 3. & ex ipsa lege, quæ adhuc extat L. Quicumque, §. Nulli, & §. Omnes, C. de Hæreticis.

Eodem tempore B. Leo in epist. 91. ad Turbium, cap. 15. & 16. interdixit lectionem librorum hæreticorum quorundam, & addidit eos Episcopos, qui eos in domibus fidelium haberi finerent, hæreticos censendos; Paulò post Gelasius in Concilio 70. Episcoporum, ut habetur dist. 15. can. S. Romana, proposuit indicem hæreticorum, quorum libros à fidelibus vitandos esse dicit.

Postmodum in V. Synodo damnato Anthymo, damnantur etiam ejus libri, & Justinianus Imperator gravem pœnam statuit, nimirum amputationis manuum, in eos, qui ejusmodi libros describunt, ac jussit ubique comburi. Habetur hæc constitutio in 1. Act. Synodi V. & in Novellis, constit. 41. B. Gregorius lib. 14. Moralium cap. 32. refert jussu Tyberii Imperatoris, crematum librum Eutychii, quem ipse Gregorius hæresis convicerat. In VII. etiam Synodo Act. 5. interdicuntur & comburi jubentur libri hæreticorum, & can. 9. excommunicantur, qui libros hæreticorum legunt. Concilium Constantiense sess. 8. confirmat decretum Concilii Romani, quo interdicta fuerat lectio librorum Joannis Wiclefi. Denique, Concilium Tridentinum indicem librorum hæreticorum fieri jussit, ut omnes scirent, qui libri cavendi & exurendi essent. Ex quo apparet, semper eandem fuisse consuetudinem in Ecclesia.

Accedit etiam in argumentum hujus rei, quòd nulli ferè extent libri veterum hæreticorum; quomodo enim evanuerunt tot volumina Valentini, Marcionis, Arii, Eunomii, Nestorii, Pelagii, & aliorum, quibus SS. Patres respondent?

Probatur Secundò ratione; nam colloquia hæreticorum sunt periculosissima, & ideo diligenter vitanda, ergo multò magis libri sunt noxii & pestilentes, ac vitandi. Ad Rom. 16. *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis; nam per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.* 2. Timoth. 3. *Hos devita.* Titum. 3. *Hæreticum devita.* 2. epistola Joannis. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere in domum, nec Ave ei dixeritis.*

S. Irenæus lib. 3. cap. 3. *Tantum*, inquit, *Apostoli, & horum discipuli habuerunt timorem, ut neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem.*

S. Cyprianus lib. 1. epist. 3. ad Cornelium: *Declinent*, inquit, *fortiter, & evitent dilectissimi fratres nostri verba, & colloquia eorum, quorum sermo ut cancer serpit.* Et infrà: *Nulla cum talibus commercia, nulla convivia, nulla colloquia misceantur, sanusque ab eis tam separati, quàm sunt illi ab Ecclesia profugi.*

S. Athanasius de S. Antonio in ejus vita: *Nunquam*, inquit, *Manichæis, aut aliis hæreticis saltem amicabilia verba largitus est, denuncians talium amicitiam, atque sermones, perditionem esse animæ. Sic etiam Arianos detestabatur, ut omnibus diceret, nec juxta eos quidem esse accedendum.* Et ipse B. Anton. jam moriturus: *Hæreticorum*, inquit, *& schismaticorum venena vitate, meumque circa eos odium fidelibus ostendite; scitis ipsi, quòd nullus mihi, nec pacificus quidem sermo cum eis unquam fuerit.*

S. Augustinus in epist. 62. *Hæreticum*, inquit, *sicut vitandum monemus, ne infirmos, & parvulos fallat, ita non abnuimus quibuscumque modis possumus corrigendum &c.* S. Leo serm. 18. de passione Domini: *Viperea*, inquit, *hæreticorum vitate colloquia, nihil vobis commune sit cum eis, qui solo sunt nomine Christiani.* Hæc ille.

Jam igitur, si tantopere vitanda sunt colloquia hæreticorum, quanto magis libri? Nam oratio in libris scripta, est magis composita, & artificii plena, quàm quæ in colloquiis usurpatur. Deinde, est semper ad manus: nam conciones & colloquia sunt rara, & verba ore prolata mox transeunt; at verba in libris manent perpetuò, & semper nobis adsunt,

sunt, nobiscum peregrinantur, nobiscum domi sedent. Præterea libri magis sparguntur; potest enim aliquis per libros toti fere orbi terrarum simul loqui, & multorum domos & cubicula libri penetrant, quos auctor libri numquam vidit, & ad quos fortè numquam admitteretur. Denique, experientia idem docet; nam Joannes Wiclefus viva voce paucissimos pervertit; docuit enim solùm in Anglia, & ibi penè nullos reliquit suæ erroris hæredes: at per libros totam Boemiam pervertit. Vide Cochlæum in historia Hussitarum.

At contrà objiciunt. Primò, quia multa bona sunt in libris hæreticorum, & stultum videtur, propter aliqua mala privare se etiam bonis: & confirmatur, quia alioqui multorum Patrum scripta comburenda erunt. Item, quia Ecclesia tolerat libros Gentilium, Judæorum, Turcarum, & veterum etiam hæreticorum, ut Origenis, Tertulliani, Eusebii, Pelagii.

Respondeo, veritatem quidem non esse negandam, tamen nec legendam in libris hæreticorum; nam, ut ibi est, nocet, non prodest. Scribit B. Gregorius lib. 5. moral. cap. 11. hoc esse proprium hæreticorum, ut veris falsa permisceant, & bonis mala; nam si sola falsa & mala dicerent, ab omnibus repellerentur; si sola vera & bona, hæretici non essent. Itaque omnia miscent, ut ex malis bona inficiant, & per bona mala sua abscondant; quæ etiam causa est, cur Christus & Apostoli prohiberent Dæmones vera dicere, ne videlicet per ea vera fidem sibi acquirerent, & postea falsa etiam illis crederentur. Luc. 4. *Dominus non sinebat Dæmones dicere; Tu es Christus Filius Dei.* Et Actor. 16. Paulus prohibuit Diabolo dicere: *Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis.*

Præterea, etiam non decet, ut veritas ab hæreticis suscipiatur, qui hostes sunt veritatis. Ut scribit Gellius lib. 18. cap. 3. apud Lacedæmonios; cùm de summa Reipublicæ ageretur, vir quidam disertus & doctus, sed improbus & impurus, optimam sententiam dixit, quæ cùm placeret omnibus, & juxta eam decretum faciendum videretur, & tamen ferre non possent, ut optimum consilium turpitudine actoris fœdaretur, electus est vir quidam gravissimus, qui omnium consensu eandem sententiam diceret, & nulla prioris habita mentione, hujus sententia in decretum referretur.

Ad Primam confirmationem de scriptis Patrum, respondeo in primis, Patres non esse hostes Ecclesiæ, & eorum errata non hæreses, sed humanos esse errores. Præterea errores Patrum, esse errores extinctos & mortuos, qui nocere non possunt; nam error nocet quamdiu defenditur pertinaciter: Patrum autem errores non fuerunt detecti, dum Patres ipsi viverent, alioqui enim vel ipsi eos emendassent, vel ab Ecclesia ejecti fuissent: sed post mortem eorum detecti, notatique sunt, & ab omnibus improbati, sicut etiam ab ipsis improbarentur, si viverent.

Ad illud de Gentilibus dico eos tolerari, quia non nocent, cùm sint errores mortui. Nulli enim nunc sunt, qui non rideant dogmata Gentilium; nec unquam audimus Christianos depravatos libris Gentilium, deficere ad Gentilismum, ut quotidie deficiunt ad hæreticos; Quia verò tempore Apostolorum multi erant, qui propugnabant dogmata Gentilium, Clemens scribit interdictos fuisse Gentilium libros, lib. 1. Const. cap. 7. & eadem de causa prohibentur libri Gentilium in Concilio Carthaginensi IV. cap. 16.

Ad illud de Judæorum & Turcarum libris dico, libros Judæorum & Turcarum melioris conditionis esse, quàm hæreticorum; illi enim sunt aperti hostes Christianorum, nec fallunt sub nomine Christiano, ut hæretici faciunt. Itaque etiam simplicissimi quique norunt discernere dogmata Judæorum & Turcarum à Christianis dogmatibus, discernere autem hæreses non possunt, nisi homines valde docti. Præterea etiam Judæorum & Turcarum libri prohibentur, quando continent blasphemias in Christum, aut judicantur pernicioſi Christianis, ut patet de Thalmud Judæorum.

Ad illud de Origene, Tertulliano, Eusebio, Pelagio, dico, eorum libros permitti, quia hæreses illæ sunt extinctæ, & libri prosunt propter antiquitatem.

Argumentum Secundum: ex Paulo, qui 1. Thess. 5. dicit: *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est, tenete:* est enim sensus; Si quis futura prædicat, vel scripturas interpretetur, aut verbo, aut scripto, nolite rejicere, sed audite, vel legite, & quod Catholicæ fidei consonum est, accipite, reliquum omittite.

Respondeo, Apostolus loquitur de prophetia & scriptis, quæ nondum constat, an sint bona vel mala, & talia non vult rejici, nisi priùs examinata; sed quando scriptum aliquod jam est examinatum, & constat esse malum, vult omnino rejici, & talia sunt scripta omnia, quæ nobis prohibentur; sunt enim probata, idest, examinata omnia, & ideo prohibita, quia mala reperta sunt.

Deinde licèt Apostolus ad totam Ecclesiam scribat, tamen non vult omnia fieri ab omnibus, sed ab iis, qui possunt, & quibus ex officio incumbit, sicut cùm ad Universitatem aliquam mittuntur articuli aliqui suspecti examinandi, non ad omnes, qui sunt in Universitate, pertinet eos examinare, sed solùm ad Magistros, vel quos ipsi designaverint; ita igitur cùm Apostolus jubet, in Ecclesia examinari prophetias & Scripturarum interpretationes, certè non vult hoc fieri à sartoribus & cementariis, sed ab Episcopis, & aliis, quos Episcopi sibi adjungunt.

Aliud argumentum sumunt ex testimoniis quatuor veterum Patrum, Dionysii Alexandrini, Theophili item Alexandrini, B. Hieronymi, & Gelasii; nam Dionysius, ut scribit Eusebius lib. 7. hist. cap. 6. cùm reprehenderetur quòd libros hæreticorum legeret, respondit, se visionem habuisse, qua sibi dicebatur: *Lege omnia, quæ in manus tuas venerint, valebis enim omnia expendere, & probare.* Theophilus, quoque cùm argueretur quòd Origenem legeret, respondit, ut Socrates refert lib. 6. hist. cap. 15. se legere, ut quod bonum est excerperet, quod malum respueret. B. Hieronymus in epistola ad Alexandrum & Minerium, dicit, se legere libros hæreticorum, ut bona inde excerpat, etiamsi sciat, aliquos propterea de se murmurare.

Gelasius in tomo de vinculo anathematis, probare volens, posse Concilium Chalcedonense partim recipi, partim non recipi, affert exemplum librorum hæreticorum, qui partim recipiuntur, partim rejiciuntur, & allegat illud: omnia probate, quod bonum est, tenete.

Ad hoc ultimum respondeo, exemplum Gelasii in eo consistere, quòd sicut in Concilio Chalcedonensi quædam erant bona, quædam mala; & quædam recipienda, quædam rejicienda, ita & in libris hæreticorum: non tamen vult dicere, posse recipi libros ipsos hæreticorum propter vera admixta, sicut recipitur Concilium Chalcedonense, nam alia ratio est Concilii sanctorum Patrum, alia librorum hæreticorum, ut diximus, quamquam veritas ipsa inserta libris hæreticorum bona sit, & recipienda, si tamen alibi reperiatur; verba ejus hæc sunt: *Numquidnam in ipsorum hæreticorum libris non multa, quæ*

ad veritatem pertineant, posita leguntur? Numquid nam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, ubi pravitas inest, refutantur? Aut ideo pravi libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quæ illis inserta est, non negatur?

Ad alia respondeo. Primùm; ex his locis colligi, semper in Ecclesia fuisse morem vitandi lectionem librorum hæreticorum, alioqui enim nemo istos Patres reprehendisset. Dico Secundò, semper concessum fuisse, & modò etiam concedi Episcopis, & aliis multis lectionem librorum hæreticorum, & ideo non mirum, si Dionysius & Theophilus, qui Patriarchæ erant, & S. Hieronymus, qui semper doctissimus est habitus, poterant suo jure omnes libros legere. Dico Tertiò, nullam tunc fortasse fuisse legem universalis Ecclesiæ, sed solùm consuetudinem de non legendis libris hæreticorum, exceptis libris Arii; at nunc lex est Ecclesiæ universalis, cui parendum est.

CAPUT XXI.

Posse hæreticos ab Ecclesia damnatos, temporalibus pœnis, & etiam morte mulctari.

JOannes Huss art. 14. in Concilio Constantiensi, sess. 15. recitato, asseruit, non licere hæreticum incorrigibilem tradere sæculari potestati, & permittere comburendum. Idem Lutherus in art. 33. & in assertione ejusdem. Nec novus est error, nam etiam Donatistæ olim idem docuerunt, ut Parmenianus, Petilianus, & Gaudentius, ut Augustinus testatur lib. 1. contra epistolam Parmeniani cap. 7. lib. 2. contra literas Petiliani cap. 10. Lib. 2. contra epist. Gaudentii cap. 17. & 26. & epist. 50. ad Bonifacium.

Contrarium docent omnes Catholici, & aliqui etiam ex hæreticis. Nam Calvinus posteaquam Michaelem Servetum tamquam hæreticum publicè supplicio extremo affecisset, & ab aliis sectariis argueretur, libellum edidit, in quo demonstrat, licitum esse in hæreticos gladio animadvertere. Benedictus quoque Aretius in historia de supplicio Valentini Gentilis, eumdem Gentilem ob hæresim jure cæsum à Bernensi Magistratu, contendit. Fusiùs verò id ipsum docet Theodorus Beza in lib. de hæreticis à magistratu puniendis.

Nos igitur breviter ostendemus, hæreticos incorrigibiles, ac præsertim relapsos, posse ac debere ab Ecclesia rejici, & à sæcularibus potestatibus, temporalibus pœnis, atque ipsa etiam morte mulctari.

Probatur Primò Scripturis. Scriptura veteris Testamenti Deut. 13. severissimè jubet falsos Prophetas, qui suadent colere Deos alienos, sine ulla misericordia occidi, & cap. 17. postquam dixerat, ut in rebus dubiis consuleretur summus Sacerdos, mox subdit: *Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia judicis moriatur.* Et rursum cap. 18. Propheta falsus interfici jubetur. Et re ipsa legem hanc servarunt Helias, Josias, Jehu, & alii, qui falsos Prophetas plurimos occiderunt, ut patet 3. Reg. 18. & 4. Reg. 10. & 23. nullum est autem ferè discrimen inter nostros hæreticos & falsos Prophetas illius temporis. Nec solùm sancti Reges & Prophetæ blasphemos morte mulctarunt, sed etiam Nabuchodonosor (ut dicitur Daniel. 3.) edictum constituit, ut quicumque blasphemaret Deum Danielis, idest, verum Deum, interficeretur, & domus ejus vastaretur; in quo edicto Deo vero obsequium justissimum fecit, ut B. Aug. dicit in epist. 50. & alibi.

In novo Testamento habemus in primis Matth. 18. posse Ecclesiam eos, qui obedire nolunt, à se rejicere, & habere ut Ethnicos & Publicanos, ac proinde permittere eos potestati sæculari, tamquam non ampliùs Ecclesiæ filios. Habemus deinde Roman. 13. sæcularem potestatem, posse sceleslos homines gladio punire: *Non enim*, inquit, *sine causa gladium portat, minister enim Dei est, vindex in iram &c.* Ex quibus duobus locis apertè colligitur, licitum esse hæreticos, qui omnium judicio sunt rebelles Ecclesiæ & publicæ pacis perturbatores, ab Ecclesia abscindi, & à sæculari judice morte mulctari.

Præterea Christus & Apostolus ejus hæreticos iis rebus comparaverunt, quæ sine controversia ferro & igni repelluntur; nam Matth. 7. Dominus ait: *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Actor. 20. *Ego scio, quoniam intrabunt post discessum meum lupi rapaces.* Nomine luporum certum est hæreticos intelligi debere, ut pulchrè explicat S. Ambrosius in commentario ad initium capitis decimi B. Lucæ. At lupi rapaces optimo jure occiduntur, si aliter abigi non possunt; pluris enim facienda est vita ovium, quàm mors luporum. Item Joan. 10. *Qui non intrat per ostium in ovile, sed ascendit aliunde ille fur est & latro:* ubi nomine furis & latronis intelliguntur hæretici, & omnes seductores, ac sectarum inventores, ut Chrysostomus & Augustinus exponunt; fures autem & latrones, quomodo puniantur notum est. Item 2. Timoth. 2. hæresis comparatur cancro, qui non curatur medicamentis, sed ferro exscindi debet, alioqui perpetuò serpit, & totum corpus corrumpit. Denique Christus Joan. 2. flagello coegit negotiatores egredi de templo. Petrus Actor. 5. Ananiam, & Saphiram, quia mentiri ausi fuerant Spiritui Sancto, occidit: & Paulus Act. 13. falsum Propheram, qui proconsulem à fide impedire conabatur, cæcitate percussit.

Probatur Secundò sententiis, & legibus Imperatorum, quas Ecclesia semper probavit. Constantinus I. Imperator ad petitionem Nicænæ Synodi Arium cum aliquot sociis in exilium relegavit, ut auctor est Sozomenus lib. 1. cap. 20. historiæ; item Donatistas supplicio affecit, ut Aug. refert lib. 1. contra epist. Parmeniani cap. 7. & in epist. 166. ad Donatistas, ubi enumerat multos Imperatores optimos, qui severissimas leges tulerunt contra hæreticos, & unum solum Julianum Apostatam hæreticis favisse.

Deinde Theodosius Valentinianus, Martianus, & alii religiosissimi Imperatores, leges tulerunt in hæreticos, quibus eos interdum aliquot libris auri, interdum omnibus bonis, interdum exilio & verberibus, interdum ultimo supplicio mulctari voluerunt, ut patet C. de hæreticis L. Manichæos. L. Ariani. L. Quicumque, qua ultima lege, quæ est Valentiniani, & Martiani jubentur occidi omnes, qui prava docere tentant; qui verò eos docentes audiunt, aliquot libris auri mulctari. Justinianus apud Paulum Diaconum lib. 16. lege edita omnes hæreticos de finibus totius Imperii ejecit, concessis trium mensium ad conversionem induciis; deinde Michael Imperator apud eundem Paulum Diaconum lib. 24. capitalem pœnam in hæreticos constituit.

Probatur Tertiò legibus Ecclesiæ cap. Ad abolendam, & cap. Excommunicamus, extra de hæreticis, & in Sexto de hæreticis cap. super eo, definit Ecclesia, hæreticos incorrigibiles sæculari potestati tradendos, ut ab eis debito modo puniantur. Item Constantiense Concilium sess. 15. damnavit sententiam Joannis Huss; & ipsum Joannem & Hieronymum de Praga tradidit sæculari potestati, à qua amba

bo exusti fuerunt; denique Leo X. articulos Lutheri damnavit.

Probatur Quartò testimoniis Patrum. Cyprianus lib. de exhortatione martyrii cap. 5. postquam retulerat ex Deuter. 13. necandos esse Pseudoprophetas, subdit: *Si hoc in Testamento veteri fiebat, nunc magis faciendum esse.*

Hieronymus in illud Galat. 5. Modicum fermentum totam massam corrumpit: *Igitur*, inquit, *scintilla statim ut apparuerit extinguenda est, & fermentum à massa vicina semovendum; secanda putrida carnes, & scabiosum animal à caulis ovium repellendum, ne tota domus, massa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem ejus flamma populata est.*

Augustinus libr. 2. retract. cap. 5. & in epistol. 48. & 50. retractat. quod aliquando senserat, non esse vi cogendos hæreticos ad fidem, & prolixè probat id utilissimum; semper tamen excipit supplicium mortis, non quòd illos hoc non mereri putaret, sed tum quia hoc dedecere Ecclesiæ mansuetudinem existimabat, tum etiam quia nondum ulla exstabat lex Imperatorum, qua hæretici juberentur occidi; illa enim Lex, Quicumque, C. de hæreticis, paulò post mortem Augustini lata est.

Quòd autem Augustinus existimaverit, justum esse, si hæretici occiderentur, perspicuum est; nam lib. 1. contra epistolam Parmeniani cap. 7. ostendit, quòd si punirentur morte Donatistæ, justè punirentur. Et tract. 11. in Joan. *Occidunt*, inquit, *animas, affligunturin corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur &c.* ubi dicit falsò illos conqueri, quòd occiderentur ab Imperatoribus: tamen si etiam verum esset, adhuc injustè conquererentur. Denique in epist. 50. ad Bonifacium dicit; Ecclesiam quidem nolle ullum hæreticum occidi, tamen sicut domus David non potuit habere pacem nisi Absalon extingueretur, & David pace regni mœrorem mortis filii consolatus est: sic cùm ex legibus Imperatorum contra hæreticos sequitur aliquorum mors, Ecclesiam dolorem materni cordis lenire ac sanare tantorum liberatione populorum.

S. Leo in epist. 91. ad Turbium cap. 1. *Merito*, inquit, *Patres nostri, sub quorum temporibus haresis hac nefanda prorupit, per totum mundum instanter agere, ut impius furor ab universa Ecclesia pelleretur; quando etiam Principes mundi hanc sacrilegam amentiam ita detestati sunt, ut auctorem ejus, ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent; & profuit diu ista districtio Ecclesiastica lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta judicio cruentas refugit ultiones, severis tamen Christianorum Principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium.* Optatus Milevitanus lib. 3. respondens calumniæ hæreticorum, qui ægerrimè ferebant duos ex suis à Machario præfecto interfectos: *Videtis*, inquit, *à Mose, & Phinee, & Helia, & Machario similia esse facta, quia ab omnibus unus Dei vindicta processit.*

S. Gregorius lib. 1. epist. 72. ad Gennadium Exarchum Africæ, laudat eum, quòd magno zelo hæreticos armis persequeretur, & hortatur ut pergat.

S. Bernardus serm. 66. in Cantica: *Melius*, inquit, *proculdubio gladio coercerentur, illius videlicet, qui non sine causa gladium portat, quàm in suum errorem multos trajicere permittantur; Dei enim minister ille est, vindex in iram ei, qui malè agit. Mirabantur aliqui, qui non modò patienter, sed etiam læti, ut videbantur, ducerentur ad mortem; sed qui minus advertunt, quanta sit potestas Diaboli, non solùm in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederat: Nonne plus est sibimet hominem injicere manus, quàm id libenter ab alio sustinere.*

Probatur Ultimò ratione naturali. Primò, hæretici excommunicari jure possunt, ut omnes fatentur, ergo & occidi. Probatur consequentia, quia excommunicatio est major pœna, quàm mors temporalis. Augustinus lib. 1. contra adversf. Legis & Prophetarum cap. 17. dicit, horribilius esse tradi Satanæ per excommunicationem, quàm gladio feriri, flammis absumi, ferisve subjici ad devorandum.

Secundò, experientia docet, non esse aliud remedium; nam Ecclesia paulatim progressa est, & omnia remedia experta; primò solùm excommunicabat; deinde addidit mulctam pecuniariam, tum exilium; ultimò, coacta est ad mortem venire; Nam excommunicationem contemnunt hæretici, ac dicunt esse fulmina frigida; si mineris mulctam pecuniariam, nec Deum timent, nec homines reverentur, scientes non defuturos stultos, qui illis credant, & à quibus alantur. Si in carcere concludas, vel in exilium mittas, corrumpunt vicinos verbis, & longè positos libris. Ergo solùm remedium est, mittere illos maturè in locum suum.

Tertiò, falsarii omnium judicio merentur mortem; at hæretici falsarii sunt verbi Dei.

Quartò, ex ratione Augustini epist. 50. gravius est non servare fidem hominem Deo, quàm fœminam viro, sed hoc morte punitur, cur non illud?

Quintò, tres causæ sunt propter quas ratio docet homines occidendos esse, quas pulchrè scribit Galenus in libro, cujus titulus est, quòd mores animi corporis temperamentum sequantur, circa finem libri.

Prima causa est, ne mali bonis noceant, neve innocentes à nocentibus opprimantur; atque hinc justissimè omnium judicio occiduntur homicidæ, adulteri, latrones. Secunda est, ut paucorum supplicio multi corrigantur: & qui noluerunt prodesse Reipub. vivendo, prosint moriendo. Atque hinc videmus etiam justissimè omnium judicio quædam horrenda flagitia morte puniri, licèt proximis non noceant, nisi exemplo, ut Necromantiam, quædam nefanda & contra naturam, ista ideo gravissimè puniuntur, ut cæteri intelligant, immania esse scelera, & non audeant similia perpetrare. Tertia est, quia ipsis hominibus, qui occiduntur, sæpè utile est occidi, quando videlicet semper fiunt pejores, & non est probabile unquam eos ad sanitatem mentis reversuros.

Hæ autem rationes omnes suadent hæreticos occidendos; nam primùm nocent proximis magis, quàm ullus pirata vel latro, quandoquidem animas occidunt, immò tollunt fundamentum omnis boni, & Rempub. tumultibus replent, qui necessariò religionum diversitatem sequuntur.

Deinde, plurimis prodest eorum supplicium; multi enim, quos impunitas faciebat torpentes, supplicia proposita excitant, ut cogitent qualis sit hæresis, quam sequuntur, & videant ne fortè vitam præsentem miserè finiant, & ad futuram beatitudinem non perveniant. Itaque & B. Aug. in epist. 48. testatur, plurimos conversos esse, postquam leges Imperatorum non finebant hæreticos impunitos, & nos quotidie idem videmus fieri in locis, ubi viget inquisitio.

Denique, hæreticis obstinatis beneficium est, quòd de hac vita tollantur; nam quò diutiùs vivunt, eò plures errores excogitant, plures pervertunt, & majorem sibi damnationem acquirunt.

CAPUT XXII.

Solvuntur objectiones.

SUpereſt argumenta Lutheri atque aliorum hæreticorum diluere. Argumentum Primum, ab experientia totius Eccleſiæ: *Eccleſia*, inquit Lutherus, *ab initio ſui uſque hunc nullum combuſſit hæreticum*; ergo non videtur eſſe voluntas ſpiritus, ut comburantur.

Reſpondeo, argumentum hoc optimè probat, non ſententiam ſed imperitiam, vel impudentiam Lutheri; Nam cùm infiniti propemodum vel combuſti, vel aliter necati fuerint, aut id ignoravit Lutherus, & tunc imperitus eſt, aut non ignoravit, & impudens ac mendax eſſe convincitur; nam quòd hæretici ſint ſæpè ab Eccleſia combuſti, oſtendi poteſt, ſi adducamus pauca exempla de multis. Priſcillianus hæreſiarcha cum ſociis, à Maximo Chriſtiano Imperatore necatus eſt, ut S. Hieronymus in lib. de viris illuſtribus teſtatur, & de Donatiſtis occiſis meminit Optatus lib. 3. contra Parmenianum.

Baſilius quidam Magus, ac proinde hæreticus; nam vix ulli ſunt verè Magi non hæretici, Romæ combuſtus eſt à Chriſtiano, & Catholico populo, ut B. Gregorius teſtatur lib. 1. Dialogorum cap. 4.

Rurſum alius Baſilius auctor hæreſis Bogomilorum ab Alexio Comneno Imperatore publicè exuſtus eſt, ut ſcribit Zonaras in vita Alexii.

Tempore etiam B. Bernardi, quòd hæretici ultimo ſupplicio afficerentur, teſtatur ipſe in Cantica ſerm. 66. Temporibus Innocentii III. fuerunt aliquando ſimul exuſti 180. hæretici Albigenſes, cùm antea & verbis, & miraculis eos S. Dominicus convicíſſet, & multos eorum ſocios convertiſſet. Scribit rem totam B. Antoninus 3. parte tit. 19. cap. 1. §. 4. hiſtoriæ.

Ac ut alios infinitos omittam, Joannes Huſs, & Hieronymus de Praga in Conſtantienſi Concilio ab Imperatore Sigiſmundo exuſti fuerunt.

Reſpondet Lutherus ad hoc ultimum exemplum: Ego de hæreticis loquor, Huſs autem, & Pragenſis non fuerunt hæretici. Contra. Saltem Priſcillianiſtæ, & Bogomiles, & Albigenſes fuerunt hæretici. Præterea Joannes Huſs, & nobis Catholicis, & ipſi Luthero hæreticus fuit; quod nobis, notum eſt: quod Luthero, probatur; nam Lutherus in lib. contra Regem Angliæ aſſerit impium eſſe, & blaſphemum negare verum panem in Euchariſtia cum corpore Domini; & pium, atque Catholicum, negare converſionem panis in corpus. At Joannes Huſs uſque ad mortem in contraria ſententia fuit, & proteſtatus eſt in ea fide ſe mori, credens firmiſſimè panis converſionem in corpus Chriſti, ut Joannes Cochlæus refert lib. 2. de hiſtoria Huſſitarum, pag. 76.

Argumentum Secundum, experientia teſtatur, non proficí terroribus. Reſpondeo, experientia eſt in contrarium; nam Donatiſtæ, Manichæi, & Albigenſes armis profligati & extincti ſunt. Item Auguſtinus teſtatur plurimos converſos ſuo tempore ob metum pœnæ, epiſt. 48.

Argumentum Tertium, Eccleſia tolerat Judæos, cur non hæreticos? Reſpondeo Primò, Judæi numquam ſuſceperunt fidem Chriſtianam, hæretici ſuſceperunt. Secundò, Judæi religionem colunt, quam Deus inſtituit ſaltem pro tempore, hæretici eam, quam Diabolus invenit. Tertiò, ſecta Judæorum Eccleſiæ utilis eſt, quia eorum libri ſunt prophetiæ noſtrarum rerum, & eorum cæremoniæ figuræ noſtrorum myſteriorum, & hinc probamus

A Gentilibus nos non finxiſſe hæc vaticinia, quandoquidem ſervantur à noſtris inimicis; denique Judæi non conantur pervertere Chriſtianos, ut plurimùm, ſicut faciunt hæretici. Vide Concilium Toletanum IV. can. 55. & 56. & Auguſtinum in Pſalm. 59. Item Bernardum in epiſt. 322. ad Spirenſes, & 323. ad Epiſcopum Moguntinum.

Argumentum Quartum, ex Iſaia 2. *Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces.* Reſpondeo, non eſt ad propoſitum, nam ut B. Hieronymus exponit, deſcribit Propheta tempus adventus Meſſiæ, ac dicit futurum tempus altiſſimæ pacis, ita ut homines convertant inſtrumenta militiæ in inſtrumenta agriculturæ, & non exerceantur ultrà, ideſt, in longum tempus ad prælium; B hoc autem tempus impletum eſt in Chriſti nativitate; numquam enim fuit tam generalis, & tam diuturna pax in toto orbe, quàm tempore Auguſti. Deinde, ſi verum eſt, numquam futura in Eccleſia bella, ut Lutherus ex hoc loco deducit, manifeſtum erit apud Lutheranos non eſſe Eccleſiam, qui & inter ſe, & contra Catholicos graviſſima bella moverunt, quale fuit illud contra Carolum V. in quo captus fuit Dux Saxoniæ & Landgravius.

Argumentum Quintum, ex Iſaia 11. *Non occident, & non nocebunt in omni monte ſancto meo.* Reſpondeo, C argumentum eſt contra ipſum Lutherum, nam non dicit Propheta quòd Catholici non occident hæreticos, ſed potiùs contrà quòd hæretici non occident, & non nocebunt Catholicis; loquitur enim Propheta de leonibus, & urſis, & ſerpentibus, regulis, aliiſque venenatis beſtiis, de quibus dixerat: *Et delectabitur infans ab ubere ſuper foramine aſpidis, & in caverna reguli mittet manum ſuam &c.* his autem beſtiis Diabolus, & hæretici ejus miniſtri ſignificantur, ut Hieronymus, & Cyrillus exponunt: Ac dicit, quòd non occident, neque nocebunt in omni Eccleſia; tametſi enim hæretici videntur Eccleſiæ nocere, tamen re vera non nocent, ſed eam exercent, & in ſapientia, ac patientia proficere faciunt.

D Argumentum Sextum, Matth. 18. Dominus conſtituit, ut hæretici haberentur pro Ethnicis & Publicanis, non ut comburerentur. Et Paulus ad Titum 3. jubet hæreticum vitari, non occidi, ergo non licet eos occidere. Reſpondeo, Chriſtum quidem, & Paulum hoc loco non præcepiſſe, ſed nec prohibuiſſe, ut comburerentur hæretici: ac proinde nihil ex hoc loco deduci. Et hæc eſt ſolutio; qua ipſe etiam Lutherus uti conſuevit; nam in lib. 2. contra Carolſtadium, objicienti Carolſtadio, cur vocaret Sacramenta, quæ Chriſtus non præceperat ſic vocari; reſpondit Lutherus, & quare tu prohibes ea vocari Sacramenta, quæ Chriſtus non prohibuit vocari. Præterea Chriſtus, & Paulus nuſquam jubent adulteros, & falſarios occidi, ſuſpendi fures, comburi latrones, & tamen id fieri, & rectè fieri, neque Lutherus negare auderet.

Argumentum Septimum, B. Martinus apud Sulpitium lib. 2. ſacræ hiſtoriæ circa finem, vehementer redarguit Idacium, & Ithacium Epiſcopos, qui procurabant mortem Priſcilliani hæretici apud Imperatorem; eoſdem etiam tamquam ingentis criminis reos propter eandem cauſam ibidem Sulpitius accuſat.

Reſpondeo, duabus de cauſis meritò accuſari illos Epiſcopos. Primò, quia cauſam Eccleſiaſticam ad Imperatorem deferebant; nam Priſcillianus accuſatus apud Concilium, provocavit à Concilio ad Imperatorem, & hoc Epiſcopi permiſerunt; & de hac re ait B. Martinus, novum, & inauditum nefas

fas eſt, ut cauſam Eccleſiæ judex ſæculi judicaret. Secundò, quia Epiſcopi illi aſſumpſerunt officium accuſatoris in cauſa ſanguinis; etſi enim Epiſcoporum eſt hæreticos excommunicare, & relinquere judici ſæculari, & hortari etiam judices, ut munere ſuo fungantur, non tamen decet Epiſcopum accuſatorem agere. Quòd autem Sulpitius putaverit juſtè Priſcillianum occiſum cum ſociis, patet ex illis verbis ejus: *Hoc modo*, inquit, *homines luce indigniſſimi peſſimo exemplo necati ſunt*.

Argumentum Octavum. 1. Corinth. 11. *Oportet hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt manifeſti fiant*, ergo non debent extirpari. Reſpondeo, ſenſus illius ſententiæ eſt, poſita nequitia Diaboli, qui ſemper hæreſes ſeminat, & natura hominum corrupta, atque ad malum propenſa, & poſtremò divina permiſſione, neceſſe eſt in mundo hæreſes inveniri, ſicut dicimus, oportet in horto eſſe aliquas malas herbas, & ſicut Dominus ait: *Neceſſe eſt ut veniant ſcandala*, Matth. 18. Itaque, non jubet Apoſtolus ut hæreſes ſeminemus, vel ut eas pro viribus non extirpemus, ſed ſolùm prædicit id quod ſemper in mundo erit: ſicut ſcandala tollere, & malas herbas de horto extirpare juſtiſſimè conamur, licèt ſciamus numquam omnia ſcandala tollenda.

Argumentum Nonum. Luc. 11. Diſcipulis cupientibus comburere Samaritas, Dominus ait: *Neſcitis cujus ſpiritus eſtis*. Reſpondeo, Primò latiſſima differentia eſt inter Samaritas illos, & hæreticos; illi enim numquam promiſerant ſe Chriſti religionem ſervaturos, ſed tunc primùm eis offerebatur, & ideo compellendi non erant. At hæretici promiſerunt, profeſſique ſunt ſe Chriſti fidem ſervaturos, ideo meritò compelluntur. Deinde Jacobus & Joannes non tam zelo ſaluris animarum, quàm amore vindictæ cupiebant Samaritas comburi, & ideò meritò arguuntur. Eccleſia verò zelo ſalutis animarum, quas hæretici pervertunt, eos perſequitur, quo zelo ipſe Chriſtus bis flagello ejecit ex templo vendentes oves & boves: *Et menſas nummulariorum ſubvertit*, Joan. 2. & Matth. 21. Petrus occidit Ananiam & Saphiram, Actor. 5. Paulus tradidit fornicarium *Satanæ in interitum carnis*: 1. Corinth. 5. ut omittam Moſem, Phinees, Heliam, Mathathiam, & alios, qui zelo Dei plurimos occiderunt.

Argumentum decimum. Matth. 13. *Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem*. Hìc apertè Dominus de hæreticis loquitur, & prohibet eos occidi, ut Chryſoſtomus hunc locum exponens ait, ut etiam Cyprianus lib. 3. epiſt. 3. ad Maximum, & Urbanum, ubi de hac parabola loquens dicit, ſoli Domino conceſſum eſſe, vel fictilia vaſa confringere, vel zizania evellere.

Reſpondeo, nomine zizaniorum non intelliguntur ſoli hæretici, ſed omnes homines mali, ut patet ex ipſa Domini explicatione, ait enim: *Bonum ſemen, filii ſunt regni, zizania filii nequam*. Et infrà: *Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, ſic erit in conſummatione ſæculi: Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno ejus omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis*. Cùm autem prohibet Dominus extirpari malos, non prohibet ne iſte, aut ille occidatur, ſed prohibet ne boni conentur omnes malos ubique extirpare, & nullum omnino permittere, id enim fieri non poſſet ſine ingenti clade bonorum, & hoc eſt quod Dominus ait, ne fortè cum eis eradicetis ſimul & triticum. Itaque parabola generalis eſt, & ſolùm docet numquam futurum ante mundi conſummationem, ut omnes mali eradicentur.

Cùm autem in particulari quæſtio eſt vel de hæreticis, vel de furibus, vel de aliis malis; An ſint extirpandi; ſemper conſiderandum eſt, juxta rationem Domini, an id poſſit fieri ſine detrimento bonorum; & ſi quidem poteſt fieri, ſunt proculdubio extirpandi: ſi autem non poſſunt, quia vel non ſunt ſatis noti, & periculum eſt ne plectantur innocentes pro nocentibus, vel ſunt fortiores nobis, & periculum eſt ne ſi eos bello aggrediamur plures ex nobis cadant quàm ex illis, tunc quieſcendum eſt. Ita reſpondet Auguſtin. lib. 3. contra epiſt. Parmen. cap. 2. hunc locum explicans ſibi à Donatiſtis objectum. Neque aliud Chryſoſtomus docet, ut patet ex his verbis: *Dominus*, inquit, *prohibet evelli zizania, ne fortè ſimul cum zizaniis herbam etiam tritici evellant; nam ſi tunc trucidarentur hæretici, atrox & irreconciliabile bellum orbi inferretur*. Porrò Cyprianus non de hæreticis, ſed de malis Chriſtianis in ea epiſtola hanc parabolam intelligit, nec tam prohibet occidi ſceleſtos, ſed dicit ſolius Domini eſſe diſcernere malos à bonis, & frumenta à zizaniis omnino purgare.

Argumentum undecimum. Joan. 6. cùm multi ex diſcipulis receſſiſſent, Dominus ait: *Vultis & vos abire?* Ergo ſic etiam Eccleſia facere debet.

Reſpondeo, negatur conſequentia; Primò, quia illi non obligaverant ſe ad manendum, ſicut hæretici ſe per Baptiſmum obligaverunt. Secundò, quia decebat ut Chriſtus, qui venerat judicari non judicare, non per ſe ſuas injurias ulciſceretur, ſed eas vindicandas filiis ſuis ſpiritualibus relinqueret, cujus rei figuram habemus in David, quouſque vixit, numquam occidi voluit Semei, qui ſibi maledixerat, ſed tamen in morte præcepit Salomoni, ut ipſe peccatum illud non relinqueret inultum, 3. Reg. 2.

Argumentum duodecimum. Fides eſt donum Dei, nemo igitur ad eam compelli poteſt. Reſpondeo, ſic eam eſſe donum Dei, ut etiam ſit actus liberi arbitrii, alioqui etiam caſtitas, & cæteræ virtutes ſunt dona Dei, & tamen rectè puniuntur adulteri, homicidæ, latrones, & coguntur caſtè, ac juſtè vivere. Sapientia quoque eſt Donum Dei, & tamen ſcriptum eſt Proverb. 29. *Virga, & correptio tribuunt ſapientiam*. Denique fides eſt donum Dei, ſed Deus hoc donum conſervat variis modis, quorum unus correptio eſt.

Argumentum decimumtertium. Dominus attribuit Eccleſiæ gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, non autem gladium ferri, immò Petro volenti gladio ferreo ipſum defendere, ait: *Mitte gladium tuum in vaginam*, Joan. 18.

Reſpondeo, Eccleſia ſicut habet Principes Eccleſiaſticos, & ſæculares, qui ſunt quaſi duo Eccleſiæ brachia, ita duos habet gladios, ſpiritualem, & materialem, & ideo quando manus dextera gladio ſpirituali non potuit hæreticum convertere, invocat auxilium brachii ſiniſtri, ut gladio ferreo hæreticos coerceat, & hoc fortaſſe ſignificavit Dominus, cùm prohibuit Petrum, qui erat futurus Princeps Eccleſiaſticorum, uti gladio ferreo.

S. Bernardus lib. 4. de conſideratione: *Quid*, inquit, *tu denuò uſurpare gladium tentas, quem ſemel juſſus es ponere in vaginam? Quem tamen qui tuum negant, non ſatis mihi videntur attendere verbum Domini, dicentis ſic: Converte gladium tuum in vaginam; tuus ergo & ipſe, tuo forſitan nutu, & ſi non tua manu evaginandus. Alioquin ſi nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apoſtolis: Ecce duo gladii hic, non reſponderet Dominus, ſatis eſt, ſed nimis eſt. Uterque ergo Eccleſia & ſpiritualis ſcilicet gladius, & materialis, ſed is quidem pro Eccleſia, ille verò & ab Eccleſia exercendus eſt: ille ſacerdotis, is militis manu, ſed ſanè ad nutum ſacerdotis, & juſſum Imperatoris*. Hæc iſte. Poſſet tamen brevius dici, ſolùm prohibuiſſe Dominum uſum

gladii privata auctoritate; tunc enim Petrus nondum Pontifex, ſed diſcipulus erat,

Argumentum Decimumquartum. Eccleſia non parcit hæreticis nili ſemel, Apoſtolus autem ad Titum 3. jubet ut bis ad minimum hæreticis parcatur.

Reſpondeo, etſi nunc tam Latini, quàm Græci codices conſtanter habeant: *Poſt unam & alteram correptionem*. Tamen olim in Græcis & in Latinis quibuſdam non habebatur, niſi: *Poſt unam correptionem devita*; ut patet ex Irenæo lib. 3. cap. 3. Tertulliano de præſcript. Cypriano lib. 3. ad Quirinum cap. 78. Ambroſio & Hieronymo in hunc locum Apoſtoli. Itaque incertum eſt quæ ſit vera lectio. Dico præterea, Apoſtolum non loqui de venia danda hæretico converſo, ſed de admonitione, quæ præmittitur antequam hæreticus excommunicetur per ſententiam judicis: hoc autem Eccleſia ſervat non ſolùm in hæreticis, ſed etiam in omnibus aliis, quos excommunicat, ſemper enim duas admonitiones ut minimum præmittit.

Argumentum Decimumquintum. Hæretici ſunt extra Eccleſiam: *At nihil ad nos de iis, qui foris ſunt*, 1. Corinth. 6. Reſpondeo, ſunt extra Eccleſiam, ſed cum debito atque obligatione manendi intus, & ideo cogi poſſunt ut redeant, ſicut cogimus oves, quando de grege fugerunt.

Argumentum Decimumſextum. Contra manſuetudinem Eccleſiæ eſſe videtur velle mortem hæreticorum.

Reſpondeo Primò, non eſt contra manſuetudinem Eccleſiæ, quia tenetur miſereri filiorum ſuorum, & tunc verè immitis & crudelis eſſet, ſi mallet parcere lupis, quàm ovibus. Secundò, quia Eccleſia experta eſt omnes alias rationes, antequam ad ultimum ſupplicium inferendum adduci poſſet; Nam initio, ut ſuprà diximus, ſolùm excommunicabat, deinde videns hoc non ſufficere addidit pœnam pecuniariam, tum amiſſionem omnium bonorum, poſtea exilium, tandem huc devenit, ut ſatis patet ex variis legibus antiquiorum Imperatorum in C. tit. de hæreticis.

Argumentum Decimumſeptimum. Fides eſt libera. Reſpondeo, liberum duobus modis accipitur. Uno modo ab obligatione, quomodo dicimus liberum eſt vovere caſtitatem, intrare religionem; at non eſt liberum frangere votum, egredi religionem; & hoc modo fides in iis, qui eam numquam receperunt, libera eſt ab obligatione humani juris, ſed non divini; & ideo homines non cogunt, Deus tamen puniet. At in iis, qui eam in Baptiſmo profeſſi ſunt, non eſt libera ab obligatione, nec juris divini, nec humani, & ideo cogunt homines, ut ea ſervetur. Altero modo ſumitur liberum, ut diſtinguitur contra neceſſarium, & hoc modo liberum eſt non credere, ſicut liberum eſt alia peccata committere, ſed hæc libertas non impedit, quin homines malè agentes puniantur. Immò potiùs exigit ut puniantur nam ſi liberum eſt credere, & non credere, ergo potuit credere & manere in Eccleſia, ſicut debuit & quia non fecit, meritò punitur: ita reſpondet S. Auguſt. in epiſt. 50. ad Bonifacium, & lib. 2. contra epiſtolam Gaudentii cap. 11. *Datum eſt homini*, inquit, *liberum arbitrium, ſed ut ſi eſſet malè faciens, fieret mala patiens*.

Argumentum Decimumoctavum. Numquam Apoſtoli brachium ſæculare contra hæreticos invocaverunt. Reſpondet S. Auguſtinus in epiſt. 50. & alibi, Apoſtolos id non feciſſe, quia nullus tunc erat Chriſtianus Princeps, quem invocarent. Tunc enim implebatur illud Pſalm. 2. *Aſtiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus*. At poſtquam tempore Conſtantini cœpit illud impleri, quod ſequitur in eodem Pſalmo; *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram, ſervite Domino in timore*: Mox Eccleſia auxilium ſæcularis brachii imploravit.

Finis ſecundæ Controverſiæ Generalis.

LAUS DEO, VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

TER-

Digitized by Google

TERTIA
CONTROVERSIA
GENERALIS,
DE
ECCLESIA,
QUÆ EST IN PURGATORIO.
DUOBUS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORUM ET CAPITUM.

LIBER PRIMUS.

De Purgatorio.

PRÆFATIO.

CAP. I. *De nomine Purgatorii.*
II. *De erroribus circa Purgatorium.*
III. *Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti veteris.*
IV. V. VI. VII. VIII. *Purgatorium esse probatur ex Testamento novo.*
IX. *Asseritur Purgatorium testimoniis Conciliorum.*
X. *Asseritur Purgatorium testimoniis Patrum Græcorum & Latinorum.*
XI. *Idem asseritur ratione.*
XII. *Solvuntur argumenta ex Scripturis.*
XIII. *Solvuntur objectiones ex Patribus.*
XIV. *Solvuntur objectiones ex ratione deprompta.*
XV. *Purgatorii confessionem ad fidem Catholicam pertinere.*

LIBER SECUNDUS.

De circumstantiis Purgatorii.

CAP. I. *De personis quibus Purgatorium convenit.*
II. *In Purgatorio non posse animas mereri vel peccare.*
III. *Solvuntur objectiones.*
IV. *Animas in Purgatorio certas esse de sua æterna salute.*
V. *Solvuntur objectiones.*
VI. *De loco Purgatorii.*
VII. *Sitne post hanc vitam aliquis locus pro animabus justis præter Cœlum & Purgatorium.*
VIII. *Num ex receptaculis suis animæ defunctorum egredi valeant.*
IX. *De tempore quo durat Purgatorium.*
X. *Qualis sit Purgatorii pœna.*
XI. *Ignem Purgatorii esse corporeum.*
XII. *Sciri non posse, quomodo ignis corporeus animas uret.*
XIII. *An in Purgatorio torqueantur animæ à Dæmonibus.*
XIV. *De gravitate pœnarum.*
XV. *Suffragia Ecclesiæ defunctis prodesse.*
XVI. *Quot sint genera suffragiorum.*
XVII. *Quis possit animas juvare.*
XVIII. *Quibus prosint suffragia.*
XIX. *De funere.*

Digitized by Google

LIBER PRIMUS DE PURGATORIO.

PRÆFATIO.

DISSERUIMUS hactenus de ea parte Eccleſiæ, quæ eſt in terris : Nunc de ea diſputandum eſt, quæ degit infra terram ; diſputaturi ultimò de illa, quæ regnat in cœlis ; & quoniam fideles jam defuncti, necdum beati, & corpore, & animo ſunt infra terram, diverſis in locis, ideò primùm de loco animarum dicemus ; ſecundò de loco corporum, ideſt, de ſepultura.

Sed antequam ad quæſtiones veniamus, tria præmittenda ſunt. Primò, quid nomine Purgatorii hoc loco intelligamus. Secundò, qui fuerint errores de Purgatorio. Tertiò, quo ordine ſit explicanda hæc diſputatio.

Scripſerunt autem de Purgatorio Joannes Roffenſis contra articulos Lutheri ; Joannes Eckius lib. 4. de Purgatorio ; Joannes Bunderius in ſuo Compendio titul. 18. Joannes Garetius lib. de orat. pro defunctis ; Jacobus Latomus in explicatione artic. ſexti Lovanienſium ; Jodocus Clictovæus in lib. de Purgatorio ; Bernardus Lutzenburg. lib. unico de Purgatorio ; Alphonſus de Caſtro, verbo Purgatorium ; Martinus Pereſius Ajala de traditionibus ; Claudius Couſſord contra Waldenſes ; Cajetanus tom. 1. tract. 23. & 24. Franciſcus Orantius lib. 5. de locis Catholicis ; Hugo Etherianus de regreſſu animarum ab inferis ; Catharinus lib. de veritate Purgatorii.

CAPUT PRIMUM.

De nomine Purgatorii.

TRIA in Scripturis inveniuntur, quibus tribuitur purgatio peccatorum, & purgatoria dici poſſunt. Primò, Chriſtus ipſe, de quo dicitur ad Hebr. 1. *Purgationem peccatorum faciens.* Joan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Sed de hoc non loquimur, tum quòd non ſoleat Chriſtus vocari Purgatorium, tum quòd ſit extra controverſiam eum purgatorem peccatorum eſſe.

Secundò, tribulationes hujus vitæ, de quibus ad literam videtur intelligendus Malachias cap. 3. *Ipſe ſedebit quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum.* Nam, ut rectè exponit B. Hieronymus, hic agitur de tribulatione, quæ præcedet diem judicii ad purganda peccata fidelium, & Joan. 15. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.* De hoc Purgatorio non loquimur, tum quòd ſit extra controverſiam, tum etiam quòd non ſemper tribulatio hujus vitæ ſit purgatoria. Nam multi juſti affliguntur, non ut purgentur, ſed ut exerceantur, & probentur juxta illud A Eccleſiaſt. 27. *Vaſa figuli probat fornax, & homines juſtos tentatio tribulationis.* Et multi injuſti affliguntur, non ut purgentur, ſed ut incipiant damnationis ſuæ pœnas guſtare.

Vocatur ergo tertiò Purgatorium, locus quidam, in quo tamquam in carcere poſt hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac non plenè purgatæ fuerunt, ut nimirum ſic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatum. De hoc eſt tota controverſia.

CAPUT II.

De erroribus circa Purgatorium.

MULTI, & inter ſe contrarii errores fuerunt de Purgatorio. Primus omnium, qui aliquid ſenſit contra Purgatorium, videtur fuiſſe Aerius, qui teſte Epiphanio hæreſ. 75. & Auguſtino hæreſ. 53. docuit, non eſſe pro defunctis orandum. Hinc enim ſequitur, aut non egere precibus, aut non poſſe juvari, quorum utrumque Purgatorio repugnat, ſaltem eo modo exiſtenti, quo ab Eccleſia ponitur.

Diſertè autem Purgatorium negaverunt Waldenſes, ut Guido Carmelita in Summa de hæreticis & B. Antoninus 4. part. tit. 11. cap. 7. §. 2. Summæ Theologiæ referunt.

Idem docuerunt Apoſtolici apud B. Bernardum ſerm. 66. in Cantic. & fortè Waldenſes proles ſunt Apoſtolicorum ; nam in erroribus, qui eis tribuuntur,

tur, conveniunt, & tempore ſunt vicini. Nam Waldenſium ſecta exorta eſt circa annum Domini 1160. juxta Trithemii Chronicum, vel 1170. juxta Guidonem in ſua Summa cap. 1. & Reynerium, qui floruit ante annos 300. cujus teſtimonium vide in fine libri Claudii Cauſſordii contra Waldenſes. Apoſtolici autem ſunt paulò antiquiores, nam exorti ſunt tempore B. Bernardi, qui obiit anno 1153. vocari autem voluiſſe Apoſtolicos, etiam ipſos Waldenſes, quòd Apoſtolorum paupertatem ſectarentur, manifeſtum eſt ex hiſtoria ipſorum, apud Æmilium lib. 6. de geſtis Francorum, & Abatem Urſpergenſem in Chronico anni 1212.

Idem cum Waldenſibus docuerunt eodem tempore Henricus & Petrus Bruis, contra quos ſcribit B. Bernardus epiſt. 240. & Petrus Cluniacenſis in epiſtola ad omnes Epiſcopos.

Idem poſtea docuerunt Albigenſes, qui tamen non ſolùm Purgatorium, ſed etiam infernum tollebant, teſtis B. Antonin. 4. par. tit. 11. cap. 7. §. 5.

Idem tribuit Wicleſiſtis, & Huſſitis Bernardus Lutzenburgenſis in præfatione libri ſui de Purgatorio, ſed fortaſſe falsò, cùm nihil tale eis tribuat Concilium Conſtantienſe, nec Thomas Waldenſis; Æneas autem Sylvius, qui inter errores Huſſitarum hunc etiam numerat libro de origine Bocmorum cap. 35. videtur confundere Huſſitas cum Waldenſibus.

Idem tribuitur Armenis & Græcis à Guidone Carmelita in ſumma de hæreticis, & quamquam Græci ipſi in Concilio Ferrarienſi, ſeſſ. 1. affirmabant ſe non negare Purgatorium, ſed ignem tantùm, & exiſtimare Purgatorium eſſe locum tenebricoſum, & laborum plenum, tamen credibile eſt Græcos de hac hæreſi ſaltem ſuſpectos fuiſſe; nam B. Thomas in opuſculo contra Græcos refellit etiam hunc errorem, & probat, Purgatorium eſſe, & in Concilio Florentino ſeſſ. ult. damnatus eſt idem error, cùm tamen in eo Concilio ſolùm damnati ſint errores Græcorum, aut certè de quibus Græci ſuſpecti erant.

Denique Lutherus, & omnes poſteri ejus, licèt in varias ſectas diſſecti, in hoc tamen conveniunt, ut Purgatorium tollant, quamquam Lutherus ipſe valdè varius fuit. Nam primò, Purgatorium planè Catholicè admittebat; nam in diſputatione Lipſiaca, quæ adhuc exſtat: *Ego*, inquit, *qui credo fortiter, immò auſim dicere, ſcio Purgatorium eſſe, facilè perſuadeor in Scripturis de eo fieri mentionem.*

Deinde Purgatorium admiſit quidem, ſed multis admixtis erroribus. Primus error fuit, Purgatorium non poſſe probari ex Scripturis. Secundus, animas in Purgatorio non eſſe certas de ſalute conſequenda. Tertius, animas in Purgatorio poſſe mereri, & demereri. Quartus, animas in Purgatorio ſine intermiſſione peccare, dum horrent pœnas, & requiem quærunt. Quintus, animas, quæ liberantur per ſuffragia Eccleſiæ, minus beari, quàm ſi per ſe ſatisfeciſſent. Iſti quinque habentur inter articulos à Leone damnatos in fine.

Ultimò, ſimpliciter ſuſtulit Purgatorium, ſuffragia pro defunctis, & aſſeruit nullum eſſe Purgatorium poſt hanc vitam, ſed ſolùm in vita, & in morte; horror enim & pœna mortis purgat, ſi quid purgandum ſupereſt. Ita docuit in lib. de abroganda Miſſa privata, ubi dicit melius eſſe in totum negare Purgatorium, quàm credere B. Gregorio referenti animarum apparitiones, ſuffragia petentium, & in lib. ad Waldenſes de Euchariſtia: *Cùm*, inquit, *negatis Purgatorium, damnatis Miſſas, vigilias, cœnobia, monaſteria, & quidquid per hanc impoſturam erectum eſt, per omnia etiam probo.*

Hoc ultimum ſequuti ſunt omnes hæretici hujus temporis. Lutherani rigidi, ut Centuriatores, centur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 460. & cent. 4. cap. 4. colum. 304. Lutherani molles; ut Philippus in locis cap. de ſatisfactione, & Brentius in Confeſſ. Wirtembergenſi, cap. de Purgatorio. Item Zvvingliani apud Cochlæum in actis Lutheri anni 1526. Item Bernardinus Ochinus in Dialogo de Purgatorio. Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 5. §. 6. ubi dicit, Purgatorium eſſe exiziale Satanæ commentum, quod Chriſti crucem evacuat, quod contumeliam non ferendam Dei miſericordiæ irrogat, quod fidem noſtram labefacit, & evertit. Petrus Martyr in c. 3. 1. ad Corinth. duo dicit. Primò, ſive ſit, ſive non ſit Purgatorium, certè non eſſe dogma fidei. Secundò, dicit nec eſſe probabile Purgatorium exiſtere. Denique Anabaptiſtæ Trinitarii lib. 2. cap. 1. ex iis, quos nuper ediderunt anno 1567. dicunt Lutherum jeciſſe fundamentum reformationis Eccleſiæ, cùm Purgatorium, Miſſas, & ſimilia ſuſtulit; Fundamentum omnium Lutheranorum eſt, quia tollunt ſatisfactionem, & diſcrimen peccati mortalis à veniali; iſto enim fundamento poſito, neceſſariò ſequitur nullum eſſe Purgatorium.

Porrò non defuerunt, qui adeò Purgatorium probarint, ut nullas pœnas niſi purgatorias poſt hanc vitam agnoverint. Ita Origenes ſenſit, qui omnibus impiis hominibus, & dæmonibus tandem ſalutem pollicetur, ut refert Epiphanius in epiſtol. ad Joan. Hieroſolymitanum, & Auguſtinus lib. 21. de Civit. Dei cap. 17. ubi addit aliorum opinionem, qui non quidem dæmonum, ſed hominum tamen omnium pœnas ſolùm purgatorias agnoſcebant, & eodem lib. 21. cap. 13. dicit eandem ſententiam Platonicorum fuiſſe, nullam videlicet eſſe pœnam poſt hanc vitam, niſi purgatoriam, & probat ex illis Virgilii verſibus in 6. Æneidos.

Quin & ſupremo cum lumine vita reliquit.
Non tamen omne malum miſeris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes, penituſque neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt &c.

Quamquam in ipſius Platonis operibus aliud legimus; nam in Phædone, & in Gorgia, tria facit hominum genera eorum, qui ad judicium evocantur poſt mortem. Unum eorum, qui piè juſtèque vixerunt, & hos ſtatim ad inſulas beatorum tranſmitti dicit. Alterum eorum, qui peccata curabilia perpetrarunt, & hos aſſerit ad tempus exerceri pœnis, donec ſcelus eluatur. Tertium eorum, qui peccata incurabilia commiſerunt, & hos dicit in tartarum dejici in æternum puniendos, quorum ſupplicia ipſis quidem nihil profint, ſed aliis tamen profint ad exemplum, & Virgilius quoque id non tacuit, ubi ait Æneid. 6.

— Sedet, æternumque ſedebit
Infelix Theſeus, Phlegiaſque miſerrimus omnes
Admonet, & magna teſtatur voce per umbras:
Diſcite juſtitiam moniti, & non temnere divos.

Sed de his ſatis.

Diſputatio tota decem capitibus continetur. Primo, oſtendemus eſſe Purgatorium. Secundo, id fide tenendum. Tertio, quibus perſonis conveniat, an juſtis, an peccatoribus omnibus, an quibuſdam tantùm. Quarto, de ſtatu eorum qui ſunt in Purgatorio, an videlicet certi ſint de ſalute. Quinto, poſſint ne mereri ac demereri. Sexto, de loco Purgatorii. Septimo, de tempore quo durat. Octavo, de ipſa pœna, qualis ſit, & à quibus infligatur. Nono, de remedio pœnæ. Decimo, de ſepultura corporum.

C A-

CAPUT III.

Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti veteris.

PRimum igitur Purgatorium esse, quinque generibus argumentorum probabimus. Afferemus enim primò, Scripturas Testamenti veteris. Secundò, Scripturas Testamenti novi. Tertiò, Concilia. Quartò, Patres. Quintò, rationes, & tum demum solvemus argumenta. Primus locus habetur 2. Machab. cap. 12. ubi posteaquam Scriptura narravit, Judam Machabæum misisse in Hierusalem 12000. drachmarum argenti in sacrificia pro mortuis expendenda, subjungit: *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.*

Hinc enim sequitur. Primò, posse mortuos post hanc vitam à peccatis solvi, & proinde esse Purgatorium. Secundò, sacrificia, & orationes vivorum prodesse defunctis. Tertiò, non expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias, ut Lutherus dicit: Nam isti pro quibus orari jussit, mortui erant morte violenta, & pro religione, tamen credebat Judas adhuc illos non plenè esse purgatos. Quartò, posse hominem sanctè & piè mori, & tamen habere debitum aliquod solvendum, vel propter venialia peccata non remissa in vita, vel propter satisfactionem pro mortalibus remissis non plenè expletam: Nam Scriptura hoc loco dicit eos, pro quorum peccatis jussit orari Judas, cum pietate dormitionem accepisse. Quintò, hoc esse de fide.

Ad hunc locum respondent adversarii. Primò, librum hunc non esse canonicum, cùm auctor ipse in fine libri veniam petat, si qua in re erraverit: *Ergo*, inquit Brentius, *demus illi veniam quòd erraverit, cùm suffragia pro defunctis laudavit.*

Secundò, quia saltem hæc pars non potest esse canonica (*sanctè & piè de resurrectione cogitans, nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum pro defunctis orare*) continet enim exploratum errorem quòd nimirum animæ cum corporibus moriantur & resurgant, alioqui non esset superfluum & vanum orare pro mortuis, etiamsi non resurgerent. Addit Ochinus, ex hac ipsa particula tolli posse Purgatorium: Nam si Purgatorium esset, etiamsi resurrectio mortuorum non esset, non tamen fuisset vanum orare pro mortuis, quia profuisset illis oratio ad liberationem à pœnis Purgatorii.

Tertiò, quia illa conclusio: *Sancta ergo & salubris est cogitatio &c.* non videtur historico convenire, & fortè erat annotatio aliqua marginalis, & inde in textum violenter intrusa est.

Quartò, quia non fit mentio in hac Scriptura Purgatorii, sed solùm resurrectionis; dicitur enim Judas jussisse orare pro mortuis sanctè, & piè de resurrectione cogitans.

Quintò, quia sacrificia, & orationes jubentur fieri à Juda Machabæo pro illis, quos constabat in peccato mortali decessisse; nam ibidem habemus reperta fuisse sub tunicis omnium illorum occisorum quædam de donariis idolorum, quæ illi rapuerant contra expressam prohibitionem Deuteronom. 7. *Invenerunt*, inquit, *sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Jamnium fuerunt, à quibus lex prohibet Judæos.* Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse, ergo vel superstitiosum fuit factum hoc Judæ, vel non orarunt ut animas illas juvarent, sed solùm ut seipsos consolarentur.

Sextò, quia non sequitur: oratum & sacrificatum est pro mortuis, ergo erant in Purgatorio; nam potuerunt, pro quibus orabatur, esse in inferno, & & potuerunt qui orabant, orare & sacrificare, ut pium erga eos affectum, & memoriam ostenderent, & seipsos consolarentur.

Septimò, quia Scriptura ista non profert legem aliquam, aut decretum, sed solùm unius hominis exemplum, non tenentur autem imitari, immò nec possumus omnia exempla Scripturarum. Neque obstat quòd laudatur hoc loco exemplum Judæ; nam in eodem libro laudatur exemplum Raziæ, qui se occidit, 2. Machab. 14.

Ad primum dico, lib. Machabæorum non esse Canonicum apud Judæos, sed apud Christianos esse, siquidem Ecclesia universa legit hunc librum in Missa, & legebat jam olim, ut patet ex epistola Petri Cluniacensis contra Petrobrusianos, & tamen prohibitum fuerat in Concilio III. Carthag. cap. 47. ne ullus liber legeretur in Ecclesia sub nomine divinorum librorum, nisi canonicus esset. Præterea enim numerat cum divinis libris, ex Conciliis Carthaginens. III. canon 47. ex Pontificibus, Innocentius I. in epist. ad Exuperium, cap. ult. ex Patribus, August. lib. 18. Civ. Dei cap. 36. ubi sic ait: *Libros Machabæorum non Judæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.*

Ex quibus testimoniis refellitur mendacium impudentissimum Ochini, qui in Dialogo de Purgatorio sic ait: *Quòd apocryphi sint, ex Laodicensi, & Africana Synodo manifestum est, immò ex omnibus sacris doctoribus qui sacrorum librorum catalogum percensentes, de Machabaicis nullam mentionem faciunt.* Hæc ille. Qui quàm apertè mentiatur, facilè cognoscet, qui legerit Carthagin. Concilium III. quod Ochinus Africanum vocat, & præterea Innocentium loco citato, Augustin. lib. 2. de doctrina Christiana cap. 8. Gelasium in decreto de libris canonicis, quod edidit in Concilio 70. Episcoporum, Isidorum lib. 6. etymologiarum, cap. 1. aliosque Patres à nobis citatos lib. 1. de Verbo Dei, cap. 15.

Respondet Petrus Martyr in cap. 3. 1. Corinth. ab Augustino, & Ecclesia ipsa hunc librum receptum in Canonem, non eorum librorum, qui valent ad confirmanda dogmata, sed eorum qui valent ad morum ædificationem, & probat: quia August. lib. 2. contra epist. Gaudentii, cap. 23. dicit hunc librum non esse paris auctoritatis cum lege, prophetis & Psalmis, sed tamen utilem esse si sobriè legatur. Item quia Cyprianus in expositione Symboli dicit, hos libros non valere ad probanda dogmata.

At perfidè agit Pseudomartyr; nam August. adeò putabat hunc librum valere ad confirmanda dogmata, ut lib. 1. de cura pro mortuis, cap. 1. ex solo hoc libro argumenta petat ad probandum orandum esse pro mortuis, & hoc esse dogma fidei idem August. docet, cum in lib. de hæres. cap. 53. ponit Aerium in numero hæreticorum, quia negaverat orationes pro defunctis. In 2. autem lib. contra Gaudentium, cap. 23. non dicit eos libros non esse pares Psalmis, Legi, & Prophetis in Ecclesia, sed apud Judæos: *Et hanc quidem Scripturam*, inquit, *quæ appellatur Machabæorum, non habent Judæi sicut Legem, & Prophetas, & Psalmos, sed recepta est ab Ecclesia non inutiliter, si sobriè legatur, vel audiatur.* Ex quo apparet insignis fraus Martyris. Quod autem Augustin. dicit, debere sobriè legi, non ideò dicitur, quia sint in hoc libro aliqui errores, sed propter exempla eorum, qui se occiderunt, qui in hoc libro narrantur, & imitanda non sunt; quomodo etiam Genesis sobriè legenda est, ne putemus imitandum factum Judæ Patriarchæ, qui incestum perpetravit.

Dece-

Deceptus est autem idem Martyr, cum Cyprianum pro Ruffino adduxit; illa enim Symboli explicatio, Ruffini est, non Cypriani, ut patet ex præfatione, ubi auctor indicat, se esse Aquilejensem, & Aquilejæ baptizatum, & educatum, & ibidem meminit Phorini hæretici, qui centum annis Cypriano posterior fuit; & ubi libros sacros enumerat, ibidem meminit Donati, Manichæi, Arii, Eunomii, aliorumque hæreticorum, qui post Cypriani obitum exorti sunt. Neque mirum esse debet, si Ruffinus hos libros non esse canonicos putavit: Nam libri Machabæorum sunt ex eorum numero, de quibus aliquando etiam inter Catholicos dubitatum est, & postea tamen ab universa Ecclesia, tamquam verè canonici, recepti sunt.

Ad probationem dico, auctorem non petere veniam errorum, sed elocutionis, quomodo etiam B. Paulus excusat sermonis sui imperitiam.

Ad secundum dico, ideò videri ineptam sententiam hujus libri, quia non observatur apud Judæos olim fuisse usitatissimum, habere pro eadem quæstione illam de resurrectione & illam de animorum immortalitate, & si revera distinctæ sunt. Nam apud Judæos, qui negabant unum, negabant alterum, ut Sadducæi; & qui unum fatebantur, fatebantur alterum, ut Pharisæi, ut patet Actor. 23. Nec immeritò; nam cùm anima rationalis sit vera forma corporis, & proinde vera pars hominis, non est verisimile, Deum voluisse animam perpetuò vivere sine corpore. Hinc Dominus Matth. 22. probaturus Sadducæis resurrectionem, utitur illo testimonio Scripturæ: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob*, & subjungit: *Non est Deus mortuorum, sed viventium*, ex quibus inferre intendit, ergo mortui resurgunt.

At hoc argumentum nihil concludit, nisi præsupponatur, quæstionem de immortalitate animorum, & de resurrectione corporum accipi pro una & eadem; posset enim alioquin negari consequentia. Nam Deus erit Deus viventium, etiam si mortui non resurgant, quandoquidem animi ipsi vivunt. Pari ratione Apostolus cùm ait 1. Corinth. 15. *Quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? comedamus, & bibamus, cras enim moriemur*; nisi præsupponat animas esse mortales, si corpora non resurgunt, nihil concludit. Nam si animus est immortalis, etiamsi corpora non resurgant; multum proderit jejunare, & bene vivere, quia proderit ad gloriam animæ acquirendam. Scriptura ergo libri Machabæorum loquitur omnino eodem modo, quo hìc B. Paulus, & idem præsupponit. Vult enim dicere; Si mortui non resurgunt, inde sequi, animas esse mortales, & proinde superfluum & vanum orare pro mortuis, nisi speretur resurrectio.

Ad tertium dico, in textu Græco non haberi particulam; Ergo, sic enim legimus: εἶτ' ἐμβλέψαι τοῖς μετ' εὐσεβείας κοιμωμένοις κάλλιστον ἀποκείμενον χαρισήριον, ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἡ ἐπίνοια, ὅθεν περὶ τῶν τεθνηκότων τὸν ἐξιλασμὸν ἐποιήσατο, τοῦ ἀμαρτίας ἀπολυθῆναι, hoc est: *Deinde considerans, iis, qui cum pietate obdormierant optimam repositam gratiam, qua sancta & pia consideratio fuit, idcò pro mortuis expiationem fecit, ut à peccato solverentur*. Tamen sensus est omnino idem. Nec potest rejici Latina lectio, quin rejiciatur etiam Græca. Neque est insolitum historicis, aliquid interdum colligere ex rebus gestis, quod ad imitationem, & bonos mores pertineat.

Ad quartum dico, non esse necesse fieri mentionem expressam Purgatorii, cùm satis apertè colligatur ex iis, quæ hìc habentur. Non enim de nomine, sed de re ipsa contendimus. Neque verò cùm dicitur Judas jussisse orare pro mortuis, benè & religiosè de resurrectione cogitans, sensus est, jussisse eum orare pro mortuis, ut resurgerent, sed est sensus, Judam, cùm religiosè cogitaret resurrectionem futuram, & proinde animas esse immortales, & formidaret ne animæ interfectorum militum suorum, propter peccatum aliquod, in alio sæculo punirentur, jussisse pro eis orari & sacrificari, ut à peccatis solverentur, ut in fine capitis exprimitur.

Ad quintum dico, peccatum illorum aut fuisse veniale, quia fortè ignorabant legis prohibitionem, & non acceperunt ex donariis illis in honorem idolorum, sed solùm diripiendi cupiditate, quæ venialis esse potest; aut certè si mortale fuit, in mortis articulo milites illos doluisse de peccato, & quoad culpam remissum illis fuisse, juxta illud Psalm. 77. *Cùm occideret eos, quærebant eum, & revertebantur*; aut saltem Judam Machabæum ita existimasse, alioqui non diceret Scriptura, eum considerasse eos, qui cum pietate obdormierant, optimam habere repositam gratiam. Adde ultimò, saltem incertum fuisse statum illorum, & propterea licuisse pro eis orare, etiamsi damnati fuissent.

Ad sextum dico, nostram consequentiam non esse istam, orarunt pro illis, ergo erant in Purgatorio; sed, orarunt pro quibusdam defunctis, ergo existimarunt posse fieri, ut illi essent in Purgatorio; vel istam, laudatur in Scriptura oratio pro defunctorum peccatis, ergo Purgatorium est in alia vita: Nam alioquin frustrà oraretur, & Scriptura erraret laudando ejusmodi orationem. Quòd autem hoc loco laudetur oratio pro expiatione peccatorum, & non pro humano affectu ostendendo, patet, tum ex eo, quòd occasio hujus orationis fuit peccatum illorum mortuorum detectum ob donaria inventa sub vestibus eorum, ut historia dicit, tum ex eo, quòd expressè dicitur Judas misisse 12000. drachmas offerri sacrificium pro peccatis mortuorum, & infrà, ut à peccatis solvantur.

Adde, quòd si nullum esset Purgatorium, liceret quidem flere ad humanum affectum ostendendum; at orare non item. Quorsum enim oratio pro illis, qui aut non egent, aut juvari non possunt?

Ad septimum dico, argumentum non sumi ab exemplo unius hominis, sed partim ab antiquo & solemni ritu Ecclesiæ Testamenti veteris; partim à testimonio infallibili scriptoris sacri. Quod enim hic fuerit solemnis ritus Ecclesiæ, patet, cùm hoc loco dicitur: *Omnes qui cum Juda erant ad preces conversos*, & deinde: *Collatione facta*, idest, singulis conferentibus aliquid, collectam esse multam pecuniam, & missam à Juda, nomine omnium in Hierusalem, ad sacrificia pro mortuis; & hoc quidem magnum est argumentum: sed majus est, ad fidem Catholicam faciens, quod sumitur à verbis Scripturæ sacræ laudantis orationem pro peccatis mortuorum tamquam sanctam, piam & religiosam. Neque valet instantia de laude Raziæ, qui se occidit; Nam, ut Augustinus ostendit lib. 2. contra epist. Gaudentii, cap. 23. Razias laudatur, quòd fortiter & viriliter egerit, non quòd piè & sanctè, vel, si volunt probari hoc factum ab auctore hujus libri, potiùs dicendum est, habuisse Raziam peculiarem inspirationem, & præceptum Dei, ut hoc faceret sicut habuit Sampson, teste Augustino lib. 1. de Civ. Dei cap. 21. quàm dicendum esset, hunc auctorem potuisse errare. Præter hunc locum sunt alia quædam, quæ solùm probabiliter suadent, & quibus tamen sancti Patres usi sunt. Igitur ea quoque hìc breviter adnotabimus.

Secundus locus est Tobiæ 4. *Panem tuum & vinum super sepulturam justi constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus*. Hujus loci non potest esse alius sensus, quàm is, quem communiter expositores

res tradunt, videlicet; Inſtrue convivium, & voca fideles pauperes, ut ipſi poſt acceptam eleemoſynam orent pro anima defuncti. Hinc enim nata eſt illa conſuetudo, quæ & olim in Eccleſia fuit, & nunc etiam eſt, ut affines defuncti convivium faciant, & mittant etiam cibum & potum pauperibus & religioſis, ut orent pro anima defuncti. Chryſoſtomus hom. 32. in Matth. *Cur*, inquit, *poſt mortem tuorum pauperes convocas? Cur Preſbyteros, ut pro eis velint orare obſecras?* Neque valet quidquam commentum Munſteri, qui interpretatur nomine ſepulchri, ora pauperum juſtorum, quia ſcriptum eſt Pſ. 5. *Sepulchrum patens eſt guttur eorum*, ut ſenſus ſit; Pone panem tuum in ore juſtorum, ut non moriantur fame. Hæc enim falſa expoſitio eſt. Primò, quia nuſquam Scriptura vocat ſepulchrum os juſti, ſed ſolùm os peccatoris, unde exhalant fœtores vitiorum. Secundò, quia Tobias in eodem capite multis verbis commendaverat pauperes vivos, & deinde tranſiit ad commendationem mortuorum, ut in litera patet.

Tertius locus eſt 1. Reg. ult. ubi legimus, quòd habitatores Jabes Galaad audita morte Saul, jejunaverunt ſeptem dies. Et 2. Reg. 1. David flevit, & jejunavit pro Saule, & Jonatha, & aliis occiſis, quod idem fecit pro Abner, 2. Regum 3. Quamvis enim hæc videbantur fieri in ſignum doloris & triſtitiæ, tamen credibile eſt, præcipuè facta eſſe ad juvandas animas defunctorum, ut Beda exponit in fine commentarii in lib. 1. Reg. id quod ex duobus colligimus. Primò, ex eo, quòd irrationabile fuiſſet in ſignum doloris ſeptem dies jejunare. Secundò, ex eo, quòd David 2. Reg. 12. jejunavit, & oravit pro filio ſuo infantulo, dum ægrotaret; poſtea verò quando audivit eum eſſe mortuum, non ampliùs jejunavit, quo facto ſuo oſtendit, ſe jejunare ſolitum, ut aliquid à Deo impetraret; ideo enim pro morte pueri non jejunavit, quia ſciebat, non eſſe puerum ad vitam rediturum, & præterea eum ſuffragiis non egere, quò etiam ſpectat illa ſollicitudo Patriarcharum, qui cupierunt in terra promiſſionis ſepeliri, Geneſ. 47. & 50. nimirum ut eſſent participes precum & ſacrificiorum, quæ ibi offerebantur.

Quartus locus eſt Pſal. 37. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Etſi enim hæc verba variè exponi poſſint, tamen B. Auguſtinus ita exponit, ut in furore argui à Deo, ſit in æternum damnari; in ira corripi, ſit puniri ſeverè poſt hanc vitam, ad correptionem tamen & emendationem. Unde ſubdit: *In hac vita*, inquit, *purges me, talem me reddas, cui jam emendatorio igne non opus ſit &c.* Eodem modo exponit Beda, Haymo, Dionyſius Carthuſianus, & alii.

Quintus locus eſt Pſal. 65. *Tranſivimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.* Hic etiam locus poteſt habere varios ſenſus, tamen Origenes hom. 25. in Num. & B. Ambroſius in Pſalm. 36. & ſerm. 3. in Pſalm. 118. exponit per aquam, Baptiſmum; per ignem, Purgatorium: *Hic*, inquit, *per aquam, illic per ignem; per aquam ut abluantur peccata; per ignem ut exurantur.*

Sextus locus eſt Iſa. 4. *Purgabit Dominus ſordes filiorum & filiarum Sion, & ſanguinem emundabit de medio eorum ſpiritu judicii, & ſpiritu combuſtionis.* Hunc locum exponit de pœna Purgatorii B. Auguſtinus lib. 20. de Civit. Dei cap. 25.

Septimus locus eſt Iſai. 9. *Succenſa eſt quaſi ignis impietas, & ſpinas devorabit*: Baſilius in hunc locum dicit, per confeſſionem peccatum arefieri, ut igne Purgatorio poſt hanc vitam abſumi poſſit, & ex hoc loco probat.

Octavus locus eſt Michææ 7. *Ne lætere, inimica mea; nam ſi cecidi, reſurgam; cùm ſedero in tenebris, iram Domini portabo, donec cauſam meam judicet. Adducet me in lucem, videbo juſtitiam ejus.* Hunc locum afferri ſolitum pro Purgatorio, docet Hieronymus in cap. ult. Iſa. & Gloſſa ordinaria exponit; Iram Domini portabo hìc vel in Purgatorio.

Nonus locus eſt Zach. 9. *Tu autem in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua.* Etſi enim hunc locum adducunt paſſim pro liberatione Patrum ex limbo, tamen meliùs convenit liberationi animarum ex Purgatorio, quas Chriſtus eduxit, cùm eò deſcendit poſt mortem ſuam. Primò, quia iſti rectiùs dicuntur vincti. Secundò, quia in Purgatorio non eſt aqua conſolationis, quæ eſt in limbo: ut patet Luc. 16. de Lazaro: *Hic verò conſolatur.* Unde Auguſtinus epiſtol. 99. ad Evodium, & lib. 12. in Geneſ. cap. 33. contendit, Chriſtum, cùm deſcendit ad inferos, non ſolùm Patres inviſiſſe, ſed etiam eos, qui cruciabantur in inferno, ideſt, in Purgatorio, & multos eorum inde liberaſſe.

Decimus locus eſt Malach. 3. *Ipſe ſedebit quaſi ignis conflans, & purgabit filios Levi, & colabit eos &c.* Hunc locum exponunt de pœna purgatoria Origenes hom. 6. in Exod. S. Ambroſius in Pſalm. 36. B. Auguſtinus lib. 20. de Civ. Dei cap. 25. & B. Hieronymus in hunc locum, & quamquam pœna illa purgatoria non eſt ea, de qua nunc agimus: Nam illa purgabit viventes, nos autem agimus de pœna mortuorum; tamen inde rectè infertur Purgatorium. Nam ideò tunc præcedet tribulatio graviſſima, & poſtea etiam ignis deſcendet, & purgabit celerrimè omnes reliquias peccatorum in hominibus juſtis, quia, ut Irenæus etiam notat in fine lib. 5. tunc repentè Eccleſia, quæ eſt in terris, aſſumenda erit ad ſponſum, nec erit tempus purgationis ulteriùs, ut nunc eſt poſt mortem ante judicium.

CAPUT IV.

Purgatorium eſſe probatur ex Teſtamento novo.

PRimus locus eſt Matth. 12. ubi dicit Dominus, eſſe quoddam peccatum, quod non remittitur neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Hinc enim colligunt ſancti Patres, quædam peccata remitti in futuro ſæculo per orationes, & ſuffragia Eccleſiæ: ita B. Auguſt. lib. 21. de Civit. Dei cap. 24. & lib. 6. in Julianum cap. 5. B. Gregorius lib. 4. Dialogorum cap. 39. B. Beda in cap. 3. Marc. B. Bernardus hom. 66. in Cant. qui hoc ſolo teſtimonio contentus fuit contra hanc hæreſim. Item Petrus Cluniacenſis in epiſtola contra Petrobruſianos. Rabanus lib. 2. de Inſtitut. Cleric. cap. 44. & omnes Gloſſæ, ut ordinaria, interlinearis &c.

At contra hunc locum objicit primò, Petrus Martyr, hæc dici per exaggerationem. Reſpondeo, hoc modo poterimus etiam tollere infernum, & dicere eſſe exaggerationem, cùm dicitur: *Ite in ignem æternum.* Præterea exaggeratio non debet eſſe inepta, qualis eſt, cùm fit partitio, & uni membro nihil reſpondet.

Secundò, dicunt aliqui eſſe comminationem. Reſpondeo eodem modo.

Tertiò, objiciunt alii, Chriſtus comparat peccatum in Spiritum Sanctum cum graviſſimis peccatis mortalibus, cum blaſphemia in Patrem, & in Filium; ergo ſi vellet dicere, aliqua peccata poſſe remitti in alio ſæculo, intelligeret maximè de iis, quibuſcum

buſcum comparabat tunc peccatum in Spiritum ſanctum; at hoc eſt falſum, quia ſola venialia dimittuntur, per nos, in alio ſæculo &c. Reſpondeo, Chriſtus loquitur de perfecta remiſſione, quæ complectitur remiſſionem culpæ & pœnæ, quomodo peccata graviſſima remittuntur etiam in alio ſæculo, quia ibi completur eorum remiſſio.

Quartò, inquiunt, Chriſtus videretur ſignificare, graviora peccata remitti in futuro ſæculo, in hoc autem ſolùm leviora, ſi aliqua ibi remitti vellet, alioqui non diceret: Neque in hoc ſæculo, neque in futuro, ſed econtrariò dixiſſet: Non dimittetur, neque in futuro, neque in hoc; ut oratio creſcat. Reſpondeo, orationem creſcere, quia in futuro majus ſpatium eſt diluendi peccata, quàm hìc; & præterea præponitur hoc ſæculum, quia hic inchoatur, ibi perficitur remiſſio delictorum.

Quintò, objicit Calvinus, Dominus loquitur de remiſſione culpæ, ergo malè allegaris hunc locum pro remiſſione pœnæ Purgatorii. Reſpondeo, in Purgatorio remitti etiam culpas ſaltem veniales; præterea falſum eſt, loqui Chriſtum de ſola culpa. Hìc enim eſt ſenſus; Peccatum in Spiritum ſanctum non remittitur in hoc ſæculo, nec in futuro, neque quantum ad culpam, neque quantum ad pœnam, cùm alia peccata vel remittantur in hoc ſæculo, quoad culpam, & in alio interdum quoad pœnam, ut mortalia; vel & hìc & ibi quoad culpam, & quoad pœnam, ut venialia.

Sextò, inquit Calvinus, in hoc ſæculo & in futuro, vult dicere; In hoc judicio & in noviſſimo non remittetur, & ſic nulla fit mentio Purgatorii. At contra; nam qui erunt illi, quibus hìc non eſt remiſſum, & in judicio remittetur; nonnè illi, qui aut venialium purgatione indigebunt, aut ſolius pœnæ debitores erunt? Qui enim hinc cum injuſturia decedunt, certè in judicio non abſolventur.

Septimò, objicit Petrus Martyr, quia ex negatione non ſequitur affirmatio in bona Dialectica: non licet inferre, peccatum in Spiritum ſanctum non remittitur in futuro ſæculo, ergo quædam alia peccata in eo remitti poſſunt, ſicut non bene ſequitur, Rex Philippus non eſt Rex Venetorum, ergo aliquis alius eſt Rex Venetorum. Et confirmat Ochinus; Nam potuit Chriſtus dicere: Hoc peccatum non remittetur in hoc ſæculo, neque in inferno: & tamen non colligeremus inde, quædam peccata remitti in inferno.

Reſpondeo, non ſequi ſecundùm regulas Dialecticorum, id quod inferimus ex verbis Domini, ſed tamen ſequi ſecundùm regulam prudentiæ, quia alioqui faceremus Dominum ineptiſſimè loquutum. Ineptè enim diceret: Hoc peccatum non remittetur, neque in hoc ſæculo, neque in futuro, ſi in futuro nullum remittitur; ſicut ineptè loqueretur qui diceret: Rex Philippus non abſolvet te neque in aula Hiſpaniæ, neque in aula Franciæ. Non autem loqueretur ineptè, ſi diceret, neque in aula Hiſpaniæ, neque in aula Brabantiæ. Unde Joan. 19. cùm dixiſſet Chriſtus: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*. Intulit Pilatus: *Ergo Rex es tu*; nec reſpondit Chriſtus, non bene ſequi ex negativo affirmativum, ſed approbavit. Neque valet ſimilitudo allata ab Ochino; nam Chriſtus non potuit dicere: Neque in hoc ſæculo, neque in inferno, niſi ineptè loqui voluiſſet, tum quia ſæculum tempus eſt, infernus verò locus; proinde, non opponuntur, ſicut ſæculum præſens, & futurum: tum etiam, quia in inferno conſtat nullam fieri remiſſionem.

Octavò, objiciunt illud: *Neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, idem ſignificare, quod numquam, ſive in æternum, ut expoſuit Marcus, qui cap. 3. ita ait: *Non habet remiſſionem in æternum*. Et ſicut Petrus ait Joan. 13. *Non lavabis mihi pedes in æternum*.

Reſpondeo, non debere exponi Matthæum per Marcum, ſed potiùs Marcum per Matthæum, cùm Matthæus pluribus verbis utatur, & conſtet Matthæum copioſiùs ſcripſiſſe, & Marcum feciſſe quaſi compendium ex Evangelio Matthæi. Neque ita accepit Marcus vocem, In æternum, ſicut Petrus apud Joannem. Nam ineptè dixiſſet Petrus: non lavabis mihi pedes, neque in hoc ſæculo, neque in futuro, cùm in futuro non laventur pedes. Non autem ineptè dixit Dominus apud Matthæum: *Non remittetur neque in hoc ſæculo, neque in futuro*. Itaque Petrus apud Joannem accepit vocem: *In æternum*, impropriè pro ſolo tempore hujus vitæ, Marcus autem propriè pro toto ſpatio hujus ſæculi & futuri. Præterea aut Chriſtus dixit, ut habet Matthæus, vel ut habet Marcus, vel utroque modo, ſi primum vel tertium, habeo intentum; ſi ſecundum, quamquam hoc non eſt probabile, tunc Matthæus, duce Spiritu ſancto, expoſuit verba Chriſti, & niſi ineptè expoſuerit, indicavit, in alio ſæculo dimitti aliqua peccata.

Nonò, dicunt eſſe phraſim Hebraicam. Reſpondeo, falſum eſſe, phraſis quidem Hebraica eſt illa Petri: *In æternum*; dicunt enim paſſim Hæbræi לְעוֹלָם etiam de rebus temporalibus: *At neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, non eſt propria phraſis Hebræorum. Neque Marcus phraſi Hebraica utitur, ſed propriè loquitur.

CAPUT V.

SEcundus locus 1. Corin. 3. ubi Apoſtolus dicit: *Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem*. Nota in primis, locum iſtum Apoſtoli 1. Cor. 3. eſſe unum ex difficillimis, & utiliſſimis totius Scripturæ: Nam ex eo ſtatuunt Catholici duo Eccleſiaſtica dogmata, Purgatorium, & venialia peccata contra hæreticos & hæreticorum fautores, qualis in primis fuit Eraſmus, qui annotatione in hunc locum conatur oſtendere, nec Purgatorium, nec peccata venialia ex hoc loco ſtatui poſſe.

Quòd ſit difficillimus, teſtatur Auguſtinus lib. de fide & operibus cap. 15. *Diligenter*, inquit, *oportet attendere, quomodo accipienda ſit Apoſtoli Pauli illa ſententia planè ad intelligendum difficilis, ubi ait: Si quis autem ſuperadificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum &c.* Et infrà: *In his deputanda eſt qua Petrus dicit, eſſe in Scripturis ejus quædam difficilia intellectu, qua non debent homines pervertere ad proprium ſuum interitum*. Et cap. 16. *Fateor*, inquit, *me malle audire intelligentiores atque doctiores*. Idem repetit q. 1. ad Dulcitium.

Nos igitur, ut locum iſtum diligenter explicemus, exponemus primùm Metaphoram, qua Apoſtolus uſus eſt: deinde proponemus, & ſolvemus difficultates, quæ circa hunc locum occurrunt. Quantum ad primum, hæc ſunt Apoſtoli verba: *Secundùm gratiam Dei, qua data eſt mihi, ut ſapiens Architectus fundamentum poſui. Alius autem ſuperadificat, unuſquiſque autem videat quomodo ſuperadificet; fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. Si quis autem ſuperadificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, lignum, fœnum, ſtipulam, unuſcujuſque opus manifeſtum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, & uniuſcujuſque opus quale ſit ignis probabit. Si cujus opus manſerit, quod ſuperadificavit, mercedem accipiet; ſi cujus opus arſerit detrimentum patietur, ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem.*

Utitur

Utitur autem Apoſtolus in hac ſententia ſimilitudine duorum Architectorum, quorum unus ſuper fundamentum lapideum & ſolidum erigit domum ex pretioſa materia & quæ ignem non timet, qualia ſunt aurum, & argentum, lapides pretioſi, ut Iaſpis, Porphireticus, Parius lapis. Nam ex auro & argento fiunt laminæ, & columnæ, ut de templo Salomonis legimus, ex lapide pario, & porphiretico etiam integri parietes erigi poſſunt. Alter verò ſuper ſimile fundamentum, ideſt, lapideum & ſolidum, erigit domum more pauperum ruſticorum ex aſſeribus & ſtipitibus, eamque tegit fœno & ſtipulis.

Hac poſita ſimilitudine, fingamus utrique domui adhiberi ignem, videbimus priorem nihil penitus læsi, & ſi Architectus intus fortaſſe ſit, ſimiliter nihil pati. At poſteriorem domum videbimus continuò ignem concipere, & brevi tempore totam conſumi, & ſi Architectus intus ſit, & velit ſalvus egredi, videbimus eum exire non poſſe, niſi per ignem. In quo tranſitu non quidem morietur, ſed tamen barba & capilli non egredientur incolumes, niſi fortaſſe fiat miraculum trium puerorum, qui in fornace Babylonica non comburebantur. Hæc eſt ſimilitudo, qua B. Paulus utitur, cùm ait: *Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem.*

Quantum ad ſecundum; quinque ſunt difficultates hujus loci. Prima, quid intelligatur per ædificantes. Secunda, quid intelligatur per aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, & ſtipulas. Tertia, quid intelligatur per diem Domini. Quarta, quid intelligatur per ignem, qui in die Domini unuſcujuſque opus probabit. Quinta, quid intelligatur per ignem, de quo dicitur: Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem. His explicatis, ſententia erit perſpicua.

Prima igitur difficultas eſt. Qui ſint Architecti, qui ſuperædificant. B. Auguſtinus lib. de fide & operibus cap. 16. & in Enchir. cap. 68. & alibi, cenſet omnes Chriſtianos dici hìc ab Apoſtolo Architectos, & omnes ſuperædificare ſuper fidei fundamentum, vel opera bona, vel mala. Idem mihi docere videntur, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophilactus, & Oecumenius in hunc locum.

Alii permulti docent, Architectos hìc ab Apoſtolo non vocari, niſi Doctores, & Prædicatores Evangelii; ita Ambroſius & Sedulius in hunc locum. Idem inſinuat Hieronymus lib. 2. in Jovinian. Idem recipiunt B. Anſelmus & B. Thomas in hunc locum, etiamſi priorem ſententiam non rejiciant. Idem multi recentiores, ut Dionyſius Carthuſianus, Lyranus, Cajetanus, & alii in hunc locum.

Utraque expoſitio eſt bona, & ex utraque deducitur aſſertio Purgatorii & peccatorum venialium, tamen magis literalis eſt poſterior, id quod patet manifeſtè ex verbis præcedentibus & ſequentibus ejus capitis; dixerat enim antea. *Ego plantavi, Apollo rigavit.* Deinde in eodem ſenſu ſtatim ſubjungit: *Ego ut ſapiens Architectus fundamentum poſui, alius autem ſuperædificat.* Et ibidem: *Qui plantat & qui rigat unum ſunt. Unuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem; Dei enim ſumus adjutores, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis.* Ubi apertiſſimè comparat ſe & alios prædicatores Evangelii agricolis, & architectis; populos autem qui docentur, comparat agris & ædificiis. Item in verbis ſequentibus iterum loquitur de Doctoribus, cùm ait: *Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe, ſtultus fiat, ut ſit ſapiens.* Et rurſum: *Nemo itaque glorietur in hominibus; omnia enim veſtra ſunt, ſive Paulus, ſive Apollo, ſive Cephas*, ideſt, nolite gloriari in Doctoribus & Prædicatoribus veſtris, & dicere: *Ego ſum Pauli, ego verò Apollo.* Nam omnes ſunt unum, & pro vobis omnes laborant. Itaque ſicut dixerat, ſe plantaſſe, & Apollinem rigaſſe, ita nunc dicit: Ego fundamentum poſui prædicans Chriſti fidem; alii autem ſuperædificant docentes ea, quæ ad vitam & mores pertinent, & etiam explicantes latiùs fidei noſtræ myſteria. Et in hac prima quæſtione conveniunt nobiſcum Calvinus, & Petrus Martyr, atque Ochinus.

Altera difficultas eſt paulò gravior; ſunt enim ſex ſententiæ. Quidam nomine fundamenti intelligunt fidem veram, ſed informem. Nomine auri, argenti, lapidum pretioſorum, opera bona. Nomine ligni, fœni, ſtipulæ, peccata mortalia; ita Chryſoſtomus in hunc locum, quem ſequitur Theophylactus.

At hoc defendi non poteſt. Primò, quia, ut Gregorius dicit lib. 4. Dialog. cap. 39. peccata mortalia potiùs compararentur ferro & plumbo. Secundò, quia ſequeretur, veram eſſe hæreſim Origenis, quòd omnes ſalvarentur, quia Apoſtolus dicit: Salvus erit quaſi per ignem.

Reſpondent Græci: Salvus erit, ideſt, nunquam penitus conſumetur, ſed quaſi per ignem, quia ſemper ardebit. Hæc ſolutio in primis eſt dura & coacta; deinde eſt contra omnem uſum loquendi Scripturarum: Numquam enim in Scripturis accipitur nomen Salutis in malam partem, ſed ſemper in bonam, ut in Concilio Florentino ante ſeſſionem primam Latini oſtenderunt. Præterea illud (*Per*) ſignificat tranſitum, non manſionem. Non dicit Apoſtolus: *Salvus erit, ſic tamen quaſi in igne; ſed Salvus erit quaſi per ignem*; ideſt, ad ſimilitudinem ejus, qui evadit mortem tranſiens per ignem. Denique ex communi conſenſu Doctorum. Nam ſumma conſenſione volunt alii omnes tam Græci, quàm Latini hunc locum intelligi de venialibus peccatis, quorum ſententias in quinta difficultate proferemus. Neque verò hinc putet aliquis, Chryſoſtomum negaſſe Purgatorium, vel peccata venialia. Nam Purgatorium eſſe ſæpiſſimè docet, ſed præcipuè hom. 3. in epiſt. ad Philip. & hom. 69. ad populum Antiochenum. Item peccata venialia concedit hom. 24. in Matth. in hoc verò loco aliter expoſuit, ut hæreſim Origenis refelleret, quæ docet, pœnas Gehennæ non eſſe æternas, ut patet ex ipſa homilia.

Secunda, ſententia eſt, nomine fundamenti intelligi Chriſtum, ſive fidei prædicationem; nomine auri, argenti, & lapidum pretioſorum intelligi Catholicas expoſitiones; nomine ligni, fœni, & ſtipulæ intelligi hæretica dogmata. Ita videtur docere commentarius Ambroſii, ita etiam Hieronymus exponens illud Iſaiæ 5. *Væ qui conjungitis domum ad domum.* Atque huc propendet Calvinus, Martyr, & Ochinus, qui docent, per ligna, fœnum, ſtipulas intelligi humanas traditiones & commenta, quæ pugnant cum verbo Dei.

Hæc ſententia minus defendi poteſt, quàm præcedens. Primò, quia hæretici non ſalvantur per ignem purgatorium, ſed damnantur ad ignem æternum. Secundò, quia hæretici non ædificant ſuper fundamentum, quod eſt Chriſtus, niſi nomine tenus. Omnis enim hæreſis quantumcumque de Chriſto magnificè loquatur, tamen non verum Chriſtum prædicat, ſed alium, quem ſibi finxit. Neque iſta ſententia, quam refellimus, eſt Ambroſii vel Hieronymi. Nam commentarius Ambroſii intelligit nomine ligni, fœni, & ſtipulæ, hæreſes quidem, & falſa dogmata, ſed per imprudentiam prolata, & ſine pertinacia: dicit enim, ejuſmodi Doctores ſalvos futuros per ignem purgatorium. Hieronymus verò apertè de hæreticis loquitur, ſed ex mente aliorum, non ſua; cùm enim poſuiſſet ſuam expoſitionem,

tionem, ſubdit: *Quidam autem*, inquit, *hæc de hæreticis intelligunt &c.*

Tertia ſententia, nomine fundamenti intelligit fidem vivam: nomine auri, argenti, & lapidum pretioſorum intelligit opera ſupererogationis: nomine ligni, fœni, & ſtipulæ intelligit omiſſionem conſiliorum, & affectum quendam carnalem ad bona hujus mundi, licitum quidem, ſed qui dolorem adfert, cùm illa bona amittuntur. Ita B. Auguſtinus lib. de fide & operibus cap. 16. quæ ſententia vera quidem eſt, ſed non conveniens huic loco, niſi cum illo carnali affectu intelligamus peccata ſaltem venialia; nam non dantur opera media in particulari. Aut ergo ille amor carnalis eſt bonus, aut malus; ſi bonus, quare ardebit more ſtipulæ; ſi malus, ergo ſaltem admixtum habuit peccatum veniale.

Quarta ſententia eſt eorum, qui exponunt per aurum, argentum &c. opera bona; per ſtipulam, fœnum &c. peccata venialia: ita B. Gregorius lib. 4. Dialogorum cap. 39. & alii, quæ bona eſt, ſed alia eſt melior.

Quinta eſt eorum, qui intelligunt per aurum, argentum &c. bonos auditores; per ſtipulas, malos auditores. Sunt enim auditores opificium Doctoris, & quidem Doctor ſalvus erit; ſed ex auditoribus alii ſic, alii non &c. Ita Theodoretus, & Oecumenius; at refellitur rectè à Chryſoſtomo; nam detrimentum tribuitur etiam Architecto, & ipſe dicitur ædificare ſtipulam, ergo non eſt ſola culpa & pœna auditorum.

Sexta ſententia, quam omnibus anteponimus, eſt, ut nomine fundamenti intelligatur Chriſtus, à primis prædicatoribus annunciatus, quales erant Apoſtoli, qui fidem Chriſti & Evangelium detulerunt ad eos populos, qui nihil unquam de Chriſto audierant. Hinc enim B. Paulus ait: *Ego plantavi, & ego ut ſapiens Architectus fundamentum poſui.* Hinc etiam qui primi in aliqua regione fidem prædicant, dicuntur Apoſtoli ejus regionis. Nomine verò auri, argenti, & lapidum pretioſorum intelligatur doctrina utilis & ſalutaris aliorum prædicatorum, qui eos docent, qui jam fidem receperunt, & docent non ſolùm verbo, ſed etiam exemplo, ita ut verè auditores ſuos ædificent, & promoveant in religione & pietate. Nomine autem ligni, fœni, & ſtipulæ intelligatur doctrina, non quidem hæretica, vel mala, ſed tamen curioſa, inutilis, ſupervacanea eorum prædicatorum, qui ad Catholicum populum Catholicè concionantur, ſed abſque eo fructu & utilitate, quam Deus requirit, ita ut ſicut priores cum magno merito concionantur, ita iſti non ſolùm ſine magno merito, ſed etiam non ſine peccatis venialibus concionentur.

Hæc expoſitio maximè probatur propter tria. Primò, quia (ut oſtendimus) nomine ædificantium intelliguntur ſoli Doctores, ergo nomine operis ipſorum intelligi debet doctrina.

Secundò, quia valdè convenit hæc ſimilitudo ſic explicata Doctoribus Corinthiorum. Erant enim plus æquoediti eloquentiæ & Philoſophiæ, quæ licèt ex ſe juvent, tamen interdum impediunt fructum concionum; quocirca B. Paulus de utroque Corinthios in hac epiſtola reprehendit.

Tertiò, quia hoc totum caput optimè explanatur, ſi quidem B. Paulus in hoc capite tres ſimilitudines poſuit. Primam, de agricolis plantantibus & rigantibus, qua ſolùm bonos Doctores complexus eſt. Secundam, de ædificantibus ſuper bonum fundamentum, qua non ſolùm bonos, ſed etiam malos Doctores comprehendit. Tertiam, de corruptoribus templi, qua ſolos malos contineri voluit, & malos non quomodocumque, ſed perfectè malos, ut hæreticos, errores pro veritate, & vitia pro virtutibus docentes, de quibus non dicit, quòd ſalvi erunt, quaſi per ignem, ſed quòd diſperdet illos Deus.

Tertia difficultas eſt de die Domini. Aliqui intelligunt nomine diei præſentem vitam, ſive tempus tribulationis, in quo diſcernuntur ſæpè boni à malis, ita B. Auguſtinus lib. de fide & operibus cap. 16. & Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39.

Hæc ſententia non videtur ad mentem B. Pauli. Primò, quia Græcè eſt dies cum articulo, ἡ γὰρ ἡμέρα, ex quo apparet certum quendam & definitum diem ſignificari, ſicut 1. Timoth. 4. *Quam reddet mihi Dominus in illa die.* Et 1. Tim. 2. *Certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem.* Et paulò infrà: *Det ei Dominus invenire miſericordiam in illa die,*

Secundò, quia præſens tempus non dicitur in Scripturis dies Domini, ſed dies noſtra, ſicut contra, tempus alterius vitæ dicitur dies Domini, non noſtra, ut Luc. 19. *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi*, Luc. 22. *Hæc eſt hora veſtra.* Galat. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Pſal. 74. *Cùm accepero tempus, ego juſtitias judicabo.* Sophoniæ 1. *Juxta eſt dies Domini magnus*, Joel. 2. *Veniet dies Domini, dies tenebrarum, & caliginis.*

Tertiò, tempore vitæ præſentis non declaratur opus uniuſcujuſque quale ſit. Tribulationes enim communes ſunt bonis & malis, juſtis & injuſtis.

Quintò, quia omnes Doctores intelligunt hanc diem eſſe diem judicii; licèt enim Auguſtinus & Gregorius docuerint poſſe diem illam referri ad hanc vitam, tamen in eiſdem locis docent, etiam poſſe intelligi de tempore futuro poſt hanc vitam. Verùm cùm dies judicii ſit duplex, una dies judicii particularis, altera dies judicii univerſalis, quidam, ut Cajetanus, & alii, volunt, Apoſtolum loqui de die judicii particularis. Primò, quoniam poſt hanc diem, de quo Apoſtolus loquitur, aliqui purgandi ſunt per ignem; id verò fieri non poteſt poſt diem ultimi judicii.

Secundò, quia ſi hæc dies, de qua Apoſtolus loquitur, eſſet dies ultimi judicii, ſequeretur nullum Sanctorum ingredi poſſe in cœlum ante diem judicii, qui eſt error damnatus in Concilio Florent. ſeſſ. ult. Conſequentia probatur; Nam in hac die ſunt examinanda omnia ædificia, & poſt examen aliqui ſtatim coronandi, aliqui puniendi. Præterea cùm nihil inquinatum intret in regnum cœlorum, ſi purgatio à venialibus non fieret, niſi in die ultimi judicii, omnes qui cum venialibus hinc migrant, expectare deberent eam diem, antequam in cœlum intrare poſſent.

Tertiò, quia Græcus textus non habet, revelabitur, ſed revelatur: ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, quoniam in igne revelatur. Dies autem ultimi judicii non revelatur, ergo de die judicii particularis loquitur, qui ſingulis diebus modò uni, modò alteri revelatur. Omnes tamen veteres videntur accepiſſe per illam diem, diem ultimi judicii, ut Theodoretus, Theophilactus, Anſelmus, & alii, quorum mihi videtur veriſſima ſententia, quamvis neutra repugnet Purgatorio.

Primò, quia ubique in Scripturis dies Domini, ſignificat diem ultimi judicii.

Secundò, quia dicitur in illa die, quo deſignatur una quædam certa dies, quo omnium hominum opera ſimul probantur; At dies judicii particularis non eſt una, ſed multiplex, neque in ea probantur omnium hominum opera.

Tertiò, quia dicit Apoſtolus: *Dies Domini declarabit*, quaſi dicat, tunc erunt omnia omnibus manifeſta, ut capite ſequenti dicit: *Donec veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſi-*

conſilia cordium; id autem non fiet, niſi in noviſſimo judicio.

Quartò, quia ſequitur, *Quia in igne revelatur*. Dicitur enim dies judicii revelari in igne, quia ultimum ſignum, & omnium notiſſimum erit conflagratio totius mundi, & propterea ſemper ferè dies judicii deſcribitur per ignem; ut Pſal. 96. *Ignis ante ipſum præcedet*. Joel. 2. *Ante faciem ejus ignis vorax*. 2. Theſſal. 1. *In revelatione Domini noſtri Jeſu Chriſti de cælo, cum Angelis virtutis ejus in flamma ignis*. 2. Pet. 3. *Elementa ignis ardore tabeſcent*. Quòd ſi non placeat hìc per ignem accipere ignem materialem, ſed ipſum judicium Dei, ut alii exponunt, adhuc non poteſt intelligi per hanc diem, niſi dies ultimi judicii; Nam tunc ſenſus eſt, quia in igne revelatur, ideſt, quia illa dies erit notiſſima propter judicium acerrimum, & maximum, quod in illa exercebitur; At dies judicii particularis non eſt notiſſima propter judicium, ſed magis propter mortem; Nam ipſum judicium particulare paucis eſt notum. Nec me movent argumenta in contrarium.

Ad primum dico, poſt judicium noviſſimum non fore purgatorium, & ideò illa verba: *Salvus erit, ſic tamen quaſi per ignem*, non ſignificant: ſalvus erit, dummodo priùs tranſeat per ignem, ſed: ſalvus erit, dummodo priùs tranſierit per ignem; ſive: ſalvus erit, ut illi qui per ignem tranſierunt.

Ad ſecundum dico, ſi hoc concluderet, ſequeretur, etiamſi Purgatorium non eſſet, neminem beatificari, vel damnari, ante diem judicii; nam Scriptura paſſim tribuit diſtributionem præmiorum & pœnarum ultimo judicio; immò & examen operum, ac ſententiam judicis, ut patet Matth. 25. & alibi. Sicut ergo ſententia fertur in morte uniuſcujuſque, & tunc incipiunt aliqui puniri, aliqui præmiari; & tamen dicuntur hæc eadem fieri in noviſſimo judicio, quia tunc fient coram toto mundo manifeſtiſſimè, & cum ſummo honore juſtorum, & ignominia impiorum, ita & examen fieri poteſt in morte uniuſcujuſque privatim, & iterum poſtea in ultimo judicio publicè.

Ad tertium dico, pro uno verbo quod hìc habetur in præſenti in Græco, haberi tria in futuro, nimirum φανερὸν γενήσεται, ἡμέρα δηλώσει, & πῦρ δοκιμάσει; & valde credibile eſt etiam illud unum ἀποκαλύπτεται in textibus correctioribus fuiſſe in futuro ἀποκαλύψεται, quandoquidem noſter interpres vertit revelabitur. Adde, quod frequentiſſimè tempus præſens non ponitur ad ſignificandam actionem certi temporis, ſed conſuetudinem, opinionem, profeſſionem, aut aliquid ſimile, ut: *Virum non cognoſco*, Luc. 1. ut ait B. Virgo, & Sadducæi dicebant: *Mortui non ſurgunt*. Et Carthuſiani dicunt: *Non veſcimur carnibus*. In hac difficultate diſſentimus à Calvino & Martyre; nam illi intelligunt Paulum de judicio particulari; ſed nihil hoc facit ad quæſtionem de Purgatorio.

Quarta difficultas eſt, quis ſit ignis, qui in die Domini uniuſcujuſque opus probabit. Aliqui intelligunt tribulationes hujus vitæ, ut Auguſtinus & Gregorius locis notatis, ſed hoc jam rejecimus. Alii intelligunt ignem æternum, verùm id eſſe non poteſt, nam ille ignis non examinabit ædificium ex auro & argento, immò nec ædificium ex ligno & fœno, ut patet. Alii videntur intelligere ignem conflagrationis mundi, qui judicium univerſale præcedet. Id quoque eſſe non poteſt, quia ille ignis non comburet niſi inimicos Dei, Pſal. 96. *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus*. Iſte autem, de quo Apoſtolus loquitur, omnes tanget, etiam eos, qui aurum & argentum ſuperædificaverunt. Præterea iſte ignis non poteſt probare opera, cùm ſit ignis materialis, & opera non ſint niſi in mente, quia tranſierunt.

Alii intelligunt de pœnis Purgatorii, ſed neque id rectè dici poteſt. Primò, quia ignis Purgatorii non probat opera eorum, qui ædificant aurum & argentum. At iſte ignis de quo loquimur: *Uniuſcujuſque opus quale ſit probabit*. Secundò, Apoſtolus apertè diſtinguit inter opera & operantes; & de iſto igne dicit, quòd comburet opera, non operantes; ait enim: *Si cujus opus manſerit*, &: *Si cujus opus arſerit*. At ignis Purgatorii, qui verus & realis eſt ignis, non poteſt opera comburere, quæ ſunt actiones tranſeuntes, & jam tranſierunt.

Denique ſequeretur, omnes homines etiam ſanctiſſimos tranſire per ignem Purgatorii, & ſalvari per ignem; nam per hunc ignem, de quo loquimur, omnes tranſeunt. At omnes tranſire per ignem Purgatorii, & ſalvari per ignem, eſt apertè falſum; nam Apoſtolus hìc apertè dicit ſolùm eos, qui ædificant ligna & fœnum ſalvandos quaſi per ignem. Eccleſia quoque perpetuò ſenſit ſanctos Martyres & Infantes poſt Baptiſmum morientes, mox in cœlum recipi ſine ullo tranſitu per ignem, ut Concilium Florentinum docet, ſeſſ. ult. Idem etiam Sancti Patres docent. B. Hieronymus lib. 2. in Jovin. & B. Auguſtinus in Pſalm. 37. *Si ædificarent*, inquit, *aurum, argentum, lapides pretioſos, de utroque igne ſecuri eſſent, non ſolùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus eſt impios, ſed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem ſalvi erunt*.

Supereſt igitur, ut dicamus hìc Apoſtolum loqui de igne ſeveri & juſti judicii Dei, qui non eſt ignis purgans vel affligens, ſed probans & examinans. Ita exponit Ambroſius in Pſalm. 118. concione 20. ſuper illud. Vide humilitatem meam: *Omnes nos*, inquit, *fornax probabit, ergo quia examinandi ſumus, ſic nos agamus, ut judicio probari mereamur divino, teneamus hìc poſiti humilitatem, ut cùm unuſquiſque noſtrum venerit ad judicium Dei, ad illos ignes, quos tranſituri ſumus, dicat, vide humilitatem meam &c.* Item Sedulius in hunc locum: *Examinationem judicii*, inquit, *igni volui comparare ſecundùm conſuetudinem Scripturarum*; eodem modo exponunt Dionyſius Carthuſianus, Lyranus, Cajetanus, & alii in hunc locum.

Quòd hæc ſententia veriſſima ſit, probatur primò, quia non aliter poteſt intelligi, quomodo ignis probet eos, qui aurum & argentum ædificarunt.

Secundò, quia hæc expoſitio optimè convenit verbis Apoſtoli, cùm ait: *Uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit; ſi cujus opus manſerit, mercedem accipiet; ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur*. Licèt enim opera tranſierint ab oculis hominum, & igne materiali examinari non poſſint, tamen non tranſierunt ab oculis Dei, ſed, ut dicitur Eccleſ. ult. *cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium*, & ea examinabit, & ſi cujus *opus manſerit*, ideſt, ſi cujus opus judicium Dei ſuſtinere potuerit, ſicut aurum ſuſtinet ignem, mercedem accipiet, probabitur, & coronabitur à Deo; ſi cujus opus arſerit, ideſt, ſi cujus opus judicium Dei non ſuſtinuerit, ſicut fœnum & ſtipula non ſuſtinent ignem, detrimentum patietur, reprobabitur & rejicietur.

Tertiò, quia judicium Dei rectiſſimè vocatur ignis, cùm ſit puriſſimum, celerrimum, efficaciſſimum, & maximè penetrativum; unde Dan. 7. *Fluvius ignens egredietur de ore ejus*. Et quoniam Deus totus eſt juſtitia, totus judicium, inde etiam in Scripturis vocatur ignis, Malach. 3. *Ipſe quaſi ignis conflans*. Et Hebr. 12. *Etenim Deus noſter ignis conſumens eſt*. Et in hoc non diſſentimus à Calvino & Martyre.

Quinta & ultima difficultas eſt, quid per ignem intelligatur, cùm ait : *Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem*. Aliqui intelligunt tribulationes hujus vitæ. At hoc non poteſt convenienter dici, quia tunc etiam qui ædificant aurum & argentum, ſalvarentur quaſi per ignem. Quocirca B. Auguſtinus & Gregorius, qui ſunt auctores hujus ſententiæ, cùm in ea non acquieſcerent, etiam aliam poſuerunt, de qua infra dicemus. Alii intelligunt ignem æternum, ut Chryſoſtomus & Theophylactus, ſed hoc jam refutavimus. Alii ignem conflagrationis mundi. Id quoque dici non poteſt, propter rationes antea poſitas; & præterea, quia ſequeretur eos qui habent peccata venialia, non poſſe ad beatitudinem pervenire ante diem judicii; nec enim intrabit in cœlum aliquid coinquinatum.

Calvinus & Martyr, Ochinus & Lutherus art. 37. intelligunt per hunc ignem judicium Dei, quod doctrinam veram approbat, falſam confutat, ſicut ignis perficit aurum, conſumit fœnum. Dicunt autem hoc judicium fieri, dum quis convertitur, & præcipuè in hora mortis, tunc enim illuſtrantur multi, & ſic intelligunt ſe deceptos, & jacturam feciſſe doctrinæ ſuæ, & confunduntur etiam, & erubeſcunt, & ſic per ignem ſalvi fiunt. Addit Martyr ſe non dubitare, quin B. Bernardus, B. Franciſcus, B. Dominicus, & alii Patres hoc modo ſalvi facti ſint, quia nimirum in morte à Deo illuſtrati intellexerunt, & damnaverunt errores ſuos de Monachatu, de Miſſa &c.

At contrà; Primò, quia iſtud judicium fit ſolùm in morte, adhuc vivente homine, vel poteſt fieri etiam poſt mortem: ſi poteſt fieri etiam poſt mortem, ergo poſt mortem fiet aliqua remiſſio & purgatio peccati, ſaltem per illam confuſionem, & pœnitentiam, quod ipſi nullo modo admittunt; hoc enim eſſet genus quoddam Purgatorii: ſi autem ſolùm in ipſa morte fit hoc judicium, peto, quomodo agetur cum illis, qui ſuperædificarunt lignum, fœnum, ſtipulas, & moriuntur repentè, ita ut non habuerint tempus pœnitentiæ? Iſti enim non ſalvantur quaſi per ignem, qui non habuerunt ignem iſtum judicii, & refutationis ſuorum errorum, nec tamen poſſunt damnari ad Gehennam, quia habuerunt Chriſtum in fundamento, & Paulus de omnibus talibus pronunciat, quòd ſalventur. Nec poſſunt etiam ſalvari, niſi admittatur purgatorium, quia cùm deceſſerint in peccato cum ſuis ſtipulis & fœno, non poſſunt ſalvari niſi per ignem.

Secundò, ignis iſte, de quo Paulus loquitur, afficiet pœna propriè & verè, præter jacturam ipſorum operum, & confuſionem, quæ inde oritur, ergo illud judicium confutans errores, non eſt ignis de quo hìc agitur. Probatur antecedens primò ex illo verbo, *ipſum detrimentum patietur*. Græcè ζημιωθήσεται mulctabitur, dabit pœnas. Nihil enim eſt apud Græcos frequentius quàm ζημιοῦσθαι θανάτῳ morte mulctari; Item ex illo, *ſalvus erit quaſi per ignem*, ſimilitudo tranſeuntis per ignem ſignificat pœnam, ac dolorem; qui enim tranſiret per ignem ſine ulla læſione, non diceretur tranſire per ignem, quaſi per ignem, ſed quaſi per flores, ut de ſancto Tiburtio legimus.

Tertiò, quia Apoſtolus opponit hunc tranſitum per ignem mercedi, ſicut enim dixerat : *Si cujus opus manſerit, mercedem accipiet*, ita nunc dicit, *ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur*, & : *ſalvus erit quaſi per ignem*. At illa merces ſignificat aliquid præter ipſum bonum opus, & præter lætitiam, quam ex ſe affert bonum opus. Non enim diceret, mercedem accipiet, ſi nihil aliud eſſet merces, quàm id quod ex ſe habebat, qui ædificavit aurum &c. ergo etiam detrimentum; & tranſitus per ignem ejus, qui ſuperædificavit ſtipulam, eſt aliqua pœna præter jacturam operum, & præter confuſionem, quam ex ſe affert.

Quartò, quia illud judicium confutans errores, non adfert detrimentum, ſed lucrum; nam eſt illuſtratio quædam mentis, ut ipſi dicunt, & veritatis cognitio; & ſicut qui habet auricalchum putans eſſe aurum, non exiſtimat detrimentum, ſi quis ei auricalchum illud auferat, & aurum verum donet; ita qui habebat errores in mente & per divinam illuſtrationem diſcit veritatem, non detrimentum patitur, ſed lucrum acquirit. At Paulus dicit : *Detrimentum patietur*, ergo &c.

Quintò, quia ſequeretur, omnes qui ſalvantur, ſalvari quaſi per ignem, contra Apoſtoli diſtinctionem; nam etſi Paulus hìc ſolùm agat de peccatis, quæ committuntur in docendo, tamen eadem eſt ratio omnium aliorum peccatorum. Sicut enim Deus judicabit doctrinam, ita etiam opera omnia. At ſecundùm Calvinum, & Lutheranos omnes, omnia opera noſtra, quamvis juſtiſſima videantur in oculis hominum, tamen peccata ſunt in oculis Dei, nec ferre poſſunt judicium divinum, ſed arguentur eo modo planè, quo falſa doctrina, quare ſi ignis, de quo Paulus loquitur, eſt judicium Dei, omnes ſalvabuntur quaſi per ignem. Nec valet reſponſio, quòd juſtorum opera non ſint arguenda, quia ſunt tecta per non imputationem, impiorum autem qui non ſunt per fidem juſtificati, arguenda ſint; nam Paulus cùm dicit : *Salvus erit quaſi per ignem*, loquitur de juſtis, qui ædificarunt ſtipulas, retento vero fundamento, ideſt, vera fide in Chriſtum.

Quod autem Martyr ait de Beatis, Bernardo, Dominico & Franciſco, impudentiſſimum eſt mendacium. Illi enim uſque ad ultimum ſpiritum commendaverunt ſuis perſeverantiam in Monaſterio, & obedientiam Romanæ Eccleſiæ. De S. Franciſco ſcribit D. Bonaventura, cap. 14. vitæ ejus : *Hora*, inquit, *tranſitus ſui propinquante, fecit fratres omnes exiſtentes in loco ad ſe vocari, & eos conſolatoriis verbis pro ſua morte demulcens, paterno affectu ad divinum eſt hortatus amorem, de patientia, & paupertate, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ fide ſervandis ſermonem protraxit; & inſuper adjecit : valete filii omnes in timore Domini, & permanete in eo ſemper; & quoniam futura tentatio & tribulatio appropinquat, felices qui perſeverabunt in his, quæ cœperunt, ego verò ad Deum propero, cujus gratiæ vos omnes commendo.* Hæc eſt Palinodia ſcilicet, quam ſomniat Pſeudomartyr Petrus.

Eſt igitur communis Theologorum ſententia, nomine ignis hoc loco intelligi pœnam aliquam purgatoriam, & temporalem, ad quam poſt mortem adjudicantur, qui in judicio particulari inveniuntur ædificaſſe lignum, fœnum, aut ſtipulam. Hæc expoſitio præterquam quòd optimè convenit textui, ſatis probatur ex communi conſenſu Patrum. Latini omnes hoc docent. Cyprianus lib. 4. epiſt. 2. ad Antonianum : *Aliud eſt*, inquit, *ad veniam ſtare, aliud ad gloriam pervenire; aliud miſſum in carcerem non exire, donec ſolvat noviſſimum quadrantem; aliud ſtatim fidei, & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia paſſione purgaſſe.* Hìc B. Cyprianus non meminit apertè hujus loci B. Pauli, ſed tamen cùm nuſquam in Scriptura fiat mentio ignis, ubi apertè de Purgatorio agitur, nihil dubium eſt, quin B. Cyprianus ad hunc locum reſpexerit.

Ambroſius in hunc locum : *Sed cùm*, inquit, *Paulus dicit (ipſe tamen quaſi per ignem) oſtendit quidem*

dem illum ſalvum futurum, ſed pœnas ignis paſſurum, ut per ignem purgatus fiat ſalvus, & non ſicut perfidi æterno igne in perpetuum torqueatur. Idem habet ſerm. 20. in Pſalm. 118.

Hieronymus in 4. caput Amos, exponens illud; Facti eſtis ſicut torris raptus de incendio: *Juxta illud*, inquit, *quod in Apoſtolo legimus, Ipſe autem ſalvus erit quaſi per ignem; qui ergo ſalvatur per ignem, quaſi torris de incendio rapiatur.* Idem docuit in ultimis verbis ultimi libri ſuper Iſaiam, & lib. 2. in Jovinianum ultra medium.

Auguſtinus in Pſalm. 37. *In hac vita*, inquit, *purges me, & talem me reddas, cui jam emendatorio igne opus non ſit.* Et infrà explicans locum Apoſtoli: *Dicitur*, inquit, *ſalvus erit quaſi per ignem, & quia dicitur, ſalvus erit, contemnitur ille ignis, ita planè quamvis ſalvi per ignem, graviùs tamen eſt ille ignis, quàm quidquid poteſt homo pati in hac vita.*

Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 39. *Quamvis hoc* (inquit, explicans hunc locum 1. Cor. 3.) *de igne tribulationis in hac vita nobis adhibita poſſit intelligi, tamen ſi quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, penſandum ſollicitè eſt, quia illum per ignem dixit ſalvari, non qui ſuper hoc, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, ideſt, peccata majora, & idcirco duriora, atque tunc jam inſolubilia, ſed lignum, fœnum, ſtipulam, ideſt, peccata minuta, atque leviſſima, quæ ignis facilè conſumit.* Alcuinus lib. 3. de Trinitate. Rupertus in 3. cap. Geneſ. exponens illud, quod ibi dicitur de gladio flammeo, & verſatili. Magiſter in 4. diſt. 21. & cum eo B. Bonaventura, & alii Scholaſtici. Item B. Anſelmus, Haymo, & Beatus Thomas in hunc locum. Denique Innocentius III. in Pſalmum 37. & omnes Latini recentiores ſic exponunt.

Ex Græcis habemus in primis Origenem apertiſſimè hoc docentem, hom. 6. in Exod. & homil. 14. in Levit. & hom. 12. in Hieremiam. Homil. 6. in Exod. ſic ait: *Sed & illuc cùm convenitur, ſi quis multa opera bona & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igne reſolvitur & purgatur &c.* Præterea Oecumenium in hunc locum, qui etiam teſtatur Baſilium hunc locum intellexiſſe de igne purgatorio; Adducit etiam B. Thomas in opuſculo primo contra Græcos, Theodoretum explicantem hunc locum his verbis: *Hunc credimus ignem purgatorium, quo purgantur animæ, ut aurum in conflatorio.* Gagnejus verò eandem Theodoreti ſententiam ex Græcorum ſcholiis Græcis verbis ita citat: τοῦτο τὸ πῦρ πιστεύομεν καθαρτήριον ἐν ᾧ καθαρίζονται αἱ ψυχαὶ, καθὰ περ χρυσὸν ἐν τῷ χωνευτηρίῳ.

At contrà objiciunt, primò, abſurdum eſſe, quòd Apoſtolus in eadem ſententia variè accipiat nomen ignis ſemel pro judicio, & ſemel pro vero igne purgatorio.

Reſpondeo primò, nos cogi ab ipſo textu ad æquivocationem non unam; ſed duas admittendas; nam cùm dicit diem judicii manifeſtari per ignem, videtur omnino loqui de igne conflagrationis; cùm addit, cujuſque opus ignis probabit, non poteſt loqui de igne materiali, qui non poteſt probare opera quæ tranſierunt; rurſum cùm ſecundo iſto igne dicat Apoſtolus omnia opera examinanda; tertiò vero, non opera, ſed operarios, & eos non omnes, ſed eos ſolum, qui ædificant lignum, fœnum, ſtipulam; neceſſariò diverſi ignes eſſe debent. Nec tamen propriè æquivocatio, ſed elegans alluſio mihi videtur eſſe in verbis Pauli. Hic enim eſt ſenſus totius hujus loci: Dies Domini per ignem conflagrationis declarabitur, & ſicut ipſa dies per ignem declarabitur; ita eadem dies manifeſtabit per ignem, nimirum judicii, uniuſcujuſque opus; & ſicut opera per ignem manifeſta-

A buntur, ita etiam operarii, qui purgatione egebunt, per quendam ignem purgabuntur.

Secundò dico, non eſſe inſuetum B. Paulo in eadem ſententia uti variè aliquo nomine; variè enim accipit vocem peccati, cùm ait 2. Corinth. 5. *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Et Rom. 8. *De peccato damnavit peccatum.*

Tertiò dico, quòd ſi quis omnino non vellet ſignificationum varietatem admittere, ſed ubique acciperet ignem pro judicio, adhuc non efficeret, quin ex hoc loco Purgatorium ſtatueremus. Tunc enim hic eſſet ſenſus: *Si cujus opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem*, ideſt, ſi cujus opus judicium Dei ſuſtinere non poterit, opus quidem reprobabitur, ipſe verò ſalvus erit, B ſed ſic tamen quaſi is, qui per ignem divini judicii tranſiit, quod judicium cùm ſit juſtiſſimum, omnino aliqua pœna eum affecit.

Objiciunt ſecundò particulam, *quaſi*, quæ non veritatem, ſed ſimilitudinem ſignificare ſolet. Reſpondeo, particulam, *quaſi*, ſimilitudinem ſignificare non ignis, quaſi ignis ille non ſit verus, ſed phantaſticus, ſed tranſeuntis per ignem, ita ut ſit ſenſus: Ad ſalutem perveniet, qui ædificavit fœnum, ſed ad eum modum perveniet, quo pervenit ad aliquem locum is, qui tranſit per ignem, ſicut dicitur Joannis 1. *Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti à Patre*, ideſt, vidimus eum glorioſum ad C eum modum, quo decet glorioſum eſſe Filium Patris unigenitum.

CAPUT VI.

TErtius locus eſt, 1. Cor. 15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt? ut quid baptizantur pro illis?* Hic locus apertè convincit, quod volumus, ſi bene intelligatur, ideò breviter eum expendamus. Sex invenio hujus loci expoſitiones.

Prima eſt, quòd Apoſtolus probet futuram reſurrectionem, ex errore quorundam, qui Baptiſmum ſuſcipiebant nomine alicujus amici ſui defuncti ſine D Baptiſmo; exiſtimabant enim, quòd ſicut orationes & jejunia vivorum proſunt defunctis, ita & Baptiſmus prodeſſet. Ita exponunt Tertullianus lib. 5. in Marcionem, & libro de reſurrectione, Ambroſius, Anſelmus, & Haymo; ſecundùm quam expoſitionem colligitur oratio pro defunctis ex hoc loco, quia docent iſti Patres, quòd Apoſtolus, licèt non probet errorem iſtorum, tamen probat intentionem, quam habebant juvandi defunctos, & ex ea argumentatur; ſi igitur Apoſtolus probat intentionem juvandi mortuos, certè reprobari non poteſt, nec debet ab ullo Chriſtiano; tamen non puto veram hanc expoſitionem.

E Primò, quia Apoſtolus debuiſſet ſaltem inſinuare hunc eſſe errorem, ne daret occaſionem errandi. Secundò, quia non ſolidè argumentaretur Apoſtolus; poſſet enim reſponderi, non bene probari reſurrectionem ex eo, quòd ita credant quidam errantes. Sicut enim errant in eo, quòd baptizant unum pro alio, ſic poſſunt errare in eo, quòd credunt futuram reſurrectionem. Tertiò, quia nullus veterum hiſtoricorum tradit hunc errorem tempore Apoſtolorum fuiſſe; tribuit enim Phylaſter hunc errorem Montaniſtis qui 100. annis poſt obitum S. Pauli exorti ſunt, eandem tribuunt Chryſoſtomus & Theophylactus, ubi ſuprà, Marcioniſtis, qui etiam poſt obitum Pauli 80. annis inceperunt; denique Epiphanius hæreſi 28. hoc tribuit Cherinthianis, quorum ſecta 20. annis poſt obitum Pauli orta eſt. Adde

... Chryſoſtomus & Epiphanius, non ipſi Marcioni nec Cherinthio, ſed poſteritati eorum hunc errorem refutant, & merito. Alioquin enim quomodo Irenæus & Tertullianus hunc errorem non refutaſſent, qui diligentiſſimè refutarunt omnes errores Cherinthi & Marcionis. Dicit quidem Tertullianus, hunc errorem fuiſſe tempore Apoſtolorum, ſed non habet niſi hinc. Itaque meritò Chryſoſtomus & Epiphanius & Theophylactus, hanc expoſitionem ut falſam reiciunt.

Altera expoſitio eſt, quòd Apoſtolus nomine mortuorum intelligat peccata, cùm dicit, qui baptizantur pro mortuis, quaſi dicat: Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, ideſt, pro peccatis diluendis? ita Sedulius, & B. Thomas in hunc locum Apoſtoli.

At contrà; Primò, quia Apoſtolus ſubdit: *Si mortui non reſurgunt; ut quid baptizantur pro illis?* nimirum hominibus mortuis, qui non reſurgunt; itaque clarè docet, ſe non de peccatis, ſed de hominibus agere. Non enim vult probare, quod peccata reſurgant, ſed quòd homines reſurgant. Secundò, quia tota vis argumenti periit, ſi dicatur, quid facient qui baptizantur pro peccatis diluendis, ſi mortui non reſurgunt? Poſſet enim reſponderi, multum prodeſſe diluere peccata, etiamſi mortui non reſurgant, quia bonum eſt in hac vita frui teſtimonio bonæ conſcientiæ. Tertiò, quia peccata non dicuntur mortua, niſi quando ſunt deleta, & extincta, non ergo Paulus nomine mortuorum intelligit peccata, quæ adhuc delenda ſunt.

Tertia expoſitio eſt, baptizari pro mortuis, eſſe, baptizari ſimpliciter Baptiſmo Chriſti, ſed ideò dici baptizari pro mortuis, qui baptiſmum ſuſcipiunt, quia antequam baptizentur, recitant Symbolum, in quo eſt unus articulus, *Carnis reſurrectionem*, ita illud *pro mortuis*, ſignificet pro ſpe reſurrectionis, vel pro corporibus mortuis, ideſt, in eum finem, ut corpora noſtra quæ moritura ſunt, aliquando immortalia reſurgant. Ita Chryſoſtomus, Oecumenius & Theophylactus; ſed certè dura & violenta expoſitio eſt.

Primò, quia non diceret Apoſtolus: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis*, ſed, quid facimus qui baptizamur pro mortuis? Non enim quidam, ſed omnes ſic baptizantur. Apoſtolus autem de quibuſdam tantùm loquitur, ut patet tum ex forma verborum, tum ex eo quod ſequitur, ut quid & nos periclitamur tota die? Secundò, quia inauditum eſt, ut nomine mortuorum intelligatur ſpes reſurrectionis, vel corpora mortua, cùm in Græco ſit νεκροὶ, in genere maſculino, & corpora ſint generis neutri σώματα. Tertiò, quia ſi ideò diceremur baptizari pro mortuis, quia recitamus articulum de mortuorum reſurrectione, etiam poſſemus dici baptizari pro Deo Patre, & pro Chriſto, & pro Spiritu ſancto, & pro Eccleſia, quia hæc omnia recitamus in Symbolo. Quartò, quia Apoſtolus videtur omnino nomine mortuorum, homines mortuos intelligere, & nihil aliud, cùm enim ait: *Si mortui non reſurgunt, ut quid baptizantur pro illis?* quid poſſumus intelligere per vocem, *illis*, niſi illis mortuis, qui non reſurgunt?

Quarta expoſitio eſt, baptizari pro mortuis eſſe baptizari Baptiſmo Chriſti; dici autem Baptiſmum pro mortuis, quia dum baptizamur, agimus & repræſentamus perſonam mortui, dum mergimur in aquam; & reſurgentes, dum ſurgimus ab aquis, & ſic profitemur reſurrectionem, & ex hac profeſſione Apoſtolus probat futuram reſurrectionem. Ita exponunt Theodoretus & Cajetanus.

At contrà; Primò, quia neque Hebraicè, neque Græcè, neque Latinè, agere pro aliquo, ſignificat eum repræſentare, ſed agere loco ejus, vel in ejus utilitatem. Quis unquam dixit de agente in theatro perſonam Davi, aut Pamphili, ille egit pro Davo, aut pro Pamphilo?

Secundò, quia qui baptizantur, repræſentant mortem Chriſti, & ſimul mortem ſuam, ut patet ex Apoſtolo, Rom. 6. *Quotquot baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum &c.* Itaque baptizari pro mortuis, erit baptizari pro ſe, & pro Chriſto, quod abſurdiſſimum eſt. Nec in Scripturis unquam reperitur baptizari pro Chriſto, ſed ſolùm baptizari in Chriſto, vel in ejus nomine, ut patet Roman. 6. Gal. 3. Act. 10. & 19.

Tertiò, quia argumentum Apoſtoli nullum eſſet; nam ex eo quòd qui baptizatur, agit perſonam mortui, non ſequitur quòd profiteatur reſurrectionem. Debuiſſet ergo Apoſtolus dicere: Quid facient qui baptizantur pro ſuſcitatis, vel pro mortuis, & ſuſcitatis? ſed etiamſi hoc dixiſſet, adhuc leve eſſet argumentum ejus, quia poſſet reſponderi, in Baptiſmo repræſentari reſurrectionem, non carnis à morte, ſed animæ à peccato. Id enim Apoſtolus ſignificat Rom. 6. *Ut in novitate vitæ ambulemus*. Et Coloſ. 3. *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite*.

Quinta expoſitio eſt Epiphanii, hæreſi 28. quam adfert Petrus Martyr, quòd Paulus loquatur de Baptiſmo eorum, qui baptizabantur in lecto, cùm eſſent in extremis, qui olim dicebantur Clinici, & quos Cyprianus feſtivè opponit Peripateticis lib. 4. epiſt. 7. ad Magnum, quòd nimirum Clinici non ambulent, ſed hæreant lecto affixi; κλινὴ enim lectum ſignificat. Volunt ergo quidam hunc eſſe Apoſtoli ſenſum: Quid facient qui baptizantur pro mortuis, ideſt, qui baptizantur quando habentur magis pro mortuis, quàm viventibus, & quando certum eſt eos non baptizari pro ullo commodo hujus vitæ, cùm pro mortuis habeantur.

Hæc expoſitio refellitur. Primò, ex illis verbis, ut quid baptizantur pro illis? nam dicere debuiſſet, ut quid baptizantur pro ſe, non pro illis; Secundò, quia illud, pro mortuo, non poteſt dici, niſi in iis actionibus quæ fiunt circa mortuos. Verbi gratia, rectè dicimus, ille cecidit ex loco edito; & pro mortuo ſublatus fuit, vel pro mortuo lotus, ſepultuſque fuit, etiamſi viveret. At non rectè dicitur, ille ambulabat, vel comedebat, vel loquebatur pro mortuo. At baptizari eſt vivorum non mortuorum; non ergo rectè dicitur baptizari aliquem pro mortuo, etiamſi agat in extremis, ſed potiùs deberet dici baptizari pro vivo, etiamſi ferè ſit mortuus.

Eſt igitur ſexta expoſitio vera & germana, quòd Apoſtolus loquatur de Baptiſmo lachrymarum & pœnitentiæ, qui ſuſcipitur orando, jejunando, eleemoſynas faciendo &c. Et ſenſus ſit: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgent*, ideſt, quid facient qui orant, jejunant, gemunt, affligunt ſe pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt? ita exponunt Ephrem in ſuo teſtamento, Petrus Cluniacenſis in lib. contra Petrobruſianos, Dionyſius, Hugo, Gagnejus, & alii in hunc locum.

Hæc expoſitio veriſſima eſt. Primò, quia baptizari paſſim in Scriptura & Patribus accipitur pro affligi, ut Marc. 10. *Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum, & Baptiſmo quo ego baptizor baptizari?* Luc. 12. *Baptiſmo habeo baptizari*. Patres paſſim vocant pœnitentiæ afflictionem Baptiſmum laborioſum, & ſecundam tabulam. Cyprianus in ſermone de cœna Domini: *Lachrymis*, inquit, *ſe baptizat*. Et in Proœmio

mio lib. de exhortatione martyrii, mori pro Chriſto, frequenter vocat Baptiſma; & Gregorius Nazianzenus oratione de Epiphania: *Scio*, inquit, *quartum Baptiſma, quod per martyrium, & ſanguinem ſit, ſcio & quintum, lachrymarum & pœnitentiæ.*

Secundò, quia ipſa pœna Purgatorii à Scriptura & Patribus vocatur Baptiſma; nam quod legimus Matth. 3. *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni.* B. Hieronymus exponit in Spiritu ſancto, in hac vita, igne verò, in futura; ſicut ante eum expoſuerat B. Baſilius lib. de Spiritu ſancto, cap. 15. & poſt eos Beda in cap. 3. Lucæ. Item Gregorius Nazianzenus in fine orationis de Epiphania, vocat ignem Purgatorii in alia vita, ultimum Baptiſma. Itaque elegantiſſimè Apoſtolus dixit, eos baptizari pro mortuis, qui affligentes ſe oratione & jejunio, ſumunt in ſe partem illius Baptiſmi ignei, quo animæ baptizantur in Purgatorio.

Tertiò, quia hæc expoſitio maximè quadrat cum ſequentibus: *Ut quid & nos periclitamur tota die?* quaſi dicat; Cur quidam ſe affligunt orando pro mortuis, & ego affligo me prædicando Evangelium, ſi mortuorum reſurrectio non eſt?

Quartò, quia iſta ſententia eadem eſt cum illa; 2. Machab. 12. ſi mortui non reſurgunt, ſuperfluum eſt & vanum orare pro mortuis.

At contra hanc expoſitionem duo argumenta objiciuntur. Primum eſt, quia non debuiſſet Apoſtolus dicere, quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſed quid faciemus qui baptizamur pro mortuis; nam omnes Chriſtiani orant pro mortuis. Reſpondeo, Apoſtolus argumentari voluit non à conſuetudine Chriſtianorum, quæ tamquam nova rejici potuiſſet ab incredulis, ſed à conſuetudine Judæorum, qui more veteri, & ſecundùm ſcripturarum exempla orabant & jejunabant pro mortuis, quaſi dicat: Quid facient illi qui imitantes antiquos Patres jejunant, & orant, ac ſe affligunt pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt?

Secundum argumentum eſt, quia non videtur bene probari mortuorum reſurrectio, ex eo, quòd oratur pro mortuis, quia oratur non ut reſurgant, ſed ut à pœnis illis liberentur, atque ad requiem tranſeant. Reſpondeo, quæſtionem de reſurrectione & de immortalitate animorum ita fuiſſe conjunctas tempore Apoſtolorum, ut pro una haberentur, ut ſuprà oſtendimus, cùm teſtimonium ex libris Machabæorum exponeremus. Sive igitur hanc expoſitionem ſequamur, quæ nobis veriſima videtur, ſive primam, quæ melior eſt cæteris tribus, apertè colligitur oratio pro defunctis.

CAPUT VII.

QUartus locus eſt, Matth. 5. & Luc. 12. *Eſto conſentiens adverſario tuo citò dum es cum eo in via, ne fortè tradat te adverſarius judici, & judex tortori, & mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas noviſſimum quadrantem*; exponendum eſt quid ſit via, quid adverſarius, quid judex, quid tortor, quid carcer, quid quadrans.

De primo Chryſoſtomus in cap. 5. Matth. docet, viam hìc accipi propriè pro vera via, qua itur ad judicem in hoc mundo; Chryſoſtomus enim exiſtimat nullam hìc eſſe parabolam, ſed Dominum ad literam terrere diffidentes comminatione humani periculi, ita ut etiam judex intelligatur homo, tortor, homo, carcer materialis hujus vitæ, & quadrans verus nummus æreus. Quo etiam modo contendit Ochinus eſſe hunc locum exponendum. De qua explicatione duo dico.

A Primò, eam ſimpliciter non eſſe probabilem, tum quòd repugnent omnes alii expoſitores, Origenes, Cyprianus, Hilarius, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Beda, Anſelmus, & recentiores, Abulenſis, Lyranus, Cajetanus, Janſenius, & alii, qui omnes docent, hìc viam ſignificare vitam præſentem, ut cùm dicitur: *Beati immaculati in via*, Pſalm. 118. & magna ex parte hunc ſermonem eſſe metaphoricum; tum etiam quòd non ſoleat Dominus tam ſeriò docere & inſtruere humanam prudentiam, cùm ipſe ſæpè teſtatus ſit, filios hujus ſæculi prudentiores eſſe filiis lucis. Adde, quòd non tam aſſertivè Dominus diceret: *Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas noviſſimum quadrantem*; ſi loqueretur de humano judicio, B cùm ſæpè videamus contrarium accidere, ut rei liberentur favore alicujus, vel per ſe fugiant & nihil ſolvant.

Dico ſecundò, ſi Chryſoſtomi ſententia recipi debeat, ut probabilis, ſolùm recipi poſſe pro iis verbis quæ habentur Matthæi 5. quæ ipſe exponit; pro iis autem quæ habentur Lucæ 12. nullo modo recipi poſſe; ut enim Ambroſius rectè notavit, bis Dominus hæc verba loquutus eſt, diverſiſque oblatis occaſionibus. Nam Matthæi 5. dixit hæc verba, cùm loqueretur de amore inimicorum, & de injuriis condonandis, & ideo tolerari utcumque expoſitio Chryſoſtomi poteſt. At Lucæ 12. Dominus loquitur de judicio futuro; dicit enim: *Sint lumbi veſtri præcincti*. C Et poſtea: *Vigilate quia qua hora non putatis, Dominus veniet*. Et in fine concludit: *Cùm ergo vadis cum adverſario tuo ad Principem*. Ubi apertè oſtendit ſe loqui de futuro judicio, quod erit poſt hanc vitam; quod etiam confirmatur ex verbis immediatè præcedentibus, dixit enim: *Quid autem & à vobismetipſis non judicatis quod juſtum eſt? Cùm enim vadis cum adverſario &c.* Vult enim eos admonere, parabolam hanc ſumptam ex iis quæ homines facere ſolent; nam debitores, dant omnem operam liberandi ſe à creditore antequam ad judicium veniatur. Quocirca Theophylactus, & Euthymius qui in cap. 5. Matth. ſequuntur Chryſoſtomum, tamen in cap. 12. Lucæ dicunt rectè intelligi per viam, vitam; per judicem, D Deum &c.

De ſecundo, etſi parum refert, quod attinet ad noſtrum propoſitum de Purgatorio, quis ſit adverſarius, quia tamen res eſt digniſſima cognitione, explicemus breviter. Quidam per adverſarium intelligunt Diabolum, ut Origenes hom. 35. in Lucam; Ambroſius, Euthymius, & Theophylactus in c. 12. Lucæ, & Hieronymus in epiſt. 8. ad Demetriadem. Neque Hieronymus hanc ſententiam reprehendit in commentario Matth. 5. cùm ait: *Quidam coactius diſſerunt &c.* Nam illud, *Coactius*, eſt error impreſſorum, & debet legi, *Cautius*.

Si petas quomodo debemus eſſe conſentientes Diabolo, cùm è contrario jubeamur illi reſiſtere? E Reſpondet Hieronymus, debere nos conſentire illi, quatenus tenemur ſtare pactis cum ipſo initis in Baptiſmo; tunc enim renunciavimus Diabolo, & pompis ejus; ſi enim rurſum appetamus & invadamus pompas ejus, quibus renunciavimus, meritò nos coram Domino accuſabit. Hæc opinio non eſt multum probabilis, & ab Auguſt. refellitur lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 22. nam Græca vox eſt εὔνοος, ideſt, Benevolus, & concors, at Diabolo non poſſumus eſſe benevoli; deinde cùm ipſe cupiat ut concupiſcamus pompas ejus, & ad hoc nos tentet, tunc eſſemus conſentientes illi, ſi appeteremus ejus pompas, & Deum offenderemus.

Alii exponunt per adverſarium, carnem; ſed refelluntur meritò ab Auguſtino, cùm non poſſit juberi ſpiritui ut conſentiat carni, cùm hoc peccatum

ſit. Alii intelligunt ſpiritum per adverſarium, cui caro jubetur conſentire. Refellit hoc Hieronymus, quia non eſt credibile ſpiritum traditurum judici ſuam carnem; neque ibit in carcerem caro ſine ſpiritu, ſed vel ſolus ſpiritus, vel ſpiritus & caro. Alii per adverſarium, ſaltem apud Lucam, intelligunt peccatum, quia Lucas dicit: *Da operam liberari ab eo*, ita Ambroſius, ſed non eſt probabile; nam liberari ab adverſario, non eſt ab illo fugere, vel illum extinguere, ſed componere cum illo, ut patet tum ex Matthæo, tum ex verbo ἀντίδικος, ideſt, litigator, ſive actor. Alii intelligunt per adverſarium, alterum hominem, qui nimirum nos læſit, aut nos illum; ita Hilarius, Anſelmus, & Hieronymus in caput Matthæi 5. Quæ ſententia etſi probabilis eſt, quantum ad locum Matthæi, tamen eam refellit Auguſtinus loco citato. Primò, quia videtur hìc Dominus loqui de adverſario qui ſemper nobiſcum eſt in via, & cum quo ſemper poſſumus concordare, dum via durat: at adverſarius homo ſæpè moritur ante ſuum adverſarium, & illum deſerit in via. Nec tamen dicendum eſt, non poſſe juſtum, qui eſt in via, per pœnitentiam ſalvari, licèt non poſſit cum adverſario conſentire.

Secundò, quia non propriè unus homo tradet alterum Deo judici; vel ſaltem multa ſunt alia: quæ magis propriè dicantur tradere, ut dicemus, præſertim quia vox Græca eſt ἀντίδικος, quæ non ſignificat adverſarium ratione injuriæ, ſed ratione litis, ideſt, actorem, ſive accuſatorem.

Eſt ergo veriſſima expoſitio, adverſarium eſſe Dei legem, ſive Deum ipſum, quatenus præcipit contraria carni, ſive conſcientiam, quæ Dei legem ſemper objicit peccanti; hæc enim ferè in [illegible]m coincidunt; ita exponunt Ambroſius, Beda, & Bonaventura in cap. 12. Lucæ. Item Anſelmus, & Auguſtinus in c. 5. Matthæi, necnon idem Auguſtinus homil. 1. de verbis Domini, homil. 5. in lib. 50. homiliarum, & in libro de decem chordis, cap. 3. Gregorius homil. 39. & Bernardus ſerm. 85. in Cantica. Nam lex Dei & conſcientia noſtra ſemper ſunt nobiſcum in via, ſemper adverſantur pravis deſideriis, iiſque utiliſſimum eſt citò conſentire, & ab eorum inimicitia liberari; denique accuſatores & teſtes erunt contra nos in judicio.

Unum ſolum obſtare videtur huic expoſitioni, quod Matth. 5. immediatè ante hanc parabolam Dominus loquebatur de reconciliatione adverſarii hominis. Reſpondeo, Dominum poſteaquam docuit debere hominem homini reconciliari, monere voluiſſe hac parabola, ut etiam recordaretur reconciliari cum Deo ſive cum ejus lege. Præterea, etiamſi probabile ſit propter eam rationem, Matthæi 5. per adverſarium intelligi hominem, tamen Lucæ 12. non poſſumus intelligere niſi legem Dei, aut conſcientiam; unde Cajetanus qui Matthæi 5. expoſuit de homine, Lucæ 12. expoſuit de conſcientia.

De tertio, conveniunt omnes, judicem eſſe Chriſtum; nam Scripturæ paſſim hoc docent, & præcipuè Joan. 5. *Pater omne judicium dedit filio.*

De quarto, Ambroſius in cap. 12. Lucæ, & Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 21. intelligunt per miniſtros, Angelos bonos. Gregorius homil. 39. & Theophylactus in 12. Lucæ, intelligunt Dæmones, utrumque eſt probabile.

De quinto, conveniunt ſimiliter omnes carcerem eſſe infernum, in quo tamen multæ ſunt manſiones, aliæ pro damnatis, aliæ pro his, qui purgantur. Exſtitit olim abſurdiſſima hæreſis Carpocratis, ut refert Irenæus lib. 1. cap. 24. qui dicebat, debere unumquemque exerceri in omni genere flagitiorum, & ideo animas à corpore, quaſi à carcere abeuntes examinari à judice, & niſi omnia flagitia patraſſent, rurſum remitti in aliud corpus tamquam in carcerem, & toties id fieri, donec per omnia omnino flagitia tranſiſſent, & hoc voluiſſe Dominum dicere cùm ait: *Non exies inde donec reddas novi ſſimum quadrantem*. Sed abſurdior eſt ſententia, quàm ut refutari debeat.

De ſexto, conveniunt etiam ferè omnes, per noviſſimum quadrantem intelligi minuta peccata; quadrans enim eſt minima moneta. Quod enim Auguſtinus dicit, ultimum quadrantem ſignificare peccata terrena, quia terra eſt ultimum elementum, nimis durum, & coactum videtur, quia tamen non vult dicere Dominus, ſolum quadrantem ſolvendum, ſed totum debitum uſque ad ultimum quadrantem, dubium manet, an hæc ſolutio fiat in Gehenna, an in Purgatorio. Auguſtinus putat hìc agi de pœnis æternis Gehennæ, & ideò dicit, illud: *Donec reddas*, non ſignificare certum tempus, ſed æternitatem, ſicut cùm dicitur Matth. 1. *Non cognovit eam donec pareret filium ſuum*. Et Pſalm. 109. *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*. Et 1. Cor. 15. *Oportet illum cœlum ſuſcipere, donec omnia ſubjiciantur pedibus ejus*. Non enim licet colligere, ergo poſtquam Maria peperit, cognovit eam Joſeph &c.

Alii, ut Albertus & Cajetanus exponunt de Gehenna, & purgatorio ſimul, ut ſenſus ſit; ſi debitum erit inſolubile, numquam exibis; ſi erit ſolubile, exibis, cùm totum exactè ſolveris; alii intelligunt de ſolo Purgatorio, nempe ii, quos ſtatim citabimus.

Tertia hæc ſententia eſt omnium veriſſima. Probatur primò, quia hoc modo hunc locum intellexerunt veteſtiſſimi Patres. Tertullianus libro de anima, cap. 17. *Ille te in carcerem*, inquit, *mandet infernum, unde non dimittaris, niſi modico quoque delicto mora reſurrectionis expenſo*. Ubi nota, ſolùm eſſe manendum in carcere Purgatorii ad ſummum, uſque ad reſurrectionem.

Cyprianus lib. 4. epiſt. 2. *Aliud eſt ad veniam ſtare; aliud ad gloriam pervenire; aliud miſſum in carcerem non exire inde, donec ſolvat noviſſimum quadrantem; aliud ſtatim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo tempore cruciatum emendari, & purgari diu igne: aliud peccata omnia paſſione purgaſſe.*

Origenes homil. 35. in Lucam: *Quòd ſi magnam pecuniam debuerimus, ſicut ille, qui ſcribitur decem millia talenta debuiſſe, quanto tempore claudamur in carcere, non poſſum manifeſtè pronunciare: ſi enim qui parum debet non egreditur niſi exſolvat minutum quadrantem, utique qui tanto debito fuerit obnoxius infinita ei ad reddendum ſæcula numerabuntur.* Et in epiſtola ad Rom. *Quamvis*, inquit, *promittatur exeundum eſſe quandoque de carcere, tamen deſignatur non inde exiri poſſe, niſi reddat quiſque noviſſimum quadrantem.*

Euſebius Emiſſenus homil. 3. de Epiphania: *Hi verò*, inquit, *qui temporalibus penis digna geſſerunt, ad quos ſermo Dei dirigitur, quod non exeunt inde, donec reddant noviſſimum quadrantem, per flavium igneum tranſibunt &c.*

Ambroſius in cap. 12. Luc. exponens hunc locum: *Quadrantem*, inquit, *in balneis dare ſolere reminiſcimur, cujus oblatione, ut illic unuſquiſque lavandi accipit facultatem, ita hic accipit eluendi. Quia uniuſcujuſque peccatum ſuprаſcripta genere conditionis elimitur, cùm tandiu exercetur noxius penis, ut commiſſi ſupplicia erroris expendat.*

Hieronymus in cap. 5. Matth. *Hoc eſt*, inquit, *quod dicit, non egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata*

cata perſolvat. Bernardus ſerm. de obitu Huberti : *Illud*, inquit, *ſcitote, quia poſt hanc vitam in purgatoriis locis centupliciter, quæ fuerint hîc neglecta, reddantur, uſque ad noviſſimum quadrantem.*

Probatur ſecundò, quia illud : *Donec ſolvat ultimum quadrantem*, non videtur rectè poſſe dici, niſi aliquando ſit futurus finis ſolutionis. Neque exempla B. Auguſtini ſatisfaciunt; nam cùm dicitur : *Non cognoſcebat eam donec pareret*, non licet quidem inferre, ergo poſtea cognovit eam, ſed inferre licet, ergo illa aliquando paritura erat; ſimiliter cùm dicitur : *Sede à dextris meis, donec ponam &c.* rectè infertur, ergo aliquando ponentur omnes inimici Chriſti ſub pedibus ejus; alioqui illud : *Donec*, ineptè diceretur; ita ergo cùm dicitur : *Non exies donec ſolvas ultimum quadrantem*, infernus rectè, ergo aliquando ſolvet ultimum quadrantem, & conſequenter exibit inde.

Tertiò probatur ex fundamento & ſcopo ipſius parabolæ; nam ſimilitudo non eſt ſumpta ab homicida, vel adultero, vel proditore, qui damnantur ad mortem, vel ad perpetuos careceres, vel triremes, ſed à debitore, qui non propter crimen, ſed propter debitum pecuniarium conjicitur in carcerem, donec ſolvat. Solent autem hujuſmodi homines ordinariè egredi poſt aliquod tempus, ut patet. Itaque ſcopus parabolæ eſt, ut in hac vita componamus cum Deo, quando facilè impetramus remiſſionem pœnæ peccatis noſtris debitæ, nec exſpectemus ſæculum futurum, in quo ſeveriſſimè agetur. Atque hæc de iſto loco.

CAPUT VIII.

QUintus eſt Matth. 5. *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio; qui dixerit fratri ſuo racha, reus erit Concilio; qui dixerit fatue, reus erit Gehennæ ignis*. Nota, hîc certum eſſe agi de pœna injungenda in foro Dei, ut patet ex illo : *Reus erit Gehennæ ignis*. Unde Auguſtinus lib. 1. de ſerm. in monte, cap. 19. exponit omnia tria de pœnis animarum poſt hanc vitam. Nota ſecundò, certum etiam eſſe hîc diſtingui tria genera peccatorum, & pœnarum, ut ibidem Auguſtinus exponit, & damnationem æternam ſolùm tribui tertio generi peccatorum, ideſt, criminibus. Aliis autem utpotè levioribus peccatis, pœnas leviores, ac proinde temporales; ex quibus infertur, animas aliquas poſt hanc vitam puniri temporalibus pœnis.

Dices, at Chriſtus dixerat : Qui occiderit, reus erit judicio; ergo reum eſſe judicio eſt damnari ad Gehennam : nam homicidium crimen lethale eſt. Reſpondeo, cùm ait Dominus : *Dictum eſt antiquis : qui occiderit, reus erit judicio*, loquitur de judicio humano, & temporali, quo homicidia mulctantur morte temporali; nec enim lex vetus aliam mortem comminabatur homicidis, ut patet Exodi 21. Vult ergo Dominus dicere homicidium puniri morte in hoc mundo, at in alia vita commotionem iræ internam, etiamſi peccatum ſit veniale, puniri pœna quadam, temporali quidem, ſed quæ æquetur morti temporali; iram autem exterius prodeuntem puniri adhuc gravius; at verbum contumelioſum, & multò magis homicidam puniri morte æterna.

Dices rurſum, eſto, hoc loco loquatur Dominus de pœnis infligendis judicio Dei, non tamen ſequitur in alia vita eſſe pœnas temporales; nam Deus in hac vita poteſt infligere hujuſmodi pœnas.

Reſpondeo primò, ab Auguſtino aliiſque Patribus hunc locum intelligi de pœnis poſt hanc vitam. Secundò dico, ſaltem ex hoc loco poſſe deduci poenas aliquas poſt hanc vitam purgatorias eſſe; nam hinc habemus quædam peccata non mereri niſi pœnam temporalem; ſed poteſt fieri, ut quis moriatur cum talibus peccatis, quia poteſt mori repentè; vel dormiens, ita ut nullum habeat ſpatium pœnitentiæ, ergo in alia vita purgabitur, alioqui vel ibit in cœlum aliquid coinquinatum, vel injuſtè damnabitur ad pœnas æternas, qui non merebatur niſi temporales.

Sextus locus eſt Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Per (*deficere*) intelligunt omnes mori, per (*amicos*) intelligunt ſanctos, qui cum Chriſto regnant, ex quibus ſequitur homines poſt mortem juvari precibus Sanctorum.

Sed quia poſſet aliquis dicere hîc agi de virtute eleemoſynæ, & ſenſum eſſe, eos qui eleemoſynas fecerunt, cùm moriuntur ſalvari propter opera illa bona, quæ fecerunt; obſervandum eſt, non hoc ſolùm velle Dominum, ſed etiam velle poſt mortem juvari animas precibus Sanctorum; nam primò ad id cogunt verba illa : *Facite amicos, qui recipiant*. Nam eleemoſyna, quæ datur malis hominibus, bona tamen intentione, meritoria eſt, & tamen non facit amicos, qui poſſint recipere in æterna tabernacula; unde Hieronymus lib. contra Vigilantium in fine, dicit, hîc Dominum hortari ut detur eleemoſyna potiùs bonis quàm malis, ut bonorum interceſſione ſalventur qui eleemoſynas faciunt; ſimiliter Ambroſius in hunc locum, & Auguſtinus libro 21. de civit. Dei, cap. 27. dicunt, hîc per amicos intelligi ſanctos cum Chriſto regnantes, qui ſuis precibus nos juvant, & juvabunt cùm mortui fuerimus.

Secundò, ad id nos cogit ipſa ſimilitudo; nam parabola ſumpta eſt à quodam œconomo, qui depoſitus ab officio, & egenus factus opem implorabat amicorum ſuorum : quòd autem in applicatione parabolæ deponi ab officio ſit mori, Dominus ipſe explicat.

Adde tertiò, quod Auguſtinus lib. 21. de civit. Dei, cap. 27. ex hoc loco Purgatorium demonſtrat. Dicit enim eſſe quoſdam tam ſanctos, qui rectà ad cœlum evolant poſt mortem, & qui non ſolùm ipſi ſalvantur, ſed etiam alios juvare poſſunt; rurſum quoſdam alios tam malos, qui nec ſeipſos juvare poſſunt, nec ab aliis juvari, ſed ad pœnas æternas ſine remedio deſcendunt. Denique eſſe quoſdam medios, qui ita moriuntur, ut nec digni ſint morte æterna, nec tamen ſufficiant eis propria merita ad ſalutem, nimirum ſtatim recipiendam, & iſti ſunt, inquit, qui recipiuntur in æterna tabernacula precibus amicorum.

Ad hunc locum nihil reſpondet Petrus Martyr, ſed objicit ſibi nomine Catholicorum ea, quæ ſequuntur poſt hanc parabolam, atque nos aſſerere Epulonem fuiſſe in Purgatorio, cùm ab Abrahamo auxilium petit, & hoc argumentum, quaſi noſter eſſet Achilles, operosè ſolvit, & ſimul inde deducit non poſſe animas juvari à viventibus; quandoquidem nec Abraham, nec Lazarus Epulonem juvare potuerunt, & per jocum miratur, cur Epulo non petierit anniverſaria & Miſſas pro ſe fieri. Sed Catholici ferè omnes Epulonem in Gehenna eſſe dicunt, proinde Petrus Martyr in ventum pugnat.

Septimus locus eſt Luc. 23. *Memento mei dum veneris in regnum tuum*. Numquam hoc diceret bonus ille vir à Spiritu ſancto edoctus, niſi crederet poſt hanc vitam poſſe remitti peccata, & auxilio animas indigere, & juvari poſſe. Certè Auguſtinus lib. 6. in Julian. cap. 5. hinc probat aliqua peccata remitti poſt mortem.

Octa-

Octavus est Actor. *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri eum ab illis*. Hunc locum ita intelligit B. Augustin. epist. 99. ad Evodium, & lib. 12. Genes. cap. 33. ut sensus sit, Christum cùm descendit ad inferos, multos liberasse à cruciatibus inferni, quòd cùm non possit intelligi de damnatis, necessariò videtur accipiendum de iis, qui purgabantur. Quod etiam affirmat Epiphanius in hæresi Tatiani, quæ est ultima primi libri; dicit enim Christum, cùm descendit ad inferos, liberasse eos, qui per ignorantiam peccaverunt, nec tamen à Dei fide recesserunt; & præter horum Patrum auctoritatem, probatur ex ipsis verbis Scripturæ; nam illud: *Solutis doloribus inferni*, non potest intelligi de doloribus ipsius Christi, dolores enim Christi in cruce finiti sunt, ut patet ex illis verbis Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso*. Nec de doloribus damnatorum, ut patet, quia illi æternis ignibus addicti sunt; nec de doloribus sanctorum Patrum, illi enim nullos patiebantur dolores, ut Augustinus docet locis citatis, & Gregorius homil. 22. Relinquitur igitur ut de doloribus animarum Purgatorii hoc loco agatur.

Dices: Græci non legunt solutis doloribus inferni, sed solutis doloribus mortis τοῦ θανάτου, non τοῦ ἅδου. Respondeo, nobiscum facere Primò, vulgatam antiquam editionem Latinam. Secundò, Syriacam, quæ similiter legit: *Deus*, inquit, *excitavit illum, & solvit funes inferni*. Tertiò, antiquissimos Patres Græcos & Latinos; nam B. Polycarpus initio epistolæ suæ, citans hunc locum, scribit *solutis doloribus inferni*. Item Cyprianus serm. de cœna Domini initio ad hunc locum respiciens ait: *Sed volebat*, inquit, *prius Magister ostendere impossibile esse suam animam ab inferno detineri*. Epiphanius quoque & Augustinus sine dubio ita legerunt. Denique probatur ex verbis sequentibus; nam probat Petrus id quod dixerat ex Psalm. 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*.

Nonus locus est Philipp. 2. *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum*. Utitur hoc loco B. Augustinus lib. 12. de Gen. c. 33. quamquam per illud infernorum non improbabiliter accipiuntur Dæmones. Similis huic est locus Apocal. 5. *Quis dignus est aperire librum, & solvere septem signacula ejus? & nemo inventus est neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram*. Per eos qui sunt in cœlo intelliguntur Angeli, per eos qui in terra homines justi, per eos qui sub terra, non possunt intelligi nisi animæ Purgatorii, nec enim id damnatis tribueretur. Patres autem qui fuerant in limbo jam liberati erant.

Utuntur nostri hoc loco, sed tamen non videtur multum urgere; nam probabile est intelligi per eos qui sunt infra terram, Patres, qui erant in limbo; etsi enim quando Joannes hæc scripsit Patres exierant ex limbo, non tamen exierant eo tempore, quo loquitur; loquitur enim de tempore, quod præcessit Christi mortem, ideo enim subjungitur, *Vicit Leo de tribu Juda radix David aperire librum &c.* Christus enim morte sua aperuit mysteria libri usque ad illam diem clausa; similiter quod affertur ex hoc eodem cap. 5. Apocal. ubi dicuntur creaturæ quæ sunt in cœlo, & in terra, & quæ subtus terram dedisse laudem Deo, non convincit; nam possunt hic per creaturas intelligi res inanimes, ut, *Ignis, grando, &c.* Quæ in Psalm. 148. ad Deum laudandum invitantur, præsertim cùm Joannes addat etiam ea quæ sunt in mari.

CAPUT IX.

Asseritur purgatorium testimoniis Conciliorum.

SEcundum argumentum sumitur ex Conciliis, & Ecclesiæ consuetudine; nam in primis quid Ecclesia Africana senserit, patet ex Concilio III. Carthaginensi, cap. 29. *Et Sacramenta altaris*, inquit, *non nisi à jejunis hominibus celebrentur, si autem aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat*; similia habes in Concilio IV. Carthaginensi, cap. 79.

Idem sensit Ecclesia Hispanica, ut patet ex Concilio Bracarensi I. cap. 34. ubi jubet non orari pro illis, qui seipsos interimunt, & cap. 39. ubi jubet dividi inter Clericos oblationes factas, ut oraretur pro defunctis.

Idem Ecclesia Gallica, ut patet ex Concilio Cabilonensi, & habetur de consecrat. dist. 1. can. Visum est: *Visum est*, inquit, *præterea, ut in omnibus Missarum solemnibus pro spiritibus defunctorum loco competenti in Ecclesia ad Dominum deprecetur*. Vide etiam Concilium Aurelianense II. cap. 14.

Idem sensit Ecclesia Germanica, ut patet ex Concilio Wormatiensi, cap. 10. ubi definitur, etiam pro suspensis in patibulo esse orandum, & sacrificandum.

Idem Ecclesia Italica, ut patet ex Concilio VI. sub Symmacho, ubi dicitur sacrilegium, fraudare animas defunctorum orationibus &c.

Item Ecclesia Græca, ut patet ex Græcorum Synodis à Martino Bracarensi Episcopo collectis, canone 69. Immò videntur aliqui Græci etiam nimium voluisse juvare animas defunctorum, nam in Concilio VI. can. 83. reprehenduntur illi, qui iis, qui sine communione sacra obierant, sacram Eucharistiam in os ingerere conabantur.

Accedant Concilia totius Ecclesiæ generalia, Lateranense sub Innocentio III. can. 66. Florentinum sess. ult. in decreto de Purgatorio, & Tridentinum sess. 25. in initio, & omnes Liturgiæ, Jacobi, Basilii, Chrysostomi, Ambrosii &c. Nam in omnibus fit oratio pro defunctis.

Respondet Petrus Martyr tripliciter loco notato: Primò: *Solet*, inquit, *mihi objici, Ecclesiam semper pro defunctis orasse, quod quidem non inficior, sed affero, istius facti neque verbi Dei, neque exempli, quod desumitur ex sacris literis, auctoritatem habere. Facilè moventur homines naturali quadam charitate impulsi, & amore in defunctos, ut illis bene cupiant, & in aliquas preces pro eis erumpant, sed affectio hæc vehementior, videndum est, ne fidei, & justa pietati adversetur*. His verbis arguit totam Ecclesiam Martyr, quod sine testimonio Scripturæ oret pro defunctis, & quod id faciat ex vehementiore affectu erga mortuos; quæ affectio fidei, & pietati repugnat.

Primæ parti accusationis satisfacit Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 1. *Adjungis*, inquit, *vacare non posse quòd universa pro defunctis Ecclesia supplicare consueverit*. Et infrà, approbans hanc sententiam B. Paulini, ad quem scribit: *In Machabæorum*, inquit, *libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed & si nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parva est universa Ecclesia, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas: ubi in precibus sacerdotis, quæ Deo ad ejus altare funduntur locum suum habet etiam commendatio defunctorum*.

Secundæ parti accusationis facilè respondetur; Nam quòd ex naturali affectu prorumpatur in pre-

ces

ces pro charis defunctis, etiamsi quis putet nihil eis prodesse, potest contingere in precibus privatis, & quæ ex tempore recitantur; at in solemnibus precibus Ecclesiæ, quæ leguntur ex libro, & maturo judicio compositæ sunt, & à Concilio Episcoporum approbatæ, quomodo potest id fieri?

Tertiæ parti satisfecit B. Paulus, cùm dicit: *Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis*. 1. Tim. 3. Necnon Augustinus, qui epist. 118. dicit insolentissimæ insaniæ esse disputare contra id, quod universa Ecclesia facit. Denique ipsa ratio; nam si universa Ecclesia potest veræ fidei & justæ pietati adversari, ut Martyr dicit, potest ergo tota Ecclesia ruere contra Christi prædictionem, Matth. 16. *Porta inferi non prævalebunt adversus eam*. Utrum autem credibilius sit, Ecclesiam universam posse ruere, & Christum, ac Paulum mentiri, an Petrum Martyrem insolentissima insania laborare, cujuslibet hominis, modò sani, appello judicium.

Secunda solutio Martyris est, quòd Ecclesia non oret pro defunctis, ut eos liberet à Purgatorio, sed ut memoriam eorum se habere testetur, & conservet etiam quàm diutissimè potest. *Et alia causa*, inquit, *citra Purgatorium esse potuit, ut pro defunctis in Ecclesia preces fierent. Noluerunt enim defunctorum nomen, & memoriam facilè interire*. At Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 1. tractat quæstionem: An prosint animabus defunctorum preces Ecclesiæ, & dicit prodesse illis, qui in hac vita non fuerunt valde mali, & qui meruerunt, ut sibi prodessent; non autem illis, qui fuerunt valde mali, & proinde nihil tale meruerunt: Proinde commentitia Petri Martyris solutio est.

Tertia solutio est, Ecclesiam fungi munere suo erga mortuos ac si adhuc viverent, & ideo precari illis id quod putat jam eos consequutos, quomodo Christus oravit pro Lazari excitatione, etiamsi sciret, jam se accepisse quod petebat; & Ambrosius in oratione de obitu Theodosii gratulatur illi quòd jam cum Christo regnaret, & tamen ibidem orat pro illo, ut optatam requiem Deus illi concedat; & Epiphanius hæresi 75. dicit orari etiam pro sanctis Patriarchis, Prophetis, Apostolis, & Martyribus.

Respondeo: si ita esset, Ecclesia oraret pro omnibus æqualiter, etiam pro Martyribus. At non ita facit; nam ut Augustinus dicit tract. 84. in Joan. *Ideo ad ipsam mensam non sic Martyres commemoramus, quemadmodum alios defunctos, qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus, sed magis, ut orent ipsi pro nobis*.

Neque videtur ullo modo convenire, ut quis petat quod jam habet; & Christus cùm oravit pro Lazaro, nondum acceperat quod petebat, neque enim Lazarus adhuc resurrexerat. Aliud autem est petere id quod scimus nos accepturos, aliud petere id quod jam accepimus. Porrò Ambrosius sperabat, Theodosium jam esse in cœlo, & ideò gratulabatur ei, & simul, quia non certò sciebat, an ita esset, pro illo orabat. Epiphanius verò nusquam dicit in Ecclesia orari pro sanctis, sed dicit memoriam fieri in Ecclesia omnium defunctorum fidelium tam peccatorum, quàm justorum; & addit: *Peccatorum* quidem, ut illis à Deo misericordiam imploremus: *Justorum* autem, ut eos à Christo separemus.

Separamus autem sanctos à Christo, non, ut Martyr dicit, quia pro sanctis oramus, non pro Christo, sed quia pro sanctis offerimus sacrificium gratiarum actionis; Pro Christo autem non offerimus, sed ipsi potiùs Christo cum Patre, & Spiritu sancto offerimus. Quod intelligi potest ex liturgia Græcorum, de qua Epiphanius loquitur, & quæ extat in quinto tomo Chrysostomi; ibi enim fit commemoratio omnium Sanctorum, & dicitur: *Offerimus tibi, Domine, sacrificium pro Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Martyribus, & præcipuè pro Beatissima Deipara*; quòd autem hoc sacrificium non offeratur pro peccatis, sed pro gloria eorum, patet: Nam statim subjungit liturgia: *Quorum supplicationibus respice nos Deus*; & deinde oratio subjungitur pro aliis defunctis: *Et memento*, inquit, *omnium fidelium defunctorum, qui dormierunt in spe resurrectionis, & quiescere eos facito, ubi videtur lumen vultus tui*. Idem potest cognosci ex Augustino tract. 84. in Joan. & ex Cyrillo catechesi 5. Mystagogica, & ex nostra liturgia, quæ omnino talis est, qualem Cyrillus, Epiphanius, & Augustinus describunt.

CAPUT X.

Asseritur Purgatorium testimoniis Patrum Græcorum & Latinorum.

PRimus ex Patribus, Clemens lib. 8. constit. c. 47. longam orationem describit pro defunctis fieri solitam. Dionysius de Ecclesiastica hierarchia, cap. 7. par. 3. *Accedens*, inquit, *deinde venerandus Antistes, precem sacram super mortuum peragit, precatur oratio illa divinam clementiam, ut cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuat, & regione vivorum*. Athanasius quæst. 34. ad Antiochum, quærit, num animæ sentiant utilitatem ex orationibus vivorum. Respondet, sentire omnino. Basilius in liturgia instituit orationem pro mortuis.

Gregorius Nazianz. in orat. in Cæsarium circa fin. *Ipse Deo*, inquit, *& nostras & earum, qui quasi in via pariatores prius ad hospitium pervenerunt, animas commendemus*. Ibidem orat pro anima ejusdem Cæsarii. Ephrem in suo testamento: *Assiduè*, inquit, *in vestris orationibus mei memoriam faciatis; etenim in vanitate, & iniquitate vitam peregi meam*.

Cyrillus catechesi 5. Mystagogica. *Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum credentes esse animarum juvamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius, & tremendi sacrificii*. Eusebius lib. 4. de vita Constantini, dicit, eum voluisse sepeliri in celebri templo, ut fieret particeps multarum orationum. Epiphanius in fine operis contra hæreses, numerat inter dogmata Ecclesiæ orationem pro defunctis, & hæresi 75. Aerium hæreticum facit, quia hoc negabat.

Chrysostomus homil. 41. in priorem ad Corinth. *Juvetur*, inquit, *mortuus non lacrymis, sed precibus, supplicationibus, eleemosynis*. Et infrà: *Ne fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes*. Homil. 69. ad populum: *Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis, defunctorum agatur commemoratio; sciunt enim inde multum illis contingere lucrum, utilitatem multam*. Idem homil. 32. in Matth. & 84. in Joan. homil. 3. in epist. ad Philipp. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi. Theodoretus lib. 5. histor. cap. 26. scribit, Theodosium juniorem procubuisse ad reliquias S. Joannis Chrysostomi, & orasse pro animabus parentum suorum Arcadii, & Eudoxiæ jam defunctorum.

Theophylactus in cap. 12. Luc. *Hoc autem dico*, inquit, *propter oblationes & distributiones, quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam iis, qui in gravibus delictis mortui sunt*. Damascenus in lib. de iis qui in fide migrarunt, probat hanc veritatem testimoniis multis Dionysii, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Gregorii Nysseni, & aliorum. Vide etiam Palladium in historia Lausiaca, cap. 41.

Venia-

Veniamus ad Latinos. Tertullianus in lib. de corona militis, inter traditiones Apoſtolicas numerat ſuffragia pro defunctis, & lib. de Monogamia ultra medium: *Pro anima*, inquit, *ejus* conjugis defuncti, *oret, & refrigerium interim adpoſtulet ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offerat annuis diebus dormitionis ejus; nam hæc niſi fecerit verè repudiavit quantum in ipſa eſt.* Idem lib. de exhortatione caſtitatis procul à medio.

B. Cyprianus lib. 1. epiſt. 9. *Epiſcopi*, inquit, *anteceſſores noſtri cenſuerant, ne quis frater excedens ad tutelam vel curam, Clericum nominaret, ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec ſacrificium pro dormitione ejus celebraretur.* Et infrà: *Et ideo Victor cùm contra formam nuper in Concilio à ſacerdotibus datam Geminium Fauſtinum Presbyterum auſus ſit actorem conſtituere, non eſt quo pro dormitione ejus apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua.*

B. Ambroſius lib. 2. epiſt. 8. ad Fauſtinum de obitu ſororis: *Itaque*, inquit, *non tam deplorandam, quàm proſequendam orationibus reor, nec mœſtificandam lachrymis tuis, ſed magis oblationibus animam ejus Deo commendandam.* Vide etiam orationes de obitu Theodoſii, de obitu Valentiniani, & de obitu Satyri, in quibus omnibus pro animabus prædictorum Deo ſupplicat, & ſacrificia ſe oblaturum pollicetur.

B. Hieronymus in epiſt. ad Pammachium de obitu Paulinæ uxoris ante medium: *Cæteri mariti*, inquit, *ſuper tumulos conjugum ſpargunt violas, roſas, lilia, floreſque purpureos, Pammachius noſter ſanctam favillam, oſſaque veneranda eleemoſyna baſſamis rigat, his pigmentis, atque odoribus fovet cineres quieſcentes, ſciens ſcriptum: ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna peccatum.*

B. Paulinus Nolanus in epiſt. ad eundem Pammachium laudat eum, quòd & corpori, & animæ uxoris defunctæ ſatisfecerit, corpori lachrymis, animæ eleemoſynis. Idem in epiſt. 5. ad Delphinum Epiſcopum commendans illi animam fratris ſui: *Fac*, inquit, *ut orationibus tuis condonetur tibi, & ut illius animam de minimo ſanctitatis tuæ digito deſtillans refrigerii gutta reſpergat.* Et in epiſt. ſequenti, quæ eſt prima ad Amandum, ſimilia dicit, commendans eandem animam Amando Epiſcopo.

B. Auguſtinus de cura pro mortuis, cap. 2. *In Machabæorum*, inquit, *libro leginus oblatum pro mortuis ſacrificium, ſed & ſi uſquam in Scripturis veteribus legeretur, non parva eſt univerſa Eccleſia, quæ in hac conſuetudine claret auctoritas, ubi in precibus ſacerdotis, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum.* Et cap. 4. *Cùm itaque recolit animus ubi ſepultum ſit chariſſimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyr animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus exhibetur, eum prodeſſe non dubium eſt.* Et infrà: *Non ſunt prætermittenda ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Chriſtiana, & Catholica ſocietate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumque, ſub generali commemoratione ſuſcepit Eccleſia, ut quibus ad iſta deſunt parentes, aut filii, aut quicumque cognati, vel amici, ab una eis exhibeatur pia mater communi.* Vide eundem in Enchirid. cap. 110. lib. 9. Confeſs. cap. 13. ſerm. de verbis Apoſtoli 17. & 34. lib. 21. civitat. cap. 24. tract. 84. in Joann. quæſt. 2. ad Dulcitium, ac demum lib. de hæreſibus, cap. 53. ubi propterea hæreticum facit Aerium, quòd negaſſet pro defunctis ſacrificia offerenda.

B. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 55. *Multum*, inquit, *ſolet animas etiam poſt mortem ſacra oblatio hoſtiæ ſalutaris adjuvare, ita ut hanc nonnunquam ipſæ defunctorum animæ expetere videantur.* Et cap. 50. *Quos gravia*, inquit, *peccata non deprimunt, hoc prodeſt mortuis, ſi in Eccleſia ſepeliantur, quòd eorum proximi, quoties ad eadem ſacra loca conveniunt, ſuorum, quorum ſepulchra conſpiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt.*

Iſidorus lib. 1. de officiis divinis cap. 18. *Niſi Catholica Eccleſia crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum ſpiritibus, vel eleemoſynam faceret, vel Deo ſacrificium offerret.* Victor. lib. 2. de perſeq. Wandal. *Qui nos ſolemnibus orationibus ſepulturi ſumus morientes?*

Denique B. Bernardus ſerm. 66. in Cantica, & Petrus Cluniacenſis in lib. contra Petrobruſianos, directè in hunc errorem ſcripſerunt. Malachias apud Bernardum: *Nec parum ſpei mihi repoſitum*, inquit, *in illa die, qua defunctis tanta à vivis beneficia impenduntur.*

Sed operæ pretium eſt audire quid ad hæc Calvinus, & Petrus Martyr reſpondeant. Petrus Martyr reſpondet, ferè omnes patres in aliqua re erraſſe, & enumerat eorum errores. At errarunt in privatis opinionibus, quas alii refutarunt, at ſimul omnes in uno errore convenire non poſſunt, quin Eccleſia univerſa erret, & pereat.

Calvinus autem quatuor dicit, lib. 3. Inſtitut. c. 5. §. 10. Primò ſic ait: *Ante 1300. annos uſu receptum fuit, ut precationes fierent pro defunctis.* Et aliquot interpoſitis: *Sed omnes, fateor, in errorem abrepti fuerunt.* Certè iſta confeſſio ſufficit ad Calvinum damnandum. Quomodo enim credibile eſt Eccleſiam per annos mille trecentos in tam craſſo errore verſatam, & nullum fuiſſe ex antiquis, qui reſtiterit, excepto Aerio, quem & nos, & Calviniſtæ pro hæretico habemus?

Secundò dicit, veteres oraſſe pro mortuis, non ut eos juvarent, ſed ut oſtenderent erga eos pium affectum, & ut ſeipſos conſolarentur. At hoc mendacium eſt; aperte enim patres citati dicunt juvari animas, & diſtinguunt ſolatia vivorum ab auxiliis mortuorum, ac præſertim Auguſtinus in Enchirid. cap. 110. & libro de cura pro mortuis paſſim.

Tertiò dicit, vulgus Chriſtianorum cœpiſſe orare pro mortuis ex imitatione gentilium, Patres autem ſe accommodaſſe opinioni vulgarium, ut patet ex Auguſtino, qui in libro de cura pro mortuis, ubi præcipuè de hac re agit: *Ita dubiè, hæſitanter & frigidè diſputat, ut ſuo frigore Zelum extinguere poſſit pugnantium pro Purgatorio; Quòd autem oravit pro matre, id fecit*, inquit Calvinus, *quia anile votum matris non examinavit ad Scripturas, & private quodam affectu omnibus probari voluit.*

At hoc etiam mendacium eſt; nam in primis numquam fuerunt Patres diligentiores in Ethnicorum ritibus prohibendis, quàm quando multi Ethnici convertebantur. Certè Tertullianus & Cyprianus ſeveriſſimi fuerunt caſtigatores omnis Ethnicæ ſuperſtitionis, adeò ut Tertullianus acerrimè reprehenderit Chriſtianos milites, qui coronam geſtarent more militum Ethnicorum; & tamen iſti ipſi ad orationem pro defunctis hortantur. Præterea Patres non ſolùm non reprehendunt hunc uſum, ſed etiam ſtatuunt in ſuis Conciliis ſic eſſe faciendum, hortantur ut ſic fiat, ipſi exemplo ſuo præcedunt, ac demum multi eorum dicunt, hanc eſſe Apoſtolicam traditionem, & inter hæreticos numerant Aerium contrarium ſentientem; quid amplius dicere poterant? B. Auguſtinus autem in lib. de cura pro mortuis, cap. 4. diſertè dicit, non dubium eſſe quin juventur animæ, & in toto libro non eſt una ſyllaba, quæ dubium vel inſinuet, de quo Calvinus loquitur; quòd verò vocat anile votum

S. Mo-

S. Monicæ, & B. Auguſtinum arguit quòd illud implere curaverit, non eſt mirum; eſt enim familiare Calvino reprehendere, & ridere ſanctos.

Quartò dicit, de Purgatorio autem adeò nihil aſſeruiſſe Patres, ut illud pro re incerta haberent. At hæc etiam eſt intoleranda impudentia, vel imperitia; nam in primis, etſiamſi nuſquam nominaſſent Purgatorium, tamen ſatis intelligi poterat quid Patres de eo ſentirent ex eo, quod tam perſpicuè docent, animas quorundam fidelium egere refrigerio, & juvari orationibus viventium.

Deinde ſunt apertiſſima loca in Patribus, ubi aſſerunt Purgatorium, quorum pauca quædam afferam. Gregorius Nyſſenus in orat. pro mortuis procul à medio: *Vel*, inquit, *in præſenti vita precibus ſapientiaque ſtudio purgatus, vel poſt obitum per expurgantis ignis fornacem expiatus, ad priſtinam vellet redire felicitatem.* Et infrà: *Non poterit*, inquit, *à corpore egreſſus divinitatis particeps fieri, niſi maculas animo immixtas purgatorius ignis abſtulerit.* Et infrà: *Aliis*, inquit, *poſt hanc vitam purgatorio igne materia labes abſtergentibus &c.*

Ambroſius in illud Pſalm. 36. Gladium evaginaverunt peccatores: *Et ſi ſalvus faciet*, inquit, *Dominus ſervos ſuos, ſalvi erimus per fidem, ſic tamen ſalvi quaſi per ignem. Etſi non exuremur, tamen uremur. Quomodo tamen alii remaneant in igne, alii pertranſeant, alio loco nos docet Scriptura divina, nempe in mare rubrum demerſus populus eſt Ægyptiorum, tranſivit autem populus Hebræorum, Moyſes pertranſivit, præcipitatus eſt Pharao, quoniam gravia eum peccata merſerunt, eo modo præcipitabuntur ſacrilegi in lacum ignis ardentis &c.* Vide etiam eundem ſerm. 20. in Pſal. 118.

B. Auguſtinus lib. 21. civit. Dei, cap. 16. loquens de infantibus baptizatis morientibus: *Non tantum pœnis*, inquit, *non præparatur æternis, ſed nec ulla poſt mortem purgatoriis tormenta patiuntur.* Et cap. 24. loquens de adultis fidelibus, qui tamen cum levibus peccatis decedunt: *Tales*, inquit, *conſtat ante judicii diem per pœnas temporales, quas eorum ſpiritus patiuntur, purgatos, æterni ignis ſupplicio non tradendos.* Idem homil. 16. ex lib. 50. homiliarum: *Qui temporalibus pœnis*, inquit, *digna geſſerunt, per ignem quemdam purgatorium tranſeunt; de quo Apoſtolus inquit: ſalvus erit ſic tamen quaſi per ignem.* Et lib. 2. de Geneſ. contra Manich. cap. 20. *Qui fortè agrum non coluerit, & ſpinis eum opprimi permiſerit, habet in hac vita maledictionem terræ ſuæ in omnibus operibus ſuis; & poſt hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam.* Denique in Pſal. 37. *Quia dicitur*, inquit, *ſalvus erit, ille ignis contemnitur, ita planè quamvis ſalvus per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quàm quidquid poteſt homo pati in hac vita.*

Quare cùm D. Auguſtinus lib. 21. civit. Dei, c. 26. & in Enchirid. cap. 69. dicit, poſſe dubitari, & quæri, an poſt hanc vitam animæ torqueantur purgatorio igne: non dubitat de pœna animarum, ſed de modo & qualitate; nam in priore loco ſolùm dubitat, an ignis purgatorius ſit idem in ſubſtantia cum igne Gehennæ; de quo dicitur Matth. 25. *Ite in ignem æternum.* In poſteriore autem dubitat, an poſt hanc vitam urentur animæ igne illo doloris de amiſſione temporalium, quo hìc uri ſolent, cùm rebus valde dilectis carere coguntur.

B. Hieronymus in fine commentarii in Iſaiam: *Sicut*, inquit, *Diaboli, & omnium negatorum, atque impiorum, qui dixerunt in corde ſuo, non eſt Deus, credimus æterna tormenta, ſic peccatorum atque impiorum, & tamen Chriſtianorum, quorum opera in igne probanda ſunt, atque purganda, moderatam arbitramur & mixtam clementiæ ſententiam judicis.*

B. Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 39. *De quibuſdam*, inquit, *levibus culpis eſſe ante judicium, purgatorius ignis credendus eſt.* Et in Pſalmum tertium pœnitentialem in ipſo initio: *Scio*, inquit, *futurum eſſe, ut poſt hujus vitæ exitum, alii flammis expientur purgatoriis, alii ſententiam æterna ſubeant damnationis.*

Origenes homil. 6. in Exodum: *Qui ſalvus fit*, inquit, *per ignem ſalvus fit, ut ſi quid fortè de ſpecie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, & reſolvat, ut efficiantur omnes aurum purum.*

Gregorius Nazianz. orat. in ſancta lumina, circa finem: *In altero ſuo*, inquit, *igni baptizabuntur, qui poſtremus eſt Baptiſmus, nec ſolùm acerbior, ſed & diuturnior, qui craſſam materiam inſtar ferri depaſcitur, vitium ne levitatem abſumat.*

Baſilius in cap. 9. Iſaiæ: *Si igitur per confeſſionem*, inquit, *detexerimus peccatum, jam ſuccreſcens gramen arefecimus, dignum planè quod depaſcatur ac devoret purgatorius ignis.* Et infrà: *Non enim modum*, inquit, *internecionem, & exterminium comminatur, ſed innuit expurgationem, juxta Apoſtoli ſententiam. Ipſe autem ſalvus erit quaſi per ignem.*

Euſebius Emiſſenus homil. 3. de Epiphania: *Hæc pœna*, inquit, *infernalis illos manebit, qui amiſſo, & non ſervato Baptiſmo in æternum peribunt. Hi verò qui temporalibus pœnis digna geſſerunt, per fluvium igneum, per vada ferventibus globis horrenda tranſibunt.*

Theodoretus in ſcholis Græcis in 1. Corinth. 3. *Hunc ipſum ignem purgatorium credimus, in quo animæ defunctorum probantur, & repurgantur, ſicut aurum in conflatorio.* Oecumenius in eundem locum: *Salvabitur & ipſe quoque, non tamen citra dolorem, ut par eſt eum qui tranſit per ignem, & à concretis levioribus maculis expiatur.* Tertullianus lib. de anima, cap. 17. *In carcerem te mandet infernum, unde non dimittaris, niſi modico quoque debito mora reſurrectionis expenſo.* Cyprianus lib. 4. epiſt. 2. *Aliud eſt pro peccatis longo tempore cruciatum purgari, & emendari diu igne, aliud peccata omnia paſſione purgaſſe.*

Hieronymus lib. 1. contra Pelagianos ultra med. *Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non eſſe perdendas, & Diabolo tribuit pœnitentiam: quid ad nos, qui Drabolum & ſatellites ejus, omneſque impios & prævaricatores dicimus perire perpetuò, & Chriſtianos, ſi in peccato præventi fuerint, ſalvandos eſſe poſt pœnas?*

Paulinus ep ſt. 1. ad Amandum: *Ob hoc impenſè rogamus, ut quaſi frater erandi labores conſpires ut miſericors Deus refrigeret animam ejus ſtillicidiis miſericordiæ ſuæ per orationes veſtras &c.* Boetius lib. 4. Proſa 4. *Nulla ne ſupplicia animarum poſt defunctum morte corpus relinquis? & magna quidem, quorum alia pœnali acerbitate, alia purgatoria clementia exerceri puto.* Iſidorus lib. 1. de divinis officiis, cap. 18. *Nam & cùm Dominus dicit: Qui peccaverit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro, demonſtrat quibuſdam illic dimittenda eſſe peccata, & quodam purgatorio igne purganda.*

Beda in Pſalm. 37. *Quidam*, inquit, *committunt quædam peccata venialia graviora & leviora, & ideò neceſſe eſt, ut hi tales in ea corripiantur, ideſt, in purgatorio igne nunc interim ante diem judicii ponantur, ut quæ in eis immunda ſunt, per illum exurantur, & ſic tandem idonei eſſe cum his, qui in dextra coronandi ſunt, inveniantur.* Ibidem dicit hunc ignem graviorem eſſe pœnis latronum, martyrum &c.

Petrus Damianus in ſerm. 2. de S. Andrea: *Non tibi blandiaris ſi graviter peccanti levior pœnitentia à manſueto, vel à diſſimulante dictatur, cùm in purgatoriis ignibus perficiendum ſit quidquid hìc minus feceris, quia dignos pœnitentiæ fructus quærit Altiſſimus.*

Anſelmus in 1. Corinth. 3. *Nam de quibuſdam levibus culpis eſſe ante corporum reſurrectionem, purgato-*

rius

rius ignis credendus eſt. Et ibidem aſſerit eſſe graviſſimam pœnam.

Bernardus ſerm. de obitu Humberti: *Volat fratres irrevocabile tempus, & dum creditis vos cavere iſtam parvam minimam, incurritis ampliorem: Illud enim ſcitote, quia poſt hanc vitam in purgatoriis locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, redduntur uſque ad noviſſimum quadrantem. Scio ego quàm durum ſit homini diſſoluto apprehendere diſciplinam, verboſo ſilentium pati, vagari ſolito ſtabilem permanere, ſed durius, & multò durius erit futuras moleſtias tolerare.*

Lactantius lib. 7. cap. 21. *Quorum peccata pondere aut numero prævaluerint, perſtringentur igne atque amburentur &c.*

Hilarius in Pſal. 118. in illud: Concupivit anima deſiderare judicia juſtitiæ tuæ: *Nobis*, inquit, *eſt ille indefeſſus ignis obeundus, in quo ſubeunda ſunt gravia illa expiandæ à peccatis animæ ſupplicia.*

CAPUT XI.

Idem aſſeritur ratione.

ARgumentum quartum ex rationibus. Prima ratio: Quædam peccata ſunt venialia, ſolaque temporali pœna digna. At fieri poteſt, ut cum ſolis talibus homo decedat ex hac vita; igitur neceſſe eſt in alia vita poſſe purgari.

Eſſe autem quædam peccata venialia, probatur ex Jacobo, qui ſic ait, Jacobi 1. *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua; concupiſcentia, cùm conceperit, parit peccatum; peccatum, cùm conſummatum fuerit, generat mortem.* Hic deſcribitur peccatum veniale ex imperfectione actus. Neque locum hìc habet diſtinctio hæreticorum de imputatione; nam Jacobus explicat proceſſum peccati ſecundùm ſe, ac docet poſt tentationem concupiſcentiæ, quæ ſine peccato eſſe poteſt, continuò ſequi peccatum, ſi quis non caveat; nam ex concupiſcentia oritur delectatio in parte inferiori, quæ nonnullum peccatum eſt non tamen mortiferum, ſi non adſit conſenſus mentis deliberatus; ideò enim ſubjungit: *Peccatum verò ſi conſummatum fuerit*, accedente nimirum pleno conſenſu, *generat mortem.*

Præterea 1. Corinth. 3. *Qui ſuperædificat ligna, fœnum, ſtipulas, ſalvus erit quaſi per ignem.* Hic deſcribitur veniale ex levitate materiæ, & quomodocumque intelligamus verba Apoſtoli ſive de hac vita, ſive de alia, ſive de doctrina, ſive de omnibus operibus neceſſariò cogitur exponere per ligna, fœnum, ſtipulas, peccata venialia, quandoquidem qui iſta habet, ſalvatur quaſi per ignem.

Auguſtinus lib. 83. q. 26. *Alia*, inquit, *ſunt peccata infirmitatis, alia imperitia, alia malitia; infirmitas contraria eſt virtuti, imperitia ſapientiæ, malitia bonitati. Quiſquis igitur novit quid ſit virtus & ſapientia Dei, poteſt exiſtimare qua ſint venialia peccata; & quiſquis novit quid ſit bonitas Dei, poteſt exiſtimare quibus peccatis certa pœna debeatur, & hic, & in futuro ſæculo, quibus bene tractatis, probabiliter judicari poteſt qui non ſint cogendi ad pœnitentiam luctuoſam & lamentabilem, quamvis peccata fateantur, & quibus nulla omnino ſperanda ſit ſalus, niſi ſacrificium obtulerint Deo, ſpiritum contribulatum per pœnitentiam.*

Probatur ultimò ratione; nam intelligibile non eſt quomodo verbum otioſum ex natura ſua dignum ſit perpetuo odio Dei, & ſempiternis flammis. Hic enim in terris ſtultiſſimus haberetur, qui ob leviſſimam offenſionem amici, nec malo animo factam, nollet amplius eſſe amicus, immò uſque ad mortem perſequeretur eum, quem amicum paulò ante habuerat. Maneat igitur, quædam eſſe peccata venialia, ac ſola pœna temporali digna. Quòd autem cum ejuſmodi peccatis aliqui interdum de hac vita migrent, ac proinde in alia vita purgatione temporali egeant, probatur hoc modo. Poteſt quis dum moritur, habere voluntatem permanendi in peccato veniali, igitur tale peccatum deleri in morte non poteſt: præterea cùm *ſepties in die cadat juſtus*, ut dicitur Proverb. 24. & multi moriantur repentè, quomodo credibile eſt, non mori aliquos cum peccato veniali? Hæc eſt igitur prima ratio.

Secunda ratio: Cùm reconciliantur Deo peccatores, non dimittitur ſemper cum peccato tota pœna temporalis: at poteſt fieri, & ſæpè fit, ut in tota vita aliquis non ſatisfecerit plenè pro temporali illa pœna: ergo neceſſariò ſtatui debet Purgatorium. Probatur major propoſitio breviter: nam alibi ex profeſſo probabitur, 2. Reg. 12. cùm David dixiſſet: *Peccavi Domino*, ait Propheta, *Deus quoque tranſtulit à te iniquitatem, ſed quia blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, filius qui natus eſt tibi morte morietur.* Num. 12. Cùm Maria murmuraſſet contra Dominum, punita eſt morbo lepræ: orante autem pro ea Moyſe, dimiſſa eſt ei culpa, & tamen pœnam voluit Deus ut illa lueret per unam hebdomadam.

Ad hæc & ſimilia reſpondet Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 4. §. 31. duo eſſe genera flagellorum Dei; quædam enim ſunt propriè pœnæ, & infliguntur à Deo ut judice in vindictam peccatorum præteritorum, ut juſtitiæ ſatisfiat; quædam autem ſunt caſtigationes, quæ infliguntur à Deo ut patre, non in vindictam peccatorum præteritorum, ſed ad futurorum remedium, nimirum ut homo admoneatur flagello, ne iterum facilis ſit ad peccandum. Primum genus, inquit Calvinus, ad ſolos inimicos pertinere, ſecundum ad ſolos amicos; & proinde cùm non ſint iſtæ pœnæ ex juſtitia luendæ, non eſſe opus ut maneat earum debitum poſt mortem, quando non eſt periculum recidendi in peccatum.

At fruſtrà laborat Calvinus; nam etſi fatendum eſt flagella juſtorum eſſe etiam paternas caſtigationes, & remedia contra peccata futura, tamen ſimul eſt agnoſcenda vera pœna & ſatisfactio debita culpæ præteritæ ex juſtitia. Quod ſic probatur; nam in primis 2. Reg. 12. exprimitur cauſa cur puniretur David, & non dicitur: ne iterum pecces; ſed, *Quia blaſphemare feciſti nomen Domini.*

Deinde mors eſt vera pœna peccati originalis, & eam luunt homines juſti, non ut abſtineant à peccato, ſed ut ſatisfaciant juſtitiæ divinæ. Quod patet, quia non eſt inflicta à Deo poſt peccatum, ut ſunt caſtigationes paternæ, ſed eſt lege ſtatuta ante peccatum tamquam pœna peccati, & eadem perſeverat poſt peccatum & peccati remiſſionem, ut patet Geneſ. 2. *Quacumque die comederis, morte morieris.* Et Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, in qua omnes peccaverunt.* Et Rom. 6. *Stipendium peccati mors.* Et Calvinus ipſe lib. 2. Inſtitut. cap. 1. §. 8. apertè confitetur, mortem veram eſſe peccati pœnam; denique quomodo poteſt eſſe mors flagellum paternum ad peccatum cavendum inſtitutum? Qui enim moritur, non poteſt amplius emendari.

Præter mortem iſtam communem, quæ eſt pœna peccati originalis, habemus alia exempla in Scriptura eorum, qui puniti ſunt morte violenta, cùm eis remiſſum eſſet peccatum, cùm tamen mors non poſſit eſſe paterna caſtigatio in remedium peccati futuri; nam Exod. 32. Deus pepercerat populo orante Moyſe, & tamen Moyſes in vindictam peccati juſſit occidi multa millia de populo ſine ullo delectu. Et ſimiliter Numer. 14. Cùm populus murmuraſſet,

ſet, & Deus placatus à Moyſe fuiſſet, plurimi tamen in deſerto perierunt. Incredibile eſt autem ex tot millibus nullum fuiſſe quem delicti pœnituerit, 3. Regum 13. Propheta Domini quia inobediens fuit voci Domini, à leone extinguitur, juxta quod ei ab altero Propheta prædictum fuerat, & tamen ut intelligeremus ei culpam antea remiſſam fuiſſe, & ſanctè illum obiiſſe, neque ejus cadaver, neque jumentum, quo vectus fuerat leo tetigit, ſed utrumque potiùs cuſtodivit, donec venerunt qui eum ſepelirent; denique 1. Corinth. 11. dicitur: *Ideò inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi.* Ubi, ut exponunt Ambroſius & alii, Apoſtolus indicat in primitiva Eccleſia multos eorum, qui indignè communicabant, morte à Deo punitos fuiſſe, quibus tamen culpam antea remiſſam patet ex eo quod Apoſtolus ſubjungit: *A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.*

His accedant duo clariſſima B. Auguſtini teſtimonia. Primum eſt tract. 124. in Joan. *Cogitur homo tolerare etiam remiſſis peccatis, quamvis, ut in eum veniret miſeriam, primum fuerit cauſa peccatum, productior eſt enim pœna quàm culpa, ne parva putaretur culpa ſi cum illa finiretur & pœna: ac per hoc vel ad demonſtrationem debita miſeria, vel ad emendationem labilis vitæ, ad exercitationem neceſſaria patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna etiam quem jam ad damnationem ſempiternam reum non detinet culpa.* Secundum eſt in Pſalm. 50. *Veritatem*, inquit, *dilexiſti: hoc eſt, impunita peccata eorum etiam quibus ignoſcis non reliquiſti, ſic prærogaſti miſericordiam ut ſervares & veritatem, ignoſcis confitenti, ignoſcis, ſed ſeipſum punienti, ſic ſervatur miſericordia, & veritas.*

Probatur jam aſſumptio hujus argumenti; nam multi qui plurima peccata commiſerunt, in articulo mortis convertuntur, quando nullam poſſunt agere pœnitentiam; ex quo certè illud ſequitur, ut poſt hanc vitam ſatisfacere debeant. Reſpondent in morte deleri omnia. Contra: nam mors eſt pœna peccati originalis, & ideò communis omnibus etiam infantibus, ergo pro actualibus debet inveniri alia pœna. Præterea Deus injuſtè ageret, nec videretur habere providentiam rerum noſtrarum, ſi una & eadem pœna, ideſt, naturali morte puniret peccata magna & parva, multa & pauca.

Tertia ratio ſumitur à communi opinione omnium Gentium: id enim confitentur Hebræi, Mahumetani, Gentiles, iique tam Philoſophi, quàm Poetæ. De Hebræis patet ex libr. 2. Machabæorum, cap. 12. nam ſaltem fides adhibenda eſt ei libro quæ adhibetur Livio: præterea Joſephus filius Gorionis in libro de bello Judaico cap. 19. indicat Judæos conſueviſſe orare pro mortuis, non tamen pro illis qui ſe interimunt.

De Mahumetanis patet ex Alcorano, ubi Purgatorium diſertè confitentur. De Ethnicis patet ex Platone in Gorgia, & Phædone: ex Cicerone in ſomnio Scipionis in fine: & Virg. 6. Æneid. *Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum ſupplicia expendunt*: & ex Claudiano lib. 2. in Ruffinum circa finem.

Quos ubi per varios annos, per mille figuras.
Egit Lethæo purgatos flumine &c.

Neque dicat aliquis hos potiùs argumentum eſſe erroris, & fabularum, quandoquidem id ſentiunt Ethnici, & Mahumetani; nam illa in quibus omnes ferè nationes conveniunt, vix poſſunt aliunde provenire, quàm à naturali lumine omnibus hominibus communi. Quæ enim ſunt excogitata & conficta ab hominibus, varia ſunt, & diverſa pro Gentium varietate. Sicut ergo Deum eſſe, in quo omnes nationes conveniunt, dicimus veriſſimum eſſe, nec tamen

A recipimus in particulari Deos varios & multiplices, quos ſibi quælibet natio fabricavit: & ſicut poſt hanc vitam eſſe pœnas, & præmia, in quo etiam conveniunt omnes, recipimus ut verum, nec tamen recipimus varias fabulas, quibus hoc explicant (nam eſſe pœnas, & præmia poſt hanc vitam docuit omnes homines cognitio divinæ providentiæ, fabulas autem ex ſe finxerunt) ita etiam Purgatorii confeſſionem, in qua omnes ferè Gentes conveniunt, oportet dicere eſſe confeſſionem luminis naturalis; ejuſdem enim providentiæ divinæ cognitio docuit Purgatorium, quæ docuit infernum, & paradiſum, ſaltem generali & confuſo quodam modo, quia nimirum videmus pœnas, & præmia ita diſtribui in hac
B vita, ut plura bona habeant mali, & plura mala boni, ut plurimum: inde judicamus divinam providentiam in aliam vitam diſtuliſſe judicium, & veram diſtributionem præmiorum & pœnarum.

Rurſum videmus ex iis, qui migrant ex hac vita, alios eſſe valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos, & mediocriter malos: quocirca judicamus naturali lumine eſſe poſt hanc vitam pœnas æternas pro valde malis, præmia æterna pro valde bonis, ac pœnas temporarias, & per eas tranſitum ad præmia pro iis qui ſunt mediocriter mali, vel boni. Hanc rationem ſequutus eſt Plato, & alii, qui ſolo lumine naturali præditi, Purgatorium eſſe confeſſi ſunt.

C Quarta ratio ſumitur ab apparitionibus animarum, quæ ſe in Purgatorio eſſe renunciaverunt, atque opem à vivis imploraverunt, quas apparitiones cùm viri graviſſimi retulerint, non immeritò veras fuiſſe credimus, rideant licèt Lutherus, & Magdeburgenſes. S. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 40. ſcribit de anima Paſchaſii, quæ in Thermis Puteolanis apparuit S. Germano Epiſcopo, & ejus precibus liberata eſt, & cap. 55. ſcribit aliud ſimile exemplum; & præterea de quodam Monacho ſuo, pro quo triginta Miſſas ipſemet Gregorius dici juſſit, & ex ejus apparitione didicit liberatum.

Gregorius Turonicus lib. de gloria Confeſſ. cap. 5. ſcribit, B. Martino S. virginem quamdam nomine Vi-
D talinam jam defunctam ſignificaſſe ſe adhuc in purgatorio degere ob leve quoddam peccatum, ac paulò poſt precibus ejuſdem S. Martini liberatam.

Petrus Damiani in epiſt. ad Deſiderium ſcribit, B. Severinum Colonienſem Epiſcopum apparuiſſe cuidam Presbytero ejuſdem Eccleſiæ, eique ſignificaſſe ſe adhuc in Purgatorio graviter torqueri, quòd horas canonicas non diſtinctis temporibus perſolviſſet, ſed manè omnes horas ſimul coacervaſſet, ut tota die negotiis Imperialibus liberiùs vacare poſſet.

Beda lib. 3. hiſt. Anglorum cap. 19. ſcribit B. Furſæum à mortuis reſurgentem narraſſe multa, quæ vidit de purgatoriis pœnis, & lib. 5. cap. 13. refert mirabilem viſionem cujuſdam Diethelmi, qui ſimi-
E liter mortuus, & poſtea reviviſcens mira narravit de inferno, purgatorio & paradiſo. Et vita ejus ſequens, ac fructus ſpiritualis, quem in aliis multis operatus eſt, teſtabatur veram fuiſſe viſionem.

S. Bernardus in vita B. Malachiæ refert, B. Malachiæ ſororem ejus defunctam non ſemel apparuiſſe cùm adhuc in purgatoriis pœnis degeret, & tandem, frequenti Euchariſtiæ ad Deum oblatione liberatam: & lib. 1. vitæ B. Bernardi cap. 10. refert Guglielmus Abbas, qui vitam Sancti Bernardi ſcripſit, ipſo adhuc vivente, apparuiſſe aliquando B. Bernardo unum ex defunctis Monachis, in Purgatorio laborantem, & precibus, ac ſacrificiis viri Sancti paulò poſt liberatum. Quod exemplum ipſum B. Bernardum narrare ſolitum ſcribit auctor ejus vitæ.

Li-

Libro primo vitæ B. Anſelmi ſimiliter legimus, B. Anſelmum annum integrum inſtituiſſe ſacrificiis quotidianis, & tandem apparente ſibi amico defuncto, pro quo tamdiu oraverat, didiciſſe eum de Purgatorio liberatum. Plura ſimilia legi poſſunt apud Vincentium lib. 23. ſpeculi hiſtorialis, in reveſationibus S. Brigittæ, & in vita Chriſtinæ mirabilis: ſed quæ attulimus ſunt magis authentica.

Reſpondent Magdeburgenſes, eſſe fabulas. At nec eſt credibile, tam ſanctos viros decipere voluiſſe, neque etiam ipſos deceptos fuiſſe, cùm haberent ſpiritum diſcretionis, & eſſent amici Dei.

Ultima ratio eſſe poteſt, quia iſta opinio, quæ tollit purgatorium, non ſolùm eſt falſa, ſed etiam pernicioſa: ſiquidem homines ſocordes facit in peccatis cavendis, & bonis operibus faciendis. Qui enim cogitat nullum eſſe purgatorium, ſed omnia peccata per mortem aboleri in iis, qui moriuntur cum fide, facilè dicet apud ſe: Quorſum ego laboro in jejuniis, precibus, continentia, eleemoſynis? Cur fraudo cor meum delictis & voluptatibus? quandoquidem in morte ſive pauca, ſive multa peccata habuero, omnia delebuntur. At qui cogitat remanere præter Gehennam, ignem acerrimum Purgatorii, & quicquid hìc deletum non fuerit per debitæ pœnitentiæ opera ibi diluendum, certè diligentior, cautiorque evadit.

CAPUT XII.

Solvuntur argumenta ex ſcripturis.

SUpereſt argumenta adverſariorum ſolvere, quæ partim ex Scriptura, partim ex Patribus, partim ex naturali ratione ſumuntur.

Prima objectio, Pſalm. 126. *Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini*; non igitur Purgatorium intercedit inter mortem fidelium, & cœleſtis hæreditatis conſequutionem.

Reſpondeo, tractat Pſalmus de generali reſurrectione, ut S. Auguſtinus rectè exponit: & hic eſt ſenſus eorum verborum; Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum, ideſt, cùm dormierint per corporalem mortem omnes electi, ecce hæreditas Domini, ideſt, continuò tunc apparebit hæreditas Chriſti, reſurgentibus in gloria omnibus ejus electis, quæ hæreditas eſt etiam merces ejuſdem Chriſti, qui paſſione & morte ſua nos acquiſivit. Itaque idem eſt hæreditas, & merces; idem filii, & fructus ventris; filii enim Dei per adoptionem ſunt hæreditas Domini; & iidem filii, qui & fructus ventris appellantur, ſunt ejuſdem Domini merces. Adde quòd in textu Hebraico, quem adverſarii Latino præferunt, non habetur, cùm dederit, ſed ſic dabit יִתֵּן Proinde ruit vis tota argumenti, non enim exprimitur quando adveniet hæreditas Domini.

Secunda objectio, Eccleſiaſtæ 9. *Quodcumque facere poteſt manus tua inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas*. Videtur enim ſapiens his verbis ſignificare voluiſſe, nullum eſſe remedium in alio ſæculo.

Reſpondent aliqui, hæc dici à Salomone in perſona impiorum, qui non modò Purgatorium, ſed etiam Gehennam tollunt, & nihil omnino eſſe credunt præter hanc vitam. Alii docent Salomonem ad eos loqui, qui otioſè & flagitioſè vivunt, & ad Gehennam rectà proficiſcuntur: quo in loco veriſſimum eſt nullum eſſe remedium vel ſolatium. Utramque expoſitionem attingit S. Hieronymus in commentario. At ſanctus Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39. accommodat hæc omnia ſatis aptè ad eos etiam, qui ad Purgatorium deducuntur; nam ſoli illi purgari poſſunt, & precibus viventium juvari, qui dum hìc viverent, id meruerunt bonis ſuis operibus, ut in alia vita juvari poſſent; quare omnes debent in hac vita quidquid poſſunt boni peragere, quia in alia vita non juvabuntur, niſi per ea, quæ hìc geſſerunt, meruerint, ut juvari poſſent.

Tertia objectio, Eccleſiaſtæ 11. *Si ceciderit lignum ad auſtrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit ibi erit*. Non igitur, inquiunt, datur tertius locus, ideſt, Purgatorium, unde aliquando exeundum ſit.

Reſpondeo, ad literam Sapientem loqui de morte corporali, ac velle dicere, ita homines neceſſariò morituros, & cùm mortui fuerint, per ſe numquam ſurrecturos, quemadmodum lignum tandem aliquando cadit, & ibi manet, ac putreſcit, ubi cecidit. Si tamen velimus hæc ad ſtatum animæ accommodare, tum dicendum erit, eos qui ad Purgatorium pertinent, ad auſtrum cecidiſſe, ideſt, ad ſtatum ſalutis æternæ, & in eo ſtatu ſalutis perpetuò permanſuros: vel certè dici poterit per auſtrum gloriam cœleſtem, per aquilonem Gehennam intelligi, ſed non omnes cadere ad auſtrum, aut ad aquilonem. Porrò hunc locum nihil officere aſſertioni Purgatorii, ex eo etiam intelligi poteſt, quòd ſi Purgatorii aſſertioni officeret, officeret etiam aſſertioni ejus loci, ad quem ſancti Patres ante Chriſti adventum deſcendebant, ſive is locus ſinus Abrahæ, ſive limbus Patrum, ſive infernus nominetur; conſtat enim Patres in eo loco non manſiſſe perpetuò. Vide Hieronymum in commentario, & Bernardum ſerm. 49. ex parvis.

Quarta, objectio, Ezechielis 18. *Cùm averſus fuerit impius ab impietate ſua, omnium iniquitatum ejus non recordabor*. At quomodo, inquit Petrus Martyr, non recordatur Deus iniquitatum amicorum ſuorum, ſi eas tam ſeverè in purgatorio punit?

Reſpondeo dupliciter. Primò, non recordari iniquitatum, nihil aliud eſſe, quàm non ſervare inimicitiam cum eo qui peccavit; nam ſi recordari iniquitatum, eſſet punire mala merita, recordari juſtitiarum eſſet remunerare bona merita. At non concedunt adverſarii, recordari juſtitiarum, eſſe remunerare bona merita, ne videlicet merita juſtorum admittere cogantur, igitur neque debent concedere, recordari iniquitatum eſſe punire iniquitates; nam Ezechiel eodem modo de juſtitia & de iniquitate loquitur.

Secundò reſponderi poteſt, recordari iniquitatum eſſe quidem punire, ſed punire in æternum; nam cùm ibidem legimus, ſi juſtus averterit ſe à juſtitia, omnes juſtitiæ ejus non recordabuntur: cogimur ita exponere, ut dicantur juſtitiæ tradi oblivioni, non quòd non remunerentur temporali aliquo præmio, ſed quòd non liberent hominem à Gehenna, nec remunerentur præmio ſempiterno; nam alioqui opera bona impiorum non fraudari temporali mercede, docent Patres, Chryſoſtomus homilia 67. ad populum Antiochenum, Hieronymus in cap. 29. Ezechielis, Auguſtinus lib. 5. de civitate Dei cap. 15. & Gregorius hom. 40. in Evangelia, & colligitur ex illis verbis Lucæ 16. *Recepiſti bona in vita tua*.

Quinta objectio, Matthæi 25. Duo ſolùm ordines hominum inveniuntur; aliis enim dicitur: *Venite benedicti*. Aliis: *Ite maledicti*. Item Marci ultimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur*. Denique Joannis 3. *Qui credit, non judicatur; qui non credit, jam judicatus eſt; non igitur*, inquit Brentius, *locus ullus rema-*

remanet Purgatorio, cùm duo soliùm sint loca post hanc vitam.

Respondeo, in extremo judicio, de quo agitur Matth. 25. rectè duos tantùm fieri ordines, quia tunc Purgatorium finem accipiet ac deinceps duo tantùm loca remanebunt, Paradisus, & Gehenna. Porrò, qui credit, salvus erit, & non judicatur, idest, non condemnatur, modò etiam addat cætera quæ requiruntur; fides enim ex se justificat, & salvat, si aliunde non sit impedimentum. Quemadmodum dicere solemus, ex hoc semine nascetur arbor, si videlicet non desint calor solis, humor aquarum, & si qua alia requiruntur; neque continuò qui salvus erit per fidem, sine Purgatorio salvus erit, multi enim salvantur, sic tamen quasi per ignem, ut suprà ex Apostolo demonstravimus.

Sexta objectio, Lucæ 23. Latroni in extrema hora converso dicitur à Christo: *Hodie mecum eris in Paradiso*. Non ergo, inquiunt Petrus Martyr, & Bernardinus Ochinus, remanet Purgatorium pro iis, qui in hac vita non egerunt pœnitentiam. Respondeo, mortem illam durissimam patientissimo animo toleratam, & confessionem tam admirandam eo tempore, quo Christum Apostoli ipsi negabant, potuisse justè in plenam satisfactionem reputari. Adde, quòd privilegia paucorum legem non faciunt.

Septima objectio, Rom. 8. Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.

Respondeo, Paulum eo loco disputare de concupiscentia, ac velle dicere, iis qui sunt in Christo Jesu, & ejus gratia muniti, non consentiunt motibus carnis suæ, nihil peccati contrahere ex ejusmodi motibus. Itaque hic locus non Purgatorium oppugnat, sed hæresim adversariorum, qui vera peccata esse volunt eos etiam motus, quos interdum justus sentit, licèt eis non consentiat.

Octava objectio 2. Corinth. 5. *Si domus terrena nostra habitationis dissolvitur, habemus domum non manu factam, æternam in cœlis*; rectà igitur post mortem sine ullo Purgatorio pii homines transferuntur in cœlum.

Respondeo, B. Paulum id solum asserere, patere domum cœlestem post mortem, non patere ante mortem. Quòd autem continuò omnes pii transferantur ad cœlum post mortem, ipsum non dicere, sed contrarium potiùs indicare, cùm ait: *Si tamen vestiti & non nudi inveniamur*. Significat enim his verbis eos, qui meritis & virtutibus vestiti sunt, ac proinde perfectam pœnitentiam in hac vita egerunt, mox in domum cœlestem deduci; alios autem salvari quidem, sed sic tamen, quasi per ignem, ut ipse idem ait, 1. ad Corinth. 3.

Nona objectio, 2. Corinth. 5. *Omnes astabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum*. At si post hanc vitam peccata remitterentur, & locus esset purgationi, certè non reciperet unusquisque prout gessit in corpore.

Respondeo, veriissimam esse B. Pauli sententiam; Nam etiam illi, qui remissionis & purgationis locum inveniunt in futuro sæculo, nihil recipiunt, nisi quod gesserunt in corpore; id enim meruerunt perseverando in fide & charitate usque ad mortem, ut etiam post mortem purgari & juvari possent. Qua ratione etiam sancti viri post mortem, etsi nihil propriè mereantur, tamen impetrant à Domino quicquid postulant, quoniam id meruerunt in hac vita rectè vivendo, ut etiam post hanc vitam à Domino exaudirentur. Vide hoc ipsum quod nos docemus, apud Dionysium lib. de Eccles. hierarch. cap. ultim. part. 3. apud Augustinum lib. Enchiridii cap. 110. & lib. de cura pro mortuis c. 1. & apud Gregorium lib. 4. Dialogorum cap. 39. Atque ad eundem modum intelligenda sunt illa: *Reddet unicuique secundùm opera sua*, Roman. 2. Et illa: *Unusquisque onus suum portabit*. Et: *Quæ seminaverit homo, hæc & metet*, Galat. 6.

Decima objectio, Apocalypsis 14. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos*. At pii omnes in Domino moriuntur, omnes igitur pii post mortem requiescunt, neque ullus est qui in Purgatorio torqueatur.

Respondeo cum S. Anselmo, in commentario hujus loci, illud, *amodo*, non significare à morte uniuscujusque, sed ab extremo judicio, de quo in toto eo capite S. Joannes loquitur. Itaque hic erit sensus: Beati mortui, qui in Domino moriuntur; amodo enim, idest, à fine hujus judicii, de quo nunc loquor, in æternum requiescent à laboribus suis; vel si id minus alicui probetur, respondere possumus cum Richardo de S. Victore, & Haymone in hunc locum, loqui B. Joannem de viris perfectis, ac præsertim de sanctis Martyribus, (eos enim eo loco consolari volebat) qui simpliciter moriuntur in Domino, neque aliquid purgandum secum ferunt; nam qui decedunt cum peccatis venialibus, aut cum debito pœnæ alicujus temporalis, ii non simpliciter moriuntur in Domino, sed partim in Domino ratione charitatis, quam secum ferunt, partim non in Domino ratione peccatorum, quæ nihilominus secum ferunt. Neque mirum videbitur, quòd aliquos dicamus mori partim in Domino, partim non in Domino, si legatur S. Augustinus lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 3. ubi eosdem homines in hac vita partim esse dicit filios Dei, partim filios hujus sæculi. Atque hæc de Scripturis.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

EX Patribus profert Brentius primò Cyprianum, qui tract. 1. contra Demetrianum, ait in fine: *Quando isthinc excessum fueris, nullus jam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus.*

Respondeo, loqui eum de satisfactione pro culpa, quæ præcedit justificationem; Patres enim distinctè duplicem ponunt satisfactionem. Unam ante justificationem, qua Deus placatur de congruo: & inclinatur ad culpæ remissionem, de qua Daniel 4. *Peccata tua eleemosynis redime*. Alteram post justificationem, qua Deo ex condigno satisfit pro pœna. Quòd hic Cyprianus de priore loquatur, patet ex præcedentibus, ubi ait: *Hortamur*, inquit, *dum adhuc aliquid de sæculo superest, Deo satisfacere, & ad veræ religionis candidam lucem de profundo tenebrosæ superstitionis emergere*. Item ex sequentibus: Nam post verba citata à Brentio, immediatè sequitur: *Hic vita aut amittitur, aut tenetur*.

Secundò, profert Chrysostomum hom. 2. de Lazaro, ubi sic dicitur: *Cùm hinc discesserimus, non est in nobis finem pœnitere, neque commissa diluere*. Et rursum: *Neque enim qui in præsenti vita peccata non abluerunt, postea consolationem aliquam inventuri sunt*.

Respondeo, loqui eum de remissione mortalium; nam exemplo Epulonis, qui in Gehenna cruciabatur, monet, ne differamus conversionem in aliam vitam. Nemo autem Catholicorum docet, culpas læthales remitti in Purgatorio.

Tertiò, proferunt Ambrosium lib. de Bono mortis

tis cap. 2. *Qui enim*, inquit, *hic non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit, nimirum in patria beatorum.*

Respondeo, loqui Ambrosium de remissione mortalium; Nam subjungit explicans: *Non erit autem, quia ad vitam æternam non potuerit pervenire, quia vita æterna remissio peccatorum est*; ubi vitam æternam vocat gratiam justificationis, quæ est vita quædam æterna inchoata; nisi enim hìc vitam æternam inchoemus, numquam ad gloriam beatorum venemus.

Quartò, objicit Petrus Martyr eundem Ambrosium, qui in cap. 23. Lucæ, & serm. 46. ait: *Lachrymas Petri lego, satisfactionem non lego.*

Respondeo, appellari satisfactionem eo loco excusationem. Solemus enim vulgo dicere; Ego satisfaciam illi, ideſt, purgabo verbis crimen objectum, & ostendam me injustè accusari. Laudat igitur ibi Ambrosius Petrum, quòd non excusaverit peccatum suum, quomodo Adam fecit, sed lachrymis potiùs confessus fuerit, & accusaverit, sic enim subjungit: *Rectè planè Petrus flevit, & tacuit, quia quod deflere solet, non solet excusari, & quod defendi non potest, abluu potest.* Et suprà dixerat: *Invenio quòd fleverit, non invenio quid dixerit, quia nimirum nihil Petrus dixerat in sui purgationem.*

Quintò objicit Calvinus Augustinum tract. 49. in Joan. *Habent*, inquit, *omnes animæ, cùm de sæculo exierint, diversas receptiones suas; habent gaudium boni, & mali tormenta; sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta graviora, quando cum corpore torquebuntur.* Et infrà de gaudio bonorum loquens: *Requiem*, inquit, *quæ continuò post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cùm moritur.*

Respondeo, gaudium & requiem dari statim à morte omnibus, qui in charitate decedunt; Nam mox omnes certi fiunt suæ æternæ salutis, quod ingens gaudium affert; tamen non eodem modo datur istud gaudium, sed diversimodè, pro meritorum diversitate; quibusdam enim datur sine admixtione doloris, quibusdam non sine temporalium admixtione pœnarum, ut idem B. Augustinus sæpissimè docet.

Sextò, objiciunt Augustinum lib. Hypognostici ultra medium: *Primum*, inquit, *locum fides Catholicorum divina auctoritate credit, regnum esse cœlorum; secundum, Gehennam, ubi omnes apostatæ, vel à fide Christi alieni, æterna supplicia experietur; tertium penitus ignoramus, immò nec esse in Scripturis sanctis invenimus.* Idem habet sermone 14. de verbis Apostolicis & lib. 1. cap. 28. de peccatorum meritis & remissione.

Respondeo, loquitur de locis æternis, Scribit enim contra Pelagium, qui invenerat tertium locum pro parvulis non baptizatis, quos volebat fore beatos quadam naturali beatitudine extra infernum, & extra regnum cœlorum. Quòd autem non negaverit Augustinus, aut quicumque fuit, auctor Hypognostici, tertium locum temporarium post hanc vitam, ex eo potest intelligi, quòd fides Catholica docet præter cœlum & infernum fuisse ante Christi passionem sinum Abrahæ, ubi degebant animæ sanctorum Patrum, Luc. 16. ineptè igitur Erasmus ponit in margine ad illa verba: tertium penitus ignoramus Purgatorium, quasi dicat, Purgatorium est locus tertius, quem ignorat fides Catholica.

Septimò, Petrus Martyr objicit eundem Augustinum, exponentem illud Psalm. 31. Beati quorum tecta sunt peccata, ubi sic ait: *Si texit peccata, noluit advertere: si noluit advertere, noluit animadvertere: si noluit animadvertere, noluit punire, noluit ignoscere, mahuit ignoscere.* Respondeo, loqui eum de pœna æterna; Nam de temporali, quod eam requirat Deus, patet ex locis suprà citatis ex eodem Augustino tract. 124. in Joan. & in Psal. 50.

Octavò, proferunt Augustinum in epistol. 54. ad Macedonium, ubi dicit, post hanc vitam non esse locum morum corrigendorum. Respondeo, nihil hoc facit ad rem; Nam etsi non erit post hanc vitam locus, ubi flagitiosi convertantur, & mores suos corrigant; erit tamen, ubi peccata levia justorum, quæ flagitia dici non possunt, purgentur, & pro criminibus jam dimissis pœna temporalis lui possit.

Nonò, objiciunt eundem Augustinum in epist. 80. ad Hesychium: *In quo*, inquit, *quemque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies, quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo judicabitur.* Respondeo, significat Augustinus post hanc vitam non crescere merita vel demerita, & ideò judicandos omnes ad gloriam, vel ad Gehennam, & ad majora vel minora præmia vel tormenta, prout erunt opera facta ante mortem.

Objiciunt decimò Theophylactum, qui in cap. 8. Matth. sic ait: *Anima egressa, in mundo non errat: justorum enim animæ in manu Dei sunt, peccatorum verò & ipsæ hinc abducuntur, ut animæ divitis.* Respondeo, indicat Theophylactus, non vagari liberè animas per mundum, ut dæmones faciunt, sed clausas esse in suis receptaculis, & quamquam non meminit nisi duorum locorum, tamen non excludit alia. Possumus autem animas, quæ ad Purgatorium deducuntur, revocare ad quodlibet eorum duorum, quæ ipse ponit; Nam quia justæ sunt, rectè possunt dici esse in manu Dei, licèt non sint in regno; & similiter dici possunt esse in inferno, quia Purgatorium pars est inferni, vel certè locus vicinus.

Undecimò, Hieronymum objiciunt, qui sic in cap. 9. Amos loquitur: *Quando anima vinculis laxata corporeis, volandi quò velit, sive quò ire compellitur, habuerit libertatem, aut ad inferna ducetur, de quibus scriptum est: In inferno quis confitebitur tibi? aut certè ad cœlestia sublevabitur.*

Respondeo, non loqui Hieronymum de morte naturali, sed de solutione animæ à corpore per speculationem; Nam disputat eo loco de anima impia, quæ quocumque se verterit cogitatione, ibi Deum ultorem inveniet. Itaque cùm dixisset: *Aut certè ad cœlestia sublevabitur*, subjungit: *ubi sunt spiritualia nequitiæ in cœlestibus & si sibi verè circumcisionis scientiam voluerit vendicare, & humilitate concepta habitare in montibus, & ibi scrutantem manum Dei evadere non valebit, quòd si desperans salutem oculos Domini vitare tentaverit, & in ultimos falsorum fluctuum terminos pervenire, etiam ibi mandabit Dominus serpenti tortuoso, & antiquo, qui est inimicus, & ulter, & mordebit eum. Capta quoque vitiis, atque peccatis gladio Domini percutietur, ut per cruciatus, atque supplicia ad Dominum revertatur.*

CAPUT XIV.

Solvuntur objectiones ex ratione deprompta.

ULtimò, argumenta sumunt à rationibus. Prima ratio; Post remissam culpam nulla remanet pœna; Nam remissio culpæ fit per meritum passionis Christi, quod est infinitum & sufficientissimum ad tollendum omnem culpam & pœnam, nihil igitur purgandum supereſt post justificationem.

Respondeo, primùm retorquendo argumentum, nam

nam si Christus satisfecit pro omni culpa, & poena nostra, cur post remissam culpam adhuc tam multa patimur, & tandem etiam morimur? & ne dicant esse paternas castigationes in remedium futuri peccati, cur infantes baptizati ægrotant, qui non sunt capaces peccati actualis? Dico igitur Christi meritum sufficere ad omnem culpam, & pœnam tollendam, sed debere applicari, ut sit efficax, alioqui omnes homines salvarentur.

Porrò applicatio fit per actus nostros & Sacramenta. Voluit autem Deus ut post Baptismum per contritionem & confessionem, cùm absolutione Sacerdotis, applicetur meritum Christi ad tollendam culpam, per opera autem satisfactoria applicetur ad tollendam pœnam temporalem; nam pœna æterna commutatur in temporalem, quando remittitur culpa; quia cùm remittitur culpa, redditur amicitia, & datur consequenter jus ad gloriam, ac proinde non debet puniri in æternum, quia eo modo numquam ad gloriam perveniret, & tamen justitia exigit: ut peccatum puniatur aliquo modo, ideò mutatur pœna æterna in temporalem, de qua re dictum est aliquid suprà, & plura dicentur in disputatione, de satisfactione.

Secunda ratio; In Baptismo remittitur omnis culpa & pœna; sed Pœnitentia est quædam Baptismi commemoratio, immò est Baptismus quidam; nihil igitur post pœnitentiam remanet purgandum.

Respondeo, si Sacramentum pœnitentiæ accipiatur Catholicè, & integrè, ut comprehendit contritionem, confessionem, & satisfactionem, plenam & jam perfectam, potest admitti totum argumentum; si autem accipiatur pro sola absolutione, in qua præcipuè Sacramentum consistit, negatur consequentia: Nam maximum discrimen est inter Sacramentum ablutionis, & Sacramentum absolutionis, cujus ignoratio causa est omnium errorum de satisfactione, de clavibus, de indulgentiis, de Purgatorio.

Dicimus ergo, in Sacramento Baptismi, Deum liberalissimè agere, & applicare Christi meritum per unam illam actionem absolutionis, ad tollendam omnem culpam & pœnam futuri sæculi, ideſt, tam Gehennæ, quàm Purgatorii: nam pœnas temporales hujus vitæ ne Baptismus quidem aufert, ut patet in pueris baptizatis ægrotantibus, & morientibus. At in Sacramento absolutionis Deum contrahere nonnihil manum, & applicare Christi meritum ad tollendam culpam, & pœnam æternam; tamen adhuc requirere opera pœnitentiæ, quibus redimamus temporales pœnas, id quod patet ex cap. 6. ad Hæbræos, ubi dicit Apostol. *Impossibile esse eos, qui semel sunt illuminati*, ideſt, baptizati, *iterum renovari ad pœnitentiam*, nimirum baptismalem, quia Deus semel tantùm utitur ea liberalitate. Et cap. 10. *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis*, ideſt, post illuminationem Baptismi, *non relinquitur hostia pro peccato*, ideſt, non relinquitur alius Christus patiens, & moriens, cui possimus rursum commori per Baptismum; Sic enim exponunt hæc duo loca omnes veteres Græci, & Latini.

Ex quo habetur argumentum insigne pro Purgatorio: Nam statim ponitur adversativa particula, sed *terribilis expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios*. Si enim iste ignis significaret solum ignem Gehennæ, sequeretur, omnes qui peccant post Baptismum necessariò damnandos, vel certè Paulum ineptè loqui. Nec enim rectè dicimus, peccanti post Baptismum, non relinquitur alius Baptismus, sed Gehenna, si præter Baptismum sunt alia remedia, ut revera sunt.

A Oportet ergo dicere, B. Paulum per ignem intelligere ignem in genere, sive Gehennæ, sive Purgatorii, ita ut hic sit sensus; Peccanti post Baptismum, non relinquitur alius Baptismus, neque aliquod remedium æquivalens, ideſt, æquè facile, quod mox liberet ab omni pœna; sed relinquitur ignis necessariò, aut perpetuus, si homo non convertatur, aut temporalis, si convertatur, qui tamen ignis temporalis Purgatorii erit in alio sæculo, nisi afflictionis ignis voluntariè assumptus purgaverit hominem in hac vita, & hæc est quam vocamus satisfactionem.

Idem patet ex Patribus, qui propterea Baptismum aquæ vocant Baptismum facilem, & comparant navi, qua facilè trajiciuntur flumina; At pœnitentiam B vocant Baptismum laboriosum, lachrymarum, ignis & secundam tabulam post naufragium.

Denique ratio idem suadet; nam post primam reconciliationem qui peccat, tantò gravius peccat, quantò est magis ingratus, & majus lumen, & auxilium habuit. Vide Gregorium Nazianzenum oratione in sancta lumina & Theodoretum in Epitome divinorum decretorum, capite penultimo, & Damascenum lib. 4. cap. 10.

Tertia ratio; Christi honor debet illibatus manere, ipse enim solus est liberator, & redemptor noster. At si nos satisfacimus, jam dividimus cum Christo honorem; sumus enim & nos ex parte aliqua redemptores nostri, nec totam salutem nostram, C sed solùm partem Christo debebimus.

Respondeo, si de verbis agitur, Scriptura apertè dicit Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime*. Et Philip. 2. *Cum metu & tremore salutem vestram operamini*, ubi homo sui ipsius redemptor & salvator appellatur; nec propterea ulla fit Christo injuria; siquidem tota virtus operum & satisfactionis nostræ à Christi sanguine pendet, & si redimimus peccata, vel operamur salutem, id facimus per ejus spiritum nobis donatum, vel potiùs ipse Christi spiritus in nobis ista operatur, sicut nihil detrahitur Deo, quòd per secundas causas operetur; immò potiùs additur ad gloriam ejus, quia hinc D apparet magis potentia & efficacitas Dei, cùm non solùm operari possit, sed etiam dare aliis rebus vim operandi.

Quarta ratio; Si applicatur nobis per nostra opera Christi satisfactio, vel sunt duæ satisfactiones simul junctæ, una Christi, altera nostra, vel una tantùm; si duæ, ergo bis punitur eadem culpa, & duæ pœnæ respondent uni culpæ, si una tantùm, vel illa est Christi, & tunc nos non satisfacimus; vel nostra, & tunc excluditur Christus, aut verè dividemus cum Christo honorem; Nam ille solvet pro culpa, nos pro pœna.

Respondeo, tres esse modos dicendi. Primus quorundam est, qui asserunt esse unam tantùm, & illam E Christi esse, ac nos propriè non satisfacere, sed solùm facere aliquid, cujus intuitu Deus applicat nobis Christi satisfactionem, quod est dicere; nostra opera non esse nisi conditiones, sine quibus non applicaretur nobis Christi satisfactio, vel ad summum, esse dispositiones. Ita Michael Bajus lib. de Indulgentiis cap. ultimo, quæ sententia erronea mihi videtur; nam Scriptura & Patres passim vocant nostra opera satisfactiones, & peccatorum redemptiones. Deinde si potest homo justus suis operibus mereri de condigno vitam æternam, cur non satisfacere pro pœna temporali, quod est minus?

Secundus est aliorum, quòd sint duæ, sed una ab altera pendens, qui modus non videtur mihi improbabilis; Nam etiamsi una sufficeret, tamen ad ma-

jorem gloriam Dei, cui satisfit, & majorem honorem hominis satisfacientis, placuit Christo conjungere nostram suæ. Quomodo una gutta sanguinis Christi sufficiebat redimere mundum, & tamen voluit totum sanguinem effundere, ut esset copiosissima redemptio; quomodo etiam homo justus adultus, duplici titulo jus habet ad eandem gloriam, uno ex meritis Christi sibi communicatis per gratiam, altero ex meritis propriis.

Tertius tamen modus videtur probabilior, quòd una tantùm sit actualis satisfactio, & ea sit nostra; neque hinc excluditur Christus, vel satisfactio ejus; nam per ejus satisfactionem habemus gratiam, unde satisfacimus, & hoc modo dicitur applicari nobis Christi satisfactio, non quòd immediatè ipsa ejus satisfactio tollat pœnam temporalem nobis debitam, sed quòd mediatè eam tollat, quatenus videlicet ab ea gratiam habemus, sine qua nihil valeret nostra satisfactio.

Præter has hæreticorum objectiones discutiemus etiam duas alias objectiones, quas Theologi proponere solent, ut rei veritas clariùs elucescat. Sit igitur

Quinta ratio; In Purgatorio non est meritum, ergo nec satisfactio: Nam idem requiritur ad merendum, & satisfaciendum, & omnis satisfactio est meritoria.

Respondeo, negandam esse consequentiam; nam requiruntur quidem communia quædam ad meritum, & satisfactionem, sed etiam quædam propria, ex quorum defectu aliquod est meritum sine satisfactione, & econtrariò. Requiritur ad utrumque gratia inhabitans, sed hoc non sufficit? Nam ad satisfactionem requiritur, ut opus, quod fit, sit pœnale, quod non requiritur ad meritum. Ad meritum requiritur libertas, quam sequitur laus; id quod non requiritur ad satisfactionem; qui enim à judice cogitur solvere debitum, verè satisfacit, etiamsi coactus. Requiritur præterea ad merendum status viæ; Deus enim Agonotheta noster stadii tempus, præsentem vitam esse voluit; hinc igitur animæ, quæ degunt in Purgatorio, quia mediæ sunt, quoad statum inter viatores & beatos, vel damnatos; (nam sunt confirmatæ in bono, & tamen adhuc retardantur à consecutione summi boni) ideò possunt satisfacere, non mereri, cùm nos utrumque possimus; beati & damnati neutrum.

Sexta ratio; Purgatorium constituitur partim ad remissionem culpæ venialis, partim ad satisfaciendum pro pœna, sed neutrum habet locum post hanc vitam; nam ejus est à culpa resurgere, cujus est in culpam incidere, sed post hanc vitam non possunt animæ committere venialia peccata. Præterea peccata omnia remittuntur per pœnitentiam, sed post hanc vitam non est pœnitentia; nam idem est hominibus mors, quod Angelis casus, ut Damascenus dicit lib. 2. cap. 4. Sed Angeli per casum facti sunt immobiles in malo. Denique in hac vita, sicut potest homo justus mereri gratiæ augmentum, ita etiam remissionem venialium offensarum. At post hanc vitam nullum est meritum. De pœna autem probatur sic: Pœna est propter culpam, & crescente culpa, crescit pœna, decrescente culpa, decrescit pœna: ergo remota culpa, removetur pœna.

Respondeo, non defuerunt, qui propter hæc argumenta negarent peccatum veniale post hanc vitam posse remitti, ut B. Thomas refert in 4. dist. 21. quæst. 1. artic. 3. Sed dicebant remitti omnia venialia in ipsa morte per gratiam finalem; At errabant, quia Scripturæ & Patres disertè docent, post hanc vitam remitti peccata levia, neque fundamentum eorum est solidum; nam gratia finalis non potest

A remittere peccatum, quod actu placet, immò quod non displicet aliquo modo; At potest quis mori in complacentia peccati venialis, vel certè sine ullo actu, ut si moriatur repentè, vel phræneticus, vel dormiens.

Alii, ut Scotus in 4. dist. 21. quæst. 1. dicunt, peccatum relinquere solùm in homine, postquam actus transiit, reatum pœnæ, & ideò peccatum veniale dici remitti in Purgatorio, quia totaliter ibi punitur; mortale autem non dici remitti post hanc vitam, quia non punitur unquam ibi totaliter; nisi enim in hoc mundo mutetur reatus pœnæ æternæ in reatum pœnæ temporalis, & sic incipiat hic remissio, non poterit ibi purgari. Hæc sententia falB sa est, tum quia sine ullo dubio peccatum relinquit in homine præter reatum pœnæ, etiam maculam, aut aliquid simile, per quod dicatur homo formaliter peccator, & dignus pœna, tum etiam, quia hoc modo revera peccata venialia non possent dici remitti in Purgatorio, non enim remittitur, quod totaliter punitur; remissio enim sonat condonationem.

Alia est opinio ejusdem Scoti ibidem, peccata venialia remitti in primo instanti separationis animæ à corpore, remitti autem per merita præcedentia. Dicit enim ipse, omne opus bonum quod magis placet Deo, quàm displiceat veniale peccatum, remittere venialia peccata; cæterùm dum homo vivit, C non remitti omnia venialia per hujusmodi opera bona, quia est impedimentum ipsius complacentiæ peccati, quo impedimento sublato, quod fit in primo instanti post mortem, mox remitti peccatum. Non placet, quia non est probabile per omne opus bonum remitti venialia, nisi adsit displicentia saltem virtualis illorum peccatorum.

Deinde, quia sequeretur post hanc vitam numquam remitti nisi unum peccatum, nimirum illud, cujus actus continuatur usque ad mortem, id quod ipse admittit, sed est contra Scripturas & Patres; ut ex dictis patet. Tertiò, quia non esset opus orare pro defunctis, ut à culpis venialibus solverentur, ut Ecclesia orat, ut patet apud Dionysium cap. ult. D Eccles. hierarch. & ex orationibus Ecclesiæ, quibus petimus, ut dimittantur eis, quæ humana fragilitate contraxerunt.

Est ergo opinio vera B. Thomæ in 4. distinct. 21. quæst. 1. articul. 2. dimitti in Purgatorio culpas veniales, per actum dilectionis & patientiæ; illa enim acceptatio pœnæ à Deo inflictæ, cùm ex charitate prodeat, dici potest virtualis quædam pœnitentia, & licèt non sit propriè meritoria, quia non meretur gloriæ vel gratiæ augmentum, tamen est remissoria peccati.

Ad primum negatur major universaliter; Nam habet locum solùm in mortalibus peccatis; quod enim ad venialia attinet, potest in Purgatorio anE ma liberari à veniali, quia habet media convenientia, idest, actum dilectionis peccato contrarium, non tamen potest cadere in peccatum veniale, quia caret fomite, & præterea quia est in bono confirmata.

Ad secundum dico, post hanc vitam non esse pœnitentiam de mortalibus, quia damnati sunt obfirmati in malo, & hoc sibi vult Damascenus, tamen in animabus Purgatorii bene potest esse displicentia peccati, eaque ex charitate, & proinde utilis.

Ad tertium dico, animas Purgatorii non esse omnino in via, & propterea non posse mereri augmentum gratiæ: tamen neque esse omnino in termino, & ideo posse aliquid facere, quod pertineat ad peccati venialis remissionem.

Ad

Ad alteram partem argumenti reſpondeo, pœnam pendere à culpa in fieri, non in eſſe, & ideo illud (decreſcente culpa, decreſcit pœna) ſi intelligatur quòd quò minor eſt culpa, eò minorem generat pœnam, verum eſt, alioqui eſt falſum, nam etiam ob culpam præteritam debetur pœna.

CAPUT XV.

Purgatorii confeſſionem ad fidem Catholicam pertinere.

SUpereſt nunc, ut Petri Martyris ſententiam diſcutiamus, qui in commentario cap. 3. prioris ad Corinthios contendit, Purgatorium eſſe, non poſſe ad dogma fidei ullo modo pertinere; quæ fuit prima Lutheri opinio, ſive primus ejus error. Rationes ejus ſunt quinque.

Prima, quia ſcriptura tacuit Purgatorium in iis locis, ubi maxima fuit occaſio de eo loquendi. Nam in Geneſi cap. 49. deſcribuntur funera Abraham, Iſaac, Jacob, Saræ, Rachelis, diligentiſſimè, & tamen ne verbum quidem de Purgatorio. Item in Levitico inſtituuntur ſacrificia variorum generum pro vivis inſtituuntur pro defunctis. varis rebus, & nullum non inſtituitur pro defunctis. Denique Paulus in priori epiſtol. ad Theſſal. cap. 4. cùm ex profeſſo de mortuis agat, nihil dicit de Purgatorio, ſed ſolùm aſſerit eos reſurrecturos, & concludit: *Conſolamini invicem in verbis iſtis.*

Secunda ratio eſt, quia Eccleſia Græca, quæ eſt altera pars Eccleſiæ, diu reſtitit huic dogmati in Concilio Florentino, ergo ſi uſque ad noſtra ferè tempora media pars Eccleſiæ non credidit Purgatorium, quomodo eſt articulus fidei?

Tertia ratio eſt, quia Dionyſius cap. ult. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, quæſtionem proponit; Cur Antiſtes in ſepultura fidelium oret pro defunctis, & Purgatorii non meminit, ſed anxiè laborat, ut quæſtionem ſolvat. At ſi Purgatorium eſſet dogma fidei, potuiſſet ſtatim facillimè reſpondere, orare pro defunctis, ut à Purgatorio liberentur.

Quarta ratio eſt, quia B. Auguſtinus diſertis verbis aſſerit, ſe habere opinione tantùm incerta, non certa fide Purgatorium eſſe, in Enchiridio cap. 69. *Tale*, inquit, *aliquid etiam poſt hanc vitam fieri incredibile non eſt, & utrum ita ſit, quari poteſt, & aut inveniri, aut latere nonnullos fideles, per ignem quemdam Purgatorium, quantò magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiusve ſalvari.* In libro de octo quæſtionibus Dulcitii quæſt. 1. *Sive ergo*, inquit, *in hac vita tantùm homines iſta patiuntur, ſive etiam poſt hanc vitam talia quædam judicia ſubſequuntur, non abhorret quantum arbitror à ratione veritatis iſte intellectus hujus ſententiæ.* Idem habet lib. de fide & operibus cap. 16. Denique lib. 21. de Civitate Dei cap. 26. ait: *Poſt iſtius ſane corporis mortem, donec ad illum veniatur: qui poſt reſurrectionem corporum futurus eſt damnationis, & remunerationis ultimus dies, ſi hoc temporis intervallo ſpiritus defunctorum ejuſmodi ignem dicuntur perpeti, quem non ſentiant illi, qui non habuerunt tales mores, & autores in hujus corporis vita, ut eorum ligna, fœnum, & ſtipula conſumatur: alii verò ſentiant, qui ejuſmodi ſecum ædificia portaverunt, ſive ibi tantùm, ſive hic, & ibi, ſive adeo hic, ut non ibi, ſæcularia, quamvis à damnatione venialia, concremantem ignem tranſitoria tribulationis inveniant, non redarguo, quia forſitan verum eſt.*

Quinta ratio eſt, quia Scriptura apertè repugnat, Joan. 5. Luc. 13. Apocal. 14. ut ſuprà attulimus, & refutavimus.

Hæc ſunt ipſius firmamenta, quæ adeò nos nihil movent, ut conſtanter iterum aſſeramus, dogma eſſe fidei Purgatorium, adeò, ut qui non credit Purgatorium eſſe, ad illud numquam ſit perventurus, ſed in Gehenna ſempiterno incendio cruciandus. Nam dogmata fidei quatuor modis probari ſolent.

Primò, ex teſtimonio expreſſo Scripturæ cum Eccleſiæ declaratione, quomodo probamus, Chriſtum eſſe ὁμοούσιον Patri, ex illo Joan. 10. *Ego & Pater unum ſumus*, addita Nicæni Concilii declaratione; nam alioqui numquam lis cum Arianis finiri potuiſſet, cùm eum locum, & omnia alia, quæ afferri ſolent, ipſi aliter exponerent.

Secundò, per evidentem deductionem ex iis, quæ habentur expreſsè in Scriptura; quomodo probamus, Chriſtum habere duas voluntates, divinam & humanam, quia ſecundùm Scripturas Deus & homo eſt, addita Concilii ſexti declaratione.

Tertiò, ex verbo Dei per Apoſtolos non ſcripto, ſed tradito, quomodo probamus Evangelia & Epiſtolas Pauli eſſe divinas Scripturas.

Quartò, per evidentem deductionem ex verbo Dei tradito; quomodo B. Auguſtinus paſſim probat, peccatum originale eſſe in pueris neceſſariò credendum, etiamſi in Scripturis non haberetur, quia deducitur evidenter ex traditione Apoſtolica de Baptiſmo parvulorum. Sufficientia horum quatuor modorum inde patet, quia id ſolum eſt de fide, quod eſt à Deo revelatum mediatè, vel immediatè; revelationes autem divinæ partim ſcriptæ ſunt, partim non ſcriptæ. Itaque decreta Conciliorum, & Pontificum, & Doctorum conſenſus, & alia omnia ad iſta quatuor reducuntur, tunc enim ſolùm faciunt rem de fide, cùm explicant verbum Dei, aut inde aliquid deducunt.

Jam verò his omnibus modis probatur Purgatorium. Nam de primo modo patet ex viginti locis Scripturæ, quæ attulimus, quorum aliqua à tota Eccleſia exponuntur de Purgatorio, ut patet ex Conciliis & Patribus, quos citavimus.

De ſecundo modo patet ex duabus primis rationibus, quas fecimus.

De tertio modo perſpicuum eſt ex eo, quòd non invenimus initium hujus dogmatis, ſed omnes veteres Græci & Latini ab ipſo tempore Apoſtolorum conſtanter docuerunt Purgatorium eſſe. Talia enim ad Apoſtolicam traditionem referenda eſſe, B. Auguſtinus affirmat lib. 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 24.

De quarto modo patet ex Clemente, Tertulliano, Epiphanio, & Chryſoſtomo ſuprà citatis; quia aſſerunt, orationem pro defunctis eſſe Apoſtolicam traditionem; & nulli unquam veterum contrarium dixerunt. Hinc enim evidenter colligitur Purgatorium eſſe. Nam ſi traditio eſt Apoſtolica, orandum eſſe pro defunctis; quis non advertat, continuò inde ſequi, ut animæ poſt hanc vitam egeant auxilio, & proinde ſint in pœnis non ſempiternis, ſed temporalibus. Neque argumenta Petri Martyris difficulter ſolvi poſſunt.

Ad primum ergo reſpondeo, primò non eſſe neceſſe, ut Scriptura ubique omnia dicat.

Dico ſecundo ad illud de Geneſi, in Geneſi non fuiſſe occaſionem ponendi doctrinam de Purgatorio. Nam Geneſis non eſt liber dogmatum, ſed hiſtoria quædam Patriarcharum. Porrò doctrina eo tempore non Scriptura, ſed traditione conſervabatur. Nam alioqui dicemus, ante Abrahæ tempora neminem fuiſſe juſtificatum, quia Scriptura non tradit, quomodo juſtificarentur homines tempore Adæ, Henoch, Noe.

Dico ultimò, implicitè saltem contineri in Geneſi mentionem Purgatorii; quando enim dicitur Gen. 23. *Et ſurrexit Abraham ab officio funeris*, quis prohibet per illud, *Officium*, intelligere non ſolùm lachrymas, ſed etiam orationem & jejunium? & cur, quæſo, Jacob & Joſeph, in Ægypto morientes, cupierunt oſſa ſua deferri in terram promiſſionis, niſi quia ibi ſolùm ſacrificia pro defunctis facienda eſſe noverant.

Ad illud de Levitico, nego non fuiſſe in Levitico inſtituta ſacrificia pro defunctis, quandoquidem illa, quæ inſtituta ſunt pro peccatis, intelligebantur pro peccatis tam vivorum, quàm mortuorum, ut patet ex lib. 2. Machab. cap. 12.

Ad illud ex Paulo, dico, Paulum in eo loco ſolùm voluiſſe dicere, non eſſe mortuos immoderatè defiendos, quomodo Ethnici faciebant. Ad hoc autem propoſitum non ſolùm non proderat, ſed etiam oberat mentio purgatorii. Dicere enim, animas propinquorum graviſſimè torqueri in Purgatorio, non eſt adferre materiam conſolationis, ſed majoris luctus; Paulus autem conſolari volebat eos, ut patet, & ideò meminit reſurrectionis & gloriæ; & concludit: *Itaque conſolamini invicem in verbis iſtis*. In aliis autem locis, ut in priori epiſt. ad Cor. cap. 3. & 15. & ad Hebræos 10. diſertè Paulus ponit ignem Purgatorii, & Baptiſmum laborioſum pro mortuis ſuſceptum.

Ad ſecundum dico, Eccleſiam Græcam numquam dubitaſſe de Purgatorio, ut patet ex Patribus citatis; Dionyſio Areopagita, Origene, Athanaſio, Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Gregorio Nyſſeno, Ephrem, Chryſoſtomo, Cyrillo, Epiphanio, Theodoreto, Oecumenio, Theophylacto, Damaſceno, & ex ipſo Concilio Florentino. Nam quod Petrus Martyr dicit, in eo Concilio Patres Græcos diu reſtitiſſe, mendacium eſt; ſiquidem in prima ſeſſione, & rurſum in ultima, affirmant, ſe perpetuò Purgatorium credidiſſe, & orationem pro defunctis, ſed ſolùm ambigere de qualitate pœnæ; An ſit videlicet ignis, an aliquid aliud. Quod ergo de Græcis jactatur, quòd Purgatorium negent, aut eſt falſum, aut de particularibus hominibus intelligendum eſt.

In tertio argumento miror Petrum Martyrem; nam etſi Dionyſius non nominat Purgatorium, tamen expreſsè dicit, orari pro defunctis, ut à peccatis liberentur. Sic enim ait cap. 7. part. 3. *Precibus*, inquit, *à divina benignitate contendit, ut omnia peccata, quæ humana fragilitate admiſſa ſunt ei, qui receſſit è vita, remittat*. Deinde quærit, cur oretur pro defunctis, ut eis peccata remittantur, cùm ſcriptum ſit omnes accepturos, prout in corpore geſſerint? Et reſpondet, ideò orari, quia illi per merita hujus vitæ digni facti ſunt, quibus preces viventium prodeſſent. Niſi ergo S. Dionyſius ſecum ipſe pugnaverit, non potuit Purgatorium ignorare, aut negare cùm tam apertè orationem aſſerat pro defunctorum peccatis.

Ad quartum, opponimus alia loca S. Auguſtini. Nam in eodem Enchiridio cap. 110. aſſerit, orationes & ſacrificia prodeſſe animabus, & ſimiliter q. 2. ad Dulcitium & lib. 21. de Civit. Dei cap. 24. dicit, conſtare, animas purgari poſt hanc vitam, & cap. 1. de cura pro mortuis agenda dicit: *Non dubium eſt, prodeſſe orationem defunctis*.

Reſpondet Petrus Martyr, debere hæc loca exponi per illa, in quibus dubitat. At quomodo, quæſo, exponemus; conſtat, & non dubium eſt, per *ſſa*; Incredibile non eſt, &; Forſan verum eſt? Neceſſe eſt igitur dicere. Auguſtinum aliquid de Purgatorio certa fide tenuiſſe, & de aliqua re dubitaſſe, quid ſit de quo dubitavit, nos facilè exponemus. At non ita potent ille exponere, quid ſit, de quo non dubitavit; nihil enim minus dari poteſt, quàm eum non dubitaſſe de Purgatorio in genere, ideſt, quòd ſit aliquod Purgatorium poſt hanc vitam. Cum qua fide certa, poteſt conſiſtere dubitatio de qualitate pœnæ, quæ infligitur; de qualitate peccati, quod punitur; de loco, tempore &c. At cum dubitatione de Purgatorio in genere, non poteſt conſiſtere ulla certa fides circa Purgatorium, quam tamen Auguſtinus habere ſe dicit.

Dico igitur, Auguſtinum in illis quatuor locis dubitare ſolùm de genere peccati, quod punitur; An videlicet, ſicut in hac vita immoderatus amor erga temporalia, purgatur à Deo variis afflictionibus, ut mortibus uxoris, liberorum &c. ita etiam credibile ſit, poſt hanc vitam adhuc remanere in anima ſeparata aliquas reliquias talium affectionum actualium, quæ purgari debeant tribulationibus, & moleſtiis. Etſi enim animæ corpore vacantes, non videntur poſſe tangi ejuſmodi affectionibus corporalibus, tamen cùm ſint formæ corporum, & in corpore diu fuerint, & rurſum appetant conjungi corpori, non eſt incredibile, eas recordari adhuc voluptatum, quas per inſtrumenta corporea perceperunt, & earum deſiderio aliquo teneri. Quia verò res iſta difficillima eſt, ideo rectè Auguſtinus dicit, poſſe quæri, & numquam fortè inveniri &c.

Ad quintum ſuprà reſponſum eſt.

LIBER

Digitized by Google

LIBER SECUNDUS
DE
CIRCUMSTANTIIS PURGATORII.

CAPUT PRIMUM.

De perſonis, quibus Purgatorium convenit.

DEMONSTRAVIMUS hactenus Purgatorium eſſe; nunc de circumſtantiis Purgatorii, ideſt, de perſonis, loco, tempore, pœnis, ſuffragiis, aliiſque id genus diſſerendum eſt. Prima igitur illa quæſtio occurrit: *Quibus perſonis purgatio poſt hanc vitam conveniat?* Multi autem extiterunt errores de ejuſmodi perſonis.

Primus fuit, purgari debere poſt hanc vitam tam bonos, quàm malos, uno Chriſto excepto. Hæc ſententia ſolet tribui Alcuino, ſed videtur eſſe non ejus ſolùm, ſed multorum Patrum. Origenes enim hom. 14. in Lucam: *Ego*, inquit, *puto, quia & poſt reſurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento ejus ut nos atque purgante; nemo enim abſque ſordibus reſurgere poterit, nec ullam poſſe animam reperiri, quæ converſis ſtatim vitiis careat.* Et in Pſalm. 36. *Omnes nos venire neceſſe eſt ad illum ignem, etiamſi Paulus ſit aliquis, vel Petrus.*

Ambroſius in Pſal. 36. *Igne ergo*, inquit, *purgabuntur filii Levi, igne Ezechiel, igne Daniel.* Et in Pſ. 118. ſerm. 20. adducens illud Geneſ. 4. *Poſuit ante paradiſum flammeum gladium*, dicit, illum gladium igneum, eſſe ignem purgatorium, per quem neceſſariò tranſit, quicumque in Paradiſum intrat: *Omnes*, inquit, *oportet tranſire per flammas, ſive ille Joannes ſit, ſive Petrus &c.* Et infrà: *Unus ignem illum ſentire non potuit, qui eſt juſtitia Dei Chriſtus.*

Idem videtur ſenſiſſe Hilarius in illa verba Pſ. 118. *Concupivit anima mea deſiderare judicia juſtitiæ tuæ.* Ubi inſinuat etiam B. Mariam tranſire debuiſſe per illum ignem. Idem Lactantius lib. 7. c. 21. divin. Inſtitut. & Hieronymus in cap. 7. Amos in illa verba: *Ecce vocabit ignem ad judicium.* Denique Rupertus lib. 3. in Gen. cap. 32. explicans flammeum gladium.

Hæc ſententia accepta, ut ſonat, manifeſtum errorem continet. Nam in Concilio Florentino ſeſſ. ultima definitum eſt, aliquas animas in infernum, aliquas in purgatorium, aliquas in cœlum mox recipi. Deinde Eccleſia ſemper credidit eos, qui mox à Baptiſmo moriuntur, nullam Purgatorii pœnam ſentire poſſe, ut conſtanter Auguſtinus docet lib. 21. de Civ. Dei cap. 16. & ſimiliter eos, qui baptizantur in ſanguine ſuo, ut Cyprianus lib. 4. epiſt. 2. dicit, omnia enim peccata paſſione purgari affirmat, & ideò Martyres ſtatim ad præmium pervenire.

Adde, quòd Patres adducti (Origene excepto, cujus verba in homil. 14. in Lucam, non patiuntur commodam expoſitionem) videatur ſano modo intelligi poſſe: Nam aliqui eorum per ignem non intelligunt ignem Purgatorium, ſed ignem divini judicii, quomodo loquitur Paulus in priori epiſtola ad Corinthios cap. 3. cùm ait: *Uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit.* Et hoc modo fatendum eſt, omnes Sanctos, Chriſto excepto, per ignem tranſire. Ita videntur de igne loqui Hilarius & Hieronymus, & in loco poſteriore Ambroſius.

Aliqui verò videntur intelligere per ignem verum ignem Purgatorii, per quem tamen dicunt tranſire Sanctos ſine ulla læſione, ita ut tranſeant per Purgatorium materialiter, non formaliter. Ita videntur loqui Lactantius, Ambroſius & Rupertus. Lactantius enim ſic ait: *Sed & juſtos cùm judicaverit Deus; etiam igne eos examinabit: tum quorum peccata vel pondere, vel numero prævaluerint, perſtringentur igni atque amburentur: quos autem plena juſtitia & maturitas virtutis deceſſerit, ignem illum non ſentient, habent enim aliquid in ſe Dei, quod vim flammæ repellat.* Sic etiam Ambroſius in Pſalm. 36. ubi dixerat, omnes tranſituros per ignem, ſubjungit, quoſdam manſuros in illo igne perpetuo, quoſdam urendos, non tamen exurendos, quibuſdam, ideſt, Sanctis inſtar roris futurum, ut quondam tribus pueris in Babylonis fornace.

Conformis eſt huic ſententiæ viſio B. Furſæi, quam deſcribit Beda lib. 3. hiſt. cap. 19. Ille enim vidit in via ad cœlum maximos ignes, per quos neceſſariò tranſeundum erat, ſed vidit ſimul eos, qui nihil haberent combuſtibile, ideſt, nullum culpæ aut pœnæ reatum, illæſos tranſire, alios verò magis minùsve exuri, prout plus minuſve materiæ combuſtibilis afferebant. Sanè hanc ſententiam, quæ docet omnes tranſituros per ignem, licèt non omnes lædendi ſint ab igne, nec auderem pro vera aſſerere, nec ut errorem improbare.

Secundus error, eſt, omnes mălos, tam dæmones, quàm homines tandem inferno penitus evacuato ſalvandos, & proinde omnes pœnas poſt hanc vitam eſſe purgatorias. Hic error Origenis fuit, ut referunt & refellunt Epiphanius epiſt. ad Joannem Hieroſolymitanum, Auguſtinus lib. 21. de Civitate Dei cap. 17. & 23. Hieronymus in cap. 3. Jonæ, & Gregorius lib. 9. moral. cap. 45. & 46. & lib. 34. cap. 12. & 13. Nam Matth. 25. dicitur: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & angelis ejus.* Et ne fortè reſponderent, ignem eſſe æternum, ſed non manſionem in igne, concludit Dominus: *Et ibunt hi in ſupplicium æternum, juſti autem in vitam æternam.* Et Apocal. 20. *Diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, ubi beſtia & pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum.*

Errorem eundem tribuit S. Hieronymo, Ruffinus lib. 1. invectiv. in Hieronymum, ſed injuria: nam B. Hieronymus hujus erroris hoſtis acerrimus fuit, ut præter locum citatum patet ex Apologia 2. contra Ruffinum, ex lib. 1. contra Pelagianos, ex epiſtola ad Pammachium de erroribus Joannis Hieroſolymitani, & ex commentario in ultima verba Iſaiæ. Quod autem citat pro hoc errore Ruffinus ex com-

mentariis Hieronymi in epiſtolam ad Epheſios, ſunt dicta in perſona Origenis, ut idem Hieronymus docet de ſimilibus erroribus, in Apologia 1. contra Ruffinum. Dicitur exſtare liber cujuſdam Stanislai Anabaptiſtæ pro hoc errore Origenis, qui inſcribitur de divina philanthropia; ſed eum librum nondum videre potui.

Tertius error eſt eorum, qui non quidem Diaboli, ſed tamen omnium hominum peccatorum pœnas, poſt hanc vitam dicebant eſſe temporales, & purgatorias, ut Auguſtinus refert & refellit lib. 21. de Civit. Dei cap. 18. & 24.

Quartus error eſt eorum, qui id ſentiebant ſolùm de omnibus Chriſtianis, ſive hæritici, ſive Catholici eſſent; refert Auguſtinus ibidem c. 19. & 25.

Quintus eorum, qui id ſentiebant de ſolis & omnibus illis, qui aliquando fuiſſent Catholici. Auguſtinus ibidem refert cap. 20. & 25. Hi errores refelluntur, tum ex Matth. 25. *Ite in ignem æternum*. Et Apocalypſis 20. *Cruciabuntur in ſæcula ſæculorum*; tum etiam ex Iſaiæ ultimo: *Ignis eorum non extinguetur*. Et Galatas 5. *Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt*. Nam in his locis non ſoli Dæmones, nec ſoli homines Ethnici, aut hæretici, ſed etiam flagitioſi Catholici puniendi eſſe dicuntur ſine ullo fine.

Fundamenta errorum iſtorum erant quatuor. Primum, quia Pſalm. 76. dicitur: *Nunquid obliviſcetur miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas?* Secundum, quia Roman. 11. dicitur: *Concluſit Deus omnes in infidelitate, ut omnium miſereatur*. Tertium, quia ſi Sancti orabant pro inimicis, & exaudiebantur in hoc mundo, multò magis orabunt, & exaudientur in die judicii. Quartum, quia videmus in Scriptura ſupplicia à Deo abſolutè intentari, & tamen poſtea non inferri, ut patet Jonæ 3. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur*. Unde intelligimus, inquiunt, cùm Deus minatur ſupplicia, non ſignificari ea re vera inferenda, ſed tantùm eos, quibus intentantur, dignos eſſe, qui ita punirentur.

Sed ad primum reſpondet Auguſtinus lib. 21. de Civit. Dei cap. 24. intelligi illa verba ſolùm reſpectu bonorum, vel ſi extendantur ad damnatos, ſenſum eſſe, Damnatos puniendos quidem in æternum, ſed tamen citra condignum. Poſſet etiam dici, intelligi illa verba, in hac vita, de qua dicitur: *Ecce nunc tempus acceptabile*: Nam de judicio futuro dicitur Jacobi 2. *Judicium ſine miſericordia ei, qui non fecit miſericordiam*.

Ad ſecundum reſpondet Auguſtinus ibidem, illud: *Ut omnium miſereatur*, non ſignificare omnium hominum, ſed omnium nationum, ideſt, tam Gentilium, quàm Judæorum, ita ut aliqui ex Gentibus, aliqui ex Judæis ſalventur, ſicut illud: *Concluſit omnes in infidelitate*, ſignificat tam Gentes, quàm Judæos, ideſt, aliquos ex Gentibus, aliquos ex Judæis; Deus enim ante Chriſti adventum permiſit Gentes ingredi vias ſuas in infidelitate & idololatria, ut poſtea confuſi medicum requirerent, & invenirent, ut factum eſt. Deinde Gentibus converſis, permiſit in infidelitatem ruere Judæos, ut & ipſi circa finem mundi confuſi & humiliati, ſimiliter convertantur.

Ad tertium reſpondet, Sanctos in hoc mundo oraſſe, quia ſciebant in hac vita tempus eſſe fructuoſæ pœnitentiæ, at in judicio non oraturos pro damnatis, ſicut nec nunc oramus pro Diabolo, aliiſque damnatis.

Ad quartum reſpondet Auguſtinus, Ninivem verò fuiſſe everſam, ut prædictum fuerat; Nam omnes de malis facti ſunt boni, quæ eſt everſio optima, & Deo gratiſſima. Poteſt etiam reſponderi, ſupplicia à Deo intentata in hac vita, eſſe comminatoria, quia intelliguntur ſub conditione, niſi quis egerit pœnitentiam, at poſt hanc vitam non eſt pœnitentia, ſaltem fructuoſa: Nam Joan. cap. 9. dicitur: *Operamini dum dies eſt; venit nox, in qua nemo poteſt operari*. Et Eccleſ. 9. *Apud inferos non eſt opus, nec ratio &c.*

Sextus error eſt aliorum, qui volebant, omnes, & ſolos Catholicos in fide perſeverantes ad Purgatorium deſcendere, quamvis alioqui peſſimè vixiſſent, refert & refellit hunc errorem Auguſtinus lib. 21. de Civitate Dei cap. 25. & 26. Enchiridius cap. 68. de fide & operibus cap. 14. 15. & 16. & quæſt. 1. ad Dulcitium. Nam Matth. 3. de fidelibus malis dicitur: *Paleas autem comburet igni inextinguibili*. Et Matth. 25. fidelibus immiſericordibus dicetur: *Ite in ignem æternum*. Et 1. ad Corinth. 6. ſcribitur fidelibus à Paulo: *Neque ebrioſi, neque avari, neque adulteri, neque molles, neque maledici regnum Dei poſſidebunt*. Et ſimilia habentur ad Galat. 5. & ad Epheſ. 5.

Fundamentum hujus erroris erat locus ille 1. ad Corinthios 3. *Ipſe autem ſalvus erit quaſi per ignem*; Putabant enim illi per fundamentum intelligi fidem Catholicam, per argentum & aurum omnia opera bona, per ligna, fœnum, & ſtipulas, omnia peccata; ſed hoc ſuprà ſufficienter refutatum eſt.

Eſt autem obſervandum, eſſe aliquos, qui arbitrentur B. Hieronymum in hoc errore fuiſſe, quia in ultima verba Iſaiæ dicit: *Sicut Diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde ſuo, Non eſt Deus, credimus æterna tormenta: ſic peccatorum atque impiorum, & tamen Chriſtianorum, quorum opera in igne probanda ſunt atque purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementiæ ſententiam judicis*. Item lib. 1. contra Pelagianos: *Si Origenes*, inquit, *omnes rationabiles creaturas dicit non eſſe perdendas, quid ad nos? qui & Diabolum & ſatellites ejus, omneſque impios dicimus perire perpetuò; Chriſtianos verò ſi in peccato præventi fuerint, ſalvandos eſſe poſt pœnas*.

Videtur tamen Hieronymus in hoc errore non fuiſſe, quandoquidem in cap. 25. Matth. ubi manifeſtè agitur de damnatione æterna fidelium peccatorum, ita ſcribit: *Prudens Lector attende, quòd & ſupplicia æterna ſint, & vita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum*. Et in cap. 5. ad Galat. *Putamus*, inquit, *nos regnum Dei conſequi, ſi à fornicatione, idololatria, veneficiis immunes fuerit? Ecce inimicitiæ, contentio, ira, rixa, diſſenſio, ebrietas quoque, & cætera, quæ parva arbitramur, excludunt nos à regno Dei*.

In locis ergo citatis in contrarium, non vult B. Hieronymus dicere, omnes Chriſtianos ſalvandos poſt pœnas, ſed nullos ſalvandos poſt pœnas, niſi Chriſtianos. Unde in priore loco dicit quidem Chriſtianos impios ſalvandos, ſed addit conditionem reſtringentem, cùm dicit: *Quorum opera in igne probanda & purganda ſunt*; ideſt, illi ſoli Chriſtiani impii ſalvabuntur, quorum opera mala jam purgata, quoad culpam, purganda erunt quo ad reatum pœnæ. In poſteriore loco opponit impiis Chriſtianos, qui in peccato præveniuntur morte, ut judicet ſe loqui ſolùm de piis Chriſtianis.

Septimus error eorum eſt, qui exiſtimabant, omnes illos ſalvandos per ignem Purgatorii, qui eleemoſynas feciſſent, etiamſi alioqui in ſceleribus perſeveraſſent uſque ad mortem.

Refellit hunc errorem S. Auguſtinus in Enchiridio cap. 75. & 76. & lib. 21. de Civitate Dei cap. 22. & 27. Nam Scriptura manifeſtiſſimus verbis multa

requirit

requirit ad juſtificationem impii præter eleemoſynam; & Luc. 13. *Si pœnitentiam non habueritis omnes ſimiliter peribitis.* 1. Corinth. 3. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Qualem autem, quæſo, charitatem habet, qui Deum offendere non timet, aut poſtquam eum offendit, non quærit reconciliationem?

At inquiunt, in die judicii examen fieri videmus ſolùm de eleemoſyna, Matth. 25. qui enim fecerunt eleemoſynam, mittuntur in regnum, qui non fecerunt, mittuntur in Gehennam.

Reſpondeo, Dominum minora poſuiſſe, ut inde colligeremus majora; qui enim minatur Gehennam iis, qui non dederunt ſua, multò magis puniet eos, qui rapuerunt aliena; & qui promiſit regnum iis, qui fecerunt eleemoſynam ex pecuniis ſuis, multò magis coronabit eos, qui vitam pro fide ponunt. Vide, ſi placet, plura in diſputatione noſtra de Eleemoſyna.

His ergo erroribus confutatis, manet ultima ſententia vera, & Catholica: Purgatorium pro iis tantùm eſſe, qui cum venialibus culpis moriuntur, de quibus agitur 1. ad Corinth. cap. 3. Illi enim ſunt, qui ædificant ſuper fundamentum ligna & ſtipulas, & ſalvi erunt quaſi per ignem. Et rurſum pro illis, qui decedunt cum reatu pœnæ, culpis jam remiſſis, de quibus agitur Lucæ 12. *Non exies inde, donec reddas noviſſimum quadrantem*; & alus locis ſupra citatis.

CAPUT II.

In Purgatorio non poſſe animas mereri vel peccare.

SEquitur altera quæſtio: *An in Purgatorio ſit locus merito, & peccatis.* Lutherus enim quoniam Purgatorium confitebatur, ita confitebatur, ut illud partim cum hujus vitæ ſtatu, partim cum inferno confunderet. Dicebat animas Purgatorii poſſe mereri, quod eſt vitæ hujus, & rurſum eas peccare continuò, ac deſperare ſalutem, quæ ſunt propria damnatorum. Radix horum fuit, quia exiſtimavit eas animas ad Purgatorium mitti, quæ non ſunt perfectæ in charitate; quæ enim nullam habent charitatem mittuntur in gehennam, quæ habent perfectam aſcendunt in cœlum. Quia verò imperfecta charitas debet augeri, & non poteſt augeri ſine novis meritis, ideò merendi ſtatum poſuit in Purgatorio. Rurſum quia perfecta charitas foras mittit timorem, & proinde imperfecta habet admixtum timorem, ſervilem ſcilicet, & hunc timorem Lutherus peccatum eſſe exiſtimat, inde deduxit animas peccare continuò, quia continuò timent, horrent, ac refugiunt pœnas, quærunt quæ ſua ſunt &c. Vide librum Lutheri de Purgatorio, quem Joannes Eckius refellit.

Et quidem hanc Lutheri ſententiam manifeſtè hæreticam eſſe, probatur teſtimoniis Scripturarum & Patrum. Primus locus Eccleſ. 9. *Mortui nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem.* Hieronymus in hunc locum: *Donec vivunt*, inquit, *homines poſſunt fieri juſti, poſt mortem verò nulla datur boni operis occaſio.* Et infrà: *Viventes metu mortis poſſunt bona opera perpetrare, mortui verò nihil valent ad id adjicere, quod ſemel ſecum tulere de vita.* Et infrà: *Nec juſtè quippe poſſunt agere, nec peccare, nec virtutes adjicere, nec vitia.*

Secundus ibidem, ait Scriptura: *Quodcumque poteſt agere manus tua, inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia, eſt apud inferos, quò tu properas.* Non poſſumus dicere in alia vita nihil agi, aut ſciri, cùm Lucæ 16. de Epulone legamus, eum & vidiſſe Lazarum in ſinu Abrahæ, & primùm pro ſe, deinde pro fratribus opere Abrahæ imploraviſſe; quare loquitur de opere meritorio, ut exponit Hieronymus. Neque loquitur de inferno inferiore, ſed de inferno in genere, ut complectatur omnia loca, ad quæ deſcendebant omnes homines ante Chriſti reſurrectionem, ut idem Hieronymus exponit.

Tertius locus eſt, Eccleſ. 11. *Si ceciderit lignum ſive ad auſtrum, ſive ad aquilonem, ubicumque ceciderit, ibi erit.* Hieronymus in hunc locum, & Bernardus ſerm. 49. ex parvis, exponunt de immutabilitate animæ poſt hanc vitam quæ non poteſt de bona fieri mala, nec bona de mala.

Quartus eſt, Eccleſ. 14. *Ante obitum tuum operare juſtitiam, quia non eſt apud inferos invenire cibum.*

Quintus eſt, Eccleſ. 18. *Ne verearis uſque ad mortem juſtificari.* Quare uſque ad mortem, niſi quia poſt mortem non erit ampliùs tempus?

Sextus, Joan. 9. *Venit nox, in qua nemo poteſt operari*, Origenes Pſalm. 36. Chryſoſtomus, Auguſtinus, Euthymius, & Theophylactus in hunc locum, Hieronymus in c. 9. Eccleſ. & Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39. exponunt ſummo conſenſu per noctem, tempus alterius vitæ, per operari, facere opera meritoria ſignificari.

Septimus eſt, 2. Corinth. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, ſicut geſſit, ſive bonum, ſive malum.* Quem locum exponens Auguſtinus in lib. de prædeſt. Sanctorum c. 12. monet propria corporis non vocari opera corporalia, quaſi ſpiritualia judicanda non ſint, ſed vocari omnia opera, quæ fiunt dum ſumus in corpore, quia poſt hanc vitam non ſupereſt tempus operandi, ſed præmium aut pœnas recipiendi.

Octavus eſt, Gal. 6. *Quæ ſeminaverit homo, hæc & metet.* Et infrà: *Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim ſuo metemus non deficientes; ergo dum tempus habemus, operemur bonum.* Hieronymus in hunc locum docet, tempus ſementis non extendi ultra hanc vitam, ſerete autem eſſe bene operari.

Nonus eſt, Lucæ 16. *Redde rationem villicationis tuæ, jam enim non poteris ampliùs villicare &c.* Exponunt Ambroſius & Theophylactus in hunc locum, Hieronymus quæſt. 6. ad Algaſiam, Auguſtinus lib. 21. de civ. Dei, cap. 27. & alii omnes per depoſitionem à villicatione, mortem, per non poſſe ampliùs villicare, non poſſe ampliùs mereri & lucrari.

Decimus eſt; Apoc. 10. Angelus habens unum pedem ſuper mare, & alterum ſuper terram jurat per viventem in ſæcula ſæculorum, quia tempus non erit amplius, nimirum bene operandi. Denique Scripturæ hoc paſſim teſtantur, & nec ulla ſyllaba invenietur pro Lutheri errore.

Probatur Secundò ex Patribus Cyprianus ſerm. 4. qui eſt de mortalitate, ad hoc plurimum prodeſſe mortem dicit, ut eripiamur à periculis peccandi. Dum enim ſumus in hac vita, in ſtadio pugnamus, pugnæ finem obitus affert: quem locum Cypriani adducens Auguſtinus lib. de prædeſt. Sanctorum c. 14. inquit: *His, atque hujuſmodi Doctor ille ſententiis in Catholicæ fidei luce clariſſima ſatis aperteque teſtatur uſque ad hujus corporis depoſitionem peccandi pericula, tentatione ſque metuendas; deinceps nulla talia quemquam eſſe paſſurum, quod etſi non teſtaretur, quando de hac re Chriſtianus qualiſcumque dubitaret?*

Nota, Lutherum non poſſe vocari Chriſtianum qualemcumque, ex ſententia Auguſtini, ſed planè Ethnicum, cum de re dubitet, de qua dicit Auguſtinus,

ſtinus, nullum Chriſtianum dubitare poſſe. Idem Auguſtinus in Enchir. cap. 110. *Quocirca*, inquit, *hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam relevari quiſpiam vel gravari: nemo autem ſe ſperet, quod hic neglexerit, cùm abierit apud Deum promereri.*

Chryſoſtomus hom. 2. de Lazaro multa dicit in hanc ſententiam, & hom. 37. in Matth. *Præſens*, inquit, *hæc vita tam rectè, quàm contra tibi vivendi tribuit poteſtatem; poſtquam verò diem tuum obieris, judicium & pœna conſequetur.* Hieronymus in cap. 9. Eccleſ. *Mortui*, inquit, *nec juſtè poſſunt agere, nec peccare.* Damaſcenus lib. 2. de fide Orthodoxa cap. 4. *Quod eſt Angelis caſus, idem hominibus mors.*

Tertiò probatur ratione: Nam Lutheri ſententia ſecum ipſa pugnat; dicit enim Lutherus animas illas debere, & poſſe mereri, quia imperfectæ ſunt in charitate, ut nimirum per nova merita augeatur, & perficiatur charitas. Ipſe idem dicit animas illas, quia imperfectæ ſunt, timere pœnas, & timendo peccare, & quia ſemper timent dum imperfectæ ſunt, proinde etiam ſemper peccare dum imperfectæ ſunt.

At iſta pugnant inter ſe; nam qui peccat præſertim mortaliter, non poteſt mereri dum peccat: Animæ autem illæ ſemper peccant, dum ſunt in Purgatorio, quia ſemper ſunt imperfectæ, ergo numquam mereri poſſunt, dum ſunt in Purgatorio. Præterea ſecundò, quia ſequitur impoſſibile eſſe liberari animas de Purgatorio; nam ſemper peccabunt, dum timebunt; ſemper timebunt, dum erunt imperfectæ, ſemper erunt imperfectæ, donec acceſſerit nova charitas: nova charitas non poteſt accedere niſi per merita, non poſſunt illi mereri dum peccant; igitur numquam liberabuntur.

CAPUT III.

Solvuntur objectiones.

SUpereſt argumenta ſolvere, Argumentum Primum; Animæ quæ in Purgatorio degunt ſunt imperfectæ in charitate, igitur proficere debent & mereri ut perficiantur. Quòd ſint imperfectæ probatur. Primò, quia ſi illæ animæ eſſent perfectæ, certè non punirentur; quorſum enim puniantur ſpiritus perfecti? Si dices, ut ſatisfaciant Deo. Contrà, quia Deo maximè ſatisfit per charitatem: *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum*, inquit Petrus 1. Pet. 4.

Secundò, quia ſi is qui moritur, debitor ſit adhuc decem dierum jejunii, & tamen ſummè diligat Deum, incredibile eſt Deum non condonare illi decem illos dies, cùm ſoleat Deus libenter acceptare voluntatem, ubi non invenit facultatem, ergo ſi illi non condonatur debitum, ſignum eſt non fuiſſe perfectum in charitate.

Tertiò, quia ſi eſſent perfectæ, non timerent pœnas; nam perfecta charitas foras mittit timorem; ſi non timerent pœnas, non punirentur, quia non eſt pœna id quod amatur, & libenter recipitur; ergo non eſſent in Purgatorio, niſi eſſent imperfectæ.

Quartò, quia nihil eſſe poteſt perfectum extra Deum, juxta illud 1. Corinth. 13. *Cùm venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt*; ergo animæ Purgatorii, quæ beatæ non ſunt, neceſſariò imperfectæ ſunt. Deinde probatur conſequentia primi argumenti.

Primò, impoſſibile eſt in via ſtare; ſemper enim oportet progredi, aut regredi, ut Bernardus dicit, animæ autem Purgatorii ſunt in via, nondum enim pervenerunt. Secundò: *Virtus in infirmitate perficitur*, 2. Corinth. 12. & aurum in fornace fit lucidus. Tertiò, impoſſibile eſt creaturam aliquam conſervari, niſi accipiat ſemper amplius & amplius, donec abſorbeatur in ſuum principium, ut patet in fluviis, qui ſemper accipiunt novam aquam, donec in mare ingrediantur, unde conſervatio dici ſolet continua quædam creatio. Quartò, charitas poſt hanc vitam erit major, ergo augebitur, ergo per merita.

Reſpondeo ad antecedens, animas Purgatorii poſſe dici imperfectas reſpectu earum quæ ſunt in gloria; & etiam unam in Purgatorio poſſe dici imperfectam reſpectu alterius, ſive in Purgatorio, ſive in hoc mundo exiſtentis. Tamen abſolutè omnem animam in Purgatorio exiſtentem eſſe perfectam in charitate. Nulla eſt charitas ſimpliciter imperfecta; dicitur enim 1. Joan. 2. *Qui ſervat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.* Sufficit autem quilibet gradus charitatis, ut quis ſervet verbum, ideſt, præcepta Domini.

Ad conſequentiam dico, animas Purgatorii, quatenus ſint imperfectæ reſpectu earum, quæ ſunt in cœlo, debere perfici in charitate, ſed illud augmentum non requirere nova merita; nam erit præmium omnium meritorum præteritorum. Dupliciter enim augetur charitas; uno modo in genere gratiæ, ut fiat homo aptior ad magis merendum, & hoc augmentum non datur poſt hanc vitam; altero modo in genere gloriæ, ut remunerentur omnia merita præterita, & hoc fiet in ipſa beatitudine, pars enim præmii erit, ut Auguſtinus dicit, lib. de correp. & gratia cap. 10. tanta copia charitatis, ut numquam excidere poſſit à beatitudine, & à juſtitia, qui ea copia charitatis præditus erit.

Ac ut ordine reſpondeamus ad ſingula capita hujus objectionis. Ad Primum dico, quamquam poteſt fieri, ut dolor internus ſit tantus, & à tanta charitate procedens, ut plenè ſatisfaciat pro omni reatu, tamen poteſt etiam fieri, ut non ſit tantus dolor, & propterea remaneat aliquid in Purgatorio luendum; non enim repugnat perfectioni charitatis, quæ habetur extra regnum cœlorum, reatus pœnæ, pro quo ſatisfaciendum ſit. Ad verba B. Petri dico charitatem operire multitudinem peccatorum, ſed non eodem modo quoad culpam, & quoad pœnam; nam culpam totam ſemper delet per actum ſuum proprium, pœnam autem tollit non ſemper totam per actum ſuum, ſed per opera ſatisfactoria, quæ ipſa charitas imperat.

Ad Secundum dico ſimiliter, ſi is qui moritur, ſummo amore doleat de peccatis, poſſe eum eo modo ſatisfacere pro omni pœna; ſi autem non ſit tantus dolor, debere ſatisfacere poſtea in Purgatorio. Neque obſtat, quòd ille cuperet jejunare, ſi ſupereſſet vita, & Deus acceptat voluntatem ubi non invenit facultatem; nam in iſto invenitur facultas ſatisfaciendi, ſi non jejunando, certè patiendo in Purgatorio.

Ad Tertium dico, animam Purgatorii non timere, ſed pati reipſa pœnas; timor enim eſt futurorum, non præſentium: dico præterea non repugnare perfectæ charitati timorem pœnæ, alioqui Chriſtus qui timuit pœnas, & ex eo timore ſanguinem ſudavit, Luc. 22. non fuiſſet perfectus in charitate. Quod autem Joannes dicit: *Perfecta charitas foras mittit timorem*, non intelligitur de timore pœnæ, ſed de timore culpæ, præcipuè propter pœnam; qui enim perfectè diligit, metuit offendere Deum, præcipuè propter ipſum Deum, non propter pœnam, quæ ſequitur offendentes Deum; atque ita perfecta chari-

charitas libera est ab illo metu servili, quo quis non audet peccare, ne damnetur, peccaturus si non timeret damnari.

Ad Quartum dico, extra Deum non posse inveniri aliquid ita perfectum, quod non debeat dici imperfectum respectu perfectionis gloriæ, tamen illud ipsum erit simpliciter perfectum: unde Paulus Philip. 3. dicit: *Non quòd jam perfectus sim; sequor autem si quo modo apprehendam.* Et infrà: *Quicumque ergo perfecti sumus*: ubi se perfectum dicit absolutè, & tamen imperfectum, comparatione facta ad beatos.

Jam ad Primum in confirmationem consequentiæ, dico, animas Purgatorii non esse in via, sed in termino, quantum ad gratiæ augmentum; qui enim ad urbem aliquam tendit, & pervenit ad ejus portas nocturno tempore, dicitur jam pervenisse, & totam viam confecisse, licèt portas inveniat clausas, & non possit ingredi, donec Sol oriatur. Præterea quod Bernardus ait: *In via Dei non progredi esse retrogredi*, non debet accipi mathematicè, sed moraliter; non enim vult dicere in quolibet opere nos merere augmentum gratiæ, aut perdere aliquid gratiæ, sed eos qui non dant operam, ut proficiant, facilè impelli posse à Diabolo, & mundo ad casum &c.

Ad Secundum dico, in primis Paulum ad literam loqui de virtute Dei, quæ dicitur perfici in infirmitate, quia tunc magis apparet Dei potentia, quò plura ei resistunt; habetur enim in Græco δύναμις μου, ideſt, virtus mea. Dico præterea, virtutem etiam nostram perfici in tribulationibus, sed in hac vita tantùm quoad verum augmentum virtutis, quia in hac vita tantùm est locus merendi; at in futura dici posse perfici in Purgatorio, non quòd ei aliquid addatur, sed quòd auferatur rubigo peccatorum; quomodo aurum in fornace fit lucidius, non quia illi aliquid additur, sed quia separatur à terra, & plumbo, & similibus.

Ad Tertium dico, falsissimum esse illud principium Lutheri in rebus permanentibus, solumque habere locum in successivis, alioqui res permanentes numquam essent eædem, & sic Deus nunc non puniret in inferno Judam illum qui peccavit, sed alium quem postea creavit, nec remuneraret Petrum, qui meruit, sed alium quendam postea creatum. Quod autem dicitur, conservationem esse continuam creationem, est verum, sed intelligitur creari illud idem, non augeri vel fieri aliud novum.

Ad Quartum jam est responsum.

Secundum argumentum Lutheri; Animæ in Purgatorio continuò peccant; ergo sunt in statu merendi, & demerendi. Probat antecedens; Animæ illæ horrent pœnas, ac refugiunt, & requiem quærunt, ergo peccant. Antecedens probat, tum quia alioqui non punirentur, pœna enim involuntaria esse debet, & amara, tum etiam, quia non deberemus precari illis requiem, & liberationem à Purgatorio, si amarent ipsæ eas pœnas.

Probat Deinde consequentiam. Primò, quia verè amanti omnes pœnæ dulcescunt, ergo animæ illæ dum refugiunt pœnas non perfectè amant, proinde peccant. Secundò, quia dum refugiunt pœnas, quærunt quæ sua sunt, non honorem Dei. Tertiò, quia Deum amant amore concupiscentiæ, dum cupiunt ab eo liberari. Quartò, quia Christus dicit, qui non accipit crucem suam, non est me dignus, ideſt, qui non accipit sponte & libenter. At crux animarum Purgatorium est; peccant igitur dum eam crucem refugiunt.

Respondeo, animas in Purgatorio horrere ac refugere pœnas, & requiem quærere, quatenus eas considerant ut malas, & naturæ contrarias, & tamen simul eas libenter admittere, & tolerare, quatenus considerant ut instrumenta, per quæ purgantur; quomodo ægrotus horret medicinam amaram, & tamen libenter sumit, quia per eam curari sperat, neque in hoc ullum peccatum esse potest. Nam Dominus qui peccare non potuit, horruit tamen pœnas, & dixit: *Pater transfer calicem hunc à me*, Matth. 26. & David clamat: *Quoniam tribulor, velociter exaudi me*, Psalm. 68. Et de Petro Christus ait, Joan. ult. *Cùm senueris alius cinget te, & ducet quò tu non vis.*

Denique S. Cyprianus ait lib. de mortalitate: *Quis non tristitia carere optet? quis non ad lætitiam venire festinet?* Et B. Augustinus lib. 10. Confessionum c. 28. de pœnis loquens: *Tolerare eas jubet, non amare; nemo autem quod tolerat amat, quamvis tolerare amat.*

Ad Primum ergo, quo probatur consequentia, dico, verè amanti non sic dulcescere pœnas, ut eas non sentiat, sed sic, ut licèt amaras, toleret tamen alacriter propter amatum, ut patet tum ex dictis, tum ex verbis S. Eleazari 2. Machab. 6. *Tu scis*, inquit, *Domine, quia cùm à morte possem liberari, duret corporis sustineo labores; secundùm animam verò propter timorem tuum libenter hæc patior.* Et hic fuit communis affectus martyrum, qui revera sentiebant acerbissimos dolores, & tamen libenter eos ferebant, licèt quibusdam Deus privilegio quodam sensum doloris abstulerit per affluentiam consolationis, ut scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 36. de Theodoro.

Ad Secundum dico, eas non quærere quæ sua sunt, sed honorem Dei; cupiunt enim cirò liberari, ut possint magis, & melius Deum laudare.

Ad Tertium dico, eas amare Deum amore amicitiæ, quia bonum suum referunt in Deum.

Ad Quartum dico, eas accipere crucem suam, quia libenter patiuntur, nec petunt liberari, nisi secundùm Dei voluntatem, & per media, quæ Deus instituit & certè si essent vera quæ dicit Lutherus, ideſt, animæ illæ si quærerent quæ sua sunt, & amarent Deum amore concupiscentiæ, nec vellent accipere crucem, non jam imperfectam charitatem, sed nullam haberent, & non in Purgatorio, sed in inferno essent.

Argumentum Tertium, quorundam Catholicorum. Animæ Purgatorii habent omnia necessaria ad meritum; nam habent gratiam, fidem, spem, charitatem, & liberum arbitrium, saltem quoad exercitium; cur igitur non merentur? Deinde beati mereri possunt, ut patet de Christo qui semper fuit beatus, & tamen merebatur, ergo multò magis animæ Purgatorii mereri poterunt. Item dives in inferno oravit pro se, & suis Lucæ 16. ergo etiam animæ Purgatorii orare possunt, at ista oratio procedit sine dubio ex charitate, meretur igitur exaudiri. Denique idem confirmant auctoritate S. Thomæ, qui in 4. dist. 21. quæst. 1. art. 3. ad 4. dicit, post hanc vitam non posse reperiri meritum respectu præmii essentialis, sed tantùm respectu accidentalis.

Respondeo ad argumentum, deesse ad meritum animabus Purgatorii statum vitæ; Deus enim, ut ex Scripturis manifestè probatur, solùm pro tempore hujus vitæ constituit acceptare bona opera ad meritum, vel demeritum. Post hanc vitam verò bona opera erunt effectus gloriæ, & mala effectus damnationis.

Ad Primam confirmationem dico, Christum simul fuisse comprehensorem, & viatorem, & ideò qua parte viator erat, mereri poterat, unde post mortem suam, quia defuit esse viator, nihil amplius meruit.

Ad

Ad Secundam dico, si animæ Purgatorii orent pro se vel nobis, de quo inferiùs in quæstione de suffragiis differemus, non mereri, sed solùm impetrare ex meritis præteritis, quomodo nunc sancti orando pro nobis impetrant, licèt non mereantur.

Ad Tertiam confirmationem dico, S. Thomam mutasse sententiam; nam in quæst. 7. de malo artic. 11. disertè docet, in Purgatorio nullum posse esse meritum nec essentialis, nec accidentalis præmii; quod idem docent Bonaventura, Scotus, Durandus, & alii: fortasse etiam B. Thomas in 4. nomine meriti non propriè uti voluit, sed impropriè; vocavit enim actum dilectionis in Purgatorio meritorium remissionis culpæ venialis, quia est remissorius, licèt non per modum meriti propriè dicti, sed per modum contrarii tollentis suum contrarium.

CAPUT IV.

Animas in Purgatorio certas esse de sua æterna salute.

TErtia quæstio nunc tractanda est. *Sintne in Purgatorio anima certa de sua salute, an incerta.* Lutherus art. 38. docet, non esse certas. Idem docent quidam Catholici, qui existimant varias esse in Purgatorio pœnas, & unam esse omnium maximam, incertitudinem salutis, qua dicunt quasdam solùm animas mulctari, quæ licèt revera certò salvandæ sint, tamen ipsas hoc ignorare. Ita videtur sentire Dionysius Carthusianus ob quasdam visiones, quas ipse refert libro de quatuor novissimis art. 47. Idem docet Michael Bau lib. 2. de merit. operum cap. 8. ubi probare volens peccatum veniale mereri ex natura sua mortem æternam, adducit in argumentum, quia alioqui sequeretur animas in Purgatorio certas esse de sua salute, quod absurdum ei esse videtur.

Denique idem videtur deduci ex sententia Gersonis lectione 1. de vita spirituali, & Joannis Rossensis contra articul. 32. Lutheri, qui admittunt veniale peccatum non esse tale, nisi ex misericordia Dei, ac proinde justè posse puniri in æternum, si Deus velit. Hinc enim sequitur, animas, quæ habent venialia peccata, non posse certò scire, an non punientur in æternum, quamquam Rossensis in art. 38. Lutheri contendit, animas Purgatorii esse certas de sua salute, quod non video quomodo cohæreat cum priore sententia.

At communis Theologorum sententia est, omnes animas quæ in Purgatorio sunt, habere certitudinem suæ salutis. Ut autem intelligatur quantam habeant certitudinem, notandum est, tres esse gradus certitudinis:

Primus est ille, qui excludit omnem spem, & omnem timorem, & talis est beatorum, quibus beatitudo non est futura, sed præsens.

Secundus est ille, qui excludit omnem timorem, sed non omnem spem, & talis est in Purgatorio; nam beatitudo est illis futura, non præsens, & ideò non tollit exspectationem; & rursum est ardua, quia per pœnas ad eam pervenient, & ideò illorum exspectatio potest vocari spes, tamen non est contingens, sed necessaria, quia non possunt amplius ab ea excidere, & ideò tollit omnem timorem.

Tertius est ille, qui neque spem, neque timorem excludit, & dici potest conjecturalis certitudinis gradus, & talis est noster; nobis enim beatitudo est bonum futurum non præsens, arduum non facile, contingens non necessarium vel impossibile, & ideò

A propriissimè speramus, & timemus, sumus enim adhuc in prælio, in stadio, in agone.

Nunc ostendamus rem ita esse. Si animæ non haberent certitudinem salutis, id necessariò fieret propter unam ex quatuor causis, vel quia adhuc possunt mereri, & demereri, vel quia nondum sunt judicatæ, vel quia ignorant sententiam judicis, licèt lata sit, vel quia propter magnitudinem dolorum ita absorbetur, & obscuratur earum judicium, ut non possint cogitare, & videre hanc certitudinem: sed nihil horum habet locum; non primum, ut patuit; non secundum, quia licèt judicium universale nondum sit factum, tamen præter illud est particulare: quo judicantur animæ statim à
B morte, ut Theologi in quartum dist. 47. & B. Thomas 3. part. quæst. 59. art. 5. docent.

Adduci solent ad hoc judicium particulare probandum loca duo: Unus ex illo Joan. 5. *Pater omne judicium dedit filio*; cùm enim dicit, *omne judicium*, videtur plura judicia significare, unum videlicet particulare, & aliud universale. Alter ex illo Hebr. 9. *Statutum est hominibus semel mori, & post hoc judicium*. Sed illa loca non concludunt, uterque enim potest intelligi de judicio universali; nam Joan. 5. illud (*omne*) non necessariò refertur ad duo judicia, particulare, & generale, sed ad varios homines judicandos, & ad varia opera,
C de quibus judicandum erit, certè Augustinus exponit de ultimo judicio. Alterius autem loci ex capite 9. ad Hebr. sensus est, cùm fuerint mortui omnes homines, tunc fiet judicium, ut Oecumenius exponit.

Efficaciter tamen probatur judicium particulare ex illis verbis Eccles. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas*. Item: *In fine hominis denudatio operum illius*. Et præterea idem colligitur evidenter ex alia veritate; nam de fide est, mox à morte impios descendere ad æterna supplicia, ut patet Luc. 16. de divite, & justos ad æterna gaudia, ut patet Luc. 23. de latrone: *Hodie mecum eris in Paradiso*. At non est ullo modo credibile prius distribui pœnas, & præmia, quàm fiat judicium.

D Deinde Patres idem docent. Cyprianus sermone de mortalitate, *Gratulari*, inquit, *oportet, & temporis nostri amplecti, quòd dum nostram fidem firmiter promimus, & labore tolerato ad Christum per angustam Christi viam pergimus, præmium vitæ & fidei ipso judicante capiamus*. Chrysostomus hom. 37. in Matth. *Postquam*, inquit, *diem tuum obieris, judicium, & pœna consequetur. In inferno enim, Psalmista dicit, quis confitebitur tibi?* Ubi etiamsi non additur statim, tamen necessariò subintelligitur. Nam refellit Chrysostomus illorum errorem, qui putabant Christum post mortem prædicaturum, & ad pœnitentiam adducturum defunctos.

E Utitur autem hoc argumento; Post mortem sequitur judicium, & post judicium pœna inferni, in inferno autem nemo potest confiteri Domino: igitur post mortem non est locus pœnitentiæ; quòd si Chrysostomus non vellet dicere, statim à morte impios judicari, & trudi in infernum, sed differri hæc omnia in idem novissimum, nihil valeret argumentum ejus. Responderetur enim, hoc medio tempore prædicari posse defunctis, dum judicium universale differtur. Augustinus lib. 2. de origine animæ, cap. 4. *Jam illud*, inquit, *rectissimè, & valde salubriter creditur, judicari animas cùm de corporibus exierunt, antequam veniant ad illud judicium, quo eas oportet jam redditis corporibus judicari*.

His accedant exempla eorum, qui se judicatos testati sunt. Scribit B. Gregorius lib. 4. Dialogorum cap. 36. de quodam Stephano, qui cùm esset mortuus,

tuus, & judici oblatus, audivit judicem indicentem, non hunc ſed Stephanum Ferrarium vocari juſſi. Atque ita ille revixit, & ſimul Stephanus Ferrarius, qui in vicinia morabatur, obiit; cui ſimile narrat S. Auguſt. lib. de cura pro mortuis cap. 12. de quodam Curma. Addit autem Gregorius hæc non fieri vero errore, ſed ut per iſtum quaſi errorem, qui mortuus fuerat, reviviſceret, & narraret viventibus tormenta, & judicium quod manet impios poſt hanc vitam. Ibidem cap. 38. narrat exemplum de quodam Chriſorio, qui in articulo mortis poſitus, adhuc vivens vidit ſententiam ſuæ damnationis.

Duo ſimilia narrat Beda lib. 5. hiſt. cap. 14. & 15. de duobus, qui deſperantes mortui ſunt, quia jam viderant judicium ſuum peractum, & ſententiam latam. Simile narrat Joannes Climacus in ſua ſcala gra. 7. de quodam eremita, qui in articulo mortis audiebatur quaſi in judicio poſitus reſpondere accuſationibus, & interdum dicere, falſum eſt, non feci; interdum feci, ſed pœnitentiam egi; interdum: verum dicitis, nec habeo quod reſpondeam.

Denique exſtat memorabile exemplum in vita S. Brunonis, de quodam Pariſienſi Doctore, qui in ipſa Eccleſia, dum exequiæ fierent, ſublato capite ex feretro clamavit: Juſto Dei judicio accuſatus ſum, & ſequenti die iterum clamavit, juſto Dei judicio judicatus ſum, & tertio die, juſto Dei judicio damnatus ſum. Eſt autem notandum circa hæc exempla, tam judicium illorum, quod ante mortem peractum eſt, quàm iſtius Pariſienſis, quod in triduum poſt mortem dilatum fuit, pertinere ad particularem quamdam, & extraordinariam providentiam, qua Deus utitur ad nos ſive inſtruendos, ſive terrendos, alioqui regulariter credendum eſt judicium fieri ſtatim à morte; nam ordinariè tempus pœnitentiæ utile durat uſque ad extremum ſpiritum, ut apertè docet Leo epiſt. 90. ad Ruſticum; nec eſt ratio cur poſt mortem retardetur judicium, cùm Deus non egeat teſtibus, nec allegationibus, ſed in inſtanti poſſit judicare. Dici poſſet etiam, & fortaſſe probabilius, in exemplis à Beda allatis judicium ante mortem non peractum, ſed præoſtenſum tantùm fuiſſe: in exemplo autem illius Doctoris Pariſienſis, judicium non dilatum in alterum diem, ſed ſolùm altero die manifeſtatum.

Eſt etiam obſervandum, non poſſe certò definiri, an animæ deferantur ad judicem, an ibi judicentur ubi corpus relinquunt, & ſimiliter an judicentur immediatè à Chriſto in forma humana ſententiam proferente, an ſolùm divina virtute, quæ ubique præſens eſt, an verò per Angelos ſententia manifeſtetur. Quod enim Scripturæ paſſim dicunt, Chriſtum hominem eſſe judicem vivorum & mortuorum, intelligunt de noviſſimo generali judicio; nam etiam ante Chriſti incarnationem judicium particulare exercebatur; unde non ſolùm non eſt certum, ſed nec admodum probabile, quod Innocentius III. affirmat libr. 2. cap. ult. de contemptu mundi, Chriſtum in forma crucifixi apparere omnibus morientibus, tam bonis, quàm malis.

Quantum ad Tertium, quòd ſententia judicis lateat animas quæ judicantur, & falſum eſt, & impertinens; falſum quidem, quia judicium particulare præcipuè fit ad hoc, ut innoteſcat ſententia ei qui judicatur. Nam propter alios erit generale judicium; propter Deum non eſt neceſſarium judicium, ipſe enim omnia novit, ergo ſolùm fit, ut innoteſcat ipſi animæ quæ judicatur, & idem colligitur ex viſionibus ſuprà citatis. Eſt etiam impertinens, nam etiamſi non eis innoteſceret ſententia judicis, tamen facilè poſſent per ſe cognoſcere qualis ſit, ab effectu, quia videbunt ſe ſtatim in inferno, aut in cœlo, aut in purgatorio.

At poterunt, inquies, dubitare, an ſint in inferno, vel in purgatorio. Non ita eſt; nam in inferno blaſphematur Deus; in purgatorio laudatur; in inferno non eſt fides infuſa, neque ulla ſpes, aut charitas Dei: in purgatorio hæc omnia reperiuntur; ergo anima, quæ videbit ſe ſperare in Deo, laudare, & diligere Deum, evidenter, cognoſcet ſe in inferno non eſſe.

At poterit, inquiunt, metuere ne in infernum mittatur, licèt ibi adhuc non ſit: ſed neque hoc dici poteſt; nam eadem fides manet in illa, quam hìc habuit; hìc autem credidit ſecundùm clariſſima Scripturarum teſtimonia; poſt mortem non poſſe fieri ullos de bonis malos, nec de malis bonos, & nullum niſi malum in infernum eſſe mittendum; cùm ergo videat, ſe diligere Deum, & proinde ſe eſſe bonam, non metuet damnationem.

Dices: Nos hìc videmus nos diligere Deum, & tamen non ſumus certi, an ſimus juſti, ergo etiam animæ illæ non certò colligent ex dilectione ſua juſtitiam ſuam.

Reſpondeo: Nos non videmus habitum charitatis infuſum, quo juſtificamur, ſed ex conjecturis fallibilibus colligimus eum in nobis eſſe, at animæ ſeparatæ ſicut ſeipſas perſpicuè intuentur, nec enim pendent ibi à phantaſmatibus, ita etiam vident omnia quæ in ſe habent, ac proinde vident, an habeant verum habitum charitatis, an non; præterea ſciunt animas eſſe immobiles tam in bono, quàm in malo, ergo etiamſi non viderent habitum ſuum infuſum charitatis, tamen ſcirent numquam ſe Deum blaſphematuras, nec odio habituras, ac proinde numquam in infernum mittendas. Denique ex fide noverunt animas impiorum mox à morte corporis detrudi in infernum, nec differri ulterius eorum ſupplicia, id enim omnes Catholici credunt ex cap. 16. Lucæ, ergo animæ quæ ſe vident extra infernum, credunt firmiter ſe in eum numquam mittendas.

Quantum ad Quartum, quòd animæ illæ propter nimios dolores impediantur à cognitione ſui ſtatus, & proinde putent ſe eſſe in inferno, & in quadam turbatione & deſperatione verſentur, ut Lutherus dicit, falſiſſimum eſt. Nam Primò, anima divitis in inferno, Lucæ 16. non impediebatur à cognitione ſui ſtatus, quantò minùs ergo impedientur animæ, quæ ſunt in Purgatorio?

Secundò, quòd in hoc mundo impediantur homines à recto judicio ex intenſione dolorum, provenit ex læſione organi corporei; at ibi eſt pura mens ſpiritualis, & incorruptibilis.

Tertiò quia Eccleſia in canone Miſſæ dicit, *Memento Domine famulorum, famularumque tuarum, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis*. Ubi Eccleſia orat pro animabus Purgatorii; nam ſubdit, ipſis Domine, & omnibus in Chriſto quieſcentibus locum refrigerii, lucis, & pacis, ut indulgeas deprecamur. At certè quæ dormire dicuntur in ſomno pacis, non ſunt anxiæ, nec deſperant, ſed potiùs habent admixtam cum ſummis cruciatibus incredibilem conſolationem propter certam ſpem ſalutis.

Quartò, quia ſi crederent ſe damnatas, non peterent ſuffragia vivorum, nec dicerent ſe brevi liberandas ſi pro eis oretur, ut patet apud Gregorium lib. 4. Dialogorum cap. 40. & exemplis allatis in prima quæſtione.

CA-

CAPUT V.

Solvuntur objectiones.

OBjiciunt primò teſtimonia quædam Scripturarum, quibus utitur Eccleſia in officio defunctorum, dum pro animabus, quæ degunt in Purgatorio, orare cupit. Pſalm. 6. *Anima mea turbata eſt valde*. Et ibidem: *Sana animam meam, quoniam conturbata ſunt oſſa mea*. Et Pſalm. 114. *Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni invenerunt me*. Certè iſta tanta perturbatio & anxietas non poteſt naſci ex ſolis pœnis, ſed ex incertitudine, & metu æternæ damnationis; nam ſi animæ illæ perfectæ eſſent in charitate, & certæ eſſent de ſua ſalute, non ita timerent, cùm ſcriptum ſit Proverb. 12. non contriſtabit juſtum quidquid acciderit ei.

Reſpondeo, ſtultum eſſe, ex eo quòd Eccleſia utitur aliquo Pſalmo in officio defunctorum, velle omnia verba ejus Pſalmi intelligere ad literam de defunctis; quomodo enim intelligemus de defunctis illa verba ejuſdem 6. Pſalmi: *Lavabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo*? Itaque Eccleſia propter unam aut alteram ſententiam, quæ ad rem præſentem facit, totum aliquem locum Scripturæ legere ſolet, etiamſi major pars illius loci ad rem præſentem non faciat. Sic in dedicatione Eccleſiæ legitur Evangelium de Zachæo, quia illa ultima verba: *Hodie ſalus huic domui facta eſt*, conveniunt aliquo modo dedicationi, & conſecrationi Eccleſiæ: Sic in aſſumptione B. Virginis legitur Evangelium de Martha, & Magdalena propter illa verba: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea*. Sic denique (ut omittam cætera) in officio defunctorum propter illa verba Pſ. 6. *Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum*. Et propter illa Pſalm. 114. *Placebo Domino in regione vivorum*: leguntur integri illi Pſalmi.

Adde, quod falſum etiam eſt, quod in argumento aſſumitur, turbationem, & triſtitiam non naſci ex dolore, ſed ex incertitudine, aut deſperatione ſalutis; nam Dominus ipſe Joan. 12. cap. de ſe ait: *Nunc anima mea turbata eſt*. Et Matth. 26. cœpit contriſtari & mœſtus eſſe, & tamen nec incertitudo, nec deſperatio in Dominum cadere poterat. Locus autem Proverbiorum non debet accipi de quavis triſtitia, ſed de triſtitia dejiciente, ac deprimente, quæ mortem operatur, quam B. Paulus 2. Corinth. 7. vocat triſtitiam hujus ſæculi.

Altera objectio ſumitur ex illa oratione, quæ poſt Evangelium in Miſſa de mortuis recitatur: *Libera Domine animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu, libera eas de ore leonis, ne abſorbeat eas tartarus, ne cadant in obſcurum &c.*

Reſpondent aliqui, Eccleſiam orare pro agonizantibus, ne damnentur ad inferos; ſed repugnat illud: Libera animas omnium fidelium defunctorum, non enim agonizantes dicuntur animæ defunctorum. Deinde uſus Eccleſiæ habet, ut hæc oratio dicatur etiam in anniverſariis defunctorum pro iis animabus, quæ ante multos annos migrarunt à corpore. Alii dicunt, hanc orationem fundi pro iis, qui ſunt in Gehenna, quas interdum liberari contingit, ut fertur de Trajano: ſed, ut omittam improbabilem eſſe illam Trajani hiſtoriam, qui in Gehenna ſunt jam ceciderunt in obſcurum, atque abſorpti ſunt à tartaro. Quid igitur pro illis Eccleſia orat ne cadant in obſcurum, neve abſorbeantur à tartaro? Deinde Eccleſia pro fidelibus tantùm orat: *Libera*, inquit, *animas fidelium defunctorum*. Non autem ſunt fideles, qui damnati ſunt ad inferos.

Duæ igitur ſolutiones aliæ dari poſſunt. Una eſt, quòd Eccleſia orat pro animabus, quæ in Purgatorio degunt, ne damnentur ad pœnas Gehennæ ſempiternas, non quidem quòd certum non ſit eas non damnandas ad eas pœnas, ſed quia vult Deus nos orare etiam pro iis rebus, quas certò accepturi ſumus.

Sed adverſus hanc reſponſionem objici poteſt, quia etſi Eccleſia interdum oret pro iis rebus, quas certò eſt acceptura, non tamen orat pro iis rebus, quas jam accepit: porrò jam accepit ne animæ illæ damnentur, cùm certam ſententiam illæ habuerint, & ſecuriſſimæ ſint. Deinde mens fidelium, qui pro defunctis orant vel orari cupiunt, certè eò fertur, ut animas illas juvent, & expediant à præſentibus pœnis Purgatorii.

Verùm iſtæ objectiones facilè diluuntur; nam etſi animæ Purgatorii jam acceperint primam ſententiam in judicio particulari, eaque ſententia liberæ ſint à Gehenna: tamen adhuc ſupereſt judicium generale, in quo ſecundam ſententiam accepturæ ſunt. Quocirca Eccleſia orans, ne in judicio extremo animæ illæ cadant in obſcurum, neve abſorbeantur à tartaro, non orat pro ea re quam accepit, ſed pro ea, quæ acceptura eſt.

Ad illud verò de intentione fidelium, reſpondeo, etiam illi intentioni ſatisfieri; nam in illa oratione utrumque petitur, nimirum, ut liberentur animæ illæ de pœnis inferni, ideſt, Purgatorii, quas in præſenti patiuntur, & poſtea liberentur à ſententia damnationis in extremo judicio ferenda.

Altera ſolutio eſt, quòd Eccleſia verè orat quantum ad intentionem ſuam, ut animæ liberentur à pœnis Purgatorii, tamen utitur eo modo loquendi, quaſi animæ tunc migrarent à corpore, & in periculo eſſent æternæ ſalutis, quia commemorat, & repræſentat diem depoſitionis ſive obitus. Ut enim in celebritatibus feſtorum Incarnationis, Natalis, Apparitionis, Paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis Domini Eccleſia ita orat, ac ſi tunc deberet Chriſtus, vel incarnari, vel naſci &c. quia repræſentat illa myſteria ut præſentia, & tamen non intendit ad literam precari, ut Verbum carnem aſſumat, aut naſcatur de Virgine &c. ſed ut nobis applicetur fructus eorum myſteriorum: ita quoque in ſacrificio pro defunctis, quia commemoratur dies obitus illorum, Eccleſia ita pro illis orat, ac ſi tunc morerentur; & tamen intendit orare, ut liberentur ab inferno eo modo, quo liberari poſſunt, ideſt, ut non detineantur diutius in illis pœnis, vel ut refrigerium aliquod doloribus miſceatur. Denique quomodo non eſt abſurdum, nunc poſt mille & quingentos annos in adventu Domini dicere: *Rorate cœli deſuper, & nubes pluant juſtum; aperiatur terra, & germinet Salvatorem*: & alia multa id genus, ita non eſt abſurdum pro defunctis dicere: *Libera eas de ore leonis, ne cadant in obſcurum &c.*

CAPUT VI.

De loco Purgatorii.

SEquitur quæſtio quarta: *Ubi ſit Purgatorium*? De qua quæſtione nihil Eccleſia definivit; ſunt autem multæ opiniones.

Prima quorundam qui putant ibi animas purgari, ubi peccaverunt, ideſt, variis in locis, & quidem quòd variis in locis animæ purgentur, ſatis probabiliter colligitur ex Gregorio lib. 4. Dialogorum

rum cap. 40. & cap. 55. qui refert animam Paſchaſii, & cujuſdam alterius in balneis quibuſdam purgatas. Nec non ex epiſt. Petri Damiani de miraculis ſui temporis, ubi deſcribit viſionem de purgatione animæ S. Severini in quodam flumine. At quòd omnes ibi puniantur, ubi peccaverunt, non eſt probabile; nam contingit aliquem in multis locis peccaſſe, nec eſt verſimile in omnibus illis purgandum. Præterea viſiones prædictæ contrarium oſtendunt; nam Paſchaſius Diaconus peccaverat Romæ in electione Pontificis, purgabatur autem in thermis Puteolanis, & S. Severinus peccaverat in Palatio Imperatoris, & purgabatur in flumine.

Secunda opinio, loca animarum non eſſe corporalia: ita Auguſtinus lib. 12. de Gen. cap. 33. ſed retractavit lib. 2. retract. cap. 24.

Tertia, loca pœnalia animarum eſſe hunc mundum, in quo animæ manent in corpore tamquam in carcere. Hanc refert, & refellit Irenæus in fine libri 5. nam Scriptura dicit, animas poſt hanc vitam deſcendere in infernum, ut patet Lucæ 16. & alibi.

Quarta, infernum & purgatorium animæ, nihil eſſe aliud præter conſcientiam accuſantem & punientem peccata: ita Philo in libro de congreſſu quærendæ eruditionis gratia, & Origenes, ut refert Hieronymus in epiſt. ad Avitum. Hæc refellitur; nam ſi iſta opinio eſſet vera, non minùs eſſemus nunc in inferno vel purgatorio, quàm poſt mortem.

Quinta eſt, infernum, & proinde purgatorium (ſunt enim loca vicina) fore in valle Joſaphat. Ita refert Chryſoſtomus ſenſiſſe veteres aliquos hom. de præmiis beatorum, tomo 3. Similem ſententiam refert Gregorius lib. 4. Dialogorum cap. 42. fortè argumentum iſtorum fuit, quia Chriſtus paſſim infernum vocat Gehennam, Gehenna autem eſt vallis quædam adeò conjuncta cum valle Joſaphat, ut pars ejus eſſe videatur, de quo nomine infrà dicemus.

Sexta opinio eſt, infernum eſſe ſtatum animæ extra corpus; nam dum eſt in corpore in luce verſatur, ut ex operibus apparet: cùm de corpore exit, nihil amplius videre poteſt niſi beata ſit, & iſtæ ſunt tenebræ exteriores: ita refert Theophylactus in capit. 16. Luc.

Septima eſt, locum pœnalem animarum non eſſe terram, ſed aerem illum caliginoſum ubi Dæmones verſantur: ita Gregorius Nyſſenus in lib. de anima, & reſurrectione, & Chryſoſtomus homilia de præmiis beatorum, & Auctor operis imperfecti in Matthæum hom. 53. cui ſententiæ favet hiſtoria S. Furſei apud Bedam lib. 3. hiſtoriæ Anglorum cap. 19. illo enim defuncto cùm ab Angelis in cœlum deducerentur, oſtenſi ſunt maximi ignes ſupra aerem, qui ſervabantur (ut Angelus dicebat) ad mundi conflagrationem, & interim examinabantur ibi hominum opera.

Octava eſt communis Scholaſticorum, Purgatorium eſſe intra viſcera terræ, inferno ipſi vicinum. Conſtituunt enim ſcholaſtici communi conſenſu intra terram quatuor ſinus, ſive unum in quatuor partes diviſum, unum pro damnatis, alterum pro purgandis, tertium pro infantibus ſine Baptiſmo obeuntibus, quartum pro juſtis, qui moriebantur ante Chriſti paſſionem, qui nunc vacuus remanet: Quorum ſufficientia ſumitur penes genera pœnarum, ſunt enim hæc omnia loca pœnalia; omnis autem pœna, aut eſt tantùm damni, aut etiam ſenſus; & rurſus aut æterna, aut temporalis: pro pœna ergo ſolius damni æterna, eſt limbus puerorum; pro pœna ſolius damni temporali, erat limbus Patrum; pro pœna damni, & ſenſus æterna, eſt infernus; pro pœna damni & ſenſus temporali, eſt Purgatorium.

Quia verò hæc omnia fabulas eſſe Calvinus dicit lib. 2. Inſtit. cap. 16. §. 9. & ſimiliter diſcipulus ejus Beza in cap. 2. Actor. & Magiſter ejus Bucerus in cap. 27. Matth. de ſingulis probandum eſt. Ac Primùm, quòd intra viſcera terræ ſit locus aliquis animarum, qui generali vocabulo vocatur infernus, demonſtratum eſt à nobis lib. 4. de Chriſto cap. 9. inde petat Lector ſi velit plenè cognoſcere, quæ ad hunc locum pertinent.

Porrò ad argumenta, quæ tunc attulimus, accedant variæ eruptiones ignis, quæ in terra apparent, quas non temerè B. Gregorius putat eſſe indicia quædam inferni, intra viſcera terræ exiſtentis lib. 4. Dialogorum cap. 35. nam in eodem lib. cap. 30. ſcribit ſe certa relatione cognoviſſe, eadem ipſa hora, qua obiit Rex Theodoricus Arianus, vitam fuiſſe animam ejus jactari in foveam Vulcani, quæ eſt in Sicilia, & Laurentius Surius in hiſtoria anni 1537. ſcribit circa montem Heelam Inſulæ Islandiæ, unde erumpunt flammæ, & audiuntur quædam quaſi tonitrua horribilia, ſæpè apparere animas, quæ dicant ſe mitti ad illum montem. Hæc de inferis in genere.

Nunc de ſingulis locis. Ac primùm quòd infernus damnatorum ſit in profundiſſimis terræ partibus, probatur Primò, quia intra viſcera terræ eſt infernus, ut jam probavimus, ſed Luc. 16. anima divitis Epulonis dicitur fuiſſe in inferno, & non ſolùm in inferno, ſed etiam in loco profundiſſimo, quandoquidem ut videret Lazarum, qui etiam tunc erat in locis ſubterraneis, ſurſum verſus aſpicere debuit. Præterea ratio ipſa dictat ut ſi locus beatorum eſt in ſummo cœlo, locus damnatorum ſit in loco remotiſſimo à cœlo, nihil autem remotius centro terræ.

Deinde, quòd Purgatorium ſit etiam ſub terra, & inferno damnatorum vicinum, probatur Primò ex illis verbis Actor. 2. *Solutis doloribus inferni*, quæ intelliguntur ab Auguſtino epiſt. 99. de pœnis Purgatorii, unde etiam Eccleſia in Miſſa de defunctis dicit: *Libera animas defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu*. Secundò, id confirmatur ex viſione, quam refert Beda lib. 5. cap. 13. hiſtoriæ, ubi apertè viſum eſt Purgatorium inferno damnatorum contiguum. Denique, Theologi ferè omnes docent eodem in loco eſſe, & eodem igne torqueri damnatos, & animas Purgatorii.

Quòd autem limbus puerorum ſit in inferno, probatur; nam Concilium Florentinum ſeſſione ultima diſertè definit tam eos qui moriuntur cum peccato mortali, quàm eos qui cum ſolo originali, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendos; & B. Auguſtinus lib. 4. de Baptiſmo parvulorum cap. 28. & lib. 5. hypognoſtici dicit, fidem Catholicam non noſſe niſi duo loca, ubi homines ſint futuri perpetuò; cœlum beatorum, & infernum damnatorum. Eſt tamen communis opinio Scholaſticorum, limbum puerorum eſſe in loco inferni altiore, quàm ſit Purgatorium, ita ut ad eum ignis non perveniat; quam ſequutus eſt Innocentius III. cap. Majores, extra de Baptiſmo: ſed de hac re alibi diſputandum eſt.

Quòd denique limbus Patrum ſit in inferno, ſed in parte ſuprema, probatum eſt ſatis accuratè in lib. 4. de Chriſto cap. 10. unum ſolùm argumentum repetemus, quod in eo loco nimis breviter tractatum fuit. Igitur lib. 1. Reg. cap. 28. anima Samuelis de locis ſubterraneis aſcendere viſa eſt: *Vidi*, inquit Pythoniſſa, *Deos aſcendentes de terra*.

Reſpondebunt adverſarii illum non fuiſſe verè Samue-

muelem, ſed Diabolum in forma ejus, ut docent Tertullianus lib. de anima propè finem. Auctor quæſtionum apud Juſtinum quæſt. 52. & Auctor quæſtionum veteris Teſtamenti quæſt. 27. apud Auguſtinum, & Auctor librorum de mirabilibus ſacræ Scripturæ lib. 2. cap. 11. Procopius & Eucherius in hunc locum libri Regum, & Iſidorus lib. 8. etymologiar. cap. 9. qui his rationibus moventur.

Primò, quia non eſt credibile Samuelem ſubjectum fuiſſe Pythoniſſæ, nec etiam ſponte veniſſe; quia artem magicam confirmaſſet. Secundò, quia Samuel non ſe adorari paſſus fuiſſet, ut illa umbra fecit. Tertiò, quia non dixiſſet Sauli: *Cras tu, & filii tui mecum eritis*. Nec enim Saulis anima ad limbum Patrum, ſed ad Gehennam deſcenſura erat. Quartò, quia Deus negavit Sauli reſponſum per Prophetas, per oracula & per ſomnia, ut in eo capite dicitur, ergo non eſt credibile reſponſurum poſtea fuiſſe per Pythoniſſam.

At his non obſtantibus, tenendum eſt, verè Samuelis animam fuiſſe eam, quæ apparuit, & proinde vehementer confirmari ſententiam noſtram de loco ſubterraneo animarum. Nam in primis auctores citati ſunt omnes aut incerti, aut obſcuri; at qui contrarium docent, certi & clariſſimi ſunt, nimirum Joſephus lib. 6. antiq. cap. 15. Juſtinus in Dialogo cum Triphone ultra medium, Baſilius epiſtol. 80. ad Euſtathium medicum. Ambroſius in cap. 1. Lucæ. Hieronymus in cap. 7. Iſaiæ, & Auguſtinus lib. de cura pro mortuis cap. 15. Neque obſtat quòd Auguſtinus lib. 2. ad Simplicianum quæſt. 3. dubitaverit, an fuerit illa anima, nec ne; nam librum de cura pro mortuis ſcripſit poſteàs, & re diligentius conſiderata. Præter hos veteres idem docent recentiores in hunc locum, Lyranus, Abulenſis, Dionyſius Carthuſianus, & Cajetanus.

Sunt etiam pro hac ſententia fortiſſimæ rationes: Prima, quia Scriptura perpetuò vocat Samuelem, eum, qui apparuit: *Cùm vidiſſet*, inquit, *mulier Samuelem*. Et rurſum: *Dixit Samuel ad Saul*; &, *intellexit ergo Saul quòd Samuel eſſet*. At certè non diceret, intellexit, ſed cogitavit, vel putavit, ſi id non eſſet verum.

Secunda, quia Eccleſ. 46. ponitur in laudibus Samuelis quòd mortuus prophetaverit, & annunciaverit regi quæ ventura erant. At quænam laus eſt quòd Diabolus alicujus ſpeciem aſſumat, & decipiat? & hoc eſt argumentum propter quod Auguſtinus lib. de cura pro mortuis aſſerit, verè fuiſſe Samuelem illum, qui apparuit, cujus teſtimonii non meminerat cùm ſcriberet ad Simplicianum.

Tertia, quia prædixit Sauli futura, quæ Diabolus ſcire non poterat, nimirum ſequenti die eum cum filiis perituram, exercitum diſſipandum, Davidem regnaturum &c.

Ultimo, quia rationes contrariæ nihil concludunt.

Ad Primum dico, Samuelem non veniſſe juſſu Pythoniſſæ, ſed juſſu Dei, & potiùs impediviſſe quàm confirmaſſe artem magicam. Prævenit enim Samuel adventu ſuo effectum incantationis; & contrario modo aſcendit atque alii ſoleant, qui per incantationem excitantur: & hæc eſt cauſa cur Pythoniſſa turbata fuerit, & ſibi impoſitum diceret. Si enim verum eſt, quod Rabbini ſcribunt, umbræ mortuorum, quæ vi magicæ artis evocantur, capite deorſum verſo aſcendunt: Samuel autem recta figura aſcendit, ita ut primùm caput, deinde pectus, poſtremò pedes è terra emergere viſi ſint.

Ad Secundum dico, illam adorationem non fuiſſe latriam, ſed reverentiam debitam animæ Samuelis.

Ad Tertium dico, illud: *Mecum eritis*, non ſignificare, in ſinu Abrahæ eritis, ſed mecum eritis ſub terra, ideſt, mortui eritis; nam cùm inter filios Saulis eſſet etiam Jonathas juſtus, non erant deſcenſuri ad eundem locum Saul, & Jonathas, & tamen Samuel dicit in genere: *Mecum eritis*.

Ad Quartum dico, Deum ſe iratum Sauli oſtendere voluiſſe, idque feciſſe tam non reſpondendo quando interrogabatur, quàm reſpondendo quando non interrogabatur; utrumque enim eſt ſignum iræ. Adde, quòd cùm Saul interrogabat Deum, ſi Deus reſpondiſſet, potuiſſet Saul declinare bellum, & pœnam ſibi à Deo paratam; at cùm interrogavit Pythoniſſam, jam erant omnia parata, & acies inſtructæ, & in conſpectu poſitæ, ut nullo modo prælium detrectari poſſet. Tunc ergo Deus, ut magis puniret Saulem, prædixit ei per Prophetam interitum ſuum, & filiorum, & totius exercitus.

Habemus igitur, Purgatorium, Infernum, ac limbos Patrum & puerorum, loca ſubterranea eſſe.

CAPUT VII.

Sitne poſt hanc vitam aliquis locus pro animabus juſtis præter Cœlum & Purgatorium.

DE prædictis receptaculis ſubterraneis animarum, duo quædam à Theologis tractari ſolent, quæ hìc breviter inſerere placuit, plenioris doctrinæ cauſa. Primò, quærunt, an præter hæc loca ſit aliquis alius locus, ubi retineantur animæ antequam ad regnum cœlorum perveniant. Secundò, an ex his locis egredi poſſint.

Quantum ad Primum, difficultas eſt ſatis magna, quia ex una parte omnes Theologi docent, non eſſe alia receptacula præter quatuor numerata, & Concilium Florentinum ſeſſ. ult. definit, animas, quæ nihil purgandum habent, mox recipi in cœlum. Ex altera parte narrat Beda lib. 5. hiſt. cap. 13. viſionem valde probabilem, cui ipſe fidem adhibere non dubitavit. Fuit autem in illa oſtenſum cuidam animæ, quæ ad corpus poſtea rediit, præter infernum & purgatorium, & regnum cœlorum, quoddam quaſi pratum florentiſſimum, lucidiſſimum, odoratum, amœnum, in quo degebant animæ quæ nihil patiebantur, ſed tamen ibi manebant, quia nondum idoneæ erant viſioni beatæ: cui revelationi multas alias conformes adducit Dionyſius Carthuſianus in Dialogo de judicio particulari art. 31. & Ludovicus Bloſius Monili ſpirituali cap. 13.

Videtur mihi dicendum, non eſſe improbabile talem aliquem locum reperiri, cæterùm ejuſmodi locum ad Purgatorium pertinere. Etſi enim ibi nulla ſit pœna ſenſus, tamen eſt pœna damni: pœna autem non convenit niſi animæ, quæ nondum plenè purgata eſt, itaque erit locus ille mitiſſimum Purgatorium, & quaſi carcer quidam ſenatorius, atque honoratus.

Hoc tamen addendum eſt, animas, quæ in eo loco morantur, non ſolùm carere beatitudine, ſed etiam affligi, ac torqueri ex illa dilatione beatitudinis. Dixi autem, mihi non videri improbabile, talem aliquem locum reperiri, quia S. Thomas in 4. ſent. diſt. 21. quæſt. 1. art. 1. ſcribit, in iis quæ de Purgatorio determinata non ſunt ab Eccleſia, ſtandum eſſe iis quæ ſunt magis conformia

dictis

dictis & revelationibus Sanctorum. Movit me etiam auctoritas Joann. de Turrecremata doctiſſimi atque optimi Cardinalis, qui in prologo, qui præmittitur Revelationibus S. Birgittæ, cùm diligenter expendiſſet eas revelationes, affirmare non dubitavit S. Birgittæ convenire id, quod dicitur Judith. 8. omnia quæ loquuta es, vera ſunt, & non eſt in ſermonibus tuis ulla reprehenſio. Scribit autem S. Birgitta lib. 4. cap. 124. animam quandam in Purgatorio nullam aliam pœnam habuiſſe, niſi dolorem ex deſiderio dilatæ fœlicitatis.

CAPUT VIII.

Num ex receptaculis ſuis animæ defunctorum egredi valeant.

ALterius autem quæſtionis triplex eſſe poteſt ſenſus. Primus, an poſſint exire numquam reditуræ, quia nimirum transferantur de uno receptaculo ad aliud. Secundus, an poſſint exire, ut rurſum redeant ad ſuum locum. Tertius, an poſſint ita egredi, ut hìc nobiſcum iterum vivant.

Quantum ad primum ſenſum, facilè reſponderi poteſt, ex inferno damnatorum, limboque puerorum non dari regreſſum; ex Purgatorio, limboque Patrum dari; ſunt enim animæ impiorum damnatæ ad perpetuos carceres, & ignes Gehennæ, & ſimiliter animæ puerorum ad perpetuum exilium, & tenebras. Animæ autem ſanctorum Patrum damnatæ erant ad exilium temporale, & animæ Purgatorii ad carceres temporales. Ratio eſt, quia cauſa carceris, vel exilii damnatorum eſt culpa mortalis actualis, vel originalis, quæ numquam remittetur; cauſa autem exilii Patrum fuit debitum temporale contractum ex peccato primi parentis; ille enim ſuo peccato cœlum clauſerat, quod aperiri non potuit, niſi Chriſti ſanguine reipſa effuſo; cauſa verò Purgatorii eſt reatus temporalis pœnæ, quæ neceſſariò finem habet.

Contra hoc tamen eſt auctoritas Joannis Damaſceni, qui in oratione de mortuis dicit, orationibus S. Theclæ liberatam de inferno animam Falconillæ cujuſdam fœminæ paganæ, & orationibus S. Gregorii Papæ animam Trajani Imperatoris.

Reſpondeo: ſi hæc hiſtoria defendi debeat, oportere dicere, Trajanum non fuiſſe damnatum abſolutè ad inferos, ſed ſolùm punitum in inferno ſecundùm præſentia ejus demerita, & ſuſpenſam ſententiam propter præviſas B. Gregorii preces; & præterea non immediatè ex inferno ad cœlum tranſiſſe, ſed priùs corpori unitum, & tunc baptizatum, & pœnitentiam in hac vita egiſſe. Iſta enim eſt communis ſolutio B. Thomæ, Durandi, Richardi, & aliorum in 4. diſt. 45. Quia tamen Trajanum reſurrexiſſe, ſine teſte dicitur, nec enim ullus veterum hujus rei meminit, & repugnat hoc ſententiæ Damaſceni, qui ſatis apertè docet de inferno ad cœlum tranſiſſe, non autem ad hanc vitam rediiſſe Trajanum, & ſi pœnitentiam egit, in inferno illam egiſſe: Cùm tamen ſolius Damaſceni auctoritate nitantur auctores citati, ideo magis propendeo in ſententiam Melchioris Cani, qui lib. 11. de locis, cap. 2. ſimpliciter improbat hanc hiſtoriam ut confictam, & Dominici à Soto, qui in 4. diſt. 45. quæſt. 2. art. 2. dicit, hanc hiſtoriam ſibi creditu duriſſimam eſſe, non obſtante Apologia Alphonſi Ciaconis, pro hac hiſtoria ante hoc triennium edita. Rationes autem, quibus moveor, ſunt quatuor.

Prima, quia quotquot hanc hiſtoriam admiſerunt, id fecerunt propter Damaſceni auctoritatem; at librum illum non eſſe Damaſceni, facilè probari poteſt; nam in eo libro auctor non ſolùm dicit Trajanum, & Falconillam ab inferno damnatorum ad regnum cœlorum tranſiviſſe, ſed etiam multos alios, qui in infernum deſcenderant, quia fide divina caruerint, à Chriſto converſos, & ſalvatos quando ad inferos deſcendit: quod & per ſe erroneum eſt, & contrarium verbis Damaſceni lib. 2. de fide, c. 4. ubi dicit hominibus id eſſe mortem, quod fuit Angelis caſus.

Secunda ratio eſt, quia nullus auctor Latinus hiſtoriæ ejus meminit, ut Paulus Diaconus, Anaſtaſius Bibliothecarius, Marianus Scotus, Ado, ac nè ipſe quidem Beda, qui Beati Gregorii ſtudioſiſſimus fuit. Immò in ipſa Romana Eccleſia, & ejus archiviis nulla hujus rei memoria exſtabat, quando Joannes Diaconus vitam Beati Gregorii ſcripſit. Ipſe enim vitam Beati Gregorii ex archiviis Romanis diligentiſſimè collegit, & tamen lib. 2. cap. 44. dicit, hanc hiſtoriam de Trajano repertam in Eccleſia quadam Anglorum, nec fidem certam illi habitam à Romanis.

Tertia, quia B. Gregor. lib. 34. mor. c. 13. aliàs 16. diſertè docet, non poſſe orari pro infidelibus defunctis, quemadmodum nec pro Diabolo, quandoquidem in eadem æterna, & irrevocabili damnatione ſunt; Quomodo ergo credibile eſt eum id feciſſe? Reſpondet Abulenſis quæſt. 57. in 4. lib. Regum, ideò Gregorium peccaſſe mortaliter orando pro Trajano. Sed abſurdiſſimum eſt & ferè blaſphemum, cùm conſtet Gregorium virum fuiſſe non modo ſanctiſſimum, verùm etiam prudentiſſimum. Deinde ſi peccavit mortaliter orando, quomodo fuit exauditus? Num Deus placatur, quando offenditur? Reſpondet Ciaconus, non peccaſſe Gregorium orando, ſed meruiſſe potiùs, quia licèt ordinariè non liceat orare pro damnatis, tamen licet ex peculiari inſtinctu divino.

At contrà. Eadem hiſtoria refert Gregorium propter hoc peccatum punitum fuiſſe perpetuo dolore ſtomachi, & pedum. Reſpondet ipſe, hunc dolorem non datum Gregorio in pœnam, ſed ne elatio illi ſubreperet. At contrà; nam Petrus Diaconus, quem ipſe citat ex libro quodam bibliothecæ Vaticanæ, dicit, Gregorio ab Angelo dictum fuiſſe, quod quia præſumpſerat hoc petere, laboraret uſque ad mortem dolore &c. ergo in pœnam peccati, nam præſumptio peccatum eſt.

Quarta ratio eſt, quia argumenta Ciaconis non concludunt; ipſe enim nititur præcipuè his teſtibus. Primò, teſtimonio Petri & Joannis Diaconorum Gregorii, quod exſtare dicit in bibliotheca Vaticana. Secundò, teſtimonio innominati auctoris, qui ſcripſit vitam B. Gregorii, quæ præponitur operibus ejus impreſſis Baſileæ anno 1564. qui auctor videtur vixiſſe tempore ipſius Gregorii. Tertiò, teſtimonio Damaſceni. Quartò, teſtimonio Joannis Diaconi, lib. 2. cap. 44. vitæ B. Gregorii. Quintò, teſtimonio B. Thomæ. Sextò, teſtimonio S. Birgittæ. Septimò, teſtimonio Mechtildis.

Primum teſtimonium mihi valde ſuſpectum eſt; nam ſi illud eſſet verè Petri Diaconi, non diceret Joannes Diaconus, hiſtoriam hanc non exſtare in Romana Eccleſia, ſed ſolùm apud Anglos. Præterea iſte Petrus dicit, Gregorium à Deo petiviſſe, ut quotquot ſepelirentur in Eccleſia S. Andreæ in clivo Scauri, non poſſent damnari, dummodo fidem tenuerint Chriſtianam, & impetraviſſe. At certè Gregorius vir prudentiſſimus numquam ita oraſſet; nam

vel intelligit de fide informi, vel de formata; ſi de informi, ergo voluiſſet ſalvari homines morientes ſine charitate, quod quis credat? ſi de formata, non erat opus id petere; nam ubicumque ſepeliatur, qui moritur cum charitate, damnari non poteſt. Adde, quòd totum illud fragmentum redolet novitatem, & proinde ſuppoſititium videtur: vocat enim Gregorium divum, quod nomen eo tempore erat inuſitatum. Item anteponit Cardinales Epiſcopis; quod repugnat Joanni Diacono, qui in vita S. Gregorii ſcribit, ex Cardinalibus conſuevisſe promoveri à Gregorio multos ad Epiſcopatum, ut ad gradum altiorem, alia quoque habet non pauca ſigna novitatis.

Secundum teſtimonium nihil novi adfert; auctor enim ille ſine nomine non vixit tempore S. Gregorii, ſed poſteriore tempore; redegit enim in compendium vitam S. Gregorii, quam ſcripſerat fuſiſſimè Joannes Diaconus.

Tertium teſtimonium jam eſt rejectum.

Quartum eſt contra ipſum Diaconum; nam Joannes Diaconus dicit, animam Trajani non eſſe liberatam de inferno, ſed ſolùm id obtinuiſſe, ut in inferno exiſtens non pateretur pœnam ignis, Diaconus autem vult eam in cœlo beatam.

Quintum eſt etiam contra ipſum, nam B. Thomas ubi ex profeſſo hoc tractat, nimirum in 4. diſt. 45. quæſt. 2. probabiliſſimum putat animam Trajani liberatam ſolùm à pœnis inferni uſque ad diem judicii, ac deinceps cruciandam cum cæteris.

Sextum eſt valde obſcurum; nam S. Birgitta non dicit Trajanum eſſe ſalvum, ſed ſolùm elevatum ad gradum altiorem, ubi indicat in inferno aliquid ſalutis recepiſſe.

Septimum eſt expreſsè contra ipſum; nam Mechtildis dicit, ſe petiviſſe à Domino quid egerit cum animabus Sampſonis, Salomonis, Origenis & Trajani, & reſponſum eſſe, Deum velle eſſe omnibus incognitum, quid ſua liberalitas cum illis egerit. Si ergo Deus vult eſſe incognitum, non eſt credendum auctoribus, qui aſſerunt Trajanum eſſe in cœlo. Adde, quòd Deus in hac revelatione conjungit Trajanum cum Origene: At in prato ſpirituali, quod citatur à VII. Synodo, & à Joanne Diacono lib. 2. cap. 45. vitæ B. Gregorii, narratur alia revelatio, qua Origenes viſus eſt in Gehenna ignis cum Ario & Neſtorio, & V. Synodus cap. 11. dicit anathema Origeni ſicut Ario, Neſtorio, & cæteris hæreticis.

Quantum ad ſecundum, quidam exiſtimant animas non poſſe unquam de ſuis receptaculis egredi, ſed omnes apparitiones eſſe Dæmonum, qui fingunt ſe eſſe animas de Purgatorio exeuntes, & ſuffragia poſtulantes. Ita Tertullianus lib. de anima circa fin. & auctor quæſtionum ad Antiochum quæſt. 11. & 13. idem videntur dicere Chryſoſtomus homil. 29. in Matth. & homil. 2. & 4. de Lazaro, & Theophylactus in cap. 8. Matth. quamquam hi duo, ſi bene legantur, non dicunt, nullo modo poſſe animas egredi ad nos, ſed non poſſe egredi pro arbitrio ſuo, nec verti in Dæmones, nec vagari inter nos more Dæmonum. Hæretici hujus temporis omnes apparitiones animarum rident, tamquam Dæmonum illuſiones, præcipuè Magdeburgenſes.

Veriſſima tamen eſt Auguſtini ſententia, lib. de cura pro mortuis, cap. 15. & 16. nimiæ impudentiæ eſſe negare animas interdum ad nos redire Deo jubente, vel permittente. Habemus enim teſtimonia graviſſimorum auctorum, de regreſſu animarum ex omnibus receptaculis, præterquam ex limbo puerorum. Nam quòd ex cœlo animæ beatæ ad nos aliquando veniant, ſunt exempla certiſſima apud Euſebium lib. 6. hiſtor. cap. 5. Auguſtinum de cura pro mortuis, cap. 16. Sulpitium in vita Martini, Paulinum in vita Ambroſii, Theodoretum lib. 5. hiſtor. cap. 24. Gregorium lib. 3. Dialogor. cap. 24. & 25. & in VII. Synodo, act. 4.

Quòd ex limbo Patrum apparuerint animæ probat Auguſtinus lib. de cura pro mortuis, c. 15. & 16. ex lib. 1. Regum, cap. 28. ubi Samuelis anima apparuit Sauli, & ex Matth. 17. ubi Moſes apparuit cum Helia in monte Thabor; quamvis enim Hilarius in hunc locum, & Ambroſius lib. 1. de Cain, cap. 2. dicunt, Moſem adhuc vivere, tamen contrarium expreſsè habetur Deuteron. ult. & Joſue 1.

Quòd ex Purgatorio apparuerint, ſunt exempla apud Gregorium lib. 4. Dialogor. cap. 40. & 55. & alios auctores ſuprà citatos. Quòd denique ex inferno, probat multis exemplis auctor librorum de proprietatibus apum, & idem apparet ex illa apparitione Doctoris Pariſienſis in vita B. Brunonis, qui poſt triduum à morte, dixit ſe condemnatum. Credibile eſt, animam illam mox à morte in infernum deſcendiſſe, ſed tamen ter apparuiſſe, & primò, manifeſtaſſe ſuam accuſationem. Secundò, ſuum judicium. Tertiò, ſuam damnationem, ut hoc modo pluribus innoteſceret hoc exemplum.

Quantum ad tertium, quòd aliqui ex Purgatorio vel limbo Patrum fuerint ad vitam revocati, nulli dubium eſſe poteſt. Nam mortui, quos excitarunt Helias, Heliſæus, Dominus Chriſtus, & Petrus, & Paulus, cùm fideles fuerint, creduntur fuiſſe in Purgatorio, aut in limbo: Neque ullum ſequitur inconveniens, ſi ex his locis aliqui reſurgant, ſiquidem hoc nihil aliud eſt, quàm mutare illis exilium, vel carcerem.

Dices: at jam erant certi de ſua ſalute, & per reſurrectionem fient incerti. Reſpondet bene Abulenſis quæſt. 57. in 4. Regum, omnes eos qui ex Purgatorio aut limbo Patrum in vitam revocati fuerunt, ſine dubio confirmatos fuiſſe in gratia, ut nullo modo perire potuerint, quia alioqui injuria illis facta fuiſſet.

Quòd autem ex cœlo, aut inferno damnatorum revocari poſſent ad vitam, videretur incredibile, niſi exſtarent exempla, quæ negari non poſſunt. Nam B. Gregorius lib. 1. Dialogor. cap. 9. ſcribit, à S. Fortunato excitatum fuiſſe Marcellum quemdam virum ſanctum, qui ab Angelis in optimum locum ductus fuerat. Et cap. 12. ſcribit, à S. Severo excitatum quemdam virum peſſimum, qui à Dæmonibus in infernum deducebatur. Egeſippus ſcribit lib. 3. cap. 2. B. Petrum excitaſſe affinem quemdam Cæſaris Ethnicum à morte. Nec dubitari poteſt, quin Apoſtoli aliquos Ethnicos excitarint. Maximus ſerm. 2. de ſancta Agnete, dicit, ab ea excitatum filium præfecti, qui in peccato mortali obierat. Et Evodius libro 1. de miraculis S. Stephani, dicit, puerulum mortuum ante Baptiſmum, ad reliquias S. Stephani excitatum.

Dico igitur, beatos jam exiſtentes non poſſe revocari ad vitam. Siquidem beatitudo includit certitudinem de non amittenda unquam fœlicitate, ut B. Auguſtinus docet de corrept. & gratia, cap. 10. & ratio eſt manifeſta, quia beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus; non habet autem omnia bona, qui non habet illam certitudinem. Si igitur aliqui ſancti viri redierunt ad corpus, non fuerunt beati, ſed Deus prævidens eorum excitationem, diſtulit eorum beatificationem, & interim detinuit eos in optimo aliquo loco, ut accidit Marcello illi, de quo Gregorius loquitur.

De damnatis ſimiliter dico, damnatum abſolutè

ad

ad pœnas æternas, non posse revocari ad vitam, quoniam alioqui fieret incerta impiorum damnatio; & sanè B. Augustinus lib. 21. de civit. Dei, cap. 24. nimiæ præsumptionis esse dicit asserere, eos non mansuros perpetuò in igne, quibus Veritas dicit: *Ite in ignem æternum*. Dicit autem hoc Veritas omnibus, quos damnat tam in particulari, quàm in universali judicio. Præterea nullus esset damnatorum, qui non posset sperare salutem, & pro quo non possemus orare. Nunc enim non oramus pro infidelibus damnatis, quia secundùm fidem credimus eos non posse salvari; at si possunt saltem ex privilegio salvari, certè pro illis orandum esset, sicut in hoc mundo oramus pro obstinatis in malo, ut Deus det illis gratiam efficacem, quæ certè non datur, nisi ex privilegio.

Sed objicit Abulensis quæst. 57. in 4. lib. Regum; ei, qui excitatur ab inferno damnatorum, non remittitur neque culpa, neque pœna per ipsam excitationem, neque aliud miraculum hìc necessarium est, quàm simplex mortui resuscitatio: ergo fieri potest, ut tales redeant. Respondeo: non remitti culpam, neque pœnam, sed dari beneficium æquivalens, quia ponitur in statu, in quo poterit à culpa & pœna liberari: ex quo sequuntur omnia absurda suprà dicta, quòd non erit certa impiorum damnatio: quòd illi sperare poterunt: quòd licebit pro eis orare.

Ad illa exempla, quæ adferuntur, respondet Sotus in 4. dist. 45. quæst. 2. art. 2. omnes Ethnicos, quos Apostoli excitarunt, laborasse ignorantia invincibili fidei, & proinde in Purgatorio fuisse.

At quid respondebit Sotus Ambrosio, qui serm. 90. & Maximo, qui serm. 2. dicunt, beatam Agnetem excitasse filium Præfecti, quem Diabolus necaverat, cùm voluisset ipsam virginem sanctam stuprare? Igitur dico, eos qui sunt excitati, cùm mererentur pœnas æternas non fuisse damnatos, sed suspensam eorum sententiam, & interim punitos secundùm præsentem justitiam, ut B. Thomas docet in 4. sentent. dist. 45. quæst. 2. artic. 2. quomodo etiam respondet Richardus, Durandus, & alii ibidem.

CAPUT IX.

De tempore quo durat Purgatorium.

JAm verò de tempore, quo Purgatorium permanebit, duo sunt errores extremi. Primus error est Origenis, qui extendit tempora Purgatorii ultra diem resurrectionis; ita enim habet homil. 14. in Lucam: *Ego puto*, inquit, *quòd & post resurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos, atque purgante, nemo enim absque sordibus resurgere poterit*. Hic tamen est error exploratus; nam B. Augustinus lib. 21. de civit. Dei, cap. 16. *Purgatorias pœnas*, inquit, *nullas futuras opinetur, nisi ante illud ultimum, tremendumque judicium*. Et ratio est, quia Dominus Matth. 25. in judicio solùm duos ordines hominum dicit futuros, unum beatorum, alterum damnatorum.

Dices: Anima non peccavit sola, sed simul cum corpore, igitur simul cum corpore purgari debet; proinde post resurrectionem homines purgabuntur. Respondeo: si argumentum concluderet, probaret etiam, animam separatam non posse puniri in inferno, nec voluptatibus in cœlo frui, contra Evangelium Lucæ 16. *Crucior in hac flamma*. Et Lucæ 23. *Hodie mecum eris in Paradiso*.

Dico igitur, meritò puniri animam etiam solam, quia ipsa est subjectum & causa efficiens peccati; nam sunt quædam opera hominum, quæ non possunt fieri, nisi à toto composito, nec recipi, nisi in totum compositum, ut illa omnia quæ fiunt à potentiis organicis, ut loqui, videre, audire &c. & talia dissoluto composito non inveniuntur amplius; & si quidem tale esset peccatum, argumentum planè concluderet: At non ita est; peccatum enim est actus liberi arbitrii, & ideo à sola voluntate propriè fieri dicitur, & in sola voluntate formaliter invenitur; dissoluto ergo homine, peccatum integrè, & solùm reperitur in voluntate, & per illam in anima, non autem in carne mortua. Ibi autem puniri vel purgari debet, ubi invenitur.

Adde etiam, quòd caro suo modo quoque punitur; nam, ut anima separata punitur pœna damni, quia caret visione Dei, & pœna sensus, quia torquetur igne; ita caro punitur pœna damni, quia caret vita & pœna sensus, licèt impropriè, quia paulatim putrefit, & in cineres redigitur. Tamen prior solutio est melior; nam etiam corpora Sanctorum hæc patiuntur, qui tamen purgatione non egent.

Alter error est Lutheri, qui è contrario nimis breve efficit Purgatorium. Vult enim, omnes peccati reliquias dolore mortis purgari in iis, qui in fide moriuntur, & ideo nullum aliud esse Purgatorium, præter mortem. Hic error facilè refelli potest; nam per reliquias peccatorum, vel intelligitur fomes, vel mali habitus contracti, vel reatus pœnæ temporalis. Et peccata venialia; hæc enim sola & omnia remanere possunt in homine justificato ex iis, quæ ad peccatum pertinent, & proinde reliquiæ peccatorum dici possunt. Ac primùm, fomes tollitur quidem in morte, quia tunc extinguitur sensualitas, sed non propter fomitem nos Purgatorium constituimus; alioqui etiam pueri baptizati morientes, deberent purgatorias pœnas pati, cùm Baptismus eis non abstulerit fomitem. At Augustinus lib. 21. de civit. Dei, cap. 16. disertè docet, ejusmodi pueros nullas pati purgatorias pœnas. Mali autem habitus, qui in voluntate existunt, non necessariò extinguuntur per mortem, quandoquidem sunt in potentiis, quæ organo non sunt alligatæ, ut patet. Nec tamen propter hujusmodi habitus constituimus Purgatorium; nam alioqui sequeretur, adultos, qui post multos malos habitus contractos baptizantur, & statim moriuntur, vel certè pro Christo occiduntur, non posse salvari, nisi per Purgatorium, quia nec Baptismus, nec Martyrium dissolvit ejusmodi habitus. Videmus enim baptizatos adhuc habere eadem malas propensiones, quas antea habebant, & oportere eos paulatim actibus contrariis ejusmodi habitus tollere.

Credibile igitur est, omnes istos habitus tolli per primum actum contrarium animæ separatæ, quem statim à separatione elicit. Etsi enim hìc non possit uno actu destrui habitus contractus per multos actus, tamen ibi poterit, quia actus ille multò vehementior erit; cùm anima tunc sit potentior, quantum ad actus spirituales nec habeat fomitem contrarium & resistentem, ut hìc habet.

Restat ergo reatus pœnæ, & peccata venialia, quæ propriè dici possunt reliquiæ peccatorum, ob quas est Purgatorium. Has autem reliquias aliquando certum est in morte purgari, aliquando certum est non purgari, aliquando dubium est quid fiat, & probabilissimum est, partim purgari, partim non purgari.

Probo singula. Ac primum quidem, quia mors violenta pro Christo suscepta, quæ dicitur martyrium, sine dubio purgat omnes hujusmodi reliquias. Cyprianus enim lib. 4. epist. 2. clarè dicit, peccata omnia passione purgari; & quòd non loquatur de cul-

culpis mortalibus, patet, quia ibidem dicit, ſine charitate nec martyrium quidquam prodeſſe, quod ante Cyprianum docuerat B. Paulus in priori epiſt. ad Corinth. cap. 13. Itaque Eccleſia numquam orat pro Martyribus, quia, ut Auguſtinus dicit, ſerm. 17. de verbis Apoſtoli: *Injuria eſt orare pro Martyre, cujus nos debemus potius orationibus commendari.*

Secundum probo; nam qui moriuntur invîti, vel ſine uſu rationis, ut amentes & dormientes, & quos repentini caſus opprimunt, non poſſunt ea morte ullo modo purgari; nam vel ipſa mors per ſe abſolutè purgat, vel ratione alicujus voluntarii actus ipſam concomitantis. Non primum, quia mors ſecundùm ſe eſt quid naturale, ſaltem poſt primi parentis peccatum; unde communis eſt bonis & malis, immò hominibus & jumentis; at per naturalia, quæ neceſſariò eveniunt, non meremur, nec demeremur, nec poſſumus diſſolvere debita voluntariè contracta. Igitur ſi mors purgat, id fit ratione voluntarii actus concomitantis; at nos loquimur hoc loco de illis, qui ſine ullo ejuſmodi actu moriuntur. Præterea, videmus ſæpè optimos viros pati mortem duriſſimam, & minus bonos leviſſimam; at ſi in morte deberent purgari reliquiæ peccatorum, neceſſariò contrarium fieri deberet.

Tertium probo: nam multi ſunt, qui æquo animo mortem tolerant propter ſua peccata, quorum patientia ſine dubio juvat ad ſatisfaciendum, ſed utrum æquivaleant debita contracta per peccata, nemo certò ſcire poteſt.

Præter hos errores fuit opinio Dominici à Soto, in 4. ſentent. diſt. 19. q. 3. art. 2. neminem in Purgatorio manere ad decem annos; & ratio ejus eſt, quia ſi hîc in terris aliquibus pœnis brevi tempore liberari poſſumus ab omni pœna; quare non multò citiùs in Purgatorio, cùm illæ pœnæ ſint pœnæ in infinitum graviores, & intenſiores iſtis? Præterea, hîc ſunt prolixæ pœnæ, quia non poſſunt eſſe multum intenſæ, nam ſubjectum deſtruerent; at poſt hanc vitam poſſunt eſſe intenſiſſimæ, quia ſubjectum eſt incorruptibile: ergo credibile eſt, Deum illas animas ad gloriam anhelantes, breviſſimo tempore per intenſiſſimas pœnas purgare. Sed iſtæ rationes non concludunt.

Ad primum dici poteſt, hîc eſſe tempus miſericordiæ, illic juſtitiæ.

Ad ſecundum dico, Deum poſſe compenſare extenſionem intenſione, ſed nolle, alioqui ſequeretur, animas non manere in Purgatorio ad unam horam, quia poteſt Deus augendo intenſionem redigere pœnas decem annorum ad unam horam.

Præterea, repugnant huic ſententiæ probatiſſimæ viſiones Sanctorum. Scribit enim Beda lib. 5. hiſtor. cap. 13. cuidam oſtenſas fuiſſe Purgatorii pœnas, dictumque illi eſſe, animas quæ in Purgatorio degunt, ſalvandas omnes in die judicii, licèt aliquæ orationibus & eleemoſynis viventium, & præcipuè altaris ſacrificio, juventur, ut etiam ante diem judicii liberentur. Ubi clarè indicat, aliquos jam defunctos uſque ad diem judicii manſuros in Purgatorio. Similes viſiones multas afferre poſſemus ex Dionyſio Carthuſiano, & ex aliis.

Repugnat etiam Eccleſiæ conſuetudo, quæ anniverſaria ſacra celebrat pro defunctis, etiamſi conſtet eos ante centum vel ducentos annos eſſe mortuos, quod certè non fieret, ſi Eccleſia crederet, non puniri animas ultra decem annos. Res igitur eſt incertiſſima, & non niſi temerè definiri poteſt.

CAPUT X.

Qualis ſit Purgatorii pœna.

DE pœna Purgatorii quædam ſunt certa, & quædam dubia. Primò, certum eſt, Purgatorii pœnam non eſſe deſperationem & metum Gehennæ, ut Lutherus ſentit; id enim jam refutatum eſt.

Secundò, certum eſt etiam, unam Purgatorii pœnam eſſe carentiam divinæ viſionis; non enim poſſunt animæ illæ non dolere, quòd videant ſe propter ſuas culpas impediri à fruitione ſummi boni, quæ vocatur pœna damni.

Certum eſt tertiò, præter hanc pœnam eſſe etiam aliquam aliam pœnam, quam Theologi vocant pœnam ſenſus, quæ conſiſtit in aliquo dolore proveniente aliunde, quàm ex carentia viſionis Dei. Ut enim qui peccat avertit ſe à ſummo bono, & convertit inordinatè ad creaturas, ita poſtea puniri debet non ſolùm carentia ſummi boni, ſed etiam afflictione inflicta ab aliquo alio creato objecto.

Certum eſt quartò, in Purgatorio, ſicut etiam in inferno, eſſe pœnam ignis, ſive iſte ignis accipiatur propriè, ſive metaphoricè, & ſive ſignificet pœnam ſenſus, ſive damni, ut quidam volunt. Quòd enim aliquis ignis ſit in Purgatorio & inferno, patet tum ex illis verbis B. Pauli, 1. Corinth. 3. *Salvus erit quaſi per ignem*. Et Matth. 25. *Ite in ignem æternum*, tum ex teſtimoniis Patrum citatis in primo libro; omnes enim ignem appellabant Purgatorii pœnam.

His certis poſitis, & in quibus omnes conveniunt, dubium eſt, Primò: An ille ignis ſit propriè dictus ignis, an metaphoricè? Secundò, ſi ſit propriè dictus, quomodo poſſit agere in animas ſeparatas? Tertiò, à quibus miniſtrentur iſtæ pœnæ, à Dæmonibus ne, an ab Angelis bonis, an per ſe agant? Quartò, an iſta pœna ſit major omnibus pœnis hujus vitæ?

CAPUT XI.

Ignem Purgatorii eſſe corporeum.

QUantum ad primum, communis ſententia Theologorum eſt, verum & proprium eſſe ignem, & ejuſdem ſpeciei cum noſtro elementari. Quæ ſententia non eſt quidem de fide, quia nuſquam ab Eccleſia definita eſt; immò in Concilio Florentino Græci apertè profeſſi fuerant, ſe non ponere ignem in Purgatorio, & tamen in definitione facta ſeſſione ult. definitur, Purgatorium eſſe, nulla mentione ignis habita. Tamen eſt ſententia probabiliſſima.

Primò, propter conſenſum Scholaſticorum, qui non poteſt niſi temerè contemni.

Secundò, propter Gregorii auctoritatem, lib. 4. Dialogor. cap. 29. ubi diſertè aſſerit, ignem, quo puniuntur animæ, eſſe corporeum. Neque obſtat, quod lib. 15. cap. 14. moralium, dicit, ignem Gehennæ eſſe incorporeum; eſt enim mendum ſcriptorum, qui poſuerunt *incorporeum* pro *corporeum*, ut patet ex ſequentibus, dicit enim ſtatim corporaliter urere.

Tertiò, propter Auguſtinum, qui in eandem ſententiam propendet, lib. 21. cap. 10. de civit. Dei.

Quartò, quia in Scriptura paſſim pœna impiorum vocatur ignis; & regula Theologorum eſt, ut

verba

verba Scripturarum accipiantur propriè, quando nihil abſurdi ſequitur.

Quintò, quia corpora damnatorum punientur igne poſt reſurrectionem, ut patet Matth. 25. *Ite in ignem æternum*; at corpora non poſſunt uri, niſi igne corporeo. Eſt autem idem ignis corporum damnatorum, & ſpirituum corpore vacantium; nam ibidem dicitur: *Qui paratus eſt Diabolo, & Angelis ejus*.

Sextò, quia Sapient. 11. dicitur: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur; ſed homines peccant ſæpè ſenſibilia oblectamenta inordinatè cupiendo: ergo puniri debent ſenſibilibus objectis; ignis igitur quo puniuntur, ſenſibilis eſt.

Septimò, id confirmatur ex eruptionibus ignis in monte Ætna, aliiſque locis, de quibus diximus cap. 6.

CAPUT XII.

Sciri non poſſe, quomodo ignis corporeus animas urat.

DE ſecundo, veriſſima ſententia eſt, non poſſe in hac vita ſciri, quomodo ignis corporeus agat in animam incorpoream; id enim ingenue confitetur Durandus in 4. diſt. 44. quæſt. ult. & ante Durandum B. Auguſtinus lib. 21. de civit. Dei c. 10. ubi dicit, animas torqueri ab igne miris, ſed veris modis; & B. Gregorius cùm lib. 4. Dialogor. c. 29. dicit, ex igne viſibili inviſibilem pœnam animas trahere; vocat enim inviſibilem pœnam, quia occulta & incognita eſt nobis. Sed licèt non ſciamus quomodo id fiat, poſſe tamen fieri, docet Auguſtinus ex alio ſimili; videmus enim animam incorpoream uniri corpori humano, & ei vitam dare, & cum illo ſimul gaudere & pati, cùm tamen modus hujus unionis ſit planè ineffabilis? Quis capiat, quomodo ſpiritus ſit forma corporis, cùm inter corpus & ſpiritum nulla ſit proportio? Sicut ergo potuit uniri ſpiritus carni, ut illi vitam communicaret, ita poteſt uniri ſpiritus igni, ut ab illo pœnam trahat, licèt modus utriuſque unionis ſit prorſus incognitus.

CAPUT XIII.

An in Purgatorio torqueantur animæ à Dæmonibus.

DE tertio dubio res eſt omnino incerta; nam quòd non torqueantur à Dæmonibus, nec ab Angelis, ſed à ſolo igne, docent Scholaſtici, ut S. Thomas in 4. diſt. 20. artic. 5. & rationem reddunt, quia omnes animæ Purgatorii in ultimo conflictu Diabolum ſuperarunt, ideo non decet juſtitiam divinam, ut ſinat eas ab hoſte devicto vexari. Deinde, hic in terris etiam perfectos viros Dæmones vexant, quia ſperant ſe poſſe eos ad peccatum pertrahere; at animas Purgatorii ſciunt in gratia confirmatas, non poſſe cadere, & vexationem illis neceſſariò profuturam ad celeriorem purgationem, non igitur credibile eſt, Dæmonum opera animas illas cruciari.

Ex altera parte, quod à Dæmonibus torqueantur animæ Purgatorii, docent multæ revelationes, ut illa B. Furſæi apud Bedam lib. 3. hiſtor. cap. 19. & apud Dionyſium Carthuſianum lib. de quatuor noviſſimis, & lib. 1. vitæ Beati Bernardi, cap. 10. Maneat igitur & hoc inter ſecreta, quæ ſuo tempore nobis aperientur.

CAPUT XIV.

De gravitate pœnarum.

DE quarto, pœnas Purgatorii eſſe atrociſſimas, & cum illis nullas pœnas hujus vitæ comparandas docent conſtanter Patres. Auguſtin. in Pſal. 37. *Quamvis*, inquit, *ſalvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quàm quidquid poteſt homo pati in hac vita*. Gregorius in Pſalm. 3. pœnitentialem: *Illum*, inquit, *tranſitorium ignem omni tribulatione præſenti exiſtimo intolerabiliorem*. Beda in eundem Pſalmum dicit, nulla eſſe ſupplicia martyrum, vel latronum cum illis purgatoriis pœnis conferenda. Idem habet B. Anſelmus in 1. Corinth. 3. & B. Bernardus ſerm. de obitu Humberti.

Idem probant omnes revelationes, quæ apud Bedam lib. 3. & 5. hiſtoriæ, apud S. Birgittam, apud Dionyſium Carthuſianum, & in vita Criſtinæ mirabiles habentur.

Idem probat ratio, ſaltem de pœna ſenſus; nam tam ad dolorem, quàm ad gaudium tria concurrunt, potentia, objectum, & conjunctio unius cum altero. Jam quantum ad potentiam, ſine comparatione capacior eſt doloris potentia rationalis, quàm animalis; nam quantum ad apprehenſionem, intellectus eſt veluti fons, ſenſus veluti rivulus; quantum ad appetitum, voluntas eſt veluti fons, appetitus inferior eſt veluti rivulus; cùm ergo anima ipſa nuda immediatè torqueatur, maximus debet eſſe ille dolor ex parte patientis; nunc enim non tam anima, quàm corpus torquetur, & per corpus aliquis etiam dolor ad animam tranſit.

Quantum ad objectum, ſi ibi eſt verus ignis, erit omnino acerrimus, cùm ad hoc ſolum ſit inſtitutus, ut ſit inſtrumentum juſtitiæ divinæ; ſi non ſit ignis verus, erit aliquid multò horribilius, quale Deus parare potuit, qui potentiam ſuam in hoc oſtendere voluit.

Quantum ad conjunctionem, maxima erit; nam hìc ubi ſunt omnia corporalia, non fit conjunctio, niſi per contactum extremitatum, & ſuperficierum, at ibi animam ipſam intimè pœna illa penetrabit.

Quamvis autem aliquo modo omnes admittant, pœnas Purgatorii eſſe majores pœnis hujus vitæ, tamen dubium eſt, quomodo hoc intelligatur, nam B. Thomas in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 2. docet duo. Primò, pœnam damni eſſe maximam pœnarum, tam quæ in Purgatorio, quàm quæ in hac vita reperiri poſſint. Secundò, dicit minimam pœnam Purgatorii eſſe majorem maxima pœna hujus vitæ.

Primum probat, quia ſicut poſſeſſio deſiderati boni gignit gaudium, ita abſentia deſiderati boni gignit dolorem: Sed bonum, quod animæ Purgatorii deſiderant, eſt ſummum, & deſiderium etiam eſt maximum, intellectus enim clariùs cognoſcit, quàm magnum bonum ſit videre Deum, & appetitus tum naturalis, tum etiam infuſæ charitatis exerit vires, & intenſiſſimus eſt, nec impeditur à mole corporea, & ſenſibilibus delectationibus; ut in hac vita exempla dari poſſunt, ut ſi quis vehementiſſima fame vexaretur, vel arderet ſiti intolerabili, & videret ante ſe menſam inſtructam optimis cibis, dulciſſimoque vino, nec poſſet quidquam attingere, & tamen ſciret alioqui ſibi parata illa omnia fuiſſe.

Probat deinde Secundum S. Thomas, quia omnis

qui in Purgatorio degit, cruciatur saltem hac pœna damni, quæ est omnium maxima : ergo minima pœna Purgatorii est major quàm sit maxima pœna hujus vitæ.

At B. Bonaventura in 4. dist. 20. art. 1. quæst. 2. docet, Primò, pœnam damni in Purgatorio non esse majorem omni pœna, sive Purgatorii, sive hujus vitæ. Secundò docet, Purgatorii pœnas esse majores pœnis hujus vitæ, solùm in hoc sensu, quia maxima pœna Purgatorii est major, quàm sit maxima pœna hujus vitæ, licèt aliqua pœna Purgatorii reperiatur minor aliqua pœna hujus vitæ. Quæ sententia mihi placet; nam licèt absentia summi boni ex se generet in amante summam tristitiam, tamen in Purgatorio mitigatur hæc tristitia, & levatur magna ex parte propter certam spem illius boni acquirendi; ista enim certissima spes affert incredibile gaudium, & quò magis propinquat finis illius exilii, tantò magis gaudium crescit. Itaque solùm in inferno pœna damni est summa, quia est annexa desperationi certissimæ, & de hac loquitur Chrysostom. homil. 24. in Matth. cùm mille Gehennas dicit nihil esse, si conferantur cum amissione divini conspectus; & Augustinus, qui in Enchirid. cap. 112. dicit, minimam pœnam damni, si tamen æterna sit, majorem esse omnibus pœnis hujus vitæ.

Dices : At damnati non diligunt Deum, ergo non cupiunt videre. Respondeo, non diligunt Deum propter Deum, sed tamen propter seipsos coguntur conspectum ejus ardentissimè diligere, quia intelligunt in visione Dei consistere suum summum bonum.

Confirmatur hoc argumentum. Primò, quia si pœna damni esset gravissima etiam in Purgatorio, sequeretur, Patres in limbo passos fuisse gravissimam pœnam : quod adeò falsum est, ut Luc. 16. dicat Abraham diviti damnato de Lazaro : *Tu cruciaris, hic verò consolatur*. Et B. Augustinus epist. 99. negat, posse intelligi de sanctis Patribus illud Act. 2. *Solutis doloribus inferni*, quia nimirum non in doloribus, sed in requie illos Christus invenerit. Et B. Gregorius lib. 13. moral. cap. 22. dicit, Patres in inferno non tormenta ulla, sed requiem habuisse.

Confirmatur secundò, quia Augustinus, Gregorius, Beda, Anselmus & Bernardus, cùm dicunt, pœnam Purgatorii esse majorem omni pœna hujus vitæ, disertè loquuntur de pœna ignis per quam intelligunt omnes pœnam sensus, non damni.

Alterum dictum Bonaventuræ, probatur Primò, quia ex certis revelationibus constat, aliquorum pœnam esse tam exiguam, ut nihil pati videantur, quales sunt illi, qui albis vestibus induti, visi sunt in locis amœnis & lucidis, apud Bedam lib. 5. historiar. cap. 13.

Secundò probatur, quia potest fieri, ut quis moriatur, nullum debitum secum ferens, nisi unius verbi otiosi : at incredibile videretur, propter unum solum otiosum verbum pati debere aliquem supplicia graviora omnibus pœnis hujus vitæ.

Tertiò, quia licèt sit quæstio : An pœnæ Purgatorii semper crucient æquè graviter, ab initio usque ad finem purgationis; an verò paulatim minuantur, donec finem accipiant; tamen probabilior sententia est, paulatim remitti; hinc autem sequitur, non quamlibet Purgatorii pœnam esse majorem maxima pœna hujus vitæ; Nam pœna illa Purgatorii, quæ est propè finem, debet esse adeò remissa, ut amplius remitti non possit, hic autem pœnæ inveniuntur intensissimæ, quæ plurimùm remitti possunt.

Quòd autem pœna Purgatorii paulatim remittatur, probatur; nam S. Bernardus in vita S. Malachiæ scribit, oranti Malachiæ pro sorore defuncta, ipsam defunctam ter apparuisse. Primò, in veste nigra, & extra Ecclesiam. Secundò, in veste subfusca, & intra lumen Ecclesiæ. Tertiò, in veste alba, & ad ipsum altare cum cæteris Sanctis. Ex quibus ipse intellexit, animam sororis paulatim remittentibus se pœnis ad finem purgationis venisse. Et similes multæ visiones adferri possent.

CAPUT XV.

Suffragia Ecclesiæ defunctis prodesse.

QUatuor explicanda sunt de suffragiis defunctorum. Primum, an suffragia vivorum prosint defunctis. Secundum, quot sint genera suffragiorum. Tertium, à quibus fieri possint. Quartum, quibus prosint.

De primo, hæretici hujus temporis omnes, & alii veteres, quos citavimus initio hujus disputationis, negant, prodesse defunctis vivorum suffragia. Quòd autem prosint, probari potest Scripturis, Conciliis, Patribus, & apparitionibus animarum, quæ omnia peti debent ex prima quæstione. Quibus addenda est ratio, quam tunc non attulimus, quia præsupponebat Purgatorium esse, quod nondum erat demonstratum.

Ratio est Petri Cluniacensis in epist. contra Petrobrusianos : Ecclesia tota est unum corpus, cujus caput est Christus, ergo debet habere communicationem tam capitis cum membris, quàm membrorum inter se; nam, ut dicitur 1. Corinth. 12. pro invicem sollicita sunt membra, & si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Sed justi defuncti sunt membra hujus corporis; nam sunt colligati nobiscum & cum Deo in fide, spe, & charitate. Unde B. Augustinus lib. 20. de civit. Dei, cap. 9. *Neque enim*, inquit, *piorum anima defunctorum ab Ecclesia separantur, quæ est regnum Christi*; igitur viventes possunt ac debent juvare defunctos, ut membra ejusdem corporis.

Præterea Christus qui caput est, profuit vivens in terris viventibus, mortuus mortuis, vivens mortuis, & mortuus viventibus, ergo etiam decet, ut membra inter se ita agant, ut justi viventes viventibus, mortui mortuis, viventes mortuis, & mortui viventibus prosint. Ac primùm, quòd Christus vivens profuerit viventibus, patet, quia remisit peccata Magdalenæ, Luc. 7. Paralytico Matth. 9. Zacchæo Luc. 19. Petro Luc. 22. Latroni Luc. 23. curavit etiam corporaliter plurimos, ut dicitur Marc. 1. Actor. 10. & alibi. Quòd mortuus mortuis, patet; nam descendens ad inferos, solvit plurimos à doloribus inferni, ut dicitur Actor. 2. & simul aperuit sepulchra, & multa corpora Sanctorum excitavit, Matth. 27. Quòd vivens mortuis, patet; nam puellam in domo, adolescentem in via, Lazarum in sepulchro mortuos revocavit ad vitam, Matth. 9. Lucæ 7. Joan. 11. Quòd denique mortuus vivis, patet; nam morte sua vitam nobis æternam promeruit, & nunc in cœlo semper interpellat pro nobis, & advocatum nostrum agit, Heb. 7. & 1. Joan. 2.

Probatur tertiò & ultimò; nam ex quatuor membris divisionis, tria sunt certè manifesta, ergo & quartum debet habere locum; nam quòd viventes juventur à viventibus, nemo negat, cùm videamus doceri, instrui, pasci verbo & Sacramentis alios ab aliis. Et Jacobus dicit cap. 5. *Orate pro invicem ut salvemini*.

Quòd

Quòd etiam mortui mortuis prosint, patet; nam Helisæus mortuus mortuum alium suscitavit, 4. Regum 13. & Abraham mortuus in sinum suum Lazarum mortuum recepit, Luc. 16. Nec ulli dubium esse debet, quin Sanctorum defunctorum animæ cum Christo regnantes, orent pro Sanctorum animabus in Purgatorio laborantibus, cujus contrarium temerè asserit Dominicus à Soto lib. 4. sentent. dist. 45. q. 3. art. 2. nam præter Petrum Cluniacensem loco notato, B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 4. ad hoc dicit prodesse mortuis sepulturam in Basilicis Martyrum, ut qui recordatur mortui, simul recordetur Martyris, & ejus precibus mortui animam commendet, & Ecclesia tota in illa oratione: Deus veniæ largitor &c. supplicat Deo, ut B. Maria intercedente, & omnibus Sanctis, animas defunctorum ad perpetuæ beatitudinis consortium pervenire concedat.

Quòd autem mortui prosint viventibus, patet; nam 2. Machab. 15. legimus, Oniam & Hieremiam jamdudum defunctos, visos fuisse orare pro populo Judæorum viventium. Porrò beneficia exhibita à sanctis defunctis, hominibus hìc viventibus, innumerabilia, & certissima sunt. Vide Augustinum lib. 22. de civit. Dei, cap. 8. & Theodoretum in lib. de Martyribus. Non est incredibile, etiam animas Purgatorii pro nobis orare, & impetrare, quandoquidem anima Paschasii, & S. Severini miracula operabantur, etiamsi in Purgatorio degerent, ut patet ex Gregorio lib. 4. Dialogorum, cap. 40. & Petro Damiano in epist. de miraculis sui temporis.

Et quamquam S. Thomas in 2. 2. quæst. 83. art. 11. ad 3. contrarium docet, tamen ratio ejus non convincit; nam si animæ illæ non orant pro nobis, vel causa est, quia non vident Deum, vel quia sunt in maximis tormentis, vel quia sunt nobis inferiores, sed nihil horum dici potest. Non primum, quia tempore veteris Testamenti orabant Sancti defuncti pro vivis, ut patet ex 2. Machabæor. ult. cùm tamen nec illi viderent Deum.

Non secundum, quia dives in inferno orabat pro fratribus suis, Luc. 16. cùm esset tamen in majoribus tormentis, quàm sint animæ in Purgatorio. Præterea Martyres in hoc mundo in tormentis constituti orabant pro se, & aliis, ut patet de S. Stephano Act. 7. Item dolor animabus non perturbat ullo modo judicium rationis, nec impedit affectum bonum voluntatis; ista enim nobis accidunt ratione corporalium organorum, quibus illæ carent. Denique, non videtur dubium, quin pro seipsis orent, non obstantibus tormentis.

Non etiam tertium, quia in hoc mundo nos oramus pro Episcopis & summis Pontificibus, qui sunt nobis superiores, & etiam oramus pro illis, quos non dubitamus nobis esse sanctiores, sicut orabant Christiani olim pro Apostolo Paulo, qui eorum orationes petebat, Rom. 15. & alibi.

Præterea, animæ Purgatorii etiamsi nobis sunt inferiores ratione pœnarum, tamen superiores sunt ratione gratiæ & charitatis, in qua jam confirmatæ sunt; oratio autem, quæ ex charitate procedit, hanc potissimùm superioritatem requirit, si ullam requirit; ergo probabile est eas pro nobis orare. Sed quamquam hæc vera sint, tamen superfluum videtur ab eis ordinariè petere, ut pro nobis orent; quia non possunt ordinariè cognoscere quid agamus in particulari, sed solùm in genere sciunt nos in multis periculis versari, sicut nos de illis solùm in genere scimus eas valde torqueri; nam nec rebus nostris interfunt, ut probat B. Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 13. nec in Deo orationes nostras vident, cùm non sint beatæ; nec est verisimile eis revelari ordinariè, quid agamus, vel petamus. Si ergo vivi prosunt vivis, mortui mortuis, mortui vivis, cur non etiam prodesse poterunt vivi mortuis?

Superest argumenta solvere, quæ restant, præter ea, quæ fecimus in prima & secunda quæstione. Argumentum primum, Eccles. 9. *Viventes sciunt se morituros: mortui autem nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem, nec partem in hoc sæculo in opere, quod sub Sole geritur.*

Respondeo: loquitur Sapiens de bonis hujus vitæ, & vult dicere, mortuos non scire quid agatur de rebus, quas hìc reliquerunt, nec posse illis uti propria actione, ut comedendo, bibendo, eleemosynas faciendo &c. Ideo sequitur: *Vade ergo, & comede in lætitia.* Non tamen hinc concluditur, quin à nobis juvari possint.

Secundò, objicit Calvinus præfatione institutionis Ambrosium, qui lib. 1. de Abraham, cap. 9. *Decemus*, inquit, *ut non diutius inhæremus mortuis, sed quantum satis est officii, deferamus. Hoc non faciunt*, inquit Calvinus, *qui perpetuam de mortuis sollicitudinem gerunt.*

Respondeo: Ambrosium hìc agere de luctu, & pompa funeris, quam meritò vult esse moderatam. Quòd autem non prohibeat sollicitudinem orandi pro defunctis, patet ex oratione ipsius de obitu Valentiniani junioris; nam in fine alloquens Gratianum & Valentinianum defunctos, ait: *Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt, nulla dies vos silentio præteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret, omnibus vos oblationibus frequentabo.*

Tertiò, objiciunt Hieronymum, qui in cap. 6. ad Galat. exponens illud: Unusquisque onus suum portabit: *Docemur*, inquit, *per hanc sententiolam novum dogma, quod latitat: dum in præsenti sæculo sumus, sive orationibus, sive consiliis invicem posse nos coadjuvari: cùm autem ante tribunal Christi venerimus, non Job, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed unumquemque portare onus suum.* Hæc autem Hieronymi sententia ab Ecclesia approbata videtur, quippe quæ in decretum Gratiani, can. In præsenti, 13. q. 2. jamdudum relata est.

Respondeo: Hieronymum loqui de iis, qui mortaliter peccant, & sine pœnitentia moriuntur, ut Gratianus annotavit. Vel dicendum, Hieronymum loqui de novissimo judicio, quando cessante Purgatorio, cessabunt etiam suffragia, & solùm judicis ultima sententia executioni mandabitur. Quòd ita sit Hieronymus intelligendus, patet ex libro ipsius contra Vigilantium, ubi graviter accusat Vigilantium, quòd dixisset, posse nos orare pro invicem dum vivimus, post mortem autem nullius pro altero orationem audiendam.

Quartò, ita ratiocinantur: Melius est per se, quàm per alium satisfacere; minus enim beatur, qui per alium, quàm qui per se satisfacit: ergo non debemus orare pro defunctis, ne illis gloriam minuamus.

Respondeo: in hac vita melius est per se satisfacere, quàm per alium, quia dum satisfacimus, simul meremur gratiæ & gloriæ augmentum; at in Purgatorio, ubi animæ non possunt mereri, non est melius satisfacere per se, quàm per alium.

Quintò: Nescimus, inquiunt, ubi defuncti nostri sint, & sæpè dum putamus eos in Purgatorio esse, illi sunt in inferno, vel etiam in cœlo, ergo frustrà oramus.

Respondet Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap.

cap. ult. melius esse, ut superstint suffragia iis, qui non egent, quàm ut desint iis, qui egent; sicut benefacimus injustis in hoc mundo, ne prætereantur justi. Adde, quòd opus bonum numquam est frustrà; nam est meritorium facienti, etiamsi nihil prodesset ei, pro quo fit.

Sextò, Dei justitia reddit mala pro malis, bona pro bonis, sed nemo patitur pro culpa alterius, quia non portabit pater iniquitatem filii, Ezechielis 18. nemo igitur debet frui bonis alienis.

Respondeo: neminem pro culpa alterius puniri, nisi particeps sit ejusdem culpæ, vel consensu, vel imitatione. De talibus enim dicitur Exod. 20. Deus punit peccata Patrum in filiis in tertiam & quartam generationem; quod intelligitur, quando filii imitantur parentes, ut exponit Hieronymus in cap. 18. Ezechiel. Augustinus in Psalm. 108. Chrysostomus hom. 29. in Genes. & Gregorius lib. 25. moral. c. 22. ita ergo non est absurdum, aliquem frui bonis alterius, si cum utriusque consensu & voluntate fiat, ut hoc loco; nam animæ Purgatorii cupiunt juvari, & nos volumus eas juvare; præterea punire unum pro alio, injustitia est; at acceptare bona unius pró altero, misericordia & liberalitas est.

CAPUT XVI.

Quot sint genera suffragiorum.

QUantum ad secundum, tria sunt genera suffragiorum. Sacrificium Missæ, Oratio, & opera quælibet pœnalia & satisfactoria, ut eleemosyna, jejunia, peregrinationes & similia. Porrò distinguimus orationem ab operibus satisfactoriis, cùm tamen etiam ipsa sit satisfactoria, quia oratio duobus modis juvat defunctorum animas; uno modo, ut opus quoddam pœnale & laboriosum, & hoc modo poterat comprehendi sub opere satisfactorio; alio modo juvat, ut est impetratoria, quod est ipsi orationi proprium; quomodo etiam Beatorum orationes prosunt nobis, & animabus Purgatorii, licèt satisfactoriæ non sint.

Adhæc juvantur etiam defuncti indulgentiis, sed ideo non faciunt illæ quartum genus suffragiorum, quia indulgentia nihil est aliud, quàm applicatio satisfactionum, seu pœnalium operum Christi & Sanctorum, defunctis. Nam idcirco dicuntur indulgentiæ concedi defunctis per modum suffragii, non per modum absolutionis; non enim potest Pontifex absolvere defunctos à pœnis, quomodo absolvit viventes, quia illi non sunt ei subjecti, isti sunt. Potest tamen tamquam summus dispensator thesauri Ecclesiæ communicare illis bona opera pœnalia, quæ in thesauro sunt. Sed de hac re alibi dicendum est; vide interim Cajetanum tom. 1. opusculor. tract. 16. quæst. 5. & 6.

Quòd hæc ita sint, patet ex testimoniis Patrum. Ambrosius de sacrif. & orat. pro defunctis, sic loquitur lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Non tam deplorandam, quàm prosequendam orationibus vor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed orationibus animam ejus Domino commendandam.* De eleemosyna autem agit in lib. 2. de excessu Satyri fratris, qui inscribitur, De fide resurrectionis; hortatur enim parentes, ut portionem hæreditatis, quæ ad filios mortuos pertinebat, spiritibus ipsorum per eleemosynas pauperum transmittant.

Augustinus serm. 32. de verbis Apostoli: *Orationibus*, inquit, *sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis non est dubium mortuos adjuvari.*

Chrysostomus homil. 69. ad popul. *Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis mortuorum fieret commemoratio, sciunt enim multam illis contingere utilitatem.* Idem homil. 41. in 1. ad Corinth. *Juvetur mortuus non lachrymis, sed precibus, supplicationibus, eleemosynis.*

His adde Angeli testimonium apud Bedam lib. 5. histor. cap. 13. *Multos*, inquit, *preces viventium, & eleemosynæ, & jejunia, & maximè celebratio Missarum, ut ante diem judicii liberentur, juvant.*

Unum hìc solùm est dubium, An non etiam restitutio rei alienæ profit defunctis, ac proinde sit quartum genus suffragii. Nam sæpè dicuntur animæ apparere, ac petere, ut restitutio pro ipsis fiat earum rerum, quas ipsi aut obliti sunt, aut non potuerunt restituere, & S. Birgitta lib. 6. revelationum, cap. 66. affirmat, animam tam diu cruciari, donec restituatur quod injustè ablatum est.

Respondet Dominicus à Soto in 4. dist. 45. qu. 2. art. 3. ejusmodi restitutionem non juvare, si fiat; nec obesse defuncto, si non fiat; nam Deus non punit, nisi pro culpa propria in hac vita contracta; vel ergo defunctus peccavit non restituendo, vel non peccavit, si non peccavit, quia fortè non potuit, aut bona fide possedit, non debet etiam puniri; si autem peccavit, punietur pro culpa negligentiæ illius in Purgatorio; sed postea quam pœnas debitas dederit salvabitur, sive res illa restituatur, sive non; ille enim jam est factus impotens simpliciter ad restituendum, neque debet pendere salus ejus ab alterius voluntate, alioqui posset anima in Purgatorio manere in æternum, si nimirum hæres numquam restitueret; quare si restitutio possit fieri, & non fiat negligentia hæredis, peccabit quidem hæres, non tamen id nocebit animæ: si verò fiat, nihil animæ illi proderit, quia restitutio non est satisfactio pro culpa; satisfactio enim est opus bonum pœnale, pœnale autem est dare suum, non restituere alienum.

Ad illas apparitiones, respondeo, fortè animas non petere restitutionem ut restitutionem, sed ut eleemosynam; licèt enim non prosit animæ, si restituat rem alienam is, qui tenetur restituere, tamen bene proderit, si restituat alius, qui non tenetur; illa enim eleemosyna quædam est, & proinde satisfactoria.

CAPUT XVII.

Quis possit animas juvare.

QUantum ad tertium, qui potest suffragiis suis juvare animas, est is, qui est justus; homo enim injustus non potest pro se satisfacere, & multò minùs pro aliis.

Sed objicies: Nonne Missa mali Sacerdotis prodest defuncto? Nonne etiam si Dominus justus jubeat dari eleemosynas de suis rebus pro defunctis, & dentur postea à ministro injusto, tamen eleemosynæ illæ proderunt? Respondeo, prodesse, sed non esse in his casibus ministrum injustum, qui suffragatur, sed dominum justum.

Dices rursum: quid si Prælatus justus jubeat, spirituales filios orare, vel jejunare pro defunctis, & illi filii sint injusti?

Respondet Paludanus in 4. sent. dist. 45. quæst. 1. prodesse illa omnia. Meliùs id negat Sotus ibidem quæst. 2. art. 2. Nam quando servus de pecunia domini sui facit eleemosynam, illud opus propriè est domini, non servi, & ideo malitia ministri non vi-

tiat

tiat opus. At dum ſubditus orat, vel jejunat, opus propriè eſt ipſius ſubditi; ipſe enim ſuo labore operatur, non labore domini ſui. Unde B. Hieronymus libro contra Vigilantium, dicit, melius eſſe dare eleemoſynam pauperi juſto, quàm injuſto, quia ille orans pro benefactore, exauditur, alter non exauditur.

CAPUT XVIII.

Quibus proſint ſuffragia.

QUantum ad quartum, certum eſt, Eccleſiæ ſuffragia non prodeſſe beatis, nec damnatis, ſed ſolùm iis, qui in Purgatorio degunt; quia priores non egent, poſteriores non poſſunt juvari; id quod docent omnes Scholaſtici in 4. diſt. 45. ſequuti Auguſtinum, qui in Enchiridio, cap. 110. & de cura pro mortuis, cap. 1. dicit, Eccleſiæ ſuffragia pro valde bonis gratiarum actiones eſſe, pro non valde malis propitiationes, pro valde malis nulla eſſe adjumenta mortuorum, ſed qualeſcumque vivorum conſolationes.

At ſunt in contrarium tres difficultates. Primò, de beatis. Videtur enim falſum, quòd beatis non proſint ſuffragia; nam Epiphanius hæreſ. 75. & Cyrillus catech. 5. myſtagogica, & Chryſoſtomus in ſua liturgia, dicunt, ſacrificium offerri Deo pro Apoſtolis, Martyribus, Prophetis &c.

Præterea ſecundò, Eccleſia in orationibus de Sanctis ſæpè legit: *Sumpſimus, Domine, ſancta myſteria, quæ ſicut Sanctis tuis proſunt ad gloriam, ita nobis, quæſumus, proficiant ad medelam.* Et in antiquis Miſſalibus, ut teſtatur Innocentius III. cap. Cùm Marthæ, extra de celebratione Miſſarum, in die S. Leonis, dicebatur: *Annue, quæſumus, Domine, ut animæ B. Leonis hæc profit oblatio.* Et licèt hæc oratio mutata ſit, tamen adhuc hodie in ſecreta oratione in eodem feſto dicimus: *Sancti Leonis Confeſſoris tui atque Pontificis annua ſolemnitas nos tibi reddat acceptos, ut per hæc pia placationis officia, & illum beata retributio comitetur, & nobis gratia tua dona conciliet.*

Præterea Chryſoſtomus homil. 33. in Matth. exhortans ad eleemoſynas pro defunctis filiis, *Putas*, inquit, *eum maculis inquinatum? da illi ſua, ut illis ſe à maculis detergat. Putas in juſtitia deceſſiſſe? præbe ipſi tua, ad mercedis, & retributionis adjectionem.*

Ad primum facilis eſt reſponſio: ſacrificatur enim pro Sanctis, non ut eis aliquid petamus, ſed ut pro gloria illis collata Deo gratias agamus. Id enim eſt, quod Auguſtinus dicit, pro valde bonis gratiarum actiones eſſe.

Ad reliqua reſpondet Innocentius, ubi ſuprà, dupliciter. Primò, cùm Eccleſia petit gloriam Sanctis, qui regnum cœlorum jam poſſident, non petere, ut illi in gloria creſcant, ſed, ut apud nos gloria eorum creſcat, ideſt, ut toti mundo gloria eorum innoteſcat, & illi ubique magis & magis glorificentur. Secundò dicit, non videri abſurdum, ſi petamus illis augmentum gloriæ alicujus accidentalis. Adde Tertiò, fortaſſe peti gloriam corporis, quam habebunt in die reſurrectionis. Nam etiamſi gloriam illam certò conſequentur, & debetur eorum meritis, tamen non eſt abſurdum hoc illis deſiderare & petere, ut pluribus modis debeatur. Cùm ergo Auguſtinus dicit ſerm. 17. de verbis Apoſtoli, injuriam facere Martyri, qui orat pro Martyre, intelligitur de illis, qui Martyri precantur remiſſionem peccati, vel gloriam eſſentialem, quaſi illa careret.

A Secunda difficultas eſt de damnatis. Nam Auguſt. Enchir. cap. 110. dicit: *Quibus autem proſunt ſuffragia, aut ad hoc proſunt, ut plena fiat remiſſio, aut tolerabilior ſit ipſa damnatio.* Et cap. 112. ſic ait: *Pœnas damnatorum certis temporum intervallis exiſtiment, ſi hoc eis placet, aliquatenus mitigari, cumque ita intelligatur in eis manere ira Dei, hoc eſt, ipſa damnatio.*

Item Chryſoſtomus homil. 3. in epiſt. ad Philip. poſteaquam dixerat orandum pro defunctis, ſubdit: *Verum iſtud quidem de illis dicimus, qui in fide abſceſſerunt. Catechumeni verò neque hac digni conſolatione cenſentur, ſed omni hujuſmodi ſunt auxilio deſtituti, præter unum ſolum; quod autem illud? pauperibus eorum nomine dare licet, unde eis nonnihil refrigerii accedit.*

Præterea Damaſcenus in oratione de defunctis, non ſolùm refert de Trajano & Falconilla liberatis ex inferno per orationem Gregorii & Theclæ, de quibus ſuprà diximus, ſed etiam addit ex hiſtoria Palladii ad Lauſum, S. Machario aliquando percunctanti cranium aridum cujuſdam idololatræ, an eis prodeſſent preces viventium, reſponſum fuiſſe ex cranio: *Quando pro mortuis offers preces, nos interim aliquid lenimenti ſentimus.*

Præterea Prudentius in Hymno de novo lumine Paſchalis Sabbathi ait.

Sunt & ſpiritibus ſæpè nocentibus
Pœnarum celebres ſub ſtyge feriæ, &c.

Denique Innocentius III. cap. Cùm Marthæ, ponit quadrimembrem diviſionem; dicit enim, ex mortuis quoſdam eſſe valde bonos, qui non egent ſuffragiis; quoſdam valde malos, qui non poſſunt juvari: quoſdam mediocriter bonos, quibus ſuffragia proſunt ad expiationem: quoſdam mediocriter malos, quibus proſunt ad propitiationem: at certè ultimum membrum non videtur convenire, niſi pueris in limbo. Si enim valde boni ſunt in cœlo, valde mali ſunt in Gehenna ignis, mediocriter boni in Purgatorio: ubinam erunt mediocriter mali, niſi in limbo? Ergo illis proſunt ſuffragia, cùm tamen in Purgatorio non ſint.

D Reſpondeo ad primum, Auguſtinum per tolerabiliorem damnationem intelligere mitigationem pœnarum Purgatorii, ut patet ex præcedenti trimembri diviſione.

Ad ſecundum dico, Auguſtinum ibi non agere de oratione pro defunctis, & ſolùm dicere, non eſſe erroneum concedere, damnatos puniri citra condignum, quod clariùs docet lib. 21. de civit. Dei, cap. 24.

Ad tertium: Chryſoſtomus ſolùm videtur negare orandum eſſe publicè, vel ſacrificandum pro Catechumenis, ut etiam aliquando definivit Concilium Bracarenſe I. can. 35.

E Ad quartum, D. Thomas in 4. diſt. 45. art. 2. quæſt. 2. poſt refutatas ineptas ſolutiones Præpoſitivi, Porretani, & aliorum, reſpondet, animas damnatorum orationibus Sanctorum non percipere veram aliquam pœnarum mitigationem, ſed ſolùm inane, & fallax aliquod gaudium, quòd nimirum videant ſe habere ſocios in pœnis, quale eſt gaudium Dæmonum, cùm aliquem decipiunt. At fortaſſe meliùs rejicerentur, ut falſa & apocrypha, quæ afferuntur de illo cranio; non enim in libro Palladii tale aliquid invenitur, nec eſt veriſimile, S. Macharium oraſſe pro infidelibus.

Ad quintum nihil aliud dico, niſi more poetico luſiſſe Prudentium.

Ad ultimum, quod multos torquere ſolet, ſuſpicor Innocentium III. memoria lapſum putaſſe diviſionem, quæ eſt apud Auguſtinum trimembris, fuiſſe qua-

ſe quadrimembrem ; nam apud Auguſt. iidem ſunt mediocriter boni , & mediocriter mali . Innocentius autem diſtinguit hoc membrum in duo, dicens: *Alii ſunt mediocriter boni, alii mediocriter mali* ; poſſumus tamen dicere , mediocriter bonos dici , qui nullam habent culpam , ſed tamen habent reatum poenæ ; mediocriter malos , dici eos , qui habent culpam aliquam , ſed venialem tantùm.

Tertia difficultas eſt de animabus Purgatorii. Nam Theologi conveniunt in duobus , & in uno non conveniunt . Conveniunt primò , quòd ſuffragia omnia proſint omnibus , ſaltem quatenus adferunt novum gaudium, id enim commune eſt omni bono operi, ut de illo gaudeant omnes boni juxta illud Pſalmi 118. *Particeps ego ſum omnium timentium te.*

Secundò, conveniunt, quòd ſuffragia communia, quæ fiunt pro omnibus defunctis , proſint etiam omnibus animabus Purgatorii , non ſolùm in ratione gaudii , ſed etiam in ratione ſatisfactionis , nulla enim eſt cauſa cur aliqui excludantur.

At diſſentiunt de ſuffragiis particularibus . Nam Cajetanus tom. 1. opuſculorum , tract. 16. quæſt. 5. docet, omnes quidem animas juvari poſſe, & juvari etiam communibus ſuffragiis: at particularibus, quæ pro illis fiunt , non juvari , niſi illas , quæ peculiariter meruerunt , ut ſibi talia prodeſſent . Dicit autem eas peculiariter mereri, quæ hic in terris habuerunt ſpecialem devotionem ad claves Eccleſiæ , & ſolliciti fuerunt pro animabus aliorum ; & probat ex Auguſtino lib. de cura pro mortuis, cap. 1. & in Enchirid. cap. 109.

Alii verò, quos citat B. Thomas in 4. diſt. 45. q. 2. art. 4. dicebant ſuffragia, quæ fiunt pro uno , non ei ſolùm prodeſſe , verùm etiam omnibus aliis, nec minus aliis quàm illi , ſicut lucerna accenſa pro Domino, æqualiter illuminat ſervos , qui in eodem loco ſunt.

Sententia communis eſt in medio , quòd nimirum ſuffragia particularia , omni & ſoli illi proſint in ratione ſatisfactionis pro quo fiunt. Quòd *omni* contra Cajetanum, patet, quia fundamentum communicationis ſuffragiorum non eſt aliquod peculiare meritum , ſed ſtatus gratiæ . Sanctus enim Auguſtinus cùm dicit ſolis illis prodeſſe ſuffragia qui meruerunt ut ſibi prodeſſe poſſint per excluſivam , ſolis , non excludit ullas animas Purgatorii , ſed animas damnatas, & notandum diligenter Auguſtinum in Enchiridio non dicere ſuffragia juvare illos defunctos, qui meruerunt ut ſibi prodeſſent , ſed qui meruerunt ut ſibi prodeſſe poſſent.

Quocirca Cajetanus , qui dicit omnes animas juvari poſſe , ſed de facto non juvari , non habet pro ſe Auguſtinum, ut ipſe arbitratur. Quòd autem hæc ſuffragia particularia ſoli illi proſint , pro quo fiunt , patet ; nam applicatio ejuſmodi bonorum pendet ex intentione applicantis , nec debent comparari iſta ſuffragia lumini lucernæ , ſed potiùs pecuniæ , quæ ſolvitur ab uno pro altero.

Notandus eſt etiam locus Auguſtini pro hac ſententia ex lib. de cura pro mortuis , cap. 4. ubi dicit ideo Eccleſiam orare interdum pro defunctis omnibus in genere, ut quibus deſunt parentes vel amici, qui pro eis orent , & proinde remanent auxilio deſtituti , habeant ſaltem auxilium à communi matre , quæ eſt Eccleſia.

CAPUT XIX.

De funere.

DIximus hactenus de ſpiritibus defunctorum ; Nunc de ſepultura corporum dicendum eſt . Hæretici hujus temporis non reprehendunt ipſam ſepulturam ; reprehendunt tamen multa circa ſepulturam.

Primò , quòd in locis ſacris ſepeliamus , atque ad hoc erigamus cœmeteria. Hoc reprehendunt hæretici aliqui in Boemia apud Æneam Sylvium de origine Boemorum , c. 35. & poteſt afferri argumentum , quòd nihil proſit locus ſepulturæ ex illis verbis Lucæ 12. *Ne terreamini ab his , qui occidunt corpus , & poſt hæc non habent amplius quod faciant* . Item ex capite , Sacris , extra de ſepulturis , ubi dicitur nihil obeſſe hominibus piis ſepulturam vilem , aut nullam. Item ex Auguſtino lib. 1. de civit. Dei , cap. 12. & lib. de cura pro mortuis , ubi dicit , ſepulturam & funeris pompam ſolatia eſſe vivorum , non mortuorum præſidia.

Secundò , reprehendunt uſum cereorum , quia in Concilio Elibertino can. 34. ſtatutum fuit , ne cerei de die in cœmeteriis accenderentur : *Non enim ſpiritus defunctorum* , inquiunt Patres , *inquietandi ſunt*.

Tertiò , reprehendunt anniverſaria , & tot repetitiones exequiarum die 3. 7. & 30. quia ſignum eſt diffidentiæ, eaſdem preces toties iterare ; & præterea quia B. Ambroſius lib. 1. de Abraham , cap. 9. ſuper illud Geneſ. 23. ſurrexit Abraham ab officio funeris: *Docemur* , inquit , *ut non diutius inhæreamus mortuis , ſed quantum ſatis eſt officii deferamus*. Quem locum expendens Calvinus præfat. Inſtitut. dicit ab Ambroſio reprehendi eos , qui nullum finem faciunt orandi pro mortuis.

Quartò , reprehendunt quòd putemus ſepulturam eſſe opus meritorium , & Deo gratum , cùm tamen nuſquam inveniatur à Deo mandatum ; immò Dominus Matth. 25. enumerans opera miſericordiæ , non meminerit ſepulturæ.

His non obſtantibus aſſerimus ſepulturam rem eſſe bonam , & utilem , & ritus omnes Eccleſiæ in ſepeliendis mortuis eſſe antiquos , & ſanctos . Quòd ſit res bona , & meritoria , probatur ex illo 2. Reg. 2. *Benedicti vos à Domino , qui feciſtis miſericordiam hanc cum domino veſtro Saul , & ſepeliſtis eum , & nunc retribuet vobis Dominus* . Tob. 12. Angelus extollit inter alia opera Tobiæ quòd mortuos ſepelierit , Matth. 26. *Opus bonum operata eſt in me , mittens enim unguentum hoc ad ſepeliendum me fecit*.

Quòd ſit res antiqua & utilis facilè demonſtrari poteſt , nam omnia quæ nunc in Eccleſia ſervamus , ſemper in uſu Eccleſiæ fuerunt . Primùm , corpora mortuorum nunc lavantur , id etiam olim fiebat , ut patet Actor. 9. de Tabitha , & apud Gregorium lib. 3. Dialogorum , cap. 17. & lib. 4. cap. 16. & 27.

Secundò , corpora cum honore , & multitudine comitantium deferuntur ad ſepulchrum . Ita etiam legimus factum olim Gen. 50. & Luc. 7. & apud Gregorium Nazianzenum orat. 2. in Julianum , Sulpitium in vita S. Martini , Hieronymum in vita S. Fabiolæ , & S. Paulæ , & alios.

Tertiò , corpora fidelium in templis , & locis ſacris ſepeliuntur . Ita olim Jacob & Joſeph Patriarchæ in terra Ægypti mortui , in terra promiſſionis ſepeliri voluerunt , unde Chriſtus erat naſciturus , & ubi templum Domini futurum erat , Gen. 49. & 50. Deinde temporibus Chriſtianorum , corpora fidelium in tem-

in templis ſepulta fuiſſe teſtantur Ambroſius lib. 1. de Abraham, cap. 9. Hieronymus in vita Paulæ & Fabiolæ, Gregorius lib. 3. Dialogorum, cap. 13. & Auguſtinus libro de cura pro mortuis, cap. 1.

Quartò, corpora fidelium cum hymnorum, & pſalmorum cantu ſepelienda, teſtantur Gregorius Nazianzenus orat. 2. in Julianum, Chryſoſtomus homil. 4. in epiſt. ad Hebr. Hieronymus in vita S. Pauli Eremitæ, & S. Paulæ viduæ, & S. Fabiolæ, Sulpitius in vita S. Martini, & omnium antiquiſſimus Dionyſius Areopagita, cap. 7. de Eccleſiaſtica Hierarchia.

Quintò, ad funus fidelium lampades, & cerei accenſi adhibebantur, ut nunc etiam fit. Nyſſenus epiſt. ad Olympiam de obitu ſororis, Nazianzenus & Chryſoſtomus locis notatis, Hieronymus in vita Paulæ, & Theodoretus lib. 5. hiſtoriæ, c. 36. & alii.

Sextò, ſacrificium altaris pro eis offertur, ita etiam olim teſtibus Tertulliano lib. de corona militis, Cypriano lib. 1. epiſt. 9. Auguſtino lib. 9. Confeſſionum, cap. 12. Ambroſio oratione de Valentiniani obitu, & aliis.

Septimò, non ſolùm cùm ſepeliuntur, ſed etiam die anniverſaria pro defunctis offertur, & oratur, ut patet apud Tertullianum lib. de Monogamia, & Gregorium Nazianzenum, oratione in Cæſarium fratrem.

Octavò, non ſolùm die anniverſaria, ſed etiam die 3. 7. & 30. ut eſt apud Ambroſium oratione de obitu Theodoſii initio, id quod etiam nunc ſervatur.

Nonò, eriguntur tituli, idem olim Geneſ. 35. Actor. 2. 1. Machab. 13.

Decimò, dantur eleemoſynæ pauperibus, idem olim, Chryſoſtomus hom. 32. in Matth.

At quæ ſit hujus rei utilitas, paulò obſcurius eſt. Atque in primis rejiciendi ſunt duo errores, quos rejicit D. Auguſtinus lib. de cura pro mortuis, cap. 2. Unus, quo Ethnici putabant ſepulturam eſſe neceſſariam, ut animæ requieſcere poſſent, juxta fabulas Virgilii 6. Æneidos. Alter eſt, quo quis putare poſſet in corporibus defunctorum adhuc ſenſum aliquem ineſſe.

His rejectis erroribus, dicimus multiplicem eſſe utilitatem ſepulturæ, tam vivis, quàm defunctis: & vivis quidem quadruplicem. Primam, quòd per ſepulturam arcetur fœtor & horror cadaverum, quæ non parum vivis nocerent.

Secundam, quòd eo ſtudio teſtantur vivi fidem reſurrectionis, & immortalitatis animarum; non enim tam diligenter corpora mortuorum curaremus, niſi putaremus ea reſurrectura. Neque cereos accenderemus, niſi animos vivere poſt mortem corporum ſignificare vellemus.

Tertiam, quòd admonentur propriæ mortis, unde etiam tumuli defunctorum monimenta dicuntur.

Quartam, quòd eo officio ſatisfaciant vivi aliquomodo affectui ſuo quo mortuos proſequebantur. Si enim veſtes, & annulos amicorum bene collocari volumus, certè multò magis corpora, & hoc eſt quod Auguſtinus dicit, cùm ait, ſepulturæ pompam ſolatia eſſe vivorum.

Porrò mortuis ex ſepultura, alia quadruplex accedit utilitas. Prima, quòd conſulitur honori eorum, adhuc in hominum memoriis viventium; non enim caret ignominia quadam, quòd fœditas noſtri corporis aliorum conſpectibus pateat. Quocirca, non levis pœna judicatur, cùm quis à judice privatur ſepultura, & jubetur in patibulo, aut rota pendens, eſſe avium eſca.

Secunda, quòd ſatisfit deſiderio eorum, quod dum viverent habuerunt; nemo eſt enim qui carnem ſuam odio habeat, ut dicitur Epheſ. 5. & ideo quiſque dum vivit, cupit etiam poſt mortem corpus ſuum honeſtè tractari. Immò credibile eſt, animos corpore ſolutos, etiamſi fortè neſciant quid corporibus eorum accidat, tamen cupere ut honeſtè habeantur, ſicut etiam cupiunt ad ea reverti, ut Auguſtinus docet lib. 12. de Geneſ. ad literam, cap. 35. Atque hinc videmus Prophetæ inobedienti datum in pœnam, ut non ſepeliretur cum patribus ſuis, 3. Reg. 13.

Tertia, utilitas naſcitur ex eo, quòd à multis deducuntur ad ſepulchrum; hinc enim per accidens fit, ut à multis pro eis oretur.

Quarta ex eo ſumitur, quòd in templis Sanctorum ſepulchrum habent; inde enim fit, ut eorum amici, cùm eorum recordantur, ſimul etiam recordentur ejus Sancti, in cujus templo ſepulti ſunt, & frequenter ejus patrocinio eos commendent. Hanc utilitatem ponunt B. Auguſtinus libro de cura pro mortuis, cap. 4. & 5. & B. Greg. lib. 4. Dialogorum, cap. 50.

Ex his ad argumenta reſpondetur. Ad primùm dico cum Auguſtino lib. 1. civit. Dei cap. 12. Dominum loqui de dolore, quo affici poſſunt corpora dum vivunt; ideo enim ait: *Poſt hæc non amplius habent quid faciant*; quia corpus mortuum etiamſi ſecetur, aut lanietur, aut cremetur, nihil planè doloris ſentit. Hinc tamen non ſequitur, non eſſe aliquam eleemoſynam, ſatisfacere deſiderio hominis, quod habuit dum viveret, & quod fortè adhuc habet, ut corpus ſuum ſepeliatur. Secundò dico, loqui Pontificem in ea decretali de utilitate ad ſalutem æternam, ac docere, nec per ſe prodeſſe ſepulturam, nec per ſe obeſſe ad ſalutem conſequendam, quamquam per accidens prodeſſe poteſt, ut diximus, ratione precum amicorum. Tertiò idem dico, Auguſtinus enim ſolùm docet ſepulturam per ſe non eſſe præſidium mortuorum, ad vitam æternam conſequendam, ſed ſolatium vivorum: tamen quòd per accidens profit, ipſemet docet ibidem.

Ad aliud ex Concilio Elibertino, reſpondeo, in in eo Concilio reprehendi, & prohiberi eam cæremoniam, quia fiebat ex ſuperſtitione Gentilium, qui putabant corpora mortua ſentire aliquid. Illo autem errore ſopito, non eſt malum eadem cæremonia uti ad alium finem, nimirum ad ſignificandum animas vivere, & ſuo tempore etiam corpora reſurrectura, & noſtros defunctos eſſe filios lucis, non tenebrarum. Quod autem Concilium dicit, non eſſe inquietandos ſpiritus defunctorum, non ſignificat ſpiritus illos revera inquietari, ſed diſplicere illis ejuſmodi errorem; quomodo Ambroſius dicit lib. 2. epiſt. 8. non debere mœſtificari lachrymis animam ſororis defunctæ.

Ad tertium dico, non eſſe ſignum diffidentiæ, ſed deſiderii, & fervoris, repetere eaſdem preces; id enim fecit Paulus 2. Corinth. 12. ter Dominum rogavi; & Dominus ipſe Matth. 26. ter eandem orationem repetivit.

Ad Ambroſium ſuprà reſpondimus, cap. 15. non loqui eum de orationibus, ſed de fletu, & dolore; nam ipſe idem oratione in Valentinianum dicit: *Beati ambo, ſi quid mea orationes valeùnt, nulla dies vos ſilentio præteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione tranſcurret, orationibus vos & oblationibus frequentabo.*

Ad ultimum ex Evangelio Matth. 25. reſpondetur. Primò, cum Chryſoſtomo hom. 84. in Joannem, ubi dicit, Dominum non addidiſſe, mortuus fui,

ſui, & ſepeliſtis me, quia ſponte ſua homines non ſolùm hanc eleemoſynam facere ſolent, ſed etiam nimium in ea facienda excedere. Sicut enim in aliis bonis rebus, ita etiam in hac abuſus quidam ſe admiſcuit, quo divites pretioſis veſtibus induti ſepeliri ſolent; melius enim eſſet, & mortuis multò gratius, & utilius, ut Chryſoſtomus ibidem dicit, pretium illarum veſtium dare pauperibus pro anima ejus qui ſepelitur. Dominus igitur, tum ut abuſum corrigeret, tum quia neceſſe non videbatur hoc officium valde commendare, hanc eleemoſynam cum cæteris non numeravit.

Secundò, dici poſſet, Dominum non meminiſſe hujus eleemoſynæ, quia eſt omnium minima, & obſcuriſſima, ut B. Auguſtinus docet libro de cura pro mortuis, cap. 3. Volebat enim Dominus oſtendere, ſe juſtè remuneraturum bonos, & damnaturum malos, & ideo ſolùm eorum operum meminit, quæ evidenter, & omnium judicio ſunt opera miſericordiæ. Atque hæc de tota hac diſputatione ſufficiant.

Finis tertiæ Controverſiæ generalis.

LAUS DEO, VIRGINIQUE MATRI MARIÆ.

QUAR:

Digitized by Google

QUARTA
CONTROVERSIA
GENERALIS,
DE
ECCLESIA
TRIUMPHANTE,

TRIBUS LIBRIS EXPLICATA.

Digitized by Google

INDEX LIBRORUM ET CAPITUM.

DE ECCLESIA TRIUMPHANTE, SIVE DE GLORIA ET CULTU SANCTORUM.

PRÆFATIO.

Ordo Disputationis.

LIBER PRIMUS,

De Beatitudine & Canonizatione Sanctorum.

CAP. I. *Argumenta hæreticorum, quibus illi probare nituntur, Sanctos nondum esse beatos.*
II. *Animas Sanctorum jam nunc frui Dei visione, demonstratur testimonio Ecclesiæ.*
III. *Idem Scripturarum testimoniis demonstratur.*
IV. *Eadem veritas ex Græcis Patribus confirmatur.*
V. *Idem probatur testimoniis Latinorum.*
VI. *Idem confirmatur rationibus, quæ tamen in Scripturis fundamentum habeant.*
VII. *Sanctos rectè ab Ecclesia canonizari.*
VIII. *Cujus sit Sanctos canonizare.*
IX. *Credendum esse, Pontificem non errare in Sanctorum canonizatione.*
CAP. X. *Sanctos non canonizatos privatim posse coli, non publicè.*
XI. *Proponitur quæstio de cultu Sanctorum, cum adversariorum argumentis.*
XII. *Explicatur sententia Catholica.*
XIII. *Asseritur argumentis sententia Catholica.*
XIV. *Solvuntur argumenta initio proposita.*
XV. *Proponitur controversia de invocatione Sanctorum.*
XVI. *Deteguntur aliquot fraudes, & mendacia hæreticorum.*
XVII. *Quomodo Sancti invocandi non sint.*
XVIII. *Sanctos pro nobis orare.*
XIX. *Sanctos esse invocandos.*
XX. *Solvuntur argumenta adversariorum.*

LIBER SECUNDUS,

De reliquiis & imaginibus Sanctorum.

CAP. I. *Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum.*
II. *Deteguntur mendacia Centuriatorum.*
III. *Asseritur veritas, & probatur.*
IV. *Solvuntur argumenta adversariorum.*
V. *De nomine imaginis & idoli.*
VI. *De principibus Iconomachorum.*
VII. *Licere imagines & facere, & habere.*
VIII. *Non esse prohibitas imagines Dei.*
IX. *Imagines in templis rectè collocari.*
X. *Imagines utiles esse etiam extra historiam.*
XI. *Proponitur quæstio de cultu imaginum cum argumentis adversariorum.*
XII. *Imagines Christi & Sanctorum rectè coli.*
XIII. *Solvuntur argumenta adversariorum.*
XIV. *Solvitur argumentum secundum.*
XV. *Solvitur argumentum tertium.*
XVI. *Solvitur argumentum quartum.*
CAP. XVII. *Solvitur argumentum quintum.*
XVIII. *Solvitur argumentum sextum.*
XIX. *Solvitur argumentum septimum.*
XX. *Proponitur quæstio, quo genere cultus imagines sint honorandæ.*
XXI. *Imagines per se & propriè colendas.*
XXII. *Non esse dicendum, imaginibus deberi cultum latriæ.*
XXIII. *Imagines Christi impropriè, vel per accidens posse honorari cultu latriæ.*
XXIV. *Imagines, per se & propriè non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.*
XXV. *Quo genere cultus adorentur imagines.*
XXVI. *De adoratione Crucis.*
XXVII. *De Cruce vera Domini.*
XXVIII. *De imagine Crucis.*
XXIX. *De signo Crucis.*
XXX. *Solvuntur objectiones hæreticorum.*

LIBER TERTIUS,

De iis rebus, quibus superna Hierusalem ab Ecclesia in terris peregrinante colitur.

CAP. I. *De erroribus circa templa.*
II. *An templa sint erigenda.*
III. *De forma.*
IV. *De fine.*
V. *De dedicatione & consecratione Ecclesiarum.*
VI. *De ornatu templorum.*
VII. *De benedictionibus aquæ, salis, cinerum, cerei &c.*
VIII. *De peregrinationibus.*
CAP. IX. *De votis, quæ nuncupantur Sanctis.*
X. *An sint festi dies à Christianis celebrandi.*
XI. *De Dominica die.*
XII. *De Pascha.*
XIII. *De Pentecoste.*
XIV. *De Septuagesima & sequentibus Dominicis.*
XV. *De reliquis festis Domini.*
XVI. *De Festis.*
XVII. *De Vigiliis.*

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO
DE ECCLESIA TRIUMPHANTE,
Sive de Gloria, & cultu Sanctorum.

PERVENIMUS tandem ad eam Ecclesiæ Catholicæ partem nostris disputationibus illustrandam, atque ab hæreticorum non tam argumentis, quàm mendaciis, & calumniis vindicandum, quæ in cœlo beata cum rege suo Christo ævo sempiterno fruitur. Quamquam enim beatæ illæ sanctorum Angelorum, atque hominum mentes humana defensione, præsidioque pro se non egeant, cùm in altissimis, & tutissimis arcibus collocatæ de universis hostibus suis novos quotidie triumphos agant, ac (ut S. loquitur Cyprianus) prorsus de sua fœlicitate securæ, solùm de nostra sint incolumitate sollicitæ: Nobis tamen perutile est, ac, ut veriùs dicam, multis nominibus necessarium, ut Sanctorum gloria orbi terrarum nota, atque perspecta, & omni idololatriæ caligine, quam illi aspergere, atque offundere conantur hæretici, purgata omnino, & libera emineat, atque splendeat.

Quia verò non panegyricam orationem de Sanctorum laudibus instituimus, sed ingressum dumtaxat ad futuram disputationem, nostra hac præfatiuncula aperimus, dicam solùm, & paucis, de mendaciis, & conviciis hæreticorum in Sanctos, quorum illa ad ipsorum hæreticorum insaniam curandam magnum afferunt impedimentum, ista non solùm Ecclesiam insigni patrocinio spoliant, sed etiam gravissimam, justissimamque divini Numinis iram mortalibus omnibus conciliant.

Etenim multa sunt, quibus à nobis hujus temporis hæretici dissident, multa illi in nostra Ecclesia, templis, monasteriis, gymnasiis, dogmatibus, ritibus, hominibus denique omnium ordinum reprehendunt, multa desiderant, multa carpunt, multa emendanda, & corrigenda esse clamitant: sed nihil est, quod exhorreant, & execrentur magis, quàm invocationem Sanctorum, reliquiarum cultum, imaginum venerationem. His enim tribus manifestam impietatem, & idololatriam contineri volunt. Hoc uno veluti pallio discessionem suam à nobis, hoc est, impiam ab Ecclesia Catholica separationem & defectionem, honestissimè tegere se arbitrantur. Hoc solo nomine latrocinia sua, & sacrilegia in Ecclesias, templorum direptiones, imaginum confractiones, sacerdotum cædes, sacrorum omnium profanationes, defendunt, quòd se bellum gerere contra idola pro pietate dicant. Hac ipsa de causa censuram æquissimam Ecclesiæ, & pastorales baculos Episcoporum, quibus interdum ipsorum furor reprimitur, vel retardatur, impiam persecutionem, quasi adversus Deum pro idolis excitatam nominant: his denique vinculis, & compedibus provincias, & nationes à se deceptas arctissimè irretitas, & constrictas tenent.

Sic enim populis illis persuasum est, nos pro Deo vivente mortuos homines; pro summo & sempiterno spiritu ossa, & cineres, ligna, & lapides colere; & tam altè mentes eorum pernicioſa hæc persuasio penetravit, ut propterea injusta quidem, sed tamen gravi, diuturnaque apud eos laboremus infamia. Et licèt multa interdum de nostrorum, hoc est, Catholicorum hominum gravitate, sapientia, justitia, benignitate, de studio precandi, de moderatione in rebus omni-

Digitized by Google

omnibus audiant, non queant tamen non continuò ab ejuſmodi ſermonibus aures removere, ſeque totos avertere, cùm ad memoriam revocant de quibus tam eximiæ laudes prædicantur, eos nihilominus idololatras eſſe, defunctorum manes, & cadavera, picturaſque & ſtatuas adorare.

Atque ut fides mihi facilius habeatur, neque me quiſquam augendi gratia fingere aliquid arbitretur, referam pauca de libris eorum, ut ipſos eoſdem ſuæ impietatis præcones, ac teſtes habeamus. Primùm Lutherus ſectariorum omnium anteſignanus & princeps, in eo ſermone, quem de cruce edidit, tamquam ex tribunali pronunciat: *Quoniam reliquiæ Sanctorum nihil ſunt aliud, quàm fidelium ſeductiones, ne deinceps populi Deos alienos colant, placere ſibi, ut omnes ejuſmodi reliquiæ altiſſimè ſub terram abſcondantur*: ut ea ratione videlicet omnis Apoſtolorum & Martyrum, aliorumque Sanctorum in terris memoria aboleatur. Idem in Poſtilla ad Evangelium Dominicæ Annunciationis: *Papiſtæ*, inquit, *virginem Mariam Deum conſtituunt, omnipotentiam ei in cælo, & in terra attribuunt*. Et rurſum: *In Papatu omnes ſe ad Mariam contulerunt, & plus favoris, & gratiæ ab ea exſpectarunt, quàm à Chriſto ipſo*.

Hinc Philippus Melanchthon Lutheri proles, & ſectator egregius, cùm in locis communibus primum decalogi præceptum exponeret, & gradus quoſdam peccatorum diſtingueret, noſque, hoc eſt, ut ipſe loquitur, Papiſtas, cum infidelibus jungeret, hac una ratione contentus fuit, quod idem ſit, fingere multos Deos, & ſanctos mortuos invocare; nec differant ab Ethnicis moribus invocatio Sanctorum, & ſtatuarum cultus.

Jam verò Magdeburgenſes Centuriatores, poſteaquam in poſteriore primæ Centuriæ libro inter fundamenta doctrinæ Catholicæ poſuerunt, B. Mariæ, aliorumque Sanctorum invocationem, & cultum ab Apoſtolis non ſolùm verbo, aut exemplo numquam approbatum, ſed etiam ut manifeſtam idololatriam paſſim reprobatum fuiſſe, atque interdictum. Inde poſtea in ſingulis ferè Centuriis nihil ſæpius monent, clamant, repetunt, inculcant, quàm nos Eccleſiam non habere, quòd ab uno vero Deo ad falſorum Deorum multitudinem, & ſimulacra muta defecerimus. In præfatione verò ſextæ Centuriæ, ubi graviter admodum & planè tragicè deplorant ſtatum, ſive caſum potiùs, & ruinam Eccleſiæ, quam ſecundo & tertio ſæculo vitium facere incipientem, quarto & quinto inclinatam, & nutantem, ſexto demum penitus corruiſſe, miſereque collapſam eſſe volunt, de cauſa tam gravis exterminii ita concionantur.

In primis, inquiunt, *iſta horribiles & perniciosæ tenebræ in ipſo docentium cœtu, quaſi nubes quædam atræ, totum cœlum occupantes exortæ ſunt; quod cæremonias cultuſque humanos partim ipſimet Doctores Eccleſiæ, partim verò alii ſuperſtitioſi homines paſſim in templis auxerunt. Nam ædes ſacræ omnibus in locis exſtrui cœperunt ingentibus ſumptibus, prorſus Gentilium more? Non quidem principaliter eo fine, ut ibi verbum Dei traderetur, ſed ut reliquiis Sanctorum aliquis honor exhiberetur, utque ibi defunctos ſtolidi homines venerarentur. Quàm verò facundus eſt Gregorius ille, Magnus appellatus, quàm ardens, quando rationem conſecrandi iſta fana veluti ex tripode dictat.* Et infrà: *Cœperunt ea occaſione etiam defuncta creaturæ, atque exanguia, & ſemicorroſa oſſa coli, invocari, honore divino affici, & alligari ad illa ipſa loca preces. Ad iſta omnia non modo connivebant Eccleſiæ Doctores, ſed etiam ea adjuvabant. Ejuſmodi igitur calamitas & peſtis fundi Chriſti, in ipſa Eccleſia, & inter eos, qui cuſtodes & vigiles Eccleſiæ præcipuè volebant perhiberi, naſcebatur.*

Porrò Joannes Calvinus, qui poſt multas, graviſſimaſque cum ſuis diſceptationes, maximam partem Lutheranorum in ſua retia pertraxit, & tantùm non regnum aliquod inter Lutheri paſtores obtinuit, in eo libro, quem de re-

Digitized by Google

de reformandæ Eccleſiæ neceſſitate ad Imperatorem Carolum inſcripſit, primam & maximam diſſenſionum cauſam inter ſuos & noſtros eſſe dicit, quòd ſui, hoc eſt, omnes hujus temporis ſectarii unum Deum colant, noſtri, hoc eſt, Catholici, ſic inter Sanctos diſtribuerint Dei officia, ut ſummo Deo, tamquam collegas, eos addiderint, in quorum multitudine deliteſcat; quodque non ſolùm Sanctos loco Dei adorent, ſed etiam ipſorum oſſa, veſtes, calceos, & ſimulacra. In libro verò Inſtitutionis quarto cap. 21. cauſas recenſes, cur à nobis diſceſſionem cum ſuis fecerit, illam in primis ponit, quòd nullum nobiſcum conventum habere poſſint, in quo aperta idololatria non polluantur. Quam autem apud nos vigere idololatriam dicat, ex cap. 20. lib. 3. poteſt intelligi, ubi de Sanctorum invocatione loquens: *Singuli*, inquit, *peculiares ſibi Deos aſciverunt, in quorum, non ſecus atque tutelarium Deorum, fidem ſe contulerunt: Neque modò (quod olim Iſraeli exprobrabat Propheta) ſecundùm numerum urbium Dii ſunt erecti, ſed ſecundùm capitum multitudinem.*

Incidi aliquando in hominem de ſchola Calvini, qui cùm mihi alioqui perhumanus & candidus videretur, eoque uterer familiariter, ut eum, ſi quo modo poſſem, ab illa inſania revocarem, cœpi ab eo quærere, quid in noſtris dogmatibus Calviniſtæ potiſſimum reprehenderent, quidve eis maximè diſpliceret, & quæ tandem præcipuè eſſet cauſa, cur ab Eccleſiæ communione, ab Epiſcoporum obedientia, à reliquo cœtu fidelium, à majorum ſuorum veſtigiis, cum tam manifeſto ſalutis æternæ periculo diſceſſerint? Reſpondebat ille, eam eſſe cauſam præcipuam, quòd nos Sanctos in precibus invocaremus, quodque eo modo Divinitatem mortuis affingeremus. At hæ impoſturæ, mendaciaque impudentiſſima ſunt. Quis enim Catholicorum unquam uni vero Deo, vel imagines ſacras, vel beata Sanctorum pignora, vel Martyrum, aut Apoſtolorum, aut etiam Angelorum ſpiritus, aut ipſam denique cœli Reginam, Deique Parentem Mariam ullo modo æquavit?

Quis in Catholica Eccleſia ſacrificium, quod uni debetur Deo, vel Sanctis, vel reliquiis, vel imaginibus obtulit? Nonne hoc uno externo ſymbolo, quando nulla exſtarent alia, ſatis apertè teſtamur, nos animo quoque & cogitatione unum Deum complecti, eique ſoli proprio quodam, & peculiari cultu ſervire? Nonne apertè diſtinguimus inter eum honorem, qui ſoli Deo debetur, & eum cultum ac venerationem, quæ Dei amicis, aliiſque ſacris rebus, propter ipſum Deum, piè religioſequè tribuitur? Sed licèt illa (ut diximus) mendacia, calumniæque ſint, interim tamen ob ea ipſa mendacia innumerabiles populi, regna, nationes, multa millia animarum Chriſti ſanguine redemptarum, à Chriſti corpore ſeparata, & tamquam rami ab arbore vi tempeſtatis avulſi & disjecti jacent, & inſtar ovium, quæ ab ovili ſuo egreſſæ, ſine ullo paſtorum, canumve præſidio in montibus vagantur, infernalium luporum quotidie præda fiunt.

Sed quoniam aliquid diximus de mendaciis & calumniis, de conviciis & contumeliis aliquid etiam dicendum erit. Sanè tantus eſt in libris, & moribus hæreticorum, Sanctorum omnium contemptus, tamque horribiles in omnes cœlites blaſphemiæ, ut ego hinc potiſſimùm vehementer admirer divini Numinis patientiam. Nam, ut omittam, quòd in imagines ſacras tanto furore Calviniſtæ debacchantur, ut eas plurimis jam in locis aut penitus confregerint, aut cœno & ſordibus fœdaverint, aut oculis effoſſis, naribuſque & auribus truncatis deformaverint, ut nihil etiam dicam, quòd ipſum crucis ſignum Angelis reverendum, dæmonibus formidoloſum, humano generi ſalutare, ubique dejiciunt, conſpuunt, proculcant, ut illud quoque præteream, quòd beata corpora Sanctorum, quæ majorum noſtrorum pietas thecis aureis, atque argen-

teis incluſerat, quæque domicilia & organa Spiritus ſancti fuerant, & quæ Deus ſignis & prodigiis ſæpius illuſtraverat, ipſi ubique altaribus everſis effodiunt, flammis abſumunt, in profluentem abjiciunt. Ut iſta, inquam, omnia prætermittam, & ſolùm de contumeliis verborum loquar: Quid, quæſo, Eraſmus Roterodamus, An non Luciani impietatem longo intervallo ſuperavit? Ille enim Deos falſos, vereque ridiculos irriſit: At novus iſte Lucianus veros Angelorum cives, verique Dei amicos & domeſticos, ut Apoſtolus loquitur, contumelioſiſſimè tractavit.

In colloquio, quod inſcripſit, Naufragium, quendam introducit alterum interrogantem, an imminente mortis periculo imploraverit alicujus Divi præſidium? Reſpondet ille: *Ne id quidem. Quamobrem autem?* inquit, *quia ſpatioſum eſt cœlum; ſi cui Divorum commendavero ſalutem meam, puta Petro, quia fortaſſe prius audiet, quòd adeſt oſtio, priuſquam ille conveniat Deum: priuſquam exponat cauſam, ego jam periero.* Iſti ſunt lepidi, vel ſacrilegi potiùs Eraſmi joci. In eodem etiam libro, more prorſus Lucianeo, beatiſſimam Virginem Mariam in maris præfectura Veneri ſubſtituit; & auſus eſt homo Chriſtianus Virginem illam, quam S. Joannes Chryſoſtomus Seraphicis ſpiritibus ſanctiorem & puriorem eſſe veriſſimè ſcripſit, cum impuriſſima meretrice conferre?

Quid, quòd in Dialogo de peregrinatione religionis ergo, epiſtolam confictam nomine Virginis Mariæ edere non erubuit, qua ipſa Mater Veritatis falſorum dogmatum Lutheri auctor introducitur? Sic enim ficta illa Maria ad Glaucoplutum ſcribit: *Quòd*, inquit, *Lutherum ſecutus ſtrenuè ſuades ſupervacaneum eſſe invocare Divos, à me quidem iſto nomine bonam magnamque gratiam te iniſſe ſcito; nam antehac tantùm non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab una petebantur omnia, quaſi filius meus ſemper infans eſſet, quia talis fingitur, pingiturque in ſinu meo.* Sed piget me certè, pudetque talia referre, quibus tamen undique ſcatent Eraſmi lucubrationes.

Jam verò Martinus Lutherus in ſermone de natali die Virginis Mariæ, tanti fecit patrocinium Matris Dei, ut audacter dicere non dubitaverit, ſe non pluris æſtimare preces B. Mariæ, quàm cujuslibet è populo; propterea quòd omnes ſimus æquè ſancti & juſti atque ipſa Virgo Maria, cæterique Divi, quamtumvis magni.

Deſinat ergo Bernardus Mariæ prærogativas enumerare. Non dicat ampliùs Chryſoſtomus, Virginem Deiparam Cherubin eſſe honoratiorem, & Seraphin incomparabiliter glorioſiorem. Neque vox illa Anſelmi deinceps audiatur: ea puritate Mariam nitere, qua major ſub Deo nequit intelligi; nam omnes ſumus æque juſti & ſancti atque ipſa Virgo Maria. Nihil ergo Mariæ profuit, quòd prima trophæum virginitatis erexit, quòd Deum Virgo concepit, peperit, educavit; quòd omnium penè itinerum, laborum, ærumnarum, & moleſtiarum ejus comes, ad crucem uſque, diſcipulis fugientibus, ipſum ſecuta, martyrium denique acerbiſſimum, doloris gladio viſcera ejus penetrante, ſuſcepit. Nam ſine tot laboribus omnes ſumus æquè juſti & ſancti atque ipſa Virgo Maria. Sine cauſa Petrus, & Paulus, cæterique Apoſtoli tanto labore ad Evangelium diſſeminandum orbem terrarum peragrarunt; fruſtra Martyres ſanguinem ſuum pro Chriſto fuderunt; inanes vigiliæ, jejunia, ſolitudines, humi cubationes, horridi ſacci, aſſidua cum Dæmonibus bella ſanctorum Anachoretarum fuerunt, quoniam ſine tot laboribus & ſudoribus, Lutherani quieſcentes domi in uxorculæ ſinu & complexu, bene paſti, beneque poti, cœlum rapiunt, & æquè ſancti & juſti ſunt atque ipſa Virgo Maria, cæterique Divi, quantumvis magni.

Veniamus ad Magdeburgenſes; ipſi enim ſunt præclari illi, religioſiſſimique

hiſtorici, qui in priore libro primæ Centuriæ, dum Chriſti vitam exponunt, B. Mariam uſque adeo graviter deliquiſſe volunt, cùm filium in templo amiſit, ut ejus peccatum cum illo primo & graviſſimo Evæ peccato non ſolùm comparare non metuant, ſed etiam utrum ſit gravius, quærere & dubitare non vereantur. Idem poſtea in poſteriore ejuſdem Centuriæ libro, Petro Apoſtolorum Principi quindecim lapſus, & errata tribuunt, quorum aliqua ſempiternis cruciatibus digniſſima eſſe docent: nec multò infrà, Apoſtolum Paulum reprehendunt, quòd in Aſia ſupra modum gravatus, de vita deſperaverit, quodque in gratiam Jacobi Judaicas cæremonias Hieroſolymis obſervaverit, & eo facto magis Judæos in errore confirmaverit, quàm imbecilles fratres adjuverit. In tertia verò Centuria, & ſequentibus omnibus, ad finem capitis quarti, Patres omnes accuſant, quòd non opiniones tantùm incommodas, & nævos, ſed etiam errores, & ſtipulas, & fumos in Eccleſiam ſcriptis ſuis invexerint, adeo ut niſi Lutherus facem nobis doctrinæ prætuliſſet, caliginemque illam tempeſtivè diſſipaſſet, jam fumo excæcati, enectique omnes eſſemus.

Quid de Quintino illo impuro & blaſphemo, Libertinorum in Galliis parente dicemus, qui, ut Calvinus auctor eſt, inſtructione contra libertinos c. 9. adeo petulanter in Sanctos omnes debacchabatur, ut Paulum aliter non appellaret, quàm vas confractum; Joannem, juvenem ſtolidulum; Matthæum, fœneratorem; Petrum, Chriſti abnegatorem?

Porrò Calvinus, qui tam ſeverè alios arguit impietatis, tam fuit ipſe pius & religioſus, ut non contentus iis conviciis, quibus Sanctos omnes vexat, qui poſt Chriſti adventum floruerunt, etiam ad eos linguæ ſuæ flagellum extenderit, qui multis ſæculis ejuſdem Salvatoris adventum præceſſerunt. Itaque in libris Chriſtianæ ſuæ inſtitutionis lib. 3. cap. 14. §. 11. Abrahamum idolorum cultorem facit; Saram lib. 3. Inſtitut. cap. 2. §. 31. multis modis peccaſſe dicit, cùm ancillam viro ſuo ſuppoſuit; Rebeccam verò variis fraudibus & impoſturis Dei veritatem corrupiſſe, dum malo artificio filii benedictionem procurat, maritum decipit, Jacobum mentiri cogit. Judam Machabæum lib. 3. cap. 5. §. 8. ſuperſtitionis & præpoſteri zeli reprehendit, quòd pro mortuis ſacrificium offerri imperaverit. Sephoram lib. 4. cap. 15. §. 20. ſtultam mulierem fuiſſe, graviterque peccaſſe docet, quòd filium circumciderit. Moſem ipſum, in caput 32. Exod. quo nihil habuit antiqua ætas mitius, ſapientius, ſanctius, arrogantiæ atque ſuperbiæ Calvinus inſimulat, quòd nimirum imperiosè legem Deo præſcripſerit, ſuaque eum juſtitia exuerit.

Jam verò de ſanctis hominibus Teſtamenti novi, primùm ſcurriliter nugatur, eos, ſi preces mortalium exaudire debeant, tam longas aures habere oportere, ut à cœlo uſque ad terram porrigantur. Deinde eoſdem per contemptum, nunc homines mortuos, nunc umbras, nunc larvas, nunc etiam colluviem nominat, in inſtitutione lib. 3. cap. 20. §. 27. In libro autem, quem inſcripſit, De vera Eccleſiæ reformandæ ratione, etiam monſtra, carnifices, & beſtias appellavit. Qua contumelia & blaſphemia vix ulla major cogitari poteſt. Quid enim? ſi non Calvinum ipſum, ſed conjugem ejus (nefas enim apud eos eſt Epiſcopum creari, niſi unius ſaltem uxoris virum) ſi conjugem, inquam Calvini, aut liberos, aut amicos, aut etiam ſervos, vel ancillas, aliquis noſtrum larvas, umbras, colluviem, beſtias, monſtra, carnifices appellaret, quo animo id Calvinus acciperet? An ſibi injuriam fieri non arbitraretur? Numquid non moleſtiſſimè, graviſſimeque ferret? & Chriſtus æquo animo accipiet, amicos, domeſticos, fratres, filioſque ſuos amantiſſimos, quos ipſe in cœlis tanto honore dignatur, ut in Apocalypſi dicat: *Si quis vicerit, dabo ei ſedere in throno meo, ſicut ego vici, & ſedi in throno Patris mei*; hos, inquam, tam

ſublimes Principes, conſortes regni & ſolii divini, umbras, larvas, culluviem, ab uno quodam arrogantiſſimo terræ vermiculo nominari? Non feret certè æquo animo Deus, ſed omnes ejuſmodi blaſphemos atque ſacrilegos, æternis ſuppliciis tandem afficiet.

Sed & nos, ſi cives Sanctorum ſumus, ſi ullum habemus fidei zelum, excitemur, atque accendamur oportet, & religioſa, piaque indignatione vehementer commoti tam nefariis hominibus acerrimè reſiſtamus: Imitentur Lutherani majores ſuos, Porphyrium, Julianum, Vigilantium, Wiclefum, & quotquot unquam cum cœleſtibus Divis impia bella geſſerunt, & ut fabulæ Poetarum de gigantibus ferunt, de ſuis ſedibus cœlites deturbare ac detrahere voluerunt. Nos verò majorum noſtrorum, Athanaſii, Ambroſii, Hieronymi, Paulini, Auguſtini, Gregorii veſtigiis inhæreamus. Qui quidem Apoſtolorum, & Martyrum gloriam religioſè æmulari, & res geſtas contra detractores pro viribus differendo tueri; & memoriam denique ſermonibus alere, Baſilicis honorare, carminibus celebrare, literis propagare, & conſecrare æternitati ſemper ſtuduerunt. Ita enim fiet, ut & illi, quorum imitantur ſcelera, earundem cum illis pœnarum ſocietate jungantur: & nos, quos in hoc ſtudio ad virtutem habuimus Duces, eoſdem ad præmia, & coronas ſocios habeamus. Nunc ad rem ipſam accedamus propiùs.

Ordo Diſputationis.

HÆc diſputatio duodecim præcipuis quæſtionibus continetur. Prima eſt de Sanctorum beatitudine, an Sanctorum animæ Deum videant, & verè beatæ ſint ante diem judicii. Hæc enim quæſtio fundamentum eſt omnium aliarum, nam idcirco ante Chriſti adventum non ita colebantur, neque invocabantur ſpiritus Patriarcharum, & Prophetarum, quemadmodum nunc Apoſtolos & Martyres colimus & invocamus; quòd illi adhuc inferni carceribus clauſi detinerentur.

Secunda de canonizatione, quæ ſequitur ordine ſuo primam illam de beatitudine. Poſteaquam enim didicerimus, ſanctos homines vita functos cum Deo beatos regnare, diſcendum erit, qui ſint illi: quod quidem non aliunde certò ſcire poſſumus, quàm ex publico Eccleſiæ teſtimonio, quod canonizationem nunc appellamus.

Tertia de cultu, ubi enim conſtiterit qui ſint ii, qui inter beatos ſpiritus numerandi ſunt, ſequitur, ut quæratur, an ii ſint adorandi ullo genere adorationis.

Quarta de invocatione, quæ eſt eximium adorationis genus.

Quinta de reliquiis eorum, utrum videlicet non ſolùm ipſi Sanctorum ſpiritus, ſed etiam corpora, ſeu oſſa, & cineres, aliæque eorum reliquiæ venerandæ ſint.

Sexta de imaginibus, an colendæ ſint, & quo cultus genere.

Septima, VIII. IX. X. XI. & XII. de iis rebus, quibus non modò ſanctis hominibus, ſed etiam toti cœleſti Hieruſalem ab Eccleſia, quæ peregrinatur in terris, cultus debitus exhibetur; ideſt, de Baſilicis, de peregrinationibus, de votis, de vigiliis, de jejuniis, de feſtis.

Digitized by Google

LIBER PRIMUS
DE
BEATITUDINE
ET
CANONIZATIONE SANCTORUM.

CAPUT PRIMUM.

Argumenta hæreticorum, quibus illi probare nituntur, Sanctos nondum esse beatos &c.

Est igitur quæstio Prima: *Sintne piorum hominum spiritus, qui & corpore soluti sunt, & nulla purgatione egent, jam ad fruendam beatitudinem, quæ in clara Dei visione sita est, admissi?* Et quidem antiquorum, & recentium hæreticorum opinio fuit, animas omnes, quantumvis sanctorum hominum, usque ad ultimi judicii diem servari in quibusdam abditis receptaculis, ubi nec Deum videant, nec beatæ dici possint, nisi in spe.

Primus ex hæreticis, qui hoc asseruit, quantum ex auctoribus ego colligere potui, Tertullianus fuit, lib. 4. in Marcionem, sic enim ait: *Eam regionem, sinum dico Abrahæ, etsi non cœlestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus justorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat; tunc apparitura cœlesti promissione, quam Marcion suo vendicat quasi non à creatore promulgatam.* Id etiam habet libro de anima, duobus postremis capitibus.

Eum secutus est Vigilantius, de quo sic Hieronymus in libro contra eundem: *Ais*, inquit, *vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & ubi voluerint, esse præsentes. Senatoria videlicet dignitatis sunt, ut non inter homicidas terrimo carcere, sed in libera, honestaque custodia, in fortunatorum insulis, & in campis Elysiis recludantur.*

Eundem errorem tribuit Guido in summa de hæreticis, Armenis. In eodem versabantur Græci, ut patet ex Concilio Florentino sess. 1. & ex B. Thoma in opusculo 6. cap. 9. Eundem errorem habet Lutherus in prælect. in Genesin, ut Fridericus Staphylus citat in epitome trimembri Lutheranæ Theologiæ, parte 2. Eundem habet Cornelius Agrippa in lib. 3. de occulta Philosophia.

Eundem habet etiam Joannes Calvinus; nam li. 4. Instit. cap. 20. §. 20. dicit, solum Christum ingressum esse Sanctuarium cœli, reliquos verò omnes residere in atrio, ibique exspectare usque ad mundi consummationem. Et §. 24. dicit animas Sanctorum adhuc eadem fide, & charitate nobiscum esse conjunctas. Ubi autem fides est, ibi certè non est visio. Et cap. 25. §. 6. *Stultum*, inquit, *& temerarium est inquirere quo in loco sint animæ justorum, & an gloria fruantur, nec ne. Interea cùm Scriptura ubique jubeat pendere ab exspectatione adventûs Christi, & gloriam, ac coronam eò usque differat: contenti simus his finibus divinitus præscriptis, animas piorum militia labore perfunctas in beatam quietem concedere, ubi cum felici lætitia fruitionem promissæ gloriæ exspectant &c.* Nota miram stultitiam hominis, qui dicit stultum, & temerarium esse quærere, utrum animæ justorum gloria fruantur, necne: & ipse tamen audacter definit eas nondum frui gloria, sed eam exspectare. Argumenta pro hac sententia Calvinus nulla profert, sed multa sunt, & difficilia, quæ partim Græci proferre solent, partim etiam pro illis proferri solent.

Primum argumentum sumitur ex decreto Joannis XXII. qui fertur hoc declarasse, & mandasse Parisiensibus, ut non aliter docerent vel in scholis, vel in templis, & nullos promoverent ad gradus in Theologia, nisi priùs illi jurarent, se hanc sententiam defensuros. Testes sunt hujus rei Gulielmus Ockam in opere nonaginta trium dierum; Joannes Gerson in serm. de Pascha; Marsilius in 4. sentent. quæst. 13. art. 3. & Adrianus in 4. ubi disputat de Sacramento Confirmationis.

Secundum argumentum ex Scripturis sumitur; & quidem Primus locus est, Matth. 20. ubi ad vesperam paterfamilias omnibus operariis simul reddit mercedem: constat autem per vesperam intelligi resurrectionem, & per denarium vitam æternam. Secundus Heb. 11. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis aliquid melius providente, ut non sine nobis consummarentur.* Tertius 1. Joan. 3. *Scimus quia cùm apparuerit* (Christus in secundo adventu) *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Quartus Apocal. 6. *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Quid significat illa absconsio sub altari, nisi reconditum aliquod receptaculum, ubi quietæ quidem, sed in tenebris versentur animæ?

Tertium argumentum sumitur ex testimoniis Patrum Græcorum. Justinus quæst. 60. ex iis, quas gentes Christianis opponunt, dicit narrationem de divite, & Lazaro non esse veram historiam, & causam reddens: *Neque enim*, inquit, *ante resurrectionem unicuique ex iis, quæ in vita gessit præmium redditur.* Et quæst. 76. *Si ante resurrectionem nulla sunt operum præmia, quis fructus fuit latroni, cùm in paradisum ejus animus introductus est? Respondet id consequutum latronem, ut sit in cœtu justorum, & videat seipsum, & quæ infrà se sunt, & præterea Angelos & Dæmones.*

Irenæus lib. 5. extremo: *Cùm enim Dominus*, inquit, *in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant; post deinde corporaliter resurrexerit, & post resurrectionem assumptus sit, manifestum est, quia & discipulorum ejus, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in invisibilem locum definitum eis à Deo, & ibi usque ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem, post recipientes corpora, & perse-*

perfectè resurgentes, hoc est, corporaliter, & sic venient ad conspectum Dei.

Origenes hom. 7. in Levit. *Nondum*, inquit, *Sancti receperunt latitiam suam, nec Apostoli quidem; sed & ipsi exspectant, ut ego letitiæ eorum particeps fiam.* Et lib. 2. Periarchon prope finem dicit, Sanctos post mortem deferri in paradisum terrestrem, & inde eos, qui puriores sunt, ad aeris loca conscendere.

Chrysostomus hom. 39. in priorem ad Corinth. in illud; Si in hac vita tantùm sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus; *Quid ais Paule? ex non animus superstes erit? erit, & immortalis quidem: Quamquam verò vel sexcenties sit immortalis, tamen sine carne ipsa admirandis illis bonis non fruetur, quemadmodum neque panis punietur. Omnia enim coram tribunali Christi manifestabuntur, inquit Paulus, ut unusquisque ferat quæ per corpus sive bona, sive mala gessit; nam si corpus non resurgat anima nostra incoronata manebit, & extra cœlestem beatitudinem erit.* Idem homil. 28. in epistol. ad Hebr. *Ne aliquid pro nobis habere viderentur, si primi ante nos coronarentur, nunc definivit tempus omnium coronarum; & qui ante tam multos annos vicit, tecum accipiet coronam.*

Theodoretus in cap. 11. ad Hebr. *Sanctorum ergo*, inquit, *tot, & tanta fuerunt certamina, sed hi tamen nondum coronas acceperunt &c.* Theophilactus in eundem locum: *Sancti nihil adhuc cœlestium promissionum sunt assecuti.* Et in cap. 16. Lucæ docet, narrationem de Lazaro esse parabolam, non historiam, quia nondum distributa bona & mala justis & injustis. Oecumenius in eundem locum: *Omnes*, inquit, *Sancti testimonium promeriti, quòd per fidem placuerunt Deo, nondum consecuti sunt bona justis promissa.*

Arethas Cæsariensis Episcopus in c. 6. Apocalyp. *Horum*, inquit, *spe, qua per intellectum veluti in speculo contemplantur, omni crassitie liberati meritò lætantur quiescentes in sinibus Abrahæ; nam id multis Sanctis dictum est, unumquemque virtutis cultorem sortitum esse dignum locum, unde etiam de futura sua gloria certam quandam assequatur conjecturam.*

Euthymius in cap. 16. Lucæ dicit, narrationem illam de Lazaro, & divite esse parabolam, qua designatur quid erit post diem judicii: & in cap. 23. *Et tunc quidem dedit ei conversationem in paradiso tamquam arrabonem regni sui, quod est fruitio ineffabilium, ac æternorum bonorum, quæ nec oculus vidit &c.*

Confirmatur hoc argumentum, quia Græci Patres simpliciter negant Deum videri posse à creatura; ergo multò magis negare debent videri ante diem judicii. Vide Chrysostomum homil. 23. in Genesin, ubi dicit, ne Angelis quidem Deum esse visibilem. Item hom. 14. in Joannem ubi dicit, Angelos numquam vidisse filium Dei, nisi post incarnationem. Similia habet Theodoretus in Dialogo Immutabilis. Theophylactus in illud Joan. 1. *Deum nemo vidit unquam*: & Euthymius in eundem locum: quibus accedit ex Latinis Hieronymus, teste Augustino epistol. 111. ad Fortunatianum.

Quartum argumentum est ex testimoniis Patrum Latinorum. Lactantius lib. 7. cap. 21. *Nec quisquam putet, animas post mortem protinus judicari, nam omnes in una communique custodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus judex meritorum faciat examen.*

Victorinus Martyr in cap. 6. Apocalyp. *Animas autem occisorum dicit se vidisse sub ara, id est, sub terra.* Et infrà: *In novissimo tempore Sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura est damnatio.*

Hilarius in Psalm. 138. in illud; Si descendero in infernum, ades: *Hæc*, inquit, *humana lex necessitatis est, ut sepultis corporibus anima ad inferos descendant.* Et ne putemus eum loqui de animabus impiorum, subdit: *Quam legem Dominus ad consummationem veri hominis non recusavit &c.* Vult ergo dicere, adeo esse necessarium, ut animæ sint in inferno, dum caro est in sepulchro, ut etiam Dominus hanc legem subire voluerit.

Prudentius in Hymno de exequiis defunctorum, docet, animas sanctas discedere ex hac vita in paradisum terrestrem, sive in sinum Abrahæ, quem dives ille ardens longè conspexit.

Quanam regione jubebis
Animam requiescere puram?
Gremio senis abdita sancti
Recubabit, ut est Eleazar,
Quem floribus undique septum
Dives procul aspicit ardens.
Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida jam paradisi,
Licet & nemus illud adire
Homini, quod ademerat anguis.

Ambrosius lib. 2. de Cain cap. 2. *Salvitur à corpore anima, & post finem vitæ hujus adhuc futuri judicii ambiguo suspenditur.* Et lib. de bono mortis cap. 10. *Satis*, inquit, *fuerat illis dixisse animas ædem petere, idest, locum, qui non videtur, quem Latinè infernum dicimus.* Et ibidem: *Scriptura Esdræ habitacula animarum promptuaria nuncupat.* Et occurrens querelæ humanæ, eò quòd justi, qui præcesserunt videntur usque ad diem judicii per plurimum scilicet temporis debita sibi remuneratione fraudari, mirabiliter, ait coronæ esse similem diem judicii; coronæ enim dies exspectatur ab omnibus, ut victi erubescant, & victores palmam adipiscantur victoris. Ergo dum exspectatur plenitudo temporis, exspectant animæ remunerationem debitam: alias manet pœna, alias gloria.

Augustinus lib. 1. retract. cap. 14. *De sanctis hominibus*, inquit, *jam defunctis, utrum ipsi saltem dicendi sint jam in illa possessione consistere, meritò quæritur.* Et epistol. 111. ad Fortunatianum, exponens quædam verba D. Hieronymi: *In his verbis*, inquit, *hominis Dei multa consideranda sunt: primum, quia secundum apertissimam Domini sententiam etiam ipse sentit, tunc visuros faciem Dei, cùm in Angelos profecerimus, idest, æquales Angelis facti fuerimus, quod erit utique in resurrectione mortuorum.* Item in Enchiridio cap. 108. *Tempus*, inquit, *quod inter hominis mortem, & ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet.* Lib. 12. de Gen. cap. 35. quærit, quid opus sit animabus resumptione corporis, si possunt sine carne videre Deum? Respondet autem: *Minime dubitandum est, & raptam hominis à carnis sensibus mentem, & post mortem ipsam carne depositam non sic videre posse incommutabilem substantiam, ut sancti Angeli vident.* Et lib. 12. de civit. Dei cap. 9. *Pars*, inquit, *civitatis Dei, quæ conjungenda immortalibus Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, nunc mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis, qui mortem obierunt, secretis animarum receptaculis, sedibusque requiescit.* In Psalm. 36. *Post vitam*, inquit, *istam nondum eris, ubi erunt Sancti, quibus dicetur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi, nondum ibi eris, quis nescit? sed jam poteris ibi esse, ubi illum quendam ulcerosum pauperem dives ille superbus in mediis tormentis vidit longè requiescentem. In illa requie certè securus exspectabis judicii diem.*

Bernardus serm. 3. de omnibus Sanctis: *Advertistis*, inquit, *ni fallor, tres esse sanctarum status animarum: primum videlicet in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: primum in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei.* Et infrà: *In illam beatissimam Dei domum*

ani-

anime nec ſine nobis intrabunt, nec ſine corporibus ſuis, ideſt, nec ſancti ſine plebe, nec ſpiritus ſine carne. Et ſerm. 4. exponens illud: *Vidi ſub altare animas interfectorum*: intelligit per altare, Chriſti humanitatem, ac dicit animas Martyrum eſſe ſub altari, quia ſolùm vident Chriſti humanitatem, poſt diem judicii exaltandas eſſe ſuper altare ad videndum Dei eſſentiam: *Interim*, inquit, *ſub Chriſti humanitate feliciter Sancti quieſcunt, in quam nimirum deſiderant etiam S. Angeli proſpicere, donec veniat tempus, quando jam non ſub altare collocentur, ſed exaltentur ſuper altare. Sed quid dixi? Numquid humanitatis Chriſti gloriam, non dicam hominum, ſed vel Angelorum aſſequi quis poterit, nedum ſuperare? Quonam igitur modo ſuper altare dixerim exaltandos eos, qui nunc ſub altari quieſcunt? Viſione utique, & contemplatione, non prælatione. Oſtendet enim tunc nobis Filius, ut pollicitus eſt, ſemetipſum, non in forma ſervi, ſed in forma Dei: oſtendet etiam nobis Patrem, & Spiritum ſanctum, ſine qua nimirum viſione nihil ſufficeret nobis.*

Quintum argumentum ſumitur ex ratione; nam judicium, & examen bonorum, & malorum, futurum eſt in noviſſimo die, ergo præmia & pœnæ uſque ad eum diem differentur. Præterea Chriſti anima poſt ſeparationem à corpore non ſtatim aſcendit in cœlum, ſed priùs deſcendit ad inferos, & poſt reſurrectionem carnis tandem in cœlum aſcendit; igitur & Sancti omnes poſt mortem in inferno erunt uſque ad reſurrectionem; nam Chriſti requies, reſurrectio, & aſcenſio, exemplar fuit noſtræ quietis, reſurrectionis, & aſcenſionis, alioqui eſſent diſcipuli, & ſervi ſupra magiſtrum, & dominum. Adhæc, anima, & caro ſimul operantur tam bona, quàm mala, igitur ſimul & non una ſine alia puniri, aut remunerari debet. Denique dæmones nondum puniuntur, ſed puniendi reſervantur poſt diem judicii; nam idcirco dicebant Chriſto: *Veniſti huc ante tempus torquere nos*, Matth. 8. *Et deprecabantur eum, ne imperaret illis, ut in abyſſum irent*, Luc. 8. igitur idem de hominibus fiet: ſi autem impii non puniuntur, certè nec pii remunerantur. Hæc igitur ſunt argumenta, quæ adverſus veritatem afferri ſolent: quæ quidem ſequentibus capitibus per partes diluentur.

CAPUT II.

Animas Sanctorum jam nunc frui Dei viſione, demonſtratur teſtimonio Eccleſiæ.

SEd facile erit totidem argumentorum generibus veritatem propugnare. Primum igitur accedat Eccleſiæ teſtimonium, quæ in oratione de S. Gregorio dicit: *Deus, qui animæ famuli tui Gregorii æterne beatitudinis præmia contuliſti &c.* Præter quam orationem habemus etiam duo Concilia Oecumenica, & duorum ſummorum Pontificum decreta. Siquidem hoc ipſum definitum eſt in Concilio Florentino, ſeſſione ultima, in decreto unionis Latinorum cum Græcis, & in Concilio Tridentino, ſeſſione 25. Idem quoque diſertis verbis docet Innocentius III. c. Apoſtolicam, Extra, de Presbytero non baptizato. Idem denique poſt longas diſputationes Benedictus XII. definivit in extravaganti, quæ incipit, Benedictus Deus, quam totam refert Alphonſus à Caſtro lib. 3. contra hæreſes, verbo Beatitudo.

Atque hinc ſolvitur primum argumentum adverſariorum; nam iſte Benedictus XII. qui ſucceſſor fuit immediatus Joannis XXII. apertè teſtatur, Joannem morte præventum, non definiviſſe iſtam quæſtionem. Neque verò ſolùm eam non definivit, ſed etiam paulò ante mortem partim retractavit ſententiam ſuam, partim etiam declaravit; nam aſſeruit Primò, ſe in omnibus ſuis ſermonibus de hac re numquam intendiſſe rem definire, ſed ſolùm quærere veritatem. Secundò, aſſeruit ſibi diſplicere priorem ſententiam, ac ſentire ſe, animas Sanctorum videre Deum, etiam ante diem judicii: niſi aliter Eccleſia, & ſui ſucceſſores definirent: quorum definitioni ſe ſubmittere dicebat omnes ſuas opiniones. Habetur hæc retractatio ipſis verbis, quibus facta eſt, apud Joannem Villanum lib. 11. c. 19. hiſtoriæ, de rebus Florentinorum, quam ille dicit ſe habuiſſe à fratre ſuo, qui in aula ejuſdem Joannis Papæ degebat.

Sed notanda ſunt quinque mendacia Calvini lib. 4. Inſtitutionum cap. 7. §. 28. Primum eſt, Gerſonem vixiſſe tempore hujus Joannis: nam Joannes obiit anno 1334. ut teſtantur omnes hiſtorici, & nominatim Onuphrius, & ille Joannes Villanus li. 11. c. 19. Gerſon autem natus eſt anno 1363. ut ex Trithemio patet de ſcriptoribus Eccleſiaſticis.

Secundum eſt, Joannem Papam negaviſſe animæ immortalitatem. At ſi hoc eſſet verum, multò magis eam negaſſet Calvinus, qui pertinaciter defendit, animas non videre Deum: nec enim Joannes Papa ullius erroris accuſatur à Gerſone, & aliis, præterquam iſtius de viſione Dei.

Tertium eſt, nullum Cardinalium ſe oppoſuiſſe Joanni Papæ: nam Joannes Villanus li. 10. c. ult. hiſt. ſcribit, majorem partem Cardinalium repugnaſſe Joanni, & idem colligitur ex decretali Benedicti XII.

Quartum eſt, Regem Galliæ Philippum interdixiſſe ſuis communionem Joannis Papæ, niſi reſipiſceret. At Joannes ille Villanus loco citato ſcribit, Regem ſolùm ſcripſiſſe ad Pontificem amicè, & reverenter, eumque monuiſſe, ut caveret ab illis opinionibus, quæ videntur ſuſpicionem erroris ingerere poſſe.

Quintum eſt, Pontificem coactum à Rege ad palinodiam. At Joannes prædictus ſcribit, Joannem Pontificem ſolùm retractaſſe opinionem ſuam pridie ante mortem ſuaſu affinium, qui metuebant, ne, ſi Eccleſia poſtea contrarium definiret, ut etiam fecit, memoriæ Joannis Papæ aliqua nota ſuſpicionis erroris inureretur. Vide quæ ſcripſimus de hac re lib. 4. de Pontifice, cap. 14.

CAPUT III.

Idem Scripturarum teſtimoniis demonſtratur.

JAm ſecundo loco Scripturarum teſtimonia proferemus. Ac Primum ſit id, quod leginus in Eccleſiaſtico cap. 11. *Facile eſt coram Deo in die obitus retribuere unicuique ſecundùm vias ſuas.*

Dices, non ait Scriptura in die obitus reddi unicuique ſecundùm opera, ſed poſſe reddi, ſi Deus vellet. At certè illud, facile eſt, non ſignificat, poſſet Deus, ſi vellet: ſed reddit Deus, & facilè reddit unicuique ſecundùm opera ſua in die obitus. Alioqui enim, ſi Deus poſſet reddere ſecundùm opera, ſed non redderet, fruſtra nos hoc argumento hortaretur Sapiens ad benefaciendum. Præterea cùm dicat ibidem Spiritus ſanctus: *In fine hominis denudatio operum ejus*; indicat etiam in fine hominis, reddi unicuique ſecundùm opera. Nam ad hoc fit judicium illud, & denudatio operum, ut ſequatur remuneratio.

Dices rurſum, quando hæc ſcripta ſunt, non dabatur remuneratio eſſentialis in die obitus, ſed tantùm requies in ſinu Abrahæ, igitur per iſta verba: Facile

eile eſt coram Deo in die obitus reddere &c. ſolùm deducitur, reddi in die obitus juſtis certam ſpem beatitudinis futuræ, & requiem in ſinu Abrahæ.

Reſpondeo, Eccleſiaſticum, cùm dicit, in die obitus reddi remunerationem, intellexiſſe, reddi remunerationem, quæ pro temporum diverſitate haberi poterat; & quia tunc nondum cœlum erat reſeratum, nunc autem à Chriſto reſeratum eſt, ex illius ſententia ſequitur, in die obitus, & tunc requiem dari ſolitam juſtis, nunc veram fœlicitatem. Hinc nimirum Num. 35. Dominus jubet, ut poſt mortem ſacerdotis magni omnes exules revertantur ad patriam: hæc enim eſt figura rerum noſtrarum; nam nos exules ſumus, patria paradiſus, ſacerdos magnus Chriſtus, poſt cujus mortem jam patet aditus Adæ filiis in cœlum.

Alterum teſtimonium, & quidem longè clarius eſt Apoſtoli Pauli 2. Corinth. 5. *Scimus quia ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis. Nam & in hoc ingemiſcimus, habitationem noſtram, quæ de cœlo eſt, ſuperindui cupientes, ſi tamen veſtiti, & non nudi inveniamur: nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus gravati, eò quòd nolumus expoliari, ſed ſuperveſtiri, ut abſorbeatur quod mortale eſt à vita.*

Nota Primò, illud: *Si terreſtris domus noſtra*, intelligi à quibuſdam (ut Chryſoſtomus citat) de mundo hoc ſenſibili, quaſi Apoſtolus dicat, ſi hic mundus peribit, non deerit nobis alius melior poſt reſurrectionem. Sed hoc falſum eſt; nam communis Græcorum, & Latinorum opinio pro domo hac terreſtri accipit corpus hoc mortale, ſeu vitam præſentem corporalem. Et ratio eſt, quia in fine capitis ſuperioris dixit Apoſtolus: *Si exterior homo noſter corrumpitur, interior renovatur de die in diem.* Itaque, quod hìc dixit terreſtrem domum, ibi dixit hominem exteriorem. Præterea infrà clariùs dicit: *Dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino.* Ubi apertè vocat corpus, quod antea vocaverat exteriorem hominem, domum terreſtrem, tabernaculum &c.

Nota Secundò, per domum æternam, & cœleſtem, quam opponit Apoſtolus domui terreſtri, intelligi à Patribus vel corpus immortale, ut à Chryſoſtomo, Theophylacto, Theodoreto, Ambroſio; vel vitam æternam, ideſt, viſionem Dei. Et ſine dubio verior eſt poſterior expoſitio, quæ eſt Photii apud Oecumenium, Anſelmi, & ſancti Thomæ in hunc locum. Nam in primis Apoſtolus ait de præſenti, ſi domus hæc terrena diſſolvitur, habemus aliam æternam in cœlo; debuiſſet enim dicere, ſi de corpore glorioſo loqueretur, habebimus, non habemus; nam corpus immortale non habemus nunc in cœlo.

Præterea Apoſtolus, cùm dicit, ſi hæc domus diſſolvitur, habemus aliam, vult dicere: non eſt quòd timeamus nobis domum defuturam unquam; nam ſi hinc pellimur, habemus aliam. At ſi per domum cœleſtem intelligit corpus immortale, non eſt verum nobis numquam defuturam domum: deerit enim à die mortis uſque ad diem reſurrectionis. Præterea id ipſum vocat hanc domum cœleſtem, quod paulò ante in fine cap. 4. vocaverat: *Æternum gloriæ pondus*; nam poſtquam dixerat: *Id enim, quod in præſenti eſt momentaneum, & leve tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*; ſubjungit explicans: *Si enim terreſtris domus &c.* At per illud: *Æterna gloriæ pondus*, omnes intelligunt ipſam eſſentialem beatitudinem.

Denique, niſi Apoſtolus hìc per domum cœleſtem, intelligeret beatitudinem, non bene concluderet paulò inferius: *Audentes igitur, & ſcientes quia dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.* Nec enim ſequitur: ſi hoc mortale corpus corrumpitur, habebimus aliud immortale poſt reſurrectionem, ergo bonum eſt nunc mori, & peregrinari à corpore. Immò contrarium ſequitur, nimirum non eſſe bonum mori uſque ad diem reſurrectionis, quia, etſi melius ſit corpus immortale, quàm mortale, tamen melius eſt corpus mortale, quàm nullum. At, ſi per domum cœleſtem, intelligamus beatitudinem, Apoſtoli argumentatio optima eſt, nimirum iſta: ſi vita hæc mortalis perit, habemus ſtatum aliam longè meliorem in cœlo, ergo bonum eſt citò mori in hoc mundo, ut citò vivamus in cœlo.

Dices, non videtur beatitudo poſſe vocari domus, non enim habet ſimilitudinem cum domo, corpus autem habet; corpus enim revera eſt domus animæ.

Reſpondeo, beatitudinem optimè dici domum, quia eſt tam magna, ut eam anima non capiat, & potius anima in illam intret, quàm illa in animam: hinc 1. Joan. 3. dicitur: *Major eſt Deus corde noſtro.* Et quod dicitur Joan. 14. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt*: omnes intelligunt de variis gradibus beatitudinis. De hac domo dicitur etiam Matthæi 25. *Intra in gaudium Domini tui.* Et hanc domum eleganter Apoſtolus opponit vitæ corporali, ſive ipſi corpori, propter tria. Primùm enim corpus ipſum vocat domum terreſtrem, quia ex terra conſtat: vitam beatam vocat domum cœleſtem, quia in cœlo invenitur; ibi enim eſt ſedes Dei, & ibi ſemper videtur tamquam Rex in decore ſuo. Secundò, corpus dicit eſſe domum, quæ diſſolvitur, quia quotidie deficit magis & magis, illam autem vocat æternam, quia ſemper in eodem ſtatu permanet: Denique illam vocat non manufactam, inſinuans, iſtam eſſe manufactam, quia nimirum corpus habemus opera hominum, qui illud generarunt, & cibo, ac potu alunt, & ſuſtentant: at illa domus cœleſtis ab hominum opere non pendet, ſed à ſolo Deo manifeſtante ſeipſum nobis.

Tertium teſtimonium eſt paulò infra: *Qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus gravati, eò quòd nolumus expoliari, ſed ſuperveſtiri; audentes igitur, & ſcientes, quia dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.* Nota Apoſtolum hìc docere duo deſideria eſſe in nobis, unum naturæ ad vivendum corporaliter, alterum gratiæ ad videndum Deum; & quidem homines pios velle quidem utrumque, ſi poſſint, implere ſimul; ſed cùm non poſſint, anteponere deſiderium gratiæ deſiderio naturæ, & proinde appetere mortem corporis, ut poſſint cum Deo vivere: homines impios econtrariò omnia referre ad vitam corporis, & deſiderium naturæ.

Ex quibus deducitur evidens argumentum pro ſententia noſtra; nam ſi non poſſemus videre Deum, niſi poſt reſurrectionem, non diceret Paulus, ſe optare peregrinari à corpore, ut non peregrinetur à Domino. His enim verbis oſtendit eſſe aliquem ſtatum animæ, in quo peregrinetur à corpore, & non à Domino: at talis ſtatus non eſſet unquam, niſi ante reſurrectionem videretur Deus. Nam in hac vita peregrinamur à Domino: ſed non à corpore: in alia vita poſt reſurrectionem non peregrinabimur nec à Domino, nec à corpore; ante reſurrectionem autem oporteret neceſſariò peregrinari à Domino, & à corpore. Quare ut detur ſtatus, in quo peregrinemur à corpore, ſed non à Domino, de quo

Paul-

Paulus loquitur, neceſſe eſt ut ante reſurrectionem, ſpiritus juſtorum corpore ſoluti, Deum videant. Neque etiam dici poteſt, Paulum loqui de quadam beatitudine imperfecta, quæ conſiſtit in viſione humanitatis Chriſti, & quòd peregrinari à Domino, ſit peregrinari à præſentia humanitatis Chriſti. Si quidem ſanctus Apoſtolus ait: *Dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem.* Ex quo ſequitur, ut econtrario non peregrinari à Domino, ſit non ambulare per fidem, ſed facie ad faciem videre ſpeciem divinæ pulchritudinis. Idem enim Apoſtolus quod hìc dicit: *Ambulamus per fidem, non per ſpeciem*, dicit 1. Corinth. 13. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* At qui ſolam videt Chriſti humanitatem, adhuc habet fidem, & eſt peregrinus & viator, ut omnes fatentur.

Quartum teſtimonium eſt Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Ubi nota, paradiſum dupliciter accipi in Scripturis; uno modo pro horto quodam deliciarum corporalium, in quo primus homo conſtitutus fuit antequam peccaret, de quo loquitur Moyſes Geneſ. 2. & 3. altero modo pro gloria beatorum, cujus prior paradiſus figura fuit; & de hoc loquitur Paulus 2. Corinth. 12. ubi ſe dicit raptum fuiſſe in paradiſum. Explicans enim quid paradiſus ſit, dicit ſe raptum ſupra tertium cœlum.

Euthymius in hunc locum exiſtimat (nimirum ut confirmet errorem ſuum) hìc Dominum loqui de paradiſo terreſtri; & ideò etiam ſcribit, Dominum latroni non reſpondiſſe, hodie mecum eris in regno meo, ſed in paradiſo; ut oſtenderet aliud eſſe regnum, aliud paradiſum. Et quia poterat aliquis objicere, Chriſtum dixiſſe: *Mecum eris in paradiſo*; & tamen Chriſtus non eſt in paradiſo terreſtri, ſed cœleſti; reſpondet Euthymius, Chriſtum eſſe ubique ut Deus eſt, & proinde eſſe cum latrone, aluſque Sanctus in paradiſo terreſtri, & ſimul cum Angelis in paradiſo cœleſti.

Hæc expoſitio ſine dubio poteſt, ac debet rejici. Primùm, paradiſus terreſtris eſt locus deliciarum corporibus, non animabus; quid enim prodeſt animabus abundare pomis, herbis, aquis, cæteriſque rebus terreni illius paradiſi? Chriſtus autem promittens latroni paradiſum, promiſit hortum deliciarum ipſi convenientem, ideſt, ſpiritualem.

Secundò, voces Teſtamenti novi cùm ambiguæ ſunt, potiùs accipi debent, ut ſumuntur in aliis locis Teſtamenti novi, quàm ut ſumuntur in Teſtamento veteri, ſed vox iſta, *paradiſus*, in Teſtamento novo accipitur pro paradiſo ſpirituali, ut patet 2. Corinth. 12. igitur & Luc. 23. pro ſpirituali paradiſo accipienda eſt.

Tertiò, Chriſtus promiſit latroni conſortium ſuum, cùm ait: *Mecum eris in paradiſo.* Chriſtus autem non terreſtrem, ſed cœleſtem paradiſum intraivit. Nec valet reſponſio Euthymii: nam eo modo, quo Chriſtus eſt ubique, erat cum latrone etiam in hoc mundo, cum adhuc latrocinia exerceret, & nihil ei Chriſtus novi promiſiſſet.

Jam verò Theophylactus nomine aliorum refert, & refellit duas alias expoſitiones ad hunc locum. Prima eſt quorundam, qui dicebant, latroni promiſſum fuiſſe paradiſum cœleſtem, ſed dandum poſt reſurrectionem: dixiſſe autem Chriſtum, *hodie eris*, propter certitudinem rei futuræ, quomodo Prophetæ ſæpè exprimunt res futuras per tempus præſens, aut præteritum: ut, cùm Dominus dicit: *Qui non credit, jam judicatus eſt.* Secunda eſt, illud, *hodie*, conjungendum cum, *dico*, non cum, *eris*, hoc modo: *Amen dico tibi hodie, mecum eris in paradiſo.*

Sed neutra eſt ſolida; non prima, tum quia non oportet recurrere ad figuras, & relinquere propriam verborum ſignificationem, niſi quando alioqui abſurditas aliqua ſequeretur; tum etiam, quia iſta non ſunt verba Prophetica, ut oportuerit ea velari obſcuritate, ſed continent ſimplicem promiſſionem, & proinde ſimpliciter intelligenda ſunt. Neque eo loco, *qui non credit jam judicatus eſt*, accipitur præteritum pro futuro: non enim vult Dominus dicere, certò judicabitur, ſed verè jam judicatus eſt, & condemnatus à ſeipſo, cùm nolit eam fidem amplecti, per quam ſalvus eſſe poſſet.

Secunda expoſitio eſt planè ridicula. Quorſum enim Dominus diceret: Amen dico tibi hodie? nonne videbat latro, Dominum loqui illa die? Præterea, quis non videt per illud adverbium, Hodie, reſponderi ad illud adverbium, Quando, quod latro poſuerat? Latro dixerat: *Memento mei, quando veneris in regnum tuum.* Dominus reſpondet: hodie erit illud quando, proinde hodie mecum eris in regno, & paradiſo meo. Vera ergo expoſitio eſt Theophylacti, Ambroſii, Bedæ, & aliorum, qui per paradiſum intelligunt regnum cœlorum. Ne fortè enim latro per regnum intelligeret aliquid humanum, Chriſtus declaravit, regnum ſuum eſſe paradiſum, ideſt, ſummam & ſempiternam fœlicitatem.

Quintum teſtimonium Epheſ. 4. *Chriſtus aſcendens in altum, captivam duxit captivitatem.* Quo in loco per vocem, *altum*, non poteſt intelligi niſi ſummum cœlum: etſi enim quidam intelligunt crucem, tamen Paulus ſe exponit paulò infra, cùm ait: *Qui deſcendit, ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos.* Porrò nomine captivitatis, quam ſecum duxit in cœlum, quid poteſt intelligi, niſi multitudo ſanctarum animarum, quas ex limbo ad cœlum evexit, ut Ambroſius exponit.

Dices, non ſequitur, Sancti ſunt in cœlo, ergo vident Deum. Reſpondeo, rectè ſequi; nam per cœlum intelligimus ſedem; & quaſi aulam regiam Dei, ubi Deus ſemper videtur; nam Iſaiæ 66. dicitur: *Cœlum mihi ſedes eſt.* Et Matth. 5. *Nolite jurare per cœlum, quia thronus Dei eſt.* Et Matth. 18. *Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei.* Et in oratione Dominica dicimus: *Pater noſter, qui es in cœlis.* Tametſi enim Deus ubique ſit, tamen propriè in cœlo eſſe dicitur, quia per ſui manifeſtationem illic ſe præſentem oſtendit, & cernitur ab iis, qui digni ſunt cœleſti illa ſede. Unde eleganter Cyrillus catecheſi 9. dicit, cœlum eſſe velum Deitatis, quo nobis videlicet, qui ſumus extra velum, abſconditur Deus. Immò B. Paulus ad Hebr. 9. comparat ingreſſum Chriſti in ſanctuarium cœleſte, cum ingreſſu Sacerdotis intra velum in ſancta Sanctorum, indicans idem eſſe cœlum reſpectu divinæ eſſentiæ, quod erat velum reſpectu arcæ Teſtamenti, & certè animabus Sanctorum, ſi non videant Deum, parum videtur referre utrum in cœlo iſto materiali, an in terra, vel in alio loco ſint.

Sextum teſtimonium Philip. 1. *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* At ſi animæ ſervantur in aliquo loco extra cœlum, fruſtrà hoc deſiderabat Paulus, Chriſtus enim in cœlis eſt.

Septimum teſtimonium Hebr. 9. *Hoc ſignificante Spiritu ſancto nondum propalatam eſſe Sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente ſtatum.* Quod exponunt Primaſius, Anſelmus, Theophylactus, Oecumenius in hunc modum, quòd in ſancta Sanctorum non poſſent ingredi Sacerdotes, nec populus, ſignificabat toto tempore Teſtamenti veteris non fuiſſe apertam viam ad cœlum, & ideo etiam juſtiſſimos quoſque ad inferos deſcendiſſe: quia non

pote-

Digitized by Google

poterant ſimul vigere figura & figuratum. At poſteaquam Chriſtus perrupit velum tabernaculi, & figuræ ceſſaverunt, jam propalata eſt via Sanctorum ad ſanctuarium cœleſte.

Octavum teſtimonium Hebr. 12. *Non acceſſiſtis ad montem Sion &c. ſed ad Sion montem & Hieruſalem cœleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, Eccleſiam primitivorum, qui conſcripti ſunt in cœlis, & ſpiritus juſtorum perfectorum &c.* Hic (ut rectè Anſelmus exponit) deſcribitur Eccleſia triumphans, & in ea dicuntur eſſe tamquam cives, primùm Angeli, deinde animæ primitivorum, ideſt, eorum, qui primi crediderant, & jam mortui fuerant, ut Jacobi Apoſtoli, Stephani, & aliorum: qui dicuntur conſcripti in cœlis, quia ſunt adſcripti & cooptati cum Angelis in ordinem civium cœleſtium: quomodo dicebantur Romæ ſenatores Patres conſcripti. Niſi fortè magis placeat per Eccleſiam primitivorum in cœlis conſcriptorum, intelligi animas Patriarcharum, & Prophetarum cum Chriſto regnantium: per ſpiritus autem perfectorum, animas Apoſtolorum & Martyrum. Semper tamen eadem eſt ſententia, jam ſpiritus ſanctorum hominum beatos eſſe, ea beatitudine, qua ſancti Angeli ſoli ante fruebantur.

Nonum teſtimonium eſt in lib. Actor. cap. 7. ubi Stephanus moriturus vidit cœlos apertos, & gloriam Dei, Chriſtumque ſtantem à dextris Patri. Cur autem hoc vidit, niſi ut intelligeret, ſibi cœlum patere, & ſe ſtatim à Domino recipiendum in illam gloriam? Id enim ille intelligens exclamavit. *Domine Jeſu ſuſcipe ſpiritum meum.*

Decimum teſtimonium eſt cap. 6. Apocal. ubi dantur Martyribus ſingulæ ſtolæ albæ, quæ gloriam animæ ſignificant; nam alteram ſtolam, ideſt, gloriam corporis poſt reſurrectionem habebunt; ut exponunt Gregorius in 4. Pſal. pœnitentialem, & Beda, Haymo, & Anſelmus in hunc locum: necnon B. Auguſtinus ſerm. 4. de feſto Innocentium.

Undecimum eſt cap. 7. ubi de iſtis dicitur: *Hi, qui amicti ſunt ſtolis albis, ſunt ante thronum Dei, & ſerviunt ei die ac nocte in templo ejus.* Ex quo habemus, illos verè eſſe in cœlo, & videre Deum. Quid enim ſignificat eſſe ante thronum Dei, niſi habere Deum in conſpectu, eumque cernere?

Atque hinc ſolvi poteſt argumentum ſecundum; nam ad primum locum contra adductum reſpondeo dupliciter; ac primùm, ut Chyſoſtomus in cap. 20. Matth. monet, parabolas non oportere ex omni parte quadrare, ſed ſolùm conſiderandum eſſe ſcopum; multa enim dicuntur non ad ſignificandum aliquid, ſed ſolùm ut narratio integra videatur. Quemadmodum & culter ad ſcindendum factus eſt, nec tamen ex omni parte ſcindit. Alioqui, quomodo operarii accipientes denarium murmurabant? Numquid erit murmur in cœlo? Et cur Dominus dixit: *An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Num erit in cœlo oculus nequam? Quomodo etiam fieri poteſt, ut merces priùs ſit reddita ultimis, quàm primis, cùm conſtet omnes ſimul electos eadem ſententia donandos regno cœlorum? Solùm ergo ex parabola illa de operariis habemus, minori tempore Patres novi Teſtamenti laborare, quàm fecerint Patris Teſtamenti veteris: & tamen ad eamdem beatitudinem pervenire: vel certè eos, qui convertuntur in ſenectute breviorem laborem habere, quàm eos, qui in adoleſcentia, & tamen poſſe non minùs præmium adipiſci.

Poſſumus etiam ſecundò reſpondere, ſi velimus illam partem eſſe ſignificativam, qua dicitur, ad veſperam vocatos eſſe omnes operarios, & ſimul omnibus redditam eſſe mercedem; dicemus enim per veſperam ſignificari futurum generale judicium, quò publicè reddatur omnibus perfecta merces: quod tamen judicium non excludit particularia Dei judicia, quibus in obitu uniuſcujſque redditur ſingulis privatim pars mercedis.

Ad ſecundum locum ex Paulo, qui ait, Patres non acceptiſſe promiſſiones, ſed ſuo tempore accepturos, dico tria. Primò, per repromiſſionem poſſe intelligi Chriſti incarnationem, ut exponit Primaſius, id enim Deus promiſerat ſæpiſſimè Patribus Abrahæ, Iſaac, Jacob, David; unde Dominus ait: *Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.*

Secundò dico, per repromiſſiones poſſe intelligi beatitudinem animæ; & tunc conferri homines Teſtamenti veteris, cum hominibus Teſtamenti novi, ut ſenſus ſit; illi antiqui Sancti mortui ſunt, non accepta repromiſſione vitæ æternæ, ut non prævenirent nos, ſed expectaverunt uſque ad Chriſti adventum, ut eam repromiſſionem nobiſcum, ideſt, cum Sanctis Teſtamenti novi acciperent. Et favet huic expoſitioni textus Græcus? *δια προβλεψαντος περι ἡμων*, non acceperant repromiſſionem, ideſt, nunc quidem acceperunt, ſed antehac nondum acceperant.

Tertiò dico, per repromiſſionem intelligi perfectam beatitudinem corporis, & animæ, quam illi adhuc non habuerunt, ne ſine nobis habeant: quæ quidem eſt communis Patrum expoſitio in eum locum, & Auguſtini tract. 49. in Joann. notanda ſunt omnia illa verba: *Ne ſine nobis conſummarentur.* Non enim ait, ne ſine nobis remunerarentur, ſed ne ſine nobis conſummatam mercedem non modò animæ, ſed etiam corporis acciperent.

Ad tertium locum ex epiſtola Joannis reſpondeo, illud, *cùm apparuerit*, non ſignificare, cùm apparuerit Chriſtus, ſed cùm apparuerit quid erimus, ut patet ex ſuperioribus. Dixerat enim, *nondum apparuit quid erimus*, ac deinde ſubjecit, *ſcimus enim, quia cùm apparuerit*, nimirum, quid erimus, *ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.* Itaque illud, *ſimiles ei erimus*, ſignificat, ſimiles Chriſto erimus coram oculis totius mundi; videbunt enim nos in nubibus Chriſto aſſidentes, ac ſimiles illi quoad externam gloriam corporis. Quæ gloria ex eo naſcetur, quòd videbimus eum ſicuti eſt; Nam videre Deum, eſt beatitudo animæ, ex qua naſcitur gloria corporis. Eſt autem ſimilis hic locus, ut Beda etiam monet illi loco Pauli: *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo; cùm autem apparuerit Chriſtus vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.* Coloſſ. 3. Quare non colligitur ex verbis Joannis, ſanctos homines non viſuros Dum ante diem judicii, ſed ſolùm ante eum diem non eſſe eorum gloriam toti mundo manifeſtandam.

Ad quartum ex Apocalypſi, dico, per altare, ſub quo ſunt animæ, non poſſe intelligi aliquem locum extra cœlum; nam in cap. 7. habemus, iſtas animas amictas ſtolis albis eſſe ante thronum Dei, Deoque in templo ejus, ideſt, in cœlo ſervire, die ac nocte.

Tres ergo ſunt Catholicæ expoſitiones. Prima Bedæ, illud: *Sub altari*, conjungi cum *interfectorum*, hoc modo: *Vidi animas interfectorum ſub altari*: per altare autem intelligi Chriſtum, ut ſenſus ſit: Vidi animas interfectorum ſub altari, ideſt, ſub teſtificatione nominis Chriſtiani: quomodo 2. Machab. 7. dicuntur Machabæi occiſi ſub Teſtamento Dei, ideſt, pro Teſtamento Dei.

Secunda, ejuſdem Bedæ, Primaſii, & Haymonis, illud, *ſub altari*, conjungi cum *vidi*, ſed per altare intelligi ſecretum intellectuale, unde procedit thimiama

miama laudis divinæ. Sicut enim in tabernaculo erat arca, & ante arcam altare aureum thumiamatis, ita in cœlo, tabernaculo non manu facto, est arca humanitatis Christi, in qua residet divinitas: & ante eam est altare aureum, unde procedit perpetuum thumiama laudis divinæ, & precum. Et notat Haymo, quòd sicut in tabernaculo materiali, inter altare aureum, & arcam, erat velum, quod fractum est in morte Christi: ita quoque durante Testamento veteri, animæ Sanctorum erant sub altari, sacrificantes Deo hostias laudis, sed velum erat inter eas, & Deum; at facto velo per Christum, jam altare est conjunctum arcæ, & nihil est in medio. Dicuntur autem animæ esse sub altari isto, non autem ad altare, ad significandum secretum illud cœleste, quò non solùm oculi, sed nec mentes nostræ penetrare possunt. Quis enim capiat, quomodo animæ sint ante Deum, eique ministrent in cœlo?

Tertia est Anselmi, qui docet, per altare intelligi Christum. Sacrificia enim Sanctorum, sive laudis, sive orationum, non placent Deo, nisi super hoc altari ponantur, idest, per Christum offerantur. Dicuntur autem animæ sub Christo esse, non quia Christus sit illis quasi paries adumbrans, & impediens, quo minus Deum videant, ut B. Bernardus videtur exposuisse, sed sub Christo esse dicuntur, quia illo inferiores sunt loco, & dignitate; quia sub Christi patrocinio, & protectione vicerunt, & illi referunt accepta sua præmia.

CAPUT IV.

Eadem veritas ex Græcis Patribus confirmatur.

SEquitur nunc, ut post Scripturas sacras, proferamus etiam testimonia Patrum, ac primùm Græcorum, ne recentiores Græci existiment, veterum testimonio errorem suum se posse defendere.

Primus. Ignatius in epist. ad Rom. dicit, se per martyrium proficisci de mundo ad Deum. Et rursum ait: *Aqua viva manens in me, intrinsecus mihi dicit, veni ad patrem.* At secundùm errorem Græcorum & Calvinistarum, non ad Deum ibat, sed ad inferos, aut ad alium locum extra cœlum, ubi non magis Deus est, quàm hic nobiscum. Præterea ibidem ait: *Sinite me puram lucem aspicere, illuc perveniens, homo Dei ero.* Et rursum: *Miserabilis sum nunc, donec Deum merear adipisci.* An non clarissimè indicat, se statim à morte futurum cum Deo, & visurum puram lucem divinitatis? Denique sæpius repetit, se per martyrium adepturum Christum. At quomodo adipiscetur, si Christus est in cœlo, & ipse erit apud inferos, in abditis receptaculis, nescio quibus?

Secundus sit Dionysius Areopagita, qui lib. de Ecclesiast. hierar. cap. 7. par. 1. loquens de Sanctis in morte constitutis: *Norunt*, inquit, *profectò se totos percepturos exactissimam ad Christi speciem, requiem, cùm ad præsentis vitæ finem pervenerint, viamque ad immortalitatem suam è vicino jam clarius intuentes, divinitatis laudant munera, divinaque lætitia gestiunt, non jam ad deteriora conversionem metuentes, sed parata bona se firmiter perpetuoque habituros probè noscentes &c.* Nota, dicere Dionysium, animas Sanctorum statim à morte hominis consequi immortalitatem: cumque hoc non possit intelligi de immortalitate naturali, nec de immortalitate carnis, necessariò esse intelligendum de beatitudine, quæ est vita æterna animæ. Eodem lib. & cap. par. 3. dicit animas Sanctorum statui in regione vivorum, in sinu Abrahæ, Isaac, & Jacob, & subdit: *Ista, ut reor, sunt perspicuè beatissima Sanctorum præmia. Quod enim immortalitati perfectæ, omnique tristitiæ vacuæ, ac plenæ perpetui luminis conferri possit? Licèt multum sanè promissiones illæ sublimiores nostra mente sint, quæ vocabulis nobis congruis designantur, longè tamen inferiores earum re & veritate appellationes habent. Verum enim profectò illud existimandum eloquium est: quod oculus non vidit, auris non audivit, in cor hominis non ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se &c.* At certè ista non conveniunt, nisi essentiali beatitudini, quæ sola superat nostra desideria.

Tertius sit Justinus, qui quæst. 75. à gentibus posita (quamquam istæ quæstiones non videntur Justini, sed alicujus recentioris:) *At*, inquit, *post animæ à corpore excessum statim sit bonorum, malorumque distinctio: ducuntur enim ad loca, quæ eis digna sunt, ab Angelis, bonorum quidem animi in paradisum, ubi consuetudo est, & aspectu Angelorum & Archangelorum, visa verò etiam conservatoris Christi ex verbis his, peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum, improborum autem ad inferorum loca &c.* Ubi nota probari sententiam nostram tum ex eo, quod dicit, bonorum animos duci ad paradisum, ubi sunt Angeli, & Christus; tum ex loco Pauli, quem Justinus allegat; nam (ut suprà diximus) præsentem esse ad Dominum, significat videre Deum, cùm opponatur peregrinationi à Domino, & ambulationi per fidem.

Atque ex his ad loca ex Justino adducta in contrarium, facile est respondere; nam quæst. 60. ubi dicit, narrationem de Lazaro non esse historiam, quia nondum facta est retributio, loquitur de retributione perfecta, quando totus homo animo & corpore gaudebit, vel cruciabitur. Et quia in illa narratione fit mentio corporalis supplicii, dicitur: *Et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Ideò Justinus dicit, illam narrationem non esse historiam, quia nondum habent damnati corporalia membra &c. In quæst. 76. Gentiles quidem quærebant, si ante resurrectionem nulla sunt operum præmia, quorsum latro in paradisum introductus fuit? Sed Justinus non admittit antecedens, immò ostendit magnam remunerationis partem esse, quòd animus latronis sit in cœtu beatorum, & videat inferiora, & Angelos, ac Dæmones. Non meminit autem Dei visionis, quia Græci non solent vocare visionem, nisi ejus rei, quæ plenè comprehenditur, & ideò passim negant, Deum posse videri à creatura: Sed quòd aliquo modo latro Deum videat, indicat Justinus, cùm dicit eum esse in cœtu beatorum.

Quartus. Irenæus lib. 1. cap. 2. *Justis*, inquit, *& æquis, & præcepta ejus servantibus, & in dilectione ejus perseverantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam his muneris confert, & claritatem æternam circumdat.* Nota, *quibusdam*, idest, iis, qui mox à Baptismo moriuntur, vel qui pro Christo vitam ponunt, vel denique perfectis statim donari vitam, & claritatem æternam; aliis non, nisi post pœnitentiam, idest, satisfactionem in futuro sæculo actam. Est enim hæc sententia Irenæi simillima illi Cypriani lib. 4. epist. 2. ad Antonianum: *Aliud est*, inquit, *ad veniam stare, aliud ad gloriam pervenire: aliud missum in carcerem, non exire inde donec solvat novissimum quadrantem: aliud statim fidei & virtutis mercedem accipere: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.*

Quod ergo idem Irenæus lib. 5. extrema dicit, ani-

animas Sanctorum deduci in inviſibilem locum, & poſt reſurrectionem cum corporibus ituras ad Dominum, non ſignificat eas interim non eſſe in cœlo, vel non videre Deum, ſed ſolùm ſignificat eas non eſſe nunc in illa perfecta beatitudine, in qua eſt Chriſtus, qui animo & corpore eſt beatus.

Et confirmatur hoc ex multis conjecturis. Primò, quia hoc ipſo loco dicit, Chriſtum deſcendiſſe ad inferorum loca, ut Sanctorum animas inde extraheret, & ſalvaret. Si eas ergo extraxit, non ſunt amplius ibi: & ſi ſalvavit, certè vident Deum; nam hæc eſt ſalus animarum.

Secundò, cùm dixiſſet, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, antequam reſurgeret; & ſubjungeret, debere diſcipulos imitari magiſtrum ſuum, non tamen auſus eſt dicere, diſcipulorum animas deſcendere ad inferos; ſed ait, eas duci ad inviſibilem locum, ut ibi expectarent reſurrectionem, per inviſibilem locum quid prohibet intelligere cœlum, ubi eſt lux inacceſſibilis?

Tertiò, quia Irenæus contendit, diſcipulos debere in morte, & requie, & reſurrectione Chriſtum imitari: At Chriſtus ſtatim à morte, non fuit quidem beatus corpore, ſed quievit triduo in ſepulchro, interim tamen animo erat beatus, & in paradiſo, ipſe enim dixit: *Hodie mecum eris in paradiſo*; ergo etiam Sancti, dum quieſcunt in ſepulchris quantum ad corpora, animo ſunt in paradiſo beati.

Quintus. Origenes, qui in illis ipſis locis, qui contra nos afferuntur, pro nobis eſt; nam hom. 7. in Leviticum dicit, Sanctos habere nunc lætitiam, ſed non perfectam, quia adhuc corpus eorum, id-eſt, civitas illa beata non eſt plena, ſed quando erimus nos etiam ubi ipſi ſunt, tunc habebunt perfectam lætitiam, & addit, Chriſtum etiam non habere perfectam lætitiam, quia nondum habet omnia ſua membra. Itaque apertè loquitur de lætitia accidentali. Libro autem 2. periarchon cap. ult. dicit pleroſque Sanctorum primùm duci ad locum aliquem terreſtrem, ut ibi expoliantur, & doceantur multa, quæ neſciebant; deinde duci ad loca aerea, & ibi discere quædam ſublimiora; tandem duci ſupra cœlos ad Chriſtum, & ibi jam videre perfectè cauſas omnium rerum. Ibidem aſſerit Paulum, & ſimiles perfectos jam ibi eſſe, & videre in Deo omnia. Itaque errat quidem in eo, quod vult, Sanctos paulatim proficere in alia vita, ſed apertè fatetur nunc multos eorum eſſe in cœlo, & videre Deum.

Sextus. Athanaſius in vita Antonii dicit, animam Ammonis Angelis ſtipatam viſam ab Antonio deferri in cœlum.

Septimus. Baſilius homilia in quadraginta Martyres: *Vos*, inquit, *non terra occuluit, ſed cœlum ſuſcepit, aperta ſunt vobis paradiſi porta*: Et oratione in Gordium Martyrem: *Erat enim affectus, non ut qui in lictoris manus deventurus eſſet, ſed velut Angelorum manibus ſeipſum commiſſurus, qui ſtatim ipſum recens mactatum, aſſumptum ad beatam vitam tranſlaturi eſſent.*

Octavus. Gregorius Nazianzenus oratione in Baſilium: *Tu*, inquit, *obiter è cœlo nos reſpice, & datam mihi rerum debilitatem, & articulorum dolorem, vel jube diſcedere, vel adjuva, & hortare, ita me æquo animo ferre, ut hinc demum diſcedentem me in æterna tabernacula recipias, & beatam Trinitatem eo, quo eſt modo, tecum pariter contemplari valeam.* Et oratione in Gorgoniam, dicit eam frui cum Angelis puriſſima illuſtratione Trinitatis, quæ toti menti totam ſe contemplandam præbeat.

Nonus. Gregorius Nyſſenus oratione in ſanctum Ephrem: *In cœleſtibus tabernaculis*, inquit, *animus illius conſedit, ubi ſunt ordines Angelorum, ubi Patriarcharum populi, ubi chori Prophetarum, ubi ſedes Apoſtolorum, ubi gaudium Martyrum, ubi piorum lætitia, ubi Doctorum ſplendor, ubi celebres primogenitorum cœtus, ubi pura lætantium voces.* Et infrà: *Tu verò divino aſſiſtens altari, vitaque principi, & ſacroſanctæ unà cum Angelis ſacrificans Trinitati, omnium noſtrum recordare, nobiſque peccatorum veniam impetra.*

Decimus. Joannes Chryſoſtomus hom. 10. in poſteriorem epiſtolam ad Corinth. loquens de beatitudine: *Si cogitatio*, inquit, *illorum quamvis obſcura ſit, tantam ſuppeditat voluptatem, cogita quantam lætitiam nobis allatura ſit manifeſta ipſa comprehenſio. Beati & ter beati, qui illis bonis fruuntur, ſicut & miſerabiles, & miſerrimi, qui hiſce contraria ſuſtinent.* Hom. 3. in epiſtol. ad Philip. *Peccatores*, inquit, *ubiubi fuerint, procul à Rege ſunt, atque ideo digni qui fleantur. Juſti verò, ſive hic, ſive in futuro ſæculo fuerint, cum Rege ſunt, illic tamen magis, & propius non per ingreſſum, ac fidem, ſed facie ad faciem &c.* Nec in textu Græco hic inſignis locus aliter ſe habet: ὁπόθι δίκαιοι ἔστε ἐν ταὐτῷ, ἔστε ἐνεῖ, μετὰ τοῦ βασιλέως εἰσὶ, πολλῷ μάλλον, ἢ ἐγγύτερον, οὐδιὰ εἰσόδου, οὐδιὰ πίστεως, ἀλλὰ πρόσωπον, πρὸς πρόσωπον. Eadem verba repetit hom. 69. ad popul. & hom. in illud Sapient. 5. *Juſtorum anima in manu Dei ſunt.*

Rurſum idem Chryſoſtomus hom. 4. in epiſtol. ad Philipp. exponens illud, Utrum eligam ignoro &c. *Quid*, inquit, *dicet Paule, cùm hinc abiens in ipſum cœlum migraturus ſis, atque cum Chriſto futurus, ignoras quid eligere debeas?* Et infrà: *Quis athleta cupiet amplius certare, cùm jam liceat coronari &c.* Idem homil. 32. in epiſt. ad Roman. dicit, nunc Pauli animum verſari in ſummo cœlo propè ipſum Regis ſolium, ubi Cherubin & Seraphin volitant. Lib. 5. de ſacerdotio, dicit eos, qui purè communicant corpori Dominico, in extrema hora ab Angelis ſtipatos rectà in cœlum abduci. Ex his patet Chryſoſtomi ſententia.

Quare ad id, quod objiciebatur ex homil. 39. in priorem ad Corinthios, dico, Chryſoſtomum non velle dicere, animam non frui bonis æternis ante reſurrectionem; ſed ſimpliciter non fruituram ullis bonis cœleſtibus, ſi caro non reſurgat; quia nimirum, cùm tam animus, quàm caro laboraverint, par eſt, ut utraque pars ſuam mercedem habeat. Quòd ſi una non habebit, inde colligitur, nec alteram habituram. Et econtrariò, ſi caro ſuo tempore reſurget, & coronabitur, colligitur nunc animam coram Deo vivere & coronari. Vide Theophylactum, qui in eundem locum Pauli ſcribens, Chryſoſtomi ſenſum clariùs proponit.

Ad alterum Chryſoſtomi locum dico, eum loqui de corona, ſeu gloria corporis, de qua etiam Paulus loquitur. Et idem reſpondemus ad loca objecta in contrarium Theodoreti, Theophylacti, Oecumenii in hunc locum; nam illi, ut Chryſoſtomi diſcipuli, ipſius commentarium imitati ſunt.

Undecimus. Cyrillus Hieroſolymæ Epiſcopus catech. 13. de latrone loquens: *Tu*, inquit, *de ligno introduceris in paradiſum.* Et ne putemus eum loqui de loco refrigerii in ſinu Abrahæ. *Nondum*, inquit, *Abraham fidelis ingreſſus eſt, & latro ingreditur &c.* Et ne putemus eum loqui de paradiſo terreſtri: *Ne timeas*, inquit, *ſerpentem, cecidit enim de cœlo, non te ejiciet.* Itaque clariſſimè Cyrillus aſſeruit, latronem primum omnium in Paradiſum ingreſſum.

Duodecimus. Cyrillus Alexandrinus lib. 11. in Joannem cap. 36. dicit, animas Sanctorum non verſari in terris poſt mortem corporis, nec deduci ad pœnas Gehennæ, ſed evolare in manus Dei Patris: Et ne putemus hoc intelligi de ſinu Abrahæ, vel loco

aliquo

aliquo extra cœlum, dicit, hoc iter à Chriſto primùm apertum, & paratum. Non ergo deſcendunt animæ Sanctorum ad locum, quò ibant ante Chriſti mortem: & addit, animas Sanctorum vitam perpetuam cum Chriſto habere.

Decimustertius. Epiphanius hæreſ. 78. in fine: *Sancti*, inquit, *ſunt in honore, quies ipſorum in gloria, profectio hinc in perfectione, ſors ipſorum in Beatitudine, in manſionibus ſanctis, tripudium cum Angelis, dictu in cœlo, gloria in honore incomparabili & perpetuo, bravia in Chriſto Jeſu Domino noſtro.*

Decimusquartus. Theodoretus lib. 8. ad Græcos, qui eſt de Martyribus: *Si cœlum*, inquit, *ſedes illorum eſt, qui piè vixerunt: hunc profectò finem ſui curſus & Martyres jam conſecuti ſunt, his enim magis pium eſſe nihil poteſt.* Et infrà: *Ideoque*, inquit, *majori ſorte meritò perfruuntur Martyres, qui nunc & à cunctis latè mortalibus honores ampliſſimos ferunt, & æternis ſunt inſigniti coronis.* Si ergo jam ſunt in cœlo, & æternis coronis inſigniti ſunt, quomodo non ſunt aſſecuti repromiſſionem (ut idem Theodoretus, nobis objectus ab adverſariis, dicit) niſi de repromiſſione reſurrectionis, & gloriæ corporalis ſermo ſit?

Decimusquintus. Euſebius lib. 4. hiſt. cap. 15. Polycarpum dicit per mortem immortalitatis præmia jam adeptum. At quæ eſt iſta immortalitas, quæ præmii loco datur animæ natura ſua immortali, niſi beatitudo? Item lib. 6. cap. 5. de Potamiœna: *Hoc modo*, inquit, *beata Virgo emigravit è terris ad cœlum.* Similia paſſim leges.

Decimusſextus. Damaſcenus in hiſtoria de Barlaam & Joſaphat in fine: *Vultui Domini*, inquit, *mitidè & nudè præſentatur, illiuſque gloria jam ante promiſſa ſibi corona exornatur.*

Decimuſeptimus. Theophilactus in cap. 23. Lucæ, *Dicendum eſt*, inquit, *idem eſſe paradiſum, & regnum cœlorum: non latro eſt in paradiſo, ac regno, alioqui non frueretur perfecta bonorum participatione*, &c. ubi prolixè confutat eorum ſententiam, qui volunt latronem fuiſſe ductum ad paradiſum, non autem ad regnum cœlorum. Quando ergo Theophylactus dicit in caput 16. Lucæ narrationem de divite & Lazaro eſſe parabolam, quia nondum facta eſt diviſio præmiorum, & pœnarum; loquitur de præmiis & pœnis quæ ad corpus pertinent; & ideò rectè vocat parabolicum ſermonem de oculis, & lingua divitis in inferno. Quando etiam dicit in cap. 11. ad Hebræos, Sanctos nihil cœleſtium promiſſionum accepiſſe, vult dicere, nihil illius gloriæ, & earum dotium, quæ corpori affert reſurrectio.

Decimusoctavus. Oecumenius in cap. 9. ad Hebræos dicit, Chriſtum non ſolùm in cœlum ingreſſum eſſe, ſed etiam ſecum duxiſſe genus humanum, ideſt, multos ſanctos Patres, qui ſine dubio ſi in cœlo cum Chriſto ſunt, ibi quoque cum ipſo beati ſunt, alioqui (ut ſuprà diximus) parum prodeſſet ſpiritibus cœlorum corporalium habitatio.

Habemus ergo, omnes Doctores Græcos pro nobis eſſe; ſoli enim remanent Arethas, & Euthymius ex iis, qui nobis objecti ſunt. Ex quibus Arethas, cùm dicit Sanctos ſperare futuram gloriam, poteſt commodè intelligi de gloria corporis. Euthymius autem non poteſt exponi, ſed non eſt hac in re uſque adeò magni faciendus; nam eſt omnium recentiſſimus. Scripſit enim circa annum 1180. quo tempore Græci Schiſmatici, & Hæretici manifeſtè eſſe cœperant.

Ad illam confirmationem, quam afferebamus ex Græcis, qui Deum videri poſſe negant à creatura, B. Auguſtinus reſpondet, auctores illos, cùm dicunt A Deum non poſſe videri, loqui de viſione corporali. Sic enim ipſe exponit verba B. Hieronymi in epiſtol. 111. dicit enim Hieronymum voluiſſe dicere, Angelos non videre Deum oculis corporeis, ſed tamen mente videre.

At hæc ſolutio non ſatisfacit propter tres cauſas. Primò, quia Hieronymus, & cum eo Chryſoſtomus, Theodoretus, & alii citati diſertè aſſerunt, Angelos eſſe ſpiritus, & non habere corpora aerea, vel ignea naturaliter unita, ut B. Auguſtinus opinatus eſt, & tamen negant ab Angelis Deum videri.

Secundò, quia Hieronymus reddens cauſam, cur Angeli non poſſint videre Deum, ait non enim poteſt creatura aſpicere creatorem ſuum, & eandem B cauſam reddere ſolet Chryſoſtomus. At hæc ratio tam valet in oculis corporis, quàm in oculis mentis, utrique enim ſunt oculi creati.

Tertiò, quia iſti Patres dicunt, nec Angelis, nec hominibus Deum eſſe viſibilem, ſed ſoli ipſi Deo. At Deus non videt ſe corporeis oculis, ſed mente. De mente igitur, non de corporeis oculis Patres loquuntur.

Vera ergo ſolutio eſt B. Thomæ 1. part. quæſt. 12. art. 1. hos Patres nomine viſionis intelligere comprehenſionem perfectam; quia enim quod oculis corporis videmus, perfectiſſimè comprehendimus, quod autem in hoc mundo intelligimus, non ita perfectè intelligimus, non enim habemus ſpecies proprias C ſubſtantiarum, & maximè ſeparatarum; Ideo vocabulum videndi non ſolent uſurpare pro qualibet cognitione, ſed ſolùm pro perfectiſſima illa, qua res comprehenditur, quo genere viſionis non poteſt Deum videre, niſi Deus. Præterea etiam error Anomeorum dicentium Deum poſſe comprehendi à creatura, illo tempore vigebat, & ideo Patres abhorrebant à vocabulo videndi, cùm de Dei contemplatione loquebantur, ne viderentur admittere comprehenſionem.

Dices, at Chryſoſtomus ait, Angelis Deum fuiſſe inviſibilem uſque ad incarnationem Chriſti tantùm, non igitur loquitur de comprehenſione, alioqui ſequeretur poſt incarnationem Deum poſſe comprehendi. Reſpondeo, Deum ante incarnationem nihil fuiſſe, niſi Deum, & ideo ſimpliciter incomprehenſibilem: at poſt incarnationem factus eſt homo, & in quantum homo comprehenſibilis eſt; & hoc vult Chryſoſtomus.

Dices Secundò, Theodoretus loco citato ait, Angelos non aliter videre Deum, quàm viderint olim Abraham, Moyſes, & Iſaias, & cæteri: at iſti non ſolùm non comprehenderunt, ſed nec verè viderunt Deum in ſe, ſed ſolùm in corpore aſſumpto ab Angelis, qui Deum referebant, vel in imaginaria revelatione.

Reſpondeo, Theodoretum non dicere, non aliter, ſed tantùm ſtatuere ſimilitudinem inter viſionem Angelorum, & Patriarcharum; quæ in hoc conſiſtit, quòd ſicut una eſt imperfecta, & non comprehenſiva, ita & altera, quamvis cum magno diſcrimine.

CAPUT V.

Idem probatur teſtimoniis Latinorum.

ADjungamus nunc Latinorum Patrum conſenſum, ut hæc fides, totius Eccleſiæ fides fuiſſe intelligatur. Primus, Cyprianus lib. de exhortatione martyrii cap. ult. *Quis*, inquit, *non omnibus viribus elaboret, ut cum Chriſto ſtatim gaudeat? ut poſt tormenta & ſupplicia terrena ad præmia divina perveniat?*

Et

Et infrà : *Clauduntur oculi in perſecutionibus terræ, ſed patet cœlum; minatur Antichriſtus, ſed Dominus Chriſtus tuetur; mors infertur, ſed immortalitas ſequitur; occiſo mundus eripitur, ſed reſtituto paradiſus exhibetur; vita temporalis extinguitur, ſed æterna reparatur. Quanta eſt dignitas, & quanta ſecuritas, exire hinc latum, exire inter preſſuras & anguſtias glorioſum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus, & aperire eoſdem ſtatim, ut Deus videatur, & Chriſtus? Tam velociter migrandi quanta felicitas, ut terris repentè ſubtraharis, ut in regnis cœleſtibus repararis?* Similia habet ſermone de mortalitate epiſt. 2. lib. 4. & alibi ſæpiùs.

Secundus, Hilarius in Pſal. 64. *Beati quidem*, inquit, *ſunt, qui jam à Deo ad habitandum in tabernaculis ejus electi ſunt: ſed feſtinare nos in conſortium hujus beatitudinis congruum eſt, operationibus id atque orationibus expetentes &c.* Et paulò ante dixerat illa tabernacula eſſe cœleſtes manſiones, quas in domo Patris ſui eſſe Chriſtus dixit. Item in Pſal. 60. dicit, Sanctos eſſe Reges, & perpetuò cum Deo habitare. Et in Pſal. 124. loquens de Apoſtolis aliiſque Sanctis: *Quomodo poſſumus*, inquit, *montes non eos ſignificatos eſſe intelligere, qui ſuper terrenam naturam glorioſi jam in Dei rebus exultant?* Quando ergo idem Hilarius in Pſal. 138. dicit legem eſſe humanæ neceſſitatis, ut animæ ad inferos deſcendant, intelligitur pro eo tempore, quo cœlum erat clauſum; Nam poſteaquam Chriſtus in cœlum aſcendens, aditum ad cœlum reſeravit, non eſt ampliùs neceſſarium ad inferos deſcendere.

Tertius, Ambroſius lib. 7. epiſtol. 59. ad Theſſal. *Acolius*, inquit, *ſuperiorum incola, poſſeſſor civitatis æternæ, illius Hieruſalem, quæ in cœlo eſt, vidit illic urbis ejus menſuram immenſam, purum aurum, lapidem pretioſum, lumen ſine ſole perpetuum, & hæc omnia jam dudum ſibi comperta, ſed nunc facie ad faciem.* Vide etiam lib. 10. epiſt. ult. & in cap. 1. epiſt. ad Philippenſes. Quod ergo Ambroſius ait lib. 2. de Cain cap. 2. animas adhuc ambiguo futuri judicii ſuſpendi, ad cognitionem temporis referendum eſt. Vult enim dicere, animas etiam beatas non ſcire, quando judicium ſit futurum. In libro autem de bono mortis cap. 10. loquitur de retributione mercedis, quæ tam animo quàm corpori publicè coram toto mundo danda eſt. Illa enim propriè dicitur corona, quæ datur victoribus publicè, & cum celebritate: ſed hinc non ſequitur, partem ejus præmii non eſſe datam antea per judicium particulare. Neque obſtat, quod videatur Ambroſius dicere omnes animas deſcendere ad inferos; non enim ipſe hoc dicit, ſed tantùm approbat, quòd Philoſophi veteres hoc dixerint, quia illo tempore verum erat.

Quartus eſt, Prudentius, qui in carmine de B. Agnete ſic eccinit:

O Virgo felix, à nova gloria,
Cœleſtis arcis nobilis incola.

Atque alia ejuſmodi paſſim Prudentius repetit. Quare cùm dicit alibi, animas beatas deduci ad ſinum Abrahæ, vel ad paradiſum, unde Adam ejectus fuit, loquitur figuratè, quia tam ſinus Abrahæ, quàm paradiſus terreſtris typi ſunt regni cœlorum, & patet ex ipſo loco Prudentii: nam animas dicit eſſe in ſinu Abrahæ, & ſimul in paradiſo, cùm tamen conſtet loca fuiſſe diverſa ſecundùm proprietatem, ſed diverſa non ſunt ſecundùm ſignificationem.

Quintus eſt, B. Paulinus, qui natali 3. de S. Felice ſic ait: *Corpore terris*

Occidit, & Chriſto ſuperis eſt natus in aſtris.
Cœleſtem nactus ſine ſanguine Martyr honorem.

Item: *Aſt illum ſuperi ſacra gloria luminis ambit,*
Florentem gemma belli pacisque corona.

Sextus, B. Hieronymus in epiſt. ad Marcellam de obitu Lææ: *Nunc*, inquit, *pro brevi labore æterna beatitudine fruitur, excipitur Angelorum choris, Chriſtum ſequitur, & dicit, quæcumque audivimus, vidimus in Civitate Domini virtutum.* Similia habet in Epitaphio Nepotiani, Paulæ, Blæſillæ, & aliorum.

Septimus, Auguſtinus lib. 12. in Geneſin cap. 34. primum dicit animas Sanctorum eſſe in paradiſo, ſive in tertio cœlo, quò raptus fuit Paulus: *Sive*, inquit, *in tertio cœlo, ſive ubicumque alibi quò poſt tertium cœlum eſt raptus Apoſtolus: ſi tamen non aliquid unum eſt diverſis nominibus appellatum, ubi ſunt animæ beatorum.* Deinde explicans quid ſit hoc tertium cœlum, ſic ait: *Tertium eſt cœlum quod mente conſpicitur ita ſecreta, & remota, & omnino abrepta à ſenſibus carnis, atque mundata, ut ea quæ in illo cœlo ſunt, & ipſam Dei ſubſtantiam, verbumque Deum per quod facta ſunt omnia, in charitate Spiritus ſancti, ineffabiliter valeat videre, & audire.* Idem Auguſtinus lib. 20. de Civitate Dei cap. 13. *Animæ victrices*, inquit, *glorioſorum Martyrum, omnibus doloribus ac laboribus ſuperatis, atque finitis, poſteaquam mortalia membra poſuerunt, cum Chriſto atque regnaverunt, & regnant, donec finiantur mille anni, ut poſtea receptis etiam corporibus jam immortalibus regnent.* Idem in Pſal. 116. in illud; Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt &c. *Ibi*, inquit, *omnes juſti, & ſancti, qui fruuntur verbo Dei ſine lectione, ſine literis; quod enim nobis per paginam ſcriptum eſt, per faciem Dei illi cernunt?* Idem lib. meditationum cap. 22. *Felix anima*, inquit, *quæ terreno reſoluta corpore, libera cœlum petit, ſecura eſt & tranquilla, non timet hoſtem, neque mortem; habet enim præſentem, cernitque indeſinenter pulcherrimum Dominum, cui ſe vivit, quem dilexit, & ad quem tandem lata, & glorioſa pervenit.* Et cap. 24. *Per ipſum te rogo, qui te elegit, qui te tales fecit, de cujus pulchritudine jam ſatiamini, de cujus immortalitate jam immortales facti eſtis, de cujus beatiſſima viſione ſemper gaudetis.* Denique S. Auguſtinus epiſt. 111. exiſtimat Paulum in illo ſuo raptu vidiſſe Dei eſſentiam; quantò ergo magis credendum, eum hoc ſentire de animabus beatorum?

Jam pro explicatione locorum contrariorum duo notanda ſunt. Primum eſt, Auguſtinum aliquando dubitaſſe, non quidem de ipſa viſione Dei, & beatitudine, ſed de loco, ubi ſint animæ beatorum, & tamen poſtea re diligenter conſiderata id aſſeruiſſe, quod nos aſſerimus: Nam in Pſal. 36. ait, animas ante diem judicii non eſſe in regno cœlorum, ſed in ſinu Abrahæ, quaſi hæc loca diſtincta ſint. In lib. 9. Confeſſionum, cap. 3. indicat ſe dubitare, cùm ait: *Nunc*, inquit, *vivit Nebridius in ſinu Abrahæ: quidquid illud eſt, quod illo ſignificatur ſinu: ibi Nebridius meus vivit, dulcis amicus meus, tuus autem Domine adoptivus ex liberto filius, ibi vivit: Nam quis alius tali anima locus? ibi vivit: unde me multa interrogabat homuncionem inexpertum: Jam non ponit aurem ad os meum, ſed ſpirituale os ad fontem tuum, & bibit quantum poteſt ſapientiam pro aviditate ſua, ſine fine felix &c.* Ecce hìc aſſerit viſionem, & fruitionem, & tamen ambigit de loco.

At lib. 2. quæſt. Evangelicarum cap. 38. (quos libros poſteriùs ſcripſit, ut ex Retractationum lib. 2. colligitur) ſic ait: *Sinus Abrahæ requies eſt beatorum pauperum, quorum eſt regnum cœlorum, in quo poſt hanc vitam recipiuntur.* Et infrà: *Sinus Abrahæ intelligitur ſecretum Patris, quo poſt paſſionem reſurgens aſſumptus eſt: quò eum portatum ab Angelis ideò dictum puto, quia ipſam receptionem, qua in ſecretum Patris abſceſſit, Angeli annunciaverunt diſcipulis intuentibus. Dicentes enim:*

enim: Quid statis intuentes in cælum? quid aliud dixerunt, nisi nullo modo posse oculos hominum usque in illud penetrare secretum, quò ibat Dominus, cùm in conspectu discipulorum ferretur in cælum. Jam cætera secundùm superiorem expositionem accipi possunt, quia secretum Patris bene intelligitur, ubi etiam ante resurrectionem justorum anima vivunt cum Deo. Quid clarius?

Rursum lib. 20. de Civ. Dei cap. 15. clarissimè dicit, Beatos non esse apud inferos, ubi priùs erat Lazarus; proinde correxit, quod dixerat in Ps. 36. sic autem ait: *Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret. Profectò deinceps boni fideles effuso illo pretio jam redempti prorsus inferos nesciunt.* Ex his etiam deducitur apud Augustinum abdita vel secreta receptacula non esse limbum Patrum in inferno, sed secretum Patris in cœlo, & sic explicata remanent tria loca, lib. Enchirid. cap. 108. & lib. 12. Civit. Dei cap. 9. & in Psal. 36.

Nota Secundò, Augustinum existimasse Sanctorum animas videre quidem Deum, sed non ita perfectè, ut videbunt post resurrectionem; propterea quod naturale desiderium recipiendi corpus non sinat animas toto conatu ferri in Deum & hoc esse discrimen inter Angelos & homines, quòd Angeli, cùm nihil amplius expectent, toti ferantur in Deum; animæ Sanctorum partim ad Deum, partim ad corpus respiciant. Id patet ex libro 12. de Genes. cap. 35. ubi posita quæstione: Quid opus sit animæ ad beatitudinem resumptione carnis? Respondet, quia non potest anima sine carne sic videre Deum, ut vident Angeli: & rationem reddens, ait: quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi: quo appetitu retardatur quodam modo, ne tota intentione pergat in illud summum bonum, quàm diu non subest corpus, cujus administratione appetitus ille conquiescat. Itaque non dicit Augustinus, animam à corpore separatam, non posse videre incommutabilem substantiam, sed non posse videre eo modo, idest, tam perfectè, ut Angeli vident, propter causam jam dictam. Pari ratione lib. 1. Retract. cap. 14. ubi meritò quæri dicit, num Sanctorum animæ sint adhuc in illa possessione beatitudinis, in qua sunt Angeli, explicat seipsum paulò infra, cùm ait: *Sed utrum ad contemplandam cordis oculis veritatem, sicut dictum est, facie ad faciem, nihil ex hoc minus habeant (quia videlicet carent corpore suo, quod naturaliter appetunt) non hic locus est disputando inquirere &c.* Non ergo dubitat, an animæ justorum sint in illa possessione, sed an sint ita, ut nihil eis desit.

Eodem modo respondendum est ad locum illum ex epist. 111. ad Fortunatianum: loquitur enim de perfectissima visione, quam non habebimus, nisi cùm æquales Angelis fuerimus, quod erit utique in resurrectione mortuorum. Nunc enim Sancti non sunt Angelis æquales, cùm Angeli toti sint vivi & immortales, Sancti autem partim vivi, partim mortui sint.

Est autem hic notandum, propter hæc loca B. Augustini, Scholasticos quærere; an gloria animæ major erit post resurrectionem, quàm antea, & quidem conveniunt omnes in duobus. Primò, gaudium animæ accidentale futurum majus tam extensivè, quia erit in anima, & in corpore; quàm intensivè, quia ipsa anima magis gaudebit, quando videbit suum corpus glorioſum, quàm nunc, cùm illud videt mortuum jacere,

Secundò, gaudium essentiale fore majus extensivè, quia nunc est in sola anima, postea autem redundabit in corpus, & efficiet ipsum corpus suo modo glorioſum. Non autem conveniunt de incremento essentialis gloriæ intensivè; nam Magister in 4. sentent. dist. 49. & B. Thomas ibidem quæst. 1. art. 4. D. Bonaventura ibidem art. 1. quæst. 1. Richardus ibidem art. 2. quæst. 7. & Marsilius ibidem quæst. 13. art. 3. dicunt gloriam essentialem fore tunc majorem etiam intensivè, & de hoc augmento intelligunt Augustinum.

Rationes præcipuæ sunt duæ. Prima, quia anima perfectius esse habet in corpore, quàm extra corpus, ergo & perfectius operabitur. Secunda, quia anima separata propter inclinationem ad corpus distrahitur, & impeditur, ne tota intentione feratur in Deum, ergo remoto hoc impedimento, intensius operabitur. At in contrarium D. Thomas prim. 2. quæst. 4. art. 5. & Cajetanus ibid. & Durandus in 4. dist. 49. quæst. 7. dicunt, gloriam essentialem non fore majorem intensivè, sed extensivè solùm; & de isto augmento extensivo exponunt Augustinum; & ratio eorum est, quia si gloria cresceret intensivè, vel id accideret ratione objecti, vel luminis, sive habitus gloriæ, vel potentiæ: non ratione objecti, vel habitus, quia ista non crescunt, nisi crescat gratia; gratia autem non crescit in die judicii, quia non est locus novis meritis post hanc vitam: non etiam ex parte potentiæ, quia cùm anima in videndo Deum, non pendeat à phantasmate, non pendet ullo modo à corpore, & proinde tam perfectè esse potest operatio ista videndi Deum, in anima separata, quàm in anima corpori adjuncta.

Ego dico duo; Primò, opinionem priorem esse magis ad mentem Augustini, necnon Haymonis in c. 6. Apocalypsis, & Bernardi, de quo infrà; nam Augustinus clarè dicit, animæ separatæ deesse aliquid ad videndum Deum perfectè, dum caret corpore. Dico Secundò, opinionem secundam esse simpliciter veriorem, & propterea B. Thomam rectè mutasse opinionem. Unde ad Primum pro prima opinione dico, animam non habere melius esse in corpore, quàm extra corpus, nisi extensivè, quia suum esse communicat corpori; nam alioqui in se esse animæ semper est idem; nec suscipit magis & minus.

Ad Secundum dico, inclinationem ad corpus, non impedire visionem, vel amorem Dei ullo modo, quia ordinatur ad amorem Dei, tamquam ad finem: sicut amor medicinæ non impedit amorem sanitatis; alioqui Angeli quando mittuntur ad exteriora, & de illis cogitare coguntur, distraherentur à visione Dei: & ipsa anima quando debebit occupari in administrando corpore, distraheretur etiam magis, quàm nunc in appetendo corpus. Adde, quòd videtur hoc definitum à Benedicto XII. nam in Extravaganti, Benedictus dicit continuari visionem Dei, quam habent animæ à morte corporis usque ad resurrectionem, & inde usque in æternum: ubi videtur dicere, eam non crescere, neque minui: & Joannes Villanus libr. 11. histor. cap. 19. dicit, Benedictum definivisse animarum gloriam non augendam post resurrectionem, nisi extensivè: ita enim testatur se audivisse à Theologis, qui interfuerunt, cùm illud à Pontifice definiretur. Hæc de Augustino.

Octavus Pater Latinus, sit Prosper, qui lib. 1. de vita contemplativa cap. 1. *Quia secundùm Scriptura*, inquit, *sacra sermonem, tota humana vita tentatio est super terram, tunc est tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc est finienda pugna, quando post hanc vitam pugnæ succedet secura victoria, ut omnes milites Christi, qui usque in finem vitæ præsentis divinitus adjuti*

sunt

ſuis hoſtibus infatigabiliter reſiterunt, laborioſa jam peregrinatione tranſacta regnent felices in patria; cujus hoc erit totum præmium, ut vitæ contemplativæ ſemel compos effecta inexplebiliter auctorem beatitudinis ſuæ conſpiciat, de illo gaudeat, de illo quod ſperavit obtineat, & in eo, ad quod ſanctè vivendo pervenerit, ſine fine permaneat.

Nonus, Maximus Taurinenſis, Homilia in Euſebium Vercellenſem. *Dignè*, inquit, *in memoria vertitur hominum, qui ad gaudium tranſit Angelorum.* Et hom. de S. Agnete: *Ille nobis*, inquit, *tribuat indulgentiam peccatorum, qui tibi tuorum omnium laborum tradidit palmam.*

Decimus, Leo I. in ſerm. de S. Laurentio: *Nihil*, inquit, *abſtines, nihil proficis ſæva crudelitas, ſubtrahitur tormentis tuis materia mortalis, & Laurentio in cœlos abeunte, tu deficis flammis tuis.*

Undecimus, Fulgentius ſerm. de S. Stephano: *Hodie*, inquit, *miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migravit ad cœlum, idem ad cœli palatium perennitur regnaturus aſcendit.* Item: *Hodie Stephanus ſtola eſt immortalitatis indutus.*

Duodecimus, Primaſius in cap. 9. Hebr. *Cœleſte regnum inacceſſibile erat mortalibus, quoadùſque veniret Chriſtus, qui expleta paſſione aperiret nobis januam patriæ cœleſtis, reſerato velo, ideſt, cœlo.*

Decimustertius, Gregorius Papa in Pſalm. 4. pœnitent. *Beatitudo & animabus Sanctorum ante reſurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominus poſt judicium conferetur.* Et lib. 4. Dialog. cap. 25. ex profeſſo id probat.

Decimusquartus, Beda in cap. 6. Apocal. *Singulas*, inquit, *modò ſtolas habent anima de ſua beata immortalitate gaudentes; reſurgentibus autem corporibus juxta Iſaiam, in terra ſua duplicia poſſidebunt.*

Decimusquintus, Haymo in eundem locum: *Prima*, inquit, *ſtola eſt merces Baptiſmi, præmium martyrii, merces æternorum, gaudium cœleſtis beatitudinis &c.*

Decimusſextus, Anſelmus in 2. Corinth. 5. *Prædicatores*, inquit, *Eccleſiæ, poſtquam de corporibus exeunt, nequaquam per morarum ſpatia, ſicut antiqui Patres, cœleſtis patriæ perceptione differuntur, ſed mox ut à carnis caligatione exeunt, in cœleſti ſede requieſcunt.*

Decimusſeptimus, Sulpitius in epiſt. ad Aurelium Diaconum, de obitu B. Martini: *Quamquam ſciam*, inquit, *virum illum non eſſe lugendum, cui poſt devictum, triumphatumque ſæculum nunc demum reddita eſt corona juſtitiæ.*

Decimusoctavus, Bernardus in epiſtola ad fratres de Hibernia, quæ habetur poſt ſermones de feſto omnium Sanctorum, & ſermonem de S. Malachia: *Abſit*, inquit, *ut tua nunc, ô anima ſancta*, (Malachiam defunctum alloquitur) *minus efficax æſtimetur oratio, quando præſenti viriditus ſupplicare eſt majeſtati, nec jam in fide ambulas, ſed in ſpecie regnas. Abſit ut immemora, nedum exinanita tua illa tam operoſa charitas reputetur, cùm ad fontem ipſum charitatis æterna procumbis pleno hauriens ore, cujus & ipſa priùs ſtillicidia ſitiebas.* Quid clarius? dicit Malachiam non ambulare in fide, at fides non evacuatur, niſi per viſionem Trinitatis: dicit eum ſic frui fonte charitatis, ideſt, Deo, quomodo fruitur aquis, qui procumbit ad fontem, & pleno haurit ore. Idem in ſermone de S. Malachia, qui habetur ad finem vitæ ejuſdem Malachiæ: *Pari*, inquit, *cum Angelis gloria, & felicitate lætatur. Atqui Angeli ſemper vident faciem Patris, qui in cœlis eſt*, Matth. 18.

Idem in epiſt. 266. ad Sugerium Abbatem, qui agebat animam: *Quid tibi*, inquit, *& terrenis exuvis, qui ad cœlum iturus ſtola gloriæ mox indui habes?*

A Et infrà: *Te expectat pax illa, quæ exuperat omnem ſenſum, te expectant juſti, donec retribuatur tibi, te expectat gaudium Domini tui.* Ipſe verò idem ſermone quarto de feſto omnium Sanctorum dicit, pacem, quæ exuperat omnem ſenſum, conſiſtere in viſione Dei, ut eſt in ſeipſo.

Præterea in ſermone de obitu Umberti: *Ecce*, inquit, *coram te eſt, pater dulciſſime* (Umberte) *fons ille puritatis, quem tanto ardore animi ſitiebas: ecce immerſus es in illum divinæ pietatis abyſſum, cujus memoriam abundantiæ ſuavitatis tam devotè eructare ſolebas.* Item ſermone quinto de feſto omnium Sanctorum, tractans illud: *Convertimini ad me in jejunio, fletu, & planctu*; Quærit, cur Deus in jejunio
B & fletu inveniatur potiùs, quàm in gaudio & exultatione; & reſpondet interrogando: *An verò juſtus eum in lætitia & exultatione: qui verò nondum juſtus eſt, nonniſi in jejunio, & fletu reperiet? Ita planè, ſed juſtus, qui jam conſpectum meruerit, non qui adhuc vivat ex fide &c.* Ubi admittit, aliquos jam Sanctos non vivere ex fide, ſed conſpectu Dei frui. Vide etiam quæ ſcribit in ſecundo ſermone de S. Victore.

Ad loca igitur in contrarium dico, Bernardum Auguſtini eſſe diſcipulum, & cùm dicit, Sanctos per reſurrectionem viſuros Deum, & non antea, non loqui de ſimplici viſione, ſed de illa perfecta, quam habebit anima, quando toto impetu feretur in
C Deum. Et hoc patet ex ſermone tertio de feſto omnium Sanctorum. Nam poſteaquam dixerat, animas ſanctas in hac vita eſſe in tabernaculis, poſt hanc vitam uſque ad reſurrectionem futuras in atriis, poſt reſurrectionem futuras in domo Dei, ideſt, in beatitudine, pergit explicans, & dicit: *Acceperunt jam ſingulas, ſed non veſtientur duplicibus, donec veſtiamur & nos. Stola enim prima ipſa eſt felicitas, & requies animarum: ſecunda verò immortalitas, & gloria corporum &c.*

Vides hìc in reſurrectione nihil addi animabus per ſe niſi gloriam corporis, & proinde gloriam animæ, quæ eſt viſio Dei, datam eſſe ante reſurrectionem. Dixi autem per ſe, quia ſecundùm Bernardum, addetur etiam gloria animæ, ſed non per ſe. Conſequetur enim perfectior viſio ex eo, quòd anima nihil ampliùs deſiderans tota feretur in Deum. Id quod explicat Bernardus in ſequentibus verbis: *Animæ ſanctæ*, inquit, *quas propria Deus inſignivit imagine, te* (caro) *deſiderant: ipſarum ſine te compleri lætitia, perfici gloria, conſummari beatitudo non poteſt. Adeò ſiquidem viget in eis deſiderium hoc naturale, ut necdum tota earum affectio liberè pergat in Deum, ſed contrahatur quodammodo, & rugam faciat, dum inclinantur deſiderio tui.* His adde S. Thomam opuſculo contra Græcos & Scholaſticos, ad finem 4. ſent. diſtinct. 49.

Habemus igitur ſententiam Eccleſiæ, fuiſſe ſententiam omnium Patrum Latinorum, excepto Tertulliano, Lactantio, & Victorino, ex quibus Tertullianus hæreſiarcha fuit, Lactantius in plurimos errores lapſus eſt, præſertim circa futurum ſæculum, cùm eſſet magis librorum Ciceronis, quàm Scripturarum ſanctarum peritus. Victorinus Martyr quidem fuit, ſed B. Hieronymo teſte in epiſtola ad Magnum, ei eruditio defuit, licèt eruditionis voluntas non defuerit.

CA-

CAPUT VI.

Idem confirmatur rationibus, quæ tamen in Scripturis fundamentum habeant.

ADdamus poſtremò argumenta ex ipſa ratione petita. Prima ratio ſumi poteſt ex ſuppliciis damnatorum. Siquidem Deus non eſt promtior ad puniendum, quàm ad remunerandum: Quare cùm impii jam nunc in tormentis ſint, æquum certè videtur, ut etiam juſti præmia ſua percipiant. Eſſe autem nunc impios in tormentis, Evangelium teſtatur; nam Luc. 16. legimus: *Dives autem cùm in tormentis eſſet &c.* Reſpondent Græci, illam eſſe parabolam, & continere futurorum narrationem; ſed ad majorem efficaciam narrari futura tamquam præſentia.

Contra; Primò, non videtur eſſe parabola, ſed hiſtoria, tum quia in ea ponuntur nomina propria Lazari & Abrahæ, tum etiam, quia Eccleſia colit Lazarum illum, ut verè ſanctum hominem: tum denique, quia hiſtoriam eſſe dicunt Ambroſius in cap. 16. Lucæ, Hieronymus lib. 2. in Jovinianum, Auguſtinus de cura pro mortuis, cap. 14. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 29.

Secundò, etiamſi parabola eſſet, non poteſt ſignificare res futuras poſt diem judicii, ſed rem præteritam, vel præſentem. Nam dives ait: *Rogo te pater Abraham, ut mittas Lazarum ad fratres meos &c.* Et Abraham reſpondet: *Habent Moyſen, & Prophetas, audiant illos.* At poſt diem judicii non erunt homines in hoc mundo, nec poterunt Moſem & Prophetas audire; igitur ſi narratio illa parabolica ſit, oſtendit tamen jam nunc animas eſſe in pœnis; alioqui nec vera, nec veriſimilis eſſet.

Secunda ratio, tota Eccleſia invocat Sanctos poſt Chriſti adventum, & omnes Patres Græci & Latini docent, Sanctos eſſe invocandos: cùm tamen ante Chriſti adventum non legatur id fieri ſolitum eſſe. At ſi Sancti eſſent etiam nunc ſub terra in ſinu Abrahæ, non differentem ſtatum à ſtatu Sanctorum Teſtamenti veteris haberent.

Tertia ratio, ut Baſilius notat initio orationis in ſanctum Barlaam, ante Chriſti adventum Sanctorum mors deflebatur; at poſt Chriſti adventum ſumma cum lætitia celebramus dies mortis Sanctorum. Quare hoc? niſi quia tunc mori miſeria erat, nunc eſt fœlicitatis initium. Et confirmatur; nam diem mortis nunc vocamus diem natalem, quia videlicet Sancti morientes in terris, naſcuntur in cœlo.

Quarta ratio ex viſionibus eorum, qui viderunt animas aliquas in tormentis Gehennæ, alias in Purgatorio, alias in paradiſo. Vide Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 37. & Bedam lib. 5. hiſtor. cap. 13.

Quinta ratio, Sancti habent nunc meritum vitæ æternæ, vel ſi non habent, numquam habebunt, quia poſt finem vitæ non eſt locus novis meritis, & nullum eſt impedimentum, quo minus vitam æternam nunc habere poſſint, cùm cœlum antea clauſum nunc pateat; igitur fatendum eſt, eos jam nunc præmium ſuum accepiſſe.

Sexta ratio, Deus Levit. 19. ſcribi juſſit: *Non morabitur apud te opus mercenarii tui uſque mane*: ergo ne Deus contrarius ſibiipſe videatur, non retinebit mercedem Sanctorum uſque ad mundi conſummationem.

Septima, Proverb. 3. *Spes quæ differtur, affligit animam*; at non convenit, ut ii affligantur, qui nullum habent peccatum.

Ex his ſolvuntur argumenta oppoſita. Ad primum dico, diem judicii generalis futurum, & tunc reddendum unicuique ſecundùm opera ſua: ſed tamen ante illud judicium præceſſiſſe aliud particulare, in quo etiam redditum eſt unicuique ſecundùm opera ejus. Neque iſta inter ſe pugnant, nam in priore judicio redduntur præmia privatim, in poſteriore publicè, & manifeſtè; quemadmodum dies judicii generalis dicitur dies Domini, non quòd alii dies non ſint Domini, ſed quia ille erit manifeſtè dies Domini, atque adeo manifeſtè, ut nemo Epicuræus, vel Atheus ſit, qui tunc non ſit confeſſurus, eum eſſe diem Domini. Et quomodo apud mercatores certus quidam dies vocatur dies ſolutionis, non quòd aliis diebus non ſolvantur debita, ſed quia ille dies ad hoc tantùm conſtitutus eſt, ut fiant ſolutiones: ſic etiam quædam dies dicitur dies judicii & retributionis, non quòd aliis diebus Deus non judicet, & retribuat, ſed quia illa dies ad hoc tantùm conſtituta eſt, ut fiat judicium & retributio.

Dices, At videtur fruſtrà futurum judicium, ſi jam ſunt reddita præmia; quid enim refert, ſive palam, ſive clam reddita ſint?

Reſpondeo, non erit fruſtrà. Sunt enim quinque cauſæ, ob quas fiet judicium generale, etiamſi præceſſerit judicium particulare. Prima eſt, ut oſtendatur Dei juſtitia, & miſericordia. Omnia enim Deus facit propter gloriam ſuam demonſtrandam, ſed tamen nunc non ita apertè oſtendit, quin inveniantur, qui Deum injuſtitiæ accuſent, vel nullam habere eum providentiam credant, cùm videant bonos affligi, malos gaudere; ideò Deus elegit ſibi unum diem, in quo coram toto mundo oſtendat ſummam ſuam juſtitiam in impios, & ſummam miſericordiam in pios, & ſimul oſtendat ſe cum ſumma miſericordia erga juſtos, nulla uti crudelitate, vel injuſtitia in impios: & cum ſumma ſeveritate erga impios nulla uti acceptione perſonarum, vel iniqua liberalitate erga pios.

Secunda cauſa eſt, ut clarificetur filius hominis; pertinent enim ad gloriam Chriſti, ut qui in primo adventu, tamquam reus injuſtè judicatus eſt, iterum appareat glorioſus, & judex, & impleatur illud Iſaiæ 45. *Vivo ego, quia mihi curvabitur omne genu*, quod Paulus Rom. 14. de Chriſto judicaturo exponit.

Tertia eſt, ad laudem bonorum, ignominiam verò malorum. Vult enim Deus, ut Sancti, qui in certaminibus ſuis ſpectaculum facti ſunt mundo, Angelis, & hominibus: ſic etiam coram toto mundo, omnibus Angelis, & hominibus victores pronuncientur. Ideò Paulus, ubicumque de judicio loquitur, iſtam cauſam afferre ſolet, ut Roman. 2. 1. Cor. 4. & alibi.

Quarta eſt, ut totus homo judicetur, & præmium ſuum recipiat; nunc enim ſolùm animæ judicantur, & partem præmii accipiunt.

Quinta, quia nondum ſunt finita opera bona & mala defunctorum. Adhuc enim Lutherus malè agit corrumpendo libris ſuis mentes hominum: & B. Paulus adhuc bene operatur exemplo & ſcriptis, id quod eleganter deducit Baſilius in libro de virginitate, ante medium, ex illis verbis 1. Timoth. 5. *Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad judicium: quoſdam verò ſubſequuntur.* Quia igitur tunc finientur opera mala & bona, quando finietur mundus, ideò tunc ultima ferretur ſententia.

Ad ſecundum dico, nullam eſſe injuſtitiam, quod animus ſine corpore beatificetur; nam animus & corpus non ſunt duo ſuppoſita, quales ſunt duo ſodales, ita ut uni fiat injuria, ſi prius altero remunere-

tur; ſed ſunt unum ſuppoſitum tantùm ex duabus partibus compoſitum : hoc autem unum ſuppoſitum mavult ſecundùm alteram partem interim beari, quàm ſecundùm neutram, & proinde nulla ei fit injuria; volenti enim non fit injuria, ſed invito. Dico ſecundò, etiamſi animus & corpus duo ſuppoſita eſſent, tamen adhuc nulla fieret injuria corpori, dum ſolus animus beatur; nam ad opera bona & mala, anima concurrit principaliter, corpus ſolùm inſtrumentaliter, immò ad ipſam eſſentiam meriti & demeriti, non concurrit niſi ſola anima. Conſiſtit enim meritum & demeritum in electione voluntatis, quæ electio à ſola anima procedit, & in ſola anima ſedem habet. Dico tertiò, etiamſi animus & corpus æquè principaliter concurrerent ad opera bona & mala; tamen adhuc non eſſet injuſtum coronari animam ante diem judicii, & non corpus, quia anima ſeparata capax eſt gloriæ, & coronæ, corpus autem ſeparatum non eſt capax.

Ad tertium dico duo. Primò, Chriſti animam ante reſurrectionem corporis ſui non aſcendiſſe quidem ad cœlum corporeum, tamen fuiſſe in paradiſo cœleſti formaliter, ideſt, fuiſſe beatam & glorioſam; quòd ſi hoc tribuere vellent adverſarii animabus Sanctorum, non eſſemus multum ſolliciti de cœlo iſto corporeo. Dico ſecundò, Chriſtum moriendo, quieſcendo, reſurgendo, & aſcendendo in cœlum fuiſſe exemplar noſtrum quantum ad corpus; nos enim primò morimur, ſecundò quieſcimus in ſepulchro, tertiò reſurgemus, ultimò aſcendemus in cœlum corporaliter, ſicut Chriſtus fecit. Quòd autem Chriſti anima deſcenderit ad inferos, priuſquam aſcenderet in cœlum, non pertinet ad exemplar; non enim Chriſtus ad inferos deſcendit, ut nobis viam ad inferos demonſtraret, vel ut ibi pararet nobis locum, ſed ut animas, quæ ibi erant, educeret, ac infernum deſtrueret, ne animæ Sanctorum denceps eò deducerentur.

Ad quartam rationem, quæ ſumebatur ex pœna dæmonum, reſpondeo, dæmones multos nondum eſſe demerſos in abyſſum, ſed in aere hoc noſtro caliginoſo verſari ad exercitationem hominum : unde Apoſtolus ad Epheſ. 2. eos vocat principes aeris hujus. Nihilominus tamen omnes dæmones jam nunc puniri, tam pœna damni, quàm pœna ſenſus; non enim ſunt hominibus meliores, & tamen hominum impiorum ſpiritus jam demonſtravimus luere pœnas Gehennæ, ac propterea, cùm ſanctos Angelos, qui in veritate ſtetérunt, ex Evangelio conſtet ſempiternè videre faciem Dei, cur non etiam conſequens ſit, ut Angeli rebelles judicium Dei ſuſtineant? Quare rectè Beda in commentario c. 3. epiſt. S. Jacobi ſcribit, quocumque dæmones volitent, eos ubique ſuam Gehennam circumferre. Et S. Auguſtinus lib. de corrept. & gratia, cap. 10. ac S. Proſper lib. 1. de vita contemplativa, dæmones jam judicatos ac miſeros effectos docent.

Sunt tamen plura Sanctorum teſtimonia, quæ videntur aſſerere dæmones non eſſe torquendos pœna Gehennæ ante diem judicii. Juſtinus in Apolog. 1. & 2. ſæpius repetit, dæmones igni ſempiterno tradendos, nondum tamen traditos. Irenæus lib. 5. ultra medium, dicit Diabolum ante Chriſti adventum numquam blaſphemaſſe Deum, quòd ignoraret adhuc ſuam damnationem, ſed à Chriſto & Apoſtolis tandem didiciſſe, ignem æternum ſibi eſſe paratum : quam ſententiam idem Irenæus à Juſtino ſe accepiſſe ſignificat. Eandem tamquam Juſtini ſequitur Oecumenius in cap. ultimum primæ Petri. Epiphanius in hæreſi Sethianorum affirmat, dæmones non modò damnationem ſuam ignoraſſe, ſed etiam ſalutem per Chriſti adventum ſperaſſe; ſed cùm viderent, nihil à Chriſto pro dæmonibus fieri, tum demum de ſalute deſperaſſe, & per hæreticos Deum blaſphemare cœpiſſe.

S. Antonius apud Athanaſium in vita ejuſdem Antonii : *Non ignorat*, inquit, *dæmon futura tormenta, & aſſiduitis Gehennæ novit incendia*. Simulem ſententiam de futuris tormentis dæmonum habent etiam infrà ſcripti patres; Ambroſius in comment. cap. 8. Lucæ, Hieronymus, & Chryſoſtomus in cap. 8. Matth. Auguſtinus lib. 8. civitate Dei, c. 23. & lib. 1. de nup. & concup. cap. 23. Gregorius lib. 4. moralium, cap. 10. & lib. 4. Dialog. cap. 29. Theodoretus in epitome divinorum decretorum, cap. de dæmonibus, & Bernardus in ſerm. de S. Malachia. Sed Juſtini, Irenæi, Epiphanii, atque Oecumenii ſententiam non video, quo pacto ab errore poſſimus defendere. Cæteri autem Patres duo quædam affirmant, quæ veriſſima ſunt, dæmones in die judicii ex hoc aere in abyſſum præcipitandos, & eos adhuc exſpectare futura tormenta.

Cæterùm non oportet inde colligere, eos hoc tempore non torqueri; nam etſi verè torqueantur, & ſecum Gehennam portent, ut ait Beda, tamen pœnarum ſuam plenitudinem in die judicii habebunt, quando inferorum carceribus concludentur; quod pœnarum complementum adeò timent, ut in exorciſmis nulla re magis torqueri videantur, quàm comminatione futuri judicii; quæ etiam cauſa eſt cur exorciſmi ferè concludi ſoleant : *Per eum qui venturus eſt judicare vivos & mortuos, & ſæculum per ignem*.

Cur autem adeò trepident illam detruſionem in abyſſum, hæ cauſæ eſſe videntur. Prima, quia non poterunt amplius hominibus nocere. Secunda, quia non amplius extorquebunt ab illo cultum Deo debitum, ut modò faciunt, dum ab Ethnicis & Necromanticis adorantur. Tertia, quia tunc patebunt eorum fraudes, & debilitas, cùm omnes intelligent, eos à viris, fœminis, pueris, ſuperatos. Quarta, quia non ſolùm à Deo, ſed etiam ab hominibus judicabuntur; nam etiam Angelos judicabimus, teſte Paulo, 1. Corinth. 6.

CAPUT VII.

Sanctos rectè ab Eccleſia canonizari.

SEquitur nunc altera quæſtio, quæ eſt de Canonizatione, quæ quatuor capitibus continetur. Primùm enim explicandum eſt, an ſint Sancti canonizandi. Deinde, cujus ſit officium eos canonizare. Tum, ſitne infallibile judicium ejus qui Sanctos canonizat. Poſtremò, an liceat Sanctos nondum canonizatos colere.

Sed antequam ad iſta capita veniamus, explicandum eſt breviter, quid ſit canonizatio. Igitur canonizatio nihil eſt aliud, quàm publicum Eccleſiæ teſtimonium de vera ſanctitate, & gloria alicujus hominis jam defuncti : & ſimul eſt judicium ac ſententia, qua decernuntur ei honores illi, qui debentur iis, qui cum Deo feliciter regnant. Qui quidem honores (ut in ſequentibus diſputationibus demonſtratur) ſeptem eſſe ſolent.

Primùm enim qui canonizantur, inſcribuntur in Catalogo Sanctorum, ideſt, ſtatuitur, ac jubetur, ut ab omnibus publicè habeantur, & dicantur Sancti. Secundò, invocantur in publicis Eccleſiæ precibus. Tertiò, templa & aræ in eorum memoriam dicantur Deo. Quartò, ſacrificia tam Euchariſtiæ, quàm laudum, & precum, quod vulgo officium, ſive

sive horæ canonicæ nuncupatur, in honorem eorum Deo publicè offeruntur. Quintò, dies festi in eorum memoriam celebrantur. Sextò, pinguntur eorum imagines, addito certo quodam lumine in signum gloriæ, quam habent in cœlis. Septimò, eorum reliquiæ pretiosis thecis includuntur, & publicè honorantur.

His ergo præmissis, utile esse Sanctos canonizari, his argumentis demonstrari potest. Primò, quia Deus ipse voluit à sanctis Scriptoribus annotari in particulari gloriosam vitam, & mortem eorum, qui tempore ipsorum floruerunt, ut patet de Ecclesiastico, qui cap. 44. & sequentibus canonizavit plurimos Sanctos, ut Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Moysem, Aaronem, Phinees, Josue, Caleb, Samuelem, Davidem, Eliam, Elisæum, &c. Item in Testamento novo S. Lucas in Actis canonizavit S. Stephanum, & Jacobum majorem, necnon Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, & alios: igitur credibile est, eodem modo Deum velle, ut deinceps fiat.

Secundò, tenemur Sanctos honorare, & laudare, tum quia Scriptura hoc jubet, Eccles. 44. *Sapientiam ipsorum*, inquit, *narrent populi, & laudem eorum nuncient Ecclesiæ*: tum quia virtus ipsorum hoc mereatur. Est enim quasi naturale præmium virtutis honor; tum denique quia id nobis utile est ad plurima beneficia eorum intercessione promerenda: At nisi sciamus, qui sint veri Sancti, & qui non, non possumus eos colere, ut oportet.

Tertiò, probatur ex ratione imitationis. Sancti enim sunt exempla quædam virtutum, & norma rectæ vitæ, & quasi lucernæ quædam à Deo accensæ, ut omnibus aliis præluceant. Unde Paulus ad Hebræos 13. *Mementote*, inquit, *præpositorum vestrorum, qui locuti sunt vobis verbum, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem*. At non possumus accendi ad imitationem, nisi in particulari sciamus, qui sint imitandi, & quid illi egerint, aut passi sint. Et lucerna in candelabro poni debet, id quod fit per canonizationem.

Quartò, ex conjunctione, quam cum illis habemus. Siquidem sumus membra unius corporis, & membra invicem compatiuntur, & congaudent; oportet ergo eos nobis compati, & pro nobis sollicitos esse, quod sine dubio faciunt, etiam in particulari, ut infrà docebimus, & è contrario nos illis congaudere, & pro illorum gloria Deo gratias agere, quæ sine particulari notitia fieri non possunt.

Quintò, ex incommodis; nam nisi judicio Ecclesiæ certi Sancti proponerentur colendi facilè fieri posset, ut populus sæpè erraret, & damnatos pro beatis coleret: ut accidit tempore sancti Martini. Scribit enim Sulpitius, quòd cùm populus quidam coleret nescio quem hominem mortuum, pro Martyre, & B. Martino suspecta esset illa religio, quòd nihil certi à majoribus de Sancto illo accepisset, tandem oranti Martino apparuit anima ejus, qui ibi colebatur, & confessa est, se animam damnatam esse latronis cujusdam, qui pro suis sceleribus extremi supplicii pœnas luerat. Idem accidit tempore Alexandri III. ut patet ex cap. Audivimus, extra de reliquiis, & Sanctorum veneratione, ubi reprehendit quosdam, qui hominem in ebrietate occisum pro Martyre venerabantur.

CAPUT VIII.

Cujus sit Sanctos canonizare.

DE secundo, ad quem videlicet pertineat auctoritas Sanctos canonizandi, notandum est, duobus modis posse aliquem canonizari. Uno modo particulariter, ita ut solùm in una provincia, aut diœcesi habeatur Sanctus, & colatur pro Sancto. Alio modo generaliter, ita ut in tota Ecclesia habeatur pro Sancto, nec ulli liceat de ejus sanctitate dubitare.

Primo modo canonizare poterat quilibet Episcopus, ut docet Thomas Waldensis, libro de Sacramentalibus, tit. 14. cap. 122. & patet tum ex Cypriano lib. 3. epist. 6. ubi jubet ad se scribi, cùm aliquis Martyr de hac vita exit, ut statim possit ejus memoriam sacrificiis celebrare, & singulis annis postea diem ejus natalem colere; tum etiam ex multis Sanctis, quos ita colunt quædam provinciæ, ut tamen ignoti sint penitus aliis provinciis. Unde in Concilio Florentino, sess. 7. dicunt Latini, Simonem Metaphrastem in Ecclesiis Græcorum pro Sancto coli, cujus apud Latinos nulla unquam memoria exstitit. Tamen hoc, quod olim licuit, modò non licet. Siquidem Alexander III. & postea Innocentius III. videntes abusus, qui oriebantur circa Sanctorum cultum, prohibuerunt, ne deinceps aliquis pro Sancto coli inciperet, sine Romani Pontificis approbatione, ut patet cap. 1. & 2. de reliquiis, & Sanctorum veneratione.

Secundo modo canonizare, ideſt, ita ut in tota Ecclesia Sancti habeantur, communis sententia est, pertinere ad summum Pontificem: nam id habetur cap. Audivimus, & cap. Cùm ex eo, de reliquiis, & veneratione Sanctorum, & cap. Venerabili, de testibus & attestationibus; & patet etiam ratione; nam ad eum spectat proponere toti Ecclesiæ quid sit credendum, & quid agendum in iis, quæ sunt religionis, qui toti Ecclesiæ præest. Item ex contrario, declarare, qui sint hæretici, ita ut à tota Ecclesia pro talibus habeantur, est summi Pontificis, ut antè ostendimus, ergo declarare qui sint Sancti, & colendi, ejusdem erit summi Pontificis.

Dices, plurimi Sancti sunt, qui in tota Ecclesia coluntur, quos non canonizavit summus Pontifex. Primus enim Pontifex (ni fortè fallor) qui Sanctos legatur canonizasse, videtur fuisse Leo Papa III. de quo sic scribit sanctus Ludgerus in epistola de miraculis sancti Suiberti, cap. 9. in 2. tomo Surii: *Tandem devota instantia Caroli* (Magni) *& Hildebaldi Archipræsulis Colonienſis, venit à Colonia idem Papa Werdam, & ibi post alias solemnitates sanctum Suibertum solemniter Catalogo Sanctorum Confessorum adscripsit pridie Nonas Septembris*. Hanc primam legi solemnem canonizationem, ante quam fortasse fuerunt etiam aliæ, sed non mihi constat: Postea autem Innocentius II. canonizavit sanctum Hugonem Episcopum Gratianopolis, ut patet ex epistola ejusdem Pontificis ad Priorem Carthusiæ datam, apud Surium, tom. 2. Inde verò Alexander III. B. Bernardum in Sanctos retulit, ut habetur ad finem librorum de vita ejusdem Bernardi: A quo tempore omnes alii, qui Sancti sunt habiti, ut Thomas Cantuariensis, Dominicus, Franciscus, & alii, à Pontificibus in numerum Sanctorum relati sunt. Quid ergo dicemus de tot Sanctis, qui ante ea tempora colebantur in Ecclesia?

Reſpondeo, Sanctos veteres cœpiſſe coli in Eccleſia univerſali, non tam lege aliqua, quàm conſuetudine. Sed ſicut conſuetudines aliæ vim habent legis ex tacito conſenſu Principis, & ſine eo nullam vim habent, ut patet ex B. Thoma, 1. 2. quæſt. 97. art. 3. ita Sancti alicujus cultus, ex conſuetudine Eccleſiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita vel expreſſa ſummi Pontificis.

CAPUT IX.

Credendum eſſe, Pontificem non errare in Sanctorum canonizatione.

DE tertio duæ ſunt ſententiæ. Prior eſt hæreticorum, poſſe Pontificem errare in Sanctorum canonizatione. Ita Joannes Wiclef, ut refert Thomas Waldenſis tom. 3. de Sacramentalibus, c. 122. ubi dicit, non minus in hac re poſſe Papam errare, quàm Presbyterum Joannem Regem Æthiopiæ, vel Turcam, aut Sultanum. Idem ſentire Lutheranos, & Calviniſtas certum eſt, cùm in aliis ſimilibus rebus nullam ferè Pontifici tribuant auctoritatem.

Altera eſt Catholicorum, aſſerentium, certum eſſe Eccleſiam non errare in Sanctorum canonizatione, ita ut ſine ulla dubitatione ſancti ab Eccleſia canonizati venerandi ſint. Probatur hæc. Primò, quia ſi liceret dubitare, an Sanctus canonizatus ſit ſanctus, liceret etiam dubitare, an ſit colendus: at hoc eſt falſum. Siquidem S. Auguſtinus in epiſt. 118. dicit, inſolentiſſimæ inſaniæ eſſe diſputare, an ſit faciendum, quod tota Eccleſia facit. Item ex Bernardo in epiſt. 174. ad Canonicos Lugdunenſes, ubi loquens de colendis feſtis in honorem Sanctorum, dicit: *Ego quæ accepi ab Eccleſia, fecurus teneo, & trado.* Præterea, omnes veteres ſine ulla dubitatione Sanctos coluerunt, & colendos aſſeruerunt. Denique tenemur obedire Pontifici indicenti diem feſtum alicujus Sancti; nec tamen poſſumus contra conſcientiam aliquid agere: ergo non poſſumus dubitare, an ſit colendus ille, qui ab Eccleſia eſt canonizatus.

Secundò, ex incommodis duobus; nam in primis fraudarentur non Sancti ſuffragiis vivorum; nam pro canonizatis non licet orare. Ut enim Auguſtinus dicit, ſerm. 17. de verbis Apoſtoli: *Injuriam facit Martyri qui orat pro Martyre*; & idem intelligendum de omnibus Sanctis canonizatis, docet Innocentius, cap. Cùm Marthæ, de celebrat. Miſſarum: at ſi in hoc Eccleſia erraret, defraudaret eum, qui habetur Sanctus, & non eſt, quicumque non oraret pro eo. Deinde fraudarentur etiam viventes interceſſionibus Sanctorum, invocarent enim ſæpè damnatos pro beatis, ſi Eccleſia in hoc erraret. Præterea Eccleſia peteret ſibi maledictionem pro benedictione, cùm in orationibus Sanctorum petit, ut ſicut illos Deus glorificavit in cœlis, ſic nobis gratiam largiatur in terris. Et quamvis eam maledictionem non peteret niſi materialiter, tamen hoc ipſum abſurdum videtur.

Tertiò, miracula magna, & diligenter examinata, faciunt rem evidenter credibilem, ut alibi oſtendimus: at Sancti à Pontifice non canonizantur ordinariè, niſi claruerint magnis & certis miraculis, & confirmatur. Nam ſi credimus ſine ulla hæſitatione Cæſarem, & Pompejum fuiſſe, quia id teſtantur communi conſenſu hiſtorici, qui tamen homines fuerunt, & mentiri potuerunt; cur non credimus ſine hæſitatione, quod teſtatur Deus ipſe per miracula, quando nulla eſt ratio ſuſpicandi contrarium?

Quartò, probatur ex præparatione; nam antequam Sancti canonizentur, indicuntur jejunia, & preces publicæ, & tota res diu, & diligentiſſimè examinatur: non eſt autem credibile, Deum non adeſſe Eccleſiæ ſuæ ſic diſpoſitæ, & ſupplicanti.

Ultimò, probatur à poſteriori, quia in aliis rebus, in quibus Pontifices errare poſſunt, aliquando reipſa deprehenduntur errores; at in hoc nullus unquam error deprehenſus eſt.

Sed objicunt quidam locum Auguſtini: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum anima torquentur in Gehenna.* Reſpondeo, locum hunc fortaſſe non eſſe Auguſtini; nuſquam enim in ejus operibus eum reperire potui: præterea intelligi poſſe de impiis, qui honorantur ſuperbiſſimis ſepulchris, cùm tamen animæ torqueantur in Gehenna; vel de corporibus Sanctorum non canonizatorum; vel de corporibus fraude aliqua ſuppoſitis pro corporibus Sanctorum; vel denique de Martyribus Donatiſtarum, qui honorabantur ab hæreticis ut Martyres, cùm eorum animæ revera torquerentur in inferno. De hujus capitis argumento vide quæ habet B. Thomas, quodlib. 9. quæſt. ult. art. ult. Auguſtinus de Ancona in ſumma de poteſtate Eccleſiæ, quæſt. 14. art. 4. Joannes Driedo, lib. 4. cap. 1. de Eccleſiaſt. dogmatibus, B. Antoninus 3. parte, tit. 12. cap. 8. ſummæ Theolog. Cajet. tract. de indulgent. ad Julium, c. 8. Sylveſter verbo, Canonizatio. Canus lib. 5. de locis, cap. penult.

CAPUT X.

Sanctos non canonizatos privatim poſſe coli, non publicè.

DE quarto, an liceat colere non canonizatum, reſpondeo, licere privato cultu, non publico, ut Doctores communiter affirmant in cap. 1. & 2. de reliquiis, & veneratione Sanctorum. Siquidem ſummus Pontifex eo loco prohibet publicum cultum, ergo à contrario privatum cenſetur permittere. Vocamus autem publicum cultum, non eum, qui coram aliis exhibetur, ſed qui nomine totius Eccleſiæ, & tamquam ab Eccleſia inſtitutus exhibetur.

Ex quo intelligimus, quid ſit dicendum de illis ſeptem honorum generibus antea enumeratis. Nam quantum ad primum, licet non canonizatum credere & vocare ſanctum, non tamen prædicare eum tamquam ab Eccleſia inſcriptum Sanctorum Catalogo.

Quantum ad ſecundum, licet invocare non canonizatum, etiam aliis audientibus, ut patet ex Hieronymo in vita Paulæ, & Gregorio Nazianzeno in vita Athanaſii, & Baſilii, uterque enim invocat quos laudat ante canonizationem. Præterea oramus viventes, etiamſi neſciamus eſſe ſanctos, cur non defunctos, quando majori ratione confidimus eſſe ſanctos? At non liceret in publicis Litaniis, & ſacro officio id facere.

Quantum ad tertium, & quartum, non videtur licere ullo modo, eos honores ſanctis non canonizatis deferre; nam templa, & altaria, & ſacrificia ſunt ex natura ſua publici cultus. Nullum eſt enim ſacrificium in Eccleſia, niſi commune, & à Deo ipſo inſtitutum: templa autem, & altaria ad ſacrificium referuntur.

Quantum ad quintum, non licet publicum feſtum celebrare, liceret tamen in die natali ſancti non

cano-

canonizati peculiariter lætari, & Deo vacare in memoriam ejus. Quod feciſſe etiam veteres cognoſci poteſt ex Joanne Caſſiano, collat. 19. cap. 1.

Quantum ad ſextum, licet imaginem pingere, & venerari, non tamen in templo conſtituere eo modo, quo aliorum Sanctorum.

Quoad ſeptimum, non licet reliquias non canonizati hominis in templo conſtituere publicè honorandas; licet tamen eas habere, & venerari, etiam aliis videntibus, modò ſcandalum abſit; id enim habet praxis Eccleſiæ; mox enim ac Martyres defuncti erant, currebant fideles ad reliquias rapiendas; & ſimiliter quando moriuntur homines clari ſanctitate, multi devotè oſculantur manus, & pedes, & de veſtibus eorum pro reliquiis ſervant; nec id unquam prohibitum fuit. Præterea ſi licet honorare viventes, quos credimus ſanctos, cur non mortuos?

Atque hæc pauca de canonizatione ſufficiant. Si quis plura videre deſiderat, legat Auguſtinum Triumphum in ſumma de poteſtate Eccleſiæ, & Troilum Malvezium in libro de canonizatione.

CAPUT XI.

Proponitur quæſtio de cultu Sanctorum cum argumentis adverſariorum.

EXpeditis quæſtionibus de gloria, & canonizatione, ſequitur recto ordine controverſia de cultu. Fuit antiqua hæreſis Euſtachii apud Socratem lib. 2. hiſtor. cap. 33. Eunomii, & Vigilantii apud Hieronymum, Claudii Taurinenſis apud Jonam Aurelianenſem, & Wicleſi apud Thomam Waldenſem, tom. 3. de Sacramentalibus, tit. 13. Sanctos non eſſe colendos: quæ rurſum per Calviniſtas, & Lutheranos renovata eſt; nam Magdeburgenſes Centur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 340. dicunt omnem Sanctorum adorationem eſſe idololatriam. Pari ratione Calvinus lib. 1. Inſtitut. cap. 11. §. 11. & cap. 12. §. 1. & 2. non patitur ullum cultum exhiberi ſanctis Angelis, vel hominibus defunctis, neque parvum, neque magnum. Argumenta verò ejus hæc ſunt.

Primum, duplex eſt honor: unus civilis, quo honoramus potentes, & ſapientes homines: alter religionis, qui Deo ſoli convenit: ſed Angelis, & ſanctis hominibus non convenit honor ille civilis, ut notum eſt, cùm non verſentur nobiſcum civiliter: honor autem religionis non poteſt eis tribui, quia religio eſt cultus Dei. Atque hac ſua diſtinctione eludit Calvinus argumenta Catholicorum, cùm probant poſſe creaturas adorari exemplo Abrahæ, qui adoravit filios Heth; & Jacobi, qui adoravit fratrem ſuum Eſau; & filiorum Iſrael, qui adoraverunt Joſeph; vult enim iſtos omnes fuiſſe civiles.

Secundum argumentum: Si Sanctis deberetur cultus aliquis religionis; certè duliæ, non latriæ, ut Catholici docent; at ineptum eſt dicere, Sanctos coli, & non latria; nam cùm latria ſignificet cultum, colere ſine latria, eſt colere ſine cultu. Deinde plus eſt δουλεύειν quam λατρεύειν; nam δουλεύειν eſt ſervire, λατρεύειν eſt colere, munus autem eſt colere aliquem, quàm ei ſervire, colimus enim pares, ut amicos, & collegas, non autem ſervimus, niſi dominus.

Confirmari poteſt hoc argumentum ex Laurentio Valla, & Theodoro Beza, qui in annotationibus ad cap. 4. Matth. docet, latriam & duliam idem ſignificare, & confundi tam in Scripturis, quàm apud profanos auctores; nam Levit. 23. *Opus ſervile non facietis*, ſemper eſt in Græco ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε, & contra Rom. 7. *Ut ſerviamus in novitate ſpiritus*, eſt in Græco ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος. Itaque dicitur latria de opere etiam in uſum hominis, & dulia de cultu Dei. Item apud Xenophontem lib. 3. Cyropediæ ponitur λατρεύειν pro obſequio ancillæ erga dominum, & paulò poſt idipſum dicitur δουλεύειν: quare Auguſtinus quæſt. 94. in Exodum dicit, tam latriam, quàm duliam Deo tribui, latriam ut Deo, duliam ut domino.

Tertium argumentum Calvini ex Scripturis, Deuter. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſervies*; cui ſimile eſt illud Pauli, 1. Tim. 1. *Soli Deo honor & gloria*. Item Matth. 4. cùm Diabolus non memoraſſet latriæ, ſed ſolùm poſtulaſſet προσκύνησιν, ideſt, inclinationem aliquam, Dominus eum repulit dicens: *Scriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerviet*. Ubi oſtendit, non poſſe creaturæ inclinationem ullam religionis cauſa deferri, quin illa ad idololatriam pertineat. Item Gal. 4. *Iis qui natura non ſunt Dii, ſerviebatis*, in Græco eſt, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς; ergo dulia non poteſt tribui, niſi illi qui natura Deus eſt.

Quartum argumentum ab exemplis Scripturarum; nam Heſther 13. Mardochæus noluit ſe inclinare coram Aman; & rationem reddens, ait: *Timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo*. Item Act. 10. cùm Cornelius adoraret Petrum, prohibuit Petrus, dicens, *Surge, & ego ipſe homo ſum*. Nec tamen credibile eſt, aut Aman voluiſſe adorari ut Deum, aut Cornelium voluiſſe Petrum adorare ut Deum. Item Act. 14. Paulus, & Barnabas prohibuerunt Licaonibus, ne ſe adorarent. Denique Angelus Apocal. 19. Joanni adoranti ſe, ait: *Vide ne feceris, conſervus tuus ſum, Deum adora*. Et tamen non ignorabat Angelus ſibi à Joanne non latriam, ſed duliam exhiberi.

Quintum ex Patribus Athanaſius ſerm. 3. contra Arianos ante medium, docet, neque Angelos, neque homines ſanctos adoratione colendos eſſe. Epiphanius in hæreſi Collyridianorum ſæpius reperit, Mariam non eſſe adorandam, ſed ſolum Deum. Ambroſius in cap. 1. ad Rom. reprehendit eos, qui adorant conſervos. Auguſtinus lib. de vera religione, cap. 55. *Non ſit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia ſi piè vixerunt, non ſic habentur, ut tales quærant honores, ſed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti ſui nos eſſe conſortes*. Et infrà idem dicit de cultu Angelorum. Hæc ille.

CAPUT XII.

Explicatur ſententia Catholica.

NUnc explicanda eſt ſententia Catholicorum; de qua re Theologi tractant in 3. ſent. diſt. 9. Eſt autem primo loco obſervandum, adorationes tres actus complecti. Primò, actum intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicujus. Secundo, actum voluntatis, quo nos illi interius inclinamur, & aliquid volumus facere actu interiore, vel exteriore, quo proteſtemur ejus excellentiam, & noſtram ſubjectionem. Tertio, actum exteriorem, quo caput inclinamus, vel genuflectimus, vel aliquod aliud ſignum ſubjectionis oſtendimus. Ex quibus actibus ſecundus eſt maximè proprius, & eſſentialis; nam primus actus poteſt eſſe ſine adoratione; tertius etiam cum irriſione.

Secundò obſervandum eſt, tot eſſe ſpecies ado-

rationis, ſive cultus, quot ſunt ſpecies excellentiæ, ut B. Thomas docet, 2. 2. quæſt. 103. art. 3. honor enim, ſive cultus debetur perſonæ propter excellentiam ejus. Sed, quod ad præſens inſtitutum pertinet, tres ſunt ſpecies excellentiæ. Prima eſt excellentia divina, & infinita, cui reſpondet prima ſpecies cultus, qui à Theologis dicitur latria.

Secunda eſt excellentia humana, ſeu naturalis, quæ poſita eſt in humanis virtutibus, dignitatibus, gradibus &c. Cui reſpondet ſecunda ſpecies cultus, quæ dici poteſt cultus civilis, & obſervantia quædam humana, quamquam hæc in alias multas ſpecies dividi poteſt, ut Ariſtot. docet, lib. 9. Ethic. cap. 2. nam alius honor debetur patri, alius principi, alius præceptori, alius ſapienti, vel erudito &c.

Tertia eſt excellentia quædam media inter divinam & humanam, qualis eſt gratia & gloria Sanctorum; iſta enim ſunt dona ſupernaturalia, & excellentiſſima, & huic excellentiæ reſpondet tertia ſpecies cultus, quam Theologi vocant duliam. Et quia inter ſanctas creaturas humanitas Chriſti, ſi ſeorſim conſideretur, ſingulariter excellit propter unionem ad verbum; & ſimiliter B. Virgo, ut mater filii Dei ita præſtat aliis Sanctis, ut dici poſſit Domina & Regina noſtra, quod aliis Sanctis non convenit, niſi admodum imperfectè; ideò Theologi hanc tertiam ſpeciem, quam vocant duliam, dividunt in duliam propriè dictam, & hyperduliam, tribuentes illam Sanctis cæteris, iſtam ſoli humanitati Chriſti, & matri ejus.

Tertiò obſervandum eſt, has tres adorationis ſpecies non eſſe univocas, ſed analogas, ut enim excellentia non dicitur univocè de excellentia Dei, & creaturarum, ita cultus debitus ob excellentiam, non poteſt dici univocè de cultu Dei, & creaturarum.

Notandum quoque eſt quartò has ipſas ſpecies adorationis, quantum ad actus interiores, optimè diſtingui. Nam prima ſpecies, ideſt, latria, eſt quædam ſumma voluntatis proſtratio, & inclinatio cum apprehenſione Dei, ut primi principii, & ultimi finis, atque adeò ſummi boni, qualis adoratio ſoli Deo convenit.

Secunda ſpecies, ideſt, cultus civilis, eſt longè minor inclinatio voluntatis, cum apprehenſione certa humanæ excellentiæ.

Tertia ſpecies, eſt media quædam inclinatio voluntatis cum apprehenſione excellentiæ plus, quàm humanæ, & minus, quàm divinæ. At quantum ad actus exteriores, non eſt facile ſpecies adorationum diſtinguere; nam omnes ferè actus exteriores communes ſunt omni adorationi, excepto ſacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus, & ſacerdotibus. Volunt enim Deus hunc cultum ſacrificii ſibi ſoli exhiberi, ut Auguſtinus docet, lib. 10. civitatis Dei, cap. 4. & Theodoretus lib. 8. ad Græcos, qui eſt de Martyribus, & patet ex illo, Exod. 22. *Qui ſacrificat Dîs, eradicabitur, præterquam Domino ſoli.* Ex aliis actibus exterioribus, qui ſunt communes cultui Dei & cultui creaturæ, non poteſt evidenter colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturis, nec ne; nam Abraham eodem actu incurvationis uſque ad terram adoravit Deum, Geneſ. 17. & Angelos, Geneſ. 18. & homines, Geneſ. 23.

Quintò obſervandum, latriam interdum ſumi pro ipſo actu, quo colitur Deus; interdum pro habitu, quo homo redditur promptus ad colendum Deum. Hunc autem habitum eſſe virtutem quandam ſpecialem, & moralem, B. Thomas docet, in lib. 3. ſentent. diſt. 9. quæſt. 1. neque obſtat quòd B. Auguſtinus in Enchirid. 3. cap. & 12. Trinit. cap. 14. dicat, Dei cultum conſiſtere in fide, ſpe, & charitate; ubi videtur velle, latriam eſſe generalem virtutem conflatam ex tribus Theologis. Nam ſicut charitas, & prudentia ſunt virtutes ſpeciales, quia habent ſpeciale objectum, & tamen ſimul ſunt aliquo modo generales, quia dirigunt, aut ordinant actus omnium virtutum: ita latria virtus eſt ſpecialis propter ſpeciale objectum ſuum, ideſt, honorem divinum; & tamen ſimul eſt generalis, quia utitur ad honorandum Deum actibus omnium virtutum, & præcipuè fidei, ſpei, & charitatis; nam ſummus honor Deo defertur, cùm per fidem proteſtamur eum eſſe primam veritatem; per ſpem eſſe potentiſſimum; per charitatem eſſe optimum. Itaque ipſius actus fidei objectum, eſt Deus: actus autem ipſe fidei eſt objectum religionis: & ideò fides eſt virtus Theologica, quia circa Deum verſatur. Religio non eſt virtus Theologica, quia verſatur circa creaturam; actus enim fidei non eſt Deus, ſed quid creatum. Idem dici de ſpe, & charitate poteſt; objectum enim earum eſt Deus, actus verò ipſarum ad objectum religionis pertinere poſſunt.

Sextò obſervandum, quantum ad nomina, in lingua Hebræa nullum eſſe nomen quo propriè deſignetur cultus ſolius Dei, ſed omnia eſſe communia, & idem nomen nunc tribui cultui creaturæ, nunc negari, prout nimirum aliter atque aliter accipitur. Nam quod Græci verterunt Deuteron. 6. *αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, illi ſoli ſervies*, in Hebræo eſt אתו תעבד verbum autem עבד tam eſt commune Hebræis, quàm Latinis, ſervire. Similiter Exod. 20. *Non adorabis ea*, quod Græci vertunt οὐ προσκυνήσεις, in Hebræo eſt תשתחוה & ponitur in omnibus locis ſuprà citatis, Geneſ. 17. 18. & 23. & alibi ubicumque dicuntur vel homines, vel Angeli, vel Deus adorari. In lingua Latina ſimiliter non habemus ullum vocabulum, quod ſolùm dicatur de cultu Dei, ut Auguſtinus notavit, lib. 10. civit. Dei, cap. 1. & hinc eſt quòd Patres vocabula adorationis, & religionis nunc concedunt creaturis, nunc negant, prout variè accipiuntur.

B. Hieronymus in epiſt. ad Ripurium contra Vigilantium dicit, nec Martyrum reliquias, nec Angelos, nec aliquid creatum coli poſſe, vel adorari. Et tamen ipſe in Epitaphio Paulæ in fine dicit: *Vale ô Paula, & cultorem tuum orationibus juva.* Et lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum dicit: *Veni Bethlehem, præſepe Dominî, & incunabula adora.* Sic etiam Auguſtinus lib. de vera relig. cap. 55. dicit, religionis cultum nec Angelis, nec ſanctis hominibus iam defunctis deberi, ſed ſoli Deo; & tamen lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21. dicit: *Memorias Martyrum populus Chriſtianus religioſa ſolemnitate celebrat.*

Itaque aliquando accipiebant nomen religionis & adorationis, ut convenit principali analogato, ideſt, virtuti illi ſpeciali, quæ habet pro objecto cultum Dei, & quæ diſtinguitur ſpecie ab ea virtute, qua colimus Sanctos: aliquando verò accipiebant largiùs pro omni illa virtute qua colimus vel Deum, vel Dei amicos, aliaſque res ſacras, & diſtinguitur à cultu politico, & merè humano. In lingua Græca una vox eſt propria cultui Dei; nempe θεοσέβεια, quæ non multùm eſt in uſu. Præter iſtam vocem ſunt alia quatuor εὐσέβεια pietas, θρησκεία religio, & λατρεία, & δουλεία ſervitus; ſed nullum horum eſt, quod non interdum attribuatur etiam creaturis.

Sed quamvis iſta vocabula non ſint propria divino cultui, ſecundùm primam ipſorum vocabulorum inſtitutionem, tamen Schola Theologorum non ſine cauſa excogitavit illam diſtinctionem de

latria

latria & dulia. Nam cùm in re inveniatur manifesta distinctio, inter cultum Dei & Sanctorum; oportebat etiam ad vitandam æquivocationem invenire distincta vocabula: optima autem erant ista duo. Primò, quia scriptores sacri vocem λατρεία numquam usurpant, nisi pro cultu solius Dei, ut patet ex toto novo Testamento: vocem autem δουλεία usurpant pro omni servitute, tam Dei, quàm hominum. Neque obstat, quòd in versione Græca Levitici habetur semel nomen latriæ, pro servitio humano: nam textus Hebræus & Latinus vulgatæ editionis habent vocem communissimam, quæ ad omne servitium accommodatur. Deinde, antiqui Patres numquam nomen latriæ tribuunt, nisi Deo, cùm tamen etiam Sanctos coli dicant, ut patet ex Augustino, lib. 10. civit. Dei, cap. 1. & lib. 20. contra Faustum, c. 21. & ex omnibus Patribus Nicæni Concilii II. ut videre est, act. 3. 4. 6. & 7. necnon ex Damasc. orat. 1. & 3. de imaginibus; & Jona Aurelianens. lib. 1. de cultu imagin. & Beda in cap. 4. Luc. Immò omnes veteres cultum falsorum Deorum ideò vocaverunt idololatriam, non idoloduliam, quia videbant cultum Deo proprium, secundùm Ecclesiasticum loquendi modum, vocari latriam, non duliam, ut Augustinus notavit, quæst. 61. in Genes.

Neque obstat, quòd isti Patres rarò meminerint nominatim duliæ; nam cùm dicunt, Sanctos & imagines coli debere, & non latria, satis indicant, debere coli alia specie cultus. Eam nos vocamus duliam, ut eam vocat Beda in cap. 4. Lucæ, & Magister cum omni Schola lib. 3. sentent. dist. 9. & idem insinuat Augustinus, lib. 10. civit. Dei, cap. 1. ubi dicit, cultum debitum creaturæ non vocari Ephes. 6. ab Apostolo latriam, sed alio nomine. Apostolus autem ibi vocat duliam. Itaque non erat opus, ut Martinus Peresius in suo opere de traditionibus, part. 3. consideratione 7. diceret, non sibi multùm probari nomen duliæ sumptum pro cultu Sanctorum, cùm dulia propriè significet servitutem, & nos non simus servi Sanctorum, sed conservi. Nam in Scripturis dulia non solùm accipitur pro servitute mancipiorum, sed etiam pro honoraria subjectione, ut Galat. 5. Διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις; *Per charitatem servite invicem*. Hoc ergo modo potuerunt Theologi cultum Sanctorum vocare duliam.

CAPUT XIII.

Asseritur argumentis sententia Catholica.

SUperest jam, ut probemus cultum aliquem minorem divino, & majorem civili & merè humano, sacris rebus, S. Angelis, & hominibus deberi.

Primum argumentum sumitur ex illo Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est*; ubi ad literam per scabellum pedum Domini, intelligitur arca Testamenti. Nam 1. Paralipomenon 28. dicit Salomon: *Paravi domum, ubi requiesceret arca Domini, & scabellum pedum Dei nostri*. Nec sine causa dicebatur arca scabellum pedum Domini; nam supra aream erat propitiatorium quasi sedes Dei, quæ tenebatur manibus duorum Cherubin, de qua dicitur in principio hujus Psalm. *Qui sedes super Cherubin, moveatur terra &c.* Idem habetur Psalm. 131. in illis verbis: *Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus*; nam in Hebræo est: *Adorabimus scabellum pedum ejus*. Et quòd loquatur de arca patet, quia præcedit: *Introibimus in tabernaculum ejus*. Et statim etiam sequitur: *Surge, Domine, in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ*. Et hoc idem clariùs colligitur ex lib. 2. Reg. cap. 6. *Arcam*, inquit, *super quam invocatum est nomen Domini, sedentis in Cherubin super eam*.

Jam verò quòd in his locis præcipiatur aliquis cultus, patet ex verbo, *adorate*, quod etiam Hebraicè est proprium verbum adorationis הִשְׁתַּחֲוָה. Quod autem arca sit creatura, nulli dubium esse potest. Quòd denique iste cultus non sit civilis, sed religionis, patet ex ratione Davidis: *Quoniam*, inquit, *sanctum est*, hoc videlicet scabellum. Cultus enim civilis debetur rebus propter civilem & humanam excellentiam, at arca dicitur adoranda, non propter civilem excellentiam, sed quia sacra & sancta est, cùm sit scabellum pedum Dei.

Bucerus & Calvinus in hunc locum Psalmi, respondent, hìc nomine scabelli intelligi templum, & præcipi, non ut adoretur templum, sed ut adoretur Deus in templo, & probant dupliciter. Primò ex verbo Hebræo הֲדֹם ad scabellum. Secundò ex illo, quoniam sanctus est, nam Hebræum קָדוֹשׁ est ambiguum, sed Græcus exposuit vertens ἅγιος, non ἅγιον.

Respondeo, nomine scabelli necessariò intelligi aream, ut suprà ostendimus; & proinde ruit expositio hæreticorum; non enim arca est locus, in quem possent Judæi intrare ad adorandum Deum. Deinde etiam si scabellum esset templum, adhuc argumentum nostrum vigeret, quia non ait David, adorate in scabello, sed adorate scabellum; & probatur. Primò, quia vertit Chald. *Incurvate vos templo*. Item LXX. & Hieronymus: *Adorate scabellum*, verterunt.

Secundò, quia in Scriptura ferè ubicumque habemus, adorari aliquem, constructio fit cum ל, ut Genes. 23. *Adoravit Abraham populum terræ*, idest, filios Cheth. וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם הָאָרֶץ לִבְנֵי חֵת.

Tertiò, quia etiamsi verteretur ad templum, adhuc idem significaretur; nam verbum Hebræum significat: *Incurvate vos ad illam rem*.

Quartò, quia Hieronymus in epist. ad Marcellam, ut migret in Bethlehem, testatur, ipsam aream coli solitam: *Venerabantur*, inquit, *quondam Judæi sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubin & propitiatorium, & arca Testamenti &c.* & hoc idem ex aliis Scripturis patet, Josue 3. 1. Reg. 6. 2. Reg. 6. Hebr. 9. nam Josue 3. jubentur in itinere numquam accedere prope arcam ad spatium duorum millium cubitorum 1. Regum 6. Bethsamitæ quia aream viderunt sine debita reverentia, occisi sunt à Deo ad 50000. hominum 2. Reg. 6. Oza similiter interfectus à Domino est, cùm arcam tetigisset, quod ei non licebat, sed solis Sacerdotibus. Denique propter honorem arcæ nemo poterat ingredi sancta Sanctorum, ubi illa erat, nisi summus Pontifex semel in anno, ut Paulus docet, Hebr. 9. At certè arca creatura erat, & iste honor illi exhibitus non ex urbanitate, sed ex religione aliqua procedebat.

Ad illud: *Quoniam sanctum est*, fateor non malè verti: *Quoniam sanctus est*, ut LXX. & Hieronymus verterunt. Sed hoc nihil ad rem. Nam sive dicatur scabellum adorandum, quia sanctum est, sive quia est Dei sancti, semper affertur causa religiosæ adorationis.

Secundò, probatur ex adoratione exhibita Angelis ab hominibus pus & prudentibus. Nam Gen. 18. Abraham pronus in terram adoravit Angelum. Et similiter fecit Loth, Gen. 19. Sed quia posset responderi, tam Abrahamum, quàm Loth non cognovisse Angelos, sed homines putasse initiò, cùm eos ado-

adoraverunt, & civiliter tantùm adoraſſe, proferamus loca clariora. Num. 22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum ſtantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.* Hic certè non priùs adoravit, quàm Angelum agnovit. Angelis autem ridiculum eſt dicere, deberi civilem honorem. Item Joſue 5. cùm vidiſſet Joſue virum ſtantem evaginato gladio, dixit: *Noſter es, an adverſariorum?* Ille, *Nequaquam*, inquit, *ſed Princeps ſum exercitus Domini. Continò cecidit Joſue pronus in terram, & adoravit.* Hinc apertè videmus adorationem illam mediam, quam quærimus; nam quòd Joſue non putaverit illum, quem adorabat, eſſe Deum, patet, quia Angelus dixerat, ſe eſſe Dei miniſtrum. Quòd etiam non adoraverit civiliter, ſed religiosè, patet, quia non prius adoravit, quàm intellexit eſſe Angelum Dei legatum. Quod denique non malè fecerit adorando, patet, quia Angelus non ſolùm non prohibuit eum ab adoratione, ſed etiam juſſit adhuc majorem honorem ſibi exhiberi, dicens: *Solve calceamenta pedum tuorum; locus enim in quo ſtas, ſanctus eſt.* Non erat autem ſanctus locus ille, niſi ob Angeli præſentiam; non enim erat tunc Joſue in loco ſacro, ſed in campeſtribus Hiericho.

Tertiò, probatur ex adoratione Sanctorum in Scripturis, 1. Reg. 28. Saul adorat animam Samuelis ſibi apparentem. Certum autem eſt, non convenire civilem honorem animabus defunctorum. Neque dici poteſt, in hoc erraſſe Saulem, quandoquidem nec ipſe Samuel, nec Scriptura Saulem reprehendit. Item 3. Reg. 18. Abdias vir ſanctus adorat Heliam pronus in terram: neque poſſumus dicere hunc civilem cultum fuiſſe. Nam quantum ad humanam excellentiam, major erat Abdias, quàm Helias; iſte enim privatus homo erat, ille autem unus ex Principibus regni. Adoravit ergo eum ut Prophetam, ac Dei hominem ſingulari ſanctitate excellentem. Item 4. Reg. 2. filii Prophetarum cum audiſſent ſpiritum Heliæ requieviſſe ſuper Heliſeum, accedentes adoraverunt eum proni in terram.

Denique Dan. 2. Nabuchodonoſor adorat Danielem. Quis autem diceret, aut crederet à Rege ſummo adoratum civiliter unum ex captivis, qualis erat Daniel? Adoravit ergo eum religiosè, ut hominem Deo plenum, neque per errorem adoravit, Deum illum exiſtimans; nam adorans ait: *Verè Deus veſter Deus Deorum eſt, & Dominus Regum, & revelans myſteria, quoniam tu potuiſti aperire hoc Sacramentum.* Quod etiam feciſſe Alexandrum Regem Pontifici Jaddo, ſcribit Joſephus lib. 11. cap. 8. antiquitatum.

Neque obſtat, quod Nabuchodonoſor Danieli juſſit offerri ſacrificium; nam non loquitur Scriptura de ſacrificio, quod ſoli debetur Deo. Sacrificium enim Deo proprium eſt immolatio animalium, quod vocat Hebraicè זבח de quo dicitur Exod. 22. *Immolans Diis, eradicabitur, præterquam Domino ſoli.* Ibi enim eſt Hebraicè יהוה. Nabuchodonoſor autem obtulit Danieli non זבח, ſed מנחה & ניחוחים, hoc eſt, munera; & odores, quorum utrumque tam Deo, quam homini offerri ſolet. Nam 1. Reg. 10. ubi legimus quoſdam ex Iſraelitis non voluiſſe agnoſcere Saulem Regem, nec ei munera attuliſſe, pro munere eſt מנחה. Porrò ſuaves odores nos etiam in ipſa Eccleſia offerimus imaginibus & reliquis, cùm tamen aſſeramus, ſacrificium non deberi niſi ſoli Deo. Immò Dionyſius cap. 3. part. 2. Eccleſ. Hierarch. dicit, Pontificem in ſacris myſteriis, ubi adoleri cœpit incenſum, primùm ſuffire aram, deinde totius Eccleſiæ ambitum, quod etiam nunc fieri videmus. Si hoc non placet, dicamus cum Hieronymo & Theodoreto, Nabuchodonoſor ſacrificium obtuliſſe Danieli, ideſt, Deo Danielis.

A Argumentum quartum ſumitur ex confeſſione Patrum, qui à temporibus Apoſtolorum, uſque ad noſtra tempora floruerunt. Juſtinus in 2. Apolog. pag. 2. loquens nomine omnium Chriſtianorum, & fidem totius Eccleſiæ explicans: *Sed*, inquit, *& illum* (Deum Patrem) *& ejus Filium qui venit, noſque hæc docuit, & aliorum ſequentium, ſimilemque bonorum Angelorum exercitum, & ſpiritum prophetieum colimus, atque adoramus, verboque & re ſeu veritate veneramur, idque omnibus qui diſcere volunt, ut docti inſtitutique ſumus, copioſè tradimus.*

Origenes hom. 3. in diverſos: *Horum*, inquit, *memoria ſemper, ut dignum eſt, in Eccleſia celebratur.*

B Euſebius lib. 13. præpar. Evang. cap. 7. *Nos*, inquit, *quotidie id facilitamus; nam vera pietatis milites, ut Dei amiciſſimos honoramus.* Idem Euſebius lib. 4. hiſt. cap. 15. refert ex epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſium de martyrio S. Polycarpi, quod cùm Gentiles metuerent, ne Chriſtiani, relicto Chriſto, Polycarpum adorarent, veteres illi Chriſtiani dicebant, ſe non poſſe ullo modo Martyres pro Chriſto colere, ſed tamen eos diligere & venerari; quòd fidem integrè Magiſtro & Domino ſervaverint.

Athanaſius in lib. de virginitate, circa finem: *Si homo juſtus ædes tuas*, inquit, *intraverit, cum timore & tremore occurrens illi, adorabis humi ad pedes illius.* At ut oſtendat ſe loqui de religioſa adoratione: *Non enim*, inquit, *eum, ſed Deum adorabis, qui illum mittit, Dominus enim ait, qui recipit juſtum, me recipit.* C Ubi nota, adorari Deum in juſtis, non quòd adoratio non terminetur ad hominem juſtum, ſed quia ratio, cur juſtus adoretur, eſt Deus. Quemadmodum qui recipit juſtum hoſpitio, eique eleemoſynam facit, Chriſtum recipere, & Chriſto eleemoſynam facere dicitur, quia fit propter Chriſtum, & Chriſtus ita accipit, ac ſi fieret ſibi.

Baſilius oratione in ſanctum Mamantem: *Eccleſia*, inquit, *per hoc, quòd eos honorat, qui præceſſerunt, præſentes impellit.* Et orat. in quadraginta Martyres: *Honor*, inquit, *quem bonis conſervis exhibemus, benevolentia erga communem dominum ſignificationem de ſe præbet.*

D Gregorius Nazianzenus oratione in Machabæos, initio conqueritur, quòd ſanctos Machabæos non omnes ubique colant, ſicut martyrium ipſorum meretur. Et orat. 1. in Julianum, non procul ab initio, loquens de quodam honore, impenſo à Juliano Apoſtata cuidam Martyri, quem Martyr ille mirabili ſigno recuſavit: *O inſignem*, inquit, *Martyrum inter ſe Charitatem, honorem illius, qui multos Martyres contemptui habiturus erat, recuſarunt.* Et paulò antè dixerat, honorem Martyrum eſſe perſpicuam notam amoris in Chriſtum.

Gregorius Nyſſenus oratione in Theodorum Martyrem, ubi multa dixit de cultu, qui ſanctis Martyribus ab Eccleſia exhibetur, ait: *Cui Regum talis honor habetur? Quis ex iis, qui ſupra modum inter homines excellere viſi ſunt, tali memoria celebratur? Quis Imperatorum adeò decantatus, & fama celebratus eſt, ut hic miles pauper, modò conſcriptus Tyro, quem Paulus armavit, quem Angeli unxerunt, quem Chriſtus coronavit?*

Epiphanius hæreſ. 79. ubi refellit eorum errorem, qui Mariæ tamquam Deæ ſacrificium offerebant, metuens, ne illa occaſione nullus honor B. Mariæ deferretur, ut nunc hæreſim faciunt; ſæpiſſimè repetit illa verba: *Sit in honore Maria, Dominus adoretur.*

Joannes Chryſoſtomus homil. de ſanctis Juventino & Maximo: *Non aliter priſcos*, inquit, *aliter recentiores colitis Sanctos, ſed eadem alacritate omnes.* Et infrà: *Eos Martyres*, inquit, *quos hodie colimus, aderant.*

aderant. Et infrà : *Idcircò sæpè eos invisamus, tumulos adoremus &c.*

Cyrillus Alexandrinus lib. 6. in Julianum, ultra medium : *Nos*, inquit, *non Deos factos esse dicimus sanctos Martyres, sed omni honore dignari consuevimus.*

Theodoretus lib. 8. ad Græcos : *Sus*, inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Diis vestris induxit, ac illos quidem cassos gloria; vanosque reddidit, suis autem Martyribus honorem illorum dedit &c.* Ubi notandum est, honorem Deorum traditum Martyribus; quia ubi colebantur Dii, nunc colluntur Martyres, non autem quod eodem modo colantur. Subdit enim Theodoretus: *Atqui nos, ô Græci homines, nec hostias Martyribus, nec libamina ullis deferimus, sed ut sanctos homines, Deique amicissimos honoramus.*

Denique Joannes Damascenus de fide Orthodoxa, lib. 4. cap. 16. *Honorare*, inquit, *decet Sanctos, ut amicos Christi, ut filios & hæredes Dei, &c.*

Ex Latinis Tertullianus de corona militis, meminit celebrationis festorum in natalitiis Martyrum.

Cyprianus lib. 4. epist. 5. *Martyrum*, inquit, *passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus.*

Ambrosius serm. 6. in fine : *Quisquis honorat Martyres, honorat & Christum, & qui spernit sanctos, spernit & Dominum.*

Maximus serm. de natali sanctorum Octavii, Adventoris & Solutoris Martyrum : *Cuncti*, inquit, *Martyres devotissimè percolendi sunt; sed specialiter ii venerandi, quorum reliquias possidemus.*

Prudentius de S. Hyppolito:

Hic corruptelis, animique, & corporis æger
Oravi quoties stratus, opem merui.

Nota illud : *Oravi stratus*

Paulinus natali primo S. Felicis:

Roma Petro Pauloque potens rarescere gaudet
Hujus honore Dei &c.

Et natali octava:

Cujus honore Deus gaudet, quia Martyr honorem
Contempsit proprium.

Hieronymus in epist. ad Riparium : *Honoramus*, inquit, *servos, ut honor servorum redundet ad Dominum.* Et in vita Paulæ : *Vale, ô Paula, & cultorem tuum orationibus juva.* Et ibidem dicit, Paulam cum inviseret sanctos Eremitas, singulis ad pedes provolutam, ita eos venerari solitam; ac si in singulis Christum adoraret. Ubi certè non agitur de cultu civili; non enim fœmina nobilissima rusticanos civiliter honorasset tanta subjectionis significatione.

Augustinus serm. 1. de Sanctis Petro & Paulo : *Beatissimum Petrum piscatorem modò genibus provolutis adorat Gentium multitudo.* Et epist. 44. *Ostentatur mihi Roma in tanto honore templum Remuli, in quanto ibi ostenda memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis?* Idem lib. 20. contra Faustum, cap. 21. objicienti Fausto, quòd Christiani idola vertissent in Martyres, respondit à Christianis coli Martyres, sed non latria. Et in Psal. 96. objicientibus Ethnicis, quòd Christiani colerent Angelos, respondit similiter, & addit : *Utinam & vos illos colere vellatis; facilè enim ab ipsis discerretis, non illos colere, idest, non colere ut Deos, sed ut Sanctos.*

Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 24. dicit, B. Petrum apparuisse cuidam Theodoro lampades instruenti in Ecclesia ipsi B. Petro dicata, ut ostenderet probare venerationem, quam fervientes sibi exhibent.

Bernardus serm. in illud, Signum magnum &c. *Amplectamur Mariæ vestigia, & devotissima supplicatione beatis illius pedibus provolvamur.* Et serm. sequenti, qui est de aquæductu : *Totis*, inquit, *medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & totis omnibus Mariam veneremur, quia sic est voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per Mariam.*

Argumentum quintum sumi potest ex invocatione, templis, festis, votis, peregrinationibus imaginibus & aliis, de quibus postea : cùm hæc omnia ad cultum Sanctorum non dubium sit pertinere.

Argumentum sextum ex eo, quòd semper Ethnici, Judæi, Hæretici accusaverunt Christianos idololatriæ, propter cultum Sanctorum, quòd certè non fecissent, nisi vidissent à Christianis Sanctos passim religiosè coli. De Ethnicis testatur Eusebius, lib. 8. cap. 6. hist. de Judæis. Idem Euseb. lib. 4. cap. 15. De Juliano apostata Cyrillus lib. 6. & 10. in Julian. De Manichæis Augustin. lib. 20. cap. 21. contra Faustum; de Porphyrio, Vigilantio, & Eunomio Hieronymus lib. contra Vigilantium.

Argumentum septimum ex ratione; nam si honor civilis debetur civili virtuti, sapientiæ, potentiæ, & nobilitati : Ergo honor plusquam civilis debetur supernaturali virtuti, sapientiæ, potestati, nobilitati: sed Sancti quoad virtutes supernaturales, excellunt omnino, cùm ferveant divina charitate, & peccare non possint : nihil enim inquinatum intrare potest in regnum cœlorum, Apocal. 21. Quoad sapientiam, vident ipsam sapientiam increatam, & in ea cognoscunt rerum omnium causas, juxta illud, Matth. 5: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Quoad potestatem, sunt Reges cœlorum, & participes ipsius throni divini, ut dicitur in Apoc. cap. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Et Luc. 22. *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.* Quoad nobilitatem, sunt filii Dei, reipsa jam adoptione confirmata per gloriam. Igitur meritò, jureque optimo religioso cultu prosequendi sunt.

Denique, Deus Sanctis honorem & gloriam promisit, 1. Reg. 2. *Qui honorificaverit me, glorificabo eum.* Joan. 12. *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus :* Et Rom. 2. *Gloria & honor omni operanti bonum* : ergo debetur eis honor; & certè non ab aliis, quàm à nobis, qui illis inferiores sumus. Non convenit autem mortuis honor civilis, ergo religiosus illis debetur.

CAPUT XIV.

Solvuntur argumenta initio proposita.

NUnc adversariorum argumenta breviter dissolvamus. Ad primum. Si Calvinus per cultum religionis intelligit cultum latriæ, fatemur Sanctos non debere coli cultu religionis. Sed negamus, præter cultum latriæ nullum esse alium cultum, nisi civilem, jam enim ostendimus quendam tertium cultum, qui etiam dicitur religionis, licèt secundariò.

Ad secundum, admitto duliæ cultum deberi Sanctis, & nego id esse absurdum. Ad primam probationem respondeo, colere sine latria non esse colere sine cultu, sed colere sine tali cultu. Nam etiam B. Augustinus, qui tamen non erat ineptus, lib. 20. contra Faustum, cap. 21. dicit, Sanctos coli, & non latria.

Ad secundam probationem dico, duliam non esse plus quam latriam. Nam secundum profanos auctores idem significant : secundùm autem Scripturam & Ecclesiæ usum longè major est latria, quàm dulia : latria enim non est quilibet cultus, sed cultus summæ servitutis : dulia est cultus cujuslibet servitutis.

Dices; At non sumus servi Sanctorum, sed conservi, ergo dulia Sanctis non convenit. Aliqui respondent, cultum Sanctorum non vocari duliam, idest, servitutem, quia exhibetur eis à servis; sed

quia

quia exhibetur ipsis, qui servi Dei sunt. Sed isti timuerunt, ubi non erat timor.

Dicendum igitur, dulıam significare quamlibet servitutem, tam perfectam, quam imperfectam. Est autem perfecta servitus eorum, qui id, quod sunt, alterius sunt; & operantur moti ab alio, tam efficienter, quàm finaliter, ideſt, operantur propter Dominum, & ab ipso Domino moti tamquam instrumenta ad operandum, ut Aristot. docet, lib. 1. Polit. cap. 3. Imperfecta servitus est eorum, qui aliquid horum habent, non tamen omnia, ideſt, qui moventur ab alio aliquo modo. Unde infans dicitur nihil differre à servo, licèt sit dominus, Galat. 4. quia movetur ab alio effectivè: & contrà, is qui regit, dicitur servus eorum quos regit, 2. Cor. 4. *Nos autem servos vestros per Jesum*; quia movetur ab alio finaliter. Nos ergo etiamsi non sumus servi Sanctorum perfectè, sumus tamen imperfectè, quatenus illi nos movent & juvant ad bene operandum exemplo suo, & intercessione apud Deum. Hinc B. Paulinus natal. 1. 2. & 3. S. Felicis, passim vocat se famulum & servum S. Felicis; & B. Gregorius lib. 2. Dialog. c. 24. non timuit dicere B. Petro, grata esse servientium sibi obsequia.

Ad confirmationem ex Valla & Beza, fateor secundùm usum profanorum scriptorum idem esse dulıam & latriam, tamen secundùm usum Scripturæ, latria ferè numquam accipitur pro cultu, qui exhibetur creaturæ: secundùm usum autem Ecclesiæ, numquam omnino. Et sicut licuit antiquæ Ecclesiæ contra veteres hæreticos nova vocabula invenire, ut ὁμούσιος &c. cur non licuit etiam Ecclesiæ posteriori contra hæreticos posteriores nova aliqua vocabula invenire, aut certè iisdem in alia significatione uti?

Ad illud Augustini de dulia & latria respectu Dei, Respondeo: eum locum esse pro nobis; nam ex eo, quod Augustinus ait, latriam dari Deo, ut Deus est, dulıam eidem, ut Dominus est: colligitur latriam non posse communicari creaturæ, quia unus tantùm est Deus: at dulıam posse communicari, quia multi sunt verè & propriè Domini. Quamquam interim fatemur, dulıam, qua colitur Deus, esse dulıam per excellentiam, & specie distingui ab ea, qua coluntur Sancti.

Ad tertium argumentum; ad primum locum, Deuteron. 6. dico, eum locum debere sic intelligi: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*; ea servitute, quæ Deo soli convenit. Nam in Græco est λατρεύσεις. Unde Augustin. quæst. 61. in Genes. annotavit; ideò non esse dictum, solum Deum adorabis, & illi soli servies; sed: *Deum adorabis, & illi soli servies*, quia adoratio convenit etiam creaturis, non autem servitus latriæ, quæ hic nominatur. Sed præterea quamvis esset scriptum, illi soli δουλεύσεις, eodem modo exponi deberet; nimirum, illi soli servies certo quodam genere servitutis, non autem absolutè. illi soli servies. Siquidem in textu Hebraico est תַּעֲבֹד; & tamen invenimus, non obstante hoc præcepto, dictum Jacobo ab Isaac, Genes. 27. *Serviant tibi populi, & adorent te filii matris tuæ*; ubi sunt illa verba שָׁרַת, & הִשְׁתַּחֲוָה. Præterea sicut hic legimus: *illi soli servies*, ita legimus 1. Timoth. 6. *Qui solus habet immortalitatem*; & tamen scimus, Angelos, & animas esse etiam immortales suo quodam modo.

Ad illud 1. Timoth. 1. *Soli Deo honor & gloria*; respondeo, similiter intelligendum de certo honore & gloria; Nam Rom. 2. lego: *Gloria & honor omni operanti bonum*. Denique arctius dictum est Isai. 44. *Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus*; & tamen legimus in Psal. 81. *Ego dixi, Dii estis*; nec tamen illud primum est falsum, sed sano modo intelligendum est.

Ad illud Matth. 4. dico, Diabolum postulasse à Christo προσκύνησιν, in signum latriæ, & proinde postulasse latriam; ac propterea à Domino illi fuisse responsum: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*.

Ad illud Galat. 4. *Iis qui naturâ non sunt Dii, ἐδουλεύσατε*, respondeo, verbum δουλεύειν, esse commune servituti Dei & creaturarum, & proinde exponi debere pro loci exigentia. Hic autem sumitur pro cultu solius Dei; id enim circumstantiæ loci necessariò postulant.

Ad quartum argumentum; ad primum exemplum dico, Aman voluisse adorari ut Deum; id enim ex verbis Mardochæi colligitur.

Ad secundum de Cornelio dico, cum S. Hieronymo lib. contra Vigilantium, Cornelium aliquid divinum in Petro inesse putavisse, & ideò jure correctum: vel cum Chrysostomo in hunc locum Actorum, Cornelium piè Petrum veneratum, sed Petrum ex modestia eum honorem, qui alioqui sibi debebatur, recusasse.

Ad tertium, quid mirum, si Paulus noluit sibi sacrificari? Id enim suprà diximus, esse actum externum, soli Deo debitum.

Ad quartum dico, esse pro nobis; nam vel Joannes putavit eum, qui sibi apparuerat, esse Deum, aut Angelum: si Deum merito reprehensus est: si Angelum, & tamen adoravit, cur nos reprehendimur, qui facimus quod Joannes fecit? num melius Joanne norunt Calvinistæ, sintne Angeli adorandi?

At cur, inquiunt, reprehensus est? Primò, quia fortè Angelus sic apparuit, ut potuerit existimari Christus. Dixerat enim cap. 1. *Ego sum primus, & novissimus, & fui mortuus, & ecce sum vivens &c.* Itaque poterat existimari Christus, cujus personam gerebat, nisi ipse explicuisset, se non esse Christum, & ideò corrigendus fuit adorator non propter errorem adorationis, sed propter errorem personæ. Ita respondet Augustin. quæst. 61. in Genes.

Secundò dico, Joannem rectè voluisse Angelo cultum debitum exhibere; sicut meminerat fecisse Abraham, & Loth, atque alios majores suos: tamen Angelum prohibuisse ob reverentiam humanitatis Christi. Nam ante Christi adventum Angeli se ab hominibus adorari patiebantur: at posteaquam Deus homo factus est, & omnes Angeli hominem in Christo adorare cœperunt, noluerunt ipsi ab hominibus adorari, & præcipuè ab Apostolis, aliisque summis viris. Ita Beda, Anselm. Richard. & Rupertus in cap. 19. Apocal. & scholia Græca in cap. 22. & ante hos auctores S. Gregor. lib. 27. moral. cap. 11. & homil. 8. in Evangel. Nec tamen sequitur, nos malè facere, si Angelos adoremus; nam & nos rectè illos adoramus, & ipsi rectè adorari recusant. Itaque Joannes ipse cùm cap. 19. semel audivisset: *Vide ne feceris &c.* tamen cap. 22. iterum voluit eundem Angelum adorare; intelligebat enim, & se rectè facere adorando, & Angelum rectè facere recusando, nec enim suspicari licet Joannem aut oblivioſum, aut indocilem fuisse.

Ad ultimum ex Patribus, dico, eos loqui contra errores Gentilium, qui ex hominibus sceleratis veros Deos faciebant, eisque sacrificia offerebant. Nam quòd alioqui sancti Angeli & homines debito cultu prosequendi sint, sexcentis in locis iidem Patres affirmant, quorum locorum jam aliqua suprà retulimus.

CA-

CAPUT XV.

Proponitur controversia de invocatione Sanctorum,

DEmonstravimus Sanctos esse colendos: sed quia peculiaris difficultas est de cultu invocationis, idcircò nunc recto ordine sequitur, ut tractemus de invocatione Sanctorum.

Duo sunt de hac quæstione errores extremi, veritas est in medio, ut ferè semper esse solet. Primus error est, posse ac debere S. Mariam, quæ præcipua Sanctorum est, invocari, non secus ac Deus invocatur, Ita olim quidam, quos Epiphanius refert & refellit, hæresi 78. in fine, & hæresi 79. per totum. Alter est error, nullum Sanctorum post mortem debere invocari ullo modo, quia vel non possunt orare mortui pro viventibus; vel si possunt, non nisi in genere orant, quia non possunt cognoscere nostras preces, quas ad illos fundimus. Hic error multorum est.

Primus omnium videtur fuisse Vigilantius, qui in hunc lapidem offendit. Nam quòd Alphonsus de Castro in libro de hæresibus, verbo, Sancti, tribuit hunc errorem Eustathio, qui ante Vigilantium vixit, non facilè probari potest. Siquidem Eustathius Basilicas Martyrum contemnebat, & forè reliquias etiam: at de invocatione nihil docuit. Vide Socratem lib. 2. cap. 33. & Concilium Gangrense. Igitur Vigilantius, ut est in lib. S. Hieronymi contra Vigilantium, docebat, post mortem nullius pro altero exaudiri orationem, & ideo Sanctos mortuos non orare pro viventibus, ex quo sequitur, frustrà eos invocari.

Deinde invocationem Sanctorum apertiùs & fortiùs oppugnarunt tempore B. Bernardi Henriciani, seu Petrobrusiani, & Apostolici, ut refert ipse S. Bernardus serm. 66. in Cantica, & auctor vitæ S. Bernardi lib. 3. cap. 5. Idem paulò post docuerunt Waldenses, ut auctor est B. Antoninus 4. par. tit. 11. c. 7. §. 2. Idem postea quidam nomine Cathari, ut auctor est Turrecremata, lib. 4. par. 2. cap. 35. summæ de Ecclesia. Idem postea Joan. Wiclef, ut scribit Thomas Waldensis tom. 3. tit. 12. c. 108. & seq. Nec non Taboritæ, qui de familia sunt Joannis Huss, ut scribit Æneas Sylvius de origine Bohemor. c. 35. Quamquam Wiclefus non illicitum esse dicebat orare Sanctos, sed solum inutile & superfluum; dicebat enim vider stultitiam recurrere ad scurras alicujus Principis, quando ipse Princeps est paratissimus per se audire, vel sectari turbidos rivos, quando fons ipse patet: quibus verbis obiter Sanctos scurris & rivis turbidis conferebat, quod est hæreticorum proprium.

Denique, hæretici nostri temporis, ut Lutherus in libris ad Waldenses; Melanchthon in Apol. art. 21. Confess. Augustanæ; Brentius cap. 24. Confess. Wirtemb. & Calvinus lib. 1. cap. 14. §. 12. & lib. 3. Instit. cap. 20. §. 20. & seq. tria docent de orationibus Sanctorum. Primò, ex divinis literis non haberi, quod sancti mortui orent pro vivis, ac proinde hoc non esse certum. Secundo, si sancti orant, eos non orare nisi in genere pro tota Ecclesia electorum, non autem pro isto, aut illo in speciali. Tertiò, inutile & illicitum esse invocare Sanctos, sive Angelos, sive homines, ac petere, ut pro nobis orent; inutile quidem, quia non habent tam longas aures (ita enim Calvinus loquitur) ut preces nostras audire possint: illicitum autem, quia hinc obscuratur gloria Christi, qui est unicus mediator & intercessor noster.

CAPUT XVI.

Deteguntur aliquot fraudes & mendacia hæreticorum,

HAbemus igitur quæ sit sententia adversariorum, sed antequam eam refellamus, utile erit cognoscere breviter, quibus calumniis & mendaciis Melanchthon, & Calvinus eam simplicibus persuadeant.

Philippus loco notato tria mendacia dicit. Primò, nos tribuere Sanctis divinitatem, idest, vim cognoscendi mentium cogitationes. Mendacium est apertum; nec enim ullus Catholicorum hoc dicit, vel dixit unquam; asserimus enim eos cognoscere nostras preces, non ut sunt in mentibus nostris, sed ut sunt in Deo, quem vident, & qui eas ipsis ostendit.

Secundò, ante tempora S. Gregorii non extare mentionem invocationis Sanctorum. Paulò liberalior fuit Martinus Kemnitius, qui in examine sess. 22. Concilii Tridentini dicit, invocationem Sanctorum coepisse post tempora Augustini; & in exam. sess. 25. dicit, auctorem invocationis B. Mariæ fuisse Petrum Gnapheum, qui vixit circa annum Domini 480., quæ impertia vel malitia est intolerabilis in tantis Magistris in Israel, cùm sint loca innumerabilia in Ambrosio, Augustino, Hieronymo, Basilio, Athanasio, Irenæo, & alus quos postea citabimus, & quæ etiam citantur à Centuriatoribus, Centur. 4. cap. 4. & Centur. 5. cap. 4.

Tertiò, Papistas esse asinos, qui docent ex libro S. Hieronymi contra Vigilantium, Vigilantium negasse invocationem Sanctorum, cùm in toto illo libro Hieronymi non sit una syllaba de invocatione Sanctorum, sed solùm de honore reliquiarum. At hoc ipsum ostendit Philippum non quidem asinum, sed certè valde stupidum fuisse; nam etsi Vigilantius non dixit, Sanctos non esse invocandos, tamen dixit, eos non posse orare pro nobis: hinc autem si non colligeremus, eum negasse invocationem Sanctorum, tunc verè tardiores asinis essemus. Quis enim invocaret eum, qui non potest ullum auxilium præbere? Sapientius igitur fecerunt Magdeburgenses, Centur. 4. cap. 8. qui videntes non posse negari, quin Vigilantius idem senserit quod ipsi, dicunt, eum non fuisse hæreticum, sed sanctum Presbyterum, & cum Hieronymo contendisse, ac vixisse.

Porrò Calvinus multa etiam dicit mirabilia: Primum affirmat lib. 3. Instit. cap. 20. §. 21. in omnibus hymnis & litaniis Papistarum, nullam unquam fieri Christi mentionem: & cùm semper oremus Sanctos mortuos, numquam nobis in precibus Christum occurrere. Quod certè tale mendacium est, ut periculum sit, ne Diabolus cognomen mendacis amittat; quid enim? nonne in litaniis dicimus: *Kyrie eleison, Christe eleison, Pater de Cœlis Deus &c.* Nonne ferè omnes hymni, quos in Breviario legimus, sunt vel Ambrosii, vel Gregorii, vel Prudentii, vel Sedulii antiquissimorum auctorum? Et nonne omnes diriguntur ad Deum, & terminantur per *Gloria tibi Domine*, vel quid simile? Nonne omnes orationes Ecclesiæ, quæ leguntur in Missa, diriguntur etiam ad Deum, & terminantur *Per Christum Dominum nostrum?*

Secundò, Sanctos cum Christo regnantes passim in illo capite 20. libri 3. vocat mortuos, larvas, umbras, colluviem; quæ incredibilis blasphemia est.

Tertiò dicit, lib. 3. cap. 20. §. 20. solum Christum introisse in sanctuarium cœli, & solum ipsum defer-

deferre ad Deum vota populi eminus in atrio exiſtentis. Quibus verbis ſignificat, non ſolùm ſanctos homines, ſed etiam SS. Angelos non poſſe Deo noſtras preces offerre, ſed ſolum Chriſtum: quod eſt contra apertiſſimam Scripturam, Tob. 12. *Ego*, inquit Raphael, *obtuli orationem tuam Domino*. Et Apocal. 8. *Aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo*. Et contra ipſum Calvinum, qui infrà ſui oblitus admittit Angelos offerre Deo noſtras preces.

Quartò dicit, lib. 3. cap. 20. §. 22. nos invocare Sanctos planè ut Deos, & habere nos Deos plurimos non pro numero urbium, ut dicitur Hierem. 2. de Judæis, ſed pro numero capitum multitudinis, quæ eſt calumnia manifeſta, ut ex Litaniis apparet. Quis enim Deo dicere auderet, S. Deus, ora pro nobis? Nec eſt nova calumnia; nam etiam antiqui hoſtes Eccleſiæ mentiebantur, homines mortuos pro Diis Catholicos habere, ut patet ex Cyrillo lib. 6. in Julian. ultra med. & lib. 10. ante med. & ex Euſebio lib. 4. hiſtor. cap. 15. & lib. 8. cap. 6. & ex Auguſtino lib. 22. contra Fauſtum, cap. 4. & ex Hieronymo contra Vigilantium.

Quintò ibidem dicit, nos rogare virginem, ut filium jubeat facere quod petimus. At quis noſtrùm hoc dicit? cur non probat ullo exemplo? Præterea ſi Joſue 10. dicitur: *Obediente Deo voci hominis*, cur non poſſet aliquo modo dici, filium Dei obedire matri aliquid petenti?

Sextò ibidem dicit, nos ante ſtatuas Barbaræ, vel Catharinæ demurmurare Pater noſter, & Paſtores hunc uſum ſuo plauſu approbare. At fideles etiam ſimpliciſſimi ſi interrogentur, reſpondere ſolent, ſe orationem Dominicam dirigere ad Deum, id autem ſe facere coram imaginibus Sanctorum, ſperantes per auxilium Sanctorum ſuam orationem ad Deum melius, & fœlicius perventuram, ſed etiamſi aliqui tam ſtupidi eſſent, ut S. Barbaræ dicerent, Pater noſter, num imperitia aliquorum traduci debet quaſi eſſet dogma Eccleſiaſticum? & qui ſunt Paſtores, qui hunc abuſum probant?

Septimò dicit, in Concilio III. Carthaginenſi vetitum fuiſſe, ne in publicis precibus diceretur: *Sancte Petre, ora pro nobis*, ſed iſtud decretum, niſi in ſuo codice Calvinus addideris, nuſquam reperitur. Concilium enim ſolùm definit, ut oratio ſacrificantis dirigatur ad Patrem, non ad Filium, vel Spiritum ſanctum, de Sanctis nulla mentio. Sed Calvinus per ſuam Dialecticam ex eo, quòd oratio debet dirigi ad Patrem, deducit non poſſe invocari Sanctos, & inde ulterius deducit, Concilium ſtatuiſſe, ut non dicatur, *S. Petre ora pro nobis*.

Octavò dicit, horrendum eſſe ſacrilegium, Sanctos vocare præſules ſalutis, & nullo colore defendi, quod quidam Sanctis dicunt, è cœlo nos reſpice, & adjuva. At priora ſunt verba Ambroſii libro de viduis: poſteriora Gregorii Nazianzeni oratione in Cyprianum, in Athanaſium, in Baſilium: iſtis autem duobus viris nihil habuit antiquitas ſapientius.

CAPUT XVII.

Quomodo Sancti invocandi non ſint.

NUnc ut rei veritas manifeſta fiat, ponemus & probabimus aliquot propoſitiones.

Prima propoſitio. *Non licet à Sanctis petere, ut nobis tanquam auctores divinorum beneficiorum, gloriam, vel gratiam, aliaque ad beatitudinem media concedant*. Hæc eſt contra primum errorem, & contra calumniam Calviniſtarum. Probatur Primò Scriptura, Pſal. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus*. Et Pſ. 120. *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi, auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram*. Montes ſunt homines ſancti, ut exponit Auguſtinus in hunc Pſalmum, & fuſius tract. 1. in Joannem, & libro de Paſtoribus, cap. 8. jubemur ergo levare oculos ad montes, ideſt, ad Sanctos, & ab eis auxilium exſpectare, ſed ut intelligamus ab eis auxilium exſpectandum eſſe, non ut ab auctoribus, ſed ut ab impetratoribus; ideò ſtatim ſubditur: *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram*. Item Jacob. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum*.

Secundò probatur ex uſu Eccleſiæ; nam in orationibus, quæ leguntur in Miſſa, vel in officio in celebritatibus Sanctorum, nihil unquam aliud petimus, quàm ut eorum precibus à Deo nobis beneficia concedantur.

Tertiò ratione; nam ea quibus indigemus, ſuperant vires creaturæ, ac proinde etiam Sanctorum: ergo nihil debemus à Sanctis petere, niſi ut à Deo impetrent, quæ nobis utilia ſunt.

Quartò ex Auguſtino lib. 8. civit. Dei, cap. ult. & lib. 22. cap. 10. & ex Theodoreto lib. 8. ad Græcos, qui diſertè docent, Sanctos non eſſe invocandos ut Deos, ſed ut qui à Deo impetrare poſſunt quod volunt.

Eſt tamen notandum, cùm dicimus, non debere peti à Sanctis, niſi ut orent pro nobis, nos non agere de verbis, ſed de ſenſu verborum; nam quantum ad verba, licet dicere: S. Petre miſerere mei, ſalva me, aperi mihi aditum cœli: item da mihi ſanitatem corporis, da patientiam, da mihi fortitudinem &c. dummodo intelligamus, ſalva me, & miſerere mei orando pro me, da mihi hoc, & illud tuis precibus & meritis. Sic enim loquitur Gregorius Nazianzenus orat. in Cyprianum & in Baſilium, & alii multi veterum: necnon Eccleſia univerſa, cùm in hymno ad Virginem dicit:

MARIA mater gratiæ,
Mater miſericordiæ,
Tu nos ab hoſte protege,
Et hora mortis ſuſcipe.

Et in hymno Apoſtolorum:

Quorum præcepto ſubditur
Salus & languor omnium,
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Et ſicut Apoſtolus de ſe dicit, Roman. 11. *Ut ſalvos facerem aliquos ex illis*. Et 1. Cor. 9. *Ut omnes facerem ſalvos*, non ut Deus, ſed juvando concionibus, precibus &c.

Secunda propoſitio. *Sancti non ſunt immediati interceſſores noſtri apud Deum, ſed quidquid à Deo nobis impetrant, per Chriſtum impetrant*. Nota, tres perſonas poſſe conſiderari, quando nos Deum oramus; unam ipſius Dei, à quo petimus beneficia; alteram Chriſti, per cujus meritum ea cupimus nobis dari; tertiam ejus, qui petit beneficia per Chriſtum. Ex his tribus perſonis non poteſt prima Sanctis tribui, ut jam probavimus; nec ſecunda, ut nunc oſtendemus; ſed ſolùm tertia.

Itaque Sanctos invocamus ad hoc ſolum, ut faciant id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipſi facere poſſunt quàm nos, melius illi & nos ſimul, quàm nos ſoli. Probatur jam concluſio; Solus Chriſtus eſt, qui mundum reconciliavit Deo, & qui meruit nobis gloriam & gratiam, & omnia neceſſaria ad ſalutem, ut patet Coloſſ. 1. *Quia in ipſo com-*

complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia, pacificans per sanguinem crucis ejus, quæ in terris, & quæ in cœlis sunt. Et 1. Joan. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.*

Atque hinc Christus dicitur *ostium* Joan. 10. & *via* Joan. 14. quia, ut ipse ait, *nemo venit ad Patrem*, nisi per ipsum. Hinc etiam dicit Joan. 16. *Petite in nomine meo.* Hinc dicitur mediator Dei, & hominum 1. Timoth. 2. & 1. Joan. 2. dicitur advocatus apud Patrem; ergo nihil à Sanctis petere possumus, nisi ut intercedant apud Deum quò nobis Christi meritum applicetur, & per Christum gratiam & gloriam consequamur.

Secundò probatur ex verbis Sanctorum. Ambrosius lib. de Isaac, cap. 8. *Ipse Christus*, inquit, *est os nostrum, per quod Patri loquimur; oculus noster, per quem Patrem videmus; dextera nostra, per quam nos Patri offerimus.* Augustinus Psalm. 108. exponens illud: oratio ejus fiat in peccatum: *Oratio*, inquit, *quæ non fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit peccatum.* Bernardus sermone de B. Virgine, qui incipit, Signum magnum: *Opus est*, inquit, *mediatore ad mediatorem ipsum, nec aliter nobis astitit, quàm Maria.* Quibus verbis docet Christum esse intercessorem immediatum, qui per se impetrat, Sanctos esse mediatos, qui non nisi per mediatorem Christum impetrant.

Tertiò probatur ex orationibus Ecclesiæ. Omnes enim, quæ de Sanctis sunt, illam formam habent: *Concede nobis Deus intercessione hujus Sancti tale beneficium, per Christum Dominum nostrum.*

CAPUT XVIII.

Sanctos pro nobis orare.

HAbemus igitur, quomodo Sancti invocandi non sint. Nunc, ut intelligamus quomodo invocandi sint, accedat Tertia propositio: *Sancti orant pro nobis saltem in genere, secundùm Scripturas.* Probatur ex iis Scripturis, quæ agunt solum de sanctis hominibus. Primus est Hier. 15. *Dixit Dominus ad me, si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Ergo Moses & Samuel jam mortui poterant, & solebant orare pro populo Judæorum; ergo falsum est in Scripturis non haberi, quòd Sancti mortui orent pro vivis.

Respondet Calvinus duobus modis. Primò, ex hoc loco colligi potiùs contrarium; cùm enim dicitur, *si steterint*, nimirum ad orandum, significatur eos nec stetisse, nec orasse, & si isti præcipui Prophetæ non orabant, quantò minus alii?

At contrà, quia etsi fortè significetur, eos tunc non orasse, quia intelligebant rem esse jam desperatam, tamen significatur eos alias orare consuevisse, quando se impetrare posse putabant, alioqui inepta esset hæc Dei locutio. Nam si quis diceret, si jumentum meum oravent pro te, nihil impetrabit: ineptè loqueretur. Quare? Quia jumenta non possunt orare; & similiter si quis diceret, si venerit huc Cicero, vel Demosthenes, non persuadebunt mihi, ineptè loqueretur, quia mortui huc venire non solent. Ita ergo & Deus (quod absit) ineptè loqueretur, cùm dicit: *Si steterint coram me Moyses & Samuel.* Si illi non possent, vel non solerent Deum interpellare. Aliud esset, si Scriptura diceret, si starent, idest, si per impossibile nunc viverent, & orarent. At nunc ait: *Si steterint*, & Græcè ἐὰν στῶ, non ἐὰν ἱστᾶ; & Hebraicè עמד si stabit Moyses.

Secundò respondet, sensum hujus loci hunc esse, si nunc steterint coram me duo aliqui insignes viri, quales olim erant Moses & Samuel, tamen nihil obtinebunt. At contrà opponimus gravissimos auctores, Chrysostomum homil. 1. in epist. 1. ad Thessalon. & Hieronymum in hunc locum, & Gregorium lib. 9. moral. cap. 12. qui docent Deum loqui de ipso vero Mose, & Samuele.

Secundus locus est 2. Machab. ult. ubi Judas in visione quadam vidit Oniam Pontificem, & Hieremiam Prophetam, qui jam obierant, orantes pro populo Judæorum; ad quem locum nihil habet, quod respondeat Calvinus, nisi hunc librum non esse Canonicum. At nos probamus esse Canonicum argumento, quod Calvinus non potest rejicere, si vult sibi constare; ipse enim contra invocationem Sanctorum affert tanquam argumentum potissimum testimonium Concilii III. Carthaginensis, ut videbimus in solutione argumentorum: in illo autem eodem Concilio cap. 47. sic dicitur: *Item placuit, ut præter Scripturas canonicas nihil legatur in Ecclesia sub nomine divinarum Scripturarum. Sunt autem canonicæ Scripturæ, Genesis, Exodus &c.* Et infrà: *Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo &c.* Vel igitur Calvinus recipiat libros Machabæorum, ut canonicos & divinos, vel non deterreat nos hujus Concilii auctoritate à Sanctorum invocatione; nec enim dicendum est, eos Patres in uno sapere, & in altero delirare.

Tertius locus est Apoc. 5. ubi describuntur 24. seniores in cœlo procidisse coram throno Dei, habentes phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum. Quem locum exponentes Primasius, Richardus, scholia Græca apud Oecumenium, & Gagneius, dicunt orationes illas esse intercessiones pro martyrum stabilitate.

Quartus locus est 2. Petri 1. *Dabo autem operam, & frequenter habere vos*, nimirum commendatos, sive in animo, *post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Ut enim exponunt scholia Græca apud Oecumenium, aliqui veteres non ineptè hinc colligebant, Sanctos post obitum gerere curam vivorum. Et quamvis hoc non sit evidens argumentum, tamen est probabile.

Quintus locus est Luc. 16. ubi dives Epulo orat pro fratribus suis: ergo multò magis orant justi pro tota Ecclesia.

Sextus est Apocalyps. 6. animæ sanctorum Martyrum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus suis: ergo multò magis misericordiam petunt fratribus suis. Respondet Brentius istas orationes intelligi figuratè; dicuntur enim Sancti mortui clamare ad Dominum, quia preces, quas viventes effuderunt, adhuc resonant in auribus Dei. At contra: nam dives Epulo dum viveret, non oravit pro fratribus suis. Sancti etiam Martyres dum hìc viverent, non petebant à Deo vindictam de persecutoribus, sed potius ut eis ignosceretur: ergo oratio, qua petunt vindictam, nova est; nam dum viverent, quia peccare poterant, & periculum erat ne si ultionem peterent, id facerent ex cupiditate, non petebant: nunc autem eam petunt intuitu, & amore justitiæ, ut rectè exponit Beda.

Accedat ultimò, quòd Scripturæ apertè docent communionem Ecclesiæ triumphantis cum militante; nam Hebr. 12. Apostolus dicit, nos accessisse ad Ecclesiam primitivorum, qui sunt in cœlis, idest, cives illorum esse, Ephes. 2. & Galat. 4. dicit, matrem nostram esse Hierusalem, quæ est in cœlis. Et Coloss. 1. & Ephes. 4. dicit, Christum esse caput super omnem Ecclesiam, & certè non excluditur Ecclesia cœlestis: at communio ista exigit necessariò, ut membra pro invicem sollicita sint, & invicem se juvent.

juvent. Hæc enim est natura membrorum sub uno capite viventium, ut Apostolus docet Roman. 12. & 1. Cor. 12. Hinc apparet quàm falsum sit, quod Calvinus dicit lib. 3. Institut. cap. 20. §. 24. Deum voluisse, ut nullum nobis esset commercium cum Sanctis mortuis, sed nec illis nobiscum. At quomodo hæc vera esse possunt, si sumus una Respublica, unus populus, unum corpus? Vide Augustinum lib. 20. civit. Dei, cap. 9. ubi hoc ipsum probat.

Quarta propositio. *Sancti, qui regnant cum Christo, pro nobis orant, non solùm in genere, sed etiam in particulari.* Probatur primò, Angeli orant pro nobis, & curam nostri gerunt, etiam in speciali, ut patet Tob. 12. Zachar. 1. Apocalyps. 8. Daniel. 10. Psalm. 90. & Matth. 18. ergo multò magis id spiritus hominum beatorum faciunt; nam in primis nihil eis deest eorum, quæ Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet, cùm sint præditi intelligentia, & voluntate, & adsint semper Deo, & nos vehementer diligant, ac demum sint æquales Angelis, ut dicitur Lucæ 20. Deinde aliquid habent præ Angelis, quod sunt membra corporis Ecclesiæ nobis magis conjuncta, quàm sint Angeli, & experti sunt miserias, & pericula nostra, quæ Angeli non sunt experti.

Respondet Calvinus, hoc argumentum concludere, si possimus ostendere, sicut Angeli præsunt hominibus, eosque custodiunt, atque eorum rebus interfunt, ita etiam sanctos hominum spiritus facere. Existimat enim ipse (ut olim Vigilantius) Sanctos omnes in atrio quodam quasi in libera custodia inclusos esse, nec inde unquam egredi, aut ullam de nobis sollicitudinem gerere.

Nos autem facilè ostendemus non solùm ab Angelis, sed etiam à spiritibus beatorum hominum regi & gubernari fideles viventes: Et sit hoc argumentum secundum; id enim promisit Christus, Apocal. 2. *Qui vicerit*, inquit, *& custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo.* Et cap. 3. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* Et infrà: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus.* Hìc loquitur Joannes de spiritibus mortuorum, ut patet ex illis verbis: *Et custodierit usque in finem opera mea*; & loquitur de tempore ante resurrectionem, ut patet ex eo quod dicit: *Reget eas in virga ferrea*. Nam regere in virga ferrea, non significat, punire, quod etiam post resurrectionem fiet, sed significat regere virga pastorali, quod solùm fit ante resurrectionem. Dicitur autem virga ferrea, quia inflexibilis est ad injustitiam, ut Psalm. 44. *Virga directionis*, idest virga rectissima, *virga regni tui*, & etiam sempiterna; nam regni ejus non erit finis. Quod autem sequitur: *Et tamquam vas figuli confringet eos*, non significat homines perdendos, sed peccatores, Christo peccata conterente, & delente, ut exponit Augustinus in Psal. 2. juxta illud Actor. 10. *Occide, & manduca*. Vel reguntur, sive pascuntur electi in virga ferrea, reprobi autem tamquam vas figuli confringuntur.

Quòd verò hoc significet, regere, in virga ferrea, patet primò ex verbo Hebræo, quo utitur David Psalm. 2. רעם. Et ex Græco Joannis Apocalypsis 2. 12. & 19. quod est ποιμανεῖς, idest, pasces, sive pastoraliter reges.

Secundò ex eo, quod dicitur Apoc. 12. *Peperit filium, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea*; Christus autem non punit omnes gentes, sed regit pastoraliter.

Tertiò, quia Psal. 2. unde Joannes verba sua desumpsit, dicitur Christus totam suam hæreditatem regere in virga ferrea: *Postula à me &c.* nec tamen suspicari possumus totam Ecclesiam à Christo esse destruendam.

Quartò, quia sic exponunt, regere in virga ferrea, Hilarius, Augustinus, & Theodoretus in Ps. 2. & Primasius, ac Beda, & Rupertus in cap. 2. Apocalypsis. Habemus igitur, spiritus hominum beatorum post mortem ante diem resurrectionis accipere potestatem in gentes, & regere, & pascere eas; necnon esse columnas in templo Dei, idest, sustentare Ecclesiam, quod propriè sanctis Martyribus convenire docet Chrysostomus in fine sermonis de Juventio & Maximo, ac demum sedere in throno Christi, idest, cum illo præsidere toti mundo, & Ecclesiam regere & gubernare.

Idem colligitur ex illo Matth. 24. *Beatus ille servus, quem cùm venerit Dominus, invenerit sic facientem, amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum.* Bona enim Domini Ecclesia est, ut Hilarius docet, quod etiam apertè legimus in præfatione de Apostolis, quam unam esse ex novem antiquissimis testatur Pelagius Papa II. qui S. Gregorium præcessit, in epist. 4. decretali. In ea præfatione dicitur: *Gregem tuum Pastor aterne non deseras, sed per beatos Apostolos tuos continua protectione custodias, ut iisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti praesse pastores.* Id quod & Patres disertè docent.

Basilius oratione in quadraginta Martyres, dicit: *O cuneum inexpugnabilem! o communes generis humani custodes, optimi curarum socii &c.* Et Gregorius Nazianzenus orat. in Cyprianum: *Tu*, inquit, *ab alto nos respice, nostrumque fermanem, ac vitam dirige, & sanctum ovile hoc pasce, aut simul unà rege &c.*

Hilarius in Psalm. 124. *Neque desunt stare volentibus Sanctorum custodia, neque Angelorum munitiones.*

Ambrosius lib. 8. in Lucam, in fine: *Sicut Angeli praesunt*, inquit, *ita & hi, qui vitam meruerint Angelorum.*

Item Leo serm. 2. de anniversario suæ assumptionis: *Petrus*, inquit, *nunc plenius, & potentius ea, quæ sibi commissa sunt, peragit, & omnes partes officiorum, atque curarum, in ipso, per quem est glorificatus, exequitur.* Et similia habet serm. 1. & 3. ejusdem argumenti. Item Maximus in serm. de Martyribus Tauricis: *Cum his*, inquit, *nobis familiaritas est, semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, hoc est, & in corpore nos viventes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt.*

Denique Theodoretus lib. 8. ad Græcos, circa finem: *Qui peregrè*, inquit, *aliquò proficiscuntur, petunt Martyres sibi comites esse in via, aut potiùs itineris duces; qui verò jam sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes.* Habemus igitur ex Scripturis secundùm Patrum explicationem, Sanctos orare pro nobis.

Idem probatur Secundò testimoniis Patrum. Cyprianus lib. 1. epist. 1. *Si quis hinc nostrum*, inquit, *prior divinæ dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus & sororibus nostris, apud misericordiam patris non cesset oratio.*

Gregorius Nazianzenus orat. 14. quæ est de obitu Gregorii patris sui: *Nunc magis*, inquit, *proficit nobis precibus, quàm antea doctrina, quanto etiam Deo propinquior est, postquam vincula deposuit corporalia.*

Joannes Chrysostomus in serm. de Juventio, & Maximo, tom. 3. *Etenim sicut milites*, inquit, *vulnera in prœliis sibi inflicta regi monstrantes fidenter loquuntur, ita & illi abscisa capita gestantes, & in medium afferentes, quæcunque voluerint apud Regem cœlorum impetrare possunt.*

Hic-

Hieronymus hanc ipſam concluſionem ex inſtituto probat libro contra Vigilantium, in epiſtola ad Paulam de obitu Blæſillæ: *Pro te*, inquit, *Dominum rogat, nobiſque veniam impetrat peccatorum.*

Auguſtinus lib. 7. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 1. *Adjuvet*, inquit, *nos Cyprianus orationibus ſuis, in iſtius carnis mortalitate tamquam in caliginoſa nube laborantes, ut donante Domino quantum poſſumus, bona ejus imitemur.*

Leo ſerm. 3. de anniverſario ſuæ aſſumptionis: *Nunc*, inquit, *mandatum Domini pius Paſtor* (Petrus) *exſequitur, confirmans nos cohortationibus ſuis, & pro nobis orare non ceſſans, ut nulla tentatione ſuperemur.* Et in ſerm. 1. de SS. Petro & Paulo: *Sicut*, inquit, *nos experti ſumus, & noſtri probavere majores, credimus atque confidimus inter omnes labores iſtius vitæ ad obtinendum miſericordiam Dei ſemper nos ſpecialium patronorum orationibus adjuvandos.* His accedant omnia teſtimonia, quæ afferemus pro ſequenti concluſione; nam qui dicunt Sanctos invocandos, ſine dubio fatentur eos orare pro nobis.

Probatur ultimò ex apparitionibus Sanctorum, qui apertè teſtati ſunt, ſe orare pro nobis etiam in particulari. Scribit Euſebius lib. 6. hiſtor. capite 5. S. Potamiœnam carnifici promiſiſſe, ſe cùm ad Dominum perveniſſet, aliquid ei boni impetraturam: deinde poſt tres dies à conſummato martyrio carnifici per quietem apparuiſſe, atque ejus capiti coronam impoſuiſſe, pauloque poſt juxta Martyris prædictionem, & ipſum ex impio carnifice pium Chriſti Martyrem effectum.

Auguſtinus lib. de cura pro mortuis, cap. 16. *Non ſolùm*, inquit, *beneficiorum effectibus, verùm etiam ipſis hominum aſpectibus Confeſſorem apparuiſſe Felicem, cùm à barbaris Nola oppugnaretur, audivimus non incertis rumoribus, ſed teſtibus certis.* Alia id genus plurima vide apud Baſilium in orat. de S. Mamante; Gregorium Nazianzenum oratione prima in Julianum; & oratione de S. Cæſario; Gregorium Nyſſenum in vita Gregorii Neocæſarienſis; Theodoretum lib. 5. hiſtor. cap. 24. Evodium, & Lucianum de inventione, & miraculis S. Stephani; Ambroſium in ſerm. de SS. Gervaſio & Prothaſio, & ſerm. 90. de S. Agnete; Prudentium hymno de S. Fructuoſo; Paulinum natali octavo S. Felicis; Sulpitium in vita S. Martini, qui omnes auctores ante mille annos floruerunt.

CAPUT XIX.

Sanctos eſſe invocandos.

SEquitur Quinta, ac poſtrema propoſitio: *Sancti, ſive Angeli, ſive homines piè, atque utiliter à viventibus invocantur.* Probatur primò Scriptura, Geneſ. 48. Jacob ſic ait benedicens filius Joſeph: *Angelus*, inquit, *qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis.* Hic apertè S. Jacob Angelum invocavit. Item Job 5. *Voca ſi quis eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum converteris.* Ubi nomine Sanctorum intelligit Angelos, ut D. Auguſtinus exponit in annotationibus in Job, qui etiam illud, c. 19. *Miſereamini mei amici mei*, ad Angelos dici exiſtimat, juxta quod dicitur, cap. 33. *Si fuerit Angelus loquens pro eo unus de millibus, miſerebitur eis, & dicet, Eſt libera eum.* Sicut etiam cap. 15. cùm dicit: *Ecce inter Sanctos ejus nemo immutabilis.* Nomine Sanctorum intelliguntur Angeli; nam idem habetur cap. 4. his verbis: *Ecce, qui ſervitus ei, non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit pravitatem.* Quamvis autem hæc verba non videantur convincere, quia non ſunt ipſius ſcriptoris libri, ſed Eliphaz amici Job, tamen ideo convincunt, quia indicant tunc fuiſſe conſuetudinem invocandi patrocinium ſanctorum Angelorum.

Item Exod. 32. Moſes ita orat: *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iſrael ſervorum tuorum.* In quem locum ſcribens Theodoretus quæſt. 67. in Exod. dicit ſanctum Moſem, cùm ſe non exiſtimaret ſufficientem ad placandum Deum, adhibuiſſe etiam patrocinium Patriarcharum. Ubi notandum eſt, quia ante Chriſti adventum, Sancti, qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoſcere poterant ordinariè preces ſupplicantium; ideò non fuiſſe conſuetum in Teſtamento veteri, ut diceretur: Sancte Abraham ora pro me &c. ſed ſolùm orabant homines ejus temporis Deum, & allegabant merita Sanctorum, qui jam obierant, ut illis ipſorum orationes juvarentur.

Reſpondet Calvinus, non peti ejuſmodi verbis auxilium à meritis Sanctorum, ſed ſolùm commemorari pactum, quod Deus cum Patriarchis fecerat de protegendis, & adjuvandis eorum poſteris.

At ſolutio non ſatisfacit, nam & pactum Dei, & juſtitia Sanctorum ſimul commemorabantur, ut patet ex Pſal. 131. *Memento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus.* Et infrà: *Propter David ſervum tuum non avertas faciem Chriſti tui.* Quæ verba Salomonis ſunt orantis Deum per merita patris ſui Davidis, jam defuncti, ut conſtat ex lib. 2. Paralipom. cap. 6. Unde etiam lib. 3. Reg. cap. 15. dicitur: *Propter David dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Hieruſalem, ut ſuſcitaret filium ejus poſt eum, eò quòd feciſſet David rectum in oculis Domini.* Et Daniel. 3. *Ne auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſervum tuum, & Iſrael ſanctum tuum.* Et Moſes Exod. 34. Hierem. cap. 32. & alii, cùm orabant Deum, initio dicere ſolebant: *Deus, qui facis miſericordiam in millibus his, qui diligunt te*, ideſt, qui propter juſtitiam Patrum miſereris ſæpè filiorum, quod erat implorare merita veterum juſtorum. Unde etiam B. Auguſtin. quæſt. 149. in Exod. ſic ait: *Admonemur*, inquit, *cùm merita noſtra nos gravant, ne diligamur à Deo, relevari nos apud eum illorum meritis poſſe, quos Deus diligit.* Idem docet Chryſoſtomus homil. 42. in Geneſ. & 27. in Matth.

Præterea in utroque Teſtamento ſæpè legimus, viventes à viventibus invocatos; nam lib. 1. Regum cap. 7. dicunt filii Iſrael ad Samuelem: *Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, ut ſalvet nos de manu Philiſtinorum.* Item Job ultimo: *Ite ad ſervum meum Job, ille orabit pro vobis.* Roman. 15. Paulus ait: *Obſecro vos, fratres, ut adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum.* Idem repetit Epheſ. 6. 1. Theſſal. 5. 2. Theſſ. 3. Coloſſ. 4. & Hebr. 13. ergo licebit etiam nunc invocare eoſdem Sanctos cum Chriſto regnantes. Nam ſi nunc non licet, vel quia nolunt; & hoc non, cùm ſint majori charitate prædíti, quàm antea, & (ut loquitur Cyprianus ſerm. de mortalitate) de ſua immortalitate ſecuri, & de noſtra incolumitate ſolliciti: vel quia non poſſunt; & hoc non, quia ſi poterant cùm hic eſſent peregrini, quanto magis nunc poterunt in patria? vel quòd non ſciant quid oremus; & hoc non, quia unde ſciunt Angeli converſionem peccatorum, pro qua tantopere gaudent in cœlis, ut dicitur Luc. 15. inde ſciunt Sancti noſtras preces: vel demum quia fit injuria Deo, aut Chriſto, ſi alius quàm ipſe invocetur; & hoc non, quia tunc non liceret viventes invocare.

Atque hoc argumentum adverſarii nunquam ſolvere potuerunt. Calvinus enim ſolùm reſpondet, aliam eſſe rationem invocationis vivorum & mortuorum,

rum, quia vivi omnes ſubnixi una Chriſti interceſſione tam pro ſe, quàm pro aliis Deum rogant, quia ſunt invicem membra; & quia Scriptura, hortatur, ut oremus pro invicem, Jacobi 5. At hoc idem de mortuis dici poteſt; nam & illi ſunt membra ejuſdem Eccleſiæ, & una Chriſti interceſſione nituntur; quidquid enim nobis petunt, à Deo per Chriſtum petunt.

Probatur tertiò ex Conciliis, ac primùm in epiſt. Epiſcoporum Europæ ſcripta ad Leonem Imperatorem, quæ habetur poſt Concilium Chalcedonenſe, ſic dicitur: *Sanctiſſimum verò Pretorium in Choro, & ordine ſanctorum Martyrum ponimus, & ejus intercеſſione miſericordem, ac propitium Deum habere poſtulamus.* Et actione 11. Concilii Chalcedonenſis, dicunt Patres: *Flavianus poſt mortem vivit, Martyr pro nobis oret.* Deinde in VI. Synodo generali, cap. 7. ex canonibus recens editis, ſic dicitur: *Solo Deo creatore adorato, invocet Chriſtianus Sanctos, ut pro ſe intercedere apud majeſtatem divinam dignentur.* Item VII. Synodus generalis action. 6. in fine: *Cum timore*, inquit Synodus, *omnia agamus, poſtulantes interceſſiones incontaminatæ Deiparæ, item ſanctorum Angelorum, omniumque Sanctorum.* Item in Concilio Gerundenſi, cap. 3. Aurelianenſi I. can. 29. Moguntino ſub Carolo Magno, cap. 33. Toletano V. cap. 1. & Toletano VI. cap. 2. & Bracarenſi II. cap. 9. indicuntur litaniæ recitandæ vel triduo ante aſcenſionem, vel aliis temporibus. Sunt autem iſta Concilia ferè omnia celebrata ante annos ferè mille. His accedat factum Gregorii, qui litanias indixit tempore peſtis, lib. 1. vitæ ejus, cap. 42. & Walfridus Strabo, c. 28. teſtes ſunt.

Sed fortè objicient, litanias hìc vocari ſolùm Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon; id enim vocant litaniam Græci; ut patet ex Baſilio epiſt. 63. & ex liturgia ipſius Baſilii & Chryſoſtomi.

Reſpondeo; in Conciliis prædictis litanias vocari illas ipſas invocationes Dei, & Sanctorum, quas nos modò vocamus litanias; nam in primis Walfridus Strabo lib. de rebus Eccleſiaſticis, cap. 28. declarans, quid ſit litania, de qua agitur in his Conciliis, & nominatim in Concilio I. Aurelianenſi, dicit eſſe Sanctorum invocationem. Deinde tunc dicebantur litaniæ triduo ante aſcenſionem, & dicebantur non ſtando, ſed ambulando, & circumeundo aliqua loca: at nunc videmus ſervari idem tempus, & eundem ritum; ergo eædem ſunt litaniæ omnino.

Probatur quartò teſtimoniis Græcorum, & Latinorum Patrum. Ex Græcis primus prodeat S. Dionyſius Areopagita, qui cap. 7. Eccleſiaſt. hierarch. *Nam profectò*, inquit, *idem ſit, ac ſi quis ſole ſuos radios ſuos largiente oculis, ſibi oculos eruens, ſolaris luminis particeps fieri poſtulet. Sic impoſſibilium ſuperflua ſpe ille ſuſpenſus eſt, qui Sanctorum flagitat preces, & natura ipſorum conſentaneas ſacras operationes abigit &c.*

S. Irenæus lib. 5. contra hæreſes ultra medium: *Et ſicut illa (Eva) ſeducta eſt, ut effugeret Deum, ſic hæc (Maria) ſuaſa eſt obedire Deo, ut virginis Evæ, virgo Maria fieret advocata.* Quid clarius?

Euſebius lib. 13. præparationis Evangelicæ, cap. 7. *Hæc nos*, inquit, *quotidie facitamus, qui vera pietatis milites, ut Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipſi facimus, tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parùm juvari profitemur.*

Athanaſius ſerm. in Evangelium de ſanctiſſima Deipara, ideſt, de annunciatione circa finem: *Inclina*, inquit, *aurem tuam (Maria) in preces noſtras, & ne obliviſcaris populi tui.* Et infrà: *Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſſima Virgo.* Et infrà: *Intercede hera, & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.*

Baſilius orat. in 40. Martyres: *Qui aliqua*, inquit, *premitur anguſtia, ad hos confugiat: qui rurſum lætatur, hos oret: ille ut à malis liberetur, hic ut duret in rebus lætis.* Idem oratione in Pſalm. 33. in illud: Oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum: *Sancta*, inquit, *ſpirituales virtutes (Angeli) aliqua, oculi dicuntur, quod curam ſuſceperint nos inviſendi: nonnulla aures, ut quæ noſtras excipiunt preces.*

Gregorius Nazianzenus orat. in Cyprianum, in ipſo medio, loquens de quadam ſancta Virgine, quam Cyprianus tunc Ethnicus, & Magus per dæmonem ad ſtuprum ſollicitabat: *Virginem Mariam*, inquit, *rogavit, ut periclitanti Virgini opem ferret.* Et infrà: *Vicit Virgo, vincitur dæmon &c.* Idem in fine Cyprianum invocat; ſicut etiam fecit in fine orationis in Baſilium, & in fine orationis in Athanaſium, ubi ſic ait: *Tu autem è ſupernis propitius nos reſpice, & populum hunc ſanctum dirige, & nos in pace quidem fove & compaſce, in certamine autem dirige, & ſuſcipe, & cum te ipſo ſtatue, & iis qui tales ſunt ut tu, etiamſi magna ſit petitio.*

Chryſoſtomus homil. 66. ad populum, circa fin. *Nam*, inquit, *& ipſe qui purpuram indutus eſt, accedit illa complexurus ſepulchra, & faſtu depoſito ſtat Sanctis ſupplicaturus, ut pro ſe apud Deum intercedant, & ſcenarum fabrum, & piſcatorem ut protectores orat qui diademate redimitus incedit.* Idem hortatur ad ſupplicandum Sanctis homil. 5. & 8. in Matth. homil. 43. in Geneſ. homil. 1. in priorem Theſſal. ſerm. in Juventium & Maximum, & alibi.

Gregorius Nyſſenus orat. in S. Theodorum, circa fin. *Intercede*, inquit, *ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum. Timemus afflictiones, exſpectamus pericula. Non longè abſunt ſceleſti Scytha, bellum adverſum nos parturientes. Ut miles propugna pro nobis, ut Martyr pro conſervis utere libertate loquendi.* Et infrà: *Quòd ſi majori etiam opus fuerit deprecatione & advocatione, fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus una deprecare, admone Petrum, excita Paulum, Joannem item Theologum, ac diſcipulum dilectum &c.*

S. Ephrem in ſermonibus de laudibus ſanctorum Martyrum: *Precamur*, inquit, *beatiſſimi Martyres, qui pro Domino ſalvatore, proque illius charitate ſponte & impigrè tormenta ſenſiſtis, atque ideò familiarius Domino conjuncti eſtis, ut pro nobis miſeris & peccatoribus, & de negligentia ſqualore ſordentibus, Dominum interpellare dignemini, ut ſupperveniat in nos gratia Chriſti.*

Cyrillus catecheſi 5. myſtagogica: *Cùm hoc ſacrificium offerimus, facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus orationibus illorum, ſuſcipiat preces noſtras &c.*

Theodoretus in hiſtoria ſanctorum Patrum, ſingulas vitas ita concludit: *Ego autem huic narrationi finem impanens rogo & quæſo, ut per horum interceſſionem divinum conſequar auxilium.* Multa item habet de invocatione Sanctorum lib. 8. ad Græcos, qui eſt de Martyribus.

Damaſcenus lib. 4. de fide, cap. 16. *Per eos* (Sanctos jam defunctos) *dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leproſi mundantur, tentationes & triſtitia ſolvuntur. Omne donum bonum à patre luminum per eos, qui inhæſitabili fide petunt, deſcendit.*

Theophylactus in cap. 11. ad Hebr. *Jam nunc*, inquit, *arrabonem, & pignus honoris habent* (Sancti in cœlo) *unde aliàs eis poteſtas eſſet, ut ſuccurrere queant*

queant invocantibus se? Unde ipsi, quòd fiduciam habent intercedendi?

Jam ex Latinis. S. Cornelius Papa in epistol. 1. quæ est de translatione corporum Apostolorum: *Orantes*, inquit, *Deum & Dominum nostrum Jesum Christum, ut intercedentibus sanctis suis Apostolis, maculas vestrorum purget peccatorum &c.*

S. Hilarius in Psal. 129. *Intercessione*, inquit, *Angelorum non natura Dei indiget, sed infirmitas nostra. Missi enim sunt propter eos, qui hæreditabunt salutem, Deo nihil ex his quæ agimus ignorante, sed infirmitate nostra ad rogandum & promerendum, spiritualis intercessionis ministerio indigente.* Similia dicit de intercessione sanctorum Apostolorum, & Prophetarum in Psal. 124.

S. Ambrosius lib. de viduis, ultra medium: *Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt, Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine, etiamsi qua habuerunt, peccata laverunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri præsules, speculatores vitæ, actusque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quos ipsi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent, cognoverunt.* Item lib. 10. in Lucam exponens cap. 21. *Mortuis regibus*, inquit, *in perpetuum Martyres regnum cœlestis gratia honore succedunt, & illi sunt supplices, hi patroni.*

S. Hieronymus in epitaphio Paulæ circa finem: *Vale*, inquit, *ô Paula, & cultoris tui ultimam senectutem orationibus juva, fides, & opera tua Christo te sociant, præsens facilius, quod postulas, impetrabis.*

S. Maximus in ser. de S. Agnete: *Itaque*, inquit, *ô splendida Christo, pulchra Dei filio, & omnibus Angelis, & Archangelis grata, ut nostri meminisse digneris, quibus possumus precibus exoramus.*

Rufinus lib. 2. hist. cap. 33. *Circumibat* (Theodosius) *cum sacerdotibus & populo omnium orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas jacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat.*

S. Paulinus in fine carminis Panegyrici de sancto Celso:

Celse juva fratrem socia pietate laborans,
Ut vestra nobis sit locus in requie.

Et in epist. 12. ad Severum inserens quædam carmina de S. Claro, sic ait:

Qualibet in regione poli situs aut paradisi,
Clare sub æterna pace beatus agis.
Hæc peccatorum bonus accipe vota rogantum,
Ut sis Paulini, Therasiæque memor.

Prudentius eodem tempore plurima scripsit carmina de Sanctis, in quibus eos invocari à viventibus docet. Proferamus loco exempli pauca. In carmine de S. Laurentio, sic ait:

Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè.
Et tristis haud ullus redit.
Ceu præsto semper adsies,
Tuosque alumnos urbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Item in Hymno de S. Cassiano.

Audit, crede, preces Martyr prosperrimus omnes,
Rataque reddit quas vides probabiles.

Item de S. Hippolyto:

Hippolyto scio me debere, Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

S. Augustinus tract. 84. in Joan. *Ideo quippe ad ipsam mensam*, inquit, *non sic eos* (Martyres) *commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus, sed magis, ut ipsi pro nobis orent.* Item serm. 17. de verbis Apostoli: *Habet*, inquit, *Ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt cùm Martyres eo loco recitant ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur, pro cæteris autem defunctis oretur. Injuria est enim pro Martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari.* Item lib. de cura pro mortuis c. 4. *Non video*, inquit, *quòd sit adjumentum mortuorum provisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, nisi ad hoc, ut dum recolunt ubi sint reposita eorum, quos diligunt, corpora, eisdem Sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adjuvandos orando commendent.*

S. Victor Uticensis lib. 3. de persec. Wandalica circa finem: *Adestote*, inquit, *Angeli Dei, deprecamini Patriarcha, orate S. Prophetæ, estote Apostoli suffragatores, præcipuè tu Petre beate, quare fles pro ovibus, & agnus à communi Domino magna tibi cautela, & sollicitudine commendatus? Tu S. Paule gentium magister, cognosce quid Wandali faciunt Ariani, & filii tui gemunt lugendo captivi, universique ingemiscite simul pro nobis Apostoli.*

S. Fulgentius in serm. de laudibus B. Mariæ: *Ideò*, inquit, *omnes cursus natura Virgo Maria in Domino nostro Jesu Christo suscepit, ut omnibus ad se confugientibus fœminis subveniret.*

S. Leo serm. 5. de Epiphania: *Confirmate*, inquit, *amicitias cum S. Angelis & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusque sociamini, horum divitias concupiscite, & per bonum æmulationem ipsorum ambite suffragia.* Vide eundem in sermonibus de anniversario suæ assumptionis, & de sanctis Petro & Paulo, & Laurentio.

S. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. ult. in fine: *Ubi*, inquit, *in suis corporibus Sanctorum Martyres jacent, dubium Petre non est, quòd multa valeant signa demonstrare, sicut & faciunt, & pura mente quærentibus innumera miracula ostendunt, sed quia ab infirmis potest mentibus dubitari, utrumnè ad exaudiendum ibi præsentes sint, ubi constat, quia in suis corporibus non sint, ibi necesse est eos majora signa ostendere, ubi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare. Quorum verò mens in Deo fixa est, tantò majus habet fidei meritum, quantò illic eos novit, & non jacere corpore, & tamen non deesse ab exauditione.*

S. Gregorius Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum cap. 94. *Cyprianus*, inquit, *beatissimus Carthaginensis, & antistes, & Martyr, salutem sæpius infirmis supplicantibus præstat.*

S. Beda lib. 4. in Cantica, circa finem: *Sed & cavernam maceriæ*, inquit, *cito volatu petamus, ideſt, Sanctorum vel Angelorum, vel hominum crebras pro nobis intercessiones apud misericordiam pii conditoris quæramus, hæc sunt enim firmissima, ac tutissima Sanctæ Ecclesiæ præsidia.* Idem habet lib. 3. in Matth. in illud cap. 15. Qui non respondit ei verbum: *Sanctorum*, inquit, *sunt petenda suffragia, ut ipsi supplicent pro Ecclesia.*

S. Anselmus in lib. de excellentia B. Virginis Mariæ cap. ultim. *Rogamus*, inquit, *te Domina per ipsam gratiam, qua te pius & omnipotens Deus sic exaltavit, & omnia tibi secum possibilia esse donavit, quatenus id apud ipsum nobis impetres, & obtineas, ut plenitudo gratiæ, quam meruisti, in nobis sic operetur, quo participium beati præmii nobis misericorditer quandoque donetur.*

S. Bernardus serm. 2. super Evangelium Missus est. *In periculis*, inquit, *in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam invoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde, & ut impetres ejus orationis suffragium, non deseras conversationis exemplum. Ipsam sequens non devias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans*

Eitans non erras, ipſa tenente non corruis, ipſa protegente non metuis, ipſa duce non fatigaris, ipſa propitia pervenis, & ſic in temetipſo experiris, quàm merito dictum ſit, & nomen Virginis Maria.

Ex his 30. antiquis, & doctiſſimis Patribus, ſoli ſunt quinque Gregorio poſteriores; ex quo appareret, quàm illuſtre fuerit mendacium Philippi, qui ante Gregorium ignotam fuiſſe ſcripſit Sanctorum invocationem.

Probatur quintò ex miraculis B. Bernardi factis contra hanc hæreſim. Scribitur enim lib. 3. vitæ ejus cap. 5. quòd cùm B. Bernardus apud Tholoſam contra hanc ipſam hæreſim prædicaret, populorum turbis offerentibus panes, ut eis vir ſanctus benediceret, & benedicebat ille ſigno crucis edito his verbis: *In hoc ſcietis vera eſſe quæ à nobis, falſa quæ ab hæreticis ſuadentur, ſi infirmi veſtri guſtatis panibus iſtis, adepti fuerint ſoſpitatem.* Et cùm Epiſcopus Carnotenſis, qui aderat, diceret: *Si bona fide ſumpſerint, ſanabuntur.* B. Bernardus addidit: *Non hoc ego dixi, ſed verè quicunque guſtaverint, ſanabuntur, ut veros nos & veraces Dei nuncios eſſe ſciatis.* Et ſubjungit auctor: *Tam ingens multitudo languentium guſtato illo pane convaluit, ut per totam provinciam verbum hoc divulgaretur.*

Nota, miracula iſta non eſſe facta propriè ad probanda merita B. Bernardi; nam ipſe diſertè dixit, ut ſanarentur ægroti, ſi vera erant, quæ prædicaverat: & ne fortè tribuerentur fidei, & devotioni populorum addidit, omnes ſanandos qui inde guſtaſſent, ſive cum fide, ſive ſine fide, ut nimirum totum miraculum referretur tamquam ad finem, ad confirmationem veritatis: Ergo cùm ſint facta innumerabilia miracula ad hanc noſtram ſententiam confirmandam aut ipſa vera eſt, aut Deus teſtis fuit falſitatis.

Accedant poſtremò infinita miracula, quibus Sancti ſæpiſſimè demonſtrarunt, ſe audire preces viventium, & poſſe ac velle eos juvare, à quibus invocantur. Vide de his miraculis epiſtolam Nili recitatam in VII. Synodo act. 4. Theodoretum in hiſtor. lib. 5. cap. 24. & lib. 8. ad Græcos. Ambroſium ſermon. 90. qui eſt de S. Agnete. Auguſtinum lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. Gregorium Turonicum in libris de gloria Martyrum & Confeſſorum. Gregorium Romanum lib. 3. Dialog. cap. 22. 23. 24. 25. & 37. Bonaventuram in vita S. Franciſci.

Ex his colligi poteſt, quàm ſint leves hæreticorum reſponſiones, quas adhibent ad loca Patrum à nobis citata; nam Magdeburgenſes Centuria 4. cap. 4. inconſtantiſſimè loquuntur; nunc enim agnoſcunt eſſe Patrum teſtimonia, ſed dicunt eos erraſſe, nunc verò dicunt à maligno ſpiritu eſſe inſerta in operibus tantorum virorum, quod tamen non aliter probant, quàm quia Ambroſius lib. 3. de ſpiritu ſancto c. 12. & Epiphanius in hæreſi Collyridianorum, dicunt ſolum Deum eſſe adorandum. Nec advertere volunt eos Patres loqui de adoratione, quæ ſoli debetur Deo, in quo ſenſu etiam nos fatemur, ſolum Deum adorandum, cum quo tamen bene cohæret, quod dicimus, Sanctos non ut Deos, ſed ut amicos Dei invocandos.

Porrò Brentius cap. 24. Confeſſionis Wirtembergenſis, omnia conatur eludere per figuram proſopopejæ. Dicit enim Patres in concionibus invocare ſolitos eſſe nomina mortuorum ac ſi viverent, ſicut interdum inter declamandum alloquimur cœlum, vel terram, vel mortuos homines, quos tamen certè ſcimus non audire. At hoc figmentum in primis, ſi ullum haberet locum, ſolum haberet in teſtimoniis Baſilii, Nazianzeni, & quorundam aliorum, qui inter concionandum Sanctos invocaverunt. Nullum autem haberet in teſtimoniis Dionyſii, Irenæi, Hilarii, Ambroſii, Chryſoſtomi, Auguſtini, & aliorum, qui vel docent Sanctos invocandos, vel narrant, à quibus ſint invocati. Sed quòd nec in teſtimoniis Baſilii, & Gregorii locum habeat, inde patet, quòd iſti Patres ibidem pollicentur ſibi, & aliis auxilium ex illa invocatione, & miracula quæ facta ſunt, ſatis oſtendunt, non inanem proſopopejam, ſed petitionem efficacem eſſe invocationem Sanctorum.

Jam Calvinus lib. 3. cap. 20. inſtit. reſpondet, Patres voluiſſe quidem prohibere hanc ſuperſtitionem, ſed non potuiſſe frangere impetum vulgi, id quod oſtendit ex Concilio Carthaginenſi III. cap. 23. ubi prohibetur, ne in precibus, quæ ad altare funduntur, oratio dirigatur ad alium, quàm ad Patrem. Ex quo vult Calvinus colligi, voluiſſe Patres ejus Concilii ſaltem impedire ne myſterium cœnæ profanaretur invocatione mortuorum. Quod etiam confirmatur ex S. Auguſtino lib. 22. de Civ. Dei c. 10. ubi dicit Sanctos non invocari à ſacerdote ſacrificante.

Sed nimis infirmum eſt Calvini refugium: Nam quòd Patres non cupiverint prohibere invocationem Sanctorum, patet ex verbis ipſorum jam citatis, ubi ipſi ſuadent, hortantur, docent, Sanctos invocandos, & ipſi eos paſſim invocaverunt, & in Conciliis à ſe celebratis eos invocari præceperunt. Neque in Concilio Carthaginenſi habetur unum verbum de invocatione Sanctorum, ſed ſolùm præcipitur, ut oratio ſacerdotis ſacrificium offerentis dirigatur ad Perſonam Patris, non filii aut Spiritus ſancti, quod etiam modò ſervamus, quamvis toti ſacrificemus Trinitati.

Beatus etiam Auguſtinus ſolùm docet, ipſa prece qua ſacrificium offertur, non invocari Sanctos, ſed Deum, cui ſoli ſacrificatur; Nam quòd in ipſo ſacrificio memoria fiat Martyrum, & invocentur, ut pro nobis orent, idem Auguſtinus diſertè docet tract. 84. in Joan. & ſerm. 17. de verbis Apoſtoli, & Cyrillus catecheſi 5. myſtagogica, ut ſuprà citavimus, & idem patet ex liturgia Chryſoſtomi, & aliorum veterum; nam in omnibus Sancti invocantur.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta adverſariorum.

SUpereſt nunc argumenta adverſariorum proponere, & ſolvere.

Argumentum primum. Invocatio Sanctorum in injuriam Dei cedit; Nam Rom. 10. dicitur: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Ergo ille ſolus invocatur, in quem credimus, non autem credimus niſi in Deum, ergo vel ſolum Deum invocamus, vel Sanctos faciemus Deos.

His accedunt duo loca Patrum. Ambroſius in 1. cap. ad Roman. *Solent*, inquit, *pudore paſſi neglecti Dei, miſera uti excuſatione dicentes: Per iſtos poſſe ire ad Deum, ſicut per comites pervenitur ad Regem. Age, numquid ita demens eſt aliquis, aut ſalutis ſuæ immemor, ut honorificentiam Regis vendicet comiti, cùm de hac re ſi qui etiam tractare fuerint inventi, jure ut rei damnentur majeſtatis? & iſti ſe non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conſervos adorant; quaſi ſit aliquid plus, quod ſervetur Deo; Nam ideò ad Regem per tribunos aut comites itur, quia homo utique eſt Rex, & neſcit, quibus debeat Rempublicam credere. Ad Deum autem (quem utique nihil latet, omnia enim merita novit) promerendum, ſuffragatore non opus eſt, ſed mente devota.*

Item Theodoretus lib. 8. ad Græcos in fine, *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noſter in templa pro Diis veſtris*

veſtris induxit; ac illos quidem caſſos gloria, vanoſque reddidit, ſuis autem Martyribus honorem illorum dedit. Pro Panditis enim Diaſiisque ac Dionyſiis, hoc eſt, Jovis, Liberique patris ſolemnitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliiſque SS. Martyribus ſolemnitates populari epulo peraguntur. His verbis fatetur Theodoretus nos habere Sanctos pro Diis.

Reſpondeo, quemadmodum non fit injuria, ſed honor Regibus, quando eorum amici honorantur, & ad eos legati mittuntur, ita Deo non injuriam, ſed honorem deferri, quando Sancti non ut Dii, ſed ut amici Dei honorantur, & tamquam patroni apud Deum accipiuntur. Alioqui etiam faceret Deo injuriam, qui à viventibus orationes poſtularet, ut fecit Apoſtolus Rom. 15. & alibi, & Centurio injuriam Chriſto feciſſet, qui (ut dicitur Luc. 7.) non per ſe, ſed per ſeniores Judæorum à Chriſto auxilium petiit.

Ad primum autem locum dico, ibi agi de invocatione, qua aliquis invocatur ut Deus, & primus auctor bonorum; præcedit enim: *Omnis, qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Dico præterea, revera ſicut Deum non poteſt invocare ut Deum, qui in eum non credit, ideſt, qui non credit eum eſſe Deum, & qui ei non credendo in eo non ſperat, nec eum diligit: ita etiam non poſſe eum Sanctos invocare, ut Sanctos, & amicos Dei, qui ſuo modo in eos non credit, ideſt, non credit eſſe Sanctos, nec in eis ſperat, ut in patronis, nec eos ut tales diligit. Nec nomen invocationis, vel fidei in Scripturis ſoli Deo tribuitur. Dicit enim Jacob Gen. 48. *Invocetur nomen meum ſuper pueros hos, & nomina Patrum meorum.* Ex quo loco docet B. Auguſtinus lib. locutionum de Geneſ. nu. 200. invocationem non ſolum Dei, ſed etiam hominum eſſe. Et in epiſt. ad Philemonem dicit Apoſtolus: *Gratias ago Deo meo, audiens charitatem tuam & fidem, quam habes in Domino Jeſu, & in omnes Sanctos.* In quem locum B. Hieronymus prolixè oſtendit, etiam in Sanctos haberi debere fidem.

Ad locum Ambroſii dico, eum agere contra Ethnicos, qui aſtrorum curſus colebant, contra quos ibidem Apoſtolus agit. Unde etiam dicit, eos colere conſervos, ideſt, creaturas, non ſecus ac Deum; quomodo faceret, qui comiti honores regios deferret. Quod autem in fine addit: *Ad Deum promerendum non eſſe opus ſuffragatore*; intelligitur ex parte Dei, quaſi dicat, Deus non eget interpretibus, cùm ipſe per ſe omnia videat, & intelligat; tamen ex parte noſtri opus eſſe ſuffragatoribus, vel ſaltem id eſſe utiliſſimum, idem Ambroſius clariſſimè docet in lib. de viduis, ut ſuprà oſtendimus.

Dices, hoc idem poterant reſpondere Gentiles. Reſpondeo, negatur; nam illi putabant, ſummum Deum non eſſe immediatè acceſſibilem, nec aliter ad eum veniri, niſi per cultum inferiorum virtutum, ut clarius docet Theodoretus in cap. 1. ad Coloſs.

Ad locum Theodoreti dico, eum ſignificare voluiſſe, gloriam Deorum translatam in Martyres, quia templa & feſta Deorum converſa ſunt in templa & feſta Martyrum, ſed tamen eorum, quos religio vera permittit, ut Martyres non pro Diis habeamus, ſicut illi habebant Jovem & Liberum & alios, ſed pro viris ſanctis & amicis Dei, qui nos exemplis, precibus, & meritis ſuis plurimum juvant. De qua re ſuprà diximus.

Argumentum ſecundum. Invocatio Sanctorum injuriam facit Chriſto; nam 1. Timoth. 2. dicitur: *Unus eſt mediator Dei, & hominum, homo Chriſtus Jeſus.* Si ergo ſolus ipſe eſt mediator, injuriam ei facit quicumque per alium ad Deum accedit. Quare Auguſtinus lib. 2. contra Parmenian. cap. 8. *Si Joannes*, inquit, *ita diceret: hæc ſcripſi vobis, ut non peccetis, & ſi quis peccaverit, mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis veſtris: ſicut Parmenianus quodam loco mediatorem poſuit Epiſcopum inter populum, & Deum, quis eum ferret bonorum atque fidelium Chriſtianorum? Quis ſicut Apoſtolum Chriſti, & non ſicut Antichriſtum intueretur?* Et infrà: *Si eſſet mediator Paulus, eſſent utique & cæteri coapoſtoli ejus, ac ſic multi mediatores eſſent, nec ipſius Pauli conſtaret ratio, qua dicerat, unus Deus, unus mediator Dei & hominum.*

Præterea Coloſſ. 2. dicitur: *Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans &c.* In quæ verba ſic ſcribit Theodoretus: *Qui legem*, inquit, *defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes legem per eos datam. Manſit autem diu hoc vitium in Phrygia, & Piſidia. Quocirca Synodus quoque, quæ convenit Laodiceæ, quæ eſt Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos, & in hodiernum uſque diem videre licet apud iſtos, & eorum finitimos oratoria S. Michaelis. Illi ergo hoc conſulebant, utique humilitate utentes, dicentes, univerſorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum poſſe perveniri: & oportere per Angelos divinam ſibi benevolentiam conciliare.*

Reſpondeo, nullam injuriam Chriſto fieri per invocationem Sanctorum. Neque enim invocamus Sanctos, ut fungantur vice Chriſti, vel Chriſtum adjuvent, ſed ut adjuvent nos, quo faciliùs à Deo per Chriſtum impetremus, quæ poſcimus, & ſi argumentum aliquid valeret, etiam concluderet, non eſſe petendas vivorum orationes, quod tamen eſſe contrarium Scripturis etiam hæretici concedunt.

Ad primum ergo locum reſpondeo, tribus de cauſis dici Chriſtum unum, & ſolum mediatorem Dei & hominum. Primò, quia ſolus ipſe fuit mediator per modum redemptionis. Notandum enim eſt poſſe tribus modis unum mediatorem reconciliare duos diſſidentes; uno modo declarando, uter juſtum petat; altero modo ſolvendo creditori pro debitore; tertio modo orando creditorem, ut debitum remittat.

Primus modus, qui eſt declarando, uter juſtum petat, inter Deum & hominem, locum non habet, quia conſtat Deum ab homine eſſe offenſum.

Secundo modo ſolus Chriſtus eſt mediator Dei, & hominum, & hoc modo loquitur Apoſtolus, ut patet tum ex eo, quod ſubdit: *Qui dedit ſemetipſum redemptionem pro nobis*; tum etiam quia ſcribit ad Timotheum Epiſcopum Epheſi in Aſia, ubi tunc vigebat hæreſis Simonis, quæ Angelos loco Chriſti introducebat, unde etiam in epiſt. ad Epheſios, & ad Coloſſ. qui ſunt populi Aſiæ, paſſim inculcat Chriſtum eſſe caput totius Eccleſiæ, & per eum ſolum reconciliatum eſſe mundum Deo.

Poſtremo modo etiam Sancti dici poſſunt mediatores inter Deum, & eos, pro quibus orant. Neque eſt, cur timeamus, nomen mediatoris transferre ad Sanctos, ſicut ad eos transferimus nomen advocati, & interceſſoris, quæ Chriſto tribuuntur Rom. 8. & 1. Joan. 2. Nam S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Gregorium Nyſſenum, Martyres mediatores inter nos, & Deum appellat, & S. Cyrillus lib. 12. theſauri cap. 10. dicit Prophetas & Apoſtolos omnes fuiſſe mediatores, & Moſes ipſe Deuter. 5. dicit de ſe: *Ego ſequeſter & medius fui, inter Dominum & vos, in tempore illo.* Quibus verbis alludens Apoſtolus Galat. 3. dicit, legem veterem ordinatam fuiſſe per Angelos; *in manu mediatoris*, ideſt, Moſis, & Hebr. 9. & 12. vocat Chriſtum mediatorem novi Teſtamenti, ad diſtinctionem Moſis qui fuit mediator Teſtamenti veteris.

Hinc ſolvitur argumentum ex teſtimonio Auguſtini; Nam quia Donatiſtæ putabant à ſacerdote pendere gratiam Sacramenti, ita ut ſacerdos bonus baptizans ſanctificaret, ſacerdos malus baptizans polluëret, & proinde faciebant ſacerdotem mediatorem quodammodo redemptionis, ideo Auguſtinus docet, plebem eſſe ſecuram ſive à bono, ſive à malo baptizetur, quia unus eſt mediator Dei & hominum Chriſtus. Quòd autem non neget Auguſtinus ſacerdotem poſſe dici mediatorem orando, patet, quia ibidem dicit Chriſtianos rectè facere, cùm ſe invicem orationibus commendant.

Altera cauſa, cur Chriſtus dicatur unus mediator, eſt, quia Chriſtus non ſolùm eſt mediator ratione officii, quia conciliat Deum homini, ſed etiam ratione naturæ, quia eſt medius inter Deum & hominem, cùm ipſe & Deus & homo ſit: id quod erat neceſſarium ad reconciliandum hominem Deo. Hanc rationem reddunt ferè omnes Patres, ut Ambroſius, Chryſoſtomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius, & alii in hunc locum Pauli, necnon Epiphanius in Ancorato ante medium. S. Cyrillus lib. 12. theſauri cap. 10. & lib. 1. de Trinitate, ante medium; Hilarius lib. 9. de Trinit. non procul ab initio; Auguſtinus lib. 9. de Civit. Dei cap. 17. & Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 2.

Tertia cauſa eſt, quia ſolus Chriſtus ita eſt mediator omnium hominum, ut ipſe nullo mediatore indigeat. Nam Sancti cæteri etſi mediatores ſunt inter Deum, & nos, quia Deum ſuis precibus nobis propitium reddunt: tamen & ipſi indiguerunt reconciliari Deo per mediatorem Chriſtum, & nunc etiam quidquid nobis impetrant, à Deo per Chriſtum impetrant: Chriſtus autem nec pro ſe, nec pro nobis ullo mediatore indiguit, vel indiget, ſed ut dicitur Hebr. 7. *Accedit per ſemetipſum ad Deum ſemper vivens ad interpellandum pro nobis.*

Hanc rationem ſequutus eſt B. Auguſtinus lib. 2. contra Parmenianum cap. 8. *Homines*, inquit, *omnes Chriſtiani invicem ſe commendant orationibus ſuis, pro quo autem nullus interpellat, ſed pro omnibus, hic unus, verùſque mediator eſt.* Ex hinc patet alia ſolutio ad argumentum ex verbis Beati Auguſtini, non enim negat, quin ſacerdos poſſit eſſe mediator orando pro populo; niſi in eo ſenſu, quo mediator Dei & hominum dicitur, qui pro omnibus interpellat, & ipſe nullo eget, qui pro ſe interpellet, aut per quem interpellet.

Urget Calvinus hunc locum Auguſtini, qui ait: *Pro quo nullus interpellat, & ipſe pro omnibus, hic unus, verùſque mediator eſt.* Sed Sancti, per nos orant pro nobis, & nemo pro illis. Reſpondeo, B. Auguſtinum, cùm ait, Chriſtum pro nobis interpellare, velle dicere, Chriſtum eſſe quem omnes interpellant, ut omnium mediatorem, ſive illi pro ſe, ſive pro aliis orent. Hoc modo Chriſtus interpellat nunc pro B. Petro, non quòd oret pro ejus ſalute, ſed quia interpellat pro ſalute mea, quam etiam B. Petrus poſtulat. Alioqui etiam Angeli eſſent mediatores eo modo, quo Chriſtus, nam Angeli orant pro omnibus, & nemo pro illis. Sed ideò non ſunt mediatores eo modo, quo Chriſtus, quia ipſi egent Chriſto, per quem impetrent nobis à Deo beneficia.

Ad tertium locum, qui eſt ex epiſt. Coloſſ. dico, ibi Apoſtolum damnare hæreſim Simonis Magi, qui Platonicos ſecutus, docuit quoſdam Angelos adorandos quaſi minores Deos, qui & mundum fabricarunt, & per Propheras locuti ſunt, nec poſſe ullum placare ſummum Deum qui inviſibilis eſt, niſi per hos Angelos. Vide de hac hæreſi Irenæum lib. 1. cap. 20. Tertullian. in lib. de præſcriptione, & Epiphanium in hæreſi Simonis. De hac idololatria, ſive magia, qua adorantur Angeli loco Dei vel Chriſti, exponunt hunc locum omnes interpretes. Joannes Chryſoſtomus hom. 7. in epiſt. ad Coloſſ. *Sunt nonnulli*, inquit, *qui dicunt, non oportere per Chriſtum reconciliari, & ad Patrem accedere, ſed per Angelos. Propterea* (Paulus) *ſurſum, ac deorſum, qua de Chriſto ſunt, verſat.* Ita etiam exponit Oecumenius & Theophylactus; Ambroſius in hunc locum putat eos notari, qui adorant ſtellas.

Hieronymus quæſt. 10. ad Algaſiam, & Haymo in hunc locum docent reprehendi eos, qui ſacrificabant Angelis, nec ab his diſſentit Theodoretus, immò ipſe clariſſimè omnium docet notari hìc Simonianos, qui dicebant, Deum apprehendi non poſſe, ſed per Angelos eſſe placandum, & ex illo ipſo Concilio, quod ipſe citat, apparet, idololatriam eſſe, quam Paulus reprehendit. Sic enim ait Concilium Laodicenum cap. 35. *Non oportet Chriſtianos derelicta Eccleſia abire, & ad Angelos idololatriæ abominanda congregationes facere, qua omnia interdicta ſunt. Quicumque autem inventus fuerit occultè huic idololatriæ vacans, anathema ſit, quoniam derelinquens Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum acceſſit ad idola.* Ubi, ut vides, Concilium non damnat quamlibet venerationem Angelorum, ſed eam, quæ Deo propria eſt.

Quòd verò Theodoretus dicit de oratoriis S. Michaelis, duobus modis poteſt intelligi. Uno modo, quòd velit dicere, hæreticos ædificaſſe oratoria ſancti Michaeli, ut eum ibi colerent ſecundùm hæreſim Simonis, ei ſacrificando &c. Altero modo, quòd ſignificare voluerit, templa ab hæreticis exſtructa ad ſacrificandum malis Angelis, eſſe converſa à Catholicis in oratoria S. Michaelis, & ex multitudine talium locorum colligi, quàm multum hæreſis Simonis ibi olim graſſata fuerit.

Quòd enim templa idolorum olim converſa ſint in Baſilicas Martyrum, & aliorum Sanctorum, certum eſt ex ipſo Theodoreto lib. 8. de Martyribus, & adhuc Romæ videtur templum omnium Deorum converſum in templum omnium Sanctorum, & templum Caſtoris & Pollucis, in templum Sanctorum Coſmæ & Damiani, & Gregorius lib. 2. Dialogorum cap. 8. ſcribit à S. Benedicto converſum fuiſſe fanum Apollinis in oratorium S. Martini, & ipſe B. Gregorius lib. 19. epiſt. 71. ad Mellitum, præcipit Auguſtino Epiſcopo Anglorum, ut fana idolorum non deſtruat, ſed aqua benedicta aſpergat, & reliquiis Sanctorum ornet, ac demum in templa Dei veri convertat.

Argumentum tertium. Sancti jam defuncti non cognoſcunt viventium preces, igitur fruſtrà invocantur. Quòd autem Sancti non cognoſcant preces viventium, his argumentis probatur. Primò, Scriptura ſoli Deo tribuit ſcrutari renes, & corda, & ſcire cogitationes hominum 3. Regum 8. *Tu noſti ſolus cor omnium filiorum hominum.* Secundò Job 14. dicitur: *Sive nobiles fuerint filii ejus, ſive ignobiles, non intelliget.* Tertiò Eccleſiaſt. 9. dicitur: *Viventes ſciunt ſe morituros, mortui verò nihil noverunt amplius.* Quartò, Iſaiæ 63. dicitur. *Tu es enim pater noſter, & Abraham neſcivit nos, & Iſrael ignoravit nos.* Quintò, lib. 4. Regum cap. 22. dicitur Joſiæ regi à Deo: *Colligam te ad patres tuos, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum in locum iſtum.* Sextò, B. Auguſtinus lib. de cura pro mortuis cap. 13. *Si parentes*, inquit, *non interſunt, qui ſunt alii mortuorum, qui noverunt quid agamus, quidve patiamur? Iſaias Propheta dicit: Abraham nos neſcivit, & Iſrael non cognovit nos.* Si tanti Patriarchæ quid erga populum ex ipſis procreatum ageretur, ignoraverunt, quomodo mortui vivorum rebus,

bus, atque actibus cognoscendis, adjuvandisque miceritur?

Item Gregorius Nazianzenus in fine orationis in Gorgoniam sororem suam: *Si tibi*, inquit, *aliqua nostri sermonis est ratio, & hoc sanctis animis à Deo unum, ut talia rescisceant, suscipe nostrum sermonem multorum epitaphiorum loco*. Vides certè Gregorium dubitasse, an Sancti cognoscant nostras preces. Qualem etiam dubitationem legimus in Augustino lib. de vera religione cap. 55. *Quisquis*, inquit, *Angelorum vel hominum diligit hunc Deum, certus sum quòd etiam me diligit: Quisquis in illo manet, & potest humanas preces sentire, in illo me exaudit*. Ubi videtur dubitare, utrum omnes Sancti possint humanas preces sentire.

Similem etiam dubitationem legimus in Origene lib. 2. in epist. ad Romanos, non procul à principio: *Si extra corpus*, inquit, *positi, vel sancti qui cum Christo sunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad similitudinem Angelorum, qui salutis nostræ ministeria procurant, vel rursum peccatores etiam ipsi, extra corpus positi, agunt aliquid secundùm propositum mentis suæ, Angelorum nihilominus ad similitudinem sinistrorum; habeatur hoc quoque inter occulta Dei, neque chartulæ committenda mysteria*.

Respondeo, hujus argumenti nec bonam esse consecutionem, nec verum id, quod assumitur. Itaque primùm consecutio negari potest: Nam cùm certum sit ex tot Patrum testimoniis, & tot miraculis à Deo ostensis, eos qui invocant Sanctos, exaudiri & impetrare quod petunt. Certè non frustrà invocantur Sancti, etiamsi demus eos non audire, neque cognoscere nostras preces, nam aliquis alius eorum vice fungitur; sicut non frustrà supplicat Regi, qui certè scit Regem non lecturum supplicationem, sed aliquem alium ex aula ejus, & nihilominus ita se impetraturum quod petit, ac si Rex legisset supplicationem.

Deinde, non est verum quod assumitur, Sanctos ignorare quid ab illis petamus. Nam etsi dubitatio esse possit, quemadmodum cognoscant absentia, & quæ solo cordis affectu interdum proferuntur; tamen certum est eos cognoscere; cùm, ut ostendimus, præsint nobis, & rerum nostrarum curam gerant. Et certè melior est hæc consequentia: Sancti rectè invocantur, ergo sciunt quid petamus; quàm illa: non sciunt quid petamus, ergo non rectè invocantur. Nam antecedens primi argumenti habetur ex consensu totius Ecclesiæ: antecedens secundi, non probatur ullo solido fundamento.

De modo autem, quo cognoscunt, quatuor sunt Doctorum sententiæ; quidam dicunt eos cognoscere ex relatione Angelorum, qui nunc ad cœlos ascendunt, nunc inde ad nos descendunt. Quam rationem innuit B. Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 15.

Alii dicunt, Sanctorum animas, sicut etiam Angelos, mira quadam celeritate naturæ quodammodo esse ubique, & per se audire preces supplicantium, quam rationem videtur habere B. Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Sed neutra est sufficiens, nam neque Angeli, neque animæ beatæ, etiamsi præsentes sint, possunt cognoscere naturaliter preces nostras, quando sola cognitione oramus. Et præterea, ad cognoscendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diversissimis locis, non sufficit celeritas, sed requiritur vera ubiquitas, quam nec Angelorum, nec hominum spiritibus convenire credimus.

Alii dicunt, Sanctos videre in Deo omnia à principio suæ beatitudinis, quæ ad ipsos aliquo modo pertinent, & proinde etiam orationes nostras ad se directas. Ita docent B. Gregorius lib. 12. moralium cap. 13. & B. Thom. 3. part. quæst. 10. art. 2. & 2. 2. quæst. 83. art. 4. & Cajetanus ibid. estque probabilis hæc sententia.

Alii postremò dicunt, Sanctos non videre in Verbo orationes nostras à principio suæ beatitudinis, sed solùm tunc revelari eis à Deo orationes nostras, quando eas fundimus. Sic enim Prophetæ, Deo revelante, cognoverunt futura, & multi Sanctorum hìc in terris donum à Deo habuerunt, quo cognoscerent cogitationes hominum, & facta etiam occultissima, ut de Samuele 1. Regum 9. Item de Elisæo narratur lib. 4. Regum cap. 5. & de Petro Actor. 5. & idem de S. Benedicto scribit B. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 20. Et idem legimus de S. Bernardo, Francisco, aliisque permultis: Quantò magis credendum est, Sanctos in cœlo hoc dono pollere? Hæc est aperta sententia B. Augustini lib. de cura pro mortuis cap. 15.

Atque ex his duabus prior videtur simpliciter probabilior, quia si indigerent Sancti nova revelatione, Ecclesia non diceret ita audacter omnibus Sanctis: *Orate pro nobis*, sed peteret aliquando à Deo, ut eis revelaret preces nostras. Deinde non posset reddi ratio tam facilè, cur Sancti nunc invocentur; & ante adventum Christi non invocarentur. Tamen posterior sententia est magis idonea ad convincendos hæreticos; rationem enim superiorem Calvinistæ non recipiunt, quippè qui putant Sanctos non videre Deum ante Diem judicii, hanc autem rejicere non possunt; nam etiamsi Sancti non viderent Deum, adhuc possent eis revelari preces nostræ sicut hìc in terris revelabantur.

Sed dices; Quid respondebimus hæreticis secundùm hanc ultimam sententiam, si petant, cur Patribus in limbo non revelarentur preces viventium, si nunc revelantur in cœlo? Respondeo, Patribus in limbo non fuisse ordinariè revelatum quid hìc agebatur, quia non erant beati; Nam ad perfectam beatitudinem pertinet scire ea, quæ ad se pertinent, & præcipuè quæ faciunt ad honorem & gloriam. Præterea, quia Sancti in limbo non ita gerebant curam rerum nostrarum, nec erant præpositi Ecclesiæ, ut Sancti in cœlo sunt, ut suprà ostendimus, & ex divinis literis manifestè deduximus.

Ex his ad primum dico, solum Deum cognoscere cogitationes omnes omnium cordium, idque naturaliter & propria virtute: Sanctos autem solùm cognoscere eas, quæ à Deo ipsis manifestantur, sive beatifica visione, sive etiam nova revelatione.

Ad secundum respondet Gregorius lib. 12. moralium c. 13. eum locum exponens, sancto Job voluisse dicere, naturaliter non cognoscere defunctos, quid agant vivi, sicut nec vivi cognoscunt, quid agant mortui; tamen Sanctos, qui Dei claritate fruuntur, omnia in Deo videre; quæ nimirum ad eos pertinent.

Ad tertium, eadem solutio est.

Ad quartum, Hieronymus in eum locum exponit de cognitione approbationis, ut sit sensus; Abraham nescivit nos, ideſt, non habet nos pro filiis, non diligit nos, contemnit nos, quia intelligit nos à te recessisse, & hæc videtur literalis expositio. Quia tamen B. Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 13. exponit de cognitione propriè dicta, ideò responderi etiam potest, Abrahamum & Israelem, & alios Patres veteris Testamenti non cognovisse posteros suos viventes, quia nondum beati erant, & naturaliter mortui non sciunt quid viventes agant.

Ad quintum, eadem solutio est.

Ad Sextum dico, Auguſtinum loqui in eo capite de cognitione & converſatione naturali, id enim ſolum contendit, mortuos non verſari nobiſcum, nec eſſe ſollicitos de rebus noſtris, nec eas cognoſcere, ſicut faciebant, cùm hìc viverent. Nam quod ſupernaturaliter divina revelatione ſciant, quæ hic aguntur, docet aperte ibid. cap. 15. Et quòd divina virtute poſſint huc venire, & nobis opem ferre, docet ibid. cap. 16. ubi ſic ait: *Non igitur*, inquit, *ideò putandum eſt, vivorum rebus quoslibet intereſſe poſſe defunctos, quoniam quibuſdam ſanandis, vel adjuvandis Martyres adſunt, ſed ideo potiùs intelligendum eſt, quòd per divinam potentiam Martyres vivorum rebus interſint, quoniam defuncti per naturam propriam vivorum rebus intereſſe non poſſunt.*

Dices; Auguſtinus putabat, matrem ſuam beatam eſſe, ut ipſe dicit de cura pro mortuis cap. 13. & tamen ibidem probat, mortuos non ſcire quid agamus, quia mater ſua numquam ad conſolandum veniebat. Reſpondeo, Sanctos cognoſcere preces noſtras, & poſſe ad nos venire quando volunt; tamen non propterea ſcire omnia noſtra, nec intereſſe aſſiduè rebus noſtris, more humano, ut Auguſtinus eo loco probat exemplo matris ſuæ.

Ad locum Nazianzeni dico, illud (*Si*) non eſſe dubitantis, ſed affirmantis, ut cùm dicit Apoſtolus ad Philemonem: *Si habes me ſocium, ſuſcipe illum*; Nam Gregorius Nazianz. paſſim aſſerit, Sanctos videre quod hìc agatur, ut oratione in Athanaſium: *Ab alto*, inquit, *rectè novi, res nſpicit noſtras, manumque porrigit iis, qui laborant pro bono, & tantò ampliùs, quantò magis à vinculis eſt liberatus.*

Ad alterum locum B. Auguſtini dico, eum rectiſſimè dicere: *Quiſquis in illo manet, & poteſt humanas preces audire*, quia multi manent in Deo, qui non poſſunt humanas preces audire, videlicet illi omnes, qui ſunt in charitate, & tamen nondum ſunt beati, nam omnis qui manet in charitate, in Deo manet, 1. Joan. 4. & tamen non omnis, qui manet in charitate, jam eſt in cœlo beatus.

Ad locum Origenis dico, eum ibi agere de naturali converſatione & notitia; non enim ambigit, an Sancti videant quid agamus, & nos juvent orationibus ſuis, quod diſertis verbis docet lib. 8. contra Celſum circa finem, & hom. 26. in lib. Numeri, & hom. 16. in Joſue, & alibi, ſed ſolùm, utrum ſancti hominum ſpiritus, ſicut Angeli & Dæmones, qui verè ſemper nobis adſunt, illi ut ad bonum, iſti ut ad malum pertrahant, nobiſcum aſſiduè verſentur.

Argumentum quartum. Deus paratiſſimus eſt nos audire, & magis nos diligit quàm ullus Sanctorum, ergo fruſtrà invocantur Sancti, imò ſignum diffidentiæ eſt, Sanctos invocare, ait enim Dominus Luc. 11. *Petite, & accipietis.* Et Joan. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Et Paulus ad Hebræos 4. *Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ ejus.* Præterea Joannes Chryſoſtomus in hom. de profectu Evangelii tom. 3. ſic ait: *Certùm*, inquit, *non opus tibi patronis apud Deum, neque multò diſcurſu, ut blandiare aliis, ſed licèt ſolus ſis, patronoque careas, & per temetipſum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris; neque enim tam facilè Deus annuit, cùm alii pro nobis orant, ut cùm ipſimet oramus, etiamſi plurimus pleni ſimus malis.* Idem habet præfatione in Pſal. 4.

Reſpondeo, nihil ex hoc argumento colligi, alioqui enim etiam fruſtrà & ex diffidentia peteremus preces viventium; & præterea licèt Deus ſit paratus audire, & magis nos diligat, quàm ullus Sanctorum, tamen magis paratus eſt audire Sanctos, quàm nos, & magis diligit Sanctos, quàm nos; quia oratio, ut impetret, requirit diſpoſitionem in orante, quam non habemus ſemper; ideò utilius eſt, ut ad Deum cum Sanctis eamus, quàm ſoli. Unde Job ultimo dicit Deus: *Ite ad ſervum meum Job, ut oret pro vobis.* Et Gen. 20. Abimelech nonniſi per Abrahæ preces à Deo ſanari potuit. Et Ezech. 20. Deus ipſe quærebat virum, qui opponeret ſe iræ ipſius; volebat enim ignoſcere populo, ſed per ſancti alicujus preces. Denique, quis neſcit prædeſtinationem ipſam juvari precibus Sanctorum, quòd ſtatuerit Deus uti Sanctorum precibus, ad ſalutem alicujus exequendam.

Ad loca Scripturæ dico, eſſe impertinentia; nec enim cùm oramus Sanctos, tunc nihil à Deo petimus, vel non petimus cum fiducia; immò contrà; ideò Sanctorum preces imploramus, ut majori cum fiducia ad Deum accedere poſſimus, & faciliùs impetremus, quod petimus.

Ad locum Chryſoſtomi dico, in primis eum loqui de iis, qui preces mortalium implorant, non de iis, qui Sanctos cum Chriſto regnantes invocant, ut patet ex illis verbis: *Non eſt opus multo diſcurſu, ut blandiare aliis &c.* Dico præterea, eum reprehendere illos, qui pro ſe non orant, ſed tantùm aliorum orationes petunt, ut faciunt multi divites, qui nolunt laborare in oratione, & idcircò ſolùm largiuntur eleemoſynas pauperibus, ut orent pro ſe: quibus meritò anteponit eos qui pro ſe orant, etiamſi aliorum orationes habere fortè non poſſint. Quibus tamen utriſque anteponendi illi, qui & pro ſe orant, & ſimul aliorum preces implorant, ut ipſe idem Chryſoſtomus paſſim docet, ut hom. 5. in Matth. *Non igitur*, inquit, *quaſi oſcitantes & deſides ex aliorum meritis pendeamus; habent enim vim pro nobis & quidem maximam, orationes, ſupplicationeſque Sanctorum, ſed tunc profectò, cùm nos quoque idipſum per pœnitentiam poſtulamus.* Et hom. 1. in priorem epiſt. ad Theſſalon. *Quid mihi opus eſt*, inquit, *aliorum precibus, quando ipſe ſedulus fuero? numquam hoc dixeris homo, neceſſe eſt, & multa prece neceſſe eſt.* Et infrà: *His itaque cognitis, nec Sanctorum preces contemnamus, neque totum in illas projiciamus &c.* Vide etiam homil. 8. in Matth. & homil. 43. in Geneſim.

Argumentum quintum. Quis ſit invocandus, Chriſtus verbo, & exemplo nos docuit: Nam Matth. 6. & Lucæ 11. *Orantes*, inquit, *dicite, Pater noſter qui es in cœlis*, ipſe etiam Chriſtus aliquoties Patrem compellat, Joan. 12. *Pater, clarifica me*, Joan. 17. *Pater, venit hora &c.* Non igitur Angeli, vel homines mortui invocandi ſunt, ita colligunt Magdeburgenſes Cent. 1. lib. 1. cap. 4. colum. 139.

Reſpondeo, orationem Dominicam ad ſolum Patrem referri volunt idem Magdeburgenſes ibidem. Sic enim habent: *Non Angelum, vel Patriarcham, aut Prophetam mortuum, ſed Patrem tantùm jubet invocari.* Quæro igitur, liceatne Filium & Spiritum ſanctum invocare, an non? Reſpondebunt, licere. Sic enim infrà docent: *Quod etiam Filius poſſit, ac debeat invocari, exempla docent.* Et infrà: *Spiritum ſanctum quoque poſſe ac debere invocari, vel ex Baptiſmi verbis colligi poteſt:* Hæc illi.

Non igitur concludit illud argumentum; Chriſtus verbo & exemplo ſolum Patrem invocari docuit; ergo ſancti homines, aut Angeli invocandi non ſunt. Nam ſi hoc concluderet, concluderet etiam illud: Chriſtus verbo & exemplo ſolum Patrem invocari docuit, ergo Filius Dei & Spiritus Sanctus invocandi non ſunt.

Addo præterea, Chriſtum cùm Apoſtolos docuit orare, non de eo, qui orandus eſt, ſed de iis rebus, quæ petendæ ſunt, admonere voluiſſe diſcipulos.

pulos. Satis enim constabat, Deum esse orandum, & solum etiam Deum, cùm auctor donorum quæritur; sed de modo orandi, sive de petendis rebus Apostoli ambigebant, cùm dicerent Luc. 11. *Doce nos orare.*

Argumentum sextum. Nullum exstat Scripturæ mandatum, vel exemplum, vel promissio de invocatione Sanctorum: non igitur Sancti invocandi sunt. Ita colligit Confessio Augustana artic. 12. & omnes alii hoc argumento uti solent.

Respondeo, si hoc argumentum concluderet, efficeret etiam, Sanctos non orare pro Ecclesia, nec in genere, nec in particulari, quod tamen Apologia Confessionis Augustanæ apertè concedit. Sic enim loquitur: *De Sanctis, etsi concedimus, quòd sicut vivi erant pro Ecclesia universa in genere, ita in cœlis orent pro Ecclesia in genere, tametsi testimonium nullum de mortuis orantibus exstat in Scriptura, præterillud somnium sumptum ex libro Machabæorum posteriore.* Hæc Apologia.

Deinde, quod ad mandatum attinet, nullum certè mandatum requiritur, quando ipsa necessitas nos impellit. Exempla plurima sunt in utroque Testamento, ut suprà demonstravimus. Promissio denique minimè desideratur, cùm innumerabilia signa & prodigia ad invocationem Sanctorum facta satis testentur, Deum audire eos, qui Sanctorum patrocinia ad impetrandum aliquid à Deo adhibent. Quamquam in libro Job cap. ult. particulare mandatum, exemplum, & promissionem habeamus ex quibus de toto genere invocationis judicari potest: *Ite ad servum meum Job*; en mandatum: *& orabit pro vobis*; en exemplum: *& ego suscipiam faciem ejus, ut non vobis imputetur stultitia*; en promissio.

At, inquiunt, Job erat vivus & præsens, Sancti verò mortui sunt & absentes. Sed non ita est; Sancti enim nunc maximè vivunt ea parte sui, quæ preces audire, & pro supplicibus interpellare Deum possunt. Nec sunt absentes, quoad exauditionem, licèt loco absentes videantur, ut suprà satis probatum est. Et patet de Angelis ex illo Psal. 137. *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Et 1. Corinth. 4. *Spectaculum facti sumus mundo, Angelis, & hominibus.* De sanctis item hominibus patet ex Apocalyp. cap. 11. & 19. ubi describuntur Sancti in cœlo videntes ea, quæ fiunt in terra. Unde Basilius in lib. de virginitate ante medium: *Revereatur*, inquit, *ipsum sponsum ubique præsentem, & hujus Patrem ac sanctum Spiritum, & quid jugula dico? Angelorum innumerabilem multitudinem, & cum his Patrum sanctos spiritus; nullus enim horum est qui non ubique omnia videat.* Et Gregorius lib. 12. moralium cap. 12. *Quæ anima intus claritatem omnipotentis Dei cernunt, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent.*

Argumentum Septimum. Nemo audet causidici partibus apud terrenum Principem fungi, nisi à Principe ipso admissus: *Unde ergo vermibus*, inquit Calvinus lib. 3. Instit. cap. 20. §. 23. *tanta licentia, ut Deo patronos obtrudant, quibus munus injunctum non legitur?*

Respondeo, non facimus Sanctos causidicos, sive patronos ejus generis, cujus illi sunt hìc in terris qui jure agunt, causasque defendunt, quique non misericordiam sed justitiam petunt; hos enim à Magistratu admitti necesse est. Tribuimus autem Sanctis illud solum munus, quod hìc in terris tribuere solemus amicis & familiaribus Principum, qui sæpè pro miseris intercedunt, nec ulla nova facultate ad id faciendum egent.

Argumentum octavum. Multi invocantur, qui non modò non Sancti, sed nec homines fuerunt, ut Christophorus, Georgius, Catharina: superstitiosa igitur invocatio est. Ita ratiocinatur Philippus in Apolog. art. 21. Confess. Augustanæ, & Calvinus in lib. de ratione veræ reformationis Ecclesiæ, ubi etiam pro solita sua modestia S. Dominicum, carnificem, S. Medardum & quosdam alios, bestias; Sanctos verò generatim, monstra appellat.

Respondeo, Sanctorum quorumdam historias apochryphas quidem & incertas esse: non tamen propterea Sanctos ipsos unquam fuisse. Nam si ita argumentari liceat; plerique Apostoli inter Sanctos numerari non poterunt, nam historiæ, quæ feruntur vel ex Abdia, vel ex aliis, ut plurimum non sunt prorsus indubitatæ. Habemus quidem in Evangelio vocationem Apostolorum, & pauca quædam ex vita ipsorum, necnon fœlicem dormitionem S. Jacobi Majoris, Act. 11. & S. Petri prædictam mortem gloriosam à Domino, Joannis 21. At aliorum Apostolorum finem ex divinis literis non habemus. Quocirca Gelasius Papa, Canone, Sancta Romana dist. 15. historiam S. Georgii inter Apocryphas numerat, & tamen sanctum ipsum Georgium colendum esse affirmat, quia etsi apocrypha erat historia, quæ tunc exstabat, non tamen apocrypha est consuetudo universalis Ecclesiæ, qua semper Georgii, Christophori, & Catharinæ memoria celeberrima fuit.

Adde præterea, quòd si apochryphæ sunt historiæ trium vel quatuor Sanctorum, innumerabilium aliorum certissimæ atque indubitatæ sunt; quorumdam etiam sanctitas & gloria in ipsis divinis literis prædicatur, ut Mariæ, Joannis Baptistæ, Petri, Stephani, & aliorum. Quocirca si ideò nolunt adversarii Georgium, Christophorum, aut Catharinam colere, quòd eorum historiæ incertæ sint, cur Mariam, Joannem, Stephanum, Petrum, Jacobum, non colunt, quorum historias negare non possunt? Cur etiam in suis ipsi Calendariis eos ponunt, quos perditissimos homines fuisse, interdum etiam diversæ religionis à sua, fateri cogerentur, si ad rem attendere paulò diligentiùs vellent, de qua re vide Dialogum sextum Alani Copi Angli.

Argumentum nonum. Si Sanctorum invocatio superstitione, & ethnica imitatione careret: certè non peteretur ab uno Sancto unum, ab alio aliud, cùm Deus unus sit auctor omnium donorum, & iis æquè possit per intercessionem unius, ac per intercessionem alterius quidlibet concedere: at Catholici unum invocant contra pestem, alium contra oculorum dolorem, alium contra dolorem dentium.

Respondeo, hoc argumentum passim inculcant Magdeburgenses, Calvinus, & alii, sed antiquam renovant querimoniam Juliani Apostatæ apud Cyrillum lib. 6. in Julianum; Manichæorum, apud Augustinum lib. 3. contra Faustum cap. 4. & Vigilantii apud Hieronymum lib. in Vigilantium. Omnes enim isti queruntur quòd verterimus idola in Martyres, & eos similibus votis colamus; quod argumentum est, majores nostros esse Cyrillum, Augustinum, Hieronymum, & reliquam Ecclesiam, quæ cum illis communicabat: majores autem Calvini, & Magdeburgensium esse Julianum Apostatam, Faustum Manichæum, Vigilantium, ac cæteros apostatas, vel hæreticos, qui cum eis communicabant.

Sed ut ad rem propiùs accedam, dico, Deum posse, si voluerit, per quemlibet Sanctorum omnia concedere, & sine Sanctis etiam multa, vel omnia dare: interdum tamen velle unius intercessione, miraculum aliquod operari; aliud verò intercessione alterius operari. Quis autem novit consilium Dei; aut quis ei dicere potest, cur ita facis? Sicut etiam

per unum operatur Deus multa miracula, & per alterum fortaſſe majorem nulla, cujus rei cauſam ſolus ipſe novit, ut B. Auguſtinus docet in epiſtol. 137. ad Clerum & populum Hipponenſ. *Ubique quidem*, inquit, *Deus eſt, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia. Verumtamen quis poteſt ejus conſilium perſcrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notiſſima eſt ſanctitas loci, ubi B. Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, quò vobis ut pergerent (duo Clerici) quia inde nobis facilius, fideliuſque ſcribi poteſt, quidquid in eorum alio quo divinitus fuerit propalatum. Numquid non & Africa ſanctorum Martyrum corporibus plena eſt? & tamen nuſquam hic ſcimus talia fieri. Sicut enim dicit Apoſtolus,* (1. Corinth. 12.) *non omnes Sancti habent dona curationum; ita nec in omnibus memoriis Sanctorum iſta fieri voluit ille, qui dividit propria unicuique ſicut vult.* His accedat, quòd etſi quidam Sancti aliquo genere miraculi interdum magis clarent, quàm alii, tamen ab omnibus omnia petimus, nec putamus ita ab uno unum eſſe petendum, ut non etiam exiſtimemus alterius intercetſione obtineri poſſe.

Argumentum Decimum. Sancti in cœlo nihil ſibi mereri, vel impetrare poſſunt, ergo multò minus aliis. Reſpondeo, Sanctos non poſſe mereri, nec ſibi, nec aliis; tamen ex meritis præcedentibus poſſe impetrare & ſibi & aliis, id quod orando petunt; petunt enim ſibi gloriam corporis, nobis autem omnia, quibus indigemus.

Sed objicies, jam præmium acceperunt meritorum ſuorum, ergo nihil amplius eis debetur. Reſpondeo, eos quidem accepiſſe præmium, ſed ad præmium eorum hoc etiam pertinere, ut ſemper ſint amici Dei, & ut amici impetrent à Deo, quidquid ab illo petunt. Sicut etiam hìc in terris, ſi aliquis, qui diu militavit, Regi, omnia ſtipendia ſua acceperit, poterit tamen pro aliis ſupplicare, & jure amicitiæ obtinebit multò faciliùs quàm alius, qui numquam Regi ſervivit.

Digitized by Google

LIBER SECUNDUS
DE
RELIQUIIS
ET
IMAGINIBUS SANCTORUM.

CAPUT PRIMUM.

Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum.

DIſſeruimus Libro ſuperiore de gloria & cultu Sanctorum; nunc de veneratione earum rerum, quæ ad illos pertinent, ideſt, reliquiarum ſanctarum & imaginum diſputandum erit. Ac, ut à reliquiis ordiamur, reliquiarum ſanctarum cultum primus reprehendere cœpit Eunomius, & poſt eum Vigilantius, ſi B. Hieronymo lib. contra Vigilantium credimus. Neque his repugnat quod ibidem paulò infrà idem Hieronymus dicit, hanc hæreſim olim erupiſſe contra Eccleſiam, & adverſus eam ſcriptum eſſe librum Tertulliani, qui dicitur Scorpiacus: nec etiam quod in epiſtola ad Riparium originem hujus hæreſis revocet ad Judæos & Samaritanos; nam verè primus auctor, qui expreſsè hoc aſſeruit, Eunomius fuit. Gnoſtici enim, contra quos ſcribit Tertullianus ſuum Scorpiacum, ſolùm negabant, martyria perpetienda. Ex quo tamen deduci poterat, Martyrum corpora non colenda, quamvis ipſi hoc expreſsè non dicerent. Porrò Judæi & Samaritæ omnia corpora immunda eſſe credunt: nihil tamen in particulari de Sanctorum corporibus diſputant.

Poſt Vigilantium Conſtantinus Copronymus Imperator, ut Suidas in ejus vita ſcribit, omnes reliquias ubique deleri juſſit. Eadem hæreſi laboraſſe Claudium Taurinenſem, ſcribit Jonas lib. 1. de cultu imaginum, Eandem etiam Wiclefiſtis placuiſſe, auctor eſt Thomas Waldenſis tom. 3. tit. 14.

Denique eandem hoc tempore Lutherani & Calviniſtæ excitarunt. Nam Lutherus in ſermone de cruce, reliquias ut fidelium ſeductiones altiſſimè ſub terram abſcondendas judicat. Eum ſequuti Magdeburgenſes paſſim reprehendunt cultum reliquiarum, ſed præcipuè Cent. 4. cap. 6. col. 456. Idem facit Calvinus lib. de formandæ Eccleſiæ neceſſitate, & in admonitione de reliquiis.

Argumenta Wiclèfiſtarum duo erant. Primum, quia Matth. 23. arguuntur à Domino Judæi, quòd ornarent ſepulchra Prophetarum. Secundum, quia in tumulis, quæ dicuntur Sanctorum nec animæ, nec corpora Sanctorum ſint, ſed ſoli cineres.

His addit Calvinus in admonitione de reliquiis alia quinque. Primum, quia Deus abſcondit Moſi corpus, ut habetur Deuteron. ult. Cauſa autem redditur ab omnibus, ne Judæi illud adorarent. Unde etiam in epiſtola Judæ legimus, Diabolum contendiſſe cum Michaele Archangelo de Moſi corpore: quia videlicet Diabolus illud manifeſtare volebat, ut occaſionem præberet Judæis illud adorandi.

Secundum, quia Paulus 2. Corinth. 5. dicit, poſt reſurrectionem Chriſti ſe non noſſe Chriſtum ſecundùm carnem; quibus verbis monet, quidquid in Chriſto carnale fuit, oblivioni tradendum, & miſſum faciendum, ut in eo ſecundùm ſpiritum quærendo, & poſſidendo omne ſtudium ponamus.

Tertium, quia idem Paulus ad Coloſſenſ. 2. damnat omnem cultum arbitrarium, ideſt, à Deo non inſtitutum, quem ipſe Græcè vocat ἐθελοθρησκίαν, tamquam ſtultitiam, etiamſi ſpeciem ſapientiæ habere videatur. At certè cultus reliquiarum non habetur à Domino inſtitutus, ſed eſt voluntarius, & ab hominibus excogitatus.

Quartum, quia deſiderium reliquiarum numquam ſuperſtitione caret, immò mater eſt idololatriæ. Nam non poſſunt haberi vel attrectari, quin ſtatim ſequatur veneratio; venerationi autem nullus adhibetur modus, quin ſtatim honor Chriſto debitus ipſis tribuatur. Id quod experientia teſtatur; nam in ſignum ſolemnis adorationis, cerei nunc paſſim accenduntur coram Martyrum ſepulchris. Et confirmatur; nam Hieronymus objicienti Vigilantio eſſe idololatriam accendere cereos coram reliquiis, nihil aliud reſpondere potuit, quàm id facere ſolùm mulierculas, quæ zelum habent, ſed non ſecundùm ſcientiam. Addere poſſumus Concilium Eliberitinum, can. 34. ubi dicitur, ejuſmodi cereis Sanctorum ſpiritus inquietari; & Auguſtinum, qui lib. de moribus Eccleſiæ cap. 34. reprehendit ſepulchrorum adoratores.

Quintum, quia maxima pars reliquiarum ſuppoſititia eſt, & ſæpè accidit, ut pro reliquiis Sanctorum oſſa latronum, vel etiam canum, aut aſinorum veneremur. Id quod probat Primùm, quia Auguſtinus in libro de opere Monachorum cap. 28. cùm dixiſſet quoſdam Monachos circumferre, & venditare membra Martyrum, addidit: *Si tamen Martyrum.* Si enim jam tunc cœperunt impoſturæ, quid modo fieri credendum eſt? Deinde, quia tam multæ reliquiæ ejuſdem generis inveniuntur, ut oporteat vel eundem Sanctum multa corpora habuiſſe, vel multas eſſe falſas reliquias. Hæc ille; quæ omnia argumenta cap. 4. refellentur.

Porrò Calviniſtæ ubicumque poſſunt reliquias Sanctorum exurunt, & cineres in flumen abjiciunt: & notandum ſanè anno 1562. à Calviniſtis corpora Sanctorum Irenæi, Hilarii, & Martini effoſſa, & cremata, & in profluentem projecta fuiſſe, ut refert Surius, quod idem eodem in loco corporibus aliorum Sanctorum fecerant Ethnici ante annos 1400. nam ut ſcribit Euſebius lib. 5. hiſtor. cap. 3. Ethnici Martyrum reliquias igni abſumptas, in Rhodanum abjecerunt. Ut hinc nimirum intelligamus, quanta ſit Calviniſtarum cum Ethnicis cognatio ſacrilegiorum atque perfidiæ. Quòd autem Calviniſtæ ferro & flam-

& flammis agunt, ill agunt impoſturis, mendaciis & fraudibus Magdeburgenſes, quorum aliquas hìc breviter duximus adnotandas.

CAPUT II.

Deteguntur mendacia Centuriatorum.

INitio igitur de origine venerationis & cultus reliquiarum mirabiliter diſputant Magdeburgenſes; nam Centur. 6. in ipſa præfatione dicunt, eo ſæculo, nimirum poſt annum Domini 500. cœpiſſe cultum reliquiarum occaſione templorum, quæ tunc ingentibus ſumptibus exſtruebantur. Iidem tamen Centur. 5. cap. 7. col. 744. dicunt, cultum reliquiarum ipſo quinto ſæculo, ideſt, ante annum 500. cœpiſſe. Non ergo verum eſt, quod dicunt in præfatione Centur. 6. Porrò iidem auctores Centur. 4. cap. 6. col. 456. & cap. 13. col. 1446. dicunt, ſuperioribus ſæculis, ideſt, uſque ad annum 300. nihil haberi in probatis auctoribus de veneratione & translatione reliquiarum, ſed cœpiſſe iſtam ſuperſtitionem ſæculo quarto, quando juſſu Iuliani Apoſtatæ reliquiæ Sancti Babylæ translatæ fuerunt, quæ translatio cum ſumma celebritate facta eſt circa annum Domini 365. Eo enim tempore Julianus imperavit, ut ſanctus Hieronymus teſtatur in Chronico: non ergo verum eſt, quod ſcripſerunt Magdeburgenſes Centur. 5. & 6.

Sed neque eſt verum, quod in iſta Centuria 4. dicunt; nam in additione ad primam Centuriam, in vita ſancti Lucæ, fatentur iidem Centuriatores, ante tempora Juliani fuiſſe translatas ſummo cum honore reliquias ſancti Andreæ & S. Lucæ Conſtantinopolim à Conſtantino Imperatore, ut B. Hieronymus teſtatur libro contra Vigilantium.

Præterea Cent. 2. cap. 3. col. 31. & ſequentibus referunt ad verbum ex hiſtoria Euſebii lib. 4. cap. 15. epiſtolam Eccleſiæ Smyrnenſis de martyrio Polycarpi; in qua epiſtola narratur, Chriſtianis cupientibus reliquias Martyris, & Judæis pertinaciſſimè reſiſtentibus, judicem Ethnicum voluiſſe corpus in medio poſitum cremari uſque ad cineres: & tamen Chriſtianos collegiſſe incredibili aviditate reliquias illas: *Ac ſi eſſent* (inquit epiſtola) *lapidibus pretioſiſſimis pretioſiores, & auro probatiſſimo probatiores*. Eas autem reliquias à Chriſtianis collectas ad cultum, patet tum ex verbis citatis, tum ex contentione adverſariorum. Judæi enim atque Ethnici reſiſtebant, ne reliquiæ raperentur prætextu pietatis. Exiſtimabant enim corpora à Chriſtianis adorari, ut in eodem loco Euſebius teſtatur: non ergo verum eſt, quod dixerunt Centur. 4.

Sed neque tunc cœpit honor reliquiarum; nam B. Gregorius lib. 3. epiſtol. 30. ſcribit, ipſo tempore, quo Petrus & Paulus paſſi ſunt, veniſſe fideles ab Oriente, qui eorum reliquias tamquam ſuorum civium peterent; ſed cùm eas detuliſſent uſque ad ſecundum lapidem ab urbe, divino miraculo impeditos, non potuiſſe ulterius eas deferre; tum verò à Romanis fidelibus apud Catacumbas reconditas fuiſſe. Unde poſtea Cornelius Papa (ut in Pontificali Damaſus refert) tranſtulit ad ea loca, ubi nunc jacent. Itaque de origine cultus reliquiarum quatuor mendacia inter ſe pugnantia Magdeburgenſes protulerunt.

Secundum mendacium eſt, Centur. 4. cap. 8. colum. 602. ubi poſtquàm dixerunt, rectè & piè Vigilantium contra reliquias ſcripſiſſe, Hieronymum autem ſolis conviciis & importunitate pro reliquiis pugnaſſe, addunt Gregorii teſtimonium: *Id quod* (inquiunt) *etiam Gregorio viſum eſt, qui de ſcripto Hieronymi contra Vigilantium ita cenſuit: in Vigilantium ita conviciis debacchatur Hieronymus, ut pluſculum in eo modeſtiæ cupiat deſiderare*. At iſta verba nullius Gregorii ſunt, ſed Eraſmi in argumento ad librum B. Hieronymi contra Vigilantium.

Tertium eſt, Centur. 5. cap. 6. colum. 699. ubi ſic habent: *Auguſtinus* (inquiunt) *de reliquiis Stephani ſcribit, ſuperſtitioſum, & magnum concurſum multitudinis ad eas in Africam uſque factum, dementatis populis quibuſdam illuſionibus, quæ pro miraculis habita ſunt, libro de civitate Dei 22. capite 8.* At ſi legamus totum iſtud caput, quod ipſi citant, non inveniemus uſquam nomen ſuperſtitionis, vel illuſionis, ſed tantam pietatem erga ſacras reliquias, ut hic locus Auguſtini ſatis eſſe videatur ad omnes hæreticorum nebulas diſſipandas. Inter alia multa ſic ait de quodam miraculo: *Clariſſima fœmina eſt, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat, ampla civitas, ampla perſona, rem quærentes latere non ſinunt &c.* Et infrà: *Unum eſt apud nos factum, non majus quàm illa, quæ dixi, ſed tam clarum atque illuſtre miraculum, ut nullum arbitrer eſſe Hipponenſium, qui hoc non vel viderit, vel didicerit, nullum qui obliviſci ulla ratione poterit.*

Neque eſt hoc Magdeburgenſium ſolùm mendacium impudens, ſed etiam peccatum in Spiritum Sanctum, quod Dei miracula teſtatiſſima, illuſiones vocent: & præterea eſt inſania manifeſta, cùm B. Auguſtinum, virum ſapientiſſimum, quaſi puerìliter ludentem faciant. Nam cùm beatus Auguſtinus toto illo capite probare contendat fidem Catholicam, non carere veris miraculis: nonnè prorſus inſaniret, ſecumque ipſe, & cum fide pugnaret, ſi miracula, quibus fidem probari dicit, illuſiones ipſemet appellaret, & populum, qui illis credit, ſuperſtitioſum, & dementatum diceret?

Quartum mendacium eſt omnino ſimile ſuperiori; nam eadem Centuria 5. cap. 15. columna 1506. dicunt reliquias Martyrum ab Ethnicis contemptas fuiſſe, & in eo melius ſenſiſſe, quàm ſuperſtitioſi Chriſtiani ſentiant, Theodoreto auctore libr. 8. de Martyribus. Atqui Theodoretus eo libro nuſquam habet, melius ſenſiſſe Gentiles de reliquiis, quàm Chriſtianos, ſed omnino contrarium aſſerit, & defendit. Vide (Lector) locum, & judex eſto.

Quintum eſt Centuria 4. cap. 13. colum. 1446. ubi referunt hiſtoriam de translatione ſancti Babylæ, ex Ruffino lib. 1. cap. 36. quia enim oraculum Apollinis obmutuerat ob viciniam ſepulchri ſancti Babylæ, & ideò Julianus Apoſtata juſſerat inde amoveri arcam Martyris: dicunt Centuriatores Diabolum de induſtria ſimulaſſe ſe impediri à Martyre, ut ea ratione occaſionem daret celeberrimæ illi translationi, & ſic introduceret uſum translationis, & venerationis reliquiarum.

At iſtud mendacium eſt impudentiſſimum; nam in primis repugnat omnibus auctoribus, qui de hoc miraculo ſcribunt, nimirum Chryſoſtomo libro contra Gentiles, Ruffino lib. 1. cap. 36. Socrati lib. 3. cap. 18. Sozomeno libr. 5. cap. 19. & Theodoreto lib. 3. cap. 10. Deinde miraculum ſequens clarè oſtendit Diabolum ſerìò timuiſſe; nam vix arca Martyris inde abducta fuerat, cùm deſcendit ignis de cœlo, & idolum, unde Diabolus fundebat oracula, totum conſumpſit.

Præterea non fuit iſta prima translatio reliquiarum; nam, ut jam oſtendimus, multæ antea præceſſerunt, & idem corpus ſancti Babylæ antea fuerat translatum ex Antiochia ad ſuburbium iſtud Daphnes, ut Chryſoſtomus docet; unde poſtea Julianus iterum Antiochiam transferri juſſit: non ergo po-

potuit Diabolus illa simulatione velle introducere usum translationum. Præterea si Diabolus ita cupit istam idololatriam erga reliquias, cur semper instigavit Judæos, Ethnicos, & Hæreticos, ut abolerent omnes reliquias.

Sextum mendacium est in eadem Cent. 4. cap. 13. col. 1447. ubi referunt ex Gregorio Nazianzeno oratione prima in Julianum, duos adolescentes nepotes Constantii Imperatoris, Gallum & Julianum, volentes exstruere insignem Ecclesiam supra tumulum Mamantis Martyris, inter se divisisse opus; sed partem illam, quæ exstruebatur à Gallo verè pio, & fideli fœlicissimè processisse: partem autem, quæ exstruebatur à Juliano, qui apostata futurus, jam mente corruptus erat, non potuisse unquam coalescere, eò quòd terra *insolito more* contremiscens, continuò quasi evomeret, quidquid Juliani sumptibus in fundamentis projiceretur. Causam hujus miraculi Nazianzenus dicit fuisse, quòd sancti Martyres inter se mirificè diligant. Ideò enim Martyrem, cui templum exstruebatur, honorem illum recusasse, quòd nollet ab eo honorari, à quo collegas suos contumelia afficiendos prævidebat: & ipsum etiam Deum, qui corda intuetur, opus Galli, tamquam Abelis sacrificium admisisse, opus Juliani, tamquam sacrificium Cain abjecisse. Sic igitur Gregorius.

At nostri Centuriatores de hoc miraculo duplicem sententiam proferunt. Ajunt Primò, temeritatem esse credere, illud portentum opera Martyris accidisse, propterea quòd Martyres non sunt καρδιογνώσται, & dormire dicuntur: ita illi loco citato, colum. 1445. At licèt non sint Martyres ex natura sua καρδιογνώσται, idest, cordium scrutatores, quis tamen impedit, quo minus cordium cogitationes illis revelentur à Deo? & licèt dormire dicantur, quia requiescunt à laboribus suis, tamen non sic dormiunt, quasi non videant, nec intelligant; nam si ita esset, tum etiam nec viverent.

Addunt Secundo colum. 1447. Deum impedivisse fabricam Juliani, ut indicaret, sibi displicere cultum illum superstitiosum Martyrum. At si ita est, cur non impedivit fabricam Galli, qui eidem Martyri operam dabat? An etiam Deum dormivisse dicent, ac fortasse Galli fabricam non vidisse?

Mendacium Septimum est in præfatione sextæ Centuriæ, ubi dicunt, à nobis divinis honoribus coli reliquias, atque easdem etiam, ac si viverent & sentirent, suppliciter invocari; *Cœperunt*, inquiunt, *ecangvia, & semicorrosa ossa coli, invocari, divino honore affici*. Eadem ferè habet Calvinus in libro de necessitate reformandæ Ecclesiæ: *Nec solùm*, inquit, *Sanctos Christi loco adorant, sed etiam eorum ossa, vestes, calceos, & simulacra*.

At quis unquam Catholicorum reliquias invocavit? Quis unquam auditus est in precibus, aut litaniis dixisse: *Sancta reliquia, orate pro me*? Et quis easdem unquam divino honore affecit, vel Christi loco adoravit? Nos enim reliquias quidem honoramus, & osculamur ut sacra pignora patronorum nostrorum: sed nec adoramus ut Deum, nec invocamus ut Sanctos, sed minore cultu veneramur, quàm Sanctorum spiritus, nedum quàm Deum ipsum. Ita respondit etiam olim Hieronymus Vigilantio idem objicienti: & multò etiam antè idem responderunt discipuli S. Polycarpi apud Eusebium, loco antea citato lib. 4. hist. cap. 15.

CAPUT III.

Asseritur veritas, & probatur.

NUnc ad argumenta pro veritate accedamus. Primum sumi potest ab exemplis Scripturarum Exodi 13. Moses discessurus cum populo ex Ægypto in Palestinam, noluit ibi relinquere ossa S. Josephi, jamdudum mortui, sed ea honorificè secum asportavit, & transtulit in terram promissionis. Non ergo superstitiosum neque novum est, transferre ossa Sanctorum, ut Magdeburgenses in singulis centuriis clamant. Item Deut. ultimo Deus ipse (ut Hieronymus contra Vigilantium argumentatur) corpus Moysi honoravit, dum illud propriis manibus sepelivit. Item 4. Reg. 13. ossa Helisæi cùm tetigissent mortuum quendam hominem, continuò illum ad vitam revocarunt. Non ergo Deus contemnit ossa Sanctorum, sed ea honorat, & honorari cupit, dum per illa miraculum tam insigne patravit. Item 4. Reg. 23. cùm Josias delubra idolorum everteret, & omnem idololatriam delere vellet, tantum abest, ut reliquias Sanctorum delendas esse existimaret, ut cùm aliorum mortuorum ossa effodisset, & in cineres redegisset, ossa tamen sancti Prophetæ ibidem reperta asservari jusserit.

Adhæc de sepulchro Domini legimus Isaiæ 11. *In eum* (Messiam videlicet) *Gentes sperabunt, & erit sepulchrum ejus glorioſum*. Hunc locum de sepulchro Christi intelligi certum est, tum ex ipsis verbis, tum ex Apostolo Rom. 15. quod autem non intelligatur solùm de sepulchro pro eo tempore, quo ibi Christus jacebat, sed etiam pro tempore futuro, ac proinde reliquias honorandas, docet Hieronymus in epistol. ad Marcellam, ut migret Bethlehem, ubi docet, Isaiam prædixisse id, quod modò fit, ut sepulchrum Domini ab omnibus honoraretur. Ex quo refellitur Lutheri blasphemia, qui in libro de abolenda Missa dicit, Deo non majorem curam esse de sepulchro Domini, quàm de bobus.

Denique, si Christus hic adesset, & nos vestem ejus devotè oscularemur; continuò nos idololatras esse Lutherus & Calvinus dicerent, at mulier Emorrhoïssa solam fimbriam Christi fideliter tetigit, & sanata est, Matth. 9. Neque Actor. 5. sunt reprehensi populi, qui certatim ad umbram Petri eo modo, quo poterant, attingendam occurrebant, sed potiùs fidei suæ præmium retulisse dicuntur, & tamen quæ reliquiæ viliores ipsa umbra cogitari possunt? Neque habiti sunt Actor. 19. superstitiosi, qui Pauli sudaria, & semicinctia deferebant ad ægrotos, ut etiam nos modò facimus, sed potiùs religionem illorum miraculis confirmabat Deus.

Argumentum Secundum ex Conciliis diversarum partium orbis terræ. Ex Oriente habemus Concilium Nicænum II. Actor. 3. quod vocat reliquias fontes salutares, quibus Deus multa beneficia hominibus præstat; & Actor. 7. in ultima definitione jubet deponi Clericum, & Laicum excommunicari, qui reliquias Martyrum contemnit, & non, ut rem sacram, cum honore tractat.

Item ex Oriente habemus Gangrense Concilium ante annos 1200. canone ultimo, ubi anathema dicit iis, qui memorias Martyrum, ideſt, loca, ubi sunt Martyrum reliquiæ, execrantur. Eustachiani enim, contra quos coactum fuit Concilium, nolebant ingredi Martyrum basilicas, ne corpora Martyrum, quæ ipsi immunda putabant, venerari viderentur.

Ex Africa, Concilium Carthaginense V. can. 14. jubet,

jubet, ut nulla altaria, vel memoriæ Martyrum dedicentur, niſi ibi ſint aliquæ Martyrum reliquiæ: & aliter dedicata evertantur: vel populus admoneatur, ne ea loca frequentet, ne ſuperſtitione aliqua teneatur, ſi colat videlicet quaſi Martyris ſepulchrum, ubi revera non eſt corpus Martyris. At ſi eſt ſuperſtitio colere pro Martyris corpore, id quod non eſt revera tale: Religio igitur erit corpus veri Martyris colere; religioni enim opponitur ſuperſtitio.

Ex Hiſpania habemus Concilium Braccarenſe III. canon. 5. ubi ſtatuitur, in ſupplicationibus thecam reliquiarum geſtari debere manibus Epiſcoporum, aut aliorum Sacerdotum, populo præcedente & ſequente.

Concilium Epainenſe, in Gallia celebratum, canon. 25. jubet, reliquias Sanctorum non poni in Eccleſiis, ubi non ſunt Clerici, qui ſacris cineribus pſallendi frequentia famulentur.

Ex Germania habemus Concilium Moguntinum, tempore Caroli Magni celebratum, in cujus can. 51. ſtatuitur, ne corpora Sanctorum transferantur de loco ad locum, ſine conſilio Epiſcopi, & licentia ſanctæ Synodi. Quod certè ad honorem non exiguum ſanctarum reliquiarum pertinet.

Habemus denique ex Italia Concilium Lateranenſe, ſub Innocentio III. cap. 62. ubi cavetur propter periculum fraudum, ne novas reliquias ullus publicè venerari incipiat, ſine auctoritate ſummi Pontificis. Unde eſt lex canonica cap. Cùm ex eo, de reliquiis, & Sanctorum veneratione; cui ſimilis eſt lex etiam civilis, C. de Epiſcopis & Clericis L. Decernimus.

Tertiò, probatur ex Patribus. Euſebius lib. 7. hiſtor. cap. 15. de fede lignea S. Jacobi Apoſtoli: *Servatur*: inquit, *cum ingenti ſtudio, velut à majoribus tradita memoria ſanctitatis, & cum magna veneratione habetur*. Hæc ille. Non ergo rideant Lutherani, ſi quando audiunt Romæ cathedram S. Petri ligneam honorari.

S. Athanaſius in vita B. Antonii, ſcribit ſibi ab Antonio relictum pallium tritum, & addit: *Legatarius Antonii benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio ejus meruerat accipere, Antonium in Antonii muneribus amplectitur, & tanquam magna hereditate ditatus, latanter per veſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis*. De eodem Magno Antonio Hieronymus refert in vita Pauli primi Eremitæ, cùm Pauli tunicam ex ſolus palmarum contextam Antonius adeptus eſſet, ob ipſius Pauli reverentiam, illam induere ſolitum, in diebus tantùm ſolemnibus Paſchæ & Pentecoſtes.

S. Baſilius in Pſalm. 115. in illud, Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus: *Quando*, inquit, *Judaicè quis moriebatur, abominabilia erant mortuorum: cùm pro Chriſto mors contingit, pretioſa ſunt reliquia Sanctorum ejus. Antea dicebatur Sacerdotibus & Deo dicatis: Non contaminabitur ex aliquo mortuo; nunc autem qui contingit oſſa Martyris, quandam ſanctificationis ſocietatem aſſumit ex gratia corpori inſidente*. Et oratione in quadraginta Martyres, loquens de reliquiis ipſorum per totam illam regionem diſperſis: *Hi ſunt*, inquit, *qui noſtram regionem adminiſtrant, & veluti turres quædam cohærentes ſecuritatem ab hoſtium incurſu exhibent, non uno loco ſeipſos includentes, ſed multis jam locis hoſpites facti, & multas patrias exornantes*.

Gregorius Nyſſenus oratione in Theodorum Martyrem, initio orationis: *Anima quidem*, inquit, *ex quo ſublimis abiit, in ſuo loco requieſcit, & corpore ſoluta cum ſui ſimilibus unà vivit. Corpus verò venerandum & immaculatum ipſius inſtrumentum, cum multo honore, & cultu compoſitum atque ornatum, in auguſto, ſacroque loco ſitum eſt*. Deinde narrat multis verbis eos, qui templa Martyrum ingrediuntur, primò mirari molem ædificii, deinde parietes & pavimentum pulchrè ornata, tum ſtatuas & picturas varias, & ſubjungit tandem: *Ubi his*, inquit, *oculos oblectavit, cupit deinceps ipſi conditorio appropinquare, ſanctificationem ac benedictionem, contrectationem ejus eſſe credens. Quòd ſi quis etiam pulverem, quo conditorium, ubi Martyris corpus quieſcit, obſitum eſt, auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, ac tanquam res magni pretii condenda terra colligitur; Nam ipſas attingere reliquias, ſi quando aliqua ejuſmodi proſpera fortuna contingat, ut id facere liceat, quàm id ſit multum deſiderandum, & optandum, ac ſummarum precum donum, ſciunt experti, & ejus deſiderii compotes facti*.

Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum paulò ante medium, reprehendens Julianum, quòd cùm Deorum falſorum monimenta veneraretur, veri Dei amicorum, & Martyrum corpora deſpiceret: *Non victimas*, inquit, *pro Chriſto cæſas reveritus es?* (& aliquot interpoſitis) *quorum vel ſola corpora idem poſſunt, quod anima ſancta, ſive manibus contrectentur, ſive honorentur, quorum vel ſola ſanguinis gutta, atque exigua paſſionis ſigna idem poſſunt, quod corpora. Hæc non colis, ſed contemnis & aſpernaris, qui Herculis rogum, ex calamitate injuriiſque mulieribus illatis excitatum, admiraris*.

Euſebius Emiſſenus homilia de ſancta Blandina: *Ubi ſunt*, inquit, *qui venerationem ſacris Martyrum dicunt deferendam non eſſe corporibus &c.*

S. Cyrillus Epiſcopus Hieroſolymitanus, catechеſi 18. *Ut autem*, inquit, *non ſolùm anima Sanctorum honoretur credaturque; quod etiam in corporibus mortuorum ineſt virtus, ſeu potentia jacens in ſepulchro Eliſæi mortuus, mortuumque Prophetæ corpus attingens, vivificatus eſt*.

S. Joannes Chryſoſtomus ſerm. de ſanctis Juventio & Maximo, primùm laudat eos, qui corpora illa inhumata relicta piè rapuerunt etiamſi cum periculo vitæ ſuæ. Deinde ſubjungit: *Idcirco ſæpius eos inviſamus, tumulos adoremus, magnaque fide reliquias eorum contingamus, ut inde benedictionem aliquam aſſequamur*. Vide eundem hom. ult. in epiſt. ad Romanos, ubi dicit, Romam excellere omnibus urbibus, propter corpora Petri & Pauli. Item hom. 61. ad populum, ubi comparat ſepulchra & reliquias Sanctorum cum ſepulchris & cadaveribus Imperatorum, & Regum, & oſtendit illa ſummo honore coli, iſta deſerta & abjecta eſſe: & pulchrè dicit, ſummum honorem Conſtantino Imperatori fuiſſe, quòd potuerit fieri janitor B. Petri, quia nimirum ſepultus erat ad fores ejus baſilicæ, ubi condítæ erant aliquæ particulæ B. Petri reliquiarum.

Theodoretus lib. 8. ad Græcos de Martyribus: *At anima quidem*, inquit, *triumphatorum Martyrum in cœleſti nunc patria vitam agunt Angelorum choris interſita: Eorum verò corpora, non ſingula quidem ſingulis monumentis condunter, ſed civitates, oppida, paganique conventus hac inter ſe ſortitò partiti ſunt, laborantibuſque animis, ac ægrotis corporibus ſalutaria ea confiteri non ceſſant*.

Denique Joannes Damaſcenus lib. 4. cap. 16. de fide Orthodoxa copioſè diſputat de Martyrum reliquiis venerandis.

Jam ex Latinis S. Ambroſius ſerm. 93. de ſanctis Nazario & Celſo in fine: *Quòd ſi dicas mihi*, inquit, *quid honoras in carne jam reſoluta, atque conſumpta? honoro in carne Martyris exceptas pro Chriſti nomine cicatrices, honoro viventis memoriam perennitate virtutis: honoro per confeſſionem Domini ſacratos cineres: honoro in cineribus ſemina æternitatis: honoro corpus, quod mihi*

Domi-

Dominum oſtendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reverentur & dæmones? quod & afflixerunt in ſupplicio, ſed glorificant in ſepulchro? Honore itaque corpus, quod Chriſtum honoravit in gladio, quod cum Chriſto regnabit in cœlo.

Maximus in ſermone de ſanctis Octavio, Adventore, & Solutore: *Cuncti*, inquit, *Martyres devotiſſimè percolendi ſunt, ſed ii præcipuè venerandi ſunt à nobis, quorum reliquias poſſidemus.*

Gaudentius Epiſcopus Brixiæ, tractatu de dedicatione Baſilicæ: *Ut venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noſter tribuit, deinde ut hanc honore eorum baſilicam fundare valeremus, ipſe largitus eſt &c.* Vide totum tractatum, ubi multa de cultu reliquiarum loquitur.

S. Paulinus natali tertio S. Felicis, de urbe Roma loquens, ob reliquias Apoſtolorum, ſic ait:

Nam prius imperio tantùm, & victricibus armis,
Nunc & Apoſtolicis terrarum es prima ſepulchris,

Ibidem:

Martyris ad tumulum debes & terra coronas.

Prudentius in hymno de S. Laurentio.

O ter, quaterque & ſepties
Beatus urbis incola,
Qui te, ac tuorum cineres.
Sedem celebrat oſſium.
Cui propter advolvi licet,
Qui fletibus ſpargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmure.
Vix fama nota eſt abditis,
Quàm plena Sanctis Roma ſit,
Quàm dives Urbanum ſolum
Sacris ſepulchris floreat.

S. Hieronymus in lib. adverſus Vigilantium; *Dotet*, inquit, *Martyrum reliquias pretioſo operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel projici in ſterquilinium, ut ſolus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur.* Idem in epiſt. ad Marcellam, quam ſcripſit nomine Paulæ & Euſtochii, inter alia bona quæ ſunt in Palæſtina, numerat, poſſe adorare ſacros cineres Joannis Baptiſtæ, Eliſæi, & Abdiæ, qui ibi ſervantur.

Ruffinus lib. 11. hiſt. cap. 28. cùm Gentiles tempore Juliani oſſa B. Joannis Baptiſtæ apud Sebaſtem Palæſtinæ igni cremarent: *Quidam*, inquit, *cùm tantum nefas humanis quidem manibus, ſed immani ferinæ fieri viderent, mori gratius habentes, quàm hujuſcemodi piaculo funeſtari, inter eos, qui oſſa ad exurendum legebant mixti, diligentius ac religioſius congregantes, furtim ſe vel ſtupentibus, vel inſanientibus ſubtraxere, & ad religioſum patrem Philippum venerandas reliquias pertulere &c.* Vide eundem libro eodem cap. 33.

S. Auguſtinus epiſt. 103. ad Quintianum: *Portant ſanè (latores epiſtolæ) reliquias beatiſſimi & glorioſiſſimi Martyris Stephani, quas non ignorat ſanctitas veſtra, ſicut & nos ſcimus, quàm convenienter honorare debeatis.*

Auctor libri de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 73. *Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, ac ſi Chriſti membra, ſinceriſſimè honoranda credimus.*

S. Leo in ſerm. de S. Laurentio, de craticula ejus loquens: *Nam, quid*, inquit, *non ad victoris gloriam ingeniosa tuum reperit, quando in honorem tranſierunt triumphi etiam inſtrumenta ſupplicii?*

S. Gregorius lib. 5. epiſt. 50. ad Palladium: *Quia reliquias*, inquit, *ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, necnon Laurentii, atque Pancratii Martyrum, cum veneratione habuimus, hortamur, ut eas cum reverentia ſuſcipere, & collocare, auxiliante Domino debeatis;* Idem repetit epiſtola ſequenti. Idem lib. 3. epiſt. 30. Conſtantiæ Imperatrici petenti caput S. Pauli reſpondet, ſacrilegum eſſe corpora tantorum Sanctorum tangere, vel inſpicere. Et ibidem narrat, multos repentina morte obiiſſe, quòd præſumpſiſſent ad corpora Sanctorum tangenda, vel aſpicienda propiùs accedere; & tandem pollicetur ſe miſſurum aliquid de raſura catenarum S. Pauli, ſi tamen limando aliquid detrahere poterit; eam enim eſſe catenarum illarum conditionem, ut pro dignitate, vel indignitate petentium, aut ſine mora ulla ramenta de catenis lima excutiantur, aut nihil omnino excuti poſſit, etiamſi totis viribus quis limando laboret.

S. Gregorius Turonicus libro de gloria Martyrum & Confeſſorum, nihil ferè aliud tractat, ut ſupervacaneum ſit aliquid inde velle decerpere. Omitto Bedam, Bernardum, ac poſteriores, quòd de fide ipſorum ne adverſarii quidem dubitent.

Quartò, probatur ex miraculis factis ad reliquias, quæ certè non fierent, ſi Deo cultus reliquiarum non placeret. S. Epiphanius in vita Iſaiæ, Ezechielis, & Hieremiæ ſcribit, à plurimis coli ſolitæ ſepulchra eorum ob multa beneficia, quæ in iis locis propter merita eorundem Prophetarum Deus conferebat.

S. Baſilius oratione in Mamantem dicit omnibus nota eſſe miracula, quibus Martyr aliis ſanitatem, aliis vitam reddiderit. Et oratione in Julittam ſcribit, cùm reliquiæ S. Julittæ ad quendam locum adductæ fuiſſent, ubi laborabatur penuria aquæ, mox è terra erupiſſe fontem aquæ dulciſſimæ, ut videretur ſancta illa, quaſi mater vel nutrix communis, totam illam regionem lacte ſuo alere.

S. Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianum: *Omnia poteſt*, inquit, *pulvis Cypriani, cum fide, ut ſcimus ii, qui ipſi experti ſunt, & miraculum ad nos uſque tranſmiſerunt.*

S. Chryſoſtomus in lib. contra Gentiles, de reliquiis S. Babylæ Martyris: *Sententiæ*, inquit, *noſtræ abundè fidem faciunt, quæ quotidiana à Martyribus edantur miracula.*

Palladius in hiſtoria Lauſiaca cap. 62. ad reliquias Philemonis, multa miracula facta narrat. S. Ambroſius ſermone de ſanctis Gervaſio & Protaſio, & epiſtola ad ſororem de eiſdem, inter multa miracula facta refert etiam cæcum nomine Severum, arte lanionem, omnibus notiſſimum, fuiſſe curatum ad contactum feretri, quo reliquiæ portabantur. Ubi etiam non tacet idem B. Ambroſius, Arianos impudentiſſimè negare auſos illa miracula, quæ totus populus videbat.

S. Hieronymus lib. contra Vigilantium: *Tu*, inquit, *ſepius hoc viliſſimo tortus es pulvere*, ubi dæmonem alloquitur, qui per os Vigilantii reliquias Sanctorum, viliſſimum pulverem appellaverat: & in epiſt. ad Euſtochium de vita Paulæ, narrat ad ſepulchra Eliſæi & Joannis Baptiſtæ, atque Abdiæ, rugire dæmones conſueviſſe: In vita Hilarionis dicit, magna quotidie ſigna fieri ad ſepulchrum ejus.

S. Auguſtinus lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. tot miracula dicit facta ad reliquias S. Stephani breviſſimo tempore, ut multi libri ſcribendi ſint ſi omnia referri debeant. Sulpitius in vita Martini dicit, ſolo contactu veſtis ejus curatam mulierem à fluxu ſanguinis. Alia id genus ſine numero referri poſſent.

Quintò, probatur ex miraculis, quæ ſæpè in ipſis Sanctorum mortuis corporibus cernuntur, per quæ Deus apertiſſimè nos ad eorum venerationem quaſi invitare videtur. S. Joannes Chryſoſtomus ſcribit in ſermone de ſanctis Juventio & Maximo, vultus eorum corporum ita ſplendere cœpiſſe poſt mortem,

ut

ut non poſſet in eos intendi ſine honore quodam, & planè tales fuiſſe, qualem deſcribit vultum Stephani S. Lucas Actor. 6. cùm ait: *Intuebantur vultum ejus tanquam vultum Angeli.*

S. Hieronymus in vita Hilarionis ſcribit, corpus ejus poſt decem menſes adhuc omnino integrum repertum, & tantis fragrans odoribus, ut delibutum unguentis videretur.

S. Auguſtinus ſerm. 2. de S. Vincentio, dicit, corpus ejus expoſitum feris, à corvo mirabiliter defenſum: & projectum in aquas mergi non potuiſſe. Et lib. 9. Confeſſ. cap. 7. dicit corpora ſanctorum Gervaſii & Protaſii incorrupta per plurimos annos à Deo conſervata, ut ſuo tempore propalarentur.

Sulpitius in epiſtola ad Baſſulam Socrum, de obitu S. Martini dicit, poſt mortem ejus in ipſius corpore glorificati hominis apparuiſſe figuram; fuiſſe enim carnem ejus vitro puriorem, lactæ candidiorem, ut ſeptennis pueri decorem oſtenderet. Quod idem de corpore S. Franciſci refert S. Bonaventura. De S. Eduardo Rege Anglorum, qui ante annos 400. floruit, ſcribit auctor ejus vitæ apud Surium menſe Januario, anno 36. ab ejus obitu, inventum eſſe corpus ipſius integrum, plenum ſucco, flexibile, ac ſi etiam tunc viveret, & non ſolùm oſſa & carnes in nullo læſas, ſed nec pilos capitis aut barbæ, nec ipſas veſtes aut calceos. Quid de corpore S. Andreæ dicemus, ex quo liquor mirificus perpetuò funditur.

Ego ipſe vidi Bononiæ corpus B. Catharinæ integrum, atque incorruptum, cùm ante annos ſupra centum Sancta illa virgo de hac vita migraverit. Vidi quoque apud Montem Falcum in Umbria corpus B. Claræ æquè integrum, atque incorruptum, cùm ante annos 300. Virgo illa fœliciſſima obierit: &, quod majus adhuc miraculum videri poteſt, in ejus corde conſpiciuntur inſtrumenta Dominicæ paſſionis ex ipſa carne tam admirabili arte formata, ut omnes qui ea cernunt, cogantur dicere, verè digitus Dei eſt hic. Ac, ut alia multa præteream, quid poſtremò de cive ac patrona mea beatiſſima Agnete Politiana dicam? Floruit illa ante annos 300. & vivens & mortua multis magniſque miraculis, quorum unum me puero contigit, cujus non ego ſolùm, ſed tota civitas teſtis fuit. Ejus corpus incorruptum, atque pulcherrimum non ſemel vidi. De qua etiam à probatis auctoribus literis proditum eſt, cùm ad ejus ſacrum corpus viſendum, & venerandum Sancta Catharina Senenſis acceſſiſſet, pluviam cœleſtis roris, inſtar man, ſupra utramque divinitus deſcendiſſe. Et cùm cives de ſacro illo corpore aromatibus condiendo cogitarent, ut diutius ſervaretur, continuo ſuaviſſimum liquorem inſtar balſami, ab eo corpore fundi, ac manare cœpiſſe, ut omnes intelligerent, corpus divina gratia conditum nullis aliis aromatibus indigere. Ejus divini liquoris adhuc reliquiæ in Eccleſia cum ipſo corpore aſſervantur.

Sextò, probatur ex inventione & revelatione divinitus facta Sanctorum corporum. Si enim Deo cultus reliquiarum non placeret, cur ipſe ſervis ſuis corpora Sanctorum, quæ latebant, oſtenderet? S. Ambroſio revelata divinitus corpora ſanctorum Gervaſii & Protaſii, ſcribit ipſe in epiſtola de hac re, quæ refertur in tomis Surii. Scribit hoc idem S. Auguſtinus lib. 9. Confeſſ. cap. 7. Exſtat etiam epiſtola Luciani, in qua ſignificat ſibi divinitus oſtenſa corpora Sanctorum, Stephani, Nicodemi, & aliorum. Fuiſſe autem verum illud Stephani corpus, innumerabilia miracula oſtenderunt, de quibus Evodius libros duos conſcripſit. Et B. Auguſtinus ſerm. 91. ex novis: *Latuit*, inquit, *tanto tempore corpus ejus* (Stephani) *proceſſit quando Deus voluit, illuminavit terras, tanta miracula fecit, mortuus vivos facit mortuos, quia nec mortuus.*

Adhæc refert Sozomenus lib. 5. cap. 8. oſſa ſanctorum Martyrum Neſtabi & Euſebii fratrum, quæ Gazenſes miſcuerant cum oſſibus camelorum & aſinorum, ne à Chriſtianis internoſci poſſent, ſanctæ cuidam fœminæ divina revelatione oſtenſa, & ab eadem collecta fuiſſe. Idem Sozomenus lib. 7. cap. ult. refert oſſa Abachuc & Michææ Epiſcopo cuidam divinitus revelata fuiſſe. Idem Sozomenus lib. 9. cap. 2. refert quadraginta Martyrum reliquias divina revelatione inventas.

Beda de ſex ætatibus in Martiano, refert caput Joannis Baptiſtæ ab ipſo Joanne revelatum duobus Monachis: & in Zenone ſcribit, corpus ſancti Barnabæ cum Evangelio Matthæi ſuper ejus pectore inventum, ipſo Barnaba revelante.

Septimò, probatur ex translatione reliquiarum, de uno loco ad alium, honoris gratia, ab antiquis celebrari ſolita. Nec enim negari poteſt, quin ad honorem pertineant ſacrorum oſſium translationes. Prima quidem & antiquiſſima translatio fuit oſſium Joſeph ex Ægypto in Palæſtinam, à Moſe facta Exod. 13. Deinde translatio reliquiarum Petri & Pauli, quæ facta eſt ipſo tempore, quo paſſi ſunt, ad Catacumbas: Gregorius lib. 3. epiſt. 30. Tum eorundem corporum translatio à Catacumbis, partim ad Vaticanum, partim ad prædium Lucinæ in via Hoſtienſi. Cornelius Papa epiſt. 1. Ruffinus lib. 2. cap. 28. deſcribit translationem reliquiarum Joannis Baptiſtæ ex Palæſtina Alexandriam.

S. Hieronymus libro contra Vigilantium ſcribit, tempore Conſtantini Imperatoris translata Conſtantinopolim, Andreæ, Lucæ, & Timothei reliquias; & tempore Arcadii translatas ex Judæa in Thraciam reliquias Samuelis Prophetæ, tanto honore, ut in vaſe aureo ab Epiſcopis reliquiæ portarentur, comitante tanta populorum frequentia, ut à Palæſtina uſque ad Chalcedonem jungerentur populorum examina.

S. Ambroſius initio exhortationis ad virgines: *Ego*, inquit, *ad Bononienſe invitatus convivium, ubi ſancti Martyris celebrata translatio eſt, apophoreta vobis plena ſanctitatis & gratia reſervavi.* Auguſtinus lib. 9. Confeſſ. cap. 7. *Cùm*, inquit, *corpora ſanctorum Gervaſii & Protaſii propalata & effoſſa digno cum honore transferrentur &c.* Chryſoſtomus lib. de S. Babyla deſcribit, quanto honore reliquiæ Martyris translatæ ſint. Sozomenus lib. 7. cap. 10. deſcribit translationem reliquiarum S. Meletii Antiocheni. Theodoretus lib. 5. cap. 36. deſcribit translationem reliquiarum Chryſoſtomi. Evagrius lib. 1. cap. 16. deſcribit honorificam translationem S. Ignatii ſub Theodoſio juniore Antiochiam.

Octavò, probatur ex eo, quòd reliquiæ ſub altaribus reconduntur, cujus rei meminit Sanctus Ambroſius in exhortatione ad virgines, de reliquiis Vitalis & Agricolæ, & in epiſtola ad ſororem, de inventione corporum Gervaſii & Protaſii. Sanctus Hieronymus libro contra Vigilantium. Prudentius in hymno 11. de coronis Sanctorum, qui eſt de S. Hippolyto. Sanctus Auguſtinus ſerm. 11. de Sanctis. Sozomenus lib. 5. cap. 8. & Concilium Carthaginenſe V. can. 14. Videtur autem iſta conſuetudo Apoſtolorum tempore cœpiſſe; nam ideò Joanni Apocalyp. 6. oſtenſæ ſunt in cœlo animæ Martyrum ſub altari, quia corpora eorum in terris ſub altaribus requieſcunt, ut Auguſtinus inſinuat loco notato. Porrò ad magnum honorem pertinere hunc locum reliquiis aſſignatum, docent Hieronymus & Auguſtinus locis notatis, & res ipſa hoc docet.

Sem-

Semper enim altaria in magno honore fuerunt, ita ut etiam ſuo modo adorarentur, nam Tertullianus libro de Pœnitentia, inter ritus Chriſtianorum ponit, aris Dei adgeniculari.

Nonò, probatur ex uſu cereorum & lampadum, quibus honorantur ſacræ reliquiæ; nam quòd lumen ſit honoris ſignum, nec ſit ſuperſtitioſum, lumen accendere ante rem inanimam, etiam Sole lucente, patet ex candelabro, quod ſemper lucebat ante arcam teſtimonii, Exod. 25. Fuiſſe autem uſum accendendi cereos coram reliquiis, patet ex objectione Vigilantii apud Hieronymum: *Videmus*, inquit, *moles cereorum Sole fulgente accendi &c.* Et ex ipſo Hieronymo epiſt. ad Ripariam: *Ergo accenſi ante tumulos eorum cerei idololatriæ inſignia ſunt?*

Item ex Conſtantino, qui, ut habetur primo Tomo Conciliorum in vita Sylveſtri, inter alia dona, quæ obtulit ſacris reliquiis Petri, Pauli, Laurentii, ſanctæ Crucis, multa numerantur candelabra, multæ lucernæ, quæ perpetuò ardere deberent: Nec eſt credibile, Conſtantinum aliquid obtuliſſe, quod non eſſet in uſu antea in Eccleſia. Præterea Theodoretus in hiſtoria lib. 5. cap. 36. teſtatur in translatione reliquiarum S. Chryſoſtomi, plurima accenſa lumina prælata fuiſſe.

Paulinus natali 3. Felicis, deſcribens cultum, qui S. Felici habebatur:

Aurea, inquit, *nunc niveis ornantur limina velis,*
Clara coronantur denſis altaria lychnis,
Limina ceratis adolentur odora papyris.
Nocte, dieque micant, ſic nox, ſplenderque diei
Fulget, & ipſa dies cœleſti illuſtris honore,
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

Gregorius lib. 3. Dialogorum cap. 24. meminit lampadis, quæ ardebat etiam noctu, dormientibus omnibus, in templo S. Petri.

Decimò, probatur ratione ducta ab utili, & ab honeſto. Ratio ducta ab utili, eſt apud Chryſoſtomum in lib. de ſancto Babyla Martyre. Deus enim, ut Chryſoſtomus ait, nihil ferè utilius nobis reliquit ad ſalutem, Sanctorum reliquiis: nihil enim efficacius repræſentat, & infigit in animo memoriam Sanctorum, quàm ſepulchrum ipſorum; ſtatim enim atque videmus ſepulchrum Sancti alicujus, recordamur illius, & virtutum ejus, patientiæ, charitatis, caſtitatis, pietatis; & ſimul cogitamus quanta gloria fruatur in cœlis pro labore breviſſimo hujus vitæ &c.

Ratio ducta ab honeſto eſt multiplex. Primùm enim corpora Sanctorum fuerunt organa animarum ad omne opus bonum. Vide Tertullianum de reſurrectione carnis. Secundò, fuerunt, & ſunt inſtrumenta Dei ad miracula. Tertiò, ſunt pignora patronorum. Quartò, ſunt exuviæ cariſſimorum. Quintò, ſunt trophæa triumphantium. Sextò, deſignata ſunt ad gloriam incredibilem, nimirum, ut ſint poſt reſurrectionem corpora ſole clariora, & uſque adeò corporibus omnibus præſtent, ut ſuper omnia meritò collocentur. His igitur, aliiſque de cauſis Sanctorum reliquiæ à fidelibus magni fiunt, & debito cultu honorantur.

CAPUT IV.

Solvuntur argumenta adverſariorum.

EX iis, quæ dicta ſunt, non erit difficile argumenta ſolvere, quæ initio propoſuimus.

Igitur ad Primum argumentum, quod erat Joannis Wiclef ex Evangelio depromptum, reſpondemus, Dominum non reprehendere Judæos, quòd ædificarent, vel ornarent monumenta Prophetarum, ſed quòd non imitarentur eos, quorum monumenta ornabant, ſed potiùs eos, qui illos occiderunt, atque ita ſeipſos condemnarent. Sic enim exponunt eum locum ferè omnes Patres, ut Hilarius, Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus in cap. 23. Matthæi, & Ambroſius, ac Beda in cap. 11. Lucæ.

Prophetarum, inquit Ambroſius, *ædificatione tumulorum, ſceleris eos, qui occiderunt, arguebant, & ſimilium emulatione factorum ſe quoque declarabant paternæ iniquitatis hæredes: non igitur ædificatio, ſed æmulatio loco criminis æſtimatur.* Hæc ille. Et Chryſoſtomus hom. 75. in Matth. *Non quia ædificant*, inquit, *nec quia Patres ſuos accuſant, ve illis dixit, ſed quoniam ita facientes, & ita dicentes Patres ſuos condemnare audebant, cùm ipſi pejora committerent.*

Dices; At Luc. 11. Dominus ait: *Profectò teſtificamini, quia conſentitis operibus Patrum veſtrorum, quia illi Prophetas occiderunt, vos autem ædificatis eorum ſepulchra.* Ubi videtur Dominus accuſare ipſam ædificationem tamquam teſtimonium conſenſus in necem Prophetarum.

Reſpondet Chryſoſtomus loco citato, Judæos ædificare ſolitos ſepulchra Prophetarum non ut honorarent Prophetas, ſed ut oſtenderent vires, & potentiam majorum ſuorum, qui Prophetas occidere potuerunt. Licèt enim Judæi non eſſe hanc ſuam intentionem dicerent, ſed omnino contrariam; tamen revera hanc fuiſſe eorum intentionem patet, quia occidere quærebant Dominum Prophetarum.

Hieronymus in cap. 23. Matth. paulò aliter exponit, dicit enim antiquos Judæos ex ſuperbia occidiſſe Prophetas; recentiores autem ex ſuperbia, & ambitione ædificaſſe ſepulchra eorundem, & proinde eo facto conſenſiſſe operibus Patrum ſuorum.

Cajetanus ſatis accommodatè exponit, eum, qui ſepelit occiſum, poſſe id facere vel ut honoret mortuum, vel ut compleat actum homicidæ; ordinariè enim homines occiduntur, & poſtea ſepeliuntur, ut ſcelus lateat. Judæi autem etiamſi dicerent ſe ædificare ſepulchra Prophetarum, ut eos honorarent, tamen id facere videbantur, ut complerent opera Patrum ſuorum, ut patet ex eo, quòd ipſi poſtea majores Prophetas, ideſt, Chriſtum, & Apoſtolos aliquos occiderunt.

Ad Secundum dico, in monumentis adeſſe, ut minimum, memoriam Sanctorum; nam inde ſepulchra Sanctorum apud veteres paſſim dicuntur memoriæ. Porrò memoria Sanctorum honorabilis eſt. Alioqui nec in ſepulchro Chriſti adeſt nunc anima, vel caro Chriſti, & tamen juxta Iſaiæ cap. 11. erit ſepulchrum ejus glorioſum. Dico præterea, in ſepulchris Sanctorum inveniri alteram partem ſubſtantiæ ipſorum, ideſt, materiam illam ipſam, quam Spiritus Sanctorum animarunt, & rurſum animabunt.

Ad Primum Calvini de Moyſi corpore multis modis reſponderi poteſt. Hilarius in cap. 17. Matth. Ambroſius lib. 1. de Cain cap. 2. & Gregorius Nyſſenus in vita Moyſis dicunt, Moyſem nondum eſſe mortuum, & proinde nec ſepultum, ſed translatum cum Henoh, & Helia: id quod etiam aliqui recentiorum docent. Sed id non facilè defendi poteſt; & firmis argumentis eam ſententiam oppugnat Rupertus in cap. ult. Deuter. Philo in fine librorum de vita Moyſis docet, mortuum quidem Moyſem, & ſepultum, ſed ad gloriam Moyſis pertinere, quòd ſepultus ſit in ſepulchro tam admirando, ut nullus hominum dignus fuerit unquam illud conſpicere. Quo etiam videtur alludere Oecumenius in epiſt. Judæ. Probabile tamen eſt quod ſcribit Chryſoſtomus hom. 5.

hom. 5. in Matth. occultatum fuiſſe Moyſi ſepulchrum, ne à Judæis colererur pro Deo.

Dices; nec coluerunt Moyſem viventem pro Deo, ergo multò minus coluiſſent mortuum. Reſpondeo, viventem non coluerunt, quia quotidie ab illo audiebant, unum eſſe verum Deum, ſe autem illius ſervum: At poſt mortem recordati mirabilium ejus, & non audientes verba ejus, facilè potuiſſent adduci ut crederent eſſe Deum, eumque adorarent ſi ſcirent ubi eſſet, præſertim quia valde credibile eſt corpus ejus, licèt mortuum, conſervaſſe adhuc ſplendorem vultus & decorem, quem antea habebat, ſicut multis Sanctorum accidit. Exemplum habemus in ſerpente æneo; nam Num. 21. jubente Moyſe aſpiciebant Judæi tacti à ſerpentibus in illum æneum ſerpentem, & curabantur; nec tamen eum adorabant cultu latriæ, quia nimirum Moyſes dixerat illis, ſerpentem illum non eſſe Deum, ſed ſignum duntaxat ſalutis: at 4. Reg. 18. eidem ſerpenti tamquam Deo ſacrificabant, cùm tamen jam nulla operaretur miracula, & ideo ab Ezechia confractus fuit.

Dices; idem periculum eſt nunc in reliquiis aliorum Sanctorum. Reſpondeo, falſum eſſe: nam populus Judæorum eo tempore propenſiſſimus erat ad idololatriam, ita ut etiam vitulos aureos coleret; Unde poſt captivitatem Babylonicam, quia populus ille non amplius coluit idola, videmus Deum illuſtraſſe ſepulchrum Iſaiæ, Ezechielis, Hieremiæ, Eliſæi, Abdiæ, & aliorum multis miraculis, & gratum habuiſſe cultum, qui oſſibus eorum exhibebatur, ut Epiphanius, & Hieronymus tradunt. Adde, quòd numquam eſt auditum apud Chriſtianos, ut aliqui Sanctorum reliquiis divinos honores detulerint. Nec deſunt in Eccleſia, qui & literis, & ſermonibus populos doceant, quis cultus reliquiis debeatur.

Ad Secundum dico 2. Corinth. 5. cùm dicitur: *Etſi novimus Chriſtum ſecundùm carnem, ſed jam non novimus*, per carnem intelligi mortalitatem & paſſibilitatem; & ſenſum eſſe, ſi novimus aliquando Chriſtum mortalem & paſſibilem, nunc non novimus, niſi immortalem & impaſſibilem; ſicut 1. Corinth. 15. dicitur: *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt*. Et Hebr. 5. *Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationeſque obtulit &c.* Sic exponunt omnes, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambroſius, Anſelmus &c.

Eodem modo reſpondit VII. Synodus act. 6. tomo 4. eidem argumento, quod ab Iconomachis objectum fuerat. Ubi etiam additur teſtimonium ſancti Cyrilli. Et quòd non velit Apoſtolus docere (quod Calvinus ait) eſſe oblivioni tradendum, & miſſum faciendum quidquid in Chriſto carnale fuit, ideſt, omnem memoriam humanitatis ejus, ut ſolùm de ſpiritu & divinitate cogitemus, patet; nam Paulus 1. Corinth. 11. dicit Sacramentum Euchariſtiæ inſtitutum in memoriam paſſionis; & addit: *Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat*: & ipſe nihil ſæpiùs repetit, quàm crucem, & paſſionem, & mortem Domini. Et quomodo, quæſo, juxta Iſaiam cap. 11. eſſet ſepulchrum ejus glorioſum, ſi deberemus obliviſci mortis Domini? Denique vel debemus recogitare beneficia Domini, vel non: Si non, ingratiſſimi ſumus, contradicimuſque Paulo, qui Hebr. 12. ait: *Recogitate eum, qui talem adverſum ſemetipſum à peccatoribus ſuſtinuit contradictionem*. Si ſic, ergo debemus incarnationem, nativitatem, paſſionem, & mortem Domini cogitare.

Ad Tertium dico. Primò, cultum reliquiarum non eſſe cultum voluntarium, ideſt, ab hominibus excogitatum, ſed eſſe à Deo inſpiratum, ut patet ex Scripturis citatis; nam Scriptura approbat cultum ſepulchri, fimbriæ Chriſti; item umbræ Petri, ſudariorum & ſemicinctiorum Pauli &c.

Dico Secundò, apud Paulum Coloſſ. 2. θελοθρησκείαν non ſignificare cultum quomodocumque voluntarium, ideſt, non præceptum à Deo, ſed ab homine excogitatum; ſed cultum ſuperſtitioſum, ut noſter interpres rectè vertit: ſive falſam religionem, ut exponit ſanctus Hieronymus in epiſt. ad Algaſiam quæſt. 10. Probandum igitur eſſet Calvino cultum reliquiarum eſſe ſuperſtitioſum, vel falſum, ſi vellet eſſe reprehenſum à Paulo.

Ad Quartum; nego periculum eſſe idololatriæ, immò cultus reliquiarum eſt deteſtatio omnis idololatriæ. Nam Martyres mortui ſunt, ut idololatriam deſtruerent; qui ergo Martyris reliquias colit, indicat ſe gaudere de idololatriæ deſtructione: & rectè Chriſtiani apud Ruffinum lib. 1. cap. 35. cùm transferrent reliquias Babylæ canebant magna voce: *Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia.*

Ad illud de cereis, dico cereos accenſos coram tumulis Martyrum non eſſe ſignum adorationis, Deo debitæ; nam non offeruntur cerei Martyribus tamquam ſacrificia, ſed accenduntur in ſignum lætitiæ. Ignis enim accendi ſolet ad lætitiam ſignificandam etiam in rebus profanis. Præterea, ignis ſignum eſt gloriæ, unde Imperatoribus Romanis, & Imperatricibus ubique ignis præferebatur, teſte Herodiano lib. 1. Sancti autem vera gloria nunc fruuntur, & cum Chriſto regnant, atque imperant in cœlis, ut merito illorum memoriæ ignis accendi poſſit. Denique ignis ſignum eſt vitæ, proinde cereis proteſtamur vivere Sanctorum animas, & ipſa corpora ſuo tempore victura.

Ad Hieronymum dico, eum, cùm ait de iis qui accendunt cereos coram reliquiis (*Confiteor zelum Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam*) loqui de iis, qui cereos accendunt, exiſtimantes inde Martyres illuſtrari; nam Vigilantius dixerat, per Ironiam: *Magnum honorem præbent hujuſmodi homines beatiſſimis Martyribus, quos putant de viliſſimis cereolis illuſtrari.* De his ergo qui cum tali opinione falſa cereos accendunt, Hieronymus dicit, eos zelum habere, ſed non ſecundùm ſcientiam.

Quòd autem Hieronymus abſolutè putaverit bonum coram reliquiis accendi cereos, patet Primò, quia in epiſt. ad Riparium ipſemet affert in argumentum cultus Sanctorum uſum accendendi cereos: & libro in Vigilantium ait: *Cauſabantur quondam & Apoſtoli, quòd periret unguentum, ſed Domini voce correpti ſunt. Neque enim Chriſtus egebat unguento, nec Martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honore Chriſti fecit, devotioque mentis ejus recipitur: & quicunque accendunt cereos ſecundùm fidem ſuam, habent mercedem.* Et infrà: *Illud fiebat idolis, & idcirco deteſtandum eſt; hoc fit Martyribus, & idcirco recipiendum eſt.*

Secundò, idem patet, quia Hieronymi tempore erat uſus ejuſmodi cereorum non ſolùm apud mulierculas, ſed etiam apud Epiſcopos & univerſam Eccleſiam, ut patet ex Paulino, Theodoreto, & aliis ſuprà citatis.

Tertiò, ſi eſſet ſuperſtitio accendere cereos interdiu coram reliquiis, eſſet etiam accendere cùm legitur Evangelium, & cùm mortui deferuntur ad ſepulchrum. Atqui conſueviſſe ad Evangelium accendi cereos in toto Oriente, docet Hieronymus ibidem contra Vigilantium: & accendi in funere, docet ipſe idem in vita Paulæ, ubi dicit in funere Paulæ etiam Epiſcopos cereos accenſos geſtaſſe.

Ad

Ad Concilium Elibertinum reſpondimus cùm ageremus de Purgatorio, Concilium id prohibuiſſe, quia fiebat more Gentilium, inter quos tunc Chriſtiani verſabantur &c.

Ad Auguſtinum dico, eum vocare ſepulchrorum adoratores quoſdam, qui (ut ipſe putabat) ſacrificium panis & vini, aliarumque epularum Manibus defunctorum offerebant, & deinde iiſdem cibis & vino ſe ingurgitabant & inebriabant. Sic enim loquitur: *Novi*, inquit, *ſepulchrorum adoratores, novi multos eſſe, qui luxuriosiſſimè ſuper mortuos bibant, & epulas cadaveribus exhibentes, ſuper ſepultos ſeipſos ſepeliant, & ebrietates, ebrietateſque ſuas deputent religioni*. Sed hæc ſcripſit Auguſtinus initio converſionis ſuæ. Poſtmodum autem reprehendit quidem illam conſuetudinem, ſed non tamquam idololatriam; nam lib. 6. Confeſs. cap. 2. dicit, matrem ſuam conſueviſſe ex pietate id facere: ſed Mediolani ab Ambroſii clericis fuiſſe prohibitam. Ambroſius enim prohibuerat iſtam conſuetudinem, ne daretur occaſio ebrietati, & quia videbatur affinis ſuperſtitioni Gentilium, licèt integro animo à Chriſtianis id fieret. Idem etiam Auguſtinus lib. 8. civit. Dei, cap. 27. dicit, meliores Chriſtianos id non facere, eos autem, qui id faciunt, non ſacrificare defunctis Martyribus, ſed ponere ſuper tumulos Sanctorum epulas ut à Deo per merita Martyrum ſanctificentur.

Quòd autem Auguſtinus non putaverit malum venerari ſepulchra Sanctorum, patet ex epiſt. 42. ad Mandaurenſes: *Videtis*, inquit, *imperii nobiliſſimi eminentiſſimum culmen ad ſepulchrum piſcatoris Petri ſubmiſſo diademate ſupplicare*. Et Nota, Auguſtinum hæc ſcribere idololatris, ut oſtenderet idolorum cultum à Chriſtianis deſtructum. Præterea Auguſtinus cùm reprehendit ſepulchrorum adoratores, certè non reprehendit Chryſoſtomum, & Hieronymum, ſed turbas imperitorum. Atqui Chryſoſtomus ſerm. in Sanctos Juvencium & Maximum dicit: *Tumulos Martyrum adoremus*; & Hieronymus ad Marcellam, ut migret Bethlehem, dicit, ſepulchra & cineres Joannis Baptiſtæ, Eliſæi, & Abdiæ meritò adorari à fidelibus in Palæſtina.

Gaudentius Brixianus Ambroſii æqualis, tract. 4. in Exodum: *Gula*, inquit, *ſuæ cauſa primùm ceperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipſi comederent; poſt hoc ſacrificia etiam auſi ſunt eis ſacrilega celebrare, quamvis nec ipſi minus mortuis ſuis ſacrificent parentalia, dum ſuper ſepulchrorum menſas tremulis ebrietate manibus vina fundentes, ſpiritum balbutiunt &c.* ubi arguit morem illum tamquam ex Gentilium errore relictum. Itaque fortaſſe pauci quidam mortuis ſacrificabant, qui etiam meritò reprehenduntur, ſed non propterea omnis cultus ſacrarum reliquiarum abolendus eſt, quia nimius cultus jure reprehenſus eſt.

Ad quintum argumentum, negamus reliquias, quæ publicè in templis exponuntur venerandæ, eſſe ſuppoſititias. Semper enim Eccleſia diligenter curavit, ne fraudes fierent, & præcipuè poſt decretum Concilii Lateranenſis, ut nullæ reliquiæ publicè recipiantur ſine auctoritate Romani Pontificis.

Ad illud Auguſtini (*ſi tamen Martyrum*) dico, non mirum, ſi Auguſtinus dubitabat de reliquiis, quas quidam privati homines circumferebant. Nos autem de reliquiis agimus, quæ publicè in templis conſervantur.

Ad illud, de pluribus corporibus, dico, in variis locis eſſe partes eorumdem corporum, ſed denominari à parte totum; nam, ut ſcribit Baſilius orat. in 40. Martyres, toti Martyres 40. dicebantur tunc eſſe in variis urbibus, quia quælibet civitas habebat partem eorum. Theodoretus etiam lib. 8. de Martyribus dicit, Martyrum corpora rarò inveniri integra in uno aliquo monumento, ſed eſſe diviſa, & diſtributa in varia loca.

Denique, S. Joannes Chryſoſtomus in libro, quòd Chriſtus ſit Deus, Apoſtolum Petrum & Romæ, & Conſtantinopoli jacere dicit, cùm tamen Conſtantinopoli nihil eſſet, niſi aliqua particula; nam corpus ipſum Romæ eſſe ſepultum idem Chryſoſtomus teſtatur homil. 32. in epiſt. ad Romanos. Sed verba ejus audiamus ex libro jam citato: *Roma*, inquit, *qua urbium eſt regaliſſima, relictis omnibus, ad ſepulchra piſcatoris & pellionis currunt Reges, & præſides, & milites; & Conſtantinopoli Reges noſtri magnam gratiam putant, non ſi propè Apoſtolos, ſed ſi vel extra eorum veſtibula, corpora ſua ſepeliantur, ſintque piſcatorum oſtiarii Reges.*

CAPUT V.

De nomine Imaginis & Idoli.

SEquitur nunc ordine ſuo diſputatio de cultu imaginum; cujus diſputationis octo erunt partes. Primùm enim dicendum erit de nomine imaginis, idoli, & ſimulacri. Secundò, qui fuerint hoſtes imaginum. Tertiò, an liceat habere imagines. Quartò, an liceat eas colere. Quintò, quo cultu colendæ ſint.

His addam peculiarem tractatum de cruce, & quidem trimembrem. Nam Primò agemus de vera cruce Dominica. Secundò, de imagine crucis permanente. Tertiò, de imagine tranſeunte, ideſt, de ſigno crucis, quod in aere pinginus.

Ut igitur à nomine incipiamus, Henricus Stephanus in ſuo theſauro in voce εἴδωλον, ſcribit apud Eccleſiaſticos idolum vocari omne ſimulacrum, numen aliquod repræſentans, quod cultu & honore dignamur. Ex quo ſequitur apud Eccleſiaſticos imagines Chriſti & Sanctorum, & præcipuè imagines Trinitatis rectè vocari idola. Et ſi quidem Henricus per Eccleſiaſticos intelligit Doctores ſuos, Calvinum, Martyrem, Illyricum & alios ejuſdem claſſis, rectè dicit, illi enim vix unquam aliter imagines noſtras appellant, quàm idola. Si autem per Eccleſiaſticos intelligit ſanctos Patres, vel Apoſtolos, & Prophetas, falſiſſimum eſt, quod ipſe dicit; nam in primis VII. Synodus, act. 5. & act. 7. anathema dicit iis, qui imagines Chriſti & Sanctorum vocant idola.

Deinde Origenes homil. 8. in Exod. & Theodoretus quæſt. 38. in Exod. exponentes illud Exod. 20. *Non facies tibi ſculptile* (quod LXX. verterunt εἴδωλον) *& omnem ſimilitudinem &c.* dicunt inter imaginem & idolum hoc intereſſe, quòd imago eſt vera rei ſimilitudo; ut cùm pingimus hominem, equum &c. Imago enim ab imitando dicta eſt. Idolum autem eſt falſa ſimilitudo, ideſt, repræſentat id, quod revera non eſt. Ut cùm Gentiles proponebant ſtatuas Veneris, aut Minervæ. Illa ſigna idola erant, quia repræſentabant Deos generis fœminini, quales Dii nec ſunt, nec eſſe poſſunt. Atque ita nec verè repræſentabant, ſed erant falſæ imagines. Id enim, quod non eſt, repræſentari non poteſt. Ex quo intelligimus imagines Chriſti & Sanctorum non eſſe idola. Sed nec Trinitatis, aut Angelorum imagines ſunt idola, quia non ſunt factæ ad repræſentandum naturam Trinitatis, vel Angelorum, ſed ad exprimendam formam, in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates, ut infrà dicemus.

Hanc eſſe veram differentiam illarum vocum ſecundùm Eccleſiaſticos, probatur Primò, quia Scri-

ptura nuſquam tribuit nomen idoli ulli veræ imagini, ſed ſolùm ſimulacris Gentilium, quæ falſos Deos referebant. Scriptura vocat filium Dei imaginem Patris, Sapient. 7. Coloſſ. 1. & ad Hebræos 1. at numquam vocat idolum Patris; & 3. Reg. 7. dicitur, Salomon feciſſe ad ornatum templi imagines Cherubin ad ſimilitudinem hominum; item imagines leonum, boum, palmarum, malogranatorum, florum &c. nec unquam iſta vocantur idola, quia nimirum rerum verarum ſimilitudines erant.

Secundò, quia Scriptura Teſtamenti veteris idola vocat ordinariè גִּלּוּלִים, ut Levit. 19. 26. & alibi, vel גִּלֻּלִים, ut Num. 23. Oſee 6. & alibi. Porrò גִּל significat vanum, falſum; & ſimiliter הֶבֶל vanum, mendacium; interdum etiam vocat אָוֶן, ideſt, mendacium, ut Hieronymus notat in cap. 7. Oſee, ubi ſemper vides idolum aliquid falſi ſignificare. Denique Habacuch 2. ait Scriptura: *Quid prodeſt ſculptile, quia ſculpſit illud fictor ſuus conflatile, & imaginem falſam?* ubi clariſſimè definitur idolum imago falſa. Cui ſimile eſt, quod ait Plato in Theeteto, cùm ait: ψεῦδη δὲ εἴδωλα περὶ πλείστου ποιούμενοι τῆ ἀληθείᾳ, ideſt, mendacia, & idola pluris faciunt, quàm veritatem, ubi idolum cum mendacio conjunxit, & veritati oppoſuit.

Tertiò, quia B. Paulus 1. Corinth. 8. ait: *Scimus, quia nihil eſt idolum in mundo*. Ubi idolum nihil eſſe dicitur, quia licèt ſit aliquid ſecundùm materiam, tamen nihil eſt formaliter, cùm id repræſentet quod nihil eſt, & proinde nec verè repræſentet, & conſequenter nec ſit. Cui loco alium ſimilem adducit Hieronymus in cap. 7. Oſee, ad probandum idolum nihil eſſe; nam Heſther 14. dicitur: *Ne tradas ſceptrum tuum his, qui non ſunt*, ideſt, idolis.

Quartò, quia B. Hieronymus in c. 2. Habacuch, & in c. 13. Zachariæ, & alibi paſſim confert hæreſes cum idolis, quia ut idolum eſt falſa imago, ita hæreſis eſt falſa imaginatio.

Quintò, ex ipſa vocis proprietate; nam (ut Tertullianus docet libro de idololatria) idolum eſt diminutivum ab εἶδος, ideſt, forma, & ſignificat formam parvam, non quantitate ſola, ſed perfectione. Eſt enim propriè idolum (ut exponit Euſtathius in lib. 11. Odiſſeæ) imago inanis, qualis eſt, quæ cernitur in umbra hominis, & qualia ſunt phantaſmata, ideſt, imagines quas imaginatione fabricamus, quibus ſæpè nihil reſpondet in re; & qualia denique ſunt ſpectra & umbræ mortuorum, quæ videntur quidem eſſe aliquid ſolidum, ſed inanes ſunt. Unde Homerus in 11. Odiſſeæ, & Lucianus in Dialogo de mortuis, animas mortuorum vocant εἴδωλα; & Virgilius in 6. lib. Æneidos videtur idipſum explicare voluiſſe, cùm ait:

Corripit hic ſubita trepidus formidine ferrum
Æneas, ſtrictamque aciem venientibus offert:
Et, ni docta comes tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare cavas ſub imagine forma;
Irruat, & fruſtrà ferro diverberet umbras.

Ubi quod Homerus, & Lucianus vocant εἴδωλα, vocat ipſe umbras, & cavas imagines, ideſt, vanas & inanes. Quoniam ergo idolum propria & primaria ſignificatione deſignat imaginem inanem, inde ſcriptores ſacri, & Eccleſiaſtici Doctores vocaverunt idola ſtatuas falſorum Deorum, licèt ſolidæ ſint quoad materiam, quia inanes ſunt quoad formam, ideſt, quoad repræſentationem. Hæc de nomine idoli.

Nomen ſimulacri eſt quidem paulò communius; nam Lactantius lib. 6. de vero cultu, cap. 10. & 13. vocat hominem Dei ſimulacrum; & lib. 2. de origine erroris, cap. 2. dicit, ſimulacrum dici à ſimilitudine, & proinde omnem veram imaginem poſſe dici ſimulacrum. Verius tamen eſt, quod alii dicunt, ſimulacrum dici à ſimulando, non à ſimilitudine; nam in Scripturis ſimulacra ubique ponuntur pro idolis. Semper enim ubi Latinus interpres poſuit ſimulacra, ut Actor. 15. Pſal. 113. 1. Joan. ult. & alibi, ſemper in Græco eſt εἴδωλα; & B. Auguſtin. in Pſal. 135. dicit, Latinos ea ſimulacra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola. Hieronymus quoque in cap. 7. Oſee dicit, ſic opponi ſimulacrum Deo, ſicut opponitur mendacium veritati, quia ſimulacrum Deum falſum refert.

Denique, ſicut Homerus & Lucianus vocant idola umbras mortuorum, quæ videntur ſolida corpora quædam, & non ſunt; ita etiam Lucretius lib. 4. & Virgilius lib. 4. Georgicorum, & lib. 6. Æneidos, eaſdem mortuorum umbras paſſim appellant ſimulacra.

CAPUT VI.

De principibus Iconomachorum.

AUctores Iconomachiæ fuerunt omnes aut Judæi, aut Mahumetani, aut Magi, aut manifeſtè Hæretici, ita ut negare non poſſint qui hoc tempore oppugnant imagines, avos & majores ſuos fuiſſe impios.

Alphonſus de Caſtro, verbo, Imago, tribuit hunc errorem cuidam Felici, quem dicit damnatum in Concilio Franconiæ, teſte Platina in Adriano I., nec tamen poteſt invenire, quis iſte Felix fuerit. Tribuit item Sereno Epiſcopo Maſſiliæ, quem B. Gregorius reprehendit lib. 7. epiſt. 109. & lib. 9. epiſt. 9. Denique eundem errorem tribuit Alphonſus B. Epiphanio in epiſt. ad Joan. Hieroſolymit.

Sed nullus horum, pace Alphonſi, in iſto errore verſatus eſt; nam Felix damnatus in Synodo Francofordienſi, eſt Felix Epiſcopus Urgelitanus. Is autem (ut ex Adone in Chronico, & Jona lib. 1. patet) ſolùm docuit, Chriſtum eſſe filium Dei adoptivum, quia tamen eadem Synodus reprobavit eodem tempore (ut ex eodem Adone in Chronico anni 793. patet) Pſeudoſynodum Græcorum contra imagines, putaverunt tam Platina, quàm Alphonſus, hæreſim Felicianam eſſe hæreſim Iconomachorum.

Serenus autem confregit quidem imagines, ſed nullo modo Iconomachis hæreticis annumerandus eſt; nam imagines fregit, quia videbat eas à Chriſtianis, tum recens converſis, adorari pro Diis. Unde Beatus Gregorius laudat zelum ejus & fidem, & ſolùm reprehendit temeritatem, quòd auſus ſit id facere, quod nullus unquam Epiſcopus fecerat, & monet eum, ut populum inſtruat cur imagines ab Eccleſia teneantur, & præmiſſa inſtructione imagines in templis reponi ſinat. Nec erat opus, ut Caſtro diceret, Serenum, & Epiphanium excuſari ab hæreſi, quia res nondum erat determinata. Satis enim res determinata erat uſu totius Eccleſiæ: ſed nihil iſti contra fidem, aut veritatem egerunt, vel docuerunt. Ac præſertim Epiphanius, qui purgatur ab omni ſuſpicione erroris circa imagines in VII. Synodo, act. 6. tom. 5. & nos infrà de hac re agemus. Et certè non ſine temeritate, & præjudicio Catholicæ fidei tam craſſi errores tam magnis viris tribuuntur.

Nicolaus Sanderus lib. 1. cap. ult. de imaginibus, dicit, primos Iconomachos fuiſſe Manichæos, tum quia id videtur indicare Tharaſius in VII. Synodo, tum etiam quia Fauſtus apud Auguſtin. lib. 20. c. 3. cont. Fauſtum, gloriatur à ſuæ ſectæ hominibus Deum ſine ſimulacris coli. Sed an res ita ſe habeat, vehementer dubito; nam Tharaſius in VII. Synodo act. 5.

non

non dicit Manichæos respuisse imagines, sed dicit, Iconomachos dum imagines respuunt, similes esse Manichæis, qui asserebant, Christum non habuisse verum corpus; qui enim negat Christum posse depingi, videtur existimare, Christum non habere verum corpus. Porrò Faustus apud Augustinum non loquitur de imaginibus Sanctorum, sed solùm de imaginibus Dei. Unde nec Faustus eo loco reprehendit Catholicos, quod haberent imagines, nec Augustinus reprehendit Manichæos, quòd imaginibus carerent. Ergo primi Iconomachi sunt Judæi, qui in suo Thalmud quod prodiit anno Christi 476. ord. 2. tract. 1. dist. 2. disertè docent, Christianorum Ecclesias esse domos idololatriæ, quod propter imagines dictum esse patet tum ex VII. Synodo, ubi frequenter Iconomachi dicuntur Hebræi: tum ex Dialogis Leontii, ubi altercatur Judæus cum Christiano de imaginibus. Habetur pars horum Dialogor. in VII. Synodo, act. 5.

Circa idem tempus Zenone imperante exstitit Xenajas, quem principem Iconomachorum fuisse dicunt Nicephorus lib. 16. c. 27. & Cedrenus in compendio. Fuit autem iste Xenajas homo Persa, & barbarus, immò & servus fugitivus: & licèt non esset baptizatus, simulans tamen se Christianum irrepsit ad Episcopatum. Sed quamquam iste apertè suasit, non esse venerandas imagines: non tamen legimus, quod persuaserit, nisi fortè aliquibus paucis. At post annos ferè centum, Justino juniore Imperatore, Samaritani quidam irruperunt in Ecclesiam quandam, & in imagines Christi, & Sanctorum ferocissimè grassati sunt, ut patet ex epist. Simeonis Eremitæ ad Justinum Imperatorem, quæ habetur in VII. Synodo, act. 5.

Non diu postea post annum Domini 600. exortus est Mahumetus, qui suæ sectæ hominibus nullas imagines in templis permisit, ut ex Alcorano, cap. 15. & 17. & ex ipsa experientia patet. Nec enim Turcæ imagines habent, & nos idololatras putant propter cultum imaginum.

Iterum post annos ferè centum, ideſt, post annum 700. Domini, Hebræus quidam maleficus Ezidi Regi Arabum Mahumetano promisit 30. annos vitæ, si in suo imperio juberet imagines Christi, & Sanctorum ex Christianorum Ecclesiis auferri & comburi. Jussit ille, sed cum Christiani non parerent, immisit Arabes, & Hebræos in Ecclesias, qui negotium impigrè perfecerunt: Sed Rex Ezides anno sequenti obiit, & Hebræus tanquam impostor à successore ejus turpissima morte mori coactus est. Narratur historia in VII. Synodo act. 5. necnon à Cedreno, Zonara, & Niceta in vita Leonis Isauri.

Paulò post, Leo Isaurus Imperator à Judæis similiter persuasus, publico edicto imagines deponi, & deleri ex templis omnibus jussit: Et multos Christianorum resistentium neci dedit; unde Iconomachi cognomen invenit. Auctores sunt, Cedrenus, Zonaras, Paulus Diaconus, & alii. Atque hic fuit primus Christianorum, qui bellum movit contra imagines; nam etsi Philippicus, teste Paulo Diacono, deposuerat imagines sex Synodorum: tamen id fecerat odio sextæ Synodi, non odio imaginum. Fuit enim Philippicus Monothelita, non Iconomachus.

Utrum autem Leo rectè fecerit, an malè, vel ex eo perspici potest, quòd maluit in ea causa Judæorum maleficorum consiliis adhærere, quàm S. Gregorii Papæ, S. Germani Patriarchæ Constantinopolitani, qui tunc sedebant, & Imperatori apertè restiterunt, ut ex iisdem auctoribus patet. Fuisse autem Gregorium illum, & Germanum, optimos & doctissimos Pontifices tradunt historici omnes ejus temporis Græci & Latini. Restiterunt etiam Leoni duodecim sapientes, qui cum præposito suo, qui dicebatur magister Oecumenicus, publicis sumptibus alebantur, & omnium optimi, & sapientissimi erant: quos Leo unà cum domo, & instructissima eorum bibliotheca combussit. Vide Zonaram in vita hujus Leonis.

Impietatem porrò Leonis sequutus est Constantinus Copronymus hujus Leonis filius, qui in signum futuræ improbitatis dum baptizaretur, sacrum fontem stercore fœdavit: & præterea Necromanticus fuit, & hæreticus Nestorianus; nam non credidit B. Mariam esse Deiparam, ut ex Zonara & Cedreno cognosci potest.

Monet autem rectè Sanderus Gulielmum Xilandrum, non fideliter vertisse in hac historia verba Cedreni. Ubi enim Cedrenus scripsit, Constantinum istum exegisse juramentum ab omnibus Imperio suo subjectis, quo juramento confirmarent, nullam se imaginem adoraturos; illa verba, ἐπόμνυσι προσκυνῆσαι τοῖς; ille vertit: nulli se simulacro supplicaturos; quasi videlicet Christiani idolis supplicent. Cùm tamen constet, ut jam ostendimus, imagines non rectè vocari simulacra; & usus Christianorum habeat, ut imagines veneremur, non ut eis quasi viventibus & sentientibus supplicemus. Sed nimirum qui fidem Deo non habet, nihil mirum, si etiam fidem non servet in libris transferendis.

Post annum deinde 800. cùm aliquandiu quievisset bellum contra imagines; iterum renovatum est à Leone Armenio Imperatore; & qui ei successerunt, Michaele Balbo, & Theophilo, quos omnes improbissimos fuisse, postremum etiam Judaicæ sectæ, & Necromantiæ addictum testantur Cedrenus & Zonaras in vita ipsorum.

Eodem tempore, quo Theophilus in Oriente imagines oppugnabat, exstitit in Occidente sub Imperio Ludovici Pii Caroli Magni filii Claudius Hispanus, Episcopus Taurinensis, Felicis Urgelitani discipulus, qui imagines omnes, & cruces è templis omnibus suæ diœcesis abstulit. Fuit autem homo imperitus, & superbus, ut ex libello ejus, libris Jonæ inserto apparet, & hæresim Arianam, jam sepultam, rursus ad lucem revocare conatus est.

Post illa tempora circa annum Domini 1372. exstitit Joannes Wiclef, qui obiter attigit imaginum reprehensionem, sed discipuli ejus acrius postea imagines oppugnaverunt. Vide Thomam Waldensem, tom. 3. tit. 19. Eundem errorem tribuit Waldensibus Claudius Coussordius lib. contra Waldenses, artic. ultimo.

Scribit etiam Joannes Cochlæus lib. 3. historiæ Hussitarum, à Hieronymo de Praga imaginem Christi crucifixi dejectam, & stercore fœdatam, cùm tamen ipse in cubiculo adoraret imaginem Wiclefi diademate coronatam.

Denique hoc nostro sæculo primus, qui imagines è templis abstulit, Andreas Carolstad. fuit, anno 1522. teste Joanne Cochlæo in vita Lutheri. Lutherus autem quamquam rem probaret, reprehendit tamen auctorem, ut ibidem Cochlæus dicit, quia, ut id faceret, non à se potestatem & auctoritatem flagitaverat. Item Zwinglianos contra imagines pugnasse scribit Cochlæus in act. Lutheri anni 1526. Philippus quoque in locis communibus explicans decalogum, reprehendit imaginum venerationem. Similiter Magdeburgenses Centur. 8. passim, sed præcipuè cap. 9. & 10.

Denique Joan. Calvinus lib. 1. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. §. 9. Institut. acerrimè imaginum cultum reprehendit; & Calvinistæ, ubicumque possunt, eas frangunt, vel comburunt, vel abradunt.

CAPUT VII.

Licere imagines & facere, & habere.

HIs præmiſſis, ut oſtendamus licere Chriſtianis uſum imaginum, proponemus, & refutabimus varios, qui de hac re exſtiterunt, errores.

Ac primus quidem eſt Judæorum, qui quondam propenſiſſimi erant ad idololatriam; at poſt Chriſti adventum ſuperſtitioſiſſimi ſunt contra imagines. Dicunt enim jure divino prohibitum eſſe imagines quaslibet efficere, teſte Paulo Burgenſi, addit. 2. ad Lyranum ſuper cap. 20. Exod. quod idem docent Wicleſiſtæ apud Waldenſem, tom. 3. tit. 19. cap. 152. Ratio eorum eſt, quia Exod. 20. dicitur: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem &c.* Cæterum hic eſt error manifeſtus. Et ſine dubio non prohibetur in decalogo omnis imago, ſed ſolùm illa, quæ dici poteſt idolum, ideſt, imago, quæ habetur pro Deo, vel quæ repræſentat tamquam Deum eam rem, quæ non eſt Deus. Cùm enim dicitur: *Non habebis Deos alienos*, prohibetur actus interior idololatriæ; cùm autem additur: *Non facies tibi ſculptile &c.* prohibetur actus exterior. Vide Auguſtinum quæſt. 71. in Exod.

Probatur hæc ſententia. Primùm, quia ſi prohiberetur omnis imago, ſequeretur præcepta decalogi non eſſe tantùm 10. ſed 11. vel 12. contra Scripturam, quæ dicit eſſe 10. Exod. 31. & 34. Deuter. 4. 9. & 10. nam conſtat unum præceptum eſſe: *Non habebis Deos alienos*. Alterum, non aſſumes nomen Dei in vanum. 3. Sabbatha ſanctifices. 4. Honora parentes. 5. Non occides. 6. Non mœchaberis. 7. Non furaberis. 8. Non dices falſum teſtimonium. 9. Non concupiſces. Iſta novem ſine controverſia ſunt diſtincta.

Porrò illud: *Non concupiſces*, vel debet dividi in duo; ut nonum ſit, non concupiſces uxorem alienam; 10. non concupiſces rem alienam; vel iſta omnia ad unum pertinent. Si debet dividi in duo, ergo illud: *Non facies tibi ſculptile*, erit undecimum, vel oportet dicere, illud non eſſe præceptum diſtinctum à primo, ut revera dicunt Clemens Alexandr. lib. 6. Strom. Auguſtin. qu. 71. in Exod. & epiſt. 119. cap. 11. & communiter Scholaſt. 3. ſentent. diſt. 37. & Catechiſmi omnes Latini. Et tunc non prohibetur ſculptile quodcumque, ſed ſolùm ſculptile, quod habetur pro Deo alieno.

Si autem: *Non concupiſces*, eſt unum tantùm, ut exiſtimant Philo in lib. de decalogo ante med. Joſeph. lib. 3. antiquit. cap. 6. & 8. Origen. hom. 8. in Exod. Ambroſius & Hieronym. in cap. 6. ad Epheſ. Procopius & Rupertus in cap. 20. Exodi: Tunc illa omnia verba erunt unum præceptum: *Non facies tibi ſculptile &c. Et non adorabis ea, neque coles*, ſed facere imagines abſolutè, & adorare eaſdem, ſunt res diſtinctæ, ut patet; quia poteſt unus adorare ſculptile, quod non fecit, & alius non adorare, quod fecit. Ergo unum tantùm horum eſt prohibitum, alioqui eſſent undecim præcepta. Sed certum eſt prohiberi cultum: ergo non prohibetur fabricatio per ſe, ſed ſolùm in ordine ad cultum. Proinde peccat, qui facit, ut adoret, non qui facit ad alium uſum.

Secundò probatur, lege divina non prohiberi imagines abſolutè, ex eo, quòd in ipſa Scriptura legimus imagines factas Dei juſſu. Siquidem Exod. 25. Deus fieri juſſit imagines Cherubin ſuper arcam. Num. 21. Serpentem æneum, 3. Reg. 6. & 7. Cherubin, boves, leones, & alia. Reſpondent Judæi, Deum præcepiſſe hominibus, non autem ſibi ipſi. Porrò imagines templi ipſum juſſiſſe fieri, ſicut prohibuit furtum; & tamen ipſe juſſit ut Judæi ſpoliarent Ægyptum, Exod. 12.

At contrà. Primò, præcepta decalogi ſunt explicationes juris naturæ, excepto illo de Sabbatho: res autem prohibitæ jure naturæ, ſunt prohibitæ, quia malæ; non malæ, quia prohibitæ, & proinde nec à Deo præcipi poſſunt. Nec juſſit unquam Deus furtum, ſed donavit ut Dominus, Judæis bona Ægyptiorum. Deinde, ſi imagines eſſent prohibitæ, certè propter periculum idololatriæ: at idem eſt periculum, ſi Deus jubeat eas fieri, immò eò majus, quò illæ habentur diviniores, ſicut accidit de ſerpente æneo, 4. Reg. 18. non ergo prohibuit Deus imagines abſolutè.

Probatur tertiò, quia numquam intelligitur prohibitum id, quod nullo modo adverſatur fini legis: finis autem præceptorum primæ tabulæ eſt, ut ſerveturDeo ſuus honor illibatus, ut patet ex initio decalogi: *Ego ſum Dominus Deus tuus*. Item ex illa commination: *Ego ſum Deus zelotes*. Item ex illa explicatione, Exod. 20. *Non facietis mecum Deos aureos, & Deos argenteos*. Item ex Levit. 26. *Non facietis ſculptile, & idolum, ut adoretis*. Denique ex illo Iſaiæ 42. *Ego Dominus gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus*. At imago non facta ad venerationem, non adverſatur honori Dei: Non igitur eſt prohibita.

Dices: Imago eſt occaſio idololatriæ. Reſpondeo etiam Sol, & Luna, & alia multa ſunt talia; ſed per accidens.

Quartò, ars pingendi, & ſculpendi bona eſt, & à Deo, ut patet Exod. 31. & 35. ubi dicitur, Deus dediſſe duobus viris Beſeleel & Ooliab ſpiritum ſuum, ſapientiam, & ſcientiam ad ſculpendum, & excogitandum multa pro ornatu tabernaculi.

Quintò, Deus primus auctor eſt omnium imaginum, naturalium, & artificialium; nam genuit filium ad imaginem ſuam; & formavit hominem ad imaginem ſuam.

Sextò, imago eſt ſecundùm naturam, & neceſſaria; nam in primis omnia naturalia producunt aliquid ſibi ſimile, ideſt, imaginem ſui. Homo quidquid cognoſcit ſive ſenſu, ſive intellectu, per imagines cognoſcit. Non poſſumus in lumine verſari, quin corpora noſtra umbram efficiant, quæ imago eſt corporis. Veſtes omnes imagines ſunt eorum membrorum, ad quæ tegenda factæ ſunt.

Denique Judæi tempore Chriſti habebant imaginem Cæſaris in nummis, ut patet Matth. 22. & nunc etiam retinent imagines Principum in pecuniis, cur ergo dicunt, non licere ullam imaginem habere? Certè ſi quis eis eripere vellet imagines, quas in nummis & aulæis habent, continuò mutarent ſententiam.

Secunda opinio eſt Ambroſii Catharini in opuſculo de imaginibus, ubi docet, Deum in decalogo prohibuiſſe imagines ſimpliciter: ſed illud præceptum fuiſſe poſitivum, & temporale: nam propterea exiſtimat ipſe Deum juſſiſſe fieri imagines Cherubin, ut indicaret, imagines non eſſe malas per ſe, ſed ſolùm malas, quia prohibitas: & etiam ne præjudicaretur Teſtamento novo, in quo permittendæ erant imagines.

Sed hæc opinio nobis non probatur, tum propter argumenta facta contra Judæos, tum etiam quia ſanctus Irenæus lib. 4. cap. 31. & 32. diſertè docet, decalogum eſſe legem naturalem, excepto præcepto de Sabbatho. Et Tertullian. lib. de idololat. toto contendit, nunc maximè obſervandum hoc præceptum. Idem docet B. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, c. 59. & de exhortatione martyrii, cap. 1. B. Auguſtin. paſſim affirmat totum decalogum, excepta lege de Sabbatho, à Chriſtianis ſervandum, & nominatim illud:

Non

Non facies tibi ſculptile. Vide lib. 15. cont. Fauſtum, cap. 4. & 7. & lib. 19. cap. 18. lib. 3. contra 2. epiſt. Pelagian. cap. 4. Idem habet B. Thomas 2. 2. q. 122. art. 1. & 4. Ergo ſi in decalogo prohiberentur omnes imagines, peccarent Chriſtiani habentes imagines.

Dices: in decalogo præceptum Sabbathi eſt poſitivum ſaltem ex parte; ergo nihil prohibet, quo minus etiam præceptum de imaginibus ſit ex parte poſitivum. Reſpondeo: in præcepto Sabbathi poſita eſſe multa, quæ indicent, illud eſſe poſitivum; nam Primò, præmittitur, *Memento*; quia nimirum cùm non ſit naturale præceptum, poterant illius facilè Judæi obliviſci. Secundò, additur ratio præcepti: *Quia Dominus quievit ab opere die ſeptimo*; non autem additur ratio ulli alteri præcepto, quia cætera ſunt ſimpliciter naturalia. Denique Irenæus, Auguſtinus & Thomas diſertè ſolum Sabbathum excipiunt à naturalibus præceptis decalogi.

Tertia opinio eſt Thomæ Cajetani in c. 20. Exod. qui docet, non eſſe prohibitum facere ullam imaginem, vel idolum, ſed ſolùm prohibitum eſſe, ne quis faciat ſibi imaginem, quam habere velit pro Deo ſuo; & probat, quia non eſt dictum: *Non facies ſculptile*; ſed, *non facies tibi ſculptile*.

Hæc ſententia diſplicet ſolùm in modo loquendi; nam Cajetanus pro eodem habet idolum, & imaginem, cùm falſum ſit; ut ſuprà oſtendimus. Deinde videtur concedere licere facere idola, quæ habeantur pro Diis, modò non habeat pro Dis ille, qui facit. At Tertullianus toto lib. de idololatria probat evidentiſſimis rationibus prohibitum eſſe Chriſtianis pictoribus, aut ſtatuariis facere idola Gentilibus. Et Eccleſia celebrat 8. Novembr. martyrium ſanctorum Claudii, Nicoſtrati, & ſociorum, qui necati ſunt, quia noluerunt ſimulacra Gentilibus facere cùm eſſent peritiſſimi ſtatuarii.

Neque Cajetanus hoc negaret, quippe qui in 2. 2. quæſt. 10. artic. 4. docet, non licere vendere idola Gentilibus; ideo incautè locutus eſt in commentario Exodi. Nec obſtat illa particula, *tibi*; nam ſecundùm Hebraicam phraſim redundat. Sicut Geneſ. 12. *Vade tibi de terra tua*; & in Canticis canticorum paſſim.

CAPUT VIII.

Non eſſe prohibitas imagines Dei.

QUarta opinio eſt Calvini, lib. 5. Inſtitut. cap. 11. ubi dicit Primò, nefas eſſe Deo inviſibili, & incorporeo, imaginem viſibilem & corpoream collocare. Secundò, imagines Chriſti & Sanctorum non eſſe prohibitas ſimpliciter, ſed non debere poni in templis: Tertiò, hiſtorias depictas habere aliquem uſum ad inſtruendum; imagines autem ſolas Chriſti, vel Sanctorum ſine ulla notatione rerum geſtarum nullum habere uſum, niſi ad oblectandum, & ideo fruſtrà fieri.

Ut ergo incipiamus à primo capite, probat Calvinus non poſſe pingi imaginem Dei. Primò, quia Exod. 20. prohibetur omnis Dei ſimilitudo; nam poſtquam dixerat Scriptura: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem*, ſubjungit infrà, explicans: *Deos aureos, & argenteos non facietis mecum*, ideſt, non facietis imagines aureas, vel argenteas, quæ Deum repræſentent. Et Deuteron. 4. *Memento quòd Dominus locutus ſit tibi in monte Horeb, vocem verborum audiſti, imaginem nullam vidiſti, obſerva ergo teipſum ne fortè deceptus facias tibi ullam ſimilitudinem*. Et Iſai. 40. *Cui ſimilem feciſtis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei?* Et cap. 46. *Cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, & comparaſtis me, & ſimilem feciſtis? Qui confertis aurum de ſaculo, & argentum ſtatera ponderatis, conducentes aurificem, ut faciat Deum*. Denique Act. 17. Paulus dicit: *Genus ergo cùm ſimus Dei, non eſt exiſtimandum, auro, vel argento, aut lapidi artis ſculpturæ, & cogitationis hominum divinum eſſe ſimile*.

Secundò, probat ex Concilio Elibertino can. 36. *Placuit in templis non haberi picturas, ne quod colitur, vel adoratur, in parietibus depingatur*. Ubi palam eſt agi de imaginibus Dei, qui ſolus à Chriſtianis colitur & adoratur.

Tertiò, idem probat ex Patribus: nam Euſebius lib. 1. de præparatione Evangelica, cap. 6. & lib. 2. cap. 8. & Lactantius lib. 1. divin. inſtitutionum, c. 15. ſcribunt, omnes quorum ſimulacra videmus, fuiſſe homines mortales: ergo nullum erat ſimulacrum veri Dei immortalis. Item Auguſtin. de fide, & ſymbolo, cap. 7. dicit, nefas eſſe Deo ſimulacra collocare. Præterea idem Auguſtin. lib. 4. civit. Dei c. 19. & 31. refert Varronem dicentem, qui primi Deorum ſimulacra induxerunt, eos & timorem dempſiſſe, & errorem auxiſſe. Et lib. 6. c. 10. refert Senecæ querimoniam, qui dolebat inviolabiles Deos in materia viliſſima, atque ignobili dedicari.

Poterat addere etiam Origenem lib. 7. contra Celſum, in fine, & Joan. Damaſcenum lib. 4. de fide, cap. 17. qui docent, Chriſtianos nullam Dei imaginem habere, utpote incorporei & inviſibilis. Denique Patres VII. Synodi, act. 4. 5. & 6. qui dicunt, Chriſtum rectè pingi, quia eſt homo: Deum autem pingi non poſſe.

Quartò, probat ex periculo erroris: nam licèt S. Gregorius ſcripſerit, imagines eſſe libros idiotarum, tamen è contrario Scriptura vocat imaginem ligneam, doctrinam vanitatis, Hierem. 10. & conflatile, doctorem mendacii. Habacuc 2. *Itaque*, inquit Calvinus, *ſi Gregorius in ſchola ſpiritus edoctus fuiſſet, numquam dixiſſet imaginem librum idiotarum eſſe*.

Quintò, ratione; quia non videtur poſſe fieri veram imaginem corpoream rei incorporeæ. Adde etiam, quòd imagines ſunt rerum abſentium: Deus autem ubique eſt præſens.

Hæc opinio Calvini eſt etiam aliquorum Catholicorum, ut Abulenſis in cap. 4. Deuter. quæſt. 5. Durandi in 3. diſt. 9. q. 2. & Pereſii de traditionib. par. 3. in tractatu de imaginibus; qui docent, imaginem Dei non rectè fieri, & ab Eccleſia fortaſſe tolerari, non tamen probari.

Ego dico tria: Primò, non eſſe tam certum in Eccleſia, an ſint faciendæ imagines Dei, ſive Trinitatis, quàm Chriſti, & Sanctorum; hoc enim confitentur omnes Catholici, & ad fidem pertinet, illud eſt in opinione. Secundò, miram eſſe Calvini fraudem & aſtutiam, qui poſteaquam probavit non eſſe faciendas imagines Dei, ita digreditur ad amplificationes, & triumphum canit, quaſi probaſſet, non licere colere, vel facere ullam imaginem. Tertiò dico, licere pingere etiam imaginem Dei Patris in forma hominis ſenis; & Spiritus ſancti in forma columbæ, ut Cajetanus docet in 3. p. q. 25. art. 3. Ambroſius Catharinus in lib. de cultu imaginum. Dieghus Payva lib. ultim. contra Kemnitium. Nicolaus Sanderus in ſuo opere de cultu imaginum. Thomas Waldenſis to. 3. tit. 19. c. 155. Id verò ita probamus.

Primò, Angeli ſunt incorporei, & tamen depicti & ſculpti ſunt in Teſtamento veteri, Exod. 25. 3. Regum 6. quare Deus etiam, licèt incorporeus, pingi poterit.

Calvinus reſpondet id factum eſſe ad pædagogiam veteris legis, nunc autem præteriiſſe ſæculum illud puerile. At nos non quærimus quorſum facta ſint, ſed tamen diſputamus pingi poſſe rem incorpoream:

Digitized by Google

& ſicut ad pædagogiam populi pinguntur Angeli, cur ad pædagogiam populi non poterit pingi Deus? Nam licèt præterierit ſæculum illud, quod puerile dici poterat reſpectu noſtri, tamen & noſtrum puerile dici poteſt reſpectu futuri ſæculi in cœlo.

Secundò, Deus viſus eſt corporea ſpecie; nam Adæ apparuit *tanquam homo deambulans in paradiſo ad auram poſt meridiem*, Geneſ. 3. Jacob vidit Deum *innixum ſummitati ſcalæ*; & proinde forma corporea, Geneſ. 28. Moyſes vidit *poſteriora Dei*, ideſt, terga & humeros, Exodi 33. Iſaias cap. 6. & Michæas 3. Reg. ult. viderunt *Dominum ſedentem in ſolio* ad formam hominis Regis. Et Amos cap. 9. vidit Dominum *ſtantem ſuper altare*. Denique Daniel cap. 7. vidit eum *ſedentem in throno*, & deſcribit caput & capillos ejus canos, & veſtimenta ejus alba. Spiritus ſanctus apparuit *in forma columbæ*, Matth. 3. Denique Angeli apparuerunt frequentiſſimè in forma humana, Geneſ. 18. & 19. in lib. Tobiæ. Viſi ſunt etiam cum alis, ut Iſaiæ 6. & Daniel. 9. & in ſtola candida, Matth. ultim. Luc. ult. & Joan. 20. Quid ergo prohibet ſic pingi?

Reſpondet Calvinus, quòd Deus interdum ſe oſtenderit in humana forma, fuiſſe præludium incarnationis, columbam autem ſubitò evanuiſſe, ut indicaret Spiritum ſanctum inviſibilem eſſe. Sed quorſum hæc? Non enim quærimus ad quem finem, vel quamdiu Deus apparuerit in forma corporea, ſed contendimus poſſe Deum pingi in ea forma, in qua ſeipſum demonſtravit. Et præterea non eſt verum, apparitionem Dei in forma humana ſemper fuiſſe præludium incarnationis; nam interdum apparuit Deus Pater, vel Spiritus ſanctus, qui tamen incarnandi non erant. B. Auguſtinus lib. 2. Trinit. cap. 11. exiſtimat, in illis tribus viris, qui apparuerunt Abrahæ, Geneſ. 18. apparuiſſe tres perſonas Trinitatis: & lib. eodem, cap. ultimo, convincit, Patris perſonam viſam eſſe in forma humana, ex Daniele cap. 7. ibi enim legimus viſum eſſe *antiquum dierum in throno, qui filio hominis*, ideſt, Chriſto, regnum tradebat; & tamen nec tota Trinitas, nec Deus Pater incarnandus erat.

Tertiò, Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana, dum eum dicit ſtare, ſedere, ambulare; nominat ejus caput, pedes, brachia; tribuit illi ſedem, thronum, ſcabellum &c. Cur ergo non poterit pictura exhiberi, qualis depingitur Scriptura?

Reſpondent, Scripturam ideò ſine periculo tribuere membra Deo, quia alibi eadem Scriptura Deum incorporeum eſſe dicit. Sed cur, quæſo, eadem Scriptura non poterit impedire errorem picturæ? Sicut enim à Scriptura diſcimus, membra quæ tribuuntur Deo in ipſa Scriptura, metaphoricè eſſe accipienda, ita etiam ab eadem diſcimus membra, quæ tribuuntur Deo in pictura, metaphoricè eſſe accipienda. Et idiotæ, qui vident picturas & non poſſunt legere Scripturas, poſſunt ac debent à Prælatis & concionatoribus inſtrui, ut Concilium Tridentinum monet, ſeſſ. 25. Alioqui fateor, non ſine periculo exhiberi imperitis ejuſmodi picturas. Hìc enim tantùm defendimus, non eſſe in univerſum damnandas ejuſmodi imagines.

Quartò, pinguntur ea, quæ minus videntur poſſe pingi quàm Deus, nimirum virtutes, quæ non ſolùm ſpirituales, ſed etiam accidentia ſunt; cur ergo non poterit pingi Deus?

Quintò, homo eſt vera imago Dei; ſed hominis poteſt pingi imago, ergo & Dei; nam quæ eſt imago imaginis, eſt etiam exemplaris; quæ enim ſunt ſimilia uni tertio, ſunt etiam inter ſe ſimilia.

Dicent, hominem non eſſe imaginem Dei qua parte pingitur, ideſt, corpore, ſed qua parte non poteſt pingi, ideſt, animo.

Reſpondeo, ſi ita eſſet, ſequeretur, hominem non poſſe depingi; nam homo non eſt homo ratione figuræ, & colorum, quæ ſola exprimuntur in imagine, ſed eſt homo ratione ſubſtantiæ, & præcipuè ratione animæ, quæ pingi non poſſunt. Dicitur tamen homo verè & propriè depingi, quia figura & colores imaginis non ſolùm figuram & colores hominis repræſentant, ſed ipſum totum hominem; alioqui numquam fieret, ut res depicta videretur res ipſa vera. Quod tamen accidit uvis, quas pinxerat Zeuſis, ad quas carpendas aviculæ accurrebant, teſte Plinio lib. 35. cap. 10.

Ita igitur licèt homo ſit ad imaginem Dei ratione intellectus & voluntatis; tamen ipſe totus homo intelligens & volens, rectè dicitur & eſt imago Dei; nam Geneſ. 1. non ait Deus: *Faciamus animam*, ſed *faciamus hominem ad imaginem Dei*; & cùm Imperator quidam ſæviret in eos qui confregerant imaginem uxoris ſuæ, dixit illi S. Macedonius (ut Theodoretus refert in hiſtoria religioſa, cap. 43.) eum malè agere, quòd pro imaginibus ſuis, Dei occidat imagines. Et tamen Imperator non animas, ſed homines occidebat. Si autem ipſe totus homo eſt imago Dei, & totus homo verè pingitur: ergo imago Dei verè pingitur. Illud tamen verum eſt, quòd ſicut homo eſt imago Dei valde imperfecta, obſcura, & diſſimilis: ita etiam homo pictus eſt imago Dei valde imperfecta, obſcura, & diſſimilis.

Ultimò probatur ex uſu Eccleſiæ. Jam enim receptæ ſunt ferè ubique ejuſmodi imagines; neque credibile eſt Eccleſiam toleraturam univerſaliter aliquid illicitum. Adde quòd Concilium VII. act. 5. approbat imaginem Spiritus ſancti in forma columbæ, & Concilium Trident. ſeſſ. 25. admittit imagines Dei præcipuè in picturis hiſtoriarum.

Pro ſolutione argumentorum obſervandum eſt tribus modis poſſe aliquid pingi. Uno modo ad exprimendam perfectam ſimilitudinem formæ, & naturæ rei ipſius, & hoc modo res corporeæ ſolum pinguntur, quæ lineamentis & coloribus præditæ ſunt. Et ſi quis hac ratione Deum pingere tentaret, is verum idolum conſtitueret.

Altero modo ad hiſtoriam aliquam oculis exhibendam; quomodo ſi quis pingere vellet expulſionem Adami de Paradiſo, pingere deberet Deum in forma hominis ambulantem, & Adamum, atque Evam nudos inter arbores ſe occultantes, ac demum Angelum in forma humana gladium geſtantem, & Adamum cum conjuge expellentem. Qui autem ita pingeret, non vellet certè repræſentare Dei vel Angeli naturam, ſed ſolùm exhibere oculis per picturam, id quod auribus exhiberet alius recitando Scripturam, & hoc modo poteſt Deus pingi.

Tertiò, poteſt aliquid pingi extra hiſtoriam ad explicandam naturam rei non per immediatam, & propriam ſimilitudinem, ſed analogiam, ſive metaphoricas, myſticaſque ſignificationes. Quemadmodum pingimus Angelos, juvenes, alatos, formoſos, nudis pedibus &c. ad ſignificandum eos ſemper viribus pollere, celerrimè moveri, ſplendore gratiæ & virtutum præditos &c. quæ vide apud Dionyſium, cap. ultim. cœleſtis hierarch. Hoc etiam modo pinguntur virtutes: Et ipſe homo, imago Dei, eſt hujus generis tertii. Non enim eſt inter hominem & Deum alia ſimilitudo, quàm analogica. Hoc modo pingimus Deum patrem, cùm eum extra hiſtoriam pingimus humana forma.

Hoc modo pingimus Chriſtum in forma ovis, & Evangeliſtas repræſentamus per aquilam, leonem, bovem, & hominem, & Spiritum ſanctum in forma

colum-

columbæ, aut linguarum ignis. Ubi tamen notandum, non debere ejuſmodi imagines multiplicari, nec tolerandum eſſet, quòd pictores audent ex capite ſuo confingere imagines Trinitatis: ut cùm pingunt unum hominem cum tribus faciebus, vel unum hominem cum duobus capitibus, & in medio eorum columbam; iſta enim monſtra quædam videntur, & magis offendunt deformitate ſua, quàm juvent ſimilitudine. Unde etiam Miniſtri Hungarici in ſuo opere contra Trinitatem lib. 1. cap. 4. collegerunt multas formas imaginum Trinitatis, & eas tamquam monſtra quædam accuratè depicta ridenda proponunt, eaſque vocant Cerberos, Geryones, Janos trifrontes, monſtra & idola, quibus certè occaſionem blaſphemandi pictores noſtri dederunt.

Præterea notandum eſt, errare Bartholomæum Caranzam, qui in ſumma Conciliorum dicit, can. 82. ſextæ Synodi, prohiberi imaginem Chriſti in forma agni, & Spiritus ſancti in forma columbæ. At Concilium non prohibet iſtas imagines, ſed anteponit tantùm iſtis imagines Chriſti in forma humana. Unde in VII. Synodo, act. 2. legitur epiſtola Adriani ad Tharaſium, in qua laudata dicitur in VI. Synodo imago Chriſti in forma agni. Idem dicit Helias in VII. Synodo, action. 4. idem Epiphanius in VII. Synodo, act. 6. & præterea in VII. Synodo, act. 5. approbatur imago Spiritus ſancti in forma columbæ.

Præterea ratio Bartholomæi contra ipſum videtur concludere; ipſe enim dicit prohibitas eſſe has imagines, quia præſente veritate ceſſare debent figuræ. At iſtæ imagines non fuerunt in uſu in Teſtamento veteri, ſed cœperunt poſt Chriſti adventum. Imago enim agni ſumpſit occaſionem ex illis verbis Joannis: *Ecce agnus Dei*; Imago autem columbæ ex illa columba, quæ apparuit ſuper Chriſtum, Matth. 3. Occaſionem errandi videtur iſte auctor accepiſſe ex ipſo canone, qui non integrè habetur in illa Synodo, ſed corrigendus eſt error ex VII. Synodo, ubi ſæpius iſte ipſe canon integer adducitur.

Ex his ad argumenta adverſariorum facilè poterit reſponderi. Ad primum poſſet uno verbo dici, in omnibus Scripturis citatis prohiberi imaginem Dei primi generis. Exiſtimo tamen Exodi 20. cùm dicitur: *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum*. Et ſimiliter Iſaiæ 40. & 46. ubi Deus conqueritur dicens: *Cui aſſimilaſtis me?* ad literam non agi de imagine facta ad repræſentandum Deum verum, nec enim tales à Judæis fiebant, ſed de quibuſcumque ſimulacris, quæ haberentur pro Diis. Vult enim Deus dicere, ſi vobis ſimulacrum ligneum eſt Deus, cùm ego etiam ſim Deus, ſequitur, me ſimilem eſſe Deo ligneo ſecundùm vos; nam Deus Deo non poſſet non eſſe ſimilis?

Ad ſecundum dico, ſi Concilium illud loquitur de imagine ſolius Dei (ut vult Calvinus) nullam eſſe difficultatem; nam intelligemus Concilium de imagine Dei primi generis. At ſi loquatur Concilium de omnibus imaginibus, etiam Sanctorum, eſt major difficultas, de qua infrà.

Ad tertium, Euſebius, & Lactantius loquuntur de idolis Gentium. Volunt enim oſtendere, Deos Gentilium fuiſſe homines, & probant, quia omnia idola Gentium ſunt ſtatuæ hominum, quorum etiam ſepulchra oſtenduntur. Auguſtinus de fide, & ſymbolo, loquitur de imagine Dei primi generis. Varro apud Auguſtinum rectè dicit, eos, qui ſimulacra Deorum induxerunt, metum dempſiſſe, & errorem auxiſſe; nam quidam propterea crediderunt ipſa ſimulacra eſſe Deos, & videntes ea nec alius, nec ſibi prodeſſe, vel obeſſe, cœperunt Deos contemnere. At ſi non Deos ſimulacra, ſed imagines Deorum eſſe credidiſſent, & imagines non proprias, ſed analogicas, nec metum amiſiſſent, nec errorem inveniſſent, quemadmodum non minuitur metus Principum, nec error ullus oritur per imagines eorundem, quas videmus quotidie. Seneca apud eundem Auguſtinum conqueritur, ſimulacra Diis poni propter eundem errorem, quia putabantur ipſa ſimulacra Dii, vel certè Dii ſimulacris illis ſimiles judicabantur. Origenes, & Damaſcenus, & Patres Nicæni loquuntur de imagine Dei primi generis.

Ad quartum dico Primò, à Calvino injuria reprehendi B. Gregorium; nam B. Gregorius, cùm ait picturas libros eſſe idiotarum, non agit de imagine Dei, ſed de imaginibus Sanctorum, ac potiſſimùm de hiſtoriis depictis, quibus myſteria redemptionis continentur. Prophetæ autem, quos opponit Calvinus Gregorio, cùm dicunt, lignum eſſe doctorem vanitatis, vel mendacii, de ſimulacris falſorum Deorum, non de veris Sanctorum imaginibus loquuntur.

Dico ſecundò, idola quidem eſſe doctores mendacii, quia volunt videri Dii; vel certè videntur referre Deorum effigiem, cùm verè non referant: At imago Dei, & Trinitatis, ut à nobis pingitur, doctor eſt veritatis, quia neque habetur pro Deo à nobis, neque fit ad referendam Dei effigiem, ſed ad perducendum hominem in aliquam Dei notitiam per analogicas ſimilitudines.

Ad quintum, jam oſtendimus quemadmodum pingi poſſit res incorporea.

Ad ultimum, pingi ſolent abſentia, quia non videntur: Deus autem licèt ſit præſens, tamen non videtur, ideò pingi poteſt, ac ſi abeſſet. Alioqui nec oporteret orare Deum voce exteriore; voces enim ſunt propter eos, qui non intuentur cogitationes: Deus autem ſcrutatur renes, & corda.

CAPUT IX.

Imagines in templis rectè collocari.

ALterum Calvini dictum, quòd imagines non debeant poni in templis, probat ipſe lib. 1. Inſtit. cap. 11. Primò, quia primis quingentis annis non fuerunt ullæ imagines in templis Chriſtianorum.

Secundò, quia Concilium Elibertinum can. 36. prohibet picturas in templis fieri.

Tertiò, quia non poteſt imago in templo, in ſublimi loco ſtatui, quin ſtatim erigatur ſignum quoddam idololatriæ. Nam, ut B. Auguſtinus ait, epiſtola 49. *Cum his ſedibus locantur honorabili ſublimitate, ut à precantibus, atque immolantibus attendantur, ipſa ſimilitudine animatorum membrorum, atque ſenſuum, quamvis ſenſu, & anima careant, afficiunt infirmos animos, ut vivere ac ſpirare videantur.* Item in Pſal. 113. *Hoc enim facit, & extorquet quodammodo illa figura membrorum, ut animus in corpore vivens magis arbitretur ſentire corpus, quod ſuo ſimillimum videt &c.* Et paulò poſt: *Plus valent ſimulacra ad curvandam infœlicem animam, quòd os, oculos, aures, pedes habent: quàm ad corrigendam, quòd non loquuntur, neque vident, neque audiunt, neque ambulant.* Ibidem Auguſtinus dicit, in templis Chriſtianorum eſſe quidem vaſa aurea, & argentea, ſed non talia, quæ os habeant, & non loquantur. Confirmat etiam ex 1. Joan. ultimo, ubi Joannes non dicit, ut caveant à cultu ſimulacrorum, ſed à ſimulacris ipſis, quia nimirum non poſſunt haberi in templo, quin adorentur.

Quartò probat, quia templa ſunt inſtituta pro imaginibus vivis, & iconicis, atque à Deo inſtitutis, qua-

quales ſunt Baptiſmus, qui eſt imago internæ ſanctificationis, & gratiæ; & ſacra Cœna, quæ eſt imago corporis Domini: ſicut ergo templa ornantur iſtis vivis quodammodo imaginibus, ita dehoneſtantur imaginibus mortuis &c.

Quintò, probat lib. 4. cap. 9. §. 9. ex Epiphanio in epiſt. ad Joannem Hieroſolymit. ubi dicit, contra Scripturæ auctoritatem eſſe, quòd in Eccleſia pendeat imago hominis; & loquitur de imagine, quam ipſe dicit fuiſſe Chriſti, vel Sancti alicujus.

Sextò addunt alii, quòd Adrianus Imperator (teſte Ælio Lampridio in vita Alexandri Imperatoris) in gratiam Chriſtianorum templa juſſerit exſtrui ſine ſimulacris.

Hæc ſunt illorum argumenta, quibus tamen nihil territi, aſſerimus nuſquam meliùs, quàm in templis imagines Sanctorum collocari. Probatur primò, quia in Teſtamento veteri, quando Judæi propenſiſſimi ad idololatriam erant, in templo fuerunt imagines Cherubin, Exodi 25. & 3. Reg. 6.

Secundò, probatur ex conſuetudine Eccleſiæ, quæ fuit primis quingentis annis, ut appareat impudens Calvini mendacium. Tertullianus in libro de pudicitia, ante medium, bis teſtatur, in ſacris calicibus Eccleſiæ Catholicæ, depictum fuiſſe Chriſtum in forma paſtoris ovem errantem ſuis humeris reportantis ad ovile; & tam erat id commune, ut Catholici, contra quos in eo libro ſcribit Tertullianus, inde argumentum ſumerent ad probandum pœnitentiam, etiam gravium delictorum, in Eccleſia concedi. At certè calices ſacri in Eccleſia, & in loco maximè ſacro poni ſolent.

Sozomenus lib. 5. cap. 20. & Nicephorus lib. 10. cap. 30. ſcribunt tempore Juliani Apoſtatæ ſtatuam Chriſti, quæ apud Paneadem fuerat, in templum à Chriſtianis introductam. Quod certè factum eſt ante annum Domini 500. cùm ad eum annum Sozomenus non pervenerit. Euſebius lib. 3. & 4. de vita Conſtantini, dicit, in templis à Conſtantino exſtructis in Paleſtina, fuiſſe maximam copiam imaginum aurearum & argentearum.

Nazianzenus epiſt. 49. ad Olympium, conqueritur, quòd civitas Diocæſarienſis evertenda eſſet, in qua ipſe templum mirificè exornarat; & addit: *Neque enim ſi ſtatuæ dejiciantur, hoc nos excruciat, etiamſi alioqui excruciat, verum &c.*

Damaſus in vita Sylveſtri ſcribit, Conſtantinum in loco, ubi fuerat baptizatus, poſuiſſe agnum ex auro puriſſimo, ad dexteram agni, ſtatuam argenteam Salvatoris; ad lævam autem, ſtatuam argenteam Joannis Baptiſtæ. In Eccleſia autem ipſa Lateranenſi poſuiſſe imagines argenteas Salvatori, Apoſtolis duodecim, & Angelis quatuor. In VII. Synodo, act. 6. refertur, quemadmodum diſcipuli S. Epiphanii, templum Epiphanio erexerunt, & imaginem ejuſdem in eo poſuerunt.

Baſilius orat. in S. Barlaam in fine, in ipſa concione oſtendit imaginem ſancti Barlaam alicubi in templo depictam, & ait, gaudere ſe, quòd meliùs pictores expreſſerint manum ejus pro Chriſto combuſtam, quàm ipſe oratione deſcripſerit: *Abeo*, inquit, *fortium Martyris factorum pictura à vobis ſuperatus. Gaudeo tali veſtra fortitudinis victoria hodie victus. Video manus ad ignem luctam exactiùs à vobis deſcriptam. Video luctatorem in veſtra imagine illuſtriùs depictum.*

Gregorius Nyſſenus orat. in Theodorum, initio: *Oblectatur*, inquit, *dum adeo, ut templum Dei, & magnitudine ſtructura, & adjecti ornatus decore ſplendido elaboratum intuetur; ubi & faber in animalium figuram lignum formavit, & pictor induxit etiam flores artis in imagine depictos, fortia facta Martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum formas, impetus violentos, flammeam illam fornacem, beatiſſimam conſummationem athletæ, certaminum præſidis Chriſti humanæ formæ effigiem, omnia nobis tanquam in libro quodam, qui linguarum interpretationes contineat, coloribus artificioſè depingens, certamina atque labores Martyris nobis expreſſit, ac tanquam pratum amœnum & floridum, templum ornavit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodeſſe.*

In Miſſa Chryſoſtomi, quam Eraſmus Latinam fecit, ſic habetur: *Sacerdos egreditur è parvo oſtio portans Evangelium, præcedente miniſtro cum lucerna, & converſus ad Chriſti imaginem inter duo oſtia, inflexo capite cum exclamatione dicit &c.*

Evodius lib. 2. de miraculis ſancti Stephani ſcribit, in Eccleſia, ubi reliquiæ S. Stephani ſervabantur, fuiſſe quoque imaginem ejuſdem Martyris depictam, ad quam viſendam frequentes homines concurrere ſoliti erant.

Prudentius in hymno de S. Caſſiano ſcribit, ſe in templo S. Caſſiani vidiſſe ſuper altare ejus imaginem.

Erexi ad cælum faciem, fletit obvia contra
Fucis colorum picta imago Martyris.
Plagas mille gerens, totas lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.

Item de ſancto Hippolyto:

Picta ſuper tumulum ſpecies liquidis viget umbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.

Paulinus epiſt. ad Severum, conqueritur, quòd ſe unà cum ſancto Martino in templo depingi curaverat, & rogat, ut ſaltem iſta carmina adſcribi jubeat:

Adſtat Martinus perfecta regula vitæ,
Paulinus veniam quo mereare docet.
Hunc peccatores, illum ſpectate beati,
Exemplar Sanctis ille ſit, iſte reis.

Et natali 10. ſancti Felicis, inquit:

Sanctaſque ferantur in aulas,
Mirenturque ſacras, veterum monumenta figuras &c.

Nicephorus lib. 14. cap. 2. ſcribit, Pulcheriam Auguſtam poſuiſſe in templo, quod Conſtantinopoli ipſa extruxerat, imaginem B. Mariæ, quam è Hieroſolymis ad eam miſerat Eudocia.

Valentinianus junior admonitus à Sixto Papa (ut in vita Sixti ſcribunt Anaſtaſius, qui ſupplevit pontificale Damaſi, Platina, & alii) poſuit in Eccleſia S. Petri ſupra tumulum, ideſt, ſuper altare B. Petri, imaginem auream Salvatoris, gemmis pretioſiſſimis ornatam, & duodecim Apoſtolorum imagines item aureas.

B. Auguſtinus lib. 1. de conſenſu Evangeliſtarum, cap. 10. teſtatur, multis in locis ſuo tempore cerni potuiſſe Chriſtum depictum inter Apoſtolos Petrum & Paulum: & idem dicit de hiſtoria Abrahæ mactare volentis filium, lib. 22. cont. Fauſtum, cap. 73. Non eſt autem credibile Auguſtinum loqui de privatis domibus, ad quas non omnibus patet aditus, ſed de publicis locis, & locis non profanis, ſed ſacris. Nam B. Gregorius lib. 9. epiſt. 9. dicit, in locis venerabilibus non ſine ratione depictas imagines Sanctorum fuiſſe ab antiquis. Ubi nomine antiquorum non poteſt intelligere homines ſui ſæculi, ſed ſuperiorum; floruit autem ipſe poſt annum 500. Ergo loquitur de Patribus, qui ante annum 500. floruerunt.

Denique Adrianus I. in libro pro imaginibus, qui habetur poſt VII. Synodum circa finem, refert Sylveſtrum, Damaſum, Cœleſtinum, Sixtum, Leonem, Joannem & Pelagium, Pontifices templa picturis

cturis exornaſſe. Qui tamen omnes ante annum Domini 500. ſederunt. Vides igitur, quàm egregiè mentiatur Calvinus, cùm ait in Inſtitut. lib. 1. cap. 11. §. 13. in templis Chriſtianorum non fuiſſe imagines primis 500. annis.

Tertiò, probatur ex quatuor Conciliis, duobus Orientalibus, & duobus Occidentalibus. In Oriente celebrata eſt VII. Synodus tota pro hac re. Item in VIII. Synodo, can. 3. renovantur decreta ſeptimæ Synodi. In Occidente celebratum eſt Concilium Romanum ſub Gregorio III. quod quidem nationale fuit, ſed concurrerunt ad id Concilium ferè mille Epiſcopi. In eo Concilio damnata eſt hæreſis Iconomachorum, imagines è templis deturbantium, ſub ipſis initiis hujus contentionis. Vide Sigebertum in Chronico anni 633. Celebratum eſt etiam Concilium tempore Stephani, & Caroli Magni, pro eadem re, ut teſtatur Adrianus I. qui Stephano ſucceſſit, in libro pro imaginibus ad Carolum.

Quartò, probatur ratione; nam ſigna ſacra nuſquam meliùs, quàm in ſacris locis poni poſſunt. Deinde nullum eſt ornamentum templorum melius, quàm ſacrarum imaginum, quia imagines ſimul templum ornant, & continent mentes hominum, ne vagentur manibus cogitationibus. Præterea templum eſt imago quædam cœli; nam Apoſtolus Hebr. 9. comparat tabernaculum Moſaicum cum Cœlo: & Chryſoſtomus hom. 36. in priorem ad Corinthios dicit, templum Chriſtianorum eſſe quaſi regiam cœli, ſive terreſtre quoddam cœlum. Sicut ergo templum eſt imago cœli, ita decet, ut in ipſo templo ſint imagines eorum, qui in cœlo ſunt, ideſt, Chriſti & Sanctorum. Denique, ubi meliùs ponentur imagines Sanctorum, quam in domibus ipſorum, ideſt, in baſilicis Sanctorum, ubi reliquiæ ipſorum quieſcunt?

Ad primum argumentum patet ſolutio. Non enim illud argumentum, ſed mendacium fuit.

Ad ſecundum Payva reſpondet, Concilium Elibertinum ſolum prohibere imaginem Dei, quæ pingitur ad ipſius Dei effigiem repræſentandam. Sed non videtur ſatisfacere, tum quia Concilium loquitur in genere de picturis, tum etiam quia non erat in uſu eo tempore, immò nec unquam fuerunt in Eccleſia tales imagines, quæ ſunt vera idola, ut oſtendimus ſuprà teſtimoniis Origenis, Auguſtini, & Damaſceni: Concilium autem loquitur de eo, quod fieri ſolebat, & interdicit ne deinceps fiat.

Nicolaus Sanderus lib. 2. de cultu imaginum c. 4. reſpondet, Concilium illud prohibuiſſe imagines in templis, quia tempus & locus id requirebant. Tunc enim periculum erat, ne Gentiles exiſtimarent, noſtros adorare ligna, & lapides: ac denique periculum erat, ne in perſecutionibus fuiſſent imagines contumelia affectæ à perſecutoribus. Hæc ſolutio bona eſt.

Neque obſtat quod quidam dicunt, hoc Concilium celebratum fuiſſe poſt Concilium Nicænum, & proinde non fuiſſe periculum perſecutionum; nam revera Concilium hoc celebratum fuit ante Nicænum, cùm adhuc durarent perſecutiones, ut patet ex canone 25. ubi agitur de iis, qui adferebant literas à Confeſſoribus. Solebant enim ii, qui in perſecutione confitebantur fidem, poſtea dare literas commendatitias pro lapſis ad Epiſcopos; & in toto ferè Concilio agitur de iis, qui labuntur ad idololatriam. Fateor tamen rationem illam canonis, *Ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur*, non multum quadrare huic expoſitioni.

Alanus Copus in Dialogis lib. 5. cap. 16. dicit, hìc prohiberi imagines, quia ab illis Chriſtianis adorari cœperant tamquam Dii; & hunc eſſe ſenſum: Placuit in Eccleſia non eſſe picturas, ne aliquid in parietibus exiſtens adoretur & colatur ut Deus. In quem ſenſum accepit iſtum canonem B. Ivo in ſuis decretis part. 3. cap. 40. ſed huic etiam expoſitioni ratio canonis non omnino quadrat; nam debuiſſet dici potiùs, ne id quod pingitur, adoretur: quàm ne id quod adoratur, pingatur.

Alii ergo dicunt tantùm prohiberi, ne imagines depingantur in parietibus Eccleſiæ, non autem ne depictæ in tabellis aut velis in Eccleſia habeantur; & rationem eſſe volunt propter honorem imaginum, quia in parietibus facillimè corrumpuntur, vel humore parietum, vel ſitu, vel alia ratione. Qua ratione fuit olim prohibitum etiam, ne crux in pavimentis ſculperetur, ne videlicet conculcaretur; & tunc hic erit ſenſus: Placuit picturas in Eccleſia, ideſt, in ipſa fabrica, ſive muris Eccleſiæ eſſe non debere, ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur, ideſt, ne contingat rem ſacram & venerabilem, quales ſunt ſanctæ imagines, in parietibus eſſe, ubi facillimè corrumpuntur. Huic expoſitioni aptiſſimè convenit ratio canonis.

Adde poſtremò, quidquid Concilium ſtatuerit, magis illud Concilium eſſe pro nobis, quàm contra nos; nam contra nos tantùm eſſe poteſt Concilium 19. Epiſcoporum, quod provinciale fuit, & minimè confirmatum, & in aliis decretis videtur erraſſe, præſertim cùm in plurimis caſibus, ne in articulo quidem mortis velit abſolvi pœnitentem.

(*Sic enim accipio, quod ait Concilium, communionem dari quamvis non deſint, qui per communionem accipiant ſolam Euchariſtiam. Moveor autem his rationibus. Primò, quoniam in ipſo Elibertino Concilio pro eodem accipitur reconciliatio & communio; nam can. 69. ſic legimus, placuit agi debere pœnitentiam, & ſic reconciliari, niſi neceſſitas infirmitatis coegerit ante tempus dare communionem. Ubi vides idem eſſe reconciliare, & dare communionem, aut certè in ipſa communione includi reconciliationem. Solebant enim veteres Sacramentum reconciliationis ſemper conjungere cum Sacramento Euchariſtiæ. Et ideo Tertullianus & Cyprianus, & alii ſcriptores ejuſdem antiquitatis pro eodem accipiunt communionem, reconciliationem, & pacem. Secundò, quia S. Innocentius in epiſt. ad Exuperium, cap. 2. Corrigens obſervationem antiquam, qualis fuit tempore Concilii Elibertini, ſatis apertè indicat, conſueviſſe pœnitentibus nonnullis, etiam in fine vitæ, negari reconciliationem. Quæritur eſt, inquit, quid de his obſervari oporteat, qui poſt baptiſmum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti in extremo fine vitæ ſuæ pœnitentiam ſimul, & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſervatio prior, durior, poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros non revocaret à lapſu, negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem eſſe remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam quaſi viaticum profecturis, & ne Novatiani Hæretici negantis veniam, aſperitatem, & duritiam ſubſequi videamur. Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore, à perpetuo exitio vindicentur. Hæc Innocentius, cujus verbis illud expendendum videtur, num dixiſſe Innocentium, conceſſam*

fuiſſe

fuiſſe aliquando lapſis reconciliationem, negatam communionem : ſed conceſſam pœnitentiam, negatam communionem. Concedebatur enim lapſis primò pœnitentia, id eſt, injungebatur actio pœnitentiæ, deinde alio tempore reconciliatio tribuebatur. Unde eſt illud Auguſtini in epiſt. 180. ad Honoratum, aliis baptiſmum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam ipſius pœnitentiæ actionem. Porrò apud Innocentium nomine pœnitentiæ non reconciliationem, ſed pœnitentiæ actionem eſſe intelligendam, perſpicuum eſt ex eo quod ipſe dicit, petentibus pœnitentiam, & reconciliationem communionis, conceſſam fuiſſe pœnitentiam, ne totum negaretur, & negatam communionem, ne homines de reconciliatione ſecuri non revocarentur à lapſu, & quia remiſſionem duriorem fecit temporis ratio. Ubi vides apud Innocentium id eſſe negari communionem, quod negari reconciliationem, & remiſſionem. Quod clarius adhuc perſpicitur in verbis ſequentibus, ubi dicitur, poſteriore tempore conceſſam fuiſſe communionem, ne videretur Eccleſia imitari Novatiani aſperitatem, & duritiam, qui veniam negabat. Ex ſententia igitur Innocentii negare communionem eſt negare veniam, & Novatiani duritiam imitari, qui, teſte Cypriano lib. 2. epiſt. 4. Ambroſio lib. 1. de pœnitentia, cap. 2. & Socrate lib. 4. cap. 23. pœnitentiam concedebat, atque ad eam hortabatur, ſed reconciliationem à Deo petendam, non à ſacerdotibus impertiendam docebat. Sed nihil apertius dici potuit eo, quod extremo loco adjunxit Innocentius, tribui videlicet hoc tempore cum pœnitentia communionem, ut homines in exitu de hac vita à perpetuo exitio vindicentur. Sequitur enim eos, quibus negatur communio, à perpetuo exitio minimè liberari ; quod non eſſet conſequens, ſi negata communione non etiam reconciliatio negaretur.)

Pro nobis autem facit, quòd hinc apertè colligitur, eo tempore fuiſſe imagines in templis, non enim diceret Concilium : *Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere*, niſi jam eſſe cœpiſſent. Præterea hinc habemus, vel ipſas imagines, vel certè Sanctos, quorum ſunt imagines, coli & adorari ; id enim ſignificat illud : *Ne id quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur*. Adde quòd hoc ipſum Concilium can. 26. indicit jejunium omni Sabbatho ; & can. 33. prohibet uſum uxorum Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis ; quorum utrumque execrantur adverſarii noſtri.

Ad tertium dico, Auguſtinum loqui de ſimulacris præſuppoſito errore Gentilium. Vult enim Auguſtinus dicere, quando quis putat ſimulacrum eſſe Deum, & accedit, ut adoret, & invocet ipſum ſimulacrum, mirabiliter confirmatur, & fovetur in errore, ab ipſa membrorum humanorum ſimilitudine. Ita eum eſſe intelligendum probo ex verbis ejus ; nam in epiſt. 49. quæſt. 3. ait : *Cum his ſedibus collocantur honorabili ſublimitate, ut à precantibus, atque immolantibus attendantur ipſa ſimilitudine animatorum membrorum, atque ſenſuum &c.* Ubi nota illud ; *ut à precantibus attendantur*. Et quod ibidem ait : *Accedente præſertim veneratione multorum &c.* Experientia enim docet imagines, quæ non habentur pro Diis, neminem licèt rudiſſimum ita decipere ut putentur vivere & ſpirare.

Ad illud de vaſis Eccleſiæ aureis dico, Auguſtinum voluiſſe oſtendere ſimulacra Gentilium, continere homines in errore, non ratione materiæ, quia pretiola ſint, ſed ratione figuræ ; quia figuram habent noſtræ ſimilem ; id autem oſtendit Auguſtinus dupliciter. Primo, quia multi dorſum convertunt ad ſolem, & interim ſupplicant ſimulacro ſolis : non quia ſol non ſit longè nobilior, ſed quia figura illa ſolis globoſa, non tam facilè perſuadet ſolem vivere & ſentire, quemadmodum figura ſimulacri, quæ eſt noſtræ ſimilis. Secundò, quia Catholici etiam habent in locis ſacris vaſa ex materia pretioſa, & tamen quia deeſt figura humana, ne Gentiles quidem putarent ea vaſa vivere vel ſpirare.

Dices, ſi calices non putantur vivere, quia carent humana forma, ergo imagines quæ habent humanam formam, ſi in templo ſint, putabuntur vivere. Reſpondeo, Auguſtinus non dicit, imagines humanæ formæ putari vivere ; ſed ſi putentur, putari propter formam, non propter materiam. Non ergo Auguſtinus dicit, imagines in Eccleſia non fuiſſe, ſed ſolùm formam humanam ſimulacrorum, multum valere ad fovendum errorem in iis, qui ſimulacra pro Diis colunt. Ad confirmationem dico, Joannem loqui de idolis. Sic enim eſt in Græco : φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων : ex quo textu Latinum interpretari textum licet.

Ad quartum dico. Primò, Calvinum rectè imitari ſuos majores ; nam etiam antiqui Iconomachi dicebant, nolle ſe imagines iſtas mortuas, ſed ſufficere ſibi Euchariſtiam, quæ eſt imago corporis Domini ; quibus Catholici reſponderunt in VII. Synodo, act. 6. tom. 3. Euchariſtiam non debere vocari imaginem, vel figuram corporis Domini, cùm ipſum Domini corpus revera ſit. Secundò dico, imagines vivas & mortuas non eſſe inter ſe contrarias, ſed alias juvari ab aliis, ut oſtendimus. Denique imagines Sanctorum non rectè vocari mortuas. Imaginis enim vita, eſt repræſentatio : Illæ ergo ſunt mortuæ, quæ nihil repræſentant.

Ad quintum, Thomas Waldenſis, tom. 3. tit. 19. cap. 157. dicit, Epiphanium propter hæreſim Antropomorphitarum tunc vigente hoc feciſſe. Alii dicunt, Epiphanium loqui de imagine hominis profani, quæ ibi honorabatur mſtar imaginum Chriſti & Sanctorum ; ita reſpondet Marianus Victorius in annotatione ad hanc epiſt. Communior & verior ſolutio eſt, verba illa eſſe ſuppoſititia ; quod patet primò, quia poſt finem epiſtolæ iſta adjecta ſunt ; epiſtola enim planè finita erat, ut apparebit legenti.

Secundò, quia hæretici Iconomachi non objecerunt hunc locum Catholicis, cùm tamen objecerint omnia dicta Patrum, quæ ullum colorem habere poterant, ut patet ex VII. Synodo, act. 6.

Tertiò, quia Epiphanius Diaconus in VII. Synodo, act. 6. convincit duo alta ſimilia loca, Epiphanii ſcriptis fuiſſe inſerta ab hæreticis.

Quartò, quia ut ibidem dicitur, diſcipuli Epiphanii in ejus templo imaginem ejus poſuerunt, quod certè non feciſſent, ſi eorum præceptor dixiſſet, id eſſe contra Scripturæ auctoritatem.

Quintò, quia tempore Epiphanii Baſilius, Nyſſenus, & alii vivebant, qui imagines in templis laudabant.

Sextò, quia ſententia illa, eſſe contra Scripturæ auctoritatem pendere in templo imaginem hominis, indigna eſſet Epiphanio, viro doctiſſimo, cùm ſit ineptiſſima. Nuſquam enim id legitur prohibitum, immò contrarium legitur, ut patet de imaginibus Cherubin in forma humana, quæ erant in templo Salomonis.

Septimò, quia Gregorius lib. 9. epiſt. 9. dicit, nullum unquam Epiſcoporum ante Serenum Maſſilienſem fregiſſe imaginem Chriſti vel Sanctorum.

Octavò, quia B. Hieronymus in epiſtola ad Pammachium, contra Joannem Hieroſolymitanum, totam ferè hanc epiſtolam Epiphanii à ſe Latinam factam recitat, & tamen non meminit hujus veli. Nonò, quia nec ſtylus convenit cum reliqua epiſtola.

Ad illud de Adriani templis ſine ſimulacris, dico,

eo, Adrianum jussisse fieri templa sine simulacris Gentilium. Christiani enim nolebant orare in templis Gentilium, quia plena erant idolis. Ideò Adrianus jussit eis fieri templa sine ejusmodi idolis. Unde idem Lampridius ea simulacra ibidem appellat numina; numina autem non vocantur imagines, nisi proponantur adorandæ pro Dus.

CAPUT X.

Imagines utiles esse etiam extra historiam.

POstremum Calvini dictum, quòd imagines sine notatione historiæ, non sint utiles, est manifestè falsum; nam ipse non probat ullo argumento non esse utiles, & nos probare possumus esse utiles pluribus modis. Primò, quia Deus in templo suo jussit fieri imagines Cherubin, sine ulla historiæ notatione, Exod. 25. & certè non sine causa.

Secundò, quia semper Christiani habuerunt imagines, etiam solitarias, & extra historias, cùm tamen primi Christiani non ducerentur sola delectatione. Tempore Christi tres imagines factæ leguntur. Prima est, quam Christus ipse linteo faciei suæ admoto fecit, & Regi Abagaro misit. Id enim refert Evagrius lib. 4. cap. 26. & Metaphrastes in vita Constantini Magni, & Damascenus lib. 1. de imaginibus: & hanc non esse fabulam, testatur ingens miraculum factum Edessæ per hanc imaginem, ut ibidem scribit Evagrius. Testatur etiam dies festus, qui agebatur Constantinopoli, in die translationis hujus imaginis ex Edessa Constantinopolim.

Secunda est, quam apud Paneadem mulier liberata à fluxu sanguinis Christo erexit; testis est Eusebius lib. 7. hist. cap. 14 qui eam se vidisse asserit. Meminit ejusdem Sozomenus lib. 5. cap. 20. Damascenus lib. 1. de imaginibus, & Theophylactus in cap. 9. Matth.

Tertia est, quam dicitur Nicodemus fecisse, & quæ à Judæis per ludibrium crucifixa, innumerabilibus miraculis claruit. Refert hoc Athanasius in libello de passione imaginis Domini, cap. 4. Et quamquam dubium esse possit, an sit hoc opus Magni Athanasii, tamen certum est esse antiquissimi auctoris; quandoquidem citatur tamquam antiquissima historia in VII. Synodo, act. 4.

Præter has Christi imagines exstant etiam beatæ Virginis, quas B. Lucas pinxisse dicitur, quarum meminit Theodorus Lector, qui ante mille annos floruit, lib. 1. Collectaneorum. Nicephorus lib. 14. histor. cap. 2. & Simeon Metaphrastes in vita S. Lucæ. Tertullianus libro de pudicitia, meminit imaginis Christi in forma pastoris, ovem ferentis in humeris suis depictæ in sacris calicibus, ut suprà diximus. Ælius Lampridius in vita Alexandri Severi refert Alexandrum Imperatorem in suo larario imagines Christi & Abrahæ habuisse. At certè credibile est, eum à Christianis didicisse, quemadmodum Christus pingi deberet. Eusebius lib. 7. historiæ, cap. 14. dicit, passim consuevisse pingi imagines Apostolorum, & se multas antiquissimas vidisse. Ambrosius in epistola de inventione sanctorum Gervasii & Protasii, quæ apud Surium exstat, dicit se cognovisse eum, qui sibi apparuerat, fuisse B. Paulum, ex imagine picta quam apud se habebat.

Chrysostomus oratione in S. Meletium, dixit Meletii imagines adeò celebres fuisse, ut etiam in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus, atque ubique alibi conspicerentur. Similiter Theodoretus in historia religiosa, in vita Simeonis Stylitæ dicit, Romæ in omnibus officinis pro foribus pendere consuevisse imagines S. Simeonis.

Augustini tempore frequentissimas imagines fuisse, colligitur ex lib. 1. de consensu Evangelistarum, c. 10. ubi dicit, passim inveniri imagines Christi inter Petrum & Paulum depicti. Multa alia testimonia Athanasii, Basilii, Nazianzeni, Nyseni, Chrysostomi, Cyrilli Hierosolymitani, & Cyrilli Alexandrini, & aliorum multorum Patrum, vide in VII. Synodo, act. 4. & lib. 3. Damasceni Apologetico in fine. Addes etiam præter ista, omnia illa quæ paulò antè nos attulimus, ad probandum, imagines fuisse in templis primis quingentis annis.

Tertiò, probatur ab utilitatibus. Prima est instructio & eruditio. Melius enim interdum docet pictura, quàm Scriptura; cujus utilitatis meminit S. Gregorius Nyssenus, oratione in Theodorum, & S. Gregorius Papa lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9.

Dices, historiæ quidem depictæ instruunt, at non imagines solitariæ. Respondeo etiam solitarias imagines, ut à Christianis pinguntur, semper continere quasi per compendium aliquam historiam. Nam cùm pingitur Christus, semper pingitur vel in forma pueri in sinu matris, vel in forma viri alligati ad columnam, vel in cruce pendentis, vel resurgentis è tumulo, vel ascendentis in cœlum &c. Sic etiam Sancti semper cum insigni virtutis, vel passionis, vel potestatis pinguntur, Petrus cum clavibus, Laurentius cum craticula, Andreas cum cruce &c. Martyres omnes cum palma, Sancti omnes cum diademate. Ex quibus signis seu instrumentis docemur quasi per compendium, quid illi quos veneramur egerint, quidvè passi sint.

Secundò, utiles sunt imagines, quamvis solitariæ, ad charitatem erga Deum, & Sanctos fovendam, & augendam. Qui enim diligit, libenter inspicit imaginem absentis amici, & inspiciendo magis inardescit. Hinc Severus Sulpitius, quia vehementissimè sanctum Paulinum diligebat, nec tamen poterat apud eum semper esse, rogavit eum per literas, ut imaginem suam ad vivum expressam ad se mitteret; cui modestissimè se excusans, respondit Paulinus epist. 8. ad Severum, se nondum habere perfectam imaginem secundi Adami, sed gerere adhuc primi Adami effigiem, & ideò nolle mittere. Gregorius quoque lib. 7. epist. 53. mittens Secundino imaginem Salvatoris, dicit, se scire eum imaginem cupere, ut in amore ipsius domini recalesceret.

Tertia utilitas est excitatio ad imitandum. Explicatur prolixè hæc utilitas in VII. Synodo, act. 6. extrema, de eadem loquitur Basilius oratione in quadraginta Martyres. Notum est apud Terentium in Eunucho, quam vehementer juvenem quendam conspecta tabella, in qua pictus erat Jupiter, stuprum inferens Dianæ, ad simile flagitium perpetrandum provocarit. Contrà verò Nazianzenus in carmine de virtute, quod citatur in VII. Synodo, act. 4. dicit impudicam mulierem, cùm ad quendam evocata veniret, in ipso limine conspexisse imaginem Polemonis continentissimi hominis, & inde confusam erubuisse, & pœnitentia ductam reduisse domum suam.

Quartò, utiles sunt imagines, quia conservant in nobis memoriam Christi, & Sanctorum, & simul in angustiis docent, nos habere patronos, quos invocemus. Hinc Theodoretus in vita Simeonis Stylitæ, dicit Romæ frequentissimas fuisse imagines Sancti Simeonis, ut ea ratione sibi tutelam & præsidium multi pararent.

Quinta utilitas est confessio fidei, dum enim diligimus & honoramus imagines Sanctorum, testamur nobis placere eorum fidem, & doctrinam, & sanctos

ctos mores : & simul nos detestari omnem impietatem, & idololatriam, contra quam ipsi usque ad mortem pugnaverunt. Et nunc præcipuè testamur, nobis non placere novitates Lutheranorum, & Calvinistarum, dum id religiosè veneramur, quod illi sacrilegè destruunt.

Sexta est honor Dei & Sanctorum; nemo enim unquam dubitavit, quin erigere statuas, vel imagines magnis viris, ad honorem eorum pertineat. Certè Eusebius lib. 7. historiæ, cap. 14. hanc præcipuam fuisse causam indicat, cur Christiani cœperint Sanctorum imagines desiderare.

Neque obstat, quod ait hoc ex Gentilium consuetudine natum; non enim loquitur de aliqua Gentilium superstitione, sed de naturali, & proinde bona consuetudine, qua soliti erant statuas erigere iis, quos honore dignos judicabant, quamquam in eo postea errarent, quòd sceleratis etiam hominibus, & falsis Diis eas erigebant.

CAPUT XI.

Proponitur quæstio de cultu imaginum, cum argumentis adversariorum.

DEmonstravimus hactenus imagines Christi, & Sanctorum fieri, atque haberi, & in templis, aliisque sacris locis collocari posse : sequitur nunc controversia de cultu, utrum videlicet ejusmodi imagines aliquo genere cultus prosequendæ sint. De qua controversia Damascenus in libro de hæresibus circa finem, duas extremas hæreses adducit. Unam eorum, qui dicebant, imaginibus deberi divinos honores, quos hæreticos vocat Christianocategoros, idest, Christianorum accusatores, quia propter eos accusabantur Christiani tamquam idolorum cultores. Eodem modo certum est Alexandrum Severum coluisse imagines Christi & Abrahæ, cum cæteris suis idolis, teste Ælio Lampridio. Hæc hæresis refellitur omnibus Scripturæ testimoniis, quæ prohibent ne cultum Deo proprium tribuamus creaturæ.

Alter error priori contrarius est eorum, qui nullum omnino honorem imaginibus Sanctorum deferri patiuntur. Refert hunc errorem Damascenus in libro de hæresibus in fine, & est eorum omnium, quos recensuimus in secundo capite disputationis, qui quidem contendunt, non esse ullo modo colendas imagines, propter hæc argumenta.

Primò, quia Scripturæ utriusque Testamenti severè interdicunt cultum simulacrorum, Exodi 20. Deuteron. 4. Rom. 1. &c. Et quia Catholici respondent, Scripturas reprehendere cultum, qui tribuitur simulacris tamquam Diis : Calvinus lib. 1. Institut. cap. 11. §. 9. & 10. conatur ostendere etiam Judæos & Gentiles non habuisse simulacra pro Diis, sed in simulacris Deum verum coluisse : & tamen reprehendi, quia Deus non patitur cultum suum ullo modo communicari cum imaginibus; & certè si Deus non debet coli in imagine, eodem modo Sancti, licèt colendi essent, non essent tamen colendi imaginibus. Quòd Judæi non habuerint simulacra pro Dus, sed Deum verum in idolo coluerint, probat Calvinus, quia Exod. 32. populus dicebat de vitulo aureo : *Isti sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*. Ubi fatentur se in vitulo colere eum Deum, à quo fuerant liberati de Ægypto, & ibidem Aaron indicturus diem festum in honorem vituli aurei, jussit præconis voce dici: *Crat solemnitas Domini est*, ubi in Hebræo illud, *Domini*, est יהוה. Et Jud. 17. mulier quædam ait : *Sanctificavi, & vovi Domino mille & centum argenteos, ut faciam sculptile atque conflatile*. Ubi etiam pro, *Domino*, est nomen proprium Dei veri יהוה.

Quòd autem Gentiles coluerint Deum verum in idolis, probatur primò ex Augustino in Psalm. 113. qui refert Gentiles respondere solitos, cùm accusabantur idololatriæ, se non colere ipsa idola, sed numen quod per idolum significabatur. Item ex eo, quod Gentiles mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant. Item quia uni Deo plura simulacra erigebant; nam unum Jovem esse dicebant, & tamen innumerabilia illi simulacra dicabant. Denique, quia nova idola quotidie sacrabant, nec tamen dicebant, se novos Deos facere.

Secundò, adducunt Concilia tria Constantinopolitanum, sub Leone Iconomacho, teste Paulo Diacono lib. 21. Item aliud Constantinopolitanum Episcoporum 338. sub Constantino Copronymo, teste Paulo Diacono lib. 22. rerum Romanarum, utrumque definivit imagines abolendas. Utriusque acta prolixè referunt Centuriatores, Centuria 8. cap. 9. Tertium fuit Concilium Francofordiense, in quo reprobata fuit VII. Synodus, quæ imagines retinendas censuerat. Ita referunt Ado in Chronico anni 795. Abbas Urspergensis in Chronico anni 793. Hincmarus Remensis lib. contra Episcopum Jandunensem, cap. 20. & Joannes Aventinus in historia seu annalibus Bojorum lib. 4. Annonius lib. 4. Rhegino lib. 2.

Porrò Magdeburgenses Centur. 8. cap. 9. in fine, ex isto Concilio adducunt argumenta 10. contra imagines, & solvunt argumenta 44. Nicænæ Synodi, & respondent ad 11. testimonia Patrum, quæ allata fuerant pro imaginibus à Nicæna Synodo. Sed tam argumenta, quàm solutiones sunt meræ nugæ, numquam enim ea Nicæna Synodus exstitit, ut infrà suo loco dicemus.

Tertiò, adducunt libros quatuor Caroli Magni contra imagines, ex quibus Calvinus lib. 1. Institutionum, cap. 11. duo deducit. Primò, Nicænum Concilium fuisse statim refutatum ab Orthodoxo Principe. Secundò, in Concilio illo Nicæno manifestam impietatem definitam. Nam, ut ex libro Caroli patet, in eo Concilio definitum est, imaginibus deberi honorem sacrificiorum, & eum cultum, qui tribuitur vivificæ Trinitati. Prodiit iste liber anno 1549. addunt Centuriatores Centur. 8. cap. 9. col. 645. exstare alium lib. adhuc acriorem contra imagines, Ludovici Pii, si tamen credere dignum est.

Quartò, adducunt Patres; nam Irenæus lib. 1. cap. 24. ponit inter hæreses Carpocratis, quòd coleret imaginem Christi & Pauli. Epiphanius hæres. 79. dicit, hæreticos esse, qui imaginem beatæ Virginis circumferunt & colunt. Ambrosius de obitu Theodosii : *Invenit*, inquit, *Helena crucem Domini, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic Gentilis est error, sed adoravit illum, qui pependit in ligno*. Hieronymus in cap. 3. Danielis : *Cultores*, inquit, *Dei imagines adorare non debent*. Augustinus de moribus Ecclesiæ, cap. 36. *Novi*, inquit, *picturarum adoratores*. Gregor. lib. 7. epist. 54. & 109. & lib. 8. epist. 9. dicit imagines adorandas non esse. Alia quædam testimonia adducuntur ab Iconomachis, in VII. Synodo, act. 6. & ibidem refelluntur; sed facilia sunt.

Quintò, adducunt exemplum Ezechiæ, 4. Reg. 18. qui confregit serpentem æneum, quia coli jam cœperat.

Sextò, adducit Calvinus experientiam, quæ docet, paulatim in cultu imaginum irrepere superstitionem, & errorem, quo putatur imagini alligata Divinitas. Nam cur alioqui una imago Christi vel Mariæ, magis frequentatur, quàm alia? cur precaturi

ad ima-

ad imagines accedunt? cur peregrinantur aliqui magno labore ad aliquam imaginem, cùm habeant domi suæ fortè meliores & pulchriores?

Septimò, adducunt aliquot ratiunculas; nam imago, inquiunt, non est capax honoris, cùm sit res inanima, & sensus ac rationis expers. Item imago non est sancta ratione ligni, aut ferri, aut marmoris, aut alterius cujusvis materiæ, sed nec ratione lineamentorum, aut colorum, aut alterius rei, quæ in ipsa sit; cur igitur colitur? Denique homo est imago Dei, & tamen non solet adorari: quantò minus igitur ligna, & lapides adorandi erunt, licèt imaginem Dei, aut Sanctorum referant.

Atque hæc sunt illorum præcipua firmamenta, quibus respondebitur infrà cap. 13. nam cæteras nugas Magdeburgensium libenter omittam, indignæ sunt enim quibus respondeatur. Christus, inquiunt, mortuus est pro hominibus, non pro imaginibus, ergo imagines non sunt colendæ. Egregiè scilicet. Item si imagines necessariò colendæ essent, soli divites salvarentur, qui eas emere possunt. Item Christus non dixit, qui imagines recipit, sed qui vos recipit, me recipit; ergo honor imaginis non refertur ad exemplar. Quod quidem non argumentari, sed ludere est.

CAPUT XII.

Imagines Christi & Sanctorum rectè coli.

NOs cum Ecclesia asserimus, imagines Christi & Sanctorum honorandas esse, modò tamen (ut in Concilio Trident. sess. 25. declaratur) in imaginibus non collocetur fiducia, nec ab eis aliquid petatur, nec in eis inesse credatur ulla Divinitas, sed solùm honorentur propter eos, quos nobis repræsentant. Quæ sententia probatur. Primùm, testimonio Scripturæ; habemus tria genera testimoniorum. Primò ea testimonia, quæ expressè agunt de imaginibus, nimirum Exod. 25. de Cherubin propitiatorii. Et num. 21. de æneo serpente. Imagines enim Cherubin super arcam existentes Exod. 25. necessariò adorabantur ab iis, qui arcam adorabant. Imò Hieronymus in epistola ad Marcellam, ut migret Bethleem, ideo dicit tabernaculum fuisse veneratum à Judæis, quia ibi erant Cherubin. Serpens quoque æneus non poterat non honorari, cùm in loco sublimi à Deo positus fuisset, & salutem miseris in se aspicientibus adferret. Unde Augustinus lib. 3. Trinit. c. 10. loquens de quibusdam signis, quæ venerationem tamquam religiosa merentur, ponit pro exemplo serpentem æneum. Præterea tam de imaginibus Cherubin, quàm de imaginibus serpentis, quòd honorari debuerint, patet ex regula B. Augustini lib. 3. doctr. Christ. cap. 9. ubi dicit, signa utilia divinitus instituta, veneranda esse, quia honor eorum ad prototypum transit. Fuisse autem illas imagines Cherubin & serpentis à Deo institutas, & utiles, certum est. Jam verò, si licuit, venerari imagines Angelorum, cur non etiam Sanctorum? Si licuit venerari imaginem Christi in forma serpentis (nam serpentem Christi fuisse figuram habemus Joan. 3.) cur non potiùs venerabilis erit imago Christi in forma hominis.

Deinde, habemus alia testimonia, quæ docent, creaturas honorandas religiosè propter solam relationem ad Deum, ut Psalm. 95. *Adorate scabellum pedum ejus*. Matth. 5. *Nolite jurare per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum ejus*. Ubi nota, juramentum esse actum religionis, quo honoratur primariò Deus, secundariò id, per quod juratur. Prohibet ergo Deus juramenta sine debitis circumstantiis, per cœlum & terram, ne contumelia fiat ejusmodi creaturis, quatenus relationem habent ad Deum. Sed similem relationem habent imagines: igitur eadem ratione colendæ sunt.

Ultimum genus testimoniorum est eorum, quæ docent, creaturas dici sacras, vel sanctas propter relationem ad res sacras, Exod. 3. *Locus in quo stas, terra sancta est*; propter Angeli scilicet præsentiam. Exod. 12. dicitur dies Paschæ, dies sancta & venerabilis propter significationem, & quia dedicata erat cultui divino. Exod. 28. dicuntur vestes Sacerdotum Sanctæ propter eandem causam. Isaiæ 11. sepulchrum Christi glorioſum, 2. Tim. 3. dicuntur Scripturæ sacræ literæ: *Ab infantia*, inquit, *sacras literas nosti*. Cur literæ illæ dicuntur sacræ, nisi quia signa sunt rerum sacrarum? Nec solùm literas, sed etiam verba ipsa prolata, venerari consuevimus, præsertim nomen, Jesus; & Evangelium audimus stantes detecto capite, immò etiam luminibus accensis; quamvis in meridie, ut Hieronymus probat lib. in Vigilantium. At imagines Christi & Sanctorum sunt etiam institutæ ad significandas & repræsentandas res sacras, cur ergo eas honorare non liceat? Nam rem sanctam esse, hoc ipso quòd sancta est, venerabilem, patet ex illis verbis Exod. 12. *Dies prima erit sancta, & septima eadem religione venerabilis*. Ubi vides pro eodem accipi, rem sanctam & religiosè venerabilem.

Secundò, probatur ex Conciliis Ecclesiæ. Habemus in primis canonem 82. sextæ Synodi, ubi dicuntur imagines venerabiles; tametsi enim isti canones non sint firmæ auctoritatis, tamen iste canon semper receptus fuit ab Ecclesia, & testatur ut minimum usum Ecclesiæ antiquæ. Deinde habemus Synodum Romanam sub Gregorio III. Episcoporum ferè mille pro imaginibus celebratam, anno 733. juxta Sigebertum in Chronico. Item Synodum habitam villa Gentiliacensi, anno 766. juxta Sigebertum, vel 767. juxta Adonem, in ea de imaginibus actum, & admoniti Græci, ut cum aliis piis de imaginibus sentire vellent, ut Paulus Æmilius testatur lib. 2. Rursus aliam Synodum pro imaginibus Romæ celebratam sub Stephano III. anno 768. juxta Sigebertum, cujus Synodi meminit aliquoties Adrianus in lib. de imaginibus ad Carolum.

Post annum deinde 788. septima Synodus act. 7. definivit, imagines esse venerandas, non quidem cultu latriæ, sed honore illo, quo etiam prosequimur sacras literas, sacra vasa &c. testis Paulus Diaconus, Cedrenus, Zonaras &c. Est autem hoc Concilium ejusmodi, ut nullo modo dubitari possit, quin generale & legitimum fuerit. Nam habuit in primis legatos Romani Pontificis, & trium aliorum Patriarcharum, Alexandriæ, Antiochiæ, Hierosolymæ, necnon Patriarcham Constantinopolitanum, omnes consentientes, ut ex subscriptoribus patet. Præterea adfuerunt Episcopi 350. teste Cedreno, ideſt, plures quàm in prima, secunda, vel tertia Synodo generali. Præterea consensit Imperator Constantinus. Ad hæc disputatum est acriter, & diu allatis in medium Scripturis, Conciliis, & Patribus. Si ergo ullum est Concilium generale legitimum, certè hoc est.

Neque obstat, quòd contrarium dicantur statuisse Concilia Constantinopolitana præcedentia & Francofordiense sequens. Nam etiamsi illa omnia fuissent legitima, tamen cedere deberent Nicæno; quia hoc plenarium & generale, illa particularia fuerunt. Est enim regula Augustini lib. 2. de Baptismo, cap. 3. Concilia particularia plenariis sine dubitatione cedere debere. Fuisse autem illa tria par-

particularia, patet; nam in Conſtantinopolitano ſub Leone non fuerunt vocati, nec adfuerunt ulli Patriarchæ, excepto Germano Patriarcha Conſtantinopolitano, qui tamen non conſenſit, & ideò depoſitus fuit.

In Concilio Conſtantinopolitano ſub Conſtantino Copronymo non ſunt vocati, nec adfuerunt nec per ſe, nec per Legatos Romanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus Patriarchæ, ſed ſolus Pſeudoepiſcopus, quem hæretici depoſito S. Germano Patriarcham fecerant. Teſtantur hæc Cedrenus, & Zonaras in vita Conſtantini Copronymi, & ipſi etiam Magdeburgenſes Centur. 8. cap. 9. col. 551. & Paulus Diaconus, qui tunc vivebat, lib. 22. rerum Romanarum.

Denique Francofordienſe omnium judicio particulare fuit, & (ſi verum eſt, quod Centuriatores dicunt) adfuerunt quidem Legati Romani Pontificis, ſed Synodo aſſenſi non ſunt.

Ad hæc accedit, quod ex eventu colligitur Nicænum fuiſſe legitimum, nam ſolum illud tandem obtinuit. Imagines enim in templis permanſerunt, & ſuum honorem in Eccleſia ſemper habuerunt; immò etiam ſolius hujus Concilii acta exſtant, reliqua tria mox evanuerunt, & ſolùm in hiſtoriis aliqua eorum memoria ſervata eſt, quod idem accidit primo Nicæno. Fuerunt enim plurima Concilia celebrata ab hæreticis contra Nicænum I. ſed ipſa cum ſuis erroribus evanuerunt, ſola fides & canones Nicæni ad nos pervenerunt. Habemus præterea VIII. Synodum generalem, act. ult. canon. 3. Synodum Tridentinam, ſeſſ. 25.

Tertiò, probatur ex Patribus. Baſilius in Julianum, ut citat Adrianus Papa in epiſtola ad Imperatores, in VII. Synodo, act. 2. *Hiſtorias*, inquit, *imaginum illorum honoro, & palàm adoro, hoc enim nobis traditum à ſanctis Apoſtolis, non eſt prohibendum &c.*

Chryſoſtomus in liturgia: *Sacerdos*, inquit, *ad imaginem Chriſti caput inclinat.*

Ambroſius ſerm. 10. in Pſalm. 118. *Qui*, inquit, *imaginem coronat Imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit, & qui ſtatuam contemſerit Imperatoris, Imperatori utique feciſſe videtur injuriam &c.*

Auguſtinus lib. 3. Trinit. cap. 10. loquens de ſignis ſacris, quales ſunt imagines, literæ, & Sacramenta: *Sed quia*, inquit, *hæc hominibus nota ſunt, quia per homines ſiunt, honorem tanquam religioſa poſſunt habere; ſuperem tanquam mira non poſſunt &c.* ubi nominatim ponit ſerpentem æneum inter ea, quæ merentur honorem religioſum. Item lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 9. dicit, eos ſervire ſub ſignis, qui honorant utilia ſigna, nec ſciunt quid ſignificent, quales erant olim Judæi. Qui autem venerantur utilia, & ſciunt quid ſignificent, dicit eos non tam honorare ipſum ſignum, quàm rem ſignificatam, & ideò liberos eſſe. Quòd autem imagines Sanctorum ſint utilia ſigna divinitus inſtituta: & proinde veneratione digna tam à ſervis, quàm à liberis, patet ex lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 25. ubi dicit, picturas, & ſtatuas pertinere ad ſuperflua inſtituta hominum, exceptis illis, quæ ob finem bonum ſuo loco & tempore proponuntur ab eo, qui habet auctoritatem. Tales autem eſſe Chriſti, & Sanctorum imagines, certiſſimum eſt. Denique lib. 10. Confeſſ. cap. 34. reprehendit pictores, & ſimiles artifices, quòd neceſſarium, & moderatum uſum, & piam ſignificationem longè aliquando tranſgrediantur. Ubi admittit, quaſdam eſſe picturas neceſſarias, quaſdam etiam piam ſignificationem habentes, & proinde venerabiles.

Paulinus natali 10. S. Felicis, de imaginibus in templo depictis, ſic ait:

Miremurque ſacras veterum monumenta, figuras.

A Ubi cùm ſacras vocat figuras, honorandas etiam docet; res enim ſacræ omnes honorandæ ſunt.

Gregorius lib. 7. epiſt. 5. ad Januarium Epiſcopum Caralitanum, loquens de imagine B. Mariæ, & cruce quæ poſita fuerant in Synagoga Judæorum, quas jubet inde auferri: *Hæ*, inquit, *horramur affatibus ut ſublata exinde cum ea qua dignum eſt veneratione, imagine atque cruce, debeatis quod violenter ablatum eſt reformare.* Et lib. 7. epiſt. 53. ad Secundinum, docet imaginem ſacram honorandam etiam proſtratione ad terram, non tamen ut Deum: *Et nos*, inquit, *non quaſi ante Divinitatem, ante illam proſternimur &c.*

Damaſcenus lib. 4. cap. 17. de fide, dicit eſſe Apo-
B ſtolicam traditionem, cultum crucis & imaginum.

Præterea crucem, ideſt, crucifixi imaginem fuiſſe in Eccleſia ſemper honoratam, certiſſimum eſt; nam Lactantius in carmine de paſſione Domini.

Flectite genu, inquit, *lignumque crucis venerabile adora.*

Et Sedulius lib. 5. carminis Paſchalis.

Neve quis ignoret, inquit, *ſpeciem crucis eſſe colendam.*

Ambroſius oratione de obitu Theodoſii: *Sapienter*, inquit, *Helena egit, quæ crucem Chriſti in capite Regum levavit & locavit, ut crux Chriſti in Regibus adoretur.* Et lib. de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 7. *Numquid*, inquit, *cùm in Chriſto imaginem*
C *Dei, crucemque veneramur, dividimus eum?*

Hieronymus in vita Paulæ: *Proſtrata*, inquit, *ante crucem, quaſi pendentem Dominum cerneret adorabat.*

Athanaſius quæſt. 16. ad Antiochum, dicit, Chriſtianos imaginem crucis colere potiùs quam lanceæ, vel columnæ, & ſimilium inſtrumentorum paſſionis Dominicæ, quia ſi Gentiles accuſent nos, quòd colamus lignum, poſſumus mox ſeparare duo ligna crucis ab invicem, & eo modo ſublata figura crucis, conculcare duo illa ligna, ut oſtendamus nos non ligna ſed imaginem crucifixi venerari. Denique Patres teſtantur, Chriſtianos ſemper accuſatos à Gentilibus, quòd colerent crucem quæ eſt imago crucifixi.

D Tertullianus in Apologetico, cap. 16. dicit, Chriſtianos appellatos religioſos crucis: neque ipſe hoc negat eſſe verum. Minutius Felix in Octavio reſpondet Gentilibus objicientibus adorationem crucis. Nec obſtat quod ipſe dicit: *Nos crucem neque adoramus, neque optamus*; nam loquitur de adoratione propria Deo, de qua accuſabantur. Interim ex objectione conſtat crucem aliquo modo honoratam à Chriſtianis. Julianus apud Cyrillum lib. 6. idem objicit. At certè numquam Gentilibus in mentem veniſſet, ut noſtris objicerent adorationem crucis, niſi vidiſſent primis illis & ſanctiſſimis Chriſtianis crucem ſummæ
E veneratione fuiſſe.

Ridicula eſt autem reſponſio Magdeburgenſium, qui ex Concilio Francofordienſi Cent. 8. cap. 9. in fine dicunt, non eſſe eandem rationem crucis & imaginum aliarum; nam Chriſtus nos redemit cruce, non imagine. Iſta enim reſponſio primo jugulat ipſos Centuriatores, ipſi enim non admittunt crucem poſſe honorari. Deinde imperita ſolutio eſt, nam Chriſtus non redemit nos iſta cruce, quam modò auream, modò argenteam, modò lapideam, modò depictam in tabula, vel ſignatam in aere veneramur, ſed illa una lignea, cujus imago eſt, quam veneramur. Nec enim habemus ubique crucem illam Chriſti veram, & multò minus eam veteres habebant tempore Tertulliani & Minutii, cùm poſtea repertam eſſe conſtet temporibus Magni Conſtantini. Magis autem redemit nos Chriſtus corpore ſuo, quàm cruce lignea. Quare ſi licet venerari imaginem crucis,

mul-

multò magis imaginem corporis. Argumentum quartum, à miraculis. Deus enim per imagines Chriſti & Sanctorum multa miracula operatur, ex quo intelligimus placere illi, ut imagines honorentur. Illuſtre in primis eſt, quod Euſebius refert lib. 7. hiſtor. cap. 14. ubi teſtatur, ex baſi ſtatuæ Chriſti æneæ ab Hæmorrhoiſſa poſitæ apud Paneadem, herbam quandam omnibus incognitam oriri ſolitam, quæ ubi creviſſet uſque ad fimbriam imaginis Chriſti, eamque attigiſſet, vim haberet omnes morbos depellendi; quod etiam refert Theophylactus in cap. 9. Matth. Addit Sozomenus lib. 5. hiſt. cap. 20. de eadem imagine aliud miraculum, quòd videlicet cùm Julianus Apoſtata ſtatuam Chriſti inde amoviſſet, & ſuam in eodem loco poſuiſſet, mox ignis de cœlo ſtatuam Juliani diſcerpſit, & caput à reliquo corpore divulſit planè ad eum modum, quo olim accidit idolo Dagon, 1. Reg. 5.

Non eſt autem prætereundum hoc loco inſigne mendacium Centuriatorum: quod enim Juliani ſtatuæ accidit, id illi tribuunt etiam ſtatuæ Salvatoris. Sic enim loquuntur Cent. 4. cap. 13. col. 1447. *Videtur*, inquiunt, *etiam ea fulmine confracta eſſe, ut exſtaret teſtimonium, ſuperſtitionem illam, qua ſtatuis vis aliqua tribuitur, Deo non placere.* Et ibidem ſuperſtitioſam vocant herbæ illius vim, quæ morbos omnes curabat. At cùm dicunt, imaginem Chriſti fulmine diſjectam, mentiuntur apertiſſimè contra fidem omnium hiſtoricorum. Cùm autem miracula teſtatiſſima Chriſti, ſuperſtitioni Diabolicæ adſcribunt, imitantur Scribas & Phariſæos, qui ejuſdem Chriſti miracula in Beelzebub fieri, calumniabantur.

Multa alia miracula per imagines à Deo facta legi poſſunt apud ipſos Magdeburgenſes Cent. 6. & ſequentibus, cap. 13. qui tamen reſpondent ad hoc argumentum ex libris Carolinis, non ſequi, imagines eſſe adorandas, quia miracula faciunt. Multa enim ſunt alia, per quæ Deus miracula facit, quæ tamen non adorantur. Nam Eliſæus per aquas Jordanis curavit lepram Naaman: Chriſtus ſputo curavit cæcum, nec tamen adoramus aquam, vel ſputum, quin etiam per homines malos aliquando facit Deus miracula, & tamen eos homines omni honore indignos judicamus.

Reſpondeo, ſpectandum eſſe finem miraculorum; id enim, quod miraculo confirmatur, Dei teſtimonium habet. Jam Eliſæus & Chriſtus non adhibuerunt aquam vel ſputum in miraculis, ut aquam vel ſputum honorarent, ſed ut oſtenderent, ille quidem ſe eſſe Prophetam Dei, iſte autem ſe verum Dei Filium. Similiter homines mali non faciunt miracula, ut ſe ac vitam ſuam commendent, ſed fidem. Quare non ipſi, ſed fides, quam prædicant, veneranda eſt.

Miracula autem per imagines facta, ideò facta ſunt, ut probarent ac ſancirent imaginum cultum. Nam cur, quæſo, ignis cœleſtis diſcerpſit ſtatuam Juliani, niſi ut vindicaret injuriam factam ſtatuæ Chriſti? Et cur ab imagine à Judæis confoſſa, ſanguis prodit, qui infirmos plurimos curavit, ut eſt apud Athanaſium libro de paſſione imaginis Domini, Gregorium Turonenſem de gloria Martyrum, cap. 21. Rhegin. in Chronico anni 804. niſi ut oſtenderet ſe honorare id, quod Judæi contumeliis afficiebant?

Præterea beneficia, quæ per imagines à Deo conferuntur, cur illis duntaxat conferuntur, qui imagines honorant, & qui exiſtimant Deo placere cultum imaginum? Nam illud miraculum factum Edeſſæ per imaginem Chriſti, ut refert Evagrius lib. 4. cap. 26. factum eſt in ſalute eorum, qui Chriſti imaginem venerabantur. Scribit etiam Zonaras in vita Michaelis Balbi, cùm Leo Armenius imagines perſequeretur, filium ejus Sabbatium Conſtantinum qui mutus erat, acceſſiſſe ad ſtatuam S. Gregorii Nazianzeni, & ſanctum ipſum mente precatum, loquendi uſum divino miraculo recepiſſe. At ſi cultus imaginum eſſet idololatria, Deus certè tum maximè idololatriæ favere viſus fuiſſet. Scribit Paulus Diaconus lib. 21. rerum Romanarum, cum Iconomachus quidam conſpecta ſtatua B. Virginis, lapides in eam jeciſſet, eamque comminuiſſet, per quietem virginem ipſam ab eo viſam, terribiliter his verbis comminantem: *In caput ſuum hoc feciſti.* Deinde Paulò poſt eundem lapide percuſſum, atque ita contritum eſſe, ut ipſe ſtatuam comminuerat.

Argumentum quintum duci poteſt à ſimili, hoc modo: homo dignus eſt veneratione, quia imago Dei eſt, ergo & cæteræ imagines Chriſti vel Sanctorum dignæ ſunt veneratione, quod enim uni imagini convenit quia imago eſt, id neceſſariò omnibus imaginibus convenit. Eſſe autem hominem venerabilem quatenus Dei eſt imago, Cyrillus & Auguſtinus teſtantur.

Cyrillus catecheſi 12. ſic ait: *Imago lignea terreni Regis honoratur, quantò magis rationalis imago Dei?* Auguſtinus epiſt. 203. ad Maximinum Epiſcopum Donatiſtarum, explicat, cur in titulo epiſtolæ dixerit: *Honorabili fratri*, & ait ſe non honorare Epiſcopatum ejus, ſed honorare imaginem Dei, quam in illo ſciebat eſſe, cùm homo eſſet.

Reſpondent Magdeburgenſes ex lib. Carolino, argumentum nihil concludere, cùm non ſint ſimiles depictæ imagines hominis, ut imago Dei eſt; imago enim Dei eſt in mente, ſimilitudo autem inter hominem & picturas eſt in exteriori figura. Imperitè; nam argumentum procedit à ſimili proportione, ut enim homo ſe habet ad Deum, cujus eſt imago, ita ſe habet pictura ad Chriſtum, cujus eſt imago; ſi ergo homo ideò eſt honorabilis, quia eſt imago rei honorabilis, certè etiam imago dicta eſt honorabilis, quia imago eſt rei honorabilis.

Reſpondent ſecundò, hominem non adorari ſaltem religiosè, ſed ſolum civiliter. At licèt homo, ut Rex, vel Imperator honoretur civiliter, tamen homo, ut imago Dei honoratur religiosè; cauſa autem cur honoretur ſacra res, eſt, quemadmodum qui honorat hominem, quia ſanctus, vel Prophetа, vel Sacerdos, vel Epiſcopus eſt, certè religioſè honorat, non civiliter, ut ſuprà diximus.

Argumentum ſextum item à ſimili, imago Regis eſt venerabilis civili quodam honore, ergo imagines Chriſti & Sanctorum ſunt honorabiles cultu religioſo. Et confirmari poteſt hoc argumentum ex inſigni fraude Juliani Apoſtatæ, quam deſcribunt Gregorius Nazianzenus oratione 3. in Julianum, Paulus Diaconus in vita Juliani, & alii; erat in more poſitum, ut imagines Imperatorum ab omnibus adorarentur, id quod etiam Chriſtiani faciebant, quippe qui ſciebant ſolùm civilem adorationem illam fuiſſe, qualem etiam ipſi Imperatori licèt Ethnico deferebant. Julianus igitur ut cogeret Chriſtianos ſaltem per errorem adorare idola, jubebat ſuam imaginem ita depingi, ut ſimul pingeretur Jupiter de cœlo coronam & purpuram Imperator deferens; pingerentur etiam Mercurius & Mars in Imperatorem reſpicientes, ut eo modo indicaret, ſe ſapientem & fortem eſſe. Itaque ſeipſe inter Deos depictum proponebat, ut Chriſtiani de more venerantes imaginem Imperatoris, ſimul venerarentur Imagines falſorum Deorum. Monet autem Nazianzenus fuiſſe venia dignos Chriſtianos ſimpliciores, qui non advertebant dolum,

nec

nec putabant se adorare aliud, quàm Regis imaginem.

Respondent Centuriatores loco notato, non esse hæc similia, quia imago Regis adoratur propter absentiam Regis, qui non potest esse simul ubique in toto regno: Deus autem ubique est præsens. At in primis non quærimus, cur adoretur imago Regis, sed ex eo, quòd adoratur, colligimus, rectè adorari imaginem Christi. Præterea Christus, ut homo, non est ubique, nec Sancti sunt ubique. Denique falsum est, imagines Principum non adorari præsente Principe, immò sicut contumeliam facere imagini gravius peccatum est præsente Principe, quàm absente; ita etiam honorata imaginem præsente Principe, res est illi gratissima.

Argumentum septimum à contrario; Imago est capax injuriæ & contumeliæ, ergo & honoris atque cultus. Eusebius lib. 9. hist. cap. 10. scribit in dedecus Maximini, imagines ejus fuisse vel dejectas, vel atris coloribus fœdatas. Idem de imaginibus Domitiani scribit Svetonius.

Theodosius quoque (optimus alioqui & pientissimus Princeps) cùm Antiocheni imaginem uxoris ejus dejecissent, ita iratus est, ut parum abfuerit, quin totam Antiochiam everterit. Exstant de hac re duæ orationes Chrysostomi, ideſt, secunda & tertia ad populum Antiochenum, quibus deplorat scelus illud in Theodosium commissum. Vide etiam Theodoretum lib. 5. cap. 19. historiæ. Denique Julianus Apostata Christi statuam non dejecisset, nisi eo modo Christo injuriam fieri credidisset. Neque Deus Juliani statuam fulmine percussisset, nisi ab eo injuriam accepisset, & nisi ad Juliani contumeliam id pertinere visum esset.

Argumentum octavum, idola Gentium meritò execramur & confringimus, & hinc laudatur valde Theodosius, quòd, teste Theodoreto lib. 5. cap. 20. historiæ, jusserit idola ubique destrui. At certè id non fit, nisi ratione significationis, quia sunt imagines falsorum Deorum; igitur è contrario imagines Christi & Sanctorum, quia res verè bonas & sanctas significant, honorabiles sunt.

Argumentum nonum, ab improbitate Iconomachorum, & pietate eorum, qui imagines colunt & coluerunt. Nam Iconomachi, ut ostendimus 2. cap. disputationis, fuerunt omnes aut Judæi, aut Samaritani, aut Mahumetani, aut Necromantici, aut manifestè hæretici, quos impios esse negare nemo potest. At qui imagines defenderunt, fuerunt sancti viri & docti, ut Gregorius & Adrianus summi Pontifices, Germanus, & Tarasius Episcopi Constantinopolitani, Joannes Damascenus, Methodius, Leontius, Jonas Aurelianensis, Paulus Diaconus, & alii Pii doctique viri omnium consensu. Non est autem credibile, Deum per hostes suos potiùs, quàm per amicos & sanctos Ecclesiam docere voluisse.

Quid, quòd ipse etiam Diabolus odit imagines? Nam ut in Prato spirituali cap. 45. legimus, Eremitæ cuidam conquerenti, quòd spiritus fornicationis illum vexans, cum illo consentiret, nec abscedere vellet, apparuit Diabolus, ac promisit se discessurum, si is imaginem B. Virginis, quam in cubiculo habebat, non amplius se veneraturum polliceretur. Sed fortè Diabolus fingit odium in imagines, ut homines decepti magis eas colant. At si ita est, cur Diabolus tam sæpè per Judæos & Mahumetanos procuravit imaginum eversionem & confractionem.

Argumentum decimum, ab infœlici exitu Iconomachorum, & fœlicitate eorum qui imagines defenderunt. Nam in primis tempore Leonis Iconomachi, posteaquam imagines Sanctorum in foro Constantinopolitano crematæ fuerunt, orta est pestilentia tam gravis, ut Constantinopoli trecenta hominum millia interirent. Vide Chronicum Matthæi Palmerii, anno 741. Item eadem occasione amisit idem Leo & successores ejus imperium Italiæ, nec unquam ampliùs recuperare potuerunt. Vide Zonaram & Paulum Diaconum in vita ejusdem. Eo tempore Rex Arabum Ezides, qui imagines Christianorum confringi jusserat, non supervixit unum annum, cùm tamen 30. anni promissi illi fuissent ab eo, qui illum ad Iconomachiam incitavit.

Tempore Constantini Copronymi inauditæ calamitates Orientem invaserunt; nam terræmotus ingentes integras urbes dejecerunt, & multa millia hominum occiderunt. Item pestis gravissima orta est, ita ut vineæ, horti, putei, aliaque loca vix sufficerent sepeliendis hominibus. Et ne dubitaretur quam ob causam ista acciderent, simul ubique in vestibus hominum, in velis sacris, indumentis sacerdotalibus divinitus existebant cruces parvæ, quasi oleo designatæ: Deus enim indicare volebat, velle se ubique conspici crucis imaginem, quam Constantinus Copronymus eo tempore omnino obliterare contendebat. Ad hæc tam horribile frigus accessit, ut mare Ponticum ad centum milliaria congelaretur, esserque glacies profunditatis 30. cubitorum cui supervenit nix, quæ etiam in glaciem versa est, ad altitudinem 20. cubitorum super aliam glaciem 30. cubitorum. Paulò post cœpit solvi glacies, & fragmenta ingentia instar magnorum montium, vel insularum, magno impetu discurrebant, quædam etiam ad Constantinopolim allisa partem mœnium, & vicinas domos everterunt. Testatur autem Paulus Diaconus se vidisse hæc omnia. Eodem anno tanta siccitas postea fuit, ut flumina, fontes, putei ferè omnes siccarentur; ita ut omnes intelligerent, & dicerent, propter impietatem in Deum & Sanctos, quam exercuerant Iconomachi, ista omnia fieri.

Denique obstinatus Imperator Constantinus ita periit, ut in morte clamaret, se adhuc vivum igni inextinguibili traditum comburendum. Testis Zonaras & Paulus Diaconus in ejus vita. E contrario Pipinus & Carolus filius ejus, qui cum Romano Pontifice imagines defendebant, ad regnum & imperium provecti fœliciſſimè vixerunt, & regnaverunt, ut ex iisdem auctoribus patet.

CAPUT XIII.

Solvuntur argumenta adversariorum.

SUperest jam, ut argumenta adversariorum solvamus. Ad primum Calvini dico, in illis Scripturis reprehendi idololatriam, ideſt, cultum imaginum, quæ habentur pro Diis, vel per quas colluntur tamquam Dii ii, qui verè non sunt.

Ad probationem illam, qua Calvinus conatur ostendere, Judæos & Gentiles adorasse Deum in idolis; dico in verbis Calvini contineri multa mendacia. Primum est, quòd Judæi & Gentiles non vocaverint Deos sua idola; nam lib. 1. cap. 11. §. 10. Instit. objiciens sibi responsionem Catholicorum, ait: *Non vocamus, inquiunt, nostros Deos, nimirum imagines*; deinde respondet: *Neque illi, aut Judæi, aut Gentiles, alios vocabant, & tamen Propheta passim illis fornicationes cum ligno, & lapide exprobrare non desinebant. At si Judæi non vocabant idola sua Deos, unde est illud Exodi 32. Fac nobis Deos, qui nos præcedant? & ipsi sunt Dii tui Israël? Unde illud Michææ, Judic. 18. Deos meos, quos mihi feceram,*

cerant, abstulistis? Et 3. *Reg.* 12. *de duobus vitulis Hieroboam, ecce Dii tui Israel.*

Quòd autem simulacra ab Ethnicis vocarentur Dii, nemo nescit, qui aliquid in Poetis, vel etiam Oratoribus legerit. Sed unus locus nunc sufficiet ex Danielis 5. *Bibebant*, inquit, *vinum, & laudabant Deos suos aureos, & argenteos, æreos, ligneosque & lapideos.* Et alter ex libro Sapient. cap. 13. *Appellaverunt Deos opera manuum suarum.* Poteratne clariùs Scriptura divina Calvini mendacium redarguere?

Secundum mendacium est, quòd Judæi, cùm fecerunt vitulum aureum, non sint obliti Deum verum. Nam planè è diametro pugnant verba Calvini cum verbis Scripturæ. Calvinus enim lib. 1. cap. 11. §. 9. sic ait: *Nec tam incogitantes erant Judæi, ut non meminissent Deum esse, qui eos eduxerat de terra Ægypti.* At Scriptura Deuteron. 32. *Deum*, inquit, *qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui.* Et in Psalm. 105. *Fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt sculptile: & obliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Et Hierem. c. 2. *Ambulaverunt post vanitatem, idest, post idola, & non dixerunt, ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti?* Quid clarius.

Tertium mendacium est, quòd Judæi in omnibus suis idolis Deum unum & verum colere voluerint. Sic enim ait Calvinus lib. 1. cap. 11. §. 8. *Deum quidem esse noverant, cujus virtutem experti erant. Sed à præeunte imagine volebant cognoscere Deum sibi itineris esse ducem.* Et §. 9. ait: *Deum æternum Judæi, unum, verumque cæli ac terræ Dominum sub talibus simulacris persuasi erant se colere.*

At hoc esse mendacium probabo. Primò, quia si Judæi volebant tantùm signum corporeum, non erat opus, ut facerent viculum; nam habebant nubem & columnam ignis, quæ melius ducebant, quàm vitulus, qui portari necesse habebat: non ergo signum corporeum, sed Deum corporeum quærebant.

Secundò, quia nulla causa reddi potest, cur potius vitulum fecerint, quàm ovem, aut aliquid aliud, nisi quia assueti erant videre maximum Deum Ægyptiorum, qui est vitulus niger albis maculis insignis, quem ipsi vocant Apim; de quo Cicero lib. 1. de natura Deorum, & Augustinus lib. 18. de Civit. Dei cap. 5. & scriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Eusebius &c. Judæi ergo quia viderant in Ægypto in summo honore vitulum, putaverunt ipsum Deum cœli esse vitulum illum, & ideo illi imaginem vituli statuerunt.

Tertiò, quia Josue c. ult. datur optio Hebræis, an velint servire Diis alienis, quibus serviunt Thare & Nachor idololatræ, an idolis Amorrhæorum, an Deo Israel? non ergo in idolis adorabant, vel putabant, se adorare Deum Israel. Nam alioqui potuissent respondere, ineptam esse optionem illam, quandoquidem in ipsis idolis Amorrhæorum, & Thare, ac Nachor Deum verum colerent. Idem confirmatur ex 3. Reg. 18. ubi Elias dicit: *Usquequo claudicatis in duas partes; si Dominus est Deus, sequimini eum: si Baal est Deus, sequimini illum.* Ubi clarè opponitur Baal Deo vero. Quando ergo Judæi colebant idolum Baal, certè non colebant Deum verum. Adde illud Deuter. 32. *Immolaverunt Dæmoniis, & non Deo, Diis, quos ignorabant.* Adde etiam, quòd falsò accusarentur Judæi servisse Diis alienis, si in idolis semper coluissent Deum verum. At, inquies; quo modo ergo de vitulo dicitur Exod. 32. *Hi sunt Dii tui, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Quomodo etiam ibidem de vitulo dicitur: *Erat solemnitas Domini* יהוה *est?* Et Judic. 17. *Sanctificavi hoc argentum Domino, ut faciam idolum?* Ad Primum respondeo, significari illis verbis, putasse Judæos beneficium liberationis de Ægypto se accepisse, non à Deo Mosis, sed ab Api Deo Ægyptiorum. Ad Secundum & Tertium, duplex solutio est. Una Cajetani in c. 32. Exod. quod verè nomen ipsum Domini, tribuatur à Judæis idololatris idolo, & hoc fortè significare Scripturam, Sap. 14. cùm ait, *Incommunicabile nomen lapidibus & ligni imposuerunt.* Nullum enim Dei nomen est incommunicabile, præter hoc יהוה nam cætera tribuuntur aliquando etiam creaturis.

Dices, at nomen illud יהוה est proprium nomen Dei Israel, non ergo potuit communicari. Respondeo, fortè Judæos illos, qui plures veros Deos esse credebant, non putasse hoc esse nomen proprium, sed appellativum. Fortè etiam communicasse illud nomen per similitudinem. Quomodo enim Ægyptii vocare solent Nilum, suum Jovem; & nos de homine strenuo dicimus, hic est noster Achilles; de sapiente, hic est noster Cato: Ita Judæi de vitulo dicebant, hic est noster יהוה; habeat sibi Moses suum.

Altera solutio est Abulensis, Cajetani, & aliorum in cap. 16. Judicum, qui dicunt duo genera idolorum fuisse apud Hebræos. Unum sine nomine certi Dei, quale fuit idolum Michæ, Judic. 17. & fortè viculus aureus, quem fecit Aaron, Exod. 32. & renovavit Hieroboam, 3. Reg. 12. non enim Scriptura vocat vitulum Deum Moloch, vel Baal &c. sed semper ait: *Hi sunt Dii tui Israel.*

Alterum genus fuit cum certo nomine, ut Baal. Moloch, Astaroth, Chamos &c. ut videre est 3. Regum 11. & alibi. Igitur dicunt, nec improbabiliter, posse de primo genere admitti, quòd Judæi in idolo putaverint, se colere Deum verum. Cæterùm in hoc etiam eos errasse gravissimè, tum quia idolo sacrificabant, & in ipso idolo divinam vim inesse credebant: tum etiam quòd imaginabantur Deum esse corporeum, & ipsi idolo similem. Ex quo sequebatur, ut putarent se colere Deum verum, sed revera non colerent, nisi figmentum suum: Quemadmodum Manichæi dicebant se colere Deum Patrem, & Filium ejus Christum: sed quia per Deum intelligebant lucem corpoream, per Christum accipiebant solem istum corporeum, nihil habebant Dei, & Christi, nisi solum nomen.

Quòd autem Judæi Deum putarent corporeum, & idolo similem, secundùm hanc sententiam, patet ex vitulo aureo. Nam ideò faciebant Deum in forma vituli, quia viderant in Ægypto vitulum in summo honore; inde enim existimabant, summum Deum esse vitulum illum, & hoc etiam modo Judæi verè oblivisebantur Dei, licèt non putarent se ejus oblivisci. In idolis autem secundi generis adeò certum est Judæos nec coluisse, nec putasse se colere Deum Israel, ut id fateatur etiam Petrus Martyr Calvinista in cap. 17. Judic.

Quartum mendacium est, Ethnicos non putasse idola esse Deos. Sic enim ait Calvinus lib. 1. cap. 11. §. 9. *Nec ita stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, ut non intelligerent Deum alium esse, quàm ligna, & lapides.* Hæc ille. Licèt autem aliqui non fuerint ita stupidi, ut putarent idola lignea, vel lapidea esse Deos; tamen plurimi ita stupidi erant, ut verè crederent ipsa idola vivere, & sentire, & Deos esse. Neque erat hæc tanta stupiditas, quantam Calvinus videri vult. Nam movebantur Ethnici ad credendum idola esse Deos propter quatuor causas. Primò, quia id eis dicebatur à Pontificibus suis. Secundò: quia videbant totum ferè mundum id credere. Tertiò, quia Diaboli opera interdum idola movebantur, & loquebantur, & futura prædicebant, seu potiùs moveri, & loqui videbantur; nam revera Diabolus ea movebat, & in eis loquebatur, sed populus crede-

credebat ipsa verè moveri, & loqui, Solita verò idola loqui, patet ex cap. 21. Ezech. & cap. 10. Zachariæ, & ex lib. 1. cap. ult. Valerii Maximi. Quartò, quia erant forma humana prædita; & qui videt sua membra sentire, & vivere, facilè persuaderetur vivere, & sentire etiam sibi similia, præsertim si id à sapientioribus affirmari audiat. Sed quæcumque fuerint causæ, probo multos Ethnicorum credidisse, ipsa idola esse Deos, & proinde mentiri Calvinum.

Igitur credidisse idola esse Deos probo, Primò ex Scriptura; nam omnes Prophetæ laborant, ut doceant idola aurea, & argentea non esse Deos, & probant, quia non loquuntur, non vident &c. Vide Isaiam 46. Davidem Psalm. 113. & Psal. 134. & Habac. 2. sed præcipuè epistolam Hieremiæ Baruch 6. ubi ad singula argumenta concludit: *Unde notum sit vobis, quia non sunt Dii*. At certè stulti essent Prophetæ, si id refellere conarentur quod nemo assereret. Præterea Act. 9. de Paulo dicunt Ethnici: *Paulus hic suadet, dicens, quia non sunt Dii, qui manibus fiunt*. Ergo ipsi putabant esse Deos eos, qui manibus fiunt. Præterea Hierem. 2. & Sap. 13. & 14. Scriptura dicit, Ethnicos solitos invocare idola, & eis commendare salutem suam: nemo autem invocat, aut orat simulacrum, inquit Augustinus in Psal. 113. qui non putet ab illo se exaudiri.

Secundò ex Patribus; Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana cap. 7. *Fateor*, inquit, *altius demersos esse qui opera hominum Deos putant, quàm qui opera Dei*. Et infrà: *Illi simulacra venerantur, vel tanquam Deos, vel tanquam signa, & imagines Deorum*. Et epistol. 49. ac in Psalm. 113. dicit, Ethnicos multos putasse ipsa simulacra vivere, spirare, & audire, & proinde esse Deos viventes, & in hoc errore foveri ex ipsa similitudine humanorum membrorum.

Tertullianus in Apologetico cap. 12. dicit, Deos gentilium plura pati, dum fiunt, ab artificibus, quàm patiantur Christiani cùm occiduntur, quòd eos nolint adorare.

Eusebius lib. 5. præparat. cap. 15. *Triginta*, inquit, *Deorum millia in terra esse censet Hesiodus. Ego autem multò plures lapideos, atque ligneos hominum creatores esse video*. Denique Cyprianus, Lactantius, Arnobius, Minutius Felix, Clemens Alexandrinus, Athanasius, Theodoretus, & alii, qui scribunt contra Gentes, rident Ethnicos, quòd ligna, & lapides pro Deo colant. Et quid est, quod ait Horatius lib. 1. serm. Satyra 8.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cùm faber incertus faceret scamnum, annè Priapum,
Maluit esse Deum.

Nec solùm Poetæ, sed etiam viri sapientissimi hoc senserunt; nam Hermes Trismegistus apud Augustinum lib. 8. de Civit. Dei cap. 23. dicit, alios Deos factos à summo Deo, alios autem ab hominibus: Deos autem ab hominibus factos dicit esse statuas, quibus arte quadam magica alligantur Dæmones, ita ut statua sit quasi corpus Dei, spiritus autem inclusus sit anima, & totum idolum sit Deus, quomodo corpus, & anima est homo. Et Arnobius lib. 1. contra Gentes: *Venerabar*, inquit, *è cæcitas, super simulacra modò ex fornacibus prompta, in incudibus Deos, & ex malleis, fabricatos*. Et infrà: *Tanquam messet vis præsens, adulabar, affabar, & beneficia poscebam*. Et infrà: *Deos esse credebam ligna, lapides, ossa, aut in hujusmodi rerum habitare materia*.

Vide igitur, Lector, an non mentiatur Calvinus, cùm negat Ethnicos habuisse idola pro Diis.

At inquit, Ethnici mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant. Respondeo, Ethnicos eadem stultitia, qua putabant aliquos Deos posse fieri manibus hominum, potuisse etiam credere Deos aliquos potuisse destrui manibus hominum.

Sed rursum, ait Calvinus, uni Deo multa simulacra ponebant. Respondeo, Ethnicos habuisse alios Deos in cœlo, alios in terra: nec putasse absurdum, si unus Deus cœlestis, ut Jupiter, vel Apollo, haberet in terra multos collegas minores, idest, multa idola ejusdem nominis.

Denique addit Calvinus, Ethnici novas imagines sacrabant, nec tamen putabant se novos Deos facere. Respondeo, falsum esse, non putasse Gentiles, se novos Deos facere, saltem terrestres.

Quintum mendacium est lib. 1. Instit. cap. 11. §. 10. *Propheta*, inquit, *passim Judæis, & Gentilibus fornicationes cum ligno, & lapide exprobrare non desinebant, tantùm ob ea, quæ quotidie ab iis fiunt, qui Christiani haberi volunt, nempe quòd Deum in ligno, & lapide carnaliter venerabantur*.

Hoc est maximum & pernicioſissimum mendacium. Nam in primis Judæi & Gentiles immolabant idolis, ut patet de Judæis Exod. 32. & alibi, de Gentilibus 1. Corinth. 10. & alibi: & hanc Scriptura vocat fornicationem: Christiani autem nunquam imaginibus immolarunt.

Præterea Judæi & Gentes, vel idola putabant Deos, ut ostendimus, vel certè in idolis creaturas pro Deo colebant, quod Christiani non faciunt. Quòd autem Gentiles in idolis colerent creaturas pro Diis, probatur; nam plurimi in simulacris colebant pro Diis homines mortuos, quos & ipsi mortuos esse credebant, sed non facilè audebant id populis dicere. Probat hoc Lactantius lib. 1. cap. 14. & 15. ubi etiam refert, Ciceronem Tulliolam suam Deam facere conatum esse, erecto illi simulacro. Et Augustinus lib. 8. cap. 26. de Civit. Dei, probat, Paganorum Deos homines fuisse: & lib. 18. cap. 5. docet Serapidis simulacrum digito ad os admoto indicare solitum, ut taceretur Serapidem fuisse hominem, immò & pœnam capitis constitutam ait iis, qui Serapidem hominem fuisse dicerent, cùm tamen verè hominem fuisse, & mortuum, ac sepultum constaret. Idem probat Cyprianus initio libri de Idolorum vanitate, & Eusebius de præparatione Evangelica lib. 2. cap. 7. & Tertullianus Apologetici cap. 11.

Alii non homines mortuos, sed dæmones in idolis pro Diis colebant, ut patet ex Hermete apud Augustinum lib. 8. de Civit. Dei cap. 23. Quamquam dæmones non solùm invitati magicis artibus, ut Hermes dicit, sed etiam sponte sua in idolis habitabant, & se supponebant pro mortuis hominibus, ut loco eorum adorarentur, ut docent Beatus Cyprianus initio libri de idolorum vanitate, & Beatus Augustinus lib. 8. de Civitate Dei cap. 24. & lib. 22. contra Faustum cap. 17. & idem patet ex eo quòd dæmones assumpserunt sibi nomina vel idolorum, in quibus residebant, vel hominum mortuorum, quorum vice colebantur. Adjurati enim, & rogati nomen, quidam dicunt, se vocari Beelzebub, quidam Moloch, quidam Chamos &c. alii Jovem, aut Mercurium, aut Apollinem &c. ut observarunt Origenes lib. 6. contra Celsum paulò ante medium. Eusebius lib. 4. præpar. cap. 6. Lactantius lib. 2. cap. 16. & Sulpitius in vita B. Martini. Hoc idem Scriptura testatur, cùm Deuter. 32. dicit: *Immolaverunt dæmoniis, & non Deo*. Et Psalm. 95. *Dii gentium dæmonia &c.* Et 1. Corinth. 10. *Quæ immolant gentes, dæmonibus immolant, & non Deo*.

Alii nec simulacrum, nec homines mortuos, nec dæmones in idolis colere se dicebant, sed partes

mun-

mundi ; nam in idolo Apollinis colebant Solem, in idolo Neptuni mare, in idolo Jovis ætherem &c. ut referunt Eusebius lib. 3. præpar. cap. 2. & Augustinus in Psalm. 113. & lib. 4. de Civit. Dei cap. 10. & lib. 7. de Civit. Dei cap. 5. & seq.

Alii denique nec ipsas corporeas mundi partes in idolis colere se dicebant, sed animas earum partium, ideſt, Solis, Lunæ, Terræ &c. ut referunt Eusebius lib. 3. cap. 3. præpar. & Augustinus loco citato. Sed omnes isti, ut patet, creaturas pro creatore coluerunt: nisi quis ita desipiat, ut homines mortuos, dæmones, elementa, stellas, creaturas esse neget. Id igitur Scriptura in Ethnicis reprehendit, quòd adoraverint creaturam pro creatore. Quod sanè Catholici nec faciunt, nec fecerunt unquam, cùm imagines nec Deos putent, nec imagines Deorum.

CAPUT XIV.

Solvitur argumentum secundum.

AD Secundum argumentum ex Conciliis. Dico in primis Concilia duo Constantinopolitana fuisse illegitima. Quod patet Primò, quia non adfuit Romanus Pontifex nec per se, nec per legatos, ut ex Zonara, Cedreno, Paulo Diacono, & ex Synodo Nicæna II. act. 6. patet. Porrò regula est Ecclesiastica Concilii I. Nicæni, sine sententia Romani Pontificis, non licere Concilia generalia celebrari, ut præter alios refert Socrates lib. 2. c. 13. Secundò, quia non consenserunt ulli Patriarchæ nec per se, nec per legatos, ut ex iisdem auctoribus patet. Tertiò, quia omnes auctores, qui de Conciliis generalibus scribunt, ut Psellus, Photius, Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, Niceras, Paulus Diaconus, Rhegino, Ado, Sigebertus, Abbas Urspergensis, & alii, ista Concilia Constantinopolitana vel non numerant inter Concilia Ecclesiæ, vel apertè reprehendunt.

Dico Secundò, etiamsi legitima fuissent, tamen eis derogatum esse per Concilium plenarium & verè generale, ideſt, secundum Nicænum.

Est autem hìc notandum, Concilium istud Constantinopolitanum falsò vocari Ephesinum III. à multis recentioribus, ut ab eo, qui edidit Concilia in quadam admonitione præmissa VII. Synodo, & ab auctore summæ Conciliorum in principio VII. Synodi, à Sixto Senensi lib. 5. Bibliothecæ sanctæ annotat. 247. & ab aliis. Causa erroris fuit, quia Concilio isti profano præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus. Nam quòd verè non Ephesi, sed Constantinopoli habitum sit, patet ex omnibus antiquis historicis, & ex ipso Concilio, quod insertum habetur act. 6. Nicæni Concilii.

Notandum Secundò, Calvinum, & Magdeburgenses impudenter laudare Concilium Constantinopolitanum prædictum; nam illud Concilium etiamsi de imaginibus impiè sensit, tamen de cultu & invocatione Sanctorum, & de meritis operum rectè sensit, & anathema dixit iis, qui id docent quod nunc Calvinus & Magdeburgenses docent. Nam can. 15. anathematizat eos, qui non invocant B. Mariam; can. 17. eos qui non colunt, & non invocant Sanctos cæteros; can. 18. eos, qui non credunt Deum redditurum vitam æternam pro meritis operum secundùm justam judicii sui libram. Habentur autem hi canones inserti in Concilio Nicæno II. actor. 6. & eosdem fideliter recitant Magdeburgenses Centur. 8. cap. 9. ex quo sanè perspici potest eorum incredibilis vel stupiditas, vel impudentia, qui id laudant, à quo anathematizantur.

De Concilio autem Francofordiensi, quo præcipuè nituntur adversarii, dico tria. Primò, quidquid illud Concilium definierit, non esse magni faciendum; nam sine dubio illi anteponendum est Concilium Nicænum II. quod certum est fuisse universalius, antiquius, & sine controversia à summo Pontifice approbatum; nam constat ex ipso Concilio adfuisse legatos Papæ Adriani, & rursus approbatum à Leone III. patet ex Ivone 4. parte cap. 147.

Dico Secundò, si verum est quod dicunt Centuriatores Centur. 8. cap. 9. col. 639. nihil nobis eam Synodum obesse; nam ipsi dicunt, Synodo Francofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum, & legatos ejus. At certum est Synodum, cui repugnat Romanus Pontifex nullius esse auctoritatis, ut patet tum ex Gelasio in tomo de vinculo anathematis, tum experientia. Nulla enim Synodus unquam habita est legitima, cui Romanus Pontifex repugnaverit.

Quid, quòd ipsa Synodus Francofordiensis hoc ipsum docet? nam (ut ex Carolinis libris patet,) Synodus Francofordiensis decrevit, judicium ultimum controversiarum ad Romanum Pontificem pertinere, & hoc præcipuo argumento refellit Synodum VII. quia existimavit sine auctoritate Romani Pontificis celebratam: Ergo Synodus Francofordiensis, testimonio Magdeburgensium, seipsam destruit.

Præterea ibidem Magdeburgenses dicunt, Synodum Nicænam ab Adriano confirmatam; Concilium autem Francofordiense reprobat Synodum factam sine Papæ auctoritate, ergo judicio Magdeburgensium non est Nicæna nostra, sed aliqua alia, quæ reprobatur in Concilio Francofordiensi. Denique ibidem docent Magdeburgenses, in Synodo Francofordiensi non esse definitum, ut imagines tollantur à templis, sed ut in templis quidem maneant, at non adorentur. Cur ergo ipsi è templis imagines tollunt? cur frangunt? cur non servant Francofordiense decretum? Ex quo etiam refellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Concilio Francofordiensi decretum, ut imagines delerentur. At è contrario Synodus Francofordiensis testimonio librorum Carolinorum, Hincmari, & ipsorum Magdeburgensium, anathema dixit iis, qui imagines delere volunt. Præterea res ipsa idem ostendit; nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis enim resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, & Regis potentissimi? Non esse autem factum, certo certius est: nulli enim historici id referunt. Immò Jonas Aurelianensis tamquam rem novam, & sacrilegam refert, quòd Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

Tertiò dico, rem esse incertissimam, quid statutum sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi. Nam antiqui auctores non sibi constant, nam in primis ipsum decretum Francofordiense, quod citatur in præfatione librorum Carolinorum, testatur in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Constantinopoli convenerat, & imagines adorari jusserat. Ubi cùm nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines; at cùm dicit, ibi decretum, ut imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ pro imaginibus adorandis. Ubi cùm nominat Constantinopolim, & dicit à Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, videtur loqui de Synodo hæreticorum: Cùm autem dicit in Bithynia, & pro imaginibus Synodum illam celebratam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicæa est metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

Jam verò Hincmarus Remenſis cap. 20. libro contra Hincmarum Laudunenſem, qui ipſo ferè tempore floruerat, dicit in Synodo Francofordienſi damnatam Synodum, quæ Nicææ convenerat ſine Papæ auctoritate. Ubi etiam duo contraria conjungit, ut patet. Aimoinus lib. 4. cap. 85. de geſtis Francorum, & Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 793. ſcribunt in Synodo Francofordienſi damnatam VII. Synodum Græcorum, quæ convenerat Conſtantinopoli ſub Conſtantino & Irene, ubi etiam ipſi contraria jungunt inter ſe.

Multi autem hiſtorici recentiores dicunt, in Synodo Francofordienſi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Græci VII. generalem dicebant. Ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis ſecundæ lib. 1. Sabellicus lib. 8. Enneadis 8. Paulus Æmilius lib. 2. de geſtis Francorum. Propter hanc confuſionem Alanus Copus Dialogo 4. & 5. docet, in Synodo Francofordienſi ſolùm damnatam Synodum Conſtantinopolitanam hæreticam: Nicænam autem non ſolùm non damnatam, ſed etiam confirmatam, quam ſententiam optarem eſſe veram, ſed tamen ſuſpicor eſſe falſam.

Primò, quia libri illi Carolini, licèt falsò inſcribantur Carolo, ut dicemus, tamen ſine dubio ſcripti ſunt tempore Caroli, ut patet ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus I. & ſcripti videntur in Concilio Francofordienſi, & acta continere Synodi Francofordienſis. Id enim aſſerit Hincmarus ejus temporis auctor, & ipſi libri hoc præferunt: quòd autem Synodus, quæ in his libris refutatur, ſit verè Nicæna II. dubitari non poteſt, ſi legantur vel ipſi libri, vel Adriani reſponſio.

Secundò, quia auctores antiqui omnes conveniunt in hoc, quòd in Concilio Francofordienſi ſit reprobata Synodus VII. quæ decreverat imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimoinus, Rhegino, Ado, & alii paſſim docent. Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum eſſe corruptos, ut Copus dicit, videtur mihi paulò durius.

Tertiò, quia ſi iſti auctores loquerentur de falſa VII. Synodo, ideſt, de Synodo Conſtantinopolitana contra imagines, certè meminiſſent etiam in ſuis hiſtoriis Synodi Nicænæ verè ſeptimæ. At non meminerunt ullius Concilii VII. niſi iſtius, quod reprobatum dicunt.

Neque obſtat, quòd libri Carolini, & Abbas Urſpergenſis, & Aimoinus dicunt reprobatam Synodum Conſtantinopoli habitam; nam Abbas ſequutus eſt libros Carolinos, ut etiam Aimoinus: auctor autem eorum librorum vel lapſu memoriæ, vel ex imperitia poſuit Conſtantinopolim pro Nicæa; nam alioqui cùm dicat Synodum celebratam in provincia Bithyniæ, ubi Nicæa eſt, non Conſtantinopolis, ſatis indicat, ſe de Nicæa loqui. Et ſimiliter Abbas, & Aimoinus cùm dicunt, Synodum celebratam ſub Conſtantino & Irene, clarè demonſtrant, ſe loqui de Nicæna Synodo, etiamſi per errorem nominet Conſtantinopolim. Neque etiam obſtat, quòd Hincmarus, & libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordienſi fuiſſe coactam ſine auctoritate Papæ, quod eſt falſum de Nicæna, & verum de Conſtantinopolitana: Nam Hincmarus ſequutus eſt libros Carolinos, ut ipſe indicat. Auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit cum aliis multis, ut imponeret Synodo Francofordienſi, ut mox dicemus.

Neque obſtat ultimò quòd Platina, Blondus Sabellicus & Paulus Æmilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus; nam in primis iſti omnes recentiores ſunt. Deinde quod ipſi dicunt, non pugnat cum antiquorum hiſtoricorum dictis; nam in Synodo Francofordienſi duæ Synodi reprobatæ fuerunt, nimirum Conſtantinopolitana contra imagines, & Nicæna pro imaginibus, ut patet ex libris Carolinis, & ex Hincmaro. Et forſaſſe hæc eſt cauſa, cur antiquorum hiſtoricorum aliqui nominent Nicæam, aliqui Conſtantinopolim, cùm dicunt Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordienſi. Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordienſi verè reprobatam Nicænam II. Synodum, ſed per errorem & materialiter, eo modo prorſus quo olim Synodus Ariminenſis damnavit homouſion. Nam auctor librorum Carolinorum impoſuit Synodo, duoque mendacia illi obtruſit: Unum mendacium fuit, in Synodo Nicæna definitum fuiſſe, ut imagines adorarentur cultu latriæ. Alterum, decretum illud factum à Græcis ſine conſenſu Papæ Romani.

His duobus mendaciis pro veritate habitis, Synodus Francofordienſis reprobavit, & meritò, Nicænam Synodum tamquam profanam & illegitimam. Quòd illa duo fuerint perſuaſa Concilio, patet ex ipſis libris Carolinis; nam in præfatione diſertè habetur hoc modo: *Allata eſt in medium* (ſcilicet in Synodo Francofordiæ) *quæſtio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Conſtantinopoli fecerunt, in qua ſcriptum habebatur, ut qui imaginibus Sanctorum ita ut Deifica Trinitati ſervitium, aut adorationem non impenderent, anathema judicarentur: qui ſuprà, ſanctiſſimi Patres noſtri omnimodis orationem, & ſervitutem eis impendere renuentes contempſerunt, atque conſentientes condemnarunt.* Hæc ibi. In ipſo etiam opere introducitur Conſtantinus Epiſcopus Conſtantiæ Cypri in Concilio Nicæno anathema dicens iis, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoratur ſanctiſſima Trinitas. En clarè primum mendacium. Idem auctor clarè docet, ad ſummum Pontificem pertinere judicium controverſiarum fidei, & ideò Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod Pontificis auctoritate careat.

Præterea auctores illi antiqui, qui dicunt reprobatam eſſe falſam Synodum, quæ decreverat imagines eſſe adorandas, ſine dubio per illud, *adorandas*, intelligunt adorandas cultu latriæ; nam ipſi quoque docent imagines eſſe venerandas, & tamen execrantur illam Synodum, quæ jubet imagines adorari. Ado in Chronico anni 696. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo crucem oſculari, & adorari ſolitam. Et in Chronico anni 717. vocat imaginem venerandam, quam everterat Philippicus hæreticus, & reſtituerat Theodoſius Catholicus Imperator. Rhegino lib. 1. Chronici ſub finem, agnoſcit, crucis adorationem, & deturbationem imaginum per Leonem Iconomachum factam ſcelus appellat. Joannes Aventinus lib. 4. annalium dicit, Carolo Magno Imperatore deſignato imaginem ejus in templo ab omni populo veneratam ipſo præſente. Abbas Urſpergenſis in Chronico, invehitur in Leonem Iſaurum, & Conſtantinum Copronymum propter imaginum dejectionem, eoſque vocat impios, & Antichriſti præcurſores, & è contrario Gregorium Papam laudat, & ſanctum virum fuiſſe dicit, qui propter imagines Chriſti & Sanctorum, Imperatorem excommunicavit &c.

Quòd autem verè mendacia ſint, quòd Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quòd decreverit imagines adorandas cultu latriæ, certiſſimum eſt; nam in ipſo Concilio Nicæno II. act. 2. recitantur epiſtolæ Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus ſemper primi ſubſcribunt Legati Romani. Deinde quod ad cultum attinet, in prima actione Baſilius Ancyranus qui antea fuerat hæreticus, cùm reſipi-

reſipiſceret & confeſſionem Catholicam ederet, toto Concilio audiente & probante dixit, ſe imagines quidem colere, non tamen latria, cùm ea ſoli debeatur Deo. Similiter Conſtantinus Epiſcopus Conſtantiæ Cipri in VII. Synodo act. 3. loquutus eſt. Similiter loquuntur etiam cæteri act. 4. & 7.

Neque mirum videri debet, quòd auctor librorum Carolinorum tam manifeſta mendacia obtuſerit Synodo Francofordienſi de Nicæna Synodo paulò antè habita; nam ſi nunc Magdeburgenſes, & Calvinus ſcribere audent, nos colere imagines divinis honoribus planè ut Deos, cùm tot libri Catholicorum, & ipſum generale Concilium Latinum, & in Germaniæ finibus Tridenti celebratum, diſertè clament contrarium: quid mirum ſi idem confictum ſit de Synodo Græca, quam pauciſſimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

Si dicas, ergo ſaltem Concilium Francofordienſe, quod frequentiſſimum fuit, & legitimum, errare potuit. Reſpondeo, potuit errare & erravit, non in juris, ſed in facti quæſtione. Et præterea non mirum ſi errare potuit; nam non conſenſere Legati Romani, ut Magdeburgenſes dicunt: Papa autem non ſolùm non conſenſit, ſed etiam refutavit Francofordienſe decretum, ut patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, ubi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

CAPUT XV.

Solvitur argumentum tertium.

QUod autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum cauſæ ſuæ conſtituunt: Dico eos libros neque eſſe Caroli, neque eiuſmodi, quibus ulla fides haberi poſſit.

Quod Caroli non ſint, probatur Primò, quia exſtat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri iſti accuratè refelluntur; ex quo Adriani libro perſpicuè intelligitur libros iſtos ab aliquo hæretico compoſitos, & à Carolo ad Pontificem miſſos, ut eis reſponderet. Eſſe autem Adriani hunc librum, qui exſtat in tertio tomo Conciliorum, cùm aliunde, tum etiam ex Ivone intelligi poteſt; qui multa ex hoc libro nomine Adriani in 4. partem ſui decreti tranſtulit.

Secundò, conſtat ex hiſtoriis Græcorum & Latinorum, ut Zonaræ & Cedreni in vita Leonis Iſauri, necnon Pauli Diaconi in vita ejuſdem, Romanos Pontifices, Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. defeciſſe à Græcis Imperatoribus, eos excommunicaſſe, vectigalia eis tributi ex Italia prohibuiſſe, ſeque in tutelam Francorum contuliſſe, atque in eos tandem Imperium tranſtuliſſe, ea de cauſa præcipuè, quòd Græci Imperatores hæreſi Iconomachorum patrocinarentur, cùm è contrario Francorum Reges in fide antiqua conſtantes eſſent: Quomodo ergo veriſimile eſt Carolum Imperatorem eadem hæreſi laboraſſe, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem ſcripſiſſe? Sed verba Zonaræ audiamus.

Igitur, inquit, *Papa Gregorius deſerta Imperatoris obedientia ab perverſam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cùm priùs ſæpè dediſſet operam, ut Leonem per literas ab odio Dei revocaret, atque ad cultum ſacrarum imaginum reduceret.* Et infrà in vita Irenes: *Adriano veteris Romæ Papa mortuo Leo ſuffectus eſt, vir reverendus & honorabilis, qui cùm ſe ad Carolum Francorum Regem contuliſſet, ab eo tempore Romæ Franci potiti ſunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato; nam Papa Gregorius nihil ſibi rei eſſe voluit cum impiis Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ gubernatoribus, & pacem cum Francis fecit.*

Tertiò, ſcribit Jonas Aurelianenſis lib. 1. de cultu imaginum (floruit autem Jonas tempore Ludovici Pii, Caroli filii) Claudium Taurinenſem, ejus hæreſis patronum, toto tempore quo vixit Carolus, numquam fuiſſe auſum mutire, idemque ibidem, virum piiſſimum ac ſanctæ memoriæ Carolum Auguſtum appellat. Si ergo Iconomachi, vivente Carolo, non audebant hæreſim ſuam prædicare; ſi defenſores imaginum Carolum, ut pium, ac ſanctum venerabantur, quanta impudentia eſt, libros contra imagines Carolo attribuere?

Quartò, ſcribit Paulus Æmilius lib. 2. hiſt. Francorum, necnon Rhegino in Chronico in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem, Caroli Magni patrem, Græcorum errorem contra ſacras imagines Imperatoris Græci legatis præſentibus confutaſſe. Ex eodem quoque Paulo conſtat, non diu poſtea ad Concilium, quod Romæ Stephanus Papa celebravit contra eundem Græcorum errorem, miſiſſe Carolum Magnum Epiſcopos duodecim, ex præcipuis regni. Qua ergo audacia adverſarii Chriſtianiſſimum Principem in Iconoclaſtam transformare nituntur? præſertim cùm Paulo Æmilio in hac parte aſſentiantur Magdeburgenſes Cent. 8. cap. 9. col. 570.

Quintò, conſtat ex hiſtoricis omnibus, & ex ipſius Caroli epiſtolis & carminibus, immò ex ipſis rebus geſtis, Carolum & Adrianum ſemper conjunctiſſimos fuiſſe. Exſtat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo non minus eleganter, quàm piè deſcriptum apud Platinam, cujus hoc eſt initium:

Hic pater Eccleſiæ, Roma decus, inclytus auctor,
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir cui vita, Deus; pietas, lex; gloria, Chriſtus:
Paſtor Apoſtolicus, promptus ad omne bonum.

Et infrà:

Poſt patrem Carolus lachrymans hæc carmina ſcripſit,
Tu mihi dulcis amor, te modò plango pater.
Tu memor eſto mei, ſequitur te mens mea ſemper,
Cum Chriſto teneas regna beata poli.

Num credibile eſt igitur Carolum alterius religionis, ac fidei fuiſſe, quàm Adrianum? & in ipſum Adrianum tam acriter ſcripſiſſe, cum eum tantopere coluerit, & poſt obitum laudarit?

Denique certum eſt Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem, & ingenioſum fuiſſe, libri autem iſti, hominis barbari, imperiti, levis, ac penè ſtulti eſſe videntur. Nam Conſtantinopolim urbem notiſſimam in Bithynia eſſe dicit, cùm nemo neſciat eſſe in Thracia, nili fortè, quia frequentes ibi terræmotus fiunt, ſolum mutaverit. Deinde Concilium pro cultu imaginum Conſtantinopoli celebratum aſſerit, cùm tamen Nicææ celebratum nemo ſit qui neſciat, niſi qui nihil legit: & quod gravius eſt, per calumniam & mendacium multa tribuunt iſti libri Nicænis Patribus, quæ numquam dixerunt, & interdum quæ adverſarii dixerant; quale eſt illud, quòd Euchariſtia ſit imago corporis Chriſti; quod non ſolùm Patres Nicæni non defendunt, ut iſte auctor ſomniat, ſed etiam ex profeſſo refellunt. Unde accepit Calvinus alterius mendacii occaſionem. Quia enim Iconomachi dixerant unam ſolum imaginem adorandam, ideſt, Euchariſtiam, atque hoc dictum Pſeudocarolus Nicænæ Synodo attribuerat, Calvino placuit ita rem totam immutare, ac dicere: *Cæterùm ne ſuo ſolemni, plaudite, fabula careat, additur clauſula (nimirum à Concilio Nicæno) gaudeant, & exultent, qui Chriſti habentes imaginem, ſacrificium illi offerunt*; Quod eſt mendacium impudentiſſimum. Concilium enim Nicænum tantum abeſt, ut voluerit imaginibus ſacrificium offerri, ut diſertè in actione

ne ſeptima declaraverit non veram latriam, ſed honorariam tantùm adorationem imaginibus deferri.]

Accedat poſtremò, quòd liber iſte tamquam alter Melchiſedech, eſt ſine patre, ſine matre, ſine genealogia; prodiit enim repentè, in lucem, nec ſcitur quando, aut ubi, aut quomodo, aut à quo repertus; nec habet nomen auctoris, nec impreſſoris, nec loci ubi impreſſus eſt. Quæ ſunt omnia argumenta atque indicia fraudum.

Sed eſto, ſit liber Caroli Magni, quid tandem adverſarii obtinebunt? prorſus nihil. Auctor enim hujus libri diſertè oppugnat omnia ferè dogmata Calviniſtarum; apertè enim docet ad Romanum Pontificem pertinere ultimum judicium de controverſiis fidei, & eum non à Conciliis, ſed à Deo ipſo primatum habere. Idem vult exorciſmum adhiberi in Baptiſmo, templa dedicari certo ritu, orandum eſſe pro defunctis, Sanctos invocandos, reliquias venerandas, Chriſmatis, aquæ, ſaliſque benedicti uſum in Eccleſia retinendum, in Euchariſtia verè eſſe corpus Chriſti, idque adorandum, & tamquam verum ac proprium ſacrificium offerendum, quæ ſunt omnes exploratæ hæreſes apud adverſarios. Si ergo volunt nos credere huic auctori, cùm docet, Nicænam Synodum erraſſe, credant eidem ipſi, cùm aſſerit tam multa, quæ jam enumeravimus.

Quòd ſi etiam conſtaret Carolum ipſum hunc librum ſcripſiſſe, & in omnibus cum Calviniſtis convenire, quid haberent aliud quàm teſtimonium unius hominis laici & militis? Quod opponere velle Concilio generali Epiſcoporum ſtultitia eſt manifeſta. Nam, ut rectè ait Damaſcenus orat. 2. de imaginibus: *Chriſtus non commiſit Eccleſiam Regibus, & Imperatoribus, ſed Epiſcopis, & Paſtoribus.*

CAPUT XVI.

Solvitur argumentum quartum.

AD Quartum argumentum ex teſtimoniis Patrum, ordine reſpondeamus. Irenæus lib. 1. cap. 24. non arguit Carpocratem, quòd imaginem Chriſti haberet, ſed quòd eam coleret eo modo, quo gentes colunt idola, nimirum ſacrificiis, ut clariùs explicant Epiphanius hæreſi 27. & Auguſtinus hæreſi 7. & præterea quòd imaginem Chriſti, & Pauli eodem loco haberet, quo imagines Homeri, Pythagoræ, Platonis & Ariſtotelis. Epiphanius ſimiliter hæreſi 79. reprehendit Collyridianos, non quòd imaginem B. Virginis, & ipſam Virginem honorarent, ſed quòd haberent pro Dea, eique ſacrificium offerrent.

Jam Ambroſius quando ait, oratione de obitu Theodoſii: *Helena crucem invenit, Regem adoravit, non lignum utique qui eſt error Gentilium &c.* Vult dicere, crucem non adorari propter ſe, ſed propter Chriſtum, qui in ea pependit. Licèt enim ipſum lignum honoremus, non tamen honoramus, quia lignum eſt, ſed quia Chriſtum crucifixum repræſentat. Unde Ambroſius ibidem ſic ait: *Sapienter Helena egit, quæ crucem in capite Regum invenit, & collocavit, ut crux Domini in Regibus adoretur.*

Porrò Hieronymus in cap. 3. Daniel. cùm dicit, eos, qui Deum colunt, non debere ſtatuas adorare, loquitur de ſtatuis Regum, qui habebantur pro Diis, & quorum ſtatuæ divinis honoribus afficiebantur. Reprehendit enim eos, qui id faciunt, quod tres pueri facere noluerunt in Babylone.

Ad locum Auguſtini de moribus Eccleſiæ cap. 36. dico Primò, fortè eum loqui de idolis gentium, cùm ait: *Novi picturarum adoratores.*

Dico Secundò, eum fortè loqui de quibuſdam, qui imagines Sanctorum ſuperſtitioſè colebant, ita ut accederent ad idololatriam; nam fuiſſe aliquos Chriſtianos, qui imagines quaſi Deos adorarent, teſtatur Damaſcenus in fine libri de hæreſibus.

Dico Tertiò, Auguſtinum ſcripſiſſe eum librum in primordiis converſionis ſuæ ad fidem Catholicam, & ideò offenſum quibuſdam ritibus, putaſſe eos ſapere idololatriam, quos tamen poſtea melius inſtructus excuſavit omnino ab idololatria. Id quod oſtendimus cùm ageremus de reliquiis; nam in eodem loco dicit, eos, qui ponebant epulas ſuper tumulos mortuorum, offerre ſolitos epulas cadaveribus, & inde vocat eos ſepulchrorum adoratores: & tamen lib. 8. de Civit. Dei cap. ult. dicit, eos, qui id faciunt, non offerre mortuis epulas, ſed ſolùm ponere cibos ſuper tumulos Martyrum, ſperantes eos à Deo ſanctificari per Martyrum preces.

Ad loca Gregorii dico, Gregorium ſolùm reprehendere cultum imaginum ſuperſtitioſum, ideſt, quo imagines coluntur ut Dii. Ut patet ex epiſtola ad Secundinum lib. 7. epiſt. 53. *Scio*, inquit, *quòd imaginem Salvatoris non ideò petis, ut quaſi Deum colas, ſed ob recordationem filii Dei in ejus amore recaleſcas &c.* Quòd autem aliqua veneratio debeatur imagini ex ſententia Gregorii, patet ex lib. 7. epiſt. 5. *Sublata*, inquit, *quæ dignum eſt veneratione, imagine, atque cruce &c.*

CAPUT XVII.

Solvitur argumentum quintum.

AD Quintum de ſerpente æneo confracto ab Ezechia; reſpondeo non mirum eſſe, ſi id Ezechias fecerit. Hebræi enim, illi adolebant incenſum, ut Deo; nam etiamſi adolere incenſum non ſit neceſſariò ſacrificium, cùm videamus in Eccleſia etiam non ſacerdotes incenſum offerre, idque non ſolùm Deo, ſed etiam populo: tamen in lege veteri non licebat, niſi ſacerdoti adolere incenſum, & proinde ſacrificium videtur tunc fuiſſe: vide 3. Regum 12. & 2. Paral. 26.

Præterea Hebræi obliti ſignificationis, propter quam ſerpentem erexerat Moſes, honorabant illum propter materiam, quomodo cætera idola, hoceſt, putabant beneficia ſanitatum ab ipſo ſerpente æneo profecta. Id enim indicare voluit Ezechias appellando ſerpentem נחשתן ideſt, ænulum, ubi diminutivum ponitur per contemptum; vel, ut alii legunt, נחשתם ideſt, æs eorum.

CAPUT XVIII.

Solvitur argumentum ſextum.

AD Sextum argumentum Calvini, ſumptum ab experientia, quia Catholici magis frequentant unam imaginem, quàm aliam ejuſdem rei; & quia precaturi ad imagines accedunt; & quia peregrinantur ad imagines, cùm habeant domi pulchriores. Ex quibus ille colligit, nos credere in imaginibus ineſſe divinitatem.

Reſpondeo, unam imaginem magis frequentari, quàm aliam, propter varias cauſas. Prima, quia Deus per unam operatur miracula, & non per aliam; quæ etiam cauſa eſt, cur magis frequentemus

pre-

precibus unum Sanctum, quàm alium. Cur autem Deus hoc faciat, non est nostrum discutere.

Secunda causa est, quia quædam imagines pictæ sunt à sanctis viris, ut Luca, Nicodemo & aliis, aliæ à profanis. Certè autem peculiarem devotionem merentur imagines, quæ non solùm sunt sanctæ propter significationem, sed etiam propter artificem. In quo genere excellebat imago Edessena, quæ ab ipso Christo facta credebatur: necnon imago S. Stephani, quæ ab Angelo formata & allata fuisse putatur, de qua Evodius lib. 2. de miraculis.

Tertia causa est, quia aliquæ magis excitant ad pietatem, quàm aliæ, cùm sint magis piæ, & religiosæ &c. Porrò precaturi ad imagines accedimus, non ut invocemus imaginem, sed ut memoriam ejus, quem orare volumus, nobis imago refricet. Peregrinationes ad imagines rariores sunt in Ecclesia; ordinariè enim peregrinationes ad reliquias, & loca Sancta fieri solent, ut ad sepulchrum Domini, ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum, ad domum Virginis Lauretanæ &c. si qui tamen peregrinantur ad imagines, illa tria spectant, quæ diximus.

CAPUT XIX.

Solvitur argumentum septimum.

AD Septimum argumentum, ad primam rationem, quòd imago non sit capax honoris, cùm sit res inanima, & sensus, ac rationis expers. Respondeo, inde solùm probari, imaginem non esse honoris capacem propter se, & ideò imagines non honorari absolutè, sed relativè ad prototypum.

Ad Secundam dico, imaginem esse sanctam propter duo. Primò, propter significationem, & repræsentationem rei sanctæ: & hoc modo quælibet imago Christi, vel Sanctorum etiam in officina existens, potest honorari.

Secundò, propter Ecclesiæ institutionem. Nam quemadmodum calices, & vestes, & ipsi homines eò ipsò fiunt sacri, quòd dedicantur cultui divino, & separantur à profano usu; ita etiam imagines fiunt sacræ, cùm ponuntur ab Ecclesia in templis, vel aliis locis sacris, non ut pascant oculos curiosorum, sed ut excitent memoriam & amorem Sanctorum, & serviant cultui rerum sacrarum. In cujus rei signum solent aliquando imagines benedici, & precibus sacerdotalibus quodammodo sacrari, antequam in templis collocentur.

Ad Tertium dico. Primò, hominem ut imaginem Dei esse dignum veneratione, ut suprà ostendimus ex Cyrillo catechesi 12. & Augustino epist. 203. Dico Secundò cum Thoma Waldensi tom. 3. de sacramentalibus tit. 19. cap. 154. hominem non proponi ab Ecclesia colendum ut imaginem Dei, quia periculum esset, ne homo propter se coli putaretur; nam etiam propter se homo capax est honoris.

CAPUT XX.

Proponitur quæstio; Quo genere cultus imagines sint honorandæ.

VEnio nunc ad postremam quæstionem, quo genere videlicet cultus dignæ sint imagines. Tres sunt sententiæ.

Prima, quòd imago non sit ullo modo in se colenda, sed solùm coram imagine colendum exemplar: ita quidam, quos refert & refellit Catharinus. Idem videtur sensisse Alexander 3. part. quæst. 30. art. ult. necnon Durandus lib. 3. sent. dist. 9. quæst. 2. & Alphonsus à Castro verbo, Imago. Fundamentum hujus sententiæ est, quia secundùm Basilii sententiam in VII. Synodo sæpius repetitam, honor imaginis transit ad exemplar; non ergo inquiunt hi Doctores, in imaginem terminatur: proinde ipsa imago non est quæ honoratur, sed solùm per illam, & in illa honoratur exemplar. Et confirmatur ex versibus, qui dicuntur compositi tempore VII. Synodi, quique visuntur Venetiis in æde aurea antiquissimo opere incisa, & referuntur à Sabellico lib. 8. Æneadis 8.

Nam Deus est quod imago docet, se non Deus ipsa:
Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.

Quod autem dicitur de imagine Christi Dei, dici etiam posset de imaginibus Sanctorum, nimirum; Nam Petrus est quod imago docet, sed non Petrus ipsa &c.

Secunda opinio est, quòd idem honor debeatur imagini & exemplari, & proinde Christi imago sit adoranda cultu latriæ, B. Mariæ cultu hyperduliæ, Sanctorum aliorum cultu duliæ. Ita Alexander 3. par. quæst. 30. art. ult. B. Thom. 3. part. quæst. 25. art. 3. & ibidem Cajetanus, B. Bonaventura, Marsilius, Almayn, Carthusianus, Capreolus, & alii in 3. distint. 9. idem etiam habet Henricus quodlib. 10. quæst. 6. quamvis addat, nullam imaginem adorandam esse latria; nam ipse putat quidem eundem esse honorem imaginis, & exemplaris, sed simul docet, imaginem Christi non esse imaginem Christi, ut Christus Deus, sed ut homo est.

Fundamenta horum auctorum hæc sunt. Primò, quia Ecclesia canit de cruce: *O crux ave spes unica, auge piis justitiam, reisque dona veniam.*

Secundò, quia honor imaginis transit ad exemplar ex Basilio, igitur idem est honor imaginis & exemplaris; quare, si exemplar colitur latria, & imago.

Tertiò, ex Ambrosio, qui libro de incarnationis Dominicæ Sacramento cap. 7. ait, eadem adoratione coli divinitatem Christi, & ejus crucem: *Num*, inquit, *cùm in Christo imaginem Dei, & crucem adoramus, dividimus eum?*

Quartò, ex Hieronymo epistola de obitu Paulæ: *Prostrata*, inquit, *ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat*. Sed Dominum pendentem adorasset latria, igitur & ipsam crucem latriæ cultu adorabat.

Quintò, ex Aristotele, qui libro de memoria, & reminiscentia dicit, eundem esse motum in imaginem, ut imago est, & in ipsum exemplar.

Sextò, mensura adorationis uniuscujusque rei est ratio, sive excellentia, propter quam adoratur; sed ratio, cur adoratur imago, non est alia, quàm excellentia exemplaris, ergo idem omnino debetur honor imagini, qui debetur exemplari.

Septimò, qui imaginem Regis afficit contumelia, habetur reus læsæ majestatis, ac si ipsum Regem contumelia affecisset, eadem igitur ratio est imaginis, & exemplaris quod attinet ad honorem, & contumeliam.

Tertia opinio versatur in medio, estque eorum, qui dicunt, ipsas imagines in se, & propriè honorari debere, sed honore minori, quàm ipsum exemplar, & proinde nullam imaginem adorandam esse cultu latriæ. Ita Martinus Peresius in libro de traditionibus, tractatu de imaginibus, item Ambrosius Catharinus in tractatu de imaginibus. Nicolaus Sanderus lib. 2. cap. ult. de imaginibus. Idem videtur sensisse Gabriel, qui in 3. dist. 9. quæst. unica, & in canonem Missæ lect. 49. ait, imaginem adorari eadem adoratione cum exemplari, non tamen univocè, sed analogicè. Hoc enim est dicere, coli imagines cultu inferiore, quàm ipsum exemplar.

Pro ſolutione quæſtionis, & opinionum conciliatione notandæ ſunt tres diſtinctiones. Id enim, quod honoratur, poteſt honorari per ſe, vel per accidens: propter ſe, vel propter aliud: propriè vel impropriè. Per ſe honoratur ſuppoſitum, in quo ineſt ratio venerationis, per accidens id, quod eſt conjunctum rei, quæ adoratur, nec eſt ipſa ratio adorationis: ut cùm honoratur Rex, per ſe honoratur homo ille, qui eſt Rex, per accidens honoratur purpura, & reliqua illi adjuncta, & accidentia omnia ejus, excepta regia dignitate, quæ licèt non ſit id, quod honoratur, eſt tamen id, quo homo ille honoratur. Itaque perſona honoratur per ſe, ut quæ; regia dignitas honoratur per ſe, ut qua; reliqua honorantur per accidens.

Secunda diſtinctio, poteſt aliquid honorari propter ſe, vel propter aliud. Id honoratur propter ſe, quod habet in ſe rationem venerationis, non dependentem aliunde; & hoc modo ſola natura rationalis eſt venerabilis. Propter aliud honoratur id, quod habet quidem in ſe cauſam honoris, ſed illa cauſa tota pendet ab alio, & hoc modo ſigna rerum ſacrarum ſunt venerabilia; habent enim in ſe relationem ſimilitudinis, ſive repræſentationem rei ſacræ, & proinde quandam excellentiam, ſed illa tota pendet ab ipſa re ſacra.

Tertia diſtinctio, poteſt aliquid honorari propriè, vel impropriè. Id propriè dicitur honorari, quod verè ratione ſui ipſius honoratur. Impropriè dicitur honorari, quod honoratur loco alterius. Legatus Regis aliquando honoratur ut Legatus, & tunc ipſe propriè honoratur, licèt propter alium honoretur: aliquando honoratur loco Regis honore proprio Regibus, & tunc ipſe impropriè honoratur; propriè autem Rex in ipſo tunc honoratur. Id clariùs appareret quando unus pro alio accipit poſſeſſionem aliquam; vel cùm funus celebratur abſente corpore, circa ſtatuam, & fiunt erga ſtatuam omnia, quæ circa corpus fierent, ut cùm aliquando, teſte Sexto Aurel. Victore, Romæ triumphavit Trajanus mortuus, & ſtatua ejus pro eo ſedit in curru triumphali. Nec enim poteſt dici, ſtatuam propriè triumphaſſe, ſed Trajanum à ſtatua repræſentatum.

CAPUT XXI.

Imagines per ſe & propriè colendas.

NUnc juxta poſitas diſtinctiones aliquot ſententiis rem totam explicabimus. Sit igitur hæc Prima ſententia, ſive propoſitio. *Imagines Chriſti, & Sanctorum venerandæ ſunt non ſolùm per accidens, vel impropriè, ſed etiam per ſe & propriè, ita ut ipſa terminent venerationem ut in ſe conſiderantur, & non ſolùm ut vicem gerunt exemplaris*. Probatur Primò, quia Concilium VII. actor. 7. definivit imagines Chriſti eſſe venerandas, ſed non latria; vult igitur eſſe venerandas per ſe, & propriè aliquo cultu: nam ſi Concilium ſolùm vellet imagines adorari per accidens, vel impropriè, ita ut terminus proprius adorationis non eſſet imago, ſed Chriſtus ipſe, non diceret, non debere adorari latria; Chriſtus enim latria adoratur, cùm ſit Deus.

Neque obſtat, quòd quidam dicunt, imaginem Chriſti non repræſentare Chriſtum ut Deum, ſed Chriſtum ut hominem, & proinde in imagine Chriſti non poſſe adorari Chriſtum ut Deum, ſed Chriſtum ut hominem: Nam imago Chriſti ipſum Chriſtum, ideſt, hypoſtaſim divinam, humana carne veſtitam repræſentat: ſicut imago cujuslibet hominis non ſolùm figuram, & colorem, ſed etiam perſonam, & totum ipſum hominem repræſentat. Alioqui Apoſtoli videntes Chriſtum in carne non debuiſſent adorare latria; nec Thomas dicere debuiſſet: *Dominus meus, & Deus meus*. Nam non videbant Chriſtum ut Deum, ſed ut hominem.

Secundò probatur, nam ſi imago non eſt venerandа niſi impropriè, quia nimirum coram illa, vel in illa, aut per illam adoratur exemplar, certè licebit ſimpliciter negare, imagines eſſe venerandas. Quod enim non dicitur niſi impropriè, ſimpliciter negari poteſt, ut patet: at Concilium VII. actor. 7. anathema dicit iis, qui negant imagines eſſe venerandas.

Tertiò, Concilium idem ibidem, definit imagines venerandas eo modo, quo veneramur Evangelia & ſacra vaſa: Atqui iſta honorantur per ſe & propriè, ut omnes fatentur, nec enim perſonam alicujus alterius gerunt: igitur & imagines per ſe propriè venerandæ ſunt.

Quartò, in ipſa imagine verè ineſt aliquid ſacrum, nimirum ſimilitudo ad rem ſacram, & ipſa dedicatio, ſive conſecratio divino cultui; ergo ipſæ in ſe, & non ſolùm ut protocypi vicem gerunt, honore dignæ ſunt.

Neque objectiones ſuprà adductæ convincunt. Ad Primam dico, imagines ſive honorentur propriè, ſive per ſe, ſive per accidens, ſemper honorari propter exemplar, & ſemper honorem earum tranſire ad exemplar, ſed alio atque alio modo; nam quando imago adoratur impropriè, quia videlicet honor in ipſam non terminatur, ſed per ipſam in exemplar, tunc immediatè, & formaliter honor imaginis tranſit ad exemplar. At quando imago honoratur per ſe, & propriè, ita ut in ipſam verè terminetur honor, tunc honor ejus tranſit ad exemplar non immediatè, ſed mediatè, & quaſi conſequenter; nam qui honorat imaginem alicujus, ſine dubio honorat propter eum, cujus eſt imago, & proinde honor imagini verè exhibitus redundat in protocypum. Quemadmodum qui facit eleemoſynam pauperi; Chriſto illam feciſſe dicitur, non quòd eleemoſyna immediatè non tendat in pauperem, ſed quia qui eleemoſynam facit pauperi, propter Chriſtum facit, & Chriſtum honorat in paupere.

Ad Secundam dico, illis verſiculis ſolùm doceri, non deberi imagini eundem honorem, qui debetur exemplari, ut patet ex ratione, quæ in ipſis verſiculis redditur. Quia videlicet imago non eſt Deus, ſed imago Dei. Inde enim ſequitur non deberi imagini honorem, qui debetur Deo, ſed minorem. Nos autem hìc non aſſerimus, eundem honorem, ſed aliquem honorem deberi imagini. Et fortaſſe auctores primæ opinionis hoc ſolum dicere voluerunt, nimirum honorem proprium exemplaris non poſſe exhiberi imagini, niſi impropriè: de honore autem inferiore nihil dixerunt. Quod ſi ita eſt, ab eis non diſſentimus.

CAPUT XXII.

Non eſſe dicendum, imaginibus deberi cultum latriæ.

SEcunda propoſitio. *Quantum ad modum loquendi præſertim in concione ad populum, non eſt dicendum imagines ullas adorari debere latria, ſed è contrario non debere ſic adorari*. Probatur Primò. Concilia non affirmant, ſed ſimpliciter negant imagines adorari latria, igitur & nos eodem modo loqui debemus; nam modus loquendi Conciliorum eſt modus loquendi Eccleſiæ, & proinde ſequendus ab iis, qui nolunt errare. Porrò Concilia non aſſerere, ſed negare imagines

gines adorandas esse cultu latriæ, probatur; nam in primis nullum est Concilium, quod asserat imaginibus deberi cultum latriæ, deinde Concilium Nicænum II. act. 7. clamat imagines adorandas, sed non latria. Similiter nostro tempore Concilium Senonense c. 14. & Concilium Moguntinum c. 41. dicunt, à concionatoribus debere moneri populum ne imagines adoret; quod sine dubio intelligitur de adoratione latriæ. Dicent fortasse: Concilia ista loquuntur de latria, quæ exhibetur alicui propter se, non de ea quæ exhibetur alicui propter aliud. At id nihil facit ad rem; hic enim non de sensu, sed de verbis agimus. Satis nobis est, in Conciliis simpliciter negari, imaginibus deberi latriam: nos enim modum loquendi Conciliorum sequi debemus.

Secundò, nullæ sunt exactiores formulæ loquendi in materia fidei, quàm eæ, quibus utuntur, qui hæresim abjurant: Atqui in VII. Synodo act. 1. Basilius Ancyranus, & actor. 3. Constantinus Cypri Episcopus abjurantes hæresim dicunt, se recipere & colere imagines, non tamen latria.

Tertiò, Patres passim dicunt imagines non esse adorandas, ut patet ex Augustino epist. 119. c. 11. *Prohibetur*, inquit, *coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo, non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago ejus coli debet, nisi illa, quæ hæc est, quod ipse.* Item ex Gregorio, qui lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9. monet Serenum Episcopum, ut populum instruat, ne imagines adoret, & sæpiùs repetit, non debere imagines adorari. At certè loquuntur de adoratione latriæ; nam alioqui imagines venerabiles esse non negant. Porrò Joan. Damascenus lib. 1. & 3. Apologet. sæpiùs repetit, imagines honorari debere, sed nullo modo latria. Hadrianus Papa I. in epistol. ad Carolum Magnum can. ult. quæ epist. habetur in tomis Conciliorum post Nicænam II. Synodum imperfecta, magis autem integra habetur inter epistolas Pontificum nuper editas Romæ, multis verbis docet & repetit, imagines esse honorandas cultu, quo honoramus sacras Scripturas, sed non colendas cultu quo colimus Deum. Idem habet Joannes Aurelianensis lib. de cultu imaginum. Cur ergo, quæso, non loquimur, ut Patres nostri loquuntur?

Quartò, dicere populo, imaginem Christi, vel crucem adorandam esse latriæ cultu, illo ipso, quo adoratur Deus, non caret magno periculo; Nam qui defendunt imagines adorari latria: coguntur uti subtilissimis distinctionibus, quas vix ipsimet intelligunt, nedum populus imperitus.

Quintò, iste modus loquendi offendit aures Catholicorum, & præbet occasionem hæreticis liberius blasphemandi.

Sextò, secundùm rei veritatem (ut ostendam paulò post) non potest dici, adorari latria imagines, nisi per accidens, vel impropriè; per se autem, & propriè nullo modo. Et præterea illa adoratio per accidens, vel impropria rarissimè exerceri solet. Ordinaria enim adoratio est illa, quæ exhibetur imaginibus externis per se, & propriè. At quod simpliciter dicitur, non intelligitur de eo, quod per accidens, vel impropriè, & aliquando convenit rei, sed de eo, quod per se, & propriè, & ut in plurimum convenit, ergo simpliciter loquendo non est affirmandum, sed negandum imagines adorari latria. Est autem valde credibile S. Thomam, Alexandrum Alensem, & alios Doctores scholasticos illius temporis non vidisse Nicænam Synodum secundam, neque octavam Synodum Generalem, neque epist. Hadriani Papæ I. pro defensione Synodi Nicænæ. Nam hæc omnia longo tempore latuerunt, & hoc nostro sæculo primùm edita sunt, ut vel ex eo cognosci potest, quod in tomis Conciliorum paulò antiquioribus nihil horum extat: & sanctus Thomas, aliique scholastici veteres nullam unquam de hac Nicæna synodo mentionem faciunt.

CAPUT XXIII.

Imagines Christi impropriè, vel per accidens posse honorari cultu latriæ.

TErtia propositio: *Si de re ipsa agatur, admitti potest, imagines posse coli impropriè, vel per accidens, eodem genere cultus, quo exemplar ipsum colitur.*

Ac primum, quòd imago possit coli impropriè eo cultu, quo ipsum exemplar, probatur; Nam aliquando imago accipitur pro ipso exemplari, & ea, quæ fierent circa ipsum exemplar, si adesset præsens, fiunt circa imaginem, mente tamen defixa in exemplari. Sic concionatores alloquuntur imaginem crucifixi, eique dicunt, tu nos redemisti, tu nos Patri reconciliasti; ista enim non dicuntur imagini, nec ut lignum est, nec ut imago est, sed ut accipitur loco exemplaris, idest, dicuntur ipsi Christo, cujus tamen imago vicem gerit. Quemadmodum etiam in die Parasceves cùm crucifixus paulatim detegitur, & ostenditur, & adorandus proponitur, ista omnia per imaginem ipsi Christo vero exhiberi intelliguntur. Tunc autem propriè nullus honor defertur imagini, sed soli exemplari: tamen impropriè dici potest ipsa etiam imago honorari.

Quòd autem possit imago adorari adoratione ipsius exemplaris, propriè quidem, sed per accidens, probatur; nam aliquando non accipimus imaginem pro exemplari, nec consideramus solam imaginem, vel solum exemplar, sed consideramus exemplar, ut objectivè relucet in imagine, & ipsum sic repræsentatum, & quasi vestitum imagine veneramur: tunc autem necessariò adoramus imaginem eodem cultu, quo ipsum exemplar, sed per accidens; nam qui adorat aliquem, adorat etiam omnia, quæ cum illo conjuncta sunt. Sicut qui adorat regem vestitum, adorat simul regem, & vestes; sed imago concipitur eo tempore conjuncta cum exemplari, quod adoratur; igitur etiam ipsa adoratur, per accidens tamen, quia ipsa nec est suppositum quod adoratur, nec ratio adorationis, sed quiddam adjunctum.

Videtur autem hæc fuisse mens auctorum secundæ opinionis; nam illi omnes cùm explicant, quomodo imago adoretur eadem adoratione, qua ipsum exemplar, semper deveniunt tandem vel ad impropriam adorationem, vel ad adorationem per accidens. Alexander, & Bonaventura satis clarè indicant se loqui de adoratione impropria. Dicunt enim ideo imaginem Christi adorari latriæ cultu, quia non tam ipsa, quàm Christus in ipsa adoratur.

Porrò B. Thomas, & qui eum sequuntur, intelligendi sunt de adoratione per accidens; nam in primis hoc probat argumentatio eorum de unitate motus in imaginem, & in exemplar. Tunc enim est idem motus in imaginem & in exemplar, quando exemplar consideratur ut objectivè relucet in imagine, ut diximus.

Deinde Capreolus disertè admittit adorationem istam imaginum esse per accidens, quomodo adorantur vestes Regis, cùm Rex vestitus adoratur. Imò B. Thomas ipse art. 4. ejusdem quæstionis dicit, ita honorari honore regio imaginem Regis, sicut vestes Regis, certum autem est vestes Regis non honorari regio honore, nisi per accidens.

Denique eodem tendit speculatio Cajetani, cùm ille dicit, imaginem Christi adorari latria, non ratione

tione materiæ, nec ratione formæ, seu figuræ, sed ratione actualis repræsentationis; non enim vult dicere, repræsentationem illam actualem esse rationem, cur imago adoretur latria: sed vult dicere, illam repræsentationem esse conditionem, ratione cujus imago concipitur conjuncta cum exemplari, & proinde per accidens adoratur.

CAPUT XXIV.

Imagines per se, & propriè non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.

QUarta propositio: *Imago per se, & propriè non est adoranda eodem cultu, quo ipsum exemplar, & proinde nulla imago est adoranda cultu latriæ per se, & propriè.*

Probatur primò ex Concilio VII. act. 7. ubi legimus imaginem Christi non esse adorandam latria. Id autem falsum esset, si imagini per se, ac propriè deberetur idem cultus, qui debetur exemplari, Christus enim cultu latriæ adorandus est.

Dices, Concilium loquitur de adoratione quæ exhibetur rei propter se; imago autem adoratur latria, sed propter aliud. Contra; nam Concilium dicit, imagines non aliter adorari, quàm adoretur liber Evangeliorum, & sacra vasa; Quod idem repetit VIII. Synodus act. ult. can. 3. At nemo unquam dixit librum Evangeliorum, vel sacra vasa adorari latria ullo modo.

Secundò probatur ex Augustino, Gregorio, & Damasceno, & ex Conciliis Senonensi, & Moguntino suprà citatis, ubi habetur imagines non esse colendas cultu divino.

Dices, loquuntur de cultu divino, qui exhibetur alicui propter se. Contra; quia de hoc non poterat esse dubitatio. Concilia autem de his rebus definiunt, quæ in controversiam veniunt.

Tertiò latria est cultus proprius Deo, sed nulla imago per se, & propriè est Deus, sive consideretur ratione materiæ, sive ratione figuræ, & colorum, sive ratione relationis, ergo per se, & propriè non debetur ulli imagini cultus latriæ.

Dicet aliquis fortasse, latriam esse cultum proprium Deo, quando exhibetur propter se, non autem quando propter aliud. Contra; nam de essentia veræ latriæ est exhiberi propter se: latria enim dicitur summus cultus, qui debetur vero Deo, ut primo principio omnium rerum: Implicat autem contradictionem, exhiberi summum cultum primo principio, & propter aliud; Nam si primo principio, non ergo propter aliud: si propter aliud, non primo principio. Ergo vel imagini exhibetur cultus latriæ propter se, & hæc est vera idololatria, vel non exhibetur propter se, & tum ille non est cultus veræ latriæ.

Præterea vel ista latria, quæ exhibetur imagini propter aliud, est idem cultus cum eo, qui exhibetur Deo, vel alius minor; si idem, ergo æquè colitur creatura, atque ipse Deus: quæ certè idololatria est; nam idololatria non solùm est, cùm adoratur idolum relicto Deo, sed etiam cùm adoratur idolum simul cum Deo, Exod. 20. *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum*. Si est cultus minor, non ergo est latria: Nam latria est summus cultus.

Quarta ratio, imagini non convenit cultus internus, nec externus veræ latriæ; nam internus cultus est apprehensio rei, ut primi principii, & prostratio voluntatis conveniens illi apprehensioni: actus autem externus proprius est sacrificium. Certè autem nec apprehendimus imaginem, ut primum principium, nec illi sacrificamus: non igitur illam adoramus cultu latriæ.

Quinta ratio, imago, ut imago, opponitur exemplari, & est illo inferior, ergo non potest coli eodem cultu, sed minori; Nam unumquodque honorandum est pro sua dignitate. Certè autem longè majus est, esse Christum, quàm esse imaginem Christi.

Sexta ratio, qui colebant imaginem Christi divinis honoribus, inter hæreticos numerantur ab Irenæo lib. 1. cap. 24. Epiphanio hæresi 27. Augustino hæresi 7. & Damasceno lib. de centum hæresibus in fine: Atqui isti cùm Christum colerent, sine dubio imaginem ejus propter ipsum colebant; non igitur licet imagines colere divinis honoribus, idest, cultu latriæ, etiamsi quis dicat, id se facere propter Deum, vel Christum, non propter imagines; nam hoc ipso, quòd eas colit divinis honoribus, convincitur eas colere propter ipsas, non propter Deum, quidquid ipse verbis dicat.

Accedant postremò illi antiquissimi versiculi:

Nam Deus est, quod imago docet, non Deus &c.

Satis enim apertè significant, non deberi imagini cultum Deo debitum.

Ex his ad argumenta proposita facilè responderi potest.

Ad primum: *O crux ave spes unica &c.* Respondeo, vel ibi accipi crucem pro ipso Christo crucifixo, ut diximus: vel illam esse prosopopejam rhetoricam, qua Ecclesia alloquitur crucem eo modo, quo Moses alloquitur cœlum & terram, cùm ait Deuteron. 32. *Audite cœli, quæ loquor &c.* & quando B. Andreas eandem alloquebatur, cùm diceret: *Salve crux pretiosa &c.* significamus autem hac prosopopeja nos desiderare fructum crucis, idest, salvari per meritum Christi, qui in cruce passus est.

Ad secundum dicetur infrà in responsione ad quintum.

Ad tertium dico, Ambrosium per crucem intelligere passionem Christi sive carnem patientem, sicut per imaginem Dei intelligit divinitatem. Vult enim dicere, unum esse Christum Deum, & crucifixum, & propterea cùm adoratur Christus Deus, non separari ab illo humanitatem; & cùm adoratur Christus crucifixus, non separari divinitatem.

Ad quartum respondeo, Hieronymum ibi non dicere, à Paula propriè adoratam crucem, sed quòd prostrata ante crucem adorabat Christum, quem in cruce repræsentari videbat.

Ad quintum de uno motu in imaginem, & in exemplar, variæ dantur solutiones. Peresius respondet, id non esse verum, quòd eodem motu feramur in imaginem, & exemplar, cùm illa sint opposita, nec possint cognosci, nisi duabus cognitionibus: Ait etiam nusquam haberi in Aristotele id, quod B. Thomas adducit. At certè Aristoteles lib. de memoria & reminiscentia cap. 2. id apertè dicere videtur; Nam reddere volens causam, cur memoria cognoscat absentia, dicit, causam esse, quia in memoria sunt species rerum, quæ sunt quasi picturæ quædam, & si quidem homo speculetur illa phantasmata, ut res quædam sunt in se, non cognoscet præterita, sed rem præsentem cogitabit: At si speculetur eadem phantasmata, ut imagines sunt, tunc cognoscet præterita, quorum illæ sunt imagines, quia nimirum non potest cognosci imago ut imago, quin simul cognoscatur res, cujus illa est imago. Nec verum est, quod dicit Peresius, relativa quia sunt opposita, non posse cognosci una cognitione; nam ita sunt opposi-

ta,

ra, ut unum ab altero pendeat, & unum ſine altero nec definiri, nec cognoſci poſſit.

Durandus aliter reſpondet, admittit enim eſſe unum motum mentis in imaginem, & in exemplar; ſed negat propterea eſſe etiam unam adorationem; nam licèt mens utrumque ſimul cognoſcat, tamen non dicit, unum eſſe alterum, ſed intelligit eſſe diſtincta, & diſparia, & proinde non adorat illa una & eadem adoratione.

Confirmant alii hanc ſolutionem, quia licèt ſit unus motus mentis, ideſt, intellectus in imaginem & exemplar, tamen poſſunt eſſe contrarii motus voluntatis. Nam qui videt imaginem Chriſti malè depictam, odit imaginem, ut imago eſt, & tamen diligit Chriſtum: & econtrariò, qui videt imaginem Judæ pulchrè expreſſam, diligit imaginem, & odit exemplar.

Hæc ſolutio non ſatisfacit; nam B. Thomas non dicit, motum in imaginem, ut imago eſt, eſſe etiam in exemplar, ſed dicit, motum in imaginem, ut imago alterius eſt, eſſe etiam in exemplar; & hoc eſt verum tam de motu intellectus, quàm voluntatis. Nam qui amat imaginem Chriſti, non quia imago eſt, ſed quia imago eſt Chriſti, impoſſibile eſt, quin ſimul diligat Chriſtum, quandoquidem Chriſtus eſt ratio, cur diligat imaginem. Qui autem diligit imaginem pulchram Judæ, & odit Judam, non diligit imaginem illam ut Judæ, ſed ut pulchram imaginem ſimpliciter, ideſt, delectatur illa proportione, quæ eſt inter imaginem & exemplar, non curans quale ſit exemplar.

Exiſtimo ergo aliter reſpondendum. Ac primùm, admitto eſſe eundem motum etiam voluntatis in imaginem & exemplar: ſed tunc vel exemplar concipitur & adoratur tamquam principale objectum, vel non, ideſt, vel concipio, & adoro ipſum Chriſtum in imagine objectivè relucentem; vel concipio, & adoro imaginem ipſam, ut Chriſti imaginem, ita ut Chriſtus in obliquo ponatur, non in recto. Si primum, tunc adoratio quidem eſt latriæ, ſed fertur in Chriſtum per ſe, in imaginem ſolùm per accidens: hoc videntur ſibi voluiſſe Capreolus & Cajetanus. Si ſecundum, tunc adoratio fertur quidem in imaginem per ſe, & conſequenter in Chriſtum, ſed non eſt adoratio veræ latriæ, ſed longè inferior.

Dices; at Chriſto convenit adoratio latriæ veræ, ſi ergo iſta adoratio terminatur etiam ad Chriſtum, erit veræ latriæ. Reſpondeo, Chriſto convenire veram latriam, quando adoratur ut eſt in ſe, non autem quando adoratur ut eſt in imagine per participationem. Quemadmodum qui honorat famulum Regis, certè honorat ipſum Regem; & tamen longè aliter honorat Regem ipſum in propria perſona, quàm in famulo ſuo, ut notum eſt. Ex hinc patet reſponſio ad ſecundum: Nam cùm honoratur imago, honor ejus tranſit ad prototypum, ſed honor ille non eſt talis, qualis debetur prototypo in ſe, ſed qualis ei debetur, ut ab imagine participatur.

Ad ſextum dico eodem modo, rationem cur honoretur imago, eſſe ipſum exemplar, exemplar tamen aliter honorari debere, ut eſt in ſe, aliter ut participatur ab imagine.

Ad ſeptimum dico, eum, qui lædit ſtatuam Regis puniri ut reum majeſtatis, quia verè læſit Regem, ſed nego tam graviter puniri, ac ſi læſiſſet Regem. Quòd ſi aliquis æquè graviter puniretur, id fieret, quia conſtaret non læſiſſe ſtatuam ut ſtatuam Regis, ſed accepiſſe ſtatuam pro ipſo Rege.

CAPUT XXV.

Quo genere cultus adorentur imagines.

QUinta Concluſio. *Cultus qui per ſe, propriè debetur imaginibus, eſt cultus quidam imperfectus, qui analogicè & reductivè pertinet ad ſpeciem ejus cultus, qui debetur exemplari.* Explico; Imaginibus non convenit propriè nec latria, nec hyperdulia, nec dulia, nec ullus alius eorum, qui tribuuntur naturæ intelligenti. Non enim eſt capax res inanima, & rationis expers ejuſmodi cultuum: ſed cultus quidam inferior & varius pro varietate imaginum. Itaque imaginibus Sanctorum non debetur propriè dulia, ſed cultus inferior, qui dici poteſt dulia ſecundùm quid, vel dulia analogicè, ſive reductivè. Similiter imaginibus B. Virginis non debetur hyperdulia ſimpliciter; ſed hyperdulia ſecundùm quid, ſive analogicè reductivè.

Denique imaginibus Chriſti non debetur latria vera, & ſimpliciter, ſed cultus ſine comparatione inferior, qui tamen reducitur ad latriam, ut imperfectum ad perfectum. Probatur, ſicut ſe habet imago ad ſuum exemplar, ita ſe habet cultus imaginis ad cultum exemplaris, ſed imago eſt ipſum exemplar analogicè, & ſecundùm quid; nam homo pictus eſt homo ſecundùm quid, & analogicè, ergo etiam imagini debetur cultus ipſi exemplari debitus, imperfectus, & analogicus.

Præterea, imago reducitur ad ſpeciem exemplaris; nam homo pictus, & equus pictus differunt ſpecie, quia homo verus & equus verus differunt ſpecie: ergo etiam cultus imaginis reducitur ad cultum exemplaris, & fortè B. Thomas & B. Bonaventura, & alii hoc ſolum dicere voluerunt, cùm dixerunt, eodem cultu coli imaginem & exemplar; ita enim eorum ſententiam interpretatur Gabriel: quod ſi ita eſt, omnes convenimus.

Ex his habemus etiam, quid ſit dicendum de vera cruce Domini, de clavis, ſpinis, aliiſque reliquiis. Sunt enim hæc omnia honoranda minore cultu, quàm Chriſtus vel Sancti, quorum reliquiæ ſunt, ſed tamen tali, qui analogicè & reductivè pertineat ad ſpeciem cultus, quo Chriſtus vel Sancti coluntur: nam reliquiæ ideò merentur honorem, quia ratione contactus, vel aliquo alio modo habitudinem habent ad eos, quorum ſunt reliquiæ.

CAPUT XXVI.

De adoratione Crucis.

ETSI Crux Domini partim inter reliquias veneretur, partim inter imagines (nam crux illa vera, in qua Dominus pependit, propter contactum ſacri corporis & ſanguinis, inter pretioſiſſimas reliquias habenda eſt, nec ſolùm ipſa integra, ſed etiam particulæ ejus; at crux illa eadem, quatenus figuram crucifixi Domini repræſentat, & ſimiliter cæteræ cruces illi ſimiles, inter ſacras imagines numerantur) tamen quia peculiares errores, & peculiaria argumenta de cruce inveniuntur, peculiarem etiam de illa diſputationem inſtituendam putavimus.

Fuit igitur hæreſis in primis Claudii Taurinenſis, qui præter cæteras imagines crucem Domini execrabatur, teſte Jona lib. 1. Vixit autem Claudius anno Domini 800. Idem eodem tempore in Oriente docebant Pauliciani, à quodam Paulo ſic appellati, teſte Euthymio in Panoplia part. 2. tit. 21.

Deinde

Deinde circa annum Domini 1130. exſtiterunt Petrus Bruis, & Henricus, qui ſimiliter crucem Domini, ejuſque cultum oppugnabant, teſte Petro Cluniacenſi, qui contra eos epiſtolam prolixam & eruditam illo ipſo tempore ſcripſit ad omnes Epiſcopos. Circa idem tempus, vel paulò poſt exſtiterunt in Oriente Bogomiles, qui idem iiſdem argumentis docebant, teſte Euthymio Panopl. par. 2. tit. 23.

Non minus poſtea crucis honorem deteſtati ſunt Wicleſiſtæ, apud Thomam Waldenſem to. 3. tit. 20. Calvinus lib. 1. Inſtitut. cap. 11. §. 7. Magdeburgenſ. Centur. 4. cap. 4. col. 302. cap. 6. col. 458. & 459. ubi etiam impudenter mentiuntur, uſum ſigni crucis ſæculo IV. novum fuiſſe. Nam Tertullianus lib. de corona militis, meminit ſigni crucis, cùm tamen floruerit ſæculo II. Sicut etiam Cent. 7. c. 6. col. 191. mentiuntur, Sergium Papam fuiſſe auctorem primum, ut crux adoraretur, & exoſcularetur. Nam Sergius Papa ſedit anno Domini 688. At meminit adorationis & exoſculationis crucis Evagrius lib. 4. cap. 26. qui eſt centum annis Sergio antiquior. Meminit etiam Hieronymus in epiſtol. ad Marcellam, ut migret Bethlehem.

Argumenta Bogomilium & Petrobruſianorum erant tria. Primum, quia crux dolorem & ignominiam Chriſto attulit, ergo deteſtanda eſt iis, qui Chriſtum diligunt.

Secundum, quia ſtultus & impius judicaretur filius, qui patibulum amaret, & honoraret, in quo pater ejus ſuſpenſus fuiſſet.

Tertium, quia ſi oportet adorare omnes cruces quia Chriſtus in cruce pependit; oportebit etiam adorare omnia ſepulchra, quia in ſepulchro Dominus quievit; & omnia præſepia, quia in præſepi reclinatus fuit; & omnes columnas, lanceas, ſpongias, flagella &c. *Immò & omnes aſinos* (inquit Claudius) *quia Chriſtus aſino vectus fuit.*

Quartò arguit Claudius, hoſtes Chriſti gaudebant de paſſione Domini, de reſurrectione dolebant: & contrà, amici ejus de paſſione dolebant, de reſurrectione gaudebant, ergo qui crucem honorant, & illam amant, imitantur Chriſti hoſtes.

Quintò argumentabantur Wicleſiſtæ apud Waldenſem, ſi ratione contactus, vel quia inſtrumentum paſſionis fuit, crucem adoramus, oportebit etiam adorare labia Judæ, quæ contigerunt os Domini oſculando, & manum illius ſervi, qui Dominum tetigit, cùm alapam illi infixit; nam hæc omnia tetigerunt Dominum, & inſtrumenta paſſionis fuerunt.

Sextò arguunt Centuriatores, ſuperſtitio eſt characteribus tribuere virtutem; at Papiſtæ tribuunt figuræ crucis vim pellendi Dæmones, & omnia mala; ergo ſuperſtitioſi ſunt. Quæ objectiones infrà cap. 30. diluentur: Antea verò rem explicabimus. Dicemus igitur tria: Primò, de ipſa cruce. Secundò, de crucis imagine. Tertiò, de ſigno crucis tranſeunte.

CAPUT XXVII.

De Cruce vera Domini.

QUantum ad primum, antequam veniam ad probationes, notanda ſunt aliqua de figura ipſius crucis. Sciendum igitur, crucem ex tribus lignis factam eſſe, quorum unum erat longum, cui corpus adhærebat, alterum tranſverſum ſuperpoſitum longo, quibus affigebantur manus, tertium lignum erat infixum in ligno longo, ut in eo pedes crucifixi ſtarent, & clavis figi poſſent. Id teſtatur Irenæus lib. 2. cap. 42. *Habitus*, inquit, *ideſt, figura crucis fines & ſummitates habet quinque, duas in longitudinem, duas in latitudinem, unam in medio, in qua quieſcit, qui clavis affigitur.* Item habet Juſtinus in Dialogo cum Triphone ultra medium.

Utrum autem lignum tranſverſum eſſet ſuprapoſitum ligno longo, ita ut non emineret lignum longum ſurſum verſus, non eſt certum; nam Beda in quæſt. in Geneſ. ubi de victoria Abrahæ loquitur, dicit crucem ſimilem fuiſſe literæ Græcæ τ, qualem etiam fuiſſe olim Hebraicum Thau, docet Hieronymus in c. 9. Ezechielis. At B. Auguſtinus epiſt. 120. c. 26. dicit, lignum longum eminuiſſe ſupra tranſverſum. Et hoc eſt probabilius; nam eſt conformius verbis Irenæi, & verbis Apoſtoli ad Epheſios c. 3. ubi alludens ad figuram crucis, nominat ſublimitatem, profundum, longitudinem, & latitudinem. Porrò qui dicunt crucem fuiſſe ſimilem literæ Thau, dicunt verum, quia parum differebat.

Quod autem ſcribit Beda in ſuis collectaneis & floribus, crucem factam ex quatuor generibus lignorum, ex Cedro, Pino, Cypreſſo, & Buxo: & quod ſcribitur in hiſtoria ſcholaſtica de ligno eruto ex probatica piſcina &c. non habent veterum teſtimonia, nec videntur probabilia.

Illud autem non eſt ignorandum, veteres aliquid addidiſſe myſterii gratia, quod etiam nunc ex parte ſervatur. Nam lignum longum producebant ſurſum verſus, & flectebant ad modum baculi paſtoralis, ut referret literam Græcam P, paulò infernè apponebant duo ligna tranſverſa ad ſimilitudinem crucis S. Andreæ quæ referrent literam Græcam X. ita ut duæ illæ literæ per abbreviationem ſignificarent Chriſtum; infra illum ponebant lignum tranſverſum, quod verè perficit crucem, & inde pendebat velum expanſum: Infra lignum traſverſum erat lignum longum in ſimilitudinem haſtæ; ad infimam partem addebant capulum ad commoditatem geſtandi. Hæc omnia ſignificabant crucem eſſe vexillum Imperatoris Chriſti; nam crucem teſtabatur ipſa figura: Chriſti nomen inducabant duæ literæ X & P, vexillum, ex velo, haſta, & capulo dignoſcebatur. Vide Joannem Pierium Valerianum de ſignis hieroglyphicis lib. 50. & Primaſium lib. 4. in Apocalyp. ubi hoc ipſum ſignum vocat monogramma & ſignum Chriſti. Tale ferè fuit & labarum Conſtantini. Nam ut Euſebius refert lib. 9. hiſt. cap. 9. labarum, quod ante Imperatores geſtari ſolebat & à militibus adorari, Conſtantinus in formam crucis redegit, ſic tamen ut etiam vexilli formam non amitteret.

Deſcribit autem ipſum labarum Euſebius lib. 1. de vita Conſtantini, ubi dicit, fuiſſe haſtam totam auro circumdatam, in cujus ſummitate poſita erat corona pretioſiſſima, infrà eam cornu tranſverſum ad formam crucis, ex quo pendebat velum purpureum auro & gemmis ornatiſſimum, ad cujus partem infimam viſebantur imagines Conſtantini & filiorum. In ipſa verò haſta ſub corona erant literæ nominis Chriſti.

Jam verò modus crucifigendi communis non erat, ut multi putant, funibus alligando, ſed clavis figendo. Pictores verò ſolent ſolum Chriſtum depingere clavis affixum, latrones autem, & S. Petrum funibus. Sed non ita eſt, omnes enim clavis figebantur, immò & omnes crucem ſuam ferebant, omneſque antea flagellis cædebantur. Vide Plutarchum de tarda numinis vindicta; Marcum Tullium act. 7. in Verrem; Nonium Marcellum verbo Patibulum, qui ſic ait: *Deligati ad patibulum circumferuntur, deinde cruci figuntur.* Macrobium lib. 1. Saturn.

Saturn. c. 11. Joseph. lib. 6. de bello Judaico c. 12. & in vita sua. Adde, quòd ideò dubitabatur, quænam ex tribus repertis crucibus, esset crux Dominica, quia omnes tres habebant similia foramina, & clavos &c. Vide Ruffinum lib. 10. hist. cap. 8.

His ergo prænotatis, ad argumenta veniamus. Ac primum, quòd lignum crucis venerabile sit, probatur ratione ex Scripturis desumpta. Nam Scripturæ testantur, Christum non crucifixum casu, vel invitum, vel propter sua peccata, sed ipsum sponte elegisse crucem, & elegisse ut altare summi sacrificii, quo placaretur Deus, ut scalam sibi ipsi ad regnum, instrumentum liberationis generis humani, ac denum ut instrumentum, quo Diabolum vinceret, ac de eo triumpharet. Ex quo sequitur, crucem illam veram à Deo mirificè fuisse honoratam, & nobis omnibus amabilem, & venerabilem esse debere.

Quòd sponte illam elegerit, patet Isaiæ cap. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit*, Joan. 10. *Ego pono animam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* In Act. Apostol. cap. 2. *Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum interemistis.* Actor. 3. *Deus, qui pranunciavit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, implevit sic.* Actor. 4. *Convenerunt verè in civitate ista Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populus Israel facere, qua manus tua & consilium tuum decreverunt fieri.*

Quòd crux fuerit ara summi sacrificii, patet, quia Christus ipse crucifixus est summum sacrificium, in epist. ad Hebr. cap. 7. Unde ad Colosss. 1. *Pacificans per sanguinem crucis ejus*, idest, per sanguinem ejus in cruce, quasi in altari fusum. Et hoc significavit lapis erectus & inunctus, & domus Dei vocatus à Jacob Gen. 20.

Quòd crux scala fuerit Christo ad regnum Joan. 12. *Nunc Princeps hujus mundi ejicietur foras, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahum ad meipsum. Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.* Ad Philip. 2. *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltavit illum &c.*

Quòd fuerit instrumentum liberationis, docent plurimæ figuræ, quas collegit Joannes Damascenus lib. 4. de fide cap. 12. Id enim significavit lignum vitæ in paradiso Genes. cap. 2. arca lignea Noe domum ejus salvans Gen. 7. virga Mosis aperiens mare Exod. 14. lignum aquas dulces reddens Exod. 15. Sed præcipuè serpens æneus exaltatus in deserto. Num. 18. de quo Dominus Joan. 3. *Sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Hinc videlicet Ecclesia sequuta Paulum ad Galat. 6. dicit: *Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi, in quo est salus, vita, & resurrectio nostra.*

Quòd cruce Diabolum vicerit, & de eo triumpharit, patet ex epist. ad Colosss. 2. *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & potestates, traduxit palàm confidenter, triumphans illos in semetipso.* Origenes hom. 8. in Josue, dicit, in Græcis haberi: triumphans illos in ligno crucis: & licèt nunc non habeamus in ligno, sed ἐν αὐτῷ, id est, in ipso, tamen optimè referri potest ad crucem, de qua suprà dixerat, ἐν τῷ σταυρῷ, ut refert Theophylactus. Dicit ergo Origenes, in cruce duos fuisse affixos, Christum visibiliter, sponte sua, & ad tempus; Diabolum autem invisibiliter invitum, & in sempiternum ejus opprobrium; & hoc probat ex isto loco, ubi Paulus utitur metaphora triumphi, indicare volens, crucem esse currum triumphalem, in cujus summa parte sedet Christus triumphans, & in parte ima trahitur Diabolus alligatus, & ostentatur quasi in pompa. Id enim significat verbum ἐδειγμάτισεν & θριαμβεύσας.

Argumentum secundum sumitur à mysteriis in ipsa cruce significatis. Nam, ut ait Augustinus epist. 120. cap. 26. *Qui mortuus est, quia voluit; etiam mortuus est, quando voluit, nec sine causa crucem potuit, quàm aliud instrumentum mortis elegit.* Quid autem crux mystica significet docent Irenæus lib. 5. Greg. Nyssenus orat. 1. de resurrectione; Augustinus in epist. 119. & 120. Hieronymus & Theophylactus in c. 3. ad Ephes. ubi de cruce exponunt verba Pauli: *Ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, qua sit latitudo, & longitudo, sublimitas, & profundum.* Nam latitudo vocatur lignum transversum; sublimitas pars ligni, ubi est titulus suprà transversum; longitudo ligni pars à transverso usque ad terram; profundum, pars ejusdem, quæ latet sub terram.

Significat autem ista figura primò totam perfectionem Christianam, ut Augustinus docet; profundum, Fidem; sublimitas, Spem; latitudo, Charitatem; longitudo, Perseverantiam.

Secundò, Christi passionis effectum; nam lignum supremum significat cœlum Christi passione apertum, & Deum placatum; lignum sub terram infixum, infernum evacuatum, & Diabolum devictum; lignum transversum respiciens Ortum & occasum, totum orbem terrarum redemptum. Itaque propterea Christum crucifixum adorent cœlestia, terrestria, & inferna, ut Nyssenus deducit.

Tertiò, duo brachia crucis sub uno titulo Salvatoris; significant duos populos (inquit Irenæus) sub uno capite Christo inter se connexos, juxta illud Joan. 12. *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.*

Addunt Minutius Felix in Octavio, & Ambrosius serm. 56. crucis figuram esse etiam naturaliter salutarem. Nam aves numquam volarent, nisi expansis alis crucis formam imitarentur: & navis non moveretur, nisi ex malo & antenna crux fieret: & arator terram non scinderet, nisi ex aratro & stiva crucem faceret; & rursum aliam ex jugo & temone. Cœlum ipsum crucem facit, si lineæ ducantur ab Ortu ad Occasum, ab Aquilone ad Austrum.

Denique etiam Ægyptiis qui hieroglyphicis characteribus utebantur, crux vitam venturam significabat, ut refert Ruffinus lib. 2. hist. cap. 29.

Argumentum tertium, ab inventione crucis, ex qua multiplex testimonium sumitur, quòd veneratio ligni crucis Deo placeat.

Primò, quòd non permiserit Deus lignum illud demergi in mare, vel flammis absumi. Quòd enim hostes Christianorum conati sint abolere crucem, ejusque omnia vestigia, patet ex eo, quòd altissimè crucem sub terram absconderunt, & in loco crucis, Veneris simulacrum; in loco resurrectionis, Jovis; in loco nativitatis, Adonidis posuerunt, ut refert B. Hieronymus in epist. ad Paulinum de institutione Monachi. Cur, quæso, non cremarunt crucem, cùm vellent & possent, nisi quia Deus abstulit illis mentem, ut ad solatium piorum lignum pretiosissimum servaretur?

Secundò, quòd Deus eo tempore crucem inveniri voluerit, quo tutò poterat coli, nimirum ad initium imperii Constantini; Nam si antea reserata fuisset, regnantibus persecutoribus, magis ludibrio quàm honore excepta fuisset: Si autem diu post tempora Constantini fuisset inventa, fraudata fuisset sancta crux debito honore. Tunc igitur primùm divina providentia crucem manifestavit, cùm primùm potuit coli.

Tertiò, quia per evidentia miracula demonstratum

cùm est esse veram crucem, & proinde crucis inventionem, revelationem illam esse à Deo. Nam cùm tres cruces simul inventæ fuissent, nec posset planè crux Domini à crucibus latronum internosci, admotæ fuerunt omnes tres ad mulierem quandam in extremis agentem, & cùm duæ priores nihil egissent, tertia admota mulieri, mox illam reddidit sanam. Scribit hoc Ruffinus lib. 10. hist. c. 8. Socrates lib. 1. cap. 13. Theodoretus lib. 1. cap. 18. Sozomenus lib. 2. cap. 1. & Nicephorus lib. 8. cap. 29. Nec solùm mulierem ægram sanavit, sed etiam mortuum virum excitavit eodem tempore, ut scribunt Paulinus epist. 11. ad Severum, Severus lib. 2. historiæ sacræ & Sozomenus lib. 2. c. 1. qui & viri mortui & mulieris ægrotæ meminit.

Neque obstat, quod Ambrosius orat. in Theodosium, & Chrysostomus hom. 84. in Joan. dicunt, crucem Domini ex titulo cognitam, quo carebant aliæ duæ. Nam Ruffinus indicat, ex titulo quidem fuisse cognitam crucem Domini, sed non omnino evidenter, quia titulus non erat affixus cruci, sed jacebat prope eam; ideòque, ut nulla remaneret ambiguitas, ad miraculum confugerunt. Nec solùm crux miraculo illo claruit, sed etiam clavus quem Helena ad Constantinum misit. De eo siquidem (ut Ambrosius testatur loco citato) Judæi dicebant: *Ecce & clavus in honore est, & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque invisibili potestate Dæmones torquet.*

Quartò, quia Helena non ex se incitata est ad crucem Domini quærendam, sed divinis admonita revelationibus. Sic enim testatur Eusebius in Chron. quod Hieronymus Latinum fecit: *Helena Constantini mater*, inquit, *divinis monita visionibus, beatissimum crucis lignum in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit.* Et idem dicunt Ambrosius, Ruffinus, Paulinus, Sulpitius, & alii. Ex quo apparet impudens blasphemia Magdeburgensium, qui Centur. 4. cap. 6. col. 458. Helenam superstitiosam vocant, quia Hierosolymam petiit, ut lignum crucis inveniret, quam tamen sancti Patres omnes mirificè laudant, & Spiritu sancto inspirante dicunt, eam crucis lignum quæsivisse. Ipsam verò historiam licèt celeberrimam conantur Magdeburgenses dubiam reddere Cent. 4. cap. 13. col. 1438. & 1439. duabus conjecturis. Prima est, quia Ambrosius est antiquissimus omnium, qui eam historiam referunt: sed illius orationem in Theodosium, ubi hoc habetur, Erasmus non recipit, ut germanam. Secunda, quia Eusebius lib. 3. de vita Constantini de Helena multa narrat, & de repurgatione montis Calvariæ, & tamen non meminit inventionis crucis.

Ad primam dico primò, non extare talem Erasmi censuram, immò ipsi Magdeburgenses Centur. 4. cap. 13. in vita Ambrosii, ex judicio Erasmi hanc orationem Ambrosio tribuunt. Ex quo perspicere potes eorum constantiam.

Dico secundò, si extaret, non esse Erasmum divinum oraculum, cui necessariò credi debeat, quando nullam affert rationem.

Dico tertiò, falsum esse, quòd Ambrosius sit antiquissimus eorum, qui hanc historiam referunt; nam Sulpitius, Paulinus, Ruffinus, Hieronymus, Chrysostomus, qui eandem recitant, æquales Ambrosii dici possunt, cùm eodem tempore vixerint, licèt Ambrosius esset fortasse paulò senior. Deinde eandem recitat Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosio antiquior, in epist. ad Constantium Augustum: item Constantinus ipse, Ambrosio similiter antiquior, ejusdem meminit in epist. ad Macharium, quam refert Eusebius lib. 3. de vita Constantini, ubi sic habet: *Tanta est Dei nostri benignitas, ut nulla verborum officia præsenti miraculo digna esse queant. Hoc enim admirationem omnem, stuporemque præterit, indicium tormenti sacratissimi, tot annis humo sepultum, usque dum interfecto communi hoste, libera familiæ apparuit, ignorari &c.* Ibidem addit, novis miraculis fidem esse declaratam.

Ad secundam objectionem dicimus, Eusebium in Chronico hujus rei meminisse: in libris autem de vita Constantini non feciſe de hac re mentionem, quia res erat notissima omnibus, & satis putabat esse, quòd eam attigisset in literis Constantini. Huic inventioni sanctæ crucis addi potest inventio sacræ lanceæ, quæ divina revelatione reperta est Antiochiæ, anno Domini 1098. & insigni miraculo nobilitata. Vide Gulielmum Tyrium lib. 6. de bello sacro, Paulum Æmilium lib. 4. de rebus gestis Francorum, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem in Chronico anni 1100.

Argumentum quartum, à testimoniis veterum, qui passim referunt, quanto desiderio tenerentur fideles habendi, aut certè videndi particulas veræ crucis, quod ad magnum crucis honorem pertinere nemo ignorat. In primis B. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 10. & 13. dicit, ex ligno crucis Hierosolymis invento totum mundum repletum; plurimis inde particulas petentibus & impetrantibus Constantinus particulam crucis statuæ suæ inseruit, quam Constantinopoli collocavit, existimans per eam crucis particulam totam urbem custodiendam, ut referunt Socrates lib. 1. cap. 13. & Eutropius, sive Paulus Diaconus, qui multa addidit Eutropio lib. 11. rerum Romanarum. Gregorius Nyssenus in vita Macrinæ sororis, scribit, eam gestare solitam ad collum crucem argenteam, cui inserta erat particula veræ crucis.

Paulinus epist. 12. ad Severum, scribit, se mittere, tamquam summum donum, particulam crucis veræ, auro inclusam. Idem etiam natali decimo S. Felicis, scribit, se restinxisse incendium maximum ostensa particula crucis, quod nulla arte extingui poterat.

Ipse, inquit, *damnum remeans, modicum, sed grande salutis.*

De crucis æterna sumptum mihi fragmine ligni
Promo, tenensque manu adversis procul ingero flammis &c.

Chrysostomus hom. quòd Christus sit Deus, scribit, eos qui potuerant potiri particula crucis, auro inclusam servare, ac inde se valde ornari & custodiri, meritò credere. Evagrius lib. 4. hist. cap. 26. & Procopius lib. 2. de bello Persico, narrant, Apameæ fuisse particulam sanctæ crucis, quam sibi ostendi populus voluit, cùm civitas diu obsessa jam jam capienda videretur, ut nimirum conspecta cruce Domini, alacriùs morerentur. Sed cùm ab Episcopo crux illa ostenderetur semel, & iterum, & tertiò effulsisse semel, & iterum, & tertiò splendidum ignem, non comburentem, sed lucentem, quo territi hostes, obsidionem solverint. Gregorius lib. 7. epist. 126. ad Recharedum Regem Visigothorum, mittit crucis particulam, ut eximium munus.

Ambrosius oratione in Theodosium, loquens de clavo inserto ab Helena galeæ Imperatoris; *Sapienter*, inquit, *Helena egit, quæ crucem (particulam videlicet crucis, nimirum clavum unum) in capite Regum levavit, ut crux Christi in Regibus adoretur.*

Hieronymus in Psal. 98. exponit de cruce, illud: *Adorate scabellum pedum ejus.* Et in epist. 17. ad Marcellam, dicit: *Ergonè erit illa dies, quando nobis liceat speluncam Salvatoris intrare, crucis deinde lambere lignum &c.*

Augustinus lib. 22. de Civitate Dei cap. 8. scribit:

Ad

Ad terram ſanctam, ex monte Calvariæ allatam in Africam, miracula fieri ſolita, & ſe cum alio Epiſcopo eam infoduſſe, & orationis locum ſuper eam conſtituiſſe. Quo honore Auguſtinus proſequeretur crucem, quando ſic honoravit terram, ubi fuerat crux?

His adde Sybillæ carmen, quod habetur lib. 6. carminum Sybillinorum, prope finem.

O lignum felix, in quo Deus ipſe pependit.

Argumentum quintum, ab exaltatione crucis. Conſtat enim ex Paulo Diacono, Zonara, & Cedreno in vita Heraclii, Heraclium in recuperatione crucis, quam Perſæ ex Hieroſolymis abſtulerant, divinitus adjutum, ita ut etiam de cœlo Deus lapidibus grandinis pugnaret contra Perſas, ut olim fecerat cum Joſue. In ipſa etiam reſtitutione crucis in ſuum locum, miracula quædam contigerunt, ut refert Sigebertus in chronico anni 631. Unde etiam feſtum inſtitutum teſtantur Otho Friſingenſis lib. 5. c. 9. Beda & Ado in martyrologio.

Argumentum ſextum, ſi locus, in quo Angelus ſtetit, terra ſancta eſt, Joſue cap. 5. Exod. 3. cur non magis crux, ubi ſtetit Chriſtus? Si ſudaria & ſemicinctia Pauli honorabantur propter contactum, cur non magis crux Chriſti ſanguine reſperſa? Si Sacramenta honorantur, quia inſtrumenta gratiæ, cur non crux, quæ inſtrumentum eſt redemptionis?

CAPUT XXVIII.

De imagine Crucis.

JAM verò de imagine Crucis habemus primò teſtimonium Matth. 24. *Tunc apparebit ſignum filii hominis in cœlo*; ex qua apparitione miro modo venerabile reddetur ſignum illud, ideſt, crux. Nam etſi Calvinus, Muſculus, & alii quos refert in ſua catena ad hunc locum Marloratus, negent hìc agi de cruce, ac velint hunc eſſe horum verborum ſenſum: *Tunc apparebit ſignum Filii hominis*, ideſt, tunc apparebit Filius hominis tam manifeſtè, ac ſi edito ſigno in ſe omnium oculos convertiſſet: omnes tamen vereres ad unum exponunt de cruce: ita Origenes, Chryſoſtomus, Hieronymus, Hilarius, Theophylactus, Euthymius, Beda in cap. 24. Matthæi: item Cyrillus catecheſi 15. & Auguſtinus ſerm. 150. de tempore. Eccleſia quoque canit in feſto inventionis: *Hoc ſignum crucis erit in cœlo, cùm Dominus ad judicandum venerit.*

Sybilla etiam lib. 6. in fine:

O lignum felix, in quo Deus ipſe pependit.
Nec te terra capit, ſed cœli tecta videbis,
Cùm renovata Dei facies ignita micabit.

Et quidem Thomas Waldenſis tom. 3. titul. 20. cap. 158. non omnino improbabiliter dicit, ipſam veram crucem ligneam, quæ nunc diviſa eſt in multas particulas, tunc reformandam, & colligendam, & appariturum in cœlo. Nam id videntur aſſerere Sybilla & Chryſoſtomus in ſerm. de cruce & latrone; nec alii Patres contradicunt.

Neque obſtat illud Eccleſiæ: *Hoc ſignum crucis erit in cœlo*. Nam etiam vera crux dici poteſt ſignum crucis, ideſt, inſtrumentum habens figuram crucis. Sed ſi hoc non admittatur, ſaltem imago crucis lucida in cœlo apparebit ex aere, vel igne condenſato, ut Abulenſis & Janſenius, & alii docent.

Hinc autem multiplex argumentum ducitur ad probandum honorem crucis; Nam primò honorabilis eſt crux, quia ab ipſo Chriſto vocatur ſignum ejus, ideſt, vexillum Chriſti: ſi enim vexillum Imperatoris milites adorant, ut patet ex Sozomeno lib. 1. hiſt. cap. 4. cur vexillum Chriſti non adorabitur? Secundò honorabilis eſt, quia in cœlo apparebit, loco nimirum ſublimi & honorifico. Tertiò, quia manibus Angelorum feretur, ut Auguſtinus docet ſerm. 130. Quartò, quia ſplendebit clarìs Sole: quod probant Auguſtinus & Chryſoſtomus; quia tunc apparebit, & conſpicietur ab omnibus, quando Sol, & Luna, & ſtellæ obſcuratæ fuerint, ut patet ex Matth. cap. 24.

Argumentum ſecundum ſumi poteſt à teſtimoniis ſacrorum Conciliorum. Nam Synodus VI. can. 73. Synodus VII. act. ult. & Synodus VIII. act. item ult. canones ediderunt de veneratione crucis.

Tertium argumentum ab uſu & teſtimoniis veterum. Juſtinus in Apologia ſecunda: *Signa*, inquit, *& notæ, quæ apud nos ſunt, hujus rei* (crucis) *virtutem declarant*. Tertullianus in Apologetica cap. 16. objectioni Gentilium reſpondet de adoratione crucis lignea; Idem facit Minutius in Octavio. Ex quo apparet, ab ipſo Eccleſiæ exordio, etiam ante crucis veræ inventionem Chriſtianos ſolitos habere, & venerari crucis imaginem. Origenes lib. 6. in epiſt. ad Romanos, dicit crucis figuram ante oculos poſitam, ſi attentè conſideretur, valere ad depellendam omnem tentationem.

Conſtantinus Magnus labarum in formam crucis redegit, ut patet ex Euſebio lib. 9. cap. 9. hiſt. & ex lib. 1. de vita Conſtantini. Quia verò labarum adorabatur, numquam Conſtantinus crucem in labaro poſuiſſet, ſi putaſſet, eſſe idololatriam venerari crucem: Immò Sozomenus lib. 1. cap. 4. hiſt. ſcribit, ideò Conſtantinum vertiſſe labarum in crucem, ut milites aſſueſcerent crucem venerari.

Dices, etiam ante Conſtantini tempora labarum habuit formam crucis, ut Tertullianus in Apologetica cap. 16. Juſtinus in 2. Apologia, & Minutius in Octavio teſtantur.

Reſpondeo, labarum ante Conſtantini tempora habuiſſe quandam crucis ſimilitudinem, quia erat velum in ligno ſuſpenſum, non tamen propriè crucis figuram habuiſſe, niſi tempore Conſtantini. Idem Conſtantinus, ut refert Euſebius lib. 1. de vita Conſtantini, Romæ devicto Maxentio, in loco celeberrimo erexit crucem cum his verbis: *Hoc ſalutare ſignum*. Et rurſum in manu dextera ſtatuæ ſuæ crucem apponi juſſit cum his verbis: *Hoc uno vera fortitudinis ſigno urbem veſtram liberavi &c.* Idem etiam decreto cavit, ne deinceps ulli facinoroſi cruci affigerentur, ut crux non ampliùs horrori, ſed amori & venerationi omnibus eſſet, ut ſcribit Sozomenus lib. 1. cap. 8. & Auguſtinus ſer. 18. de verbis Domini. Et econtrariò in pecuniis, quas omnes amant, crucis figuram excudi juſſit, ut ibidem Sozomenus refert.

Conſtantini pietatem imitatus Theodoſius, prohibuit ne crux humi ſculperetur, vel pingeretur, ne ſacrum ſignum pedibus calcaretur: ita enim habetur lib. 1. Codicis, tit. 8. L. Cùm ſit nobis. Quod teſtimonium ex Petro Crinito lib. 9. cap. 9. adverſarii corruptè citant, quaſi Theodoſius prohibuiſſet imaginem crucis ſculpi, vèl pingi.

Theodoſium ſecutus Arcadius filius, auream monetam cum ſigno crucis cudi juſſit, teſte Proſpero de prædictionibus & promiſſionibus part. 3. cap. 34.

Tiberius quoque optimus Imperator, Theodoſii legem ſecutus, cum vidiſſet in palatio humi crucem in marmore inciſam, mox erigi juſſit, dicens: *Cruce Domini frontem & pectus munire debemus, & nos eam pedibus terimus?* teſtis Paulus Diaconus lib. 18. rerum Roman. Ubi etiam addit, ſub illo marmore repertum ingentem theſaurum ampliùs centum millium

millium aureorum, in remunerationem videlicet pietatis tam religioſi Principis.

Conſtantini tempore ſcripſit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cætera legimus:

Flectе genu, lignumque crucis venerabile adora.

Non diu poſtea Athanaſius quæſt. 16. ad Antiochum reddidit cauſam, cur Chriſtiani faciant & colant potiùs imagines crucis, quàm lanceæ, vel ſpongiæ; quia videlicet ſi Ethnici dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis disjunctis figuram crucis deſtruimus, nec ampliùs veneramur.

Joannes Chryſoſtomus in ſupplicationibus argenteas cruces cum ardentibus facibus præferri jubebat, ut Socrates lib. 6. cap. 8. & Sozomen. lib. 8. cap. 8. teſtantur. Idem etiam Chryſoſtomus in lib. quòd Chriſtus ſit Deus, dicit, ſuo tempore crucis figuram omnibus in locis depingi ſolitam, in urbibus, in domibus, in cubiculis, in vaſis, in ſolitudine, in montibus &c. Auguſtinus tract. 36. in Joan. & in Pſal. 36. *Qui tantum*, inquit, *honorem tribuit ſupplicio ſuo, quid ſervat fidelibus ſuis?* Cyrillus lib. 6. in Julianum, reſpondet Juliano reprehendenti Chriſtianos, quòd lignum crucis adorarent, ejuſque figuram ante domos ſuas depingerent. Ruffinus lib. 2. cap. 29. hiſt. teſtatur, apud Ægyptum, cùm ad fidem converterentur Ægyptii, ubique fuiſſe depictas cruces loco thoracis Serapidis, quem Ethnici venerabantur. Beda lib. 1. hiſt. Angl. cap. 25. ſcribit, Auguſtinum à B. Gregorio miſſum ad Anglorum converſionem, crucem argenteam, & imaginem Chriſti in tabula depictam pro vexillo prætuliſſe. Ipſe etiam Gregorius lib. 7. epiſt. 5. de crucis veneratione loquitur. Leo ſerm. 8. de paſſione Domini: *Pulchra ſpecie*, inquit, *triumphi ſui trophæum, & invictiſſima patientiæ ſignum ſalutis adorandum populis omnibus inferebat.*

Sedulius in carmine Paſchali:

Pax crucis ipſe fuit, violentaque robora membris
Illuſtrans propriis, pœnam veſtivit honore.
Suppliciumque dedit ſignum magis eſſe ſalutis,
Ipſeque ſanctificans in ſe tormenta beavit:
Neve quis ignoret ſpeciem crucis eſſe colendam,
Qua Dominum portavit ovans &c.

Argumentum quartum ab apparitione, & miraculis crucis. Primò, apparuit Conſtantino crux luciditſima in aere cum illis verbis: ἐν τούτῳ νικᾶ, ideſt, in hoc vince: refert Euſebius lib. 1. de vita Conſtantini. Ubi etiam addit, ſe id accepiſſe ab ipſo Conſtantino jurante rem ita ſe habere. Neque apparuit illi crux in ſomno, ut Sozomenus lib. 1. cap. 3. & Paulus Diaconus lib. 11. rerum Roman. dicunt; ſed planè vigilanti, & iter facienti cum toto exercitu, ut Euſebius dicit.

Porrò non fruſtrà dictum eſſe Conſtantino: *In hoc ſigno vince*, apparet ex victoriis Conſtantini, nam lib. 2. de vita Conſtantini ſcribit Euſebius, in prœliis juſſiſſe Conſtantinum ſemper deferri labarum cruce inſignitum ad eam partem agminis, quæ magis laborabat; & quocumque labarum acceſſiſſet, mox etiam victoriam ſequi ſolitam. Addit ibidem, eum, qui labarum deferebat, cùm metu hoſtium irruentium reliquiſſet labarum, continuò necatum eſſe: qui autem illud de manu abjicientis ſuſcepit, numquam ferri potuiſſe, etiamſi innumerabilia propè tela in illum conjecta fuiſſent; omnia enim (mirabile dictu) in haſta crucis infigebantur.

Secundò, apparuit crux luciditſima ſupra montem Olivetum tempore Conſtantini Imperatoris, de qua apparitione exſtat epiſt. Cyrilli Hieroſolymitani ad Conſtantium.

Tertiò, apparuit tempore Juliani Apoſtatæ, qui am perſequebatur, ut narrat Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum. Nam cùm Julianus inſpiceret exta pecudum aruſpicii gratia, invenit crucem coronatam; & quidam aruſpices periti, ut refert Paulus Diaconus in ejus vita, dicebant, ſignificari religionem Chriſtianam, quæ crucem venerabatur, fore perpetuam, nec poſſe vinci à Juliano. Adulatores autem ejus dicebant, ſignificari anguſtias, & quaſi carceres crucis; ſed eventus priorem ſententiam veram oſtendit. Eodem tempore, cùm Judæi, Juliani juſſu exſtruere vellent templum in Hieroſolymis in dedecus crucifixi, apparuit rurſum in aere circulus ingens lucidus, crucem ſplendidiſſimam ambiens; & præterea in veſtibus ferè omnium hominum ejus loci apparuerunt cruces quaſi ſummo artificio elaboratæ, ut ſcribit idem Nazianzenus or. 2. in Julian.

Quartò apparuit crux in aere tempore Arcadii, cùm Imperator bellum ſuſciperet pro fide contra Perſas, Chriſtianorum perſecutores, in quo bello divinitus adjutus fuit: teſtatur hoc B. Proſper in lib. de promiſſionibus divinis part. 3. cap. 34.

Quintò, apparuerunt cruces in veſtibus hominum tempore Leonis Iconomachi, cùm hæretici contra imagines ſacras inſanirent, ut teſtatur Paulus Diaconus in vita Leonis Iconomachi. Ad hoc genus referri poteſt apparitio crucis in Anglia in arbore, anno 1559. de qua vide Alanum Copum.

Præter has apparitiones miracula ſine numero per crucis figuram effecta referri poſſent. Inſigne eſt illud Hilarionis, quod refert B. Hieronymus factum apud Epidaurum. Nam cùm mare egrederetur terminos ſuos, & periculum eſſet, ne civitatem obrueret, Hilarion in littore tres cruces pinxit. Mare autem cùm eò perveniſſet, cœpit intumeſcere, & in magnam altitudinem inſtar muri cujuſdam excrevit ſurſum verſus, quaſi fremens & indignans, quòd progredi ulterius prohiberetur, tandem crucis virtuti cedens, fluctus ſuos in ſeipſum retorſit. Multa quoque miracula facta narrat Beda lib. 3. cap. 2. hiſtor. Anglor. per ligneam crucem, ab Oſwaldo Rege ſancto erectam, ac illud omnium primum, quod ipſe cum paucis contra innumerabiles hoſtes pugnavit, & vicit.

Argumentum ultimum à ratione. Nam ſigna rerum ſanctarum ſancta, & venerabilia ſunt, ut ſuprà oſtendimus: certè quælibet crux ſancta & venerabilis eſt, quia gerit imaginem Chriſti crucifixi, ideſt, Chriſti in ipſo opere redemptionis occupati, quo nihil ſanctius cogitari poteſt.

CAPUT XXIX.

De ſigno Crucis.

REſtat ſignum crucis, quod in fronte, vel in aere pingitur, vel ſuper quaſcumque res digito exprimitur. Quod ſignum ſacrum eſſe & venerabile, Primò oſtendi poteſt ex figuris Teſtamenti veteris. Nam ſanguis agni in poſtibus domorum, de quo Exodi 12. nihil aliud ſignificabat, niſi ſignum crucis in frontibus Chriſtianorum, Auguſtino teſte in lib. de catechizandis rudibus cap. 20. Item illud Tau, quod Ezechielis cap. 9. jubetur deſcribi in frontibus gementium, apertiſſimè ſignum crucis, quod in fronte potiſſimùm pingimus, indicabat, teſte Cypriano in lib. adverſus Demetrianum, & Hieronymo in commentario Ezechielis. His adde illud Apocalyp. 14. *Habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus in frontibus ſuis*; ideſt, ſignum crucis. Item illud Apocalyp. 7. *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque ſignemus ſervos Dei noſtri in frontibus eorum.*

Hoc

by Google

Hoc enim signum, esse signum crucis, docent Oecumenius, Beda, Anselmus & Rupertus in hunc locum. Jacob quoque cùm cancellatis manibus benedixit filiis Joseph, Gen. 48. significavit, fore aliquando tempus, quo benedictiones signo crucis fierent.

Secundò, probatur ex testimoniis veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Dionysius c. 4. 5. & 6. Eccleliast. hierarch. dicit, in omnibus Sacramentis adhiberi signum crucis. Justinus quæst. 118. respondet Gentibus quærentibus, cur Christiani ad Orientem orarent: & dicit, causam esse, quia Deo danda sunt meliora: *Sicut etiam*, inquit, *dextera potiùs, quàm sinistra signum crucis exprimimus, cùm aliqui benedicimus*. Hyppolitus quidam scriptor vetustissimus, & Apostolis familiaris, cujus librum citat Palladius in histor. Lausiaca, cap. 148. scribit, virginem quandam signo crucis munitam ex prostibulo illæsam evasisse.

Tertullianus ita loquitur lib. de Corona militis: *Ad omnem progressum, atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubicula, ad sedilia, quandocumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus*. Idem habet lib. 2. ad uxorem, & in principio Scorpiaci.

Cyprianus lib. 4. epist. 6. in fine: *muniatur frons, ut signum Dei incolume servetur*. Et libro de unitate Ecclesiæ, ultra medium, dicit, Oziam lepra in fronte percussum, offenso Domino, in qua parte corporis signantur, qui Dominum promerentur. Et libro de lapsis, in principio: *Frons cum signo Dei pura, Diaboli coronam ferre non potuit, corona se Domini reservavit*.

Cornelius Papa in epist. ad Fabianum, quæ est apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, Novatianum à Dæmonio arreptum, quòd non recepisset in fronte signaculum Christi.

Origenes in Exodi cap. 15. hom. 6. sic ait: *Timor & tremor cadunt super eos* (Dæmones) *cùm signum in vobis viderint crucis fideliter fixum &c.* Gregorium Neocæsariensem sæpè usum signo crucis contra Dæmones, testatur Gregorius Nyssenus in ejus vita. Lactantius lib. 4. cap. 26. dicit, Christum eis omnibus prodesse, qui signum crucis in fronte conscripserint.

Cyrillus catechesi 4. *Non pudeat*, inquit, *nos crucis Christi. Quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signa te cruce in fronte*. Et infrà: *Hoc autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans, & in summa in omni negotio*. Idem repetit catechesi 13.

Athanasius lib. de incarnatione Verbi: *Signo crucis omnia magica*, inquit, *compescuntur &c.*

Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 37. inter primas Apostolicas traditiones ponit, signare se signo crucis. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum, dicit, etiam milites in mensa signum crucis adhibere solitos. Chrysostomus hom. 55. in Matth. cap. 12. signo crucis omnia Sacramenta perfici docet. Et hom. quòd Christus sit Deus, plurima de gloria hujus signi, & eloquentissimè persequitur.

Ephrem lib. de pœnit. cap. 3. *Pingamus*, inquit, *in januis, atque in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus vivificum signum. Armemur insuperabili hac Christianorum armatura*. Item lib. de armatura spirituali, cap. 2. *Scuti vice crucis signo teipsum muni; validissima enim armatura est*. B. Antonius, ut refert Athanasius in vita ejusdem Antonii, contra omnes terrores jubebat solo crucis signaculo tutos esse Monachos. Palladius in hist. Lausiaca, cap. 2. scribit, sanctum senem quendam cùm vidisset in puteo aspidem, signo crucis muniviisse puteum illum, ac deinde sine timore hausisse aquam, & bibisse. Theodoretus in histor. religiosa, passim meminit crucis, & virtutis ejus.

Ambrosius ser. 43. hortatur, ut omnia opera à signo crucis incipiamus. Et serm. 90. recitantur verba sanctæ Agnetis dicentis: *Posuit signum in faciem meam, ut nullum praeter eum amatorem admittam*. Id enim est signum crucis, quo dedicamur Deo.

Hieronymus in epist. ad Demetriadem: *Claudas cubiculum pectoris, crebro signaculo crucis muniat frontem tuam*. Item ad Eustochium: *Ad omnem incessum manus pingat Domini crucem*.

Augustinus Tract. 118. in Joan. ad finem. *Quid est, quod omnes noverunt, signum Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur, sive frontibus credentium; sive ipsi aquæ, qua regenerantur; sive oleo, quo Chrismate inunguntur; sive sacrificio, quo aluntur; nihil eorum ritè perficitur*. Item lib. 1. Confess. cap. 11. *Signabar jam signo crucis, & condiebar sale Christi*.

Beatus Martinus apud Sulpitium: *Ego*, inquit, *signo crucis, non clipeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus*.

Prudentius in hymno ante somnum:

Fac cum vocante somno
Castum petis cubile
Frontem, locumque cordis
Crucis figura signet.
Crux pellet omne crimen.
Fugiunt crucem tenebræ.
Tali dicata signo
Mens fluctuare nescit.

Paulinus natali 8. S. Felicis:

Nos crucis invictæ signum, & confessio munit,
Armatique Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quamquam membris videamur inermes,
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.

Tertiò, probatur ex miraculis signo crucis factis. Tertullianus initio Scorpiaci dicit, Christianos signando, vel adjurando non solùm Christianis, sed etiam Ethnicis sæpè prodesse. Lactantius lib. 4. c. 27. dicit præsente Christiano, qui crucem fronte signaverat, Diabolum non ausum Imperatori poscenti responsa dare. Epiphanius hæresi 30. scribit, quendam Josephum nondum Christianum signo crucis Dæmones expulisse, & deinde Christianum effectum eodem signo incantationes Judæorum destruxisse. Nazianzenus orat. 1. in Julian. scribit, ipsum Julianum, licèt Ethnicum, cùm spectra quædam videret, dum necromantici sua mysteria operarentur, signo crucis seipsum munisse, & mox spectra omnia evanuisse. Nyssenus in vita Gregorii Thaumaturgi, scribit, Diaconum ejus, signo crucis munitum, exiisse noctu incolumen ex balneis inter innumerabilia spectra, ex quibus balneis nemo unquam vivus exierat eorum, qui noctu intraverant.

Athanasius in vita Antonii; Hieronymus in vita Pauli primi Eremitæ; Theodoretus lib. 5. hist. cap. 21. & Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 7. multa scribunt miracula, quæ ad solum crucis signum Deus fecit, ac potissimùm in Dæmonum expulsione. Palladius in historia Lausiaca, cap. 54. scribit, quemdam signo crucis munitum in medis flammis longo tempore illæsum permansisse. Theodoretus in vita sancti Juliani, & in vita sancti Marciani, scribit, ab utroque suo tempore signo crucis ingentes dracones occisos. Item in vita sancti Aphraatis, & sancti Macedonii, & sancti Petri, & aliorum, scribit, eos signo crucis varios morbos curasse. Quod idem Sulpitius in vita beati Martini; Hieronymus in vita Hilarionis; Augusti-

guſtinus lib. 22. de civit. Dei. c. 8. ſimiliter ſcribunt. Victor Uticenſis lib. 2. de perſeq. Wand. ſcribit, ab Eugenio Epiſcopo Catholico cæcum illuminatum ſolo crucis ſigno. Quòd ſi addere vellemus miracula edita poſt primos quingentos annos, quæ referuntur à probatis auctoribus de S. Benedicto, Bernardo, Franciſco, & aliis, numquam finiremus.

CAPUT XXX.

Solvuntur objectiones hæreticorum.

EX his, quæ dicta ſunt, facile erit objectiones hæreticorum, ſuprà notatas, ſolvere. Ad primam igitur, quæ ſumebatur ex eo, quòd crux dolorem & ignominiam Chriſto attulit, reſpondemus, ſi ſolùm crux attulit Chriſto dolorem & ignominiam, meritò eſſe execrandam: atqui attuliſſe etiam lætitiam & gloriam, propter Diabolum devictum, & genus humanum redemptum; quæ lætitia & gloria tanta fuit, ut dolorem & ignominiam illam priorem planè abſorbuerit, ut patet.

Ad ſecundam, quæ ſumebatur à ſimilitudine eorum, quorum parentes in patibulis perierunt, qui impii viderentur, ſi ejuſmodi patibula honorarent, dico illa non eſſe ſimilia. Nam qui nunc in patibulis ſuſpenduntur ex ſententia judicis, culpa ſua ſuſpenduntur; aut vera, aut certè in judicio legitimè probata. Præterea inviti ſuſpendantur. Denique ex ipſa morte nihil lucrantur, niſi pœnam & infamiam. At Chriſtus non propter culpam veram aut probatam crucifixus fuit. Conſtat enim ipſum judicem ſæpius teſtatum, ſe nullam in eo cauſam invenisſe. Adhæc, Chriſtus ſponte ſua ſe tradidit crucifixoribus, ut Patris obedientiam impleret, cum alioqui poſſet evadere, ſi vellet, ut notum eſt; quia cùm diceret: *Ego ſum*, omnes ejus inimici ceciderunt retrorſum. Denique, Chriſtus ex ipſa morte plurima bona retulit, ut diximus, & ſibi, & nobis. Neque id ſolum in Chriſti morte videmus, ſed etiam in mortibus aliorum, qui propter Deum, aut patriam occiduntur. Amici enim libentiſſimè inſtrumenta paſſionis eorum tamquam monimenta virtutis conſervant.

Ad tertium argumentum, quòd honorare crucem ſit quaſi lætari de morte Chriſti, quemadmodum inimici ejus faciebant, dico nos nihil cum hoſtibus Chriſti habere commune; nam cùm gaudemus de Chriſti paſſione, non gaudemus de eo, de quo hoſtes ejus gaudebant, ſed de eo, de quo ipſe gaudebat, ideſt, de triumpho ejus, non de ignominia. Alioqui enim etiam novimus Chriſto patienti eſſe compatiendum, & dolores ejus pus lachrymis decorandos.

Ad quartum argumentum dico, non ſequi, ſi omnes cruces honoramus, oportere etiam nos honorare omnia præſepia, omnes ſpinas, omnes lanceas, omnes virgas &c. nam omnes cruces adoramus, quia omnes ſunt imagines veræ crucis, in qua Dominus pependit; & præterea etiam ipſius Chriſti crucifixi. At præſepia, ſpineta, lanceæ, & ſimilia non ſunt imagines Chriſti, nec etiam præſepii, ſpinarum, lanceæ, & ſimilium, quæ Chriſtum tetigerunt. Ad imaginem enim non ſufficit ſimilitudo, ſed requiritur, ut unum exprimatur ex alio. Quare frater non dicitur imago fratris, licèt ſimiles ſint, quia unus non eſt ab alio. Filius autem, quia non ſolum eſt ſimilis patri, ſed etiam ab eo prodit, idcirco verè dicitur & eſt imago patris. Jam cruces omnes ſiunt ad exprimendam illam primam, & ſic imagines ejus ſunt. At præſepia, lanceæ, & ſimilia, non fiunt ad illa exprimenda, ſed ad alios uſus, & ideò nec imagines ſunt. Quando autem pingitur, vel ſculpitur præſepe ad repræſentandam Chriſti nativitatem, vel columna ad repræſentandam flagellationem, quia tunc præſepe & columna ſunt imagines, non carent ſua aliqua veneratione.

Si petas unde eſt, quòd pingimus, & adoramus crucem, etiam ſine Chriſto crucifixo; & non pingimus, nec adoramus præſepe, vel columnam ſine Chriſto?

Reſpondeo, propter tres cauſas. Primò, quia crux etiam ſola refert ipſum Chriſtum crucifixum: illa autem hoc non faciunt. Secundò, quia crux non habet alium uſum, quàm repræſentandi, præſertim poſt edictum Conſtantini, de non crucifigendis hominibus. At illa alia habent alios uſus; & ideò qui videret unam columnam depictam, non facilè poſſet ſcire, quid illa ſignificaret, an columnam Chriſti, an columnam Trajani, vel Adriani, vel Herculis, vel aliorum. Tertiò, quia (ut Athanaſius quæſt. 16. ad Antiochum dicit) cùm accuſamur, quòd adoremus lignum, poſſumus ſtatim oſtendere, nos colere figuram, non materiam, ſeparando duo illa ligna ab invicem: quod in columna, lancea, ſpongia, & ſimilibus, non tam facilè fieri poſſet.

Ad quintum, de honorandis labiis Judæ, & manibus eorum, qui Chriſtum occiderunt, tum propter contactum ſacri corporis, tum quia inſtrumenta fuere paſſionis, reſpondeo, inter crucem, & labia Judæ, ac manus crucifixorum Chriſti, magnam eſſe differentiam, ut docet Thomas Waldenſis, tom. 3. tit. 13. cap. 120. nam crucem Dominus elegit, & amanter amplexus eſt, ut rem innoxiam deſervientem redemptioni. At labia Judæ, & manus impiorum Chriſtus non elegit, nec amavit, ſed execrabatur, ut res impias & ſceleratas. Nos autem illa ſolum amare & honorare debemus, quæ Dominus amavit & honoravit.

Sed poſſent reſpondere Wicleſiſtæ, paria eſſe labia Judæ, & crucem. Nam ut labia Judæ fuerunt inſtrumentum ſceleris Judæ, & alioqui in ſe non erant capacia culpæ; ita & crux fuit inſtrumentum ſceleris Judæorum: & ſicut Dominus elegit crucem, non ut inſtrumentum ſceleris, ſed ut inſtrumentum paſſionis; ita quoque elegit labia Judæ & manus interfectorum, non ut inſtrumenta ſceleris, ſed ut inſtrumenta paſſionis. Unde Auguſtinus in Pſal. 34. dicit, Judam à Chriſto electum, ut per eum impleret redemptionem noſtram.

Reſpondeo igitur, differentiam in duobus conſiſtere. Primò, quia labia Judæ, & manus interfectorum Chriſti, non ſolùm inſtrumenta paſſionis erant, ſed etiam partes illorum hominum impiorum, & ideo non poterant honorari, ut inſtrumenta paſſionis, quin ſimul ipſi impii homines honorari viderentur. At crux, ſpinæ, columna, & ſimilia non ſunt partes illorum hominum, ſed ſunt res per ſe exiſtentes, & natura ſua innoxiæ &c.

Secundò, quia in paſſione Domini poſſumus conſiderare actionem & paſſionem, quarum prior ſcelerata, poſterior ſanctiſſima fuit. Porrò labia Judæ & manus impiorum fuerunt inſtrumenta propinqua & immediata ipſius actionis ſceleſtæ; remota autem & mediata paſſionis ſalutaris. E contrario crux, & clavi, & ſimilia fuerunt inſtrumenta propinqua & immediata paſſionis ſanctæ, & remota ac mediata actionis ſceleſtæ, ut patet; & ideò labia Judæ magis participant actionem, quàm paſſionem, & Crux è contrario magis paſſionem, quàm actionem. Propterea crux ſimpliciter eſt venerabilis, labia Judæ ſimpliciter deteſtanda.

Ad ultimum, de magia & ſuperſtitione dico tantùm abeſſe à magia ſignum crucis, ut potiùs eo ſigno omnis magia ſolvatur, ut ait rectiſſimè S. Athanaſius

nasius lib. de incarnatione Domini, & salutari ejus adventu : *Signo crucis*, inquit, *omnia magica compescuntur, veneficia inefficacia sunt*. Et infrà : *Veniat, qui istorum dictorum experimentum capere velit, & in ipsis præstigiis Dæmonum, & impostoris vaticiniorum, & in miraculis magia utatur signo crucis, ab ipsis derisus, nomenque Christi invocet; & videbit, quomodo ejus rei metu Dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magia, & veneficia jaceant*. Hæc ille. Scribit etiam Jacobus Sprenger in malleo maleficorum, part. 2. quæst. 1. cap. 2. magos & sagas quando initiantur sacris Dæmonis, palam polliceri Diabolo pro tribunali sedenti, & coram testibus, se crucem Domini conculcaturos; quia videlicet, ubi crux honoratur, nullæ magicæ artes efficaces sunt.

Sciendum igitur est, ideò esse superstitiosum & prohibitum, uti characteribus & figuris ad effectus aliquos producendos, ut magi faciunt, quia effectus illi non possunt esse naturales, quia characteres & figuræ non sunt operativæ naturaliter. Nec proveniunt illi effectus à Deo, cùm nulla talis Dei promissio reperiatur, nec Deus ab illis invocetur, sed fiunt illa omnia à Dæmone, & characteres solùm deserviunt pro signo fœderis inter Diabolum & magos. At signum crucis operatur mirabilia, non ex virtute sua naturali, quam habeat, ut figura quædam, nec ut signum pacti cum Dæmone, sed ut signum divinitus institutum.

Ac, ut clariùs id percipiatur, nota, tres esse effectus crucis mirabiles. Primò, terret, & fugat Dæmones. Secundò, pellit morbos, & omnia mala. Tertiò, sanctificat ea, quibus imprimitur. Et quidem primum effectum ex tribus causis habet; ex apprehensione Dæmonis; ex devotione hominis; & ex instituto Dei. Nam Dæmon ubi crucem videt, mox recordatur cruce Christi se victum, spoliatum, ligatum, & enervatum fuisse. Inde crucem timet & fugit, quomodo canis fugit lapidem & baculum quo percussus fuit.

Deinde, vim habet crux ex opere operantis eo modo, quo vim habet oratio. Nam signum crucis est invocatio quædam meritorum Christi crucifixi signo expressa. Loquimur enim corde, voce, & nutibus. Itaque opponere contra Diabolum signum crucis, est opponere meritum passionis Christi, idest, invocare Deum per Christi merita contra Diabolum. Unde effectus tunc magis procedit ex fide, & fiducia, ac devotione interiore, quàm ex ipso charactere crucis; sicut quando oramus voce, & impetramus, effectus tribuitur potius fidei & fiduciæ internæ, quàm sono vocis. Et de his duobus modis nullum est dubium.

Existimo tamen, etiam tertio modo, idest, ex instituto Dei, & ex opere operato valere signum crucis contra Diabolum. Nam videmus Judæos & Paganos sine ulla fide in Christum, solùm intendentes facere quod Christiani faciunt, fugasse Dæmones signo crucis, ut patet ex Nazianzeno oratione 1. in Julianum, Epiphanio hæres. 30. & Gregorio lib. 3. Dialog. cap. 7. ex quo apparet, non devotione aut fide operantis, sed ipso signo crucis fugatum Dæmonem.

Quare sanctus Augustinus lib. 83. quæstionum, quæst. 79. dicit, indictum à Deo Dæmonibus, ut cedant cruci, tamquam sceptro summi Regis, quomodo populi militibus cedunt, cùm ab illis profertur signum Imperatoris : *Nec mirum est, inquit, quòd hæc signa valent, cùm à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cùm usurpantur ab extraneis, qui omnino sumn nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Cùm autem non cedunt his signis hujusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cùm id justum, atque utile judicat. Nam nullo modo ulli spiritus audent hæc signa contemnere. Contremiscunt hæc ubicunque illa prospexerint.*

Dices; ergo erunt plura Sacramenta, quàm septem. Respondeo, signum crucis non esse Sacramentum propriè dictum; tum quia non confert gratiam justificantem; tum etiam, quia non habet effectum infallibilem, ut Augustinus dicit, & experientia etiam testatur.

Quantum ad morbos & cætera mala, quæ non possunt percipere vim signorum, dicimus ea fugari per crucem tamquam per signum fidei & fiduciæ, vel potiùs tamquam per invocationem, signo expressam. Christus enim promisit fidelibus se daturum quidquid peterent cum fide, & nominatim Marci ult. & de morbis dixerat : *Serpentes tollent, super ægros manus imponent, & bene habebunt, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*. Fideles igitur contra morbos, & reliqua mala implorant Dei auxilium per Christi meritum, idque faciunt corde, ore, & nutibus. Et quia tunc effectus non producitur ex opere operato, more Sacramentorum, sed ex opere operantis, ideò non infallibiliter sequitur.

Quantum ad benedictiones, idem ferè dicendum est. Nam cùm benedicimus homines, domos, agros, & similia, illo signo commendamus Deo per Christi merita res illas, quas benedicimus; & similiter cùm benedicimus aquam, oleum, ramos, candelas &c. commendamus res eas Deo, eumque precamur, ut velit illas nobis esse salutares, utque per eas tamquam per instrumenta nos adjuvet.

Denique id, quod explicitè petimus precibus, idem implicitè petimus per signum crucis. Quamquam non potest, nec debet negari, quin etiam aliqua sanctitas accedat rebus cùm signantur cruce : non quidem sanctitas quæ sit aliqua qualitas physica, sed sanctitas in relatione consistens, qualis est crucis, clavorum, vestium, aliarumque rerum, quæ tetigerunt Christum, aut Sanctos : & qualis est eorum, qui tangunt reliquias Sanctorum. Nam sanctificari aliquo modo eos, qui tangunt reliquias, constanter docent Patres; Basilius in Psal. 115. Gregorius Nyssenus in vita sancti Theodori, Joannes Chrysostomus in sermone de sanctis Juventio, & Maximo, & alii. Si autem contactus reliquiarum sanctificat, cur non etiam contactus vexilli salutaris? Certè Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione, cap. 26. id asserit : *Catechumenus, inquit, secundùm quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari : & quod accipiunt, quamvis non sit corpus Christi, sanctum est tamen*. Atque hæc de reliquiis, & Imaginibus pro instituto nostri operis brevitate sufficiant.

LIBER TERTIUS
DE IIS REBUS,
QUIBUS SUPERNA HIERUSALEM
Ab Eccleſia in terris Peregrinante colitur.

ETSI ſequentes quæſtiones de templis, votis, peregrinationibus, feſtis, & vigiliis, quæ fiunt in honorem Dei, & Sanctorum, non ſolùm ad hunc locum, ſed etiam ad multa alia pertinere poſſunt, viſum eſt tamen hoc loco eas integrè diſputare; tum quia diſputationes ita conjunctæ ſunt, ut non facilè inter ſe disjungi poſſint; tum etiam, quia id, quod non eſt proprium hujus loci, hinc peti poterit, cùm alibi opportunitas de ea re diſputandi dabitur. Excipio tamen vota, de quibus hoc loco non niſi breviſſimè diſſeritur, quia jam alibi res tractata eſt.

Ut igitur à templis ordiamur, ſeptem erunt partes hujus diſputationis. Primùm enim explicabimus, quæ fuerint hæreſes de hac re. II. An ſint templa erigenda. III. Qua forma. IV. Quos ob fines. V. De conſecratione templorum, & dedicatione. VI. De ornatu eorundem. VII. De iis, quæ in templis benedicuntur, ut aqua, oleo, cereis, palmis &c.

CAPUT PRIMUM.

De erroribus circa templa.

DUO genera hoſtium habuerunt Dei templa. Unum eorum, qui re ipſa templa evertebant; non odio templorum, ſed odio gentis, aut religionis. Aliud eorum, qui templa ipſa, vel eorum aliquid oderant tamquam malum. Primi generis fuerunt Nabuchodonoſor, Antiochus, Pompejus, Caſſius, Titus, qui templum Salomonis vel incenderunt, vel profanarunt, non odio templi, ſed gentis. Vide 4. Reg. ult. 1. Machabæor. 10. Joſephum lib. 14. antiquitatis, & lib. 7. de bello Judaico. Cornelium Tacitum lib. 21. & Auguſtinum lib. 18. de civit. Dei cap. 45.

Chriſtianorum Eccleſias Diocletianus juſſit omnes ſolo æquari, non odio templorum, ſed religionis Chriſtianæ. Euſebius lib. 8. hiſt. cap. 1. Idem facere voluiſſe Julianum ſcribit Hieronymus epiſtola ad Riparium.

Ariani quoque, & Donatiſtæ templa Catholicorum profanabant, & ſpoliabant, non odio templi, ſed religionis. Vide Athanaſium in Apologia pro fuga ſua; & Theodoretum lib. 4. hiſt. cap. 19. & 20. & Optatum lib. 6. contra Parmen.

Ad aliud genus pertinent in primis Manichæi; nam Fauſtus apud Auguſtinum lib. 20. cap. 3. & 4. objicit Catholicis, quòd haberent templa, & altaria more Gentium, & Judæorum, Manichæos ſequuti Meſſaliani templa omnia, & altaria execrabantur, & ſolùm in ſuis domibus orare volebant Deum, ut Damaſcenus refert lib. de centum hæreſibus. Eodem ferè tempore Euſtathius templa omnia, & præcipuè

A Martyrum deteſtabatur, teſte Socrate lib. 2. hiſtor. cap. 33. & in privatis domibus conventicula fieri volebat.

Petrobruſiani templa deſtruebant, novaſque templorum fabricas irridebant. Auctor Cluniacenſis in epiſtola contra Petrobruſianos, & auctor vitæ beati Bernardi lib. 3. cap. 5. Idem docuerunt poſtea Albigenſes, ut Bernardus Luxemburgenſis in Catalogo refert. Idem docuerunt Waldenſes apud Claudium Cauſſordium lib. contra Waldenſes, cap. 6. idem Wicleſiſtæ apud Thomam Waldenſem, tom. 3. tit. 17. & 22. idem Taboritæ apud Æneam Sylvium de origine Boemorum, cap. 35. Idem Anabaptiſtæ
B Tranſylvani in antitheſibus Chriſti veri, & Chriſti falſi, editis Albæ Juliæ anno 1568.

Porrò Lutherani & Calviniſtæ admittunt templa, ſed ſolùm ad concionandum, & Sacramenta miniſtranda. Reprehendunt autem quòd fiant templa ad orandum, quòd in honorem Sanctorum, quòd conſecrentur certo ritu, quòd magnis ſumptibus ornentur. Nam Magdeburgenſes Cent. 4. cap. 6. col. 407. & ſequentibus, multa dicunt contra ritus conſecrandi Eccleſias, & in præfatione Cent. 6. reprehendunt Catholicos, qui ingentibus ſumptibus fabricent Eccleſias, eaſque in Martyrum honorem.

C Joannes Calvinus præfat. Inſtit. reprehendit ornatum templorum ex auro, argento, ſerico, lapidibus pretioſis &c. & lib. 1. cap. 11. §. 13. ornamenta templorum ſolùm eſſe vellet concionem, & Sacramenta, & lib. 3. cap. 20. §. 30. dicit, templa quidem erigi debere ad communes preces fundendas, ſed non eſſe putandum ullam ineſſe templo ſanctitatem. Ubi apertè indicat, privatas preces non fieri ullo modo meliùs in templo, quàm alibi.

CAPUT II.

An templa ſint erigenda.

QUI templa ſimpliciter erigi nolunt, nihil pro ſe afferre poſſunt, niſi Scripturas illas, quæ Deum dicunt non habitare in locis manufactis, ut Matthæi 5. *Cælum Dei ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum ejus.* Et Actor. 7. *Sed excelſus non in manufactis templis habitat.* Et Actor. 17. *Nec in manufactis templis habitat, aut manibus humanis colitur.* Hinc enim Manichæi (ut teſtatur Auguſtinus lib. contra Adimantum cap. 10.) probabant Deum Teſtamenti veteris, qui juſſerat ſibi ædificari tabernaculum, & templum, non eſſe verum Deum, ſed malum principium, & pugnare cum Deo Teſtamenti novi. Sed refelluntur elegantiſſimè ibidem ab Auguſtino; nam Manichæi dicebant, Deum Teſtamenti veteris voluiſſe templa: Deum Teſtamenti novi non voluiſſe.

At è contrario legimus in Teſtamento veteri, Iſaiæ 66. dicentem Deum, *Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum, & quam domum ædificabitis mihi?* Et contra in Teſtamento novo, Joan. 2. dicentem Chriſtum de templo manufacto: *Auferte iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.* Et Matth. 21. *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Deus igitur unus, & idem in utroque Teſtamento approbat templa, in quibus adoretur, & non approbat templa, quibus putetur includi: quomodo idola, ideſt, Dii gentium verè in templis continebantur, nec inde poterant exire, niſi qui eos affixerant parietibus, inde detrahere, & aſportare vellent. Sed de hoc plura in cap. 4.

CAPUT III.

De forma.

DE forma Eccleſiarum Chriſtianorum non eſt quod multa dicamus, cùm adhuc antiquiſſimæ Eccleſiæ viſantur. Duo tamen notanda ſunt. Unum ad ſimilitudinem templi Salomonis, in quo erat atrium, ſancta, & ſancta Sanctorum, Eccleſias ferè omnes habuiſſe tres partes. Primò porticus ante ingreſſum in templum, quem locum Græci πρόναον, noſtri veſtibulum dicunt: ubi manebant pœnitentes. Deinde erat νάος, ideſt, templum, ſive navis. Ultimo βῆμα, ſive ἱερατεῖον, hoc eſt, ſacrarium, ſive ſanctuarium, ſive adyta, quæ erat pars interior templi, ubi erat altare, quæque diviſa erat à reliquo templo gradibus, cancellis, & velis, ſive aulæis: neque eò penetrabant alii, quàm ſacerdotes cum ſuis miniſtris clericis.

Præter has templi partes erat etiam domuncula annexa templo, quæ dicebatur ædicula ſalutatoria, ubi ſedebat Epiſcopus, cùm ſe pararet ad ſacra facienda. Vide Euſebium lib. 3. de vita Conſtantini, ubi deſcribit templum, quod Hieroſolymis ad ſanctum ſepulchrum Conſtantinus exſtruxit: item Theodoretum lib. 4. hiſtor. cap. 20. ubi meminit ſacrarii, aulæis ſeparati à reliquo templo, quò introduxit Baſilius Valentem Imperatorem: ita lib. 5. cap. 17. ubi meminit tam ſacrarii, quàm ædiculæ ſalutatoriæ. Vide etiam Hieronymum in epiſtola de obitu Nepotiani, Auguſtinum lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. in fine, & Walfridum Strabonem lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. 4. & 6.

Alterum eſt Eccleſias Chriſtianorum, ut plurimum ad Orientem converſas fuiſſe, & quatuor latera habuiſſe, quibus quatuor mundi partes aſpicerent, exceptis quibuſdam, quæ propter loci commoditatem aliter conſtitutæ ſunt. Id partim experientia conſtat: partim etiam teſtimoniis veterum. Nam Tertullianus lib. contra Valentinianos non procul ab initio, dicit, Eccleſias Chriſtianorum Orientem amare ſolitas. Walfridus Strabo lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. 4. dicit, majorem partem Eccleſiarum ita fabricari, ut qui in eis orant, Orientem reſpiciant: idem Paulinus epiſt. 12.

Idem teſtantur Juſtinus quæſt. 118. Epiphanius hæreſi 19. quæ eſt Eſſenorum; Origenes homil. 5. in Numer. Baſilius lib. de Spiritu Sancto cap. 27. Gregorius Nyſſenus orat. 5. de oratione Dominica; Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte c. 5. Germanus in lib. de theoria rerum ſacrarum, Joannes Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 13. & omnes illi veteres, qui ſcribunt Apoſtolicam eſſe traditionem, ut oremus converſi ad Orientem: id enim præcipuè ſervari par eſt in ſolemnibus precibus, quæ funduntur in templis.

Rationes autem hujus cæremoniæ ſunt quinque. Prima, quia ad Orientem erat Paradiſus, Geneſ. 2. ſecundùm verſionem LXX. ubi enim habet vulgata editio: *Plantaverat Deus Paradiſum à principio*, Græca habet, ἐφύτευσεν παράδεισον ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς, & certè verbum Hebræum קדם utroque modo rectè verti potuit: ſignificant enim Ante, & Orientem, quæ eſt pars mundi anterior. Unde etiam noſter Interpres, Geneſ. 4. vertit idem nomen, ad Orientalem plagam. Oramus igitur converſi ad Orientem, quia profitemur nos peregrinos, & ad patriam noſtram, unde ejecti ſumus, ſuſpiramus: ita Gregorius Nyſſenus.

Secunda ratio eſt, quia ab Oriente cœlum ſurgere, & moveri incipit, eſtque propterea pars illa totius mundi corporalis excellentiſſima. Ideò autem orantes convertimus faciem corporalem ad corpus excellentiſſimum, tum, ut ait Juſtinus, quia Deo ſunt danda ſemper meliora, tum etiam, ut admoneamur convertere faciem ſpiritualem animæ ad ſpiritum excellentiſſimum, qui eſt Deus: ita B. Auguſtinus.

Tertia ratio eſt, quia Chriſtus, quem oramus, eſt lux mundi, Joan. 8. *Et vir Oriens nomen ejus*, Zachar. 6. Ut igitur ſignificemus, nos in oratione illuſtrari à Chriſto ſole juſtitiæ, ſicut illuſtrantur à ſole corporeo, qui ad Orientem reſpiciunt, ideò hac cæremonia utimur: ita Walfridus.

Quarta ratio eſt: quia Dominus ipſe moriens in cruce, Occidentem reſpiciebat, nos ad Orientem oramus, ut quaſi in faciem crucifixi intueamur: & quia ipſe *aſcendit in cælum cælorum ad Orientem*, Pſalm. 67. nos ad Orientem convertimur, ut quaſi eum aſcendentem votis, ac precibus deducamus. Ac demum quia ipſe ab Oriente venturus creditur ad judicium, Matth. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret uſque in Occidentem, ita erit adventus filii hominis*: nos ad Orientem precamur, quaſi venturum judicem exſpectantes: ita Damaſcenus.

Poſſumus addere Quintam rationem, quia Judæi orabant, & orant ad Occidentem, ut patet Exodi 26. ubi dicitur, oſtium tabernaculi ad orientem verſum fuiſſe, & Ezechielis 8. ubi dicitur: *Ecce in oſtio templi Domini inter veſtibulum & altare quaſi viginti quinque viri, dorſa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum ſolis.* Reprehendit enim Scriptura quoſdam, qui contra ritum ejus temporis adorabant ad orientem. Nos igitur ad Orientem reſpicimus dum Judæi reſpiciunt ad Occidentem, ut ſignificemus, eorum

esse literam occidentem, nostrum autem spiritum vivificantem: & velamen adhuc manere super cor eorum, nos autem conversos ad Dominum deposuisse velamen.

CAPUT IV.

De fine.

QUatuor ob fines eriguntur sacræ ædes, unde etiam quatuor nomina sortiuntur. Primò, ad sacrificandum Deo, & hinc dicuntur templa. Secundò, ad orandum, & hinc dicuntur oratoria. Tertiò, ad Martyrum reliquias honorificè conservandas, & hinc dicuntur basilicæ, seu memoriæ, seu martyria. Quartò, ad populum verbo Dei, & Sacramentis pascendum, & hinc dicuntur Ecclesiæ.

Ex his finibus solum quartum agnoscunt Lutherani & Calviniſtæ: Anabaptiſtæ autem, & Waldenses ne illum quidem. Nam quòd non debeant in novo Testamento erigi templa ad sacrificia, constanter asserunt omnes hujus temporis hæretici, & probant omnibus illis argumentis, quibus probare solent non esse in Ecclesia ullum externum sacrificium, vel sacerdotium: quæ argumenta non sunt hujus loci.

Unum invenit Argumentum Marloratus, quod directè objiceret contra templa, nimirum illud Apocal. 21. *Et templum non vidi in ea; Dominus enim Deus templum illius est.* Ubi de Ecclesia agitur, ut patet ex sequentibus: *Ambulabunt gentes in lumine ejus, & Reges afferent splendorem suum in illam.* Quæ verba mutuatur Joannes ab Isaia c. 60. Isaiam autem certum est de Ecclesia ista militante loqui, & confirmatur argumentum ex eo, quòd Deus voluit everti templum Salomonis, quod ad sacrificia erectum fuerat. Potest etiam confirmari ex Patribus; Patres enim ordinariè à vocabulo templi abstinent, cùm de Ecclesiis Christianorum loquuntur; immò etiam eas templis opponunt, ut Hieronymus, qui in epist. ad Riparium dicit, Julianum Christi Ecclesias aut evertisse, aut in templa convertisse. Et Cecilius apud Minutium Felicem objicit Christianis, quòd tamquam athei nulla haberent templa vel altaria, & Optatus lib. 6. *Qui nostrum*, inquit, *intravit templum?*

Quòd autem ad orandum Ecclesiæ instituí debeant, quasi melius sit in uno loco orare, quàm in alio, negant omnes hujus temporis hæretici, & probant assertionem suam; Primò, ex illis verbis, Matth. 6. *Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum &c.* Secundò, ex illis, Joan. 4. *Venit hora, & nunc est, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Spiritus est Deus, & qui eum adorant, in spiritu, & veritate adorare oportet.* Non ergo oratio obliganda est certo loco. Tertiò, ex Paulo 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco levantes puras manus.* Quartò, Deus non est magis in templo, quàm alibi: *Non enim in templis manufactis habitat, sed cœlum, & terram implet.* Ergo ubique ex æquo adorari, & invocari potest.

Quòd verò non sint templa Sanctis erigenda, probant, quia est manifesta idololatria; nam ad latriæ cultum pertinere templa, S. Augustinus docet lib. contra sermonem Arianorum cap. 20. ubi probat Spiritum Sanctum esse Deum, quia Apostolus dicit, 1. Corinth. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus Sancti. Si legerent*, inquit, *Ariani templum Salomonis ex lignis, & lapidibus Spiritui Sancto erectum, non negarent illum esse Deum, cùm templi constitutio ad latriæ cultum pertineat: quomodo ergo negant Spiritum Sanctum esse Deum, cùm templum habeat longè nobilius?* Unde idem Augustinus lib. 8. Civit. Dei, c. ult. dicit: *Nec tamen nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Item lib. 1. contra Maximinum argum. 11. de Spiritu Sancto, sic ait Augustinus: *Nonne si alicui sancto Angelo excellentissimo de lignis, & lapidibus faceremus templum, anathematizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam servitutem, quæ uni tantùm debetur Deo?* Hìc autem ad marginem notavit Erasmus: *Hoc nunc fit quibuslibet Divis.*

Quòd denique non sint Ecclesiæ erigendæ ad conciones, & Sacramenta, non aliter probant Anabaptiſtæ, nisi exemplo Christi, qui concionabatur, nunc in montibus, nunc in desertis, nunc in mari ex navicula, nunc in privatis ædibus; Baptismum dabat in fluminibus; Eucharistiam instituit in privata & profana domo.

Ut igitur hæc omnia ordine refellantur, sit Prima propositio. *Rectè instituuntur certa loca, in quibus verbum Dei, & Sacramenta populo ministrentur.* Hæc est contra Eustathium, Waldenses & Anabaptiſtas, & eorum similes.

Probatur Primò, exemplo Christi & Apostolorum, qui etsi interdum data occasione in variis locis verbum Dei seminarent, tamen ordinariè in templo, vel synagogis, quæ erant ejus temporis Ecclesiæ, id faciebant. Matth. 26. Dominus sic ait: *Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.* Et Joan. 18. *Ego palam loquutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Judæi conveniunt, & in occulto loquutus sum nihil.* Item Actor. 5. Angelus educens Apostolos de carcere, dicit illis: *Ite, & stantes in templo loquimini plebi omnia verba vitæ hujus; qui cùm audissent, intravernnt diluculo in templum, & docebant.* Actor. 13. Paulus & Barnabas missi ad prædicandum, primùm intrant in synagogam, & ibi prædicant.

Secundò, probatur exemplo primorum Christianorum; nam quòd primi Christiani habuerint Ecclesias à privatis domibus distinctas, patet ex epist. 1. ad Corinth. cap. 11. *Convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos.* Et quòd ista Ecclesia non esset privata domus, patet ex sequentibus: *Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* Et rursus: *Si quis esurit, domi manducet, ut non in judicium conveniatis.* Et c. 14. *Mulieres in Ecclesiis taceant, si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.*

Idem confirmatur ex antiquissimis Patribus; nam Clemens lib. 10. recognitionum, circa finem, refert Antiochiæ Petro prædicante conversam fuisse Theophili domum in Ecclesiam, ibique Petro cathedram constitutam, unde doceret populum. Philo in lib. de vita theorica supplicum, quem citat Eusebius lib. 2. hist. cap. 17. scribit, primos Christianos in omnibus locis constituisse ædes sacras ad mysteria celebranda, & sacros libros legendos. Justinus in Apolog. 2. ad finem, dicit Christianos die Dominico in unum certum locum omnes convenire ad verbum Dei, & Eucharistiæ communicationem.

Tertullianus antiquissimus Latinorum lib. contra Valentinianos, non procul ab initio expressè meminit sacræ ædis, ad quam Christiani conveniebant. Cyprianus sermone de eleemosynis arguens mulieres opulentas, quæ in Ecclesiam sine oblatione veniebant: *In Dominicum*, inquit, *sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis*: Ubi Dominicum, Ecclesiam vocat, quia domus illa sacra, Domini palatium est.

Gregorius Neocæsariensis, Cypriani æqualis, cùm Ecclesiam exstruere vellet, nec satis loci haberet

propter

propter vicinam quandam rupem, eam rupem precibus suis loco movit, ut refert Eusebius, lib. 7. histor. cap. 25. Qui etiam c. 26. scribit Catholicos cum Paulo Samosateno de sacra æde apud Aurelianum Imperatorem contendisse. Nec refert, utrum narrationem istam de miraculis Gregorii Eusebius scripserit, an Ruffinus, qui Eusebium Latinum fecit, addiderit; uterque enim est antiquus auctor.

Tertiò, probatur ratione; nam populus Christianus debet aliquando necessariò convenire ad res sacras: nec enim concio potest fieri ad singulos seorsim, nec etiam celebratio Eucharistiæ: & etiamsi posset, non expediret tamen, quia conventus hominum utilissimus est ad alendam animorum unionem: igitur necesse est, ut aliquis certus locus constituatur, ubi ejusmodi conventus fiant.

Præterea si habemus certa loca ad alia ministeria, ut ad judicia, ad convivia, ad somnum &c. cur non etiam ad res sacras? Neque exemplum Domini contrarium ostendit. Nam vivente Domino nondum erat Ecclesia novi Testamenti constituta, sed tunc colligebatur, & constituebatur, & ideò non mirum, si non habuerit propria loca sacra. At postquam Christiani cœperunt esse populus aliquis, mox habuerunt Ecclesias, ut ostensum est.

Secunda propositio. *Ecclesiæ Christianorum ad sacrificia offerenda instituta sunt, & ideò verè, & propriè templa appellari possunt.* Probari posset primò, omnibus argumentis, quæ probant Eucharistiam esse sacrificium. Sed hæc, ut dixi, ad alium locum pertinent.

Probatur igitur hoc modo; Ecclesiæ Christianorum semper habuerunt altaria, ergo semper vera templa fuerunt; nam templum nihil est aliud, quàm locus altaris; & præterea magis indicat sacrificii ritum altare, quàm templum; nam sine altari non potest sacrificari, sine templo potest; quare si, ut excludant sacrificia, hæretici negant templa, multò magis deberent negare altaria, sed altaria nullo modo negare possunt, ut patet ex illo 1. Cor. 10. *Non potestis mensa Domini, & mensa dæmoniorum participes esse.* Ubi Apostolus opponit mensam Eucharistiæ mensis Idolothytorum, mensæ autem Idolothytorum erant vera altaria. Unde Ambrosius exponit mensæ Domini, ideſt, altaria. Item ex illo Hebr. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.* Quem locum adversarii intelligunt de altari crucis, quasi dicat Apostolus; habemus Christi passionem, qua frui non possunt, qui adhuc in ejus figura celebranda occupantur. At Patres intelligunt de sacrificio Eucharistiæ. Nam Theophylactus dicit, hìc agi de incruento sacrificio; idem dicunt Chrysostomus, Sedulius, Theodoretus, Oecumenius.

Accedit traditio omnium Patrum; nullus ferè est veterum, qui non meminerit altaris Ecclesiæ. Canon 3. Apostolorum, Dionysius cap. 3. Eccles. hierar. Irenæus lib. 4. cap. 34. Athanasius in vita B. Antonii, & in Apologia pro fuga sua, Tertullianus lib. de pœnitentia, Optatus lib. 6. contra Parmenianum, Hieronymus in epitaphio Neapolitani, Augustinus epist. 50. & alii omnes sæpè altaris mentionem faciunt, ubi de Ecclesiis loquuntur.

Tertiò, probatur testimoniis Patrum, qui nomine templi utuntur. Nam in primis Græci passim utuntur hoc nomine, ut Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Basilius in Psalm. 114. Nazianzenus oratione in Gorgoniam sororem; Nyssenus oratione in Theodorum; Chrysostomus homil. 51. in Matth. & alii; nec Latini ab hac voce omnino abhorrent; nam Lactantius in carmine de passione Domini, ait:

A *Quisquis ades, mediique subis in limina templi,*
Siste parum &c.

Et Salvianus lib. 4. de providentia: *Ecclesia*, inquit, *vel potiùs templum.*

B. Ambrosius lib. 2. de officiis, cap. 21. *Et maximè*, inquit, *sacerdoti hoc convenit, ornare Dei templum decore congruo, ut etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* Et cap. 28. *Nemo potest accusare, quia templum Dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis, spatia locata sunt.*

Hieronymus in cap. 7. Hierem. Ecclesiam vocat templum; & B. Augustinus lib. 8. civit. Dei, cap. ult. cùm dicit: *Nec nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus; quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Apertè indicat, Deo ista omnia constitui. Unde infrà addit: *Non autem ipsa esse sacrificia Martyrum novit, qui novit unum quod Deo illic offertur sacrificium Christianorum.*

Ex his ad primam objectionem respondeo, in c. 11. Apocal. agi de Ecclesia triumphante. Ubi non erit templum, quia tunc cessabunt oblationes & preces, & Sacramenta, propter quæ templa eriguntur: ita enim exponunt omnes probati auctores, Primasius, Beda, Oecumenius, Richardus, Rupertus, Anselmus, necnon Augustinus lib. 20. civit. Dei, cap. 17. Ubi dicit impudentiæ nimiæ sibi videri, si quis istum locum Apocalypsis exponere velit de præsenti Ecclesia.

C Ex quo intelligimus non esse Augustini expositionem Apocalypsis, quæ habetur tom. 9. operum ejus ubi de Ecclesia hujus temporis eum locum intelligere videtur. Et ipse contextus hoc declarat; nam in cap. 20. describitur judicium, & damnatio impiorum, & concluditur caput illis verbis: *Judicatum est de singulis secundùm opera ipsorum, & infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda; & qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Deinde sequitur cap. 21. de gloria beatorum: *Et vidi*, inquit, *cœlum novum, & terram novam &c.* Præterea paulò post illa verba: (*Et templum non vidi in ea*) subjungitur, *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.* Quod certè non potest intelligi de Ecclesia D hujus temporis, in quam multi intrant, immundi, & coinquinati. Ut patet ex parabola de *sagena missa in mare, & ex omni genere piscium congregante*, Matth. 13.

Respondent, Scripturam loqui de Ecclesia interna, & prædestinata, quæ solùm admittit justos. At contra; nam secundùm ipsorum principia, quantumvis aliquis sit prædestinatus & fidelis, semper tamen est immundus, & in omni opere peccat. Peccatum enim non tollitur in hoc mundo per Baptismum, ut ipsi dicunt, aut fidem, sed solùm non imputatur. Nec possunt dicere hìc vocari incoinquinatos eos, quibus Deus non imputat peccata; nam Joannes addit, aut abominationem faciens, & mendacium. Quæro igitur, aut Lutherani fideles, & prædestinati abominationem faciunt, & mendacium, aut non faciunt; si E faciunt, ergo non sunt in Ecclesia; si non faciunt, ergo non peccant in omni opere suo. Fateantur ergo necesse est, Joannem loqui de Ecclesia cœlesti, in qua nulli erunt, qui abominationem, & mendacium faciunt.

Ad probationem ex Isaia Hieronymus in eum locum tres indicat expositiones; unam Judæorum, & Hæreticorum Chiliastarum, qui omnia verba Isaiæ in illo c. 60. referebant ad fœlicitatem mille annorum, quam se habituros putant cum Christo hìc in terris post resurrectionem; alteram Catholicorum, qui omnia intelligebant de Ecclesia triumphante; tertiam aliorum Catholicorum, qui omnia intelligebant spiritualiter de Ecclesia hujus temporis.

Lyranus duas alias adfert; unam quorundam, qui ea omnia intelligunt de felicitate Judæorum poſt reditum ex Babylone; alteram ſuam, quòd intelligantur omnia de Eccleſia, ſed non omnia de eodem ſtatu Eccleſiæ; ſed prima pars capitis intelligatur de Eccleſia ſecundùm ſtatum hujus vitæ; ſecunda de Eccleſia ſecundùm ſtatum vitæ futuræ.

Prima expoſitio hæretica eſt, & fabuloſa, & millies à Patribus exploſa. Secunda probabilis eſt, & ſecundùm eam nulla eſt in argumento noſtro difficultas. Quarta falſiſſima eſt, & rectè à Lyrano refellitur. Quinta probabilis eſt, & ſecundùm eam argumentum non habet difficultatem. Tertia eſt maximè probabilis, & eam ſequuntur Hieronymus ipſe, & poſt eum Cyrillus in hunc locum; & ſecundùm eam ad argumentum reſpondemus, ea quæ ad literam intelliguntur de Eccleſia militante, à Joanne in Apocalypſi per anagogem intelligi de Eccleſia triumphante; id enim Apoſtoli ſæpiſſimè fecerunt; ut illud, *Ex Ægypto vocavi filium meum*, Oſee 11. quod ad literam de filiis Iſrael intelligitur, Matthæus c. 2. in ſenſu allegorico de Chriſto intellexit; & quod de Agno Paſchali ad literam dixerat Moyſes, Exod. 12. *Os non confringetis ex eo*: allegoricè intellexit Joannes de Chriſto, Joan. 19. neque hoc repugnat Hieronymo; ipſe enim ad finem cap. 60. dicit, gloriam Eccleſiæ, quæ deſcribitur illo capite, impleri quidem in hoc ſæculo aliquando, ſed plenius implendam in futuro.

Ad confirmationem primam dico, Deum voluiſſe, ut templum Salomonis everteretur, ut intelligeremus, ſtatum veteris Teſtamenti jam ceſſaſſe, non quòd ei templorum ædificatio diſpliceret.

Ad teſtimonia Patrum dico, primos Chriſtianos, propter recentem memoriam ſacerdotii Aaronici, abſtinuiſſe non ſolùm à vocabulo templi, ſed etiam ſacerdotii, ne viderentur adhuc durare Judaicæ cæremoniæ. Itaque Apoſtoli in ſuis epiſtolis pro ſacerdotibus Epiſcopos, & Presbyteros, pro templis Eccleſias dicunt: & ſimiliter loquuntur Juſtinus, Ignatius, & cæteri antiquiſſimi Patres.

Deinde tempore Tertulliani jam ſatis perſpecta differentia inter Chriſtianos & Judæos, cœperunt Chriſtiani Presbyteros & Epiſcopos nominare ſacerdotes, ut patet ex Tertulliano libro de velandis virginibus; libro de monogamia, & alibi; & ex Cypriano in omnibus ferè epiſtolis; & ex ſequentibus omnibus Patribus. Adhuc tamen abſtinebant à vocabulo templi; quia mundus plenus erat templis idolorum, & uſus loquendi obtinuerat, ut nomine templi intelligeretur locus conſecratus ad ſacrificia cruenta. Et in hoc ſenſu Octavius apud Minutium Felicem, Optatus, & Hieronymus negant Chriſtianos habere templa.

Dices; At Octavius objectioni Cecilii, quòd Chriſtiani non haberent templa, aras, ſacrificia, reſpondit, ideò Chriſtianos non erigere templa, quòd ſciant Deum non poſſe capi ullo loco; & ideò non ſacrificare, quòd ſciant Deum nulla re indigere; & ſeipſos loco templorum conſtituere, & ſacrificare juſtitiam, pietatem, aliaſque virtutes: ubi videtur ſimpliciter admittere Chriſtianos nulla tunc habuiſſe templa, vel altaria, vel ſacrificia.

Reſpondeo, Octavium noluiſſe Sanctum dare canibus; & quia non videbat Cecilium capacem myſterii Euchariſtiæ, quod eſt unicum Chriſtianorum ſacrificium, maluiſſe hoc tacere, & ad mentem adverſarii reſpondere, qui de ſacrificiis cruentis loquebatur. Nam quòd ante Minutii tempora Chriſtiani altaria, & ſacrificia, & proinde etiam templa habuerint, patet ex Irenæo & Tertulliano jam citatis; uterque enim Minutio antiquior eſt.

Tertia propoſitio. *Eccleſiæ Chriſtianorum rectè ad orandum, etiam privatæ oratione, inſtituuntur.* Probatur primò, Scripturæ teſtimoniis; nam 3. Reg. 8. & 2. Paralip. 6. Salomon affirmat templum factum eſſe, ut ſit locus orationis, & petit à Deo, ut quicumque ibi oraverit, exaudiatur; 3. Reg. 9. Deus apparens Salomoni pollicetur ita futurum, ut ille petierat. At ſi eſſet ſuperſtitio orare in templo potiùs, quàm alibi, neque Salomon ad hunc finem inſtituiſſet templum, neque Deus approbaſſet factum ejus; ſuperſtitio enim numquam fuit licita. Præterea Iſaiæ 56. dicitur, domus mea domus orationis vocabitur; & confirmat hoc ipſum Dominus, Matthæi 21. Neque obſtat verbum Domini: *Intra in cubiculum tuum*; vel, *venit hora, quando nec in monte hoc, nec in Hieroſolymis adorabitis &c.* Nam poſt illa omnia Dominus dixit de templo Salomonis: *Domus mea, domus orationis vocabitur.*

Secundò, probatur exemplis Scripturarum, 1. Regum 1. Anna precatura Dominum ad tabernaculum accedit, ubi erat arca, ibique orans exaudita eſt. 2. Reg. 7. David ſimiliter precaturus perrexit ad tabernaculum, & coram arca Domini orare cœpit. At certè niſi putaſſet, ibi Dominum magis eſſe præſentem, & facilius orationem exaudiri, domi ſuæ manſiſſet. Idem etiam David, ut habetur 1. Paralip. c. 21. voluit ire ad tabernaculum Domini in Gabaon, ut oraret pro avertenda peſte à populo, ſed non prævaluit nimio timore perterritus; ideò in ipſa Hieruſalem exſtruxit altare. Daniel oraturus, quia non poterat ingredi templum, in Babylone exiſtens captivus, ſaltem aperta feneſtra orabat ad eam partem converſus, ubi fuerat templum Domini, Danielis 6. Luc. 2. Anna filia Phanuelis, *non diſcedebat de templo, jejuniis, & obſecrationibus ſerviens nocte, ac die.* Lucæ 18. Publicanus in templo orans juſtificatur. Actor. 3. Petrus & Joannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. Actor. 8. Eunuchus Reginæ Æthiopum venerat adorare in Hieruſalem.

Tertiò, probatur ex Patribus. Origenes homil. 2. in Exodum, Eccleſias Chriſtianas domos orationis vocat. Tertullianus in Apologet. cap. 39. dicit, in Eccleſiam convenire, primò ad orationem. Secundò ad lectionem. Tertiò ad exhortationem &c. Euſebius lib. 2. hiſt. cap. 17. ex Philone dicit, in ſingulis locis primorum Chriſtianorum fuiſſe ſacras ædes conſecratas orationi.

Chryſoſtomus homil. 30. contra Anumæos: *Orare, inquiunt, vel domi poſſumus. Te, homo, decipis, & magno in errore verſaris; nam etſi domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non poteſt, ut domi tam bene orei, quàm in Eccleſia.* Idem repetit homil. 79. ad populum.

Baſilius lib. 2. de Baptiſmo, quæſt. 8. dicit, locum non parum referre ad orandum, & ſolvit duo argumenta, ab adverſariis nobis objecta ex Joan. 4. & 1. Tim. 2. & in quæſtionibus fusè explicatis quæſt. 40. dicit, ad Eccleſias non oportere accedere propter negotia ſæcularia, ſed cauſa orationis.

Ambroſius in oratione de tradendis baſilicis dicit, ſe quotidie ſolitum ire ad Martyres, ideſt, ad baſilicas Martyrum orationis gratia. Hieronymus in Epitaphio Marcellæ: *Apoſtolorum*, inquit, *& Martyrum baſilicas ſecretis celebrabat orationibus.* Ruffinus lib. 2. hiſt. c. 33. de Theodoſio ſcribit: *Circuibat omnia orationum loca.* Auguſtinus lib. 22. de civit. Dei, cap. 8. meminit multorum, qui in baſilicis orantes miracula impetrarunt. Et ibidem dicit, ſe cum aliis collegis ſuis quandam orationis domum dedicaſſe.

Quartò, probatur ex nomine; nam Eccleſiæ à Græcis ſæpè vocantur εὐκτήρια, & à Latinis oratoria. Unde Auguſtinus epiſt. 109. in oratorio nemo aliud agat,

agat, nisi ad quod factum est, unde & nomen accepit.

Quintò, probatur rationibus. Prima ratio, Deus est in templo magis, quàm alibi; nam alioqui non diceret Paulus 1. Cor. 3. *Nescitis quia estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis?* Et 1. Corinth. 6. non diceretur: *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis; glorificate, & portate Deum in corpore vestro.* Et 2. Corint. 6. *Vos estis templum Dei vivi, sicut dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo.* Apostolus enim accipit similitudinem à veris templis; quia enim templum est domus Dei, in qua ipse peculiari modo inhabitat; ideò ipse, ut ostenderet in nobis esse Deum peculiari modo, corpora nostra templum Dei appellavit. Unde Augustinus lib. 2. ad Simplicianum quæst. 4. dicit, Davidem orasse ante arcam, quia ibi sacratior, & commendatior præsentia Domini erat. Cùm igitur in templis sacratior, & commendatior sit præsentia Domini, ibi certè magis orare expediet, quàm alibi.

Secunda ratio, Deus in templo citiùs exaudit, ut patet ex promissione Dei, 3. Reg. 9. quod enim Deus promisit templo Salomonis, sine dubio promisit etiam templis Christianorum; nam quod petiit Salomon cùm templum dedicavit, idem petit Ecclesia cùm nova templa dedicat, nimirum, ut aures Dei in eo loco sint apertæ. Non est autem credibile Deum exaudisse preces Salomonis, & non exaudire etiam preces Ecclesiæ suæ. Immò hic est modus, quo Deus est in templo peculiariter, nimirum, quia ibi est per exauditionem.

Tertia ratio, quia oratio est res nobilissima, & proinde ei debetur locus nobilissimus, qualis est locus sacer. Ita Basilius lib. 2. de Baptismo, quæst. 8.

Quarta, quia in Ecclesia sunt omnia accommodata ad excitandam devotionem, quæ orationi maximè necessaria est. Nam altaria, cruces, imagines, reliquiæ, ipsi etiam parietes Deo dicati movent ad pietatem; quæ certè alibi non inveniuntur.

Quinta ratio, quia in templis ordinariè præter Dei præsentiam, quæ est ubique, est etiam præsentia mediatoris Christi corporaliter in Eucharistia; quæ certè auget spem, & fiduciam orantis; & præterea non potest non incutere menti religiosæ horrorem, & reverentiam; nam, ut Joannes Chrysostomus dicit, homil. 36. in 1. ad Corint. ubi est Christus in Eucharistia, ibi etiam non deest Angelorum frequentia; ubi autem est talis Rex, & tales Principes, ibi est cœleste palatium, immò cœlum ipsum.

Hinc ad argumenta contraria facilè responderi poterit. Ad illud igitur, quod objiciebatur ex Evangelio, respondeo, illa verba: *Intra in cubiculum tuum*, non posse intelligi simpliciter de cubiculo materiali; nam alioqui Apostolus Domino contradiceret, qui ait: *Volo viros orare in omni loco*. Et nonne ipse Dominus legitur orasse frequenter in montibus? In cubiculo autem non legitur. Et Chrysostom. homil. 79. ad popul. dicit, ubique orari posse, etiam in foro: & adfert exempla quorumdam, qui magistratu clamante, & furente pro foribus ejus loci signo crucis muniti, & brevi oratione solo corde ad Deum missa, mox immutaverunt cor magistratus, & propitium habuerunt, quem iratum habituri erant. Dominus ergo Matth. 6. jubet, ut in oratione non quæramus inanem gloriam, quemadmodum Pharisæi faciebant, qui orabant in angulis platearum, ut viderentur ab hominibus, sed quæramus Deo placere, & ab illo videri. Quando ergo sic oramus, ut non quæramus humanas laudes, semper in cubiculo oramus, sive alioqui simus in Ecclesia, sive in montibus, sive etiam in ipso foro. Quando autem intramus cubiculum ad orandum, & cupimus videri, tunc sanè extra cubiculum orare dicimur, ut pulchrè annotat Joannes Chrysostomus in hunc locum.

Porrò Ambrosius lib. 1. de Cain, cap. 9. Hieronymus in cap. 6. Matth. & Augustinus lib. 2. cap. 6. de serm. Domini in monte, intelligunt per cubiculum secretum cordis, ac volunt prohibitas evagationes mentis tempore orationis. Quod verum est. Sed prima expositio est magis literalis.

Ad secundum dico, Dominum eo loco non loqui de adoratione ratione loci, sed ratione modi. Non enim vult dicere, tempore novæ Legis neminem adoraturum Deum in Hierusalem, vel in monte Garizim, id enim falsum esset; nam Actor. 3. Petrus & Joannes etiam post acceptum Spiritum sanctum ascendebant in templum ut orarent, & ab eo tempore usque nunc qui peregrinantur ad loca sancta Palæstinæ, adorant Deum in Hierusalem, & in monte Garizim, & in aliis omnibus ejus terræ locis.

Sensus igitur verborum Domini est, tempore novæ Legis non adorandum ampliùs Deum in monte Garizim, idest, non adorandum ritu Samaritanorum, quo utebantur in eo monte adorantes; neque adorandum in Hierusalem, idest, non adorandum ritu Judaico, quo utebantur in templo illo adorantes, sed novo ritu, qui erit in spiritu & veritate, idest, qui non consistet præcipuè in externis, corporalibus & umbraticis cæremoniis, sed in interna & spirituali cognitione, & dilectione Dei; in corde contrito & humiliato. Quæ tamen adoratio non excludit externum cultum, si ad internum juvandum, vel exprimendum ordinetur. Ita Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius, & alii exponunt in commentar. hujus loci; qui illud, *in spiritu*, opponunt cæremoniis Judæorum, quatenus corporales erant; illud, *in veritate*, opponunt iisdem cæremoniis, quatenus umbræ, & figuræ erant.

Non malè tamen Theophylactus, B. Thomas, & Cajetanus in hunc locum Joannis, illud, *In spiritu*, opponunt cæremoniis Judæorum corporalibus; illud, *In veritate*, opponunt errori Samaritanorum, qui adorabant quod nesciebant. Itaque solutio in hoc consistit, quòd Dominus velit præcipuum cultum Christianorum esse spiritualem, & purum ab omni errore: cùm præcipuus cultus Judæorum fuerit externus: cultus autem Samaritanorum fuerit non solùm externus, sed etiam impurus, quia simul Deum Israel, & Deos gentium adorabant.

Sed dices, non videtur verum, præcipuum cultum Judæorum fuisse externum. Nam Isai. 29. arguit Dominus Judæos, quòd labiis orarent, & honorarent Deum, cor autem eorum longè esset ab ipso. Et David Psal. 50. sacrificium Deo offert cordis contriti & humiliati.

Respondeo: cultum internum, etiamsi is à Judæis requirebatur, & in quibusdam inveniebatur, esse proprium novi Testamenti, quia internus cultus à spiritu fidei, & charitatis procedit, quæ est gratia novi Testamenti, & ex lege veteri nullo modo haberi potest. Sicut enim dicimus, timorem esse legis, amorem Evangelii, & tamen amorem ex toto corde à Judæis Deus requirebat, & S. Patriarchæ & Prophetæ Deum ex toto corde dilexerunt, & hac ratione ad novum Testamentum pertinebant. Non enim à litera legis, sed à spiritu gratiæ id habebant; ita dicimus cultum externum esse proprium legis, quamvis non placeat sine interno; cultum internum esse proprium Evangelii, quamvis sine externo esse non possit; & si aliqui in lege veteri cultu interno Deum coluerunt, ut Deus petebat, id non à lege, sed

ſed à gratia novi Teſtamenti ad quam etiam ipſi pertinebant, habuerunt.

Ad Tertium locum facilis reſponſio eſt; cùm enim Apoſtolus ait: *Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus ſine ira, & diſceptatione*, vel agit de publica, vel de privata oratione: ſi de privata, ut Ambroſius, Anſelmus, Haymo, Thomas, & alii Latini exponunt, tunc ſenſus eſt ſecundùm eoſdem, non ſolùm in Eccleſia, quamvis ea ſit præcipua domus orationis, ſed etiam in aliis omnibus locis licitum eſſe orare Deum, modò turpitudo loci non videatur impedire. Si autem de publica oratione agitur, tunc teſtimonium hoc pro nobis facit; illud enim, *in omni loco*, ſignificat, in omni loco, ubi ad orandum publicè convenitur, ideſt, in omni Eccleſia.

Quòd autem hæc ſit vera expoſitio, patet Primò ex eo, quòd ſecundùm omnes Græcos, & multos Latinos Apoſtolus ponit illud, *in omni loco*, propter Judæos, qui ſolùm in uno loco, ideſt, in templo Salomonis orandum cenſebant. At privatas orationes etiam Judæi ubique faciebant, ut patet ex illo Matth. 6. *Amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes orare*: igitur de publica oratione, & de ſacrificio agitur, quæ ſolùm in templo Salomonis Judæi fieri debere exiſtimabant.

Secundò patet ex eo, quod ſtatim ſubditur: *Similiter mulieres in habitu ornato &c.* quæ non poſſunt intelligi, niſi de oratione, quæ fit in Eccleſia. Cur enim neceſſe eſt mulierem convenienti habitu veſtiri, cùm ad orandum proficiſcitur, niſi propter alios, cum quibus orat?

Tertiò patet, quia cùm dicitur: *Volo ergo viros &c.* illud, *ergo*, conjungit hanc ſententiam cum initio capitis, ubi dictum eſt: *Obſecro primùm fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes &c.* Quæ verba B. Auguſtinus in epiſt. 59. ad Paulinum, & omnes Græci intelligunt eſſe dicta de publica oratione, quæ fit in Miſarum celebratione. Adde, quòd Baſilius lib. 2. de Baptiſmo quæſt. 8. utrumque locum ſic exponit, ut velit Chriſtum, & Apoſtolum docere voluiſſe, deinceps non fore locum orationis ſolùm in Hieruſalem, ſed in toto orbe erigenda templa, & oratoria.

Ad Quartum concedo, Deum eſſe ubique aliquo modo, ſed non omnibus modis; nam certè ſi Deus eſſet ubique eo modo, quo eſt in cœlis coram beatis, fruſtrà diceremus: *Pater noſter, qui es in cœlis*. Ac ut verba ipſa Calvini refellamus, ſciendum eſt, Calvinum lib. 3. Inſtit. cap. 20. §. 30. ſic loqui: *Cavendum eſt, ne putetur templum propria eſſe Dei habitatio, ut ibi auret ſuas propiùs nobis admoveat, quemadmodum aliquot ſæculis ante putatum eſt*. Jam vel Calvinus vult Deum non ita propriè habitare in templo, ut ibi concludatur: vel exiſtimat nullo modo poſſe dici, Deum magis in templo habitare, quàm alibi: ſi primum, rectè dicit, ſed mentitur, cùm ait: *Aliquot ſæculis aliter putatum fuiſſe*; numquam enim Catholici tam ſtupidi fuerunt: ſi ſecundum, loquitur omnino contra Scripturas; nam ſi Deus eſſet ubique eo modo, quo eſt in templis, fruſtrà templum diceretur domus Dei, Iſaiæ 56. & alibi paſſim. Fruſtrà Paulus diceret, nos eſſe templa Dei, quia Deus in nobis habitat: & ſi Deus non loquitur, & audit magis in uno loco, quàm in alio, cur, quæſo, in Teſtamento veteri ordinariè reſponſa dabat ſolùm ex propitiatorio, quod erat ſuper arcam?

Quarta propoſitio. *Sacra domus non ſolùm Deo, ſed etiam Sanctis rectè ædificantur, & dedicantur*. Probatur concluſio iſta quarta ex Conciliis, & veterum teſtimoniis. Concilium Gangrenſe in epiſt. ad Epiſcopos Armeniæ, damnat Euſtathium tamquam contemptorem baſilicarum ſanctorum Martyrum, & canon. 20. nominat Martyrum baſilicas. Concilium Cabilonenſe can. ult. Martyrum baſilicas appellat. Concilium Carthaginenſe V. can. 14. vetat, ne ædes ulli Martyri ædificentur, niſi ibi ſit aut corpus, aut aliquæ ejus reliquiæ; aut ibi Martyr habitaverit; aut certè in eo loco paſſus ſit: aliquid enim horum requiritur, ut memoria Martyris dici poſſit locus aliquis.

Præterea Patres idem docent, ac primùm Græci. Cyrillus catecheſi 16. meminit Eccleſiæ Apoſtolorum erectæ in Hieroſolymis in loco, ubi Spiritus ſanctus deſcenderat. Athanaſius in epiſt. ad ſolitariam vitam agentes, nominat templum S. Qurini. Baſilius in Pſalm. 114. in ipſo principio vocat ſacrum Martyrum templum. Nazianzenus orat. 1. in Julianum ſcribit Gallum, & Julianum ædem ſacram Mamæ Martyri ingentibus ſumptibus erigere cœpiſſe, & laudat Gallum, quia ex amore ſincero id faciebat. Gregorius Nyſſenus oratione in Theodorum multa dicit de templo ipſi Martyri dicato. Chryſoſtomus hom. 28. ad populum: *Ad veras*, inquit, *regias Eccleſias dico, & oratorias ædes, & Martyrum templa &c.* Et hom. 66. dicit, Conſtantinum poſt mortem factum janitorem piſcatoris, quia ſepultus erat pro foribus baſilicæ S. Petri apud Conſtantinopolim. Theodoretus lib. 8. ad Græcos, templa olim idolorum, nunc Martyrum eſſe dicit. Euſebius lib. 4. de vita Conſtantini c. 58. 59. & 60. dicit, templum pulcherrimum Conſtantinopoli Apoſtolis à Conſtantino erectum. Sozomenus lib. 6. cap. 18. meminit templi S. Thomæ, quod erat Edeſſæ. Socrates lib. 1. cap. ult. meminit Eccleſiæ Apoſtolorum. Evagrius lib. 2. cap. 3. meminit templi S. Euphemiæ, & lib. 3. cap. 8. templi S. Theclæ ampliſſimè à Zenone exſtructi. Nicephorus lib. 13. c. 37. meminit templi S. Baſiliſci. Damaſcenus lib. 4. c. 16. aſſerit templa in Martyrum memoriam ædificanda. Denique exſtat liber Procopii de ædificiis Juſtiniani, ubi plurima templa Martyrum, aliorumque Sanctorum enumerat.

Ex Latinis Ambroſius lib. 1. epiſt. 5. ad Felicem Epiſcopum Comenſem: *Ortus*, inquit, *eſt ſermo de baſilica, quam condidit Apoſtolorum nomine dedicanda*. Hieronymus lib. contra Vigilantium: *Ingredere*, inquit, *baſilicas Martyrum, & aliquando purgaberis*. Ibidem, & in epiſtola præcedente, & alibi paſſim meminit baſilicarum Apoſtolorum & Martyrum.

Gaudentius Ambroſii æqualis, tractatu de dedicatione Eccleſiæ: *Ut venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noſter tribuit; deinde ut hanc honori eorum fundare baſilicam valeremus, ipſe largitus eſt &c.*

Auguſtinus lib. de cura pro mortuis cap. 1. meminit baſilicæ S. Felicis: *In Beatiſſimi*, inquit, *Felicis baſilica ponerentur &c.* Et lib. 1. Civit. Dei cap. 1. *Teſtantur hoc*, inquit, *Martyrum loca, & baſilicæ Apoſtolorum &c.* Et lib. 20. contra Fauſtum cap. 21. *Populus Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſolemnitate concelebrat*. Et lib. 8. Civit. Dei cap. 26. *Sed hoc videtur dolere, quòd memoriæ Martyrum noſtrorum, templis eorum, delubriſque ſuccederent*. Auctor libri de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 73. Martyrum baſilicas devotè adeundas dicit. Paulinus natali 1. S. Felicis dicit, ſe optare, ut poſſit ſervire S. Felici in ejus baſilica purganda, & cuſtodienda.

Et foribus ſervire tuis, tua limina mane
Munditiæ curare ſines, & nocte viciſſim
Excubiis ſervare piis, & munere in iſto
Claudere promeritam defeſſo corpore vitam.

Victor Uticenſis lib. 1. perſecutionis Wandalicæ ſcribit, apud Carthaginenſes duas amplas baſilicas S. Cypriani fuiſſe. Gregorius lib. 2. Dialogor. cap. 8. ſcribit, à S. Benedicto in monte Caſſino duo fana Apollinis verſa in oratoria Sanctorum, unum Martini, alterum Joannis. Liber Pontificalis teſtatur

Sylve-

Sylveſtrum dedicaſſe baſilicas à Conſtantino exſtructas, unam Petro, alteram Paulo, tertiam Joanni, quartam Laurentio, & alias. Liberium B. Mariæ; Damaſum aliam S. Laurentio; Innocentium S. Gervaſio & Protaſio; Sixtum B. Mariæ, & S. Laurentio; Leonem S. Cornelio; Gelaſium S. Euphemiæ; Symmachum S. Andreæ; Joannem I. S. Philippo & Jacobo; Pelagium II. S. Laurentio; Gregorium S. Agathæ; Bonifacium IV. B. Mariæ, & omnibus ſanctis. Qui omnes Pontifices, excepto Gregorio & Bonifacio, ante mille annos floruerunt.

Secundò probatur ratione à ſimili, ex divinis literis. Templum Salomonis non ſolùm fuit erectum ad ſacrificia, & orationes, ſed etiam ad conſervandam arcam Domini, ut patet ex lib. 1. Paralip. cap. 17. ubi David volens ædificare templum, dicit ad Nathan: *Videſ, quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei ſub pellibus.* Item lib. 1. Paralip. cap. 28. David dicit: *Cogitavi, ut ædificarem domum, in qua requieſceret arca fœderis Domini, & ſcabellum pedum Dei noſtri.* Idem patet ex lib. 2. Paralip. cap. 5. ubi templo exſtructo introduxerunt arcam in illud cum magna celebritate, & ex Pſ. 131. ubi dicitur David voviſſe votum Deo de ædificanda domo arcæ Dei. Ubi etiam legimus, ingredere Domine in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ.

Sed idem honor, vel etiam major debetur ſacris reliquiis Chriſti, & Sanctorum, quàm arcæ illi Moſaicæ: Nam de ſepulchro Domini Hieronymus ait epiſt. 17. ad Marcellam: *Venerabantur quondam Judæi ſancta Sanctorum, quia ibi erat arca. Nonne tibi venerabilius videtur ſepulchrum Domini?* Ergo ſicut ſuper arcam exſtrui potuit ædes, ita etiam ſuper Chriſti ſepulchrum: quòd ſi ſuper Chriſti ſepulchrum, certè etiam ſuper ſepulchra Sanctorum: Nam eadem eſt ratio omnium, ſolùm enim differunt ſecundùm magis & minus. Præterea, quòd reliquiæ Sanctorum ſint venerabiles eo modo, quo arca Domini, probatur: Nam arca quatenus lignea erat, nullum honorem merebatur, ſed ideò venerabatur, quia repræſentabat ſedem Dei, & quia per eam Deus loquebatur; At corpora Sanctorum fuerunt vivæ ſedes Dei, & viva organa, per quæ Deus locutus eſt; Nam 1. Corinth. 6. dicitur: *Membra noſtra templum ſunt Spiritus ſancti.* Et 2. Corinth. 13. dicitur: *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus?* Ergo licebit etiam exſtruere ſacras ædes ad Sanctorum ſepulchra ornanda, & conſervanda; & hoc eſt, Sanctis dedicare baſilicas.

Dices; Ergo ſaltem Angelis, & B. Virgini, & Sanctis, quorum non habemus reliquias, non licebit exſtruere baſilicas.

Reſpondeo, nomine reliquiarum non ſolùm intelligi oſſa, & veſtes, ſed etiam loca, ubi Sancti paſſi ſunt, vel ubi habitaverunt, aut aliquid præclari geſſerunt. Et hoc modo exſtructæ fuerunt Cypriano duæ baſilicæ, teſte Victore lib. 1. una, ubi paſſus erat; altera, ubi jacebat corpus ejus. Similiter hoc modo exſtructæ ſunt multæ Eccleſiæ B. Mariæ, vel Angelis in locis, ubi apparuerunt, vel miracula aliqua oſtenderunt. Addo etiam, poſſe erigi baſilicas ad Sanctorum memoriam conſervandam per imaginem, per ipſum ſolum nomen. Nimirum poteſt erigi baſilica S. Petro, ut qui ingrediuntur, admoniti imagine ibi depicta, vel ipſo templi nomine, recordentur S. Petri, eumque in eo loco tamquam patronum colant, & deprecentur. Neque hoc eſt contra Concilium Carthaginenſe V. canone 14. quod ſtatuit, ut nulla memoria acceptetur, niſi ibi ſint reliquiæ ejuſdem Sancti, vel conſtet ibi eum eſſe paſſum, aut habitaſſe; Nam Concilium non vult prohibere ſimpliciter, ne exſtruatur baſilica ſine reliquiis ejuſdem Sancti, cui baſilica dicatur; ſed vult, ut non habeatur pro tali memoria Martyris, in qua credantur eſſe ejus reliquiæ, niſi fideliſſima hiſtoria conſtet, rem ita ſe habere.

Jam ad argumentum in oppoſitum duæ ſolutiones ſunt. Prima, quorundam recentiorum, qui quia non diſtinguunt inter templum, & baſilicam, exiſtimant ſacras ædes non poſſe propriè erigi, niſi Deo, quemadmodum ſacrificia non offeruntur, niſi Deo. Quia tamen plurima ſunt templa, quæ dicantur Deo, ut poſſint inter ſe aliquo modo diſtingui, dicunt denominari à Sanctis, non quòd eis erigantur, ſed quòd in illis templis præcipuè colantur eorum memoriæ, & ipſi in illis locis patroni invocentur.

Quando igitur legunt in veteribus, vel audiunt incommuni ſermone vocari templum, vel baſilicam S. Petri, vel Pauli, vel aliorum; dicunt debere exponi hoc modo: hæc baſilica, vel templum eſt S. Petri, ideſt, eſt templum dicatum Deo in memoriam & nomen S. Petri; vel dicatum eſt Deo, ut ibi oretur Deus per interceſſionem S. Petri: quemadmodum Miſſa quædam dicitur S. Petri, non quòd ipſum ſacrificium offeratur Petro, ſed quòd offeratur Deo in gratiarum actionem pro gloria S. Petro collata, & ſimul interpelletur Petrus tamquam patronus, & advocatus apud Deum. Quæ ſanè pia eſt expoſitio, & conformis ritui Eccleſiæ, qui ſervatur in conſecratione templorum; Nam aliquoties Pontifex in ea cæremonia dum preces fundit, dicit, ſe conſecrare templum in honorem Dei, & nomen talis, vel talis Sancti.

Altera ſolutio admittit ſacras domos ipſis Sanctis verè & propriè ædificari, non tamen ſub ratione templi, ſed baſilicæ, vel memoriæ. Eſt enim obſervandum ſecundùm veterum Patrum doctrinam, templum, & baſilicam non eſſe ſynonima, & licèt de eadem domo ſæpè dicantur, tamen dici ſub diverſiſſimis rationibus. Nam ſacra ædes propriè templum dicitur, quatenus erigitur ad ſacrificia; eadem ſacra ædes dicitur baſilica, quatenus erigitur ad ornatum ſepulchri alicujus Sancti, & commoditatem viſitantium ejuſmodi reliquias. Baſilica enim non dicit relationem ad ſacrificia: Nam etiam Regum palatia dicuntur baſilicæ, ut patet Heſther 5. imò ea palatia propriè dicuntur baſilicæ, & inde nomen translatum eſt ad Martyrum ædes ſignificandas. Quod etiam videmus in altaribus; Nam unus, & idem lapis dicatur altare, quatenus in eo ſacrificatur Deo; & idem dicitur tumulus, vel ſepulchrum, quatenus tegit oſſa Martyris alicujus. Omnia enim altaria ſunt ſepulchra Sanctorum: & ſicut lapis ille verè dicatur ſancto non ſub ratione altaris, ſed ſub ratione ſepulchri: ita domus aliqua verè dicatur ſancto non ſub ratione templi, ſed ſub ratione baſilicæ. Et quemadmodum idololatria eſſet erigere Sanctis altaria, & tamen non eſt idololatria erigere illis lapideos tumulos: ita idololatria eſſet erigere Sanctis templa ſub ratione templi; non tamen idololatria eſt erigere illis baſilicas. Sicut etiam non eſt idololatria donare Sanctis thecas aureas, vel argenteas, quibus includantur reliquiæ eorum. Nihil enim aliud ſunt baſilicæ, quàm magnæ quædam thecæ, quibus minores thecæ, & ipſa ſepulchra clauduntur:

Ex quibus ſequitur, aliter dici Miſſam S. Petri, aliter baſilicam S. Petri; nam Miſſa non offertur ullo modo S. Petro, nec primariò, nec ſecundariò: at baſilica verè ædificatur S. Petro, ſi non primariò, ſaltem ſecundariò.

Eſſe autem hoc diſcrimen inter templum, & baſilicam, probari poteſt ex Patribus. Auguſtinus enim clariſſimè teſtatur, templi erectionem eſſe cultum latriæ ſoli Deo debitum lib. 1. contra Maximinum, & lib.

& lib. contra ſerm. Arianorum : & idem Auguſtinus conjungit templum cum altari & ſacrificio lib. 8. de Civitate Dei cap. ult. docens cui convenit unum eorum, & alia convenire, & contrà; & tamen in iiſdem locis Auguſtinus fatetur, memorias rectè Martyribus ædificari, & præcipuè locus notandus eſt lib. 22. de Civit. Dei cap. 10. ubi ſic ait : *Nos autem Martyribus noſtris, non templa ſicut Diis, ſed memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt ſpiritus, fabricamus*. Idem Auguſtinus nuſquam dicit templa Martyrum : & tamen paſſim dicit baſilicas Martyrum, quod etiam in aliis Latinis Patribus obſervare licet.

Porrò Græci dicunt quidem templa Martyribus fabricari, vel dedicari, ut patet ex Baſilio in Pſ. 114. ubi vocat, *ἱερὸν τῶν μαρτύρων*, & ſimiliter loquuntur Nyſſenus, & alii; tamen certum eſt eos intelligere materialiter, ideſt, domum illam, quæ dicitur templum, fabricari Martyribus, non tamen ſub ratione templi ad ſacrificia, ſed baſilicæ, ad ornandam memoriam ipſorum Sanctorum.

Quòd autem ipſi etiam intelligant, ſacras ædes exſtrui Martyribus, & non ſolùm Deo, in eorum memoriam, ſicut ſacrificium offertur Deo in eorum memoriam, probatur; nam ipſi ſimpliciter aſſerunt ædes exſtrui Martyribus, & tamen nuſquam dicunt ſacrificium offerri Martyribus, immò hoc ſimpliciter negant, ut patet ex Theodoreto lib. 8. ad Græcos : ergo aliter exiſtimabant ædes, aliter ſacrificium ad Martyres pertinere. Neque obſtat ritus conſecrationis; nam cùm dicitur, templum ſacrari ad honorem Dei, & nomen Martyris, agitur de conſecratione templi, ut templum eſt.

CAPUT V.

De dedicatione & conſecratione Eccleſiarum.

MAgdeburgenſes Cent. 4. cap. 6. col. 407. & ſequentibus, tria in dedicationibus reprehendunt. Primò, quòd templa à nobis cum ingenti lætitia, & celebritate dedicentur, quod ortum eſſe dicunt ex *κακοζηλία* Judaiſmi, & eſſe rurſum introducere Judaiſmum in Eccleſiam.

Secundò, quòd utamur tot cæremoniis in conſecratione templorum; Nam præter alias, quædam ſunt quæ non videntur poſſe excuſari à ſuperſtitione & magia. Nam primò pinguntur duodecim cruces, & ante ſingulas accenduntur ſingulæ lampades; deinde pulſatur templum, & aperitur. Tum deſcribitur in pavimento ſuper cineres ad hoc ſparſos, baculo paſtorali alphabethum Græcum ab uno angulo ad alium; & rurſus alphabetum Latinum ab alio angulo ad alium, ita ut inde crux fiat. Tum fit mixtura ex aqua, vino, ſale, & cineribus, & inde aſpergitur templum; ac demum templum & ara Chriſmate inunguntur.

Tertiò arguunt, quòd putemus, templa eſſe loca ſanctiora cæteris : quod etiam reprehendit Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 20. §. 30. Nos ergo juxta eorum reprehenſiones, tres ſententias ſubjiciemus.

Prima ſit, *Meritò templa Dei cum ingenti lætitia & ſolemnitate dedicantur*. Probatur primò ex teſtamento veteri, ubi legimus celeberrimam dedicationem tabernaculi & altaris, Num. 7. Item ter legimus factam templi dedicationem cum ingenti lætitia & celebritate. Primò à Salomone lib. 2. Paralipomen. cap. 7. Secundò ab Eſdra, lib. 1. Eſdræ cap. 6. Tertiò à Machabæis, cum poſt profanationem iterum eſſet renovatum, & ſanctificatum lib. 1. Machab. cap. 4. ad quam ſolemnitatem, quæ annis ſingulis iterum agebatur, Chriſtum etiam acceſſiſſe ſcribit Joannes cap. 10.

Sed hoc argumentum adverſarii putant eſſe potiùs contra nos, quia videmur Judaizare, cùm id facimus quod illi faciebant, quantum ad ejuſmodi cæremonias attinet. At revera pro nobis eſt argumentum, ſiquidem cæremoniæ propriæ Judæorum, & quæ ceſſaverunt, nec ſervari poſſunt ſine peccato, ſunt illæ, quæ inſtitutæ erant ad aliquid ſignificandum futurum in Chriſto, vel in Eccleſia. Illæ enim ſi nunc ſervarentur, falſam haberent ſignificationem, & proinde falſæ fidei proteſtationes eſſent. Ut quia agnus Paſchalis ſignificabat Chriſti paſſionem futuram, ſi quis nunc agnum eo ritu immolaret, profiteretur Chriſtum nondum eſſe paſſum, quod eſt contra veram fidem. At cæremoniæ, quæ fundantur in ratione naturali, ut flectere genua, tundere pectus, & ſimiles, non ſunt propriæ Judæorum, etiamſi ab illis quoque adhiberentur; nec ad legem cæremonialem, ſed ad moralem pertinere videntur.

Porrò talem eſſe templorum dedicationem, patet primò, quia non legitur Deus inſtituiſſe hanc cæremoniam : ſed Salomon, Eſdras & Machabæi, natura duce, putaverunt convenire, ut de perfecto templo gratias Deo referrent, & cum publica lætitia auſpicarentur uſum templi.

Secundò, quia verè natura hoc docet, ut ad finem magnorum operum homines gaudeant, & Deo gratias agant; & ſimiliter quando incipiunt re aliqua nova uti, Deum invocent, & cum lætitia opus aggrediantur. Hoc autem fit in dedicatione templi : Nam exultamus, & Deo gratias agimus, quòd templi fabricam completam videamus, & rurſum cum lætitia & fauſtis imprecationibus aggredimur uſum ipſius templi.

Tertiò, quia natura docet, celebrandos eſſe dies natales magnorum virorum; id enim etiam Ethnici faciebant : & apud nos celebratur ſingulis annis creatio Pontificis Maximi. Unde ſunt ſermones aliquot B. Leonis in anniverſario ſuæ aſſumptionis. Cur non eodem modo celebrari poterit natalis templi, quæ eſt res publica, & magna, & toti Eccleſiæ utiliſſima?

Adde ultimò, quòd Deus ipſe exemplum dedicationis dediſſe videtur, cùm expleto opere ſuo, in ſignum lætitiæ diem ſeptimum benedixit, & ſanctificavit, & nihil operando feſtum diem egit.

Secundò probatur ex praxi Eccleſiæ & veterum traditione. Euſebius lib. 9. hiſt. cap. 10. *Feſtivitates*, inquit, *à noſtris frequentiſſimè gerebantur, cum omni lætitia & exultatione, per urbes, & loca ſingula Eccleſiarum dedicationibus celebratis. Congregabantur in unum Sacerdotes, nec pigebat etiam longè poſitos convenire, quia nullum longum videbatur ſpatium charitati*. Idem lib. 4. de vita Conſtantini, ſcribit, Conſtantinum ad conſecrationem & dedicationem ædis, quam Hieroſolymis Martyribus extruxerat anno imperii ſui 30. convocaſſe univerſam Synodum, quæ Tyri convenerat &c.

Athanaſius in Apologia ad Conſtantium : *Illud*, inquit, *& à beatæ memoriæ Alexandro, aliiſque Patribus actum eſt, qui populi conventus habuere, & abſoluto opere agendis Deo gratiis dedicationem celebraverunt. Hujus ergo dedicationis te, Imperator, auctorem eſſe oportet. Locus enim ille exædificatus præſentiam tuæ pietatis requirit; hoc enim ei ſolum deeſt ad plenum ornatum. Hoc igitur ut adimpleas, ut vota tua Domino, cui hanc domum conſtruxiſti, reddas, omnium vota optant & ſuſpirant &c.* Ibidem pro dedicatione Eccleſiæ adfert exemplum Eſdræ ex Teſtamento veteri.

Baſilius in Pſal. 114. initio reddit cauſam, cur ſeriùs venerit ad Eccleſiam dedicandam, ubi populus à me-

à media nocte usque ad meridiem exspectaverat : *Si verò*, inquit, *oportet, etiam nos pro nobis ipsis rationem reddere mora ac longioris nostra absentia, causam adferimus, quòd alteram huic aqualem Dei Ecclesiam non modico intervallo à vobis distantem, ministerio nostro curantes, tempus hoc diei consumpsimus*. Hunc locum, qui fortè ambiguus posset videri, fatentur Magdeburgenses Centur. 4. cap. 6. col. 408. de templi dedicatione intelligendum.

Gregorius Nazianzen. orat. in novam Dominicam sic incipit : *De encæniis honorandis lex vetus est, eaque præclarè constituta*. Chrysostomus quoque sermonem habuit in encœniis, tom. 3. Sozomenus lib. 4. c. 13. scribit, Basilium Ancyranum ad templi dedicationem plurimos Episcopos invitasse.

Ambrosius lib. 1. epist. 5. ad Felicem, dicit, se & ipsum Felicem ad Basilicæ dedicationem à Bassiano invitatum. Et in epist. ad Sororem, quæ habetur inter sermones, num. 92. *Cùm*, inquit, *Basilicam dedicassem, multi tamquam mea ore interpellare cœperant, dicentes : Sic in Romana Basilica dedices. Respondi, faciam, si Martyrum reliquias invenero &c.*

Gaudentius tractatu de dedicatione, dicit, convenisse multos Episcopos ad celebritatem dedicationis Ecclesiæ, quæ Brixiæ erecta fuerat in honorem reliquiarum Joannis Baptistæ, Andreæ, Thomæ, Lucæ, Gervasii, Prothasii, Celsi, & quadraginta Martyrum.

Augustinus quinque sermones ad populum habuit in celebritate dedicationis templi, qui sunt inter sermones de tempore 251. 252. 253. 254. 255. & 256.

Gelasius Papa epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ & Apruții, cap. 6. *Basilicas*, inquit, *noviter institutas, non petitis ex more præceptionibus dedicare non audeat*. Item cap. 27. alia quædam constituit in dedicatione Ecclesiarum servanda. Felix IV. qui etiam ante mille annos sedit, in epistola sua decretali prolixè de hac re differit, ac inter alia sic ait : *Solemnitates verò dedicationum Ecclesiarum per singulos annos celebrandæ sunt &c.*

Prosper par. 3. cap. 38. de promissionibus Dei, testatur se interfuisse cùm apud Carthaginem dedicaretur insigne quoddam templum, quod olim Gentilium fuerat ; in cujus frontispicio divinitus scriptum invenerunt magnis atque æneis literis : AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT. Quod præsagium omnes mirabantur, cùm viderent ab Aurelio Episcopo Carthaginensi fieri, quod tanto antea prædictum fuerat.

Gregorius lib. 3. Dialogorum, cap. 30. scribit, tempore suo dedicatam Basilicam non sine divinis miraculis, quibus indicaretur, Deo placuisse eam dedicationem. Bernardus sex sermones habuit de dedicatione templi. Rupertus in cap. 28. Genes. probat, rectè fieri festivas dedicationes. Hugo de S. Victore, lib. 2. de Sacramentis, par. 5. cap. 2. & 3. Isidorus lib. 1. de officiis, cap. 35. Rabanus lib. 2. c. 45. de institutione Clericor. Amalarius in lib. de ordine Antiphonarii, B. Ivo in serm. de consecrat. templi, & Walfridus de rebus Ecclesiasticis, cap. 9. qui omnes de dedicatione Ecclesiæ tractant, tamquam de re antiquissima, cùm tamen etiam ipsi antiqui sint auctores.

Secunda propositio : *Meritò ab Ecclesia variis precibus & cæremoniis templa consecrantur*. Probatur Primò Scripturæ testimonio. Siquidem ex Scriptura habemus consecrationem templi, vel altaris, in statu naturæ, legis, & gratiæ. In statu naturæ Jacob cap. 28. Geneseos, erexit lapidem, ut ibi sacrificaret, eumque consecravit fundens oleum desuper, & inde eum locum appellavit Bethel, idest, domum Dei ; & c. 35. monitus à Deo, ut faceret altare, rursus ibidem erexit lapidem, eumque inungendo consecravit, & libavit super eum libamina. Certè hoc non pertinet ad magiam, cùm laudetur hoc factum ab omnibus, & constet placuisse Deo. Nec etiam pertinet ad cæremonias legis, quæ adhuc data non fuerat. Cur ergo non liceat nobis idem facere?

Deinde in statu Legis videmus Mosem consecrasse oleo sacro, aliisque cæremoniis tabernaculum, altare, & omnia ejus vasa. Exodi cap. 40. & Num. 7. quas etiam cæremonias certum est non fuisse magicas. Et licèt cæremoniæ fuerint veteris legis, tamen quia non erant propriæ ejus, quippe quæ in oratione fundantur, nihil obstat, quo minus à nobis etiam assumi possint.

In statu Evangelii non habemus tam expressa testimonia Scripturæ, interim tamen ex eo, quòd Paulus in priori epistola ad Corinthios cap. 11. Corinthios arguit tamquam Ecclesiæ contemptores, quia in Ecclesia comedebant, satis innuitur, tunc etiam Ecclesiam aliquo modo sacratam fuisse. Cur enim Ecclesiam contemnere dicitur, qui in ea actionem alibi licitam exercet, nisi propter aliquam ejus loci consecrationem? Et confirmatur ex Dionysio Areopagitæ, qui tempore Apostolorum vixit ; & lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 5. par. 1. apertè docet, altaria sacro oleo inungi, & consecrari ab Episcopo debere.

Secundò, probatur ex decretis Conciliorum antiquorum. Nam Concilium Carthaginense V. can. 6. sic habet : *Similiter & de Ecclesiis, quoties super earum consecratione habitatur, agendum est, ideòst, ut sine ulla trepidatione consecrentur*. Item Agathense Concilium cap. 14. *Altaria placuit non solùm unctione Chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari*. Idem patet ex Concilio II. Bracarensi can. 6. Item ex decretis Pontificum Gelasii & Felicis IV. suprà citatorum, & Joannis I. in epist. ad Episcopos Italiæ. Alia decreta vide apud Gratianum de consecr. dist. 1. ubi etiam adfertur canon Nicæni Concilii ; & alius Concilii Hipponensis, quod plenarium totius Africæ fuisse testatur Augustinus lib. 1. Retractat. c. 17. quamquam isti canones modò non existant, nisi apud Gratianum.

Tertiò, probatur ex Patribus citatis in priore conclusione ; nam major pars eorum meminit etiam consecrationis, & cæremoniarum, quibus uti solemus in consecratione templi & altaris.

Quartò, probatur ratione desumpta ex fine illarum cæremoniarum. Finis enim præcipuus est ad significandum templum illud Deo & sacris actionibus dedicari, neque esse domum profanam, sed sacram. Nam etiamsi ista dedicatio essentialiter consistat in voluntate, & intentione dedicationis : tamen necesse est, ut hæc intentio & voluntas signis externis prodatur aliis hominibus. Quomodo etiam humani contractus consistunt in intentione & voluntate contrahentium : tamen ut innotescat voluntas, & ut firma & rata sint, non solùm proferuntur verba, sed etiam multæ adhibentur cæremoniæ, ut patet in nuptiis, in coronatione Regum, in militia &c.

Quoniam ergo templum dedicatur Christo, ideò ad hoc significandum pingitur signum ejus, idest, crux. Pinguntur autem cruces num. 12. ita inter se distantes, ut totum templum occupent ; & ad singulas, lampades singulæ accenduntur, ad significandum, quòd Apostoli 12. hoc vexillum Christi per totum orbem terrarum portaverunt, & sua prædicatione mundum illustrarunt.

Et quia templum non debet esse profana & communis domus, sed sacra ; ideò ad hoc significandum inungitur. Oleum enim est communissimum & evidentissimum symbolum consecrationis. Quia enim

est

eſt liquor nobiliſſimus, quippe qui omnibus ſupereminet, & maximè omnium penetrat, & ſanat, ac roborat. Ac demum res illuſtres facit: ideò placuit omnibus Gentibus, & ipſi etiam Deo, illo uti ad conſecrationem ſignificandam.

Quia rurſus templum deſtinatur divinis ſacrificiis, & orationibus, aliſque ſanctis & puris actionibus, non autem ſordibus, & tenebris negotiorum ſæcularium, ideò ad hanc munditiem & claritatem ſignificandam aſpergitur aqua, thus adoletur, cerei accenduntur.

Quia ſacratur etiam templum ad concionandum, & docendam fidem, quæ eſt fundamentum totius juſtitiæ; ideò deſcribitur alphabetum in pavimento. Deſcribitur autem Græcè & Latinè, quia illis linguis prædicata eſt fides, & illis linguis utebatur tota ferè Eccleſia eo tempore, quo hæ cæremoniæ ſunt inſtitutæ.

Et quia in templo non ſolùm docentur homines, ſed etiam moventur & inflammantur ad virtutem, & vitæ novitatem; ideircò fit illa mixtio aquæ, cineris, ſalis, & vini, ut infrà dicemus.

Quia denique ex templo Diabolus ejicitur, neque ibi habitare ſinitur, ſed è contrario oratur Deus, advocantur Angeli, aliique Sancti, ut in eo loco habitare dignentur; ideò pulſatur oſtium, & jubetur Diabolus recedere, & reliquiæ Sanctorum introducuntur.

Alius finis harum cæremoniarum eſt, ad ſignificandum Chriſtum, & Eccleſiam. Eccleſia enim materialis, Eccleſiam ſpiritualem deſignat: altare verò ſignificat Chriſtum; hinc igitur altare fit ex lapide, & inungitur, & ſummo loco ponitur, & ſub ipſo abſconduntur reliquiæ: quia Chriſtus dicitur petra, 1. Corinth. 10. & unctus fuit Spiritu ſancto, *præ conſortibus ſuis*, Pſal. 44. *Et caput eſt totius Eccleſiæ*, Coloſſ. 1. *Et in ipſo abſcondita eſt vita & gloria Sanctorum*, Coloſſ. 3. Unde etiam in cœlo vidit Joannes animas Sanctorum ſub altari, Apocal. 6.

Porrò cæremoniæ, quæ fiunt in ipſa conſecratione, totum progreſſum fidelium demonſtrant. Nam primo loco pulſatur, & aperitur templum baculo paſtorali ab Epiſcopo, quia prædicatores poteſtate à Chriſto accepta, corda infidelium pulſant, & ad fidem ſuſcipiendam aperiunt.

Secundò, ingreſſus Epiſcopus eodem baculo deſcribit in pavimento cinere conſperſo alphabetum, quia prædicatores eadem poteſtate in cordibus pœnitentium inſcribunt rudimenta fidei, eoſque Catechumenos faciunt.

Tertiò, aſpergitur templum aqua, & cerei accenduntur, quia poſt Catechiſmum ſequitur Baptiſmus, quod eſt Sacramentum illuminationis.

Quartò, in parietibus pinguntur & inunguntur cruces (nam etiamſi cruces ante initium conſecrationis factæ ſunt, tamen hoc tempore fieri debuiſſent; ſed antea factæ ſunt propter commoditatem, nimis enim diu exſpectaretur, ſi in ipſa conſecratione pingerentur) ad ſignificandam confirmationem, quæ poſt Baptiſmum cruce & chriſmate perficitur.

Quintò, fit mixtio quædam aquæ, cineris, ſalis, & vini, quia tota vita fidelium conſumi debet in mortificandis vitiis, & vitæ novitate quærenda, & retinenda. Nam aqua ſignificat hominem, qualis eſt ex ſe poſt peccatum; eſt enim frigidus & inſipidus. Cinis ſignificat pœnitentiam & mortificationem vitiorum. Sal ſaporem. Et vinum lætitiam & fervorem novæ vitæ.

Sextò, agitur dies feſtus cum lætitia, finita conſecratione, quia poſt finem hujus vitæ fideles intrabunt in gaudium Domini, ubi perpetuò lætabuntur.

A Hæc & ſimilia vide apud Auguſtinum & Bernardum in ſermonibus de dedicatione; & apud Hugonem, Ivonem, & Rabanum ſuprà citatos, qui ſigillatim explicant rationes harum cæremoniarum.

Tertia propoſitio: *Templum conſecratum, meritò ſanctum & venerabile, ac divina quadam virtute præditum exiſtimari debet.* Probatur; Primò, ex relatione ad Deum; Templum eſt dedicatum Deo, ergo eſt res Dei, ergo ſanctum eſt; nam omnis res Deo dicata, eo ipſo eſt ſancta, Levit. ult. *Animal quod immolari poteſt Domino, ſi quis voverit, ſanctum erit.* Et infrà: *Quidquid ſemel fuerit conſecratum Domino, ſanctum Sanctorum erit.* Matth. 23. *Va vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque juraverit per templum, nihil eſt; qui autem juraverit in auro templi, debet. Stulti, & cæci, quid enim majus eſt, aurum, an templum, quod ſanctificat aurum?* Ubi Dominus vult templum lapideum nobilius eſſe ipſo auro, quod videlicet auro communicet ſanctitatem; nam licèt lapides ſint abſolutè inferiores auro, tamen ratione relationis ad Deum, lapides illi, qui templum efficiunt, ſunt longè nobiliores & ſanctiores auro. Unde Auguſtinus lib. 4. cont. Creſconium, cap. 40. *Deo*, inquit, *omnipotenti, parietes conſecratos, Eccleſiam venerandam, quaſi quadam obſeſſione credidit retinendam.*

Secundò, probatur ex precibus & benedictione Epiſcopali; nam ut ait Apoſtolus, 1. Tim. 4. *Nihil abjiciendum eſt, quod cum gratiarum actione percipitur; ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Jam ſi cibi ſanctificantur per verbum Dei & orationem, cur non etiam templa ſanctificabuntur, quæ per ſacras perſonas publicis precibus & benedictione conſecrantur? Præterea ſanctificante Salomone templum, Deus etiam ſanctificavit, ut ipſe dicit, 3. Regum 9. *Exaudivi*, inquit, *orationem tuam, & ſanctificavi domum hanc, quam ædificaſti.* At non minus efficaces ſunt preces Eccleſiæ, quàm Salomonis.

Tertiò, probatur ex iis, quæ ſunt in templo; nam locus rerum ſanctarum, ſanctus quoque ſit neceſſe eſt, ut patet ex illo, Exod. 3. *Locus, in quo ſtas, terra ſancta eſt.*

Jam verò in templis ſunt multæ res ſanctæ. Primò, crux, & imagines Chriſti & Sanctorum. Secundò, reliquiæ Sanctorum. Tertiò, præſentia corporis Domini in Euchariſtia. Quartò, præſentia Angelorum; credibile enim eſt, aut ſemper, aut frequentiſſimè in templis Angelos adeſſe. Quare Joſephus lib. 7. de bello Judaico, cap. 12. ſcribit, in templo Salomonis paulò ante, quàm everteretur, auditas voces: *Migremus hinc*, quas Angelorum fuiſſe, deſerentium eum locum, communis opinio eſt. Et B. Chryſoſtomus homil. 1. ſuper illa verba Iſaiæ: *Vidi Dominum ſedentem &c.* dicit, Angelorum multitudine vallari ſacram menſam in Eccleſiis. Quintò denique, adeſt Deus ipſe per ſingularem quandam protectionem & virtutem, in cujus rei ſignum quando tabernaculum à Moſe dedicatum eſt, Exod. ult. mox caligo, ſeu nubes quædam gloriæ Domini tabernaculum texit. Similiter fecit, cùm templum à Salomone dedicatum eſt: *Nebula enim gloriæ, implevit domum Domini*, 3. Reg. 8. Idem etiam ſuo tempore acciditſſe Eccleſiæ conſecratæ ſcribit Gregorius lib. 3. Dialogor. cap. 30. *In magna*, inquit, *ſerenitate aeris ſuper altare Eccleſiæ nubes cœlitus deſcendit, ſuoque illud velamine operuit, omnemque Eccleſiam tanto terrore ac ſuavitatis odore replevit, ut patentibus januis nullus illuc præſumeret intrare.* In lib. quoque 2. Machab. cap. 3. legimus, dixiſſe Heliodorum: *In loco illo eſt verè Dei virtus quædam; nam ipſe qui habitat in cœlis, viſitator & adjutor eſt loci illius.*

Quartò, probatur ex abſentia Dæmonis; nam ſicut templa Gentilium polluta ſunt, & immunda, quia

quia ſunt domicilia Dæmonum, ut patet ex Gregorio lib. 3. Dialogor. cap. 7. ita è contrario, templa Dei ſancta ſunt, quia Dæmonibus carent. Idem enim Gregorius lib. 3. cap. 30. Dialogor. ſcribit, poſt conſecrationem templi, quod antea Arianorum fuerat, Diabolum inde egreſſum ſenſibiliter in ſpecie ſua, maximo ſtrepitu excitato. Et ſicut domus Principum aſyla ſunt, nec ibi lictores ulli manus injicere audent, ita etiam in templo Dei, Dæmones non ſinuntur graſſari eo modo, quo in aliis locis.

CAPUT VI.

De ornatu templorum.

ORnatus templorum partim in ipſa fabrica conſiſtit, partim in imaginibus, crucibus, calicibus, veſtibus, aluſque id genus ornamentis. Reprehendunt hunc ornatum, tam veteres Petrobruſiani, & Wicleſiſtæ, quàm etiam Lutherani & Calviniſtæ, locis initio notatis. Argumenta illorum hæc ſunt.

Primum, ex Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacii dicentes, templum Domini, templum Domini.* In quem locum ita ſcribit Hieronymus: *Præcepit*, inquit, *& tunc populo Judæorum, & hodie nobis, qui videmur in Eccleſia conſtituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum ſplendore, auratiſque laquearibus, & veſtitis parietibus marmorum cruſtis, & dicamus, templum Domini, templum Domini eſt.*

Secundum, ex Hieronymo in epiſt. ad Nepotianum: *Multi ædificant parietes, & columnas Eccleſiæ ſubſtruunt; marmora nitent, auro ſplendent laquearia, gemmis altare diſtinguitur.* Et infrà: *Neque mihi aliquis opponat dives in Judæa templum, menſam, lucernas, thuribula, patellas, ſcyphos, mortariola, & cætera, ex auro fabrefacta. Tunc hæc probabantur à Domino, quando Sacerdotes hoſtias immolabant, & ſanguis pecudum erat redemptio peccatorum; nunc verò cùm paupertatem domus ſuæ pauper Dominus dedicarit, cogitemus crucem ejus, & divitias luteum putabimus.* Et infrà: *Aut aurum repudiemus cum cæteris ſuperſtitionibus Judæorum, aut ſi aurum placet, placeant & Judæi &c.*

Tertium, ex Ambroſio lib. 2. de officiis, cap. 28. *Melius fuerat*, inquit, *ut vaſa viventium ſervaret, quàm metallorum. His non poteſt reſponſum referri. Quid enim diceres? timui ne templo Dei ornatus deeſſet. Reſponderet, aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur, ornatus Sacramentorum redemptio captivorum eſt.*

Quartum, ex Acacio, de quo Socrates lib. 7. cap. 21. refert, qui cùm accuſaretur, quòd ſacra vaſa vendidiſſet propter pauperes, reſpondit: *Deus noſter neque diſcis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

Quintum, ex Hilario in epiſt. contra Auxentium: *Malè*, inquit, *parietum vos amor capit, malè Eccleſiam Dei in tectis, ædificiiſque veneramini.*

Sextum, ex Lactantio, qui lib. 2. cap. 4. laudat Perſium, quòd ſcripſerit, non debere aurea vaſa templis inferri: *Egregiè*, inquit, *ſapienterque ſenſit.*

Septimum, ex Bernardo, in Apologia ad Guilielmum Abbatem propè finem: *O vanitas vanitatum, ſed non vanior, quàm inſanior: fulget Eccleſia in parietibus, & in pauperibus eget: ſuos lapides induit auro, & ſuos filios nudos deſerit.*

Octavum, ex Chryſoſtomo, qui homil. 51. & 81. in Matth. docet, melius eſſe dare eleemoſynam, quàm ornare templum, & refellit argumentum, quod pro nobis fieri ſolet.

His addunt rationes. Prima ratio eſt, quia Chriſtus ſemper amavit & docuit paupertatem.

Secunda, quia otioſum & ſupervacaneum eſt aurum in templis; nam nec ipſi parietes ſentiunt ornatum illum, nec eo indigent ad finem, ad quem exſtructi ſunt. Unde Perſius:

Dicite Pontifices, in ſancto quid facit aurum?

Tertia, quia non tantùm non prodeſt, ſed etiam obeſt ſplendor ille templorum; nam avocat mentem, & diſtrahit à ſpiritualibus cogitationibus.

Quarta, quia melius eſt templa viva ornare, quàm mortua; numquam autem deſunt pauperes, qui templa ſunt viva, & qui egent non ſolùm ornatu, ſed etiam neceſſaria ſuſtentatione.

Quinta, quia in judicio non damnabitur, qui templum non ornaverit auro & argento, ſed qui in paupere Chriſtum non aluerit. Hæc ſunt igitur illorum argumenta, quæ etſi magnam vim habere videantur, nihil tamen adverſus veritatem poterunt; nihil enim potentius veritate. Porrò ſolutiones horum argumentorum in hoc eodem capite, poſt explicatam, & confirmatam ſententiam Eccleſiæ adferentur.

Sit igitur prima propoſitio: *Opus bonum & pium ex genere ſuo eſt, ingentibus ſumptibus templa Dei ædificare aut ornare.* Probatur Primò, ex Teſtamento veteri; nam Deus voluit, tabernaculum ornatiſſimum eſſe, ita ut omnia ferè inſtrumenta ſanctuarii aurea eſſent, uſque ad emunctoria Lampadum. Cortinas autem tabernaculi, & veſtes Sacerdotis eſſe voluit pretioſiſſimas, ex ſerico, byſſo, purpura, gemmis &c. & ne deeſſent artifices, donavit ſapientiam & artem ad omnia illa facienda certis quibuſdam viris. Vide Exod. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 35. 36. 37. 38. & 39. Deinde Num. 7. ſinguli Principes obtulerunt in ornatum tabernaculi immenſa donaria auri & argenti. David paravit in ſumptus templi, tantum auri, argenti, & lapidum pretioſorum, ut incredibile videatur. Lege 1. Paralipom. cap. ult. & penult. & lib. 2. cap. 3. 4. & 5. At certè rationes, quæ fiunt contra ornatum templorum noſtrorum, ſi quid valerent, militarent etiam contra tabernaculum Moſis, & templum Salomonis. Nam tunc etiam non deerant plurimi pauperes: tunc etiam parietes non ſentiebant ornatum ſuum: tunc etiam diſtrahere poterant mentes orantium; & tamen non propterea ceſſatum eſt à magnificentiſſima ædificatione templi, & tabernaculi.

Secundò, ex Teſtamento novo; nam in primis Marci 12. Chriſtus laudavit viduam, quæ in gazophylacium templi miſit duo minuta, ideſt, omnem victum ſuum. Si ergo vidua illa rectè fecit, in donaria Dei expendens omnem victum ſuum; quomodo argui poſſunt, qui donant ſaltem partem bonorum ſuorum, ad ornandam Dei domum? Item c. 13. dicentibus Apoſtolis: *Magiſter aſpice, quales lapides, & quales ſtructuræ!* Dominus occaſionem habuit optimam reprehendendi magnificentiam illam templi, vel ſaltem inſtruendi diſcipulos, dicendo, licuiſſe in Teſtamento veteri ornare templa, at in lege Evangelica non fore licitum. At Dominus nihil tale dixit. Item cap. 14. cùm Judas ægrè ferret, quòd Magdalena in unctionem capitis Domini tantos ſumptus faceret, ac diceret: *Ut quid perditio iſta unguenti facta eſt? poterat enim unguentum iſtud venundari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus*, Dominus reſpondit: *Bonum opus operata eſt in me.* At ſi licuit prætermiſſis pauperibus tanto ſumptu inungere caput Domini, cur non liceat etiam magno ſumptu ædificare domum ipſi Domino?

Tertiò, probatur ex vaticinio Iſaiæ; nam cap. 60. ubi fatentur præcipui expoſitores ad literam agi de Eccleſia Chriſtiana in terris exiſtente, ſic legimus: *Domum majeſtatis meæ glorificabo.* Et infrà: *Me enim inſu-*

inſula expectant, ut adducam filios tuos de longè: aurum eorum, & argentum eorum nomini Domini Dei tui. Et infrà: *Ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & Reges eorum miniſtrabunt tibi.* Et infrà: *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, ſimul ad ornandum locum ſanctificationis mee, & locum pedum meorum glorificabo.* Quæ prophetia ad literam impleta eſt tempore Conſtantini, aliorumque Principum, qui Eccleſias magnificentiſſimas exſtruxerunt, & ornarunt.

Quartò, probatur ex Patribus. Euſebius lib. 9. hiſtor. cap. 10. *Ex quo aderat*, inquit, *cunctis velut divino munere infuſa lætitia, maximè videntibus ea loca, que paulò ante impiis tyrannorum machinis fuerant deſtructa, rediviva conſtructione clariora, & celſiora conſurgere, templaque excelſa pro humilibus conventiculis elevari.*

Cyrillus catecheſi 14. *Iſti qui nunc ſunt Reges*, inquit, *pietatis ergo argento induentes & auro ſanctam hanc Eccleſiam reſurrectionis, in qua nunc ſumus, exſtruxerunt, & argenteis monimentis ſplendidam effecerunt.*

Athanaſius in Apologia ad Conſtantium indicat, ab ipſo Conſtantio exſtructam Alexandriæ tam ingentem baſilicam, ut ea ſola capere poſſet populum, quem aliæ capere non poterant. Neque reprehendit, ſed laudat hanc ejus magnificentiam.

Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum, cùm dixiſſet à Gallo & Juliano exſtrui cœpiſſe maximis ſumptibus baſilicam ſancto Martyri Mamæ, ſubjungit munus Galli Deo acceptiſſimum fuiſſe, ut quondam fuit ſacrificium Abel.

Gregorius Nyſſenus orat. in Theodorum, dicit, templum S. Theodori magnificentiſſimum, & ornatiſſimum picturis & ſculpturis fuiſſe: & hoc ad gloriam ſancti maximè pertinere, ubi apertè laudat uſum erigendi talia templa.

Joannes Chryſoſtomus homil. 66. ad populum Antiochenum: *Servorum*, inquit, *crucifixi ſepulchra regiis aulis ſunt clariora, non magnitudine & pulchritudine edificiorum (nam & in hoc ſuperant) ſed quòd multò majus eſt, convenientium ſtudio.* Idem hom. 51. in Matth. *Nec prohibeo*, inquit, *magnifica templa condere &c.*

Cyrillus initio libri de recta fide ad Reginas: *Valde ſapienter*, inquit, *operam datis, ut quæ Chriſto probantur, & ſentiatis, & faciatis: partim operibus, & irreprehenſibili conſpicua fide, & veſtras, & Regum aulas virginitatis gloria decoratis: partim ſumptuoſiſſima Chriſto templa erigitis; conceſſum enim & hoc eſt cum aliis, ab ipſo, veſtris animabus.*

Theophylactus in cap. 14. Marc. *Confundantur*, inquit, *hoc loco, qui pauperes Chriſto præferunt.* Et infrà: *Audiant igitur quomodo Chriſtus præferat ſui curam pauperibus. Chriſti autem corpus propriè, quod in diſco aureo, & ſanguis, qui in poculo. Qui igitur abſtulerit diſcum pretioſum, & cogit, ut corpus Chriſti in viliori ponatur, prætexens ſcilicet pauperes, ſciat cujus partis ſit.*

Jam ex Latinis. Optatus lib. 6. teſtatur, ſuo tempore habuiſſe Eccleſiam pretioſa vaſa Sacramentorum, quæ Donatiſtæ diripientes conflarunt & vendiderunt.

Ambroſius lib. 2. de officiis, cap. 21. *Et maximè Sacerdoti*, inquit, *hoc convenit, ornare Dei templum decore congruo, ut etiam hoc cultu aula Domini reſplendeat.*

Hieronymus in epiſt. ad Demetriadem, poſtquam dixerat: *Alii ædificent Eccleſias, veſtiant parietes marmorum cruſtis &c.* ſubjungit: *Non reprehendo, non abnuo; ſed tibi aliud propoſitum eſt &c.* Et in cap. 8. Zachariæ, refert in gloriam Eccleſiæ, & laudem Principum, quòd cùm aliquot Imperatores Ethnici Eccleſias everterint, rurſum alii baſilicas exſtruxerint, & exaltaverint, ſumma faſtigia, & laquearia, ac tecta auro decorarint, & parietes diverſi marmoris cruſtis veſtierint.

Auguſtinus in Pſalm. 113. *Sed & nos*, inquit, *pleraque inſtrumenta & vaſa ex auro & argento habemus, in uſum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipſo miniſterio conſecrata ſancta dicuntur.*

Prudentius in hymno de S. Laurentio inducit ſic loquentem tyrannum:

Hunc eſſe veſtris orgiis
Moremque & artem proditum eſt,
Hanc diſciplinam fœderis,
Libent ut auro antiſtites.
Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum ſanguinem,
Auroque nocturnis ſacris
Adſtare fixos cereos.

Paulinus natali 3. S. Felicis:

Aurea nunc niveis ornantur limina velis &c.

Proſper in lib. de promiſſion. & prædiction. par. 3. cap. 38. dicit, templum ampliſſimum Deo vero conſecratum ſuo tempore, cujus tanta erat magnitudo & excellentia, ut etiam plateam haberet, quæ ad ipſum ducebat, duorum millium paſſuum longitudinis totam pretioſo pavimento, & columnis ac muris ornatam.

Quintò, probatur ex pietate eorum, qui Eccleſias ædificarunt, nam præcipui fuerunt quatuor, Conſtantinus, Juſtinianus, Carolus Magnus, & Carolus IV. De Conſtantini templis vide Damaſum in vita Sylveſtri, & Euſebium lib. 3. & 4. de vita Conſtantini. De templis à Juſtiniano erectis, vide Procopium in lib. de ædificiis Juſtiniani. De templis Caroli Magni, vide Abbatem Urſpergenſem in Chronico. De templis Caroli IV. vide Joannem Cochlæum initio lib. 1. hiſtoriæ Huſſitarum. Conſtat autem Conſtantinum ſanctum Imperatorem fuiſſe; nam in Calendario Græcorum ejus nomen inter Sanctorum nomina habetur: & ab Ambroſio in oratione de obitu Theodoſii, ab Epiphanio hæreſi 70. quæ eſt Audianorum, à Cyrillo, catecheſi 14. & aliis Patribus paſſim ſanctus & beatus appellatur.

Similiter Carolus Magnus tamquam ſanctus colitur præcipuè Pariſiis, & Aquiſgrani, & ab omnibus hiſtoricis mirificè laudatur. Juſtinianus, excepta hæreſi, in quam incidit in extrema ætate, laudatiſſimus Princeps fuit. Porrò Carolum IV. optimum & religioſiſſimum fuiſſe, patet ex iis, quæ adfert Cochlæus loco notato. Multas item ædificarunt & ornarunt Baſilicas ſanctiſſimi Pontifices, Julius, Damaſus, Leo, Symmachus, & alii, qui & ante mille annos floruerunt, & verè ſancti ſcriptorum omnium conſenſu habiti ſunt. Non eſt autem credibile, ita pios Principes, tum Eccleſiaſticos, tum politicos, in ejuſmodi opera conſpirare potuiſſe, ſi ea Deo non placerent.

Probatur ultimò rationibus. Prima ratio ex magnitudine Dei; nam domus quò majori Principi ædificatur, eò debet eſſe major. Quis autem Deo major? Quare Salomon lib. 2. Paralip. cap. 2. *Domus, quam ædificare cupio*, inquit, *magna eſt: magnus eſt enim Deus noſter ſuper omnes Deos.*

Secunda ratio ex ipſo genere operis; nam exſtruere Deo ſplendidum templum, eſt ex genere ſuo actus duarum excellentium virtutum, religionis ac magnificentiæ; proinde bonus ex genere ſuo.

Tertia ratio, quia non ſolùm eſt actus illarum virtutum, ſed etiam eſt exercitium & ſignum aliarum. Nam qui magnificum templum erigit, magnificum

ficium teſtimonium edit fidei ſuæ, & charitatis erga Deum: necnon pietatis & gratitudinis, & quia pecuniæ ſummopere diligi ſolent, qui eas liberaliter ad honorem Dei expendit, indicat ſe verè diligere Deum ſuper omnia.

Quarta ratio ab utilitate; Nam templum magnificè ornatum, multas habet utilitates. Primùm enim attrahit homines faciliùs ad res pias, quæ in templis geruntur; nec enim obſcura & ſordida loca libenter frequentantur. Deinde conſervat majeſtatem Sacramentorum, & reverentiam, quæ rebus divinis debetur; Nam quando videmus altare ſplendidum & ornatum, facilè erigimus mentem, & cogitamus magnum eſſe Deum, cui talia exhibentur: & econtrariò facilè contemnitur, quod ſine apparatu proponitur. Tertiò juvatur pietas & devotio, maximè ſimplicium, quorum maximus eſt numerus.

Accedit etiam corporalis utilitas, quòd magnifica templa diutius conſervantur, & magno ſplendori ſunt civitati. Multitudo quoque aureorum, atque argenteorum vaſorum, ſæpè fuit ſaluti toti Reipublicæ, dum in communi captivitate, fame, aut peſte, Eccleſiæ theſaurus multis millibus miſerorum opem tulit, ut quaſi in id tempus divinitus datus, & ſervatus videretur.

Quinta ratio à contrario: qui Eccleſias vaſtaverunt, aut diripuerunt, ſemper ſacrilegi & perditi habiti ſunt, ſæpè etiam divinitus puniti, ut patet de Balthaſare, Daniel. 5. de Heliodoro, 2. Machabæorum 3. de Antiocho, 2. Machabæor. 9. Scribit etiam S. Joannes Chryſoſtomus hom. 4. in Matth. quo tempore Julianus Apoſtata juſſit diripi templorum ornamenta, & præcipuè ſacra vaſa, mox quæſtorem regium per medium diruptum expiraſſe, & Juliani avunculum à vermibus corroſum interiiſſe. Scribunt quoque Cedrenus & Zonaras, Leonem filium Conſtantini Copronymi, cùm abſtuliſſet à templo inſignem coronam, quam Mauritius Imperator donaverat ad ornatum templi, mox ſenſiſſe in capite ſuo ignitos carbunculos, inde concepta febre ardentiſſima periiſſe.

Secunda propoſitio: *Ædificare, vel ornare templa, licèt ſit opus pium & bonum, poteſt tamen ejuſmodi opus ex defectu circumſtantiarum facilè vitiari.* Probatur; quatuor enim ſunt circumſtantiæ præcipuæ, ex quarum defectu malum erit ornare templa, nimirum tempus, locus, modus, & perſona. Nam in primis quando quis tenetur juvare proximum, ac præſertim parentes, aut filios, & non poteſt ſimul providere proximo, & donare templo: tunc non rectè facit, ſi neglectis parentibus, vel proximis ædificet templa. Ait enim Dominus Oſee 6. *Miſericordiam volo, non ſacrificium.* Et Marc. 7. reprehenduntur Phariſæi, qui docebant filios familias offerre templo donaria, cum detrimento parentum. Patet id etiam ex Paulo ad Roman. 3. qui docet, non eſſe facienda mala, ut veniant bona. Denique ex praxi Sanctorum, qui tempore magnæ neceſſitatis pauperum, conflarunt calices, & vendiderunt, ut patet ex Ambroſ. lib. 2. de officiis cap. 28. Si enim tempore neceſſitatis rectè paſtores detrahunt Eccleſiæ ornamenta, certè multò rectiùs non dantur Eccleſiæ, quæ eſſent auferenda, ſi data fuiſſent.

Neque obſtat factum viduæ, quæ tribuit in donaria Dei omnem victum ſuum; Nam non tribuit victum patris, aut filiorum, ſed ſuum; & ſuum non multorum dierum, ſed unius tantùm; neque enim duobus minutis poterat diu ſuſtentari.

Deinde quantum ad locum, certum eſt, non omnia loca æqualem ornatum requirere; Nam in magnis urbibus, ad quas multi confluunt, ſplendida templa eſſe debent; at in locis deſertis, ubi ſoli Monachi verſantur, non videtur convenire, ut tot ſumptus fiant in ædificiis templorum. Et hoc eſt, quod B. Bernardus præcipuè reprehendit in Apologia ad Gulielmum, quòd videlicet Monachi Cluniacenſes vellent habere oratoria ſua tam magna, & tam ornata, ut æquarent, vel ſuperarent ſplendorem Epiſcopalium Eccleſiarum; ubi etiam meritò reprehendit, quòd in pavimento ſculperent, vel pingerent Sanctorum imagines, & cogerentur, qui in eorum Eccleſiis ſpuere neceſſe haberent, in faciem Angelorum, vel aliorum Sanctorum hum depictorum ſpuere.

Quantum ad modum, peccatur, cùm ornamenta templorum ſunt vana, ac potiùs curioſitati, quàm religioni deſervientia: qualia erant in oratoriis Cluniacenſium, quæ B. Bernardus reprehendit in Apologia ad Gulielmum: *Quid facit*, inquit, *illa ridicula monſtruoſitas? Quid ibi immunda ſimia? quid feri leones? quid monſtruoſi centauri? quid ſemihomines? quid maculoſa tygrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas ſub uno capite multa corpora, & rurſus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda ſerpentis, illinc in piſce caput quadrupedis: ibi beſtia præfert equum, capram trahens retrò dimidiam: hinc cornutum animal equum geſtat poſterius. Tam multa denique, tamque mira diverſarum formarum ubique varietas apparet, ut magis legere libeat in marmoribus, quàm in codicibus, totumque diem occupare ſingula iſta mirando, quàm in lege Dei meditando.*

Quantum ad perſonam, peccatur, quando quis ſupra ſuum ſtatum & conditionem vult ornare templa. Nam ſi qui paupertatem profitentur, & victum ab aliis emendicant, vellent ædificare templum marmoreum, & auro, ac gemmis ornare, etiamſi fortè poſſent eleemoſynis, hinc inde conquiſitis, id facere, tamen non decere eorum profeſſionem; magnificentia enim non eſt Monachorum, ſed Principum. Quare hinc etiam meritò arguit S. Bernardus Cluniacenſes in illa Apologia, quòd cùm Monachi eſſent, tamen ſumptibus, ac magnificentia Reges æquare vellent.

Supereſt, ut ad argumenta initio propoſita reſpondeamus. Ad illud igitur, quod objiciebatur ex Hieremia: *Nolite confidere in verbis mendacii dicentes: templum Domini, templum Domini*, reſpondeo, à Propheta eo loco argui Judæos, qui confidentes in externo templo, putabant apud ſe eſſe Deum, & ſe diligi à Deo, nec eſſe ventura ea mala, quæ prædicebantur à Prophetis, quia templum Dei apud ſe habebant, etiamſi ipſi interim malè vivendo eſſent templa Diaboli. Nihil autem efficit iſta reprehenſio adverſum ædificationem, ornatumque templorum; Nam etſi reprehenditur nimia fiducia in externo templorum cultu, præſertim cùm negligitur cultus animi, tamen non propterea non ſunt ædificanda, atque exornanda templa ad honorem Dei & Sanctorum memoriam. Id ipſum reſpondendum eſt ad teſtimonium S. Hieronymi; ipſe enim reprehendit eos, qui non curantes fieri templa Dei bene vivendo, putant ſibi omnia tuta eſſe, ſi templum externum ædificent, aut ornent.

Ad ſecundum, quod ex Hieronymi verbis ſumptum eſt, ut commodè reſpondeatur, quædam antea prænotanda ſunt. Obſerva igitur primò, propoſitum Hieronymo eſſe, ut reprehendat eos, qui majorem curam habent templi materialis, quàm ſpiritualis, ideſt, qui ædificia mirabiliter ornant, & tamen non curant an ad ſacra miniſteria eligantur idonei, vel non idonei. Sic enim incipit Hieronymus eam reprehenſionem ornatus templorum: *Multi*, inquit,

quit, *ædificant parietes, & columnas Eccleſia ſubſtruunt; marmora nitent; auro ſplendent laquearia; gemmis altare diſtinguitur; & miniſtrorum Chriſti nulla electio eſt*. Hæc ille, quæ veriſſima ſunt, & fuerunt ſemper.

Secundò nota, ornatum tabernaculi, & templi Judæorum aliquo modo typicum & cæremonialem fuiſſe; tabernaculum enim, & templum cum omni ſua ſupellectile figuræ fuerunt Eccleſiæ Chriſtianæ, ut patet ex Jacobi concione Actor. 15. ubi de Eccleſia exponuntur verba Amos cap. 9. *Poſt hæc revertar, & readificabo tabernaculum David, quod decidit, & diruta ejus readificabo, & erigam illud*. Item ex Paulo 1. Corinth. 10. *Omnia contingebant illis in figura*. Denique idem patet ex illa accuratiſſima deſcriptione templi, quæ habetur Ezech. 40. & ſequentib. & ex eo, quod dictum eſt Moyſi, ut faceret omnia accuratè ad exemplar, quod in monte viderat Exod. 25. Quia ergo tabernaculum & templum figuræ erant, ideò neceſſe erat, ut eſſent talia qualia fuerunt, nec poterant aliquid minus vel magis habere, quia alioqui non rectè repræſentaſſent. Ut etiam in Scriptura, ſi una litera mutetur, non ampliùs ſignificat id, quod antea ſignificabat.

Et quoniam figuræ Teſtamenti veteris jam ſunt completæ, & lex cæremonialis abrogata eſt: ideò qui nunc exiſtimaret eſſe neceſſarium tale templum, quale fuit Judæorum, ſuperſtitioſus eſſet, ut hoc tempore Judæi verè ſuperſtitioſi ſunt, dum exiſtimant non licere ſacrificare niſi in templo tali, quale fecerat Salomon. Et in hoc ſenſu reprehendit Hieronymus templorum ornamenta; Nam etiamſi modò nulli ſunt inter Chriſtianos, qui revera exiſtiment templa neceſſariò requirere illum ornatum, ut exiſtimabant Judæi, tamen dum anteponunt curam fabricæ materialis ipſi electioni miniſtrorum, & ædificio ſpirituali, videntur factis aliquo modo affines ſuperſtitioni Judæorum. Quod etiam notavit B. Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem: *Mihi*, inquit, *quodammodo repræſentant antiquum ritum Judæorum*.

Nota tertiò, tabernaculi & templi Judæorum ornatum non ſolùm cæremonialem & typicum fuiſſe, ſed etiam moralem; Nam etiamſi nullius rei figura fuiſſent, tamen ratio ipſa naturalis dictaſſet, domum Dei ornatam eſſe debere: & hoc modo rectè trahimus ornatum tabernaculi, & templi Judæorum, in exemplum noſtrorum templorum. Neque hoc unquam reprehendit Hieronymus, immò diſertè dicit in epiſtola ad Demetriadem: *Non abnuo, non reprehendo*.

Ad tertium ex Ambroſio (quod Calvinus adfert in epiſtola præfixa inſtitutioni) dico, in verbis Ambroſii multa eſſe contra adverſarios, nihil contra nos. Nam primò Ambroſius dicit, aurea vaſa Eccleſiæ non debere alienari, niſi in magna pauperum neceſſitate; Eccleſia igitur eo tempore utebatur aureis vaſis. Secundò dicit, ſi neceſſe ſit alienare vaſa Eccleſiæ, eſſe diligenter quærendum, an non ſint aliqua nondum initiata, & ſi talia inveniantur, non eſſe ullo modo attingenda vaſa initiata; ergo tunc certo ritu vaſa conſecrabantur. Tertiò dicit, ſi neceſſe ſit vendere vaſa initiata, non debere vendi integra, ſed priùs conflari, & deinde per partes vendi: Id quod fieri debere nos libenter admittimus, atqui hæc omnia pugnant adverſus hæreticos hujus temporis, qui nec pretioſa, nec certo ritu conſecrata, Et ſancta, vaſa Sacramentorum eſſe volunt.

Quod ergo Ambroſius ait (*aurum Sacramenta non quærunt*) non ſignificat, Sacramenta nullo modo requirere aurum, ſed non requirere ex neceſſitate, quamvis requirant ex decentia, quando haberi poteſt, & quod ſubjungit (*nec auro placent, quæ auro non emuntur*) non ſignificat, in auro diſplicent, vel nullo modo placent magis in auro, quàm in alia materia; ſed non ideò principaliter placent, quia miniſtrantur in auro. Si enim in auro diſplicerent, vel non magis placerent, quam in alia materia, Ambroſius non ſervaſſet illa vaſa uſque ad eam neceſſitatem, ſed numquam illis uſus fuiſſet.

Ad quartum, de Acacio, dico, verba illius Epiſcopi habere eundem ſenſum; Nam cùm Eccleſia illa abundaret ejuſmodi vaſis aureis (ut ibidem ſcribit Socrates) & occurriſſet ſumma quædam neceſſitas redimendi captivos, ille ſanctus Epiſcopus vendidit partem vaſorum & redemit captivos ad quinque millia. Illa autem ejus verba (*Deus noſter non eget diſcis, neque calicibus, quia non comedit, neque bibit*) ſignificant, iſta vaſa nullam Deo utilitatem adferre, ſed haberi in Eccleſia ad honorem Dei, & noſtram utilitatem, & ideò quando occaſio ſe offert, qua poſſint eſſe utiliora nobis, ſi vendantur, debent vendi, quia hoc etiam erit Deo gratius, & magis honorificum. Nam, ut Ambroſius ait, valdè pulchrum, & honorificum Chriſto eſt, cùm dici poteſt: hos pauperes Chriſtus redemit; vel etiam calix Chriſti non ſolùm ſanguine, quem continet, captivos redimit, ſed etiam pretio valoris: calix enim redimit ab hoſte quos ſanguis redemit à peccato.

Ad quintum, ex Hilario, teſtimonium Hilarii non eſt ad propoſitum; non enim agit ille de ornatu templi, ſed eos reprehendit, qui in templo hæreticum Epiſcopum, ideſt, Auxentium audiebant, eo quòd exiſtimarent ibi tantùm eſſe veram Eccleſiam, & verum Epiſcopum, ubi erat templum Deo ſacrum: & non conſiderabant templa ſæpè ab hæreticis occupari, & veros Catholicos vel in cryptis, vel in deſertis ſæpè verſatos.

Ad ſextum, ex Lactantio, Lactantius probare volebat, ineptè à Gentilibus offerri munera idolis, ideſt, Diis non ſentientibus: *Fruſtrà*, inquit, *homines auro, ebore, gemmis, Deos excolunt & exornant, quaſi verò ex his rebus ullam poſſint capere voluptatem. Quis uſus eſt pretioſorum munerum nihil ſentientibus?* Hoc autem probat ex Perſio, qui verè ſapienter ſcribit, non debere aurea vaſa templis inferri, quaſi illis delectentur Dii lignei & marmorei, cùm nihil ſentiant; ſed potiùs oporteret Diis viventibus offerri, ut ipſe dicit:

Compoſitum jus, faſque animi, ſanctoſque receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto.

Itaque non reprehenditur aurum templi, quando bonum uſum habet, ideſt, excitandi ad pietatem, ſed ſolùm reprehenditur, quando ſic offertur Deo, quaſi is corporeus ſit, & rebus ejuſmodi corporaliter delectetur.

Ad ſeptimum, ex Bernardo, dico, Bernardum non reprehendere ſimpliciter ornatum templi, ſed ornatum, quem templis ſuis Monachi Cluniacenſes adhibebant. Nam ut ex Apologia illa colligitur, reprehendit S. Bernardus Primò, quòd Monachi, profeſſione pauperes, erigerent oratoria in immenſam altitudinem, quod eorum profeſſioni non conveniebat. Secundò, quòd dum templa ſua ita ornarent, faterentur ſe eſſe carnales & infirmos. Ornatus enim templorum illis Eccleſiis potiſſimum convenit, ad quas populus confluere ſolet, quia ſimplices homines egent ejuſmodi rebus. Unde ibidem ait: *Et quidem alia cauſa eſt Epiſcoporum, alia Monachorum. Scimus namque quòd illi, ſapientibus & inſipientibus debitores cùm ſint, carnalis populi devotionem, quia ſpiritualibus non poſſunt, corporalibus excitant ornamentis*. Tertiò reprehendit, quòd quæſtus cauſa ornarent templa, nimirum ut plures confluerent

rent ad offerendum. Quartò, quòd cum injuria Sanctorum humi ſculperent imagines. Quintò, quòd bona, quæ acceperant diſtribuenda pauperibus, inſumerent in illa ornamenta, quando pauperes valde indigebant. Sextò, quòd ornamenta vana adhiberent templis, quæ ſolam curioſitatem paſcere, non autem pietatem excitare valerent. Porrò hæc omnia meritò reprehenduntur.

Ad octavum ex Chryſoſtomo, dico, eum non negare, licitum eſſe templa magnificè exſtruere, & ornare; ſed ſolùm anteponere huic ornatui curam pauperum: cujus oppoſitum docet Theophylactus Chryſoſtomi diſcipulus in cap. 14. Marc. ſed poſſunt facilè conciliari. Sciendum igitur, abſolutè melius eſſe honorare Deum in ſeipſo, quàm in pauperibus; Nam charitas Dei ſemper anteponi debet charitati proximi. Verumtamen quia Deus nulla re indiget, & quæ illi offerimus, vult nobis utilia eſſe, non ſibi: ideò tunc Deus magis honoratur, & fit illi res gratior, quando quod illi offerimus, eſt hominibus utilius. Hinc igitur quando alicubi templa ſatis bene ſe habent, pauperes autem notabiliter patiuntur egeſtatem: tunc melius eſt dare pauperibus eleemoſynam, quàm templo addere ornamenta; & in hoc caſu loquitur Chryſoſtomus. Videbat enim homines pronos admodum ad offerenda Eccleſiæ donaria, & negligentes in cura pauperum, in quo ſenſu etiam videtur dixiſſe Oſeas cap. 6. *Miſericordiam volo, non ſacrificium*, ideſt, malo miſericordiam, quàm ſacrificium.

At econtrariò, ſi alicubi pauperes mediocriter tractentur, ſed templa ſint inculta, & deſerta, & propterea decreſcat pietas, & devotio: tunc melius eſt ornare templa, quia id eſt utilius etiam proximo, cujus pietas, & devotio juvatur illo ornatu: & in hoc caſu loquitur Theophylactus. Quando autem eſſet æqualis indigentia & templorum, & pauperum, modò non ſit extrema, videretur melius dare templo quàm pauperi, quia pluris facienda eſt indigentia ſpiritualis, quàm temporalis, & quia ornatus templi eſt bonum durabilius, & communius, quàm ſit eleemoſyna data pauperibus: & quia magis immediatè datur Deo.

Ad primam rationem dico tria. Primò, Chriſtum fuiſſe pauperem, nec requiſiviſſe propter ſe ullam pompam, vel delicias in hoc mundo: tamen non recuſaſſe interdum ſumptuoſa obſequia, quibus videbat ali, & augeri piorum devotionem, ut patet de ingreſſu ejus in Hieruſalem ſuper aſinum; in quo libenter admiſit, ut multi ſternerent veſtes ſuas in via, quæ pedibus jumenti illius conculcabantur, & fortè etiam lacerabantur Matth. 21. patet etiam de unguento pretioſiſſimo, quo caput ſuum, & pedes inungi paſſus eſt Matth. 26. & Joan. 12.

Secundò dico, quòd Chriſtus fuerit pauper, & ſtabulum, ac pannos, & viles cibos amaverit, ideò factum eſſe, quia iſta congruebant tempori mortalitatis ejus. Venerat enim ut pateretur, & per labores, ac dolores, mundum redimeret: At nunc poſt mortem, & reſurrectionem, cùm glorioſus regnat in cœlo, convenit illi domus magnifica, & ſplendidiſſima.

Adde tertiò, templa dicari Chriſto præcipuè ratione divinitatis: qua ratione ſemper fuit dives Rex Regum, & Dominus dominantium. Itaque rectiſſimè exſtruuntur illa templa magnifica, qualia Deo conveniunt, licèt ipſe idem in forma ſervi, humilitatem & paupertatem verbo, & exemplo docuerit.

Ad ſecundam dico, non eſſe otioſa ornamenta, quia ſunt ſigna reverentiæ, & pietatis noſtræ erga Deum, & excitant in animis hominum devotionem. Unde interroganti Perſio:

Dicite Pontifices, in Sancto quid facit aurum?

Reſpondendum eſt, multa bona facit, quæ jam enumeravimus.

Ad tertiam dico, ornamenta illa non fieri, ut diſtrahant, ſed ut excitent devotionem. Quòd ſi aliqui diſtrahuntur, eſt vitium illorum, qui abutuntur rebus bonis: niſi fortè ornamenta ſint omnino vana, & inepta, quæ & nos reprehendimus.

Ad quartam de pauperibus alendis, jam reſponſum eſt. Adde, quòd ſi propter ordinarios pauperes non liceret exſtruere, vel ornare templa, multò minus liceret ornare palatia, inſtruere convivia, habere apparatum ullum equorum, famulorum, curruum &c. quòd ſi iſta licita ſunt ad tuendam dignitatem magnarum perſonarum, non obſtante pauperum multitudine, cur non liceat etiam ad conſervandam rerum ſacrarum majeſtatem templa exornare, non obſtante pauperum multitudine?

Ad quintam dico, Matth. 25 numerari opera minora, ut inde colligamus quid de majoribus ſentiendum ſit; dicitur enim: *Ite in ignem æternum, quia eſurivi, & non dediſtis mihi manducare*: & non dicitur, ite in ignem æternum, quia rapuiſtis aliena, ſed hoc à majori deducitur ex illo. Ita etiam non dicitur, ite in ignem æternum, quia non ædificaſtis templum, ſed deducitur hoc à majori. Si enim damnabitur qui non fecit eleemoſynam, quando eam facere tenebatur: multò magis damnabitur qui non ædificavit, vel non reparavit, aut non ornavit templum, quando id facere tenebatur. Qui autem teneantur, & qui non, alia quæſtio eſt, atque ad rem noſtram nihil facit.

CAPUT VII.

De benedictionibus aquæ, ſalis, cinerum, cerei &c.

PRimi, qui ejuſmodi benedictiones irridere cœperunt, Waldenſes ſunt, ut patet ex fragmento operis Reynerii, quod exſtat in fine libri Claudii Couſſord contra Waldenſes. Exorti ſunt Waldenſes, eodem Reynerio teſte anno Domini 1170. Poſt eos Flagellantes exorti ſunt circa annum Domini 1350. teſte Bernardo Lutzemburgenſi in ſuo Catalogo, qui quòd omnem pietatem conſtituerent in Baptiſmo ſanguinis per flagellationem ſponte effuſi, ſimul aſſerebant finem jam accepiſſe Sacramenta Baptiſmi, Confirmationis, Pœnitentiæ, & cætera omnia, & cum eis omnes benedictiones aquæ, cinerum, ſalis &c. Unde etiam inſtrumentum, quo aſpergimus aquam luſtralem, vocabant clavam mortis; ipſas verò guttas aſperſæ aquæ ſcintillas infernales dicebant. Poſt eos Wicleniſtæ (teſte Thoma Waldenſi tom. 3. tit. ult. cap. 68.) aſſerebant benedictiones aquæ, ſalis, vini, panis, olei, cereorum, & ſimilium, eſſe veram practicam necromantiæ. Idem de hæreticis in Boemia graſſantibus ſcribit Æneas Sylvius lib. de orig. Boemorum cap. 35.

Martinus Lutherus in libro de viſione Danielis contra Ambroſium Catharinum, damnat etiam has omnes benedictiones. Magdeburgenſes Centur. 2. cap. 6. column. 121. dicunt, aquæ conſecrationem tribui à Catholicis Alexandro Papæ & Martyri tamquam inventori: ſed rectiùs poſſe tribui alicui Gentilium Pontifici, cùm Ethnicus ſit ritus, aquæ luſtralis aſperſio.

Calvinus lib. 4. cap. 10. §. 20. Inſtit. tria dicit contra aquam benedictam. Primò, Catholicos pugnare

ſecum, dum dicunt, aquæ benedictionem eſſe Apoſtolicam traditionem; & tamen referunt ejus inſtitutionem in Alexandrum Papam auctorem, qui fuit VI. à Petro. Secundò dicit, inſtitutionem hanc eſſe recentiorem multò, quàm ut Apoſtolis vel Alexandro tribui poſſit. Nam Auguſtinus epiſt. 119. cap. 18. dicit, Chriſtianos omiſiſſe cæremoniam lavandi pedes in die cœnæ Domini, ne videretur ea lotio ad Sacramentum Baptiſmi pertinere. Quare manifeſtum eſt, nullam eo tempore fuiſſe in Eccleſia lotionem religioſam, excepto Baptiſmo. Tertiò dicit, aquæ luſtralis inſtitutionem nullo modo à ſpiritu Apoſtolico proficiſci potuiſſe, quandoquidem nihil eſt aliud, quàm quædam Baptiſmi profanatio, & quaſi repetitio.

Brentius in ſua Confeſſione cap. ult. reprehendit eaſdem cæremonias, quia non debent adumbrari myſteria fidei, ipſo Evangelio jam toto orbe coruſcante.

Denique Tilmannus Heshuſius in libro de ſexcentis erroribus Papiſtarum, loco 27. ponit inter errores, aquam luſtralem valere ad delenda venialia, & ad fugandos Dæmones, & morbos: & probat primùm ex illo 1. Joan. 2. *Sanguis Chriſti emundat nos ab omni delicto*; ergo etiam à veniali. Secundò probat quia nuſquam ſcriptum eſt, ut aqua conſecretur ad fugandos Dæmones. Item quia ſcriptum eſt Exod. 20. *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*. Et Deuter. 18. *Non ſit maleficus, nec incantator inter vos*. Eſt autem manifeſta magia, præter Dei verbum uti creaturis ad fugandos Dæmones. Hæc illi.

His non obſtantibus ſit prima propoſitio: *Rectè benedicuntur aquæ, oleum, panis, cerei, cineres, rami, & ſimilia*. Probatur primò ex Scripturis, quæ continent exemplum & documentum. Exemplum eſt Domini Matth. 14. & Luc. 9. qui panes multiplicaturus aſpexit in cœlum, & benedixit eos: & ea benedictione multiplicavit. Certè quod Dominus fecit, argui non poteſt. Documentum eſt Pauli, qui dicit 1. Timoth. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem*. In quem locum Chryſoſtomus & Theophylactus ſcribunt, Apoſtolum loqui ex hypotheſi, ideſt, omnis quidem creatura bona & munda eſt, tamen etiamſi eſſet immunda, facilè poſſes eam ſanctificare adhibito ſigno crucis & oratione. Si ergo etiam res immundæ ſanctificantur per crucis ſignum & orationem, quantò magis res alioqui bonæ fient meliores & ſanctiores per ſignum crucis & orationem.

Secundò probatur ex traditione veterum. Ac primùm de aqua, quòd ſolet benedici ab ipſo tempore Apoſtolorum, ſunt innumerabilia teſtimonia. Clemens lib. 8. Apoſtol. conſtitut. cap. 35. ponit ordinem conſecrationis aquæ. Dionyſius de Eccleſiaſtica hierarch. cap. de Baptiſmo, dicit, aquam ſacris invocationibus conſecrari. Alexander I. epiſt. 1. ſimiliter præcipit aquam benedici. Cyrillus catecheſi 3. dicit: *Sicut mundi cibi fiunt immundi invocatione Diaboli, ita aquam ſimplicem fieri ſanctam invocatione Dei*. Cyprianus lib. 1. epiſt. 12. *Oportet*, inquit, *mundari & ſanctificari priùs aquas à Sacerdote &c.* Ambroſius lib. 4. de Sacramentis cap. 5. docet, aquam debere conſecrari, & lib. de his qui myſteriis initiantur cap. 3. dicit, aquam niſi crucis ſigno priùs ſacretur, nullum habere uſum in Eccleſia. Baſilius lib. de Spiritu ſancto cap. 27. Apoſtolicam traditionem eſſe dicit, aquæ conſecrationem. Epiphanius hæreſ. 30. & Theodoretus lib. 5. cap. 21. hiſtoriæ, aquæ benedictæ meminerunt. Auguſtinus homil. 27. ex lib. 50. homiliarum, & ſerm. 19. de Sanctis, & lib. 6. in Julianum cap. 8. dicit, aquam ſigno crucis in Eccleſia conſecrari. Adde Concilium Nannetenſe canon 4. ubi jubetur Presbyter cùm ægrotos viſitat, primò aſpergere aqua ſancta ægrotum, & ipſum cubiculum.

Nec Calvini objectiones aliquid valeant. Ad primam dico, aquæ luſtralis inſtitutionem non tribui Alexandro, ſed Apoſtolis. Alexandro autem tribui præceptum, ut hæc cæremonia frequentetur.

Ad ſecundam dico, Auguſtinum non damnare cæremoniam lavandorum pedum, ſed ſolùm recenſere varias opiniones. Nec dicit Auguſtinus ullos fuiſſe quibus ſimpliciter diſpliceret cæremonia lotionis pedum: ſed ſolùm fuiſſe aliquos, quibus diſpliceret lavari pedes Catechumenis in die Cœnæ Domini, ne videretur illa lotio ad Baptiſmum neceſſaria. Unde ibidem dicit, multis placuiſſe differendam lotionem in octavum diem Paſchæ; & Ambroſius lib. 3. de Sacramentis cap. 1. defendit cæremoniam lotionis pedum.

Ad tertiam dico, per aquam benedictam non repeti Baptiſmum. Differt enim Baptiſmus ab aſperſione aquæ ſanctæ, forma, miniſtro, intentione, & effectu, ut patet. Quamquam non negarim, per aquam benedictam refricari memoriam Baptiſmi, & admoneri Chriſtianos ut cogitent, ſe aliquando per aquam purgatos fuiſſe, & pactum cum Deo contra Diabolum iniſſe.

De Benedictione olei habemus teſtimonia Clementis, Dionyſii, & Baſilii, ubi ſuprà, & Auguſtini tract. 118. in Joan.

De Benedictione panis extra Euchariſtiam, habemus teſtimonium Auguſtini lib. 2. de peccat. merit. cap. 26. & Paulini in epiſt. ad Alipium & Romanianum, quæ ſunt 35. & 36. inter epiſtolas Auguſtini.

De Benedictione Cerei Paſchalis, habemus teſtimonium Strabonis cap. 30. & Concilii IV. Toletani canon 8. & Papæ Zozimi, ut ex Pontificali patet.

De Benedictione Palmarum & Cinerum, habemus teſtimonium S. Maximi, cujus exſtant homiliæ inſcriptæ in die cinerum, & in Dominica Palmarum.

Secunda propoſitio: *Rectè ad effectus ſupernaturales efficiendos & ſignificandos utimur aqua, oleo, aliiſque rebus benedictione conſecratis.*

Nota, benedici illa omnia, quæ diximus, in Eccleſia propter tres fines. Primò, ad ſignificandos ſpirituales effectus. Nam cineris aſperſio ſignificat pœnitentiam; palmæ, victoriam; cerei Paſchalis, gloriam reſurrectionis. Neque obſtat ratio Brentii de adumbratione; nam iſtæ ſignificationes non ſunt propriæ adumbrationes futurorum, ſed repræſentationes externæ rerum præſentium inviſibilium, & ſpiritualium, vel etiam rerum præteritarum, quæ utiliſſimæ ſunt ad affectum excitandum. Alioqui etiam tollemus Baptiſmum, qui, ſecundùm Apoſtolum in epiſt. ad Rom. c. 6. continet repræſentationem mortis, & reſurrectionis Chriſti, & noſtræ etiam per Chriſtum. Unde etiam Auguſtinus epiſt. 119. dicit, Chriſtianos diebus Dominicis, & à Paſcha uſque ad Pentecoſten, ſtando orare ſolitos, ad ſignificandam ea cæremonia Chriſti reſurrectionem.

Secundò, ad deletionem venialium peccatorum. De qua re vide S. Thomam 3. part. qu. 87. art. 3. & Dominicum à Soto in 4. ſent. diſt. 15. q. 2. & Gratianum can. Aquam diſt. 3. de conſecrat. Neque argumentum Heshuſii concludit: nam ſanguis Chriſti emundat ab omni peccato, ſed ſi aliquo modo nobis applicetur. Et quemadmodum applicatur per Baptiſmum & Pœnitentiæ Sacramentum, ad delenda omnia peccata: ita etiam applicatur per Sacramentalia & orationem Dominicam, ad delenda venialia in eo qui eſt in gratia.

Tertiò,

Tertiò, ad fugandos Dæmones, & curandos morbos, ut ex precibus patet, quibus conſecrantur. Verum eſt tamen, quòd non operantur infallibiliter, ſicut operantur Sacramenta; & ratio eſt, tum quia vim habent ejuſmodi res non ex pacto Dei expreſſo, quomodo Sacramenta, ſed ex precibus Eccleſiæ, & devotione utentium; tum etiam, quia aliquando non expedit nobis ut liberemur vel à morbo, vel à Dæmonis vexatione.

Probatur nunc poſitio, quoad iſtum tertium effectum, exemplis Scripturæ & Sanctorum. Nam Numer. 5. aquæ, ſuper quas maledictiones à Sacerdote pronunciatæ fuerant, ſi ab adultera epotæ fuiſſent, mox ventrem ejus inflari, & femur putreſcere faciebant; nec tamen iſta necromantia dici poterat. Num. 19. aqua cineribus mixta dicebatur aqua expiationis, eaque mundabantur Judæi non quidem à peccatis, ſed à legalibus ſordibus, ut Apoſtolus dicit Hebr. 9. Nec dicere poſſumus eam fuiſſe incantationem. Similiter 4. Regum 2. Eliſæus ad ſanandas aquas miraculo adhibuit ſalem. Et 4. Regum 5. ad curandam lepram Naaman Syri adhibuit aquam Jordanis. Marc. 6. ungebant Apoſtoli ægros oleo, & curabantur. Hæc exempla ſatis oſtendunt, non eſſe necromantiam, adhibere aquam, vel oleum, ad effectus ſupernaturales, tamquam ſigna divinæ virtutis.

Secundò, probatur exemplis Patrum. Nam apud Epiphanium hæreſ. 30. Joſeph aqua benedicta ſolvit incantationes. Similiter fecit Marcellus Apameenſis apud Theodoretum lib. 5. cap. 21. Item Macharius apud Palladium cap. 19. Porrò Hilarion apud Hieronymum pane vel oleo benedicto plurimos curavit. Sicut etiam S. Bernardus, ut in vita ejus ſcribitur lib. 3. cap. 5. Gregorius lib. 1. Dialog. cap. 10. ſcribit, S. Fortunatum curaſſe quemdam, qui cadens ex æquo, femur confregerat, ſolius aquæ benedictæ aſperſione. Beda lib. 5. hiſt. cap. 4. ſcribit, nobiliſſimam fœminam graviſſimè laborantem aqua benedicta mox ita convaluiſſe, ut miniſtraret menſæ, quemadmodum aliquando fecerat ſocrus Petri. Bernardus in vita Malachiæ ſcribit, à Malachia, per aquam benedictam, hominem phræneticum eſſe curatum.

Ad hæc & ſimilia ita reſpondet Heshuſius: *Mendacia*, inquit, *quæ finguntur de miraculis factis per aquam luſtralem, retundenda ſunt præcepto, Non dices falſum teſtimonium. Quòd ſi contendant vera eſſe, nota eſt Chriſti admonitio, Pſeudoprophetæ edent miracula & prodigia, ut inducantur in errorem, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Sed facile eſt judicare, mendacia necne dici poſſint quæ teſtimonium habent ab Epiphanio, Theodoreto, Palladio, Hieronymo, Gregorio, Bernardo, & num ſint Pſeudoprophetæ ſanctiſſimi illi viri, Joſephus, Marcellus, Macharius, Hilarion, Fortunatus, Malachias, qui Chriſti nomine aut Diaboli artes diſſolverunt, aut morbos graviſſimos curaverunt. Videat potiùs Heshuſius, ne ſit ipſe temerarius, & blaſphemus, & in ſpiritum Domini peccatum admittat. Quid enim temerarium magis, quàm tot ſanctos Patres mendacii reprehendere, ſine teſte, ſine ratione ulla? Quæ eſt autem blaſphemia in Spiritum ſanctum, ſi hæc non eſt, opera divina, Chriſti invocatione, à ſanctiſſimis viris perfecta, inter ſigna mendacia Pſeudoprophetarum referre?

Ad rationes autem Tilmanni facile eſt reſpondere. Ad illam: *Non eſt ſcriptum, ut aqua ſanctificetur, ad pellendos Dæmones*: Reſpondeo, falſum eſt; Nam ſcriptum eſt, omnem creaturam poſſe ſanctificari per verbum Dei, & orationem. Et rurſus ſcriptum eſt: *Petite, & accipietis*. Eccleſia igitur Chriſtum, & Paulum ſequens Verbo Dei, & oratione ſanctificat aquam, & petit, ut valeat contra Dæmones, & morbos, & Deus miraculis teſtatur ſe audire ejuſmodi preces. Præterea etiamſi ſcriptum non eſſet, quid tum? Ubi nam ſcriptum erat ut aquæ ſanarentur ſale, & lepra curaretur aqua Jordanis? & tamen utrumque fecit Eliſæus.

Ad ſecundam: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum; & non erit inter vos magus*, reſpondeo, aſſumere nomen Dei in vanum, propriè nihil eſſe aliud, quàm pejerare, ut rectè explicat Concilium Toletanum VIII. cap. 2. Malefici autem, & incantatores ſunt, qui Diaboli poteſtate aliquid mirum operantur. At qui aquam benedicunt, nec pejerant, nec Diabolum invocant ſed ſolùm religiosè Deum precantur. Tota enim virtus aquæ luſtralis nititur verbo Dei, & oratione, ut ex Apoſtolo demonſtravimus.

CAPUT VIII.

De Peregrinationibus.

Diſſeruimus de templis, nunc de peregrinationibus ad templa, aliaque ſacra loca, paucis diſſerendum eſt. Error fuit Claudii Taurinenſis, apud Jonam lib. 3. de cultu imaginum, inanes eſſe peregrinationes ad loca Sanctorum. Eundem ſecuti ſunt Petrobruſiani, teſte auctore vitæ S. Bernardi lib. 3. cap. 5. Wicleſiſtæ autem, teſte Thoma Waldenſi tom. 3. tit. 15. idololatriæ damnabant eos, qui ad loca ſancta peregrinabantur.

Joannes Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 13. §. 7. peregrinationes votivas ad loca Sanctorum non ſolùm inanes, ſed etiam plenas manifeſta impietate eſſe dicit. Non tamen aliter probat, quàm communi ſuo axiomate, quòd omnis voluntarius cultus Deo diſpliceat.

Magdeburgenſes Centur. 4. cap. 6. col. 458. tempore Conſtantini cœpiſſe volunt abuſum peregrinationum ad loca Sanctorum, ſed non diu poſtea refutatum fuiſſe longa oratione à Gregorio Nyſſeno. Quam orationem totam recitant eadem Centur. 4. cap. 10. col. 936. & ſequentibus.

Ex qua oratione ſumuntur hæc argumenta. Primum Chriſtus Matth. 5. inter ea, quæ homines beatos faciunt, non poſuit peregrinationes. Secundum, multa ſunt pericula ſpiritualia in itineribus, ac præſertim mulierum, ut notum eſt. Tertium, nihil invenire poſſumus Hieroſolymis, quòd in noſtra regione non habeamus, nam Deus non magis eſt ibi, quàm alibi, ut patet ex eo, quòd homines regionis illius non ſunt meliores cæteris, ſed fortè pejores. Porrò res Dei, ideſt, templa, & altaria ubique inveniri poſſunt. Poteraut addere Hieronymi epiſt. ad Paulinum de inſtitutione Monachi, in qua multis argumentis probat, non expedire peregrinationem ad loca ſancta ſuſcipere; & adducit exempla S. Antonii, & aliorum Monachorum, qui licèt in vicinia Sanctorum locorum habitarent, tamen numquam ad illa venerunt.

Sed nihil horum nos movere debet. Sunt enim peregrinationes ad loca ſancta piæ, & religioſæ, ut Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. rectiſſimè docet. Id probatur primùm Scripturæ teſtimonio Deuter. 16. Deus inſtituit, ut omnes filii Iſrael ter in anno ad tabernaculum, vel templum Domini peregrinarentur. Quod præceptum ſtudioſè ſervabat Helcana, & Anna uxor ejus 1. Reg. 1. necnon Chriſtus ipſe cum matre ſua, & S. Joſepho Lucæ 2. Joann. 12. etiam Gentiles veniebant adorare in Hieruſalem pro

pria regione relicta. Actor. 8. Eunuchus Æthiops ex longinqua regione veniebat adorare in Hierusalem. Actor. 20. Paulus ipse festinabat in itinere, ut in Hierusalem faceret Pentecosten; quem locum adducit Hieronymus in epist. 17. ad Marcellam, ut ostendat bonum esse ad loca sancta peregrinari. Hæc igitur exempla ex Scripturis petita, quæ nullo modo reprehendi possunt, satis indicant, non esse inanem peregrinationem.

Secundò probatur ex Patribus. Eusebius lib. 6. hist. cap. 9. *Alexander*, inquit, *Hierosolymam adorandi, & locorum Sanctorum videndi causa properavit*. Idem refert Hieronymus lib. de vir. illustr. in Alexandro. Porrò iste Alexander floruit centum annis ante tempora Constantini, & Martyr fuit sanctissimus, quem etiam mirificè laudant Magdeburgenses Centuria 3. cap. 10. in principio. Ex quo apparet mendacium esse Magdeburgensium, quòd cœperint peregrinationes ad loca sancta tempore Constantini. S. Nicolaus quoque adolescens ante Constantini imperium voti causa peregrinatus est in Hierusalem, auctore Simeone Metaphraste. Idem Eusebius lib. 3. de vita Constantini, & Ambrosius oratione de obitu Theodosii laudant Helenam, quòd religionis causa Hierosolymam iverit.

Gaudentius Episcopus Brixiensis in serm. de dedicatione templi, scribit, se peregrinatum in Hierusalem, & in itinere, cùm transiret per Cæsaream Cappadociæ, accepisse dono à duabus sanctis mulieribus, neptibus magni Basilii, reliquias XL. Martyrum.

Joannes Chrysostomus homil. 66. ad populum Antiochenum, circa finem, comparans sepulchra Martyrum cum sepulchris Regum: *Itaque*, inquit, *quo regias quidem aulas videat, nullus unquam peregrinatus fuerit: multi verò Reges pleruncque hujus spectaculi gratia peregrinati sunt; futuri nunque judicii vestigia, & signa Sanctorum ædes exhibent, ubi dæmones flagellantur, corriguntur homines, & liberantur*.

Hieronymus epist. 17. ad Marcellam: *Longum est*, inquit, *nunc ab ascensa Domini usque ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui Episcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorum venerint Hierosolymam, putantes minus se religionis, minus habere scientiæ, nec summam, ut dicitur, manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum Evangelium de patibulo coruscaverat*. Item epist. 27. de obitu Paulæ: *Cujus*, inquit, *gentis homines ad loca sancta non veniunt?* In epist. 46. ad Rusticum qui voverat peregrinari ad loca sancta Palæstinæ: *Redde*, inquit, *quod præsente Domino spopondisti, incerta est vita mortalium ne ante rapiaris, quam tuam impleas sponsionem*. Denique epist. 154. ad Desiderium, hortatur illum, ut veniat ad loca sancta, & inter alia dicit: *Certè adorasse ubi steterunt pedes Domini, pars fidei est*.

Sulpitius lib. 2. sacræ historiæ describens acta Helenæ dicit, illud esse mirandum Hierosolymis, quod in loco, unde Dominus cœlum ascendit, adhuc serventur pedum ejus vestigia, & cùm ad eum locum undique fideles confluant, & rapiant aliquid calcati pulveris, damnum tamen arena non sentiat.

Paulinus epistol. 11. ad Severum: *Non aliter*, inquit, *affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi ut loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus, videant, atque contingant*. Et natali 3. S. Felicis scribit, turbas innumerabiles ex remotissimis locis peregrinari solitas ad corpus S. Felicis.

Prudentius in hymno de SS. Hemiterio & Chelidonio:

Exteri necnon & orbis
Hùc colonus advenit.
Fama nam terra in omnes
Præcucurrit proditrix
Hic patronos esse mundi,
Quos precantes ambiant.

Augustinus epist. 137. ad clerum & populum Hipponensem: *Elegit*, inquit, *aliquid medium, ut certo placito se ambo constringerent, ad locum sanctum se peregrinaturos*.

Cassianus lib. 4. de institutis renunciantium c. 31. meminit Monachorum, qui orationis causa ad loca sancta pergebant: *Quidam*, inquit, *fratrum ad loca sancta de Ægypti partibus orationis causa convenerant*.

Socrates lib. 7. cap. penultimo scribit, Eudociam Theodosii junioris uxorem ex voto Hierosolymæ peregrinationem suscepisse. S. Alexium peregrinatum ad nobiliores Ecclesias mundi, scribit Simeon Metaphrastes in ejus vita.

Beda lib. 5. hist. cap. 7. scribit Regem Ceeduallam peregrinationem ad limina Apostolorum suscepisse, cupientem ibi Baptismum suscipere, & mox à Baptismo ex hac vita migrare. Quorum utrumque impetravit; nam in Subbatho S. à Papa Sergio baptizatus, in ipsa hebdomada Paschæ in albis positus, levi morbo correptus migravit ad Dominum. Item cap. 20. scribit Regem Cœnredum relicto regno peregrinationem ad Apostolorum limina suscepisse, & apud eadem limina in jejuniis & precibus usque ad vitæ finem permansisse.

Nicolaus I. in epist. ad Michaelem scribit, multa millia hominum ex omnibus terræ finibus confluere solita ad limina Apostolorum religionis causa.

Palladius in hist. Lausiaca cap. 113. scribit Philoromum, Presbyterum bis voti causa peregrinatum Hierosolymam, & item ex voto peregrinatum Romam ad limina Apostolorum, & Alexandriam ad reliquias S. Marci. Idem cap. 118. scribit Melaniam Hierosolymæ occupatam in suscipiendis peregrinis ex toto orbe venientibus.

His adde Concilium Cabilonense sub Carolo Magno celebratum, quod can. 45. docet eorum devotionem omnibus probari debere, qui pœnitentiæ causa ad limina Apostolorum, vel alia sancta loca peregrinantur.

Probatur ultimò ratione, sumpta ex utilitate peregrinationum; nam tria bona adferunt. Primò ocdunt in honorem Dei & Sanctorum non mediocrem. Est enim manifestum signum, Deum, & Sanctos à nobis magni fieri, cùm laborem, & pericula itinerum sponte suscipimus, ut Sanctorum reliquias invisamus. Secundò, est opus pœnitentiæ, & satisfactionis, quia laboriosum, & pœnale. Tertiò, auget devotionem; Nam præsentia loci Sancti vix dici potest, quantum incutiat horrorem, quantam excitet reverentiam; & licèt ubique sint aliqua sancta loca, tamen sæpè alibi sunt loca sanctiora, ad quæ utile est peregrinari, vel si non sint sanctiora, sunt tamen alia ab his, quæ in nostra patria inveniuntur, & ipsa novitas juvat ad excitandam devotionem, sæpè etiam peculiari amore ferimur erga Sancti alicujus memoriam, quæ procul abest à nobis, & eò accedere non parùm juvat, licèt habeamus domi memorias celebriores.

Ex his ad argumentum Calvini dico, cultum voluntarium dici eum, qui sine ratione suscipitur, ut si quis voveat se non iturum ad mensam, nisi bis laverit manus. At cultus qui exhibetur Deo per actus virtutum, non dicitur voluntarius, licèt non sit præceptus, ut patet Num. 30. ubi Dominus jubet impleri vota rerum non præceptarum.

Ad

Ad Magdeburgenſes dico duo. Primò, fortè non eſſe Nyſſeni illam orationem; nam nec habetur in operibus ejus, nec ſcitur quis illam verterit in ſermonem Latinum, & fortè etiam Græcè non invenitur.

Secundò dico, in ea oratione non reprehendi abſolutè peregrinationem in Hieruſalem, ſed reprehendi ejuſmodi peregrinationem in certis perſonis, ideſt, Monachis, & ſanctimonialibus; Nam de talibus ſolùm eo loco agitur. Quamvis autem peregrinatio ſit bona, tamen non omnibus convenit, quidam enim ſunt quibus non convenit peregrinari, quales ſunt mulieres, niſi magnum, & tutum habeant comitatum; item Monachi, qui in clauſtris in ſilentio, precibus, ac jejuniis exercentur, illorum enim majus bonum impediretur minore bono peregrinationis. Et hoc modo Jonas lib. 3. reſpondet ad calumnias Claudii contra Abbatem Theodemirum: dixerat enim Claudius Abbati laudanti peregrinationes ad urbem: *Quare tu Monachos tuos retines in monaſterio, & non mittis omnes Romam?* Reſpondet Jonas pro Abbate, *quia peregrinatio eſt bona, ſed non convenit Monachis; ſicut & nuptiæ bonæ ſunt, ſed non conveniunt profeſſoribus continentiæ.* Sic etiam Hieronymus, qui tam multa dixit in laudem peregrinationum, tamen Paulinum Monachum dehortatur à peregrinatione, quia propoſito ejus magis conveniebat quies, & ſtabilitas monaſterii. Ubi etiam rectè monuit idem Hieronymus, S. Antonium, quia Monachus erat, numquam peregrinatum ad loca ſancta. Hilarionem autem quia in Palæſtina degebat, ſemel tantùm loca ſancta inviſiſſe, ne videretur contemnere religionem eorum locorum, quæ in vicinia erant. Sic ergo & Gregorius Nyſſenus facit: nam alioqui quomodo credibile eſt Nyſſenum voluiſſe reprehendere, quod ſciebat factum à S. Alexandro Martyre, ſuæ regionis homine, & quod non ignorabat laudari ab omnibus Doctoribus ſuæ ætatis.

Sed diluamus objectiones. Ad primam rationem dico, ea probari ſolùm, peregrinationem non eſſe opus neceſſarium ad perfectionem, vel ad ſalutem. Et ad hoc ſolum probandum adfertur à Gregorio; nam Monachi illi putabant ſe non poſſe eſſe perfectos, niſi viderent loca ſancta, quod certè falſum erat.

Ad ſecundam dico, illa pericula rectè probare, peregrinationem non eſſe omnibus accommodatam, ſed ſolùm viris maturis, & quibus parum aut nihil periculi immineat. Gregorius igitur rectè argumentatur, quia de ſanctimonialibus agit, cùm dicit propter pericula debere omitti ejuſmodi peregrinationes; nulli enim hominum generi magis cavenda ſunt pericula tentationum, quàm ſanctimonialibus, quibus & ſexus, & profeſſio cautionem maximam indicit.

Ad tertiam dico, nihil eſſe Hieroſolymis quod non poſſit alibi inveniri, ſi agamus de rebus eſſentialibus, & neceſſariis ad religionem; Deus eſt ubique, Sacramenta, templa, altaria ubique etiam inveniri poſſunt: & hoc ſufficiebat Gregorio, ut ſuaderet Monachis, & virginibus, ne ſolliciti eſſent pro itinere Hieroſolymitano: tamen interim negari non poteſt, quin aliquid ſit Hieroſolymis, quo devotio juvari poſſit, quod alibi non invenitur, nimirum ſepulchrum Domini, & loca illa ſancta, quæ toties Dominus calcavit, & in quibus tot mirabilia operatus eſt. Sed hæc non tanti facienda ſunt, ut propterea oporteat deſerere majora bona.

CAPUT IX.

De votis quæ nuncupantur Sanctis.

ERaſmus in Colloquio, quod inſcribitur Naufragium, miro modo irridet vota, quæ Sanctis nuncupantur. De hæreticis autem omnibus nulla eſſe poteſt dubitatio, quin nos pro idololatris habeant ob ea vota quæ paſſim Sanctis nuncupamus; & ratio eſſe poteſt, quia votum eſt actus religionis ſoli Deo debitus, qualis eſt etiam juramentum, & ſacrificium, ut patet ex divinis literis, ubi perpetuò vota dicuntur fieri Deo, Numer. 30. Deuter. 23. in Pſalmis paſſim, & præcipuè Iſaiæ 19. ubi legimus: *Colent eum in hoſtiis, & muneribus, & vota vovebunt Domino, & ſolvent.*

Verumtamen, poſſe aliquo modo Sanctis vota nuncupari, certiſſimum eſt. Et probatur teſtimoniis antiquorum Patrum. Euſebius lib. 13. præparatione Evangelica cap. 7. loquens de Martyribus, nomine omnium Chriſtianorum: *Nos*, inquit, *vera pietatis milites, ut Dei amicos honorantes ad monumenta illorum accedimus, votaque illis facimus tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum juvari profitemur.* Theodoretus lib. 8. ad Græcos, ubi dixerat varia à Martyribus peti, ſubdit: *Piè*, inquit, *fideliterque precatos, ea maximè conſequi quæ deſiderant, teſtantur illa, quæ votorum rei perſolvunt; nam alii quidem oculorum, alii verò pedum, alii manuum ſimulacra ſuſpendunt ex argento, aurove confecta &c.* Palladius in hiſt. Lauſiaca cap. 113. ſcribit, ſanctum Philoromum ex voto Apoſtolis nuncupato veniſſe Romam ad limina Apoſtolorum, & deinde Alexandriam ad S. Marcum.

Prudentius in hymno de SS. Hemeterio & Chelidonio:

Illitas cruore ſancto
Nunc arenas incola
Confrequentant obſervantes
Voce, votis, munere.

Paulinus natali 1. de S. Felice:

Hunc liceat celebrare diem, pia reddere coram
Vota &c.

Et natali 2.

Coram vota tibi, coram mea corda dicavit.

Et natali 4.

Annua vota mihi remeant, ſimul annua lingua
Debita &c.

Gregorius Turonicus lib. 2. hiſt. Francorum c. 37. meminit voti, quod nomine Clodovei Regis S. Martino fecerunt miniſtri ejus: *Domino*, inquit, *gratias agentes, & vota beato Confeſſori promittentes læti nunciaverunt Regi &c.*

Accedat adverſariorum teſtimonium: nam Fauſtus apud Auguſtinum lib. 20. contra Fauſtum c. 3. *Idola*, inquit, *vertiſtis in Martyres, quos votis ſimilibus colitis.* Ex quo Fauſti teſtimonio diſcimus, uſitatiſſimum in primitiva Eccleſia fuiſſe, ut Martyribus vota fierent.

Ad argumentum autem, quod nos ipſi propoſuimus, reſpondet B. Thomas in 2. 2. quæſt. 88. art. 5. vota quæ fiunt Sanctis, vel Prælatis, includere duas promiſſiones: unam quæ ſit Sanctis, & illam non eſſe formaliter votum, ſed materiam voti: alteram quæ ſit Deo, & illam eſſe formaliter votum: ut cùm quis dicit: Voveo B. Mariæ me ad ejus domum peregrinaturum; promittit Virgini hanc peregrinationem, ſed hæc promiſſio non eſt votum: & ſimul promittit Deo, ſe impleturum promiſſionem Virgini factam, & hæc ſecunda promiſſio verè eſt votum.

votum. At iſta rectè ſe habent in votis, quæ includunt promiſſionem homini mortali factam; nam qui vovet obedientiam prælato revera votum non prælato, ſed Deo facit, licèt ipſi prælato obedientiam promittat, non enim illo voto prælatum, ſed Deum colere & honorare intendit: ſimiliter qui vovet perpetuò miniſtrare in Xenodochio, Deo facit votum, non Xenodochio, tametſi in utilitatem & commodum Xenodochii faciat. At qui vovet jejunium vel peregrinationem Sanctis, ipſos Sanctos religiosè honorare intendit. Et præterea Cajetanus in eum articulum B. Thom. probat ex ipſa profeſſione Fratrum prædicatorum, vota verè fieri Sanctis: Nam dum profitentur, dicunt: *Voveo Deo, & B. Mariæ, & omnibus Sanctis, me prælato tali vel tali obediturum*, ubi ex duabus promiſſionibus una dirigitur ad prælatum, & illa eſt materia voti; altera quæ eſt formaliter votum, ad Deum, & Sanctos ſimul. Cajetanus igitur adfert aliam ſolutionem, ac dicit, vota fieri Sanctis, non ut ſunt creaturæ quædam rationis participes, ſed ut in eis Deus habitat per gloriam, ita ut vota, quæ fieri dicuntur Sanctis, fiant Deo in Sanctis: quomodo maledicta in Sanctos dicuntur blaſphemiæ, quia Deus in Sanctis maledicitur.

Sed objiciet fortaſſis aliquis. Aut vota, quæ fiunt Deo in Sanctis, terminantur ad ſolum Deum, quomodo ſacrificium ſoli Deo offertur, licèt in memoriam, & honorem Sanctorum: aut terminantur etiam ad ipſos Sanctos, ita ut revera ipſis vota fiant, quomodo eleemoſina, quæ datur Chriſto in paupere, verè datur ipſi pauperi: ſi primum accipiatur, ergo non verè fiunt vota Sanctis. Si ſecundum, ergo idololatræ videmur.

Reſpondeo, ſecundo modo fieri vota Sanctis, nec tamen nos eſſe idololatras; nam non eadem ratione fit votum Sanctis, & Deo; & ſolum votum quod fit Deo, eſt cultus latriæ. Animadvertendum eſt enim, inter omnes convenire verè & propriè Sanctis aliquid promitti; ſicut verè & propriè aliquid promittitur Deo: id enim & B. Thomas concedit, & per ſe patet; nam ſi licet Sanctis ædificare ſepulchra, & baſilicas, ornare eorum reliquias, accendere coram eis cereos, ut ſuprà oſtenſum eſt, cur non liceat eis iſta promittere?

Rurſum, inter omnes Catholicos convenit aliter promitti munus Deo, aliter Sanctis; Nam Deo promittitur in ſignum gratitudinis erga primum principium omnium bonorum, & in recognitionem beneficii ab ipſo, tamquam à primo auctore accepti, & proinde illa promiſſio eſt cultus latriæ; at Sanctis promittitur aliquid in ſignum gratitudinis erga mediatores, & interceſſores, per quos à Deo beneficia accepimus; & proinde illa promiſſio non eſt cultus latriæ, ſed duliæ.

Solùm videtur dubium eſſe, an iſta promiſſio facta Sanctis poſſit dici votum, ideſt, an votum ſit nomen generale, quod dicatur analogicè de promiſſione facta Deo & Sanctis, quomodo nomen orationis, & nomen cultus ſe habent: an verò ſit nomen ſpeciale, quod ſolùm dicatur de promiſſione Deo facta, ſicut ſacrificium non dicitur niſi de munere, quod offertur Deo. Etſi autem controverſia vocabuli, cùm de re conſtat, nos torquere non debet; exiſtimo tamen ſecundùm uſum Eccleſiæ nomen voti eſſe generale; nam nullus dicere auderet, ſacrifico Deo, & B. Mariæ; vel etiam abſolutè, ſacrifico B. Mariæ; & tamen dicimus, voveo Deo, & B. Mariæ; & etiam ſimpliciter, voveo B. Mariæ.

Præterea nomen voti ita eſt conjunctum cum nomine orationis, ut Græcè dicatur votum εὐχὴ, oratio verò προσευχὴ, ut notat Gregorius Nyſſenus or. 1. in orationem Dominicam; Latinè autem ſæpiſſimè accipitur votum pro oratione. Et ratio eſt, quia ut ibidem docet Nyſſenus, vota ordinantur ad orationem; ſolemus enim cùm impetrare aliquid volumus, priùs votis conciliare eum, à quo volumus petere, deinde petere id, quod volumus. Unde eſt illud 6. Æneidos: *Æneas ceſſas in vota, precesque?* Sicut ergo orationis nomen non ſolùm dicitur de illa petitione, qua à Deo poſtulamus beneficia, quæque eſt actus latriæ; ſed etiam de illa, qua poſtulamus à Sanctis, ut noſtram orationem juvent, quam fundimus ad Deum: ita etiam voti nomen non ſolùm conveniet promiſſioni, quæ fit Deo, quæque eſt actus latriæ, ſed promiſſioni, quæ fit Sanctis, & quæ non eſt actus latriæ. Neque his repugnat, quod in Scripturis nomen voti ſemper accipiatur pro promiſſione facta Deo; nam cùm ſcriberentur Scripturæ ſanctæ, nondum cœperat uſus vovendi Sanctis.

Sed objicies; ſi promiſſio facta Sanctis mortuis poteſt dici votum; cur non etiam promiſſio facta Sanctis adhuc viventibus nobiſcum?

Reſpondeo primò, quia promiſſio facta Sanctis cum Chriſto regnantibus, eſt ſimilior promiſſioni quæ fit Deo, quàm ſit promiſſio homini mortali. Nam quemadmodum id, quod promittimus Deo, non eſt illi utile, ſed nobis, & ſolùm fit in ſignum honoris, & gratitudinis; ita etiam quod promittimus Sanctis in cœlo regnantibus, non eſt illis utile, ſed nobis; neque enim illi noſtris rebus indigent, cùm ſint beati, & ſolùm iſta illis promittimus & offerimus in ſignum memoriæ, honoris & gratitudinis. At quæ hominibus hìc viventibus promittimus, illis utilia ſunt, vel certè eſſe poſſunt, cùm ipſi multis rebus egeant.

Secundò, quia votum non convenit Sanctis niſi quatenus ſunt Dii per participationem; at Sanctos, cum Chriſto regnantes certò ſcimus eſſe tales; de viventibus nobiſcum non ſcimus certò, ſed ſuſpicamur tantùm.

Tertiò, quia Sancti in cœlo jam ſunt reipſa beati, & glorioſi, & filii Dei, ac Dii quidam per participationem, quia ſunt confirmati in illo ſtatu, neque excidere poſſunt. At Sancti, qui vivunt nobiſcum, modò ſunt Sancti, modò non ſunt, & magis in ſpe, quàm in re ſunt beati, & glorioſi. Rectè igitur quæ mortalibus promittuntur, non dicuntur vota; dicuntur autem, ſi beatis hominibus in cœlo degentibus promittantur.

CAPUT X.

An ſint feſti dies à Chriſtianis celebrandi.

POſtrema reſtat quæſtio de feſtis. Diſſeremus autem primò de feſtis in genere. Secundò, de die Dominica. Tertiò, de Paſchate. Quartò, de cæteris feſtis Domini. Quintò de feſtis Sanctorum.

Quod igitur ad primum attinet, de celebratione feſtorum in univerſum, tres ſunt errores. Primus veterum Ebionitarum, qui exiſtimabant debere Chriſtianos ſervare dies feſtos novi & veteris Teſtamenti, ideſt, Sabbathum; & Dominicam, ut Euſebius refert lib. 3. hiſt. cap. 27. Eundem errorem tempore B. Gregorii quidam renovare voluerunt, ut patet ex lib. 11. epiſt. 3. Idem hoc tempore ſervant Chriſtiani, qui in Æthiopia degunt, qui in eodem honore habent Sabbathum, & Dominicam. Argumentum eorum eſt, quia Exod. 31. de Sabbatho dicitur: *Pactum eſt ſempiternum, ſignumque perpetuum.*

Alter

Alter error est Petrobrusianorum, ut patet ex lib. 3. cap. 5. vitæ B. Bernardi: & Waldensium, ut docet Guido in sua Summa: & Wiclefistarum, ut refert Thomas Waldensis tomo 3. tit. 16. cap. 140. qui omnia festa tollebant, tamquam si festi dies ad cæremonias Judæorum solùm pertinerent.

Argumenta eorum erant tria loca B. Pauli. Primus Rom. 14. *Alius judicat diem inter diem, alius judicat omnem diem*; ideſt, alius putat unum diem esse sanctum, alium profanum; alius verò omnes dies putat esse æquales: & licèt Paulus toleret in Romanis errorem illum de discretione dierum, quia nondum erant instructi plenè; tamen clarè indicare videtur esse errorem. Secundus est Gal. 4. *Dies observatis, & menses, & annos: timeo vos, ne fortè laboraverim in vobis.* Tertius locus est Coloss. 2. *Nemo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi.* Ad hæc addunt ex Patribus rationem; nam Sabbathum, quod mandatum fuerat Judæis carnaliter observandum, nimirum, ut abstinerent ab operibus servilibus, nobis mandatum est spiritualiter, ut scilicet vacemus à peccatis, quæ sunt opera verè servilia; quæ sententia est sanctorum Patrum; Ambrosii in cap. 13. Lucæ; Hieronymi in cap. 4. ad Gal. Augustini epist. 119. & Gregorii lib. 11. epist. 3.

Tertius error est Lutheranorum, & Calvinistarum, qui admittunt dies festos, sed ita admittunt, ac si non admitterent. Summa doctrinæ eorum in his capitibus consistit. Primùm docent, festos dies celebrare esse jure divino & naturali præceptum. Probant ex decalogo; nam licèt præceptum de Sabbatho sit aliquo modo cæremoniale, est tamen aliquo modo etiam naturale, alioqui in decalogo positum non fuisset. Præterea, quia natura ipsa docet, oportere nos aliquando feriari ab operibus corporalibus, tum ut vacemus Deo, & conveniamus in Ecclesia ad verbum Dei audiendum: tum etiam ut aliquam remissionem concedamus famulis, & operariis nostris; & in hoc primo non dissentimus.

Secundò docent, quia jus divinum non determinavit certos dies, quibus Christiani feriari debeant, debere eos determinari ab Ecclesia, ideſt, à pastoribus, consentiente populo: & in hoc etiam non multum dissentimus; solùm enim displicet, quòd putant necessarium populi consensum. Christus enim potestatem gubernandæ Ecclesiæ non tribuit Apostolis cum ea conditione, si populus consentiret, sed simpliciter. Verùm de hac re alibi diximus.

Tertiò docent, dies determinatos ad feriandum non debere haberi cæteris Sanctiores quasi mysterii aliquid, vel piam significationem continerent: sed solùm haberi tamquam determinatos, disciplinæ, & ordinis, ac politiæ causa, ita ut cum hac determinatione simul consistat æqualitas dierum: & in hoc nos accusant, quasi habeamus discrimen dierum more Judaico; & probant assertionem suam ex locis Pauli suprà citatis. Paulus enim reprehendit discrimen dierum: at certè non reprehendit discrimen necessarium ad ordinem, & politiam, ergo discrimen religiosum, & cæremoniale, quale erat Judæorum, quale esse videtur (ut ipsi dicunt) Christianorum, qui ob similes significationes dies mysticos habent, & colunt.

Quartò docent, determinationem dierum non obligare Christianos in conscientia, nisi ratione scandali, vel contemptus: & in hoc etiam arguunt Catholicos, quòd obligent fideles humanis præceptis. Porrò sententiam suam Centuriatores probant, quia festorum observatio in primitiva Ecclesia habebatur res indifferens, & media, ut revera est, ergo non potuit imponi postea sub necessitate; nam Paulus, & alii, modò colebant Sabbathum, modò Dominicam indifferenter: nam Actor. 13. Paulus in Sabbatho concionatur. Joannes autem Apocal. 1. mentionem facit Dominicæ.

Præterea quia Paulus, Galat. 4. restitit Pseudoapostolis volentibus introducere obligationem festorum. Deinde Heshusius idem probat: quia cùm plura sint festa Christianorum, quàm Judæorum, si eorum observatio ad peccatum obliget, erit intolerabilius jugum Christianorum, quàm fuerit Judæorum; de quo tamen Petrus ait Act. 15. *Nec nos, nec Patres nostri portare potuimus.* Addit Calvinus testimonium Socratis lib. 5. cap. 21. qui dies festos liberos esse voluisset, ac reprehendit impositam necessitatem.

Quintò docent: non licere dies festos consecrare Sanctis vel Eucharistiæ, & multò minus conceptioni B. Mariæ: sed de hoc infrà suo loco. Hanc esse mentem hæreticorum, patet ex Magdeburgensibus Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 503. ex Tilmanno Heshusio lib. de 600. erroribus Pontificiorum titul. 26. ex Philippo in locis, in expositione Decalogi; & ex Calvino lib. 2. Institutionum cap. 8. §. 28. & sequentibus; sed notanda sunt etiam singulorum singula mendacia, sive ineptiæ.

Magdeburgenses Centur. 1. lib. 2. cap. 6. col. 504. dicunt, tempore Aniceti cœpisse in Romana Ecclesia laborare mysterium iniquitatis, & se prodere semina Antichristi, quia nimirum Anicetus volebat Pascha non celebrari alio die quàm Dominico. At hoc ipsum statuerunt eo tempore ferè omnium Ecclesiarum Concilia; & postea Nicænum I. & idem servant etiam Lutherani. Quid igitur garriunt contra Romanam sedem?

Tilmannus dicit, apud Pontificios pari honore cum celeberrimis festis totius Ecclesiæ coli dies sanctorum Innocentium, S. Gregorii, S. Annæ, & S. Catharinæ. At mendacium est. Hæc enim festa in plurimis locis non servantur ex præcepto. Ibidem Heshusius probat, festum Corporis Domini esse rejiciendum, quia scriptum est: *Non adorabis Deos alienos.* Ubi apertè significat, Christum sibi esse Deum alienum; nam festum Corporis Domini propriè ipsi Christo dicatum est, ob beneficium instituti sanctissimi Sacramenti.

Philippus dicit, opera præcipua hujus præcepti de sanctificatione Sabbathi, esse alere, ac honore afficere pios doctores: & peccata in hoc præceptum, esse, contemnere pios doctores, & nolle conferre ad eos alendos, & defendendos. Ita nimirum utiliter servantur festa pro ministris.

Calvinus dicit, cultum Sabbathi apud Christianos in eo consistere, ut otiemur ab operibus nostris, & Deum in nobis operari sinamus, ideſt, intelligamus nos carere libero arbitrio ad bonum, & quidquid agimus, esse peccatum. At certè, qui ita sabbathizant, non intrabunt in requiem Domini, sed in ignem detrudentur æternum. Igitur adversus hos errores aliquot sententias proponemus.

Prima sententia. *Nullo modo licet Christianis Sabbathum Judæorum, aut alias ferias Testamenti veteris observare.* Hæc est contra primum errorem: & probatur Primò ex tribus locis Pauli suprà citatis Roman. 14. Galat. 4. & præcipuè Coloss. 2. adeò enim apertè Paulus reprehendit observatores Sabbathi, ut Ebionitæ propterea Paulum non reciperent, sed apostatam esse dicerent, teste Epiphanio hær. 30. & Irenæo lib. 1. c. 26. ex quo refellitur etiam commentum Magdeburgensium, qui dicunt, Paulum indifferenter coluisse Sabbathum, vel Dominicam.

Secundò probatur ex Concilio Laodiceno cap. 29. ubi anathema dicitur iis, qui Sabbathum colunt, atque in eo vacant ab operibus.

Ter-

Tertiò probatur ex Gregorio epist. 3. lib. 11. ubi ex professo hunc errorem refellit, ac dicit, Antichristum renovaturum Sabbathi culturam.

Quartò ratione, quia Sabbathum erat præcipua cæremonia Judaica, & præcipua figura Testamenti veteris, ut patet Coloss. 2. *Aut Neomeniæ, aut Sabbathorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.* Igitur ubi Christus venit, Sabbathum necessariò finem habuit.

Ad Argumentum autem factum ex illis verbis Exod. 31. pactum est sempiternum, respondet Augustinus in quæstionibus in Exodum quæst. 46. 124. & 139. ac Primò dicit, Sabbathum, & sacerdotium, aliosque ritus Judæorum dici pacta, & signa æterna, quia res æternas significabant. Sicut cùm dicimus, Deus est æternus, non significamus illas duas syllabas De, us, esse æternas, sed id, quod significant, esse æternum.

Secundò respondet, Sabbathum, & alias quasdam cæremonias dici æternas, quia non fuerant imperatæ Judæis usque ad aliquod tempus definitum; ut cùm dicebatur, qui retigerit mortuum, erit immundus usque ad vesperam: sed imperatæ fuerant servandæ quousque Deus vellet, & proinde in æternum ex parte ipsorum, qui non poterant eas omittere pro arbitrio suo. Quòd autem sacerdotium Aaronicum, & cæteræ cæremoniæ non essent revera duraturæ in æternum, sed essent mutandæ à Deo, probat Augustinus ex Psalm. 109. *Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.* Cùm enim de sacerdotio Christi dicitur, *non pœnitebit eum*, indicatur pœnituisse Deum sacerdotii Aaronici, idest, mutare illud constituisse. Nec enim in Deo est pœnitentia, nisi metaphoricè, quia videlicet mutat res aliquas, ut ii faciunt, quos earum rerum pœnitet. Possumus addere

Tertiò cæremonias Judaicas dici æternas, non simpliciter, sed donec duraret status illius Reipublicæ. Id quod explicat Dominus, cùm addit, vobis autem in generationibus vestris, aut filiis Israel, ut Exod. 12. *Celebrabitis hunc diem solemnem in generationibus vestris cultu sempiterno.* Similia habentur de sacerdotio Exod. 28. & de Sabbatho Exod. 31.

Secunda propositio. *Festa Christianorum non solùm ratione ordinis, & politiæ, sed etiam ratione mysterii celebrantur, suntque dies festi verè aliis sanctiores, sacratiores, & pars quædam divini cultus.* Hæc est contra secundum & tertium errorem; nam tertius ferè coincidit cum secundo. Probatur Primò ex die Dominico; nam diem Dominicum omnes celebramus tam nos, quàm hæretici: at certum est diem illum celebrari in memoriam resurrectionis Domini, ut Augustinus dicit epist. 119. & fatetur etiam Calvinus lib. 2. cap. 8. Instit. ergo non solùm ratione ordinis festa celebrantur, sed etiam ratione mysticæ significationis.

Respondet Calvinus huic objectioni, quam dicit fieri solere à suis etiam, qui crebrò mussirant, Dominicæ dici observationem ad discrimen dierum, ab Apostolo prohibitum, pertinere. Dicit autem duo; Primò diem Dominicum non servari nisi propter ordinem Ecclesiæ; electum autem fuisse hunc diem, quia tali die Christus resurrexit. Cùm enim Christi resurrectione finitæ sint omnes Judaicæ cæremoniæ, hoc die admonemur, non esse ampliùs inhærendum umbris, & figuris.

At hæc solutio nihil valet; nam, si hunc diem colimus, ut admoneamur finitas esse umbras Judaicas, ergo colimus propter significationem. Nec enim dies aliter monet, quàm significando, & repræsentando, ergo non est sublata, sed mutata significatio, & discretio dierum. Præterea dies Dominicus, ut Augustinus docet lib. 22. de Civit. Dei cap. 30. non solùm est memoria resurrectionis, sed etiam vitam beatam præfigurat. Igitur Secundò respondet, se non subjicere Ecclesiam servituti hujus diei, neque improbaturum, si Ecclesiæ alium diem sibi eligant. At hæc solutio apertè demonstrat, Calvinum agnoscere etiam apud suos coli festa ob significationem, & cupere quidem abrogare diem Dominicum, sed non audere, quia nimis altè radicata, & stabilita sit hæc veritas.

Secundò probatur, quia alioqui tollendi essent solemnes dies natalis, passionis, resurrectionis, ascensionis Domini, & Pentecostes, quos de Apostolica traditione descendere, in tota Ecclesia servari docet Augustinus epist. 118. & 119. & quos etiam adversarii colunt. Nam certum est, hos dies non servari ratione ordinis, & politiæ, sed ratione significationis; nam in primis si solùm ratione ordinis servarentur, temerè constituti fuissent. Quis enim est iste ordo, ut inter diem passionis & resurrectionis non sit nisi unus dies medius; inter resurrectionis, & ascensionis sint quadraginta? inter ascensionis, & Pentecostes sint decem, inter Pentecostem, & Natale sint plus quàm sex menses? Deinde si solùm ratione ordinis celebrantur festa, cur sequimur lunam in festis mobilibus inveniendis? item cur habent ista nomina, Pascha, Ascensio &c. si nihil sacrum significant? Denique Patres disertè docent, festa ista celebrari ad significanda mysteria redemptionis, & ea externo ritu repræsentanda. Vide Augustinum epistola 119. & in Psal. 110. ubi prolixè disputat de mysteriis Paschæ, & aliorum festorum.

Tertiò idem probatur ex eo, quòd dies festi à Patribus dicuntur sancti, sacri, mystici, & religiosè colendi quæ cum cæteris diebus non sunt communia. Ambrosius serm. 62. *Dominica nobis venerabilis est, atque solemnis.* Augustinus præfatione in epist. Joannis: *Quia nunc interposita est solemnitas sanctorum dierum &c.* Idem lib. 22. de Civit. Dei cap. 30. *Dies Dominicus Christi resurrectione sacratus est.* Lib. 20. contra Faustum cap. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat.* Et serm. 251. *Dominicum diem Apostoli religiosa solemnitate habendum sanxerunt.* Et Leo I. serm. 4. de Quadragesima: *Ingressuri*, inquit, *dies mysticos &c.*

Quartò, si solùm ratione ordinis distinguerentur dies festi ab aliis, omnes dies festi essent æquales, nec unus alio major: una enim esset ratio celebritatis omnium. At non ita est; nam Ignatius vocat diem Dominicam, diem regalem, & eminentissimum omnium dierum epistola ad Magnesianos. Leo serm. 12. de quadragesima vocat diem Paschæ festum festorum omnium maximum. Nazianzenus orat. 2. de Pascha, dicit Pascha esse festorum, & celebritatem celebritatum, tanto cæteris omnibus majorem, quanto sol syderibus omnibus excellit: & oratione de obitu patris sui, dicit, Paschæ diem esse regem dierum. Chrysostomus homilia de S. Philogonio, diem natalem Christi festum maximum, & festorum metropolim vocat.

Quintò, ratione ducta ex Scriptura. Observatio festorum, quæ præcipitur Exod. 20. ad cultum Dei pertinet; nam est præceptum Dei, & præceptum primæ tabulæ. Sed illud præceptum est aliquo modo naturale, & ad nos pertinet, ut adversarii concedunt; ergo etiam nos habere debemus aliquos dies, quorum observatio ad cultum Dei pertineat. Non habemus autem alia festa, quàm dies Dominicos: Pascha, Pentecosten, & similia; ergo horum observatio est cultus Dei, sanctus & religiosus. Li-

cèt enim determinatio hujus aut illius diei sit facta ab hominibus tamen ipsa substantia festi imperata est à Deo in prima tabula.

Ultimò probatur hac ratione; Christus nascens consecravit locum, idest, præsepe, moriens consecravit crucem, resurgens consecravit tumulum, unde exivit, cur non etiam consecravit tempus, idest, dies illos, quibus natus, vel passus, vel redditus fuit nobis devicta morte? Cur præ cæteris locis sanctus ille vocatur, ubi Dominus resurrexit? & præ cæteris non erit sancta dies illa, in qua resurrexit? Præterea si templa, & altaria dicuntur domus Dei, & loca sancta, quia Deo sacrata sunt, nimirum ut in iis colatur Deus, cur non etiam sancti, & sacri erunt dies, qui cultui divino sacrati sunt? Neque argumenta concludunt in contrarium.

Ad Primum ex Roman. 14. *Alius judicat diem inter diem, alius omnem diem*. Tres sunt expositiones. Prima Theodoreti, & Theophylacti, & fortè etiam Chrysostomi, ut sensus sit: *Alius judicat diem inter diem*; idest, aliquo die abstinet à carne suilla, & aliis cibis in lege prohibitis, alius omni die ab illis abstinet, vel nullo die abstinet. Sed non placet hæc expositio; nam cibi secundùm legem immundi numquam edi poterant, & ideò non est verisimile aliquos fuisse Judaizantium, qui ab illis modò abstinerent, modò non abstinerent. Nec tamen hæc expositio juvat adversarios.

Secunda expositio est Origenis, Ambrosii, Oecumenii, Primasii, & Anselmi in hunc locum, qui hunc esse volunt sensum; Alius judicat diem inter diem, alius omnem diem, idest, aliqui jejunant certis diebus, ut feria II. IV. & VI. vel Sabbatho, alii jejunant omni die, & utrique rectè agunt. Hæc est vera, & literalis, & nobis maximè favet.

Tertia est B. Hieronymi lib. 2. in Jovinianum, quòd Paulus loquatur de festis Judæorum, & sensus sit; Alius discernit inter diem festum & profanum secundùm legem, idest, feriatur die Sabbathi, & in Kalendis, alius omnem diem ducit profanum, quod attinet ad legem Judæorum. Hæc sententia non videtur mihi literalis, tum quia omnes veteres, qui ex professo hunc locum exponunt, de jejunio exposuerunt, non de festis: tum etiam quia Apostolus de cibis disputationem instituerat, tum denique quia postquam dixerat: *Alius judicat omnem diem*, subjungit: *Unusquisque in suo sensu abundet*. Quod certè non videtur fuisse dicturus, si de festis Judæorum ageret, quæ observare jam cœperat malum esse. Tamen si propter B. Hieronymum admittatur, dico Apostolum non loqui de festis Christianorum, sed Judæorum tantùm; nam ipse etiam Paulus judicabat diem inter diem, quod attinet ad festa Christiana, cùm celebrabat Pentecosten, ut dicitur Actor. 20. & consequenter etiam celebrabat Pascha; nam ut Epiphanius deducit hæresi 75. sine Paschate nulla est Pentecoste.

At instat Calvinus; nam Paulus videtur eodem modo damnare discrimen dierum, quo discrimen ciborum: sed discrimen ciborum in lege Christiana nullum est, quale erat apud Judæos, idest, propter significationem, igitur nec discrimen dierum esse debet propter significationem. Respondeo, à Paulo similiter reprobari discrimen ciborum, & dierum ex lege Judaica inductum: sed tamen in Ecclesia non esse eandem rationem ciborum, & festorum; nam ciborum delectus non est ab Ecclesia inductus propter significationem; dies autem festi instituti sunt ob significationem, non quidem talem, qualis erat Judæorum, sed aliam, & diversam.

Ad Secundum locum ex epistola ad Galat. duæ A sunt responsiones. Prima Ambrosii in Galat. 4. & Augustini Enchirid. cap. 79. & in epistol. 119. cap. 7. qui dicunt, Apostolum non loqui de observatione festorum, sed de observatione vana, & superstitiosa Gentilium, qui dicebant, cras non proficiscar, quia talis est positio syderum; hoc anno non plantabo vineam, qua bissextus est.

Secunda est omnium Græcorum, & Hieronymi, atque Augustini in hunc locum, qui dicunt, Paulum agere de festis Judæorum. Quod etiam respondetur ad tertium locum ex epist. ad Colossi.

Sed contrà; nam licèt Apostolus propriè Judaizantes arguat, tamen simul etiam illos videtur arguere, qui eodem modo tempora, & dies observant: atqui nos idem facimus. Non enim sustulimus B observationem certorum dierum, sed mutavimus. Præterea Hieronymus in hunc locum scribens, adfert duas solutiones, quæ ambæ videntur contra nos. Primò sic ait: *Ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, ut in unum omnes pariter veniremus. Non quo celebrior sit dies illa, qua convenimus; sed quo quacumque die conveniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia major oriatur*. Secundò dicit, Christianis omnes dies esse æquales, sed propter sæculares oportuisse constituere aliquos dies, quibus convenirent ad Ecclesiam.

Ad Primum respondeo dupliciter. Primò cum Augustino contra Adimantum cap. 16. ubi sic ait: C *Illi*, inquit, *ea serviliter observabant, non intelligentes ad quarum rerum significationes, & pronunciationes pertinerent: hoc in eis culpat Apostolus, & in omnibus qui serviunt creaturæ potiùs quàm creatori. Nam nos quoque & Dominicum diem, & Pascha solemniter celebramus, & quaslibet alias Christiani dierum festivitates: sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora observamus, sed quæ illis significantur temporibus*. Exemplum de eo, qui adfert librum doctori, vel citharam magistro, cùm ipse tamen nec legere, nec citharam pulsare sciat.

Secundò respondeo, magnum est discrimen inter nostra festa, & Judæorum; nam in primis illa post Christum habent falsam significationem; nostra habent veram. Deinde illorum finis primarius erat D significare futura, ut dicitur Colossi. 2. nostrorum autem finis primarius est agnoscere Dei beneficia, propter quæ festa singula instituta sunt. Denique summa præcepti in illis erat, non operari corporaliter: in nostris autem potissima præcepti pars est, interesse divino sacrificio, vacare autem ab opere corporali, nobis præcipitur solùm, ne distrahamur à Dei laudibus. Itaque nostra festa succedunt Judaicis, non sicut in eadem hæreditate filius patri, sed sicut lux umbræ, & dies nocti, & exemplar figuræ, & illa dici poterant carnalia, nostra autem spiritualia.

Ad Prima verba Hieronymi dico, eum in prima solutione sua duas causas reddere festorum Christianorum. Unam, ut honoremus Christi resurrectionem, & alia mysteria, & ex hac parte non potest negari quin sit dies celebrior Paschatis, quàm alii dies. Alteram ut habeamus certum diem ratione ordinis; & quantum ad istam causam non est una dies altera celebrior.

Ad Secunda verba ejusdem dico, eum in secunda solutione sua, cùm dicit, Christianis esse dies omnes æquales, non intelligere simpliciter, & quoad omnia, sed solùm quoad essentialia festi, & hoc remota Ecclesiæ lege; Nam, ut ipse ibi dicit, potest Christianus quotidie habere Pascha, & Pentecosten, & diem Dominicum: si nimirum quotidie audiat sacrum, communicet corpori Domini, recogitet divina mysteria, & omissis operibus servilibus totus Deo vacet. Immò talis deberet esse vita clericorum, & reli-

& religioſorum, propter quos omnes dies dicuntur feriæ. Hoc autem Judæi habere non poſſunt, non enim eis licet quotidie immolare agnum Paſchalem, vel erigere tabernacula, & ſimilia. Cum hac tamen æqualitate conſiſtit, quod apud Chriſtianos ſit inæqualitas dierum, tum ex præcepto Eccleſiæ determinantis dies, tum ex ſignificatione, & repræſentatione myſteriorum: dies enim Dominicus repræſentat reſurrectionem, quod non faciunt alii dies.

Ad rationem illam ex Patribus dico, Patres illos agere de ipſo Sabbatho propriè dicto, non ut Sabbathum alioquin accipitur pro omni die feſto, ſed ut accipitur propriè pro die ſeptimo. Dicunt enim Patres, ipſum Sabbathum mandatum Judæis carnaliter, nobis autem ſpiritualiter; ſed non ſequitur, ſi non debemus celebrare Sabbathum ad literam externo ritu, non debere etiam nos celebrare Dominicam, & alia feſta Chriſtiana. Immò S. Auguſtinus in eadem epiſtola 119. ubi dicit, nobis mandatum Sabbathum ſpiritualiter, ibidem dicit, nos agere debere diem Dominicam celebrem externo ritu.

Tertia propoſitio. *Obſervatio certorum dierum feſtorum rectè præcipitur in Eccleſia lege obligante conſcientiam, etiam citra contemptum, & ſcandalum.* Hæc eſt contra hæreticos hujus temporis. Sed antequam probetur, notandum eſt Primò, lege feſtorum duo quædam præcipi; Primò, ut omnes interſint Miſſæ ſacrificio; Secundò, ut vacent ab opere ſervili. Horum utrumque requiri ad feſti obſervationem adverſarii fatentur, nam licèt ipſi damnent Miſſam, quatenus ſacrificium eſt, tamen fatentur die feſto oportere convenire ad Eccleſiam, & intereſſe myſterio ſacræ cœnæ: & quando etiam hoc negarent, facilè probari poſſet ex Juſtino in fine 2. Apologiæ, ex Palladio cap. 69. hiſtoriæ Lauſiacæ, ex Hieronymo in vita Paulæ, & ex aliis antiquis auctoribus.

Pari ratione fatentur, feſtum diem requirere vacationem ab opere corporali, & ſi id negarent, probari poſſet ex Hieronymo in epiſt. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, ubi dicit, Monachos ſui temporis exerceri ſolitos in operibus manuum omnibus diebus, exceptis Dominicis, & ſimilibus feſtis. Auguſtinus quoque ſerm. 251. & Gregorius lib. 11. epiſtol. 3. dicunt, feſtis diebus vacandum ab opere corporali.

Secundò nota, opus ſervile poſſe tribus modis accipi; quædam enim ſunt opera, quibus homo ſervit cupiditatibus ſuis, nimirum peccata, & hæc non dicuntur propriè opera ſervilia, ſed metaphoricè tantùm; non enim ſunt propria ſervorum, ſed communia omnibus, & maximè divitibus, & nobilibus, qui aliis dominantur: neque prohibentur hæc ſpeciali præcepto, ſed omnibus præceptis ſimul. Alia ſunt opera, quibus homo ſervit Deo, ut immolatio ſacrificii, oblatio thuris, & ſimilia, & hæc ita ſervilia ſunt, ut ſint etiam regalia; nam ſervire Deo regnare eſt, & hæc non modò non prohibentur, ſed etiam præcipiuntur maximè die feſto. Alia ſunt, quibus homo homini ſervit, qualia ſunt quæ per ſe ſpectant ad eos, quos propriè vocamus ſervos, qualia ſunt omnia mechanica artificia, agricolarum labores, & ſimilia, & hæc propriè ſervilia dicuntur, & prohibita in feſtis intelliguntur.

Tertiò, nota quòd licèt ſola iſta opera per ſe prohibeantur in feſtis, tamen juſtis de cauſis quædam ſpiritualia, & liberalia interdicuntur etiam; & quædam corporalia, ac ſervilia permittuntur. Liberalia, quæ prohibentur in feſtis, ſunt quatuor, mercatum facere, agere cauſas, jus dicere, & juramentum ſolemne in judicio præſtare, niſi ob cauſam pacis, vel aliam neceſſitatem. Ita enim habetur capit. Omnes dies, capit. Conqueſtus, de feriis.

Corporalia, quæ permittuntur, ſunt etiam quatuor. Primò ea, quæ ad opera religionis vel ſpiritualia, per ſe ordinantur. Hoc modo licet in feſtis campanas pulſare, & olim licebat mactare oves & boves ad ſacrificia, Matth. 12. *Sacerdotes in templo Sabbathum violant, & ſine crimine ſunt.* Sic etiam licet ſcribere in ordine ad intellectum, ut ad parandam lectionem, vel concionem, non tamen licet tranſcribere, ſine neceſſitate, libros lucri gratia. Secundò, opera illa permittuntur, quæ vel propriæ, vel aliorum ſaluti neceſſaria ſunt, ut eſt labor pharmacopolarum, chirurgorum, coquorum &c. quomodo etiam Judæis licebat in Sabbatho educere jumenta de fovea, ſi fortè cecidiſſent, & ducere ad fontem ad bibendum, Matth. 12. Tertiò, opera conceſſa à Prælatis. Quartò, opera quæ ex conſuetudine facta ſunt licita. Numquam enim Eccleſia tam ſeverè præcepit vacare ab opere, quàm lex Judaica; & ratio eſt, quia vacatio apud Judæos erat figura futurorum, figuræ autem debent eſſe exactæ, alioqui non bene ſignificant; noſtra autem vacatio etiamſi interdum ſignificat aliquid futurum, tamen non eſt hic ejus præcipuus finis, ſed non impedire opera ſpiritualia.

Probatur nunc propoſitio; Primò, omnibus argumentis, quibus aliàs probavimus, Eccleſiæ præcepta obligare in conſcientia.

Secundò, jure divino præcipitur, ut aliqui dies feſti obſerventur, & tamen nulli ſunt certi dies à jure divino determinati, ergo debuit eſſe in Eccleſia poteſtas determinandi certos dies, & obligandi ad eorum obſervationem: quia alioqui non ſervaretur jus divinum. Si enim determinatio Eccleſiæ non obligat, poterunt fideles non ſervare diem Dominicum, nec Paſcha, nec alia feſta indicta, & proinde nulla. Nec enim ulla alia feſta ſunt, quæ ſervari poſſint. Feſta enim debent eſſe communia toti Eccleſiæ: nulla autem eſſe poſſunt communia, niſi quæ indicuntur à publica poteſtate.

Tertiò, Mardochæus & cæteri Judæi cum Regina Heſther inſtituerunt feſtum, quod Deus non præceperat, & obligaverunt, ad illud ſervandum, Heſther 9. *Nulli licebat hos duos dies abſque ſolemnitate tranſigere &c.* ergo idem licebit Eccleſiæ. Nam tota cauſa, cur credant hæretici non licere Eccleſiæ obligare fideles ad iſtam feſtorum obſervationem, eſt, quia Deus hæc feſta in particulari non præcepit, ac nec præceperat feſtum illud Sortium, quod Mardochæus inſtituit.

Quartò, antiqua Eccleſia feſta cum imperio indicebat, nec fuit unquam ullus præter hæreticos, qui ejuſmodi præcepta reprehenderit. Concilium Agathenſe ante mille annos cap. 47. *Miſſas*, inquit, *die Dominico ſæcularibus totas audire ſpeciali ordine præcipimus, ita ut ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat. Quod ſi fecerint, ab Epiſcopo publicè confundantur.* Concilium Laodicenum ante 1200. annos cap. 29. *Non oportet*, inquit. *Chriſtianos Judaizare, & in Sabbatho vacare, ſed operari eos in eadem die, Dominicam præponendo eidem diei.* Concilium Aurelianenſe III. etiam ante annos mille can. 27. præcepit, ut puniantur, qui diebus feſtis operantur, & ſimul tamen damnat eos, qui Judaico more ita vacant, ut non putent licere parare in die Dominico quæ neceſſaria ſunt ad victum. Similiter Concilium VI. generale can. 8. die Dominica jubet audiri ſacrum, & nulla opera corporalia fieri præter ea, quæ ad victum neceſſaria ſunt, & alia ſimiliter neceſſaria. Nec eſt iſte canon ex Trullanis canonibus. Antiſiodorenſe ante annos 900. cap. 16. *Non licet*, inquit, *die*

die Dominico, boves jungere, vel alia opera exercere. Similia habentur in Concilio II. Matiſconenſi cap. 1. Concilium Moguntinum ante annos 700. canon. 36. & 37. enumerat feſta præcipua totius anni, & jubet omnino ab opere in eis diebus vacare. Vide plura decreta Conciliorum, & Pontificum, extra de feriis. Neque argumenta in contrarium concludunt; nam ad primum Magdeburgenſium dico, feſtorum dierum cultum ex ſe indifferentem eſſe, ſed poſita lege eſſe neceſſarium. Ad exemplum Pauli, nego illum aliquando coluiſſe diem Sabbathi. Concionabatur enim die Sabbathi, quia tunc inveniebat Judæos congregatos, non quia ipſe coleret Sabbathum. Porrò in epiſt. ad Galatas non arguit Pſeudoapoſtolos, quòd obligarent ad feſta, ſed quòd obligarent ad feſta Judaica.

Ad illud Heshuſii, quod ſi feſtorum leges obligent, erit jugum Chriſtianorum intolerabilius jugo Judæorum, cùm nos plura feſta habeamus, quàm illi habuerint. Reſpondeo Primò cum B. Auguſtino lib. contra Adimantum cap. 16. ſervare feſta Judaicè eſſe jugum, non autem more Chriſtiano: quia illi non intelligebant finem vacationis, nos intelligimus.

Secundò dico, feſta Judæorum verè fuiſſe gravia, quia cogebantur ſingulis Sabbathis non accendere ignem, non coquere cibos, non iter facere, niſi ad modicum ſpatium. Item oportebat eos ter in anno ad quædam feſta ire in Hieruſalem, etiamſi longiſſimè abeſſent: item in Paſchate cogebantur per dies ſeptem comedere azima inſipida, qui Deuteron. 16. ideò vocatur panis afflictionis, & lactucas agreſtes plenas amaritudine, & alia multa, quæ feſta onerosa reddebant. At noſtra feſta nihil laboris habent: quis enim labor audire ſacrum, & vacare à quibuſdam operibus?

Adde Ultimò, quòd cùm Petrus Actor. 15. legem Judaicam, intolerabile jugum vocavit, non hoc propter feſta, ſed propter alias innumeras, & minutiſſimas cæremonias dixit, quas non tantùm obſervare, ſed etiam memoria retinere ferè impoſſibile erat. Ad teſtimonium Socratis dico, Socratem hæreticum fuiſſe Novatianum, neque ejus teſtimonium in dogmatibus ullius eſſe momenti.

Quarta propoſitio. *Non tenemur diebus feſtis ex præcepto peculiari ad non peccandum, ſive ad actum contritionis, vel dilectionis Dei.* Hæc eſt B. Thomæ in 2. 2. quæſt. 122. art. 4. & contra Scotum in diſt. 27. & 37. qui dicit, homines teneri die feſto ad actum dilectionis Dei internum: & contra Abulenſem, ac Lyranum in cap. 20. Exodi: qui dicunt, hoc præcepto ſpecialiter prohiberi opera ſervilia, ideſt, peccata, & proinde omne peccatum factum in die feſto eſſe duplex.

Probatur Primò, quia jus divinum præcipiebat ſolùm abſtinere ab opere ſervili. Si dicas, opus ſervile eſt peccatum. Contra, quia præcepta debent intelligi propriè, non metaphoricè, peccata autem non ſunt opera ſervilia, niſi metaphoricè. Secundò, Eccleſia determinavit tempus, & modum obſervandi jus divinum de obſervatione præceptorum: at Eccleſia nuſquam præcipit actus illos internos. Tertiò, id habet communis ſenſus fidelium. Nulli enim ſunt, qui putent ſe novum peccatum commiſiſſe, ſi die Dominico non habuerint contritionem. Quartò, actus ille internus eſt finis hujus præcepti, non autem finis, ſed media propriè imperantur. Quintò, cultus internus præceptus jam erat in primo mandato; nam hic eſt ordo primæ tabulæ; in primo præcepto mandatur cultus cordis, in ſecundo cultus oris, in tertio cultus operis. Sextò, præceptum de colendo Sabbatho eſt præceptum religionis; at contritio eſt actus pœnitentiæ, non religionis. Septimò, quia alioqui eſſet valde noxium tot feſta multiplicare; eſſet enim tendere laqueos animabus.

At objiciunt; Primò, fornicari, vel occidere hominem in loco ſacro eſt homicidium, & ſacrilegium, ergo ſimiliter occidere, vel fornicari in die feſto.

Reſpondeo, circumſtantiam loci, & temporis ſemper aggravare peccatum, ſed non ſemper ita aggravare, ut cenſeatur novum peccatum. Tunc enim ſolùm fit novum peccatum, quando circumſtantia loci, vel temporis eſt eſſentialis, & intrinſeca peccato, ideſt, quando violatur ipſum tempus, aut locus facit, verbi gratia, qui fornicatur, aut homicidium facit in templo, committit ſacrilegium, quia per ea peccata tollitur ſanctitas loci. Violatur enim templum per effuſionem ſeminis, aut ſanguinis voluntariam ex lege Eccleſiaſtica: At qui in templo mentitur etiam perniciosè, aut blaſphemat, non committit propriè ſacrilegium, quia mendacium, & blaſphemia non tollunt templi ſanctitatem. Idem dico de tempore ſacro. Non enim violatur tempus ſacrum per quæcumque peccata, ſed ſolùm per ea, quæ opponuntur ipſi tempori ſacro, qualia ſunt, non audire ſacrum, & operari corporaliter, quæ ſunt ſpecialiter prohibita.

Secundò objiciunt teſtimonia Auguſtini, qui dicit, præcepto Sabbathi prohiberi opera ſervilia, ideſt, peccata. Sic enim loquitur Auguſtinus tract. 3. in Joannem, & in Pſalm. 32. concione 1. Reſpondeo, eum loqui de præcepto Sabbathi, ut eſt generale præceptum, ſpiritualiter ſignificatum per Sabbathum Judæorum.

Tertiò objiciunt Auguſtinum, qui lib. de decem chordis cap. 3. dicit: *Melius faceret Judæus in agro aliquid utile, quàm in theatro ſeditioſus exiſteret: & melius femina Judæorum domi lanam faceret, quàm tota die in Neomeniis ſuis impudicè ſaltarent.*

Reſpondeo, Auguſtinum non velle dicere abſolutè eſſe melius, ſeu minus malum, die feſto operari aliquid utile, licèt prohibitum tali die, quàm aliud peccatum facere. Poteſt enim fieri, ut aliquando ſit melius, aliquando pejus; Nam minus malum eſt die Dominico operari in agro, quàm blaſphemare Deum: ſed è contrario, majus malum eſt, operari in agro die Dominico, quàm mentiri officiosè. Et tamen Auguſtinus videtur velle, minus malum eſſe die feſto operari aliquid ex genere ſuo utile, quàm peccatum aliquod committere. Auguſtinus ergo vult dicere, magis pugnare quælibet peccata cum fine ſanctificationis Sabbathi, quàm opera ex ſe utilia, quæ tamen prohibentur in Sabbatho; nam finis eſt quies mentis in Deo, cui quieti magis repugnat quodlibet peccatum, quàm diſtractio operis corporalis, & ideò magna eſt cæcitas Judæorum, quia abutuntur otio Sabbathi ad multa peccata committenda, ut Auguſtinus dicit.

Objicies, ſi peccata magis repugnant fini hujus legis, quàm opera ſervilia, ergo omnia peccata prohibentur hoc præcepto magis, quàm opera ſervilia; nam hoc præceptum poſitum eſt ad removenda impedimenta cultus divini interni. Reſpondeo, omnia peccata prohibita eſſe, & magis quàm opera ſervilia; nam peccata in nullo caſu permittuntur: opera autem ſervilia etiam in feſto ſæpè permittuntur. Non tamen omnia peccata prohibentur hoc præcepto ſpeciali de Sabbatho, quia non erat neceſſe; nam jam antea prohibita erant. Opera autem ſervilia prohibentur hac ſpeciali lege, quia antea prohibita non erant.

CAPUT

CAPUT XI.

De Dominica die.

DE Dominica die tria dicenda ſunt. Primò, de ejus antiquitate. Secundò, de ratione inſtitutionis. Tertiò, de ritibus antiquis in die Dominica ſervatis.

Quantum ad Primum, ſine dubio feſtum Dominicæ eſt antiquiſſimum omnium Chriſtianorum feſtum; nam Eccleſia Chriſtiana propriè cœpit in die Pentecoſtes. Tunc enim impletis omnibus myſteriis redemptionis, promulgatum fuit publicè Evangelium. Poſt hunc autem diem cœperunt omitti feſta Judæorum; & eis ſubſtitui feſta Chriſtiana; primus autem dies feſtus occurrens ſine dubio fuit Dominicus; nam feſtum Natalis Domini, & Paſchæ, quæ etiam antiquiſſima ſunt, non niſi poſt aliquot menſes occurrerunt. Atteſtantur autem huic antiquitati primò Scripturæ; nam Actor. 20. dicitur, una Sabbathi cùm conveniſſemus ad frangendum panem: & 1. Corinth. 16. per unam Sabbathi unuſquiſque apud ſe reponat &c.

Magdeburgenſes Centuria 1. lib. 2. cap. 6. col. 503. & Calvinus in cathena Auguſtini Marlorati dicunt, hæc loca intelligi de die Sabbathi, & eum diem à Paulo ſervatum. Quod etiam probant Magdeburgenſes ex Actor. 13. ubi Paulus die Sabbathi diſputat in Synagoga. At falluntur manifeſtè, nam in primis locum allium Actor. 20. Chryſoſtomus, & Beda exponunt de Dominica die: locum autem 1. Cor. 16. exponunt de die Dominica omnes interpretes Græci & Latini, Chryſoſtomus, Ambroſius Theophylactus &c. nec ſolùm Catholici, ſed etiam Petrus Martyr in eum locum. Adde etiam (cui hæretici multum tribuunt) commentarium Eraſmi tam Act. 20. quàm 1. Corinth. 16. Præterea Marci 16. dicitur Chriſtus reſurrexiſſe una Sabbathorum, at conſtat reſurrexiſſe die Dominica.

Præterea conſtat Paulum multis Hebraiſmis abundare: eſt autem Hebraiſmus frequentiſſimus dicere unum pro primo: ut Geneſ. 1. *Factum eſt veſpere, & mane dies unus*, ideſt, primus, nam poſtea ſequitur, *dies ſecundus &c.* Denique Paulus arguit Coloſſenſes, & Galatas ſeveriſſimè, quòd Sabbathum, & feſta Judæorum ſervarent. Quomodo ergo credibile eſt eum ſervaſſe Sabbathum Judæorum? Quòd autem Actor. 13. die Sabbathi prædicavit in Synagoga, non id fecit, ut coleret Sabbathum, ſed quia non poterat habere alio loco, nec alio tempore Judæos congregatos.

Habemus præterea Apocal. 1. *Ego Joannes fui in ſpiritu in Dominica Die*. Quem locum de noſtra Dominica die exponunt ferè omnes, ut Oecumenius, Anſelmus, Primaſius, & alii, & ipſi etiam Magdeburgenſes, Cent. 1. lib. 2. cap. 6.

Ad hæc, habemus teſtimonia Patrum antiquiſſimorum, Clementis can. 65. Apoſtolorum, Ignatii epiſtola ad Magneſianos, Juſtini Apologia 2. Tertulliani de corona militis, & Apologetici cap. 16. Clementis Alexandrini lib. 7. Strom. Origenis hom. 7. in Exod. Athanaſii hom. in illud: Omnia mihi tradita ſunt à patre meo, Ambroſii epiſt. 83. Hieronymi in cap. 4. ad Galat. Auguſt. lib. contra Adimantum cap. 16. Gregorii lib. 11. epiſt. 3. Leonis epiſt. 81. ad Dioſcorum, Hilarii præfatione in Pſalm. Quare nullo modo dubitare licet, quin feſtum Dominicæ diei ſit vetuſtiſſimum.

Quantum ad Secundum, ratio inſtitutionis fuit, ut ſuccederet Sabbatho. Nam jus divinum requirebat, ut unus dies hebdomadæ dicaretur cultui divino: non autem conveniebat, ut ſervaretur Sabbathum. Itaque Sabbathum ab Apoſtolis in diem Dominicum verſum eſt.

Ut autem intelligatur, quàm rectè id factum ſit, notandum eſt, Sabbathum fuiſſe feſtum antiquiſſimum & præſtantiſſimum apud Judæos, & ideò ſolius Sabbathi mentionem factam in Decalogo. Erat autem Sabbathum feſtum excellentiſſimum, quia cùm omnia feſta celebrentur, vel in memoriam beneficii præteriti, vel ad ſignificandum aliquid futurum, Sabbathum in utroque excellebat. Nam quantum ad præteritum, colebatur in memoriam primi, & communiſſimi beneficii, ideſt, creationis mundi. Nam, ut ſcribit Philo in lib. de opificio mundi, quemadmodum Reges coli jubent diem natalem filiorum ſuorum, ita Deus coli voluit diem natalem operis ſui, ideſt, mundi. Quod etiam utiliſſimum erat ad errorem Philoſophorum excludendum, qui dicturi erant, mundum non habuiſſe principium. Quantum autem ad futurum, Sabbathum figura erat trium beneficiorum Dei, ad quæ omnia alia revocantur.

Primò, figura erat in ſenſu allegorico quietis Chriſti in ſepulchro. Ut enim Deus Sabbatho quievit ab opere creationis, ita Chriſtus quievit Sabbatho ab opere redemptionis, ut Apoſtolus obſervavit Hebr. 4.

Secundò, figura erat in ſenſu tropologico quietis mentis humanæ ab operibus ſervilibus peccatorum. Judæi enim, dum Sabbatho otiabantur, ſignificabant venturum eſſe tempus gratiæ, quo liberati homines per Chriſtum à ſervitute peccati, quiete & otio ſpirituali fruerentur, ut exponit Auguſtinus tract. 30. in Joannem, & alibi.

Tertiò, figura erat in ſenſu anagogico quietis ſanctarum animarum, quam poſt mortem in ſinu Abrahæ exſpectabant, ut Auguſtinus docet epiſt. 119. & deducitur ex Apoſtolo Hebr. 4. Jam verò propter has ipſas cauſas, quibus Sabbathum fuit olim inſtitutum, decuit, ut poſt Chriſti adventum mutaretur in Dominicam. Nam quantum ad memoriam præteritorum, dies Dominica longè excellit Sabbatho; nam refert nobis memoriam Natalis Chriſti, & Reſurrectionis ejuſdem, & Adventus Spiritus Sancti, quo die quodammodo nata eſt Eccleſia. Nam Chriſtus die Dominica natus eſt, ut patet, quia illo anno currebat litera Dominicalis B, ut omnes Mathematici docent, & poteſt oſtendi retrocedendo in Ciclo literarum dominicalium. Conſtat autem, literam B haberi die 25. Decembris, quo die Chriſtus natus eſt. Quòd autem idem Chriſtus reſurrexerit die Dominica, ex Evangeliis conſtat. Quòd denique adventus Spiritus Sancti fuerit die Dominica, patet, quia fuit in die Pentecoſtes, ideſt, quinquageſimo die à Paſchate, qui neceſſariò eſt dies Dominicus. Itaque dies Dominica repræſentat nobis naralem diem Chriſti, & Eccleſiæ, & Chriſti non ſimplicem, ſed duplicem. Et præterea dies Dominica repræſentat etiam memoriam creationis mundi non minus, quàm Sabbathum. Nam die Dominico cœpit mundus fieri, immò eo die ſunt factæ omnes partes mundi principales, cœlum, terra, Angeli, lux &c. Unde Juſtinus Apologia 2. & Leo epiſt. 81. ad Dioſcorum, dicunt, diem Dominicam coli tam ob memoriam mundi creationis, quàm ob reſurrectionem Chriſti.

Quantum autem ad futurorum ſignificationem, Sabbathum planè ceſſare debuit, quia omnia, quæ per Sabbathum ſignificabantur futura, jam ſunt completa; nam Chriſtus jam in ſepulchro jacuit, & quies animorum in Deo jam agitur. Porrò quies ſpirituum defunctorum in ſinu Abraham jam eſt mu-

tata

tata in gloriam & beatitudinem: & nunc non amplius expectamus simplicem illam quietem, sed quietem gloriosam; gloria autem melius significatur per diem Dominicum, quàm per Sabbathum. Et ideirco B. Augustinus epist. 119. dicit, Sabbathum rectè datum Hebræis, qui post mortem ibant ad solam quietem; Christianis autem datam esse diem Dominicam, quia jam revelata est gloria resurrectionis in Christo; & quod præcessit in capite, etiam corpus totum exspectat.

Quantum ad Tertium, ritus in Dominica erat quadruplex. Primò, conveniebant in Ecclesiam ad lectionem, concionem, sacrificium, communionem &c. ut ex Justino patet Apologia 2. extrema. Secundò, vacabant ab operibus servilibus, ut patet ex Hieronymo epist. ad Eustochium de virginitate, & Gregorio lib. 11. epist. 3. Tertiò, non jejunabant, ut patet ex Tertulliano de corona militis, & aliis, qui passim hoc docent. Quartò, non flectebant genua, sed stantes precabantur. De quo extat ca non 20. Nicæni Concilii. Idem etiam longè antea Tertullianus docuit libro de corona militis: *Die Dominico*, inquit, *jejunare, nefas ducimus, & de geniculis adorare*. Item Hilarius præfatione in Psalmos, Ambrosius serm. 62. Augustinus epist. 119. cap. 15. & Alexander III. c. Quoniam, extra de feriis idem docent. Ex quo intelligimus, nondum esse quingentos annos, ex quo ritus hic cessavit. Nam tres priores adhuc in universa Ecclesia observantur.

CAPUT XII.

De Pascha.

DUo dicenda sunt. Primò, quid sit Pascha. Secundò, de erroribus circa Pascha. Quantum ad Primum, aliqui Patrum existimarunt, nomen Paschæ deductum esse à verbo πάσχειν, ideſt, pati, quia passionis Domini memoria in Paschate celebratur, juxta illud Apostoli: *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus:* ita Ambrosius in lib. de mysterio Paschæ cap. 1. Unde etiam Tertullianus lib. contra Judæos, dicit, Pascha Domini significare passionem Christi: quorum sententiam refert, & meritò refellit Augustinus epist. 119. nam Pascha nomen est Hebræum, non Græcum. Hebraicè autem dicitur פסח quod Græci verterunt πάσχα, Chaldæus פצחא. Hieronymus legit Phase, nimirum secundùm alia puncta: sed eadem semper est vox. Dicitur autem Pascha à verbo, פסח, quod est transilire. Unde primariò non significat immolationem agni, ut auctor commentar. in cap. 14. Marci apud Hieronymum docet: nec transitum populi per mare rubrum ad terram promissionis, ut docet Nazianzenus oratione 2. de Pascha, & Augustinus tract. 55. in Joannem. Nec etiam significat transitum Angeli per Ægyptum, ut videntur sonare illa verba: *Est enim Phase, ideſt, transitus Domini*. Exod. 12. sed significat transcensionem Angeli, & quasi saltum super domos Judæorum, ut patet ex ratione, quæ redditur Exod. 12. nam ubi dixerat Moses: *Est enim Phase*, subjungit rationem: *Transibo enim per terram Ægypti nocte illa, & percutiam primogenita Ægyptiorum. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus vestris, & videbo sanguinem, & transibo vos, nec erit in vobis plaga.* Ubi primum, transibo, est ופסחתי secundum est ופסח & ab hoc dicitur Pascha. Similis ratio ter in eodem capite redditur: ubi semper פסח significat transilire, seu transcendere, non simpliciter transire. Unde Josephus lib. 2. antiquitat. cap. 13. dicit, Pascha significare transcensionem. Idem docet Hieronymus in cap. 26. Matth. & Theodoretus quæst. 24. in Exod.

Veruntamen hoc ipsum nomen traducitur etiam ad alia tria significanda. Itaque Primò, significat, ut diximus, transilitionem Angeli. Secundo, ipsum agnum Paschalem, qui per immolationem transibat de vita ad mortem. Unde dicitur Luc. 22. *Necesse erat occidi Pascha*. Tertiò, transitum populi, qui illa ipsa nocte liberatus à tyrannide Pharaonis transivit per mare rubrum, ut iret in terram promissionis; & hanc significationem agnoscunt Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Pascha, & August. tract. 55. in Joannem. Quartò, ipsum festum diem: nam Luc. 22. dicitur: *Appropinquabat dies festus azimorum, qui dicitur Pascha.*

Porrò hæc ipsa quatuor sunt etiam apud Christianos suo modo, ideſt, ut exemplaria illorum typorum. Nam Angelus transiliens, & occidens primogenita Ægypti, & salvans filios Israel, est Christus magni consilii Angelus, qui, dum transiret de morte ad vitam, salvavit omnes, qui ejus sanguine aspergendi erant, relictis cæteris in manu vastatoris. Agnus Paschalis idem Christus est, pro nobis immolatus. Christum enim repræsentarunt Agnus & Angelus, quia Christus occidi & occidere debuit; Agnus autem occidi poterat, sed non occidere. Angelus occidere, sed non occidi. Transitus per mare rubrum, significat transitum populorum per aquas Baptismi; & ideò in Paschate ordinariè olim baptizabantur Catechumeni. Denique, festus dies illorum nostrum festum diem figurabat.

Quantum ad Secundum; Primus, error fuit Aerii, qui Pascha simpliciter negabat esse celebrandum, quòd hoc Judaismum saperet. Refert hunc errorem, & refellit Epiphanius hæresi 75. non enim agimus Pascha Judæorum, sed quod illo significabatur.

Secundus fuit Blasti cujusdam, qui, teste Tertulliano lib. de Præscrip. docuit, Pascha necessariò debere celebrari ipso die, quo à Judæis celebrabatur, ideſt, 14. Luna, sive esset Dominica, sive non. In quo errore fuerunt eodem tempore multi Episcopi Asiæ minoris; ut patet ex lib. 5. histor. Eusebii c. 24. & 25. ubi refertur epistola Policratis Episcopi Ephesini ad Victorem Papam, qua ille auctor affert, omnes suos prædecessores usque ad S. Joannem Evangelistam semper celebrasse Pascha die decima quarta. Nec defuerunt postea multi alii, quibus hic error placeret, quos Epiphanius hær. 50. Quartodecimanos vocari affirmat, quin etiam longo post tempore Audiani, seu Vadiani in eundem errorem inciderunt, eodem Epiphanio teste hær. 70.

Hic error illo ipso tempore refutatus est à Conciliis ferè omnium Ecclesiarum, & à Romano Pontifice, qui omnes communi consensu statuerunt, Pascha celebrandum esse Dominica, proxima Lunæ quartæ decimæ post æquinoctium vernum, ut Eusebius idem refert. Deinde Concilium Nicænum, cùm adhuc error ille alicubi duraret, idem statuit, ut testantur Epiphanius hæres. 50. & 70. qui dicit, in Concilio eodem ab Eusebio Cæsariensi compositum aureum numerum, qui ostendit Novilunia. De qua re extat epistola ipsius Concilii Nicæni apud Theodoretum lib. 1. cap. 9. histor. & ejusdem rei meminit Athanasius in epistola de Synodo Arimenti, & Seleuciensi; Ambrosius epistol. 83. & Theophylus lib. 1. Paschali; item Imperatoris Constantini epistola ad omnes Ecclesias, apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini; ubi Constantinus tribus rationibus probat, debere Pascha celebrari die Dominico. Primò, ne concurramus cum Judæis Christi interfectoribus.

Secundò, quia par est, ut in tota Ecclesia sit una

ratio

ratio Paſcha celebrandi, & par eſt etiam, ut pauciores pluribus cedant. Porrò ab antiquis temporibus Romana urbs, Italia, Africa, Gallia, Hiſpania, Britannia, Ægyptus, Lybia, Græcia, Pontus, Cilicia, & magna pars Aſiæ celebrant Paſcha die Dominico, ſoli autem pauci Orientales contra totum Meridiem, Occidentem Aquilonem, & magnam orientis partem cum Judæis Paſcha celebrant.

Tertiò, quia abſurdum eſt, uno anno bis Paſcha facere, & alio anno numquam. Atqui hoc accidebat illis, qui Paſcha quartadecima die agebant; nam illi non obſervabant æquinoctium, ſed ſolùm menſes 12. Lunares, & celebrabant Paſcha 14. Luna menſis primi, non curantes, ſi illa decimaquarta eſſet ante æquinoctium, vel poſt. Itaque interdum accidebat, ut uno anno celebrarent Paſcha poſt æquinoctium, & anno ſequenti ante æquinoctium, & proinde bis in uno anno.

Adde etiam, quòd iſti falſo fundamento nitebantur. Nam putabant, ſe ſequi legem Judæorum, & revera ſequebantur delirium Judæorum ſui temporis. Nam Lex Judaica Exod. 12. præcipit Paſcha fieri poſt æquinoctium vernum; jubet enim fieri Luna decimaquarta primi menſis; porrò menſis primus is erat, cujus decimaquarta dies incidebat in æquinoctium vernum, aut illud proximè ſequebatur. Unde etiam Joſephus lib. 3. antiquit. cap. 13. dicit, Paſcha fieri Sole in Ariete exiſtente, & oppoſito ipſi Lunæ, Judæi autem poſteriores (ut Epiphanius dicit hær. 70.) non amplius obſervabant æquinoctium, & eos tamen tamquam duces cæcos ſequebantur errantes illi Chriſtiani, qui cum Judæis Paſcha faciebant.

Ad auctoritatem autem S. Joannis Evangeliſtæ, quam pro ſe adferebant illi Quartadecimani, reſpondet Beda lib. 3. hiſt. cap. 25. Joannem celebraſſe Paſcha 14. die, ut ſe accommodaret in illis initus Judæis ad fidem converſis, ſicut etiam propter eandem cauſam Paulus circumcidit Timotheum: tamen Apoſtolum Petrum Romæ inſtituiſſe, ut Paſcha die Dominico fieret: & hoc magis eſſe ſequendum.

Tertius error fuit quorundam Cappadocum, qui, teſte Epiphanio hær. 50. ſemper Paſcha celebrabant die 25. Martii, ſicut Natalem Domini ſemper celebramus die 25. Decembris: quia putabant, Chriſtum eo die paſſum fuiſſe, & ipſo die paſſionis Paſcha agendum credebant. Similis fuit error Gallorum in principio Eccleſiæ, qui, teſte Theophylo Cæſarienſi apud Bedam lib. de ratione temporum cap. 45. ſemper Paſcha celebrabant 25. Martii, quòd putarent, eo die Chriſtum reſurrexiſſe. Idem error ſummopere placet Luthero in lib. de Conciliis part. 2. Ubi vellet eodem die celebrari iſta feſta, & non obſervari curſum Lunæ, ne videremur Judaizare.

Cæterùm iſte error refellitur Primò, ex conſenſu totius Eccleſiæ, quæ ſemper die Dominico Paſcha celebrandum ſtatuit. Secundò, quia ſecundùm quoſdam nititur falſo fundamento, Chriſtus enim ut illi docent, non potuit reſurgere 25. Martii, nec etiam pati; nam paſſus eſt die Veneris, & reſurrexit die Dominico, ſecundùm Evangelia omnia. Conſtat etiam, Chriſtum paſſum & reſurrexiſſe anno ætatis ſuæ 33. vel 34. ſecundum alios. Porrò anno Chriſti 33. die 25. Martii, non fuit feria 6. nec dies Dominica, ſed feria 4. Anno autem Chriſti 34. die 25. Martii, fuit feria 5. ut ex litera Dominicali patet. Nam anno Chriſti 33. currebat litera D; anno 34. litera C; die autem 25. Martii, ſemper eſt G.

Ultimò, refellitur à B. Auguſt. in epiſt. 119. ubi oſtendit, hoc intereſſe inter diem Natalis & diem Reſurrectionis; quòd ille celebratur ſolùm ob memoriam, & ideò ſemper ipſa die 25. Decembris: at iſte celebratur ob memoriam & Sacramentum, & ideò variatur. Vide ibidem pulcherrimam explicationem myſteriorum Paſchæ.

Quartus error fuit Britonum & Scotorum apud Bedam lib. 3. hiſt. cap. 25. & lib. 5. cap. 22. qui contra communem totius Eccleſiæ uſum Paſcha celebrabant prima Dominica poſt Lunam 13. Martii, ita ut aliquando ipſa 14. Luna Paſcha celebrarent, in quo neque Judæis, neque Chriſtianis conſentiebant. Nam Judæis primus dies ſolemnis erat Luna 15. ſed incipiebant feſtum à veſpera præcedente, ideſt, Luna 14. ad veſperam; iſtis autem primus dies ſolemnis erat decimusquartus, & cùm etiam ipſi inciperent à primis veſperis, neceſſariò incipiebant Luna 13. ſed hic error non eget alia refutatione; nam fundabatur in ſola imperitia; exiſtimabant enim, ita ſanctum Joannem celebrare ſolitum.

Quintus error eſt Novatianorum, qui, teſte Socrate lib. 5. hiſt. c. 20. decretum ediderunt, quod appellarunt ἀδιάφορον, quia in eo ſtatuerunt, liberum unicuique eſſe debere, agere Paſcha quando velit. Quem errorem ſatis conſtat placuiſſe etiam Magdeburgenſibus ex Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 504. & Cent. 2. cap. 6. col. 119. ubi dicunt, nec Apoſtolos, nec Apoſtolicos viros ullam legem dediſſe Eccleſiæ de celebratione Paſchæ, ſed reliquiſſe Chriſtianis integram libertatem. Et ibidem arguunt Romanos Pontifices, quòd propter rem indifferentem excommunicaverint Aſianos.

Iſte autem error refellitur. Primò, ex canon. 8. Apoſtolorum, ubi jubentur deponi Epiſcopi, vel Presbyteri, qui Paſcha egerint ante æquinoctium cum Judæis.

Secundò, probatur, quia eos, qui pertinaces fuerunt in opinione Aſianorum, ideſt, quòd neceſſariò Paſcha deberet agi Luna 14. cum Judæis, veteres Patres ſemper habuerunt pro hæreticis, ut patet ex Tertulliano de præſcrip. Epiphan. hæreſ. 50. Auguſt. hæreſ. 29. & Theodoreto lib. 3. de hæreticis fabulis, & Damaſcen. lib. de hæreſ. Et ne putemus eos eſſe hæreticos alia de cauſa, impoſuerunt illis nomen Teſſareſcedecatitas, ideſt, Quartadecimanos. Non ergo ſine cauſa Romani Pont. excommunicarunt Aſianos.

Tertiò, ſi eſſe deberet res libera, & indifferens celebratio Paſchæ, numquam fuiſſent ſancti Patres multum ſolliciti de hac re: at ſemper maximè ſolliciti fuerunt, nam in ipſo initio hujus controverſiæ, ubique celebrata ſunt provincialia Concilia pro hac re, ut apparet ex lib. 5. hiſt. Euſebii cap. 23. & 25. quod eſt ſignum magnæ ſollicitudinis. Adde, quòd in illis Conciliis non rem adiaphoram eſſe voluerunt: nam lib. 5. cap. 23. ſic ait Euſebius: Unum, inquit, *omnes Eccleſiaſticum dogma confirmant, ne liceat aliquando niſi in die Dominica, qua Dominus reſurrexit, Dominicum Paſcha celebrare myſterium.* Et c. 25. dicit, hunc fuiſſe finem decreti Concilii Ceſarienſis de Paſchate illo ipſo tempore habiti: *Epiſtola autem noſtræ exemplaria per omnes Eccleſias tranſmittantur, ut ne rei efficiamur animarum, qua diverſis erroribus intergruntur.*

Quartò, Concilium Nicænum poſt quæſtionem de fide contra Arium nihil putavit magis dignum diligenti diſcuſſione & determinatione, quàm de die Paſchæ, ut patet ex epiſtola Conſtantini apud Euſebium lib. 3. de vita Conſtantini. Immò Athanaſius in epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ, non procul ab initio, dicit, Concilium Nicænum propter duas cauſas conveniſſe; primò, propter controverſiam de Paſcha; ſecundò, propter hæreſim Arii, Epiphanius etiam hæreſ. 70. dicit, Conſtantinum duo maxima bona contuliſſe in Eccleſiam; unum, quòd congregari curavit Synodum Nicænam; alte-

alterum, quòd in ipſa Synodo curaverit determinari quæſtionem de Paſchate. Quòd autem Nicænum Concilium planè præceperit celebrari Paſcha die Dominico, & non ſolùm cohortationem adhibuerit, ut Socrates dicere videtur, patet ex Athan. qui in epiſt. de Concil. Arimini & Seleuciæ, ſic ait: *In negotio de Paſchate non abhorruerunt ab iſta appendice, viſum eſt, ut omnes obtemperarent.*

Quintò, probatur ex Concilio Antiocheno cap. 1. ubi excommunicantur, qui legem Nicænam de Paſchatis die non ſervant.

Sextò, idem probatur ex magna ſollicitudine, quam ſemper habuerunt Patres, ne erraretur in celebrando Paſchate. Nam tempore B. Ambroſii, cùm nata eſſet difficultas quædam, & ignoraretur, quæ eſſet dies Paſchæ ſecundùm Nicænum Concilium, undique mittebantur literæ Epiſcoporum ultro citroque. Unde etiam exſtat prolixa epiſt. 83. Ambroſii de hac re.

Deinde tempore Innocentii I. cùm orta eſſet ſimilis difficultas, ſcripſit Innocentius epiſtolam, quæ eſt 11. ad Aurelium Epiſcopum Carthaginis, ut ipſe quoque coacta Synodo, quæſtionem illam diſcuteret, & ad ſe ſcriberet Concilii ſententiam, ut ipſe poſtea diem Paſchatis de more omnibus præſcriberet.

Rurſum tempore Leonis, cùm ſimilis orta eſſet difficultas, ſcripſit inde S. Leo ad Imperatorem Martianum, ad Eudoxiam Auguſtam, ad Epiſcopos Galliæ & Hiſpaniæ, & alios. Vide epiſt. 63. 64. 65. & 95.

Præterea idem arguit generalis providentia Eccleſiæ; nam, ut ſcribit Leo epiſt. 64. ad Martianum, delegata fuerat Epiſcopo Alexandrino cura ſemper ſupputandi & indagandi diem Paſchatis, quem ille Apoſtolicæ ſedi Romanæ indicabat; ac deinde Apoſtolica ſedes univerſæ Eccleſiæ diem illum præſcribebat; cujus moris meminit etiam Concilium Arelatenſe I. cap. 1. & Innocentius I. epiſt. 11. ad Aurelium.

Ultimò, probatur ex divino teſtimonio, quod refert Paſchaſinus Epiſcopus Lilibetanus in epiſtola ad Leonem, & eſt 63. inter epiſtolas ſancti Leonis. Scribit autem ille, tempore Zozimi Papæ ortam quæſtionem de Paſchate, quòd Occidentales dicerent, Paſcha celebrandum illo anno 25. die Martii, Orientales autem 22. Aprilis. Porrò in quadam Eccleſia Siciliæ ſolebat ſingulis annis facer fons divino miraculo per ſe repleri ipſa nocte Paſchatis, qua Catechumeni baptizandi erant. Illo autem anno, cùm ex præſcripto Zozimi Paſcha ageretur 25. Martii, fons inanis & aridus manſit: deinde 22. Aprilis fons repletus eſt; atque ex eo intellectum eſt, erraſſe occidentales in celebratione Paſchæ. Quale miraculum contigiſſe etiam anno Domini 573. ſcribit Sigebertus in Chronico. Siquidem annotavit eo anno fontem baptiſmalem in Hiſpania divinitus impletum fuiſſe in Sabbatho veri Paſchatis, quod tunc Galli rectè ſervabant, Hiſpani autem malè. At certè ſi res eſſet omnino indifferens, numquam Deus tali miraculo commiſſum errorem demonſtraſſet.

Magdeburgenſes Cent. 5. cap. 6. col. 692. dicunt, fabulas, & nugas eſſe, quæ iſte Paſchaſinus ſcribit. At conſtat, hunc Paſchaſinum fuiſſe Epiſcopum celeberrimum, quippe qui nomine S. Leonis præſedit Concilio Chalcedonenſi 630. Epiſcoporum. Conſtat etiam eum ſcribere rem ſibi notiſſimam, nimirum quæ acciderat ſuo tempore, & in loco ſibi vicino. Conſtat denique rem illam ſcriptam graviſſimo Pontifici S. Leoni, cui certè fabulam & nugas pro divino miraculo numquam venditaſſet magnus ille Epiſcopus.

Ultimus error eſt, in quem à multis jam annis ſæpè incidimus, ſcientes quidem, & advertentes, ſed tamen inviti. Sciendum enim eſt, Concilium Nicænum tres regulas conſtituiſſe ad inveniendum Paſchæ diem. Una fuit, ut ſemper Paſcha ageretur poſt diem 21. Martii, quia illo die erat æquinoctium veris, & Paſcha poſt æquinoctium agi debet. Altera fuit, ut poſt 20. Martii exſpectaretur Luna 14. & poſt eam diem quæreretur Paſcha. Paſcha enim agi debet in tertia hebdomade Lunæ, ideſt, à Luna 14. excluſivè, uſque ad 22. excluſivè. Et ad inveniendam Lunam, compoſuerunt Ciclum aurei numeri. Ubicumque enim in Calendario invenitur aureus numerus illius anni, ibi eſt Novilunium. Tertia regula fuit, ut poſt Lunam 14. occurrentem, poſt vigeſimum diem Martii, exſpectaretur dies Dominicus, & ille eſſet Paſcha.

Iſtæ regulæ illo tempore & ſequentibus annis multis optimæ fuerunt. Verè enim tunc erat æquinoctium 21. Martii, & verè aureus numerus tunc indicabat diem Novilunii. At à multis jam ſæculis experientia docet, æquinoctium non eſſe fixum, vigeſimaprima Martii, ſed ſemper anticipare: nunc enim eſt decimo Martii. Similiter experientia docet, aureum numerum antiquum non indicare ampliùs Novilunia fideliter. Nunc enim Novilunium invenitur quatuor diebus ante ipſum aureum numerum. Ex quo intelligimus, tempore Concilii Nicæni non fuiſſe exactè deprehenſum motum nec Solis, nec Lunæ: Eccleſia autem ſemper antiquas illas regulas ſervat, & inde ſæpiſſimè cogitur errare, etiamſi nolit. Sicut anno ſuperiore, ideſt, 1579. celebratum eſt Paſcha 19. die Aprilis, cùm debuiſſet celebrari 15. Martii.

CAPUT XIII.

De Pentecoſte.

MAgdeburgenſes Cent. 2. cap. 6. col. 119. non ſolùm dicunt, Apoſtolos nullam legem de feſtis inſtituiſſe, ſed etiam addunt, primis illis ſæculis Eccleſiæ nihil expreſsè legi de ullo feſto, præterquam de Paſchate. At hoc eſſe falſiſſimum, docet nos antiquitas Pentecoſtes. Nam in primis meminit ejus feſti Paulus in priore epiſt. ad Corint. 16. *Manebo*, inquit, *Epheſi uſque ad Pentecoſten*. Et Act. 20. de Paulo inquit Lucas: *Feſtinabat, ut, ſi quo modo poſſet, Pentecoſten ageret Hieroſolymis*. Et quamvis non ſit omnino certum, an loquantur hæ Scripturæ de Pentecoſte Judæorum, an Chriſtianorum: tamen Epiphanius hæreſ. 75. exponit de Pentecoſte Chriſtianorum.

Præterea meminerunt hujus feſti, antiquiſſimi auctores; Clemens lib. 5. conſtit. cap. 21. Irenæus apud Juſtinum quæſt. 115. Tertullianus lib. de Corona militis; Origenes lib. 8. contra Celſum; Hilarius præfatione in Pſalm. Theophilus lib. 1. Paſchali; Hieronymus in epiſt. ad Marcellam de erroribus Montani, & in cap. 4. ad Gal. Gregorius Nazianzenus, Chryſoſtomus, Ambroſius, Maximus, Leo, & alii, qui ſermones de hoc feſto ſcriptos reliquerunt. Denique Auguſtinus epiſt. 118. dicit, feſta Paſſionis Domini, reſurrectionis, Aſcenſionis, Pentecoſtes, & alia, quæ in tota Eccleſia celebrantur, ſine dubitatione vel à generalibus Conciliis, vel ab Apoſtolis inſtituta: conſtat autem, non eſſe inſtituta in generalibus Conciliis; nam eorum mentio invenitur in Clemente, Juſtino, Tertulliano & Origene, qui præceſſerunt omnia generalia Concilia.

Eſt autem gravis difficultas, an rectè celebretur feſtum Pentecoſtes die quinquageſimo à die Reſurrectionis. Nam certum eſt, celebrari hoc feſtum pro-

propter adventum Spiritus ſancti, ut Hieronymus dicit in cap. 4. ad Galat. & alii Patres ſuprà citati. Videtur autem Spiritus ſanctus adveniſſe die 49. vel etiam ante 49. à die Reſurrectionis Domini, & proinde non die Dominico, ſed die Sabbathi, aut Veneris, aut Jovis. Nam ut habemus Actor. 2. Spiritus ſanctus venit, *dum complerentur dies Pentecoſtes*, ideſt, ipſo die Pentecoſtes Judæorum. Non enim ibi Lucas poteſt intelligi de alia Pentecoſte, quàm Judæorum. Pentecoſte autem Judæorum aut erat feſtum datæ Legis in monte Sina, ut dicit Auguſtinus epiſt. 119. cap. 16. aut erat feſtum Hebdomadarum, ut vult Hieronymus in cap. 4. ad Galat. aut fortaſſe utrumque ſimul: at neutrum in diem Dominicam incidiſſe videtur anno paſſionis Chriſti; nam feſtum datæ Legis celebrabatur die tertio tertii menſis, ut habetur Exod. 19. ex quo deducit Auguſtinus dies 50. numerari ab ipſo Paſchate Judæorum, ideſt, à die 14. primi menſis incluſivè; fuit autem dies Paſchæ Judæorum, anno paſſionis Chriſti, die Jovis: ergo Pentecoſtes complebatur etiam die Jovis, nimirum triduo ante noſtram Dominicam Pentecoſtes.

Porrò feſtum Hebdomadarum, quod magis propriè dicitur Pentecoſtes, numerari incipiebat à ſecundo die azymorum, ut colligitur ex libro Levitic. cap. 23. ubi præcipitur, ut altera die Sabbathi offerant manipulos primitiarum, & inde numerent ſeptem hebdomadas, qui ſunt dies 49. & ſequenti die, ideſt quinquageſimo, feſtum diem agant. Porrò hoc loco nomine Sabbathi intelligitur primus dies azymorum, qui ſolemnis erat, & generali nomine Sabbathum dicebatur, ut exponunt Lyranus, Abulenſis, Cajetanus in hunc locum, & Joſephus lib. 3. antiquit. cap. 13.

Cùm ergo primus dies azymorum tempore paſſionis Chriſti fuerit die Veneris, ſi ab illo die excluſivè numeremus dies quinquaginta, inveniemus, Pentecoſten completam fuiſſe die Sabbathi, non die Dominica. Neque poteſt aliquis effugere difficultatem, ſi dicat, Spiritum quidem ſanctum non adveniſſe die Dominico, qui eſt quinquageſimus à Dominica Reſurrectionis, tamen Eccleſiam voluiſſe die Dominico celebrare memoriam hujus adventus. Nam Clemens lib. 5. cap. 21. conſtitut. Theophylus lib. 1. Paſchalis. Auguſtinus epiſt. 119. Leo in ſerm. de Pentecoſte, & alii omnes, docent, revera die decimo ab Aſcenſione, & quinquageſimo à Reſurrectione veniſſe Spiritum ſanctum. Hoc ergo effugio prætermiſſo, reſpondeo, feſtum Hebdomadarum, & feſtum datæ Legis veteris, fuiſſe unum & idem; & celebrari ſolitum tum in memoriam datæ Legis veteris, ac figuram dandæ Legis novæ per adventum Spiritus ſancti, tum etiam in gratiarum actionem pro collectis frugibus; & hoc unum feſtum anno paſſionis Chriſti incidiſſe in diem Dominicum, qui fuit quinquageſimus à Reſurrectione Domini.

Ut autem iſta omnia explicentur, conſideranda ſunt duo illa loca, Exod. 19. & Levit. 23. Quantum ad Primum locum, ſciendum, non poſſe evidenter colligi ex Scriptura, quo die data ſit Lex vetus. Nam Scriptura dicit, veniſſe Moſem cum populo in deſertum Sinai menſe tertio egreſſionis ab Ægypto, ac deinde tertia die datam Legem; ſed non explicat quo die menſis tertii venerit in deſertum Sinai; & proinde non certò ſcimus, unde numerentur tres illi dies, de quibus dicitur: *Eſtote parati in diem tertium*.

Invenio autem quatuor ſententias. Prima eſt, B. Auguſtini epiſt. 119. cap. 16. & quæſt. 70. in Exod. ubi dicit, veniſſe populum in deſertum Sinai prima die menſis tertii, & tertia ejuſdem datam eſſe Legem, & illam diem eſſe quinquageſimam à die primi Paſchatis. Sed contrà ſunt argumenta.

Primum, quia ſi ita numeremus, non coincidet feſtum datæ Legis cum feſto Hebdomadarum, quod propriè dicitur feſtum Pentecoſtes: nam feſtum Pentecoſtes eſt dies quinquageſimus à ſecundo die azymorum, non à feſto Paſchatis, & tamen debent coincidere, vel nullum erit feſtum datæ Legis, quod eſt abſurdum, & contra ipſum Auguſtinum, qui ipſum feſtum datæ Legis, vult eſſe feſtum Pentecoſtes.

Secundum, quia revera non tollitur noſtra prima difficultas; nam ſi Lex data eſt die quinquageſimo à Paſchate Judæorum, & illa die eſt feſtum Pentecoſtes, & Spiritus ſanctus venit in die Pentecoſtes, certè ſequitur, Spiritum ſanctum non veniſſe die Dominico, ſed die Jovis.

Tertium, quia B. Auguſtinus non videtur rectè numerare; ipſe enim accipit ex primo menſe dies ſeptemdecim, ex ſecundo menſe dies triginta, ex tertio menſe dies tres, & ſic efficit dies quinquaginta. At non potuit accipere ex primo menſe dies ſeptemdecim, & ex ſecundo dies triginta. Nam menſes lunares, quales erant Judæorum, non omnes conſtant ex triginta diebus, ſed unus ex triginta, alius ex viginti novem; ergo debuit accipere Auguſtinus ex primo menſe dies ſeptemdecim, ex ſecundo dies viginti novem; vel ex primo dies ſedecim, ex ſecundo dies triginta, & ſic non efficit quinquaginta, ſed quadraginta novem. Adde etiam, quòd Moſes non dicit, menſe tertio Paſchatis, ſed menſe tertio egreſſionis de Ægypto: egreſſio autem non fuit decimoquarto die, ſed decimoquinto, ut habetur Num. 33.

Quartum, quia ſi tertia die menſis tertii data eſt Lex, oportebit, prima die menſis multò plura eſſe facta, quàm patiatur tempus unius diei: nam in primis dicuntur filii Iſrael menſe tertio perveniſſe in deſertum Sinai; ex quo apparet, aliquam partem diei illius primæ conſumptam in itinere. Non enim credibile eſt, eos pervenſſe ſummo mane, cùm non conſueverint noctu iter facere. Deinde, ubi pervenerunt, fixerunt tabernacula ſua, in quo plurimum temporis conſumebatur, cùm eſſent in illa multitudine ſupra mille millia hominum. Deinde poſt fixa tabernacula, aſcendit Moſes in montem Sina, qui altiſſimus erat, & cum Deo loquutus, deſcendit, & convocavit omnes majores natu, & concionem habuit ad illos, & per illos ad omnem populum. Deinde rurſum in montem ſecundò aſcendit, & iterum deſcendit, & cum populo locutus juſſit, ut omnes lavarent veſtimenta ſua: *Cumque lavaſſent veſtimenta ſua*, inquit Scriptura, *dixit eis Moſes: Eſtote parati in diem tertium*. Quis porrò credat, una, atque eadem die tabernacula erecta, & Moſem bis aſcendiſſe ad montem, bis deſcendiſſe, bis populo concionatum? Quòd ſi id credibile non eſt, certè ſententia illa S. Auguſtini ægrè defendi poteſt.

Alia expoſitio eſt Ruperti & Abulenſis in cap. 19. Exod. qui dicunt, Legem quidem datam die tertio tertii menſis, ſed eum diem non eſſe quinquageſimum, ut Auguſtinus dicebat, ſed quadrageſimum nonum à Paſchate, & ideò feſtum Pentecoſtes non celebrari propter Legem datam, ſed propter fœdus ictum inter Deum & populum, quod factum eſt die quarta tertii menſis, ut dicitur Exod. 24.

Hæc expoſitio minus placet, quàm prior; nam in primis valent contra hanc ſententiam argumenta jam facta, excepto tertio; & præterea periibit figura pulcherrima noſtræ Pentecoſtes, quam tamen Auguſtinus, Leo, & alii agnoſcunt, nimirum quòd Pentecoſte Judæorum fuerit feſtum datæ Legis veteris, & noſtra Pentecoſte ſit feſtum datæ Legis novæ.

Tertia ſententia eſt Cajetani, qui dicit, Moſem veniſſe

veniſſe in deſertum Sinai prima die menſis tertii, ſed illa verba: *Eſtote parati in diem tertiam*, dicta eſſe die quarto menſis, & proinde Legem datam die ſexta ejuſdem menſis, qui fuit quinquageſimus à ſecundo die azymorum incluſivè, & hoc modo coincidit hoc feſtum cum feſto Hebdomadarum, & omnia cohærent.

Quarta ſententia eſt Rabbi Salomonis, & Lyrani, qui dicunt Moſem veniſſe in deſertum Sinai die tertia menſis tertii, ac deinde die quarta dixiſſe: *Eſtote parati in diem tertiam*, & tandem die ſexta datam Legem. Quæ ſententia coincidit cum ſententia Cajetani quoad diem datæ Legis, de quo erat præcipua quæſtio. Videtur autem hæc ſententia magis conformis literæ; nam ſic habet textus: *Menſe tertio egreſſionis filiorum Iſrael de Ægypto, in die hac venerunt in ſolitudinem Sinai*; ubi illud: *In die hac*, videtur referri ad numerum antea nominatum, nimirum ad tertium, ut ſit ſenſus: Menſe tertio, & die ipſa, ideſt, ejuſdem numeri, hoc eſt, tertia. Quamquam poteſt etiam ſatis commodè illud, *In die hac*, referri ad initium menſis, ut ſenſus ſit: In menſe tertio, in die hac, ideſt, in ipſo initio menſis. Maneat igitur, ut ſexta die menſis tertii data ſit Lex, ſive populus in deſertum Sinai venerit die prima, ſive tertia.

Quantum ad ſecundum locum ex Levit. 23. duæ ſunt expoſitiones. Prima eſt Iſichii & Ruperti in eum locum, qui volunt, per alteram diem Sabbathi, intelligi primam Sabbathi, ideſt, Dominicam, quæ immediatè ſequitur poſt Sabbathum, & ſenſum Legis eſſe, ut dies Pentecoſtes numerentur à prima Dominica, quæ occurrit poſt feſtum Paſchæ, quæ ſententia ſi vera ſit, nobis maximè favet. Nam eo modo ſemper Judæorum Pentecoſte veniſſet in Dominica die, & quia anno paſſionis Chriſti prima Dominica poſt Paſcha Judæorum fuit Dominica reſurrectionis, inde eo anno neceſſariò dies Pentecoſtes complebantur die quinquageſimo à die reſurrectionis Domini.

Altera ſententia eſt Lyrani, Cajetani, Abulenſis, Rabbinorum omnium, & ipſius Joſephi lib. 3. antiquitatum cap. 13. qui intelligunt per alteram diem Sabbathi primam diem poſt feſtum azymorum. Et ſanè movet me multum auctoritas Joſephi, quippe qui noverat praxim ejus Legis, cùm ipſe quoque eſſet Sacerdos, & vixiſſet in Hieruſalem, cùm adhuc Lex illa ſervaretur. Sed hac ſententia, tamquam vera, admiſſa, ſequitur, dies Pentecoſtes anno Paſſionis Chriſti numerari cœpiſſe in Sabbatho; Sabbathum enim eo anno proximè occurrebat poſt feſtum azymorum. Ex quo ſequitur, ut dies Pentecoſtes complerentur etiam in Sabbatho.

Quomodo igitur nos Pentecoſten in Dominica celebramus? Reſpondet Rupertus, ubi ſuprà, etiam hac ſententia admiſſa, non potuiſſe Pentecoſten incipere, aut compleri in Sabbatho, quia Judæi habebant quandam conſuetudinem, ut numquam celebrarent duo feſta duobus diebus continuis, & ideò ſi quando occurreret primus dies azymorum feria 6. ſolitos Judæos illum diem feſtum transferre in ſequentem; & die Sabbathi, celebrare eam feſtum Sabbathi, quàm feſtum azymorum. Atque ita anno paſſionis Domini diem primum azymorum celebratum à Judæis non feria 6. ſed Sabbatho, & proinde dies Pentecoſtes cœpiſſe numerari die ſequenti, qui fuit Dominicus.

Sed quia hæc ſententia paſſim refelli ſolet, neque vacat nunc eam diſcutere: dicam quod ſentio, & licèt auctorem meæ ſententiæ non habeam, ſpero tamen eam non facilè improbandam, cùm certa ratione niti mihi videatur.

Reſpondeo igitur, ordinariè quidem cœpiſſe numerari dies Pentecoſtes à ſecunda die azymorum, ſed tamen ſi ſecunda illa dies eſſet Sabbathum, tunc cœpiſſe numerari à tertia die azymorum: neque ullus hoc arguere poteſt; Nam cauſa, cur illi dies 50. non inciperent à die primo azymorum, ſed à ſecundo, eſt, quia oportebat illo die multa opera ſervilia facere, quæ die feſto erant prohibita, nimirum oportebat metere manipulum frumenti, & exſiccare, & adferre ad Sacerdotem. At iſta omnia magis prohibita erant die Sabbathi, quàm die primo azymorum: ergo non licebat in ſecunda die azymorum, quando ea die erat Sabbathum, incipere dies illos quinquaginta. Et hanc eſſe puto cauſam, cur Scriptura dixerit, *Altera die Sabbathi*; & non, altera die Paſchæ, vel azymorum, quia nimirum voluit generatim includere feſta, quæ immediatè occurrerent poſt Paſcha, ſive eſſet unum, ſive plura. Itaque illud: *Altera die Sabbathi*, ſignificat prima die profana poſt feſtum Paſchæ. Et quia ut plurimum poſt Paſcha non occurrebat feſtum, niſi primo die azymorum, ideò non malè Joſephus loquens de eo, quod ut plurimum accidebat, ſcripſit incipere Pentecoſten Luna decimaſexta, quamquam anno Chriſti paſſionis cœperit Luna decimaſeptima, quia videlicet Sabbathum fuit Luna decimaſexta. Quòd ſi dies Pentecoſtes eo anno numerari cœperunt Luna decimaſeptima, qui dies erat Dominicus, ſequitur, ut complerentur dies Pentecoſtes etiam die Dominico. Atque hoc eſt quod quærebatur.

CAPUT XIV.

De ſeptuageſima & ſequentibus Dominicis.

DIximus de Septuageſima, quæ celebratur poſt Paſcha; nunc de ea breviter diſſeremus, quæ celebratur ante Paſcha. Septuageſimæ, Sexageſimæ, & Quinquageſimæ non invenio mentionem ante tempora B. Gregorii, ſed in Antiphonario & Sacramentario Gregorii annotantur expreſsè officia harum Dominicarum, & earumdem meminerunt multi auctores Gregorio poſteriores; nimirum Beda in libello de officiis divinis; Alcuinus in lib. ejuſdem argumenti; Amalarius lib. 1. c. 1. de officiis Eccleſiaſticis; Rabanus lib. 2. c. 34. de inſtitut. Clericor. Ivo in ſerm. de Septuageſima; Rupertus lib. 4. c. 1. de divinis officiis; & B. Bernardus in ſerm. de Septuageſ. Ratio autem horum nominum non eſt eadem apud omnes; Beda & Alcuinus dicunt, quoſdam addidiſſe unam hebdomadam ad jejunium Quadrageſimæ, & illam conſequenter vocaſſe Quinquageſimam; alios addidiſſe adhuc aliam, quia nolebant die Jovis jejunare, & tamen numerum dierum integrum ſervari volebant. Itaque addidiſſe unam hebdomadam ante Quinquageſimam, & eam hebdomadam conſequenter vocaſſe Sexageſimam; alios denique, qui non jejunabant die Jovis, nec die Sabbathi, addidiſſe adhuc aliam, & illam vocaſſe Septuageſimam.

Sed improbabilis eſt hæc ſententia. Nam non eſt veriſimile propter abuſum paucorum, qui non jejunabant die Jovis & die Sabbathi, Eccleſiam inſtituiſſe tam ſolemnes Dominicas. Et præterea non invenimus mentionem harum Dominicarum, niſi poſt tempora Gregorii, quando jam non erat ille abuſus.

Alii volunt Septuageſimam dici à numero dierum, quia ſunt dies 70. ab ea Dominica uſque ad Sabbathum in Albis: Sexageſimam dici, quia ſunt dies ſexaginta ab ea Dominica uſque ad feriam 4. poſt Paſcha: Quinquageſimam dici, quia tot ſunt dies inde uſque ad Paſcha. Inepta opinio; nam ſic omnis Dominica poterit vocari Septuageſima, ſi numeremus

temus 70. dies, & non curemus ubi terminentur. Adde, quòd per ſeptuaginta dies volunt iſti auctores ſignificari captivitatem ſpiritualem ſub Diaboli poteſtate, cujus typus fuerat captivitas Babylonica 70. annorum. At abſurdiſſimum eſt, inter dies captivitatis includere diem reſurrectionis Domini, qui eſt dies perfectæ libertatis.

Alii prudentiores dicunt, denominari à Paſchate has omnes Dominicas, ſed per Synecdochen: nam à Septuageſima uſque ad Paſcha ſunt ferè 70. dies, ideſt, 64. A Sexageſima uſque ad Paſcha ſunt circiter 60. dies, ideſt, 57. A Quinquageſima uſque ad Paſcha ſunt 50. dies. Sed videtur deficere iſta opinio in nomine Septuageſimæ; nam ſexaginta quatuor dies magis dici deberent ſexaginta, quàm ſeptuaginta.

Eſt ergo ſententia Ruperti, quam puto veriſſimam, iſta nomina non eſſe deſumpta à numero dierum, ſed à numero Dominicarum; voluit enim Eccleſia, ante Dominicam paſſionis præmittere ſeptem celebres Dominicas, quibus revocaret nobis in memoriam, ſpiritualem noſtram captivitatem, ſicut per Dominicam paſſionis, & ſequentem commemoratur redemptio à captivitate.

Itaque prima Dominica ex ſeptem dicitur Septuageſima, quia eſt prima ex ſeptem. Secunda dicitur Sexageſima, quia eſt prima ex ſex. Tertia dicitur Quinquageſima, quia eſt prima ex quinque ſequentibus. Quarta dicitur prima Quadrageſimæ eadem ratione. Quinta dicitur ſecunda Quadrageſimæ. Sexta dicitur tertia Quadrageſimæ. Septima dicitur quarta Quadrageſimæ. Deinceps autem non dicitur quinta Quadrageſimæ, ſed Dominica paſſionis. Et hinc etiam eſt, quod in Dominica Septuageſimæ, quia commemoratur captivitas, legitur in officio, ex initio Geneſeos, peccatum primi hominis, & omittuntur omnia cantica læta, & ad Miſſam incipimus: *Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni invenerunt me.* In Dominica autem paſſionis incipimus: *Vexilla Regis prodeunt &c.*

De Dominicis Quadrageſimæ & paſſionis frequentiſſima mentio eſt apud omnes Patres; ſed de ea nos diſſeremus in controverſiis de jejunio. Interim vide Epiphanium in compendiaria doctrina, quæ habetur ad finem librorum adverſus hæreſes, Theophylum in epiſtolis Paſchalibus, Caſſianum collat. 21. & Auguſtinum epiſt. 118.

CAPUT XV.

De reliquis feſtis Domini.

NAtalis Domini meminit Clemens lib. 5. cap. 13. Chryſoſtomus orat. in S. Philogonium, Ambroſius lib. 3. de virginibus, initio; Item Baſilius, Nazianzenus, Maximus, Auguſtinus, Leo & alii, quorum exſtant ſermones de Natali Domini.

Circumciſionis feſtum videtur eſſe ſatis recens; Nam non ſolùm veteres Patres non memineruntejus feſti, verùm etiam Iſidorus, Micrologus, Amalarius, Rabanus, Walfridus, Strabo, qui deſcribunt officia omnium feſtorum, memineruntquidem officii diei octavæ Natalis Domini, ſed non ſub nomine Circumciſionis. B. Bernardus tamen, & ante eum B. Ivo Carnotenſis, ſermones habent de ipſo feſto Circumciſionis.

Epiphaniæ meminit Chryſoſtomus orat. de S. Philogonio, Nazianzenus orat. in ſancta lumina, Maximus, Auguſtinus, Leo, & alii recentiores. Obſervat autem Caſſianus collat. 10. c. 2. apud Ægyptum una & eadem die celebrari Natalis, & Epiphaniæ diem, cùm in Occidentis Eccleſiis ſint feſta diverſa.

Dominicæ in Albis meminit Clemens lib. 5. c. 20. Nazianzenus orat. in novam Dominicam, & Auguſtinus ſerm. 1. de octava Paſchatis; qui etiam lib. 22. de civit. Dei, cap. 8. meminit trium dierum Paſchatis.

Aſcenſionis feſtum antiquiſſimum eſt, & ab Apoſtolis inſtitutum, ut docet Clemens lib. 5. cap. 20. Apoſtolic. conſtitut. & B. Auguſtinus epiſt. 118. In eodem feſto exſtant ſermones Nyſſeni, Leonis, & aliorum.

Feſtum Trinitatis recens eſt; Nam c. Quoniam, de feriis, Alexander III. dicit, ſuo tempore fuiſſe quidem in uſu apud quaſdam Eccleſias, non tamen Romæ. Micrologus etiam lib. de obſervationib. Eccleſiaſticis, cap. 60. reprehendit eos, qui hoc feſtum celebrant; & ne quis objiceret, videri hoc feſtum antiquum, quandoquidem præfatio de Trinitate eſt una ex novem, quas Pelagius II. tamquam antiquiſſimas ſervari præcepit, monet Micrologus, eam præfationem in Dominicis omnibus cantari ſolitam: neque eſſe propriam feſti Trinitatis. Poſtea tamen etiam Romæ meritò receptum eſt, & quidem in die octava Pentecoſtes, ut Deo ſpecialiter agantur gratiæ pro myſterio Trinitatis, orbi terrarum Apoſtolorum miniſterio declarato.

Feſtum Corporis Domini conſtat ab Urbano IV. inſtitutum, poſt annum Domini 1200. quod feſtum omnes Lutherani & Calviniſtæ oderunt, ſed immeritò; Nam etiamſi non eſſet verè Chriſtus in Euchariſtia (ut Calviniſtæ dicunt) vel non deberet adorari (ut dicunt Lutherani) tamen adhuc juſtum eſſet, habere certum diem, quo recoleremus memoriam inſtitutionis ejus Sacramenti, quod etiam Lutherani & Calviniſtæ maximum Sacramentorum eſſe concedunt.

Feſtum denique Transfigurationis Domini antiquum eſſe videtur. Exſtant enim de eo ſermones S. Leonis, necnon Cyrilli Alexandrini, & Andreæ Cretenſis apud Surium.

CAPUT XVI.

De feſtis Sanctorum.

FEſta Sanctorum adverſarii non parum oderunt. Primò, quòd idololatriam ſapere videantur; nam Sabbatha ſanctificare, eſt præceptum primæ tabulæ, & proinde ad cultum Dei pertinet.

Secundò, quia aliqua falſo fundamento nitantur, ut Conceptionis B. Mariæ feſtum, quod feſtum Beatus Bernardus nominatim reprehendit in epiſt. 174. ad Canonicos Lugdunenſes. Ubi dicit, errorem & ſuperſtitionem ſapere hoc feſtum, quia eo vel peccatum honoratur, ſine quo conceptio iſta non fuit, vel falſa inducitur ſanctitas. Et præterea apud nos etiam non eſt certum, an B. Virgo ſine peccato originali concepta fuerit; Eccleſia enim utramque opinionem permittit: ergo ſaltem dubium eſt, an rectè hoc feſtum celebremus.

Tertiò, quòd plurima ſint nova, ac præſertim feſta B. Virgini dicata: nec enim ante Juſtiniani tempora exſtabant.

Quartò, quòd multa ab Imperatoribus ſæculi inſtituta ſint. Nam feſtum Purificationis inſtituit Juſtinianus, ut ſcribunt Paulus Diaconus lib. 16. rerum Romanarum, & Nicephorus lib. 17. cap. 28. Feſtum Aſſumptionis inſtituit Mauritius, qui Juſtiniano poſterior fuit, ut idem Nicephorus ibidem refert.

Quin-

Quintò, quia eousque prolapsus est abusus festorum, ut etiam Imperatoribus non sanctis festi dies instituti sint, ut de Justiniano refert Nicephorus lib. 17. c. 31. Hæ sunt objectiones Tilmanni Heshusii, lib. de erroribus Pontificiorum tit. 26. & Magdeburgens. Cent. 6. cap. 6. col. 342. 343. & 344.

Verumtamen pium & bonum esse colere festos dies Sanctorum, facilè demonstrabimus auctoritate primùm, deinde ratione. Auctoritas est totius Ecclesiæ Catholicæ, quæ omni tempore id servavit. Ac ut solùm inspiciamus quinque prima sæcula, primo sæculo, idest, Apostolorum tempore, habemus Clementem lib. 8. constitut. cap. 39. ubi jubet servari festa Apostolorum & Martyrum.

Secundo sæculo, habemus testimonium Ecclesiæ Smyrnensis, cujus epistolam refert Eusebius lib. 4. hist. cap. 15. in ea epist. habentur hæc verba: *Quo in loco etiam nunc, præstante Domino, solemnes agimus celebresque conventus, maximè quidem in die passionis ejus; sed & cùm eorum memoriam, qui priùs passi fuerant, celebramus, ut sequentium animi ad prædecessorum viam exemplis insignibus excitentur.*

Tertio sæculo, Origenes hom. 3. in diversos Evangelii locos, dicit, festum Innocentium puerorum rectè in Ecclesia celebrari, propterea quòd fuerunt illi Martyrum primitiæ. Item Tertullianus lib. de corona militis dicit, unam ex antiquis traditionibus esse, annuas oblationes facere pro natalitiis. Et clariùs, B. Cyprianus lib. 3. epist. 6. *Dies*, inquit, *eorum quibus excedunt, annotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus.* Et lib. 4. epist. 5. *Sacrificia*, inquit, *pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus.*

Quarto sæculo, Basilius oratione in Gordium Martyrem; Nyssenus oratione in Theodorum Martyrem; Nazianzenus orat. 1. in Julianum, paulò ante medium; Ambrosius serm. 66. 77. & 78. Hieronymus in cap. 4. ad Galat. & epist. 19. ad Eustochium; Prudentius in hymno de Sanctis Petro & Paulo, festorum dierum in Sanctorum memoriam & honorem institutorum apertissimè meminerunt.

Quinto sæculo, Chrysostomus hom. 66. ad populum; Theodoretus lib. 8. de Martyribus; Augustinus in Psal. 63. & 88. & alibi; Paulinus natali 2. & 3. S. Felicis. His accedunt Leo, Gregorius, Beda, & alii omnes posteriores, quorum libri testimoniis pleniffimi sunt.

Probatur hoc etiam ex antiquis Conciliis diversarum Ecclesiarum. Concilium Laodicenum in oriente celebratum ante annos 1200. can. 51. vetat, in Quadragesima celebrari festa Sanctorum; ex quo sequitur, extra Quadragesimam fuisse in ea provincia celebrata. Concilium Carthaginense III. ante annos 1100. can. 47. *Liceat*, inquit, *legi passiones Martyrum, cùm anniversarii dies eorum celebrantur.* Concilium Toletanum in Hispania III. can. 23. jubet, ut in diebus festis Sanctorum populi non dent operam turpibus saltationibus. Concilium Lugdunense in Gallia, ut habemus can. Pronunciandum, de consecr. dist. 3. enumerat inter festa Ecclesiæ festum sanctorum Apostolorum, Assumptionem & Nativitatem B. Mariæ, festum S. Sylvestri, S. Martini, & aliorum. Idem ex Germania habemus in Concilio Moguntinensi cap. 36.

Ultimò probatur ratione, quæ fundatur in divinis literis. Festi dies rectè instituuntur ad recolenda divina beneficia, ut patet de festo Sabbathi & festo Sortium apud Judæos, & de festis Domini apud Christianos. Unde Augustinus lib. 10. de Civ. Dei cap. 4. *Beneficiorum*, inquit, *Dei, solemnitatibus, festis, & diebus statutis dicamus, sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat oblivio.* Sed non est parvum Dei beneficium beata consummatio alicujus Sancti, & præcipuè per martyrium; inde enim datur toti Ecclesiæ militanti exemplum fortitudinis, & unus novus patronus apud Deum. Datur etiam toti Ecclesiæ triumphanti novum gaudium de accessione unius civis: denique tunc agitur novus & perfectus triumphus de Diabolo.

Confirmatur; Nam omnes causæ, propter quas homines etiam profani celebrant festos dies, concurrunt in obitu Sanctorum. Homines enim festa celebrant ob diem natalem Principum: item ob assumptionem alicujus ad summam aliquam dignitatem: denique ob partam victoriam. At cùm Sancti moriuntur, tunc verè nascuntur, & nascuntur Principes cœlestes, unde ab Ecclesia eorum obitus natalitia dicuntur. Item tunc assumuntur ad summam dignitatem, quæ hominibus conferri queat, idest, ad æternam beatitudinem: denique tunc perfectam victoriam referunt de Diabolo, & triumphum agunt.

Neque rationes adversariorum aliquid efficiunt. Ad primum de idololatria dico Primò, festa Sanctorum Deo dicari, sed in Sanctorum memoriam, quemadmodum templa sacrantur Deo in memoriam Sanctorum. Secundò dico, honorem dierum festorum immediatè, & terminativè pertinere etiam ad Sanctos, quemadmodum diximus de basilicis, de votis, & de ipsa invocatione: sed talem honorem dicimus esse cultum duliæ, non latriæ, & proinde religionis quidem cultum, sed religionis, non ut est nomen specialis virtutis, quæ hominem erga Dei cultum bene disponit, sed ut est nomen generale.

Ad secundum de festo Conceptionis, quod falso fundamento niti videtur, dico Primò, in majori parte Ecclesiæ piè credi B. Virginem sine peccato originali conceptam, quod etiam ex adversariis fatentur Lutherus & Erasmus; ille in sermone de festo conceptionis; iste in Apologia ad Albertum Pium Carpensem.

Dico secundò, fundamentum hujus festi præcipuum non esse Conceptionem immaculatam, sed simpliciter Conceptionem matris Dei futuræ. Qualiscumque enim fuerit illa conceptio, eo ipso quòd conceptio fuit matris Dei, singulare gaudium affert mundo ejus memoria. Tunc enim primum habuimus pignus certum redemptionis, præsertim cùm non sine miraculo ex matre sterili concepta fuerit. Itaque hoc festum etiam illi celebrant, qui putant Virginem in peccato conceptam.

Dices, hoc modo etiam Joannis Baptistæ conceptio celebrari posset. Respondeo, posset sanè, ut Græci faciunt. Nam in Kalendario Græcorum die 23. Septembris annotatur festum conceptionis Joannis Baptistæ: sed Ecclesiæ Latinæ non est visum tot festa multiplicare. Et præterea magnum est discrimen inter matrem Dei, & præcursorem ejusdem, & inter utriusque conceptionem. Nam quia major pars Ecclesiæ piè credit immaculatam conceptionem, inde habuit eadem Ecclesia occasionem instituendi hoc festum, quam occasionem non habuit ad instituendum festum de conceptione Joannis Baptistæ.

Porrò B. Bernardi sententia nobis favet, ille enim reprehendit Canonicos Lugdunenses, quòd sine exemplo vel præcepto Romanæ Ecclesiæ novum festum instituissent. Si ergo nunc B. Bernardus videret ex auctoritate Romanæ Ecclesiæ festum celebrari, etiam ipse libentissimè celebraret.

Ad rationem autem Bernardi dico, nos nec peccatum honorare, nec inducere falsam sanctitatem, etiamsi Virgo in peccato concepta esset, sed honorare officium matris Dei, ad quod ab ipsa conceptione designata fuit. Nam idem Bernardus ibidem dicit,

meritò celebrari nativitatem Joannis Baptistæ, quia sancta fuit, & tamen ibidem dicit, se non audere asserere sanctificationem Joannis in utero deleviſſe originale peccatum, licèt hoc pium sit credere. Si ergo ita adversus Bernardum argumentaretur; Colis festum nativitatis Joannis, quem non audes asserere natum sine peccato, ergo vel honoras peccatum, vel inducis incertam sanctitatem. Responderet Bernardus, nec peccatum se honorare, nec inducere incertam sanctitatem, sed honorare officium præcursoris, ad quod sanctificatus fuit adhuc in utero matris existens: Idem ergo respondeo illi de conceptione B. Mariæ.

Quòd si ipse quæreret, unde habeamus B. Mariam ab ipsa conceptione sanctificatam, saltem ad hoc, ut esset mater Dei designata, responderem, inde nos hoc didicisse, unde ipse dicit, B. Mariam ab ipsa nativitate sanctam fuisse. Asserit enim ibidem, ex eo, quòd Ecclesia jam tunc celebrabat B. Virginis ortum, se nihil dubitare, quin ortus ille sanctus fuerit; & nos ergo ex eo quòd Ecclesia celebrat festum conceptionis, nihil dubitamus, conceptionem illam sanctam aliquo modo fuisse, ac saltem ratione officii, ad quod assumebatur.

Ad tertium dico duo; Primò, non esse absurdum, quòd aliqua festa sint recentia, quandoquidem etiam sæpè sunt recentia Dei beneficia, propter quæ festa instituuntur; vel saltem occasio festorum instituendorum potest esse recens. Unde etiam tempore Judæorum vario tempore varia sunt festa instituta, præter ea, quæ Deus ipse per Mosem instituerat, ut patet de festo Sortium propter liberationem tempore Hesther; & de alio festo ob victoriam Judith, & de festis dedicationum tempore Salomonis, & postea tempore Esdræ, & ultimo tempore Machabæorum, quod festum, licèt recentissimum, Christus ipse honoravit, Joan. 10.

Dico secundò, festa Sanctorum antiquissima esse, ut jam ostendimus. Fatemur tamen priùs cœpisse celebrari festa Martyrum, quàm Confessorum; & nonnulla etiam festa B. Mariæ recentia esse. Nam festum Conceptionis tempore beati Bernardi cœpit, sed non fuit publicè receptum à tota Ecclesia, nisi post decretum Sixti IV. Pontificis, quod habetur in Extravaganti; Cum præexcelsa, de reliquiis, & veneratione Sanctorum. Similiter festum visitationis in Ecclesia Latina novum est. Fuit enim institutum ab Urbano Papa VI. atque à Bonifacio IX. primùm confirmatum. Deinde etiam à Concilio Basileensi sess. 43. quamquam utrumque festum jam antea erat in Calendario Græcorum.

Festum Nativitatis B. Mariæ longè antiquius est. Meminit enim ejus Petrus Damianus, qui tres sermones de eo festo scripsit, & ante eum B. Gregorius, qui in Antiphonario, & Sacramentario annotavit officium, 8. die Septembris pro Natali B. Mariæ.

Festum Annunciationis adhuc est antiquius. Exstat enim oratio S. Athanasii de sancta Deipara, ubi expressè meminit hujus festi.

Festum Purificationis est etiam antiquissimum. Siquidem hujus celebritatis exstant orationes Amphilochii, Gregorii Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli Alexandrini, & Andreæ Cretensis apud Aloysium Lipomanum, & Laurentium Surium.

Denique festum Assumptionis est etiam antiquissimum. Nam ejus meminit Gregorius in Antiphonario, & Sacramentario, & ante Gregorium Andreas Cretensis in oratione de hoc festo, quæ exstat apud Lipomanum, & Surium. Atque ante Andreæ tempora exstat inter opera B. Hieronymi insignis sermo de festo Assumptionis, qui quidem vel ipsi Hieronymo, vel ejus æquali Sophronio tribuitur.

Ad objectionem ergo ex Nicephoro, & Paulo Diacono, dico, eorum verba non posse intelligi de prima institutione horum festorum, nisi illi apertissimè mentiantur. Quomodo enim instituit Justinianus festum Purificationis, & Mauritius festum Assumptionis, si utrumque festum erat institutum tempore Hieronymi, & Chrysostomi, qui ducentis annis Justiniano antiquiores fuerunt? Præterea iidem auctores ibidem dicunt, à Justino Imperatore institutum festum Nativitatis Domini. At constat ex Ambrosio, Augustino, Leone, & aliis, qui Justinum præcesserunt, festum Nativitatis longè esse antiquius. Solùm ergo Imperatores illi addiderunt aliquid ad celebritatem, & fortasse præceperunt civilibus legibus, ne ullus operaretur in illis solemnitatibus, cùm tamen etiam antea legibus Ecclesiæ dies illi festi sanciti essent.

Ad quartum, patet responsio. Non enim Imperatores festa instituerunt, sed instituta jam festa ab Ecclesia, legibus etiam suis adjuverunt, & ornarunt.

Ad quintum respondeo, Nicephorum non dicere, institutum fuisse festum diem Justiniano, sed solùm quotannis Episcopum quendam Constantinopolitanum solitum celebrare ejus memoriam. Id quod non cogimur intelligere de aliquo festo die, sed solùm de laudatione Justiniani, quam ille Episcopus admiscebat concioni suæ, propterea quod Justinianus multa pia opera, & Ecclesiæ utilissima fecisset. Addo præterea, quidquid illud fuerit, sive festus dies, sive simplex laudatio, fuisse unius privati Episcopi factum, quod non immeritò reprehendi posset, præsertim cùm ejus successores mox omiserint ejusmodi celebritatem.

CAPUT XVII.

De Vigiliis.

IN profestis magnorum dierum consueverat Ecclesia vigilare & jejunare. Ac in primis Vigilia Paschæ, quæ nocte præcedente Dominicam Resurrectionis agebatur, semper celeberrima fuit; ut patet ex Clemente lib. 5. constitut. cap. 19. ex Tertulliano lib. 2. ad uxorem; ex Eusebio lib. 6. histor. cap. 7. & ex aliis permultis.

De Vigiliis autem in Sanctorum honorem meminit Basilius in Psal. 114. Hieronymus in lib. adversus Vigilantium, Burchardus lib. 13. decretorum, cap. 16. Bernardus serm. de Vigilia S. Andreæ, & de Vigilia sanctorum Petri & Pauli, & Innocentius Pontifex III. cap. 1. & 2. de observatione jejuniorum. Cæterùm quoniam paulatim occasione nocturnarum Vigiliarum, abusus quidam irrepere cœperant, vel potiùs flagitia, non rarò committi: placuit Ecclesiæ nocturnos conventus, & Vigilias propriè dictas intermittere, ac solùm in iisdem diebus celebrare jejunia.

Finis quatuor Controversiarum generalium Tomi secundi.

LAUS DEO, VIRGINIQUE MATRI MARIÆ.

Corre-

Correctiones factæ ab Auctore pro melioratione hujus Tomi.

Pagina 18. columna 1. linea 31. numquam finiri. (Adde) vide plura in hoc eodem lib. cap. 20.

pag. 21. col. 2. lin. 19. acquiescunt. (Adde sequentia) & quamvis in fine primæ actionis videantur judices sæculares ferre sententiam in Dioscorum, & alios Episcopos: tamen in tertia actione declaratur, illam sententiam fuisse conditionatam, nimirum si id placeret Sanctissimo, Episcopis, quibus, ut ibidem asseritur, id à Domino Deo creditum est. Itaque Judices illi non tam sententiam judiciariam tulerunt, quàm exposuerunt quid sibi videretur. Nam sancta Synodus post illam Judicum sententiam tertiò admonuit Dioscorum, & tandem Legati Papæ sententiam in Dioscorum tulerunt, tamquam veri Concilii Præsides, quam omnes Episcopi probaverunt. Præfuerunt autem &c.

pag. 58. col. 1. lin. 20. de Ecclesia pellere. (Adde) Gregorius in primum versum Psalmi 5. pœnitentialis inquit: De hoc spiritu non vivit hæreticus, non vivit schismaticus, non vivit excommunicatus, quia non sunt de corpore. Probatur &c.

pag. 75. col. 1. lin. 31. corpus spirituale, (Adde) quia spiritus in eo dominatur, & ipsum ad nutum spiritus movetur, & obedit sine ulla resistentia, & 1. Petri &c.

Et lin. sequenti - ut eleemosina & jejunia (Adde) quæ ad spiritum ordinantur. Beatus &c.

pag. 81. col. 2. lin. 3. in Charitate. (Adde) Verum est tamen, schisma, si diu duret, tandem in hæresim declinare. At objiciunt &c.

pag. 95. col. 2. lin. 15. Athanasius ad Antiochum. *corrige* - Athanasius, sive quicumque est auctor quæstionum ad Antiochum.

pag. 107. col. 2. lin. 39. Et lib. 9. cap. ult. (Adde) Maxentius in flumine periit, & incruentam victoriam Constantino reliquit. Euseb. lib. 9. c. 9. ex versione Ruffini.

pag. 121. col. 1. lin. 20. ante fin. non fit à solo Deo (Adde) ratione prædestinationis, idest, quia solus novit, qui sint prædestinati. Hæc &c.

pag. 127. col. 2. lin. 11. in Synodo (Adde) si tamen hi canones recipiantur, qui à Gratiano non ex decretis Pontificum, aut Conciliorum, sed ex Chronica Sigeberti collecti sunt. Quintus &c.

Et lin. 34. concesserunt (Adde) si tamen concesserunt.

pag. 137. col. 1. lin. 27. Cardinales ut patet (Adde) ex Synodo I. sub Symmacho, in qua subscriptiones ponuntur Presbyterorum Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, & multi inveniuntur ejusdem tituli, ita ut tituli sint 28. Presbyteri autem titulares 67. item ex Synodo S. Gregorii &c.

pag. 144. col. 1. lin. 5. ante fin. D. Epiphanius. *corr.* B. Epiphanius.

pag. 144. col. 2. lin. 19. ante fin. Ac propterea. *corr.* Ac præterea.

pag. 145. col. 1. lin. 18. simpliciter pudicæ. *corr.* similiter pudicæ.

pag. 147. col. 1. lin. 31. Christo, Mariæ, Joanni. *corr.* Christo, Joanni &c.

pag. 156. col. 2. lin. 26. in peccato jus. *corr.* in peccato ejus.

pag. 159. col. 1. lin. 8. secundus quia. *corr.* secundum quia &c.

Et lin. 13. At certè discipuli Christi Clerici omnes esse debent. *corrige sic* - At certè Clerici omnes discipuli Christi esse debent.

pag. 161. col. 2. lin. 35. Matisconense can. 8. (Adde) Constantiense sess. 31. Vide etiam quæ adducuntur paulò infra pro quinta propositione.

Et lin. 26. ante fin. epist. 14. *corr.* epist. 54.

pag. 171. lin. 31. eminere videantur. *corr.* eminere videatur.

pag. 174. col. 1. lin. 19. ante fin. seu etiam fines. (Adde) Primus gradus charitatis est diligere Deum quantum est diligibilis, idest, infinito amore, qui gradus soli Deo convenit, & idcircò solus Deus in ordine ad ipsum gradum perfectus est; Angeli, & sancti homines quicumque illi sint, imperfecti sunt; sed hæc imperfectio non est propriè dicenda privatio, aut vitium, sed simplex negatio. Secundus &c.

pag. 180. col. 2. lin. 36. art. 30. *corr.* art. 3.

pag. 184. col. 1. lin. 25. tantummodum. *corr.* tantummodo.

pag. 191. col. 1. lin. 2. ante fin. elegans, politicus. *corr.* elegans, politus.

pag. 193. col. 2. lin. 25. ante fin. fuisset reprehensio. *corr.* fuisset responsio.

pag. 196. col. 1. lin. 27. ante fin. & quia est Episcopus. *corr.* quia est Episcopus.

Et col. 2. lin. 5. non erat ulla. *corr.* vix erat ulla.

pag. 208. col. 1. lin. 39. illa conjectura est. (Adde) Tunc enim Virgo non dixisset, quoniam virum non cognosco, sed, quoniam virum non cognoscam. At inquies: Virgo credidit Angelo annuncianti nativitatem Messiæ, & sciebat ex vaticinio Isaiæ 7. Matrem Messiæ Virginem futuram: cur ergo dixit, quoniam virum non cognosco? Respondeo, fortasse Virgini non venisse in mentem statim Isaiæ vaticinium, & ideò virginitati suæ timuisse, licèt alioqui non ignoraret Matrem Messiæ Virginem futuram; & hæc videtur sententia S. Bernardi, qui inducit Virginem dicentem, Si oportuerit me frangere votum, ut filium pariam, & gaudeo de Filio, & doleo de voto; & S. Athanasii in serm. de Deipara, qui ait: Hic hæsitat Virgo ad naturam respiciens, & de Josepho cogitans. Dico secundò cum B. Ambrosio in hunc locum, Beatam Mariam optimè sciviſſe Matrem Messiæ Virginem parituram, & hoc illi tunc in mentem venisse, & ideò non quæsivisse an esset Virgo paritura, sed quo modo, & ordine id futurum esset; quasi diceret: Quoniam ex voto, & firmo proposito virum non cognosco, certè si paritura sum, Virgo paritura sum: at quomodo res tam insolita fiet? & quadrat Angeli responsio, dicentis: Spiritus Sanctus superveniet in te &c. idest, modus hic erit, ut Spiritus Sanctus in te superveniat, & ejus opera, non viri alicujus opera, & concipias, & parias. -- Deleantur omnia quæ sequuntur, Nam primum &c. donec pervenias ad illa - Sed jam Calvino dimisso &c.

pag. 208. col. 2. lin. 9. ante finem. Virginis futurus erat, (Adde) verum est quòd de modo cupit edoceri, sed ideò id cupit, quia certa erat se Virginem parituram, quia virum non cognoscere

ſcere voverat. — Deleantur quæ ſequuntur uſque ad finem capitis.

pag. 226. col. 2. lin. 7. ante fin. ad illud. *corr.* ad aliud.

pag. 229. col. 2. lin. 20. publicè & caſtè. *corr.* pudicè & caſtè.

pag. 234. col. 2. lin. 9. ſuſpicere. *corr.* ſuſcipere.

pag. 235. col. 1. lin. 16. expetendam etiam. *corr.* expectandam eſſe.

pag. 236. col. 1. lin. 22. de virginitate loquens. *corr.* de virginibus loquens.

pag. 241. col. 2. lin. 23. ante fin. *αυρίους*. *corr. ἀυρίδες*.

pag. 244. col. 2. lin. 6. de perſecutione Barbarorum. *corr.* de perſecutione Barbàrum.

pag. 250. col. 2. lin. 10. in cap. Ex iis. *corr.* in cap. Exiit.

pag. 251. col. 1. lin. 13. ante fin. Secundò dicit poſſet. *corr.* Secundò dici poſſet.

pag. 255. col. 2. lin. 27. ante fin. Ad primum ergo (Adde) locum ſcripturæ ſuperiore capite contra allatum dicendum eſt &c.

Et lin. 22. ante fin. cui tributum, inquit, tributum &c. (Adde) quamvis autem Chriſtus de ſe propriè dixerit: Ergo liberi ſunt filii, rectè tamen ex hoc loco colligitur, Eccleſiaſticos debere eſſe liberos à tributis, quia filius Regis ita liber eſt, ut propter eum etiam familia ejus libera ſit, ut ſupra diximus in libro de Clericis cap. 25.

pag. 263. col. 1. lin. 32. timore pœnæ. (Adde) Hæc loca ſatis demonſtrant quod volumus; Nam ſi Principes à Deo poteſtatem habent imperandi, certè qui eis non parent, non ſolùm Principes, ſed etiam Deum offendunt; & ſi qui Principi reſiſtunt, Dei ordinationi reſiſtunt; certè peccant in conſcientia, non ſecus ac ſi divinas leges prævaricarentur; & ſi qui reſiſtunt, damnationem ſibi acquirunt, certè culpam ea pœna dignam incurrunt. Et ſi neceſſitate ſubditi ſint privati Principibus non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam, quomodo non peccant in conſcientia qui eis non obediunt? Denique ſi Principes, Dei miniſtri ſunt, & eis propter Deum parendum eſt, profectò majeſtatem Dei lædunt, qui Principum mandata contemnunt. Ad argumenta &c.

pag. 275. col. 2. lin. 13. propter antiquitatem. (Adde) Adde quòd Pelagii nihil habemus ſub nomine Pelagii, ſed ſub nomine S. Hieronymi, qualia ſunt commentaria brevia in omnes epiſtolas B. Pauli, Symbolum falsò inſcriptum ad Damaſum, & epiſtola quædam ad Demetriadem, quæ habetur in 4. tomo, ubi ſunt etiam alia Pelagii hæreſim ſapientia. Argumentum Secundum &c.

pag. 280. col. 1. lin. 12. in hunc locum Apoſtoli. Itaque incertum eſt, quæ ſit vera lectio. Dico præterea Apoſtolum &c. *corr.* in hunc locum Apoſtoli; qui tamen S. Hieronymus magis approbat lectionem noſtram, eamque dicit magis placuiſſe S. Athanaſio; ideò dico, Apoſtolum non loqui &c.

pag. 296. col. 2. lin. 14. ante fin. Euſebius Emiſſenus, (Adde) ſeu potiùs Cæſarius Arelatenſis, vel quicumque fuit auctor earum homiliarum, homil. 3. de Epiphania &c.

pag. 299. col. 2. lin. 25. Athanaſius, (Adde) vel quicumque fuit auctor, quæſt. &c.

pag. 314. col. 2. lin. 5. ante fin. non intelligitur de timore pœnæ, ſed de timore culpæ, præcipuè propter pœnam. *corr.* non intelligitur de quocumque timore pœnæ ut naturali vel filiali, ſed de timore ſervili, ideſt, de timore culpæ præcipuè propter pœnam.

pag. 323. col. 1. lin. 16. niſi ex privilegio (Adde) loquimur enim non de quacumque gratia efficaci, ſed de illa, qua convertuntur ii, qui oppugnant cognitam veritatem, qui dicuntur peccare in Spiritum Sanctum, & quorum peccatum dicitur irremiſſibile, quia rariſſimè & difficillimè remittitur, quomodo dicitur morbus incurabilis, qui non niſi miraculo curatur. Sed objicit &c.

pag. 355. col. 1. lin. 4. quodam lumine in ſignum. *corr.* quodam lumine ad formam diadematis in ſignum.

pag. 380. col. 2. lin. 29. Euſebius Emiſſenus (Adde) ſive potiùs Cæſarius Arelatenſis, aut quicumque homiliarum illarum eſt auctor.

pag. 413. col. 1. lin. 2. Et in vita ſua (Adde) in lib. de paſſione S. Andreæ, inquit Proconſul: In ipſa cruce, quam laudas, te ſuſtigatum affigi præcipiam. Cæterùm cùm S. Andreas crucifigendus eſſet, præter modum ordinarium, juſſit idem Proconſul ut funibus eum in cruce ſuſpenderent, ne clavis affixus citò deficeret. Adde quod &c.

pag. 436. col. 2. lin. 37. ut ex Pontificali patet (Adde) ideſt, ex libro de Romanis Pontificibus, qui habetur in tomis Conciliorum. Scripſit etiam de cereo paſchali carmen inſigne Prudentius. De benedictione &c.

IN-

Digitized by Google

INDEX SCRIPTURARUM EX VETERI TESTAMENTO.

Numerus Primus Capita Bibliorum, Secundus verò Paginas indicat.

GENESIS.

Cap. Pag.

1. HIC liber est historia quædam Patriarcharum, non liber dogmatum. 310. a
1. Factum est vespere & mane dies unus. 446. d
1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. 390. b
1. Crescite & multiplicamini. 226. d
2. Quacumque die comederis, morte morieris. 302. c
2. Non est bonum hominem esse solum. 188. a
3. Posuit ante Paradisum flammeum gladium. 311. c
4. Ipse cœpit invocare nomen Domini. 176. a
6. Noe vir justus fuit, atque perfectus. 61. e
9. Qui effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. 264. b
21. Ejice Ancillam & filium ejus. 153. c
23. Surrexit Abraham ab officio funeris. 310. a
28. Votum vovit Jacob. 198. b
38. Producite eam ut comburatur. 264. b
44. Ego hunc in fidem meam recepi. 210. a
47. Sollicitudo Patriarcharum qui cupierunt in terra promissionis sepeliri. 287. c
48. Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. 367. e

EXODUS.

3. Locus in quo stas terra sancta est. 397. a
12. Est enim Phase, idest, transitus Domini. 447. d
12. Celebrabitis hunc diem solemnem in generationibus vestris, cultu sempiterno 221. c
19. Mense tertio egressionis Israel de terra Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai. Et, Estote parati in diem tertium. 341. b. 450. e. 451. a
20. Non habebis Deos alienos. 388. b
20. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem. 388. a. 389. a
20. Non adorabis ea. 359. c
20. Non assumes nomen Dei tui in vanum. 436. c. 437. a
20. Non concupisces rem alienam, &c. 388. c
20. Deos aureos & argenteos non facietis mecum. 388. b. 389. e. 391. c. 410. e
21. Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur. 264. b
22. Judices populi vocantur Dii. 255. b
28. Aaroni, & filiis præcipitur, ut femoralibus lineis à renibus usque ad femora tecti essent cùm ingrederentur tabernaculum. 141. b
34. Pactum est sempiternum, signumque perpetuum. 440. e

Cap. Pag.

32. Hi sunt Dii tui, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et, Cras solemnitas Domini est. 75. b. 76. d. 396. e. 400. c 401. e
32. Recordare Domine Abraham, Isaac, & Israel servorum tuorum. 367. a
33. Moyses vidit posteriora Dei. 390. a

LEVITICUS.

19. Non morabitur apud te opus Mercenarii tui usque mane. 353. e
21. Non radent caput neque barbam. 244. a
23. Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi. 451. b
27. Jussu Dei dantur Levitis decimæ. 155. d

NUMERI.

6. Vota Nazaræorum, qui seipsos Domino consecrabant. 176. b
6. Nazaræi in die consecrationis suæ tondebantur. 245. e. 246. a
12. Murmuratores puniuntur morbo lepræ. 302. b
18. In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars, & hæreditas tua. 159. a
18. Jubentur Decimæ dari Levitis. 155. d
20. Cur eduxisti Ecclesiam Domini in solitudinem? 70. d
21. De serpente æneo. 384. b
22. Aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via, evaginato gladio, adoravitque eum. 360. a
30. Si quis Domino votum voverit, non faciet irritum verbum suum. 210. b
35. Ego Dominus hæreditas Levitarum sum. 159. e

DEUTERONOMIUM.

4. Non vidistis aliquam similitudinem, &c. 389. d
6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, &c. 192. b
6. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies. 362. d
10. Non habuit Levi partem, nec possessionem. 159. a
15. Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos. 251. b
18. Non sit maleficus, nec incantator inter vos. 436. c. 437. a
20. Si quando accesseris ad expugnandam civitatem offeres ei primùm pacem. 269. c
32. Numquid non ipse est Pater tuus, qui fecit & creavit te. 64. d
33. Qui dixit patri suo, & matri suæ, nescio vos, fratribus suis, ignoro illos, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt. 140. b
34. Deus ipse corpus Moysi honoravit. 379. c. Illudque abscondit. 383. e

Cap. Pag.

JOSUE.

5. Noster es, an adversariorum? 360. a
13. Tribui autem Levi non dedit possessionem. 159. a

JUDICES.

3. Qui non noverant bella Chananæorum, & postea discerent filii eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi. 265. c
17. Sanctificavi & vovi Domino mille & centum argenteos, ut faciam sculptile atque conflatile. 396. a. 401. d
21. Non erat Rex in Israel, sed unusquisque quod bonum sibi videbatur, hoc faciebat. 86. c

I. REGUM.

15. Vade & percute Amalech. 265. b
21. Noluit Abimelech sacerdos dare Davidi panes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset eum ab uxore aliquandiu se continuisse. 141. d
31. Habitatores Rabes Galaad, audita morte Saul, jejunaverunt septem dies. 286. e

II. REGUM.

1. David flevit & jejunavit pro Saule. 287. b
3. David jejunavit pro Abner. ibid. b
12. Peccavi Domino. Deus quoque transtulit à te &c. 303. a
12. David jejunavit pro filio suo infantulo, dum ægrotaret. ibid. b

III. REGUM.

8. Convertitque Rex faciem suam, & benedixit Ecclesiæ Israel. Omnis enim Ecclesia Israel stabat. 70. e
8. Tu nosti solus omnia corda filiorum hominum. 372. e
17. Adfer mihi, obsecro, bucellam in manu tua. 251. d
18. Usquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus sequimini eum, si Baal est Deus sequimini illum. 401. e
19. Relictus sum ego solus. Et, Reliqui mihi septem millia virorum. 75. b 76. e
22. 400. Prophetæ erraverunt, ipso Domino protestante. 302. a

IV. REGUM.

22. Colligam te ad Patres tuos, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ introdu-

Digitized by Google

Cap. Pag.
troductus sum in locum illum. 372. e

I. PARALIPOMENON.

23. Sacerdotes à domo & uxore abfuisse dicuntur tempore quo erant celebraturi. 141. d
28. Paravi domum ubi requiescat Arca Domini. 359. e

II. PARALIPOMENON.

15. Transibunt dies multi in Israel sine Deo vero, sine Sacerdote & Doctore, & sine lege. 75. c. 76. d

TOBIAS.

Vide auctoritatem libri hujus. 35. c
4. Panem tuum & vinum super sepulturam justi constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. 286. e
12. Bona est oratio cum jejunio. 241. b
22. Ego obtuli orationem tuam Domino. 364. a

JUDITH.

De tempore quo contigit hæc historia. 35. c
6. Omnis populus per totam noctem intra Ecclesiam oraverunt. 52. c d

HESTHER.

9. Nulli licet hos duos dies absque solemnitate transigere. 444. d
13. Timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem. 357. c. 362. a
14. Ne tradas sceptrum tuum iis qui non sunt. 386. b c

JOB.

5. Voca si quis est qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum converteris. 367. e
9. Verebar omnia opera mea. 194. d
14. Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget. 372. d. 373. e
16. Rugæ meæ testimonium dicunt contra me. 67. a
19. Miseremini mei, amici mei. 367. d
34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. 260. e

PSALMI.

2. Postula à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam &c. 87. c
5. Sepulchrum patens est guttur eorum. 287. a
6. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. 318. b
6. Sana animam meam, quoniam conturbata sunt ossa mea. 318. a
6. Anima mea turbata est valde. ibid.
6. Lavabo per singulas noctes lectum meum. ibid.
17. Et ero immaculatus cum eo. 61. e
18. In sole posuit tabernaculum suum. 71. b
24. Unicus & pauper sum ego. 202. b
25. Ecclesia malignantium. 52. a
31. Tu remisisti impietatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis Sanctus in tempore opportuno. 61. d
36. Non vidi justum derelictum. 251. b
37. Domine, ne in furore tuo arguas me. 287. c

Cap. Pag.
39. Ego autem mendicus sum & pauper. 249. b
47. Deus fundavit eam in æternum. 72. b
53. Voluntarie sacrificabo tibi. 216. d. 217. e
65. Transivimus per aquam & ignem, & eduxisti nos in refrigerium. 287. d
75. Vovete & reddite Domino Deo vestro. 198. e. 199. d
76. Numquid obliviscetur misereri Deus. 312. b
77. Cùm occideret eos, quærebant eum, & revertebantur. 286. b
81. Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat. 52. a. 255. b
88. Ecclesia Sanctorum. 52. a
88. Et ponam in sæculum sæculi semen ejus. 72. d
88. Visitabo in virga iniquitatem eorum, & in verberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eo. 72. e
88. Thronus ejus sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis. 72. d
98. Adorate scabellum pedum ejus. 359. e
108. Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent. 251. b
108. Quia persequutus est hominem inopem, & mendicum. 250. c
109. Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 297. a
109. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. 90. e
114. Circumdederunt me dolores mortis, &c. 318. a
114. Placebo Domino in regione vivorum. 318. b
120. Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. 364. a
126. Cùm dederit dilectis suis somnum. 304. c
131. Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus. 359. e
132. Ecce quàm bonum & quàm jucundum, habitare fratres in unum. 174. c
142. Ne intres in judicium cum servo tuo Domine, quia non justificabitur in conspectu tuo &c. 194. d

PROVERBIA.

8. Per me reges regnant. 255. d
11. Ubi non est gubernator, corruet populus. 256. c
12. Non contristabit justum quidquid ei acciderit. 317. c. 318. b
16. Sortes mittuntur in sinum, à Domino autem temperantur. 119. e
30. Mendicitatem & divitias ne dederis mihi. 251. a

ECCLESIASTES.

7. Utilior est sapientia cum divitiis, & magis prodest videntibus solem. 251. e
9. Viventes sciunt se morituros, mortui nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem. 313. c. 372. c. 374. a
9. Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos. 304. e. 313. a
11. Si ceciderit lignum ad Austrum, vel ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. ibid. b

CANTICA.

2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. 59. c. 64. a

Cap. Pag.
4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. 61. d
4. Hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium. 59. b
6. Sexaginta sunt Reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus, una est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, ibid. d

SAPIENTIA.

De hoc libro vide 35. b
3. Felix sterilis, & incoinquinata, quæ nescivit thorum in delicto. 184. e
3. Bonorum laborum gloriosus est fructus. 222. c
8. Nemo potest esse continens, nisi Deus det. 148. c. & fusè 221. a

ECCLESIASTICUS.

10. Regnum à gente in gentem transferetur propter injustitias. 259. c
11. Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundùm vias suas. 343. e
18. Ne vereris usque ad mortem justificari. 313. b
27. Propter inopiam multi deliquerunt. 251. a

ISAIAS.

1. Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me. 64. a
1. Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognovit. Et, A planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas. 75. c
2. Conflabunt gladios suos in vomeres. 266. a
4. Purgabit Dominus sordes filiorum & filiarum Sion. 287. d
9. Succensa est quasi ignis impietas, vepres & spinas devorabit. 287. e
10. Assur virga furoris mei, & baculus ipse est. In manu eorum indignatio mea (usque ad id) cor ejus non ita existimabit. 258. c
11. Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ. 234. d
11. Non occident, & non nocebunt in omni monte sancto meo. 278. a
11. In eum Gentes sperabunt. 379. e
19. In illo die cognoscent Ægyptii Dominum, & colent eum in hostiis, & muneribus, & vota vovebunt, & solvent. 197. e
40. Cui similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei? 389. e. 391. c
42. Ego Dominus, gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. 388. a
45. Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram (usque ad) non cognovisti me. 258. d
46. Cui assimilastis me? 390.
52. Non adjiciet ultra, ut pertranseat per te incircumcisus, & immundus, recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio ejus. 63. a
56. Non dicat Eunuchus: Ego lignum aridum &c. 183. d
56. Speculatores ejus cæci omnes, neque quidquam noverunt omnes, canes muti &c. & Pastores ejus nihil sciunt. 30. c. 78. a
60. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. 255. d 422. c. 423. c
61. Et fœdus perpetuum feriam eis, & scie-

Digitized by Google

Cap. Pag.

ſcietur in gentibus ſemen eorum, & germen eorum in medio populorum. omnes qui viderint eos, cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen cui benedixit Dominus. 72. c
63. Tu es Pater noſter, & Abraham neſcivit nos, & Iſrael ignoravit nos. 372. d 373. e
64. Pannus menſtruatæ omnes juſtitiæ noſtræ. 194. d
66. Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum. 202. b
66. Aſſumam ex eis Sacerdotes & Levitas. 120. c
66. Ignis eorum non extinguetur. 312. b

HIEREMIAS.

3. Dabo vobis Paſtores juxta cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina. 14. c
6. A Propheta uſque ad ſacerdotem, quiſque ſectatur mendacium. 30. d
7. Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes; templum Domini, templum Domini. 75. c. 431. c. 433. d
9. Circumtonſus in comam. 244. a. 246. e
14. Prophetæ mendacium prophetant in nomine meo. 30. d
15. Dixit Dominus ad me, ſi ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. 365. c
23. Regnabit Rex & ſapiens erit, & faciet judicium, & juſtitiam in terra. 263. d
27. Ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor &c. 258. e
31. Dabo legem meam in cordibus eorum, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum. 74. b
35. De Rechabitis qui laudantur propter obedientiam. 176. d. 187. a. 204. e
48. Maledictus qui facit opus Dei negligenter. 195. e

EZECHIEL.

18. Cùm averſus fuerit impius ab impietate ſua, omnium iniquitatum ejus non recordabor. 304. c
22. Conjuratio Prophetarum in medio ejus, ſicut leo rugiens qui rapit prædam, Sacerdotes ejus violaverunt legem meam, & prophanaverunt ſancta mea. 30. d
29. Nabuchodonoſor Rex Babylonis ſervire fecit exercitum ſuum ſervitute magna. 258. e
33. Speculatorem domus Iſrael dedi te. 28. b
44. Non radent caput, neque barbam. 241. a 246. a

DANIEL.

2. In diebus Regnorum illorum ſuſcitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non diſſipabitur. 72. c 431. c
9. Deficiet hoſtia, & ſacrificium. 75. c

OSEAS.

8. Ipſi regnaverunt, & non ex me, Principes exſtiterunt, & non cognovi. 259. d
9. Speculator Ephraim cum Deo laqueus Aucupis, odium in domo Dei. 30. d
11. Ex Ægypto vocavi filium meum. 424. b

JOEL.

2. Veniet dies Domini, dies tenebrarum. 290. b

Cap. Pag.

AMOS.

9. Poſt hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit, & diruta ejus reædificabo, & erigam illud. 434. a

JONAS.

3. Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur. 312. d

MICHÆAS.

7. Ne lætaris inimica mea, nam ſi cecidi reſurgam. 287. a

SOPHONIAS.

1. Juxta eſt dies Domini magnus. 290. b

ZACHARIAS.

9. Tu autem in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. 287. a

MALACHIAS.

3. Ipſe ſedebit, quaſi ignis conflans, & purgabit filios Levi, & colabit eos. 283. a. 287. b

I. MACHABÆORUM.

De 1. & ſecundo libro Machabæorum vide quæ dicuntur. 35. b. 285. c. 365. a

II. MACHABÆORUM.

12 Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis ſolvantur. 285. a
15. Judas vidit Oziam & Hieremiam orantes pro populo Judæorum. 365. a

EX NOVO Teſtamento.

MATTHÆUS.

1. Joſeph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam. 237. c
2. Herodes turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. 193. b
3. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igne. 295. a
3. Permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igne inextinguibili. 58. e
4. Dominum Deum tuum adorabis &c. 357. a. 362. a
5. Beati pauperes ſpiritu. 202. b
5. Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita. 71. b
5. Audiſtis quia dictum eſt antiquis &c. ego autem dico vobis non reſiſtere malo &c. 264. b
5. Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio (uſque ad id) gehennæ ignis. 297. c
5. Eſto conſentiens adverſario tuo citò dum es cum eo in via &c. 295. e

Cap. Pag.

5. Nolite jurare per cœlum, quia thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus. 397. c
5. Oculum pro oculo. 260. b. 264. b
5. Si quis voluerit tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, da ei & pallium &c. 260. a. 263. d
5. Si quis te percuſſerit in unam maxillam, porrige ei & alteram &c. 260. a. 263. d
5. Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, ſuper juſtos & injuſtos. 260. d
5. Eſtote perfecti. 185. c
6. Tu autem cùm oraveris intra in cubiculum tuum. 422. d. 425. d
6. Pater noſter qui es in cœlis. 374. d
6. Dimitte nobis debita noſtra. 61. d. 181. c
6. Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ dicentes; quid manducabimus. 246. e
6. Quærite primùm regnum Dei. 247. b
7. Quàm anguſta porta eſt, & arcta via, quæ ducit ad vitam? 194. b
10. Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris, non peram, non duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. 250. e
10. Nihil tuleritis in via. 159. d
10. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum. 159. e
12. Non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro. 288. e
13. Comparatur regnum cœlorum terræ bonæ, cujus una pars reddebat fructum centeſimum, alia ſexageſimum. 184. a
13. Qui habet aures audiendi audiat. 224. c
13. Parabola de zizaniis. 55. d
13. Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem. 279. d
13. Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare ex omni genere piſcium congreganti. 58. e 62. b. 72. c
16. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. 46. b
16. Et tibi dabo claves regni cœlorum. 124. a
16. Portæ inferi non prævalebunt adverſus eam. 23. b
16. Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum &c. 205. c
17. Reges gentium à quibus accipiunt tributa &c. ergo liberi ſunt filii. 254. d
18. Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum &c. ſi eos non audierit, dic Eccleſiæ, ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. 18. c. 50. e. 62. c. 73. b
18. Ubi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. 10. a. 2. b. 27. a. 81. a
19. Quos Deus conjunxit homo non ſeparet. 239. d
19. Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. 148. a. 184. b.
19. Sunt Eunuchi qui ſe caſtraverunt. 184. b 209. a
19. Qui poteſt capere capiat. 221. c
19. Si vis ad vitam ingredi ſerva mandata. 185. b. c
19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et ſequere me. 174. b. 185. b. 203. b. 187. b
19. Facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quam divitem intrare in regnum cœlorum. 191. b
19. Quod impoſſibile eſt hominibus, poſſibile eſt apud Deum. 195. b
19. Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? &c. Omnis qui reliquerit domum, patrem &c. 145. a. 186. b
20. Multi ſunt vocati, pauci verò electi. 58. e
21. Domus mea domus orationis vocabitur. 421. c. 424. a
22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. 192. a. 193. a
22. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. 156. b. 215. a

23. Quæ-

Digitized by Google

Cap. Pag.
23. Quæcumque dicunt facite, quæ faciunt nolite facere. 62. d. 71. a
23. Væ vobis duces cæci, qui dicitis, qui cumque juraverit per templum nihil eſt, qui autem juraverit in auro templi debet; ſtulti & cæci, quid enim majus eſt, aurum, an templum quod ſanctificat aurum? 410. b
23. Væ vobis ſcribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra Prophetarum. 377. a. 383. a
24. Multi Pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos. 30. c
24. Ecce in deſerto eſt, nolite exire. 240. c. 242. c
24. Quis eſt fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. 47. a. ibid. d. 133. a. 255. d
24. Beatus ille ſervus, quem cùm venerit Dominus invenerit ſic facientem, amen dico vobis, ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. 366. b
24. Veniet Dominus ejus in die qua non ſperat, & dividet eum, partemque ejus cum hypocritis ponet. 62. c
25. Simile eſt regnum cœlorum decem virginibus. 58. c
25. Statuet oves quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. 227. d
25. Venite benedicti Patris mei (& de aliis) ite maledicti in ignem æternum, quia eſurivi & non dediſtis mihi manducare &c. 304. c. 311. c
26. Omnes vos ſcandalum patiemini in me. 78. b
26. Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. 318. a
26. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. 260. c. 264. b.
28. Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi. 71. c

MARCUS.

10. Intuitus eum, dilexit illum. 185. b
10. Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum, & baptiſmo, quo ego baptizor baptizari? 184. c
14. Sacerdos cum omnibus ſacerdotibus & ſenioribus populi condemnaverunt Chriſtum eſſe reum mortis. 78. a
15. Totus populus clamavit, crucifige. ibi. b
16. Exprobravit incredulitatem eorum, & duritiam cordis. ibi. b

LUCAS.

1. Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? 206. c. 291. d
1. Et regni ejus non erit finis. 72. c
3. Factum eſt verbum Domini ſuper Joannem Zachariæ filium in deſerto, & venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptiſmum pœnitentiæ. 241. d
3. Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis. 269. c
6. Mutuum date nihil inde ſperantes. 199. c
7. Venit Joannes non manducans, neque bibens. 241. c
9. Neſcitis cujus ſpiritus eſtis. 279. b
9. Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. 236. c
11. Illi prophetas occiderunt, vos autem ædificatis eorum ſepulchra. 383. b
12. Sint lumbi veſtri præcincti. Et. Vigilate. 295. b
12. Baptiſmo habeo baptizari. 294. c
12. Eſto conſentiens adverſario tuo cito dum es cum eo in via, ne fortè tradat te adverſarius judici, & judex tortori, & mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas noviſſimum quadrantem. 295. c
14. Cùm facis prandium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, qui non habent retribuere tibi, & beatus eris. 253. a
14. Si quis venit ad me, & non odit Patrem &c. non poteſt meus eſſe diſcipulus. 236. c
14. Niſi quis renunciaverit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. 159. a. 191. d
16. Redde rationem villicationis tuæ. 313. d
16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. 297. a
16. Narratio de Lazaro. 342. c. 347. c. 353. c
16. Dives autem cùm in tormentis eſſet. 353. b
17. Cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite &c. 194. c
17. Regnum Dei non venit cum obſervatione, neque dicent ecce hic, aut ecce illic, ecce enim regnum Dei intra vos eſt. 74. c
18. Putas inveniet fidem in terra? 75. c. 76. c
21. Videte ne graventur corda veſtra crapula, & ebrietate, & curis hujus mundi. 140. c
22. Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando converſus, confirma fratres tuos. 28. a
23. Memento mei dum veneris in regnum tuum. 297. c
23. Hodie mecum eris in Paradiſo. 305. b

JOANNES.

1. Tu quis es? Helias es tu? 241. a
1. Ipſe eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. 370. c
3. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum. 211. c
3. Qui credit, non judicatur, qui autem non credit, jam judicatus eſt. 304. c
4. Venit hora, & nunc eſt, quando neque in monte hoc, neque in Hieruſalem adorabitis Patrem. Spiritus eſt Deus, qui eum adorant, in ſpiritu & veritate adorare oportet. 422. d. 425. b
5. Filius, quos vult vivificat. Item. Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit filio, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem. 316. b
6. Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. 247. b
6. Nemo venit ad me, niſi Pater traxerit eum. 224. b
6. Vultis & vos abire? 279. b
8. Si manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis. 61. b
8. Qui facit peccatum ſervus eſt peccati, ſervus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum, ſi ergo filius vos liberaverit, verè liberi eritis. 261. a
9. Me oportet operari donec dies eſt, venit autem nox in qua nemo poteſt operari, quamdiu in mundo ſum, lux ſum mundi. 312. a
10. Alias oves habeo quæ non ſunt ex hoc ovili. 60. d
10. Illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt. 81. a. 255. b
11. Jeſus moriturus erat pro gente, & non ſolùm pro gente, ſed etiam ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum. 60. d
12. Anima mea turbata eſt. 318. c
13. Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, ſicut ego dilexi vos. 195. b
15. Majorem dilectionem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. 195. c
16. Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. 27. c. 73. c
18. Mitte gladium tuum in vaginam. 279. d
20. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. 120. c
20. Quia vidiſti me Thoma credidiſti, beati qui non viderunt & crediderunt. 75. a

ACTA APOSTOLORUM.

1. Cecidit ſors ſuper Matthiam, & annumeratus eſt cum undecim Apoſtolis. 125. b
2. Quem Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus inferni, juxta quod impoſſibile erat teneri eum ab illis. 298. a
5. Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate. 178. c
5. Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri Spiritui ſancto? non es mentitus hominibus, ſed Deo. 203. b
6. Et elegerunt Stephanum. 124. c
6. Et cùm oraſſent impoſuerunt illis manus. 125. c
7. Ecce video cœlos apertos, & filium hominis &c. 346. b
10. Surge, nam & ego ipſe homo ſum. 357. b 362. a
14. Et cùm conſtituiſſent illis per ſingulas civitates presbyteros. 125. a
15. Convenerunt Apoſtoli, & ſeniores videre de verbo hoc; & Infrà. Tunc placuit Apoſtolis & senioribus cum omni Eccleſia. 15. c
15. Paulus tranſiens Syriam, & Ciliciam præcipiebat populis ut cuſtodirent præcepta Apoſtolorum &c. 18. c
20. Una Sabbathi cùm convenſſemus ad frangendum panem. 446. b
20. Feſtinabat ut ſi quo modo poſſet, Pentecoſten ageret Hieroſolymis. 449. d
20. Attendite vobis & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo. 71. a. 134. c
20. Scio quia poſt diſceſſum meum intrabunt in vos lupi rapaces, non parcentes gregi. 30. c
21. Toca confunditur Hieruſalem. 193. b

EPISTOLA AD ROMANOS.

2. Reddet unicuique ſecundùm opera ſua. 305. a
3. Non ſunt facienda mala, ut eveniant bona. 433. c
3. Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? 210. a
3. Quid ergo, legem deſtruimus per fidem? abſit, ſed legem ſtatuimus. 261. d
6. Ut in novitate vitæ ambulemus. 294. b
6. Stipendium peccati mors. 302. c
6. Liberati à peccato ſervi facti eſtis juſtitiæ. 201. a. 261. a
7. Mente ſervio legi Dei, carne autem legi peccati. 194. d
7. Si quod nolo facio, jam non operor illud. 218. d
7. Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. 219. a
8. Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus. 59. c
10. Quomodo invocabunt in quem non crediderunt? 370. d
11. Concluſit Deus omnes in infidelitate. 312. c
12. Qui præeſt in ſollicitudine. 255. d
12. Non vos defendentes chariſſimi, mihi vindictam, & ego retribuam. 266. a
12. Nulli malum pro malo reddentes, & non vosmetipſos vindicantes chariſſimi. 266. c
13. Si malè egeris time, non enim ſine cauſa gladium portat, miniſter enim Dei eſt, vindex in iram ei qui malè agit. 22. c. 266. a. 276. a
14. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, non enim eſt poteſtas niſi à Deo, quæ autem ſunt à Deo, ordinata ſunt; itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit; ideoque neceſ-

Cap. Pag.

necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. 255. a
13. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, 255. e
13. Nemini quidquam debeatis nisi ut invicem diligatis. 254. d. 255. e
14. Alius judicat diem inter diem, alius judicat omnem diem. 441. a. 443. a
14. Quod non est ex fide, peccatum est. 198. d
16. Salutant vos omnes Ecclesiæ Asiæ. 52. c
16. Obsecro vos ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis, nam per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentum. 274. c.

I. AD CORINTHIOS.

1. Significatum est mihi, quòd contentiones sunt inter vos. 62. d
3. Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. 288. c. 289. b. 291. b
3. Nescitis quia estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis 425. a
5. Cur non magis luctum habuistis, ut tolleatur de medio vestri qui hoc opus fecit? 57. c
5. Auditur inter vos fornicatio &c. tollatur de medio vestri. 84. e
5. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? 56. a
6. Membra vestra templum sunt Spiritus sancti. Item, Portate & glorificate Deum in corpore vestro. 425. a
6. Delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos. 260. a
7. Propter fornicationem, unusquisque uxorem suam habeat. 147. c. 218. c
7. Qui se non continent, nubant. 147. d. 220. a
7. Hoc autem dico secundùm indulgentiam. 220. a
7. Melius est nubere quàm uri. 218. c. e
7. Bonum est mulierem non tangere. 187. c 219. a
7. De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. 187. e
7. Si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantùm in Domino. 33. d
7. Bonum est innuptis & viduis, si sic permanserint, & qui nubit, bene facit, qui non nubit, melius facit. 153. c. 187. a
7. Si nupserit virgo, non peccavit. 222. a
7. Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis. 221. b. 224. c
7. Pretio redempti estis, nolite fieri servi hominum. 206. b. 254. d
7. Arbitror hoc bonum esse propter præsentem necessitatem, & tribulationes tamen carnis habebunt hujusmodi. 188. a
7. Mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta, & corpore & spiritu. 188. d
7. Non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat, sine impedimento Dominum obsecrandi. 217. e
7. Cui vult nubat tantùm in Domino, beatior autem erit si sic permanserit. 188. c. 215. b
7. Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum, sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, unus sic, alius verò sic. 188. c. 221. a
7. Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi & jejunio, & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram, hoc autem dico secundùm indulgentiam. 237. c

Cap. Pag.

7. Si quod nolo facio, jam non ego operor illud. 218. d
8. Scimus quia nihil est idolum in mundo. 386. c
9. Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cæphas. 145. a. 153. b
9. Quæ est merces mea, ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium? 189. a
9. Melius est mihi mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet, nam etsi evangelizavero, non est mihi gloria. 189. a
9. Ut non abutar potestate mea. Et. Ne offendiculum ponam. 189. e
9. Castigo corpus meum & in servitutem redigo. 219. a
10. Nos sumus, in quos fines sæculorum devenerunt. 144. b
10. Unus panis, & unum corpus multi sumus. 63. b
10. Non potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes fieri. 423. d
11. Ideò inter vos sunt imbecilles, & dormiunt multi. 303. a
11. Oportet hæreses esse. 279. a
12. Omnes nos uno spiritu in unum corpus baptizati sumus. 59. a. 61. a. 63. c
15. Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt. 294. c
16. Manebo Ephesi usque ad Pentecosten. 449. d

II. AD CORINTHIOS.

5. Scimus, quia si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, ædificationem ex Deo habemus. 305. c. 344. a
5. Qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati, eò quòd nolumus expoliari, sed supervestiri. 344. d
5. Et si novimus Christum secundùm carnem, sed jam non novimus. 384. c
5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum. 305. d. 313. c
6. Vos estis templum Dei vivi. 425. a
6. Et recipiam vos, dicit Dominus. 63. c
8. Unus Dominus. 254. a
8. Propter vos egenus factus est, cùm esset dives. 249. c
8. Si voluntas prompta est secundùm id quod habet, accepta est, non secundùm id quod non habet. 252. e
9. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. 216. d
12. Virtus in infirmitate perficitur. 219. c
12. Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Sathanæ, qui me colaphizet, propter quod &c. 219. b

AD GALATAS.

3. Non est Judæus, neque Græcus &c. omnes vos unum estis in Christo. 117. d
3. Omnes filii Dei estis per fidem in Jesu Christo, quicunque enim baptizati estis, Christum induistis. 59. a
4. Quòd si filius, & hæres per Deum. 61. a
4. Filioli mei, quos iterum parturio. 64. c
4. Ejice ancillam & filium ejus. 153. c
4. Iis qui natura non sunt Dii serviebatis. 357. b. 362. a
5. Qui talia agunt regnum Dei non possidebunt. 312. b
6. Quæ seminaverit homo, hæc & meter. 313. c

Cap. Pag.

AD EPHESIOS.

1. Elegit nos in ipso, ut essemus sancti. 61. e
4. Posuit in Ecclesia primùm Apostolos &c. 15. a
4. Et ipse dedit quidem quosdam Apostolos &c. Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. 71. e
4. Unus Deus, una Fides, unum Baptisma. 254. a
4. Magis autem laboret operando manibus suis. 246. c. 247. e
4. Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem. 345. c
5. Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. 48. a
5. Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam. 61. d
5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia. 240. e
5. Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ. 81. a
6. Filii obedite parentibus. 236. b

AD PHILIPPENSES.

1. Qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconibus. 133. a
1. Cupio dissolvi, & esse cum Christo. 146. a
2. Omnes quærunt quæ sua sunt. 30. a. 59. c.
2. Superiores invicem arbitrantes. 206. e
3. Quicumque perfecti sumus hoc sentiamus. Et. Non quòd jam acceperim, aut jam perfectus sim. 61. e. 315. a
3. Imitatores mei estote. 30. b
4. Germane compar adjuva illas. 145. e
4. Quæcumque sunt vera, & hæc cogitate, quæ & didicistis. 195. a

AD COLOSSENSES.

1. Pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis. 413. c
1. Dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum. 116. c
2. Nemo vos seducat volens in humilitate, & religione Angelorum &c. 371. a. 372. e
2. Nemo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi. 441. b
2. Chyrographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio, affigens illud cruci. 413. d
2. Habeto honorem corpori. 240. d. 243. e
2. Apostolus reprehendit omnem superstitionem. 198. d
3. Charitas est vinculum perfectionis. 262. e
3. Filii obedite parentibus per omnia. 205. b.
3. Servi obedite per omnia Dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes. 206. c

I. AD THESSALONICENSES.

4. Consolamini invicem in verbis istis. 209. b
4. Operamini manibus vestris. 247. a
5. Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est tenete. 275. a
5. Ut integer spiritus vester, & anima, & corpus conservetur. 174. b

II. AD THESSALONICENSES.

2. Nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo peccati. 75. c

2. In

Cap. Pag.
2. In omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus. 105. c

I. AD TIMOTHEUM.

1. Regi sæculorum immortali & invisibili, soli Deo honor, & gloria. 362. e
1. Quidam circa fidem naufragaverunt. 55. a
1. Finis præcepti charitas. 262. e
2. Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus. 422. d. 425. d. 426. c
2. Unus Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus. 371. e a. b. c. d
2. Jubet Apostolus nominatim orari pro Regibus. 255. a
3. Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum. 152. c
3. Hæc tibi scribo, fili Timothee, ut scias, quomodo te oporteat conversari in domo Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis. 28. b. 47. d. 73. c.
3. Qui domui suæ benè præsit, & filios habeat subditos in omni castitate. 140. c 160. b
3. Diaconi sint unius uxoris viri. 153. a
3. Mulieres similiter puditas non detrahentes &c. 155. b
4. Prohibentium nubere. 144. b
4. Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyterii. 89. a. 117. a. 134. c.
4. Omnis creatura Dei bona est, & nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. 430. d 436. d
5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt. 210. a
5. Volo juniores nubere. 219. b. 220. c
5. Adolescentiores viduas devita, cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo nubere volunt. 211. b. c. d. 234. b. 235. c
5. Adversus presbyterum accusationem noli accipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus. 133. b
5. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor. 130. a
6. Radix omnium malorum est cupiditas. 174. c

II. AD TIMOTHEUM.

1. Resuscites gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum mearum. 117. a
2. In magna domo, sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia. 55. b
2. Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus. 141. a
2. Firmum Dei fundamentum stat, habens signaculum hoc, novit Dominus qui sunt ejus. 60. e
2. Hos devita. 274. b

AD TITUM.

1. Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros &c. 134. a
1. Oportet Episcopum esse sine crimine hospitalem, benignum, sobrium, justum, continentem &c. 134. a. 141. e 152. b
3. Hæreticum hominem post unam, & alteram admonitionem devita. 54. c 274. c. 280. a

AD PHILEMONEM.

Gratias ago Deo meo, audiens charitatem tuam, & fidem quam habes in Domino Jesu, & in omnes Sanctos. 371. b
Ne veluti ex necessitate bonum tuum sit, sed voluntarium. 216. d

AD HEBRÆOS.

6. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, iterum renovari ad pœnitentiam. 307. d
9. Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse Sanctorum viam. 345. e
10. Non deserentes collectionem nostram. 240. c. 243. d
10. Adjuvemus nos invicem. 240. c
11. Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissiones. 341. d. 346. a
12. Non accessistis ad montem Sion &c. sed ad Sion montem, & Hierusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, & spiritus justorum perfectorum, &c. 74. c. 346. a
13. Honorabile connubium in omnibus. 145. c
13. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt. 423. c
13. Obedite præpositis vestris. 255. c

JACOBUS,

1. Unusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus &c. 302. b

I. PETRI.

2. Et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini domus spiritualis. 74. c
2. Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum. 206. c
5. Non dominantes in Cleris. 116. a
5. Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coactè, sed spontaneè &c. neque ut dominantes in Cleris, sed forma facti gregis ex animo. 118. b

II. PETRI.

1. Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis. 365. d
2. Fuerunt & Pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt Magistri mendaces, qui introducunt sectas perditionis. 30. d

I. JOANNIS.

2. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. 55. e
2. Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. 60. e. 66. d
2. Quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. 174. d
3. Scimus, quia cùm apparuerit, similes ei erimus. 241. b. 346. c
4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. 174. a
4. Omnis qui diligit, ex Deo natus est. 61. a
4. Perfecta charitas foras mittit timorem. 314. e

II. JOANNIS.

Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere in domum, nec ave ei dixeritis. 274. b

APOCALYPSIS.

2. Qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea. 366. d
2. Joannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia &c. 62. e
4. Virgines cantant canticum novum, quod nemo alius cantare potest. 222. b
5. Viginti quatuor seniores procidérunt coram throno Dei. 365. c
6. Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei. 341. b. 346. e
6. Datur singulis stolæ albæ. 346. c
6. Animæ sanctorum Martyrum petunt vindictam de interfectoribus suis. 365. d
7. Hi qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronum Dei. 346. c
7. Nolite nocere terræ, neque mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. 417. a
12. Peperit Filium, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea. 366. e
14. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati. 190. a
14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. A modo jam dicit spiritus, ut requiescant à laboribus suis. 305. a
14. Habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus in frontibus suis. 222. a
19. Vide ne feceris, conservus tuus sum. 357. c. 362. e
21. Et templum non vidi in ea. 422. c. 424. a
21. Fundamenta duodecim in ædificio Ecclesiæ. 379. e

Digitized by Google

INDEX RERUM NOTABILIUM.

A

Aaronis Peccatum in adoratione vituli. 76. c
Aaronicum ſacerdotium quale. 120. c 132. e quanto tempore duravit. 90. e
Abnegatio ſui duplex. 187. d
Abrahæ ſinus. 350. e
Abulenſis in 4. cap. Deut. quæſt. 5. aſſeruit (& malè) non rectè fieri, ut imagines Dei ab Eccleſia tolerentur. 389. c
Adam fuit principium materiale, & formale Eccleſiæ. 76. b
Adoratio latriæ etiam Chriſto convenit. 358. b c
Adorationis ſpecies. ibid. d 409. a
Adoratio in ſpiritu & veritate. 75. a
Adverſarius noſter quis. 295. e
Adulterorum pœna. 147. c
Aerii hæreſis. 94. c
Ambitio. 101. c 228. e Item hæreſis. 447. c
Afri Catholici Romanorum nomine deſignantur. 353. a
B. Agnes excitavit quendam æternæ damnationis reum. 322. e
Alberto Imperatore fuit actum Concilium Florentinum. 5. a
Alexandro Magno quid reſponderit Pyrata quidam. 254. b
Altarium lapideorum erectio antiqua, & eorum conſecratio. 132. e 429. e. qui meminerint altaris. 423. e
Sub altaribus reconduntur reliquiæ Sanctorum. 380. a 382. d
Amanti quomodo dulceſcant pœnæ. 315. c
B. Ambroſius in Pſalm. 36. videtur ſenſiſſe omnes, tàm bonos, quam malos poſt hanc vitam tranſituros per ignem Purgatorii, quæ opinio nec improbatur ut error, nec aſſeritur ut vera. 311. b
Idem aſſeruit lib. 1. de Cain, Moſen adhuc vivere. 322. a
Idem aſſeruit in 1. cap. ad Rom. Deum non egere ſuffragatore, ſed mente devota (intellige ex parte Dei non ex parte noſtra.) 370. e
Amor Dei habet multos gradus. 129. c 130. c
Amor Dei ex toto corde, anima &c. 192. a b c
Anachoretæ. 130. e vide v. Eremitæ.
Angeli invocantur. 367. d adorabantur loco Dei à Platonicis. 371. e an rectè pingantur. 394. c. viſi ſunt in forma humana. ibid. e
Ipſorum præſentia in templis. 431. a
Angelis comparantur virgines. 215. d e adhibenda adoratio. 359. e 362. e an templa illis dedicanda. 427. e
Inter Angelos præfectura & ſubjectio. 259. a
An ex revelatione Angelorum Sancti cognoſcant noſtras preces. 373. d
Anima Samuelis apparuit Sauli. 320. a
Variæ animarum apparitiones. 303. c 322. d e
Anima quomodo dicatur tota pulchra. 61. c eſt ſubjectum & cauſa efficiens peccati. 323. a concurrit principaliter ad opera bona & mala. 354. a Quòd ſine corpore nunc beatificentur, nulla eſt injuſtitia. 353. e ipſius inclinatio ad corpus ſecundùm Auguſtinum & Bernardum facit ut ante reſurrectionem non potuit tota vi ferri in Deum. 351. a 352. b
Animæ judicantur ſtatim ac exeunt à corporibus. 316. d exempla à quo & ubi. 317. a ibid. c
Animæ Purgatorii non poſſunt mereri, nec peccare. 313. d poſſunt dici perfectæ & imperfectæ. 314. b non ſunt in via, ſed in termino, & quomodo. 315. a Quibus rebus juvantur. 324. c 328. c quibus torqueantur. 325. a orandæ pro nobis cùm neſciant quid agamus in particulari. 327. d orant pro nobis. ibid. b 367. b aliquando fuerunt redditæ corporibus, & quæ. 322. a aliquando etiam animæ ex inferno fuerunt redditæ corporibus. 322. c utrum idem dicendum de animabus Beatorum. ibid. e & de animabus in limbo. 322. e
Animæ quæ in cœlo ſunt orant pro animabus quæ ſunt in Purgatorio. 322. a
Animæ gloria an major futura ſit poſt reſurrectionem quàm ante. 351. e Immortalitas animæ, & reſurrectio corporum fuit habita eadem quæſtio. 286. b
De anima perfecta agitur in Canticis. 59. d
Anni lunares. 348. e vide de Paſchate Judæorum. 449. d
Annorum ſupputatio à Seleuco, vel ab Aſſuero. 24. a 25. b
Antichriſti Miracula. 105. c
Antichriſtus D ſceſſio appellatur. 77. a
Tempore ipſius pauci erunt fideles. 77. a
Antichriſtum quo tempore apparuiſſe dicant hæretici. 85. d
Antonius non fuit primus Monachus. 176. e ſed primus Eremita. 178. b converſio ipſius. 186. e 242. d.
Antonii ſententia in fine vitæ. 274. b pallium ipſius in veneratione habetur. 380. d
Apoſtoli ordinati Epiſcopi à S. Petro. 119. a
An erraverint omnes circa fidem tempore Paſſionis Domini. 78. c Primitiæ ſacerdotii ſecundùm ordinem Melchiſedech, honorabant tamen illud Aaronicum. 90. a pauci homines contemptibiles totum mundum traxerunt. 99. a dicebantur omnes veri Epiſcopi tempore Apoſtolorum. 133. d an uxores habuerint. 145. d an fuerint virgines. 215. e Primi Monachi Chriſtiani fuerunt. 178. d vide etiam. 203. b Primi Prædicatores. 290. c excitarunt aliquos Ethnicos. 322. e electi 12. à Chriſto. 89. a
Apoſtolorum Paupertas. 250. a
Anguſtia tempore paſſionis. 267. c an more ipſorum vivere teneamur. 183. c An omnium Apoſtolorum finem ex divinis literis habeamus. 375. a Ipſorum Baſilicas qui ædificarint. 426. e Ipſorum dies feſti celebrari mandantur. 453. b
Illis quomodo ſuccedant Epiſcopi. 89. c
Apoſtolica dicitur Eccleſia. 88. e vide v. Catholicus.
Appellatio ad ſummum Pontificem Epiſcoporum eſt. 315. b & 316. d e
Appellatio ad Imperatorem non datur Epiſcopis. 23. c
Appellatio à Concilii generalis decretis non datur. 28. e
Appellatio à Concilio ad Papam. 49. b
Appetitus concupiſcibilis & iraſcibilis, naturalis & animalis. 174. c
Aquæ benedictæ inſtitutio. 437. c miracula per illam. 436. b
Arcæ Noe comparatur Eccleſia. 59. e 63. a 86. b
Arcæ Adoratio. 359. d
Arca ubi conſervabatur. 427. c
Arii hæreſis. 8. c 84. e ibid. e 93. e Ambitio. 101. a Exilium. 276. c
Arios duos excogitavit Sulpitius. 3. e 23. e
Aſcenſionis feſtus dies. 452. a
Athanaſius non fuit præſes in Concilio Niceno. 20. c vide. 34. a 49. c
B. Auguſtinus inſtitutor religionis clericorum regularium. 175. b & monaſtici ordinis. 178. e. epiſcopatum fugiebat. 381. e humilitas. 256. b miracula. 103. e
Auguſtinus ambigere videtur, an ſinus Abrahæ in inferno fuerit, an alibi. 350. d
Idem quid dubitet de Purgatorio. 310. a
Idem aliquando dubitavit de loco ubi ſint animæ Beatorum. 342. d 350. e
Idem Sanctorum animas, dixit videre quidem Deum, ſed non ita perfectè ut poſt reſurrectionem. 351. b
Vide quare reprehenderit ſepulchrorum adoratores. 385. a item picturarum adoratores. 436. a
Aureus numerus quando compoſitus. 449. b 450. b

B

Baptiſmus eſt unum ex requiſitis ad Eccleſiam conſtituendam. 64. b Diluit peccata, non ſolvit conjugia. 154. c
Parvulis non baptizatis, qui moriuntur, invenit Pelagius locum quendam. 306. e
Baptiſmus hæreticorum, & ab illis collatus. 88. d 437. a
Per Baptiſmum homines fiunt membra Chriſti. 54. e & Eccleſiæ. 65. e
Errores hæreticorum circa Baptiſmum. 93. d 94. e
Miraculum factum in confirmatione veri Baptiſmi. 106. a
Inter Baptiſmum & religionis profeſſionem quædam ſimilitudines. 180. e 181. e
Promiſſio quæ fit in Baptiſmo, non eſt propriè votum. 201. d
Baptizari pro mortuis quid ſit. 293. b
Baptiſmus lachrymarum & pœnitentiæ. 294. c
Baptiſmus ablutionis, & abſolutionis quomodo variè remittant peccata. 307. b
Qui mox à Baptiſmo moriuntur nullam ſentiunt Purgatorii pœnam. 311. d
Baſilicæ ædificantur & dedicantur martyribus. 421. b 426. e
Diſcrimen inter Baſilicam & templum. 427. a
Baſilius Epiſcopus auctor cujuſdam ordinis monaſtici. 176. a 178. d
Sub Baſilio Imperatore fuit actum Concilium IV. Conſtantinopolitanum. 4. e
Bartholomæus Caranza in ſumma Conciliorum canon. 82. VI. Synodi, errat dicendo VI. Synodum prohibere imaginem Chriſti in forma agni, & Spi-

litus Sancti in forma columbæ. 390. e
Beatorum animæ vident Deum ante diem judicii. 241. b
Beatorum ſpiritus poſt mortem, ante reſurrectionem acciplunt poteſtatem in gentes. 366. a
Beatitudo an major futura poſt reſurrectionem. 351. e includit certitudinem de non amittenda unquam felicitate. 321. e vocatur Domus. 344. b
Ad perfectam beatitudinem pertinet ſcire ea quæ ad ſe pertinent. 373. c
Bellum Chriſtianorum pro terra ſancta recuperanda. 108. b
Bellum gerere aliquando licet Chriſtianis. 264. e
Quot ſint, & quæ juſti belli conditiones. 268. e
Licere bellum gerere Chriſtianis contra Turcas. 270. b
Benedictio Aquæ, Salis, Cinerum, &c. 435. e
Recte benedici Aquam, Oleum, Panem, Cereos, Cineres, Ramos & ſimilia. 436. b Objectiones Calvini & ſolutiones. 435. d e
Recte ad effectus ſupernaturales efficiendos, & ſignificandos, nos uti aqua, oleo, aliiſque rebus benedictione conſecratis. 436. c
Solvuntur objectiones Heshuſii. 437. e
Benedictus clarus Prophetiæ dono. 108. d laudatur. ibid.
Bernardus clariſſimus miraculis. 104. b Prophetia. 107. b laudatur etiam ab Hæreticis. 107. d
Defenditur cùm loquitur de die feſto Conceptionis B. Virginis. 453. e

C

Caiphas an verus Pontifex. 90. e
Caiphæ ſententia de Chriſto. 32. b 78. a 119. b
Calendarii error. 449. e
Calvinus brevi invaluit. 47. d. In pleriſque locis aſſeruit ſe toti antiquitati repugnare. 91. e Ipſius hæreſes de Chriſto, 325. d 721. a & miraculum tentatum. 103. b Mors. 108. b
Candela quæ ſola accenſa conſervatur in triduo ante Paſcha. 78. e vide v. Cerei.
Canones ſex Conciliorum, quæ videntur aſſerere continentiam clericis in ſacris conſtitutis non eſſe præcipiendam. 147. a
Canones ſextæ Synodi falsò adſcribuntur ſextæ Synodo. 4. e 35. d
Canoniſtarum error de decimis. 156. e
Canonizatio Sanctorum. 354. c
Quæ dicuntur in canticis de ſponſa, non neceſſariò intelligenda ſunt de Eccleſia. 59. d
Capacitas & incapacitas. 224. c
Cardinales. Antiquitas & ſignificatio nominis Cardinalium. 136. e antiquitas & varietas officii. 137. e. comparatio cum Epiſcopis. 138. b
Ratio eligendi ſummum Pontificem per ſolos Cardinales, eſt omnium optima, & meritò conſervanda, etſi abſolutè poſſet Pontifex eam mutare ſi vellet. 126. e
Si caſu aliquo omnes Cardinales ſimul perirent, jus electionis ad Epiſcopos vicinos, & Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Epiſcoporum. 127. c
Cardinales eligunt ſummum Pontificem. 126. e
Caritas eſt vinculum perfectionis. 174. a. eſt radix omnium bonorum. ibid. c. augetur in genere gratiæ & gloriæ. 314. c
Caritatis quatuor gradus. 174. c
Ad opera caritatis non obligantur homines privati, niſi quando ſe offert occaſio. 295. b
Caritati an repugnet timor. 314. e
Carnis concupiſcentia, item tentatio. 148. c
Carolus Magnus & Pipinis pater. 38. a b c
Carolus Magnus Imperator conſtitutus. 38. e. illi conceſſum jus eligendi ſummum Pontificem 127. a. ipſo impetrante fuit actum Concilium Francofordienſe. 61. e. Baſilicæ ab ipſo fabricatæ. 432. c. tamquam Sanctus colitur. ibid. adoravit ſepulchra Apoſtolorum. 255. e
Caroli IV. Baſilicæ ab ipſo fabricatæ. 432. d
Carpocratianorum errores. 98. d 196. e 396. d
Catechumeni an ſint de Eccleſia, & an poſſint ſalvari. 53. d. non dicebantur fideles. 68. d. ipſorum ſcrutinia in Quadrageſima. 223. a
Pro catechumenis an orandum & ſacrificandum. 329. d
Cathedra S. Petri. 91. b 96. c
Cerei Paſchalis benedictio. 436. c
Cereorum & lampadum uſus. 382. d 384. c
Certitudinis tres gradus. 316. d
Character baptiſmalis an faciat hominem hæreticum eſſe actu in Eccleſia. 329. e 56. a b
Cherubim veneratio. 397. e
Chorepiſcopi. 139. e
Chriſtiana perfectio. vide v. Perfectio.
Chriſtiani nomen. 69. a 83. e. In primitiva Eccleſia ex voto vivebant vitam communem. 203. d. cur viribus in bello inferiores plerumque ſint. 259. b
Chriſtianorum Eccleſiæ quare non vocantur templa ab Apoſtolis, item à Patribus. 422. c. 424. c. Arma præcipua fides & oratio. 268. c. cultus ſpiritualis. 425. e
Chriſtianorum tria genera, hæretici occulti, mali, & boni Catholici. 67. c
Chriſtianis neque licet illa pluralitas uxorum. 151. b. non eſt illicitum judicia publica exercere. 263. c
A Chriſtianis cœpit initium perſecutionis Diocletiani. 33. c
Chriſtiani laudantur etiam ab ipſis Paganis, Judæis, Mahumetanis, & Hæreticis. 106. e 107. a
Chriſtiano principi licet leges condere. 260. e
Chriſtus deſcendit ad inferos. 354. b
Summus ſacerdos ſemel ſe obtulit pro nobis in cruce, & nunc ſe offert per manus ſacerdotum. 413. b. dicitur altare. 430. d
Habuit omnem auctoritatem. 47. b
Pluſquam homo dicitur à Joſepho. 107. b
Quomodo ſequendus. 187. c
Vivens profuit viventibus, mortuus mortuis, vivens mortuis, & mortuus viventibus. 326. b
Sponte elegit ſibi crucem, 413. a 418. b
Anima ipſius repleta ſcientia & gratia. 354. a
In Chriſti nomine congregare Concilia quid ſit. 88. c
Adventus primus ſine obſervatione. 74. d
Tempore Paſſionis Chriſti an fides remanſerit in Apoſtolis & cæteris. 78. a
Nativitas attulit pacem mundo. 67. e
Merium ipſius quomodo applicetur. 307. e
Memoria humanitatis Chriſti. 384. e
Imago ipſius an pingenda, & quomodo. 389. e. 390. e. Variæ imagines Chriſti variis modis depictæ in cælicibus & alibi. 392. b 395. c
Imago Chriſti ænea erecta ab Hæmorrhoiſſa. 399. a
Per Chriſtum impetrant nobis Sancti quidquid impetrant. 364. e
Cibi immoderata ſollicitudo. 247. a
Ciborum delectus. 94. c. vide de ſanguine & ſuffocato. 18. e 32. d
Circumciſionis quæſtio in Concilio Hieroſolymitano. 18. e
Circumciſionis Domini feſtus dies. 452. d
Clavus quem Helena ad Conſtantinum miſit. 414. b e
Clericus. De nomine Clerici & Laici. 116. a
Clericis licet habere poſſeſſiones. 158. e
Licet illis retinere proprium patrimonium. 160. a
Clerici quomodo ad Concilium convocentur. 14. d e 15. a b c
Clerici non debent domi ſuæ habere mulieres. 143. b 146. b 148. d
Qui bona patrimonialia habent, an ſimul habere poſſint bona Eccleſiaſtica. 160. e
Clerici in ſacris tenebantur olim alere ſuas uxores, licèt ſe ſeparaverint quoad thorum. 147. c
Pœna ducentium uxores. 149. c
Habitus. 245. a. ordines. 128. b. antiquitas. 129. a
Clericis debentur Decimæ. 155. a b c
Licet habere poſſeſſiones quæ dono laicorum poſſident. 158. e
Clericatus honor an profit ad ſalutem. 117. e
Clerus an, & quomodo habuerit poteſtatem eligendi Epiſcopos vel Pontificem. 126. d
Clerus Chriſtianorum fortè major eſt quàm ſexageſima pars Chriſtiani populi. 158. b
Cœlibatus, vide etiam v. continentia. Sit ne jure divino annexus ſacris ordinibus an non. 140. c
Jure Apoſtolico rectiſſimè annexum ordinibus ſacris. 140. e
Argumenta hæreticorum contra cœlibatum, ex Scripturis petita. 144. a b c 218. c d e
Argumentum ex hiſtoria Paphnutii. 146. c alia de Paphnutio. 18. d
Ex epiſtola S. Udalrici. 149. b
Ex Conciliis & Canonibus. 147. d
Ex difficultate cœlibatus. 148. b
Pœna incontinentium ſacerdotum. 149. b
Cœlibatus in Eccleſia à Judæis cœpit. 215. c
Cœlibatus poſſibilitas. 321. c d e
Ex cœlibatu an ſequantur abſurda. 225. e a b
Cœlum dicitur velum Deitatis. 345. d
Cogitationes hominum quomodo cognoverint Sancti quidam. 373. e
Concilia. De Conciliis qui ſcripſerunt. 1. d. 2. b
De nomine Concilii atque origine. 2. d
Partitio Conciliorum duplex. 2. d
Concilia generalia approbata. 2. c. Item reprobata. 5. b. Item partim confirmata, partim reprobata. 6. d. De Concilio nec manifeſtè probato, nec reprobato. 7. a
Concilia ob ſex cauſas celebrantur. 7. b
Utrum ſint neceſſaria Concilia generalia. ibid. c
Concilia Epiſcoporum aliqua ſimpliciter eſſe neceſſaria. 9. e
Cujus ſit congregare Concilia. ibid. e
Solvuntur argumenta hæreticorum, quod non ſit Papæ indicere Concilium. 12. b
An non liceat Concilium indici ab alio, quàm à Papa, quando ſit neceſſarium Eccleſiæ; & tamen Papa nolit illud indicere. 13. d
An non liceat Concilium indici ab alio, quàm à Papa, quando Papa non debet indicere, eò quòd ſit hæreticus vel ſchiſmaticus. 14. a
An non liceat Concilium indici ab alio, quàm à Papa, quando Papa non poteſt illud indicere, eò quòd ſit captivus apud infideles, vel mortuus, vel infanus effectus, vel renunciarit. 13. e
Quinam ſint ad Concilium convocandi. 14. b

Quot

Quot Epiſcopi requirantur ad generale Concilium. 17. c
Epiſcopos in Conciliis non conſiliarios, ſed judices eſſe. 17. d
Argumenta hæreticorum. 18. d
Cujus ſit generali Concilio præſidere. 19. d
Præſides antiquorum Conciliorum. ibid. d
Argumenta hæreticorum, quòd Papa non præſideat Conciliis. 22. b
Conditiones quas in Conciliis requirunt Lutherani. 25. a
Concilia generalia, à Pontifice confirmata, errare non poſſe, nec in fide, neque in moribus. 17. d
Concilia etiam particularia, à Pontifice approbata, errare non poſſe. 29. d
Argumenta adverſariorum ex Scriptura. 30. d. ex Patribus. 30. e. ex Conciliorum erratis: 32. a. Ratione. 39. d
Concilia particularia non probata à ſummo Pontifice, non omninò certam fidem facere. 40. d
Concilia generalia ante confirmationem ſummi Pontificis, quænam errare poſſint. 41. d
An ſit major auctoritas Concilii, quàm Scripturæ. 43. b
An Concilium ſit ſuprà Pontificem. 44. a
Summus Pontifex eſt ſupra Concilium. 45. c 47. b
Non eſſe in Concilio ſummam poteſtatem. 46. e
Pontifex nec à Concilio, nec à quoquam mortalium judicari poteſt aut puniri. 47. b
Neque poteſt ſeipſum ſubjicere ſententiæ coactivæ Conciliorum. 49. a. Solvuntur argumenta. ibid. e
Concilium generale errare poteſt in quæſtionibus facti, non juris. 31. a 32. a
Ad generale Concilium quatuor conditiones requiruntur. 17. d
Concilio generali repræſentatur univerſa Eccleſia. 28. c
Concilii generalis ſententia in cauſa fidei, eſt ultimum Eccleſiæ judicium. 28. e 29. a b c. ubi multa de proprietatibus & attributis Concilii generalis.
Concilium generale cur errare non poteſt. 41. a 42. b c
Conciliis plenariis qui non acquieſcunt, excommunicandi. 29. a
Decreta legitimorum generalium Conciliorum ſunt à Spiritu Sancto. 29. b c
Potiùs moriendum, quàm recedendum à decretis generalium Conciliorum. ibid. d e
Concilia generalia poſtularunt Lutherani, & poſtea contempſerunt, & damnarunt, in præfatione.
Concilia provincialia abſolutè poſſunt errare, & quæ erraverint. 40. e
Concilia particularia an poſſint cenſere de hæreſi ſecundùm ſe, & definire dogmata verè dubia. 41. e
Concilium particulare non expreſsè confirmatum, an faciat argumentum probabile. 40. e
Concilia particularia, plenariis cedere debent. 397. e
Concilia Epiſcopalia ordinariè non inſtituunt dogmata fidei. 31. e
Concilia prima fiebant ſumptibus publicis. 13. c
Concilium debere conſtare ex verè piis & electis, falſa ſententia eſt. 14. c
Concilium legitimum poteſt errare in iis, quæ non legitimè agit. 31. b
Concilia poſſunt emendari quoad præcepta morum, non quoad dogmata fidei. ibid. c
Concilia varia quæ hæretici erraſſe dixerunt. 32. a b c
Concilia priora an emendentur à poſterioribus. 31. a 35. c 39. d
Concilia legitima fuiſſe, unde cognoſcamus. 40. e
Conciliorum decreta in multis differunt à Scriptura ſacra. 43. c
Conciliorum canones an ejuſdem auctoritatis cum epiſtolis decretalibus. 44. b
In Conciliis quæ pars ad fidem pertineat, & quæ non. 43. e
Miſſio legatorum ad Concilia. 41. b 42. c
Concilia varia. Antiochenum. 5. b
Ariminenſe. 5. e 8. e 19. b 77. b
Baſileenſe. 6. e 39. e 42. c 44. b
Chalcedonenſe. 3. e 21. e 2
Conſtantinopolitanum I. 3. a 12. b 20. e 35. b
Aliud Conſtantinopolitanum. 4. d 22. a
Conſtantinopolitanum III. ſub Conſtantino IV. 22. c
Conſtantinopolitanum ſub Leone Iſauro. 6. a
Conſtantinopolitanum aliud ſub Conſtantino Copronymo. 6. a 36. d 396. b
Conſtantienſe, 6. d 39. d 51. d
Epheſinum I. 3. d 12. c 21. b
Epheſinum II. 6. a
Epheſinum III. non datur, contra quoſdam qui dicunt, Conſtantinopolitanum ſub Copronymo fuiſſe Epheſinum III. 403. d
Florentinum. 5. e
Francfordienſe. 6. d 36. a 396. b. 403. e
Hieroſolymitanum tempore Apoſtolorum. 18. e 32. e
Lateranenſe I. 5. b
Lateranenſe II. ibid. b
Lateranenſe III. ibid. c
Lateranenſe IV. ibid. d 39. b
Lateranenſe V. 5. a 48. b
Lugdunenſe I. 5. d
Lugdunenſe II. ibid. e
Mediolanenſe. ibid. e 31. a
Nicænum I. 2. c 20. a. Vide etiam de auctoritate & laudibus Nicæni Concilii quæ dicunt Patres. 28. d item. 31. d 33. b 43. e
Nicænum II. 4. c 22. d 36. c 397. e
Piſanum. 6. c 7. a 44. a
Quiniſextum. 6. a 141. a. 147. e
Sardicenſe. 6. d 13. a 34. a
Syrmienſe. 6. d 34. a
Tridentinum. 5. a
Trullanum. 141. a 148. b
Viennenſe. 5. e
VVittembergenſe. 6. e
Concilium Pontificum Judæorum contra Chriſtum. 32. e
Concordia eſt ſignum Regni Dei. 76. e
Concubinæ nomen quomodo accipiatur interdum. 35. d
Epiſcopi vel Presbyteri concubinarii. 152. e
Concupiſcentia carnis an peccatum. 93. c 218. a 304. e
Concupiſcentia & membrorum inobedientia ex peccato nata eſt. 183. b. Edomatur jejunio. 243. a
Concupiſcentiæ motibus non conſentiendum. 181. b. Item illius motus involuntarii pœnæ ſunt. 194. e
Conjugium ſimpliciter Prohibetur ſacerdotibus, atque hominibus in ſacris conſtitutis: Monachis, & iis qui ſe voto virginitatis obſtrinxerunt. 18. d 34. b 140. a b c d. Item 209. uſque ad 216. Item 231. c d e. vide v. Clericus v. Sacerdos, & v. Matrimonium.
Conjugium an aliquando neceſſarium. 259. c. an in præcepto. 258. b. 179. b 218. c. Non æquatur virginitati. 94. e. dicitur honorabile. 145. c. Poſt votum eſt pejus adulterio. 228. e. Sacramentum non pollutio vocatur. 181. b c
Confirmationis miniſter ordinarius eſt Epiſcopus. 132. e
Conſcientia noſtra dicitur noſter adverſarius. 295. d
Conſilia Evangelica. Quid ſit conſilium, & quomodo differat à præcepto. 182. b
Variæ ſententiæ de iis rebus, quas Catholici vocant conſilia. 183. b
Aſſeruntur conſilia Evangelica teſtimoniis Scripturæ. ibid. c. exemplis. 190. d. Teſtimoniis Patrum. 160. a. Solvuntur objectiones. ibid. c
Conſilia Evangelica nobis demonſtrata à Chriſto. 181. c 184. d
Quæ ſint. 183. b
Conſilia an præponantur præceptis. 181. d
Conſtantinopolitana Eccleſia non eſt Apoſtolica. 90. d
Conſtantinus Magnus Imperator.
Profeſſus eſt de Epiſcopis ſe judicare non poſſe. ibid. d
Quid Eccleſiæ donaverit. 160. a laus ipſius in defenſione Eccleſiæ. 108. a
Tempore ipſius celebrari cœperunt Concilia generalia, & primò Nicænum. 2. c 4. a 9. a 13. b ibid. d
Abrogavit legem qua prohibebantur ſucceſſione hæreditaria homines ſteriles. 212. e 230. b
Vocatus à Deo ſingulari miraculo. 256. d
Vicit in bellis, miraculis ei oſtenſis. 265. e
Initio imperii permiſit libertatem religionis: tamen poſtea revocavit. 272. c
Tempore ipſius translatæ ſunt reliquiæ multorum Sanctorum. 381. e
Quid poſuerit in loco ubi fuit baptizatus. 392. d
Tempore ipſius inventa crux Domini noſtri. 413. e. & honorata. 415. c eique apparuit. 416. d
Quæ templa ædificaverit. 426. 427. 432.
Ad conſecrationem ædis cujuſdam convocavit Synodum &c. 429. d. Sepultus ad fores Baſilicæ S. Petri. 299. c 434. a
Conſtantini IV. tempore coacta eſt VI. Synodus apud Conſtantinopolim. 3. e
Conſtantinus V. dictus Copronymus, omnes reliquias Sanctorum ubique deleri juſſit. 377. c item omnes imagines. 387. d
Infœlix exitus ipſius. 400. a
Concilium ſub ipſo congregatum, reprobatum eſt. 6. c
Sub Conſtantino Imperatore congregata ſunt Concilia Antiochenum, & Mediolanenſe, & Ariminenſe, reprobata. 5. d. item Sardicenſe, & Syrmienſe, partim confirmata, partim reprobata. 6. d 12. d
Superbia ipſius. 20. d
Continentia perpetua. Votum continentiæ aſſeritur illis verbis Luc. 1. Quomodo fiet iſtud. 206. e
Item ex illis Matth. 19. ſunt Eunuchi qui ſe caſtraverunt. 209. a. item ex illis 1. Tim. 5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt. 210. a aſſeritur etiam Conciliis. 212. b. Reſponſis Pontificum & Imperatorum. ibid. d. Teſtimonio Patrum. 213. a Ratione. 215. a
Solvitur I. objectio contra votum caſtitatis, ſumpta ex ratione libertatis. 216. c
Solvitur II. ex Scripturis, quæ imperant conjugium iis, qui ſtimulum carnis patiuntur. 218. c
Solvitur III. ex locis Scripturæ, qui docent, continentiam eſſe donum Dei, quod non omnibus datur. 221. a
IV. Ex ratione naturali. 225. e
V. Ex Concilio. 227. a
VI. Ex Patribus. 229. b
Quod juniores poſſint vovere continentiam. 234. c
Licere conjugatis ex conſenſu vovere continentiam. 237. b
De poſſibilitate continentiæ. 221. d 232. c d. de difficultate. 182. b 222. e 225. a. De utilitate. 188. e. De dono continentiæ. 148. b 222. b 233. c
Nemo eſt qui continere non poſſit ſi velit. 148. a
Continentia Religioſorum. 175. e
De continentiæ voto fuſiſſimè. 206. e
Continentia clericorum, & ab uxoribus. 141. d 147. c 233. d 237. e
Continentiæ votum an annexum ordinibus ſacris, & quo jure. 140. a b c
Continentiam eſſe relinquendam in arbitrio clericorum nullam habet apparentiam ex hiſtoriis. 146. a
Qui poſt votum continentiæ ad Matrimonium tranſeunt, pro bigamis habentur. 227. a
Continentia conſilium Evangelicum. 183. b ibid. c d. uſque ad 187.

Continentia cur coli cœpit in Eccleſia. 215. b
An incommoda quædam pariat. 225. c. 2 b
An liceat propter ſanitatem continentiæ votum frangere. 259. c
Continentes debent eſſe humiles. 227. d
Illis datur gloria ſingularis. 184. b
Incontinentia & uſtio idem ſignificant apud Paulum. 197. d e
Cordis cogitationes quomodo cognoverint Sancti quidam. 373. e 2
Corpori humano comparatur Eccleſia. 54. 2
Corpus noſtrum appellatur domus terreſtris. 344. b
Corpus Chriſti in Sacramento altaris. Vide v. Euchariſtia.
Correptio fraterna facta Judæis. 57. e
In memoriam beneficii creationis celebrabatur Sabbathum, & nunc dies Dominica. 448. e 449. 2
Crucifigendi modus. 412. e
Crux. Proponitur diſputatio de adoratione crucis. 411. d
De vera Cruce Domini. 412. e
Vera Crux Chriſti veneranda. 413. 2
Imagines crucis venerandæ. 414. c
Signum crucis quod digito exprimitur, ſactum eſt & venerabile. 416. e
Solvuntur objectiones. 418. 2
Crucis adoratio. 398. b c d 411. d 416. 2 etiam adoratur crux quæ pingitur ſine Chriſto. 418. 2. Crucis figura. 412. c
Crux Chriſti, & figura ejus crucis. Vexillum Imperatoris Chriſtiani. 412. c
Venerabilis. ibid. Electa ſponte à Chriſto. 413. b 418. c. Ara ſummi ſacrificii. 413. c. Scala fuit Chriſto ad Regnum. ibid. b. Inſtrumentum liberationis. ibid. d. Figuræ pro cruce. ibid. Hac cruce Diabolus vincitur. ibid. & 419. b. Myſteria in ipſa ſignificata. 413. d.
Inventio crucis. ibid. d. Exaltatio. 415. 2
Attulit lætitiam & gloriam Chriſto. 418. b
Tres effectus ipſius. 419. c
In loco crucis, hoſtes Chriſtiani nominis poſuerunt Veneris ſimulacrum. 416. e
Crucis particulæ geſtantur ad collum. 414. c
Crucis honor. 414. c
Crucis ſignum in cœlo apparebit. ibid. b 415. 2.
Crux non amplius horrori eſt. ibid. d
In pecuniis, crucis figura excuditur. ibid. e. Humi non ſculpitur. ibid.
In ſupplicationibus præfertur. 416. 2
Omnibus locis depingitur. ibid. b
Apparitiones & miracula ipſius. ibid. d
Crucis ſignum. 412. 2. Ejus figuræ & honor. 416. e. Antiquitas & miracula. 417. c. Expellunter Dæmones & omnia Magica compeſcuntur. 419. 2
Tres effectus hujus ſigni. ibid.
Aliqua ſanctitas accedit rebus cùm ſignantur cruce. ibid. c. Crucis contactus aliquo modo ſanctificat. ibid.
Cultus divinus præcipuè circa fidem, ſpem, & charitatem. 73. 2
Cultus Dei præcipuus in Eccleſia internus eſt. 74. d
Cupiditas ad tria capita revocatur. 175. 2
Cypriani error de Baptiſmo. 9. d
Defenditur. 29. c
Cypriano duæ Baſilicæ extructæ. 426. e
Cyrus Monarchiam ex cupiditate dominandi. 258. e
Catholici nomen. 68 d 83. c ibid. e 86. c 87. d
Catholici cum hæreticis conciliari non poſſunt. 272. d

D

DAmnati nec actu, nec potentia ſunt membra Chriſti. 56. b
Puniuntur citra condignum. 312. 2 329. e
Ad pœnas æternas damnati non poſſunt revocari ad vitam. 323. 2
Non poſſunt juvari precibus Sanctorum. 329. 2
Damnatos ſalvandos ſomniavit Origenes. 311. c
Dæmones torquentur nunc ante diem judicii, etiamſi in aere noſtro caliginoſo aliqui verſentur. 354. b
In die judicii ex hoc aere in Abyſſum præcipitandi ſunt, & adhuc exſpectant futura tormenta. ibid. 2
A Dæmonibus an torqueantur animæ Purgatorii. 325. d
Vide paulò poſt v. Diabolus.
Decimæ ſacerdotibus perſolvendæ. 155. 2 etiam malis. 156. b
Præceptum de Decimis ſolvendis, quantum ad determinationem talis quantitatis, non eſſe nunc de jure divino. ib. & an poſſit contraria conſuetudine abrogari. 157. c
An laici pauperes teneantur decimas dare Clericis divitibus. 158. 2
An excuſari poſſint à peccato, qui nullas decimas ſolvunt, ubi nulla eſt conſuetudo ſolvendi. ibid. b
Qua ratione oſtendi poſſit juſtam eſſe determinationem Eccleſiæ, quòd Chriſtiani decimam partem ſuorum fructuum Eccleſiæ tribuant. 157. e
Dedicatio templi, ejuſque dies feſtus ſolemnis. 428. d e
Defuncti non immoderatè deflendi. 310. 2
Statim judicantur, & exempla hujus rei. 316. d
Ex limbo Patrum vel Purgatorio ad vitam revocari poſſunt: at ex inferno, & loco Beatorum non poſſunt. 322. c
Poſſunt huc venire & nobis opem ferre. 374. b. Proſunt defunctis, & viventibus. 326. e 327. 2. Neſciunt naturaliter quid vivences agant. 373. c d e
Juſti defuncti ſunt membra Eccleſiæ. 321. c
Defuncti juvantur precibus Sanctorum. 327. c
Defunctorum funus. 329. e 384. c. ubi de cereis accenſis.
Juſtorum defunctorum laus. 347. e
Defunctis prodeſt ſacrificium Miſſæ, & alia bona opera fidelium. Vide contra hoc hæreſim. 94. c 324. e 328. b
Laborantes in ſepeliendis defunctis. 128. d
Oratio & ſuffragia pro defunctis. 285. d 298. 2 310. 2. Item epulæ & convivia. 286. c. Jejunia. 287. b. Baptiſmus lachrymarum, & pœnitentiæ. 294. e
Deſertum duplex in Judæa. 241. e
Deſertum myſticum dicuntur dogmata hæreticorum. 243. c
Deus eſt ubique. Sed non omnibus modis. 426. c. In cœlo propriè eſſe dicitur. 345. d. An poſſit videri à creatura. 342. d 349. 2. Viſus eſt corporea ſpecie. 390. b. Quarumdam rerum quomodo pœnituiſſe dicatur. 442. b
Dei dilectio in quatuor gradibus. 174. e
Item in tribus. 175. c
Dei dilectio in toto corde & anima. 192. a b c
Dei dona multiplicia. 321. e
Dei imagines non ſunt prohibitæ. 389. c d e
Licet eas pingere. ibid. e. Honor qui eis deberur. vide v. Latria.
Deo propinquaturis requiritur continentia. 141. 2
Deo debentur omnia noſtra. 200. d e 2 b
Cum Deo componendum in hac vita, quando facile impetramus remiſſionem pœnæ. 297. b
Judæi putarunt Deum eſſe corporeum. 417. d
Diabolus numquam ſalvandus, contra Origenem. 311. d
Odit imagines. 420. d
Victus eſt cruce Domini. 413. d. Eumque timet. 419. c d
Expellitur ſigno crucis. 417. e e. 419. b
Ejicitur à templo conſecrato. 430. c. 411. b. Fugatur per aquam benedictam. 437. 2 b
Diaconi ſunt Principes, & Præſules. 129. 2 b
Diaconi noſtri ſunt, ut Levitæ in Teſtamento veteri. 132. c
Diaconorum officia. 131. 2
Diaconorum & Subdiaconorum continentia. 233. c. Vide v. Continentia ſuprà.
Diaconiſſæ. 128. d 145. b
Dies Domini quæ ſit. 290. e
Digami non admittendi ad ſacros ordines. 150. e
Digami, qui frangunt votum virginitatis. 212. b
Qui poſt votum continentiæ ad Matrimonium tranſeunt, pro digamis habentur. 154. e 227. 2
An cenſendus digamus, qui unam uxorem habuit ante Baptiſmum, & alteram poſt. 154. b
Digamis communio datur. 34. c
Digamiæ tres ſpecies. 154. d
Dioclerianus privavit multos cingulo militari. 107. b
Dionyſius Carthuſianus, malè opinavit animas Purgatorii ignorare certitudinem ſuæ ſalutis. 316. c
Diſcipulis LXXII. ſuccedunt Presbyteri. 132. d
Diſcordiæ malum. 270. b
Divites an debeant permittere mendicos. 251. 2
Divitiæ & mendicitas an poſtulanda. ib. c
Divitiarum commoda, vel incommoda. 252. b. Renunciatio. 184. 2 191. e
Doctorum Eccleſiæ ſanctitas. 100. b. quod non dici poteſt de Doctoribus Ethnicis, & Hæreſiarchis. ibid. d
Doctrina tempore Adæ, Henoch, & Noe, traditione conſervabatur. 309. e
Doctrinæ ſanctitas in Eccleſia. 98. e
Conſpiratio cum Eccleſia antiqua. 91. e
Doctrinæ filii qui dicantur. 64. e
Dolor de peccatis. 314. d
Dominica dies. 442. b & ſeq. & præſertim. 446. 2
Dominica Septuageſimæ, Sexageſimæ, & Quinquageſimæ, & Paſſionis. 451. b
Dominica in albis. 452. 2
Dominicus Sotus temerè aſſeruit neminem manere in Purgatorio ad decem annos. 324. e
Idem temerè aſſeruit Sanctorum defunctorum animas, quæ cum Chriſto regnant, non orare pro Sanctorum animabus in Purgatorio laborantibus. 327. 2
Domitianus. 107. b. Libenter audiebat ſibi acclamari in Amphitheatro: Domino & Dominæ fœliciter, & jubebat de ſe ſcribi: Dominus & Deus noſter ſic fieri jubet. 256. b. ejus imago delecta. 400. e
Dominus verus quid ſit. 256. 2
Domui comparatur Beatitudo. 344. b
Dona Dei. 321. d
Donatiſtarum hæreſis. 93. e 98. e. Miracula contra ſe. 102. d. Viſiones, ſeu potius ſomnia. 105. d
Dulia quæ ſit. 358. d 362. e
Duplicitas per rugas deſignatur. 67. 2
Durandus aſſeruit non rectè fieri, ut ab Eccleſia tolerentur Dei imagines. 389. d

E

ECcleſia. Eccleſiæ nomen. 52. 2. Definitio, & quos comprehendat. 53. b
Utrum Catechumeni ſint in Eccleſia. 54. e
Hæretici & Apoſtatæ non ſunt in Eccleſia. ibid. d
Neque Schiſmatici. 56. e
Neque excommunicati. 57. e

Prædeſtinati, & reprobi ad Eccleſiam pertinent. 58. d
Non perfecti etiam. 60. c. item magni peccatores. 62. b. Item, infideles occulti. 64. c
De Eccleſiæ viſibilitate. 70. c. Eſt viſibilis. 70. d. Eccleſia viſibilis non poteſt deficere. 71. c
Eccleſia non poteſt errare. 72. e
Non eſſe eas notas veræ Eccleſiæ, quas hæretici ſtatuunt. 80. b
Veræ notæ Eccleſiæ quæ ſint. 82. d
Notæ veræ Eccleſiæ I. Ipſum Catholicæ Eccleſiæ & Chriſtianorum nomen. 84. a. II. Antiquitas. 83. e. III. Duratio diuturna, nec unquam interrupta. 86. c. IV. Amplitudo. 87. c. V. Succeſſio Epiſcoporum in Romana Eccleſia ab Apoſtolis deducta uſque ad nos. 88. d. VI. Conſpiratio in doctrina cum Eccleſia antiqua. 91. c. VII. Unio membrorum inter ſe, & cum capite. 95. d. VIII. Sanctitas doctrinæ. 98. c. IX. Efficacia doctrinæ. 99. e. X. Sanctitas vitæ auctorum ſive primorum Patrum noſtræ religionis. 100. c. XI. Gloria miraculorum. 102. a. XII. Lumen Propheticum. 106. b. XIII. Confeſſio adverſariorum. ibid. d. XIV. Infœlix exitus, ſeu finis eorum qui Eccleſiam oppugnant. 107. a. XV. Fœlicitas temporalis divinitus iis collata, qui Eccleſiam defenderunt. 108. c
Contra id quod univerſa Eccleſia facit, diſputare inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. 299. a
Eccleſia eſt corpus quoddam vivum. 54. b 64. c
Eccleſia eſt una, non plures. 57. b. 62. c 65. c 68. d 95. d
Eccleſia comparatur exercitui ordinato, corpori humano, Mulieri ſpecioſæ, Regno, Ovili, Domui, & Navi, ſeu Arcæ Noe. 46. d e 47. a b
Aliæ comparationes Eccleſiæ. 58. e 59. e 71. d. 86. e, aſſimilatur pani. 63. a. Item corpori humano. 67. b. Item ſoli. 82. d
Ad Eccleſiam conſtituendam tria requiruntur. 64. b
Eccleſia inchoata ab hominibus pauperibus, & vilibus. 99. d 100. b
Eccleſia ex latere Chriſti. 151. b
Eccleſia Chriſtiana propriè cœpit in die Pentecoſtes. 446. a d. Antiquitas ipſius. 84. a. Duratio. 86. c. Vide de notis Eccleſiæ ſuprà.
Eccleſia maximam partem orbis occupavit. 87. d
Perſecutionibus crevit. 86. d. Vide de perſecutionibus Eccleſiæ. 82. d e 86. b. & infrà v. Perſecutio Sustentare Eccleſiam propriè Martyribus convenit. 366. b
Eccleſia an errare poſſit. 28. d 72. e
In Eccleſia Romana ſemper viguit Apoſtolicæ Cathedræ Principatus. 88. e
Eccleſia debet habere unum caput. 45. c
Eccleſiæ nomine aliquando intelligitur Epiſcopus. 50. e
Non poteſt eſſe ſine Paſtoribus & Epiſcopis. 88. d
Hoc argumento de ſucceſſione Epiſcoporum tamquam indiſſolubili probatur apud hæreticos non eſſe Eccleſiam. 89. c 118. e
An aliquando gubernabatur à Presbyteris. 135. d
Eccleſiæ Paſtores omnes an poſſint errare. 78. a
Eccleſia judicat de ſenſu ſacræ Scripturæ. 75. d
Quomodo dicatur tota pulchra, glorioſa, ſine macula & ruga. 61. c 64. e
Dicitur ſancta, & quare. 64. b. eſt regnum Chriſti. 47. b
Eccleſia univerſa repræſentanda Concilio generali. 28. c
Eccleſiæ univerſalis ſimul congregatæ caput & Paſtor eſt ſummus Pontifex. 46. a
Eccleſia ſignificatur per veſtem Chriſti inconſutilem. 56. a
Eccleſia ſpiritualis, & quomodo. 75. a b
Eccleſia interdum obſcurata tantùm eſt. 77. e
Particularis Eccleſia erat populus Judæorum. 76. d
Eccleſia eſt ſimpliciter prior & notior quàm Scriptura. 82. a
Eccleſia Teſtamenti veteris, figura Eccleſiæ Teſtamenti novi. 95. c
Eccleſia ſancta breviſſimo tempore totum mundum traxit per homines contemptibiles. 99. d
Chriſti ſponſa eſt & virgo, & filios parit. 153. b
Eccleſia Teſtamenti veteris non repudiatur ſed renovatur. ibid.
Eccleſia legere ſoler totum aliquem locum Scripturæ; propter unam aut alteram ſententiam, quæ ad aliquod propoſitum faciat. 318. b c. d e
An peccet in orationibus gloriam Sanctis. 319. c
Bona Domini, Eccleſia. 366. b
Eccleſiam regere abſoluta poteſtate, cujus ſit. 164. e
Eccleſiæ Chriſti an conveniat Monarchica gubernatio. 286. a. vide etiam. 292. e 293. a b
An ſit ſumma poteſtas Eccleſiaſtica in Eccleſia. 46. c
Eccleſia ex ſe nullam habet auctoritatem. 47. c
Eccleſia cum Papa quam auctoritatem habeat. 50. c
Eccleſiæ auctoritate nititur fides noſtra quoad nos. 73. d
Eccleſiæ forma eſt fides externa. 68. b
In Eccleſia diſſenſiones eſſe poſſunt. 64. e
In Eccleſia aliquid videtur, & aliquid creditur. 75. c
Extra Eccleſiam nemo ſalvatur. 54. b
Qui extra Eccleſiam ſunt nullam habent auctoritatem aut juriſdictionem in Eccleſiam. 66. a
In Eccleſia diverſi gradus & ordines. 113.
In Eccleſia militante tres hierarchiæ. 129. a
Communio Eccleſiæ triumphantis cum militante. 366. b
Eccleſiæ miracula in ſingulis ætatibus. 102. a 105. a
Eccleſiæ defenſores. 108. c
Eccleſiæ oratio pro defunctis. 73. d e 310. a
Eccleſiæ figuræ fuerunt tabernaculum & templum. 434. a
Solis juſtis Eccleſiam conſtare error eſt. 93. e
Eccleſiæ Chriſtianorum quare non vocentur templa. 423. a. vide v. templum.
Eccleſiæ nomen unde. 425. a
Eleemoſyna an magis danda templis quàm pauperibus. 435. b
Eleemoſynæ proſunt defunctis. 303. d
Debent fieri liberè, ideſt, non coactè. 217. c
Dandæ magis indigenti. 253. a. Juſto potiùs quàm injuſto. 528. d
Illis juvantur animæ Purgatorii. 328. e
Error eorum qui exiſtimarunt omnes illos eſſe ſalvandos per ignem Purgatorii, qui eleemoſynas feciſſent. 312. e
Eloquentia. 257. e
Epiphaniæ feſtus dies. 452. e
Epiſcopus. Epiſcopus irreprehenſibilis & ſine crimine debet eſſe. 152. c
Epiſcopus eſſe non poteſt qui in epiſcopatu filios gignat. 149. e. pœna incontinentis epiſcopi. ibid. vide explicationem ejus loci, epiſcopum unius uxoris virum. 143. a 150. e 152. a. & qua de cauſa debet eſſe Monogamus. 151. d e 152. b
An olim potuerint epiſcopi alere uxores quas habebant antequam ſacris initiarentur. 147. c. vide v. Sacerdotis cœlibatus.
Epiſcopus malus quomodo verum caput ſuæ eccleſiæ. 63. d 66. a 119. a. Quilibet epiſcopus perſonam gerit ſuæ eccleſiæ. 16. a
Ut aliquis epiſcopus dicatur ab Apoſtolis legitimè deſcendere, & eſſe legitimum epiſcopum duo requiruntur. 89. c
Epiſcopus veræ qui habeantur in eccleſia. ibid. a
Epiſcopus nomine eccleſiæ aliquando intelligitur. 50. e
Epiſcopus poteſt cogere populum ad temporalia danda. 250. e
Epiſcopi maximus labor in regendis ſubditis. 62. e
Epiſcopi & presbyteri juriſdictio an de jure divino diſtinguatur. 134. d 135. c. Nomen utrorumque commune olim erat. 89. e 117. e 133. d 136. b
Epiſcopi ſuccedunt Apoſtolis. 89. a 133. a
Habendi ut Paſtores, Præpoſiti, Doctores, & Patres. 28. a
Omnes & ſoli in Conciliis habent jus ſuffragii deciſivè, ordinariè. 14. b c d
Aliqui rudes Epiſcopi fuerunt in Concilio Nicæno I. 18. c
Atribus Epiſcopis ordinari debent. 89. e 117. e
Quomodo cum Clericis, & Laicis ſe gerere debeant. 116. d
Soli, aliquem ordinare poſſunt. 117. c 132. c 134. c 135. e
Eliguntur, non naſcuntur per ſucceſſionem. 120. b
Miniſtri Eccleſiæ regendo. 124. d
Quinque modis eligi conſueverunt. 127. c
De electione Epiſcoporum, videlicet Regibus conceſſa à Pontificibus. 126. b. Quòd non pertineat jure divino ad clerum. 131. e. Quòd ordinariè aſſumebantur ex Presbyteris & Diaconis. 129. b
Epiſcopi & Presbyteri quomodo diſtinguantur, ubi de majoritate & auctoritate Epiſcoporum. 131. c 136. b
Nomen Epiſcopi & Presbyteri olim commune erat. 89. a 117. e 133. e 136. a
Epiſcopi veri tempore Apoſtolorum, dicebantur Apoſtoli. 133. d 136. b
Epiſcopi & Presbyteri variis modis à Patribus comparantur. 136. c
Quinque Epiſcopi olim præferebantur Cardinalibus non Epiſcopis. 138. e
Epiſcopi dicuntur ſervi ſuarum plebium. 259. c
An dari poſſit caſus, ut omnes Epiſcopi in uno Concilio ficti ſint. 40. a. vel ut omnes Eccleſiæ Paſtores errare poſſint. 78. b
Quot Epiſcopi requirantur ad generale Concilium. 17. e
Epiſcopi in Conciliis non ſunt conſiliarii, ſed judices. ibid. e
An omnes Epiſcopi ſimul, ſive Concilium, ſint ſupra Papam. 44. b
Qui ſint veri Epiſcopi. 89. a b c
Hæretici non ſunt veri Epiſcopi. ibid.
Epiſcoporum honor, & præcellencia. 289. e. legitimus conventus. 40. d
Epiſcoporum conſeſſus in Conciliis legitimis eſt verum judicium, ipſique veri judices. 18. b
Epiſcoporum ordinatio. 117. b. Vocatio ſeu miſſio. 119. a. vide infrà v. Paſtores & Miniſtri Eccleſiæ. 119. a
Epiſcoporum electio per ſortes repœbatur. ibid. d
Epiſcoporum electio non convenit populo. 120. c
Epiſcoporum doctrina vera vel falſa, quomodo judicanda. 124. d
Epiſcoporum proprium eſt officium prædicandi. 131. a
Epiſcoporum & Cardinalium comparatio. 138. a
Epiſcoporum perfectio qualis eſſe debeat. 129. c
Argumentum inſolubile contra hæreticos ex ſucceſſione & ordinatione Epiſcoporum. 89. c
In Epiſcopo munus ſacrificandi, ſtudium orationis, efficacia prædicationis, cura paſtoralis, cura pauperum, & adminiſtratio Sacramentorum. 143. b

In Epiſcopis duo conſiderantur, quòd locum Chriſti teneant, & quòd habeant poteſtatem ordinis & juriſdictionis. 69. a
Epiſcopatus ambitione multi hæreſiarchæ facti ſunt. 100. e 101. a b c
Epiſcopatus dignitate magis gravantur homines. 117. a
Epiſcopatum inviti ſuſceperunt Sancti, illumque fugerunt. 180 e
Epiſcopatuum novorum inſtitutio ad Romanum Pontificem pertinet. 89. d
Epiſtolæ decretales annumerantur inter Scripturas canonicas. 44. a
Eremitæ & Cœnobitæ. 175. b. & de Eremitis ſusè. 240. c
Eſſeni qui fuerint. 177. d
Ad Evangelii lectionem in Eccleſia accenduntur cerei. 385. b 397. a
Euchariſtiæ Sacramentum ſub utraque ſpecie an omnibus concedendum. 39. a
Hæreſes contra Euchariſtiam. 95. d
Euchariſtiæ Sacramentum circumdatur Angelis in Eccleſia. 430. d
Tranſubſtantiatio panis & vini. 39. e
Signum habens conjunctum Chriſti corpus, ſive verum Chriſti corpus ibi præſens exiſtens frangitur & teritur: non tamen in ſe, ſed in ſigno. ib. a
Dies feſtus corporis Domini. 452. a
Evidentia veritatis, & credibilitatis, quæ ſit. 82. e
Eunomius reliquiarum cultum primus reprehendit. 377. b
Eunuchi voluntarii. 183. d 209. a 222. d
Euthymius erravit opinando animas juſtorum non conſcendere cœlum ante diem judicii. 342. d
Excommunicati ſunt extra Eccleſiam. 69. e
Excommunicati occulti ſunt de Eccleſia numero, non merito; de facto, non de jure. ibid.
Excommunicationis pœna quæ ſit. 58. b 377. a

F

Felicitas humana & Chriſtiana. 252. e
Ferdinandus Imperator. 5. a
Florini hæreſis. 92. e
Feſti dies. Sententiæ hæreticorum de feſtis. 440. e
Mendacia & ineptiæ illorum. 441. c
Nullo modo licet Chriſtianis Sabbathum Judæorum aut alias ferias Teſtamenti veteris obſervare. 441. e
Feſta Chriſtianorum non ſolùm ratione ordinis, & politiæ, ſed etiam ratione myſterii celebrari, eſſeque dies feſtos vere aliis ſanctiores, & partem quandam divini cultus. 442. c
Argumenta hæreticorum. 443. a
Obſervationes circa dictum feſtorum rectè præcepti in Eccleſia lege obligante in conſcientia etiam circa contemptum & ſcandalum. 444. b
Argumenta hæreticorum. 445. a
Quænam opera diebus feſtis ſint prohibita, & quæ mandata. 444. b
Non teneri nos diebus feſtis ex præcepto peculiari ad non peccandum, ſive ad actum contritionis, vel dilectionis Dei. 445. c
Dies feſtus hebdomadarum & datæ legis annus & idem. 448. b
De diebus dominicis, nempe de antiquitate. 442. d 446. a. de ratione inſtitutionis. ibid. c. & de ritibus antiquis in ea obſervatis. 447. a
De Paſchate. Quid ſit. 447. c. errores circa celebrationem. ibid. d. error in quem incidimus à multis jam annis. 448. c. non debet eſſe libera & indifferens hujuſmodi celebratio. ibid. d
De Pentecoſte. Antiquitas hujus feſti. 449. c. an rectè celebretur die quinquageſima à die reſurrectionis. ibid. b
De ſeptuageſima, ſexageſima, quinquageſima &c. 451. b
De Dominicis Quadrageſimæ, & Paſſionis. 452. c
De reliquis feſtis Domini. 451. c
De feſtis Sanctorum. 452. c
De feſto Conceptionis. 453. b
De aliis feſtis B. Virginis. 454. d
Fidelis nomen. 68. d
Fides externa eſt forma Eccleſiæ. 68. b
Fides in quibus permanſerit tempore Paſſionis Domini noſtri. 78. c
Fidei ſeu credendi libertas non debet permitti. 271. d e. 272. a b. & qui permiſerint. 272. b c
Fidei dogmata inviolatè ſervanda. 273. d
Fidei dogma quatuor modis probari ſolet. 209. a
Fides quomodo faciat filios Dei. 118. a
Fides & oratio præcipua arma Chriſtianorum. 268. c
Omnis ſententia de fide naſcitur vel ex duabus propoſitionibus de fide, vel ex una de fide, altera evidenti. 75. d
Fidem ſine operibus ſufficere, qui hæretici dixerint. 92. e. Accedens ad fidem an debeat explorare vires ſuas. 222. e
Fidei externa profeſſio pertinet ad definitionem Eccleſiæ. 75. b. Item eſt unum ex requiſitis ad Eccleſiam conſtituendam. 64. c
Fides per promiſſionem & pactum. 210. a 213. d
De Filio Dei hæreſes. vide v. Arius, & v. Chriſtus.
Filii Dei, & filii hujus ſæculi, qui dicantur. 305. c
Filii nomen tribus modis accipitur in Scriptura, ratione productionis, imitationis, doctrinæ. 64. d
Filii tenentur obedire parentibus. 205. c
Filii quid debeant parentibus. 236. e
Filiis licet ingredi religionem parentibus invitis. 235. a
Filiorum magnorum generatio prædicta in Scriptura. 208. d
Fornicatio prohibita ab ipſis Apoſtolis. 33. a
B. Franciſci vita, miraculis plena. 104. c. ipſius prophetia. 106. d. vitæ aſperitas. 180. b. auctor fuit vitæ mendicantium. 251. c. illius mors. 292. b
Fridericus I. 5. d. Fridericus II. ibid.
Funera defunctorum. 330. & 331. & 385. a ubi de cereis accenſis ad tumulos.

G

Galerii Imperatoris exitus. 107. c
Galliæ Regnum convertit S. Kilianus. 100. a
Gaudium in Spiritu ſancto eſt regnum Dei. 82. a
Gentiles propter quas cauſas movebantur ad credendum idola eſſe Deos. 401. e
Gentilium Dii, homines erant. 391. e
Ipſorum ſimulacra vocabantur Dii. 400. e
Gentilium teſtimoniis quare uterentur Patres, atque etiam ſacra Scriptura interdum. 215. d
Germanos convertit S. Bonifacius. 100. a
In Germania tempore Gregorii VII. Sacerdotes cœperunt uxores ducere. 144. e
Germani voluerunt, & obtinuerunt quoddam interim anno 1526. 271. a
Sanctorum Gervaſii & Protaſii corpora divinitus revelata. 382. e
Gothi miſerè decepti ab Arianis. 99. b
Græci ſuſpecti fuerunt de hæreſi, quæ purgatorium tollebat. 284. b. tamen numquam dubitarunt de Purgatorio. 310. b
Græci profeſſi ſunt in Concilio Florentino ſe non ponere ignem in Purgatorio. 324. d
Græci dixerunt animas Sanctorum non poſſe admitti ad beatitudinem uſque ad diem judicii. 341. b
Imperatores Græci hæreſim Iconomachorum patrocinabantur. 405. e
Græcorum Imperium cur translatum ad Gallos & Germanos. 38. d
Græcorum Epiſcoporum ſucceſſio interrupta. 90. c
Apud Græcos non eſt Eccleſia; ibid. e
Græcis permittitur uſus uxorum, quas habuerunt ante ordinationem. 140. a. & quando incœpit hic mos Græcorum. 141. a b
Gratia ſufficiens & efficax. 222. b 233. d
Gratia naturam ſanat & dirigit. 194. b
Ad gratiam vocamur à Deo ſine ullo opere noſtro. 216. d
Gregorius Magnus an ſacerdotibus uxores ademerit, & deinde decretum reſciderit. 134. c
An oraverit pro Trajano. 321. c
Illius tempore fuit vera Eccleſia (contra hæreticos) 85. b 87. c
Laus illius. Item humilitas. 181. c
Gregorius 4. Dialogor. cap. 40. & 55. videtur aſſerere animas Purgatorii purgari ubi peccaverunt; quod eſt improbabile. 319. a
Gregorius Nyſſenus libro de anima & reſurrectione dicit locum pœnalem animarum eſſe aerem iſtum caliginoſum. 319. d

H

Habitus Monachorum. 244. e
Hæreſes enumerantur ordine ſæculorum, & à quibus Conciliis & Pontificibus damnatæ. Item hæreſes 20. hæreſiarcharum, cum eorum ſectatoribus. 92. b c d e
Item multæ hæreſes enumerantur, quæ ortæ ſunt ex ambitione, invidentia, & odio. 100. d
Item diviſæ in varias ſectas. 97. a
Hæreſes variæ permitti cœperunt paulò ante Chriſti adventum. 272. a
Hæreſes ferè omnes extinctæ. 86. b
Hæreſes in uno loco exortæ, in alio damnantur. 25. e
In hæreſim manifeſtam aliquem incidiſſe, Concilia provincialia & Diœceſana judicare poſſunt. 41. c
Hæreſes manifeſtæ contra fidem & mores. 98. c
Hæreſes conferuntur cum idolis. 105. a
Hæretici ſunt Simiæ Catholicorum. 55. a
Dicuntur Antichriſti. 66. c
Comparantur lupis. 30. c 276. a. Futibus & latronibus. 276. b. item Cancro. ibid.
Hoſtes ſunt veritatis, & vera falſis permiſcent. 275. b
Moderni, & antiqui hæretici denominantur ab hominibus privatis, quod ſignum eſt, eos non eſſe in vera Chriſti Eccleſia. 84. b
Non diu durant illorum dogmata. 86. d
Ipſimet timent ſibi Interitum. ibid. e
Repugnant toti antiquitati. 91. d
Tantùm concordant cum antiquis hæreticis. 92. e. Concertant inter ſe. 93. e
Superbia eorum. 100. d
Mali mores. ibid. & 101. a b
Deſtituti ſunt gratia miraculorum. 102. c d e
Martyrium ipſorum nullum eſt. 82. b
Eorumque falſi martyres. ibid.
Inter ſe, unus habet alium pro hæretico. 97. d
Non poſſunt conciliari cum Catholicis. 272. b
Poſtularunt, & deinde contempſerunt Concilia. in præfat.
Varii in diverſis Conciliis damnati. 42. e
Neque habent veram Eccleſiam. 89. c. 120. e
Quare poteſt Eccleſia eos punire. 56. a
Ab Eccleſia damnati, temporalibus pœnis, atque etiam morte poſſunt mulctari. 276. b. Vide argumenta ipſorum in contrarium. 278.
Infœlix exitus ipſorum. 107. b
Vendicant ſibi auctoritatem Eccleſiæ, more ſimiarum. 55. a
Non habent veros Epiſcopos. 89. d
Argumentum inſolubile contra ipſos ex

Digitized by Google

successione & ordinatione Episcoporum. 89. b 120. a b c d
An sint vere Christiani. 68. a
An sint rebaptizandi. 91. e
An sæpè simulent se esse Catholicos. 69. e
Occulti an sint de Ecclesia. 66. d
Numquam converterunt Ethnicos aut Judæos ad fidem, sed solùm perverterunt Christianos. 99. b
Etiam ipsorum confessione habemus veram fidem. 97. c
Theobutes primus hæreticus, vide sequentes. 100. d
Dogmata ipsorum dicuntur desertum. 243. c
Ipsorum schisma ab Ecclesia figuratur per rebellionem Israelitarum à tribu Juda. 256. e
Ipsorum confusio cum Catholicis permitti non debet. 271. b
Ipsorum colloquia & libri vitandi sunt. 274. a
Hæreticos qua arte compescuit Theodosius. 91. d
Numerus Hebræorum in Testamento veteri. 158. b. vide de his v. Judæi infrà.
Helena mater Constantini laudatur. 23. b
Helias & Helisæus sine uxoribus & divitiis in hoc mundo vixerunt. 131. a 179. c 228. a
Heliæ eremitarum princeps. 240. a
Heliæ tempore defecit populus Judæorum. 76. d
Henrici I. Imperatoris opera, plures Reges & populi ad fidem conversi. 100. c
Henricus IV. Rex propter multa scelera excommunicatur. 7. a
Henricus V. Imperator. 5. b
Henricus VII. Imperator. 5. e
Heraclius Imperator. 117. c 415. a
Herodis magni simulatio. 273. e
Herodis Ascalonitæ Tetrarchæ exitus. 107. b
Hieremiam non coluerunt populi sacrificiis. 105. c
B. Hieronymus fuit simplex presbyter. 138. a
Ipsius humilitas in fugiendo presbyteratum. 181. e & sacrificium altaris offerre non audebat. 97. a. 182. a
Tentationes carnis patiebatur. 218. e 219. b
Hieronymus videtur in ea sententia fuisse, ut existimaret Episcopos, si de jurisdictione agatur, esse quidem presbyteris majores, sed jure Ecclesiastico, non divino, quæ sententia falsa est. 134. a
Idem in commentario 1. cap. epistolæ ad Titum, in quadam sententia non admodum constans videtur. 135. b
Idem memoria lapsus est, dicendo juvenem illum, de quo Matth. 19. animo tentantis, non animo discentis ad Dominum accessisse. 185. d
Quædam verba ipsius in epistolam ad Ephesios sunt dicta in persona Origenis asserentis, omnes malos, tam Dæmones, quàm homines tandem salvandos, & falsò Ruffinus tribuit ea Hieronymo. 311. d
Idem in ultima verba Isaiæ non videtur existimasse, omnes & solos Catholicos in fide perseverantes ad Purgatorium descendere, quamvis alioqui pessimè vixissent. 312. b
Hierosolymorum Ecclesia Patriarchalis. 35. a
Hierusalem recuperata à nostris. 270. b. Eversio prædicta à Daniele. 76. c
Historiæ aliquorum Sanctorum apocryphæ. 375. a
Homicidæ puniendi gladio. 224. d
Homo est animal sociale, & quare, & quomodo. 256. d e 257. a b. Est imago Dei. 390. e. & ut sic est dignus veneratione. 407. c
Potest dici membrum Christi, vel filius Christi. 60. b c
Nullus est homo qui non peccet. 61. c
Homines numquam vagati sunt more bestiarum, ut M. T. dixit. 257. d
Hosius Cardinalis à calumniis hæreticorum defenditur, in præfat.
Humana lex. vide v. Lex.
Hilarius dixit; Moysem adhuc vivere. 322. a

I

D. Jacobi sedes lignea honoratur. 380. c
Sola linea veste usus est. 244. a
Iconomachorum principes. 386. c. eorum improbitas. 400. c. Infœlix exitus. ibid. d
Idola quid sint. 385. b
Esse Deos, quare putabant Ethnici. 401. e. ubi de idolorum cultu apud Gentiles & Judæos, usque ad 403.
Idolorum templa conversa in Basilicas Martyrum. 372. c
Idola gentium merito execramur & confringimus. 405. a
Idolothytorum mensa. 423. c
Jejunium est remedium pro tentationibus. 148. d
Est medium optimum ad orationem. 242. c
Confert ad sanitatem. 243. d
De Jejunio quadragesimæ, quatuor temporum, & vigiliarum, & hæresim contra hoc. 94. c. vide 146. d e a
Jejunium Sabbathi. 14. c
JESUS nomen venerabile. 397. b
Ignis, signum lætitiæ, gloriæ, & vitæ. 385. c e. signum honoris. 383. a
Ignis eruptiones quæ in terra apparent. 319. a
Ignis in genere, sive gehennæ, sive Purgatorii. 307. a
Ignis Purgatorii an corporeus. 324. d
Quomodo animas urat. 325. c. & quomodo animæ torqueantur ab igne. 325. d
Ignis vocatur judicium Dei judicium. 291. c 311. a. item pœna aliqua Purgatorii. 292. d 324. c
Imagines. De nomine imaginis, idoli, & simulacri. 385. c
De Principibus Iconomachorum. 386. c
Licere imagines facere & habere. 388. a
Non esse prohibitas imagines Dei. 389. c
Imagines in templis rectè collocari. 391. c
Imagines utiles esse etiam extra historiam. 395. a
Proponitur quæstio de cultu imaginum. 396. c
Imagines Christi & Sanctorum rectè coli. 397. c
Quo genere cultus imagines sint honorandæ. 37. c 407. c
Imagines per se & propriè colendas. 408. d
Non esse dicendum imaginibus deberi cultum latriæ. 37. c 408. e
Imagines Christi impropriè, & per accidens posse honorari cultu latriæ. 409. a
Imagines per se, & propriè non esse colendas eo cultu, quo exemplum ipsum colitur. 410. b
Quo genere cultus adorentur imagines. 411. a
De imaginibus quid statutum sit in Concilio Francofordiensi. 36. c
Concilium Elibertinum, an & quare prohibuerit imagines in templis. 393. d
Imaginum Sanctorum in templis antiquitas. 95. a. vide hæreses. ibid. & 391. d
Imagines Sanctorum utilia signa divinitùs instituta. 398. d
Miracula facta per imagines Christi, & Sanctorum. 399. a
Tres imagines factæ leguntur tempore Christi. 395. b
Imagines B. Mariæ Virginis. ibid. d
Infœlix exitus eorum qui imagines obliterare conabantur. 400. a
Imago una cur magis frequentetur quàm alia. 400. e
Imagines in pavimento non debent sculpi. 433. a
Imperatores qui judicium de rebus fidei judicandis Ecclesiæ Romanoque Pontifici remiserunt. 12. a 20. a b c
Imperatorum non est in causa fidei judicare. 24. c
Imperatores non possunt convocare Concilia generalia. 10. b. & seq.
Quomodo possint interesse Conciliis, iisque subscribere. 15. c
Non possunt esse Præsides in Conciliis. 19. b
Aliquando præsidebant tantùm quoad locum materialem, non ut judices, ibid. vide objectiones. 22. b ad 25. a
Qui sunt habiti optimi, faverunt Christianis. 106. e
Imperatores optimi qui contra hæreticos leges tulerunt. 276. c
Qui Ecclesiam defenderunt. 108. c
Aliquando habuerunt jus eligendi summum Pontificem. 127. a ibid. c
Imperatores varii excommunicati, & depositi, à summis Pontificibus. 7. c
Imperatorum imagines adorabantur. 399. d
Imperatoribus Romanis ubique præfertur ignis. 384. c
Imperii translatio à Græcis ad Gallos & Germanos. 38. a
Incarnatio comparatur mysterio Trinitatis. 218. b. dicitur repromissio. 346. a
Incensum adolere in Ecclesia. 360. e
Indulgentiæ defunctorum per modum suffragii. 328. c
Infernus, est locus subterraneus. 319. b
Damnati qui sunt in inferno, numquam inde sunt liberandi. 322. d e
Quid sentiendum de Trajano. 321. e
Quid de aliis, quorum animæ ex inferno ad corpora revocatæ sunt. 322. e ibid. d
Utrum damnati aliquando sublevenur pœnis. 329. e
Error Origenis de inferno, nempe esse conscientiam accusantem. 93. c 294. e a b c
Inimico mortem optare ex odio, malum est. 267. e
Innocentiæ status habuisset etiam politicum Principatum. 258. c
Innocentium puerorum dies festus. 453. b
Innocentius III. quod dixit lib. 2. cap. ult. de contemptu mundi, nempe Christum in forma Crucifixi apparere omnibus morientibus, tam bonis, quàm malis, probabile non est. 317. d
Invocatio Sanctorum. 363. usque ad 371.
B. Joannis Baptistæ desertum in quo fuit. 240. b. vestis. 241. c. victus. ibid. d
Ejus conceptio celebratur à Græcis. 453. d
Fuit Monachorum & Eremitarum princeps. 176. d 234. d 240. a
Præscripsit modum servandum in bello. 269. c
Ejus ossa igni cremantur. 269. e
Ad ejus sepulchrum Dæmones rugire consueverunt. 270. a
Inventio ejus capitis. ibid. b
B. Joannis Evangelistæ Evangelium, qua lingua scriptum. 41. e. item qua occasione. 45. b
B. Joannes Chrysostomus, Presbyter ordinatus. 24. c
Episcopatum fugiebat. 181. e. Ab Episcopatu depositus. 49. d
Ad reliquias ipsius procubuit Theodosius junior. 299. e. Pugnavit contra hostes Theodosii. 265. e. Translatio reliquiarum ejus. 382. c
Idem putavit locum pœnalem animarum esse istum aerem. 319. d
Joannes Gerson lect. 2. de vita spirituali videtur negare animabus Purgatorii certitudinem suæ salutis. 316. d
Joannes Roffensis contra art. 32. Luth eri, idem videtur sensisse quod Gerson. 316. d
Joannis Feri error exponentis illud 16. cap.

Matth. qui acceperit gladium, gladio peribit: ubi docet, attem bellandi prohibitam esse à Christo. 265. a
Joviniani hæresis. 94. d 179. d 183. c
Jovinianus libertatem credendi concessit. 272. b
Irenæus asseruit Dæmones tradendos igni sempiterno in die judicii. 354. b
Israel, sub Rege Samariæ. 76. e
Judas dicebantur ii qui erant sub Rege Hierusalem. ibid.
Judas de vera Ecclesia aliquando fuit. 59. c
Judæ labia propter contactum sacri corporis, non sunt propterea veneranda. 418. b
Judæi an reprehendantur in Evangelio, quòd ædificarent vel ornarent monumenta Prophetarum. 383. a
Ut facilius converterentur, Apostoli statuerunt illis legem de sanguine & suffocato. 33. a
Semper habuerunt aliquam Synagogam. 86. a
Post Christi adventum nulla habuerunt miracula. 102. a
Cur tolerantur. 278. a
Erant propensi ad idololatriam. 384. b
Sunt primi Iconomachi. 386. b c
Post Christi adventum sunt superstitiosissimi contra imagines. 388. a
Vocabant Deos suos idola. 400. d usque ad 403. b. ubi de idolis, & idololatria ipsorum.
Quare vitulum aureum pro Deo coluerunt. 401. d
Putabant Deum corporeum. ibid. c. Duo genera idolorum apud ipsos. ibid. b
Orabant & orant ad occidentem. 421. e
Nimium confidebant in suo templo. 433. e
Judæorum præclarum de Christo, & Christianis testimonium. 107. b 177. d
Manifesti errores ipsorum. 98. b
Ingratitudo quærentium Regem. 260. c
Cæremoniæ Judaicæ. 199. b
Ecclesia eorum particularis erat, non universalis, ut est Christianorum. 76. d ibid. a b c
Eorum secta triplex. 178. b
Non fuit proprium ipsorum, vota facere, sed cum Christianis commune. 195. a
Religio eorum quando florebat, non poterant Reges permittere libertatem Religionis. 272. a
Cultus ipsorum an fuerit tantùm externus. 425. d
Ritus & cultus Sabbathi. 441. d 446. e
Inter festa Christianorum & Judæorum differentia. 443. d
Ipsorum festa gravia. 433. d. Lex ipsorum intolerabile jugum. 447. b
Pentecostes ipsorum. 447. c. festa pro variis temporibus instituta. 454. b
Judæis an permissum regimen politicum. 257. d
Item bellum. 265. a
Cum Judæis quæ correptio facta à Deo. 57. e
Apud Judæos eadem fuit quæstio de immortalitate animæ, & de Resurrectione. 280. a
A Judæis cœpit cœlibatus in Ecclesia. 215. b
Gentibus conversis permisit Deus in infidelitatem ruere Judæos. 312. c
Judices populi. 255. b
Judex politicus non potest punire Clericos. 255. b. vide de Judice politico. ibi. b & seq.
Judicia publica exercere licet Christianis. 263. b
Judicium infallibile in generalibus Conciliis. 27. c & seq.
Judicium Dei severum & justum vocatur ignis. 291. c
Judicium particulare, quo judicantur animæ statim à morte, quale, à quo, & ubi judicentur animæ. 316. & 317.
Judicium generale, ob quinque causas fiet. 253. b
Judicii diem præcedet magna tribulatio. 283. a
Julianus apostata libertatem credendi concessit. 272. b
Idem persequebatur crucem, cùm tamen usus sit signo crucis. 416. e
Idem voluit destruere omnia templa. 433. e
Juniores vovere possunt vota monastica. 234. a
Juramentum differt à voto. 196. a. & accipitur pro voto. 197. b
Juramento honoratur primatio Deus, secundario id per quod juratur. 397. a
Jus gentium est quasi conclusio deducta ex jure naturæ per humanum discursum. 257. e
Justificatio à peccato libertas dicitur. 261. a
Justinus Apolog. 1. & 2. non potest defendi ab errore dicendo, Dæmones nondum esse traditos igni sempiterno, sed tradendos in die judicii. 354. e
Justinianus senior Augustus vocat Joannem II. caput omnium sanctarum Ecclesiarum. 85. e
Idem voluit suam approbationem in creando summo Pontifice. 127. a
Ipsius laus in defensione Ecclesiæ. 108. c
Idem Basilicam fabricavit. 432. b c
Idem aliquid addidit ad celebrationem purificationis beatæ Virginis. 452. c 454. d
Justinianus II. convenit V. Synodum apud Constantinopolim, & canones Trullanos edidit. 6. c
Justitia legitima & moralis. 250. e

L

Labarum Constantini. 412. b. & quale fuerit ante ipsum. 415. c
Lactantius sensit omnes transituros per ignem, licèt non omnes lædendi sint ab igne, quæ opinio nec affirmari, nec negari potest. 311. a
Idem erravit asserendo animas Sanctorum non visuras Deum ante judicii diem. 342. b 352. e
Laici quomodo convenire possint in Conciliis. 14. b. & seq. præsertim. 16. a
Laici nomen & distinctio à Clericis. 116. a
Lampadum usus in Ecclesia. 383. a
Lanceæ Domini nostri Inventio. 414. c
Latria, dulia, & hyperdulia. 357. e
Latriæ cultus non debetur imaginibus. 408. e 409. a
Laus tribuitur aliquando omnibus, pro aliquibus. 30. d
Lazari narratio, an sit historia, vel parabola. 341. c 347. b 349. d 353. c
Leo Isaurus Iconomachus. 6. a 220. d e a b
Levi familia. 157. c 159. e
Levitis an respondeant nostri Sacerdotes. 95. b
Lex nova, cur lex libertatis, vetus autem lex terroris appelletur. 200. d
Lex data in Syna. 450. a
Lex Pontificia & civilis obligant in conscientia. 261. e 262. a b c
Lex Ecclesiastica necessaria, similiter civilis. 261. a
Item à Christiano Principe. 260. e
Lex civilis an possit condi à Papa; item à Christiano Principe. 260. e
Lex Domini facilis & difficilis. 194. b
Lex Domini non est impossibilis. ibid. a b c
Lex Domini quomodo sit noster adversarius. 298. b
Lex vetus quo die data sit. 450. d
Legis divinæ custodes debent esse Reges. 23. a
Legis essentia vel passio, est obligatio. 262. a
Legis divinæ & humanæ differentia. 262. d
Leges variæ multorum Philosophorum contra fidem & mores. 98. e
Imperfectio legum Philosophorum. 73. a
Libertas in religione permittenda non est. 271. e & 272. e
Libertas in qua creati sumus repugnat cum despotica subjectione. 259. b
Libertatis lex quæ sit. 201. a
Liberi arbitrii articulum habent pro fundamento suæ doctrinæ Lutherani. 92. c
Hæreses circa liberum arbitrium. 95. a
Libri qui vulgò tribuuntur Dionysio Areopagitæ verè sunt illius. 177. c
Libri Carolo Magno adscripti contra imagines. 316. a 405. c
Libri hæreticorum abolendi sunt. 273. e
Lymbus sanctorum Patrum. 319. e
Item lymbus puerorum. ibid. d
Litaniæ quando inventæ. 368. c
Lotharius Imperator. 5. c
Lumen est signum honoris. 383. a
Lutherus fuit præses conciliabuli Lutheranorum. 6. c
Lutheri hæreses. 81. b 84. a 85. e 92. c. 93. a & 99. c. Prima hæresis illius. 310. b
Superbia & initium suæ hæresis. 101. d
Miracula tentata. 102. e Prophetia. 107. b
Mors. 108. a. & fœtor in morte. 102. e 104. a
Lutherani vix nati arescere cœperunt. 86. c
Contra Lutherum & Lutheranos multa. 101. a 148. e
Comparatio Lutheri, & Francisci Xaverii. 104. a
Testatur in Papatu esse omne bonum Christianum. 107. c
Lyranus in 35. Numeri non benè quædam advertit. 159. b

M

Magia omnis expellitur signo crucis. 419. b
Magistratus politicus an possit esse apud Christianos. 295. d
Magistratus politicus asseritur ratione ductâ ab efficiente. 257. a
Principatus sive dominium in impiis esse potest. 259. c. vide 254. d & 256. a
De potestate Magistratus. 260. a
Licet Christiano Principi leges condere. 260. e
Lex civilis obligat in conscientia. 261. e
Judicia publica exercere non est Christianis illicitum. 263. b
Licet Christiano magistratui gladio punire perturbatores publicæ quietis. 264. b
Ad Magistratum non pertinet judicium de religione. 326. a. sed pertinet ad illum defensio Religionis. ibid. d
Mahumeti hæreses. 98. b. Incontinentia. 101. c. falsum miraculum. 102. a. fuit Iconomachus. 386. c
Docet Christianos salvari, Christum verò esse maximum Prophetarum, & ipsam Dei animam habere. 107. e
Hujus secta numquam transivit ad Occidentem. 88. b
Mahumetani traxerunt quidem multos ad suam fidem, sed terrore armorum, non vi, & efficacia doctrinæ. 99. a
Mali sunt in Ecclesia. 61. & 62.
Mali Principes principatus habere possunt; 259. c 254. d 256. a vide v. Principatus.
Manichæi mors. 107. d
Manichæorum hæreses. 93. e & 98. e
Manus attollere erat signum suffragii. 125. a
Manibus laborare Monachis licet. 246. c. non tamen tenentur. 247. e
Marcionis hæresis & ambitio. 101. a
B. Marcus institutor Monachorum, & sacrarum Virginum in Ægypto. 177. d
Marci Aurelii Imperatoris testimonium de laudibus Christianorum. 107. a
Marcii Aurelii milites miraculum quoddam fecerunt. 265. c
Martiano Imperatore celebratum est Concilium Chalcedonense. 4. a 12. d 21. a. libertatem credendi avulsit. 272. a
B. Martini sanctitas. 381. e
Martyres. Vide v. Sancti.
Martyres statim ad præmium perveniunt. 311. a
Invocantur in sacrificio Altaris. 370. e
Ad eorum memorias quomodo alligamus cultum & invocationem. 383. c d 421. c d
Eorum sanguis est semen Christianorum. 86. e
Eorum consolationes in tormentis. 315. e
Eorum reliquiæ venerandæ. 377. b vide v. Reliquiæ.

Eorum

Eorum dies festi prius celebrari coperunt, quàm Confessorum. 454. d.
Martyrum beneficia collata viventibus. 327. a
Martyribus convenit sustentare Ecclesiam. 366. a
Illis ædificantur & dedicantur Basilicæ. 426. a. non autem templa. 427. c
In Martyrum Basilicas conversa sunt templa idolorum. 372. c
In Martyres translata est gloria Deorum. 369. d
Pro ipsis non est orandum. 299. d 323. d 329. e 369. a
Martyres falsi diversorum hæreticorum. 82. c
Martyrium purgat reliquias peccatorum. 323. e
B. Matthiæ electio per sortes. 121. e & 124. d
Matrimonium prohibetur sacerdotibus, & hominibus in sacris constitutis, Monachis, & iis qui se voto virginitatis devinxerunt. 18. d 33. b 34. b c d 94. a 140. a b c 141. c 209. a usque ad 217. vide v. Clericus, & v. Sacerdos.
Matrimonium an necessarium. 225. b c d e
An in præcepto. 258. b 179. c 222. d
Non æquatur virginitati. 94. e
Dicitur honorabile. 145. b
Post votum est pejus adulterio. 228. d 232. a
Post votum simplex vel solemne. 212. b 213. b c 220. 221. 231. a 222. b c. 223. a b. & præcipue. 238. a b c d
Ante matrimonii consummationem multi continentiam voverunt ex consensu. 237. b 237. a 238. a 239. a
An solvatur per conversionem alterius conjugis ad fidem. 147. c
An dirimatur propter ordinis sacri susceptionem. 239. e
Matrimonium cum hæretico vel hæretica. 35. d
Matrimonium Sacramentum non pollutio vocatur. 181. c. laudatur. 229. a. ad matrimonium an sint creatæ mulieres. 179. b
Matrimonii Sacramentum triplicem habet significationem. 240. d
Ad Matrimonium vocantur homines non ob solas tentationes, sed ob incontinentiam, & ob flagitia quæ committunt incontinentes. 218. d e a b c
Matrimonium quo impedimento esset sacerdotibus. 144. b
Solemnitas secundi matrimonii prohibetur. 33. d
Matrimonium B. Virginis cum Joseph. 207. d 241. e
Maximiniani exitus. 107. c
Maximilianus Imperator. 5. a
Mediator Christus ut homo non ut Deus. 365. c. ubi de mediatore. 371. b c d
Membra Christi secundùm prædestinationem, & secundùm præsentem justitiam. 60. d
Membra Christi viva & mortua quæ. 63. b
Mendicitas. de hac vide. 249. d e a b
Meritum Christi quomodo sufficiens & efficax. 307. a
Meretur homines in hac vita posse purgari, & juvari in alia. 305. e 310. b
Meritum non est post hanc vitam in Purgatorio. 313. c. & quare 315. e
Ad meriti essentiam non concurrit nisi sola anima. 354. b
Meriti & satisfactionis propria. 308. b
Michaelis Bau error dicentis; nostra opera esse tantùm conditionem sine quibus non applicaretur nobis Christi satisfactio, vel ad summum esse tantùm dispositiones. 307. e
Idem negavit animabus Purgatorii certitudinem suæ salutis. 316. c
Militia vide v. Bellum.
Militiæ cingulus olim fuit res magni honoris. 33. c
Miracula quę Deus operatur per Sanctos, cur majora per minores, & contra. 376. a
Miracula facta ad reliquias. 381. b
Miracula quæ in ipsis Sanctorum mortuis corporibus cernuntur. 382. a
Miracula facta per imagines Christi & Sanctorum. 399. a
Miracula facta ipsa cruce Domini. 412. e. item signo crucis. 417. b
Miracula Ecclesiæ in singulis ætatibus enumerantur. 103. c
Miracula paganorum & hæreticorum ficta, vel contra se patrata. 102. e a b c
Miraculorum necessitas & sufficientia in confirmanda fide. 102. c
Ex miraculis demonstratur Ecclesia. 105. a
Miraculum præcipuum fuit quod pauci Apostoli totum mundum subegerint. 99. e
Miracula facta pro invocatione sanctorum. 370. b
Missæ sacrificium, vide v. Sacrificium, infrà.
Missas pro defunctis offerre. 94. b 328. e
Triginta Missæ pro defunctis. 303. c
Missa S. Petri &c. cur sic dicatur. 261. e
Monachi & monastice. Varia nomina indita Monachis. 173. b
Explicatio hujus nominis Monachus. ib. a
Antiquitas monasticæ. 176. c 180. c
Causa instituendæ monasticæ. 178. b
Eadem est essentia monasticæ nostrorum, & antiquorum Monachorum. 178. e
Habitus Monachorum. 244. e
Labor manuum. 246. c 247. e
Licitum est illis vivere ex bonis patrimonialibus in communi. 248. e. item ex rebus sponte oblatis, & donatis. 249. b. Item ex mendicatione. ibid. d
Solvuntur objectiones contra mendicitatem istam. 251. c
Monachi antiqui habuerunt proprium altare, & Sacerdotes. 97. e 125. e
Monachi omnium ætatum, sunt juvenes, senes &c. 180. a & 234. c
Monachi, qui inviti facti sunt Episcopi. 181 d
Monachi similes Crucifixo esse debent. 205. b
Monachi est, spiritus utilitatem quærere. 180. b
Monachorum sanctitas tempore D. Augustini. 100. c
Monachorum ordinatio. 128. d
Monacho domum redire non licet. 232. b
Monachis bellum interdictum. 268. b
Monachatus laudatur. 180. e
Monastica vita melior sæculari. 181. c. à Domino approbata. 182. b
Monasteria qualia fuerint tempore D. Augustini. 179. e 180. a b c
Monasteria ædificata ex rebus sponte oblatis. 249. d
Mons Sion, Ecclesia triumphans. 75. b
Montani ambitio. 101. b. Hæreses. 98. d
Mors felix Sanctorum, vide Patres. 347. e 350. b
Mori in Domino & non in Domino qui dicantur. 305. c
In morte aliquando reliquiæ peccatorum purgantur. 323. e
Mors est pœna peccati originalis. 302. c
Morte violenta puniti in Scriptura veteri. ibid. d
Mortem secundùm se unusquisque abhorret. 227. c
Mori licet pro opere supererogationis. 189. b 225. e
Mortuo Christo an fides remanserit in Apostolis, & alus. 78. a
Moses erat summus sacerdos, sed extraordinarius. 119 d
Moses non erravit in illa adoratione vituli. 76. c
Moses solitus erat orare pro populo etiam mortuus. 365. e
Mosi sepulchrum cur occultatum Judæis. 377. d & 383. e
Mulier quæ nubit vivente adhuc priore viro. 399. b
Mulier subjecta viro. 259. d
Circa principatum mulieris error. 93. c
Mulieres creatæ ad aliud quàm ad nuptias. 179. c
Mulieres non occidantur in bello. 269. e
Mulieres prohibentur habere Sacerdotes & Diaconi domi suæ. 142 b 143. c 146. c
Mulieres velari debent. 229. c
Mulieres quæ sequebantur Apostolos. 145. b
Mundus creatus die dominico. 448. d
Mundus ornatur ex malis, sed per accidens. 64. d

N

NAbuchodonosoris regnum amplissimum. 257. e
Natalis Domini nostri dies. 442. e 452. d
Nativitas Christi attulit pacem mundo. 266. b. 267. a
Naturalis propensio ad gignendam prolem. 226. c
Nazaræorum vota. 176. b
Necessitas triplex. 256. e
Neronis exitus. 107. c
Nestorii hæresis. 95. c. superbia. 101. e exitus. 107. e
Nomen ὑμοούσιον. 273. e
Nomen Dei. vide v. Deus.
Norvegiam ad fidem convertit Adrianus IV. ante Pontificatum. 100. d
Novatiani ambitio. 101. b. Hæresis. 93. d 273. a
Novum quod est, suspicione carere non potest. 273. a
Secundæ nuptiæ. 151. e 152. d 212. b 221. d 232. e a b c d e

O

OBedientia religiosorum. 178. e
Obedientia consilium Evangelicum & quale. 197. 198.
Rectè vovetur Deo, ubi de obedientia. 199. e 200. a b c
Inter inferiorem & superiorem. 258. c
Occidere fontes licitum est publico magistratui. 264. b
Occisio sui. 286. e. cur peccatum. 226. a
Odores suaves in Ecclesia imaginibus, & reliquiis offeruntur. 360. a
Oecumenius in cap. ult. 1. Petri dicit Dæmones non modo damnationem suam ignorasse, sed etiam salutem per Christi adventum speravisse. 354. e
Oleo quare utimur in consecratione Ecclesiarum. 429. e
Olei benedictio. 437. a
Opera consilii & præcepti quomodo distinguantur. 180. e
Opera quæ fiunt ex voto magis grata sunt Deo, quàm sine voto. 216. e 217. e
Opera bona impiorum non fraudantur temporali mercede. 304. d
Operum nostrorum virtus à sanguine Christi. 307. d
Opus servile quod sit. 444. c
Opus non imperatum an sit melius facere, quàm imperatum. 217. e
Oracula Apollinis. 106. c
Est res nobilissima. 425. c
Ubique fieri potest. 425. d
Requirit dispositionem in orante ad hoc ut impetret. 374. a
Est remedium pro tentationibus carnis. 164. d 218. b
Est arma Christianorum. 268. c
In oratione quid petendum. 223. a 374. d
Media ad orationem sunt austeritas, solitudo, & jejunium. 242. b
Orationis ritus. 74. d
Ad orandum etiam privata oratione instituuntur templa. Et exempla eorum qui magis exaudiri sunt in templis. 424. a b c d
Orantes convertebantur ad Orientem. 421. e
Oratio & Psalmodia non est nota veræ Ecclesiæ. 82. c
Oratio & votum apud Latinos idem est. 196. e
Orationi insistentes debent ab opere mancipiarum

rum vacare. 307. a b. quia oratio requirit mentem purgatam. 144. c
Orationes fidelium pro defunctis. 286. e 287. a 298. d 310. c 318. d 328. b. vide v. Defunctorum suffragia, & v. Sacrificium.
Orationes mortuorum pro aliis exaudiuntur. 94. c
Orationes animarum Purgatorii pro nobis. 327. b
Orationes Sanctorum pro nobis. 365. c
Oratio sacerdotis sacrificium offerentis, debet offerri ad Patrem. 370. b
Orationes petendæ etiam à vivis. 367. d 371. a b c
Orationes viventium quomodo cognoscantur à Sanctis. 373. e
Christiani diebus Dominicis, & à Pascha usque ad Pentecosten stando orare soliti erant. 436. e 447. b
Oratoria dicuntur Ecclesiæ. 425. a
Ordinum Ecclesiasticorum numerus. 128. b. Antiquitas. 129. a
Officium singulorum ordinum. 129. c d e
Canonistæ novem ordines faciunt. 129. d
Origenes sensit Infernum nihil esse nisi conscientiæ horrorem. 93. b 319. b
Adamum perdidisse imaginem Dei ad quam creatus fuerat. 93. b
Nullas alias agnovit pœnas nisi Purgatorias. 284. c
Pœnas inferni negavit esse æternas, & omnes tam dæmones, quàm homines malos dixit esse salvandos. 311. c
Purgari debere post hanc vitam tam bonos, quàm malos, uno Christo excepto. 311. b 323. d
Similiter sensit, Sanctos paulatim proficere in alia vita. 341. d e 342. a b 348. b c
Origenes damnatus à Vigilio Papa. 4. e
Visus est in Gehenna. 322. c. Defenditur etiam ab aliquibus. 157. c
Ovili comparatur Ecclesia. 59. b
Oves dicuntur prædestinati. 60. e

P

PAganorum errores. 98. e. Miracula. 102. e. laus de Christianis. 106. e
Palmarum benedictio. 436. e
Pani comparatur Ecclesia. 63. a
Panis benedictio. 436. e
Panormitanus in cap. Cùm olim, de Clericis conjugatis utile judicavit (& malè) si sacerdotibus jus conjugii concederetur. 141. d
Idem in cap. Aliquibus. de decimis, tenet decimas quoad determinationem quantitatis esse de jure divino, quod error est. 156. e
Paphnutii consilium in Concilio Nicæno. 18. c 146. c
Parabolæ non oportet ut omni ex parte quadrent. 346. d
Paradisi nomen pro terrestri, & cœlesti. 344. b
Parad. sus terrestris fortè periit aquis diluvii. ibid.
An latro primus omnium in Paradiso sit ingressus. 348. e. vide etiam. 298. b 305. b 316. d 323. e. vide de explicatione illius loci (hodie mecum eris in Paradiso) agitur.
Paschatis celebratio. 149. a. & præsertim 447. c. ubi multa de Paschate.
Passio Christi die veneris. 448. b
Passionis Christi instrumenta. 418. c
Pastores seu Ministri Ecclesiæ, vide v. Episcopus. & v. Pontifex.
A quo sint instituendi Pastores & Ministri Ecclesiæ. 118. b
Ordinatio tum Episcoporum, tum aliorum Ecclesiæ Ministrorum, non ad plebem, sed ad solos Episcopos pertinet. 119. c
Vocatio seu missio Pastorum non ad populum pertinet, sed ad Episcopos, & potissimùm ad summum Pontificem. 121. a
Electio ministrorum Ecclesiæ non fit à solo Deo. ibid. c
Non decuit Christianos Sacerdotes & Pastores carnali successione propagari. 122. c
Jus eligendi summum Pontificem, cæteroſque Ecclesiæ Pastores, & Ministros, non convenit populo jure divino; sed si quid aliquando in hac re populus potuit, id totum habuit ex conniventia vel concessione Pontificum. 122. c
Electio Episcoporum non pertinet jure divino ad Clerum, sed ad summum Pontificem, ut vel ipse eligat, vel præscribat eligendi modum. 126. c
Ratio eligendi summum Pontificem per solos Cardinales, est omnino optima, & meritò conservanda, etsi absolutè posset Pontifex eam mutare si vellet. 126. e
Si nulla extaret Pontificia constitutio de electione summi Pontificis vel casu aliquo omnes electores à jure designati, ideſt, omnes Cardinales simul perirent, jus electionis ad Episcopos vicinos, & Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Episcoporum. 127. d
Pastorum Ecclesiæ munus. 14. e
Patres Testamenti veteris accusantur ab hæreticis. 93. b
Patrum errores excusantur. 275. c
S. Patres in limbo nullos patiebantur dolores. 294. b 326. d
Sanctorum Patrum locus ante Christi adventum. 304. d
Patres novi Testamenti minori tempore laborarunt, quàm fecerunt Patres Testamenti veteris. 346. e
Cur Patribus in limbo non revelarentur preces viventium. 373. c. quia non erant beati. ibid.
Patriarchales sedes quæ sint, & quo ordine, & numero. 34. d
Defecerunt à fide, excepta Romana sede. 90. e
Patriarchæ an ad Concilium generale convenire debeant. 17. a
Patriarchæ & Metropolitani quando possint novos episcopatus erigere. 89. b
Patriarcha Constantinopolitano numquam videtur caruisse Ecclesia Constantinopolitana. 90. d
B. Paulus priùs fuit lupus deinde ovis. 59. c
An habuerit uxorem. 146. c
Gratis Evangelium prædicavit. 189. a
Multis hebraismis abundat. 445. a
Pauli epistola ad Corinthios quo tempore scripta. 146. b
Paulus I. Eremita. 176. d 242. e
Paupertas Christi. 249. d
Paupertatis commoda & incommoda. 173. a
Consilium perfectionis vendendi omnia pro Christo, & dandi pauperibus. 185. a b c d
Paupertas religiosorum. 345. b
Paupertas voluntaria recte suscipitur ac votetur Deo. 202. b. ubi multa de paupertate.
Pax tempore Christi. 266. b 267. e 278. e
Peccator non potest velle bonum ordinatum ad vitam æternam. 261. a
Peccatores graves, occulti & manifesti sunt in Ecclesia. 62. b c d
Peccatores & homines impii dicuntur filii & alieni. 66. a
Peccatores & perturbatores publicæ quietis, gladio puniri licet. 264. a
Peccatorum opera. 194. a. non fraudantur temporali mercede. 304. e
Contra peccatum originale hæresis. 95. a
Peccati causa non est Deus. 93. b
Peccati subjectum & causa efficiens est anima. 323. e
Peccatum in renatis semper vivere dixerunt Proclus, Lutherus &c. 93. c
Peccatum post Baptismum negatur ab hæreticis. 94. e
Per peccatum homo fit similis bestiis. 259. b
Peccatum quod in Purgatorio punitur. 309. d
Peccata parentum an puniantur in filiis. 328. a
Peccata in Spiritum Sanctum quare irremissibilia dicuntur. 287. d
Peccatorum reliquiæ. 323. e
Peccata commissa in die festo an aggraventur ratione diei festi. 445. e
Peccatum veniale dari probatur. 302. c
Culpa venialis dimittitur in Purgatorio per actum dilectionis & patientiæ. 308. c
Item quomodo remittantur venialia secundùm Scotum. ibid. b
Peccata venialia delentur per aquam benedictam. 436. e
Pelagianorum hæresis. 95. b
Pentecostes. 446. d e
Peregrinationes ad loca sacra. 413. d. & præsertim. 437. a b c
Perfecti & non perfecti quomodo ad Ecclesiam pertineant. 61. c
Perfectio vera in charitate consistit. 174. a
Perfectio Christiana essentialiter consistit in observatione præceptorum. 181. e
Perfectio duplex in qualibet re naturali, ad esse & ad bene esse. 191. c
Perfectio ad excellentiorem gradum gloriæ. 185. d
Medium ad perfectionem est vendere omnia &c. ibid. e
Perfectionis quatuor gradus. 174. c
Perfectio hominis in tribus consistit. ibid. b
Persecutio Diocletiani unde ortum habuit. 33. d
Persecutiones Ecclesiæ. 270. c
Persona una in Christo. 95. c
Petro datæ sunt claves, atque eas in persona totius Ecclesiæ accepit. 124. b
Petro tribuuntur nomina quæ dicuntur de Christo in Scriptura. 47. c
Petrus Romæ moritus, ubi multa de morte sanctorum Petri & Pauli, Romæque sepultus. 380. d 385. a
Petri & Pauli reliquiæ in magna veneratione habentur. 378. e 380. c
D. Philippus pugnavit contra hostes Theodosii. 265. e
Philonis error dicentis, infernum & Purgatorium nihil aliud esse quam conscientiam accusantem. 293. d
Philosophi dicti sunt Monachi. 173. e
Philosophorum errores. 98. a
Philosophorum superbia & impuritas. 100. d
Philosophorum antiquorum sapientia imperfecta. 99. a
Philosophiam naturalem execrantibus quomodo respondeatur. 149. a
Pictores reprehenduntur aliquando. 349. a
Picturæ utilitates. 395. b
Pingendi & sculpendi ars bona est. 388. b
Pingi potest aliquid tribus modis. 390. d
Pilati infœlix exitus. 107. b
Pipinus & Carolus Magnus. 38. a
Plato dixit, Angelos adorandos tamquam minores Deos. 372. e
Plato locum pestilentem elegit, ubi versaretur & doceret. 242. c
Plebs quomodo potest interesse Conciliis Episcoporum. 15. c. vide v. Populus.
Pœna respondet Culpæ vide infra v. satisfactio.
Pœna Purgatorii qualis. 299. b
Gravitas pœnæ Purgatorii. 325. a
Pœna damnati summa omnium. ibid. e
Pœnæ Purgatorii paulatim remittuntur. 326. e
Pœnas omnes, Purgatorias esse, existimavit Origenes. 284. c 289. d 312. a
Pœnas horruit Dominus. 304. e
Pœnitentia, vide v. Dolor de peccatis.
Pœnitentiæ tempus utile usque ad extremum spiritum. 317. b
Pœnitentiæ fructus peragendi. 243. a
Pœnitentia dicitur Baptismus. 294. e. quomodo peccata remittat. 307. b
Pœnitentium habitus. 245. b
Item Tonsura. ibid. c
Pontifex Romanus se Christi vicarium & famulum profitetur. 46. a

Est

Eſt paſtor & caput non ſolùm omnium Eccleſiarum particularium, ſed etiam totius univerſalis Eccleſiæ ſimul congregatæ. 45. c
Illi tribuuntur nomina quæ de Chriſto dicuntur. 47. c
Pontifex ſummus ſervum ſervorum Dei ſe nominat. 259. c. Vide ſuprà v. Gregorii humilitas.
Eſt ſummum caput in Eccleſia militante, quoad influxum exteriorem. 57. a
Pontificum ſucceſſio à temporibus Apoſtolorum, uſque ad hæc noſtra tempora. 87. d
Pontificis electio non convenit populo. 122. b. ſed Cardinalibus. 126. e 127. a
Pontifices olim eligebantur ab Epiſcopis vicinis. ibid. c. Atque hi Epiſcopi dicebantur Cardinales. 137. b
Pontifici non expedit eligere ſucceſſorem. 127. a
Pontificis eligendi forma temperata eſt ex omnibus aliis bonis & legitimis formis. 127. b c d
Pontifex à nemine judicari, neque deponi poteſt. 44. a 47. b 48. c d e
Pontificum depoſitio tentata. 44. e 48. c. 50. b. 51. b. & 76. a. vide loca, quòd à nemine judicari poteſt.
Pontifex malus quomodo verum caput Eccleſiæ. 63. d
Ejus eſt congregare Concilia generalia. 10. e. Vide v. Concilia.
Ad ipſum jure pertinet præſidentia in Conciliis. 19. e
Cùm adeſt ſententia ſummi Pontificis intelligitur Concilium abſolutè generale. 42. e
Pontificum decretales an numerentur inter Scripturas canonicas. 44. a
Conjunctio cum Romano Pontifice eſt nota veræ Eccleſiæ. 95. e
Pontifex ultimus quis fuerit ſecundùm hæreticos. 85. e
Pontificis auctoritas diſtinguitur ab imperiali. 161. a
Romanus Pontifex præſidet Conciliis. 19. d
Argumenta. 22. b
An Concilium ſit ſupra Pontificem. 44. e
Pontifex nec à Concilio, nec ab ullo mortalium judicari aut puniri poteſt. 47. b
Neque poteſt ſeipſum ſubjicere ſententiæ coactivæ Conciliorum. 49. a
Solvuntur argumenta adverſariorum. ib. e
Electio Epiſcoporum pertinet ad ſummum Pontificem, ut vel ipſe eligat, vel præſcribat eligendi modum. 126. c
Ratio eligendi ſummum Pontificem per ſolos Cardinales, eſt omnium optima, & meritò conſervanda, etſi abſolutè poſſet Pontifex eam mutare, ſi vellet. ibid. d
Si nulla exſtaret Pontificia conſtitutio de electione ſummi Pontificis, vel caſu aliquo omnes electores à jure deſignati, ideſt, Cardinales omnes ſimul perirent, jus electionis ad Epiſcopos vicinos, & Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Epiſcoporum. 127. d
De quibuſdam Romanis Pontificibus, quibus hæretici, errores & vitia objiciunt.
De Joanne XXII. 343. e
Leone I. 50. d
Liberio. 50. c
Marcellino. 7. b 48. b 49. a
Populus Epiſcopos & Presbyteros creare non poteſt, ac jus eligendi ſummum Pontificem non convenit illi de jure divino. 122. c
Non poteſt ordinare Epiſcopos, ſed nominare & poſtulare. 119. d. Quando & quomodo cœpit ſuffragia dare ſuper electione Epiſcoporum. 123. e 125. e
Qua regula judicare debeat doctrinam ſui paſtoris, an ſit vera, vel falſa. 124. d
Populus Romanus contra Pontificem. 275.
Populo an aliquando ſit datum judicium privatum de rebus fidei. 16. e
Populus an melius regatur legibus, quàm arbitrio Principis. 261. a
Potentia ſeu omnipotentia tribuitur Filio Dei. 150. b
Poteſtas ſumma Eccleſiaſtica data Petro, &c. 46. d e
Poteſtas ſpiritualis eſt quaſi anima, & temporalis quaſi corpus. 272. d
Poteſtas politica. Vide ſuprà v. Magiſtratus politicus.
Poteſtatis Eccleſiaſticæ & politicæ differentia. 257. e 258. a
Poteſtas politica eſt à Deo immediatè, & de jure naturæ, & divino, ejuſque ſubjectum quod ſit. 257. c
Poteſtas ligandi & ſolvendi peccatores, non eſt in populo. 124. b
Præceptum. Vide ſuprà v. Lex.
Præcepta moralia Scripturæ veteris non minus ad Chriſtianos, quàm ad Judæos pertinent. 199. e
Præcepta Decalogi ſunt explicationes juris naturæ, excepto illo de Sabbatho. 387. a 388. e
Conſilia non præponuntur præceptis. 181. a
Præceptorum & Conſiliorum differentia. 182. b
De præceptis juſtitiæ non dicitur: qui poteſt facere faciat. 184. d
Præcipi poteſt aliquid duobus modis. 192. e
Deus non præcipit impoſſibile. 194. a e
Prædeſtinati ſoli ad ſine de Eccleſia. 58. d
Secundùm prædeſtinationem, & ſecundùm præſentem juſtitiam, oves, & membra Chriſti quæ dicantur. 60. d
Prædicatio vera quæ ſit. 81. b
Prædicatio Pauli gratis ſine præmio temporali. 189. a 250. d
Prædicationis verbi Dei efficacia. 99. e
Prædicationis officium proprium eſt Epiſcoporum. 131. d
Prædicatores primi fuerunt Apoſtoli. 290. c
Prædicatoribus conceſſum eſt, ut jure exigant ſuſtentationem. 250. d
Prælatorum mali mores non impediunt quo minus illi verè Prælati ſint, & nos illis obedire teneamur. 63. e 77. e
Presbyter. Vide infrà v. Sacerdos.
Presbyteri nomen commune erat olim Presbyteris & Epiſcopis. 119. a 133. d e. 134. a b
Diſtinctio inter Epiſcopos & Presbyteros. 131. c
Presbyteri & Epiſcopi juriſdictio, an de jure divino diſtinguatur. 134. c
Presbyteri & Epiſcopi variis modis à Patribus comparantur. 136. e
Non ſunt pares Epiſcopis. 94. e
Presbyteri ordinare non poſſunt. 119. d 132. c 135. e
Presbyteri an per ſuffragia populi creabantur. 123. d e a 124. e
Succedunt LXXII. diſcipulis. 132. d
Presbyteri dignitas an conferat ad ſalutem. 117. e a b c d
Primates qui ſint. Vide v. Patriarcha.
Primatus ſemper viguit in Romana Eccleſia. 24. a
Princeps politicus. Vide de politica poteſtate. 254. a. & ſeq.
Principatus in impiis eſſe poteſt. 254. d. 257. b 259. c
Prophetæ falſi Teſtamenti veteris. 106. c
Qui erraverunt tempore Michææ. 32. c
Prophetæ Baal. 102. c
Prophetarum filii. 176. c
Prophetis quædam ſicuta videbantur aliquando præcipi. 244. a
Prophetiæ donum in Eccleſia. 106. b
Pſalmiſta an ordo. 31.
Pſalmodia Religioſarum. 179. a
Pſalmos canere lingua vulgari, hæretici. 82. e
Pubertatis annus. 263. d
Purgatorium. Vis & ſignificatio nominis Purgatorium. 283. a
Purgatorium eſſe, probatur Scripturis Teſtamenti veteris. 285. a
Idem ex Teſtamento novo. 287. d
Aſſeritur teſtimoniis Conciliorum. 298. a
Teſtimoniis Patrum Græcorum & Latinorum. 299. b c d e
Aſſeritur ratione. 302. b
Solvuntur argumenta contra Purgatorium ſumpta ex Scripturis. 304. c
Ex Patribus. 305. c
Ex ratione. 306. e
Purgatorii confeſſio ad fidem Catholicam pertinet. 309. b
Quibus perſonis Purgatorium ſubeundum ſit. 311. a
In Purgatorio non poſſunt animæ mereri, vel peccare. 313. c
Solvuntur objectiones. 314. c
Animæ in Purgatorio certæ ſunt de ſua æterna ſalute. 316. e
Ubi ſit Purgatorium. 318. e
Genus quoddam Purgatorii mitiſſimum in amœno loco. 320. b
Utrum qui ſunt in Purgatorio poſſint revocari ad vitam. 321. b
Poſt extremum judicium non erit amplius Purgatorium. 323. d
Quot annis duret Purgatorium. 324. d
Qualis ſit Purgatorii pœna. ibid. a
Ignis Purgatorii eſt corporeus. ibid. d
Scire non poteſt quomodo ignis corporeus animas uret. 325. b
An in Purgatorio torqueantur animæ à Dæmonibus. ibid. c
Gravitas pœnarum Purgatorii. 325. c
Non eſt incredibile etiam animas Purgatorii pro nobis orare & impetrare. 327. b
Animæ Purgatorii poſſunt dici perfectæ & imperfectæ. 314. b
Non ſunt in via, & quomodo. 315. a
Affliguntur gravißimis pœnis. 324. a. 325. e
Quæ pœnæ paulatim remittuntur. 326. d
Multis rebus juvantur. 324. d 326. b 328. b
Vide v. Suffragia, & v. Defuncti.
Pœna temporalis Purgatorii per ignem ſignificatur. 292. a
Homines merentur in hac vita purgari & juvari in alia. 305. e 310. b
An omnes tàm boni, quàm mali debeant tranſire per Purgatorium ſaltem materialiter, ſine ulla ſcilicet læſione bonorum. 311. b
Quod genus peccati in Purgatorio punitur. 310. b
Purgatorium eſt pro iis tantùm, qui cum venialibus culpis, vel cum reatu pœnæ, culpis jam remiſſis moriuntur. 313. b 323. b
Purgatorii pœnas non ſentiunt qui mox à Baptiſmo decedunt. 311. d 323. b
Non alias pœnas agnovit Origenes quàm Purgatorias. 284. c 289. d 311. c
Purificationis Beatæ Virginis feſtus dies. 454. d
Puſillanimitatis vitium. 82. e

Q

QUadrageſimæ jejunium eſt Apoſtolica traditio. 146. a b
Quomodo dicatur judicium à Domino. 157. a
Integram Quadrageſimam ſine ullo cibo & potu jejunavit S. Simeon. 244. d
Dominicæ Quadrageſimæ. 451. 452.
In Quadrageſima celebrari dies feſtos Sanctorum prohibuit Concilium Laodicenum. 453. d
Quartodecimani excommunicati à Victore I. Papa. 329. e
Cur ſic nominati. 450. a

R

REdemptio noſtra per ſanguinem, & mortem corporalem Chriſti. 310.
Regnum Dei dicitur gratia & charitas. 74. d

Regnum

Digitized by Google

Regnum Dei, gaudium in Spiritu Sancto. 82. a
Regni Dei signum est concordia. 76. e
Regnum Christi est Ecclesia, & Ecclesia comparatur Regno. 43. b
Regna sæpè sunt justè & injustè occupata, à Deo, & non à Deo. 258. b
Religio defendi debet à regibus. 271. e
Religionis libertatem qui concesserint. 272. a
Religionem remittere, nemo audere debet. 273. d e
Judicium de religione ad magistratum non pertinet. 271. b
In omni mutatione religionis sex demonstrari possunt. 290. e
Religio & religiosi. Explicatur natura & definitio religionis. 174.
Diversa genera religionum. 175. b
Utilitas diversarum religionum. ibid. a
Confirmatio religionum. ibid. a
Quando inceperint. 176. d
Causa instituendarum religionum. 178. b
Religionem ingredi licet junioribus. 180. c
Licet filiis ingredi religionem parentibus invitis. 281. d
Mendacia contra religionem detegunturs & calumniæ refutantur longissimè. 279. b
Primi vituperatores eorum. 283. e
Religiones mendicantium sanctæ sunt & perfectæ. 249. e 251. b c d
Solvuntur objectiones contra ordinem mendicantium. 179.
In ingressu religionis piè creditur remitti totam pœnam, remissa culpa. 180. e
Laudes religionis. ibid.
Inter religionis professionem, & Baptismum quædam similitudo. ibid.
Religiosus similis crucifixo esse debet. 205. e
Religiosorum opera quid mereantur, & quomodo communicentur aliis. 180. e
Religiosæ vitæ essentia in tribus virtutibus consistit. 178. d
Contra religiosorum vota sensit Vigilantius. 94. c 95. c
Reliquiæ. Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum. 377. a
Detegunturs mendacia Centuriatorum. 378. a
Asseritur veritas & probatur, primò exemplis. 379. a
Conciliis. ibid. e
Patribus. 380. c
Ex miraculis factis ad reliquias. 105. e 381. b
Ex miraculis quæ sæpè in ipsis Sanctorum mortuis corporibus ternuntur. 382. b
Ex inventione & revelatione divinitus facta Sanctorum corporum. ibid. b
Ex translatione reliquiarum de uno loco ad alium. 104. a 379. a 382. a
Ex eo quòd reliquiæ sub altaribus reconduntur. 382. d
Ex usu carcerum & lampadum quibus honorantur sacræ reliquiæ. 383. c
Ex ratione ducta ab utili & honesto. ibid. c
Reliquiarum cultus à Deo inspiratus. 384. e
Qui reliquias tangunt, aliquo modo sanctificantur. 419. d
Reliquiarum nomine, quæ intelligantur. 427. e
Reliquiis Sanctorum idem vel major honor debetur, qui debebatur arcæ Mosayeæ. ibid. e
Hæreses contra venerationem reliquiarum. 94. c
Respublica an possit indicere bellum. 268. b
Resurrectionis fides an fuerit in Apostolis tempore Passionis Domini nostri. 205. a b c
Resurrectio mortuorum probatur. 293. c d e
Ex quibus locis possint mortui revocari ad vitam. 322. a
Resurrectio mortuorum cum corporibus in die judicii quale gaudium futurum sit. 348. a
An post resurrectionem sit futura gloria animæ major quàm antea. 351. e
Resurrectionis quæstio fuit habita eadem cum quæstione de animæ immortalitate. 285. e 286. a b
Rex, vide suprà v. Princeps, & v. Principatus.
Regis nomen unde dictum. 259. a
Rex magis propriè dicitur servus quàm Dominus. 259. c
Regia potestas quomodo à Deo sit. 262. c
Regis electio ad populum. 122. c
Reges Israel an omnes mali. 256. b
Reges qui sanctissimè regnaverunt. ibid. a
Reges mali quare permittantur regnare. 121. b 260. d
Habent primum locum inter Christianos, ut Christiani homines sunt. 271. c
Custodes esse debent legum divinarum; non interpretes, & negotiis sacerdotalibus non se debent miscere. 23. b
Sunt ministri Dei. 262. e. eorum Palatia dicuntur Basilicæ. 427. d
Possunt indicere bellum contra hostes. 268. a
Non debent permittere confusionem hæreticorum cum Catholicis, neque libertatem credendi, sed religionem defendere. 248. d e
Reges habent jus eligendi Episcopos ex concessione Pontificum. 126. b 127. a
Romæ dignitas propter reliquias martyrum, præcipuè Apostolorum Petri & Pauli. 380. c d e
Romani cupiditate gloriæ quærebant Monarchiam. 258. e
Romani & Romanensis nomen. 83. c
Romani Imperii defectio, nomine discessionis ab aliquibus significatur. 77. a
Rugæ nomine quid intelligatur. 67. a

S

SAbelli superbia. 101. b. item hæresis ejusdem. 93. e
Sabbathum fuit dies festus antiquissimus & præstantissimus. 438. d
Sabbathum Iudæorum Christianis observare non licet. 431. c
Una Sabbathorum quid significet. 448. e
Sacerdos. vide etiam v. Presbyter.
Summus Sacerdos, ac Sacerdotes minores, & Levitæ. 232. b
Summus sacerdos Testamenti novi. vide v. Pontifex.
Dum sacra mysteria peragit, Christi personam sustinet. 141. e
Dicitur mediator. 371. e
Ejus oratio sacrificium offerentis debet offerri ad Deum. 370. d
In Testamento veteri nulli erant nisi qui descendebant à Levi per Aaronem. 89. b
Respondent Levitis. 95. c
Non propagantur carnali successione. 122. c
Prohibentur interesse nuptiis digamorum. 152. b
Cur olim non radebantur. 246. a
Dei providentia erga sacerdotes. 159. e
Eorum officia reges invadere non possunt. 23. b
Eorum Cœlibatus, vide suprà v. Cœlibatus. 18. d 33. b 34. c e 94. b
Sacerdotum uxores ducentium pœna. 149. d
Sacerdotibus præstanda obedientia. 276. d
Ad illos recurrendum in dubiis circa legem. 18. b 23. b 30. a
Privilegium illis concessum, non errandi in docendo populo, usque ad Christum duravit. 78. d
Prohibetur illis conjugium, & quo jure, vide suprà v. Conjugium. 140. a 141. b c e a b 146. c d e
Quare Monogami debent esse. 152. b
Illis prohibetur mulieres domi suæ habere. 142. b 143. b 146. d
A Sacerdotibus quædam requiruntur. 144. e
Sacerdotium Aaronicum duravit usque ad Christum, & quale fuerit. 90. e 122. a
Cur abstinent Patres à nomine sacerdotii. 424. d
Sacramentum Eucharistiæ, vide suprà v. Eucharistia.
Sacramentorum communicatio pertinet ad definitionem Ecclesiæ. 53. d
Mali ministri comparantur canali lapideo. 65. a
Eorum administratio impediretur, si sacerdotibus concederentur uxores. 144. e
Sacramenta rectè ministrantur certo loco. 422. b
Sacrificium, vide v. Missa.
Sacrificium soli Deo exhiberi potest. 358. e 360. e
Sacrificium gratiarum actionis offerimus pro Sanctis. 299. e 329. c
Sacrificandi munus summam puritatem requirit. 144. b
In sacrificio oratio sacerdotis debet offerri ad Patrem. 370. a
Ad sacrificia offerenda instituæ sunt Ecclesiæ Christianorum. 423. a
Sacrificium pro defunctis, quo juvantur animæ Purgatorii, vide suprà v. Defunctorum suffragia, & v. Oratio, & hæresim contra hoc. 377. c 94. b 324. e 328. e
Salomon S. Augustini sententia, à Deo reprobatus est. 322. a
Sampson an salvatus. 322. a
Samuel etiamsi mortuus, solitus erat orare pro populo. 373. a
Anima ipsius Samuelis verè apparuit Saulli. 320. a b c d e
Sancti miraculis clari in singulis sæculis enumerantur. 103. e 104. a b c
Sancti post mortem impetrant a Domino quidquid postulant, quia id meruerunt in hac vita rectè vivendo. 305. a
Post hanc vitam an debeant transire per Purgatorium saltem materialiter sine læsione. 311. a
In cœlo orant pro animabus Purgatorii. 321. e
Eorum præmia paria dixit Joviniamus. 94. e
Eorum beneficia exhibita vivensibus. 327. a. eorum precibus juvantur homines post hanc vitam. 297. b
Pro illis non est orandum. 299. d 324. b 329. a
Sanctis an gloriam petat Ecclesia. 329. d
Multi Sancti bella gesserunt. 265. b
Mendacia hæreticorum in Sanctos. 335. 336. item contumeliæ. 337. 338. 375. c
Argumenta quibus illi probare nituntur Sanctos nondum esse beatos. 341. a
Contraria Catholica assertio demonstratur testimonio Ecclesiæ. 343. a. Scripturarum testimoniis. ibid. d. Ex Patribus Græcis. 346. e. ex Latinis. 349. e
Rationibus. 353. a
Sancti rectè ab Ecclesia canonizantur. 354. d
Cujus sit Sanctos canonizare. 355. a
Credendum est Pontificem non errare in canonizatione Sanctorum. 356. a
Sancti non canonizati privatim possunt coli non publicè. 356. c
Quæstio de cultu Sanctorum. 357. b c d e
Controversia de invocatione Sanctorum. 363 a b c d
Quomodo Sancti invocandi non sint. 364. a
Sancti pro nobis orant. 365. c 375. a
Sunt invocandi & orandi. 85. c & hæresim contra hoc. 94. d 367. e a b
Solvuntur argumenta contra invocationem sanctorum. 370. d
Possunt aliquomodo Sanctis vota suncupari. 439. a
Sancti quomodo sint mediatores. 371. e
quomodo cognoscant viventium preces. 387. a b c d
Vident in Verbo quæ ad eos pertinent. 373. d
Vident quæ fiunt in terris. 375. b
Non est signum diffidentiæ eos invocare. 374. a
Sanctorum aliquorum historiæ apocryphæ. 375. a

San-

Sanctorum dies festi. 374. a. vide v. Festi dies.
Sanctis rectè ædificantur, & dedicantur templa. 325. c
Sanctarum reliquiarum veneratio. 379. b
Miracula. 381. b
Inventio. 382. c
Translatio. ibid. c. & vide suprà v. Reliquiæ.
Sanctimoniales juniores possunt vovere. vide v. Virgines sacræ &c. Continentiæ votum &c. 179. c 234. c a b c
Sanctimonialium vota. 212. 213. & 242. a b c d
Sanctimonialium habitus, ejusque antiquitas. 245. a. item tonsura. 245. a 246. b
Sanctimonialium ancillæ. 232. b
Sanguinis & suffocati lex. 28. c 32. d
Satisfactio Christi sufficiens & efficax. 306. c
Satisfactio Christi quæ applicatur nobis per opera nostra an sit una vel duæ, una Christi, altera nostra. 307. d
Satisfactionis nostræ virtus est à sanguine Christi. ibid.
Satisfactio ante & post justificationem. ibid. c
Opera satisfactoria defunctis prosunt. 328. b
Satisfactionis & meriti propria quædam. 308. c
Schismatici non sunt de Ecclesia. 56. d 97. c
Scriptores sacri mirificè inter se consentiunt. 96. c
Scriptura quomodo differat à Conciliorum decretis. 43. c
Non est simpliciter notior quàm Ecclesia. 82. a
Quæ sit vera Scriptura, & quis verus sensus ipsius, ex Ecclesia peti debet. 81. b
Est antiquior ipsis Diis gentilium. 83. c
Pendet ab Ecclesia, non contra. 82. a
In Scriptura nullum est verbum frustra, & omnia ad fidem pertinent. 41. d
In Scriptura nullus potest esse error. ibid. c
Scripturas canonicas credere, an sit absolutè necessarium ad salutem. 73. d
An sit major auctoritas Concilii, quàm Scripturæ. 43. c
Sedes Petri comparatur capiti, radici, fonti, soli. 82. d. vide suprà v. Ecclesiæ comparationes.
Sepulchrum Domini gloriosum. 379. c 384. c
Sepulchra Sanctorum dicuntur memoriæ. ibid.
Sepulturam esse rem bonam & utilem, & ritus Ecclesiæ in sepeliendis mortuis esse antiquos, & sanctos. 330. b
Serpens æneus colebatur. 397. d. confractus ab Ezechia. 406. c
Servitutis duplex genus. 259. b
Sexuum distinctio futura in alia vita negatur ab Origenistis. 179. d
Si, aliquando non est dubitantis, sed affirmantis. 374. b
Sigismundus Imperator. 6. c
S. Simeon Stylites in columna plurimos annos vixit. 243. c
Ejus imagines frequentissimæ. 395. a
Simonis magi ambitio. 100. c. fictum miraculum, 102. b. Hæresis. 352. b. Mors. 103. b
Simoniacorum hæresis. 92. b
Simulacrum quid sit. 386. a
Socrates hæreticus Novatianus. 445. d
Socrates in historia multa mentitur. 146. d
Solitudo & austeritas vitæ. 240. b 242. c
Sortium usus in electione Prælatorum damnatus. 121. d. quando licitus. 122. a
Sozomeni historia à S. Gregorio reprobatur, quia multa mentitur. 146. c
Spirituale dicitur aliquid vel secundùm substantiam, vel secundùm ordinationem ad spiritum. 75. c
Spiritus sanctus inhabitat per charitatem. 177. c
Ejus dona sunt anima corporis Ecclesiæ. 54. b
Ejus adventus die Dominica. Vide de hac die. 446. a. & de Pentecoste. 447. a
Ejus imago sub specie columbæ an rectè pingatur. 389. c
Sponsæ quæ sint. 239. c
S. Stephani inventio. 382. a. Miracula. 381. c
Subjectio politica, & despotica. 259. b. 362. a
Suffragii signum erat attollere manus. 125. a
Suffragia defunctorum. Vide suprà v. Defuncti. v. Oratio, & v. Sacrificium.
Suffragia Ecclesiæ defunctis prosunt. 321. b
Suffragiorum genera quæ sint. 328. b
Quis possit defunctis suffragari. ibid. c
Quibus prosint suffragia. ibid. c
An & restitutio rei alienæ sit genus quoddam suffragii. ibid. a
Superbia commune vitium hæresiarcharum. 100. d
Supplicationes. In supplicationibus gestari debet Thecareliquiarum. 380. b
Debet præferri crux cum ardentibus facibus. 416. a
Supplicia à Deo intentata in hac vita, sunt comminatoria. 325. d
Symbolum Apostolorum recipere an satis sit. 272. c
Synagoga, particularis Ecclesia. 87. a
An repudiata. 153. c

T

Tabernaculi Mosayci ornatus. 431. a
Hic ornatus fuit typicus. 433. b. & moralis. 434. c
Tau signum. 412. a 417. a.
Templum, de erroribus circa templa. 420. a
Eorum erectio. 420. a. forma ibid. c. finis. 422. a
Rectè instituuntur quædam loca in quibus Verbum Dei, & Sacramenta populo ministrentur. 422. b
Ecclesiæ Christianorum ad sacrificia offerenda instituæ sunt, & ideò verè & propriè templa appellari possunt. 423. c
Ecclesiæ Christianorum rectè ad orandum etiam privata oratione instituuntur. 424. b
Sacræ domus non solùm Deo, sed etiam sanctis rectè ædificantur & dedicantur. 426. c
Meritò templa Dei cum ingenti lætitia, & solemnitate dedicantur. 427. c
Meritò ab Ecclesia variis precibus, & cæremoniis templa consecrari. 429. a
Templum consecratum meritò sanctum, & venerabile, ac virtute quadam divina præditum existimari debet. 430. a
Opus bonum & pium est ex genere suo ingentibus sumptibus templa Dei ædificare, aut ornare. 431. c.
Potest tamen ejusmodi opus ex defectu circumstantiarum facilè vitiari. 433. d
Templi Salomonis partes. 421. d. Ornatus. 431. c. fuit typicum & morale. 434. a. fuit etiam ad conservandam Aream. 427. b
Quare voluit Deus ut everteretur. 424. b
Templi repurgatio & dedicatio quoties facta. 428. c
Cur Apostoli abstinent à nomine templi. 424. c
Qui autem Patres nomine templi utuntur. 423. c
Templum vocatur domus orationis. 424. b
Varia templa à variis fabricata & dedicata. 426. a 432. b
Templa idolorum conversa in Basilicas Martyrum. 372. c
In templis eriguntur altaria. 322. b 380. a 382. d
In templis rectè collocantur imagines. 391. d
In templis Deus est magis, quàm alibi, & citius exaudit. 425. b
Miracula in erectione templi. 379. c
Templorum destructores. 433. b
Templorum Christianorum magnificentia, ædificia, ornatus, & splendor sacrorum vasorum. 431. b c d e
An magis danda eleemosyna templis; quàm pauperibus. 434. e
Tentatio carnis, ejusque remedia. 148. d 415. c
Ob solas tentationes carnis non vocantur homines ad nuptias. 218. d e a b e
Tentari non esturi. 218. e 219. a b c
Loca Scripturæ pro tentationibus justorum. ibid. b c
Tertulliani defenditur quidam locus. 229. a
Ejus hæresis fuit, animas beatorum nondum esse admissas ad beatitudinem. 341. b
Item animarum apparitiones, dixit fuisse Dæmonum, qui fingunt se esse animas. 322. d. Discrimen inter utrumque Testamentum. 74. d
In Testamento veteri qui erant de populo Dei. 89. b
In signum cessationis status veteris Testamenti voluit Deus ut everteretur templum Salomonis. 424. d
Testamenti novi proprius cultus est internus. 425. e
Theodosii senioris laus in defensione Ecclesiæ. 108. d
Eo Imperatore celebrata est Synodus Constantinopolitana I. 3. b 12. b
Qua arte compescuit hæreticos. 91. b
Adoravit sepulchra Apostolorum & Martyrum. 255. e
Cum eo pugnavit sanctus Joannes Chrysostomus contrà hostes ejus. 265. c
Reprehensus est ab Ambrosio quòd sine delectu obvios quosque necari jussit. 270. a
Libertatem credendi avulsit. 271. a
Jussit idola ubique destrui. 400. a
Nihil judicavit in causa fidei. 24. d
Theodosius junior laudatur pro defensione Synodi. & Ecclesiæ. 21. b. Eo Imperatore celebratum est Concilium Ephesinum I. 3. d. item Ephesinum II. reprobatum. 6. a
B. Thomas post hanc vitam posuit meritum, non respectu præmii essentialis, sed accidentalis, quam tamen opinionem mutavit. 315. c
Thomas Cajetanus videtur incautè concedere, licere facere idola quæ habeantur pro Diis, modò non habeat pro Diis ille qui facit. 389. b
Thomistæ & Scotistæ ex quibus differiant. 97. c
Tonsura Monachorum. 244. c
Prima Tonsura non est ordo. 128. c 129. d
Tilmanni historiæ de Pontifice. 382. a
Timor Christi in passione qualis. 314. c
Timor an repugnet charitati. ibid. c
Trajani historia an vera. 321. d. ejus exitus. 107. c
Trajanus mortuus triumphavit. 408. c
Traditiones non scriptas non recipiebant Ariani. 93. c
Ad traditiones Apostolicas quæ referantur. 309. d
Doctrina quando conservabatur traditione. ibid.
Transfigurationis Domini nostri dies festus. 451. b
Tribulationes aliquando dicuntur Purgatorium. 283. b
Tribulationes per diem Domini aliqui intelligunt. 290. a
In tribulationibus perficitur virtus. 315. b vide etiam suprà v. Persecutio.
Tribus duodecim vel tredecim erant. 157. c. & 159. a. ubi particulatim de Tribu Levi.
Trinitatis imagines an faciendæ, vel pingendæ. 389. c 390. c
Trinitatis festus dies. 452. a
Turca. Contra Turcas bellum gerere licet. 270. c
Tyrannus suam quærit utilitatem. 259. b

V

VAlens Imperator. 356. a. libertatem credendi conceſſit. 272. b
Idem Gothos miſerè decepit. 99. b
Valentinianus ſenior noluit Concilium convocare, neque Epiſcopum eligere. 123. c
Conceſſit Polygamiam. 151. a
Valentinianus junior libertatem credendi avulſit. 271. c
Quid poſuerit ſuper altare S. Petri. 392. d
Valentini gentilis ambitio. 101. a
Vaſorum ſacrorum ſplendor. 431. d e
An liceat aliquando vendere ſacra vaſa templi. 433. e a b
Verbi Dei prædicatio, vide v. Prædicatio.
Verbi Dei efficacia. 99. e
Verbum Dei rectè miniſtratur certo loco. 422. b
Veſpaſianus cæcum & claudum non curavit, ut aliqui dixerunt. 105. e
Vexillum Imperatoris Milites adorabant. 415. e
Vexillum Chriſti, eſt crux. 412. d
Via intelligitur vita præſens. 295. d
In via Dei non progredi, eſt retrogredi. 315. b
Viduæ quæ alebantur ab Eccleſia. 211. a
Vigilantii hæreſes. 94. c 143. b 363. b 377. b
Vigiliæ in profeſtis magnorum dierum. 454. d
B. Vincentii efficacia in prædicando. 100. b
Ejus miracula. 104. d
Vindicta non eſt appetenda. 264. b
Virga ferrea quæ ſit. 366. e
Virginitas hoſtia Chriſti dicitur. 189. e
Virginitas an virtus. 226. e
Virginitatis conſilium. 179. c 182. d
Præmium. 190. a. Laus. 215. a d 227. e
Virginitatem vovit B. Virgo ante Matrimonium. 179. b 207. e 208. a b c
Virginitati non æquatur conjugium. 94. d 179. e 183. d 215. a 233. c
In B. Virgine fuit fides explicita reſurrectionis in triduo mortis Chriſti. 78. e
Hæreticorum contumelia in B. Virginem. 338.
B. Virginis invocatio. 348. a 369. e
B. Virginis imago poſita Conſtantinopoli. 392. d
Miraculum ex imagine B. Virginis. 399. b
Illas imagines timet Diabolus. 400. e
B. Virgini templa an ſint dedicanda. 427. e
Dies feſti B. Virginis, ut Conceptionis. 454. d. Nativitatis. ibid. e. Annunciationis. ibid. Purificationis, & Aſſumptionis. ibid.
Virtutis medium. 253. a
Virtutes quare pingantur. 390. e
Viſiones, & miracula quibus hæreſes condemnantur. 103. c
Viſiones, ſeu potius ſomnia quorundam hæreticorum. 104. e
Vita præſens intelligitur nomine viæ. 295. d
Vitæ ſanctitas auctorum, ſeu primorum Patrum noſtræ religionis. 100. b
Vitæ auſteritas & ſolitudo. 240. b 242. e a b
Vitæ impuritas in homine docto quid efficiat. 275. b
Vita una melior alia. 218. c
In hac vita merentur homines poſſe purgari, & juvari in alia. 305. e
Vitulus in ſummo honore apud Judæos. 401. a
Unio membrorum Eccleſiæ cum capite, & inter ſe. 96. b
Votum. Ejus definitio. 196. d
Dicta hæreticorum de votis. 197. c 234. b
Omne quod fit ex voto, eſſe cultum Dei. 197. d
Non eſt propriè votum, promiſſio quæ fit in Baptiſmo. 201. d
Num res à Deo imperatæ, ſub votum propriè cadere poſſint. ibid. e
Vota parvulorum facta à parentibus non ſunt rata, niſi ab ipſis confirmentur in ætate adulta. ibid. d
Melius eſt cum voto aliquid facere, quàm ſine voto. 216. d 217. a
Etiam juniores poſſunt vovere. 234. e
Licet conjugatis ex conſenſu vovere continentiam. 237. b
Per vota ſolemnia ſolvitur Matrimonium ratum, non conſummatum. 233. a 238. a
Incitamur ad vota emittenda. 216. d
Votum ex ſe lætitiam gignit. 217. b
Votum ab invito aut temerè ſuſceptum, dicitur laqueus. ibid. c
An faciat opus laudabilius qui facit opus non imperatum, nempè ex voto. ibi. e
Vota Religionis cujus efficaciæ. 156. a
Voti uſus etiam in primitiva Eccleſia. 179. b
Poſſe aliquomodo Sanctis vota nuncupari. 439. a
Argumentum in contrarium. 224. b. Reſponſio. ibid. c d
Uſtio incontinentiam ſignificat. 218. e
Uſuræ prohibitio. 199. e
VValdenſium hæreſis quando exorta. 283. c
VVandalos quidam Monachi converterunt. 100. d
VViclefi ambitio. 101. d
Uxor ducta ſine dote, & externa ſolemnitate, dicitur concubina. 35. d
Uxores non permittuntur hominibus in ſacris conſtitutis. 18. c 151. d 140. a b 141. b 147. b. vide v. Matrimonium, & v. Sacerdos, vel Clerici.
Apoſtoli an habuerint uxores. 145. e 216. b 228. c
Continentia ab uxoribus aliquando à Deo requirebatur. 141. a
Uxorum pluralitas an aliquando licuerit. 150. a ibid. d e 151. a b

Finis Controverſiarum Secundi Tomi.

OPUSCU-

Digitized by Google

OPUSCULA,

Quæ Disputationibus

ROBERTI BELLARMINI

POLITIANI,

EX SOCIETATE JESU,

IN EDITIONE VENETA, AB EODEM AUCTORE ADJUNCTA FUERUNT,

Hoc ordine collocata reperies.

Appendix ad libros de Pontifice.
De Exemptione Clericorum.
Libri Tres de Translatione Imperii.
Appendix ad disputationem de cultu imaginum.
De Indulgentiis libri duo.
Judicium de Concordia Lutheranorum.
Apologia brevis pro eodem libello.

* *
*

Typographus Lectori benevolo Salutem:

CUM in Veneta editione Disputationum ROBERTI BELLARMINI *Societatis* JESU *Theologi, quæ nunc Lector candide recenter prodiit, Opuscula quædam ejusdem authoris, numquam antea evulgata, fuerint addita, rem non minùs utilem doctis nos omnibus, quàm gratam esse facturos arbitrati sumus, si eadem illa, quæ in prioribus desiderantur editionibus Opuscula, in unum quasi fasciculum conjecta, & à veteribus separata Disputationibus, prælo subjecta Typographico, in publicum produceremus, hoc potissimùm fine, ut illorum, qui jam in prioribus emendis impensas antea fecerunt, commoditati consulentes, ab eorundem iterata eosdem emptione liberaremus, simulque hujus utilitate auctarii ex integro frui faceremus. Vale, & nostros hosce conatus, in rem tuam præcipuè exercitos, quo solitus es affectu ut per tuam prosequi digneris humanitatem optamus. Venetiis ex Calcographia nostra anno puerperii Deiparæ Virginis 1599. ipsis Kalendis Martii.*

APPENDIX AD LIBROS DE SUMMO PONTIFICE,

Quæ continet reſponſionem ad librum quendam anonymum,

Cujus titulus eſt, Aviſo piacevole dato alla bella Italia, *eodem Roberto Bellarmino Auctore.*

CAPUT PRIMUM.

SCRIBIT ad Timotheum B. Apoſtolus in epiſtola poſteriore cap. 4. futurum eſſe tempus aliquando, cùm homines à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Id tempus advenisſe nunc cernimus; Nam cùm ex divinis literis, & veterum ſcriptorum monimentis per annos plus ſeptuaginta inter Catholicos, & Hæreticos de fidei controverſiis ſit acerrimè diſputatum: nunc tandem Calviniani, verbi Dei & ſapientiſſimorum Patrum auctoritate contempta, ad Poetarum fabulas converruntur, & ex Canticis, vel narrationibus partim fabuloſis, partim impuris de dogmatibus fidei, graviſſimiſque Religionis capitibus decernere non verentur.

Ita nimirum par eſt, ut qui fontem aquæ vivæ dereliquerunt, fodiant ſibi ciſternas diſſiparas: & pro divinis Prophetarum oraculis Poetarum ſomnia, & fabulas meditentur, ut in reprobum ſenſum omnino ſe traditos toti orbi terrarum oſtendant.

Et quamvis eiuſmodi homines indigni ſint, quorum ratio à viris gravibus, ac præſertim Catholicis habeatur, nec tam diſputationibus refellendi, quàm Hippocratis vinculis alligandi, & tanquam malè ſani helleboro curandi eſſe videantur: tamen ob ſcandalum parvulorum, qui verum à falſo, & fucatum à ſincero non ſine labore diſcernunt, operæpretium eſſe duxi, brevi lucubratiuncula anonymo libello reſpondere.

Et quoniam libelli auctor ita ſuum opus contexuit, ut primùm in Romanum Pontificem, quem Antichriſtum haberi cupit, canina eloquentia invehatur, deinde quædam ex Dante, Petrarcha, & Bocacio adducat in medium, quæ adverſus eundem Pontificem facere judicavit: poſtremò unam & quinquaginta ſatyras, non furore poetico, ſed rabie, ut dixi, canina in ipſum Chriſti Vicarium Sixtum V. evomat: ego eodem ordine declamationem ejus adverſus Pontificem ſummum primo loco refellam, deinde Dantis, Petrarchæ, atque Bocacii, ad quos Judices adverſarius provocavit, apertiſſima teſtimonia contra ipſum proferam; ad extremum ſententiam ſatyrarum ipſius, imperitiæ, & temeritatis coarguam, & levibus ſatyris unius obſcuri hominis graviſſima teſtimonia, atque exempla ſcripturarum opponam.

CAPUT II.

SED jam ad rem aggredientes, inſcriptionem famoſi libelli pauliſper inſpiciamus. *Aviſo piacevole dato alla bella Italia da un nobile giovane Franceſe.* Huc tandem Hæreticorum impietas delapſa eſt, ut res maximè ſerias, atque triſtiſſimas, & omni lachrymarum fonte plangendas, jucundæ narrationis, & tamquam amicæ confabulationis materiam faciant. Quid enim miſerius, quid luctuoſius, quid atrocius Chriſtiana pietas audire poterat, quàm à perditis quibuſdam hominibus gladio linguæ ita proſcindi Chriſti Vicarium, ut ex verborum contumeliæ in ipſum ſine ullo pudore jaciantur, quæ vix in viliſſima quæque mancipia convenirent?

Et tamen hæ contumeliæ, vel blaſphema potiùs, atque impia maledicta ita nonnullis jucunda viſa ſunt, ut eo titulo ornandas putaverit, *Aviſo piacevole*. Ita nimirum Calviniani paulatim Athei fiunt, de religione jocum, & de controverſiis fidei ludicras declamatiunculas faciunt; *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis.*

Dato alla bella Italia. Invidebas videlicet Italiæ ſuam pulchritudinem, quæ in eo potiſſimùm ſita eſt, ut nullius hæreſis maculis, nulla ſchiſmaticorum colluvione fœdetur, & ea cauſa fuit, cur Italica lingua, non Latina ſcriberes (niſi fortè, quod facilè ſuſpicari poſſumus, Latinas literas ignorabas) ut eorum Italorum, qui Latinæ linguæ expertes ſunt, piam fidem corrumperes.

Videbat nimirum Satanas innumerabiles in Italia homines eſſe de numero eorum, quos (ut Sanctus Auguſtinus loquitur in lib. contra epiſt. fundamenti cap. 4.) credendi ſimplicitas tutiſſimos facit. Intelligebat ſingulari Dei providentia fieri, ut Romana fides Apoſtolico ore laudata in Italia populis incorrupta, & inviolata permaneat. Non ignorabat eam adhuc eſſe per Italiam univerſam Sedis Apoſtolicæ reverentiam, quæ in toto orbe Chriſtiano eſſe deberet, & aliquando fuit, verè enim S. Proſper in lib. de Ingratis ſcripſit,

Sedes Roma Petri, quæ paſtoralis honoris
Facta caput Mundo, quicquid non poſſidet armis,
Religione tenet.

Et S. Leo ſerm. 1. de Natali Apoſtolorum, *Per ſacrum B. Petri ſedem caput orbis effecta, latiùs præſidet religione divina, quàm dominatione terrena.* Angebatur hoſtis humani generis, quòd impia defectio à matre Eccleſiarum, atque ab ipſo communi Patre omnium Chriſtianorum, tamquam à Babylone & Antichriſto, apud multos Septentrionales populos tam facilè propagata, in Italiæ provinciis locum nullum haberet.

Itaque

Itaque nactus tandem aptum ad ſuas fraudes inſtrumentum, perditum neſcio quem juvenem excitavit, qui vulgari idiomate, dulci oratione, & ſuavibus canticis, læthale venenum vulgi auribus inſtillaret. Sed Deo bene juvante *mentietur iniquitas ſibi*, nec ſolùm Paſtorum vigilantia diligentiſſimè providebit, ne ejuſmodi libelli ad Italorum manus aliquando perveniant: ſed neque ullus noſtrum Italicis verbis iſtiuſmodi libros refutabit, ne vel ex ipſa noſtra reſponſione cognoſcant populi horribiles illas blaſphemias, quas ne fando quidem unquam audiverunt.

Et quemadmodum adverſarius Rapſacem illum Aſſyrium imitatur, de quo in lib. 4. Regum cap. 15. dum lingua populari blaſphemias in Chriſti Vicarium evomit: ita nos Eliachim prudentiam imitabimur, dum reſpondendo cavebimus, ne populorum aures inauditis illis blaſphemiis polluantur, ne quo modo corrumpantur ſenſus eorum, & excidant à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto.

Da un nobile giovane Franceſe. Gallus ne fuerit, an Gallum ſimulaverit, qui hæc ſcripſit, non magni refert, juvenem certè fuiſſe facilè credi poteſt, ſatis enim procacitas, petulantia, levitas, imperitia, quæ in toto libro cernuntur, auctoris ſui juvenile ingenium produnt. At nobilem eundem fuiſſe, vel eſſe, ego quidem ægrè adduci poſſum, ut credam, niſi fortè nobilem ſcurram, non virum nobilem, libri titulus indicet: certè obſcœna vocabula, convicia, & contumeliæ, quibus undique liber ſcatet, Agaſonem potiùs, Aurigam, vel Nautam, quàm virum nobili loco natum decebant.

Et cur quæſo nobilis iſte juvenis nomen ſuum non prodidit? Cur latet in tenebris, qui tam ferociter ſummo Chriſtianorum Præſuli minas intentat? Cur novus iſte Goliath qui tam confidenter exercitui Dei viventis exprobrat, & tamquam alter Semei, Chriſto Domini maledicit, ita obſcurus latitat, ut ne de nomine quidem velit agnoſci? Sed veram eſſe oportet ſententiam veritatis Joan. 3. *Qui malè agit, odit lucem.*

CAPUT III.

VEnio nunc ad eam declamationem, qua libelli auctor in Chriſti Vicarium impiè debacchatur. Primis quatuor pagellis verboſiſſima oratione Pontificem Romanum Antichriſtum eſſe affirmat ac repetit millies, idque jam perſpectum ac notum eſſe omnibus contendit, exceptis paucis quibuſdam excæcatis Italis, atque Hiſpanis. Quare ſi quis totidem verbis, multaque ſententiarum congerie, & varietate Calvinum, aut Lutherum, aut verius utrumque vel Antichriſtum ipſum vel ejus præcurſorem eſſe dicat, repetat, inculcet, par pari ſine dubio referret, & ſtulto ſecundùm ejus ſtultitiam reſponderet. Sed non eſt hominum doctorum, ac potiſſimùm Catholicorum verbis contendere, inanis iſta garrulitas hæreticorum propria eſt, qui cùm rebus non poſſint, verborum certè profuſione coram imperitis malam cauſam ſuam utcumque ſuſtentant. Multa de Antichriſto ſcribit Daniel, multa poſt eum Paulus, multa Joannes, ſed illa præter cæteras inſignis eſt Antichriſti nota, Deos omnes contemnere, ut ipſe unus habeatur Deus. *Et elevabitur*, inquit Daniel cap. 11. *& magnificabitur adverſus omnem Deum, & adverſus Deum Deorum loquetur magnifica*, & Apoſtolus 2. Theſſalon. 2. *Et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adverſatur, & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus.* Huc etiam pertinet, quod Chriſtus ipſe Judæis prædixit. Joan. 5. cùm ait: *Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me, ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Antichriſtus enim in nomine ſuo veniet, quia nullum ſupra ſe Deum agnoſcet. Jam verò Pontifex Maximus prædeceſſorum ſuorum imitatus exempla, nonne & in literis ſervum ſervorum Dei ſe palam appellat? & ad ſanctum altare uni vero Deo populo inſpectante ſacrificium offert? & ſummum honoris titulum eſſe cenſet, ſi Chriſti Vicarius nominetur? & denique Chriſtum publicè, & privatim colit, & ut ab omnibus agnoſcatur, & adoretur, ſatagit? Qui verò ſervum, ſacerdotem, Vicarium, cultorem Chriſti, & verbis & factis ſe profitetur, certè non elevatur ſuprà omnem Deum, juxta Vaticinium Danielis, neque juxta Paulum ſe ipſe extollit ſupra omne quod dicitur Deus, neque à ſeipſo venit, juxta verbum Domini apud Joannem, ſed ab illo qui Petrum, cujus ſe ſucceſſorem Pontifex Romanus verè nominat, ad gregem ſuum cum poteſtate miſit, cùm ait Joan. 21. *Paſce oves meas.* Quæ cùm ita ſint, nihil verius, nihil apertius, nihil certius dici poteſt, quàm nihil eſſe Romano Pontifici cum Antichriſto commune, niſi fortè quæ ſint Antichriſti notæ ex hæreticorum mendaciis, non ex divinis oraculis diſcere libeat. Quid, quòd tanta eſt hæreticorum hujus temporis inconſtantia, ut quem Antichriſtum eſſe volunt, iidem ipſi Antichriſtum non eſſe doceant? nihil enim ſæpiùs, neque majori contentione Romanis Pontificibus, quàm idololatriam objiciunt, ſiquidem & ſanctorum invocationem, & reliquiarum atque imaginum cultum, & ipſum Miſſæ ſacrificium idololatriam eſſe clamitant. At ſi tot Deos à Romanis Pontificibus coli exiſtimatis, quot ſunt beati ſpiritus in cœlo; unde tandem vobis in mentem venit, ut eoſdem Pontifices Antichriſtos faceretis? an verò Daniel, & Paulus illum Antichriſtum forè prædixerunt, qui Deorum multitudini ſeſe proſterneret, & non eum potiùs, qui ſe ſupra omne numen elevaret? An non ſentitis, quàm parum cohærentia cum divinis literis, & quàm ipſa ſecum apertè pugnantia ſint, quæ dicitis? Quale autem mendacium eſt, in ſola Italia, atque Hiſpania Romanum Pontificem non ut Antichriſtum repudiari, ſed pro vero Chriſti Vicario agnoſci, & coli? Quid? in ipſa Germania, nonne Imperator, ejuſque fratres, & Archiepiſcopi Electores, Dux Bavariæ potentiſſimus, aliique plurimi tum Eccleſiaſtici, tum Politici Principes vivunt, qui unà cum populis, quibus imperant, Romano Pontifici, ut Chriſti Vicario parent? In Polonia nonne Reges ſemper Catholici cum Epiſcopis item Catholicis, & magna nobilium, ac plebejorum multitudine Romanam fidem profeſſi ſunt, & adhuc hodie profitentur? Svecia, Hungaria, Scotia nonne ſuos habent Catholicos? In Anglia verò nonne Catholicorum pro Romana fide pugnantium pleni ſunt carceres? Nonne quotidie glorioſa martyria exhibentur? Nonne libris in ipſa Anglia editis Catholici Lutheranos, & Calvinianos exagitant? Quid de Gallia dicam? Rex ipſe Chriſtianiſſimus totius regni caput, Romanum Pontificem ſplendidiſſima legatione non honoravit? non eum Chriſti loco in terris eſſe agnovit? non obedientiam illi ſuo nomine præſtari juſſit? Epiſcopi totius Galliæ nonne Catholici ſunt, & ſummum Pontificem debito cum honore ſuſcipiunt? Quis verò Principes, quis populos numeret, qui pro Romana fide vitam ipſam, & ſanguinem profundere tota Gallia parati ſunt? Quid igitur ſibi volebat ille mendaciorum architectus, cùm paucos dumtaxat cæcos, eoſque in ſola Italia, & Hiſpania eſſe pronunciabat, qui Romanum Pontificem Antichriſtum eſſe non crederent? & tamen Europam nondum ſumus egreſſi: nam ſi luſtra-

luſtrare Aſiam, & Africam, & novi orbis vaſtiſſimas regiones animo velimus, inveniemus profecto in America, in Braſilia, in exteriore Africa, in Arabia, in ſinu Perſico, in India, in inſulis Moluccis, in aurea Cherſoneſo, apud Sinas, apud Japones, ubi nondum Lutheri, & Calvini nomen penetravit, plurimos optimoſque eſſe Chriſtianos, qui ſub Rom. Pontificis obedientia Chriſtum colant; Ante nonnullos annos ex ultima Japonia nobiliſſima legatio trium annorum itinere confecto ad Romanum Pontificem, ut verum Chriſti Vicarium agnoſcendum, ac venerandum venit, neque multi menſes præterierunt, cùm ad hunc ipſum, qui nunc B. Petri ſedem tenet, Clementem VIII. Pontificem literæ à Patriarcha Alexandrino ex Ægypto miſſæ ſunt, quibus eum is Patriarcha caput Eccleſiæ univerſæ Chriſtique Vicarium confitetur, ut nihil hìc de Armenis & Maronitis dicam, qui inter tot ſectas hæreticorum, & Paganorum, quæ Orientem premunt, Romanæ Eccleſiæ fidem, & obedientiam retinent; quæ cùm ita ſint, quanta vanitas, atque temeritas ejus hominis fuit, qui in ſola Italia atque Hiſpania paucos quoſdam invenire potuit qui ſedem Apoſtolicam, ut æquum erat, venerarentur? Sed cætera videamus.

CAPUT IV.

MUltis verbis inaniter, ut dixi, profuſis, ineptè philoſophatur adeſſe jam annum à Lutheri prædicatione ſeptuageſimum, proinde initium liberationis à tam diuturna captivitate ſeſe aperire atque oſtendere. Sed inſtar phrenetici neſciens omnino quid diceret, verè ſignificavit ſeptuageſimum annum jam agi Lutheranæ captivitatis, ſi enim ulla captivitas Luthero exoriente exorta eſt, ea certè Romana eſſe non potuit, cùm nulla mutatio in Urbe Romana per id tempus facta ſit, ſed eadem fides, eadem religio, eadem forma Chriſtianæ Reipub. quæ ad eam diem fuerat, eſſe perſeveraverit. At in Germania, Satana auctore, & adminiſtro Luthero, Chriſti religio in perditiſſimam hæreſim mutata eſt, nec ſolùm externus Dei cultus, & Sacramenta omnia mutilata, vel ſublata ſunt, ſed ipſum etiam hominum arbitrium, ex libero ac ſoluto in miſeram captivitatem redactum, annos jam ampliùs ſeptuaginta apud Saxonicam Babylonem ſervit.

CAPUT V.

PErgit deinde libelli auctor & Calvinianos hæreticos non eſſe ea ratione demonſtrare aggreditur quia hæreticus non eſt, qui Evangelio credit, quique nullum articulum ſymboli Apoſtolici inficiatur. Et quoniam Apoſtoli in eo Symbolo Unam Eccleſiam Catholicam, & Apoſtolicam eſſe docuerunt, Romanæ autem mentionem nullam fecerunt, vitio vertit ipſe Romanis Pontificibus, quòd ad articulum de Eccleſia vocem illam, Romanam, adjecerint. Sed hac reſponſione indicat ſe neſcire quidem quale ſit Apoſtolicum ſymbolum, neque quid ſit fides, aut hæreſis unquam didiciſſe, neque id ſanè mirum, cùm in amatoriis canticis Petrarchæ, non in dogmatibus Chriſtianæ religionis ætatem contriverit. Diſce igitur quicumque es famoſi libelli auctor, non illos tantùm eſſe hæreticos, qui Evangelium, aut Symbolum apertè rejiciunt, ſed illos etiam qui in Evangelii, & Symboli interpretatione judicium ipſi ſuum Eccleſiæ judicio præferunt; alioqui enim neque Ariani, neque Macedoniani, neque Neſtoriani, neque Pelagiani, neque alii permulti hæretici erunt, quos tamen non ſolùm Catholici, ſed etiam Lutherani, & Calviniani pro hæreticis habent. Siquidem illi omnes Evangelium, & Symbolum, quod attinet ad verba, integrè recipiebant, ſed perperam tamen, ut omnes hæretici faciunt, interpretabantur. Quid? noſtra ætate qui in Polonia, & Ungaria duo primaria religionis Chriſtianæ myſteria deſtruunt, perſonarum divinarum Trinitatem, & incarnationem Verbi Dei, nonne totum Evangelium, totumque Symbolum Apoſtolicum, præter cæteros homines tueri ſe, ac defendere profitentur? Ita omnino; & tamen qui ſunt hoc tempore magis hæretici? Denique ſi Evangelio credere, & nullum articulum ſymboli pernegare, ſufficere vobis videtur, ut quis hæreticus non eſſe judicetur, cur tam audacter Pontificem Romanum, & qui illi adhærent, hæreticos pronunciatis, quos Evangelium, & ſymbolum integrè colere, amplecti, ac ſequi non ignoratis? Quòd enim Pontificem accuſatis, quaſi is Apoſtolicum ſymbolum depravarit adjectione vocis, Romanam, ad voces, Catholicam & Apoſtolicam in articulo de Eccleſia, inſcitiam veſtram prodit: nam neque in ſymbolo Apoſtolico fuit unquam vox, Apoſtolica, neque à Pontificibus addita eſt vox Romana, ſic enim ſymbolum habet, *Credo in Spiritum Sanctum, Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem* &c. ſic olim veteres legebant, ſic hodie in horariis precibus legimus, ſic in omnibus Eccleſiæ Catechiſmis invenies. Solemus quidem extra ſymbolum cùm veram fidem, aut Eccleſiam deſcribimus, eam Catholicam, Apoſtolicam, Romanam appellare, quia (ut S. Cyprianus ſcribit lib. 1. epiſt. 3.) *Ad Romanam Eccleſiam perfidia habere non poteſt acceſſum*. Et Ambroſio teſte in oratione de Obitu Satyri; *Is cum Epiſcopis Catholicis convenit, qui cum Romana Eccleſia conſentit*. Et auctore S. Gregorio Nazianzeno in Carmine de vita ſua, *Vetus Roma ab antiquis temporibus habet rectam fidem, & ſemper eam retinet, ſicut decet Urbem, quæ toti orbi præſidet*, & ut loquitur S. Hieronymus lib. 3. apologiæ adverſus Ruffinum, *Romana fides Apoſtolica voce laudata, præſtigias hæreticorum non recipit, etiamſi Angelus aliter annunciet, quàm ſemel prædicatum eſt, Pauli auctoritate munita non poteſt mutari*. Et denique, ut ſanctus canit Auguſtin. in Pſalmo contra partem Donati, *Romanorum ſucceſſio Epiſcoporum ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ*.

CAPUT VI.

VEnit tandem adverſarius ad argumenta, & primùm teſtimonia Pauli, Joannis, & Danielis de Antichriſto profert, quæ quidem nos libenter admittimus, ſed probandum erat adverſario, Romanum Pontificem per ea teſtimonia deſignari, quod nec fecit, nec in æternum faciet. Progreditur deinde ad teſtimonia cæterorum patrum, & iis affirmare conatur, Romanum Pontificem à veteribus quoque pro Antichriſto habitum, ea teſtimonia pauliſper inſpiciamus. Primo loco S. Irenæum producit in medium, qui alicubi ſcribit, *Antichriſtus licèt ſit ſervus, volet tamen adorari ut Deus*, hæc enim ſunt verba ſua. *Ireneo dice à punto così, L'Anticriſto quantunque ſia ſervo, vorrà nondimeno eſſere adorato come Dio. Le quali parole ſe bene le conſiderarai, Italia mia, troverai eſtimamente dipingerci il vero ritratto del Papa, il quale ſi noma, non ſenza alto miſterio dell'eterno Dio, ſervo de ſervi*. Si Dialecticam noſſes, admonerem te, ne tam apertè in Paralogiſmum incideres, ſiquidem

ex ſententia Irenæi Antichriſtus non ſe nominabit ſervum, ſed erit ſervus: Pontifex noſter contra, ſervum ſe ex humilitate nominat, cùm pater ſit omnium, etiam Regum, & Imperatorum. Sed paralogiſmum tibi condono, crimen falſi condonare certè non poſſum, locus Irenæi habetur lib. 5. cap. 25. in hæc verba: *Cùm ſit ſervus, Regem ſe vult praconari.* Non igitur (ut tu fingis) Irenæus dicit, *cùm ſit ſervus, quaſi Deus vult adorari, ſed Regem ſe vult praconari.* Romanus autem Pontifex neque ipſe ſe Regem appellat, neque ab aliis appellari cupit. Sed quid ſi ex eodem Irenæi loco planum faciam non poſſe niſi per ſummam impudentiam Antichriſti nomen ad Romanum Pontificem trahi? Antichriſtum futurum genere Judæum atque ex tribu Dan Irenæus affirmat. Eundem Hieroſolymis regnaturum, & in templo quod Salomonis dicebatur ſeſſurum ſcribit; tribus annis cum dimidio cùm regnaverit, ab ipſo Chriſto interficiendum docet. Denique addit Idola omnia ſubmoturum, ut ipſe unus pro idolis omnibus adoretur. Porrò ab eo tempore quo Lutherani Romanum Pontificem Antichriſtum appellare cœperunt, nullus fuit Pontifex de tribu Dan, nullus Hieroſolymam vidit, nedum in templo Salomonis ſedit, nullus tribus annis cum dimidio rerum potitus eſt, ſed alii longiore, alii breviore tempore Eccleſiæ Catholicæ præfuerunt. Denique idola quidem ſummus Pontifex noſter re vera non patitur, ſed opinione veſtra, tot idola erexit quot ſunt imagines in Eccleſiis: quare ſi Irenæo credimus, neque Romanus Pontifex Antichriſtus eſt, neque eum Lutherani poſſunt, niſi ſecum ipſi pugnent, Antichriſtum nominare. Secundo loco Tertullianum, & Hieronymum in teſtes adducit, qui per Babylonem de Apocalypſi Romam ſignificari voluerunt. Poterat addere teſtimonium longè majus Apoſtoli Petri, qui in ultimo capite Epiſtolæ primæ, eandem Romam Babylonem appellat. Sed nihil omnino iſta faciunt ad rem: Nam & Petrus, & Joannes, & poſt eos Tertullianus ac Hieronymus cùm Romam per Babylonem ſignificari volunt, de Roma loquuntur Ethnica, non de Roma Chriſtiana, de Roma inquam illa, quæ ſub Nerone, ac Domitiano imperium tenebat ſuper reges terræ, & ebria erat, ut Joannes ſcribit, de ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrum Jeſu. Alioqui Romam Chriſtianam idem Tertullianus in lib. de præſcriptione adverſus hæreticos mirificè laudat, & S. Hieronymus in lib. 2. Contra Jovinianum extremo, ſic Romam Chriſtianam alloquitur: Ad te loquar, quæ ſcripſeram in fronte blaſphemiam Chriſti confeſſione deleſti. Itaque fuit aliquando Roma magna illa meretrix, fuit Babylon mater fornicationum, ſed ut idem Joannes prædixit, brevi perit, vel potiùs in Sanctam Hieruſalem & Civitatem Dei, atque in arcem religionis & (ut Hieronymus loquitur) in tutiſſimum Chriſtianæ Communionis portum commutata eſt.

CAPUT VII.

TErtio loco Sancti Gregorii verba producit, qui eum Antichriſti præcurſorem appellat, qui Epiſcopi Univerſalis, aut ſummi Pontificis nomen uſurpat. Sed locum nullum adducit, ubi nomen ſummi Pontificis S. Gregorius averſetur. Quod nomen à Sancto Bernardo, Sanctoque Anſelmo, Romano Pontifici paſſim tribuitur. Quin etiam idem S. Gregorius, lib. 1. Dialogorum cap. 4. prædeceſſorem quendam ſuum diſertis verbis Summum Pontificem nominat. Quamobrem & hoc inter mendacia numeretur. Porrò nomen Epiſcopi Univerſalis in Joanne Conſtantinopolitano Sanctus Gregorius duplici de cauſa meritò reprehendit, nam & in eo ſenſu ab illo accipiebatur, quaſi ſolus ipſe eſſet Epiſcopus, quo ſenſu nomen Epiſcopi Univerſalis nulli homini convenit: & licèt in alio quodam ſenſu appellatio illa in Romanum Pontificem optimè quadret, ut etiam à Conc. Chalcedonenſi S. Leoni tributum idem Gregorius refert, lib. 4. epiſt. 38. tamen Joanni Conſtantinopolitano nulla ratione conveniebat. Itaque optimo jure S. Gregorius Antiſtitem illum Conſtantinopolitanum ingentis ſuperbiæ notat, & præcurſorem Antichriſti facit. Sed quid hoc ad rem, de qua nunc agimus, pertinet? Nam in primis Romanus Epiſcopus non ſe Epiſcopum Univerſalem, ſed ſervum ſervorum appellat: deinde nomen Epiſcopi univerſalis, ſi bene accipiatur, meritò illi tribuitur, qui toti Eccleſiæ ab ipſo Chriſto præpoſitus eſt. Denique non dicit Gregorius, Antichriſtum eſſe, ſed Antichriſti præcurſorem, qui ſe ipſe Univerſalem Epiſcopum vocat: quare ſi ſe Romanus Pontifex univerſalem Epiſcopum diceret, in eo etiam ſenſu, quem Gregorius reprehendit, hoc ipſo Antichriſtus non eſſet, quòd ejus præcurſor eſſet, neque enim idem eſſe poteſt is, qui præcurrit cum eo, quem præcurrit, niſi Chriſtum cum Joanne, dominum cum ſervo, Regem cum præcone confundas.

CAPUT VIII.

QUarto teſtimonium adfert Arnulphi cujuſdam Epiſcopi Aurelianenſis, qui cùm ante 600. annos in Conventu quodam Remenſi multa in Romanum Pontificem maledicta congereret, inter alia etiam Antichriſtum, appellare auſus eſt. Sed iſta non pluris facimus, quàm tuas, quicumque es auctor famoſi libelli, & tui ſimilium criminationes. Satis enim conſtat eum hoſtem Romani Pontificis fuiſſe, & inimico animo quicquid ſtomachus ſuggerebat evomuiſſe. Sed opponam illi uni Gallo Epiſcopo teſtimonia omnium Epiſcoporum Galliæ, qui tempore Joannis Papæ VIII. ante annos 700. Concilium apud Trecas celebrantes excommunicationem à Roman. Pontifice in Principes quoſdam latam his verbis comprobarunt; Domine Sanctiſſime ac Reverendiſſime Pater Patrum, Joannes Catholicæ atque Apoſtolicæ Eccleſiæ, ſanctæ videlicet Romanæ primæ ſedis Papa. Nos filii, famuli, ac diſcipuli veſtræ auctoritatis, Galliarum, & Belgicarum Epiſcopi, his quæ ſuper vulnera dolorum veſtrorum maligni homines ac miniſtri diaboli addentes in Sanctam matrem noſtram, ac magiſtram omnium Eccleſiarum commiſerunt, & dolori veſtro conflentes condolemus, atque judicium veſtræ auctoritatis, quòd privilegio B. Petri, & ſedis Apoſtolicæ in eos, & complices eorum juxta Sacros Canones ſpiritu Dei conditos, & totius mundi reverentia conſecratos, ac ſecundùm ejuſdem Sanctæ Romanæ ſedis Pontificum prædeceſſorum veſtrorum decreta protuliſtis, voto, voce, & unanimitate noſtra, atque auctoritate Sancti Spiritus, cujus gratia in Epiſcopali ordine ſumus conſecrati, gladio ſpiritus Sancti, quod eſt verbum Dei, eos interimentes perſequimur, ſcilicet quos, ſicut prædiximus, excommunicatis, excommunicatos tenemus: quos ab Eccleſia abjeciſtis, abjicimus, quos anathematizaſtis, anathematizatos eſſe judicamus, & quos regulariter ſatisfacientes veſtra auctoritas, & Apoſtolica ſedes receperit, recipiemus. Hæc ex Aimoino lib. 5. de geſtis Francorum cap. 27. ad verbum tranſcribere volui, ut prudentes judicent, uni ne Epiſcopo Gallo,

Gallo, an Synodo Episcoporum omnium Provinciæ ejusdem fidem habere oporteat.

CAPUT IX.

QUinto loco adversarius nescius omnino quid loqueretur, ad Sanctum Bernardum judicem provocavit, ac ut stultitiam ejus magis mireris, ipsa ejus verba ponam. (*Leggi, è Italia mia, quello che scrisse San Bernardo ha più di quattro cento anni nelli libri delle sue Considerationi del Papa, de Vescovi, & del Clero, & poi non dubito punto, che tu non confessi, che di tai persone non si poteva dire, à voler dire la verità, meglio di quello che dice.*) Prodeat igitur Sanctus Bernardus, & temerarium istum juvenem sua auctoritate confundat. Non solùm enim in libris quinque quos de Consideratione ad Eugenium scripsit, ne verbo quidem Sanctus Bernardus Pontificem Romanum Antichristum esse significavit, sed etiam in iis libris & in epistolis passim ejusdem Pontificis auctoritatem mirificè prædicavit, atque defendit. Primum librum ita exorditur. *Subit animum dicere aliquid, quod te Papa beatissime Eugeni vel ædificet, vel delectet, vel consoletur; sed nescio quomodo vult, & non vult exire lætæ quidem, sed lenta oratio, dum certatim illi contraria imperare contendunt, majestas, atque amor.* Ita nimirum Sanctus Bernardus Antichristum alloqueretur, ita illum ædificare, delectare, consolari cuperet, ita simul diligeret, & timeret. In secundo autem libro accuratè exponens, quid sit Papa, *Age*, inquit, *indagemus adhuc diligentius qui sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quid responsurum putas ille iniquus, homo peccati, filius perditionis, apertè denique dicam Antichristus? Audi quid respondeat; Quis est sacerdos magnus, summus Pontifex; tu Princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abrahæ, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es, cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Sunt quidem & alii cœli janitores & gregum Pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius utrumque pra cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi universi crediti, uni unus, nec modo ovium, sed & pastorum tu unus omnium pastor.* Porrò initio libri tertii una brevissima sententiola idem Bernardus expressit quousque se Jurisdictio Romani Pontificatus extendat, ne fortè adversarius noster Reges ac Principes conetur excipere. *Orbe*, inquit, *excundum ei, qui fortè vellet explorare, qua non ad tuam summi Pontificis pertineant curam.* Librum quartum idem Sanctus Bernardus semper sui similis ita concludit, ut Summum Pontificem nominet *Christianorum Ducem, pastorem plebium, ulciscendorum scelerum, malorum metum, malleum Tyrannorum, Regum patrem, Legum moderatorem, Canonum dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, sacerdotem altissimi, Vicarium Christi, Christum Domini, Deum Pharaonis.* Hæc igitur sunt quæ Sanctus Bernardus in libris de Consideratione de Pontifice Maximo scribit, quibus vel ipso adversario teste, nihil verius dici poterat. Ac ut intelligat is, qui ad Bernardum judicem provocavit, Summum Pontificem ex Bernardi sententia non tantum non esse ut Antichristum fugiendum, sed etiam ad eum propriè pertinere causas fidei judicare, & non egredi limites suos, ut iste fingit, si de fide Gallorum sententiam ferat, audiamus initium epistolæ 190. ad Innocentium Papam, de Petro Abailardo, qui intra Gallias hæreses seminabat; *Amantissimo patri, & domino Innocentio Summo Pontifici Frater B. Clarevallis vocatus Abbas, modicum id quod est. Oportet ad Vestrum referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ac præsertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum, hoc quippe hujus prærogativa Sedis.* Legat igitur Italia, ut adversarius cupit, legat etiam Gallia, legat Ecclesia universa Doctorem illum sanctum, sapientem, disertum & illi potiùs, quàm stolido isti juveni, qui tamen Bernardum judicem de hac controversia fecit, de Summo Pontifice credat.

CAPUT X.

SExto loco producit ad medium verba quædam Eberhardi Episcopi Salisburgensis, quæ apud Joannem Aventinum extant. Sed ea nemmem movere debent, cùm Joannes Aventinus auctor sit parum probatæ fidei, & non sine causa illa omnia in odium Pontificum vel finxisse vel amplificasse credatur, nihil enim tale extat apud alios Historicos, ac ne apud ipsos quidem Germanos Wympheling gium, Krantzium, Nauclerum, qui eandem historiam literis consignarunt. Deinde, licèt historia ab Aventino verè conscripta esset, illud tamen in dubium revocari non potest, quin Episcopus ille hostis acerrimus fuerit Gregorii IX. Pontificis, & contra Friderico II. Imperatori addictissimus. Cùm autem ob discordiam illam inter Pontificem, & Imperatorem omnia bello arderent, & factiones illæ Guelphorum, & Gibellinorum tunc primùm exortæ, quasi rabie quadam accensæ furerent, qui Pontifici favebant in Fridericum, & qui Fridericum sequebantur, in Pontificem omnia convicia & maledicta iaciebant, quæ in mentem venire ullo modo potuissent. Quare non quid irati homines tunc effutirent, sed utri bonam causam tuerentur, considerare operæ pretium erit; quod quidem illa etiam de causa utile erit, quod auctor iste paulò ante videlicet pag. 4. scribere ausus sit, Fridericos Imperatores sanctos fuisse, & injustè à Pontificibus oppugnatos. Nolo scriptores Italicos producere, Sanctum Antoninum, Blondum, Sabellicum, Platinam, & exteros, qui adversario suspecti esse possent; sed Germanos tantùm, qui ante exortam Lutheri hæresim sine præjudicio anticipatæ opinionis, rem ipsam, ut erat, literis prodiderunt. Jacobus Wymphelingius in Epitome rerum Germanicarum cap. 36. de Gregorio IX. à Friderico II. mirus modis afflicto, ita scribit. *Tum Pontifex humanis destitutus auxiliis, ad rem divinam supplicationesque animum divertit, quibus, Deo agente, Fridericum avertit hostem.*

Habes hìc testimonium hominis Germani, & quod majus est, Friderico Imperatori addictissimi, quippe qui cap. 39. summis eum laudibus effert, qui tamen satis apertè meliorem causam Pontifici tribuit, cùm ab ipso Deo Pontificem ab Imperatoris impetu defensum scribit. Joannes Nauclerus in 2. Volumine suæ Chronographiæ generatione 41. de Friderico II. loquitur ad hunc modum: *Romam veniens mores mutavit; spreta juris jurandi religione multa, & quidem enormia aggressus, ditionem vexabat Pontificiam, Pontifices & Archiepiscopos ponens in Ecclesiis suo modo, & institutos à Papa expellens, collectas ab Ecclesiis exigens;* & infra, *admonitus super his, ipse non obtemperabat: admonentem magis, magisque in dies sprevit, unde eum percussit Pontifex anathemate &c.* Accedat Albertus Krantzius,

zius, ut in ore trium teſtium ſtet omne verbum. Hic inſignis auctor in lib. 8. Saxoniæ, cap. 8. *Imperator*, inquit, *Fridericus à Papa multis ex cauſis excommunicatus, quas in bulla declaravit, diu permanſit in ſordibus*, & paulò poſt, *Pontifex ſollicitavit Archiepiſcopos & Epiſcopos, ut Imperatorem excommunicatum cunctis denunciarent: Sed Epiſcopi Thuringiæ ne hoc facerent, ſupplicarunt, veriti tyrannidem ejus. In Francia autem, Anglia, & Dania denunciabatur ſine timore.* Et paulò infra, *Imperator interim, cùm Papa Concilium Prælatorum evocaſſet ad ſuccurrendum terræ ſanctæ, revocatis Cardinalibus de ſua quemque legatione, omnes vias terræ, marique occupavit, & itinerantes ad urbem captos protraxit in carcerem Cardinales, Epiſcopos, Prælatos, nobiles, doctos cujuſque generis & ordinis, ab orbe Chriſtiano ad Summum Pontificem miſſos oratores. Doluit Chriſtianiſſimus tantum eſſe vulnus in viſceribus, ab eo præſertim, qui omnia tueri ſuſceperat, & Sacramento ſe adegit, cùm interim Turci & Saraceni premerent Chriſtianos in terra ſancta.* Deinde cap. 9. horribilem Friderici crudelitatem his verbis exponit: *Perductos ad ſe Romanos partim quaternis ad crucis formam perfodit vulneribus; partim caput in crucis modum quadrifariam ſcidit; partim fronte eodem ferro truce reddidit inſignites, Clericos verò detonſam in vertice coronam ferro caſum in crucem vulneratam, ut dicebat, juſſit ornari, quorum unus inflictum vulnus nimis patienter tolerare viſus, in palearum cumulum funiculo eſt pertractus: & cùm benedicere ac laudare Deum perſeveraret, igni ſuppoſito eſt crematus.* Et poſt multa ſimilia ſummæ crudelitatis exempla ſubjungit cap. 10. de perfidia atque impietate ejuſdem: *Friderici*, inquit, *rem in Sicilia adminiſtrantes, in nullum ſacrum locum magis ſævierunt, quàm in monaſterium Caſſinenſe Divi Benedicti: aurea cujus & argentea vaſa fregerunt, quæ Fridericus conflata redegit in nummos, & Monachis inde vi ac convicio deturbatis, ſatellites ſunt in habitationem ruinamque profecti; & quod impietatem auget, Saracenos adeò ſævit Fridericus, ut eos mercede conductos magis, quàm cæteros Chriſtianos in militia charos habere ſit viſus: præterquè arma tractantes multos ex ea Barbarie per Italiam, & Siciliam honoribus, & magiſtratibus evexit, ejuſque gentis amore in Chriſtianos uſque adeò eſt debachatus, ut Luceriam Apuliæ civitatem ejectis populariter Chriſtianis, Saracenis dederit habitandam*, & paulò poſt, *legem in regione promulgavit, qua Saracenos adeò voluit ſalvos eſſe, ut contendentes cum illis impunè occiderentur: caſorum autem Saracenorum quæſtio, ſi captus non eſſet, qui vim attulerat, in vicina regionis populos haberetur, quæ aris ſummis ac totidem capitum ſupplicio puirentur. Quin etiam alia impietate, atque inſania, ut Saraceno non magis militanti, quàm in Africa agenti commodaret, eſt uſus, qui forma præſtantiores per Siciliam mulieres, & ſumo Italiæ regnum concupitas Virgines à parentum ſinu, matronaſque à maritorum complexu rapi & paſſus fuerit & curaverit. Tunetis Africæ Regis fratrem baptizari volenti Panormi prohibuit.* Hæc ille: atque hæc ſunt videlicet pia illa opera ob quæ ſanctum Imperatorem, & unctum Dei adverſarius appellavit, & cur Pontifex Gregorius Antichriſtus jure habendus videatur, quia cum anathemate notatum ab Eccleſia ejecit. Sed pergamus ad cætera.

CAPUT XI.

SEptimo loco Joachimum Calabrum teſtem adducit, à quo in explicatione Apocalypſis Romanum Pontificem Antichriſti nomine appellatum affirmat. Sed impudens eſt mendacium, quod certè nobilem virum, qualem iſte ſe jactat minimè decebat, tantum enim abeſt, ut Joachimus Abbas ullo in loco Romanum Pontificem Antichriſtum eſſe ſignificarit, ut contra potiùs frequenter de illo ſummo cum honore ſcripſerit. In ipſa epiſtola, quam toti illi operi præmiſit, jubet ſuum opus Apoſtolicæ Sedis judicio ſubjici, ubi etiam certa fide ſe credere dicit, non poſſe portas inferi contrà Romanam Eccleſiam prævalere, neque uſque ad mundi conſummationem fidem ejus ullo unquam tempore perituram. Deinde in prima parte expoſitionis explicans textum ſeptimum capitis ſecundi apertè ſcribit, Eccleſiam Conſtantinopolitanam finem eſſe habituram, Romanam autem ut veram Hieruſalem, & thronum David ſemper manſuram. Rurſus in expoſitione undecimi textus capitis ſexti habet hæc verba. *Quicumque Petri Eccleſiam moribus, viribuſque impugnant, Babylonis ſe filios contremiſcant.* In expoſitione autem ſecundi textus capitis ſeptimi per Angelum, aſcendentem ab ortu ſolis, atque habentem ſignum Dei vivi, Romanum Pontificem intelligendum eſſe dicit, qui cum Coepiſcopis ſuis ſigno crucis electos muniet in illa ultima tribulatione, quam Antichriſtus videlicet excitabit. Sed quid opus eſt pluribus, cùm adverſarius locum nullum attulerit pro mendacio ſuo? Unus exſtat locus in expoſitione textus undecimi capitis noni, qui fortè pro adverſariis facere videatur. Sed in eo loco non verum Pontificem Romanum, ſed Principem quendam Patarenorum hæreticorum, ab Eccleſia Romana jam olim damnatorum, quem illi ſuum Apoſtolicum dicebant, Antichriſti præcurſorem futurum eſſe Joachimus ſuſpicatur. Sed nihil ad rem noſtram hoc pertinet.

CAPUT XII.

ADducit poſtremò teſtimonia trium auctorum, qui lingua Italica ſcripſerunt, Dantis, Petrarchæ, atque Bocacii, quos teſtes eſſe dicit omni exceptione majores, quòd Papæ domeſtici, quòd antiqui, quòd venerabiles ob vitæ & morum integritatem, quòd ſumma doctrina præditi fuerint, quòd ſine perturbatione animi ſcripſerint, quòd denique etiam prævideriut ruinam Pontificatus Romani, ut non tam poetæ, quàm prophetæ fuiſſe videantur. Et quidem quid iſti auctores ſcripſerint, paulò poſt videbimus. Nunc breviter laudes illas, quibus ab adverſario afficiuntur diſcutiamus. Ait in primis ejuſmodi eſſe teſtes ut eis nulla ratione contradici poſſit. At ſi carmina amatoria, ſi fabulas, ſi ſomnia ſcripſerunt, unde illis auctoritas tanta, ut contradici nequeat? Quid ſi Dantem ipſum qui maximè ſerius, ac ſobrius ex tribus illis fuit, falſitatis, ne dicam mendacii, manifeſtè coarguam? Certe enim quæ ſcribit de Anaſtaſio Pontifice, ut ſuo loco oſtendam, defendi nulla ratione poſſunt. Denique ſi teſtes iſti adeo ſunt veraces, ut fides omnino illis habenda ſit, cur auctor iſte pag. 22. fidem Danti habendam eſſe negat, cùm donationem Conſtantini, & Lepræ ejus Baptiſmo curatam affirmat? Ait deinde Papæ domeſticos fuiſſe: quod de Dante & Bocacio ſimpliciter eſt falſum. Dantes enim factione Gibellinus, non modò non domeſticus, ſed etiam hoſtis Pontificum fuit; Bocacius vero nullius Pontificis domeſticus fuiſſe legitur. Quod autem de eruditione & antiquitate dicit, antiquior & doctior S. Bernardus fuit, antiquo-

quiores etiam & doctiores innumerabiles alii, qui summi Pontificis dignitatem totis viribus defenderunt. Sed risum vix tenui, cùm Petrarcham, & Bocacium à morum sanctitate, vitæque integritate laudari vidi, cùm eorum scripta Italica, ob quæ ab isto juvene tantopere commendantur, nihil ferè nisi turpes amores contineant, quorum etiam ipsum Petrarcham aliquando vehementer puduit. Talibus videlicet sanctis Prophetis digni sunt Lutherani, & Calvinistæ, qui juventutem libris suis corrumpant, qui Deam Venerem & prolem ejus Cupidinem pro summis numinibus venerentur, qui vel triumphos amoris canant, vel confictis fabulis expugnandæ pudicitiæ artes doceant. Istud credo, Evangelium ab Antistite vestro Beza didicistis, cujus exstant tot carmina amatoria in Candidam, quædam etiam turpissima in eandem, ac puerum Audebertum; & qui non alia de causa præfationem in Psalmos pœnitentiales Latinis versibus scripsit, nisi ut formam Bethsabeæ impudicissimè (ut fecit) nobis depingeret. Disce miser, aliquando tandem, quanto sit Ecclesiæ Catholicæ, quàm vestræ sanctior disciplina, cùm illos ipsos libros vos appelletis sacros, & iterum, atque iterum typis excusos populo obtrudere nitamini, quos censura Ecclesiæ Catholicæ legi ob impuritatem, & corruptelam juventutis prohibet. Jam quod addit hos auctores sine animi perturbatione de Romano Pontifice esse locutos, quis credat, cùm Dantes factione, ut dixi, Gibellinus eos ferè Pontifices solùm reprehendat qui Gibellinis præter cæteros adversabantur. Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem V. Nam à Petrarcha tria illa cantica in Curiam Romanam non sine magna animi perturbatione scripta, cùm aulicis infensus esse cœpisset, clarius est quàm ut sit à nobis necesse dici. Quod denique ad vaticinium illud pertinet, quo illi Romani Pontificatus ruinam præsignificasse vobis visi sunt, si quidem illi tale aliquid prædixerunt, id ipsum de vaticinio ipsorum dicimus, quod de similibus prophetis olim Ezechiel cap. 13. pronunciavit; Veh prophetis insipientibus qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Tentaverat quondam Martinus Lutherus horum omnium, qui nunc in Ecclesiam Catholicam debachantur, parens, futura prædicere, ac in Epistola quadam anno 1521. cum illa inscriptione edita fidelem admonitionem ad omnes Christianos, audacter prædixit, post biennium fore, ut Papæ, Cardinales, Episcopi, Presbyteri, Monachi, Moniales, turres, campanæ, & quicquid Ecclesiasticum est, in auras difflueret, atque evanesceret, modo, ipse illo biennio concionari, & scribere, ut cœperat, sineretur, sed permissus est non duos, ut petebat, sed ferè viginti & duos annos summa libertate scribere, ac docere, nec tamen quidquam eorum quæ prædixit, evenit. Atque eundem exitum omnia ejusmodi vaticinia necessariò sortientur, quæ cum prophetæ illius omnipotentis vaticinio pugnant: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Matth. 16.

CAPUT XIII.

QUia verò Pius V. Pontifex optimus, & sanctissimus carmina illa Petrarchæ, quæ adversus Urbem Romam impiè scripta fuerant, abradi jussit, inde sumpta occasione, adversarius in extrema declamatione sua tragicè deplorat, quòd libri sacræ scripturæ non passim lingua vulgari unicuique permittantur. Sed causam istam tam ineptè & imperitè agit, ut nisi insciticm ejus ex toto ipsius ope-

re deprehenderem, suspicarer fortasse eum prævaricari dedita opera voluisse. Primùm ait, Ecclesiæ Catholicæ Præsules, & pastores id unum satagere, ut hominibus persuadeant, eos qui legunt scripturas sacras novi, ac veteris testamenti, hæreticos fieri. Sed quale est hoc mendacium? An non scripturæ sacræ utriusque testamenti summo Pontifice, non solùm approbante, sed etiam jubente passim publicè & privatim in templis, in scholis, in domibus leguntur? Deinde addit, impiè prohiberi lectionem bibliorum lingua vulgari, cùm Moses in lege veteri jusserit ut sacerdotes ad populum lingua materna conciones haberent? O acumen, quasi verò Ecclesiæ Catholicæ sacerdotes non lingua materna ubique ad populos concionentur. Tertiò dicit Christum quoque id ipsum discipulis imperasse, ut videlicet ad populum vulgari idiomate loquerentur. Et quamquam vulgaris idiomatis nulla in Evangelio, ut nec in lege Mosis, mentio fit, admittimus tamen ad gentes ad quas docendas missi erant, Apostolos lingua vulgari esse concionatos, quod ut dixi, etiam hoc tempore faciunt Catholici Sacerdotes. Sed iidem cur quæso lingua minimè vulgari epistolas conscripserunt, si eas à vulgò legi voluerunt? Nam certè B. Paulus ad Romanos non Romanè sed Græcè scripsit, & Apostoli Petrus & Jacobus ad Hebræos non Hebraicè sed Græcè literas dederunt; & S. Joannes Parthis non Particam sed Græcam Epistolam misit. Quartò dicit, ab Apostolo Paulo seriò Christianis omnibus denunciari, ut sacras literas investigent, ac scrutentur. Atqui hoc præceptum Apostolicum in 14. quæ extant, Paulinis Epistolis non invenitur; si Calviniani quintam decimam fortè habent, non graventur eam cum cæteris communicare. Sed quando Paulus Apostolus hoc juberet, qui ut dixi, ad Romanos ea lingua scripsit, quam vulgus non intelligebat; qui seriò monet ad Ephes. 4. positos in Ecclesia Doctores, & Pastores, ut videlicet non deessent, qui divinas literas imperitæ multitudini exponerent? Postremò argumentum inde petit adversarius, quòd Mahomethus populis suis persuaserit, ad eos non pertinere libros legis Domini per se evolvere, cùm id proprium sacerdotum sit, sed utrum Mahomethus id præceperit, adversarius noster viderit. Nos verò non in Alcorano Pseudoprophetæ Mahomethi, sed in Malachia sancto, fidelissimoque Propheta legimus, *Labia sacerdotis custodient scientiam & legem requiretis ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est*. Malach. 2. & sanctum Basilium gravissimum doctissimumque patrem, præfecto Culinæ Imperatoriæ locum è divina scriptura proferenti respondisse scimus, *Tuum est de culinentis cogitare, non dogmata divina decoquere*; id quod refert Theodoretus lib. 4. historiæ eccles. cap. 17. Sanctum quoque Hieronymum, clarissimum Ecclesiæ Catholicæ lumen, non ignoramus quàm acriter reprehenderit, in epistola ad Paulinum, pravam illam consuetudinem, qua sibi divinas literas omnes vendicabant, cùm tamen alioqui veteri Proverbio, tractent fabrilia fabri. Atque hactenus de illa declamatione, qua Summum Pontificem Antichristum esse frustra probare adversarius contendebat.

CAPUT XIV.

Responsio ad ea, quæ ex Dante Aligherio contra Sedem Apostolicam adseruntur.

VEnio nunc ad ea, quæ ex Dante Poeta Italico in medium adferenda libelli auctor judicavit. Ea licèt multa & varia sint, tamen omnia ad quinque capita revocari possunt. Primùm enim in opere illo Dantis errorum Pontificum & Cleri etiam totius vitia deteguntur; deinde locus Apocalypsis de Babylone ad Summos Pontifices applicatur; tertiò Sacrificium Missæ juxta Lutheranorum errorem improbari videtur; quartò Lutheri adventus, & prædicatio prophetico spiritu, si adversariis credimus, præsignificatur; quintò Indulgentiæ Pontificiæ reprehendi videntur. Ordiamur à primo. Quinque Pontifices à Dante reprehensos adversarius annotavit, Anastasium II. Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem V. & Joannem XXII. Addere poterat ad alios etiam Celestinum V. hos enim sex ex tam ingenti numero Summorum Pontificum in toto illo opere reprehendit. Sed in Anastasio ex insciția turpiter lapsus est. Scribit enim Anastasium inter hæreticos in gehenna puniri, ob hæresim quandam Photini.

Cant. 11. dell' Inferno.

Ci raccostamo dietro ad un coperchio
D' un grande avello, ov' io vidi una scritta
Che diceva, Anastasio Papa guardo
Lo qual trasse Fotin da la via dritta.

Commentarius adversarii ad hunc locum habet, Photinum in Thessalia docuisse spiritum Sanctum à patre non procedere, & filium minoris auctoritatis esse quàm patrem: atque hanc hæresim ita placuisse Anastasio II. Pontifici, ut eam etiam publicè defendere sit conatus, proinde jure à Dante inter hæreticos numerari. Ac Dantes quidem aliqua venia dignus est, quippe qui Martinum Polonum, Gratianum, & alios quosdam erroris sui habuit auctores. Illi enim Dante antiquiores scriptum reliquerunt, Anastasium Pontificem in eo peccasse, quòd Acacium Eutychianæ hæresis fautorem, & à prædecessoribus suis justè depositum, in sedem Constantinopolitanam revocare voluerit, quodque Photino cuidam Thessalonicensi Acacii amico sine consensu Episcoporum cæterorum temerè communicaverit. Addunt etiam, prædictum Anastasium ob id peccatum divina ultione percussum miserè periisse. Quæ omnia falsa fabulosaque sunt, nam certissimis testibus constat, Acacium multo ante obiisse diem suum, quàm Anastasius Pontifex fieret: testantur id Evagrius lib. 3. histor. cap. 23. Nicephorus lib. 15. cap. 17. & Liberatus in Breviario de causa Nestoriana cap. 18. Quomodo ergo fieri potest, ut Anastasius Acacium ad sedem revocare voluerit, quem jam olim defunctum esse constabat? Deinde, nonne exstat epistola doctissima & pulcherrima hujus Anastasii Pontificis optimi ad Anastasium Imperatorem, in qua totis viribus persuadere nititur, ne nomen quidem Acacii tolerandum esse? Sed occasionem fabulæ dedit, quòd illo ipso tempore vixit Anastasius Imperator, hæresi Eutychiana infectus, qui & Acacio favebat, & fulmine ictus interiit, ut scribunt Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in ejus vita. Quod ergo ad Anastasium Imperatorem propriè pertinebat, vel insciția, vel malitia scriptorum ad Anastasium Pontificem retulit, atque hæc ad Dantem. Ad Commentarium adversarii breviter respondemus, in eo tria splendida mendacia contineri. Non enim Anastasius IV. ut iste somniat, sed secundus fuit, de quo loquitur Dantes. Nec Photinus ille Spiritum sanctum à patre procedere, ut iste sine ullo fundamento affirmat, inficiabatur, sed Acacio tantùm Eutychianistæ favebat. Nec denique Anastasius Photini errorem publicè defendisse usquam legitur, nisi apud istum verè commentitum commentarium. Auctores enim supra citati, quos Dantes secutus videtur, tantùm scribunt, Anastasium sine consensu Episcoporum & Clericorum totius Ecclesiæ Photino communicasse. Jam verò in Celestino V. nihil aliud Dantes reprehendit, nisi quòd Pontificatu sponte se abdicarit; sic enim habet.

Cant. 3. dell' Inferno.

Guardai & vidi l' ombra di colui.
Che fece per viltate il gran rifiuto.

Sed hunc locum neque adversarius annotavit, quod nihil ad rem ejus pertineret, neque Dantes verè judicavit. Fuit enim Celestinus vir sanctissimus, & tam ante Pontificatum, quàm etiam post, miraculis plurimis illustris, ut ex ejus vita intelligi potest, quam & doctè, & fideliter scripsit Cardinalis Cameracensis Petrus ab Alliaco. Cæteros quatuor Pontifices Nicolaum, Bonifacium, Clementem, & Joannem, & generatim Clericos omnes, Dantes quidem non parum vituperat, sed ob vitam & mores, non ob fidem, & doctrinam, neque hæreticos, aut Antichristos usquam vocat. Quid autem mirum esset, si in tam numeroso Summorum Pontificum ordine, pauci quidam invenirentur vitæ parum integræ & probatæ, an ideo quia pauci quidam minus sanctè vixerunt, sedes ipsa Apostolica Antichristiana dicenda est, cùm & antea, & postea plurimi viri Sanctissimi, eandem Apostolicam Sedem tenuerint? An verò non possemus cum Sancto Augustino de summis Pontificibus disputante, liberè dicere, in illum ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium, jam usque ad Clementem VIII. qui nunc in eadem cathedra sedet, etiamsi quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præjudicaret Ecclesiæ, & innocentibus Christianis, quibus Dominus prævidens, ait de præpositis malis: *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt*, ut certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in domino collocata numquam tempestate sacrilegi schismatis diffipetur. Quid? quod, ut supra dixi, Dantes factione Gibellinus in reprehensione Pontificum & Cleri merito suspectus haberi debet, cum odio potiùs inimicorum, quàm veritatis amore adscribendum animum appulisse videatur. Accedit postremò, quòd adversarius etiam noster in quibusdam rebus Danti fidem habendam esse negat, quòd eum vulgi opinionem secutum esse dicat, ut in donatione & lepra Constantini. Quòd si adversario licuit Danti, quem ut prophetam coli voluit, fidem interdum non habere: cur nobis non liceat eidem Danti, quem poetam non propheram fuisse scimus, interdum etiam fidem non habere? atque hæc de primo.

CA-

CAPUT XV.

ALterum caput erat de loco Apocalypſis de quo ſic loquitur Dantes.

Cant. 19. dell'Inferno. *Apoc. 17.*

Di voi Paſtor s'accorſe'l Vangeliſta
Quando colei che ſiede ſopra l'acque
Puttaneggiar co' Regi à lui fù viſta.
Quella che con le ſette teſte nacque
Et da le dieci corna hebbe argumento
Fin che virtute al ſuo marito piacque.

Hìc verò triumphat adverſarius, ſed planè ante victoriam, nam in eodem Cantico Dantes agnoſcit verum Eccleſiæ Catholicæ paſtorem fuiſſe Nicolaum illum tertium de quo loquebatur, cùm ſummos Pontifices per mulierem illam meretricem ſignificatos eſſe diceret.

Et ſe non fuſſe, ch'ancor lo mi vieta
La reverentia delle ſomme chiavi.
Che tu teneſti nella vita lieta.
I'uſerei parole ancor più gravi.
Che l'avaritia voſtra il mondo attriſta
Calcando i buoni, & ſù levando i pravi
Di voi Paſtor s'accorſe'l Vangeliſta &c.

Cùm igitur ob ſummarum clavium reverentiam, quas Nicolaum Pontificem habuiſſe in terris confitetur, ne in Inferno quidem Dantes audeat contumeliosè illum alloqui: certè non Antichriſtum, ſed verum Chriſti Vicarium fuiſſe illum cenſebat, etiamſi ob avaritiam cum meretrice illa de Apocalypſi eundem conferri poſſe judicaverit. Deinde quis neget veteres patres doctiſſimoſque ſcripturæ ſanctæ Interpretes uni Danti anteponendos eſſe? Porrò nullus unquam veterum hunc locum Apocalypſis de Romana Eccleſia, aut ſummo ejus Pontifice accipiendum eſſe docuit. Sanctus Auguſtinus tract. in Pſalm. 26. & Arethas, Haymo, Beda, & Rupertus in comment. hujus cap. 17. Apocal. per magnam illam meretricem univerſam diaboli Civitatem, ideſt, omnem impiorum multitudinem ſignificatam volunt. Cæteri, ut Tertullianus, & Hieronymus ſuprà citati, de Roma quidem locum illum exponunt, ſed de Roma Ethnica, & Imperatoribus ejus Paganis, qui Chriſti Eccleſiam in ipſa Urbe ita perſequebantur, ut planè juxta verba Joannis meretrix illa magna ebria dici poſſet de ſanguine Martyrum Jeſu. Sed jamdudum Roma ad Chriſti fidem per Apoſtolorum Principes converſa, ut idem ſanctus Hieronymus ait lib. 2. contra Jovinianum, blaſphemiam in fronte ſcriptam Chriſti confeſſione delevit, & ut magnus loquitur Leo, ſerm. de SS. Petro & Paulo, *De magiſtra erroris diſcipula facta eſt veritatis: & per ejuſdem ſancti Petri ſedem caput orbis effecta latiùs præſidet religione divina, quàm dominatione terrena.*

CAPUT XVI.

TErtium ad ſacrificium Miſſæ pertinet, & in illis verbis continetur.

Cant. 33. del Purgatorio.

Sappi che'l vaſo che'l ſerpente ruppe
Fù & non è: ma chi n'hà colpa creda
Che vendetta di Dio non teme ſuppe.

Hunc enim locum adverſarius ita exponit, ut velit, vas quod fuit & non eſt, eſſe Romanam Eccleſiam deſignatam per beſtiam illam, de qua dicitur in Apocalypſi cap. 17. fuit & non eſt, & quia ſuppa linguâ Italica ſignificat panem vino maceratum, ſcribit impius iſte juvenis, per eam vocem ſignificari Euchariſtiam, ac ſententiam Dantis eſſe non placari Deum ſacrificiis Catholicorum Sacerdotum, quæ in ſpecie panis & vini domino offeruntur. Et quidem quod attinet ad vas illud confractum, non negamus eo vaſe Romanam Eccleſiam deſignari, quam Dantes ob corruptam morum diſciplinam in deterius mutatam cùm cerneret, dixit, fuiſſe, ſed non eſſe: quod autem dixit non eſſe, per comparationem accipiendum eſt; non abſolutè, neque enim ſignificare voluit, non eſſe jam Romæ Eccleſiam, ſed non eſſe talem qualis aliquando fuerat, ſi de moribus, & vitæ integritate agatur, nam alioqui Eccleſiam Romæ eſſe, & Summos Pontifices Chriſti locum in terris gerere ex ipſo Dante paulò poſt luce clariùs oſtendemus. In eo verò quod de pane & vino ſcripſit Dantes, explicando, toto cœlo adverſarius aberravit; nam Landinus, qui commentaria in Dantem ſcripſit, ubi ad hunc locum venit, ex teſtimonio Inolenſis antiqui interpretis hujus poetæ, & ex monumentis quibuſdam filii ejuſdem Dantis, & ex communi Florentinorum conſenſu docet, alluſiſſe Dantem hoc loco ad ſuperſtitionem, quæ ſuo tempore vigebat Florentiæ; exiſtimabant enim illius ætatis homines eos qui homicidium perpetraſſent, non poſſe in manus inimicorum devenire, ſi ſuper occiſi tumulum panem vino maceratum comediſſent, atque ea de cauſa cognati ejus, qui cæſus fuerat, diligenter tumulum cuſtodiebant, ne fortè homicidæ ſuper eum tumulum cibo illo veſcerentur, antequam cædem alia cæde ulti eſſent. Ad hanc igitur ſui temporis conſuetudinem, ſive potiùs ſuperſtitionem, Dantes reſpiciens, minatur divinam vindictam iis, qui Eccleſiam malè vivendo deformant: atque addit eis minimè profuturam ſuperſtitionem illam, quam ſibi prodeſſe parricidæ falſo, atque impiè credunt.

CAPUT XVII.

SEquitur Quartum caput, quo carmina illa continentur, quibus Lutherum à Dante præſignificatum adverſarius credit.

Cant. ult. del Purgatorio.

Non ſarà tutto tempo ſenza reda.
L'Aguglia, che laſciò le penne al carro.
Perche divenne moſtro, & poſcia preda.
Ch'i veggio certamente, & però'l narro.
A darne tempo già ſtelle propinque.
Sicure d'ogni intoppo, & d'ogni sbarro.
Nel quale un cinque cento dieci & cinque
Meſſo di Dio anciderà la fuja.
Et quel Gigante che con lei delinque.

Hìc adverſarius, ut ſe acutiſſimum ænigmatum interpretem eſſe demonſtret, tempus ſignificari affirmat, quo Lutherus conciones ſuas adverſus Eccleſiam & Summos Pontifices exorſus eſt. Is enim annus fuit quingenteſimus ſeptimus decimus ſupra milleſimum. Parum autem intereſt inter annum quingenteſimum quintum decimum notatum à Dante, & annum quingenteſimum ſeptimum decimum, quo Lutherus apparuit. Sed non advertit novus iſte Oedipus, Dantem per eum numerum non tempus, ſed perſonam ſignificaſſe, non enim ait, anno quingenteſimo quinto decimo nuncius Dei venit, ſed tempus erit, cùm quidam à Deo miſſus adveniet, qui per numerum 515. ſignificatur, in qua re imitari voluit Dantes locum illum cap. 13. Apocalypſis, ubi nomen Antichriſti per numerum 666. deſcribitur. Dein-

Deinde ſi numerum annorum Lutheranæ prædicationis Dantes prævidiſſet, cur à vero per integrum biennium aberraſſet? cur etiam mille annos omiſiſſet? Adhæc cùm tam apertè Dantes per nuncium illum Dei Imperatorem deſignet, cùm dicat, non ſemper Aquilam hærede carituram, unde quæſo in mentem venire potuit ulli homini, ut per eum nuncium Lutherum ex Monacho apoſtatam, ac privatum hominem intelligeret? & cùm Dantes prædicat, nuncium illum non ſolùm oppreſſurum meretricem, ſed etiam Gigantem, qui cum ea fornicabatur, & per Gigantem adverſarius noſter Philippum Pulchrum Galliarum Regem, qui Clementis V. temporibus vixit, ſignificatum fuiſſe concedat, quanta quæſo amentia fuit, per eum Nuncium Lutherum accipere, & interpretari, quaſi Lutherus Philippum illum debellaturus eſſet, qui ante obiit quàm Lutherus naſceretur? Vera igitur expoſitio, quæ ex ipſius Dantis teſtimonio colligitur, hæc eſt, per numerum quingentorum quindecim, nomen deſcribitur trium literarum videlicet, Dux, ſiquidem numerus ille Latinè ſic ſcribitur DXV. eædem verò literæ tranſpoſitæ faciunt Dux. Porrò per eum ducem Principem Veronæ intelligi voluit, qui Chanes Scaligerus nominabatur, cùm enim ab eo Principe multa beneficia Dantes accepiſſet, atque ei more poetico adulari vellet, prædicit fore, ut is aliquando Imperio Romano ac præſertim per omnem Italiam potiatur: & non ſolùm Eccleſiam ditione temporali ſpoliet, ſed etiam Regem Galliæ Philippum in ordinem redigat. Id ita eſſe perſpicuum eſt ex primo Cantico de rebus Inferorum, ubi ſimilia prædicens & nomen Canis exprimit, & Civitatem ejus deſcribit.

Molti ſon gl' animali à cui s' ammoglia
E più ſaranno ancora in fin che 'l veltro
Verrà che la farà morir con doglia.
Queſti non ciberà terra, ne peltro
Ma ſapienza, & amore & virtute
Et ſua nation ſarà tra Feltro è Feltro.

Sita enim Verona eſt inter Feltrum Romandiolæ, & Feltrum Marchiæ Triviſanæ. Idem etiam apertè colligitur ex Cantic. 17. Paradiſi. Cæterum vaticinium iſtud non alium exitum habuit, quàm inanis adulatio, & poeticum ſomnium merebatur.

CAPUT XVIII.

REſtat poſtremum caput, in quo adverſarius indulgentias Pontificias à Dante reprehendi credidit, hæc ſunt verba Dantis.

Cant. 29. del Paradiſo.

Ma tal uccell' nel becchetto s' annida,
Che s' el volgo 'l vedeſſe, vederebbe
La perdonanza, di che ei ſi confida.

Sed hic locus nihil omnino facit contra indulgentias, ſiquidem ut exponit Landinus, & res ipſa clamat, eos concionatores Dantes reprehendit, qui falſas indulgentias prædicant, & turpis lucri gratia venias peccatorum auditoribus pollicentur, cùm Pontificis teſtimonium nullum proferre poſſint, quos quidem concionatores, ſi qui jam ſunt, ut impoſtores, & falſarios Catholici omnes reprehendunt; loqui autem de euſmodi Dantem impoſtoribus patet ex verſibus qui proximè ſequuntur.

Per cui tanta ſtultitia in terra crebbe,
Che ſenza prova d' alcun teſtimonio,
Ad ogni promiſſion ſi correrebbe

& paulò infra.

Pagando di Moneta ſenza conio.

Ubi ſignificat, ejuſmodi concionatores iis, à quibus eleemoſinas accipiunt ratione indulgentiæ, ſolvere pecunias ſine impreſſo ullo ſigno, quæ nihil valent.

CAPUT XIX.

ATque hactenus reſpondimus ad ea, quæ ex Dante protulit adverſarius, nunc audire eum neceſſe erit ex eodem Dante, quæ fortè non cuperet. Proferemus enim teſtimonia plurima, atque apertiſſima Dantis, non ſolùm pro ſumma Roman. Pontificis auctoritate, & dignitate, ſed etiam pro aliis nonnullis fidei noſtræ capitibus, ut adverſarius intelligat, ſe Dante Judice non modo cauſa cecidiſſe, ſed etiam planè hæreticum & impium eſſe.

De Sancto Petro ſic loquitur Dantes.

Cant. 24. del Paradiſo.

O luce eterna del gran viro,
A cui noſtro Signor laſciò le chiavi,
Ch' ei portò giù da queſto gaudio miro.

De Urbe Roma ſic.

Cant. 2. dell' Inferno.

Non pare indegno ad huomo d' intelletto,
Ch' ei fù de l' Alma Roma, & di ſuo impero
Nel empireo ciel' per padre eletto.
La quale, e 'l quale à voler dire il vero
Fur ſtabilite per lo loco ſanto
V' ſiede il ſucceſſor del maggior Piero.

Audiſne, Romam non Antichriſti locum eſſe, ſed Urbem almam, & locum Sanctum, de cœlo ſtabilitum, ubi ſucceſſor Petri ſedem habet?

Alio loco Nicolaum III. Papam jam defunctum ſic alloquitur.

Cant. 19. dell' Inferno.

Et ſe non fuſſe, ch' ancor le mi vieta.
La riverentia delle ſomme chiavi
Che tu tenesti nella vita lieta
Io uſerei parole ancor più gravi.

Audiſne qua reverentia Dantes Pontificem, etiam mortuum proſequatur, licèt ei, præter cæteros infenſus eſſet.

Alio loco deſcribens captivitatem Bonifacii VIII. ita cecinit.

Cant. 20. del Purgatorio.

Veggio in Anagna entrar lo fior d' aliſo.
E nel Vicario ſuo Chriſto eſſer catto.
Veggiolo un' altra volta eſſer deriſo;
Veggio rinnovellar l' aceto e 'l fiele,
E tra vivi ladroni eſſer anciſo.
Veggio 'l novo Pilato ſi crudele,
Che ciò no 'l ſatia, ma ſenza decreto
Porta nel tempio le cupide vele.
O Signor mio quando ſarò mai lieto
A veder la vendetta, che naſcoſa
Fa dolce l' ira tua nel tuo ſecreto.

Audiſne illum ipſum Pontificem Bonifacium, quem ob malos ejus mores, vel ob contrariam factionem Dantes ſæpè reprehendit, Vicarium Chriſti nominari, & injuriam illi factam, Chriſto factam judicari? Non igitur Dantes more Lutherico, & Calviniſtico Pontificem Summum Antichriſtum eſſe putabat, etiamſi alioqui illum reprehenderet, quòd vitam, & mores minus probatos habere videretur.

Alio

Alio loco de eodem ſic loquitur.

Cant. 22. dell'Inferno.

Ne ſommo offitio, ne ordini ſacri
Guardò in ſe

Audiſne ut ſummum officium, ſacroſque ordines cum pravis moribus in Bonifacio Dantes agnoſcat?

Alio loco ſcribit ſe occurriſſe animæ Adriani V. Pontificis & continuò in genua procubuiſſe ut cum ea anima loqueretur ob ſummam dignitatem, quam in terris geſſerat.

Cant. 19. del Purgatorio.

Io m' ero inginocchiato, & volea dire,
Ma com' io cominciai & ei s' accorſe
Solo aſcoltando del mio riverire,
Qual cagion, diſſe, in giù così ti torſe?
Et io à lui per voſtra dignitate.

Alio loco de Papa Agapeto ita ſcribit.

Cant. 6. del Paradiſo.

Mà benedetto Agapito, che fue
Sommo Paſtore alla fede ſincera
Mi ridrizzò con le parole ſue.

Alio loco de Clemente V. quem præter omnes alios reprehendere ſolet, ſcribit.

Cant. 30. del Paradiſo.

Et ſia perfetto nel ſuo divino.
All hor tal: che in paleſe & in coverto
Non anderà con lui, con un camino;
Ma poco poi ſarà da Dio ſofferto
Nel ſanto officio.

Alibi contra eos, qui ſectarios audiunt omiſſa doctrina Eccleſiæ, ac Summi Paſtoris, ut hoc tempore Lutherani, & Calviniſtæ faciunt.

Cant. 5. del Paradiſo.

Siate Chriſtiani à muovervi più tardi.
Non ſiate come penne ad ogni vento.
Et non crediate, ch' ogni acqua vi lavi,
Havete il vecchio, e'l novo teſtamento,
E'l Paſtor della Chieſa che vi guida
Queſto vi baſti à voſtro ſalvamento.

Alio loco docet merita operum bonorum, quæ adverſarius noſter cum Magiſtro ſuo Calvino non agnoſcit.

Cant. 25. del Paradiſo.

Speme, diſſi io è un attender certo
Della vita futura, il qual produce
Gratia divina, & precedente merto.

Alio loco aſſerit arbitrii libertatem, cujus ne nomen quidem Calviniſtæ ferre poſſunt.

Cant. 1. del Paradiſo.

Lo maggior don, che Dio per ſua larghezza
Feſſe creando, & alla ſua bontate
Più conformate, & quel ch'ei più apprezza,
Fù della volontà la libertate,
Di che le creature intelligenti
E tutte & ſole furo, e ſon dotate.

Et alibi de eodem libero arbitrio.

Cant. 18. del Purgatorio.

Queſto e'l principio la onde ſi piglia
Cagion di meritare in voi ſecondo,
Che buoni & rei amori accoglie & viglia.

Alio loco ſignum crucis approbat, à quo Calviniſtæ non minùs quàm dæmones fugiunt.

A

Cant. 2. del Purgatorio.

Poi fece il ſegno lor di ſanta Croce.

Alio loco invocationem ſanctorum deſcribit, quæ idololatria à Calviniſtis judicatur.

Cant. 13. del Purgatorio.

Udì gridar, Maria ora per noi
Gridar, Michele, & tutti gli altri Santi.

Item alibi inducit S. Bernardum ſic loquentem de intercеſſione B. Virginis Mariæ.

Cant. 32. del Paradiſo.

Orando gratia convien, che ſ' impetri
Gratia da quella, che puote aitarti.

B

Item alibi ad eandem Virginem.

Cant. ultimo del Paradiſo.

Donna ſei tanto grande, e tanto vali
Che qual vuol gratie, e à te non ricorre
Sua diſianza vuol volar ſenz' ali.

Alio loco de reliquiarum veneratione.

Cant. 25. del Paradiſo.

Mi diſſe mira, mira, ecco'l Barone
Per cui la giù ſi viſita Galitia.

Alio loco de imaginibus.

Cant. 4. del Paradiſo.

C

Et ſanta Chieſa con aſpetto humano
Gabriel, & Michael vi rappreſenta,
Et l'altro che Tobia rifece ſano.

Alio loco de votis, quæ ſine Pontificis auctoritate, commutari nequeunt, in quo ſe maximè alienum ab hæreticis noſtri temporis Dantes oſtendit.

Cant. 5. del Paradiſo.

Mà non traſmuti carco alla tua ſpalla.
Per ſuo arbitrio alcun ſenza la volta,
E della chiave biancha, e della gialla.

Alio loco contra quoſdam, qui Virginem Deo dicatam ex monaſterio ſanctæ Claræ rapuerunt, quod

D

noſtro tempore fecit Lutherus, tantopere ab adverſario lati datus.

Cant. 3. del Paradiſo.

Dal mondo per ſeguirla giovinetta
Fuggimi, & nel ſuo habito mi chiuſi,
Et promiſſi la via della ſua ſetta.
Huomini poi al mal più ch' al ben' uſi
Fuor mi rapirom della dolce chioſtra,
Dio lo ſi sà qual poi mia vita foſſe.

Alio loco de pœnis purgatorii, quas Calviniſtæ ut fabulas rident.

Cant. primo dell'Inferno.

E

Color, che ſon contenti
Nel foco, perche ſperan di venire.
Quando ch'e ſia, alle beate genti.

Alio loco de ſuffragiis pro defunctis, quæ ſimiliter negantur à Calviniſtis.

Cant. 26. del Purgatorio.

Fagli per me un dir di Pater noſtro.
Quanto biſogna à voi di queſto mondo,
Ove poter peccar non è più noſtro.

Item alibi de eadem re.

Cant. 11. del Purgatorio.

Ben ſi dee lor'aitar' lavar le note,
Che portaron quinci, ſi che mondi e lievi
Poſſan' uſcir' alle ſtellate rote.

Alio

Digitized by Google

Alio loco de duobus glorioſiſſimis Ducibus Minorum & Prædicatorum.

Cant. 11. del Paradiſo.

Due principi ordinò in ſuo favore,
Che quindi & quinci le ſuſſer per guida
L'un fù tutto Seraſico in amore,
L'altro per ſapientia in terra fue
Di cherubica luce uno ſplendore.

Item ibidem de approbatione regulæ Sancti Franciſci per Apoſtolicam ſedem.

Et regalmente ſua dura intentione,
Ad Innocentio aperſe, e da lui ebbe
Primo ſigillo à ſua religione

Item.

Di ſeconda corona redimita
Fui per Honorio dall'eterno ſpiro
La ſanta voglia d'eſſo Archimandrita.

Item de primis ſociis Sancti Franciſci.

Cant. 12. del Paradiſo.

— *Il venerabile Berardo*
Si ſcalzò prima, e dietro à tanta pace
Corſe, e correndo li parve eſſer tardo.
O ignota ricchezza, ò ben ferace:
Scalzaſi Egidio, ſcalzaſi Silveſtro.
Dietro à lo ſpoſo ſi la ſpoſa piace.

Sed finis ſit: neque enim omnia adducere debemus, & hæc abundè ſufficiunt, ut juvenem illum, qui Dantem judicem appellavit, ſi frontem habet, erubeſcere cogant.

CAPUT XX.

Reſponſio ad ea, quæ adferuntur ex Petrarcha.

TRanſeo nunc ad ea, quæ ex Franciſco Petrarcha in medium adverſarius protulit, ea ſunt partim cantica quædam, partim fragmenta epiſtolarum, ſed omnia in unam atque eandem ſententiam conveniunt, ut videlicet Romanam Curiam multorum vitiorum accuſent, ac propterea etiam Babylonem quandam nominari poſſe affirment. Fateor illa in libris Petrarchæ exſtare, ſed quæ vitia hominum damnent, non Pontificum, aut ſedis Apoſtolicæ dignitatem imminuant, id quod ipſe teſtatur lib. 11. ſenilium Epiſtolarum ad Franciſcum Brunum Pontificis Maximi ſecretarium ſcribens. Nam cùm admoneretur, ne tam multa ſcriberet in Cardinales, alioſque Rom. Curiæ prælatos, reſpondit, ſe non homines, ſed vitia hominum inſectari, neque id facere, quòd ſibi nocuerint, ſed quia injuriam malè vivendo faciunt Romanæ Urbi, Eccleſiæ Dei, Chriſto ipſi, atque Apoſtolis ejus Petro, & Paulo. Nam alioqui in iiſdem libris innumerabilia extant loca, ex quibus Fides, & cultus Petrarchæ erga ſummam illam, ac Deo proximam Romani Pontificis poteſtatem agnoſcas, lib. 1. ſenilium Epiſtolarum ad Talanandum Cardinalem. Quis, inquit, quæſo non ſtupeat, ſimulque non gaudeat, ſi amicus ſit Vicario Jeſu Chriſti? lib. 7. ſenilium ad Urbanum V. Pontificem, quem ut Romam redeat adhortatur, Mihi, inquit, apud te, ſummum culmen Eccleſiæ, non de mea ætate, ſed de tua humanitate fiducia naſcitur; audio enim te libenter audire, quæ vera ſunt, etſi acria ſint: falſa autem quamvis dulcia, aſpernari; neque id mirum; Veritatis vivæ Vicarius es in terris; & infra, Ubicumque rite colitur Chriſti nomen, illic ſedem tuam eſſe nec nego, nec dubito. Illud mihi non negetur, quòd inter omnes alias ſingulare tecum aliquid, immò quamplurimum, habeat Urbs Roma. Cæteræ enim omnes ſuos habent ſponſos, tibi quidem uni ſubditos, ſed ſuis Eccleſiis præſidentes: illa verò nullum habet, niſi te. Itaque ſummus in reliquis, in Romana Urbe ſolus es Pontifex, ſolus ſponſus; & infra, Quo animo, da quæſo, miſericors pater, temerariæ devotioni meæ veniam, quo, inquam, animo tu ad Ripam Rhodani ſub auratis tectorum laquearibus ſomnum capis, & Lateranum humi jacet; & Eccleſiarum mater omnium tecto carens & ventis patet, ac pluviis; & Petri, Pauli Sanctiſſimæ domus tremunt; & Apoſtolorum, quæ nunc ædes fuerant, jam ruina eſt, informiſque lapidum acervus lapideis quoque pectoribus ſuſpiria extorquens? & infra: Romam almam, ac ſacroſanctam Urbem, Reginam urbium, arcem Chriſtianæ fidei, locum Deo gratum, hominibus venerandum, ſacram tellurem, rerum caput, non ſemel appellat; & ibidem; nullam eſſe toto orbe terrarum civitatem, ubi magis religio, ac devotio erga res divinas conſpiciatur, affirmat. Ibidem de Bonifacio Papa VIII. Ananiæ à Columnenſibus comprehenſo loquens: Nulla, inquit, homini in Vicarium Dei ſui cauſa ſufficiens eſt offenſionis. Idem lib. 9. Senilium ad eundem Urbanum: Verè, inquit, ſummus ac Romanus eſt Pontifex, verè Urbanus, verè Petri ſucceſſor, verè Vicarius Jeſu Chriſti. Item in eodem libro ad Franciſcum Brunum ſcribens. Illud inquit, neque tuum, neque cujuſquam animum moveat, quòd Papam Romanum quo nihil majus, immò cui par nihil orbis habet, alloquor; quaſi illius reverentia ſtylum cohibere debuerit, mihi enim ut vides, magna hinc pars fiduciæ orta eſt, quòd Vicario veritatis nulla veri particula occultanda videretur. Idem lib. 11. Senilium, epiſt. ult. Roma, inquit, proculdubio Sacroſanctiſſimus mundi locus eſt, ubi Chriſtianus verus & vivere optet & mori. Idem in Apologia contra Galli calumnias: Non quidem, inquit, ſic inſanus ſum, ut Romano Pontifici legem ponam, cùm ipſe ſit legifer omnium Chriſtianorum. Idem lib. 1. Invectivarum contra medicum, Romano Pontifici, inquit: Omnes, qui Chriſtiano nomine gloriamur, non modo conſilium, ſed obſequium inſuper, & obedientiam debemus. Neque verò ſolùm de ſummi Pontificis dignitate multo aliter ſentit Petrarcha, quàm adverſarius crederet; ſed etiam de cæteris omnibus fidei noſtræ capitibus. Nam lib. 11. Senilium ad Bonaventuram ſcribens, laudat Monachum quendam, quòd & Monaſticam vitam religioſe duxerit, & Miſſas devotiſſimè celebraverit, lib. 13. in epiſt. ad Franciſcum Brunum, orat pro anima Pontificis defuncti, lib. 14. in epiſt. ad Philippum Cardinalem multa ſcribit de ſacra illa ſpelunca, in qua Sancta Maria Magdalena habitaſſe dicitur, eamque illo carmine invocat.

Dulcis amica Dei lachrymis inflectere noſtris;
Atque humiles attende preces, noſtraque ſaluti
Conſule, namque potes.

In lib. 2. de vita ſolitaria cap. 11. Sacra ſtigmata Sancti Patris Franciſci, & ordinem ab illo inſtitutum debitis laudibus celebratum, lib. 1. de otio Religioſorum Monachos ſic alloquitur: O fœlices animæ, ò excubitores aſſidui, intentique; ò ſollicita & devota Chriſti mancipia, proque brevi ſervitio non libertatem modò perpetuam, ſed ingenuitatem, filiationemque promerita, ò mercimonium optabile, ſauſtaque rerum alternatio, ſervire modicum, non ut diu regnes, ſed ut ſemper. Denique, ut alia prætermittam, extat etiam ipſius Petrarchæ teſtamentum, in quo multa ſunt Catholici animi ſigna; ſed

ſed illud in primis, quòd B. Virginem ac Sanctos cæteros magna devotione implorat. Nec ſolùm Latinis, ſeriſque operibus, ſed etiam in Italicis illis verſibus, quos tantopere adverſarius admiratur, & in libello, quos de vitis Pontificum, & Imperatorum conſcripſit, & Summum Pontificem Chriſti Vicarium vocat, & alia non pauca ſcribit adverſus ea, quæ noſtri temporis hæretici docent, De Summo Pontifice ita loquitur:

E'l Vicario di Chriſto con la ſoma
De le chiavi, e del manto al nido torna:
Si che s'altro accidente nol diſtorna
Vedrà Bologna, e poi la nobil Roma.

Item alibi Ludovicum IV. Imperatorem non alia de cauſa ſolum Idolum appellat, & nomen habere dicit ſine re; niſi quia Summi Pontificis auctoritate, & ab Imperio dejectus, & extra communionem fidelium ejectus fuerat.

Latin ſangue gentile
Sgombra da te queſte dannoſe ſome;
Non fare Idolo un nome
Vano ſenza ſoggetto.

Alio loco Romanam Urbem Domicilium Dei nominat, quia videlicet ſedes eſt Vicarii ejus.

Le Donne lagrimoſe, e'l volgo inerme
De la tenera etate, e i vecchi ſtanchi;
E' hanno ſe in odio, e la ſeverchia vita,
E i meri fraticelli, e i bigi, e i bianchi
Con l'altre ſchiere travagliate, e inferme,
Gridan: o Signor noſtro aita, aita:
E la povera gente sbigottita
T'i ſcuopre le ſue piaghe à mille à mille.
Ch' Annibale, non ch' altri farian pio.
E ſe ben guardi à la Magion di Dio
Ch' arde oggi tutta, aſſai poche faville
Spegnendo, fien tranquille
Le voglie che ſi moſtran t'infiammate,
Onde ſien l'opre tue nel Ciel lodate.

Alio loco piè deſcribit peregrinationem ad Urbem Romam, & cultum fidelium erga ſacras reliquias atque Imagines, quas vos Calviniani irridere ſoletis.

Moveſi 'l vecchiarel canuto, e bianco
Del dolce luogo, ove hà ſua età fornita,
E da la famigliuola sbigottita,
Che vede 'l caro padre venir manco:
Indi trahendo poi l'antico fianco
Per l'eſtreme giornate di ſua vita;
Quanto più può col ben voler t'aita
Rotto da gli anni, e dal camino ſtanco.
E viene à Roma ſeguendo il deſio
Per mirar la ſembianza di colui,
Ch' ancor là ſù nel Ciel vedere ſpera.

Alio loco Virginem Deiparam magno affectu implorat: & ſimul damnat amores, & amatoria cantica, quæ juveni ſibi exciderant.

Per te può la mia vita eſſer gioconda,
S' a' tuoi prieghi, o Maria,
Vergine dolce, e pia,
Ove 'l fallo abondò, la gratia abonda.
Con le ginocchia de la mente inchine.
Prego che ſia mia ſcorta,
E la mia torta via drizzi à ben fine.

Et infrà:

Mortal bellezza, atti, e parole m'hanno
Tutta ingombrata l'alma;
Vergine ſacra, & alma
Non tardar, ch'io ſon forſi all'ultim'anno.
I dì miei più correnti, che ſaetta
Fra miſerie, e peccati
Sonſen andati: ſol morte n'aſpetta.

Et infrà:

Se dal mio ſtato aſſai miſero e vile
Per le tue man reſurgo,
Virgine, s' ſacro, e purgo
Al tuo nome, e penſieri, e'ngegno, e ſtile;
La lingua, e'l cor, le lagrime, e ſoſpiri
Scorgine al miglior guado;
E prendi in grado i cangiati deſiri.

His adjungam duo illa cantica, ubi deplorat pretioſum tempus in nugis, ideſt, in amatoriis verſibus amiſſum.

Tennemi amor anni vent'uno ardendo
Lieto nel foco, e nel duol pien di ſpeme;
Poiche Madonna, e'l mio cuor ſeco inſieme
Salire al Ciel, diece altri anni piangendo.
Homai ſon ſtanco, e mia vita riprendo
Di tanto error; che di virtute il ſeme
Ha quaſi ſpento; e le mie parti eſtreme,
Alto Dio, à te devotamente rendo.
Pentito, e triſto de miei sì ſpeſi anni,
Che ſpender ſi doveano in miglior uſo,
In cercar pace, & in fuggir affanni.
Signor, ch'in queſto carcer mi hai rinchiuſo
Trammene ſalvo da gl'eterni danni
Ch'io conoſco 'l mio fallo, e non lo ſcuſo.

I' vò piangendo i miei paſſati tempi,
I quai poſi in amar coſa mortale,
Senza levarmi à volo havendo io l'ale
Per dar forſi di me non baſſi eſempi.
Tu che vedi i miei mali indegni & empi,
Rè del Cielo invifibile, immortale,
Soccorri all'alma diſviata, e frale,
E 'l ſuo difetto di tua gratia adempi.
Si che s'io viſſi in guerra, & in tempeſta,
Mora in pace, & in porto; e ſe la ſtanza
Fù vana, almen ſia la partita honeſta.
E quel poco di viver che m'avanza,
Et al morir degni eſſer tua man preſta;
Tu ſai ben, ch'in altrui non hò ſperanza.

CAPUT XXI.

CLaudam hunc locum cum illis ejuſdem Petrarchæ teſtimoniis, quæ in eo libro Italico continentur, quem ſcripſit de vita & moribus Pontificum Romanorum. Omittam autem, quæ ille dicit de Pontificibus, qui ante ipſius tempora ſederant, quos tamen ut plurimum laudat, ea ſolùm teſtimonia, quæ ad eos pertinent, quos ipſe optimè noverat, Joannem videlicet XXII. Benedictum XII. Clementem VI. Innocentium VI. & Urbanum V. De Joanne ſic loquitur: *Coſtui fù ottimo, e glorioſo Paſtore; fece molti beni; & haretici per zelo della fede condannò.*

De Benedicto. *Fù nell'adoleſcenza di buona, & intera vita, dipoi Maeſtro in Theologia, e fatto che fù Papa, riformò l'Ordine di S. Benedetto. Nel dare i Beneficii era duro, havendo grande cura, che non fuſſero conferiti à chi non gli meritava. Era fervido nella fede, e nelle buone opere zelatore; & però era ad alcuni non troppo caro. Fù rigido & aſpro in modo, che fingeva di non riconoſcere li parenti, dicendo, che il Papa non hà parenti.*

De Clemente: *Fù & per nome, & per fatti di molte virtù pieno.* De Innocentio: *Fù grandemente de' Religioſi amatore. Fù in ragione Canonica eccellente. All'ultimo*

Digitized by Google

timo havendo santamente tradotta la vita, si morì. De Urbano: *Fù nelle sacre Scritture dottissimo, e santamente visse*. Hæc sunt Petrarchæ testimonia de Pontificibus Romanis, quorum temporibus ipse vixit; quæ quidem non ab assentationis studio, sed à veritatis amore profecta non dubitabit, qui cogitabit ea scripta post obitum omnium illorum fuisse, & ab eo qui & liberrimè vitia Romanæ Curiæ taxare solebat, & qui nihil unquam à Romano Pontifice ambierat, & oblatum etiam Episcopatum constantissimè recusavit, ut ex variis ejus Epistolis cognosci potest. Ex tot locis, à nobis adductis, tria quædam colligi possunt; Primum non potuisse Petrarcham, cùm Romam, sive Avenionem ob Curiam summi Pontificis Babylonem appellavit, de fide, de religione, de potestate Ecclesiastica, sed de vitiis tantùm, quæ tunc vigebant ea dicere. Neque illi unquam venisse in mentem quod adversarii mentiuntur, ut scriberet Romanum Pontificem Antichristum factum, aut Ecclesiam ipsam Romanam ab antiqua fide degenerasse. Quomodo enim Antichristum esse crederet, quem tot in locis Vicarium Dei nominare non dubitat? Aut quando Romanam Urbem Antichristi sedem esse diceret, qui eam almam, sacrosanctam, domicilium Dei, locum Deo gratum, arcem Christianæ fidei, sacram tellurem, sacrosanctissimam Sedem appellat, ubi omnis verus Christianus & vivere optet, & mori? An verò placere illi unquam potuisset nefarium istud bellum in summum Ecclesiæ Catholicæ Pastorem, & Patrem, ad quod Reges inflammare Adversarius noster pro viribus nititur, cùm disertis verbis scriptum reliquerit, nullam esse posse homini Christiano in Vicarium Dei sui sufficientem causam offensionis? Deinde ex iisdem locis intelligemus Pium V. Pontificem nullam fecisse Petrarchæ injuriam, quòd tria ejus Cantica abradi jusserit. Nam si Petrarcha suspicari potuisset, futuros fuisse aliquando homines, qui ejus versibus abuterentur ad fidem Catholicam labefactandam, atque ad eos confirmandos errores, quos ipse toto pectore execrabatur, sine dubio manibus ipse suis versus illos in ignem conjecisset. Quin etiam, si summus Pontifex, quem ille tam frequenter Vicarium Dei sui nominare solebat, totum illud opus amatoriarum cantiunculariun flammis adjudicaret. Equidem arbitror spiritum ejus in cœlesti Hierusalem, ut ex ejus pœnitentia piè confido, cum Deo conjunctum, ingenti lætitia perfundendum; & Deo atque ejus Vicario de ea re gratias acturum. Cur enim non gauderet, si cerneret opus illud exuri, cujus ipsum jam antea pœnituerat: quod multis causa sempiterni exitii esse posset; ob quod denique vix ipse gehennæ ignem effugisset? Cognoscimus ad extremum ex iisdem illis locis, Adversarium nostrum, vel ipso Petrarcha teste, seu potiùs Judice, Judicem enim Adversarius fecit, hæreticum esse; atque adeò extra veram Christi Ecclesiam cum Apostatis & fugitivis contra veritatem arma gerere. Siquidem Petrarcha, ut supra demonstravimus, in ea fide & religione vivebat, quæ Romanam Ecclesiam, ut omnium Ecclesiarum Parentem veneratur; quæ summum Pontificem Christi Vicarium, totiusque orbis Christiani Patrem & Pastorem agnoscit; quæ Reliquias, atque Imagines Christi & sanctorum colit; quæ B. Virginem, & Sanctos cæteros invocat; quæ pro defunctis orat; quæ Monasticam vitam laudat. Atque hanc solam unicam & veram esse religionem idem Petrarcha in lib. 1. de remediis utriusque fortunæ apertissimè docet. Adversarius autem eorum se socium esse fatetur, qui pro Romana Ecclesia Genevensem Synagogam; Pro summo Pontifice Christi Vicario, Lutherum, aut Calvinum, Vicarium Satanæ colunt, Orare pro defunctis otiosum, Sanctos invocare impium credunt. Sanctorum Reliquias, atque Imagines tantum abest, ut venerentur, ut etiam illas in flumina, istas in ignem abjiciant. Monasticen verò tanto prosequuntur odio, ut potiùs lupanaria, quàm Monasteria tolerare posse videantur. Quare nulla dubitatio remanet, quin, Petrarcha Judice, inter hostes veræ fidei numerandus sit nobilis ille juvenis, qui ad Petrarchæ, quasi egregii cujusdam prophetæ, in gravissima causa religionis judicium provocavit.

CAPUT XXII.

Responsio ad ea, quæ ex Joanne Bocacio adferuntur.

UNus restat Bocacius ex ternario illo testium numero omni exceptione majorum, ex quibus vulgo Italorum summum Pontificem Antichristum esse persuadere voluit Adversarius. Sed quàm ingeniosè, & argutè Bocacius fabulas texit; tam imperitè, atque ineptè Juvenis noster argumenta concinnat. Producit enim in medium ex Bocacii fabulis pauca quædam loca, in quibus vitia Clericorum & Monachorum attinguntur. Sed ex iis non sequi, ut propterea falsa religionis, fideique doctrina habenda sit (ut Adversarius vellet) ipse idem Bocacius docet. Nam in secunda fabula, quam imprudenter Adversarius præter cæteras elegit, ut eam nobis objiceret, scribit quidem Bocacius multa, & gravia esse vitia Romanæ Curiæ; sed addit hoc ipsum manifestum argumentum esse veritatis fidei, ac religionis, quæ Romæ colitur. Cùm enim non solùm Pagani & Hæretici illam oppugnent, sed etiam ipsi, qui eam profitentur, ac docent, moribus perversis destruere, ut ipse quidem loquitur, atque ad nihilum redigere molantur, & ea tamen semper vigeat, ac floreat, quis ambigere possit, quin ea sit opus Dei, & non humano consilio, prudentia, viribus, Romanam religionem consistere, sed ejus qui dixit: *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non prævalebunt adversus eam?* In prima quoque fabula jure Bocacius à Catholicis reprehenditur, quòd sacramentum Confessionis, atque extremæ unctionis, fabulæ fundamentum fecerit. Cæterùm in illa ipsa fabula satis ostendit nil sibi commune fuisse cum novatoribus istis, qui præter baptismum, & Eucharistiam nulla alia sacramenta recipiunt. Siquidem ipse cum honore de Sacramento Confessionis, & unctionis extremæ, necnon de religioso illo Sacerdote, quem ut ministrum Sacramentorum illorum introducit, semper loquitur; & in extrema fabula perditum illum execratur, ac damnat, qui sancto viro Sacerdoti suo imposuit, & ad Sacrosancta illa mysteria planè indignus accessit. Neque verò in cæteris fabulis sui dissimilis fuit. Etsi enim passim Monachorum, ac Sanctimonialium vitia sub occasione fabularum carpat, non tamen inde colligit, quod Adversarius facit, Monasticen ipsam universè esse damnandam; sed contra potiùs eos reprehendit, qui sanctimoniam ac decorem Religiosorum malè vivendo obscurant. Quorsum igitur, inquies, Pontificum jussu hæ fabulæ ita corriguntur, ut ubique nomina Sacerdotum, Monachorum, sanctimonialium, aut deleantur, aut in alia commutentur? Causa est in promptu. Nescit enim vulgus, cujus manibus vulgares ejusmodi libri teruntur assiduè, vitium à persona, & mores à dignitate secernere. Si Sacerdotes ac Monachos flagitiorum, ac scelerum argui videat, facilè Sacerdotium ipsum, ac Monachatum contemnit: neque cogitat, quod paucorum est, non esse omnibus tribuendum; neque ordinis sanctitate personarum vitus inquinari;

nec

nec pauci sunt, qui sacerdotum vitia libentiùs multò quàm virtutes imitari velint. Quin etiam licere sibi credunt, quod Sacerdotes, sive rectè, sive perperam agunt. Quanti autem facienda sit Sacerdotum bona existimatio, vel ex uno illo Imperatoris Constantini facto, ab omnibus scriptoribus mirificè laudato, colligi potest. Quod ego, quia ad rem nostram non parum facere videtur, Theodoreti verbis referam lib. 1. histor. cap. 11. Erant, inquit, quidam calumniandi studio flagrantes, qui quosdam Episcopos accusabant, & criminationis libellos Imperatori offerebant. Ille istis ante concordiam constitutam acceptis, primum cùm eos vinculo constrinxisset, annuloque suo obsignasset, servari jussit. Deinde cùm concordiam inter eos conciliasset, libellos in medium adductos, illis ipsis præsentibus, igne absumendos curavit; jurejurando adjecto, se ne verbum quidem in illis scriptum perlegisse; nam sacerdotum, inquit, vitia non sunt populo aperienda; ne ille inde causa offendiculi arrepta licenter peccare aggrediatur. Quin etiam eum hoc quoque adjecisse memorat: Si suis oculis Episcopum alienæ uxori stuprum inferre fortè videret, facinus illud nefandum suo paludamento se obtecturum, ne facinoris aspectus eos, qui idem ipsum cernerent, ulla ex parte læderet. Hæc Theodoretus. Sanctus autem Cyprianus longiùs etiam progressus scribit Christum ipsum, & Apostolos ejus, de sacerdotibus Aaronicis, licèt jam sacrilegi, atque impii essent, tamen ob ipsum, quamvis inane nomen, & umbram quamdam sacerdotii, honorificè esse locutos. Quòd si vera crimina Sacerdotum populo aperienda non sunt, & verenda Patrum non cum maledicto Cham detegenda, sed potiùs cum optimis ejus fratribus contegenda, quis ferat eos, qui oblectandi gratia falsa crimina affingunt, aut fabulosis narrationibus in contemptum eos adducunt? Poteram hoc loco multa quoque ex libris Joannis Bocacii adferre, ex quibus intelligeret Juvenis noster in causa religionis se cum cæteris Calviniſtis ab hoc etiam auctore damnari. Nam & in libro qui inscribitur Corbaccio, & in altero, qui dicitur Filocopo multa Bocacius de invocatione B. Mariæ, de laude virginitatis, de libero arbitrio, de igne purgatorio, de precibus pro defunctis, de sacrificio Missæ planè Catholicè scribit. Sed nolui tam multa Italica verba huic nostro Latino opusculo inferere, neque tam sæpè de rebus iisdem verba facere.

CAPUT XXIII.

JAm verò quoniam Adversarius tribus testibus probare conatus est plurima esse vitia Catholicorum, ut videlicet inde colligeret Catholicam Ecclesiam in Antichristi regnum esse conversam, non debet molestè ferre, si nos etiam vicissim tribus aliis testibus, quos rejicere nullo modo possit, ei probemus, deteriores esse Lutheranorum mores, quàm unquam fuerint Catholicorum. An autem inde efficere velit, Lutheranorum sectas ad regnum Antichristi pertinere, liberum illi permitto, nos enim ejusmodi argumentis non egemus, ut certo certius eorum conventicula Satanæ Synagogas, & eorum multitudines agmina quædam, Antichristum præcurrentia, esse credamus. Primus testis Lutherus sit, quem adversarius nuncium Dei à Dante prædictum appellare non erubuit. Is enim in Postilla super Evangelium Dominicæ primæ Adventus ita loquitur: *Mundus in dies fit deterior; sunt nunc homines magis vindicta cupidi, magis avari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multoque deteriores, quam fuerint in Papatu.* Hæc ille, qui nihil ferè aliud verè scripsit in tot libris suis. Alter testis Jacobus Andreas Smiddelinus esse poterit, qui adhuc vivit, & primas tenet inter Lutheranos, adeò ut eorum Papa non malè à quibusdam nominetur. Is in concione 4. super caput 21. Lucæ, sic habet: *Ut totus mundus agnoscat eos* (Lutheranos videlicet, nam de his loquitur) *non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fidere, illorum operum nullum exercent penitus, jejunii loco comessationibus, & perpotationibus nocte dieque vacant. Ubi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt, & excoriant: precationes vertunt in juramenta, blasphemias, & divini nominis execrationes; idque tam perditè, ut Christus ne ab ipsis quidem Turcis hodie tantoperè blasphemetur. Demum pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio, atque hoc universum vitæ genus ab illis Evangelicum dicitur institutum.* Hæc ille, de quo sanè illud Apostoli usurpare tutò possumus, *testimonium hoc verum est.* Sed accedat etiam testis tertius Erasmus Roterodamus, qui res eorum optimè noverat, & ab ipsis maximi fieri solet. Is in Epistola ad Vulturium Neocomum: *Circumspice*, inquit, *populum istum Evangelicum, & observa, num minus illic indulgeatur luxui, libidini, & pecuniæ, quam faciant ii, quos detestamini? Profer mihi quem istud Evangelium ex comessatore sobrium, ex furoce mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt ipsis deteriores.* Hæc Erasmus, qui non carmina fabulosa, sed narrationem seriam & verissimam in ea epistola de moribus pseudoevangelicorum, de quorum numero Adversarius noster se esse gloriatur, instituit.

CAPUT XXIV.

Responsio ad ea, quæ Adversarius in Satyris suis Pontifici Maximo petulanter objecit.

REstat pars ultima anonymi libelli, quæ Satyras quinquaginta & unam Italicis rithmis comprehendit. Eas ego diligenter excutiens, reperi partem earum maximam consumi tum in repetitione eorum, quæ supra ex Dante, & Petrarcha dicta fuerant; tum in congerendis in Pontificem Maximum convicis, & maledictis. Vix autem succum aliquem argumentorum aut certè sententiarum, quæ aliquam argumenti speciem præseferrent, iterum, atque iterum premendo exprimere potui. Quicquid autem illud sit, quàm brevissimè refutabo, licèt alioqui carmen tam impolitum & fordidum contemni sine ulla auctoris injuria potuisset.

Satyra prima & quarta, & aliis nonnullis, Christum caput Ecclesiæ esse dicit, atque inde efficit, summum Pontificem caput Ecclesiæ esse non posse, nisi monstrum aliquod biceps Christi Ecclesiam faciamus. Sed hoc argumentum tam sæpè jam est à Catholicis refutatum, ut mirum sit, cur non pudeat Adversarios tam putidæ repetitionis. Christum igitur caput esse Ecclesiæ universæ libentissimè confitemur, neque ullum hominem, ac ne Angelum quidem illi æquamus; quod esset propriè duo capita in Ecclesiæ corpore constituere. At, quin sub Christo summo capite Vicarius ejus in terris caput, ut sic dicam, ministeriale non principale rectè nominetur, negari nullo modo potest. Siquidem, ut in Republica temporali caput omnium principale Rex est, sub Rege deinde capita sunt Provinciarum ii, qui dicuntur Proreges, & sub Proregibus capita sunt Urbium singularum certi quidam Prætores, & sub

Præ-

Prætoribus quælibet familia ſuum habet caput, ipſum videlicet patremfamilias: & in exercitu caput eſt omnium militum Imperator, ſub Imperatore legati capita ſunt legionum, ſub legatis Tribuni, ſub Tribunis Centuriones, ſub illis Decani ſuo quodam modo capita dicuntur, & ſunt; nec tamen aut regnum, aut exercitum ob tot capitum multitudinem monſtrum videri ullus unquam ſcripſit: ita quoque in Eccleſia Dei ſummum caput omnium hominum, & Angelorum Chriſtus eſt. Sub Chriſto in terris caput omnium Chriſtianorum eſt Pontifex Maximus, ſub illo Epiſcopi, ſub Epiſcopis Parochi capita ſunt Chriſtianæ multitudinis. Et quamvis plurima veterum Patrum teſtimonia huc adferri poſſent, duo tamen, unus Græcus, alter Latinus hoc loco ſufficient. S. Joannes Chryſoſtom. homil. 55. in Matth. *Deus*, inquit, *concedere ſolus poteſt, ut Eccleſia tot, tantiſque fluctibus irruentibus immobilis maneat, cujus paſtor, & caput homo piſcator, atque ignobilis*. S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum: *Inter duodecim*, inquit, *unus eligitur, ut capite conſtituto, ſchiſmatis tolleretur occaſio*.

Satyra 3. Pontifices arguit quòd ſe Chriſti ſucceſſores eſſe glorientur, cùm Chriſtus non ſucceſſores, ſed miniſtros Apoſtolos fecerit. At hoc mendacium niſi fortè licentia poetica, ſive potiùs hæretica, excuſari non poteſt. Siquidem Summi Pontifices, cùm & ipſi ſe Vicarios Chriſti nominent, & ab aliis paſſim hoc nomine deſignentur, certè non ſucceſſores, ſed miniſtros Chriſti ſe faciunt. Nam ſucceſſores morientibus, Vicarii viventibus dantur: & ſucceſſores pares ſunt iis, quibus ſuccedunt, Vicarii verò multo inferiores, ac planè miniſtri habentur eorum, quorum vices interim gerunt. Sed noſter Poeta furore illo poetico in frenesim actus, quid inter Vicarium & ſucceſſores diſcriminis eſſet, videre non potuit.

Satyra 6. ſatis pulchrè ſibi demonſtrare viſus eſt, non eſſe hæreticos, qui Romanam veram Eccleſiam eſſe non credunt, quòd in ſymbolo Apoſtolico Catholicam, ideſt, Univerſalem Eccleſiam confiteamur; Romana autem particularis ſit, nec ſine detrimento cæterarum Univerſalis appellari queat. Sed non mirum eſt ſi neſciat Satyricus iſte Poeta, de quibus loquatur, neque de quibus affirmet, ut Apoſtolus Paulus de ſimilibus hominibus loquitur 1. Timoth. 1. cùm majorem operam in fabulis Bocacii, quàm in Theologis legendis, & meditandis poſuerit. Neque enim Eccleſiam Univerſalem Romanam dicimus, quòd in ſola Urbe Roma Chriſti Eccleſia ſit; ſed quòd Eccleſia toto orbe diffuſa, cum Romana, ut cum ſua matre, magiſtra, radice, fonte conſentiat: quodque, ut loquitur S. Cyprianus lib. de unit. Eccleſiæ, cæteræ à Romana diviſæ, nihil ſint aliud, niſi rami à radice divulſi, rivuli à fonte præciſi, radii à ſolari corpore ſeparati. Ad hanc enim Eccleſiam, ut vetuſtiſſimus Irenæus ſcriptum reliquit lib. 3. cap. 3. propter potentiorem principalitatem oportet omnem convenire Eccleſiam: hoc eſt omnes qui ſunt undique fideles. Itaque quicumque in ſymbolo unam Catholicam Eccleſiam confitentur, ii nec verè unam, nec verè Catholicam tenent, niſi radicem & matricem Catholicæ Eccleſiæ, quæ ſola Romana eſt, ut eam Cyprianus vocat lib. 4. epiſt. 8. agnoſcant.

Satyra 11. & 12. audacter mentitur ab Apoſtolo Paulo Romanum Pontificem Antichriſtum eſſe nominatum. At nos in quatuordecim, quæ extant Epiſtolis Paulinis, tale teſtimonium non habemus. Fingat ipſe, ſi ita videtur, pro ea licentia quidlibet audendi, quam pictoribus, atque poetis Horatius tribuit, Epiſtolam 15. Legimus quidem in Apoſtolo 2. Theſſal. 2. futurum aliquando hominem quemdam peccati, qui ſeſe efferet ſuper omne, quod dicitur Deus, at hunc Romanum Pontificem eſſe, non Apoſtolus Paulus, ſed Apoſtata Lutherus ſcriptum reliquit. Lutherum autem, & quotquot eum ſequuntur hac in re eſſe mentitos, ſatis apertè initio demonſtravimus. Tantùm enim abeſt, ut Romanus Pontifex ſeſe efferat ſuper omne, quod dicitur Deus; ut ſe non ſolùm Chriſti famulum, ſed etiam ſervum ſervorum Dei libenter appellet.

Satyra 33. Hoc ipſum nomen ſervi ſervorum exagitat; miratur enim quo pacto iſta cohæreant, ut, qui ſervus ſervorum dicitur, Regibus etiam imperare velit. Sed (ut magis Poeta miretur) addo ego, non tantùm poſſe fieri, ut ſervus ſervorum, Regibus imperet, ſed etiam ut imperando ſerviat, & imperet ſerviendo; neque enim omnes qui ſerviunt obedire eos neceſſe eſt. Serviunt ſiquidem alii obediendo, ut mancipia; alii jubendo, ut Magiſtratus; Magiſtratus enim populo ſervit, ſi legitimus non tyrannicus ſit. Quare B. Paulus 2. Cor. 4. ſervum ſe Corinthiorum vocat; & 1. Cor. 4. iiſdem Corinthiis ita minatur, ut dicat: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in ſpiritu manſuetudinis?* Et cùm omnes Præpoſitos Eccleſiarum ſervos eſſe, docuiſſet loco ante notato 2. Corinth. 4. ait tamen Hebr. 13. ad filios Eccleſiarum: *Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis*. Sic igitur Summus Pontifex ſervus omnium ſervorum Dei verè dicitur & eſt, quòd omnibus Chriſtianis, ut communis omnium Paſtor, & Doctor, monendo, dirigendo, imperando, caſtigando etiam & corrigendo, ſerviat. Nam etiam Chriſtus, cujus ille Vicarius eſt, miniſter fuit circumciſionis Apoſtolo teſte; nec miniſtrari venerat, ſed miniſtrare, & tamen docebat, imperabat, è templo negotiantes ejiciebat, & ſe adorari, ſibique à populis ſupplicari patiebatur.

Satyra 20. Non poſſe dici Eccleſiæ fundamentum Apoſtolum Petrum ex eo colligit, quod B. Paulus ait 1. Corinth. 3. non poſſe poni fundamentum aliud præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. Sed loquitur Apoſtolus de primario Eccleſiæ fundamento, quod à nullo alio pendeat, quod etiam Epheſ. 2. ſummum angularem lapidem nominavit. Quod ſi poſt Chriſtum non eſſet etiam Petrus Eccleſiæ fundamentum, cur eum quæſo Dominus in Evangelio, Cepham, ideſt, petram appellaret? & de petra eadem dixiſſet: *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam!* Neque enim Petri nomen à petra dicitur, ut Adverſarius credit, ſed eſt ipſum petræ vocabulum cum maſculina terminatione, ut commodius auribus accideret. Dominus enim, qui hoc nomen Simoni impoſuit, Syriacè Cepham dixit: Cephas autem Syriacè non petreum, vel petrinum, ſed petram ſignificat; ut etiam Græcum nomen πέτρος; Idque etiam Patres omnes una voce confeſſi ſunt. Origenes homil. 5. in Exod. *Vide*, inquit, *magno illi Eccleſiæ fundamento, & petræ ſolidiſſimæ, ſuper quam Chriſtus fundavit Eccleſiam, quòd dicatur à Domino: Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Tertullian. in lib. de præſcript. adverſus hæreticos: *Latuit*, inquit, *aliquid Petrum ædificandæ Eccleſiæ petram dictum?* S. Cyprianus in epiſt. ad Quirinum: *Petrum Dominus primum elegit, & ſuper eum ædificavit Eccleſiam*. S. Hilarius in Comment. ad cap. 16. Matth. *O in nuncupatione novi nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ Inferorum leges diſſolveret. O beatus Cœli Janitor*. S. Gregorius Nazianzenus in orat. de moderatione in diſputationibus ſervanda: *Petrus*, inquit, *petra vocatur*. S. Epiphanius in Ancorato: *Dominus*, inquit, *conſtituit Petrum, Apoſtolum, petram firmam, ſupra quam Eccleſia Dei ædificata eſt*. S. Ambro-

brosius in hymno, qui totâ Ecclesia celeberrimus est, *Hoc ipsa*, inquit, *petra Ecclesia, canente culpam diluit*. S. Hieronymus in comment. ad cap. 16. Matth. *Secundùm metaphoram*, inquit, *Petra rectè dicitur ei ædificabo Ecclesiam meam super te*. S. Joannes Chrysostomus homil. 55. in Matth. *Tu es*, inquit, *Petrus; & ego super te ædificabo Ecclesiam meam*. S. Augustinus in Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, inquit, *Sacerdotes, vel ab ipsa Sede Petri; ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ*. S. Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 2. *Nec Simon*, inquit, *fuit jam nomen illi, sed Petrus, prædicit, vocabulo ipso commodè significans, quòd in eo tanquam in petra, lapideque firmissimo suam esset ædificaturus Ecclesiam*. S. Paulinus in epist. 4. ad Severum: *Petra*, inquit, *est Christus, sed etiam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit, cui ait: super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Theophilactus in comment. ad cap. 22. Lucæ, Christum inducit ita loquentem ad Petrum: *Post me Ecclesia petra es, & fundamentum*. In quam sententiam sic etiam Euthymius scribit in comment. ad cap. 26. Matth. *Te ponam fundamentum credentium, ædificabo super te Ecclesiam meam*. Sed stultus videar fortasse, & ab illis ipsis Patribus meritò reprehendar, quòd tam graves auctores levissimæ Satyræ objiciendo putaverim. Veniam igitur ad postremam criminationem, & Apologiæ finem imponam.

Satyra 2. 9. 14. 35. vitio vertit Sixto V. & Pio etiam V. humilitatem generis, & quod ex claustris Monasteriorum ad Pontificatum ascenderint. In qua re satis prodit se cujusdam quinti Evangelii discipulum, ac sectatorem esse. Non placent illi videlicet Evangelia quatuor Matthæi, Marci, Lucæ, & Joannis, in quibus ab ipso Christo ad summas Ecclesiæ dignitates lectos videmus humiles piscatores, ex Bethsaida vinculo Galilææ. Non sapit illi quod Apostolus ait: *Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret*. Non probat Adversarius consilium Dei, qui Regem secundùm cor suum in pascuis quæsivit, & invenit, & sustulit eum de gregibus ovium, & de post fœtantes accepit eum pascere Jacob servum suum, & Israel hæreditatem suam. Credo etiam Mosem contemnet, qui ad Principatum à Deo vocatus est non ex aula Pharaonis, sed ex deserto, ubi soceri sui gregem pascebat. Ac ne sapientes quidem mundi hujus Adversarius audiret, qui gloriosius esse ducebant posteris suis facem prætulisse, quàm splendorem à majoribus accepisse: & virtutis, ac sapientiæ laude, quàm generis nobilitate, aut majorum commendatione viam sibi ad summos honores patefecisse. Quæ cùm ita sint, aut solus Adversarius noster sapit, & sapientes omnes, ac ipse etiam Deus, & Christus, & Apostoli desipiunt, aut quod est verissimum, sic ipse unus desipit, ut id vituperet, quod summa laude dignum erat. Quod verò attinet ad Monasteria; quis nescit optimos, sapientissimosque Pontifices, atque Ecclesiæ Catholicæ utilissimos ex Monasteriis ad summi Pontificatus fastigium omnibus ætatibus fuisse promotos? Monachus certè fuerat S. Dionysius, qui vicesimussextus à B. Petro, & omnium consensu doctissimus, & optimus, magna cum laude Ecclesiæ præfuit. Monachus fuerat S. Gregorius, qui ob doctrinæ & pietatis excellentiam, ac rerum gestarum magnitudinem Magni cognomen invenit. Monachus fuerat insignis ille Agatho, qui VI. Synodum Oecumenicam magno suo labore ac diligentia congregavit; & doctrina ac miraculis claruit. Nec minor in Adeodato Pontifice & Monacho, qui Agathonem præcesserat innocentia vitæ, morumque integritas fuit. Monachi fuerant Stephanus IV. Paschalis I. Joannes IX. laudatissimi Pontifices. Monachus fuerat Gregorius VII. qui velint nolint Hæretici, inter optimos, sapientissimos, constantissimos, sanctissimosque Pontifices semper est numeratus. Tametsi enim concubinarii & simoniaci, quos ille summo studio persequebatur, multas in eum criminationes confingerent, tamen *signa & prodigia* (ut loquitur Lambertus Scaphnaburgensis in historia rerum Germanorum, qui eo tempore vixit & scripsit, & Germanus, non Italus fuit) *quæ per orationes Gregorii Papæ frequenter fiebant, & zelus ejus ferventissimus pro Deo, & Ecclesiasticis rebus, satis eum contra venenatas detractorum linguas communiebant*. Monachi fuerant Victor III. Urbanus II. & Paschalis II. qui ordine post Gregorium VII. in Apostolica Sede constituti, scriptorum omnium consensu vitæ sanctitate, & rebus gestis claruerunt. Monachus fuerat Eugenius III. qui ob egregiam sanctitatis famam ad Pontificatum assumptus, in summo illo fastigio moderationem pristinam retinens, miraculis & vivus & mortuus floruit. Monachus fuerat Adrianus IV. qui cùm doctissimus, & optimus haberetur ab Eugenio III. Cardinalis creatus, & in Norvegiam missus, eam Provinciam Christo suis laboribus acquisivit, ac deinde Pontifex factus laude constantiæ & magnitudinis animi insignis fuit. Monachi fuerant Innocentius V. ex Ordine Prædicatorum, ac non diu post Nicolaus IV. ex Ordine Minorum, quos uno ore historiæ omnes optimos probatissimosque Pontifices fuisse testantur. Ac ut Benedictum XI. Urbanum V. & alios laudatos Pontifices prætermittam. Monachus fuerat S. Petrus Moronus, qui Cœlestinus V. in summo Pontificatu appellatus est; cujus quidem ea fuit apud Deum devotio ac fides, ut miraculis maximis claruerit, ea rerum humanarum despicientia, & solitudinis, ac divinæ contemplationis amor, ut ipso se Pontificatu sponte abdicaverit.

Neque verò solùm in ordine summorum Pontificum ex Monasteriis viros clarissimos invenire licet, sed etiam in ordine Præsulum cæterorum. Siquidem S. Gregorius Nazianzenus, S. Basilius Magnus, S. Martinus Turonensis, S. Augustinus clarissimum lumen Ecclesiæ, S. Paulinus Nolanus, Severus Sulpitius, S. Anselmus, aliique innumerabiles viri doctissimi & omni virtutum laude celeberrimi ex Monasteriis ad Episcopatum assumpti fuerunt. Desinat igitur Adversarius nisi planè stultus haberi velit, in summis Pontificibus Sixto, Pioque id reprehendere, quod in tam multis aliis cogitur laudare. Et quoniam omnis Adversarii conatus, ut etiam cæterorum Calvinistarum, eo potissimum spectat, ut sedis Apostolicæ auctoritatem & dignitatem immunuat, Sancti Leonis Magni viri sapientissimi, atque optimi verbis Apologiam claudam: *Quisquis huic sedi Principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in Inferna demergit*.

DISPU-

DISPUTATIO
DE
EXEMPTIONE CLERICORUM.

CAPUT PRIMUM.

An Clerici ſint liberi à jugo poteſtatis ſæcularis.

POſtrema reſtat quæſtio de libertate Eccleſiaſtica, de qua in hac ultima editione paulò fuſiùs diſputare inſtitui, quòd animadverterim his proximis annis non defuiſſe, qui teſtimoniis hujus libri abuti voluerint ad oppugnandum Eccleſiaſticam libertatem.

Primùm igitur Hæretici permulti contendunt, Clericos tum majores, tum minores, jure ſubjectos eſſe debere ſæculari poteſtati tum in ſolvendis tributis, tum in judiciis, & cauſis. Marſilius de Padua, & Joannes de Janduno docuerunt, ipſum etiam Chriſtum non fuiſſe liberum à ſolvendis tributis, & quod fecit, Matth. 17. cùm tributum ſolvit, id feciſſe non voluntate, ſed neceſſitate. Ita refert Joannes de Turrecremata lib. 4. Summæ de Eccleſia, par. 2. cap. 37.

Joannes Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 11. §. 15. docet, Clericos omnes, præterquam in Cauſis merè Eccleſiaſticis ſubjectos eſſe debere legibus, & tribunalibus ſæcularium Magiſtratuum. Idem docet Petrus Martyr in cap. 17. ad Romanos, ubi etiam addit, Principes non potuiſſe concedere Clericis privilegium, ut non ſubjicerentur Magiſtratibus politicis, cùm id ſit contra jus divinum: & ideò non obſtante conceſſione Principum, debere Clericos ſubjectos eſſe Magiſtratibus ſæcularibus. Joannes Brentius in Prolegomenis, & Melanchthon in Locis, cap. de Magiſtratu, in rebus etiam & cauſis Eccleſiaſticis ſubjiciunt Clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nonnulli cenſent, jure divino liberos eſſe Clericos, & eorum bona à poteſtate Principum ſæcularium. Ita docet Gloſſa, & nonnulli ex Canoniſtis in can. Si Imperator, diſt. 96. & in cap. Quamquam, de Cenſibus in 6. & ex Theologis Joannes Driedonius lib. 1. de libertate Chriſtiana c. 9. Nonnulli verò exiſtimant, Clericos liberos eſſe partim jure divino, partim jure humano, ideſt, in cauſis eccleſiaſticis, & ſpiritualibus jure divino; in aliis, jure humano. In his videntur eſſe Franciſcus Victoria de poteſtate Eccleſiæ, Relect. 1. quæſt. ult. Dominicus à Soto in 4. diſt. 25. quæſt. 2. art. 2. Joannes Medina in Codice de reſtitut. quæſt. 15. & ex Canoniſtis Didacus Covarruvias in lib. practicarum quæſtionum cap. 31.

Sit igitur prima propoſitio: *In cauſis Eccleſiaſticis liberi ſunt Clerici jure divino à ſæcularium Principum poteſtate.* Vocantur cauſæ Eccleſiaſticæ, quarum cognitio non pendet à legibus civilibus, ſed ab Evangelio, vel à Canonibus Pontificum, aut Conciliorum, quales ſunt controverſiæ de fide, de ſacramentis, & aliæ id genus.

Probatur primùm ex divinis literis. Nam ex doctrina ſcripturarum ſanctarum Regimen Eccleſiaſticum eſt diſtinctum à politico, & illo etiam ſublimius, ut à nobis demonſtratum eſt in lib. 1. de ſummo Pontifice cap. 7. & lib. 5. cap. 7. Ergo cauſæ Eccleſiaſticæ judicari non debent à Politicis Magiſtratibus. Præterea, ſecundùm ſcripturas tota auctoritas regendi Eccleſiam à Chriſto commiſſa eſt Apoſtolis, & præcipuè Petro: ergo in rebus Eccleſiaſticis Laici omnes, etiam Principes, ſunt oves, & ſubditi, non Paſtores, & Judices, ut locis notatis demonſtratum eſt.

Secundò probatur ex Conciliis. Nam in Mileviſano can. 13. & Matiſconenſi can. 8. Clerici graviter puniuntur, ſi cauſam Eccleſiæ ad Imperatoris terreni judicium deferant.

Tertiò ex Patribus. Severus Sulpitius in lib. 2. ſacræ hiſtoriæ refert, ſanctum Martinum aliquando exclamaſſe, novum eſſe, & inauditum nefas, ut cauſam Eccleſiæ Judex ſæculi judicaret. Item ſanctus Ambroſius in epiſt. 78. ad Theophilum, & ſanctus Auguſtinus in epiſt. 162. reprehendunt eos, qui cauſas Eccleſiæ terrenis Judicibus judicandas exponunt.

Quartò ex Apoſtolorum exemplo. Apoſtoli enim Eccleſias gubernaverunt, quo tempore nulli erant Principes Chriſtiani, proinde numquam ad eos cauſam Eccleſiæ judicandam detulerunt. Et ſi Apoſtolus Paulus 1. Cor. 6. jubet lites etiam civiles Chriſtianorum non deferri ad judicium Ethnicorum, quo modo permiſiſſet ad eos deferri lites Eccleſiaſticas? Ultimò ex Juſtiniano ſeniore Imperatore, qui idem affirmat Novella 83.

Secunda propoſitio: *Non ſunt exempti Clerici ab obligatione legum civilium, quæ non repugnant ſacris Canonibus, vel officio clericali.* Loquimur hic potiſſimùm de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in commerciis temporalibus, ut cùm Princeps, vel Magiſtratus conſtituit pretia rebus venalibus, vel jubet noctu neminem incedere cum armis, vel ſine lumine, vel non aſportare frumentum extra provinciam, & his ſimilia. Nec volumus dicere his legibus teneri Clericos obligatione coactiva, ſed ſolùm directiva, niſi eædem leges ab Eccleſia approbatæ fuerint. Quòd ſi de iiſdem temporalibus rebus diſpoſuiſſet etiam lex Eccleſiaſtica, eam ſequi deberent Clerici, & tunc legem civilem ne directivè quidem obſervare tenerentur.

Probatur igitur Clericos ad obſervationem legum civilium directivè teneri in defectum legis Eccleſiaſticæ; Nam Clerici præterquamquod Clerici ſunt, ſunt etiam cives, & partes quædam Reipublicæ politicæ: igitur ut tales vivere debent civilibus legibus: non ſunt autem aliæ, ut nunc ponimus, niſi quæ à politico Magiſtratu ſunt latæ: igitur illas Clerici ſervare debent. Alioqui magna perturbatio, & confuſio in Republica oriretur, ſi Clerici non ſervarent civiles leges in commerciis civilibus & humanis.

Secundò probatur ex confeſſione Pontificum, & Imperatorum. Nicolaus I. in epiſt. ad Michaelem propè finem dicit, Deum diviſiſſe Pontificiam auctoritatem ab Imperiali, ut & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices

gitized by Google

fices pro curſu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur. Imperator Valentinianus in epiſt. ad Epiſcopos Aſiæ, quam refert Theodoretus lib. 4. hiſt. cap. 7. ſcribit, probos Epiſcopos non ſolum Dei, ſed etiam Regum legibus obtemperare. Denique, S. Joannes Chryſoſtomus in cap. 13. ad Rom. dicit Chriſti Evangelio non tolli politicas leges, & ideò debere etiam ſacerdotes, & Monachos eis parere.

Tertia propoſitio. *Non poſſunt Clerici à judice ſeculari judicari, etiam ſi leges civiles non ſervent.* Probatur primò ex Concilio Chalcedonenſi can. 9. ubi ſic legimus: *Si Clericus adverſus Clericum habet negotium, non relinquat Epiſcopum ſuum, & ad ſecularia judicia non recurrat.* Concilium Agathenſe can. 32. adhuc clariùs in hæc verba loquitur. *Clericum nullus præſumat apud ſeculares Judices, Epiſcopo non permittente pulſare.* Idem habent Concilium Carthaginenſe III. can. 9. Toletanum III. can. 13. Matiſconenſe can. 8.

Secundò probatur ex Imperatorum Conſtitutionibus. Nam eximit Juſtinianus Clericos, & Monachos à ſæculari judicio in Novellis 79. 83. & 123. quamquam non eximit in cauſis criminalibus, ſed in civilibus tantùm, in criminalibus autem, vult à Prætore cognoſci cauſam, non tamen condemnari Clericum, niſi priùs ab Epiſcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica ſimpliciter eximit Clericos in omnibus cauſis tum civilibus, tum criminalibus, & perſpicuum eſt ex epiſt. Caji Papæ ad Felicem Epiſcopum; item ex epiſt. 2. Marcellini, & ex lib. 11. Regiſtri S. Gregorii epiſt. 14. ad Joannem Defenſorem. Debet autem lex Civilis cædere legi Canonicæ cùm poſſit ſummus Pontifex Imperatori præcipere, in iis præſertim, quæ ad Eccleſiam pertinent.

Tertiò probatur ratione: nam omnino abſurdum eſt, ut ovis Paſtorem ſuum quocumque modo judicare præſumat. Itaque non ſine magna laude refert Ruffinus lib. 10. hiſt. cap. 2. & poſt eum B. Gregorius lib. 4. epiſt. 75. vocem illam Conſtantini ad Epiſcopos: *Vos Dii eſtis à ſummo Deo conſtituti, æquum non eſt, ut homo judicet Deos.*

At objicit Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 11. §. 15. epiſt. Conſtantini Imper. ad Nicomedienſes, quam refert Theodoretus lib. 1. hiſt. cap. 20. ubi dicit Conſtantinus ſe Euſebium Epiſcopum Nicomedienſem in exilium ejeciſſe, & ſubjungit: *Si quis Epiſcoporum inconſultè tumultuatus ſit, miniſtri Dei, hoc eſt, mea executione illius audacia coercebitur.*

Reſpondeo, more ſolito Calvinum imponere ſimplicibus. Nam Conſtantinus in illa epiſtola ſcribit, ſe quidem ejeciſſe in exilium Euſebium Epiſcopum, ſed addit, eum ante fuiſſe à *Niceno* Concilio depoſitum ab Epiſcopatu propter hæreſim. Nos autem non negamus, quin debeat Magiſtratus ſæcularis punire Clericos, quando ab Eccleſia damnantur, & degradantur, & Judicibus ſæcularibus traduntur. Verba autem Conſtantini, quæ Calvinus ſubjungit, ab ipſo depravata ſunt. Non enim minatur eo loco pœnam Conſtantinus Epiſcopis, ſed Laicis. Dicit enim ſe graviter animadverſurum in plebem Nicomedienſem, ſi iterum redire velit ad Epiſcopos Hæreticos à Concilio generali damnatos, & non acquieſcat ſuſcipere probum & Catholicum Antiſtitem. Hæc enim ſunt verba ejus: *Sin autem quiſquam* (non dicit, Epiſcoporum, ut Calvinus addidit) *temeritate & audacia accenſus, eas Eccleſia peſtes, ideſt, Epiſcopos Arianos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confeſtim opera ac diligentia Miniſtri Dei, hoc eſt, mea, pœnas ſua inſcitia dabit.*

Objicit ſecundò Petrus Martyr: *Jure divino ſubjecta eſt omnis anima ſublimioribus poteſtatibus, ideſt, Regibus, ut conſtat ex epiſt. ad Rom. cap. 13. Ergo non poterimus Reges eximere ullos Chriſtianos à ſua poteſtate. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non poſſe ullum eximi à poteſtate Papæ, quia jure divino omnes ſubjiciuntur Papæ.*

Reſpondeo, nihil ea ratiocinatione concludi, quamvis enim jure divino ſit omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubjecta, ac per hoc etiam Regibus, dum ſublimiores poteſtates ſunt, tamen fieri poteſt, ut qui nunc eſt ſublimior poteſtas, paulò poſt non ſit, ut ſi ipſe ſubjiciat alteri partem ſui Regni, vel jure belli, aut alio juſto titulo Regnum, vel Regni partem amittat. Quoniam ergo Clericos partim ipſi Principes ſubjecerunt in omnibus cauſis, etiam temporalibus & civilibus Epiſcopis ſuis: & poſtremò ſummus Pontifex Clericos omnes eximit à ſubjectione Principum ſæcularium, ſequitur, ut reſpectu clericorum non ſint Principes, ſuperiores poteſtate, ac proinde non teneantur Clerici Principibus parere neque jure humano, neque jure divino; niſi quantum ad leges quaſdam directivas ut diximus.

Ad confirmationem reſpondeo, non eſſe eandem rationem Pontificatus, & Regnorum. Nam Regna non ſunt immediatè à Deo inſtituta, ſed ab hominibus, & ideò ab hominibus mutari poſſunt in alias regiminis formas: Pontificatus autem à Deo immediatè eſt inſtitutus, & ideò non poteſt ab hominibus immutari.

Quarta propoſitio: *Bona Clericorum tam Eccleſiaſtica, quàm ſecularia libera ſunt, ac meritò eſſe debent à tributis Principum ſæcularium.* Quòd libera ſint de facto, perſpicuum eſt ex Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. part. 1. cap. 19. ex Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. c. 46. Item ex cap. Eccleſia Sanctæ Mariæ, de conſtit. ex cap. Quamquam, de cenſ. in 6. Extravaganti. Quod olim, de immunit. Eccleſ. Item ex cap. Quia nonnulli, & cap. Clericis, de Immunit. Eccleſ. in 6. Præterea, ex legibus Principum quæ habentur in C. Theodoſiano lib. 16. tit. 2. l. 16. & 26. & in C. Juſtiniani l. ſancimus, de ſacroſanctis Eccleſiis, & in lib. 10. hiſt. Euſebii cap. 7. ex verſione Chriſtophorſoni. Ubi tamen eſt obſervandum, ante Juſtiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuiſſe Clericos à tributis perſonalibus, ut etiam indicat S. Hieronymus in comment. ad cap. 17. Matth. non tamen fuiſſe liberos à tributis, quæ pendi ſolent ratione poſſeſſionum, ut colligitur ex S. Ambroſio in orat. de tradendis Baſilicis, ubi dicit: *Agri Eccleſiæ ſolvunt tributum*; & ex Theodoreto lib. 4. hiſt. cap. 7. ubi ſcribit, Valentinianum Seniorem in epiſtola ad Epiſcopos Aſiæ illa verba poſuiſſe: *Boni Epiſcopi tributa penſitant Regibus.*

Quòd autem hæc exemptio jure facta ſit, & quo jure, humano ne ſolùm, an etiam divino, in ſequentibus propoſitionibus exponemus.

Objicit adverſus hanc propoſitionem Marſilius de Padua exemplum Chriſti, qui tributum ſolvit, ut habemus Matth. 17. Sed facilis eſt reſponſio. Chriſtus enim ſolvit tributum, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi poteſt. Nam cum dictum eſſet Petro ab iis qui exigebant tributum. *Magiſter veſter non ſolvit didrachma?* Dominus Petro ait: *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis?* Reſpondit Simon, *ab alienis.* Ait Dominus, *ergo liberi ſunt filii, ſed ut non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore ejus invenies ſtaterem; illum ſumens da eis pro me, & pro te.* Duæ ſunt autem interpretationes ejus loci: *Ergo liberi ſunt filii*, & ſecundum utramque rectiſſimè Dominus oſtendit, ſe liberum fuiſſe à tributo ſolvendo. Prior expoſitio eſt S. Hila-

S. Hilarii, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod impoſuerat Deus omnibus filiis Iſrael Exod. 30. in uſum templi, quod tributum propriè erat didrachma, & ſecundùm hanc expoſitionem, quæ veriſſima nobis videtur, vis argumenti hæc eſt, Reges terræ non exigunt tributum à filiis ſuis, ſed ab alienis: igitur neque Rex cœli exiget tributum à me, qui ſum ejus proprius & naturalis filius. Poſterior interpretatio eſt S. Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Cæſari ſolvebatur, exponit. Quæ ſententia minus probabilis eſſe videtur, quia tributum, quod ſolvebatur Cæſari, tempore Chriſti, non erat didrachma, ſed denarius, ut perſpicuum eſt ex cap. 22. Matth. *Oſtendite mihi numiſma Cenſus. At illi obtulerunt ei denarium*. Neque poteſt ulla ſolida ratione demonſtrari, conſueviſſe didrachmi tributum Cæſari ſolvi, niſi poſt Chriſti Aſcenſionem in cœlum. Scribit enim Joſephus in lib. 7. de bello Judaico cap. 26. poſt everſum templum à Veſpaſiano Imperatore, inſtitutum fuiſſe, ut tributum didrachmi, quod Judæi omnes templo ſolvebant ſingulis annis, deinceps in Capitolium deferretur. Sed tamen ex hac etiam ſententia rectè colligitur, Chriſtum non fuiſſe ullius tributi debitorem, quamvis enim non eſſet filius Cæſaris, qui tributum, juxta hanc ſententiam, exigebat: erat tamen filius Dei, cujus Miniſtri ſunt omnes Reges, & Principes terræ, ut legimus Sap. 6. & Roman. 13. Neque debent Miniſtri Regis à Filio Regis tributum petere. Præterea, tributa ſolvuntur Regibus ratione vitæ hujus corporalis, timoribus, & periculis obnoxiæ, ut S. Thomas docet in 2. 2. q. 104. art. 6. ad primum; & ideò juſti etiam homines, licèt ſecundùm animam liberi ſint à ſervitute peccati, tamen ratione corporis, cujus redemptionem adhuc expectant, ut ait Apoſtolus ad Rom. 8. ſubjecti ſunt tributis, & poteſtati civili. At Chriſtus non ſolùm ſecundùm animam, ſed etiam ſecundùm corpus liber erat, non ſervus; neque redemptionem, ſed ſolam Reſurrectionem corporis expectabat, carebat enim omni morbo concupiſcentiæ, & omni lege peccati, neque periculis, aut injuriis obnoxius erat, niſi quantum ipſe permittebat: *Oblatus eſt*, inquit Iſa. cap. 53. *quia ipſe voluit*. Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defenſione indigebat, & meritò damnata eſt, ut hæretica, ſententia Marſilii Paduani à Joanne XXII. Pontifice in Extravag. licèt, quam refert Joan. de Turrecr. lib. 4. Sum. de Eccleſ. par. 2. c. 37.

Quinta propoſitio, *Exemptio Clericorum in rebus politicis tum quo ad perſonas, tum quo ad bona, introducta eſt jure humano pariter & divino*. Et quidem quòd jure humano introducta ſit, patet ex iis teſtimoniis, quæ attulimus in tertia & quarta propoſitione probanda. Quod autem ſit etiam introducta jure divino, probandum eſt hoc loco. Sed antea tamen obſervandum eſt, nos per jus divinum non intelligere præceptum Dei propriè dictum, quod extet expreſsè in ſacris literis: ſed quod ab exemplis vel teſtimoniis teſtamenti veteris, vel novi per quandam ſimilitudinem deduci poſſit. Atque hinc fortaſſe conciliari poterunt Theologorum, & juris peritorum ſententiæ. Illi enim cùm negant, exemptionem Clericorum eſſe juris divini, præceptum divinum propriè dictum expreſsè in ſcripturis extare negant: iſti verò cùm affirmant, eandem exemptionem eſſe juris divini, id ſolùm affirmant, quod Theologi minimè negant, deduci per ſimilitudinem ab exemplis, & teſtimoniis ſacræ Scripturæ, Deum voluiſſe, ut Clerici, & ipſorum bona libera eſſent à poteſtate, & juriſdictione Laicorum.

Certè Geminianus, Ancharanus, & alii inſignes Doctores, exponentes caput, Quamquam, de Cenſibus in 6. notant, in eo capitulo haberi textum expreſſum, quo immunitas Eccleſiaſticorum dicatur eſſe juris divini. Sed quomodo id ſit intelligendum, à Gloſſa petendum eſſe monent. Gloſſa verò in idem caput, docet, eſſe juris divini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Joſephi Patriarchæ, qui exemit ſacerdotes Ægyptiorum Geneſ. 47. & Artaxerxis Regis Perſarum, qui exemit ſacerdotes Iſraeliticos 1. Eſdræ 7. Nam ut rectè ait Alexander Pontifex in Concilio Lateranenſi, unde extat cap. Non minus de immunit. Eccleſ. *Non decet Eccleſiam Dei minus liberam eſſe tempore Principum Chriſtianorum quàm fuerit tempore Pharaonis*.

His igitur notatis, probatur noſtra propoſitio, primò teſtimoniis ſcripturæ divinæ. Nam præter loca jam citata ex Geneſ. & ex lib. Eſdræ, habemus alia duo non minus illuſtria: ſiquidem in lib. Numerorum cap. 3. Deus non ſemel, ſed ſæpiùs repetit, Levitas propriè ſuos eſſe, atque eos ſibi ex omni populo delegiſſe: & in eodem loco dono dari jubet omnes Levitas Aaroni, & filiis ejus, ideſt, ſummo ſacerdoti, & ſucceſſoribus ejus. Quos enim ſibi ipſe delegit ad miniſterium templi, rerumque ſacrarum, ſoli Pontifici, qui locum Dei repræſentabat in terris, ſubjectos eſſe voluit, ac per hoc à juriſdictione terrenorum Principum liberavit. Conſtat autem id eſſe nunc in Eccleſia Clericos, quod erant Levitæ in teſtamento veteri; & Pontificem Chriſtianorum non minoris eſſe auctoritatis, ſed longè majoris in Eccleſia Chriſti, quàm fuerit Aaron in Synagoga Judæorum. *Nunc* (inquit S. Leo ſerm. 8. de Paſſione Domini) *& ordo clarior Levitarum, & dignitas amplior Seniorum, & ſacratior unctio Sacerdotum*.

Sequitur igitur ut quemadmodum in teſtamento veteri liberi erant Levitæ jure divino à poteſtate Principum ſæcularium: ita ſint etiam Clerici in teſtamento novo.

Alius locus eſt is, quem ſupra tractavimus ex cap. 17. Matth. *Ergo liberi ſunt filii*. Nam cùm filii Regum à tributis eximuntur, non ipſorum perſonæ tantùm, ſed etiam ſervi, & Miniſtri, atque adeò ipſorum familiæ à tributis eximuntur. Certum eſt autem Clericos omnes propriè ad familiam Chriſti, qui filius eſt Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus ſignificare voluiſſe, cùm ait Petro: *Ut autem non ſcandalizemus eos, ſumens ſtaterem da illis pro me, & pro te*, quaſi diceret, & ſe & familiam ſuam, cujus præfectus erat Petrus, liberos à tributis eſſe debere. Quod etiam intellexiſſe videtur S. Hieronymus in commentario ejus loci, cùm dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non ſolvere, & S. Auguſtinus lib. 1. q. Evangel. q. 23. cùm ſcribit, in omni Regno terreno non eſſe vectigales filios Regni illius, ſub quo ſunt omnia Regna terræ.

Secundò probatur eadem propoſitio ex teſtimoniis ſacrorum Canonum. Concilium Tridentinum Generale noſtris temporibus celebratum ſeſſ. 25. cap. 20. de Reformat. ſic loquitur: *Eccleſia & perſonarum Eccleſiaſticarum immunitas Dei ordinatione, & Canonicis ſanctionibus inſtituta eſt*. Concilium Colonienſe paulò ante ipſam Tridentinam Synodum celebratum par. 9. cap. 20. *Immunitas*, inquit, *Eccleſiaſtica vetuſtiſſima res eſt, jure pariter divino & humano introducta, quæ in duobus potiſſimùm ſita eſt, primùm ut Clerici eorumque poſſeſſiones à vectigalibus & tributis, aliiſque muneribus laicis libera ſint, deinde ne rei criminis ad Eccleſiam confugientes inde extrahantur*. Concilium Lateranenſe ſub Leone X. celebratum ſeſſ. 9. *Cùm à jure*, inquit, *tam divino, quàm humano Laicis poteſtas nulla in Eccleſiaſticas perſonas attributa ſit, innovamus omnes, & ſingulas conſtitutiones*, & Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. cap. 43. *Nimis* (inquit) *de jure divino quidam Laici uſurpare conantur, cùm viros Eccleſiaſticos, nihil temporale obtinentes ab eis, ad præſtanda*

ſibi

ſibi fidelitatis juramenta compellunt. Bonifacius VIII. in cap. Quamquam, de cenſibus in 6. tamquam de re nota & explorata loquitur, cùm ait, jure divino & humano Clericos & eorum bona libera eſſe à ſæcularium poteſtate. Joannes item VIII. Can. ſi Imperator. diſt. 96. *Non à legibus* (inquit) *publicis, non à poteſtatibus ſæculi, ſed à Pontificibus & Sacerdotibus Omnipotens Deus Chriſtiana Religionis clericos & Sacerdotes voluit ordinari, & diſcuti*. Et quod de perſonis affirmat Joannes Pontifex, affirmavit multò ante Simmachus Papa cum tota Synodo III. Romana de bonis Eccleſiaſticis. *Solis* (inquit) *ſacerdotibus diſponendi de rebus Eccleſiæ indiſcuſsè à Deo cura commiſſa eſt*. His addi poteſt Innocentius IV. Pontifex, quamvis non ut Pontifex, ſed ut Doctor particularis de hac re ſcripſerit. In commentario enim ad cap. 2. de Majoritate & obedientia poſteaquam docuerat, Clericos exemptos fuiſſe à poteſtate Laicorum per Summum Pontificem Imperatore conſentiente, addit, hanc non eſſe plenam exemptionem, & ideò dicendum eſſe, clericos ab ipſo Deo fuiſſe exemptos. Hoc teſtimonium Innocentii ea de cauſa addendum putavi, quoniam Covar. in lib. practicar. qu. cap. 31. ſcribit, prædictum Pontificem in loco à nobis citato affirmaſſe, exemptionem Clericorum non eſſe juris divini, quod falſum eſſe verba citata palam oſtendunt, & ante nos in hanc eandem ſententiam Innocentium allegavit Panormitanus, in cap. Nimis, de jurejurando: ubi etiam idem auctor rectè refellit eos, qui per jus divinum intelligunt jus Canonicum, & fortaſſe ad ejuſmodi explicationes excludendas Concil. Tridentinum non utitur vocibus juris divini, & humani, quæ poſſent trahi ad ſignificandum jus Canonicum, & civile, ſed ait, *ordinatione divina, & Eccleſiaſticis ſanctionibus immunitatem Eccleſiæ, & perſonarum eccleſiaſticarum fuiſſe inſtitutam*.

CAPUT II.

An exemptio clericorum ſit juris divini naturalis.

DIſſeruimus hactenus de jure divino poſitivo; nunc de jure naturali diſſerendum eſt, quod planè divinum eſſe in dubium revocari non poteſt, cùm jus naturale ſit illud, quod eſt ab auctore naturæ in animis noſtris impreſſum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc jus pertineat exemptio Clericorum, diſtinguendi ſunt gradus juris naturalis. Tres enim ſunt gradus naturalium præceptorum. Primus eſt eorum, quæ ita perſpicuè ſunt impreſſa in cordibus hominum, ut ſolo lumine rationis, ſine ulla diſciplina vel arte, imò ſine novo diſcurſu rationis judicentur ab omnibus juſta; talia ſunt prima quædam principia, ut bonum eſſe appetendum, malum fugiendum, conſervandam vitam cibo & potu, propagandam & educandam ſobolem ad conſervandum genus humanum, Deum eſſe colendum, non eſſe faciendum alteri, quod tibi non vis fieri. Hæc maximè propriè ſunt præcepta juris naturæ, de quibus ita loquitur S. Ambroſius in epiſt. 71. ad Irenæum: *Lex natura, quam Deus ſingulorum infudit pectoribus, non ſcribitur, ſed innaſcitur, nec aliqua percipitur lectione, ſed proſtuo quodam natura fonte in ſingulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur*; & S. Hieronymus epiſt. ad Algaſiam q. 8. *Lex, quæ in corde ſcribitur, omnes continet nationes; & nullus hominum eſt, qui hanc legem neſciat, & idcircò, juſtum judicium Dei eſt ſcribentis in corde humani generis, quod tibi fieri noluerit, alteri ne feceris*. Et S. Auguſtinus in tract. Pſal. 57. *Manu formatoris noſtri in ipſis cordibus noſtris veritas ſcripſit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc &*

A *antequam lex daretur, nemo ignorare permiſſus eſt, ut eſſet unde judicarentur, & quibus lex non eſſet data*. Nec diſſentiunt Græci, ut Chryſoſtomus hom. 54. in Gen. nec Scholaſtici, ut S. Thomas in 1. 2. q. 94. art. 2. neque etiam ipſa jura, ut patet ex can. Jus naturale, diſt. 1. & l. 1. ff. de juſt. & jure. Secundus gradus eſt eorum præceptorum, quæ deducuntur ex illis primis principiis, tamquam concluſiones proximæ, & quaſi naturaliter fluentes per facilem, evidentem, & neceſſariam conſequentiam, ut non ſit opus arte vel diſciplina, ſed ſimplici diſcurſu, qualem omnes homines habere poſſunt. Talia ſunt omnia præcepta decalogi: nam ex illo principio in corde omnium impreſſo, Deum eſſe colendum, ſequitur continuò non
B eſſe colenda idola, neque eſſe pejerandum; ex illo altero principio, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, ſequitur non eſſe occidendum, non eſſe mœchandum, non eſſe furandum &c. Et ſanè aliqua hujus generis præcepta aliquando ob nimiam hominum excæcationem deleta ſunt de cordibus hominum, ut patet ex lib. 6. Cæſaris de bello Gallico, ubi legimus apud Germanos furtum non fuiſſe vitium, ſed virtutem, & ex S. Hieronymo lib. 2. in Jovinianum, & ex Theodoreto lib. 9. ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ à populis quibuſdam, & etiam à Legislatoribus eorum tamquam licita & juſta approbabantur. Sed quamvis ejuſmodi præcepta à nonnullis ignorentur, verè tamen & propriè ad jus divinum naturale pertinent,
C ut docet S. Thomas in 1. 2. qu. 94. art. 5. & qu. 100. art. 8. ubi ſcribit, in præceptis Decalogi, quia ſunt propriè juris naturalis, nullam cadere poſſe diſpenſationem: & certè, ſicut ea, quæ deducuntur per neceſſariam conſequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non poſſunt negari, quin articuli ipſi negentur: ita quæ deducuntur per neceſſariam conſequentiam ex primis principiis juris naturalis pertinent etiam ad jus naturale, quia non poſſunt deſtrui, quin deſtruatur natura. Tertius gradus præceptorum naturalium eſt eorum, quæ deducuntur quidem ex principiis juris naturæ, ſed per conſequentiam non abſolutè neceſſariam, nec omninò evidentem, & ideò egent humana conſtitutione. Et hæc
D ſunt quæ Theologi propriè referunt ad jus gentium, & ea diſtinguuntur à jure civili, quod jus civile non deducatur ex jure naturæ per modum concluſionis deductæ ex principiis, ſed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur à jure naturæ, quæ doctrina eſt S. Thomæ in 1. 2. q. 95. art. 2. & 4. Et quamvis idem S. Thomas in prædicta q. 95. art. 4. Iſidorum ſecutus, dicat, jus gentium eſſe ſpeciem juris poſitivi; contra verò in 2. 2. q. 57. art. 3. & clariùs lect. 12. in lib. 5. Ethic. dicat eſſe ſpeciem juris naturalis, & alleget Jureconſultos veteres, qui jus naturale aliud eſſe docebant, quod eſt commune
E omnibus animalibus, aliud quod eſt commune omnibus hominibus: tamen non pugnat ipſe ſecum, nec Iſidorus cum Jureconſultis pugnat. Nam & idem S. Thomas in 1. 2. q. 95. art. 4. ad primum, ſcribit jus gentium eſſe aliquo modo naturale, & aliquo modo poſitivum, ac per hoc eſt medium inter jus naturale purum, & jus civile. Jus enim naturale purum, eſt illud, quod nullo modo pendet ex humana conſtitutione; jus civile autem quod ex ſola hominum conſtitutione pendet, & ideò purè poſitivum dici poteſt. Jus verò gentium partim eſt naturale, partim poſitivum, quia pendet quidem ab humana conſtitutione, ideſt, à conſenſu omnium gentium, ſed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magiſtratus particularis. Ex quo ſequitur, ut ea quæ ſunt de jure gentium, quia ſunt aliquo modo naturalia, ideò prohibeantur quia ſunt mala: contra autem quæ ſunt

de jure civili, quia ſunt purè poſitiva, ideò ſint mala, quia prohibentur. Rurſus ſequitur, ut ea quæ ſunt de jure gentium, quia ſunt aliquo modo naturalia, non poſſint à Principibus, vel Magiſtratibus abrogari, vel immutari: contra autem, quæ ſunt de jure civili quia ſunt purè poſitiva, ſicut à Principe, vel Magiſtratu conſtituuntur, ita poſſe à Magiſtratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendum videtur, exemptionem Eccleſiaſticorum non pertinere ad primum, vel ſecundum naturalium præceptorum gradum, nec tamen eſſe juris tantùm poſitivi ſive canonici, ſive civilis, ſed referenda eſſe ad tertium gradum præceptorum juris naturæ, ſive, quod idem eſt, ad jus gentium. Hæc mihi videtur eſſe ſententia ferè omnium Theologorum, & Canoniſtarum, & in re non arbitror diſſentire Joannem Driedonem, qui in lib. 1. de libertate Chriſtiana cap. 9. cum Canoniſtis dicit, exemptionem Clericorum eſſe juris divini naturalis, à Victoria in Relectione 1. de poteſtate Eccleſiæ q. ult. & Soto in 4. ſent. diſt. 25. q. 2. qui dicunt, eſſe juris humani, ac poſitivi. Nam Joannes Driedo non dicit eſſe juris naturalis, quia ſit primum aliquod principium juris naturæ, aut concluſio proxima, & quaſi naturaliter deducta ex primis principiis, ſed dicit eſſe juris naturalis, quia eſt omnino conformis, & conſentanea rationi naturali. Victoria verò, & Sotus negant eſſe juris divini naturalis, quia per jus naturale intelligunt jus purè naturale, quo modo etiam negat idem Sotus jus gentium eſſe naturale; tamen iidem auctores, & maximè Sotus, addunt hanc exemptionem eſſe omnino conſentaneam rationi, & ipſi naturæ. Neque dicere volunt ſolùm eſſe rationabilem, ideſt, non contrariam rationi, ſic enim nihil dixiſſent, cùm omnis juſta lex etiam purè poſitiva non debeat eſſe contraria rationi; ſed dicere volunt, eſſe deductam ut concluſionem ex jure naturæ, & vim habere ex jure naturæ, & ideò addunt, in hanc exemptionem conſenſiſſe omnes gentes, ac propterea non poſſe mutari, vel abrogari à Regibus & Principibus, etiamſi omnes ſimul conjuncti eam abrogare conentur. Neque diſſentit S. Thomas, licèt in commentar. ad cap. 13. ad Rom. ſcripſerit, Clericos privilegio Principum liberos eſſe à tributis: Nam in eodem loco addit, id factum eſſe ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur ſententiam probare poſſumus his argumentis. Primò ex conſuetudine omnium gentium, quod enim ubique fit, ex natura ipſa deſcendit, quæ omnibus communis eſt. Conſtat apud Hebræos, Levitas fuiſſe liberos à tributis ex c. 30. Exod. & cap. 1. Num. Conſtat apud Ægyptios ſub Rege Pharaone ſacerdotes fuiſſe exemptos, ex cap. 47. Geneſ. Conſtat idem de ſacerdotibus Hebræorum ſub Rege Artaxerſe ex lib. 1. Eſdræ cap. 7. Idem cognoſci poteſt de ſacerdotibus Gentilium ex Ariſtotele in lib. 2. Oeconom. ex Cæſare lib. 6. de bello Gallico; ex Plutarcho in Camillo, & ex aliis. Apud Chriſtianos Imperator Conſtantinus, qui primus fuit Imperator apertè Chriſtianus, continuò natura docente Eccleſiaſticos immunes à communibus Reipublicæ oneribus declaravit, ut patet ex epiſtola ejus ad Avilinum, apud Euſebium lib. 10. hiſt. eccleſ. cap. 7. quòd idem multi alii Imperatores fecerunt, & notanda ſunt verba Juſtiniani l. ſancimus, 2. C. de ſacroſanct. eccleſ. Nam ubi exemiſſet Eccleſias, ait: *Cur enim non facimus diſcrimen inter res divinas & humanas, & cur non competens prærogativa cœleſti favori conſervetur?* Quibus verbis oſtendit, exemptionem illam non fuiſſe arbitrariam, & liberam, ſed debitam, & neceſſariam.

Alterum argumentum ducitur à ſimilitudine, quam poteſtas eccleſiaſtica, & ſecularis habent cum anima & corpore humano. Nam, ut oſtendimus in lib. 5. de Summo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hugone de S. Victore, aliiſque inſignibus auctoribus, non poteſt meliùs intelligi quo modo ſe habeat poteſtas eccleſiaſtica ad ſæcularem, quàm ex modo, quo ſe habet in homine ſpiritus ad carnem. Spiritus autem ita ſe habet ad carnem, ut quamvis non impediat actiones ejus, cùm bene ſe habent, eam tamen regat, & moderetur, & aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem ſuum expedire judicat: Contra verò, caro nullum habet imperium in ſpiritum, neque eum ulla in re dirigere, vel judicare, vel coercere poteſt. Sic igitur poteſtas eccleſiaſtica, quæ ſpiritualis eſt, ac per hoc naturaliter ſæculari ſuperior, ſæcularem poteſtatem, cùm opus eſt, dirigere, judicare, & coercere poteſt; ipſam verò à ſæculari dirigi, vel judicari, vel coerceri nulla ratione permittitur. Tertiò probatur ex nominibus Patris, & Paſtoris, quibus tum in ſacris literis, & in libris ſanctorum Patrum, tum ex communi Chriſtianorum conſuetudine ſacerdotes ornantur. Natura enim docet, ut filii parentibus obediant, atque ab iis ſe corrigi æquo animo ferant, non autem ipſi parentibus imperare, eosve corrigere, vel judicare velint. Multò etiam magis eadem duce & magiſtra natura, oves à Paſtoribus reguntur & gubernantur, & quando aberrant, vel ſibilo, vel baculo reducuntur in viam, & planè contra naturam eſſet, ſi ovis Paſtorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti poteſt à nomine & officio clericorum, clerici enim ſunt miniſtri Dei conſecrati ad obſequium ſolius Dei, atque ad hoc ipſum ab univerſo populo Deo oblati, unde & Clerici dicuntur tamquam ad ſortem Domini pertinentes, ut S. Hieronymus docet in epiſt. ad Nepotianum. Certè autem in ea, quæ ſunt oblata & conſecrata Deo, & quaſi propria ipſius Dei facta ſunt, nullum jus habere poſſunt Principes ſæculi: id quod & lumen rationis oſtendit, & Deus ipſe in ſcripturis Sanctis non obſcurè tradit, cùm ait Levit. ult. *Quicquid ſemel Deo fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino.* Quis autem dicere audeat, jus eſſe profano homini in ea, quæ ſancta ſanctorum, ideſt, ſanctiſſima dici meruerunt? Qua ratione bona etiam temporalia Clericorum, bona dominica propriè dicuntur in canon. 4. Apoſtolico, & ideò tamquam Deo ſacra, juriſdictioni Laicorum ſubjecta eſſe non poſſunt. Quintum argumentum ducitur à ſignis, & prodigiis quæ non rarò Deus oſtendit in eos, qui Eccleſiarum immunitatem violare præſumpſerunt. De qua re multa legi poſſunt apud Tilmannum Bredenbachium in lib. 5. ſacrarum collationum. Sed extat inſigne teſtimonium Baſilii Porphirogeniti Græcorum Imperatoris apud Balſamonem in Nomocanone Photii, in commentario canonis primi ſynodi Conſtantinopolitanæ primæ, & ſecundæ, quam nos Latini octavam ſynodum appellamus. Refert enim idem Baſilius cauſam omnium calamitatum ejus temporis in legem quandam Nicephori Phocæ prædeceſſoris ſui contra Eccleſiæ libertatem latam. *Ex quo* (inquit) *Lex iſta robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum uſque diem vitæ noſtræ contigit, ſed potiùs econtrario nullum omnino genus calamitatis defuit.* Itaque legem illam meritò irritam eſſe voluit, ac penitus abrogavit.

CAPUT III.

Solvuntur argumenta contraria.

SED operæpretium erit ad eas objectiones breviter reſpondere, quas Didacus Covarruvias loco citato, & Joannes Medina in C. de Reſtit. quæſt. 15.

(qui

(qui liberius aliis auctoribus loquuti sunt,) in medium protulerunt. Objiciunt ergo primò, nullam extare legem divinam, qua Clerici eximantur à jurisdictione Principum Laicorum. Sed jam ostendimus extare non pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum ad probandum jure divino Clericos liberos esse à jurisdictione Principum sæcularium. Neque obstat, quòd testamentum vetus abrogatum jam sit per testamentum novum. Nam tametsi abrogata sint cæremonialia, judicialiaque præcepta, non tamen sunt abrogata moralia, idest, quæ continent vel declarant jus naturæ, & præterea cum cæremoniæ Judæorum figuræ fuerint rerum nostrarum, ut Apostolus docet 1. Corinth. 10. Galat. 4. & Hebr. 7. non malè ducimus argumenta per similitudinem à ritibus Judaicis. Denique non sola testimonia scripturæ veteris, sed etiam rationes ex jure naturæ depromptas adduximus, jus autem naturæ non humanum, sed divinum est, cùm ab ipsius naturæ auctore manaverit. Secundò objiciunt leges multas Justiniani ex Codice, & Authenticis, ex quibus cognosci potest, olim Clericos Imperatoris jurisdictioni fuisse subjectos. Sed facilis est responsio: Nam si hoc argumentum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus ecclesiasticis & spiritualibus non esse liberos Clericos jure divino à potestate Principum Laicorum: constat enim non solùm ex Codice & Authenticis, sed multo magis ex Nomocanone Photii, non paucas leges Justiniani de rebus planè ecclesiasticis, & spiritualibus disponere. Covarruvias autem, & Medina, ut etiam omnes Theologi & Canonistæ, summo consensu docent, in rebus ecclesiasticis & spiritualibus liberos esse Clericos à Potestate Principum sæculi jure divino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere leges illas procedere de facto, non de jure, & toleratas aliquando à summis Pontificibus, numquam autem approbatas. Non tamen negaverim, multas quoque esse civiles leges Imperatorum, quas non minus Clerici, quàm Laici sequi debeant. Ecclesia enim pro cursu temporalium tantummodo rerum, ut loquitur Nicolaus I. Papa in epist. ad Michaelem, Imperialibus utitur legibus. Quod idem habemus in multis Canonibus distinctionis decimæ apud Gratianum, & cap. 1. de novi oper. nunciat. & alibi. Quæ tamen omnia intelligi debent de iis legibus, quæ non sunt contrariæ Ecclesiasticæ libertati, & quoad directionem, non quoad coactionem, ac denique cùm adsunt aliæ conditiones, quas notant Doctores, ac præsertim Felinus in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constitut. quæst. 1. Tertiò objiciunt exemplum Apostoli Pauli, qui cùm esset Præsul ecclesiasticus, non timuit appellare Cæsarem, atque ab eo judicari se debere liberè confiteri, ut S. Lucas refert Act. 25. sed hanc objectionem Covarruvias omnino debuisset omittere. Nam B. Paulus, ut constat ex cap. ult. Actorum, coactus est appellare Cæsarem, oppressus videlicet calumniis Judæorum, & injustitia Præsidis Romani, qui solum Cæsarem supremum Judicem agnoscebant. Itaque ipse quoque de facto saltem, si non de jure, Cæsarem Judicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si B. Petri supremi Principis ac Judicis sui coram Gentilibus, vel Judæis mentionem facere voluisset.

Quartò objiciunt testimonia SS. Apostolorum Petri, & Pauli, scribit enim B. Petrus in epist. priore cap. 2. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, tanquam præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis*: & B. Paulus in epist. ad Roman. cap. 13. *Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: In quem locum scribit S. Joannes Chrysostomus, hæc dici non tantùm Laicis, sed etiam Clericis & Monachis, & ipsis etiam Apostolis & Evangelistis. Respondeo, sententias Apostolorum generales esse. Quamvis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniam eo tempore valdè necessarium erat diligenter monere Christianos, ut Regibus obedirent, ne fidei prædicatio impediretur, tamen absolutè verba illa tam B. Petri, quàm B. Pauli, nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse, eisque debitam obedientiam exhibere. Quare non potest ex his testimoniis Apostolicis probari Clericos Principibus sæculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi priùs probetur, Reges sæculi esse legitimos superiores, & Judices Clericorum, quod certè probari non poterit, nisi probetur, oves Pastoribus, filios parentibus, & temporalia spiritualibus præeminere. Nec tamen Chrysostomo contradicimus; quamvis enim judicem proprium Clericorum, & Monachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fatemur, Reges non solum Laicorum, sed etiam Clericorum, & Monachorum Reges esse. Unde etiam non sine causa in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Imperatore nostro: Nam cùm Reges bella gerant non solùm pro Laicis, sed etiam pro Clericis, & Monachis, proque omnium pace, & tranquillitate invigilent, debetur eis ab omnibus honor, juxta illud B. Petri, 1. epist. cap. 2. *Regem honorificate*; debetur etiam obedientia, cùm eorum leges non sunt contrariæ sacris Canonibus, & cùm de rebus iisdem nulla extat Canonica dispositio, ac demum quoad directionem ut supra diximus, non quoad coactionem. Præter hæc argumenta objicit Joannes Medina loco citato quædam alia, quæ Covarruvias fortasse ut leviora prætermittenda putavit. Sed nos ea quoque breviter diluamus. Ait igitur Medina, in lege naturæ primogenitos omnes fuisse sacerdotes, nec tamen exemptos à majorum suorum potestate. Item in lege scripta Levitas, quibus nunc succedunt Clerici, non solùm Aaroni Pontifici subjectos fuisse, sed etiam Mosi, qui Princeps erat civilis totius populi Judæorum. In lege quoque evangelica Christi, ipsum, qui caput erat omnium sacerdotum, Pilato subjectum fuisse, juxta illud: *Non haberes potestatem in me ullam, nisi tibi datum esset desuper*. Joan. 19. Denique ita ratiocinatur Medina: Lex evangelica, Baptismus, ordo clericalis, non liberant jure divino à debitis antea contractis, ut à debito servitutis, à debito pecuniario, à debito conjugali, ergo nec à debito subjectionis & obedientiæ civilis, sed Clerici ante clericatum subjecti erant potestati & jurisdictioni Principum, & Magistratuum sæcularium, non igitur liberi sunt jure divino ab eadem potestate, & jurisdictione post Clericatum. Sed ad hæc omnia facilis est & expedita responsio. Nam de primogenitis in lege naturæ non probavit Medina eos civilibus Magistratibus fuisse subjectos: nos autem probare possumus, non fuisse, quoniam iidem Primogeniti sacerdotes & Principes esse solebant, docet S. Hieronymus in quæstionibus Hebraicis ad cap. 49. Genes. quæ est etiam communis Hebræorum sententia, & exprimitur ab ipsa Paraphrasi Chaldaica eodem loco in benedictione Ruben. Porrò Moses, cui subjecti erant Levitæ, non solùm Princeps civilis totius populi, sed etiam summus sacerdos erat, & Aarone major, quamvis extraordinaria potestate. Unde dicitur in Psal. 98. Moyses, & Aaron in sacerdotibus ejus; & novimus Aaron à Mose consecratum; & denique testatur Philo in extremo lib. de vita Mosis, fuisse Mosem Pontificem, Regem, & legislatorem Hebræorum. Quid igitur

igitur mirum, ſi Levitæ Moyſi ſubjecti erant non minus quàm Aaroni, cùm Moſes non minus quàm Aaron ſacerdotio fungeretur. Chriſtum autem Pilato ſubjectum fuiſſe de facto ſolùm, non de jure, certiſſimum eſt, & poteſtas deſuper data, quam in Pilato Chriſtus agnoſcit, non poteſtas judiciaria, ſed permiſſio intelligenda eſt, ut Sancti Patres docent, Chryſoſtomus & Cyrillus. De qua Dominus ait Luc. 22. hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Et certè, ferendum non eſſet, ſi Medina cum Marſilio Paduano Chriſtum Dei filium naturalem, Principibus terrenis jure ſubjectum fuiſſe dicere vellet. Ratiocinatio denique ejuſdem Medinæ aut nihil probat, aut plus, quàm ipſe velit, probat. Nam ſi paria ſunt eximere à debito ſervitutis, vel pecuniario, vel uxorio; & eximere à debito ſubjectionis, & obedientiæ civilis, ſicut non poteſt ſummus Pontifex eximere homines Chriſtianos à debito ſervitutis, vel pecuniario, vel uxorio ſine conſenſu partis, quoniam alioquin injuriam facere videretur, ita non potuiſſet idem ſummus Pontifex eximere Clericos à juriſdictione Principum ſæcularium, ſine ipſorum conſenſu. Atque hoc eſt contra omnes Theologos, à quibus nec ipſe Medina diſſentit. Non igitur ſunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non rectè concludit. Ratio verò diſcriminis inter illa debita, hæc eſt, quòd majus omnino ſit vinculum inter creditorem & debitorem, Dominum & ſervum, virum & uxorem, quàm inter Principem, vel Magiſtratum, & civem. Itaque clericatus non eximit à debitis illis prioris generis, & ideò non poterit fieri Clericus is, qui ſervus eſt, niſi priùs à Domino liberetur, neque is, qui eſt alligatus uxori, niſi uxor conſentiat, & ipſa quoque votum continentiæ emittat: neque is, qui tantùm pecuniæ debet, ut reſtituere nequeat, ſi Clericus fiat, niſi à creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit à ſubjectione civili, & transfert in ſubjectionem eccleſiaſticam etiam non conſentiente, vel repugnante ſuperiore civili, quoniam unuſquiſque circa ſtatum propriæ perſonæ liber eſt, ſicut poteſt relinquere patrem & matrem, & adhærere uxori, juxta verbum Domini Matth. 19. ita poteſt relinquere Principem ſæculi, & in ſortem Domini tranſire, atque ad Dei ſervitutem accedere, ſeque totum Epiſcopo in Clericatu, vel Abbati in Monaſtica profeſſione committere. At, inquit Medina, lex evangelica, & Baptiſmus, non eximunt à juriſdictione civili, igitur neque eximit Clericatus. Reſpondeo, non eſſe eandem rationem legis evangelicæ & Baptiſmi, ac ipſius Clericatus. Nam lex evangelica, & Baptiſmus non excludunt, imò neceſſarium eſſe volunt Principatum civilem, ut adverſus Anabaptiſtas nos alio loco probavimus. At clericatus, ut etiam Monachatus, non poſſet ſuo munere rectè fungi, niſi liber eſſet, & immunis à juriſdictione civili; & ordo ipſe naturæ perverteretur, ſi Paſtores ovibus, parentes filiis, & ſpiritualia corporalibus ſubjicienda ſint. At, inquies, injuria fiet Principibus ſi inviti ſuo jure priventur, quòd in Clericos ante Clericatum habebant. Reſpondeo, nullam ipſis injuriam fieri, quia qui jure ſuo utitur, nullam facit injuriam. Utitur autem jure ſuo, qui eligit ſtatum, quem ſibi magis convenientem eſſe cenſet, quamvis per accidens ſequatur, ut Princeps ſubdito ſuo privetur. Nam etſi quis juſta de cauſa domicilium ſuum in aliam civitatem, vel provinciam transferat, deſinet ſubditus eſſe priori Principi, nec tamen injuriam illi feciſſe videbitur. Ultima objectio Medinæ illa eſt, quòd non repugnet rationi, ut homines addicti obſequio Dei

A

& ſpiritualibus functionibus, ſubſint in rebus temporalibus, & civilibus Regi, vel Magiſtratui ſæculari. Ex quo ſequitur, ut ſi exempti ſint, id factum ſit, conceſſione Principum, non jure divino. Addi poteſt confirmatio ad hoc argumentum, ut nihil difficultatis ſubterfugere videamur. Nam ſicut Princeps ſæcularis, ut Chriſtianus & in rebus ſpiritualibus eſt ovis, & filius ſacerdotum: ita econtrariò ſacerdotes ut cives, & in rebus temporalibus videntur poſſe dici oves, & quaſi filii Principum ſæcularium. Item quia una tantùm eſt Eccleſia, continens Clericos & Laicos, & Eccleſiæ caput eſt ſummus Pontifex, ideò ſubſunt omnes eidem ſummo Pontifici tum Clerici, tum Laici, igi-

B

tur eodem modo quoniam una eſt civitas continens Laicos, & Clericos, & civitatis caput eſt Princeps ſæcularis, ideò ſubjecti debent eſſe omnes tam Laici, quàm Clerici Principi ſæculari in iis, quæ pertinent ad bonum regimen civitatis. Reſpondeo, hoc argumento probari, exemptionem Clericorum, non eſſe de jure naturæ primario, quod nos ſupra in duos gradus diſtinximus, ſed eſſe de jure naturæ ſecundario, quod etiam jus gentium appellari diximus. Nam ut S. Thomas rectè docet in 2. 2. quæſt. 57. art. 3. jus naturæ primarium reſpicit rem abſolutè conſideratam, jus naturæ ſecundarium, ſive jus gentium reſpicit rem in ordine ad certum finem, & ideò pendet ex diſcurſu rationis. Licèt

C

igitur non repugnet rationi abſolutè, ut Clericus ſubſit in rebus civilibus Principi ſæculari: tamen repugnat in ordine ad officium Clericorum rite adminiſtrandum. Nam ut alia omittam, turpiſſimum eſſet, ut etiam Sotus annotavit, ſi Magiſtratus, Epiſcopum corrigere, vel punire poſſet, à quo ipſe corrigendus, & puniendus eſt. Et quis ferret, ſi hodie ſacerdos ad ſuum Tribunal Magiſtratum vocaret, cras autem Magiſtratus vocaret ſacerdotem ad ſuum? & nonnè omnis reverentia, quam neceſſariò debent Laici ſacerdotibus, periret, ſi eos pro

D

imperio coercere poſſent. Hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docente conſtituit, ut ubique ſacerdotes immunes eſſent à juriſdictione Principum Laicorum. Ad primam confirmationem reſpondeo, Principem quidem ovem, ac filium ſpiritualem ſacerdotis eſſe: ſed ſacerdotem nullo modo filium vel ovem Principis dici poſſe: quoniam ſacerdotes, & omnes Clerici ſuum habent Principem ſpiritualem, à quo non in ſpiritualibus ſolùm, ſed etiam in temporalibus reguntur. Neque fieri poteſt, ut duos agnoſcant Principes in rebus temporalibus, cùm, juxta Evangelium, nemo poſſit duobus Dominis ſervire. Ad alteram confirmationem reſpondeo, Eccleſiam verè unam tantùm eſſe, & nullo modo duas, civitatem autem

E

unam eſſe materialiter, & duas formaliter. Nam Eccleſia continet omnes Chriſtianos Catholicos, ſive ſint Clerici, ſive Laici. Si quis autem conſideret cœtum Laicorum, non ut Chriſtiani ſunt, ſed ut cives, vel quocumque alio modo, is cœtus Eccleſia dici non poteſt. Non igitur duæ fingi poſſunt Eccleſiæ, ac multo minus eſſe. At cœtus Laicorum, & cœtus Clericorum formaliter duæ civitates dici poſſunt, quoniam in ipſis etiam temporalibus rebus diverſas leges habent, diverſum Principem, diverſa tribunalia, & tamen materialiter unam quoque civitatem faciunt, quia unam Urbem inhabitant, & ſub ejuſdem Principis protectione vivunt, qui ſicut pro labore, ac ſollicitudine, quam pro communi bono ſuſcipit, à Laicis tributa recipit, ita recipit à Clericis auxilia longè majora publicarum precum, & ſacrificiorum ad Deum.

DE

TRANSLATIONE

IMPERII ROMANI
A GRÆCIS AD FRANCOS.

ADVERSUS MATTHIAM FLACCIUM
Illyricum, Libri Tres.

AUCTORE

ROBERTO BELLARMINO

E SOCIETATE JESU.

Digitized by Google

SUMMA LIBRI PRIMI.

ROMANUM IMPERIUM A GRÆCIS AD FRANCOS SUMMI PONTIFICIS AUCTORITATE TRANSLATUM.

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAP. I. *Contradictiones duodecim Illyrici detegit.*

II. *Mendacia viginti ejusdem Illyrici refellit.*

III. *Prolegomena adversarii confutat, & eam controversiam explicat, qua fuit Adriano Summo Pontifici cum Friderico Enobardo Imperatore.*

IV. *Testimoniis Historicorum supra triginta demonstrat, Imperium Romanum Summi Pontificis auctoritate ad Francos à Græcis esse translatum.*

V. *Testimoniis duodecim Principum idem confirmat.*

VI. *Idem asserit testimoniis septem Summorum Pontificum.*

CAP. VII. *Imperium Romanum non esse à Francis acquisitum jure belli.*

VIII. *Non accepisse Carolum Magnum à Deo immediatè Imperii dignitatem.*

IX. *Imperium Romanum non esse devolutum ad Carolum Magnum jure successionis hæreditariæ.*

X. *Imperium Romanum non esse delatum ad Francos auctore Senatu Populove Romano.*

XI. *Imperium Romanum non fuisse à Græco Imperatore Carolo Magno traditum.*

XII. *Summum Pontificem jure suo Romanum Imperium transferre potuisse, ac reipsa ad Francos transtulisse.*

XIII. *Objectiones Illyrici dissolvit, aut jam antè dissolutas demonstrat.*

SUMMA LIBRI SECUNDI.

Romanum Imperium à familia Caroli Magni, & gente Francorum ad familiam Othonum, & gentem Saxonum, Summi Pontificis auctoritate transisse.

CAPITA LIBRI SECUNDI.

CAP. I. *Successionem explicat Caroli Magni.*

II. *Othonem primum, non autem Henricum aut Chunradum, Imperatorem primum ex gente Saxonum fuisse demonstrat.*

CAP. III. *Eundem Othonem à Summo Pontifice Joanne duodecimo ad Imperium provectum ostendit.*

IV. *Objectiones Illyrici diluit.*

SUMMA LIBRI TERTII.

Septem Electores Imperii à summo Pontifice Gregorio Quinto potissimùm institutos.

CAPITA LIBRI TERTII.

CAP. I. *Electores ante Gregorii decimi Pontificis & Friderici secundi Imperatoris tempora designatos.*

II. *Objectiones Onuphrii refellit.*

III. *Electores Imperii non ab Othone tertio Imperatore, sed à Gregorio V. Pontifice Maximo institutos ostendit.*

CAP. IV. *Objectiones Illyrici dissolvit, ac mendacia plurima auctoris ejusdem detegit, & redarguit.*

LIBER

Digitized by Google

LIBER PRIMUS.

ARGUMENTUM

ET PARTITIO HUJUS LIBRI.

SCRIPTURUS de Translatione Imperii Romani à Græcis ad Germanos, adverſus mendaciſſimum librum, quem ante paucos annos de eodem argumento edidit Matthias Flaccius Illyricus, operæpretium me facturum exiſtimavi, ſi quemadmodum ipſe prolegomena quædam præmiſit, ita quoque & ego loco prolegomenorum pauca quædam præmittam tum de contradictionibus, tum de mendaciis ejuſdem Illyrici manifeſtis, atque craſſiſſimis. Ita enim ſpero fore, ut hominis hujus inconſtantia & impudentia patefacta, ſimul etiam aditus patefiat veritati in aures atque animos illorum, quos jam fortè falſitas occupavit, quibuſque ille ſuis artibus, & multa hiſtoriarum confuſione & varietate, tenebras offudit. Deinde ad rem ipſam aggrediar hoc ordine. Quoniam Illyricus, ut eſt inconſtans, & varius, uno in loco docet non eſſe translatum Imperium Romani Pontificis auctoritate à Græcis in Francos, ſeu Germanos, in alio verò fatetur id quidem, ſed affirmat injuſtè & impiè factum, eſſeque hanc translationem præcipuum miraculum Antichriſti, propterea primùm demonſtrare conabor, verè translationem eſſe factam Summi Pontificis auctoritate; atque argumenta deſumam ex conſenſu omnium Hiſtoricorum, ex confeſſione Imperatorum, ac Principum aliorum, ex teſtimoniis veterum Romanorum Pontificum, ac demum ex refutatione omnium eorum jurium, vel titulorum, quos adverſarii prætendunt. Oſtendam enim certiſſimis rationibus, Carolum Magnum, quem Imperatorem Romanum fuiſſe nec Illyricus, neque alius quiſpiam negat, ad eam dignitatem perveniſſe, nec jure belli atque armorum, nec immediata vocatione Dei, nec ſucceſſione hæreditaria, nec dono Græcorum, nec denique electione Senatus Populique Romani: proinde aut Carolum à Pontifice Imperium habuiſſe, aut omnino non habuiſſe. Deinde planum faciam, id quod Summus Pontifex in hac translatione Imperii fecit, ritè ac jure eſſe factum. Addam poſtremò, ut nihil eorum, quæ Illyricus tractat, prætermiſiſſe videar, de translatione Imperii, ſi tamen translatio dicenda eſt, ex familia Caroli Magni in Saxones, & de inſtitutione ſeptem Imperii Electorum.

CAPUT PRIMUM.

Complectitur contradictiones Illyrici.

AGITUR noſter Illyricus (ut ordiamur ab eo quod primo loco propoſitum eſt) pro ſua gravitate & conſtantia in aſſerendis ſententiis, non tam quid ſit in re, conſiderare ſolet, quàm quid propoſito ſuo maximè deſerviat. Itaque ſi affirmare aliquid cauſæ, quam defendit, utile eſt, confidenter affirmat; ſi rurſum illud ipſum negare, rei ſuæ conducere putat, audacter negat, parum omnino laborans, cohæreantne ſcripta ſua inter ſe, an ſecum ipſa pugnent, & utrum unum alteri opem ferat, an potiùs, tamquam in bello ſociali, unum evertatur ab altero.

I. In libro, quem nuper edidit de translatione Imperii, paſſim figmentum, & fabulas appellat, quod vulgò creditur, Imperium Romanum translatum à Græcis ad Germanos Summi Pontificis auctoritate. Atque ut aliquem certum locum notemus, titulus ſecundæ partis primi capitis hic eſt: *Quòd non ſit facta per Papas Imperii translatio à Græcis ad Germanos.*

Sed nimirum cùm hæc ſcriberet, oblitus erat quid paulò ante ſcripſiſſet. Nam in libro contra primatum Papæ penè extremo, notas Antichriſti explicans, quinto loco hanc ponit de translatione Imperii, & quidem his verbis: *Antichriſtus apparebit cùm Romani regni defectio fiet, & reddet Romanis libertatem, ſub ſuo tamen nomine. Hoc accidit ante annos 700. cùm Romanum Imperium ruebat, & à Papa, non tamquam Cæſare Dictatore, Conſule, aut Senatore,*

natore, ſed ut à Papa Romano nonnihil inſtauratum eſt: tunc enim Papa ſuam potentiam & impietatem propagavit. Sic Apocalyp. 13. *Læſa beſtia ab alia ſimili agni beſtia honoratur.* Nec ſolùm in eo libro, ſed etiam in Centuriis idem affirmat Illyricus. Sic enim ſcribit Centur. 8. cap. 10. col. 751. *Atque ita Imperium Romanum ad Carolum, & Francos* (Leo Tertius) *tranſtulit, & tamen ſibi reſervavit jus Francis imperandi. Atque hinc factum eſt deinceps, ut qui Imperii ſceptrum acciperent, à Pontifice inaugurarentur, eſſque hæc translatio præcipuum ex miraculis Antichriſti*, Apocalypſis 13. & 17.

Quid hìc Illyrice eliges? ſi tranſtulit Romanus Pontifex Imperium in Francos, totus liber tuus de translatione Imperii corruit: ſi non tranſtulit, corruunt partes non exiguæ tum ex libro tuo contra Primatum, tum ex Hiſtoriarum tuarum Centuriis. Immò verò, ſive tranſtulit Papa Romanus Imperium in Francos, ſive non tranſtulit, corruit liber tuus de translatione Imperii. Siquidem Papam eſſe Antichriſtum, ex Verbo Dei efficaciſſima ducta ratione demonſtraſſe te putas in locis paulò ante citatis, quia videlicet Papa dum Imperium Occidentale inſtauravit, curavit (ut tu quidem interpretaris) plagam beſtiæ, quod eſt miraculum, & nota præcipua Antichriſti, Apocal. 13. & 17. Igitur in lib. de traslatione Imperii dum contendis tam acriter, non eſſe Papam auctorem Occidentalis Imperii, quid aliud contendis, quàm id efficere, ut credamus falſam eſſe tuam illam demonſtrationem, qua ex Verbo Dei probare volebas, Papam eſſe Antichriſtum? & tamen in hoc ipſo libro, tertio quoque verbo repetis Papam eſſe Antichriſtum, in quo tu ipſe tuam præciputam demonſtrationem labefactas, qua effici credebas, Papam eſſe Antichriſtum. Sed pergamus ad cætera.

II. In hoc ipſo libro de translatione Imperii in epiſtola dedicatoria affirmat Illyricus jus in Imperium Romanum Germanos adeptos eſſe ante annos 1500. cùm videlicet Arminio duce duas Aquilas Romanis eripuerunt; atque in hujus rei ſignum bicipitem Aquilam Germanos Imperatores in inſignibus ſuis præferre. *Hoc* (inquit) *referre poſſis, quòd & mox poſt Julium, ſub Auguſto Germani duas Aquilas Romanis juſtiſſimo bello abſtulerunt.* Et infrà: *Quandocunque igitur volet Romanus ſacrificus, aliique Imperii amuli, cognoſcere Germanorum monarchiæ originem, ac jus, intueantur modò, ac contemplentur ejus glorioſa inſignia bicipitem Aquilam oſtentantia; & mox ea illos de origine jureque ſuo abundè edocebunt, ac vel invitos convincent.* Hæc ille.

Sed hæc ſomnia, quæ nos infrà cap. 6. refutabimus, refellit etiam ipſe idem Illyricus cùm ita loquitur Centur. 9. cap. 16. col. 621. *Aquila Romana in duo capita ſtatim in initio hujus ſæculi* (quod eſt ab anno 800. ad 900.) *diviſa eſt. Nam Carolus Magnus à Leone Pontifice cum conſenſu Senatus & populi Romani Imperator Occidentis ſolemni ritu inauguratur anno Domini* 801. Quomodo, quæſo, iſta cohærent, ut ante annos 1500. cœperit Aquila biceps, & jus, atque origo Imperii Germanici; & tamen Aquila Romana anno 801., ideſt, ante annos 700. diviſa primùm fuerit, cùm Carolus Magnus à Leone Pontifice Imperator Occidentis primus inauguratus eſt?

III. Rurſum in libro de translatione Imperii cap. 1. pag. 9. Audet (inquit Illyricus) Gelaſius Papa ad Anaſtaſium Imperatorem ſcribens 15. quæſt. 6. can. Alius, affirmare, Zachariam Papam depoſuiſſe Hildericum Regem Francorum, & tranſtuliſſe regnum in Pipinum Caroli patrem. (Et infrà: Tale mendacium auſus eſt Papa confingere, & Gratianus ſuæ rapſodiæ Decretorum inſerere.) Hæc ibi. At in hiſtoria longè aliter. Sic enim ſcribit Cent. 8. cap. 10. col. 706. Pipino Zacharias Papa regnum Francorum dedit, idque ei tutum præſtitit, depoſito, & in monachum conſecrato Carolomanno fratre ejus, & Hilderico Rege priore. Poterat ne clariùs ſecum pugnare, & uno in loco deſtruere, quod in alio affirmavit?

IV. In libro eodem de translatione Imperii c. 1. pag. 12. affirmat Illyricus, Summos Pontifices quondam ſervos & mancipia fuiſſe Caroli, nunc econtrariò à Summis Pontificibus adigi Cæſares ad turpiſſima pedum oſcula. Quàm fœda (inquit) eſt iſta vanitas, quòd Papiſtæ fingunt, illos ſervos & mancipia Caroli, Imperium Romanum in Carolum tranſtuliſſe, eumque ſibi ut vaſallum quendam dato feudo obligaſſe; ut nunc arctiſſimis juramentis Cæſares ſibi obſtringunt, & etiam ad turpiſſima pedum oſcula adigunt. Sed audi rurſum ejuſdem Illyrici verba ex Centur. 8. cap. 10. col. 724. Pipinus (inquit) & Carolus filius ejus, in terram proſtrati, pedes ejus (Stephani Papæ) oſculati ſunt, & ſtapedes ejus apprehenderunt, & frænum equi illius tenentes, ſtratoris officia ei præſtiterunt. Quid hìc dices Illyrice? Si Papa mancipium erat Caroli, qui factum eſt, ut non Papa Caroli, ſed Carolus Papæ ſtapedes apprehenderit, & ſtratoris officium ei præſtiterit? Et ſi nunc primùm cœpit Papa Principes adigere ad oſcula pedum, quo pacto ante annos propè 800. Pipinus & Carolus humi ſtrati, Pontificis pedes, nullo cogente, niſi Dei metu, ac reverentia, Chriſti Vicario debita, oſculabantur?

V. Eadem pag. 12. in libro de translatione Imperii ita ſcribit Illyricus: Teſtantur quoque omnes Hiſtorici, etiam ii qui Papis ſunt addictiſſimi, Leonem Papam mox ut electus fuit in Papam, miſiſſe ad Carolum Magnum legationem unà cum clavibus S. Petri, quod eſt Papale inſigne, & vexillis urbis Romæ cum Aquilis; petiiſſeque juxta Synodum Adriani, confirmationem ſui, & ut aliquis mitteretur qui Romanos Carolo denuo juramento adſtringeret; quod fuit extremæ ſubjectionis indicium. Hæc ibi. In Centuriis contrarium legimus; nimirum petiiſſe Leonem ut aliqui à Carolo mitterentur, qui Romanos non Carolo, ſed ipſi Papæ juramento adſtringerent: ſic enim legimus Centur. 8. cap. 10. column. 750. Legatos ergo inſcio Senatu cum muneribus ad Carolum mittit, eique ſacras claves, inſigne Pontificiæ dignitatis, & vexillum urbis Romæ, ſeu Aquilam, ſignum Imperii Romani offert, ſeque & urbem Romam ejus fidei commendat, ac poſtulat ut ſuos Romam ableget, qui populum Romanum ad ſuam fidem atque ſubjectionem Sacramento firmarent: juxta annales Francorum. Quæ verba alii (hoc eſt, Illyricus idem in alio loco) intelligunt, quòd juſſerit Romanos Francis fidem jurare; ſed id non tam facilè eſſet impetratum. Quare veriſimilius eſt, quòd petierit Romanos eo adigi, ut Pontifici jusjurandum præſtarent. Quare Engelbertus, vel Agilbertus, Abbas S. Richarii, juſſu Caroli compulit Romanum populum fidelitatem jurare Pontifici.

VI. Pag. 22. Italiam ab Odoacre occupatam affirmat Leone Beſſicano Imperatore. At Cent. 5. c. 16. colum. 1526. ſcribit id accidiſſe ſub Zenone qui poſt Leonem juniorem Leoni Seniori, ideſt, Beſſicano ſucceſſit.

VII. Pag. 26. & ſequentibus, Theodoricum Oſtrogothum, Imperatorem Romanorum & Auguſtum, ac purpura Cæſarea ornatum fuiſſe fusè docet, ac multis teſtimoniis confirmat. At Centur. 6. cap. 16. col. 840. diſertis verbis dicit, Theodoricum eundem nec nomen nec inſignia Imperatorum Romanorum unquam habuiſſe.

VIII.

VIII. Pag. 49. Carolo Magno Imperium Occidentis donatum fuiſſe ſcribit ab Irene, antequam idem Carolus à Leone coronaretur. At Cent. 9. cap. 16. colum. 621. ſcribit Græcos in Imperium Caroli quodammodo conſenſiſſe, quòd non poſſent mutare quod Leo fecerat Romæ, quando Carolum Imperatorem appellavit.

IX. Neque verò de Electoribus Imperii minor eſt apud Illyricum, quàm de ipſa Imperii translatione diſſenſio: Nam in libro de translatione Imperii c. 5. pag. 89. habentur hæc verba: Hìc quoque ut ubique alibi, Pontificiorum paraſitarum mendacia graſſantur. Dicunt enim quòd imperante Othone III. Gregorius V. Germanus, malè à Romanis tractatus, ſuaque ſede pulſus, decretum tulerit quòd ſeptem Germani Principes, loco Romani populi, Senatuſque, Imperatores in perpetuam poſteritatem eligere deberent: Quod eorum figmentum mox evidenter, Deo dante, redarguemus. At in hiſtoria Eccleſiaſtica, Cent. 10. c. 10. col. 546. habentur hæc alia ejuſdem Illyrici verba, quæ pugnent necne cum præcedentibus, vel ipſe Illyricus judex eſto: Gregorius undecimo ſui exilii menſe, priſtinæ dignitati per Imperatorem reſtitutus, ſuam patriam inſigni aliqua dignitate ornaturus, ſanxit, ut penes ſolos Germanos eligendi Regem eſſet jus ac poteſtas, qui poſt diadema à Romano Pontifice acceptum, Imperator & Auguſtus appellaretur. Suntque Electores conſtituti, Moguntinus, Colonienſis, & Trevirenſis Archiepiſcopi, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ Dux, Marchio Brandeburgenſis, & Rex Bohemiæ, qui partibus ſuffragiis Electorum exiſtentibus, litem inter eos dirimat. Ne autem liber de translatione Imperii ſolùm cum aliis ejuſdem Illyrici libris, & non etiam ipſe ſecum pugnare videatur, annotemus adhuc unam vel alteram contradictionem.

X. In ipſo igitur lib. de translatione Imperi cap. 1. pag. 5. ſic Illyricus loquitur: *Dei ſolius eſt iſte titulus: Mea ſunt omnia; ego do ea cui volo; ego transfero Regna, ac Monarchias de gente in gentem pro meo arbitrio. Horrenda ergo blaſphemia eſt, quòd Antichriſtus, ſicut in aliis omnibus ſe Deo exaquavit, immò & ſuprà eum extulit, ita in hoc quoque gloriatur: ſuum eſſe transferre Imperia ac Regna ad quemcumque velit; ſeque tranſtuliſſe Imperium à Græcis ad Francos, & porrò à Francis ad Germanos.* Hæc ibi. At infrà cap. 2. pag. 21. non vult ſolius Dei eſſe transferre imperia, ſed etiam hominum. Siquidem docet non ſemel translatum fuiſſe Imperium à Græcis ad Germanos: *Romani*, inquit, *aut potiùs Conſtantinopolitani Imperatores ſæpiùs jus Occidentalis Imperii Germanis tradiderunt.* Et mox pag. 22. *Prima igitur*, inquit, *translatio facta eſt ſub Leone Beſſicano, Conſtantinopolitano Imperatore, circa annum 460. in Othacarum, aut Odoacrem.* Et infrà ponit ſecundam translationem factam à Zenone Imperatore in Theodoricum; tertiam ab Anaſtaſio in Clodovæum; & quartam ab Irene in Carolum. Sed ſi horrenda blaſphemia eſt, quòd Papa aſſerat, ſe tranſtuliſſe Imperium in Germanos, quia transferre imperia ſoli Deo convenit, quomodo non eſt horrenda blaſphemia, quod Illyricus aſſerit, à Leone Beſſicano, vel ejus militibus, translatum Imperium in Odoacrem, à Zenone in Theodoricum, ab Anaſtaſio in Clodovæum, ab Irene in Carolum?

XI. Et ſi Antichriſtus eſt, & Deo ſe exæquat, vel ſuper ipſum extollit, qui audet regna transferre, quod ſoli Deo eſt proprium, certè Antichriſti fuerunt Leonis milites, necnon Zeno, Anaſtaſius, & Irene Imperatores, qui re ipſa (ut Illyricus dicit) imperium tranſtulerunt, ac Dei poteſtatem uſurparunt. Papa verò non modò non eſt Antichriſtus, ſed etiam Antichriſto omnino contrarius, cùm non ſolùm Imperium non tranſtulerit, nec Deo ſe æquaverit, ſed etiam (ut idem Illyricus ſcribit pagin. 12.) ſe ut ſervum ac mancipium Imperatori ſubjecerit. Nonne igitur Illyricus manifeſtè ſecum pugnat, cùm paſſim in hoc ſuo libro Papam Antichriſtum vocat, & quidem extollentem ſe ſuprà ipſum Deum; & tamen in eodem libro tam humilem facit eundem Papam, ut ſe mancipium, & juratum ſervum Imperatoris, eſſe fateatur?

XII. Rurſum in eodem libro cap. 1. pag. 12. *Ipſa*, inquit Illyricus, *vox translationis eos evidentiſſimè mendacii redarguit: nam ſi tranſtulerunt Papæ Imperium à Græcis ad Francos, ſequitur Græcos eſſe planè privatos Imperiali dignitate.* Hæc ibi. Sed paulò poſt pag. 22. & ſequentibus numerat Illyricus quatuor translationes factas à Græcis ad Germanos, manente nihilominus etiam Græcis Imperiali dignitate: quia videlicet non totum Imperium, ſed altera pars dumtaxat, quæ Occidentale Imperium dicitur, translatum fuit. Aut igitur ipſa vox translationis Illyricum arguit evidentiſſimè mendacii, cùm ait pag. 22. translatum Imperium à Græcis in Germanos à militibus, Zenone, Anaſtaſio, & Irene, aut falſum eſt quod ſcripſit pag. 12. nam utrumque ſimul nulla ratione defendi poteſt.

XIII. Sed inſignis contradictio, & contumelioſa in Romanum Imperium habetur ad finem epiſtolæ dedicatoriæ: ubi ſic Illyricus de ſe ipſe loquitur: *Teſtor* (inquit) *me ab omnibus ſectis, erroribuſque à Romano Imperio, & Auguſtana Confeſſione damnatis abhorrere.* Hæc enim verba manifeſtam implicant contradictionem, niſi Romanum Imperium Auguſtanæ Confeſſionis patronum, vel ſectatorem Illyricus faciat. Quod certè facere non poterit, niſi cum manifeſta ratione pugnare velit: conſtat enim Confeſſioni Auguſtanæ ſolùm ex Romano Imperio adhæſiſſe ac ſubſcripſiſſe Electorem unum, Principes ſex, & civitates liberas duas: eandem verò Confeſſionem in eodem Auguſtano conventu publicè reprobatam, ac damnatam ab ipſo Romanorum Imperatore Carolo ejus nominis Quinto, ab electoribus quinque, à Principibus Imperii partim Eccleſiaſticis, partim ſæcularibus ſeptem ſupra centum, ac demum à liberis Imperialibus Civitatibus novem & triginta; tot enim fuiſſe Catholicos Principes, & Status Imperii, qui in damnationem Confeſſionis ſubſcripſerunt, & ſubſcriptionem ſigillis ſuis munierunt, teſtis eſt Joannes Cochlæus, qui in eo conventu præſens interfuit, in actis Lutheri anni 1530. & 1531. Cùm igitur Romanus Imperator cum longè majore parte Principum, & Statuum Imperialium, Auguſtanam Confeſſionem damnaverit, meritò ea ab Imperio Romano damnata exiſtimanda eſt. Nam ſi Imperator, ut caput Imperii, Imperium univerſum repræſentat, quanto magis & certiùs conventus Principum & Statuum fermè omnium unà cum ipſo Cæſare Imperium univerſum repræſentabit? Quocirca meritò Philippus Melanchthon in epiſt. ad Joannem Obernburgerum ita ſcribit: Non delector recordatione Comitiorum Auguſtanorum, in quibus triſti ac atroci ſententia damnati ſumus. Eligat jam Illyricus utrum voluerit: aut ſequitur Imperii Romani ſententiam, & mentitur cùm ait, ſe adhærere Confeſſioni Auguſtanæ: aut ſequitur Confeſſionem Auguſtanam, & mentitur cùm ait, ſe abhorrere ab erroribus ab Imperio Romano damnatis. Utrumque certè ſimul verum eſſe nullo modo poteſt.

CA-

CAPUT II.

Continet mendacia Illyrici.

VEniamus nunc ad alteram partem Prolegomenorum, ideſt, ad mendacia quibus undique ſcatet Illyrici libellus.

Ac primùm ipſam epiſtolam, qua librum ſuum dedicat Imperatori Maximiliano, omnibuſque Imperii Principibus, totam ferè mendaciis texuit, ut mirum ſit eum tam impudenter tantis viris imponere voluiſſe.

I. Non procul ab initio ſcribit politici Magiſtratus gloriam & dignitatem per Lutheri doctrinam eſſe illuſtratam, & contra ſeductores & oppreſſores ornatam, & vindicatam. Hoc (inquit) tempore inſtaurati Evangelii non uno modo gloria, dignitaſque politici Magiſtratus eſt verbo Dei illuſtrata, & contra ſeductores, ejuſque oppreſſores ſpecioſè ornata, & vindicata; quantumvis illi contrarium fingant. At quàm hoc ſit verum, teſtantur in primis libri ipſius Lutheri, quibus ita Principes omnes in contemptum & invidiam adduxit, ut nihil aliud meditari videretur, quàm principatum omnem de medio tollere. Sic enim loquitur in lib. de poteſtate ſæculari, Principes mundani ſunt, mundus autem inimicus eſt Deo: idcirco, & ipſos quoque facere oportet, quod Deo contrarium, mundo autem conſentaneum ſit, ut ſcilicet non fiant infames, ſed Principes mundani permaneant. Ne mireris igitur ſi contra Evangelium furunt, & fatuè agunt. Oportet ipſos titulo, nominique ſuo ſatisfacere, & ſcire debes quòd ab initio mundi admodum rara avis eſt Princeps prudens, adhuc multo rarior Princeps probus. Sunt communiter maximi fatui, aut peſſimi nebulones ſuper terram. Quapropter ſemper peſſima quæque ab ipſis exſpectanda ſunt, & parum boni ſperandum eſt, præſertim in rebus divinis, quæ ad ſalutem animarum pertinent. Ipſi enim ſunt lictores, & carnifices Dei, quibus, utitur ira divina &c. & infrà: Si Princeps proſperatur, ut ſit prudens, probus aut Chriſtianus, hoc è magnis miraculis unum eſt, & pretioſiſſimum ſignum divinæ gratiæ ſuper eam provinciam. Nam juxta communem curſum evenit ſecundùm illud Iſaiæ 3. Dabo pueros Principes eorum, & effœminati dominabuntur eis, & Oſeæ 13. Dabo tibi Regem in furore meo, & auferam in indignatione mea, & infrà: Admodum pauci ſunt Principes, qui non habeantur pro fatuis aut nebulonibus. Cauſa hujus eſt, quia & tales ſeſe demonſtrant, & populus communis fit intelligens, & Principum plaga, quam Deus contemptus vocat, potenter progreditur in plebe, & communi populo, & vereor ne prohiberi non poſſit, niſi Principes agant ut principes decet, & incipiant rurſum cum ratione & modeſtia gubernare; non ferunt, non poſſunt, nec volunt veſtram tyrannidem petulantiamque diu perferre. Boni Principes & Domini, ſecundùm hoc agere ſciatis; Deus non vult diutiùs permittere. Non amplius nunc mundus eſt ut olim, quando homines ſicut feras venabamini &c. Item in lib. quem inſcripſit, Duo Cæſarea mandata diſcordantia, & contraria &c. prope finem, Oro (inquit) omnes pios Chriſtianos, dignentur ſimul precari Deum pro ejuſmodi miſeris & excæcatis Principibus, quibus nos Deus tribulavit in magna procul dubio ira, ne ſequamur eos ad proficiſcendum, aut ad contribuendum contra Turcas: quandoquidem, Turca decies prudentior, & probior eſt principibus noſtris, & infrà: De his conqueror ex imo corde, cunctis probis Chriſtianis, ut mecum commiſereantur ſuper ejuſmodi ſtolidos, fatuos, inſanos, furioſos, & amentes moriones, & in fine: Deus (inquit) nos ab ipſis liberet, alioſque nobis ex gratia det regentes, Amen. Ita nimirum novit Lutherus Principes ornare, atque ad obedientiam & reverentiam magiſtratus populos adducere. Sed ne ſolùm unum teſtem habeamus, quamvis omni exceptione majorem, Illyriciani mendacii: proferamus & alterum teſtem omni fide digniſſimum. Imperator Carolus V. in edicto Wormatienſi, quod Imperii Principibus univerſis conſentientibus edidit anno 1521. inter cætera de Luthero ſic ait: Obedientiam (inquit) & regimen omne prorſus tollit, unde populi ad defectionem & rebellionem à ſuis tam ſpiritualibus quàm temporalibus dominis faciendam, ad rapinas, cædes, incendia, cum magno & manifeſto Chriſtianæ Reipublicæ diſcrimine provocentur. Quinimò, cùm vitam quamdam ſolutam, licentioſam, atque ab omni lege explicitam, & verè ferinam inducere conetur, ita exlex homo leges ipſas omnes damnat & contemnit, ut decreta ſanctorum Patrum & ſacros Canones publico igni comburere non formidaverit: facturus pejora civili juri, ſi non magis ſæculi gladium, quàm Pontificis excommunicationes & cenſuras metuiſſet. Hæc Imperator. Quare ſi non mentitur Illyricus, mentitur Cæſar cum univerſo Romano Imperio. Utrum autem veriſimilius ſit, Auguſtum Cæſarem cum tot illuſtriſſimis Principibus, an unum Illyricum eſſe mentitum, nemo eſt qui non videat. Sed quid ſi addamus & tertium teſtem, qui jam non verbis, ſed rebus ipſis & factis clamet? Unde enim quæſo, prodiit ingens illa rebellio ruſticorum adverſus Principes anno 1525. ob quam breviſſimo tempore in una Franconia 292. nobilium arces everſæ ſunt, & ſupra centum millia ruſticorum cæſa, niſi ex doctrina Lutheri? Quid aliud Principes Proteſtantes anno 1546. in ipſum ſuum Imperatorem Carolum V. armavit, niſi doctrina Lutheri? Cur tot annos Galliæ univerſæ in motu fuerunt, niſi ob doctrinam Lutheri? Quis tot rebelles populos Regibus Francorum & Hiſpanorum fecit, niſi poſteritas Lutheri? Quis denique Anabaptiſtas, qui palàm magiſtratum omnem de medio tollunt in Germania peperit, niſi Lutherus? Et audet tamen Illyricus ſcribere, per Lutheri evangelium defendi, atque ornari contra ſeductores Papiſtas politicos Magiſtratus.

Eadem pagina ſcribit Illyricus in hunc modum: *Cùm antea præſtantes viri, in politica gubernatione exiſtentes, falſa doctrina perſuaderentur, ſe in quodam profano, carnali, Deoque parum grato vitæ genere verſari, ac propemodum de ſalute ſua deſperare cogerentur: eoque non rarò, deſerta ſua diruntis mandata ſtatione, publicoque bono, ſeſe in latibula, ignavumque otium monaſteriorum abderent. Nunc contrà ex verbo Dei certò ſciunt nihil ſuo vitæ genere ſi modo rectè, ac in fide Filii Dei obſervatur, vel Deo gratius vel etiam hominum generi utilius eſſe.* Hæc ille, qui una brevi ſententia quatuor mendacia comprehendit.

II. Primum enim nullus unquam probatus auctor in Catholica noſtra Eccleſia docuit, genus vitæ eorum, qui extra monaſteria vivunt, parum Deo gratum eſſe, aut ejuſmodi, ut qui in eo verſantur, de ſalute deſperare cogantur, quin potiùs in hæreticorum numero ponimus eos, qui talia docent. Nam & S. Auguſtinus lib. de hæreſibus c. 40. & S. Thomas, qui Lutheranorum judicio ſupra modum Papiſta fuit, in 2. 2. quæſt. 66. artic. 2. ſcribunt, hæreticos eſſe illos, qui docent non habere ſpem ſalutis eos qui ducunt uxores, & res proprias poſſident, & denique non eo modo vivant, quo ii, qui dicuntur in Eccleſia Monachi. Nec ſolùm privatos homines, ſed etiam

etiam Principes, & Magiſtratus, atque adeò etiam milites, ſi Chriſtianè vivant, Deo gratos eſſe, & ſpem ſalutis habere paſſim Catholici docent, ac præſertim S. Auguſtinus epiſt. 5. ad Marcellinum, & epiſt. 70. ad Bonifacium, & S. Thomas in libris de Regimine Principum. Denique Magiſter Sententiarum, & cum eo Theologi Scholaſtici omnes lib. 4. diſt. 26. & 33. apertiſſimè docent, ſtatum matrimonii bonum, licitum, ſanctum, ac Deo gratum eſſe. Itaque eos qui in politica gubernatione verſantur, in parum Deo grato vitæ genere verſari, ut penè deſperare de ſalute cogantur, non doctrina Eccleſiæ, ſed mendacium Illyrici exiſtimandum eſt.

III. Deinde quod Illyricus addit, eos qui à politica adminiſtratione ad monaſteria ſe conferunt, deſerere divinitus ſibi mandatam ſtationem, impudens quoque mendacium eſt: nam ubi (quæſo) Deus mandavit, ut qui in politica gubernatione verſantur, in ea perſeverent uſque ad mortem? Qui magiſtratu funguntur, ſi rationibus ſuis conſulere judicent, abdicare ſe magiſtratu; quo verbo Dei prohibentur id facere? Quis ante Illyricum reprehendit, aut non potiùs vehementer laudavit ſanctiſſimos viros Baſilium, Nazianzenum, Chryſoſtomum, Martinum, Paulinum, Auguſtinum, Gregorium, qui aut militia, aut foro, aut academia, aut ſenatu, aut prætura ſæculari relicta, Deo ſoli ſervire in monaſteriis maluerunt? Laudant Germani Hiſtorici Lotharium Imperatorem, & Rachim Longobardorum Regem, quòd in monaſteriis potiùs, quàm in palatiis mori voluerint. Carolomannum, qui relicto principatu Francico, monachatum elegit, divino ſuccenſum amore fuiſſe ſcribit Abbas Urſpergenſis. De quo etiam, ac de Rachi multa præclara ſcribit Leo Hoſtienſis in hiſtoria Caſinenſi. De Coenredo Rege Merciorum in Britannia ita ſcribit Beda lib. 5. hiſt. gentis ſuæ cap. 20. Coenredus, qui regno Merciorum nobiliſſimè tempore aliquanto præfuerat, nobiliùs multo ſceptra regni reliquit: nam venit Romam, ibique attonſus, Pontificatum habente Conſtantino, ac monachus factus, ad Limina Apoſtolorum in precibus, jejuniis, & eleemoſynis uſque ad diem permanſit ultimum, & infrà: Venit autem cum illo & filius Sigheri Regis Orientalium Saxonum, vocabulo Offa, juvenis amantiſſimæ ætatis, & venuſtatis, totique ſuæ genti ad tenenda ſervandaque regni ſceptra exoptatiſſimus; qui pari ductus devotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos, & patriam propter Chriſtum, & propter Evangelium, ut in hac vita centuplum acciperet, & in ſæculo venturo vitam æternam, & ipſe ergo, ubi ad loca Sancta Romam pervenerunt, attonſus, & in monachico vitam habitu complens, ad viſionem beatorum Apoſtolorum in cœlis diu deſideratam pervenit. Albertus Krantzius lib. 8. Saxoniæ cap. 7. poſteaquam ſcripſerat inſignem converſionem Adolphi Comitis Holſatiæ, qui propter Chriſtum ex opulentiſſimo & potentiſſimo Principe pauperrimus monachus factus eſt, ita ſubjunxit: Hic tum erat fervor in divinam religionem apud nobilitatem, & infrà: Hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. Quis enim alius ex tam glorioſo milite ſæculi faceret tam humilem peditem Chriſti?

IV. Et quoniam Illyrico ignavum otium appellare placuit vitam, quam poſt relictum ſæculum præclari iſti heroes duxerunt, addamus pauca quædam de iſto ipſo Adolpho ex eodem libro Krantzii, ut videamus quàm delicato otio in Chriſti militia Adolphus frueretur. Monaſterium (inquit Krantzius) ſui Ordinis ipſe manibus multa molitus in oppido Kul, ubi nunc requieſcit, curavit erigere, eleemoſynas ſuorum quondam ſubditorum humiliter poſcens & accipiens: cumque multum ſollicitè laboraret in erectione dicti monaſterii in oppido Kil, oſtiatim lac in hydriam mendicans, ut haberent operarii, & fratres, quo inter laborandum per æſtum reficerentur. Media jam platea, ubi declinare iter non poterat, ibat hydriam bajulans lacte plenam: & cùm obvios habuiſſet filios ſublimes in equis, Comitum more ſæcularium, paſſus eſt humanitus aliquid, ut rubore cœperit perfundi. Sed ille infremuit, & robur mentis advocans, cùm adhuc in conſpetu eſſent filii, hydriam levatam ſuper caput everſit, ſeſe totum à vertice lacte perfundens, dixitque, Infœlix erubuiſti Chriſti pauperiem, bajulare lac in manibus: nunc vel in capite oſtende quid portaveris. Quis non jure miretur tantam humilitatem, patientiam, fortitudinem? Hæc albertus. Porrò his non diſſimilia de Carolomanno refert Leo Hoſtienſis in hiſtoria monaſterii Caſinenſis.

V. Sed veniamus ad poſtremum illud, craſſiſſimumque mendacium, quod Illyricus effutit cùm ait: *Nunc contrà ex verbo Dei certò ſciunt nihil ſuo vitæ genere, ſi modò rectè, ac in fide Filii Dei obſervatur, vel Deo gratius, vel etiam hominum generi utilius eſſe.* Et ubi quæſo eſt hoc verbum Dei? Cur teſtimonium nullum profertur? Nam ſi nihil Deo gratius eſt, quàm ut homines vitæ hujus negotiis, politicæque adminiſtrationi ſe dedant, mentitur igitur Chriſtus, cùm ait adoleſcenti diviti: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni, ſequere me, Matth. 19. & cùm Mariæ contemplationem Marthæ actioni apertiſſimè antepoſuit dicens: Martha, Martha ſollicita es, & turbaris erga plurima, porrò unum eſt neceſſarium, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Luc. 10. in quæ verba S. Auguſt. ſerm. 27. de verbis Domini: Non tu malam, inquit, ſed iſta meliorem elegit. Et de loco ſuperiore diſputans idem Auguſtinus in epiſt. 89. Qui illius, inquit, perfectionis de vendendis rebus ſuis conſilium tam grande, tamque præclarum non receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus eſurientem Chriſtum paverunt, non ſedebunt quidem cum Chriſto ſublimiter judicaturi, ſed ad ipſius dexteram ſtabunt miſericorditer judicandi. Sed quoniam de his rebus non eſt hic locus fuſiùs diſputandi, adjiciam ſolùm teſtimonium Euſebii, quo ſimul & Catholicæ Eccleſiæ ſententia explicatur, & quatuor prædicta Illyrici mendacia refelluntur. Sic igitur loquitur Euſebius lib. 1. Demonſtrat. Evangel. cap. 8. Cæterùm ille quidem (Moyſes) in tabulis manimatis; hic autem Chriſtus, in mentibus vita prædictis perfecta novi Teſtamenti documenta deſcripſit. Et infrà, explicans hæc documenta, Duo, inquit, in Eccleſia Dei vivendi modi inſtituti ſunt; alter quidem naturam noſtram, & communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non ſobolem, non ſubſtantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorſus à communi & conſueta cunctorum hominum vita abhorrens, & ſoli divino cultui ex immenſo rerum cœleſtium amore addictus. Qui hunc modum amplexi ſunt, quaſi ab hac mortali vita ſejuncti, ipſumque duntaxat corpus in terra gerentes, cogitatione verò atque animo in ipſo cœlo degentes, quaſi quidam cœlites, reliquorum hominum vitam deſpiciunt: quippe qui pro univerſo genere ſupremo omnium Deo ſacrati ſint: idque non boum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore ullo, neque fumo, aut ignis devoratione, conſumptioneve corporum, ſed rectis verè pietatis ſententiis, & purgati animi affectione. Ad hæc operibus quoque & verbis, quæ à virtute proficiſcuntur, quibus rebus divinitatem ipſam placantes ſuum, & pro ſe ipſis, & pro aliis, qui ejuſdem ſint gene-

generis, administrant sacerdotium, & talis quidem exstitit in Christianismo perfectus vitæ modus. Alter verò remissior, atque humanior: hic & modesto conjugio, & sobolis procuratione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & justè militantibus quæ sint agenda describit: agros quoque, & mercaturam, aliumque magis civilem vivendi morem adjuncta religione non negligit, & his quidem secundus pietatis attributus est gradus, dum aptam huic ipsi generi vitæ præbet utilitatem, ut nullus planè ab adventu salutari separetur, sed omne genus hominum tam Barbarorum, quàm Græcorum Evangelicæ doctrinæ fructum percipiat. Hæc Eusebius.

VI. Pergit Illyricus in sequenti pagina, atque ait: *Sic etiam cùm anteà pedibus seductorum sædissimè proculcarentur, nunc se verbo Dei super omnem animam exaltatos esse cernunt, lætanturque de quo ingenti Dei beneficio meritò profectò omnes Magistratus illi maximas gratias agere deberent*. Non unum, sed duo mendacia his paucis verbis comprehendi mihi videntur. Primum enim nec verbis, nec factis apud nos Magistratus & Principes proculcantur; nisi proculcationem fortasse voces, quod apertè docemus, non licere Principibus diripere templa, monasteria spoliare, & bona Ecclesiarum quasi in prædam invadere. Deinde quis unquam fœdius ac petulantiùs pedibus proculcavit Principes omnes ac Magistratus quàm Lutherus? quis enim Catholicorum unquam ausus est Principes appellare pessimos nebulones, lictores, carnifices, fatuos, stolidos, insanos, furiosos, amentes, moriones, & ipso Turca decies stultiores, & pejores, ut non semel eos appellavit Lutherus?

VII. Alterum horribilius est mendacium: siquidem in ipsum Dei verbum mentitur Illyricus, cùm ait: Verbo Dei exaltatos esse Principes politicos super omnem animam; nec enim Paulus ait: omnis anima potestatibus politicis subdita sit: sed, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quocirca antequam Principes politicos exaltare incipias super omnem animam, ac proinde super ipsum etiam Summum Pontificem (de hoc enim potissima quæstio est) demonstrandum tibi erit, sublimiorem esse potestatem magistratus politici, quàm Ecclesiastici. Id enim si facere non potueris, non verbo Dei, sed adulatione, & mendacio tuo exaltabis Principes politicos super omnem animam. At quando quæso demonstrabis nobis politicum magistratum Ecclesiastico sublimiorem? Num sanctus Apostolus non apertè omnes fideles, ne magistratu quidem excepto, Episcopis subjecit, cùm ait: Obedite præpositis vestris, & subjacete eis; ipsi enim pervigilant tamquam rationem pro animabus vestris reddituri? Nonne S. Greg. Nazianzenus in oratione ad cives, timore perculsos, & Præsidem irascentem, hoc modo alloquitur Præsidem? An me liberè loquentem æquo animo feretis? Nam vos quoque potestati meæ, meisque subsellis lex Christi subjicit; Imperium enim ipsi quoque gerimus, addo etiam præstantius, ac perfectius: nisi verò æquum est, spiritum carni fasces subinittere, & cœlestia terrenis cedere. Sanctus quoque Ambrosius in oratione de tradendis Basilicis; Nonne, ait, bonus Imperator intra Ecclesiam est, non suprà Ecclesiam? & S. Joannes Chrysostomus hom. 4. in cap. 6. Isaiæ, Major, inquit, hic principatus, propterea Rex caput subinittit manui sacerdotis. Denique (ut plurima prætermittam) S. Bernardus in epistol. 183. ad Conradum Imperatorem, Legi, inquit, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quam sententiam cupio vos custodire in exhibenda reverentia Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab universo servari imperio.

Sed audiamus quid paulò inferiùs in eadem præfatione Illyricus dicat: *Deus* (inquit) *dixit severissimè mandat, constare jam fermè toti orbi terrarum, nunquam à quoquam fœdiùs & diutiùs vexatum, oppressumque esse sacrosanctum Imperium, ejus Monarchas & glorioissimos Ordines, ac Status, & denique sedem eorum, amplissimam nempe, & vetustissimam gentem Germanorum, quàm à Romano Pontifice, ut omnes Historiæ una voce copiosissimè narrant*. In his verbis triplex mendacium inest.

VIII. Ac primum quidem omnino mirabile, & inopinabile, atque ut Græci dicunt, παράδοξον est, quod Illyricus dicit, Deum severissimè mandare, ut dicatur Imperium Romanum, à Romano Pontifice vexatum, & oppressum fuisse. Ubi enim est hoc Dei mandatum? In quo Propheta, in quo Evangelista, in quo Apostolo hæc legisti? Nisi fortè Lutherum non solùm Eliam tertium, ut adhuc feciistis, sed etiam Deum alterum faciatis. Satis enim constat, Lutherum severissimè mandasse, ut quidquid mali fingi potest, in Romanum Pontificem dicatur.

IX. Alterum est mendacium, Germaniam à nullo unquam fœdiùs oppressam, quàm à Romano Pontifice: cùm contra constet, à nullo unquam plura beneficia Germaniam accepisse, quàm à Romano Pontifice. Nam Dei agnitionem, quo beneficio nullum est majus, per sanctos Episcopos, Maternum, Chilianum, & Bonifacium diversis temporibus à sede Romana missos, Germanos primùm accepisse, ne Illyricus quidem negare potest; quippe qui disertis verbis id scripsit Centur. 1. lib. 2. cap. 10. col. 624. & Cent. 7. cap. 2. col. 31. & Cent. 8. c. 2. col. 2. Porrò hoc unum beneficium quot alia beneficia consecuta sint, facilè perspiciet qui historias legerit. Videbit enim, Germaniam, quæ ante id tempus in summa barbarie degebat, quæque nec urbes habebat, nec literas noverat, neque ullum civilem cultum ferre posse videbatur, paulatim suscepta fide ad eum cultum & splendorem venisse, ut jam nulli provinciæ cedat. Vide Senecam in lib. de gubernatione mundi c. 4. Strabonem lib. 7. de situ Orbis; Cornelium Tacitum de situ & moribus Germanorum, C. Cæsarem lib. 6. de bello Gallico. Deinde Imperium ipsum, quo uno maximè Germania gloriatur, & Electorum Principum dignitatem, qua Imperium solidissimè in Germania confirmatum est, negat quidem Illyricus à Romana sede ad Germaniam devenisse: sed id agnoscunt, & gratissimè confitentur ipsi Principes Germani; Extant enim literæ publicæ, sive publicum instrumentum Principum Germanorum ad Nicolaum Pontificem ejus nominis tertium, quarum literarum hoc est initium: *Complectens ab olim sibi Romana mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam illam, eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen temporaliter tantùm præsidentium super terram; plantans in ea Principes, tamquam arbores prælectas & rigans illas gratia singulari: illud ei dedit incrementum miranda potentia, ut ipsius Ecclesiæ auctoritate fulti, velut germen electum per ipsorum electionem, illum qui frena Romani teneret Imperii, germinarent*.

X. Mendacium tertium, & quidem impudentissimum illud est, quòd omnes historiæ una voce copiosissimè narrent, à nullo unquam fœdiùs vexatam & oppressam Germaniam, Cæsarem, Principes, atque Ordines Imperii, quàm à Romano Pontifice. Nam si unum, aut alterum detrahas, qui odio nationis Italicæ, aut Pontificis Romani, invectivas potiùs, quàm historias conscripserunt, historici penè omnes ornatam Germaniam à Pontifice Romano, non vexatam scribunt, quorum testimonia suo loco infrà recitabuntur. Quòd si quis à nullo unquam fœdiùs vexatam & oppressam Germaniam & Cæsares diceret,

quàm

quàm à Luthero, atque Illyrico, is demum sanè non mentiretur. Quid enim gravius Germaniæ, atque Imperatori accidere poterat, quàm ut Caroli Magni Imperium Antichristi opus esse diceretur, & scriberetur? Lutherus primus id affirmare ausus est, eumque Lutherani magno consensu sequuti sunt. Nam ut David Chitræus testatur in comment. c. 13. Apocalypsis, Lutherus, & plerique Lutheranorum Imperium quidem Germanicum à Papa constitutum scribunt, sed Papam in ea re Antichristum, & bestiam in Apocalypsi descriptam præclarè egisse; proinde Germanicum Imperium non alio jure niti quam Antichristiano. Theodorus Bibliander in Chronico tabula decima extrema, Lutherum sequutus, Leonem Papam usurpata auctoritate Imperium à Græcis ad Francos transtulisse scribit. Illyricus autem (ut suprà diximus) Centur. 8. cap. 10. colum. 751. unum ex præcipuis Antichristi miraculis hanc ipsam Imperii translationem vocat. Præclarè igitur Lutherus, & ejus filii Chytræus, Bibliander & Illyricus, de Germania, & Imperio meriti sunt, qui Cæsarum Germanorum potentiam, & gloriam, ad Antichristi præstigias, & tyrannidem referunt. Vide præterea de innumerabilibus detrimentis, quæ Germaniæ attulit hæresis Lutherana, præfationem Joannis Cochlæi ad librum de actis & scriptis Lutheri. Sed pergamus ad cætera.

XI. Non longè à mendaciis jam confutatis, Illyricus Henricum IV. præclarissimum Heroem appellat, atque injustè à Papa oppressum fuisse scribit. Quod mendacium uno ore confutant scriptores fermè omnes, atque in primis Germani, quorum testimonia brevissimè adscribam, propterea quòd frequentissimè ex abdicatione hujus Henrici, tum Illyricus, tum cæteri Lutherani, invidiam Romano Pontifici conflare student.

Stephanus Alberstatensis, vir sanctus, & doctus, scripsit vivente Henrico IV. ad Walramum Episcopum prolixam epistolam, quæ exstat apud Dodechinum in additione ad Marianum Scotum anno 1090. in qua epistola sic ait: *Audi vera, non fucata; audi fortia non faceta: omnis qui dignitates spirituales vendit, hæreticus est. Dominus autem Henricus, quem Reges dicunt, Episcopatus & Abbatias vendit; etenim Constantiensem, Bambergensem, Moguntinensem, & plures alios pro pecunia; Ratisbonensem, Augustensem, & Straßburgensem pro gladio, Abbatiam Fuldensem pro adulterio; Monasteriensem verò Episcopatum, quod dicere & audire nefas est, pro Sodomitica immunditia vendidit; quæ si impudenter negare volueris, teste cælo, teste terra, omnes etiam à furno redeuntes scioli concludent hoc: Dominus Henricus hæreticus est; pro quibus nefandis malis ab Apostolica sede excommunicatus, nec potestatem aliquam super nos, qui Catholici sumus, poterit exercere.* Marianus Scotus & ipse Henrici IV. æqualis in Chronico anni 1075. *Hæc*, inquit, *& similia nefanda, & inaudita Henrici Regis flagitia videntes & audientes fieri, Catholici viri per id tempus in Ecclesia constituti, cum Propheta Helia zelo Domini zelantes pro domo Israel, directis Romam nunciis ad Alexandrum Apostolicæ sedis Antistitem, hæc ei, & alia quamplurima, quæ in regno Theutonico, insanientibus Simoniacis hæreticis, Rege Henrico auctore & patrono dicta & gesta sunt, tam literis, quàm viva voce gemendo ac dolendo conquesti sunt.* Et infrà: *Gregorius*, inquit, *querimonis, & clamoribus Catholicorum justis adversus Henricum, & scelerum ejus immanitatem auditis, zelo Dei accensus, jam dictum Regem excommunicatum pronunciavit, maximè propter Simoniam, quod factum Catholicis quidem viris bene placuit, Simoniacis verò, ac fautoribus Regis nimium displicuit.*

Ex quo Mariani testimonio non solùm habemus, qualis Henricus IV. fuerit; sed etiam abdicationem ejus ab ipsis Germanis procuratam fuisse, quod enim Gregorius Pontifex fecit, ad preces & querimonias Principum Germanorum fecit. Dodechinus Mariani continuator anno 1106. Henricum, inquit, hominem perversum, & justo judicio ab Ecclesia ejectum, constat manifestè. Idem auctor in Chronico anni 1090. & 1093. adeò immania & horribilia scelera Henrici refert, ut puduerit me hìc adscribere. Conradus Abbas Urspergensis in Chronico anni 1068. Henricus, inquit, adolescentiæ usus libertate, Saxoniam solam ex omni Romano Imperio cœpit incolere, Principes despicere, Nobiles opprimere, inferiores sustollere &c. Et infrà: Hic finis, hic interitus, hæc sors ultima Henrici, illo sub vocabulo, quarti Romanorum Imperatorum à suis appellati. A Catholicis verò, idest, cunctis B. Petro, suisque successoribus fidem & obedientiam lege Christiana conservantibus, archipirata simul, & hæresiarcha, necnon & apostata, persequutorque plus animarum quàm corporum competenter dicebatur.

Lambertus Schafnaburgensis, in historia Germanorum, quam Henrico IV. regnante conscripsit, sic loquitur, dum refert acta Regis anno 1073. Rex (inquit) tamquam severissimo pædagogo liberatus, statim in omnia genera flagitiorum, ruptis omnibus modestiæ & temperantiæ frænis præcipitem se dedit. Albertus Krantzius lib. 5. Saxoniæ, cap. 24. Mirum, inquit, & incomparabile rerum humanarum spectaculum & exemplum non vulgare, in quo contemplari possunt ima & summa. Si laudes requiris (Henrici) nobilis, doctus, fortis, procerus & Rege dignus vultus, qui summam Reipublicæ tenuerit annis quinquaginta. Cæterum si alteram partem respicis, incredibilia dictu flagitia, & pertinax superbia, adeò sibi hominem dimidiarunt, ut potiores sibi partes in uno vendicarent. Habeant Reges speculum utriusque fortunæ in homine, qui ubi tolerabiliter se gessit, in summo rerum mortalium fastigio effloruit; ubi verò versus est in reprobos mores, in extremam incidit calamitatem, non in morte luctum, non sepulturam accipiens.

Joannes Aventinus (quo auctore mirificè oblectari solet Illyricus) lib. 5. Annalium Bojorum pag. 563. Henricum (inquit) stupris, amoribus, impudicitiæ & adulterii flagrasse infamia, ne amici quidem negant. Joannes Calvinus, Summi Pontificis hostis acerrimus, à veritate ipsa coactus ita scribit lib. 4. Institut. cap. 11. §. 3. Imperator Henricus ejus nominis IV. homo levis & temerarius, nullius consilii, magnæ audaciæ, vitæ dissolutæ, Episcopatus totius Germaniæ habebat in aula sua partim venales, partim prædæ expositos.

Habemus igitur quàm sit verum, quod Illyricus scribit cùm tragicè deplorat injustam oppressionem præclarissimi herois Henrici IV. Adduxi autem solùm testimonia Germanorum, aut hostium Pontificiorum, ne ulla suspicio mendacii nasci posset, si ex Gallis, & Italis scriptoribus testimonia peteremus; quamvis ea non desint, & præsertim sanctissimorum virorum, qualis in primis fuit S. Anselmus Episcopus Cantuarienſis, qui Henrici æqualis cùm esset, præfatione lib. de azymo ad Walramum, Henricum IV. Neronis, Domitiani, & Diocletiani successorem vocat. Sed de his hactenus.

XII. In eadem epistola dedicatoria non procul a fine scribit Illyricus: *Concilium Tridentinum fuisse sine omni cleri reformatione, edicta Cæsaris, aliorumque Principum admonitionibus & petitionibus, qui reformationem cleri obnixè postulaverant.* At mendacium hoc apertè coarguit ipsum Concilium, quod plenum est decretis saluberrimis de reformatione; quodque

CXXII.

extat, & legitur, & multis in locis magno cum fructu ſervatur.

XIII. Non procul ab eo loco ſubjungit Illyricus in hunc modum: *Extat etiam verè aureus libellus centum importabilium gravaminum à toto Imperio in Comitiis Norimbergæ anno* 1523. *Papæ Adriano oblatus*. Mendacium hoc hominis impudentiſſimi detexit Joannes Cochlæus in actis Lutheri anni 1523. ubi ſcriptum reliquit, nullum ejuſmodi libellum in Comitiis Imperialibus editum: ſed cùm in eo conventu propoſita fuiſſent quædam gravamina, quibus gravari videbatur natio Germanica, non ſolùm à Romana curia, verùm etiam ab Epiſcopis & Prælatis Germaniæ; ea occaſione Lutheranos edidiſſe librum de centum gravaminibus Germaniæ, omnia in Papæ odium augentes, aut malignè interpretantes.

XIV. Sed ut ad finem epiſtolæ veniamus, Illyricus more inſignium Oratorum, ad extremam partem orationis ſuæ ſplendidiſſimum mendacium reſervavit. Sic enim in extrema epiſtola loquitur: *Quod* (inquit) *ad meam perſonam attinet, teſtor coram Deo, me puram Chriſti religionem ſecundùm Prophetica & Apoſtolica ſcripta, triaque Symbola amplecti, cujus aliqua ſumma in Auguſtana Confeſſione comprehenſa eſt, quæque cum primitivæ Eccleſiæ religione optimè convenit. Teſtor & inſuper, me adeò ab omnibus ſectis, erroribuſque à Romano Imperio, & Auguſtana Confeſſione damnatis, abhorrere*. Hæc ille. Hoc eſſe mendacium, & quidem clariſſimum, ut nullo modo tegi vel excuſari queat, duabus rationibus oſtendi poteſt. Primùm ex eo, quòd propria quædam ipſius Illyrici dogmata, quale eſt illud, quòd peccatum originis ſit ſubſtantia, quodque ipſe homo totus ſit peccatum, manifeſtè pugnat cum ſcriptis Prophetarum & Apoſtolorum, cum doctrina Eccleſiæ primitivæ, cum Symbolis fidei, & cum ipſa etiam Confeſſione Auguſtana. Sed quia longum eſſet hæc perſequi, & multi jam tum Catholici, tum Lutherani editis libris hunc Illyrici errorem certiſſimis rationibus confutarunt, nihil hìc addemus ampliùs.

Altera ratio expeditior & facilior eſt. Siquidem conſtat, Romanum Imperium non ſolùm perpetuò coluiſſe Apoſtolicam ſedem, quam Illyricus tamquam Antichriſti ſedem execratur, verùm etiam noſtro hoc ſæculo publico edicto damnaſſe Lutheranam hæreſim, cujus ſe patronum ſingularem Illyricus profitetur; ita ut omnino neceſſe ſit, aut mentitum eſſe Illyricum, cùm ait ſe abhorrere ab erroribus ab Imperio Romano damnatis; aut certè eundem Illyricum non Lutheranum, ſed Papiſtam fuiſſe, cùm hæc ſcripſit. Porrò Apoſtolicæ Sedi perpetuo ab Imperio Rom. debitam reverentiam exhibitam fuiſſe, nec ullum fuiſſe Imperatorem à Carolo Magno, uſque ad Rodulphum, qui nunc imperat, qui Romanum Pontificem ut verum Chriſti Vicarium non coluerit, in 12. capite demonſtrabo, adductis præcipuè eorum Imperatorum teſtimoniis, qui cum certis Pontificibus inimicitias geſſere, videlicet Henrici IV. & V. Friderici I. & II. Philippi, Othonis IV. & Ludovici item IV. Damnatam verò hæreſim Lutheranam ab Imperio univerſo perſpicuum eſt ex edicto Wormatienſi; quod editum fuit anno 1521. Sic enim in eo edicto loquitur Carolus V. Imperator: *Ad honorem Dei omnipotentis, Romanique Pontificis, & ſanctæ ſedis Apoſtolicæ debitam reverentiam, pro Imperialis dignitatis officio, ac debito, necnon zelo ac ſtudio, quo noſtrorum majorum more, & ingenita etiam nobis vi, ad defenſionem Catholicæ fidei, ſanctæque Romanæ & univerſalis Eccleſiæ honorem, tutelam, & protectionem omnes noſtras vires & facultates, Imperium, Regna, Dominia, amicos, vitam denique, & animam ipſam noſtram exponere ſumus parati. Ex Imperiali, & Regia auctoritate, necnon conſilio, & aſſenſu*. (Nota lector) *Electorum, & omnium ſacri Romani Imperii Principum, Ordinum, & Statuum in hac celeberrima & frequentiſſima Imperiali Dieta Wormatiæ congregatorum, ad perpetuam rei memoriam, in exequendo ſanctiſſimi Domini noſtri Papæ, veri in hac parte judicis, ſententiam, decretum, & condemnationem, in literis Apoſtolicis (ut ſuprà dictum eſt) ad nos directis, contentam, Martinum Lutherum, ut membrum ab Eccleſia Dei alienum, ut obſtinatum ſchiſmaticum, & notorium hæreticum à nobis haberi declaramus, & ut talem à vobis omnibus, & ſingulis habendum decernimus & edicimus*. Quid hìc dices Illyrice? Num adhuc teſtaris coram Deo te abhorrere ab omnibus erroribus ab Imperio Romano damnatis? Cur igitur in omnibus ferè tuis operibus Lutherum tuum, ut Prophetam Germanicum, & Eliam tertium laudas, & in hoc ipſo libro ubi juras te ſequi doctrinam Imperii Romani, tam crebrò Romanum Pontificem Antichriſtum vocas; & nihil aliud omnibus viribus tuis contendis, quàm ut populos Chriſtianos ab antiqua religione, & Apoſtolicæ Sedis reverentia, & obedientia ad Lutheri hæreſes pertrahas, tam apertè ab Imperio Romano damnatas? Sed nimirum certum eſt tibi millies potiùs mentiri, & mendacia jurejurando confirmare, quàm Lutherum deſerere.

Atque hactenus de epiſt. dedicatoria. Jam in reliquo libro non facilè numerus mendaciorum iniri poſſet. Idcircò pauciſſimis annotatis, reliqua taceri libenter patiemur, nam & ad majora feſtinamus, & ex paucis quæ notabimus, facilè de reliquis conjecturam facere licebit.

XV. Igitur cap. 1. pag. 13. *Fingunt* (inquit Illyricus) *Carolum ignoraſſe Papæ conſilium, & decretum Senatus, populique Romani de transferendo in eum Imperio. O mirum tum illorum ſilentium, tum & Caroli in explorandis rebus negligentiam, ac ſomnolentiam: Dicunt ei invito & recuſanti eſſe coronam, & nomen Imperatoris obtruſum. O miram, & præpoſteram modeſtiam, aut etiam humilitatem Caroli*. Hæc ille. Atqui id fingi dicitur quod ſine certo auctore afferitur. Ignoraſſe autem Carolum Papæ conſilium de transferendo in eum Imperio, & recuſanti planè, atque invito Imperium eſſe delatum, auctores certiſſimi, fideque digniſſimi narrant. Eginarthus, qui Caroli tempore vixit, & vitam ac res geſtas Caroli ut teſtis oculatus ſumma fide ſcripſit, Auguſti, inquit, nomen primò tantum averſatus eſt (Carolus,) ut affirmaret ſe eo die, quamvis præcipua ſolemnitas eſſet, Eccleſiam non intraturum fuiſſe, ſi Pontificis conſilium præſcire potuiſſet. Conradus Abbas Urſpergenſis, vetuſtus & diligens auctor, in rebus Germaniæ præcipuè deſcribendis: Dum, inquit, ante confeſſionem B. Petri Apoſtoli ab oratione ſurgeret (Carolus) nihil minus ſperanti, Leo Papa coronam impoſuit, & Imperatorem Romanum pronunciavit. Quod idem, ac iiſdem penè verbis ſcripſit Joannes Cuſpinianus ab Illyrico non ſemel laudatus in vita Caroli Magni, necnon Joannes Aventinus, Illyrici deliciæ, lib. 4. annalium Bojorum pag. 345. Non igitur Papiſtæ Italici finxerunt quod tot teſtibus, vel antiquiſſimis, vel hoſtibus Pontificum, Germanis certè omnibus, comprobamus. Sed addamus etiam teſtimonium Alberti Krantzii, auctoris Germani, & ab Illyrico ſæpè citati. Sic igitur lib. 2. Saxoniæ cap. 18. Albertus Krantzius loquitur. Cùm nihil tale Carolus aut cogitaret, aut ſperaret, magiſque recuſaret alienum invadere (ut ſuprà diximus) Imperatoris honorem, infrà Miſſarum ſolemnia, dum ante confeſſionem B. Petri Apoſtoli ab oratione ſurgeret, Papa ei coronam impoſuit, & Imperatorem Romanorum pronunciavit.

Addit

Addit paulò poſt & aliud inſigne mendacium, Fingunt, inquit, item die Natalis Domini illam tam ſolemnem actionem (Coronationis Caroli) idque in templo eſſe habitam. Itane tam curtis diebus, tam ſacro feſto, & in tam multis ſacris actionibus, veriſimile eſt, politicam, eamque tam grandem, difficilemque actionem eſſe peractam, ut ſtata illorum ſacra, rituſque impedirentur à religioſo Imperatore. Hæc ille. Quis crederet tam impudentem hominem reperiri unquam potuiſſe, qui rem decantatam hiſtoricorum penè omnium vocibus, plurimiſque oculatis teſtibus confirmatam, aſſerat eſſe figmentum? Annales Francorum ipſo tempore Caroli Magni ſcripti ſic habent: Ipſe autem cùm die ſacratiſſimo Natalis Domini ad Miſſarum ſolemnia Baſilicam B. Petri Apoſtoli fuiſſet ingreſſus, & coram altari, ubi ad orationem ſe inclinaverat, aſſiſteret, Leo Papa coronam capiti ejus impoſuit. Id ipſum cùm de tempore, tum de loco diſertis verbis teſtantur Eginarthus in vita Caroli; Paulus Diaconus, qui ejuſdem Caroli æqualis fuit, lib. 23. rerum Romanarum; Rhegino Abbas lib. 2. Chronicorum, Ado Viennenſis in Chronico ætate 6. Aimoinus lib. 4. de geſtis Francor. cap. 90. Conradus Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 801. Demum recentiores plurimi, Paulus Æmilius, Albertus Krantzius, Joan. Cuſpinianus, Flavius Blondus, Baptiſta Platina, & alii. Sed fortaſſe hos auctores Illyricus non legit. Immò legit ac diligenter omnes evolvit, quippe qui eos tum in Centuriis, tum in hoc libro de translatione Imperii paſſim citat: & tamen adeo mendaciis delectatur, ut fingat ſe nihil ejuſmodi unquam leguſſe; & audacter aſſerat eſſe figmentum Papiſtarum, & rem non modò non veram, ſed ne veriſimilem quidem. Sed prætereire non poſſum tergeminum quoddam mendacium, quod idem Illyricus in eodem cap. 1. pag. 9. ſcriptum reliquit. Audet, inquit, Gelaſius Papa ad Anaſtaſium Imperatorem ſcribens 15. quæſt. 6. can. Alius, affirmare Zachariam Papam depoſuiſſe Hildericum Regem Francorum, & tranſtuliſſe in Pipinum Caroli patrem; de quo tamen mendacio cum illic Gloſſa propria, Annonius hiſtoricus Francorum, & Rodulphus de Columna redarguunt. Et infrà: Tale mendacium cùm auſus ſit Papa ille confingere &c.

XVII. Tria hìc ſunt manifeſta mendacia. Primùm aſſerit Illyricus à Gelaſio Papa mendacium eſſe confictum de translatione regni Francorum ab Hilderico in Pipinum. At Gelaſius Papa, is qui ad Imperatorem Anaſtaſium ſcribit, de quo loquitur Illyricus, obiit multò ante quàm Zacharias Pontifex, aut Pipinus, vel Hildericus Reges naſcerentur; obiit enim Gelaſius anno Domini 496. Zacharias autem, Pipinus, & Hildericus poſt annum Domini 700. floruerunt, de qua re nulla eſt inter hiſtoricos controverſia. Sed Illyricus, inquies, Gratianum ſecutus eſt. At ſi mendacium erat in Gratiano, quomodo tantus Hiſtoricus Illyricus id non advertit? Advertit omnino, quippe qui in Centuriis, Gelaſii & Anaſtaſii tempora amplius ducentis annis antiquiora fecit temporibus Zachariæ, Pipini, & Hilderici, cùm illa ad Centuriam 5. hæc ad octavam retulerit, ſed pro more ſuo nullam mentiendi occaſionem undecumque oblatam prætermittendam ſibi eſſe cenſuit.

XVIII. Mentitur 2. cùm affirmat, figmentum ac mendacium eſſe quod noſtri affirmant, à Zacharia Pontifice Regnum Francorum ab Hilderico in Pipinum eſſe translatum. Nam, ut ſuprà diximus, id propriè fingitur, quod ſine auctore probato dicitur: Plurimi verò, graviſſimique auctores conſtanter aſſerunt quod nos dicimus. Annales Francorum vetuſtiſſimi ſic habent: Data auctoritate ſua (Zacharias) juſſit Pipinum Regem conſtitui. Et infrà: Secundùm Romani Pontificis ſanctionem Pipinus Rex Francorum appellatus eſt. Eginarthus in vita Caroli Magni, Pipinus, inquit, per auctoritatem Romani Pontificis ex Præfecto palatii, Rex conſtitutus eſt.

Aimoinus lib. 4. de geſtis Francorum cap. 61. Pontifex, inquit, data auctoritate ſua juſſit Pipinum Regem inſtitui. Rhegino lib. 2. Chronici. Zacharias, inquit, per auctoritatem Apoſtolicam juſſit Pipinum Regem creari, & ſanctæ unctionis oleo inungi. Lambertus Schafnaburgenſis in hiſtoria Germanica, Pipinus, inquit, decreto Zachariæ Papæ per unctionem ſancti Bonifacii Rex appellatus eſt. Sigebertus in Chronico, Anno, inquit 750. Pipinus Princeps auctoritate Apoſtolica & Francorum electione à ſancto Bonifacio in Regem ungitur & conſecratur. Anno 752. iterum inungitur in Regem à Stephano Papa. Hermannus Contractus in Chronico, Anno inquit 752. Pipinus auctoritate Stephani Papæ depoſito ac detonſo Rege Hilderico, Rex Francorum factus, regnavit annis 15. Marianus Scotus lib. 3. Chronici, Zacharias, inquit, Papa ex auctoritate S. Petri Apoſtoli mandat populo Francorum, ut Pipinus, qui poteſtate Regia utebatur, etiam nominis dignitate frueretur. Ita Hildericus Rex qui ultimus Merovingorum Francis imperabat, depoſitus, & in Monaſterium miſſus eſt. Conradus Abbas Urſpergenſis in Chronico, Anno inquit 750. Pipinus per auctoritatem Zachariæ Papæ more Francorum electus ad Regnum, per manus ſancti Bonifacii elevatus eſt in Regni ſolium. Et infrà: Stephanus (Papa) Pipinum ſacra unctione in regiæ dignitatis honore confirmavit. Otho Friſingenſis lib. 5. Hiſtor. cap. 22. Auctoritate, inquit, Zachariæ Papæ Pipinus ad Regnum eligitur. Albertus Krantzius lib. 1. Metropolis cap. 14. Meritò, inquit, ſummus Pontifex, & Gallorum Rex mutuis ſe attollunt favoribus, quando ab initio hæc ſedes Domui Caroli hoc præſtitit, ut regiam haberet dignitatem. Viderit jam Illyricus utrum nos finxerimus, Pontificis auctoritate Pipinum Regem creatum; an ipſe potiùs nos hæc finxiſſe, more ſolito mentiatur.

XIX. Poſtremum, ſed dignum extremo loco, mendacium illud eſt, quo Illyricus affirmat, Papæ figmentum de translatione Regni Francorum ab Hilderico in Pipinum, Annonii auctoritate coargui. Nam, ut paulò ante citavimus, Annonius, qui & Aimoinus ab aliis dicitur, non Papæ, ſed Illyrici mendacium verbis clariſſimis reprehendit. Sic enim ait lib. 4. cap. 61. Pontifex data auctoritate ſua, juſſit Pipinum Regem inſtitui. Et infrà: Hoc anno ſecundùm Romani Pontificis ſanctionem Pipinus Rex Francorum appellatus eſt, & ad hujus dignitatem honoris unctus ſacra unctione manu ſanctæ memoriæ Bonifacii Archiepiſcopi & martyris. Quid clarius? Sed finem faciam mendaciorum commemorandorum, ſi unum adhuc addidero, quod toto paſſim libro repetitur.

XX. Siquidem in epiſtola dedicatoria, in prolegomenis, & in ſingulis ferè libri capitibus Illyricus queritur de Pontificiis adulatoribus, & paraſitis, quòd audeant Imperium à Pontifice Romano ad Reges Francorum delatum ſcribere: nec veretur hanc ipſam translationem figmentum & fabulas appellare. At nos paulò poſt ſuprà triginta Hiſtoricorum teſtimonia proferemus, quorum cùm alii Græci, alii Galli, plurimi Germani, atque omnes penè veteres fuerint, ipſa tum nationis diverſitas, tum vetuſtatis auctoritas, omnem ab eis ſuſpicionem falſitatis atque adulationis excludit. Sed præter ea teſtimonia, quæ ſuo loco poſtea producentur, producam nunc Martinum Lutherum, teſte Illyrico, omni exceptione ma-

majorem, quippe Prophetam, atque Evangeliſtam novum, & Romani Pontificis non modò non paraſitum & adulatorem, ſed etiam hoſtem acerrimum, atque infeſtiſſimum, cui comites addam Theodorum Bibliandrum, ac Davidem Chytræum, & ipſum quoque Flaccium Illyricum, qui in Romano Pontifice oppugnando, non multum Luthero cedunt.

David igitur Chytræus in commentar. cap. 13. Apocalypſis, Lutheri ſententiam, ac ſuam & aliorum quorundam Lutheranorum his verbis deſcribit: *Lutherus & alii hanc partem viſionis de novo Imperio Romano per Pontificem inſtaurato enarrant. Cùm enim vetus Imperium Urbis, & Cæſarum Romanorum per Francos, Gothos, Vandalos, & alias gentes laceratum, & planè extinctum eſſet, Romanus Pontifex Leo Tertius, veteris illius Romani Imperii imaginem, ſeu ſimulacrum, & umbram aliquam excitavit, cùm Carolo Francorum Regi nomen, & titulum Imperatoris Romani anno Chriſti* 800. *attribuit, ei ſpiritum, ac vitam imagini à ſe efficta dedit, ut formam aliquam veteris Imperii referret, & lequeretur, ac leges ſanciret de obedientia beſtiæ & imagini ipſius præſtanda. Nihil enim ferè poteſtatis & juris habuit, vel uſurpare auſus fuit Imperator Romanus in hac nova Imperii forma, niſi quantum Romanus Pontifex, aut beſtia ei conceſſit.* Hæc ille.

Theodorus autem Bibliander in Chronico ſuo, Tabula decima propè extrema, de eadem Imperii translatione ſic loquitur: *Ut per Longobardos Imperatorem novæ Romæ Papa veteris Romæ expulit ex Italia; ita Longobardos armis Francorum oppreſſit: eodemque jure, ac poteſtate Regnum Francorum tranſtulit à Merovingis ad Germanos Principes, & Romanum Imperium à Græcis in Carolum Magnum.* Et infrà in Tabula undecima: *In Natali*, inquit, *die Chriſti Servatoris poſt ſolemnia ſacra in templo S. Petri magna voce proclamavit* (Leo Papa) *Carolum Imperatorem Auguſtum, ac diademate ornatum innuxit: ſimulque filium Pipinum innuxit Italiæ Regem. Ita Imperium Occidentis, quod poſt Auguſtulum ab Odoacare Germano depoſitum jacuerat annis* 300. *per Romanum Papam excitatum rurſum, & in Regem Francorum, atque Germanorum translatum eſt. Papa quidem Romanus videri voluit gratiam referre Carolo de Romana Eccleſia optimè merito, appellans more Romano, Patritium, & Auguſtum, & Cæſarem Romanum, occulto autem judicio Dei ad eam nationem Auctore Papa, & applaudente acclamanteque populo Romano, Carolo Auguſto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori vita, & victoria, Imperium translatum eſt.* Et infrà: *Auctoritas Papæ à Pipino & Carolo Germanis Principibus, Langobardi Regnum Italiæ amiſerunt: quod Papa Leo, cum præclara auctoritate videlicet, Carolo Magno reſignavit.* Hæc Theodorus. Illyrici ac ſociorum ejus Magdeburgenſium Centuriatorum teſtimonium ſuprà retulimus cap. 1. Habemus igitur multorum hoſtium Pontificiorum teſtimonia de translatione Imperii auctore Pontifice facta, uſque adeò clara atque illuſtria, ut planè neſciam, an ulli ſcriptores ex iis, quos Illyricus paraſitos Pontificis vocat, clarius de eadem re loqui potuerint. Atque hæc Illyrici mendacia hoc loco ſatis eſſe viſa ſunt. Nam ſi ſingula perſequi velimus, totus liber in mendaciis numerandis & refellendis conſumendus ſit.

Sed ne fortè Illyricus glorietur, ex Apocalypſi Joannis demonſtrari Pontificem Romanum eſſe Antichriſtum, obſervet prudens Lector, apud Joannem nuſquam legi, ab Antichriſto ſanandam eam beſtiam, qua Romanum Imperium ſignificatur. Siquidem unum illud caput beſtiæ, quod in Apocalypſi cap. 13. dicitur moriturum, & paulò poſt opera draconis reſurrecturum, non Imperium, vel Imperatorem, ſed ipſum Antichriſtum deſignat, qui finget ſe mortuum, & opera draconis, ideſt, arte diabolica, paulò poſt iterum ſe ipſe excitare videbitur, ut imitetur veram Chriſti mortem & reſurrectionem. Ita hunc locum exponunt veteres, Gregorius lib. 11. epiſt. 3. Primaſius, Beda, Haymo, Anſelmus, Richardus Victorinus, & Rupertus Tuitienſis in commentario hujus loci, & textus ipſe omnino cogit, ut per illud beſtiæ caput, non Carolum Magnum, ut Lutherani volunt, ſed Antichriſtum accipiamus. Illud enim caput beſtiæ, ut Joannes ſcribit, poteſtatem habuit ſolùm menſibus quadraginta duobus, & blaſphemabat Deum, & eos qui in cœlo habitant; & imperavit in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adoraverunt illud omnes qui habitant in terra; quarum rerum nulla convenit in Carolum, aut in aliquem ſucceſſorum ejus: omnes verò omnium conſenſu in Antichriſtum quadrant. Neque enim Carolus Magnus, in quo Imperium quodammodo revixit, poteſtatem habuit menſibus tantùm quadraginta duobus, ſed annis ferè quatuordecim. Neque Deum aut Sanctos, Carolus, vel ejus ſucceſſores blaſphemarunt, ſed eos potiùs mirificè coluerunt. Denique neque Carolus, neque ullus ſucceſſorum ejus, aut omnibus gentibus imperavit, aut ab omnibus gentibus adoratus eſt. Sed de his ſatis: nam in libro tertio de ſummo Pontifice totum hoc argumentum accuratè tractavimus.

CAPUT III.

Refelluntur prolegomena Illyrici.

ETſi prolegomena Illyrici nihil ſint aliud niſi ingens quoddam mendacium, quia tamen ejus mendacii refutatio longior erit quàm ut ad caput, quo mendacia continentur, commodè poſſit adjungi, rectiùs eſſe duxi, ſi propriam diſputationem ad prolegomena refellenda inſtituerem. Igitur Illyrici prolegomena tota conſumuntur in variis fragmentis diverſorum auctorum recitandis, ex quibus ipſe colligi dicit, ante annos quadringentos inter Adrianum IV. Pontificem, & Fridericum I. Imperatorem litigatum eſſe, utrum beneficio Papæ Germani Cæſares imperent: ac tandem poſt longam concertationem definitum, figmentum eſſe, quod vulgo fertur, Germanos Cæſares Romanorum Pontificum beneficio imperare. Sic autem exorditur: *Tota iſta controverſia, an Imperium ex dono beneficiove Papæ ad Germanos pervenerit, jam olim, nempe ante* 400. *annos inter Fridericum I. & Adrianum Papam IV. graviſſimè agitata, definitaque fuit, ut ex ſequentibus locis Hiſtoriæ Othonis Friſingenſis, epiſtolis illorum ipſorum Monarcharum ab Othone ſua Hiſtoriæ inſertis, patebit, quas hic ordine adſcribam.* Hæc ille. Ubi mentitur primò cùm ait, controverſiam hanc ante annos 400. agitatam & definitam. Controverſia enim quædam eo tempore agitata eſt, eſſet necne Imperium Romanum beneficium, ideſt (ut ipſi loquuntur) Feudum Pontificis. Utrum autem Imperium à Græcis ad Germanos, Pontificis auctoritate, translatum eſſet, in controverſiam tunc non venit. Sed res tota paulò poſt apertior fiet.

Mentitur ſecundò, cùm addit ex hiſtoria Othonis Friſingenſis narrationem hanc à ſe deſumptam, non enim ex Othone, ſed ex Radevico eam deſumpſit. Otho ſiquidem vir gravis & doctus, dedita opera narrationem illam totam in ſuo opere prætermiſit, tanquam indignam videlicet, quæ inter alias res geſtas Friderici, quem ipſe laudandum ſuſceperat, locum haberet. Alioqui autem eidem Othoni res tota perſpecta erat, quippe qui præſens interfuit, & literas

teras ſummi Pontificis ea de cauſa miſſas Imperatori interpretatus eſt, ut ex Radevico cognoſci poteſt libro 1. cap. 22.

Mentitur tertiò, cùm ſe ordine rem totam adſcripturum dicit, cùm contra potius ſtudiosè nullum ordinem ſequi videatur, ut ex enumeratione & diſcuſſione eorum quæ profert, manifeſtum fiet.

Primùm igitur adfert narrationem Radevici (quem ipſe falsò vocat Othonem Friſingenſem) ex lib. 1. de rebus geſtis Friderici, cap. 8. qua narratione continetur legatio duorum Cardinalium à Pontifice Adriano ad Imperatorem Fridericum miſſa; de qua nihil eſt quod dicamus, cùm ſimplex rei geſtæ narratio ſit. Secundò adjungit fragmentum epiſtolæ Adriani, quam legati illi attulerant. Fragmentum autem referre voluit Illyricus non totam epiſtolam, ut lectori ſuo perſuaderet, id potiſſimùm in ea epiſtola egiſſe Pontificem, ut ſe Imperii Germanorum auctorem oſtenderet, neque Imperium aliud eſſe niſi beneficium, ſeu feudum Eccleſiæ Romanæ. Nos igitur totam epiſtolam producemus, ut omnes intelligant, cauſam ob quam Summus Pontifex ſcripſit, non fuiſſe, ut Imperium Germanorum beneficium ſuum eſſe jactaret, cujus rei obiter ſolùm mentionem facit, ſed ut Imperatorem officii admoneret in ſacrilegis hominibus puniendis.

Exemplum epiſtolæ Adriani IV. ad Fridericum I. ex lib. 1. cap. 9. Radevici Friſingenſis.

ADrianus Epiſcopus, Servus ſervorum Dei, Dilecto filio Friderico illuſtri Romanorum Imperatori ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Imperatoria majeſtati paucis retroactis diebus recolimus ſcripſiſſe illud horrendum & execrabile facinus, & piaculare flagitium, tempore noſtro commiſſum in Teutonicis partibus, ſicut credimus aliquando intentatum, excellentia tua ad memoriam revocantes, non ſine grandi admiratione ferentes, quòd abſque digna ſeveritate vindicta, uſque nunc tranſire paſſus ſis tam pernicioſi ſceleris feritatem. Qualiter enim venerabilis frater noſter E. Lundonenſis Archiepiſcopus, dum à ſede Apoſtolica remearet, à quibuſdam impiis & ſceleſtis, quod ſine grandi merore non dicimus, in partibus illis captus fuerit, & adhuc in cuſtodia teneatur: Qualiter etiam in ipſa captione pradicta viri impietatis, ſemen nequam, filii ſcelerati, in eum, & in ſuos evaginatis gladiis violenter exarſerint, & eos, ablatis omnibus, quàm turpiter atque inhoneſtè tractaverint, & tua ſereniſſima Celſitudo cognoſcit, atque ad longinquas, & remotiſſimas regiones fama tanti ſceleris jam pervenit. Ad cujus utique vehementiſſimi facinoris ultionem, ſicut is, cui bona placere, mala verò diſplicere credimus, conſtantiùs exſurgere debuiſti, & gladium, qui tibi ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum eſt ex divina proviſione conceſſus, in cervicem deſævire oportuit impiorum, & graviſſimè conterere præſumptores. Tu verò idipſum ita diſſimulaſſe diceris, ſavitiam neglexiſſe, quòd eoſdem non eſt quare pœniteat commiſiſſe reatum: quia impunitatem ſacrilegii quod geſſerunt, jamjam ſentiunt invenisse. Cujus quidem diſſimulationis & negligentia cauſam penitus ignoramus: quoniam nos in aliquo ſerenitatis tuæ gloriam offendiſſe, conſcientia ſcrupulus noſtrum animum non accuſat: ſed perſonam tuam, ſicut charisſimi, & ſpecialis filii noſtri, & Principis Chriſtianiſſimi, quem in Apoſtolicæ confeſſionis petra non ambiginus per Dei gratiam ſolidatum, ſincera ſemper dileximus charitate, & debita tractavimus benignitatis affectu. Debes enim, glorioſiſſime fili, ante oculos mentis reducere quàm gratanter & quàm jucundè alio anno mater tua ſacroſancta Romana Eccleſia te ſuſceperit: quanta cordis affectione tractaverit, quantam tibi dignitatis plenitudinem contulerit, & honoris: & qualiter Imperialis inſigne corona libentiſſimè conferens, benigniſſimo gremio ſuo tua ſublimitatis apicem ſtuduerit confovere, nihil prorſus efficiens, quod Regia voluntati, vel in minimo cognoſceret obviare. Neque tamen pœnitet nos deſideria tua voluntatis in omnibus, impleviſſe, ſed ſi majora beneficia excellentia tua de manu noſtra ſuſcepiſſet, ſi fieri poſſet, conſiderantes quanta Eccleſiæ Dei, & nobis per te incrementa poſſint & commoda provenire, non immeritò gauderemus. Nunc autem quia tam immenſum facinus, quod in contumeliam univerſalis Eccleſiæ, & Imperii tui, noſcitur etiam commiſſum, negligere ac diſſimulare videris; ſuſpicamur utique, ac veremur ne fortè in hanc diſſimulationem, & negligentiam propter hoc tuus animus ſit inductus, quòd ſuggeſtione perverſi hominis, zizania ſeminantis adverſus clementiſſimam matrem tuam ſacroſanctam Romanam Eccleſiam, & nos ipſos indignationem (quod abſit) aliquam conceperis, vel rancorem. Ob hoc igitur, & ob alia negotia, quæ cognoſcimus imminere, duos de melioribus & charioribus quos circa nos habemus, dilectos ſcilicet filios noſtros Bernardum, ſancti Clementis presbyterum, & Rolandum, ſancti Marci presbyterum Cardinalem, & Cancellarium noſtrum, viros utique religione, prudentia, & honeſtate conſpicuos, Serenitati tuæ de latere noſtro ad præſens duximus deſtinandos, excellentiam tuam rogantes attentius, quatenus eos tam honorificè, quàm benignè recipias, honeſtè tractes, & ea quæ ipſi ſuper hoc, & ſuper aliis ad honorem Dei & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ad decus etiam, & exaltationem Imperii propoſuerint dignitati, ſicut ſi ab ore noſtro procedant, abſque ulla hæſitatione ſuſcipias, & ipſorum verbis, tamquam ſi ea contingeret nos proferre, fidem non dubites adhibere.

Hæc eſt epiſtola Adriani, ex qua perſpicuum eſt, modicè admodum, idque neceſſariò, attigiſſe Pontificem coronationem Imperatoris, quæ anno ſuperiore peracta fuerat: cùm tamen præcipuum argumentum aliò ſpectaret.

Tertio loco ponit Illyricus reliquam narrationem hiſtoriæ ex eodem Radevico lib. 1. cap. 10. Summa verò ejus hiſtoriæ hæc eſt: Lectis Pontificiis literis Imperator, & qui cum illo erant, Imperii Principes, cùm verba illa Pontificis: *Si majora beneficia excellentia tua de manu noſtra ſuſcepiſſet, non immeritè gauderemus*, in eum ſenſum accepiſſent, quaſi dictum eſſet, Regnum atque Imperium Germanorum non abſolutum, liberumque Imperium, ſed feudum Romani Pontificis eſſe, in tantam iracundiam exarſerunt, ut parum abfuerit, quin duos illos Cardinales continuò trucidarent. Qui Cardinales, quamvis tandem à periculo vitæ liberati fuerint, tamen ſine ullo honore, ſine literis Imperatoris, ſine ulla reſponſione dimiſſi, juſſi ſunt quamprimum, via recta, ideſt breviſſima, excedere ex Provinciis Imperio ſubjectis, feveriſſimeque interdictum illis eſt, ne ad ulla Epiſcoporum, vel Abbatum Germaniæ loca diverterent. Interim verò Imperator literas plenas acerbitatis ſcripſit ad omnes Imperio Romano ſubjectos; quibus literis ne verbum quidem facit de criminibus, quorum à Pontifice admonitus, ac paternè caſtigatus fuerat, ſed ſolùm queſtus eſt, planè tragicè, injuriam ſibi à Pontifice factam, dum is Imperii coronam ſuum beneficium appellavit. Hæc eſt illius hiſtoriæ ſumma, in qua multa profectò admiranda occurrunt. Primum, quòd Imperator ad tam horrenda ſacrilegia, quorum in epiſtola ſummi Pontificis admonebatur, omnino tacuerit, quaſi ad ſe nihil attinerent. Deinde quòd ex unius verbi ambiguitate, quod tamen ſecundùm propriam ſignificationem nihil offenſionis habebat, tantam tragœdiam excitaverit, ut vix major excitanda fuerit, ſi to-

ſi totius Imperii extrema ruina, certiſſimumque exitium impendiſſet. Tertiò quòd in ea epiſtola Romanum Pontificem, ſanctæ Eccleſiæ caput, ac proinde ſe membrum ejus (niſi ipſe extra Eccleſiam eſſe velit) appellet, & tamen non modò iſti capiti ſuo, iſti Principi populi ſui acerbiſſimè maledixerit, ſed etiam legatos ejus (qui apud quoſvis Barbaros, atque etiam Ethnicos jure gentium tuti fuiſſent) contra omne jus & fas indigniſſimè violaverit. Poſtremò quòd ubi tandem ad firmamenta atque præſidia cauſæ ſuæ explicanda pervenit, nihil attulerit, præter unam, eamque leviſſimam, ne dicam ineptam, ac puerilem argumentationem: *Cùm*, inquit, *per electionem Principum à ſolo Deo Regnum & Imperium noſtrum ſit, qui in paſſione Chriſti Filii ſui duobus gladiis neceſſariis regendum Orbem ſubjecit, eumque Petrus Apoſtolus hac doctrina mundum informaverit, Deum timete, Regem honorificate: quicumque nos Imperialem coronam pro beneficio à Domino Papa ſuſcepiſſe dixerit, divinæ inſtitutioni, & doctrinæ Petri contrarius eſt, & mendacii reus erit.* Hæc ille. Quæ certè argumentatio, ſi ad veræ rationis trutinam revocetur, vereor ne prorſus indigna tanto Principe videatur. Nam quod attinet ad duos illos gladios, quorum in paſſione Domini mentio fit, ſi quis paulò attentius Evangelium legat, non Cæſaris unum, alterum Eccleſiæ, ſed utrumque gladium Eccleſiæ, ac potiſſimùm Petri eſſe videbit. Quocirca ſi alterum Cæſar habet, non à ſolo Deo (ut Fridericus Imperator dicit) ſed à Deo per Petrum habet. Ita Imperatoris argumentatio adverſus ipſum ſuum auctorem pugnat.

Sed placet de hac ipſa re S. Bernardi teſtimonium in medium adferre. Sic enim ſcribit lib. 4. de Conſiderat. cap. 3. Quid tu denuò uſurpare gladium tentas, quem ſemel juſſus es ponere in vaginam? Quem tamen, qui tuum negat, non ſatis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis ſic: Converte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo & ipſe, tuo ſortitan nutu, etſi non tua manu, evaginandus. Alioquin ſi nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apoſtolis: Ecce gladii duo hìc; non reſpondiſſet Dominus, Satis eſt, ſed, Nimis eſt. Uterque ergo Eccleſiæ, & ſpiritualis ſcilicet gladius, & materialis, ſed is quidem pro Eccleſia, ille verò & ab Eccleſia exercendus eſt. Iſte Sacerdotis, is militis manu, ſed ſanè ad nutum Sacerdotis, & juſſum Imperatoris. Hæc Bernardus.

Illa autem qualis quæſo argumentatio eſt: S. Petrus ait, Deum timete, Regem honorificate: ergo cum Petro pugnat, & reus mendacii eſt, quicumque dixerit Imperatorem Summi Pontificis beneficio imperare? Quæ eſt hæc nova Dialectica? An ille Rex fortaſſe (juxta præceptum S. Petri) honorificandus non erit, qui ab alio regnum acceperit? Quis ita inſanit, ut hoc dicat? Rex Catholicus, ac potentiſſimus Philippus regnum Neapolitanum feudum eſſe Romani Pontificis quotannis publicè profitetur; & tamen quis dicere auderet, non eſſe Regem Philippum à populo Neapolitano honorificandum, aut verba S. Petri ad eum Regem nihil pertinere? Quid quòd non ſolùm Imperatoris Friderici argumentatio nihil efficit, ſed etiam illa ejus ſententia: Regnum atque Imperium ſuum eſſe à ſolo Deo, nulla ratione defendi poteſt? Nam quis omnium ignorat, humana Regna jure gentium conſtitui, dum populi communi conſenſu in unum aliquem poteſtatem ſuam transferunt? Id certè (ut cætera taceam) Leges ipſæ Imperatoriæ, diſertè teſtantur. L. ex hoc jure gentium, ff. de juſtitia & jure. Si verò poteſtas Regis à populo eſt, quid eſt quod Fridericus ait, Regnum noſtrum à ſolo Deo eſt? Quòd ſi & Imperium (poſt translationem à Græcis in Germanos) non à Pontifice, ſed à ſolo Deo eſt, quæ cauſa fuit cur Fridericus in Italiam ad Pontificem veniret, atque ab eo ad Imperium provehi poſtularet? Hæc enim ſunt verba, quæ nomine Friderici ipſo præſente Friderico ad Pontificem Adrianum Bambergenſis Epiſcopus fecit: *Notum tibi eſſe volumus, Reverende Pater, quia omnis Eccleſia de finibus orbis ad honorem Regni collecta, adduxit Principem ſuum ad tuam Beatitudinem, provehendum per te ad culmen Imperii. Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo, Dei timor, & Catholicæ pacis amor in corde illius regnans, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ cultus non vulgaris. Ecce te venientem excepit venerabundus tuis ſanctiſſimis veſtigiis humiliter provolutus. Ergo, venerande Pater, tu circa ipſum peragas, ut quæ ei deſunt de plenitudine Imperialis culminis, per tua Beatitudinis munificentiam ſuppleantur.* Hæc ille, teſte Alberto Krantzio lib. 6. Saxoniæ, cap. 16. Qua ratione igitur Imperium Friderici à ſolo Deo fuit, ſi Pontifex Adrianus ad Imperium illum provexit, & Imperialis culminis plenitudinem, quæ illi deerat, contulit? & ſi munificentiam Pontificis Epiſcopus Bambergenſis, Friderici ipſius orator, appellare non timuit illam coronationem Imperatoriam, quid eſt cur beneficium Pontificis eadem illa coronatio dici non poſſit? Sed pergamus ad cætera.

Quarto loco addit Illyricus epiſtolam quandam Adriani Papæ ad Archiepiſcopos Moguntinum, Colonienſem, & Trevirenſem, quam ex Aventino deſcripſit. De qua epiſtola nihil eſt quod dicamus, cùm ea tota noſtra ſit. Id unum annotandum erit, mentiri Illyricum cùm ait: Adrianus nodum in ſcirpo quærit, Imperium eſſe beneficium Romani Sacerdotis, Auguſtumque precario dumtaxat regnare aſſerit. Siquidem in tota epiſtola nuſquam legitur nomen beneficii. Neque Pontifex Adrianus eo loco aſſerit Auguſtum precario dumtaxat regnare; quin contrà potiùs affirmat, Regnum habere illum ex electione Principum ſuorum, à ſe autem nomen Imperatoris. Ex electione, inquit, Principum ſuorum habet nomen Regni, ex conſecratione noſtra habet nomen Imperatoris.

Quintò Illyricus adjungit epiſtolam quandam Friderici ad Adrianum ex Nauclero, quæ neque eſt ordine ſuo poſita, neque facit ad rem. Non enim illa ſcripta eſt tempore hujus controverſiæ, de qua nunc agimus, ſed aut antea, ſi credimus Nauclero in Chronico Generat. 30. aut poſtea, ut ex Radevico lib. 2. cap. 18. colligi videtur; ſi tamen hæc epiſtola illa eſt, cujus meminit eo loco Radevicus, & non potiùs alia ab aliquo conficta. Scribit enim Radevicus, Fridericum Imperatorem, ut indignationem conceptam in Adrianum ſolaretur, notario ſuo imperaſſe, ut in ſcribendis epiſtolis ad Pontificem nomen ſuum nomini Pontificis anteponeret, & diſtinctionibus ſingularis numeri ipſum alloqueretur. Hæc autem epiſtola, quam ex Nauclero produxit Illyricus, contendit quidem nomen Imperatoris præponi debere, cum Imperator ad Pontificem ſcribit, perpetuò tamen Pontificem alloquitur in numero multitudinis. Quid quod hæc ipſa epiſtola non parum officit cauſæ ejuſdem Friderici? Nam inter cætera ſcribit epiſtolæ auctor, Silveſtrum ante Conſtantini donationem nihil regalium habuiſſe: ex quo ſatis apertè videtur agnoſcere ut veram atque legitimam Conſtantini donationem, quæ apud Gratianum habetur diſtinct. 96. can. Conſtantinus. Porrò illa donatio non ſolum urbem Romam, atque Italiam univerſam, ſed etiam omnes Occidentalis Imperii Provincias complectebatur. Quod ſi ita eſt, unde poſtea Occidentale Imperium ad Carolum & ſucceſſores pervenit, niſi ex dono ac beneficio Pontificum Romanorum? Nili fortè Carolus Magnus (quod nefas eſt cogitare) ſacrilegè

crilegè eripuerit ſancto Petro, quod ei piè donaverat Conſtantinus. Vides igitur hanc epiſtolam vel eſſe confictam, vel ipſi cauſæ Friderici, atque Illyrici majus detrimentum adferre, quàm attulerint omnia verba, atque omnes legationes Pontificis Adriani. Nec enim Adrianus unquam tam luculenter dixit, aut ſcripſit, Germanos Reges Apoſtolicæ Sedis beneficio imperare, quàm id ipſum Fridericus ſcripſit, ſi ipſius illa epiſtola eſt.

Sextò producit Illyricus ex Othone Friſingenſi lib. 2. de rebus geſtis Friderici, cap. 21. legationem populi Romani ad Fridericum, & Friderici reſponſionem. Nihil autem horum loco ſuo ponitur, nec ad rem facit. Nam iſta legatio populi Romani miſſa eſt ad Fridericum, cùm is ad Urbem propinquaret cauſa coronæ Imperialis à Pontifice petendæ. Controverſia autem illa de Imperio: Sit ne beneficium Pontificis, an non, ſequenti anno, coronatione jam peracta, exorta eſt. Porrò ad rem iſta non faciunt, cùm non ſit noſtra quæſtio de populo, ſed de Pontifice Romano. Tantum verò abeſt, ut ea legatio populi Romani Pontificis juſſu, vel conſilio, aut conſenſu miſſa ſit ad Fridericum, ut potiùs (Othone teſte ibidem) Adrianus legationem illam improbaverit, & paulò poſt, iiſdem repugnantibus Romanis, Fridericum coronaverit. Vides igitur, Lector, quàm verè initio dixerit Illyricus, ſe ordine ſubjecturum, quæ ad præſentem controverſiam pertinerent.

Septimò addit ex Radevico (quem falsò Othonem vocat) lib. 2. cap. 30. de rebus geſtis Friderici epiſtolam Eberhardi Epiſcopi Bambergenſis, ad Eberhardum Archiepiſcopum Saltzburgenſem, nec non reſponſionem quandam Friderici Imperatoris ad quandam ſummi Pontificis legationem. Quæ ſimilia ſunt ſuperioribus, ideſt, neque narrantur ordine ſuo, neque pertinent ullo modo ad rem.

Octavò profert ex lib. 1. cap. 15. & 16. Radevici (quem ipſe omnino Othonem Friſingenſem vult videri) fragmentum epiſtolæ Adriani ad Epiſcopos quoſdam Germanos, & reſponſionem eorundem ad Pontificem. Ac nunc tandem Illyricus poſt longos errores domum redit. Iſtæ ſiquidem duæ epiſtolæ (ſi ordo tenendus ſit) propriè ſequuntur poſt eam narrationem, quam tertio loco Illyricus recitaverat. Cætera quæ interjecta ſunt, ac præcipuè quintum, ſextum, & ſeptimum, inter parerga numerari poſſunt. Neque alia de cauſa inſerta videntur, niſi ut augeant prolegomena, & lectoris mentem confundant. Tametſi autem hæc omnia, quæ octavo loco ab Illyrico producuntur, ad rem præſentem faciant, nihil tamen habent quod refellendum ſit; cùm nihil ferè aliud contineant, quàm repetitionem ſuperiorum. Unum eſt dumtaxat, quod non tam refutatione, quàm animadverſione indiget, argumentum videlicet quod Illyricus præmittit ante epiſtolam Præſulum Germaniæ ad ſummum Pontificem, quod quidem ejuſmodi eſt: *Reſponſio Præſulum Germanorum ad prædictas literas Pontificis, quibus reprehendunt illud Papale figmentum, & monent ut id nova legatione ac ſcriptione revocet.* Prætereo novam illam elegantiam ſermonis: *Reſponſio Præſulum, quibus reprehendunt.* Sed mendacium præterire non poſſum; neque enim in tota illa epiſtola ulla mentio ſit Papalis figmenti; neque admonetur Pontifex ut revocet quidquam, ſed ſolùm ut exulceratum animum Principis ex verbi cujuſdam ambiguitate, novis literis lenire, ac mitigare velit. Hæc enim ſunt illorum verba: *De cætero Sanctitatem veſtram ſuppliciter rogamus & obſecramus, ut noſtra parcatis infirmitati, atque magnanimitatem filii veſtri, ſicut bonus Paſtor, leniatis ſcriptis veſtris, ſcripta priora ſuavitate mellita dulcorantibus.*

Nonò addit legationem, ac literas Pontificis Adriani ad Fridericum, quibus verbi ambiguitate expoſita, continuò animus Principis mitigatus eſt. Sed verba Illyrici audiamus: *Nova*, inquit, *litera, ac legatio Papæ, qua totum illud ſuum figmentum de beneficio Imperii Germanis collato, artificioſa interpretatione tollit, ac non obſcurè recantat, polliceturque ſe poſthac Imperii jura minimè violaturum eſſe.* Hæc ſunt Illyrici verba, in quibus duo ſplendida mendacia continentur. Extant enim literæ integræ Pontificis Adriani apud Radevicum lib. 1. cap. 22. in iis autem non retractat Pontifex ullum figmentum, nec ſe jura Imperii poſthac non violaturum promittit, ſed arguit imperitiam eorum, qui Friderico ſuggeſſerant, beneficium coronationis feudum ſignificare. Hæc enim eſt epiſtola Pontificia.

Ex quo univerſalis Eccleſiæ curam Deo, prout ipſi placuit, diſponente ſuſcepimus, ita in cunctis negotiis magnificentiam tuam honorare curavimus, ut de die in diem animus tuus magis ac magis in amore noſtro, & veneratione Sedis Apoſtolicæ debuiſſet accendi. Unde hoc grandi admiratione non ferimus, quòd cum audito, ex ſuggeſtione quorundam animum tuum aliquantulum contra nos fuiſſe commotum, duos de melioribus & majoribus fratribus noſtris, Rolandum ſcilicet Cancellarium tituli ſancti Marci, & Bernardum tituli ſancti Clementis presbyteros Cardinales, qui pro tua majeſtatis honore in Romana Eccleſia ſolliciti ſemper extiterant, pro voluntatis tuæ cognitione ad tuam præſentiam deſtinavimus, aliter quàm Imperialem decuerit honorificentiam, ſunt tractati. Occaſione ſiquidem cujuſdam verbi, quod eſt beneficium, tuus animus (ſicut dicitur) eſt commotus, quod utique nedum tanti viri, ſed nec cujuslibet minoris animum meritò commoviſſet. Licèt enim hoc nomen, quod eſt beneficium, apud quoſdam in alia ſignificatione, quàm ex impoſitione habeat, aſſumitur; tunc tamen in ea ſignificatione accipiendum fuerat, quam nos ipſi poſuimus, & quam ex inſtitutione ſua noſcitur retinere. Hoc enim nomen ex bono & facto eſt editum, & dicitur beneficium apud nos, non feudum, ſed bonum factum, in qua ſignificatione in univerſo ſcripturæ ſacræ corpore invenitur, ubi ex beneficio Dei, non tanquam ex feudo, ſed velut ex benedictione, & bono facto ipſius gubernari dicimur & nutriri. Et tua quidem magnificentia liquidò recognoſcit, quòd nos ita benè, & honorificè Imperialis dignitatis inſigne capiti tuo impoſuimus, ut bonum factum valeat ab omnibus judicari. Unde quidam verbum hoc, & illud ſcilicet, (contulimus tibi inſigne Imperialis coronæ) à ſenſu ſuo viſi ſunt ad alium retorquere, non ex merito cauſæ, ſed de voluntate propria, & illorum ſuggeſtione, qui pacem Regni, & Eccleſiæ nullatenus diligunt, hoc egerunt. Per hoc enim vocabulum (contulimus) nihil aliud intelleximus, niſi quod ſuperiùs dictum eſt, impoſuimus. Sanè quòd poſtmodum perſonas Eccleſiaſticas à debita ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ uſitatione (ut dicitur) revocare juſſiſti, ſi ita eſt, quàm inconvenienter actum ſit, tua, fili in Chriſto chariſſime, diſcretio, ut credimus, recognoſcit. Nam ſi aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuncios, & literas tuas fuerat intimandum, & nos honori tuo conſuluiſſemus, ſicut filii chariſſimi, providere. Nunc igitur ad commonitionem dilecti filii noſtri Henrici Bajoariæ & Saxoniæ Ducis, duas de fratribus noſtris Henricum tituli ſancti Nerei, & Achillei, & Jacinctum ſanctæ Mariæ in Coſmedin Diaconum, Cardinales prudentes ſiquidem & honeſtos viros ad tuam præſentiam deſtinavimus, celſitudinem tuam monentes, & hortantes in Domino, quatenus eos honeſtè & benignè recipias, & quod ab eis ex parte noſtra tua magnificentia fuerit intimatum, à ſinceritate cordis noſtri noverit tua excellentia proceſſiſſe, ac per hoc cum eiſdem filiis noſtris, mediante jam dicto filio noſtro Duce, ita celſitudo tua

de tua ſtudeat convenire, ut inter te, ac matrem tuam ſacroſanctam Romanam Eccleſiam nullius diſcordiæ ſeminarium debeat remanere.

Hanc epiſtolam totam ne uno quidem verbo omiſſo adſcribere volui, ut Illyrici mendacia ex ipſa epiſtola refutarentur. Ubi enim obſecro eſt illa figmenti Pontificii retractatio? Dixerat Pontifex in priore epiſtola, quam etiam ſuprà totam adſcripſimus, ſe Friderico, cùm is Romam ad coronam accipiendam veniſſet, læto animo occurriſſe, ac plenitudinem dignitatis, ideſt, Imperialis coronæ inſignia contuliſſe. Quod ipſum Friderici nomine orator ipſius Epiſcopus Bambergenſis (ut ex Krantzio ſuprà citavimus) à Pontifice poſtulaverat. Deinde de hac ipſa coronatione loquens addiderat in literis ſuis idem Pontifex, non modò ſe non moleſtè ferre, quòd ea contuliſſet, ſed etiam non immeritò gavisurum, ſi majora beneficia de manu ſua Cæſar accepiſſet. Quo loco beneficium quod in Imperatorem à Pontifice ſignificatur collatum, non poteſt ullo modo aliter accipi, niſi quis de induſtria cavillari velit, quàm ut ad coronationem Imperialem referatur. Quid igitur Papa retractat, quid revocat, quid recantat (ut verbo utar Illyrici) cùm nomine beneficii non ſe feudum aliquod, ſed coronationis munus intellexiſſe dicit. Neque verò rectè colliget jam Illyricus; Non dicit Papa Imperium Germanorum feudum eſſe Pontificis: ergo figmentum eſt quod Adrianus, quod Innocentius III. quod omnes hiſtorici dicunt, Imperium à Græcis ad Francos Pontificis auctoritate eſſe translatum. Nam etſi non dixit Adrianus, Imperium eſſe feudum, non tamen dixit non eſſe: & licèt non eſſe dixiſſet, non tamen continuò ſequeretur, falſam eſſe translationem Imperii. Aliud enim eſt, Imperium ab una gente ad aliam transferre; aliud verò, feudum conſtituere.

Deinde in quo angulo epiſtolæ Adriani latet id, quod Illyricus in argumento poſuit, cùm ait: *Pollicetur ſe poſthac Imperii jura minimè violaturum?* Certè epiſtolam totam audivimus, ac ne ſyllabam quidem unam de hac pollicitatione reperimus. Sed video ubi fundamentum mendacii ſui Illyricus conſtituerit, quòd nimirum Radevicus Friſingenſis, poſteaquam epiſtolam Adriani operi ſuo inſeruerat, ſubjunxerit continuò, illis literis Imperatorem placatum, benignè deinceps cum legatis Romani Pontificis egiſſe, Legatos verò Imperatori promiſiſſe, Præſulem Romanum honorem atque juſtitiam Imperii illibatam ſemper conſervaturum. At illa pollicitatio Legatorum fuit, non ipſius Pontificis. Neque Legati pollicîti ſunt Præſulem Romanum jura Imperii poſthac non violaturum, quaſi aliquando antea violaſſet, ſed illibata, ut ſemper fecerat, perpetuò conſervaturum. Siquidem iidem Legati (Radevico teſte) cùm primùm Imperatorem alloquerentur, eique literas Apoſtolicas traderent, præfati ſunt, ſine ulla juſta cauſa adverſus Romanam Eccleſiam Imperatorem fuiſſe commotum. Hæc enim ſunt illorum verba: *Quanta dilectione ſancta Romana Eccleſia amplitudinem, & honorem Imperii veſtri amplectatur, quàm ſine conſcientia peccati veſtram ſatis invita ſuſtinuerit indignationem, & ſcripta præſentia, & in ore noſtro poſita vivæ vocis officium declarabit.* Ex quibus verbis ſatis profectò manifeſtè colligitur, numquam veniſſe in mentem Legatis, ut violata fuiſſe à Romano Pontifice jura Imperii dicerent. Proinde mendacium eſt Illyrici, promiſiſſe Pontificem Friderico, ſe poſthac Imperii jura minimè violaturum.

Addit poſtremò in prolegomenis ſuis Illyricus ex hiſtoria Abbatis Urſpergenſis, Adrianum Pontificem iterum ab Imperatore diffidere cœpiſſe, atque eo uſque progreſſum diffidium, ut tandem Imperator à Pontifice excommunicaretur, ſed paulò poſt divino miraculo Pontificem, dum is recentem aquam ex fonte biberet, à muſca quæ os ejus ſimul cum aqua intraverat, apud Anagniam extinctum. Veruntamen hanc non veram hiſtoriam, ſed improbabilem fabellam eſſe, ex eo poteſt intelligi, quòd Abbas Urſpergenſis ex Joanne quodam Cremonenſi, auctore obſcuro, & ſchiſmatico, eam narrationem refert. Ille verò non alium teſtem producit, quàm incertum rumorem vulgi: *Cùm veniſſet*, inquit, *ad quendam fontem, hauſit de potu illius, & continuò, ut dicitur, muſca quædam os ejus intravit, & gutturi ejus adhæſit, nulloque artificio medicorum avelli potuit, quoad uſque ſpiritum exhalaret.* Hæc ille. Quo circa tota fides hujus rei pendet ex illo, ut dicitur, hoc eſt, ex falſo rumore, quem æmuli fortè ſparſerunt.

Porrò Radevicus lib. 2. cap. 43. honorificè deſcribit obitum ac ſepulturam Adriani, quod idem faciunt Platina, Martinus Polonus, & alii, qui Pontificum vitas deſcribunt. Joann. Nauclerus in Chronico, generatione 39. ſcribit, ſuſpicari ſe narrationem illam Cremonenſis affectu potiùs quàm veritate ſcriptam. Sanctus autem Antoninus in Summa hiſtorica, par. 2. tit. 17. cap. 1. §. 9. ex Helinando refert, Adrianum virum optimum fuiſſe, ut nullo modo probabile ſit eum talem exitum habiturum, qualem Cremonenſis dicit. Denique ſi res eſſet vera, qui fieri poſſet, ut mors tam nova & inſolens à nullo certo ſcriptore annotata fuiſſet?

At Fridericum Imperatorem, qui non ſolùm cum Adriano diu contendit, ſed etiam Alexandrum, ſucceſſorem Adriani, ita vexavit, ut tres Antipapas adverſus eum Imperiali potentia foverit, non incertus rumor, ſed teſtes certiſſimi, ideſt, omnes Hiſtorici teſtantur, in Armenia à flumine quodam abſorptum miſerrimè periiſſe. De quo ſic ſcribit Gulielmus Neubrigenſis ejus temporis auctor, in lib. 4. rerum Anglicarum cap. 13. *Fridericus Imperator Teutonicus, iter Hieroſolymitanum ingreſſus, cùm in gurgitem fluvii equo ſtimulato proſiliiſſet, in momento ſuffocatus interiit. O abyſſus multa judiciorum Dei! Vir tantus, & qui divino quodam fervore relictis deliciis, opibuſque Imperii, mille ſe expoſuerat propter Chriſtum periculis, tam ſubito miſeroque caſu abſumitur. Peccatum tamen ejus tantum & tale elucet, quod fortè in Imperialibus non potuerit deliciis expiari, atque ideo oportuerit, ne æternaliter plecteretur, pia divinitatis proviſione in hac vita ſeveriùs caſtigari. Siquidem nefarii ſchiſmatis ſub venerabili Papa Alexandro principalis fautor exſtiterat, & pacis Eccleſiaſticæ per Imperialem potentiam multo tempore perturbator. Tandem verò perſpicuè dans palmam veritati, minùs tamen in deliciis palatii placulare malum defleverat.* Hæc ille. Addit autem Abbas Urſpergenſis in Chronico, poſt abſorptum (ut dictum eſt) à flumine Fridericum, exercitum ejus, aut aeris intemperie, aut abundantia ciborum morbo contracto penè totum breviſſimo tempore conſumptum. Ita ſententiam Adriani Pontificis, quæ exſtat in epiſtola ad Epiſcopos Germaniæ apud Radevicum lib. 1. cap. 16. veriſſimam fuiſſe, rei eventus comprobavit. Sic enim ille ſcripſerat: *Non acquieſcat idem filius noſter conſiliis iniquorum, conſideret noviſſima, & antiqua, & per illam viam incedat, per quam Juſtinianus, & alii Catholici Imperatores inceſſiſſe noſcuntur. Exemplo ſiquidem, & imitatione illorum, & honorem in terris, & felicitatem in cœlis ſibi poterit cumulare. Vos etiam, ſi eum ad rectam ſemitam reduxeritis, & Beato Petro Apoſtolorum Principi gratum dependetis obſequium, & vobis, & Eccleſiis veſtris conſervabitis libertatem. Alioquin noverit antedictus filius noſter ex admonitione veſtra, noverit ex promiſſionis Evangelicæ veritate,*

quòd

quòd ſacroſancta Romana Eccleſia ſuper firmiſſimam petram, Deo collocante, fundata, quantocumque ventorum turbine quatiatur, in ſua firmitate, protegente Domino, in ſeculum ſeculi permanebit. Hæc ille tum cùm ardore juvenili, & Imperiali potentia Fridericus Eccleſiæ minaretur. Sed eum finem tragœdia illa habuit, quem Adrianus prædixerat. Siquidem poſt annum decimum nonum graviſſimæ perſecutionis, prævaluit tandem Eccleſia, & Fridericus Imperator, Caliſto Antipapa, quem ad eam diem foverat, abdicare coacto, ſeſe vero Pontifici Alexandro ſubjecit; ut ſcribunt probati hiſtorici, Abbas Urſpergenſis in Chronico, Platina in vita Alexandri, Gulielmus Neubrigenſis rerum Anglicarum lib. 3. cap. 2. Gulielmus Epiſcopus Tyri de bello ſacro lib. 18. cap. 26. & alii. Neque tamen hac humilitate illud à Deo impetrare potuit, ut non etiam morte horribili, ac totius exercitus interitu peccatum ejus in Eccleſiam ſeveriſſimè puniretur. Atque hæc de prolegomenis.

CAPUT IV.

Imperium Romanum translatum à Græcis ad Francos Summi Pontificis auctoritate, Hiſtoricorum teſtimoniis demonſtratur.

TEmpus jam eſt ut ad ipſam cauſam propiùs accedamus; atque, ut ordine progrediamur, principio quid ſit quod quæritur, ſive ſtatum cauſæ breviter exponemus; deinde ſententiam noſtram certiſſimis rationibus comprobabimus.

Igitur Romanum Imperium tametſi ante Conſtantini tempora, modò ab uno, modò à pluribus Auguſtis pari poteſtate regeretur, unum tamen atque indiviſum cenſebatur. Deinde verò poſteaquam Magnus Conſtantinus Conſtantinopolim quaſi alteram Romam ædificavit, & cum ea alterum Conſulem, alterum Senatum, & omnia Romanæ Urbis privilegia communicavit, diviſum eſt Imperium in partes duas; quarum altera Imperium Orientis, altera Occidentis appellari cœpta eſt, & quemadmodum ante Conſtantinum Principem, indiviſum Imperium aliquando plures Auguſti adminiſtrabant, ſæpiùs unus ac ſolus regebat, ita poſt Conſtantinum, Imperium jam diviſum pleruмque duo Cæſares tenuerunt, rarò unus ac ſolus Princeps gubernavit. Siquidem Conſtantino vita functo anno Domini 341. Occidentale Imperium Conſtantino juniori & Conſtanti, Imperium Orientis Conſtantio ceſſit. Poſt Conſtantini autem, & Conſtantis exceſſum, anno 353. Conſtantius ſolus univerſo Imperio præfuit. Conſtantio Julianus, Jovianus Juliano ſucceſſit. Sed poſt obitum Joviani, Valentinianus, qui Joviano ſucceſſerat, Imperio Occidentis contentus, Orientale Imperium Valenti fratri attribuit anno Domini 368. atque ex eo tempore uſque ad annum Domini 476. ideſt, uſque ad Auguſtulum, Imperatores diverſi diviſum Imperium tenuerunt. Auguſtulo verò ab Odoacre Herulo abdicare coacto, atque Imperio Occidentis à Barbaris occupato, ſoli Imperatores Orientis, & in ſolo Oriente regnarunt uſque ad Juſtinianum. Sed cùm is opera Beliſarii & Narſetis, fortiſſimorum Ducum, Africam & Italiam, inde Vandalis, hinc Gothis exactis, recuperaſſet; tandem anno Domini 556. iterum ab uno Imperatore Oriens & Occidens adminiſtrari cœptus eſt. Sed cùm Imperator Græcus eſſet, & Italiam per Exarchos regeret, nec eam ab infeſtatione Longobardorum tueri jam poſſet, anno 801. ineunte, ipſo die Natalis Domini, creato in Urbe Roma novo Imperatore Carolo Magno Rege Francorum, ac per hoc translato Occidentali Imperio à poteſtate Græcorum ad Francorum ditionem, iterum Romana Reſpublica rediit ad eum ſtatum, in quo eam Conſtantinus Magnus inſtituerat, & in quo permanſerat à Valentiniano ſeniore, uſque ad Auguſtulum. Quamquam illud negari non poteſt, quin paulò major Imperii diviſio fuerit à tempore Caroli Magni, quàm antea. Siquidem à Conſtantino ad Auguſtulum etſi diviſæ erant Imperii Romani Provinciæ inter duos Imperatores, quod attinet ad regimen & adminiſtrationem, erat tamen ita commune Imperium, ut leges utriuſque Imperatoris nomine toti Imperio darentur; & ſi alter ſine liberis decedebat, ad alterum totius Imperii gubernatio, & providentia pertineret. Quocirca Paulus Oroſius lib. 7. ſcribit, Arcadio Orientis, Honorio Occidentis Provincias gubernantibus, commune Imperium, diviſis tantùm ſedibus fuiſſe. At poſt tempora Caroli Magni neque leges à Latino Græcoque Imperatore communiter latæ ſunt, neque deinceps unquam aut Latinus Orientem, aut Græcus Occidentem gubernavit. Quæritur igitur, quiſnam hujus translationis auctor fuerit, quisve Carolo Magno, ac ſucceſſoribus ejus, nomen, dignitatem, ac poteſtatem Imperatoris Romanorum, ac Cæſaris Auguſti in Occidente tribuerit. Reſpondemus id quod clamat conſenſus omnium gentium, Leonem III. Pontificem Maximum aut ſolum, aut præcipuum & primarium auctorem hujus translationis fuiſſe, eique Germanicam nationem Imperium acceptum referre debere. Negat Illyricus, & odio Pontificum neſcio quos alios auctores comminiſcitur, atque ita ſe verſat in omnem partem, ut hiſtoriam alioqui clariſſimam, & fide Orbis terrarum tot jam ſæculis confirmatam, omnino obſcurare nitatur. Accedant igitur Hiſtorici omnes tum veteres, tum recentiores, & auctoritatis ſuæ pondere, levitatem & impudentiam unius hominis comprimant.

I. Joannes Zonaras, auctor Græcus, qui Romano Pontifici adulari non noverat, tomo 3. Annalium in vita Conſtantini & Irenes, ubi de hac translatione loquitur, nullam Senatus, nullam populi, nullam exercitus mentionem facit, ſed rem totam Leoni Papæ adſcribit: Roma (inquit) prorſus Franci potiti ſunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato. Et infrà, ſub Conſtantino & Irene, Papa Leo Francos etiam Romam admiſit, ſic & Italia univerſa, & ipſa Roma ſunt potiti. Et infrà: At Francorum Dux Carolus, Imperator Romanorum à Papa Leone, ut dictum eſt, appellatus, miſſis ad Irenem Legatis, nuptias illius ambiit, cùm nec illa ab eo conjugio abhorreret.

II. Georgius Cedrenus in compendio hiſtoriarum in vita Conſtantini & Irenes, eadem ferè quæ Zonaras refert, ſed breviùs. Venerunt (inquit) etiam à Carolo, quem Leo Papa Romæ coronaverat, Legati ad Irenen, eam Carolo in uxorem ambientes.

III. Paulus Diaconus, qui tempore Caroli Magni floruit, & eidem Carolo familiaris fuit, lib. 23. rerum Romanarum, poſteaquam narraverat Leonem III. Pontificem à Carolo Rege Francorum in ſedem ſuam reſtitutum, ſubjungit: Cæterùm (Leo) vicem Carolo recompenſans in Imperatorem coronavit eum in templo S. Petri Apoſtoli, perungens oleo à capite uſque ad pedes, & circumdans Imperatoria veſte, atque corona, 8. Kal. Januarii, indict. 9. in quibus verbis Pauli Diaconi duo ſunt annotanda: Unum eſt, nullam fieri mentionem in ejus verbis Senatus, aut populi Romani, quam certè prætermittere non debuiſſet fidelis Hiſtoricus, ſi translatio Imperii à Græ-

Græcis ad Francos munus Senatus, populique Romani potiùs, quàm Pontificis Leonis fuiſſet. Alterum eſt, hanc translationem, quæ facta eſt in ipſa Caroli Magni coronatione beneficium Leonis collatum in Carolum à Paulo Diacono agnoſci & appellari. Siquidem illa verba: Cæterùm Leo vicem Carolo recompenſans, ſatis apertè ſignificant, ita fuiſſe beneficium Pontificis in Regem coronationem Imperatoris, ut antea fuerat beneficium Regis in Pontificem reſtitutio in propriam ſedem.

IV. Eghinarthus Pauli Diaconi æqualis, nec minus quàm Paulus Carolo Magno notus & familiaris (quippe qui Cancellarius ejus fuit, teſte Trithemio) in vita ejuſdem Caroli ita deſcribit hanc translationem, ut ſoli Pontifici Leoni rem totam tribuat. Auguſti nomen (inquit) primò in tantum averſatus eſt, ut affirmaret, ſe eo die, quamvis præcipua ſolemnitas eſſet, Eccleſiam non intraturum fuiſſe, ſi Pontificis conſilium præſcire potuiſſet. Perpende lector hæc verba: Si Pontificis conſilium præſcire potuiſſet. Cur enim non ait: Si conſilium Senatus, populique Romani præſcire potuiſſet; niſi quia rem totam à Pontificis voluntate & auctoritate pendere intelligebat?

V. Annales Francorum incerto auctore, ſed omnium conſenſu fideliſſimo, & qui Caroli tempore vixit, ita habent in enarratione rerum geſtarum anno 801. Ipſe autem cùm die ſacratiſſimo Natalis Domini ad Miſſarum ſolemnia Baſilicam B. Petri Apoſtoli fuiſſet ingreſſus, & coram altari ubi ad orationem ſe inclinaverat, aſſiſteret, Leo Papa coronam capiti ejus impoſuit, cuncto Romanorum populo acclamante, Carolo Auguſto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria. Hic primùm mentio fit populi Romani, ſed acclamantis poſt coronationem, non Imperatorem appellantis ante coronationem.

VI. Aimoinus, ſive (ut ab aliis vocatur) Ammonius, vel Annonius, vixit tempore Ludovici Pii, ut ipſe indicat lib. 5. cap. 17. Is igitur in lib. 4. de rebus geſtis Francorum cap. 90. deſcribit exordium Imperii Caroli Magni iiſdem ferè verbis, quibus Francorum Annales ſuprà citati, nihilque tribuit populo Romano præter acclamationem Carolo jam à Pontifice coronato.

VII. Ado Epiſcopus Viennenſis, qui temporibus nepotum Caroli Magni floruit, in Chronico ſuo ætate 6. ſic habet: In die ſancto Nativitatis Domini, ante confeſſionem B. Petri Apoſtoli, cùm glorioſus Rex Carolus ab oratione ſurrexiſſet, Leo Pontifex capiti ejus coronam impoſuit, ſicque ab univerſo populo acclamatum eſt; Carolo Auguſto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria. Hic etiam auctor nullam facit Senatus, aut populi mentionem, niſi poſt coronationem jam peractam.

VIII. Rhegino Abbas Prumienſis, qui ante 600. annos floruit, lib. 2. Chronici, coronationem Caroli Magni iiſdem verbis deſcribit, quibus Ado Viennenſis, quæ non duxi repetenda, ne faſtidium gignerent. Sed ut intelligamus apud Rheginonem, non ſimpliciter coronari Imperatorem à Summo Pontifice, ſed planè creari & ordinari, referam verba ejus de Arnulphi, & Othonis I. coronatione: Anno (inquit) Dominicæ Incarnationis 896. Arnulphus civitatem ingreſſus, à Formoſo Apoſtolicæ ſedis Præſule magno honore ſuſceptus, ante confeſſionem S. Petri coronatus, Imperator creatus eſt. Et infrà, anno 962. Rex (Otho I.) Romæ favorabiliter ſuſceptus, acclamatione totius Romani Populi, & Cleri, ab Apoſtolico Joanne Imperator, & Auguſtus vocatur, & ordinatur. Hic planè vides, Regem feſtiva acclamatione à populo ſuſcipi; non autem à populo, ſed ab Apoſtolico Joanne Imperatorem dici, & ordinari.

IX. Vitichindus Corbejenſis Monachus, Rheginonis æqualis, lib. 3. regnorum Saxonicorum propè extremo, de Othone II. Imperatore ſic loquitur: Licèt (inquit) jam olim unctus eſſet in Regem, & à Beato Apoſtolico deſignatus in Imperatorem. Ubi vides apertè diſtingui Regnum Germaniæ ab Imperio Romano; & regnum quidem illud à Germaniæ proceribus, Imperium verò Romanum à Pontifice dari, ejus enim eſt magiſtratum vel Principem deſignare, cujus eſt & creare, alioqui fruſtrà deſignat, qui nequit perficere.

X. Luithprandus Diaconus Ticinenſis, Othone I. vivente ſcripſit hiſtoriam rerum in Europa ſuo tempore geſtarum, ut ipſe ſignificat lib. 1. cap. 7. Is igitur lib. 6. hiſtoriæ cap. 6. de Othone I. ſic loquitur: Dehinc Romam ſimilia facturus adiit, ubi miro ornatu, miroque apparatu ſuſceptus, ab eodem ſummo Pontifice, & univerſali Papa Joanne unctionem ſuſcepit Imperii. Porrò idem auctor apertè declarat, non ſimplicem cæremoniam unctionis, ſed nomen etiam, & dignitatem Imperialem à Pontifice ſuſcepiſſe Othonem, cùm ita loquitur in eodem capite: Puſſimo (inquit) tunc Regi, nunc Auguſto Cæſari Othoni. Quam phraſim tum ipſe, tum alii veteres obſervare ſolent, ut ante Pontificiam coronationem, Reges; poſt eam coronationem, Imperatores & Auguſtos appellent.

XI. Hermannus Contractus, Comitis nobiliſſimi filius, & Monachus ſancti Galli, qui floruit ante annos 500. tempore ſancti Henrici Imperatoris, in Chronico ſuo ſic ait: Anno 801. Carolus Imperiali benedictione ſublimatus, Auguſtus & Cæſar Romano more appellatur. Et infrà: Anno 816. Leo Papa obiit, & Ludovicus Imperator à Stephano Papa factus eſt. Et infrà: Anno 962. Otho Rex ab Octaviano Joanne Papa Imperator ordinatur. Et infrà: Anno 1026. Conradus Rex filium ſuum Henricum Regem fecit, & ipſe Romam pergens, Imperator efficitur. Hæc ille. Non potuit certè hic auctor clariùs exprimere, per ipſam Pontificis coronationem Imperatorem verè fieri.

XII. Marianus Scotus, qui natus eſt anno 1028. ut ipſe in Chronico annotavit, & Hermanni Contracti æqualis fuit, lib. 3. Chronici Caroli Magni ad Imperium promotionem breviſſimè his verbis attingit: Carolus hoc tempore à Romanis Auguſtus appellatus eſt. Quæ verba, ne teſtimoniis vetuſtiorum hiſtoricorum jam citatis, & ſequentibus ejuſdem Mariani ſententiis repugnent, ſic accipi debent, ut intelligamus, Carolum à Romanis omnibus, ideſt, Pontifice, Clero, Senatu, & populo, Auguſtum appellatum; ſed ordine quodam, nimirum Pontifice præeunte, cæteris ſequentibus. Nam ut ex hiſtoriis præcedentibus didicimus, appellavit Leo Pontifex Carolum Imperatorem, & ſimul inunxit, & coronavit; cæteri verò acclamatione probarunt. Sed Mariani ipſius aliquot ſententias proferamus. Anno 875. Carolus Romam perveniens, datis Joanni Papæ magnis muneribus, Imperator factus eſt. Anno 896. Arnulphus urbem ingreſſus cum magno honore à Formoſo Papa ſuſceptus, & ante Confeſſionem S. Petri Imperator factus eſt. His igitur, aliiſque ſimilibus ſententiis ſatis apertè Marianus teſtatur à Romano Pontifice Imperatores Romanos fieri.

XIII. Dodechinus Mariani continuator, cùm de Lothario Henrici Imperatoris ſucceſſore ſcriberet; Legati (inquit) pro confirmando Rege Romam mittuntur. Et infrà: Plenitudinem (inquit) Imperii in eadem Romana civitate ſicut decebat offerens Dominus Papa Regem Lotharium Romam invitabat.

Fri-

Fridericus (inquit) ab Adriano Papa Imperator factus est. Vides igitur à Pontifice Romano electum Regem Romanorum confirmari, ac deinde ab eodem plenitudinem Imperii accipere, & sic tandem Imperatorem fieri.

XIV. Lambertus Schafnaburgens, qui circa annum 1070. floruit, in historia Germanica de Carolo Magno nihil addit ad verba Mariani Scoti; ut vel Marianus à Lamberto, vel à Mariano Lambertus accepisse videatur. Verumtamen cùm de Othone primo & III. loquitur, clariùs explicat sententiam suam. Sic enim de Othone primo scribit: Otho Rex perrexit Romam, eumque Joannes Papa gratanter suscipiens honorificè super cathedram Augustalem posuit, & benedictione atque consecratione sua Imperatorem fecit. Et infrà de Othone III. Otho Rex contra Crescentium Romam venit, ubi & Brunonem in sede Apostolica constituit, à quo & ipse Imperator factus est.

XV. Otho Episcopus Frisingensis ante annos 400. floruit, genere & eruditione nobilissimus, quippe qui (teste Radevico lib. 2. de rebus gestis Friderici cap. 11.) quatuor Imperatoribus ita conjunctus fuit, ut Henrici IV. nepos, Henrici V. sororius, Conradi Regis frater uterinus, & Friderici primi patruus esset, atque historiam ab orbe condito libris octo satis fœliciter comprehendit; is igitur lib. 5. cap. 31. hoc modo scribit: Anno ab incarnatione Domini 801. ab urbe condita 1552. Carolus Rex, Regni sui anno 33. à summo Pontifice, ablato patricii nomine, coronatus, omni populo tunc acclamante, Carolo Augusto, à Deo coronato, Magno & pacifico Imperatori vita & victoria, anno 69. ab Augusto Imperator, & Augustus vocatur. Ex hinc Regnum Romanorum, quod à Constantino usque ad id tempus in urbe regia, scilicet Constantinopoli fuit ad Francos derivatum est. In his Othonis verbis tria video summo Pontifici tribui, ablationem minoris dignitatis, quæ patriciatus dicebatur, coronationem, & appellationem Imperatoris, & Augusti: Romano populo solam acclamationem. Idem quoque Otho lib. 7. cap. 11. non veretur Henricum IV. avum suum, non verum Imperatorem Romanorum appellare, quòd Imperium à schismatico Papa suscepisset. Principes (inquit) seditionem vulgi timentes, ei (Henrico IV.) apud Inglinheim occurrunt, ibique multis modis commonitum, vel juxta alios, circumventum, ac coactum, insignia regni resignare, ac filio mittere 43. Regni sui post mortem patris, Imperii 5. anno (ad quod tamen potenter magis, quàm justè à Guiberto capta urbe sublimatus fuerat) persuadent. Observa hoc loco Lector, Henricum IV. non fuisse Othoni Frisingensi Imperatorem, sed Regem duntaxat, donec à Papa Guiberto, qui & Clemens dictus est, ad Imperium sublimaretur, & rursum ad Imperium potenter, non justè sublimatum, quòd Guibertus eum Imperatorem fecerit, qui in Schismate contrà Gregorium VII. verum Pontificem, fecerit. Tam enim non potuit Guibertus verum Imperatorem facere, quàm ipse verus Papa non fuit. Quid autem est aliud, quæso te, à Pontifice aliquem ad Imperium sublimari, quàm Imperatorem à Pontifice fieri? & cur ab Antipapa sublimatus, Imperator non legitimè factus censetur, nisi quia solius veri ac legitimi Summi Pontificis est, Imperii dignitatem nomenque conferre?

XVI. Godefridus Viterbiensis, qui Othone paulò posterior fuit, in suo Chronico universali, quod Pantheon appellavit, iisdem ferè verbis, quibus Otho Frisingensis, exordium Imperii Francorum describit. Anno (inquit) ab incarnatione Domini 801. Carolus Magnus regni sui anno 33. à Leone III. Summo Pontifice coronatur, omni populo Romano tunc acclamante, & laudes Imperiales canente.

XVII. Conradus Abbas Urspergensis, Godefridi fermè æqualis, in Chronico suo, in quo res Germanicas diligentissimè persecutus est, Anno (inquit) 796. Leo Papa XCVI. ordinatur. Sedit annis 20. Hic Carolum fecit Imperatorem. Et infrà Anno (inquit) Dominicæ Incarnationis 801. Urbe verò condita 1552. Carolus Magnus Rex Francorum, Pipini Regis filius, septuagesimo tertio loco ab Augusto Romanorum Imperator consecratus est anno regni sui 33. Sic imperavit annis 14. Cùm enim pro calumnia Leoni Papæ ingesta Romam veniret, & Natale Domini ibi celebraret, in ipsa die sacratissima ad Missarum solemnia veniens, dum ante Confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, nihil minus speranti Leo Papa coronam imposuit, & Imperatorem Romanum pronunciavit. Hæc ille; qui sicut hoc loco translationem Imperii, & Caroli creationem soli Pontifici tribuit, ita quoque in reliquo Chronico semper sibi similis, de aliorum Imperatorum creatione loquitur. Quarum duas exempli gratia hìc subjiciemus. Anno (inquit) 875. Carolus (Calvus) Romam tendens, à Joanne Papa efficitur Imperator. Et infrà, Anno 962. Otho rogatu Joannis Papæ, & querimonia multorum de Berengario, & filio proclamantium Romam tendit, ibique Imperator ab eodem Papa factus, Berengarium capit.

XVIII. Lupoldus Bambergensis in procemio libri de Juribus Imperii, De sacri (inquit) Regni & Imperii Romanorum viribus à tempore, & post tempus translationis ipsius Imperii de Græcis Imperatoribus in personam Caroli Magni ad Reges Francorum, & ad Germanos, per sacrosanctam Romanam Ecclesiam factæ, secundùm mei modicitatem ingenii tractaturus &c. Et infrà in primo capite, Dum inquit, in sacratissima die Natalis Domini, sub anno ejusdem Domini 801. in Ecclesia Sancti Petri ab oratione surgeret, Leo Papa coronam capiti ejus imposuit; & à cuncto populo acclamatum est, Carolo Augusto &c.

XIX. Matthæus Palmerius in Chronico anni 801. Carolus, inquit, à Leone Pontifice Augustus est appellatus, & obliteratum jam penè in Italia Romanum Imperium resumpsit, primusque post Augustulum apud Romanos imperavit annis 14.

XX. Blondus Flavius Decadis 2. lib. 1. Leo, inquit, Pontifex, populi Romani scito, precibusque Carolum Imperatorem Romanorum declaratum diademate, vetusto Imperatorum capitis gestamine, coronavit.

XXI. Æneas Sylvius in Abbreviatione Blondi, & XXII. Baptista Platina in vita Leonis Papæ III. iisdem omnino verbis rem eandem declarant. Atque hic primùm invenimus scitum populi Romani nominatum in creatione Caroli Imperatoris. Sed nihil causæ nostræ officit: tum quòd meritò his duobus auctoribus, qui ante annos centum floruerunt, anteponere possimus vetustissimos & plurimos scriptores, qui nihil ejusmodi tradiderunt: tum etiam quòd scitum populi Romani, cujus hic mentio fit, non ad Carolum Imperatorem creandum, sed ad ejus creationem à Summo Pontifice impetrandam pertineat; id enim significat adjuncta illa vox, *precibusque*. Quorsum enim preces ad Romanum Antistitem, ut is Carolum Imperatorem diceret, si populi scito, (idest) populi auctoritate Imperator creari poterat? Si quid ergo tum populus Romanus decrevit, id certè solùm decrevit, ut à Romano Pontifice peteretur, ut ipse, qui solus id facere posset, Imperium à Græcis ad Francos transferret.

XXIII. Joannes Trithemius in Cathalogo scriptorum,

rum; Leo, inquit, Papa III. natione Romanus, post Adrianum Pontificem sedit annis 20. vir in scripturis tam divinis quàm sæcularibus valde eruditus, morum quoque & vitæ sanctimonia clarissimus, Carolum cognomento, & opere Magnum, ad Imperium Romanorum unxit, & hanc dignitatem à Græcis in Francos transtulit.

XXIV. Antoninus in histor. part. 2. tit. 14. cap. 4. Carolus Magnus, inquit, primus Francorum Romanum Imperium accepit, conferente sibi illud seu confirmante Leone Papa. In quibus verbis illud *seu confirmante* ea de causa additum videtur, quia magnam partem provinciarum Imperii Occidentalis jam Carolus tenebat titulo Regis Francorum, & Longobardorum: voluit enim Pontifex, non solùm novo Imperatori jus dare ad ea quæ nondum acquisierat, sed etiam confirmare quod acquisierat.

XXV. Joannes Nauclerus in Chronologia sua, Generatione 27. Eo die (Natali Domini) Imperium Romanum à Græcis in persona Caroli Magni translatum est in Germanos. Et infrà: Sic Monarchia mundi, quæ steterit apud Græcos quingentos fermè annos, residet apud Germanos, non sine fœlici auspicio Ecclesiæ Romanæ.

XXVI. Robertus Gaguinus lib. 4. Compendii de rebus gestis Francorum, Carolus (inquit) Pontificem restituit; restitutori suo gratificaturus Leo III. Sacerdotum habito conc. 8. Kal. Januarii, cùm Francorum regnum tres & triginta annos administrasset, Augustum appellat, gratum nomen Romanis.

XXVII. Philippus Bergomensis lib. 11. Supplementi, Pontifex, inquit, infamia liber, Carolo aliquam relaturus gratiam, cùm videret Imperatores Constantinopolitanos ægrè id nomen tueri. Idibus Decembris anno salutis nostræ 800. in Basilica B. Petri post sacra solemnia, populi Romani precibus rogatus, Carolum Romanum Imperatorem declaratum diademate decoravit, acclamante ter populo; Carolo Augusto, à Deo coronato, Magno & pacifico Imperatori vita & victoria. In quibus verbis illud solum est observandum, retulisse Philippum Caroli coronationem ad annum Domini 800. non ad 801. ut superiores omnes Historici, quòd annum veteres inchoarent à Natali Domini; hic verò auctor more nostro à Kalendis Januarii. Itaque nulla inter eos dissensio de anno est; cur autem Philippus Idibus Decembris, contrà veterum omnium sententiam, scripserit Caroli coronationem esse factam, non cerò scio: neque res tanta est, ut in ea diligentiùs investiganda desudandum sit.

XXVIII. Joannes Cuspinianus, quem Illyricus màximi facere solet, in vita Caroli Magni: Cùm magno, inquit, illo Natalis Salvatoris nostri die templum oraturus, Carolus, ingrederetur, nihil minus speranti Leo Pontifex coronam capiti suo imposuit, Imperatoremque Romanum pronunciavit; cui ab universo populo acclamatum est, Carolo piissimo Augusto, à Deo coronato &c. Item in vita Caroli Calvi, Interim, inquit, Carolus Italiam ingreditur, quem Joannes VIII. Summus Pontifex benignissimè accepit diademate Imperiali, ac Augusti nomine adornat: acceptis tamen ab eo multis magnisque muneribus.

XXIX. Jacobus Wymfelingius in Epitome rerum Germanicarum cap. 9. Pontifex, inquit, Carolo aliquam gratiam relaturus, cùm videret Imperatores Constantinopolitanos ægrè id nomen tueri, ac ob eam rem Urbem & Italiam ipsam magnas calamitates passam, in Basilica Petri post solemnia sacra, populi Romani scito & precibus ipsum Carolum magna voce Imperatorem decernit, ac diademate donat.

XXX. Polydorus Virgilius lib. 4. de inventoribus rerum cap. 7. alias 10. Quas ob res, inquit, Leo III. ipsum Carolum Magnum fecit Imperatorem.

XXXI. Raphael Volaterranus lib. 3. Geographiæ Leonem III. inquit, Pontificem à Romanis expulsum, ac ejus auxilium implorantem per Legatos confestim, deinde per se tertiò veniens in Italiam, compressa seditione, ac inimicis expulsis (Carolus Magnus) restituit. Pro quibus meritis ab ipso primùm Imperator consaluratus, nomen quod annos ferè 330. cessaverat, Occidenti restituit.

XXXII. Donatus Acciajolus in vita Caroli Magni; Primò adventu, inquit, omni motu sedato, noxus supplicio affectis, Pontificem Romanum cum ingenti gloria in Urbem (Carolus) restituit: à quo mox pro suis egregiis meritis, & singulari erga libertatem omnium Christianorum fidè, Augustus appellatus, Imperatorium nomen, dignitatemque suscepit: non solùm assentiente, sed etiam applaudente populo Romano.

XXXIII. Albertus Krantzius, auctor & Germanus, & diligens, & Illyrico præter cæteros familiaris, tandem aliquando coronam hanc insignium virorum, ac testium, claudat. Is igitur lib. 2. Saxoniæ, cap. 18. Tum verò, inquit, in die nati Salvatoris, primo post 800. inchoante anno, cùm nihil tale Carolus aut cogitaret aut speraret, magisque recusaret alienum invadere Imperatoris honorem, intra Missarum solemnia, dum ante Confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, Papa ei coronam imposuit, & Imperatorem Romanum pronunciavit. Idem lib. 1. Metropolis cap. 14. Olim, inquit, Imperatores non passi vivere Pontifices, ad supplicia devocabant, & Græculi postquam apud eos exstincta stirpe Constantini, & deinde Magni Theodosii, non habuere Pontificem, nisi quem ipsi confirmassent; mutatæ sunt vices: ut non habeatur Imperator, nisi quem Romanus Pontifex confirmarit, & consecrarit. Domini est terra, & plenitudo ejus. Ipse transfert Regna, & Imperia, dignissimeque ad suum in terris Vicarium hoc sacrum ministerium delegavit.

Habemus igitur ex continuata serie Historicorum, translationem Imperii Romani à Græcis ad Francos, eamque Romano Pontifice auctore factam, non fictam, nec fabulosam, ut Illyricus mentiebatur, sed certam, atque exploratam esse, ut jam in dubium revocari, nisi ab Illyrico, homine impudentissimo, vel etiam parum sano, non possit.

CAPUT V.

Proferuntur testimonia & confessiones Principum de translatione Imperii à Græcis ad Germanos per Romanum Pontificem facta.

ETsi ad eam rem, quam probandam suscepimus, tot clarissimorum Historicorum testimonia in medium allata sufficerent, statui tamen ipsorum etiam Imperatorum tum Latinorum, tum Græcorum, necnon quorundam aliorum Principum confessionem, & sententiam addere; ut (si fieri possit) erubescat adversarius id negare, quod ipsi Principes, quorum maximè interest, ultro gratissimè confitentur.

I. Principio Carolus Magnus, qui primus Imperium à Rom. Pontifice delatum suscepit, primus quoque id ab eo se accepisse testatus est. Siquidem cùm testamento Imperium Filiis divisisset, rem totam à Leone Pontifice confirmari voluit, ut non sine consensu ejus, à quo illud acceperat Imperium aliis tradere

dere videretur. Aimoinus lib. 4. de rebus gestis Francorum cap. 94. Testamentum, inquit, Caroli Leoni Papæ missum est, ut approbaretur; quod & factum est. Ado Viennensis in Chronico 6. ætate, Imperator, inquit, inter filios suos regna dividit; ut sciret quisque, si superstes esset, quam partem tueri, & regere debuisset. Testamentum inde factum, & jurejurando ab Optimatibus Francorum confirmatum, & Leoni Papæ missum, ut sua manu subscriberet. Denique Annales Francorum vetustissimi sic habent; Hæc omnia literis mandata sunt, & Leoni Papæ, ut ipse sua manu subscriberet, per Eginarthum missa. Quibus Pontifex lectis, & assensum præbuit, & propria manu subscripsit.

II. Lotharius Ludovici filius, Caroli nepos, ut Ado scribit in Chronico, Ludovicum filium suum per se Regem Italiæ fecit; sed cùm Imperatorem quoque illum fieri vellet, Romam ad Pontificem misit per Drogonem patruum suum. Atque eo modo Ludovicus junior à Sergio Papa Imperator creatus est. Vides igitur Lotharii primi confessione, Regem ab Imperatore fieri posse; Imperatorem non item, nisi Summi Pontificis confirmatio & consecratio accedat. Neque verum est quod quidam objiciunt, à Carolo Magno Ludovicum filium Imperatorem & Augustum appellatum ante Pontificis confirmationem: nam (ut paulò antè diximus) testamentum quo Carolus Imperium filiis relinquebat, à Leone Papa, ipso Carolo petente, confirmatum est. Constat autem ex Historicis, Ludovicum non ante confirmatum illud testamentum, sed aliquanto post à patre appellatum Augustum. Nam Annales Francorum ponunt testamenti confirmationem anno 806. Ludovici autem assumptionem ad Imperium anno 813. Itaque Ludovicum Imperatorem Leo III. confirmavit, ac postea Stephanus IV. coronavit.

III. Carolus Calvus, Ludovici junioris in Imperio successor, insigne testimonium nobis præbet. Nam cùm esset ei cum Ludovico fratre, Germaniæ Rege, de Imperio adipiscendo contentio, mira celeritate Romam accurrit, & multis magnisque muneribus aditum sibi ad Pontificis gratiam, ac per eam ad Imperium patefecit. Sed verba Historicorum audiamus. Joannes Cuspinianus in vita Caroli Calvi, Ipse (Carolus) omni mora abiecta, summa cum festinatione Alpibus superatis, in Longobardiam contendit, ut hinc rectà Romam proficiscatur pro corona Imperiali, in Franciam Cæsarum nomen allaturus. Ludovicus Germaniæ Rex filium mittit Carolum, ut iter prohibeat: & cùm is cederet, indignatus pater, alium quoque filium cum exercitu mittit, qui Carolum avertat: sed cùm copiis præstaret, & potentiam ferre non posset; reversus ad patrem, missus in Franciam cum exercitu diris incursionibus eam vexat. Interim Carolus Italiam ingreditur, quem Joannes VIII. Summus Pontifex benignissimè accepit, diademate Imperiali, ac Augusti nomine adornat: acceptis tamen ab eo multis magnisque muneribus. Item Rhegino lib. 2. Chronici de re eadem sic loquitur: Anno 877. Carolus (Calvus) Romam secundò profectus est, ubi jam pridem Imperatoris nomen à Præsule sedis Apostolicæ Joanne ingenti pretio emerat. Rursum Marianus Scotus lib. 3. Chronici: Carolus, inquit, Romam perveniens, datis Joanni Papæ magnis muneribus, Imperator factus est. Hic ego libenter quærerem ab Illyrico: Si nihil Imperatori, quod ad Imperium attinet, aut solam cæremoniam Coronationis Papa dare solet, quorsum Ludovicus Rex Germaniæ, tanto studio fratrem Carolum Calvum ab itinere Romano avertere conabatur? Quorsum Carolus ipse tanto labore, ac dispendio Romam ad Pontificem venit? Quorsum tam diligenter pretiosis etiam muneribus, Pontificis animum sibi conciliavit? Cur maluit potiùs cum fratris exercitu in certamen descendere, ac pati ut regnum suum à fratris exercitu vastaretur, quàm Imperii coronam de manu Pontificis non accipere?

IV. Albertus Imperator (ut auctor est in Chronico suo Albertus Argentinensis, qui illo ipso tempore vixit) à Bonifacio Papa VIII. vehementer contendit, ut Imperium sibi, & hæredibus confirmaret. Id quod minimè impetravit. Voluit enim summus Pontifex Imperatorem Romanum eligi, non nasci. Sed ex illa Alberti contentione quis non videt, quæ fuerit ejus sententia de potestate summi Pontificis in evehendis hominibus ad Imperium?

V. Henricus VII. Alberto successit electus ex Comite Lucemburgensi. De eo sic loquitur Conradus Vercerius in libro de rebus gestis Henrici VII. Lucemburgius, inquit, mittit in oram Narbonensem, qui à Clemente Papa V. postulent, ut ratam sibi facere subrogationem pro more dignaretur.

VI. Ludovicus IV. qui post Henricum VII. imperavit, tametsi cum Romano Pontifice perpetuas inimicitias gesserit, quòd ab eo non modò non confirmatus, sed etiam excommunicatus, & dejectus de sede Imperatoria fuisset, tamen numquam destitit occasiones quærere, quibus in gratiam Pontificis rediret, & ab eo restitutionem in Imperium impetraret. Scribit enim Albertus Argentinensis in Chronico, eundem Ludovicum defuncto Joanne Papa XXII. misisse ad Benedictum XII. qui Joanni successerat, Legatos, qui demississimis precibus peterent absolutionem, & restitutionem.

VII. Carolus IV. inquit, Theodoricus de Nihem in Nemore, tractatu 6. cap. 33. procuravit talem qualem electionem dicti Venceslai Regis per Urbanum VI. orto jam Schismate, ac in ejus principio fecit approbari. Et per hoc acquisivit idem Urbanus, quòd dictus Carolus Imperator adhærebat eidem.

VIII. Fridericus I. cùm in Italiam ad Pontificem Adrianum IV. venisset, ita coronam per Oratorem suum à Pontifice petiit, ut apertissimè testaretur, agnoscere se summam Imperii dignitatem, & (ut ipse loquitur) plenitudinem, nisi à Summo Pontifice haberi non posse. Sic enim ea de re scribit Albertus Krantzius lib. 6. Saxoniæ cap. 16. *Pontifex dignatione sua flectere contenderat Germanorum formidatam insolentiam, & venit in castra regis cum solemni, Pontificeque summo digno comitatu. Rex concitus occurrit venienti, & ab jumento descendenti strepas fertur tenuisse stellæ, acceptumque reverenter per manum in sua tentoria perduxisse. Bambergensis Episcopus verbum Regis prolocutus, ait: Honorabilem tua sanctitatis præsentiam, Apostolice Pontifex, sicut dudum desideranter optavimus, ita nunc lætanter suscipimus, gratias agentes omnium largitori bonorum Deo, qui nos deduxit in hunc locum, & sacratissima visitatione tua nos dignos fecit. Natum ergo tibi esse volumus, Reverende Pater, quia omnis Ecclesia, de finibus orbis ad honorem regni collecta, adduxit Principem suum ad tuam Beatitudinem, provehendum per te ad culmen Imperii. Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo, Dei timor, & Catholica pacis amor in corde illius regnans, & sancta Romana Ecclesia cultus non vulgaris. Ecce te venientem excepit venerabundus, tuis sanctissimis vestigiis humiliter provolutus. Ergo venerande Pater, in circa ipsum peragas, ut qua ei desunt de plenitudine Imperialis culminis, per tua Beatitudinis munificentiam suppleantur.* Et infrà cap. 17. *Consedentibus iterum*, inquit, *Papa verbum fecit; Solebant*, inquit,

quit, *qui ad coronam petendam venerant priſca ætatis Principes, inſigni aliquo facto Romanæ Eccleſiæ benevolentiam promereri, ut ſuo voluit officio prævenientes benedictionem, jam debitam coronam omnibus præclaro facinore teſtarentur. Sic Carolus dum domuit Longobardos; Otho dum compeſcuit Berengarios; noviſſimus Lotharius dum Normannos reprimeret, coronam Imperii meruere. Quocirca Sereniſſimus Rex Apuliam, Rom. Eccleſiæ peculiarem provinciam, jam à Normannis occupatam, nobis Eccleſiæque reſtituat: deinde, quæ noſtra ſunt, facilè exequemur. Principes reſpondent, ab longo itinere, & multiplici per viam labore attenuatas eſſe vires exercitus, nec poſſe Regem illis copiis magnam invadere Provinciam. Impleat in Rege benedictionem Pontifex, non ſe certaſſe priorem officio pœnitebit: reſtitutos in ſua Principes cumulatioribus armis cum ſuo Rege redituros, facturoſque, quæ in rem Eccleſiæ videbuntur. Ceſſit Papa conſentiens, facturum ſpondens quæ peterentur.*

Hæc tam prolixè recitare volui, ut omnes intelligerent, quanti fecerint ſemper Reges Germaniæ Pontificiam coronationem. Nam ſi nihil ea coronatione Papa confert, aut inanem ſolùm cæremoniam, eamque debitam electo jam Principi exhibet, cur is, qui coronandus eſt, ad Imperialem culmen provehendus dicitur? Nihil ne tribuit, qui ad culmen Imperii aliquem provehit? Deinde cur tam humiliter corona à Pontifice poſtulatur? Cur ſingulari aliquo facinore Romanæ Eccleſiæ benevolentia eſt antè promerenda? Cur denique petenti Pontifici, ut Rex Apuliam de poteſtate Normannorum eriperet, Eccleſiæque reſtitueret, ſi coronam Imperii adipiſci vellet, nemo Principum reſpondit, iniquam eſſe conditionem, ſed cùm afflictum exercitum dicerent, tempus commodius poſtularunt? Neque verò Latini ſolùm Imperatores, ſed etiam Græci Romanum Pontificem auctorem Occidentalis Imperii agnoverunt, & profeſſi ſunt.

IX. Michael ſiquidem Imperator Conſtantinopolitanus cùm accepiſſet Carolum Magnum à Leone Pontifice Imperatorem Occidentis appellatum, Legatos ad eum miſit, qui pacem ac fœdus inirent inter utrumque Imperatorem. Pacis verò capitula non à ſolo Cæſare, ſed etiam à Pontifice voluit approbari, tunc enim demum ſtabilem pacem futuram inter ſe & Carolum cenſuit, ſi is eam probaſſet, cujus auctoritate Carolus imperabat. Ado Viennenſis in Chronico anni 812. Michael, inquit, Imperator creatur, cujus legati Aquiſgranum ad Imperatorem Carolum miſſi, laudes more ſuo dixerunt, Imperatorem & Baſileum illum appellantes, & pacis libello ab Imperatore accepto, & denuo à Leone Papa Romæ, reverſi ſunt.

Item Rhegino Prumienſis Abbas, lib. 2. Chronici, Anno, inquit, 812. Legati Græcorum de pace libellum acceperunt à Carolo, & deinde à Leone Papa.

X. Emanuel Comnenus, qui tum Orientale Imperium gubernabat, cùm Occidentali Fridericus I. præeſſet, obtulit per Legatos non ſemel, ſed bis Alexandro Pontifici magnam vim pecuniarum, exercitum non contemnendum, & quod pluris faciendum erat, unionem Eccleſiæ Græcæ cum Latina, ſub uno ſummo Paſtore Rom. Pontifice, ſi modò is Occidentale Imperium, à quo Fridericus I. jure excidiſſe videbatur, iterum cum Orientali conjungi, atque Imperatori Conſtantinopolitano reſtitueretur. Teſtes ſunt Blondus Decade 2. lib. 5. Abbreviator Blondi Æneas Sylvius, ibidem, Platina in Alexandro III. & Joannes Nauclerus in Chronico, generatione 39. pag. 848.

XI. Philippus Rex Francorum vacante ſede Imperiali ob mortem Alberti Imperatoris, & Romano Pontifice Clemente V. per id tempus in Galliis commorante, ratus veniſſe tempus quo Imperium ad Gallos à Germanis transferretur, cum proceribus ſuis conſilium habuit, in quo tandem illud decretum eſt, ut id à Pontifice per ſolemnes nuncios peteretur. Cui enim, inquit Rex, fiat injuria, ſi vacantis Imperii conditio permutetur? Idem fecerunt olim Pontifices alii. Verùm ſummus Pontifex, cùm id quod in Conſilio Regis decretum erat, continuò reſciſſet, ne aut Regem offendere, aut contrà voluntatem ſuam aliquid concedere cogeretur, Electoribus Imperii ſcripſit, ut maturarent electionem, & Henricum Lucemburgium Comitem, ſi eis videretur, eligerent, alioqui periculum eſſe, ne unà cum Imperio poteſtatem etiam eligendi deinceps amitterent. Delatis ad Germanos epiſtolis, reque intellecta, comitiorum ſolemnia maturantur; eligitur Lucemburgius. Quæ omnia accuratè ſcripſit Conradus Vetzerius, in lib. de rebus geſtis Henrici VII. Colligimus autem ex hac hiſtoria, non modò Regem Gallorum cum univerſo cœtu procerum Franciæ, ſed etiam Imperii Electores in ea ſententia fuiſſe, ut exiſtimarent à Summo Pontifice translatum fuiſſe Imperium à Græcis in Germanos, rurſum ab eodem Pontifice à Germanis in Gallos poſſe transferri. Nam & Rex in publico procerum conventu id affirmavit, & Electores feſtinata electione Henrici VII. idem apertiſſimè comprobarunt.

XII. Accedit ad hæc clariſſimum teſtimonium eorundem Electorum in quodam publico inſtrumento, quòd infrà ſubjiciemus, ac ſuprà citavimus. Hoc enim ejus inſtrumenti principium eſt; Complectens ab olim ſibi Romana Mater Eccleſia quadam quaſi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod eſt ſuper omne nomen, temporaliter tantùm præſidentium ſuper terram. Hæc igitur tot Principum ingenua, veriſſimaque confeſſio, quamvis nulla alia argumenta ſuppeterent, an non ſatis eſſe ad cauſam iſtam finiendam deberet? Verumtamen addam etiam Summorum Pontificum teſtimonia, non quòd ea magni fieri credam ab adverſariis, ſed tum propter Catholicos, quibus ſacroſancta eſt (ut debet) Pontificum auctoritas, tum etiam ut adverſarius videat, quæ Pontifices dicunt, à probatis hiſtoriis & Principum confeſſione non diſſentire; quam etiam ob cauſam hoc genus teſtimoniorum, quod, ſi auctoritatem ſpectes, primum locum merebatur, in tertium diſtuli.

CAPUT VI.

Idem aſſeritur teſtimoniis Pontificum.

PRimum igitur Pontificum teſtimonium illud eſſe poterit, quod de Gregorio IV. refert Paulus Æmilius. Sic enim ait lib. 3. de rebus geſtis Francorum: Lugduni Conſilium Epiſcoporum, quos Ludovici Imperatoris filii contraxerant, habitum, Imperiumque patri abrogatum. Quod decretum mox à Gregorio Pontifice Maximo reſciſſum eſt. Eodem pertinet, quod ſcribit Marianus Scotus lib. 3. Chronici: Rex, inquit, Ludovicus Reginam Aquis obviam ei venientem jubente Papa Gregorio accepit. Si quidem filii Ludovici non ſolùm Imperium patri abrogaverant, ſed etiam uxorem Juditham ei ademerant. Sed utrumque jubente Gregorio recepit. Ex quo refellitur (ut obiter hoc annotemus) quod Sigebertus in Chronico ſcribit, Gregorium Papam cum filiis Ludovici adverſus patrem eorum conſpiraſſe.

Nec

Nec ſolùm Marianus Scotus, & Paulus Æmilius, ſed etiam Rhegino lib. 2. Chronic. & Aimoinus lib. 5. de rebus geſtis Francorum cap. 14. & 16. aliique Sigeberto antiquiores Hiſtorici Gregorium Papam, Ludovico Imperatori faviſſe teſtantur. Sed hoc (ut dixi) obiter admonui; illud eſt proprium hujus loci, à Gregorio Papa decretum Francorum eſſe reſciſſum, quo illi Ludovico Imperium abrogaverant; nec enim id Gregorius auſus fuiſſet, niſi ab Apoſtolica ſede Imperium ad Francos delatum, atque ab eadem ſede pendere intellexiſſet.

II. Adrianus II. Pontifex Maximus cùm accepiſſet Imperium Ludovici junioris Imperatoris à Carolo Calvo Rege armis tentari, continuò ad Carolum Legatos, & literas miſit plenas auctoritatis: de quibus ſic loquitur Aimoinus lib. 5. cap. 24. In epiſtolis, inquit, Papæ continebatur, ut regnum quondam Lotharii, quod Ludovico Imperatori, ſpirituali filio ejus, hæreditario jure debebatur, & quod ad eum poſt mortem ejuſdem Lotharii rediit, vel homines in eo degentes, mortalium nullus invaderet, nullus commoveret, nullus ad ſe conaretur inflectere, quod ſi quis præſumeret, non ſolùm per ſuæ auctoritatis miniſterium infirmaretur, verùm etiam vinculis anathematis obligatus, nomine Chriſtianitatis privatus, cum diabolo omnino locaretur. Et infrà cap. 27. idem Aimoinus narrat, Carolum quidem his literis acceptis moleſtè tuliſſe, quòd regnum ſuum propagare prohiberetur; interim tamen non contempſiſſe Apoſtolicum mandatum, ſed legatos cum magnis muneribus ad ſummum Pontificem deſtinaſſe.

III. Adrianus IV. in epiſtola ad Epiſcopos Germaniæ, quam refert Joannes Aventinus lib. 4. annalium Bojorum, Ideo, inquit, Imperium à regno Græcorum translatum eſt in Alemannos, ut Rex Teutonicorum non antè quàm à Pontifice Rom. conſecraretur, Imperator vocaretur, & eſſet Auguſtus. Pontifex Romanus promovit Carolum, fecit ei nomen grande, ut eſſet Imperator.

IV. Alexander III. legatis Imperatoris Græcorum, qui Occidentale Imperium iterum cum Orientali conjungi cupiebat, reſpondit, Platina teſte, ſe nolle id in unum conjungere, quod olim de induſtria maiores ſui disjunxiſſent.

V. Innocentius III. in epiſtola ad Ducem Thuringiæ, unde extat caput, Venerabilem, extra de electione, Illis, inquit, Principibus jus & poteſtatem eligendi Regem in Imperatorem poſtmodum permovendum recognoſcimus, ut debemus: ad quos jure, ac antiqua conſuetudine noſcitur pertinere, præſertim cùm ad eos jus & poteſtas hujuſmodi ab Apoſtolica ſede pervenerit, quæ Romanum Imperium in perſonam magnifici Caroli à Græcis tranſtulit ad Germanos.

VI. Clemens V. univerſali Concilio approbante decretum edidit de juramento, quod Imperatores Pontificibus præſtant; unde extat Clementina, Romani principes, de jurejurando, ejus decreti hoc eſt initium: Romani Principes Orthodoxæ fidei profeſſores, ſacroſanctam Romanam Eccleſiam, cujus caput eſt Chriſtus redemptor noſter, ac Roman. Pontificem ejuſdem Redemptoris Vicarium fervore fidei, & claræ devotionis promptitudine venerantes, eidem Romano Pontifici, à quo approbationem perſonæ ad Imperialis celſitudinis apicem aſſumendæ, necnon unctionem, conſecrationem, & Imperii coronationem accipiunt, ſua ſubmittere capita, non reputarunt indignum, ſeque illi, & eidem Eccleſiæ, quæ à Græcis Imperium tranſtulit in Germanos, & à qua ad certos eorum Principes jus, & poteſtas eligendi Regem in Imperatorem poſtmodum promovendum, pervenit, adſtringere vinculo juramenti, prout tam mos obſervationis antiquæ, temporibus noviſſimis renovatæ, quàm forma juramenti hujuſmodi ſacris inſerta canonibus manifeſtant.

VII. Pius II. in epiſtola ad regem Turcorum Mahumethum, quæ eſt inter ejus epiſt. 396. Hortatur ad fidem Chriſti amplectendam eundem Mahumethum, eique ſi id faciat, jus ac titulum Orientalis Imperii pollicetur. *Nos*, inquit, *te Græcorum & Orientis Imperatorem appellabimus, & quod modò vi occupas, & cum injuria tenes, poſſidebis jure.* Et infrà: *Et ſicut anteceſſores noſtri Stephanus, Adrianus, Leo adverſus Heſtulphum, & deſiderium gentis Longobardica Reges, Pipinum, & Carolum Magnum accerſiverunt, & liberati de manu tyrannica Imperium à Græcis ad ipſos liberatores tranſtulerunt: & nos in Eccleſia neceſſitatibus tuo patrocinio uteremur, & vicem redderemus accepti beneficii.* Cùm igitur in gratiam Cæſarum & in odium Pontificum controverſia hæc ab Illyrico in medium ſit allata, ſi inter ſe ipſi conſentiunt; ut revera eos conſentire, utrorumque teſtimoniis demonſtravimus; quid nos ampliùs diſceptare neceſſe eſt? Sed accedamus tamen ad rationem, & titulos omnes excutiamus, quibus adverſarii fingunt, Imperium Romanum ad Carolum perveniſſe.

CAPUT VII.

Imperium Germanorum non eſſe acquiſitum jure belli.

EX omnino tituli ſunt, quibus homines regna, atque Imperia poſſidere ſolent, Jus belli, Beneficium divinum, Succeſſio hæreditaria, Electio populi, Donum Principis, Summi totius Eccleſiæ Præſulis decretum. Aut enim aliquis per ſe Imperium occupat, aut accipit illud ab alio. Si per ſe occupat, jure belli dicitur poſſidere, qui eſt primus titulus; quo titulo Cyrus, Alexander, Julius, aliique nonnulli ſumma Imperia tenuerunt. Si accipit ab alio; aut à Deo ſingulari vocatione, aut ab hominibus: ſi à Deo, jam eſt ſecundus titulus, iſque omnium juſtiſſimus, quo titulo, Moyſes, Aaron, Saul, David, Petrus principatum vel Eccleſiaſticum, vel Politicum adepti ſunt. Si verò ab hominibus; aut naturali ſucceſſione, aut electione voluntaria: ſi naturali ſucceſſione, jure hæreditario regnare dicitur, qui eſt titulus tertius, quo Salomon David, Tiberius Auguſto, Ludovicus Carolo, atque alii aliis ſucceſſerunt: ſi electione voluntaria; aut multitudo eligit, aut princeps: ſi multitudo, inde eſt quartus titulus, quo Claudius, Galba, Veſpaſianus, ac cæteri deinceps Romani Imperatores ut plurimum electi ſunt: Si à ſolo Principe; aut is Politicus eſt, aut Eccleſiaſticus: ſi Politicus, oritur quintus titulus, quo titulo imperarunt Lucius Verus à Marco Antonino, Maximianus à Diocletiano, Valens à Valentiniano, Theodoſius à Gratiano, & ſi qui ſunt alii Principes à præcedentibus Principibus ad Imperium vocati. Si denique à Principe Eccleſiaſtico Imperator dicatur, exiſtet titulus ſextus, quo nos aſſerimus, Carolum Magnum, & qui eum ſecuti ſunt, Germanos Imperatores jus Imperii eſſe adeptos.

Quæ cùm ita ſint, ſi primos quinque titulos in Imperio Germanorum locum non habere demonſtraverimus, efficiemus profectò, Carolum Magnum aut à Pontifice Maximo Imperium habuiſſe, aut omnino non habuiſſe. Quomodo enim habuit quod nec

ipſe

ipſe armis occupavit, nec ſucceſſione hæreditaria, nec divina aut humana electione ſuſcepit? Quod ſi Carolus Magnus Imperator non fuit, certè nec cæteri Francorum, Germanorumve Reges Imperatores fuerunt; nec Rodulphus, qui nunc eſt in Imperio, jure Imperator dici poteſt. Viderit igitur Illyricus, ne, dum Imperatoribus adulatur, eoſque multis falſis titulis onerat, eoſdem verò jure imperandi privet, ac de ſolio Cæſarum deturbet imprudens.

Ordiamur à primo titulo, quem Illyricus præter cæteros aſſerit, ac pro viribus propugnat. Obtinuit Carolus Magnus paterna hæreditate regnum Francorum, expugnavit deinde Longobardos, atque ex ea victoria Rex etiam Longobardorum appellari cœpit. At cum Romanis numquam pugnavit, Romanam urbem vi numquam intravit, ſemper ſocius & amicus, deinde etiam patricius Romanorum, hoſtis & inimicus numquam fuit. Id quod Hiſtorici omnes clamant, ac præſertim Albertus Krantzius lib. 2. Saxoniæ, & Eginarthus in vita Caroli. Nec poterit Illyricus unam ſyllabam contrà producere. Qua ratione igitur jure belli Romanos ſubjectos habuit, qui cum Romanis bellum numquam habuit?

At (inquies) regnum Longobardorum in Italia, quod Carolous armis adeptus eſt, aliquando Romana provincia fuit. Sed ſi omnes qui Romanas provincias occuparunt, Imperatores Romani dicendi eſſent, nimium multos Imperatores haberemus. Nam (ut cætera nunc omittam) Gallia, Hiſpania, Anglia, quæ nunc à Regibus tenentur, Romanæ provinciæ aliquando fuerunt; num igitur rectè facerent Reges Gallorum, Hiſpanorum, atque Anglorum ſi ſe Romanos Cæſares appellarent? Non opinor hoc dicturum Illyricum, aut eorum aliquem, qui decus Imperii in ſola Germania conſervari cupiunt. Quare neque Carolus eo ſolùm nomine Romanus Imperator dici potuit, quòd Longobardis regnum Italiæ eripuerit, quod antea Romanorum provincia fuerat.

Deinde ſi Carolus jure belli Romanum Imperium ſibi paravit, quo tempore id fecit? Ante coronationem à Leone Papa acceptam, an poſtea? Si antea, cur igitur uſque ad eam diem, neque ipſe ſe in ſuis diplomatibus, quorum nonnulla apud Joannem Aventinum exſtant, Imperatorem Romanorum vocat, neque ab ullo Hiſtoricorum hoc nomine appellatur? Si poſtea, cur igitur ab eo die, cùm Imperium nondum haberet, Imperator, & Auguſtus cùm in propriis literis, tum in omnibus hiſtoriis incipit appellari? Sed fortaſſe neque antea neque poſtea; ſed illo ipſo tempore quo armis Imperium occupavit; coronam etiam & conſecrationem accepit. Id verò dici non poteſt: nam ex Adone, aliiſque Hiſtoricis ſuprà notatis conſtat, Carolum quo anno à Pontifice coronatus eſt, Romam veniſſe, non ut hoſtem ad expugnandam Urbem, ſed ut Patritium; tum orationis gratia, ut inquit Ado, tum etiam, ut exitus probavit, ad cauſam cognoſcendam, quæ inter Pontificem, & ſeditioſos quoſdam cives fuerat exorta.

Ac ne fortè hic adverſarius audito nomine judicii, à Rege Pontificem judicandum eſſe clamet, placet ex lib. 3. Pauli Æmilii adſcribere, qualis ejus judicii forma fuerit. *Cognituras*, inquit Æmilius, *de Leone venerat Rex. Cùm verò ad rogandas ſententias deſcendit, tunc Epiſcopi magis ſacroſanctæ poteſtatis, quàm Regis majeſtatis memores, conſentienti ore reclamavere, ſummum optimumque Regem eſſe Carolum. Sed cuinam tandem de Pontifice Maximo judicium facere fas eſſe? ſuſciperet Leo in gremium cauſam ſuam: quique in cæteros clavium jus haberet, de ſe quoque ipſe incorruptè judicaret, ſolo numine vel teſte conſcientia, vel vindice. Ita Leo (haud ægrè ferente Franco demptum ſibi grave onus de Pontifice Maximo judicandi) ſuggeſtum conſcendit, crimen jurejurando diluit.* Hæc Æmilius. Conſentiunt Platina in vita Leonis III. Jacobus Vimphelingius in Epitome rerum Germanicarum cap. 9. & alii. Sed hæc præter cauſam dicta ſunt, ut lapidem in via occurrentem removeremus.

Quod autem ad rem præſentem pertinet, ex Hiſtoricis omnibus apertè colligitur, Carolum non illo ipſo anno, quo coronatus eſt, Imperium armis occupaſſe. Nam præter ea, quæ dicta ſunt, ſcribit Abbas Rhegino lib. 2. Chronici, Carolum ex Ravenna miſſo filio Pipino cum exercitu Beneventum, ſine milite Romam veniſſe, atque à Pontifice, Clero, Senatu, Populo, amicè magnificeque ſuſceptum. Quamquam neque in hoc anxiè laborandum erat. Si quidem adverſarius in hoc ipſo libro de translatione Imperii, quem refutandum ſuſcepimus, pluribus locis quod volumus confitetur: ſic enim ait pag. 7. *Carolus jure, ac vi belli occupavit Occidentale Imperium, antequam Leo eum coronaret*; & pag. 15. *Conſtat*, inquit, *Carolum amplius viginti annis ante illam Leoninam (penè dixiſſem vulpinam) Papæ coronationem, totum Occidentale Imperium occupaſſe, & tenuiſſe*. Redit igitur argumentum noſtrum: ſi amplius viginti annis ante illam, quam tu vocas Leoninam, coronationem occupaverat Carolus totum Occidentale Imperium, atque ea de cauſa Imperator Romanorum erat; cur ampliùs viginti annis Imperatorio nomine abſtinuit? Cur omnes Hiſtorici à coronatione Caroli primum annum ejus Imperii numerant? Cur annos ſolùm 14. quot videlicet à coronatione ad obitum ejus fluxerunt, Carolo Imperatori tribuunt? Cur uſque ad eam diem in Oriente Imperium fuiſſe, ac tum demum in Occidentem translatum eſſe dicunt? Hæc enim omnia falſa ſint neceſſe eſt, ſi (ut Illyricus dicit) viginti annis ante Leoninam coronationem Carolus Magnus Imperator fuerat.

Audi Abbatem Urſpergenſem, à quo non diſſentiunt cæteri ſcriptores: *Anno*, inquit, *Dominicæ Incarnationis* 801. *ab urbe verò condita* 1552. *Carolus Magnus, Rex Francorum, Pipini Regis filius*, 74. *ab Auguſto Romanorum Imperator conſecratus eſt, anno regni ſui* 33. *Sic imperavit annis* 14. Et infrà: *Hic eſt annus regni ejus* 33. *Imperii verò primus*. Et ibidem paulò antè, *Hucuſque Romanum Imperium à temporibus apud Conſtantinopolim Conſtantini Magni Helenæ Filii in Græcorum Imperatoribus manſit: ex hoc jam ad Reges Francorum, & ad Imperatores per Carolum tranſit*. Sed habet fortaſſe Illyricus firmiſſima præſidia, quibus ſententiam ſuam tueatur. Imò verò tam ſunt inepta & ridicula argumenta, quæ profert, ut me illa propemodum pudeat commemorare.

I. Primum igitur in epiſtola dedicatoria argumentum ducit ex hiſtoria Lucii Flori, qui in eo prælio, quo Pompejus à Cæſare victus eſt, & Romana Monarchia quodammodo conſtituta, initium victoriæ Cæſaris factum eſſe ſcribit à quibuſdam Germanorum cohortibus, quæ in exercitu Cæſaris militabant. *Poſſis*, inquit Illyricus, *veriſſimè dicere, non tantum tempore Caroli Magni Germanorum ſanguine, ac virtute Imperium acquiſitum, ſed etiam mox ab initio conſtitutum: nam nemo dubitat, à Julio Cæſare, idque potiſſimùm Pharſalico prælio contra Pompejum, Imperium Romanum partum, conſtitutumque eſſe. At ibi ſex illæ (teſte Lucio Floro) Germanorum cohortes in ſubſidiis collocatæ, quæ ſubitò, & quaſi uno impetu*

tum

tum numerosissimum equitatum Pompeii in montes fugerunt, tum ingentem sagittariorum, ac levis armaturæ ejusdem numerum conciderunt, & denique etiam legiones ipsas Pompeis validissimas in fugam converterunt, principium & caput totius ejus victoriæ, ut omnes historici testantur, fuerunt.

Quis hoc Illyrici argumentum non rideat. Nam in primis omnino credibile est, eas cohortes (tres autem fuerunt, ut Cæsar significat lib. 3. de bello civili, non sex, ut Illyricus ex Floro falsò citat) quæ initium victoriæ dederunt, non Germanorum militum fuisse; & vel corruptum esse Flori codicem, vitio librariorum, vel Florum ipsum errore esse deceptum. Nam Appianus Alexandrinus, lib. 2. de bello civili, & Dion Cassius lib. 41. historiarum, enumerant diligenter eas gentes, quæ in exercitu Cæsaris erant, ac Germanorum nullam omnino mentionem faciunt, sed solùm Italorum, Gallorum, Hispanorum, atque Græcorum. Deinde Appianus loco notato scribit Cæsarem maximam spem victoriæ in Italicis militibus posuisse. Ipse autem Cæsar lib. 3. de bello civili, disertis verbis testatur, posuisse se spem victoriæ in illis tribus cohortibus, quas in subsidium collocaverat, & à quibus, ut ipse prævideraat, atque monuerat, initium victoriæ factum est. Ex collatione igitur Appiani & Cæsaris, eas cohortes, quæ victoriam Cæsari attulerunt, Italicorum, non Germanorum fuisse manifestè colligitur. Ad hæc Cæsar lib. 7. de bello Gallico indicat se interdum usum esse in bello adversus Gallos opera Germanorum, sed equitum dumtaxat, aut peditum levis armaturæ, qui inter equos pugnare soliti essent. At cohortes illæ, de quibus nunc loquumur, non equitum, nec peditum levis armaturæ, sed instructissimarum legionum cohortes erant, ut idem Cæsar in tertio libro de bello civili demonstrat. Denique cùm prælium illud Pharsalicum celeberrimum fuerit, & ab ipso Cæsare, ab abbreviatore Livii, à Plutarcho, Appiano, Paterculo, Lucano, Tranquillo, Dione, Eutropio, Orosio, totque aliis illustribus scriptoribus memoriæ proditum sit, quomodo factum est, quæso, ut nulli eorum in mentem venerint Germanicæ istæ cohortes, quæ sua virtute tantam victoriam pepererunt?

Verùm quid opus est de hac re ampliùs litigare? Etiamsi verum esset quod Florus dicit, quid tandem Illyricus lucraretur? num propterea Germani Romanum Imperium sibi jure vendicare possunt, quia in exercitu Julii tres Germanorum cohortes acerrimè pugnaverunt? Quid enim aliud eis præter stipendium pro opere, gratia pro fide, laus pro virtute debebatur? Quæ omnia cùm à liberalissimo Imperatore sine dubitatione cumulatissimè fuerint persoluta, quid quærunt amplius? Denique si præter stipendium, Imperium ipsum Romanum Germani milites illo die sibi pararunt, cur illud à Julio, vel Augusto, vel cæteris Principibus non repetebant? Cur annis amplius octingentis de re tanta siluerunt? Cur omnes scriptores, ut suprà docuimus, primordia Germanici Imperii à Carolo Magno deducunt? Sed nolo diutius in his nugis tempus terere; præsertim cùm his nugis aliæ nugæ succesturæ sunt, quæ me, velim nolim, non parvo tempore detinebunt.

II. Igitur 2. Illyrici argumentum ducitur ab ea victoria, quam Germani duce Arminio de tribus Romanorum legionibus retulerunt. Quod argumentum his verbis Illyricus proponit in eadem epistola dedicatoria: *Hic*, inquit, *referre possis, quod & mox post Julium, sub Augusto, Germani duas Aquilas Romanis justissimo bello abstulerunt. Sicut inter alios historicos idem Lucius Florus inquit: Duas Aquilas Germani, caso exercitu, Romanis abstulerunt, & adhuc retinent. Quibus jure belli, virtuteque partis insignibus, etiamnum Germanorum Imperium in protestationem, defensionemque juris sui, contra omnes adversarios constanter utitur, cùm antè Romani simplicibus Aquilis in suis insignibus uterentur.* Et infrà: *Quandocunque ergo volet Romanus Sacrificus, aliique Imperii emuli cognoscere Germanorum Monarchiæ originem, ac jus; intueantur modò, ac contemplentur ejus gloriosa insignia, bicipitem Aquilam ostentantia, & mox ea illos de origine, jureque suo abundè edocebunt, ac vel invitos convincent.* Hæc ille. Enumeremus nos modò hujus argumenti peccata. Primum superiori argumento repugnat. Nam si Pharsalica victoria Imperium Germanis peperit, ut superiore argumento concludere conabatur Illyricus, qui fieri potest, ut origo Germanici Imperii tum cœperit, cùm Germani Romanis duas aquilas eripuerunt, quod longo post tempore factum est. Deinde falsum est, justissimo bello, virtuteque Germanorum (ut Illyricus jactat) duas Aquilas Romanis ereptas; non enim bellum, sed rebellio illa Germanorum fuit, ut Paulus Orosius scribit lib. 6. sive potiùs perfidiæ scelus, ut eam Vellejus appellat, lib. 2. neque enim in acie collatis signis Germani vicerunt, sed improvisos adorti Romanos conciderunt. Sic enim Florus tradit lib. 4. *Itaque*, inquit, *improvidum, & nihil tale metuentem improvisò adorti, cùm ille (ò securitas!) ad tribunal citaret, undique invadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Varus perditas res eodem quo Cannensem diem Paulus, & fato est & animo secutus. Nihil illa cede per paludes, perque silvas cruentius, nihil insultatione barbarorum intolerantius, præcipuè tamen in causarum patronos: aliis oculos, aliis manus amputabant: unius os sutum, recisa prius lingua, quam in manu tenens barbarus: Tandem, inquit, vipera sibilare desiste. Ipsius quoque Consulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effossum, signa, & aquilas duas adhuc barbari possident: tertiam signifer, prius quàm in manus hostium veniret, evulsit, mersamque intra balthei sui latebras gerens, in cruenta palude sic latuit.* Hæc Florus, cujus verbis non legitimum prælium, sed excitatam repentè seditionem, & furorem barbaricum descriptum videmus. Adhæc figmentum est Illyrici, quòd Romani Imperatores bicipitem aquilam in insignibus ferant ob duas illas aquilas ab Arminio quondam Vari Legionibus detractas. Non enim duas aquilas in insignibus Imperatores gerunt, sed unam divisam in duo capita: cujus rei causa illa est, quòd Imperium esset inter duos Principes divisum, quorum alter in Occidente, alter in Oriente, sedem habebat. Quod præter alios scriptores, ipse etiam Illyricus probat Cent. 9. cap. 16. col. 621. Denique non rectè colligit Illyricus, Germanos jus adeptos in Imperium Romanum, quia duas aquilas Romanis eripuerunt; nam si ita liceret colligere, multo justiùs sibi Carthaginenses, Parthi, Persæ, aliæque gentes Romanum Imperium vendicarent, quàm Germani. Siquidem Annibal Carthaginensium Imperator, non duas aquilas ex insidiis raput, sed ad Ticinum primò, deinde ad Trebiam, tertiò ad Trasimenum, quartò ad Cannas, totos Consulares exercitus fudit, idque tanta Romanæ nobilitatis strage, ut ex postrema hac victoria, duos modios annulorum aureorum Carthaginem miserit, cujus rei, ut omittam cæteros, testis est Lucius Florus, lib. 2. Parthi postmodum, Orode Rege, eodem Floro teste, lib. 3. cap. 11. cum Crasso Roman. Imperatore congressi, undecim legionibus Romanorum deletis, signis quoque, & aqui-

& aquilis ereptis, & ipso Imperatore occiso, victoriam de Romanis maximam retulerunt. Sapores verò Persarum Rex, non exercitum solùm Romanorum profligavit, sed etiam Romanum Principem Valerianum vi cepit, eumque ad extremam usque senectutem, ignominiosissimam servitutem servire coegit, ut scribit Eutropius lib. 6. Orosius lib. 7. aliique permulti; nec tamen unquam vel Annibal, vel Orodes, vel Sapores Romanorum se Imperatores appellarunt: Verùm ne Arminius quidem id nomen sibi usurpare auderet, nisi jam tandem post mille quingentos annos eum purpura & diademate vel invitum ornare decrevisset Illyricus.

III. Veniamus ad 3. Illyrici argumentum, quod ex verbo Dei, admirabili artificio scilicet, contexitur. Regna, atque Imperia, inquit, Illyricus pag. 2. 3. 4. & 5. non sacrificorum cæremoniis, sed gladio, ac jure belli Deus transferre solet. Testatur id Deus illa nobili monarchiarum pictura divinitus Danieli monstrata, Daniel 2. & 4. Idem perpetua experientia confirmat. Sic Nembrotus, Ninus, Semiramis, & alii facti sunt robusti venatores coram Deo. Sic jure, ac vi belli, aut gladii, Imperium transivit à Babyloniis ad Persas, à Persis ad Macedonas, à Macedonibus ad Romanos, & à Romanis ad Germanos. Hanc rationem transferendi regna, ac dominia declarat Deus Hierem. 27. & Isaiæ 45. Hac igitur divinitus ordinata via, Germanica natio longè amplissima & robustissima, Occidentale Imperium occupavit. Hæc ille. Hic ego primùm quæro, an Deus plerumque solùm, an verò omnino semper Regna transferre soleat vi gladii. Si enim plerumque, non autem semper, dixeris, jam argumentum per se concidet. Non enim rectè colliges: Plerumque Regna transferuntur vi gladii: igitur regni Romani translatio à Græcis ad Francos vi gladii facta est, quod enim plerumque fit, potest etiam aliquando non fieri. Sin autem, semper omnino, responderis, falsum assumes. Nam translatio Reipubl. Hebræorum à Judicum potestate ad Regiam gubernationem, & rursum translatio ejusdem Imperii à Saule ad Davidem; ac deinde à Joramo & Jehu, prophetica unctione, non vi gladii facta est; 1. Reg. 9. & 16. & 4. reg. 9. tametsi enim bellum fuerit Davidi cum Isboset filio Saulis, tamen sine bello regnum obtinuerat super domum Juda. Jehu verò etsi Regem Joram, & Jezabel Reginam, & stirpem omnem Regiam interfecit; id tamen non bellum fuit, sed ultio divina: nec enim ullus restitit Jehu, aut cum eo more belli pugnavit. Viderit igitur Illyricus, an sit falsum & contra Dei verbum, quod ipse confidenter asseruit, Deum non cæremoniis Sacrifici, sed jure ac vi belli regna transferre. Deinde translatio maximæ partis regni Hebræorum à Roboam ad Hieroboam sine bello facta est 3. Reg. 12. Translationem ejusdem regni post Babylonicam captivitatem à domo Juda ad domum Levi, hoc est, à Ducibus ad Sacerdotes, certè non bellum, sed populi consensus fecit. Translationem alterius partis Romani principatus ab Urbe Roma ad Constantinopolitanam civitatem, ex qua factum est postea ut Græci aliquando Romanis imperarent, nonne sine gladio sola Constantini voluntas effecit? Translatio regni Francorum à Merovingis (ut Historici loquuntur) ad Carolingos, nonne Pontificis auctoritate, & procerum consensu sine armis facta est? Denique, ut alia multa præteream, translatio Imperii Roman. à Francis ad Saxones, nonne cum incredibili omnium pace & tranquillitate, sine ullius sanguine facta est? Non igitur est verum quod Illyricus ait, perpetuam experientiam testari, Regna atque Imperia vi gladii solere transferri.

Sed rursus ab Illyrico quæro, utrum Nembrotum, Ninum, Semiramidem, Nabuchodonosor, Cyrum, Alexandrum, Julium, quorum similem videri voluit Carolum Magnum, jure, an injuria, regna occupasse velit? Si enim injuria, respondebit; injuriam faciet Carolo, & qui ei successerunt, Germanis omnibus Imperatoribus, cum titulum justissimum, quem nos Historicorum omnium testimonio Imperatores nostros habere defendimus, ipse illis detrahat, & pro eo latrocinium, Tyrannidemque substituat. Sin autem jure, dixerit, quod ejus verba satis apertè indicare videntur, tum sine dubio cum verbo Dei, & ipsa ratione pugnabit. Nam etsi Deus sit, qui ut scripturæ loquuntur, transfert Regna, atque Imperia, quique Nabuchodonosor, & Cyro, aliisque monarchis, regna maxima attribuit, non tamen propterea illi justè regna aliena invadebant, & igni, ac ferro omnia devastantes, viam sibi ad summam potentiam, & gloriam patefaciebant.

Certè de his monarchis S. Augustinus ita scripsit lib. 4. de Civitate dei cap. 6. *Inferre bella finitimis, & inde in cætera procedere, ac populos sibi non molestos sola Regni cupiditate conterere, & subdere, quid aliud quàm grande latrocinium nominandum est?* Neque huic sententiæ testimonia illa repugnant, quæ Deum auctorem translationis, ac mutationis Regnorum faciunt. Deus enim utitur mala voluntate (quam tamen ipse non fecit) aliquorum hominum, ad aliorum peccata punienda: & sic interdum admirabili ratione providentiæ suæ quibusdam Regna admit, quibusdam largitur, ut & qui Regno cadit, justissimè cadat, nec tamen justè possideat, qui regnum invadit. Ac longè alia ratione Deus provinciam Palæstinæ filiis Israel possidendam tradidit, quàm illam eandem vel Salmanasar, vel Nabuchodonosor postea tradiderit. Siquidem filii Israel duce Josue laudabili obedientia cum Palæstinis pugnabant; illisque ad internecionem deletis, terras eorum sibi vindicabant. Salmanasar & Nabuchodonosor detestabili sacrilegio Dei populum captivum ducebant, nec imperio Dei, sed pravæ suæ cupiditati obsequebantur, tametsi Deus ipsis etiam ignorantibus & nolentibus utebatur ad id quod justissimè fieri ipse volebat. Explicant hanc rem accuratè S. Augustinus lib. de gratia & libero arbitrio cap. 20. & 21. & Hugo de sancto Victore lib. 1. de Sacramentis part. 5. cap. 29. Sed nobis unum scripturæ testimonium hoc loco satisfaciet. Isaiæ 10. sic loquitur Dominus ad Regem Assyriorum: *Væ Assur; virga furoris mei, & baculus ipse est. In manu ejus indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor ejus non ita existimabit, sed ad conterendum erit cor ejus, & ad internecionem gentium non paucarum; dicet enim: Nunquid non Principes mei simul reges sunt?* Et infrà: *Erit cùm impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Hierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus; dixit enim: In fortitudine manus meæ feci &c.* Hoc enim loco apertè videmus, missum fuisse a Deo regem Assyriorum ad occupandam & diripiendam provinciam Hebræorum, quòd ita essent eorum peccata promerita, ipsum tamen Regem Assyriorum non eo animo profectum, ut tamquam Dei minister peccata puniret, sed ut per alio-

aliorum cladem & subiectionem ipse creseeret, & semper longiùs latiusque regnaret. Quare nec ita missum fuisse intelligere debemus, quasi præceptum habuerit, ubi obedientia laudaretur; sed quia permisit Deus ut cupiditatem suam expleret in eum populum, qui tali vexatione dignus erat, puniendus etiam ipse postea, quòd alienam provinciam nullo jure sibi vindicasset. Quod etiam hoc tempore de Turcarum Imperio dici posse, nemo piorum & prudentium Christianorum dubitat. Quis enim ambigere potest, quin divina providentia, quæ transfert Regna atque Imperia, factum sit, ut ad nostra punienda peccata, Rex Turcarum Græcis provincias universas; & nuper etiam Rhodum, Chium, Cyprum, & magnam Pannoniæ partem Latinis eripuerit? & contrà tamen nemo nisi Turca, aut Turcarum amicus negabit, quin per summam injustitiam Othomannus alienas provincias occuparit. Hæc ego paulò fusiùs tractavi, quòd Illyricus ita loquatur de hac re ambiguè, ut verissima latrocinia pallio providentiæ divinæ tegere, & Principes ad aliena regna occupanda exhortari voluisse videatur. Sed de hoc tertio argumento satis diximus. Sequitur quartum.

IV. *Imperialem* (inquit Illyricus pag. 44. & 45.) *dignitatem inde habuit* (Carolus) *quo, sicut Theodericus primus Gothicus Rex fuit adoptatus à Zenone Imperatore, accepitque dono Romam & Italiam una cum suis successoribus, ac insuper ea dignitate Odoacrem exuit: ita porrò Longobardi, comprobante & juvante Constantinopolitano Imperatore, eadem gloria, jure, & possessione exuerunt Gothos, ac denique Reges Longobardicos Francici Reges, præsertim verò Carolus Magnus, vicit, & dignitate possessioneque Occidentalis Imperii super Roma ac Italia exuit; ipseque eo jure belli potitus est. Quare etiam mox Romani post victos Longobardos illi juraruni, quod factum est amplius 20. annis ante illam actionem sub Leone Papa (ut isti ajunt) factam, per quam Papista dicunt esse translatum Imperium ad Francos.* Hæc ille. Hujus argumenti tot mihi videntur esse mendacia, quot sunt sententiæ. Principiò non exuerunt Longobardi Gothos possessione Italiæ, sed Græci Imperatoris duces Belisarius & Narses, ut Procopius, Agathius, Jornandes, Leonardus Aretinus, Paulus Diaconus, & alii omnes testantur, qui de bellis Gothorum & Longobardorum scripserunt. Tantum verò abest ut Imperatore comprobante & juvante Longobardi Italiam occupaverint, ut potiùs cum ipso Imperatore, & ejus Exarchis longo tempore de Italiæ possessione pugnaverint, ut ex libris Pauli Diaconi de rebus gestis Longobardorum, & ex aliis Historicis cognosci potest. Quid quod Paulus Diaconus in vita Justiniani senioris scribit, Longobardos in Italiam à Narsete invitatos fuisse, ut Imperatorem ejus provinciæ possessione spoliarent? Quemadmodum autem Franci potuerunt Longobardis Urbem Romam eripere, quam illi numquam possederunt? Siquidem ex historiis omnibus illius temporis constat, Longobardos, etsi magna Italiæ parte potirentur, numquam tamen Urbem Romam, aut provincias Italiæ, Campaniam, Apuliam, & Calabriam, Græcis Imperatoribus adimere potuisse. En igitur quanta fide sit dignus Illyricus, qui novas historias, repugnantibus Historicis omnibus, comminiscitur.

Porrò Cives Romani, exactis Italia Longobardis, si Carolo Magno jurarunt (nec enim ejusmodi jusjurandum apud idoneos auctores invenio) non ut Principi, aut domino, sed ut Patritio, & defensori jurarunt. Adrianus enim Pontifex cùm fideli opera Caroli Magni usus esset in expellendis Longobardis, qui perpetuis excursionibus ditionem Romanam infestabant, Patritium eum Romanorum, & defensorem appellavit, ut Gratianus scribit dist. 63. canon. Adrianus, & canon. In Synodo. Neque de ea re dubitari potest: cùm & Adrianus Papa in epistola ad Tarasium Episcopum Constantinopolitanum, Carolum Francorum, & Longobardorum ducem, Patriciumque Romanorum appellet, & ipse se eisdem nominibus in diplomatibus suis appellare consueverit.

V. Restat argumentum postremum, quod Illyricus ex quatuor testimoniis texit. Primo loco pag. 45. testimonium petit ab Hermanno Comite Novæ aquilæ, qui libellum de Francorum origine & sedibus ad Carolum quintum scripsit, cujus auctoris verba, ut etiam quædam alia aliorum, Illyricus aliquoties repetit, & tanta prolixitate, ut planè metuere libro suo videretur, si paulò tenuior appareret. Deinde pag. 57. addit testimonium Andreæ Alciati, nobilis Jureconsulti, & pag. 58. & 59. adjungit his Gothfridum Viterbiensem, ac Blondum Flavium pag. 60. Quid igitur hæc testimonia valeant, breviter expendamus.

Hermannum Comitem, & Alciatum, quòd nostro sæculo vixerint, non cogimur magnifacere: præsertim cùm eis plurimos auctores, eosque antiquissimos & integerrimos objicere possimus. Videtur tamen Hermannus, ut etiam Fridericus Imperator, quem ipse citat, non tam de jure ac titulo Imperatoris, quàm de possessione Imperii loqui; qua in re ab eo non dissentimus. Nec enim affirmamus Leonem Pontificem armis Imperium de manu Græcorum eripuisse, ac deinde sic partum & acquisitum Carolo donavisse; sed jus ipsum, quod Græcus Imperator in provincias Occidentalis Imperii habebat, nec non titulos, honores, ac dignitates Augustorum, à Leone Pontifice Carolo impertitas asserimus. Qua communicatione factum est, ut Carolus, & ea quæ jam bello sibi pepererat, justo titulo, ut legitimus Imperator possideret; & jus item haberet ad ea recuperanda, quæ Romani Imperatoris antè fuissent. Itaque non pugnat quod Hermannus scribit, Francorum sanguine partum Imperium, cum eo, quod Historici veteres summo consensu tradunt, Imperium à Græcis ad Francos Pontificis auctoritate translatum, si ille de possessione, isti de jure locuti esse intelligantur. Quod quidem tam perspicuè etiam Alciatus scribit, ut mirari satis non possim, cur hunc auctorem in sententiam suam Illyricus pertrahere voluerit. Hæc enim sunt Alciati verba, quæ Illyricus producit pag. 57. *Igitur*, inquit, *Carolus Maximi hac expeditione apud omnes nationes nomine acquisito, nulli non formidabilis, cùm arma per Germaniam omnem, Pannoniasque circumtulisset, & non Italiam tantùm, sed & Illyrici aliquas regiones Græco eripuisset, ut justum aliquem titulum adepto Imperio prætendere posset, Cæsarem se, & Rom. Imperatorem à Pontifice, populoque Romano designari procuravit.* Audis ne, Illyrice, quid tuus Alciatus dicat? justum titulum accepisse dicit Carolum à Pontifice populoque Romano. Si autem justum titulum dare, nihil tibi esse videtur, cur paulò ante dicebas, Italiam à Zenone Imperatore Theodorico Regi fuisse donatum? Neque enim Italiam à se expugnatam Zeno tradit Theodorico, sed jus dumtaxat expugnandi, & occupandi dedit. Quare quemadmodum (te auctore) Zeno Italiam Theodorico verè donavit, cùm jus ad eam tribuit, quam ille tamen suo labore, & Gothorum sanguine sibi paravit, ita nos patiaris cum tot suprà citatis auctoribus dicere, Occidentale Imperium à Pontifice Leone Carolo Regi verè esse donatum, cùm justum titulum tribuerit, licèt possessio armis quærenda & retinenda fuerit. Unum tamen hoc loco non

est prætereundum, quod Alciatus scribit, à Carolo Imperium procuratum, non modò sine certo auctore, sed etiam repugnantibus plerisque veteribus auctoribus scribi. Eginarthus enim, Caroli Cancellarius, Conradus Abbas Urspergensis, Albertus Krantzius, & Joannes Cuspinianus, quos cap. 2. mendacio 15. suprà citavimus, testantur Carolo nihil tale speranti, vel etiam recusanti, Imperium à Pontifice esse delatum; quibus certè auctoribus quin major fides quàm uni Alciato habenda sit dubium esse nemini potest.

Sequitur testimonium Gothfridi Viterbiensis, & Blondi Flavii. Sic igitur Gothfridus: *Carolus, ut fungi statuit diademate mundi, Pontificis summi manibus decrevit inungi.* Blondus verò: *Otho pater*, inquit, *filium Othonem, re in Saracenos, Græcisque bene gesta, reversum, consortem Imperii adscivit, voluitque Imperatorem à Romano Populo ex prisca consuetudine acclamari, quem Pontifex inunctum Imperiali diademate insignivit.* Ex his testimoniis colligit Illyricus, nihil omnino Pontificem Imperatori conferre, nisi theatralem & pompaticam cæremoniam, eamque non arbitratu suo, sed Principis jussu, vel nutu. At id non rectè colligi, facilè ex his quæ diximus demonstrabitur. Non enim Carolus ita fungi statuit (ut Gothfridus loquitur) mundi diademate, ut illud sibi, nullo dante, per se arripere ac vindicare voluerit; id enim nec ab ullo antiquo scriptore asseritur, & multis apertè repugnat. Nec scriptoribus modò, sed etiam moribus & pietati Caroli Magni repugnare videtur. Itaque non antè Carolus Imperium sibi assumendum statuit, quàm illud sibi à Pontifice Maximo offerri vidit, tum verò etsi initio recusaret, ut veteres auctores scribunt, tandem tamen assensus est, & (ut Gothfridus dicit) tum demum statuit diadema Cæsareum, & unctionem Imperialem, de manibus summi Pontificis accipere.

Eadem est ferè Blondi sententia de Imperio secundi Othonis: Adscitum enim illum dicit à patre ad consortium Imperii; sed non negat id Pontifice consentiente factum esse, & quod Blondus non negat, quamvis nec asserat. Asserit Vitichindus, qui Othonis æqualis fuit, nam lib. 3. de rebus Saxonicis extremo scribit, secundùm Othonem jam antea unctum fuisse Regem, & à Beato Apostolico designatum Imperatorem. Quapropter Otho senior nullam Pontifici fecit injuriam, si eum in Imperii societatem assumpsit, quem ab ipso Pontifice successorem designatum acceperat. Sed jam solutis omnibus Illyrici argumentis, & primo illo titulo profligato, quo potissimùm adversarius nitebatur, minus erit in confutandis cæteris laborandum.

CAPUT VIII.

Non accepisse Carolum Magnum à Deo immediatè Imperii dignitatem.

ALter erat titulus, Dei solius donum. Nam quemadmodum Aaronem in Republica Judæorum, & Petrum in Ecclesia Christiana non humana electio, sed Dei solius benignitas summos Antistites fecit; & Mosem, Josue, Othonielem, Gedeonem, Saulem Imperatores, ac Principes solus Deus populo suo dedit: sic etiam fieri potuisset, ut Carolus Magnus sine ulla humana vel ope, vel vi, sive arte, aut industria, solius Dei voluntate ad Imperium vocaretur. Sed ejusmodi titulum Carolo Magno non convenire, isti omnes auctores docent, quos cap. 4. 5. & 6. suprà citavimus; ac ne ipse quidem Illyricus, si sibi constare velit, id negare potest. Dum enim contendit, Carolum jure belli Imperium sibi parasse, & rursus illud idem, successione hæreditaria, donatione Græcorum, & electione Romanorum obtinuisse, simul certè contendit, non accepisse id munus à solo Deo.

Duo tamen sunt loca in eo Illyrici libro, quem refellendum suscepimus, quæ satis apertè significant, traditum Imperium Carolo Magno fuisse divinitus. Prior locus est pag. 5. ubi ex eo probat Illyricus, non potuisse Papam transferre Imperium; quia Dei solius est posse dicere: Mea sunt omnia, ego do ea cui volo: ego transfero Regna ac Monarchias de gente in gentem meo arbitrio. Sed si hoc argumentum aliquid efficeret, efficeret etiam, nullum omnino Principem electione hominum fieri, & quoniam non solùm Dei solius est Regna transferre, sed etiam non est potestas nisi à Deo, ut Apostolus ait Rom. 13. rursus efficiemus, nec Regem Prætori, nec populum magistratui, nec dominum servis, nec parentem liberis ullam potestatem posse tribuere.

Si quis verò pro Illyrico fortè respondeat, ita esse Deum auctorem primum, ac præcipuum omnis potestatis, atque ab eo potissimùm ita Imperia omnia & Regna transferri, ut modò tamen id per se, modò per alios faciat, is quoque pro nobis potest Illyrico respondere, Imperium Romanum à Græcis ad Francos, Pontificis auctoritate translatum à Deo esse translatum; id enim Deus fecit, sed opera Vicarii sui. Nam quod Vicarius accepta à Principe auctoritate facit, id etiam Princeps ipse facit.

Posterior locus est pag. 61. ubi ex nescio qua visione Constantini Imperatoris Constantinopolitani, Illyricus probat, divino mandato Carolum Magnum Imperatorem esse constitutum. Sed indignum est argumentum, cui respondeatur. Primùm enim auctor ejus visionis non satis magnam fidem apud homines doctos habere solet. Nam etsi vir probus, ac pius fuerit, multa tamen fabulosa operi suo inseruit. Itaque more suo mentitur Illyricus, cùm auctorem hunc antiquissimum, atque ita authenticum esse dicit, ut ejus scripta Catholicis quasi propria adyta, & quasi sacra esse, videantur. Deinde ipsa visio (seu vera seu falsa fuerit) nullam mentionem Imperii facit. Hæc enim est summa visionis: (*Vincentius lib. 24. Speculi cap. 4.*) Cùm egeret auxilio adversus barbaros Imperator Constantinus Copronymus, per quietem à Deo monitus est, ut Carolum Regem Francorum adjutorem in eo bello susciperet. Ergo quod Illyricus addit, tum divino jussu datum esse Carolo Imperium Occidentis à Constantino, figmentum Illyrici est, nisi fortè ipse quoque in quiete somnium aliquod vidisse se dicat. Sed fac postremò & visionem Constantini veram esse, & ea Carolo Imperium Occidentis promissum; quid aliud inde colligi posset, quàm id Imperatori Græco à Deo fuisse divinitus indicatum, quod postea est factum, cùm Carolus Pontificis Maximi auctoritate Imperator Occidentis salutatus est? Sic enim & Nabuchodonosor somnio divinitus immisso didicit Imperium suum ad Persas, & Medos, inde ad Græcos, postremò ad Romanos transferendum, nec ullus inde colligit, jussum fuisse à Deo Nabuchodonosor Regem, Regnum suum cum Persis & Medis communicare.

CA-

CAPUT IX.

Imperium Romanum non veniſſe ad Carolum jure hæreditario.

TErtius expendendus titulus eſt, jus ſucceſſionis hæreditariæ. Quo titulo non perveniſſe ad Carolum Imperium Romanorum, nemo negare poteſt, niſi qui aut nimium ſit impudens, aut in hiſtoriis nihil legerit. Siquidem extra controverſiam eſt, Pipinum, Caroli Magni patrem, ex præfecto ſive magiſtro aulæ, Regem Francorum dictum eſſe; idque Zachariæ & Stephani Romanorum Pontificum auctoritate. Auctores nos ſuprà citavimus cap. 2. mendacio 19. Imperatorem Romanorum fuiſſe Pipinum nemo ſcripſit. Quare cùm ex Pipini patris ſucceſſione nihil aliud Carolus habere potuerit, niſi quod Pipinus habuit; efficitur profectò, Carolum jure hæreditario non Imperatorem Romanorum, ſed Francorum Regem ſolùm, idque non ſine Pontificis Maximi beneficio in patrem ejus antea collato, eſſe potuiſſe.

Deinde certum, exploratumque eſt, Carolum Magnum poſt obitum Patris, ab Adriano Pontifice Patritium Romanorum (quæ eſt dignitas ſecunda poſt Imperatoriam) eſſe creatum, ut nos ſuprà demonſtravimus. Quis verò ſibi perſuadeat, Carolum Magnum paſſurum fuiſſe, fieri ſe ex Imperatore Patritium? Idem enim fuiſſet, ac ſi aliquis hoc tempore in ſuo regno aut Prorex, aut Præfectus urbis, honoris ergò diceretur.

Accedit poſtremò, fieri nullo modo poſſe, ut ſucceſſione hæreditaria Romanum Imperium Carolus Magnus acceperit, niſi falſum ſit quod omnes Hiſtorici ſumma conſenſione tradunt, fuiſſe Carolum Magnum, primum Imperatorem ex gente Francorum.

Sed videamus quid Illyricus contrà proferat. Is igitur Odoacrem Herulum, Theodoricum Gothum, & Clodoveum Francum, Romanos Imperatores fuiſſe contendit: & quoniam ii Germani, vel certè ex Germania oriundi erant, eorum imperium hæreditaria ſucceſſione ad Carolum Magnum devolutum eſſe colligit, ac primum pag. 21. 22. 23. 24. & 25. Odoacrem Imperatorem fuiſſe, ſex rationibus probat, quas ego, Deo juvante, ſex mendacia eſſe demonſtrabo.

Affirmat primò à Leone Beſſicano, Græco Imperatore, tributum fuiſſe Odoacri Imperium Occidentis: ita Odoacrem Imperatoris auctoritate Imperatorem legitunè creatum. *Romani*, inquit Illyricus, *ſeu potiùs Conſtantinopolitani Imperatores, ſæpiùs jus Occidentalis Imperii Germanis tradiderunt, quod authenticis hiſtoriis, Chriſto juvante, contra Papalium adulatorum mendacia probabimus. Prima igitur translatio facta eſt ſub Leone Beſſicano Conſtantinopolitano Imperatore, circa annum 460. in Othacarum, aut Odoacrem, à militibus Romanis, teſte Alciato.* Hæc ille: qui etſi non dicat à Leone, ſed ſub Leone Imperium translatum eſſe in Odoacrem, neceſſe tamen eſt, ut aut velit Leonis auctoritate id factum eſſe, aut ipſe non ſibi conſtet. Propoſuit enim ſe probaturum, ſæpiùs Imperium à Græcis Imperatoribus traditum eſſe Germanis, & continuò ſubjungit primam communicationem ſub Leone Beſſicano eſſe factam. Sive autem Alciatus id ſcripſerit (neque enim uſquam id in Alciato reperire potui) ſive non ſcripſerit, falſum eſt quod hic aſſeritur. Caſſiodorus enim in Chronico, ſub Zenone, qui tertius fuit à Leone Beſſicano, ſcribit Odoacrem Italiæ Regem factum, Leone Beſſicano jam defuncto: quod idem ſcribunt & cæteri graviores Hiſtorici, ut Beda de ſex ætatibus in Zenone, Marcellinus Comes in Chronico, Paulus Diaconus lib. 16. rerum Romanarum, Ado Viennenſis in Chronico, Abbas Urſpergenſis item in Chronico, Otho Friſingenſis lib. 4. cap. 30. Joannes Nauclerus generat. 16. Onuphrius il libro primo de Principibus Romanis; &, quod magis eſt mirandum, Illyricus ipſe Centur. 5. cap. ultimo colum. ultima; ut jam eum non ſolùm mentiri, ſed etiam ſibi repugnare neceſſe ſit. Itaque falſum eſt quod de Leone Beſſicano hoc loco ſcribit Illyricus.

Sed fortè erratum eſt ſolùm in nomine, & Zeno Imperator Imperium Odoacri tradiderit: quod feciſſe Leonem, falsò dictum fuerat. Immò non ſolùm in nomine, ſed etiam in re ipſa erratum eſt. Tantum enim abeſt, ut Zeno Imperator Imperium Occidentis Odoacri tradiderit, ut nihil gravius tulerit, quàm ab eo Italiam per vim & tyrannidem occupatam. Ut enim Abbas Urſpergenſis ſcribit, Odoacer regnum Italiæ invito Zenone poſſedit: ac propterea Theodoricum Gothum cum exercitu ad Italiam Zeno miſit, ut inde Odoacrem Tyrannum, atque oppreſſorem Urbis & Italiæ expelleret; quod etiam plerique alii ſcripſerunt, ut Procopius lib. 1. de bello Gothorum, Jornandes in commentario de rebus Geticis, Leonardus Aretinus in 1. lib. de bello Italico, Paulus Diaconus lib. 16. rerum Romanarum, Blondus Decadis primæ lib. 3. Nauclerus generat. 26. Freculphus tom. 2. Chronicorum lib. 5. cap. 18. nec ullum omnino me legiſſe memini, qui contra ſcriberet, præter unum Illyricum.

Addit 2. Illyricus Odoacrem à militibus Romanis in Monarcham electum, cùm eſſet ipſe etiam unus ex primoribus Ducibus ac Principibus Romanorum. Sed hic quoque duo mendacia ſunt. Nam Hiſtorici omnes ſuprà citati teſtantur, Odoacrem non alios milites habuiſſe niſi barbaros, reliquias videlicet exercitus Attilæ Regis Hunnorum; atque ab iis militibus Regem appellatum, cùm capto Ticino, Romanas legiones ad internecionem deleviſſet, ſcribit Carolus Sigonius lib. 14. de Imperio Occidentali, quod planè congruit cum eo, quod ſcribit Procopius lib. 1. de bello Gothico, Odoacrem non à Romanis, ſed à Gothis militibus petiiſſe, ut ſe Romanum Regem conſtituerent.

Portò ſumma dignitas, quam apud Romanos adeptus eſt, antequam Regnum in Italia ſibi vindicaret, ea fuit (ſi Procopio credimus lib. 1. de bello Gothorum) ut armiger eſſet Oreſtis, magiſtri militiæ Romanorum. Quocirca non Dux, aut Princeps in exercitu Romano, ſed famulus unius ex Ducibus Romanis Odoacer antea fuerat. Sed placuit Illyrico eum ex armigero Principem facere, & ex ordine ſervorum, in ordinem Senatorum mendacio ſuo provehere, quamquam eo tempore, quo Rex Italiæ creatus eſt, nihil omnino commune cum Romanis habebat. Diſceſſerat enim jam antea ex Italia, & in patriam profectus, multitudinem variam barbarorum collegerat, ut cum ea Italiam, diſſenſionibus Principum laborantem, opprimeret. Nec ſolùm Romani Principis dignitatem eo tempore non habebat, ſed neque civilem ullum cultum, ac ne indumenta quidem, niſi ruſticana, & barbara. Siquidem iter facienti Odoacri cum exercitu per Noricorum rura (ut ſcribit Paulus Diaconus in vita Auguſtuli, & poſt eum Abbas Urſpergenſis in Chronico) S. Severinus victoriam in hæc verba prædixit: Vade nunc ad Italiam, vade Odoacer, viliſſimis interim animantium pellibus indutus, multis citò plura largiturus.

Tertiam rationem ſumit Illyricus ex ambiguis quibuſdam verbis Blondi Flavii. Quod enim Blondus ſcripſit lib. 2. Decadis primæ, turbinem illum irruptionis Odoacris in Italiam à Romanis civibus, Auguſtuli æmulis, ſuſcitatum, ſic Illyricus interpretatur, ut primarii Romanorum Odoacrem vocaverint, ac Romanum Imperatorem contra Auguſtulum appellaverint. Atque addit, non defuiſſe graves cauſas creandi novi Imperatoris, & ſuſcipiendi arma contra Auguſtulum. Sed hæc interpretatio cum ipſo Blondo pugnat. Blondus enim in eodem libro non modò non meminit illius expeditionis Romanorum pro Odoacre adverſus Auguſtulum, ſed etiam diſertis verbis teſtatur, nullum novum Imperatorem poſt Auguſtulum eſſe creatum à Romanis, ſed in Auguſtulo periſſe atque omnino exſtinctum fuiſſe Occidentale Imperium; Odoacrem verò non Romanorum Imperatorem, ſed Italiæ dumtaxat Regem fuiſſe. Itaque verba illa Blondi de turbine irruptionis Odoacris, ab æmulis Auguſtuli ſuſcitato, ſi cum aliis Blondi, ac cæterorum Hiſtoricorum ſententiis conſentire debent, nihil aliud ſignificare poſſunt, quàm ex mutuis odiis, & contentionibus Principum Romanorum, quibus ad extremam debilitatem Imperium Occidentale paulatim devenerat, occaſionem accepiſſe Odoacrem Italiam occupandi. Quod planius loco paulò ante notato his verbis Sigonius explicavit: Odoacer fama rerum, quæ ſeditioſè gererentur in Italia percitus, vehementius ad illius cupiditatem exarſit. Animum verò ejus incendit, ac propè certa victoriæ fiducia incitavit ipſe Imperator Momyllus, cujus in tanta populorum diſſenſione infirmiſſimas opes eſſe comperiebat.

Quarta Illyrici ratio ſimilis eſt ſuperiori. Nam quia Blondus Flavius lib. 3. Decadis primæ ſcriptum reliquit, Odoacrem à Romano populo ſummis honoribus affectum, inde ipſe colligit, Odoacrem à Romano populo Imperatorem ſine dubio ſalutatum. Qui poterant, inquit, alii eſſe iſti ſummi honores à populo tam cupidè oblati Odoacri, niſi Imperium, de quo nunc prior Imperator victus novo victorique cedebat? Sed non eſt cur in hoc argumento diluendo diutiùs hæreamus: explicat enim eodem loco Blondus, qui fuerint ſummi illi honores, dum ait, Odoacrem ab univerſo populo Regem Italiæ ſalutatum, & in Capitolium, tanquam Urbis dominum, feſtivis acclamationibus deductum. Deinde quidquid ei honoris Populus, aut Senatus obtulerit, Imperatoris certè titulum Odoacer numquam admiſit. Sive enim verecundia Auguſtalis majeſtatis, ut quidam volunt, permotus fuerit, ſive barbara ſuperbia, everſi potiùs, quàm parti Imperii, gloriam maluerit, illud ex Mariano Scoto, & Aurelio Caſſiodoro in Chronico conſtat, ſolo eum Regio nomine contentum, purpura, & diademate, aliiſque regalibus inſignibus perpetuò caruiſſe.

Ex quo ſolvitur etiam quintum Illyrici argumentum, quod ex jure belli depromptum eſt; Id enim jus belli poſtulare videtur, ut victoris fiant, quæ is qui victus eſt antea poſſidebat. Sed præterquam quòd Odoacer, ut ſuprà dictum eſt, ſolo Italiæ regno contentus, ad jus univerſi Imperii, & Auguſtalem dignitatem minimè aſpiravit, non jus, ſed injuſtitia belli dicenda eſt, cùm quis alienam provinciam, nulla injuria provocatus, ſola regnandi cupiditate invadit: quod Odoacrem feciſſe Procopius ſcribit lib. 1. de bello Gothico. Hoc pacto, inquit, ſibi tyrannidem cùm comparaſſet, ad decimum annum tyrannidem ſtabilivit, neque à Procopio ſcriptores cæteri diſſentiunt.

Sextum denique ac potiſſimum argumentum Illyricus ducit ex Auguſtuli abdicatione. Quoniam enim Odoacre Italiam invadente, Auguſtulus Imperator ſponte purpuram abjecit, atque ab Odoacre vita donatus eſt, ratiocinatur Illyricus Auguſtulum Imperatorem Imperium ſuum Odoacri pacificè tradidiſſe. *Non eſt dubitandum*, inquit Illyricus, *quin id ipſemet Regi Odoacri renunciaverit, ut ſibi modò vitam largiretur.* At levior conjectura eſt, quàm ut opponi poſſit tot Hiſtoricorum teſtimoniis, qui in Auguſtulo Occidentale Imperium defeciſſe conſtanter affirmant. Nec enim in Auguſtulo defeciſſet, ſi Odoacrem ſucceſſorem Auguſtulus habuiſſet. Quia verò eodem in loco bis mentitur Illyricus, cùm ait, Italicos ſcriptores ſolos tunc ſcripſiſſe, & ex invidentia inter Imperatores Romanorum Odoacrem numerare noluiſſe, adſcribere hic operæ pretium duxi teſtimonia Germanorum, qui cum Italicis in hac re deſcribenda mirificè conſentiunt.

Jornandes Gothus ante omnes Italicos de hac re ſcripſit, cùm Juſtiniani tempore floruerit, ante annos 1000. Is igitur ſic loquitur in lib. de rebus Geticis, Odoacer, inquit, Turcilingorum Rex, habens ſecum Scyros, Herulos diverſarum gentium auxiliarios, Italiam occupavit: & Oreſte interfecto, Auguſtulum filium ejus de regno pulſum, in Lucullo Campaniæ Caſtello exilii pœna damnavit. Sic quoque Heſperium Romanæ gentis Imperium, quod 709. Urbis conditæ anno primus Auguſtorum obtinuit Octavianus, cum hoc Auguſtulo periit, anno deceſſorum, prædeceſſorumve regni 522. Quod idem repetit in libro de regnorum ac temporum ſucceſſione.

Idem tradit, ac propè verbis iiſdem, Freculphus Lexovienſis tom. 2. Chronicorum lib. 5. c. 17. qui auctor cùm tempore Ludovici Pii ante annos ferè 800. vixerit, ſine dubio pleroſque Italicos ſcriptores anteceſſit. Id ipſum teſtantur Otho Friſingenſis lib. 4. Hiſtoriæ cap. 31. & Conradus Abbas Urſpergenſis in Chronico, cujus verba (quia diligentiſſimè annorum numerum continent) hic adſcribam: *Auguſtulus*, inquit, *ſponte purpuram abjecit, & Imperialem majeſtatem depoſuit. Ita Romanum Imperium toto orbe venerandum, & Auguſtalis illa ſublimitas, qua ab Auguſto quondam Octaviano 709. à condita Urbe anno cepit, in hoc Auguſtulo periit, anno ab Urbe condita 1227. à Cæſare verò, qui primus ſingularem in ea principatum arripuit anno 524. ab Incarnatione Domini anno 477.* Hæc ille. Conſentiunt Joan. Nauclerus generat. 16. & Albertus Krantzius lib. 1. Vandaliæ cap. 35. qui Imperium in Occidente ab Auguſtulo uſque ad Carolum Magnum annis pluſquam trecentis vacaſſe ſcribunt. Quid igitur Illyricus ſomniabat, cùm ſcriberet ſolos Italicos tunc ſcripſiſſe, & ex invidentia Odoacrem Imperatorem appellare noluiſſe? Sed Martinus Polonus, inquit Illyricus, contraria diſertis verbis ſcribit. Sic enim ait: Auguſtulus cùm videret Odeneum (ut ipſe eum nominat) interfecto ſuo patre Oreſte, jam totam Italiam tenere, ſponte ei, exuens purpuram, de Imperio ceſſit. At non rectè legiſti, aut de induſtria more tuo, Illyrice, pervertiſti verba Martini. Ille enim Conradum (ut videtur) ſecutus, ſic ad verbum ſcribit: Auguſtulus ſponte purpuram abjiciens, Imperialem depoſuit majeſtatem. Abjecit igitur ac depoſuit Imperium Auguſtulus: ſed neque ipſe illud Odoacri tradidit; neque Odoacer, ut jam ſatis perſpicuè à nobis eſt demonſtratum, aſſumpſit.

Sed fac, ſi placet, Odoacrem Imperatorem Romanorum fuiſſe, adde etiam, ab exercitu dictum, à Senatu & Populo confirmatum; atque (ut nihil deſit) voluntas quoque Græci Imperatoris acceſſerit: quid hæc ad Carolum Magnum? Odoacer Herulus fuit,

fuit, Carolus Francus. Qua igitur lege hic illius Hæres constituitur? Odoacer paulò postquam Italiam occupasset, à Theodorico Rege Gothorum, & vita & regno spoliatus est. Qua ratione igitur amissam hæreditatem ad posteros transmisit? Odoacer Carolum annis trecentis & triginta circiter antecessit, atque interim Italia dominos sæpè mutavit Gothos, Græcos, Longobardos, quis igitur post tot sæcula, totque rerum mutationes, Odoacris hæreditatem integram Carolo repræsentavit? Ad Germanos, inquit Illyricus, Imperium pertinet: Odoacer enim Herulus fuit, proinde Germanus. At cùm tam Heruli, quàm Franci, Germani sint, cur ad Francos potiùs quàm ad Herulos Imperium delatum est? Deinde Odoacer fuit Germanus, ita Severus Africanus, Heliogabalus Syrus, Maximus Thrax, Philippus Arabs, Decius Pannonius, Claudius junior Illyrius, Diocletianus Dalmata, Theodosius Hispanus, atque, ut alias nationes omittam, quæ Imperatores Romano populo dederunt, Julius, Octavius, Tiberius, Cajus, & cæteri quamplurimi, Itali fuerunt. Quo jure igitur propter unum Odoacrem Imperium ad Germanos pertinebit; propter alios tam multos ad alias nationes, atque ad Italicam præcipuè, non pertinebit? Quare non necessariò ad eam nationem Imperium pertinet, ex qua eligitur Imperator. Quòd verò post tempora Caroli Magni sola Germania sedes Imperii facta sit, non virtus Odoacris, neque Imperii ratio ac natura, sed solius Apostolicæ Sedis auctoritas fecit.

Atque hactenus de Odoacre. Nunc de Theodorico & Clodoveo faciliùs explicabimus: eadem enim ferè horum atque illius est ratio. Igitur à pag. 26. usque ad 35. de Theodorico Rege Gothorum scribit, ac docet, eum quoque Romanum Imperatorem fuisse, & per eum ad Carolum Magnum, quòd uterque Germanus esset, Imperium hæreditario jure pervenisse. *Secunda*, inquit, *translatio aut communicatio Imperii erga Germanos, facta est à Zenone Imperatore Constantinopolitano, qui de consensu totius Senatus Imperialis adoptavit sibi Theodoricum Gothorum Regem, qui sine controversia Germanus fuit, eique Romam, Italiam, & totum Occidentale Imperium largitus est.* Hìc primùm dicere possemus quod de Odoacre diximus: quid Carolo & Theodorico; cùm ille Francus, iste Gothus fuerit? & rursus cùm Theodorici successores, à Justiniano Imperatore Italia pulsi profligatique fuerint, atque adeò Imperium Theodorici (si hoc nomine appellari debet) penitus interierit, quod est illud Imperium, quod à Theodorico ad Carolum hæreditario jure pervenit? Sed hæc omitto, ne adversarium imitari videar, qui iisdem sæpiùs iterandis, incredibili tædio lectorem suum fatigat.

Id unum hoc loco statuo, Theodoricum à Zenone sibi filium adoptatum, Consulemque ordinarium & Regem Italiæ dictum, non tamen Imperatorem & Augustum appellatum; proinde Regem Imperio subjectum, non collegam & consortem Imperii ab Augusto assumptum, Theodoricum fuisse. Ita verò se rem habere testantur Historici penè omnes, qui ab Augustulo usque ad Carolum Occidentis Imperium vacasse scribunt. Testantur quotquot nomina, tempora, numeros Imperatorum edidere. Siquidem in tanto numero Chronologorum neque unus reperitur, qui Theodoricum in Imperatorum Romanorum seriem & numerum retulerit: ac ne ipse quidem Cassiodorus, qui Theodorici Cancellarius erat, & in Chronico suo Imperatores, & Consules Romanos accuratissimè descripsit, testatur ipse Theodoricus, qui in tot epistolis, quas scripsit, quæque apud Cassiodorum exstant, numquam se Cæsarem, numquam Augustum, numquam Imperatorem vocat. Testatur Procopius, qui lib. 1. de bello Gothico, Theodoricus, inquit, Romani Imperatoris, nec insignia, nec nomen sibi desumpsit, sed quoad vixit, Rex est appellatus, quo nomine suos barbari nuncupant duces. Testatur denique ipsemet noster adversarius Illyricus. Sic enim scribit Centur. 6. cap. 16. col. 840. *Theodoricus*, inquit, *Romani Imperatoris nec insignia quidem, nec nomen sibi vendicavit: sed Rex est appellatus, sicut barbari Duces vocare solent.* Ac, ne fortè soli sibi non crederemus, idem confirmavit ex Joan. Cuspiniano. Quod sanè Illyrici testimonium satis esse deberet, nisi cum homine ageremus, qui modò ait, modò negat. Subjectum verò Imperatori Regem Theodoricum fuisse testatur in primis ipsa adoptio, cujus meminere plerique Historici, Jornandes de rebus Gothicis, Procopius libro de bello Gothico, Abbas Urspergensis in Chronico, & alii. Siquidem propterea Imperator Zeno Theodoricum Italiæ regno donatum, sibi filium adoptavit, ut subjectionis, atque obedientiæ memor esset, quam Imperatori Rex, & patri filius deberet. Testatur deinde Theodoricus ipse, qui, Jornande in lib. de rebus Gothicis auctore, servum se & filium Imperatoris esse, atque ejus munere regnum Italiæ possessurum dicebat; & (ut addit Olaus lib. 9. Hist. Gothorum cap. 17.) non tam sibi, quàm Imperatori Romam, atque Italiam recuperandam asserebat. Testantur denique Athalaricus, & Theodahatus, Theodorici in Italiæ regno successores, uterque enim in epist. ad Justinianum Imperatorem, quæ sunt apud Cassiodorum 1. lib. 8. & 25. lib. 10. obedientiam Imperatori debere se ingenuè confitentur. Quod idem satis indicant epistolæ cæteræ, tum ipsius Theodahati, & prædecessoris ejus Athalarici, tum etiam Amalasuenthæ & Godulinæ Reginarum ad eundem Justinianum, & conjugem ejus Theodoram.

Sed videamus quibus testibus Illyricus probet, Theodoricum Imperatorem fuisse Romanorum. Primo loco Sigebertum profert. At Sigebertus in Chronico anni 487. (quem locum Illyricus notat,) Imperii ne meminit quidem. Hæc enim sunt verba Sigeberti: Zeno Imperator Theodorico Ostrogothorum Regi regnum Italiæ donat.

Secundò Abbatem Urspergensem producit. At Urspergensis in eo ipso loco, quem citat Illyricus, contra Illyricum testimonium dicit; sic enim loquitur: *Eo tempore regnum Orientale Zeno Imperator habebat, qui audiens Theodoricum gentis suæ Regem esse, gratè suscepit, eumque ad se Constantinopolim venire præcepit, digneque susceptum inter proceres Palatii collocavit; & post aliquod tempus in filium sibi adoptans Consularibus fascibus, quæ dignitas post Imperiale fastigium prima est, eum sublimavit.* Et infrà nulla Imperii facta mentione, subjungit, Italiam recuperandam & gubernandam eidem Theodorico à Zenone esse commissam. Ubi vides summum honorem, quem Theodoricus Zenonis beneficio est consequutus, non Imperium, sed Consulatum fuisse. Quod etiam apertè fatetur Athalaricus Theodorici nepos in epistola ad Justinianum, quæ est prima libri octavi apud Cassiodorum: ubi enumerans beneficia quæ ab Imperatore Gothi Reges acceperant; sellas curules, & vestes palmatas, quæ insignia Consulatus erant, in primis beneficiis numerat; Imperii ne meminit quidem. Vos, inquit, avum nostrum in vestra civitate celsis curulibus extulistis. Vos genitorem meum in Italia palmatæ claritate decorastis.

At, inquit Illyricus, idem Abbas Urspergensis in alio loco Theodoricum Romano Imperio præfedisse scri-

se scribit. Verum est id quidem, sed eum præfedisse ut Imperatorem, non scribit, nec scribere potuit, nisi secum ipse pugnare vellet; quippe qui in Augustulo periisse, nec ante Caroli tempora revixisse Imperialem dignitatem, non semel in illo suo Chronico tradidit. Itaque præsedit Theodoricus Romano Occidentis Imperio, non tamen ut Augustus & Imperator, sed ut Rex Italiæ, ipsique Romano Imperatori subjectus.

Tertiò profert Illyricus Nauclerum, qui cùm scribit Theodoricum à Zenone sacro velamine insignitum; nihil aliud significasse videtur, quàm purpura Imperatoria circumdatum, & verè ac propriè Imperatorem factum. Sed fallitur, aut fallit Illyricus. Sacrum enim illud velamen non purpura erat Imperatoria, sed publicum concessæ provinciæ stabilimentum (ut Paulus Diaconus lib. 16. & Blondus Flavius lib. 3. scriptum reliquerunt:) Nec aliter Nauclerus interpretari potuit illam velaminis cæremoniam, cùm in eodem Chronico generat. 16. paulò ante scripsisset in Augustulo Occidentale Imperium periisse.

Profert quarto loco Illyricus Olai Magni Gothi Scriptoris testimonium, nec tamen ulla ejus verba in medium adducit. Sed parum certè consideratè ad Olaum Illyricus provocavit. Is enim cùm multa alia scribit quæ Illyrici causam lædant; tum illud in primis, Italiam à Theodorico, non tam sibi, quàm Imperatori recuperatam. Sic enim Theodoricum Regem cum Zenone Imperatore loquentem facit Olaus lib. 9. Hist. Gothorum cap. 17. *Illud commemorare officii nostri est, & cogitare sapientia tua: quia si res voto respondet, sanè Italia, non tam mihi recepta fuerit, quàm Imperio. Poteris tu quidem, quidquid erit terrarum, marisque, quicquid præterea copiarum & exercituum, ad gloriam Imperii referre, cujus beneficio restituta sit. Neque tua minus erit Roma* (Nota) re ipsa, quàm titulo. Et infrà cap. 18. Deinde Zeno Theodoricum sacro velamine (quod erat tunc maximum à Principe factæ concessionis stabilimentum) insignivit.

Quintò Platinæ testimonium Illyricus adducit. Hæc autem sunt verba Platinæ: Nemine adversante, Theodoricus totius Italiæ Imperio potitus est. En audis, inquit Illyricus, Theodoricum esse factum Romanum Imperatorem. Audio; sed Illyrici, non Platinæ testimonio: nec enim est idem, Imperio Italiæ potiri, & Romanum Imperatorem fieri; nisi fortè jus Imperii Romani Italiæ finibus concludi velis. Alioqui multis jam seculis Germania Imperatorem Romanum minimè habuisset.

Postremò nec illud Illyricus omittendum putavit, quòd Theodoricus, ut se verum Imperatorem Romanorum probaret, ipsi etiam summo Pontifici Symmacho imperavit, eumque coram se accusatum judicavit. Mirum cur non etiam addiderit, Joannem Pontificem ab eodem Rege diro carceri mancipatum, inedia, & squalore enectum, & tamen licèt id, quod nos de Joanne diximus, verum sit, non tamen est verum, quod de Symmacho Illyricus dicit. Theodoricus enim toto ferè Principatus sui tempore, tametsi barbarus natione, & Arianus religione esset, moribus tamen perurbanus, clementia, justitia, aliisque regiis virtutibus insignis fuit. Quamobrem in causa summi Pontificis Symmachi non aliter se gessit, quàm se Constantinus, aut Theodosius gessisset, idest, ut Christianum & modestum Principem decebat. Siquidem, ut ex IV. Synodo Romana sub Symmacho cognosci potest, cùm querelæ de Pontifice delatæ ad se fuissent, rem totam ad Synodum Episcoporum retulit; cumque episcopi libertate sacerdotali Regi suggerere non dubitassent, Synodorum convocationem ad ipsum, qui accusabatur, idest, ad Romanum Pontificem pertinere, cui B. Petri meritum, Domini jussio, & Conciliorum auctoritas, singularem tradidissent in Ecclesiis potestatem, nec unquam tantæ sedis Antistitem minorum subjacuisse judicio: tum verò Rex ipsum quoque Papam in congreganda Synodo voluntatem suam literis demonstrasse significavit; quas etiam literas, Episcopis postulantibus, continuò exhiberi præcepit; ac demum legatis concilii ad se venientibus ait, in Synodali esse arbitrio in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reverentiam, de Ecclesiasticis negotiis pertinere. Hæc ille tum, cùm, Historicorum omnium consensu, regiis virtutibus mirificè floreret. Sed cùm postea sub extremum vitæ suæ tempus, moderatum regimen in apertam tyrannidem commutasset, (quod ne ipse quidem Olaus Gothus libro suprà citato negat) id fecit in Joannem Pontificem, quod tyranni, atque hæretici solent; quodque ante illum Nero, Domitianus, Decius, Maxentius, Constantius in sanctos sui temporis Pontifices, & martyres fecerant.

Jam verò quòd Illyricus nugatur de nominibus Imperatoris, & Regis, ea solere confundi; proinde in idem recidere, sive quis Rex Italiæ, sive Romanus Imperator dicatur, levius est, quàm ut longa refutatione indigeat. Etsi enim ante Julii & Augusti tempora Regium nomen Imperatorio majus ac venerabilius erat: tamen post constitutam Cæsarum Monarchiam, nihil in terris augustius esse cœpit nomine Imperatoris. Itaque cùm aliquando Cajus Imperator de nomine, ac diademate regio assumendo cogitaret, admonitus est, inquit Tranquillus, se quòd Imperator Romanorum esset, Principum ac Regum excessisse fastigia. Ac licèt posterioribus temporibus Imperatores Græci & Germani Regio nomine interdum usi fuerint, numquam tamen, qui solùm essent Reges, Imperatorium nomen usurparunt. Id quod in Epistolis Theodorici, Athalarici, & Theodahati Italiæ Regum, ad Imperatores Anastasium & Justinianum, apud Cassiodorum perspicuè cernitur. Numquam enim in tot epistolis nomina (quæ promiscua esse Illyricus contendit) ita commutantur, ut Justinianus vel Anastasius Rex, Theodoricus vel Theodahatus Imperator appelletur. Ipse etiam Carolus Magnus Imperator, filium suum Pipinum, deinde eo mortuo, Bernardum nepotem, Italiæ Regem fecit; atque ad eundem modum longo tempore Rex Italiæ non Imperator, sed Princeps Imperio subjectus fuit. Ex quo manifestè colligitur, non esse idem, Regem Italiæ, & Imperatorem Romanorum. Deinde Lupoldus, quem imprudenter Illyricus pro se citat, cùm contrà ipsum maximè faciat, in libro de Juribus Imperii cap. 5. testatur, Henricum II. non se Imperatorem, sed Regem dumtaxat appellasse ante coronationem. Quod idem de aliis etiam Imperatoribus, ex antiquis Historicis nullo negotio demonstrare possemus.

Venit postremò Illyricus ad Clodoveum; atque ejus hæreditate Imperium ad Carolum pervenisse his verbis docet pag. 35. & sequentibus: *Tertia communicatio Imperii Germanis facta est paulò post præcedentem ab Anastasio Imperatore Constantinopolitano, qui de unanimi consensu totius Senatus, aut Principum, largitus est Augustale nomen ac dignitatem Clodoveo Regi Francorum, qui primus ex illis Regibus baptizatus est. Quare dignitas Imperialis semel Regibus Francorum donata, necessariò etiam ad posteros per ordinem successionis permanavit, atque ita etiam ad Carolum Magnum idem jus pervenit. Quòd autem Anastasius Imperator Augusti nomen, ac dignitatem communi-*

municaverit Clodoveo, & Francorum Regibus, ex hiſce ſequentibus prorſus authenticis teſtimoniis liquidò patet, ubi clarè tum Auguſti, tum & Imperatoris nomen Regibus illis à Conſtantinopolitano Cæſare communicatum eſſe. Et infrà poſt recitata ad id probandum teſtimonia Gregorii Turonici, Adonis, Hannonis, Ivonis, Sigeberti, Sabellici, & Bergomenſis, ita ſubjungit: *Quare id decus eodem jure etiam ad Carolum Magnum una cum reliquis Francia Monarchia inſignibus pervenit, non ex donatione Papæ.* Hæc ille.

Ego verò in hac brevi narratione quatuor mendacia ineſſe video. Primum enim, quod Illyricus dicit à ſeptem illis ſuprà nominatis ſcriptoribus memoriæ proditum, id eſſe falſum ipſi iidem auctores docent. Siquidem Conſulatus, vel Patritiatus inſignia Clodoveo donata ab Anaſtaſio, omnes illi auctores teſtantur: Auguſtalem dignitatem, vel appellationem ſoli poſteriores. Addunt quidem Turonicus, Ado, & quidam alii, poſt accepta Conſulatus inſignia appellatum Clodoveum etiam Auguſtum; ſed à Francis, non à Romanis additam fuiſſe eam appellationem teſtatur Blondus lib. 3. Decad. 1. & Albertus Krantzius lib. 3. Svetiæ cap. 17. nec à vero aberrant. Hæc enim ſunt Gregorii verba lib. 2. Hiſtor. Francorum cap. 38. *Igitur ab Anaſtaſio Imperatore codicillos de conſulatu accepit.* Et infrà: *Ab ea die tanquam Conſul & Auguſtus eſt vocitatus.*

Ado verò ſic loquitur in Chronico ætate 6. Hic Anaſtaſius codicillos Clodoveo Regi pro Conſulatu miſit. Ab eo die & Conſul & Auguſtus eſt appellatus. Hanno lib. 1. Chronicorum: Legationem (inquit) ſuſcepit Anaſtaſii Conſtantinopolitani Principis, munera epiſtolaſque ei mittentis; in quibus literis hoc continebatur, quòd complacuerit ſibi & Senatoribus, eum eſſe amicum Imperatorum, Patritiumque Romanum. His ille perlectis Conſulari trabea inſignitus, aſcenſo equo, in atrio, quod inter baſilicam ſancti Martini & Civitatem ſitum erat, largiſſima populo contulit munera. Ab illa die Conſul & Auguſtus meruit nuncupari. Sigebertus in Chronico: Clodoveus Rex ab Anaſtaſio Imperatore codicillos de Conſulatu, & coronam auream cum gemmis, & tunicam blacteam accepit, & ex ea die Conſul, & Auguſtus eſt appellatus. Ipſe verò Rex coronam auream cum gemmis Romam ſancto Petro miſit.

Itaque vides quàm apertè auctores iſti antiquiores diſtinguant Conſulatus inſignia, quæ Clodoveus ab Imperatore accepit, à nomine Auguſti, quo illum poſtea appellatum in Francia ſcribunt. Porrò Hiſtorici cæteri, etiam ii qui Francis maximè favent, Conſulatum dumtaxat & patritiatum Clodoveo donatum ſcribunt, nulla Imperialis nominis facta mentione. Vide Rheginonem lib. 1. Chronici, Othonem Friſingenſem lib. 5. cap. 2. Abbatem Urſpergenſem in Chronico, Robertum Gaguinum, & Paulum Æmilium in vita Clodovei, ac demum Albertum Krantzium lib. 3. Svetiæ cap. 17.

Deinde mentitur rurſus Illyricus, cùm ait, ipſum Imperium Romanum communicatum fuiſſe cum Clodoveo ab Anaſtaſio Imperatore, nihil enim ille Clodoveo dedit, præter titulos & inſignia. Nam nec Conſulatum ipſum, cujus ferè omnes meminerunt, re ipſa Clodoveus geſſit, ſed ſolo nomine Conſulis donatus, ſolo nomine fuit contentus. Id teſtantur quotquot Faſtos Conſulares literis mandaverunt, Caſſiodorus, Marianus Scotus, Gregorius Haloander, Onuphrius, Mercator, & cæteri; nullus enim Clodoveum Regem inter Conſules numeravit. Anno verò Domini 510. quo juxta Chronicum Francicum Joan. Tilii, Clodoveus Conſulis nomine & inſignibus donatus eſt. Conſules veri fuerunt Anaſtaſius & Venantius, ſi Haloandrum ſequimur, vel Euthericus & Boetius, ſi Onuphrium. Quamobrem niſi tres eo anno Conſules fuerint, quod eſt planè inauditum, Clodoveus Conſul non fuit. Quod etiam de Imperio dici poſſet. Quod enim nullus Hiſtoricus, aut Chronologus Clodoveum inter Imperatores Romanos unquam retulerit, argumento eſt, eum Imperatorem Romanum re ipſa non fuiſſe, quidquid de nomine & inſignibus fuerit.

Tertium Illyrici mendacium in ea ſententia eſt, cùm nomina & inſignia Clodoveo ab Imperatore collata, ad poſteros ejus pertinere contendit, atque inde jure hæreditario ad Carolum perveniſſe. Nam cùm poſt obitum Clodovei nullus omnino ex Francorum Regibus Conſul, aut Patritius, nedum Imperator & Auguſtus ante Carolum Magnum aut ſe ipſe appellaverit, aut ab aliis fuerit appellatus, mirum eſt, unde Illyricus colligere potuerit, munus illud Anaſtaſii, non proprium Clodovei, ſed cum omnibus Regibus Francorum fuiſſe commune. Deinde cùm inter Clodoveum, & Carolum trecenti anni circiter intercеſſerint, qua ratione, quæſo, id potuit Carolus à Clodoveo hæreditaria ſucceſſione accipere, quod intermedii Reges numquam habuerunt?

Poſtremum idque certiſſimum, craſſiſſimumque mendacium eſt, Clodovei Monarchiam ad Carolum Magnum ſine Romani Pontificis auctoritate, ſucceſſione hæreditaria perveniſſe. Quis enim Hiſtoricorum tacuit, Carolum Magnum Pipino patri ſucceſſiſſe; Pipinum autem non jure hæreditario, ſed Pontificis Maximi ſanctione, Regnum Francorum adeptum, cùm antea in Hilderici Regno, Præfecti aulæ munere fungeretur? Teſtimonia ſuprà citata ſunt cap. 2. mendacio 19. ac ne unum quidem ſcriptorem contrà Illyricus proferre potuit, aut unquam potuiſſet. Siquidem id Hiſtorici omnes ſumma conſenſione, & quaſi una voce teſtantur. Cùm igitur Pipinus, non jure hæreditario, ſed Papæ beneficio (ut loquitur Joan. Tilius in Chronico Francico) regnum Galliæ obtinuerit, certè eidem Pontifici Carolus Magnus, Pipini filius, idem regnum acceptum referre debet. Adde quòd etſi ſolum Pipinum S. Bonifacius Archiepiſcopus Moguntinus inunxit, poſtea tamen Stephanus Papa in Gallias veniens, Pipinum ſimul, & filios ejus, Carolum Magnum, & Carolomannum, Reges Francorum inunxit, eiſque regnum Francorum perpetuò poſſidendum confirmavit, ut iidem Hiſtorici teſtantur. Mentitur igitur Illyricus cùm ait, Carolo Magno ſine Pontificis auctoritate Monarchiam Clodovei eſſe delatam.

CAPUT X.

Non accepiſſe Carolum Magnum Imperii dignitatem auctore Senatu, populove Romano.

QUartus erat titulus, Beneficium S. P. Q. R. Illyricus enim, ut nihil intactum relinqueret, tametſi aliquoties in ſuo libro ſignificaverit, nihil à Senatu, populove Romano Carolum accepiſſe, tamen objecit, etiam aliquot auctores, qui populo, ac Senatui potiùs quàm Pontifici Imperium à Germanis acceptum referri debere ſcripſerint. Hi ſunt Sigebertus, Blondus, Leopoldus, Æneas, Vincentius, & Onuphrius, quorum ſententias ſic refert Illyricus pag. 7. 55. & 56. ut licèt non omnino eas recipiat, tamen probabiliores exiſtimet iis, quæ translationem Imperii Romano Pontifici tribuunt. At nos in primis us auctoribus, quos teſtes produ-

cit Illyricus, opponere poſſumus illos omnes, quos ſuprà citavimus, hoc eſt, plures paucioribus, & antiquiores recentioribus. Illi enim ſupra triginta erant; iſti ſex: illorum nonnulli ſcripſerant ipſo Carolo vivente; multi non diu poſtea; Ex iſtis autem unus Sigebertus trecentis annis Carolo poſterior fuit; reliqui quingentis, aut ſexcentis, aut etiam ſeptingentis & eo ampliùs annis poſteriores fuerunt. Quis igitur non videat utri majorem fidem mereantur, quos nos citavimus, an quos Illyricus citat?

Neque tamen concedimus ſex iſtos ſcriptores omnino eſſe à noſtra ſententia alienos. Nam Sigebertus, qui eorum eſt vetuſtiſſimus, & qui Sigebertum ſecutus eſt Vincentius Belvacenſis, nihil tribuit Romano populo in Imperii translatione præter aſſenſum & acclamationem. Hæc enim ſunt verba Sigeberti & Vincentii: Romani, qui ab Imperatore Conſtantinopolitano jamdiu animo deſciverant, nunc accepta occaſionis opportunitate, quia mulier, excæcato Imperatore Conſtantino filio ſuo, eis imperabat, uno omnium conſenſu Carolo Regi Imperatorias laudes acclamant, eumque per manus Leonis Papæ coronant, Cæſarem & Auguſtum appellant: Pipinum verò filium ejus Regem Italiæ ordinatum collaudant. Hìc nullam Plebiſciti, nullam Senatuſconſulti mentionem fieri audio, ſed ſolius laudis, & acclamationis. Et quamquam non apertè Sigebertus explicet, utrum populi acclamatio coronationem, an coronatio acclamationem præceſſerit, tamen dubium eſſe nemini debet, quin coronationem Pontificiam præceſſiſſe Sigebertus intellexerit, alioqui enim pugnaret cum omnibus hiſtoricis, qui ante ipſum de eadem coronatione & acclamatione ſcripſerunt.

Quod verò Sigebertus ait, à populo Carolum per manus Leonis coronatum, non rectè interpretatur Illyricus, Leonem ut miniſtrum, ac delegatum populi, coronam imperialem Carolo impoſuiſſe, cùm potiùs ea verba ſignificent, ſic placuiſſe populo id quod Princeps eorum & Paſtor ſummus fecit, ac ſi ipſi per manus ejus id feciſſent. Quod quidem ex ſequentibus verbis illuſtrari poteſt. Nam de Pipino, quem ex conſenſu omnium Hiſtoricorum Leo Papa tum Regem Italiæ declaravit, cùm ipſum Carolum Imperatorem fecit, ſic loquitur Sigebertus: Pipinum verò filium ejus, Regem Italiæ ordinatum collaudant. Ubi vides ordinationem Regis, Pontifici laudationem quæ ſecuta eſt populo tribui.

Jam verò Blondus nihil omnino ſententiæ noſtræ officit. Nam (ut notavimus cap. 3.) etſi ſcitum populi Romani in coronatione Caroli non defuiſſe ſcribat, tamen id contra fidem antiquorum tradit. Ac præterea non ſignificat ejuſmodi plebiſcito Imperatorem Carolum appellatum, ſed eum ad Imperium à Pontifice Maximo poſtulatum. Nam, ut ibidem Blondus ait, precibus populi Romani Leo Pontifex Carolum Imperatorem dixit.

Porrò Lupoldus non meminit plebiſciti, aut ſenatuſconſulti, ſed ſolùm recitat cap. 3. extrema verba Vincentii, quæ ſunt illa quæ habet Sigebertus, de quibus jam diximus. Ex propria autem ſententia paſſim Lupoldus repetit translationem factam eſſe per Pontificem, ac præter alia ſic ait cap. 4. de Juribus Imperii: *Leo Papa, conſideratis omnibus, quæ dignè ac bene ſufficiebant pro translatione Imperii de Imperatoribus Conſtantinopolitanis ad Reges Francorum faciendâ, ipſum Carolum Romæ in Eccleſia ſancti Petri in die Natalis Domini, ſub anno ejuſdem Domini* 801. *acclamante ac petente populo Romano unxit & coronavit Imperatorem & Auguſtum, per quas unctionem & coronationem dicta translatio peracta fuit: ut etiam dixi ſuprà capitulo primo, & capitulo præcedenti in fine.* Et infrà cap. 12. proponit opinionem quorundam, qui dicebant, populum Romanum poſſe leges condere, & Imperium transferre; deinde ſubjungit: *Sed hæc reſponſio, ſalvo meliori judicio, mihi non placet. Ex quo enim Imperium Romanorum tempore dictæ translationis, & etiam longo tempore ante ipſam, non fuit apud Romanos, ſed potiùs apud Græcos, nec etiam hodie apud Romanos, ſed apud Germanos exiſtit, non occurrit ratio, quare populus Romanus tempore translationis prædictæ habuerit, vel etiam hodie habeat majorem poteſtatem circa translationem Imperii, quàm quicumque alius populus Imperio Romano ſubjectus.* Hæc ille.

Viderit igitur Illyricus qua fide auctores citet. Certè Lupoldus non poterat clariùs negare id, quod ab eo affirmari Illyricus ſcripſit. De Ænea Sylvio facilis reſponſio eſt. Nam & in iis verbis, quæ Illyricus citat (quæ tamen ut verum fatear, adhuc in operibus Æneæ invenire non potui) non excluditur conſenſus Romani Pontificis, & in abbreviatione Blondi lib. 1. decadis 2. precibus Romanorum ſcribit idem Æneas à Leone Pontifice Carolum coronatum: & denique in epiſtola ad Regem Turcorum, quam ſupra citavimus, diſertis verbis idem auctor affirmat à Pontificibus, prædeceſſoribus ſuis (fuit enim & ipſe ſummus Pontifex) in Reges Francorum Imperium eſſe translatum.

Solus igitur Onuphrius eſt, quem pro ſe Illyricus allegare poteſt: cujus teſtimonium tribus rationibus non modò infirmari, ſed omnino refelli ac profligari poteſt. Primùm, conſtat aliquando Imperatores invito, ac repugnante populo Romano, creatos fuiſſe, quos tamen veros ac legitimos Imperatores cùm ipſe Illyricus, tum etiam Hiſtorici omnes agnoſcunt. Exemplo eſſe poteſt Fridericus primus, quem, repugnante populo Romano, coronavit Romæ in templo ſancti Petri Adrianus Papa Quartus, quam Hiſtoriam vide apud Othonem Friſingenſem lib. 2. de rebus geſtis Friderici cap. 22. Deinde cùm Hiſtorici vetuſtiſſimi, tum Latini, ut Eginarthus, Paulus Diaconus, Aimoinus, Ado, Rhegino, & cæteri, tum Græci, ut Cedrenus & Zonaras, in deſcribenda translatione Imperi, aut nullam populi, atque Senatus mentionem fecerint, aut ei ſolam acclamationem, Carolo jam coronato, tribuerint: unde, quæſo, poſt octingentos fermè annos Onuphrius didicit S. P. Q. R. ſuffragiis Carolum Magnum Imperatorem & Auguſtum appellatum?

At credibile eſt ita rem accidiſſe: ita enim fieri decuit. Reſpondebo quod Onuphrius ipſe rectè monuit in lib. de Comitiis Imperatoriis, non eſſe fidelis Hiſtorici rem deſcribere, ut fieri debuiſſet, ſed ut facta eſt. Alioqui enim non res geſtæ ſcribuntur, ſed mendacia obtruduntur. Quid autem factum ſit, non ex Philoſophiæ promptuariis hauriendum eſt, ſed ex eorum narratione, ac fide, qui interfuerunt, vel qui ab iis, qui interfuerunt, acceperunt, aut certè qui aliorum teſtimonio ſibi commendata, literis ac memoriæ tradiderunt. Deinde Romani Principes poſt conſtitutam à Julio & Auguſto Monarchiam, aut ab alio Principe nominabantur, aut ab exercitu creabantur. Quos Senatus, aut populus creavit, ii & pauciſſimi fuere, & non diu tolerati. Certè in tanto numero Principum Romanorum, tres tantùm Onuphrius in lib. de Comitiis Imperatoriis nominat à Senatu electos, Nervam, Maximum cum Balbino, & Tacitum. Nervam à Senatu creatum, Dion Caſſius, quem ſolum Onuphrius citat, non dicit; Aurelius Victor arbitrio legionum (quamquam id non in omnibus codicibus haberi animadverti) Nervam Imperatorem factum ſcripſit. Eutropius

lib. 8.

lib. 8. favore Præfecti prætorio Nervæ delatum Imperium teſtatur. Ipſe quoque Onuphrius ſic à Senatu Nervam creatum Imperatorem ſcripſit, ut non negaverit acceviſſe etiam ſuffragium militum prætorianorum, ſine quo videlicet irrita fuiſſet electio. Maximus & Balbinus invito exercitu electi, prima data occaſione à militibus interfecti ſunt. Siquidem (ut ſcribit Herodianus lib. 8.) indignabantur milites ſibi à Senatu Principes datos, quos & Senatorios Imperatores per ludibrium appellabant. Tacitus à Senatu quidem dictus eſt, ſed militibus jubentibus; ut Flavius Vopiſcus ſcribit in ejus vita: ſenatus enim ad milites Imperatoris electionem rejiciebat, probè intelligens non placiturum militibus Principem, quem ipſi non elegiſſent. Itaque rectè S. Hieronymus in epiſtol. 85. ad Evagrium, Imperatorem ab exercitu creari dicit.

Cùm igitur hæc fuerit apud Romanos eligendi Principis ratio, multorum ſæculorum conſuetudine roborata, quis credat poſt annos 800. Romanum Senatum, aut populum, quando nullius fermè auctoritatis erat, id fuiſſe ausurum in electione Principis, quòd ante, cùm floreret, minimè audebat? Quare conſultiùs fecit Joannes Aventinus, quem Illyricus & Onuphrius præter cæteros laudant. Is enim cùm Senatuſconſultum, & Plebiſcitum in Imperii translatione omnino habere vellet, & tamen non auderet contra fidem omnium veterum id aſſerere, tacitum Senatuſconſultum, & Plebiſcitum factum fuiſſe ſcribit, & primas partes ejus actionis Pontifici Romano attribuit. Sic enim loquitur lib. 4. Annalium Bojorum: *Pontifex, Senatus, populuſque Romanus Imperium transferre jure ſuo in Germanos, Caroloque tacito Senatuſconſulto, Plebiſcitoque decernunt.* Nimirum ſic interpretari voluit hic auctor acclamationem populi Romani, Carolo à Pontifice coronato. De qua veteres loquuntur, ut videlicet illa acclamatio quoddam veluti Plebiſcitum fuiſſe videretur. Sed de his ſatis. Nam neque adverſarius (ut ſuprà diximus) hunc Imperii titulum agnoſcit.

CAPUT XI.

Non deveniſſe ad Germanos Imperium donatione Græcorum.

REſtat poſtremus titulus, Principis Orientalis donatio, ſive communicatio, quem titulum Illyricus non ſolùm agnoſcit, ſed etiam pro viribus defendere nititur. Tot verò fraudibus & mendaciis in hac una re explicanda utitur, ut mirum ſit, ſi non ipſe ſibi apud ſanos lectores exiſtimationem, fidemque detraxerit.

Nobis autem ad hunc titulum explodendum duplex via, eaque expeditiſſima, ſeſe offert. Primùm enim Hiſtorici tum veteres, tum recentiores ſcribunt, Græcos Imperatores, cùm primùm ad eos fama perlata eſt coronationis Caroli, vehementer commotos atque indignatos fuiſſe. Quod ſanè argumentum eſt evidens, Imperium Carolo non eſſe Græcorum donatione tributum. Sed verba Hiſtoricorum audiamus. Eginarthus, Caroli Magni (ut ſuprà diximus) Cancellarius, in vita ejuſdem Caroli, poſtea quàm expoſuit coronationem, ita ſubjecit: Invidiam ſuſcepti nominis, Conſtantinopolitanis Imperatoribus ſuper hoc indignantibus, magna tulit patientia, vicitque eorum contumaciam magnanimitate, qua eis proculdubio longè præſtantior erat, mittendo ad eos crebras legationes, & in epiſtolis fratres eos appellando. Sigebertus in Chronico anni 805. & Conradus Abbas Urſpergenſis in Chronico, ubi A refert compendio res geſtas Caroli, iiſdem ferè verbis indignationem Imperatorum Græcorum deſcribunt. Quos ſequutus Albertus Krantzius lib. 2. Saxoniæ cap. 8. ita ſcripſit: Invidiam ſuſcepti nominis, Conſtantinopolitanis Imperatoribus non diſſimulantibus magna ſuperavit pecunia: vicitque eorum contumaciam magnanimitate, qua Græculis multum præſtabat.

Deinde ex hiſtoriis conſtat Græcos Imperatores agnoviſſe tandem vel invitos Imperium Caroli, ſed non antequam is à Pontifice Imperator appellatus & Auguſtali diademate inſignitus eſt. Ut nonniſi impudentiſſimo mendacio Illyricus ſcribere potuerit pag. 48. & 52. multis annis ante Caroli coronationem B conceſſum eidem Carolo fuiſſe Imperium Occidentis ab Imperatore Græco.

Exſtant Annales Francorum accuratiſſimi, ipſo Caroli tempore conſcripti. In his anno Domini 798. ponitur prima legatio Irenes Imperatricis ad Carolum nondum Imperatorem, qua legatione non Imperii communicatio tractata eſt, ſed reſtitutio captivorum. Deinde anno 801. adſcribitur Caroli coronatio Romæ facta à Pontifice Leone. Tum anno 802. qui fuit ultimus Irenes, narratur alia legatio ejuſdem Irenes ad Carolum Imperatorem, pro pace inter Græcos & Francos impetranda. Sed neque in ea legatione ulla mentio communicationis Imperii facta eſt. Anno 803. deſcribitur legatio Nicephori Impe- C ratoris, qui Irenæ ſucceſſerat, ad eundem Carolum pro impetranda pace; de Imperii communicatione nulla mentio. Pacem enim optabant Græci à Rege Francorum potentiſſimo, ſed nondum (quod ex veteribus colligatur) Carolum ſalutare Imperatorem & Auguſtum dignabantur. Anno 812. qui fuit ultimus Nicephori, commemoratur legatio Michaelis, qui ſucceſſerat Nicephoro, ad eundem Carolum, & tum demum ſcribit auctor Annalium, à Legatis Græci Imperatoris Carolum magnum, cùm jam annos 12. imperaret, Imperatorem & Auguſtum ſalutatum. Denique anno 814. ſcribit auctor obitum Caroli, quem annis 14. in Imperio fuiſſe teſtatur, D ac proinde non numerat annos Imperii à conſenſu Græcorum, ſed à coronatione, quam à Leone Pontifice Romæ ſuſceperat. Conſentiunt his Annalibus omnes Hiſtorici graviores, Aimoinus lib. 4. cap. 90. & 91. Paulus Diaconus lib. 23. rerum Roman. Ado Viennenſis in Chronico 6. ætate, Rhegino Prumienſis lib. 2. Chronic. Otho Friſingenſis lib. 5. cap. 31. & ſequentibus, Cedrenus in Compendio hiſtoriarum, Zonaras in annalibus, Abbas Urſpergenſis, Hermannus Contractus, & Sigebertus in Chronico, Blondus lib. 1. Decadis 2. Platina in vita Leonis III. & (quòd magis eſt admirandum) Illyricus Cent. 9. cap. 16. col. 621.

Videamus nunc quid Illyricus in lib. de translatione Imperii adverſus hanc notiſſimam, certiſſimamque hiſtoriam, adverſus ſcripta ſua priora, & (ni fallor) etiam adverſus propriam mentem & conſcientiam adferat: *Habuit* (inquit pag. 47.) *Carolus Magnus Imperialem dignitatem conceſſione, ac conſenſu Conſtantinopolitanorum Imperatorum, quod aliquanto clariùs ordineque deinceps exponam.* Nec nos diffitemur, conſenſiſſe tandem Græcos in Imperium Caroli, ſed invitos; &, ut tu ipſe loco notato in Centuriis dicis, quòd mutare non poſſent, quod à Leone Pontifice jam factum erat. Sed perge, & expone quod propoſuiſti. *Platina ut homo Italus, & Papis ſuis addictiſſimus, ſtudio rem totam obſcurat: ac cùm narraſſet, Romæ Carolum, acclamante et populo (ut Imperatori) à Leone coronatum eſſe, mox addit hac verba: Interea verò Conſtantinopolitana Imperatrix miſſis in Italiam Legatis, cum Carolo fœdus & pacem iniit, Imperiumque*

hiſce

hiſce terminis diviſit &c. quibus verbis oſtendit quidem Imperatricem proculdubio de conſenſu Imperialis Senatus Carolo Magno conceſſiſſe Occidentale Imperium, & haud dubiè etiam nomen ipſum cum re, ſicut omnes alii Hiſtorici ſcribunt; ſed tamen non vult clarè dicere, an antea Papa populuſque eum coronaverint, aut verò Imperatrix illi eam dignitatem, & potentiam conceſſerit.

At certè Platina ſatis clarè expreſſit, poſt peractam Caroli coronationem, Legatos de pace ab Irene ad Carolum veniſſe. Sed fac Platinam ut Italicum, & Papis addictum, rem obſcuraſſe: quid reſpondebis ad Annales Francorum, ad tot Hiſtoricos ſuprà citatos, Græcos, Germanos, Gallos, ad te ipſum denique? certè illi nec Italici erant, nec Papis addictiſſimi; & tamen coronationem Caroli antea factam, quàm Legati de pace ab Irene mitterentur, clariſſimè docuerunt.

Quod autem addis, omnes hiſtoricos teſtari, nomen Imperatorium cum ipſa re, quæ tanto nomini reſpondet, Carolo ab Irene conceſſum, mendacium eſt apertiſſimum: Nullum enim Hiſtoricorum reperire potui (evolvi autem plurimos), qui id ullo verbo ſignificaret quod tu dicis; quin potiùs annales Francorum, Ado Viennenſis, & Rhegino Prumienſis in Chronicis anno 812. tamquam rem novam & inſolitam referunt, quòd legati Michaelis, qui tertius fuit ab Irene, laudes Imperatorias Carolo dixerint, eumque Imperatorem & Baſileum appellaverint. Perge. *Verùm quod antea Imperatrix id fecerit quàm Papa, vel populus, inde liquidiſſimè apparet, quia, teſte Matthæo Palmerio Florentino, & Martino Polono, antea ejt Irene Imperatoria dignitate ſpoliata per Nicephorum, quàm Papa Leo, populuſque eam actionem cum Carolo Roma habuit. Sunt verò iſti duo vel diligentiſſimi ſupputatores temporum.* Et hìc, ni fallor, contra conſcientiam loqueris.

Nam in primis, qua fronte audes Martinum Polonum diligentiſſimum temporum ſupputatorem appellare, quem conſtat omnium ferè Hiſtoricorum fuiſſe negligentiſſimum? Ac ne longiùs abeamus, in deſcriptione annorum Irenes, Nicephori, Michaelis & Caroli Imperatorum, quæ omnia vix duas paginas explent, ſex commiſit errores. Primum Irenem ſolam tribus annis imperaſſe dicit. At Paulus Diaconus, qui Irenes tempore vixit lib. 23. rerum Romanarum, quinque annos, & aliquot menſes illi tribuit, & ſingulorum annorum acta deſcribit. Idem facit auctor Annalium Francorum, qui Pauli Diaconi æqualis fuit. Idem Cedrenus, Græcus auctor, in compendio Hiſtoriarum. Idem alii veteres, & ex recentioribus Onuphrius lib. 2. de Principibus Romanis Irenæ ſoli tribuit annos quinque, menſes undecim, dies 16. Deinde Nicephorum, qui Irenæ ſucceſſit, Martinus Polonus ſolùm menſibus novem imperaſſe ſcribit. At Paulus Diaconus, Cedrenus, Annales Francorum, & omnes alii veteres, octo annos, & eo ampliùs Nicephoro tribuunt: Onuphrius lib. 2. de Principibus Romanis annos octo, menſes octo, dies 26. & ne putetur eſſe librariorum error in numero; quid ſingulis annis Nicephorus egerit, Paulus Diaconus & Cedrenus diligenter perſcripſerunt. Tertio Michaelis Imperium conſtituit Martinus Polonus anno 800. contra omnium aliorum Hiſtoricorum tum veterum, tum recentiorum fidem. Quartò Caroli Magni initium ponit anno 802. neque errore librariorum id factum exiſtimari debet. Siquidem eodem in loco Carolum imperaſſe dicit annis 14. menſe uno, & diebus quatuor, ac deinde conſequenter initium Ludovici, qui Carolo ſucceſſit, ponit anno 816. At Carolum imperare cœpiſſe primo die anni 801. ſi à Natali Domini initium anni ſumatur, vel octo diebus ante exitum anni 800. ſi exordium anni ducatur à Kalendis Januarii; tot, & tam graves auctores ſcribunt, ut mirum ſit Martinum Polonum vigilaſſe, iſta cùm ſcriberet. Vide teſtimonia quæ ſuprà citavimus cap. 4. Quintò idem Martinus ibidem Leonem III. qui Carolum coronavit, quartum appellat, contra cæteros omnes Hiſtoricos, eique tribuit ædificationem urbis Leoninæ; quam tamen conſtabat ab alio Leone eſſe factam, quem alii omnes quartum, ipſe verò quintum vocat. Sextò in eadem pagina idem Martinus ſcribit anno 814. Stephanum Papam IV. veniſſe in Gallias, & honorificè ſuſcepeum à Ludovico Imperatore. At ſi Ludovicus imperare cœpit anno 816. ut paulò poſt idem Martinus docet: quomodo potuit anno 814. Imperator Ludovicus Stephanum Pontificem ad ſe venientem ſuſcipere? Itaque Martinus Polonus, diligentiſſimus ſcilicet ſupputator annorum; tam Pontificum quàm Cæſarum annos ut plurimum perperam diſponit.

Quod verò idem Illyricus ait, ex Matthæo Palmerio liquidiſſimè apparere, Irenem antè Imperio ſpoliatam fuiſſe, quàm Pontifex Leo Carolum coronaverit, liquidiſſimum quoque mendacium eſt. Palmerius enim in additione ad Chronicum Euſebii, tametſi in eo labitur, quòd Irene poſt filii excæcationem ſolùm quatuor annos tribuit, cùm Paulus Diaconus, Annales Francorum, & Cedrenus quinque annos, & aliquot menſes illi tribuant, tamen ipſe idem coronationem Caroli ponit anno 801. & initium Imperii Nicephori anno 802. conſtat autem ex Cedreno, & Paulo Diacono, eadem die Nicephorum imperare cœpiſſe, qua Irene ſe abdicare Imperio coacta eſt. Ex quo intelligimus Palmerium non ſolùm quatuor annos integros, ſed etiam aliquot menſes Irenæ tribuendos exiſtimaſſe, licèt ſolùm perfectum numerum expreſſerit. Proinde ex Palmerii ſententia poſteriùs Irenem Imperio ſpoliatam, quàm Carolus fuerit coronatus.

Sed audiamus jam cætera. *Teſtatur quoque Platina, Nicephorum Imperatorem, oppreſſorem, aut ſucceſſorem Irenes, mox initio fœdus Irenes de Imperii diviſione cum Carolo renovaſſe: ut hæc quoque fuerit confirmatio Imperii Occidentalis à Conſtantinopolitanis Carolo facta. Verò Nicephorum hunc Imperatorem collocat Martinus Polonus Pœnitentiarius Papæ, & Archiepiſcopus Conſentinus, in annum Domini 799. omnino eum clariſſimè præponit illi Romanæ coronationi Caroli, ſicut & Sebaſtianus Francus, quin & Jacobus Philippus Bergomenſis.* De Martino Polono jam antè reſpondimus, eum in manifeſto errore verſari, cùm Imperium Nicephori refert ad annum Domini 799. quod ad annum 802. referre debuiſſet. Sebaſtianum Francum non vidi; nec multum laboro quid ille dixerit, cùm auctor fuerit admodum recens, & à Catholica Religione alienus.

Jacobum Philippum Bergomenſem more tuo fraudulenter citas. Ille enim etſi lib. 11. ſupplementi commemoret diviſionem Imperii inter Carolum & Irenem, antequam narret ejuſdem Caroli coronationem Romæ factam, tamen id facit per anticipationem, ut expediat ea quæ ad Græcorum Imperium pertinent. Nam poſtea loco ſuo ad ordinem temporum rediens, diſertis verbis docet Imperium à Græcis ad Francos translatum fuiſſe Pontificis auctoritate anno Domini 800. exeunte, ut etiam ſuprà citavimus in 4. cap.

Præponit quoque (addit Illyricus) *Martinus Michaelem Imperatorem eidem coronationi, qui ibidem illud fœdus renovavit cum Carolo. Denique & Chronicon D. D. Achillis Gaſſari initium principatus Nicephori ponit in annum 798. facta verò eſt illa renovatio conceſſi Imperii à Nicephoro mox initio ſui Imperii. Quare ex hiſce licet colligere ut minimum tres donationes aut conceſſiones Imperii*

perii per Conſtantinopolitanos Imperatores factas ante illam Romanam actionem nempè Irenes, Nicephori, & Michaelis, vel certè illas duas priores.

Colligebat olim Virgilius aurum ex Ennii ſtercore: at noſter Illyricus (ut video) ex Hiſtoricorum auro ſtercus colligit. Nam cùm veteres, ac probati Hiſtorici, & illi ipſi, qui tempore Caroli Magni vixerunt, tam perſpicuè tradant, anno quinto Irenes Carolum Magnum à Pontifice Maximo coronatum, ac deinde poſt eam coronationem, Irenæ ſucceſſiſſe Nicephorum, & Nicephoro Michaelem, quis non intelligit erraſſe Martinum Polonum, &, qui eum ſequuti ſunt, recentiores Hiſtoricos, qui ſine ulla ratione ex ſola imperitia veteribus contradicunt? Quanta autem impudentia eſt, ejuſmodi errores tam diligenter conſectari, & demum in obſcuris auctoribus vix repertos ita proponere, ac ſi nihil verius literis mandari potuiſſet? & tamen pergit Illyricus, atque ait: *Ex hiſce etiam licet colligere, temerè, vel potiùs fraudulenter à Sabellico conceſſionem Imperii ab Irene poſt factam coronationem Leonis Papæ poni. Redarguitur enim manifeſtè ratione temporum. Plerique ſanè omnes Irenem ajunt poſtremò ab Imperio depoſitam eſſe ante illam actionem Romanam, aliqui autem eodem anno. Igitur oportet translationem Imperii antea in Carolum factam eſſe à Conſtantinopolitanis quàm à Romanis.*

At ſi temerè vel fraudulenter Sabellicus antepoſuit Caroli coronationem Irenes abdicationi, num etiam Paulus Diaconus, Annales, Francorum, Cedrenus, Zonaras, Ado, Rhegino, Otho, Conradus, Sigebertus, & alii veteres, temerè vel fraudulenter id egerunt? Certè Sabellicus veteres Hiſtoricos ſequutus eſt. Et quinam ſunt, Illyrice, illi plerique omnes, qui Irenem ajunt poſtremò ab Imperio depoſitam eſſe ante illam actionem Romanam? Nimirum Martinus Polonus, qui unus eſt inſtar omnium. An non te pudet tam apertè mentiri? ſed perge.

Porrò illam translationem de pace Imperioque inter Irenem & Carolum factam, collocant Ado Viennenſis, & Annales Caroli in annum Domini 798. Præponunt igitur eam ut minimum integro quadriennio coronationi Leoninæ. Paulus quoque Æmilius in ſua Francorum Hiſtoria affirmat ſeriam ſollicitamque actionem & legationem Irenes ad Carolum longè præceſſiſſe illam Romanam Coronationem. Id verò, Illyrice, non eſt ſolùm audacter mentiri, ſed etiam configere oculos hominibus, ut non videant ea quæ clariſſimè patent. Siquidem Ado Viennenſis, & Annales Francorum duas ponunt legationes Irenes ad Carolum, unam pro pace, & reſtitutione captivorum, ante Caroli coronationem anno 798. alteram pro pace iterum renovanda, poſt Caroli coronationem, anno 802. & quamvis Platina dicat hac legatione poſteriore procuratam eſſe Imperii diviſionem, tamen Ado Viennenſis, & Annales Francorum nullam Imperii mentionem faciunt, niſi multò inferiùs, ubi deſcribunt legationem Michaelis anno 812. Hæc enim ſunt verba Adonis: Anno 798. Irene ad excellentiſſimum Regem Carolum legationem pro pace ſervanda miſit. Et infrà, poſtquam narraverat coronationem Caroli factam anno 801. ita ſubjungit: Anno 802. Irene Imperatrix ad Imperatorem Carolum miſit pro pace inter Francos & Græcos firmanda. Et infrà, Anno 803. Irene ab Imperio depoſita eſt: & Nicephorus Imperator Conſtantinopoli creatus, qui Legatos ſuos, unà cum Legatis Imperatoris Caroli remiſit. Nam Imperator Carolus Jeſſe Epiſcopum Ambianenſem, & Elinigandum Comitem, Conſtantinopolim direxerat. Suſceperunt autem legati Nicephori Imperatoris epiſtolam inſcriptam de fœdere pacis, ſicque tali pacto Conſtantinopolim reverſi ſunt. Denique infrà Anno 812. In ejus locum Michael gener ejus Imperator creatur, cujus legati Aquiſgrani ad Imperatorem Carolum miſſi laudes more ſuo dixerunt, Imperatorem, & Baſileum illum appellantes. His conſentiunt tum Annales Francorum (nam inde hæc omnia Ado Viennenſis accepit) tum etiam Paulus Æmilius in lib. 3. de rebus Francorum, ut quivis per ſe cognoſcere poteſt.

Novum enim mendacium eſt, quod paulò poſt Illyricus addit, cùm ait: *Mihi verò verisimile eſt, mox initio illius inſtaurati Regni Irenes eſſe factam talem tranſactionem de Imperio inter eam & Carolum, quo conſtabiliret adhuc principio dubium, & invidioſum regnum, quod & Æmilius affirmat.* Hoc (inquam) apertum mendacium eſt, cùm Paulus Æmilius non ſolùm non dicat ullam factam eſſe tranſactionem de Imperio inter Irenem & Carolum, ſed contrà potiùs aſſerat invita Irene & Nicephoro Auguſtis, Carolum à Pontifice magno procerum Romanorum aſſenſu, Imperatorem factum. Id illa verba indicant de legatis, quos Irene miſit ad Carolum, jam à Pontifice coronatum. Auguſtæ legati fœdus petebant, ægritudine animi interim diſſimulata, & illa de Nicephoro: Hactenus Carolum Auguſtum, magno, patientiſſimoque animo Nicephori ſimultatem, invidiamque tuliſſe.

Sed pergamus ad reliquas nugas Illyrici, ut hunc locum aliquando claudamus: *Credibile*, inquit Illyricus, *tamen profectò valdè eſt, Irenem cum filio Conſtantino multo antea illam dignitatem, & poſſeſſionem Imperii cum Carolo communicaſſe.* Unde autem id credibile ſit, multis verbis conatur oſtendere. Sed ſumma eſt, quia Carolus devictis Longobardis, jam magna Italiæ parte, & ipſa Urbe potiebatur; & Conſtantinus Imperator Conſtantinopolitanus filiam Caroli in matrimonium ſibi dari petierat. *Expendat*, inquit, *quæſo totum hoc negotium quivis intelligens, quomodo potuit Conſtantinus Imperator ambire, aut impetrare filiam Caroli non facta pace? Quomodo autem potuit inter eos fieri pax, non conceſſo Carolo Occidentali Imperio, quod jam fortiter occupaverat, & firmiter retinebat? Neceſſariò igitur in tali nuptiarum filia Caroli pactione diviſio Imperii facta eſt.* Egregia ſanè demonſtratio, quaſi non poſſit Imperator cum Rege potentiſſimo pacem facere, & affinitatem contrahere, niſi Imperialem dignitatem cum eo communicare voluerit. Qua igitur ratione Carolus V. Imperator cum Franciſco Rege Francorum pacem fecit, & Leonoram ſororem ei in matrimonium collocavit, nec tamen eum in Imperio collegam accepit? At Carolus Magnus Occidentale Imperium armis acquiſitum poſſidebat: nec pacem cum Imperatore Conſtantinopolitano feciſſet, niſi ei Imperium jam occupatum retinere permiſſum eſſet. Verùm, non eſt, ut ſuprà diximus, de poſſeſſione provinciarum Imperialium quæſtio, ſed de titulo, de jure, de nomine, de dignitate, ac Majeſtate Auguſtali tota controverſia eſt. Neque enim inficiamur, Carolum bellica virtute Longobardos ex Italia exegiſſe, eamque provinciam ſuam feciſſe, quæ aliquando Romani Imperii provincia fuerat. Sed quemadmodum hoc tempore Reges Francorum, & Hiſpanorum, Romani Imperii provincias tenent, nec tamen ſunt Romani Imperatores, & Imperator cum eis pacem & affinitatem habet, ita quoque fieri potuit, ut Carolus Magnus aliquot Romani Imperii provincias ſine nomine, & Jure Imperatorio teneret, & tamen cum eo Imperator Conſtantinopolitanus pacem, atque affinitatem habere cuperet.

CA-

CAPUT XII.

Romanum Pontificem jure ſuo Imperium à Græcis in Germanos tranſtuliſſe.

DEmonſtravimus hactenus, Carolum Magnum, quem Imperatorem Romanorum fuiſſe nemo negat, ejuſmodi Imperium nullo alio titulo adeptum, niſi Pontificis Maximi auctoritate. Nunc quoniam Illyricus inter alia argumenta, quibus efficere nititur, Imperium non perveniſſe ad Carolum Magnum Pontificia auctoritate, etiam illud affert, quòd Romanus Pontifex non habeat jus Imperia transferendi: Nos contrà Deo juvante, ad demonſtrandum aggrediemur, poſſe Romanum Pontificem, ſi cauſa poſtulet, id facere, non quidem Regia, aut Imperatoria, ſed Apoſtolica, ideſt, ſumma atque eminentiſſima Eccleſiaſtica poteſtate.

Pendet autem tota hæc res ex duabus ſententiis: altera, Romanum Pontificem totius Eccleſiæ, ideſt, omnium Chriſtianorum Patrem & Paſtorem eſſe; altera, ſummum Eccleſiæ totius Paſtorem ita non modò privatis hominibus, ſed etiam Regibus, & Imperatoribus Chriſtianis præeſſe, ut, ſi cauſa Chriſti & Eccleſiæ id exigat, poſſit eos Regnis, atque Imperiis exuere, eaque regna, & Imperia ab aliis ad alios transferre. Nemo eſt enim qui non intelligat, ſi hæ duæ ſententiæ veræ ſint, continuò illud etiam effici, ut Romanus Pontifex certis de cauſis Imperia transferre poſſit.

Priorem ſententiam multi ex noſtris accuratiſſimè, ac fuſiſſimè demonſtrarunt. Quod etiam nos præſtitimus in libris quinque, quos de ſummi Pontificis inſtitutione & poteſtate ſcripſimus. Quare hoc loco ſatis erit, ſi eam ſententiam confirmemus teſtimoniis Imperatorum, atque eorum potiſſimùm, qui Romanæ ſedi infeſti fuerunt. Si enim ipſos Imperatores, ubi de jure ipſorum agitur, teſtes habemus, fruſtra aliorum teſtimonia deſideramus.

Carolus Magnus Imperator primus ex gente Francorum non ſemel primatum Rom. Pontificis agnoſcere ſe, ac venerari profeſſus eſt. Exſtat privilegium ejuſdem Caroli, quod Bremenſi Eccleſiæ dedit, apud Albertum Krantzium lib. 1. Metropolis cap. 7. in hæc verba: *Summi Pontificis, & univerſalis Papæ Adriani præcepto, necnon & Moguntinenſis Epiſcopi Lulloni, omniumque qui affuere Pontificum conſilio, eandem Bremenſem Eccleſiam cum omnibus ſuis appendiciis, Villehado, probabilis vitæ, coram Deo & Sanctis ejus conſecramus.* Exſtant item libri nomine Caroli Magni adverſus Synodum Græcorum de cultu imaginum: quos libros etſi ego non eſſe Caroli Magni arbitror, tamen quia ab adverſariis Carolo tribui conſtanter video, ſumam etiam inde teſtimonium. Sic igitur habet liber primus cap. 6. *Sicut cæteris diſcipulis Apoſtoli, & Apoſtolis omnibus Petrus eminet, ita nimirum cæteris ſedibus Apoſtolica, & Apoſtolicis Romana eminere dignoſcitur. Hæc enim nullis Synodicis conſtitutis cæteris Eccleſiis prælata eſt, ſed ipſius Domini auctoritate primatum habet.* Denique, ut ex Platina in vita Leonis III. & Paulo Æmilio lib. 3. de rebus geſtis Francorum, ac Jacobo Vimphelingio in epitome rerum Germanicarum cap. 9. cognoſci poteſt, cùm aliquando idem Carolus Romæ ſententias Epiſcoporum, qui ex tota Italia & Francia convenerant, rogaſſet de vita & moribus Papæ Leonis, atque ab iis una voce reſponſum eſſet, Sedem Apoſtolicam, omnium Eccleſiarum caput, à nemine Judicari debere, continuò acquievit, ac permiſit, ut ſummus Pontifex Leo ſolo jurejurando crimen, quòd ei falsò objiciebatur, dilueret.

Otho Magnus, qui primus ex gente Saxonica Romani Imperii gubernacula rexit, eundem primatum Romanæ Eccleſiæ diſertis verbis confeſſus eſt in epiſtola, quam ſcripſit ad Joannem XII. Rom. Pontificem, quæ exſtat apud Luithprandum Ticinenſem lib. 6. cap. 9. Hæc enim eſt inſcriptio literarum: *Summo Pontifici, & univerſali Papæ Domino Joanni, Otho divina reſpectu clementiæ Imperator Auguſtus.* Fuit quoque hic Otho Magnus Romanæ Eccleſiæ & acerrimus defenſor, ut Jacobus Vimphelingius teſtatur in Epitome rerum Germanicarum cap. 18. Ut autem omnes intelligant non ſolùm Imperatores amicos, ſed etiam hoſtes Romanæ Eccleſiæ, Pontificis primatum agnoviſſe, ſubjiciam teſtimonia omnium ferè Imperatorum, qui Romanam Eccleſiam hoſtiliter perſecuti ſunt.

Henricus IV. qui primus ex Germanicis Imperatoribus cum Romano Pontifice graves inimicitias geſſit, etſi certis de cauſis Gregorium VII. Pontificem oderat, auctoritatem tamen Romanæ ſedis ſuper omnes homines, atque adeò ſuper ipſos Reges & Imperatores, numquam negavit. Exſtat Epiſtola ejus ad Principes Imperii, quam totam refert Conradus Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 1106. In epiſtola hæc habentur: *Præterea*, inquit, *Domino Papæ in præſentia Legati ſui & veſtra obedire parati ſumus: & nunc parati ſumus ei omnem debitam reverentiam & obedientiam facere corde, & devotione præſentialiter exhibere.* Et infrà: *Rogamus vos per auctoritatem Romanæ Eccleſiæ, cui nos committimus, & honorem Regni, ne ſuper nos, & fideles noſtros veniatis.* Et infrà: *Si interpellatio veſtra, nullaque alia interventio ad præſens prodeſſe poterit, appellamus Romanum Pontificem, & ſanctam univerſalem Romanam ſedem, & Eccleſiam.* Hæc ibi. Rurſus autem idem Henricus IV. in poſtrema epiſtola ad Principes: *Appellavimus*, inquit, *& tertiò appellamus Dominum Romanum Pontificem Paſchalem, & ſanctam, & univerſalem Sedem, & Romanam Eccleſiam.*

Henricus V. tametſi non parvo tempore propter Epiſcoporum inveſtituras Romanam Eccleſiam vexavit & afflixit, ejus tamen primatum ſemper agnovit. Sic enim de eo ſcribit Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 1110.

In Epiphania Domini Ratiſponæ Henricus colloquium cum Principibus faciens, animi ſui propoſitum eis aperuit, ſcilicet, quòd Tranſalpinis partibus ſe exhibere vellet, quatenus & benedictionem Imperialem à Summo Pontifice, Romæ, quæ caput mundi eſt, in Urbe perciperet, & latas Italiæ provincias in ſocietatem regni Germanici fraterna pace, & juſtitiis ac legibus antiquis componeret, inſuper ad omnia quæ defenſio poſceret Eccleſiaſtica, ad nutum Patris Apoſtolici ſe promptum demonſtraret. Et infrà in Chronico anni 1117. ubi expoſuiſſet Abbas terrifica ſigna, quæ de cœlo oſtendebantur adverſus impietatem ejuſdem Henrici, qui ſummum Pontificem captivum facere, atque ab eo per vim extorquere inveſtituras Epiſcoporum auſus eſſet; ita ſubjungit: *His, & ejuſmodi cladibus Rex Henricus corde tenus ſanciatus, non ceſſat legationes ſatisfactorias ad Apoſtolicam ſedem deſtinare.* Et infrà in Chronico anni 1122. pacem inter Calixtum Pontificem & eundem Henricum Imperatorem his verbis Abbas deſcribit: *Facto*, inquit, *univerſali conventu apud urbem Vangionum, quæ nunc Vormatia dicitur, ſicut longum, ita & incredibile memoratu eſt, quàm prudenti, quàm inſtanti, quamque per omnia ſollicito cunctorum procerum conſilio, pro pace & concordia per unum, vel amplius, hebdomadam certatum ſit, donec ipſe in cujus manu cor Regis eſt, omnem animoſitatem*

ſtatem Auguſti ſub Apoſtolica reverentia obedientiam, cauſa matris Eccleſia, etiam ultra ſpem plurimorum, inflexit.

Fridericus I. Imperator, & Romani Pontificis Alexandri III. hoſtis acerrimus, Romanæ Eccleſiæ primatum & rebus & verbis confeſſus eſt. Nam cùm in Italiam veniſſet, Adrianum IV. Pontificem ita veneratus eſt, ut ad ejus pedes primùm venerabundus accederet. Deinde deſcendenti ex equo ſtapedem teneret, ut refert Albertus Krantzius lib. 6. Saxoniæ cap. 16. Quod idem poſtea fecit etiam Victori, quem verum Pontificem, cùm Schiſmaticus eſſet, exiſtimabat. Sic enim ſcribit Radevicus lib. 2. de rebus geſtis Friderici I. cap. 70. *Ibi*, inquit, *religioſiſſimus Imperator ante januas Eccleſia eum ſuſcepit, & deſcendenti de equo ſtrepam humiliter tenuit, & apprehenſum per manum uſque ad altare perduxit, & pedes ejus eſt oſculatus*. Itaque Fridericus Imperator re ipſa, & factis ſatis declaravit quo loco Romanus Pontifex haberi deberet. Nec tamen ſolis factis, ſed etiam verbis ſententiam ſuam aperuit. Nam in epiſtola ad omnes Imperio Romano ſubjectos, quæ exſtat apud Radevicum lib. 1. cap. 10. Romanum Pontificem caput Sanctæ Eccleſiæ nominat: & rurſus in epiſtola ad Adrianum IV. Pontificem, apud Radevicum lib. 2. cap. 16. Romanam Eccleſiam matrem omnium Eccleſiarum & ipſius Imperii vocat. Denique in epiſt. ad Hermannum Epiſcopum Brixinenſem, apud eundem Radevicum lib. 2. cap. 56. ubi deplorat Schiſma, quod in Romana Eccleſia fuerat exortum, ita loquitur: *Cùm*, inquit, *unus Deus, unus Papa, unus Imperator ſufficiat & una Eccleſia Dei eſſe debeat; quod ſine dolore dicere non poſſumus, duos Apoſtolicos in Romana Eccleſia habere videmur*. Et infrà: *Pro tanta namque, & tam perniciosa Eccleſia jactura, tota nimirum Italica Eccleſia conturbatur; & diſſenſiones, Schiſmate orto in capite, jam in inferiora membra defluxiſſent, & totum Eccleſia corpus defadaſſent, niſi nos conſilio, & auxilio religioſorum virorum, qui ſpiritu Dei aguntur, tam impudica iniquitati juſtitia rigorem oppoſuiſſemus*. Et infrà: *Ut juſto declaretur examine, quis illorum regimen univerſalis Eccleſia de jure debeat obtinere*. Vides certè, Lector, ex ſententia Imperatoris Friderici, unum eſſe debere Papam, qui ut caput toti corpori Eccleſiæ præſit, & cui Eccleſiæ univerſalis regimen debeatur.

Philippus Imperator creatus in ſchiſmate contra Othonem IV. licèt à Pontifice Innocentio III. ab Imperio repulſus eſſet, is tamen (ut ſcribit Abbas Urſpergenſis in Chronico) cùm audiſſet ſe in excommunicationem Pontificiam incidiſſe, humiliter à Legato Pontificis abſolutionem petiit, quod certè numquam feciſſet, niſi ſummum Pontificem, paſtorem ſuum, ac proinde aliorum etiam Principum & Regum fuiſſe credidiſſet. Si enim ſola Romana civitas, & non Eccleſia univerſa, ad curam Romani Pontificis pertineret, quam ob rem Princeps Germanus Romani Pontificis cenſuram tantopere timuiſſet?

Fridericus II. Eccleſiæ Romanæ longo tempore hoſtis, & perſecutor, timuit tamen Romani Pontificis, ut veri Chriſti Vicarii, latam in ſe Eccleſiaſticam cenſuram. Sic enim ſcribit de hoc Friderico Abbas Urſpergenſis in extremo Chronico: *Nihilominus quoque omni tempore, quandiu, denunciabat eum Papa excommunicatum, beneficium abſolutionis humiliter cum omni obedientia, & devotione, & juſtitia exhibitione poſtulavit*; & Jacobus Vimphelingius in Epitome rerum Germanicarum cap. 35. *Fridericus*, inquit, *ſecundus in Cyprum uſque navigans, Aconem tandem pervenit, nuncios regnum Pontificem, ut ſe abſolveret anathemate: quoniam in ejus poteſtate demceps ſemper ſit manſurus*.

Ludovicus IV. Imperator, & armis & ſcriptis Joannem XXII. Pontificem oppugnavit, tantum tamen abeſt, ut exiſtimaverit ſummi Pontificis auctoritatem de Eccleſia eſſe tollendam (ut eam Illyricus ſublatam cupit) ut cùm verum Pontificem ſibi faventem habere non poſſet, falſum Pontificem creandum curaverit: Nec interim tamen unquam deſiterit varias rationes quærere, quibus verò, legitimoque Pontifici reconciliari poſſet. Nam per Joannem Regem Boemiæ, & literis & nunciis tentavit, ſi poſſet in gratiam Joannis Pontificis redire, paratus Antipapam ſuum deponere, ſeque reum graviſſimi criminis agnoſcere, ac miſericordiæ Pontificiæ totum permittere. De qua re vide literas Joannis Pontificis ad Joannem Regem, apud Robertum Arboricenſem tom. 2. de utroque gladio, theoremate 7. Deinde mortuo Joanne Pontifice, cùm audiviſſet idem Ludovicus Imperator, Benedictum Papam ad amicitiam ſuam eſſe propenſum, continuò ad eum legatos miſit, qui demiſſiſſimis precibus abſolutionem ab excommunicatione, & reſtitutionem ad Imperium peterent. Cujus rei teſtis eſt Albertus Argentinenſis in Chronico, qui illo ipſo Benedicti & Ludovici tempore floruit.

Neque ſolùm poſt tempora Caroli Magni, ſed etiam antea, Romani Imperatores Pontificem Romanum Eccleſiæ Catholicæ caput eſſe profeſſi ſunt. Atque ut nomine omnium aliorum duo teſtimonia, unum Latini Imperatoris, & Græci alterum proferamus, exſtat epiſtola Valentiniani III. ad Theodoſium juniorem inter epiſtolas præambulares ad Concilium Chalcedonenſe. In ea epiſtola ſic loquitur Imperator: *Debemus dignitatem propria veneration is B. Apoſtolo Petro in noſtris temporibus conſervare, quatenus Beatiſſimus Romane civitatis Epiſcopus, cui principatum ſacerdotii ſuper omnes antiquitas contulit, locum habeat & facultatem de fide ſacerdotibus judicandi*. Exſtat quoque epiſtola Juſtiniani Græci Imperatoris ad Joannem II. Romanum Pontificem in ipſo primo titulo Codicis. In qua epiſtola hæc habentur verba: *Nec enim patimur quidquam quod ad Eccleſiarum ſtatum pertinet, quod non etiam veſtra innoteſcat Sanctitati, qua caput eſt omnium ſanctarum Eccleſiarum*.

Habemus igitur Imperatorum teſtimonia, veterum, recentiorum, Latinorum, Græcorum, amicorum, & inimicorum; quibus teſtimoniis prior illa ſententia, quam confirmandam ſuſcepimus, ſatis munita, quod ad præſentem controverſiam de tranſlatione Imperii facit, & conſtituta eſſe videtur.

Jam verò ſummum Eccleſiaſticæ Hierarchiæ Principem (quæ erat altera ſententia) Regna, atque Imperia Chriſtianorum, ſi neceſſitas Eccleſiæ id poſtulet, poſſe transferre, demonſtratum eſt à nobis in lib. 5. de Pontifice, ex quo libro huc unam vel alteram rationem transferemus.

Primùm igitur, licèt poteſtas Eccleſiaſtica, quæ in ſummo Pontifice potiſſimùm reſidet, & poteſtas politica, quam præter cæteros Principes Imperator Romanus habet, non modò duæ ſint, ac diſtinctæ finibus & officiis, ſed etiam ſeparatæ interdum inveniantur (nam aliquando Eccleſia nullos habuit politicos principes, & nunc etiam multi ſunt Principes ac Reges extra Eccleſiam) tamen quando Principes ſunt Chriſtiani, & in Eccleſiæ Catholicæ membris, ac filiis numerantur, duæ illæ poteſtates ita conjunguntur, ac conveniunt inter ſe, ut unam Rempublicam, unum regnum, unam familiam, imò & unum corpus efficiant. Unum enim, ut Apoſtolus ait Rom. 12. ſumus corpus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. In hoc autem corpore myſtico Eccleſiæ, poteſtas Eccleſiaſtica veluti animus quidam eſt, politica autem veluti corpus, ut

S. Gre-

S. Gregorius Nazianzenus docet in Oratione ad populum timore perculſum, & Præſidem iraſcentem. Neque in controverſiam id revocari poteſt, cùm conſtet Eccleſiaſticam poteſtatem ſpiritalem ac cœleſtem eſſe, politicam verò, humanam ac terrenam: & rurſus illius finis æterna beatitudo ſit: hujus autem, pax & tranquillitas temporalis: illa animos & corda potiſſimùm regat; iſta in corporibus vim ſuam habeat: illa legibus divinis, & cœleſtibus oraculis; iſta jure civili ac gentium nitatur: illa denique auctorem immediatum Deum habeat; iſta per jus gentium, & conſenſum populorum ad Principes derivetur. Igitur quemadmodum diſtincta ſunt animi & carnis munera, & ſeparata etiam inveniuntur in Angelis, qui corpore vacant; & belluis, quæ rationis ſunt expertes; & tamen in homine quia unam hypoſtaſim efficiunt, ita conveniunt, & conjunguntur, ut animus præſit, caro ſubjiciatur; & poſſit animus jure ſuo carnem jejuniis, vigiliis alnſque laboribus coercere; ne impediat munera ſpiritus, vel etiam, ſi opus ſit ad finem ipſius ſpiritus conſequendum; poſſit ſpiritus carni imperare, ut ſe, ac ſua exponat omnia, etiam cum detrimento vitæ, ut ſanctos Martyres facere videmus, pari ratione in Eccleſia Chriſti, ſi verè unum corpus ſit, tantam eſſe oportet conjunctionem Eccleſiaſticæ, ac politicæ poteſtatis, tantumque inter eas ordinem, & unius ad alteram ſubjectionem; ut in his quæ ad æternam ſalutem adipiſcendam pertinent, Eccleſiaſtica poteſtas politicam dirigat, eique imperet; &, ſi opus ſit, cohibeat, & coerceat, ne adeptionem propriu finis impediat etiam cum detrimento propriæ poteſtatis; ut eo modo, juxta B. Gregorii ſententiam lib. 2. epiſt. 61. terreſtre regnum cœleſti regno famuletur.

Huc accedit, quòd cùm Principes politici ad Eccleſiam veniunt ut Chriſtiani fiant, recipiuntur illi quidem, ſed cum pacto expreſſo, vel tacito, ut ſceptra ſua Chriſto ſubjiciant, & Eccleſiam Catholicam non evertant, ſed tueantur pro viribus ac defendant; & niſi id fecerint, puniri poſſint etiam Regni amiſſione. Non enim eſt aptus Regno Dei, nec turò ad ſacramentum baptiſmi admitti poteſt, qui non eſt paratus Chriſto ſervire; & propter ipſum amittere quidquid habet; cùm Dominus dicat in Evangelio Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus; & rurſus in eodem loco: Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Quæ loca (ut S. Auguſtinus rectè exponit in epiſt. 5. ad Marcellinum) ſic intelligenda ſunt, ut is non poſſit Chriſti eſſe diſcipulus, qui non eſt paratus carere potiùs uxore, liberis, parentibus, opibus, honoribus, atque ipſa etiam vita, quàm ut Chriſtum offendat. Quæ cùm ita ſint, nullam profectò injuriam facit ſummo Principi politico Princeps ſummus Eccleſiaſticus, ſi eum admoneat, illique imperet, ut politica ſua poteſtate rectè utatur, legibus & pœnis impios ac blaſphemos coerceat, fidem Catholicam protegat, adverſus infideles Eccleſiam oppugnantes arma ſuſcipiat. Quòd ſi is aut ex ove lupus evadat, & hæreticos, ac ſectarios ſequens, fidem Catholicam deſtruat, aut velut aries furioſus contempto paſtore in oves ſibi ſubjectas graſſetur, aut certè inſtar languidi ac timidi canis, propter ignaviam ac ſegnitiem, gregem Domini à luporum morſibus defendere non audeat, cur quæſo non poterit ſummus Paſtor, & qui Chriſti ipſius vices in terris gerit, lupum illum ab ovili arcere, atque ovibus imperare ne illum ultrà ſequantur; & arietem furioſum reclu-

dere, ac prohibere ne gregem deinceps ducat; ac denique imbecillo cani valentiorem alium ſubſtituere, qui gregem, ut oportet, cuſtodiat ac defendat?

Ergo hac poteſtate Jojada Pontifex Athaliam Reginam, tyrannidem in populo exercentem, à regno amovit, & Joas Regem conſtituit; ut leginus lib. 4. Reg. cap. 11. & lib. 2. Paralip. cap. 23.

Hac poteſtate Gregorius Papa II. Leonem Imperatorem Iconoclaſtarum hæreſi ſtudentem, atque eam in Italiam inducere molientem, non ſolùm excommunicavit, ſed etiam vectigalibus Italiæ prohibuit, ut Cedrenus & Zonaras in eiuſdem Leonis vita ſcriptum reliquerunt. Hac poteſtate Pontifex Zacharias Hilderici regnum, quod eis ſocordia Catholica religio in Gallus non modicum detrimentum pateretur, in Pipinum & filios ejus tranſtulit, ut ſuprà multis teſtimoniis demonſtravimus.

Hac poteſtate Leo III. Pontifex, Regem Nordamhumbrorum Regno ſuo miquè pulſum, atque ad ſe tamquam omnium Chriſtianorum caput & Principem fugientem, per Legatos ſuos in regnum reſtituit, ut Aimoinus ſcribit lib. 4. de rebus geſtis Francorum cap. 96. & Rhegino lib. 2. Chronici anno 808.

Hac denique idem Leo Romanum Imperium à Græcis ad Francos tranſtulit, quòd jam longo uſu didiciſſet, Græcos aut non poſſe, aut nolle laboranti Eccleſiæ opem ferre: ac tum maximè id metuendum videretur, cùm, Imperatore Conſtantino fraude ſuorum excæcato, fœmina, quod antea numquam acciderat, Romano Imperio præſideret.

Porrò divino conſilio eam tranſlationem factam, teſtantur in primis victoriæ, ac triumphi, quos de omnibus ſuis hoſtibus Carolus reportavit. Ut enim Deus oſtenderet ſuum eſſe illud opus, ita Carolum Magnum pietate, fortitudine, juſtitia, clementia, omnibuſque regiis virtutibus ornavit, ejuſque Imperium tantis opibus, tanta benevolentia populorum, tot clariſſimis victoriis, tot ſacrarum ædium magnificentiſſimis ædificiis nobilitavit, ut poſt Magnum Conſtantinum nullus Imperator fœlicior, nullus Eccleſiæ utilior fuiſſe videatur. Teſtatur deinde conſenſus & approbatio Orbis terræ. Siquidem Carolo Magno à Leone Pontifice Imperatore appellato, non modò Romanus populus lætiſſimis vocibus acclamavit, nec ſolùm univerſa Italia, Gallia, Germania, Pannonia, totus denique Occidens, novum Imperatorem gratiſſimè excepit, ſed etiam ab Aſia & Africa maximorum Regum legationes gratulatoriæ cum magnis muneribus ad Carolum advenerunt. Ipſi etiam Græci Imperatores, tametſi alioquin æmuli & hoſtes Latinorum (ut ſuprà demonſtravimus) per Legatos Imperium Caroli agnoverunt, eumque Imperatorem & Auguſtum ſalutarunt. De quibus legationibus vide, ſi placet, Annales Francorum, Adonem, Rheginonem, Abbatem Urſpergenſem in Chronico anni 801. 802. 803. 807. & 812. necnon Othonem Friſingenſem lib. 5. hiſt. cap. 31. & 32. Teſtantur denique omnes conſequentes ætates, ſiquidem ab anno Domini 801. quo anno in Germanos Imperium translatum eſſe conſtat, omnes omnino Chriſtiani Romanum Imperium apud Germanos eſſe crediderunt. Neque ullus fuit Princeps, aut Rex Chriſtianus, qui Caroli Magni ſucceſſores ut veros, legitimoſque Imperatores non agnoverit, aut qui ſe eis poſthabitum ægrè tulerit. Soli ſunt Lutherani, qui dum Germanicum Imperium Antichriſti miraculum eſſe contendunt, Germaniam ſuam legitimo Imperio ſine dubitatione ſpoliare nituntur.

Sed occurrit Illyricus, & adverſus ea quæ hactenus diximus, objicit Jus Canonicum & divinum, quo politica poteſtas omnino Pontificibus interdicitur. Sic enim probat in lib. ſuo de translatione Imperii

perii pag. 6. non esse translatum Imperium à Græcis ad Francos Pontificis Maximi auctoritate: *Quia Papa*, inquit, *testantibus id ipsorum propriis Juribus, non sunt à Deo constituti domini, aut gubernatores temporalium dominiorum; sicut ipsemet Christus negat suum regnum esse de hoc mundo, negat se esse constitutum judicem rerum, ac litium terrenarum. Prohibet quoque Apostolis ne dominentur politicè, inquiens, Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Jubet eos esse servos, & omnium minimos. Quin D. Petrus, qua se isti fundatore jactant, jubet presbyteros politicis gubernatoribus obtemperare. Quod igitur jus Christus hic in terris non habuit, & non tantùm non tradidit suis Apostolis, sed etiam severissimè prohibuit, id profectò nec Petrus, nec Papa, etiamsi centies vicarii Christi essent, habere poterunt.*

Verùm tota hæc Illyrici argumentatio uno verbo destrui potest. Nam tametsi fateremur, Romanum Pontificem neque re ipsa habere, neque etiam habere posse ullam politicam potestatem, non tamen inde rectè colligeretur, Imperium à Græcis ad Germanos ab eodem Romano Pontifice non potuisse transferri: Non enim politica, sed Ecclesiastica potestate, quæ politica longè major & sublimior est, quæque politicæ præest, eamque regit ac dirigit, ut suprà diximus, ea translatio facta est. Siquidem Papa, non quòd esset Rex Regum, aut summus temporalis Monarcha, qualis Augustus & Constantinus fuere, Occidentale Imperium à Græcis ad Francos transtulit, sed quòd Pastor Ecclesiæ universæ, à Christo ipso cum summa potestate constitutus, inter oves suas etiam Reges & Imperatores numeraret, posseque, ac deberet operam dare, ne Reges, & Regna Christianorum, Christi regnum impediant, nevè Ecclesiæ obsint, sed ejus potiùs honori, atque utilitati deserviant.

Sed ne fortè queratur Illyricus suam argumentationem nimis breviter refutatam, excutiamus paulò diligentiùs. Ait primò summos Pontifices (testantibus id propriis ipsorum juribus) non esse constitutos à Deo dominos, aut gubernatores temporalium dominiorum. At iisdem Juribus testantibus, constituti Pontifices sunt pastores ac præsules animarum, quarum æternæ saluti omnia temporalia bona deservire debent. Proinde licèt, dum Reges Christiani regna sua (ut Christianos decet) administrant, non debeat summus Pontifex eorum regnorum curis ac negotiis se implicare, ubi tamen ii cœperint à via deflectere, & in detrimentum animarum regnis suis abuti, potest ac debet remedia congruentia (ut sæpè diximus) adhibere. Quare translationem Imperii à Græcis ad Germanos, Apostolicæ Sedis auctoritate factam esse, omnia Jura clamant. Vide quæ suprà citavimus cap. 6.

Ait secundò Illyricus Christum ipsum non fuisse Regem de hoc mundo, nec judicem litium terrenarum. At non negabit (opinor) Illyricus, potuisse Christum nihilominus, si ita expedire judicasset, regna mutare, atque transferre. Neque idcircò non fuit Christus Rex temporalis, nec lites terrenas judicavit, quia non potuit, sed quia noluit.

Addit tertiò interdictum severè Apostolis, ne dominarentur sicut gentes faciunt, & contrà eis imperatum, ut essent minimi, atque omnium servi, sed facilis responsio est. Siquidem hæc omnia ad commendationem humilitatis faciunt, quæ virtus cum superbia pugnat, non cum potestate. Nam ubi Christus Apostolis imperavit, ut non dominarentur more Gentilium, sed minimi essent, ac servi, ibidem de se ait: Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare; & rursus: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat; & tamen idem ipse dixerat se habere potestatem omnis carnis, & sibi omnia tradita esse in manus, & se esse Dominum & magistrum.

Addit Illyricus postremò, Apostolum Petrum presbyteris mandasse, ut politicis gubernatoribus obtemperarent: qui locus in neutra B. Petri epistola invenitur. Hæc enim sola de presbyteris verba leguntur apud Apostolum Petrum: Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro consenior, & testis Christi passionum, qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coactè, sed spontaneè secundùm Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque, ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo, & cùm apparuerit Princeps Pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam 1. Petri 5. quæ verba non presbyteros magistratibus politicis, sed magistratus potiùs, ut cæteros laicos, presbyteris subjiciunt.

CAPUT XIII.

Solvuntur, aut soluta demonstrantur argumenta Illyrici.

ETSI ex iis quæ hactenus dicta sunt, profligata videtur omnis controversia, & argumenta omnia, quæ ab adversario adferebantur, dissoluta, quia tamen Illyricus in ipso primo capite sedecim objectiones, quasi totidem cohortes, aut legiones produxit in aciem, quas non eodem ordine, sed prout se obtulit occasio, variis in locis confecimus, operæpretium visum est, hoc loco singulas iterum inspicere, & vel locum annotare ubi solutæ sunt, vel breviter refellere, si qua fortè adhuc restat, quæ caput attollere videatur. Ita igitur ille præfatur. Quòd non sit facta per Papas Imperii translatio à Græcis ad Germanos, probatur sequentibus argumentis.

Primò, quia id asserunt, probantque duo summi viri, idque non temerè, suove arbitrio, sed ex vetustis historiis, nempè Nicolaus Cusanus Cardinalis, & Henricus Kalthersen, Archiepiscopus Nidrosiensis, & Papa denique, sicus, qui ante centum annos mortui sunt, quorum testimonia in fine adjeciam. Non opinor duos istos tuos milites tam esse temerarios, ut audacter stare velint in acie adversus nostros circiter quinquagmta, partim historicos, partim etiam summos Principes & Pontifices. Sed quid si demonstrare potuero, ne istos quidem, Illyrice, tibi favere?

Nicolaus Cusanus, vir alioqui doctus & pius, injuria temporum, tanta librorum veterum penuria laboravit, ut apertè dicat lib. 3. Concordantiæ Catholicæ cap. 3. quem solum locum Illyricus citavit, in nullis historiis se reperisse Carolum Magnum verum Imperatorem fuisse. Proinde contendit Germanorum Imperium in Othone I. ita cœpisse, ut nullus prædecessorum ejus inde usque ad Carolum Magnum Imperator fuerit. Placet ne tibi Illyrice, ut auctore Cusano, negemus etiam nos, Carolum, Ludovicum, Lotharium, & cæteros tam multos Imperatores fuisse? Deinde nullum omnino Historicum, neque priscum, neque recentem Cusanus nominatim citat, excepto Luithprando Ticinensi. Quid igitur tibi volebas cùm diceres, Cusanum non temerè, suovè arbitrio, sed ex vetustis historiis sententiam suam munire? Adhæc tuus ille Cusanus tota illa disputatione sua nihil molitur aliud, nisi Imperium non esse translatum à Græcis ad Francos Adriani vel Stephani Romanorum Pontificum auctoritate: Nam de Leone III. cui omnes Historici veteres

teres translationem hanc Imperii tribuunt, nihil omnino Cusanus dixit, ac Leonem III. nec nominavit quidem. Quæ igitur est hæc nova Dialectica: Adrianus & Stephanus Carolum Magnum, Patritium Romanorum, non Imperatorem & Augustum appellarunt, nemo igitur postea Rom. Pontifex eundem Carolum Imperatorem fecit?

Sed annotabo alium etiam insignem lapsum Cusani, ut Illyricus discat in aliis rebus magis, quàm in historiis, fidem habendam esse Cusano. Scribit igitur Cusanus loco notato, in generali Concilio Basileensi I. anno 1061. Cadolum Parmensem à Legatis Romanis, communi omnium consilio electum Papam, Anselmum verò Lucensem à certis Romanis & Normannis item electum cathedram occupasse. At unde ista Cusanus hauserit, ipse viderit. Constat enim ex Lamberto Schaphnaburgensi, qui tum vivebat, Cadolum Parmensem non in Concilio generali, neque anno 1061. neque à Legatis Romanis, sed ab Imperatore Henrico puero, & aliquot Principibus intrusum in Sedem Apostolicam anno 1063. contra verò Anselmum, qui in Pontificatu Alexander II. appellatus est, Romæ communi consensu Romanorum electum, ac deinceps ab omni Ecclesia, & ab ipso etiam Imperatore Henrico, qui Cadolum elegerat, verum Christi Vicarium habitum. Nec dissentiunt ab historia Germanica Lamberti, Chronica Mariani Scoti (qui etiam tunc vivebat) Othonis Frisingensis, Sigeberti, Martini Poloni, & aliorum. Atque hactenus de Cusano. De Henrico Kaltheisen nihil est, quod dicam. Nam ipse etiam Illyricus cùm advertisset nihil in eo esse præsidi, nullum ejus testimonium protulit. Pergamus ad cætera.

Secunda, inquit, *ratio sit, quia Papæ, testantibus id ipsorum propriis Juribus, non sunt à Deo constituti domini &c.* Vide solutionem cap. præced. ubi totam hanc Illyrici argumentationem excussimus.

Tertiò, quia ipsemet Carolus jure, ac vi belli occupavit Occidentale Imperium. Vide solutionem cap. 7.

Quartò, quia alii historici id fastum Senatui, populoque Romano tribuunt, non Papæ. Vide solutionem c. 10.

Quintò, quia eam dignitatem habuit Carolus multiplici jure à suis majoribus, jure gladii, & insuper ex concessione Constantinopolitanorum Imperatorum. Vide solutionem cap. 7. & 10.

Sextò, quia incertissima narrationes illius translationis eam vanitatis redarguunt. Respondeo omnes probatos Historicos summa consensione translationem factam literis mandasse à Leone III. anno 801. inchoante, ipso die Natalis Domini in Basilica S. Petri. Testimonia suprà scripta sunt in cap. 3. Nam Joannem Andream, Vincentium Gallum, Antonium Rosellum, & Glossam Decretalium, quos auctores inter se dissidentes Illyricus citat, nihil moramur, quòd illi & posteriores sint, & in historiis parum omnino versati.

Septimò, quia evidens indicium falsitatis istius translationis illud quoque est, quòd Gratianus, qui diligentissimè talia congessit, nullam istius translationis Imperii mentionem facit, cùm alioqui ambitiosè omnia Pontificum decora ostentet, immò amplificet, & si quid in Imperatores beneficii contulerint, prædicet. Respondeo, Gratianum decreta & canones, tum ex Pontificum epistolis & Conciliorum definitionibus, tum ex libris sanctorum Patrum satis diligenter collegisse; de rebus gestis Pontificum & Imperatorum non laborasse. Quare nemini mirum videri debere, cùm de translatione Imperii nullum sit factum decretum, sed res tantùm publicè gesta, si de ea re Gratianus mentionem non fecerit. Porrò Gratianum ambitiosè ostentare, atque amplificare omnia Pontificum decora, tam est à veritate alienum, quàm quod maximè. Sed non miror Illyricum tam liberè mentiri de Gratiano. Quoniam enim jamdudum apud Lutheranos Gratianus publico igni exustus fuit, existimavit Illyricus, saltem apud suos mendacia esse in tuto: quippè quæ codicibus jam sublatis detegi non possent.

Octavò, cognatum huic est, quòd Leo VIII. in restitutione, aut recognitione privilegiorum Othoni I. facta, cùm confessionis, aut potiùs concessionis Adriani II. qua se cum populo Romano Carolo subjecerat, mentionem honorificam faciat, nihil prorsus, nè verbulo quidem unico, de translatione Imperii dicit, cùm multo profectò justiùs hujus tantæ rei meminisse debuisset. Quærit enim in veteribus actis fundamentum hujus suæ novæ concessionis, aut largitionis, quod centuplo justiùs potuisset in illa tam gloriosa Imperii translatione, si qua à Leone facta fuisset, ut isti fingunt, quàm in Adriani sola patritiatus confessione. Quare cùm in illa tam seria, solemnique actione inter Leonem VIII. aut potiùs totam ejus Synodum, & Othonem I. nulla prorsus mentio fiat istius translationis, merum profectò figmentum esse liquidò patet. Hæc profectò evidentissima demonstratio est.

Multa sunt hoc loco Illyrici ornamenta numeranda, atque admiranda. Primùm insignis memoria, aut historiarum peritia, cùm Adriano II. tribuat, quod annis plus octoginta ante Adriani II. Pontificatum gestum esse constat. Deinde non vulgare studium veritatis; cùm scribat Adriani confessionem extare, qua se cum populo Romano Carolo Magno subjecerit; & ea confessio tamen nusquam exstet. Nam apud Gratianum can. Adrianus, & can. In Synodo dist. 63. ad quæ loca Illyricus respexit, legimus quidem concessum ab Adriano Carolo Regi jus eligendi Romanum Pontificem: at jus imperandi Pontifici, eumvè judicandi, quod verè ac propriè ad subjectionem Pontificis pertinuisset, concessum non legimus. Non est autem idem, jus eligendi Pontificem & jus Pontifici imperandi, alioqui etiam Cardinales Pontifici imperarent, & Canonici Episcopo, & populus Regi, & Principes Imperatori; quòd Pontifices à Cardinalibus, Episcopi à Canonicis, Reges à populis, & Imperatores à Principibus eligantur. Tertiò cernimus in Illyrico egregiam Juris cognitionem, qui id in Jure perspicere potuit, quod ibi numquam fuit. Nam Leo VIII. (ut ex can. in Synodo, jam citato, intelligi potest) renovare voluit majorum suorum decretum de electione Pontificum, atque id Othoni I. concedere, quod illi Carolo Magno concesserant, videlicet, ut jus esset Imperatori nominandi tum ipsum Romanum Pontificem, tum etiam Episcopos cæteros. Quoniam autem Carolo Magno Leo III. nihil ejusmodi dederat, sed Adrianus I. cum Episcopis sui temporis id fecerat, propterea Leo VIII. exemplum sequi se dixit Adriani, in ea concessione; Leonis autem III. non meminit, quòd ejus mentio ad rem non pertineret. Quòd si in eo decreto Leo VIII. mentionem fecit patritiatus, quem Adrianus Carolo eodem tempore tribuit, id ea de causa fecit, quia simul, & jure electionum, & patritii dignitate Adrianus Carolum ornaverat. Noluit enim ea separare, quæ conjuncta erant, tametsi ad rem suam, aut solùm, aut certè potissimùm pertineret concessio juris Pontificis eligendi. Agnoscimus postremò novam in Illyrico formam demonstrationum, cùm hæc sit (illo auctore) evidentissima demonstratio: Leo VIII. in suo quodam decreto non dicit: Imperium translatum ad Francos, sive Germanos Romani Pontificis auctoritate: igitur merum figmentum esse liquet quidquid Historici tradunt de illa translatione. Egregiè omninò, quasi continuò debeat esse falsum quidquid Leo VIII. non dixit.

Nonò, quia multi id factum adscribunt Senatui, populoque

puloque Romano ; alii ipſi Carolo , qui ſibi id ultro ſumpſerit ſuo arbitrio , ac jure &c. Sed hæc eſt mera repetitio tertii & quarti argumenti .

Decimò , quid impudentius , aut vaniùs fingi poteſt , quàm Papam , aut plebem Romanam , potuiſſe , vel etiam auſos eſſe transferre , aut donare cuiquam ſupra ſe Imperium , qui jamdudum amiſſa libertate , jurata mancipia Imperatorum erant . Ipſunet Carolo jam amplius viginti annis antea ſub Adriano omnem poteſtatem Imperatorum Conſtantinopolitanorum in Romam Italiam , & Papas ipſos (quam ipſe alioqui armis acquiſierat) Pontifex , ac Romani , integraque Synodus , adhibitis etiam juramentis , & Anathematibus conſenſerant , ejuſque ſeſe ſubditos , & veluti mancipia recognoverant , aut confeſſi fuerant , ut id ipſum proprium eorum jus , diſt. 63. & omnes hiſtoriæ teſtantur. Diximus de hac re ſatis multa in ſecundo capite : verumtamen nihil oberit hìc adſcribere quidquid habetur apud Gratianum diſt. 63. ut Illyrici mendacia eo teſte detegantur , quem ipſe pro ſe protulit . Sic igitur loquitur Gratianus. Adrianus Papa Romam venire Carolum Regem ad defendendas res Eccleſiæ poſtulavit . Carolus verò Romam veniens , Papiam obſedit ; ibique relicto exercitu , in ſancta Reſurrectione ab Adriano Papa honorificè ſuſceptus eſt , poſt ſanctam Reſurrectionem reverſus Papiam , cepit Deſiderium Regem . Deinde Romam reverſus , conſtituit ibi Synodum cum Adriano Papa in Patriarchatu Lateranenſi , in Eccleſia S. Salvatoris : quæ Synodus celebrata eſt à 153. Epiſcopis , Religioſis , & Abbatibus. Adrianus autem Papa cum univerſa Synodo tradiderunt Carolo jus & poteſtatem eligendi Pontificem , & ordinandi Apoſtolicam Sedem : dignitatem quoque patritiatus ei conceſſerunt , inſuper Archiepiſcopos & Epiſcopos per ſingulas provincias ab eo inveſtituram accipere definivit , ut , niſi à Rege laudetur , & inveſtiatur Epiſcopus , à nemine conſecretur , & quicumque contra hoc decretum ageret , anathematis vinculo eum innodavit : & niſi reſipiſceret , bona ejus publicari præcepit . Hæc Gratianus , quæ ad verbum reperiuntur etiam apud Sigebertum in Chronico anno 773. Cæteri autem Hiſtorici veteres Rhegino , Ado , Otho Friſingenſis , Lambertus Schaphnaburgenſis , Marianus Scotus , & Abbas Urſpergenſis in Chronicis ejuſdem anni , & ſequentium , nihil omnino hac de re ſcripſerunt.

Dicat igitur nobis Illyricus , ubi ſit in verbis Gratiani & Hiſtoricorum , datam eſſe Carolo ab Adriano omnem poteſtatem Imperatoris Conſtantinopolitani ; item datum eſſe Carolo Imperium in Romanos Pontifices ; item adhibitum jusjurandum quo Papa ſubjiceretur Regi ; item agnoviſſe & confeſſos eſſe Pontifices ſe Caroli eſſe mancipia . Nihil certè horum legitur nec in Gratiano , nec in ullo ſcriptore ; proinde neceſſe eſt Illyrici eſſe mendacia.

Deinde quo pacto non ſecum ipſe pugnaſſet Adrianus , ſi ſe Regis mancipium agnoviſſet , & tamen eidem dignitatem patritiatus , & jus eligendi Pontifices conceſſiſſet ? Niſi fortè illius temporis mancipia ea prædita auctoritate erant , ut etiam patritios facere , & Reges ipſos novis dignitatibus augere poſſent . Quid quod Rhegino in Chronico anni 787. ſcribit , Carolum Regem & patritium ſubditum ſe Adriani Pontificis agnoviſſe ? Rex autem , inquit Rhegino , ad poſtulata reſpondit , ſe per multa tempora quæſiviſſe , ſed minimè obtinere potuiſſe : ne tamen inobediens videretur eſſe monitis Apoſtolicis , aſſeruit ſe in ejuſdem Papæ præſentia , cum ejuſdem miſſis pacem velle firmare.

Undecimò : Teſtantur quoque omnes Hiſtorici , etiam

A *ii , qui Papis ſunt addictiſſimi , Leonem Papam , mox ut electus fuit in Papam , miſiſſe ad Carolum Magnum legationem unà cum clavibus ſancti Petri , quod eſt Papale inſigne , & vexillis Urbis Romæ cum aquilis : petiiſſeque juxta Synodum Adriani confirmationem ſui , & ut aliquis mitteretur , qui Romanos Carolo denuò juramento adſtringeret , quod fuit extrema ſubjectionis indicium. Quare etiam paulò poſt orto diſſidio inter Papam & Romanos , tum ipſe Papa ad Cæſarem ut ſummum ſuperiorem confugit , tum & Romani eodem ſuos accuſatores miſerunt , ut ſic utrique ſint teſtati eum eſſe ſuum legitimum judicem , ac dominum. Quàm ſæda ergo tandem eſt iſta vanitas , quòd Papiſtæ fingunt illos ſervos , aut mancipia Caroli Imperium Romanum in Carolum tranſtuliſſe , eumque ſibi ut vaſſallum quendam dato feudo obligaſſe , ut nunc arctiſſimis juramentis Cæſares ſibi obſtringunt , & etiam ad turpiſſima pedum oſcula adigunt.* Non ſatis ſcio quid in hac objectione magis admirer , imperitiam , an impudentiam. Claves S. Petri à Leone ad Carolum miſſas , doctus Illyricus Papale inſigne interpretatur , quaſi Pontifex Leo Pontificatum ſuum Carolo Magno , vel dono dederit , vel certè ſubjecerit. At claves illæ nihil erant aliud , niſi thecæ quædam pretioſæ , quibus reliquiarum fragmenta ſervabantur . Solebant enim Pontifices , cùm ſummo aliquem munere afficere voluiſſent , raſuram cathenarum S. Petri , aut aliquid aliud generis ejuſdem , clavicula aurea , vel argentea incluſum mittere . Audi S. Gregorium in epiſt. 23. libri 6. ad Theotiſtum & Andream : Præterea , inquit , benedictionem S. Petri Apoſtoli , clavem à ſacratiſſimo ejus corpore tranſmiſi . Et in epiſt. 126. libri 7. ad Recharedum Regem Viſigothorum ; Clavem , inquit , parvulam à ſacratiſſimo B. Petri Apoſtoli corpore pro ejus benedictione tranſmiſimus , in qua ineſt ferrum de catenis ejus incluſum ; ut quod collum illius ad martyrium ligaverat , veſtrum ab omnibus peccatis ſolvat. Crucem quoque dedi latori præſentium vobis offerendam , in qua lignum Dominicæ crucis ineſt , & capilli B. Joannis Baptiſtæ : ex qua ſemper ſolatium noſtri Salvatoris , per interceſſionem præcurſoris ejus , habeatis. Talem igitur clavem non inſigne Papale , ſed religioſum munus Chriſtianiſſimo Principi ſummus Pontifex miſit . Nam ideirco Rhegino in Chronico anni 796. Ado Viennenſis in Chronico ſexta ætate , & Abbas Urſpergenſis , item in Chronico ejuſdem anni , has ipſas claves , confeſſionis S. Petri , ideſt , ſepulchri , claves appellant , & pro munere miſſas à Leone ad Carolum ſcribunt. Qui etiam auctores in Chronico anni 800. ſimile quoddam donum ab Epiſcopo Hieroſolymæ ad eundem Carolum tranſmiſſum , his verbis tradunt : *Eadem die Zacharias pater cum duobus monachis , uno de monte Oliveti , altero de Bethlehem , Romam venit , quos Epiſcopus Hieroſolymorum ad Regem direxit , qui benedictionis cauſa claves ſepulchri Domini , ac loci Calvariæ , claves etiam civitatis cum vexillo detulerunt.* Hæc illi. Nec ſanè dubitari ulla ratione poteſt , quin fuerint omnia illa religioſa munuſcula , non inſignia dignitatum . Quare Paulus Æmilius in vita Caroli , pia magis quam magnifica munera eſſe dixit.

Quod ſecundo loco addit Illyricus , poſtulaſſe Leonem , ut à Carolo mitterentur , qui Romanos eidem Carolo juramento adſtringerent , jam ſuprà diſcuſſum eſt in primo capite , ubi ex ipſo Illyrico demonſtravimus , Leonem à Carolo poſtulaſſe , qui Romanos jurejurando adſtringeret , non Carolo , ſed Leoni ; & ſanè ratio erat magna , cur novo Pontifici Leoni novum ſacramentum populus præſtaret ; cur autem Carolo præſtaret , nulla erat . Quæ cùm ita ſint , evanuit (credo) illud jam extremæ ſubjectio-

nis indicium, quod ex missis clavibus, & Legatis postulatis, qui ad jurandum Romanos adigerent, Illyricus fabricaverat.

At, inquit, *dissidio inter Papam & Romanos exorto, utrique Carolum dominum, ac judicem appellarunt*. Nusquam ista nomina legi, judicis, & domini. Res autem gesta narratur ab Othone Frisingensi lib. 5. c. 30. his verbis.

Anno ab Incarnatione Domini 799. Leo Papa, qui Adriano successerat, in Litania majore à Romanis flagitiosissimè, ita ut oculi ejus eruti viderentur, tractatur: qui ad Regem Carolum veniens, eventum rerum deplorat. Igitur Carolus victoriosissimus, qui jam subjugatis sibi Baioariis, Aquitanis, Saxonibus, Danis, Nortmannis Brittannis, Pannonii, multisque aliis provinciis, regnum Francorum plurimum dilataverat, dignus qui altiùs proveheretur, Papam ulturus ad urbem tendebat, cui pridie quàm Urbem intraret, Leo ad duodecimum tapidem occurrit, eumque honorificè suscepit. Manè facto, Urbem ingressus, à Pontifice ac cunctο populo susceptus, in Ecclesiam B. Petri traducitur. Post, septem diebus transactis, Rex concione facta, causam adventus sui exponit. Leo quoque, cui omnes sui magnum crimen imposuerant, nemine cogente, ex bona conscientia de objecto crimine coram omnibus supra sacrosancta Evangelia se purgavit. Hæc ille. Ex qua narratione discimus, Carolum Romam venisse, non ut Pontificem judicaret, sed ut injuriam illi factam ulciscereturi; & Leonem Pontificem non ab aliquo judicatum, sed à se ipso, nemine cogente, jurejurando purgatum. Nec dissentiunt Historici cæteri. Sed Rhegino, atque Abbas illud etiam addunt, Pontificem ad Carolum venientem summo cum honore ab eodem Carolo susceptum; quod utrum vilissimis mancipiis satis conveniat (quales fuisse eo tempore summos Pontifices mentitur Illyricus) Illyricus ipse judex esto.

Jam verò quod in postremis verbis Illyricus habet, adigi nunc à Pontificibus Imperatores ad jusjurandum, & oscula pedum, Otho Magnus, & Fridericus I. (ut alios prætermittam) nobis etiam tacentibus satis refellunt. Siquidem ille Joanni XII. Pontifici jurisjurandi sacramentum, antequam Urbem ingrederetur, à nemine coactus, nisi ab ipso jure & æquitate, præstitit; Quod extat adhuc apud Gratianum can. Tibi Domino Joanni, dist. 63. Ille autem (ut capite superiore ex Krantzio & Radevico demonstravimus) Adrianum IV. humi prostratus sponte sua veneratus est, & Victori IV. quem ipse Pontificem in Schismate quodammodo fecerat, nemine cogente pedes osculari coram universa Ecclesia non erubuit. Sed de hac objectione satis multa dicta sunt. Pergamus ad cæteras.

Duodecimò, ipsa vox Translatio eos evidentissimè mendacii redarguit, nam si transtulerunt Imperium à Græcis ad Francos, sequitur Græcos esse planè privatos Imperiali dignitate. Et infrà: *Decretalis, Solita, clarè Constantinopolitanum Regem vocat Imperatorem Romanorum*. At hæc objectio nulla est. Non enim Imperium universum, sed Occidentale solùm translatum esse dicimus à Græcis ad Francos. Græci siquidem cum Gothos. Belisario & Narsete ducibus, Italia exegissent, Occidentale Imperium Orientali iterum adjunxerunt; postea verò, quàm à Leone Pontifice Carolus Magnus Occidentalis Imperii jure donatus est, Græcus Imperator Occidentali Imperio caruit, Orientale retinuit. Atque ex eo tempore Augusti duo pari potestate Romanum Imperium tenuerunt.

Decimotertiò, quacunque omninò parte, aut quasi lacinia quis istam narrationem translationis Imperii apprehendit, mox liquidò animadvertit esse vanissimum mendacium. Fingunt enim illi Carolum ignorasse Papæ consilium &c.

Ista verò est nova forma Syllogismi. Constat enim tota argumentatio ex tribus manifestissimis, crassissimisque mendaciis, quæ sunt à nobis suprà cap. 2. notata & refutata. Vide igitur cap. 2. Mendacia 15. & 16.

Decimoquintò (nam decimumquartum præ festinatione Illyrico excidisse videtur, nisi fortè sit error in numeris) Quis, inquit, *dubitat, si Papa, ac Romani sponte, suoque arbitrio Imperium à Græcis in Francos transferre tunc potuissent, voluissentque, eos certis firmisque pactionibus, ac conditionibus cum Carolo acturos fuisse, quibus tum sibi, tum etiam aliis regionibus, & hominibus cavissent de certa quadam libertate &c.* An tu ridiculus non es Illyrice, cum pactum de libertate retinenda commemoras, ubi de Imperatore ac domino constituendo agitur? Quibus enim, quæso, iste Cæsar imperabit, si omnes homines, ac regiones, quæ ad illius Imperium pertinent, sibi diligenter de libertate conservanda caveant? Sed nimirum magistrum tuum secutus es Lutherum, qui in lib. de votis monasticis jubet monachos futuros hac forma verborum uti, cùm Deo sua vota nuncupant: Voveo paupertatem, castitatem, & obedientiam usque ad mortem liberè, ita ut mutare possim quando volo, nec unquam ea vota tenear observare. Audi igitur Illyrice. Si pacta nulla inter Leonem & Carolum intercessissent, mirum videri certè non deberet: dabatur enim Imperium virtutibus Caroli, dabatur meritis ejus, necnon patris & avi, quæ multa & magna in Ecclesiam Romanam exstabant. Verumtamen accesserunt etiam pacta, non quidem, ut tu dicis, de libertate gentium & populorum conservanda, sed de Ecclesia universa, ac potissimùm de Apostolica Sede perpetuò defendenda. Est enim Imperator Romanus (ut jura passim loquuntur) proprius Ecclesiæ Catholicæ, atque præcipuus advocatus. Porrò continetur hoc pactum tum in eo sacramento, quod Reges Romanorum Pontifici Romano præstare solent cùm ad coronam accipiendam veniunt: tum etiam in ipsa voce translationis Imperii; idcirco enim non novum Imperium erectum, sed antiquum translatum ad Germanos dicitur, ut meminerint Germani Imperatores, non modò jus & potestatem imperandi, sed etiam curam & sollicitudinem Ecclesiæ tuendæ, Constantini, Theodosii, Martiani, Justini, Tiberii, aliorumque veterum ac piorum Cæsarum ad se translatam, quæ etiam causa est, ut aliquando Romani Pontifices certos Imperatores & Ecclesiæ communione, & Imperii dignitate privarint; quòd videlicet adversus inita & jurata pacta, non se illi advocatos, sed hostes Ecclesiæ præstitussent. Sed de his satis.

Decimosextò, Verùm, inquit, *ut hisce quoque argumentationibus, sententiaque finem imponamus, hoc unum quæro à Pontificiis seductoribus: cum constet Carolum amplius viginti annis ante illam Leoninam (penè dixissem vulpinam) Papæ coronationem totum Occidentale Imperium occupasse & tenuisse, hoc, inquam, quæro, num jure occupavit, & tenuit, fuitque legitimus ejus Monarchiæ possessor? Injustè eum occupasse, ac tenuisse; non audebunt (credo) dicere. Si verò justè occupavit, ac tenuit totum Occidentale Imperium tot annis ante Papatum Leonis, quomodo potuit Leo Imperium Romanum in eum transtulisse, aut quid tandem ei adjecit?* Sed hæc objectio soluta est in sexto capite, ubi ostendimus, Carolum Magnum ante Leonis III. Pontificatum, justo bello occupasse, ac tenuisse non quidem universum (ut Illyricus dicit) Occidentis Imperium (nec enim Hispaniam, Africam, Illyricum, Brittanniam, Apuliam, Calabriam, Siciliam, aliasque nonnullas Occidentalis Imperii Provincias eo tempore Carolus occu-

occupaverat) ſed magnam tamen ejus partem, id-eſt, Galliam, Germaniam, Pannoniam, atque Italiæ partem quandam . Cæterùm ea ipſa loca non jure Cæſaris , ſed partim jure regio , partim jure patritio Carolum poſſediſſe. Id igitur Imperii translatio effecit, ut Carolus Magnus illa ipſa, quæ jam habebat, non tantùm ut Rex , aut Patritius , ſed ut verus Imperator & Auguſtus retineret : utque jus haberet ad alias item provincias, quas Occidentalis Imperii fuiſſe , atque injuria ab aliis occupatas eſſe conſtaret : ut denique nominibus, titulis, honoribus omnibus veterum Cæſarum uteretur, atque eo nomine omnes alios Reges, ac Principes , tum ipſe, tum ejus ſucceſſores, ac poſteri anteirent, etiamſi aliquando contingeret , ut eſſent alii Chriſtiani reges, ipſo Cæſare longè potentiores. Ac ne id parum fortaſſe Illyrico videatur, revocet ad memoriam quæ de Zenone & Theodorico ipſe ſcripſit. Non modò enim affirmavit, ſed etiam multis teſtibus aſſerere conatus eſt, Theodoricum Gothum , Zenonis Imperatoris beneficio , Occidentale Imperium accepiſſe , cui ſi nunc objiciamus, Theodoricum ne uno quidem milite , aut obolo à Zenone adjutum, ſua tantùm , ac ſuorum virtute , multis exantlatis laboribus, multoque ſanguine effuſo Italiæ poſſeſſionem adeptum, nihil aliud inveniet quod reſpondeat, niſi ideò verè Theodoricum à Zenone Imperium (vel Regnum potiùs Italiæ) accepiſſe, quòd ab eo, jus , titulum , dignitatem , ac poteſtatem regiam accepiſſet.

Digitized by Google

LIBER SECUNDUS.

SUMMA.

Imperium Romanum de gente Francorum ad gentem Saxonum Summi Pontificis auctoritate transiſſe.

CAPUT PRIMUM.

Succeſſionem explicat Caroli Magni.

SEQUITUR altera Controverſia apud Illyricum de translatione Imperii à Francis ad Saxones; quam translationem Illyricus non modò, non auctore Romano Pontifice, ſed etiam eo invito factam eſſe contendit. Sed ut res tota facilius perſpiciatur, hiſtoria ſucceſſionis Imperatorum à Carolo uſque ad Othonem paulò altius repetenda erit. Igitur Carolus Magnus à Leone III. Pontifice Romæ anno 800. coronatus, ſucceſſorem habuit Ludovicum filium, quem Stephanus IV. aliàs V. Papa Remis in Gallia coronavit anno 815. teſte Othone Friſingenſi lib. 5. cap. 33. Ludovico Lotharius filius ſucceſſit, quem Paſchalis Papa Romæ coronavit anno 822. eodem teſte Othone lib. 5. c. 34. Lothario ſucceſſit filius Ludovicus, quem Sergius Papa II. Romæ coronavit anno 834. teſte Adone Viennenſi in Chronico 6. ætate. Ludovico Carolus Calvus ſucceſſit, qui hujus Ludovici patruus erat, Lotharii videlicet frater ex patre Ludovico ſeniore: coronavit autem Carolum Calvum Romæ Joannes VIII. anno 874. teſte Rheginone lib. 2. Chronici. Carolo Calvo Ludovicus Balbus filius ſucceſſit anno 877. teſte Rheginone ibidem: coronavit autem eum idem Joannes Papa VIII. teſte Onuphrio in additione ad Platinam in vita ejuſdem Pontificis Joannis. Ludovico Balbo ſucceſſit Carolus Craſſus Ludovici Regis Germaniæ filius, qui Ludovicus Caroli Magni ex Ludovico filio nepos erat. Coronavit eum idem Joannes VIII. Romæ anno 878. teſte Othone Friſingenſi lib. 6. cap. 8. Carolo Craſſo Arnulphus ſucceſſit, quem Papa Formoſus coronavit Romæ anno 896. teſte Rheginone in Chronico. Fuit autem Arnulphus Carolomanni filius, Ludovici Regis Germaniæ nepos. Arnulpho ſucceſſit filius Ludovicus, Ludovico Chunradus, Arnulphi ex alio Chunrado nepos. Atque hìc ſeries deſit Caroli Magni, & gentis Francorum, ut ex Abbate Urſpergenſi in Chronico anni 914. cognoſci poteſt. Chunrado ſucceſſit Henricus I. ex gente Saxonum, cognomento Auceps. Nam etſi is Henricus nepos erat Arnulphi Imperatoris ex filia, ut Albertus Krantzius demonſtrat lib. 2. Saxoniæ cap. 33. tamen ex patre non Francus erat, ſed Saxo. Porrò nullus horum trium coronam Imperialem habuit, ut Hiſtorici omnes teſtantur. Henrico autem filius Otho ſucceſſit, quem Joannes Papa XII. Romæ, ut infrà demonſtrabimus, coronavit.

Quæſtio igitur eſt, cœperit ne Saxonum Imperium in Henrico, an in Othone, & quidem in Henrico cœpiſſe, Illyricus totis viribus contendit: ſiquidem inde rectiſſimè deduci putat, invito Romano Pontifice Saxonicum Imperium conſtitutum: quoniam is Henricus nec Romam ad Pontificem venit, nec ab eo unctionem, vel coronationem ullam poſtulavit. Ego verò Imperatorem primum ex gente Saxonum Othonem Magnum fuiſſe, eumque à Romano Pontifice Imperium accepiſſe, nullo negotio demonſtrari poſſe cenſeo.

CAPUT II.

Othonem I. non autem Henricum, aut Chunradum Imperatorem primum ex gente Saxonum fuiſſe demonſtrat.

PRimùm igitur, Henricum patrem Othonis, Regem tantùm, non Imperatorem fuiſſe, teſtis eſt ipſe idem Henricus, qui Regio nomine contentus, inſignia, appellationesque cæteras, necnon unctionem & coronationem ſponte recuſavit, ut cuſtos Imperii potiùs, quàm Imperator dici poſſit. Vitichindus, qui hujus Henrici tempore vixit, lib. 1. geſtorum Saxonicorum, de hoc ipſo Henrico ita loquitur: *Cùm ei offerretur unctio cum diademate à Summo Pontifice, qui eo tempore Herizerus erat, non ſprevit, nec tamen ſuſcepit, ſatis, inquiens, mihi eſt, ut pro meis majoribus Rex dicar & deſigner, divina annuente gratia, ac veſtra pietate. Penes meliores verò nobis unctio & diadema ſit: tanto honore nos indignos arbitramur.* Hæc Vitichindus, quem ſecutus Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 920. Henricus, inquit, renuit diadema & unctionem, ſolo nomine Regis contentus. Albertus Krantzius lib. 3. Saxoniæ cap. 2. Henricus, inquit, Dux Saxoniæ, primus ex ea familia ad Romani regni culmen aſcendit, quod ea domus per aliquot continuata ſæcula perſeveranter ſervavit, ut in contextu docebimus, cui, ſi in Italiam prædeceſſorum more venire dignaretur, diadema cum conſecratione ad Imperatoriam dignitatem Joannes ejus nominis X. Summus Pontifex repromiſit. Henricus autem ſatis ſibi videri reſpondit, quòd primus ad regni culmen immeritus perveniſſet, diadema Imperii majoribus debitum: ſe nihil ambire ſuprà id quod accepiſſet, etiam ſi majora, quàm obire poſſet, ſuſtollentem onera. Habemus igitur in primis Henrici ipſius ingenuum, planeque Germanicum teſtimonium.

Sed accedant ſecundo loco ſequentium Principum, ejuſdem nominis teſtimonia. Nam (ut Onuphrius Panuinus teſtatur in lib. de Comitiis Imperatorum) S. Henricus Chunradus, & tres alii Henrici, qui poſt Othonem III. imperarunt, in diplomatibus ſuis ita nomina ſua inſcribunt, ut nullo loco Chunradum & Henricum, qui ante Othones regnarunt, inter Imperatores habuiſſe videantur, non enim ſe ſcribunt Chunradum II. & Henricos II. III. IV. V. ſed Chunradum I. & Henricos I. II. III. & IV. quibus etiam numerorum notis diſtingui ſepulchra Chunradi, & poſteriorum trium Henricorum, quæ adhuc Spiræ exſtant, idem Onuphrius teſtis eſt. Ut jam non levis temeri-

tas

tas eorum esse videatur, qui contra ipsa Imperatorum diplomata, & literas, in monumentis ante tot annorum centurias incisas, Chunradum I. & Henricum I. Secundos; necnon Henricum II. III. & III. IV. & IV. V. appellandos esse contendunt. De Ludovicis autem res adeò manifesta est, ut non possit Illyricus Ludovicum, Arnulphi Imperatoris filium, qui corona Imperii caruit, inter Imperatores numerare, quin sibi ipse repugnet. Nam si is Ludovicus Imperator fuit, necesse est quartus fuerit; tres enim ante ipsum Ludovici præcesserant, senior, junior, & Balbus? At si quartus est Arnulphi filius, qua ratione Lodovicus Bavarus & se ipse quartum, non quintum, in omnibus suis diplomatibus vocat; & quartus, non quintus, ab omnibus auctoribus; & ab ipso Illyrico in hoc lib. de translatione Imperii, aliquoties appellatur? Quod si Ludovicus ille è numero Imperatorum eximitur, quia corona, & unctione Apostolica caruit, licèt alioqui de stirpe Caroli, & filius Imperatoris fuerit: quanto magis Henricus Saxo ex Imperatorum numero eximendus erit, qui nihil horum habuit, & coronam ac dignitatem Imperatoriam recusavit?

Accedant postremò testimonia etiam veterum gravissimorumque Historicorum. Lambertus Schafnaburgensis in historia Germanica, Anno, inquit, 1024. Henricus primus Rex: II. Rex Imperator obiit. Ubi vides, Lector, Lamberti Historici gravissimi, & Germani, & qui illo ipso sæculo floruit, judicio, Henricum I. Regem tantùm; secundum autem, Regem Imperatorem fuisse. Rhegino & Sigebertus non dissentiunt à Lamberto: siquidem tres illos Reges, Ludovicum Arnulphi Imperatoris filium, Chunradum & Henricum, qui coronam Imperii à Romano Pontifice non habuerunt, numquam Imperatores, sed perpetuò Reges vocant, cùm tamen præcedentes, & sequentes Reges, qui à Romano Pontifice coronati fuere, Imperatores semper appellent. Otho Frisingensis pluribus in locis sententiam nostram apertè confirmat. Sed antequam verba illius ponam, operæpretium esse duxi, Lectorem prænonere quod Otho Frisingensis scribit, & sæpè repetit, virtute Othonis I. Imperium transisse ad Francos Orientales, non sic esse accipiendum, quasi Otho I. sine Pont. Max. auctoritate Imperium obtinuerit; id enim paulò post apertissimis argumentis refutabitur. Id igitur solùm Otho Frisingensis significare voluit, in Othone I. translationem factam esse Romani Imperii ab Occidentalibus Francis ad Orientales; ejus autem translationis causam fuisse virtutem ejusdem Othonis, qui & à Pontifice Summo promotionem ad eam dignitatem facilè promerunt, & armis hostes Imperii fortissimè domuit. Ille igitur sic loquitur lib. 6. hist. cap. 17. Ex hoc, inquit, quidam post Francorum regnum supputant Teutonicorum. Unde filium Othonem in decretis Pontificum, Leonem Papam, primum Regem Teutonicorum vocasse dicunt. Nam iste, de quo agimus, Henricus, oblatam sibi à summo Pontifice dignitatem renuisse perhibetur. Et infrà, Otho, inquit, qui Imperium à Longobardis usurpatum deduxit ad Teutonicos Orientales Francos, forsan dictus est primus Rex Teutonicorum, non quòd primus apud Teutonicos regnaverit, sed quòd primus post eos qui à Carolo Carolingi, sicut à Meroveo Merovingi, dicti sunt, ex alio, idest, Saxonum sanguine natus, Imperium ad Teutonicos Francos revocaverit. Et cap. 22. ubi narravit coronationem Othonis Romæ celebratam, ita subjungit: Ex hinc Regnum Romanorum post Francos & Longobardos ad Teutonicos, vel, ut aliis videtur, iterum ad Francos, unde quodammodo elapsum fuerat, translatum est. Et c. 24.

A Hic, inquit, est Otho, qui post multas victorias Græcos quoque in Apulia & Calabria superavit, ac Imperium Romanorum virtute sua ad Francos Orientales reduxit. Et paulò ante: Vide, inquit, regnum Teutonicum cum regno Francorum affine & quodammodo cognatum principium habere. Ibi primùm Carolus (Martellus) sine Regis nomine honorem Regis gerebat: hic Magnus Otho Saxonum Dux (Othonis Imperatoris avus) Regibus adhuc ex stirpe Caroli manentibus, regni summam administrabat. Illius filius Pipinus non solùm re, sed etiam nomine Rex coepit esse, & dici, hujus simili modo filius Henricus Regis nomine meruit honorari. Illius filius Carolus Magnus non solùm regnum, sed etiam Imperium capto Desiderio primus obtinuit ex Francis. B Istius filius Otho Magnus post multos triumphos, primus ex Teutonicis post Carolos capto Berengario Romanis imperavit. Hæc ille.

Neque ab hoc numero veterum Historicorum separandus est Luithprandus Diaconus his omnibus antiquior. Siquidem ipse lib. 6. cap. 6. cùm Othonem I. ante coronationem Imperialem piissimum Regem tantùm; deinde autem etiam Imperatorem Augustum fuisse dicat; manifestè significat, Henricum Othonis patrem, qui coronatus numquam fuit, Imperatorem numquam fuisse. Philippus Bergomensis lib. 11. supplementi Chronicorum, apertè docet, à Ludovico, Arnulphi filio, usque ad Othonem I. non C fuisse in Germania Imperatores, sed Reges dumtaxat. Deinde lib. 12. addit in Othone I. Imperium Germanis iterum restitutum. Lupoldus quoque in lib. de Juribus Imperii cap. 2. & 5. ut ipse Illyricus citat pag. 105. Othonem Imperatorem primum ex gente Saxonum facit.

Addamus si placet etiam testimonium Cuspiniani, quoniam eo auctore Illyricus mirificè delectari videtur. Othonem (inquit Joannes Cuspinianus in vita ejusdem Othonis) plerique scriptores primum Germanorum Imperatorem numerant, qui Imperium, à justa sobole, agnationeque Caroli Magni ablatum, primus hic Otho justus princeps, vir belli pacisque insignis, recuperavit Pontificis Maximi auctoritate. Habemus igitur testimoniis Historicorum, Principum, & ipsius Henrici patris Othonis, non Henricum patrem, sed Othonem filium Imperatorem primum ex gente Saxonum fuisse; quod etiam cognomen Magni satis apertè significare videtur. Nam propterea inter omnes Imperatores Occidentis, soli Carolus & Otho Magni cognomen invenerunt, quòd ille ad Francos, iste ad Saxones, Imperii Romani decus attulerit.

CAPUT III.

Eundem Othonem à Summo Pontifice Joanne XII. ad Imperium provectum ostendit.

JAm verò demonstrandum supererat, hunc ipsum Othonem à Pontifice Romano ad Imperium vocatum, provectumque fuisse. Id verò Historici omnes una voce tradunt, atque ut à posterioribus sursum versus ascendamus. Cuspinianum modò dicentem audivimus, ab Othone quidem recuperatum Imperium, sed Pontificis Maximi auctoritate. Albertus Krantzius lib. 4. Saxoniæ cap. 9. Cùm appropinquaret, inquit, Urbi, insigni pompa à Romanis est introductus, & Imperii coronam cum consecratione, & Imperatorio honore suscepit.

Joannes Nauclerus in Chronographia sua, gene-

rat. 33. Otho, inquit, à Joanne Papa Auguſtus vocatur, & ordinatur, unctione Imperiali, ac benedictione ſublimatus. Idem quoque docent Blondus lib. 3. decad. 2. Platina in vita Joannis XII. quem ipſe tamen 13. vocat. Philippus Bergomenſis lib. 12. Supplementi; & Jacobus Wymphelingius in Epitome rerum Germanicarum, cap. 18. Sigebertus in Chronico: Anno, inquit, 963. Otho I. à Joanne Papa coronatur. Lambertus Schafnaburgenſis in hiſtoria Germanica: Otho Rex, inquit, perrexit Romam; eumque Joannes Papa gratanter ſuſcipiens, honorificè ſuper Cathedram Auguſtalem poſuit, & benedictione atque conſecratione ſua Imperatorem fecit. Otho Friſingenſis lib. 6. cap. 22. Otho, inquit, glorioſus Rex à Papia uſque ad Urbem progrediens, honorificè à Summo Pontifice Joanne, ac toto populo ſuſceptus, applaudentibus cunctis, Imperatoris & Auguſti nomen ſortitur.

Abbas Urſpergenſis in Chronico: Ipſe, inquit, Romam veniens mirifico apparatu ſuſceptus, & ab eodem Apoſtolico Joanne Imperiali unctione & benedictione ſublimatus, Imperator & Auguſtus eſt appellatus.

Marianus Scotus in Chronico; Otho Rex, inquit, Romam veniens, Imperator efficitur à Joanne Papa.

Rhegino Abbas lib. 2. Chronici, Rex, inquit, Otho Romæ favorabiliter ſuſceptus, acclamatione totius Rom. populi & Cleri, ab Apoſtolico Joanne Imperator, & Auguſtus vocatur & ordinatur.

Luithprandus Diaconus Ticinenſis, qui tempore ipſius Othonis floruit, lib. 6. de rebus per Europam geſtis cap. 6. Romam, inquit, veniens (Otho I.) miro ornatu, miroque apparatu ſuſceptus, ab eodem Summo Pontifice, & univerſali Papa, Joanne unctionem ſuſcepit Imperii.

CAPUT IV.

Objectiones Illyrici diluit.

VIdeamus nunc quid pro ſententia ſua Illyricus adferat, quamquam valde ſuſpicor fore ut mendacia potius, quàm argumenta nobis refellenda ſint.

Sic igitur incipit pag. 64. *Indicatum eſt, quomodo Imperii poſſeſſio, & dignitas pervenerit à Græcis ad Carolum Francum, aut Germanum.* Et infrà: *Porrò quomodo à Francis, ad reliquos Germanos pervenerit, nunc indicandum eſt. Nam hic quoque Papa adulatores, ut ubique mendaciis omnia conſpurcant, ac corrumpunt.* Videlicet Illyrico magna religio eſt mentiri, idcirco confidenter alios mendacii reprehendit. Sed quam verè id faciat, teſtantur quæ ſuprà diximus, & quæ continuò Illyricus ipſe ſubjungit. Sic enim pergit: *Dicunt enim illi, quòd deficiente virtute ſtirpis Caroline, Cardinales ſcripſerint ad Othonem I. eumque creaverint Imperatorem. Quod tamen nullis certis documentis probare poſſunt.* At non hoc dicunt ſcriptores, qui ſunt alicujus nominis apud Catholicos, quos tu falsò Papæ adulatores vocas; plerique enim Othonem I. à Romano Pontifice Joanne XII. Imperatorem creatum eſſe tradunt, non à Cardinalibus. Teſtimonia paulò ante citata ſunt. Atque ut verum fatear, nullum omnino auctorem me legiſſe memini, qui à Cardinalibus Imperium Othoni delatum ſcripſerit. Scripſerunt quidem Cardinales duo ad Othonem Imperatorem quædam adverſus Joannem Pontificem, ſed poſteaquam idem Otho ab eodem Joanne Imperator fuerat appellatus & coronatus, ut Illyricus ipſe teſtatur in hiſtoria Magdeburgenſi Cent. 10. cap. 10. col. 535. Itaque literæ illæ Cardinalium nihil omnino ad rem præſentem faciunt.

A Pergit Illyricus: *Vera autem hiſtoria illius translationis exſtat prolixè apud Nauclerum & Cuſpinianum. Ex qua narratione liquidò patet, non poteſtate aut voluntate Papæ factam eſſe.* Id verò quàm impudens eſt mendacium! Cuſpinianus enim (ut paulò ante citavimus) in vita Othonis ita loquitur: Imperium à juſta ſobole, agnationeque Caroli Magni ablatum, primus hic Otho juſtus princeps, vir belli pacisque inſignis recuperavit, Pontificis Maximi auctoritate.

Quid hic dicis Illyrice? Liquidone patet ex his verbis Imperium translatum ad Germanos ſine Pontificis voluntate & poteſtate, an te potiùs egregiè eſſe mentirum? Porrò Nauclerus, etſi zelo patriæ (ut ipſe fatetur) conatur aſſerere Henricum patrem
B Othonis Imperatorem, vel certè Regem Romanorum fuiſſe, non tamen ſine voluntate Romani Pontificis fuiſſe docet (ut Illyricus noſter mentitur); quin potiùs ſententiam ſuam Nauclerus ex decretis Pontificum adſtruere conatur: nimirum profert cap. Venerabilem, de electione; & Clementinam, Romani Principes, de jurejurando; ubi legimus, Imperium Romanum auctoritate Sedis Apoſtolicæ translatum à Græcis ad Germanos in perſona Caroli Magni; ex quibus decretis Nauclerus colligit, Henricum, & ejus prædeceſſores Conradum & Ludovicum, Imperatores fuiſſe, quia Romani Pontifices, qui Imperium tranſtulerunt, apud Germanos, non apud Gallos, aut Italos illud eſſe voluerunt.

C Sed hæc ejus argumentatio, nec apud Illyricum, nec apud nos ullius momenti eſt. Neque enim Illyricus admittit, Pontificis auctoritate ad Germanos Imperium eſſe translatum, licèt pro ſua conſtantia Nauclerum, qui illud docet, paſſim pro ſe teſtem adducat. Nos autem fatemur quidem, vel potiùs aſſerimus & defendimus, translationem Imperii auctore Pontifice factam eſſe: non tamen inde rectè poſſe colligi arbitramur, Ludovicum, Conradum & Henricum, qui corona Imperii caruere, Imperatores Romanorum fuiſſe, niſi fortè deſignatos; quemadmodum olim Cæſares dicebantur, qui Auguſti futuri erant, licèt nondum eſſent re ipſa. Si quidem illi ipſi textus, quos Nauclerus citat, apertè docent,
D Germaniæ Principes poteſtatem habere eligendi Regem, in Imperatorem poſtmodum à Pontifice promovendum. Quare tres illi, qui à Principibus electi ad Regnum, non autem à Pontifice ad Imperium promoti fuere, Reges dumtaxat, non Imperatores, ſecundùm ea capitula dici poſſunt.

Addit poſtea Nauclerus, Henricum patrem Othonis ideò verum Imperatorem habendum, quòd à ſummo Pontifice Imperator habitus videatur, cùm exſtet apud Gratianum diſt. 63. conſtitutio primi Henrici, & primi Othonis cum Romanis Pontificibus. Sed hoc totum ut adverſus Illyricum mirificè pugnat, ita nobis parum omnino nocet. Nam etiamſi
E in ea conſtitutione nominetur primo loco Henricus, non tamen neceſſe eſt eum Henricum illum eſſe qui Othonem præceſſit; immò verò probabiliſſimum eſt, illum eſſe, qui Othonem III. ſecutus eſt. Is enim verè primus Henricus Imperator fuit, & magnam cum Romanis Pontificibus amicitiam habuit. Cur autem ante Othonem nominetur, cauſa eſſe videtur, quòd ejus conſtitutio, notior & recentior eſſet. Adde quòd in ea conſtitutione nulla Imperii mentio fit, nec Henricus ille primus Imperator nominatur: quare ad cauſam noſtram non facit, quis ille Henricus fuerit.

Pergit Illyricus: *Nam quod attinet ad illam ſcriptionem Cardinalium ad Othonem, ea fuit nihil aliud, quàm accuſatio Joannis XII. hominis impuriſſimi, ac petitio, ut depoſito eo, alium meliorem Epiſcopum, aut Papam, in ejus locum ſufficeret; Quod etiam Otho I. ſtrennè effectum dedit.*

dedit. Nam tunc, & olim per omnem vetuſtatem erat juris & auctoritatis Cæſarea, impuros Papas caſtigare. Hiſtoria habetur prolixè apud Luithprandum Ticinenſem, Hiſtoricum fide digniſſimum. Veritas hujus ſententiæ, & & falſitas Papiſtica, etiam ex eo elucebit, quòd ſi verè de creatione novi Imperatoris actum fuiſſet, eaque (ut iſti volunt) juris, ac poteſtatis Pontificia fuiſſet, non Cardinales aliquot, ſed ipſemet Papa de ea ſcripſiſſet, eamque peregiſſet. An igitur ſi ex ipſo Luithprando demonſtravero, non Cardinales, ſed Papam ad Othonem ſcripſiſſe, & eundem Othonem Imperatorem creaſſe, non continuò fabula illa de Cardinalium literis, & querimonia evaneſcet; & luce clariùs apparebit, veram eſſe ſententiam noſtram, Illyrico teſte, & ipſum eundem Illyricum, qui nos ad Luithprandum remiſit, ſuo ſe gladio jugulaſſe? Hæc igitur ſunt verba Luithprandi lib. 6. de rebus per Europam geſtis cap. 6. *Joannes ſummus Pontifex, & univerſalis Papa, Legatos S. R. E. Joannem videlicet Cardinalem Diaconum, & Aronem Scriniarium ſereniſſimo atque piiſſimo tunc Regi, nunc Auguſto Cæſari Othoni deſtinavit, ſuppliciter literis, & Regum ſigna erant, quatenus pro Dei amore, ſanctorumque Apoſtolorum Petri & Pauli, quos delictorum ſuorum cuperet eſſe remiſſores, ſe ſibique commiſſam ſanctam Romanam Eccleſiam, ex illorum (Berengarii & Alberti) faucibus liberaret, ac ſaluti & libertati priſtinæ reſtitueret.* Hæc ille; qui etiam paulò poſt ſubjungit, quod ſuprà citavimus, Othonem literis Papæ acceptis, mox in Italiam veniſſe, atque ab eodem Papa Imperialem coronam, & Auguſti nomen & dignitatem accepiſſe. Neque verò Luithprandus ſolus (quamquam is etiam ſolus ſufficeret, cùm & res geſtas ſui temporis ſcripſerit, & Illyrico teſte Hiſtoricus fide digniſſimus fuerit) ſed etiam alii graviſſimi ſcriptores, non Cardinalium, ſed Pontificis Maximi literis Othonem Regem ad Urbem vocatum, & ab eodem Pontifice Imperatorem creatum ſcribunt. Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 962. Otho, inquit, rogatu Joannis Papæ, & querimonia multorum de Berengario & filio proclamantium, Romam tendit; ibique Imperator ab eodem Papa factus Berengarium capit. Otho Friſingenſis lib. 6. hiſt. cap. 21. Joannes, inquit, Diaconus, & Azo Scriniarius, ab Apoſtolica Sede miſſi, ad Regem (Othonem) veniunt, tam de tyrannide Berengarii querimoniam facientes, quàm ipſum ad defenſionem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ac totius Italiæ invitantes. Capite verò ſequenti deſcribit idem auctor Othonis coronationem à Romano Pontifice factam.

Sed ut videas, Lector, non ſolum impudentiam, ſed etiam inconſtantiam & levitatem Illyrici, legito hiſtoriam ejus Eccleſiaſticam, Cent. 10. cap. 10. col. 535. ibi ſiquidem omnia reperies, quæ nos accerſitis hinc inde teſtimoniis confirmare nitimur. *Ipſe Joannes*, inquit Illyricus, *Othonem Imperatorem tum ſuo, tum Romanorum nomine, miſſis ad eum Legatis, ad Berengarii tyrannidem avertendam, in Italiam denuò accerſivit.* Et infrà: *Imperator externo rerum ſtatu aliquo modo in Italia pacato, Romam adiit, ac præſtito priùs Romanis juramento, de ſuo erga Urbem & Eccleſiam indefeſſo ſtudio, intra mœnia receptus eſt. A Pontifice autem, totoque populo honorificè excipitur, ac paulò poſt Imperii diademate unà cum filio, ſeptem vix annorum, accepto, inſuper Germanici Pannoniæque titulo, publico & ſolemni ritu, in B. Petri Baſilica ante altare à Joanne ornatur.* Hæc ille. Ex his igitur teſtimoniis, & iis quæ paulò ante citavimus de coronatione Othonis, manifeſtiſſimè colligitur, ipſo etiam teſte Illyrico, inde elucere veritatem ſententiæ noſtræ, unde ipſe falſitatem ejuſdem noſtræ ſententiæ elucere arbitrabatur.

Sed enim aliud quoque mendacium in verbis Illyrici ſuprà citatis ineſt, quod non eſt ulla ratione prætereundum. Quod enim Illyricus ait, ab Othone Joannem Pontificem ſe abdicare coactum; & olim, ac per omnem vetuſtatem juris, & poteſtatis Imperatoriæ fuiſſe, Pontifices caſtigare, mendacium eſt impudentiſſimum. Siquidem omiſſis primis illis Pontificibus, ſanctiſſimiſque martyribus Petro, Lino, Cleto, Clemente, & cæteris fermè ad Silveſtrum uſque, quos ab Ethnicis iniquiſſimè cæſos Illyricus etiam confitetur; necnon paucis quibuſdam, quos ab hæreticis Principibus fidei cauſa injuſtè vexatos conſtat, quales fuere Liberius, Felix II. Joannes Sylverius, & Martinus, cæteri omnes uſque ad Joannem XII. ab Imperatoribus Chriſtianis religiosè (ut par erat) obſervati, ſummiſque honoribus ſemper affecti ſunt. Nec poterit Illyricus ullum ſcriptorem teſtem producere, quemadmodum nec producit, aut in lib. de translatione Imperii, aut in hiſtoria Magdeburgenſi, qui contrarium ſcripſerit. Quanta igitur impudentia eſt, affirmare, per omnem vetuſtatem juris Cæſarei fuiſſe, caſtigare Pontifices; cùm totius vetuſtatis exempla contrarium clament? Sed nec Joannem XII. Otho depoſuit, ut Illyricus jactat: neque enim id ſibi arrogare auſus eſt pius Princeps, quod ei vel invito Illyricus obtrudit. Nam ut ſcribit Luithprandus lib. 6. cap. 6. & 7. & ex Luithprando Illyricus ipſe Centur. 10. cap. 9. col. 434. & ſeq. Otho Imperator cùm Joannem Pontificem multorum criminum reum fieri videret, non auſus ipſe judicem judicis ſui ſe facere, Synodum Epiſcoporum Romæ coegit, atque eidem Synodo cauſæ cognitionem permiſit. Hæc enim ſunt verba Othonis in Synodo apud Luithprandum. Quid ſuper hoc ſancta Synodus decernat, edicat. Quin etiam in eodem lib. duas epiſtolas Othonis ad Joannem Luithprandus refert, quibus Otho Imperator Joannem Pontificem honorificè admodum appellat, neque illi imperat, ſed eum rogat, ut ad Synodum veniat; hoc autem eſt initium epiſtolæ prioris.

Summo Pontifici, & univerſali Papæ Domino Joanni, Otho divina reſpectu clementia Imperator Auguſtus, cum Archiepiſcopis Liguriæ, Tuſciæ, Saxoniæ, Franciæ, in Domino ſalutem. Romam ob ſervitium Dei venientes, duos filios veſtros, Romanos ſcilicet Epiſcopos, Cardinales, Presbyteros, Diaconos, & univerſam plebem de veſtra abſentia percunctaremur, & quid cauſa eſſet, quòd nos Eccleſia veſtra, veſtrique defenſores videre noluiſſetis: talia de vobis, tamque obſcœna protulerunt, ut ſi de hiſtrionibus dicerentur, vobis verecundiam ingererent. Quæ ne magnitudinem veſtram omnia lateant, quædam vobis ſub brevitate deſcribimus. Et infrà: *Oramus itaque Paternitatem veſtram obnixè, venire, atque ex his omnibus vos purgare non diſſimuletis.*

Nec illud hoc loco prætermittendum eſt, ne ipſi quidem Concilio licuiſſe in ſuminum Pontificem ſententiam dicere; ſemper enim hæc vox omnium veterum Synodorum fuit; primam ſedem (extra cauſam hæreſis) à nemine judicari poſſe. Ac licèt mirandum non ſit, Othonem Imperatorem, qui Synodo intererat, minus peritum fuiſſe rerum Eccleſiaſticarum, ipſi tamen Synodo nullo modo ignoſci poteſt. Siquidem ea Synodus (ut eſt apud Luithprandum loco notato) non ſolùm ſine ullo exemplo antiquitatis Epiſcopum primæ ſedis judicare auſa eſt, ſed etiam illius excommunicationem contempſit, eo prætextu quòd malus Epiſcopus nec ligare poſſit, nec ſolvere. Quem eſſe manifeſtum errorem, ne Illyricus quidem negaret. Quare non immeritò Otho Friſingenſis lib. 6. cap. 23. modeſtè Othonem Imperatorem, atque ejus Synodum reprehendit, ſed de his ſatis.

Pergit hinc Illyricus, & fusè admodum, ſed præ-

ter rem, ac ſolùm ut librum ſuum paulò grandiorem faceret, hiſtoriam recitat electionis Conradi & Henrici, qui Othonem Magnum proximè præceſſerunt, ex Nauclero, Cuſpiniano, Vitichindo, Luithprando, Othone Friſingenſi, Abbate Urſpergenſi, & Rheginone. Ac demum non ſine inſigni mendacio ita concludit : *En audis plurimos, fideque digniſſimos, Hiſtoricos uno ore teſtari, Imperium à Francorum Regibus ad reliquos Germanos, non per Papas, aut etiam de conſilio aut conſenſu Paparum, quin potiùs contra eorum voluntatem, qui id ſuis Italis aſſerere conabantur, quos Italicos pſeudoimperatorculos ocio Onuphrius nominat; ſed voluntaria electione, ac ceſſione Gallicorum Regum, & libera electione Principum translatum eſſe.* Sed non rectè dixi, inſigni mendacio hanc Illyrici vel narrationem, vel diſputationem eſſe concluſam : non enim unum tantùm, ſed quatuor inſignia mendacia hac brevi ſententia continentur.

Primùm enim ex tot hiſtoricis nullus affirmat (Cuſpiniano & Nauclero omnium recentiſſimis exceptis) Imperium translatum à Francis ad Germanos in electione Conradi, aut Henrici, de quibus Illyricus loquitur. Solùm enim ſcribunt illi, à Francis, atque Saxonibus electos Reges Conradum, atque Henricum; de Imperii translatione nihil dicunt. Nos autem contrà demonſtravimus, neutrum illorum Imperatorem Romanorum fuiſſe, niſi fortè deſignatum tantùm, ut Cuſpinianus & Nauclerus dicere videntur. Cujus rei Lectoris cujuslibet, modò ſani, appello judicium.

Deinde nullus eorum ſcriptorum, quos Illyricus teſtes producit, contra voluntatem Summi Pontificis Imperium ad Saxones translatum ſcribit. Nam cum de Conrado & Henrico (Regibus) ſcriptores notati narrant, nullam Summi Pontificis mentionem faciunt, uno excepto Nauclero : cùm autem ad Othonem Imperatorem veniunt, omnes uno ore teſtantur, eum à Summo Pontifice Joan. XII. Imperatorem creatum & coronatum.

Quod autem Nauclerus dicit, Romanos Pontifices temporibus Conradi & Henrici, Longobardos, ſive Italicos Principes quoſdam ad Imperium admiſiſſe : non ſignificat invito Pontifice Conradum & Henricum Reges electos, & Cæſares deſignatos; ſed id tantùm ſignificat, cùm Reges Germaniæ ad coronam Imperii, & Italiæ poſſeſſionem capiendam venire, aut non poſſent, aut non vellent, Duces Longobardorum ſibi regnum Italiæ vindicaſſe, & coronam Imperii à Summis Pontificibus extorſiſſe. Verumtamen promptum etiam tum fuiſſe Pontificem ad Germanos Principes coronandos, ſi ii ad Urbem accedere voluiſſent, dubium eſſe non poteſt; cùm ex Rheginone conſtet, à Papa Formoſo, anno 894. Lambertum Longobardum Italiæ Regem, & Imperatorem dictum : & deinde tamen anno 896. Arnulphum Germaniæ Regem Romam venientem, ſummo favore exceptum, atque ab eodem Pontifice Imperii corona donatum.

Jam verò quod addit Illyricus Imperatores Italicos, qui, regnantibus in Germania Ludovico, Conrado & Henrico, in Italia imperarunt, ab Onuphrio pſeudoimperatorculos nominari, ipſi Onuphrio manifeſtè repugnat. Siquidem Onuphrius in libris de principibus Romanis honorificè admodum loquitur de Imperiis Vidonis, Lamberti, Ludovici & Berengarii, quos & Imperatores atque Auguſtos paſſim vocat, & à Romanis Pontificibus coronatos fuiſſe demonſtrat. In lib. verò de Faſtis, & Triumphis Romanis, Berengarii & Alberti Regum Italiæ meminit : Vidonis, Lamberti, & Ludovici non meminit, neque uſquam in eo lib. ullos pſeudoimperatorculos vocat. In libro autem de Comitiis Imperatoriis graviter invehitur in eos, qui (ut Illyricus facit) omnes Germaniæ Reges, Imperatores Romanorum appellandos cenſent, etiamſi Imperii coronam à Romano Pontifice non acceperint.

Non poſſum, inquit, *non vehementer mirari, & reprehendere aliquot recentiorum Germanicarum rerum ſcriptorum audaciam (ne dicam temeritatem) qui undique clamant, Italos omnes, & præſertim Romanos malè agere, rem indignam facere, quòd non omnes Germaniæ Reges, Imperatores appellant, neque omnium ipſorum ratio habeatur in eis numerorum notis, quibus diſtinguuntur inter ſe ii Principes, qui idem nomen habent. Nam volunt omnes Germaniæ Reges, quamvis à Romanis Pontificibus inaugurati non fuerint, Imperatores & Auguſtos appellari.* Hæc ille; qui eodem in loco ex ipſorum Imperatorum diplomatibus oſtendit, Conradum & Henricum, qui Othonem Magnum præceſſerunt, inter Imperatores habitos non fuiſſe. Quid, quòd Illyricus ſi ſibi conſtare velit, Longobardos illos Imperatores nulla ratione contemnere, aut pſeudoimperatores appellare poteſt? Eo ſiquidem belli jure illi Imperium Italiæ ſibi vindicarunt, ac Germaniæ Regibus eripuerunt, quo ipſe docet, à Carolo Magno Longobardis & Græcis quondam ereptum, atque ad Francorum regnum adjunctum fuiſſe. Huc accedit quòd Otho Magnus, jam Imperator factus, in privilegio quod Epiſcopo Patavii Goslino dedit, quodque exſtat apud Carolum Sigonium lib. 7. de regno Italiæ, Berengarium Imperatorem, ac prædeceſſorem ſuum appellat. Cujus Othonis judicium meritò apud omnes, maximè apud Illyricum, magnum momentum habere debet.

Poſtremum, idque clariſſimum in Illyrici narratione mendacium eſt, Imperium Romanum translatum eſſe à Francis ad Saxones voluntaria electione, ac ceſſione Gallicorum Regum. Id enim in primis nullus omnino auctor ex iis, quos citavit Illyricus, prodidit : deinde contrarium ex Hiſtoricis omnibus manifeſtè colligitur, cùm ſatis conſtet inter eos qui Italiæ regnum occuparunt, ac de Imperio toto eo tempore cum Berengariis, Vidone, & Lamberto contenderunt, fuiſſe Rodulphum Burgundionem Galliæ Regem poſt Carolum Simplicem; necnon Ludovicum Regem Provinciæ; item Gallum, atque Hugonem Regem Arelatenſium, & Lotharium ejus filium. Quocirca, ut mentitur aperriſſimè Illyricus; ita verum eſt quod ſcribit Nauclerus gener. 31. poſt Arnulphum Imperatorem magnam fuiſſe inter Italos, Longobardos, Germanos, ſeu Francos Orientales, & Francos Occidentales, ſeu Gallos, de poſſeſſione Imperii concertationem.

LIBER

LIBER TERTIUS.

SUMMA.

SEPTEM ELECTORES IMPERII à Romano Pontifice conſtitutos.

CAPUT PRIMUM.

Electores ante Gregorii X. Pontificis, & Friderici II. Imperatoris tempora deſignatos.

POſtrema reſtat quæſtio de ſeptem Electoribus, quam Illyricus fuſiſſimè perſequitur à pagina 89. uſque ad 138. & quoniam tres auctorum ſententias de hac ipſa quæſtione fuiſſe video; quarum una Gregorio V. Romano Pontifici, altera Gregorio X. item Romano Pontifici, poſtrema Othoni III. Imperatori inſtitutionem hanc Septemvirorum Principum adſcribit, ut primam ſententiam, quæ veriſſima eſt, corroboremus; duas poſteriores confutare pro viribus aggrediemur.

Principiò igitur Joannes Aventinus primus eſt, (quod ſciam) qui communi, & multorum auctorum ſententiis trito itinere prætermiſſo, novam quandam ſemitam aperuit. Is enim lib. 5. Annalium Bojorum pag. 510. de ſeptem Electoribus loquens, Ego, inquit, illos demum poſt fata Friderici II. inſtitutos, & à Gregorio X. confirmatos eſſe compertum habeo.

Aventinum ſecutus eſt Onuphrius Panuinus in lib. de Comitiis Imperatoris. Tametſi enim ignorare ſe dicit, quando, & à quo ſeptem Electorum inſtitutio manavit, affirmat tamen, ſe certò comperiſſe, incidiſſe eam in illud tempus, quod inter mortem Friderici II. & creationem Rodulphi Imperatoris interceſſit. Illud etiam addit probabile videri, illam inſtitutionem Gregorii X. auctoritate in Oecumenico Concilio Lugdunenſi factam eſſe. Quæ ſententia præſenti cauſæ noſtræ nihil officit (quid enim noſtra intereſt V. ne, an X. Gregorius is Pontifex fuerit, qui Electores inſtituit, modò Pontifex aliquis inſtituerit?) Verùm tamen falſa eſt, atque adeò perſpicuè falſa, ut Aventini & Onuphrii temeritas nulla ratione excuſari queat. Siquidem Aventinus (ut paulò ante audivimus) compertum ſibi eſſe dicit, poſt fata Friderici II. Septemviros inſtitutos; Onuphrius autem in lib. de Comitiis Imperatoris, hæc verba ſcribere auſus eſt. Itaque cùm nullus nec Germanus, nec Italus, nec cujuſvis gentis auctor, qui tamen ante Friderici obitum vixerit, vel verbum quidem de hac re faciat, profectò neceſſe eſt, ut longo tempore poſt Othonis tempus hoc inſtitutum fuerit.

Videamus igitur, an reperire poſſimus auctorem, qui ante obitum Friderici II. vixerit, & Electorum Imperii memnerit. Martinus Polonus Pœnitentiarius fuit Innocentii Papæ IV. ut Onuphrius teſtatur in additione ad Platinam, ubi fabulam Joannis VIII. fœminæ refellit. Vixit igitur idem Martinus, Onuphrio teſte, ante obitum Friderici II. Nam cùm Innocentius Papa ante Fridericum obierit, ut idem Martinus ſcribit in vita ejuſdem Innocentii, non potuit certè Martinus Innocentii Pœnitentiarius eſſe, niſi ante obitum Friderici vixerit. Neque multum refert quòd Onuphrius Fridericum annis quatuor ante Innocentium obiiſſe ſcripſit. Nam ne ſic quidem potuit Martinus Pœnitentiarium apud Innocentium agere niſi multos annos ætatis exegerit ante obitum Friderici, niſi Pœnitentiarius, infantulus, atque adeo quadriennis fuerit. Hic igitur Martinus in vita Othonis III. ita ſcribit: Et licèt iſti tres Othones per ſucceſſionem generis regnaverint, tamen poſtea fuit inſtitutum, ut per Officiales Imperii, Imperator eligeretur, qui ſunt ſeptem; videlicet primò tres Cancellarii iſti, Maguntinenſis Germaniæ, Trevirenſis Galliæ, Colonienſis Italiæ: Marchio Brandeburgenſis Camerarius eſt; Palatinus Dapifer; Dux Saxoniæ enſem portat; Rex Bohemus pincernam agit. Unde verſus:

Maguntinenſis, Trevirenſis, Colonienſis,
Quilibet Imperii ſit Cancellarius horum:
Et Palatinus Dapifer; Dux portetur enſe:
Marchio præpoſitus Camera; pincerna Bohemus.
Hi ſtatuunt Dominum cunctis per ſecula ſummum.

Habemus igitur auctorem unum, qui diſertis verbis Electorum meminit, cùm tamen ante obitum Friderici vixerit. Sed accedat etiam ſecundus teſtis. Sanctus Thom. Aquinas non modò ante obitum Friderici II. vixit, ſed etiam obiit ante Lugdunenſe Concilium, in quo vult Onuphrius ſeptem Electores Imperii à Gregorio X. inſtitutos. Nam Fridericus II. obiit (Onuphrio teſte) anno Domini 1250. Sanctus autem Thomas in cœlum ex hac vita migravit anno Domini 1274. cùm ad Concilium Lugdunenſe proficiſceretur, & annum vitæ ageret quinquageſimum, ut S. Antoninus ſcribit, 3. par. Summæ hiſtorialis tit. 23. cap. 7. §. 11. ex quo ſequitur, ut S. Thomas annum egerit ſextum & vigeſimum, quo tempore Fridericus II. moriebatur. Hæc autem ſunt verba S. Thomæ, lib. 3. de regimine Principum, cap. 19. Otho, inquit, Imperium tenuit uſque ad tertiam generationem, quorum quilibet vocatus eſt Otho; & ex tunc (ut hiſtoriæ tradunt) per Gregorium V. genere ſimiliter Teutonicum proviſa eſt electio, ut videlicet per ſeptem Principes Alemaniæ fiat, quæ uſque ad iſta tempora perſeverat, quod eſt ſpatium ducentorum ſeptuaginta annorum, vel circa, & tantum durabit, quantum Romana Eccleſia, quæ ſupremum gradum in principatu tenet, Chriſti fidelibus expediens judicaverit. Hæc S. Thomas. Quòd ſi quis objiciat, hunc librum non videri S. Thomæ, cùm in eodem lib. 3. cap. 20. mentionem faciat Adolphi, & Alberti Imperatorum, qui poſt ejus obitum imperare cœperunt: reſpondebimus, aut ab aliquo alio inſertam fuiſſe in opere S. Thomæ illam narrationem de Imperio Adolphi, & Alberti: vel certè ſi liber S. Thomæ non ſit, auctorem tamen libri tam eſſe antiquum, ut ante obitum Friderici II. vivere potuerit, ut ex annorum ſupputatione colligitur.

Prodeat verò & tertius teſtis, B. Auguſtin. Triumphus

phus (ut ex Epitaphio conſtat, quod exſtat inciſum in ſepulchro ejus Neapoli, in Eccleſia Eremitarum Auguſtinianorum) obiit anno Domini 1328. cùm vixiſſet annos octoginta quinque, quocirca neceſſe eſt eum anno Domini 1250. quo Fridericus II. obiit, fuiſſe annorum ſeptem, & anno 1274. quo Lugdunenſe Concilium à Gregorio X. coactum eſt, annorum fuiſſe unius & triginta, proinde vixiſſe non modò ante Concilium Lugdunenſe, & Gregorii X. Pontificatum, ſed etiam antequam Fridericus II. moreretur. Hic igitur auctor in Summa de poteſtate Eccleſiæ q. 35. art. 2. ita loquitur: Gregorius V. tempore Othonis Imperatoris, convocatis & requiſitis Principibus Alemaniæ, ſeptem Electores inſtituit, officiales ipſius curiæ Imperialis: quatuor laicos, ut Regem Bohemiæ, Ducem Saxoniæ, Comitem Palatinum, & Marchionem Brandeburgenſem: & tres clericos, Archiepiſcopum Maguntinenſem, Trevirenſem & Colonienſem. Jam verò ſi tres iſti teſtes Onuphrio atque Aventino minimè ſatisfaciunt, accedat etiam quartus, Henricus Cardinalis Hoſtienſis, qui, teſte Trithemio in lib. de ſcriptoribus, anno 1240. florebat, nimirum anno decimo ante obitum Friderici, & trigeſimo quarto ante Concilium Lugdunenſe à Gregorio X. celebratum. Is enim explicans Decretalem Innocentii, quæ incipit: Venerabilem, ſeptem numerat ac nominat Principes, ad quos Electio Imperatoris antiquo jure pertineat. Accedat etiam quintus teſtis, quem Illyricus antagoniſta noſter producit, exſtat enim (ut ipſe ait) Chronicum manu ſcriptum, ex quo plurima Albertus Krantzius ad verbum deſcripſit. Eſt autem Chronici illius auctor Friderici II. æqualis, & ante obitum ejus ſine dubitatione vixit, cùm ipſe teſtetur coeptum à ſe ſcribi Chronicum illud anno Domini 1240. ideſt, decennio ante mortem Friderici. In eo igitur Chronico ſic auctor loquitur: Papa Gregorius (IX.) inſolentias Imperatoris contra Eccleſiam metuens, Principes ſuper electione alterius ſollicitavit, ſed nihil profecit, quia quidam Principum ei reſcripſerunt, non eſſe ſui juris Imperatorem ſubſtituere, ſed tantùm electum à Principibus coronare; electio enim ad illos dignoſcitur pertinere. Ex prætaxatione Principum, & conſenſu, eligunt Imperatorem, Trevirenſis, Moguntinus & Colonienſis. Palatinus eligit, quia Dapifer eſt; Dux Saxoniæ, quia Marſcalcus; & Margravius de Brandeburga, quia Camerarius. Rex Bohemiæ, quia pincerna eſt, non eligit, quia Teutonicus non eſt. Hæc ille.

Neque mirari debet quiſquam, quòd hic auctor Regem Bohemiæ à numero Electorum excluſerit, cùm is tamen ſeptimus Elector numerari ſoleat; nam revera Bohemiæ Rex non eligit cum cæteris; ſed ſolùm quando ſex Electores inter ſe ita dividuntur, ut tres uni, & tres alteri ſuffragentur, tum ille jus habet ex duobus electis alterutrum nominandi. Sic enim loquitur Hoſtienſis in cap. Venerabilem, de elect. Septimus eſt Dux Bohemiæ, qui modò eſt Rex; ſed iſte ſecundùm quoſdam non eſt neceſſarius, niſi quando alii diſcordarent. Idem cum Hoſtienſe docent gloſſa in cap. Ad Apoſtolicæ, de ſent. & re judic. lib. 6. Albericus in l. Bene à Zenone, C. de quadrien. præſcript. Baldus in Margarita, verbo, Annus; Card. Florentinus in cap. Venerabilem, de elect. §. 1. n. 6. & alii.

Cùm igitur tempore Gregorii IX. electio Imperatoris ad Septemviros pertineret, ut is auctor diſertis verbis teſtatur, qui tum vivebat; quis Aventini, atque Onuphrii temeritatem excuſare poterit, qui tam confidenter ſcribunt, ſibi compertum eſſe, Electores Imperii non ante Gregorii X. tempora, & Friderici obitum inſtitutos?

His addo tres alios teſtes, quos etſi non conſtat vixiſſe ante obitum Friderici, conſtat tamen aut tum vixiſſe, aut certè non diu poſtea, ut nullo modo ignorare potuerint, quid egerit Gregorius X. cujus temporibus ipſi vixerunt. Hi ſunt, Lupoldus Bambergenſis, Alvarus Pelagius, & Joannes Villanus, qui omnes florebant ſedente in Apoſtolica ſede Joanne XXII. ideſt, anno ſecundo & quadrageſimo poſt Lugdunenſe Concilium à Gregorio X. celebratum. Ac Lupoldus quidem in lib. de Juribus Imperii c. 2. ſic ait: Tempore Othonis III., qui filiis caruit, fuit inſtitutum, ut per certos Principes Germaniæ, ſcilicet per Officiatos Imperii, ſeu Curiæ Imperialis, eligeretur Imperator. Hæc ille, qui etiam paulò poſt ſeptem illos Principes enumerat, atque eoſdem verſiculos adſcribit, quos ſuprà ex Martino Polono retulimus. Alvarus Pelagius lib. 1. de planctu Eccleſiæ art. 41. de iiſdem ſeptem Electoribus loquens: Iſta, inquit, electio incepit anno Domini 1603. & perſeverabit, quantum Eccleſia Romana permiſerit, cujus eſt regna transferre. Joannes Villanus lib. 4. hiſtoriæ Florentinæ cap. 2. Italicis verbis tradit poſt obitum Othonis III. conſtitutum fuiſſe, idque ſummi Pontificis auctoritate, ut deinceps à ſeptem Imperii Principibus Imperator diceretur, quos etiam ibidem enumerat, eorumque officia circa obſequium Imperatoris deſcribit. Accedat poſtremò teſtimonium ipſorum Electorum, quorum publicæ literæ ſcriptæ anno 1279. Romæ exſtant authenticæ. (Hoc teſtimonium habes inferiùs cap. 3. integrè adſcriptum.) in iis enim literis fatentur ipſi, jam olim à Sede Apoſtolica Electores Imperii in Germania conſtitutos. Non eſt autem credibile, per eam vocem (olim) eos intelligere voluiſſe tempora Gregorii X. aut Concilii Lugdunenſis, cùm epiſtola ſcripta ſit tantùm quatuor annis poſt obitum Gregorii, quinque verò poſt Concilium Lugdunenſe. Neque illud hoc loco prætereundum videtur, eos Principes qui epiſtolam jam dictam ſcripſerunt, aut omnes, aut certè eorum aliquos vixiſſe ante obitum Friderici II. cùm inter Friderici obitum, & tempus epiſtolæ anni tantùm 29. interceſſerint. Itaque undique Onuphrii, atque Aventini judicium non modò falſitatis manifeſtæ, verùm etiam intolerandæ temeritatis arguitur.

CAPUT II.

Objectiones Onuphrii refellit.

SEd occurrit Onuphrius, ac duobus graviſſimis argumentis cùm ſententiam noſtram refellit, tum ſuam corroborat. In primis illud adducit: quod ſi verum eſſet, quod nos defendimus, Gregorii V. atque Othonis III. tempore, Electores Imperii conſtitutos, incredibilis negligentiæ accuſandi eſſent plurimi ſcriptores, qui rem tantam ſilentio involverunt; nihil enim de hac re Witichindus, nihil Luithprandus, nihil Lambertus, nihil Rhegino, nihil Marianus, nihil Otho Friſingenſis, nihil Abbas Urſpergenſis, nihil Sigebertus, nihil alii veteres ſcripſerunt. Deinde percurrit electiones Imperatorum ab Othone III. uſque ad Fridericum II., ac demonſtrat eos electos fuiſſe non à ſeptem duntaxat Principibus, ſed ab omnibus quotquot ex Germania & Italia intereſſe voluiſſent, cujus demonſtrationis hic brevem ſubjiciam ſummam. Henricum II. Regem, ſed Imperatorem primum, qui Othoni III. proximè ſucceſſit, electum ab omnibus totius regni primoribus ſcribit Otho Friſingenſis, lib. 6. c. 27. Chunradum item Regem ſecundum, & primum Imperatorem, communi omnium procerum conſenſu electum ſcribit

idem

idem Otho Friſingenſis lib. 6. cap. 28. nec non Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 125. ubi inter alios Electores numerat Epiſcopum Bambergenſem. Henricum IV. Regem, tertium Imperatorem electum ab Epiſcopis, ac Principibus Germaniæ, ſcribit Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 1053. Henricum V. Regem Imperatorem quartum electum ab univerſis totius Imperii Romani Principibus, tum Eccleſiaſticis, tum Laicis, qui duo & quinquaginta numerabantur. Scribit Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 1106. ubi etiam addit, ſolum abfuiſſe Saxoniæ Ducem, nec tamen ullam rationem ejus abſentiæ habitam eſſe dicit. Lotharium II. electum ab Archiepiſcopis duobus, Epiſcopis octo, Abbatibus permultis, & eminentioribus aulæ regalis Primatibus, ſcribit continuator Sigeberti in Chronico anni 1126. quo tempore auctor ille florebat. Chunradum III. Regem, ſecundum Imperatorem, electum à multis Principibus, non vocato Duce Saxoniæ, & Duce Noricorum, vacante etiam ſede Moguntina, ſcribit Otho Friſingenſis lib. 7. cap. 22. Fridericum I. ab omnibus totius Germaniæ Principibus electum, ſcribit Otho Friſingenſis lib. 2. de rebus geſtis Friderici cap. 1. Philippum à Svevis, & Saxonibus, & Bavaris, & Bohemis, & Principibus, Urſpergenſis in Chronico. Othonem IV. à Colonienſibus & Argentinenſibus, aliiſque nonnullis electum, ſcribit idem Abbas in eodem loco. Fridericum II. adhuc puerulum ab Alemaniæ Principibus penè omnibus vivente patre electum; ac deinde rurſus in Schiſmate adverſus Othonem IV. à Rege Bohemiæ, Duce Auſtriæ, Duce Bavariæ, Lanthgravio Thuringiæ, aliiſque plurimis Principibus electum, ſcribit idem auctor ibidem.

Hæc ſanè argumenta, negare non poſſum quin gravia ſint, & nullo modo à viris prudentibus contemnenda: quamquam ad eam controverſiam, quam nos præcipuè explicandam ſuſcepimus, nihil ferè pertineant. Nos enim (ut ſuprà diximus) non multum laboramus, utrum Gregorius V. an X. an aliquis alius jus eligendi Principem certis Electoribus dederit, modò qui id fecit, Romanus Pontifex fuerit: quod quidem paulò poſt adverſus Illyricum clariſſimè demonſtrabimus. Tametſi autem ad cauſam noſtram parum faciat definire, utra verior ſit opinio, ea ne, quæ Gregorium V. auctorem facit ejus decreti; an illa, quæ alteri cuidam Pontifici rem totam tribuit: quia tamen prior opinio verior eſt, nitemur eam paucis explicare.

Igitur ex iis quæ dicta ſunt, unum exploratum ac certum haberi debet; alterum in quæſtionem vocari poteſt. Exploratum, ac certum haberi debet, ſanctionem illam de Electoribus non tempore Friderici II., ſed annis plus ducentis ante Imperium Friderici, factam eſſe. Nam cùm ſoli Aventinus atque Onuphrius, qui hoc noſtro ſæculo ſcripſerunt, eam ſanctionem editam eſſe dicant poſt obitum Friderici II. contrà verò S. Thomas, B. Auguſtinus Triumphus, Martinus Polonus, Henricus Hoſtienſis, auctor innominatus Henrici æqualis, Lupoldus Bambergenſis, Alvarus Pelagius, Joannes Villanus, ipſi denique Electores Principes, qui vel Friderico II. vivente, vel paulò poſt ejus obitum ſcripſerunt, conſtanter affirment, eandem illam ſanctionem non eſſe editam ſuo tempore, ſed ante annos plus ducentos; nec ullus omnino inveniatur auctor antiquus, qui eam ſanctionem poſt obitum Friderici II. editam ſignificaverit, quis non videt Onuphrium & Aventinum maluiſſe temerè divinare, quàm rem certam, & exploratam ab idoneis teſtibus accipere?

Quod in quæſtionem vocari poteſt, illud eſt, unde factum ſit, ut tot Imperatores poſt Othonem III. ab Electoribus multo pluribus, quàm ſeptem electi

A fuiſſe inveniantur. Ad quam ſanè quæſtionem duplex reſponſio adhiberi poteſt. Prima reſponſio eſt, plures omnino quàm ſeptem ad electionem convenire ſolitos, ſed qui non tam eligerent, quàm à ſeptem viris electum agnoſcerent, eique præſentia ſua faverent. Nam hoc etiam tempore multo plures conveniunt ad electionem, quàm ſeptem, & omnium habetur ratio; licèt ſoli Septemviri propriè jus habeant eligendi.

Quod autem in argumento Onuphrii dicitur in Henrici V. & Chunradi III. electione Ducem Saxoniæ non adfuiſſe, verum eſt quidem; ſed non poteſt inde colligi, non fuiſſe Ducem Saxoniæ unum ex numero Septemvirorum Electorum. Abbas enim Urſpergenſis diſertis verbis ſcribit, in electione Henrici V. B Ducem Saxoniæ non adfuiſſe, quòd ſenectute impediretur. Ex quo intelligimus, eum adeſſe debuiſſe; & vel per Legatos, aut epiſtolam adfuiſſe; vel certè juri ſuo ceſſiſſe. In electione autem Chunradi III. ſcribit Otho Friſingenſis loco notato, Ducem Saxoniæ, qui exſpectatus non fuerat, eam electionem pro illegitima, atque irrita habuiſſe: quamvis poſtea pro bono pacis aſſenſum præbuerit, & electionem factam ſuo etiam calculo confirmaverit.

Altera reſponſio eſſe poſſet, ſanctionem illam à Gregorio V. Pontifice, Othone III. Imperatore conſentiente factam eſſe; ſed non continuò omnes partes ejus decreti in mores induci potuiſſe. Quatuor C enim ejus decreti videntur eſſe partes: Una, ut non hæreditate, ſed electione ad Imperium veniatur. Altera, ut ſoli Principes, non etiam populus eligat. Tertia, ut ii Principes Germani ſint, ad quos nimirum initio translatum Imperium fuerat. Poſtrema, ut non omnes Principes Germani, ſed ſex dumtaxat aut ſeptem Imperatorem eligant. Et quidem pars prima jam antea in uſu eſſe cœperat, ſed tunc primùm ſanctione ſtabilita eſſe videtur. Nam in familia Caroli Magni Imperium hæreditarium fuerat uſque ad Ludovicum Arnulphi Imperatoris filium, deinceps electio locum habuit. Veruntamen certum decretum, ut electione dumtaxat, non propagatione naturali ad Imperium veniatur, nullum legitur exſtitiſſe ante Othonis III. tempora. Meminit hujus rei D Otho Friſingenſis lib. 2. de rebus geſtis Friderici I. cap. 2. Id juris, inquit, Romani Imperii apex, videlicet non per ſanguinis propaginem, ſed per Principum electionem Reges creare, ſibi tamquam ex ſingulari vendicat prærogativa. Meminit ejuſdem Innocentius III. Pontifex in epiſt. ſuprà notata ad Ducem Thuringiæ, ubi monet Principes, ut caveant, ne jus ſuum eligendi Regem Romanorum amittant, ſi ſæpiùs filios parentibus in Imperio ſuccedere patiantur.

Altera item decreti illius pars continuò à morte Othonis III. uſu recepta eſt. Nam uſque ad illud tempus, non ſoli Principes, ſed univerſus populus E ad electionem convenire ſolitus erat. Chunradum enim, qui Ludovico Arnulphi Imperatoris filio ſucceſſit, omnis populus Francorum & Saxonum elegit, teſte Vitichindo lib. 1. rerum Saxonicarum, & Luithprando lib. 2. cap. 7. rerum in Europa geſtarum. Henricum ſucceſſorem Chunradi ab omni populo Francorum & Saxonum Regem creatum, ſcribit idem Vitichindus in eodem lib. Othonem Magnum, Henrici Regis filium, ab univerſo populo electum, Vitichindus lib. 2. ejuſdem operis teſtatur. Othonem II. Regem appellatum ab omni populo, omnibuſque proceribus ſcribit Continuator Rheginonis in Chronico anni 961. Othonem III. Regem creatum à Germanis, qui tum frequentes Romæ aderant, ubi paulò ante Otho II. obierat, teſtatur Platina in vita Benedicti VII. Deinceps autem (quod ſciam) electioni

ctioni populus numquàm interfuit, ſed valuit decretum, ut ſoli Principes Regem eligerent.

Tertia porrò pars, ut ſoli Germani, non etiam Italſi intereſſent, diu poſtea vim ſuam obtinuit; & quoniam hoc loco Illyricus more ſuo mendacia admiſcet, paucis ea refutanda ſunt. Sic igitur ille pag. 130. *Illud*, inquit, *non poſſum bona conſcientia reticere, nequaquam probandum eſſe, quòd Onuphrius iſte indicaut, quinam ab initio, ante conſtitutos ſeptem Electores, Imperatores elegerint, primo loco inter illos vetuſtiores Electores nominat Pontificem, ſeu ejus Legatos, ſecundo Genuitem Taurinenſem, & Marchionem Montiſerrati; quibus in genere addit: Et alii quidam Itali: poſtea demum illis adjungit omnes Principes Germaniæ. Hanc ſuam enumerationem cùm profiteatur ſe veterum Hiſtoricorum teſtimoniis probare velle, proferatque multorum dicta; nec unus quidem ex illis, vel Pontificem, aut Pontificis Legatos, vel aliquem Italicum Principem Imperatorum electioni interfuiſſe teſtatur: ſed tantùm Germanicos Principes, omnes uno ore teſtantur elegiſſe Imperatorem.* Ego verò numquam credidiſſem, Illyricum tam fuiſſe mendaciorum amicum, ut etiam diceret, ſe non potuiſſe bona conſcientia ea reticere, quæ ſunt mendacia manifeſta. Quid enim hoc aliud ſignificat, niſi non potuiſſe eum bona conſcientia non mentiri? Audi enim veteres Hiſtoricos inter Electores Imperatoris modò Romanum Pontificem, modò ejus Legatos, modò Italicos Principes numerantes. Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 1053. Filium, inquit, ſuum Henricum, Romani Pontificis, cunctorumque Pontificum, & Principum regni electione Regem conſtituit. Continuator Sigeberti in Chronico anni 1126. Menſe Auguſto, inquit, Legati Apoſtolicæ Sedis, & Archiepiſcopi cum Epiſcopis & Optimatibus Imperii ex condicto convenientes Moguntiæ, conſultant ſibi & toti Romano Imperio de ſubſtituendo Rege. Lotharius Dux Saxonum, vir ſapiens, & induſtrius, & Eccleſiaſtico juri devotus, præpotens divitiis & victoriis, omnium conſenſu eligitur. Otho Friſingenſis lib. 2. de rebus geſtis Friderici I. cap. 1. Anno, inquit, ab Urbe condita 1800. ab Incarnatione verò Domini 1152. decedente ab hac luce, vernali tempore, ideſt, ſexta feria proxima, ut dictum eſt, poſt caput Jejunii, in civitate Bambergenſi piiſſimo Rege Chunrado, 3. Nonas Martii, ideſt, tertia feria poſt Oculi mei, in oppido Franconefurt, de tam immenſa Tranſalpini regni latitudine univerſum (mirum dictu) Principum robur, non ſine quibuſdam ex Italia Baronibus, tamquam in unum corpus coadunari potuit, ubi cùm de eligendo Principe Primates conſultarent (nam id juris Romani Imperii apex, videlicet non per ſanguinis propaginem deſcendere, ſed per Principum electionem Reges creare, ſibi tamquam ex ſingulari vendicat prærogativa) tandem ab omnibus Fridericus Svevorum Dux Friderici Ducis filius, petitur, cunctorumque favore in Regem ſublimatur. Hæc ille. Idem Otho Friſingenſis lib. 7. hiſt. cap. 22. Chunradum, inquit, Imperatoris Henrici ſororium, præſente Theoduino Epiſcopo Cardinali, ac S. R. E. Legato, Summi Pontificis, ac totius Romani populi, urbiumque Italiæ aſſenſum promittente, nonageſimum tertium ab Auguſto Regem creant. Hæc ille.

Habemus igitur Romanum Pontificem per ſe, vel per Legatos, necnon Italicos Principes cum Germanis aliquando electioni interfuiſſe. Poſtea tamen, ut diximus, paulatim ſolis Germanis Principibus id juris relictum eſt, ut Regem Romanorum eligerent, Romanus autem Pontifex, electione confirmata, eundem ad Imperium promoveret: ut Innocentius III. apertiſſimè confitetur in epiſtola ad Ducem Thuringiæ, unde exſtat cap. Venerabilem, de elect.

Poſtremam decreti illius partem, quæ numerum Electorum ad ſeptenarium redigit, poſt electionem Friderici II. uſu recipi cœptam eſſe conſtat ex omnibus hiſtoricis, qui poſt illa tempora ſcripſerunt. Credibile verò eſt, conſtitutionem iſtam, quatenus excludebat omnes Principes ab electione, ſeptem dumtaxat exceptis, ideò non fuiſſe initio admiſſam, quia odioſa erat, & nec Principes facilè ſe patiebantur excludi, nec Imperator audebat tot Principes ſibi infeſtos reddere: ſed tamen occaſione ſchiſmatum, quæ temporibus Friderici II. in Imperio quotidie exoriebantur, tandem aliquando omnium conſenſu eſſe receptam.

CAPUT III.

Electores Imperii non ab Othone III. Imperatore, ſed à Gregorio V. Pontifice Maximo inſtitutos oſtendit.

SEd jam Aventino, atque Onuphrio dimiſſis, ad Illyricum veniamus. Inſtitutos igitur ſeptem Electores antiquis temporibus non negat Illyricus; id unum negat, eam conſtitutionem Summi Pontificis auctoritate factam eſſe, remque totam Imperatori adſcribit. Nos contrà ſummam rei Pontifici Maximo tribuimus, etſi conſenſum quoque Imperatoris adhibitum non negamus. Quia verò quæſtio hiſtorica eſt, atque à teſtium idoneorum fide & multitudine pendet, proferamus nos primùm teſtes noſtros, deinde quid Illyricus adferat videamus.

Primus igitur teſtis ſit Innocentius III. quem Illyricus pag. 120. teſtem eſſe dicit omni exceptione majorem. Is enim diſertis verbis teſtatur, à Sede Apoſtolica ad certos Germaniæ Principes poteſtatem eligendi Regis Romanorum perveniſſe: *Verùm* (inquit in epiſt. ad Ducem Thuringiæ, unde extat cap. Venerabilem, de elect.) *illis Principibus jus & poteſtatem eligendi Regem, in Imperatorem poſtmodum promovendum, recognoſcimus ut debemus, ad quos de jure, & antiqua conſuetudine noſcitur pertinere: præſertim cùm ad eos jus & poteſtas hujuſmodi ab Apoſtolica Sede pervenerit, qua Romanum Imperium in perſona magnifici Caroli à Græcis tranſtulit in Germanos.* Hæc ille; qui etſi non meminit Gregorii V., tamen id affirmat quod potiſſimùm hoc loco probare contendimus. Innocentium ſequuntur ex Italicis, & Gallicis ſcriptoribus Henricus Hoſtienſis, S. Thomas Aquinas, B. Auguſtinus Triumphus, Alvarus Pelagius, & Joannes Villanus, ſuprà citati: necnon Philippus Bergomenſis lib. 12. ſupplem. Chronicor. Blondus Flavius lib. 3. Decadis 2. Baptiſta Platina in vita Gregorii V. Raphael Volaterranus lib. 22. Anthropologiæ: Polydorus Virgilius lib. 4. de Inventoribus rerum, cap. 7. aliàs 10. Item Joannes Andreas in cap. Ad Apoſtolicæ, de ſent. & re judic. lib. 6. & in cap. Venerabilem, de elect. Card. Florent. in idem cap. Venerabilem, §. 1. col. 3. in 6. quæſt. num. 7. Albericus in l. Bene à Zenone, num. 5. de quadrien. præſcript. Baldus in ſua Margarita, verbo, Annus. S. Antoninus par. 3. tit. 22. cap. 5. §. 13. Andreas Alciatus (quem virum doctiſſimum, atque hiſtoriarum periſſimum vocat Illyricus pag. 57.) in Commentario legis, Bona civitatis, ff. de verbor. ſignif. & in lib. de ſingulari certamine c. 32. Multi præterea cùm Juriconſulti, tum Hiſtorici, quos longum eſſet recenſere.

Ex Germanis habemus in primis Jordanum quendam, quem ipſe Illyricus citat pag. 90. cujus hæc ſunt verba in lib. de Translat. Imperii: *Factum eſt, quòd Sereniſſ. Carolus Magnus Imperator de conſenſu, &*

mandato Romani Pontificis ordinationem ſibi divinitus inſpiratam inſtituit, & præcepit ut Imperium Romanorum apud electionem Canonicam Principum Germanorum in perpetuum remaneret. Hæc ille. Certè autem ſi Carolus Imperator juſſu Romani Pontificis Electores Imperatoris inſtituit, ejus inſtitutionis auctor primus, ac præcipuus Summus Pontifex fuit. Siquidem in re quavis, major eſt auctoritas ejus qui jubet, quàm ejus qui alterius juſſum exequitur.

Neque hoc Jordani teſtimonium pugnat cum eo, quod alii ferè omnes ſcribunt, tempore Othonis III. qui ducentis annis Carolo Magno poſterior fuit, eam ſanctionem editam. Nam Carolus Magnus inſtituit quidem, ut electio penes Principes eſſet; ſed neque dignitatem Electorum ad certos Principes reſtrinxit, neque voluit ut electio locum haberet, niſi deficiente ſucceſſione legitima filiorum. Conſtat enim, ut ſuprà diximus, Imperium hæreditarium fuiſſe Caroli Magni filiis & nepotibus; temporibus autem tertii Othonis, Gregorius V. Pontifex, hæreditaria ſucceſſione excluſa, ſolam electionem certorum Principum in Imperio locum habere voluit.

Jacobus Wympheling ius, auctor item Germanus, in Epitome rerum Germanicarum cap. 20. ſic ait: Gregorius cognita Imperii imbecillitate, varietateque fortunæ, utque is, qui cæteris virtute præſtaret, præeſſet etiam dignitate, ſanctionem tulit, haud abnuente Othone, de Imperatore deligendo, anno Chriſti 1002. quam uſque ad noſtra tempora ſervatam videmus, videlicet ſolis Germanis licere Principem eligere, qui Cæſar, & Romanorum Rex appellatus, tum demum Imperator & Auguſtus haberetur, ſi eum Romanus Pontifex inunxiſſet.

Albertus Krantzius & ipſe Germanus lib. 4. Saxoniæ cap. 25. Gregorius, inquit, ad undecimum, quo abfuerat, menſem reſtitutus, acerrimam de accepta à Romanis injuria ultionem ſumpſit. Paulò enim poſtea quàm redierat, eam fecit de Imperatoria electione ſanctionem, quam hucuſque per annos jam quingentos ſervatam videmus, ſolis licere Germanis, qui inde Electores ſunt dicti, Principem deligere, qui Cæſar tunc, & Romanorum Rex dictus, ſi à Romano Pontifice coronabitur, Imperator Auguſtus appelletur.

Joannes Nauclerus natione Germanus, in 2. volumine Chronographiæ, generat. 34. ita ſcribit: Salvari poteſt, quod ex monumentis Aquilejenſis Eccleſiæ traditum invenitur, ſanctionem de Imperatore à Germanis deligendo, Silveſtri temporibus factam eſſe. Nam etſi Gregorius ſanctionem inſtituerit, ille tamen Silveſter electionem primam juxta ſanctionem factam approbavit. Et infrà: Anno ſalutis ſecundo ſupra milleſimum, Othone III. mortuo, Germani Electores conceſſo juri per ſanctionem Gregorii V. & Othonis III. primùm innitentes, Henricum Ducem Bavariæ, Comitem Bambergenſem, Claudium poſtea dictum, Cæſarem declarant. Hæc ille.

His adde Joannem Carionem lib. 3. Chronici, & Joannem Cuſpinianum in vita Othonis III. & ipſum Illyricum cum collegis ſuis Magdeburgenſibus Centuriatoribus: omnes enim iſti diſertis verbis docent, aut Gregorium Pontificem, aut certè Othonem, ope & auctoritate Gregorii ſanctionem illam de Electoribus edidiſſe. Ac ut Illyricus intelligat quanti faciamus graviſſimam ejus, collegarumque ipſius auctoritatem, teſtimonium jam antea in 1. cap. adſcriptum, hoc etiam loco in ejus gratiam iterum adſcribemus. Sic igitur habet Centur. 10. cap. 10. col. 546. *Gregorius ſuam patriam inſigni aliqua dignitate ornaturus, ſanxit, ut penes ſolos Germanos jus eſſet eligendi Regem, qui poſt diadema à Romano Pontifice acceptum, Imperator & Auguſtus appellaretur.* Hæc ille.

Accedant poſtremò duo graviſſima teſtimonia, unum Concilii Generalis, alterum ipſorum Imperii Electorum. Exſtat enim in Clementina, Romani Principes, De jurejur. decretum Concilii Viennenſis generalis, in quo hæc habentur verba: *Eccleſia Romana à Græcis Imperium tranſtulit in Germanos, & ab eadem ad certos eorum Principes jus & poteſtas eligendi Regem, in Imperatorem poſtmodum promovendum, pervenit.* Exſtat item Electorum Imperii publicum inſtrumentum ad Nicolaum III. Pontificem miſſum, quod, ad majorem rei fidem, totum hoc loco ſubjiciemus, deſcriptum ex autographo, quod Romæ in arce ſancti Angeli conſervatur.

Inſtrumentum publicum Germanorum Principum.

NOS Principes Imperii univerſis præſentem paginam inſpecturis. Complectens ab olim ſibi Romana Mater Eccleſia quadam quaſi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod eſt ſuper omne nomen, temporaliter tantùm præſidentium ſuper terram, plantans in ea Principes tanquam arbores præelectas, & rigans illas gratia ſingulari, illud eis dedit incrementum miranda potentia, ut ipſius Eccleſiæ auctoritate ſuffulti, velut Germen electum per ipſorum electionem, illum, qui frana Romani teneret Imperii, germinarent. Hic eſt illud luminare minus in firmamento militantis Eccleſiæ, per luminare majus, Chriſti Vicarium, illuſtratum. Hic eſt, qui materialem gladium ad ipſius nutum excutit & convertit, ut ejus præſidio paſtorum Paſtor adjutus, oves ſibi creditas ſpirituali gladio protegendo communiat, temporali refrenet, & corrigat, ad vindictam malefactorum, laudem verò credentium & bonorum. Ut igitur omnis materia diſſenſionis & ſcandali, ſeu etiam rancoris occaſio inter ipſam Eccleſiam & Imperium auferantur, & ii duo gladii in domo Domini conſtituti, debito fœdere copulati, ſe ipſos exerceant, in utilem reformationem reginiinis univerſi, & nos in actu voluntatis & operis inveniamur filii devotionis & pacis, qui tam Eccleſiam, quàm Imperium confovere tenemur: quicquid per Dominum noſtrum R. Dei gratia Romanorum Regem ſemper Auguſtum ſanctiſſimo Patri & Domino noſtro D. Nicolao Papæ III. ejuſque ſucceſſoribus, & ipſi Romanæ Eccleſiæ recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum, ſive conceſſum, juratum & actum, ſeu factum eſt per privilegia, vel quacumque alia ſcripta quorumcumque tenorum ſuper recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, conceſſionibus, & factis, ſeu geſtis tam aliorum Imperatorum, & Regum Romanorum prædeceſſorum Regis ejuſdem, quàm ipſius Regis, & ſpecialiter ſuper fidelitate obedientia, honorificentia, & reverentia per Romanos Imperatores & Reges Romanis Pontificibus, & ipſi Eccleſiæ impendendis, ac poſſeſſionibus, honoribus, & juribus ejuſdem Eccleſiæ: Et nominatim ſuper tota terra quæ eſt à Radicofano, uſque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, Terra Comitiſſæ Matildis, Civitate Ravenna & Emilia, Bobio, Ceſena, Foropopuli, Forlivio, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclo, Adriamis, atque Gabello, Arimino, Urbino, Monteferetri, Territorio Balnen., Comitatu Brettenorii, Exarchatu Ravennæ, Pentapoli, Maſſa trabaria cum adjacentibus terris, & omnibus aliis ad prædictam Eccleſiam pertinentibus, cum omnibus finibus, Territoriis, atque Inſulis in terra marique ad Provincias, Civitates, Territoria, & loca prædicta quoquomodo ſpectantibus, necnon ſuper Civitate Romana, & Regno Siciliæ, cum omnibus ad ipſam ſpectantibus tam citra Farum, quàm ultra, Corſica quoque, atque Sardinia, & cæteris terris,

eris, ac juribus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus: Nos nostri nomine Principatus in omnibus & per omnia approbamus, & ratificamus, ac iisdem omnibus, & singulis, & quibuscumque aliis super eisdem per eundem Regem quoquomodo factis, & in posterum faciendis, voluntatem nostram, assensum, atque consensum unanimiter & concorditer exhibemus. Et promittimus, quòd contra præmissa, vel aliquod præmissorum, nullo unquam tempore venientes; sed ea omnia & singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari, & ut hac nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus, atque promissio à nobis eisdem Romanis Pontificibus, & Ecclesia in perpetuum observentur, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorumque sigillorum munimine roboratum. Actum & datum Anno Domini MCCLXXIX. Indictione VII. regnante Domino nostro prædicto D. R. Romanorum Rege glorioso Regni ejus anno sexto.

Hos igitur nos testes habemus, Pontifices, Concilia, Principes, Theologos, Jureconsultos, Historicos, eosque veteres, & recentiores; Germanicos & Italicos.

CAPUT IV.

Objectiones Illyrici dissolvit, ac mendacia plurima auctoris ejusdem detegit, & redarguit.

NUnc verò quid pro se adferat Illyricus videamus; sic igitur præfatur pag. 89. *Restat ut dicatur de Electoribus, & jure electionis novi Imperatoris, decedente priore. Nam hic quoque, ut ubique alibi, Pontificiorum parasitorum mendacia grassantur. Dicunt enim, quòd imperante Othone III. Gregorius V. Germanus, malè à Romanis tractatus, suaque sede pulsus decretum tulerit, quòd septem Germani Principes, loco Romani populi, Senatusque Imperatorem in perpetuam posteritatem eligere deberent. Quod eorum figmentum mox evidenter Deo dante redarguemus.* Hæc est Illyrici præfatio: quæ si vera sit, necesse jam erit, ut idem Illyricus fateatur, non modò paucos quosdam Scriptores Italicos, sed etiam multos Germanos, & ipsos Electores, atque adeò Illyricum, & collegas ejus fingere, ac mentiri, ut Romani Pontificis gratiam aucupentur. Sed videamus quàm evidenter Pontificiorum parasitarum (ut ipse vocat) figmentum redarguat.

Primo loco testem producit Jordanum, qui in lib. de Translatione Imperii scribit à Carolo Magno Electores institutos. At idem Jordanus addit, id fecisse Carolum de consensu & mandato Romani Pontificis, ut suprà ex verbis ejus ostendimus. Neque nos terret Illyrici annotatio illa: *Suppositititum planè videtur esse illud verbum, de mandato Papæ; nam tunc Papa fuerunt subditi jurati Principum Romanorum, atque adeò Caroli ipsius; non autem eorum domini, qui aliud eis mandare possent, aut auderent.* Hæc, inquam, annotatio nos neque terret, neque movet. Siquidem Pontifices Romanos Imperatorum subditos juratos aliquando fuisse dixit aliquoties jam Illyricus, sed numquam probavit. Nos verò contrà demonstravimus ex Chronico Mariani Scoti, Ludovicum Imperatorem, Caroli Magni filium, jubente Papa Gregorio (sic enim loquitur Marianus) conjugem recepisse: & ex Aimoino lib. 5. de rebus Gallorum cap. 24. mandato Adriani Papæ recessisse Carolum Calvum ab infestatione Ludovici junioris, Imperatoris Romanorum: denique (ut omittam alia innumerabilia exempla suprà citata) ex Radevico canonico Frisingensi lib. 2. de rebus gestis Friderici I. cap. 70. Fridericum Imperatorem Pontificis pedes osculatum, eique ex equo descendenti strepam tenuisse.

Secundo loco producit testem Nauclerum: *Porrò Nauclerus*, inquit, *generatione 34. ordinationem Electorum tribuit Othoni III. hisce verbis: Hoc in tempore Electores Imperii instituti leguntur: de quo aliqui scribunt, quòd Otho III. cùm hæredes ex se descendentes non haberet, constituit ex consilio Principum Germaniæ, ut Imperatore mortuo, in oppido Francofurt perpetuò fieret electio, Electoresque constituit tres Archiepiscopos &c.* At Illyricus non satis germana fide sequentia verba prætermisit, quæ ita habent: Itaque ajunt Gregorium V. cognita Imperii imbecillitate, varietateque fortunæ; utque is, qui cæteris virtute præstaret, præesset etiam dignitate; sanctionem tulisse de Imperatore deligendo &c. Vide etiam quæ suprà citavimus ex Nauclero, & planè perspicies quàm bona fide auctores citet Illyricus.

Tertium testem esse vult, nescio quam additionem ad epistolas Decretales: *Quin*, inquit, *& Decretalium exemplaria quædam recens Lugdunì impressa, habent additionem super cap. Venerabilem, qua constitutionem septem Electorum Othoni III. tribuit, cui sanè aliqua fides à Papistis tribuenda est.* Ista verò additio nihil omnino nos movet, tum quòd sit Caroli Molinæi, hominis hæretici, & qui Romanum Pontificem non minus quàm Illyricus oderat; tum quòd sit glossa destruens textum, cùm in ipso cap. Venerabilem, apertissimis verbis legatur, potestatem eligendi Regem Romanorum, ad Principes Germaniæ ab Apostolica Sede pervenisse.

Quartum testem producit Theodoricum à Niem, *Eodem modo*, inquit, *& Theodoricus Niemus, qui primùm fuit multorum Paparum secretarius, postea Episcopus Verdensis, eidem Othoni Cæsari, & Principibus Imperii constitutionem septem Electorum adscribit.* Hic verò non solùm fidem, sed etiam prudentiam in Illyrico desiderare cogor: Siquidem Theodoricus à Niem in suo Nemore, ut ipse etiam Illyricus post quatuor pagellas prolixè citat, nihil ejusmodi scribit, quin etiam (quod attinet ad Othonem III.) clarissimis verbis Illyrici mendacium coarguit. Ait enim Electores primùm institutos post obitum Henrici sancti, qui Othoni III. successerat in Imperio. Quo pacto autem Othoni III. tribuere potuit Niemus, id quod ipse scribit factum post obitum successoris ejus?

Quinto loco Albertum Krantzium testem profert: Quod, inquit, & Albertus Krantzius in sua Metropoli facit disertis verbis, sicut & in aliis suis historiis.

Nunc planè Illyrice sapere cœpisti, qui diserta illa verba Krantzii non adscripsisti. Sed adscribemus nos, ut candorem pectoris tui omnes agnoscant. Sic igitur Krantzius lib. 3. Metropolis cap. 40. *Ita periit sine prole (Otho III.) prævaluitque electio, quam idem Imperator cum Gregorio V. propinquo suo fecisset, quaque durat in hodiernum, ut non legitima successione quæratur Imperator (quemodo à memoria Magni Caroli videbatur institutum) sed electione septem primitivorum Principum assumatur.* Hæc sunt illa diserta verba Krantzii, ubi vides Gregorium Pontificem nominari, cùm de constitutione Electorum agitur. Sed magis adhuc diserta sunt verba ejusdem Krantzii in lib. 4. Saxoniæ cap. 25. à nobis supra citata. In iis enim verbis illud ipsum legitur, quòd Illyricus in præfatione hujus disputationis parasitarum Pontificiorum mendacium, & figmentum appellavit.

Sexto loco Nicolaum Cusanum testem producit, cujus integrum caput 4. libri 3. de Concordantia Catholica suo libello inseruit. Sed is auctor ab Illyrico multum dissentit. Etsi enim docet non à solo

Pon-

Pontifice Electores Imperii inſtitutos, ſed à communi conſenſu Imperii univerſi; docet tamen Summi Pontificis conſenſum, ad eam inſtitutionem legitimè faciendam primo loco neceſſariò requiſitam: non ſecus atque in concilio univerſali auctoritas, & conſenſus Præſidis requiratur. *Concurrebat*, inquit, *ad hoc conſenſus ipſius Gregorii V. tamquam unius Pontificis Romani, qui juxta gradum ſuum in conſentiendo in communem Imperatorem intereſſe habet, rectè, ſicut in Conciliis univerſalibus concurrit in primo gradu auctoritas ipſius per conſenſum cum aliis omnibus ipſum Concilium celebrantibus; vigor nihilominus definitionis non ab ipſo primo omnium Pontifice, ſed ex communi omnium, & ipſius, & aliorum conſenſu dependet.* Et infrà: *ita quòd puto in veritate conſenſum Romani Pontificis à principio interveniſſe, dum iſti Electores conſtituerentur. Unde ipſi communi fungentes legatione omnium, qui Imperio ſubſunt, etiam totius ſacerdotii, & Romani Pontificis, eligunt.* Hæc ille. Nihil igitur aliud Cuſanus docet, niſi Summum Pontificem non per ſe ſolum, ſed adhibito etiam aliorum conſilio, & conſenſu, eam ſanctionem edidiſſe.

Veruntamen in eo ab iſto auctore diſſentire cogimur, quòd ipſe auctoritatem præcipuam ejus inſtitutionis ad conſenſum omnium eorum referat, qui ad Imperium pertinent. Quod quidem nullo teſte probat, nec probare poteſt. Nullus enim Hiſtoricus refert talem aliquem popularem conventum, qualem Cuſanus fingit, ad inſtituendos Imperii Electores celebratum eſſe. Neque mirum videri debet, ſi Cuſanus, vir alioqui doctiſſimus & diligentiſſimus, in ejuſmodi rebus, quæ ab hiſtoriarum cognitione pendent, hallucinatus ſit, ſiquidem ipſius ætate adeò magna erat ubique penuria veterum hiſtoricorum, ut ipſe capite ſuperiore ejuſdem libri aliquoties referat, ſe apud nullum veterem auctorem legiſſe, Imperium Romanum translatum fuiſſe à Græcis ad Carolum Magnum; & inde etiam colligat, neque Carolum Magnum, neque cæteros Principes ſucceſſores ejus, uſque ad Magnum Othonem, verè ac propriè fuiſſe Imperatores Romanorum. At hos manifeſtos eſſe errores, atque ex librorum inopia natos, ne Illyricus quidem negabit.

Accedit poſtremò, libros illos de Concordantia Catholica ſcriptos eſſe à Nicolao Cuſano adhuc juvene, & in gratiam Concilii Baſileenſis, atque eorum, qui tum nihil aliud magis optabant, quàm aliquid dici, vel ſcribi, quo Romani Pontificis auctoritas minueretur; ex quo etiam fonte manaverunt illa verba: Vigor nihilominus definitionis, non ab ipſo primo omnium Pontifice &c.

Itaque idem ipſe poſtea maturior, multis de rebus aliter ſenſit & ſcripſit. Nam cùm in ſecundo lib. de Concordantia Catholica paſſim evehat in ſublime Concilii Baſileenſis auctoritatem, poſtea tamen in epiſtola prima quæ eſt ad Rodericum, ejuſdem Concilii acta his verbis reprehendit: Viſi ſunt, inquit, illi obcæcatiſſimi viri in ſpiritu furoris fuiſſe, quando ſupra ſacrum Principem Eccleſiæ neſcio qualem judiciariam ſibi vendicabant poteſtatem, & horridum nefas attentarunt, in ſacrum Principem ſuum ſævientes, ſeipſos ab eodem, & univerſa per orbem Catholica Eccleſia pernicioſiſſimè ſecantes. Hæc ille; qui ſine ulla dubitatione (ſi occaſio ſe obtuliſſet) de hac etiam quæſtione noſtra longè aliter poſtea ſcripſiſſet. Atque hæc paulò fuſius de Cuſano diſſerere placuit, ob ejus viri eruditionem. Nam alioqui facilè potuiſſem unum auctorem, eumque recentiſſimum, contemnere; cùm tot haberem veteres Theologos, Jureconſultos, Hiſtoricos, ipſum denique Summum Pontificem, ac Principes Electores, quos uni illi objicerem.

Pergit deinde Illyricus, atque ait: *Martinus Polonus Paparum familiaris, diſſerens de conſtitutione Electorum, non tribuit eam Papæ, facturus procul dubio ſi verè potuiſſet; ſic & Antoninus, Epiſcopus Florentinus; ſic & Leopoldus de Bamberga, ſæpè dicens de conſtitutione ſeptem Electorum, nuſquam tamen id Papis, aut Romanæ Eccleſiæ adſcribit, cujus alioqui ſtudioſiſſimus fuit.* Rectè facit Illyricus ut ad teſtes mutos provocet. Nam, ut eſt ſolertis ingenii, facilè prævidebat fore, ut loquentes teſtes ex ipſis ipſorum teſtimoniis nullo negotio refellerentur. At quid, quæſo, valent tres muti teſtes, adverſus tam multos loquentes, fideque digniſſimos, quos nos protulimus? Sanè in quovis tribunali multo plus ponderis habent duo treſve homines, qui affirment, quàm viginti qui neque aſſerant, neque negent. Quanto igitur magis pluris faciendi ſunt viginti, & eò amplius, qui diſertis verbis teſtantur, Electores à Pontifice conſtitutos; quàm tres, qui id neque negant, neque affirmant, ſed ut rem notam, & pervulgatam prætereunt?

Pergit igitur Illyricus, his omiſſis, ad argumenta quædam longiùs petita, atque ex eo probare conatur, à Gregorio V. nullam editam ſanctionem de Electoribus Imperii, quòd ejus anteceſſor Benedictus Othone II. Romæ vita functo Germanos oraverit, ut bonum Principem eligerent. *Scribit*, inquit, *etiam Platina, Benedictum Pontificem ibi tunc apud omnes inſtitiſſe, & oraſſe, ut in tanta rerum difficultate, totque periculis, maximè idoneum deligerent: Quo ille diſertè confeſſus eſt, ipſorum eſſe, non ſuum, eligere Imperatorem. Si verum eſſet quod Paparum adulatores contendunt, Papas Carolo dediſſe Imperium, Papas Othoni Imperium tradidiſſe, Papas denique poſt Othonem III. jus eligendi Cæſaris Germanis tradidiſſe, an non ibi mortuo ſecundo Othone ſuum illud tam plenarium jus eligendi, & creandi Imperatores, vel maximè Papa demonſtraſſet, cùm tanta eſſet de ea re controverſia, eumque Romæ in ſede Papali negotium ageretur?*

At quid eſt hoc aliud Illyrice, niſi aerem verberare? Quis enim Catholicorum ſcriptorum dicit, ad Pontificem pertinere, Imperatores eligere? Elegit ille quondam Carolum Magnum; ſed cùm in ejus perſona (ut Innocentius loquitur) ad Germanos Imperium tranſtuliſſet, jus etiam electionis illis conceſſit; ſibi verò id retinuit, ut electum, ſi is idoneus videretur, confirmaret, inungeret, coronaret. Quod jus Pontificium confirmandæ electionis, Principes Electores agnoſcere debere, & in ſua præſentia agnoviſſe, teſtatur Innocentius Pontifex in cap. Venerabilem, aliquoties jam citato. Itaque idem Platina, qui ſcribit à Benedicto Pontifice exoratos Electores, ut idoneum Principem deſignarent, ſcribit etiam (quod Illyricus non ſatis germana fide reticuit) ab eodem Pontifice Othonis III. electionem confirmatam, & eo modo ſchiſma ſublatum, quod in Imperio oriri jam cœperat, cùm alii Othonem, alii Henricum, alii Creſcentium Imperatorem delegiſſent. Quo ſanè facto ſumma apparuit in Summo Pontifice poteſtas; quemadmodum etiam ante illa tempora, cùm Carolus Calvus, & Ludovicus Rex Germaniæ de Imperio diſceptarent, ille obtinuit cauſam, quem Summus Pontifex coronavit, ut nos ſuprà cap. 5. ex probatis hiſtoriis demonſtravimus, & poſt tempora Benedicti cùm Lotharius & Conradus (ut verbis utar Innocentii in cap. Venerabilem) in diſcordia fuiſſent electi, Romanus Pontifex Lotharium coronavit, & Imperium obtinuit coronatus, eodem Conrado tunc demum ad ejus gratiam redeunte.

Sed veniamus ad aliud Illyrici argumentum: *At*, inquit, *quod Pontificii adulatores clamant, Gregorium V. eam poteſtatem Germanis tradidiſſe, & iſta ratione (ut nunc*

nunc ſunt) conſtituiſſe , nullo certo teſtimonio probari poteſt , & inſuper rationi repugnat . Et infrà : *Denique proferant , ſi poſſunt , exemplar iſtius decreti , quod à Papa Gregorio V. factum eſſe ajunt .*

Non laborabimus (credo) in hac diluenda objectione , ſi Illyricus ſibi conſtare velit . Nam (ut omittam teſtes illos tam multos , & tam probatos , quos antea in medium adduxi) in eadem pagina , ubi objicit nobis teſtium idoneorum penuriam , pronunciat ipſe ſine ullis teſtibus , ſanctionem illam de ſeptem Electoribus ab Othone III. eſſe factam , cùm is in Germaniam ex Urbe rediſſet . Quæro igitur ab Illyrico : qui ſunt hiſtorici , qui ſcripſerunt , Othonem III. in Germania ſanctionem illam ediduſſe ? Ego ſanè nullum omnino legi , qui aliquid ejuſmodi ſcripſerit : quos autem Illyricus ſuprà citavit , nihil juvare cauſam ejus , ſuprà demonſtravi . Deindè proferat ſi poteſt Illyricus exemplar iſtius decreti , quod ab Othone III. factum eſſe dicit , qui in hiſtoria illa centuriata ita omnia collegit , ut nihil planè prætermiſſe videatur , cur non etiam decretum illud Othonis III. de ſeptem Electoribus in eam retulit ? Cur igitur nobis objicere non veretur , quod æquè ſibi ac ſuis objici poſſe videt ? Ut igitur uno verbo reſpondeam ; ubi decretum illud Gregorianum lateat , ſi tamen uſquam hoc tempore exſtat , neſcio ; quod tamen aliquando factum eſſe , facilè mihi perſuadent inſignes illi viri , qui in libris ſuis narrationem hujus facti inſerendam cenſuerunt . Nam etiamſi exſtaret , non aliunde certiùs cognoſceretur eſſe Gregorii , quàm ex traditione , & fide Hiſtoricorum .

Poſtremum , idque graviſſimum Illyrici argumentum ſumitur ab ipſa naturali ratione . *Sed pugnat* , inquit , *cum omni ratione hoc figmentum . Nam primum electionis jus veteri more ſtatim in ipſa Imperatoria dignitate continebatur , cùm Imperium fuit adhuc hereditarium , ut Carolus , aliuſve aliquis cùm ſemel fuit factus Imperator , non tantùm ipſe pro arbitrio imperavit , ſed potuit etiam eam dignitatem communicare alteri , cui voluit , ut Carolus communicavit Ludovico filio , is porrò Lothario . Potuit igitur idem Imperator ex plenitudine ſuæ poteſtatis etiam aliis illud jus eligendi tradere , aut conſtitutionem aliquam , decretumque de ea facere , non expectato Papæ mandato , qui tunc ejus juratus ſubditus fuit cum omnibus Romaniſtit . Sicut Sergius juravit Lothario fidelitatem cum ſuis Romanis , & plurimi alii Papæ . Deinde creato ſemel Imperatore , & translato Imperio in aliquam gentem , ut iſti gloriantur ſe tranſtuliſſe in Francos & Germanos ; non tantùm ipſe unus homo habuit illam plenitudinem Imperatoriæ poteſtatis , ſed etiam principes poteſtatis illius participes fuerunt . Imperium enim non in uno ſolo homine , ſed in toto eorum corpore , & præſertim in ejus principibus conſiſtit .*

Sed hæc omnia , aliaque permulta , quæ Illyricus repetit , & inculcat uſque ad nauſeam , nihil aliud efficiunt , niſi jus eligendi Imperatorem penes Germanos fuiſſe ab ipſa translatione Imperii , quod nos certè minimè negamus . Quin potiùs Innocentius Pontifex , loco ſuprà citato , ex eo probat , poteſtatem eligendi Imperatorem ad Germanos ab Apoſtolica ſede pervenille , quòd eadem Apoſtolica ſedes in perſona magnifici Caroli Imperium à Græcis tranſtulerit in Germanos . At non rectè colliges ex eo quòd Apoſtolica Sedes jus eligendi Germanis in Carolo Magno tribuit illo ipſo tempore , quo in eos Imperium tranſtulit , non potuiſſe Gregorium V. poſtea ſanctionem aliquam circa electionem Imperatoris , ipſo præſertim Imperatore , Germaniſque Principibus conſentientibus , edere .

Nam etſi Pontifex Imperium tranſtulit , & jus eligendi Principem dedit ; non tranſtulit tamen , neque A dedit illam ſuam , quam in omnem Eccleſiam ab ipſo Chriſto habet , ſummam atque pleniſſimam poteſtatem . Quare ſicut potuit Eccleſiæ cauſa id exigente , Imperium à Græcis ad Germanos transferre ; ita quoque transferre poſſet , ſi eadem cauſa nunc occurreret à Germanis ad aliam nationem . Pari ratione , ſicut jus eligendi Principem potuit Summus Pontifex Leo ejus nominis III. Germanis tribuere , ita quoque potuit Gregorius V. ad impedienda ſchiſmata , bella & ſeditiones , quæ ex multitudine Electorum naſcebantur , ad certum numerum Principum Electores ejuſmodi revocare ; præſertim (ut ſuprà dixi) ipſo quoque Imperatore aſſentiente , vel etiam petente ac rogante . Omnino enim verisimile eſt , Imperatorem , quod ipſe facere non audebat , ut tot Principes ab electionis jure excluderet , à Summo B Pontifice id poſtulaſſe .

Jam verò quod Sergium Papam Lothario fidelitatem juraſſe Illyricus ſcribit , non alò pertinet , quàm ad cumulum augendum ejus mendaciorum . Nam neque Ado , neque Rhegino , neque Otho Friſingenſis , neque Abbas Urſpergenſis , neque Marianus Scotus , neque Sigebertus , neque Martinus Polonus , neque Platina , neque Nauclerus , neque alius ullus (quod ſciam) hoc dicit . Ac ne ipſe quidem Illyricus in vita Sergii , quam ſcribit Cent. 9. cap. 10. col. 497. & 498. Sed video unde occaſionem mentiendi arripuerit Illyricus . Liber Pontificalis in vita Sergii II. C & Joannes Nauclerus in Chronico generat. 39. tradunt rogatum fuiſſe Sergium Pontificem , ut permitteret Romanam nobilitatem jurare fidelitatem Ludovico Lotharii filio , quem idem Sergius Regem Italiæ declaraverat . Pontificem autem nullo pacto concedere voluiſſe , ut Romani Ludovico jurarent , idque tantùm permiſiſſe , ut Lothario Imperatori jusjurandum quod petebatur , præſtarent . Quoniam igitur Sergius Papa Romanos proceres Imperatori Lothario jurare permiſit , id Illyricus pro ſua mentiendi auctoritate ita interpretatus eſt , ac ſi Pontifex ipſe Imperatori jusjurandum præſtiſſet .

Ac ut videas , Lector , quàm ſibi ipſe conſtet Illyricus , adſcribam hìc pauca de iſto ipſo Sergio ex loco citato hiſtoriæ centuriatæ ejuſdem Illyrici , ibi enim Sergium Papam , ut Monarcham Orbis terræ , & Dominum Regum , atque Imperatorum deſcribit , quem hoc loco ſubditum juratum Imperatoris facit . Sic igitur ille Centur. 9. cap. 10. col. 498. *Majeſtatem ſprevit , nam ſeſe paſſus eſt ordinari in Pontificem , non expectato Imperatoris aſſenſu : quod erat contra privilegia ejus . Deinde noluit committere , ut populus Romanus Ludovico Filio Lotharii ſacramentum præſtaret : licèt Drogo Metenſis , & alii Archiepiſcopi , qui ex Gallis cum Ludovico advenerant , acriter ea de re cum ipſo contenderent . Inquit enim ad Epiſcopos , & Legatos : ſi vultis Domino Lothario Imperatori magno , hoc ſacramentum ut faciant , ſolummodo conſentio & permitto ; nam* D *Ludovico ejus filio ut hoc peragatur , nec ego , nec omnis nobilitas conſentit . Regna hujus mundi , & gloriam ejus affectavit ; penès ſe enim voluit eſſe poteſtatem , Reges & Imperatores , quos vellet , inaugurandi . Nam Lotharium coronavit ; & Ludovicum ejus filium Regem Longobardorum deſignavit , Ludovici filius , de regno diglatiores , ad pacem per Legatos cohortatus eſt , & regni partitionem approbavit , & Siconulpho Beneventano in terram proſtrato pedes ſuos oſculandos præbuit .* Hæc ille ; qui ſi verba ſua inſpicere non gravetur , per ſe ipſe facilè judicabit , utrum ille juratus ſubditus , atque , ut ſuprà vidimus , juratum mancipium Regum jure appelletur , qui Imperatores , quos vult , coronat , qui filios Imperatoris Reges deſignat , cui duces humi proſtrati pedes oſculantur , ad cujus nutum populi ſacramentum fidelitatis Imperatori præſtant , quo

demum

demum repugnante, iidem populi in verba Ludovici Regis præsentis, atque armati, jurare non audent. Sed jam libri totius Illyriciani conclusionem audiamus.

Hactenus, inquit, *Spiritu Domini, nos in omnem veritatem manuducente, & dolos fraudesque Antichristi, ejusque Symmystarum patefaciente, ostendimus veram translationem, aut etiam communicationem Romani Imperii in Germanos factam, qua etiam nunc Dei beneficio fruuntur, & simul contra recepta historicorum clericorumque figmenta probavi, nec translationem Imperii, nec jus Electorum, esse Papæ beneficio contigisse &c.*

Non possum equidem non vehementer mirari, cur summum Pontificem Antichristum tam confidenter Illyricus nominet. Novimus enim ex Daniele cap. 11. & Paulo 2. Thessal. 2. Antichristum nullum Deum curaturum, seque ipsum supra omne quod dicitur Deus, exaltaturum, & rursus ex Illyrico in hoc ipso libro sæpiùs audivimus, Romanos Pontifices servos & mancipia Imperatorum fuisse; ex Centuria verò 8. & 9. c. 10. jam antè didicimus eosdem Pontifices tot Diis sese subjicere solitos, quot sunt in cœlo sancti, quot in terris imagines, quot sub terram reliquiæ. Quis igitur capiat, eum extollere se super omne quod dicitur Deus, & nullum Deum curare, qui non modò Deos innumerabiles publicè colat, sed etiam adeò sit humilis atque abjectus, ut se mancipium juratum Principum terrenorum esse fateatur? Sed quid opus est in hoc mendacio refellendo diutius laborare, cùm totus liber ex mendaciis constet? Sic nimirum loqui, sic disputare oportuit discipulum ejus, qui in veritate non stetit.

Sed quid ego de illa incredibili impudentia, vel sacrilega potiùs impietate dicam, qua tot mendaciorum auctorem Spiritum sanctum facit: *Hactenus*, inquit, *Spiritu Domini nos in omnem veritatem manuducente, dolos & fraudes Antichristi ostendimus*. Hoc sanè deerat ad cumulum mendaciorum, ut disputationem mendaciis undique scatentem, vel potiùs totam ex mendaciis fraudibusque contextam, Spiritui sancto tribueret, omnemque veritatem appellaret. Est ne aliquid ultrà, quò progredi audacia atque impietas possint? Si mentiri scelus est apud Christianos, quid erit, religioni sibi ducere non mentiri? Quid ipsa mendacia in Spiritum sanctum auctorem conferre?

Sed ego non jam Illyricum miror confidentissimè mentientem, ac religioni sibi ducentem non mentiri, & demum ipsa sua mendacia Spiritui veritatis adscribentem: Nam impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Illos miror, qui cùm viri prudentes & graves videri velint, sibi tamen ab ejusmodi portentis imponi atque illudi tam facilè patiuntur. Quæ enim major cogitari aut fingi potest vel negligentia, vel cæcitas, vel etiam stupiditas, quàm iis hominibus fidem habere, quorum tanta est levitas & inconstantia, ut perpetuò secum ipsi pugnent; tanta mentiendi libido, ut in exiguis libellis tantos acervos mendaciorum inferant, ut plura mendacia sint penè quàm verba?

Sed si eorum desidia non immeritò reprehenditur, qui mendacissimos libros facilè sibi obtrudi sinunt; intoleranda deinceps non jam desidia, sed improbitas erit, si derecta & confutata mendacia ab oculis suis atque auribus non repellant. Quamquam ego meliora de Germanis, ut corpore candidis, sic etiam animo sinceris, & veritatis amantibus sperare debeo. Injuriam enim facerem nobilissimæ nationi, si eos crederem mendaciis potiùs, quàm explorata veritate delectari.

Unum illud oro, atque obsecro Germanos omnes, ut secum ipsi cogitent, qui sint, unde genus duxerint, quos majores habuerint; quantum denique interfit inter præclarissimos illos heroes, Carolum Magnum, Ludovicum Pium, S. Henricum, Lotharios, Othones, Chunrados, qui nihil antiquius habebant, quàm ut Apostolicam B. Petri sedem certatim honorarent, atque ornarent; & nescio quos Illyricos homines obscuros, seditiosos, ac turbulentos, qui totis viribus laborant, ut eandem illam Sedem imposturis, ac fraudibus evertant. Neque enim dubito, quin, si ista paulò attentiùs cogitaverint illorum potiùs, quàm istorum similes videri volent: multoque magis eorum pietatem, gravitatem, constantiam sectandam sibi esse statuent, qui Germanicum nomen toto orbe terrarum celeberrimum sua virtute fecerunt, quàm impios istorum furores, temeritatem, & inconstantiam, qui Germaniam universam sectis, seditionibus, ac tumultibus repleverunt. Illud certè historicorum omnium literis, ac vocibus testatum extra controversiam est, numquam magis potentia atque opibus floruisse Germaniam, quàm cùm illi imperarent, qui Sedem Apostolicam in primis venerabantur.

Ad finem libri sui de translatione Imperii adjecit Illyricus longissimam Appendicem, in quam primo loco retulit integrum cap. 3. lib. 3. de Concordantia Catholica Nicolai Cusani. Secundò integram epistolam Innocentii III. quæ incipit, Venerabilem, & habetur inter epist. decretales tit. de Electione. Tertiò epistolam Friderici I. Imperatoris ex Radevico lib. 3. cap. 10. quam etiam suprà posuerat in prolegomenis. Quartò historiam quandam de rebus gestis Paschalis Papæ, & Henrici Imperatoris, ex Dodechini Abbatis appendice ad Marianum Scotum. Quintò Ludovici IV. Imperatoris Apologiam. Ex quibus omnibus nihil est quod responsionem desideret, præter Apologiam Ludovici IV. nam de testimonio Cusani diximus suprà cap. 13. & 15. Epistola Innocentii causæ nostræ maximè favet. De epistola Friderici disseruimus cap. 3. Historia Paschalis & Henrici ad rem præsentem nihil facit. Non enim inter eos quæstio erat de Imperii translatione, sed de investituris Episcoporum, & præterea imperfecta historia est, quam ex Dodechino refert Illyricus. Perfecta ex Abbate Urspergensi petenda est; ex qua quisque perspicere poterit, contentionem illam longè alium exitum habuisse, quàm optasset Illyricus. Coactus enim fuit Imperator, terroribus plagisque immissis divinitus, Ecclesiæ collum subjicere, atque investituras Episcoporum, pro quibus retinendis tamdiu laboraverat, vel invitus dimittere. Sola igitur restat Ludovici IV. Apologia; quæ quoniam ab Alberto Pighio egregiè refutata est, ne actum agere videar, ad ipsius Alberti responsionem Lectorem censui remittendum.

Digitized by Google

APPENDIX AD TRACTATUM DE CULTU IMAGINUM.

In qua continetur refutatio Libelli, qui falsò Synodus Parisiensis inscribitur.

ANNO 1596. prodiit Francofurti novus libellus cum hoc titulo, *Synodus Parisiensis de imaginibus anno Christi* 824. *ex vetustissimo Codice descripta, & nunc primùm in lucem edita.* Hoc autem præsenti anno cùm mihi is libellus ab amico ostensus esset, animadverti continuò, nec verè Synodum esse, nec scriptum luce dignum.

Quare ne fortè inscriptio fallat incautos, operæpretium mè facturum existimavi, si libellum brevissimè confutarem.

CAPUT PRIMUM.

PRINCIPIO igitur non esse Synodum ullam Parisiensem, quæ hoc libello contineatur, argumento esse potest, quòd nulla in eo conspiciantur Decreta, nulli Canones, nulla extet Episcoporum subscriptio, nulla Synodi mentio; sed & ipse libellus apertè redarguit sui tituli vanitatem. Sic enim legimus pag. 126. Nos non Synodum congregando, sed quemadmodum à vobis postulavimus, licentiamque agendi percepimus, unà cum familiaribus nostris, filiis vestris, quantum pro multiplicibus Regni diversis occupationibus impediti, per intervalla potuimus, considerare studuimus, quid Almitati vestræ de tanta necessitate significare potuissemus.

Ac, ut verborum istorum sententia intelligatur, totius libelli argumentum exponemus. Scripsit Michael Balbus Imperator Græcus ad Ludovicum Pium Imperatorem Latinum epistolam bene longam, in qua, post alia multa, significavit, Ecclesiam propter imagines Christi & sanctorum in duas partes esse divisam, cùm alii adorandas, alii non adorandas esse contenderent; & simul petiit, ut Ludovicus in Occidente operam daret, ut sublato superstitioso cultu imaginum Ecclesia pacem & unionem recuperaret.

Ludovicus his literis acceptis à Summo Pontifice facultatem obtinuit convocandi viros aliquot doctos, qui veterum Patrum testimonia de cultu imaginum diligenter colligerent. Quo facto scribi jussit epistolam, quam nomine Summi Pontificis, ipso consentiente Pontifice, cui primùm ostendenda erat, ad Michaelem Imperatorem dirigere cogitabat. Denique tum epistolam prædictam, tum aliam à se ad ipsum Pontificem, qui Eugenius dicebatur, propriè scriptam per duos Episcopos misit.

Hæc igitur quinque in libello, nuper edito, continentur. Primùm, Epistola Michaelis Balbi ad Ludovicum Pium, Caroli Magni filium: secundò, collecta testimonia ex veteribus Patribus, quibus probatur, imagines, neque frangendas esse, ut volebant Iconomachi, neque colendas, ut Synodus Nicæna secunda statuerat: Tertiò, Epistola, summi Pontificis nomine scripta à Francis Doctoribus ad Michaelem Imperatorem, qua docetur, imagines neque injuria afficiendas esse, neque etiam adorandas. Quartò, Epistola Ludovici Imperatoris ad Eugenium Pontificem ejus nominis secundum, qua eum hortatur ad legationem in Græciam mittendam, & Ecclesiam pacificandam. Quintò, Epistola ejusdem Ludovici ad Hieremiam, & Jonam Episcopos, quos Romam ad Summum Pontificem mittit, eosque instruit, quemadmodum prudenter cum Pontifice se gerere debeant, ut eum ad suam sententiam pertrahant.

Ex his promptum erit intelligere, fucum facere voluisse eos, qui hunc libellum specioso nomine Synodi Parisiensis ornare voluerunt; qui quidem causam Iconomachorum juvare, & Catholicæ fidei detrimentum aliquod adferre conati sunt; sed Deo juvante, mox efficiemus, ut oleum & operam se perdidisse doleant.

CAPUT II.

NAM ut ad epistolam Michaelis, quæ primam partem libelli occupat, veniamus: ea quidem plena videtur religiosi studii, ut si quis aliundè quis iste Michael fuerit, ignoret, arbitretur eum unum ex optimis, & Christianissimis Principibus fuisse.

Sed extant annales publici Joannis Zonaræ, Georgii Cedreni, & aliorum, qui res gestas Græcorum Principum literis mandaverunt. Ex his cognoscere licet, Michaelem non solùm cognomine, sed etiam re ipsa Balbum, virum fuisse impium & sceleratissimum, quippè, qui magis Hebraicæ superstitioni, quàm Christianæ Religioni addictus esset: qui Resurrectionem carnis pernegaret, & ob id Prophetas, & Apostolos, qui eam prædicaverant, irrideret: qui fornicationem licitam esse diceret, & sacrum cœlibatum adeò contemneret, ut è monasterio sanctimonialem, jam Deo sacram, sibi conjugem deligeret: qui septimam Synodum Oecumenicam, atque ab Adriano Pontifice maximo approbatam, respueret: qui sacras imagines nullo honore dignas arbitraretur: qui Iconomachis impensè faveret, & Constantinum Copronymum, Iconomachorum Principem, sibi præter cæteros imitandum proponeret: qui S. Euthimium, Sanctumque Methodium, alioſque pios ve-

ritatis

ritatis defensores vel exilio, vel carcere, vel morte mulctaret.

Hic igitur est ille Michael, qui ovinam pellem indutus, cùm esset re vera Lupus rapax, quasi fidei zelo accensus, nihil aliud optare se fingit, nisi Ecclesiæ reformationem & pacem. Sed quemadmodum in illa ipsa epistola deplorat necem Leonis Imperatoris, cui proximè ipse successit, quem dicit ab improbis quibusdam conjuratione facta miserè necatum, cùm satis apertè constet ex auctoribus supra citatis, ipsum eundem Michaelem conspirationis Principem fuisse: sic etiam piè queri videtur, Ecclesiam ob dissensiones de cultu imaginum esse divisam, cùm ipse potissimùm dissensionis, & divisionis auctor esset, qui Synodum Generalem, quæ dissensiones sustulerat, rejecisset, & Iconomachiam propagare studeret: & non contentus dissensionibus Orientalibus, in Occidente quoque dissensiones serere, ac propagare satageret.

Quòd verò in extrema epistola Catholicos reprehendit, quòd vivificam crucem despiciant, quòd imagines, ut Deos quosdam adorent, quòd ei sacrificia offerant, quòd ab eis nescio quo artificio de sacro fonte suscipi, & sacram communionem percipere velint, denique quòd alias id genus superstitiones, vel ineptias in cultu sacrarum imaginum ostendant, meræ calumniæ, atque impostura sunt. Neque mirabitur ejusmodi mendacia Græcum Imperatorem in sua epistola ad Latinos longè positos scribere potuisse, qui cogitare voluerit, quàm crassa, & quàm incredibilia mendacia nostri temporis Hæretici de Catholicis in vicinis locis degentibus fingant.

Sed ex Concilio Nicæno II. verè legitimo, & Oecumenico, velit nolit Michael Balbus, illis ipsis temporibus celebrato, luce solis clarius effici potest, illa esse commenta, fraudesque Hæreticorum. Docuit enim Concilium illud, cui Catholici omnes assentiebantur, imaginibus sacris deberi quidem suam venerationem, sed non majorem quàm vivificæ Cruci, neque illis ullo modo sacrificandum esse, neque eos cultu latriæ, qui Deo est proprius, adorandas. Legatur Synodus, & impostura subito evanescent.

Quæ cùm ita sint, vel Franci, qui Ludovico Imperatori à consiliis erant, fidem habuerunt literis Michaelis, vel non habuerunt. Si fidem habuerunt, circumventi sunt, atque decepti: Si fidem non habuerunt, abusi sunt literis illis ad permovendum summum Pontificem, ut majorum suorum acta rescinderet, & Synodum Nicænam, ab Adriano approbatam, improbaret ipse atque damnaret.

Sed sive decepti fuerint, sive decipere voluerint, nihil attinebat istum vel errorem, vel scelus ipsorum orbi terrarum prodere, præsertim, cùm non sine causa majores nostri libellos ejusmodi, qui nihil utilitatis, detrimenti autem plurimum adferre poterant, libenter delitescere passi sint.

CAPUT III.

VEnio nunc ad ea testimonia, quæ pauci illi viri à Ludovico Imperatore vocati, ex veterum monumentis collegisse se dicunt. Multis enim nominibus viri illi peccasse videntur. Ac primùm quidem ante collectionem satis audacter judicium sibi de scriptis Apostolicis desumpserunt. Nec solùm de Summo Pontifice, sed etiam de Generali Synodo, à Pontifice approbata, temerè judicarunt. In qua re longè superarunt peccatum auctoris illius, qui nomine Caroli Magni librum edidit adversus cultum sacrarum Imaginum. Ille enim (quod etiam Patres Concilii Francofordiensis fecerunt) Nicænam Synodum secundam improbavit, quoniam celebratam fuisse existimavit sine consensu Apostolicæ Sedis. At consiliarii isti Ludovici Imperatoris, quorum scripta discutimus, fatentur Synodum pro cultu imaginum, idest, Nicænam secundam ab Adriano summo Pontifice coactam, & probatam, & tamen tum ipsam Synodum, tum epistolam ejusdem Adriani ad Constantinum Imperatorem pro cultu imaginum, & rursum defensionem ejusdem Synodi, ab Adriano ad Carolum missam, examinare, dijudicare, reprehendere non verentur.

Hæc enim sunt ipsorum verba pag. 19. *Primùm epistolam Domini Adriani Papæ, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino Imperatori, & Irenæ matri ejus ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, & quantum nostræ parvitati res patuit, sicut justè reprehendit illos, qui imagines sanctorum temerario ausu in illis partibus confringere & penitus abolere præsumpserunt: sic indiscretè noscitur fecisse, in eo quod superstitiosè eas adorari jussit, pro qua etiam causa Synodum congregari præcepit.* Et infrà pag. 21. de defensione Nicænæ Synodi ab Adriano edita sic loquuntur. *Per singula capita in illorum excusationem respondere, quæ voluit, non tamen quæ decuit, conatus est &c.*

Ita nimirum Judicem suum, & totius Mundi judicare, pastorem omnium Christi ovium pascere, & Doctorem universorum docere non erubuerunt, qua temeritate nulla major cogitari potest.

CAPUT IV.

SED fortasse nova aliqua, atque recondita testimonia repererunt, quibus freti resistere in faciem Apostolico Præsuli non reformidarunt. Immò verò notissima & vulgaria, & quæ nihil ad rem faciant sine ulla ratione, vel ordine collegerunt.

Ac, ut exempli gratia pauca discutiamus, primum testimonium sumunt ex libro S. Augustini de hæresibus, ubi legimus Simonem Magum jussisse imaginem suam, & Helenæ meretriculæ suæ à discipulis adorari. Atque hanc esse dicunt primam originem adorandarum imaginum. Quasi verò, si de falso cultu agatur, non ante Simonis tempora, vituli aurei ab Hebræis, & simulacra hominum mortuorum à Gentilibus adorata fuerint. Sed Ecclesia Catholica non discit cultum rerum sacrarum ab hostibus suis, & si ex eo testimonio liceret colligere non esse Christi, & Sanctorum imagines venerandas, licebit eadem ratione colligere, ne ipsum quidem Christum ullo honore dignum esse; propterea siquidem impium erat, Simonis, & Helenæ imagines colere, quod Simon, & Helena indigissimi essent qui colerentur.

Sed ridicula planè sunt, quæ ex epist. 56. ejusdem Augustini ad Dioscorum testimonia desumpserunt: ridicula, inquam, si ad id, de quo agimus, referantur. Quæ namque S. Augustinus disputat de imaginibus, quæ à corporibus defluentes in animum penetrant, ut per eas aliquid cernamus, vel cogitemus, ea proferunt isti ad probandum non esse Christi & sanctorum imagines depictas, vel sculptas ullo modo colendas. Quæ quàm bene cohæreant cum præsenti disputatione, lectoris esto judicium.

Quid? quòd plurima testimonia, quæ Summus Pontifex Adrianus in epistola illa sua doctissima pro imaginibus posuit, isti rursum allegant, qui contra imagines pugnant.

Quod verò dicunt, & nonnullis etiam testimoniis probare nituntur, non esse consuetudinem, vel annorum numerum, aut quamlibet vetustatis auctoritatem

ritatem præferendam veritati: tunc rectè diceretur, si probari posset, cultum, quem Ecclesia Catholica imaginibus exhibet, ex manifesto errore, non ex certa veritate descendere. Sed cùm de re aliqua litigatur, multum valere consuetudinem, & venerandam esse antiquitatem, ne ipsi quidem negare possunt: Quorsum enim tantoperè laborarunt in evolvendis antiquitatis monumentis, si nullum probabile argumentum ex antiquitate peti potest? Nonne vident, se hoc suo facto contra sua verba pugnare? & re ipsa destruere, quod verbis astruere nitebantur? Certè si liceret testimonia S. Augustini, S. Basilii, aliorumque veterum Patrum in medium afferre, quibus ipsi ex antiquitate, vel Ecclesiæ consuetudine probant Ecclesiastica dogmata, nullus finis esset.

Sed quod superat omnem admirationem, illud est, quòd multa testimonia proferunt pro adoratione Crucis, & cùm rationem reddere volunt, cur signum, vel lignum Crucis adorandum sit, & imagines Christi non sint adorandæ, dicunt eam esse causam, quia Christus in Cruce suspensus fuit, non in imagine: & quia per Crucem nos redemit, non per imaginem. Quod si refellere voluero, timeo ne nimiæ tarditatis lectores existimare videar. Certè enim Christus non in signo Crucis, quod in pariete, vel in tabella, vel in fronte, vel in aere pingimus, suspensus fuit, neque etiam in ligneis illis crucibus, quæ passim cernuntur, & adorantur in Ecclesiis; sed in illa una Cruce, cujus ista nostra signa, quæ pingimus, vel erigimus, imagines sunt. Cùm ergo liceat per adversarios Crucis imaginem colere, cur imaginem Crucifixi colere non licebit? & si jure Crucis adoramus imaginem, quia per Crucem redempti sumus à Christo, qua causa fingi potest, cur non jure coli possit imago Christi, qui propriè nos redemit?

At, inquiunt, nihil mânu factum colere fas est, quid igitur? Lignum vel signum Crucis non est manufactum? Codex Evangeliorum, & sacra vasa, quæ horum opinione veneranda sunt, quid sunt aliud, nisi opera manuum humanarum? Et tamen verum est, nihil manufactum esse colendum eo genere cultus, quo Deus ipse qui omnino non est factus, sed omnium rerum factor colendus est.

Quare poterant Collectores isti maximam partem testimoniorum, quæ attulerunt, omittere, quoniam iis nihil probatur aliud, nisi solum Deum esse colendum cultu latriæ sibi uni proprio, & non esse imagines ita adorandas, ut etiam sacrificia illis offerantur, quæ neque nos negamus, neque Sancta Nicæna Synodus negavit.

Ac, ut videas, Lector, quantas vires veritas habeat, ipsi quoque qui eam oppugnant, non rarò vel inviti vel imprudentes eam tuentur. Id accidit Collectoribus nostris. Nam inter alia testimonia colligunt etiam nonnulla, ut probent imagines non esse frangendas, vel injuria afficiendas. Sed in iisdem testimoniis non habetur solùm quod ipsi volunt, imagines videlicet non esse afficiendas injuria, sed habetur etiam, quod nolunt, afficiendas honore. Quod quidem isti Collectores aliquando viderunt, & textum audacter corruperunt, aliquando non viderunt, & testimonium contra se in ipso suo libello imprudentes reliquerunt.

Prioris rei exemplum habes pag. 87. ubi allegatur S. Gregorius, qui in epistola quinta libri septimi ad Januarium reprehendit acriter nonnullos, qui B. Virginis Imaginem, & Crucem dominicam contumeliæ causa ad Judæorum Synagogam detulerunt: & mandat Januario Episcopo, ut sublatam ex eo loco cum ea, qua dignum est veneratione, imaginem, atque Crucem, in Ecclesiam referat. Hîc boni Collectores nomen Imaginis simpliciter deleverunt, vel omiserunt, ne videretur contra eorum dogma non solùm Crux, sed etiam imago Beatæ Virginis veneranda, nisi fortè librariorum errore nomen imaginis sit omissum.

Jam verò pag. 91. adscribunt hæc verba ex epistola Synodica Gregorii Papæ: *Nos non ob aliud nomen imagines facimus, & adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo Dei &c.* Audis ne Collector, vocabulum, (adoramus?) & tamen à se hoc testimonium prolatum est. Sed habemus clariora.

Paulò infrà ponuntur hæc verba ex libro S. Basilii ad Amphilochium de Spiritu sancto cap. 17. *Imaginis honor ad primam formam transit, &c.* Ecce tibi rursus honorem imaginis. Sed ad clarissima veniamus.

Paulò post adferuntur hæc alia verba ex epistola ejusdem Magni Basilii ad Imperatorem Julianum. *Credo in unum Deum patrem omnipotentem, Deum patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, unum Deum, hæc tria adoro & glorifico. Confiteor autem & filii Incarnati dispensationem, & Dei genitricem, quæ secundùm carnem eum genuit, Sanctam Mariam. Suscipio verò & Sanctos Apostolos, Prophetas, & Martyres, & ad Deum deprecationem, quæ per eos propitium mihi efficit misericordissimum Deum, pro quo & figuras imaginum eorum honoro & adoro, specialiter hoc traditum est à Sanctis Apostolis, & non prohibitum, sed in omnibus Ecclesiis nostris eorum designari vel historias &c.* Quid audivimus? S. Basilius Magnus ab adversario advocatur testis, & verè testis est omni exceptione major. Is verò palam affirmat, se honorare, & adorare Apostolorum, Prophetarum, & Martyrum imagines. Idque affirmat, dum fidei suæ confessionem edit, ac de rebus, non dubiis aut verisimilibus, sed certissimis, & exploratis loquitur. Addit verò id ab Apostolis traditum, & ab omni Ecclesia susceptum, & observatum. Quid quæso responderi potest? Auctor gravissimus, apertè loquitur, & ejus testimonium ab adversariis profertur. Neque desunt alia testimonia similia in eodem libello, Athanasii, Germani, Leontii, & aliorum, quæ imprudenter ab adversariis contra se, & pro nobis, hoc est, pro cultu sacrarum imaginum proferuntur. Sed ego brevitati studeo, neque libenter in his refellendis inepiis tempus tero.

CAPUT V.

SEquitur pars tertia, idest, Epistola Eugenii Papæ ad Michaelem, & Theophilum ejus filium Imperatores, quam epistolam iidem Collectores scripsisse videntur. Neque enim Eugenius ullam talem epistolam scripsit; sed (ut suprà diximus) scripta fuit, ut nomine Pontificis mitteretur, si ipse probaret. In qua re coginur desiderare prudentiam Collectorum. Qua enim fronte Romano Pontifici præscribere ausi sunt, quod ipsum scribere oporteret? Qua verò fiducia sperare potuerunt, Romanum Pontificem scripturum ad Græcum Imperatorem contraria iis, quæ prædecessores ejus non semel scripserant?

Sed videamus, si placet, paulò diligentius, an epistola illa Summum Pontificem deceat. Omitto autem, quod in hoc libello epistola illa caret principio, quod peccatum non primo auctori, sed ei, qui nunc demum post tot sæcula libellum hunc in lucem edidit, tribuendum videtur. Nihil etiam dico quòd epistola verbosa est admodum, obscura, barbara, imperita; detur enim hoc tempori. Taceo denique, quòd dum conatur tollere repugnantiam, quæ in

verbis

verbis S. Gregorii esse videbatur, tanto se magis involvit, quanto magis conatur evolvere. Sed tria quædam tacitus præterire non possum. Primùm enim facit hæc epistola Pontificem summum, adulatorem Imperatoris impudentissimum, dum ita loquitur: *O venerande Mundi Principes, cum universa Sancta Dei, quam Domino disponente, & committente gubernatis, Ecclesia.* Et infrà, *propter adunandam, quam Domino Deo ordinante regitis, Ecclesiam.* Quæ foedior adulatio? Michael Balbus interfecto legitimo Imperatore, cùm esset ipse pro sceleribus suis jam morti adjudicatus, tyrannicè invasit Imperium, & Pontifex Maximus affirmabit, Deo disponente, committente, & ordinante hunc ipsum Balbum gubernacula suscepisse non solùm Imperii, sed etiam Ecclesiæ, & si Ecclesia Dei ab ipso Deo gubernanda Imperatori tradita est, quid faciunt in Ecclesia Episcopi? quid ipse summus Pontifex? *Imperator* (inquit S. Ambrosius) *in Ecclesia est, non supra Ecclesiam, filius Ecclesiæ, non Rector, ovis, non pastor.* Et S. Joan. Chrysostomus Diacono suo dixit: *Si is, qui diademate coronatur indignè adeat ad sacra mysteria percipienda, cohibe & coerce, majorem tu illo habes potestatem.*

Deinde, in eadem epistola non semel repetitur hoc argumentum: *Si nulla unquam picta, vel ficta fuisset imago, nihil periret de fide, spe, & charitate, quibus ad regnum pervenitur æternum*: & tamen propter imagines orta est dissensio, & divisio in Ecclesia, turbata pax, charitas violata. Et non animadvertunt, qui eam epistolam nomine Summi Pontificis scribunt, eo argumento non solùm effici quod ipsi volunt, imagines non esse adorandas, sed etiam effici (si quid tamen efficitur, quod mox videbimus) imagines omnino de medio esse tollendas, quod ipsi nolunt. Nec tamen argumentum illud aliquid valet.

Quamvis enim nihil periret de fide, spe, & charitate, si nulla picta, vel ficta esset imago tamen quando picta, vel ficta est, peccat in fidem, qui eam negat esse venerandam, quoniam honor imaginis ad prototypum refertur, quod venerandum esse fides docet, & adversarius non negat. Et potest hoc ipsum similitudine illustrari, si libellus aliquis divinæ scripturæ, ut epistola ad Philemonem, non extaret, nihil deperiret de fide, spe & charitate: & tamen quia nunc extat, qui eam negaret esse cum veneratione suscipiendam, peccaret in fidem; & si propterea dissentiones orirentur, non esset epistola abjicienda, sed imperitia dissidentium coarguenda, & instruenda.

Postremò in eadem illa epistola reprehenditur Constantinus & mater ejus Irene, quòd edicto suo jusserit sacras imagines juxta Concilii generalis decretum, cum veneratione esse habendas. Quæ sanè reprehensio à Summo Pontifice, nisi planè amente, scribi non potuit. Quid enim? Adrianus Papa Constantinum, & Irenem summis laudibus effert, quòd sacrarum imaginum religioso cultui faveant: & Adriani successor Eugenius eosdem Imperatores ob causam eandem reprehendet? & quæ major stultitia fingi potest, quàm ut Summus Pontifex molestè ferre se dicat, quòd ab Imperatore decreta Conciliorum generalium, à sede Apostolica approbata, serventur, ac defendantur?

Sed si parum prudentès Collectores fuerunt, non fuit inconstans Apostolicæ sedis Antistes, permansit enim in iis, quæ prædecessores non sine magna deliberationis maturitate statuerant. Nam neque Eugenius eam epistolam misit: & paulò post Adrianus II. Synodum Oecumenicam octavam Constantinopoli celebrandam curavit, in qua Synodus septima de cultu imaginum iterum approbata est. Denique Anastasius Bibliothecarius Romanus in præfatione septimæ Synodi ad Joannem VIII. Pontificem, qui Adriano II. proximè successerat, scribit, in eadem sententia fuisse omnes Romanos Pontifices. *Quæ*, inquit, *super venerabilium imaginum adoratione præsens Synodus docet, hæc & Apostolica vestra Sedes, sicut nonnulla scripta innuunt, antiquitus tenuit, & universalis Ecclesia semper venerata est, & hactenus veneratur, quibusdam duntaxat Galliarum exceptis, quibus utique nondum est horum veritas revelata.*

CAPUT VI.

REstat pars ultima, hoc est, epistola Ludovici Imperatoris ad Eugenium Pontificem, & altera ejusdem Ludovici ad Hieremiam, & Jonam Episcopos. In quibus nihil observandum occurrit, nisi quòd in eis quædam dicuntur, quæ redolere videntur fraudes recentium hæreticorum. Unde venit in mentem suspicari, ne fortè vel totus hic libellus sit confictus, vel, quod est credibilius, depravatus, & auctus ad invidiam Romanæ Ecclesiæ concilandam.

Sed sive sit verus liber, sive confictus, sive partim sincerus, partim adulterinus, illud unum constat, non esse librum dignum, in quo legendo tempus conteratur. Titulus falsus, dictio barbara, sententiæ insulsæ, ordo perversus, eorundem testimoniorum crebra repetitio, facilè potuissent persuadere Typographo, si is commune commodum, & non proprium lucrum spectasset, ut sibi ab edendo ejusmodi opere temperaret.

Digitized by Google

LIBER PRIMUS DE INDULGENTIIS.

PRÆFATIO.

QUÆ prima controverſiarum hoc noſtro ſæculo fuit, ea non electione, ſed caſu poſtremo loco à nobis tractanda ſuſcipitur. Nam cùm locum huic controverſiæ poſt libros de pœnitentia deſignaviſſem, & caſu factum eſſet, ut libri illi propè feriaș autumnales abſolverentur, & Typographus illo ipſo tempore extremam manum ſecundo tomo imponere vellet, implere non potui quod maximè cupiebam. Deinde ſupervenerunt aliæ, atque aliæ occupationes, tum publicæ, tum privatæ, quibus impeditus, vix otium paucorum menſium pro tertio tomo (quod opus majoris momenti eſſe videbatur) perficiendo invenire potui. Sed cùm præter ſpem hoc anno aliquid vacui temporis nactus fuiſſem, & ſimul anni ſexcenteſimi ſupra milleſimum jam imminentis expectatio nos admoneret celeberrimi Jubilæi, ſolemniumque Indulgentiarum, quibus is annus vetere inſtituto conſecratus eſt, non potui diutius hujus debiti ſolutionem differre, quam multi à me jure, ac meritò expetebant. Quamvis autem eas potiſſimùm controverſias explicandas ſuſceperim, quæ de Indulgentiis inter Catholicos, Hæreticoſque verſantur, tamen attingam etiam illas, quæ inter Catholicos ſalva fide, veritatis indagandæ, vel illuſtrandæ gratia diſputantur. Igitur univerſæ diſputationis hic erit ordo. Primùm de nomine Indulgentiæ, & Jubilæi breviter diſſeremus, & ſimul qui pro defenſione Indulgentiarum, qui contra eaſdem ſcripſerint, indicabimus. Deinde an Indulgentiæ ſint, proſequemur; ubi duo tractanda erunt, alterum de theſauro quodam ſpirituali Eccleſiæ; alterum de poteſtate eum theſaurum diſtribuendi. Tertiò quid propriè ſit Indulgentia, ideſt, in quo præcipuè natura ejus poſita ſit, inveſtigabimus; ubi alia duo explicanda erunt; unum, ſit ne Indulgentia ſolutio, vel abſolutio; alterum, à quo vinculo ſolvat, vel abſolvat. Quartò, qualis Indulgentia ſit, ideſt, de multiplici forma, & varietate ejus diſſeremus. Quintò, propter quid, ſive cujus rei gratia ſit, hoc eſt, de fructu, & utilitate Indulgentiæ diſputabimus. Sextò, quis poſſit Indulgentias concedere, & quam ob cauſam, inquiremus. Septimò, quis eas ſuſcipere poſſit, & quæ diſpoſitio ad eas ſuſcipiendas requiratur, videbimus. Octavò, an, & quomodo defunctis Indulgentiæ proſint, aperiemus. Atque hæc omnia in priore libro breviter, & perſpicuè explicare conabor. In poſteriore verò libro mendacia, fraudes, & impoſturas, argumenta quoque ſive à teſtimoniis ſcripturæ, & Patrum, ſive ab ipſa ratione petita, Lutheri, Calvini, Heshuſii & Kemnitii, qui præter cæteros in hoc argumento laboraſſe videntur, aperiam, diſcutiam, & refellam.

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

De nomine Indulgentiæ & Jubilæi.

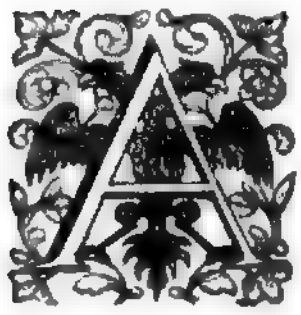

Ut à nomine exordiamur, Indulgentia remiſſionem, & facilitatem, ſive (ut ſic loquamur) condeſcenſionem in ſcripturis Sanctis, aliiſque auctoribus, præſertim Eccleſiaſticis, ſignificare ſolet. Et quidem priore notione uſurpatur hoc nomen apud Iſaiam cap. 61. Sancto Luca interprete cap. 4. Evangelii. Nam quod legimus in Iſaia: *Prædicare captivis Indulgentiam*, in Evangelio Lucæ redditum videmus, *Prædicare captivis remiſſionem*. Eadem notione paſſim veteres Patres uſi ſunt, Cyprianus in ſerm. de lapſis, & in epiſt. ad Jubaianum, Hieronymus in comment. ad cap. 4. Danielis, & Auguſtinus in Pſal. 101. explicans illa verba, cinerem tamquam panem manducabam, poſteriore ſignificatione, qua nomen Indulgentiæ pro lenitate, & ut diximus, condeſcenſione accipitur, uſus eſt Apoſtolus in priore ad Corinth. cap. 7. in illis verbis: *Hoc autem dico ſecundùm Indulgentiam, non ſecundùm imperium*. Eadem ſignificatio apud alios ſcriptores tum ſacros, tum profanos frequentiſſima eſt.

Eccleſia igitur, & Scholæ Theologorum utramque ſignificationem conjungentes, Indulgentias vocant remiſſiones pœnarum, quæ ſæpè remanent luendæ poſt remiſſionem culparum, & reconciliationem in Sacramento pœnitentiæ adeptam, quas remiſſiones Summi Pontifices ex paterna lenitate, & condeſcenſione in filios ſuos, compatientes eorum infirmitati, certis temporibus, & non ſine juſta aliqua, & rationabili cauſa concedere ſolent. Videtur autem Eccleſia ad hanc rem ſignificandam nomen hoc derivaſſe ab uſu veterum Imperatorum, & Jureconſultorum. Siquidem illi Indulgentiam ſolemni, proprioque vocabulo appellant remiſſionem generalem criminum, quam aliquando Principes ſæculi publicæ lætitiæ cauſa faciebant. Vide Codicem Theodoſianum lib. 9. tit. 38. qui eſt de Indulgentus criminum, & nominatim invenies lege 3. Indulgentiam fuiſſe remiſſionem criminum, quo ad ſolam pœnam legibus debitam, & lege 4. invenies Indulgentiam nunc remiſſionem, nunc abſolutionem appellari. Vide etiam l. Lucius ff. ad Senatuſconſultum Turpill. & l. Indulgentia, C. de generali abolitione, & Ammianum Marcellinum lib. 16. ubi etiam indicat, nomen Indulgentia eſſe antiquum, & ſolemne cùm ait, *ne per Indulgentias, quas appellant &c.* Atque hæc de nomine Indulgentiæ hìc ſufficiant, nam definitionem accuratam Indulgentiæ poſtea ſuo loco trademus.

Porrò Jubilæus dicitur à voce Hebræa יובל Jobel, & quamvis aliqui malint Jobelæum, vel Jobilæum, quàm Jubilæum dicere, nos tamen S. Hieronymum ſequimur, qui vocem Jobel, perpetuò Jubilæum reddidit. Non enim in convertendis vocibus tam ſuperſtitioſi eſſe debemus, ut propterea S. Hieronymum, virum doctiſſimum, & prudentiſſimum & ab ipſa Eccleſia approbatum deſerere debeamus. Significat autem Jubilæus annum remiſſionis, qui apud Hebræos erat quinquageſimus, ut perſpicuum eſt ex cap. 25. & 27. Leviticì, & cap. poſtremo Numerorum, ſiquidem eo anno remittebantur labores omnes agriculturæ, non enim arabatur, nec ſerebatur, nec metebatur, ſed ex frugibus anni ſuperioris, quas Dominus triplo plures ſuppeditabat, omnes commodè ſuſtentari poterant; reſtituebantur etiam agri, ac domus venditæ prioribus dominis, & qui ſervituti addicti fuerant, libertati priſtinæ reddebantur. De etimologia verò Jubilæi, Grammatici certant, & adhuc ſub Judice lis eſt. Ego tamen non aſſentior Rabbinis, qui docent Jubilæum à ſonitu cornu arietini ſic nominari, quòd ejuſmodi ſonitu indiceretur annus remiſſionis. Nam tametſi uno in loco, videlicet Exod. 19. videatur Jobel ſonum buccinæ, vel ipſam buccinam ſignificare: tamen ubi agitur propriè de Jubilæo, nimirum Levit. 25. ſonitus buccinæ, quo indicebatur Jubilæus, non vocatur Jobel, ſed תרועה theruha, qua etiam voce utitur David in Pſalmis ubicumque Jubilum vel Jubilationem nominat. Et certè ſi Jubilæus Hebraicè diceretur à ſonitu buccinæ, debuiſſet omnino Moſes Levit. 25. ubi ait: *Et clanges buccina menſe ſeptimo, decima Die menſis, propitiationis tempore in univerſa terra veſtra, ſanctificabiſque annum quinquageſimum, & vocabis remiſſionem cunctis habitatoribus terræ tuæ. Ipſe eſt enim Jubilæus*: Debuiſſet, inquam, uti voce Jobelin deſignando ſonitum buccinæ. Quod tamen non fecit, ſed uſus eſt voce theruha, ut diximus. Itaque non dicitur Hebraicè Jubilæus à Jubilatione, cùm ille Jobel, iſta theruha dicatur: ſed dicitur, ut exiſtimo, à יבל Jabal, quod ſignificat germinare, & producere, unde eſt nomen יבול Jebul, quo fruges & fructus omnes ſignificari ſolent. Dicitur igitur Jubilæus, quaſi annus germinans, utilis, & fructuoſus, quia ſine labore adducit fructus terræ, & ſine ſumptibus reſtituit agros & domos antiquis dominis, & ſine ulla vi reddit ſervis priſtinam libertatem. Fuit autem ſine ullo dubio Jubilæus Hebræorum typus & figura Evangelii, per quod homines remiſſionem peccatorum, liberationem à ſervitute Diaboli, poſſeſſionem paradiſi, & domum cœleſtem, ac denique fructus bonorum operum, & alia innumerabilia beneficia per Chriſtum acquirunt. Ad quod alludens Iſaias cap. 61. in perſona Chriſti, ſic ait: *Spiritus Domini ſuper me, eò quòd unxerit me, ad annunciandum manſuetis miſit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captivis Indulgentiam, & clauſis apertionem, ut prædicarem annum placabilem Domino.*

Hinc Pontifex Maximus, Clemens ejus nominis ſextus, annum illum celebrem, in quo Indulgentiæ maximæ adeuntibus Apoſtolorum baſilicas more veteri conceduntur, Jubilæi nomine appellandum cenſuit, præſertim cùm ad ſimilitudinem veteris Jubilæi annum quinquageſimum pro centeſimo, qui antea fuerat in uſu, ipſe deſignaſſet. Denique idem Jubilæi nomen derivatum eſt ad omnes Indulgentias, quæ in ampliſſima forma ſubinde concedi ſolent, etiam extra annum illum, qui propriè Jubilæi nomen invenit. Quamvis autem Indulgentia Pontificia, ut poſtea ſuo loco probabimus, ſolam pœnam temporalem peccatis debitam remittat, atque ob id ſolum ex parte nonnullam habeat cum veteri Jubilæo ſimilitudinem, tanti tamen fructus pœnitentiæ, tot converſiones hominum ſceleratorum, tam multa, & tam præclara pietatis opera, Indulgentiam illam vel præcedunt, vel comitantur, ut merito annus ille, ſanctus, placabilis Domino, germinans & fructuoſus, quod nomine Jubilæi ſignificari diximus, appellari poſſit. Extat libellus, in quo recenſentur ordine opera pietatis egregia, ac penè innumerabilia, quæ in proximo Jubilæo ſub Gregorio XIII. Pontifice Maximo edita ſunt. Nec minora ſperamus viſuros nos eſſe in eo, qui nunc imminet anno milleſimo ſexcenteſimo ſub Clemente VIII. Pontifice Optimo, atque ſanctiſſimo.

Ac ut poſſint qui volunt auctores conſulere, qui

de Indulgentiis præclarè ſcripſerunt, adſcribam eorum nomina, quorum libri ad manus meas venerunt; Primi igitur ſunt Gulielmus Altiſiodorenſis in Summa Theologica lib. 4. tract. 6. cap. 9. & Alexander Alenſis in Summa item Theologica part. 4. q. 23. Hos ſequuti ſunt Albertus Magnus, S. Thomas, S. Bonaventura, & cæteri Scholaſtici Theologi in Comment. ad 4. lib. Sentent. diſt. 19. aut 20. aut 45. quibus addi poſſunt Interpretes Juris Canonici, Panormitanus, & alii, in varia capita tituli de pœnitentiis, & remiſſionibus: tum in epiſt. Decretalibus, tum in Sexto, & Extravagantibus: necnon Joannes de Turrecremata, in Commentario ad Gratiani Decretum, de pœnit. diſt. 1. can. Quis vidit aliquando, §. Item in Levit. Felinus in ſerm. ſive Tract. de Indulgentiis, & S. Antoninus in Summ. part. 1. tit. 10. cap. 3. His poſtremò adjungendi ſunt, qui poſt natam Lutheranam hæreſim ſcripſerunt, Sylveſter Prieras, tum in libello adverſus Lutherum, tum in Summa, Verbo, Indulgentia. Joannes Eckius in Enchir. cap. 24. Adrianus Papa VI. in commentar. ad 4. lib. Sentent. in Tract. de Indulgentiis. Thomas Cajetanus Cardinalis in 1. tom. opuſcul. Tract. 8. 9. 10. 15. & 16. Joannes Epiſcopus Roſſenſis in refutatione aſſertionis articulorum Lutheri art. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. Dominicus à Soto in 4. Sentent. diſt. 21. Petrus Soto in Inſtitutione Sacerdotum lect. 1. 2. & 3. de Indulgentiis. Jacobus Latomus in defenſione ſeptimi articuli Lovanienſium. Martinus Ledeſmius in 2. part. 4. ſent. qu. 27. 28. & 29. Michael Medina in diſputat. de Indulgentiis. Antoninus Cordubenſis in quæſtionibus de Indulgentiis. Joannes Baptiſta Paulianus in libris de Jobilæo, & Indulgentiis. Martinus Navarrus in Commentario de Jubilæo & Indulgentiis, Franciſcus Turtianus lib. 4. de dogmaticis characteribus Verbi Dei. Gregorius de Valentia in lib. de Indulgentiis, Jacobus Nachantus tract. 10.

Porrò ex Eccleſiæ hoſtibus primi, qui Indulgentias contempſerunt, & oppugnarunt, fuerunt Valdenſes, qui Pauperes de Lugduno appellati ſunt. Horum errores referuntur à S. Antonino in 4. part. Summ. tit. 11. cap. 7. §. 2. & à Joanne de Turrecremata lib. 4. Summ. part. 2. cap. 35. Octavus eorum error fuit, Indulgentias, quæ à Summo Pontifice conceduntur, nihil prorſus valere.

Secutus eſt Valdenſes Joan. Wicleffus, cujus errores recenſentur, & damnantur in Synodo Conſtantienſi ſeſſ. 8. eorum errorum quadrageſimus ſecundus eſt, fatuum eſſe credere Indulgentiis Papæ, & Epiſcoporum.

Wicleffum ſecuti ſunt Huſſitæ, ut intelligi poteſt ex 1. lib. Joannis Cochlæi de Hiſtoria Huſſitarum. Hos majores, & parentes habuit Martinus Lutherus, qui noſtro ſæculo ab Indulgentiarum reprehenſione principium fecit ſectæ ſuæ propagandæ, ut perſpicuum eſt ex Reſolutionibus de Indulgentiis, ex Aſſertionibus articulorum à Leone X. damnatorum, ex initio libri de captivitate Babylonica, & ex aliis ejus libellis.

Lutherum ſecutus eſt ipſius Achates Philippus Melanchthon, in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, articul. 12. Matthias Illyricus in Centuriis, centur. 4. cap. 15. col. 1529. Tilmannus Heshuſius in lib. de erroribus Pontificiorum tit. 32. Sic copioſius Indulgentias oppugnavit Joan. Calvinus in Inſtitutione Chriſtiana lib. 3. cap. 5. & in alia editione lib. unic. cap. 9. n. 38. & ſequentibus copioſiſſimè verò Martinus Kemnitius in 4. part. examinis Tridentini Concilii.

CAPUT II.

Extare theſaurum aliquem in Eccleſia, qui ſit Indulgentiarum fundamentum.

UT inveſtigemus an Indulgentiæ ſint, quod erat ſecundo loco propoſitum, duo quærenda ſunt. Unum, an exter in Eccleſia theſaurus aliquis ſatisfactionum Chriſti & Sanctorum, qui applicari poſſit iis, qui rei ſunt pœnæ luendæ poſt culpam in Sacramento pœnitentiæ remiſſam. Alterum, an ſit in Pontifice Maximo, aliiſque Epiſcopis poteſtas applicandi hunc theſaurum, & eo modo abſolvendi homines à reatu pœnæ temporalis. Nam hæc duo neceſſaria eſſe ad Indulgentias conſtituendas, quales à Catholicis, auctoribus defenduntur, nemo negare poteſt.

Quod igitur ad primum attinet, non defuerunt ex antiquis Theologis Scholaſticis, qui tamenſi Indulgentias admitterent, tamen de theſauro dubitarent. Nam Franciſcus Maironis in 4. ſent. diſt. 19. quæſt. 2. theſaurum ſatisfactionum Chriſti ſupereffluentium, & apud Eccleſiam reconditarum, in dubium revocavit. Durandus verò in 4. diſt. 20. quæſt. 3. in quæſtionem vertit, an ad hunc theſaurum pertinerent ſatisfactiones ſanctorum. Uterque autem paratus erat Judicio Eccleſiæ acquieſcere, ſi fortè aliter ſaperet. Hæc enim ſunt verba Durandi in præfatione Commentariorum ſuorum in Magiſtrum: *Et quoniam interpretatio dubiorum ſacræ ſcripturæ ad Sanctam Eccleſiam Romanam, & Catholicam pertinet, omnia opera ejus correctioni totaliter ſuppono.* Cæterùm communis aliorum Theologorum, tum antiquiorum, ut ſancti Thomæ, & S. Bonaventuræ, tum recentiorum omnium ſententia, theſaurum ſatisfactionum tum Chriſti, tum ſanctorum ſemper agnovit, & ſecundùm eam ſententiam Clemens VI. Pontifex Maximus paulò poſt obitum Maironis, & Durandi, de ea re decretum edidit, in Conſtitutione, quæ incipit, Unigenitus.

Cæterùm Martinus Lutherus, Joannes Calvinus, & alii ſupra citati hujus temporis ſectarii, ut in aliis rebus multis, ſic etiam in articulo de theſauro ſatisfactionum ab Eccleſiæ Catholicæ ſententia, ut Pontificis Maximi judicio receſſerunt. Nos igitur ut rem totam facilius explicemus & probemus, aliquot propoſitiones in medium adferemus.

Prima Propoſitio. *In bonis actionibus hominum juſtorum duplex valor, ſive pretium aſſignari poteſt, meriti videlicet, & ſatisfactionis.* Hanc diſtinctionem Lutherus in aſſertione art. 17. figmentum eſſe dixit, ſed nullo argumento eam refutare tentavit. Non eſſe autem figmentum, ſed rem veriſſimam, parvo negotio demonſtrari poteſt. Dicimus igitur, in uno, atque eodem opere bono, ut eleemoſyna, vel jejunio, & meritum, & ſatisfactionem reperiri, & unum horum ab altero ſejungi poſſe, neque unum ab altero impediri. Probatur primùm ex Scripturis. Eleemoſyna delet peccatum, quod eſt ſatisfactorium eſſe. Job 4. *Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat.* Eccleſiaſtici 3. *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum.* Sanctus Joannes Chryſoſtomus homil. 25. in Acta Apoſtolorum: *Non eſt*, inquit, *peccatum, quod non poſſit purgare eleemoſyna.* Sanctus Cyprianus in ſerm. de eleemoſyna: *Eleemoſynis*, inquit, *atque operibus juſtis, delictorum flamma ſopitur.* Et tamen eadem eleemoſyna, quia eſt opus bonum, & Deo gratum, meritoria eſt vitæ æternæ, ut perſpicuum eſt ex c. 25. Matth. *Percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Eſurivi enim, & dedi-*

& dediſti mihi manducare &c. Neque reſponderi poteſt, non convenire eidem eleemoſynæ, ut ſit ſatisfactoria, & meritoria, ſed aliam eſſe ſatisfactoriam, & aliam meritoriam. Nam eſſe ſatisfactoriam convenit eleemoſynæ, quia eſt opus laborioſum, & pœnale; eſſe meritorium convenit eidem, quia eſt opus bonum ex charitate factum; non eſt autem eleemoſyna minus bona & ex charitate facta, quia laborioſa & pœnalis, neque contra: Igitur una & eadem utrumque fructum parit. Idem dici poteſt de Jejunio, eſt enim verè ſatisfactorium, quia pœnale, ut perſpicuum eſt ex facto Ninivitarum Jonæ ultimo, & tamen eſt meritorium ſi fiat ex charitate, cùm Dominus dicat Matth. 6. *Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Quid autem reddet, niſi mercedem? Sic enim paulò ante de Hypocritis dicitur, *qui cupiunt videri ab hominibus jejunantes, Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam.* Idem de oratione dici poteſt. Nam in oratione Dominica petimus ut dimittantur nobis debita noſtra, atque hac petitione ſatisfacimus pro peccatis venialibus, ut Sanctus Auguſtinus affirmat in Enchiridio cap. 71. *De quotidianis*, inquit, *brevibus, levibuſque peccatis, ſine quibus hac vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio ſatisfacit.* Et tamen de eadem oratione Dominus dicit in Evangelio cap. 6. *Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Denique de operibus pœnitentiæ generatim quòd ſimul ſatisfactoria & meritoria eſſe poſſint, extat memorabilis ſententia Sancti Cypriani in ſerm. de Lapſis extremo. *Qui ſic Deo ſatisfecerit, qui pœnitentia facti ſui, qui pudore delicti plus & virtutis & fidei de ipſo lapſus ſui dolore conceperit, exauditus, & adjutus à Domino, quam contriſtaverat nuper, lætam faciet Eccleſiam, nec jam ſolam Dei veniam merebitur, ſed coronam.* Addamus his teſtimoniis rationes ex Theologia petitas. Principio, Opus bonum ex charitate factum meritorium eſt vitæ æternæ, ut copioſè demonſtravimus lib. 5. de juſtificatione. At nihil detrahitur de bonitate, & dignitate ejus operis, ſi acceptetur à Deo ad ſatisfactionem pro pœna: igitur idem opus meritorium & ſatisfactorium erit. Ad hæc, qui orat pro aliis, eiſque impetrat remiſſionem peccati, vel quodvis aliud beneficium Dei, certè non minus bene operatur, & Deo placet ita orando, quàm ſi pro ſe tantùm oraret, immò meliùs facit, ac magis Deo placet, quia ſimul exercet charitatem in Deum & in proximum, igitur non perdit mercedem ſuam apud Deum, quamvis etiam proximo beneficium aliquod illo ipſo opere impetraverit. Quare poterit eadem oratio ſimul eſſe impetratoria, & meritoria. Quod ſi ita eſt, quid impedit quo minus poſſit eſſe ſimul ſatisfactoria & meritoria? Quemadmodum enim ille meretur apud Deum dignam operis ſui mercedem, qui ex charitate orando impetrat aliquid proximo: ſic etiam merebitur apud Deum dignam operis ſui mercedem, qui ex charitate orando, vel jejunando, vel eleemoſynas tribuendo, pro aliorum peccatis nititur ſatisfacere. Præterea, ſi duo pii viri cum æquali charitate & pietate erga Deum orent, aut eleemoſynas tribuant, & uni remittatur pœna aliqua temporalis, cui erat obnoxius, alter non egeat ulla remiſſione, quæro, an par præmium in vita æterna ſibi acquirant, an diverſum? Si par, igitur opus bonum meritorium, & ſatisfactorium ſimul eſſe poteſt, neque aliquid amittit de ratione meriti, propterea quod ratio ſatisfactionis accedat: ſi diverſum; igitur opus bonum, aut meritorium non integram à Deo mercedem accipit. Nam non poteſt tam parum detrahi de præmio vitæ æternæ, & augmenti gratiæ, quin ſit illud multo pretioſius, & majus quàm remiſſio cujuſcumque pœnæ temporalis. Eſt autem abſurdum, opus bonum, & meritorium, non accipere à Deo integram mercedem. Igitur par præmium duo illi viri obtinebunt, etiamſi alteri tantùm pœna temporalis remittatur; nam alteri non remittitur, non quia non poſſit, ſed quia non eſt neceſſe.

Poſtremò, poteſt uni atque eidem operi duplex merces deberi, altera ex juſtitia commutativa, altera ex diſtributiva: atqui operi ſatisfactorio debetur remiſſio pœnæ ex juſtitia commutativa, operi meritorio debetur præmium ex juſtitia diſtributiva ſecundùm ſubſtantiam, ut ſanctus Thomas docet in 1. par. quæſt. 21. art. 1. & lib. 1. contra Gentes c. 93. quamvis ſecundùm modum debeatur, & reddatur ſecundùm commutativam, ex eodem ſancto Thoma, in 2. 2. quæſt. 61. art. 4. ad primum. Igitur poteſt unum atque idem opus bonum ſimul ſatisfactorium eſſe, & meritorium. Propoſitio hujus argumenti certiſſima eſt, nam Evangelizanti debetur ex juſtitia commutativa victus & veſtitus. *Dignus eſt enim operarius mercede ſua*, Luc. 10. & Apoſtolus affirmat 1. Corinth. 9. Dominum ordinaſſe, ut qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivant, ac ut oſtendat, id exigi ſecundùm juſtitiam commutativam, mercedem illam ſtipendium appellat: *Quis*, inquit, *militat ſuis ſtipendiis unquam?* Eidem verò Evangelizanti debetur præmium in æterna vita ſecundùm juſtitiam diſtributivam; Id enim eſt quod promittit ſcriptura 1. Petri 2. cùm ait: *Paſcite, qui in vobis eſt gregem Dei, & cùm apparuerit Princeps Paſtorum, accipietis immarceſcibilem gloriæ coronam.* De quo præmio loquens B. Paulus 1. Corinth. 3. *Unuſquiſque*, inquit, *mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem.* Idem etiam quotidie videmus in rebus humanis. Miles enim, qui fideliter, fortiterque ſe gerit in bello, meretur ex juſtitia commutativa ſtipendium ordinarium, & rurſus ex diſtributiva meretur gratiam Ducis, ac ut in diſtributione graduum, atque honorum militarium aliis præferatur, qui minus fideliter, aut minus fortiter ſe geſſerunt. Porrò aſſumptio ejuſdem argumenti non minus eſt certa. Quòd enim compenſatio pœnæ pertineat ad juſtitiam commutativam perſpicuum eſt ex ſacris literis Deuter. 25. Pro menſura peccati erit & plagarum modus. Neque de hac re ulla dubitatio eſſe poteſt. Quòd autem meritis operum bonorum reſpondeat præmium ſecundùm juſtitiam diſtributivam ſaltem ſecundùm ſubſtantiam, docent Theologi ex eo quòd in ſcripturis Deus, ut Judex diſtribuit unicuique ſecundùm opera ſua, ut patet Matth. 25. in parabola de talentis, & ex illo Apoſtoli 2. Timoth. 4. *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus judex*, & paſſim in ſacris literis, ut Act. 10. Rom. 2. & alibi dicitur Deus non eſſe acceptator perſonarum. Quod vitium contrarium eſt juſtitiæ diſtributivæ, ut S. Thomas docet in 2. 2. q. 63. artic. 1. Igitur ſatis conſtat, idem opus bonum poſſe meritorium eſſe vitæ æternæ, & ſimul ſatisfactorium pro temporali pœna, nec minus meritorium, quia ſatisfactorium.

Secunda Propoſitio: *Opus bonum, qua parte meritorium eſt, non poteſt alii applicari: poteſt tamen, qua ſatisfactorium eſt.* Prior hujus ſententiæ pars extra controverſiam eſt; Nam is dicitur mereri qui bene operatur, & ex bono opere dignus eſt præmio: non poteſt autem fieri, ut ex eo quòd unus bene operatur, alter cenſeatur bene operari, vel dignus præmio habeatur. Deinde nemo poteſt proprio merito ſpolia-

ſpoliari, quantumvis pro aliis oret, vel jejunet, vel eleemoſynas faciat, non igitur meritum ſuum cum aliis communicare poteſt, & hoc eſt quod ſcripturæ paſſim docent, cùm dicunt, unuſquiſque propriam mercedem accipiet 1. Corinth. 3. & reddet unicuique ſecundùm opera ſua, Pſalm. 61. poteſt quidem unuſquiſque per opera ſua bona impetrare aliis divina aliqua beneficia; poteſt etiam communicare opera ſua bona, quod attinet ad ſatisfactionem pro reatu pœnæ, vel ad gaudium, quod inde percipitur. Sic enim David affirmat, ſe participem fuiſſe omnium timentium Deum, Pſalm. 118. Sed ut alius ex merito alterius ſit dignus præmio, vel ut qui bene operatus eſt, merito ſuo privetur, fieri non poteſt. Poſterior pars ejuſdem ſententiæ non difficulter probari poteſt. Nam ſatisfactio eſt compenſatio pœnæ, vel ſolutio debiti: poteſt autem unus ita pro alio pœnam compenſare, vel debitum ſolvere, ut ille ſatisfeciſſe merito dici poſſit. Præterea, qui pro alio ſatisfacit, non poteſt eodem opere pro ſe ſatisfacere, igitur verè ſatisfactionem ſuam cum altero communicavit. Et poſſunt hæc omnia familiaribus exemplis illuſtrari. Nam poteſt civis propria pecunia debitum alterius civis ita diſſolvere, ut non poſſit eadem pecunia debitum aliquod ſuum ſimul diſſolvere: & rurſus non poteſt unus civis bonis operibus ſuis efficere, ut alius civis dignus ſit Magiſtratu, quod ad juſtitiam diſtributivam pertinet, cùm tamen poſſit debito pecuniario eum liberare, ut ſatisfeciſſe dici poſſit, ſi pro eo debitum ſolvat, quod pertinet ad commutativam. Sic igitur nemo poteſt meritum proprium, cui debetur præmium ex juſtitia diſtributiva, alteri applicare, poteſt tamen applicare ſatisfactionem, quæ ex juſtitia commutativa exigitur pro pœna.

Tertia Propoſitio, *Extat in Eccleſia theſaurus ſatisfactionum ex Chriſti paſſionibus infinitus, qui numquam exhauriri poterit*. Hæc propoſitio in dubium revocari non poteſt. Nam Chriſti paſſio pretii fuit infiniti, cùm eſſet paſſio perſonæ infinitæ, Verbi videlicet incarnati. Sic enim loquitur Apoſtolus Actor. 20. *Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo.* Itaque Deus eſt, qui ſanguinem fudit pro Eccleſia, ſed in carne humana hypoſtaticè aſſumpta illum fudit, ut ait B. Petrus in priori epiſtol. cap. 4. *Chriſto*, inquit, *in carne paſſo*. Dignitas autem ſatisfactionis menſuram accipit à dignitate perſonæ ſatisfacientis, quemadmodum gravitas offenſionis à dignitate perſonæ læſæ. Deinde Chriſtus pro hominibus omnibus mortuus eſt, ut Apoſtolus ſcribit 1. Corinth. 5. *Pro omnibus*, inquit, *mortuus eſt Chriſtus*; & ut ait S. Joannes in priori epiſt. cap. 2. *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi*. Certum eſt autem non omnibus hominibus, qui hactenus vixerunt, pretium mortis Chriſti, reipſa applicatum, non fuiſſe ad eorum expianda peccata, immò majorem partem hominum morti æternæ addictam eſſe, *multi enim ſunt vocati, pauci verò electi*. Matth. 20. *Et: lata eſt porta, & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam*. Matth. 7. Supereſt igitur multum illius pretii, quod ſemper applicari poſſit, etiam ſi infinitum non eſſet, ſicut revera eſt, & ſemper redundabit. Præſertim cùm tota Chriſti ſatisfactio nobis applicari poſſit, cùm ipſe per ſe nulla ſatisfactione indiguerit, qui peccatum non fecit, nec facere potuit. Nam ut dicit Apoſtolus ad Hebr. 7. non habuit Chriſtus neceſſe priùs pro ſuis delictis ſacrificium offerre, deinde pro populi, cùm fuerit ſemper ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & ut idem ait 2. Corinth. 5. *factus eſt peccatum, ideſt, hoſtia pro peccatis is, qui peccatum non noverat. Ipſe enim peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus* 1. Petri 2.

Quarta Propoſitio, *Ad hunc theſaurum ſuperfluentium ſatisfactionum, pertinent etiam paſſiones B. Mariæ Virginis, & omnium aliorum ſanctorum, qui plus paſſi ſunt, quàm eorum peccata requirerent*. Hanc propoſitionem nullo modo audire poſſunt Hæretici noſtri temporis, ac potiſſimùm Joannes Calvinus, & Martinus Kemnitius, quorum argumenta ſuo loco ſolvemus. Aſſerimus igitur non paucos ſanctos homines multo plura propter Deum, & juſtitiam eſſe perpeſſos, quàm exigeret reatus pœnæ temporalis, cui fuerunt obnoxii propter culpas ab ipſis commiſſas. Nam culpam ipſam, & reatum pœnæ ſempiternæ non ipſorum ſatisfactionibus, ſed Chriſti ſanguine expiari Eccleſia Catholica docet. Probatur hæc veritas, primùm ex paſſionibus B. Virginis. Conſtat enim Virginem Mariam nullo actuali peccato maculatam fuiſſe, piùm quoque eſt exiſtimare, ab originali quoque peccato immunem illam fuiſſe, ut alibi docuimus, ſed hoc in præſenti ad rem noſtram non pertinet. Actuali autem peccato caruiſſe Virginem ſanctiſſimam, communis eſt totius Eccleſiæ ſenſus, ut Concilium Tridentinum affirmat ſeſſ. 6. Can. 23. Sanctus quoque Ambroſius ſerm. ult. in Pſalm. 118. ſcribit B. Virginem fuiſſe ab omni integram labe peccati. Et S. Auguſtinus lib. de natura & gratia cap. 36. dicit ei tantum gratiæ collatum, ut peccatum omni ex parte vinceret. Quod idem docet S. Bernardus in epiſt. 174. Liturgiæ Græcorum Baſilii & Chryſoſtomi prædicant Virginem Mariam prorſus irreprehenſam, & incontaminatam, immò puriorem & ſanctiorem ipſis Cherubim, & Seraphim. Denique verba illa Canticorum 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te*. Nulli particulari perſonæ apriùs, quàm B. Virgini conveniunt. Non igitur eguit Virgo Maria ulla ſatisfactione pro ſe, & tamen plurima paſſa eſt propter Deum, ac præſertim cùm animam ejus gladius doloris pertranſiit, juxta Simeonis vaticinium Lucæ 2. Secundò, idem probari poteſt ex paſſionibus S. Joannis Baptiſtæ, quem conſtat in utero ſanctificatum vitam innocentiſſimam duxiſſe, ut vix leviſſimis culpis, & pauciſſimis obnoxius fuerit, ut non immerito de ipſo canatur:

Antra deſerti teneris ſub annis
Civium turmas fugiens petiſti,
Ne levi poſſes maculare vitam
Crimine lingua.

Et tamen ex Evangelio diſcimus, totam ejus vitam adeò ſeverè & duriter actam, ut exemplar pœnitentiæ omnibus eſſe potuerit, & tandem pro veritate vincula, carcerem, & ipſam capitis obtruncationem paſſum eſſe. Quare in dubium revocari non poteſt, quin ingens omnino cumulus paſſionum ei ſuperfuerit, quò ipſe ad expianda propria peccata non eguit. Tertiò idem oſtendi poteſt ex paſſionibus Sanctorum Prophetarum. Fuerunt enim omnes viri ſanctiſſimi, ita ut modica omnino pro ſuis culpis ſatisfactione opus habuerint; & tamen tot anguſtiis, & afflictionibus oppreſſi fuerunt, ut plurima & maxima peccata expiare potuerint. De ſe B. Job, unus ex veteſtiſſimis Prophetis ſic ait cap. 6. *Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in ſtatera, quaſi arena maris hæc gravior appareret*. Similia dicere potuiſſent Helias, Heliſæus, Iſaias, Hieremias, Ezechiel, & alii Sanctiſſimi Prophetæ, qui graviſſimas perſecutiones ab impiis, vel etiam ipſam mortem pertulerunt. De his enim ſcribit Apoſtolus ad Hebr. 11. *Alii verò ludibria & verbera experti, inſuper & vincula, & carceres, lapidati*

pidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladii mortui ſunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat Mundus, in ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & in cavernis terræ. Quartò idem clariſſimè demonſtrari poteſt ex paſſionibus Apoſtolorum. Nam de ſe B. Paulus in epiſt. poſteriore ad Corinth. c. 11. *Miniſtri*, inquit, *Chriſti ſunt, & ego, ut minus ſapiens dico, plus ego, in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter &c.* & tamen quàm parum deberet pro ſuis ipſe culpis ſatisfacere, indicat in priore ad Corinth. c. 4. cùm ait: *Nihil mihi conſcius ſum*; & 2. Corinth. 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quòd in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei converſati ſumus in hoc mundo.* Porrò de omnibus Apoſtolis idem B. Paulus 1. Corinth. 4. *Puto*, inquit, *quòd Deus nos Apoſtolos noviſſimos oſtendit tanquam mortis deſtinatos?* Et infrà; *Uſque in hanc horam, & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris; maledicimur, & benedicimus; blaſphemamur, & obſecramus; tanquam purgamenta hujus mundi facti ſumus, omnium peripſema uſque adhuc.* Sextò idem probatur ex paſſionibus Martyrum, qui planè innumerabiles fuerunt. Conſtat enim Martyrium tam plenam ſatisfactionem eſſe, ut expiare poſſit reatum contractum ex quantovis ingenti numero, & magnitudine peccatorum. Nam dummodo conſtet aliquem eſſe verè Martyrem, Eccleſia non dubitat, eum inter ſanctos, & Beatos numerare, etiamſi ante martyrium multis flagitiis fuerit coopertus. Promiſſio enim Domini generalis eſt, Matth. 10. *Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Et: *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam.* Quare B. Cyprianus lib. 4. epiſt. 2. affirmat, Martyres omnes ſtatim à morte cœlum aſcendere ad coronam percipiendam. Sanctus quoque Auguſtinus tract. 84. in Joannem dicit pro Martyribus in Eccleſia non orari, cum nos potiùs debeamus eorum orationibus commendari; Et ſerm. 17. de verbis Apoſtoli: *Injuriam*, inquit, *facit Martyri, qui erat pro Martyre.* Quod idem ſcribit Innocentius cap. Cum Marthæ, de celebr. miſſ. nec ullus Catholicorum contradicit. Cùm igitur Martyrium omnem reatum, quamvis graviſſimum expiare poſſit: & multi Martyres reatus leviſſimos, aut etiam nullos habuerint ipſo tempore martyrii, certè ſequitur, ut ingens cumulus ſatisfactionum Martyribus ſuperfuerit. Sextò denique idem probatur ex fructibus pœnitentiæ plurimis, & maximis quos protulerunt tam multi Sancti Confeſſores, ac præſertim Eremitæ, qui longiſſimo tempore vitam Sanctiſſimam, & laborioſiſſimam, ideſt, aſperrimam & duriſſimam egerunt, quos non eſt dubium in hoc ſpirituale ærarium multum omnino ſatisfactionum contuliſſe.

Quare rectè Clemens VI. Pontifex in Conſtitutione Extravagantis, quæ incipit, Unigenitus, titulo de pœnitentiis, & remiſſionibus, declaravit, extare in Eccleſia theſaurum ſpiritalem ex paſſionibus Chriſti & Sanctorum omnium conflatum. Quo theſauri nomine nihil aliud intelligimus niſi paſſiones plurimas, quibus non eguerunt ad propria delicta expianda, qui eas perpeſſi ſunt, & tamen non perierunt, nec oblivioni traditæ ſunt, ſed vivunt, ac permanent ante oculos Dei.

CAPUT III.

Eſſe in Eccleſia poteſtatem applicandi theſaurum ſatisfactionum, ac per hoc Indulgentias concedendi.

DEmonſtravimus hactenus extare in Eccleſia theſaurum ſatisfactionum ex paſſionibus Chriſti & Sanctorum, quæ ipſis ad expiandum reatum proprium neceſſariæ non fuerunt. Sequitur nunc, ut oſtendamus, eſſe poteſtatem in Eccleſia theſaurum ejuſmodi applicandi aliis, qui indigent. Quod ut planius fiat, propoſitiones aliquot in medium adferemus.

Prima Propoſitio, *Satisfactiones Chriſti & Sanctis ſupervacaneæ, applicari poſſunt aliis, qui rei ſunt luendæ pœnæ temporalis.* Probatur Primò ex articulo Symboli Apoſtolici, Communionem ſanctorum. Docemur enim in hoc articulo, fideles omnes eſſe invicem membra, & quaſi vivum quoddam corpus, ut etiam B. Paulus affirmat Rom. 12. & 1. Corinth. 12. & ſicut membra viva ſe invicem juvant, ita fideles inter ſe bona ſua communicare, præſertim cùm ea, quæ uni ſuperflua ſunt, alteri neceſſaria, vel valde utilia eſſe poſſunt. Secundò probari poteſt ex verbis Apoſtoli Pauli 2. Corinth. 12. *Ego libentiſſimè impendam, & ſuperimpendar ipſe pro vobis.* Et 2. Timoth. 2. *Omnia ſuſtineo propter electos.* Et Coloſſ. 1. *Gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore ejus, quod eſt Eccleſia.* Quamvis enim poſſint hæc verba ita exponi, ut ſignificent, Apoſtolum paſſum eſſe multa propter electos, & propter Eccleſiam, quia non potuit Evangelium prædicare, niſi ſe multis periculis exponeret, & multos labores ſubiret, & rurſum paſſum eſſe propter electos, propter Eccleſiam, ut exemplo ſuo infirmos confirmaret, & ad bravium ſupernæ vocationis accenderet: tamen negari non poteſt, quin poſſint etiam rectè exponi de communicatione ſatisfactionum: nam iſti ſenſus inter ſe non pugnant, & poſſunt omnes ſimul admitti. Optavit enim Apoſtolus fidelibus prodeſſe omnibus modis, quibus id fieri poterat; nihil enim excipit, qui dicit, *libentiſſimè impendar ipſe pro vobis.* Potuit autem prodeſſe communicando paſſiones ſuas ad expiandum reatum temporalem, cùm ſibi ejuſmodi ſatisfactiones abundarent, ut jam oſtendimus: igitur optavit & voluit etiam hac ratione fidelibus prodeſſe, quare patiendo adimplebat ea, quæ deerant paſſionum Chriſti, ideſt, quæ Chriſtus in ſanctis ſuis adhuc paſſurus erat, pro corpore ipſo Eccleſiæ ſive inſtruendo prædicationibus, ſive confirmando exemplis, ſive expiando ſatisfactionibus. Quod autem Apoſtolus Paulus optavit, optarunt ſine dubio cæteri Sancti Apoſtoli, aliique pii viri, qui Dei & proximi charitate flagrabant. Certè ſanctus Auguſtinus tractatu in Pſalm. 61. ſatis apertè colligit ex hoc loco Apoſtoli, conferri in commune bonum Reipublicæ Chriſtianæ paſſiones Sanctorum, quæ adjunctæ paſſionibus Chriſti hactenus ſunt, & uſque ad mundi finem adjungentur.

Secunda Propoſitio, *Eccleſiæ Paſtoribus auctoritas divinitus conceſſa eſt, theſaurum ſatisfactionum diſpenſandi, ac per hoc Indulgentias concedendi.* Probatur primò ex verbis illis Domini Matth. 16. *Quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Eſt enim hæc promiſſio ampliſſima ac generalis, nec reſtringitur ad peccata, qualis eſt illa Joan. 20. *Quorum remiſeritis peccata &c.* Sed complectitur omnia vincula,

quæ

quæ impedire poſſunt homines à conſecutione ſalutis æternæ. Itaque in hoc verbo fundatur poteſtas non ſolùm abſolvendi à peccatis in Sacramento pœnitentiæ, ſed etiam abſolvendi à cenſuris quibuſcumque, necnon diſpenſandi in legibus, in votis, in juramentis, dum cauſa rationabilis adeſt. Promittitur enim his verbis Apoſtolo Petro ſupremum tribunal Eccleſiaſticæ poteſtatis, ut loco Chriſti Eccleſiam omnem regere, & judicare ſumma cum poteſtate poſſit, quod ei tunc demum exhibitum eſt, cùm à Chriſto audivit Joan. 21. *Paſce oves meas*. De qua re multa ſcripſimus in libro primo de Summo Pontifice, ubi etiam objectiones Hæreticorum refutavimus. Quare quemadmodum Petrus ut ſupremus Judex loco Chriſti abſolvere poteſt homines peccatores ritè diſpoſitos à culpis quibuſcumque, applicando illis per Sacramentum Baptiſmi, vel pœnitentiæ Chriſti merita, ita etiam poteſt abſolvere eoſdem extra Sacramentum à pœnis temporalibus, applicando eiſdem Chriſti, & Sanctorum paſſiones. Ratio autem cur reatus culpæ ſolvatur in Sacramento, reatus autem pœnæ extra Sacramentum, eſt in promptu. Quamvis enim poteſtas ſolvendi ſit genetalis, tamen debent omnia ſolvi prout exigit eorum natura: culpæ lethales non ſolvuntur ſine infuſione gratiæ: infuſio autem gratiæ non datur miniſterio humano, niſi per Sacramenta: reatus autem pœnæ remanentis poſt dimiſſam culpam, ſolvuntur extra Sacramentum, quia non requirit infuſionem novæ gratiæ, ſed eam jam adeptam præſupponit. Porrò ſupereſſe ſæpenumero pœnam temporariam luendam poſt dimiſſam culpam, probatum eſt à nobis fuſiſſimè in lib. 4. de pœnitentia, quæ non ſunt hoc loco repetenda. Poſſe autem reatum earum pœnarum expiari Chriſti, & ſanctorum paſſionibus, quæ in theſauro Eccleſiæ reconditæ aſſervantur, paulò ante demonſtratum eſt. Eodem pertinent illa verba, Matth. 18. *Quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis; & quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis*. Ne quis enim Eccleſiam contemneret, de qua dictum erat paulò ante in eodem loco: *Si te non audierit, dic Eccleſiæ; & ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus*: addit Chriſtus tantàm fore poteſtatem Præſulum Eccleſiæ, ut quæcumque ipſi ligaverint, vel ſolverint, ſint etiam apud Deum ligata, vel ſoluta, cùm ipſos loco ſuo Judices & Principes Eccleſiæ eſſe voluerit, & cùm hæc etiam promiſſio generalis ſit, nulla eſt ratio, cur non poſſit extendi ad ſolutionem reatus pœnæ temporalis, præſertim cùm divinæ juſtitiæ ſatisfiat ex redundantibus ſatisfactionibus Chriſti, & Sanctorum. Cur enim potiùs colligatur ex his verbis poteſtas abſolvendi à reatu culpæ etiam lethalis per applicationem meritorum Chriſti, quàm abſolutio à reatu pœnæ per applicationem eorundem meritorum, cùm conſtet utrumque reatum ſolubilem eſſe, & verba Domini generalia ſint? Secundò probatur hæc eadem poteſtas ex praxi, & uſu perpetuo Eccleſiæ Catholicæ. Quod enim Eccleſia ſemper in uſu habuit, dubitari non poteſt, quin ſit à Deo, etiamſi fortè fundamentum ejus conſuetudinis nos lateret. Ipſo Apoſtolorum tempore conceſſam fuiſſe Indulgentiam, perſpicuum eſt ex verbis illis B. Pauli 2. Corinth. 2. *Cui autem aliquid donaſtis, & ego: nam & ego quod donavi, ſi quid donavi, propter vos in perſona Chriſti, ut non circumveniamur à Satana*. Rogaverant Corinthii B. Paulum, ut Theodoretus, & S. Thomas hoc loco docent, ut inceſtuoſo excommunicato & ſeriam pœnitentiam agenti, ignoſceret, & condonaret quod ſupererat pœnitentiæ; annuit B. Paulus, & juſſit, ut ipſi nomine ſuo indulgerent. Ac ut videamus nihil defuiſſe eorum, quæ ad juſtam Indulgentiam pertinent, quæ tria numerantur à Theologis, & à nobis ſuo loco fuſiùs tractabuntur, nimirum auctoritas in concedente, pietas in cauſa, & ſtatus gratiæ in ſuſcipiente: Apoſtolus in perſona Chriſti, ideſt, auctoritate à Chriſto accepta indulgere ſe dicit, idque propter ipſos, ideſt, propter, communem ipſorum utilitatem, ut non detur locus inſidiis Diaboli ob nimiam Prælati ſeveritatem. Denique conſtat ex eadem epiſtola Corinthium inceſtuoſum tantum de ſuo peccato dolorem concepiſſe, ut periculum eſſet ne nimia triſtitia abſorberetur; ex quo intelligimus, eum per veram pœnitentiam ad ſtatum gratiæ perveniſſe.

Poſt Apoſtolica tempora extant teſtimonia Tertulliani & Cypriani de remiſſione pœnæ, quam Pontifices faciebant, vel ad Martyrum interceſſionem, vel aliis de cauſis, neque multum refert quòd Pontifices illi non dicerent ſe ex theſauro ſatisfactionum Indulgentiam dare. Nam neque dicebant cùm per Baptiſmi, vel Pœnitentiæ ſacramentum peccata remittebant, ſe id facere applicando merita Chriſti: & tamen ſine dubio Chriſti merita applicabant, ut etiam Adverſarii concedunt; debet enim divinæ juſtitiæ ſatisfieri, ſive in ſacramento, ſive extra ſacramentum peccatorum debita remittantur. Quamquam nec omnino de theſauro filuerunt, ut ſtatim dicemus. Sed teſtimonia ipſa videamus. Tertullianus in libro ab Martyres cap. 1. *Quam pacem*, inquit, *quidam in Eccleſia non habentes, à Martyribus in carcere exorare conſueverunt, & ideò ea etiam propterea in vobis habere, & fovere, & cuſtodire debetis, ut ſi fortè & alius præſtare poſſitis*.

S. Cyprianus lib. 3. epiſt. 15. quæ in editione Pameliana eſt epiſt. 11. ſcribit S. Martyribus, qui pacem dari lapſis petierant, eoſque monet, ut cautè, & cum delectu lapſos commendent Epiſcopis. *Petitiones*, inquit, *& deſideria veſtra Epiſcopo ſervent, & ad pacem vobis petentibus dandam maturum & pacatum tempus expectent*. Et infrà: *Oro vos, quibus poſſum precibus, ut Evangelii memores, & conſiderantes qua, & qualia in præteritum anteceſſores veſtri Martyres confeſſerint, quàm ſolliciti in omnibus fuerint, vos quoque ſollicitè & cautè petentium deſideria ponderetis, utpotè amici Domini, & cum illo poſtmodum judicaturi inſpiciatis, & actum, & opera, & merita ſingulorum, ipſorum quoque delictorum genera, & qualitates cogitetis, ne ſi quid abruptè & indignè vel à vobis promiſſum, vel à nobis factum fuerit, apud Gentiles quoque ipſos Eccleſia noſtra erubeſcere incipiat*. Idem in ſermone de lapſis extremo: *Panitenti*, inquit, *operanti, roganti poteſt clementer ignoſcere, poteſt in acceptum referre quicquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint ſacerdotes*. Hæc ille. Non eſt autem credibile pœnitentes ambiviſſe patrocinia Martyrum in carceribus conſtitutorum, quando integram pœnitentiam peragere volebant; ſed quando pacem, ideſt, abſolutionem, & communicationem ſibi dari cupiebant, non peracta integra pœnitentia; proinde à Martyribus petebant, ut ſibi ab Epiſcopis partem pœnitentiæ condonari, hoc eſt, Indulgentiam dari precarentur.

Illud quoque obſervandum eſt, Epiſcopos dare ſolitos Indulgentiam ad preces Martyrum, non ſolùm ut Martyres honorarent, & ad conſummandum martyrium accenderent, ſed etiam quia videbant, merita Martyrum poſſe communicari pœnitentibus, & acceptari paſſiones eorum pro ſatisfactione, quæ lapſis pœnitentibus deerat. Atque ita vetus etiam Eccleſia ad theſaurum reſpiciebat cùm Indulgentias daret. Id quod ex Tertulliano colligi poteſt, qui poſteaquam Hæreticus eſſe cœpit, in lib. de pudicitia cap. 22. negavit quod antea in lib. ad Martyres conceſſerat, poſſe videlicet ad preces Martyrum indulgeri

dulgeri lapſis reconciliationem: & rationem adfert, quia non ſuperſunt Martyribus ſatisfactiones, quas cum lapſis communicare poſſint: *Sufficiat*, inquit, *Martyri propria delicta purgaſſe. Ingrati, vel ſuperbi eſt in alios quoque ſpargere, quod pro magno fuerit conſecutus.* Et infrà ſic Martyrem alloquitur: *Si peccator es, quomodo oleum facula tua ſufficere & tibi & mihi poterit?* Ex cujus verbis manifeſtè colligitur, Martyrum paſſiones applicari ſolitas illis, qui ad petitionem ipſorum Martyrum indulgentiam conſequebantur. Nec ratio Tertulliani ſolida eſt, cùm jam oſtenderimus plurimorum Martyrum paſſiones verè potuiſſe non ſolùm ipſorum Martyrum, ſed etiam aliorum hominum debita expiare, quod attinet ad reatum pœnæ temporalis.

Poſt illa tempora extant Concilia Eccleſiæ antiquiſſima, partim generalia, partim etiam diverſarum Provinciarum, in quibus per Epiſcopos Indulgentiæ pœnitentibus conceduntur. Concilium Nicænum I. can. 11. vel in alia editione 12. ſtatuit, ut qui ſeriò pœnitentiam agunt, poſſint Indulgentiam aliquam ab Epiſcopo obtinere. *Licebit*, inquit, *Epiſcopo de his aliquid humanius cogitare*: negligentiores autem jubet idem Concilium, ut definitum tempus pœnitentiæ omninò explere debeant. Quid autem hoc eſt, niſi prioribus aliquid, poſterioribus nihil indulgere? Similia habentur in Concilio Ancyrano can. 5. in Concilio Laodiceno can. 2. quorum alterum non diu ante Nicænum, alterum non diu poſt Nicænum celebratum fuit. Idem etiam docet S. Baſilius in epiſtolis ſuis Canonicis, quæ habentur in Nomocanone Photii Canon. 73. A tempore autem S. Gregorii uſus Indulgentiarum uſque adeò notus & perſpicuus fuit, ut ne Adverſarii quidem id negare, niſi omnino impudenter valeant. Nam S. Gregorium Indulgentias in diebus ſtationum populo conceſſiſſe teſtantur graviſſimi auctores. S. Thomas in 4. ſent. diſt. 20. q. 1. art. 3. quæſtiun. 2. & qui eum præceſſit Guilelmus Alteſiodorenſis lib. 4. Summæ Theologicæ tract. 6. c. 9. Leonem III. Pontificem ante annos 800. Indulgentias conceſſiſſe, teſtis eſt S. Ludgerus in epiſtola de S. Suviberto, quæ extat apud Surium tom. 2. poſt vitam S. Suviberti à S. Marcellino deſcriptam. Sic enim loquitur in ea epiſt. S. Ludgerus c. 9. *Idem S. Leo Papa anno Dominicæ Incarnationis* 803. *cum magna ſolemnitate ſuorum Cardinalium, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & Prælatorum ad Imperatorem Carolum in Germaniam veniens, & ab eodem Imperatore imperialiter cum ſuis ſuſceptus, inter multa pietatis ſuæ opera, inſtantia ejuſdem Sereniſſimi Imperatoris & Regis, Aquiſgrani in palatio dedicavit Eccleſiam perpetuæ Virginis Mariæ, donans eandem Eccleſiam multis Indulgentiis.* Et infrà: *Et Colonia Agrippina tam ad Sanctum Martinum, quàm in Capitolio altaria conſecravit, & multa alia Monaſteria & altaria, ac cappellas per Alemanniam, & Galliam conſecravit; ubique multas Indulgentias conferendo.* Et infrà: *Obtulit idem S. Papa eidem Eccleſiæ ſpeciales Indulgentias cunctis fidelibus celebrantibus feſtum S. Suviberti Epiſcopi, & ad divina confluentibus.* Hæc ille. Sergium juniorem Pontificem, qui ſedit circa annum 844. conceſſiſſe Indulgentiam trium annorum, & trium quadragenarum viſitantibus Eccleſiam S. Martini in montibus in die feſto ejuſdem Eccleſiæ conſtat ex memoria hujus rei, quæ extat in marmore inciſo literis antiquiſſimis in eadem Eccleſia, ut nulla fingi poſſit ſuſpicio fraudis. Nequæ ullo modo credibile eſt, Leonem III. aut Sergium II. aut Gregorium I. cùm viri Sanctiſſimi eſſent, auſos fuiſſe rem novam inſtituere, quam à prædeceſſoribus non acceperint, & modus ipſe loquendi S. Ludgeri, & verba in marmore inciſa juſſu Sergii, apertè indicant, rem ſolitam fuiſſe Indulgentiarum conceſſionem. Multa his ſimilia de poſterioribus Pontificibus, ut Gregorio VII. Alexandro III. & aliis referre poſſemus. Sed Adverſarii non negant, quin à poſterioribus Pontificibus Indulgentiæ conceſſæ fuerint. Tertiò probatur eadem hæc poteſtas ex Conciliis Generalibus Eccleſiæ Catholicæ, in quibus Indulgentiæ conceduntur, vel probantur: Quod enim Concilia Generalia docent, id univerſa Eccleſia docet. Habemus anno 1096. Concilium Claramontanum Generale teſte S. Antonino 2. par. hiſt. tit. 16. cap. 1. §. 23. in quo Urbanus II. Papa Indulgentiam plenariam tribuit iis, qui ad ſacrum bellum proficiſcebantur. Paulò poſt, anno videlicet 1116. in Concilio Lateranenſi Generali, & numeroſiſſimo Paſchalis II. Papa conceſſit Indulgentiam 40. dierum iis, qui ad Concilium prædictum venerant, teſte Abbate Urſpergenſi, qui tunc vivebat, in chronico anni 1116. Rurſus anno 1213. teſte Abbate Urſpergenſi Innocentius III. conceſſit Indulgentiam plenariam pro auxilio terræ Sanctæ, & ſimul indixit Concilium Generale Lateranenſe frequentiſſimum, quod celebratum eſt anno Domini 1215. atque in eo de Indulgentiis quoque actum eſt, & emendati abuſus, qui circa Indulgentias paulatim irrepſerant, ut patet ex cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiſſ. Emendatio verò abuſuum teſtatur rem eſſe antiquiſſimam, non enim irrepunt abuſus, niſi in iis rebus, quæ diu fuerunt in uſu. Similis emendatio legitur in Concilio Generali Lugdunenſi ut habemus in Sexto, de pœnit. & remiſſ. c. 1. & in Concilio Generali Viennenſi, ut habemus in 2. Clementina, eodem titulo. In Concilio verò Conſtantienſi item Generali, non ſolùm damnantur errores de Indulgentiis Joannis Wicleffi, ſeſſ. 8. ſed etiam in ultima ſeſſione concedit Martinus V. Indulgentiam plenariam. Denique Tridentinum Concilium ſeſſ. 25. iterum probat uſum Indulgentiarum, & emendat abuſus. Quamvis autem hoc argumentum ab auctoritate tot Generalium Conciliorum ab Hereticis noſtri temporis contemnatur: tamen re vera graviſſimum eſt argumentum. Nam Ariani quoque nihil faciebant Concilium Nicænum, Neſtoriani Epheſinum primum, Euthychiani Chalcedonenſe, & cæteri variorum temporum Concilia eorum Epiſcoporum, à quibus damnabantur, & tamen ſemper Eccleſia Catholica hunc morem ſervavit, ut in Concilus Hæreſes damnarentur, & ut S. Auguſtinus ad Januarium ſcribit in epiſt. 118. ſemper fuit in Eccleſia plenariorum Conciliorum ſaluberrima auctoritas.

Quartò probatur ratione petita ab iis ſignis, ex quibus internoſcuntur Catholica dogmata ab Hæreſibus. Nam Catholicorum dogmatum hoc eſt proprium, ut non inveniatur eorum origo, niſi ad Evangelium, vel Apoſtolos aſcendamus. Hæreſum autem ſemper deſignari poteſt certus auctor, & locus, & tempus, in quo exoriri cœperunt. Jam verò nullus hactenus indicare potuit auctorem Indulgentiarum, neque locum, vel tempus, quo prædicari cœperint. Omnes enim, qui de Indulgentiis mentionem faciunt, ſive Doctores ſint, ſive Pontifices, ſive etiam Concilia, ita de iis loquuntur, ut de re uſitata, & recepta. Quare Martinus Kemnitius in quarta parte Examinis pag. 329. fatetur originem Indulgentiarum non ſatis luculenter in hiſtoriis notatam fuiſſe, & quod paulò poſt pag. 333. affirmat, Indulgentias cœpiſſe circa annum Domini 1200. manifeſtè falſum eſſe convincitur ex iis, quæ citavimus de Indulgentiis conceſſis à Paſchali II. Urbano II. Sergio III. & potiſſimùm à Leone III. qui ſedit anno Domini 800. ideſt, quadringentis annis ante milleſimum ducenteſimum à Kemnitio notatum. Initium autem Hæreſis contra Indulgentias

motiſ-

notiſſimum eſt. Conſtat enim non ſolùm ex Catholicis, ſed etiam ex ipſo Kemnitio pag. 375. primos fuiſſe Valdenſes, qui doctrinam Eccleſiæ de Indulgentiis oppugnare cœperunt. Valdenſes autem quorum auctor Valdeſius civis Lugdunenſis fuit, à qua civitate Pauperes de Lugduno appellati ſunt, conſtat mundo apparuiſſe circa annum Domini 1170. ex Claudio Cuſſordio in libro contra Valdenſes extremo. Ex quo etiam confutatur error Kemnitii de origine Indulgentiarum. Nam ſi Valdenſes, qui Indulgentias oppugnabant exorti ſunt circa annum Domini 1170. quomodo fieri poteſt, ut Indulgentiæ ipſæ cœperint circa annum Domini 1200.

Quintò probatur ex divinis teſtimoniis revelationum & miraculorum. Nam S. Bernardus prædicavit multis in locis Indulgentias, quas Eugenius III. Papa conceſſit iis, qui accepta Cruce ad bellum ſacrum Hieroſolymitanum proficiſcerentur, & prædicationem ſuam miraculis plurimis & maximis confirmavit, ut cognoſci poteſt ex vita ejus fideliter ſcripta lib. 3. cap. 4. & ex initio lib. 2. de Conſideratione ejuſdem Bernardi. Sanctus quoque Franciſcus divina revelatione Indulgentiam à Domino, & ab ejus Vicario Romano Pontifice obtinuit pro Eccleſia S. Mariæ de Angelis. De qua Indulgentia plura dicemus in 2. lib. cap. ult. ad quem locum Lectorem remittimus. S. Birgitta Vidua ſanctiſſima, cujus revelationes diligenter examinatæ, & approbatæ per viros doctiſſimos fuerunt, ab ipſo Chriſto non ſemel admonita eſt de Indulgentiis maximis quæ ſunt Romæ. Vide lib. 6. Revelationum cap. 102. & 105.

Sextò & ultimo probatur ratione ducta à ſimili. Nam in omni bene inſtituta Republica pertinet ad Principem, vel Magiſtratum diſpenſatio communium bonorum, & rurſus ad eoſdem pertinet admittere ſatisfactionem unius pro altero, ſi ita judicent expedire utilitati ejusdem Reipublicæ. Ut exempli gratia ſi Princeps aliquis debeat ſtipendia multa militibus, & rurſum habeat in carceribus multos, qui ob fraudes, fiſci rationibus illatas, debeant pœnam luere vel in pecunia, vel in corpore, ſi fortè milites illi ex direptis civitatibus locupletati, ſtipendiis non egeant, eaque Reipublicæ condonent pro arbitrio Principis eroganda, certè poterit Princeps ob utilitatem aliquam Reipublicæ ex militaribus illis ſtipendiis fiſco ſuo pro debitis miſerorum, qui carceribus detinentur, ſatisfacere, & miſeros illos abſolvere. At certum eſt, Epiſcopos, Principes eſſe populi Chriſtiani, & Romanum Pontificem in univerſa Eccleſia loco Chriſti Summum Magiſtratum gerere: nec minus eſt certum, extare in Eccleſia theſaurum ſatisfactionum ex paſſionibus Chriſti & Sanctorum, quo ipſi non egent, & in communem fidelium utilitatem erogari deſiderant. Denique certum eſt, multos eſſe fideles homines, & Dei filios, & amicos, qui tamen reatu pœnæ temporali adhuc teneantur obſtricti: cur igitur non poterunt Epiſcopi, ac potiſſimùm Pontifex Maximus ſi rationabilis cauſa ſubſit, ex theſauro illo pro debitoribus ſatisfacere Deo, & nomine ipſius Dei, eandem ſatisfactionem pro debitoribus illis acceptare, atque ea ratione Indulgentiam illis dare, eoſque à reatu pœnæ temporalis abſolvere?

Tertia Propoſitio, *Prælati Eccleſiæ diſpenſare poſſunt Chriſti paſſionem, tum per ſacramenta, tum per Indulgentias, paſſiones verò ſanctorum non niſi per Indulgentias.* Ratio eſt in promptu. Nam Chriſti paſſio, qua parte diſpenſatur pro juſtificatione & reconciliatione peccatorum, non poteſt ab Eccleſiæ Prælatis diſpenſari niſi per Sacramenta: gratiam enim & gloriam (ut omnes Theologi fatentur) non poteſt donare extra ſacramenta, niſi Deus poteſtate propria, & Chriſtus per poteſtatem ſibi communicatam à Deo, quam vocant excellentiæ. Qua parte autem eadem Chriſti paſſio diſpenſatur pro remiſſione pœnæ temporalis, poteſt & per ſacramenta & extra ſacramenta diſpenſari. Nam in ſacramento Baptiſmi virtute paſſionis Chriſti remittitur omnis pœna ſive temporalis, ſive æterna: in ſacramento verò pœnitentiæ remittitur ſemper pœna ſempiterna, & pars aliqua pœnæ temporalis. Paſſiones verò Sanctorum per ſacramenta diſpenſari non queunt. Numquam enim in ſacramentis remittitur pœna ſine remiſſione culpæ: culpæ autem paſſionibus Sanctorum expiari non poſſunt, ut illud omittam, quod Sacramenta inſtrumenta ſunt paſſionis ſolius Chriſti, nec ullam vim habent à paſſionibus ſanctorum, cùm ipſi etiam Sancti per Chriſti Sacramenta ſanctificati fuerint. Reſtat igitur, ut paſſiones Sanctorum, ſi ullo modo diſpenſari debeant extra ſacramenta ſolùm, idque pro ſolutione ſolius reatus pœnæ temporalis diſpenſari debeant. Quòd ſi paſſiones Sanctorum extra Sacramenta diſpenſentur, dubium eſſe non debet, quin etiam Chriſti paſſio pro ſolutione reatus pœnæ temporalis extra ſacramenta diſpenſari poſſit. Atque hæc ad explicandam, & confirmandam veritatem in præſenti ſufficiant; nam in ſequenti capite ex objectionum ſolutione veritas ipſa magis eluceſcet.

CAPUT IV.

Solvuntur objectiones contra doctrinam duorum capitum ſuperiorum.

ADverſus ea, quæ dicta ſunt capite ſecundo & tertio, multa objiciuntur ab Adverſariis, quæ ſunt breviter diluenda. Omittam autem in præſentia Lutheri, & cæterorum Hæreticorum argumenta, tum quoniam ea ſimul omnia in ſecundo libro refellam: tum quia tam malè inter ſe cohærent, ut vix præ ſe ferant ſpeciem, vel umbram argumenti. Quo magis mirum eſt propter tam debiles & ineptas rationes potuiſſe tot populos ab antiqua fide deficere. Adferam igitur ſolùm Durandi & Maironis objectiones.

Prima Objectio, Deus Pater Chriſti meritis, atque in primis acerbiſſimæ paſſioni ejus, & morti cumulatiſſimum præmium reddidit, ut Apoſtolus docet in epiſt. ad Philippenſes cap. 2. cùm ait: *Humiliavit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem, mortem autem Crucis; propter quod & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Non igitur ſuperſunt paſſiones aliquæ non remuneratæ, quæ in theſauro recondantur. Reſponſio, Chriſti paſſiones qua parte merita dici poterant, actiones videlicet virtutum obedientiæ, patientiæ, humilitatis, ac potiſſimùm charitatis, præmium aliquod habuerunt, gloriam corporis, & nominis exaltationem, ut Apoſtolus ſcribit: ſed qua parte ſatisfactiones erant, ut opera bona, & pœnalia, nullum omnino præmium in ipſa Chriſti perſona ſortitæ ſunt, cùm ipſa nulla peccata propria haberet, pro quibus ſatisfacere teneretur. Itaque univerſæ Chriſti afflictiones, ut rationem ſatisfactionis habent, ſupervacaneæ ipſi fuerunt, & in theſauro jure continentur. Quamquam neque integrum præmium Chriſtus habuit laborum ſuorum, qua parte meritorii erant. Nam gloriam animæ eſſentialem ſine meritis habuit in primo inſtanti conceptionis ſuæ, ut Theologi docent: & cùm ea merita infiniti pretii eſſent, certè non fuit integrum eorum præmium ſola corporis gloria, & nominis exaltatio. Quare Theologi rectè ſtatuunt

Chri-

Chriſtum meruiſſe de rigore juſtitiæ gratiam, & gloriam omnibus hominibus, etiamſi illi infiniti futuri fuiſſent.

Secunda Objectio, Culpa lethalis eſt infiniti damni cauſa, quod ad ſe attinet, cùm ſit offenſa Dei, qui eſt ſummum & infinitum bonum: igitur ad culpam lethalem tollendam, neceſſaria fuit infiniti pretii ſatisfactio. Tota igitur Chriſti paſſio, quamvis infiniti meriti fuerit, in redemptione & expiatione culpæ lethalis conſumitur; ac per hoc nihil ſupereſt, quod pro expiandis pœnis in theſauro reponatur. Reſponſio. Si argumentum propoſitum aliquid efficeret, probaret unicam ſolùm culpam lethalem Chriſti paſſione deleri potuiſſe: & jam non ſolùm pro tollendis pœnis, ſed etiam pro tollendis plurimis culpis nihil in theſauro remanſiſſe. Sed non ita eſt: nam multæ culpæ, quarum unaquæque ſit offenſio infinita, non requirunt ad ſui expiationem multas infinitas ſatisfactiones: ſed una ſatisfactio verè infinita, qualis fuit quælibet Chriſti afflictio, ſufficit ad expiandas omnes illas culpas, & pœnas pro eis debitas, nihil enim majus infinito dari poteſt. Quare veriſſimè ſcripſit Clemens VI. in Conſtitutione, quæ incipit Unigenitus, unam ſanguinis guttam Chriſti, propter unionem ad Verbum, toti mundo reconciliando ſatis eſſe potuiſſe. Et cùm Dominus Chriſtus non unam ſanguinis guttam, ſed totum ſanguinem pro nobis fuderit, & ab ipſa conceptione uſque ad mortem ardentiſſima charitate graviſſimos labores pertulerit, ut Deo Patri nos reconciliaret, proque culpis noſtris divinæ juſtitiæ ſatisfaceret, dubium eſſe non poteſt, quin ſemper ſuperſit pretium, idque juſtiſſimum, quo debita noſtra ſolvi poſſint.

Tertia objectio. Satisfactio Chriſti eſt infinita, ut jam dictum eſt: non igitur opus eſt, ut ad ſatisfactionem Chriſti adjungantur ſatisfactiones ex paſſionibus ſanctorum. Reſponſio. Non eſt quidem opus, ut adjungantur paſſiones Sanctorum paſſionibus Chriſti, quaſi hæ per ſe non ſufficiant: Sed adjunguntur tamen, quia æquum eſt, ut paſſiones illæ coram Deo non ſint inanes, præſertim cùm id ſit tum glorioſum Chriſto, à quo manat omne bonum Sanctorum, tum ipſis etiam ſanctis perhonorificum. Quomodo autem concurrant in hac applicatione ſatisfactiones Chriſti cum paſſionibus Sanctorum, id-eſt, an applicetur pars una ſatisfactionis ex paſſionibus Chriſti, pars alia ex paſſionibus Sanctorum. An verò integra ſatisfactio accipiatur ſemper ex paſſionibus Chriſti, & ſuperaddantur ad cumulum ſatisfactionis paſſiones Sanctorum, non videtur nimis curioſè inveſtigandum. Illud videtur certum, paſſiones Chriſti, quæ ſunt infiniti pretii applicari per Indulgentias finito modo, & ideò aliquid re vera ſuperaddi, cùm paſſiones Sanctorum illis adjunguntur, quod rectè annotavit Dominicus à Soto in 4. ſenten. diſt. 21. quæſt. 1. art. 2.

Quarta Objectio, Sancti omnes plenam mercedem laborum ſuorum acceperunt, immò ſupra condignum Sanctos omnes à Deo remuneratos rectè colligunt Theologi ex divinis litteris, cùm Dominus dicat Luc. 6. *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperefluentem dabunt in ſinum veſtrum.* Et Apoſtolus ad Rom. 8. *Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Nihil igitur ſupereſt ex laboribus Sanctorum, quod ad expiationem alienorum peccatorum inſumi poſſit, & ad hunc finem in theſauro Eccleſiæ conſervetur. Reſponſio. Jam ſupra docuimus in bonis operibus Sanctorum, quæ laborioſa & pœnalia fuerunt, duplicem eſſe rationem, alteram meriti, alteram ſatisfactionis. Quod igitur attinet ad rationem meriti, plenam mercedem, immò etiam confertam, & coagitatam, & ſuperefluentem menſuram præmii ſancti omnes pro ſuis laboribus acceperunt. Quod autem pertinet ad rationem ſatisfactionis, multi labores Sanctorum inanes, & ſine fructu eſſent, niſi pro reatibus aliorum conſumerentur, cum ipſi ſancti aut nullis, aut certè minoribus laboribus pro ſuis expiandis reatibus indigerent.

Quinta Objectio, Nihil omnino ſancti fecerunt vel pertulerunt propter Deum, quod facere, vel perferre non tenerentur: nihil igitur illis ſupereſt, quod cum aliis communicare poſſint. Antecedens colligitur ex multis teſtimoniis Sacræ ſcripturæ, ſed ex eo potiſſimùm, quod habetur Luc. 17. *Cùm feceritis hæc omnia, dicite: ſervi inutiles ſumus; quod debuimus facere, fecimus.* Quare prudentes virgines Matth. 25. non ſine cauſa fatuis dicentibus, *date nobis de oleo veſtro*, reſponderunt, *ne forte non ſufficiat nobis, & vobis, ite potiùs ad vendentes, & emite vobis.* Reſponſio. Non eſt neceſſe hoc loco de operibus ſupererogationis diſputare de quibus in libro de Monachis diſſeruimus. Nam etiamſi admitteremus, quod tamen falſum eſſe loco notato demonſtravimus, nihil omnino ſanctos viros feciſſe, vel pertuliſſe propter Deum, quod facere vel tolerare non tenerentur; nihil tamen argumentum concluderet. Nam ipſa obedientia legis, ad quam implendam ſine dubitatione tenemur, meritoria, & ſatisfactoria eſt, & poteſt fieri, ut ex ſatisfactione pro ſuis delictis non egeat, qui legis obedientiam præſtat, ac propterea cum alis eam communicare poſſit. Neque virgines prudentes de ſatisfactione loquuntur, ſed de oleo gratiæ, & charitatis, ſine quo ſalvi eſſe non poſſumus. Quod quidem oleum unuſquiſque retinet ſibi, neque in alios effundere poteſt, cùm ſit opus ſolius Dei, effuſio tam pretioſi olei. *Charitas Dei*, inquit Apoſtolus ad Rom. 5. *diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.*

Sexta objectio. Si Sanctorum paſſionibus expiari poſſent noſtra delicta, non eſſet abſurdum eos appellare noſtros Redemptores, ſaltem ex parte. At ſolus Chriſtus eſt Redemptor generis humani, de quo dicit Apoſtolus 1. Corinth. 1. *Qui factus eſt nobis juſtitia, & redemptio*; Et 1. Corinth. 5. *Empti eſtis pretio magno.* Reſponſio. Propter hoc argumentum non defuerunt aliqui ex recentioribus, qui dicerent, paſſiones Sanctorum non ita nobis applicari per Indulgentias, ut ſint juſtæ compenſationes pro pœnis, quas nos debemus Deo, hoc eſt, veræ ſatisfactiones: ſed eſſe aliquid, quod moveat Deum, ut nobis Chriſti ſatisfactionem applicet. Sed hæc opinio reprobata eſt à Pio V. Pontifice & à Gregorio XIII. qui ſententiam Pii confirmavit. Damnavit enim Pius V. multos articulos quorundam Lovanienſium, quorum unus erat, *Solius Chriſti ſatisfactionibus remitti pœnam temporalem, Sanctorum autem paſſiones offerri Deo, ut Deus illarum intuitu applicet nobis merita Chriſti.* Præterea repugnat eadem illa opinio Conſtitutioni Clementis VI. quæ incipit Unigenitus, & Bullæ Leonis X. in qua damnantur errores Lutheri, & communi conſenſui Theologorum. Ad hæc, ſi non poſſent nobis applicari Sanctorum paſſiones ad redimendas pœnas, quas pro peccatis Deo debemus, ne ſancti Redemptores noſtri eſſe videantur, certè, neque nos ipſi propriis laboribus, pœnas eaſdem redimere poſſemus, ne nos ipſi Redemptores noſtri eſſe videamur. Atqui Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. c. 8. & can. 13. & 14. apertiſſimè docet contrarium. Ad argumentum igitur reſpondemus, ſi propriè, & abſolutè nomen Redemptoris accipiatur, ſolum Chriſtum eſſe Redemptorem; is enim dicitur propriè & abſolutè Redemptor, qui redimit à capti-

à captivitate, non qui ſolvit pro alio debitum aliquod parvi momenti. Nos autem tunc ſolùm captivi dicimur, cùm venundati ſub peccato, ut ſcripturæ loquuntur, & cùm laqueis Diaboli vincti tenemur ad ipſius voluntatem; id quod tunc ſolùm fit, cùm per lethale peccatum à gratia Dei excidimus. Ab hac autem ſervitute & captivitate ſolo Chriſti ſanguine redimi poſſumus, proinde ipſe ſolus verè proprieque Redemptor dici debet. At ſi largo modo Redemptor appelletur quicumque liberat alium ab aliquo debito, non erit abſurdum, ſi Sancti viri Redemptores noſtri aliquo modo, ideſt, ſecundùm aliquid, non ſimpliciter, & largo modo, non in rigore verborum eſſe dicantur. Nam ſi Propheta Daniel Regi Nabuchodonoſor non ineptè dixit, *Peccata tua eleemoſynis redime*, Dan. 4. cur ineptè dicantur Sancti viri aliquo modo paſſionibus ſuis delicta noſtra poſſe redimere? & ſi B. Paulus de ſe ſcripſit 1. Corinth. 9. *Omnibus omnia factus ſum, ut omnes facerem ſalvos*; cur non etiam ſcribere potuit, ut omnes redimerem? Non enim minus eſt proprium Chriſto nomen ſalvatoris, quàm Redemptoris.

CAPUT V.

Quid propriè ſit Indulgentia, ſolutio ne, an abſolutio.

DEmonſtratum eſt hactenus, Indulgentias eſſe: nunc quid ſint, ideſt, in qua re potiſſimùm Indulgentiæ ratio, & natura poſita ſit explicandum erit. Diſputatio bipartita erit; primùm enim quæremus, an Indulgentia propriè ſit abſolutio, vel ſolutio: deinde cujus debiti ſit ſolutio, vel à quo debito abſolutio. His enim duobus explicatis, in promptu erit vera ac propria Indulgentiæ definitio. Quod ad primum attinet, non defuere, qui Indulgentias nihil eſſe aliud voluerunt, niſi ſolutionem, ideſt, compenſationem pœnarum ex theſauro meritorum Chriſti, ac Sanctorum deprompram & applicatam auctoritate Pontificis. Ita ſenſiſſe videntur Durandus in 4. diſt. 20. quæſt. 3. Paludanus ibidem quæſt. 4. S. Antoninus in p. parte Summæ Theologicæ tit. 10. cap. 3. Adrianus VI. Pontifex in 4. ſent. 9. de Indulgentiis. Silveſter in Summa, Verbo, Indulgentia num. 3. & videtur in eadem fuiſſe ſententia Sanctus Thomas in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 3. ad 2. & 3. Contra verò Franciſcus Mayronis loco ſuprà citato, contendit Indulgentias nihil eſſe, niſi judiciariam abſolutionem. Cui prima fronte favere videntur exempla veteſtiſſimorum Conciliorum, in quibus videmus ab Epiſcopis abſolvi pœnitentes ab aliqua parte mulctæ impoſitæ, nulla facta mentione theſauri ſpiritualis, unde compenſentur debita illa pœnarum.

Cæterùm re tota diligentius conſiderata, poſteriores Theologi definierunt utrumque ſimul in Indulgentiis reperiri, abſolutionem, & ſolutionem; Neque veteres Theologos ſcholaſticos negaſſe judiciariam abſolutionem, quamvis ſolutionis tantùm ferè meminerint, neque veteſtiſſimos Patres negaſſe ſolutionem ex theſauro, licèt ſolius abſolutionis meminiſſe videantur. Ita docet Card. Cajetanus tract. 15. ad Julium Medicem cap. 6. Dominicus à Soto in 4. diſt. 21. quæſt. 1. art. 2. Petrus à Soto lect. 2. de Indulgentiis, in inſtitutione ſacerdotum. Martinus Ledeſinus in 2. par. 4. ſententiarum quæſt. 38. art. 1. & alii paſſim: & expreſsè idem docuerunt ex antiquis S. Bonaventura in 4. diſt. 20. par. 2. quæſt. 5. & alii. Sit igitur

Prima Propoſitio. *Indulgentia propriè eſt abſolutio judiciaria, annexam habens ſolutionem ex theſauro.* Probatur pars prior propoſitionis primò ex teſtimoniis ſcripturæ, in quibus fundari diximus Indulgentias, Nam illud Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* Et illud Matth. 18. *Quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo*, intelliguntur ſine dubio de poteſtate judiciaria abſolvendi. Secundò probatur ex teſtimoniis ſacrorum Canonum. Siquidem Alexander III. Pontifex in epiſt. ad Epiſcopum Cantuarienſem, ut habemus cap. Quod autem conſuluiſti, de pœnit. & remiſſ. docet, neminem poſſe concedere Indulgentias niſi propriis ſubditis, & rationem reddit: quia non poteſt niſi proprius Judex abſolvere, vel ligare. Quibus verbis Alexander ſatis apertè Indulgentiam abſolutionem judiciariam eſſe docuit. Sic etiam Martinus V. Pontifex in fine Concilii Conſtantienſis concedens Indulgentiam plenariam, dicit ſe abſolutionem plenariam concedere. Gregorius VII. in multis epiſtolis Indulgentiam tribuens, ut plurimum utitur verbo abſolutionis. Tertiò probatur ratione. Nam cur quæſo pro defunctis non conceduntur Indulgentiæ niſi per modum ſuffragii, certè nulla eſt ratio, ut ſuo loco demonſtrabimus, niſi quia defuncti non poſſunt propriè judicialiter abſolvi. Ergo Indulgentia, quæ viventibus ſimpliciter datur, abſolutio judiciaria eſt. Denique ſi non eſſet neceſſaria Juriſdictio ad Indulgentias concedendas, quicumque applicare vellet alteri ſatisfactionem ſuam, is dici poſſet Indulgentiam dare, quod tamen eſt omnino inauditum.

Jam verò poſterior propoſitionis noſtræ pars, quod videlicet Indulgentiæ præter abſolutionem contineant applicationem theſauri, probari poteſt primùm auctoritate Clementis VI. qui in Extravaganti, Unigenitus, manifeſtè hoc docet. Deinde ratione, quoniam Prælati Eccleſiæ, & ipſi etiam Summi Pontifices non ſunt abſoluti Domini ut poſſint pro arbitrio, ſine ulla compenſatione condonare hominibus culpas, vel pœnas, quarum rei ſunt in foro Dei, Sed ſunt Judices à Deo conſtituti, qui poſſunt quidem pro poteſtate ſibi à Deo conceſſa remittere culpas & pœnas nomine Dei, ſic tamen, ut juſtitiæ ſatisfiat, & confirmatur à ſimili. Nam cùm ſacerdotes in ſacramento pœnitentiæ abſolvunt reos pœnitentes à culpis & ab aliqua parte pœnæ temporalis, non id faciunt ſine compenſatione, ſed applicant pretium ſanguinis Domini ut divinæ juſtitiæ ſatisfiat: Igitur eodem modo cùm per Indulgentias Prælati Eccleſiæ ſubditos ſuos abſolvunt à pœnæ temporalis reatu, id faciunt applicando ſatisfactiones Chriſti, & Sanctorum. Generalis enim eſt Apoſtoli ſententia ad Hebr. 9. *Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.* Quare minus conſideratè locutus eſt Petrus Paludanus in 4. diſt. 20. q. 4. cùm ait, hoc intereſſe inter remiſſionem, quæ datur per ſacramenta, & eam quæ datur per Indulgentias, quòd prior ſit omnino liberalis, poſterior verò compenſationem aliquam requirat.

Secunda Propoſitio, *Quamvis in Indulgentiis abſolutio cum ſolutione ordinariè conjungatur, poſſet tamen Summus Pontifex Indulgentiam concedere per ſolam ſolutionem, non tamen per ſolam abſolutionem.* Quòd per ſolam ſolutionem, certum eſt ex Indulgentiis quæ dantur pro defunctis. Nam quemadmodum defunctis Indulgentiæ conceduntur per hoc ſolum, quod Summus Pontifex applicat ex theſauro quantum ſatis eſt ad compenſandam pœnam, quam illi in Purgatorio luituri erant: ſic etiam poſſet viventi alicui applicare ſatisfactionem ex theſauro Eccleſiæ, & eo modo eum liberare à debito pœnæ, etiamſi non propriè illum abſolveret. Cæterùm iſta non eſſet Indulgentia ejuſdem rationis cum ea, quæ ordinariè

nariè viventibus tribuitur. Quòd autem non poſſit concedi Indulgentia per ſolam abſolutionem ſine applicatione theſauri, perſpicuum eſt ex iis, quæ ſupra diximus.

CAPUT VI.

Solvuntur objectiones contra doctrinam capitis ſuperioris.

SED adverſus ea, quæ in his propoſitionibus continentur, pauca quædam objici poſſunt, quæ breviter diſſolvenda ſunt.

Prima obiectio. Si poſſet Pontifex abſolvere judicialiter per Indulgentias à pœna temporali, poſſet conſequenter abſolvere à pœna, quam aliquis in Purgatorio daturus eſſet, ſi cum reatu illius pœnæ moreretur; at in pœnas Purgatorii non habet Pontifex auctoritatem, igitur non poteſt eam tollere per ſuam abſolutionem, ſed ſolùm per applicationem theſauri, ut facit cùm Indulgentias pro defunctis concedit. Reſponſio. An ſummus Pontifex poteſtatem habeat in animas, quæ in Purgatorio degunt, poſtea videbimus. Sed in pœnam Purgatorii, immò etiam in pœnam æternam Gehennæ ſine dubio poteſtatem habet, ſaltem conſequenter & indirectè, quia dum abſolvit per ſacramentum pœnitentiæ à culpa lethali, liberat conſequenter hominem à debito pœnæ ſempiternæ, & eodem modo dum per Indulgentias abſolvit hominem à pœnitentia injuncta, vel injungenda, abſolvit eundem conſequenter à pœna Purgatorii, quam is luiturus eſſet, ſi eam pœnitentiam non expleviſſet, vel ab ea abſolutus non fuiſſet. Sed hoc non eſt habere poteſtatem in Purgatorium, vel in Gehennam, ſed in homines fideles, qui rei ſunt culpæ, vel pœnæ. Quare meritò damnata fuit ſententia Petri Oxomenſis à Sixto IV. Pontifice, & Concilio Complutenſi, qui docebat, non poſſe Summum Pontificem indulgere alicui viventi in carne pœnam Purgatorii, & ſola contritione deleri peccata quoad culpam & pœnam alterius vitæ, ſine ordine ad claves. Vide ſi libet, condemnationem hujus erroris apud Alphonſum de Caſtro in lib. adverſus hæreſes, verbo, Confeſſio, vel in Summa Concilior. in decretis Sixti IV. Pontif.

Secunda objectio. Per applicationem theſauri fit integra compenſatio pro debito pœnæ temporalis, igitur ſupervacanea eſt abſolutio judicialis. Reſponſio. Argumentum non rectè concludit, quoniam Judex non tenetur dimittere reum alicujus pœnæ, etiam ſi juſta compenſatio offeratur ab alio, præſertim ſi compenſatio non ſit ejuſdem rationis; & ideò ſi Judex admittat compenſationem, & abſolvat reum, verè dicitur gratiam illi præſtare, ut exempli cauſa, ſi quis damnatus ſit ad triremes, vel ut publicè virgis cædatur, & aliquis offerat pro illius rei liberatione magnam pecuniæ ſummam, certè non tenebitur Judex acceptare pecunias, & reum liberare: ſed ſi voluerit id facere, gratiam illi præſtabit, atque eum abſolvet. Itaque ſi propriè loqui velimus, non dicetur tollere obligationem ad pœnam is, qui compenſationem offert, ſed is, qui admiſſa compenſatione reum ab illa obligatione abſolvit. Dat igitur verè Indulgentiam ſubditis ſuis Pontifex, quia nomine Dei, cujus vices in terris gerit, admittit compenſationem ex theſauro depromptam, & ea admiſſa pœnitentes à reatu pœnæ temporalis abſolvit. Contra autem, defunctis non dicitur dare ſimpliciter Indulgentiam, ſed per modum ſuffragii, quia non ipſe, ſed Deus acceptat compenſationem pro defunctis, & eoſdem defunctos abſolvit: Pontifex autem ſolùm offert ex theſauro juſtam compenſationem.

Tertia objectio. Abſolutio judicialis dari poteſt etiam invito, ut patet de abſolutione ab excommunicatione: ſed Indulgentia invito dari non poteſt; igitur Indulgentia non eſt abſolutio, ſed mera ſolutio. Reſponſio. Non omnis abſolutio dari poteſt invito, ſed ea ſola, quæ non requirit neceſſariò aliquam actionem, vel diſpoſitionem in eo, cui datur. Itaque abſolutio ſacramentalis, quia requirit contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem, non poteſt in invitum conferri; abſolutio ab excommunicatione, aliiſque cenſuris, quia non pendet neceſſariò niſi à voluntate Prælati, poteſt in invitum conferri. Porrò Indulgentia exigit in ſuſcipiente primùm, ut ſit in ſtatu gratiæ, deinde ut faciat quæ præſcribuntur in literis Indulgentiæ, viſitet Baſilicas, oret, jejunet, eleemoſynas faciat, quæ omnia ſic à libero arbitrio pendent, ut ab invito extorqueri non poſſint. Quare Indulgentia, quamvis ſit abſolutio, non eſt mirum ſi in invitum conferri nequeat.

Quarta objectio. Abſolutio requirit cognitionem cauſæ; ſed Indulgentiæ ſæpè dantur in communi omnibus, qui hoc aut illud egerint, non cognitis cauſis eorum, quibus Indulgentiæ tribuuntur: non igitur Indulgentia judicialis abſolutio dicenda eſt. Reſponſio. Abſolutio particularis, & abſoluta, ut etiam condemnatio, quia feruntur ſecundùm allegata, & probata, ſine dubio requirunt particularem & accuratam cognitionem cauſæ. At abſolutio quædam generalis, & conditionata, non requirit cognitionem cauſæ, niſi generatim. Prior abſolutio dicitur ſententia ab homine, poſterior à jure. Atque Indulgentiæ quidem, quæ dantur ſingulis pœnitentibus, quæ apud veteres uſitatiſſimæ erant, ſimiles ſunt priori abſolutioni, & ideò tunc exigitur cognitio cauſæ in particulari: eæ verò, quæ dantur omnibus generatim, & cum conditione certi operis faciendi, ut militandi adverſus Mahumetanos pro recuperanda Hieroſolyma, ſimiles ſunt poſteriori abſolutioni, & propterea ſatis eſt generatim cognoſcere juſtam cauſam adeſſe talis Indulgentiæ concedendæ.

Quinta objectio. Archiepiſcopus ad totam Provinciam Indulgentiam ſuam extendere poteſt, ut habetur cap. **Noſtro**, de pœnit. & remiſſ. At non ſunt propriè ſubditi Archiepiſcopo omnes provinciales, ſed ii ſoli, qui ad ejus diœceſim pertinent: igitur Indulgentia non eſt abſolutio propriè dicta, quæ juriſdictionem exigit. Reſpondeo. Non ſunt quidem omnes provinciales abſolutè ſubditi Archiepiſcopo, ſed ſunt tamen omnes ſubditi in certis caſibus, quorum unus eſt Indulgentiæ condonatio.

Poſtrema objectio. Si Indulgentia eſſet judicialis abſolutio, non poſſet Summus Pontifex ullius Indulgentiæ particeps eſſe, cùm ſe ipſe judicialiter abſolvere nequeat, nec ſe, vel alium ſuperiorem habeat. Atqui id videtur abſurdum, ut Summus Pontifex illis Indulgentiis frui non poſſit, quæ ſunt communes omnibus fidelibus. Quod idem argumentum fieri poteſt de Epiſcopis, quod attinet ad Indulgentias, quæ ab illis toti populo conceduntur. Reſponſio. Non defuerunt qui negaverint, ſummum Pontificem, aut Epiſcopos participes eſſe poſſe Indulgentiarum, quas ipſi cæteris in commune largiuntur. Certè Archidiaconus in cap. Indulgentiæ, de pœnitent. & remiſſ. in 6. ita docet. Atque in eandem ſententiam paucos alios citat Sylveſter in Summa, verbo, Indulgentia num. 21. Contra tamen ſentiunt omnes alii, tum Theologi, ut S. Thomas, Durandus, Richardus & alii, in 4. diſt. 20. & Scotus diſt. 21. tum Juris Canonici interpretes, in cap. Noſtro, de pœnit. & remiſſ. & in cap. Indulgentiæ, eodem in 6. Quibus accedit Navarrus in tract. de Jubilæo, Notab. 20. num. 19. Quamvis autem hæc ſententia communis veriſſima

ſit, & omnino conſentanea rationi, tamen argumentum contrarium non facilè ſolvitur. Illa enim principia certiſſima ſunt, neminem poſſe ligari, vel ſolvi, niſi à ſuperiore, & neminem ſui ipſius ſuperiorem eſſe: unde etiam fit, ut nemo ſe in ſacramento pœnitentiæ abſolvere unquam ſit auſus. Poſſet igitur fortaſſe dici ſummum Pontificem & Epiſcopos erga alios viri abſolutione, erga ſe verò ſolutione dumtaxat. Poſſet item dici, non poſſe quidem Pontificem immediatè ſeipſum abſolvere per Indulgentiam, ſed poſſe per alium id facere, cui ipſe poteſtatem tribuat. Cur enim poſſit Confeſſario ſuo facultatem dare, ut ſe à peccatis abſolvat, quod omnes admittunt, & non poſſit eidem poteſtatem facere, ut ſibi Indulgentiam conferat? Certè hæc reſponſio probabilis viſa eſt Cardinali Cajetano tract. 15. cap. 5. & ante eum Richardo in 4. diſt. 20. art. 4. quæſt. 3. in ſolutione argumenti. Quamvis enim Indulgentia non pertineat ad ſacramentum pœnitentiæ, pertinet tamen ad forum interius, & pœnitentiale, in quo ſummus Pontifex poteſt ſe alteri ſubjicere, qui in ſe miniſterio clavium utatur. Poteſt etiam poſtremò & optimè dici, poſſe Pontificem indirectè participem fieri Indulgentiæ à ſe vel à Prædeceſſore generatim propoſitæ, etiamſi nolit uti opere Confeſſarii, ſed ſolùm ea præſtare, quæ ab aliis exiguntur ad Indulgentiam conſequendam, quoniam ut rectè ait S. Thomas in 4. diſt. 20. qu. 1. art. 5. qu. 4. ad ult. non poteſt quidem Pontifex ſe ipſe directè abſolvere, ſed poteſt uti iis rebus, quas ipſe aliis ex juriſdictione conceſſit. Tales autem ſunt Indulgentiæ, ad quas ipſe percipiendas accedit, non ut Paſtor, ſed ut unus de grege, ſubjectus clavibus Eccleſiæ, ac per hoc indirectè, & per accidens ſubjectus ſibi. Addit Dominicus à Soto loco citato, hanc ipſam ſubjectionem indirectam non eſſe etiam coactivam, quoniam abſolutio quæ datur in Indulgentia, non eſt quaſi ſententia perſonalis ab homine lata, neque etiam quaſi lata à jure, & coactiva, ſed quaſi lata à jure communi, & non continens coactionem, ſed remiſſionem cum conditione talis operis faciendi.

CAPUT VII.

A quo vinculo per Indulgentias ſolvamur, vel abſolvamur.

CUM demonſtratum ſit Indulgentiam eſſe abſolutionem cum annexa ſolutione: ſequitur, ut explicemus, à quo vinculo nos Indulgentia ſolvat, vel abſolvat. Sic enim conſtabit, quæ ſit propria ratio, definitio ac natura Indulgentiæ. Sciendum igitur eſt, duplex eſſe vinculum, ſive debitum, ſive reatum peccati, alterum culpæ, alterum pœnæ. Rurſus autem reatum pœnæ iterum eſſe duplicem, alterum pœnæ naturalis, quæ conſequitur originale peccatum, qualis eſt morbus, mors, ignorantia, concupiſcentia, & ſimiles: alterum pœnæ perſonalis, quæ conſequitur peccatum actuale, qualis fuit peſtis immiſſa in populum ob peccatum Davidis. Rurſus, reatum pœnæ perſonalis, alterum pertinere ad forum externum, alterum ad internum. Rurſum reatum pœnæ debitæ in foro interno, ſive pœnitentiali, alterum eſſe pœnæ injunctæ, alterum injungendæ. Denique reatum ejuſdem pœnæ ſive injunctæ, ſive injungendæ, vel eſſe debitum, ut ſatisfiat ſoli Eccleſiæ, vel ut ſatisfiat etiam Deo. His diviſionibus expoſitis, propoſitiones more ſolito adjiciendæ ſunt.

Prima propoſitio: *Per Indulgentias non abſolvimur, nec ſolvimur à reatu culpæ ullius, ideſt, nec lethalis, nec venialis.* Et quidem de culpa lethali nulla dubitatio eſſe poteſt; nam cùm ea tolli non poſſit ſine infuſione gratiæ, & gratia non infundatur miniſterio humano niſi per Sacramenta, pro comperto habendum eſt, eam per Indulgentias non poſſe tolli. De veniali autem videtur quidem Petrus Paludanus in 4. diſt. 20. qu. 4. exiſtimare, tolli eam per Indulgentiam. Sed longè probabilior eſt aliorum communis ſententia, per Indulgentias non tolli niſi reatum pœnæ temporalis, qui remanet culpa dimiſſa. Siquidem Indulgentia ſupplet locum ſatisfactionis pœnitentialis, & ideò dicitur ab Innocentio, cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiſs. enervare pœnitentialem ſatisfactionem, cùm eſt Indulgentia indiſcreta. Præterea, cùm Pontifices Indulgentias concedunt, ſæpè declarant ſe condonare pœnitentiam injunctam, ſæpè etiam dicunt, ſe largiri certum numerum annorum, vel dierum Indulgentiæ, quæ nullo modo ad peccata venialia, ſed ad ſolas pœnas accommodari poſſunt. Itaque ſi quando in literis Indulgentiarum legatur concedi abſolutionem à culpa & pœna: intelligendum eſt id propterea dici, quòd Indulgentia conjungitur ordinariè cum confeſſione ſacramentali, & facit, ut qui per Sacramentum pœnitentiæ fuit abſolutus à culpa, per Indulgentiam abſolvatur à pœna. Pari ratione, cùm dicunt Pontifices, ſe per Indulgentias abſolvere pœnitentes à peccatis, vel condonare omnia peccata, vel dimidiam, aut tertiam partem peccatorum, ſemper loquuntur de peccatis quo ad pœnam, non quo ad culpam, quæ ante Indulgentiam remiſſa eſſe creditur.

Secunda propoſitio: *Per Indulgentias non liberamur à pœnis naturalibus.* In hac omnes auctores conveniunt. Conſtat enim definitum eſſe à Deo, ut pœnæ illæ naturales non tollantur, niſi cùm natura ipſa mutabitur, ideſt, cùm per reſurrectionem mortale hoc induet immortalitatem, 1. Cor. 15. & cùm adoptionem filiorum Dei perfectam conſequemur, redemptionem videlicet corporis noſtri, Rom. 8.

Tertia propoſitio: *Nec pœnæ, quæ in foro externo, & contentioſo, ſive Eccleſiaſtico, ſive ſæculari infliguntur, Indulgentia tollere poſſunt.*

Docet hoc S. Thomas in 4. diſt. 20. qu. 1. art. 5. quæſtiuncula 2. nec diſſentiunt alii ſcriptores. Siquidem pœnæ fori externi propter bonum Reipublicæ infliguntur, ut facinoroſi deterreantur à peccatis, & probi homines ſecuritate fruantur. Præterea, Indulgentiæ non conceduntur, niſi pœnitentibus, & Deo reconciliatis: pœnæ autem illæ fori externi infliguntur maximè pertinacibus, & rebellibus. Denique Indulgentiæ, ut dictum eſt, locum obtinent ſatisfactionis pœnitentialis: quare non aliam pœnam tollunt, niſi quam debemus in foro ſecreto & pœnitentiali.

Quarta propoſitio: *Indulgentia liberant homines à reatu pœnæ non ſolùm coram Eccleſia, ſed etiam coram Deo.* Hæc propoſitio negabatur olim à nonnullis, quorum ſententiam referunt, & refellunt Theologi veteres, S. Thomas in 4. diſt. 20. q. 1. art. 3. & alii. Eadem hoc tempore negatur à Luthero, Calvino, cæteriſque ſectariis, qui docent, Indulgentiam apud veteres non fuiſſe aliud, niſi relaxationem mulctæ, quam Eccleſia ipſa imperaverat, non ut per eam ſatisfieret Deo, ſed exempli & diſciplinæ cauſa, ut omnes intelligerent, illum, qui ejuſmodi pœnam luebat, verè reſipuiſſe. Et quidem adverſus Catholicos in hac re minus rectè ſentientes, probatur noſtra propoſitio his argumentis, Primò quoniam ſi ſolùm deberet Eccleſiæ ſatisfieri, ſive tolli præceptum agendæ pœnitentiæ ab Eccleſia poſitum, non eſſet opus theſauro meritorum Chriſti, & ſanctorum. Secundò non eſſet utilis, ſed noxia Indulgentia, & Eccleſia filios ſuos in re maximè gravi decipere videretur, liberaret enim eos à pœna hujus vitæ miſſima, & remitteret ad pœnam atrociſſimam Purgatorii. Tertiò non poſſent concedi Indulgentiæ pro defunctis, quippe, qui

non

non ligantur jam Ecclesiæ præceptis, neque aut ipsi disciplina indigent, aut alios exemplo esse possunt.

Quartò, multi fideles Indulgentias percepturi, confitentur sacerdotibus peccata, & satisfactionem injunctam explent: interdum etiam Pontifices in literis Indulgentiarum præscribunt, ut sacerdotes injungant pœnitentias salutares iis, qui Indulgentiam consequi desiderant; igitur & populi, qui suscipiunt Indulgentias, & Pontifices, qui eas tribuunt, ejus sententiæ se esse testantur, ut Indulgentiæ potissimùm prosint ad pœnam Purgatorii expiandam. Denique hoc significare videntur verba illa, de vera Indulgentia, quæ addi solent cùm Indulgentiæ in sacello Pontificio promulgantur. Vera enim Indulgentia dicitur, quæ reatum pœnæ non solùm coram Ecclesia, sed etiam coram Deo verè tollit.

Jam verò adversus Hæreticos non est cur multum laboremus in hac re comprobanda. Ipsi enim propterea negant Indulgentiis tolli reatum pœnæ coram Deo, quoniam existimant, post remissionem culpæ nullum superesse reatum pœnæ coram Deo, nullaque opus esse vera satisfactione; & quia negare non possunt, apud veteres extare plurima testimonia prenarum, quæ pœnitentibus injungebantur, vel relaxabantur, ideò docent, eas pœnas infligi solitas exempli, & disciplinæ causa. Cæterùm hæc omnia satis copiosè tractavimus in 4. lib. de pœnit. ubi etiam omnia argumenta diluimus, quæ à Luthero, Philippo, & Calvino in medium allata fuerunt. Ne tamen hoc loco nihil omnino dixisse videamur, probare possumus Indulgentias valere ad relaxandam pœnam etiam coram Deo, primò ex verbis Christi sæpè citatis Matth. 16. *Quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlo.* Et Matth. 18. *Quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo*; quorsum enim additur, & in cœlo, si non solvitur vinculum nisi humanum? Secundò ex Patribus, qui passim affirmant, per injunctas vel sponte assumptas pœnas, satisfieri Deo. Tertullianus in lib. de pœnit. loquens de iis, qui dum agunt pœnitentiam redeunt ad peccata, ita inquit: *Qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, Diabolo per aliam pœnitentiæ pœnitentiam satisfaciet.* S. Cyprianus in serm. 5. de lapsis: *Dominus*, inquit, *orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus.* S. Pacianus in Paræneſi ad pœnitentiam: *In quantum*, inquit, *pœnæ vestræ non peperceritis, in tantum vobis Deus parcet.* S. Augustinus homil. 50. ex libro quinquaginta homiliarum, cap. 11. *Veniat*, inquit, *ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claves ministrantur, accipiat satisfactionis suæ modum, & id agat, quod non solùm illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum.* Et cap. 15. *Non sufficit*, inquit, *mores in melius mutare, nisi etiam de iis, quæ facta sunt satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.* Petrus Damiani in serm. 2. de S. Andrea: *Ne tibi*, inquit, *blandiaris, si graviter peccanti levior pœnitentia à nonnullis, vel dissimulante dictatur, cùm in purgatoriis ignibus perficiendum sit, quicquid hic minus feceris.*

Ex his testimoniis manifestè colligimus, per injunctas pœnitentias satisfieri Deo, ac per hoc Indulgentias, quæ ab ejusmodi pœnitentiis absolvunt, expiare pœnæ temporalis reatum etiam coram Deo. Multa possent alia testimonia veterum adduci, sed non sunt omnia ubique repetenda. Tertiò probatur ratione ducta à simili. Pœnitentiæ siquidem à Sacerdotibus impositæ, & ea quæ sponte assumuntur, sunt omnino similes; constant enim ex iisdem rebus, oratione videlicet, jejuniis, & eleemosynis, & ad eundem finem tendunt, & aliæ alias juvant, immò Sacerdotes cùm pœnitentias imponunt, hortantur pœnitentes, ut ipsi etiam sponte assumant alias, cùm credibile sit, impositas non esse æquales criminibus. Et Cyprianus dicat in serm. de lapsis, *pœnitentia crimine minor non sit.* Quod idem alii Patres docent. Certum autem est, per pœnitentias sponte assumptas satisfieri Deo, ut perspicuum est ex eo, quòd occultæ esse solent, juxta illud Psalm. 6. *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Igitur & pœnitentiæ à Sacerdotibus non solùm exempli, vel disciplinæ causa, sed etiam ad satisfaciendum Deo imponi solebant. Præterea, pœnitentiæ pro occultis criminibus occultè injungebantur, sicut & ipsa confessio secreta esse debebat, ut patet ex epistola S. Leonis I. ad Episcopos Campaniæ: non igitur semper injungebantur exempli, vel disciplinæ causa. Denique omnia argumenta, quibus in 1. lib. de Purgatorio demonstravimus post hanc vitam extare loca pœnalia, in quibus exerceantur animæ illorum, qui dum viverent, pro suis peccatis non integrè satisfecerunt Deo; probant etiam Indulgentias liberare homines à reatu pœnæ non solùm coram Ecclesia, sed etiam coram Deo. Nam nec ipsi Lutherani Indulgentias negarent, si Purgatorium crederent. Est tamen hoc loco animadvertendum, Indulgentias quæ conceduntur in hac vita immediatè, & principaliter liberare à debito pœnæ subeundæ in hac vita, mediatè verò, & quasi secundariò à debito pœnæ subeundæ in Purgatorio. Quemadmodum enim pœna Purgatorii succedit pœnæ, quæ non est in hac vita integrè expiata: sic etiam Indulgentia liberans à debito totius pœnæ temporalis, quæ in hac vita persolvenda fuisset: consequenter liberat à pœna Purgatorii, quæ illi fortè successisset.

Quinta propositio: *Cùm in forma Indulgentiæ palam exprimitur concedi remissionem pœnitentiæ injunctæ, non intelligitur concedi remissio nisi ejus pœnitentiæ, quam sacerdos in sacramento confessionis injunxit.* Est hæc propositio adversus nonnullos, qui per injunctam pœnitentiam intelligi volunt omnem omnino pœnitentiam, quoniam, ut ipsi existimant, omnis pœnitentia peccatis debita, injuncta dici potest, vel à sacerdote, vel à canone pœnitentiali, vel certè à Deo. Ita docuit quidam Thomas Elysius in Clypeo piorum Catholicorum qu. 44. art. 7. sed contra sentiunt plerique omnes viri docti, ut D. Thomas, Cajetanus tract. 15. cap. 7. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. art. 2. concl. 3. Martinus Ledesmius in 3. sent. par. 2. q. 27. art. 2. Navarrus in tract. de Jubilæo, & Indulgentiis, Notab. 11. num. 12. Antonius Cordubensis de Indulg. qu. 9. posit. 3. Sylvester, verbo, Indulgentia, qu. 8. num. 12. & quæst. 10. num. 11. Gabriel in Supplemento, lib. 4. sent. dist. 41. quæst. 3. art. 2. propos. 10. ac præterea Petrus Paludanus, Adrianus, Petrus à Soto, & alii nominandi in sequenti propositione. Et certè res non videtur esse dubia. Nam pœnitentia non dicitur propriè injungi, nisi à sacerdote, qui in particulari obligat præcepto suo pœnitentem ad certa opera pœnalia peragenda. Canones enim pœnitentiales exprimunt quidem genera-tim, quæ pœnitentia quibus peccatis conveniat, sed quoniam non satis est ad justam pœnitentiam imponendam scire quid congruat peccato secundùm se, nisi simul attendantur variæ circumstantiæ, maximè circa personam pœnitentis; ideò non potest à Canone pœnitentiali pœnitentia absolutè injungi; neque ullus tenetur ad eam pœnitentiam subeundam, quæ notatur in Canone pœnitentiali, nisi ab aliquo Judice injungatur. Pari ratione Deus non dicitur propriè injungere pœnitentiam, sed exigere eam, quæ sequitur ex natura rei, ad peccati gravitatem. Accedit præterea, quòd cùm Indulgentiæ concessio secundùm jura sit res odiosa, quippe quæ relaxat

pœnitentiæ rigorem, ut rectè docet & probat Navarrus in tract. de Jubilæo Notab. 9. num. 9. non debent extendi verba literarum Pontificiarum ad pœnitentias injunctas largo modo, & impropriè, sed restringi ad injunctas propriè, quales non sunt nisi eæ, quæ à sacerdotibus in sacramento pœnitentiæ injunguntur. Quæ enim definiuntur in canonibus, vel exiguntur, non possunt dici injuncta, nisi largo modo, & impropriè.

Sexta conclusio: *Cùm non fit mentio injunctarum pœnitentiarum, sed absolutè concedantur Indulgentiæ, intelligendum est, condonari omnes pœnitentias, sive injuncta sint, sive injungi potuerint.* Hæc propositio est adversus graves auctores, Alexandrum Alensem in Summa Theologica par. 4. quæst. 23. memb. 2. Durandum, & Paludanum in 4. sentent. dist. 20. qu. 4. Adrianum VI. in 4. sentent. quæst. de Indulgentiis, §. Sed ex hoc petes ulterius, Petrum à Soto lect. 2. de Indulgent. propè fin. & Card. Cajetan. tract. 15. cap. 7. qui docent, Indulgentias numquam dari, nisi de injunctis. Sed tamen habemus nostræ sententiæ patronos alios auctores, nec pauciores, nec minus graves, Sanctum Thomam in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 3. Joannem Majorem in 4. distinct. 20. quæst. 2. §. Dubitatur; Sylvestrum, verbo, Indulgentia, q. 2. num. 1. Dominicum à Soto in 4. dist. 21. quæst. 1. artic. 1. Michaelem Medinam disp. 4. de Indulgent. Ledesmium in 2. par. 4. quæst. 27. art. 2. Antonium Corduben. quæst. 9. de Indulgent. Navarrum tract. de Jubilæo Notab. 11. num. 18. & ex veteribus Canonistis Panormitanum, & Joan. Andream in cap. Quod autem, de pœnit. & remiss. Denique fatetur Cajetanus hanc esse communem sententiam, nec immeritò; Nam illi quoque, quos pro ipso citavimus, excepto Petro à Soto, non tam apertè loquuntur, ut certum sit eos ejusdem esse sententiæ, quamvis in eam propendere videantur. Probatur igitur nostra propositio, primò ex constitutione Extravagante Bonifacii VIII. quæ incipit, Antiquorum: in qua legimus, Indulgentiam datam esse plenam, largiorem, & plenissimam. At certè si non concederetur Indulgentia, nisi de injunctis pœnitentiis, satis fuisset dicere concedi plenam, sive plenariam. Quid igitur sibi vult plenior & plenissima? Adde quòd auctor Glossæ in hanc Extravagantem scribit, Bonifacium de hac re interrogatum respondisse, per plenissimam Indulgentiam se intellexisse illam omnem Indulgentiam, ad quam se claves Ecclesiæ possunt extendere. Non potest autem dubitari, ut etiam Cajetanus, & Petrus à Soto fatentur, quin claves Ecclesiæ ad indulgendas pœnitentias non injunctas, sed tamen debitas in judicio Dei possint extendi. Adde præterea, quod Paludanus loco notato testatur, ab eodem Bonifacio fuisse prohibitum Pœnitentiarum, ne confitentibus peccata anno illo Jubilæi satisfactiones injungeret: Non igitur dubitari potest, quin Pontifex Bonifacius Indulgentias de non injunctis dare voluerit. Simile est, quod de Pio V. Pontifice Maximo & optimo testatur Bartholomæus ab Angelo, in libro Italico, qui inscribitur *Consolatione de penitenti*, lib. 1. cap. 4. pag. 13. scribit enim hic auctor, Pium V. privatim interrogatum, affirmasse, indulgentias absolutè pronunciatas, non restringi ad pœnitentias injunctas, sed extendi etiam ad non injunctas. Et quamvis duo isti Pontifices non ediderint publicam hujus quæstionis explicationem per rescriptum aliquod Pontificium, tamen non est levis momenti tantorum virorum etiam privata sententia. Secundò probatur ex consuetudine nostrorum temporum. Nunc enim vix unquam injunguntur pœnitentiæ multorum annorum, & tamen Pontifices, qui hoc non ignorant, adhuc promulgant Indulgentias septem, vel decem annorum, atque alias similes; igitur non volunt Pontifices, hoc saltem tempore, Indulgentias restringere ad pœnitentias injunctas, sed extendunt etiam ad eas, quæ meritò injungi possent si pœnitentiæ criminibus æquales injungerentur. Præterea, ut suprà diximus, hoc tempore qui se parant ad Indulgentias consequendas, confiteri solent peccata sacerdoti, & injunctam satisfactionem implere; non igitur existimant, sibi tantùm injunctas pœnitentias condonari, sed alias longè majores: quòd si hæc populorum existimatio non esset vera, manifestè falleretur populus, & hujus deceptionis causa in Prælatos Ecclesiæ referri posset. Denique in literis Indulgentiarum aliquando ponitur, ut sacerdotes imponant salutares pœnitentias iis, qui Indulgentias consequuturi sunt; non igitur Indulgentia earum literarum ad injunctas pœnitentias, sed ad non injunctas pertinet. Neque enim Pontifices relaxare intendunt pœnitentias illas salutares, quas jubent imponi.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta contraria.

ADversus doctrinam capitis superioris non desunt objectiones, vel calumniæ Lutheranorum, sed eas in librum sequentem differre maluimus. Hoc autem loco solùm diluemus argumenta, quæ fieri solent adversus postremam propositionem capitis superioris.

Prima objectio. In jure Canonico additur particula de injunctis, cùm de Indulgentiis concedendis agitur; igitur ea particula subintelligi debet, etiam cùm non exprimitur. Debet enim Indulgentiarum concessio semper explicari ad formam juris. Id quod expressè testatur forma Indulgentiarum, quæ in sacello Pontificio promulgantur. Dicuntur enim dari Indulgentiæ secundùm formam Ecclesiæ consuetam. Responsio. Additur quidem nonnumquam ea particula, De injunctis, in jure Canonico: sed sæpè etiam non additur; proinde nihil efficit hoc argumentum. Porrò sæpè non addi eam particulam facilè demonstrari potest. Nam in Extravaganti Antiquorum, in Extravaganti Unigenitus, in Extravaganti Quemadmodum, de pœnitent. & remiss. numquam illius particulæ fit mentio. Innocentius III. in Bulla expeditionis pro terra sancta recuperanda, quæ habetur in tomis Conciliorum post Concilium Lateranense, concedit plenariam Indulgentiam sine ulla mentione pœnitentiæ injunctæ. Gregorius VII. Pontifex in epistola ad Monachos Massilienses, & in aliis passim Indulgentias absolutè concedit. Denique Sergius junior ante annos fermè 800. ut suprà notavimus, Indulgentiam dedit trium annorum, & trium quadragenarum, sine ulla adjunctione de injunctis, vel non injunctis pœnitentiis. Ex quo intelligimus per formam Ecclesiæ consuetam non significari Indulgentiam de injunctis, sed alia, quæ in suscipiendis Indulgentiis semper observantur, ut videlicet qui eas suscipit, si peccatorum lethalium conscientiam habeat, cor contritum gerat, cum proposito confitendi suo tempore eadem peccata sacerdoti; præterea preces fundat pro Ecclesia, pro summo Pontifice, pro aliis rebus in forma Indulgentiarum expressis; denique illa omnia perficiat, quæ pro assequenda Indulgentia præscribuntur.

Secunda objectio. Non dicuntur propriè remitti, nisi debita: nemo autem debitor est pœnitentiæ agendæ tribus, vel septem, vel pluribus certi numeri annis, nisi ea pœnitentia à sacerdote sibi fuerit injuncta; igitur cùm Indulgentiæ remittunt tres, vel septem,

ptem, vel plures annos pœnitentiæ, de injunctis intelligendæ ſunt, etiam ſi fortè nomen, injunctæ, tacitum fuerit. Reſponſio. Fateor equidem, formam condonandi certum numerum annorum, vel dierum, vel quadragenarum pœnitentiæ ex antiquo uſu relictam eſſe. Nam ideò certus numerus annorum, vel dierum in Indulgentiis exprimebatur, quia certus etiam numerus annorum, vel dierum pœnitentibus injungebatur, ut eo tempore ſe in bonis operibus laborioſis, & pœnalibus exercerent. Cæterùm hoc tempore non injungitur quidem pœnitentia tam ſevera, tamen verè debitores ſunt, qui peccata gravia commiſerunt, pœnitentiæ agendæ multis vel annis, vel diebus, & ideò per Indulgentias remittuntur hoc tempore pœnitentiæ certorum annorum, vel dierum, ideſt, remittitur debitum pœnæ, cui ſatisfeciſſent, ſi tot annis, vel diebus pœnitentiam egiſſent.

Tertia objectio, Innocentius III. in Concilio Lateranenſi, ut habemus cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiſs. reſtringit Epiſcoporum poteſtatem in Indulgentiis conferendis ad condonationem unius anni de injunctis pœnitentiis. At ſi Indulgentiæ ſecundùm jura dari poſſent tam de injunctis, quàm de non injunctis; Pontifex reſtringens ſolùm Indulgentias de injunctis, inane decretum feciſſet; voluit enim reſecare Indulgentias ſuperfluas, & indiſcretas, per quas ſatisfactio pœnitentialis, ut ipſe loquitur, enervatur. Non autem reſecaſſet, ſi poſſent Indulgentiæ dari de non injunctis, de quibus ipſe nihil decrevit. Quòd ſi reſpondeas, Pontificem dum reſecavit ſuperfluas Indulgentias de injunctis pœnitentiis, cenſeri majore ratione reſecaſſe Indulgentias de non injunctis: contra objicietur, quòd graviores ſint pœnitentiæ injunctæ, quàm non injunctæ, quia illæ obſtringunt coram Deo & Eccleſia, iſtæ autem coram Deo tantùm: & cùm tollantur graviora, non cenſentur ſublata etiam leviora. Reſponſio. Primùm dici poſſet, injunctas pœnitentias eſſe graviores aliquando & ſecundùm quid; non injunctas autem ut plurimùm & ſimpliciter; poteſt enim accidere, ut alicui pœnitentia injungatur non quidem integra & æqualis, ſed tamen ejuſmodi, ut plus pœnæ per eam expietur, quàm expiandum relinquatur; tamen ut plurimùm longè plus eſt, quod expiandum reſtat per non injunctas pœnitentias, quàm quod expiatur per injunctas: pari ratione tanto minus eſt obſtringi coram Deo, & coram Eccleſia ad agendam pœnitentiam injunctam leviſſimam, & fortè unius horæ, quàm obſtringi coram ſolo Deo ad perferendum cruciatum acerrimum multorum annorum: ut illud dici poſſit gravius ſecundùm quid, hoc autem gravius ſimpliciter. Quare qui reſtringit Indulgentias de pœnitentiis injunctis, jure cenſetur reſtringere etiam Indulgentias de non injunctis, ſi revera modum ponere voluit Indulgentiis. Deinde reſponderi poteſt breviùs & faciliùs: in decreto Innocentii duas reſtrictiones contineri, unam quo ad tempus, ut non liceat Epiſcopis excedere unum annum in Indulgentiis condonandis: alteram quoad genus, ſive qualitatem, ut non liceat eiſdem Indulgentias concedere abſolutè, ſed ſolùm de injunctis pœnitentiis; per hoc enim omnia quæ poſſunt fieri, argumenta ceſſant. Eſt autem hoc loco obſervandum, quòd quamvis non teneatur qui Indulgentias percipit, injunctam pœnitentiam explere, niſi fortè Indulgentia minor ſit quàm debitum ipſius, aut impletio pœnitentiæ injunctæ ſit una ex conditionibus expreſſis in literis Pontificiis pro Indulgentia obtinenda: tamen hortandi, ac monendi ſunt pœnitentes, ut injunctam pœnitentiam diligenter devoteque perficiant, tum quia pœnitentia illa medicinalis, tum quia meritoria erit, tum quia fieri poteſt, ut Indulgentia, quam ſe percepturum ſperat, ob aliquod impedimentum non verè percipiat; de qua re vide S. Thomam in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 1. ad 4. Panormitanum in cap. Quod autem, de pœnitent. & remiſs. Gabrielem in ſupplemento 4. diſt. 45. qu. 3. art. 2. propoſit. 11. Angelum in Summa, verbo, Indulgentia, num. 1. Sylveſtrum, verbo eodem, quæſt. 9. num. 23. & Anton. Cordub. quæſt. 10. de Indulgent. coroll. 4.

Ex his quæ hactenus dicta ſunt colligi poteſt integra Indulgentiæ definitio, quæ talis erit; Indulgentia eſt abſolutio judicialis à reatu pœnæ Deo debitæ in foro pœnitentiario, extra Sacramentum data per applicationem ſatisfactionum, quæ theſauro Eccleſiæ continentur. Quòd ſi quis definitionem extendere velit ad Indulgentias, quæ pro defunctis accipiuntur, quæ ſunt Indulgentiæ per modum ſuffragii, non ſimpliciter, & abſolutè: mutare poterit illud initium, Eſt abſolutio judicialis à reatu &c. & dicere, Eſt remiſſio pœnæ &c. Porrò Cajetani definitio, Indulgentia eſt abſolutio à pœna injuncta in foro pœnitentiæ, quæ habetur tract. 15. cap. 2. partim videtur redundans, propter verbum, Injuncta, partim deficiens, propter omiſſam mentionem theſauri. Definitio Dominici à Soto in 4. diſt. 21. quæſt. 1. art. 1. Indulgentia eſt relaxatio pœnæ peccato debitæ, quæ extra Sacramentum ſit, nimium eſt diminuta, cùm neque explicet, an Indulgentia ſit propriè abſolutio, neque doceat à qua pœna hominem liberet, neque theſauri mentionem faciat.

CAPUT IX.

De varietate Indulgentiarum.

EXplicuimus hactenus de Indulgentiis, an ſint, & quid ſint, nunc quales ſint paucis expediemus. Nihil enim aliud circa Indulgentiarum qualitatem quæri poſſe video, niſi quæ ſit Indulgentiarum varietas. Invenio autem Indulgentias quinque modis conſueviſſe concedi. Interdum enim conceduntur aliquot dies, vel anni Indulgentiarum; Interdum quadragenæ dierum; Interdum tertia, vel quarta, vel alia peccatorum pars; Interdum Indulgentia plenaria; Interdum Indulgentia plena, plenior, & pleniſſima in forma Jubilæi; & rurſus hæc omnia vel conceduntur in vita, vel in articulo mortis; & denique vel ſunt Indulgentiæ temporariæ, vel perpetuæ. Et quidem Indulgentia tot dierum, vel annorum, ſecundùm veriorem ſententiam ſignificat remiſſionem pœnitentiæ, quæ peragenda fuiſſet tot diebus, vel annis, ſecundùm Eccleſiæ ritum. Conſtat enim ex Tertulliano in lib. de pœnitentia, & apertiùs ex Concilio Triburienſi can. 54. & ex lib. 19. Burchardi, pœnitentibus multa fuiſſe imperata, multa etiam interdicta, ut exempli gratia imperabatur jejunium feria 2. 4. & 6. interdicebatur uſus balnei, equitationis, uxoris etiam interdum, potiſſimùm ſacræ communionis.

Indulgentia quadragenæ ſignificat remiſſionem pœnitentiæ, quæ quadraginta continuatis diebus in jejuniis, aliiſque laborioſis operibus agenda fuiſſet. Quæ quadragena, quando imperabatur acrior, ita ut ſolo pane & aqua contenti eſſe deberent, qui eam peragebant, carena dici ſolebat, quòd videlicet carentiam omnium ferè ciborum contineret. Ejuſmodi carenam præmitti ſolitam ante ſeptennem pœnitentiam, teſtantur Concilium Triburienſe, & Burchardus locis notatis. Porrò cùm Indulgentia condonat aliquam partem, ut tertiam vel quartam peccatorum, nihil ſignificatur aliud, niſi remitti pœnitentiam, quæ pro tanta parte pœnæ peccatis debitæ

expianda neceſſaria fuiſſet. Indulgentia verò plenaria totum pœnæ reatum tollit, qui poſt culpam remiſſam fortè remanſit. Denique Indulgentia plenior, vel pleniſſima etiam in Jubilæo, re vera non differt à plenaria ſimpliciter & abſolutè conceſſa. Neque ſolida eſt illa quorumdam diſtinctio, quod plena referatur ad ſolam pœnam peccatis mortalibus debitam, plenior addat remiſſionem pœnæ debitam peccatis venialibus, pleniſſima adjungat abſolutionem non ſolùm à pœna, ſed etiam à culpa, ſaltem venialí. Poſſet tamen fieri ut Bonifacius VIII. qui in Extravaganti Antiquorum, primus uſus eſt illis vocibus, Indulgentiam plenam, largiorem, & pleniſſimam, retulerit plenam ad remiſſionem totius pœnitentiæ injunctæ; pleniorem, ſive largiorem ad remiſſionem totius pœnitentiæ, quæ ſecundùm Canones injungi debuiſſet; pleniſſimam, ad remiſſionem totius pœnitentiæ, quæ à divino judicio poſſet exigi. Vide de hac tota re Joannem de Turrecremata in commentar. diſt. 1. de pœnitentia, ſuper illud, Item in Levitico quæſt. 4. Navarrum in tract. de Jubilæo Notab. 9. & 31. & Antonium Cordubenſem quæſt. 32. de Indulgentiis.

Exiſtit autem hoc loco dubitatio, num Indulgentiæ aliquot dierum, vel annorum hujus vitæ, reſpondeat in Purgatorio relaxatio pœnæ totidem dierum, vel annorum. Et quidem omnes conveniunt, cùm per Indulgentias condonantur pœnitentiæ aliquot dierum, vel annorum, conſequenter etiam remitti pœnam Purgatorii, quæ pœnitentiæ condonatæ reſpondet: ſed utrum pœnitentia unius diei, vel unius anni in hac vita tantùm reatus pœnæ coram Deo expiare valeat quantum expiaret unus dies, vel annus in Purgatorio exactus, quæſtio eſt. Nam Dominicus à Soto in 4. diſt. 21. quæſt. 2. art. 1. contendit pœnam Purgatorii tanto eſſe acriorem pœnis hujus vitæ, ut unus dies in Purgatorio exactus multo ampliùs de reatu pœnæ peccatis debitæ detrahat, quàm multi anni vitæ præſentis in pœnitentia ſeveriſſimè agenda conſumpti. Ex quo ipſe colligit, neminem quantumvis inſignem peccatorem in Purgatorio pœnam daturum ad viginti annos, & fortaſſe ad decem vel pauciores. Sed communis ſententia contrarium docet, ut videre eſt apud Paludanum in 4. diſt. 20. quæſt. 4. Adrianum in tract. de Indulg. §. Petet fortaſſe. Navarrum de Jubilæo Notab. 11. num. 22. Cordubenſem quæſt. 32. de Indulg. propoſit. 3. & alios, quos citat Sylveſter in Summa, verbo, Indulg. num. 8. Quamvis enim pœna Purgatorii ſit acrior omnibus pœnis, quas in hac vita experti ſumus, ut docent Sancti Patres, Auguſtinus in Pſal. 37. Gregorius in Pſalmum 3. pœnitentialem, Beda in eundem Pſalmum, Anſelmus in commentar. capitis tertii prioris Epiſtolæ ad Corinth. & Bernardus in ſerm. de obitu Humberti Monachi: tamen ad expiandum reatum pœnæ efficacior eſt pœna voluntaria hujus vitæ, quàm pœna acrior Purgatorii, quoniam hoc eſt tempus miſericordiæ, illud juſtitiæ. Itaque in hac vita non eſt debitum ullum pœnæ tam grande, quod non poſſit uno die, vel etiam una hora per martyrium omnino diſſolvi; pro quo tamen ſolvendo in Purgatorio vix multi anni ſufficerent. Sic enim loquitur S. Cyprianus lib. 4. epiſt. 2. *Aliud eſt longo tempore pro peccatis cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia paſſione purgaſſe.* Quod idem de vehementiſſima contritione dici poteſt, de qua re multa extant exempla in hiſtoriis. Sed illud unum hoc loco ſufficiet, quod ſe præſente contigiſſe narrat Joan. Climacus in libro ſuo De ſcala Paradiſi, grad. 4. ſcribit enim, latronem quendam omni genere ſceleſtum coopertum tanto ardore animi peccata ſua publicè patefeciſſe, ut revelatum ſit ſanctis aliquibus viris ea omnia continuo illa ſatisfactione purgata fuiſſe atque deleta. Conſtat præterea ex venerabili Beda lib. 5. hiſtoriæ Anglicanæ cap. 13., aliiſque probatis auctoribus, plurimas animas in Purgatorio uſque ad diem Judicii, ideſt, per multas annorum centurias cruciandas: cùm tamen nulla ſit multitudo, vel gravitas peccatorum, quæ non poſſit in hac vita per pœnitentiam deleri non ſolùm quo ad culpam, ſed etiam quo ad pœnam. Denique legimus in auctoribus graviſſimis viros aliquos ſanctos ob unum ſolum peccatum non parvo tempore in Purgatorio cruciatos, ut patet de Paſchaſio Card. Romano apud S. Gregorium lib. 4. Dialogor. cap. 40. & de Severino Colonienſi Epiſcopo apud S. Petrum Damiani in epiſt. de miraculis ſui temporis ad Deſiderium, & de ſancta quadam Virgine apud Gregorium Turonicum lib. de gloria Confeſſorum, cap. 5. In præſenti autem vita ejuſmodi peccata levi ac brevi pœnitentia dilui potuiſſent. Sed contra objici poteſt, quod aliqui homines rei ſunt pœnæ luendæ multis annorum millibus; quod probatur ex Indulgentiis, quæ interdum continent condonationem pœnitentiæ quindecim, vel viginti millium annorum: at ſi longiori tempore reatus pœnæ expiatur in Purgatorio, & non potiùs tempore longè, ac longè breviore, quàm in hac vita, ſequitur omnino multa peccata poſt diem Judicii inexpiata manſura. Reſponſio. Non deſunt, qui negent Indulgentias illas, quæ continent condonationem pœnitentiæ multorum millium annorum eſſe à Pontificibus datas, & à Quæſtuariis confictas dicant. Ita ſentiunt Joan. Gerſon in tract. de abſolutione Sacramentali, & Dominicus à Soto in 4. diſt. 21. quæſt. 2. artic. 1. Pontifices enim non ſolebant Indulgentias concedere niſi tot annorum, quot annorum pœnitentiæ injungebantur: pœnitentiæ verò non ſolebant injungi niſi unius, duorum, trium, quinque, ſeptem, decem, viginti annorum, aut ad ſummum per totam vitam, quæ ultra centum annos porrigi non ſolet. Sed quicquid de hoc ſit, non videtur negandum, poſſe aliquos reos fieri pœnitentiæ agendæ ſecundùm Canones per ſpatium aliquot millium annorum. Nam ſi peccatis lethalibus ſingulis debetur ſecundùm Canones pœnitentia trium, vel ſeptem annorum, quis enumeret annos pœnitentiæ, qui ſecundùm Canones præſcribi deberent iis, qui conſuetudinem habent pejerandi, vel blaſphemandi ad ſingula propè momenta, & frequentiſſimè homicidia, furta, ſacrilegia, adulteria perpetrant, ac denique ut legimus in lib. Job cap. 15. *Bibunt quaſi aquam iniquitatem?* Atque huc ſine dubio reſpexerunt ſummi Pontifices, ſi qui ſunt, qui revera Indulgentias dederint decem, vel viginti millium annorum. Sed quemadmodum in hac vita pœnitentia multorum annorum poteſt una hora perſolvi, ſi pœnitentes temporis diuturnitatem vehementia charitatis, & extenſionem pœnitentiæ intenſione compenſent: ſic etiam fieri poteſt, ut in Purgatorio diutius quidem crucientur quàm in hac vita, qui cum tam ingenti debito deceſſerint; tamen ibi quoque acerbitatis vehementia, faciat, ut debitum viginti millium annorum, annis trecentis, vel quadringentis expiari queat.

Jam verò de alia varietate, qua dicebamus, Indulgentiæ concedi in vita, vel in mortis articulo: nonnulla quæſtio eſſe poteſt, quid intelligendum ſit per mortis articulum. Sed reſponſio facilis eſt; nam ſi in literis Pontificiis exprimatur mortis articulus verus, tunc ſine dubio non aſſequitur Indulgentiam illam, niſi qui re vera paulò poſt acceptam abſolutionem moritur. Si verò non exprimatur, ſed generatim dicatur, In mortis articulo, tum ſententia communior eſt Indulgentiam obtineri etiam in mortis articulo præſumpto, quamvis revera mors non ſequatur.

quatur. An autem qui Indulgentiam consequutus est in mortis articulo præsumpto, possit rursus eandem assequi cùm iterum veniet ad mortis articulum, Doctores dissentiunt, sed istæ quæstiones ut plurimùm ex inspectione literarum dissolvi possunt. Vide Navarrum de Jubilæo Notab. 30. num. 3. 4. & 5. & Cordubensem quæst. 39. de Indulg.

Restat ultima varietas de Indulgentiis temporariis, vel perpetuis. Dicuntur enim temporariæ, quæ conceduntur definito spatio temporum, quo Indulgentia percipi potest, ut cùm definiuntur vigintiquatuor horæ, vel una, aut altera hebdomada, vel integer annus, ut in Jubilæis. Perpetuæ verò dicuntur, quæ sunt alligatæ certis locis, ut Ecclesiis, vel altaribus, vel etiam rebus mobilibus, ut Rosariis, vel Granis benedictis, sine ulla temporis determinatione, quales fuerunt, quas concesserunt Leo III. & Sergius II. ut annotavimus suprà cap. 3.

CAPUT X.

Utilem esse Indulgentiam omni hominum generi.

JAM verò de utilitate Indulgentiæ breviter differendum est, ut ad illam etiam quæstionem respondeamus, Propter quid, sive cujus rei gratia Indulgentia detur vel accipiatur. Sed de causa, cur Indulgentia detur, disputandum erit paulò post, cùm explicabimus quid requiratur in eo, qui Indulgentiam concedit. Ostendimus enim requiri duo, auctoritatem legitimam, & causam piam. Nunc solùm de causa cur Indulgentiæ quæruntur, & accipiuntur, dicendum est. Et quidem, dubitari non potest, quin potissima causa sit remissio pœnæ temporalis. Hic enim est fructus, hæc præcipua utilitas Indulgentiæ. De qua re id solum quæri potest, an sit utilis omnium hominum generi remissio pœnæ temporalis. Lutherus enim, præter alios errores suos, id etiam docuit, Indulgentias non esse utiles nisi publicis & scelestissimis peccatoribus, ut perspicuum est ex assert. art. 18. Sed apud Catholicos res certissima est, Indulgentias omnibus esse utiles, & ab iis etiam, qui perfectioni dant operam, rectè quæri, & suscipi posse. Nam omnibus utile est liberari ab iis rebus, quæ retardare possunt adeptionem summi boni, talis autem est reatus pœnæ temporalis, cum quo si quis ex hac vita migraverit, non poterit continuò pertingere ad vitam æternam, sed expiare debebit eum reatum in locis purgatorii. Præterea, Indulgentiæ non solùm expediunt ab impedimento jam dicto, sed etiam contra non impediunt ullum bonum meritum, aut ullum majus bonum: neque enim prohibentur, qui suscipiunt Indulgentias, operam dare jejuniis, eleemosynis, precibus, aliisque operibus bonis. Quare nulla ratio est, cur non sint dicendæ utiles, & salutares omni hominum generi. Sed objiciunt aliqui, Perfectorum hominum non est fugere pœnas, sed eas potiùs quærere, tum ob exercitium patientiæ, tum ob imitationem Christi patientis. *Christus enim passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus.* 1. Pet. 2. Responsio. Perfectorum est non fugere pœnas, quæ juvant ad promerendum Deum, & promovent ad salutem citius acquirendam, quale est Martyrium, & aliæ pœnæ sponte susceptæ, atque ad ejusmodi pœnas libenter perferendas Sanctus Petrus adhortatur. Est tamen perfectorum fugere debitum pœnæ, cùm per illud impediantur & retardentur, ut diximus, ab ingressu patriæ cœlestis. Immò propterea quærunt pœnas hujus vitæ, & severam pœnitentiam agunt, ut liberentur à reatu illo, & non cogantur post mortem diutius in Purgatorio pœnas dare. Quare libentissimè propter eandem causam suscipiunt Indulgentias, ut tanto facilius à reatu illo expediantur.

Objiciunt rursus, Indulgentia non est opus meritorium, sed solùm satisfactorium, non igitur utilis est Perfectis, qui modica, vel nulla satisfactione indigent. Responsio, Indulgentia per se non est meritoria, sed satisfactoria: tamen meritoria etiam esse potest ratione operis injuncti. Si quis enim ex charitate Dei injuncta opera exequatur, jejunia, eleemosynas, preces & similia, sine dubio per hæc opera ex charitate facta meritum non exiguum sibi parabit. Ipsa quoque susceptio Indulgentiæ meritoria erit, si quis eam ex amore Dei suscipiat, ut expeditus reatu illo pœnæ liberius ad ipsum Deum videndum, & perpetuò laudandum evolare possit. Et quamvis viri perfecti modica satisfactione egeant, tamen rari sunt, qui non aliqua egeant, ac per hoc non sint illis etiam utiles Indulgentiæ.

Denique objiciunt ex communi sententia utilius esse pro se propriis operibus satisfacere, quàm alienam satisfactionem quærere; Responsio: Utilius quidem est, & tutius pro se satisfacere, quàm Indulgentias quærere, sed utroque utilius est illud facere, & istud non omittere; & hoc est, quod boni auctores consulunt, ut qui suscipiunt Indulgentiam, non cessent à pœnitentiæ fructibus producendis, qui meritorii, & medicinales plerumque esse solent, & utilius est, duobus pedibus iter facere, quàm uno tantùm.

Præter hanc utilitatem sunt etiam aliæ adjunctæ, quando in forma Jubilæi Indulgentiæ publicantur. Nam & datur facultas eligendi Confessarium, ex approbatis tamen, juxta decretum Concilii Tridentini sess. 23. cap. 15. nam alioqui non judicantur idonei confessarii, & Summus Pontifex in Jubilæis non permittit facultatem non idoneos eligendi. Item datur auctoritas confessariis absolvendi à multis casibus reservatis, multisque censuris Ecclesiasticis, necnon vota nonnulla in alia pia opera commutandi, atque alia id genus, quæ notissima sunt. Sed existunt hoc loco dubitationes duæ.

Prima. Si quis tempore Jubilæi absolutionem à reservatis accipiat, & postea tamen negligat ea perficere, quæ ad Indulgentiam consequendam necessaria sunt, an absolutio illa rata sit. Responsio communis est, ratam esse, quoniam absolutio non pendet à futura conditione, neque pendere potest.

Altera dubitatio. Si quis spe futuri Jubilæi in peccatum reservatum sponte incidat, an ab eo peccato possit absolvi? Respondent aliqui, non posse, in quibus est S. Antoninus 1. par. tit. 10. cap. 3. §. . . Sed alii contra sentiunt, ut Navarrus in tract. de Jubilæo, Notab. 34. num. 4. & 6. Cordubensis quæst. 37. de Indulgent. propos. 3. & alii.

CAPUT XI.

Quis possit Indulgentias concedere.

SEquitur nunc, ut explicemus, quid requiratur ad hoc ut Indulgentia rata sit, tum ex parte concedentis, tum ex parte suscipientis. Et quidem ex parte concedentis duo requiri videntur, auctoritas legitima, & causa justa: ex parte suscipientis alia duo, status gratiæ, & executio operis injuncti. De quibus ordine dicendum erit. Principio igitur auctoritatem requiri extra controversiam est, nam absolvere, vel ligare non potest, nisi is, qui jurisdictionem habet; Indulgentias autem dare, absolvere est, ut supra demonstravimus ex cap. Quod autem, de pœnit. & remiss.

miſs. Præterea, diſtribuere bona communia non poteſt niſi Magiſtratus, vel Princeps, cui bonorum communium adminiſtratio, & diſpenſatio credita eſt: Indulgentiæ verò præter abſolutionem, continent etiam applicationem theſauri ſpiritualis, ut oſtendimus loco notato. Porrò hæc auctoritas potiſſimùm reſidet in Summo Pontifice, ac propterea poteſt ipſe Indulgentias etiam plenarias omnibus fidelibus elargiri. De qua re nulla diſſentio eſt. Nam conſtat Apoſtolo Petro, cui Summus Pontifex ſuccedit, propriè dictum eſſe à Domino Matth. 16. *Quodcunque ſolveris &c.* Deinde conſtat ex jure Canonico, cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiſs. in Summo Pontifice ad Indulgentias concedendas eſſe plenitudinem poteſtatis. Denique conſtat, re ipſa frequentiſſimè ſummos Pontifices Indulgentias plenarias conceſſiſſe.

De Epiſcopis, ac Metropolitanis res eſt etiam extra controverſiam, poſſe illos in ſua dioeceſi, iſtos in ſua Provincia Indulgentias tribuere, ſic tamen, ut Indulgentiam unius anni in die Dedicationis Eccleſiæ vel quadraginta dierum aliis temporibus, de injunctis pœnitentiis non excedant. Ita enim habemus cap. Cum ex eo, & cap. Noſtro, de pœnit. & remiſs. & cap. Indulgentiæ, eodem in 6. Nec minus certum eſt, non requiri poteſtatem ordinis, ſed ſolam poteſtatem Juriſdictionis ad Indulgentias concedendas. Proinde poterit Pontifex Maximus, vel Epiſcopus Indulgentias concedere, etiam ſi nondum ſit ſacris Ordinibus inſignitus, ut docet S. Thom. in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 4. quæſtiuncula 2. Neque amittitur hæc poteſtas per peccatum lethale, ut idem S. Thomas docet in eodem art. 4. quæſtiunc. 4.

De Legatis Apoſtolicis, poſſe eos concedere ex commiſſione ſpeciali, vel generali ſummi Pontificis Indulgentias in omni loco, ad quem ſuæ legationes ſe extendunt, nemo dubitat. Summum Pœnitentiarium, poſſe concedere centum dies Indulgentiæ teſtatur Petrus Paludanus in 4. diſt. 20. quæſt. 4. art. 2. quod idem de alus Cardinalibus teſtatur Navarrus in tract. de Jubilæo, Notab. 31. num. 17. quamvis id magis conſuetudine, quàm lege nitatur. Atque hæc quidem videntur eſſe certa & rata. Nunc de iis, quæ dubia ſunt breviter diſſeremus. Primùm igitur De Concilio Generali quæri poteſt, an poſſit plenarias Indulgentias dare. Id enim affirmant Felinus, in ſerm. de Indulgent. num. 28. Dominicus à Soto in 4. diſt. 21. quæſt. 1. art. 4. Navarrus de Jubilæo, Notab. 31. num. 2. & Cordubenſis quæſt. 12. de Indulgent. propoſit. 8. Quamvis autem neminem legerim, qui expreſsè doceat Concilium Generale non poſſe id facere: tamen videntur hoc ſentire omnes alii auctores, qui ſcribunt ad ſolum Pontificem ſummum ſpectare poteſtatem concedendi plenarias Indulgentias, & de Concilio Generali nihil dicunt. Et ſanè veriſſima mihi eſſe videtur poſterior hæc ſententia; Nam nullum hujus rei exemplum habemus, niſi Concilii Baſileenſis ſeſſ. 24. quod Concilium eo tempore Schiſmaticum erat, neque ejus decreta, & multo minus exempla certam fidem faciunt. Concilium autem Conſtantienſe ſeſſ. 17. prope fin. Indulgentias concedit non plenarias, ſed ſolùm centum, vel quadraginta dierum; quod rectè poterat facere, cùm in eo Concilio eſſent multi non ſolùm Epiſcopi, & Archiepiſcopi, ſed etiam Cardinales. Præterea primus, qui docuit à Concilio Generali concedi poſſe plenarias Indulgentias, & quem Felinus aliique ſecuti ſunt, Panormitanus fuit in ſerm. habito in Synodo Baſileenſi, ut Felinus refert. Quid autem mirum ſi Panormitanus hoc docuit in eo loco, ubi Concilium ſupra Papam eſſe clamabant omnes? Poſtremò Concilium Generale, ſecluſo Papa, non habet Papalem auctoritatem, nec formaliter, nec eminenter, nec ullo alio modo, ut rectiſſimè Cajetanus docet & probat tract. 1. de auctorit. Papæ, & Concilii cap. 11. & 12. & tract. 2. cap. 6. & nos etiam docuimus, & probavimus in lib. 2. de Conciliis cap. 16. Non igitur poteſt Concilium, ſecluſo Papa, ea facere, quæ propriè ad Summum Pontificem pertinent, ſed ea ſolùm, ad quæ ſe extendit Epiſcopalis auctoritas. Conſtat autem non poſſe Epiſcopos, etiam multos ſimul conjunctos Indulgentiam dare, niſi unius anni, vel quadraginta dierum, ut expreſsè habetur cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiſs. & cap. Indulgentiæ, eodem in 6.

Altera dubitatio eſt de jure, quo Epiſcopi poſſunt Indulgentias elargiri. Aliqui enim exiſtimant, Epiſcopos jure divino id poſſe, alii negant. Sed hæc quæſtio ex alia pendet, utrum Juriſdictionem Epiſcopi accipiant à Deo immediatè, an verò per ſummum Pontificem. Quam quæſtionem nos explicuimus in lib. 4. de ſummo Pontifice, cap. 23. & duobus ſequentibus, neque eſt cur hoc loco eadem repetamus. Igitur juxta ea, quæ loco notato diximus, exiſtimamus Epiſcopos à Summo Pontifice juriſdictionem omnem, ac per hoc poteſtatem Indulgentias conferendi accipere. Cujus rei argumentum eſt etiam, quod videamus à ſummo Pontifice reſtrictam & limitatam Epiſcopis hanc poteſtatem fuiſſe; neque dubium eſt, quin ab eodem penitus tolli, vel etiam augeri & extendi poſſit. Quòd ſi adeò immediatè illam haberent, poſſet quidem Summus Pontifex interdicere illis uſum ejus poteſtatis, tamen ſi obſtinatè ea uti vellent, non poſſet Summus Pontifex impedire, quominus ratum eſſet, quod illi feciſſent. Quemadmodum cùm Pontifex alicui Epiſcopo interdicit, ne utatur facultate, quam habet à Deo, conferendi Sacramentum Confirmationis vel Ordinis, peccat quidem Epiſcopus non obtemperans Pontifici Maximo, tamen collatio illa Sacramenti Confirmationis, vel Ordinis rata eſt: neque videtur poſſe reddi ulla ratio, cur poſſit Summus Pontifex efficere, ut Indulgentia ab Epiſcopo conceſſa non ſit rata, & non poſſit idem efficere de collatione Sacramenti Confirmationis, vel Ordinis, niſi quia priorem poteſtatem habent Epiſcopi à Pontifice, poſteriorem à Deo.

Tertia Quæſtio eſt de Abbatibus, Parochis, aliiſque Sacerdotibus, an poſſint Indulgentias tribuere; Nam Abbates juriſdictionem habent in ſuos Monachos, non ſecus ac Epiſcopi in populum. Solent etiam tum Abbates, tum alii ordinum Religioſorum Præpoſiti communicare cum aliis merita, & ſatisfactiones ſuorum ordinum: quod nihil eſſe videtur aliud, niſi Indulgentias quaſdam tribuere: Denique Angelus in Summa, verbo, Indulgentia, num. 5. & Bartholomeus Fumus in Summa, verbo, Indulgentia, num. 2. docent, omnes Parochos, alioſque Sacerdotes, qui jus habent confeſſiones audiendi, poſſe in ipſo Sacramento confeſſionis Indulgentias concedere, remittendo id quod ſupereſt expiandum, quando minor pœnitentia injungitur, quàm ut ſufficiat ad totam pœnam peccatis debitam exhauriendam, & adducunt pro hac ſententia Innocentium in comment. cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiſs. Panormitanum in cap. Sicut dignum, de homic. volunt. & alios Juris Canonici Interpretes. At ſententia communis contrarium docet, nullos omnino Sacerdotes Epiſcopis inferiores poſſe jure communi tribuere Indulgentias, ſed ſolùm ex commiſſione Pontificis Maximi, vel Epiſcoporum. Nam extat expreſſus texus juris, cap. Accedentibus, de exceſs. Prælatorum, ubi habetur, non licere Abbatibus, neque aliis quibuſcumque inferioris ordinis, quàm Epiſcopalis, Indulgentias concedere.

Præ-

Præterea S. Thomas in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 4. quæstiuncula 1. pulchrè docet, nullos esse absolutè Prælatos, nisi Episcopos, ipsi enim sunt Rectores integri populi, & quasi Reges in parvo regno, atque ita præsunt hominibus omnium ordinum, ætatum, sexuum, conditionum; Abbates autem sunt quasi Patres unius familiæ, ac domus, & præsunt solis Monachis. Parochi quoque non præsunt, nisi uni parœciæ quasi uni familiæ: potestas autem dispensandi thesaurum Ecclesiæ non convenit nisi veris Prælatis, qui sunt Principes populi Dei. Quare tum ipsi Abbates, tum Parochi, aliique omnes sive clerici, sive laici, sive Regulares, sive sæculares aliquo modo subjiciuntur Episcopo, & ideò participes fieri possunt Indulgentiæ ab Episcopo in commune propositæ, ut docet Paludanus in 4. dist. 20. quæst. 4. art. 3. concl. 1. sicut etiam tenentur, licèt aliàs Regulares ut plurimùm sint exempti, dies festos ab Episcopo toti civitati indictos observare. Verum tamen est, quòd si opus injunctum ab Episcopo pro Indulgentia consequenda, non possit impleri à Regularibus absque Præpositi facultate, tenentur eam facultatem à Præposito petere, si velint Indulgentiæ participes fieri; non enim debet regularis observantia propter assequendas Indulgentias violari, vel relaxari, ut monet S. Thomas in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 5. quæstiuncula 2. Neque his repugnat communicatio illa meritorum, vel satisfactionum, quas Præpositi ordinum Religiosorum bene merentibus de ipso ordine concedere solent. Illa enim communicatio non est Indulgentia, ut perspicuum est, tum quia non absolvit à pœnitentia injuncta à Sacerdote in Sacramento pœnitentiæ, tum quia non communicat merita, vel satisfactiones jam præteritas, cùm illæ si superfluæ fuerunt, in thesauro reconditæ sint, sed solùm futuras post illam communicationem: tum quia ista communicatio magna ex parte prodest per modum impetrationis, quod non convenit Indulgentiis. Orant enim religiosi assiduè pro sua Congregatione, pro amicis & benefactoribus, & pro aliis, vel personis, vel necessitatibus ad intentionem Præpositorum. Neque Innocentius, aut Panormitanus ab Angelo, & Bartholomeo allegati loquuntur de Indulgentiis, sed solùm dicunt, posse Parochum, & alios Confessarios injungere pœnitentiam minorem, quàm Canones præscribant, si eis videatur ita esse faciendum justis de causis. Sed hoc non est dare Indulgentiam, quia quod minus illi injungunt, expiandum erit, vel in hac vita per opera pœnalia sponte assumpta, vel in Purgatorio. Vide Silvestrum verbo Indulgentia n. 12. Cordubensem de Indulgent. quæst. 12. & Navarrum de Jubilæo Notab. 31. num. 9.

CAPUT XII.

An requiratur causa justa, ut Indulgentia sit rata.

Disseruimus de auctoritate, nunc de causa differendum est. Nam hæc duo requiri diximus, ut Indulgentia rite concedatur. Ac ut sejungamus certa ab incertis. Convenit primò inter omnes scriptores, sine justa causa ratam esse Indulgentiæ concessionem, quo ad ea, quæ pendent ex solo jure Ecclesiastico, qualia sunt privilegia eligendi confessarium, qui possit etiam à reservatis peccatis absolvere, & alia id genus. Docet Navarrus de Jubilæo, Notab. 15. num. 12. & Dominicus à Soto in 4. dist. 21. quæst. 2. art. 2. concl. 2. & ratio est, quoniam cùm Summus Pontifex dispensat in jure Ecclesiastico, dispensatio est rata, etiamsi non adsit causa justa. Satis enim A est, si constet, eum voluisse dispensare, cùm id totum ab ejus arbitrio & voluntate dependeat.

Secundò convenit inter omnes, sine justa causa, Indulgentiam non esse ratam, quod attinet ad expiandum reatum pœnæ coram Deo, vel in hac vita, vel in alia. Docent S. Thomas, S. Bonaventura, Durandus, Gabriel, & alii, in 4. dist. 20. & recentiores omnes. Ratio verò est, quoniam hæc pœna expianda est jure divino, non potest autem summus Pontifex sine justa causa dispensare in iis, quæ aliquo modo pertinent ad jus divinum, quoniam minister Dei est, non dominus. Id quod etiam videmus accidere in dispensatione juramenti, & voti; relaxat enim obligationem nomine Dei, quando causam habet ejusmodi, B ut credibile sit id placiturum Domino. Quòd si pro arbitrio, sine ulla justa causa dispenset, Deus non habet ratam dispensationem. Præterea summus Pontifex non solùm non est supra jus divinum, ut possit illud pro arbitrio tollere, sed neque est dominus, sed dispensator thesauri spiritualis, dispensator autem fidelis, & prudens esse debet, alioqui non dispensator, sed dissipator dicendus erit. Quare Clemens VI. in Extravaganti, Unigenitus, cùm scribit, summum Pontificem posse thesaurum spiritualem dispensare, addit, justis ex causis, & post finem Concilii Constantiensis in Constitutione Martini V. interrogari jubentur suspecti de fide, an credant, Summum Pontificem Indulgentiam justis de C causis posse concedere; & semper in literis Indulgentiarum exprimitur causa, cur Indulgentiæ concedantur. Denique cur dicuntur in Concilio Lateranensi Generali sub Innocentio III. Indulgentiæ quædam non solùm indiscretæ, sed etiam superfluæ, nisi quia otiosæ, inanes, & irritæ sunt? de quibus rectè dici potest illud S. Cypriani serm. de lapsis, Irrita pax, perniciosa dantibus, & nihil accipientibus profutura.

Tertiò convenit inter omnes, ad justam causam non requiri, ut opus injunctum sit in se ita satisfactorium, ut plenè compenset debitum pœnæ, quod remittitur per Indulgentiam; tunc enim Indulgentia non esset remissio, sed commutatio, vel redemptio. Quæstio igitur in eo solùm versatur, an ad justam D causam requiratur proportio aliqua operis injuncti cum Indulgentia, ita ut pro majori Indulgentia major causa requiratur, an verò possit pro opere minimo dari Indulgentia maxima. De qua re duæ sunt opiniones; prior est eorum, qui docent, non requiri proportionem ullam, sed satis esse, si causa sit pia, adest, modò non concedatur Indulgentia pro opere malo, vel pro opere merè temporali, aut pro opere vano, & nihil ad divinam gloriam pertinente, sed pro quocumque opere, quod ad honorem Dei, vel Ecclesiæ utilitatem cedat, Indulgentia rata erit. Ita docuit S. Thomas in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 3. quæstiuncula 2. Durandus, & Paludanus in eadem distinct. 20. quæst. 4. S. Antoninus 1. par. tit. 10. cap. 3. E §. 1. Joannes de Turrecremata in comment. dist. 1. de pœnit. can. Quis aliquando, §. Item in Levitico, quæst. 4. Glossa in Extravagantem Bonifacii VIII. Antiquorum, de pœnit. & remiss. Silvester in Summa, verbo, Indulgentia, num. 19. Joan. Tabiensis, verbo, Indulg. num. 10. & noster Gregorius de Valentia in tract. de Indulg. cap. 7. Rationes hujus sententiæ ducuntur ferè omnes ab usu Ecclesiæ. Nam videmus pro eadem causa dari Indulgentias aliquando majores, aliquando minores. Item videmus interdum pro causa levissima dari Indulgentias maximas, ut cùm datur Indulgentia plenaria omnibus, qui ante fores Basilicæ S. Petri astant, dum summus Pontifex in die Paschæ populo solemniter benedicit. Ad hæc si Indulgentiæ, sine causa satis magna concessæ, non essent ratæ, Christianus populus à Pastori-

floribus ſuis graviter deciperetur, quod non videtur ullo modo afferendum. Præterea commune pronunciatum Theologorum eſt, Indulgentias valere, quantum ſonant: igitur ſi pro leviſſima cauſa indulgentia maximè in literis Pontificiis dari ſignificetur, indulgentia illa rata eſſe debebit. Denique Indulgentiæ non nituntur iſta cauſa operis injuncti, quamvis hæc etiam adeſſe debeat, ſed theſauro infinito meritorum Chriſti, & Sanctorum, quæ eſt cauſa ſufficiens, immò ſuperans, & tranſcendens omnem Indulgentiæ condonationem.

Poſterior ſententia eſt aliorum, qui contendunt ad juſtam cauſam requiri aliquid non ſolùm pium & utile, ſed etiam quod proportionem habeat cum Indulgentia, ita ut non ſit ratum, ſi detur pro cauſa leviſſima Indulgentia maxima. Ita docent ex veteribus Scholaſticis S. Bonaventura in 4. diſtinct. 20. par. 2. quæſt. ult. Richardus in eadem diſt. 20. quæſt. ult. Auguſtinus de Ancona in Summa de poteſtate Eccleſiæ quæſt. 30. art. 4. & 5. Joan. Gerſon in tract. de Abſolutione ſacramentali. Gabriel in ſupplemento 4. diſt. 45. quæſt. 3. art. 1. & in Canonem Miſſæ lect. 57. Ex auctoribus noſtri ſæculi idem docuit Adrianus Papa in 4. in tract. de Indulg. Cardin. Cajetanus in tract. de cauſa Indulgentiæ, & in alio tractatu ad Julium Mediceum cap. 8. Joan. Major in 4. diſt. 20. quæſt. 2. Martinus Ledeſmus par. 2. 4. ſent. quæſt. 27. art. 2. Dominicus à Soto in 4. diſt. 21. q. 2. art. 2. Petrus à Soto lect. 2. de Indulg. Navarrus de Jubilæo Notab. 5. num. 3. & 4. Cordubenſis quæſt. 20. de Indulg. His addi poſſunt Innocentius in cap. Quod autem, de pœnit. & remiſſ. & Felinus in ſerm. de Indulgentiis. Hujus poſterioris ſententiæ rationes hæ ſunt. Prima, quoniam videntur abuti vocabulis, qui dicunt, requiri juſtam cauſam ad conceſſionem Indulgentiarum, & tamen volunt pro opere quorumque etiam leviſſimo concedi poſſe Indulgentiam maximam. Quomodo enim juſta cauſa dici poteſt, quæ nullam habet proportionem cum effectu? Secunda, quoniam non ſolùm infidelis diſpenſator dicitur, qui nulla de cauſa donat bona domini ſui, ſed etiam qui pro re minima profudit, ac prodegit theſauros pretioſos ejuſdem domini ſui. Tertia, quoniam ſi pro quacumque pia cauſa conceſſæ Indulgentiæ, ratæ eſſent, nullæ dici poſſent ſuperfluæ, vel indiſcretæ, cùm ſemper ſit in promptu aliqua pia cauſa, quæ allegari poſſit. Quarta, quoniam non eſt diſſimilis Indulgentiæ, largitio diſpenſationi votorum. In votis autem conveniunt omnes, non poſſe diſpenſari niſi pro maxima cauſa, quæ magis placeat Deo, quàm ipſa impletio voti. Quinta, quoniam ſi eſſet vera ea ſententia, poſſet ſummus Pontifex in momento liberare omnes animas Purgatorii: quia poſſet dici non deeſſe cauſam piam, cùm ad gloriam Dei pertineat, ut tot animæ citiſſimè volent ad cœlum, ubi perpetuo Deum laudabunt. Poſſunt fortaſſe conciliari hæ ſententiæ aliquo modo: ſed abſolutè poſterior, ut eſt communior, ita etiam verior mihi eſſe videtur. Sed ut magis res explicetur, obſervandum eſt primùm, ad cauſam juſtam ut plurimum duo requiri, primò finem aliquem pium, ac Deo gratum, cujus aſſecutio magis placeat Deo, quàm pœnitentialis ſatisfactio, quæ per Indulgentiam relaxatur. Is enim fidelis, & prudens eſt diſpenſator cœleſtis theſauri, qui fideliter agit cauſam domini ſui, & juxta ejus voluntatem operatur. Secundò opus aliquod, per quod revera finis ille probabiliter obtineri poſſit. Nam ſi finis quidem valde placeat Deo, ſed per opus injunctum nullo modo valeat obtineri, non videtur juſta cauſa dandæ Indulgentiæ. Ut exempli gratia, ſi detur Indulgentia plenaria iis, qui ſemel recitant orationem Dominicam pro converſione Hæreticorum cauſa non videbitur juſta; quoniam tametſi converſio Hæreticorum res eſt maxima, & Deo gratior, quàm pœnitentialis ſatisfactio multorum fidelium, tamen non eſt probabile convertendos Hæreticos per eam ſolam, breviſſimamque orationem. Quomodo etiam ſi detur Indulgentia iis, qui nummum unum exponent pro recuperanda Hieroſolyma, non videbitur juſta cauſa tantæ Indulgentiæ, quia opus illud non eſt ejuſmodi, ut per ipſum Hieroſolyma recuperari poſſit. Obſervandum eſt ſecundùm, non requiri ad proportionem cauſæ cum Indulgentia, ut opus injunctum ſit in ſe valde meritorium, vel ſatisfactorium, vel difficile, & laborioſum, quamvis hæc etiam ſpectari debeant, ſed requiri, ut ſit medium aptum, atque utile ad conſequendum finem, cujus gratia conceditur Indulgentia. Itaque fieri poteſt, ut per opus in ſe ſatis leve & facile magna Indulgentia acquiri poſſit, quoniam opus illud leve, ac facile eſt medium ad finem Deo gratiſſimum aſſequendum. Talis eſt exempli gratia, aſſiſtentia illa præ foribus Baſilicæ S. Petri Romæ, dum Summus Pontifex ſolemni cæremonia populo benedicit. Illam enim aſſiſtentiam prior opinio rem leviſſimam & cauſam minimam appellabat, talis enim eſt ſi per ſe abſolutè conſideretur. At eandem aſſiſtentiam poſterior opinio magnam cauſam & juſtam eſſe diceret, quoniam frequentia illa populi eo tempore medium eſt aptum, & utile ad proteſtationem fidei de capite Eccleſiæ, atque ad honorem ſedis Apoſtolicæ, qui eſt finis illius indulgentiæ. Obſervandum eſt tertiò, non eodem modo judicandum eſſe de cauſa Indulgentiæ, cùm datur uni alicui particulari, & cùm datur in commune multis. Nam cùm datur uni particulari, oportet ut opus injunctum illi ſoli, ſit proportionatum fini, cujus gratia datur Indulgentia: at cùm datur in commune multis, non eſt neceſſe, ut opus ſingulorum, ſed tantùm ut opus omnium ſimul ſit proportionatum fini. Atque hinc accidere poteſt, ut Indulgentia maxima ſit juſtiſſima, etiamſi opus injunctum ſingulis videatur leve. Exempli cauſa, ſi neceſſe ſit ædificari Baſilicam, vel Xenodochium, & detur Indulgentia ſeptem, vel decem annorum, vel etiam plenaria conferentibus certam auri ſummam: ſi reſpiciatur opus ſingulorum, non videbitur cauſa juſta, ſed tamen ſi tota ſumma ab omnibus collata conſideretur, jam erit juſta cauſa, quia poterit iis ſumptibus ædificari Baſilica vel Xenodochium, quæ ædificatio erit gratior Deo, & utilior Eccleſiæ, quàm pœnitentialis ſatisfactio, quæ per Indulgentiam relaxatur. Obſervandum eſt quartò, ſupra dictum eſſe, plerumque in cauſa juſta duo contineri, finem, & media ad finem: quoniam aliquando ſolus finis ſatis eſſe videtur, ſine ullis mediis, ideſt, ſine aliquo opere injuncto, quando videlicet finis non pendet ab aliquo opere, & per ſe ſufficit ad Indulgentiam juſtam efficiendam. Sic olim ad petitionem Martyrum (ut ſupra ex Tertulliano, & Cypriano probavimus) dabantur Indulgentiæ ſine aliquo opere injuncto, quia judicabat Eccleſia ſatis magnam cauſam eſſe, petitionum Martyrum, ut videlicet homines ad Martyrium accenderentur, cùm viderent tanti fieri Martyrum preces. Vocantur autem in his locis Martyres, qui in carceribus incluſi, & jam aliquid paſſim fuerant ob confeſſionem fidei, & conſummationem Martyrii expectabant. Quomodo etiam in articulo mortis hominibus bene meritis de Eccleſia dantur aliquando Indulgentiæ, neque opus ullum injungitur, quia videtur cauſa eſſe ſatis juſta ipſa neceſſitas extrema conjuncta cum præcedentibus meritis. Ita legitur Gregorius VII. Indulgentias ſine ullo injuncto opere dediſſe, lib. 1. epiſt. 34. lib. 2. epiſt. 61. & lib. 6. epiſt. 15.

epiſt. 15. Itaque ſine opere injuncto concedi poteſt aliquando Indulgentia, ſine cauſa verò, eaque juſta & rationabili numquam poteſt. Obſervandum eſt ultimò, juſtam quidem ſemper cauſam requiri, ſed non eſſe ſubditorum judicare, utrum cauſa ſit juſta, vel injuſta: debent enim ſimpliciter exiſtimare juſtam eſſe. Nihilominus tamen ſicut probandum non eſt, quod aliqui pro zelo, ſed nimio fortaſſe de Indulgentiis quibuſdam, levibus de cauſis conceſſis obloquuntur, quod faciunt Joan. Gerſon in tract. de Abſolutione ſacramentali, Dominicus à Soto in 4. diſt. 21. quæſt. 2. art. 2. concluſ. 5. & Andreas Vega in Concilium Tridentinum lib. 13. cap. ultimo; Sic laudandus merito eſt Clemens VIII. Pontifex Maximus, qui nunc ſedet, quod decretum Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. de moderandis indiſcretis Indulgentiis, & decretum Concilii Tridentini ſeſs. 25. de revocandis Indulgentiis ad veterem, & probatam Eccleſiæ conſuetudinem, executioni mandare ſtudet. Veteres enim parciſſimos fuiſſe in Indulgentiis conferendis notiſſimum eſt. Siquidem Sergius II. (ut citavimus cap. 3.) trium tantùm annorum Indulgentiam dedit; & Paſchalis II. quadraginta ſolùm dierum. Teſtatur quoque Innocentius III. capite, Cum ex eo, de pœnitent. & remiſs. Apoſtolicam Sedem ſolitam eſſe ordinariè non extendere Indulgentias ultra condonationem pœnitentiæ unius anni, vel quadraginta dierum; & juxta hoc Innocentii dictum, Nicolaus IV. in Indulgentiis variis, quas conceſſit Eccleſiæ Sanctæ Praxedis, quæ leguntur in introitu cappellæ S. Zenonis, numquam excedit annum unum, vel dies quadraginta. Denique S. Thomas in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 3. quæſtiuncula 2. ad 4. ſcribit, venientibus ad limina Apoſtolorum ex regionibus ultramarinis dari Indulgentiam quinque annorum; ex regionibus ultramontanis, trium annorum, ex aliis locis vicinioribus, unius anni dumtaxat.

Ex his ad argumenta pro priore opinione facilè reſponderi poteſt. Ad illud, quod propter eandem cauſam dentur Indulgentiæ modò majores, modò minores, reſponderi poteſt, id poſſe accidere duplici de cauſa: aliquando enim datur Indulgentia minor, quàm pro magnitudine cauſæ dari poſſet, & hoc modo datur pro eadem cauſa modò major, modò minor Indulgentia, & numquam ſuperat Indulgentiæ magnitudo magnitudinem cauſæ. Poteſt etiam fieri, ut idem opus bonum ſit uno tempore magis proportionatum fini, cujus gratia datur Indulgentia, & magis utile, vel neceſſarium, quàm alio tempore, ut vigente magna neceſſitate eadem eleemoſyna plus conferet ad ſubſidium pauperum, quàm ſi ea charitas annonæ non vigeret: & imminente graviſſimo periculo eadem oratio cum eodem jejunio, & eleemoſyna magis neceſſaria erit ad placandum Deum, quàm ſi illud periculum non immineret. Ex quo ſequitur, ut idem ſit opus bonum ſecundùm ſe, ſed ex accidente diverſum, & cauſa re vera non ſit eadem, & ideò non ſit mirum, ſi dentur variæ Indulgentiæ pro illo opere, quod uno tempore majorem cauſam, alio tempore minorem offert.

Ad aliud, quod pro cauſa leviſſima dentur Indulgentiæ maximæ, jam ſupra reſponſum eſt, id fieri, quoniam cauſa, quæ eſt in ſe leviſſima, ſi attendatur labor, aut ſumptus, aut aliquid ejuſmodi, ſæpè maxima eſt, ſi conſideretur proportio ad finem, ad quem obtinendum Indulgentiæ proponuntur.

Ad tertium illud de populi deceptione reſpondemus, ut plurimum nullum eſſe deceptionis periculum, quoniam non exiſtimamus, Indulgentias à Sede Apoſtolica ſine juſta cauſa dari; tamen ſicut poteſt fieri, ut aliquando Indulgentia non ſortiatur effectum ob defectum ejus, qui illam ſuſcipit, vel ob defectum auctoritatis in eo, qui illam concedit, ita non debet videri abſurdum, ſi aliquando idem accidat ob defectum cauſæ, & Chriſtianus populus non ignorat ad fidem pertinere, quòd ſit in Eccleſia poteſtas Indulgentias concedendi, non autem quòd in particulari non poſſit fieri, ut Indulgentia vel non ſit rata, vel non proſit, & ideò ſic accipiunt prudentes Chriſtiani Pontificias Indulgentias, ut ſimul etiam ſtudeant dignos pœnitentiæ fructus ferre, ac pro ſuis peccatis Domino ſatisfacere.

Ad quartum de illo communi pronuntiato, Indulgentiæ tantum valent, quantum ſonant, reſpondemus, pronuntiatum illud veriſſimum eſſe, ſed intelligi de Indulgentia, cui non deſunt neceſſariæ conditiones, auctoritas in concedente, charitas in ſuſcipiente, & juſtitia, ac pietas in cauſa. Fuit autem celebris apud veteres Scholaſticos quæſtio illa, an Indulgentiæ tantum valeant, quantum ſonant, vel quantum ab Eccleſia prædicantur, propter nonnullos errores, qui tunc vigebant, cùm alii dicerent, Indulgentias non valere niſi pro menſura devotionis, alii tantum valere quantum opus injunctum ex ſe ad ſatisfaciendum prodeſt, alii tantùm valere coram Eccleſia, non coram Deo. Qui errores à S. Thoma, aliiſque veteribus confutati, extincti jam ſunt.

Ad poſtremum de theſauro meritorum Chriſti, & Sanctorum, qui dicitur eſſe vera cauſa Indulgentiarum, reſpondemus: theſaurum meritorum Chriſti, & ſanctorum eſſe veram cauſam, cur Indulgentiæ concedi poſſint: ſed præter iſtam cauſam requiri aliam, quæ moveat ad diſpenſandum theſaurum hoc tempore potiùs quàm alio, & nunc magis nunc minus liberaliter; non enim debent Pontifices relaxare pœnitentialem ſatisfactionem, neque recurrere ad theſaurum, niſi quando judicant id eſſe neceſſarium, vel utile ad gloriam Dei, & animarum ſalutem.

CAPUT XIII.

De diſpoſitione ſuſcipientis Indulgentias.

IN eo, qui cupit re vera fructum ex Indulgentiis capere, duo requiri diximus, ut ſit in ſtatu gratiæ, & ut perficiat quod pro Indulgentia fuerit injunctum. Et quidem exigi ſtatum gratiæ docent communiter Theologi in 4. diſt. 20. & ratio eſt apertiſſima, quoniam Indulgentia cùm remittat reatum pœnæ temporalis relictum poſt remiſſionem culpæ, ſine dubio requirit, ut culpa ſit jam remiſſa, ac per hoc translatus ſit homo per infuſionem gratiæ, & charitatis de ſtatu peccati in ſtatum filiorum Dei. Præterea nulla ratio paritur, ut pœna remittatur ei, qui adhuc hæret in culpa; vel debitum illi condonetur nomine Dei, qui adhuc eſt averſus à Deo, & hoſtis, ac inimicus. Denique nomen ipſum Indulgentiæ, ut initio diximus, ſonat paternam facilitatem in filios, quæ non debet eſſe communis cum ſervis, maximè fugitivis, quales ſunt omnes, qui Deo deſerto Diabolum ſequuntur. Pari ratione exigi, ut opus injunctum perficiatur, convenit inter omnes ut patet ex S. Thoma in 4. diſt. 20. quæſt. 1. art. 5. quæſtiuncula 3. & ex aliis. Sed his poſitis tamquam certis & exploratis multæ ſuperſunt quæſtiones. Prima eſt, an requiratur ſtatus gratiæ ſolùm eo tempore quo percipitur Indulgentia; an etiam cùm perficiuntur opera injuncta, vel etiam cùm primùm Indulgentiæ pronuntiantur, aut earum literæ recipiuntur. Nam Cajetanus tract. 10. quæſt. 2. & tract. 15. cap. 9. Petrus de Soto lect. 3. de Indulg. & alii contendunt non requiri ſtatum gratiæ, cùm Indulgentiæ publicantur, vel literæ Indulgentiarum recipiuntur, niſi fortè

idem

idem ſit tempus publicationis & perceptionis: ut cùm in ſacello Pontificio dantur Indulgentiæ omnibus, qui divinis officiis in eo loco interfuerunt, tamen requiri ſtatum gratiæ non ſolùm, cùm Indulgentia percipitur, ſed etiam cùm perficitur opus injunctum. Ratio hujus ſententiæ eſt, tum quia in ipſis literis Pontificiis, ut plurimùm exprimitur, Indulgentias concedi iis, qui verè pœnitentes Eccleſiam viſitaverint, aut tale, vel tale opus fecerint; tum etiam quia Indulgentia non acquiritur, niſi per opera viva verè meritoria, & ſatisfactoria, qualia non ſunt, niſi ea, quæ fiunt in ſtatu gratiæ.

Alii tamen graviſſimi auctores, ut Petrus Paludanus in 4. diſtinct. 20. quæſt. 4. artic. 3. concl. 1. S. Antoninus 1. part. tit. 10. cap. 3. §. 5. in fine, & Antonius Cordubenſis, quæſt. 24. de Indulgent. & alii contrà ſentiunt. Non requiri ſtatum gratiæ, niſi cùm ipſa Indulgentia percipienda eſt. Ratio poſterioris hujus ſententiæ eſt, quia Indulgentia non nititur noſtra ſatisfactione, ſed Chriſti, & ideò non videtur neceſſarium, ut opus injunctum ſit opus vivum, & ſatisfactorium. Deinde quia Bonifacius VIII. in Extravaganti, Antiquorum, dicit, ſe concedere Indulgentiam iis, qui viſitabunt Eccleſias pœnitentes, & confeſſi, vel qui pœnitebunt & confitebuntur. Ex his ſententiis prior ſine dubio tutior eſt, ut S. Antoninus etiam notavit. Eſt etiam certa, quando opus injunctum in literis Pontificiis expreſsè jubetur perfici in ſtatu gratiæ, ut cùm in Extravaganti, Unigenitus, de pœnitent. & remiſs. Item in Conſtitutionibus de indictione Jubilæi Clementis VII. Julii III. & Gregorii XIII. expreſsè habetur, ut qui Indulgentiam conſequi volunt, verè pœnitentes & confeſſi viſitent Eccleſias, orent &c. Denique verior mihi eſſe videtur, etiamſi in literis Pontificiis id non exprimatur, quando opus injunctum tale eſt, ut non conferat ad finem, niſi fiat in ſtatu gratiæ: ut ſi finis Indulgentiæ ſit placare Deum Chriſtiano populo, & ideò injungantur preces, jejunia, eleemoſynæ, viſitationes Eccleſiarum, & ſimilia. Cùm Deus non placetur per opera mortua, neceſſarium eſſe videtur, ut opera illa fiant in ſtatu gratiæ, alioqui nihil conferunt ad finem, & proinde non eſt intentio concedentis, ut Indulgentiam lucrentur, qui in ſtatu peccati illa opera faciunt. At poſterior opinio vera eſſe videtur, quando opus injunctum utile eſt ad finem, pro quo datur Indulgentia, etiamſi non fiat in ſtatu gratiæ. Ut exempli gratia, ſi finis Indulgentiæ ſit ædificatio Baſilicæ, vel ſubventio pauperum, aut recuperatio Hieroſolymæ, & propter iſta dentur Indulgentiæ contribuentibus pecunias, vel arma; quia non minus ad finem conducunt pecuniæ illæ, vel arma, ſi dentur ab homine peccatore, quàm à juſto; probabile eſt, prodeſſe illa opera, etiamſi facta ſint in ſtatu peccati, modò is, qui ea fecit ſit in ſtatu gratiæ, quando reipſa percipit Indulgentiam.

Altera quæſtio eſt, utrum non ſolùm requiratur ſtatus gratiæ ad Indulgentiam obtinendam, ſed etiam carentia omnis culpæ venialis. Sed facilis reſponſio eſt, ſi diſtinctione utamur. Nam vel quæſtio eſt de tempore, quo perficiuntur opera injuncta, vel de tempore, quo percipitur fructus Indulgentiæ. Si de priore tempore quæſtio ſit, rurſus alia diſtinctione opus eſt, nam vel peccatum veniale vitiat opus bonum injunctum, ut ſi quis oret, vel jejunet ex vana gloria: vel non vitiat, ſed per accidens ei conjungitur, ut ſi quis dum eleemoſynam facit, vel Eccleſiam viſitat, loquatur verbum aliquod otioſum. Quòd ſi bonum opus non vitietur, certum eſt non impediri fructum Indul-

A gentiæ, ſi verò bonum opus vitietur, ita ut ipſum efficiatur veniale peccatum, tum ſine dubio impeditur fructus Indulgentiæ, ſi opus illud erat faciendum ad placandum Deum, vel ſatisfaciendum pro peccato: non enim per peccatum veniale placatur Deus, neque ſatisfit Deo. Et hæc eſt ſententia Adriani in 4. tract. de Indulg. concluſ. 4. & Petri de Soto lect. 3. de Indulg. quòd ſi opus faciendum non erat ad placandum Deum, neque ad ſatisfaciendum, ſed ſolùm ad ſubventionem pauperum, vel alium finem, qui poteſt obtineri, etiamſi opus non fiat in ſtatu gratiæ, tunc non impeditur fructus Indulgentiæ, quamvis opus peccato veniali fuerit vitiatum.

B At ſi de poſteriore tempore quæſtio ſit, reſpondendum erit, non impediri fructum Indulgentiæ, ſi quis eo tempore habeat, vel committat veniale peccatum, niſi quoad remiſſionem pœnæ debitæ propter illam culpam venialem: non enim dimittitur pœna, niſi priùs dimiſſa fuerit culpa. Nulla autem ratio eſt, cur non poſſit percipi fructus Indulgentiæ quoad remiſſionem pœnæ debitæ propter alias culpas ſive lethales, ſive veniales jam remiſſas, etiamſi culpa aliqua venialis adhuc hæreat in anima. Nam peccatum veniale non impedit ſtatum gratiæ, qui requiritur ad hoc ut homo ſit capax Indulgentiæ.

Tertia quæſtio eſt de Confeſſione, quæ ut plurimùm requiritur, ut pars operis injuncti, an exigatur ſemper in re, an verò ſufficiat in propoſito. Reſponſio facilis eſt. Nam quando in forma Indulgentiæ diſertè ponitur, ut qui eam lucrari cupiunt, confiteantur peccata ſua intra tot dies, tunc ſine dubio exigitur confeſſio in re, quoniam ponitur in forma Indulgentiæ, ut conditio quædam, ſive ut pars operis injuncti, & non ſolùm ad hoc, ut homo transferatur de ſtatu peccati ad ſtatum gratiæ. Quando autem in forma Indulgentiæ non injungitur expreſsè opus confeſſionis, ſed ſimpliciter dicitur concedi Indulgentiam verè pœnitentibus & confeſſis: tunc non videtur requiri confeſſio, ut pars operis injuncti, ſed ſolùm ut homo ſit in ſtatu gratiæ, & ideò ſi quis non habeat peccata lethalia, non neceſſariò confiteri tenebitur, & ſi habeat peccata lethalia, probabile eſt, ſufficere illi contritionem cum propoſito confitendi: nam per hæc adipiſcetur ſtatum gratiæ. Ita docent Paludanus in 4. diſt. 20. quæſt. 4. art. 2. Silveſter verbo Indulgentia num. 20. Panormitanus in cap. Omnis utriuſque, de pœnit. & remiſſ. Felinus in ferm. de Indulgentiis num. 12. & alii. Tamen tutius & probabilius videtur requiri confeſſionem in re, & non ſolùm in voto, quotieſcumque dicitur, Indulgentiam concedi pœnitentibus & confeſſis, ut docent S. Antoninus 1. par. tit. 10. cap. 3. Adrianus in 4. ſentent. tract. de Indulgent. Cajetanus tract. 15. de Indulgent. cap. 10. Navarrus de Jubilæo Notab. 18. numero 1. & Gloſſa in Extravagantem, Antiquorum, de pœnit. & remiſſ.

Quarta quæſtio eſt, an percipiat Indulgentiam, qui non perficit omnia opera injuncta, ſed aliqua tantùm, ob inopiam, vel morbum, vel alia juſta cauſa impeditus. Reſponſio communis, eſt S. Thomæ, Durandi & aliorum in 4. diſt. 20. non percipi Indulgentiam, niſi ab iis, qui integrè omnia opera injuncta perficiunt, conceſſio enim conditionata non valet, niſi conditio impleatur. Atque in hanc quoque ſententiam allegari ſolet dictum illud commune; Indulgentiæ tantum valent, quantùm ſonant; Nam Summi Pontifices, quando volunt percipi Indulgentiam ab iis, qui legitimè impediti non perficiunt omnia opera injuncta, addere ſolent, ut

con-

confeſſarii commutent opera injuncta in alia pia opera, vel diſertis verbis explicant, obtineri Indulgentiam ab iis, qui inchoarunt opera injuncta, & perficere non potuerunt, ut habetur in Extravaganti, Unigenitus, & in aliis ſimilibus, in quibus annus Jubilæi publicatur.

Quinta quæſtio eſt, An requiratur alia diſpoſitio in ſuſcipiente Indulgentias, præter ſtatum gratiæ, & adimpletionem operum injunctorum. Nam Cardin. Cajetanus in tract. 10. qui eſt de ſuſcipientibus Indulgentias quæſt. 1. docet requiri tertiam conditionem, ut videlicet qui vult conſequi Indulgentias, habeat propoſitum ſatisfaciendi Deo propriis laboribus quo ad poterit: iis autem, qui nolunt pro ſe ipſis ſatisfacere, cùm poſſint, negat prodeſſe Indulgentias. Ex quo etiam colligit, paucos admodum re vera frui Pontificiis Indulgentiis ex tanto numero adeuntium Eccleſias temporibus ſtationum, aliarumque ſimilium Indulgentiarum. Quæ ſententia utilis eſt, & pia, ſed fortaſſe non vera, præſertim cùm ſit contraria communi aliorum doctrinæ, ut ipſe etiam Cajetanus fatetur: nec enim legi ullum auctorem, qui Cajetanum ſequatur, præter Bartholomæum Fumum in Summa, quæ Armilla dicitur; Verbo Indulgent. num. 13. Nec video quemadmodum Summi Pontifices non deciperent populos, ſi Indulgentias cum ea conditione proponere vellent, quam numquam explicarent. Neque argumenta Cajetani talia ſunt, ut ſolvi non poſſint. Ille enim ſic ratiocinatur; Qui non vult ſatisfacere Deo per ſe, cùm poſſit, indignus eſt, cui applicetur aliena ſatisfactio: At non intendit Eccleſia conferre hoc beneficium Indulgentiæ in indignos, igitur non proſunt indulgentiæ iis, qui nolunt per ſe ſatisfacere, cùm poſſint. Propoſitionem argumenti probat Cajetanus his rationibus; primò quia non decet ab amico petere, ut pro te ſatisfaciat, cùm ipſe poſſis per te ſatisfacere. Secundò quia in Republica benè inſtituta non ſunt diſpenſanda bona communia pro liberandis illis civibus ære alieno, qui per ſe ſuum æs alienum diſſolvere poſſunt. Tertia quia in forma Indulgentiæ addi ſolet, verè pœnitentibus Indulgentias tribui: non ſunt autem verè pœnitentes, qui recuſant facere fructus dignos pœnitentiæ. Quartò quia dantur Indulgentiæ de injunctis pœnitentiis à ſacerdote: vel igitur qui injunctam pœnitentiam accepit, id fecit animo eam perficiendi, & ſic habemus quod volumus, vel animo fallendi; & indigniſſimus eſt, qui ex fallacia ſua lucrum reportet. Reſpondemus, cum qui non vult per ſe ſatisfacere cùm poſſit; non eſſe indignum, ſed tantùm non dignum, cui aliena ſatisfactio applicetur. Eccleſia autem non intendit conferre hoc beneficium in indignos: ſed bene poteſt velle conferre in non dignos, quoniam Indulgentia ex miſericordia, & liberalitate datur, non ex juſtitia & meritis. Ad primam rationem reſpondemus, non fieri injuriam amico, quia non petitur ejus ſatisfactio ex juſtitia, ſed ex gratia, & petitur ſatisfactio, quæ non eſt ei neceſſaria, ſed omninò ſupervacanea. Ad ſecundam reſpondeo, diſpenſatorem bonorum communium in Republica inſtituta, non diſſolvere ſine cauſa æs alienum eorum civium, qui ſolvendo ſunt per ſe: tamen poſſe dari cauſam, cur utile ſit Reipublicæ, ex communi ærario ſolvere debita eorum, qui per ſe illa ſolvere potuiſſent. Ad tertiam reſpondeo, verè pœnitentes dici eos, qui contritionem habent cum propoſito ſatisfaciendi, niſi aliunde pro eis ſatisfiat. Ad quartam reſpondeo, plerumque Indulgentias dari de non injunctis ut ſuprà probavimus, & eos qui Indulgentias quærunt, velle perficere pœnitentiam injunctam, ſed nolle alium laborem ſponte ſumere pro reliqua pœna expianda, ſi poſſint per Indulgentias ab ea liberari. Addo etiam, quòd ſi Indulgentiæ non darentur niſi de injunctis, poſſent homines injunctam pœnitentiam accipere animo perficiendi, niſi poſſint alia ratione ab eo reatu liberari.

CAPUT XIV.

De Indulgentiis quæ accipiuntur pro defunctis.

DE Indulgentiis, quibus juvantur animæ defunctorum ſex quæſtiones ſunt. Prima an proſint. Secunda an per modum abſolutionis dari poſſint. Tertia quid ſit dari Indulgentias defunctis per modum ſuffragii. Quarta an ex juſtitia, an ex miſericordia liberentur animæ, quibus Indulgentiæ applicantur. Quinta quid requiratur ut Indulgentiæ proſint defunctis. Sexta an Indulgentiæ proſint in particulari certis animabus, an ſolùm omnibus in communi.

Quod ad primam quæſtionem attinet, Hæretici omnes, tum recentiores, tum antiquiores, qui Purgatorium negaverunt, conſequenter etiam ſuffragia, & Indulgentias mortuis prodeſſe negaverunt. Ex Catholicis Oſtienſis in Summa lib. 5. tit. de Remiſſionibus num. 9. & Gabr. lect. 57. in Canonem Miſſæ docuerunt Indulgentias defunctis non prodeſſe: ſed Gabriel cito correxit errorem, ut perſpicuum eſt ex additione ad eandem lectionem. Res autem certiſſima eſt, & apud Catholicos indubitata, Indulgentiis juvari poſſe animas quæ in Purgatorio pœnas luunt. Id quod primùm probari poteſt ratione deducta ex ſcripturis, Conciliis, & Patribus. Conſtat enim, animas defunctorum poſſe juvari ſuffragiis viventium, ideſt, eleemoſynis, precibus, jejuniis, ſacrificiis Miſſarum, aliiſque piis operibus, ut copioſè oſtenſum eſt à nobis in lib. 1. de Purgatorio ferè toto, & lib. 2. cap. 15. quæ non ſunt hoc loco repetenda. Et quamvis ſuffragia defunctis per modum impetrationis proſint, ac præſertim preces, & oblatio ſacrificii: tamen nulla ratio reddi poteſt, cur non proſint etiam per modum ſatisfactionis, ac præcipuè jejunia, & eleemoſynæ. Nam hæc opera ſatisfactoria eſſe, ſatis à nobis probatum eſt in quarto libro de pœnitentia, & in libris de operibus bonis in particulari, & defunctos, quibus hæc ſuffragia à vivis applicantur, ſatisfactione indigere non dubium eſt. Conſtat præterea illam eſſe rationem, cur ſuffragia viventium prodeſſe poſſint defunctis, quia fideles defuncti ita conjuncti ſunt cum fidelibus viventibus ejuſdem fidei, & charitatis vinculo, ut unam Eccleſiam, & unum corpus efficiant. Neque enim (inquit S. Auguſtinus lib. 20. de Civ. Dei c. 9.) piorum animæ defunctorum ab Eccleſia ſeparantur, quæ eſt Regnum Chriſti. Ex his duobus fundamentis apertè colligitur poſſe etiam privatos homines offerre Deo pro defunctis, tamquam membris ejuſdem corporis ſatisfactiones ſuas, jejunia, eleemoſynas, peregrinationes, & ſimilia opera laborioſa. Quòd ſi privati homines poſſunt applicare defunctis, tamquam membris ejuſdem corporis, ſatisfactiones ſuas, cur non poteſt ſummus Pontifex applicare eiſdem ſatisfactiones Chriſti, & Sanctorum, quæ ſunt in theſauro ſpirituali, cujus ipſe diſpenſator eſt? Præterea idem probatur ex uſu Eccleſiæ: conſtat enim Paſchalem Summum Pontificem ante annos 700. conceſſiſſe Indulgentiam pro defunctis, quæ habetur in Eccleſia S. Praxedis in introitu cappellæ S. Zenonis, cujus Indulgentiæ meminit etiam Gabriel loco notato, ſed non rectè vocat Paſchaſium V. cùm ſit re vera Paſchalis primus. Multi etiam Pontifices alii, ut ibidem

dem refert Gabriel, pro defunctis Indulgentias conceſſerunt. Denique conſentiunt Theologi, ut Sanctus Thomas in 4. diſt. 45. quæſt. 2. art. 3. quæſtiuncula 2. S. Bonaventura in 4. diſt. 20. part. 2. quæſt. 5. Richardus diſt. 20. art. 3. quæſt. 3. & alii; necnon Canoniſtæ, ut Innocentius in cap. Quòd autem, de pœnitent. & remiſſ. Felinus in ſerm. de Indulg. & alii. Neque iis repugnat, quod Joan. Major in 4. diſt. 20. quæſt. 2. dicat multos Theologos contrà ſentire. Nam loquitur de Indulgentia per modum abſolutionis judicialis non de Indulgentia abſolutè.

Altera quæſtio difficilior eſt, de modo quo Indulgentiæ defunctis prodeſſe poſſunt, an videlicet ſummus Pontifex poſſit animas defunctorum, quæ ſunt in Purgatorio, judicialiter abſolvere, ut facit cum hominibus viventibus, dum Indulgentias eis concedit. Nam Michael Medina diſput. 7. cap. 34. & diſput. 8. cap. 41. de Indulgentiis, contendit animas defunctorum, quæ ſunt in Purgatorio, pertinere ad Juriſdictionem Summi Pontificis, & poſſe ab eo Indulgentias percipere per modum abſolutionis. Sed contrà ſentiunt ferè omnes alii ſcriptores, ut S. Bonaventura, Richardus, Gabriel, & Joan. Major locis citatis. Qui poſtremus auctor teſtatur ſuo tempore à Schola Pariſienſi fuiſſe damnatam ſententiam contrariam. Item Cajetanus tract. 15. cap. 5. Dominicus à Soto in 4. diſt. 21. quæſt. 2. art. 1. concl. 3. Petrus de Soto lect. 3. de Indulgentiis. Navarrus de Jubilæo Notab. 22. num. 6. Antonius Cordubenſis q. 15. de Indulg. & alii; & probatur hæc ſententia poſterior, primò, quoniam S. Leo in epiſt. ad Ruſticum Narbonenſem epiſcopum, & habetur apud Gratianum 24. quæſt. 2. can. 1. ſic ait, De communione privatis, & ita defunctis, eorum cauſa judicio Dei reſervanda eſt; & Gelaſius Papa in Epiſtola ad Fauſtum, & in altera ad Epiſcopos Dardaniæ, ut eſt apud eundem Gratianum 24. quæſt. 2. can. Legatur; & can. Nec quiſquam, diſertis verbis docet, homines mortuos, qui ſunt in divino judicio conſtituti, non poſſe ab Eccleſia judicari; Secundò, quia non poteſt Eccleſia mortuorum animas citare, non poteſt earum cauſam cognoſcere, non poteſt eas cogere ad obedientiam, non igitur poteſt abſolvere vel ligare. Tertiò, Pontifex non habet auctoritatem niſi in oves quas paſcendas ſuſcepit, juxta illud Joan. 21. *Paſce oves meas*. At animæ defunctorum non poſſunt paſci à Pontifice, cùm non poſſint ab eo doctrinam, vel ſacramenta, vel leges & jura percipere: non igitur ſunt ei ſubjectæ, ac proinde non poſſunt ab eo ligari vel ſolvi. Quartò, quoniam Pontifices ordinariè cùm extendunt Indulgentias ad mortuos, addunt particulam, per modum ſuffragii, ut perſpicuum eſt ex Conſtitutionibus Alexandri VI. & Clementis VII. de indictione Jubilæi. Refert etiam Gabriel in additione ad lectionem 57. ſuper Canonem, ſe vidiſſe declarationem Sixti IV. quòd Indulgentiæ proſint defunctis per modum ſuffragii. Quod (ut mox dicemus) opponitur ei, quod eſt, per modum abſolutionis. At objiciunt aliqui verba Domini, Matth. 16. Quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis, & probant, illud, ſuper terram, non referri ad eos, qui ſolvuntur, ſed ad eum qui ſolvit, ut ſenſus ſit: Quodcumque ſolveris tu ſuper terram degens, erit ſolutum à me, qui ſum in cœlis. Præterea dicunt, Defunctos qui ſunt in Purgatorio, adhuc eſſe viatores, & auxilio egentes, ac proinde videri eſſe ſubjectos Pontificis juriſdictioni. Denique oſtendunt ex Can. Sane, 24. quæſt. 2. ſæpè ab Eccleſia excommunicari defunctos, & turſus abſolvi ab excommunicatione, ex quo ſequi videtur ut propriè ſint Eccleſiæ judicio ſubditi. Sed facilis eſt reſponſio. Nam ad primum dici poſſet, Gelaſium, cujus magna eſt in Eccleſia auctoritas, expoſu iſſe illud (*ſuper terram*) ut referatur ad eos, qui ſolvuntur, non ad eum qui ſolvit, ut patet ex can. Legatur, jam citato. Sed eſto, referri poſſit ad eum, qui ſolvit, nihil tamen ex eo ſequitur: quia debet intelligi de ſolutione circa eos, qui ſunt ei ſubjecti. Alioqui poſſet Summus Pontifex ligare & ſolvere eos etiam, qui ſunt in cœlo vel in Gehenna, ſi ita univerſaliter accipiatur ligandi, vel ſolvendi poteſtas. Ad ſecundum reſponderi poteſt, non omnes viatores eſſe propriè ſubjectos Pontifici, ſed ſolùm eos, qui ſunt oves viſibiles hujus ovilis, & membra hujus viſibilis Eccleſiæ. Quod autem defuncti, qui in Purgatorio degunt, aliquo modo ſint viatores, & egentes auxilio Eccleſiæ, & cum ipſa Eccleſia viſibili inviſibiliter conjuncti per fidem & charitatem, facit, ut poſſint ab Eccleſia noſtra juvari, & Indulgentiis frui, non ut ſubditi per modum abſolutionis, ſed ut amici abſentes per modum ſuffragii. Ad tertium reſpondemus, Defunctos ab Eccleſia poſſe excommunicari, & ab excommunicatione abſolvi, ſolùm quo ad ea, quæ à viventibus fieri debent. Nam cùm defunctus excommunicatur, id fit, quia poſt mortem detegitur ejus pertinacia in hæreſi, aut aliquid ejuſmodi, & id ſolum ex illa excommunicatione ſequitur, ut pro ipſo non fiant ſuffragia, non ſepeliatur in loco ſacro, & ſimilia. Et contrà, ſi detegatur aliquis per errorem excommunicatus, & ideò abſolvatur, effectus abſolutionis erit, ut pro ipſo oretur, & ſacrificetur, ejuſque cadaver honorificè ſepeliatur. Itaque excommunicatio, vel abſolutio defunctorum, eſt potiùs declaratio ſententiæ, quæ ferenda fuiſſet, ſi meritum eorum non latuiſſet, quàm nova aliqua pœna, quæ ad animas ipſas pertingat. Quòd autem legitur in 2. libro Dialogorum S. Gregorii cap. 23. de Sanctimonialibus a B. Benedicto excommunicatis, quæ de ſepulchris exire videbantur, & de Eccleſia recedere, quando inter Miſſarum ſolemnia Diaconus clamabat. Qui non communicant recedant: inter miracula referendum videtur. Voluit enim Deus eo ſigno demonſtrare quanti faciendæ ſint admonitiones Sanctorum. Nam alioqui S. Benedictus non eas excommunicaverat, ſed ſolùm excommunicationem minatus fuerat, ut S. Gregorius ibidem dicit. Præterea non eas excommunicavit poſt mortem, ſed in vita (ſi tamen ea excommunicatio dicenda ſit). Neque eas propriè per ſententiam poſtea abſolvit, ſed per interceſſionem mittendo oblationem, quæ pro eis Domino offerretur. At (inquies) S. Gregorius ibidem, ut oſtendat, non eſſe nurum, ſi S. Benedictus potuit in carne mortali degens de ſpiritibus defunctorum judicare, allegavit illud Evangelicum, *Quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis*. Reſpondeo, S. Gregorium argumentum à ſimili ducere voluiſſe. Nam quemadmodum divina poteſtate ſibi collata poſſunt Prælati cùm ſint homines in carne mortali degentes, judicare de rebus ſpiritualibus, ita potuit S. Benedictus, in carne adhuc mortali degens, extraordinario privilegio ſibi collato à Deo, ligatas tenere, vel ſolvere animas earum, quibus dum viverent, excommunicationis ſententiam fuerat comminatus. Neque credibile eſt S. Gregorium S. Leoni repugnare voluiſſe, qui in epiſt. ad Ruſticum, jam citata, diſertis verbis docet, non poſſe ab Eccleſia ſolvi eos, qui communione privati de hac vita recedunt, cùm jam ſint in divino judicio conſtituti.

Tertia quæſtio eſt, quid ſignificet illud (per modum ſuffragii) cùm Pontifices dicunt, Indulgentias valere defunctis per modum ſuffragii. Non deſunt, qui exiſtiment, Indulgentias prodeſſe defunctis per modum ſuffragii quia proſunt eis ſuffragia, ideſt, Miſſæ, præces, & alia pia opera, quæ Pontifex injungit,

jungit, cùm Indulgentias tribuit. Sed hoc non eſt Indulgentias prodeſſe, nam etiamſi Pontifex ea opera non injungeret, valerent illa ſuffragia ad refrigerium defunctorum. Itaque fruſtra darentur Indulgentiæ defunctis, ſi nihil adderent præter valorem ſuffragiorum. Neque Pontifices dicerent, Indulgentias prodeſſe per modum ſuffragii, ſed dicerent cum Hoſtienſi, Indulgentias non prodeſſe defunctis ut indulgentiæ, ſed ſola vi ſuffragiorum adjunctorum. Alii exiſtimarunt, Indulgentias defunctis prodeſſe per modum ſuffragii, quia tametſi ipſæ Indulgentiæ re vera proſint, tamen proſunt per ſuffragia viventibus imperata. Pontifex enim applicat ſatisfactiones Chriſti & ſanctorum ex theſauro tam viventibus, quàm defunctis, ſed viventibus applicat per opera ipſis viventibus injuncta, defunctis verò per opera eiſdem viventibus imperata, quæ opera, cùm fiant nomine defunctorum, ſuffragia quædam defunctorum dici poſſunt. Sed neque hæc ſententia rationem idoneam reddit illorum verborum: neque enim hoc eſt Indulgentias prodeſſe per modum ſuffragii, ſed eſt prodeſſe per ipſa ſuffragia. Vera igitur ſententia eſt, Indulgentias prodeſſe per modum ſuffragii, quia non proſunt per modum abſolutionis juridicæ, ſed per modum ſolutionis, quo modo proſunt ſuffragia, quæ vel publicè, vel privatim pro defunctis fieri ſolent. Sed cùm ſuffragia tribus modis defunctos juvent, per modum meriti de congruo, per modum impetrationis, & per modum ſatisfactionis: Indulgentiæ autem non ſint niſi ſatisfactoriæ; intelligendum eſt Indulgentias dari defunctis per modum ſuffragii tantùm ſatisfactorii. Itaque quemadmodum cùm quis dat eleemoſynam, vel jejunat, vel peregrinatur ad loca ſancta pro defunctis non abſolvit defunctos à reatu pœnæ, ſed offert Deo ſatisfactionem illam pro defunctis, ut Deus eam acceptans liberet defunctos à debito pœnæ, quam luituri erant; ſic Pontifex non abſolvit animas defunctorum, ſed offert Deo ex theſauro ſatisfactionum, quantum neceſſe eſt ad eas liberandas: & Deus acceptans alienam ſatisfactionem communicatam animabus defunctorum, eas liberat à reatu illo pœnæ. Sed hoc intereſt inter ſuffragia, & Indulgentias, quòd ut ſuffragia offerantur, non requiritur aliqua juriſdictio, ſed ut Indulgentiæ dentur, requiritur juriſdictio, quia non poteſt theſaurum diſpenſare, niſi qui habet claves Eccleſiaſticas. Præterea qui offert ſuffragia, neſcit, an id quod offert ſufficiat ad animam liberandam, vel ſolùm refrigerandam: at Pontifex poteſt offerre ex theſauro illo infinito quantum requiritur ad ſatisfaciendum integrè pro reatu cujuſcumque pœnæ: & ideò dicitur dare Indulgentiam plenariam, atque animas liberare per modum ſuffragii, quia offert quantum ad plenam ſatisfactionem ſatis eſt. Vide Cajetanum tract. 16. de Indulg. quæſt. 6. & Cordubenſem quæſt. 15. de Indulgentiis.

Quarta quæſtio, difficillima omnium, ea eſt, utrum ex Juſtitia, ſive certa lege, & ex condigno proſint Indulgentiæ defunctis, an ſolùm ex benignitate Dei, & ex congruo. Aliqui docent, Indulgentias ex condigno, ſive ex juſtitia defunctis prodeſſe. Ita enim ſcribit Dominicus à Soto in 4. diſt. 21. q. 2. art. 3. quem ſequitur Navarrus de Jubilæo Notab. 22. num. 20. Ratio eorum eſt, quoniam poteſt unus vivens pro alio vivente ex condigno ſatisfacere, igitur poteſt etiam vivens pro mortuo ſatisfacere ex condigno. Eadem enim eſt ratio utriuſque ſatisfactionis, unio videlicet, quæ eſt inter membra ejuſdem corporis Eccleſiæ. Nam vivens pro vivente ſatisfacit ex condigno, quia ſunt membra ejuſdem corporis, glutino fidei & charitatis unita: at ſunt etiam mortui, qui in Purgatorio degunt, membra ejuſdem corporis glutino fidei & charitatis unita. Quòd ſi privatorum ſuffragia ex condigno defunctis proſunt, quatenus ſatisfactiones ſunt, certæ multò magis ſatisfactiones Chriſti & ſanctorum iiſdem mortuis fidelibus à capite Eccleſiæ, ideſt, à Pontifice Maximo applicatæ proderunt ex condigno.

Alii contrà ſentiunt, Indulgentias, quæ defunctis dantur, niti miſericordia, & benignitate Dei, ac per hoc ex congruo non ex condigno eis prodeſſe. Ita docet Cajetanus tract. 16. quæſtione 5. quem ſequuntur Petrus de Soto lect. 3. de Indulgentiis, & Antonius Cordubenſis; quæſt. 15. de Indulgentiis. Neque ſignificare volunt hi auctores, dubium, aut incertum eſſe dogma Eccleſiaſticum de Indulgentiis defunctorum, immò affirmant, certum eſſe, & indubitatum, quòd Indulgentiæ rectè dentur, vel ſuſcipiantur pro defunctis, quodque illis prodeſſe poſſint, & re ipſa proſint, vel ad refrigerium, vel ad plenam liberationem, ſed quibus, quando, & quantum divinæ pietati placuerit. Quomodo etiam pro mortuis rectè fundi preces, eiſque prodeſſe fides Catholica docet, & tamen non ex condigno, ſed ex congruo, non ex juſtitia, ſed ex miſericordia nos impetrare confidimus quicquid à Domino petimus, ut vel ex ipſa forma precum intelligi poteſt. Rationes hujus ſententiæ ſunt hæ. Prima, quoniam non videtur certum, poſſe viventes pro viventibus ſatisfacere ex condigno, quod erat fundamentum prioris opinionis. Contrarium enim docent Joan. Medina Cod. de ſatisfactione quæſt. 5. & Cordubenſis quæſt. 5. de Indulgentiis. Unio enim fidei & charitatis, quo colligantur inter ſe viva membra Eccleſiæ, facit quidem ut poſſimus invicem adjuvare, & bona noſtra communicare, & unus pro alio ſaltem ex congruo ſatisfacere, ſed non videtur facere, ut teneatur Deus ex juſtitia acceptare unius ſatisfactionem pro altero, niſi oſtendatur de hac re pactum, vel promiſſio aliqua ipſius Dei, quamvis poſſit Deus, & ſoleat acceptare ex benignitate ſua. Et confirmatur à ſimili, nam in foro externo non tenetur Judex acceptare, ut unus flagelletur, vel ad triremes amandetur pro alio, etiamſi illi non ſolùm ſint conjuncti ut Chriſtiani, ſed etiam ut cives, vel ut conſanguinei. Denique videtur eſſe proprium ſolius Chriſti poſſe pro aliis ex condigno, ut mereri, ita etiam ſatisfacere, quoniam eſt caput corporis Eccleſiæ, & dum pro nobis ſatisfecit, pro corpore ſuo ſatisfecit. Secunda ratio, quoniam etiamſi certum eſſet, poſſe in præſenti vita unum pro alio ex condigno ſatisfacere: tamen non videtur eadem ratio de ſatisfactione pro defunctis; hìc enim poſſumus ſolvere pœnas ejuſdem generis, ut noſtro jejunio, vel eleemoſyna ſatisfacere pro alio, qui jejunii, vel eleemoſynæ pœnam ſubiturus erat: at pœnæ, quibus jam addictæ ſunt animæ in Purgatorio, ſunt alterius generis; & ideò ſicut non tenetur Judex remittere pœnam corporalem uni alicui reo propter mulctam pecuniariam, quam alius offert: ita non videtur teneri Deum ex juſtitia admittere ſatisfactiones hujus vitæ pro remiſſione pœnarum Purgatorii, ad quas animæ illæ jam ſunt addictæ. Sed ſi id fiat, ut certò fieri credimus, ex benignitate Dei fieri credibile eſt. Tertia ratio, quoniam ipſæ animæ, ut ex hiſtoriis gravium auctorum colligimus, hoc ipſum declaraſſe videntur. Nam Petrus Damiani in epiſt. 5. ad Dominicum cap. 4. ſcribit animam Benedicti Pontificis Romani in Purgatorio conſtitutam apparuiſſe, Deo permittente, euidam, atque ab eo petuſſe, ut ſuffragia pro ipſa fierent, & addiciſſe, ſe per ea ſuffragia liberandam, quando hoc miſeratio divina decreverit. Petrus quoque Cluniacenſis in primo libro de miraculis cap. 10. ſcribit animam defuncti apparuiſſe alicui, & poſtula-

tis

tis ſuffragiis adjeciſſe, per ineffabilem miſericordiam Dei ſe liberandam, ſi ei per ſuffragia ſubventum fuiſſet, & cap. 27. ſcribit aliam animam ſimiliter apparentem, & ſuffragia poſtulantem adjeciſſe, conditoris mediante clementia ſe per ea ſuffragia liberandam. Quòd ſi ſuffragia nituntur pietate divina, & Indulgentiæ defunctis non dantur, niſi per modum ſuffragii, certè ſequi videtur, ut etiam Indulgentiæ ex divina pietate defunctis proſint.

Ex his ſententiis neutram reprobare audeo, videtur enim prior admodum pia, poſterior verò valde rationabilis.

Quinta quæſtio eſt, quid requiratur ad hoc ut Indulgentiæ defunctis proſint. Et quidem certum eſt primùm auctoritatem requiri, eamque ſummam, ideſt, Apoſtolicæ ſedis; non enim Epiſcopi, aliive Prælati ſummo Pontifice inferiores Indulgentias defunctis concedere poſſunt, ut Navarrus docet de Jubilæo Notab. 22. num. 4. quoniam ſolus Chriſti Vicarius habet poteſtatem diſpenſandi theſaurum Eccleſiæ abſolutè. Epiſcopi enim ſolùm poſſunt applicare ſubditis ſuis, ſecundùm menſuram ſibi ab Apoſtolica ſede determinatam. Secundò certum eſt, requiri cauſam juſtam, ut S. Thomas docet in 4. diſtinct. 45. quæſt. 2. art. 3. quæſt. 2. Non enim poteſt Summus Pontifex pro arbitrio liberare animas à pœnis Purgatorii; neque ſufficit pro cauſa, utilitas illarum animarum, vel gloria Dei, quæ redundaret ex animarum illarum liberatione. Nam ſi iſta ſufficerent, Chriſtus ipſe jam omnes animas liberaſſet. Itaque requiritur cauſa aliqua particularis pertinens ad honorem Dei, & Eccleſiæ utilitatem, ſicut de Indulgentiis pro viventibus diximus; ita ut Summus Pontifex arbitretur gratiorem eſſe Deo rem illam, cujus gratia Indulgentiæ concedantur, quàm executionem juſtitiæ, quæ exercetur in expiandis animabus Purgatorii. Tertiò requiritur, ut qui pro defunctis Indulgentias ſuſcipit, adimpleat opus injunctum, nam ut S. Thomas loco notato, & alii Doctores ſcribunt, Indulgentiæ primariò & directè non dantur, niſi viventibus, qui poſſunt opera injuncta perficere: defunctis autem dantur ſecundariò, & indirectè, quatenus viventes pro mortuis opera injuncta perficiunt. Ex quo etiam requiritur, ut qui opera illa perficit, ſit in ſtatu gratiæ, ſi opera ipſa id requirant, ut diximus ſuprà de opere viventibus injuncto. Nam ſi opus injunctum id non requirat, probabiliter dici poteſt, prodeſſe defunctis Indulgentias, etiamſi is, qui pro defunctis eas ſuſcipit non ſit in ſtatu gratiæ. Sed omnino tutius eſt, ut qui cupit mortuis Indulgentiam obtinere, prius det operam, ut ipſe Indulgentiam à culpa per ſacramentum confeſſionis obtineat. Quartò requiritur ex ſententia Cajetani tract. 16. quæſt. 5. de Indulgentiis, ut defunctus non ſolùm ſit in ſtatu gratiæ, & in purgatorii locis degat, ſed etiam, ut dum viveret, fuerit devotus clavium Eccleſiæ, mortuoſque ſuffragiis juvare ſtuduerit, & pro ſuis peccatis ſatisfacere non neglexerit. Ita enim intelligit Cajetanus verba illa S. Auguſtini lib. de cura pro mortuis cap. 1. & in Enchiridio cap. 109. ſuffragia non prodeſſe omnibus mortuis, ſed illis tantùm, qui in hac vita meruerunt, ut ſibi prodeſſe poſſent. Sed hæc Cajetani ſententia, ut eſt utilis & pia, quia excitat viventes ad opera bona, ita videtur minus vera, & ab omnibus paſſim refellitur. Nam S. Auguſtinus

A locis notatis non excludit à ſuffragiis etiam particularibus ullas animas ex iis, quæ degunt in Purgatorio, ſed ſolùm animas damnatas ad æternas pœnas inferorum: dicit enim eas tantùm eſſe capaces ſuffragiorum, quæ dum viverent, id meruerunt, quia videlicet in gratia Dei & charitate perſeverarunt. Charitas enim eſt fundamentum communionis inter Eccleſiæ membra, & non aliqua peculiaris devotio ad Eccleſiæ claves vel aliquid hujuſmodi.

Poſtrema quæſtio eſt, an Indulgentiæ proſint illis, pro quibus in particulari ſuſcipiuntur, an omnibus in communi. Præpoſitivus quidam antiquus auctor, ut refert S. Thom. in 4. diſt. 45. quæſt. 2. artic. 4. docebat, ſuffragia Eccleſiæ ſemper prodeſſe
B defunctis fidelibus in communi, & illis magis qui liberationi propinquiores erant; atque ad hoc perſuadendum adducebat ſimilitudinem Lucernæ, quæ ſi accendatur in aula Regis pro ipſo Rege, non tamen lucet ſoli Regi, ſed omnibus, qui adſunt, & illis magis, qui habent oculos meliores. Adducebat quoque ſimilitudinem ex libro aliquo, qui fortè legatur ad menſam Regis, ex quo non minorem fructum percipiunt alii, qui adſunt, quàm Rex ipſe, & nonnulli fortè longè majorem, quamvis propriè Regi liber legatur. Quòd Præpoſitivus de ſuffragiis dixit, idem ſine dubio de Indulgentiis intellexit, quæ juvant defunctos per modum ſuffragii. Sed reſponſio communis Doctorum eſt, tam ſuffragia,
C quàm Indulgentias prodeſſe omnibus defunctis, quo ad gaudium quoddam accidentarium, charitas enim facit omnia communia in hoc ſenſu, quòd omnes, qui ſunt prædicti charitate, gaudent de bonis aliorum, ac ſi propria eſſent. Sed quo ad ſatisfactionem, & liberationem à pœnis, ſuffragia Eccleſiæ communia prodeſſe omnibus in communi, ſed ſuffragia particularia, & Indulgentias, quæ pro certis animabus ſuſcipiuntur, non prodeſſe niſi illis, quibus ex intentione viventium applicantur. Atque hoc eſſe veriſſimum, perſpicuum eſt, primò ex ipſis Pontificiis conceſſionibus. Nam Paſchalis I. Indulgentiam ita conceſſit, ut qui pro anima patris, vel
D alterius particularis perſonæ defunctæ tot Miſſas celebraverit in cappella S. Zenonis, quæ eſt in Eccleſia S. Praxedis, animas illas de Purgatorii pœnis eripiat. Item Alexander VI. Clemens VII. aliique Pontifices in conſtitutionibus de indictione Jubilæi, diſertis verbis dicunt, Indulgentias illas anni Jubilæi extendi per modum ſuffragii ad animas Patris, vel Matris, vel alterius perſonæ particularis pro quibus ſuſcipientur. Secundò quoniam hic eſt ſenſus totius Eccleſiæ, omniumque fidelium. Tertiò quoniam S. Auguſtinus in lib. de curâ pro mortuis, cap. 4. ſcribit, Eccleſiam ſuffragia quædam communia tranſmittere ad animas defunctorum, ut quibus deſunt particularia à conſanguineis, vel amicis, non
E deſint aliqua à communi Matre, quæ eſt Eccleſia. Quartò denique, quoniam nulla ratio eſt, cur ſatisfactiones uni alicui animæ per intentionem ſatisfacientis applicatæ, aut illi non proſint magis, quàm aliis, aut aliis ullo modo proſint. Neque ſimilitudines illæ Præpoſitivi aliquid efficiunt, non enim ſimiles ſunt Indulgentiæ, vel ſuffragia particularia Lucernæ, vel lectioni, ſed potiùs ſummæ pecuniariæ, quæ ita datur in liberationem alicujus debitoris ab ære alieno, ut per eam non poſſint debitores alii liberari.

LIBER

LIBER SECUNDUS.
DE
INDULGENTIIS.

DISSERUIMUS hactenus de Indulgentiis Scholastico more, tum ut Catholicis satisfaceremus, tum ut futuræ disputationis fundamenta jaceremus. Voluimus autem quæstiones Scholasticas à disputatione adversus Hæreticos separare, ne cogerentur Catholici, aut Hæretici omnia legere, sed liberum esset unicuique quod vellet eligere. Igitur respondebimus primùm iis, quæ Martinus Lutherus adversus Indulgentias in assertione articulorum suorum scripsit. In qua re breviores erimus, quoniam sunt ea omnia à Joanne Roffensi, beatæ memoriæ viro, diligentissimè confutata. Deinde excutiemus ea, quæ Joannes Calvinus in Institutione sua, doctrinæ Catholicæ de Indulgentiis objecit. Tertiò breviter refutabimus nugas Tilmanni Heshusii. Ad extremum respondebimus Martino Kemnitio, qui præter cæteros copiosè de Indulgentiis disputavit in examine postremæ sessionis Concilii Tridentini.

CAPUT PRIMUM.

Refutantur argumenta Lutheri contra Indulgentias.

MARTINUS Lutherus Hæresiarcha nostri sæculi à reprehensione Indulgentiarum sectam suam auspicatus est, & quod mirum videri poterit, ita per quosdam gradus ad summum impietatis ascendit, ut non animadverterit majori se licentiæ aditum patefecisse, quàm ea esset, ob cujus repressionem cum Catholicis Doctoribus contendere atque altercari, & libris, & sermonibus coepit. Nam cùm Albertus Card. & Archiepiscopus Moguntinus præpositus esset à Leone X. Pontifice Maximo Indulgentiis quibusdam per Germaniam prædicandis, scripsit ad eum Lutherus epistolam, in qua notabat errorem illorum, qui usque adeò Indulgentiis confidebant, ut securos se de salute sempiterna esse arbitrarentur, si nummum argenteum in arcem, juxta præscriptum Indulgentiæ conjecissent. Refellit autem hanc nimiam confidentiam eo potissimùm argumento, quòd ne ipse quidem habitus gratiæ justificantis à Deo cordibus nostris infusus certos nos reddere possit de salute æterna obtinenda, cùm Apostolus jubeat, ut cum timore & tremore salutem nostram operemur. Deinde paulò post longiùs progressus, edidit Resolutiones de Indulgentiis, & mox libellum pro iisdem Resolutionibus, in quibus docuit, Indulgentias esse pias fraudes Matris Ecclesiæ, quæ promissione Indulgentiarum excitat filios suos ad opera bona, cùm tamen Indulgentiæ non remittant pœnam debitam in judicio Dei, sed solùm in judicio Ecclesiastico, & simul addidit, thesaurum meritorum Christi non esse in potestate Pontificum, neque expendendum in re tam vili, ut est expiatio à pœna temporaria. Ita progressus est à reprehensione abusuum ad reprehensionem Indulgentiarum. Sed neque hic subsitit. Nam cùm Leo X. Pontifex hanc novam Lutheri doctrinam improbasset, scripsit ille continuò librum de captivitate Babylonica, in cujus libri principio docuit Indulgentias non esse pias fraudes Matris Ecclesiæ, sed meras Pontificum impostoras. Addidit etiam mox librum alium, in quo asseruit, ac defendit omnes articulos à Leone X. improbatos. Atque in eo libro affirmavit, Indulgentias nihil esse, & si quid essent, non fore utiles, sed pernicioſas, cùm liberent homines ab operibus bonis; non esse necessarias, vel expetendas, nisi publicis peccatoribus, inertibus & desidiosis, quibus publica pœnitentia esset imposita, quam peragere nollent. Denique asserunt nullum esse Purgatorium, nullam requiri satisfactionem post culpam remissam, sola fide homines justificari & liberari ab omni debito culpæ & pœnæ. Itaque incidit in eum abusum, quem initio reprehendit, vel potiùs in alium longè majorem. Ægrè ferebat enim initio, quòd homines injecto in arcam argenteo nummo, & Indulgentia suscepta, securos se de salute æterna esse confiderent. Ipse autem etiam sine nummo argenteo securos omnes reddidit de justificatione & salute. Neque ullus unquam tam amplam Indulgentiam promulgavit, quam Lutherus, qui sine ullo pœnitentiæ labore, sine ullis operibus bonis, culpas omnes, & pœnas sola fide remisit: si tamen ea Indulgentia, & non potiùs licentia, & verè impia fraus, & impostura dicenda est. Ea verò quæ profert ad suum dogma stabiliendum in assertione articuli 17. & sequentium, tam sunt inepta, & parum inter se connexa, ut vix ad argumenti formam revocari possint.

Prima igitur objectio ejusmodi est, Merita Christi sunt res sacræ, & vivæ, cùm corda justificent; Indulgentiæ autem non justificant, sed solùm remittere dicuntur debitum pœnæ temporalis: igitur Indulgentiæ non possunt fundari in thesauro meritorum Christi. Responsio. Merita Christi sunt res vivæ, & sacræ, sed non solùm justificant corda, verùm etiam satisfactoria sunt pro reatu pœnæ tum sempiternæ, tum temporariæ. Quocirca non est mirum, si in meritis Christi fundari possint non solùm Sacramenta quæ justificando abluunt maculas culpæ, sed etiam Indulgentiæ, quæ applicando satisfactionem Christi, expiant reatum pœnæ. Porrò Christi merita, seu potiùs

tàis Christi passionem, non solùm fuisse meritoriam, sed etiam satisfactoriam probamus ex eo quod scripsit Isai. cap. 53. (Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit,) & S. Joannes in priore epist. cap. 2. (Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.) Lutherus verò non probavit, Christi passionem non esse satisfactoriam, quod tamen probare debuit, si quid efficere voluit.

Secunda Objectio. Blasphemia est, rem tam sceram, ut sunt merita Christi, in sordidum opus mortis ponere: At pœna temporalis, est sordidum opus mortis; igitur blasphemia est, Christi merita collocare in expiatione pœnæ temporalis. Responsio. Quare Lutherus vocet sordidum mortis opus temporalem pœnam, non facilè divinarem, nisi fortè, quia reatus pœnæ fructus est peccati, quod est mors animæ, ita nominare placuerit. Sed quæcumque sit causa hujus appellationis, certè non est sordidum, sed gloriosum liberare hominem à sordido mortis opere. Nam quid sordidius, & deterius peccato? & tamen non est sordidum Christo, sed valdè honorificum esse Agnum Dei, qui tollit peccata mundi, multò igitur minus sordidum erit expiare reatum pœnæ, tùm non sit sordidum expiare reatum culpæ. Quare non est blasphemia, sed glorioſa prædicatio dicere; Christi merita sacrosancta ejus esse virtutis, ut omnia peccata, & peccatorum reatus omnes eluere, & expiare valeant.

Tertia objectio, Merita Christi sunt omnibus necessaria ad salutem, & ideò tenentur omnes quærere, ut sibi ea merita applicentur. At Indulgentiæ non sunt necessariæ ad salutem, neque tenentur Christiani ullo præcepto ad eas suscipiendas: non igitur fundantur Indulgentiæ in meritis Christi. Responsio. Merita Christi partim sunt omnibus necessaria, partim non necessaria, sed utilia, atque posteriore modo ad fundamentum Indulgentiarum pertinent. Nam quod attinet ad gratiam justificationis obtinendam, sine qua nemo salvus esse potest, sunt Christi merita omnibus necessaria, & ideò tenentur omnes divino præcepto curare, ut sibi ea merita per Baptismum, vel, si post Baptismum à gratia Dei exciderint, per sacramentum pœnitentiæ applicentur, & hoc modo fatemur non pertinere ad fundamentum Indulgentiæ Christi merita. At si quis post gratiam reconciliationis adeptam adhuc sit reus luendæ pœnæ temporalis, is non necessario eget meritis Christi, ut per ea reatus ille simpliciter condonetur, non quòd sine meritis Christi possit reatus pœnæ simpliciter condonari, sed quia potest ipse non requirere tantam liberalitatem, contentus ipse suis laboribus, & pœnis, vel in hac vita, vel in Purgatorio satisfacere Deo, cooperante semper Christi merito, & gratia, tamen utilissimum illi erit, si Christi merita ita sibi per Indulgentias applicentur, ut sine propria satisfactione continuò reatus ille solvatur, & hoc modo negari non potest, quin merita Christi pertineant ad thesaurum, & fundamentum Indulgentiarum: quamvis ut nemo cogitur suscipere Indulgentias, ita nemo cogatur dare operam, ut debitum temporalis pœnæ, Christi passione & meritis sine labore proprio compensetur.

Quarta Objectio. Nullis scripturæ sacræ testimoniis thesaurus Indulgentiarum comprobari potest, sed sola constitutione Clementis VI. quæ incipit, Unigenitus. Non igitur satis firma sunt quæ de Indulgentiis traduntur. Responsio. Jam supra ostendimus in priore libro Indulgentiarum thesaurum non carere fundamento scripturarum sanctarum. Sed quamvis nulla testimonia scripturarum haberemus, non propterea sola Clementis constitutione niteremur. Neque enim Clemens ex proprio capite thesaurum excogitavit: sed ex antiqua traditione, ex Ecclesiæ sensu, ex Theologorum communi doctrina, & consuetudine veterum Pontificum didicit, quod de thesauro docuit, & auctoritate Apostolica confirmavit. Denique etiamsi nihil certi de thesauro Indulgentiarum (quod tamen minimè concedimus) ante Constitutionem Clementis habuissemus, satis tamen certi redderemur de thesauri hujus veritate ex Clementis Pont. Maximi declaratione. Ipsum enim tori Ecclesiæ datum à Deo Magistrum & Doctorem esse scimus, cùm illius sedem teneat, cui propriè dictum est: *Pasce oves meas*, Joan. 21. Sed de hac re satis multa in aliis nostris libris, ac præsertim lib. 4. de Summo Pontifice cap. 3. scripta extant, quæ hoc loco repetenda non sunt.

Quinta Objectio. Pœnæ, quæ peccatum sequuntur, non possunt ullo modo remitti, sed velimus, nolimus, tolerandæ sunt: igitur Indulgentiæ, quæ dicuntur esse remissiones pœnarum, nihil omnino sunt. Probat Lutherus antecedens hujus argumenti ex eo, quòd pœna peccati Adamo, & toti generi humano inflicta, est labor, & mors; quam pœnam certum est per Indulgentias tolli non posse. Sic etiam Deus in Psalm. 88. dicit: *Si peccaverint filii tui, visitabo in virga iniquitates eorum*. At Papa hanc virgam per Indulgentias avertere non potest. Sic Apostolus ad Hebr. 12. dicit, nos à Deo disciplinam accipere, & 1. Corinth. 11. dicit, nos à Deo judicari, & corripi, ut non cum hoc mundo damnemur. Istam verò disciplinam, & correptionem Indulgentiæ non tollunt. Responsio. In libro superiore demonstravimus, per Indulgentias non remitti pœnas naturales, ideſt, quæ sequuntur originale peccatum, & toti generi humano sunt communes: sed pœnas dumtaxat, quæ sequuntur peccata personalia, & eas non omnes, sed eas tantùm, quarum sumus rei in foro pœnitentiario, non autem eas, quas debemus in foro externo. Porrò pœnæ, quarum fit mentio in Psalm. 88. & in epist. ad Corinth. & ad Hebr. ad forum externum pertinent, infliguntur enim à Deo tamquam Judice in externo, & criminali foro. Nam si non potest Indulgentia tollere pœnam, qua Prætor aliquem mulctavit ob furtum, vel homicidium, quanto minus tollere poterit eam, quam Deus ipse alicui decrevit? Quam igitur, inquies, pœnam tollit Indulgentia? Illam quæ in foro pœnitentiario infligitur, quæ voluntariè adimpletur, ad quam implendam non cogimur nisi timore Dei, & stimulo conscientiæ. Hæc enim est, per quam Domino satisfacimus, & cui succedit, nisi in præsenti Domino satisfiat, Purgatorii pœna. Quamvis illud etiam negari non debeat, satisfieri quoque Deo per flagella ab ipso immissa, quando libenti animo tolerantur, sicut etiam interdum per pœnam sponte susceptam prævenimus manum Dei, & flagella ejus avertimus, ut exemplum Ninivitarum docet, quod habetur apud Jonam Prophetam cap. ultimo.

Sexta objectio, Indulgentiæ dicuntur remittere pœnitentias injunctas; at illæ sunt opera bona, videlicet jejunia, eleemosynæ, preces, & similia: igitur Indulgentiæ noxiæ sunt, non salutares, cùm à bonis operibus nos impediant. Responsio. Indulgentiæ remittunt pœnitentias injunctas, non quatenus sunt opera, sed quatenus debitum eas implendi retardaret nostrum ingressum in vitam æternam, si fortè ante illarum impletionem de vita nos exire contingeret. Itaque Ecclesia dum largitur Indulgentias, non prohibet studium pœnitentiæ, immò ad illud nos hortatur & excitat, sed à reatu illo nos liberat, quo, ut diximus, impediri possumus à regno cœlorum citiùs obtinendo. Proinde verè salutares, & nullo modo noxiæ dicendæ sunt Indulgentiæ. Atque hæc est summa objectionum Lutheri;

nam

nam ad ſingula ejus verba ſatis accuratè Roſſenſis reſpondit, ut non ſit opus aliquid addere.

CAPUT II.

Reſpondetur ad ea, quæ adverſus Indulgentias Joannes Calvinus objecit in libro Inſtit. cap. 9. n. 38.

VEnio nunc ad objectionem Joannis Calvini. Et quoniam nemo (quod ſciam) ejus ſententias ex propoſito diſcutiendas ſuſcepit: reſpondebo ad omnia, quæ ſcripſit in Inſtitutione cap. 9. à num. 38. uſque ad 44. in quem locum congeſſit, quæ de Indulgentiis dicenda ſibi eſſe judicavit.

Initio igitur num. 38. more ſuo conviciis, & mendaciis ludit. Primùm enim ſcribit, non multum ſibi laborandum eſſe in Indulgentiis refellendis, cùm ea ſponte ſua atque argumentis Lutheri, tanquam fortiſſimis arietibus concuſſæ, ad inclinationem ſpectare incipiant. Deinde addit, eas tamdiu ſalvas conſtitiſſe, quoniam tam alta errorum nocte immerſi fuerunt aliquot ſæculis homines, ut cùm viderent, per Indulgentias ſibi emungi pecunias, quæ in ſcorta, & lenones abſumerentur, & à quæſtuariis ſe palam deludi, tamen Indulgentias ſumma veneratione exciperent, venerarentur, adorarent. Adjungit poſtremò, *ubi orbis ſibi ſapere aliquid permiſit, Indulgentias paulatim frigere, & congelaſcere cœpiſſe*. Sed primum Calvini pronunciatum adeò falſum eſſe conſtat, ut numquam major fuerit Indulgentiarum frequentia, numquam major devotio, numquam tam ardenter à populis Catholicis expetitæ fuerint, quàm ab eo tempore, quo à Luthero exagitari cœperunt. Hinc enim Tridentinum Concil. ſeſſ. 25. de Indulgentiis moderandis decretum edidit, & Clemens VIII. Pontifex Maximus, qui nunc Eccleſiam regit, nimium deſiderium Indulgentiarum, & piam potentium importunitatem reprimendam eſſe prudentiſſimè cenſuit. Argumenta verò Lutheri adeò levia, inſulſa, inepta ſunt, ut non videatur negligentiùs cauſam iſtam agere potuiſſe, ſi ex animo prævaricari voluiſſet. Certè à doctis hominibus ita ridentur, ut per ea non everti, ſed conſtitui Indulgentias arbitrentur. At perſuaſit tamen Lutherus multis. Ita eſt, ſed perſuaſit etiam alia multo abſurdiora, & craſſiora, quia viam latam aperuit, per quam carnales homines libenter ingrediuntur. Quomodo etiam Mahumethes ſine miraculis, ſine ſapientia, ſine probitate vitæ, novam ſuam ſectam quo licentiam magnam carni, ac ſenſibus daret, innumerabilibus hominibus perſuaſit.

Alterum Calvini pronunciatum in duobus peccat, primùm enim tribuit errorum noctem aliquot ſæculis, in quibus doctrina de Indulgentiis celebrior in Eccleſia fuiſſe videtur, videlicet ab anno milleſimo ad milleſimum quingenteſimum. At certè ſæcula iſta ut caruerunt luce linguarum Latinæ & Græcæ, ita luce doctrinæ, & ſanctitatis mirificè fulſerunt, ut nullis anterioribus ſæculis cedere videantur. Argumento eſſe poſſunt Concilia celeberrima ſingulis his poſtremis ſæculis acta, Lateranenſia, Lugdunenſia, Viennenſia, Conſtantienſia, Florentina. Item viri ſancti miraculis clariſſimi, Bernardus, Dominicus, Franciſcus, Antonius, Petrus Martyr, Vincentius, Bernardinus, Nicolaus Tolentinus, aliique quamplurimi. Denique viri doctiſſimi, Anſelmus, Hugo, & Richardus Victorini, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, Scotus, Henricus, Durandus, aliique propè innumerabiles, ut omittam Jureconſultos, Medicos, Hiſtoricos, qui ſcriptis ſuis, iſta ſæcula egregiè illuſtrarunt. Deinde Calvinus abuſus quæſtuariorum in ipſos Pontifices refert, cùm apertiſſimè conſtet à Pontificibus ſemper fuiſſe damnatos, ut perſpicuum eſt ex decretis Innocentii III. in Concilio Lateranenſi. Innocentii IV. In Concilio Lugdunenſi, & Clementis V. in Concilio Viennenſi. At ut intelligant Calviniani, quàm immeritò de hac re Calvinus Pontifices reprehenderit, referam ad verbum partem decreti Clementis V. & Concilii Oecumenici Viennenſis. *Abuſionibus* (ita decretum incipit) *quas nonnulli eleemoſynarum Quæſtores in ſuis proponunt prædicationibus, ut ſimplices decipiant, & aurum ſubtili, vel fallaci potiùs ingenio extorqueant ab eiſdem, cùm in animarum cedat periculum, & ſcandalum plurimorum, viam, prout nobis poſſibile, præcludere cupientes, juxta ſtatuta Concilii Generalis, duximus prohibendum diſtinctè &c.* Et infrà: *Ad hæc cùm aliqui ex hujuſmodi Quæſtoribus, ſicut ad noſtram audientiam eſt perlatum, non ſine multa temeritatis audacia, & deceptione multiplici animarum, Indulgentias populo, motu ſuo proprio de facto concedant, ſuper votis diſpenſent, à perjuriis, homicidiis, & peccatis aliis ſibi confitentes abſolvant, malè ablata incerta data ſibi aliqua pecunia quantitate, remittant, tertiam aut quartam partem de pœnitentiis injunctis relaxent, animas tres vel plures parentum vel amicorum illorum, qui eleemoſynas eis conferant, de Purgatorio (ut aſſerunt mendaciter) extrahant, & ad gaudia paradiſi perducant, benefactoribus locorum, quorum Quæſtores exiſtunt, remiſſionem plenariam peccatorum indulgeant, & aliqui ex ipſis eos à pœna & culpa ut eorum verbis utuntur, abſolvant, Nos abuſus hujuſmodi, per quos cenſura vileſcit Eccleſiaſtica, & clavium Eccleſiæ auctoritas ducitur in contemptum, omnimodè abolere volentes, ea per quoſcumque Quæſtores fieri, vel attentari de cætero diſtrictius inhibemus.* Non igitur (ut Calvinus mentitur) à Papa, & ſuis bulligerulis quæſtuoſæ nundinationes de ſalute animarum exercebantur; pauculis nummis ſalutis pretium taxabatur, hac ſpecie pecuniæ, quæ in ſcorta & lenones, & commeſſationes turpiter inſumerentur, emungebantur. Sed hæc omnia tamquam manifeſti abuſus, à Pontificibus, & Conciliis Catholicis reprehendebantur, & prohibebantur, ut etiam hoc tempore reprehenduntur, & prohibentur.

Tertium Calvini pronunciatum cauſam verè aperit omnium malorum, quæ Germaniæ, & totius Septentrionis magnam partem miſerè perdiderunt. Dicit enim, *cùm orbis ſibi ſapere aliquid permiſit, tunc demum cœpiſſe Indulgentias frigere & congelaſcere, donec tandem evaneſcant*. Quid enim eſt, orbis ſibi ſapere aliquid permiſit? niſi privati homines ſapere voluerunt, contra præceptum Apoſtoli Rom. 12. pluſquam ſapere oportere. Item nullo mittente, nullo vocante, officium ſibi docendi deſumpſerunt. Oves contemptis paſtoribus ad nova paſcua progredi, equi ſeſſoribus excuſſis per devia currere decreverunt. Hæc igitur nova præſumptio, qua unuſquiſque, Luthero auctore, Judicem ſe controverſiarum omnium fecit, ac Paſtores & Rectores à Deo poſitos in Eccleſia, juxta Apoſtolum ad Epheſ. 4. audire contempſit, hæc, inquam, eſt, quæ diſſidiis, & hæreſibus Septentrionem replevit. Sed illud tamen, ut initio diximus, falſum eſt, *Indulgentias frigere, & congelaſcere cœpiſſe, cùm orbis ſibi aliquid ſapere permiſit*. Quamvis enim ſerpente antiquo malè oculos aperiente ſeductis ab Hereticis, non ſolùm Indulgentiæ, ſed omnia bona opera, & ipſa fides vera & Catholica apud Lutheranos eſſe deſierint, tamen apud Catholicos Indulgentiæ, quæ antiquis temporibus frigere videbantur, poſt exortam Lutheri ſectam, quaſi per antiperiſtaſim recaleſcere, revireſcere, ac reflorere cœperunt, tantumque abeſt ut periculum ſit, ne eva-

evaneſcant, ut potiùs de moderandis, & intra certos terminos coercendis cogitandum fuerit. Sed jam ad argumenta veniamus.

CAPUT III.

Reſpondetur ad Objectiones Calvini ex num. 39. cap. 9. Inſtit.

IN ſequenti numero, ſive ut ipſe vocare ſolet, ſectione, Calvinus profitetur ipſas: *Indulgentias, etiam abſterſas omni labe, ideſt, ſi nullo abuſu fœdentur, nihil eſſe aliud niſi ſanguinis Chriſti profanationem, ſatanæque ludibrium, quo Chriſtianum populum à Dei gratia, à vita, quæ eſt in Chriſto, abducant, & à vera ſalutis via avertant.* Graviſſima hæc eſt Indulgentiarum accuſatio, quam ſi Calvinus ſolidis argumentis comprobare queat, ſine dubio cauſam obtinebit. Audiamus igitur probationem. *Quo enim*, inquit, *poterat fœdius profanari Chriſti ſanguis, quàm dum negatur ſufficere ad peccatorum remiſſionem, ad reconciliationem, ad ſatisfactionem, niſi velut areſcentis, & exhauſti defectus aliundè ſuppleatur, & ſufficiatur?* Sed hoc non tam argumentum, quàm mendacium eſt. Nullus enim Catholicorum ſcripſit, Chriſti ſanguinem non ſufficere ad peccatorum remiſſionem, ad reconciliationem, ad ſatisfactionem, niſi defectus ejus aliundè ſuppleatur. Debuiſſet ſanè vel unum aliquem allegare, qui ita ſentiret. Neque ſolùm nemo Catholicorum id ſcripſit, ſed neque ſcribere potuit, cùm ipſe Clemens VI. Pontifex in conſtitutione de theſauro Indulgentiarum, quem propriè Calvinus oppugnat, & omnes Theologi affirment Chriſti ſanguinem adeò pretii eſſe infiniti, ut vel una ejus gutta ſufficere potuerit ad omnia totius mundi crimina expianda. Quod autem Calvinum fefellit, id fuit, quod Catholici docent in theſauro Indulgentiarum contineri non ſola Chriſti merita, ſed etiam ſanctorum. Sed non ideò adjungimus meritis Chriſti merita Sanctorum, quaſi illa non ſufficiant, ſed ut merita ſanctorum, quæ illis ſuperfuerunt, non ſint otioſa, ut Sancti hoc honore gaudeant, ut efficacia meritorum Chriſti magis eluceat, quæ non ſolùm per ſe poſſunt expiare peccata, & reatum peccatorum, ſed etiam efficere ut merita ſanctorum vim habeant expiandi reatum pœnæ temporalis. Quæ eſt etiam ratio, cur Deus voluerit, ut unuſquiſque noſtrum propriis meritis coronam vitæ ſibi acquirat, juxta illud Apoſtoli 2. Tim. 2. *Non coronabitur niſi qui legitimè certaverit*: non quòd Chriſti merita non ſufficiant, ſed quia id nobis utilius, & Chriſto glorioſius eſt. Quemadmodum etiam idem Deus inſtituit, ut ſecundæ cauſæ non ſint otioſæ, ſed cum ipſa prima cauſa ad res producendas conveniant, quamvis prima cauſa ſine ſecundis res omnes æque facilè, ac perfectè efficere potuiſſet.

Pergit Calvinus, & ex variis ſcripturarum teſtimoniis probare nititur, Chriſti ſanguinem profanari, ſi illi ſanctorum merita adjungantur: *Chriſto*, inquit, *lex, & Prophetæ omnes (teſte Petro Act. 10. teſtimonium perhibent, quod per ipſum accipienda ſit remiſſio peccatorum. Indulgentia remiſſionem peccatorum per Petrum & Paulum, & Martyres largiuntur. Sanguis Chriſti emundat nos à peccato (inquit Joannes 1. Joan. 1.) Indulgentia ſanguinem Martyrum faciunt peccatorum ablutionem. Chriſtus (inquit Paulus 2. Cor. 5.) qui peccatum non noverat, factus pro nobis eſt peccatum, ideſt, peccati ſatisfactio, ut juſtitia Dei efficeremur in illo. Indulgentia peccatorum ſatisfactionem in ſanguine Martyrum reponunt. Clamabat Paulus, & Corinthiis teſtificabatur 1. Cor. 1. Solum Chriſtum pro ipſis crucifixum, & mortuum eſſe. Indulgentia pronunciant Paulum & alios pro nobis mortuos.* Alibi dicit, *Chriſtum acquiſiviſſe Eccleſiam ſuo ſanguine Act. 20. Indulgentiæ aliud pretium acquiſitionis in ſanguine Martyrum ſtatuunt. Una oblatione Chriſtus conſummavit in perpetuum ſanctificatos*, ait *Apoſtolus Hebr. 10. Indulgentiæ reclamant, à Martyribus perfici ſanctificationem, quæ aliequi non ſufficeret. Joannes dicit Apoc. 7. Sanctos omnes laviſſe ſtolas in ſanguine Agni. Indulgentiæ docent lavare ſtolas in ſanguine Sanctorum.* Hæc ille, cui reſpondemus, teſtimonia ſcripturarum veriſſima eſſe, ſed perperam allegari: loquuntur enim de remiſſione culpæ, ac præſertim lethalis, ideſt, de juſtificatione impii, & reconciliatione, per quam ex peccatoribus efficimur juſti, quam accipimus in ſacramentis Baptiſmi, vel pœnitentiæ, ubi nullum locum habent merita ſanctorum. Porrò Indulgentiæ non remittunt culpam, neque lethalem, neque venialem, ſed ſolam pœnam, eamque temporariam, cujus reatus inveniri poteſt in omnibus juſtificatis, ſanctificatis, ablutis, ſicut inveniebatur in Davide, cui poſt confeſſionem peccati dictum eſt à Propheta Nathan 2. Reg. 12. *Dominus tranſtulit peccatum tuum, veruntamen, quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, Filius, qui natus eſt tibi, morte morietur.* Non igitur Indulgentiæ tribuunt ſanctis id, quod ſcripturæ allegatæ tribuunt Chriſto. Ac ut id planius fiat, excutiam breviter ſingula teſtimonia à Calvino adducta. In Actis c. 10. loquitur S. Petrus de remiſſione peccati, quæ habetur per fidem, & Sacramenta, ſine qua nemo ſalvus eſſe poteſt. Nam ideò dictum eſt Cornelio ab Angelo, *Accerſi Simonem, qui cognominatur Petrus, qui loquetur tibi verba, in quibus ſalvus eris tu, & univerſa domus tua.* Neque obſtat, quòd Cornelius in eodem loco dicitur fuiſſe vir juſtus & timens Deum, etiam antequam Petrum audiret. Nam (ut ſcribit S. Auguſtinus in lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2.) Juſtus erat Cornelius juſtitia quadam inchoata & imperfecta, ſed non poterat ſalvus eſſe niſi crederet in Chriſtum, & per baptiſmum remitterentur ei peccata, & ipſe incorporaretur Eccleſiæ. Nam ut idem Auguſtinus loquitur lib. 1. de prædeſt. ſanct. c. 7. *Si potuiſſet Cornelius ſine fide Chriſti ſalvus eſſe, non ad eum ædificandum miſſus fuiſſet architectus Petrus.* De hac igitur remiſſione loquitur idem Apoſtolus, cùm ait: *Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, quòd per ipſum accipienda ſit remiſſio peccatorum*, de qua remiſſione falsò Calvinus dicit, *Indulgentia remiſſionem peccatorum per Petrum, & Paulum, & Martyres largiuntur*; cùm jam ſæpè ſit dictum, culpas per indulgentias non remitti.

In epiſt. 1. cap. 1. S. Joannes cùm dicit: *Sanguis ejus emundat nos à peccato*, loquitur de remiſſione culpæ, quæ maculam propriè gignit in anima. Macula enim eſt, quæ ablutione tollitur, non pœna, quæ debitorem, non ſordidum facit. Itaque falsò Calvinus addit, *Indulgentia ſanguinem Martyrum faciunt peccatorum ablutionem.* Non enim ablutionem culpæ, ſed ſolutionem pro debito pœnæ Indulgentiis Catholici tribuunt.

In epiſt. 2. ad Corinth. cap. 5. Apoſtolus Paulus poſteaquam dixit, Chriſtum factum eſſe peccatum, ideſt, hoſtiam pro peccato adjunxit, ut nos efficeremur juſtitia Dei in illo. Ex quo intelligimus eum loqui de remiſſione peccati, per quam juſtificamur & ex impiis efficimur pii, quem effectum nemo unquam Catholicorum Indulgentiis attribuit. Quare Calvinus cùm ſcribit, *Indulgentia peccatorum ſatisfactionem in ſanguine Martyrum reponunt*, vel loquitur de ſatisfactione pro culpa & pœna ſempiterna, & falsò Catholicis imponit, quòd ex eorum ſententia Indulgentiæ ſatisfactionem peccatorum in ſanguine Martyrum reponant: vel loquitur de ſatisfactione pro pœna temporali & falsò Indulgentias verbis Apoſtoli Pau-

li Pauli opponit, cùm Apoſtolus de ſatisfactione pro culpa intelligendus ſit.

In Epiſt. 1. ad Corinth. c. 1. idem Apoſtolus cùm teſtificatur & clamat, ſolum Chriſtum crucifixum eſſe pro nobis, loquitur ſine ullo dubio de paſſione Chriſti, quatenus ea per baptiſmum applicata juſtificat, & reconciliat. Ideò enim duo illa conjungit: *Numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* In quo ſenſu nemo Catholicorum ferret, quod Calvinus dicit: *Indulgentia pronunciant, Paulum & alios pro nobis mortuos.*

In Actis c. 20. cùm idem Apoſtolus ſcribit, Chriſtum proprio ſanguine Eccleſiam acquiſiviſſe, manifeſtè loquitur de pretio ſanguinis, quo redimimur de captivitate Diaboli, & per fidem & Baptiſmum adjungimur ad Eccleſiam, tunc enim ædificatur, & acquiritur Eccleſia, cùm per fidem & ſacramenta homines incorporantur Eccleſiæ. In quo ſenſu falsò Calvinus dicit: *Indulgentia aliud pretium acquiſitionis in ſanguine Martyrum ſtatuunt.*

In Epiſt. ad Hebr. c. 10. cùm idem Apoſtolus ſcribit Chriſtum unica oblatione conſummaſſe in perpetuum ſanctificatos, ſignificat, Chriſtum unica oblatione corporis ſui in Cruce ſufficiens pretium obtuliſſe, quo poſſint omnes homines redimi ab omni iniquitate, & ita redimi, ut ipſa redemptio perpetua eſſe poſſit, cui redemptioni non repugnat, ut homines ſic redempti, hoc eſt juſtificati, & reconciliati reatum aliquem pœnæ temporalis habeant, pro quo ſolvendo Indulgentiis opus habeant, ſicut enim culpæ veniales, ſine quibus hæc vita non ducitur, non impediunt redemptionem, juſtificationem, & ſanctificationem; ita nec reatus pœnæ temporalis eam impediunt. Proinde falsò Calvinus adjungit: *Indulgentia reclamant, à Martyribus perfici ſanctificationem, qua alioqui non ſufficeret.* Nam Catholici neque dicunt, Indulgentiis perfici ſanctificationem, & multò minus affirmant, Chriſti ſanctificationem non ſufficere. Sed non eſt hoc primum, quod falsò Catholicis Calvinus attribuit.

In Apocalypſi cap. 7. cùm Joannes dicit, omnes ſanctos laviſſe ſtolas in ſanguine Agni, nemo dubitare poteſt quin loquatur de juſtificatione à culpa tum originali, tum actuali, quæ ut ſuprà diximus, propriè maculam gignit. Quare falsò Calvinus addit: *Indulgentia docent, lavare ſtolas in ſanguine Sanctorum.* Si quidem Indulgentiæ Catholicæ nihil tale docent, neque unquam docuerunt. Videmus igitur agmen argumentorum Calvinianorum tot ſcripturarum telis armatum, plus oſtentationis, quàm ſoliditatis habuiſſe. Nam cùm totum vel ex falſis, vel ex veris ad rem non facientibus conſtaret, cùm ad manus ventum eſt, & cominus ſigna collata, vera ad rem non facientia pugnare noluerunt, falſa verò facilè hoſtibus terga verterunt.

CAPUT IV.

Reſpondetur ad objectionem Calvini ex cap. 9. Inſtit. num. 40.

JAm verò in ſectione 40. ducit Calvinus argumentum à teſtimoniis Sanctorum Patrum, Leonis, & Auguſtini, *Præclarè*, inquit, *adverſus hæc ſacrilegia Leo Epiſcopus Romanus in epiſt. 81. ad Paleſtinos loquitur. Quamvis multorum Sanctorum in conſpectu Domini pretioſa mors fuerit: nullius tamen inſontis occiſio propitiatio fuit mundi. Accepere juſti, non dedere coronas, & de fortitudine fidelium nata ſunt exempla patientiæ, non dona juſtitiæ. Singulares quippe illorum mortes fuerunt, nec alterius quiſpiam debitum ſuo fine perſolvit, cùm unus extiterit Dominus Chriſtus, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes ſunt etiam reſuſcitati. Nec minus appoſitè S. Auguſtinus tract. 84. in Joannem. Et ſi Fratres*, inquit, *pro fratribus moriamur, nullius tamen ſanguis Martyris in remiſſionem peccatorum funditur, quod fecit Chriſtus pro nobis, neque in hoc quid imitaremur, ſed quid gratularemur, contulit nobis.* Item *lib. 4. ad Bonifacium c. 4. ſicut ſolus filius Dei factus eſt filius hominis, ut nos ſecum filios Dei faceret, ita pro nobis ſolus ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, ut nos per ipſum ſine bonis meritis conſequeremur gratiam.* Hoc argumentum Calvini non minus ſpecioſum, nec magis ſolidum eſt, quàm ſuperius. Vera ſunt omnia, quæ à Sanctis Patribus, Leone, & Auguſtino dicuntur: ſed ad rem præſentem nihil omnino faciunt. Quid enim S. Leo dicit? Solius Chriſti mortem mundi propitiationem fuiſſe, neque Sanctorum mortibus ullam partem ejus propitiationis eſſe tribuendam. Veriſſimum eſt; nam ipſi etiam ſancti de mundo aliquando fuerunt, & Chriſti morte redempti, de mundo exire cœperunt. Neque nos Indulgentiis id adſcribimus, ut mundum reconcilient Deo, ſed ut eos, qui jam de mundo per Chriſtum educti, & Deo Patri reconciliati ſunt, juvent, ut à reatu pœnæ temporalis, ſi quo fortè adhuc tenentur obſtricti, facilius liberentur. Quid præterea S. Leo dicit? Accepiſſe juſtos, non dediſſe coronas, & hoc nos quoque libentiſſimè confitemur, neque enim merita, quibus præmia, & coronæ reſpondent, per Indulgentias habere nos credimus. Quid poſtea idem Leo adjungit? Ex fidelium fortitudine nata eſſe exempla patientiæ, non dona juſtitiæ. Et hoc nihil verius, nam dona juſtitiæ non poteſt dare, niſi qui juſtificat impium. Impium verò juſtificare non poteſt, niſi ille, *qui peccatum non fecit*, & cujus paſſio pretii fuit infiniti, *de cujus plenitudine nos omnes accepimus*. Solus ipſe caput exiſtens corporis Eccleſiæ, ſuis omnibus membris gratiam comparavit. Neque ullus Catholicorum docuit unquam per Indulgentias acquiri dona juſtitiæ, vel, quod eſt idem, quemquam ex impio juſtum fieri. Quid poſtremò S. Leo nos monet? Singulares aliorum mortes fuiſſe, neque quemquam alterius debitum ſuo fine ſolviſſe; unum eſſe Chriſtum, in quo omnes mortui, omnes ſunt etiam ſuſcitati. Id verò quis noſtrum unquam negavit? Certè unuſquiſque dum moritur, debitum proprium ſolvit, quod in Adamo contraxit. *Solus Chriſtus*, qui debitum moriendi non habuit, *pro omnibus mortuus eſt, ut mortem moriendo deſtrueret, & vitam reſurgendo repararet.* Neque iſta inter ſe pugnant, quòd per Chriſti mortem à debito mortis liberati ſumus, & tamen unuſquiſque noſtrum moriendo debitum ſolvat, quod in Adamo contraxit. Siquidem mortis debitum non erat ſolùm ut moreremur, ſed ut in morte perpetuò maneremus Chriſtus autem, qui ut Apoſtolus ait 2. ad Timoth. 1. deſtruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam & incorruptionem, id nobis morte ſua contulit, ut licèt ad tempus moriamur, tamen ad vitam revocati perpetuò cum ipſo vivamus. Neque verò aliquid horum Indulgentiis tribuimus, aut ſanctorum mortibus, ut Calvinus credi voluit. Sed quemadmodum nos veriſſima eſſe fatemur omnia, quæ S. Leo in epiſtola allegata poſuit: ſic ipſe viciſſim non negaſſet, ſi de his rebus differendi illi ſe occaſio obtuliſſet, ſanctorum paſſiones aliis Eccleſiæ membris applicari poſſe ad ſolum reatum pœnæ temporariæ diſſolvendum. Propoſitum enim S. Leoni in ea epiſt. fuit demonſtrare neceſſitatem veræ carnis in Chriſto adverſum hæreſim Eutychetis, quæ paulò ante ſuborta fuerat. Itaque docet S. Leo, veram in Chriſto fuiſſe carnem, quoniam ſine vera carne, verè mori non potuiſſet. Quòd ſi Chriſtus verè mortuus non eſſet, nos quoque redempti, ac reconciliati Deo non eſſemus, cùm nul-

nullius alterius hominis, quamvis innocentis, & sancti, propitiatio mundi esse potuerit. Hæc est S. Leonis ratiocinatio, quæ solidissima est, si agatur, ut verè agitur, de redemptione à captivitate Diaboli, de propitiatione peccati lethalis, & de satisfactione pro reatu, ac debito mortis æternæ. At si quis contendat, eandem ratiocinationem extendere ad satisfactionem pro reatu pœnæ temporariæ, nihil efficiet, & contra ipsum Leonem disputabit, qui serm. 1. de jejunio decimi mensis, in epist. 79. ad Nicetam, & 91. ad Theodorum, & 92. ad Rusticum sæpè repetit, per opera bona satisfieri Deo, pœnas peccatorum redimi, placari Deum &c. & quemadmodum non negat S. Leo, immò verò palam affirmat, posse unumquemque suis operibus satisfacere Deo pro reatu pœnæ temporalis, quamvis solius Christi mors reconciliatio fuerit mundi: sic etiam non negaret propter vinculum charitatis, & Sanctorum communionem, posse unius satisfactionem alteri applicari pro solutione reatus pœnæ temporalis, atque hoc solum est, quod per Indulgentias fieri Catholici docent. Nunc ad S. Augustini testimonia eadem responsio dari potest; loquitur enim S. Augustinus, ut verba ipsa clamant, de remissione peccatorum, quam in justificatione accipimus, cùm ad gratiam Dei sine ullis nostris bonis meritis pervenimus; quam remissionem (ut sæpè jam diximus) nemo Catholicorum ab Indulgentiis, vel à sanctis expectat, sed omnes in unum Christum integrè referunt. Quid igitur jam habet Calvinus? Optima testimonia protulit, sed nihil nisi aerem verberavit.

CAPUT V.

Refelluntur ea, quæ Calvinus habet cap. 9. Instit. num. 41. & 42.

PErgit Calvinus, & sectione 41. refellere conatur rationem Catholicorum, qua thesaurum Indulgentiarum ab illis astruu dicit. Proponit autem eam rationem his verbis. *Agnoscant, an non hæc sint sua placita: Martyres plus morte sua præstitisse Deo, ac meritos esse, quàm sibi opus esset: tantamque illis meritorum largitatem superfuisse, quæ in alios redundaret. Ne igitur supervacuum sit tantum bonum, communicari eorum sanguinem sanguini Christi, & ex utroque thesaurum Ecclesia conflci ad remissionem, & satisfactionem peccatorum. Atque ita accipiendum quod ait Paulus Coloss. 1. Supplco in corpore meo ea quæ desunt passionum Christi pro corpore ejus, quod est Ecclesia.* Hæc ille. Qui non omninò fideliter rationem Catholicorum proposuit, ut planè negare possimus illa nostra esse placita. Neque enim docemus, Martyres morte sua plus Deo præstitisse, quàm sibi opus esset absolutè: sed quàm sibi opus esset ad satisfactionem pro reatu pœnæ temporalis. Quod quidem adeò verum est, ut cæcus sit oporteat, qui id non videat. Certè Joannes Baptista tam innocenter vitam duxerat, ut nullo modo ad expianda peccata sua passionis & mortis illius acerbitate indigeret. Proinde plus Deo præstitit morte sua, quàm sibi ad peccata expianda opus esset. Quod idem de Apostolis, multisque aliis Martyribus dici potest. Nam si peccatorum etiam maximorum & plurimorum reatus unica Martyris passione purgatur, pro quibus alioqui diu in igne pœna luenda fuerat, ut S. Cyprianus scribit lib. 2. epist. 4. ad Anonianum, profecto qui levium, & paucorum delictorum est reus, & tamen pro Christo, post varia tormenta vitam ponit: morte sua plus Deo præstat quàm sibi ad reatum pœnæ temporariæ peccatis suis debitæ dissolvendum opus esset. Præterea quod Calvinus addit, nos dicere, sanctos plus esse meritos apud Deum, quàm sibi necesse esset, & meritorum largitatem ita illis superfuisse, ut in alios redundaret: non agnoscimus, ut nostra placita, sed ut ipsius commenta. Nos enim, ut concedimus, satisfactiones multis sanctorum superfuisse, quod modo satis evidenter ostendimus: ita negamus superfuisse merita, vel ipsa merita in alios redundare. De qua re in lib. priore satis multa diximus. Sed facilè ignoscimus Calvino, quod vel ob imperitiam, vel ob negligentiam, vel etiam ut causam Catholicorum odiosam redderet, non fideliter nostra proposuit. Illud videamus, an qui non integrè fundamentum Indulgentiarum retulit, illud saltem solidè refutaverit. Sic igitur pergit loco notato. *Quid hoc est, nisi Christo nomen relinquere, cæterùm vulgarem sanctulum facere, qui in turba vix dignoscatur? Unum, unum illum prædicari decebat, unum proponi, unum nominari, unum respici, cùm de obtinenda peccatorum remissione, expiatione, sanctificatione agitur.*

At non ita est; non vulgaris sanctulus, sed sanctus sanctorum ex thesauro Indulgentiarum Christus agnoscitur. Non enim sanctorum passiones Christi passionibus miscentur in thesauro, quòd Christi passiones per se non sufficiant, sed ut ostendatur excellentia passionum Christi, quæ non solùm expiare queunt reatus peccatorum, sed etiam aliis vim expiandi communicare. Itaque, ita miscentur in thesauro passionibus Christi passiones sanctorum, ut Christi passiones omnem culpam, originalem, & actualem, lethalem, & venialem, & omnem pœnam sempiternam, & temporariam expiare valeant, idque totum per se; etiamsi nullæ admiscerentur passiones sanctorum, quæ sanctorum passiones sine Christi passionibus nihil possunt, & cum Christi passionibus solas pœnas temporarias expiare possunt. Non igitur unum de turba, sed Regem Martyrum, & sanctorum Omnium Christum facimus, illumque unum, ut simpliciter & absolutè Redemptorem, propitiatorem, & Salvatorem prædicamus, nominamus, proponimus, atque respicimus. Quòd si solum nomen Christo relinquit, qui Sanctos quoquomodo illi adjungit, quid respondebimus Apostolo, qui se Christi Adjutorem facit 1. Cor. 3. & Salvatoris officium sibi vendicat 1. Cor. 9. & illuminatorem omnium hominum se dicit Ephes. 3. an ignorabat Apostolus, Christum non egere humano adjutorio, & ipsum solum esse Salvatorem omnium hominum; & ipsum eundem, & solum esse lucem veram, *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*? An volebat Christum, vulgarem sanctulum facere, ut in turba vix dignosceretur? Quemadmodum igitur Apostolus dum sibi officium adjuvandi Christum, salvandique, & illuminandi homines desumit, nullam Christo facit injuriam, quia Christus ipse Paulum sibi adjutorem esse voluit, dignatione, non necessitate: & si Christus & Paulus salvant & illuminant homines, Paulus à Christo virtutem salvandi, & illuminandi accepit, non Christus à Paulo; sic etiam dum nos sanctis tribuimus officium satisfaciendi pro pœnis temporalibus aliorum, non facimus Christo injuriam, quoniam, ut dictum est, virtutem satisfaciendi ab ipso Christo sancti accipiunt, non absolutè, & simpliciter sed pro modulo sibi communicato. Addit postremò Calvinus in eadem sectione.

Sed audiamus eorum entymemata. Ne sine fructu effusus sit sanguis Martyrum, in commune Ecclesia bonum conferatur. Hæne? an verò nullus erat fructus, glorificare Deum per mortem? veritati ejus suo sanguine subscribere? testificari præsentis vitæ contemptu meliorem se vitam quærere? fidem Ecclesiæ suæ constantia confirmare, hostium autem pertinaciam frangere.

At

At nos talia entymemata numquam fecimus, neque eſt difficile conficta à ſe argumenta diſſolvere. Extant libri permulti Catholicorum, ubi de Indulgentus accuratè diſſeritur, & in nullo eorum invenietur, paſſiones ſanctorum ſine fructu futuras, ſi in theſauro non reponantur. Id ſolum dicunt, paſſiones ſanctorum non abſolutè, ſed ut ſatisfactorias ſine fructu futuras, ſi neque illis ipſi egeant, neque aliis applicentur; quamvis alioqui multis aliis nominibus glorioſas Deo, honorificas ipſis, & utiles Eccleſiæ fuiſſe non dubium ſit.

Porrò ad teſtimonium Apoſtoli ex epiſt. ad Coloſſ. cap. 1. quod Calvinus à Catholicis adferri dixit, reſpondet in ſectione ſequenti, quæ eſt quadrageſima ſecunda: ac multis verbis docet Apoſtoli verba: *Suppleo quæ deſunt paſſionibus Chriſti &c.* non ſignificare Chriſti paſſionibus aliquid defuiſſe ad vim ſatisfaciendi pro peccatis, ſed Chriſti membra, nempe fideles omnes exerceri oportere variis afflictionibus, idque pro Eccleſia, ideſt, pro Eccleſiæ ædificatione, & profectu. Sed quamvis hic ſenſus, quem Calvinus amplectitur, ſit etiam à multis ex noſtris obſervatus, & approbatus: tamen nos in libro ſuperiore oſtendimus, præter eum ſenſum, poſſe Apoſtolica illa verba commodè recipere alios ſenſus; atque eum præſertim, qui ad theſaurum Indulgentiarum ſtabiliendum confert, quem quidem ſenſum ſibi non probari Calvinus ſignificat, ſed eum refellere ſolido aliquo argumento nec potuit, nec tentavit.

CAPUT VI.

Reſpondetur ad ea, quæ Calvinus profert cap. 9. Inſtit. num. 43.

POſtremam objectionem Calvinus in ſectione, ſive numero 43. petit à comparatione Indulgentiarum cum Evangelio. Sic autem loquitur. *Quis docuit Papam plumbo & membranæ gratiam Jeſu Chriſti includere, quam Dominus verbo Evangelii diſpenſari voluit? Sanè aut mendax Dei Evangelium eſſe oportet, aut mendaces Indulgentias. Nam Evangelio Chriſtum cum omni affluentia bonorum cœleſtium, cum omnibus ſuis meritis, omni ſua juſtitia, ſapientia, gratia, nulla exceptione nobis offerri teſtis eſt Paulus, qui 2. Corinth. 5. dicit, depoſitum eſſe apud miniſtros verbum reconciliationis, quo hac legationis forma fungantur ſeu Chriſto per ipſos hortante, obſecramus reconciliamini Deo. Eum qui peccatum non noverat, pro nobis peccatum fecit, ut efficeremur juſtitia Dei in illo. Contra, hi Indulgentia demenſum aliquod gratiæ, ex armario Papæ recluſum, plumbo, membranæ, loco etiam affigunt, à verbo Dei avellunt.* Hæc omnia per partes ſigillatim refellenda ſunt, ne queratur Calvinus, aliquid à nobis temerè prætermiſſum. Quod igitur reprehendit, gratiam Dei plumbo, & membranæ includi, reſpondeo: non aliter à Pontifice Maximo gratiam Dei plumbo & membranæ aliquando includi, quàm Apoſtoli, & Prophetæ literis, & chartæ myſteria ſalutis incluſerint. Nam quemadmodum ſcripta Apoſtolorum, & Prophetarum ſigna quædam ſunt rerum cœleſtium, quæ nobis vel revelantur, vel promittuntur, vel dantur: ſic etiam literæ Pontificiæ ſuis legitimis ſigillis munitæ, ſigna ſunt remiſſionis, quam Pontifex, pro poteſtate à Deo accepta, concedit iis, qui ea, quæ ab ipſo præcipiuntur, impleverint. At non hoc inquies, reprehendit Calvinus, quòd remiſſio aliquomodo plumbo & membranæ, ut inſtrumentis quibuſdam includatur, ſed quòd literis ea remiſſio includatur, quam Dominus verbo Evangelii diſpenſari voluit. Quæro igitur à Calvino, an exiſtimet verbo Evangelii ſolùm voce prolato, an etiam ſcripto gratiam illam remiſſionis diſpenſari poſſe? Certè ſi velit ſibi conſtare, concedere debet, verbo Evangelii non ſolùm per ſermonem, ſed etiam per ſcripturam diſpenſari. Ipſe enim tum alibi ſæpè, tum in hoc loco docet remiſſionem peccatorum per exhortationem, ſive concionem fieri, ideò enim allegat verba illa: *Poſuit in nobis verbum reconciliationis, tamquam Deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo.* At exhortatio, & concio non ſolùm verbo, ſed etiam ſcripto fieri poteſt. Ipſe enim Apoſtolus cùm illa dicebat, quæ Calvinus citat per epiſtolam ſcriptam Corinthiis prædicabat, & ipſe idem tot exhortationes, & quidem graviſſimas fecit, quot Epiſtolas ſcripſit. Unde Theſſalonicenſibus dicebat: *Ne terreamini, neque per ſermonem, neque per Epiſtolam tamquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini &c.* Itaque, quo modo poteſt remiſſio annunciari verbo, ita poteſt annunciari ſcripto, ac per hoc poteſt literis, & membranæ includi. Atque hæc dicta ſunt à nobis, ut ex principiis propriis Calvinum refelleremus. Nos enim non credimus, verbum reconciliationis nihil eſſe aliud, niſi concionem, neque exiſtimamus (ut Calviniani ſomniant) poteſtatem remittendi vel retinendi peccata ad concionem eſſe referendam. Scimus enim conciones fieri ad fideles, & infideles, juſtos, & peccatores, pœnitentes, & impœnitentes; peccata autem non remitti, niſi fidelibus peccatoribus, pœnitentibus. De qua re ſatis multa dicta ſunt à nobis in lib. de Pœnitentia. Neque admittimus remiſſionem peccatorum Sacramentalem debere, aut poſſe plumbo, & membranæ includi, ſed tantùm eam remiſſionem, quæ fieri poteſt extra Sacramentum, qualis eſt abſolutio à cenſuris Eccleſiaſticis, & abſolutio à reatu pœnæ temporalis, quæ datur per Indulgentias. Neque hoc eſt, gratiam Dei plumbo, & membranæ propriè includi ut Calvinus dicit, ſed eſt voluntatem ejus, qui poteſtatem habet Indulgentias largiendi, declarari literis, ſigillo munitis, ut ſolent alia multa declarari, quæ à voluntate Principis dependent.

Jam verò quod Calvinus adjungit, aut mendax eſſe Dei Evangelium, aut mendaces Indulgentias, non integram partitionem continet, deeſt enim tertium membrum, aut Calvinus neſcit quid loquatur; Evangelium enim non dicit, ut Calvinus interpretatur, in omni reconciliatione nobis offerri Chriſtum cum omni affluentia cœleſtium bonorum, ita ut ſemper remittatur omnis reatus culpæ, & pœnæ tam ſempiternæ, quam temporariæ. Si enim Evangelium hoc doceret, pugnaret utique cum Indulgentiis; & quia mendax Evangelium eſſe non poteſt, id planè ſequeretur, ut mendaces eſſent Indulgentiæ. At Evangelium dicit quidem in prima reconciliatione, quæ fit in Baptiſmo, hominem renovari, & renaſci, Joan. 3. & Tit. 3. Chriſto commori, & conſepeliri, & reſurgere in novam creaturam, Rom. 6. ac proinde nihil expiandum remanere, neque egere hujuſmodi homines ulla alia Indulgentia, ſi fortè continuo poſt Baptiſmum eos de hac vita migrare contigerit. Cæterùm in ſecunda reconciliatione, quæ fit per Sacramentum Pœnitentiæ, Evangelium dicit, Chriſtum offerri pœnitenti cum affluentia quidem cœleſtium bonorum, ſed non tanta, ut continuo remittatur omnis reatus culpæ & pœnæ, ſed ut poſt remiſſam omnem culpam, & pœnam ſempiternam, remaneat pœnitentia, & ſatisfactio peragenda pro temporaria pœna explenda; non enim reconciliatio hæc ſecunda, eſt regeneratio, & renovatio, ſed eſt quaſi medicinalis curatio, & baptiſmus quidam laborioſus, & ſecunda tabula poſt naufragium, ut Sancti Patres paſſim docent, quos citavimus in libris de Pœnitentia.

tia. Quare cùm in ſecunda reconciliatione ſecundùm Evangelium relinquatur ſæpenumero reatus aliquis pœnæ temporalis expiandus, locum ſuum habere poſſunt Indulgentiæ, neque cum Evangelio ulla ratione pugnant. Sed videamus, quomodo probaverit Calvinus, Evangelium in omni reconciliatione offerre nobis Chriſtum cum omni affluentia cœleſtium bonorum, ita ut ſemper tam copiosè merita ejus applicentur, ut nihil omnino remaneat expiandum. Certè nihil attulit, niſi teſtimonium Apoſtolicum 2. Cor. 5. *Poſuit in nobis verbum reconciliationis &c.* At in eo teſtimonio nulla fit mentio totius affluentiæ cœleſtium bonorum, neque applicationis omnium meritorum Chriſti: ſed ſolùm ex eo loco habemus, eos reconciliari Deo per miniſterium ſervorum Dei, qui ab illo poteſtatem habent, quique legatione funguntur pro Chriſto, & per quos Deus nos exhortatur, ut reconciliemur. Quandoquidem Chriſtus, qui peccatum non fecit, factus eſt pro nobis peccatum, ideſt, victima ſalutaris ad expianda peccata, ut nos efficiamur juſtitia Dei in illo, ideſt, per ipſum verè, proprieque juſtificemur. Sed quàm latè pateat ea reconciliatio & an ſemper relaxet omnem culpam & pœnam, an aliquando ſolam culpam, & pœnam æternam, Apoſtolus non dicit, & ex aliis locis tum ſcripturæ, tum Patrum ſatis apertè colligimus, poſt remiſſam culpam, reſtare pœnæ temporalis reatum, vel propriis laboribus ſolvendum, vel per Indulgentias condonandum. Non igitur Evangelium eſt mendax, neque mendaces ſunt Indulgentiæ, ſed Calvinus Evangelium mendaciter allegavit.

Pergit in eadem ſectione Calvinus, ac docet, unde origo Indulgentiarum fluxerit. *Si quis*, inquit, *originem requirat, hinc videtur hic abuſus emanaſſe, quòd cùm injungerentur olim ſeveriores ſatisfactiones pœnitentibus, quam ut ab omnibus fieri poſſent, qui pœnitentia ſibi impoſita gravari ſe ultra modum ſentiebant, petebant ab Eccleſia relaxationem. Remiſſio qua talibus fiebat, Indulgentia vocabatur. Ubi autem ſatisfactiones ad Deum tranſtulerunt, ac compenſationes eſſe dixerunt, quibus ſe redimant homines à judicio Dei, ſimul etiam Indulgentias eò traxerunt, ut eſſent expiatoria remedia, quæ nos pœnis meritis liberent. Illas verò quas retulimus blaſphemias, tanta impudentia confinxerunt, ut nullum prætextum habere queant.*

In his verbis tria quædam Calvinus affirmat, quæ nullo teſtimonio, nulla ratione probare potuit. Neque enim ex hiſtoria antiquitatis, ſed ex Lutheri ſomniis hauſit quæcumque hoc loco effutiit. Primùm igitur, ait, injungi ſolitas olim ſeveriores ſatisfactiones, quàm ut ab omnibus fieri poſſent, & relaxationem eorum, qui ſupra modum gravati erant, Indulgentiam eſſe nominatam. Quæro, ubi hoc legerit, ubi didicerit, mirum ſilentium. Nos contra legimus in antiquis Conciliis, Indulgentias concedi ſolitas non iis, qui ſe ſupra modum gravatos dicerent, ſed qui pœnitentiam injunctam aliquanto tempore ſtudioſè, libenterque peregerant. Concilium Ancyranum can. 4. aliàs 5. *Penes Epiſcopum*, inquit, *erit poteſtas modum converſationis eorum (pœnitentium) probare, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adjicere. Ante omnia verò præcedent eorum vita, & poſterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.* Et clariùs cap. 22. *Modus pœnitentiæ in Epiſcoporum ſit arbitrio, ut ſecundùm converſationem pœnitentium, poſſint & extendere tardantibus, & minuere ſtudioſè feſtinantibus.* Concilium Nicænum I. canon. 11. aliàs 12. cùm pœnitentiam lapſis præſcripſiſſet annorum tredecim, addit: *Ab omnibus verò illud præcipuè obſervetur, ut animus eorum, & fructus pœnitentiæ attendatur. Quicumque enim cum omni timore & lachrymis perſeverantibus, & operibus bonis converſationem ſuam non verbis ſolis, ſed opere, & veritate demonſtrant, cùm tempus ſtatutum etiam ab iis fuerit impletum, nimirum primi triennii, quo inter audientes futuri erant, & orationibus jam cœperint communicare, licebit Epiſcopo humanius circa eos aliquid cogitare (ideſt, minuere aliquid de reliquis decem annis) qui verò indefferenter habuerint lapſum, & ſufficere ſibi quod Eccleſiam introierint arbitrantur, iſti omni modo tempora ſtatuta complebunt.* Ubi clariſſimè vides Indulgentiam dari diligentibus, negari negligentibus. Neque ſolùm non eſt verum, quod Calvinus dicit, ſed nec eſt ullo modo veriſimile. Nam nec ſancti illi Patres ſatisfactiones injunxiſſent ſeveriores, quàm par eſſet: nec ſi fortè aliquis ſupra modum gravatus fuiſſet, illum per Indulgentiam, ſed per juſtitiam ab illo onere ſublevaſſent. Quæ enim Indulgentia eſt, demere onus injuſtè impoſitum? Deinde affirmat idem Calvinus, ſatisfactiones illas pœnitentiarias poſtea ad Deum fuiſſe translatas, & inde factum eſſe, ut Indulgentiæ crederentur eſſe remedia expiatoria, quæ nos à pœnis meritis liberent. Hìc etiam quærimus, ut oſtendant Calviniani, quando ſatisfactiones pœnitentiariæ non pertinuerint ad expiandas pœnas judicio Dei debitas, nos enim legimus in antiquiſſimis Patribus, per ſatisfactiones illas placari Deum, propitiari Deum, ſatisfieri Deo. Multa citavimus in libris de Pœnitentia, nonnulla etiam in libro ſuperiore. Nunc unius Cypriani teſtimonio contentus ero. Is igitur in ſerm. de lapſis exhortans ad pœnitentiæ opera illos, qui jam reſipuerant, & pœnitentiam agere cœperant, ſed interceſſione Martyrum cupiebant ſibi condonari reliquam pœnitentiam, inter alia ſic loquitur: *Pœnitentia crimine minor non fit. Putas ne tu Dominum citò poſſe placari, quem verbis perfidis abnuiſti, cui patrimonium præponere maluiſti, cujus templum ſacrilega contagione maculaſti?* Et infrà: *Pœnitenti, operanti, roganti poteſt clementer ignoſcere, poteſt in acceptum referre quicquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint Sacerdotes. Vel ſi quis plus cum (Deum videlicet) ſuis ſatisfactionibus moverit, ſi ejus iram, ſi indignantis offenſam juſta deprecatione placaverit, dat ille & arma rurſum, quibus victus armetur.* Et infrà: *Qui ſic Deo ſatisfecerit, qui pœnitentia facti ſui, qui pudore delicti plus & virtutis, & fidei de ipſo lapſus ſui dolore conceperit, exauditus, & adjutus à Domino, quem contriſtaverat ſuper, lætam faciet Eccleſiam, nec jam ſolam Dei veniam merebitur, ſed coronam.* Ex his habemus, non ſemel, ſed bis, terve repetitum, per labores pœnitentiæ ſatisfieri Deo, & placari Deum: non igitur novum eſt, ut Calvinus videri volebat, ſatisfactiones ad Deum referri. Sed quoniam radix totius Lutherani, & Calviniani erroris in eo poſita eſt, quod negant, poſt remiſſam culpam, remanere pœnæ temporalis reatum expiandum in hac vita, vel in alia, adducam aliud Cypriani teſtimonium, quo manifeſtè docetur, etiam poſt hanc vitam remanere ejuſmodi reatum. Sic igitur loquitur in epiſtol. 2. lib. 4. conferens gloriam Martyrii, quo reatus omnis continuo purgatur, & tollitur, cum aliis generibus mortis, quæ non habent eam vim: *Aliud*, inquit, *eſt ad veniam ſtare, aliud ad gloriam pervenire, aliud, miſſum in carcerem, non exire inde, donec reddat noviſſimum quadrantem, aliud ſtatim fidei, & virtutis accipere mercedem; aliud pro peccatis longo tempore cruciatum emendari, & purgari diu in igne, aliud peccata omnia paſſione purgaſſe.* Hæc ille, quæ ſi à Calvino animadverſa, & credita fuiſſent, numquam negaſſet, poſt remiſſam culpam manere debitum luendæ pœnæ, ac per hoc ſatisfactionem eſſe neceſſariam, & Indulgentias, quæ ſatisfactionem condonant, liberare à meritis pœnis.

Ultimo loco Calvinus dicit, nullo prætextu excuſari

ſari poſſe blaſphemias ſupra recitatas de ſatisfactionibus Sanctorum Martyrum, quæ cum Chriſti ſatisfactionibus miſceantur. Sed nos contra exiſtimamus, nullo prætextu excuſari poſſe Calvini temeritatem, qui propter aliqua teſtimonia perperam intellecta (ut ſuprà demonſtravimus) totam Eccleſiam reprehendit, & tam perverſo judicio de his rebus cenſet, ut blaſphemias vocet, quæ revera gloriam Dei continent maximam, niſi fortè credendum ſit, Chriſtum eum honorem invidere Martyribus, quem ipſe illis contulit. Sed de his ſatis, neque enim verbis, ſed rationibus dimicare propoſui.

CAPUT VII.

Refelluntur objectiones Tilmanni Heshuſii.

TIlmannus Heshuſius in libro, quem inſcripſit de ſexcentis erroribus Pontificiorum, cùm multo juſtius inſcribi poſſit de ſexcentis mendaciis Lutheranorum tit. 32. qui eſt de Indulgentiis, contendit, Indulgentias quadruplici nomine exterminandas eſſe, quòd labefactent, ut ipſe loquitur, quatuor præcipua capita doctrinæ cœleſtis, videlicet de officio & merito Jeſu Chriſti, de vera pœnitentia, de ſola fide juſtificante, & de poteſtate clavium. Tam autem frigidè, & inſulsè probat quæ dicit, ut nullo negotio refelli poſſit.

Quod enim ad primum caput attinet, ponit hoc principium, *Chriſtus ſanguine ſuo expiavit peccata mundi*. Idque probat ex illis verbis. *Hic eſt ſanguis novi teſtamenti, qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorum*, Matth. 26. Item ex illis: *Filius hominis venit in hunc mundum non miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam redemptionem*, Græcè λύτρον *pro multis*. Matth. 20. Item ex illis: *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris &c.* 1. Joan. 2. Item ex illis: *In quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius*, ad Epheſ. 1. Item ex illis, *Deus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum*, Iſai. 53. Denique ex illis: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, Joan. 1. Ex his teſtimoniis nudè recitatis, concludit his verbis: *Cùm ergo tam caro pretio redempti, & Patri reconciliati ſimus, qua eſt illa impudentia, & contumelia in filium Dei, quòd impoſtor ille promittit pro numerata pecunia remiſſionem, & meritarum pœnarum Indulgentiam? & cùm Chriſtus ſatisfecerit Patri pro totius mundi peccatis, blaſphemum eſt mendacium, quod fingunt Pontifices, oportere fideles pro ſuis peccatis ſatisfacere. Sublato errore de ſatisfactione, ſponte evaneſcit figmentum de Indulgentiis*. Hæc eſt prima Heshuſii demonſtratio, ideſt, antiqua Lutheranorum cantilena, millies à Catholicis refutata. Fatemur enim Chriſtum pro nobis, & pro toto mundo integrè, immò pleniſſimè Deo Patri ſatisfeciſſe, ut ſcripturæ allegatæ, aliæque permultæ nos docent. Sed negamus, inde ſequi, non debere fideles pro ſuis peccatis, ideſt, pro reatu pœnæ temporalis expiando Domino ſatisfacere. Sicut etiam fatemur, Chriſtum nobis gratiam, & gloriam ſanguine ſuo acquiſiviſſe, ac promeruiſſe: & tamen debemus gratiam per fidem, & Sacramenta quærere, & gloriam quaſi palmam & bravium certando, & currendo promereri: Apoſtolus enim omnibus dicit, *Sic currite, ut comprehendatis*. 1. Cor. 9. & de ſe: *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi, ideoque reposita eſt mihi corona juſtitiæ*. 1. Timoth. 4. Ratio autem horum omnium eſt, quoniam pretium redemptionis, & ſatisfactionis à Chriſto perſolutum, non prodeſt niſi iis, quibus per certa media, ſive inſtrumenta applicatur, quod etiam adverſarii confitentur, & ſi negarent, nullam cauſam reddere poſſent, cur Pagani, Mahumethani, Judæi, cæterique Infideles pereant, cùm Chriſtus pro toto mundo ſatisfecerit, & omnibus hominibus gratiam, & gloriam promeruerit. Itaque præter illud principium, quod Heshuſius ponit, Chriſtum ſatisfeciſſe pro peccatis noſtris, ponendum eſt hoc aliud, eam ſatisfactionem nemini prodeſſe, niſi per certa media, & inſtrumenta applicetur, & tum remanet controverſia, quæ ſint illa media, quam controverſiam Heshuſius hoc loco non attigit, & ideò nihil omnino ſuis clamoribus efficit. Nos enim exiſtimamus pretium ſanguinis Chriſti iis, qui ab infidelitate primùm converuntur, applicari per fidem, & baptiſmum; iis autem, qui poſt baptiſmum ad peccata redeunt, & rurſum à peccatis converuntur ad Deum, applicari per Sacramentum pœnitentiæ, cujus partes ſunt contritio, confeſſio, ſatisfactio. Heshuſius contra, exiſtimat, ſola fide applicari, vel certè per fidem, & baptiſmum. Sed nihil horum probat, nec probare poteſt. Pleni ſunt enim libri tum Prophetarum, & Apoſtolorum, tum etiam SS. Patrum teſtimoniis pro ſatisfactione, quam Deus poſt remiſſam culpam à nobis requirit. Et quemadmodum non eſt contumelia, vel blaſphemia in Chriſtum, dicere, pretium ſanguinis ejus non prodeſſe infidelibus, niſi per fidem, & baptiſmum illis applicetur: ita non eſt contumelia, vel blaſphemia, dicere fidelibus, pœnitentibus non prodeſſe, niſi per Sacramentum pœnitentiæ, ac per hoc per contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem applicetur. Admiſſa autem neceſſitate ſatisfactionis, dogma de Indulgentiis facillimè conſtituitur. Nam ſicut pretium ſanguinis Chriſti non prodeſt ad remiſſionem culpæ, & pœnæ ſempiternæ, niſi per fidem, & Sacramentum applicetur: ita ſine ulla Chriſti contumelia dici poteſt, idem pretium non ſemper prodeſſe ad remiſſionem totius pœnæ temporalis, niſi per opera pœnitentiæ, vel per Indulgentias applicetur. Quod autem diximus, per opera pœnitentiæ, ideſt, per noſtram ſatisfactionem, pretium ſanguinis Domini, ideſt, ejus ſatisfactionem nobis applicari, non ſic intelligimus, quaſi noſtra ſatisfactio non ſit veri nominis ſatisfactio. Nam & vera ſatisfactio eſt, ut in lib. 4. de Pœnitentia demonſtravimus, & ſimul tamen cum ea, & per eam Chriſti ſatisfactio nobis applicatur. Neque noſtra ſatisfactio Chriſti ſatisfactioni adjungitur, quòd illa per ſe non ſufficeret: ſed quia voluit ipſe nobis etiam gratiam ſatisfaciendi tribuere, ut efficacia ſanguinis ipſius magis ſplendeſceret, dum non ſolùm ipſe ſatisfaceret, ſed etiam membris ſuis virtutem ſatisfaciendi communicaret.

Porrò quod addit Heshuſius, Pontificem pro numerata pecunia peccata remittere, atque Indulgentiam dare, mera calumnia eſt. Neque enim Pontifices pecunias ullas pro Indulgentiis exigunt, ſed jubent eos, qui Indulgentias conſequi cupiunt, orare, jejunare, eleemoſynas facere, vel in commune pauperibus, vel in certum aliquod pium opus, ut in Baſilicæ ædificationem, ſed illud eſt frequentius, & hoc tempore ſolùm in uſu, ut eleemoſinæ pauperibus in communi erogari jubeantur.

CAPUT VIII.

Refelluntur aliæ objectiones ejuſdem Tilmanni Heshuſii.

VEnio ad ſecundum caput argumenti Heshuſiani. Sic igitur ille pergit: *Obſcurant*, inquit, *Pontificii neceſſariam doctrinam de pœnitentia commento Indulgentiarum. Cùm enim docent homines pro ſuis peccatis vel in hac, vel in futura vita ſatisfacere, aut etiam impoſitas*

poſitas ſatisfactiones pecunia redimere poſſe, extenuant peccati magnitudinem, parvi faciunt judicium Dei adverſus peccatum, inſtillant animis hominum ſecuritatem, atque ita vera contritionis fundamenta evertunt. Hæc ille, qui ſine dubio aliquid diceret, ſi nos diceremus, pro culpa, & pœna ſempiterna, poſſe à nobis Domino ſatisfieri. Id verò non dicimus, atque ea de cauſa Theologi noſtri diſputant, neceſſariam fuiſſe incarnationem Filii Dei, quoniam tanta eſt magnitudo peccati, ut non potuerit ulla pura creatura ex rigore juſtitiæ pro peccatis hominum ſatisfacere Deo. Id igitur ſolùm docemus, poſt culpam remiſſam poſſe hominem juſtificatum per gratiam Dei, ſatisfacere Deo pro reatu pœnæ temporalis tantùm: quod non ſolùm non extenuat, ſed etiam amplificat mirum in modum tum peccati magnitudinem, tum judicium Dei adverſus peccatum. Quis enim non miretur divini judicii ſeveritatem, & ipſius peccati molem, ſi cogitet Deum ab ipſis etiam filiis ſuis, & amicis, Chriſti ſanguine juſtificatis, & reconciliatis adhuc repetere pœnas pro delictis, vel in hac vita, vel in futura? Sed qui ſunt, qui nobis obiciunt, quòd peccati gravitatem extenuemus, & judicium Dei parvi faciamus? Nempè Lutherani, qui uſque adeò peccatum extenuant, judiciaque Dei contemnunt, ut nihil ad expianda peccata exigi arbitrentur, niſi ut credant ea ſibi à Deo non imputari. Utri igitur magis peccatum extenuant, & Dei judicia parvipendunt; Catholici, qui præter fidem, contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem neceſſariam eſſe docent ad peccata purganda; an Lutherani, qui ſola fide, ſine ullo pœnitentiæ labore purgari peccata contendunt? Simile eſt, quod de ſecuritate addit Heshuſius. Nam ſi Catholici dicerent, per ſatisfactionem, vel Indulgentias homines reddi ſecuros de ſalute æterna, etiamſi contritionem de peccatis nullam habeant, neque à peccatis ad Deum converti velint, rectiſſimè diceret Heshuſius, per inanem iſtam ſecuritatem everti fundamenta contritionis, & pœnitentiæ. At non hoc dicimus, ſed cum B. Auguſtino in lib. 21. de Civit. Dei cap. 27. inter errores perniciosiſſimos numeramus ſententiam illorum, qui dicebant, eleemoſynas, & ſimilia bona opera ſine vera converſione, & pœnitentia ſufficere ad ſalutem, & verbis diſertis omnes Theologi noſtri tradunt, ſatisfactionem, & Indulgentias non prodeſſe niſi iis, qui per veram contritionem, & reconciliationem juſtificati in gratiam à Deo recepti ſunt. Neque etiam tunc ſecuritatem ſalutis pollicemur per Indulgentiam, niſi ſub conditione, ſi videlicet adſit auctoritas in concedente, gratiæ ſtatus in ſuſcipiente, & pietas, atque rationabilitas, ut ſic loquamur, in cauſa. Abſolutè autem ſpem bonam, & fiduciam pollicemur, juxta illud Apoſtoli 1. Timot. 3. *Qui bene miniſtraverint, gradum bonum ſibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ eſt in Chriſto Jeſu.* Eſt autem valdè mirum, quòd Heshuſius ſecuritatem nobis obiciat, cùm alioqui nos ut plurimùm reprehendant Lutherani, quòd dubitationem, & metum perſuadeamus noſtris, cùm ipſi contra doceant ſuos, ut certiſſimè credant, ſe juſtos eſſe, & ſalvos fore, atque hanc ipſam fidem de propria juſtitia, fidem juſtificantem & Catholicam eſſe velint.

Supereſt tertium caput argumenti Heshuſii, quod his verbis ipſe perſequitur: *Sepelunt quoque doctrinam*, inquit, *de fide, ſeu fiducia in Mediatorem Jeſum Chriſtum, ſi enim remiſſio panarum pecunia emi poteſt, non eſt neceſſe credere in filium Dei Jeſum Chriſtum. At tota ſcriptura clamat: qui non credit in filium, vitam non videbit, ſed ira Dei manet ſuper eum*, Joan. 3.

Hæc videlicet eſt illa inſolubilis demonſtratio, ob quam ita ſe jactat, & triumphat Heshuſius. Et quidem doctrinam de vera fide & fiducia in Chriſtum non ſolùm non ſepeliunt, ſed etiam eniteſcere, atque eminere faciunt Indulgentiæ. Siquidem fundamentum habent in theſauro meritorum Chriſti, & non proſunt niſi veris fidelibus, & per fidem veram ac vivam juſtificatis. Quare abſurda, & inepta eſt illa conſequentia, per Indulgentias, vel per opera ſatisfactoria, quales ſunt eleemoſynæ pecuniariæ, redimuntur peccata ab iis, qui credunt in Chriſtum, & meritis ipſius, ac ſatisfactione nituntur, igitur non eſt neceſſe credere in Chriſtum Filium Dei. Fateor tamen per ſatisfactiones, & Indulgentias verè ſepeliri doctrinam de ſola fide, ſeu fiducia juſtificante. Quam fidem, ſeu fiduciam inanem, & falſam, & non tam juſtificantem, quàm ſub ſpe juſtificationis animas deludentem, ac ſeducentem eſſe, alibi demonſtravimus. Quod autem Heshuſius dicit, pecunia redimi pœnarum remiſſionem ex Catholicorum ſententia, verum eſt in eo ſenſu, quo Daniel Regem quendam admonuit, *peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum*, Daniel. 4. Nimirum exiſtimamus, per eleemoſynas, ut etiam per jejunia, aliaque pia opera, præſertim laborioſa, & pœnalia, remitti pœnas temporales, quæ remanent poſt culpam remiſſam, ut jam ſæpè dictum eſt.

Quartum caput argumenti, quo probandum erat per ſatisfactiones, & Indulgentias labefactari doctrinam de poteſtate clavium, Heshuſius non adſcripſit: An oblivione, an alia de cauſa, incertum eſt. Sed hanc jacturam meliori compenſatione reſarcivit. Adjunxit enim aliquid adverſus Indulgentias pro defunctis. *Quod fingunt*, inquit, *Indulgentias per modum ſuffragii valere pro mortuis, pugnat cum dicto Chriſti, Qui non credit in filium, jam judicatus eſt*, Joan. 3. Item: *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque ea, quæ geſſit in corpore, ſive bonum, ſive malum*, 2. Corinth. 5. Item: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*, Apocal. 14. *Infelices ergo, & quibus nulle Indulgentiæ proſunt, qui in Domino non moriuntur. Sanctorum meritis confidere, blaſphemum, & contumelioſum eſt in filium Dei.*

Mirabilis ſanè Dialectica Heshuſii, per quam ſine medio termino quidlibet ex quolibet licet colligere. Qui non credit in Filium Dei, jam judicatus eſt: Igitur Indulgentiæ per modum ſuffragii defunctis valere non poſſunt. Sanus ne eſt, an delirat, qui ita colligit? Fatemur Indulgentias nullo modo prodeſſe iis, qui ſine fide in Chriſtum deceſſerunt, qui juxta verbum Domini judicati, ideſt, condemnati ſunt. At non inde ſequitur, non prodeſſe iis, qui cum fide, ſpe, & charitate migrarunt, & adhuc tamen in locis purgatoriis degunt, de quibus ſic loquitur S. Auguſtinus hom. 16. ex lib. 50. Homiliarum. *Qui temporalibus pœnis digna geſſerunt, per ignem quendam purgatorium tranſibunt, de quo Apoſtolus inquit: Salvus erit, ſic tamen quaſi per ignem.* At inquit Heshuſius, omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque ea, quæ geſſit in corpore, ſive bonum, ſive malum: non igitur mortuis aliquid proſunt Indulgentiæ, aliave ſuffragia. Reſpondeo, mortuos quidem ea tantùm recipere, quæ geſſerunt in corpore, ſed eos, qui in fide, ſpe, & charitate uſque ad finem perſeverarunt, id egiſſe in corpore, ut poſt mortem ſuffragiis, atque Indulgentiis juvari poſſent. Contra autem eos, qui in peccatis lethalibus uſque ad mortem permanſerunt, id egiſſe in corpore, ut eis poſt mortem, neque Indulgentiæ, neque ſuffragia ulla prodeſſent. Sic enim loquitur S. Auguſtinus in Enchir. cap. 109. *Neque negandum eſt, defunctorum animas pietate ſuorum viventium relevari, cùm pro illis ſacrificium Mediatoris offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia ſunt. Sed eis hæc proſunt, qui cùm viverent, ut hæc ſibi prodeſſe poſſent, meruerunt. Eſt enim quidam vivendi modus, nec tam bo-*

ni,

mus, ut non requirat iſta, nec tam malus, ut ei non proſint iſta poſt mortem. Et infrà: *Non igitur iſta, quæ pro defunctis commendandis frequentat Eccleſia, illi Apoſtolicæ ſunt adverſa ſententiæ, qua dictum eſt; omnes aſtabimus ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque ſecundùm ea, quæ per corpus geſſit, ſive bonum, ſive malum; quia etiam hoc meritum ſibi quiſque, cum in corpore viveret, comparavit, ut ei poſſent iſta prodeſſe, non enim omnibus proſunt, & quare non omnibus proſunt, niſi propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in corpore?* Hæc ille. Ad locum autem Apocalypſis reſpondemus, eos, qui in Domino omni ex parte moriuntur, quales ſunt Martyres, quos eo loco præcipuè Joannes Apoſtolus conſolatur, planè beatos eſſe, neque Indulgentiis, aliiſve ſuffragiis indigere, ac de his hunc locum exponunt S. Ambroſius, Haymo, Hansbertus, & Richardus de S. Victore; eos autem qui nulla ex parte in Domino moriuntur, quales ſunt homines perditi, qui ſine gratia Dei, & juſtificatione decedunt, infœlices omnino, ac miſeros eſſe, neque Indulgentias aliave ulla ſuffragia eis prodeſſe. Sed inter hos quidam ſunt medii, ut paulò ante ex Auguſtino didicimus, qui partim in Domino, partim non in Domino moriuntur, in Domino quidem, quia cum fide, ſpe, & charitate de hac vita diſcedunt, non in Domino, quia maculæ veniales, vel reatus pœnæ temporalis illis adhærent, ob quæ purgatione, atque expiatione indigeant. Iſti igitur nec tam perfecti ſunt, ut continuo requieſcant à laboribus ſuis, neque ſuffragiis Eccleſiæ, vel indulgentiis opus habeant: nec tam ſunt imperfecti, ut requiem à pœnis, & laboribus non expectent, vel ut Indulgentiis, & eleemoſynis, aliiſque ſuffragiis relevari non poſſint. Neque mirabitur, nos dicere aliquos mori partim in Domino, partim non in Domino, qui apud S. Auguſtinum lib. 3. ad Bonifacium cap. 3. legerit, homines eoſdem propter gratiam Dei, quam habent, eſſe filios Dei, propter peccata venialia, quibus non carent, eſſe filios hujus ſæculi. Illa denique Heshuſii poſtrema concluſio, blaſphemum, & contumelioſum eſſe in Filium Dei, ſanctorum meritis fidere, unde colligatur, omnino non video. Nam neque ex proximis ſuperioribus verbis naſcitur, neque ad rem propoſitam ullo modo facit. Sed jam dictum eſt, ſecundùm novam Heshuſii Logicam, quidlibet ex quolibet colligi poſſe. Tantum autem abeſt, ut fidere ſanctorum meritis, ſit vel blaſphemum, vel contumelioſum in Filium Dei, ut ſit Filio Dei perhonorificum, & glorioſum: Quid enim ſunt ſancti, niſi palmites fructuoſi, ejus nobiliſſimæ vitis, quæ dicit in Evangelio: *Ego ſum vitis, & vos palmites?* & quoniam palmites omnem virtutem ſuam ex vite trahunt, certè omnis palmitum gloria in vitem redundat. Itaque cùm ſanctorum meritis confidimus, Chriſto confidimus, ſine quo illi nihil facere poſſunt. Neque ita confidimus ſanctorum meritis, ut ab illis gratiam, vel gloriam expectemus, ſed ſolùm, ut ſæpè diximus, ut per eorum ſatisfactiones, nobis communicatas, à reatu pœnæ temporalis liberemur, vel eorum intercеſſione à Deo per Chriſtum varia beneficia conſequamur.

CAPUT IX.

Reſpondetur ad primum caput diſputationis Martini Kemnitii de Indulgentiis.

MArtinus Kemnitius in 4. part. examinis Concilii Tridentini, diſcutiens decretum Concilii de Indulgentiis, quod habetur in ult. ſeſſ. longiſſimam, ideſt, verboſiſſimam more ſolito de Indulgentiis diſputationem inſtituit. Eam nos hoc loco refutare aggredimur, ac Deo bene juvante non magno negotio fraudes ejus & mendacia detegemus, & argumenta, ſi quæ erunt alicujus momenti, breviter & dilucidè refellemus. Sed illud initio lectorem admonitum volo, nolle me tempus terere in recitandis iis, quæ Kemnitius, ut librum ſuum pleniorem faceret, ex libris Catholicorum deſcripſit; quæ plurima ſunt, ut Canones omnes pœnitentiales, quos ex Conciliis, ex Burchardo, & ex Gratiano in medium attulit, & alia id genus. Item nolle me repetere refutationem aliorum errorum Lutheranorum, qui paſſim à Kemnitio inculcantur, quamvis ad rem præſentem non faciant. Satis enim multa tum in libris aliorum Catholicorum, tum etiam in noſtris extant, unde errores illi pleniſſimè confutentur. Denique nolle me verbis ſine neceſſitate contendere, neque convicia, & contumelias, quibus Catholicos paſſim aſpergit, referre, & retorquere (quod longiſſimum eſſet) niſi aliquando nimia ejus impudentia nos cogat aliquid dicere. Igitur duo tantùm in hac diſcuſſione Kemnitianæ diſputationis præfare mihi propoſitum eſt, ut notem quæ falſo Kemnitius nobis imponit, & argumentis ejus adverſus Indulgentias perſpicuè, ſolideque reſpondeam.

In primo capite diſputationis ſuæ Kemnitius, ideſt pag. 215. in editione Francofordienſi in octavo, ſtatum quæſtionis exponit, quid videlicet illud ſit, quod nomine Indulgentiæ in hac diſputatione accipiatur. Ubi multa ſunt, quæ perperam ab illo dicuntur, ut cauſam Catholicorum odioſam reddat. *Primùm miratur cur Tridentinum Concilium, ſi Pontificias Indulgentias non prorſùs damnare & abjicere valebat, non ſaltem earum mentionem ſepelierit, vel approbationem ſuſpenderit: cùm toti orbi, atque adeò ipſis Pontificiis notum ſit (ut ipſe loquitur) impudentem & impiam Indulgentiarum nundinationem à multis doctis, & piis viris deploratam, & reprehenſam fuiſſe.* Sed non eſt cur miretur. Nam Concilia Eccleſiæ Catholicæ, quale Tridentinum fuit, non ſolent dogmata quotannis mutare, ut Lutherani faciunt, neque circumferri omni vento doctrinæ. Concilia vetera, Lateranenſia, Lugdunenſia, Viennenſia (ut ſuprà oſtendimus) Indulgentias approbarunt, abuſus, qui fortè irrepſerant, condemnarunt. Idem omnino Tridentinum Concilium fecit. Neque tribuendæ ſunt Eccleſiæ Catholicæ, ſi quæ irrepunt ex cupiditate pravorum hominum corruptelæ in cultu religioſo, præſertim cùm non ſolùm pii, & docti viri, ſed ipſa etiam Concilia vigilent adverſus ejuſmodi corruptelas. Neque id Kemnitius ignorare poteſt, cùm in hac ipſa diſputatione pag. 332. referat decretum Concilii Lateranenſis & pag. 345. decretum Concilii Viennenſis adverſus abuſus, qui in Indulgentiarum prædicatione admiſceri cœperant, & ipſe idem pag. 213. integrè recitet decretum Concilii Tridentini, quo damnantur, & prohibentur ſuperſtitiones, & abuſus omnes, & nominatim pravi quæſtus, unde plurimorum in Chriſtiano populo abuſuum cauſa fluxit. At non ſunt tollendi boni uſus, ut deſtruantur abuſus, neque ſpecie reformationis Eccleſia funditus evertenda eſt, ut Lutherani & Calviniani facere moliuntur. Sed non mentitur, qui ait: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & porta inferi non prævalebunt adverſus eam*, Matth. 16.

Secundò idem Kemnitius pag. 218. dicit ex ſententia Catholicorum temporalem pœnam, quæ remaner luenda poſt remiſſam culpam in Sacramento Pœnitentiæ, majorem eſſe, quàm ut à quoquam hominum in hac vita exolvi poſſit. Sed hoc falſo nobis imponit, neque ullum ſcriptorem Catholicum inveniet, qui hoc dicat. Immò verò Catholici Theologi docent,

docent, non ſolùm poſſe hominem juſtificatum ſatisfacere Deo pro debito pœnæ temporalis, ſed etiam id poſſe ex condigno. Vide præter cæteros, Dominicum à Soto in 4. ſentent. diſt. 19. q. 1. art. 4. Porrò falſa iſta dogmata nobis Kemnitius adſcribit, ut videamur ſuper falſis fundamentis inniti, cùm docemus in Purgatorio pœnas dari à ſpiritibus defunctorum, & tum in hac vita, tum in alia Indulgentias locum habere.

Tertiò ibidem Kemnitius dicit, Catholicos docere, divinam juſtitiam majores adhuc pœnas exigere, quæ in Purgatorio luendæ ſint, etiamſi canonica pœnitentia in hac vita plenè exolvatur. Sed hoc etiam falsò Catholicis imponi certiſſimum eſt. Tunc enim ſolùm majores pœnas Deus exiget, quando pœnitentia canonica injuncta eſt minor, quàm par eſſet. Sed ſi injungatur æqualis, ut planè injungi poteſt, & ea plenè exolvatur, nihil in Purgatorio ſolvendum ſupereſſe omnes Catholici docent, ut videre eſt apud S. Thomam, alioſque Theologos in 4. diſt. 20.

Quartò Kemnitius pag. 219. dicit, ſatisfactiones ex theſauro Eccleſiæ per Indulgentias applicari illis, qui eas vel pecunia, vel aliis operibus redimunt, atque hanc eſſe Catholicorum doctrinam, & paulò infra, dicit, ex ſententia Catholicorum, Indulgentias licitantibus, & redimentibus diſpenſari. Sed hæ meræ ſunt calumniæ, & impoſturæ; eleemoſynas quidem, aliaque pia opera Pontifex Maximus ſolet injungere cùm Indulgentias tribuit, non tamen ut emantur Indulgentiæ (neque enim ea pecunia ad Pontificem, ſed ad pauperes pervenit); ſed, ut exerceantur in operibus bonis Chriſti fideles, & ut aliorum liberalitate miſerorum inopiæ ſuccurratur.

Quintò, in eadem pagina Kemnitius dicit, ex ſententia Catholicorum, theſaurum Eccleſiæ conſtare ex operibus bonis ſanctorum, quæ ipſis ad promerendam, & conſequendam ſalutem neceſſaria non erant, quæ vocantur opera ſupererogationis: item ex paſſionibus eorundem, quæ ipſis ad propria delicta purganda opus non fuerunt. Sed ut hoc poſtremum de paſſionibus eſt verum, ita illud de operibus ſupererogationis eſt falſum. Neque enim ullus Theologorum eſt, qui ſcripſerit theſauro Eccleſiæ contineri opera meritoria ſupererogationis. Illa enim opera, quamvis ſupererogationis fuerint, tamen ſuo præmio non caruerunt, atque ideò nulla ratio ſinit, ut alius applicari poſſint. Vocant quidem aliqui opera ſupererogationis paſſiones ſanctorum, ut ſatisfactorias ipſis minimè neceſſarias. Sed nos de re ipſa, non de nomine litigamus. Sed hæc non ſine cauſa finguntur à Kemnitio. Scit enim Lutheranos valdè odiſſe opera ſupererogationis, ut ipſum etiam vocabulum ferre non poſſint. Inde igitur exiſtimavit, vel hoc ipſo Indulgentias fore inviſas, & execrandas, ſi ex operibus ſupererogationis ſanctorum fluxiſſe dicerentur.

CAPUT X.

Reſpondetur ad ſecundum caput diſputationis Kemnitii.

IN ſecundo capite diſputationis ſuæ Kemnitius demonſtrare conatur, Indulgentias, ut à Catholicis accipiuntur, non habere fundamentum in ſcripturis, imò pugnare cum præcipuis capitibus doctrinæ Chriſtianæ. Primùm igitur profert multa ſcripturæ teſtimonia, quibus probat, per Chriſtum nobis peccata remitti. Sed hæc non egent ulla ſolutione, cùm non pugnent adverſus Indulgentias, neque à nobis negentur, & ſolùm ad implendas paginas adferantur.

A Secundò profert argumenta negantia, quòd videlicet, ſcripturæ non dicant, quòd noſtris operibus poſſimus Deo ſatisfacere, quòd ſint aliquæ pœnæ Purgatorii, quòd ſit theſaurus aliquis operum ſupererogationis, quòd ſoli Petro ſint traditæ claves Regni cœlorum, quòd ſacerdos abſolvens debeat imponere pœnitentias: & quòd Bullæ Indulgentiarum fieri debeant &c. Et addit, adeò hæc eſſe vera, ut Durandus, Antoninus, Roſſenſis, & Sylveſter fateantur, Indulgentias non poſſe probari ex ſcripturis, ſed ex ſola Eccleſiæ Romanæ auctoritate. Sed hujus argumenti magna ex parte falſum eſt antecedens, & omnino mala conſequentia. Falſum eſt, in ſcripturis non haberi, quòd operibus noſtris poſſimus ſatisfacere Deo, cùm ſcriptum ſit Dan. 4. *Peccata tua eleemoſynis redime*. Luc. 11. *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*. Prov. 16. *Miſericordia, & veritate redimitur iniquitas*. Falſum eſt, ſcripturas nihil habere de pœnis Purgatorii, cùm ſcriptum ſit 1. Cor. 3. *Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen, quaſi per ignem*, & Luc. 12. *Non exies inde, donec reddas noviſſimum quadrantem*, & Matth. 12. *Qui dixerit verbum in Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro*. Falſum eſt, nihil in ſcripturis tradi de operibus ſupererogationis, quamvis, ut ſuprà diximus, non pertineant hæc opera ad Indulgentias. Quid enim eſt, quod ait Dominus, Luc. 10. *Si quid ſupererogaveris, ego, cùm rediero, reddam tibi*? Et nonne B. Paulus C 1. Corinth. 9. teſtatur ſe potuiſſe victum quærere ab his, quibus evangelizabat, ut Apoſtoli cæteri quærebant, & tamen maluiſſe propriis manibus laborare, quod fuit opus ſupererogationis interpretum omnium teſtimonio? Falſum eſt, in ſcripturis nihil dici de clavibus ſoli Petro traditis cùm diſertis verbis Dominus dicat Matth. 16. *Beatus es Simon Bar Jona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt, & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam, & tibi dabo claves Regni cœlorum, & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis: & quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis*. Falſum eſt in ſcripturis D non haberi Sacerdotem abſolventem debere imponere pœnitentiam. Nam cùm in ſcripturis ſacerdos fiat Judex, qui debeat ſolvere vel ligare, remittere vel retinere peccata, certè etiam debet ita reos abſolvere ut juſtitiæ ſatisfiat, ac proinde ſolvere à culpa, & ligare ad pœnam pro modo culpæ ſubeundam. Sed de his omnibus ſuis locis diſſeruimus. Quod ultimò dicebatur de Bullis Indulgentiarum, non habetur quidem in ſcripturis in particulari, ſed habetur in communi. Dum enim tribuitur Pontifici Maximo poteſtas ligandi, & ſolvendi quicquid ligandum, ſolvendumve judicaverit, non dubium eſt, quin ſit etiam eidem attributa poteſtas ſolvendi reatum pœnæ, remanentis poſt culpam remiſſam, & ea de re ſcribendi literas, quæ Bullæ vocantur, quibus ea conceſſio contineatur. Sed etiam ſi nihil horum ſcriptum eſſet, non tamen ſequeretur, Indulgentias non niti niſi auctoritate Eccleſiæ Romanæ, poſſent enim niti auctoritate Divina, cognita per traditionem Apoſtolorum, quo modo alia non pauca, & præter cætera numerum librorum ſacrorum, ac præſertim Evangeliorum, non ex aliqua ſcriptura, ſed ex traditione Apoſtolica, & Eccleſiæ auctoritate habemus. Neque enim Eccleſia uſum Indulgentiarum concedendarum per ſe excogitavit, ſed à majoribus accepit, cujus rei ſignum eſt, quòd non poſſunt adverſarii hujus conſuetudinis ullum aſſignare principium. Atque hoc ſibi volunt Durandus, Antoninus, Roſſenſis, & Sylveſter, quos Kemnitius allegat: nimirùm affirmant, non haberi in ſcripturis expreſſam mentionem

tionem Indulgentiarum, quamvis fundamenta non desint, unde perspicuè colligantur. Sed sufficere ad eas etiam sub hoc nomine defendendas Ecclesiæ auctoritatem, quæ non tam constanter Indulgentias prædicaret, & in Conciliis Oecumenicis approbaret, nisi divinitus traditam sibi potestatem hujusmodi non ignoraret.

Sed objicit Kemnitius S. Augustinum, qui lib. 3. contra literas Petiliani cap. 6. ita scribit: *Si quis de quacumque re, quæ pertinet ad fidem, vitamque nostram, si vel Angelus è cælo vobis annunciaverit præter quàm quod in scripturis legalibus, & Evangelicis accepistis, anathema sit.* Nos autem ipsum eundem S. Augustinum respondentem adducemus. Ipse enim tract. 98. in Joannem scribit, illud, præter quàm, non significare, plus quàm, sed contra quàm. *Non ait Apostolus* (inquit Augustinus) *plus quàm accepistis, sed præter quàm quod accepistis. Nam si illud diceret, sibi ipsi præjudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, ut suppleret quæ illorum fidei defuerunt. Sed qui supplet, quod minus erat, addit, non quod inerat tollit. Qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via &c.* Non igitur anathema dicitur iis, qui credunt aliquid, quod non invenitur expressè scriptum in sacris literis, sed iis, qui credunt aliquid, quod repugnat sacris literis. Nam idem Augustinus lib. 2. de Baptis. cont. Donat. cap. 7. *Multa*, inquit, *non inveniuntur in literis Apostolorum, neque in Conciliis posteriorum, & tamen quia custodiuntur per universam Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita, & commendata creduntur.* Et lib. 4. cap. 24. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur:* Denique lib. 1. cont. Crescon. cap. 33. *Quamvis*, inquit, *hujus rei de scripturis Canonicis non proferatur exemplum: earundem tamen scripturarum à nobis etiam in hac re tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod universa jam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas.* Ab hoc igitur loco depulsus Kemnitius, aggreditur demonstrare Indulgentias repugnare scripturis: *Non rhetoricis*, inquit, *declamationibus, sed nuda tantùm indicatione simpliciter per capita spectandum, & considerandum proponam, quemadmodum Indulgentiæ pugnent. I. contra meritum, & satisfactionem Christi. II. contra gratuitam, & plenariam remissionem Dei. III. contra claves Regni Cælorum. IV. contra fidem. V. contra doctrinam de bonis operibus. VI. quod talis mundinatio in scriptura jamdudum damnata sit.*

Ac primùm quidem caput solo mendacio probat. Dicit enim nos docere, Christum culpam quidem nostram omnem, sed non totam pœnam peccatorum nostrorum in se suscepisse. Ac deinde probat id esse falsum ex scripturis Isai. 53. Galat. 3. Deuter. 28. At mendacium esse manifestum, à Catholicis doceri, Christum suscepisse purgandam omnem culpam, sed non omnem pœnam, vel ex eo potest intelligi, quòd Indulgentiæ ex nostra sententia nituntur thesauro passionis Christi, qui satisfecit Deo Patri plenissimè pro reatu culpæ, & pœnæ temporalis, & æternæ omnium peccatorum. Si per Indulgentias dicimus applicari nobis satisfactionem Christi pro reatu pœnæ, quo modo potuit in mentem Kemnitii cadere nos dicere Christum non satisfecisse pro pœna?

Secundum caput, idest, pugnare Indulgentias cum gratuita & plenaria remissione Dei, probat ex scripturis nihil ad rem nostram facientibus. Adducit enim illa testimonia: *Qui credit in Filium Dei, non judicatur.* Joan. 3. *& in judicium non venit.* Joan. 5. *peccatorum ejus non recordabor.* Ezech. 18. *Omnia peccata nostra projecit in profundum maris.* Michææ 7. & similia. Nam hæc testimonia probant quidem reconciliari peccatorem Deo, sed an tota pœna peccatis debita semper remittatur, non docent. Jam enim supra demonstravimus ex lib. 2. Reg. cap. 12. dictum esse Davidi pœnitenti: *Dominus transtulit peccatum tuum*, & tamen expetitam ab eo pœnam, mortem filii, quam ut averteret David, jejunavit, oravit, flevit &c. Sed Kemnitius adducit similitudinem ab humana consuetudine: *Certum*, inquit, *& manifestum est, si quis privatus ita dimitteret offensam proximo, ut nihilominus vindictam aliquam expetere, & supplicium aliquod de ipso sumere vellet, talem ut non ex corde remittentem peccata graviter à Christo reprehendi. Qua fide igitur talem remissionem ipsi Deo tribueremus? Certè si culpam, hoc est, debitum omne dimisit, non habet causam exquirendi pœnas.* At similitudo in ipsum retorqueri potest. Nam qui injuriam accepit, & vel in facultate, vel in fama, vel in ipsa persona læsus est, sic potest, ac solet ordinariè offensam dimittere, & in gratiam recipere eum, qui læsit, ut tamen detrimentum compensari, & refarciri sibi velit. Et quamvis privati homines nullam interdum compensationem injuriæ quærant, Judex tamen pœnam ab eo, qui injuriam fecit repetere, & vindictam sumere solet. Sic igitur Deus, qui non solùm pars offensa, sed etiam Judex est, remittit quidem culpam, cùm pœnitentes in gratiam recipit, sed pœnam totam non semper remittit, ut exemplo Davidis ostendimus. Neque hoc repugnat illis verbis Domini Matth. 18. *Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me &c.* Nam per *omne debitum*, intelligitur omnis culpa, non omnis pœna. Comparat enim Dominus eo loco peccata cum debito pecuniario, & loquitur de remissione offensarum, quatenus ea gignunt inimicitias. Itaque exemplo suo Dominus, qui pœnitentibus ita peccata remittit, ut eos verè in gratiam & amicitiam suam admittat, admonet homines, ut ex corde remittant injurias proximis, eosque verè diligant; id enim significat illa sententia: *Sic & Pater meus faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Quibus verbis, ut S. Hieronymus in commentario docet, omnis simulatio fictæ pacis evertitur. Sed nihil impedit, ut diximus, quo minus satisfactionem justam exigere possit, qui læsus est, etiamsi eum qui læsit, ex corde diligere, nec solùm non lædere, sed etiam protegere denique velit.

Tertium caput, quod videlicet Indulgentiæ pugnent cum doctrina de clavibus Regni cælorum, non probat Kemnitius, nisi verbis ludendo: *Christus*, inquit, *dicit: Quæcunque solveritis, erit solutum, & quorum remiseritis peccata, erunt remissa. Romanenses Indulgentiæ contradicunt, quicquid Christi claves solvunt, hoc Pontifex Romanus suis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas vel in hac vita, vel in Purgatorio exolvendas.* Hæc non sunt argumenta, sed nugæ. Nobis autem non libet in re seria ludere. Porro Christus non solùm dixit, *quodcunque solveris, erit solutum*; sed etiam, *quicquid ligaveris, erit ligatum.* Itaque Pontifex non ligat, quod Christus solvit, sed sicut potest solvere, ita potest ligare, & hac potestate ligat ad pœnam subeundam, quos à culpa absolvit. Neque contrarium potuit Kemnitius probare, nec poterit.

Quartum caput, quòd Indulgentiæ pugnent contra fidem justificantem, non probat Kemnitius, nisi hoc argumento, quod scriptura Rom. 3. & 4. & 11. & Ephes. 2. ita solam fidem in justificationis negotio requirat, ut excludat etiam opera legis, quæ Deus ipse mandavit: Indulgentiæ verò justificationem tribuant commentitiis operibus, ut peregrinationibus ad hanc vel illam Ecclesiam visitandam. Sed hoc argumentum totum ex imperitia, & mendaciis constat. Nam ut omittam, quòd non excluduntur à justificatione opera bona, quæ nascuntur ex fide, & gratia Dei, sed illa tantùm, quæ fiunt solis viribus naturæ, ut in libris de justificatione docuimus. Non dicimus

per

per Indulgentias, homines juſtificari, imò docemus, non dari Indulgentias, niſi juſtificatis. Id quod vel à ſuo Patriarcha Luthero Kemnitius diſcere potuiſſet. Lutherus enim hoc aſſumpſit, Indulgentias non juſtificare, & nos admiſimus eſſe verum. Præterea cùm Indulgentiæ ex Catholicorum ſententia non juſtificent, multò minus tribuere poſſunt juſtificationem operibus commentitiis. Adhæc opera illa, quæ accepturis Indulgentias injunguntur, valde temerè commentitia à Kemnitio nominantur; peregrinationes enim ad loca ſacra orationis cauſa præcipi ſolent, quibus ordinariè jejunia, & eleemoſynæ adjunguntur. Iſta autem omnia multis ſcripturarum teſtimoniis commendantur, ut præſertim Tob. 12. Matth. 5. & 6. & alibi paſſim. Denique iſtis ipſis operibus non tribuimus effectum Indulgentiarum, quem falsò juſtificationem appellat Kemnitius. Effectus enim proprius Indulgentiarum eſt relaxatio pœnæ temporalis, qui effectus potiſſimùm tribuitur meritis Chriſti, ut in libro ſuperiore docuimus. Quare cùm omnia penè verba Kemnitiani argumenti falſa ſint, certè non poteſt ullo modo eſſe vera concluſio.

Quantum caput, quòd Indulgentiæ pugnent cum operibus bonis, probat Kemnitius ex iis locis ſcripturæ, quibus ipſe cenſet refelli opinionem de operibus ſupererogationis, in qua opinione fundari exiſtimat Indulgentias. Loci ſunt hi Luc. 17. *Cùm omnia feceritis dicite, ſervi inutiles ſumus, quia quod debuimus, fecimus.* Matth. 25. dicentibus fatuis virginibus, *date nobis de oleo veſtro*, reſponderunt prudentes, *ne fortè non ſufficiat nobis & vobis, ite potiùs ad vendentes, & emite vobis.* Sed hoc argumentum nititur falſis principiis, non minus, quàm præcedens. Neque enim fundamentum Indulgentiarum ponitur à Catholicis in operibus ſupererogationis Sanctorum, ſed in ſatisfactionibus, quæ ipſis neceſſariæ non ſunt. Nam etiam opera debita & imperata à Deo ſatisfactoria eſſe poſſunt, & non neceſſaria iis, à quibus fiunt, in ratione ſatisfactionis. Si Tyrannus inſtet, ac ſupplicia, & mortem commineetur, niſi fidem abneges, non eſt opus ſupererogationis, ſed planè debitum & neceſſarium, fidem non negare, ſed confiteri, & perferre ſupplicium, & tamen opus illud non ſolùm eſt meritorium gloriæ, ſed etiam ſatisfactorium pro reatu pœnæ, quem reatum fieri poteſt, ut non haberet, qui ſupplicia illa perferebat. Nec tamen Kemnitius refellere potuit opera ſupererogationis, niſi depravando ſcripturas. Non enim Dominus ait Luc. 17. *Cùm feceritis omnia, dicite ſervi inutiles ſumus.* Sed ait, *Cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſervi inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus.* Itaque illi dicuntur inutiles, qui nihil faciunt, niſi quod eis præceptum eſt, & quod facere debent. Ex quo ſequitur, ut qui faciunt aliquid ampliùs quàm teneantur, ut qui ſe caſtrant propter Regnum cœlorum, ideſt, perpetuam continentiam ſervant, & qui dant omnia pauperibus, vel alia id genus non imperata faciunt; ſervi utiles dici debeant. Neque hæc mea, ſed S. Ambroſii explicatio eſt, qui in libro de Viduis tractans hunc locum ſic ait: *Hæc Virgo non dicit (minimum ſervus inutilis ſum,) hoc non dicit ille, qui bona ſua vendidit, ſed quaſi repoſita expectat præmia, ſicut Sanctus Apoſtolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Non enim quaſi inutilis ſervus quod debuit facere feciſſe ſe dicit, ſed quaſi utilis Domino, qui commiſſa ſibi talenta quæſtus multiplicavit uſuris, mercedem fidei atque virtutis bene ſibi conſcius, meritorumque ſecurus expectat.* Illud verò Matthæi 25. *Date nobis de oleo veſtro; & ne fortè non ſufficiat nobis, & vobis*: non ad excluſionem operum ſupererogationis, neque communicationis ſatisfactionum pertinet, ſed ad excluſionem communicationis juſtitiæ & meritorum. Significatur enim per eam parabolam, eos quibus in hac vita extincta fuerit lampas charitatis, & operum bonorum, & qui in eo ſtatu de vita migraverint, fruſtrà imploraturos merita ſanctorum. Nam ut dicitur Ezech. 18. *Juſtitia juſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum*, & Gal. 6. *Unuſquiſque onus ſuum portabit*, & Rom. 2. *Reddet Deus unicuique ſecundum opera ſua.* Atque ad hoc ſignificandum in ea parabola dicentibus fatuis Virginibus, *Domine Domine aperi nobis*, reſpondetur à Domino, *Amen dico vobis, neſcio vos.* Alia teſtimonia Kemnitius adducit ad probandum, opera noſtra non eſſe ſine peccato, ſed ea nihil ad propoſitum faciunt, & ſunt à nobis omnia diligenter explicata in libris de Juſtificatione.

Sextum caput, quòd Indulgentiæ ſint expreſsè damnatæ in ſcripturis Sanctis, probat Kemnitius ex Epiſt. 2. B. Petri cap. 2. *In avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur.* Item *libertatem aliis pollicentur, cùm ipſi ſint ſervi corruptionis*, & Act. 8. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia parari.* Ex his duobus locis concludit ſuum argumentum in hæc verba Kemnitius: *Hoc eſt ipſiſſimum judicium ſpiritus Sancti, de Indulgentiis Pontificiis.* Quæ concluſio indicat incredibilem fuiſſe in Kemnitio libidinem maledicendi, etiam adverſus propriam conſcientiam. Nam ignorare non poteſt abuſum Quæſtuariorum, quibus utcumque accommodari poſſent verba S. Petri, ut ea Cajetanus accommodat, Romanis Pontificibus adeò ſemper diſplicuiſſe, ut eos publicis conſtitutionibus damnaverint, & prohibuerint. Siquidem ipſe idem Kemnitius refert ad verbum decreta de hac re Innocentii III., Clementis V. & ipſius Synodi Tridentinæ. Qua igitur conſcientia, qua fronte non ſolùm hoc loco, ſed paſſim in tota diſputatione Romanis Pontificibus tribuit, quæ à Romanis Pontificibus damnata, atque interdicta fuiſſe idem ipſe teſtatur? Videat autem Kemnitius, ne verba S. Petri in 2. epiſt. ad ſe, & Lutheranos cæteros pertineant. Certè S. Auguſtinus in lib. de fid. & operib. cap. 14. totam hanc epiſt. ut etiam epiſtolam Jacobi, & Judæ adverſus eos ſcriptas eſſe dicit, qui affirmabant ſola Fide homines ſalvari poſſe, quæ eſt hoc tempore hæreſis Lutheranorum, & in eodem libro cap. 24. illa ipſa verba, quæ Kemnitius citat, contra eos pugnare dicit, qui libertatem pollicentur, ideſt, ſecuritatem ſalutis, modò credant in Chriſtum, ut idem explicat cap. 26. Atque hæc fortaſſe eſt cauſa, cur Lutherani, & ipſe Kemnitius in examine 4. ſeſſ. Concilii Tridentini, hanc epiſtolam aut negent eſſe canonicam, aut ejus auctoritatem in dubium revocant, quia vident hæreſim ſuam de ſola fide juſtificante hujus epiſtolæ teſtimoniis apertiſſimè refutari. Illud verò quod Kemnitius addit ex Actis Apoſtolorum c. 8. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia exiſtimaſti donum Dei pecunia parari*, ſi ad Indulgentias referatur mera calumnia eſt. Nam Catholici non exiſtimant, Indulgentias pecuniis vendi, vel emi: ſed eleemoſynas imperari ad opus aliquod pium, ut Baſilicæ ædificationem, pauperum ſubventionem, captivorum redemptionem, & ſimilia, quod opus pium ſit cauſa Indulgentiæ concedendæ, ut ſæpè diximus.

CAPUT XI.

Reſpondetur ad tertium caput diſputationis Kemnitii, & defenditur primum argumentum Catholicorum.

IN tertio capite diſputationis ſuæ Kemnitius profert in medium argumenta ex ſcripturis, quæ à nonnullis Catholicorum pro Indulgentiis fieri ſolent: atque ad ea reſpondere conatur, quamvis more ſuo multa dicendo nihil dicat. Eas reſponſiones ordine refutabimus.

Primùm

Primum Catholicorum argumentum ſumi dicit ab illis verbis Domini Matth. 16. *Tibi dabo claves Regni cælorum, & quodcumque ſolveris ſuper terram erit ſolutum & in cælis &c.* Adverſus hoc argumentum objicit primò Kemnitius ſolvere & ligare nihil eſt aliud, niſi remittere, vel retinere peccata, ut habetur Joan. 20. Illa autem remiſſio, vel retentio exercetur in foro pœnitentiæ, & abſolutionis, ut Scholaſtici docent. Igitur nihil hoc teſtimonium facit pro Indulgentiis, quas fidem Scholaſtici à foro pœnitentiæ, & abſolutionis longè, latequè disjungunt. Reſponſio: Solvere & ligare, quod habetur Matth. 16. multò latiùs patet, quàm remittere, & retinere peccata, quod habetur Joan. 20. Nam in hoc poſteriore loco reſtringuntur verba ad peccata, in priore non reſtringuntur, ſed generatim dicitur, quodcumque ſolveris, vel ligaveris, & notum eſt, non ſolùm ſolvi, cui remittuntur peccata, ſed etiam eum, qui liberatur à quocumque debito, vel lege, vel pacto &c. Quemadmodum etiam non ſolùm ligatur, cui retinentur peccata, ſed etiam qui præcepto, vel juramento, vel promiſſione, vel alia quacumque obligatione conſtringitur. Itaque etiamſi probaſſet Kemnitius verba Domini Joannis 20. pertinere ad ſolum pœnitentiæ forum, non tamen probaſſet hoc idem de verbis Domini, Matth. 16. ſed tamen neque illud probavit. Nam Scholaſtici dicunt quidem, verba Domini Joan. 20. pertinere ad forum pœnitentiæ, ſed non reſtringunt ad illud forum; multi enim etiam ad remiſſionem, quæ fit in Baptiſmo, ea verba referunt, alii generatim ad omnem remiſſionem, quæ fit miniſterio clavium, ſive in Sacramentis, ſive extra Sacramentum pertinere volunt. Mihi quidem valdè probabile videtur, hunc locum pertinere ſolùm ad poteſtatem ordinis, & ea de cauſa non eum protuli in priore libro pro Indulgentiis.

Secunda objectio Kemnitii. *Solvere, & ligare ita opponuntur, ut quod ſolutum eſt, non ſit ampliùs ligatum. Pontifex verò contra fingit, quod in abſolutione ſolutum eſt ſuper terram, illud in foro Pontificio manere ex parte ligatum, & ſolvendum eſſe non clave miniſterii, ſed Pontificiis Indulgentiarum nundinationibus.*

Reſponſio. Ingens profecto patientia neceſſaria eſt ei, qui Kemnitio reſpondere velit. Quis enim ferat impudentiam hominis, qui tertio quoque verbo nundinationes iis objicit, à quibus ſeveriſſimè prohibitas non ignorat? Deinde quem non pigeat in ejuſmodi nugis tempus terere? Quis enim unquam dixit, in foro Pontificio ligatum manere quod in abſolutione ſolutum eſt ſuper terram? Sed cùm in foro pœnitentiæ ſolutio fiat à culpa & à reatu pœnæ ſempiternæ, non autem à reatu totius pœnæ temporalis, quod in eo foro ligatum manſit, id non nundinatione, ſed clave miniſterii Pontificii per Indulgentias relaxari dicimus. Hoc refellat, ſi poteſt, & non ſibi fingat argumenta quæ ſolvat.

Tertia objectio. *Miniſterium reconciliationis ita ſolvit peccata, ut pœnitentibus & credentibus annunciet condonata omnia delicta.* Coloſſ. 2. *peccata non imputari.* Roman. 4. & 5. *& per Chriſtum redemptos eſſe à maledicto legis.* Galat. 3. *quod maledictum æternum & temporale eſt.* Deuter. 28. *Pontificia verò Indulgentia fingunt peccata etiam poſt remiſſionem imputari, & Chriſtum credentes non à tota maledictione legis redemiſſe, ſed partem ejus ex Pontificio theſauro redimendam eſſe.* Reſponſio. Vetus cantilena hæc eſt, millies refutata. Omitto errorem illum Kemnitii, & aliorum Lutheranorum, quòd remittere peccata, ſit annunciare remiſſa, quia ad hunc locum non pertinet. Condonata nobis omnia delicta per Chriſtum, & Apoſtolus dicit, neque Indulgentiæ contradicunt. Nam condonata omnia intelligi debent quoad ſufficientiam pretii à Chriſto perſoluti, ſed pretium illud applicari poſtea neceſſe eſt, ut etiam Lutherani fatentur, ſi efficaciter huic, aut illi delicta condonanda ſint. Nos autem exiſtimamus non ſola fide applicari, ſed etiam aliis inſtrumentis, quorum unum Indulgentiæ ſunt. Pari ratione peccata non imputari juſtificatis, idem Apoſtolus dicit, & Indulgentiæ non contradicunt. Neque enim fingimus peccata imputari poſt remiſſionem, ſi quo ad culpam, & pœnam remiſſa ſint, ut fit in Baptiſmo, ſed ſi remiſſa ſint quoad culpam, & pœnam æternam, & adhuc maneat reatus aliquis pœnæ temporalis, ut ordinariè fit in ſecunda reconciliatione, quid mirum ſi adhuc imputentur ex parte? Quod additur de maledicto legis ad rem non pertinet, non enim liberatio illa à maledicto legis eſt liberatio à culpa, vel pœna peccati, ſed eſt liberatio ab obligatione legis cæremonialis Hebræorum, de qua potiſſimùm diſputatur in eo loco. Eſt etiam liberatio à terrore legis cujuſcumque, quæ Judæos ut ſervos premebat. Filios enim teſtamenti novi lex divina, moralis, & Evangelica obligat quidem ad obſervantiam, ſed non terret, quia charitas diffuſa in cordibus non timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ implet legem.

Quarta objectio. *Quod Chriſtus promiſit Petro* Matth. 16. cùm ait. *Tibi dabo claves &c. exhibuit, ac præbuit* Joan. 20. cùm ait. *Quorum remiſeritis peccata &c. At iſta dicuntur omnibus Apoſtolis, & omnibus Miniſtris, quibus datur poteſtas abſolvendi: non igitur ex loco* Matth. 16. *colligitur auctoritas Pontificia Indulgentias conferendi.* Reſponſio, falſum eſt id totum fuiſſe exhibitum Jo. 20. quod fuerat promiſſum Matth. 16. Nam ut ſupra diximus multo latius patet, quodcumque ſolveris, quàm, quorum remiſeritis peccata. Itaque ſicut ſoli Petro dictum fuerat Matth. 16. *Tibi dabo claves &c.* ita ſoli Petro dicitur Joan. 21. *Paſce oves meas.* Atque in hoc loco datur, quod in alio fuerat promiſſum. Quam rem nos copioſè expoſuimus in 1. lib. de Summ. Pontif. cap. 12.

Quinta objectio, *Chriſtus ait Apoſtolis* Joan. 20. *Sicut miſit me pater, & ego mitto vos: Ipſe autem quando tempore miniſterii ſui peccata remittebat, ſimul debitum condonabat, & debitorem liberabat. Hæc enim eſt forma abſolutionis ejus, Confide, remittuntur tibi peccata tua, vade in pace, & noli ampliùs peccare.* Matth. 9. Luc. 7. Joan. 5. *& in parabola* Matth. 18. *ſervum ſibi debentem decem millia talenta, liberum dimiſit, & debitum remiſit ei, & Adulteræ* Joan. 8. *nullam pœnam impoſuit. Quòd autem Chriſtus tales unquam vel decuerit, vel dederit Indulgentias, quales ex Pontificiorum placitis ſupra deſcripta ſunt, nulla oratione, nulla dictione, nulla ſyllaba, nulla litera, ex ſcriptura probari poteſt.* Reſponſio. Immò teſtimonia omnia allegata clamant Chriſtum dediſſe Indulgentias, quales ipſum, qui Princeps abſolutus erat, dare decebat. Chriſtus enim illis omnibus remiſit culpam, & pœnam, extra Sacramentum applicans merita ſua. Pontifex autem qui Vicarius eſt, remittit etiam culpam & pœnam, applicans merita Chriſti, ſed culpam & pœnam æternam per Sacramenta, quia ita Chriſtus inſtituit, pœnam temporariam extra Sacramenta, quia ita Chriſtus fecit, & ex natura ſua remiſſio ſolius pœnæ Sacramento non eget. Quòd autem Chriſtus non injunxerit jejunia, vel eleemoſynas, aut aliud pium opus iis, quibus Indulgentiam largitus eſt, quod tamen Pontifex facere ſolet, eadem eſt ratio, quia videlicet Chriſtus, ut Princeps abſolutus, potuit pro arbitrio Indulgentias dare, Pontifex, ut Vicarius, non poteſt pro arbitrio, ſed pro cauſa juſta, & rationabili, idem facere.

Sexta objectio. *Petrus, cui data ſunt claves Regni cælorum, eis ſine dubio uſus eſt, & tamen Indulgentias Pontificias non dedit; immò Simoni Mago dixit* Act. 8. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecuniis comparari.* Reſponſio. Quod

Apoſto-

Apoſtolus Petrus Indulgentias Pontificiarias dederit, vel non dederit, ex ſcriptura probari non poteſt, quoniam acta ejus, exceptis pauciſſimis, in ſacris literis non extant. Simon verò Magus non Indulgentias petebat cùm pecunias offerret, ſed poteſtatem dandi ſpiritum ſanctum per manus impoſitionem. Sed Kemnitio perinde eſt, ad rem, vel extra rem verba profundere, modò calumniari poſſit.

Septima objectio. *Sicut Chriſtus dixit Petro*, Matth. 16. *quodcumque ſolveris, ita dixit toti Eccleſiæ*, Matth. 18. *quæcumque ſolveritis &c. & tamen Eccleſia per annos mille & amplius iſtas Indulgentias ignoravit.* Reſponſio. Ex ignorantia antiquitatis, vel perverſa intelligentia veteris hiſtoriæ procedit objectio. Oſtendimus enim in libro ſuperiore, ex Tertulliano, & Cypriano veteriſtiſſimis Patribus, necnon ex Conciliis antiquiſſimis, Ancyrano, & Nicæno, uſum Indulgentiarum, & propriè ſub nomine Indulgentiæ idem oſtendimus ex Gregorio I. Leone III. & Sergio II. qui omnes ante annum milleſimum Eccleſiæ præfuerunt. Nec deſunt, qui idem probari exiſtimant ex Sylveſtro I. qui ſedit poſt annum Domini 300. quorum argumenta ex tabulis Eccleſiarum petita contemnenda non ſunt.

Octava objectio. *Ligare ſeu retinere peccata non eſt pœnitentiam agentibus, & credentibus poſſ abſolutionem, ſeu remiſſionem peccatorum, partem aliquam ligatam reſervare, vel ad proprias ſatisfactiones, aut redemptiones per Indulgentias obligare: ſed impœnitentibus, & incredulis peccata ſunt liganda, denunciata illis hæc Dei ſententia, quòd peccata ipſorum maneant.* Joan. 9. *& ira Dei maneat ſuper ipſis.* Joan. 5. *quodque perituri ſunt, niſi pœnitentiam egerint.* Luc. 13. Reſponſio. Multa Kemnitius dicit, ſed nihil probat, & tamen probandi officium ſibi deſumpſit. Imperitè autem, niſi fortè malitioſè, & fraudulenter confundit ligare, & retinere: Neque enim iſta ſunt idem, nam retinere eſt non remittere, ſed relinquere in ſuo ſtatu, & hoc modo ſacerdotes noſtri retinent peccata impœnitentibus, non ſolùm denunciando illis Dei ſententias, ſed etiam negando abſolutionis beneficium. At ligare non eſt non ſolvere, ſed novum vinculum addere, niſi vocabulis abuti velimus, & hoc modo ſacerdotes audita confeſſione pœnitentis, ligant eum ad opera ſatisfactionis, quæ ab antiquis dicebatur actio pœnitentiæ, ut apud S. Auguſtinum in epiſt. 180. ad Honoratum: *Aliis*, inquit, *Baptiſmum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis pœnitentia ipſius actionem.* Atque hæc eſt pœnitentia, quam Pontifices per Indulgentias, vel totam, vel ex parte condonant. Habemus igitur primum & præcipuum teſtimonium pro Indulgentiis ex cap. 16. Matthæi, non potuiſſe à Kemnitio labefactari, quamvis octo arietibus illud impetere conatus ſit.

CAPUT XII.

Defenſio ſecundi argumenti Catholicorum pro Indulgentiis.

SEcundum argumentum Catholicorum peti dicit Kemnitius à verbis illis Apoſtolicis 2. Corinth. 2. *Nam & ego quod donavi, ſi quid donavi, propter vos in perſona Chriſti.* Ex quo loco demonſtratur uſus Indulgentiarum antiquiſſimus, cùm Apoſtolus condonaverit pœnitenti Corinthio partem pœnitentiæ quæ illi ſupererat peragenda. Refellere conatur Kemnitius hoc argumentum, & quia deerant ſolidæ rationes digreditur ad explicationem hiſtoriæ, & Græcarum dictionum, ut multa hinc inde infarciendo ſex tandem paginas impleverit. Percurramus ejus objectiones.

Prima objectio: *Pontificii dicunt, pœnitentibus culpam remitti in abſolutione: poſt ejus verò remiſſionem imponendas pœnas ſatisfactorias, quas per Indulgentias redimi, & relaxari fingunt; Sed Corinthius ille nequaquam antea fuerat à peccatis abſolutus: ſed fuerat ſecurus, & impœnitens, atque ideò traditus Satanæ, ut afflictione carnis, publica correptione, & contriſtatione ad pœnitentiam adduceretur. Neque enim ipſum Paulus ſatanæ tradidiſſet, ſi pœnitens & credens à peccatis abſolutus fuiſſet.* Reſponſio. Non dicunt Pontificii poſt remiſſionem culpæ, ideſt, poſt abſolutionem ſacerdotalem, imponendas pœnas ſatisfactorias, ſed dicunt imponendas ante abſolutionem, quamvis poſt abſolutionem adimplendæ ſint, niſi fuerint antea adimpletæ. Non enim multum refert, utrum impleantur ante abſolutionem ſacerdotis vel poſtea, modò impleantur in ſtatu gratiæ, qui ſtatus gratiæ obtineri poteſt per veram contritionem, & propoſitum confeſſionis ſuo tempore faciendæ. Immò in pœnitentia publica ordinariè implenda erat ſatisfactio ante abſolutionem, ut notum eſt ex Conciliis ſupra citatis. Porrò Corinthius ille, quamvis initio impœnitens videretur, tamen poſt increpationem publicam, & excommunicationem reſipuit, & graviſſimam pœnitentiam agere cœpit. Atque eo tempore ſine dubio per veram contritionem gratiam Dei recepit, & per actionem pœnitentiæ Deo ſatisfaciebat. Hujus autem ſatisfactionis, quæ adhuc longius tempus requirebat, partem reliquam Paulus condonavit, ac publicè abſolvi, & reconciliari juſſit. Quia enim peccatum publicum fuerat, & pœnitentia publica, ita etiam publica debuit eſſe reconciliatio, & abſolutio à peccatis, & ab excommunicatione.

Secunda objectio. *Paulus non impoſuit Corinthio mulctam publicam, ut ſuis illis pœnis, & afflictionibus Deo pro peccato inceſtus ſatisfaceret. Nulla ſyllaba hoc ex Paulo probari poteſt; imò tota Pauli doctrina clamitat, Chriſtum ſua paſſione, obedientia, & morte pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, & factum eſſe noſtram redemptionem. Cauſam verò, & finem illius contriſtationis Corinthii Paulus ipſe ſcribit hanc fuiſſe, ut ea operaretur pœnitentiam, & eſſet δοκιμὴ an ſeria, & vera eſſet pœnitentia.* Reſponſio. Quamvis fortaſſe B. Paulus non indixerit Corinthio certum tempus, vel ſpeciem pœnitentiæ, tamen hoc ipſo impoſuit illi mulctam publicam, quod juſſit eum ſeparari à cœtu fidelium, & admoneri, ut pœnitentiam ageret. Notum enim erat Eccleſiæ, quomodo gerere ſe deberent, qui pœnitentiam agebant. Nam in antiquis Conciliis ſolùm dicitur tot annis pœnitentiam agant, qui hoc aut illud peccatum commiſerint, & relinquitur ut notum à quibus rebus ſe abſtinere debeant pœnitentes. Quod autem illa actione pœnitentiæ Corinthius Deo ſatisfacere debuerit, & non ſolùm oſtendere Eccleſiæ ſerio ſe reſipuiſſe, perſpicuum eſt ex illo verbo, in perſona Chriſti. Ideò enim Apoſtolus dicit, ſe donare in perſona Chriſti, quia Chriſto ſatisfaciendum erat, & Apoſtolus, ut Chriſti Vicarius, interpretatur Chriſti voluntatem, & ejus auctoritate condonat reliquam ſatisfactionem. Præterea idem colligitur ex verbo, donavi, nam ſi actio pœnitentiæ non alium finem habebat, quam oſtendere veram reſipiſcentiam, jam finita erat illa pœnitentiæ actio, quoniam ſatis ſuperque conſtabat omnibus, illum verè reſipuiſſe: Quid igitur donavit Apoſtolus, cùm ait, & ego quod donavi, in perſona Chriſti propter vos donavi. Certè hæc verba manifeſtè docent aliquid ei donatum, & remiſſum, cujus debitor erat, & quod ab eo juſtè exigi potuiſſet. Quemadmodum autem non pugnet propria ſatisfactio cum ſatisfactione Chriſti, ſupra non ſemel explicatum eſt. Fatemur enim Chriſtum noſtram eſſe redemptionem, & ſatisfeciſſe pro culpis & pœnis omnium hominum, ſed ejus ſatisfactionem applicari per varia inſtrumenta, ut per fidem, per baptiſ-

baptiſmum, per abſolutionem, per opera bona, per Indulgentias.

Tertia objectio. *Condonatio, de qua Paulus loquitur, fuit ipſa abſolutio, ſeu remiſſio peccatorum à culpa & pœna. Dicit enim ſe loqui de tali condonatione, qua conſcientiis adfert firmam conſolationem, ut non abſorbeantur triſtitia, ſed pacem habeant erga Deum, quod fit quando fide juſtificamur accepta remiſſione peccatorum. Rom. 4. & 5. Non ergo loquitur de Pontificiis Indulgentiis, quæ dantur poſt abſolutionem à culpa.* Reſponſio. Fateor Corinthium juſſu Pauli ſimul accepiſſe reconciliationem, & abſolutionem à culpa, & pœna, & à vinculo etiam excommunicationis, ſed affirmo, in ea reconciliatione admixtam fuiſſe Indulgentiam, ideſt, condonationem reliquæ ſatisfactionis. Nam ut ſuprà dixi, non eſt neceſſe, ut Indulgentia detur alio tempore, quàm reconciliatio. Illud tamen falſum eſt quod Kemnitius dicit, Apoſtolum loqui de illa juſtificatione, qua homo per fidem ex impio fit juſtus, & pacem ad Deum habere incipit, de qua agitur ad Rom. 4. & 5. Nam Corinthius ille jam reſipuerat, & dolorem maximum de peccato ſuo conceperat, & pœnitentiam ex amore Dei, & odio peccati agebat, quæ ſine fide, ſpe, & charitate fieri non poſſunt. Itaque jam coram Deo juſtificatus erat per veram pœnitentiam, & deſiderium abſolutionis ſuo tempore recipiendæ, & ſolùm reſtabat reconciliatio per miniſterium Sacerdotum, quam Paulus dari juſſit. Illud autem, ne abundantiori triſtitia abſorberetur, non ſignificat illum non fuiſſe coram Deo juſtificatum per veram contritionem: ſed ſignificat periculum fuiſſe, ne nimia triſtitia conficeretur, ſi nimis diu reconciliatio differretur. Itaque juſſit, ut eum conſolarentur, & recrearent, relaxata omnino reliqua pœnitentia, ut bono animo eſſet, & majori alacritate deinceps curreret viam mandatorum Dei.

Quarta objectio. *Faſſum eſt, quod dicunt quidam, Paulum pro ſolvendo debito Corinthii inceſtuoſi accepiſſe ex operibus ſupererogationis Eccleſiæ Corinthiacæ. Clamitat enim Paulus ſanctam Chriſti paſſionem eſſe ἀντίλυτρον pro peccatis noſtris, & magna vehementia, inquit, numquid Paulus pro vobis paſſus & crucifixus eſt?* Reſponſio. Nulli ſunt ex Catholicis, qui dicant Paulum accepiſſe pretium pro debito inceſtuoſi ex operibus ſupererogationis Eccleſiæ Corinthiacæ. Sed cùm Catholici dicant, Paulum ad interceſſionem, ideſt, ad preces Eccleſiæ Corinthiacæ, condonaſſe aliquam pœnitentiæ partem Corinthio pœnitenti, Kemnitius ita interpretatur, ut dicere voluerint, oblatum fuiſſe pretium operum ſupererogationis. Sed hæc impoſturæ, & figmenta ipſius ſunt, qui facilius ſibi eſſe ducit, argumenta à ſe conficta, quàm vera refellere.

Quinta objectio. *Non eſt verum, certum numerum, vel dierum, vel annorum publica pœnitentiæ fuiſſe à Paulo præſcriptum &c.* Reſponſio. Neque nos hoc dicimus, neque de hac re contendimus. Satis nobis eſt, quòd ex epiſtola Pauli perſpicuè colligitur, adductum Corinthium ad agendam acerrimam pœnitentiam, ac deinde parte aliqua adimpleta, reliquam auctoritate Apoſtoli condonatam.

Sexta objectio. *Poſtremò non niſi impudentiſſimè fingi poteſt, Corinthium illum dediſſe pecunias ad redimendas Indulgentias: manifeſtiſſimum igitur eſt, locum illum Pauli 2. Cor. 2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias.* Reſponſio. Si diceremus neceſſarium eſſe, pecunia redimere Indulgentias, & non poſſemus oſtendere id à Corinthio factum, tunc ſanè aliquid efficeret argumentum Kemnitii. Sed cùm doceamus, non ſolùm non eſſe neceſſarium, ſed neque licitum pecunia redimere Indulgentias, cùm decretis Conciliorum, & Pontificum nundinationes Indulgentiarum prohibitæ ſint: qua impudentia Kemnitius colligit, locum illum Pauli non confirmare Pontificias Indulgentias, quia non fingimus à Corinthio pecunias numeratas pro Indulgentia redimenda?

Ultima objectio. *Si huic loco Pauline inniterentur Indulgentiæ, ſequeretur in conceſſione Indulgentiarum non plus poſſe Paulum, vel Papam, quàm reliqua membra Eccleſiæ. Paulus enim dicit, cui condonatis aliquid, & ego condono.* Reſponſio. Non ſequitur, non plus poſſe Paulum, vel Papam, quàm reliqua membra Eccleſiæ in conceſſione Indulgentiarum. Nam Eccleſia Corinthiaca id quod fecit, ex auctoritate Pauli fecit; ſicut etiam hoc tempore non ſolùm Pontifex Indulgentias concedit, ſed etiam alii, qui ab ipſo auctoritatem habent. Neque obſtant illa verba à Kemnitio citata, cui condonatis aliquid & ego condono. Sequitur enim, Nam ego quod donavi, ſi quid donavi, propter vos in perſona Chriſti. Ex quo apparet, primum fuiſſe Paulum, qui donavit, deinde Corinthios donaſſe juſſu Pauli, poſtremò Paulum confirmaſſe donationem ſuo juſſu factam. Neque hoc negare poteſt Kemnitius, licèt nunc abutatur illis verbis ad ſuum propoſitum; nam pag. 243. apertè ſcribit, Corinthios non fuiſſe auſos reconciliare inceſtuoſum pœnitentem, ſed cauſam ad Apoſtolum retuliſſe. Atque hæc de ſecundo loco.

CAPUT XIII.

Defenditur III. argumentum Catholicorum.

TErtium argumentum Catholicorum pro Indulgentiis colligi dicit Kemnitius ex duplici ordine teſtimoniorum ſcripturæ divinæ. Primùm enim adferri ait illa teſtimonia, quibus probatur poſt remiſſam culpam remanere pœnam temporalem adhuc luendam, 2. Reg. 12. 2. Reg. 24. Exod. 32. Num. 14. & alia. Deinde illa, quibus probatur, poſſe redimi ejuſmodi pœnas jejuniis, eleemoſynis, aliiſque operibus bonis, Dan. 4. Jonæ 3. Num. 16. 2. Reg. 12. & 24. & alia. Ex his denique concludit, poſſe etiam tolli harum pœnarum reatum per ſatisfactiones indebitas ſanctorum, hoc eſt, per theſaurum Indulgentiæ. Hoc verò argumentum ego quidem non attuli in libro ſuperiore, neque ab aliis Catholicis, niſi admodum paucis adferri vidi; quoniam iſta pertinent propriè ad diſputationes de ſatisfactione, & hoc loco prærequiruntur potiùs quàm diſputentur. Quia tamen Kemnitius argumenti hujus mentionem facere voluit, non gravabor & quid ipſe contrà objiciat exponere, & ipſa ejus objecta refellere.

Ad teſtimonia prioris ordinis objicit, ſi quis ex illis colligere velit poſt remiſſionem culpæ remanere pœnam luendam, ſequi unum ex ſequentibus incommodis, vel ſatisfactionem Chriſti pro peccatis noſtris fuiſſe dimidiatam, & imperfectam: vel Deum credentibus non omnia peccata remittere, & fallere homines, quibus promiſit, ſe iniquitatum eorum non amplius recordaturum: vel falſum eſſe, quod Chriſtus ſub juramento affirmavit, quæcumque ſolveritis in terra, erunt ſoluta & in cœlo, ſi partem vindictæ Deus ligatam retineret, vel Miniſtros Eccleſiæ fraudulenter, & non ex voluntate Domini claves Regni cœlorum adminiſtrare, ſi dum ſolvunt à peccatis, partem aliquam retinent. Ad hanc objectionem reſpondeo nihil eorum ſequi. Nam non ſequitur primum inconmodum, quoniam Chriſtus quidem integrum pretium pro culpis & pœnis omnium hominum obedientia ſua & paſſione perſolvit: ſed placuit ſapientiæ ejus, pretium illud in baptiſmo applicare pro culpis, & pœnis omnibus expiandis: in reconciliatione autem, quæ fit in ſacramento pœnitentiæ, placuit eidem divinæ ſapientiæ idem pretium applicare pro culpa & pœna ſempiterna, non autem pro reatu totius pœnæ temporalis,

ut ſuprà non ſemel explicatum eſt. Non ſequitur etiam alterum incommodum. Nam Deus præſtat ſemper quòd promiſit; & omnia peccata ita in reconciliatione condonat, ut iniquitatum commiſſarum non recordetur ampliùs. Sed quemadmodum, cùm juſtus peccat, dicitur Deus juſtitiarum ejus non recordari ampliùs, quia non conſervat illi gratiam ſuam etiamſi temporali aliquo præmio eas juſtitias fortè remuneret: Sic etiam cùm impius reſipiſcit, dicitur Deus non recordari ampliùs peccatorum ejus, quoniam in gratiam ſuam, atque amicitiam eum recipit, ac ſi numquam peccaſſet, quamvis temporalem pœnam ab illo exigat. Nec ſequitur tertium, vel quartum incommodum, Chriſtus enim veriſſimè affirmavit: *Quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis; & quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis.* Nam ſicut ipſe retinet reatum aliquem pœnæ temporalis in reconciliationem poſt Baptiſmum, ita & Miniſtri ejus faciunt, cùm rite funguntur munere ſuo. Ea enim de cauſa in Sacramento pœnitentiæ imponunt mulctam pro ſatisfactione, quam non imponunt in Sacramento Baptiſmi, quoniam ſciunt eam eſſe Dei voluntatem, ut qui ab ignorantiæ tenebris convertuntur primùm ad Lumen fidei, & Baptiſmum recipiunt, non ligentur ad ullam pœnam: qui verò poſt tantum lumen adeptum, & juſtificationem, ac renovationem Baptiſmi lapſi ſunt, cùm ad pœnitentiam venerint, ligentur omnino ad pœnam pro peccati magnitudine, & qualitate ſolvendam.

Adhibet deinde Kemnitius ad illa eadem teſtimonia, quæ à Catholicis allegantur pro reatu pœnæ, remanente poſt culpam remiſſam, ſuam explicationem ac dicit, infligi quidem à Deo varias caſtigationes, & pœnas hominibus reconciliatis, ut ſcripturæ illæ teſtantur, ſed infligi, ut ſint mortificationes carnis, vel admonitiones ad cavenda peccata, vel ad inſinuandam peccati magnitudinem, vel ad exercitium patientiæ, aliarumque virtutum, denique ad alios ſalutares fines, non autem ut ſint ultiones peccati præteriti, quaſi Deus punire velit peccatum jam condonatum. Sed profecto admiranda eſt Hæreticorum audacia, qui omnes alios fines flagellorum divinorum admittunt, præter eum, qui ab ipſo Deo in ſcripturis diſertis verbis exprimitur. Nam 2. Reg. 12. cùm Deus per Prophetam David dixiſſet peccatum ipſius ob ſeriam pœnitentiam eſſe dimiſſum, & tamen flagello mortis filii, eum caſtigare vellet, non ait, ad mortificandam carnem, vel admonitionem ad cavenda peccata, vel ad exercitium patientiæ, vel alios fines ejuſmodi, ſed ait, Verumtamen quia blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, filius qui natus eſt tibi morte morietur. Quid clarius ad ſignificandam vindictam divinam pro peccato commiſſo? Inde David (ut habetur in eodem capue) jejunavit & flevit, & oravit, ut averteret flagellum illud Dei, qui tamen non hoc faceret, ut impediret bonos illos fines, ideſt, mortificationem carnis, exercitia patientiæ, & ſimilia; ſed fecit, ut ſatisfaceret Deo per aliam viam, quàm per mortem filii. Præterea non raro flagellum Dei pro peccato commiſſo eſt mors corporalis ejus, qui flagellatur, ut perſpicuum eſt ex lib. 3. Reg. cap. 8. ubi Propheta Domini ob inobedientiam traditur à Deo Leoni interimendus; & tamen ante mortem ſine dubio remiſſum fuit ei peccatum, quo ad culpam (ſi fortè lethalis fuit) conſtat enim eum ut virum ſanctum, & juſtum fuiſſe poſt mortem à Leone cuſtoditum, non læſum, ut honorificè ſepeliri poſſet. Mors autem corporalis ejuſmodi flagellum eſt, ut non poſſit infligi ad mortificationem carnis, admonitionem ad cavenda peccata, exercitia patientiæ, & ſimilia quæ poſt mortem ceſſant, ſed ſolùm ad ultionem peccati commiſſi. Denique (ut alia multa præteream) in Pſal. 98. apertiſſimè legimus de Moſe, & Aarone: *Invocabant Domi-*

A *num, & ipſe exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos, Domine Deus noſter tu propitius fuiſti eis, & ulciſcens in omnes adinventiones eorum.* Ubi loquens David de peccato eorum ad petram, pro quo puniti ſunt (ut habetur Num. 20. & 27.) ut mererentur ante ingreſſum in terram promiſſionis; apertè teſtatur, Deum fuiſſe illis propitium, quia remiſit peccatum quo ad culpam, & tamen ultum fuiſſe omnem adinventionem eorum, quia pœnam ab eis, & quidem graviſſimam in vindictam, & ſatisfactionem repetiit. Atque hæc de primo ordine teſtimoniorum, de quibus fruſtra Kemnitius gloriatur ita à ſe explicata, ut ſucciſus ſit gladio ſpiritus unus nervus Indulgentiarum Pontificiarum. Manet enim nervus ille integer, & ſanus,
B non minus quàm ſi gladio æneo, vel papiraceo tentatus fuiſſet.

Jam verò in ſuccidendo altero nervo, ideſt, in tractando ſecundo ordine teſtimoniorum magis cautè ſe geſſit, cùm enim animadverteſſet, non poſſe ullo modo negari, quod ex illis teſtimoniis Catholici colligunt, videlicet, poſſe flagella Dei aliquando per voluntarias afflictiones averti, Deumque placari fructibus pœnitentiæ, nihil contra hoc dogma Catholicorum objecit, ſed ſolùm probare conatus eſt, non poſſe per Indulgentias condonari pœnas peccatis debitas. Id autem facit adducendo in medium quandam Lutheri partitionem. Scripſit enim Lutherus, quinque eſſe genera pœnarum ſecundùm ſcripturam, & veteris Eccleſiæ traditionem. Primùm eſſe pœnam gehennæ. Se-
C cundò afflictiones qua ſponte ſuſcipi debent ad fructus pœnitentiæ faciendos, qui ſint argumenta novæ vitæ. Tertiò afflictiones prioribus non diſſimiles ad carnis mortificationem, quæ neceſſaria eſt ad cavenda peccata. Quartò flagella divinitus immiſſa, ut penuriam, morbos, orbitatem, & ſimilia. Quintò denique eſſe pœnam canonicam, quæ diſciplinæ cauſa à veteribus imponi ſolebat. Certum eſt autem pœnam Gehennæ non eſſe ſubiectam clavibus Eccleſiæ. Nec minus certum eſt, non debere relaxari per Indulgentias exercitia virtutum, fructus pœnitentiæ, & novæ vitæ, & carnis mortificationem, alioqui noxiæ, ac perniciosæ eſſent Indulgentiæ. Neque illud eſt dubium
D flagella à Deo immiſſa non poſſe per Indulgentias repelli, ut vel ipſa experentia docet. Reſtant ſolæ pœnæ canonicæ, quæ relaxari poſſunt, ſi eſſent in uſu, ſed jam à longo tempore deſierunt imponi. Nulla igitur reſtat pœna, quæ per Indulgentias remitti poſſit, niſi commentitius quidam reatus pœnæ, qui fingitur in hac vita, vel in alia expiandus, ſine ullo ſcripturæ, vel antiquæ Eccleſiæ teſtimonio. Nos verò libenter agnoſcimus pœnam Gehennæ, & flagella à Deo immiſſa non ſubeſſe clavibus Eccleſiæ, quamvis ea flagella non raro per voluntarias afflictiones avertantur, ut perſpicuum eſt ex cap. 3. Jonæ. De pœnis autem ſponte ſuſceptis reſpondemus, non debere eas relaxari, quatenus utiles ſunt ad novitatem vitæ, & carnis
E mortificationem, ſed poſſe utiliter relaxari, quatenus ſunt pœnæ debitæ peccatis. Utile enim eſt carere illo debito, ſive reatu. Eſſe autem eas pœnas debitas peccatis non eſt commentum, nec figmentum Catholicorum (ut Lutherus & Kemnitius dicunt) ſed eſt ſententia ſcripturæ, & totius antiquitatis; ideò enim dicuntur afflictiones illæ fructus digni pœnitentiæ Luc. 3. quoniam tales eſſe debent, quales requiruntur ab illis, qui dignè pœnitentiam agunt. Dignè autem pœnitentiam agere, non eſt ſolùm novæ vitæ fructus oſtendere vel carnis concupiſcentias mortificare (iſta enim ab iis etiam fieri debent qui non peccaverunt) ſed eſt punire peccata præterita, & Domino, quem ſuperbia, & cupiditate, atque illicita delectatione offendimus, humilitate, largitione, compunctione, & afflictione voluntaria ſatisfacere. Et in hanc ſententiam exponunt illa verba Dominica omnes veteres

Pa-

Patres. S. Joannes Chryſoſtomus hom. 10. in Matthæum explicans quid ſit facere fructus dignos pœnitentiæ, *Deliciis*, inquit, *antea & temulentia diffluebas? Jejunio, & aqua potu utrumque compenſa.* S. Auguſtinus in Enchiridio c. 70. *In melius*, inquit, *eſt vita mutanda, & per eleemoſynas de peccatis præteritis propitiandus eſt Deus, non ad hoc emendas, ut ea ſemper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamvis miſerando deleat jam facta peccata, ſi non ſatisfactio congrua negligatur.* Et in Pſal. 50. ſic inducit loquentem pœnitentem cum Deo: *Domine non erit impunitum peccatum meum, ſed ideò nolo ut tu puniat, quia ego peccatum meum punio.* S. Gregorius lib. 6. cap. 2. in 1. Reg. cùm docuiſſet tria requiri ad pœnitentiam, mentis converſionem, oris confeſſionem, & peccati vindictam, hoc tertium probat ex verbis Evangelicis jam allegatis: *Tunc*, inquit, *bene converſum peccatorem cernimus, cùm digna afflictionis auſteritate delere nititur, quod loquendo confitetur.* Unde Joannes Baptiſta ait: *Facite fructus dignos pœnitentia.* Beda in Pſal. 4. *Facite*, inquit, *dignos fructus pœnitentiæ, tantum pro ſingulis peccatis vos affligentes, quantum digna expetit pœnitentia, quod erit ſacrificium juſtitiæ.* Chriſtianus Druthmarus in cap. 3. Matthæi: *Fructum*, inquit, *dignum pœnitentiæ facere, eſt præterita mala fletibus punire, & bona è contrario agere, & male commiſſa eleemoſynis redimere.* Petrus Damiani ſerm. 2. de S. Andrea, *Ne tibi blandiaris ſi graviter peccanti levior pœnitentia à manſueto, vel à diſſimulante dictatur, cùm in purgatoriis ignibus perficiendum ſit quicquid hic minus feceris, quia dignos pœnitentiæ fructus quærit Altiſſimus.*

Hinc etiam B. Paulus, in epiſtola poſteriore ad Corinthios cap. 7. deſcribens effectus pœnitentiæ, inter alios ponit vindictam. *Ecce*, inquit, *hoc ipſum contriſtari vos ſecundùm Deum, quantam in vobis operatur ſollicitudinem, ſed defenſionem, ſed indignationem, ſed timorem, ſed deſiderium, ſed æmulationem, ſed vindictam*; ſive autem hæc vindicta ſignificet afflictionem, quam pœnitens ad ſua peccata punienda ſponte ſuſcipit, ſive ea, quam pœnitenti prælatus imponit, illud eſt certum, pœnitentiæ actionem ad peccata punienda referri. Proinde non eſt figmentum, vel commentum, ſed ſpiritus Sancti oraculum, quod Catholici de pœnitentia docent. Vide multo plura in lib. 4. de pœnitentia, ubi de ſatisfactione diſſerimus. Quod verò attinet ad pœnam canonicam, quod erat ultimum membrum partitionis Kemnitii, verum eſt quidem minori ſeveritate hoc tempore pœnitentias injungi, quàm Canones præſcribant, tamen injunguntur pœnitentiæ majores, vel minores pro criminum varietate, nec imponuntur cauſa diſciplinæ ſolius, ſed etiam ut ſupra demonſtratum eſt, in ſatisfactionem, vel ſatisfactionis partem. Ac proinde relaxatio pœnæ injunctæ per Indulgentias, in his etiam locum ſuum habet. Sed præter has omnes pœnas, eſt pœna Purgatorii, quam nemo negare poteſt, non ſpectare ad fructus novæ vitæ, nec ad carnis mortificationem, neque ad flagella Dei particularia, neque ad Eccleſiaſticam diſciplinam, ſed ſolùm ad caſtigationem peccatorum præteritorum, & ad reatum pœnæ remanentis poſt culpæ remiſſionem omnino expiandum. Non eſſe autem hanc pœnam Purgatorii commentum, vel figmentum Catholicorum, ſed dogma ſcripturarum ſanctarum, & confeſſionem totius Eccleſiæ etiam antiquiſſimæ, probatum eſt à nobis in priore libro de Purgatorio. Quare non deeſt pœna, quæ per Indulgentias utiliter relaxetur, & argumentum Catholicorum, etiam ut à Kemnitio proponitur, vim ſuam habet, neque potuit ipſe gladio ſpiritus (ut fruſtra gloriabatur) nervos ejus incidere.

CAPUT XIV.

Defenditur IV. argumentum Catholicorum.

QUartum Catholicorum argumentum deſumi dicit Kemnitius ex cap. 1. ad Coloſſ. ubi leguntur illa verba: *Adimpleo quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore ejus, quod eſt Eccleſia.* Ut autem hoc argumentum commodè refellat Kemnitius duo mendacia admiſcet. Scribit enim hoc modo. *Hanc Pauli ſententiam ita & intelligunt, & intelligi volunt, quòd paſſionibus Chriſti, quibus peccata noſtra expiavit, & ſtipendium peccati ſuſtulit, redimens nos à maledicto legis, aliquid defuerit, quo minus plena, perfecta, conſummata, & ſufficiens ſatisfactio eſſe poſſit pro peccatis noſtris.* Hoc eſt primum mendacium, tam impudens & craſſum, ut nihil impudentius, vel craſſius fingi queat. Neque ex tanto numero ſcriptorum veterum, & recentiorum, qui de Indulgentiis ſcripſerunt, unum allegare poterit, qui dicat, quod ipſe fingit nos dicere. Imò ſumma conſenſione ſcriptores Catholici cum Clemente VI. Pontifice in Conſtitutione quæ incipit, Unigenitus, docent ſatisfactionem Chriſti fuiſſe infiniti pretii, & non ſolùm plenè, & perfectè pro peccatis noſtris Deum placaſſe, ſed etiam placare potuiſſe pro peccatis infinitæ multitudinis hominum, ſi tot futuri fuiſſent. Adducit quidem Kemnitius Bonaventuram, quaſi is dicat, *ſatisfactiones ſanctorum applicari ad pretium aliquod ſolutionis pro peccatis, ideò quia pretio Chriſti aliquid defuerit.* Sed illa verba poſtrema, (*ideò quia pretio Chriſti aliquid defuerit*) non habentur apud Bonaventuram. Conſulat lector locum ipſum, qui eſt in 4. ſent. diſt. 20. parte 2. art. 1. quæſt. 2. ad 3. Alterum mendacium addit ibidem Kemnitius his verbis. *Illum verò defectum paſſionis Chriſti, ſupplendum eſſe dicunt paſſionibus Sanctorum.*

Quære quis hoc dicat ex Catholicis, & nullum invenies. Dicunt quidem Catholici cum Clemente Pontifice, ad cumulum theſauri accedere paſſiones Sanctorum, ſed ad ſupplendum defectum paſſionis Chriſti, quam infiniti pretii eſſe fatentur, nemo dicit. His mendaciis ſuis, quaſi noſtra eſſent dogmata, refellendis deinceps occuparur, & probat, quod nemo negat, ideò Mediatorem debuiſſe eſſe Deum, & hominem &c. Accedit poſtea ad locum ipſum B. Pauli explicandum, & repetit quæ Calvinus attulit, & ad quæ nos ſupra reſpondimus; quæ hoc loco repetenda non duximus. Unus tantùm eſt locus in tota hac diſputatione à Kemnitio adductus, quem hactenus explicatum non memini. Is eſt in Pſ. 48. ubi negat David, poſſe fratrem à fratre redimi, aut pretium redemptionis ejus Deo perſolvere, ex quo probari exiſtimat, non poſſe ſatisfactiones Sanctorum applicari ad reatum pœnæ pro aliis expiandum. Sed facilis eſt reſponſio. Nam tribus modis explicari poteſt, & ſolet ea ſententia. Prima explicatio, eaque conformis Rabbinis Judæorum eſt, quòd affirmet David, neminem poſſe liberari à morte corporis propria virtute, vel potentia amicorum, aut conſanguineorum. Reprehendit enim illos, qui confidunt (ut habetur in verſu ſuperiore) in virtute ſua, aut in multitudine divitiarum ſuarum; & ait: *Frater non redimit, redimet homo*, ideſt, Frater, qui conjunctiſſimus, & amiciſſimus eſt, non poteſt fratrem redimere à morte, quia mortem nemo poteſt effugere, quis igitur alius homo eſt, qui eum redimere poſſit? & in eundem ſenſum additur, neminem poſſe muneribus Deum placare, nec vitam ullo pretio redimere. Atque hic quidem ſenſus, nihil Kemnitium juvat, quia non facit ad rem, de qua agimus. Altera expoſitio eſt S. Baſilii in commentario hujus loci, qui exponit has ſententias de redemptione à morte animæ, ideſt, à peccato, & Gehenna, ut hic ſit ſenſus; Frater

ter non redimit, ac multo minus quivis alius homo, quia omnes peccaverunt, & egent gloria Dei, omnes ſunt captivi, omnes redimendi. Ideò miſit Deus redemptorem Chriſtum, qui non eſt frater, nec homo ſicut cæteri, ſed eſt Deus homo juſtus, & liber, qui neque redemptione indiget, & liberare omnes poteſt. Hæc explicatio nihil etiam juvat Kemnitium, quoniam non negamus, immò aſſerimus omnes Catholici, non potuiſſe nos redimi à morte animæ & Gehenna per ſatisfactiones Sanctorum, ſed Chriſti ſolius, *qui factus eſt nobis à Deo juſtitia, & redemptio*, ut Apoſtolus loquitur in priore Epiſtola ad Corinthios cap. 1. Tertia explicatio eſt S. Auguſtini in prima concione in Pſalmum prædictum, qui ita interpretatur, *Frater non redimit, redimet homo*, ideſt, Si Chriſtus, qui frater noſter fieri dignatus eſt, non te redimit, expectas ut te redimat alius homo? Non dabit Deo placationem ſuam, nec pretium redemptionis animæ ſuæ, ille qui confidit in virtute ſua, & in multitudine divitiarum ſuarum. Atque hucuſque expoſitio S. Auguſtini; neque cauſam Kemnitii, neque noſtram juvat. Loquitur enim de liberatione impii à captivitate peccati, & dicit, non poſſe impium, qui in ſua virtute confidit liberari nec à ſe, nec ab alio, cùm à Chriſto liberatus non fuerit, non defectu Chriſti, qui pro omnibus mortuus eſt, ſed defectu impii, qui redemptionem ſibi applicari noluit. Nos autem in diſputatione de Indulgentiis non loquimur de liberatione impii, ſed de liberatione hominis juſtificati à reatu pœnæ temporalis, de qua liberatione loquitur in ſequentibus verbis S. Auguſtinus, quæ verba hæreſim Kemnitii manifeſtè refellunt. Addit enim Auguſtinus; *Qui ſunt qui dant pretium redemptionis animæ ſuæ? Quibus ait Dominus, facite vobis amicos de mammona iniquitatis ut & ipſi recipiant vos in æterna tabernacula. Illi dant pretium animæ ſuæ, qui non ceſſant eleemoſynas facere. Ideò illas, quos monet per Timotheum Apoſtolus noluit eſſe ſuperbos, ne in abundantia divitiarum glorientur. Denique quod poſſidebant, noluit apud illos veteraſcere, ſed aliquid ex eo fieri, ut eſſet pretium redemptionis animæ illorum. Theſaurizent*, inquit, *ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam, ſic dabunt pretium redemptionis animæ ſuæ*: Hæc ille. Itaque S. Auguſtinus non timet dicere, & ter repetere, homines juſtos à Chriſto redemptos à morte animæ, dare per eleemoſynas pretium redemptionis animæ ſuæ, juxta illud, *Peccata tua eleemoſynis redime*; quæ redemptio non poteſt alia intelligi niſi à reatu pœnæ remanente poſt redemptionem peccati, quoad culpam. Etſi Auguſtino teſte poteſt quiſque dare pretium redemptionis animæ ſuæ ſine ulla injuria Chriſti Redemptoris omnium, non debet videri mirum, ſi nos dicamus, poſſe ſanctos Martyres dare pretium aliquod redemptionis pro ſolo pœnæ reatu aliorum fidelium: non quod Chriſti pretium non ſufficiat, ſed ut hac etiam ratione Martyrum paſſiones & merita honorentur.

CAPUT XV.

Defenditur V. argumentum Catholicorum.

QUintum argumentum pro theſauro Indulgentiarum ſumi dicit Kemnitius ab illis Apoſtoli verbis 2. Corinth. 8. *In præſenti tempore veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, ut & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum*. Ex hoc loco ita formari argumentum à Catholicis, affirmat idem Kemnitius, *Corinthii abundabant pecunia, ſed inopes erant meritorum. Contra verò ſancti Hieroſolymitani abundabant meritis ſpiritualibus, à pecunia verò male parati erant. Paulus igitur talem permutationem inter eos inſtituit, ut Corinthii præberent manus adjutrices conferendo largè pecuniam: & pro illa pecunia ſancti Hieroſolymitani ex operibus ſuis ſupererogationis ſupplementum inopiæ Corinthiorum venderent, quod ad ſatisfactionem pro peccatis attinet*. Sed in duobus peccat Kemnitius, nam nec fideliter refert argumentum Catholicorum, nec ſolidè illud refellit. Catholici enim non dicunt Apoſtolum inſtituiſſe illam commutationem, ut Hieroſolymitani venderent merita ſupererogationis Corinthiis: ſed tantùm ex eo loco colligunt, eam eſſe in Eccleſia communicationem, ut alii aliis bona ſua communicare ſoleant: nec ſolùm bona corporalia, ſed etiam ſpiritualia invicem præbere poſſint. Ex quo ſequitur, ut etiam unus pro alio ſatisfacere, & aliorum paſſiones aliis applicari valeant. Nec tamen ſolidè argumentum Catholicorum, etiam ut ab ipſo propoſitum eſt, Kemnitius refutavit, dicit enim in ſequentibus per inopiam Corinthiorum non intelligi inopiam meritorum, ſed inopiam prædicationis Verbi Dei; & probat ex duobus locis ejuſdem Apoſtoli. Nam Roman. 15. Apoſtolus ſcribens de eadem contributione eleemoſynarum, ait, ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt Gentiles, debent & ipſi in carnalibus miniſtrare illis. Qui verò per ſpiritualia intellexit applicari, dicit 1. Cor. 9. in illis verbis, *Si ſpiritualia vobis ſeminavimus, quid magni eſt, ſi carnalia veſtra metamus?* Hæc ille. Sed in priore loco Apoſtolus de ſpiritualibus donis generatim loquitur, nec reſtringit ſermonem ad prædicationem. Verè enim Gentiles facti ſunt participes donorum ſpiritualium, quæ in Hieruſalem primùm effuſa ſunt à Deo, videlicet fidei, ſpei, charitatis, ſacramentorum, miraculorum &c. In poſteriore autem loco non eſt ſermo de iſta communicatione bonorum, de qua nos agimus, ſed de ſtipendio debito ex juſtitia iis, qui evangelizant. Hoc autem loco, videlicet 2. Cor. 8. Apoſtolus loquitur generatim de bonis ſpiritualibus & temporalibus. Nec debent ejus verba reſtringi ad prædicationem. Quod patet, Primò, quia verba ſunt generalia, *illorum abundantia veſtram inopiam ſuppleat*. Secundò, quia non egebant Corinthii, ut mitterentur eis Prædicatores ex Hieruſalem, jam enim plenè inſtituti erant. Nam 1. Cor. 1. legimus de Corinthiis, *Jam divites facti eſtis in Chriſto, in omni verbo, & in omni ſcientia*; & in hoc ipſo cap. 8. Epiſtolæ ſecundæ, *ſicut*, inquit Paulus, *in omnibus abundatis, fide, & ſermone, & ſcientia &c.* Tertiò, quia veteres Patres non exponunt hanc abundantiam ſpiritualem Hieroſolymitanorum, de prædicatione verbi, ut vellet Kemnitius, ſed de meritis, & precibus. Chryſoſtomus in hunc locum, dicit Hieroſolymitanos abundaſſe integritate vitæ, libertate, & fiducia ad Deum, & horum bonorum futuros participes Corinthios, ſi eleemoſynam pecuniariam, qua ipſi tunc abundabant, Hieroſolymam miſiſſent. Nec multo aliter exponunt Theodoretus, & Theophylactus, & alii veteres Græci. S. Thomas exponit de precibus, ut ſit ſenſus, Corinthios fore participes orationum, quas Hieroſolymitani fundunt ad Deum, ſi eos bonorum ſuorum temporalium participes fecerint. Haymo in hunc locum addit etiam jejunium inter opera ſpiritualia Hieroſolymitanorum, quorum participes erant futuri Corinthii, ſi eleemoſynis illis adjuviſſent: quam explicationem inſinuare videtur Apoſtolus in eodem cap. 8. extremo, cùm ait: *Miniſterium hujus officii, non ſolùm ſupplet ea, quæ deſunt ſanctis; ſed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem miniſterii hujus glorificantes Deum in obedientia confeſſionis veſtræ in evangelio Chriſti, & ſimplicitate communicationis veſtræ in illos, & in omnes, & in ipſorum obſecratione pro vobis*. Sed de his ſatis, non enim in hoc teſtimonio fundamentum Indulgentiarum præcipuè conſiſtit.

CA-

CAPUT XVI.

Defenditur argumentum VI. Catholicorum.

ARgumentum ſextum, quod eſt poſtremum apud Kemnitium, ſumitur ab articulo ſymboli de communione ſanctorum. Catholici enim ex hac communione colligunt, poſſe ſatisfactiones, quæ ſanctis ſuperfuerunt, ideſt, quibus ipſi, ad ſua peccata purganda non eguerunt, applicari aliis fidelibus, quibus propriæ non ſufficiunt. Adverſus hoc argumentum Kemnitius nihil ſolidi adfert. Primum enim explicationem odioſiſſimam ejus articuli nobis affingit: *Communionem*, inquit, *ſanctorum largiùs & latiſſimè interpretantur de meritis operum ſupererogationis, quæ non ſolis factoribus propria, ſed communia ſint omnibus fidelibus, collata in commune quaſi Eccleſiæ erarium, ad quod ſolus Papa claves habeat, & pro data pecunia inde cuilibet vendat, quantum viſum fuerit.* Hæc ille. Ubi pro ſuo more calumniatur nos loqui de meritis ſupererogationis ſimpliciter, cùm non loquamur niſi de ſatisfactionibus, ſive de meritis ut accipiuntur pro ſatisfactionibus ad reatum pœnæ expiandum, non ut accipiantur propriè pro meritis gratiæ vel gloriæ. Deinde jam ſæpè diximus, non ſolùm non vendi à Pontificibus ſatisfactiones ſanctorum, ſed etiam ſeveriſſimè prohiberi, & puniti omnem ſpeciem ſimilium venditionum, quod ne ipſe quidem Kemnitius ignorat, qui decreta Pontificum & Conciliorum de his rebus vidit, & legit, & in ſuum librum, ut eum pleniorem faceret, tranſtulit. Deinde addit Kemnitius communionem ſanctorum, de qua in Symbolo fit mentio, tria ſignificare. Primò quòd Eccleſia ſit ſocietas quædam eorum, qui ſpiritu Chriſti ſanctificantur, & membra unius corporis miſtici. Secundò quòd in Eccleſia ſint omnibus fidelibus communia bona quædam divinitus collata, ut fides, Baptiſmus, remiſſio peccatorum, & vita æterna. Tertiò, quòd inter fideles, debeant eſſe communia officia charitatis, ſicut exemplo membrorum corporis humani Paulus oſtendit Rom. 12. & 1. Cor. 12. His expoſitis concludit, articulum illum fidei, non loqui de Indulgentiis Pontificis, nec de meritis ſupererogationis, & ideò inſigni depravatione Pontificias Indulgentias in illum articulum intrudi. At neque nos dicimus, articulum illum fidei, loqui in ſpecie de operibus ſupererogationis, vel de Indulgentiis, ſed colligimus ex generali proprietate Eccleſiæ poſſe unum membrum ab alio juvari, quod ipſe etiam Kemnitius agnoſcit in tertia ſignificatione communionis ſanctorum. Nam ſi debent officia charitatis inter fideles eſſe communia, ut ſunt inter membra ejuſdem corporis, quid quæſo prohibet, cur non poſſit unus alteri ſatisfactionem ſuam communicare? Poteſt ex Apoſtoli ſententia ad Galat. 6. propter communionem membrorum Eccleſiæ, alter alterius onus portare: cur non poterit alter pro pœna alteri debita ſatisfacere? Poteſt ex ſententia S. Auguſtini Epiſt. 23. & lib. 3. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 18. unus pro alio credere ut ſit in Baptiſmo parvulorum, cur non poterit unus pro alio pati? Sed audi eundem Auguſtinum tract. 33. in Joannem de communione Sanctorum diſſerentem: *Oculus*, inquit, *ſolus videt in corpore, ſed numquid ſoli ſibi oculus videt; & manui videt, & pedi videt, & cæteris membris videt. Non enim ſi aliquis ictus in pedem veniat, avertit ſe oculus inde ut non præcaveat. Rurſus ſola manus operatur in corpore, ſed numquid ſibi ſoli operatur? & oculo operatur. Nam ſi ictus aliquis veniens non eat in manum, ſed tantùm in faciem, numquid dicit manus, non me moveo, quia non tendit ad me? ſic pes ambulando omnibus membris militat. Membra cætera tacent, & lingua omnibus loquitur.* Hæc ille. Quæ ſi applicentur ad fideles, qui membris illis corporis ſignificantur, licebit ſine dubio dicere, eum qui jejunat, qui facit eleemoſynam, qui orat, qui perſecutionem injunctam patienter tolerat, qui vincula, qui verbera, qui mortem pro Chriſti fide patitur, non ſibi ſoli hæc agere vel pati, ſed etiam aliis, præſertim ſi ipſe non habeat peccata, quæ illis paſſionibus purget.

Adjungit obiter Kemnitius tria alia ſcripturæ teſtimonia, quæ perperam à Catholicis adduci affirmat. Unum eſt Pſ. 118. *Particeps ego ſum omnium timentium te*; & dicit illud, *particeps*, ſignificare voce Hebraica, & Græca (*Socium*) & ſenſum eorum verborum eſſe, Davidem publica confeſſione oſtendiſſe ſe ſocium & amicum aliorum piorum timentium Deï. Sed indoctos neſcio quos inde feciſſe pontificale participium, ad probandum per Indulgentiarum nundinationem partem pecuniarum accipere à Clero, partem à populo, partem ab utroque. Sed nullus Catholicus eſt, qui ita expoſuerit ut illud *particeps ego ſum* retulerit ad Pontificem, qui tribuit Indulgentias? Omnes enim referunt ad ipſos fideles, qui cum ſocii & amici ſint aliorum fidelium piorum, participant etiam ipſorum bona, quoniam ſociorum & amicorum omnia ſunt communia, ut pulchrè S. Auguſtinus oſtendit tract. 33. in Joan. ubi adeò dicit omnia eſſe communia piis fidelibus, ut omnes dicere poſſint ſe loqui omnibus linguis, ſicut loquebantur olim, qui viſibiliter accipiebant Spiritum ſanctum: quoniam linguæ omnium fidelium, toto terrarum orbe diſperſorum, ſingulis ſunt communes per charitatem, qua ſumus omnes unum in Chriſto. Itaque qui dixit: *Socius & amicus ſum omnium timentium te*, conſequenter etiam dixit, *particeps ſum omnium bonorum, quibus præditi ſunt omnes qui timent te.* Alterum teſtimonium eſt in Pſ. 121. *Hieruſalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipſum.* Hoc teſtimonium perperam allegari dicit à Lindano pro communione Sanctorum, & theſauro Indulgentiarum; cùm tamen conſtet ex verbis ſequentibus, ſenſum illorum verborum eſſe, Hieruſalem ita ædificari ut ſit civitas, in qua ſit conjunctio, ſeu conſociatio talis, ut *illuc aſcendant tribus Domini ad teſtimonium Domini, & ad judicia.* Sed hæc eſt nimia contradicendi libido. Non enim Pſalmus dicit eſſe in Hieruſalem participationem, ſive conſociationem ſolùm ad aſcendendum ad teſtimonia Domini, & ad judicia: ſed dicit, Hieruſalem, ideſt, Eccleſiam ædificari inſtar civitatis pacatiſſimæ, & concordiſſimæ, in qua ſit participatio in idipſum, ideſt, participatio ſimul omnium in unum, ut ſint omnia omnium. Id verò probat Pſalmus, quia illuc aſcendunt tribus Domini, ideſt, variæ tribus, variæ gentes, & nationes converſæ ad Dominum, & licèt ſint tam multæ & tam variæ, tamen conveniant in eadem confeſſione fidei, & in iiſdem legibus, & judiciis &c. Tertium teſtimonium dicit eſſe illud Pſ. 149. *Ad faciendum vindictam in nationibus, ad alligandos reges eorum in compedibus &c.* Sed adſcribere debuiſſet, ubi legerit hoc teſtimonium pro Indulgentiis citatum. Ego enim legi ferè omnes, qui inter Catholicos de Indulgentiis ſcripſerunt, nec apud ullum inveni hunc locum inter alios adductum; nihil autem facilius eſt, quàm argumenta à ſe conficta refutare.

CAPUT XVII.

Reſpondetur ad cap. 4. diſputationis Kemnitii.

IN quarto capite diſputationis ſuæ Kemnitius probare aggreditur Indulgentias Pontificias veteri Eccleſiæ per annos 1200. fuiſſe incognitas. Id verò probat primo teſtimonio Durandi, S. Antonini, & Roſſenſis, qui id fatentur. Deinde quia nulla inveniatur mentio Indulgentiarum apud Anſelmum, Rupertum, Bernardum, Petrum Lombardum, & Gratianum, qui

proximè præceſſerunt annum milleſimum ducenteſimum. Poſtremò, quia veteres Patres, Chryſoſtomus, Nyſſenus, Auguſtinus, Bernardus, & Petrus Lombardus, Indulgentias, nondum natas ſcriptis ſuis confutarunt. Sed ut à primo incipiamus, non ideò Indulgentiæ non ſunt antiquæ, quia duo, vel tres ex Catholicis id non legerunt in veterum libris. Neque tres iſti auctores negant Indulgentias fuiſſe cognitas tempore Anſelmi, Bernardi, Ruperti, Petri Lombardi, & Gratiani, ut Kemnitius dicit, ſed tempore Hieronymi, & Auguſtini, & aliorum veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Ac ut omnes intelligant Kemnitium apertè mentiri. Alexander ejus nominis tertius, Pontifex Maximus, ſedere cœpit anno Domini 1159. Is verò Pontifex in epiſt. ad Archiepiſcopum Cantuarienſem ſcribens, reſpondet quæſtioni ſibi propoſitæ, an Indulgentias ab aliquo Epiſcopo conceſſas, lucrari poſſint ii, qui non ſunt eidem Epiſcopo ſubjecti: ac dicit non poſſe, quia nemo poteſt uſi à ſuo Judice ligari, vel ſolvi, & habetur hoc Reſcriptum in Jure, cap. Quod autem, de pœnit. & remiſs. Videmus autem hoc loco mentionem Indulgentiæ, ut rei non tunc primùm inſtitutæ, ſed uſitatæ, & receptæ. Igitur mentitur Kemnitius pag. 274. cùm ſic loquitur: *In hac de Indulgentiis diſputatione non poſſunt vel ulla Patrum teſtimonia, vel ulla veteris Eccleſiæ exempla proferre, quod talis vel doctrina, vel uſus talium Indulgentiarum ulle unquam tempore uſque ad annos poſt natum Chriſtum mille ducentos in veteri Eccleſia fuerit.* Eugenius III. Pontifex ſedere cœpit anno 1145. Is autem per literas generales conceſſit Indulgentiam accipientibus Crucem, & proficiſcentibus ad bellum ſacrum; & S. Bernardo injunxit, ut eas Indulgentias prædicaret populis, eoſque ad bellum illud accenderet. Paruit S. Bernardus Pontifici, & prædicationem ſuam innumerabilibus, & maximis miraculis confirmavit, ut ipſe modeſtè indicat initio libri 2. de Conſiderat. ſed copioſius rem totam narrat auctor vitæ ipſius lib. 3. cap. 4. Ergo mentitur Kemnitius tum cùm ait ante annum 1200. non fuiſſe notas Indulgentias, tum cùm apud Bernardum nullam hujus rei mentionem extare confirmat, & cùm Petrus Lombardus, & Gratianus eodem ſæculo floruerint, fieri non poteſt, quin ipſi quoque Indulgentias noverint. Paſchalis II. Pontifex ſedere cœpit anno 1099. & in Concilio quodam Lateranenſi anno 1116. celebrato, Indulgentias quadraginta dierum conceſſit iis, qui limina Apoſtolorum viſitaverant, ut Conradus Abbas Urſpergenſis in Chronico ſuo teſtatur; & quoniam eo tempore florebat Rupertus Abbas Tuitienſis: mentitur Kemnitius, qui dicit tempore Ruperti nondum Indulgentias Pontificias orbi terrarum innoteſcere cœpiſſe, nec ante annum 1200. innotuiſſe. Urbanus II. Pontifex ſedere cœpit anno 1088. & ejus tempore S. Anſelmus floruit. Scribit autem idem Conradus Abbas Urſpergenſis in Chronico anni 1099. prædictum Urbanum in Concilio Claramontano Indulgentiam conceſſiſſe omnibus, qui ſponte adverſus Infideles Orientales arma ſumebant, cujus rei multi alii meminerunt. Mentitur igitur Kemnitius, cùm tam audacter ſcribit, tempore S. Anſelmi, & ante annum 1200. Indulgentias cognitas non fuiſſe. Quid nunc addamus Gregorium VII. qui ſedere cœpit anno 1073., & in Epiſtolis ſuis frequentiſſimè concedit Indulgentias. Sergium II. qui ſedere cœpit anno 844. & Indulgentiam tribuit adeuntibus Eccleſiam S. Martini in montibus, cujus memoria exſtat inciſa in lapide marmoreo literis veruſtiſſimis: & Leonem III. qui ſedere cœpit anno 796. & Indulgentias varias multis in locis in ipſa Germania conſtituit, teſte S. Ludgero in vita S. Suiberti? An non evidenter mendacii Kemnitius convincitur, qui veteres omnes Hiſtorias legiſſe videri vult; & tamen affirmare non veretur ante annum 1200. ignotas fuiſſe orbi terrarum Indulgentias Pontificias? Neque mirum videri debet, ſi auctores antiquiores non multos habemus, qui harum rerum mentionem faciant, quoniam plurima ſunt in Eccleſia, quæ ſolo uſu, ſine literis conſervantur. Extant tamen Romæ in antiquiſſimis Eccleſiis memoriæ Indulgentiarum, à multis Pontificibus, & ab ipſo etiam S. Sylveſtro, qui ante annos 1200. floruit, conceſſarum. Sed ea, quæ diximus ad mendacia Kemnitii confutanda ſufficere videntur.

Venio nunc ad teſtimonia veterum ſcriptorum, quæ profert Kemnitius adverſus Indulgentias nondum natas. Primò igitur adducit Petrum Lombardum, qui lib. 4. ſent. diſt. 18. dicit Deum tunc tegere pœnitentium peccata, quando ad pœnam non reſervat; ſed debitum pœnæ remittit, idque probat ex Auguſtini ſententia in explicatione Pſalmi 32. Sed in eodem loco ſolutio eſt hujus objectionis. Significat enim Petrus Lombardus de pœna æterna intelligendum eſſe, quod dicitur, Deum tegere peccata, cùm ea non reſervat ad pœnam. *Et ideò*, inquit, *ſicut interim gratia ſua animam illuminat, ita & ſimul debitum æterna mortis relaxat. Ipſe enim per ſeipſum peccata pœnitentium tegit; & tunc tegit, quando ad pœnam non reſervat*, & paulò infrà, *Ita ergo*, inquit, *dicit à Deo tecta, ut Deus non videat, ideſt, æternaliter puniat.* Quod autem pœna temporalis remaneat poſt remiſſam culpam, in hac vita, vel in Purgatorio luenda, docet Petrus Lombardus diſt. 20. lit. B, his verbis, *Qui*, inquit, *ante expletionem pœnitentiæ diſceſſerint, ignem purgatorium ſentient, & gravius punientur, quàm ſi hic impleſſent pœnitentiam. Horrendum enim eſt incidere in manus Dei viventis. Deus enim cùm ſit miſericors & juſtus, ex miſericordia pœnitenti ignoſcit, non reſervans peccatum ad pœnam æternam: ex juſtitia verò impunitum non dimittit delictum, aut enim punit homo, aut Deus &c.* & paulò poſt lit. D, docet poſſe pœnitentem, præſertim poſt mortem, juvari aliorum ſatisfactionibus per orationes & eleemoſynas. Itaque Petrus Lombardus illa omnia diſertis verbis affirmat, quæ fundamenta eſſe Indulgentiarum Kemnitius fatetur: videlicet Purgatorium, pœnæ reatum poſt culpam remiſſam, & communicationem ſatisfactionis alienæ.

Secundo loco adducit Kemnitius Chryſoſtomum homil. 1. in epiſt. ad Philemonem, ubi legimus, ad impetrandam peccatis noſtris veniam, non opus eſſe vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua tranſire. Eandem ſententiam habet Auguſtinus in ſerm. de Martyribus, *Non dixit Deus, vade in Orientem & quære juſtitiam, naviga uſque in Occidentem, ut accipias Indulgentiam; dimitte inimico tuo, & dimittetur tibi &c.* Bernardus etiam ſerm. 1. de Adventu, *Non te oportet, ò homo, maria tranſfretare, non penetrare nubes, non tranſalpinare neceſſe eſt, non grandis tibi oſtenditur via, uſque ad temetipſum occurre Deo tuo.* Sed hæc teſtimonia nihil efficiunt. Primùm enim loquuntur de juſtificatione impii, ac remiſſione culpæ, non de ſolo reatu pœnæ de quo nos loquimur. Deinde ſolùm probant, non eſſe abſolutè neceſſariam ad remiſſionem peccatorum vel peregrinationem, vel eleemoſynam, alioqui enim pauperes & ægrotantes ſpe omni carerent; & ſatis novimus, poſſe hominem per internam converſionem ad Deum ita vehementer accendi in amorem Dei, & de peccatis ſuis dolorem, cum propoſito confeſſionis, ut continuo recipiat remiſſionem omnium culparum, & pœnarum. Sed non ideò ſunt inutiles peregrinationes, & eleemoſynæ, & hoc ſolum contendimus adverſus Hæreticos. Ac ut omittam de eleemoſynis dicere, de quorum utilitate ad redimenda peccata plenæ ſunt libri Patrum, ac præſertim Chryſoſtomi, & Auguſtini, & nos oſtendimus in lib. de eleemoſyna, qui eſt poſtremus in Controverſiis noſtris. Certè idem Chryſoſtomus mirificè laudat peregrinationes ad ſepulchra Martyrum in homil. 66.

mul. 66. ad populum Antiochenum. Sanctus etiam Augustinus in epist. 137. ad Clerum & populum Hipponensem scribit, se auctorem fuisse, ut quidam ad loca Sancta peregrinationem susciperent. Denique S. Bernardus Petrobrusianos Hæreticos confutavit, qui præter alios errores, hunc etiam habebant, ut peregrinationes fidelium ad loca sancta reprehenderent. Vide vitam S. Bernardi lib. 3. cap. 5.

Tertio Kemnitius adducit Chrysostomum hom. 38. in Matthæum, ubi dicit, eos de templo Dei speluncam latronum facere, qui lucra terrena sectantur: & Christum quondam intrare templum Dei, & ejicere omnes vendentes gratiam Dei. Sed quorsum hæc tendunt? An fortè omnes, qui avaritiam in sacerdotibus reprehendunt, continuo etiam Indulgentias reprehendunt? An non sæpissimè repetivimus, non solùm non probari Summis Pontificibus eos, qui quoquomodo ex Indulgentiis negotiationem faciunt, sed maximè improbari, damnari, puniri.

Addit ultimò Kemnitius, se alio in loco demonstrasse, Gregorium Nyssenum integram orationem opposuisse pertusioni de peregrinationibus ad loca Hierosolymitana. Cui respondemus, nos quoque alio in loco, idest, lib. 3. de cultu Sanctorum cap. 8. demonstrasse testimoniis scripturæ, & veterum Patrum necnon argumentis aliis peregrinationes ad loca sancta pias & Deo gratas, & nobis utilissimas esse, Gregorium verò Nyssenum non reprehendere peregrinationes absolutè, sed docere quibusdam personis, ut Monachis, & sanctimonialibus, non convenire, cùm eorum proposito magis conveniat quies & solitudo; quamvis etiam non sit omnino certum, an ea oratio Gregorii sit.

CAPUT XVIII.

Respondetur ad primam partem argumenti historici contrà Indulgentias.

IN ultimo capite disputationis suæ Kemnitius historiam longissimam texit, ut originem Indulgentiarum, quales à Catholicis defenduntur, novam esse demonstret. Continet autem ea historia tria tempora, unum ab initio Ecclesiæ usque ad annum circiter 90. alterum ab anno 90. ad 1203. ab anno 1200. ad annum 1517. quo tempore, auctore Luthero extinctas Indulgentias Kemnitius gloriatur. Ac primò quidem tempore Indulgentias nihil aliud fuisse contendit, nisi relaxationes publicæ pœnitentiæ, sed eas relaxationes nihil habere commune cum Indulgentiis Pontificiis, de quibus instituta controversia est. Sed antequam ad rem propositam veniat, longissima digressione refert multa de ritibus publicæ pœnitentiæ, de causis ejusdem, ac demum de canonibus pœnitentialibus, ubi ad verbum describit canones Conciliorum Nicæni & Ancyrani, necnon eos, qui habentur apud Burchardum & Gratianum. Quoniam enim jamdudum Lutherus jus Canonicum publicè exussit, & ejusmodi ritus, & leges non solùm de moribus, sed etiam de memoria & libris Lutheranorum exciderunt, voluit Kemnitius commemoratione harum rerum doctrinam reconditam, & abstrusam venditare, ut cæteris diligentior, ac doctior haberetur. Et quamvis non desint in hac digressione multa, quæ falsitatis coargui potuissent, tamen quia ad rem præsentem non faciunt, non existimavi tempus esse in his commemorandis, vel refellendis conterendum. Illud unum præterire non possum, Kemnitium inter scripta veterum revolvenda, non raro invenisse quod minimè volebat. Nam cùm ipse cum Lutheranis cæteris contendat, pœnitentias veterum disciplinæ causa, non autem satisfactionis coram Deo, & redemptionis, vel expiationis peccatorum institutas, tamen fatetur se hoc etiam posterum

A apud Patres non raro legisse, ac pro sua modestia, & adversus antiquissimos Patres reverentia, eos non obscurè reprehendit. Sic enim loquitur pag. 306. *Nec verò nescimus, veteres aliquando nimis largiter, & verbis minimè magnificis disciplinam illam canonicam commendare: ut quod Tertullianus dicit, satisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit peccata redimi, ablui, sanari, & Judicem placari: Augustinus Deum illis de peccatis præteritis propitiari. Ea talia sunt, quæ salvis, fide,* (Lutherana videlicet) *nec possunt, nec debent, sicut sonant, accipi, & intelligi.* Hæc ille. Sed profectò justius erat novos Lutheranorum errores ex doctrina veterum Patrum corrigere, quàm ex novis illis erroribus de veterum Patrum doctrina, & sententiis judicare. Porro
B digressione illa aliquando expedita pag. 318. aggreditur ad probandum, Indulgentias olim nihil aliud fuisse, nisi moderationes, relaxationes, & remissiones mulctarum canonicarum, quæ in publica pœnitentia usitatæ tunc erant. Id verò probat ex Canonibus Conciliorum Ancyrani, Nicæni, & Agathensis, & tandem his verbis concludit: *Hæ fuerunt veteres Ecclesiæ, sive relaxationes, sive Indulgentiæ, à quibus quemadmodum Pontificiæ Indulgentiæ per omnia genera casuarum diversæ sint, ex hac narratione, & ex descriptione Indulgentiarum in principio expositæ, si fiat collatio manifestum est. Atque ideo nudam tantùm pono recitationem, relinquens lectori collationem diversitatis.* Respondeo, Relationes pœnitentiæ Canonicæ per omnia genera causarum cum iis Indulgentiis convenire,
C quas Catholici defendunt, & quas Kemnitius supra non fideliter, sed admixtis mendaciis explicavit. Causa enim veluti efficiens Indulgentiarum juxta Catholicorum omnium sententiam, Episcopi sunt, ac potissimùm Romanus Episcopus, quem Episcopum Episcoporum Tertullianus in libro de Pudicitia nominavit. Constat autem tum veteres relaxationes, tum recentiores Indulgentias non ab aliis, quàm ab Episcopis dari solere, vel posse. Causa formalis est ipsa liberatio, sive judicialis absolutio per ministerium clavium à pœnis in foro pœnitentiario debitis. Quod totum in utrasque remissiones tam veteres, quàm recentes convenire non dubium est. Causa materialis, sive sint ipsi pœnitentes, qui absolvuntur, sive pœnæ circa quas versatur absolutio, eadem
D omnino utrobique reperietur. Nam & veteres, & recentiores Episcopi, non aliis quàm pœnitentibus Indulgentias tribuunt, nec aliis pœnas, quàm in foro pœnitentiario debitas relaxant. Quod autem tunc relaxarentur pœnæ injunctæ, nunc autem eum injunctæ, tum injungendæ, ratio est, quoniam tunc injungebantur leviores pœnitentiæ, quæ sæpè delictis æquales erant, nunc autem injunguntur mitiores, quæ delictis impares sunt. Sed sive pares, sive impares injungantur, omnino pares in hac vita, vel in alia perferendæ sunt, nisi misericorditer relaxentur. Atque ad hoc probandum adduximus supra cap. 13. testimonium S. Cypriani qui in epist. 2. lib. 4. ad Antonianum,
E apertissimè scribit, eos, qui in hac vita non plenè satisfecerunt, emendandos & cruciandos igne Purgatorii in alia vita, donec reddant novissimum quadrantem. Ac ut non repetam tam multa, quæ alibi diximus, unius S. Augustini uno vel altero testimonio contentus ero. Hunc enim auctorem præter cæteros, etiam Hæretici nostri temporis magni faciunt. Igitur S. Augustinus in Psal. 37. in illa verba, *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*, illos dicit argui in furore, quibus dicitur, *Ite maledicti in ignem æternum*; illos autem corripi in ira, qui emendantur igne purgatorio. *Neque*, inquit, *in ira tua emendes me, ut in hac vita purges me, & talem me reddas, cui jam emendatorio igne non opus sit, propter illos, qui salvi erunt, sic tamen quasi per ignem*; & paulò post, *Quare petit iste, ne in indignatione arguatur, neque in ira emendetur, tanquam dicens Deo, quoniam ipse, qua patior, multa*

ſunt, magna ſunt, quæſo ut ſufficiant, & incipit illa numerare ſatisfaciens Deo, offerens illa, qua patitur, ne pejora patiatur. Audis ne Kemnitii, per pœnas hujus vitæ patienter toleratas ſatisfieri Deo? Audis, eos, qui hic non plenè purgantur in alia vita igne purgatorio emendandos? & rationem horum omnium idem Auguſtinus reddit in Pſal. 50. cùm ait: *Veritatem dilexiſti, quoniam impunita peccata etiam eorum, quibus ignoſcis, non dimiſiſti; ſic prorogaſti miſericordiam, ut ſervares & veritatem. Ignoſcis confitenti, ignoſcis, ſed ſe ipſum puienti. Sic ſervatur miſericordia, & veritas.* Quid clarius dici potuit ab ullo Scholaſtico Doctore? Atque hæc eſt etiam cauſa, cur in priore libro dixerimus, tum ad veteres relaxationes, tum ad recentiores Indulgentias theſaurum ſatisfactionum Chriſti, & Sanctorum applicandum fuiſſe, quoniam miſericordia cum juſtitia in omnium relaxatione conjungenda eſt. Itaque etiam in hac re ſimiles ſunt Indulgentiæ veteres, & novæ. Reſtat cauſa finalis, quæ ſaltem in genere ſemper eadem fuit, gloria Dei, & utilitas Eccleſiæ. Nam antiqui pœnitentias relaxabant, vel quando neceſſe erat lapſos ad Martyrium per communionem & Sacramenta præparare, vel quando timebant, ne pœnitentes ſub onere deficerent: vel quando negligentiores ad ſtudium pœnitentiæ accendere cupiebant, hoc veluti præmio relaxationis, quod diligentioribus præbebatur, vel quando Martyres, qui pro pœnitentibus Epiſcopos rogabant, honorare, & eo modo reliquos fideles ad martyrii gloriam provocare volebant. Denique numquam deerat rationabilis cauſa cur ſancti illi Patres pœnitentias injunctas moderandas, vel remittendas judicarent. Poſterioribus quoque temporibus ſemper cauſa Indulgentiæ concedendæ, vel fuit recuperatio terræ ſanctæ, vel ſubventio pauperum, vel excitatio fidelium ad preces, & opera pœnitentiæ, vel alia ſimilis rationabilis, & pia. Neque poterit Kemnitius, quamvis multas fabulas à ſuis confictas recitet, producere unum aliquod Pontificium diploma, ubi pro pecunia ipſi Pontifici numeranda, vel alia, ſive turpi, ſive profana, ſive levi cauſa Indulgentiæ concedantur. Habemus igitur omnia genera cauſarum eadem fuiſſe in Indulgentiis antiquis & novis. Unum diſcrimen in medium adferri poſſet, quod veteres illi Epiſcopi ſingulis pœnitentibus pœnas relaxabant, nunc autem plerumque in communi omnibus relaxantur, qui certa opera ſibi injuncta præſtiterint. Sed neque eſt hoc eſſentiale diſcrimen; neque ejuſmodi communes Indulgentiæ antiquis temporibus defuerunt. Attulimus enim ſupra certa teſtimonia de Indulgentiis communibus à Sergio II. Leone III. & Gregorio I. conceſſis; qui omnes ante annum milleſimum ſederunt. Nec deſunt probabiles conjecturæ de Indulgentiis à Paſchali I. & Sylveſtro I. in commune propoſitis.

CAPUT XIX.

Reſpondetur ad alteram partem argumenti hiſtorici contrà Indulgentias.

ALtera pars hiſtoriæ Kemnitii continet ea tempora, quibus pœnitentiæ redimi cœperunt. Scribit enim Burchardus ex pœnitentiali Romano, eum qui uno die in pane & aqua jejunaturus erat, potuiſſe jejunium illud commutare ſeu redimere, ſi quinquaginta Pſalmos flexis genibus recitaſſet, & pauperem unum eo die paviſſet, & eodem modo alias pœnitentias aliis redimi, vel in alias commutari per ea tempora licuiſſe. Quando hæ redemptiones propriè cœperint, non ita certò conſtat, ſed Burchardus, qui de illis ſcribit, circa annum Domini 1020. floruit. Sed extat etiam mentio harum redemptionum in Concilio Triburienſi can. 56. & 58. quod Concilium tempore Arnulphi Imperatoris anno 896. celebratum eſt. De his igitur redemptionibus nonnulla Kemnitius dicit, quæ diſcuſſione indigere videntur. Primùm pag. 323. ſcribit circa hæc tempora, acceſſiſſe ad opera pœnitentiæ opinionem de opere operato: quod ipſum inferius aliquoties repetit. Vocat autem opinionem de opere operato, quo credere cœperint homines, his operibus ſatisfieri Deo pro peccatis, & neceſſarias eſſe ejuſmodi ſatisfactiones non ſolùm cauſa diſciplinæ, ſed etiam ad placandum Deum. In qua re bis errat Kemnitius, prunùm in nomine, deinde in re. Neque enim intelligit, quid Catholici Theologi per opus operatum ſignificare voluerint. Nam ſi id intelligeret, certè non diceret, opera pœnitentiæ ex ſententia Catholicorum vim habere ex opere operato. Quid igitur Catholici opus operatum vocant? id quod non pendet à dignitate, vel ſanctitate Miniſtri operantis, ſed hoc ipſo quod ſit ex divina inſtitutione vim habet. Talis eſt exempli cauſa, Baptiſmus, qui vim habet ſanctificandi ex divina inſtitutione, & re vera ſanctificat, etiam ſi ab homine improbo, & perdito conferatur. At opera pœnitentiæ ex Catholicorum doctrina nihil efficiunt, hoc eſt, non placant Deum, non ſatisfaciunt pro peccato, non expiant pœnæ reatum, niſi fiant ab homine juſtificato, & reconciliato. Proinde ex opere operantis, non ex opere operato vim habent, quando non ſunt pars Sacramenti pœnitentiæ, ſed ſponte aſſumuntur ad placandum Deum, eique pro reatu pœnæ ſatisfaciendum. Quando autem ſunt pars ſacramenti, tunc quidem utroque modo vim habent, ſed Kemnitius loquitur de his operibus priore modo, neque vult ex ſententia Catholicorum eam habere ex opere operato, quia ſunt pars ſacramenti, ſed quia aſſumuntur ad placandum Deum. Atque hæc de hallucinatione Kemnitii circa nomen. Quod autem ad rem attinet; jam ipſe citavit, & reprehendit Tertullianum, Cyprianum, & Auguſtinum, qui ſcripſerunt opera pœnitentiæ placare Deum, & per ea redimi peccata, ſanari, ablui, expiari; & nos addidimus alia teſtimonia Cypriani, & Auguſtini, quibus probatum eſt neceſſaria eſſe opera pœnitentiæ ad ſatisfaciendum Deo pro peccatis, alioqui in vita futura, eluenda eſſe graviſſimis pœnis in igne Purgatorii. Non igitur verum eſt, his temporibus, ideſt, circa annum Domini milleſimum acceſſiſſe opinionem de neceſſitate, & efficacia ſatisfactionum, cùm ea opinio, vel potiùs certa fides in Eccleſia Catholica ſemper fuerit.

Secundò Kemnitius addit, ex illis redemptionibus, & commutationibus pœnitentiarum, ſecutam eſſe languefactionem (ſic enim ipſe loquitur) veræ contritionis, everſionem ſeriæ emendationis, & perſuaſionem impunitatis in delictis. Sed mirum eſt, cur hoc dicat, cùm illæ redemptiones graviſſimæ pœnitentiæ fuerint, & non omnium pœnitentiarum, ſed ſolùm aliquarum redemptiones permitterentur; & ſi veteres Patres rete interdum relaxabant, ac remittebant injunctas pœnitentias, cur vitio verti debet poſterioribus Patribus, quòd eaſdem pœnitentias aliis commodioribus redimi, vel in alias faciliores commutari poſſe cenſuerint? Certè apud Lutheranos non opus eſt redimere jejunia eleemoſynis, cùm nulla ſint amplius apud eos indicta jejunia; nec pœnitentibus opus eſt quærere quibus operibus redimant impoſitas pœnitentias, cùm Lutherus, eorum Patriarcha, ſcripſerit in lib. de captivit. Babylonica; de Baptiſmo, omnia peccata in momento abſorberi, ſi ſtet, vel redeat fides. Sed de his ſæpè diximus.

At, inquit, Kemnitius, in Concilio Cabilonenſi ſub Carolo Magno, teſte Burchardo, extat canon contra eos, qui de induſtria peccabant, & propter eleemoſynarum largitionem impunitatem peccandi ſibi promittebant. Item contra alios, qui putabant, ſe à peccatis omnibus poſſe purgari, ſi Romam, vel Turonum,

ronum ; aut alia Sancta loca ſub prætextu orationis pergerent. Extant quidem iſti canones, & ſanctè, prudenterque ſtatuti ſunt adverſus eos, qui ſine vera converſione ad Deum, immò cum propoſito perſeverandi in peccatis, ſatis ſibi eſſe ducebant, ſi eleemoſynis, vel peregrinationibus operam darent. Sed hæc vitia ſunt hominum non canonum, neque enim canones, qui redemptionem permittebant, volebant fieri ſine vero propoſito dimittendi peccata, vel ſine vera contritione, & converſione ad Deum.

Poſtremò adjungit Kemnitius, ex his redemptionibus pœnitentiarum paulatim ortas eſſe modernas Indulgentias, quibus per opera indebita Sanctorum peccata redimi poſſe dicuntur. Sed hoc falſum eſſe manifeſte patet ex eo, quod Indulgentiæ, quales nunc ſunt in uſu Eccleſiæ, antiquiores ſunt redemptionibus illis pœnitentiarum. Nam redemptiones illæ cœperunt circa annum milleſimum, vel nongenteſimum, & Indulgentias quales nunc ſunt in uſu fuiſſe oſtendimus per certiſſima teſtimonia diu ante annum nongenteſimum tempore Sergii II. Leonis III. & Gregorii I. Neque Kemnitius aliud profert ad probanda quæ dicit, niſi ſuas, eaſque leviſſimas conjecturas.

CAPUT XX.

Reſpondetur ad tertiam partem argumenti hiſtorici contra Indulgentias.

POſtrema hiſtoriæ pars continet ea tempora, quibus Kemnitius conatur oſtendere originem habuiſſe Indulgentias, quæ nunc ſunt uſu receptæ. Ac primùm fatetur, quod eſt veriſſimum, ſummæ antiquitatis argumentum, non eſſe uſquam annotatum, quo tempore cœperint Indulgentiæ. Deinde refellere conatur, quod Catholici dicunt, tempore S. Gregorii, ideſt, anno Domini ſexcenteſimo, jam fuiſſe in uſu Eccleſiæ Indulgentias, cùm traditio antiqua habeat, ab ipſo S. Gregorio additas fuiſſe ſtationibus Indulgentias. Refellit Kemnitius eam Catholicorum ſententiam, illo ſolùm argumento, quia nihil de hac re in ſcriptis S. Gregorii, vel in hiſtoriis eorum temporum inveniatur. Sed argumentum nullas habet vires, cùm conſtet ejuſmodi conceſſiones non libris, ſed uſu, & conſuetudine conſervari. Nam etiam de Indulgentiis à Leone III. in tot locis Germaniæ conſtitutis, nihil extat in ejus epiſtolis, quas ſatis multas ſcripſit, neque in hiſtoriis univerſalibus eorum temporum; & niſi incidiſſet occaſio ut S. Ludgerus vitam S. Suiberti ſcribendam ſuſciperet, ſciremus quidem Aquiſgrani, & Coloniæ Indulgentias à Leone III. conceſſas haberi, ſed nullo certo teſte id probare poſſemus. Quo modo etiam niſi S. Innocentius primus neceſſitatem habuiſſet reſcribendi Decentio Epiſcopo Eugubino, ſic ſciſciranti, an Epiſcopus deberet conferre Sacramentum unctionis extremæ, an ſolus presbyter, certè non haberemus teſtimonium ullius auctoris illius temporis pro Sacramento illo. Siquidem de iis rebus, quæ ſunt in uſu communi fidelium, non ſcribebant Patres, niſi coacti ab Hæreticis, aut alia ſimili neceſſitate. Itaque ad probandum à S. Gregorio Indulgentias ſtationibus adjunctas fuiſſe, multo amplius valere debet S. Thomæ, & Gulielmi Altiſiodorenſis graviſſimorum virorum affirmatio, quàm ſilentium omnium aliorum. Quòd enim aliquid verum ſit, etiamſi à multis ſcriptum non ſit, facilè credi poteſt. At falſum eſſe, quod à viris graviſſimis, ac fide digniſſimis affirmatur, non facilè credi debet. Obiter autem Kemnitius cùm ſtationes nominaſſet, addere voluit, quæ ſit notio ejus vocis; & quia ſtantes, inquit, verbum audiebant, & orationes faciebant, dictæ ſunt ſtationes. Sed longè aberrat à vero. Stationes enim dictæ ſunt militari vocabulo, vigiliæ quædam ſpirituales Eccleſiæ, quæ vel ob imminentem perſecutionem, vel alia de cauſa in jejuniis & oratione perſeverabat, uſque ad horam diei nonam, aut etiam uſque ad veſperam: ſimul enim jejunium & ſtatio ſolvebantur. Et quemadmodum milites in excubiis vigilantes in ſtatione eſſe dicuntur, ſive ſtent, ſive ſedeant, ſive obambulent, ſic etiam Chriſtiani ſtationem celebrare dicebantur, cùm in oratione, & jejunio tota die perſeverarent, ſive ſtando, ſive proſtrati ad terram, ſive genibus poſitis, ſive alio quovis modo Dominum precarentur. De qua re vide Tertullian. in lib. de fuga in perſecutione, in lib. de jejunio, & in lib. de oratione, & quæ nos ſcripſimus in lib. 2. de bonis operibus in particulari c. 22.

Deinde Kemnitius addit nihil de Indulgentiis inveniri in ſcriptis Burchardi, Gratiani, & Petri Lombardi, atque inde concludit, Indulgentias ortum habuiſſe circa annum Domini 1200. cui argumento nos ſupra reſpondimus, capite 17. ubi oſtendimus ex teſtibus certis, Indulgentias multo eſſe antiquiores, ac ut videas, Lector, quàm verum ſit proverbium, mendacem memorem eſſe debere: ſcripſit Kemnitius ſupra pag. 274. hæc verba: *In hac de Indulgentiis diſputatione non poſſunt vel ulla Patrum teſtimonia, vel ulla veteris Eccleſiæ exempla proferre, quòd talis, vel doctrina, vel uſus talium Indulgentiarum ullo unquam tempore ad annos poſt natum Chriſtum* 1200. *in veteri Eccleſia fuerit*. Et idem repetit pag. 275. affirmans nullum auctorem ſcripſiſſe de Indulgentiis ante annum Domini 1200. & tamen pag. 332. ſcribit Kemnitius Alexandrum III. Pontificem circa annum Domini 1170. ſcripſiſſe de Indulgentiis, quæ fiebant in dedicationibus Eccleſiarum, aut conferentibus aliquid ad ædificationem pontium. Neque Alexander tunc Indulgentias inſtituit, ſed loquitur de re nota & uſitata, & frequentiſſima; & infra pag. 375. numerat idem Kemnitius Valdenſes inter eos, qui Indulgentias, quales nunc habet Eccleſia, rejecerunt, & oppugnarunt: conſtat autem Valdenſes circa eundem annum 1170. errores ſuos prædicare cœpiſſe. At quomodo iſta cohærent, ut Indulgentiarum origo referenda ſit (auctore Kemnitio) ad annum 1200. & tamen eodem auctore anno 1170. Alexander III. de Indulgentiis jamdudum introductis reſcripta edat, & Valdenſes Hæretici Indulgentias, in Eccleſia olim receptas, damnent, atque rejiciant? Igitur non ſolùm teſtibus à nobis productis cap. 17. ſed etiam ipſo Kemnitio teſte, ſententia ejuſdem Kemnitii de Indulgentiarum novitate apertiſſimè refutatur.

His tractatis, Kemnitius aggreditur longiſſimam narrationem de quæſtionibus Scholaſticorum circa Indulgentias, de Jubilæis in Eccleſia celebrari ſolitis, de Indulgentiis ſingularum Eccleſiarum Urbis Romæ, ac demum de contentione Lutheri, & Teccelii circa Indulgentias: quæ non egent refutatione, ſed ſola mendaciorum, & calumniarum annotatione.

Igitur pag. 346. poſteaquam recitavit Kemnitius decretum Concilii Viennenſis contra Quæſtuariorum abuſus, addidit hæc verba: *Sed Pontifices ipſo facto mox addiderunt interpretationem, quòd ſint abuſiones damnabiles, & abolendæ, ſi fiant à Quæſtoribus Hoſpitalium: ſi verò à Romanis Pontificibus tales Indulgentiæ, & eo modo concedantur, eſſe opus maximè pium*. Hoc autem eſſe mendacium manifeſtum ex ipſa conſtitutione intelliget quicumque eam legere voluerit. Continet enim ea conſtitutio tres paragraphos; in primo cavetur, ne Quæſtores admittantur, niſi Apoſtolicæ ſedis vel Diœceſani Epiſcopi literas oſtenderint. In ſecundo narrantur abuſus Quæſtorum, & ſimpliciter damnantur & prohibentur, neque ulla additur declaratio, quòd ſi tales Indulgentiæ, & eo modo à Pontifice concedantur, ſit opus maximè pium. In tertio decernuntur pœnæ Quæſtoribus, qui ſuperioris mandato

non

non paruerint; neque etiam hoc loco additur ulla talis declaratio, qualem finxit Kemnitius. Illa igitur verba Kemnitii: *Et videri sanè possent abusiones illæ in Indulgentiis generaliter taxari, damnari, & aboleri per Clementinam illam. Sed Pontifices ipso facto mox addiderunt interpretationem quod sint abusiones damnabiles, & abolendæ, si fiant à Quæstoribus Hospitalium: si autem à Romanis Pontificibus tales Indulgentiæ, & eo modo concedantur, esse opus maximè pium.*

Mendacium, & impostura apertissima continet, nusquam enim talis interpretatio in tota illa constitutione reperitur, neque reperiri potest, quia ipsi constitutioni sine dubio repugnaret, in qua non solùm abusiones illæ absolutè & simpliciter abolentur, sed etiam revocantur omnia privilegia, Quæstoribus quoquomodo concessa, circa materiam abusionum illarum, ita ut nihil eorum, in quibus abusiones consistunt, ne prætextu quidem literarum Apostolicarum illis actitare liceuerit. Quod vero initio constitutionis dicitur, ut Quæstores non admittantur, nisi literas Apostolicæ sedis, vel Episcopi proprii demonstraverint: non est id quod Kemnitius reprehendit; tum quia hoc non est additum post abusiones damnatas, sed præmissum ante damnationem; tum quia in hac parte non agitur de abusionibus, sed de simplici propositione Indulgentiarum, & charitativi postulatione subsidii, ut ipsa constitutio loquitur.

Idem Kemnitius pag. 353. multa dicit de venditione Indulgentiarum tempore Pauli II. & Sixti IV. & addit, ne videatur ea ex capite suo finxisse, *Extant hæc in Extravagantibus Pauli II. & Sixti IV.* At ego iterum, atque iterum legens, ac relegens eas Extravagantes, ne vestigium quidem ullum earum venditionum reperio. Sed qui versatus est in scriptis Kemnitii, & novit, quàm is audacter, & sine ulla verecundia mentiri solitus sit, non mirabitur eum in hac materia præter omnes alias apud Lutheranos odiosa, impudentiæ mentiendi omnino fræna laxasse.

Rursus pag. 362. adscribit narrationem de Indulgentia divinitus concessa ad preces S. Francisci adeuntibus Ecclesiam S. Mariæ de Angelis; quam ipse vocat impudentissimam fabulam, & verè ex parte fabula est, quo ad ea videlicet, quæ ipse Kemnitius admiscuit. Nam præter alia scribit, S. Franciscum Honorio Summo Pontifici dixisse, sigilla Bullæ Indulgentiæ illius esse stigmata sua. At nullus auctor hoc refert, præter Kemnitium, & non solùm non est verum, sed nec verisimile, tum quia nondum S. Franciscus stigmata habuerat, cùm illa Indulgentia concessa est, tum quia etiamsi habuisset, non ea vir summæ humilitatis ulla ratione jactasset. Porrò ad eam narrationem infirmandam nihil omnino Kemnitius adfert, nisi judicium suum: ad confirmandam autem adsunt testes illius temporis, qui historiam conscripserunt, ut cognosci potest ex initio secundi libri Chronicorum Ordinis S. Francisci; adest præterea testimonium S. Bernardini tom. 1. serm. 9. qui est in Evangelium Dominicæ primæ Quadragesimæ, qui vir sanctitate, doctrina, & miraculis clarissimus fuit. Adest testimonium S. Antonini 3. par. Summæ hist. tit. 24. cap. 14. §. 3. qui etiam vir doctus, & sanctissimus fuit. Adest concursus populorum frequentissimus ad eam Ecclesiam Kalendis Augusti, quo solo die Indulgentia divinitus concessa obtineri potest. Adsunt denique signa & prodigia non pauca, quæ ad illius Indulgentiæ veritatem astruendam edita fuisse chronica jam citata testatur. Sed non sine causa Kemnitius hanc historiam falsam, & fabulosam haberi cupit, quoniam per eam historiam tria Catholica dogmata confirmantur, unum de Indulgentiis, alterum de Pontifice Maximo, tertium de confessione. Siquidem ad preces S. Francisci Christus ipse plenariam Indulgentiam dedit, sed non nisi per ministerium Vicarii sui Pontificis Maximi dedit, nec nisi per contritionem & confessionem à culpa expiatis, & eam Ecclesiam visitantibus dedit.

Idem Kemnitius pag. 364. incipit narrare varias Indulgentias, quæ habentur in Ecclesiis Urbis Romæ, quas ipse ex incertis auctoribus, & obscuris libellis colligit ascendere ad multa centena annorum millia; & quoniam satis constat, non tam diu Purgatorium, neque ipsum mundum esse duraturum, dicit se pro Germanica simplicitate assequi non posse rationem calculi Pontificii; rogatque Romanenses, ut hoc mysterium explicare non graventur. Sed primùm admonendus est, ut si nosse cupit veras historias de Indulgentiis Romanis, non eas petat vel ab hostibus Ecclesiæ, qualis fuit Vesellus ille, quem sæpissimè citat, neque ab obscuris quibusdam libellis, qualem unum se vidisse dicit editum Norumbergæ, Germanicè scriptum, amplificatum de stationum Romanarum Indulgentiis, cùm antea Latinè, & brevius editus Romæ fuisset: sed à Pontificum diplomatibus, vel ab authenticis Ecclesiarum tabulis, aut certè ab auctoribus certis, gravibus, doctis, probatis. Neque enim dubitari potest, quin multa vel depravata, vel conficta in ejusmodi libellis incertis & anonymis legantur, quale illud est, quod Gregorius Papa cùm Lateranensem Ecclesiam iterum dedicaret, tot dierum Indulgentias dederit, quot guttæ cadunt, si per tres dies & noctes continuè pluat. Hanc enim fabulam Kemnitius sicut eam retulit pag. 367. ita per se facilè potuisset dijudicare verè fabulam esse, cùm neque adscribatur quis ille Gregorius fuerit, quando Ecclesiam illam dedicaverit, quis earum rerum testis sit: neque in certis & probatis historiis ullum ejus dedicationis, vel Indulgentiæ vestigium extet. Quod si fortè probari possit (id enim, ut dixi, in probatis auctoribus non legi) concessa fuisse aliquando multa millia dierum, vel annorum Indulgentiæ: legat quæ supra scripsimus libro superiore, cap. 9. & intelliget mysterium calculi illius, quod sibi explicari petit.

Idem Kemnitius pag. 372. pollicetur se demonstraturum, omnibus temporibus fuisse aliquos, qui impostura Indulgentiarum contradixerint; & primùm quidem profert Concilia Generalia Lateranense, & Viennense, quibus damnantur abusus & fraudes Quæstuariorum. Sed quia intelligebat, in his Conciliis ita damnari fraudes & abusus, ut verus & legitimus usus Indulgentiarum confirmaretur & probaretur, transit ad eos, qui omnino Indulgentias contempserunt, vel reprehenderunt. Adducit autem Valdenses Hæreticos, Joan. Vicleffum Hæresiarcham, Ruthenos schismaticos, Joan. Hus, & Hieronymum de Praga, Vicleffi discipulos, Vesellum, & Vesalium, similiter Hæreticos, atque Ecclesiæ hostes; quibus falsò adjungit Hieronymum Savonarolam, cùm nihil tale de eo referant auctores historiarum istius temporis, qualis in primis est Jacobus Nardius; denique Lutherum nostri temporis Hæreticorum omnium Patrem, & principem. Quid autem mirum est, si hostes Ecclesiæ qui tam multa alia fidei dogmata reprehendunt, idem, in Indulgentiis faciant? Id enim perpetuum hæreticis fuit, ab ipso initio Ecclesiæ, ut doctrinam Catholicam reprehenderent. Certè si Kemnitius aliquid efficere volebat, debebat tales proferre reprehensores Indulgentiarum, qui ob sapientiam & probitatem, & cum Ecclesia Catholica communionem, fidem indubitatam mererentur. Sed ille id nec fecit, nec facere potuit. Nos autem contra, multos proferre possumus Indulgentiarum Pontificiarum laudatores, & prædicatores, qui & libris editis sapientiam, & miraculis maximis sanctitatem suam probaverint, quales sunt S. Bernardinus, S. Antoninus, S. Vincentius, S. Bonavent. S. Thomas, S. Petrus Martyr, S. Antonius Paduanus, S. Franciscus, S. Dominicus, & ipse etiam S. Bernardus, quem etiam Lutherani admirari, & Sanctum appellare coguntur.

JUDI-

JUDICIUM
ROBERTI BELLARMINI
POLITIANI,
SOCIETATIS JESU THEOLOGI,

DE LIBRO, QUEM LUTHERANI VOCANT CONCORDIÆ,

Cum Apologia brevi pro eodem Judicio.

Digitized by Google

Digitized by Google

JUDICIUM
DE LIBRO CONCORDIÆ
LUTHERANORUM.

LIBER CONCORDIÆ, nuper editus à Lutheranis, tria mihi continere videtur, præter communes & notos Lutheranorum errores, insignem videlicet vanitatem, graviſſimas hæreſes contra Symbolum Apoſtolicum, & mendacia innumerabilia, apertiſſima, atque inter ſe pugnantia. De ſingulis ordine dicemus.

De vanitate Concordiæ.

INſignis igitur vanitas in ſubſcriptione perſpicitur. Quorſum enim attinebat, ut omnes miniſtri, concionatores, ludimagiſtri, hypodidaſcali, ſubſcriberent? Certè non poteſt exemplum ullum, ejuſmodi ſubſcriptionum, in negotio fidei, ab antiquitate peti. Siquidem ab Apoſtolicis temporibus per annos mille quingentos, in omnibus Conciliis tam generalibus, quàm nationalibus, aut provincialibus, ſoli Prælati, qui juriſdictionem aliquam habent, ſubſcribere conſueverunt. Sunt etiam interdum addita nomina Imperatorum, aut Regum, aut Principum aliquorum; Sed ludimagiſtrorum & hypodidaſcalorum, nulla uſquam invenitur mentio. Deinde iſta ſubſcriptio ad librum Concordiæ, ingentis diſcordiæ ſignum eſt. Qualem enim unionem inter Lutheranos eſſe exiſtimabimus, quando non ſolùm Principes ad Concordiam redigi, ſed etiam privati homines ad ſubſcribendum cogi debuerunt? Et quamvis numeroſa ſubſcriptio eſſe videatur, eſt tamen ipſa quoque argumentum paucitatis. Nam ſi Catholica Eccleſia ejuſmodi ſubſcriptionem requireret, in puncto temporis haberet non octo millia, ſed plus quàm octingenta millia ſubſcribentium; neque ex ſola Italia libentiſſimè ſubſcriberent innumerabiles Presbyteri & Diaconi, atque Scholarum & Gymnaſiorum Præfecti, ſed etiam ex Hiſpania, Germania, Gallia, America, Braſilia, India, Japonia; nec deeſſent etiam ex Britannia & Palæſtina. Denique tam numeroſa ſubſcriptio, inexcuſabilia reddit tam multa, & tam craſſa mendacia, quæ nos infrà annotabimus. Si enim unus tantùm aut alter librum iſtum, antequam ederetur, vidiſſet, ignoſci poſſet fortaſſe humanæ imbecillitati, ſi aliquid erroris obrepſiſſet: at quòd ſedecim millia oculorum craſſiſſima illa mendacia, deprehendere non potuerint, quis ferat? Alterum profectò neceſſarium eſt, aut cæcos omnes fuiſſe, aut etiam cum mendaciis Concordiam facere voluiſſe.

De erroribus Concordiæ, diſcordantibus à Symbolis in ipſa Concordia receptis.

I. ERROR.

PRimus error eſt, quòd Chriſtus non ſolùm ut homo, ſed etiam ut Deus, Patri fuerit obediens. Qui error deſtruit penitus veram divinitatem Chriſti, quam Symbolum Nicænum contra Arianos aſſeruit. Nam ſi Chriſtus ut Deus Patri obedivit, certè ut Deus à Patre diſtinguitur; alius igitur Deus eſt Pater, alius Deus eſt Filius: ſed unus tantùm eſt verus Deus, & conſtat Patrem eſſe verum Deum, non igitur filius eſt verus Deus, nec ὁμοούσιος Patri, ut in Nicæno Symbolo confitemur. Rurſum qui obedit, minor eſt illo, cui obedit: nam imperare ſuperioris, obedire inferioris eſt: Ergo, ſi Chriſtus ut Deus, Patri obedit, ut Deus minor eſt Patre, & mentitur Symbolum Athanaſii, cùm ait: Æqualis Patri ſecundùm divinitatem, minor Patre ſecundùm humanitatem. Adhæc, ſecundùm illam naturam Chriſtus obedivit, ſecundùm quam mortuus eſt: nam ipſa mors, obedientia fuit ſumma, & abſolutiſſima; at non eſt mortuus Chriſtus ſecundùm divinitatem, ſed ſolùm ſecundùm carnem, 1. Pet. 4. Chriſto igitur in carne paſſo &c. Denique cur Apoſtolus Paulus, ad Philippenſ. 2. dicturus: humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, præmiſit, exinanivit ſemetipſum formam ſervi accipiens, niſi ut nos admoneret, non ſecundùm formam Dei, qua æqualis eſt Patri, ſed ſecundùm formam ſervi, qua minor eſt Patre, Chriſtum obedientiam uſque ad mortem Deo Patri præſtitiſſe?

Sed fortaſſe non habet Concordia hunc errorem. Inſpiciamus igitur an ita ſit. In Epitome articulorum controverſorum, art. 3. pag. 556. *Credimus*, inquiunt, *docemus, & confitemur magno conſenſu, quod Chriſtus quidem verè ſit noſtra juſtitia; ſed tamen neque ſecundùm ſolam divinam naturam, neque ſecundùm ſolam humanam naturam: Credimus autem Chriſtum totum, ſecundùm utramque naturam, eſſe noſtram juſtitiam: in ſola videlicet obedientia ſua, quam ille Patri ad mortem uſque abſolutiſſimam præſtitit*. Hæc illi. Si igitur juſtitia noſtra, ideſt, nobis imputata, totus Chriſtus eſt, ſecundùm utramque naturam, & juſtitia illa in obedientia conſiſtit, quam Chriſtus Patri uſque ad mortem exhibuit, certè ſequitur, Chriſtum totum ſecundùm utramque naturam Deo Patri obedientiam præſtitiſſe. Et infrà, pag. 664. *Ac ſentiendum eſt*, inquiunt, *quòd juſtitia noſtra, neque in divina, neque in humana natura, ſed in tota ipſius perſona conſiſtat: quippe, qui ut Deus & homo, in ſola ſua tota, & perfectiſſima obedientia, eſt noſtra juſtitia*. Quid eſt, qui ut Deus & homo in ſua obedientia eſt noſtra juſtitia, niſi Chriſtus ut Deus & homo, Patri obedivit, & ea obedientia, noſtra obedientia reputatur? Nec eſt idem, Deus & homo Patri obedivit, &, Chriſtus ut Deus & homo Patri obedivit. Illud enim perſonæ divinæ obedientiam tribuit, ſed in natura humana, & Catholicum eſt: hoc verò utrique naturæ tribuit obedientiam, & Arianum eſt. Et pag. 663. *Tota totius perſona Chriſti obedientia, quam ille Patri uſque ad ignominioſam*

nioſam crucis mortem, noſtri cauſa, præſtitit, nobis imputatur. Et infrà : *Cùm autem obedientia Chriſti, non ſit unius duntaxat naturæ, ſed totius perſonæ &c.* Et in his locis, quare dicunt totius perſonæ obedientiam illam fuiſſe? Non ſatis erat dicere, fuiſſe perſonæ? Sed utrique naturæ obedientiam non tribuiſſent, niſi totius perſonæ dixiſſent. Per totam enim perſonam duas naturas pag. 727. ſignificare ſe dicunt. Nec mirum eſt, Profeſſores Auguſtanæ Confeſſionis & Apologiæ ita ſentire, quandoquidem ipſe primarius, tam Confeſſionis, quàm Apologiæ architectus Philippus Melanchthon, in Locis communibus anni 1558. loco de Filio, pag. 40. ita ſcripſit: *Natura divina, non eſt quidem lacerata, aut mortua, ſed fuit obediens Patri, quievit, ceſſit ira æterni Patris.* Et Martinus Lutherus in lib. de Conciliis & Eccleſia, non ſolùm obedientiam, ſed etiam paſſionem divinitati tribui poſſe contendit.

II. ERROR.

ALter error eſt, quòd Chriſtus fuerit perfunctus munere mediatoris, & Pontificis, non ſolùm per humanam naturam, ſed etiam per divinam. Sic enim habent verba Concordiæ, pag. 736. in articulo de perſona Chriſti. *Itaque Chriſtus eſt noſter mediator, redemptor, Rex, ſummus Pontifex &c. Non ſecundùm unam tantùm naturam, ſive divinam, ſive humanam, ſed ſecundùm utramque naturam.* At quòd Chriſtus ſit mediator, & Pontifex ſecundùm utramque naturam, & ideò non ſolùm ut homo, ſed etiam ut Deus, error eſt, qui apertè pugnat cum Chriſti vera divinitate, & proinde cum Symbolo fidei, ubi dicitur Chriſtus, Deus verus de Deo vero. Nam mediator per id quo munus mediatoris exercet, neceſſariò diſtinguitur ab eo cujus eſt mediator. Eſt autem Chriſtus mediator Dei & hominum. Ergo, ſi ut Deus mediator eſt, ut Deus à Deo diſtinguitur; erunt igitur duo dii; unus major, alius minor, ut Ariani volebant. Quocirca B. Paulus, 1. Timoth. 2. cùm dixiſſet, Unus eſt mediator Dei & hominum, mox adjunxit: homo Chriſtus Jeſus. Et B. Auguſtin. lib. 2. de peccato Originali, cap. 28. Non per hoc, inquit, mediator eſt, quod æqualis patri, per hoc enim quantum Pater, tantùm & ipſe à nobis diſtat: & quomodo erit medietas, ubi eadem diſtantia eſt? Ideò Apoſtolus non ait: Chriſtus Jeſus, ſed, homo Chriſtus Jeſus, per hoc ergo mediator, per quod homo: inferior Patre, per quod nobis propinquior: ſuperior nobis, per quod Patri propinquior. Quod apertiùs ita dicitur inferior Patre, quia in forma ſervi: ſuperior nobis, quia ſine labe peccati. Et tract. 82. in Joan. Mediator Dei & hominum, non in quantum Deus, ſed in quantum homo eſt, Chriſtus Jeſus. Deinde ſi Chriſtus, ut Deus, mediator eſt, ſequitur unum è duobus, aut totam Trinitatem eſſe mediatricem, aut Chriſtum non eſſe unum Deum cum Patre & Spiritu ſancto, ſed alium quendam Deum. Nam quod uni perſonæ convenit ratione Deitatis, id etiam aliis omnibus perſonis convenit, quæ habent eandem Deitatem. Igitur eſſe mediatorem, quod filio convenit ratione Deitatis, quandoquidem ut Deus mediator eſt, convenit etiam Patri & Spiritui ſancto, ſi unam & eandem cum filio Deitatem habent; vel ſi non convenit, certè non habent. Denique eſſe Pontificem, & Sacerdotem, intrinſecè & eſſentialiter includit eſſe creaturam, & longè minorem eo, cui ſacrificium offerri debet. Omnis enim Pontifex & Sacerdos miniſter Dei eſt, & cultu latriæ Deum ſummum colit, dum ei ſacrificium offert. Ergo ſi Chriſtus, ut Deus eſt, Pontifex etiam eſt, & Patri ſuo ſacrificium defert, profectò ut Deus, Patre ſuo longè minor, atque adeò verè & propriè creatura eſt. Hinc videlicet Ariani inter propoſitiones ſuas, quæ leguntur apud Auguſtinum tomo 6. in ſerm. Arianorum, etiam iſtam numerabant, quòd filius Dei miniſter & Sacerdos ſit Patris ſui. Ipſe verò B. Auguſtin. lib. 1. de conſenſu Evangeliſtarum, cap. 3. Secundùm hominem, inquit, Chriſtus & Rex, & Sacerdos effectus eſt, ut eſſet ad interpellandum pro nobis mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus. Et lib. 10. de Civit. Dei, c. 20. Unde, inquit, verus ille mediator, in quantum formam ſervi accipiens, mediator effectus eſt Dei & hominum, cùm in forma Dei ſacrificium cum Patre ſumat, cum quo eſt unus Deus. Et S. Cyrillus in Apologia pro capitulis ſuis adverſus Orientales, in defenſione decimi capituli; Quando, inquit, factus eſt homo, vocatus eſt & Pontifex; non quòd majori Deo offerret ſacrificium, ſed ſibi ipſi & Patri. Et infrà: Dictus eſt, inquit, Sacerdos propter humanitatem. Et lib. 11. in Joann. cap. 7. In quantum, inquit, filius & Deus eſt, unà cum Patre bona nobis largitur; in quantum verò mediator eſt, & Pontifex, noſtras preces ad Deum adducit.

III. ERROR.

TErtius error eſt, quòd natura humana Chriſti ſit ubique verè, & realiter. Sic enim loquitur liber Concordiæ, in articulo de Cœna Domini pagina 572. *Dextera Dei ubique eſt; ad eam autem Chriſtus, ratione humanitatis ſuæ, verè & re ipſa collocatus eſt: ideoque præſens gubernat, in manu ſua, & ſub pedibus ſuis, ut Scriptura loquitur, habet omnia quæ in cœlo ſunt & in terra.* Et infrà pag. 731. *Revera omnia implet, & ubique non tantùm ut Deus, verùm etiam ut homo, præſens dominatur à mari ad mare.* Et ſimilia leguntur pag. 745.

Porrò hic error repugnat primò Scripturis, quæ paſſim aſſerunt, Chriſtum ratione humanitatis, alicubi non fuiſſe. Joan. 6. Cùm vidiſſet turba, quia Jeſus non eſſet ibi. Joan. 11. Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Matth. ult. non eſt hìc, ſurrexit.

Secundò, repugnat articulis Symboli, de Chriſti conceptione, nativitate, paſſione, morte, deſcenſu ad inferos, reſurrectione à mortuis, aſcenſione ad cœlos, & deſcenſu ad judicandum. Nam articulus de Conceptione, docet in ſolius Mariæ utero corpus Chriſti fuiſſe. At ſi ubique fuit ſtatim ab incarnatione, ut adverſarii docent, fuit in uteris omnium fœminarum, immò etiam omnium virorum. Articulus de Nativitate, docet, Chriſti corpus poſt nonum menſem ex utero prodiiſſe, & ſic verè eſſe natum. At ſecundùm Ubiquiſtas, ante nonum menſem, immò primo die conceptionis fuit extra uterum, & poſt nonum menſem adhuc erat in utero, nec inde unquam exiit. Nec valet reſponſio quam adferunt, cùm dicunt, Chriſtum verè eſſe natum, quia cùm fuiſſet in utero localiter ſpatio novem menſium, & non alibi, poſtea eſſe cœpit localiter extra uterum, & non in utero. Hæc inquam ſolutio nihil valet, nam quod verè eſt ubique, ſive localiter, ſive alio modo ſit, non poteſt verè & propriè moveri de loco ad locum, ſed ſolùm poteſt metaphoricè moveri, ideſt, apparere, ubi non apparebat, licèt ibi eſſet. Quemadmodum Deus, qui ubique verè eſt, tametſi non localiter, moveri non poteſt, ſed ſolùm apparere, & oſtendere ſe, ubi antea non videbatur eſſe, quamvis ibi eſſet. Eodem igitur modo, ſi corpus Chriſti ab ipſa conceptione ubique fuit, licèt non localiter fuerit ubique, tamen numquam verè moveri potuit de loco ad locum; & proinde Nativitas ex utero,

non

non verus ex utero egreſſus, nec vera nativitas, ſed tantùm apparens, & metaphorica fuit. Pari ratione deſtruuntur cæteri articuli. Qui enim ſemper ubique fuit, non verè potuit in pallione tranſire de loco cœnæ ad hortum, nec de horto ad domum Caiphæ, nec inde ad prætorium Pilati, nec inde ad montem Calvariæ: nec potuit in morte ſeparari anima à corpore, ita ut corpus ſine anima in ſepulchro jaceret, & anima ſine corpore ad inferos deſcenderet: nec potuit verè anima in reſurrectione ad corpus redire: nec corpus illud redivivum de clauſo ſepulchro egredi; nec intrare ad diſcipulos januis clauſis; nec denique verè potuit in cœlum conſcendere; nec poterit verè in noviſſimo die de cœlo deſcendere. Sed hæc omnia metaphoricè exponi debent, quemadmodum cùm De Deo leginus ejuſmodi mutationes.

Tertiò, repugnat hic error veritati corporis Domini in Cœna, & quod admirabile eſt, confirmat Zvvinglii ſententiam, ad quam deſtruendam excogitatus eſt. Nam ſi corpus Chriſti, ab ipſa conceptione eſt ubique, non egemus Sacramento Cœnæ, ut præſentiam habeamus corporis Dominici. Quid igitur Sacramentum Cœnæ facit? non exhibet certè præſentiam corporis Domini: nam hæc antea quoque aderat. Quid igitur facit? niſi hoc quod ſignificat Chriſti corpus adeſſe? At hoc volunt Zvvingliani, ex vi Sacramenti Cœnæ nihil nos habere, niſi ſignum. Et hoc idem videtur liber Concordiæ agnoſcere, pag. 745. cùm ait: *Quare eum præſentem habemus, non tantùm ſecundùm divinam, verùm etiam ſecundùm humanam naturam: juxta quam ipſe frater noſter eſt, & nos caro ſumus de carne ejus, & os de oſſibus ejus. Et ſanè in hujus etiam rei confirmationem, ſacram ſuam Cœnam inſtituit: ut teſtaretur, ſe etiam ſecundùm eam naturam, quæ carnem & ſanguinem habet, nobiſcum eſſe, in nobis habitare, & efficaciter operari velle.* Præterea, ſi Chriſti corpus ubique eſt, non poteſt verè cum pane, quantumlibet conſecrato, ſumi, nec ſanguis ejus cum vino, quantumlibet etiam conſecrato, bibi. Nam panis & vinum ideò ſumi verè poſſunt, quia non ſunt ubique, & proinde verè tranſeunt de menſa ad manum, de manu ad os, de ore ad ſtomachum: quæ de Chriſti corpore & ſanguine dici non poſſunt, ſi ubique ſunt: quemadmodum, licèt Deus ubique ſit, nemo tamen cum pane Deum comedit, nec cum vino Deum bibit. Quorſum igitur Euchariſtia? Ut habeatur Chriſti corpus fructuosè, dicet aliquis Brentianus; Ergo ſolus fructus, ſola efficacia, ſola virtus corporis Domini ſumitur in Cœna; at hoc ipſum docent Calviniſtæ.

Quartò, repugnat hæc ubiquitas decreto Dreſdenſi, quod in eadem Saxonia, ab iiſdem Confeſſionis Auguſtanæ Theologis, ante annos circiter decem promulgatum eſt, ideſt, anno 1571. ubi præter alia hæc verba leguntur: *Commentitia iſta communicatio phyſica, quæ noſtro primùm tempore cum ubiquitate corporis Chriſti introduci cœpta eſt, univerſa Orthodoxa Eccleſia, & toto orbi Chriſtiano, inde uſque ab initio incognita fuit, atque etiammum à Pontificiis ipſis rejicitur, & taxatur acerrimè.* Et infrà: *Commentitia illa ubiquitas, horrendum in modum corrupit omnes penè articulos fidei de Chriſto, ac diſcrimen divinæ & humanæ naturæ in Chriſto in primis delet, atque evertit.* Hæc ibi tunc. Nunc autem ſacroſanctæ Fidei dogmata eſſe debent, quæ ante annos decem peſtilentiſſimæ hæreſes erant. Iſta videlicet eſt conſtantia Theologorum Saxonicorum.

Quintò, repugnat ſententiæ primarii auctoris Confeſſionis, & Apologiæ, qui duo libri primum locum in Concordia obtinent. Philippus ſiquidem Melanchthon in epiſt. ad Fridericum Comitem Palatinum, quam ſcripſit anno 1551. ita loquitur: *Alii ubiquitatem excogitarunt.* Et addit: *Hæc ſunt portentoſa omnia, ignota erudita vetuſtati.* Denique repugnat S. Auguſtino, & omnibus Patribus. Ac, ut cætera omittamus, Auguſtin. in epiſt. 57. ad Dardanum, non ſolùm docet, Chriſti humanitatem non eſſe ubique, ſed etiam ſolvit primarium argumentum adverſariorum. Illi enim exiſtimant, neceſſariò ſequi, ut Chriſti humanitas ſit ubique, ſi conjuncta eſt perſonaliter Verbo, quod ſine dubio eſt ubique. At S. Auguſtin. Homo, inquit, Chriſtus, illo die ſecundùm carnem in ſepulchro, ſecundùm animam in inferno futurus, Deus verò idem ipſe Chriſtus, ubique ſemper eſt. Et infrà: Non eſt autem conſequens, ut quod in Deo eſt, ita ſit ubique ut Deus. Nam & de nobis veriſſima Scriptura dicit, quòd in illo vivimus, movemur, & ſumus, nec tamen ſicut ille, ubique ſumus; Sed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter & Deus ille in homine, proprio quodam & ſingulari modo. Una enim perſona Deus & homo eſt, & utrumque eſt unus Chriſtus Jeſus, ubique per id quod Deus eſt, in cœlo autem per id quod homo. Hæc ille. Neque hìc locum habent diſtinctiones de variis modis eſſendi in loco. Nam S. Auguſtinus negat in forma idipſum, quod adverſarii docent. Ipſi enim volunt, propter unionem hypoſtaticam, Chriſti humanitatem neceſſariò eſſe debere ubicumque eſt Verbum, modo quodam ſuper naturali, & divino: at hoc idem Auguſtinus negat. Et præter exemplum ab eo adductum, habemus etiam inſigne exemplum in anima rationali. Nam caput unitum eſt animæ, & tamen non ubicumque eſt anima, ibi continuò eſt caput; cùm anima ſit etiam in pedibus, ubi certè non eſt caput.

IV. ERROR.

QUartus error eſt, quòd Chriſti humanitati ſint collata verè & realiter multa attributa divina, ut omnipotentia, omniſcientia, omnipræſentia, atque adeò ipſa divina majeſtas. Qui error deſtruit veritatem humanitatis Chriſti, renovat hæreſim Eutychetis, & pugnat cum Symbolo fidei. Nam ſi Chriſti humanitas, verè & realiter non ſolùm eſt ubique, quia eſt in toto Mundo, ſed quia habet omnipræſentiam & immenſitatem, quam habet Verbum, & proinde eſt in infinitis ſpatiis imaginariis extra mundum, vel certè eſſe poteſt: profectò eſt formaliter infinita & immenſa; & cùm non ſit infinita magnitudine molis, ut adverſarii concedunt; nam dicunt, eam non eſſe diffuſam ubique localiter, infinita erit magnitudine virtutis; Infinita autem virtus infinitam eſſentiam requirit. Eſt igitur Chriſti humanitas eſſentia infinita; & proinde vel eſt converſa in Deitatem, vel duo ſunt entia infinita. Idem argumentum de omnipotentia, & aliis Dei attributis fieri poteſt. Sed verba Concordiæ audiamus, pag. 731. *Adeptus autem eſt Chriſtus, ſecundùm humanam naturam, plenam poſſeſſionem, & divinæ majeſtatis uſurpationem.* Hæc ibi. Jam ſi Chriſtus ſecundùm humanam naturam adeptus eſt divinam majeſtatem; ergo ſecundùm humanam naturam eſt Deus. Ergo ſecundùm humanam naturam non eſt homo. Nec enim idem ſecundùm idem, duo diſparata eſſe poteſt. Et pag. 744. *Jam etiam ſecundùm aſſumptam humanam naturam, omnia novit, & revera omnipotens eſt.* Hæc ibi. Ecce quàm apertè dicunt, Chriſtum ut hominem eſſe omniſcientem, & omnipotentem; quod quid eſt aliud, quàm dicere, Chriſtum, ut hominem, non eſſe hominem, ſed Deum? Et pag. 745. *Scriptura ſacra hanc majeſtatem omnipræſentiæ ſoli Chriſto, nulli autem alii homini tribuit.* Et paulò

paulò ante dixerant, ſe de Chriſti humanitate loqui, & non de ſola divinitate, cùm Chriſto tribuunt omnipræſentiam. Denique pag. 738. prolixè docere conantur, Chriſti humanitatem capacem eſſe infinitorum attributorum, verè & realiter ſibi communicatorum per hypoſtaticam unionem. Nec ſatis expediunt ſe, cùm dicunt, hanc eſſe idiomatum communicationem, quam etiam veteres Patres agnoverunt. Nam communicatio idiomatum, ſecundùm Patrum doctrinam, non tribuit uni naturæ ea quæ ſunt alterius, ſed tribuit uni ſuppoſito utriuſque naturæ proprietates. Vide de communicatione idiomatum, Ambroſium lib. 2. de fide, cap. 4. Auguſtinum lib. 1. de Trinit. cap. 13. Cyrillum in defenſione 4. Anathematiſmi. Et Joan. Damaſcenum lib. 3. cap. 4. Et præterea communicatio idiomatum, quam Patres agnoſcunt, mutua eſt, & non minus Deo convenit quàm homini. At adverſarii, humanæ naturæ tribuunt realem communicationem divinorum attributorum; Divinæ autem non tribuunt realem communicationem humanarum proprietatum; ut in hac ipſa Concordia diſertè docent, pag. 736. Itaque rectè Dreſdenſe decretum, cujus ſuprà mentionem fecimus, ab iſdem Saxonicis miniſtris editum, ita alicubi habet: *Quod præcipuum fidei noſtræ, & Eccleſiæ caput eſt, videlicet articulum de duabus naturis in Chriſto, id commentitia idiomatum, reali & phyſica, in ipſis naturis communicatione, depravari horribiliter; atque econtrariò, hæreſes jam olim damnatas, Marcionitarum, Arianorum, Manichæorum, Samoſatenſium, Valentinianorum, Sabellianorum, Neſtorianorum, Eutychianorum, & Monothelitarum, reduci atque renovari, ſatis evidenter demonſtratum eſt.* Hæc ibi.

V. ERROR.

QUintus error eſt, quod unio hypoſtatica conſiſtat in communicatione divinorum attributorum. Tametſi enim pag. 744. videntur dicere communicationem iſtam eſſe poſteriorem unione hypoſtatica. Sic enim loquuntur: *Propter unionem autem hypoſtaticam, & ex ea conſequentem communicationem &c.* Tamen in pluribus locis apertè indicant, in iſta communicatione conſiſtere unionem hypoſtaticam, pag. 729. *Propter hanc*, inquiunt, *hypoſtaticam unionem, qua ſine vera illa communicatione nec cogitari, nec ſubſiſtere poteſt &c.* At certè id non eſt poſterius, ſed eſt verè de eſſentia, ſine quo alterum nec eſſe, nec cogitari poteſt. Et pag. 730. *Et ſanè*, inquiunt, *veteres Eccleſiæ Doctores, duo hæc vocabula, communio & unionem in explicatione hujus myſterii conjunxerunt, & alterum per alterum declararunt.* En quàm apertè idem eſſe volunt unionem hypoſtaticam, & ſuam illam communicationem proprietatum. Cùm ergo dicunt, unum ex altero ſequi, vel manifeſtè ſecum pugnant, vel intelligunt de conſecutione Logica, non Phyſica, quomodo dicimus, ex eo quòd aliquis eſt homo, ſequi ut ſit animal rationale.

Porrò hæc ſententia, quòd unio hypoſtatica conſiſtat in illa communicatione divinorum attributorum, deſtruit omnino myſterium incarnationis. Nam in primis, cùm divina attributa, ideſt, omnipotentia, omniſcientia, omnipræſentia, & ſimilia, ſint communia toti Trinitati, ſi in illorum communicatione conſiſtit unio hypoſtatica, ſequitur, omnes tres perſonas eſſe incarnatas. Ut enim ſecundùm Catholicam fidem, quam expoſuerunt vetera Concilia generalia, 3. 4. 5. & 6. ideò ſola perſona filii incarnata eſt, quia unio facta eſt per communicationem ſubſiſtentiæ propriæ ipſius filii: ita ſecundùm adverſariorum ſententiam totam Trinitatem incarnatam eſſe neceſſe eſt, cùm unio facta ſit in eo, quod eſt commune toti Trinitati.

Deinde ſi unio hypoſtatica conſiſtit in communicatione attributorum, ſequitur, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, unitos eſſe hypoſtaticè, atque unam tantùm eſſe perſonam. Nam Pater gignendo Filium, omnia ſua attributa illi communicavit, & ſimiliter Pater & Filius producendo Spiritum ſanctum, omnia ſua attributa illi communicarunt. Præterea, aut volunt hypoſtaticam unionem conſiſtere in communicatione omnium attributorum, vel aliquorum tantùm; ſi omnium, impoſſibilis erit unio hypoſtatica. Nam inter attributa Dei, numeratur vera æternitas, quæ principio & fine caret: at impoſſibile eſt rem creatam carere principio, & ſaltem certum eſt, Chriſti humanitatem non fuiſſe ab æterno. Pari ratione, Dei proprium eſt, carere principio effectivo; at id nullo modo creaturæ communicari poterit. Si verò aliquorum tantùm; quis dicere poterit, quæ ſint illa, cùm eadem ſit ratio omnium? Ut enim eſſe poteſt unio hypoſtatica, ſine communicatione æternitatis; cur non poterit eſſe ſine communicatione omnipræſentiæ, vel omnipotentiæ? Denique iſta attributa non poſſunt eſſe naturæ humanæ eſſentialia, erunt igitur accidentalia; id quod liber Concordiæ aſſerere videtur, cùm pag. 741. explicat iſtam communicationem, per operationem divinitatis, quam exercet per humanitatem. At hæc ipſa eſt Neſtorii hæreſis, qui Verbum cum homine per operationem conjungebat; eſtque hæc hæreſis expreſsè damnata in Concilio V. generali, cap. 4. & 5.

VI. ERROR.

SExtus error eſt, quòd totus Chriſtus, Deus & homo, ad inferos deſcenderit. Id quod apertè ſequitur ex tertio errore, & præterea in ipſa Concordia diſertè aſſeritur, pag. 750. *Simpliciter*, inquiunt, *credimus, quòd tota perſona Deus & homo poſt ſepulturam ad inferos deſcenderit.* Atque hic error cum duobus, immò etiam tribus articulis Symboli pugnat; deſtruit enim mortem, ſepulturam, & reſurrectionem Chriſti. Nam ſi Chriſtus homo deſcendit ad inferos, vivus non mortuus deſcendit; mortuus enim non eſt homo, cùm omnis homo per mortem deſinat eſſe homo. At ſi Chriſtus vivus, & de cruce deſcendit, & vivus pervenit ad inferos, non anima ſolùm deſcendit, ſed etiam caro; non enim ſola anima homo dici poteſt; quòd ſi anima & caro deſcendit, quid quæſo jacuit in ſepulchro? Denique ſi Chriſtus ſemper fuit homo, nec unquam verè mortuus aut ſepultus eſt, certè nec verè etiam reſurrexit; non enim reſurgit homo, niſi quando per novam vitam iterum incipit eſſe homo, qui per mortem deſierat eſſe homo. Atque hæc pauca de erroribus contra Symbolum ſufficiant.

MEN-

Digitized by Google

MENDACIA CONCORDIÆ.

PRIMUM MENDACIUM.

IN præfatione Concordiæ, atque adeò in ipso principio præfationis, habetur illustre mendacium de Confessione Augustana, quòd videlicet in totum orbem terrarum sparsa, ubique percrebuerit, & in ore & sermone omnium esse cœperit. Nam ex tribus partibus orbis terræ, duæ, Asia atque Africa, ne nomen quidem Augustanæ Confessionis adhuc audierunt; in Europa, quæ tertia pars est, Græcia, Italia, Hispania, aut omnino quid sit Augustana Confessio, ignorant, aut eam ut pernicio sam & hæreticam doctrinam execrantur. Gallia ac Britannia, partim à Catholicis, partim à Calvinistis habitantur, quorum illi Augustanam Confessionem apertè repudiant; isti solo nomine recipiunt. Quamquam novam hanc in Confessione Concordiam, Calvinistæ, ne quidem nomine amplectuntur. Solus restat angulus Germaniæ, isque non totus, in quo fesè fama Confessionis dilatet. Nam & in ipsa Germania Zwingliani, & Anabaptistæ inveniuntur, qui Confessionem August. numquam receperunt. Quid? quòd initio nec in parte Germaniæ Confessio Augustana locum habere potuit. Nam eo ipso anno quo Augustæ nata est, Augustæ quoque extincta quodammodo est. Siquidem à Theologis Catholicis refutata, & ab Imperatore Carolo V. publicè damnata fuit in generali recessu; cui damnationi subscripserunt Electores 5. Ecclesiastici Principes 30. Sæculares 23. Abbates 22. Comites & Barones 32. Civitates liberæ & Imperiales 39. Cùm ipsi confessioni solùm subscripserint Elector 1. Principes 6. Civitates 2. Quocirca meritò Philippus lib. 1. Epist. in epist. ad Joan. Obernburgerum ita scribit; *Non delector*, inquit, *recordatione Comitiorum Augustanorum, in quibus tristi, ac atroci sententia damnati fuimus*. Nec solùm Augustæ confessio vix dum nata, extincta fuit, sed etiam in duobus archiviis ita sepulta, ut per totos annos 40. lucem non viderit. Confessio enim Germanica in Cancellaria Moguntina, Latina verò in Bruxellensi longissimo tempore delituerunt, atque interim singulis propè annis edebantur, aliæ atque aliæ; quæ cùm omnes Confessionis Augustanæ titulum præ se ferrent, tamen & verbis, & sententiis, cùm inter se, tum ab illa prima plurimum dissentiebant. Itaque glorioſum illud encomium Augustanæ Confessionis, quòd in totum orbem terrarum sparsa, ubique percrebuerit, ita interpretandum esse videtur: Confessio Augustana, idest, Confessio, falsum nomen gerens Confessionis Augustanæ per totum orbem terrarum, idest, in quodam angulo Septentrionis, ubique sparsa percrebuit, idest, in aliquot oppidis Germaniæ audiri cœpit.

II. MENDACIUM.

IN eadem præfatione, ultra medium, protestantur adversarii, in negotio Cœnæ ad nulla alia fundamenta pios homines deducendos esse, quàm verborum institutionis Testamenti Domini nostri Jesu Christi; licèt tam ipsi, quàm etiam Lutherus, inviti pertracti sint ad disputationem de unione personali duarum in Christo naturarum. At in ipsa Concordia, pag. 571. & iterum pag. 717. in articulo de Cœna Domini, unà cum Luthero, quatuor alia fundamenta jaciunt. Primum est, quòd Christus sit Deus & homo, in una persona, indivisus, & inseparabilis. Secundum, quòd dextera Dei est ubique. Tertium, quòd verbum Dei sit neque falsum, neque fallax. Quartum, quòd Deus varios modos habet, novitque, quibus aliquo in loco esse potest. Mendax igitur est hujus præfationis protestatio.

III. MENDACIUM.

PRæfatione Confess. ad Carolum V. pag. 6. ita habetur: *Offerimus in hac religionis causa, nostrorum Concionatorum, & nostram Confessionem; cujusmodi doctrinam ex Scripturis sanctis, & puro verbo Dei, hactenus illi in nostris terris, Ducatibus, ditionibus, & urbibus tradiderunt, ac in Ecclesiis tractaverunt.*

Hoc insigne mendacium esse, vel ex eo cognosci potest, quòd Confessio Lutheri in multis ab Augustana dissentit; cùm tamen eodem anno 1530. edita sit, neque credibile videatur, melius Lutheranos, quàm ipsum Lutherum, quæ sit Lutherana doctrina, scire potuisse. Articulus 11. Lutheranæ Confessionis habet: *Quòd Confessio privata debeat esse libera.* Confessio autem Augustana, in cap. de Confessione, dicit: *Apud suos non solere porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis.* Et in cap. de Missa, sic ait: *Nulli admittuntur ad Sacramentum, nisi antea explorati atque auditi.* Item artic. 16. Lutheranæ Confessionis, vult *Missam pro omnibus abominationibus esse abrogandam.* Confessio verò Augustana in cap. de Missa: *Falsò*, inquit, *accusantur Ecclesiæ nostræ, quòd Missam aboleant; retinetur enim Missa apud nos, & summa reverentia celebratur.* Ad hæc nec Augustana Confessio à Philippo fabricata, nec Lutherana, quæ Augustanam sine dubio peperit, cum ea doctrina concordat, quam initiò Lutherus & Melanchthon tradiderunt. Audio Joannem Cochlæum eodem anno 1530. collegisse articulos ex libris Lutheri & Philippi, contra singulos articulos Confessionis Augustanæ; sed eos nondum videre potui. Sed facilè credo illum hoc feciſſe, cùm ipse quoque id præstare nullo negotio possim, qui tamen multò minus versatus sum in Lutheranorum libris, quàm Cochlæus fuerit. Ac ne sim nimis prolixus, conferam solùm duos, aut tres principales Confessionis articulos, cum Lutheri & Philippi doctrina.

Articulus primus Confessionis Augustanæ sic habet: *Ecclesiæ magno consensu apud nos docent, decretum Nicænæ Synodi, de unitate essentiæ divinæ, & de tribus personis, verum & sine ulla dubitatione credendum esse.* Et infrà: *Et nomine personæ utuntur ea significatione, quæ usi sunt in hac causa scriptores Ecclesiastici, ut significet non partem, aut qualitatem in alio, sed quòd proprie subsistit.* Et infrà: *Damnant omnes hæreses contra hunc articulum exortas, ut Manichæos, Valentinianos, Arianos, Eunomianos &c.* Huic articulo primo rectè annectitur tertius, qui est de incarnatione filii Dei, in quo duæ naturæ unitæ asseruntur in una persona. Lutherus autem quàm verum crediderit Nicænum decretum de unitate essentiæ, satis ostendit illis verbis, quibus est usus contra Jacobum Latomum; *Anima mea*, inquit, *odit hæc verbum ὁμοούσιος*. Quod tamen verbum ignorare non poterat in Concilio Nicæno, (ut D. Augustinus loquitur

quitur lib. 3. contra Max. cap. 14.) adverſus hæreticos Arianos, veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate, firmatum eſſe. Neque verò id Luthero excidit per incogitantiam. Nam rurſum id repetit, in libro de Conciliis; *Sanctus*, inquit, *Hieronymus vehementer perturbatus, lamentabiles literas ſcribebat ad Epiſcopum Rom. Damaſum, & cupiebat expungi vocabulum ὁμοούσιος*. Ubi ſcilicet notanda eſt alia fraus Lutheri. Non enim S. Hieronym. vocabulum ὁμοούσιος, ſed vocabulum ὑπόστασις, tacendum arbitrabatur, propter ejus vocis ambiguitatem. Notæ ſunt Epiſtolæ duæ S. Hieronymi de hac re ad Damaſum, quarum altera ita concluditur: Obteſtor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi ſalutem, per ὁμοούσιον Trinitatem, ut mihi Epiſtolis tuis ſive tacendarum, ſive dicendarum hypoſtaſeon detur auctoritas.

Deinde, ſi Luthero probatur doctrina Catholica de unitate eſſentiæ, & Trinitate perſonarum, cur ex precibus communibus Germanorum, illam precatiunculam ſuſtulit, Sancta Trinitas unus Deus, miſerere nobis? Nec novam eſſe hanc formam invocationis, ſed ab antiquiſſimis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, uſurpatam, certum eſt ex Nazianzeno, qui oratione ſecunda de pace, ad finem, ait: O Trinitas ſancta & longanimis, ſuſcipe etiam iſtos &c. Et ex Auguſt. lib. ult. cap. ult. de Trinitate: Domine Deus, unus, inquit, Deus Trinitas, quæcumque dixi in his libris de tuo, agnoſcant & tui: Si qua de meo, & tu ignoſce, & tui, Amen.

Porrò de incarnatione, quàm rectè Lutherus ſenſerit, ex tribus ejus operibus facilè poterit intelligi. Nam in concione de Natali Domini, qua primum caput Epiſtolæ ad Hebræos exponit, dum metuit cum Eutychete permiſcere naturas, audacter cum Neſtorio dividit perſonas. Dicit enim: *Imperitus quidam, facere Chriſtum hominem omnipotentem*. At ſi ille homo Chriſtus non eſt omnipotens, eadem ratione non eſt Deus; Nec enim Deus eſſe poteſt qui non ſit omnipotens. Duo igitur erunt, Chriſtus Deus, & Chriſtus homo, quæ eſt apertiſſimè Neſtoriana ſententia. Contrà verò, in lib. de Conciliis & Eccleſia part. 2. dum vitare cupit Neſtorium, apertè incidit in Eutychetem. Sic enim loquitur: *Mihi paulò ante negotium fuit cum Neſtorianis, qui pertinaciſſimè contra me diſputabant, quòd divinitas Chriſti non poſſet pati*. Et infrà: *Oportet dici, hic homo Chriſtus, hæc caro & ſanguis condidit cœlum & terram*. Certè natura divinitatis & carnis, nomina ſunt naturarum non perſonarum. Ergo ſi Luthero divinitas patitur, ſi caro cœlum ac terram condit, quis non videat, à Lutheto Chriſti naturas confundi? ac ut propenſionem animi ſui in Neſtorium, & Eutychetem Lutherus oſtenderet, in eodem de Conciliis libro, ita diligenter Neſtorium & Eutychetem excuſat, ut utrique zelum bonum, animum ſincerum, & fidem rectam tribuat, & ſolùm ex inſcitia quadam, & in modo loquendi lapſos dicat; totam verò cauſam tumultuum & perturbationis illius temporis, in Epiſcopos Catholicos referat. Et eò uſque tandem progreditur, ut dicat, *Veveri ſe, ne in extremo judicio aliqui, qui dicuntur hæretici, judices ſedeant; & Epiſcopi, qui illos in Conciliis damnaverunt, in æternum pereant*. Tantùm non apertè affirmans, Neſtorium, & Eutychetem cum Chriſto judices futuros, Sanctos verò, Leonem, & Cyrillum, in æternum perituros. Porrò in libro, qui inſcribitur: *Confeſſio Martini Lutheri de Cœna Domini*, non ſolùm reprehendit Zvvinglianos, quòd paſſionem Chriſti ſoli tribuant humanitati, non etiam Deitati; Sed etiam econtrariò ipſam humanitatem in Deitatem evehere videtur, cùm ait: *Neceſſe habes, eam Chriſti eſſentiam, quæ eſt cum Deo una perſona, longiſſimè extra creaturas collocare, idcoque tam longè quàm Deus ipſe, extra creaturas eſt*. Neque vult Lutherus dicere, Chriſti humanitatem extra creaturas eſſe, quantum ad locum, ſive ſpatium, ſed quantum ad ordinem & dignitatem. Nam in eodem libro contendit, ubique eſſe Chriſti humanitatem. Et in Serm. de Sacramento Cœnæ Domini: *Credimus*, inquit, *quo Jeſus Chriſtus ſit juxta humanitatem, ſuper omnes creaturas collocatus, & omnia impleat*. Et infrà: *Et habeat omnia in ſua manu, & ſit ubivis præſens*. Si igitur Chriſti humanitas, extrà ordinem creaturarum eſt, non creata natura, ſed increata eſſentia eſt, ac per hoc non amplius humanitas, ſed divinitas dici debet. Rurſum: Si Chriſti humanitas tam longè abeſt à creaturis, quantum ad excellentiam & dignitatem, quàm longè abeſt ipſe Deus; Deus autem infinito intervallo à creaturis omnibus ſeparatur; Igitur Chriſti humanitas infinitæ dignitatis, & excellentiæ eſt. Ex quo ſequitur, aut duas eſſe infinitas naturas, aut Chriſti humanitatem in Deitatem eſſe converſam; quæ eſt hæreſis Eutychiana. Et fortaſſe non ſine myſterio, nec in Confeſſione, nec in Apologia, ulla fit mentio Neſtorii, & Eutychetis, qui tamen nominatim damnari debuiſſent in articulo tertio, ut damnantur in primo, Arius, & Eunomius. Jam verò Philippus Melanchthon, in Locis anni 39. pagin. 9. *Neceſſe eſt*, inquit, *in filio aliquid eſſe divinæ naturæ*. Et rurſum pag. 11. *Neceſſe eſt in Chriſto aliquam eſſe divinam naturam*. Et in Locis anni 45. fol. 53. de Spiritu ſancto loquens: *Teſtatur*, inquit, *per Joelem Deus, non mitti creatam agnitionem, ſed aliquid eſſentiæ Dei*. Neceſſe eſt autem perſonam eſſe diſtinctam, quæ eſt aliquid Dei, & tamen non eſt Pater. Philippo igitur, aut multæ ſunt naturæ divinæ, cùm neceſſe ſit in filio aliquam eſſe divinam naturam; aut certè multæ ſunt partes ejuſdem divinitatis, cùm tam in Filio, quàm in Spiritu ſancto aliquid ſit divinæ naturæ. Quod quàm bene cohæreat cùm articulo primo Confeſſionis, nemo non videt. Rurſum, idem Philippus in Locis anni 45. & 58. pag. 40. *Non eſt*, inquit, *lacerata, aut mortua divina natura, ſed fuit obediens Patri, quievit, ceſſit ira æterni Patris*. Quid clarius pro Ariana hæreſi dici poterat; Nam ſi natura divina Filii, Patri fuit obediens, & iræ illius ceſſit, diſtinguitur divinitas Filii à Patre, & Pater non habet divinitatem, vel habet aliam. Ubi eſt igitur unitas eſſentiæ divinæ, quam prædicat Auguſtana Confeſſio? Ad hæc in iiſdem Locis pag. 42. ita exponit illud: Glorifica me Pater; *Nunc miſſus ſubjectus ſum crucı, & ſervio meæ vocationi. Deinde verò gloriam mihi reſtitue, quam ante mundi conſtitutionem apud te habui &c.* Certè non poteſt reſtitui quod non fuit amiſſum; amiſit igitur Chriſtus gloriam, quam habuit ante mundi conſtitutionem; non autem amiſit eam ut homo, cùm ante mundi conſtitutionem non fuerit homo, amiſit igitur ut Deus. Deus igitur mutabilis eſt Chriſtus, ac per hoc nec Deus verus, nec Deus unus cum Patre, ſed Deus factus & creatus à Patre, ut Arium docebant. Atque huc etiam fortaſſe alludit in iiſdem locis pag. 45. cùm ait; *Tempore paſſionis non fuiſſe in Chriſto gloriam beatitudinis, ut alio tempore*. Omitto illud, quod ibid. pag. 22. tres perſonas divinas, tres eſſe vult ſingulares intelligentes. Qui modus loquendi, non ſatis conſentit cum Symbolo Athanaſii, quòd in hac Concordia, tamquam pium, ut verè eſt, recipitur. Ut enim in Symbolo dicitur: Non tres omnipotentes, ſed unus omnipotens, ita ſine dubio dici debet, non tres intelligentes, ſed unus intelligens.

Venia-

Veniamus ad articulos de libero arbitrio, & causa peccati, & videamus, an id semper Lutherus & Philippus docuerint, quod in Confessione nunc docent. Artic. 18. Confessionis, sic habet: *De libero arbitrio docent, quòd humana voluntas, habeat aliquam libertatem ad efficiendam civilem justitiam, & deligendas res rationi subjectas &c.* Artic. 19. de causa peccati: docet: *Quod tametsi Deus creat & conservat naturam, tamen causa peccati est voluntas malorum, videlicet diaboli, & impiorum, qua non adjuvante Deo avertit se à Deo, sicut Christus ait: Cùm loquitur mendacium, ex seipso loquitur.*

Audiamus nunc verba Lutheri ex assert. art. 36. *Liberum*, inquit, *arbitrium, est figmentum in rebus, & titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare boni, vel mali, sed omnia, (ut Wiclephi articulus Constantiæ damnatus, rectè docet) de necessitate absoluta eveniunt, quod & Poeta voluit, quando dixit; Certa stant omnia lege.* Et Christus Matth. 6. *Folium arboris non cadet in terram, sine patre vestro.* Et infrà: *Non est dubium Satana magistro, in Ecclesiam venisse hoc nomen, Liberum arbitrium.* Ac, ut sibi & suis Lutherus præcluderet aditum ad retractationem in eadem assertione, ita præfatus fuerat: *In cæteris articulis, de Papatu, de Conciliis, de Indulgentiis, aliisque non necessariis magis, ferenda est levitas, & stultitia Papæ, & suorum: Sed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum nostrarum summa est, dolendum & flendum est, miseros sic insanire.* Et in lib. contra Regem Angliæ scripserat: *Adeò se certum esse de sua doctrina, ut si quis aliter doceret, aut damnaret, qua ipse scripsit de fide, de operibus, de libero arbitrio &c. is damnaret Deum, & oporteret ipsum manere filium inferni.* Atque his similia Philippus docuit in Locis, anno 21. & 22. editis. Tantùm abest igitur, ut verum sit, quod in præfatione Confessionis dicitur; *Hanc ipsam Confessionis doctrinam eam esse, quam hactenus Lutherani Concionatores tradiderunt*, ut potiùs sit verissimum, in præcipuo articulo & in summa rei defecisse Confessionis auctores à Luthero ad Papam. Et (si verum sit Lutheri vaticinium) oportere jam eos manere filios inferni: quippè qui Deum in Luthero damnare ausi fuerint. Non ignoro Lutherum in Visitatione Saxonica, & Philippum in Epitome Moralis Philosophiæ, & in Locis editis posterioribus annis, longè aliter docuisse de libero arbitrio & causa peccati, quàm antea docuerant, cùm haberent primitias Spiritus; tamen id neque mendacium excusat, & arguit inconstantiam. Et quia non parum conducere videtur ad commendationem architecti hujus Confessionis, ad memoriam revocare Philippi egregiam in doctrina constantiam, annotabo breviter ejus sententias de libero arbitrio, & causa peccati.

In Locis anni 21. Primò, repudiat nomen ipsum liberi arbitrii, & rationis: *Usurpata est vox*, inquit, *liberi arbitrii, à divinis literis, ac sensu, & judicio Spiritus alienissima. Additum est è Platonis Philosophia, vocabulum rationis æquè perniciosum.* At in Locis posterioribus: *Monendi sunt*, inquit, *rudiores, ut à Physicis sumant distinctiones, & appellationes partium hominis. In homine est pars cognoscens, & judicans, quæ vocatur mens, vel intellectus, vel ratio; altera pars appetens, vocatur voluntas. Vocatur autem liberum arbitrium mens & voluntas conjuncta.*

Secundò, defendit Vallam, contra Joannem Eckium: *Valla*, inquit, *ait Eckius, quod scholarum sententiam de libero arbitrio confutavit, plura voluisse scire, quàm didicisset, scilicet egregiè festivus nugator.* At in locis posterioribus: *Valla*, inquit, *& plerique alii non rectè detrahunt voluntati hominis libertatem.* Et in Epitome moralis Philosophiæ: *Stoicas illas*, inquit, *de Fato, seu Valla absurdas imaginationes, quæ propter divinam gubernationem, adimunt libertatem voluntati, fugiamus.*

Tertiò, reprehendit Philosophiam: *Hoc loco*, inquit, *prorsus Christiana doctrina à Philosophia, & humana ratione dissentit.* At in Epitome moralis Philosophiæ: *Est*, inquit, *prudentissimè ab Aristotele addita rationis descriptio.* Et in locis, cap. de viribus hominis: *Hæc est*, inquit, *libertas voluntatis, quam Philosophi rectè tribuunt homini.*

Quartò, tollit omnem libertatem, & contingentiam: *Quandoquidem*, inquit, *omnia quæ eveniunt, necessariò juxta divinam prædestinationem eveniunt, nulla est arbitrii nostri libertas. Quid igitur*, inquies, *nulla ne est in rebus contingentia? nihil casus? nihil fortuna? Omnia necessariò evenire, Scriptura docent. Etsi videatur tibi in rebus humanis esse contingentiam, judicio rationis hic imperandum est.* At in locis posterioribus: *Concedendum est*, inquit, *quòd Scriptura Apostolica tribuat homini, etiam nunc post lapsum, libertatem aliquam dirigendi ea, quæ sunt subjecta rationi.* Et infrà: *Hæc Manichæa imaginatio (quæ videlicet libertatem & contingentiam tollit) horribile mendacium est, & ab hoc errore mentes abducenda sunt, & docendæ agere aliquid liberum arbitrium.*

Quintò, in comment. ad cap. 8. epist. ad Rom. docet, Deum peccatorum causam esse. *Sicut*, inquit, *fatemur, proprium Dei opus fuisse, Pauli vocationem, ita fatemur opera Dei propria esse; sive quæ media vocantur, ut comedere, bibere &c. sive quæ mala sunt, ut Davidis adulterium, Manlii severitatem. Constat enim ex cap. 1. ad Roman. Deum omnia facere, non permissivè, sed potenter.* Et infrà: *Ergo non est, cur frigidum glossema admittamus, Deum mala permittere, non etiam facere.* At in locis de causa peccati. *Est*, inquit, *hæc vera, & pia sententia, utraque manu, & verius, toto pectore tenenda, Deum non esse causam peccati: nec velle peccatum.* Et infrà: *Nec figura illa verborum in sermone Hebraico pugnant cum hac sententia; Indurabo cor Pharaonis; & similes. Certum est enim Hebraica phrasi significare permissionem, non efficacem voluntatem.*

Ex his satis constare puto, & quàm gravem & constantem auctorem habuerit illa Confessio tantoperè celebrata, & quàm verum sit, quod in ejus præfatione asseritur, in hac Confessione eam doctrinam contineri, quam usque ad illud tempus ex divinis literis Lutherani tradiderant.

IV. MENDACIUM.

IN Confessione Augustana, art. 12. pag. 15. Concordiæ, sic habetur: *Rejiciuntur & isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere; Sed docent, remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem, & opera.* Hæc verba etsi de industria obscurè proposita esse videntur, tamen sine dubio hunc faciunt sensum, ut rejiciendos esse significent illos, qui docent homines justificari à peccatis sine fide, per solam dilectionem, & opera. Nec dubitari potest, quin his verbis notentur Catholici omnes, & præsertim Theologi Scholastici. Et si quod dubium esse potuisset jam est sublatum per Apologiam, ubi usque ad nauseam repetitur, & inculcatur hoc mendacium, quòd Scholastici doceant, justificationem non contingere ex fide, sed ex operibus, hoc est, ex operibus sine fide. Quoniam enim versantur ipsi in uno extremo, cùm docent, justificari homines ex fide sine operibus, cupiunt nos in altero extremo collocare, quasi docea-

ſi doceamus, juſtificari homines ex operibus ſine fide. At non eſt iſta, nec unquam fuit, doctrina Eccleſiæ Catholicæ, nec etiam Scholaſticorum Theologorum. Semper enim docuimus & docemus, juſtificari homines ex fide & dilectione, ac operibus bonis; ita ut ad præparationem, ac diſpoſitionem ad juſtificationem, requirantur actus fidei, ſpei, & dilectionis, quos ipſos tamen non habemus, niſi Dei gratia nos præveniente, excitante, & adjuvante: Ipſa verò formalis juſtificatio conſiſtat in remiſſione vera omnium peccatorum, & infuſione habituum fidei, ſpei, & charitatis, quos propter Chriſti meritum, Deus in corda noſtra gratis diffundit. Denique actualis juſtitia ſit legis divinæ obedientia & obſervatio, ad quam non ex nobis idonei ſumus, ſed ex ſpiritu gratiæ, ideſt, fidei, ſpei, & charitatis, nobis à Deo per Chriſtum donato. Ita docet Concil. Trident. Seſſ. 6. cap. 6. Diſponuntur, inquit, ad ipſam juſtitiam, dum excitati divinâ gratia, & adjuti, fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum &c. Et cap. 7. Quamquam nemo poſſit eſſe juſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Jeſu Chriſti communicantur; id tamen in hac impii juſtificatione fit, dum ejuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito, per Spiritum ſanctum Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui juſtificantur, atque ipſis inhæret. Unde in ipſa juſtificatione, cum remiſſione peccatorum, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo, per Jeſum Chriſtum, cui inſeritur, fidem, ſpem, & charitatem. Et cap. 10. Per obſervationem mandatorum Dei & Eccleſiæ in ipſa juſtitia, per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus, creſcunt &c. Vides igitur fidem numquam excludi, ſed contrà potiùs ſemper requiri, ſive de ipſa juſtificatione agatur, ſive de iis, quæ illam aut præcedunt, aut etiam conſequuntur. Ac ne dicant novam hanc eſſe doctrinam, & nos nunc demum ab ipſis excitatos ſapere cœpiſſe, ut aliquoties Philippus jactat in Apologia, addamus etiam teſtimonium principis Scholaſticorum, quòd fides ad juſtificationem requiratur. S. Thomas 1. 2. quæſt. 113. art. 4. Ad juſtificationem impii requiritur motus mentis, quo convertitur in Deum. Prima autem converſio in Deum, fit per fidem, juxta illud Hebr. 11. Accedentem ad Deum, oportet credere. Et ideò, motus fidei requiritur ad juſtificationem impii.

V. MENDACIUM.

PAG. 16. in art. 13. Confeſſ. habentur hæc verba: *Damnant igitur illos, qui docent, quòd Sacramenta ex opere operato juſtificent, nec docent fidem requiri in uſu Sacramentorum, qua credat remitti peccata.* Hoc etiam loco Theologi Scholaſtici notantur, quaſi doceant, Sacramenta etiam ſine fide prodeſſe. Sed apertum mendacium eſt, ad quod refellendum unius S. Thomæ teſtimonium ſufficiet, qui 3. part. q. 68. art. 8. Recta fides, inquit, ex neceſſitate requiritur ad Baptiſmum, quia ſicut dicitur Rom. 3. Juſtitia Dei eſt per fidem Jeſu Chriſti. Et infrà: Ad primum ergo dicendum: quòd Dominus loquitur ibi de Baptiſmo, ſecundùm quod perducit homines ad ſalutem, per gratiam juſtificantem, quod quidem ſine recta fide eſſe non poteſt, & ideò ſignanter dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit.

VI. MENDACIUM.

PAG. 17. in art. 16. Confeſſ. ita habetur: *Damnent & illos, qui Evangelicam perfectionem non collocant in timore Dei, & fide: ſed in deferendis civilibus officiis.* Mendacium eſt manifeſtum contra Catholicos profeſſores ordinum religioſorum, quaſi exiſtiment perfectionem propriè conſiſtere in deferendis civilibus officiis, conjugio, militia, magiſtratibus, & ſimilibus. At neque veteres, neque recentiores Monachi, unquam hoc docuerunt. Joannes Caſſianus Collat. 1. cap. 7. Jejunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt. B. Thomas ex Scholaſticis, 2. 2. q. 184. art. 3. Per ſe, inquit, & eſſentialiter conſiſtit perfectio Chriſtianæ vitæ in charitate; principaliter quidem ſecundùm dilectionem Dei, ſecundariò autem ſecundùm dilectionem proximi. Et infrà: Secundariò, & inſtrumentaliter conſiſtit perfectio in conſiliis, quæ ordinantur ad removendum impedimenta actus charitatis, quæ tamen charitati non contrariantur, ſicut eſt matrimonium, occupatio negotiorum ſæcularium, & alia hujuſmodi.

Quòd autem ſtatus perfectior ſit eorum, qui deſerunt omnia propter Chriſtum, nec implicantur negotiis ſæcularibus, quàm aliorum, qui hoc non faciunt; & quod hic perfectior ſtatus, non imperetur, ſed conſulatur, ſatis apertè colligitur ex verbis Domini, Matth. 19. ubi poſtquam dixerat: Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata; Subjunxit: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, quæ habes &c. Nec uſquam legimus: Si vis perfectus eſſe, uxorem ducito, capeſſe Rempublicam &c. Hinc D. Auguſtinus Epiſt. 89. quæſt. 4. Viderit, inquit, ille juvenis, quemadmodum illa legis mandata ſervaverit. Verumtamen Magiſter bonus mandata legis ab iſta excellentiore perfectione diſtinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, ſerva mandata. Hic autem: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia &c. Euſebius lib. 1. de Demonſtrat. Evangel. cap. 8. declarans communem doctrinam Eccleſiæ Catholicæ, ex divinis literis derivatam: Quocirca, inquit, in Eccleſia Dei, duo modi vivendi inſtituti ſunt. Alter quidem naturam noſtram, & communem hominum vitæ rationem excedens; non nuptias, non ſobolem, non ſubſtantiam, non opum facultatem requirens, & ſoli divino cultui, ex immenſo rerum cœleſtium amore, addictus. Et talis quidem exiſtit in Chriſtianiſmo vitæ perfectæ modus. Alter verò remiſſior, atque humanior; hic & modeſto conjugio, & ſobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam aſſumit, & juſtè militantibus quæ ſint agenda deſcribit, agros quoque & mercaturam, adjuncta religione, non negligit; Et his quidem ſecundus pietatis attributus eſt gradus.

Hoc idem ex pluribus Scripturæ, & Patrum teſtimoniis probare poſſemus, ſi refellere errores Confeſſionis, & non ſolùm mendacia indicare, propoſitum nobis eſſet.

VII. MENDACIUM.

PAG. 18. in artic. 20. Confeſſ. *Falsò accuſantur noſtri, quòd bona opera prohibeant.*

Mendacium hoc eſſe non dubitabit, quicunque aliquid Scriptorum Lutheri perlegerit. Certè in ſerm. de piſcatione Petri ſic legimus: *Quantò ſceleratior es, tantò citius Deus gratiam infundit.* Ibidem: *Debemus cum ſolo Iſaac venire, ideſt, cum fide; ſervor* &c.

& asinos, hoc est, opera, deorsum dimittere oportet. Item in ſerm. Sic Deus dilexit mundum: *Ego dico tibi, quia angusta est via; Oportet te fieri tenuem, si vis per eam venire. Caterùm, qui operibus onerati sunt (sicut conchilibus onustos videmus Jacobi peregrinos) ii non poterunt penetrare.* Et infrà: *Si veneris cum magnis saccis operum plenis, deponere oportebit, alioqui non poteris penetrare.* Potrò ex his fontibus manarunt illa præclara dogmata, quæ Lutheri diſcipuli in Colloquio Altenburgenſi ſtabilire conati ſunt. *Opera bona legis, & nova obedientia, non ad regnum Chriſti, ſed ad mundum pertinent. Ad Satanam ſpectant Chriſtiani cum omnibus bonis operibus. Precari verò oportet, ut in fide ſine bonis operibus omnibus, ad finem uſque conſtantes perſeveremus. Adeò neceſſaria illa non ſunt, ut etiam ad ſalutem incommodent, ſintque perniciosa.* Deinde Catholici non tam Lutheranos accuſant, quòd prohibeant opera bona, quàm quòd ea contemnunt, & cum Eunomio antiquo hæreſiarcha, immò etiam cum Simone Mago hæreticorum omnium principe, non neceſſaria ad ſalutem eſſe, doceant. Ac de Eunomio quidem teſtis eſt Auguſtinus in lib. de hæreſ. cap. 54. de Simone Irenæus lib. 1. cap. 20. de Luthero, liber ipſius de captivitate Babylonica, cap. de Baptiſmo: Liber de libertate Chriſtiana; Sermo de Moyſe; Comment. in epiſt. ad Galat.

VIII. MENDACIUM.

PAG. 19. in artic. 20. Confeſſ. *Jubent* (Catholici Doctores) *mereri remiſſionem peccatorum operibus.* Si de merito operum illorum, quæ fiunt ſolis naturæ viribus, ſermo ſit, de quo merito articulum intelligendum eſſe, conſequentia verba declarant: inſigne eſt mendacium Philippi. Non enim id habet Catholica doctrina, ut operibus illis, quæ fiunt ſine fide, & auxilio Dei gratuito mereri poſſint homines remiſſionem peccatorum, & contra hæc operum merita defendit S. Auguſtinus gratiam & juſtitiam fidei: nec non etiam S. Proſper in libris de vocatione gentium, quos libros imperitè Philippus tribuit Ambroſio, cùm in iis libris nominatim refellantur Pelagiani, qui poſt Ambroſii obitum orti ſunt. Si verò de illis operibus agatur, quæ ex fide & gratia Dei proficiſcuntur, fatemur quidem nos illis operibus aliquo modo mereri remiſſionem peccatorum. Sed idem fatentur Prophetæ, Evangeliſtæ, Patres; Ezechiel. 18. Cùm averterit ſe impius ab impietate ſua, ipſe animam ſuam vivificabit, Daniel. 4. Peccata tua eleemoſynis redime, Jonæ 3. Vidit Deus opera eorum, & miſertus eſt eis, Lucæ 11. Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis, Lucæ 7. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum; Ambroſ. lib. 10. in Lucam. Lachrymæ veniam non poſtulant, ſed merentur. Et infrà: Et tu ſi veniam vis mereri, dilue culpam tuam lachrymis &c. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos: Qui peccata ſimpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Salvatoris; Auguſtinus epiſt. 105. Nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat; neque enim nullum eſt meritum fidei: qua fide ille dicebat, Deus propitius eſto mihi peccatori, & deſcendit juſtificatus merito fidei humiliatus, quoniam qui ſe humiliat exaltabitur. Reſtat igitur, ut ipſam fidem, unde omnis juſtitia ſumit initium, non humano, quo iſti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcumque ſunt merita, ſed gratuitum donum Dei eſſe fateamur, ſi gratiam veram, ideſt, ſine meritis, cogitamus. Et epiſt. 106. Si quis dixerit, quòd gratiam bene operandi fides mereatur, negare non poſſumus, immò gratiſſimè confitemur, Gregorius in lib. 1. Reg. lib. 3. cap. 4. Dum Ninivitæ, veluti pro difficili reconciliatione, gravi pœnitentia ſe dejiciunt, omnipotentis Dei miſericordiam facilè meruerunt. Sanctus etiam Thomas, ex Scholaſticis, cum prædictis Patribus docet iis operibus, quæ fiunt ex fide, & auxilio Dei, mereri nos aliquo modo juſtificationem à peccatis 2. ſentent. diſt. 27. quæſt. 4. in reſp. ad 4. Quod tamen conſtanter negat de illis operibus, quæ fiunt ſolis naturæ viribus 1. 2. qu. 109. art. 6. & quæſt. 114. art. 5. Huc accedit, quòd iſtis etiam operibus, quæ fiunt ex fide, & auxilio Dei, non tale tribuimus meritum, ut ei reſpondeat ex juſtitia merces; ſed meritum ſolum impetrationis, ut Auguſtinus loquitur, quod Scholaſtici meritum de congruo, non de condigno nominare ſolent. Neque in hoc ulla eſt inter Catholicos diſſenſio. Et Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 8. de hoc genere meriti apertè pronunciat, ideò gratis juſtificari homines, quia nec fides, nec opera, quæ juſtificationem præcedunt, ipſam merentur. Sed Paradoxum videtur adverſariis, quòd homo operetur ex fide, & nondum ſit juſtificatus à peccato, cùm apud ipſos ita fides ſola juſtificet, ut ſeparari nequeat fides à juſtificatione. At non illis paradoxum videtur, qui ex fide orantes dicunt; Dimitte nobis debita noſtra, Matth. 6. Nec illi paradoxum hoc videbatur, qui ex fide orabat; Deus propitius eſto mihi peccatori, Luc. 18. Nec denique Auguſtino paradoxum hoc erat, cùm ſcriberet in Epiſt. 105. Nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat.

IX. MENDACIUM.

Et quidem multiplex.

PAG. 18. & 19. in eodem art. 20. multa ſimul conglomerantur mendacia, ut: *Quod noſtri concionatores olim parum docebant de operibus, quæ Deo placent, quòd tantùm urgerent puerilia, & non neceſſaria opera; quòd nunc à Lutheranis admoniti, hæc dediſcant: quòd jam incipiant fidei mentionem facere; quòd doctrina fidei diu jacuerit ignota.* Scilicet, non legerat Philippus Sermones S. Bernardi, Petri Damiani, Innocentii III. Thomæ Aquinatis, Vincentii, Bernardini, Laurentii Juſtiniani, & aliorum innumerabilium, in quibus de Symbolo, de Decalogo, de oratione Dominica, de omnibus vitiis, omnibuſque virtutibus graviſſimæ diſputationes continentur. Sed facile eſt dicere, & non probare.

X. MENDACIUM.

PAG. 22. in artic. 21. Confeſſ. *Hæc ferè ſumma eſt doctrinæ apud nos, in qua cerni poteſt nihil ineſſe, quod diſcrepet à Scripturis, vel ab Eccleſia Catholica, vel ab Eccleſia Romana, quatenus ex Scriptoribus nota eſt.* Ad hoc mendacium convincendum, non erit opus ut extra articulum iſtum 21. egrediamur. Hìc enim aſſerunt, non eſſe à Sanctis auxilium petendum, eò quòd unus ſit interceſſor Chriſtus. In quo quidem articulo manifeſtè diſſentiunt à Scripturis, ab Eccleſia Catholica, & ab Eccleſia Romana. Nam etſi unus eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus; & ideò unus mediator, quia dedit ſemetipſum redemptionem pro multis, 1. Tim. 2. Nec ullus Catholicorum docuit unquam Sanctos eſſe mediatores per modum redemptionis: tamen unum eſſe tantùm interceſſorem, unum advocatum, unum qui interpellet pro nobis, imò etiam unum tantùm mediatorem per modum ſupplicationis, non modò Scriptura

non dicit, ſed etiam ita dicentibus apertiſſimè contradicit; Job 5. Voca ſi quis eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum convertere, ubi Angeli ſiunt interceſſores hominum, teſte Auguſtin. in annotationibus in Job, non igitur ſolus eſt interceſſor Chriſtus, Deuter. 5. Ego, inquit Moyſes, ſequeſter fui, & medius inter Deum, & vos, in illa die, 1. Reg. 7. dicunt filii Iſrael ad Samuelem: Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum, Job ult. Ite ad ſervum meum, ille orabit pro vobis: ſuſcipiam faciem ejus, Roman. 15. obſecro vos fratres, ut adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum. Idem repetit, 2. Corinth. 1. Coloſſ. 4. Epheſ. 6. Hebr. 13. Quomodo igitur unus eſt tantùm interceſſor, cùm & Job, & Moyſes, & Samuel, & tot Romani, & tot Corinthii, tot Coloſſenſes, tot Epheſii, tot Hebræi adhibeantur interceſſores? At, inquiunt, de mortuis agimus, non de viventibus. Sed ſi ideò mortui invocandi non ſunt, nec eſſe poſſunt interceſſores, ne Chriſto gloria ſingularis interceſſionis detrahatur, eadem de cauſa nec viventes invocandi erunt, nec eſſe poterunt interceſſores. Deinde ſi viventes in terris invocari poſſunt, cur non magis viventes in cœlis? An fortaſſis ideò, quia non valeant, aut non velint illi pro nobis orare, aut certè neſciat quid petamus? Sed nec eorum fœlicitas patitur, ut non valeant; nec charitas ſinit ut non velint; nec poſſunt ignorare preces ad ſe porrectas, cùm non ignorent pœnitentiam peccatorum. Gaudium enim eſt in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, Luc. 15. Jam verò Concilium Calcedonenſe, Concilium Eccleſiæ Catholicæ fuiſſe, & Concilium Orthodoxum, generale, pleniſſimum, adverſarii non negant. Concilium autem iſtud Actor. 11. ita clamat; Flavianus poſt mortem vivit, Martyr pro nobis oret. Euſebius Cæſarienſis Catholicæ Eccleſiæ communem doctrinam tradens, lib. 13. Præparat. Evangelicæ, cap. 7. Hæc nos, inquit, quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, ut Dei amicos honorantes, ad monimenta quoque illorum accedimus, votaque ipſis facimus, tamquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum, non parum juvari proficemur. S. Baſilius ad Catholicam Eccleſiam verba faciebat, cùm diceret, oratione in 40. Martyres: Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugiat, qui rurſum lætatur, hos oret, ille, ut à malis liberetur; iſte, ut duret in rebus lætis. S. Ambroſius, in lib. de Viduis. Catholicas viduas inſtituebat, cùm ita ſcriberet: Obſecrandi ſunt Angeli, qui nobis ad præſidium dati ſunt, Martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui proprio ſanguine, etiam ſi quæ habuerunt peccata, laverunt. Iſti enim ſunt Dei Martyres, noſtri præſules, ſpeculatores vitæ, actuumque noſtrorum. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere, quia ipſi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent cognoverunt. S. Auguſtinus tract. 84. in Joan. tribus penè verbis tria adverſariorum dogmata convellit, de Sacrificio altaris, de Oratione pro defunctis, de invocatione Sanctorum: Ideò quippè, inquit, ad ipſam menſam, non ſic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, ut etiam pro eis oremus, ſed magis, ut ipſi pro nobis orent. Denique Theodoſius Imperator, Orthodoxus & pius erat, ut etiam adverſarii confitentur; & tamen de eo ſic ſcribit Ruffinus lib. 2. hiſt. cap. 33. Circumibat cum ſacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apoſtolorum thecas jacebat, cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida Sanctorum interceſſione poſcebat. Et de eodem Chryſoſtomus, homil. 66. ad populum Antiochenum: Nam & ipſe, qui purpuram indutus eſt, accedit, illa complexurus ſepulchra, & faſtu depoſito, ſtat Sanctis ſupplicaturus, ut pro ſe apud Deum intercedant; & ſcenarum fabrum, & piſcatores, ut protectores orat, qui diademate redimitus incedebat. Viderint ergo qui negant Sanctos eſſe orandos, an ab Eccleſia Catholica non diſſentiant.

Quòd autem ab Eccleſia Romana, quatenus ex antiquis Scriptoribus nota eſt, pariter diſſentiant, ex Leone, & Prudentio, ut cæteros omittamus, notiſſimum eſt. Leo ſiquidem, qui Epiſcopus Romanæ Eccleſiæ ante mille & centum annos fuit, & propter ſanctitatis, & ſapientiæ, atque etiam eloquentiæ excellentiam, Magnus dici meruit, Romanam Eccleſiam ita inſtituebat, ſerm. 5. de Epiphania: Confirmate amicitias cum ſanctis Angelis, & Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribuſque ſociamini. Horum divitias concupiſcite, & per bonam æmulationem ipſorum ambite ſuffragia. Et ſerm. 1. de natali SS. Petri & Pauli. Sicut, inquit, & nos experti ſumus, & noſtri probavere majores, credimus atque confidimus, inter omnes labores iſtius vitæ, ad obtinendam miſericordiam Dei, ſemper nos ſpecialium patronorum orationibus adjuvandos. Prudentius in hymno de S. Laurentio, de Romana Eccleſia loquens, ita cecinit:

Quod quiſque ſupplex poſtulat,
Fert impetratum proſperè,
Et triſtis haud ullus redit,
En præſto ſemper adſies,
Tuoſque alumnos urbicos,
Lactante complexus ſinu,
Paterno amore nutrias.

Quale igitur & quàm impudens mendacium eſt hujus Confeſſionis, quæ in eo ipſo articulo affirmat, in nulla parte doctrinæ diſſentire ſe à Scripturis, vel Eccleſia Catholica, vel Eccleſia Romana, in quo articulo Sanctorum invocationem oppugnat, quam & Scripturæ, & Eccleſia Catholica, & Eccleſia Romana apertiſſimè docuerunt. Neque verò hoc unum eſt, in quo diſcrepat Confeſſio Auguſtana, à Confeſſione Catholicæ & Romanæ Eccleſiæ. Nam nec de ipſa Eccleſia, nec de peccato Originis, nec de Juſtificatione, nec de Sacrificio, nec de Sacramento Euchariſtiæ, nec de aliis Sacramentis conſenſio eſt. Sed unum ſufficiebat, ad mendacium detegendum.

XI. MENDACIUM.

PAG. 22. in artic. 21. Confeſſ. *Apud nos*, (inquiunt) *magna ex parte veteres ritus diligenter obſervantur. Falſa enim calumnia eſt, quòd omnes cæremoniæ, omnia vetera inſtituta, in Eccleſiis noſtris abroganter.* Quale ſit hoc mendacium nullo negotio intelliget, qui conferre voluerit cum præſenti ſtatu Eccleſiarum Proteſtantium, ea quæ de ritibus Eccleſiæ ſcripta reliquerunt Tertullianus, Baſilius, Epiphanius, Auguſtinus, aliique veteres Scriptores. Certè Tertullianus in lib. de corona militis, inter Eccleſiaſticas cæremonias numerat, ante Baptiſmum renuntiare diabolo, & pompis ejus, ter mergi in ſacro fonte, oblationes anniverſarias pro defunctis facere, ad omnem progreſſum frontem crucis ſignaculo terere. Baſilius lib. de Spiritu ſancto ad Amphilochium cap. 27. inter Eccleſiæ ritus ponit, orare ad Orientem, cruce ſignare, invocationis verba dum oſtenditur Euchariſtia, benedictionem aquæ baptiſmatis, benedictionem olei unctionis, benedictionem ejus qui baptizatur, trinam immerſionem, &c. Epiphanius in compendiaria doctrina Eccleſiæ, primo loco ponit virginitatis profeſſionem, deinde

etiam

etiam viduitatis, tum ſolitudinem Anachoretarum, jejunia quartæ & ſextæ feriæ, jejunium quadrageſimæ, arctiorem abſtinentiam in ſacra hebdomada paſchalis Dominicæ, memoriam defunctorum in precibus, nocturnas & matutinas Pſalmorum, & Hymnorum celebrationes, varia Monachorum inſtituta, quorum alii à carnibus abſtinebant, alii etiam ab ovis, alii etiam à piſcibus &c. Denique Auguſt. meminit conſecrationis aquæ per ſignum crucis, lib. 6. contra Julianum, cap. 8. Exorciſmi & exſufflationis, lib. de gratia Chriſti, cap. 40. Unctionis, qua utimur in Baptiſmo, lib. 2. quæſt. Evangelica cap. 40. Item Chriſmatis, quo inungunur poſt Baptiſmum, lib. 15. de Trinit. cap. 26. Signo crucis, quo benedicitur Chriſma, & quo ſignamur in fronte, dum Sacramentum Confirmationis accipimus. In Pſal. 141. & tract. 118. in Joan. Aquæ miſcendæ vino in ſacro calice, lib. 4. doctrin. Chriſt. cap. 21. Jejunii 4. & 6. feriæ, Epiſt. 86. ad Caſulanum. Jejunii quadrageſimalis, in Pſal. 110. Delectus ciborum in diebus jejuniorum, lib. 3. contra Fauſtum, cap. 5. Voti continentiæ etiam poſt conjugium, Epiſt. 45. ad Armentarium. Voti virginitatis, lib. de ſancta virginitate, cap. 29. Voti paupertatis, lib. 17. de Civit. Dei cap. 4. Monachorum, & Anachoretarum, lib. de moribus Eccleſiæ, cap. 31. Voti Monachorum, in Pſal. 75. & 99. Peregrinationum ad loca ſancta, Epiſt. 137. ad clerum & populum ſuum. Porrò hæc & ſimilia, quæ in veteri Eccleſia in uſu erant, & nunc etiam in Eccleſia Catholica locum ſuum retinent, à Lutheranis non modò non ſervantur, ſed etiam irridentur; & tamen in Confeſſione dicere audent, veteres ritus à ſe diligenter ſervari, & falſam eſſe calumniam, quòd omnium veterum inſtituta, atque omnes fermè cæremonias aboleverint.

XII. MENDACIUM.

PAG. 22. in præfat. de abuſibus mutatis: *Cùm Eccleſia*, inquiunt, *apud nos de nullo articulo fidei diſſentiant ab Eccleſia Catholica, tantùm paucos quoſdam abuſus omittant &c.* Hæc verba mendacii arguuntur ab ultima parte hujus Concordiæ, ubi ea de Chriſto docent, quæ cum Symbolo Apoſtolico, Nicæno, & Athanaſii, apertè pugnant, ut ſuprà jam oſtendimus. Illud autem non eſt prætereundum, quòd cùm dicunt, ſe ab Eccleſia Catholica non diſſentire, niſi propter paucos, eoſque novos abuſus, ſi per Eccleſiam Catholicam intelligunt eam, quæ nunc paret Romano Pontifici, fatentur ſe extra Catholicam eſſe. Et ſanè viderint ipſi, an propter paucos abuſus ab Eccleſia Catholica ſeparari licuerit. Si verò per Catholicam intelligunt antiquam aliquam Eccleſiam, mentiuntur, cùm dicunt, hos abuſus eſſe novos; fuerunt enim in antiqua Eccleſia, ſi illa eſt ea Catholica, à qua non diſſentiunt, niſi ratione abuſuum.

XIII. MENDACIUM.

PAG. 23. in articulo de conjugio ſacerdotum: *In Germania*, inquiunt, *primùm ante annos 400. ſacerdotes vi coacti ſunt ad celibatum*. Quod idem repetit Philippus in Apologia. At exſtat Concilium Moguntinum, celebratum in Germania tempore Arnulphi Imperatoris, ante annos 600. cujus decimus canon ſtatuit, ut nulla penitus mulier, ne ſoror quidem aut mater, cum Eccleſiaſticis habitare permittatur. Exſtat Concilium Wormatienſe, in Germania ante annos 700. celebratum, cujus nonus canon ita habet; Placuit, ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abſtineant ſe ab uxoribus, & non generent filios; quòd ſi hoc decretum violaverint, ab honore clericatus pellantur. Exſtat Concilium Aquiſgranenſe, tempore Ludovici Pii celebratum, anno Domini 816. ideſt, annis 714. ante Confeſſionem Auguſtanam, in cujus Concilii Canone 6. indicitur Subdiaconis perpetua continentia; & quod de Subdiaconis dicitur, ſine dubio de altioribus gradibus intelligitur. Exſtat denique Epiſtola Zachariæ Romani Pontificis, ad Bonifacium Epiſcopum & Apoſtolum Germanorum, ſcripta ante annos 800. ubi ſic legimus: A die ſuſcepti ſacerdotii, etiam ab ipſo proprio conjugio prohibendi ſunt. Cujus legis meminerunt etiam Magdeburgenſes, Centur. 8. cap. 10. col. 704. Mendacium igitur Confeſſionis tot teſtibus refutatur, quot Epiſcopi in tribus ſuprà citatis Conciliis conſederunt, addito etiam Romani Pontificis teſtimonio.

XIV. MENDACIUM.

PAG. 24. in eodem articulo de conjugio ſacerdotum: *Et res*, inquiunt, *geſta eſt tam inciviliter, ut non ſolùm in poſterum conjugia prohiberentur, ſed etiam præſentia, contra omnia jura divina & humana, contra ipſos etiam canones, factos non ſolùm à Pontificibus, ſed à laudatiſſimis Synodis, diſtraherentur*. Et hoc numerari poteſt inter illuſtria mendacia Confeſſionis. Duæ ſunt enim quæſtiones de conjugio ſacerdotum. Una, an liceat poſt ſacros ordines ſuſceptos uxorem ducere. Altera, an liceat ei, qui duxit uxorem ante ſacram ordinationem, ſimul & ſacerdotio & conjugio operam dare. Ac de prima quidem quæſtione Lutherani omnes, & verbis & factis reſpondent, licere. Sed hoc, ex ſententia veterum canonum, quos vel Concilia, vel Pontifices ediderunt, velle defendere, nimis aperta impudentia eſt. Nam etiam Græca Eccleſia, quæ tamen in hac parte ſemper liberalior fuit, & damnat, & omni tempore damnavit conjugia poſt ordinationem. Exſtat Concilium Neocæſarienſe, ante annos 1200. celebratum. In cujus I. Canone ſic legimus: Presbyter ſi uxorem duxerit, ordine ſuo moveatur. Et Synodus Tralliana, Canone 6. prohibet, ne Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, poſt ordines ſuſceptos uxorem ducere præſumant. Quam eandem prohibitionem legimus in Synodo Romana ſub Sylveſtro, Can. 8. In Concilio II. Toletano cap. 1. in Canonibus Apoſtolorum, Can. 27. in Decreto Calixti I. apud Gratianum diſt. 27. Can. Presbyteris. In Epiſt. 82. Leonis I. ad Anaſtaſium, Theſſalonicæ Epiſcopum cap. 4. Et in epiſtolis Gregorii I. lib. 1. epiſt. 42. Nec ulla fuit unquam de hac re in Eccleſia Catholica diſſenſio. Adde, quòd hoc ipſum affirmat Paphnutius & Udalricus, quos adverſarii pro ſua cauſa opportunè & importunè adducere ſolent. Scribunt enim Socrates lib. 1. cap. 8. & Sozomenus lib. 2. cap. 22. Paphnutium in Concilio Nicæno, dum ſententiam ſuam de conjugio clericorum explicaret, inter alia dixiſſe, oportere juxta veteres canones, Eccleſiaſticis prohibere, ut poſt ſacram ordinationem uxores ducant. Udalricus quoque in Epiſt. ad Nicolaum, quam referunt Magdeburgenſes, & ſæpiùs inculcant, Cent. 6. cap. 7. colum. 388. Et cap. 10. col. 686. Et Cent. 9. cap. 10. col. 540. apertè docet, non licere Presbyteris, & Monachis uxores ducere, & ſi duxerint, debere ſeparari. Et quamquam nec hiſtoriam Paphnutii, nec epiſt. Udalrici omnino nos probamus: tamen oſtendere volui, in quæſtione de novis nuptiis ſacerdotum, non ſolùm à noſtris, ſed etiam à ſuis patronis adverſarios refutari.

Jam verò de altera quæſtione. An videlicet liceat ſacerdotibus liberis operam dare; Philippus affirmat, & quidem ita, ut ſubtrahere ſacerdotibus conjugium, eſſe contendat contra veteres Canones, quos tam Pontifices, quàm laudatiſſimæ Synodi condiderunt. Mirum autem eſt, cur nec in Confeſſione, nec in Apologia, ullum talem protulerit canonem. Nos enim econtrariò, omnes Eccleſiarum canones proferre poſſumus, quæ omnem uſum uxorum ſacratis hominibus interdicunt. Ex quibus Philippi mendacium evidentiſſimè confutatur.

Ac primùm ex Orientali Eccleſia, proferimus Nicænum Concilium I. in cujus Concilii III. canone prohibetur Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, ne ullam domi mulierem habeant, præter matrem, aut ſororem, aut amitam. Ubi nulla uxoris fit mentio, quæ tamen primo loco nominari debuit, ſi ejus cohabitatio ſacerdotibus licita eſſet. Ac eam mentem Nicæni Concilii fuiſſe, tribus teſtibus fide digniſſimis comprobabimus.

Baſilius enim in Epiſtola ad Georgium, ex hujus canonis ſententia, prædictum Georgium ab uxore ſeparari præcipit. Epiphanius in hæreſi 59. quæ eſt Catharorum, ita ſcribit: Sed & adhuc viventem, & liberos gignentem, unius uxoris virum, non ſuſcipit; ſed eum qui ſe ab una continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Epiſcopum, & Hypodiaconum, maximè ubi ſinceri ſunt Canones Eccleſiaſtici. At dices mihi, in quibuſdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros & Diaconos, & Hypodiaconos. At hoc non eſt juxta Canones; ſed juxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Hieronymus in lib. contra Vigilantium; Quid facient, inquit, Orientis Eccleſiæ? quid Ægypti, & ſedis Apoſtolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut ſi uxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt?

Ex Eccleſia Africana teſtem habemus, Concilium II. Carthaginenſe, Can. 2. ubi ſic legimus: Omnibus placet, ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ cuſtodes, etiam ſe ab uxoribus abſtineant, ut quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſervavit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus. Idem habet Concil. Carthaginenſe V. Can. 3. & Concil. Africanum, Canon. 77. His ſubſcribit Auguſtinus, qui in lib. 2. de adulterinis conjugiis cap. 20. Solemus, inquit, eis proponere continentiam clericorum, qui plerumque ad eam ſarcinam ſubeundam capiuntur inviti, eamque ſuſceptam uſque ad debitum finem, Domino adjuvante, perducunt.

Ex Eccleſia Hiſpanica teſtem habemus Concilium, Elibertinum, antiquiſſimum, Can. 33. Toletan. II. Can. 1. Toletan. IV. Can. 26. Toletan. VIII. Can. 6. quæ etiam Subdiaconis uſum uxorum prohibent.

Ex Eccleſia Gallicana teſtem habemus Concil. Arelatenſe II. ante annos 1200. celebratum, in cujus II. canone cavetur, Ne ullus conjugatus ad ſacerdotium aſſumatur, niſi continentiam ab uxore promiſerit. Item Aurelianenſe III. Canone 2. Ut nullus, inquit, clericorum à Subdiacono & ſuprà, propriæ, ſi fortè jam habeat, miſceatur uxori. Quod idem præcipiunt Agathenſe Concilium, Canone 92. Turonenſe I. Can. 1. & 2. Et Turonenſe II. Canone 20.

Ex Eccleſia Germanica, jam ſuprà citavimus tria antiqua Concilia, Aquisgranenſe, Wormatienſe, Moguntinum.

Ex Eccleſia Anglicana teſtem habemus Bedam, qui lib. 3. de tabernaculo cap. 9. Nemo, inquit, poteſt vel ſacerdotium ſuſcipere, vel ad altaris miniſterium conſecrari, niſi aut virgo permanſerit, aut contracta cum uxore matrimonii fœdera ſolverit.

Ex Eccleſia denique Italica, teſtem habemus D. Ambroſium, qui lib. 1. de officiis cap. ult. Inoffenſum, inquit, exhibendum, & immaculatum miniſterium, nec ullo conjugali coitu violandum cognoſcitis. Item Siricium Papam in epiſt. ad Himericum cap. 7. Innocentium I. in epiſt. ad Victricium cap. 9. & ad Exuperium cap. 1. Leonem I. in epiſt 90. ad Ruſt. cap. 3. Et Gregorium I. lib. 3. epiſt. 34. Sed verba Leonis audiamus in Epiſtola ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum: Omnium, inquit, ſacerdotum tam excellens eſt electio, ut hæc, quæ in aliis Eccleſiæ membris vacant à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cùm enim extra clericorum ordinem conſtituti, nuptiarum ſocietari, & procreationi filiorum ſtudere ſit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, ut & qui habent ſint tamquam non habentes, & qui non habent permaneant ſingulares, & innupti.

His accedunt exempla totius antiquitatis. Quotquot enim ab Apoſtolicis temporibus Epiſcopi, & Presbyteri celebres & laudati fuerunt, omnes omnino aut uxorem numquam duxerunt, ut Athanaſius, Baſilius, uterque Gregorius, Chryſoſtomus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Leo, & alii innumerabiles; aut uxores quidem habuerunt, ſed illis poſt ſuſceptum ſacerdotium operam non dederunt, ut Gregorius pater Gregorii Theologi, Hilarius, Paulinus, & alii non pauci. Certè unum aliquem laudatum Epiſcopum, Presbyterum, Diaconum, Subdiaconum aut Monachum, qui duxerit uxorem, aut ex uxore antea ducta, filios procreaverit, adhuc adverſarii invenire in tota antiquitate minimè potuerunt. Videat igitur Confeſſ. contra quos canones, Pontif. agant, cùm ſacerdotes non patiuntur nuptiis & procreationi operam dare.

XV. MENDACIUM.

PAG. 25. in eodem articulo. *Hinc*, inquiunt, *capitalibus pœnis excruciantur ſacerdotes, contra canonum voluntatem, nullam aliam ob cauſam, niſi propter conjugium.* Si hoc non eſt mendacium, proferant adverſarii, vel unum canonem ubi prohibitum ſit, ne ſacerdotes excrucientur, ſi uxorem ducere tentaverint. Nos enim jam canones multos produximus, in quibus indicitur continentia ſacerdotibus; & ſanè contra canones eſſe non poteſt, ſi pœna ſtatuatur in canonum violatores: *At*, inquit Philippus in Apologia, *Canones tantùm ſuſpendunt ab officio, vos autem ſuſpenditis ab arboribus.* Ergo fatetur in primis Philippus, Lutherum, præceptorem ſuum, & omnes alios novi Evangelii miniſtros, qui uxoribus carere noluerunt, ex canonum ſententia, ſuſpenſos ab officio fuiſſe, & cùm nihilominus officio fungi voluerint, contumaces, & rebelles, contra leges omnium Eccleſiarum exſtitiſſe, propter quod crimen, jure ſanè ab arboribus ſuſpendi potuiſſent. Deinde, neque eſt verum, antiquos canones ſolùm ab officio ſuſpendiſſe. Exſtat enim Canon 1. II. Concilii Toletani, ubi ſtatuitur, ut qui poſt ſacros ordines uxorem ducunt, aut ad eam redeunt, à cujus contubernio jam receſſerant, ut ſacrilegi rei ab Eccleſia habeantur extranei. Et in Concilio Toletano VIII. Can. 6. qui poſt ſacros ordines uxoribus copulantur, jubentur ſub pœnitentiæ oneribus uſque ad extremum vitæ ad Monaſteria relegari. In Concilio verò Turonenſi II. ante 1000. annos celebrato Can. 16. habentur hæc verba de

de Monachis, (qualis Lutherus, Bucerus, Martyr, Ochinus, & alii fuerunt ex Evangelicis) Si qui in monasterio conversi sunt, nullatenus habeant licentiam evagandi, nec, quod absit, ullus eorum conjugem ducere. Nam si uxorem duxerit, excommunicetur, & de uxoris malè sociatæ consortio, etiam judicis auxilio, separetur: qui infœlix Monachus, tali conjunctione fœdatus, si per cujuscumque patrocinium se conatus fuerit defensare, & is qui in hac pertinacitate perdurat, & illi qui eum susceperint defensandum, ab Ecclesia segregentur donec revertatur ad septa Monasterii, & indictam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, & post satisfactionem revertatur ad gratiam. Scribit Gregorius Turonicus lib. 4. historiæ Francorum c. 4. Insignem quendam Comitem, qui dimisso, ex consensu mutuo, uxoris thoro, sacris ordinibus initiatus fuerat, ac deinde à diabolo instigatus, ad eandem redire præsumpserat, mox fuisse una omnium Episcoporum sententia excommunicatum. Et multa simulia vel exempla, vel decreta, proferri possent, si necessitas postularet.

Accedit postremò, quod numquam Ecclesia sacerdotes punivit, propter conjugia, (ut mentitur Philippus) sed propter sacrilegia. Sicut enim (ut August. dicit, in lib. de bono viduitatis cap. 9.) Non damnantur viduæ, quæ nubunt post votum, quia conjugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt. Sic etiam non punit Ecclesia sacerdotes, quia conjugium inire volunt; sed quia conjugium post solemne votum contrahendo, non verum conjugium contrahunt, sed sacrilegium committunt. Etsi August. in eodem libro cap. 11. lapsus viduarum, quæ post simplex votum continentiæ nubunt, adulteriis pejores esse dicit, quid de lapsu sacerdotum diceret, qui post solemne votum, uxorum nomine concubinas ducendo, conjugium simul & sacerdotium violant? Quod si contendant, ut faciunt, vota continentiæ non esse servanda, jam non sacrilegi solùm, sed etiam hæretici sunt, & meritò ab arboribus suspendi possunt, cùm Apostolo contradicant, dicenti 1. Tim. 5. Adolescentiores viduas devita, cùm enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quem locum de voti continentiæ violatione esse intelligendum, docent duo antiqua Concilia, Carthaginense IV. Canone 104. Et Toletan. IV. Canon. 55. Duo antiqui Pontifices, Innocentius I. in Epist. 2. cap. 23. Et Gelasius I. in Epist. 1. cap. 23. Omnes interpretes hujus loci, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Sedulius, Primasius, Beda, Haymo, & cæteri denique Patres, Tertullianus de Monogamia, Basilius de virginitate, Epiphanius hæres. 48. Hieron. lib. 1. in Jovinianum, Augustinus de bono viduitatis cap. 8. & 9.

XVI. MENDACIUM.

PAG. 25. in eodem articulo: *Cyprianus*, inquiunt, *suadet ut nubentes nubant, quæ non servant promissam castitatem. Verba ejus hæc sunt lib. 1. Epist. 11. Si autem perseverare nolunt, aut non possunt, melius est ut nubant, quàm ut in ignem deliciis suis cadant.* Mendacium hoc esse, & Cyprianum non de iis loqui, quæ continentiam voverunt, sed de us, quæ adhuc deliberant, quid sint facturæ, & interim extra matrimonium impudicè vivunt, multis modis idem Cyprianus docet. Primò, quia non ait, si perseverare nolunt, aut non possunt, quæ promiserunt Christo continentiam; Sed simpliciter, si perseverare nolunt, aut non possunt, melius est ut nubant, quàm ut in ignem deliciis suis cadant: ideſt, si perseverare nolunt, melius est, ut non voveant, quàm ut voveant, & votum non impleant. II. Quia in sequentibus verbis idem Cyprianus conjugia detestatur earum, quæ se Christo dicaverant: Christus, inquit, Dominus, & judex noster, cùm virginem suam sibi dicatam jacere cum altero cernit, quàm indignatur, & irascitur, & quas pœnas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur? III. Quia cùm Cyprianus sub disjunctione loquatur, & dicat, si perseverare nolunt, aut non possunt; Si de iis loqueretur, quæ continentiam promiserunt, videretur velle dicere, licitum esse iis, pro arbitrio vota violare, si tantùm nolunt perseverare, etiamsi possint: quod certè nemo sanus admittet. Accedit, quod non est ullo modo credibile, aliud sensisse Cyprianum de isto loco Apostoli; Melius est nubere, quàm uri, quàm quod postea sensit August. qui tractans eundem locum lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. 15. Illis, inquit, quæ se non continent, expedit nubere, & quod licet, expedit; Quæ autem voverunt continentiam, nec licet, nec expedit. Multò verò minus credibile est, aliud Cyprianum Carthag. Episc. de voto continentiæ docuisse, quàm ante eum Tertull. docuerit, & post eum omnes Patres, ac præcipuè 214. Episcopi Afric. qui in IV. Carthag. Concilio, convenerunt, quorum testimonia paulò ante citavimus.

XVII. MENDACIUM.

PAG. 25. in articulo de Missa: *Falsò*, inquiunt, *accusantur Ecclesiæ nostræ, quòd Missam aboleant: retinetur enim Missa apud nos, & summa reverentia celebratur.* Concordent, si possunt, hujus Concordiæ auctores hæc sua verba, cum illis aliis verbis suis, quæ habentur pag. 279. inter articulos Smalcaldicos. *Curetur, ut publicè hominibus ostendatur, Missam ut rem commentitiam, seu humanum figmentum, posse sine peccato omitti.* Et pag. 280. *abroganda meritò missa est*, Et pag. 281. *Cæterùm Draconis cauda ista* (Missam intelligo) *peperit multiplices abominationes, & idololatrias.* Si igitur Missa res est vobis commentitia, & hominum figmentum, & cauda draconis, & meritò abroganda, cur eam non abrogatis? Aut si eam jam dudum abrogastis, nec ullus ei apud vos locus conceditur, cur tam splendidè mentimini? Dicent fortasse, Pontificiam Missam, ideſt, oblationem corporis Dominici pro vivis & mortuis, à se abrogatam, Lutheranam autem, ideſt, Eucharistiæ distributionem, retineri, & summa reverentia celebrari. At non accusantur Ecclesiæ vestræ quòd Eucharistiæ distributionem aboleant; sed quòd sacrificium è medio tollant, quod omnibus sæculis in Ecclesia fuit. Itaque si per Missam intelligitis Cœnam Dominicam, mendacium est quòd accusemini: Si verò sacrificium, mendacium est quòd falsò accusemini.

XVIII. MENDACIUM.

PAG. 27. in eodem articulo. *Accessit*, inquiunt, *errori, quòd Christus satisfecerit sua passione pro peccato originis; & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis mortalibus & venialibus. Hinc manavit, quòd Missa sit opus tollens peccata vivorum & mortuorum ex opere operato.* Multa sunt in his paucis verbis, vel absurda, vel mendacia, vel pugnantia cum superioribus partibus hujus libri. Primùm enim, quis ante hoc tempus audivit, Peccata mortalia vocari delicta quotidiana. Sanè D. Augustinus in Enchirid. cap. 71. distinguit peccata quotidiana, à sceleribus, & illa levia, brevia, & minima vocat. Deinde impudenti mendacio tribuitur Catholicis doctoribus

tibus illa diviſio quòd Chriſtus paſſione ſua ſatisfecerit ſolùm pro peccato originis; Pro actualibus autem inſtituerit Miſſam. Nemo enim Catholicorum unquam ſic docuit, ſed credimus, & profitemur, Chriſtum in cruce pro omnibus omnino peccatis ſatisfeciſſe, tam originalibus, quàm actualibus; quia tamen meritum paſſionis ejus non prodeſt, niſi certa aliqua ratione applicetur, (ſi enim nulla requiritur applicatio, cur non omnes homines ſalvantur, cùm ſanguis Chriſti fuerit propitiatio pro peccatis totius mundi, 1. Joan. 2. neque verò ſola fide applicari poteſt, alioqui mentiretur, qui dixit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt intrare in regnum Dei. Joan. 3.) Propterea docet Eccleſia Catholica, ad peccata expianda, ſive ad meritum paſſionis Chriſti, hominibus applicandum, inſtituta eſſe varia Sacramenta, & ipſum etiam corporis Domini ſacrificium, quæ omnia ex opere operato utilia ſint, & ad peccatorum purgationem conducant, licèt non æqualiter, nec eodem modo. Quod verò hic negat Philippus Miſſam valere ex opere operato, & apertius Lutherus in articulis Smalcaldicis, qui huic ipſi operi inſerti ſunt, repugnat articulo Confeſſionis 8. & hæreſin Donatiſtarum renovat. Nam cùm in hoc artic. de Miſſa, Miſſam à ſe retineri, & ſumma reverentia celebrari dicunt, certè Miſſam utilem eſſe credunt. Non autem volunt utilem eſſe ex opere operato; ergo ex opere operantis vim illius pendere exiſtimant. At hæc hæreſis eſt Donatiſtarum, quam nominatim artic. 8. damnavit Auguſt. Confeſſio. Ubi etiam aſſeruit: *Verbum, & Sacramenta, utilia & efficacia eſſe ex inſtitutione Dei, ſive per bonos, ſive per malos miniſtros exhibeantur.* Et hoc ipſum eſt, quod Theologi noſtri per opus operatum intelligunt, & ab opere operantis diſtinguunt. Sed video unde Philippus occaſionem arripuerit mentiendi, & calumniandi, quia videlicet S. Thomas in opuſculo, de Sacramento altaris cap. 1. docet: Corpus Domini ſemel oblatum in cruce pro debito originali, jugiter offerri in altari pro debitis quotidianis. At S. Thomas non dicit, in cruce pro ſolo debito originali oblatum Chriſti Corpus, immò etiam pro actualibus oblatum docet 3. par. quæſt. 1. art. 4. & quæſt. 49. art. 1. ad 4. Id ergo in eo opuſculo ſibi voluit S. Thomas, quia peccatum originale ſemel dimiſſum numquam repetitur, ideò ad illud expiandum non eſſe neceſſaria quotidiana ſacrificia, ſed ſufficere ſacrificium crucis ſemel peractum, & ſemel per Baptiſmum applicatum; At pro peccatis actualibus, quæ ſæpiùs committuntur, inſtituta eſſe, præter Baptiſmum, quotidiana remedia, in quibus ſacrificium altaris meritò numeratur. Non quòd ſtatim peccatores juſtificet, (ut adverſarii nos dicere mentiuntur;) ſed quod juvet ad placandum Deum, & ab eo impetrandum, ut ſuper peccatores clementer reſpiciat, eiſque deſiderium converſionis inſpiret, atque ad juſtificationem quærendam, & obtinendam, diſponat.

XIX. MENDACIUM.

PAG. 28. in eodem articulo. *Veteres*, inquiunt, *ante Gregorium, non faciunt mentionem privatæ Miſſæ*. Quod idem repetitur in Apologia pag. 225. Si per Miſſam privatam intelligatur Miſſa, quæ private nomine fiat, ſive ab uno tantùm fiat, & uni ſoli proſit; Mendacium eſt, quòd poſt Gregorium, ejuſmodi Miſſæ in Eccleſia eſſe cœperint. Nulla eſt enim, nec unquam fuit in Eccleſia Miſſa privata; ſed omnis Miſſa publica eſt, cùm omnis Miſſa fiat à ſacerdote, ut publicus miniſter eſt, & pro communi & publica utilitate totius Eccleſiæ. Si verò per Miſſam privatam intelligant eam, quæ non ſit in loco publico, vel ad quam non convenit populi multitudo, vel in qua non diſtribuitur populo Sacramentum; falſum eſt apud veteres non exſtare memoriam ejuſmodi Miſſarum, ante tempora Gregorii. Certè Auguſtinus Gregorium, ducentis ferè annis anteceſſit, & tamen lib. 22. de Civ. Dei cap. 8. ſcribit hæc verba: Vir tribunitius Heſperius, qui apud nos eſt, habet in territorio Fuſſalenſi fundum Cupedi appellatum, ubi cum afflictione animalium, & ſervorum ſuorum, domum ſuam ſpirituum malignorum vim noxiam perpeti comperiſſet, rogavit noſtros, me abſente, Presbyteros, ut aliquis eorum illo pergeret, cujus orationibus cederent. Perrexit unus, obtulit ibi ſacrificium corporis Chriſti, orans quantum potuit, ut ceſſaret illa vexatio, Deoque protinus miſerante ceſſavit. Habes hìc Miſſam in loco privato, ab uno celebratam, ſine diſtributione Euchariſtiæ populo facta, & tamen utilem, & Deo gratam, ut miraculum ſubſequens declaravit.

XX. MENDACIUM.

PAG. 29. in articulo de Confeſſione. *Antea*, inquiunt, *immodicè extollebantur ſatisfactiones; fidei verò & meriti Chriſti, ac juſtitia fidei, nulla fiebat mentio*. Hoc mendacium refellunt omnes libri Catholicorum, in quibus & fides paſſim prædicatur, & virtus Sacramentorum, & ipſarum etiam ſatisfactionum, ad meritum Chriſti refertur. Nunc unus locus S. Thomæ ſufficiet 3. par. quæſt. 62. art. 5. Chriſtus inquit S. Thomas, liberavit nos à peccatis noſtris, præcipuè per ſuam paſſionem, non ſolùm efficienter, & meritoriè, ſed etiam ſatisfactoriè. Similiter etiam per ſuam paſſionem initiavit ritum Chriſtianæ religionis, offerens ſeipſum oblationem, & hoſtiam Deo, ut dicitur ad Epheſ. 5. Unde manifeſtum eſt, quòd Sacramenta Eccleſiæ ſpecialiter habent virtutem ex paſſione Chriſti &c. Et infrà: Per fidem Chriſtus habitat in nobis, ut dicitur ad Epheſ. 3. & ideò virtus Chriſti copulatur nobis per fidem &c. Mentitur ergo qui dicit, ante hæc tempora nullam factam eſſe in Eccleſia fidei & meriti Chriſti mentionem.

XXI. MENDACIUM.

PAG. 34. in articulo de votis monaſticis. *Auguſtini*, inquiunt, *tempore Monaſteria erant libera collegia; poſtea corrupta diſciplina, ubique addita ſunt vota, ut tamquam excogitato carcere, diſciplina reſtitueretur.*

Mendacium eſt hoc ſanè dignisſimum. Cui non ſolùm octo millia Lutheranorum ſubſcriberent; ſed etiam tot illuſtres civitates, totque illuſtriſſimi Principes, ſuffragium ſuum adjungerent. Quid enim? An non vixit Auguſtinus tempore Auguſtini? Is igitur ſcribens in Pſalm. 75. ita loquutus eſt: Nemo poſitus in Monaſterio frater dicat, recedo dè Monaſterio, neque enim ſoli, qui ſunt in Monaſterio, perventuri ſunt ad regnum cœlorum; & illi qui ibi non ſunt, ad Deum non pertinent. Reſpondetur ei, ſed illi non voverunt, tu voviſti. Et in Pſalm. 99. de Monachis apoſtatis loquens: Dum non perſeveraverit, inquit, implere quod vovit, ſit defertor tam ſancti propoſiti, & reus voti non redditi. Sed fortè non ſufficit unus: Nam in ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum. S. Joan. Chryſoſt. qui ætate Auguſtini ita vixit, ut etiam ante Auguſtinum mortuus ſit, in epiſt. 6. quæ eſt ad Theodorum, qui deſerto Monaſterio uxorem ducere voluerat (ut hoc tempore paſſim faciunt, qui ab Eccleſia ad Lutheranos deficiunt) Honorabiles, inquit, nuptiæ, ſed

te jam ſervare non convenit privilegia nuptiarum; quamvis frequenter hoc ipſum nuptias voces, ego tamen adulterio illud pejus exiſtimo &c. At cur obſecro, nuptiæ Monachorum, adulteriis ſunt pejores, ſi nullis votis tenentur? S. Hieronymus, & ipſe Auguſtino ſenior, in epiſt. ad Sabinum. Moris eſt, inquit, in Ægypti & Syriæ Monaſteriis, ut tam virgo, quàm vidua, quæ ſe Deo voverint, & ſæculo renunciantes, omnes delicias ſæculi conculcarint, crinem Monaſteriorum matribus offerant deſecandum. S. Epiphanius ſcribens contra hæreſim ſexageſimam primam. Tradiderunt, inquit, ſancti Apoſtoli, peccatum eſſe, poſt decretam virginitatem, ad nuptias converti. S. Baſilius, qui nominatis Patribus aliquanto veruſtior fuit, in procœmio Monaſticarum conſtitutionum. Itaque, inquit, qui à mundi vinculis liber eſſe cupit, nuptias veluti pedicas quaſdam fugit, his autem relictis, vitam ſuam Deo conſecrat, & caſtitatem profitetur, ut neque facultas ipſi ſit converſionis ad nuptias. Et infrà cap. 22. Conſtitut. meminit voti Obedientiæ, & cap. ult. voti Paupertatis. Idem in lib. de virginitate, parum à medio: Cùm, inquit, Domino virginitatem profeſſæ ſint, carnali poſtmodum voluptate malè blanda delinitæ, ac devictæ, ſtupri ſcelus honeſto conjugii nomine obtegere cupiunt. Hæc dicta putentur Catharinæ conjugi Lutheri, ipſi autem Luthero convenit, quod paulò ante habet: Horrendo, inquit Baſilius, ſacrilegio Chriſti ſponſæ adulter efficitur. Denique idem Baſilius in epiſt. ult. quæ eſt ad virginem lapſam. Et quia, inquit, impius in profundum collapſus, mala de cætero contemnit, etiam ipſa abnegas ad verum ſponſum pacta, neque eſſe virgo, neque unquam promiſiſſe clamans. Revoca in memoriam honeſtam profeſſionem, quam profeſſa es coram Deo, & Angelis, & hominibus &c.

XXII. MENDACIUM.

IBidem ſic ajunt. *Docebant vota paria eſſe baptiſmo; docebant ſe hoc vitæ genere mereri remiſſionem peccatorum & juſtificationem coram Deo.* Et infrà: *Ita perſuadebant vitam monaſticam eſſe meliorem baptiſmo.* Et addit Philippus in Apologia pag. 250. *docebant, applicata aliis, alios ſalvare.* At quis Catholicorum unquam ita docuit? Dicimus quidem opera religionis, ideſt, caſtè vivere, nihil proprii poſſidere, obedire majoribus, opera eſſe bona, & meritoria vitæ æternæ, ſi à juſtis fiant, & conducere, ad ſatisfaciendum pro peccatis, ſicut cætera omnia opera bona: At mereri juſtificationem illam, qua ex impiis efficimur juſti, nullus Catholicorum docet. Scimus enim non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed propter magnam Dei miſericordiam, juſtos fieri, quotquot verè juſtificantur. Addimus verò, poſſe Monachos facere alios homines operum ſuorum bonorum participes, ut poſſunt omnes alii fideles, cùm ſit communicatio inter membra ejuſdem corporis. At quòd poſſit Monachus ſuis operibus alios ſalvos facere, merendo eis gratiam & gloriam, mera calumnia eſt, nemo noſtrum dicit. Denique non negamus, inter Baptiſmum & Monachatum eſſe quandam ſimilitudinem; quòd ſicut in Baptiſmo remittitur omnis pœna peccatis debita; ita quoque in ſuſceptione vitæ monaſticæ fieri credibile eſt. At non continuò anteponimus, vel æquamus Monachatum Baptiſmo, Baptiſmus enim, & culpam, & pœnam remittit, & hominem de impio facit pium, & de filio diaboli filium Dei; Profeſſio verò monaſtica, ſolam pœnam remittit, quæ poſt remiſſam culpam aliquando remanet. Neque hæc eſt ſolius S. Tomæ doctrina (ut Philippus exiſtimat) ſed etiam veterum SS. Patrum. Scribit S. Athanaſius, in vita B. Antonii, Angelicam vocem aliquando auditam, quæ teſtaretur, D. Antonio omnia peccata dimiſſa, cùm per vitam monaſticam ſæculo renunciavit. Sanctus quoque Hieron. in epiſt. 25. de obitu Bleſillæ: Cùm, inquit, propitio Chriſto ante quatuor fermè menſes, ſecundò quodam modo ſe propoſiti Baptiſmo laverit, & ita deinceps vixerit, ut calcato mundo ſemper Monaſterium cogitaverit &c. S. Bernardus lib. de præcepto & diſpenſatione, non procul à fine: Audire, inquit, & hoc vultis à me, unde, præter cætera pœnitentiæ inſtituta, monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogativam, ut ſecundum Baptiſma nuncupetur? Arbitror, ob perfectam mundi renunciationem, ac ſingularem excellentiam vitæ ſpiritualis, qua præeminens univerſis vitæ humanæ generibus hujuſcemodi converſatio, Profeſſores & amatores ſuos Angelis ſimiles, diſſimiles hominibus facit, immò divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Chriſto inſtar baptiſmi; & quaſi denique ſecundò baptizamur, dum per id, quòd mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, Chriſtum induimus, complantati denuò ſimilitudini mortis ejus. Hæc S. Bernardus, cujus teſtimonium Philippus rejicere non deberet, cùm in Apologia eum, tum inter ſanctos viros numeret, tum ejus teſtimonia tamquam graviſſima, pro ſe adducat. Illud tamen non eſt prætereundum, nec S. Bernardum, nec S. Thomam, nec ullum Catholicorum vitam monaſticam baptiſmo antepoſuiſſe, quod tamen Philippus Catholicis attribuit.

XXIII. MENDACIUM.

PAG. 34. *Quid fiebat*, inquiunt, *in Monaſteriis? olim erant Schola ſacrarum literarum, & aliarum diſciplinarum.* At non ita deſcribunt nobis Monaſteriorum exercitationes. Hieron. in epiſt. ad Euſtochium, de ſervanda virginitate, & in altera ad Ruſticum de inſtitutione Monachi; Auguſtinus in libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ; Joan. Caſſianus in lib. de inſtitutis cœnobiorum; Benedictus in Regula; & ante hos omnes Baſilius, in monaſticis conſtitutionibus; Hi ſiquidem, meminerunt obedientiæ, continentiæ, paupertatis, jejuniorum, vigiliarum, ſilentii, pſalmodiæ, ſolitudinis, ciliciorum, & ſimilium rerum: At humanarum diſciplinarum, Phyſicæ, Dialecticæ, Oratoriæ, ac Poeticæ artis, ne verbo quidem meminerunt. Viderit ergo Philippus, ubi ſcholaſtica & politica Monaſteria ſomniarit.

XXIV. MENDACIUM.

PAG. 45. in articulo de poteſtate Eccleſiaſtica. *Facilè*, inquiunt, *poſſent Epiſcopi legitimam obedientiam retinere, ſi non urgerent ſervari traditiones, quæ bona conſcientia ſervari non poſſunt. Nunc imperant cœlibatum, nullos recipiunt niſi jurent ſe puram Evangelii doctrinam nolle docere.* Oſtendant ſi poſſunt, quis unquam Epiſcopus exegerit juramentum de non docenda pura Evangelii doctrina. Niſi fortè nomine puræ doctrinæ, hæreſes intelligi velint. Praxis enim Eccleſiæ habet, ut exigatur à Paſtoribus juramentum, de non docendis hæreſibus, & de Scriptura non explicanda niſi juxta conſenſum ſanctorum Patrum, & hoc, ut erroribus, & impuritati doctrinæ aditus præcludatur. Neque verum eſt, cœlibatum imperari, ſed tantùm exigi ut conditionem ad ſacerdotium neceſſariam. Quemadmodum enim liberum eſt unicuique ſacros ordines non ſuſcipere, ita quoque liberum eſt cœlibatum non ſervare.

XXV.

XXV. MENDACIUM.

PAG. 51. in præfatione. *Et nunc ſcripſi, quàm moderatiſſimè potui. Ac ſi quid videtur dictum aſperius, hoc mihi præfandum eſt, me cum Theologis, ac Monachis, qui ſcripſerunt confutationem, litigare, non cum Cæſare, aut Principibus, quos, ut debeo, veneror &c.* Si vera ſunt hæc verba, contra Theologos, & Monachos, alioſque Catholicos, qui confutationem non ſcripſerunt, nihil ſcripſit in Apologia hac Philippus, quod contumeliam ſonare poſſit: contra ipſos etiam, qui confutationem ſcripſerunt, etſi aliquid aſperius dictum ſit, ſervata tamen eſt moderatio, quæ tantum Theologum decebat. At in iſta ipſa pag. 51. in verbis, quæ immediatè præcedunt hanc proteſtationem moderationis, aſperrimè flagellantur Theologi Catholici. *Sed adverſarii*, inquit, *ſic agunt cauſam, ut oſtendant ſe neque veritatem, neque concordiam quærere, ſed ut ſanguinem noſtrum exſorbeant*, Et infrà, eadem pagina: *Sophiſta nominantur omnes Theologi*. Et infrà pag. 103. moderatiſſimè loquitur Philippus, cùm ait: *Turpe eſt autem adverſarii, tantoperè prædicare dilectionem, cùm nuſquam præſtent eam. Quid nunc agunt? Diſſipant Eccleſias, ſcribunt leges ſanguine, & has proponunt Cæſari, clementiſſimo principi promulgandas, trucidant ſacerdotes, & alios bonos viros, ſi quis leviter ſignificarit, ſe aliquem manifeſtum abuſum non omnino probare*. Et pagin. 164. Inſignis moderatio cernitur in iſtis verbis Philippi: *Deus perdat illos impios Sophiſtas, qui tam ſceleratè detorquent verbum Dei, ad ſua ſomnia vaniſſima*. Et paulò poſt: *Quis docuit hos aſinos Dialecticam*. Et pag. 200. *Nec vident iſti Aſini apud Hieronymum contra Vigilantium &c.* Et pag. 208. *Manifeſtos abuſus nova & inuſitata crudelitate defendunt. Nullos patiuntur in Eccleſia idoneos doctores*. Et pag. 212. *Nunc hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant iſti nihili homines*. Et infrà, de graviſſimis Theologis ait: *Quaſi verò Eccleſiam valdè ornet iſta publica infamia flagitioſarum, ac prodigioſarum libidinum, quæ flagrant apud illos ſanctos Patres, qui Curios ſimulant, & Bacchanalia vivunt, ac pleraque ne verecundè quidem nominari queunt, quæ iſti ſumma licentia faciunt*. Et pag. 220. *Illi Sardanapali conſultò abutuntur prætextu religionis*. Et pag. 222. *Videtis*, inquit, *extremam impudentiam iſtorum nebulonum &c.* Sanè prædicanda moderatio eſt, ſenes graviſſimos, doctiſſimoſque Theologos, nunc aſinos, nunc nebulones, nunc Sardanapalos, nunc homines nihili appellari, & ſic appellari ab eo, qui vix Grammaticam bene teneat.

XXVI. MENDACIUM.

PAG. 59. in Apologia art. 2. *Ad eundem modum*, (inquit Philippus,) *loquitur & Auguſtinus qui ait: Peccatum in baptiſmo remittitur, non ut non ſit, ſed ut non imputetur. Hic palam fatetur eſſe, hoc eſt, manere peccatum, tametſi non imputetur. Et hæc ſententia, adeò placuit poſterioribus, ut recitata ſit & in decretis*.

Mirum profectò eſt, tantopere placere quibuſdam mendacia, ut ab eis avelli nulla ratione poſſint, ſcripſerat hoc idem Lutherus in aſſertione articuli 2. & oſtenſum illi fuit ab Epiſcopo Roſtenſi, nuſquam dicere Auguſtinum, peccatum manere, & non imputari, ſed concupiſcentiam manere, & non imputari in peccatum, ſicut verè non eſt peccatum. Hæc enim verba ſunt Auguſtini: quæ corruptè citantur à Lutheranis, libro primo de nuptiis & concupiſcentia, cap. 25. Si quæritur quomodo iſta concupiſcentia maneat in regenerato, in quo univerſorum facta A eſt remiſſio peccatorum? Reſpondetur; dimiſſi concupiſcentiam carnis in Baptiſmo, non ut non ſit, ſed in peccatum non imputetur. Lib. quoque 6. in Julianum cap. 8. non dicit Auguſt. peccatum actu manere, reatu tranſire. Nec enim tam ſtupidus erat Auguſt. ut non intelligeret, iſta non cohærere, peccatum actu manere, & non manere reatu; cùm ipſe idem Auguſt. peccatum per reatum definire ſoleat. Et ibid. lib. 1. de nuptiis & concup. cap. 25. Cùm dicit, hoc eſt non habere peccatum, reum non eſſe peccati. Qui etiam paſſim aſſerit, concupiſcentiam remanentem malum quoddam, & infirmitatem eſſe, non autem peccatum. Tractatu 41. in Joannem: Numquid inquit, quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? Et lib. 6. contra Julianum B cap. 5. Omni peccato carent juſtificati, ſed non omni malo. Quid quod ipſe etiam Philippus in colloquio Wormatienſi, (ut Joan. Cochlæus teſtatur, in diſcuſſione Confeſſionis Auguſtanæ art. 2.) ingenuè faſſus eſt, malè hunc locum ex Auguſtino eſſe citatum, cùm id ei Joan. Eckius objeciſſet. Quid? quod multi noſtrorum ſæpius jam de hoc errore Lutheranos admonuerunt? Cùm igitur mendacium toties patefactum & refutatum, in libro Concordiæ, cui octo millia hominum ſubſcripſerunt, adhuc inveniatur, unum è duobus neceſſarium eſt, aut hoc mendacium à ſedecim millibus oculorum deprehendi non potuiſſe, aut voluiſſe adverſarios, etiam cum C mendacio Concordiam facere. Adde quòd in decreto etiam Gratiani diſt. 4. de conſecratione, can. Per Baptiſmum; non habetur peccatum manere (ut Philippus mentitur) ſed concupiſcentiam.

XXVII. MENDACIUM.

PAG. 62. in Apologia pro art. 4. ſic ait Philippus: *Damnant auctores confutationis Confeſſionis Auguſtanæ, quod affirmamus, homines fide conſequi remiſſionem peccatorum, & fide in Chriſtum juſtificari*. At mendacium eſt. Non enim auctores confutationis Confeſſionis damnant, quòd fide dicamur juſtificari, ſed quòd fide ſola. Illa enim confutatio, de qua Philippus loquitur, exſtat in harmonia Confeſſionis Auguſtanæ, edita ab Andrea Fabritio Leodio, & in ea ſic legimus art. 5. Quòd fidei mentionem hìc faciunt, eatenus approbatur, quatenus de fide non ſola, ut aliqui malè docent, ſed quæ per dilectionem operatur, ut Apoſtolus rectè docet, ad Galat. 5. intelligatur: hæc ibi.

XXVIII. MENDACIUM.

IBidem. *Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciſcus, & alii ſancti Patres, elegerunt certum vitæ genus &c.* Vel ex animo Philippus loquitur, cùm ſanctos vocat, Antonium, Bernardum, Dominicum, E Franciſcum, vel aliud ſentit, aliud dicit. Si loquitur ex animo, deſtruit totam Confeſſionem Auguſtanam, & univerſum prorſus Lutheraniſmum. Conſtat enim hos quatuor Patres Monachos fuiſſe, & Patres Monachorum, & omnes certum veſtimenti genus excogitaſſe, cucullos geſtaſſe, à certis cibis abſtinuiſſe, vota continentiæ perpetuæ, & paupertatis, ac obedientiæ coluiſſe, atque aliis commendaſſe. Item Antonium certum eſt in ſolitudinem ſe contuliſſe, & omnia civilia officia deſeruiſſe. Bernardum & Dominicum Miſſam aſſiduè dixiſſe, Papæ Romano adhæſiſſe, atque adeò Papiſtas ſupra modum fuiſſe: Franciſcum denique nemo ignorat, in ſuo teſtamento fidem Romanæ Eccleſiæ commendaſſe; ac imperaſſe, ut ſi quis ex ſuis à fide Romanæ Eccleſiæ aberraret, is diligentiſſimè cuſtoditus, in

manus

manus judicum traderetur. Si verò aliud loquitur, aliud sentit, illius imitator, & filius est, qui mendax fuit ab initio, immò & qui pater mendacii, ab ipsa veritate nominatur.

XXIX. MENDACIUM.

PAG. 105. in Apologia. *Adversarii*, inquit Philippus, *docent homines justificari, dilectione & operibus; de fide, qua apprehendimus propitiatorem Christum, nihil dicunt. Immò hanc fidem improbant, neque improbant tantùm sententiis, aut scriptis, sed etiam ferro & supplicits conantur in Ecclesia delere.* Jam sæpè diximus, veram fidem in Christum nos maximè requirere in negotio justificationis; & propterea mentiri Philippum, cùm ait, nos de fide aut nihil dicere, aut fidem oppugnare. Specialem tamen illam fidem Lutheranorum, superbam, atque arrogantem, quæ sola vult justificare, nec patitur comites, quos illi Deus assignavit, meritò rejicimus, & deletam funditus, atque exterminatam optamus, quandoquidem & ipsa delet atque exterminat orationem, Sacramenta, opera bona, & quidquid Deus ad salutem hominum instituit. Nam si quis non orat ex fide, malè orat, & Deum irritat potiùs, quàm placat, ut adversarii etiam fatentur. Debet igitur fides orationem præcedere: At ubi est fides, ibi continuò est justificatio; & certus est Lutheranus ex fide, sibi remissa esse peccata; neque potest ea de re sine gravissimo scelere dubitare; Ergo non potest orare ac dicere: Dimitte nobis debita nostra, vel cum publicano: Deus propitius esto mihi peccatori; Sed cum Pharisæo dicendum illi est: Domine, gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines. Quomodo enim petere audebit, quod certò scit ex fide, se jam esse consecutum? Pari ratione sine fide Sacramenta non prosunt, sed obsunt; at fides ubi adest, mox justificat; quorsum igitur Baptismus post fidem adhibetur? Ninivitæ quoque perdiderunt jejunium illud suum tam laboriosum. Nam si absque fide jejunarunt, nihil eis profuit; si fide præcedente, jam Deus ante jejunium placatus erat. Multa hìc dici possent, sed causa ista usque ad fastidium jam à multis tractata est.

XXX. MENDACIUM.

PAG. 112. in Agologia. *Planè*, (inquit Philippus,) *surdi sunt adversarii, toties jam dictum est, legem sine Christo non prodesse, propter quem placent bona opera. Sed illi ubique, excluso Christo, docent mereri justificationem, opera legis.* Mentiris, Philippe, & tam impudenter, ut mirum sit, si quem inveneris, qui tibi credat. Profer saltem unum ex Theologis nostris, qui doceat, opera sine Christo mereri justificationem. Certè ipsa confutatio Catholica, adversus quam potissimùm Apologiam scribis, ita loquitur art. 4. Attamen omnes Catholici fatentur, opera nostra ex se nullius esse meriti. Vide suprà, mendacio XX.

XXXI. MENDACIUM.

PAG. 124. in Apologia, art. 6. sic ait Philip. *Nec offendat quemquam, quod sibi Ecclesia nomen vendicent. Nam Ecclesia Christi apud hos est, qui Evangelium Christi rectè docent: non apud illos, qui pravas opiniones contra Evangelium defendunt.* Et passim in hac Apologia negat Philippus, apud nos esse Ecclesiam. At hoc falsum esse, ex eadem Apologia convinci potest. Nam pag. sequenti, idest, 125. dicit Philippus; *Antichristum sedere in templo Dei*, idest, ipse exponit, *in Ecclesia dominari, & gerere officia.* Et pag. 130. dicit; *Papam esse Antichristum.* Si ergo Papa tamquam Antichristus in Ecclesia dominatur, & gerit officia, & tamen non dominatur nec gerit officia inter Lutheranos, sed inter Papistas: Ergo non Lutherani, sed Papistæ sunt Ecclesia. Et præterea pag. 222. Philippus agnoscit aliquam offensionem, *eò quod schisma fecerit, & se cum suis dirupserit, ab illis, qui existimantur ordinarii Episcopi*; Et addit, *se concordiam summo studio concupiviisse*; quod & alibi sæpè repetit. At si apud nos non est Ecclesia, sed regnum Antichristi, & ipsi Episcopi membra sunt Antichristi, certè non est crimen, à nobis & Episcopis nostris dissidere; sed è contrario potiùs crimen gravissimum est, cum Antichristo velle concordare. Concordet igitur secum liber Concordiæ, & aut apud nos Ecclesiam esse fateatur, aut non dicat Antichristum in Ecclesia magistratum gerere, neque nobiscum Concordiam desideret.

XXXII. MENDACIUM.

PAG. 129. in Apologia. *Manifestus*, (inquit Philippus) *error est, quod docent adversarii, mereri homines remissionem peccatorum dilectione erga Deum, ante gratiam.* At profectò ne somniavit quidem unquam ullus Catholicorum, quod hìc nobis objicitur, & in confutatione Catholica passim repetitur, opera sine gratia nihil valere.

XXXIII. MENDACIUM.

IBidem. *Quid opus erit fide, si Sacramenta ex opere operato, sine bono motu utentis justificant?* At nullus Catholicorum dixit vel scripsit unquam, in adultis non requiri cum Sacramentis motum internum fidei, displicentiæ, vel contritionis &c. Et nos suprà, Mendacio XX. adduximus S. Thomam, asserentem, applicari Christi meritum hominibus per fidem, in Sacramentis.

XXXIV. MENDACIUM.

PAG. 129. in Apologia, sic ait Philippus. *Sed fortasse adversarii sic postulant, definiri Ecclesiam quid sit Monarchia externa, suprema totius orbis terrarum, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem amoviendi, de qua nemini liceat disputare, aut judicare, condendi articulos fidei, abolendi Scripturas, qua velit instituendi cultus & sacrificia &c.* Et infrà: *Atque hæc definitio non Ecclesiæ Christi, sed Regni Pontificii, habet auctores non solùm Canonistas, sed etiam Danielem, cap. 11.*

Profer igitur unum Canonistam, qui dicat Pontificem Romanum posse Scripturas abolere, instituere sacrificia, & similia facere, & cùm non potueris, scito, te & esse & haberi mendacem. At nos facilè possumus ostendere, Lutherum vestrum id sibi auctoritatis arrogasse, ut aboleret plurimos sacrosanctæ Scripturæ libros, ut Machabæorum volumina, Epistolam Jacobi, Epistolam ad Hebræos, & alia quædam. Item, ut conderet novum articulum, quo videlicet quisque ex fide credere teneatur se esse justum, licèt in omni bono opere peccet. Quod verò ex Daniele adducitur, ad demonstrandum Romanum Pontificem esse Antichristum, non in Pontificem, sed in Lutherum aptissimè quadrat. In eo enim loco Daniel Antichristo tribuit, non instituere sacrificia, quod vos Papæ tribuitis, sed tollere juge sacrificium, quod Lutherus totis viribus facere conatus est. Addit ibidem Daniel, Antichristum contra omnes Deos pugnaturum; At Pontifex Romanus,

ut

ut vos quidem putatis, Deos innumerabiles colit, omnes videlicet Sanctos, & Sanctas, qui cum Christo regnant, cùm è contrario Lutherus adversus omnes Sanctos bellum gerat.

XXXV. MENDACIUM.

PAG. 130. in Apologia, artic. de Ecclesia sic de Romanis Pontificibus loquitur Philippus. *Quotus quisque curat Evangelium, aut judicat dignum lectione? Multi etiam palàm irrident religiones omnes.* At cur tam insignis criminis nullum testem citas, nisi quia non crimen Pontificum, sed tuum mendacium, tua blasphemia est? Certè Innocentius III. ex illis est, quos non probatis, & tamen exstant sermones ejus, exstant epistolæ, exstant alia opera plena sacris testimoniis. Quod idem de multis aliis dici posset, ut omittam, quòd semper Pontifices sacra fecerunt, ubi leguntur Evangelia non Latinè solùm, sed etiam Græcè.

XXXVI. MENDACIUM.

PAG. 136. in Apologia, art. 10. sic mentitur Philippus. *Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur nos sentire, quòd in Cœna Domini verè, & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhibeantur cum illis rebus, quæ videntur, pane & vino, his qui Sacramentum accipiunt.* At bone Philippe in art. 10. Confessionis, quem nostri receperunt, nulla facta est mentio, panis & vini manentis cum corpore, & sanguine Christi; Hic enim est articulus decimus. De Cœna Domini docent, quòd corpus & sanguis Christi, verè adsint, & distribuantur vescentibus in Cœna Domini. In Germanico autem exemplari additum erat, sub specie panis & vini. Tantum verò abest, ut Catholici tunc receperint talem articulum, de pane manente cum corpore Domini, ut expressè monuerint, recipiendum esse decretum Generalis Concilii de transubstantiatione panis in corpus, & vini in sanguinem Domini.

XXXVII. MENDACIUM.

PAG. 140. in Apologia, art. 12. *Nunc de hac fide, consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta mole Constitutionum, Glossarum, Summarum, Confessionalium: usquam ibi Christus legitur.* Si de fide loqueris, quæ sola justificet, & certos absolutè reddat remissa esse peccata, non mireris, si ea fides non inveniatur in Glossis & Summis; nam cùm illæ fierent, ista nondum erat nata. At de fide vera in Christum & de ipso Christo, nihil in tot libris legi, mendacium est nimis crassum. Certè S. Antoninus, qui inter Summistas non postremum locum tenet, tam de fide, quàm de Christo fusissimè disserit. Nec ulli alii de hisce rebus siluerunt.

XXXVIII. MENDACIUM.

PAG. 140. in Apologia, art. 12. sic Philippus loquitur. *Quid hic Carole, Cæsar invictissime, faciemus? Hæc est propria vox Evangelii, quòd fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc vocem Evangelii damnant isti scriptores confutationis.* Sed non ita est, Philippe: non enim confutatio usquam negat, nos fide consequi remissionem peccatorum; sed negat nos sola fide consequi remissionem peccatorum: quod & Evangelium passim negat, cùm & Sacramentis, & dilectioni, & pœnitentiæ tribuat remissionem peccatorum.

XXXIX. MENDACIUM.

Sed Sexies Geminatum.

PAG. 143. in Apologia, art. 12. numerantur hæc dogmata, tamquam sint Catholicorum Theologorum. *Quòd per bona opera extra gratiam facta, mereamur ex pacto divino gratiam. Quòd per attritionem mereamur gratiam. Quòd ad deletionem peccati, sola detestatio criminis sufficiat. Quòd per contritionem, non fide in Christum consequamur remissionem peccatorum. Quòd potestas clavium valeat ad remissionem peccatorum, non coram Deo, sed coram Ecclesia. Quòd susceptio Sacramenti pœnitentiæ, ex opere operato, sine bono motu utentis, hoc est, sine fide in Christum, conferat gratiam.* At hæc omnia non nostra dogmata, sed Philippi mendacia sunt. Nec dubium quin subscriberent contra ista dogmata, non octo millia, sed plusquam octingenta millia Catholicorum, ut jam periculum sit, ne suffurentur adversarii Cretensibus illud Encomium Apostolicum, Cretenses semper mendaces.

XL. MENDACIUM.

PAG. 163. in Apologia, art. 12. de satisfactione loquens Philippus, sic ait. *Hæc tota res est commentitia, recens conficta, sine auctoritate Scripturæ, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Lombardus quidem, de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones, nec animadverterunt, illa spectacula instituta esse, tum exempli causa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam. Ideò superstitiosè finxerunt eas, non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere.* Et pag. 164. *Adhuc Lombardi tempore ignota erat (satisfactio.)* Et pag. 175. *Quod Patres mentionem faciunt satisfactionis, quòd Concilia fecerunt canones, diximus suprà, disciplinam Ecclesiasticam fuisse exempli causa constitutam; nec sentiebant, hanc disciplinam necessariam esse, vel ad culpæ, vel ad pœnæ remissionem.*

Hoc esse mendacium, vel unus Cyprianus abundè declarabit. Is enim auctor, & sanctus, & antiquus, & doctissimus fuit. Nam de sanctitate martyrium, de doctrina volumina quæ reliquit, de antiquitate, historiæ omnes testimonium præbent. Certè plus quàm octingentis annis, Petro Lombardo vetustior est Cyprianus. Is igitur in Sermone, qui est de lapsis, propè finem, ita loquitur. Qui autem pœnitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt: ita fit, ut dum temeritate quorundam promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Vos verò, fratres dilectissimi, quorum timor in Deum pronus est, & in ruina licèt animus constitutus, mali sui memor est, pœnitentes ac dolentes peccata vestra perspicite, gravissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen jam veniam vindicantes. Deus quantum Patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum judicis majestate metuendus est. Quàm magna deliquimus, tam graviter defleamus. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit. Putasne tu Dominum citò posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cujus templum sacrilega contagione violasti? Putas facilè eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius, & rogare, diem luctu

luctu transigere; vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perdrum, nullum hic jam velle vestitum, post diaboli cibum, malle jejunium. Et infrà: Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata servavit. Et infrà: Pœnitenti, operanti, roganti, potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint sacerdotes: vel si quis plus eum suis satisfactionibus moverit, si ejus iram, si indignantis offensam, justa deprecatione placaverit; dat ille & arma rursum, quibus victus armetur. Et infrà Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adjutus à Domino, quam contristaverat nuper, lætam faciet Ecclesiam; nec jam solùm Dei veniam merebitur, sed coronam. Hæc illæ. Habes hìc in primis ter nomen satisfactionis. Habes deinde, illam consistere in operibus, luctu, cinere, cilicio, jejunio, eleemosynis, precibus. Habes tertiò, hæc non tantùm expedire, sed necessaria etiam esse; orare oportet, inquit Cyprianus, & impensius rogare &c. Habes quartò, his operibus Deum placari; nam & hoc aliquoties repetitum est, & proinde non ad solam disciplinam externam, & politicam satisfactionem pertinere. Habes quintò in ultimis verbis, per ejusmodi opera non solùm nos veniam, sed etiam coronam promereri. Habes sextò, non sufficere fidem solam, quando tam multa alia necessaria sunt. Habes septimò, non debere nos continuò veniam vindicare, etiamsi jam cœperimus non solùm credere, sed etiam timere & dolere. Habes postremò, sic sub Apostolis fidem viguisse; & propterea mendacium esse Philippi, quòd ista sint nova, & inaudita ante tempora Petri Lombardi.

XLI. MENDACIUM.

PAG. 180. in Apologia, artic. 13. *Hic damnamus* (inquit Philippus) *totum populum Scholasticorum Doctorum, qui docet, quòd Sacramenta non ponenti obicem conferant gratiam, ex opere operato, sine bono motu utentis. Hæc simpliciter Judaica opinio est, sentire quòd per ceremoniam justificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide; & tamen hæc impia & perniciosa opinio, magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio.* Hæc ille. Ex ore tuo te judico, serve nequam; Nonne tu dixisti suprà pag. 154. & 155. *Scholasticos cùm de Sacramento pœnitentiæ disputant, requirere contritionem vel attritionem;* & quid aliud est tam contritio, quàm attritio, nisi motus cordis? Deinde in ipsa confutatione art. 12. ut etiam in omnibus libris Scholasticorum, nonne passim inculcatur, tres esse partes pœnitentiæ, contritionem, confessionem, & satisfactionem? Et certè contritio, sine fide, spe, & dilectione, id est: sine tribus cordis motibus esse non potest.

XLII. MENDACIUM.

PAG. 184. in Apologia, art. 15. *At isti* (inquit Philippus) *sentiunt Deum esse placatum, propitium, propter traditiones, non propter Christum.*

XLIII. MENDACIUM.

PAG. 186. in Apologia, art. 15. sic rursum mentitur Philippus. *Docent*, inquit, *quòd non propter Christum gratis justificamur per fidem, sed per tales cultus.* Hæc & similia non egent confutatione, cùm nec adversarius ullum pro se testem adducat. Et contra eum omnes scholæ, omnia templa, omnes libri Catholicorum testentur.

XLIV. MENDACIUM.

Et quidem Tergeminum.

PAG. 186. in Apologia, art. 15. *Has causas habebant Patres* (inquit Philippus) *rituum servandorum, ut apertè testatur Epiphan. in disputatione contra Encratitas, quod genus simile fuit Monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalitia, quæ sibi certas traditiones imponebant, abstinebant à vino, & in ipsa Cœna Domini, nullis carnibus vescebantur, ne piscium quidem; quæ in re fratres Domini longè superabant; à conjugio verò vel maximè abhorrebant.* Et infrà: *Has observationes fingebant esse cultum Dei, & justitiam, propter quam Deo accepti essent, qua placarent iram Dei: hanc opinionem improbat Epiphanius.* Hìc tria sunt apertissima mendacia. Primum, quòd Monachi nostri similes sint Encratitis, dum abstinent à vino, à carnibus, à conjugio. Nam Encratitæ abstinebant, ut à rebus natura sua immundis, & quæ nulli omnino hominum licitæ essent; & hoc damnat Epiphanius. Sic enim scribit hæres. 47. quæ est Encratitarum: Nuptias palam Diaboli esse decernunt, animata verò abominantes interdicunt. Et infrà: Utuntur & ipsi mysteriis, per aquam; vino verò omnino non utuntur, Diabolicum esse dicentes, & bibentes ac utentes iniquos esse ac peccatores. At quis unquam Monachorum Catholicorum, nuptias, Diaboli esse dixit, & non potiùs ut à Deo institutas in conjugatis Catholicis honoravit? Quis animatas res abominans interdixit? Quis vinum Diabolicum asseruit? Quis illud bibentes iniquos judicavit? Quis non saltem inter mysteria illo usus est? Quòd verò etiam tempore Epiphanii, Catholici Monachi, ad alios bonos fines, à conjugio abstinerent, & quidam eorum à vino, quidam à carnibus, suprà ostendimus, ex compendiaria doctrina ejusdem Epiphanii. Alterum mendacium est, quòd Encratitæ abstinerent à conjugio, carnibus & vino, propter cultum Dei, existimantes se eo modo Deum placaturos. Nam non meminit Epiphanius eo loco hujus finis, ideſt, cultus Dei; & clarissimè dicit, eos abstinere solitos, non continentiæ gratia, sed propter timorem, & imaginationem, ut ne condemnarentur propter animatorum esum. Itaque non abstinebant, ut Deum placarent, sed ne magis irritarent, cùm crederent, res illas immundas esse, & contaminare eos, qui illis uterentur. Tertium mendacium est, quòd Epiphanius improbet hanc opinionem; quòd abstinentia à conjugio, carnibus & vino, sit utilis ad colendum Deum. Nam neque hoc loco talis improbatio cernitur, & alibi apertissimè habetur approbatio. Sic enim Epiphanius scribit hæres. 48. quæ est Montanistarum: Pleræque enim sectarum matrimonium contrahere prohibent, & à cibis abstinere præcipiunt, non honestæ vitæ gratia exhortantes, non majoris virtutis gratia & præmiorum ac coronarum; sed abominabilia ea, quæ à Deo facta sunt, putantes. At verò sancta Ecclesia, & virginitatem glorificat, & solitudinem, ac castitatem laudat, & nuptias pudicas honorat, & suscipit: Scortationem verò & adulterium, ac petulantiam interdicit. Et infrà: Etenim cum moderatione quadam, Deus, verbum in Evangelio dixit; Si vis perfectus esse, misericordiam exhibeas hominum formationi ac debilitati. Et gaudet quidem his, qui approbatum Dei cultum præ-

possunt, & virginitatem ac castitatem, & continentiam exercere deligunt. Verùm unas nuptias honorat, etiamsi maximè sacerdotii dona per eos, qui ab unis etiam nuptiis se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpressit: velut etiam Apostoli ipsius, Ecclesiasticam sacerdotii regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Quid hic dicis, Philippe? Nonne audis ab Epiphanio continentiam ab uxore, à vino & carnibus debere suscipi, gratia majoris virtutis & præmiorum ac coronarum? Item virginitatem cultum esse à Deo approbatum, & illi gratissimum? Denique sacerdotum continentiam, etiam ab una uxore, sancitam ab Apostolis fuisse?

XLV. MENDACIUM.

PAG. 188. in Apologia, art. 15. *Exstant* (inquit Philippus) *immensi libri, immò bibliothecæ totæ, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, de bonis operibus sua cujusque vocationis continentes, sed tantùm colligentes traditiones.* Si tu omnes bibliothecas adisti, & omnes libros legisti, cur non indicas nobis, vel unum auctorem Ecclesiasticum, qui de Christo & fide non loquatur?

XLVI. MENDACIUM.

PAG. 190. in Apologia, art. 15. *Apud adversarios* (inquit Philippus) *nulla prorsus est κατήχησις puerorum.* Quàm impudens hoc mendacium sit testantur innumerabiles Catechismi, qui à nostris editi sunt, nec unquam defuit in Ecclesia puerilis institutio; sed stultum est respondere homini nihil probanti, & ad mentiendum projectissimo.

XLVII. MENDACIUM.

PAG. 194. in Apologia, art. 16. *Vanissimum est* (inquit Philippus) *quòd sit perfectio Christiana, non tenere proprium.* Et infrà: *Sed Monachi illam externam hypocrisin effuderunt oculis hominum, ne videri posset, in quibus rebus sit vera perfectio: quibus laudibus vexerunt communionem rerum, quasi Evangelicam? At hæ laudes plurimum habent periculi, præsertim cùm longè dissentiant à Scripturis.* Bene autem Philippus fecisset, si ad probandum, laudes vitæ communis dissentire à Scripturis, attulisset in medium verba illa B. Lucæ; (solet enim ipse plerumque, ut est insignis Dialecticus, ita connectere argumenta) Multitudinis autem credentium, erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et paulò post: Et gratia magna erat in omnibus illis, neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Actor. 4. Potuisset quoque Augustini commentarium adjicere, ut magis communiret sententiam suam. Is enim in sermone 1. de Communi clericorum vita, sic habet: Ecce dico, audite; Qui societatem communis vitæ jam susceptam, quæ laudatur in actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Et infrà: Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere, Vovete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Ac breviter, si quis legat duos illos Augustini sermones, mirum si non videat Philippi vanitatem.

XLVIII. MENDACIUM.

PAG. 195. in Apologia, art. 18. *Sed quid interest,* (inquit Philippus) *inter Pelagianos, & adversarios nostros? cùm utrique sentiant homines sine Spiritu Sancto posse Deum diligere, & præcepta Dei facere, quo ad substantiam actuum, mereri gratiam ac justificationem operibus, qua ratio per se efficit sine Spiritu Sancto?* Vis audire, quantum interfit inter nos & Pelagianos? quantum inter Catholicos & hæreticos. Neque Pelagianus error est, posse hominem aliqua præcepta, & aliquando facere quoad substantiam actuum, solis naturæ viribus, ideòque sine speciali auxilio gratiæ Dei. Nam hoc idem & tu doces, nisi tecum fortasse pugnas, in eadem pagina. Hæc enim sunt verba tua. *Habet humana voluntas libertatem in operibus, & rebus deligendis, quæ ratio per se comprehendit: Potest aliquo modo efficere justitiam civilem, seu justitiam operum. Potest loqui de Deo, exhibere Deo certum cultum externo opere, obedire magistratibus, parentibus in opere externo eligendo, potest continere manus à cæde, ab adulterio, à furto.* Hæc tua, etiam nostra sunt: Et hoc vocamus implere quædam præcepta, quoad substantiam actuum. Porrò diligere Deum super omnia sine Spiritu Sancto tribuit homini fortasse unus aut alter Scholasticorum, sed graviores repugnant, ut S. Thomas, S. Bonaventura, & alii. Quod autem opera sine Spiritu Sancto facta mereantur gratiam & justificationem, nullus Theologorum docet, tuum est mendacium, tua calumnia.

XLIX. MENDACIUM.

PAG. 198. in Apologia, art. 20. *Non est ferenda,* (inquit Philippus) *blasphemia, tribuere honorem Christi nostris operibus. Nihil pudet jam istos Theologos, si talem sententiam in Ecclesia audent ferre.* At bone vir, non id habet confutatio Theologorum, quod tu reprehendis. Nec enim usquam dicunt Theologi illi, opera sine Christo mereri remissionem peccatorum. Sed negant, quod vos docetis, opera nostra, licèt ex fide, licèt ex gratia, licèt ex Christi meritis prodeant, nihil tamen mereri. Itaque cùm confutatio dicit, opera nostra mereri remissionem peccatorum, hunc habet sensum, quòd opera pœnitentiæ cum fide, & auxilio Dei facta, mereantur ex congruo, sive per modum dispositionis, culpæ remissionem, quam esse vocem Scripturarum & Patrum, suprà docuimus Mendacio 8. Opera verò hominis justificati, facta ex gratia, per Christi meritum nobis infusa, mereantur ex condigno remissionem pœnæ, quæ interdum relinquitur, culpa dimissa. Nam, ut ait August. Tractat. 124. in Joan. Productior est pœna, quàm culpa, ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Nec solùm pœnæ remissionem, sed & coronam gloriæ mereri nostras satisfactiones, paulò ante ex Cypriano audivimus, in serm. de lapsis, in postremis verbis.

L. MENDACIUM.

PAG. 200. in Apologia art. 21. *Nec vident isti Asini,* (inquit humanissimus Philippus) *apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam exstare syllabam de invocatione. Loquitur de honoribus Sanctorum, non de invocatione.* At quænam est ista consequentia: Loquitur Hieronymus de honoribus Sanctorum; Ergo non de invocatione? Videlicet invocatio non est honor, sed ignominia. Et ideirco nullum præter Christum, invocari vultis, ne decus Christo proprium, cum aliis communicetur. Audi igitur. Vigilantius nolebat

bat Sanctos honorari; & quoniam non ignorabat, præcipuum Sanctorum honorem, esse ipsorum invocationem, duabus rationibus ostendit, non eos debere ab hominibus invocari, tum, quia abditis receptaculis inclusi, non possent ubi vellent esse præsentes, & se invocantibus per se opem ferre; tum etiam, quia nec posset ullus post mortem, pro alio apud Deum aliquid impetrare, & proinde supervacanea esset invocatio. Utramque rationem Hieronymus refellit. Ais, inquit, vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei, animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis (ubi videlicet à fidelibus præcipuè invocantur) & ubi voluerint adesse præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, ut non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestaque custodia recludantur. Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula injicies &c. Et infrà: Dicit, inquit, quòd dum vivimus, mutuò pro nobis orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio. Si Apostoli, & Martyres adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris; quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Cùm ergo Hieronymus Vigilantii argumenta refellat, quibus ille Sanctorum honoribus invidens, invocationem eorum oppugnabat, verè stupidi, ac fermè asini essemus, si non inde colligeremus, invocationem Sanctorum è Hieronymo approbari.

LI. MENDACIUM.

PAG. 200. in Apologia, art. 21. *Neque reliqui veteres scriptores* (inquit Philippus) *ante Gregorium fecerunt mentionem invocationis.* Non te pudet tantum Magistrum in Israel, aut nihil in veteribus legisse, aut tam impudenter mentiri? Proferam igitur viginti quatuor Patres, Gregorio antiquiores, qui instar viginti quatuor seniorum de Apocalypsi testimonium dicant pro invocatione Sanctorum. Vide Dionys. Areopag. lib. de Ecclesiastica hierarchia cap. 6. Iren. lib. 5. Euseb. lib. 13. de præpar. Evang. cap. 7. Athan. Serm. in Evangelium de S. Deipara. Basilium orat. in quadraginta Martyres; item in Psal. 33. Nazianzenum orat. in Cyprianum; item in Athanasium. Nyssenum orat. in S. Theodorum. Cyrillum Catechesi 5. Mystagogica. Ephrem Serm. de laudibus Martyrum Chrys. hom. 66. ad populum Antiochenum. Item hom. 43. in Genesin hom. 8. in Mathæum hom. 1. in priorem ad Thessalonicens. Theodoretum lib. 8. de curandis Græcorum affectionibus. Et in hist. religiosa, ad finem singularum vitarum. Hilarium in Psal. 124. & in Psal. 129. Ambrosium lib. 10. in Lucam cap. 21. Et in lib. de viduis. Hieron. in Epitaphio Paulæ. Ruffinum lib. 2. hist. Eccles. cap. 33. Prudentium in Hymno de S. Cassiano; item de S. Hippolyto; item de S. Laurentio. Paulinum Nolensem, Epist. 12. ad Severum. Gaudentium Brixiensem, tractatu in dedicationem Basilic. Concilii Sanctorum. Severum Sulpitium, Epist. ad Aurelium Diaconum, & Epist. ad Bassulam Socrum. Maximum Taurinensem, Serm. de S. Agnete. August. lib. de cura pro mortuis cap. 4. & Serm. 17. de verbis Apostoli. Leonem I. Serm. 5. de Epiphania. Victorem Uticensem lib. 3. de persecutione Wandalica. Fulgentium Ruspensem, Serm. de laudibus Beatæ Mariæ. His accedit Concilium Chalcedonense, 630. Patrum, & alia quæ suprà citavimus, Mendacio X.

LII. MENDACIUM.

PAG. 201. in Apologia, art. 21. *Triplex honos*, inquit, *probandus est. Primus est gratiarum actio.* *Secundus confirmatio fidei nostræ. Tertius imitatio fidei & ceterarum virtutum. Hos veros honores non requirunt adversarii.* At ubi legisti, vel à quo audivisti, nos non requirere hos honores?

LIII. MENDACIUM.

PAG. 220. in Apologia, pro conjugio sacerdotum. *Vituperabant Monachi*, inquit, *conjugium, tamquam vitæ genus, quod vix unquam Deo placeret, aut certè non placeret, nisi propter procreationem.* At omnes Monachi, qui commentaria in Magistrum scripserunt, agnoscunt tria bona, propter quæ Matrimonium Deo placeat, fidem, prolem, & Sacramentum. Vide lib. 4. Sent. dist. 31.

LIV. MENDACIUM.

PAG. 223. in Apologia, pro conjugio sacerdotum, Philippus sic argumentatur. *Joviniani tempore nondum norat mundus legem de perpetuo cælibatu. Impudens igitur mendacium est, conjugium sacerdotum, Joviniani hæresim esse.*

Utrum Philippus mentiatur nec ne, judex sit beatus Hieronymus. Is igitur in lib. contra Vigilantium sic ait: Quomodo Euphorbius in Pythagora renatus esse perhibetur, sic in isto Joviniani mens prava surrexit: ut in illo, & in hoc, diaboli respondere cogamur insidiis. Illæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate damnatus, inter phasides aves & carnes suillas non tam emisit spiritum, quàm eructavit: iste caupo Calagurritanus, & in perversum propter nomen viculi mutus Quintilianus, miscet aquam vino; & de artificio pristino, suæ venena perfidiæ Catholicæ fidei sociare conatur, impugnare virginitatem, odisse pudicitiam, in convivio sæcularium contra Sanctorum jejunia proclamare. Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes; Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi priùs uxores duxerint; nulli cœlibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quàm sanctè vivant, qui malè de omnibus suspicantur. Et nisi prægnantes uxores viderint clericorum, infantesque de ulnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, & sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens &c. Si igitur Hieronymo teste Vigilantii hæresis ac Joviniani, una atque eadem sententia fuit, adeò ut in Vigilantio Jovinianus revixisse dicatur, mentitur Philippus, cùm ait, non fuisse hæresim Joviniani oppositam continentiæ sacerdotum. Quòd verò mendacium etiam sit, Jovinani tempore, mundo notam non fuisse legem perpetui cœlibatus, satis constat ex iis, quæ suprà diximus, Mendacio XIV. necnon ex hoc ipso Hieronymi testimonio, & ex Augustino in lib. de hæresibus cap. 82. ubi legimus, quasdam sacras virgines, provectæ jam ætatis, Joviniano auctore, nuptias contraxisse. Quod certè D. Augustinus non reprehendisset, si virginitas consecrata Deo, votum perpetui cœlibatus non complecteretur, aut hoc votum illo tempore notum mundo non fuisset.

LV. MENDACIUM.

PAG. 226. in Apologia, de Missa. *Hic causa status est* (inquit Philippus) *de qua ita nobis monendi sunt lectores, ut Æschines admonebat judices, ne fuerent adversarium extra causam egredi. Nos in Confessione nostra ostendimus, nos sentire quòd*

Cœna Domini non conferat gratiam ex opere operato, nec applicata pro aliis, vivis aut mortuis, mereatur eis ex opere operato remissionem culpæ aut pœnæ.

At mira ista perversitas est, alios arguere ejus peccati, quod ipse committis. Non enim iste est causæ status, an Missa mereatur gratiam, & justificet ex opere operato. Si enim iste status esset, causa finita esset. Quæstio verò præcipua in eo consistit: an Missa sit verum & propriè dictum Sacrificium, quod omnes Lutherani negant, & Catholici omnes affirmant.

LVI. MENDACIUM.

PAG. 233. in Apologia, de Missa. *Sed adversarii* (inquit) *ubique sacrificii nomen ad solam cæremoniam detorquent: prædicationem Evangelii, fidem, invocationem, & similia omittunt; cùm cæremonia propter hæc instituta sit.* Fatemur quidem sacrificium propriè dictum, nec prædicationem Evangelii, nec invocationem significare, sed oblationem corporis Christi, cum mystica cæremonia à sacerdote factam; sed quòd non fit apud nos Evangelii prædicatio, nec invocatio, nimis impudens mendacium est, cùm in ipsa celebratione sacrificii legatur Evangelium, & sæpè etiam exponatur, & multæ preces fundantur pro sacerdotibus, pro regibus, pro populo.

LVII. MENDACIUM.

PAG. 236. in Apologia, de Missa. *De fide* (inquit) *qua gratis consequimur remissionem peccatorum, nulla prorsus fiebat ab adversariis mentio; De exercitiis fidei luctantis cum desperatione, de gratuita remissione peccatorum propter Christum, omnes libri, omnes conciones adversariorum mutæ erant.* Magnus & mirabilis vir fuit Philippus, qui omnes libros legit, omnes conciones audivit, etiamsi variis in locis eodem tempore, aut variis temporibus eodem loco haberentur. Et quod mirabilius est etiam illas conciones audivit, quæ priùs factæ sunt, quàm ipse nasceretur, alioqui, unde novit, de gratuita remissione peccatorum propter Christum omnes conciones mutas fuisse.

LVIII. MENDACIUM.

PAG. 239. in Apologia, de Missa. *Transferunt* (inquit) *Missam & ad mortuos, liberant animas applicatione Sacramenti, à pœnis purgatorii; cùm sine fide nec vivis Missa prosit. Neque ex Scripturis, vel unam syllabam afferre possunt, ad defensionem istarum fabularum, quas in Ecclesia magna auctoritate docent: neque Ecclesiæ veteris, neque Patrum testimonia habent.* Duo sunt hìc mendacia. Unum, quòd applicatione Sacramenti, liberari dicamus animas à pœnis purgatoriis. Nemo enim Catholicorum hoc docet; sed quod de sacrificio dicimus, imperitè aut callidè transfert Philippus ad Sacramentum. Alterum mendacium est, quòd non habeamus testimonia veteris Ecclesiæ, quòd Missa prosit etiam defunctis. Tot enim habemus testimonia, ut planè adversarios obruere possimus. Concil. Carthaginense IV. Can. 79. jubet commendari defunctos orationibus, & oblationibus. Concil. Wormatiense Can. 10. jubet, etiam pro suspensis orari, & sacrificari. Similia passim in Conciliis leguntur. Tertullianus lib. de Monogamia. Pro anima, inquit, ejus oret, & offerat annuis diebus dormitionis ejus. Cyprianus lib. 1. epistol. 9. Non est, inquit, quòd pro dormitione ejus apud nos fiat oblatio, aut deprecatio. Ambrosius lib. 2. Epistol. 8. Itaque, inquit, non tam deplorandam quàm prosequendam orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam ejus Domino commendandam. Cyrillus Catechesi 5. Mystagogica. Maximum, inquit, credentes esse animarum juvamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi sacrificii. Chrysostomus homil. 69. ad populum Antiochenum. Non temerè hæc ab Apostolis sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur memoria. Omitto cæteros.

LIX. MENDACIUM.

PAG. 247. in Apologia, de Missa. *Falsò*, (inquit Philippus) *citant adversarii contra nos damnationem Aerii, quem dicunt propterea damnatum esse, quòd negaverit in Missa oblationem fieri pro vivis & mortuis.*

Quæstio nostra cum Lutheranis est, an Missa prosit mortuis, nam quòd vivis prosit, nemo negat. Porrò Augustinus lib. de hæres. cap. 53. inter dogmata propria Aerii etiam illud numerat: Orare, vel offerre pro mortuis oblationem, non oportere. At hoc idem omnes Lutherani dicunt.

LX. MENDACIUM.

IBidem, sic ait Philippus. *Epiphanius testatur Aerium sensisse, quòd orationes pro mortuis sint inutiles, id reprehendit, neque nos Aerio patrocinamur.* Si verum loquitur Philippus, mentitur altera pars Concordiæ, cui ferè concordant omnes Lutherani. Nam pag. 381. *Purgatorium animarum, mera diaboli larva esse definitur.* At si nullum est purgatorium animarum, inutiles sunt orationes pro mortuis, ut volebat Aerius, nisi fortè velit Philippus, pro animabus beatis, aut damnatis orandum esse. Adde quòd Epiphanius hæres. 75. quæ est Aerii, refert etiam alium ejusdem errorem, & quidem ipsius verbis; Sed neque jejunium, inquit, erit ordinatum; *Hæc enim Judaica sunt, & sub jugo servitutis. Justo enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquit. Si vero omnino volo jejunare, qualemcumque eligam diem, à me ipso, & jejunabo propter libertatem.* Et infrà: In diebus autem Paschatis (quos nos vocamus majorem, sive sanctam hebdomadam) quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ, ac jejunia, & omnes animarum salutes, per sanctas afflictiones; ipsi à summo mane obsonantur, carneque ac vino venas suas explentes, cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt. Quæso te, Philippe, an non & vos hoc idem facitis, & docetis? Magis ingenuè Matthias Illyricus facit, qui Cent. 4. cap. 5. col. 401. agnoscit, Aerii dogmata fuisse, non orandum, nec offerendum pro mortuis; nec stata jejunia servanda; & quia horum similia docuit Lutherus, mavult Epiphanium & Augustinum hæreticos facere, quàm Aerium.

LXI. MENDACIUM.

PAG. 253. in Apolog. de votis monasticis: *Obedientia, paupertas, & cœlibatus,* (inquit Philippus) *exercitia sunt ἀδιάφορα. Ideoque sancti uti eis sine impietate possunt, sicut usi sunt, Bernardus, Franciscus, & alii sancti viri: Et hi sunt propter utilitatem corporalem, ut expeditiores essent ad docendum.* Scilicet, magna utilitas corporalis erat S. Francisco, nudis pedibus ambulare, una sola tunica eaque cilicina, & asperri-

ma

mâ cooperiri, humi cubare, pane ſolo & aqua ut plurimum vivere, totas noctes vigilare. Deinde quid dicemus de S. Antonio, S. Hilarione, S. Paulo I. Eremita, imò de tot millibus ſanctorum Anachoretarum, qui non fungebantur docendi officio, & tamen vitam pauperrimam & ſeveriſſimam, in perpetuo cœlibatu, & ſub obedientiæ jugo ducebant? Porrò S. Bernardus non ſolùm viliſſimis pannis, & cibariis aridiſſimis utebatur, ſed etiam Serm. 30. in Cantica diligenter monuit, non eſſe Monachi, ſed medici, corporis utilitatem, & bonam valetudinem curare: Monachi verò eſſe, ſpiritus utilitatem quærere, & carnem crucifigere, atque in ea re Dominum & Salvatorem imitari.

LXII. MENDACIUM.

PAG. 255. in Aplogia: *Nemo neſcit*, (inquit Philippus) *vitam monaſticam recens excogitatam eſſe*. Omitto quod Patres ad Apoſtolos referunt, ut Euſeb. lib. 2. hiſt. cap. 16. Epiphan. hæreſ. 29. quæ eſt Nazaræorum, Hieron. 1. lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis, in Philone. Joan. Caſſianus, lib. 2. de inſtitutis Cœnobiorum, cap. 5. & Collat. 18. cap. 5. Auguſtin. ſerm. 2. de communi vita Clericorum. Poſſidonius in vita S. Auguſt. Sozomenus lib. 1. hiſt. c. 12. Et Nicephorus lib. 2. cap. 15. Certè Magdeburgenſes Centur. 4. cap. 6. col. 464. anno 300. à Salvatoris adventu ponunt initium Monaſtices. Quòd ſi contendunt, Monachos hujus temporis, non eſſe illis ſimiles qui erant tempore Antonii, Hilarionis, Auguſtini; tamen non negant, nec poſſunt negare, quin ſaltem Monachatus qui nunc eſt, à tempore S. Benedicti initium ſumpſerit, id enim Lutherani omnes admittunt, cùm videant adhuc exſtare, & ſervari regulas ab ipſo conditas, & habitari Monaſteria, quæ ille fundavit. Sanctus autem Benedictus ante 1000. annos floruit. Niſi ergo apud Philippum mille anni ſint, ſicut dies unus, ut Scripturæ loquuntur de temporibus, cum Dei æternitate collatis, viderit ipſe, quàm ſit verum, vitam monaſticam recens excogitatam.

LXIII. MENDACIUM.

PAG. 158. in Apologia, de votis Monaſticis. *Deſertio facultatum* (inquit Philippus) *non habet mandatum, aut conſilium in Scripturis. Nam Evangelica paupertas, non eſt deſertio rerum, ſed non eſſe avarum &c.* De hoc mendacio diximus ſuprà Mendacio 6. ſanè deberet ſufficere tot Sanctorum exemplum. Omnes enim illi veteres Monachi, qui tantoperè celebrantur à Patribus, verba Domini, Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia &c. de rerum deſertione intellexerunt.

LXIV. MENDACIUM.

PAG. 259. in Apologia, de votis monaſticis: *Sancti*, inquit Philippus, *in locum Chriſti ſubrogantur, & impiè coluntur*. Longè aliud oſtendunt Litaniæ, aliæque preces Catholicorum. Chriſto enim, ut Deo ac Domino dicimus, Κύριε ἐλέησον, Chriſte eleiſon, Sanctis verò, Sancta Maria, ora pro nobis; Sancte Petre, ora pro nobis. Sed antiqua iſta calumnia eſt; quod enim Lutherani nunc dicunt, dixerunt olim Ethnici, Judæi, Hæretici, ut patet ex hiſtoria Euſebii, lib. 4. cap. 15. Et lib. 8. cap. 5. Ex Cyrillo lib. 6. & 10. in Julianum. Ex Hieronymo lib. contra Vigilantium. Et ex Auguſtino lib. 20. contra Fauſtum cap. 21.

LXV. MENDACIUM.

PAG. 263. in Apologia, de poteſtate Eccleſiaſtica. *Suas traditiones*, inquit Philippus, *longè accuratius ſervari poſtulant, quam Evangelium*. Hoc de Epiſcopis Eccleſiæ generatim dictum, apertiſſimum mendacium eſt.

LXVI. MENDACIUM.

PAG. 267. Ibidem: *Libri adverſariorum*, inquit, *uſquam fidei mentionem faciunt, cùm de remiſſione peccatorum loquuntur. Nuſquam docent de dignitate rerum civilium, uſquam docent quomodo Evangelium tradat juſtitiam externam*. Et hæc mendacia toties repetuntur in hac Apologia, ut mirum ſit quomodo non ipſi auctori nauſeam fecerint.

LXVII. MENDACIUM.

PAG. 268. Ibidem: *Cultus Sanctorum*, inquit, *plenus eſt apud eos manifeſta idololatria*. At nos corde ſentimus, & voce aſſerimus, Sanctos non eſſe Deos, ſed creaturas eximias. Nec illis ut Diis ſacrificamus, ut etiam D. Auguſtinus docet, lib. 22. Civit. Dei cap. 10. Nec invocamus, ut gratiam vel gloriam largiantur; Sed ut eam nobis à Deo precibus ſuis obtineant. Nec denique illabi eos animis, & corda ſcrutari exiſtimamus, ut adverſarii nos credere mentiuntur; Sed Deo revelante atque oſtendente, quid nos petamus, cognoſcere eos poſſe docemus.

Hic libellus tam fabrè aperit mendacia, revellit errores Concordiæ Lutheranæ, ut nihil poſſit eſſe aut enucleatius, aut nervoſius in hoc genere; Nam animus fuit auctori, ſtringere rem, non explicare, ſed ſtringere ea arte, ut Lutherani alioqui plumbei facilè tangant ſe tangi, aut potiùs everti.

Cenſui ROBERTUS TURNERUS Sacræ Theologiæ Doctor atque INGOLSTADII Profeſſor, & pro tempore ejuſdem facultatis Decanus.

Digitized by Google

BREVIS APOLOGIA
ROBERTI BELLARMINI
Pro Libello ſuo de Libro Concordiæ Lutheranorum.

CUM ante multos annos liber concordiæ Lutheranorum in Saxonia produiſſet, petiit à me vir quidam graviſſimus atque doctiſſimus, & qui mihi jure ſuo imperare poterat, ut ei per literas ſignificarem quid mihi de ea concordia videretur. Perlegi continuo librum, quem idem ipſe ad me miſerat, & ſententiam meam de eo libro pauciſſimis verbis, ideſt, breviſſimo libello comprehendi. Pervenit is meus libellus, neſcio quomodo ad manus Davidis Sartorii, egregii ſanè Typographi, qui tunc Ingolſtadii Catholicis libris excudendis magna cum laude operam dabat. Is verò per amicum quendam meum à me quæſivit, moleſtè ne eſſem laturus, ſi is libellus typis ipſius emitteretur in lucem: reſpondi, quòd res erat, me non eo animo libellum confeciſſe, ut ederetur, ſed ut ei parerem, qui mihi onus illud impoſuerat: tamen ſi Theologi Ingolſtadienſes opuſculum illud utiliter edi poſſe judicarent, me non repugnare quo minus id fieret. Ita libellus in lucem editus eſt: qui quoniam viſus eſt non leviter adverſarios pupugiſſe, iterum juſſu clariſſimæ memoriæ Stephani Regis Poloniæ potentiſſimi typis mandatus eſt. Nec multò poſt in linguam Germanicam paraphraſticè converſus, & auctus ita Miniſtrorum novi Evangelii bilem accendit, ut dignus viſus ſit qui ab univerſa Academia Virtembergenſium Theologorum conjunctis armis, & quaſi agmine facto opprimeretur. Sed libellus ipſe, ut audio vivit adhuc, immò ne guttam quidem cruoris emiſit, ſed clipeo veritatis armatus canit cum Propheta, *Sagittæ parvulorum factæ ſunt plagæ eorum*. Et certè ſi Auctor ipſius vacaret in ejuſmodi nugis tempus conſumere, poſſet decem diebus, decem alios ſimiles libellos emittere de vanitate, erroribus, & mendaciis hujus Refutationis. Ac ut rem ita ſe habere demonſtrem, pauca quædam exempli gratia proferam. Totum enim librum adverſariorum refellere non eſſe operæ pretium, niſi quem juvet bonas horas malè perdere, ex his paucis quæ dicemus lector intelliget. In prima parte libelli notaveram vanitatem eorum, qui ut concordiam in doctrina maximam eſſe apud Lutheranos oſtenderent, coegerant ad ſubſcribendum dogmatibus fidei turbam Ludimagiſtrorum, Hipodidaſcalorum, & ſimilium qui neque auctoritate, neque ſcientia pollent, ut de dogmatibus præſertim controverſis judicare poſſint. Atque addidi, nullum exemplum ejuſmodi ſubſcriptionum in negotio fidei poſſe ab antiquitate peti, cùm ab Apoſtolicis temporibus per mille quingentos annos Concilius tum Generalibus tum Nationalibus, vel Provincialibus ſoli Prælati, qui juriſdictionem habent, ſubſcribere conſueverint. Ad hoc reſpondent Theologi Virtembergenſes, his verbis: *Non latet nos, Deo laus, qua ratio in Conciliorum ſubſcriptionibus obſervata fuerit, quàm etiam in noſtris conventibus ante hac multoties ſecuti ſumus, ut ſi quid de religione ſcripto commendaretur, præcipui tantùm Theologi ſubſcriberent: quemadmodum in Smalchaldicis articulis videre licet. Quòd autem etiam vulgariter, nec ita excellenter docti Miniſtri ſubſcripſerunt; in ſcripto publico omitti id bene poterat, niſi Electores & Principes ad hoc coegiſſent impudentes veſtra calumniæ, quas contra ipſorum Theologos & Miniſtros in publicam confeſſionis Auguſtanæ contumeliam publicis typis evomuiſtis. Meminiſſe autem Jeſuita debebant, qualibus ementitis titulis Tridentini Concilii Epiſcopi ſuperbiverint, ut homines in ſui admirationem raperent, cùm ſe Epiſcopos, & Patriarchas jactarunt neſcio quorum locorum, in quæ nemo illorum unquam pervenit, neque ex illis regionibus quiſquam Eccleſiaſticus ad Concilium Tridentinum miſſus erat.*

Hæc reſponſio ſatis indicat, eos nihil ſolidi habuiſſe, quo vanitatem illam à nobis notatam purgare poſſent. Primùm enim non eis objecimus, quòd antiquis Conciliis ſoli Theologi præſtantes ſubſcribere conſueverint, ſed quòd ſoli Prælati, qui juriſdictionem habent, ideſt, Epiſcopi. Itaque cùm dicunt, non latere ſe, quæ ratio ſervata ſit in antiquis Conciliis, & eam à ſe quoque ſervatam in ſuis conventibus, ubi præcipui Theologi tantùm ſubſcripſerunt, vel falsò dicunt non latere ſe formam veterum Conciliorum, vel mentiuntur cùm affirmant, eam à ſe in conventibus ſuis eſſe ſervatam. In veteribus enim Conciliis veros Epiſcopos, non autem Theologos quoſcumque; in conventibus autem Lutheranorum nullum verum Epiſcopum, ſed Theologos neſcio quos ſubſcripſiſſe non dubium eſt.

Deinde cùm addunt, omitti potuiſſe nomina Miniſtrorum vulgariter tantùm, & non excellenter eruditorum niſi coegiſſent eos noſtræ calumniæ, quibus eis exprobrare ſolemus, quòd nulla ſit inter Miniſtros eorum concordia: nihil omnino dicunt, quod ad rem faciat. Nos enim cùm illis objicimus, quod in graviſſimis dogmatibus inter ſe non conveniant, non loquimur de turba imperitorum, quam ſcimus facilè duci ab iis, quos opinione doctrinæ ſuſpiciunt: ſed de viris doctis, vel certè qui docti haberi volunt. Scimus autem non ſolùm in tota Germania inter varias Lutheranorum ſectas, ſed in ipſa Saxonia, atque inter eos, qui propiùs Lutherani dici volunt, diſſenſiones eſſe graviſſimas, ut vel ex colloquio Altemburgenſi cognoſci potuit, ubi ex ipſa Saxonia duodecim viri delecti ad componenda diſſidia de religione, non ſolùm graviſſimos errores alii aliis objecerunt, ſed etiam inde abſque ulla ſpe concordiæ diſceſſerunt. Ad hanc igitur notam tantæ inter eos diſſenſionis eluendam, nihil omnino prodeſt ſubſcriptio tot millium vilium perſonarum. Quid enim mirum, ſi ex una factione ſex tantùm viri (tot enim fuerunt auctores libri Concordiæ) inter ſe conveniant, & octo millia imperitorum, ſibique ſubjectorum ad ſubſcribendum cogant? Certè in Eccleſia Catholica definitionibus Tridentini Concilii omnes omnino qui Catholici haberi volunt, ſive docti, ſive indocti, ſive Principes, ſive privati, ſive Itali, ſive Galli, ſive Hiſpani, ſive Germani, ſive Angli, ſive Poloni, ſive cujuſcumque regionis ſint, ſententiam ſuam, judicium que ſubjiciunt.

Quod poſtremò adjungunt de Patribus Tridentini Concilii, quòd numquam viderint ea loca, quorum titulos præferunt, inter ſplendida mendacia numerari

fari poteſt. Exſtat enim Concilium, extant nomina & tituli ſingulorum Epiſcoporum. Atque inter trecentos ferme Epiſcopos, variarum nationum, neſcio an tres, vel quatuor inveniri poſſint, quorum Eccleſiæ in iis locis ſitæ ſint, ubi Epiſcopi tutum aditum habere non poſſunt.

In altera parte mei libelli reprehendi ſex errores graviſſimos contra Symbolum Apoſtolicum, quos in libro Concordiæ Adverſarii poſuerunt. Ita verò ipſi in ſua Refutatione reſpondent, ut errores erroribus addant, & eam imperitiam rerum Theologicarum præſeferant, ut indoctiles omnino videantur.

Exemplum eſto in refutatione primi erroris. Primus error à me notatus in eorum libro fuerat, quòd Chriſtus non ſolùm ut homo, ſed etiam ut Deus Patri fuerit obediens. *Reſpondent ſe hanc ſententiam libenter agnoſcere, nec opus eſt*, inquit, *ut Jeſuita ex libro Concordiæ, & locis communibus Philippi iſtius doctrina nos prolixè convincant, quandoquidem hanc non tantùm conſanter profiteamur, ſed eam quoque ſummam noſtram conſolationem eſſe ducamus, quod obedientia, qua juſti & beati reputamur, Chriſto non ſolùm ſecundùm humanitatem, verùm etiam ſecundùm Deitatem adſcribatur.* Hæc illi. Nec ſolùm admittunt Chriſtum ut Deum, obediſſe Patri, ſed etiam admittunt B. Virginem Mariam non tantùm eſſe Matrem Dei, quæ eſt Catholicorum omnium ſententia, verùm etiam eſſe Matrem Chriſti, ut Dei, quod eſt hactenus apud Chriſtianos inauditum, cùm, ut infrà oſtendam, reduplicatio, ut, non ſuppoſitum, ſed formam reduplicet. *Quemadmodum*, inquiunt, *Maria Chriſti non ſolùm ut hominis, ſed etiam ut Dei Mater eſt, ita quoque Chriſtus, non ſolùm ut homo, ſed etiam ut Deus, Patri obediens fuit.* Quid eſt autem, ſi propriè loqui velimus, Beatam Mariam eſſe Matrem Chriſti, non ſolùm ut hominis, ſed etiam ut Dei, niſi Chriſtum à Beata Maria divinitatem habere, quemadmodum ab illa humanitatem habet? Quòd ſi Chriſtus à Matre humanitatem & Divinitatem habet, certè antequam ex Virgine naſceretur, Deus non erat, immò neque aliquid erat, qui eſt error Ebionis, & Photini.

Ex eodem ignorantiæ fundamento paulò poſt adjungunt, non poſſe negari, quin Chriſtus ut Deus, fuerit Patri obediens, niſi duæ cum Neſtorio affirmentur in Chriſto eſſe perſonæ, una quæ obediverit Patri, videlicet perſona humana, altera quæ Patri non obediverit, videlicet filius Dei. Quaſi verò non poſſit una & eadem perſona divina *in forma ſervi* (ut ſcripturæ verbis utamur) obedire Patri, in forma Dei cum Patre jubere. Sic enim Apoſtolus ad Philipp. 2. de una & eadem Chriſti perſona dicit, quod *in forma Dei non rapinam putaverit, eſſe ſe æqualem Deo Patri, in forma ſervi Patri obediens fuerit uſque ad mortem, mortem autem Crucis*; & S. Athanaſius in Symbolo de eadem perſona Chriſti dicit, *Æqualis Patri ſecundùm Divinitatem, minor Patre ſecundùm Humanitatem*. Neque aliud eſt, quod Theologi Catholici dicunt, Chriſtus unus & idem, ideſt, una & eadem perſona, ut Deus, æqualis eſt Patri, ut homo, minor eſt Patre: ut Deus fuit ante Matrem, ut homo ex Matre principium habuit.

Sed ulterius progrediuntur Adverſarii, & obedientiam filio Dei tribuunt etiam antequam formam ſervi acciperet, ideſt, non ſolùm ſecundum Deitatem, ſed etiam ſecundùm ſolam Deitatem, quod quemadmodum ab hæreſi Ariana diſtingui poſſit, ipſi viderint. Adferunt enim illa verba Domini Joan. 3. *Non miſit Deus filium ſuum in mundum, ut condemnet mundum, ſed ut ſervetur mundus per eum*. Sic enim ipſi citant, qui vulgatæ atque antiquiſſimæ editionis rationem nullam habent: ac ſtatim adjungunt: *Si igitur Deus filium ſuum unigenitum in mundum miſit, ut genus humanum ſervaret, neceſſe eſt hunc filium Dei obedientem fuiſſe Patri, dum in Mundum venit, naturam humanam aſſumpſit, & in ea nos miſeros peccatores redemit. Hinc de filio Dei æterno in Symbolo Nicæno cantatur: Deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto &c.* Hæc illi, ex quibus manifeſtè colligitur, eos ſentire, filium Dei etiam antequam eſſet homo, obediviſſe Patri, ac per hoc ſecundùm ſolam Deitatem. Filius enim Dei cùm venit in Mundum, & naturam humanam aſſumpſit, non erat Deus & homo, ſed Deus tantùm, niſi quis ita deſipiat, ut dicat, Deum & hominem deſcendiſſe de cœlo, ut fieret homo. Itaque Deus Verbum, cùm non eſſet homo, deſcendit de cœlo, ut fieret homo, & ideò Verbum caro factum eſt, & ipſa incarnatio deſcenſio fuit. Quod aliis verbis dicit Apoſtolus Philipp. 2. *Exinanivit ſemetipſum formam ſervi accipiens*. Quòd ſi Deus Verbum, cùm nondum eſſet homo, obedivit Patri, ut deſcenderet & fieret homo, quis non videt, obedientiam, ac per hoc ſubjectionem tribui Deo Verbo ſecundùm ſolam divinitatem? Neque enim ſecundùm humanitatem, quam non habebat obedire poterat. At, inquiunt: Si Deus filium ſuum miſit in mundum, ut carnem aſſumeret, quomodo non obedivit filius Patri, dum venit in mundum, & carnem aſſumpſit? Hoc ipſum eſt argumentum Arianorum, qui ex miſſione colligebant ſubjectionem; ſed reſpondebant majores noſtri veteribus Arianis & nos reſpondemus novis Arianis, mittere non eſſe jubere, nec mitti ſemper eſſe parere. Nam dominus quidem ſervum jubendo mittit, amicus amicum hortando, inferior ſuperiorem orando mittere poteſt. Ac certè negare non poſſunt Adverſarii, Spiritum ſanctum mitti à Patre, & Filio: juxta illud Joan. 14. *Paracletus autem, quem mittet Pater in nomine meo*, & cap. 15. *Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre*: & tamen Spiritum ſanctum obedire Patri, & Filio, vel Patrem, & Filium imperare aliquid Spiritui ſancto, ne adverſarii quidem admittere auſi ſunt. Itaque vera eſt communis Theologorum ſententia, miſſionem in divinis non juſſionem, non imperium, ſed proceſſionem unius perſonæ ab alia ſignificare, cum novi effectus connotatione. Sed operæpretium erit cognoſcere quid Adverſarii ad noſtra argumenta reſpondeant. Referunt primùm hæc noſtra verba: Si Chriſtus, ut Deus, Patri obedivit, certè ut Deus à Patre diſtinguitur. Alius igitur Deus eſt Pater, alius Deus eſt filius: ſed unus tantùm eſt verus Deus, & conſtat Patrem eſſe verum Deum: non igitur filius eſt verus Deus nec ὁμοούσιος Patri, ut in Nicæno Symbolo confitemur. Reſpondent deinde his verbis: *Rudes aſinos Jeſuitas iſtos eſſe oportet, quòd diſtinguere neſciunt inter unitatem Deitatis, & diſtinctionem inter perſonas in hac una Deitate. Nam certè filius à Patre diſtinctus eſt, tamquam perſona divina, qua ipſe Pater non eſt: & tamen non alius Deus quàm Pater eſt. Atque ita Pater & Filius unus Deus ſunt, licèt diſtincta perſona, quarum una alteri obedit.* Hæc illi. Qui qua modeſtia præditi ſunt, eodem pollent acumine. Nos autem quia ſcimus unitatem Deitatis cum ſola perſonarum diſtinctione credi ab omnibus fidei Catholicæ profeſſoribus, ideò tamquam exploratum errorem notavimus dogma Adverſariorum, ex quo ſequitur, Deitatem filii diſtingui à Deitate Patris, & proinde filium non eſſe verum Deum, neque Patri conſubſtantialem. Argumentum verò, quo id ſequi demonſtravimus, Adverſarii non ſolverunt. Quod enim illi exponunt, Chriſtus ut Deus obedivit Patri, idem eſſe, ac ſi diceretur, Chriſtus ut perſona divina obedivit Patri, ut alteri perſonæ divinæ, nullo modo defen-

d by Google

di poteſt. Siquidem illa particula reduplicans, *ut*, non reduplicat ſuppoſitum, ſed formam. Neque enim dubium eſt, omnes actiones eſſe ſuppoſitorum, ſive perſonarum, & idcircò non ponuntur reduplicantes particulæ ad notandam perſonam, ſive ſuppoſitum; ſed quia dubium eſſe poteſt, ſecundùm quam formam ſuppoſitum agat, quando plures habet formas, ideò per reduplicantem particulam ſignificatur ea forma, ſecundùm quam ſuppoſitum agit. Itaque ſicut qui dicit, Petrus ut muſicus canit, ut Medicus curat, ut homo ratiocinatur, ſignificat illam perſonam, quæ dicitur Petrus ſecundùm ſcientiam muſicam canere, ſecundùm ſcientiam medicinæ curare, ſecundùm rationalitatem, ut ſic loquamur, ratiocinari; ita qui dicit, Chriſtus ut Deus obedit Patri, ſignificat Chriſtum, qui eſt perſona divina, obedire Patri ſecundùm Deitatem. Et quoniam, qui obedit diſtinguitur ab eo, cui obedit, ſequitur ut Chriſtus, qui obedit Patri ſecundùm deitatem, diſtinguatur à Patre ſecundùm Deitatem. Quòd ſi filius diſtinguitur à Patre ſecundùm Deitatem, evidenter ſequitur, ut duæ ſint Deitates Patris, & Filii, & alius Deus ſit Pater, alius Deus ſit Filius, quemadmodum ex eo, quòd filius diſtinguitur à Patre ſecundùm perſonalitatem, rectè colligunt omnes Theologi duas eſſe perſonalitates Patris & Filii, & aliam perſonam eſſe patrem, aliam perſonam eſſe Filium. Hoc igitur eſt argumentum, quod ſolvere debuiſſent Theologi illi Virtembergenſes. Sed ut videtur, argumenti vim non perceperunt, eum tamen tam acuti videri velint, ut eorum comparatione cæteri omnes Aſini dici poſſint.

Nec multò fœlicius ab altero noſtro argumento ſe expediunt. His enim verbis alterum argumentum noſtrum proponunt. *Rurſus qui obedit, minor eſt illo, cui obedit, nam imperare ſuperioris, obedire inferioris eſt. Ergo ſi Chriſtus ut Deus Patri obedit, ut Deus, minor eſt Patre, & mentitur Symbolum Athanaſii cùm ait: Æqualis Patri ſecundùm Divinitatem, minor Patre, ſecundùm humanitatem.* Reſpondent autem hoc modo: *Hæc ratio locum habet in iis perſonis quæ non ſunt ejuſdem dignitatis: ubi hæc imperat, illa neceſſitate quadam paret etiam invita. Cum Chriſto autem, ejuſque obedientia res ſe aliter habet. Pater enim filio ut Deo non imperavit, ut coactus humanam naturam ſumeret: Sed filius Dei ſponte, & liberè hoc fecit ſecundùm æternum decretum totius Trinitatis; quocirca etiam filii Dei obedientia alia eſt, quàm obedientia ſubditi erga ſuum Magiſtratum.* Novam hìc audimus Theologiam, novam Philoſophiam, novam vocabulorum acceptionem. Hactenus enim obedientia virtus fuit, qua ſubditus ſuperioris ſui mandatum implet. Inter perſonas ejuſdem prorſus dignitatis, atque adeò in omnibus æquales inauditum eſt eſſe veri nominis obedientiam, cùm par in parem non habeat imperium, vel poteſtatem. Certè B. Paulus ad Epheſ. 6. ſcribit: *Filii obedite parentibus, & rurſum, ſervi obedite dominis*, & ad Hebr. 13. *Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis*; Et ratio horum omnium eſt, quia Præpoſitus major eſt ſubdito, dominus major eſt ſervo, Pater in humanis major eſt Filio, quia ſenior, quia prudentior, quia cauſa: & S. Auguſtinus ſerm. 6. de verbis Domini ſcribit, obedientiam ſuperioribus eſſe præſtandam, ſed illo ordine, ut ſemper majores minoribus anteponantur, ita ut filii parentibus obediant, quia parentes majores ſunt filiis, ſed magis Patriæ, quàm parentibus, quia patria parentibus major eſt; & magis, Deo, quàm patriæ, quia Deus major eſt, quàm patria. Sic etiam obediendum docet curatori, ſed magis Proconſuli, quàm curatori; magis Imperatori, quàm Proconſuli; magis Deo, quàm Imperatori. Nec difficile eſſet multa hujuſmodi teſtimonia proferre, non ſolùm ex ſcripturis ſanctis, & veteribus Patribus, ſed etiam ex philoſophis, aliiſque ſcriptoribus profanis, apud quos ſemper obedientiæ, quaſi è regione reſpondet imperium, & obedientia ſubdito, imperium Principi tribuitur. Neque rectè Adverſarii obedientiam reſpondentem imperio non agnoſcunt, niſi in iis, qui parent inviti: quaſi verò non ſit illa vera & laudabilis obedientia, qua ſubditus libenter Principi ſuo paret. Quæ cùm ita ſint, niſi Adverſarii vocabulis abuti, & obedientiæ novam definitionem aſſignare velint, omnino coguntur, aut admittere cum Arianis, Chriſtum ſecundùm Divinitatem eſſe Patre minorem, ſi Chriſtum ſecundùm Divinitatem Patri veram obedientiam exhibuiſſe contendunt: aut negare debent Chriſtum ſecundùm Divinitatem Patri obediviſſe, ſi cum Catholicis æqualem Patri filium ſecundùm Divinitatem eſſe volunt.

Sed ineptiſſima præter cæteras eſt reſponſio ad argumentum tertium. Sic enim argumentum noſtrum tertium ipſi proponunt. *Ad hæc, ſecundùm illam naturam Chriſtus obedivit, ſecundùm quam mortuus eſt; nam ipſa mors obedientiæ fuit ſumma, & abſolutiſſima; At non eſt mortuus Chriſtus ſecundùm Divinitatem, ſed ſolùm ſecundùm carnem: ergo nec ſecundùm Divinitatem, ſed ſolùm ſecundùm humanitatem obedivit Patri.* Reſpondent his verbis. *Voces κατὰ, ſecundùm, cauſam indicant propter quam filio Dei adſcribitur quod humanitatis proprium eſt: & viciſſim cur Deitatis propria Humani tribuantur, quia enim non duo, ſed unus dumtaxat Chriſtus eſt, in quo duæ diverſæ naturæ arctiſſimè, & intimè unitæ ſunt; idcircò hæ duæ naturæ, omnes iſtius perſonæ operationes, paſſiones, & gloriam quoque inter ſe communicant &c.* Mirum eſt valdè cur non animadvertant ex hac reſponſione ſua non ſolvi, ſed confirmari argumentum noſtrum. Nam ſi vox κατὰ, deeſt, ſecundùm, indicat cauſam, cur tribuatur filio Dei, quod proprium eſt humanitatis, & homini Chriſto, quod proprium eſt Divinitatis, certè non licet dicere, filius Dei ſecundùm Divinitatem mortuus eſt, ſicut non licet dicere, Chriſtus homo ſecundùm humanitatem creavit mundum; ſed hoc modo dicendum eſt: filius Dei ſecundùm humanitatem mortuus eſt, & Chriſtus homo ſecundùm Divinitatem mundum creavit. Cauſa enim cur filio Dei mors tribuatur, non eſt Divinitas, ſed Humanitas, & cauſa cur mundi creatio tribuatur homini non eſt Humanitas, ſed Divinitas, ut Adverſarii in ſequenti pagina confitentur, & res ipſa per ſe clamat. Quid igitur opus eſt, ut nos in eorum errore confutando laboremus, cùm ipſi tam apertè ſecum pugnent, & ſententiam ſuam ſua reſponſione confutent? Quod verò paulò poſt addunt, nos cum Neſtorianis negare, Chriſtum Deum eſſe natum, paſſum, mortuum, mera calumnia eſt. Nos enim etſi negamus, Chriſtum ut Deum ſive ſecundùm Divinitatem, paſſum & mortuum eſſe: tamen Chriſtum Deum paſſum, & mortuum libentiſſimè confitemur. Denique (ut hunc locum aliquando concludamus) id unum, ab adverſariis peto, ut quandoquidem ipſi in extremo libro refutationis hujus provocant omnes Jeſuitas ad diſputationem cum ea conditione, ut ſola ſcriptura divina ſit Judex, proferant unum locum ex toto veteri, aut novo teſtamento, ubi habeatur, B. Mariam matrem eſſe Chriſti ut Dei, & Chriſtum ut Deum, ſive, quod eſt idem, ſecundùm Deitatem, obediviſſe Patri, aut paſſum, & mortuum eſſe. Hactenus enim non protulerunt, niſi illa, *Sanguis Jeſu Chriſti Filii Dei emundat nos ab omni peccato*, 1. Joan. 1. & illud: *Non miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet Mundum, ſed ut ſalvetur Mundus per ipſum*, Joan. 3. & illud: *Ecce venio, in volumine libri ſcriptum eſt de me, ut facerem voluntatem tuam. Deus meus volui, & lex tua eſt*

in

in medio cordis mei. Sed neque in his locis, neque uſquam alibi invenient ſuas illas verborum novitates. Vel certè ſicut nos illis oſtendimus ſcriptum eſſe 2. Corinth. 13. *Chriſtus crucifixus eſt ex infirmitate*; ideſt, ex ea parte qua erat infirmus, & paſſibilis, nimirum ex Humanitate, & ad Rom. 1. *Qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundùm carnem* & denique 1. Petri 4. *Chriſto igitur in carne paſſo:* ita nobis ipſi viciſſim legant, alicubi ſcriptum eſſe: Qui crucifixus eſt ex virtute, ideſt ex ea parte, qua erat impaſſibilis, nimirum ex Divinitate. Vel, qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundùm Divinitatem; Vel, Chriſto igitur in Deitate paſſo. Quod cum oſtendere non poſſint, intelligant ſe, Judice ſcriptura, ad quam appellaverunt, omnino cauſa cecidiſſe. Reliqua omnia, quæ ad errores pertinent, omittenda cenſui, quoniam ſuperioribus ſimilia ſunt, & mihi propoſitum eſt, non ad refutationem reſpondere, ſed id ſolum oſtendere, refutationem indignam eſſe, cui reſpondeatur.

In poſtrema libelli mei parte notavi mendacia libri Concordiæ, quæ tam perſpicua ſunt, ut mirum ſit, auſos fuiſſe Adverſarios refutationem eorum aggredi. Sed quam aptè reſponderint, uno exemplo, vel altero demonſtrabimus.

In 21. articulo Confeſſionis Auguſtanæ habentur hæc verba: *Hæc fere ſumma eſt doctrinæ apud nos, in qua cerni poteſt, nihil eſſe quod diſcrepet à ſcripturis, vel ab Eccleſia Catholica, vel ab Eccleſia Romana, quatenus ex ſcriptoribus nota eſt.*

In his verbis notavi mendacium contineri: quoniam in hoc ipſo art. 21. docent non eſſe invocandos ſanctos: & tamen non ignorant in Eccleſia Catholica veteri, & in Eccleſia Romana, ut nota eſt ex veterum ſcriptis, ſanctos paſſim invocatos fuiſſe. Ac ut mendacium hoc tegi non poſſet, citavi in meo libello teſtimonia expreſſa pro invocatione ſanctorum Euſebii, Baſilii, Chryſoſtomi, Græcorum; & Ambroſii, Auguſtini, Ruffini, Latinorum. Addidi teſtimonia S. Leonis Papæ, ut inde fides Eccleſiæ Romanæ veteris cognoſceretur, & teſtimonium Prudentii ipſo Leone antiquioris, qui teſtatur Romanam Eccleſiam conſueviſſe ſanctos invocare. Reſpondent in hac ſua refutatione, teſtimonia veterum Patrum, quæ nos adduximus, pugnare cum divino mandato, *Invoca me*, & *Dominum Deum tuum adorabis*; & ideò veritati confeſſionis ipſorum nihil derogare. At noſtra quæſtio non eſt, an Patres vera ſcripſerint, quamquam & hoc nullo negotio defendi poteſt, ſed an ſcripſerint, ideſt, an teſtentur, Eccleſiam ſui temporis, quam veram Eccleſiam, Catholicam fuiſſe Adverſarii confitentur, ſanctos invocaſſe. Cùm autem affirment Adverſarii, Patres antiquos docuiſſe invocationem ſanctorum, eoſque accuſent quòd id fecerint contra mandatum Dei, quomodo non mentiuntur, vel mendacium non confirmant, cùm dicunt, & repetunt doctrinam ſuam, quæ prohibet invocationem ſanctorum, à doctrina Eccleſiæ Catholicæ veteris non diſſidere? Deinde ut probent in Eccleſia Romana veteri non fuiſſe uſum invocandi Sanctos, adducunt unum teſtimonium Ambroſii ex commentario in c. 1. ad Romanos, ubi videtur Ambroſius damnare Invocationem Sanctorum, cùm tamen conſtet Ambroſium eſſe Doctorem Eccleſiæ Romanæ. Sed multis modis reſpondere poſſumus. Nam primò auctor eorum commentariorum non damnat invocationem ſanctorum, ſed errorem quorundam Gentilium, qui docebant Deum immediatè adiri non poſſe. Sed neceſſario per quaſdam inferiores virtutes cœleſtes adeundum eſſe. Secundò commentaria illa à viris doctis non tribuuntur Ambroſio. Tertiò, Ambroſius in lib. de Viduis, quem nemo negat Ambroſii eſſe, apertiſſimè docet invocationem Sanctorum, atque adeò apertè, ut Adverſaru hoc loco Ambroſium hoc nomine reprehendant, quòd contra verbum Dei ſanctos invocandos eſſe docuerit. Quartò Ambroſius nuſquam dicit in Romana Eccleſia non invocari ſanctos, & contra Prudentius, qui æqualis Ambroſii fuit, diſertis verbis in hymno de S. Laurentio Romanam Eccleſiam invocare ſanctos ſolitam eſſe teſtatur. Atque idem teſtatur S. Leo Papa Romanus. Quæ omnia cùm Adverſarii ſciant, & ſaltem in noſtro libello legerint, qua fronte mendacium excuſare poſſunt, quo affirmant doctrinam ſuam ab Eccleſia Romana veteri non diſcrepare? Atque hoc de invocatione ſanctorum exempli loco poſuimus. Nam alioqui plurima ſunt in confeſſione Auguſtana, quæ manifeſtè diſcrepant à Romana Eccleſia, quæ ante mille annos & eo ampliùs florebat.

In eadem confeſſione Auguſtana in articulo de Miſſa habentur hæc verba: *Falsò accuſantur Eccleſiæ noſtræ, quòd Miſſam aboleant: retinetur enim Miſſa apud nos, & ſumma reverentia celebratur*. In his verbis evidens mendacium contineri probavi in meo libello ex articulis Smalchaldicis, qui unà cum Confeſſione Auguſtana deſcribuntur, & approbantur in eodem libro Concordiæ. Nam in articulis Smalchaldicis, Miſſa, ut res commentitia, & figmentum humanum, vel potiùs ut cauda draconis abroganda mandatur. Reſpondent in Refutatione, per Miſſam, quæ ſecundùm Confeſſionem Auguſtanam in Eccleſiis Lutheranorum retinetur, intelligi diſtributionem Sacramenti, non autem ſacrificium pro vivis & mortuis: per Miſſam, quæ in articulis Smalchaldicis damnatur ut res commentitia, figmentum humanum, & cauda draconis intelligi Miſſam Papiſticam, quæ dicitur eſſe ſacrificium pro vivis & defunctis. At hanc refutationem ego ante prævideram, & ideò in meo libello addideram, non accuſari à nobis Lutheranos, quòd abrogaverint diſtributionem Sacramenti, ſed quòd ſuſtulerint ſacrificium, quod in Eccleſia Catholica ſub Miſſæ nomine celebratur. Itaque hoc Dilemmate uſus ſum: Si per Miſſam intelligitis Cœnam Domini, mendacium eſt quòd accuſemini, ſi verò intelligitis ſacrificium, mendacium eſt quòd falsò accuſemini. Ad hoc noſtrum Dilemma non potuerunt in Refutatione aliud reſpondere, niſi Miſſam à ſe abrogatam non eſſe, quia ipſa Cœna Dominica nonnullis in locis apud Lutheranos adhuc Miſſæ nomen retinet, quamvis nullum in ea ſacrificium offeratur. At non de nomine, ſed de re quæſtio eſt. Neque Lutherani à Catholicis accuſantur, quòd Miſſæ nomen aboleverint, ſed quòd Miſſam ipſam, qualem ante Lutheri tempora per multa ſæcula Germani ſacerdotes celebraverant, jam non ſolùm non celebrent, ſed etiam ut Idololatriam & Sacrilegium execrentur. Quare eodem Dilemmate uti poſſumus, ſi per Miſſam intelligis vocabulum Miſſæ cœnæ Dominicæ accommodatum, mendacium eſt quòd accuſemini: ſin autem rem ipſam, quæ Miſſa dicebatur ante Lutheri tempora, ideſt, ſacrificium corporis Domini pro vivis & defunctis oblatum, mendacium eſt, quòd falsò accuſemini.

Addam & tertium exemplum. In eadem Confeſſione Auguſtana, & ex ea in libro concordiæ habentur hæc verba: *Auguſtini tempore Monaſteria erant libera collegia: poſtea corrupta diſciplina ubique addita ſunt vota, ut tamquam ex cogitato carcere diſciplina reſtitueretur*. Hoc manifeſtum eſſe mendacium probavi ex ipſo Auguſtino, qui ſic loquitur in explicatione Pſalmi 75. *Nemo poſitus in Monaſterio frater, dicat, recedo de Monaſterio; Neque enim ſoli qui ſunt in Monaſterio perventuri ſunt ad Regnum cœlorum, & illi, qui ibi non ſunt, ad Deum non pertinent. Reſpondetur ei,*

ſed

ſed illi non voverunt, tu vovisti. Et in Pſalm. 99. *Dum non perſeveraverit implere quod vovit, fit deſertor tam ſancti propoſiti, & reus voti non redditi.* Reſpondent in Refutatione, falsò accuſari mendacii ſuam Confeſſionem Auguſtanam, & reddunt rationem, quia S. Auguſtinus in eadem explicatione Pſalmi 99. ſignificat, eodem loco habitas Virgines ſacras, quæ in Monaſteriis degebant, & alias, quæ in propriis ædibus verſabantur. Secundò quia idem S. Auguſtinus in lib. de bono viduitatis cap. 10. & 11. dicit, ſe non probare illorum opinionem, qui dicunt lapſarum à ſancto propoſito fœminarum, ſi nupſerint, adulteria non conjugia eſſe. Tertiò, *quia Confeſſio Auguſtana, cùm dicit, Auguſtini tempore Monaſteria fuiſſe libera collegia, & ſine votis, non loquitur de votis in genere, ſed de votis in Papatu uſitatis, quibus puella, & juvenes ante juſtam ætatem implicati & conſtricti in vinculis iſtis, & contra verbum Dei, & conſcientiam manere coacti ſunt.* At hoc quid aliud eſt, niſi fugere retia veritatis, & in laqueos falſitatis incurrere? Primum enim falſum eſt, quòd eodem loco habitæ fuerint Virgines Deo ſacræ, quæ in Monaſteriis, & quæ in domibus propriis verſabantur. Nam quæ in domibus propriis verſabantur, ſolo voto caſtitatis obſtrictæ erant, quæ in Monaſterio degebant, voverant præter caſtitatem etiam vitam communem, ut idem Auguſtinus in utroque loco à nobis allegato ſcribit. Deinde S. Auguſtinus dicit quidem in libro de bono viduitatis, videri ſibi conjugia poſt votum caſtitatis non eſſe adulteria, ſed vera conjugia, tamen addit in eodem loco eſſe ſacrilegia, adulterio ipſo pejora. Proinde non vult, liberum illis fuiſſe poſt votum nubere, niſi ſacrilegia adulteriis pejora libera eſſe debeant. Adde quòd Auguſtinus eo loco de voto caſtitatis ſimplici loqui videtur, non de voto caſtitatis ſolemni, quale eſt illarum, quæ ut mundo omni ex parte mortuæ, in Monaſterus vitam communem ſub obedientia profitentur. Denique falſum eſt, quòd in Eccleſia Catholica ante juſtam ætatem juvenes, aut puellæ ſervare cogantur vota temerè emiſſa. Contrarium enim cavetur in antiquis Conciliis; & in ipſo jure Canonico, & demum idem renovatum cernimus in Concilio Tridentino Seſſ. 25. cap. 15. & 17. de Regularibus. Sed illud omnem impudentiam ſuperat, quòd verba Confeſſionis Auguſtanæ, generalia, perſpicua, diſerta, quibus aſſeritur tempore Auguſtini Monaſteria fuiſſe libera collegia, & poſtea ob corruptam diſciplinam, addita fuiſſe vota, per novam gloſſam reſtringere velint ad vota emiſſa ante juſtam ætatem. Sed veniam damus pudori, voluerunt enim aliquo ſaltem imaginario pallio Patrum ſuorum verenda contegere. Quamvis ſi quis eos urgeret, ac peteret, an vota monaſtica emiſſa juſta ætate neceſſariò ſervanda ſint, ex doctrina S. Auguſtini, & exemplo veteris Eccleſiæ, in majores anguſtias credo, redigerentur; Nec ſcio, qua ratione Lutheri, & Catharinæ, Buceri, Petri Martyris, totque aliorum ſuorum Principum apoſtaſiam defenderent. Sed his omiſſis, veniam ad id, quod in principio, in medio, in fine totius Refutationis, atque adeò in ſingulis ferè paginis libri ſui repetunt & inculcant ad nauſeam uſque. Quoniam enim ad tot mendacia illis objecta quid ſolidi reſponderent, non inveniebant, excogitaverunt callidum ſanè conſilium, ut Jeſuitis invidiam eo nomine conflarent, quòd auſi ſint Illuſtriſſimos Principes mendacii coarguere. Ita enim derivata mendaciorum infamia à ſe

A in Principes, id futurum ſperaverunt, ut quod ipſi rationibus non poſſent, notam videlicet mendaciorum eluere, id Principes auctoritate præſtarent. Ego verò ſanctè affirmare poſſum, numquam mihi in mentem veniſſe, ut Illuſtriſſimos Principes, quamvis à religione Catholica alienos, mendacii repehenderem. Illorum eſſe mendacia, quæ retuli, ſemper exiſtimavi, qui Confeſſionem Auguſtanam, qui Apologiam, qui librum Concordiæ confecerunt, id-eſt, Philippi, Smiddelini, & paucorum aliorum Theologorum. Iſti enim ſunt, qui ſciebant, vel certè ſcire poterant, & ſciviſſe præſumuntur falſa eſſe, quæ dicebant, & ſcribebant, atque hoc eſt eſſe mendacem. Principes, & populi, quorum munus
B non eſt libros evolvere, quique ſuis Theologis crediderunt, ſeducti, circumventi, decepti dici poſſunt, mendaces dici non poſſunt. *At* (inquiunt, Adverſarii pag. 62.) *Idcirco Jeſuita non ſolo fœdo illo mendacii nomine contenti, adjuncto epitheto Illuſtre mendacium vocarunt, hoc eſt, vanitatem, & mendacium Principum; probè namque noverunt, vocem hanc, illuſtre, in lingua Latina, præcipuè erga Principum perſonas uſurpari.* Reſponderem profecto illuſtrem hanc eſſe calumniam, niſi timerem, ne id etiam detorquerent ad principum injuriam. Ego igitur in Cicerone, aliiſque bonis linguæ Latinæ auctoribus frequentiſſimè legi (illuſtre) pro dilucido, & perſpicuo, pro verbo, vel facto Principis numquam legi. Illuſtre perC jurium eſt in oratione Ciceronis, de Aruſpicum reſponſis. Quod ſi Adverſarii noſtri perjurium hominum illuſtrium, ideſt, Principum, interpretentur, quis non rideat? Ita igitur Jeſuitæ de mendaciis Principum ne cogitantes quidem, illuſtria dixere mendacia Philippi Melanchthonis, aliorumque ſimilium ſectariorum, quomodo Tullius illuſtre perjurium, quod perſpicua, manifeſta, clariſſima eſſent; nam ut idem ait Cicero in Partitionibus: Illuſtre aliquanto plus eſt, quàm dilucidum. *At*, inquiunt, *verba illa præfationis Concordiæ, in quibus mendacia notantur, Principum verba ſunt.* Verba quidem illa ita ſcripta ſunt, ac ſi à Principibus dicerentur, ſed à Theologis compoſita, & conſcripta ſunt. Principes enim
D nomine ſuo præfationem illam edi voluerunt, quo liber concordiæ plus auctoritatis haberet. Sed quemadmodum decepti ſunt, non autem mentiti, cùm Concordiæ ſubſcripſerunt, quia vera eſſe crediderunt, quæ in ea continebantur: ita quoque cùm præfationem à Theologis confectam ſuo nomine typis mandari voluerunt, non ipſi mentiti eſſe dicendi ſunt, quamvis in ea præfatione multa ſint falſa, ſed ii, qui ſcientes falſa eſſe, non veriti ſunt ea conſcribere. Quæ cùm ita ſint, ſi Principes Lutherani rectè judicare voluerint non de Jeſuitis querentur, à
E quibus nulla injuria ſunt affecti; ſed Theologis ſuis meritò iraſcentur, atque ab his dignas pœnas repoſcent, qui ipſis ita impoſuerunt, ut errores graviſſimos, mendaciaque clariſſima pro veritate eis obtruſerint. Quod autem ad libellum meum attinet, is magnas agit Adverſariis gratias, quòd cùm antea ab Auctore ſuo neglectus, ſola Typographi benignitate lucem aſpiceret, nunc tantorum virorum ſummo conatu, totiſque viribus oppugnatus, & nihil tamen læſus, cujus rei judicium æquis lectoribus liberè libenterque permittitur, ab Auctore proprio, non ſolùm pro ſuo agnitus, & ejuſdem juſſu editus, ſed etiam inter alios ejus libellos optimo loco ſit collocatus.

F I N I S.

IN-

INDEX RERUM MEMORIA DIGNARUM

Quæ in hoc Appendicis Opusculo operum D. Roberti Bellarmini Societatis Jesu Theologi passim occurrere possunt, serie Alphabetica digestus.

A

AARON à Mose fuit in summum sacerdotem consecratus. Pag. 501. e

Aaronicorum sacerdotum licèt sacrilegorum & impiorum Christus Salvator & Apostoli honorificè loquendo meminerunt, & quare. 491. c

Absolutio duplex, altera particularis, altera generalis, & utra earum requirat cognitionem causæ. 577. c

Absolutio non modo à peccatis, per sacramentum pœnitentiæ, sed à censuris quibuscumque, & etiam dispensatio in omnibus unde colligatur. vide. 572. a

Actionum humanarum bonarum duplex valor, scilicet meriti, & satisfactionis. 568. d

Adolphus Comes Holsatiæ propter Christum ex opulentissimo & potentissimo principe pauperrimus monachus factus est. 509. d. e

Adrianus Papa, Carolum Magnum electio num Pontificis cæterorumque Episcoporum jure, & patriciatus simul dignitate ornavit. 544. d

Adrianus IV. antea Monachus ab Eugenio III. Card. creatus, doctissimus & optimus in Norvegiam missus, eam provinciam Christo suis laboribus acquisivit. 495. c

Adrianum IV. novo & insolito mortis genere apud Anagniam extinctum fabulosè refert Abbas Urspergensis ex Joanne quodam Cremonensi obscuro auctore & schismatico quem ex affectu potius quàm veritate talia scripsisse refert Joannes Nauclerus in Chronico. 518. b

Aerius quid senserit pro Missa in remedium defunctorum. 300. e

Æneas Sylvius postea Pius II. appellatus, Pont. Max. Imperium in Reges Francorum per suos prædecessores Pontifices translatum affirmat. 536. b

Albertus Imperator à Bonifacio VIII. vehementer contendit ut Imperium sibi & hæredibus suis confirmaret, sed non impetravit, quia Rom. Pont. voluit Imperatorem eligi, non nasci; unde cognosci potest quæ fuerit ejus Imperatoris sententia de potestate summi Pontificis in evehendis hominibus ad Imperium. 523. a

Albertus Pighius Apologiam Ludovici IV. egregiè refutavit. 561. d

Alberti Krantzii Germani testimonio Electorum jus septemvirum nominandi Regem in Imperatorem per Pontif. promovendum à Pontificibus Romanis promanasse comprobatur. 558. d

Ejusdem testimonio Illyricus mala fide abusus notatur ibid. e

Alciatus vir doctissimus & historiarum peritissimus etiam hæreticorum adversariorum testimonio. 556. e

Alciati ejusdem nobilis Jureconsulti error, quo scribit Carolum Magnum Imperium sibi à Pontifice populoque Romano designari procurasse. 570. a

Alexandri III. Pontif. responsum legatis Græcorum Imperatoris unionem rerum fieri cupientibus Orientalis simul & Occidentalis Imperii datum, authoritate & prudentia plenum. 525. c

Alexandrinus Patriarcha non multis ab hinc mensibus missis ex Ægypto literis moderno Pontifici maximo Clementi VIII. inscriptis, caput eum Ecclesiæ universæ Christique vicarium confitetur. 481. a

Anabaptistæ palam Magistratum omnem de medio tollunt. 508. d

Anima Christi habuit essentialem gloriam sine meritis in instanti conceptionis suæ, & ideò de rigore justitiæ meruit omnibus hominibus gratiam, & gloriam. 574. e

Animæ existentes in purgatorio non dicuntur liberari applicatione sacramenti contra Lutheranos, ita asserentes. 596. d

Anselmus Cantuariensis Episcopus vir sanctimonia & literis clarissimus, Henricum IV. Neronis, Domiciani, & Diocletiani successorem vocat. 511. e

Antichristus in suo nomine venit, qui nullum supra se Deum agnoscit. 480. a

Antichristum futurum genere Judæum atque ex Tribu Dan, cum S. Irenæus dicit, Hierosolymisque regnaturum, & in templo quod Salomonis dicebatur sessurum, summa est Calvinianorum cæterorumque hæreticorum impudentia ejusdem Antichristi notam Romano Pontifici impiè adscribere. 482. b

Antipapas tres ob simultates cum legitimis Pontificibus susceptas schismaticè fovit potentia Imperiali Fridericus I. Imperator contra Alexandrum Adriani IV. successorem. 518. c

Apostolicæ Sedis authoritate Imperii gaudet prærogativa Germania. 522. b

Aquilam bicipitem quare Romani Imperatores pro gloriosis gerant insignibus. 527. d

Argumentum libelli inscripti falsò ab Hæreticis, Synodus Parisiensis, ab Auctore explicatur. 563. b

Argumentum secundum Catholicorum desumptum ex Apostolo 2. Corint. sex objectionibus impugnatur à Kemnitio, & quæ illæ sint. 608. e

Argumenta Lutheri contra Indulgentias quomodo refellantur. 549. e 550. a. & seq.

Arianos, Macedonianos, Nestorianos & Pelagianos non solùm Catholici, sed etiam Lutherani & Calvinani pro hæreticis habent. 481. a

Arnulphus Germaniæ Rex à Papa Formoso Romam veniens summo favore exceptus & Imperii Corona donatus. 552. d

Arnulpho Imperatore defuncto, magna inter Italos Longobardos, Germanos seu Francos Orientales & Francos occidentales seu Gallos de possessione Imperii fuit concertatio. 552. d

Articuli multi Lovaniensium damnati à Pio V. & Greg. XIII. & præcipuè ille, qui habet solius Christi satisfactionibus remitti pœnam temporalem, sanctorum autem passionibus offerri Deo, ut ipse eorum intuitu malis applicet merita Christi. 575. d

Auctorum nomina, qui de Indulgentiis, & piè, & Catholicè scripserunt tum eorum, qui ipsis impiè detraxerunt. 568. a & seq.

Aurum ex Ennii stercore colligebat olim Virgilius, at Illyricus ex historicorum auro stercus colligit. 529. a

B

BABYLON ubi Roma dicitur à Tertulliano & Hieronymo immò ab ipso principe Apostolorum Petro, & similiter ab Apostolo Joanne de Roma Ethnica non de Roma Christiana intelligitur. 482. d

Bambergensis Episcopus Friderici orator Imperatoris ad Summum Pontif. Principis sui nomine Coronæ Imperialis insigne à Pontifice petiit. 518. a. b

Baptismus renovat ita hominem, ut post illum nihil prorsus sit expiandum, neque culpæ, neque pœnæ, aut æternæ, aut temporariæ, & post illum si maneat in statu gratiæ, nullo modo sunt necessariæ Indulgentiæ. 559. e

Baptismus, & Monachatus quam similitudinem habeant invicem quo ad culpam, & pœnam. 635. e

Barbari suos duces nominant Reges. 541. a. b

Belisarius & Narses Græci Imperatoris Duces Gothos Italiæ possessione exuerunt non Longobardi ut mentitur Illyricus. 529. c

Belli jure Imperium Germ[illegible] non fuisse acquisitum. 525. c

Berengarius tyrannus ab Othone I. Imperatore captus. 551. c

Berengarius Longobardus Italiæ Rex & Imperator ab Othone I. jam Imperatore prædecessor & Imperator appellatus. 552. d

Boccacius jure à Catholicis reprehensus quòd primæ fecerit fabulæ fundamentum sacramenta confessionis atque extremæ unctionis. 492. d

Bohemiæ Rex ab Electorum numero ab Hustiense Cardinale Hewico excluditur, quòd non sit Teutonicus. 554. d

Revera non eligit Imperatorem cum cæteris, sed solùm quando sex electores inter se ita dividuntur, ut tres uni, & tres alteri suffragentur, tum ille jus habet ex duobus electis alterum nominandi. ibid.

Bona opera non prohibentur præter fidem in justificatione contra mendacium Lutheranorum. 628. e

Bona Clericorum tam Ecclesiastica quàm sæcularia libera sint, ac merito esse debent à tributis principum sæcularium; & istius propositiones varias probationes vide. 497. c. d

Bona Clericorum temporalia, bona dominica propriè dicuntur & quare. 500. c

Bullæ indulgentiarum sunt conficiendæ, contra Kemnitium, quamvis hoc non probetur ex scripturis in particulari, sed tantùm in communi. 604. d

CAL-

C

CALVINUS refutatur cùm dicat sanguinem Christi profanari Indulgentiis. 596. c

Calvinus decipitur & est mendax cùm dicit, Catholicos negare sanguinem Christi non sufficere ad remissionem, reconciliationem & satisfactionem peccatorum, hoc enim falsum esse multis rationibus probatur. 596. c. d. e

Calvinus citatus testimonia scripturæ, quibus nitur probare merita Sanctorum si adjungantur sanguini Christi, sive ejus meritis ipsum Christi sanguinem profanari, quomodo sint intelligenda. 596. e. a. b

Calviniani paulatim in Atheismum prolabentes de religione jocum, & de controversiis fidei ludicras declamatiunculas faciunt. 479. a. b

Calviniani opinantur potestatem remittendi, vel retinendi peccata esse referendam ad concionem, quod absurdum reprobant. 599. b

Caput Ecclesiæ cùm sit Christus quomodo item caput ejusdem summus Pontifex dici possit nimirum ministeriale. 493. e

Carolus Magnus Occidentis primus & Francorum Imperator à Leone III. Pont. Max. nominatus & coronatus Irenes Imperatricis Orientis nuptias ambit illa nec ab eo conjugio abhorrente. 519. d

Carolus Magnus omnium consensione Historicorum primus ex gente Francorum fuit Romanorum Imperator ex quo constat non hæreditario eum jure Imperium ut mentitur Illyricus habuisse. 511. c

Carolus Magnus Romam venit Pontificis Max. ulturus injurias non eum judicaturus ut mentitur Illyricus. 546. b

Carolus Magnus Patritius Romanus numquam Romanorum hostis sed semper eorundem amicus fuit. 526. c. d

Longobardorum in Italia Regnum armis adeptus est; Romam venit non ut hostis orbem expugnaret, sed ut Patritius & orationis etiam gratia, & ut causam cognosceret quæ inter Pontificem & seditiosos quosdam cives fuerat exorta. ibid. e

Caroli Magni successionis series videatur. 548. a. b. c. & per totam.

Carolum Magnum precibus populi Romani Leo Pontifex Imperatorem dixit. 536. d

Carolus Calvus ab infestatione Ludovici junioris Imperatoris non hortatu Pontificis Summi Adriani sed mandato abstinuit. 558. e

Caroli Calvi testimonio & seria celerique ad Pontificem ex Francia profectione ostenditur præter coronationem & Imperii jus ad Reges per Summum Pont. transferri posse. 523. e

Carolomannum qui relicto principatu Franciæ Monachatum elegit divino successum amore fuisse scribit Abbas Urspergensis. 509. b

Carolus V. Imperator cum Francisco I. Rege pacem fecit & Leonoram sororem ei in matrimonium collocavit non communicata cum eo Imperii dignitate. 539. d

Carolus Molinæus Gallus Hæreticus & ob id Pont. Rom. inimicus authoritate fidei in suis scriptis caret. 558. c

Cassiodorus Chronographus Indignus Theoderici Gothorum regis Cancellarius. 533. e

Catholici præter fidem in lapsis contritionem, confessionem, & satisfactionem necessariam volunt Lutherani solam fidem. 602. c

Catholici Theologi omnes volunt homines justificatos posse satisfacere Deo pro debito pœnæ temporalis de congruo, sed etiam de condigno contra secundum cap. Kemnitii falsò imponentis ipsis pœnam temporalem non posse exsolvi. 604. a

Catholicis omnibus sacrosancta Pontificum esse debet authoritas. 524. c

Causa justa Indulgentias concedendi utrum debeat esse proportionata, ita, ut minima indulgentia minimam requirat causam, maxima verò maximam, in hoc gravissimorum auctorum diversæ sententiæ, & rationes. 585. d. e

Causa justa indulgentiæ, quare non requirat, ut opus injunctum sit omnino satisfactorium, ita ut compensent omne delictum. 585. c

Causam justam, ut plurimum in dandis indulgentiis duo requirere. 586. d

Causæ concedendi Indulgentias antiquis temporibus, & novis, quænam essent & in quibus differrent, & convenirent. 616. b. c. d

Causæ indulgentiæ datæ particulari; & in communi invicem diversæ, & quomodo. 586. c

Causæ Indulgentiarum quot sint, & quæ illæ. 615. c

Causæ Ecclesiasticæ quænam vocentur. 496. e

Cælestinus V. Rom. Pont. à Dante reprehensus quod pontificatu sponte se abdicarit. 486. b

Ejusdem laudes ob vitæ sanctitatem & miraculorum exhibitionem. Vide. ibid. c. & 495. c. d

Ejusdem vitam fideliter & docte scripsit Cardinalis Cameracensis Petrus ab Alliaco. 486. b

Cælibatus quomodo sit necessarius ad sacerdotium. 616. d

Cæremoniæ Ecclesiæ veteris antiquorum Patrum in Ecclesia nostra servantur contra mendacium Lutheranorum asserentium se illas servare; & quæ illæ sint. 630. d. e

Cæsar Dictator in bello adversus Gallos interdum opera Germanorum se usum testatur. 527. c

Cæsar Germanicus regnum habet ex electione suorum principum, à Pontif. autem max. habet nomen Imperatoris. 516. c

Cæsares ante Pontificiam Coronationem Reges, post eam verò Imperatores & Augustos à veteribus usitata phrasi appellari soliti. 520. b

Cæsares olim dicebantur qui Augusti futuri erant. 550. c

Cæsarum Germanorum potentiam & gloriam ad Antichristi præstigias & Tyrannidem Lutherus ejusque filii Chytræus Bibliander & Illyricus referunt. 511. b

Cæsarei juris fuisse per omnem vetustatem castigare Pontifices summos, cùm totius vetustatis exempla contrarium clament, affirmare, ut facit Illyricus, summæ est impudentiæ. 551. b

Christus Salvator & Apostoli de Sacerdotibus Aaronicis licèt jam sacrilegis, & impiis honorificè loquuti fuerunt & quare. 493. b

Christus Salvator quare ad tributi solutionem non fuerit obligatus. 498. c

Christus assumpsit sibi adjutorem Paulum ad salvandum dignatione, non necessitate, quomodo sit etiam per merita sanctorum admixta ipsis meritis Christi in indulgentiis. 598. d. e

Christus licet non judicarit res terrenas, Id non fecit quia non potuit, sed quia noluit. 543. e

Christus Pilato fuit subjectus de facto non de jure & potestas desuper data quam in Pilato Christus agnovit non potestas judiciaria sed permissio intelligenda est ut sancti Patres docent. 502. a

Christus sua passione satisfecit pro omnibus peccatis non solùm pro peccato originis contra Lutheranos volentes missam fuisse instituram, ut pro actualibus prodesset. 633. e

Christus quare voluit applicare integrum pretium suæ redemptionis tam quoad culpas, quàm quoad pœnas tum æternam, tum temporalem, sacramento Baptismi, non autem sacramento pœnitentiæ. 609. e

Christum suscepisse pro nobis omnem culpam, sed non totam pœnam est mendacium falsò à Kemnitio Catholicis impositum. 605. e. a

Clavium missio ad principes viros summorum Ecclesiæ Romanæ Pontificum religiosum munus erat, non dignitatum vel Papale insigne. 545. c

Clemens VI. annum, in quo summæ indulgentiæ conceduntur adeuntibus basilicas apostolorum, instituit appellandum annum Jubilæi, more veteri propter similitudinem. 567. d

Clemens VI. quibus rationibus fuerit adductus edere Extravagantem qua determinat, extare thesaurum spiritualem passionem Christi, & sanctorum. 571. e

Clemens VIII. laudandus. 587. a

Clerici sic dicti tamquam ad sortem Domini pertinentes. 500. b

Clerici graviter puniuntur Decretis Conciliorum Milevitani & Matisconensis si ad terreni Imperatoris causam ecclesiæ deferant. 496. a

Iidem quomodo ab obligatione legum civilium non eximantur scilicet obligatione non coactiva, sed solùm Directiva. ibid. d

Clerici etiamsi leges civiles non servent, non possunt à judice sæculari judicari. 497. a

Clericorum exemptio in rebus politicis tum quoad personas, tum quoad bona introducta est jure humano pariter & divino. 498. d

Clericos ob honorem Domini tributa non solvere Divus asserit Hieronymus. ibidem.

Clericos tum majores tum minores jure subjectos esse debere sæculari potestati asserere hæreticum est. 496. b

Jure divino tantùm esse liberos & eorum bona à potestate principum sæcularium Catholici aliquot tenent. ibid. d

Et nonnulli ex iis pariter Catholicis partim divino jure partim humano iisdem hanc immunitatem competere asseruerunt. ibid. d. & e

Clodoveo Carolus Magnus trecentis ferè annis posterior fuit. 535. b

Clodoveo Consulatus & patritiatus insignia contulit Anastasius Imperator non Augustalem dignitatem ut mentitur Illyricus. 535. a

Clodoveo Coronam auream gemmatam sibi ab Anastasio Imperatore donatam Romam S. Petro misit. ibid. d

Communio Sanctorum qui est nonus articulus, quam communionem significet, & quod illa sit triplex contra Kemnitium. 613. b

Concessio indulgentiarum quo ad ea, quæ pendent ex solo jure Ecclesiastico est rata etiam sine justa causa, quæ verò pendet à Deo, vel in hac vita vel in alia non; & qua de causa. 585. e. a

Concilium Generale seclusо Papa non posse concedere plenarias Indulgentias, quare. 584. a

Concilium Nicænum statuit quo cultu Imagines sint adorandæ, vivifica Crux contra impostaram Michaelis Balbi. 563. c

Concilium Generale seclusо Papa non habet auctoritatem Papalem nec formaliter, nec eminenter, sed tantùm Episcopalem. 584. e

Concilia Ecclesiæ Catholicæ, quare non mutent quotannis dogmata, ut Lutherani. 603. c

Concilia tum Generalia, tum provincialia antiquissima probant dari Indulgentias. 573. b

Con-

Conciliatio opinionum circa proportionem juſtæ cauſæ ad dandas indulgentias & utra verior ſententia. 586. d. e. a

Conditiones neceſſariæ indulgentiæ quæ, & quot ſint. 587. b

Confeſſio Auguſtana cohæret cum Ariana hæreſi circa unitatem eſſentiæ divinæ, & quomodo. 626. e

Confeſſio Auguſtana damnata à Carolo V. cum ſubſcriptione quinque Electorum; Eccleſiaſticorum principum triginta, ſæcularium viginti trium, Abbatum viginti duorum; Comitum, & Baronum triginta duorum; Civitatum liberarum, & Imperialium trigintanovem. 625. a

Confeſſioni Auguſtanæ unum ſolum Principem Electorem, ſex principes, & Civitates liberas ſolùm duas adhæſiſſe & ſubſcripſiſſe conſtat. 507. d

Eandem in Auguſtano Conventu Imperii ordinum ab ipſo Imperatore Carolo V. damnatam cum numeroſa principum & Civitatum ſubſcriptione. ibid.

Confeſſio Lutheri in quot diſſentiat à Confeſſione Auguſtana contra ipſos Lutheranos: & quam ſit ſecum pugnans in duobus articulis, altero de unitate Eſſentiæ divinæ, altero de Incarnatione. 625. e. & ſeq.

Confeſſio quando ſit neceſſario facienda ante indulgentiæ perceptionem, & quando non. 588. c. d. e

Conjugium quando prohibitum ſacerdotibus contra Lutheranos diſſentientes. 631. c. a. b

Conjugium omnino prohibitum ſacerdotibus ex Canonibus omnibus contra mendacium Lutheranorum. 632. d

Conſtantinus magnus Conſtantinopolim quaſi alteram Romam ædificavit.

Conſtantinus qui primus fuit Imperator apertè Chriſtianus, natura docente Eccleſiaſticos immunes à communibus Reipub. oneribus declaravit. 500. e

Quod & multi alii Imperatores poſt eum fecerunt. ibid.

Idem Epiſcopum Euſebium Nicomedienſem in exilium relegavit antea tamen à Concilio Nicæno depoſitum propter hæreſim. 497. d

Ejuſdem donatio Sylveſtro Pontifici facta, non ſolùm urbem Romam atque Italiam univerſam, ſed etiam omnes Occidentalis Imperii provincias complectebatur. 516. e

Ejuſdem Imperatoris heroicum non minus quàm pium in defenſionem nominis ſacerdotalis factum ex Theodoreto vide. 493. a. b. c

Conſtantino magno excepto nullus Imperator fœlicior, nullus Eccleſiæ utilior Carolo magno repertus fuit. 542. c

Conſtitutio Ponticia quæ ſeptemviros principes Electores eſſe voluit, odioſa. 556. e. a

Poſtea tamen vitandorum occaſione Schiſmatum omnium conſenſu recepta fuit. ibid. a

Conſuetudine communi Chriſtianorum præterquam quòd ex ſacris literis & libris ſanctorum patrum nominibus patris & paſtoris ſacerdotes ornantur. 500. b

Conſules tres uno anno fuiſſe inauditum eſt. 535. a

Contradictiones Illyrici hæreſiarchæ de Imperii Romani translatione quamplures videto latè. 505. c. uſque ad 508. a

Crucis imaginem cùm colere liceat, multò magis imaginem crucifixi. 564. c

Crucem tantùm eſſe adorandam, non autem reliquas imagines impiè blaterant hæretici. 564. b

Culpa peccati cur ſolvatur per ſacramentum tantùm, reatus verò pœnæ extra ſacramentum. 572. b. c

Culpæ hominum non poſſunt expiari paſſionibus ſanctorum & qua ratione id fiat. 574. a

Culpæ multæ lethales, quarum unaquæque ſit offenſio infinita, non requirunt ad ſui expiationem multas infinitas ſatisfactiones, & hoc quare. 575. b

Cyrus Perſa, Alexander Macedo, & Julius Cæſar Romanus, jure belli per ſe occupando jura aliorum ſumma tenuere Imperia. 525. c

D

DANTES Alighierius Poeta haud vulgaris adulatorio poemate prædixit Imperio Romano præſertim per omnem Italiam aliquando poſiturum Chanem Scaligerum Veronæ principem ſummum ſuum benefactorem, ſed vaticinio falſo & inani. 488. c

Quæſtuarios Indulgentiarum reprehendit non ipſas Indulgentias. ibid. e

Teſtimonia ejuſdem prolata in defenſionem aliquot præcipuorum fidei Catholicæ capitum, ut de primatu Pontificis Romani, de igne purgatorio, de operum meritis Bonorum, de libero hominis arbitrio, & de ſigno Crucis venerando, ſanctorum invocatione, Deiparæ interceſſione, reliquiarum veneratione & imaginum. ibid. & 489. per totam.

Idem donationem Conſtantini & lepram ejuſdem Baptiſmo curatam affirmat, idque in commendationem Sanctæ Sedis Romanæ. 485. c

Quamvis in hoc illi fidem habendam Satyricus ſcriptor neget. 487. e

Idem factione Gibellinus non domeſticus ſed hoſtis fuit Romanorum Pontificum. ibid.

Et ob iſtius factionis affectum in Pontificum Clericique reprehenſione non immeritò ſuſpectus haberi debet, cùm odio potius inimicorum, quàm veritatis amore adſcribendum animum appulſe videatur. ibid.

Agnoſcit Pontif. Romanum pro vero Eccleſ. Paſtore. ibid. b

Quos Pontifices Romanos & quot numero præcipuè reprehendat adverſantes Gibellinæ factioni. ibid. 485. c 486. b

Dantem Alighierium quinque numero Romanos Pontifices reprehendiſſe, & quoſnam illos, Satyricus ſcriptor anonymi libelli Gallus annotavit. ibid.

Definitio propria Indulgentiæ, cum aliorum auctorum definitionibus. 581. a

Defuncti cùm juvantur, per modum ſuffragii ſatisfactorii juvantur, quia indulgentiæ non ſunt niſi ſatisfactoriæ, & quomodo illa ſatisfactio detur. 591. c d

Defuncti exiſtentes in Purgatorio quomodo excommunicentur, & abſolvantur ab ipſa excommunicatione. 590. b

Defunctis cur non proſint Indulgentiæ per modum abſolutionis, ſed per modum tantùm ſuffragii, qui modus eſt oppoſitus primo, vide pulcherrimas rationes. 590. b c d e

Defunctis prodeſſe Indulgentias non tantùm per modum impetrationis quod eſt propcium, ſed etiam per modum ſatisfactionis, & hoc quibus rationibus. 589. c d e

Defunctis quare non concedantur Indulgentiæ, niſi per modum ſuffragii. 576. e

Debitum mortis contractum per peccatum, erat ut non ſolùm morerentur, ſed, ut etiam in ipſa morte perpetuò maneremus. 597. e

Deſiderium Regem Longobardorum Papia obſeſſa Carolus Magnus captivum fecit. 545. b 549. b

Deus aliorum mala utitur voluntate, quam tamen ipſe non fecit ad aliorum peccata punienda, exemplo Nabuchodonoſor & Salmanaſſar. 528. c

Deus diſtribuit unicuique ſecundùm opera ſua, de qua Juſtitia intelligi debeat Matth. 25. 569. d

Deus cur voluerit, ut unuſquiſque noſtrum propriis meritis coronam gloriæ ſibi acquireret. 596. d

Deus cùm per pœnitentiam remittit omnem culpam & pœnam ſempiternam ſine Indulgentiis, cur non & temporalem ſine illis, ut gratuita, & plenaria ſit remiſſio ipſius Dei. 605. c

Deiparam Virginem magno affectu implorat Petrarcha, damnatque ſimul amores, & amatoria cantica quæ juveni ſibi exciderant. 491. e

Diſcipulus Chriſti qui eſſe non poſſit. 542. d

Dogma Catholicorum eſt flagella Dei aliquando poſſe averti per voluntarias afflictiones contra Kemnitium impugnantem. 610. a

Dogmata Catholica quomodo differant ab Hæreticorum dogmatibus. 573. e

Dogmata Immò mendacia ſex omnino pugnantia cum noſtris, & quæ illa ſint. 638. a b

Dona juſtitiæ non acquiruntur per Indulgentias, & hoc quare. 597. c d

Dona juſtitiæ non poteſt dare, niſi qui juſtificat impium. 610. e

Donatiſtæ quomodo conveniant cum Lucheranis circa Miſſæ utilitatem, quam volunt eſſe non ex opere operato, ut Catholici, ſed ex opere operantis. 634. b

E

ECCLESIA Græca in quo Concilio damnet conjugia ſacerdotum non eſſe facienda poſt ſuſceptos ordines, & quæ pœna illis eſſet conſtituta. 631. c

Eccleſia habet duos modos vivendi perfectos, & qui illi ſint. 628. c d

Eccleſiam veteri teſtimonio imbutam, tum Apoſtolorum, tum eorum qui iis proximè ſucceſſerunt didiciſſe probatur, ſe conceſſiſſe Indulgentias propter Martyres, quòd videret ipſorum merita poſſe applicari pœnitentibus pro remiſſione pœnæ temporalis. 572. b c

Eccleſiarum immunitates violare præſumentes ſignis & prodigiis calamitate plenis à Deo puniti. 500. d

Eccleſiaſtica poteſtas ſpiritualis cùm ſit & cœleſtis, politica verò humana & terrena, illa huic longè præferenda eſt huicque urgente cauſa imperare poteſt. 542. a

Eadem poteſtas politicam dirigit, eique imperat. ibid. c. & 543. b

Eccleſiaſticum regimen à politico diſtinctum eſſe ſcripturæ ſanctæ docent. 496. a

Effectus Indulgentiarum quis ille ſit proprius, & cui tribuatur. 606. b

Electionis titulo imperarunt apud Romanos olim Claudius, Galba, Veſpaſianus, & plurimi alii Romani Imperatores. 525. d

Electus Rex Romanorum à Pontifice Maximo confirmatur, & plenitudinem Imperii accipit, ſicque tandem fit Imperator. 521. a

Electores Principes jus Pontificium confirmandæ eorum electionis agnoſcere debent & agnoverunt. 559. d

Electores Principes Septemviros inſtituit Greg. V. Pontif. Maxim. genere Teutonicus. 552. b

Electores Septemviros ante Gregorii X. Pontif., & Friderici II. Imperatoris tempora deſignatos. ibid. a

Varietas ſententiæ auctorum triplicis generis. ibid. b

Prior ſententia ut verior ab auctore defenſa. ibid.

Electorum Imperii ſeptemvirum officia. ibid. a b

Eleemoſinæ in Indulgentiis quare injungantur à Summo Pontifice contra Martinum Kemnitium. 604. b

Ema-

Emanuelis Comneni Orientis Imperatoris amplissimæ pollicitationes & oblationes non contemnendæ Alexandro III. Pontif. factæ ea potissimum causa fuere, ut authoritate ejusdem Pontificis unio vicissim Orientalis & Occidentalis Imperii in ipsius commodum fieri posset. 524. e

Episcopi non possunt excedere Indulgentias unius anni, neque possunt concedere Indulgentias, nisi de pœnitentiis injunctis. 581. e

Episcoporum potestas elargiendi Indulgentias est à summo Pontifice, non autem à Deo, sacramentorum verò è contrà, & cur. 584. b c

Evangelium politicas leges non tollit, & ideo etiam sacerdotes & monachos eis debere parere inquit Chrysostomus. 497. a

Evangelium, nec Indulgentiæ possunt esse mendacia contra positionem Calvini. 599. c d

Eugenius III. Pont. Max. antea Monachus, miraculis vivus & mortuus floruit. 495. b

Eugenio Papæ falsò adscribi ostenditur ipsum scripsisse epistolam Michaeli Balbo contra adorationem Imaginum ex multis incommodis. 564. d

Eutychetes hæreticus negans realitatem veræ carnis Christi, quibus verbis confutetur à S. Leone Papa. 597. e

Excommunicatio à Pontifice Romano in quosdam Galliæ principes lata à Concilio Trecensi solemniter comprobatur. 482. c d e

F

FABULAM Joannis VIII. refellit Onuphrius in additione ad Platinam. 553. d

Fabulæ sunt verè aliqua, quæ in Indulgentiis ab imperitis quibusque miscentur contra Pontificum diplomata, aut graves auctores, & illæ resecandæ, & quæ illæ sint, non tamen Indulgentiæ damnandæ. 618. b

Feudum esse Pontificium Imperium Germanicum numquam Pontifices vel asseruerunt, vel negarunt. 518. c

Fictio in quo consistat, & quid fingi dicatur. 512. c 513. c

Fides in homine est merè gratuitum Dei donum, non procedens ab humano arbitrio. 629. e

Fides virtus sacramentorum, & etiam satisfactionum refertur ad meritum Christi contra Lutheranos. 612. b

Fideles, quare gratiam debeant quærere per fidem, & sacramenta, quamvis tamen Christus gratiam & gloriam nobis suo sanguine acquisierit. 579. e a b

Fiduciam sanctorum fidelium esse Deo honorificam, ne dum contumeliosam probatur ex Evangelio, & cujus generis illa sit. 603. d

Finis solus quando sit causa justa concedendi Indulgentias sine mediis, idest sine opere injuncto. 586. d

Flori Codex librariorum incuria corruptus. 527. a

Formina Romano Imperio præfedit tempore Leonis III. Pontificis, maximè quod acciderat antea numquam. 542. c

Fridericus primus in Italiam venit, & à Pontifice Max. Adriano IV. ad Imperium provehi postulavit. 516. a

Fridericus primus in Armenia à flumine quodam absorptus miserè periit non sine certa numinis vindicta ob simultates cum Christi vicariis exercitas. 518. e

Friderici II. Imperatoris ex Nauclero, & Krantzio authoribus Germanis scelera, impietas, perjurium, crudelitas & rabies in clerum odio Romani Pontificis, videatur. 483. 484.

Fructus Indulgentiæ quare non impediatur tempore quo percipitur ipsa Indulgentia per superveniens peccatum veniale. 588. b

Fructus Indulgentiæ quando impediatur per peccatum veniale, & quando non quo ad perfectionem operum injunctorum. ibid. c a

Fundamentum Indulgentiarum quare non ponatur in operibus supererogationis sanctorum, sed in satisfactionibus ipsis non necessariis. 606. c

Fundamentum tertium Catholicorum pro Indulgentiis, vel potius pro satisfactione desumptum ex duobus locis sacræ scripturæ, & qui illi sint, cum bipartito ordine illorum adductum à Kemnitio ut impugnetur. 609. b

Fundamentum quartum Catholicorum pro Indulgentiis desumptum ex D. Paulo ad Colost. 1. impugnatur à Kemnitio duobus mendaciis, & quæ sint, cum solutione. 611. a b c

Fundamentum quintum Catholicorum pro Indulgentiis desumptum ex D. Paulo Corinth. 2. c. 8. quàm falsò impugnetur à Kemnitio. 612. c

Fundamentum sextum Catholicorum pro Indulgentiis desumptum ex nono articulo fidei quibus fundamentis impugnetur à Kemnicio. 613. a

Fundamenti tertii Catholicorum pro Indulgentiis impugnatio ex quatuor incommodis, & quæ illa sint cum responsione. 609. d e 610. a b

Furtum apud Germanos non fuisse vitium, sed virtutem aliquando, ex Cæsaris Commentariis de bello Gallico constat. 499. b

G

GALLIÆ Rex Christianissimus totius Regni caput splendidissima legatione Pontificem Max. Clementem VIII. honoravit. 480. e

Eundem Christi loco in terris esse agnovit & obedientiam eidem suo nomine præstari jussit. ibid.

Garrulitas inanis & verbosa dicaxque contentio, hæreticorum propria est, qui cùm rebus non possint, verborum certè profusione coram imperitis malam causam suam utcumque sustentant. ibid. e

Gentiles hominum mortuorum simulacra & Hebræi aureum vitulum ante Simonis Magi tempora adoratunt. 563. c

Germania Imperatores non habuit à Ludovico Arnulphi filio usque ad Othonem primum, sed Reges tantùm. 549. c

Germania Dei agnitionem quo beneficio nullum est majus per sanctos Episcopos Maternum, Chrisanum & Bonifacium diversis temporibus à Sede Romana missos primùm accepit. 510. b

Germaniæ iterum Imperium in Othone I. restitutum fuit authore Philippo Bergomense. 549. c

Germani ut corpore candidi, sic etiam animo sinceri & veritatis amantes. 561. a

Germanorum opera se usum in bello adversùm Gallos interdum testatur Cæsar Dictator. 527. c

Gradus naturalium præceptorum tres numero ponuntur. 499. d

Gratia Dei quomodo intelligatur includi in literis Pontificiis, sive in plumbo, & membrana, contra argumentum Calvini. 599. c

Gratiæ status requiritur eo tempore quo percipitur Indulgentia, & hoc quare, requiritur etiam cùm perficiuntur opera injuncta, si opus injunctum sit ejusdem rationis ut non conferat ad finem nisi in statu gratiæ; si verò opus injunctum confert ad finem etiamsi non sit in statu gratiæ, tunc non requiritur, & hoc quare. 587. e 588. a b d

Gratianus Decretalium diligens quidem compilator de rebus tamen gestis Imperatorum & Pontificum parum curavit. 544. e

Idem apud Lutheranos jampridem publico igne exustus fuit. ibid.

Græcorum Imperatorum donatione Imperium ad Germanos non pervenisse. 537. d

Eorundem indignatio & vehemens commotio quamprimum ad eos fama coronationis Caroli Magni pervenit evidens judicium est & argumentum Imperium Carolo non fuisse Græcorum donatione tributum ut mentitur Illyricus. ibid. a

Gregorii V. Pontificis & Othonis III. Imperatoris tempore Electores Imperii principes septemviros instituos. 554. e

Gutta una sanguinis Christi Verbo uniti, sufficiens fuit toti mundo reconciliando. 575. b

H

HAdrianus Papa II. in octava Synodo Constantinopoli habita curavit omnes iterum approbare septimam Synodum de cultu Imaginum. vide. 565. b

Hannibalis Carthaginensis contra Romanos quadruplex notabilis victoria, qua totos Consulares exercitus fudit. 527. e

Duos modios aureorum annulorum Carthaginem misit nobilitatis Romanæ apud Cannas bello & strage memorabili cæsæ. ibid.

Hæreditario jure dicitur regnare qui naturali successione regnat, quo Salomon David, Tiberius Augusto. Carolo Magno Lodovicus atque alii successerunt. 525. d

Hæresis Lutheranorum circa Justificationem in quo consistat, & cur ipsi negent Epistolas Judæ, & Jacobi esse authenticas. 606. d. e

Hæresis Eutychiana circa humanitatem Christi. 606. a. b

Hæresum causæ quæ extiterint. 596. d. e

Hæretici scripturis convincuntur apertissimè cùm dicant non esse petendum auxilium à sanctis; & quod auxilium præstent ipsi sancti. 584. b. c. d. e

Hæretici non solùm illi sunt qui Evangelium aut Symbolum apertè rejiciunt, sed illi etiam qui in Evangelii & Symboli interpretatione judicium proprium Ecclesiæ judicio præferunt. 481. e

Hæreticorum auctoritates, & argumenta, desumpta tum ex Augustin. tum ex aliis quibus probare contendunt imagines non esse adorandas, neque ipsam Christi Imaginem, sed tantùm Crucem, pulchris rationibus diluuntur. 563. c. d. e. 564. a. b. c. d

Henricus Auceps Saxo non Imperator sed Rex tantùm fuit, cùm oblatam à Pont. unctionem coronationemque sponte recusarit. 548. b. c

Solo regio nomine contentus fuit. ibid.

Henrici Lucemburgii ad Imperium Pontifice maximo suadente per Germanos Electores promotio cur facta. 524. b

Henricum quartum Cæsarem ut invidiam Romano Pontifici conflaret Illyricus cum sequacibus suis Lutheranis præclarissimum hæroem appellat, impium alioquin & scelestum. 511. c

Ejusdem abdicationem ab Imperio per Pontificem maximum factam, à Germanis ipsis procuratam fuisse. ibid.

Ejusdem vitam dissolutè transactam & improbos mores Historicorum testimonio Germanorum & ipsorum etiam adversariorum contestatione videbis. ibid. c. d. e

Eundem Otho Frisingensis Episcopus non est veritus licèt avum suum non verum Rom. Imperatorem appellare quòd Imperium à schismatico Papa suscepisset. 521. c

Hil-

Hildericus Rex Francorum qui ultimus Merovingorum Francis imperabat, depositus & in monasterium missus est. 513. e
Hildericus regno Galliæ à Zacharia Pontifice maximo privatus, Pipino & filiis ejus pontificis ejusdem voluntate locum fecit, & quare. 542. a b
Historia originis Indulgentiarum secundùm Kemnitium contra Catholicos falsa probatur, & quæ tempora hæc historia contineat. 615. d
Homo justificatus per gratiam Dei tantùm potest satisfacere ipsi pro pœna temporali, & ideò necessaria fuit Incarnatio Christi, & quare. 602. a
Homines quare gratis justificentur ex Concilio Tridentino. 629. d
Homines non justificari per indulgentias, immò Indulgentias non dari nisi justificatis. 606. a

I

ICONOMACHORUM causam juvare voluerunt qui libellum de Imaginibus specioso titulo Synodus Parisiensis ornarunt. 562. a
Illyricus mendax & secum pugnans. 531. a
Illyrici ineptissima & prorsus ridicula argumenta quibus probare contendit Carolum Magnum ante Coronationem Leonis tertii Pontificis viginti annis Imperium Occidentis occupasse. 526. d
Illyrici propria dogmata erronea quidam & Catholici & Lutherani editis libellis refutarunt, & quinam illi. 512. b c
Ejusdem impudentia in asserendis iis quorum contrarium testimonio multorum comprobatur. 513. a
Illyrici Barbarismus vel solecismus potius Grammaticalis notatus. 517. e
Illyrici inconstantia qui ea quæ modo affirmat paulò post negat. 533. b
Imaginem Deiparæ & Crucem Dominicam contumeliæ causa ad Judæorum Synagogam deferentes acriter à D. Gregorio reprehensi. 564. e
Imagines si nullæ extarent pictæ, nihil periret de fide, spe, & Charitate, vide quomodo sit intelligendum. 565. c
Imaginum cultum ex illo loco D. Augustini, impiè hæretici proferunt, ubi legimus Simonem magum jussisse ejus tum imaginem cum Helenæ ipsius meretricis esse adorandas. 563. c
Imaginibus sacris venerationem deberi sed non majorem quam vivificæ Cruci, docuit Concilium Nicænum. 563. c
Imaginibus qui cultus præscribendus. 564. d
Imperator in Ecclesia est, non supra Ecclesiam, inquit D. Ambrosius filius Ecclesiæ, non Rector, ovis, non pastor. 565. a
Imperator Carolus Magnus quando fuerit per legatos Græcorum Imperatorum salutatus Augustus. 538. c.
Imperator Romanus proprius est Ecclesiæ Catholicæ atque præcipuus advocatus. 546. c
Imperatores Græci tandem in Caroli magni in Imperatorem Occidentis inaugurationem & coronationem inviti consensere. 537. e
Imperatores non solùm amici Romanæ Ecclesiæ sed etiam hostes, Romani Pontificis primatum agnovere. 540. a
Et quinam illi, ordine recensentur. 540. 541.
Imperatores Romani nonnulli invito populo Romano creati fuere. 536. c
Solùm tres enumerat Onuphrius à Senatu electos. ibid. e
Imperatores Romani variarum nationum originarii enumerantur. 533. a
Imperatores qui cum Romanis Pontificibus inimicitias gessere simultatesque exercuere enumerantur. 512. d
Imperium non novum à Romanis Pontificibus erectum, sed antiquum in Germanos translatum fuit, & quare. 546. c
Imperium Germanicum Lutherani soli Antichristi miraculum esse contendunt. 542. e
Imperii divisio in orientale & occidentale sub Constantino Magno facta. 519. c
Ejusdem Imperii Orientalis & Occidentalis unio quando iterum facta fuerit. 519. e
Ejusdem Imperii Occidentalis à Græcis ad Francos vel Germanos translatio Leoni Tertio Pontifici accepta ferenda est. ibid. b
Imperii Caroli magni anni non à consensu Græcorum Imperatorum numerantur, sed ab ipsa ejusdem facta à Pontifice maximo Coronatione, ut Annalium Francorum ipso Caroli Magni tempore accuratissimè conscriptorum auctor testatur. 537. c
Imperii jus quo titulo fuerit Carolus Magnus & qui eum secuti sunt Imperatores Germani adepti. 525. e
Imperio impios quosdam Principes privarunt Romani Pontifices quod pacti violatores cum sede Apostolica inti, non se advocatos sed hostes Ecclesiæ præstitissent. 546. d
Imperium ab una gente ad aliam transferre, aliud est ab eo quod feudum constituere. 518. b c
Imperium Romanum hoc nostro sæculo Lutheranam hæresim publico edicto damnavit. 512. c
Imperium Romanum à Græcis ad Francos Pontificis auctoritate translatum à Deo esse translatum cùm opera sui id fuerit Vicarii effectum. 530. c
Italiæ pulchritudo in eo potissimùm sita est, quod nullius hæresis maculis, nulla Schismaticorum colluvione fœdetur. 479. b
Et ibi à religionis sincero cultu Apostolicæque sedis reverentia laudes ejusdem provinciæ video.
Jubilæus apud Hebræos significabat annum remissionis quinquagesimo quoque anno, & quam remissionem adnotabat, & qui Typus erat Evangelii. 567. e
Jubilæi ethimologia non adeò est certa; Rabbini enim volunt derivare à Jobel, quod significat buccinum cornu arietini; quod refutatur, et venit à Jabal, quod significat germinare, quare dicitur Jubilæus, quasi annus germinans. ibid. e a b c
Jus divinum aliud positivum aliud naturale est. 498. d
Jus naturæ secundarium est quod aliàs jus gentium appellatur. 502. b
Jus naturale purum quodnam sit. 499. e
Jus gentium partim naturale partim positivum est, & quare. ibid.
Indulgentia ad hoc, ut rata sit, tum ex parte concedentis tum ex parte suscipientis, quæ requirat utrimque. 583. e
Indulgentia cur liberet homines à reatu pœnæ temporalis, & coram Ecclesia, & coram Deo; rationibus & auctoritate contra hæreticos probatur. 578. d e 579. a b c
Indulgentia divinitus concessa B. Francisco in Ecclesia sanctæ Mariæ de Angelis Kalendis Augusti sex testimoniis probatur contra Kemnitium, & quod ab illo negetur, quod tria fidei dogmata confirmentur, & quæ illa sint. 618. c
Indulgentia duplex, ut absolutio altera particularis. Altera Generalis, & utra requirat cognitionem causæ. 577. b
Indulgentia cur neque absolvat, neque solvat nos à reatu sive debito pœnæ naturalis scilicet mortis. 578. b
Indulgentia datur ex misericordia, & liberalitate; non ex Justitia & meritis. 589. d
Indulgentia cur non absolvat, neque solvat nos à reatu culpæ internæ, sive lethalis, sive venialis. 578. e
Indulgentia cur non absolvat nos à reatu pœnæ in foro externo, sive Ecclesiastico, sive sæculari. 578. c
Indulgentia præter absolutionem, continet etiam applicationem thesauri spiritualis quæ potestas quo ad plenarias extenditur solùm ad summum Pontificem. 584. b
Indulgentia, quare non possit conferri in invitum, sicut nec absolutio sacramentalis, quæ requirit primum partes essentiales. 577. e a b
Indulgentia quomodo etiam dicatur meritoria. 583. a
Indulgentia quadragenæ cur arena dicatur, & quid illa sit. 581. e
Indulgentia quandoque conceditur sine opere injuncto, numquam verò sine justa causa. 586. e
Indulgentia defunctorum non datur per absolutionem, sed per suffragia. 577. e
Indulgentiæ verba non esse dilatanda, sed restringenda; quia indulgentia secundùm jura est odiosa, & quare. 579. e
Indulgentiæ ratio, & natura, ubi sint posita. 576. b
Indulgentiæ nominis ex scripturæ locis notio: est enim Indulgentia remissio, & facilitas sive condescensio. 567. a
Indulgentiæ nominis duplex notio, scilicet pro remissione, secundo loco pro facilitate, & utrumque habetur ex sacra scriptura. ibid. b
Indulgentiæ nomen derivasse videtur ab usu veterum Imperatorum, & Jureconsultorum qui alicujus publicæ lætitiæ causa omnem pœnam legibus debitam remittebant. ibid. d
Indulgentiam potest concedere summus Pontif. per solam solutionem, ut patet de defunctis, non tamen per solam absolutionem, potest tamen per utramque, & hoc ferè semper. 576. e 577. a b
Indulgentiam plenariam re non differre à pleniore, vel plenissima etiam in Jubilæo, & quare. 582. a
Indulgentiam propriè esse judiciariam absolutionem habentem annexam solutionem ex thesauro probatur ex scriptura, Conciliis, & ratione. 576. a
Indulgentiam plenam referri ad injunctam pœnitentiam, pleniorem, ad injunctam & non injunctam, plenissimam ad remissionem totius pœnitentiæ, quæ à divino judicio posset exigi. 582. a
Indulgentiam quare non percipiant non exequentes omnia opera injuncta, etiam justa causa impediti. 588. e
Indulgentiæ quæ temporariæ, & quæ perpetuæ. 583. a b
Indulgentiæ nullam remittunt culpam, nec lethalem, nec venialem, sed solùm pœnam temporalem; contra Calvinum. 596. b
Indulgentiæ quando valeant tantùm in mortis articulo, & quando etiam extra. 582. e
Indulgentiæ non dantur nisi justis de causis. 585. c
Indulgentiæ, ut prosint defunctis quatuor requirunt, primò auctoritatem tantùm summi Pontificis, non aliorum, secundò justam causam, & quæ illa debeat esse, tertiò ad impletionem operis injuncti in statu gratiæ, si opera ipsa id requirant, quartò ut dum viveret fuerit devotus clavium, & mortuos juvaret. 591. a b c d
Indulgentiæ quare non repugnent meritis, & satisfactionibus Christi. 605. e
Indulgentiæ prosunt defunctis per modum suffragii, sic intelligitur, quia non prosunt illis per modum absolutionis juridicæ, sed solutionis. ibid.

Indulgentiæ quoad gradum accidentarium prosunt omnibus & qua ratione, quo ad satisfactionem verò, & liberationem prosunt particularibus. 592. b
Indulgentiæ non repugnant fidei justificandi, immò non possunt haberi nisi à justificatis contra quartum Caput Kemnitii. 606. d e a
Indulgentiæ pro defunctis per modum suffragii quomodo illis prosint, utrum de condigno, sive ex justitia; an verò de congruo, sive ex Dei misericordia; utraque sententia gravissima. 591. d e
Indulgentiæ quæ genera pœnarum remittant, & quomodo. 610. d e 611. a b c
Indulgentiæ quibus mortuis prosint, & quibus non. 602. c d e
Indulgentiæ, ut sint, duo sunt quærenda, primò. An extet ullus Ecclesiæ thesaurus, secundò an in Pont. Maximo aliisque Episcopis sit potestas applicandi hunc thesaurum. 568. a
Indulgentiæ non pugnant cum clavibus Regni Cœlorum, & quare, contra tertium Caput Kemnitii. 605. c d
Indulgentiæ, quomodo nitantur auctoritate divina, nedum Ecclesiastica quamvis id expressum ex Evangelio non habeatur contra Kemnitium. 605. e
Indulgentiæ quas pœnas remittant, naturales ne, an personales, & quomodo, contra objectionem quintam Lutheri. 594. c d
Indulgentiæ quare non repugnent operibus bonis contra Kemnitium capite quinto. 605. c d 606. a b
Indulgentiæ quare non repugnent gratuitæ, & plenariæ remissioni Dei, contra secundum caput Kemnitii. 605. a b c d
Indulgentiæ quomodo dicantur relaxare pœnam centum vel amplius millium annorum cùm Judicium carnis antè sit futurum, & quomodo sint intelligendæ contra Kemnitium. 618. c. 582. c
Indulgentiarum bullæ, cùm ponuntur absolutè extenduntur ad remissionem omnium pœnarum, & hoc contra graves auctores. 580. a
Indulgentias esse relaxationes, & moderationes, & remissiones, quomodo sit intelligendum, & quomodo conveniant cum relaxatione pœnitentiæ Canonicæ contra Kemnitium, per omnes quatuor causas efficientem &c. 615. b c
Indulgentias pecunia redimere, ut illicitum, & vetitum. 609. c
Indulgentias remittere pœnitentias non quatenus sunt opera, sed quaterus debitum eas implendi retardaret nostrum ingressum in vitam æternam. & quare contra sextam Lutheri objectionem. 594. c
Indulgentias prodesse in communi, & in particulari defunctis, quomodo intelligatur. 592. b c
Indulgentias magis expetitas, quo tempore insurrexerunt Lutherani contra illas, quàm antea, contra Calvini mendacium. 595. c
Indulgentias falsissimum esse à scripturis condemnatas, sed abusum quæstuariorum contra caput sextum Kemnitii. 606. b c
Ingenium juvenile procacitas, petulantia, levitas, imperitia facilè prodere solent. 480. b
Clemens VI. fuit primus, qui apertè promulgavit thesaurum Indulgentiarum, quia & ipse ex antiqua traditione didicit. 594. c a b
Instrumentum publicum Romæ in arce S. Angeli asservatum quo principes Germani electores jus eligendi Imperatorem sibi à Romano Pontif. concessum fatentur. 557. a b c d e
Joachimum Abbatem Calabrum in sua explicatione Apocalypsis Romanum Pontificem Antichristi nomine appellasse mendaciter asseruit impudens libelli auctor Anonymus. 484. a
Joannes Aventinus parum probatæ fidei auctor. 483. b
Joannes Avernus auctor mirificè oblectare solitus Illyricum, ipsius delicia. 511. c 512. d
Joseph Patriarcha exemit à tributis & jurisdictione principum sæcularium sacerdotes Ægyptiorum & Artaxerxes Rex Persarum sacerdotes Israelitarum. 439. a
Irenes Imperatrix Constantinopolitana proprium filium excæcavit. 538. b
Ab Imperio se abdicare coacta est. ibid. c
Irenes Imperatricis Græcæ ad Carolum Magnum legatio prima & cur instituta. 537. b
Ejusdem secunda ad eundem Legatio & quare facta fuerit. 539. d
Irene & Nicephoro Augustis invitis Carolum Magnum à Pontif. Max. procerum Romanorum magno assensu Imperatorem factum. 539. b
Ironicè laudatur excellens Illyrici memoria, historiarum, & jurium peritia, ac studium non vulgare veritatis, cum in omnibus turpissimè pertinacissimeque & hallucinatus & lapsus fuerit. 544. b
Juris Cæsarei fuisse per omnem vetustatem castigare Pontifices summos, cùm totius vetustatis exempla contrarium clament, affirmare, ut facit Illyricus, summæ est impudentiæ. 531. b
Jure suo utens nemini facit injuriam. 502. d
Justa causa concedendi Indulgentias, quænam debeat esse, & qualis. 585. c
Justitia actualis legis divinæ quid sit, & quomodo ad illam idonei reddimur 628. a
Justificatio formalis impii in quo consistat. ibid.
Justificatio, quare non tribuatur Indulgentiæ. 596. d e
Justificatio requirit fidem, dilectionem, ac bona opera secundùm Catholicos, & quomodo; secundùm verò Lutheranos fidem tantùm. 618. a
Justinianus Imperator Monachos & Clericos à sæculari judicio exemit tribus Novellis constitutionibus idque in civilibus tantum, non in criminalibus; Jus autem Canonicum simpliciter eos exemit tam in civilibus quàm criminalibus. 497. b
Justinianus Imperator Orientis opera Narsetis & Belisarii fortissimorum Ducum Africam & Italiam à barbaris occupatas Imperii Romani provincias inde Vandalis hinc Gothis exactis recuperavit. 519. a b

K

KEMNITIUS convincitur de mendacio circa originem Indulgentiarum. 573. e
Kemnitius affirmans Indulgentias veteri Ecclesiæ per annos 1200. fuisse incognitas, apertissimis testimoniis convincitur. 613. e 614. a
Kemnitius falsus oppugnator Indulgentiarum ex locis scripturæ quomodo existat. 604. e a b c
Kemnitius quà de causa fuerit motus impugnare Indulgentias tamquam repugnantes scripturis, & quot sint capita. 605. c d e a b c
Kemnitius quàm vehementissimus Indulgentiarum impugnator, sed insulsissimus. 603. e a b c
Kemnitius quomodo falsò imponat Catholicis hoc dictum. Divinam justitiam, quamvis canonica pœnitentia in hac vita plenè exolvatur; adhuc tamen in purgatorio majores repetere. 624. a b
Kemnitius quomodo falso imponat Catholicis, quod satisfactiones ex thesauro Ecclesiæ per indulgentias applicentur illis qui eas pecuniis, vel aliis operibus redimunt, & quomodo sit verè intelligendum. 604. b c

L

LAMBERTUS Longobardus Italiæ Rex à Papa Formoso Imperator dictus. 552. d
Latini non solùm Imperatores, sed etiam Græci Romanum Pontificem auctorem Occidentalis Imperii agnoverunt & professi sunt. 584. e
Legatio ex ultima Japonia ante non paucos annos nobilissima trium annorum itinere confecto ad Romanum Pontificem ut verum Christi Vicarium agnoscendum & venerandum Romam venit. 481. a
Legationes gratulatoriæ ad Carolum Magnum Occidentis Imperatorem coronatum maximorum regum Asiæ & Africæ advenerunt. 542. c
Legatum Apostolicum posse concedere Indulgentias in locis sibi subditis auctoritate tum speciali, tum generali. 584. c
Legatorum immunitas vel apud ipsos barbaros & Ethnicos jure gentium tuta esse solet. 516. a
Leo Tertius Pontif. Max. jurejurando crimen quod ei falsò objiciebatur diluit. 540. a
Leo Tertius Pontif. Maxim. crimen objectum cum nullum judicem in terris agnosceret confenso suggestu jurejurando diluit. 526. a
Leo Tertius Nordambumbrorum Regem regno suo iniquè pulsum atque ad se tamquam omnium Christianorum caput & principem fugientem per legatos suos in regnum restituit. 542. b
Idem Leo Romanum Imperium à Græcis ad Francos transtulit & quare. ibid.
Leo Imperator Orientis Iconoclastarum hæresi studens, qualiter à Gregorio Papa II. punitus & mulctatus fuerit. 542. a
Leoninæ Urbis constructio à quo Leone Pontifice facta fuerit. 538. a
Leges subjicientes Clericos principum sæcularium potestati, de facto procedunt, non de jure, & tolerari quidem aliquando à summis Pontificibus numquam autem approbatæ fuerunt. 501. e
Legifer omnium Christianorum Romanus est pontifex Petrarchæ judicio. 490. c
Levitæ apud Hebræos liberi à tributis. 500. d
Ut apud Ægyptios sub rege Pharaone sacerdotes. ibid.
Et ibid. de mulctis aliis videto.
Liber Concordiæ Lutheranorum quia continet incommoda. 621. d
Libellus inscriptus Synodus Parisiensis, quæ capita & quas partes contineat. 562. e
Libellus Synodus Parisiensis inscriptus omnino ut legatur indignus, quia redolet apertas hæreticorum fraudes & est confictus. 565. c
Libelli hujus Synodus Parisiensis falsa inscriptio. 562. b
Libellum hunc non continere ullam Synodum Parisiensem demonstratur quatuor signis. ibid. a
Liberum arbitrium omnino à Luthero, & Philippo refutatum, in articulis Confessionis Augustanæ cum causis peccati, eorumque rationes, & dicta quàm valde invicem sint pugnantia. 627. a
Liberatio à maledicto legis, de quo maledicto intelligatur apud D. Paulum de culpa vel pœna peccati, an de terrore legis. 607. b
Locus ille Psal. 48. frater non redimit, redimet homo &c. de qua redemptione sit intelligendus, secundùm triplicem ejus expositionem contra Kemnitium. 611. d
Loca clarissima ex Doctoribus desumpta

ex

ex quibus probatur Imagines esse adorandas contra Hæreticos. 564. a
Loca tria ex psalmis malè à Kemnitio adducta contra Indulgentias, & quæ illa sint, & quomodo intelligenda. 613. a b
Longobardi Gothos possessione Italiæ non exuerunt, sed Græci Imperatoris duces Belisarius & Narses. 529. c
Longobardi quinam ab Onuphrio Imperatores, & Augusti utpote à Romanis Pontificibus coronati passim fuerint vocati. 552. a
Longobardorum Duces Regnum sibi Italiæ vindicarunt negligentia aut impotentia Germaniæ Regum, & coronam Imperii à summis Pontificibus extorserunt. 552. c
Longobardos expulit è ditione Romana Adrianus Pontifex fideli opera Caroli Magni, cum illam perpetuis incursionibus infestarent. 529. e a
Lotharius Imperator & Rachis Longobardorum Rex, ab historicis Germanis laudati fuere, quòd in monasteriis potius quàm patriis mori voluerint. 509. b
Ludovicus Arnolphi Imperatoris filius Chunradus & Henricus, quia coronam Imperii à Rom. Pont. non habuerunt, ab historicis non Imperatores, sed perpetuò Reges vocantur. 549. c
Ludovicus Caroli magni filius Imperator, jubente Romano Pontifice non rogante conjugem recepit. 558. e
Ludovicum IV. Imperatorem non alia de causa solum appellat Idolum Petrarcha, nisi quia summi Pontificis authoritate, & ab Imperio dejectus, & excommunicatus fuerit. 491. b
Ludovicum Imperatorem filii Imperio privarunt, uxorem ademerunt, irrito tamen illorum per Pontificem facto decreto, eodemque in integrum Imperatore restituto. 524. e
Lutheri Hæresiarchæ de suorum præposteris moribus judicium. 493. e a
Et ibid. pariter vide Jacobi Andreæ Smidelini hæresiarchæ, item Lutherani, & Erasmi Apostatæ eorumdem fautoris judicium. ibid. a b c
Lutheri in Principes hujus sæculi scommata & rebellione plena dicteria. 508. b c. 510. b
Lutheri ridicula in voti monastici professione facienda verborum formula videatur. 546. b
Lutherani affirmant Christum esse mediatorem non tantùm ut hominem, sed ut Deum, quæ doctrina pugnat cum divinitate, & Symbolo fidei, & quibus rationibus refellatur. 622. b c d
Lutherani affirmantes Christum, ut Deum & hominem, fuisse Patri obedientem, refelluntur Conciliis, & argumentis. 621. b
Lutherani asserentes Christum Deum, & hominem descendisse ad inferos, errant contra tres Symboli articulos De morte, sepultura, & Resurrectione; cum rationibus destruentibus. 624. d e
Lutherani asserentes in eorum Concordia humanitati Christi esse collata multa attributa divina, verè & realiter, ut omnipotentia &c. errant in tribus. Primo destruunt veritatem humanitatis Christi. Secundò renovant hæresim Eutychetis. Tertiò pugnant cum Symbolo fidei. 623. d e. 624. a b c
Lutherani asserentes in eorum Concordia Naturam humanam Christi esse ubique verè & realiter, repugnant sex; primò scripturis, secundò Symbolis nostræ fidei, tertiò veritati, quartò Decreto eorumdem Lutheranorum Dresdensi in Saxonia habito, quintò Philippo Melanchthoni eorum primario idolo, sextò omnibus Patribus, omnibus rationibus. 622. b c d e
Lutherani asserentes in suo libro Concordiæ unionem hypostaticam verbi consistere in communicatione divinorum attributorum, errant, quia destruunt mysterium incarnationis, & quibus rationibus id probetur. 624. c d e a
Lutherani, & Calviniani negantes post remissam culpam remanere ullum reatum pœnæ temporalis, convincuntur testimonio D. Cypriani. 600. d
Lutherani ipsi quo pacto extenuent peccatum. 602. b
Lutherani in quo differentiant à Catholicis circa illud quod sacramenta conferant gratiam non ponenti obicem ex opere operato, & quam male sibi cohæreant. 606. a
Lutherani in quo à Catholicis differentiant circa satisfactionem, & quid illa fuerit antiquitus secundùm illos, & illam secundùm nos esse necessariam secundùm Cyprianum. 638. b c

M

Magistratus sæcularis punire potest Clericos delinquentes ab Ecclesia, tamen prius damnatos, degradatos, & iisdem traditos. 497. e
Magistratus, vel Princeps possunt tantùm distribuere communia. 584. b
Magni cur Carolus Francorum Rex, & Otho primus Saxo fuerint appellati. 549. d
Maximus & Balbinus Imperatores Romani exercitu invito electi prima data occasione à militibus interfecti sunt. 536. e
Martinus Lutherus cœpit jacere fundamenta suæ hæresis à reprehensione indulgentiarum. 491. a b c d
Martinus Lutherus Illyrico asserente omni exceptione major testis, quippe Propheta atque Evangelista novus si diis placet, non paratus Pontificius, sed hostis, Imperii translationem Pontifici cum suis afflictis attribuit. 513. e 514. a b c
Martini Lutheri hæresiarchæ, & omnium qui nunc in Ecclesiam debacchantur parentis ridicula futuræ suæ prædicationis prædictio. 485. d
Martinus Polonus Historiographus, & Gratianus Decretista erroneè, falsè item & fabulosè quid scripserint de Anastasio Rom. Pontif. 486. d
Et quid huic fabulæ dederit occasionem. ibid. a b
Martinus Polonus Historicus, quem diligentissimum vocat Illyricus temporum supputatorem, omnium ferè fuit historicorum negligentissimus. 538. e a b
Martyrium posse expiare reatum contractum ex quantovis ingenti numero peccatorum, & magnitudine, quia Ecclesia inter sanctos non dubitat referre martyres, etiamsi multis flagitiis ante martyrium fuissent irretiti. 571. b
Martyres, quomodo præstiterint plus Deo morte sua, quàm sibi opus esset, & quomodo sit intelligendum contra Calvini argumentum. 598. d
Matrimonii statum sanctum, bonum, licitum, ac Deo gratum esse Magister Sententiarum cum omni Theologorum schola docet, contra quam calumniantur Lutherani. 509. a
Mahumetani, Pagani, reliquique infideles quare dicantur perire, cum Christus pro omnibus satisfecerit. 601. a
Mendacium de amplitudine Confessionis Augustanæ monstratur. 625. a
Mendacium Lutheri de libero arbitrio, & de causa peccati quàm valdè sit apertum, & in multis ejus locis sibi contrarium. 627. a b c
Mendacium Lutheranorum ostenditur circa determinationem Cœnæ Domini; & in quo consistat. 625. d
Mendacium impudens famosi & Anonymi libelli Authoris quo in sola Italia, & Hispaniis Pontificem non ut Antichristum repudiari, sed pro vero Christi Vicario coli scripsit. 480. c
Meretrix Magna Babilonica in Apocalypsi descripta, cujus typus fuerit & figura, ex antiquis Patribus. 487. b c
Meritum cui debetur præmium ex justitia distributiva, non potest ullus alteri applicare, potest tamen satisfactionum meritum cui debetur merces, vel remissio pœnæ, vel solutio debiti, ex Commutativa. 570. b
Meritum Passionis Christi quare non omnibus prosit, cùm ejus sanguis fuerit propitiatio totius mundi, causæ reddantur. 634. a
Merita Christi duplicis generis sunt, alia necessaria ad salutem, & quæ illa sint, alia non; & illa item quæ sint; & utrum sint fundamenta Indulgentiæ necessaria, an non necessaria, contra secundam objectionem Lutheri. 594. b c d
Merita Christi cur non solùm fundent sacramenta, quæ justificando abluunt culpas, sed etiam Indulgentias, quæ expiant reatum pœnæ temporalis contra objectionem Lutheri primam. 593. 594.
Metropolitanus in sua Provincia, & Episcopus in sua Diœcesi in die Dedicationis Ecclesiæ non possunt excedere Indulgentias unius anni, aliis verò temporibus 40. dies. 584. b
Michael Balbus Græcorum Imperator non cognomine solùm, sed re etiam ipsa Balbus, vir impius & sceleratus. 562. e
Idem Michael Balbus interfecto legitimo Imperatore cùm esset ipse pro sceleribus suis jam morti adjudicatus, tyrannicè invasit Orientis Imperium. 565. a
Idem Michael Balbus Græcus Imperator quid scribat Ludovico Pio Romanorum Imperatori, circa cultum Imaginibus præstandum. 562. b
Idem Michael Balbus sceleratissimus esse detegitur, multaque Hæresis labe infectus ostenditur, tum ex Ioannis Zonaræ, tum ex Georgii Cedreni annalibus, quamvis videatur religiosissimus Princeps in Epistola ad Ludovicum Pium conscripta. 562. e
Ejusdem Michaelis adversus Christianos, de Crucis contemptu, de imaginum adoratione cultu latriæ, deque sacrificando ipsis imaginibus, falsæ calumniæ ac impostura. 563. b
Ejusdem Michaelis Imperatoris Constantinopolitani, qui tertius fuit ab Irene Imperatrice Græcorum Legati, insolito & novo more laudes Imperatori Occidentis Carolo Magno dixere, cum Imperatorem & Basilium appellando. 538. b
Ejusdem Michaelis Imperatoris Orientis Legatio ad Carolum Magnum Occidentis Imperatorem, & qua de causa missa. 524. c
Pacis fœdera cum Carolo inita à Pont. Max. voluit idem Michael confirmari, & quare. ibid.
Miles quomodo ex justitia Commutativa mereatur stipendium, sive pœnam, & quomodo ex distributiva gratiam, sive odium. 569. c
Miraculum quorundam sanctimonialium à beato Benedicto excommunicatarum. 590. b
Missa privata quid intelligatur à Catholicis contra Lutheranos. 614. e
Missa quæ sit damnata apud Lutheranos. 633. c
Missæ oblatio fit pro mortuis contra Lutheranos. 642. d

Digitized by Google

Modi Indulgentiarum quinque, & qui sint illi. 581. c

Moyses non solùm politicus Princeps, sed etiam summus sacerdos erat & Aarone major, quamquam extraordinaria potestate. 501. e

Fuit Pontifex, Rex, & Legislator Hebræorum, ex Philone. ibid.

Moses, Aaron, Saul, David & Petrus principatum vel politicum vel Ecclesiasticum à Deo singulari vocatione, & ob id justissimo titulo adepti sunt. 525. c 530. e

Monachi Pontifices summi fuere inculpatis moribus doctrinaque clarissimi quamplures. 495. e a b c

Monachi, & cæteri fideles, quomodo possint facere alios participes suorum bonorum operum, & quod non possint aliis mereri gratiam, ut falsò dicunt Lutherani. 635. e

Monachos & Clericos à sæculari judicio exemit Imperator Justinianus tribus Novellis constitutionibus idque in civilibus tantùm, non in criminalibus. Jus autem Canonicum simpliciter eos exemit tam in civilibus quàm in criminalibus. 497. b

Monarchia mundi, quæ stetit apud Græcos quingentos ferè annos apud Germanos resedit ex Nauclero. 522. b

Monasteria habuerunt semper adjuncta sua vota contra mendacium Lutheranorum dicentium fuisse olim libera Collegia, & quibus testimoniis id probetur. 632. c d

Mors Christi in quo nobis profuerit, & à qua nos morte liberaverit. 597. c

Mortui in Domino qui intelliganter; mortui verò sine Domino qui etiam intelliganter, & mortui tandem partim in Domino, partim sine Domino, & quibus applicentur Indulgentiæ. 603. b

Mulieres quæ continentiam voverunt non possunt nubere, contra Lutheranos asserentes posse, testimonio D. Cypriani. 633. e a b

N

NAbuchodonosor somnio divinitus immisso didicit Imperium suum ad Persas & Medos, inde ad Græcos, postremo ad Romanos transferendum. 530. e

Necessitas satisfactionis quomodo constituat necessitatem dogma Indulgentiarum. 601. b c

Necessitas satisfactionum, & efficacia ipsarum fuit semper in usu apud Ecclesiam, non autem circa annum Domini millesimum contra Kemnitium. 616. d

Nervæ delatum Imperium Romanum fuit favore præfecti prætorio. 517. a

Nicæna Synodus de cultu sacrarum Imaginum cur ab aliquibus improbata. 563. a

Nicolai Cusani de Concilio Basileensi judicium duplex, unum juvenile, senile alterum. 559. d

Ejusdem Nicolai Cusani Cardinalis errorem quo contendit Othonem primum ex Occidentalibus Imperatorem fuisse, & ante illum neminem. 543. e

Alium ejusdem insignem lapsum. 544. a

Ninivitæ quomodo meruerint reconciliationem peccatorum ex operibus. 629. a

Norvegia provincia ab Adriano IV. adhuc Cardinale Legato in eam provinciam misso, fidem edocta Catholicam Christo lucrifacta. 494. c

O

OBedientiam legibus Regum debent Clerici cùm non sint sacris Canonibus contrariæ. 501. e

Objectio prima Kemnitii in tertio Capitis disputationis, ex quo argumento Catholicorum sumatur, cum solutione. 607. a b

Objectio secunda tertii Capitis disputationis Kemnitii contra Indulgentias, ex quo loco scripturæ sumatur, cum responsione. ibid. c

Objectio tertia tertii Capitis disputationis Kemnitii contra Indulgentias, ex quo loco Scripturæ sit desumpta, cum responsione. ibid. b

Objectio quarta Kemnitii contra secundum fundamentum Catholicorum pro Indulgentiis, ex quibus locis Scripturæ sumatur, cum responsione. ibid.

Objectio quinta Kemnitii contra secundum fundamentum Catholicorum pro Indulgentiis unde sumatur, cum responsione. ibid. c

Objectio sexta Kemnitii contra secundum fundamentum Catholicorum pro Indulgentiis, ex quibus locis scripturæ sumatur, cum responsione. ibid. e

Objectio septima Kemnitii contra secundum fundamentum Catholicorum pro Indulgentiis, ex quo loco sumatur, cum responsione. 609. a

Objectio prima Kemnitii contra secundum argumentum Catholicorum pro Indulgentiis, ex quibus locis Scripturæ petatur. 608. b

Objectio secunda Kemnitii contra secundum fundamentum Catholicorum pro Indulgentiis, ex quibus scripturæ locis sumatur, cum responsione. ibid. c

Objectio tertia Kemnitii contra secundum fundamentum Catholicorum pro Indulgentiis, ex quibus locis scripturæ trahatur, cum responsione. 609. a b

Objectio quarta tertii Capitis disputationis Kemnitii contra auctoritatem Pontificiam & Indulgentias, ex quo loco scripturæ petatur, cum responsione. 607. c

Objectio quinta tertii Capitis disputationis Kemnitii contra Indulgentias, ex quibus locis scripturæ trahatur. 608. d

Objectio sexta tertii Capitis disputationis Kemnitii contra Indulgentias, ex quibus scripturæ locis petatur. 607. e

Objectio septima tertii Capitis disputationis Kemnitii contra Indulgentias, ex quibus locis scripturæ trahatur, cum responsione. 608. a

Objectio octava tertii Capitis disputationis Kemnitii contra Indulgentias, ex quibus locis scripturæ sumatur, cum solutione. ibid. b

Occidentale Imperium extinctum fuisse in Augustulo testatur Flavius Blondus. 532. a

Vacavit ab Augustulo usque ad Carolum Magnum annis plus quàm trecentis. ibid. d

Occidentale Imperium Orientali iterum adjunxere Græci cum Belisario, & Narsete ducibus Gothos Italia exegerunt. 546. c

Odoacer Herulus Italiæ regnum per vim & tirannidem occupavit, & non illud habuit beneficio Zenonis, Imperatoris Græci, ut mentitur Illyricus. 531. b 532. e

Habuit in sua militia barbaros reliquias exercitus Attilæ Regis Hunnorum. ibid. b

Delevit ad internecionem legiones Romanorum Ticino capto, & Rex à suis militibus fuit appellatus. ibid.

Paulò postquam Italiam armis occupasset à Theodorico Rege Gothorum & vita & regno spoliatus est. 531. a

Non fuit Imperator, sed tantum Rex Italiæ teste Blondo. 532. a b

Oleum significare gratiam & charitatem in sacris literis, & quomodo intelligatur locus ille Matth. 25. date nobis de oleo &c. 575. b

Onuphrii atque Aventini de Electorum Imperii septemvirum institutione judicium falsitatis arguitur. 554. c

Opus bonum qua parte est meritorium, non potest alius applicari, at qua est satisfactorium, & quomodo utrumque probetur. 569 e 570. a b

Opus leve quomodo possit nobis acquirere facere magnam indulgentiam cùm sit contra communem opinionem, quæ habetur. 586. a

Opus operatum malè à Kemnitio explicatum. 616. a

Opus operatum quid sit secundùm Catholicos; & à quo vim habeat, & quæ sacramenta sanctificent ex opere operato. ibid. a b c

Opus idem bonum ut eleemosyna, & jejunium quomodo possit esse & meritorium, & satisfactorium. 568. d

Opus dicitur esse satisfactorium quatenus laboriosum, ac pœnale dicitur que meritorium quatenus ex charitate est factum. 569. a

Opus idem bonum uno tempore quàm alio, quomodo sit magis utile, aut necessarium. 587. d

Opus injunctum per indulgentiam an requirat semper proportionaliter ad ipsam, meritum, vel satisfactionem, an etiam sufficit, ut sit medium aptum ad consequendum finem. 586. b

Operi satisfactorio debetur remissio ex Justitia commutativa, operi verò meritorio debetur præmium ex Justitia distributiva, & quomodo. 569. a

Opera bona sanctorum pœnalia duplicia uno modo, ut meritoria, & sic acceperunt præmium supra condignum, ut loquitur Luc. 6. Mensuram bonam &c. Altero modo ut satisfactoria, & ut sic plurima impenderunt, quæ non erant illis necessaria quæ reponuntur in thesauro. 575. c

Opera bona quæ requirantur ad Justificationem. 605. e

Opera injuncta, ut peregrinationes, eleemosynæ &c. quomodo sint necessaria ad consequendas Indulgentias. 614. e 615. a

Opera nostra quomodo mereantur contra positionem Lutheranorum. 640. c d

Opera pœnitentiæ quæ fiunt ab homine non justificato quid efficiant; & ex quo opere vim habent. 616. b

Opera pœnitentiæ generatim quomodo sint satisfactoria, & quomodo meritoria. 569. c

Opera quando dicantur habere vim ex opere operantis. 616. c

Opera Religionis bona de perfectione, non de necessitate, quomodo sint meritoria vitæ æternæ, & quid requirant necessariò contra mendacium Lutheranorum. 632. c

Opera supererogationis sanctorum meritoria, & satisfactoria; & utra illarum ponantur in thesauro Indulgentiarum contra Kemnitium. 604. c

Opera supererogationis, quæ illa sint; & quanto odio à Lutheranis prosecuta. ibid.

Operibus quæ fiunt ex fide cum auxilio Dei, idest, non solis viribus naturalibus, quæ merces ea correspondeat. 629. b

Oratio Dominicalis est satisfactoria pro venialibus peccatis in petitione: Et dimitte nobis debita nostra &c. 569. b

Origo Indulgentiarum falsò per Calvinum assignata, cum ipsius argumenti solutione. 600. b

Origo Indulgentiarum est immemorabilis, habetur ejus usus S. Gregorii tempore anno Domini 600. contra Kemnitium. 617. c

Origo Indulgentiarum secundùm Catholicos quomodo colligatur ex SS. Patribus. 600. d

Othonis Episcopi Frisingensis à generis nobilitate & literis commendatio. 521. b c d

Otho Frisingensis Henricum IV. avum suum non veretur non verum Imperatorem Romanorum appellare quod Imperium à schismatico Papa susceperit. 521. c
Otho magnus primus ex Saxonica gente Romani Imperii gubernacula rexit. 540. a
Primatum Pontificis & Romanæ Eccles. disertis verbis confessus est. ibid.
Idem fuit magnus Romanæ Ecclesiæ & acerrimus defensor. ibid.
Otho Magnus & Fridericus primus Imperatores osculo pedum præstito fidelitatis juramento summos Pontifices ultroneè venerati fuere. 546. c
Otho primus Imperator Saxo una cum filio vix septem annorum à Pontif. Maximo Imperiali diademate ipso teste Illyrico Romæ ornatur. 551. e
Otho primus capto Berengario Romanis Imperavit. 549 b
Otho primus non simpliciter unctionem à Summo Pontifice sed nomen etiam & dignitatem Imperialem suscepit. 520. b
Othonis primi Imperatoris modestia christiana cum non exigua conjuncta reverentia & veneratione in eo reluxit quod Pontificem quem multorum criminum fieri reum videret judicare detrectavit, & ad Synodum coactam ejusdem negotium remisit. 551. c d
Quamvis ob illam remissionem à nobilissimo historico & famosissimo modestè licèt, justissimè tamen reprehendatur. 552. a
Othonis tertii à Pontif. Maximo confirmata electione Schisma quod in Imperio oriri jam ceperat cum alii Othonem, alii Henricum, alii Crescentium Imperatorem delegissent sublatum fuit, quo facto summa Pontif. potestas apparuit. 559. d e
Othonem primum Saxonem à summo Pontif. Joanne duodecimo ad Imperium Romanum provectum multorum testimonio historicorum. 549. c. 550. a b c
Non à Cardinalibus sicut mentitur Illyricus sed à Pontif. creatum Imperatorem esse historici plerique referunt. 550. e
Ovis ut pastorem suum quocumque modo judicare præsumat est absurdum. 497. c

P

PARTHI cum Romanis congressi Crasso Imperatore eorum cum undecim legionibus deleto, victoriam de Romanis maximam retulerunt. 528. a
Passio Christi, qua parte dispensatur ad remissionem pœnæ temporalis, dispensatur extra sacramenta, & etiam per sacramenta. 574. a
Passio Christi continet infinitum thesaurum satisfactionum qui nunquam exhauriri poterit, & quomodo. 570. c d
Passio Christi, qua parte dispensatur pro justificatione peccatorum à Prælatis non nisi per sacramenta dispensatur, & qua ratione. 574. a
Passiones Christi cum passionibus sanctorum quomodo concurrant in applicatione, est difficillimè investigandum. vide 575. c
Passiones Christi, qua parte fuerunt satisfactiones, ut opera bona, & pœnalia nullum præmium in ipso Christo sortitas esse ostenditur, & hoc qua ratione. 574. d
Passiones Christi in duplici sunt consideratione, altera ut actiones, altera, ut satisfactiones, & cur. ibid.
Passiones B. Mariæ aliorumque sanctorum cùm plus passi sint quàm eorum peccata requirerent, ponuntur inter thesaurum Infinitam satisfactionum Christi, quæ propositio quàm validè exagitetur ab hæreticis, vide 570. a
Passiones Sanctorum adjunguntur passionibus Christi: non quod Christi passiones non sufficiant per se ad expianda peccata, sed ut coram Deo non sint inanes, illisque sint perhonorificæ. 575. c
Passiones Sanctorum, qua ratione intelligantur misceri cum passionibus Christi in thesauro Indulgentiarum. ibid.
Pastores Ecclesiæ, sive Prælatos habere auctoritatem divinitus concessam dispensandi thesaurum satisfactionum, & concedendi Indulgentias, apertis auctoritatibus probatur. 571. e a. 572. b c
Patriarcha Alexandrinus non multis abhinc mensibus missis ex Ægypto litteris moderno Pontifici Maximo Clementi VIII. inscriptis, caput eum Ecclesiæ universæ, Christique vicarium confitetur. 481. a
Patritiatus Romanus secunda post Imperatoriam dignitas est, qua Carolus Magnus post Pipini patris obitum ab Adriano Pontifice fuit cohonestatus. 531. b
Paulus Apostolus ad Romanos non Romano idiomate, sed Græcè scripsit. Et Petrus, ac Jacobus ad Hebræos non item Hebraicè, sed Græcè litteras dederunt. Sanctus item Joannes Parthis non Parthicam, sed Græcam epistolam misit. Et cur id factum fuerit ab his Apostolis. 485. b c
Paulus Apostolus coactus Cæsarem appellavit, cùm esset præsul Ecclesiasticus Judæorum scilicet calumniis & præsidis Romani injustitia oppressus. 501. d
Peccatum cur non extenuetur per indulgentias, contra Tilmannum. 602. a
Peccatum sponte admissum, spe futuri Jubilæi an possit remitti. 583. d
Pelagiani orti post obitum D. Ambrosii. 629. d
Perfectio Christianæ vitæ duplex, & utra necessaria. 628. a b
Perfectio Evangelica quomodo sumatur à Catholicis contra Lutheranos, & quomodo de illa malè damnentur ipsi Catholici. ibid.
Perfidia ad Romanam Ecclesiam, S. Cypriani testimonio solemni accessum habere non potest. 481. c
Petrarcha librum scripsit Italico sermone de vita & moribus Pontificum Romanorum. 491. d
Vitia Romanæ Curiæ nimiùm taxare solebat. 492. a
Petrarchæ erga Sanctam Sedem Romanam ejusque præsulem veneratio. 490. e a
Ejusdem Romanæ urbis ob Religionis culmen encomia eximiis pluribus epitheris ornata. ibid. b c
Ejusdem judicio Satyrarum scriptor anonymus hæresis notatur & impietatis. 492. e
Ut & à Boccacio. 491. c
Petrus Oxomensis damnatur à Sixto IV. & à Concilio Complutensi, & qua ratione. 577. b
Philippus Francorum Rex vacante per obitum Alberti Imperatoris Sede Imperiali eam exambivit. 524 a
Photinus Hæresiarcha in Thessalia olim opinione Anonymi scriptoris Satyrici docuit Spiritum Sanctum à patre non procedere, & filium minoris esse auctoritatis patre. 486. d
Pipinus & Carolus Magnus Gallorum Reges, in terram prostrati, pedes Stephani Papæ osculati sunt, & ita pedes ejus apprehenderunt & frænum equi illius tenentes stratoris officia præstiterunt. 506. b
Pipinus Caroli Magni pater decreto Zachariæ Papæ per unctionem S. Bonifacii Rex appellatus est Francorum. 531. a b
Idem Pipinus Caroli Magni pater non jure hæreditario Clodovei monarchiam adeptus fuit, sed Pontificis Max. sanctione. 535. a b
Idem pater ex præfecto sive magistro Aulæ, Rex Francorum dictus est, idque Zachariæ & Stephani Romanorum Pontificum Maximorum auctoritate. 530. a b
Idem Pipinus nullius historici contestatione Romanorum fuit Imperator, sicque filium Carolum hæredem Imperii non reliquit. 531. a b
Pipinum solum licet S. Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus in Regem Galliæ inunxerit, postea tamen Stephanus Papa in Galliam veniens Pipinum simul & filios ejus Carolum Magnum & Carolomannum Reges Francorum inunxit, eisque Regnum Francorum perpetuo possidendum confirmavit. 535. d
Pius secundus Pontif. Max. Epistola ad Mahumetum Turcorum Regem data eum hortatus est ad fidem Christi amplectendam, eique si id faceret jus actituhum Orientalis Imperii pollicitus fuit. 525 a b
Pius V. Pont. Max. tria Petrarchæ Cantica jussit abradi. 492. c
Plumbi, & membranæ in literis Pontificiis significatio, & mysterium, contra Calvini argumentum. 599. e
Pœna purgatorii cùm sit omnium pœnarum hujus vitæ acerrima, cur non plus expiet, quàm istæ. 581. c
Pœnæ genera quinque secundùm Lutheri partitionem, in quibus non enumerat pœnam Purgatorii, & quæ illa sint, & quæ illorum remittantur secundùm Catholicos contra Kemnitium per Indulgentias. 611. b c d
Pœnitentia publica, quare olim soleret perfici ante absolutionem ad differentiam privatæ, quæ utroque modo potest fieri, tamen in statu gratiæ. 608. b
Pœnitentia, quæ est secunda reconciliatio remittit omnem reatum culpæ, & pœnæ æternæ, sed non reatum pœnæ temporariæ, & hinc est necessarias esse Indulgentias post hanc, etsi non sint necessariæ post Baptismum. 599. e
Pœnitentia injuncta minus expiat nos quàm non injuncta, & qua ratione. 581. c
Pontifex maximus, sive Episcopus etiam non adhuc sacro ordine insigniti possunt concedere indulgentias, & quare. 584. b
Pontifex Romanus jure suo Imperium à Græcis in Germanos transtulit. 540. a
Totius Ecclesiæ, id est, omnium Christianorum pater & pastor est. ibid. b
Summus Ecclesiæ pastor non modo privatis hominibus sed etiam Regibus & Imperatoribus Christianis præest, ut si causa Christi & Ecclesiæ id exigat, possit eos Regnis atque Imperiis exuere, eaque Regna & Imperia de aliis ad alios transferre. ibid. d
Pontifex Christianorum majoris est in Ecclesia Christi authoritatis quàm fuerit Aaron in Synagoga Judæorum. 498. b
Pontifex maximus non se Christi successorem ut Poeticè immò verius hæreticè mentitur Satyricus scriptor Anonymus sed vicarium & ministrum se nominat & ab aliis hoc passim nomine designatur. 494. c
Pontifex summus eximere homines non potest à debito servitutis vel pecuniario vel uxorio sine consensu partis citra injuriam. 502. a
Pontifex summus etsi Imperium transtulerit & jus eligendi principem Germanis dederit, non transtulit tamen neque dedit illam suam quam in omnem Ecclesiam ab ipso Christo habet potestatem 560. e a
Pontifex summus quomodo possit esse particeps Indulgentiarum. 577. d e
Pontifex summus habet potestatem in pœnam Purgatorii & Gehennæ consequenter & indirectè, & hoc quomodo, vide 576. e 577. a
Pontificis Romani primatum Carolus magnus Imperator primus ex gente Francorum

corum agnoſcere ſe & venerari non ſemel profeſſus eſt. 540. c
Eum defendit auctor quinque libris de hac re editis. ibid.
Pontificis Romani auctoritate Pipinum Regem Francorum fuiſſe creatum. 513. c
Pontificis Romani prærogativas, titulos, encomia ex S. Bernardo vide ſatis diffusè. 483. b. c
Pontificem eligendi jus habere & Pontifici imperare ſunt diverſa. 544. c
Pontificem nominandi jus tum etiam Epiſcopos cæteros ut Leonis Octavi majores Carolo magno ultro conceſſere, de hoc facto decreto, ſic is idipſum jus Othoni primo Cæſari voluit renovatum. ibid. d
Pontifices Romani priores ab Ethnicis iniquiſſimè cæſi, alii ab hæreticis principibus fidei cauſa injuſtè vexati multi à Religioſis Imperatoribus ut par eſt obſervati ſummiſque honoribus affecti ſunt. 551. a
Pontifices nullam recipiunt pecuniam pro Indulgentiis concedendis contra Tilmannum. 601. d
Pontificum Romanorum more cum aliquem ſummo afficere vellent honore inolevit, ut raſuram Cathenarum S. Petri, aut aliquid aliud genetis ejuſdem clavicula aurea vel argentea incluſum mitterent. 545. b. c
Pontificatus à Deo immediatè eſt inſtitutus, ideò ab hominibus mutari non poteſt, non item Regna quæ ab hominibus inſtituta ideò etiam in alias regiminis formas mutari poſſunt. 497. b
Poteſtas concedendi Indulgentias non amittitur per peccatum mortale. 582. b
Poteſtatem eligendi Romanorum Regem ad principes Germaniæ ab Apoſtolica ſede perveniſſe oſtenditur ex Decretis ex cap. Venerabilem. 558. c
Pretium ſanguinis Chriſti non applicatur ad remiſſionem culpæ & pœnæ ſempiternæ, niſi per fidem & Sacramentum, idem etiam non prodeſt ad remiſſionem pœnæ temporalis, niſi per opera pœnitentiæ, vel per indulgentias applicetur. 601. b
ærium ſanguinis Chriſti quomodo applicetur infidelibus, qui convertuntur ad fidem, & quomodo iis qui poſt baptiſmum ad peccata redeunt & contra. 598. a
Præcurſor idem cum eo quem præcurrit eſſe non poteſt. 482. b
Prælati poſſunt diſpenſare paſſionem Chriſti, & per ſacramenta, & per Indulgentias, at verò paſſiones ſanctorum nonniſi per Indulgentias, & hoc quibus rationibus vide. 574. d
Principes proteſtantes Germaniæ in Cæſarem armavit Carolum V. ipſum Lutheri Pſeudoevangelium & ſeditioſa pariter doctrina. 508. c
Principes quoſnam ſolus Deus populo ſuo dederit citra omnem humanam electionem. 530. e
Proportio cauſæ cum Indulgentia quid requirat. 586. b
Provinciales quomodo ſint ſubditi Archiepiſcopo, ſimpliciter ne, an in certis caſibus. 577. c

Q

QUALIS ſit Indulgentia demonſtratur. 581. c
Quæſtus omnes pravi abuſuſque ac corruptelæ ſemper à Conciliis damnatæ, contra primum Caput Kemnitii contra Indulgentias, non tamen quia abuſus damnati, ideò Indulgentiæ damnatæ ſunt. 601. d. e

R

REATUS culpæ in benè diſpoſito expiatur in ſacramento per applicationem meritorum Chriſti, reatus verò pœnæ temporalis expiatur extra ſacramentum per applicationem paſſionum ipſius. 572. d
Reatus peccati, ſive vinculum aut delictum duplex, Alterum pœnæ naturalis quæ conſequitur peccatum originale ut ignorantia &c. Alterum pœnæ perſonalis quæ conſequitur peccatum actuale. 578. d
Reatus pœnæ perſonalis alter ad forum externum, alter ad internum pertinet. ibid. e
Reatus perſonalis pœnæ internus alter eſt pœnæ injunctæ, alter injungendæ, & uterque an debitus Eccleſiæ ſolùm, vel Deo, & Eccleſiæ. ibid.
Reconciliatio quotuplex, & ultra requirat Indulgentias. 599. d
Redemptio noſtra per Chriſti ſanguinem quamvis ſit ſufficiens ad delendam omnem iniquitatem, ſine indulgentiis cur & ipſæ admittantur. 597. a. b
Redemptiones pœnitentiarum injunctarum quo tempore cœperint, & Indulgentiæ ſimiliter, contra Kemnitium. 617. b
Redemptio noſtra à Chriſto pro nobis perfoluta, quare non proſit niſi iis, quibus applicatur per certa media ſive inſtrumenta, & quæ ſint. 601. e
Redemptor duobus modis dicitur. Altero ſimpliciter, & ſic dicitur ille qui redimit à captivitate; & Chriſtus, qui ſua paſſione nos redimit à captivitate peccati; & ſic nulli præter Chriſtum convenit. Altero largè; ut cum quis pro alio ſolvit alicui debitum parvi momenti & hoc modo ſancti dicuntur Redemptores. 576. a
Refutatio Tilmanni impugnantis ſuffragia, ſive Indulgentias pro mortuis. 602. c
Relaxatio pœnæ per Indulgentias in hac vita reſpondet totidem pœnis in purgatorio. 582. b. c
Relaxationes pœnitentiæ Canonicæ veteris conveniunt cum Indulgentiis novis in omnibus quatuor cauſis contra Kemnitium, & quomodo. 615. e
Religio Chriſti in Germania auctore Satana & adminiſtro apoſtata Lutbero in perditiſſimam hæreſim mutata eſt. 481. a. b. c. d
Cultus Dei externus, & ſacramenta omnia mutilata & ablata ſunt. ibid.
Liberum hominum & ſolutum arbitrium in captivitatem redactum annis amplius ſeptuaginta apud Saxonicam Babilonem ſervit. ibid.
Remiſſio peccatorum præter fidem habetur ex operibus non purè naturalibus, ideſt ſine fide, ſed gratuitis per auxilium contra mendacium VII. Lutheranorum. 629. c. d. e
Remiſſio peccatorum ſacramentalis, nec debet, nec poteſt fieri per ſigillum, aut membranam, & quare; remiſſio verò non ſacramentalis, qualis eſt Indulgentiarum, & cenſuarum, poteſt, & quomodo intelligatur dari per plumbum, vel membranam. 599. c
Remiſſione pœnarum redimi pecunia, ſive eleemoſinis in quo ſenſu ſit vera, cum ſit objecta à Tilmanno. 602. b
Remittere peccata non eſſe annunciare remiſſa & quare. 607. e
Retinere quàm valde differat à ligare contra Kemnitium. 608. c
Rex Bohemiæ ab Electorum numero ab Hoſtienſi Cardinale Henrico excluſus, quòd non ſit Teutonicus. 554. d
Revera non eligit Imperatorem cum cæteris ſed ſolùm quando ſex Electores inter ſe ita dividuntur ut tres uni & tres alteri ſuffragentur, tum ille jus habet ex duobus electis alterum nominandi. ibid.
Rex Galliæ Henricus IV. Chriſtianiſſimus totius Regni caput legatione ſplendidiſſima Pontificem maximum Clemen. VIII. honoravit. 480. e
Rex Romanorum ab Imperatore fieri poteſt exemplo Lotharii Caroli magni ex filio Nepotis & Ludovici pronepotis. Imperator non item, niſi ſummi Pontifici confirmatio & conſecratio accedat. 523. b
Reges Germaniæ magni ſemper pontificiam coronationem fecere. 524. b
Regibus quare tributa ſolvantur. 498. c
Regna Nembrotus, Ninus, Semiramis, Nabuchodonoſor, Cyrus, Alexander & Julius Cæſar injuria non jure occuparunt. 528. a
Regium nomen quo tempore Imperatorio majus ac venerabilius fuerit. 515. b
Regna humana jure gentium conſtituì dum populi conſenſu communi in unum aliquem poteſtas ſua transfertur. 516. c. a
Regna transferendi poteſtas ad Romanam pertinet Eccleſiam. 554. a. b
Roſſenſis optimè omnia Lutheri argumenta contra Indulgentias refutavit. 594. e. 595. a
Romam Chriſtianam Tertullianus in libris de præſcriptione adverſus hæreticos mirificè laudat. 482. c
Romanus Pontifex per ſe vel legatos & Italici principes cum Germanis aliquando Imperatoris electioni interfuerunt. 556. e
Romanus Pontifex ſervus ſervorum Regibus imperat, imperando ſervit, & imperat ſerviendo. 494. a
Romani Imperii tranſlationem ad Francos factam non veritus fuit contra quamplurium fidem Hiſtoricorum Illyricus figmentum & fabulas appellare. 513. d
Romano Pontifici nihil cum Antichriſto commune eſſe ut impiè effutiunt paſſim hæretici apertiſſimis demonſtrationibus oſtenditur. 480. e. a. b. c
Romanorum clades ab Arminio & Germanis proditorie cauſata & eorundem in Romanos rebellione. 527. e
Romana Eccleſia ſola eſt matrix & radix Catholicæ Eccleſiæ dicto Cypriani. 494. d
Ruſticorum ingens rebellio anno ſalutis 1525. ob quam eorum ſupra centum millia cæſa fuere ex doctrina Lutheri prodiit. 508. c

S

SACERDOS nullius Epiſcopis inferior de jure communi poteſt concedere Indulgentias, poteſt tamen ex commiſſione Pontificis. 584. d. e
Sacerdotes non poſſe conjugio ſe obſtringere ullo modo, quæ cauſæ. 631. b. c. d. e
Sacerdotes, qui uxorem duxiſſent, quare ab Eccleſia non ſolerent puniri, nec ſolent propter conjugium, ſed propter ſacrilegium. 633. b
Sacramentum Baptiſmi virtute paſſionis Chriſti remittit omnem ſive æternam, quod ad culpam attinet ſive temporalem pœnam, quod ad ſatisfactionem ſpectat. 574. a
Sacramenti extremæ unctionis uſum pertinere ad ſolos Epiſcopos expreſsè habemus tantùm ex S. Innocentio, & quare. 617. d
Sacramenta nullam vim habere à paſſionibus ſanctorum oſtenditur, & qua ratione id fiat. 574. c
Sacramenta non juſtificare ex opere operato eſſe mendacium Lutheranorum. 638. d
Sacrificium propriè dictum quid ſignificet. 642. a. b
Sacrilega Illyrici impietas quia congerie ſuorum mendaciorum Spiritum Sanctum auctorem facit. 561. c
Sancti quomodo ſint interceſſores pro hominibus & item Chriſtus contra mendacium illuſtre Lutheranorum. 629. e. 630. a. b

Sancti

Sancti, ut plus præstiterunt Deo pro satisfactione pœnæ temporalis, quam sibi esset opus, sic non fuerunt meriti apud Deum, plusquam sibi necesse erat, neque illorum merita in alios unquam redundarunt, contra Calvinum. 598. a

Sanctorum satisfactiones fuerunt superabundantes, & multò plura sunt perpessi propter Deum, & Justitiam, quàm exigeret reatus pœnæ temporalis, cui erant obnoxii: pœnæ verò sempiternæ per culpam contractæ non satisfecerunt, nisi meritò passionis Christi. 570 a

Sanctio Gregorii V. Pont. Max. Teutonici de eligendo à Septemviris Principibus Imperatore quadrimembris. 555. b

Satisfactio Christi quamvis pro culpis, & pœnis omnium in infinitum valeat, quare non repugnet nostræ satisfactioni, immò eam requirat. 608. e

Satisfactio dicitur quatenus continet laborem, & pœnam, meritum verò quatenus continet charitatem. 569. a

Satisfactio est compensatio pœnæ, vel solutio debiti, quæ tam pro se, quàm pro alio præstari potest, pertinetque ad commutativam. 570. b

Satisfactio, & Indulgentiæ, quare non prosint iis, nisi qui per veram contritionem, & reconciliationem sunt justificati à Deo contra Tilmannum. 602. c

Satisfactio nostra quomodo dicatur concurrere cum satisfactione Christi in remissione peccatorum. 601. c

Satisfactio unius potest applicari alteri pro solutione reatus pœnæ temporalis per charitatem, & communionem sanctorum. 598. b

Satisfactiones, tum Christo, tum sanctis supervacaneas aliis applicari posse, probatur multis rationibus. 571. b

Satyricus scriptor Anonymus majorem in Bocacii fabulis operam quàm in legendis posuit & medicandis Theologis. 494. d

Sebastianus Francus Historicus recens & à Catholica religione alienus. 538. d

Securitas de statu gratiæ, quomodo præsupponatur in nobis. 602. c

Schismatis nefarii sub Alexandro Papa qui Adriano IV. successit fautor præcipuus fuit Fridericus primus Imperator. 518. d

Scripturæ utrum probent posse nos satisfacere Deo operibus & an purgatorium existat, & an dentur opera supererogationis, & an claves sint traditæ soli Petro, & an sacerdos debeat pœnitentias imponere contra Kemnitii secundam disputationem. 604. a. b. c

Sergium Papam Lothario Imperatori fidelitatem juralse dum scribit Illyricus, id ad cumulum ipsius mendaciorum accedit. 560. b

Servi inutiles qui dicantur in scripturis sacris. 606. d

Simon Magus cum obtulit pecunias Petro, non petiit facultatem concedendi Indulgentias, sed dandi Spiritum Sanctum. 607. c. 608. a

Simonis Magi vanitas & arrogantia qua imaginem suam & Helenæ meretriculæ suæ jussit à suis discipulis adorari. 563. c

Sixto V. & Pio item V. Pontificibus maximis anonymus satyrarum & insulsus scriptor generis ignobilitatem & Monastices cultum ridiculè objicit. 495. b. c

Solvere, & ligare quare latius pateant, quàm remittere, & retinere. 607. a

Spiræ Nemetum sepulchra Chunradi & Henricorum Germaniæ Regum. 548. e 549. a

Status gratiæ præsupponitur in suscipiente Indulgentias, & hoc quibus rationibus, & perfectio operis injuncti. 587. d

Status perfectior qui sit, & quare non sit imperatus. 628. b. c

Statio quid propriè significet secundùm Ecclesiæ significationem. 617. e

Suffragia quomodo differant ab Indulgentiis. 591. c

Suffragia dicuntur juvare defunctos tribus modis, & quibus. 591. b. c

Summus Pœnitentiarius, & Cardinales de consuetudine possunt concedere centum dies Indulgentiæ. 584. c

Superstitio Florentinorum quæ Dantis Alligherii tempore vigebat, qua opinabantur eos qui homicidium perpetrassent non posse in manus inimicorum devenire si super occisi tumulum panem vino maceratum comedissent. 487. b. c

Suscipiens indulgentias duo requirit, & quæ illa sint. 587. c

T

TACITUS à Senatu dictus quidem Imperator fuit sed militibus jubentibus. 512. a

Testamentum vetus licèt per novum sit abrogatum, ejus tamen cæremonialia tantùm sunt abrogata non autem moralia. 501. a

Testamento Imperium cum filiis Carolus Magnus divisisset, rem totam à Leone voluit Pontifice confirmari, ut non sine consensu ejus à quo illud acceperat Imperium aliis tradere videretur. 522. c

Testes omni exceptione majores ex quibus faciat Dantem, Petrarcham & Bocacium anonymæ author Satyræ ut malæ suæ patrocinetur causæ. 484. c. d

Testimonia veterum Patrum à Kemnitio adducta ad destruendas Indulgentias quomodo sint intelligenda. 614. b. c. d

Testimonia multa scripturæ sanctæ malè adducta à Calvino ad destruendas Indulgentias, quomodo sint intelligenda. 596. e

Theodosius senior Occidentis Imperator & Justinianus Orientis ante Caroli magni tempora primatum pontificis agnovere. 541. b. c

Theodoricus Gothorum & Italiæ Rex, Zenonis Imperatoris filius adoptivus effectus. 533. a. b

Theodorici Gothi licet natione Barbari & religione Ariani præter hæresim laudes. 534. e

Idem Theodoricus sub finem vitæ moderatum regimen in apertam tyrannidem commutavit. ibid. a. b

Ejusdem Theodorici Gothi Italiæ Regis successores Justinianus Imperator Italiæ possessione privavit. 533. d

Thomas Aquinas Lutheranorum judicio supra modum Papista fuit. 508. e

Thesaurus spiritualis quis sit. 571. e

Thesaurus meritorum Christi, & sanctorum quamvis sint vera causa concedendi indulgentias, requiritur tamen etiam alia quæ moveat potiùs uno quàm alio tempore. 587. b. c

Tilmannus Heshusius oppugnat Indulgentias ob quatuor capita, & quæ illa sint. 601. b

Idem, quæ loca scripturæ adducat contra Indulgentias, non esse contra nos probatur. ibid. c

Tituli numero sex sunt quibus homines Regna atque Imperia possidere solent & quinam illi. 525. c

Translatio Reipublicæ Hebræorum à Judicum potestate ad Regium gubernationem prophetica unctione non vi gladii facta est. 528. c

Translatio item ejusdem Regni post Babylonicam captivitatem à domo Juda ad domum Levi, hoc est, à Ducibus ad sacerdotes, non bello sed populi consensu facta est. ibid. d

Translatio item Regni Francorum à Merovingis ut historici loquuntur ad Carolingos Pontificis Romani authoritate & procerum consensu sine armis facta est. ibid. e

Tributum solvit Christus Salvator noster non quia debuit sed quia voluit. 497. d

Et tributum quod Cæsari solvebatur tempore Christi non erat didrachma, sed denarius. 498. a

Et tributum didrachmi post eversum à Vespasiano Imperatore templum, quod Judæi omnes templo singulis annis solvebant ut deinceps in Capitolium deferretur institutum fuit. ibid. b

Turcarum Rex Græcis provincias universas Latinis magnam Pannoniæ partem per injuriam manu armata eripuit. 529. a. b

Turcarum principem decies prudentiorem & probiorem esse principibus Christianis seditiosè scripsit Lutherus. 508. c. a

V

VALERIANI Imperatoris miseranda clades, & infœlix ad extremam usque senectutem servitus Sapori Persarum regi præstita. 528. a

Vanitas libri Concordiæ hæreticorum ex subscriptione notatur. 621. a

Varius sensus particulæ illius (per modum suffragii) & quis sit illius verus sensus. 591. a. b

Velamine sacro ab Imperatore insigniri quid, & quis ejus cæremoniæ effectus. 534. b c

Venerem Deam & prolem ejus Cupidinem Lutherani & Calvinistæ pro summis numinibus venerantur. 485. a

Veteres fuisse parcissimos in concedendis indulgentiis. 587. b

Viatores qui sint subjecti summo Pontifici visibiles solùm an invisibiles etiam, ut scilicet existentes in purgatorio. 590. a

Vicarius Christi summus Pontifex in quo differat à Christo in remittendis culpis & pœnis æternis. 607. e

Et in quo differat ab ipso in Indulgentiis dandis. ibid. & 608. a

Victoriæ et triumphi Caroli magni Translationem Imperii in eum factam divino consilio contigisse testatæ sunt. 542. c

Universalis Episcopi nomen quomodo Pontifici Romano & quomodo non conveniat. 482. e

Usus Indulgentiarum quando inceperit contra Kemnitium. 608. a. b

Utilitatem præcipuam Indulgentiæ esse remissionem pœnæ temporariæ, & eam indulgentiam afficere omnes homines nedum scelestissimos, contra Lutherum. 583. c. d. e

Z

ZACHARIAS Papa Pipino Regnum Francorum dedit, idque ei totum præstitit depositio & in monachum consecrato Carolomano fratre ejus & Hilderico Rege priore, etiam Illyrici testimonio. 506. a

Zonaras & Cedrenus res gestas Græcorum principum literis mandarunt. 562. d

Zwinglianorum hæresis quæ sit circa sacramentum Eucharistiæ, & circa corporis Christi omnipræsentiam. 623. a. b

FINIS.

Errata

Errata Typographorum.

Pag.	*Col.*	*Lin.*	*Error.*	*Correct.*
23	1	21	jubenter	jubentur
40	1	2	tu	ut
44	1	5	ὁμοίσιον	ὁμοίσιον
56	2	14	poſtaquam	poſtquam
77	2	30	ὁμοίσιος	ὁμοίσιος
118	2	1	rationes	ratione
125	1	50	ſede	ſed
138	2	37	illæ	ille
159	1	19	poſſuſſuri	poſſeſſuri
225	1	72	el	eis
251	1	59	dicit	dici
252	1	2	præbet	præbent
307	1	42	abſolutionis	ablutionis
337		7	recenſes	recenſens
346	1	63	Patris	Patres
	2	52	Dum	[illegible]

Pag.	*Col.*	*Lin.*	*Error.*	*Correct.*
350	2	56	vivivit	vivit
373	2	52	ſancbo	ſanctum
427	2	48	dicatur	dicitur
497	1	10	Clericis	Clerici
526	1	27	Carolous	Carolus
531	2	7	il	in
542	2	[illegible]	Chriſtianocam	Chriſtianorum
557	1	72	Coriſca	Corſica
572	1	28	ab	al
		54	Maryres	Martyres
578	1	8	viri	uti
598	1	43	ſarguinem	ſanguinem
602	2	35	bonm	bonum
626	2	9	quo	quod
630	2	18	diviricas	divitias
646	1	30	eum	cum

ANT 174 1317

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

LICATORIA DI LIBRI
DI
VIN.^O LOFFREDO
NAPOLI E CHIAIA

Digitized by Google